

R. 3246
de la cons^o de ...

EVERENDI PA-
FRATris Thomæ VValdensis, Theolo-

ia, & Carmelitani sodalitij Professoris celeberrimi
Opus de Sacramentalibus, in quo Doctrinæ
antiquitatum fidei Ecclesiæ catholicæ,
contra Witcleuistas, & eorum
asseclas Lutheranos, a-
liosq; hæreticos
continen-
tur.

VI QVAMPLVRIMIS LOCIS AMEN-
dis summa uigilia repurgato, ita ut merito renatus uideri possit, accesserunt
& uniuscuiusq; capitis Summæ haud
contemendæ, simul
cum
Indice copiosissimo, atq; locupletissimo.

SALMANTICÆ
Apud Ioannem Mariam da Terranova,
& Iacobum Archarium.
M. D. LVI.

2 400 40
Balsa
MADE IN SPAIN

K. 324 G
de la cens^{re} de the de gram^{me} de ...

REVERENDI PATRIS, Fratris Thomæ Waldensis, Theologiae, & Carmelitani sodalitiij Professoris celeberrimi.

Opus de Sacramentalibus, in quo Doctrinæ antiquitatum fidei Ecclesiæ catholicæ, contra Witleuistas, & eorum asseclas Lutheranos, aliosq; hæreticos continentur.

CVI QVAMPLVRIMIS LOCIS AMENDIS summa uigilia repurgato, ita ut merito renatus uideri possit, accesserunt & uniuscuiusq; capitis Summæ haud contemendæ, simul cum

Indice copiosissimo, atq; locupletissimo.

SALMANTICÆ,
Apud Ioannem Mariam da Terranova,
& Iacobum Archarium.

M. D. L. V. I.

Extractum è Registro conclusionum sacrae
facultatis Theologiae in vniuer-
sitate Parisiensi.

DEcreuerunt Decanus, & Facultas Theolo-
giae scholae Parisiensis, librum hunc à præclarissimo doctore
Thoma Waldense studiose compositum, vtilem admodum esse,
dignumq; vt edatur: quandoquidem ad eneruandas Lutheranas
calumnias, atq; hæreses Reipublicae Christianae perniciosissimas
plurimum conducit: quod Notarij eiusdem Facultatis signo ma-
nifestum est satis, his subscribendo, anno Christiano millesimo
quingentesimo vicesimotertio, Idibus Decemb.

De mandato domini Decani ex
ordinatione sacrae facultatis
I. Tauuel.

ILLVSTRI ABBATI
Montaragonensi, D. Petro Lunæ, Aca-

demiae Salmanticensis Rectori, amplissimiq; Docto-
ribus, & Magistris, Ioannes Maria da Terra
noua, & Iacobus Archarius,
Typographi
S. P. D.

Vm intelligeremus, Rector Illu-
stris, Doctoresq;, & Magistri omni literarum genere
præstantissimi, eam veram, ac solidam esse laudem,
quam sibi quisque comparare possit, si omnia sua
studia ad communem hominum vtilitatem confe-
rat, in eam curam semper incubuimus, vt rationem, & viam inue-
niremus, ex qua fructus aliquis, & emolumentum ad quampluri-
mos homines perueniret. Id autem nec facilius, nec melius nos con-
sequi posse putauimus, quam si in his vestris ædibus, vbi pluribus
iam annis tabernam librariam instruximus, officinam quoque Ty-
pographicam institueremus, & libros quàm emendatissimos, for-
misq; pulcherrimis excusos, ad communem studiosorum vsum in
lucem emitteremus. Quæ res cum paucis abhinc mensibus incœ-
pta, non omnino malè successerit, melius tamen, ac magis ex sen-
tentia, nobis, vt speramus, in posterum euentura est, si vobis, Viri
splendidissimi, probata fuerit. Vos enim quasi iure nostro iudices de-
legimus, quorum grauisimo iudicio, quicquid ex nostra prodierit
officina, subiectum esse volumus. Quare cum Thomae Walden-
sis opera, quæ dicuntur Sacramentalia, tandiu à Theologis deside-
rata, crebrisq; eorum conuicijs efflagitata excuderemus, nemi-
nem inuenimus, cui honestiùs ea dicarem, quàm vobis, Viri cla-
rissimi, qui in omni scientiarum genere iure optimo primas tene-
tis. Nec verò id à nobis temerè factum est, vt sub vestro potiùs,
quàm sub alterius cuiusquam nomine, id opus in publicum edere-
tur, quo ad coarguendos, atq; refellendos Witcleuistarum, & Lu-
theranorum errores, nullum aliud nostris temporibus, nec magis
idoneum, nec magis accommodatum est. Vobis enim Viris reli-
giosissimis, Christianae pietatis studiosissimis, orthodoxae deniq;
fidei, & Ecclesiae catholicae propugnatoribus acerrimis, non potest

hic liber non esse gratisimus, qui omnia Witcleff pestifera dogmata, longo quidem illa tempore iam extincta, atq; sepulta, annis vero superioribus à Martino Lutero, eiusq; sectatoribus ab inferis excitata, maioriq; cum pernicie latissimè propagata, & clarissimis argumentis, & sanctorum Patrum testimonijs conuincit, falsissimàque esse ostendit. Hoc igitur opus tam vtile, tam fructuosum, tam necessarium, à plurimis, quibus antea refertum erat, mendis vindicatum, atq; in pristinum nitorem restitutum, typisq; multò elegantioribus excusum, placuit vestro nomini consecrare, amplissimi viri: vt vestris auspicijs nunc primùm à nobis editum, ac

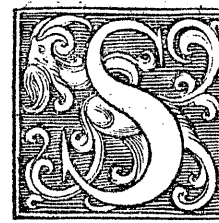
diulgatum, multò iucundiùs, & gratiùs in manus hominum peruenire possit. Quòd si læta, & serena fronte hoc nostrum, licèt exiguum, munus acceperitis, dabimus strenuè operam, vt ad maiora opera sub vestro nomine in posterum edenda, nos præparemus. Valet.

∞

Epistola Nuncupatoria.

✠ Sapiētissimo, ac circumspectissimo D.

Stephano Poncherio, Senonum Archiepiscopo prudentissimo, & Galliarum, Germaniarumq; primati merito suo laudatissimo. F. Ioannes Rochus inter Theologiæ professores minimus, & Carmeli Meldunensis Prior immeritus, obseruantiam, & Salutem.

QUANDO ALIAS, HAC MAXIME TEMPESTATE, sponsa illa Christi domini nostri formosissima, sine macula, & sine ruga, sacrosancta uidelicet ecclesia, opus habet fide, prudentia, & auctoritate, quæ in te uel summe sue sui, primatū sapiētissime: quibus aduersum Witcleuistarum, & qui ex illis orti sunt, Lutheranorum, hæresim perniciosissimam defensa, facta, tecta, & mane at. Siquidē iuxta propheticos threnos, & iustissimam lamentationem: Manum suam nisi impotentissimus, & planè uesanus hostis iste uterq; ad omnia desiderabilia eius. Nihil enim illi dereliquit intactum, nihil inconcussum, nihil intaminatum. Non sacramenta, non sacramentalia, non templa, non ædes sanctas, non uota, non preces, non canus, non ornamenta, non horum omnium ministros, clerum & monachos: non deniq; quicquid in ea pulchrum, aut decorum: Orationes enim execratur, benedictiones, & dedicationes ridet, crucem & imagines eijcit, uigilias suggillat, religionem eleuat, charitatem mutuan in meritum communicatione subsannat. Hæc autem omnia religiosissimus pater, & Theologus doctissimus, ac Carmelitarum candidissimus F. ac magister Thomas Walden, Carmelitanū sodalitiū quondam in maiore Britannia antistes prouincialis, incredibili solertia, & admirabili prudentia, summorum, & sanctissimorum catholice fidei doctorum, ac procerum auctoritate, ab inuidissimis hæreticorum morsiculis defendit, ac integra matri suæ, quæ & nostra, restituit: idq; adeo in hoc uno opere, quod è mandato, & sub præsidio amplissime dignitatis tuæ Archiepiscopi Christianissime in lucem modò emitendū curauimus. Præter quod extant & alia tria: duo in Hussitas, quæ ubique lateant, aliquando, Deo auspice, è situ, & puluere eruemus, cæliq; aspectu donabimus: & tertium de Sacramentis, quod properanti studio confrater noster, & contheologus Ioannes Ottho imprimendum curauit. At quia de alijs alijs, nunc de presenti loquamur, quod sacrosanctæ Theologiæ Parisien. facultas recognatum, & diligenter examinatum sciuit, approbavit, & in lucem exire permisit. Quocirca indefessis præconijs tuam, pater optime, sapientiam commendare, & totis animis admirari non uerebor, qui zelo laudabili, ad fidei conferuationem animatus, in publica nuper synodo Lutheranam hæresim damnaſti: cognoscensq; hoc opus ad illius confutationem appositissimum, imperaſti nobis deditijs tuis ipsum emittere maturemus. Cui imperio lubentissime paruimus: idq; quamplurimis de causis. Primum, quòd Christianæ pietati, & catholice fidei, ac persuasioni, pro qua nõ minus, ac pro artis, & focis constantissimo cuiq; Christiano certandum est, per hoc opus optime consultum iri uidebam. Deinde, q; Carmeli nostri gloriæ non parum accessurum conspicabar, si præter morem nostrum, tantæ, & itaq; salutiferæ doctrinæ authorem bonis (ut aiunt) auibus euolare uideamus. Præter morem dico. Nam patrum nostrorum primarium uidetur institutum bene agere, bene dicere, beneq; scribere: sua tamen perpetuum premere, & nequaquam ostentare, ut pater ille cælestis, qui in abscondito uidet, reponat quam parauerit mercedem. Ne tamen communi utilitati tantum thesaurum inuidisse culper, in publicum emissi. Tum, ut celsitudinæ tuæ, pater magnificentissime, morigerum me significem, tetraq; ingrati tudinis notam deuitem: Tu enim mihi quocumq; hoc regni tu sceptra Deumq; concilias. Tua, inquam, magnifica liberalitas ad Theologiæ lauream me peruexit, atq; sinu adhuc paterno fouet. Ac demum ut animo meo obtemperem. Existimabam enim quamplurimum & meritū apud Deum, & nominis apud mortales modicitati meæ accessurum, si mea accuratone tam sacras lucubrationes studiosissimus quisq; legeret. Hæc uotorū summa est. Vale pater amplissime, & deditiū hunc tuum, opusq; hoc tuæ dexteritati præscriptum, protege. E Carmelo nostro Meldunensi ad Natalē dominicum. M. D. XXXIII.

❧ **EPISTOLA, SEV BREVE** ❧
Apostolicum Martini quinti super
 approbatione, & commendatione operis
 de Sacramentis.

DILECTO FILIO THOMAE WALDEN ORDINIS
 beatæ Mariæ de monte Carmelo, prouinciali Angliæ, sacræ Theologiæ
 magistro.

Dilecte fili, salutem, & Apostolicam
 benedictionem. Placuit primò nobis opus, quod edi-
 deras contra Hufitas hæreticos, teq; fuimus horta-
 ti, vt id quod restabat in materia de Sacramentis, si-
 mili perficeres studio & diligentia: quod te fecisse
 gaudemus, & tuum studium vtile & salutare ecclesiæ commenda-
 mus. Recepimus enim nuper de manu dilecti filij Ioannis, ordinis
 beatæ Mariæ de monte Carmelo, magistri in sacra pagina, latoris
 præsentium, volumen secundum de Sacramentis: quod per solen-
 nes viros videri & examinari fecimus, sicut primum: quod pariter
 fuit ab omnibus commendatum. Ex quo desideramus, vt volumen
 tertium de Sacramentalibus, cum illud perfeceris, nobis mittas. Cæ-
 terum vt damnatas conclusiones Witleff securius valeas confuta-
 re, mittimus tibi bullam de damnatione librorum prædicti hæreti-
 ci. Et cupientes quatum possumus, erga te propitiare Dei gratiam,
 pro cuius causa laboras, benedictionem nostram dedimus tibi, &
 omnibus fratribus tuæ prouinciæ.

Datum Romæ apud sanctos Apostolos
 annulo piscatoris. 8. die Augusti, pon-
 tificatus nostri Anno decimo.

Examinatio ista incœpit. 15. Calend.

Iulij, & durauit vsq; ad decimum Calendas Augu-
 sti: quo die præsentabatur Papæ, præsentibus cardi-
 nalibus prælatis in cõsistorio per commissarios Do-
 minum. N. presbyterum Cardinalẽ sancti Petri ad
 vincula: & Dominum Bernardum episcopum Ca-
 uellacensem, doctorem in Theologia.

❧ **Epistola F. Thomæ VValdensis, directa**
 summo Pontifici Martino Papæ quinto, post appro-
 bationem operis de Sacramentis.

MARTINO DIVINA PROVIDENTIA

MPAPAE, QUINTO, VNIVERSI GREGIS CARMELITA-
 rum seruorum apostolicæ sedis minimus, frater Thomas Waldensis, quicquid est, ex-
 pressis labijs, & sacris semper uestigijs inherere. Dudum ab Apostolorum throno uer-
 bum ammonitionis accepi: quod iuxta principium Ezechielis aduertens, uidi: Et ecce
 manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber: & expandit illum coram me: qui erat scri-
 ptus intus & foris, talem Apostolicæ dignationis conuenientiam representans: Recepi-
 mus uolumen secundum de Sacramentis, quod per solennes uiros uideri & examinari fecimus, sicut primum,
 quod pariter fuit ab omnibus commendatum. Ex quo desideramus, ut uolumen tertium de Sacramentalibus cum
 id perfeceris, nobis mittas. Verbum hoc ab alto missum est, uerbum penitus gloriosum. In cuius auditu mens de-
 cidit, impotens ferre uerbum gloriæ, impar uiribus meritorum. Quia quis gloriatur quod à maiestate sit oppres-
 sus? Quis audiuit extulisse se unquam primum Apostolum, quod in transfiguratione uerbi, gloriæ uerbi, quæ
 ferre non potuit, accepit & cecidit? Infirma mea, ego reputo, summus Pater elegit, ut confundat fortia: si sic,
 non in fortibus uerbis meis, uel sensibus, quæ reuera non habeo, sed libenter gloriabor in infirmitatibus meis,
 ut inhabitet in me uirtus Christi. Et erit, si multiplex infirmitas, gloria multiplex. Quam si enumerem,
 quanta putas inops gloria, quod uolumen eius secundum recepit Apostolus? Quanta item additur, quod exa-
 minari fecerit ipsum per uiros solennes? Sed tertia superat omnem spem, quod pariter erat ab omnibus commē-
 datum. Quid iam testæ restat fragili ferre quartam? Ex quo desideramus, ut uolumen tertium de Sacramentali-
 bus, cum id perfeceris, nobis mittas. Clareuallensis abbas Bernardus ad Henricum Senonensem rescribens ait.
 Placuit præstantiæ uestre nouum aliquid à nobis dictatum requirere. Grauaui pondere dignitatis, sed digna-
 tionis munere gratulamur. Et blanditur petentis fauor, & petitionis terret exactio. Quid enim nos sumus ut
 scribamus episcopis? Vnde dare, inde & negare compellor, quod postulo. Scribere tantæ altitudinis supra me
 est: & eidem non obedire, contra me est. Vtrobique periculum, sed in ea parte maius imminere uidetur, si non
 obediero. Hæc itaque exiens, quæ minus offensiuæ apparet, facio quod iubetis. Si sic grauaui Bernardus scribe-
 re ad episcopum: quid facturus est exiguus & pusillus Thomas scripturus ad Papam? Sed & multo grauius ex-
 peritur periculum, si non obediatur Thomas Apostolo, quam Bernardus si non episcopo. Et Paulum audio dicen-
 tem: Vah mihi si non euangelizauero. Et ego inter hæc pericula saliens obedire curabo, dicens: Domine factum
 est ut imperasti, & adhuc locus superest. Superest inquam tractare de ieiunijs, de indulgentijs, & iuribus, &
 immunitatibus ecclesiasticis: de fide quoque & hæresibus, & reliquis multis: quæ omnia in hoc uolumine, ne
 modum excederet, tractare non potui. Etenim nec de hac scriptura quærenibus respondere sufficio. Sunt enim
 qui existimant hæreses singulas ad principia capitulorum non debere præfigi, hac occasione prætextu, ne uel
 discant innocentes, & imperiti, quod excogitare non poterant: uel ne ad tantum gradum hæresis honoretur.
 Sed ad primum. Grauius multo esset, si non essent præmoniti unde fugerent innocentes. An non erat tunc inno-
 cens protoplastus, cum ostenderet ei Deus lignum, cuius fructus esum inibuit. De ligno, inquit, scientiæ bo-
 ni & mali ne comedas? Et addidit. Quocumque die comederis, morieris. Nec ego (quantum ad secundum) hono-
 rem hæresis timeo, dum in propositione tractatus præpono, quando seditiosa thuribula audio iussu domini pro-
 ducta in laminas, & altari affixa, dicente domino: Cernant ea pro signo, & monumento filij Israël. Nume. 16.
 In quem locum Homil. 9. Origenes. Ista batilla ærea, id est, hereticorum uoces adhibeamus ad altare Dei, ubi di-
 uinus ignis est, ubi uera fidei prædicatio: melius ipsa ueritas ex falsorum comparatione fulgebit. Si enim (ut
 uerbi gratia dicam) ponam dicta Marcionis, aut Basilidis, aut alterius cuiuslibet heretici: & hæc sermonibus
 ueritatis ac scripturarum diuinarum testimonijs uelut diuini altaris igne confutem, nonne euidenter eorum ex
 ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si doctrina ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hære-
 ticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara, & tam examinata uideri fides nostra. Sed
 idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio torpescat. Propter
 hoc

Septimi vo-
 luminis far-
 rago.

hoc denique (ut Apostolus dicit) oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos: hoc est dicere: Oportet hæreticorum bacillis altare circumdari, ut certa, & manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides ecclesiastica uelut aurum cœperit refulgere, & prædicatio eius ut argentum igne probatum inuentibus resplenderit, tunc maiore cum turpitudine, & dedecore hæreticorum uoces obscuriore uilitate fordeant. Hæc ille. Sic ergo hæreses antecedere facio, ut ecclesiasticorum uerborum sequatur exercitus. Et inde securius pugno, non quasi aërem uerberans: Sicq; cum Apostolo curro, non quasi in incertum. Non habebunt Witcleuisti, unde mendaciter dicant: non scripsit Witcleff, quod iste redarguit. Tantum si semina illius non obuiet, ex cuius ore uicarie exit gladius bis acutus: & cuius ego in terram cadens dexteram sentiam, quam benedicens imponet, qui scribere quæ uiderim imperauit. Conseruet hunc apostolatam Christus Iesus in diem suum.

Amen.

*

INDEX LOCUPLETISSIMUS omnium, quæ in hoc Reuerēdi Patris fratris Thomæ Walden. Theologi præstantissimi volumine de Sacramentalibus aduersus antiquorum, & Witcleuistarum hæreses, continentur, iuxta ordinem literarum accuratè digestus.

A

ABLINGERE, ut ablingit uitulus, quid sit. fol. 36 colum. 2. nume. 9.
Abrenuntiationis actum, quod ubiq; solemniter exhibeat occidentalis ecclesia. Et unde ad eam peruenerit. fol.

lio. 103. col. 2. nu. 2.

Abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, ac pompis, quod Christus nos præcipiat, ostenditur. fol. 103. colum. 4. nume. 4.

Absolutio quod prius fiat in terra, quam in caelo, contra Witcleff. fol. 137. col. 2. nu. 4.

Actio nostra in die dominico qualis debeat esse. folio. 264. col. 1. nume. 6.

Actus apostolorum, quod pro magna consuetudine ecclesie legi incœperit à dominico Pasche, secundum Augustinum. fol. 54. colum. 2. nu. 14.

Actus idem in distinctis suppositis atq; causis, quam disparis sit meriti, ostenditur. folio. 161. colum. 3. nume. 18.

Admonitio pulchra de præscitis, & prædestinatis. fol. 194. colum. 1. nu. 4.

Adorandi duplex ratio. fol. 235. col. 2. nu. 1.

Adorandæ, uel colendæ quæ creaturæ. fol. 238. colum. 1. nume. 1.

Adorandi sanctos mos antiquissimus. fol. 248. colum. 1. nume. 1.

Adorare sanctos, quantum hominum meritis, & humilitati adscribatur, quomodo discretè tamen agendum sit. fol. 234. col. 1. nu. 3.

Adoratio proprie dicta. fol. 232. col. 4. nu. 7.

Adoratio prischorum. fol. 233. col. 1. nu. 8.

Aedificare sepulchra pretiosa, quod non sit peccatum. Et quos ornantes monumenta, & sepulchra edificantes redarguit Christus. fol. 250. colum. 1. 2. & 3. nume. 2. & 3.

Aërii, & Montani hæretici confutantur. fol. 158. colum. 4. nume. 1.

Aëriani hæretici. fol. 214. col. 2. nu. 1.

Aetas intrandi claustrum, & profitendi religionem. fol. 156. colum. 1. nume. 4.

Agnus Dei, & Agni figura. fol. 91. col. 2. nu. 11.

Agon, & certamen Christianum. Et quomodo unctio fiat ad agonem. fol. 104. col. 4. nu. 3.

Agricola, & Vitalis translatio, & dedicatio. fol. 247. colum. 1. num. 3.

Alarici pium facinus recensetur. folio. 257. colum. 4. nume. 3.

Alba, secundum sacerdotis uestimentum. Et quid significet. fol. 67. col. 4. nu. 6.

Alphabeti Latini, & Græci super pauimentum ecclesie dedicandæ descriptio. fol. 304. col. 1. nu. 6.

Altare sanctum, & ad ipsum pertinentia ornamenta, ut corporale, calix, &c. unde à Christianis omnia fuerint uendicata. fol. 69. col. 2. nu. 1.

Altare spiritualiter sumptum, quid denotet. fol. 69. colum. 2. nume. 2.

Ambitio, & uanagloria ex opere bono. folio. 121. colum. 1. nume. 4.

Ambrosius quomodo sacris reliquijs de monumento translatis, sacras aedes concesserit, apostolorum more, & constitutione. fol. 246. colum. 3. nu. 1.

Ambrosius quid de se dicat, cum martyres uisitaret. folio. 154. colum. 4. nume. 7.

Ambrosium quid mouerit, ut imbueret uirginem magis præcessorum exemplis, quam regulis suis, & præceptis. fol. 7. col. 3. nu. 5.

Amen, sepe in missa prolaturum, quid significet, & quomodo interpretatur. fol. 72. col. 3. nu. 13.

Amictus, primum sacerdotis indumentum, & quid representet. fol. 67. col. 3. nu. 5.

Amor Dei, quod omne onus efficiat esse leue. fol. 148. col. 4. nu. 2.

Andreas, & socius eius discipuli Ioannis. Et quomodo Christus eos ad eius discipulatum uocauerit. fol. 177. col. 1. num. 9.

Angeli, quod missæ semper assistant. fol. 86. col. 4. nu. 6.

Angeli, quod in aliquibus ab ecclesia doceantur. folio. 12. colum. 4. nu. 17.

* Angelos

Angelos quomodo colebant fidelis populi Dei more priores Christiani. fo. 233. col. 2. nu. 1.
 Anglicanæ ecclesiæ unde psallendi regula emerferit. fo. 48. col. 2. nu. 5.
 Animum quod plus attendat dominus, quam opus. fo. 20. col. 1. nu. 14.
 Anna oratrix, de qua in lib. regum, quare debuit orare secretè. Et sacerdotes templi quare sonauerunt. fol. 42. col. 1. nume. 3. & colum. 4. nume. 7.
 Amphropophormita heretici. fo. 294. col. 2. nu. 6.
 Amphonarum, & hymnorum in ecclesiis institutio. fol. 46. colum. 2. nume. 8. & fo. 49. colum. 4. nume. 6.
 Antistes qui sit, & unde dictus. fo. 225. columna. 2. nume. 6.
 Antistes, quomodo post trifariam manuum sacerdotis consecrationem, osculatur ordinatos. Et quid hoc significet. fo. 129. col. 4. nu. 6.
 Antonius magnus eremita, & propheta, quod ad eremum Aegypti apostolicam regulam sibi, & suis tulerit, non suam. fo. 175. col. 2. nu. 9.
 Apertionis mysterium per Effeta recensetur. fo. 102. col. 2. nu. 10.
 Apophoreta triumphalia. fo. 247. col. 1. nu. 2.
 Apostoli, seu ecclesiæ primitiue principes, quod non euaserint auaritiæ, quæstus, & commodi notam. fo. 9. col. 3. nu. 6.
 Apostoli, quod sicut sunt uicarii Christi, & legati, ita minores presbyteri in curis ecclesiarum suarum legatione funguntur episcopi. fo. 159. colum. 3. nume. 5.
 Apostoli quomodo distinctas sibi paræcias, & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant secundi gradus discipuli. fo. 160. col. 3. nu. 11.
 Apostolorum subministratores à domino fuisse institutos, ut eis obsequerentur, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependeret, ostenditur. fo. 160. col. 4. nu. 15.
 Apostolorum esse regulam, quam omnes ordines sequi cupiunt, non à tali patrono factam, sed ab Apostolico exemplari secundum utuentium capacitates electam, ostenditur. fo. 175. col. 2. nu. 8.
 Apostoli, Martyres, & ipse dominus noster Christus, & angeli eius, quomodo nobis festa sua concelebrent & quasi bestie immolatitiæ fiant pro nobis. fol. 267. col. 3. nu. 9.
 Apostoli statim post ascensionem Christi, quomodo ad superius, & altum cœnaculum conueniunt. fo. 278. col. 4. nu. 2.
 Apostolus quare non dixerit, Misericordiam consequutus sum quia fidelis eram, sed, ut fidelis essem. fo. 23. col. 3. nu. 7. & 8.
 Apostoli Christi, quomodo de Christo studiosè requirebant, ut doceat eos orare. fo. 17. col. 1. nu. 2.

Apostolus quare assidue legi præponat fidem. fo. 23. col. 3. nu. 8.
 Apostolus quare suspendat coniugibus officium concubendi. fo. 27. col. 1. nu. 2.
 Apostolum præcepisse tonsuram, & nudam debere clericum seruare coronam, iuxta decreto Amceti Papæ ostenditur. fo. 128. col. 1. nu. 3.
 Apostolorum si qui ante euangelium uxores habuerunt, quomodo postea assumpti in apostolatū, officium reliquerint coniugale. fo. 132. col. 3. nu. 1.
 Apostoli, quod circumducebant mulieres piæ, non ducebant. fo. 132. col. 4. nu. 3.
 Apostolici uerbi (unius uxoris uirum) duos peruersos fuisse olim interpretes, demonstratur. fo. 134. col. 2. nu. 10.
 Apostoli quod fuerint principes. foli. 145. colum. 3. nu. 4.
 Apostoli quare dicti ecclesiæ primitiuorum. fo. 145. col. 3. nu. 6.
 Aquæ, & uini commistio in calice notatur, & quæ sit huius admistionis ratio. fo. 74. col. 1. nu. 9.
 Aquarij heretici unde dicti. fol. 74. columna. 1. nume. 10.
 Aqua cur calici admisceatur. folio. 74. colum. 4. nume. 12.
 Aqua simplex quod non solum requiratur ad baptisimi perfectionem contra Witcleff. fol. 98. colum. 2. nu. 5.
 Aqua munda quomodo exhibeatur in baptisimate. fol. 105. colum. 3. nu. 5.
 Aqua benedicta, à Marcello pontifice quantum ualeat, ostenditur. fo. 310. col. 4. nu. 4.
 Aqua sale conspersa, & sacerdotis benedictione suffulta, quantum uim habeat, ostenditur. foli. 311. col. 2. nu. 5.
 Architectus sapiens quis dicatur, secundum Ambrosium. fo. 2. col. 4. nu. 11.
 Argenti modij pauperibus missi. fol. 204. colum. 1. nu. 2. alijs. 6.
 Argumenti subtilis conuersio aduersus Witcleff. fol. 97. col. 4. nu. 2.
 Argumentum efficax contra Witcleff. fo. 143. col. 2. nu. 9.
 Argutia, & repagulum Witcleff generale contra sanctos ritus, & sacramentales, uel religiosas obseruantias. fo. 10. col. 1. nu. 1.
 Ariani, quomodo uno, & eodem spiritu, quo Witcleuisti, contra orationes mediæ noctis religiosorum infremunt. fo. 62. col. 1. nu. 14.
 Arma quomodo sanctificari olim solita contra Witcleff. fo. 311. col. 3. nu. 1.
 Armachani ad primum argumentum solutio, dicentis simplicem sacerdotem posse ordinare episcopum. fo. 122. col. 4. nu. 2.
 Armachani & Witcleff ad secundum argumentum de

de æqualitate potestatis, solutio. fol. 124. colum. 1. nume. 1.
 Arrogantiam omnium moris esse, ut secundum se ipsos præposterent alios. fo. 172. col. 4. nu. 2.
 Athletarum unctio describitur. fol. 104. col. 4. nume. 2.
 Augustini dictum super illum locum, Orantes nolite multum loqui sicut ethnici. fo. 23. col. 1. nu. 4.
 Augustinus, & Isidorus, quid de canibus ecclesiæ dicant. fo. 47. col. 1. nu. 14.
 Augustinus quomodo repererit secundum antiquam consuetudinem ecclesiæ pro singulis diebus dominicæ resurrectionis euangelia secundum singulos euangelistas suis signata diebus. fo. 54. col. 1. nu. 11.
 Augustinus quomodo obseruat lectionum, & cantuum rationes de Quadragesima, de Pentecoste, & alijs anni festis. Item & de sanctis, &c. fo. 54. col. 2. nume. 15.
 Augustinus, quomodo in multis, quæ ad ecclesiæ ritus, & mores pertinent, semper amplexabatur Ambrosij sententiam. fo. 64. col. 3. nu. 12.
 Augustinus quid dicat de Monica eius matre. Et quomodo faciat contra Lutherum. fol. 87. colum. 4. nu. 5.
 Augustinus, & Hieronymus quomodo pleno ore condemnauerint nuptias clericorum. fo. 132. col. 2. nu. 10.
 Augustini improbatio contra eos, qui dicunt, præscitum non posse saluari. fo. 195. col. 1. nu. 2.
 Augustini laus. fo. 261. col. 2. nu. 2.
 Augustini instructio circa cultum Crucis. fol. 298. col. 4. nu. 4.
 Augustinus, quomodo propter terram sanctam à Hierosolyma allatam dedicari ecclesiam, in qua & Palaralyticus fuit curatus. fo. 306. col. 2. nu. 5.
 Aureola profitentium religionem. fol. 156. col. 3. nu. 2.
 Auriculariter quod sit confitendum, non publicè, usu, & autoritate apostolica, contra Witcleff. fo. 139. col. 4. nu. 1.
 Author inuehitur in Witcleff hereticum, quod prætextu defensoris fidei, non uocatus, in medium prodierit, & se turbis ingesserit pacificis. fo. 5. col. 4. nume. 4.
 Authoris responsio ad argumentum Witcleff, infertentis ad suæ falsæ doctrine fundamentum illud Matthei, Non omnis, qui dicit mihi Domine Domine, &c. fo. 28. col. 1. nu. 11.
 Authoris dictum contra necessitatem fatalem Witcleff. fo. 35. col. 4. nu. 5.
 Author inuehitur contra Witcleff proteruum, comparantem catholicos oratores sacerdotibus Baal, si contingat propter plebem orare clamose. fol. 42. col. 2. nu. 5.

Authoris parentes recensentur. fo. 88. colum. 1. nume. 6.
 Author inuehitur in Witcleuistas. Et quomodo sint plebs Caath, quibus non licet nuda sacra prospicere. fo. 97. col. 2. nu. 7.
 Authoris responsio ad argumenta hereticorum, prohibentium paruulos baptizari fide parctum pro eis uouentium. fo. 111. col. 1. nu. 1.
 Authoris oratio, & peroratio in fine.

B

Balthasar regis ultio, ob abusum uasorum templi, recensetur. fo. 69. col. 4. nu. 7.
 Baptisma sanctum, quod omnia prorsus delicta delet. fo. 137. col. 3. nu. 7.
 Baptismales ritus describuntur. fo. 98. colum. 4. nume. 6.
 Baptismalis ritus de abrenuntiando Satanæ, & pompis eius, quomodo per apostolum Paulum fluxerit per orbem. fo. 104. col. 2. nu. 8.
 Baptismatis figura. fo. 116. col. 2. nu. 3.
 Baptisimum quod non possit adipisci quis sine renuntiatione Satanæ, contra quosdam. fo. 104. col. 1. nume. 6.
 Baptisimus aquæ nostris nascemibus, quod tam sit necessarius, quam erat necessaria circumcisio Ioanni, Abrahamæ, Isaac, & cæteris patribus. fo. 111. col. 4. nu. 5.
 Baptisimus flammis, & cordis conuersio, quod sit idem. fo. 135. col. 1. nu. 2.
 Baptisimus exterior, & impositio manus sacerdotis, quantum ualeant. fo. 135. col. 4. nu. 6.
 Baptisimus, quomodo possit etiam ab hereticis ministrari, & quod non esset reiterabilis. fo. 136. col. 1. nu. 9.
 Baptistæ Domini capitis inuentio narratur. fo. 260. col. 3. nu. 6.
 Baptistæ quidam in utero sanctificari paruulos fidelium mentientes. fo. 110. col. 4. nu. 7.
 Baptistæ nouelli ab authore reprehenduntur. fo. 112. col. 2. nu. 8.
 Baptizandus quomodo constituatur ad fontem sanctum. fo. 103. col. 1. nu. 1.
 Baptizandus antequam immergatur, quare Orientè uersus respiciat. fo. 106. col. 3. nu. 5.
 Baptizandus quomodo ter debeat immergi, & non semel tantum, ut quidam erronei ueteres dixerunt. fo. 106. col. 4. nu. 6.
 Bardehani Armenij impietas notatur. Et Effrem pietas circa camilenas in laudem triumphatorum martyrum compositas. fo. 266. col. 3. nu. 5.
 Barnabas, quod non contempserit Pauli religionem, quantum societatem eius facta diffensione deseruerit. fo. 177. col. 3. nu. 10.

I N D E X.

Basilicas construere, quod sit patrie cultus. fo. 272. col. 3. nu. 2.
 Basilica, quod soli Deo dedicentur, non sanctis. fo. 272. col. 3. nu. 3.
 Basilicam, quam Iulianus Cæsar edificauit, quomodo diuina prouidentia non susceperit. Et quare. Et multa de ædificandis ecclesiis. fo. 272. col. 4. nume. 4.
 Basilicas quomodo inter Christianos condendas, et orandas spiritus Dei per prophetas suos instituerit. fo. 276. col. 3. nu. 2.
 Basilij, et Gregorij Nazianzeni studia describuntur. fo. 187. col. 3. nu. 1.
 Beati, cum sint conditione, et statu liberrimi, quomodo à diuinis laudibus celebrandis, certis item uerbis, et horis uacare non possint. fol. 55. col. 4. nu. me. 6.
 Beda quid dicat super illud Iacobi, Fides sine operibus otiosa est. fo. 19. col. 1. nu. 6.
 Bellum, quod interdum sit licitum. fol. 311. col. 4. nu. 3.
 Benedictio omnis, quod sit à Christo. fo. 87. col. 2. nu. 8.
 Benedictio traditio specialis, quod in synagoga permansit, et in ecclesia celebratur in nuptijs. fo. 307. col. 3. nume. 2.
 Bigamus, seu potius Digamus, quod repellatur à dignitate, et sacerdotio, et ab eleemosyna ecclesie. folio. 118. col. 3. nu. 8.
 Brutorum risus, et colloquia. fo. 270. col. 4. nu. 8.
 Byssina uestis, prima sacerdotis legalis. Et quid significet secundum Dionysium. fo. 67. col. 3. nu. me. 3.

C

Calicis usus unde desumptus. Et illius præparatio, et honesta custodia ad quem pertinet. Et de illius forma inuariabili, et nomine. Et quid denotet. fo. 69. col. 4. nu. 1.
 Candelabri benedictio, et de illius mystico intellectu. fo. 308. col. 1. nu. 5.
 Canendi per loca diuersitas, unde ceperit. fo. 52. col. 4. nu. 1.
 Canonizati per Paulum recensentur. fo. 244. col. 2. nu. 3.
 Canonizationes sanctorum, quomodo est necessarium ut continentius celebrentur. fo. 244. col. 4. nu. 6.
 Cantus ecclesiastici, quod instituti sint à Christo ordine apostolorum concinere, contra Witcleff. fo. 43. col. 3. nu. 1.
 Cantus uocales quomodo tam sententia, quam auctoritate Christi succreuerunt in ecclesiis in triplici specie sua, scilicet, psalmis, hymnis, et Canicis. fo. 46. col. 4. nu. 11.
 Cantus ecclesie, et Psalterium cum melodia cantile-

narum suauium ab ecclesia frequentatum ad quid proficiunt. fo. 46. col. 4. nu. 12.
 Cantum regularem in hymnis, et psalmis, quomodo in Occidentalem ecclesiam Ambrosius secundum Orientis exemplum intulerit. fo. 48. col. 1. nu. 4.
 Cantus tres nocturni, et quartus laudum, quare in festis solemniter celebrentur. fo. 57. col. 2. nu. 4.
 Cantus quales concesserit Lactantius Christianis in ecclesia. fo. 63. col. 2. nu. 6.
 Cantus sancti, et cantores ecclesie ab Ambrosio probantur. fo. 63. col. 3. nu. 7.
 Cantuum, hymnorum, et psalmorum à primitiua ecclesia ad nos traductio. fo. 45. col. 3. nu. 1.
 Caput, quod maiorem gratiam refundat, contra Witcleff. fo. 208. col. 1. nu. 2.
 Carmelite, quomodo castitatem perpetuam uouerunt. Et quare Carmelite appellati. fo. 181. col. 4. nu. me. 8.
 Carmelite, cur fratres Mariæ dicti. fo. 174. col. 2. nu. 2.
 Carmelitarum ordinis uetustas. fo. 182. col. 2. nu. 4.
 Carmelitarum ordinis in celebrando mos. fo. 75. col. 3. nu. 3.
 Carmelitarum regula. fo. 154. col. 4. nu. 12.
 Casiodorus, quomodo ex fide Romanorum, quæ prædicauit Paulus, didicit trahere populos ad sanctorum corpora uisitanda. fo. 254. col. 4. nu. 6.
 Casula (quam Greci Planctam uocant) septimum sacerdotale indumentum, unde dicatur. Et quid per hanc intelligatur. fo. 68. col. 2. nu. 14.
 Cataphrygarum error circa ordinationem mulierum. fo. 117. col. 4. nu. 3.
 Catechizationis amicitias. fo. 100. col. 2. nu. 11.
 Catechumenorum emissio. fo. 76. col. 2. nu. 12.
 Catechumenus, et Catechizare quid sit. fo. 100. col. 2. nu. 10.
 Catechumenus sit baptizandus. fo. 99. col. 4. nu. 6.
 Cathari heretici antiqui. Et quod ab his rapuit Witcleff, quod sancti non sint orandi. fo. 217. col. 1. nu. 1.
 Catholicus quis dicatur. fo. 99. col. 4. nu. 5.
 Catholici quomodo imagines colant sacras, non tamen sine rebus. fo. 286. col. 4. nu. 2.
 Cause uniuersales, quod prius à Deo institutæ fuerint, quam priuata, seu particulares. fo. 125. col. 4. nu. 1.
 Cause quædam (unde ad memorias, et loca sanctorum currant religiosi fideles præ parochialibus, et minutis ecclesiis, quibus incumbunt) recensentur. fo. 256. col. 3. nu. 1.
 Cayni qui, et unde dicti. fo. 244. col. 2. nu. 2.
 Celebrans, quare statuitur ad medium altaris habens faciem ad orientem. fo. 77. col. 3. nu. 5.
 Celeuma sanctum, quomodo docuerit apostolus. Et quid sit Celeuma. fo. 45. col. 4. nu. 5.

Cerei

I N D E X.

Cerei ardentis à baptizato acceptio. fo. 108. col. 1. nu. 3.
 Cerei duodecim quomodo ponantur ante crucis signa in dedicatione ecclesie. Et ad quid. Et de circutione, pulsatione, percussione, et apertione ecclesie. Et quid hæc omnia denotent. fo. 303. col. 3. nu. me. 4.
 Cerei, et luminis benedictio quod debeat fieri in sacra uigilia, et quare. fo. 307. col. 2. nu. 1.
 Cereus paschalis quid denotet. Et de infusione frustulorum incensi in eo. fo. 307. col. 4. nu. 4.
 Charitas fraternitatis, quod unonem singulorum in meritis faciat, ostenditur. fo. 210. col. 1. nu. 6.
 Charitatis excellentia describitur. fol. 146. col. 4. nu. me. 3.
 Charitatis bona. fo. 180. col. 2. nu. 12.
 Charta meritorum Christi nobis concessa. fol. 188. col. 4. nu. 5.
 Chebboeth quid sit. fo. 79. col. 4. nu. 2.
 Chorus quid. Et unde dicatur. fo. 47. col. 4. nu. 2.
 Chrismatis consecratio quare fiat in die cænæ domini. fo. 265. col. 4. nu. 4.
 Chrismatis unctio, quomodo fiat post trinam immersionem in uertice. Et quæ sit ratio. fo. 107. col. 1. nu. me. 8.
 Chrismatis consecratio, et quomodo fiat. fo. 114. col. 3. nu. 1.
 Chrismatis in consecratione quæ obseruentur. fo. 114. col. 3. nu. 3.
 Chrismatis usus descriptio. fo. 114. col. 3. nu. 4.
 Christiana religio, quod ideo non sit contemnenda, quia erat religio Phariseorum, sicut nec sacerdotium Christianorum, quia erat et Iudeorum. fo. 177. col. 1. nu. 3.
 Christiana honestati semper esse, et fuisse congruam, ut in uestitu, et signis extrinsecis diuersæ professionis, et status fiat agnitio, ostenditur. fo. 186. col. 2. nu. 2.
 Christiani qualiter participant meritis mutuis, multorum exemplis demonstratur. fo. 200. col. 4. nu. 1.
 Christiani, quod omnibus pauperibus sint debitores, maxime uero sanctis. fo. 204. col. 2. nu. 7.
 Christiani, quod nec præsumendo de meritis, sanctorum contemnere debeant suffragia, nec tanti faciunt eorum preces, ut merita sua negligant. fo. 230. col. 4. nu. 3.
 Christiani, quomodo uenerentur, et adorent imagines, sed non seruiant eis cultu diuino. fo. 293. col. 1. nu. 7.
 Christiani, quomodo non postulant aliquid ab imaginibus, sed à Christo, et sanctis apud imagines. fo. 300. col. 3. nu. 1.
 Christiani duplex gradus prouectus. Primus poenitere delictorum. Secundus, sanctos obsecrare suppli-

citer. fo. 222. col. 1. nu. 6.
 Christianis, quæ fuerint priscis temporibus obiecta, et qualibus iniurijs premebatur Christianitas. fo. 97. col. 1. nu. 6.
 Christiano, si queratur, quid credendum sit, quod ad religionem pertinet, quid erit ei satis secundum Augustinum. fo. 6. col. 3. nu. 7.
 Christianus cur quis nuncupetur. Et quod Christus dicatur unctus. fo. 98. col. 1. nu. 4.
 Christus, quod Cæsaris nomini attulerit reuerentiam, iubens nominatim Cæsari dare, quæ Cæsaris erat. fo. 8. col. 1. nu. 2.
 Christi fidem quod non minus neget, qui uerba sacra sensu meretricis adulterat, quam ille, qui respuit, et nullatenus admittit. fo. 3. col. 3. nu. 4.
 Christus quare non pseudopredicatores, sed fideles prepositos in doctores figit in ecclesia. fo. 4. col. 4. nu. 6.
 Christus totus in corpore suo, quod uideatur scala Iacob. fo. 5. col. 2. nu. 14.
 Christus, quod notatus fuerit ambitus à Phariseis, et scribis. fo. 9. col. 2. nu. 2.
 Christus quare nudatus pristinis uestibus, fuerit indutus Chlamyde cocinea. fo. 9. col. 2. nu. 3.
 Christus quare tolerauerit Iudam. fo. 10. col. 2. nu. me. 4.
 Christus, quod malum toleret, ne bonum destruat, aut deseratur. fo. 10. col. 2. nu. 5.
 Christus quid in Phariseis redarguerit. Et quomodo oporteat maiora facere, et minora non omittere. fo. 10. col. 3. nu. 6.
 Christus, quod per ecclesiam suam uenerit ad gentes, et per ecclesiam loquatur gentibus. fo. 11. col. 2. nu. me. 2.
 Christi dictum in Cruce, scilicet, Pater ignosce illis, et quod non ad crucifixores tantum, sed ad Paulum postea sciuentem pertinuerit. fo. 11. col. 2. nu. me. 3.
 Christo, et Petro similes prælatos exigunt Witcleui stæ, ut eis obediant. fo. 12. col. 1. nu. 12.
 Christus saluator noster, eiusque mater, Apostoli, et discipuli pluries orasse leguntur. fol. 27. col. 3. nu. 8.
 Christus, quare dederit trinam illam de oratione cautelam, petite, querite, pulsate. fo. 37. col. 1. nu. me. 3.
 Christus omnium præsciens, quod clamorem importunum oratoris expeat, contra Witcleff. fo. 44. col. 1. nu. 11.
 Christus an docuerit quandoque discipulos concinere, et simul consonanter orare. fo. 44. col. 3. nu. me. 7.
 Christus usquequo non regnet in corpore suo, quod est Ecclesia. fo. 51. col. 3. nu. 10.
 Christus non aspernatus usum Iudeorum, quomodo

regulariter gratias dixerit, cum pranderet. fo. 52. col. 1. nu. 14.
 Christus quomodo antequam ad alia opera descendere, semper oraturus intrabat in templum, in exemplum nostri. fo. 55. col. 3. nu. 2.
 Christus Deus, sol uerus, et dies uerus, quod omni hora, die, noctuq; à Christianis frequenter sit adorandus, et precibus orandus. fo. 58. col. 1. nu. 7.
 Christus, quod uerbo, et facto à prima electione apostolorum, usq; ad uiciniam passionis docuerit fideles nocturnas frequentare uigilias continue. fo. 60. col. 1. nu. 9.
 Christus quomodo trans torrentem pergens, ad orationem mediae noctis pergit. fo. 61. col. 1. nu. 6.
 Christus, Apostoli, patres omnes testamenti ueteris, et nouelli, quomodo horam mediae noctis supra modum orationibus commendent, et psalmis. fo. 61. col. 2. nu. 2.
 Christus, et sanctus apostolus, quod sacras uigilias antiquas usq; in nos transmiserint. fo. 61. col. 4. nu. 11.
 Christus homo, quomodo mediat inter Deum, et nos. fol. 221. col. 2. nu. 3.
 Christus, quod multa reliquerit suis apostolis pro sui captu temporis in melius reformanda. et c. fol. 65. col. 4. nu. 5.
 Christi apostoli, quos diuinos duces appellat Dionysius, quomodo nobis leges dederint de sacris ritibus et obseruationibus, et sacramentalibus ordinibus. et c. siue scriptis, siue non scriptis. fo. 66. col. 2. nu. 7.
 Christus oraturus quare auulsus fuerit à coetu apostolorum. fo. 67. col. 1. nu. 10.
 Christus, quomodo, et quando ter obtulit corpus suum. fo. 88. col. 4. nu. 16.
 Christi in consecratione, quare sit tacitum de aqua. fo. 74. col. 2. nu. 11.
 Christus, utrum stando consecrauerit. foli. 77. col. 4. nu. 9.
 Christus licet consecrans federit, quomodo tamen standum sit alijs. fo. 78. col. 1. nu. 10.
 Christus quod in eucharistia tangatur, uideatur, et comedatur. fo. 92. col. 2. nu. 5.
 Christus, quod sumpserit corpus, et sanguinem suum in coena. fo. 93. col. 1. nu. 1.
 Christus Pontifex, quomodo instituerit apostolos sacerdotes perfectos. fo. 94. col. 1. nu. 5.
 Christi unctio. Et quo Chrismate fuerit unctus. fo. 97. col. 4. nu. 3.
 Christus quomodo ante Spiritum sanctum descendit in aquas. Et qua ratione. fo. 106. col. 2. nu. 3.
 Christum in quibus imitari non possumus. fo. 106. col. 2. nu. 4.
 Christi dominatus, quando fuerit primo exaltatus. fo. 111. col. 4. nu. 6.
 Christus quare dixerit apostolis, Prædicate omni creaturæ. fo. 112. col. 1. nu. 7.
 Christus Chrisma, et unguentum. fo. 115. col. 1. nu. 7.
 Christus oleum effusum est. Et quomodo à Christo dicantur Christiani. fo. 115. col. 2. nu. 8.
 Christi olim dicti reges, et iusti. fo. 115. col. 3. nu. 9.
 Christus caput, et summus Pontifex, quod apostolos suos ordinauerit presbyteros, et ipsi praefecerunt episcopos. fol. 121. col. 3. nu. 6.
 Christus quare dimiserit mulierem de adulterio ream, et non absoluerit. fo. 138. col. 2. nu. 12.
 Christus quomodo fuerit suis parentibus obediens, dum adhuc ad ætatem legitimam doctoris non peruenit. fo. 155. col. 1. nu. 13.
 Christus, quod omnem religionem tenuerit, et instituerit. fo. 173. col. 1. nu. 4.
 Christus dominus specialiter unctus, quomodo à seipso tanquam à capite perfectionis traduxit regulam sanctitatis in posteros. fo. 176. col. 1. nu. 2.
 Christi patientia, et potentia ostenditur. fo. 180. column. 4. nu. 2.
 Christus qualiter religionem perfectam in apice sua religionis instituerit. fo. 185. col. 1. nu. 4.
 Christus, quod meritorum suorum suos participes fecerit, contra Wicleff ostenditur. fo. 188. col. 2. nu. 3.
 Christi clementia exprimitur. fo. 188. col. 4. nu. 4.
 Christus quomodo orauit pro non euenturis, quæ tamen euenire poterant. fo. 206. col. 1. nu. 5.
 Christus quod sit aduocatus hominum, et mediator. fo. 219. col. 2. nu. 1.
 Christi ante aduentum, quomodo eramus intra Dei presentiam per naturam, sed extra presentiam eius quo ad gratiam. fo. 219. col. 3. nu. 2.
 Christus quod sit orandus humanitus, et interpellandus, contra Wicleff, et Guillelmum Sartorem. folio. 219. col. 3. nu. 3.
 Christus homo quod adoretur etiam in membris suis mysticis, ostenditur, contra hæreticos. fo. 125. column. 3. nu. 1.
 Christus, quod sit mediator noster inter Deum, et hominem, et sic aduandus, et orandus. fo. 226. col. 1. nu. 2.
 Christus, quomodo sit adorandus. fo. 231. col. 3. nu. 1.
 Christi humanitas adoranda. fo. 235. col. 4. nu. 4.
 Christi humanitas, quod non tantum adoranda est, sed et praesepes, et lignum crucis, et cunctæ memorie saluatoris. fo. 237. col. 1. nu. 3.
 Christi humanitas, nubes. Et omnes angeli, et sancti dicuntur etiam nubes. fo. 221. col. 2. nu. 4.
 Christi canonizatio per Petrum. fo. 241. col. 3. nu. 3.
 Christus quomodo se, et apostolos apud patrem canonizauerit. fo. 244. col. 1. nu. 1.
 Christus, quod à foeminis in sepulchro sepe fuerit peregrè uisitatus contra Wicleff. fo. 251. col. 4. nu. 5.
 Christus

Christus quod uoluerit in sepulchro adorari, contra Wicleff ostenditur. fo. 252. col. 1. nu. 6.
 Christi memoria, quod recitior ha beatur, quum eius beneficia recolimus in beatis, ostenditur. fo. 259. col. 3. nu. 2.
 Christus quomodo festa nostra celebrat, Angeli quoq; et spiritus caelestes quod dies festus agant pro nobis, intercedant. et c. fo. 267. col. 2. nu. 7.
 Christus quod non uitauerit domum propter recessum à statu innocentiæ. fo. 270. col. 4. nu. 9.
 Christus quare fuerit passus sub dio, in excelsa ligno, et non sub recto. fo. 273. col. 4. nu. 3.
 Christus, quomodo ad noui religionem sacramenti altam domum requisierit, et amplam. fo. 278. col. 4. nu. 1.
 Christus quomodo uult crucem suam exaltari in caelo. fo. 296. col. 1. nu. 4.
 Chryostomi dictum aduersus eos, qui dicunt, Nō possum, et quasi uidemur accusare conditorem. folio. 133. col. 3. nu. 7.
 Chryostomus quomodo humili prece rogauit non iam sanctum uirum, sed peccatorem notorium poenitere de lapsu. fo. 218. col. 3. nu. 6.
 Cingulum, tertium, quo sacerdos induitur. Et quid significet. fo. 67. col. 4. nu. 7.
 Circumcisus, quod sicut non nascitur de circumciso, sic nec baptizatus nascitur de baptizato. fo. 111. column. 2. nu. 3.
 Cisterciensis domus gloria. fo. 191. col. 3. nu. 2.
 Claustrales boni, quod de omnibus, et hereticis terribiles fiunt, ut spiritualium castrorum acies ordinata. fo. 185. col. 2. nu. 6.
 Clerici, et prelati catholici, quod non debeant turbari, neq; relinquere ecclesiam, etiam si ab Wicleuiis hæreticis uocentur Casarei. fo. 8. col. 1. nu. 1.
 Clerici secularis bonæ quæ sint, describuntur. fo. 162. col. 3. nu. 2.
 Clerici Gregorij, et Basilij monachi unum opus. fol. 188. col. 1. nu. 2.
 Clero quæ sint obseruanda. fo. 6. col. 3. nu. 4.
 Coenaculum coenæ dñi ubi fuerit. fo. 147. col. 2. nu. 3.
 Coenaculum quid sit. Et quomodo in eo Apostoli morabantur, elegerunt Mathiam, acceperunt Spiritum sanctum. fo. 279. col. 1. nu. 3.
 Coenæ domini festum Apostoli tempore celebratum. fo. 263. col. 3. nu. 2.
 Coenæ domini mysteria recensentur. fol. 263. col. 3. nu. 3.
 Coenobitarum uita. Et unde dicantur Coenobitæ, et Coenobia. Et quis hanc uitam fecerit primus. folio. 173. col. 3. nu. 6.
 Cognatio, quod de radice mētis surgat in ramum operationis. fo. 20. col. 3. nu. 17.
 Collobium diui Iacobi memoratur. Et à quo illorum usus sumpserit initium presbyteris, et Diaconis.
 Et quomodo postea Collobia in Dalmaticas commutata sunt. fo. 68. col. 1. nu. 13.
 Columbae quare super aquas resideant. fo. 219. col. 4. nu. 4.
 Columna, ad quam alligatus dominus. Et quid de ea dicat Beda. fo. 67. col. 4. nu. 10.
 Comedere quod non liceat in ecclesia. fo. 92. column. 4. nu. 10.
 Communicantes, et memoriam uenerantes. fo. 83. column. 1. nu. 12.
 Communicantes quod sint ieiuni. fo. 92. col. 4. nu. 9.
 Communicationis ritus describitur. fo. 91. column. 4. nu. 1.
 Communionis figura ostenditur. Et de lectione Euangelij. fo. 113. col. 4. nu. 5.
 Communionis symbolicae primus gradus recensetur. fo. 202. col. 1. nu. 9.
 Comparatio clericorum secularis, et religiosi. fo. 162. col. 2. nu. 1.
 Competentes qui dicantur. fo. 102. col. 3. nu. 12.
 Concilium Toletanum de Hymnis, et alijs canticis ab hominibus factis, aduersus eos, qui dicebant reprobari debere tanquam non existentes ex scripturis sanctorum Canonum, uel apostolica traditione. fo. 49. col. 2. nu. 3.
 Concilium Carthaginense circa scripturas, quæ debet legi in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Et quid de passionibus martyrum. fo. 50. col. 1. nu. 9.
 Concilij Toletani, cui praesidebat Isidorus, decretum, ut unus ordo orandi, atq; psallendi. et c. per omnem Hispaniam, atque Gallatiam conseruaretur. fo. 54. col. 4. nu. 16.
 Concilium Nicænum (in quo proiectus est Arius mundi stipula, et inhibita sunt non tantum clericorum nuptiæ, sed et introduci foeminas suspectas in domos eorum) adducitur. fo. 133. col. 4. nu. 8.
 Concilium Carthaginense, de euertendis altaribus, et basilicis, in quibus nullum corpus, uel reliquæ alicuius martyris probarentur condita. fo. 305. column. 2. nu. 3.
 Concinnendi disciplinam exquisitè tradidit Augustinus. fo. 48. col. 1. nu. 2.
 Confessionem criminis benedictam à domino, et à diabolo interdictam, insequitur Wicleff. fo. 138. column. 3. nu. 1.
 Confessio auricularis, quod sit sacerdoti facienda, contra Wicleff. fo. 138. col. 4. nu. 3.
 Confessio specialis, quod sit soli facienda presbytero, et quare. Et de eius necessitate latissime. fo. 141. col. 1. nu. 5.
 Confessionis uocalis necessitas probatur. folio. 128. alijs. 142. col. 1. nu. 1.
 Confidendum quod non sit constitutus in ecclesia in splendore ecclesiarum, sed in uera fide, et sancta

conuersione. fol. 276. col. 2. nu. 1.
 Confidendum, quod non sit in meritis proprijs. &c. fol. 28. col. 1. nu. 1.
 Confidendum quod sit in gratia, non in meritis. folio. 28. col. 3. nu. 4.
 Confirmandi modus recensetur. fol. 113. col. 3. nu. 4.
 Confirmationis sacramentum uenerabile, quomodo peracto solenni baptismo debeat subsequi, si episcopus ad sit. fol. 113. col. 2. nu. 1.
 Consiueti soli presbytero necessitas inuitur. fol. 139. col. 4. nu. 6.
 Coniugatorum miseræ seruitutes describuntur. folio. 130. col. 3. nu. 5.
 Cōiuges per adulteria separatos, quō post pœnitentiã recōciliari suadeat Augustinus. fol. 137. col. 4. nu. 8
 Consecrata à domino, quando possent in opera pietatis conuerti. fol. 70. col. 1. nu. 8.
 Cōsilia, quod sint in lege euangelica. fol. 5. col. 2. nu. 5.
 Consilia seu uoluntaria, & nō legitima obseruata per Dauid. fol. 148. col. 2. nu. 6.
 Consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli. fol. 190. col. 4. nu. 4.
 Constantiense Concilium, & testis contra Wicleff de missæ institutione. fol. 95. col. 4. nu. 9.
 Constantini impietas circa sanctorum miraculis coruscantium reliquias. fol. 249. col. 3. nu. 1.
 Constantinus Imperator, quæ sanctorum corpora leuauerit. fol. 247. col. 3. nu. 5.
 Constantinus Imperator disponens res clericorū unicuique ciuitati; prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta perciperet. fol. 8. col. 4. nu. 8.
 Constantinus Papa quomodo Philippum Cæsarem hæreticum superauerit picuris. fol. 287. col. 1. nu. 5
 Cōsuetudo matris ecclesiæ in baptizandis paruulis, q. nequaquã sit spernenda. fol. 113. col. 1. nu. 9.
 Contemplatiuæ uitæ laus, quæ Theoria nuncupatur. fol. 26. col. 3. nu. 11.
 Continentiæ uotum, quomodo ab omni sacrè ordinato proficetur. fol. 13. col. 3. nu. 2.
 Continentiæ honestas, quam unum ponderis cominebat apud Romanos Flamines, aut uirgnes uestales, ostēditur. Et quid de Hierophanis Atheniensium. fol. 134. col. 1. nu. 9.
 Continuatio quomodo augeat meritum orationis. fol. 35. col. 4. nu. 7.
 Conuocare populum, quod tantum sacerdotum est, cōtra Wicleff. fol. 75. col. 3. nu. 6.
 Corda leuare cum manibus qui dicantur. Et quis cor tantum leuat, & non manus. Et quis manus, & nō cor. fol. 21. col. 4. nu. 12.
 Cornelij Papæ, & martyris uirtus describitur. folio. 242. col. 3. nu. 2.
 Cornelius Tacitus mendaciorum loquacissimus, quomodo improperauerit Iudæis, Deum ipsorum caput Asini factum. fol. 282. col. 3. nu. 2.

Corona Simonis Magi describitur. fol. 157. col. 1. nu. 6.
 Coronæ quãtitas ex Concilio Toletano. fol. 157. col. 2. nu. 7.
 Corpora defunctorum, maxime iustorum, atq; fidelium, quod non sine conuentione, nec abiicienda. fol. 245. col. 3. nu. 2.
 Corpus Christi tempore Hieronymi quomodo sumebatur. fol. 27. col. 2. nu. 5.
 Corpus Christi post consecrationem, non panis est. fol. 84. col. 4. nu. 6.
 Corpus Christi, quod sub speciebus uideatur. fol. 85. col. 4. nu. 11.
 Corpus, & sanguis Christi, quod sint uerè in Eucharistia. fol. 75. col. 1. nu. 13.
 Corpus Christi, quomodo per species alienas uideatur. fol. 92. col. 3. nu. 6.
 Credens Deo, q. aliter eius fidè recipere nō queat, nisi credat in sanctos eius. fol. 5. col. 1. nu. 9.
 Credere, quid sit secūdū Augustin. fol. 19. col. 4. nu. 12
 Crucis faciendæ in missa ratio. Et utrum sigillatim panis, & uinū accipiāt singulas cruces, an simul una cruce duo signentur. fol. 81. col. 4. nu. 2.
 Crucis signum, quod sit memoriæ mandandum. folio. 87. col. 2. nu. 9.
 Crucis signū in fronte baptizati. fol. 100. col. 3. nu. 12
 Crucis frequens signatio quare fiat in fronte baptizati. fol. 102. col. 1. nu. 8.
 Crucis inuenio ab Helena facta describitur. fol. 296. col. 3. nu. 6.
 Crucis officium, quod non sit idololatriæ plenum. fol. 296. col. 4. nu. 1.
 Crucis præconia recensentur, & beneficia. fol. 297. col. 1. nu. 2.
 Crucis inuentionis festum quomodo debeamus percolere. fol. 297. col. 3. nu. 4.
 Crucis signum quod sit uenerandum, & colendum, cōtra Wicleff, & Claudium Taurinensem quondam episcopum. fol. 298. col. 2. nu. 1.
 Crucis signo quomodo omnia, quæ secundum nos perficiuntur. fol. 298. col. 2. nu. 2.
 Crucis signum quid operetur. fol. 299. col. 2. nu. 5.
 Crucis signum quomodo debeat leuari in processionibus ecclesiasticis. &c. in uexillis, ac diadematis orthodoxorum regum. fol. 300. col. 1. nu. 8.
 Crux, quod portitorem præcedat, & sequatur incensum, quid significet. fol. 114. col. 4. nu. 5.
 Crux Christi, quomodo sit apparitura in nubibus, Et de illius adoratione. fol. 238. col. 2. nu. 3.
 Crux domini q. fuerit gemina. fol. 295. col. 3. nu. 1.
 Crux, de qua gloriatur Apostolus, q. fuerit lignea. Et quomodo huius reuerentia displicet Wicleuistis hereticis. fol. 295. col. 4. nu. 2.
 Crux Cōstãtino uisa. Et quomodo corã se portari fecerit, & militibus uexillis impresserit. fol. 299. col. 3. nu. 7.

Cruz

Crux quomodo nos muniat. fol. 303. col. 3. nu. 3.
 Culpa quod maior, quod eò maiora sint quæ ereda suffragia, cōtra Wicleff. fol. 209. col. 2. nu. 1.
 Cura q. sit exhibenda specialiter defunctis sine acceptione boni, uel mali. fol. 213. col. 3. nu. 3.
 Cyprianus quid dicat contra hereticos, & schismaticos. fol. 11. col. 2. nu. 6.
 D
 Damatica, sextum sacerdotis indumentum. Et quomodo sit facta. Et quod fuerit indumentum Leuitarum. fol. 67. col. 4. nu. 11.
 Damascenus quomodo resoluat omne ambiguum de adorandis sculptilibus. Et qui dicantur bene adorare sculptilia, & qui male. fol. 293. col. 4. nu. 2.
 Damonis, & Pythiæ Pythagoræorum præclarum facinus recensetur. fol. 200. col. 4. nu. 2.
 Dandū q. sit omnibus sine morum discussione, non tamen ob malas artes. fol. 203. col. 4. nu. 5.
 Daniel, quomodo non inchoauerit soluere regis problema, nisi deuotè precis spatio impetrato. Et quare Ananiam, Azariam, & Misael iunxerit ad preces. fol. 55. col. 4. nu. 4.
 Danielis, & trium puerorum simul & Machabæorū gloriosa prædicatio: quod illi de mensa regis conminari noluerint: isti uerò quia escas, quibus Christiani nunc licitè utuntur, attingere noluerūt. &c. fol. 116. col. 4. nu. 6.
 Dedicatio ædium sacrarum. fol. 302. col. 1. nu. 2.
 Dedicatio ecclesiæ celebritas, unde sumat exordium. fol. 303. col. 2. nu. 1.
 Dedicatio ecclesiarum solemnitates, quod per singulos annos sint solemniter celebrandæ ex Felicii Papæ decreto. fol. 303. col. 1. nu. 5.
 Defuncti quod sint suffragiorum capaces contra Lutherum. fol. 87. col. 3. nu. 3.
 Defunctorum in missa memoria, quod fuerit ab apostolis instituta. fol. 87. col. 4. nu. 4.
 Deo quanto plus cupimus adherere, quod tanto plus famulos eius, qui ipsi ardentius obsequuntur, interpellare debemus. fol. 209. col. 3. nu. 3.
 Deo gratias, in fine missæ. fol. 95. col. 3. nu. 8.
 Deo soli quod fiat sacrificium, licet sub memoria martyrum. fol. 83. col. 4. nu. 17.
 Deprecationis uocalis, aut sonoræ differentia. fol. 28. col. 1. nu. 11.
 Deprecatio diuina, quod nō sufficiat. Et quare sit surgendum nocte, & media nocte, secundum Ambrosium. fol. 60. col. 4. nu. 5.
 Descriptio accedentis ad baptismum, & Anadochi, seu patris. &c. fol. 100. col. 1. nu. 8.
 Desperandum de nullo dum uiuit. fol. 205. col. 3. nu. 2.
 Deus cum sit promior ad ueniam, quàm ad uindictam,

tolerat minora bona. fol. 10. col. 2. nu. 3.
 Deus, quod utramque naturam ad honorem suum mundari desideret. fol. 10. col. 3. nu. 8.
 Deus, quod quadoq; dat initium fidei non orantibus, perseverantiam autem in bona uita, non nisi orantibus. fol. 23. col. 1. nu. 3.
 Deus omnipotens dat nobis iustitiam uitæ propter rationabilem precem. &c. non precem rationabilem propter uitam primò. fol. 23. col. 2. nu. 6.
 Deus, qui author est realis, quod requirit cogitationem orantem, uel uocem, sicut & uitam suæ iustitiæ cōplacentem. fol. 27. col. 3. nu. 9.
 Deus uerbum, quod requirat orantis uerba. fol. 34. col. 4. nu. 9.
 Deus ut bonum faciamus, quid ad gloriam eius requirat à nobis. fol. 34. col. 4. nu. 10.
 Deus quod possit impediri, aut sanctorum precibus retineri, ne usq; ad quantum culpæ iustitia postulat, ipse seniat. fol. 35. col. 2. nu. 1.
 Deus igni comparatur. Et quando Deus dicatur esse presens, & quando absens. Et in quibus dicatur inhabitare, & in quibus non. fol. 221. col. 3. nu. 5.
 Deus uerbum, quomodo per humanitatem suam homines rogat factus, & per Apostolos, & sanctos. fol. 220. col. 1. nu. 6.
 Deus, quod uelit peti, ut nos capaces donorum eius faciamus. fol. 38. col. 3. nu. 4.
 Deus, quod diligat in oratione ualide instantes, & importunè audios petitores. fol. 41. col. 2. nu. 3.
 Deus ambulans dictus. fol. 85. col. 4. nu. 12.
 Deus, quod sit promior semper ad miserendum miseris, quàm ad puniendum proteruos. fol. 141. col. 3. nu. 8.
 Deus, quod secundum mensuram operum meritoriorum præmiabit hominem sic merentem, ut dicunt Wicleuistæ, quod sit Peliagana hæresis. fol. 29. col. 1. nu. 5.
 Deus, quod non prius concedat participationes meritorum temporaliter, quàm homines, multis auctoritatibus, & exemplis, ostēditur, contra Wicleff. fol. 297. aliàs. 197. col. 1. nu. 1.
 Deus, quod sit inexpertus malorum. fol. 297. aliàs. 197. col. 2. nu. 2.
 Deus etiam quod peccatores, & pro peccatoribus audiatur. fol. 229. col. 1. nu. 3.
 Deus quomodo egit miracula in presentia corporis diui Vincentij, ad iudicandum eum sanctum. folio. 244. col. 4. nu. 4.
 Deus, qui non arctat uirtutem suam ad locum, quomodo tamen limitet ad locum, ubi operetur sic, & non alibi operetur. fol. 256. col. 4. nu. 2.
 Deus, quomodo regulariter iubet pro lege communitatis, ut quos inuocamus in nomine domini, præstent auxilium. fol. 257. col. 3. nu. 1.

* 5 Deus

I N D E X.

Deus solus cultu latriæ colitur. fo. 248. col. 2. nu. 2.
 Deus, an sit magis præsens in ecclesiis, quam in cate-
 ris locis non sacris. fo. 274. col. 3. nu. 1.
 Deus, quod ubi manifestat gratiam suam uberius, illic
 est eius propitiatio carius expetenda. fo. 275. co-
 lum. 1. nu. 2.
 Deus pater ut homo uisus, contra Witleff. fo. 289.
 col. 3. nu. 1.
 Deus quomodo in una ecclesia, aut cruce, uel imagine
 manifestat uirtutem suam, quam non facit in alia.
 fo. 300. col. 4. nu. 2.
 Diabolus quomodo cum meretrice heresi Witleff
 sibi coniuge desponsata, cupit quasi per Euam effice-
 re, quod per seipsum non præualeat. fo. 61. col. 3.
 nu. 9.
 Diaconus unde dictus. fo. 118. col. 2. nu. 6.
 Dies sanctorum quare nolint persecutores fidei duci
 ad memoriam. fo. 261. col. 1. nu. 1.
 Dies martyrum quomodo celebrat Cyprianus, non ut
 Witleuista. fo. 261. col. 2. nu. 3.
 Diebus martyrum, et aliorum sanctorum, quomodo
 ipsi sunt à nobis tunc orandi, non autem pro eis or-
 randum. fo. 261. col. 4. nu. 4.
 Dies beatorum martyrum, et confessorum Christi,
 quibus seculo transferunt, quare natales uocitè-
 tur. fo. 262. col. 1. nu. 5.
 Dies festi domini, et sanctorum, quod sint fideliter ob-
 seruandi, quid moneat. fo. 266. col. 1. nu. 1.
 Differentiâ assignat Hieronymus inter antiquos Chri-
 stianos, et idololatrias. fo. 282. col. 4. nu. 3.
 Digami, quare arceantur ab ordine sacro. foli. 134.
 col. 2. nu. 11.
 Dionysii confessoris reliquiæ Mediolani translatae.
 fo. 246. col. 3. nu. 6.
 Diotrepes, uel potius Diotrophes heresiarcha tempo-
 re diui Ioannis euangelistæ. fol. 121. col. 1. nu. 2.
 Diploma literarum de participatione meritorum. fo.
 189. col. 2. nu. 1.
 Discumbendum quod non sit prius, quam oratio ad
 Deum præagitur, disciplina Christianorum an-
 tiqua ostenditur. Et de gratiarum actione post con-
 uuiuium. fo. 309. col. 2. nu. 5.
 Doctores sancti, quod possint falli de hominum iniqui-
 tate, non de fidei ueritate. fo. 7. col. 2. nu. 2.
 Doctrina humana, quam parum ad diuinam faciat. fo-
 lio. 6. col. 4. nu. 8.
 Doctrinæ humanæ professor, quomodo studio debeat
 eius mentem aptare diuinis. fo. 7. col. 1. nu. 9.
 Dominicum diem quare sanxerint apostoli. Et quare
 sic appellatus. Et quomodo tali die stantes oramus,
 et ab operibus terrenis abstinemus. et c. fo. 263.
 col. 2. nu. 3.
 Dominicus dies, quando coeperit habere festiuitatem
 suam. fo. 262. col. 4. nu. 1.
 Dominus, quod statim in initio fidei sit inuocandus.

fo. 23. col. 3. nu. 10.
 Dominus uobiscum, saluatio ad plebem secundum mo-
 rem apostolorum. Et, Pax uobis, secundum morē Chri-
 sti, unde fuerit desumpta. fo. 72. col. 1. nu. 1.
 Dominus uobiscum, in fine missæ. fo. 95. col. 1. nu. 5.
 Dñs desponsaturus ecclesiam, quomodo primò omniū
 iubet eā abrenūtiare diabolo, et omnibus operibus
 eius, et omnibus pōpis eius. fo. 103. col. 3. nu. 3.
 Dominus, quod super Petrum edificauerit ecclesiam.
 fo. 160. col. 2. nu. 8.
 Dominus Christus est, et Deus. Et de eius adoratione.
 fo. 239. col. 2. nu. 7.
 Dominus Iesus quomodo præcipue in Synagoga doce-
 bat, et operabatur uirtutes in sabbato, et quare.
 fo. 275. col. 3. nu. 5.
 Dona spiritus sancti recensentur, quæ ad inuocationē
 sacerdotis in confirmatione infunduntur. fo. 113.
 col. 3. nu. 2.
 Dona spiritus sancti, quod sine charitate possint dari.
 fo. 143. col. 1. nu. 8.
 Dona sua obtestantium uanitas describitur. fo. 76. co-
 lum. 2. nu. 11.
 Donatio Constantini, quod non excæcauerit ecclesiā,
 ut dicebat Witleff. fo. 7. col. 2. nu. 1.
 Donatistæ, quos semper sequitur Witleff, dicentes
 sacramenta non esse sancta nisi per sanctos deuor-
 quomodo cogunt sumentes, spem suā in homine po-
 nere. fo. 31. col. 4. nu. 12.

E

Ecclēsia omnis, quare unctioe chrisimatis conse-
 cretur. fo. 115. col. 3. nu. 10.
 Ecclesia diebus Augustini qualiter non cesserit riti-
 bus baptismalibus quin interrogarent, et respon-
 derent, et facerent cetera sacerdotes, et suscepti.
 et c. fo. 116. col. 1. nu. 1.
 Ecclesia, quæ fundatur in Christo, quomodo clauis ab
 eo regni cælorum accepit in Petro. fol. 128. col.
 3. nu. 4.
 Ecclesia quid. Et quid de illa dicat Origenes. fo. 143.
 col. 3. nu. 10.
 Ecclesia prædestinata quæ dicatur. Et multa de eccle-
 siasticis recensentur. fo. 144. col. 3. nu. 2.
 Ecclesia docetur per pulchram allegoriam directe cō-
 tra latrantes hereticos, dicentes non esse orandam
 Christi humanitatem, neque sanctos. fo. 220. col. 1
 nu. 5.
 Ecclesia Christi, cur à primæuis memorias martyriū
 celebrauerit. fo. 260. col. 1. nu. 3.
 Ecclesia triumphans describitur. fo. 273. col. 3.
 nu. 1.
 Ecclesia pro domo in nouis scripturis semper intelli-
 genda. fo. 275. col. 2. nu. 3.
 Ecclesia quomodo plerūq; mari comparatur, secundū
 Ambrosium, et bene. fo. 45. col. 2. nu. 10.

Ecclesia

I N D E X.

Ecclesia, quod in primæuis erat in formis, et quomo-
 do paulatim creuerit species operis eius ad perfe-
 ctum. fo. 51. col. 3. nu. 9.
 Ecclesia adhuc penè iudaizans, non dedignata prout
 tunc usum capere Iudeorum, quomodo lectionem
 legis, et prophetarum pro quodam usu officij do-
 mini sabbatis nondum dominicis celebrauerit. fo.
 52. col. 1. nu. 12.
 Ecclesia, quod certas horas habeat disputandi, prædi-
 candi, operandi, feriandi, et inter eas orandi pri-
 mæ, ad singula officia commodè deputatis. fo. 55.
 col. 2. nu. 1.
 Ecclesia, quomodo certas horas laudum Christi præ-
 fixit iuxta modulum scripturarum. fo. 56. col. 1.
 nu. 6.
 Ecclesia primæua quomodo prius consecrauit fontem,
 quam baptizandum immitteret. fo. 106. col. 1.
 nu. 2.
 Ecclesiæ concordia, quod hereses pellat. fo. 5. col. 2.
 nu. 10.
 Ecclesiam quod contemnant insani. fo. 12. col. 2. nu-
 me. 13.
 Ecclesiæ gloria. fo. 12. col. 3. nu. 15.
 Ecclesiæ quare sint diuersæ. fo. 12. col. 4. nu. 16.
 Ecclesiæ Mediolanensis usus in die cœnæ secundum
 Ambrosium. Et de cereis accendendis in Pascha. Et
 de uersu, Hæc dies. et c. fo. 54. col. 3. nu. 15.
 Ecclesiæ præceptis etiam extra Canonem, quod paren-
 dum sit. fo. 99. col. 2. nu. 2.
 Ecclesiæ per scripturas commendatio, et authoritas
 fo. 99. col. 3. nu. 3.
 Ecclesiæ interpretationi resistere, quod sit nefas. fol.
 127. col. 1. nu. 4.
 Ecclesiæ gradus quatuor describuntur. fo. 144. col.
 2. nu. 1.
 Ecclesiæ quis honor habitus. fo. 269. col. 4. nu. 4.
 Ecclesiæ in dedicatione, quomodo fit multiplex cru-
 cium signatio. Et quare. fo. 303. col. 2. nu. 2.
 Ecclesiarum materialium fabrica, quod sit res extimæ
 pietatis, cultus Dei summus. et c. fo. 273. col. 3. nu-
 me. 5.
 Ecclesiastici, qui secundum excellentiam dicti. fo. 145
 col. 2. nu. 3.
 Effigies quomodo adoranda. fo. 301. col. 3. nu. 6.
 Elias cum Maria comparatur. fo. 182. col. 3. nu. 6.
 Elias primus hominum uirgo perpetuus, et Maria
 inter foeminas. fo. 182. col. 4. nu. 9.
 Elias pallium. fo. 187. col. 2. nu. 5.
 Elias quomodo in cœnaculo habitauerit, quod est alta
 domus. fo. 279. col. 2. nu. 5.
 Eliset prophete reliquiæ quomodo Rauennam trans-
 latae, et aliæ, aliò. fo. 306. col. 2. nu. 2.
 Emendationis uirorum carnalium probatio. fo. 206.
 col. 4. nu. 8.
 Encenia quid. Et unde dicatur. fo. 302. col. 3. nu. 3.

Engaddi locus, ubi balsamus crescit. Et quomodo in-
 terpretetur. fo. 115. col. 3. nu. 12.
 Enos interpretatur uir, uel homo. Et quomodo incoe-
 pit inuocare nomen domini. fo. 24. col. 1. nu. 14.
 Enos, qui uir interpretatur, uel homo, quomodo fuit
 primus, qui Deum inuocaret, et eius imaginem co-
 leret. fo. 281. col. 3. nu. 7.
 Ephod quid sit. fo. 128. col. 3. nu. 8.
 Epiphanius cur imaginem discidit. fo. 294. col. 2.
 nu. 5.
 Episcoporum necessitas ab Augustino innuitur. fol.
 128. col. 2. nu. 6.
 Episcoporum uitia ex Cypriano tanguntur. fol. 11.
 col. 3. nu. 9.
 Episcoporum officia, quæ presbyteris exercere non li-
 cet, describuntur. fo. 122. col. 3. nu. 10.
 Episcopus solos uerbi Dei predicando auctoritate po-
 testatiua pollere. fo. 128. col. 2. nu. 3.
 Episcopus quare tangit aures, et nares baptizandi, et
 non os. fo. 66. col. 4. nu. 9.
 Episcopus, quomodo in cōsecratione sui accipit supra
 caput scripturas, sacerdos uerò minor, non ita, sed
 solas manus ordinandis. fo. 128. col. 3. nu. 10.
 Episcopus, presbyter, et diaconus, quod non sint me-
 ritorum nomina, sed officiorum. fo. 163. col. 1.
 nu. 3.
 Epistola multorum episcoporum ad Bonifacium Pa-
 pan octauum pro Carmelitis, per quam eorum an-
 tiquitas probatur. fo. 182. col. 4. nu. 10.
 Epistole quorundam antiquorum concedentium com-
 municationes charitatis, et requirentium ab alijs.
 fo. 191. col. 2. nu. 1.
 Errantes, quod querunt sibi socios, quos regnantes re-
 fugunt. fo. 217. col. 3. nu. 4.
 Errata Witleff, et Lutheri describuntur. fol. 17. co-
 lum. 4. nu. 8.
 Erratum Witleuistarum, curantium opus exterius,
 et orationem munditiæ interioris ducentium pro
 nihilo. fo. 77. col. 3. nu. 4.
 Error triplex circa illud dictum Petri in Act. (Pœni-
 tentiam agite, et baptizetur unusquisq; uestrum.)
 describitur. fo. 140. col. 2. nu. 4.
 Errores capitales Witleff, quos inducit quasi neces-
 sarios ad summam scripturæ ueritatem. fo. 6. col. 3.
 nu. 4.
 Errores Witleff describuntur. fo. 12. col. 3. nu. 14.
 Error Witleff, et Lutheri. fo. 92. col. 2. nu-
 me. 3.
 Error quorundam circa fidelium filios iam à mundis
 parentibus genitos. fo. 109. col. 2. nu. 4.
 Error quorundam antiquus, quod non esset orandum
 nisi in ecclesia, diluitur. fo. 268. col. 2. nu. 2.
 Errores duo extremi comendentium in materia de lo-
 cis orationum probandis, explicantur. fo. 268. col.
 2. nu. 3.

Esau

I N D E X.

Esau quomodo adoratus à Iacob. fo. 235. column. 4. nu. 3.
 Et simili modo. &c. fo. 85. col. 3. nu. 9.
 Euangelia quòd spernantur, si facta ecclesie spernantur. fo. 11. col. 3. nu. 7.
 Euangelium, aut spiritudalia suffragia uendere, quid sit, ostenditur. fo. 200. col. 2. nu. 7.
 Euangelium quomodo stando debeat audiri à plebe ex decreto Athanasii. fo. 73. col. 3. nu. 5.
 Eucharistia quæ contineat. fo. 84. col. 3. nu. 4.
 Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum quomodo uenerit peregrè adorare in Ierusalem. fo. 251. col. 3. nu. 3.
 Euphrosius Pamphilia episcopus quomodo quando accedebat ad sacrificandum Christi mysteria, colloquio sancti Iacobi induebatur. fo. 68. col. 1. nu. 12.
 Excelsa quæ dicantur. fo. 257. col. 1. nu. 4.
 Excusabiles qui sint à peccato infidelitatis. fo. 11. col. 1. nu. 1.
 Execrati qui dicantur. fo. 97. col. 1. nu. 4.
 Exequiæ defunctorum, quòd antiqua consuetudine ecclesie sint ab apostolis acceptæ. fo. 213. col. 4. nu. 4.
 Exeunt ab hac uita sine arra pacis matris ecclesie, & periculum damnationis imminet. Et quæ sint arræ pacis ecclesie. fo. 135. col. 3. nu. 4.
 Exorcismi ueteris legis recensentur, contra Witleff. fo. 309. col. 4. nu. 1.
 Exorcismus quomodo requiritur in baptismo. folio. 101. col. 2. nu. 1.
 Exorcismus quid sit. fo. 101. col. 2. nu. 2.
 Exorcismus quòd fuerit à Christo commissus, & ab apostolis tractus. fo. 101. col. 2. nu. 3.
 Exorcismus quid sit, ostenditur. fo. 310. column. 2. nu. 2.
 Exufflatio, quæ fit à sacerdote in baptismo, unde traxerit ortum. fo. 102. col. 2. nu. 9.

F

Famuli Dei, quòd sint aduendi, & interpellandi à sponsa Christi populo Christiano, contra Witleff. fo. 209. col. 4. nu. 4.
 Faciès plus, quàm præceptum sit, quòd uincat eos, qui tantum imperata fecerunt. fol. 2. column. 2. nu. 6.
 Fausti Manichæi calumnia contra patrum sacrificia. fo. 177. col. 1. nu. 2.
 Fausti Manichæi error circa crucem. Et quomodo feliciores quodammodo erant Manichæi in fide crucifixi, quàm Witleuistæ. fo. 298. col. 3. nu. 3.
 Feminalia, quæ in antiqua lege ad operiendam carnè turpitudinis pontificis, & filiorum eius fieri mandabatur, quid designabant. fo. 133. col. 1. nu. 5.
 Ferie cleri, & unde dictæ. fo. 263. col. 2. nu. 4.

Festa sanctorum quomodo celebrari solita lætis cantibus, & melodicis artibus. foli. 266. col. 3. nu. 4.
 Festus dies, quo Christus solus, non cū discipulis ascēdit. fo. 76. col. 4. nu. 1.
 Fideles quomodo sanctorum patrum, & scripturarū traditione cōmoti, per Litaniae sacras sanctos exorant. Et unde dicantur Litanie. Et in quo distet Litania ab Exomologesi. fo. 223. col. 2. nu. 1.
 Fideles parentes, quomodo uitium suum transfundāt in prolem, à quo olim purgati fuerunt per baptismum. fo. 111. col. 3. nu. 4. & fo. 119. col. 1. nu. 1.
 Fides quòd non sit opinatio, sed res certa. fo. 204. column. 4. nu. 1.
 Fides uera quæ dicatur. fo. 244. col. 3. nu. 4.
 Fides, quòd ipsa est, quæ orādo impetrat, quod lex impetrat. fo. 24. col. 3. nu. 16.
 Fila chordæ citharæ, quare dicantur fides. fo. 258. column. 2. nu. 4.
 Fimbria in ueste Christi. fo. 177. col. 2. nu. 6.
 Finis omnium, quòd pendeat de statu, & consummatione ecclesie. fo. 244. col. 4. nu. 7.
 Fœminæ quòd nusquam reperiantur fuisse sacerdotes. fo. 118. col. 1. nu. 5.
 Fons baptismi in medio ecclesie ostenditur à Deo, & Christo. fo. 100. col. 4. nu. 14.
 Fontis consecratio quomodo exigatur fieri antequàm baptizatum abluat sacerdos. Et quare. fo. 106. column. 1. nu. 1.
 Forma, quòd sit sumenda ab operibus Christi, non idē titas usurpanda. fo. 76. col. 4. nu. 2.
 Fractio specierum panis. fo. 90. col. 3. nu. 8.
 Fratres omnes Christiani. fo. 190. col. 4. nu. 6.
 Fronē non habere, quid sit. foli. 100. column. 3. nu. 13.
 Fructibus primitiuis benedicere, quòd dignitati sacerdotis incumbat. Et quare. fol. 308. column. 4. nu. 2.
 Fructuosi sancti dictum circa orationem, quam quis petebat à se fieri pro eo. fo. 211. column. 2. numero. 2.
 Futurorum necessitas secundum Witleff. fo. 17. column. 2. nu. 4.

G

Gamaliel, Pauli magister, & legis doctor, ex Phariseorum concilio. fo. 177. col. 2. nu. 8.
 Gastrimargia quid secundum Chrysostomum. fo. 150. col. 1. nu. 1.
 Gelasius Papa, quòd non instituerit præfationem primam. fo. 79. col. 2. nu. 13.
 Gentilium error circa mortuorum hominum cultum. fo. 249. col. 2. nu. 6.
 Geruasii, & Prothasii translatio. Et quomodo cæcus tunc fuerit illuminatus. fo. 246. col. 2. nu. 5.
 Gloria

I N D E X.

Gloria in excelsis hymnum cælitus factum, quis stauerit dicendum in ecclesia. fo. 71. column. 3. numero. 7.
 Gloria, glorificare, quid. fo. 234. col. 2. nu. 5.
 Gradus ad communionem, quot sine secundum Origenem. fo. 113. col. 4. nu. 5.
 Gradus tres benedictionis panis in corpus Christi, & quæ harum sit maxima. fo. 309. col. 1. nu. 4.
 Gratia diuina, quòd magis operetur in sacerdotibus, quàm humana ostenditur. fo. 143. column. 4. numero. 11.
 Gratia omnibus facta. fo. 196. col. 1. nu. 5.
 Gratiā suam, quòd coronet, seu præmet in nobis Deus, non merita nostra. fo. 33. col. 1. nu. 3.
 Gratiarum actiones quæ dicantur. fo. 80. column. 4. numero. 8.
 Gratias cur egerit Christus. fo. 85. col. 2. nu. 8.
 Gregorij uerba cuidam domicillæ sic demerata, ut nulli antiquo, sed sibi soli crederet. fol. 5. col. 2. nu. 12.
 Gregorius quid dicat super illud Ezechielis. ubi mensurarum labia metiebantur palmo. &c. fo. 10. col. 4. nu. 10.
 Gregorius prædicatores sanctos appellat. fo. 243. column. 2. nu. 5.
 Guillelmi Albi facinus recensetur. fo. 199. column. 4. nu. 5.
 Guillelmi Sartoris propositiones hereticæ circa orationem, & earum confutatio. fo. 217. column. 4. numero. 5.
 Guillelmus hereticus, quòd falsum dixerit de Christo, quòd ipse cuilibet trū statuum ecclesie, inter quos sunt clerici, nubedi legem constituerit, conuincitur. fo. 133. col. 2. nu. 6.

H

Habitatio Christi domuncula non propria, sed à Martha, & Lazaro assignata. fo. 150. col. 2. numero. 3.
 Habitus monachalis defensio, contra Witleff. foli. 186. col. 1. nu. 1.
 Habitus sanctificatio, & ad quid ualeat. fo. 186. column. 4. nu. 3.
 Hæc dona, hæc munera, Canonis uerba. fo. 84. col. 3. numero. 3.
 Hanc igitur oblationem. &c. fo. 84. col. 2. nu. 1.
 Hæreses contra canonicas describuntur, & earum authores. fo. 43. col. 4. nu. 3.
 Hæresis Lollardorum de non baptizandis paruulis. fo. 109. col. 2. nu. 1.
 Hæresis Witleuistarum, de non colendis ecclesiis, & basilicis, unde traxerit ortum. fo. 274. column. 1. nu. 4.
 Hæresis de uiolandis imaginibus, unde ceperit formā uolentia. fo. 280. col. 1. nu. 1.

Hæresis uetus philosophorum de non orando Deum, propter eius præscientiam, quia scilicet omnia præscit. Quam uidetur sustinere Witleff, & docere. fo. 38. col. 2. nu. 1.
 Hæresum cause. fo. 126. col. 3. nu. 2.
 Hæreticam attentionem contra sacros cantus, unde acceperit Witleff. fo. 43. col. 4. nu. 2.
 Hæretica gens infida, ioculatoribus & mimis assimilatur. fo. 4. col. 1. nu. 6.
 Hæretici procaces, quòd facilius in tutorum, & defensorum uoces erumpant, quàm catholici. fol. 6. col. 1. nu. 5.
 Hæretici uiri prima notitia quæ sit. fo. 11. column. 2. numero. 5.
 Hæretici, & aduersarij cantuum laudum Christi narrantur. fo. 44. col. 2. nu. 5.
 Hæretici, quomodo lupis comparantur. fo. 61. col. 2. nu. 8.
 Hæretici moderni quomodo excedant Dathanitas. fo. 119. col. 4. nu. 4.
 Hæretici, schismatici, aut alij pessimi Christiani, in quibus sint à catholicis redarguendi, & prohibendi, & in quibus non. fo. 143. col. 1. nu. 6.
 Hæretici quomodo possunt sacramentaliter absolueri, sine tamen remissione peccatorum. fo. 143. column. 1. nu. 7.
 Hæretici omnes quomodo publicum fugunt, & surrunt in cauernarum angulis. fo. 268. col. 4. nu. 5.
 Hæreticis antiquus mos, super nomine Casaris exasperare catholicos. fo. 8. col. 1. nu. 3.
 Hæreticorum nomina, quòd non sint in missa recitanda. fo. 83. col. 1. nu. 11.
 Hæreticorum mos cunctos diffamare præpositos, & ecclesie ministros. fo. 128. col. 3. nu. 3.
 Hæreticorum miracula pro nihilo habenda. fo. 244. col. 4. nu. 5.
 Halleluia, quomodo tēpore Paschali cantatur per totam ecclesiam ab antiquo. Et quis introduxerit in Romanam ecclesiam. fo. 73. col. 2. nu. 4.
 Haymo, quid de psalmis, hymnis, & canticis dicat. fo. 52. col. 2. nu. 15.
 Helena inuenta cruce, quid adorauerit. Et quid de illa dicat Ambrosius, & alij. fo. 238. col. 3. nu. 5.
 Helena, quòd fuerit stabularia, & Anglicana. fo. 296. col. 4. nu. 7.
 Helenæ præpropera uisitatio loci salutaris laudatur. fo. 252. col. 3. nu. 8.
 Helias quòd penè totam uitam in orando consumpserit. fo. 27. col. 3. nu. 7.
 Hierarchia quid. fo. 122. col. 2. nu. 9.
 Hieronymus quomodo ad instinctum Damasi Papæ usum correxerit ecclesie, aptans lectiones, & cantus locis sacris. fo. 53. col. 4. nu. 9.
 Hieronymus ad Eustochium quid de oratione dicat. fo. 22. col. 2. nu. 16.

I N D E X.

Hieronymus quomodo sacræ uirgini Eustochio iniuxerit regulam noctu surgendi ad orandum. fol. 9. col. 2. nu. 6.
 Hieronymus quid dicat de cantu, exponendo locum illum Apostoli loquentes uobismetipsis in psalmis. &c. fol. 63. col. 1. nu. 5.
 Hieronymus, quod fuerit monachus ostenditur. fol. 175. col. 3. nu. 10.
 Hieronymus quomodo adorauerit præsepe, & incubula Saluatoris. Et quid de beatâ Paula dicat. fol. 236. col. 4. nu. 2.
 Histriata sepultura, quæ dicatur, & ad quid fiebat. fol. 285. col. 1. nu. 2.
 Homines Dei, quod uera pietate æream potestatem omni pietate contrariam, exorcizando eijcunt, nõ placando, contra Porphyrium. fol. 310. column. 3. nu. 3.
 Homini quàm sit detestabile in sua uirtute confidere, ostenditur. fol. 30. col. 3. nu. 7.
 Homo cur non adoretur ut imago Dei. fol. 287. col. 4. nu. 1.
 Homo quomodo in statu innocentie operatus fuisse. fol. 270. col. 3. nu. 7.
 Homo, quod possit alicui concedere participationes meritorum, etiam si seipsum non dignificet apud Deum, aduersus Witleff. fol. 197. col. 3. nu. 3.
 Homo sacrificium iam factum, semper Deo pertinet, & quomodo si alteri donetur, iniuriam Deo facit. fol. 178. col. 3. nu. 2.
 Homo, quomodo sit hortandus ad instandam ad modum angelorum, & fortiter ad orandum aliquantum cogendus. fol. 37. col. 3. nu. 6.
 Honorandi quod sint sancti, ut amici Christi, & filii, & heredes Dei. fol. 227. col. 1. nu. 1.
 Horæ ad orandum per scripturas expressæ, quod nõ est, dieq; sint seruandæ. fol. 63. col. 4. nu. 8.
 Horæ omnes canonice à Hierony. enumerantur. fol. 64. col. 1. nu. 9.
 Horæ matutinalis, & uespertini officij, qualiter succreuerint. fol. 56. col. 4. nu. 1.
 Horarum canonicarum distinctio secundum Cyprianum, & Isidorum. fol. 56. col. 2. nu. 7.
 Hostie exaltandæ, & leuandæ ratio. fol. 85. col. 3. nu. 10.
 Hymni, & antiphonæ non reiiciendi, eò quod de nouo humanitus essent facti. fol. 49. col. 2. nu. 2.
 Hymnorum ecclesiasticorum authores. fol. 46. col. 3. nu. 10.
 Hymnos canendi angelucanos in Dei laudem antiquissimos ab Eusebio narratur. Et quid sit Sennion. fol. 46. col. 2. nu. 9.
 Hymnus, quid sit proprius. fol. 44. col. 2. nu. 6.
 Hymnus post communionem. Et de quarta parte missæ. fol. 94. col. 2. nu. 1.
 Hymnus, q; specialiter Deo dicatur. fol. 232. col. 4. nu. 6.

I

Iacob, & Rachelis sepulchrum ubi fuerit, recensetur. fol. 306. col. 2. nu. 4.
 Iacob patriarchæ translatio ab Aegypto. fol. 245. col. 3. nu. 1.
 Iacobus, quomodo primus in ecclesia in Ierusalem inchoauit officium, non sabbatis tantum, sed omni feria fixum, legens, & designans officium de carminibus prophetarum. fol. 52. col. 1. nu. 13.
 Iconoclastæ, qui imaginifragi dicuntur heretici, in septima generali synodo in Nicæna facta damnantur. fol. 280. col. 4. nu. 4.
 Idololatriæ ortus describitur. fol. 286. col. 2. nu. 1.
 Idolorum cultores, in quo delinquit. Et quomodo fideles non sic colant imagines. fol. 283. col. 1. nu. 4.
 Idolum quid. Et quid simulacrum. Et quomodo simulacra, & idola sint ab omni adoratione cauenda. fol. 283. col. 1. nu. 1. & fol. 283. col. 1.
 Iesus quomodo fuerit peregrinus. fol. 251. col. 3. nu. 2.
 Ignorantia docta. fol. 213. col. 1. nu. 1.
 Imaginem suam mittit dominus Abgaro regi. fol. 281. col. 2. nu. 6.
 Imaginem sculptam quod nõ denegauerit Saluator in fidei Cæsari. fol. 285. col. 4. nu. 5.
 Imagines uenerandæ cum suis prototypis. fol. 238. col. 2. nu. 2.
 Imagines, quod ab antiquo fuerint in ecclesia admisse, ostenditur. fol. 281. col. 1. nu. 5.
 Imagines, quod sint media delectandi in Deo. fol. 286. col. 4. nu. 3.
 Imagines similiores, quod sint pulchriores aspectui uenerantis, sed periculosiores. fol. 289. col. 1. nu. 3.
 Imagines quare honoramus, & qua ratione, & quando dulia, & quando latria. fol. 292. col. 3. nu. 6.
 Imaginis æreæ miraculum. fol. 301. col. 2. nu. 4.
 Imaginum sanctarum uenerationem Papa Gregorius. 88. Synodo Romæ congregata, confirmat, & earum uiolatores anathematizat. Et idem facit Stephanus Papa. 92. Et alij. fol. 280. column. 3. nu. 3.
 Imaginum structura ad quid quandoq; ualeat. fol. 285. col. 3. nu. 3.
 Imaginum cultus, quod non semper pronocet ad idololatriam, ostenditur. fol. 285. col. 3. nu. 4.
 Imaginum usus quomodo Iudæis ueteribus fuerit sublati. Et quare. fol. 294. col. 2. nu. 7.
 Imago, & pictura, quod sit idiotis quasi scriptura. fol. 287. col. 1. nu. 4.
 Imago ornata, quàm nuda, quod ad religionem inducendam aptior sit, ostenditur. fol. 288. column. 2. nu. 2.
 Imago Solis, & currus, ab Eliæ curru à Gentilibus excogitatus, & fictus. fol. 282. col. 2. nu. 1.

Impera-

I N D E X.

Imperator filius ecclesiæ dicitur. Et dicitur intra ecclesiam, non supra ecclesiam esse. fol. 8. column. 2. nu. 4.
 Imperatorum in quo felicitas. fol. 22. column. 2. nu. 19.
 In aures sponte tradite. fol. 277. col. 4. nu. 5.
 Incensum ecclesiæ ad altaris ingressum, unde habuerit ortum, & quid denotet. fol. 71. column. 1. nu. 4.
 Incensum quomodo habeat oblationis typum. &c. fol. 86. col. 3. nu. 2.
 Infames, quod non sint arcendi à professione, & claustro. fol. 155. col. 3. nu. 3.
 Inimicus, & defensor fidei quis dicatur. fol. 5. col. 4. nu. 3.
 Iniuria psonalis quod remittitur ab homine, ut Deus remittat. fol. 137. col. 2. nu. 5.
 Inobediencia, primum, & maximum uitium ad ruinam. fol. 154. col. 3. nu. 10.
 Institutores rituum missæ, quod nõ sunt recentes, ostenditur. fol. 70. col. 3. nu. 2.
 Institutores missæ falso crediti. fol. 95. column. 4. nu. 10.
 Institutum Grangensis concilij in fauorem sancte peregrinationis ad sanctorum corpora, & reliquias martyrum. fol. 259. col. 1. nu. 8.
 Instrumenta sancta qualiter sint tractanda. fol. 69. column. 3. nu. 4.
 Interrogatio de fide quomodo fieri debeat ante baptismum. fol. 105. col. 1. nu. 4.
 Interrogatio de peccatis laudatur. folio. 141. col. 3. nu. 7.
 Intra quorum nos &c. Et per quem. &c. Canonis particule. fol. 89. col. 2. nu. 12.
 Introitus missæ. Et quomodo in eo totus populus unum cum clero gaudet in domino. &c. fol. 73. col. 1. nu. 1.
 Inuocare nomen domini, & adorare dominum, quod est unum atq; idem secundum Origenem. Et quod sicut offerimus Deo patri primo omnium orationes, ita & domino nostro Iesu Christo. fol. 23. col. 4. nu. 13.
 Inuocatio quid sit. fol. 23. col. 4. nu. 12.
 Ite missa est in fine missæ. fol. 95. col. 2. nu. 7.
 Ioannes euangelista ab apostolis eorum intercessor institutus. fol. 222. col. 2. nu. 7.
 Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus. fol. 182. column. 3. nu. 5.
 Ioannes Constantinopolitanus episcopus quare auxerit primus in nocturnis hymnis orationes. fol. 62. col. 1. nu. 13.
 Ioannes, qui & Marcus dictus, à ministerio suo à Paulo abiectus. Et quare. fol. 160. col. 3. nu. 13.
 Ioannis, & Petri apostolorum comparatio. fol. 168. col. 4. nu. 16.
 Ioannis euangelistæ obitus in ecclesia. Et quid suis discipulis super omnia commendauerit. fol. 275. column. 2. nu. 4.

Ioannis baptismus in Iordane in Emmon iuxta Salim uicum, quod non fuerit sine grandi mysterio, ostenditur. Et de satione Salis. fol. 101. column. 4. nu. 6.
 Ioseph somnia, quomodo in Christo consummata. fol. 235. col. 3. nu. 2.
 Ioseph ossa, quomodo post mortem prophetauerunt ad probandum eum sanctum Dei. fol. 2. column. 3. nu. 2.
 Iudæi, Gentes, Massiliani, & Witleff, quomodo peccauerunt in fide de fide. folio. 19. column. 2. nu. 8.
 Iudæi quomodo etiam auriculariter confitebantur. folio. 140. col. 1. nu. 2.
 Iudæi, quare non sic celebrant imagines, quas fecerunt. fol. 290. col. 4. nu. 6.
 Iudæi quomodo adorabant opera manuum hominum contra Witleff. fol. 291. col. 3. nu. 1.
 Iudæi perfidi, & heretici, quod non iocundentur in festis ecclesiæ, sed potius confundantur. fol. 302. col. 4. nu. 4.
 Iudæorum nouiter conuersorum superba heresis. fol. 29. col. 4. nu. 1.
 Iudæorum error, & pœna. fol. 94. col. 4. nu. 3.
 Iudas, quod dispensator gratiæ fuerit, ostenditur. fol. 147. col. 1. nu. 7.
 Iudas eucharistiam sumens, quomodo per eam saluari potuisset, si uoluisset. fol. 94. col. 1. nu. 6.
 Iudicandum quod non sit ante tempus, quis prædestinatus, aut quis præscitus. folio. 193. column. 4. nu. 3.
 Iulianus Imperator à Christi clericis tyrannidē suam exordiens, quod eos domibus, & priuilegijs suis spoliauerit. fol. 8. col. 3. nu. 7.
 Iulianus, Iudæi, & Witleuistæ, quod sint terni raptores, in eisdem terne blasphemie massa concordēs. fol. 9. col. 1. nu. 10.
 Iulianus Witleuistarum Cæsar, & Christianorum apostata, quomodo sanctos contempserit. fol. 260. col. 3. nu. 5.
 Iulianus quomodo cruce se munierit, & demones repente disparuerunt. fol. 299. col. 2. nu. 6.
 Iulianus apostata, quomodo ad decus paganicum ampliandum transfulerit Christianorum ritus canendi, & psallendi in ecclesia, & horas Canonicas in templis funesta. fol. 57. col. 3. nu. 5.
 Iustificari quod non possit quis uiuentium in conspectu Dei. Et quid super hoc dicat Hilarius. fol. 33. col. 1. nu. 5.
 Iustitia uitæ Witleff, & opera meritoria, in quibus considerare hominem consulit, exploduntur. fol. 33. col. 2. nu. 6.
 Iustitia omnis humana, quod iniustitia esse conuincitur.

I N D E X.

tur, si districtè iudicetur. fo. 34. col. 1. nu. 2.
Iustus homo, aut sanctus, quare non debeat meritum suum allegare dum orat, secundum optimam Ambrosij rationem. fo. 33. col. 1. num. 4.

K

Kyrie eleison, quare dicant Latini Græcè, & Græci Latine. fo. 71. col. 2. nu. 5.

L

Lachrymis quòd non irascatur Deus. fo. 34. col. 2. num. 6.

Letitia Christi plena in consummatione beatorum. fo. 89. col. 2. nu. 11.

Laticus, quòd indigeat sacerdote pro remissione peccatorum habenda, ostendit Origenes. fo. 136. col. 2. num. 11.

Lampetij heretici error antiquus circa religiosos, què renouat Witleff. fo. 179. col. 3. num. 9.

Lapides sanctuarij, qui dicantur ex Paschasio. Et quomodo non supit esse Christi consilium, conuenius, & claustra effugere. fo. 177. col. 4. nu. 11.

Latria quid sit. Et quomodo tantum Deo debeatur. fo. 232. col. 2. nu. 3.

Latriæ species describuntur. fo. 232. col. 2. nu. 4.

Laudata, quòd non semper sint præstantiora. folio. 163. col. 4. num. 5.

Laudes psalmodum quomodo sint temporis creatori exoluenda, ubi dies terminum, nox sumit initium, exemplo auium, secundum Ambrosium. fo. 57. col. 4. nu. 6.

Lectio in missa. Et quomodo sit duplex, uel legis, uel apostolica. Et si ambæ concurrant, quæ earum antecedit. fo. 73. col. 1. nu. 2.

Lectiones, Hymni, uel cantus. &c. quòd non debeant in commune duci iuxta uniuscuiusq; sensum. Et quid super hoc dicat Concilium Melitenum. fol. 50. col. 1. nu. 8.

Lectiones euangeliorum, & epistolarum in missa, quomodo ante Hieronymum annua obseruatione iungebantur. fo. 53. col. 4. nu. 10.

Lectiois gloria, quòd non sit prætermittenda. Et quid de ea dicat Rabanus. fo. 49. col. 4. nu. 6.

Legis periti reprobatio, & Mariæ Magdalene orationi continè uacantis ad ueniam receptio, à Beda describitur. fo. 31. col. 2. nu. 10.

Leo Imperator imagines destruit, & earum uenerationem interdicit. Et de multiplicibus earum uoluntatibus. fo. 280. col. 1. nu. 2.

Leporius sacerdos sanctus, quomodo monasterium reuligoforum construxerit, basilicam, & Xenodochium. fo. 279. col. 3. nu. 6.

Lex, & ordinantia Iesu Christi, quòd consilium, & mandatam complectatur. Et de probatione supererogationis. fo. 2. col. 3. nu. 8.

Libera nos à malo. ultima dominice orationis uerba.

fo. 90. col. 2. nu. 6.

Liber à Deo, quòd sit seruus omnis turpitudinis. fol. 50. col. 4. nu. 4.

Libertates falsæ Witleff describuntur. Et quomodo uincat Mahometum perfidum, qui praua libertate prouocauit sectam Saracenorum. fo. 51. col. 1. num. 5.

Libertatis nomine quòd multi homines tempore Pauli errauerunt, & quomodo alia est libertas à Deo, & alia à peccato, secundum eundem. fo. 50. col. 4. num. 3.

Linguam habere domitam, quòd ad bonam uitam pertineat. Et quid de hac dixerit Augustinus, fo. 21. col. 4. num. 13.

Liquor quomodo sit sumendus post Eucharistiam. fo. 93. col. 2. num. 2.

Liræ doctores dictum, scilicet, non unctas manus sacerdotum in lege, carpitur. fo. 129. col. 2. nu. 2.

Literæ fraternitatum sigillatæ, quòd non sint nouæ. Et quomodo hoc ab antiquo peruenerit ad ecclesiam ostenditur. fo. 202. col. 2. nu. 10.

Loca tria Iudæis sancta. fo. 257. col. 1. nu. 3.

Locus libri regum explicatur. fo. 153. col. 1. nu. 3.

Lollardorum diuersorium, dicentium se nihil præter scripturas sacras recipere. &c. quòd sit omnino fugendum. fo. 3. col. 2. nu. 1.

Lotio manuum sacerdotis ad extremitates suas priusquam sacra Christi contrectet, quid significet. fol. 76. col. 4. nu. 3.

Lucas, quòd fuerit pictor. Et quomodo Saluatoris, & matris eius imagines depinxerit. fo. 294. col. 2. nu. 4.

Lucij Ariani crudelitas narratur, etiam aduersus Eremicolas martyres. fo. 180. col. 1. nu. 11.

Luther, quomodo ducem sequitur. fo. 50. col. 3. nu. 1.

Lutheranorum, & Witleuistarum errores. fo. 292. col. 2. nu. 5.

Lutherus taxatur, quòd prohibet superædificare nomen Christi, & eius fundamento legitimo, aurum, & argentum. &c. fo. 2. col. 3. nu. 9.

Lutherus notatur. fo. 77. col. 4. nu. 8.

M

Macedones, & Achaici, quot modis erant debitores sanctorum, de quibus Paulus ad Romanos. fo. 208. col. 4. nu. 5.

Machabeorum quomodo celebramus diem, & honoramus basilicas. fo. 306. col. 1. nu. 3.

Magister Petrus notatur. fo. 75. col. 1. nu. 14.

Magistrorum iussa discutere, & ad nostrum arbitrium eligere potiora, quòd non sit nostrum, contra Witleff. fo. 52. col. 4. nu. 3.

Manicheorum perfidorum error, dicentium legem ueterem aliam à lege Dei. fo. 172. col. 4. nu. 3.

Manichæus, Witleff, & Lutheri magister, quòd eadem inama captus sit, qua illi, scilicet, eum solum acce-

acce-

I N D E X.

accepisse sensum scripturarum. fo. 4. col. 3. nu. 2.

Manichæus, quare à Felice, & suis sectatoribus fuit creditum, quòd esset paracletus. Et quid de hoc dicat Augustinus. fo. 6. col. 2. nu. 2.

Manipulus quartum sacerdotis uestimentum, & quid representet. fo. 67. col. 4. nu. 8.

Marcus primus Alexandriae pontifex. fo. 53. col. 3. nu. 7.

Maria, quòd non uereatur à pastoribus addiscere, contra Witleff. fo. 71. col. 4. nu. 8.

Maria sepulchrum domini, & cetera loca sancta uisitauit, & Ascensionis uestigia. fol. 252. col. 2. nu. 7.

Martirorum miserie narrantur. fo. 131. col. 2. nu. 7.

Martyres, quòd sine ciuitatum turre. fo. 259. col. 1. nu. 6.

Martyres, qui & confessores. fo. 88. col. 2. nu. 8.

Martyrologi, & quis illius author extiterit, & qui etiam interpres. fo. 83. col. 4. nu. 15.

Martyrum historia, quòd sint sollemniter legendæ, & sermones solenes ad populum. fo. 266. col. 3. nu. 6.

Martyrum memorias quare Christiani frequentent, quatuor cause significantur. fo. 259. columna. 4. nu. 3.

Martyrum Christi memoriam quotidianam quomodo in celebratione missæ habebant antiqui patres quidam sic, quidam sic. &c. fo. 88. col. 3. nu. 9.

Martyrum series quare inceperit pleno Canone ad certum numerum deputari. fo. 83. col. 3. nu. 14.

Masilianum, & Witleuistæ, quam male seipsis conueniant. fo. 19. col. 1. nu. 5.

Masilianorum heresis per extremum opposita heresi Witleuistarum. Et quomodo Euchitæ ab Augustino dicuntur, ab orando sic appellati. fo. 18. col. 4. nu. 3.

Mastzelis, atq; Theodosij seruorum Dei uictoria orationibus sine bello adepta narratur. fo. 227. col. 4. nu. 5.

Mathematici, & Manichæi ab Augustino improbantur in ijs, quæ ad confessionem attinent. fo. 138. col. 3. nu. 2.

Maximini Arianorum presbyteri uerba cum esset in cõflictu cum Augustino, describuntur. Et quòd eadè Lutherus, & Witleuista cum suo aithore pronuntiat. fo. 3. col. 2. nu. 2.

Melius in se, melius nobis, quòd semper sit attendendum. fo. 37. col. 1. nu. 4.

Membra ecclesiæ, quæ, & quomodo sint. fol. 146. col. 2. nu. 1.

Membra alterius quòd simus. fo. 146. col. 4. nu. 4.

Membri scandalizantis proiectio. fo. 146. col. 4. nu. 5.

Membrorum mutua officia, & protectio. fo. 146. col. 3. nu. 2.

Memento etiam domine. &c. pro defunctis. fo. 87. col. 3. nu. 1.

Memorie panis celestis figura. fo. 86. col. 1. nu. 2.

Mereri quòd non possit quis regnum celorum simpliciter, sed ex gratia Dei, aut uoluntate largitoris. fo. 29. col. 2. nu. 6.

Merita nostra, quòd non attendat Deus, sed bonitatem suam. fo. 33. col. 1. nu. 3.

Merita nostra quòd licite communicemus. fo. 189. col. 1. nu. 6.

Meritorum Christi charta nobis concessa. fol. 188. col. 4. nu. 5.

Meritum unum quomodo sit nostrum participatione charitatis. fo. 201. col. 2. nu. 4.

Michææ, & Habacuc translatio. fo. 245. col. 4. nu. 3.

Minister altaris, quomodo in ipsius ordinatione substituitur inuocationi episcopi, & manuum eius impositioni per crucis signationem. fo. 128. col. 1. nu. 5.

Ministri apostolorum qui fuerint, recensentur. fol. 160. col. 3. nu. 12.

Ministri moderni in clero, & ecclesiarum præpositi, quòd sine omni nota inturiæ ecclesiastici appellentur, & antonomatice ecclesiæ. fo. 145. col. 3. nu. 5.

Miracula quibus uisa sunt magna. fo. 259. col. 3. num. 1.

Miracula prisca recensentur. fo. 259. col. 3. nu. 2.

Miracula, quæ uera dicantur, & credantur esse facta, ipso Deo in illis operante. fo. 242. col. 2. nu. 1.

Miracula in Christi morte. fo. 244. col. 3. nu. 3.

Miracula sanctorum ad quid ualuerunt. fo. 241. col. 1. nu. 4.

Miracula quomodo torqueant, & crucient hereticos, & perfidos. fo. 243. col. 2. nu. 3.

Miracula prisca sanctorum narrantur. fo. 243. col. 4. nu. 4.

Miracula naturalia recensentur. fo. 301. col. 1. nu. 3.

Miraculis ad fidem astruendam opus est. fo. 243. col. 2. nu. 2.

Miraculorum detestatores qui. fo. 243. col. 1. nu. 1.

Miraculorum effectus. fo. 243. col. 4. nu. 5.

Miraculorum scrutatores, quid habeant aspicere. fol. 247. col. 1. nu. 4.

Miraculum, an sit uerum, uel fictum quomodo deprehendatur. fo. 246. col. 3. nu. 2.

Misericordia Dei quòd tanta sit erga sanctos, ut quasi eorum precibus uelit retineri, ne faciat. fo. 35. col. 2. nu. 2.

Missæ, unde dicta. fo. 76. col. 3. nu. 13.

Missæ quando sit secundum Augustinum. fo. 79. col. 3. nu. 14.

Missæ quod sit audienda tota. fo. 79. col. 3. nu. 15.

Missæ quòd non sit in prophano nec audienda, nec celebranda, ex Felice Papæ decreto. fo. 276. col. 1. nu. 6.

Missæ præstantia. Et quomodo omnium sollemnitatum Christi in terris hæc sit maxima. fo. 65. col. 1. num. 1.

† Missæ

I N D E X.

Missa figuratio in mysterio coenae domini. fo. 66. col. 4. nu. 8.
 Mitra, Tiara, & tonsura clericorum. fo. 127. col. 4. nu. 2.
 Monachi aequiparantur martyribus à Hieronymo in eo, quòd die, noctuq; psallunt domino. fo. 59. col. 1. nu. 5.
 Monachus qualis debeat esse. fo. 148. col. 2. nu. 5.
 Monasticorum praecoma à Chrysostomo recensentur. fo. 149. col. 3. nu. 1.
 Mortuus quomodo prosit uiuorum suffragia. folio. 214. col. 3. nu. 3.
 Mos praemittendi salutationem angelicam pro adiutorio in exordio praedicandi, unde emanauerit. fo. 21. col. 2. nu. 5.
 Moyses, quòd uicerit plagam à Deo paratam, non Deum. fo. 35. col. 3. nu. 3.
 Muliebris sexus totus, quòd officio regiminis animarum cedat, necesse sit, contra Wittcleff. fo. 120. col. 3. nu. 11.
 Mulier semel docendo, quomodo subuertit omnia. fo. 120. col. 2. nu. 10.
 Mulieres, quòd lex diuina exortes effecerit ministerij sacerdotalis, contra Wittcleff. fo. 120. col. 1. nu. 8.
 Mundandi à peccatis modi narrantur. fo. 136. col. 1. nu. 8.
 Mundus multiplex. fo. 211. col. 4. nu. 5.
 Munus, quid sit. fo. 145. col. 3. nu. 7.
 Mystera sacramentalia quemadmodum sint tradita. fo. 96. col. 4. nu. 2.
 Multiloquium in oratione cum sit uitandum, quòd tamen eloquium sit necessarium secundum doctrinam Christi, & ualde utile. fo. 23. col. 1. nu. 5.

N

Naturae rerum, quòd nò propter seipsas, sed pro diuini gratijs sunt colendae. fo. 239. col. 1. nu. 6.
 Nepotianus à diuo Hieronymo laudatur, pro ornatu, quem curauit ecclesiae. fo. 277. col. 3. nu. 4.
 Nicodemus quomodo uocauerit Christus à seclta Pharisaeica. fo. 177. col. 2. nu. 7.
 Nimicitiarum oratio describitur, & quomodo exauditi fuerint de caelis. fo. 34. col. 2. nu. 5.
 Nobis quoq; Et parte aliquam. &c. quare dicatur in missa à sacerdote. fo. 88. col. 2. nu. 7.
 Nomina sanctorum, à quibus sint Canonis inserta. fol. 83. col. 4. nu. 16.
 Nomina, pro quibus celebratur, quòd non recitentur. fo. 76. col. 1. nu. 10.
 Nominis in baptismo impositio. fo. 105. col. 4. nu. 7.
 Notabile contra prolixum esse Wittcleff. fo. 35. col. 4. nu. 5.
 Nouorum inuentores describit Casiodorus. fo. 5. col. 2. nu. 11.

Nubecula Eliae uisa, quia significet. f. 182. col. 3. nu. 7.
 Nuditas diuersa ostenditur. fo. 297. col. 2. nu. 3.
 Nuptiae, quòd fuerint à Deo institutae, ostenditur. fol. 176. col. 3. nu. 6.
 Nuptiarum diuersitas describitur. fo. 176. col. 3. nu. 5.

O

Obediendum quòd sit praepositis, etiam dyscolis. fo. 111. col. 3. nu. 10.
 Obediendum in quibus est, & non est patri. fo. 154. col. 4. nu. 11.
 Obedientia Philippensium triplicata commendatur. fo. 153. col. 3. nu. 5.
 Obedientia uera quae sit. fo. 153. col. 3. nu. 7.
 Obedientia, quòd sit uirtus difficillima. fo. 155. col. 2. nu. 1.
 Obedientia simplex quòd sit super omnia pretia pretium dignissimum. fo. 154. col. 1. nu. 8.
 Obedientiae comoda, seu bona. fo. 153. col. 3. nu. 6.
 Obedientiae limites describuntur. fo. 153. col. 4. nu. 8.
 Oblationes trium patrum, Abel, Abrahae, & Melchisedec, quomodo erant figurae sacrae Christi Eucharistiae. fo. 86. col. 3. nu. 4.
 Oblationes tres, quas obtulit dominus, describuntur. fo. 93. col. 2. nu. 3.
 Obsecratio à sacerdote cum silentio post praefationem. Et unde fuerit desumpta. fo. 79. col. 2. nu. 13.
 Obsecratio quid sit. Et quomodo Psalmus obsecrationem, canus Antiphonarum postulationem, collectae orationem, & Hymni gratiarum actionem resonent in diuinis. fo. 49. col. 4. nu. 4.
 Occultandorum mysteriorum prouidentia narratur. fo. 97. col. 1. nu. 5.
 Occidentales, quae non solum in primaeu ecclesiae ut nunc tondebantur, sed & Graeci, & Asiani monachi. fol. 156. col. 4. nu. 4.
 Offertorium, & offerenda in ecclesia. Et de catu psalmorum tempore, quo fiebat. fo. 73. col. 4. nu. 7.
 Officiandi usus in primaeu ecclesiae, quomodo ex religiosis. S. Marci emerferit. fo. 53. col. 2. nu. 5.
 Officium missae dominicae in albis unde desumptum fuerit. fo. 54. col. 2. nu. 12.
 Oleum unctionis, quod Christus dicitur, quomodo contineat in se plures materias aromaticas. Et quid fingunt. fo. 115. col. 1. nu. 6.
 Oneris additio, quae leuitatem praebet quandoq; serenti ostenditur contra Wittcleff. fo. 184. col. 3. nu. 1.
 Opera uitae cuncta, quòd sint oratione continua uiuenda, exemplo Ieremiae, dicentis, Leuemus corda cum manibus. fo. 21. col. 4. nu. 11.
 Operaturi quomodo eramus in paradiso. fo. 270. col. 2. nu. 6.
 Opinionem bonam, uel malam, quòd nihil ita faciat crescere, sicut uulgus. fo. 164. col. 1. nu. 7.
 Orandi quae sint sancti diligenter, & quare. Et an orans possit

I N D E X.

possit pro oratione aliquid recipere. fo. 230. col. 2. nu. 1.
 Orandi quòd sint martyres, Patriarchae, prophetae, angeli, Mariae, sanctiq; omnes, contra Wittcleff. folio. 223. col. 3. nu. 2.
 Orandi usum, quòd Christus instituerit, & ad eius obseruantiam suos obligauerit discipulos, & post eos cunctos fideles. fo. 51. col. 1. nu. 6.
 Orandi prolixè, & continè, rationes quaedam. folio. 40. col. 3. nu. 4.
 Orandi disciplina pro plebe ex Cypriano deducitur, ubi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus. Et quomodo alia est regula clericorum, ubi laus Dei sonora requiritur. fo. 42. col. 2. nu. 4.
 Orandi usum, simpliciter à Christo acceptum, quomodo paulatim augebat apostoli, adijcientes ei & Symbolium. &c. fo. 51. col. 4. nu. 11.
 Orando, quae non solum narratores, sed rogatores, & desideratores. fo. 38. col. 2. nu. 2.
 Orandum quae sit pro patronis in spe fideliter, & amanter, etiam si nesciamus si sint in caelo, an in purgatorio. fo. 213. col. 1. nu. 2.
 Orandum quare sit uoce, & uerbis. fo. 3. col. 1. nu. 11.
 Orandum quid censeat ecclesia pro horis Canonis sub poena contemptus. fo. 64. col. 1. nu. 10.
 Orandum quae sit pro Papa, ut Christus pro Petro orauit. fo. 82. col. 2. nu. 5.
 Orandum quae sit pro regibus, & ijs, qui in sublimitate sunt constituti. fo. 82. col. 3. nu. 8.
 Orandum quòd sit pro omnibus Orthodoxis. fol. 82. col. 4. nu. 9.
 Orandum quòd sit sine hesitatione. fo. 206. col. 1. nu. 6.
 Orandum quòd sit mutuo. fo. 207. col. 4. nu. 1.
 Orantes ritè, & congruè, quomodo nihil aliud ordamus, quam quòd in Dominica oratione positum est. fo. 39. col. 2. nu. 6.
 Orare sicut oporteat, quòd nesciamus, sed spiritus postulatur pro nobis, & postulare nos facit. fo. 17. col. 1. nu. 1.
 Orare semper quid sit. Et qui haeretici male senserint de orando. fo. 18. col. 4. nu. 4.
 Orare sine intermissione, quid sit. fo. 19. col. 3. nu. 11.
 Orare semper, & sine intermissione, de qua oratione debeat intelligi. fo. 20. col. 4. nu. 3.
 Orare ueraciter quid sit secundum Gregorium. fo. 34. col. 2. nu. 4.
 Orare, quòd quandoq; nos fortiter cogat dominus, mittes nos in alta pericula, ut cogat discipulos orare. fo. 37. col. 4. nu. 7.
 Orare quòd liceat alijs uerbis, quam expresse ordinatis in oratione dominica, contra Wittcleff. fo. 38. col. 4. nu. 5.
 Orare continè, quòd sit remedium contra peccata continua. fo. 40. col. 3. nu. 5.

Orare diutius, quòd non sit orare in multiloquio. Et quomodo Christus in orando pernoctauerit, & prolixius orauerit. fo. 40. col. 4. nu. 2.
 Orare in arduis qui idonei. fo. 209. col. 3. nu. 2.
 Orare quomodo debeat sanctus omni consilio pro uiro peccatore, ut uoluntate bona couertatur in Deum. fo. 231. col. 1.
 Orare, & adorare, quomodo differant. fo. 231. col. 4. nu. 2.
 Oratio uersiculi, Deus in adiutoriū meū intende. &c. quòd incessabili uigilantia fundenda sit, secundum Casiodorum. fo. 22. col. 2. nu. 17.
 Orationis instantia, quòd sit necessaria. fol. 22. col. 2. nu. 18.
 Oratio quòd sit triplex secundum Wittcleff, mentalis, uocalis, & uitalis. fo. 18. col. 3. nu. 1.
 Oratio mentalis, quòd transcendat orationem uocalè, & uitalē. fo. 19. col. 2. nu. 9.
 Oratio mentalis quae sit secundum Augustinum. folio. 19. col. 3. nu. 10.
 Orationis mentalis uis. fo. 2. col. 1. nu. 15.
 Oratio uitalis, quòd sine mentali non sit meritoria. fo. 20. col. 2. nu. 16.
 Orationes, quòd nò sint adeo praeferenda, ut uita sancta & iusta contemnatur. fo. 20. col. 4. nu. 1.
 Oratio, quare omnino praepositur operi. fo. 24. col. 3. nu. 15.
 Oratio debita tam uocis, quam animi, quòd orationem actus semper amplectatur. & illi praefertur. folio. 25. col. 2. nu. 2.
 Oratio, cui non causa conclamat & lingua, actus, & sermo, uita & cogitatio, quòd non sit perfecta. fol. 25. col. 2. nu. 3.
 Oratio uocalis, quòd sit omnibus praeferenda, & quare. fo. 25. col. 3. nu. 5.
 Orationem comparat Bernardus operi, & praefert eam. fo. 25. col. 3. nu. 6.
 Oratio uitalis, quòd non sit oratione mentis perfectior, probatur. fo. 25. col. 4. nu. 7.
 Oratio, quòd sit opere melior. fo. 26. col. 1. nu. 8.
 Orationibus medijs quomodo nos oporteat ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus magis, & ei adsimus secundum Dionysium. fo. 26. col. 2. nu. 10.
 Orationis excellentia, quòd turbet frequentiam conuulgalem. fo. 27. col. 1. nu. 1.
 Orationes, quòd impediuntur officio coniugali iuxta apostolum Petrum. fo. 27. col. 1. nu. 3.
 Oratio, quòd sit melior opere coniugali. fo. 27. col. 2. nu. 4.
 Orationes sanctorum, ut Moysi, Danielis, & Tobiae, Deo offeruntur. fo. 27. col. 2. nu. 6.
 Oratio sola, quòd possit hominem saluare, & iudicè flectere. fo. 34. col. 1. nu. 3.
 Oratio crebra commendatur ab Ambrosio. fo. 36. col. 3. nu. 11.

Orationes quod non sint eo pretextu omittendæ, ne alia bona opera dimittantur. Et qui debeant propensius orationi indulgere. fo. 36. col. 4. nu. 1.
 Oratio publica, quod sit succincta, et quare. Et quid de orationibus fratrum in Aegypto dicant Augustinus, et Cassianus. fo. 37. col. 2. nu. 5.
 Oratio nostra uocalis, ne sit uacua meriti, quomodo restat desiderare quod proderit. fo. 38. col. 3. nu. 3.
 Orationum prolixitatem damnat Witcleff. fol. 39. col. 4. nu. 1.
 Orationis prolixitas non omnis uitanda. fo. 39. col. 4. nu. 2.
 Orationis extensio, et sanctæ precis prolixitas laudatur contra Witcleff. fo. 40. col. 2. nu. 4.
 Oratio quam sit pretiosa. Et quæ sit eius dignitas, et uirtus secundum Chrysostomum. fo. 40. col. 4. nu. 7.
 Orationem arguit Witcleff propter multiloquium. fo. 40. col. 4. nu. 1.
 Orationem continuam, et diuturnam esse homini utilem ad assequendum quod optat, docet Chrysostomus. fo. 41. col. 3. nu. 4.
 Orationes altas, et cantus ecclesiæ, officia diurna, horasq; Canonicas, et studia modulationum in choro increpat Witcleff. fo. 41. col. 4. nu. 1.
 Oratio elamose uita describitur. fo. 42. col. 1. nu. 2.
 Oratio commendans oblationem apud ecclesiam, quæ sit. fo. 75. col. 3. nu. 1.
 Oratio, Orate pro me. et c. fo. 78. col. 2. nu. 1.
 Oratio Christi, et secreta. fo. 78. col. 2. nu. 4.
 Oratio secreta, et quomodo terminat eam alta uoce sacerdos, et quare. fo. 78. col. 3. nu. 7.
 Orationes Canonicas septem. fo. 80. col. 1. nu. 4.
 Orationes quæ sint. fo. 80. col. 3. nu. 6.
 Orationis Christi, et ecclesiæ conformitas. fo. 80. col. 4. nu. 9.
 Oratio sacerdotis ad Deum patrem per Christum in silentio, describitur. fo. 81. col. 3. nu. 1.
 Oratio dominica, quod non fuerit instituta dici per Gregorium, sed per apostolos. fo. 89. col. 3. nu. 2.
 Oratio dominica, quod sit quotidie dicenda. fo. 90. col. 1. nu. 4.
 Orationes communionis præuicæ. fo. 92. col. 3. nu. 8.
 Oratio pro alijs, quod sit Deo accepta. Et qualis oratio ante Deum sit dulcior. fo. 191. col. 1. nu. 7.
 Orationes sanctorum, quod omnino sint utiles in hac uita contra Witcleff, ostenditur. fo. 193. col. 3. nu. 2.
 Orationis beneficium, quod sit à sanctis uiris maxime appetendum. fo. 208. col. 2. nu. 3.
 Oratio specialis, quod plus profit ei, pro quo fit, q̄ generalis, cæteris paribus, multis exemplis palam sit. fo. 210. col. 3. nu. 2.
 Orationis specialis præeminencia utilitatis super generalis. fo. 212. col. 1. nu. 6.
 Orationis efficacia, et effectus. fo. 212. col. 4. nu. 8.
 Orationes pro defunctis, quod authoritate Christi

fiant. fo. 214. col. 2. nu. 2.
 Orationis dominicæ forma, et tenor. fol. 216. col. 1. nume. 5.
 Orationibus sanctorum miracula facta recensentur. fo. 227. col. 4. nu. 4.
 Orationes pauperum, quomodo ambiebat Ambrosius, et quare. fo. 228. col. 2. nu. 7.
 Oratio alicuius sancti, quod ualeat, etiã si is, pro quo orat, non sit iustus, contra Witcleff. fo. 228. col. 4. nu. 1.
 Oratio sanctorum, quod profit his, quorum uita est inualida ad uitam capiendam æternam. fol. 229. col. 3. nu. 4.
 Oratio, et ieiunium Cornelij centurionis notatur. fo. 37. col. 1. nu. 2.
 Orationes fraternæ, q̄ expiationem obineant scelerum, et impetrent charitatem. fo. 206. col. 3. nu. 7.
 Oratio Pontificis ad fores ecclesiæ dedicandæ. fo. 303. col. 4. nu. 5.
 Oratoris improbi perseuerantia collaudatur à Domino. fo. 40. col. 1. nu. 3.
 Oratorum quod non sit eadem paritas ostenditur. fol. 208. col. 3. nu. 4.
 Ordinare presbyterum, quod solis episcopis pertineat, contra Witcleff. fo. 120. col. 4. nu. 1.
 Ordinare, aut Chrismare, uel dedicare basilicas, quod non sit potestas ordinis, sed dignitatis sacerdotij cõsummate. fo. 124. col. 3. nu. 4.
 Ordinati, quomodo, et quibus uerbis à Pontifice prolatis accipiant potestatem ad remittendum peccata. fo. 129. col. 4. nu. 7.
 Ordinatus à non episcopo, quomodo nõ habeatur pro ordinato: et ut ritè ordinetur, quod ad suum currere debeat episcopum. fo. 123. col. 3. nu. 4.
 Ordines quomodo fuerint multi in primitiua ecclesia contra Witcleff. fo. 73. col. 4. nu. 8.
 Ordo docendi principatus, et summas potestates describitur. fo. 13. col. 1. nu. 18.
 Ordo episcopalis, quod omnes inferiores ordines, et eorum potestates in se contineat. fo. 159. col. 4. nu. me. 6.
 Ordo perfectorum religiosorum, quod nõ possit dici, quod fuerit à puro homine factitatus. fo. 173. col. 1. nume. 5.
 Oremus quomodo dicatur in Missa. Et ad quid. folio. 72. col. 2. nu. 11.
 Organum diuine uocis quando fiat homo. fo. 46. col. 1. nu. 6.
 Oriens prærogatiue describuntur. fol. 77. col. 3. nu. me. 6.
 Origenes notatur ab Epiphano. fo. 17. col. 3. nu. 6.
 Origenes ostendit præstantiam orationis, et operis. folio. 36. col. 1. nu. 8.
 Origenes, quid pro custodia diei festi, quod Witcleff et c. contemnunt, notanter dicat. fo. 266. col. 1. et c.

2. nu. 1. et 2.
 Origenis dictum de castitate eorum, qui indefinens sacrificium debent offerre. fo. 132. col. 4. nu. 4.
 Origenis expositio super illud Apostoli, Et erit tempus cum inuocabitis me, ego autem non exaudiam uos. fo. 23. col. 3. nu. 11.
 Osculandi mutuò ritus unde fluxerit. fo. 91. col. 1. nu. me. 10.

P

Patris osculum sacerdotis, et ministrorum se inuicem, refertur. fo. 75. col. 3. nu. 2.
 Pagani multi, quare nolint fieri Christiani secundum Augustinum. fo. 30. col. 1. nu. 3.
 Pagani, qui precum sanctorum suffragia ambierunt, recensentur. fo. 192. col. 2. nu. 4.
 Pallium, et Pallij cõcessio primatibus. Et de illius origine. Et de quorundam præsulum præeminencia. fo. 68. col. 2. nu. 15.
 Panis, uinum, carnes, aut fructus, q̄ non habuerint primò suam benedictionem præter auctoritatem domini ab episcopis introductam. fo. 308. col. 3. nu. 1.
 Panis q̄ nõ maneat post cõsecrationem, nec panis dicatur, sed corpus appelletur. fo. 90. col. 2. nu. 5.
 Panis indiuisibilis diuiditur. fo. 92. col. 1. nu. 2.
 Panem nostrum quando oramus quotidie dari nobis, quid intendendum est secundum Chrysostomum. fo. 308. col. 4. nu. 3.
 Papa dictio, quomodo interpretatur. fo. 82. col. 2. nu. 6.
 Papa, quare debeat esse primus in deprecatione præcunctis fidelibus. fo. 82. col. 2. nu. 7.
 Paracletus quod non doceat mathematica. fol. 6. col. 2. nu. 3.
 Parmes quod sint honorandi. Et quando contemnedi. fo. 183. col. 3. nu. 1.
 Parcium pro liberis sponsionis origo. fo. 105. col. 3. nu. 6.
 Participare meritis sanctorum, quid sit. fo. 201. col. 3. nume. 7.
 Participatio meritorum post obitum contra Lutherum. fo. 196. col. 1. nu. 6.
 Paschalis festiuitatis præclara officia tangit Ambrosius. fo. 307. col. 4. nu. 3.
 Pasche, et Pentecostes festa quomodo ab apostolis instituta dum uiuerent, et sicut instituerant dedicata. fo. 265. col. 3. nu. 1.
 Paruuli fidelium, quod sint etiam baptizadi aqua sensibili. fo. 109. col. 3. nu. 6.
 Pastores, et Magi, quod peregre primi uenerint adorare Saluatorem. fo. 251. col. 4. nu. 4.
 Pater noster in missa. fo. 89. col. 3. nu. 1.
 Pater, quod quatuor modis per scripturas diuinas uocetur. fo. 155. col. 1. nu. 14.
 Pater qui sit dicendus. Et quare episcopus solus rectè uocetur, Pater. Et multa de superioribus, et inferioribus ibi. fo. 161. col. 1. nu. 16.
 Patres antiqui, et sacerdotes ecclesiæ, quomodo ex officio antiquo audiuerunt confessiones penitentium, absoluebant in remissionem peccatorum, et cū peccatoribus discessabant. fo. 138. col. 1. nume. 11.
 Patres sancti, quomodo sint laudabiles, q̄ sanctitatis suæ consuetudinem, et regulam suis successoribus dereliquerunt. fo. 175. col. 4. nu. 1.
 Patres ueteres, et nouelli, supremi, et infimi, sancti, et peccatores, q̄ anhelauerunt suffragia, ostenditur. folio. 192. col. 1. nu. 3.
 Patriarcharum, et apostolorum nomina, cur in Canone recitentur. fo. 83. col. 2. nu. 13.
 Patrini quot esse debeant. fol. 98. col. 4. nu. 8.
 Patrimis cur tradatur baptizatus. fo. 108. col. 2. nu. 4.
 Patrimus, qui et Anadochus secundum Dionysium. Et quid sit eius officium. fo. 98. col. 4. nu. 7.
 Paula laudatur à Hieronymo sancto de ipsius peregrinatione assidua ad sanctorum memorias. fo. 253. col. 4. nu. 3.
 Pauli assiduitas orandi per singulos dies, et noctes, notatur. fo. 60. col. 3. nu. 3.
 Pauli regula, quomodo cõmendat, ut cõtenuerit, et psallamus totis præcordijs. fo. 63. col. 1. nu. 3.
 Pauli uestimenta. Et quid de illis dicat Hieronymus. fo. 187. col. 1. nu. 4.
 Paulo sine ecclesia quod non sit credendum. fo. 4. col. 3. nu. 4.
 Paulus quid uelit, cum suadet continentiam uirginalẽ et uidualẽ. fo. 2. col. 2. nu. 4.
 Paulus quando super edificauerit aurum probatissimæ charitatis. fo. 2. col. 3. nu. 10.
 Paulus post Ascensionem domini de celo uocatus, ecclesiæ credidit. fo. 4. col. 3. nu. 3.
 Paulus cum esset subtilis philosophus, quare noluerit Corinthios inducere ad intelligentiam scripturarum per dialecticam. fo. 6. col. 3. nu. 5.
 Paulus, et Silas, quod media nocte in carcere hymnum Deo canebant. Et de duobus beneficijs Dei, quæ cãtibus Apostolorum euenerunt. fo. 45. col. 1. nu. 9.
 Paulus, quod ordinauerit canum. fo. 45. col. 3. nu. 2.
 Paulus, quod uocaliter cantare docuerit. fo. 45. col. 3. nu. 4.
 Paulus quos habuerit ministros, cooperatores, et adiutores. fo. 160. col. 3. nu. 14.
 Paulus, cur ad Hebræos se apostolum non scripsit. fo. 161. col. 2. nu. 17.
 Paulus, q̄ non recesserit à secta Phariseorum, sed superstitione eorum abiecta, in eorum ritu, religione, et nomine se esse gaudebat. fo. 177. col. 1. nu. 4.
 Paulus, quomodo Epicureis, et Stoicis philosophis nütiator nouorum demoniorum dictus, et quare. fo. 182. col. 4. nu. 1.
 Paulus q̄, notam auaritiæ nõ euaserit. Et quomodo de hac se purgauerit. fo. 199. col. 1. nu. 2.

Paulus quomodo placuit omnibus. fo. 199. col. 2. nu. 3.
 Paulus quomodo concedit Corinthios esse participes
 meritorum suorum moriendo, & uiuendo. fo. 201
 col. 1. nu. 3.
 Paulus pro quibus pauperibus postulare non erubue-
 rit. fo. 203. col. 2. nu. 3.
 Paulus purus homo, quomodo securauit fideles socios
 factos, & participes meritorum apostolicorum, cō-
 tra Witeless. fo. 207. col. 3. nu. 9.
 Paulus quomodo hospitium sibi preparari mandauit
 rit. Et quod fuerit celebre, & amplum, cōtra Wite-
 less. fo. 279. col. 2. nu. 4.
 Paulus quid fecerit, cum circumiens Phana Athenien-
 sium, reperisset inter ea arā, in qua erat scriptum,
 Ignoto Deo. fo. 294. col. 1. nu. 3.
 Paulus apostolus, quomodo constituerit uocales cātus
 exercēdos maxime psalmorū, hymnorū, & spiri-
 tualū cātūcorū per famatissimas ecclesias Corin-
 thiorū, Colossensiorū, & Ephesiorū. f. 46. col. 1. nu. 7.
 Paulus quomodo modernū ritū in mysterijs sacrae mis-
 se iā factum uniuersalē per orbē, prout à Christo,
 & ab apostolis ipse accepit, tradebat ecclesijs. fol.
 67. col. 1. nu. 11.
 Pauperes sancti, & religiosi prae ceteris nutriendi. fo.
 203. col. 1. nu. 2.
 Pauperes, & inopes spiritu, q̄ ad Deum pertineant.
 Et qui sunt pauperes spiritu secundū Augustinū.
 fo. 28. col. 3. nu. 3.
 Pauperibus quibus praecipue subueniendum. fo. 168.
 col. 1. nu. 14.
 Paupertatem quantum praeeperit Christus perfectis
 supra perfectionem mandatorū. fo. 183. col. 4. nu. 4.
 Paupertas quae, & quando reddat hominem perfectū.
 fo. 164. col. 2. nu. 9.
 Pauperum duo genera, scilicet, pauperū sanctorū, &
 uulgarium egenorum. fo. 202. col. 4. nu. 1.
 Pax in diebus nostris. Et Pax domini. &c. fo. 90. col.
 3. nu. 7.
 Pax uobis à sacerdote, seu episcopo prolata. fo. 94.
 col. 3. nu. 2.
 Pax ecclesiae, quod peccata dimittat. fo. 135. col. 3.
 nu. 5.
 Peccatorū retētio, q̄ fiat uirtute clauū, sicut earundē
 uirtute sit remissio. fo. 137. col. 4. nu. 9.
 Peccatorum quod sine disquirendae circumstantiae. fo.
 141. col. 3. nu. 6.
 Peccatū ad mortē irremissibile. Et quādo tale dicatur
 secundū Augustinū. fo. 205. col. 4. nu. 4.
 Peccatū quibus modis soluatur. fo. 139. col. 1. nu. 5.
 Pelagij errore maculatus Witeless notatur. fo. 31. col.
 3. nu. 11.
 Pelagij haeresis circa baptismum paruulorū. fo. 109.
 col. 2. nu. 2.
 Pennae alterius ad alterum sub firmamento directae,
 quas Ezechiel commemorat, quid signent. fo. 202.

col. 3. nu. 11.
 Pepuziani haeretici assignantes mulieribus dominari,
 & sacra ministrare. fo. 118. col. 1. nu. 4.
 Peregrinari quid sit. fo. 251. col. 2. nu. 1.
 Perfectionis gradus, Et perfectum esse. fol. 169. col. 4.
 nu. 18.
 Perpetuū quid. Et quomodo debeat intelligi. fo. 190.
 col. 1. nu. 3.
 Perseuerantia bona usq; in finem, q̄ nō nisi orantibus
 datur. fo. 21. col. 3. nu. 7.
 Perseuerantia in sancta uita, q̄ diebus ac noctibus de-
 beamus petere, & rogare. fo. 21. col. 3. nu. 6.
 Per dñm, & c. finis orationis. Et per Christum, quomo-
 do praemittantur in fine collectae. Et quare. fo. 72.
 col. 3. nu. 12.
 Per omnia secula seculorum. cur altē dicatur. fol. 78.
 col. 3. nu. 6.
 Petendum quid sit primò in oratione. fo. 25. col. 4. nu.
 me. 17.
 Petilian haeretici diabolica superbia. Et quid de eodī
 cat Augustinus. fo. 210. col. 2. nu. 7.
 Petri primatus ostenditur. fo. 159. col. 2. nu. 3.
 Petrus solus coniugem habuisse certò scitur. fol. 132.
 col. 3. nu. 2.
 Petrus, & Paulus traduntur confessi. fo. 140. col. 1.
 nu. 3.
 Petrus, quod tam primatum, quàm Capiteitatem in
 signo sensibilis uerbi acceperit. fo. 145. col. 4. nu. 8.
 Petrus cur attonsus, & cur alij. fo. 157. col. 1. nu. 5.
 Petrus, & Paulus quomodo praedicauerunt Christum
 uirū, de Deo nihil exprimentes. Et quare. fo. 226.
 col. 2. nu. 3.
 Petrus quomodo probauerit potestatem simul miracu-
 li primus post Christum in Simone Mago, ad lau-
 dem euangelij. fo. 245. col. 1. nu. 6.
 Petrus, & Paulus quomodo in suis memorijs ultra se
 premos Genitium Deos auxiliabantur Romanae
 reipub. & suis rebus. fo. 257. col. 3. nu. 2.
 Pharisaeū supercilii de cōfidendo in propria iusti-
 tia operū, q̄ sit dimittendū, & ad orationis hominis
 Publicani officii attendendū. fo. 31. col. 4. nu. 13.
 Pharisaei uerba orantis ad disciplinam Witeless do-
 centis, conferuntur. fo. 30. col. 1. nu. 4.
 Pharisaeus quare à domino damnatur, & Publicanus
 exaudiatur. fo. 28. col. 2. nu. 2.
 Pharisaeorum fimbriae spinosae. fo. 177. col. 2. nu. 5.
 Philippus euangelista. Et quare sic appellatus. fo. 270.
 col. 1. nu. 5.
 Picturis sanctis, aut reliquijs quod communicet Deus
 uirtutem, non autem numen. Et quid sit Numen. fo.
 301. col. 3. nu. 5.
 Poenae per sacerdotem taxatio contra Witeless. fol.
 137. col. 4. nu. 10.
 Poenitentia triplex. fo. 139. col. 1. nu. 4.
 Poenitentiae sacramentum. Et quid de eo dicat haereti-

cus Witeless, arguendo. fo. 134. col. 4. nu. 1.
 Poenitentiae sacramentum quod sit reiterabile. fo. 135
 col. 4. nume. 7.
 Pompae diaboli quae sint. fo. 104. col. 2. nu. 7.
 Polycarpus martyr, quomodo tendens ad martyriū,
 in oratione sua de singulis memoriam fecerit. foli.
 211. col. 3. nu. 3.
 Populus quid orare debeat, quando sacerdos conuer-
 tit se ad populum, dicendo, Orate pro. &c. fol. 78.
 col. 2. nu. 2.
 Postulationes quae sint. fo. 80. col. 3. nu. 7.
 Potestas ligandi & solucendi, quod non Petro tantum,
 sed in Petro ecclesiae data erat. fo. 4. col. 2. nu. 4.
 Potestas ordinis quod sit aequalis, quomodo debeat in-
 telligi. fo. 124. col. 3. nu. 3.
 Praeceptis salutaribus moniti audemus dicere. uerba
 posita ante orationem dominicā. fo. 90. col. 1. nu. 3.
 Praeceptorū diuinorū inuersio. fo. 284. col. 1. nu. 1.
 Praeceptum antiquorum, q̄ semper sit cōgruentius nō
 solum de fide, sed in quolibet tractatu sanctae uita.
 fo. 7. col. 3. nu. 4.
 Praecursoris iubilus in occurso Saluatoris. Et quid sit
 iubilus. fo. 34. col. 3. nu. 8.
 Praedicatio nouis sacerdotibus ab antistite facta. foli.
 130. col. 1. nu. 9.
 Praedicatio, quomodo inter celebrandum post pacis
 osculum fiat secundū Dionysii. fo. 75. col. 3. nu. 4.
 Praedicatio tabularū quid sit. fo. 90. col. 4. nu. 9.
 Praedicare, q̄ nō omnibus sit cōcessū. fo. 75. col. 4. nu. 8.
 Praedicata à Christo, & apostolis, quod nō sint omnia
 scripta. fo. 126. col. 4. nu. 3.
 Praedicatorum, quod debeant à praepositis ecclesiarum
 examinari. fo. 76. col. 1. nu. 9.
 Praefatio in missae officio ad quid fiat à sacerdote in in-
 gressu precis solemnus. fo. 78. col. 4. nu. 10.
 Praefatio in ordinatione presbyteri adducitur, ad pro-
 bandum presbyteros, & pastores secundi ordi-
 nis esse opitulatores, & cooperatores summorum
 praesulum. fo. 159. col. 2. nu. 2.
 Praelati licet iniusti, quod sint ecclesiae membra. folio.
 146. col. 4. nu. 6.
 Praelatorum merita. fo. 163. col. 3. nu. 4.
 Praesciti, quod possint emendari, & salui fieri. fo. 205
 col. 4. nu. 3.
 Praescitū non posse saluari, quomodo probent haereti-
 ci. fo. 195. col. 1. nu. 1.
 Praescitus quod sit nullus dum uiuit. fo. 194. col. 3.
 nume. 6.
 Praesulibus quae deceant. fo. 212. col. 3. nu. 7.
 Praesulium Witelessiarū error circa officium mis-
 sae. fo. 65. col. 2. nu. 3.
 Precandi, seu orandi ordo. fo. 81. col. 4. nu. 3.
 Precationes, seu obsecrationes, quae dicantur. fol. 80.
 col. 2. & 3. nu. 5.
 Preci quod sit imitandum, cum recta agimus, secun-

dum Gregorium. fo. 34. col. 1. nu. 1.
 Precum solemniū uerba superaedificata, quod à uer-
 bis euangelij non sint diuersa, nec à fundamento a-
 postolorum aliena, sed consona. fo. 3. col. 1. nu. 16.
 Presbyteri, quod non nisi ab Episcopis fuerint creati,
 etiam in primitiua ecclesia. fo. 121. col. 4. nu. 7.
 Presbyteris manus q̄ unguantur sicut Episcopis. Et qua-
 re. Et unctio capitis quare ad Episcopum speciali-
 ter pertineat. fo. 129. col. 3. nu. 4.
 Professio religionis, quod sit secundum baptismum, delēs
 omnia peccata, & lumen conferens. Et unde merue-
 rit hanc praerogatiuam, ut secundum baptismum nū-
 cupetur. fo. 157. col. 4. nu. 8.
 Professio quomodo apostolica lege orationibus solen-
 nibus consecratur. fo. 158. col. 1. nu. 9.
 Professor simplicis mandati, & Professor consilij quā-
 tum distant. fo. 147. col. 4. nu. 3.
 Prophetare, uirtutes sacre, & demonia eijcere, quo-
 modo possint etiam mali. fo. 245. col. 3. nu. 7.
 Propositum quod non liceat nobis mutare, licet digni-
 tatem propositi perdidimus. fo. 179. col. 2. nu. 8.
 Prouerbium in rectoris à sceminis. fo. 120. col. 2. nu. 9.
 Prudens homo quis dicatur. Et q̄ Prudentia sit futu-
 rorum prouidentia. fo. 195. col. 4. nu. 3.
 Psallendi disciplina monachorum, quam commendat
 Ambrosius, quod non dissonet cultui Christiano.
 fo. 62. col. 4. nu. 2.
 Psallendi usus, unde inolescere coeperit. fo. 53. col. 4.
 nu. 8.
 Psalmista quare dixerit, Media nocte surgebam. &c.
 fo. 62. col. 1. nu. 12.
 Psalmodia quod cum magna delectatione sit agenda.
 Et quomodo refert à Dei laudibus uitiosos cantus
 excludere. fo. 63. col. 1. nu. 4.
 Psalmodiam ecclesiae unde inceperit Hieronymus. fol.
 70. col. 4. nu. 3.
 Psalmus, & Hymnus, an sint idem. fo. 45. col. 3. nu. 3.
 Publicae foeminae factum contra Iulianum Caesaris apo-
 statae impietatem. fo. 44. col. 2. nu. 4.
 Puerorū laus ore deprompta, quod fuerit oratio per-
 facta. fo. 34. col. 3. nu. 7.

Quartā pars missae. fo. 94. col. 2. nu. 1.
 Quaestiones Witelessiarum circa susci-
 pientem ordinem, & circa ordinantē, recensentur.
 fo. 117. col. 2. nu. 1.
 Quaestus gratia an religiosi conferant literas commu-
 nicationis meritorum. fo. 199. col. 1. nu. 1. & per
 totum. cap.
 Qui pridie. fo. 84. col. 4. nu. 5.
 Qui uos spernit, me spernit, quibus dictum sit à domi-
 no. Et quid super hoc dicat Cyprianus. fo. 111. col.
 2. nu. 4. & 5. & 6.
 Quomodo frustra roges pro indigno. f. 230. col. 4. nu. 4

R

Rabanus, quid dicat super dictum Christi, *Munda prius quod intus est.* &c. fol. 10. col. 3. nu. 7.
 Rationale pomificis. fol. 128. col. 3. nu. 9.
 Regeneratus quod non regeneret filios carnis, sed generet. &c. fol. 111. col. 1. nu. 2.
 Regula quedam notanda, pro cauenda, & abijcienda doctrina *Witcleff* hæretica. fol. 31. col. 1. nu. 9.
 Regule due Christianorū perfectorū, & inferiorum contra *Witcleff*. fol. 174. col. 4. nu. 5.
 Regularis integritas quid sit. fol. 168. col. 2. nu. 15.
 Religionis professio, quod sit latria exhibita Deo, probatur. fol. 168. col. 2. nu. 1.
 Religionis præconiā. fol. 180. col. 2. nu. 13.
 Religio omnis Christiana, q. ortum habeat à cruce, cōtra cuius cultores uociferatur cum *Iudæis* *Witcleff*. fol. 180. col. 4. nu. 1.
 Religio etiam si noua sit, & ita calumniosè ab *Witcleff* dicatur, quod non sit iniuria, ostenditur. fol. 182. col. 1. nu. 2.
 Religio quod sit in Christo fundata, & antiqua Dei hereditas, contra *Witcleff*. fol. 182. col. 1. nu. 3.
 Religionis obseruantiā, q. nō sit cōtra honorē paritū aduersus *Witcleff*. fol. 183. col. 3. nu. 1.
 Religio perfectorū quæ sit. fol. 183. col. 4. nu. 3.
 Religionē perfectam à Christo domino Deo & hominē per Apostolos & euāgelistas institutam, & autem esse probatur. fol. 175. col. 1. nu. 7.
 Religio quare schola uirtutum dicatur. fol. 174. col. 3. nu. 4.
 Religio q. contra demones bellū assumpsit acerrimū, & ille aduersus illam. fol. 164. col. 4. nu. 11.
 Religio duplex. fol. 148. col. 1. nu. 4.
 Religio uoluntariorum, quod amepozatur, & excedat in numero religionem simplicium mandatorū. fol. 148. col. 3. nu. 7.
 Religionem à teneris ingressus laudatur. fol. 150. col. 4. nu. 1.
 Religionis dissuasores arguuntur. fol. 151. col. 1. nu. 2.
 Religionis perfectorum schola in claustro unde fuerit traducta. fol. 174. col. 1. nu. 1.
 Religio specialis *Israël*, non tã armis, & manu, q̄ sanctis oratiōibus hostes prosternere. fol. 36. col. 2. nu. 10.
 Religiosi, & clerici, quid alteri alteris deferant. fol. 171. col. 4. nu. 22.
 Religiosus uir, & fortis, quomodo propheta monitu debeat regulariter surgere, & media nocte præcipue uigilare. fol. 59. col. 1. nu. 4.
 Religioso uiro, quod in conueniu sit simpliciter amplectenda precum obseruantiā media nocte, ceterisq; publicis. Et quod idem dicendum sit de omni clerico. fol. 62. col. 4. nu. 1.

Religiosorum clandestinæ orationes ex Hieronymo notantur. Et quomodo antiquior usus hoc habebat in usu, quod habet modò. folio. 150. col. 1. nu. 2.
 Religiosorum uita, & conuersatio, quomodo multum optabatur à iam episcopo *Chrysostramo*. fol. 164. col. 4. nu. 10.
 Religiosorum quorundam habitus describitur, & sermo. &c. Et de alijs eorum obseruantijs. fol. 166. col. 2. nu. 13.
 Religiosorum uana excusatio. fol. 169. col. 1. nu. 17.
 Religiosorum laus. fol. 171. col. 3. nu. 21.
 Religiosorum esse prædicare, demonstratur. fol. 208. col. 4. nu. 6.
 Religioso q. non liceat religionis propositum, quod se mel accepit, dimittere. fol. 178. col. 4. nu. 4.
 Religiosus uir quomodo ante professionem sit de familia Christi, non aut de ministris. Et quid si promissus, & recedat. fol. 178. col. 3. nu. 3.
 Religiosi, & fideles Christiani, quibus sint odor mortis in mortem, & factentes merdæ, & apostemata, & uenenum. fol. 181. col. 2. nu. 4.
 Reliquiæ patrum legis ueteris, quare templo non inferbantur, & altaribus. fol. 305. col. 4. nu. 1.
 Reliquiæ sanctorum, quod debeant esse coopertæ, & à tactu uulgi fidelium remotæ. fol. 306. col. 4. nu. 6.
 Reliquiæ sanctorum usuales, quæ locis sanctitatē reddunt, recensentur. fol. 307. col. 1. nu. 7.
 Reliquiæ cur honorandæ. fol. 237. col. 4. nu. 5.
 Reliquiæ quomodo sint inferendæ, & collocandæ in dedicatione ecclesiæ, uel altaris. fol. 304. col. 3. nu. 1.
 Reliquiæ sanctorum quomodo debeant uenerari contra *Witcleuistas*. fol. 304. col. 4. nu. 2.
 Reliquiarum, aut rerum sanctarum triplici consideratione distinctio. fol. 236. col. 3. nu. 1.
 Respicere post aratrum, qui dicamur. fol. 179. col. 1. nu. 6.
 Responso ad *Armachanum*, dicentem secundum sacerdotem in lege constituere summum Pontificē. &c. fol. 122. col. 1. nu. 8.
 Responso ad *Witcleuistas*, qui causantur, quod populus ignorauerit adorans imagines, incidit, in idolatriam. fol. 294. col. 3. nu. 8.
 Resistendum quod sit *Witcleff*, & alijs hæreticis fortiter à religiosis, & Christianis sacerdotibus. fol. 181. col. 3. nu. 5.
 Responsorio, quod sint granitatibus lectionum adhibenda. Et qui primò statuerint ea. fol. 49. col. 4. nu. 7.
 Responsorium, quod Graduale uocant, quomodo sequatur post lectionem. fol. 73. col. 2. nu. 3.
 Reuereri, Honorare, Laudare, Glorificare, Adorare, quomodo differant. fol. 234. col. 2. nu. 4.
 Ritus sacros, & sacramentales obseruantijs quomodo iubemur reuereri, ut traduntur, tenere. &c. fol. 99. col. 1. nu. 1.
 Ritus sacramentales, quod sint antiqui, licet non omnes scripti. fol. 116. col. 1. nu. 2.
 Romam peregrè proficisci, laudat. fol. 254. col. 2. nu. 5.
 Romanorum fides, quæ præcipue monstrabant circa uisitacionem sepulchrorum martyrum. &c. laudatur. fol. 254. col. 1. nu. 4.

Sabbati celebratio sub præcepto figurato est. fol. 263. col. 3. nu. 5.
 Sacerdotes omnes quodammodo Christiani, quod mēbra sint unius sacerdotis. fol. 119. col. 2. nu. 2.
 Sacerdos *Willelmus* uxoratus. fol. 130. col. 3. nu. 4.
 Sacerdos summus, quod sacerdotes minores instituat: sacerdos autem minor parem sibi non ordinet. fol. 123. col. 3. nu. 3.
 Sacerdos ordinandus, quod ab ordinatore suo uestibus debeat indui. fol. 127. col. 4. nu. 1.
 Sacerdos simplex sacerdotem non creat. fol. 121. col. 2. nu. 5.
 Sacerdos in quibus sit domini uicarius, ostenditur. fol. 136. col. 4. nu. 3.
 Sacerdos quare orat saltem ponens in ore baptizandi, & saluam in aure. fol. 102. col. 1. nu. 7.
 Sacerdos quare nominetur ante matrem à diuo *Paulo*. fol. 117. col. 4. nu. 2.
 Sacerdotibus quod non sit liberum canere, uel dicere quod uelint in choro, aut omittere quod nolint. fol. 53. col. 2. nu. 4.
 Sacerdotis ordinandi ad altare adductio, & eiusdem episcopo præsentatio. Et quid hoc significet. folio. 130. col. 2. nu. 1.
 Sacerdotis inferioris, & episcopi distinctio in ecclesia temporibus sancti Petri, & euāgelistæ *Marci* satis notanda. fol. 53. col. 3. nu. 6.
 Sacerdotis officium circa solemniam sacræ missæ, unde sumit initium. fol. 67. col. 2. nu. 1.
 Sacerdotis ad introitum pro celebratione missæ quare resonat omnis chorus in uoce exultationis. &c. fol. 70. col. 3. nu. 1.
 Sacerdotis orantis in missa cautio. fol. 83. col. 1. nu. 10.
 Sacerdotium quàm grande, & sanctum. fol. 170. col. 2. nu. 19.
 Sacerdotū contemptores, quod peiores sint, quàm *Dathan*, & *Abiron*. fol. 119. col. 4. nu. 5.
 Sacerdotum, Pontificum, scilicet, & minorum arguere paritatem, quia olim omnes uno nomine sacerdotum, aut in commune presbyteri uocabantur, quàm parum faciat, ostenditur. fol. 124. col. 4. numero. 5.
 Sacerdotum in consecratione manuum impositio super hostiam in patena, & calice, quid designet. fol. 129. col. 3. nu. 5.
 Sacramentum dominici corporis, quod non sit communis cibus, sed sanctum sanctorū. &c. fol. 86. col. 3. nu. 3.
 Sagarelli hæretici error, quod ecclesia consecrata non plus ualeat ad orandum, quàm stabulum porcorum. &c. Et quomodo cum eo conuenit *Witcleff*. fol. 268. col. 4. nu. 1.
 Salis exorcismus. Et quare datur cum baptizabantur plures adulti in primitiua ecclesia. fol. 101. col. 3. nu. 4.
 Salis exorcizati mysteria, atq; bona describuntur. fol. 101. col. 3. nu. 5.
 Saliua quare tangantur nares & aures baptizandi. Et de eius efficacia. folio. 102. columna. 3. numero. 11.
 Saluator, quod specialiter orauerit pro Petro, & postea etiam pro Apostolis. fol. 211. columna. 3. nu. 4.
 Salutatio perfectiua quid. folio. 130. columna. 2. numero. 10.
 Samuel quod fuerit sacerdos, probatur. fol. 160. col. 2. nu. 10.
 Sanguis, quod etiam sub specie panis sumatur. fol. 93. col. 4. nu. 4.
 Sancti defuncti, quod sint honorandi, non adorandi. fol. 248. col. 4. nu. 4.
 Sancti quod ubique sint honorandi. Et quomodo secundum ueritatem non possint deesse sepulchro, cōtra *Witcleff*. fol. 250. col. 1. nu. 2.
 Sancti uarij, quod uaria conferant. fol. 267. col. 2. numero. 8.
 Sancti qualiter aliqua ratione possint orari ut orent, quantum ab orando non cessent, contra *Guillelmum album* hæreticum. fol. 224. col. 4. numero. 2.
 Sancti uiri, quod possint suis precibus Deo resistere: & quod Deus possit ab hoc, quod statuit, sanctorū precibus retineri, contra *Witcleff*. fol. 227. col. 2. numero. 2.
 Sancti, quod non sint qualitercunque salutandi, sed honorandi, & magnifice uenerandi, imò congruentius adorandi. fol. 233. col. 3. nu. 2.
 Sanctitas triplex describitur. fol. 119. col. 4. numero. 6.
 Sanctorum oratio quàm efficax, quàmq; potens sit coram Deo. fol. 227. col. 3. nu. 3.
 Sanctorum intercessio demonstratur cōtra *Witcleff*, qui sanctorum orationes pro nobis contemnit. fol. 35. col. 3. nu. 4.

I N D E X.

- Sāctorum memoria, quod non sit parum utilis, ut quis exaudiatur. fo. 84. col. 1. nu. 18.
 Sanctorum cum sanctis comparatio ex Chryostomo. fo. 165. col. 4. nu. 12.
 Sanctorum preces quantum possunt apud Deum. foli. 228. col. 3. nu. 8.
 Sanctorū honorandorū ordo describitur. fo. 234. col. 4. nu. 7.
 Sanctorum primus, et præcipuus honor quis sit. fol. 239. col. 4. nu. 1.
 Sāctorum inter homines sepulcorum utilitas. fo. 258. col. 3. nu. 5.
 Sanctos interpellandi quāta ratio. fo. 223. col. 4. nu. 3
 Sanctos quomodo non colimus ut Deos, neq; pro dijs eos habemus, sed ut Dei amicos. fo. 248. col. 2. nu. 3.
 Sāctum sanctorum Christus, et altare, Christi corpus hostia, Christus ipse sacerdos æternus. fo. 87. col. 1 nu. 7.
 Saul, quod noluerit obedire Samuelis imperio, culpa tur. Et multa de obedientia, quæ superioribus, et prelatiis etiam dyscolis debetur. fo. 153. col. 1. nu. me. 4.
 Saul in regni primordio quod cæperit psallere cū prophētis, quid denotet. fo. 55. col. 3. nu. 3.
 Saulus oratione triuana iam facta, Ananiam commendatur de celo. fo. 42. col. 4. nu. 9.
 Scarabei more quomodo clamauit Christus. fol. 238. col. 2. nu. 4.
 Sciencia bonæ fidei. fo. 230. col. 3. nu. 2.
 Scōma in uicarium perpetuum relatum. fo. 190. col. 1. nu. 2.
 Scripta quomodo nō omnia, quæ nobis tradita ab apostolis. fo. 77. col. 4. nu. 7.
 Scripta quod non sint omnia, quæ ad sacramenta pertinent, contra Witcleff, et eius sequaces. fol. 96. col. 2. nu. 1.
 Scriptoris catholici opus quale debeat esse. fo. 137. col. 3. nu. 6.
 Sebboleth quomodo interpretetur. fo. 79. col. 4. nu. 1.
 Sectæ quatuor, in quas inuehitur Witcleff, et sceten tes dicit, quæ sint. fo. 181. col. 1. nu. 3.
 Sensus quomodo in Eucharistia falluntur. fo. 92. col. 2. nu. 4.
 Septenarij perfectio. fo. 160. col. 1. nu. 7.
 Sepulchra mortuorum quomodo dicuntur uel memorie, uel monumenta, et quare. Et quomodo has sanctorum memorias deprauat Witcleff. fo. 253. col. 4. nu. 2.
 Sepulchri dominici ornatus describitur. Et quomodo illuc multi fideles deuoti ad adorandum confluebāt. fo. 250. col. 3. nu. 1.
 Sepulchri Christi forma. fo. 273. col. 4. nu. 2.
 Sepulchrum Mariæ in medio uallis Iosaphat. fo. 250 col. 4. nu. 2.
- Sepulchrum Ioannis baptistæ, et quomodo ossa eius fuerunt cremata. Et de crebro illuc fidelium cōcur su. fo. 251. col. 1. nu. 3.
 Serapis Aegyptiorum Deus, qui prius et Apis appellatus. fo. 249. col. 1. nu. 5.
 Seruitus uoluntaria, quod sit abiectionis, quàm coacta. fo. 131. col. 1. nu. 6.
 Sibylla pagana quid in laudem sanctæ Crucis exclamauerit. fo. 296. col. 2. nu. 5.
 Signum crucis quomodo apparebit in celo, quū dominus ad iudicandum uenerit. Et cur Christus cū cruce ueniet. fo. 295. col. 4. nu. 3.
 Silentij commendatio. fo. 150. col. 2. nu. 4.
 Silentium primum in missa. Et quid denotet. fo. 78. col. 2. nu. 3.
 Silentium secundum in missa. Et quid notatur per ipsum. Item et de tertio silentio. fo. 78. col. 3. nu. me. 5.
 Silentium Pythagoricum notatur. ex Ambrosio. foli. 150. col. 2. nu. 5.
 Solis imago, et currus ab Eliæ curru à Gentilibus excogitatus, et fictus. fo. 282. col. 2. nu. 1.
 Solitudo claustralitatis. fo. 155. col. 2. nu. 2.
 Spiritualis perfectionis omnium religionum in ecclesia urbis terrarum uarietas, unde descenderit. foli. 176. col. 2. nu. 3.
 Spiritus sanctus, quod uariè afficiat hominem, demonstratur. fo. 290. col. 3. nu. 3.
 Spiritus sanctus quod per partes non detur. foli. 129. col. 4. nu. 8.
 Standum quod sit interdum laico tempore celebratio nis. fo. 78. col. 1. nu. 11.
 Stare quid sit. Et qui dicantur stare. fo. 312. col. 2. nu. 2.
 Statuarij, et Idololatriæ heretici ab Ezechiele demonstrantur. fo. 292. col. 1. nu. 4.
 Stephani oratio, quod fuerit à Deo exaudita pro Saulo. fo. 228. col. 4. nu. 2.
 Stephanus Canonizatio. fo. 241. col. 4. nu. 1. Et. fo. 246 col. 1. nu. 4.
 Stola, quæ et orarium dicitur, quintum indumentū. Et quid denotet. fo. 67. col. 4. nu. 9.
 Stola immortalitatis denotata per uestem candidā baptizato traditam. fo. 107. col. 4. nu. 2.
 Suffragia fratrum religiosorum. fo. 190. col. 4. nu. me. 5.
 Suffragia deuotorum quod prosint patronis defunctis iam damnatis ad damnationem mitiorem. foli. 215. col. 3. nu. 4.
 Summi Pontificis in lege ueteri consecrationis ritus describitur. Et in quo distabat ab alijs sacerdotibus ostenditur. fo. 124. col. 1. nu. 2.
 Superædificia quæ sint. fo. 2. col. 4. nu. 12.
 Superædificia quod liceat alijs construere post prædicationem apostolorum, dumtaxat in doctrina, et fi de

I N D E X.

- de. fo. 2. col. 4. nu. 13.
 Superhumerali iungendum esse rationali, quid denotet. fo. 20. col. 4. nu. 2.
 Sursum corda, ad quid dicat sacerdos in missa ante præfationem. fo. 78. col. 3. nu. 8.
 Symbola secundum Dionysium, quod sint panis, et uinum, quæ altari superponuntur. fo. 84. col. 2. nu. 2
 Symboli acceptio. Et quid sit. fo. 108. col. 3. nu. 5.
 Symboli, et orationis dominicæ secundum usum Christi, et apostolorum antiqua à fidelibus obseruatio. fo. 51. col. 2. nu. 7.
 Symboli, et orationis dominicæ iniunctio, atq; traditio. fo. 102. col. 4. nu. 13.
 Symboli articulos quare cōmiscuerit sigillatim cū immersionibus Ambrosiana ecclesia. fol. 106. col. 4. nu. 7.
 Symbolum quare prius fuerit datum, et non oratio. fo. 23. col. 3. nu. 9.
 Symbolum ut sequatur post orationem dominicam, quomodo obseruatur ecclesia: licet in uia generationis ad fidem primò habeant fideles discere Symbolum, et post orare secundum Augustinum. fo. 51. col. 2. nu. 8.
 Symbolum quomodo in missa sequatur post euangelium. Et quæ ecclesia nunc utitur Symbolo Nicæno, antea uerò utebatur apostolico. Et quid de eo dicat Isidorus. fo. 73. col. 3. nu. 6.
 Symphonia quid sit. fo. 47. col. 4. nu. 1.
 Syriæ, atq; Aegypti reges conuendentes de regno, quomodo auxilium, et amicitiam Ionathæ expetebant. Et quid hoc signat. fo. 201. col. 4. nu. 8.

T

- Taborite Pragensium, quid pro completa missa pronuntient. fo. 2. col. 2. nu. 3.
 Tactus nudus quod non faciat rem adorabilem. folio. 237. col. 3. nu. 4.
 Talio charitatis. fo. 201. col. 2. nu. 5.
 Teclama Christo Deo sacramentum esse, et professam fuisse uirginitate perenni sub manu Pauli, quod omnes scripturæ resonent. Et quid de uirginitate dicat Faustus. fo. 184. col. 4. nu. 3.
 Te igitur clementissime. et c. ut est in Canone missæ, exponitur. fo. 79. col. 4. nu. 3.
 Te petimus. Et supplices te rogamus. et c. fo. 86. col. 3. nu. 4.
 Templi, idola, luci. et c. si potestate data euertuntur, quomodo nō possint in usus priuatos, et proprios conuerti. fo. 70. col. 1. nu. 9.
 Templi edificatorem quomodo Christus dilexerit. folio. 269. col. 4. nu. 3.
 Templum cōmune patri, et filio. fo. 269. col. 3. nu. 2.
 Tempora quæ obseruanda. fo. 265. col. 4. nu. 5.
 Testamenti noui laus. Et quomodo tenenda est nobis Christiana religio, et ecclesiæ eius communicatio,

- quæ catholica est. et c. fo. 99. col. 3. nu. 4.
 Theodosius princeps Augustæ memoriæ, ab Ambrosio sanctus enuntiatur. fo. 243. col. 4. nu. 3.
 Timotheus, et primæui, quomodo tenebant formam baptizandi cum renuntiatione Satanae, ex apostolica traditione. fo. 104. col. 1. nu. 5.
 Tonfura quid sit in clericis. fo. 128. col. 1. nu. 4.
 Tonfura clericalis. Et quid designet. fo. 156. col. 4. nu. 3.
 Trinitatis in tribus hominibus figura ostenditur. fol. 290. col. 2. nu. 2.
 Trinitatis imaginem quomodo gratia rei demonstranda uidere habent simplices. fo. 290. col. 3. nu. 5.
 Trinitati quod nō adsint omnia, sed ipsa omnibus adsint. fo. 26. col. 2. nu. 9.
 Trinitatis adoratio per Kyrie eleyson denotatur. fol. 71. col. 2. nu. 6.
 Trinitas quod probetur, cū ter Sanctus canitur. fol. 78. col. 4. nu. 11.
 Triticum, et Lolium, de quibus in euangelio, quid denotent. fo. 10. col. 2. nu. 2.
 Tubæ duæ argenteæ ductiles describuntur, Et ad quid. fo. 75. col. 4. nu. 7.

V

- VAcua opera quæ dicantur. fo. 246. col. 4. nu. 3.
 Valdenses heretici. fo. 217. col. 3. nu. 3.
 Valdensium errorem, quod festa sanctorum nō sint celebranda, quomodo sequitur Witcleff, et confutatur. fo. 259. col. 2. nu. 1.
 Vasa sacra qualiter conseruanda. Et quomodo nunquam exire iubentur de templo, sed semper esse in sanctis. fo. 69. col. 4. nu. 5.
 Verbum Dei, quod sit passim seminandum. fol. 194. col. 2. nu. 5.
 Verè dignū, et iustū est, quomodo à sacerdote canitur in missa. fo. 78. col. 4. nu. 9.
 Vestes domini, et sacerdotis celebrantis describuntur. fo. 67. col. 2. nu. 2.
 Vestigia pedum Christi, quomodo ab Apostolis adorata. Et quid de eis dicat Sulpitius. fo. 252. col. 3. et. 4. nu. 9.
 Vestimēta ecclesiastica quomodo debeant esse sacrata, et honesta, et in templo. fo. 69. col. 4. nu. 6.
 Vestis candida baptizati, qua induitur post sanctum lauacrum, et chrisimatis inunctionem, quid denotet. fo. 107. col. 3. nu. 1.
 Viduarum electio. Et quare eligebatur ut diaconissa. fo. 118. col. 2. nu. 7.
 Vigilantiū quod sit media nocte, quod solerter moneat, inquit, et hortetur Ambrosius. fo. 61. col. 3. nu. 10
 Vigilantius hereticus, qui et Dormitantius à Hieronymo appellatur, quem sequitur Witcleff, quomodo fuerit primus, qui contra uigilias sacratis disputauerit. fo. 58. col. 3. nu. 1.

I N D E X.

Vigilātius hereticus de semine Conuenarū natus . Et unde Conuenae dicti. fo. 217. col. 2. nu. 2.
 Viglamius, et eius sequaces, qui dicebāt sanctos post obitum non posse orare pro uiuis, confutatur. fo. 224. col. 1. nu. 1.
 Vigilia una quomodo tres horas habeat. Et sic nox habet quatuor uigilias, quas à tempore Christi obseruauit ecclesia. fo. 57. col. 1. nu. 3.
 Vigiliae quatuor describuntur, quas stationes Isidorus appellat. fo. 57. col. 1. nu. 2.
 Vigiliae tres nocturnae mediae noctis ab initio Synagoga iustione domini per trinas semper horas à se distantes, quas in exemplum traduxit mater ecclesia, describuntur ab Augustino. fo. 62. col. 2. nu. 15.
 Vigiliam corporalem qualiter nobis exemplarit Christus, frequēter in oratione pernoctans, totamq; noctem ducens in somnem. fo. 59. col. 4. nu. 8.
 Vigiliis noctū conuinuas quomodo fecerit Paulus orādo. et c. fo. 60. col. 3. nu. 2.
 Vincenij cuiusdam error circa baptismum. fo. 109. col. 2. nu. 3.
 Virginitas quare maiori praeiio coronetur. fo. 2. col. 2. nu. 7.
 Virgnum profitemium nuptiae. fo. 156. col. 3. nu. 1.
 Virgnum bona recensentur. fo. 164. col. 2. nu. 8.
 Vita in praecceptis, quod sit bona, sed inutilis ad cumulū praeiij. fo. 147. col. 4. nu. 2.
 Vita omnis bona, quod est sanctis praecibus praecunda. fo. 21. col. 2. nu. 4.
 Vita sancta, et oratio, quod sic sint commista, ut se semper amplectantur mutuō. fo. 21. col. 3. nu. 8.
 Vita hominis actiuosa, quod antecederet, et consequēter sit praecibus inuoluenda. fo. 22. col. 1. nu. 4.
 Vita aeterna quod detur pro meritis, si cū meritis numeremus et gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona. fo. 32. col. 2. nu. 1.
 Viuere quod liceat de altario, ostenditur. fo. 199. col. 3. nu. 4.
 Viuere quod recte nouit, qui recte nouit orare. fo. 21. col. 4. nu. 9.
 Viuere qui fecit, docuit et orare. fo. 21. col. 4. nu. 10.
 Vinctio in baptismo. Et quomodo à primaeuis sit seruata ecclesiae. fo. 104. col. 3. nu. 1.
 Vnde et memores. et c. fo. 86. col. 1. nu. 1.
 Vnguēti ex quatuor speciebus aromatum confectio. Et quomodo nil plus balsamo nostro designet. fol. 115. col. 4. nu. 11.
 Vnitās episcopalis ecclesiae probatur à Cypriano. fo. 159. col. 2. nu. 4.
 Voluntas plena confitēdi, quod sit necessaria uere poenitentiae. fo. 135. col. 2. nu. 3.
 Voluntas Dei in lege. fo. 195. col. 4. nu. 4.
 Voluntatis professio quando ex incremento fidei est. fo. 3. col. 1. nu. 15.

Vota parentum, quod profint liberis. Et quanta uis sit in uotis parentum. fo. 151. col. 4. nu. 3.
 Vota etiam inconsulte facta, quomodo non sine magna formidine temerantur. fo. 178. col. 4. nu. 6. aliās. 5.
 Votum parentela, an sit consequentū effectum, ostenditur. fo. 152. col. 2. nu. 4.
 Votum, quod libertatem auferat. fo. 131. col. 3. numero. 8.
 Votum simulatum quomodo obliget. fo. 131. col. 3. numero. 9.
 Vouere Deo quod liceat, contra Vitcleff. fo. 147. col. 2. nu. 1.
 Vox cātus in ecclesia qualis esse debeat. Et quibus magis prodesse possit uox submissa, quam alta. fo. 46. col. 4. nu. 13.
 Vox sonora, uel alta, in laude Dei plena, quod sit Deo placita. fo. 48. col. 4. nu. 6.
 Vtilitates nostrae omnes, quod sint in medium conferēda, ut adiuuemus alterutrum. et c. fo. 201. col. 3. nu. 6.
 Vitcleff, quomodo utendo fallaci, et amphibologici argumento, dissipet orationes sacras, uigilias noctis, missas, et aliorum sacramentorum solennes praeces. et c. fo. 3. col. 1. nu. 14.
 Vitcleff, quod more bestiae in apocalypsi descripta, gerat cornua testamentorum uelut agnus, sed loquitur uelut draco. Et quid de hoc dicat Augustinus. fo. 3. col. 3. nu. 3.
 Vitcleff corrūpit scripturas, et Dei leges praesumptionibus suis pessime uitiat. fo. 6. col. 1. nu. 5.
 Vitcleff fugendus, qui iisdē deliramentis fallit suos sectatores fatuos, quibus et Manichaeus sefellit suos. fo. 6. col. 2. nu. 1.
 Vitcleff directē contra Apostolum docet. fol. 6. col. 3. nu. 6.
 Vitcleff insanum, et perfidum, non esse sequendum, de dotatione ecclesiae, de sacramento altaris, de religione perfectorum supra Augustinum sciolum. fo. 7. col. 2. nu. 3.
 Vitcleff ad intelligentiam scripturarum iubet amplecti philosophos, et praetermittere sanctos. Et quod philosophi non sum citandi catholico, sed sancti. fo. 7. col. 3.
 Vitcleff hereticus, quod nō solum praesentes uocet Caesareos, sed et sanctos antistites, et patres, Augustinum, Ambrosiū, Hilariū. et c. ut sit cōformis Iuliano, et Pelagio hereticis. fo. 8. col. 2. nu. 6.
 Vitcleff probauit, quod fecit aduersus clericos Iulianus. fo. 8. col. 4. nu. 9.
 Vitcleff, et Lutheri arrogantia notatur, quod soli illi acceperint sensum scripturarum. fo. 4. col. 2. nu. 1.
 Vitcleff superbissimus auctoritatem uendicat exponendi sensum Christi. fo. 4. col. 3. nu. 4.

Vitcleff

I N D E X.

Vitcleff atrocis heretici superbia inestimanda, qui ab uniuerso orbe uendicat sibi ipsi credentiam, et denegat eam sanctis. fo. 5. col. 1. nu. 7.
 Vitcleff plene contradicit dictis Pauli ad Philemonem. fo. 5. col. 1. nu. 8.
 Vitcleff superbus se singulis antepōnit, et sibi ipsi credit, et sanctos gloriosos cunctos dijudicat. fo. 5. col. 1. nu. 9.
 Vitcleff in quo defendit ecclesiam, auctor ostendit ironice. fo. 5. col. 4. nu. 2.
 Vitcleff uox, dicens se nolle praepositis obedire. fo. 11. col. 4. nu. 11.
 Vitcleff hostis ecclesiae, ut fidem Christi apertius obruat, quomodo absconse contra orationis formam sua tela deuibrat. fo. 17. col. 1. nu. 3.
 Vitcleff, quod catholicum simulat uultu uerbi, sed fructu uerbi fauet erroribus, et tegit hereticos. fo. 18. col. 2. nu. 10.
 Vitcleff, quod intendat praeferre, uel aequare nudā uitam sine oratione, oranti mēte et ore. fo. 18. col. 4. nu. 3.
 Vitcleff, quod in maiorem lacum deceptionis incidit, quam primaeui fideles, qui dictum Pauli male acceperant de iustificatione plena per fidem. fo. 19. col. 1. nu. 7.
 Vitcleff carpitur, quod sanctas praecis à finibus sanctae uitae, et operibus sanctis remoueat. fo. 22. col. 1. nu. 15.
 Vitcleff carpitur ab auctore, quod subobscurē loquatur, atq; captiosē. fo. 22. col. 4. nu. 1.
 Vitcleff quod non euadat Pelagianorum errores, praeferrēdo bonam uitam sanctis orationibus, quibus ipsa uita per gratiam debuit impetrari. fo. 22. col. 4. nu. 2.
 Vitcleff processus de oratione, quomodo sit impregnatus ambiguis, et turgeat equiuocis. fo. 25. col. 1. nu. 1.
 Vitcleff imitatur Iouinianum magistrum. fo. 25. col. 2. nu. 4.
 Vitcleff, quod eo maledicti uinculo innectatur, quo innectitur omnis, qui in seipso spem ponit. fo. 29. col. 4. nu. 1.
 Vitcleff doctrina, quod doctrinae Christi Iesu sit contraria, demonstratur. fo. 30. col. 2. nu. 5.
 Vitcleff falsa doctrina de oratione uitali, et spe, et confidentia de propria iustitia, conuincitur. fo. 30. col. 3. nu. 6.
 Vitcleff quomodo nititur doctrina sua retrahere homines à iugter deprecando Deum, et ab eleemosynam largendo. fo. 31. col. 1. nu. 8.
 Vitcleff, qui blasphemat deuotos excitare Deū qui non dormitat, neq; dormit, confutatur. fo. 42. col. 4. numero. 10.
 Vitcleff, qui conatur propellere cantus ab ecclesia, Augustini auctoritate redarguitur. fol. 44. col. 3.

meme. 8.
 Vitcleff sub titulo suae libertatis falsissimae, quomodo penē dissoluat totam ecclesiam. fo. 50. col. 4. numero. 2.
 Vitcleff hereticus, qui tantum iactat leges Christi, qualiter Christi leges conatur euertere, sub titulo libertatis effrenationis barbaricae. fo. 52. col. 4. nu. 2.
 Vitcleff, qui matutinas, et sacras noctis uigilias damnat, sanctorum auctoritatibus confutatur. fo. 58. col. 3. nu. 3.
 Vitcleff tanquam mendax et stolidus in scripturis deprehenditur. fo. 59. col. 2. nu. 7.
 Vitcleff, qui dicebat non esse surgendum media nocte ad orandum, quomodo Dauid, et aliorum sanctorum auctoritatibus confutatur. fo. 60. col. 3. nu. 1.
 Vitcleff triformis proteruita circa horas canonicas, condemnatur. fo. 64. col. 2. nu. 11.
 Vitcleff, Orphanus, uel Taborista Pragēsis, quomodo sim hostes altaris. fo. 81. col. 1. nu. 10.
 Vitcleff cum suis sequacibus quomodo non habeat catholicam ecclesiam. fo. 82. col. 1. nu. 4.
 Vitcleff blasphemii quaestio contra praesentiam Christi corporalem in hostia. fo. 92. col. 3. nu. 7.
 Vitcleff confutatur circa baptismi obseruantias. fo. 97. col. 3. nu. 1.
 Vitcleff obiectio, quod non sit in potestate sacerdotis scribere baptizandum in sacris memorialibus. et c. Et auctoris ad eandem responsio. fo. 100. col. 1. nu. 9.
 Vitcleff, qui dixit sufficere baptismum fluminis sine lauacro, sine sale. et c. carpitur. fo. 116. col. 4. numero. 5.
 Vitcleff blasphemia in episcopos de mundano honore, quem eis imponit, quando honorantur sublimiter, confutatur. fo. 120. col. 1. nu. 7.
 Vitcleff alter Diotrephes, seu potius Diotrephe. fo. 121. col. 1. nu. 3.
 Vitcleff argumentum, quod simplex sacerdos suppleat episcopi uices in ordinando presbyteros. fo. 122. col. 4. nu. 1.
 Vitcleff peruersum dogma, non oportere ordinatū per unum simplicem sacerdotem timere de presbyteratu. et c. confutatur. fo. 123. col. 3. nu. 5.
 Vitcleff, quomodo sacerdoti nuptias permittat. fol. 130. col. 3. nu. 3.
 Vitcleff argumentum contra ritus poenitentiales, et potissimum contra illud, Absoluo te. et c. fo. 136. col. 3. nu. 1.
 Vitcleff, quomodo Phariseorum inuidorum more dubitat super potestate Christi in ecclesia. fo. 136. col. 4. nu. 2.
 Vitcleff magistri Lutheri obiectio, quod non sint cōfitenda peccata, nisi solis sanctis, non autem peccatoribus. Et ad eandem responsio. fo. 128. col. 1. numero. 1.

Vitcleff

I N D E X.

VVitleff, quod sit perfidus Donatista (qui meritis ho-
minum sacramentorum alligat potestatem) ostendi-
tur. fo. 128. col. 3. nu. 5.
VVitleff, qui blasphematur contra religiosos, ab autho-
re confutatur. fo. 148. col. 4. nu. 8.
VVitleff fremens furia contra religiosorum obedien-
tiam, quomodo dicat religionis prepositos diabo-
los. fo. 152. col. 3. nu. 1.
VVitleff organum esse zabuli, ostenditur. fo. 152. co-
lum. 3. nu. 2.
VVitleff quomodo false dicat religiosorum ordines
aduentitios, aut factitios a puro homine. fo. 172. co-
lum. 3. nu. 1.
VVitleff arguitur mendacij in eo, qd dicat, plus trecentis
annis post Christum religionem perfectorum sum-
pisse initium. fo. 175. col. 1. nu. 6.
VVitleff, quod spiritu Petiliani fingit se nescire mona-
sticum ordinem in Christo fundatum. fol. 176. col.
2. nu. 4.
VVitleff blasphematur, quod religiosi sint iure soluedi,
quod sine secta Phariseorum, Esseorum, et Saddu-
ceorum, quas Christus soluit, confutatur. fo. 176.
col. 4. nu. 1.
VVitleff fugendus tanquam Satane consiliarius, qui
audet apostasiam suadere, et approbare claustrali-
bus. fo. 179. col. 1. nu. 7.
VVitleff aduersus religiones perfectas contentio, et
ad eam responsio. fo. 138. col. 4. nu. 5.
VVitleff, qui uirginitatem Deo dicatam, et Christo
proffessam damnat, et doctrinam demoniorum di-
cit, damnatur. fo. 185. col. 2. nu. 5.
VVitleff de participio meritorum obiecto, et ad eam
responsio. fo. 189. col. 1. nu. 7.
VVitleff, qui negat concessiones participij precu, et
pioru operu aliquid prodesse, confutatur. fo. 192.
col. 4. nu. 1.
VVitleff calumnia, quod religiosi cõferunt spiritualia
propter questu, reprobatur. fo. 199. col. 1. nu. 1.
VVitleff, et eius collegæ quomodo cū Donatistis ha-
bent comune, predicare alijs paupertate, dū diui-
tias colligunt perditorum. fo. 200. col. 1. nu. 6.
VVitleff, quam impie dixit cõtra Deum, iure euage-
lij pascendos esse pauperes publicos, sanctis dimi-
sis. fo. 203. col. 2. nu. 4.
VVitleff, qui dicit fideles homines non posse alios fa-
cere participes meritorum suorum, retunditur. fo.
210. col. 1. nu. 5.
VVitleff obiecto contra specialem orationem, et ad
eam responsio. fo. 216. col. 2. nu. 6.
VVitleff, qui dicit, quod stultum foret alium interces-
sorem præter Christum inquirere, confutatur. fol.
220. col. 4. nu. 2.
VVitleff, qui negat recte Canonizationem fiendam
per testes, per iudicem competentem, et per miracu-
la, confutatur. fo. 239. col. 4. nu. 2.

VVitleff, qui dicit omnia miracula esse illusiones dia-
boli, confutatur. fo. 244. col. 3. nu. 1.
VVitleff, quare tam inimicatur sanctorum miraculis,
ostenditur. fo. 245. col. 4. nu. 8.
VVitleff, quod mentiatur contra Deum, et sanctos,
quum dixit, quod miracula nihil probant. fo. 247.
col. 3. nu. 6.
VVitleff, qui dicit, sepulchra, et tumulos perorna-
tos, esse tripliciter illusionis obiecta, et sic religio-
sa peregrinatione non uisitanda, confutatur. folio.
253. col. 2. nu. 1.
VVitleff, qui dicit Christum parum curasse de tem-
pli edificio sumptuoso, confutatur. fo. 269. col. 2.
nu. 1.
VVitleff blasphematur, scilicet, principium esse diabo-
licum in splendidis ecclesiarum fabricis, damnatur.
fo. 271. col. 2. nu. 1.
VVitleff, qui penè simul sacra obruit uniuersa, et ni-
hil uult in nomine domini benedictum, confutatur.
fo. 301. col. 4. nu. 1.
VVitleff heretici, et Lutherus, docentes, et tra-
dentes, solas Christi præceptiones in scripturis ex-
pressas, a fidelibus adimplendas, quod sint fugien-
di. fo. 2. col. 1. nu. 1.
VVitleff, quod sola uerba sacramentalia pro com-
pleta missa, uel baptismo pronuntiat. fol. 2. col. 2.
nu. 2.
VVitleff heretici, quod sint peruersores patuli
scripturæ, ecclesiæ, atq; imperij, subdentes ecclesiæ
ordines Casareis titulis, et in dedecus Casaris no-
men gloriæ suæ ad exteros oblique deriuantes. fol.
8. col. 2. nu. 5.
VVitleff, quod debeant dici apostatæ à principe
suæ hæreseos, non Casarei. fo. 9. col. 1. nu. 11.
VVitleff, quod de ritibus, et moribus honestis,
quos in celebrandis sacramentis, aut in sacris dispõ-
sandis ad laudem Dei inuenit ecclesiæ, dicant præ-
latorum auaritiam sapere, et ambitum sacerdotu.
fo. 9. col. 2. nu. 1.
VVitleff, et Husitæ heretici quod sint fugendi,
non tanquam fidei defensores, sed oppugnatores.
et c. fo. 5. col. 3. nu. 1.
VVitleff fingentes Christi pauperiem honorare,
quomodo nolint modernis clericis, et sanctis Chri-
sti credere, sed Christo soli. fo. 11. col. 3. nu. 8.
VVitleff heretici, et Lutherani, quod sint Nem-
rod similes. fo. 17. col. 2. nu. 5.
VVitleff, quomodo quorundam hereticoru more
transforment hominum animos simplici duplicita-
te, et dupla simplicitate. fo. 18. col. 2. nu. 11.
VVitleff heretici, quomodo clamant in multilo-
quijs Ethnicorum. fo. 42. col. 3. nu. 6.
VVitleff heretici pagani assimilantur, qui in ti-
more perdendi uanam, et uagam licentiam, suam
prædicant libertatem. fo. 65. col. 1. nu. 2.

VVitle

I N D E X.

VVitleff, qui modum celebrandi missam, quo uti-
tur ecclesiæ orbis terrarum, nolunt recipere, quia
ipsum non legunt in euangelio, aut apostoloru scri-
ptis, ecce Pelagani similes, et hereticos esse con-
uincuntur. fo. 65. col. 3. nu. 4.
VVitleff omnes quomodo sunt Cainitæ, et male-
dicti cum Iudæis. fo. 94. col. 4. nu. 4.
VVitleff, quomodo imitantur Persium Deorum
templis apparatus negantem. fo. 277. col. 2. nu. 3.
VVitleff deponentes Christi imaginem à tẽplo,
ex admisione imaginis Casaris in numo, confutan-
tur. fo. 286. col. 1. nu. 6.
VVitleff, quomodo rationem contra sacras Chri-
stianorum imagines non traxerunt ex euangelica
scriptura, sed Socratica. fo. 292. col. 1. nu. 2.
VVitleff, qui dicunt lumina nec in ecclesijs arde-
re oportere, confutantur. fo. 308. col. 1. nu. 6.
VVitleff, qui nolunt stare, et tenere traditiones,
quas Apostolus mādāt non deserere, ab authore car-
puntur. fo. 312. col. 2. nu. 1.
VVitleff turpitudine recensetur. fol. 268. col.
3. nu. 4.
VVitleff schisma triperitum de orãdo Chri-
stum. fo. 220. col. 3. nu. 1.
VVitleff audacia, et superba hæresis nota-

tur. fo. 66. col. 2. nu. 6.

VVitleff hæresis, habitantium omnes, quos
appellam fideles, ad prædicandum in ecclesiæ uer-
bum Dei, omnino excluditur. fo. 75. col. 3. nu. 5.
VVitleff hæresis circa baptismum ecclesiasti-
cum. fo. 109. col. 2. nu. 5.
VVitleff extrema scuitia in Boemia, recensetur.
fo. 180. col. 1. nu. 10.
VVitleff documentum, quod homo confidat
omnino in iustitia uitæ suæ, in operibus, meritis,
et uirtute sua, quàm grauidum sit coram Christo
Iesu, et quomodo omni Pelagiano ueneno, et sanie
Donatistarum totum tabescat. fo. 31. col. 4. nu. 14.
VVitleff hæresis, quæ damnat imagines, quomo-
do dæmones adorat in suorum phanasmatum ido-
lis. fo. 292. col. 1. nu. 3.

X

Xenodochium Leporij recensetur. Et quid sit Xe-
nodochium. fo. 279. col. 3. nu. 6.

Z

Zona sacerdotis quid denotent. fo. 67. col. 3. nu-
me. 4.

F I N I S.

PRÆSTANTISSIMI

Theologi, Thomæ Waldensis, Carmelitarum in Anglia prouincialis, in

decem doctrinas, quas operi huic suo, de sacramentalibus, contra Vitcleuistas, præmisit,

PRÆFATIO.

DOCTRINAM SALuatoris nostri Dei, ornent in omnibus. Ad Titum. 2. Tota substantia credendorum de Deo, & filij eius generatione perenni, de Angelis, de orbibus celestibus, de singulis creaturis, de uirtutibus & donis, de eius incarnatione & uniuersis gestis ex tempore, de salubri sacramentorum historia, de legibus, & statibus, & præposituris ecclesie: in ipsa doctrina Saluatoris sui damenta strauit tutissima. Quid igitur adhuc restat, nisi ut iuxta Apostolum, hanc doctrinam homines modicis suis exornent, castis actibus, precibus sanctis, ieiunijs, psalmis, & spiritalibus hymnis: diebus autem feriatis, materialibus fabricis, genuflexionibus, deuotionis osculis, cultibus uestium, benedictionibus sacerdotum, & talibus pluribus, quæ temporum successione sancti studebant adijcere: ne doctrinam Saluatoris nudam, & sine grandi cultu susciperent: sed ut res occurrat in omnibus perornarent. De doctrina hac, secundum suam substantiam, in præhabitis quinque libris prolixè satis, suggerente Christo aditauimus. De ecclesie cur ornatu autem eius, in hoc sexto tractabimus: qualiter sexto descriptis rebus die sexto, tuba cælestis epilogat, Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum in quo. Ornatus siquidem doctrinæ Saluatoris, quæ de

Deo, de rebus & sacramentis diuinis præcessit: in orationibus mentalibus & uocalibus ad Deum, est, & sanctos eius se recipientibus. Officijs adhuc ecclesiasticis, sacris missarum, & aliorum sacramentorum amittibus, uenerationibus item, imaginum fabricis & consecrationibus ecclesiarum, peregrinationibus ad loca sancta, uenerationibus reliquiarum, obseruantijs ieiuniorum, uigiliarumq; sanctarum, & celebritatibus festiuitatum sanctarum, cum similibus: quas omnes Vitcleff quia nescit probare, nec improbare, condemnat: quia scilicet in doctrina Saluatoris eas ipse non

prospicit. Sufficit ad cassandam iniquam sententiam. Contra Lucenforium uerbum Apostoli, quo licentiat & monet theu quo sanctos, ut Christi doctrinam ornent in omnibus. In quibus nullo enim exceptionem admittit, qui de omnibus iubet, sciens quod ibi meritum uenerantis ex crescit, ubi supra quam iubetur, conatum non modo iustionis, sed piæ deuotionis accumulatur. O bone Iesu nunquid uidebantur redarguendi discipuli, quibus mandaueras adducere tibi asinam & pullum: quia super addebant iussus tuos, decentem festionis ornatum, imponentes super eos uestimenta sua, & te ipsum de super federe fecerunt? Legi singulos Euangelistas & sacros expostores multos diligenter aspxi: nondum tamen me reperi Christum mandasse eis, quod sibi iumentum uestibus adornarent, sed tantum ut adducerent. Reuera ergo nec delinquant ecclesie sacerdotes, si cum rudem quemlibet ad sacramenta baptismi, confirmationis, aut cuiusuis ordinationis adducunt, uestibus suarum precum supra uerba sacramentorum adornent, quo sefforem Iesum aptius mereantur suscipere. Sic enim dicit HIERONY. ibi in commentario de his pullo & asina. Postquam apostolicas susceperes uestes, pulchriores facti, dominum merentur habere sefforem. Vestis autem apostolica, uel doctrina uirtutum, uel editio scripturarum intelligi potest: sicut ecclesiasticorum dogmatum uarietas, quibus nisi anima instructa fuerit, sefforem habere dominum non meretur. Hæc ille. A V T H O R. Reminisci ergo debes de cetero, quod uestes, quibus ornantur bestio la simplices, uel doctrina uirtutum, uel editio scripturarum, uel æque potest intelligi uarietas dogmatum, & obseruantiarum ecclesie. Et hæ non simpliciter uestes, sed apostolicæ uestes dicuntur. Quibus nisi anima instructa fuerit, & ornata, sefforem Christum habere non merebitur. Sed si obseruantie recipiendæ sunt (inquis) cur non recipimus obseruantias ueteres? Quia sic ait Propheta, quod nouis superuenientibus, uetera proijcientur. Et in figuram huius ponebant Iu

Responsio. *Dei uestes concludens sub pedibus, super inmentum Apostoli. Vnde in expositione Matthæi ANSELMI V S. Vide quod super iumentum ponebant Apostoli uestimenta sua: sed sub pedibus iumentum cetera turba Iudaica ponit uestimenta sua: quia mandatis Apostolorum instrumitur Christiani, & ornatur: legis autem mandata conculcamus, dum carnales obseruationes, & circunstonem reprobamus. Hæc ille super illud: Imposuerunt uestimenta sua. AVTHOR.*

V Vitcleff Ergo sine uarietate ornatus ecclesie in obseruantijs nudam se = & pijs dogmatibus, temerarius V Vitcleuista Christum quitur sal = sefforem promereri non poterit. Vnde AVGVSTINUS. Si uatoris do = per illud Psal. 141. Tu cognouisti semitas meas: Vis etrinam ut (inquit) ut ducat te per ipsas semitas? Esto mitis, esto inquit au = mansuetus: noli esse ferox, noli esse superbus, noli exthor: quod cussa & erecta ceruice incedere, sicut equus & mutantiam prae = lus, quibus non est intellectus. Cum enim fueris mitendit Lu = tis, cum fueris mansuetus, insidabit dominus, & diritherus. get te per uias rectas. Hæc ille. AVTHOR. Si igitur mitis, a fina domini essent V Vitcleuista, non excussa ceruice sicut pullus ferox, apostolicas uestes excuterent. Nec ex hoc satisfaciunt Christo, quod se præbent illud nudos uectores, secundum nudam doctrinam Saluatoris, dum per temeritatem mentis, uestes recusant ecclesie, ne ornent eam in omnibus. De cuiusmodi fugiendis grande præceptum donat Apostolus. 1. ad Timotheum scribens. Hæc doce, & exhortare: si quis aliter docet uo. acquiescens sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est doctrina, superbus, nihil sciens, sed languens circa

questiones, & pugnas uerborum, ex quibus oriuntur inuidia, contentiones, blasphemie, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorū, & quia ueritate priuati sunt, existimant quæstum esse pietatem. Sequitur tadem ibi. Tu autem homo Dei hæc fuge. ca. 6. Quod sub interminatione hæc fugere docet, & acquiescere sermonibus domini nostri Iesu Christi, adiciens & ei quæ secundum pietatem est doctrina, doctrinam & traditionem ecclesie uoluit intelligi. Vnde in eundem locum, in magna expositione AMBROSII V S, Discrepantes à disciplina catholica, præcepit spernendos, maxime qui conuerti, & correcti, nolunt acquiescere, sed perturbatione mentis, prauisq; contentionibus delectantur, & passuntur. Elatus autem uinci se non patitur, quippe cum ad fauorem querendum in conflictum prorumpat.

Quod à mansuetis & bonis uiris uitandum est. Contentio enim nunquam est sine lite. Et parum esset si lis sola oriretur, sed cooriuntur blasphemie, & inimicitie: quod à Dei seruis alienum est: ab ijs autem, qui corrupti mente, & ueritate priuati sunt, utile iudicatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod Apostolus fugiendos docet discrepantes omnes à disciplina catholica, maxime qui uicti & correpti non sunt acquiescere. Tu inquit homo Dei hæc fuge, discede ab huiusmodi, scribit AMBROSIO. Quando tamen fugiendum est, & ad quantum, doctrinae Christi significare solent in istiusmodi paginarum exordijs: scribente Psalmographo de eo. Dediisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus.

¶ De

¶ De vitandis V Vitcleuistis

Doctrina. I.

S V M M A.

- 1 V Vitcleuista heretici, & Lutherus, docentes, & tradentes, solas Christi præceptiones in scripturis expressas, à fidelibus adimplendas, quod sint fugiendi.
- 2 V Vitcleuista, quod sola uerba sacramentalia pro completa missa uel baptismo pronuntiant.
- 3 Taboritæ Pragensium, quid pro completa missa pronuntiant.
- 4 Paulus quid uelit, cum suadet continentiam uirginalem, & uidualem.
- 5 Consilia, quod sint in lege euangelica.
- 6 Faciens plus, quam præceptum sit, quod uincat eos qui tantummodo imperata fecerunt.
- 7 Virginitas, quare maiori premio coronetur.
- 8 Lex, & ordinantia Iesu Christi, quod consilium & mandatum complectatur. Et de probatione supererogationis.
- 9 Lutherus taxatur, quod prohibet superedificare nomini Christi, & eius fundamento legitimo, aurum, & argentum. &c.
- 10 Paulus quando superedificauerit aurum probatissime charitatis.
- 11 Architectus sapiens quis dicatur, secundum Ambrosium.
- 12 Superedificia quæ sint.
- 13 Superedificia quod liceat alijs construere post predicationem apostolorum, duntaxat in doctrina, & fide.
- 14 V Vitcleff quomodo utendo fallaci, & amphibologico argumento, dissipet orationes sacras, uigilias noctis, missas, & aliorum sacramentorum solennes preces. &c.
- 15 Voluntatis professio, quando ex incremento fidei est.
- 16 Precum solennium uerba superedificata, quod à uerbis euangelij non sint diuersa, nec à fundamento Apostolorum aliena, sed consona.

Idem Lutherus facit

V G E primo homo Dei, V Vitcleuista hereticos tradentes, & docentes quæ diximus, solas Christi præceptiones in scripturis expressas, à fidelibus adimplendas, quas V Vitcleff nomine legum, Christi ut secretius fallat, ediserit: inferens sem-

per uerbum odibile, quod preter ordinantiam Christi inducuntur, aut supra eius ordinantiam construuntur. Et ob hoc quidam V Vitcleuista sola uerba sacramentalia pro completa missa, uel baptismo pronuntiant: quidam euangelium, Ante diem festum paschæ, sicut Taboritæ Pragensium: cetera omnia recusantes, quia traditiones sint hominum. Doctrina ecclesie Christi iubet discedere ab huiusmodi. Aut dicant nobis quid uelit Paulus cum suadet continentiam uidualem, & uirginalem, prima sua epistola ad Corinth. Vnusquisque proprium donum habet, alius sic, alius uero sic, dico autem in nuptis, & uiduis, bonum est illis si sic permaneant: quod si se non continent, nubant. Item ad finem capituli. Si dormierit uir eius, liberata est, cui uult nubat, tantum in domino: beatorum autem erit si sic permanerit, secundum meum consilium. In utroque casu continentia, de lege Christi præceptum nullum fuit: ideo secundum indulgentiam dicit, non secundum imperium. Et de continentia uirginum. De uirginibus, inquit, præceptum domini non habeo, consilium autem do. Cum igitur in una lege Christi aliud est præceptum, aliud item consilium: beatorum erit secundum Apostolum qui præcepto superoptat consilium: quomodo tu dicis præuaricatricibus legis Christi, & super ordinantiam eius facere, quæ cum possunt de lege, non nubunt, sed præeligunt continere quod nulla lex præcipit, quo beatores fiant: ita ut quod uoluntarie faciunt maius premium consequatur: Qualiter idem Apostolus commendat obedientiam Philemonis, in epistola ad eundem, dicens. Confides de obedientia tua tibi, scies quoniam super id quod dico facies. Si super id quod dicit Apostolus, quomodo non supra legem & ordinantiam Iesu Christi: interrogatio tua foret. Vnde super eundem textum in commentario suo HIERONYMUS. Porro si scit ille qui postulat, plusquam rogauit, rogatum esse facturum, ideo minora petit, ut habeat rogatus maiorem ex uoluntaria præstatione, mercedem. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit, quanto magis faciet ob dilectionem. Vnde & merito Apostoli uoce laudatur quod mandata eius opere præueniat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complacent tibi domine. Plus enim faciens quam præceptum est, vincit eos qui tantummodo imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoque maiori premio coronatur, quia præceptum domini non habet: &

¶ De vitandis Lollardis.
Doctrina II.
S V M M A.

ultra imperata se tendit. Hæc ille. A V T H O R. Quanta planitiæ verborum sancto rum, deijcitur V Vitcleff, qui nihil spondet se voluntate facturum supra præceptum Christi expressum, vocans hoc ordinantiam Iesu Christi. Hic sanctus Paulus cōtrario modo sub straxit imperium, vt Philemon maiorem haberet ex voluntaria præstatione mercedem: vt plus faciens imperato, vincat eos qui tantum imperata fecerunt: & virginitas, inquit, maiori præmio coronatur: quia domini præceptum non habet. Quomodo ergo non est humana electio supra id quod iubetur erecta, potissimè coronanda? Parcat tamen mihi fidelitas, quòd vadens cum aduersario in via, tã illi consensu in verborum abusu. Reuera autem lex & ordinantia Iesu Christi vtrunque complectitur, consilium & mādatum: & quicquid quis perficit bonæ voluntatis industria, ultra præceptum, supra ordinationem Iesu Christi facit: dicente Apostolo ad Galath. 3. Hominis testamentum cōfirmatum nemo spernit, aut superordinat, quia & hoc ipsum quod ordinata charitate nudo mādato super edificat, Christus ordinavit cum liberè fieret, amplius coronandum. Alioquin dicenti, Euge serue bone, non diceret ei, qui ait, Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Et iterum alteri, duo talenta, tradidisti mihi &c. Ordinantiam autem Christi, lucrum non superat, sicut nec traditum, quamuis traditum numeretur expressè: lucrum autem crescat ex spontanea voluntate reddentis. Quid prohibes vir iniquè superædificare nomini Christi, & eius fundamento legitimo, aurum, & argentum, & lapides preciosos: & tibi non putas illicitum superædificare lignum, scœnum, & stipulam in fasciculis Lollardinis, per omnes ecclesiæ angulos, diro cremio condemnatis? Legi Christi (quam prædicaturis Apostolis, Christus fixit. Come dite & bibite quæ apud eos sunt: Dignus est enim operarius mercede sua:) aurum probatissimæ charitatis superædificauit Apostolus, quòd non est vsus hac potestate: ne scilicet offendiculum poneret euangelio. Quid nunc? nunquid fecit ipsis placitum super ordinationem Christi? Nam ipse Apostolus planè dicit: ita & dominus ordinavit ijs qui euangelium annunciauit, de euangelio viuere. Apud hos tamen videlicet Corinthios, abundantiori charitate pollebat, ne faceret. Quomodo hoc super ordinantiam Iesu Christi? Iste item sanctus Apostolus superædificauit argentum elo quetiæ, præter ea quæ loquutus est dominus,

cum ait. Nam cæteris ego dico, non dominus, si quis frater infidelem habet vxorem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Nunquid præter ordinantiam Iesu Christi, Apostolus ipse hoc dixit, non dominus? In hoc loco annotationū suarum HIERONYMVS. Consilium do, quod mihi videtur vtile esse. Hæc ille. A V T H O R. Haymo ait quòd in euangelio suo dominus non ita dicit, vt habet Euangelista Lucas, Thabithacumi, quod est interpretatum, inquit, puella dico tibi, surge: vbi B E D A lib. 3. super Lucam cap. 6. Diligens lector inquirat, quare verax Euangelista dictum Saluatoris exponens, interposuerit de suo, tibi dico, cum in domini sermone, quem ipse posuit non plus sit dictum quam, puella surge. Hæc ille. Qualiter ergo Paulus aut Lucas in Christum nō blasphemant, qui sic supra ordinantiam Christi argētum suum ædificant? Respondet forsan V Vitcleuista, superædificare licebat Apostolis cū quibus loquutus est Christus, non autem alijs. Cur ergo non alijs superædificare prohibebat Apostolus, sed permisit in eadem. i. ad Corinthi. capit. 4. Vt sapiens architectus fundamentum posuit: alius autem superædificat: vnusquisque videat quomodo superædificet, & ibidem in expositione solenni A M B R O S I V S. Sapiens architectus est qui iuxta disciplinam authoris collocat fundamentum. i. qui secundum traditionem Saluatoris euangelizat. Alius autem superædificat. Superædificia sunt quæ post prædicationem Apostolorum, à superuenientibus traduntur, aut à malis, aut à bonis doctoribus. Vnusquisque autem videat quemadmodum superædificet. i. ædificia congruant fundamento, ne si obliqua fuerint, & friuola, ruinam faciant, fundamento manente in columi. Quia etsi malè docuerit, Christi nomen permanet, quod est fundamentum: doctrina autem mala peribit, sicut dicit Dominus: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Hæc ille. A V T H O R. Ergo super ædificia construere, alijs licet post prædicationem Apostolorum, duntaxat in doctrina & fide: sed ibi vnusquisque videat quemadmodum superædificet. i. quemadmodum cōgruat fundamento, quod est Christus. Non dicit quòd hoc dicant verba Christi in Euangelio. Sufficit enim quòd nō dissimilis artificij sit qui superædificet, artifici fundatori. Vnde in annotationibus HIERONYMVS. Huius artis est qui ædificat, licet minori sit in opere, cuius ille qui posuit fundamentum. Non ergo vnus-

Superædificare super fundamentum Christi licet.

vnusquisque homo super fidem suam, ei ædificat, sed quilibet doctor: quia nec parietes per se aliquando possunt erigi: nisi fuerint ab operatore destructi. Hæc ille. A V T H O R. Huc vsque tractatum, de superædificando legi, & fidei Christianæ, produximus: vt euidens cunctis fiat, quomodo amphibolico, & planè fallaci argumēto totiens vsus est V Vitcleff, quòtiens conclusit legi Christi, blasphemiam, quia supra ordinantiam Christi, hic aut iste ordinem talem, vel ritum construxit, aut preces. Sub quo inuolucro, orationes sacras, vigiliæ noctis, horarum canonicarum assiduitates, maxime sacra missa, & aliorum sacramentorum solennes preces: quasi libet dissipat, continens se nudis verbis, vt dicit, & ritibus saluatoris. Cum tamen in his publicis solennijs nō vnusquisque fidelis commentabatur quòd voluit, quia forsitan habens zelum, non haberet scientiam: sed nec quilibet doctor, vt concedit HIERONYMVS: sed vice totius ecclesiæ, vnus magister, aut pauci, iuxta fundamentum legis Christi, has solennitates, præclaras superædificare studebant, vt ordinationes Christi, nostri meritis facerent dulciores, secundum illud Psalmistæ. Voluntaria oris mei, beneplacita fac domine: Ne diceret sola necessaria legi tuæ. Vbi in Psalm. 118. HILARIVS. Voluntatis professio, ex incremento fidei est, cum in his quæ moderata lex nobis est, nosmet ipsos voluntariæ deuotionis studio continemus. Hæc igitur voluntaria vt Deo sint placita, Propheta orat: quia illa ex præscripto legis geruntur, ipsa seruitij sui necessitate peraguntur. Hæc ibi. A V T H O R. Dicerem tamen verba superædificata præcū solennium, non à verbis euangelij esse diuersa, nec à fundamento Apostolorum esse aliena, sed consona. Quòd si V Vitcleff istud nō sufficit, dicente Apostolo, Si quis loquitur quasi sermones Dei, non quòd omnino sint sermones Dei scripsit: dicat cur aliud verbum, quam Dei verbum, scriptum, euangelizādo pronunciat ipse Paulus dicens: Si quis vobis euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit. Non inquit prædico aliud. Ecce qua iniuria vult V Vitcleff, nihil nisi euangelium Christi esse quod prædicat: & omnino institutiones humanas, præter ordinantiam Christi, voluit, ac censuit, esse solennes sacramentorum preces, quas à suis primordijs omnis ecclesia præordinauit.

- 1 Lollardorum diuersorium, dicentium se nihil præter scripturas sacras recipere. &c. quòd sit omnino fugiendum.
- 2 Maximini Arrianorum presbyteri verba, cum esset in conflictu cum Augustino, describuntur. Et quòd eadem Lutherus, & V Vitcleuista cum suo authore pronuntiat.
- 3 V Vitcleff quòd more bestie in Apocalypsi descriptæ, gerat cornua testamentorum uelut agnus, sed loquitur uelut draco. Et quid de hoc dicat Augustinus.
- 4 Christi fidem quòd non minus neget, qui uerba sacra sensu meretricis adulterat, quam ille, qui respuit, & nullatenus admittit.
- 5 V Vitcleff corrumpit scripturas, & Dei leges præsumptionibus suis pessimè uitiat.
- 6 Heretica gens infida, ioculatoribus, & mimis assemblatur.

V item homo Dei fuge consequenter hoc vnū, & commune, quo ad has rationes vitandas, diuersorium Lollardorū. Nihil enim, inquit, præter scripturas sacras accipim⁹: quicquid istis apponitur aut subtrahitur, est blasphemū. Fuge toxicū in testa blanda verbum, sed fructum ferens spinosum: non enim ad reuerentiā scripturarū, vt verba signat, hoc suggerit: sed ad suæ hæresis tegimē quòd consculpsit: & hoc quidem ab Arrianis principibus deriuauit. Vnde in conflictu Maximini Arrianorum presbyteri cum Augustino, hæc sequitur Lutherus. verba Maximini ad eundem, sunt hæc. Si aliquid rationale dixeris, necesse est vt sequar: si quid enim de diuinis scripturis protuleris, quòd commune est cum omnibus, necesse est audiamus. Hæc vero voces quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur. Præterea cum ipse dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata, & præcepta hominum. Hæc ille Arrianus. Conformiter V Vitcleuista cum suo auctore pronuntiat. Sed nonne tu dicis in dialogo, non hoc esse scripturam, quo ad sensum iustri auditoris verba consonant, sed quo ad sensum

Supere rogatiois probatio.
Contra Lutherum.

sum sinistri auditoris verba consonant, sed quo ad sensum spiritus sancti, sine dolo respondent? Qualiter ergo vis tibi credi, cum verba scripturæ protuleris, cum sensum illi desponsas hæreticum? Videris forsan tuis, & per te deceptis hominibus, integram proferre scripturam, cum talem similem mentiris esse, non ipsam. Et secundum Ioannem Euangelistam Apocal. 13. qui de vobis tunc plebem admonuit, Cornua geris testamentorum velut agnus, sed loqueris velut draco. Quem passum prosequens Augustinus in expositio-
 3 ne sua super Apocal. sermone. 11. sic inquit. In lectione quæ modo recitata est, fratres charissimi, audiuius Ioannem dicentem: Et vidimus aliam bestiam ascendentem de terra: quæ est mare, hoc est terra, & habebat duo cornua similia agni. duo testamenta ad similitudinem agni, quod est ecclesia: & loquebatur ut draco. Hæc illa, quæ sub nomine Christiano agnum præfert, ut Draconis venena la-
 4 tenter infundat: hæc est hæretica ecclesia: agni enim similitudinem non imitaretur, si aperte loqueretur: nunc Christianitatem per hypocrisim fingit, quo securius incautos decipiat. Propterea Dominus: Cauete, inquit, à pseudopropheta, & reliqua. Sequitur, Bestia ergo cum duobus cornibus facit, ut simulachrum bestie adoretur. i. ut Apostolus adoret diaboli adinventionem. Hæc ille A V-
 T H O R. O perditum hominem, o adhuc in carne viuentem certa damnatione præuen-
 tum, si hanc bestiam non modo non consequitur: sed si non fugiat, & quantum potest, loquendi si instet necessitas, cum Christo procul alloquitur. Quicquid enim VVitcleff his agni cornibus efficit, hoc vult, ut Apostolus diaboli adinventionem adoret. Vis nosse mysterium: attende loquelam: Cornua testamen-
 4 torum diuinorum præterdens, vocem habet Draconis: illius qui flumen mittit post foeminam: & qui in verbo ecclesie, fidem, & ministros eius, cum cultu parat ut forbeat. Bene quippe dicit Augustinus quod agni similitudinem non imitaretur, si aperte loqueretur: nec minus tamen peccat quod simulat: quia simulatio ipsa non æquitas, sed duplex est ini-
 4 quitas: nec minus negat Christi fidem: qui verba sacra sensu meretricis adulterat, quam ille qui plane respuit, & nullatenus admittit: prout beatus LEO in epistola decretali ad Turribium episcopum capitu. 15. scribit de hæreticis. Ideo ad ecclesiam catholicam cum tanta conueniunt frequentia, ut & quos possint, suos faciant, & legis seueritatem, dum sensus

nostros mentiuntur, effugiant. Faciunt hoc Priscillianistæ, faciunt hoc Manichæi: quorum cum istis, tam foederata sunt corda, ut in solis nominibus discreti, sacrilegijs autem suis, inueniantur vniti, Quia & si vetus testamentum, quod & isti se suscipere simulant, Manichæi refutant, ad vnum tamen finem vtrorū-
 que tendit intentio: cum quod illi abdicando impugnant, isti prædicando corrumpunt. Hæc ille. A V T H O R. Elegans & miro modo beati viri præclara est sententia: ad vnum vtrunque tendit intentio: quia quod illi scilicet Manichæi, abdicando impugnant, isti prædicando corrumpunt. Iudicio ergo meo mi VVitcleff, corrumpendo sensum scripturæ, scripturas negaueras, & eo poenalius quod eius per hypocrisim falsum osculum spon-
 5 disti: quod non fecerat Manichæus. Non credunt forsan plurimi quod sis falsarius. Quot locis monstraui iam superius, corruptiones scripturarum per te immixtas, & ipsas Dei leges, præsumptionibus tuis pessimè vitiatas? Ut quia dicit Euangelista, omnia per verbum facta, esse vitam in Deo: tu dicis simpliciter quodlibet esse Deum. Dominus item dicit in Euangelio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire regnum Dei: Tu corruptione hæretica dicis illam intelligi aquam de latere Saluatoris, ut aquam baptismalem ab hac necessitate secludas. Dominus dicit in Euangelio, panem esse veraciter corpus suum: Tu dicis intelligendum panem esse veraciter panem tuum. Quia item dominus dicit quod Leuitæ nihil possiderent inter alias tribus: ideo ais Christi clericos nihil possessuros rei immobilis: cum tamen ecōtrario, Leuitici vltimo iussit, ut possessio consecrata ad ius pertineat sacerdotum. Et quia Christus dicit secundum Lucam. Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus: Tu dicis arctari ad istam paupertatem, quoslibet sacerdotes, & clericos Christianos. Manichæi vero, & Iulianus Apostata, omnes vtriusque sexus fideles. Vterque vestrum, textum Christi corrumpit: abundantius tu, quam illi. Sed si ista non moueant: quid dices, aut quam excusationem obtendes, quod ipsas Dei scripturas non tantum corrupis ad sensum, sed ne vincaris falsarij, peruertis ad literam? Tu dicis electionem Matthiæ factam post spiritus sancti missionem: scriptura verò quod ante, sed post Ascensionem. Tu dedisti Diabolo millenarium annorum, quibus soluetur in exercitium saluandorum: Christus & scriptu-
 ra tan-

vVitcleff
 corrumpit
 scripturā.

Ironia.

Ioculatores

ra tantum tres annos & dimidium. Tu dicis quod media nocte popul⁹ exiit de Ægypto: scriptura dicit quod non exierant propter ex-terminatorem Angelum, vsque mane. Tu dicis, quod statim post Ascensionem, fuit Paulus electus in Apostolum, & statim transiit prædicare per populos: Scriptura dicit, quod ibi fuit electus in apostolum, vbi spiritus sanctus iussit segregare sibi Saulum, & Barnabam, in opus ad quod assumpsit eos post Ascensionem Christi, secundum computum Bedæ circiter duodecim annos. Tu etiam dicis, quod Christus in persona, nullam fecit orationem, nisi illam dominicam, Pater noster: Scriptura assignat aliam post cœnam, in monte, Abba pater omnia sunt possibilia tibi, si vis, transfer calicem hunc à me: & hanc, ita aliam dico, ut tu censes alias orationes à dominica oratione, dicendas, tertia parte sermonum. Ecce hominem iam habentem in se, mentem legis, & diligentiam scripturarum. Ecce qui prædicat non furandum furatur, non moechandum moechatur: qui tantis vocibus
 6 scripturas exclamat, tot corruptelis, & falsis notis oppilat. Infida enim gens hæretica, plus vniuersis catholicis, sibi de fide Christi, & scripturarum veritate, blanditur: sicut ioculatores, & mimi semper inferunt, se nihil facturos fallacia, siue dolo. Velim ego ut parcant verbis, & factis exhibeant, quod sint discipuli scripturarum. Vnde M A X I M I N V S. hæreticus Arrianus, sicut ait in altercatione cum Augustino, lib. 1. ad finem. Omnia quæ proferuntur à sanctis scripturis, plena veneratione suscipere debemus: nec enim in nostrum magisterium deuenit diuina scriptura, ut à nobis emendationem accipiat: atque vtinam & digni inueniamur, scripturarum discipuli approbari. Et respondet illi Augustinus in fine, adductis testimonijs scripturarum. His itaque, & huiusmodi testimonijs, quæ omnia quærere & colligere longum est, si pacificè acquiescas, eris quod orare, & optare te dicis, diuinarum scripturarum discipulus, ut de tua fraternitate gaudeamus
 Hæc ibi. Hoc ipso respōdeatur & VVitcleff: quia in vna hære si, hos duos, interrogatio disputatoris inuenit.

¶ Sanctis doctoribus, & ecclesie catholice habendam esse fidem, etiam in quibusdam, quæ Christus expressè non dixerit.

Doctrina III.

S V M M A .

- 1 VVitcleff & Lutheri arrogantia notatur, quod soli illi acceperint sensum scripturarum.
- 2 Manichæus, VVitcleff & Lutheri magister, quod eadem inania captus sit, qua illi, scilicet, eum solum accepisse sensum scripturarum.
- 3 Paulus potest Ascensionem Domini de cælo uocatus ecclesie credidit.
- 4 VVitcleff superbißimus auctoritatem uendicat exponendi sensum Christi.
- 5 Paulo, sine ecclesia, quod non sit credendum.
- 6 Christus quare non pseudopredicatores, sed fideles præpositos indoctores figit in ecclesia.
- 7 VVitcleff atrocis hæretici superbia inestimanda, qui ab uniuerso orbe uendicat sibi ipsi credentiam, & denegat eam sanctis.
- 8 VVitcleff plenè contradicit dictis Pauli ad Philemonem.
- 9 Credens Deo, quod aliter eius fidem recipere non queat, nisi credat in sanctos eius.
- 10 Ecclesie concordia, quod hæreses pellat.
- 11 Nouorum inuentores describit Casiodorus.
- 12 Gregorij, uerba cuidam domicellæ sic dementatæ, ut nulli antiquo, sed sibi soli crederet.
- 13 VVitcleff superbus se singulis antepōnit, & sibi ipsi credit, & gloriosos sanctos cunctos dijudicat.
- 14 Christus totus in corpore suo, quod uideatur scilicet Iacob.

VDITVR ab VVitcleff & eius sectatorib⁹, dictū plerunq; hunc esse sensum domini, quem ipse elicit de uerbis Christi, & Apostolorū, nec esse de sensu tali, credendum modernis: sed nec sanctis prioribus qui habebant antiquā consuetudinē ad peccandū, quasi diceret, igitur ad mentiendū. Tu autē homo Dei hæc fuge, sciēs ut hanc procacitatē eius, in doctrina secūda primi libri no-
 tati, quod non est vnquā uisa, vel cōcepta pompa elatior, vel seductiuior error, fidei Christianæ.

Arrogantia
 VVitcleff,
 & Lutheri.

Nam quòd ipſe ſolus à tot annis ſenſum ſcripturarũ accepit, id quis crederet Chriſtianus? Manichæus magiſter eius hac item inania captus eſt. Vnde inducit. A V G V. 12 contra. Fauſtum, eum dicentem ſic. Fidei confeſſio eſt, Chriſtum ſine teſte, & argumento credere. Nempe ipſi nos docere ſoletis idcirco nihil eſſe curioſius exquirendum, quia ſimplex ſit, & abſoluta, Chriſtiana ſedulitas. Quomodo ergo nunc fidei ſimplicitatem deſtruitis, Iudicijs, eam & teſtibus fulciendo, & hoc Iudæis? Qua propter nos teſtimonijs de Salvatore noſtro, nullis egemus: exempla tantum vite honeſtæ, & prudentiam, atque virtutem, in prophetis quarimus. Hæc ille. A V T H O R. Hoc ergo ſyllogiſmo vitauit prophetas vt teſtes, quo V V itcleff Chriſti ſanctos, & hoc ipſe voluit ſuperare Matthæum. Quo contra A V G V S T I. 28. lib. contra Fauſtum capit. 4. Quis, inquit, tam demens, qui hodie credat eſſe epiſtolam Chriſti, quam protulerat Manichæus, & non credat facta, vel dicta eſſe Chriſti, quæ ſcripſit Matthæus? Aut etiam de Manichæovtrum iſta ſcripſit dubitat, de ipſo quoq; Matthæo, non potius id credat, quod credit, & inuenit eccleſiæ, quæ ab ipſis Matthæi temporibus, vſque ad hoc tempus certa ſucceſſionũ ferie, declaratur: & credat neſcio cui ex tranſuerſo venienti de Perfide, poſt ducentos, vel amplius annos venienti, & ſuadenti, vt ſibi poti⁹, quod Chriſtus dixerit, feceritq; , credatur. Cum ipſe Paulus poſt Aſceſſionẽ domini de cælo vocatus, ſi non inueniret in carne Apoſtolus, quibus cõmunicando, & cũ quib⁹ cõferendo euangeliũ, eiufdẽ ſocietatis eſſe appareret, etiã illi, omnino nõ crederet: ſed cũ cognouiſſent eũ hoc annunciãtem, quod etiã ipſi annunciabãt, & in ſua cõmunione, atq; vni-tate viuentem, accedentibus per eũ etiam talibus ſignis, qualia & iſti operabãtur: ita eũ domino cõmendante, meruit auctõritatẽ, vt verba illius hodie ſic audiãtur in eccleſia, tanquã in illo Chriſtus, ſicut ipſe eſt veriſimẽ loquutus, audiatur: & Manichæus credit ſibi debere putat ab eccleſia Chriſti, loquẽti cõtra ſcripturas, tãta, & tãta ordinata, & tãta auctõritate firmatas: per quas ei præcipuẽ cõmendatum eſt, vt quiſquis illi annũciauerit, præterquã quod accepit anathema ſit. Hæc ille. A V T H O R. Hic ſuperbiſſimus V V itcleff auctõritatem vëdicat exponendi ſenſum Chriſti, quẽ habuit de vita expropriaria clericorum, de ſacra eu-chariſtia, de ſacris ritibus in eccleſia, & cæteris ſine numero. Hoc, inquit, fecit Chriſtus, hoc Apoſtoli in eccleſia primitiua, & cæteri fan-

cti. Quidquid igitur dixerint citeriores ſancti, non eſt eis credendum, niſi de quanto in verbis ſcripturæ ſe fundauerint: quali dicat de fundatione mea non dubium: de fundatione. Auguſtini, Ambroſij, Hieronymi, Hilarij, & cæterorum patrum, an bene, an aliter fecerint, cautius diſputandum. Nonne audiui eum dicere: Nolite credere V V itcleuiftis, quia auctõritas Chriſti eſt infinito præſtantior? Quis ergo fidelis non crederet Chriſto domino noſtro, omnium V itcleuiftarum conſuetudine prætermiſſa? Nuſquam hoc dicit, ſed magis nobis credite habentibus Chriſti ſenſum, aliorum ſanctorum contradicentium conſuetudine prætermiſſa. Ecce Paulo credi non debuit ab eccleſia primitiua, niſi ſenſus ſuos tunc patrum ſenſibus conformaſſet, ſic nec Auguſtino, vt ipſe de ſe ſcribit, nõ Gregorio, non Ambroſio, niſi vnusquiſque fuiſſet in ſenſu ſuo cõformis ſenſui Chriſti, & ſcripturæ, quem pro tractu temporis patres eccleſiæ ſapiebant. Et ſine ſcrupulo credi debet etiam contra ſanctos Dei, iſti iam venienti poſt Apoſtolos, non modo ducentis, ſed mille quadringentis ferme annis: cuidam ex tranſuerſo de Perfide ſed longe à terræ Britan-nicæ finibus: ad certificandum non contra auctõritatem eccleſiæ orbis terrarum, ſupra omnes ſanctos, à tempore Apoſtolorum, quid Chriſtus in euangelio cenſuit, quid Apoſtoli docuerunt? Proh alta ſtultitia ſeducorum, & infatuata dementia, quòd non vident tam apertẽ, tam ſtolidẽ præſumentem. Cur ſtultiſſimi non circa verba eius & doctrinam, dubia erigunt quæ circa dicta aliorum ipſe docuit erigenda? Cur non dicunt ipſi & eius ſectatoribus, Proba quæ dicis, in ſcripturis ſanctis: proba illic eſſe fundata purẽ, nec per hæreticum ſenſum extorta. Captiui homines cur tam citò ſequuntur, dum vlulant lupi faxiſſimi. Idcirco autem pij fideles ſpiritu Chriſti inſtructi, paſtores ſuos potius audiunt, nõ audientes vocem fatuam alieni. Propterea enim Chriſtus, non pseudoprædicatores, ſed fideles præpoſitos, in doctores conuenienter figit in eccleſia: quia nec eis item deſtituit ſynagogam quẽ ſine temporum interuallis, veros ſenſus ſcripturarum exponant: & diſcernere doceant populos ſuos, pseudoprophetas auſugere, & adharere probatiſſimis, dicente H I E R O N Y. in commentario ſuper Eſaiam lib. 2. textu, Et prudentem eloquij myſtici. Dicendum primum iuxta. 70. quòd inter cæteras gratias ſpirituales, etiam auditor prudens, in eccleſia neceſſarius ſit. Alij enim datur propheta,

pheta, alij diſcretio ſpirituum: vnde & conſtiti erant in populo Iudæorum ſacerdotales gradus, qui prophetas pseudõq; prophetas diſcernerent: hoc eſt in telligerent, qui de Dei ſpiritu loquerentur, & qui de contrario. Hæc ille. A V T H O R. Crede mihi qui hunc ſpiritum non ſectatur ex corde integro, hic beſtiis traditur illudendus à Domino. Nec ceſſo à corde clamare ſuperbiam inæſtimandam atrocis hæretici, qui ab vniuerſo orbe, vendicat ſibi ipſi credentiam, & denegat eam ſanctis. Dicit enim in ſpeculo Eccleſiæ, ſi auctõritas Chriſti ſit in infinitum præſtantior, quã conſuetudo eorũ, quis fidelis crederet nõ auctõritati Chriſti, demũ eorũ cõſuetudine prætermiſſa? Ergo Chriſtũ vult à ſuo corpore ſeparare, & à templo ſuo propellere, quod ſunt ſancti, ſecundum Apoſtolum, & ſanctorũ omnium cõſuetudinem à ſcriptura. Et quomodo ergo ſancti Chriſti, an non etiam Antichriſti? Quomodo iam credituri ſumus Chriſto capiti, eius corpori diſſidentes. Scribẽ, & Phariſei, iam melioris cõditionis ſunt his omnibus ſanctis Chriſti: quia de eis dicit Chriſtus turbis. Omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate, & facite. Nonne modo ſanctis Ieſu, aut eorum dictis, vel factis propoſita negatione V V itcleff oppoſitam dicat ſententiam, non omnia (inquiens) quæcunq; vobis dixerint ſancti Chriſti, ſeruate, vel facite, ſed ſoli auctõritati Chriſti, fidẽ date, ipſorum, vel indiẽtis, vel in factis, conſuetudine prætermiſſa. Videte ſi iſta forma docendi fuit Apoſtoli Pauli, quando commendauit Philemonem, pro eo qd non credit Chriſto tãtum, ſed etiam omnibus ſanctis eius: Gratias (inquiens) ago Deo meo, ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, & fidem quam habes in domino Ieſu, & in omnes ſanctos eius. Plenẽ contradicit V V itcleff, admirando quis fidelis non haberet fidem auctõritati Chriſti, & non omnibus ſanctis eius, ſed eorum conſuetudine prætermiſſa. Beatus autẽ H I E R O. Exponens prædictum locum in commentario. Ad expoſitionem (inquit) huius loci, de Exodo ſumamus exemplum. Credidit populus domino, & Moyſi ſeruo eius: vna atq; eadem credulitas in Moyſem refertur, & in Deũ, vt populus qui credebat in Deũ æquẽ credidiſſe ſcribat in ſeruũ. Hoc autẽ nõ ſolũ in Moyſe, ſed in omnibus ſanctis eſt, vt quicunq; credit Deo, aliter eius fidem recipere non queat, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt in Deũ perfectã dilectio, & fides, quæ in miniſtros odio, & infidelitate remurmurat. Sequitur in

fra. Non errabit in diſcretione ſanctorum, qui cum in Deum, & in ſanctos eius æqualem habuerit charitatem, & fidem, ipſius fidei communicationem debet habere non diſparem: vt ſicut, & diligit, ita fidẽ, & dilectionem, opere conſumet. Hæc ille. A V T H O R. Euidenter igitur V V itcleff militat contra fidem, qui conſulit ſanctis Chriſti, ſubſtrahere Chriſti fidem. Hæc eſt vt dixi ſuperius. capit. 22. libri, ſola machina Chriſtiana, quæ cunctas hærefes ſemel aboleuit: ipſa, ſcilicet, profeſſio concors ſanctorum patrum, ſecundum ſuorum temporum interualla, reddentium teſtimonium Chriſti verbis, & cõſuetudini primitiua. Quid mirum igitur ſi vt lupus canes exhorret, ſic inſidioſus hæreticus patres à fide populorum exterminet etiam ipſius Chriſti verbis, & ipſo gladio verbi Dei, cunctos iugulet? Conſonanter his dicit in libro de inſtitutione diuinarum literarum cap. 11. C A S S I O D O R V S. Sunt nonnulli qui putãt eſſe laudabile ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid noui vt periti videantur, inueniant. Hæc ille A V C T O R. Mira deluſio ſenſuum humanorum, quòd ſtatim nõ obuiant dicẽti talia, nulli antiquo eſſe credendum, & ſibi tamen in loquẽdo eſſe credendum. Cuidam domicellæ ſic demẽtatæ ſcribit lib. 7. regiſtri epiſtola. 33. G R E G O. Conſiderare debuifſti glorioſa filia, quanta multitudo fidelium in matris Eccleſiæ ſinu cõſiſtat: quantiq; virtutibus ſacerdotes, qui in iſta fide defuncti ſunt corruſcarunt, vel quãta ad corpora ſua miracula faciant: atq; illos non diiudicare, ſed plus tãtis viris ac ſacerdotibus, quã tibi credere debuifſti. Hæc ille. A V C T O R. Conſideratis his, ſuperbus V V itcleff ſe ſingulis anteponit, & nec miraculorum poteſtate terretur, nec antiquorum fide tenetur: ſed plus omnibus, & ſibi ipſi credit, & glorioſos ſanctos cunctos diiudicat. Et ò vos deceptæ gentes audite. In ciuili aut domeſtico quouis negotio, ſi de atiquitate quærat, non noui tyrones, ſed veterani producantur in teſtes: ita faciat modò V V itcleff, ſi velit ſibi de antiquitate, iam credi, quòd ipſe habeat ſenſum Chriſti, plana non caliginofa patrum verba ducat ſecum in planitiem veritatis: quia vt iam dixit H I E R O N I M. Non eſt in Deum perfectã fides, quæ in miniſtros eius, odio vel in fidelitate, remurmurat. Videtur mihi iuxta fidem, C H R I S T V S totus in corpore ſuo eſſe ſcala Iacob: quam videns habet ad caput lapidem reprobaturum iam olim, factum in caput anguli: per cuius quidem ſcala: varios gradus, Angeli aſcendunt, & deſcendunt,

Eccleſiæ credendum.

Hierony.

Hierony.

3 Paulus eccleſiæ credidit

4

10 Concordiæ Eccleſiæ hærefes pellit.

11 Nouorum inueniores.

13

14 Scala Iacob.

dunt, ſuper filium hominis: deſcendunt nempe per eum, teſtes eius, propheta ſancti, ad teſtificandum filium incarnandum. Aſcendunt illuc, per ſanctos, & Apoſtolos, quum videamus eum iam natum, paſſum, & glorificatum. Quid igitur prohibet nobis, per hos gradus ſanctorum, in Chriſtum aſcendere? Ipſe nobis iter aſtruit, à fide. Intelligit ferè ſimiliter A V G V. hunc paſſum. 1 2. libro contra Fauſtum ante medium: In illo. i. Chriſto, ſcala eſt à terra, vſque in cælum, à carne vſque in ſpiritus: quia in illo carnales velut aſcendendo, ſpirituales fiunt: ad quos lacte nutriendos, etiam ipſi ſpirituales deſcendunt quodam modo, quum eis non poſſunt loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Sic enim aſcenditur, & deſcenditur ſuper filium hominis. Filius enim hominis ſuſum, in capite noſtro, quod ipſe eſt ſaluator: & filius hominis deorſum, in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, ipſum & ſcalam intelligimus: quia ipſe dicit. Ego ſum via. Ad ipſum ergo aſcenditur, vt in excelsis intelligatur, & ad ipſum deſcenditur, vt in mèbris ſuis paruuli nutriatur: & ſic per illū aſcenditur, & deſcenditur. Hæc ille.

¶ Quòd ſe falſò defenſores
fidei orthodoxæ iactent
VVitcleuiſtæ.
Doctrina IIII.

S V M M A.

1. VVitcleuiſtæ, & Huſite hæretici, quòd ſint fugiendi, non tanquam fidei defenſores, ſed oppugnatores: etiam ſi in plerisque locis plangant fidem lapſam eccleſiæ, & hæreſes introductas à præbyteris, occasione hac vel illa.
2. VVitcleff in quo defendit eccleſiam, author oſtendit ironice.
3. Inimicus & defenſor fidei, quis dicatur.
4. Author inuehitur in VVitcleff hæreticum, quòd prætextu defenſoris fidei, non uocatus in mediū prodierit, & ſe turbis ingeſſerit pacificis.
5. Hæretici proceres, quòd facilius in tutorum, & defenſorum voces erumpant, quam catholici.

Vitem homo Dei, auditurus es in plerisque locis, VVitcleuiſtas, & Huſitas hæreticos, plāgere fidem lapſam eccleſiæ, & hæreſes introductas à præbyteris, occasione hac, vel illa. Vnde dicet,

ſe defenſuros fidem eccleſiæ vſque ad mortē. Fuge hæc. Non moueant te verba ipſa, vel ſimilia: vario nanque tempore, cœtibus dominorum, & populorum, columnas ſe tales fidei defenſores ſpondebant in Anglia, Sed tunc clericis orthodoxis, vt nunc etiam citra, conſtanter innotuit, quòd eorum Auſtor VVitcleff, cuius ipſi vocem, vt cogniti, cognoscebāt defenſorem ſe ſcribens, oppugnatores factis exhibuit: cuiusmodi defenſorem imprecatur, Pſalmiſta, vt deſtruat Deus. Pſal. 8, ſecūdū trāſlationem Romanam. Deſtruas inimicum, & defenſorem. vbi HIERON. in maiori breuiario. Hæreticum ſcilicet, qui cum nequitia ſua impugnet eccleſiam, defendere tamen eam ſimulat. Hæc ille. A V T H O R. Attende ſi vis ſcire perſpicuè, vbi de paupertate ſacerdotum, omnem facit inſtantiam, & dotem dicit reuerſuram ad dominos: ibi prouiſionem clericis nullam facit de certo, & illis ipſos dominos ſtatim cōſtituit ſucceſſores, ad votum populi, pro quocunq; mortali. Videte in quo defendit eccleſiam: ſacratiffimum corpus Chriſti in ſacramento, ſecundum eſſentiam commutat in panem putreſcibilem: baptiſmo, & cæteris ſacramentis ſicut neceſſitatem, ſic adimit ſolennitatem: vt planè nihil in Chriſtiano viro ponat ſuper eſſe Pagano. Ecce fidei defenſorem, ac diligenter inſpice ſingula, ſi non per eum commutentur in peius. Iſte defendit ergo fidem, more ethnicorum illorum, contra quos ſcripſit A M B R O S I V S ad imperatorem Valentinianum dicens. Aurum ſi diligentius manu tractas, foris præcium, intus metallum eſt. Volue quaſo atque excute ſectam gentilium: preçioſa & grandia ſonant, veri effeçta defendunt: Deum loquuntur: ſimulachra adorant. Hæc ille. A V T H O R. Et nunquid videtis quòd iſte grandia verba, ſed veri effeçta defendit: fidem loquitur, ſed propria ſimulachra adorat. Reſumo igitur adhuc ego in ſenſu Pſalmiſtæ prædictum verſiculum: Deſtruas inimicum, & huiusmodi defenſorem, A V G V. Quem niſi hæreticum? Nam ipſe eſt inimicus, & defenſor, qui fidem Chriſtianam cum oppugnat, videtur defendere. A V T H O R. Reuera talem defenſorem Chriſtianitas noſtra non exigit, quem in conflictu orto, Paganus ex maiori parte concordè: Chriſtianus ſentiret in maiori parte diuerſum. At ſæue, & turbulente hæretice, quis te vocauit in mediū? Nulla tuis temporibus partes erant de fide: tu primū ibi litigium ſuſcitasti, tu non vocatus, te turbis ingeſiſti pacificis. Et quàmquam eſſes defenſor, non tamen

tamen eo eſſes fidelior: quia non bene credulis vnquam, ſed titubantibus ſolis, poſſis eſſe defenſor, ſicut habet A V G V. in parte ſermonū, ſermonē. 71. de reſurreçtione, qui incipit per hos dies. A V G V. qui nouit quomodo iſta defendat, doctior eſt, non fidelior: habes fidē, non habes facultatem, & copiam, & doctrinam defendendi fidem, ſed habes ipſam fidem: Ille autem qui nouit defendere fidem, titubantibus eſt neceſſarius, non credentibus. In defenſione enim fidei, curantur vulnera dubitationis, vel infidelitatis. Qui ergo fidem defendit bonus medicus eſt, ſed in te non eſt infidelitatis morbus. Quum ille nouit curare quod tu non habes. Nouit ille ponere medicamentum, ſed in te non eſt vitium: quia non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus. Hæc ille A V T H O R. Reuera ergo, non tam facile catholici viri, quàm proceres hæretici, in tutorum, & defenſorum voces, erumpunt, Ipſe nempe Iulianus Pelagianus hæreticus, ſpopondit ſe tueri veritatem fidei, de libertate arbitrij, cōtra Auguſtinum, & Eccleſiam. Libro autem 2. cōtra eundē, cap. 22. ait A V G V S T. Abſit à me iſta (quam mihi obiicis) arrogantia, vt me iſtam cauſam contra vos, vnum pro omnibus agere pollicerer. Quod tu tamen inter Pelagianos, non erubeſcis dicere: maioris tibi eſſe apud Deum gloriæ, deſtitutam veritatem tueri. Multum abſtependent, ſed hanc intolerabilem arrogantiam eſſe iudicant, qua te & ipſis Pelagio, ſcilicet, & Cæleſtio veſtrū omnium doctoribus antepoſis: quaſi iam & illi ceſſerint, & tu remanſeris qui deſtitutam tuearis, quam veritatem putant. Hæc ille.

¶ Quòd ſtultè cōfidant VVitcleuiſtæ in artibus, quas ſibi arrogauit VVitcleff.

Doctrina. V.

S V M M A.

1. VVitcleff fugendus, qui iſdem deliramentis fallit ſuos ſectatores fatuos, quibus & Manicheus ſecellit ſuos.
2. Manicheus, quare à Felice, & ſuis ſectatoribus fuit creditum q. eſſet paracletus. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.
3. Paracletus, q. non doceat mathematica.
4. Errores capitales VVitcleff, quos inducit quaſi

5. Paulus cum eſſet ſubtilis philoſophus, quare noluerit Corinthios inducere ad intelligentiam ſcripturarum per dialecticam.
6. VVitcleff directe contra Apoſtolum docet.
7. Chriſtiano, ſi quaeratur quid credendū ſit, quod ad religionē pertineat, quid erit ei ſatis ſecundū Auguſtinum.
8. Doctrina humana quàm parum ad diuinā faciat.
9. Doctrinæ humanæ profeſſor, quòd omni ſtudio debeat eius mentem, aptare diuinis.

Reſonant VVitcleuiſtarū voces in auribus moderorum, q. auçtor illorū VVitcleff mirabili pollebat noticia legis dei, præcunctis patribus ſuis pro eo q. in dialecticis, phyſicis, & metaphyſicis, cunctos tranſcendit: vnde & neceſſaria eſt ſingulis aliis poſt poſitis, doctrina eius, eccleſiæ. Tu dico homo Dei, fuge hæc. Similibus deliramentis ſefellit ſuos ſectatores fatuos, Manicheus: quia. ſ. docuit eos curſum ſolis, & lunæ, & ſyderum: quæ vt dicebant, non docuit eos Paulus: vnde in actis contra Felicem libro. 2. Auguſtino Felix dicit, quia venit Manicheus, & per ſuam prædicationem docuit nos initium, mediū & finem: docuit nos de fabrica mundi, & quare facta eſt, & vnde facta eſt, & qui fecerūt: docuit nos quare dies, quare nox: de curſu ſolis, & Lunæ: quæ in Paulo non audiuimus: nec in ceterorum Apoſtolorum ſcripturis: ob hoc credimus q. ipſe eſt paracletus. A V G. dicit. Quia dixiſti, q. Manicheus docuerit vos initium mediū, & finem, & quomodo factus ſit mundus, de curſu ſolis, & Lunæ, & de aliis que commemoravi, non legitur in Euangelio, dominū dixiſſe: mitto vobis paracletum, qui vos doceat, de curſu ſolis & Lunæ: Chriſtianos enim facere volebat, non mathematicos. Sufficit autē, vt homines de his rebus, quantū in ſchola didicerūt, nouerint, ppter vſus humanos: Chriſtus autē veturū paracletū dicit, qui inducat in omnē veritatē: ſed non ibi ait initium, mediū, & finem: non ait ſolis, & Lunæ curſus. Aut ſi putas hæc doctrinā, ad illā veritatem pertinere, quā per Spiritū ſanctū, Chriſtus pmiſit: interrogo te quot ſint ſtelle. Si accepiſti ſpiritū illū, ad quē pertinet docere iſta, quæ ego dico, ad doctrinam, & diſciplinam non pertinere, oportet, vt denunciſ, & reſpōdeas mihi. Debitorem enim te, feciſti ut ſi quid de talibus interrogauero, reſpōdeas, ſi non reſpondeas, non in te apparet ſpūs ille: de quo

Mathematica non docuit Paracletus

de quo dictum est, Inducet in omnem veritatem: si illa est veritas, quod ista pertinent: Hæc ille. A V T H O R. Quid potuit ad ista respondere stultiuagus ille Fœlix, qui potuit ideoputare Manicheum paraclitum, quia docuit illum vt dicit, de differentijs temporum, de cursu Solis, & Lunę, & syderum. Ad hac seductione quantum putas abest VVitcleff? quū in fine tertij dialogorum dicit, omnino expediens ad intelligentiam scripturarum, quod viator in recta logica, & physica, sit instructus, in vniuersalibus suis: in metaphysica, de quidditate temporis, & aliorum accidentium: de hoc, quod omne quod fuit, vel erit, est in magno tempore semper spiritus: de esse ideali, quo quilibet est Deus: de materiali essentia perpetua. Hi sunt errores eius in logica, physica, & alijs scientijs, capitales: & ideo hos inducit quasi necessarios ad scripturam: cum tamen necessario ad summam scripture veritatem pertinere non possent, etiam si veræ essent: quemadmodū A V G. supra dicit. Quæ ego dico ad doctrinam & disciplinam non pertinere. Aut si omnino pertinent, quo modo sine istis, immo studijs, & scholis oppositis, A V G. V. & A M B R O. H I E R O N Y M. V S. & H I L A. scripturas intelligere poterunt? Hac ergo de causa beatus Paulus cum foret subtilis philosophus, & biennio disputaret Ephesi, in schola cuiusdam tyranni, noluit tamen Corinthios inducere ad intelligentiam scripturarum, per dialecticam, ne ponderarent ibi philosophiam, supra scripturam. Ego (inquiens) in infirmitate, & timore, & tremore multo, fui apud vos: & sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis. Vbi H I E R O N Y. in annotationibus, Quia dialectici erant Corinthij, noluit apud eos disputatione vti: ne hoc quoque, illis aliqua noua philosophia videretur, sed magis illis virtutes, ac miracula demonstrauit. Hæc ille. A V T H O R. Dicitur ergo contra Apostolum docet VVitcleff, introitum in scripturam, volens omnino videri philosophiam suam nouam: conatus illicere animos incautorum, specie nouitatis. Sic decipi possunt, qui decipi tecum maluerunt, quam cum Christo concipere. Crede mihi, nec tuam philosophiam contra Christum concipimus, nec quamlibet aliam, ad veritatem scripture rimandam, necessariam esse concedimus, sed ipsam solam, quam ibi influit Iesus Christus, sicut & A V G. V S. T I. in Enchiridio suo ad Laurentium capit. 4. docet. Cum (inquit) quaeritur quid credendum

fit, quod ad religionem pertineat: non rerum natura ita rimanda est, quemadmodum ab eis quos physicos Græci vocant: nec metuedum est, quemadmodum ab eisdem, ne aliquid de vi & numero elementorum, de motu atque ordine, & defectibus syderum, de figura cæli, de generibus, & de naturis animalium, fruticum, lapidum, fontium, fluminum, montium: de spatijs locorum, & temporum: de signis imminentium tempestatum: & alias scientias de his rebus, quas illi vel inuenerunt, vel inuenisse se existimant, Christianus ignoret. Quia nec ipsa omnia repperunt tanto excellentes ingenio, flagrantes studio, abundantes ocio: & quædam coniectura humana inuestigantes, quædam verò historica experientia perscrutantes: & in eis quæ se inuenisse gloriantur, pluriina opinantes, potius quam scientes. Satis est Christiano rerum cæterarum causas, siue cælestium siue terrestrium, siue visibilibus, siue inuisibilibus, non nisi bonitatem intelligere creatoris, qui est vnus & verus Deus, nullamque naturam esse, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, patrem scilicet & filium, à patre genitum, & spiritum sanctum ab eodem patre procedentem, sed vnū, eundemque spiritum patris & filij. Hæc ille. Satis est Christiano, inter creaturarum causas agnoscere: quid nobis confert quod VVitcleff de prolixo suo esse domini, & sua materiali essentia, cum alijs trifellis, ad intellectum prodidit scripturarum: quæ ipse potius opinans, quàm sciens, ad offuscandum Christi fidem, de erroribus antiquorum extraxit: Sanè inter Tironij regulas, Augustinus ista numerat, aut peritus Calsiodorus facile fallebatur, qui libro suo de institutione diuinarum scripturarum, vniuersalium VVitcleff, aut quidditatis magni sui temporis immemor, & aliorum accidentium, multos fecit esse theologos. Vnde Origenes has artes liberales exiguum quid, iuuare dicit, ad scientiam de diuinis Homilia. 6. super Iosue & in super: ideo consimiliter Augustino, hoc fermentum à sacrificio verbi diuini, & scientia legis, tollendum insinuat, super Leuiticum Homilia. 5. O R I G E N E S. Dominus in euangelijs, humanam doctrinam Pharisæorum, qui tradebant traditiones, & præcepta hominum, fermentum appellat, cum dicit discipulis obseruate à fermento Pharisæorum, similiter ergo humana doctrina est: verbi causa, grammatica ars, vel rhetorica, vel dialectica, ex qua doctrina ad sacrificium quoddam, hoc est in ijs: quæ de deo sententiæ sunt, nihil suscipiendum est. Sermo verò lucidus,

lucidus & loquentiæ splendor ac disputationis ratio, ad ministeriæ splendor ac disputationis ratio, ad ministeriæ verbi dei decentius iubetur admitti. An non super hoc fermentum habebat verbi dei sacrificium, ille qui dicebat: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hæc ille. A V T H O R. Vult Origenes Dei legem, & eius scientiam his artibus lucidari decentius, non eas superponi, vt earum regulis diuinas leges inficiat. Vnde & omni studio debet professor eius, mentem aptare diuinis. Hoc nepe est vitium presumptionis, quo frequenter plures laborant, qui cum statim ab his artibus veniunt, se putant bene doctos theologos: quæ arrogantiæ plures pro pagare solet hæreticos. In eadē Homelia, O R I G E N. Si sit aliquis naturæ florentis & ardentis ingenij, non continuo aptus videbitur ad suscipienda vera dei mysteria: sed requiritur, etiam vt à prophanis actibus, & immundis operibus separetur, & ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris legitur scriptum: vbi dominus carnes cælitus dedit filiis Israel, & dicit: Sanctificamini in crastinum vt manducetis carnes, hoc ostendens quod nisi sanctificati essent prius, & mundi effecti, carnes eis non daret Deus. Hæc ille.

¶ Non esse credendum VVitcleff asserenti omnes ecclesie doctores à tempore donationis Cōstantiniane excæcatos fuisse.

Doctrina. VI.

S V M M A.

- 1 Donatio Cōstantini, quod non excæcauerit ecclesiam, ut dicebat VVitcleff.
- 2 Doctores sancti, quod possint falli de hominum iniquitate, non de fidei veritate.
- 3 VVitcleff insanum, & perfidum, non esse sequendum, de dotatione ecclesie, de sacramento altaris, de religione perfectorum supra Augustinum sciolum.
- 4 Præceptum antiquorum, quod semper sit congruentius non solum de fide, sed in quolibet tractatu sanctæ uite.
- 5 Ambrosiū quid mouerit, ut imbueret uirginem magis præceptorum exēplis, quàm regulis suis, & præceptis.
- 6 VVitcleff ad intelligentiam scripturarum iubet

amplecti philosophos, & præmittere sanctos & quod philosophi non sunt citandi catholico, sed sancti.

Vis item ferre poterit orthodoxus, fidem ecclesie tantis temporibus vitiatam vt à tempore dotationis Cæsareę vsq; ad VVitcleff, omnes sancti patres à religione domini magis

ac magis, continue declinauerunt, & sic ecclesia tam longeuus excæcata temporibus, errauit de fide, de sacramento altaris, & de paupere clericorum. Cum alijs fuge hæc homo dei. Præsumptio hæreticorum confingit ista, superbissimè iudicans omnes cæcos, Augustinum, Hilarium, Ioannem, & Hieronymum, & quoslibet sanctos patres, donec in nostrum hemisphærium, lux VVitcleff mendosa profiliit. Et isti, Christi Iesu mendacem faciunt prophetiam. Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Breuiter dico, omnes quotquot venerunt hæretici, sunt hoc laqueo deprehensi. Quia cum arguuntur, contra dicta men fidei ecclesie prædicare, quæ ab initio tradita per successiones presbyterorum, & plæbium, vsq; ad hæc tempora nostra, in ecclesia dei, circūquaq; diffusa durauit: ipsa eorum insania cadens in laqueum patentis mendacij, fingit omnes sanctos priores errasse, & ecclesiam fuisse deceptam. Hoc modo Donatus fidem ecclesie incarcerationi in Africa: hoc item modo Berengarius ecclesiam totā cōclusit in Francia: sed sanctus AVGV. breui vsus, & firma sententia: Si vra (inquit) vera, & nra falsa sunt, falli potuimus cū orbe terrarū, de hominum iniquitate, nō de fidei veritate. Hæc ille libro. 3. contra Petilianum ad Fidentium. A V T H O R. Ecce nunc VVitcleff. Augustinus falli potuit cum pluribus orbis terrarum, de hominis iniquitate, non autem de fidei veritate. Nolite se qui in sanum VVitcleff, & perfidum, de dotatione ecclesie, de sacramento altaris, de religione perfectorum, supra Augustinum sciolum, & putare Augustinum in Christi fide deceptum: quia falli potuit Augustinus cum orbe terrarum, de hominum iniquitate, non autem de fidei veritate. Nec tamen de fide, sed in quolibet tractatu sanctæ vitæ, congruentius est semper antiquorum præceptum: prout in principio secundi libri de sancta virginitate prætizauit, A M B. dicens: Quoniā infirmi ad monendum sumus, & impares ad docendum (debet enim is qui

Donatio Cōstantiniane excæcauit ecclesiam.

Falli de hominum iniquitate, nō de fidei veritate pnt doctores sancti.

Doctrina humana parū ad diuinam facit.

is qui docet, supra eum qui docetur, extollit) ne vel susceptum deseruisse munus, vel nobis amplius arrogasse videremur, exemplis potius, quam præceptis, putauimus imbuendam: licet amplius proficiatur ex emplo. Quoniam nec difficile quod iam factum est existimatur, & vtile quod probatum, & religiosum, quod hæreditario quodam paternæ virtutis vsu, in nos est successione transfusum. Hæc ille. AVTHOR. Videtis quid mouit Ambrosiū vt imbueret virginem, magis præceptorum exemplis, quam regulis suis & præceptis: quia quod ante nos, per sanctos patres factū est, aut institutum, hoc statim homini existimatur vtile, probatum, & religiosum esse, & quodam paternæ virtutis vsu, in nos esse successione transfusum. Sed quid trepidant catholici, sanctum & probatum esse, quod est patrum exemplum? Expecto ego audire, VVitcleff impingere tantam mendam deceptionis philosophis, quantam non veretur Christi sanctis ascribere. At credere potest, se velle magis reperiri philosophum, quam fidelem. Nā vt supra scribitur, hortatur in tractatu de fide, prætermittere sanctos: & consequenter ad intelligentiam scripturarum, iubet amplecti philosophos. Ex quanta ergo, parte est ipse dogmatista catholicus, dicente nihilominus sapiēte, quod iustum deduxit dominus per vias rectas: & ostendit illi regnum Dei: & dedit illi scientiam sanctorum, ne diceret philosophorum. Et iterum, ipsa sapientia. In plenitudine sanctorum detentio mea. Ostensurus dominus iusto suo, regnum Dei, in fide ecclesiæ, dedit illi sanctorum scientiam: vt eū duceret per vias rectas. Iste autem VVitcleff ducet eum per erroneam philosophiam Empedoclis, & metaphysicam Aristotelis: nec miramur, quia in cœtu sanctorum, deficerent ipsi testes. Sic itē egerat Iulianus hæreticus, cōtra quē AVGV. lib. 4. capit. 2. Habes ne ad huc quod contra nos de secularium literarum auctoritatibus garrias? sed si contra episcopos, eloquiorum diuinorum præclarissimos tractatores, pro isto (quem à te Deus auertat) errore, quaeriturus es: quid dicas, quo ve modo, illorum sanctitati resistas? Quid tibi erit Tullius, vt eum in hac sapientia, desipuissē, ac delirasse contendas? Tace ergo de illius generis libris, & noli nos aliquid inde contumeliosē docere conari: ne quorum te inaniter subleuari credis, eorum testimonijs comprimar. Hæc ille. Et id circo cap. 27. Obsecro te (inquit Augustinus) non honestior sit philosophia gētium, quam nostra Christiana: quæ vna est vera philoso-

phia: quando quidem studium, vel scientiæ amor, signatur hoc nomine. Hæc ille. AVTHOR. Ita obsecro te VVitcleff, non sit honestior logica, aut physica, quam nostra Christiana sanctorum tractatio. Nec dicas Christi fidem, per mille annos ante natiuitatem tuā, in patribus defecisse: & philosophiā gentilium incorruptam, à tempore Aristotelis, diu ante Christum, hætenus permanuisse.

¶ Non esse vocandos clericos Cæsareos, tametsi id nominis pudendum non est.

Doctrina VII.

S V M M A.

- 1 Clerici, & prelati catholici quod non debeant turbari, neque relinquere ecclesiam, etiam si ab VVitcleffis hæreticis uocantur Cæsarei.
- 2 Christus, quod Cæsaris nomini attulerit reuerentiam, iubens nominatim Cæsari dare, quæ Cæsaris erant.
- 3 Hæreticis antiquus mos, super nomine Cæsaris exasperare catholicos.
- 4 Imperator, filius ecclesiæ dicitur. Et dicitur intra ecclesiam, non supra ecclesiam esse.
- 5 VVitcleffis hæretici, quod sint peruersores patuli scripturæ, ecclesiæ, atque imperij: subdentes ecclesiæ ordines Cæsareis titulis, & in dedecus Cæsaris nomen gloriæ suæ ad externos obliquè deriuantes.
- 6 VVitcleff hæreticus, quod non solum presentes uocet Cæsareos, sed & sanctos antistites & patres, Augustinum, Ambrosium, Hilarium: &c. ut sit conformis Iuliano, & Pelagio, hæreticis.
- 7 Iulianus Imperator à Christi clericis tyrannidem suam exordiēs, quod eos domibus, & priuilegijs suis spoliauerit.
- 8 Constantinus Imperator disponens res clericorum unicuique ciuitati, prospexit, ut clerici sufficientia emolumenta perciperet.
- 9 VVitcleff probauit, quod fecit aduersus clericos Iulianus.
- 10 Iulianus, Iudæi, & VVitcleffis, quod sint terni raptores, in eiusdem ternæ blasphemie massa cōcordes.
- 11 VVitcleffis, quod debeant dici apostatae à principe suæ hereseos, non Cæsarei.

Clamant

Lament impij VVitcleffis, & in paginis suis scribunt, clericos, & prælatos catholicos, esse Cæsareos. Tu autem homo Dei noli turbari, tamquam ideo relictur ecclesiæ: sed fuge proteruiam. Iniuriam duplicat, & hæresim suā non minuunt: quia contumeliam clericis intētant, de nomine Cæsaris, & Cæsari derogāt in contumeliam clericorum. Nouerint contemptores, nomē Cæsaris gloriosum, sub descriptione cuius, & huius nominis attestatione certissima, Rex gloriæ, carnis sumpsit initia: qui electos suos antē descriperat in æternitate. Huic nomini Christus attulit reuerentiam, iubens nominatim, Cæsari dare quæ Cæsaris erant. Huic item Paulus non modicum detulit, cum Cæsarem appellauit. Hunc primitiuæ Ecclesiæ sancti, quāuis paganum, & persecutorem sanctorum, sic decreuerunt accipere, quasi institutum eis, à domino. Vnde TERT. in suo apologetico cap. 34. Quod ego amplius de religione, atque pietate Christiana in imperatore: quem necesse est suspiciamus, vt eum quem dominus noster elegit, vt merito dixerim, noster est magis Cæsar à nostro Deo constitutus. Et infra, Si homo sit, interest homini Deo credere: satis habet appellari imperator: Grande, & hoc nomen est quod à Deo traditur: negat illum imperatorem: qui Deum dicit. Hæc ille. AVTHOR. Antiquus est mos hæreticis super nomine Cæsaris, exasperare catholicos, & quando possunt pro se ad sanctorum inuidiam, quando hoc non possunt, impatientia strangulati, Cæsaris semper nomen obtendunt iniuriæ, prout Arrianos notat AMBROSIO. libro. 7. epistoliarum, epistola contra Auxentium. Semper ne de Cæsare, seruulus Dei, inuidia commouetur, & hoc ad calumniam sibi arcescit impietas, vt imperiale nomen obtendat: & possint dicere, quod eorum non habeant sacrilegium, quorum imitantur magisterium. Hæc ille. Sed infra versus finem epistolæ moderatur, AMBROSIO. reuerentiam debitam Cæsari, cum Ecclesia Christi, & priuilegio clericali. Accipiant, inquit, obedientiæ magistrum, cui nos inhaeremus, dicentes iis: qui nobis de imperatore inuidiam faciunt. Solum quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo: tributum Cæsaris est, non negatur: Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non adiicitur: quia ius Cæsaris non potest esse Dei

templum. Quod cum honorificentia imperatoris dictum nemo potest negare: quid enim honorificentius, quam vt imperator filius Ecclesiæ esse dicatur: quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur imperator: intra Ecclesiam non supra Ecclesiam est. Bonus enim imperator quaerit auxilium Ecclesiæ, nō refutat. Hæc ille. AVTHOR. Monstrant ergo VVitcleffis hæretici, se patulos peruersores: peruertunt enim scripturam, peruertunt Ecclesiam, imperiumque peruertunt: dum Ecclesiæ ordines subdunt Cæsareis titulis, & in dedecus Cæsaris, nomen gloriæ suæ, ad externos obliquè deriuāt: dicent, sed dotationes, & dotationis suæ munera vos transformant: vnde & nomen in vos cum forma conueniant. Non in nos tantum, sed in cunctos sanctos antistites, quos hæc dona Cæsaris tetigerunt, hanc struis contumeliam nominis, vt vocitentur Cæsarei. Et erit Syluester Cæsareus, Marcus, Iulius, Liberius, Damasus, Ciricius, Anastasius, omnes Cæsarei, sacerdotes. Sed quos dices eos fuisse, quibus ante istos, & hunc Cæsarem, possessionibus suis retentis, agrorum, domorum, & rerum immobilium diuitiæ redundabant? Dixi tibi in libro. 4. de Urbano sancto qui hoc instituit fieri. Cui in eadem rerum forma successerunt Pontianus, Antherus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Syxtus, Dionysius, Felix Eutitianus, Caius, Marcellus, Eusebius, Melchisedes: omnes sancti patres, & omnes fere martyres: & sine Cæsare, & ante Cæsarem possessores, & ante Syluestrum vnā cum sacerdotibus, & clericis qui tunc in staurabant ecclesias, dotem quam poterant retinebant. Si isti non à donis Cæsaris possent esse Cæsarei, iam prouide istis nomen, & Ecclesiæ Christi per tuam blasphemiam sacerdotestripharios, & clericostripertitos. Adde, & his sanctos patres, Augustinum, Ambrosium, Hilarium, Ioannem, quos omnes, quia ministrauerunt donaria Cæsaris, audeas appellare Cæsareos: sisque conformis Iuliano magistro tuo, Pelagio hæretico, quem propter falsas imputationes suas inuitauit AVGVSTI. vt tot sanctos patres simili causa cogente diceret Manichæos, libro. 3. contra Iulianum, capit. 13. Si (inquit) per sanctos Antistites Dei, memorabilesq; doctores: Irenæum, Cyprianum, Retitium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, constituerunt Ecclesiam Manichæi: dic mihi

hi Iuliane quæ te peperit vtrum casta, an vero meretrix in lucem quam deseruisti per verum gratiæ spiritalis enixa est: an vt dogmata Pelagiana defendas, coniugis Christi, & tuæ matris viscera, instinctu nepharij, non erroris, sed furoris infamas. Vsq; adeo enim cõtra vetustam pulchritudinem Saræ, non inuenit quod nouitia deformitas mentiatur: vt tot episcoporum, gloriosorum, catholicorũ, in tanta sententiarum suarum manifestatione, consensum in quibus sint ne Manichæi, necne, nõ audierunt, Manichæorum blasphemia criminetur. Hæc ille. A V T H. Hac ipsa serie orationis, & rationis eius retenta, paululum nostris terminis intronmissis arguatur, V Vitcleff Si per sanctos, antistites Dei memorabilesque doctores tam orientalis quam occidentalis ecclesiæ, Cyprianum, Aurelium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Basilium, germanumque eius Gregorium Nicenum, Martinum, Nicolaum, Epiphanium, Joannem Chryostomum, Innocentium, & Fulgentium, summosque pontifices, quos supra recolimus constuprauerunt ecclesiam Manichæi sint sacerdotes Cæsarei: dic nobis V Vitcleff, quæ te peperit, vtrum casta an meretrix: an vt falsa dogmata tua defendas, matris tuæ viscera, instinctu furoris infamas. Vsq; adeo non inuenit quid nouitia tua deformitas mentiretur, nisi tot episcoporum gloriosorum catholicorum in hac dotatione consensum, Cæsareorum blasphemia criminetur. Omnes isti de dote Cæsaris quam acceperunt, vixerunt & ministrauerunt ecclesiis. Omnes ergo isti patres innumeri, criminantur, blasphemantur, condemnantur præuicacatores euangelij & sacerdotes Cæsarei, ex ore vni nouelli satellitis, prætextu huius Euangelici: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cum ante istos peruenit quam stolidus, quæ ignarus, putas vincendus est legibus nec stupet. Et quia superiori li. 5. vbi de sacramento ordinis scripseram, probaui eos omnes à Cæsare Iuliano, Cæsareos, pro eo quod eius apostaticam peruersitatẽ in hoc errore sequuntur; & alij. Iam & Manichæos & Iudæos esse simili ratione conuincam: vnde ipse Iulianus ab ipsis Christi clericis tyrannidem suam exordiens, eos bonis, & priuilegijs spoliavit, retorquens in eos hoc idem quo iam V Vitcleff vititur, contra nostros. CASSIODO. scribente lib. 6. tripertitæ historiæ, capitul. 7. Clericis (inquit) omnia priuilegia, honores cõsuetudinesque subtraxit, & leges positas pro

eis soluit. Ipsosque curiæ tradidit, simul & virgines, atque viduas, quæ pro penuria inter clericos pascebantur, iussi exigi ea quæ dudum à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res clericorum vniciquæ ciuitati prospexit, vt clerus sufficientia emolumenta perciperet: & hoc lege firmavit: quod hætenus mortuo Iuliano seruatur. Hæc ille. A V T H O R. Ecce quod Iulianus fecit, V Vitcleff probauit, vtique hac vna authoritate contentus: Qui non renunciauerit &c. Quia quæ V Vitcleff de veteri lege pro paupertate Leuitarum assumpsit, si respondeatur soli legi congruum fuisse, nõ gratiæ: nihil habet quod sumat contra clericos, nisi quod Iulianus accepit. Nisi quis renunciauerit &c. Et in hoc fatebatur iustitiam habere Iulianum, & verum sensum euangelij Iesu Christi: sicut quidam dixit hæreticus Doctus quem alloquens A V G. hoc versu psal. 37. Qui ceciderit non conturbabitur. Recito (inquit) preces ad apostatam imperatorem cui dixisti, quod iustitia sola apud eum locum habet. An forte apostasia Iuliana, pars euangelij tibi videtur? Ecce mendacem teneo.

Hæc ille. A V T H O R. Dicis sacerdos apostate, dic V Vitcleff Cæsaree: si apostasia Iuliani tyrannizantis in clericos, pars euangelij tibi videtur, nunquid in hac re sola iustitia apud eum locum habet, & apud Constantinum iniustitia? Atqui euangelium non dicit, Nisi quis clericus aut sacerdos: sed absolute, Nisi quis renunciauerit omnibus nõ potest meus esse discipulus: ideo apud Iulianum tuum completa iustitia locum habuit, quia ad eam paupertatem compulsi, non tantum clericos, sed & quoslibet Christianos, sic spoliatis omnes; sicut & prius clericos spoliavit: inferens semper sic statuisse magistrum eorum quod nisi quis reliquisset omnia, non posset eius esse discipulus. Permisitque Iudæis hoc idem facere Christianis: quos fouit, liberos quoque fecit, & eis ob inuidiam Christianorum Hierosolymam tradidit, vt ibi Cassiodorus scribit, Qui iam alumni facti perfidi Iuliani antiquum furorem, ad rapinas bonorum fidelium innouare coeperunt in synagogis suis, sub nomine Nazæorum, sicut & Iulianus ipse sub nomine Galilæorum: vt dolenter scribit HIERO. lib. 1. commentariorum super Amos, textu, Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non corripiam: Quod de Esau & Iacob diximus, referamus ad Iudæos, & populũ Christianum. Illi etenim terreni & sanguinarij persecuti sunt fratrem suũ Iacob qui

qui eos supplantauit & abstulit primogenitorum: & persecuti sunt in gladio, ita vt substantias, possessionesque; credentium, publicè raperent, quod in Apostolorum actibus legimus. Et violauerunt matrem suam, & iura naturæ: oblitique sunt matris suæ Rebecca, quæ interpretatur patientia, & simul eos generauit in Christo: & antiquum furorem & iracundiam tenentes, vsq; hodie in synagogis suis, sub nomine Nazæorum, blasphemant populum Christianum: & dummodo nos interficiant, volunt igne comburi. Hæc ille. A V T H O R. Ecce raptores terni in eiusdem ternæ blasphemæ massa concordēs, Iulianus, Iudæi V Vitcleff. Sub nomine Galilæorum spoliati Iulianus fideles, sub nomine Cæsareorum V Vitcleff. Addamus his tribus sceleribus Edom, Manichæos: vt Deus secundum prædictam prophetiam super quatuor non conuertat ipsos hoc errore detentos: sic Augustinus redarguit. libro de moribus ecclesiæ cap. 65. A V G. Quid calumniamini quod fideles iam baptisate renouati procreare filios, agros & domos, pecuniamque; vllam possidere non debeant. Permittit hæc Paulus. Et infra cap. 66. Qui lucem scripturarum vanis umbris obnubilare conamini nolite iam dicere cathecuminis licere vt coniugibus, fidelibus autem non licere: Cathecuminis licere habere pecuniam, fidelibus non licere. Nam & multi sunt qui vtuntur, tanquam non vtentes. Hæc ille. A V T H O R. Gaudeant V Vitcleff tot se iam habituros in errore confortes: sed vt à potiori quoque nomen accipiant, quia Iuliano Cæsari in Christianorum potissimè clericorum expropriate conueniunt omnes etiam V Vitcleff: à principe suæ hæresos non Cæsarei sed Apostatæ dici debent.

Ornatus & ritus solennes ecclesiæ ritè esse institutos.

Doctrina VIII.

S V M M A.

- V Vitcleff, quod de ritibus, & moribus honestis quos in sacramentis celebrandis, aut in sacris dispensandis ad laudem Dei inuenit ecclesiæ, dicant prælatorum auaritiam sapere, & ambitum sacerdotum.
- Christus, quod notatus fuerit ambitus à Phariseis, & scribis.

- Christus, quare nudatus pristinis uestibus, fuerit indutus Chlamyde coccinea.
- Clero quæ sint obseruanda.
- Tradita à domino, & ab Apostolo, quod nõ omnia sint scripta.
- Apostoli, seu ecclesiæ primitiue principes, quæ non euaserint auaritiæ, quæstus, & commodi notam.

Xacerbauerent itè V Vitcleff eloquia Dei frequenter populum commouentes in prædicationibus & priuatis tractatibus quod omnes honesti ritus & mores, quos in sacramentis celebrandis aut in sacris dispensandis ad laudem Dei inuenit ecclesiæ, prælatorum auaritiam sapiunt & ambitum sacerdotum: inde docent populos spernere dies festos, ornatus ecclesiæ, sacras orationes in missis assignatas officijs, sanctificationes uestium, habitus sacrorum vsibus applicitos, & quicquid ad eximium Dei cultum, sanctorum peritia, suggerente Deo, constituit, in auaritiam clericorum peruertunt. Tu autem homo Dei hæc inter omnia mala fuge, sciens primò seruo sufficere, si sit sicut dominus eius. At nunquid impij Pharisei & scribæ cum sacerdotibus Iudæorum, hoc crimè ambitus terreni imperij obiecerunt in Iesum, dicentes eum prædicare, signa ostendere, vt se regem statuat Iudæorum? Quod Romani milites pluries audiendo tandem ad illudendum assumpserunt dicentes ei, Aue rex Iudæorum: prout notat HIERONY. in cõmentario super Matthæum in eundem locum. Milites, inquiens, quia rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei Scribæ & sacerdotes crimen obiecerunt, quod sibi in populo Israël vsurparet imperium: hunc illudentes faciunt, vt nudatum pristinis uestibus induant chlamydem coccineam pro ruffo limbo, quo reges utebantur veteres: & pro diademate imponant ei coronam spineam: pro sceptro regali dent calamum, & adorent quasi regem. Hæc ille. A V T H O R. Iam Phariseos istos non cernimus: sed loco ipsorum hæretici surrexerunt, qui etiam sicut Pharisei à diuisione dicuntur. Ipsorum Scribæ, Christi scripturas legentes, ipsorumque Lollardici sacerdotes funesta sacra tradentes, iam vnà contra sponfam Christi, corpus Christi, sicut illi cõtra Christum, machinas construunt & eisdem. Eandem auaritiæ notam in Christum, vt regnet: & in ecclesiã, vt insatiabiles quæstus assumat, aspergunt. Sequuntur magistros suos discipuli dociles

Cæsarei nõ dicuntur ob dotem catholicici.

Ambitus notatur Christus.

ciles. Quomodo autem imputationem istam possent rectores ecclesiarum euadere quis docebit? Dicent forsā, vt solent, Tenete nudas obseruātias, quas Christus probauit, & primitiua ecclesia. Interrogo ego vbi eas inueniam, si non hæ sunt, quas tradidit ecclesia? Dicēt, In euangelio & scripturis. Sed vbi euangelium dicit, aut scriptura Canonica, quod tantum huc modum celebrandi vel baptizandi, aut psallēdi Christus seruauit, Euangelista dicente in eodem euangelio multa fecisse IESVM, quæ nō sunt scripta in libro hoc: & Paulo item dicēte, Tenete traditiones quas tradidivobis, siue per personam, siue per epistolam? Qua fronte igitur imperiti isti compellent ecclesiam ad hoc solum seruandum, quod scriptum inueniunt, quando nulla scriptura dicit hoc solū, & nihil aliud fecisse, vel dixisse Christum, non alios Apostolos: immo multa alia eos statuiffe confirmat, quæ cum ecclesia seruat rite obseruat: & ipsi temerè dimittentes, contra Christi monita & Apostolorū eius, damnationis suæ focos accumulāt. Sed nedum ad hoc, quod interrogō, satisfacit dicens: Tenete nudas obseruātias primas Christi, & sanctorum. Non enim dico Christum eas conseruasse, & tamen auaritiæ notam, quam nobis imponitis, nō euasit. Nec dices de Apostolis: nec tamen euaserunt & ipsi. Vnde iudex quidam Paganus scribens contra Christianos libellū, dicit Apostolos Christi piscatores fuisse & pauperes: & ideo talem feminasse doctrinam notissimi questus: prout tradit LACTANTIUS lib. 5. diuinarum Institutionum cap. 2. Bene inquiring, quod nihil dicit aut nihil intellexit: tantū enim abest à diuinis literis repugnantia, quantum ille abfuit à fide & veritate: præcipuè quia Petrum, Paulumq; lacerauit, cæterosq; discipulos, tanquā doctrinæ seminatores, quos tamen rudes & indoctos fuisse testatus est. Nam quosdam eorū piscatoriæ artificio fecisse quæstum cum ægrè ferret, quod illam rem non Aristophanes aut Aristarchus cōmentatus sit &c. Et sequitur in ca. 3. Non igitur quæstus & cōmodi gratia religionē istam cōmentati sunt, quippe qui præceptis & re ipsa, ipsam vitam sequuti, quæ & voluptatibus caret, & omnia quæ habentur in bonis, spernit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce principes ecclesiæ primitiua post Christum notantur ex sola prædicatione, nota quæstus & cōmodi, cū tamen pauperrimi viri cuncta spernerēt, quæ haberi possent in bonis. Nec apud gentiles tantū, sed etiam apud Christianos Corinthios Paulus ad hoc purgandum, solebat instare sollicitus, & miro modo, cū nec quicquā ab

ipsis accipere: sed quia magno dolo eū putare possent hoc facere, & ipsi tā grata merita, maiori quā offerebāt, munere cōpēsarēt: propter hoc se purgare volens interrogat, Ego nō grauauī vos, sed vt astutus dolo vos cepi. Vbi in expositione solēni AMBROSIVS. Omnia quæ possent ex aduerso proponi non tacet, vt se purget per omnia: quia nihil per circūuentionem egit apud eos, sed in simplicitate semel sibi prospiciēs duplici genere, vt & apud Deū prouideret, & hic cēsum eorū nō quæreret. sibi autē hoc sufficeret quod à domino promissum est in futurū. Forte enim suspicārēt illū contēpisse, quia parua erāt quæ offerebātur, vt maiora cōsequeretur, & circūspiciens merita sua, non pecuniā refutaret: sed numerū, indi gnū se existimās, cōtemneret. Sequitur. Quod compositū Apostoli astutia intelligerēt, vt quæ egit non per cōtemptum, sed per auaritiā egisse probaretur. Hæc ille. AVTHOR. Nolite ergo in ministeriis vestris turbari sancti Præsules nolite sacerdotes Christi aut religiosi viri & predicatores egregij. Non sic circūferamini omniventofo verbo suspicionis heretici: vt sacramētales orationes & ritus, quos sanxit ecclesia, dimittatis. Qui iudicat vnūquēq; nostrū, qua cōsciētia rē formet, dominus est. Sed proinde minimū est viris catholicis, vt ab heretico iudicetur vel ab humano die: quia quicquid qualiter cunq; fecerit apud impiū VViticulstā, auaritiæ vel alterius mali suspiciosa imputatiōe nō carebit. Igitur erat (vt dixi) quod Apostolus de eo scribens ait, quod sit superbus nihil sciens, sed languens circa pugnas verborū, ex quibus lites, blasphemix & suspiciones malæ, & cōflictationes hominū mente corruptorū. Et vt alibi dicit. Omnia munda mundis: coinquinatis autē & infidelibus nihil mundū: sed & coinquinatæ sunt eorum mens & cōscientia, cū sint abominati & incredibiles ad omne opus bonū reprobī, omnes homines ex seipsis metientes: Deus autē solus est, cui dici potest: Tu cognouisti semitas meas. Vnde AVGV. in expositione illius Psalmi. Quis autem nouit vias istas hominis, fratres mei? nullus verè, nisi ille, cui dictū est, Tu cognouisti semitas meas. Oīa enim facta humana ante oculos hominū, incertū est quo corde fiāt. Quod multi impij, metiētes nos ex semetipsis, dicūt de nobis, quæ ista in ecclesia quærimus? honores laudes, vtilitates tēporales? Quod multi dicūt ppter hoc me loqui vobis, vt acclametis & laudetis me, & hūc habere me finē, & hāc intētionē cū loquor? Et quomodo eis ostendam non ea intentione me loqui. Restat vt dicam, Tu cognouisti semitas meas.

Quomodo

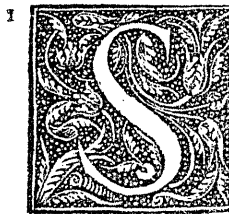
Quomodo enim illi sciūt quod nec vos scitis? Neq; enim ego meipsum iudico, qui enim iudicat me, dominus est. Hæc ille.

¶ Signa exteriora & ceremonialia nō esse tollenda eò quod signata sint potiora.

Doctrina IX.

S V M M A.

- 1 Argutia, & repagulum generale VViticulstæ contra sanctos ritus, & sacramentales, uel religiosas obseruantias.
- 2 Triticum, & Lolium, de quibus in euangelio, quid denotent.
- 3 Deus cum sit prior ad ueniam, quàm ad uindictam, tolerat minora bona.
- 4 Christus, quare tolerauerit Iudam.
- 5 Christus, quod malum toleret, ne bonū destruat, aut deseratur.
- 6 Christus, quid in Phariseis redarguerit. Et quomodo oporteat maiora facere, & minora non omittere.
- 7 Rabanus quid dicat super dictum Christi, Munda prius quod intus est, & deinde id, quod de foris est, munda.
- 8 Deus, quod utranq; naturam ad honorem suum, mundari desideret.
- 6 Maius quomodo sollicitè custodire iubemur ut id, quod minus est, omnimodè compleamus.
- 10 Gregorius quid dicat super illud Ezechielis ubi mensarum labia metiebantur palmo. &c. quomodo maiora præponderat, sed minora non abiicit.

Vp̄est adhuc vna fundamentalis argutia nostri VViticulstæ, contra sanctos ritus & sacramentales, uel religiosas obseruantias repagulum generale, quam volo cognoscat & cognitam fugiat homo Dei. Solet enim dicere irreligiose, Isti præponderāt ritus signorū, & traditiones humanas, expressis in lege domini, & obseruantia mandatorum: Melius ergo est sine signis introductis ad onus ecclesiæ, obseruare purè traditiones Christi & Apostolorū: quia signata per se sufficiunt sine signis, sicut per tonsam coronam, signatur nuditas tēporalium bonorum in clericis: per albam, mū

ditia carnis in presbytero: per mitram, diligēs studium vtriusq; testamenti in episcopo: per cappam latam, latitudo charitatis in religioso. Sed in his signis seminantur spissa mendacia. Tollantur ergo, quæ sic præponderant obseruantix mandatorum: tollantur basilicæ ecclesiarum, in quarum fulgore plus nimium gloriantur: tollantur dedicationes earum, tollantur preces canonis in missa, ritus ordinandorum, baptismi, poenitentix, & omnium sacramentorum. AVTHOR. Quis huic argutiæ Lollardinæ fidelis aures suas exponat, quàm de abyssu hereticæ mentis suæ sine probatione catholicæ legis, immo Christi iusioni planè contrariam exufflat? Ecce serui patrifamilias, lolio deprehensio in agro tritici, dixerunt, Vis, imus colligimus illud? respondit, Non: sed finite vtraq; crescere vsque ad messem, ne forte extirpantes zizaniā eradicetis similitè & triticum. Istud triticum est sacer ritus sacramentalis, aut vestis sacra, vel præclara basilica ad Dei cultum facta, si præponderentur diuino cultui, ipsa præponderantia lolium est, ne triticum sacri ritus aspernas. Ne præponderantiā fugias iubet Christus: immo potius finite vtraque crescere, sacrum cum execrato, decus virtutum cum vitio, quousq; veniat messis, diuinæ scilicet inspirationis, aut euangelicæ prædicationis, quæ culpam crescentem demetat in gladio verbi Dei, & sacra construat. Plus ergo pater amabilis, quod honestum est, diligit, quàm quod inhonestum est abhorreat: pro cuius incolumitate seruanda, tolerandum iudicat in honestum: sic tolerauit, Iudam in dispensatione, quem sciuit plus furto suo, quam pauperibus indulgere. Non enim quandoque cū fauo VViticulstæ officium dispensationis destruxit, non loculos dissipauit: sicut nec officium prædicationis, quam ille per suam hypocrisim maculauit, præponderans in eo suam auaritiā, honori Dei, & animarum saluti. Si ergo malum tolerat Christus, ne bonum destruat aut deseratur, quis bonum minus, cū maiori bono non efficiet ordine seruato, cum præponderatione maioris? Lege euangelium Christi per loca, donec venias ad octauū, Væ. Phariseorum, vbi redarguens illos, quod præponderarent iuramentum in aurum templi, templo: in donum altaris, altari: non iussit templum tolli vel aurum, vel altare, vel donum: sed præponderationem peccatricem redarguit, & docuit aurum esse sanctum & venerandū ex tēplo, & donum ex altari: & per hoc vel in altari præstantius iuramentum. Increpat eos itē, quod calices & paropides diligenter munda-

B 2 rent,

rent, cum ipsi essent intus pleni rapina: nō ius sit rumpere calices, aut non de cætero munda re paropside: sed signata signis adaptans, mūda (inquit) prius quod intus est. Culpat item grauius, quod decimabāt mentā, anethum & omne holus, relinquentes iudicium & misericordiam, quæ sunt grauiora legis. Et quid censuit? Nunquid dimittere istas decimationes, quas sic præpōderarūt grauiorib⁹ legis? Planē non. Dicit enim, hæc oportuit facere, & illa nō omittē. Ex hac practica Saluatoris attendat Christi fideles, si præponderet quis fulgentē ecclesiam, aut preciosam crucem, aut precem solennem, aut tantum suauem, grauioribus legis Christi, neutrum contemnerē: sed pondera reformare, habens semper præ oculis, quōd hæc oportet facere, & illa non omittē, honorem Dei, scilicet præcipuē cogitans & licitos ritus, & signa exteriora ordinata perficiens. Sic enim & Christ⁹, qui iussit orare patrē in abscondito, signa tamen exteriora mandauit, dicens: videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui est in cælis. Mundemus igitur prius quod intus est non tantum, sed etiam per exteriorem cultum in preciosis vestibus, sacris ædificiis, picturis, & vasis, etiam quod foris est, vt honoretur Deus in omnibus. Sic enim Christus ait, munda prius quod intus est, & deinde id quod de foris est, munda. Super quod in expositione Matthæi R. A. B. A. N. V. S. Hoc est munda prius cor & conscientiam à concupiscentia & prauis desideriis, à fraude & dolo, quā foris sis ostendens per opera sanctitatem. Stulti, nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit? Qui (inquam) naturam hominis fecit, vtramq; mundari desiderat. Hoc contra Manichæos, qui animam tantum à Deo, carnem verò putant à Diabolo creatam. Hæc ille. A. V. T. H. O. R. Nec hoc tantum contra Manichæos, sed sequentiū contra VVitleff, qui non mūdauerit corpus corporalibus signis, quia sufficit animam mūdari signatis: cum tamen Deus ad honorem suum vtranque naturam mundari desideret, qui fecit. Stulti (inquit) nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit? Et quamuis corpus minus est, anima verò maius: & quamquam quidam præponderant corpus animæ, non ideo iubet corpus abicere: sicut dicit Christus in euangelio? Nonne corpus plus est quā esca, & anima quā vestimentum? nec tamen præponderantes escam corpori, aut animæ vestimentum, iubet abicere regulariter vestimentum & escam. Ita quoq; maius sollicitē custodire iubemur: vt id quod

minus est, omnimodē compleamus: scientes illud esse Sapientis, Qui minora contemnit, paulatim decedit. & illud Palladij, Vbi exteriora non coluntur agrorum, interiora non vacant periculis: ideo super illud Ezechielis. Vbi mensarum labia metiebantur palmo Homilia. 3. 10
GREGORIVS. Pensandum quippe, quod in palmo digitus maior ac minor tenditur: quod verò in maiori ac minori digito, nisi magna & extrema actio designatur? Palmum verò mensæ in labio habeat, quatenus in doctorum suorum prædicatione auditor euigilet. Et sic eorum admonitione opera magna faciat, vt agere & minima non omittat: sic minimis intentus sit, vt piger in agendis maioribus non sit. Vnde per euangelium veritas dicit. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui decimis mētham & anethum, & cyminum, & relinquitis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittē. Per iudicium quippe & misericordiam & fidem, maior digitus operationis ostenditur: per mētham verò anethum & cyminum, digitus procul dubio minimus figuratur. Hæc ergo oportuit facere & illa non omittē: quia si opus nostrum palmo metiri volumus, sic necesse est, vt tendatur minimus, quatenus maior digitus non abstrahatur. Hæc ille. A. V. T. H. O. R. Ecce maiora præponderat Gregorius, sed minora non abiicit: immo sic magna opera faciat (inquit) vt agere minima non omittat. Ita semper vsque ad hæc tempora fuit & est doctrina catholica.

Non solum prælatos Ecclesie
in primitiua Ecclesia, sed
etiam in omni tempo
re audiendos esse.

Doctrina X.

S V M M A.

- 1 Excusabiles qui sint à peccato infidelitatis.
- 2 Christus, quod per Ecclesiam suam uenerit ad gentes, & per Ecclesiam loquatur gentibus.
- 3 Christi dictū in Cruce, scilicet, Pater ignosce illis &c. quod non ad Crucifixores tantum, sed ad Paulum postea se uientem pertinuerit.
- 4 Potestas ligandi & soluendi, quod non Petro tantum, sed in Petro ecclesie data erat.
- 5 Hæretici uiri prima notitia quæ sit.

Cyprianus

- 6 Cyprianus quid dicat contra hæreticos, & schismaticos.
- 7 Euangelia quod spernantur, si facta Ecclesie spernantur.
- 8 VVitleuista fingentes Christi pauperiem honorare, quomodo noluit modernis clericis & sanctis Christi credere, sed Christo soli.
- 9 Episcoporum uitia ex Cypriano tanguntur.
- 10 Obediendum quod sit Præpositis, etiam discipulis
- 11 VVitleff uox dicens se nolle præpositis obedire.
- 12 Christo, & Petro similes prælatos exigunt VVitleuista, ut eis obediant.
- 13 Ecclesiam quod contemnant infanti.
- 14 Errores VVitleff describuntur.
- 15 Ecclesie gloria.
- 16 Ecclesie quare sunt diuersæ.
- 17 Angeli, quod in aliquibus ab Ecclesia doceantur.
- 18 Ordo docendi Principatus, & summæ Potestates describitur.

ORSAN non omnes hæretici tam planē stultescunt, sed dicent (occultius tamen idem) quod sanctis antiquis bene credunt, & quod fidem habeant documentis maximè illorum, qui in primitiuis docebant ecclesiis. Præsentis autem temporis episcopis & clericis non tenentur fidem dare docētibus, aut eorum stare decretis: quia dote Cæsarea & aliis cōsuetudinibus sunt subuersi. Tu (dico) homo Dei hæc fuge, noscāq; ideo dixisse Christum, Matthæi. 15. suis discipulis, pro gentibus, ad quas misit illos prædicare uerbum suum: Si sermonem meum serua uerint, & uestrum seruabunt: & ne dicerent hæretici, sed non uestrum, qui hodie estis sacerdotes: immo cunctorum clericorum, sermonē Christi in eodem discipulatu loquentium: sicut dicit Chrysostrōmus, Ea quæ loquutus est Scribis Christus de ædificantibus sepulchra mortuorum, non tantum illis tunc præsentibus, sed post modū nascituris dicit: quia si solis illis hæc dixisset, dicta fuissent, non autem scripta: dicta propter illos, scripta propter istos. Homilia. 42. imperfecti. Multo magis qui ad potestatem uerbi pertinent, in ecclesia omnibus nunc sacerdotibus in forma Christi promerētibus pertinet quod dicit, Si sermonē meū seruauerint, & uestrum seruabunt. Sicut illud quod sequitur, Nunc autē excusationē nō habet de peccato suo, sicut A. V. G. V. ibi sup. Iohā. 89. præmittens illos ad quos nō uenit Christus. Respondeo (inquit) illos habere excusationem nō

de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quod in Christo non crediderunt ad quos non uenit, & quibus non est loquutus: sed non in eo sunt numero ij, ad quos in discipulis uenit, & quibus est loquutus per discipulos, quod est nunc facit: nam per ecclesiam suā uenit ad gentes, & per ecclesiam, loquitur gentibus. Ad hoc enim pertinet quod ait, Qui uos recipit, me recipit, me recipit, & qui uos spernit, me spernit. An uultis (inquit) Apostolus Paulus, experimentum accipere eius, qui loquitur in me Christus? Hæc ille. A. V. T. H. O. R. Et ita sicut quod Christus in cruce dicit, Pater ignosce illis, non ad crucifixores tantum, immo etiam ad Paulum pertinuit postea se uientem, secundum Augustin. in lib. de symbolo ante mediū. Et sicut quod potestas ligandi & soluendi nō Petro tantum, sed in Petro, ecclesie data erat, author est Augustinus super Ioannem Homilia ultima ita non dubium est, cunctis dictum esse sacerdotibus, pro auerfantibus sermones Christi: Qui uos spernit, me spernit. Quomodo enim sint sermones Christi in ore eorum, qui nec sermonem Christi seruauerunt? Et hæc prima notitia uiri hæretici, si sacerdotes contemnit, si clericos Christi, & ecclesiam eius spernit: quod spernat & Christum. Vnde uenerabilis senex Cyprianus lib. contra hæreticos & schismaticos CYPRIANVS. An esse sibi cum Christo uidetur, qui aduersum sacerdotem Christi, facit? Qui à clericis eius, societate se secerant? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, in obsequiis seruus, filius impius, frater inimicus: qui contemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audeat aliud altare, precem alterā, illicitis uocibus facere, dominicæ hostiæ ueritatem per falsa sacrificia prophanare. Nec scit, quoniam qui contra Dei ordinationem nititur, ob temeritatis audaciā diuina animaduersione punitur: sicut Chore & Dathan, & Abiron, qui contra Moysen & Aaron sacerdotes sacrificandi licentiam uendicare conati sunt, poenas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compaginibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque uiuentes recedentis soli hiatus absorbit. Nec tantum eos, qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta eiusdem furoris participes & comites, qui coagulati cum eisdem simul ad audaciam fuerat exiens à domino ignis properauit tione consumpsit: ostendens cōtra deum fieri, quicquid

B 3 improbi

Maiora oportet facere, & minora non omittē.

¶ Alias, coadunati.

improbi fuerint, ad destruendam ordinatio-
nem Dei, humana voluntate conati. Hæc ille.
A V T H O R. Et postea dicit illis peiores hos
lapſos in fide, qui Christum coram persecuto-
re atterriti pœnis, negauerint. Vides igitur
quantum crimen est in fidem, contemnere sa-
cerdotes: non tamen deerunt eis excusationes
in peccatis, Primò solent dicere, Sed de fide-
libus hoc tenet, & in hoc (inquiunt) sequitur do-
minum nostrum Iesum Christum: in his autè
quæ contrariè agunt quis obedire iubebit?

Euangelia
ſpernuntur
ſi facta ec-
cleſiæ.

Quæſo ergo, quæ sunt aut qualia requiris, vt se
quantur: Nunquid pro dote contendis, quam
Christus non habuit, ideo reiicis iam haben-
tes? Quomodo ergo non benefecerint, qui
ſcripta euāgelia contempserint, cum ſcripto-
ribus? ſicte Christo ſoli ad hærentes, qui euan-
gelium non ſcripſit: ſicut habet Auguſtinus.
retractationum capitulo. 42. ſuper lib. de con-
ſenſu Euangelistarum, A V G V S T I N V S. Pri-
mus (inquiens) liber aduerſus eos ſcriptus eſt,
qui tanquam maximè ſapientem Chriſtū vel
honorant, vel honorare ſe fingunt: & ideo no-
lunt euāgelii credere, quia nō ab illo illa cō-
ſcripta ſunt: ſed ab eius diſcipulis, quos exiſti-
mant ei diuinitatem, qua crederetur deus, er-
rore tribuiſſe. Hæc ille A V T H O R. Ita VVitcleff.
putates modernos clericos & ſanctos
Christi, iam mille annis & amplius, errore do-
tem eccleſiæ occupare, fingentes Chriſti paupe-
riem honorare, illis nolunt credere, ſed Chri-
ſto ſoli, ſicut iſti heretici nec Chriſti diſcipulis.
Qualiter iam, excuſare vos poteſtis & eis excu-
ſationem abripere? Chriſtus non ſcripſit, ſcrip-
ſerunt Apoſtoli, quod ſi nō in hoc Chriſto cō-
trarij: Chriſtus non poſſedit prædia, hi poſi-
dent: qualiter nec hi à contrarietate tali ſalui,
ante dotationem Cæſaream ſacerdotes omnes
& epiſcopi, quos iam ſupra hortatur tam vali-
dè Cyprianus in epiſtola, quam ad lapſos ſcri-
bit: dicens C Y P R I A N V S. Epiſcopi pluri-
mi, quos & hortamento oportet eſſe cæteris
& exemplo, videntur diuina procuratore cō-
tempta, procuratores rerum ſecularium fieri
derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas p-
uincias oberrantes negociationis quæſtuofæ
nundinas aucupari, eſurientib⁹ in eccleſia fra-
tribus, habere argentum largiter velle, fundos
inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicā-
tibus ſœnas augere. Hæc ille A V T H O R. Et

Episcopo=
rum uitia.

10 replicat Auguſtinus modum & vices in libro.
Obediens = 7. De baptiſimo contra Donaſtitas, ne etiam ta-
dum præpo-
ſitis etiam
diſcolis.

ipſorum contemptor vocatur à Cypriano ho-
ſtis altaris, ſacrificio Chriſti rebellis, pro fido
perfidus, pro religioſo ſacrilegus, filius impi-
us, frater inimicus. Quare? Quia contemptis
epiſcopis, & Dei ſacerdotibus, derelictis Dei
epiſcopis quoniā dicit eos eſſe oberrantes per
prouincias, & eſurientibus fratribus habere ar-
gentum largiter velle: reputauit tamen Chri-
ſti hoſtes & ſacrilegos, qui conſtituerent a-
liud altare & ſine eis preceam aliam facere vel-
lent: admirantque, ſi ſibi cum Chriſto eſſe vi-
deatur, qui aduerſus Chriſti ſacerdotes facit, &
à cleri eius ſocietate ſe ſecernit. Agnoſco tamen
eius vocem, qui dicit: quis me iubet
obedire vni Diabolo incedenti viam Chri-
ſto contrariam: & non magis eo derelicto ſe-
qui dominum noſtrū Iesum Chriſtum! Vox
VVitcleff hæc eſt. Et ſi vis, quære dialogum
Auguſti. ſi hoc idem Contemptus non dicat
de conſpectu vitiorum & virtutum capitul. 4.
vbi in rubrica: Contemptus dicit. Quis tu, vt
peioribus obtuſis, deterioribus famulatū ex-
hibeas? Te magis quàm illos decuerat impe-
rare, qui tibi non poſſunt ingenio vel indu-
ſtria cœquari. Obtempera igitur magis do-
mini imperio, & non ſit tibi cura de aliquo.
Subiectio reſpondet. Si domini obtempera-
randum eſt imperio, humano ſubdi neceſſe
eſt magiſterio. Ipſe enim dicit, Qui vos au-
dit, me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit.
Ita (inquis) oporteret: ſed ſi talis, qui impe-
rat, eſſet: non eſt talis per quem Deus impera-
ret. Sed Apoſtolus contra: non eſt poteſtas,
niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata
ſunt: itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordina-
tioni reſiſtit. Quales enim eſſe debeant ij, qui
imperant, non eſt à ſubditis diſcutiendum: &
quidem primis eccleſiæ paſtoribus dominus
dicit, Scitis quòd reges gentium dominantur
eorum, vos autem non ſic: ſed qui vult in
vobis eſſe maior, erit omnium ſeruus. Et ta-
men non omnes tales futuros præuidet, ſub-
iectorum omnium perſonas in diſcipulis aſ-
ſumens præmonuit, dicens, Super cathedram
Moysi ſederunt Scribæ & Pharifæi, quæ di-
cunt vobis facite, quæ autem faciunt facere
nolite. Hæc ille. A V T H O R. In hoc am-
putata eſt VVitcleuistarum excuſatio: quia
cum dicunt, ſi eſſet talis Papa, aut talis epiſ-
copus, vel ſacerdos, qui imperaret aut doce-
ret, vt erat Petrus vel Hilarius, ſequeremur
eum: ſed iam quid iſti Papæ & Petro? Ita
VVitcleff contumax dicit: ita & hoc C O N
T E M P T V S aſſumpſit: ſed redarguens
eum cum ſuo VVitcleff, auctore Chriſto,

VVitcleff.

11

S V B

S V B I E C T I O. Qui vos ſpernit, me ſpernit:
quia ſi ſermonem meum ſeruabunt, & veſtrū
ſeruabunt. Et quid dicitis VVitcleuista, quid
12 Papæ & Petro? Da nobis talem Papam, aut ta-
lem Chriſto & Petro ſimi-
lem preſbyterum, & audiemus eum. Et cur fi-
des non ita dixerunt Petro & Paulo; Quid
VVit-
Petro iſti cum Chriſto? Da nobis talem Chri-
ſtum & audiemus eum. Cur inſaniſſimi VVit-
cleuista; Quid VVitcleff cum Petro? Da nobis
talem Petrum, & audiemus eum. Sed miror ce-
citatem & ſurditatem veſtram, quòd dominū
non auditis imprecantē vobis octauum. Væ.
Matthæi. 23. Væ vobis Pharifæi & Scribæ hy-
pocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarū,
& dicitis, ſi fuiſſemus in diebus patrū noſtro-
rum, non eſſemus ſocij eorum: ita & vos qui
dicitis, ſi fuiſſemus in diebus Petri & Pauli au-
diuiſſemus eos, nō eſſemus ſocij Simonis Ma-
gi aut Alexandri ærarij. ſi in diebus Auguſti-
ni, Ambroſij, Hieronymi, audiuiſſemus eos: nō
eſſemus ſocij Manichæi, Vigilantij, Auxentij,
aut ſæui Pelagij. Audite quod Chriſtus vobis
dicit, Itaq; teſtimonium eſtis vobis, quod fi-
lij eſtis eorum qui prophetas occiderunt, filij
hæreticorum veterum, qui illis patribus repu-
gnarunt: quia iam eorum per ora doctorum
pròlatiſ ſententiis, repugnant. Vnde Homilia
42. imperfeſti, C H R Y S O S T O M V S. Cum
audieritis aliquem beatificantem antiquos do-
ctores, pbate qualis eſt circa ſuos doctores: ſi
enim illos, cum quibus viuit, ſuſtinet & hono-
rat: ſine dubio illos, ſi cum illis vixiſſet, hono-
raſſet: ſi autem ſuos contemnit, ſi cum illis vi-
xiſſet, illos cōtempſiſſet. A V T H O R. Cæ-
ca igitur reſponſio VVitcleuistarum eſt, non
eſſe ſacerdotes tales ſequendos, niſi ſequan-
tur dominum noſtrum Chriſtum: nam quia
alia eſt ratio vitæ, alia cathedræ: ſequela cathe-
dræ non eſt vitæ propter vitam, dicete Chri-
ſto, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt no-
lite facere. Sed adhuc audite. Multi ſummi pō-
tiſices in Romana ſede ſuccedunt, & vario ſa-
cerdotum ſanctorum cœtu circuncincti: nam
non ſemper iidem commanēt: multi poſt eos
ſunt epiſcopi ſanctæ vitæ, multi etiam ſacerdo-
tes in eccleſia qui & orthodoxi ſunt. Cur illos
non auditis inſtruentes vos in recta fide? An
omnes infideles ſunt, qui VVitcleuista non
ſunt? Omnes Græci, Illyrici, Hiſpani, Galli, & In-
di, ſi ſint: Hungari, Daci, Germani, Italici, Polo-
ni, & noui ſacri germinis Letuani catholici, &
demum Anglici, Hibernici, Scoti, tot ſancti
penè innumerati ſacerdotes, terrarum epiſcopi:
& omnes cæciſunt & infideles, & tota eccle-
ſia orbis terrarum à Ioanne cognomento im-

piæ, vitæ, neceſſe habet quære quid velit Chri-
ſtus in Euangelio de corpore ſuo in ſacra Eu-
chariſtia, de dotalitiis ſponſæ ſuæ, de neceſſi-
tate futurorum, de ritibus ſacramentorum, &
alia: & ſic penitus deſtitutam ritæ fidei inſtitu-
tis, reliquit Chriſtus ſponſam ſuam eccleſiam
orbis terrarum, vt adhæreat meretrici? Satis ef-
fet pro perenni ſupplicio tam immanis ambi-
tio. Miſeri & ſeducti, eſt ne tantilli vobis, Chri-
ſtum (vt dicitis) credere caput, & corpus eius
ſacrum diuellere: Symbolum inchoare cum;
Credo in Deum: & contra ſymbolum termi-
nare cum, Nego eccleſiā catholicam? Sed cre-
do plus quàm totam illam turbam, paucani
VVitcleff hæreticam, velut arguit inuincibili-
ter magiſtros veſtros in hoc ſcelere Donati-
ſtas lib. 3. contra Creſconium cap. 53. A V G V
S T I N V S. Ipſe domin⁹ ait, Prædicabitur hoc
euangelium in vniuerſo orbe, in teſtimonium
omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Niſi
forte etiam in tantum vos præcipitat inſana
ſuperbia, vt hoc quod prædictum eſt, de parte
Donati putetis incipiendum, non ex illis ec-
cleſiis, quas Apoſtoli plantauerunt, quibus
non cōmunicat pars Donati? An & iſtas, vt
mūdum impleat, rebaptizare conabitur cum
catholica per cuncta creſcente, illa etiam ipſa
in Aphrica quotidie minuatur? O inſana per-
uerſitas hominū! Laudari te credis de Chriſto
credendo quem non vides, & damnari te non
credis de eccleſia, negando quam vides. Cum
illud caput in cælo ſit, hoc corpus in terra. A-
gnoſcis Chriſtum in eo, quod ſcriptum eſt:
Exaltare ſuper cælos Deus, & non agnoſcis ec-
cleſiam in eo, quod ſequitur, Et ſuper omnem
terram gloria tua. Agnoſcis Chriſtum in eo,
quod ſcriptum eſt, Foderunt manus meas &
pedes meos: dinumerauerunt omnia oſſa mea
&c. vſq; Super veſtem meam miſerunt fortē:
Et non agnoſcis eccleſiam in eo quod paulò
poſt ſequitur, Commemorabuntur & conuer-
tentur ad dominum fines terræ, & adorabunt
in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentiū. A-
gnoſcis Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt,
Dei iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam
filio regis: Et non agnoſcis eccleſiam in eo, qđ
præſenti tēpore teſtatur, Dominabitur à mari
vſque ad mare, & à flumine vſq; ad flumen, vſ-
q; ad terminos orbis terræ. Coram illo deci-
dent Æthiopes, & inimici eius terram lingent.
Reges Tharſis & inſulæ munera offerent: re-
ges Arabum & Sabba dona adducent: & ado-
rabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes
ſeruient illi. Agnoſcis Chriſtum vbi dicitur ad
Iudæos, Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit

Matthæi.

24.

13

Eccleſiā cō-
temnunt in-
ſani.

dominus omnipotens, nec accipiam sacrificia de manibus vestris: quia utiq; Christi aduētus abstulit illa omnia sacrificia Iudæorum: & nō agnoscis ecclesiam in eo, quod sequitur. Quoniam ab ortu Solis vsq; ad occasum, glorificatum est nomē meum in gentibus. Hæc Augustinus. **AUTHOR.** Vides quātus horror est profiteri Christum: & corpus eius, sponsam eius, nouam nuptam eius Ecclesiam, diffiteri? Sed dicitis pro consuetudine peccādi, deserit deus homines, sed fidem suam reuelat fidelib⁹ sed quāto tempore, dicite, deseruit Deus Ecclesiam? Nunquid mille ducentis annis, & vt sole tis dicere, à tempore Vrbani, qui intulit dotē, reliquit Christus Ecclesiam suam, abscondens fidem suam ab Epiphano, Alexandro, Athanasio, Hilario, Martino, Nicolao, Sixto, Laurentio, Syluestro, Augustino, Ambrosio, Hieronymo, Gregorio, Githberto, Beda, Fulgētio & omnibus generaliter vsque ad VVicleff, qui primus abstulit orbi dotationem, Ecclesie necessitatem baptismi, religiones perfectas, & præſidentiam apostolici præſidis, contra legē Christi, in tantum vt omnes episcopi sancti, & Christi martyres, qui non de his poenitent, & fiunt de secta VVicleff, sunt eo ipso damnati? Hæc audetis dicere, hæc scribere, O VVicleuista miselli cum vetusto Donato, sicut iā scripsit Augustinus? Nunquid in tantum vos præcipitat humana superbia, vt fidē Christi post tot annos à parte VVicleff putetis incipiendam, & non ab ecclesiis, quas Apostoli plantauerunt, maxime à Romana, pro cuius Antisti te rogauit Christus, vt nō deficeret fides eius? Si autē cōtumaces permanseritis, producite testes, aut libros qui vobiscum testentur & damnent patres tanti seculi, qui omnes contra illū scriptis testātur & factis: producite, inſto, proferte eos, inuito, qui damnent post eos præſentē ecclesiam, quā non accipitis. Hæc dico Christi ecclesiam super terram, quā tā dedignanter respuitis: hæc ecclesiam Christi per orbem terræ diffusam, pro qua probanda scripturis, assumpsit Augu. iam supra, cuius caput in cælo & corpus in terra. Et demum super omnē terram gloria tua, supple, est ecclesia, & conuertētur ad Deum vniuersi fines terræ. Et à flumine vsq; ad terminos orbis terræ. Et adorabūt eum omnes reges terræ. Hæc (inquam) ecclesia militans super terram cur à vobis pro reſta fide consequenda non petitur? cur amplexanda synagoga VVicleff? Hæc quæ ipsum VVicleff non nouit, sed fidem à Christo vsque nunc bene nouit, pro vili contemnitur, Penē extra hominem factus stupeo, sed pom-

pa superſedeo. Nolo hoc verbo Christi furentē prouocare superbiam. Sordida secta VVicleff, qua fronte dedignaris ab hac ecclesia fide imbui, à qua doctrinam veritatis accipiunt ciues cæli, principes paradisi? Hoc fortē nescisti inter omnia mysteria legis hoc hæctenus ignorasti. Sed audi Paulū dicentem ad Ephe. 3. Mihi minimo sanctorum omnium data est gratia inter gentes euangelizare. Sequitur. Vt innotescat principatibus, & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multi formis sapientia Dei. Audi exponentem August. lib. quæſtionum noui & veteris testamenti cap. 67. de lectione Eſaiæ. **AVGVSTINVS.** Idcirco enim diuerſæ sunt ecclesie, vt quia non omnia singulæ possunt, possunt simul. Omnes sunt Christi: quia ipse est caput corporis ecclesie, ex quo totum corpus subsistit, id est, ex quo omnia in cælis & in terra habent originem. In hac ergo, quæ in terris est ecclesia, omnium ecclesiarum facta est mentio, quia cum huic sacramentum creatoris prædicatur, etiam cælestibus, huius intimatur doctrina. In inferioribus enim cum insinuat, necesse est, vt audiāt & superni. Vnde & Apostolus, Mihi (inquit) minimo omniū sanctorū data est gratia inter sanctos, & hæc gratia inter gentes, euangelizare inuestigabiles seu incomprehensibiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio mysterij absconditi à seculis in domino, qui vniuersa creauit: vt innotescat principatibus, & potestatibus, in cælestibus: per ecclesiam, multiformis sapientia Dei: per hanc igitur ecclesiam superni docentur: quia veritas, vt ait, de terra orta est. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce Paulo datū est notificare supernis principatibus mysteria Dei abscondita: sed per ecclesiam multi formis sapientie Dei, nō per vnā personā multiformis perfidie VVicleff. Sic quoq; Hieronymus in commentario exponit hunc locum, & recitat eum Haymo in expositione dicens **HAYMO.** Vt ergo ista multiformis sapientia Dei manifestaretur principatibus, & potestatibus in cælestibus, quas beatus Hieronymus Angelicas virtutes vult intelligi cælo residentes, filius Dei veniens in mundum reuelauit eam Apostolis suis: & per ecclesiam, hoc est, in ecclesia prædicātes Apostolos suos, manifestauit Angelicis virtutibus. Dicit namq; beatus Hierony. quod quædam sunt Angelicæ dignitates, quæ mysteria superius memorata ad purum non intellexerunt, donec completa est passio Christi: & Apostoli per omnes gentes cœpissent prædicatione sua, gentiles trahere ad fidem. Quod probari potest

Angeli ab ecclesia docentur.

16

17

per hoc, quod Angeli admirādo dixerunt, illo ascendente ad cælos propria virtute. Quis est iste qui venit de Edom? Hæc ille. **AUTHOR.** Ambrosius videtur hunc locum exponere de spiritibus errorum in cælestibus, ad modum loquendi eiusdem Apostoli alibi. Spiritualia nequitie in cælestibus. Neutra autem harum disidet: sed concordantiā ex hoc loco induere possunt sine diploide, vanissimorū VVicleuistarum, qui per hanc Ecclesiam Christi vbique militantem in terris, fidem rectam Christi dedignantur addiscere: per quam, & superni principatus in cælis, & erraticæ potestates, diuerso licet tramite, doctrinam veritatis instabant audire. Nec moueat aliquos, q̄ idem **AVGV.** super Genesim ad literam exponens eundem textum Apostoli, dicit innotescentiam illam factā Angelis in speculo verbi: quia & hoc verum est: sed quod ibi in principio remotē eis innotuit, iam in Ecclesie prædicatione propalatum est innotescens distinctius per effectum. Quod idem statim subdit. **AVGV.** ibidem afferēs Apostoli alium textum è prima ad Timotheum. 3. Quod autem nō in Deo tantum innotescit Angelis quod absconditum est, verum etiam hic eis apparet, cum efficitur, atq; propalatur, idem Apostolus testis est. Et sine dubio, (inquit,) magnū est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est in gētibus, assumptum est in gloria. Hæc ille cap. 19. **AUTHOR.** Etenim hoc loco admirari nō desino vāsanā superbiā istius VVicleff. Noluit em̄ doceri, immo scribit esse impossibile, vt docere eum possit etiā orbis terræ: & ideo relictis omnib⁹ sanctis & quicquid vnius est Ecclesie triumphantis, volat ad Christum: & tamē Principatus, & summas Potestates in cælestibus noluit Deus: cum possit erudire de singulis in seipso, sed etiam per Christum: nec in Christo solo, sed etiam per Paulum: nec per Paulum solum, sed etiam per Ecclesiam, non modò triumphantem in cælis, sed adhuc peregrinātem, in terris, perichitan-tem cum perfidis, luctantem cum peruersis hominibus, & certamen quotidianum experientem, sicut modo cum acerbis hæreticis. (.)

18 Ordo docendi.

Doctrinarum decem, quas huic toto de Sacramentalibus operi Author præmissit. FINIS.

Inuocatio Authoris ex verbis Sanctæ Iudith. in Cap. 13. sic dicentis.

(∞)

Onfirma me domine deus Israël, & respice in hac hora, ad opera manuum mearum, vt sicut promissisti, Hierusalem ciuitatē Ecclesie catholice tue erigas: & hoc, quod credens per te fieri posse cogitavi, perficiam. Et quia suminus ille tyrannus retentos pedibus in abyſſo hærefum improbat fidelibus tuis, q̄ credant vitas Augustini, & aliorum Sanctorum peccatrices, & doctrinas eorū apocryphas, quod est legē Christi postponere, & hæc apocrypha anteferre, & antiquum dierum relinquere: ad te ipsum antiquum dierum omnium, in omni probatione aut expressione veritatis, oculos pios conuerto, vt tu sis mecum. & . . . principium & finis omnis scripture mee de te ipso: vt à scripturis tuis sanctis lineam determinationis assumam, in teq; conuertam circuli curuaturam. Doce me domine Deus magnus, & mirabilis, quod de tuis sacris in tuo spiritu sum scripturus: vt non eam post spiritum meum sicut arreptitius VVicleff suos instruxit, vt facerēt: contra clamante. **AVGV.** sermone. 27. super Psal. 117. Non enim qui spiritu suo aguntur, sed quotquot spū Dei aguntur, ij. filij sunt Dei. Nō quia ipsi nihil agūt sed ne nihil boni agāt, à bono aguntur, vt agāt. Nā tanto magis efficit quicq; filius bon⁹, quātò largi⁹ ei dat à patre spiritus bonus. Hæc ille. **AUTHOR.** Non ergo à spiritu meo, sed à sanctis expostoribus qui semper ab Apostolorum temporibus successiue finem tue legis concorditer descriperunt, sensum legis assumā: & in spiritu tuo sancta verba legis educam. Tunc enim scripture tue nō erunt extortē aut violētiam passē, si præcedētium patrum lineas, punctaq; certatim obseruem: simul, & totius ecclesie famatā consuetudinem longeva fide plebibus annuntiatam. Hoc quia VVicleff præuaricatus est pactū, idcirco lapsus est præceps: verba legis Dei fecit sua, & à sinistra suspicione peccantiū clericorū, Dei cultū prædicauit infamē. Si quidē minister pollut⁹ est, mundū eius ministerium ab immunditia vite discernā: vt de eis sim quos per Ezechiel dñs monuit, vt doceant populum, quid sit inter Sanctū, & pollutum

Spiritu dei agi optādū.

B 5 pollutum

14 Errores VVicleff

Ecclesiæ gloria.

15

per

pollutum, & inter mūdum, & immundum. Nec simul cum euangelicis porcis, margaritas cultus ecclesiæ suæ, VVitcleff conculcare per mittam: vt omnes constantes simus in traditione ecclesiæ, quasi vnum caput habentes secundum Apostolum, donec occurramus in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei. Super hoc in expositione, A M B R O. Tandiu dicit manere ordinationem, quamdiu cuncti destinati ad vitam, vnus sint fidei, in agnitionem Christi: Sequitur. Vt ultra non simus paruuli neq; fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad remedium erroris. Fundatos & stabiles esse nos vult in disciplina fidei catholicæ, quam Petrus Apostolus, reuelante Deo, professus est. Nec ventilari nos aberrantes per diuersarum hærefum pestilentiosas asseuerationes, nequitia humana adiuuentas, vt per has fallentis inimici, sub veri nomine, error possit asseri. Hoc enim remedium est falsitatis: vt, sub prætextu veritatis, inducat errorem, & non solum subveri nomine: sed & ne, sicut ante acceptam fidem, sensu humiles vagabamur, per diuersos errores, fideles facti, discurramus, fragiles & dubij. De spe promissa commonet, quia iam Christiani facti fundati esse debent, quia ambiguitas in fide nostra non est. Hæc ille. A V T H O R. Quia verò inter sacra ecclesiæ Christi, oratio

generalissima est, quæ item omnibus sacris, & sacramentis nunquam deest, ideo de oratione primitus differendum. Circa cuius tractatum, ne hæc vel illac contingat errare: cum magistris ecclesiæ, ad orationis Authorem oraturus accuro: dicens, vt illi, Domine doce me orare. Tanti enim operis limina sacra ingredi non præsumam, nisi tuam gratiam prius oræ, qualiter de oratione, & qualitatibus eius te doce, definiam. Absit adhuc, & iterum, & semper absit à me spiritus ille VVitcleff, vt eum sequar iam scripturis impulsus. Est enim non ab Austro à quo venit Deus, sed ab Aquilone subsibilans, vnde panditur omne malum. Hinc oro vt fugiam: peto, quæro, pulso, vt à longè prospiciens illum vitem. Teneo me cum Beda Christi famulo de precante in prologo libri quarti super Lucam. B E D A. Quapropter ipse quartum expositionis euangelicæ librum incipiens à lectione, in qua superbæ spiritus in digito Dei eiicitur, tuam Christe clementiam suppliciter imploro: vt spiritus tuus bonus ducat me in viam rectam: & eum qui ab Aquilone est longè fac à me, quatenus à me eiectis malignis, scruter mandata Dei mei, reuelatisq; mentis oculis ad consideranda tuæ sacrosanctæ legis mirabilia, deuotus lector ingrediar.

¶ ELENCHVS CAPITVM ¶

huius libri, atque adeò, index rerum

omnium quæ in toto hoc, de Sacramentalibus opere differuntur.

DE orando Deum in comuni. Tit. 1.
De hæresibus antiquorum, & VVitcleuistarum contra orationes sacras, & Deo acceptas. Cap. 1.

- Quod vita hominis ab omni orandi officio suspensa, mentis uel oris, est vita imperfecta non catholicè christiana. Cap. 2.
Quod bona vita habet bonas orationes, sicut & bona opera: quia orationibus opera procurantur. Cap. 3.
Deus prius orando inuocatur, quam vitæ iustitia in bonis operibus habeatur. Cap. 4.
Qualiter comparantur oratio, & operatio. Cap. 5.
Quod bona vita cedit orationi, tanquam minus maiori. Cap. 6.
Ne tollantur orationes sanctæ ad confidendum meritis propriis, ut secundum ea Deus præmiet necessario sic merentes. Cap. 7.
Non audiendus est VVitcleff, qui docet hominem in propria iustitia vitæ suæ sperare. Cap. 8.
Quod operibus nostris non meremur, sed gratia Dei nobiscum. unde Deus ea non attēdit cum præmiat, sed gratiam quam donauit. Cap. 9.
Plus confidendum precibus, quam aliis meritis in conspectu iudicis, & quæ sunt Christianorum preces uocales. Cap. 10.
Ad argumentum VVitcleff de necessitate Dei per preces hominum. Cap. 11.
Ad argumentum VVitcleff contra orationes ne alia bona opera omittantur. Cap. 12.
Ad argumentum VVitcleff, quod quia Deus est omnisciens propter suam misericordiam dabit uiuenti iuste, sine oratione: & quod liceat orare aliis uerbis, quam expresse ordinatis in oratione dominica. Cap. 13.
Ad argumentum VVitcleff contra orationes, propter prolixitatem earum. Cap. 14.
Ad argumentum VVitcleff de prolixitate orationis propter multiloquium. Cap. 15.

DE orationibus altis, & canticis regulariter in Ecclesia usitatis. Tit. 2.
De orationibus altis, & canticis in Ecclesia, q; sunt

catholicæ. Cap. 16.
Cantus Ecclesiastici sunt instituti à Christo ordinante Apostolos concinere, & primò de hæresibus contra cantus. Cap. 17.
De institutione cantuum, Psalmorum, & Hymnorum per primas Ecclesias ab Apostolis: & q; ab eis trahebatur in alias usq; ad præsens. Cap. 18.
Quod cantus Ecclesiastici sint artificio regulati debite. Cap. 19.

DE orando Deum canonicis horis per Ecclesiam institutis. Tit. 3.
Quod apostolica autoritate statuenda fuit orandi forma in clero cum alternatione Psalmorum, Antiphonarum, Lectionum, & Hymnorum. Cap. 20.
Ecclesia Christi primæ uis fuit ad certam orandi formam astricta, & demum Ecclesiastico creuit in officio. Cap. 21.
Quod clerici, & sacerdotes ad certum usum officij te neantur ex præcepto. Cap. 22.
Quod clerici, & sacerdotes non liberè omittant officium Ecclesiæ ad orandum horis statutis. Cap. 23.
Horæ orandi ecclesiasticæ qualiter cœperunt distinguui. Cap. 24.
De dicendo Matutinas ad mediæ noctis uigilias. Capit. 25.
Quod Religiosi surgunt ad orandū mediæ nocte Christi consilio, & exemplo. Cap. 26.
Religiosi, & clerici obseruare debent horas publicas die ac nocte, secundum morem Ecclesiæ, in qua degunt. Cap. 27.

DE Sacramentalibus, & ritibus principalibus missæ. Tit. 4.
De institutione missæ. Cap. 28.
De sacris uasis, & uestibus, quibus sacerdos intrat ad missam. Cap. 29.
De sacro altari, corporali, & calice, & thuribulis, & phialis non uiolandis, nec in usus publicos assumendis. Cap. 30.
De introitu missæ cum cantu Psalmi, thurificatione, Kyrieleison, Gloria in excelsis Deo, Dominus nobiscum, cum collectis, per Christum. Cap. 31.
De lectione, epistola, alleluia, & q; Euangelium stando audiatur, de offertorio, Symbolo, de præparatione calicis, & de miscēdo aquā cū uino. Cap. 32.

De oratione commendante oblationem, de osculo & prædicatione ad plebem, de nominibus non recitandis nunc palam & catechumenis emittendis. Ca. 33.
 De lotionem manuum sacerdotis, & quod stet orans uersus orientem. Cap. 34.
 De hortando populum ad orandum, de collecta secreti, Sursum corda, Gratias agamus, de præfatione missæ, & solenni silentio in missa fidelium. Ca. 35.
 De unico canone per ecclesiam distincto per quatuor portiones iuxta Apostolicum institutum. Cap. 36.
 De prima parte canonis in secundo silentio. Te igitur cle. pater, Memento domine. Communicantes, & memoriam uenerantes: & ne hæreticorum nomina in missa recitentur. Cap. 37.
 De parte canonis: Hanc igitur: Qui pridie, Simili modo & calicem: & eleuatione eucharistiæ in conspectu plebis. Cap. 38.
 De prece. Unde & memores: Supra quæ propitio, & supplicite. &c. Cap. 39.
 De Memento pro defunctis. Nobis quoque peccatoribus. Per quem hæc omnia. ut terminetur canon cum oratione dominica. Cap. 40.
 De oratione dominica cum sua præfatione post secundum silentium, & oratione sequente pro pace: & Pax domini cum pacis osculo, Et Agnus Dei in fine tertij silentij. Cap. 41.
 De comunione corporis & sanguinis Christi in natura sua: ut ieiuni communicent, & sacerdos prius se communicet ex utroque, quam alios, sicut Christus fecit. Cap. 42.
 Quod sacerdos postquam seipsum, communicet alios, quibus detur liquor communis, a quo ipse abstineat si sit iterum celebraturus. Cap. 43.
 De quarta parte missæ scilicet gratiarum actione cum oratione sacerdotis, Amen, & Deo gratias. Ca. 44.
DE sacramentalibus precibus, & ritibus baptis-
 rij Tit. 5.
 Quod ritus Eucharistiæ baptismi & aliorum à Christi consuetudine & Apostolorum donantur ecclesiæ, sine scripto propter hæreticos & execratos. Capitu. 45.
 De obseruantijs baptismi, in quo Christus plus aqua simplici requisit, & de patris, qui offerant baptizandum. Cap. 46.
 Quod ritus baptismales seruentur ut possint, & hoc regulariter. Primò de traditione nominis cum crucis signatione in fronte. Cap. 47.
 De exorcismo salis, & impositione salis, & exufflatione salis cum crucis signatione: de mysterio apertionis oris cum effata: de inunctione symboli, & orationis dominicæ scilicet Pater noster. Credo. Ca. 48.
 Quod constituatur baptizandus ad fontem sanctum, & abrenunciet Sathane. Cap. 49.
 Quod baptizandus ungatur in pectore, in scapulis: & de professione credendi. Cap. 50.

De consecratione sacri fontis, & trina immersione habentis caput primò ad orientem, cuius uertex post baptismum chrismate inungatur. Cap. 51.
 De ueste candida, quam accipit baptizatus, & lampada ardente in manu: & quod traditur patris, uel parentibus in custodia ad septennium, & cum commendatione symboli. Cap. 52.
 Contra nouellos hæreticos, quod paruuli de necessitate salutis baptizantur aqua sensibili. Cap. 53.
 Ad argumenta hæreticorum prohibentium paruulos baptizari in fide parentum pro eis uouentium. Cap. 54.
DE sacramentalibus precibus, & ritibus sacramenti confirmationis. Titu. 6.
 De confirmatione baptizati post sacrum fontem si ei adsit episcopus: & quod communicet corpus Christi, & audiatur euangelium in complementum mysteriorum. Capit. 55.
 De consecratione sancti chrismatis. Cap. 56.
 Quod hi ritus sacramentales non paruipendantur ut noui, sed honorentur ut Apostolici: quamuis ad prædictum in eorum literis non sint expressi. Cap. 57.
DE sacramentalibus precibus, & ritibus sacramenti ordinis. Tit. 7.
 De sacramentalibus ordinis: ubi primò probentur ordinandi, & excludantur sceminae propter sexum. Capitu. 58.
 Ad argumentum VVitcleff probantis feminas sacerdotes fieri, quia de lege Dei à sacerdotio proprio in ecclesia sunt exortes. Cap. 59.
 Quod sacerdos simplex non ordinat sacerdotem, nec secundum Dei legem & ecclesiæ sanctiones hoc potest, si episcopus non fuerit. Cap. 60.
 Ad primum argumentum Armachani, quod simplex sacerdos potest ordinare presbyterum uice episcopi. Cap. 61.
 Ad secundum argumentum Armachani & VVitcleff de æqualitate potestatis ordinis. Cap. 62.
 Ad tertium argumentum Armachani & VVitcleff pro defectu episcopi ad ordinandum: & increpatur uterque quod de protestatione sua fidem excludit ecclesiæ. Cap. 63.
 Quod minister altaris est ordinandus ordinatione per ecclesiam instituta, sacris indutus, tonsus, inuocationi subiectus episcopi, & impositioni manuum eius, & crucis signationi. Cap. 64.
 De obseruantijs in ordinatione sacerdotis, de consecratione tripharia, de manuum osculo, & acceptione potestatis ad remittendum peccata: & de præfatione potestatis ad remittendum peccata: & de præfatione episcopi. Cap. 65.
 De sacra obseruantia presentandi episcopo sacerdotem cum ad altare ingreditur in quo signatur castimonia clericorum, quam hodierni VVitcleuiste continent. Cap. 66.
 Quod in tota ecclesia sanctorum deest VVitcleff auctoritas

Horitas, uel exemplum de coniugio sacerdotum, & ordinatione bigamorum. Cap. 67.
DE Sacramentalibus ritibus, & precibus Sacramenti penitentiae. Tit. 7.
 De Sacramentalibus precibus, & ritibus penitentiae. s. manus impositione cum prece absoluentis. Cap. 68.
 De ritu absolutionis, quo dicitur absoluo te, & quod prius sacerdos absoluit, ut absoluat in caelis indubie. Cap. 69.
 De ritu confessionis faciendæ sacerdoti solitarie, & priuatim, & sit legi Christi propinquior, & manifeste cunctis edicta. Cap. 70.
 Quod confessio auricularis sit tanquam ex Apostolica regula p^{ri}, & p^{ri} laudata, quæ publica: & d^{ri} ritu interrogatiōis faciendæ in ea p^{ri} presbyterū. Cap. 71.
 Quod potestas sacerdotalis ad remittendū peccata est donū spiritus sancti, tã in sancto uiro, quã in presbytero peccatore: dū sit in Ecclesiæ unitate. Cap. 72.
 Quod clerici in Ecclesia sunt excellenter, & per antonomasiam ecclesiastici, & per ordinationem, partes Ecclesiæ. Cap. 73.
 Quod clericus aut alius fidelis, est pars aut membrum ecclesiæ ex suscepto officio, nec ex uitæ uel actuum merito. Cap. 74.
 De sacris, & ritibus, & obseruantijs in solenni institutione religiosorum, & Evangelicè pfectorum. Cap. 75.
 Quomodo sacre obseruatiae claustralium modernorum conformentur antiquis. Cap. 76.
 De oblatiōe, & ritu sacre inductionis iuuenū antequã bibat calicem principis huius mundi. Cap. 77.
 Ad calumniam VVitcleff contra sanctam obedientiam, qua subditus religiosus subiicit se prælato facere quidquid iubet. Cap. 78.
 De sancta obedientia, ad cuius iugum uocandi sunt paruuli, & de ætate profitentis. Cap. 79.
 Quod die solenni professio indissolubilis rite fiat, in qua supra alios meretur professus aureolam, & primam innocentiam post baptismum: & q^{ue} lege apostolica orationibus solennibus consecratur. Cap. 80.
Quomodo comparantur pastores secundi ordinis ad religiosos. Tit. 8.
 Quod presbyteri, & pastores secundi ordinis, sunt optulatores, & cooperatores summorum præsulum uel institutionis suæ in ecclesia. Cap. 81.
 Dialogus religiosi, & clerici curati, quomodo comparantur adinuicem: hic isti, ut honore præstans, & ecclesiastico officio: ille iterum isti uitæ merito, & studio contemplandi. Cap. 82.
AD blasphemias: & contumelias contra sacras religiones. Tit. 9.
 Quod religiosi ordines pfectorum nõ sunt factitij à puro homine, sed à Christo homine, instituti. Cap. 83.
 Quod à conuersatione beatæ uirginis, & apostolorum in cenaculo, deinceps est introducta schola religio-

nis pfectorum in claustro. Cap. 84.
 Quod diuina auctoritate moniti sancti patres curauerunt uniuersiusque religionis relinquere successores. Cap. 85.
 Ad blasphemiam VVitcleff de religione pfecta soluenta: qui sine uerecundia apostasiam consulit, & commendat. Cap. 86.
 Quod non licet religioso propositum dimittere quod accepit, quia nisi religiosus saluus esse non potest. Capit. 87.
 Ad contumelias VVitcleff de religiosi pfectis. Cap. 88.
 Ad contumelias VVitcleff de nouitate religionum. Cap. 89.
 Ad argutias VVitcleff contra religionem pfectam, primò quia sit contra honorem parentum: secundò quia non est pfectior religione uulgi. tertio quia est ea imperfectior auctoritate, leuitate, seu facilitate, & necessitate. Cap. 90.
 De leuitate. i. facilitate, & auctoritate religionis Christi uulgaris supra pfectam. Cap. 91.
 Ad argutias VVitcleff de libertate, quã Christus dedit in uestibus religiosorum, claustris, atque sensibilibus signis. Cap. 92.
DE suffragiis Ecclesiarum, clericorum, & religiosorum participandis, & cõcedendis. Tit. 10.
 Clerus, & religio unum opus pfectum faciunt ad bonum Ecclesiæ, quorum concessio participationis meritorum fundatur in Christo. Cap. 93.
 Apostoli concesserunt fieri participes suffragiorum suorum homines. Cap. 94.
 Episcopi, & religiosi dotati concedunt communicationes homini charitatis, & requirunt ab alijs. Cap. 95.
 Ad obiectum VVitcleff contra concessionem participij præcum, & piorum operum, quia nesciunt utrum sint damnandi. Cap. 96.
 Ad tres obiectones VVitcleff contra concessionem participij spiritualium operum pro præcitis, pro conditione implicita Dei uoluntatis, & quia concedunt post obitum. Cap. 97.
 Ad regulas hæreticas VVitcleff, q^{ui} Deus prius concedit participationes meritorum temporaliter quam homines, & homo nulli potest concedere, nisi seipsum dignificet apud Deum. Cap. 98.
 Ad calumniam VVitcleff, q^{ui} religiosi conferunt spiritualia sua suffragia sub spe quæstus. Cap. 99.
 Qualiter participat Christiani meritis mutuis. C. 100.
 Quod sanctos pauperes debent fideles præcipue carnalium suorum habere participes. Cap. 101.
 Quod fide sunt certi de suo participio cum sanctis qui communicant cum eis carnalibus. Cap. 102.
 Ad obiectum VVitcleff, q^{ui} religiosi deberent instare pro participio suffragiorum a populo, sicut laici instat apud eos, p suffragiorum ipsorum participio. Ca. 103.
 Fructuosus

Fructuosius, & efficacius exaudiuntur, uiri officio & perfectione sublimes in ecclesia, quam etiam ualde iuste uiuentes in seculo. & ideo in arduis potius expetendi. Cap. 104.

DE orationibus generalibus & specialibus. Tit. 11.
De orando oratione speciali, & quod oratio specialis prodest amplius ei, pro quo oratur, quam oratio tantummodo generalis. Cap. 105.

Quod oreitur specialiter pro defuncto, quamuis oras ignoret statum eius, & quod amici eius instent apud sanctos orare pro eo. Cap. 106.

Quod apud Deum & sanctos, satisfaciant amici eius ut oreitur pro mortuo & specialiter adiuuetur. Cap. 107.

DE orando sanctos. Titu. 12.
De orando sanctos contra impietatem VVitcleff. Cap. 108.

Quod Christus secundum quod homo, est ut refugium nostrum orandus a singulis, sine quo nulla uenit salus a Deo. Cap. 109.

Quod ceteri sancti sint orandi, quamuis Christus sit potissimus mediator, & optimus. Cap. 110.

Quod sancti Angeli, & beati sunt precibus inuocandi, sicut in litanis solet ecclesia. Cap. 111.

Quod sancti iam beati, sunt orandi, non obstante obiectione duplici hereticorum quia scilicet iam obiectione, & quod continue intercedunt. Cap. 112.

Ad obiectum hereticorum nouellorum ne orentur sancti, quia in Apocalypsi Ioannis omnis oratio & adoratio fiebat sedenti in throno, non sanctis aliis, non etiam homini Iesu Christo. Cap. 113.

Quod sancti orationibus inuocati sunt magni amici Dei, domestici, & intercessores ad impetrandum potentes. Cap. 114.

Ad dictum VVitcleff hereticum, quod non ualet oratio alicuius sancti, nisi is, pro quo orat, sit tunc iustus per obseruantiam mandatorum, & tunc ualet ipso sancto nolente. Cap. 115.

Vt diligenter oremus sanctos, ne sine eorum intercessionibus saluari non possimus, & quod solus ille orat frustra, qui mereri contemnit. Cap. 116.

Qualiter adorentur sancti, & eorum reliquie. Titu. 13.

Contra libellum VVitcleff, quod solus Deus secundum diuinitatem est orandus, quia solus est fideliter adorandus. Cap. 117.

Quod Angeli, & sancti beati, & nondum beati, possunt in se licite adorari, sed cultu dulci citra Deum. Cap. 118.

Quod creatura in Deo adorantur cultu diuino, sicut humanitas Christi, imago eius, Crux, & reliquie. Cap. 119.

Qualiter sancte reliquie pro seipsis uenerande non sint, sed pro sanctitate contracta, & tunc per se uel in suis principis contemplat. Cap. 120.

Quod adoratio aut honor excellens defertur sancte rei, non propter qualemcumque modum diuine presentie in illa, sed propter effectum aliquem gratie singularis. Cap. 121.

DE canonizando sanctos. Titu. 14.
De canonizatione sanctorum recte fienda per testes, per iudicem competentem, & per miracula. Cap. 122.

Quod in forma Christi canonizantur sancti eius per testes uitae. Cap. 123.

Quod item canonizantur sancti probatis miraculis, quae ultra modum displicent VVitcleff, sicut olim Saracenis, Arrianis, & Paganis. Cap. 124.

Qualiter miracula apud sanctorum memorias probant, & iudicant eos sanctos, & Dei amicos. Cap. 125.

Qualiter uera probetur Dei miracula, & cultum Dei commendat: & quod quum meritis bonae uitae succedunt, tunc probent eos sanctos, per quos fiunt. Cap. 126.

Qualiter necesse est sanctos canonizari nobis adhuc continue per ecclesiam: & de iis, qui canonizantur a scripturis, & a Deo: Cap. 127.

De exhumatione, & solenni translatione sanctorum, & eorum ossium, ad loca solennia. Cap. 128.

De solenni dedicatione corporum sanctorum, & ossium, & repositione eorum in capsis, aedulis, aut scriniis preciosis. Cap. 129.

Quod hos honores exhibentes sanctis, non colimus eos ut deos, sed ut Dei amicos, & nostros apud Deum patronos. Cap. 130.

Ornare uel condere sepulchra precisa sanctis Dei mortuis, est a lege Dei pietas approbata, sed semper impis & hereticis detestata. Cap. 131.

DE peregrinando ad sanctorum tumulos. Tit. 15.
Quod Christus uoluit semetipsum, matrem suam beatissimam, & Sanctum Iohannem Baptistam in sepulchris congruis poni, & in eis a deuotis populis adorari. Cap. 132.

De deuota peregrinatione fidelium ad templum domini olim approbata, sicut modo ad loca sacra natiuitatis, crucis, & ad cunabula saluatoris. Cap. 133.

Quod religiosa sit peregrinatio deuotorum fidelium ad sanctorum tumulos perornatos. Cap. 134.

Quod sanctorum memoria, & cetera loca, sacra sint, & catholicorum peregrinationibus, rerum oblationibus, personaliter uisitanda. Cap. 135.

Propter nouem causas catholice uisitantur quaedam loca sancta praeter aliis locis, nec hoc ipsis praerudicant. Cap. 136.

Quod sancti Dei magnum ferunt praesidium ciuitatibus, & territoriis, in quibus habent memorias: & quod eos honorantibus ualidi sunt patroni. Cap. 137.

DE festiuitatibus sanctorum, & Christi, celebrandis. Titu. 16.

Quod

Quod sanctorum Christi martyrum, Angelorum, & hominum festi dies piissime celebrentur. Cap. 138.

Quod dicendi sunt dies festi sanctorum, & sunt a nobis tunc orandi, non autem pro eis orandum. Cap. 139.

De celebrando festiue diem dominicum sine mundanis operibus, nisi propter necessitates imminentes leuissimis, non a diuinis laudibus abstractiuis. Cap. 140.

Ad antiqua hereticorum argutiam De obseruatione diei, & temporum: & quae celebrantur festa inducta a Christo, & Apostolis, & eorum uicariis, ut Pascha Pasche, cena domini, cum consecratione chrismatum. C. 141.

Qualiter obseruarii sunt festi dies domini, & sanctorum cum plenitudine coetibus populorum in Ecclesia, in historiis, lectionibus, Psalmis, Hymnis, & Canticis: eo quod caelestes sancti pro nobis orant, & festis nostris congruunt. Cap. 142.

DE fabricis Ecclesiarum Titu. 17.
Quod heretici spernunt ecclesias fabricadas Deo, & sanctis, & conueniunt ad speluncas, & syluas. & catholici praecipue in Ecclesia Dei orant. Cap. 143.

Quod Deus utique Christus tanquam sibi sacratas habet basilicas, propter quas ab innocentiae statu non recessit. Cap. 144.

Contra blasphemiam VVitcleff dicentis principium esse diabolici in fabricis splendidis Ecclesiarum: cum sit opus laetiae Deo summe gratum. Cap. 145.

Quod Christus cuncta penes agens in domibus basilicarum, domos gratas habet, & ad earum structuras attendit. Cap. 146.

Quod aliquando praesentior est dominus Deus oranti in Ecclesia gratia, quam oranti alibi extra ipsam. C. 147.

DE apparatu Ecclesiae. Titu. 18.
Quod in splendens Ecclesiae non confidamus cum hereticis: ornemus tamen eas splendide ad honorem Dei, picturis, libris, uasis, & amictibus praetiosis. Cap. 148.

DE religioforum domibus. Tit. 19.
De fabricadis domibus religiosis, & Ecclesiasticis altis secundum moderamen: & de Apostolis: quod non omnino carebant eis Christus, & Apostoli. Cap. 149.

De ornatu sacrarum imaginum in Ecclesiis, & de earum uiolatoribus. Cap. 150.

Quod satis differenter Christiani colunt imagines a cultoribus idolorum. Cap. 151.

Quod cultus sacrarum imaginum non est contra praecipuum: Non facies tibi sculptile. Cap. 152.

Quod imagines apud Christianos sunt signa utilia superstitioe carentia, & literarum laicorum. Cap. 153.

Quod imago artificialis aptior est cultui humano, quam imago nudi hominis, uel naturae intellectualis. C. 154.

Quod imago trinitatis in Ecclesiis poni solita aduersa-

tur hereticis: & quare Iudaei non sic colebant imagines, quas fecerunt. Cap. 155.

Quod heretici colunt demones, & qualiter Christiani colunt sanctorum imagines. Cap. 156.

Ad argumenta VVitcleffistarum contra imagines, Confundantur omnes, qui adorant sculptilia: & quod fideles uocant dominum, & sanctos eius imagines. Cap. 157.

DE adoratione sanctae crucis. Tit. 20.
De cruce Christi lignea, quod sit a fidelibus adoranda. Cap. 158.

De festiuitate ecclesiastica sanctae crucis, quod eius officium non sit plenum idololatriae. Cap. 159.

Quod non sola crux prima Christi sit colenda, sed etiam signacula eius: & illae cruces sunt exaltandae in ecclesiis coram praelatis, & in regum catholicorum diademantibus. Cap. 160.

DE peregrinando ad sacras imagines. Tit. 21.
Quod licite ad eum fideles imagines & loca sancta quaedam praeter aliis, propter maiorem dei uirtutem in eis, uel gratiam potiore. Cap. 161.

DE dedicatione Ecclesiarum. Tit. 22.
Quod a primae uis fidei erant Ecclesiae dedicandae, & ipsarum dedicationes obseruanda annua celebrandae. Cap. 162.

De ritibus dedicationis Ecclesiae, de crucis signaturis, & cereis, de ingressu, praese, & alphabeti inscriptione Pontificis, & cantu cleri, & quid haec designent. Cap. 163.

DE reliquiis sanctorum. Tit. 23.
De inferendo, & collocando reliquias in dedicatione Ecclesiae, uel altaris: quae item ad dedicationem requirantur adesse. Cap. 164.

Quare patrum reliquiae ueteris legis non inferbantur templo, & altaribus: & de ueneratione earum: modo quanta cura geratur. Cap. 165.

DE benedictione cerei Paschalis. Tit. 24.
De benedictione cerei Paschalis, & luminum, & item candelabri. Cap. 166.

De benedictione panis, & aquae, & primitiuorum fructuum, ciborumque mensae. Cap. 167.

De exorcismis salis & aquae, quomodo sint a fide scripturae, & de utilitate huius aquae taliter benedictae. Cap. 168.

De sanctificatione armorum. Cap. 169.

Epilogus totius libri. Cap. 170.

Oratio, & peroratio Authoris.

¶ Explicit Titulorum Capitulorumque totius de sacramentalibus operis, Tabula.

¶ Sequitur Tractatus Tituli primi de oratione: & eius ritibus.

DE HAERESIBVS ANTI- quorum & VVitcleuistarum contra orationes sacras Deo placen- tes, & acceptas.

CAPVT I.

S V M M A .

- 1 Orare sicut oporteat, quod nesciamus, sed Spiritus postulat pro nobis, & postulare nos facit.
- 2 Apostoli Christi quomodo de Christo studiose requirunt, ut doceat eos orare.
- 3 VVitcleff hostis ecclesiae, ut fidem Christi apertius obruat, quomodo absconse contra orationis formam sua tela deuibrat.
- 4 Futurorum necessitas secundum VVitcleff.
- 5 VVitcleuista heretici, & Lutherani, quod sint Nembroth similes.
- 6 Origenes notatur ab Epiphano.
- 7 Pelagiani quod destruant orationes Ecclesiasticas, hereticè predicantes gratiam Dei dari pro meritis. Et VVitcleff non solum gratiam, sed & gloriam.
- 8 Errata VVitcleff & Lutheri describuntur.
- 9 Arbitriū esse supra gratiā dicunt Pelagiani.
- 10 VVitcleff quod catholicū simulet uultu uerbi, sed fructu uerbi fauet erroribus, & tegit hereticos.
- 11 VVitcleuista, quomodo quorundam hereticorum more transformant hominum animos simplici duplicitate, & dupla simplicitate.

DOMINE DOCE me orare. Summarum rerum hæc vna conditio semper fuit: vt vix humanis viribus, sed diuina tantum ope queant attingi. Quod de orandi fastigio verum esse tanto facilius arbitror, quanto clarius intonat auribus nostris ipse Apostolus: Spiritus adiuvat infirmitatem nostram. Nam quid ore mus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis, & postulare nos facit, & hoc gemitu inenarrabili, quo ipse facit nos gemere, vt exponit ecclesia. Hanc orationem postulandam a spiritu, voce hominis siue mente, iam magna ex parte in vita sancta fundati A-

postoli Christi, videntes quasi apicem sanctitatis abesse, de Christo studiose requirunt, & dicunt, Domine doce nos orare. Vt autem hostis ecclesiae Christi VVitcleff fidem Christi apertius obruat, contra hanc orationis formam quasi contra animatem spiritum totius sanctitatis humanæ sua tela deuibrat: absconse tamen, vt assolet: & Psalmista conqueritur, Absconderunt superbi laqueum mihi, dicens in primo cap. libelli de oratione, Ordinauit auctor noster, vt homo non solum oret in voce, & mente: sed omnino in iusto opere, siue vita, quia Deus est auctor realis, qui non requirit cogitationem, vel vocem, sed omnino vitam suam iustitiæ complacentem. Hæc VVitcleff. AVTHOR. Audacter dicit: Deus non requirit, & quos non requirit? De tali fidei iussore dicit Psalmista: Propter quid irritauit impius Deum? Dicit enim in corde suo: non requiret. Sed intueamur quid dicat. Ordinauit (inquit) auctor noster, quod homo non solum oret. Dicit (non solum) ad tegendum sibi sophisma: quia si Deus non requirit cogitationem orationem, vel vocem, ergo nec ordinauit orationem cogitationis, vel oris. Hoc solum quod instituit, requirit: & quicquid requirit fieri, hoc prius ordinauit, vt fieret, ne esset calumnia serui pigri ad dominum, Tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. Hoc antecedens, Deus non requirit cogitationem orantis, & vocem, sed omnino vitam: vult esse consequens, hoc in casuali, quod auctor naturæ ordinauit omnino vt homo non oret voce, aut mente, sed opere. Et propter hoc, infert tertia parte sermonum, sermone. 49. Confidat homo in merito proprio: quia ad mensuram illius, Deus necessario præmiabit. Hæc est totius huius hæresis de non orando, radix & origo, miseram necessitas futurorum: habito enim hoc medio, quod Deus merita nostra coronat, ex hoc conficitur, quod homo in meritis propriis confidat. Sed vt viam antiquam contineam, fundamenta

Nembroth.

menta eius extrahere conabor in lucem: sicut dominus ait in Michea, Detrahā in vallem lapides eius, & fundamenta reuelabo, & omnia sculptilia illius concidentur. Primum fundamentum huius hæresis inter homines à Nembrothitis effluxit. Gen. 10. quod in virtute sua confiderent: vt habet Sapiens Ecclesiast. 16. Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti, & non peperit peregrinationi illorum. De quibus item libro primo antiquitatum Iosephus. Fecit (inquit) eos esse elatos ad iniuriā, atque contemptum, Nembroth filius Cam, filij Noë: & cum esset audacior, & manu fortissimus suadebat eis, vt non Deo ascriberent, quod hominibus per illum foelicitas eueniret: sed quod hoc eis propria virtute præberetur: & cognatos generis sui, ad causam tyrannidis adduxit, solus ipse præsumens, homines à Deo timore reuocare, & spem suam in propria virtute reponere. Hæc ille AVTHOR. Aduerte dictum VVitcleff, nihil apponamus. Quod dicit VVitcleff, Confidat homo in merito proprio: quod & Nembrothitis fecerunt, destructi sunt (inquit Sapiens) confidentes suæ virtuti: & suadebat, inquit Iosephus, quod foelicitas propria virtute præberetur hominibus. Quæ maior foelicitas, quam illa de qua VVitcleff autumat, quod ad mensuram proprii meriti Deus necessario dabit præmium? Et quid his concludit vterque? Non orandum Deum mente vel voce, sed vtendum cuilibet propria sua virtute. Nec hic suffocatus est error, sed valuit in Iudæis vsque ad tempus fidei primitiæ: qui pari modo de suis viribus superbissimè præsumentes, nec ipsum diuinum adiutorium postulare curabant. De quibus libro suo de fide & operibus, ante medium, AVGVSTINVS. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et ideo verum est, quod legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum, reuera fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis, etiam lege præuaricata onerati sunt. Hæc ille. AVTHOR. Notate quæ se inferunt, catenam attendite. Homines de suis viribus præsumebant, & nec diuinum adiutorium reuera fide impetrabant. Asserto primo, secundum regulariter sequitur: nec vidi quenquam dicere primum sine secundo, eo quod præsumptio sui, surgit statim in contemptum Dei. Et qui de viribus propriis, & meritorum qualitate confidit, qualiter alium extra se orandum putabit? Reptilis demum erat hæc hæresis,

& post istos partim Origenem, prout notat 6 vetus pater Epiphanius in epistola ad Ioānem Constantinopolitanum, quam transtulit ipse. HIERONYMVS. & inter eius epistolas collocatur. EPIPHANVS. Quis sustinebit ergo Origenis ineptias, vt non grauius aliquid loquar, & similis efficiar vel ipsi, vel discipulis eius, qui audent in periculo animæ suæ asserere quodcumque eis in buccam venerit: & magis iubere Deo, & non ab eo vel orare, vel discere veritatem. Hæc ille. AVTHOR. Nescio quomodo iubeat Deo, quā si agentibus meritis Deus ad mensuram sic merentibus, necessario præmiabit. Interuenerunt Pelagiani, qui istam hanc hæresim susceperunt ne sine eis perueniret ad VVitcleff. De quibus libro hæresum ca. 88. AVGVSTINVS. Destruunt etiam orationes, quas facit ecclesia, siue pro infidelibus & doctrinæ Dei resistētibus, vt conuertantur ad eum: siue pro fidelibus, vt augeatur in eis fides, & perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso Deo accipere, sed à seipsis homines habere contedunt, gratiamque Dei, qua liberamur, secundum nostra merita dari. Quod quidem Pelagius in episcopali iudicio Palæstino damnari metuens, damnare compulsus est: sed in posterioribus suis scriptis hoc inuenitur dicere, & docere. Hæc ille. AVTHOR. Semper vides esse coniunctas hæreses. Destruunt Pelagiani orationes ecclesiasticas: quia gratiam Dei hereticè prædicant, dari pro meritis: VVitcleff verò non tantum gratiam, sed & gloriam. Confidat homo (inquit) in merito proprio, quia ad eius mensuram Deus necessario præmiabit. Accurrens forsitam VVitcleuista festinus irruit, vt magister suus ab hoc Pelagiano puteolo, saltem quibus potest occasionibus extrahatur: ipse VVitcleff (inquit) orare commendat in aliis: & eodem libello ipse dicit non negare, quin multum valeat deprecatio iusti assidua: habet enim vsus ecclesia, dicit, non omnimodè cōtemnendos. Non vult autem orationes nudas sine bona vita, nec vsus tales, vt euangelium acceptari: quæ singula à reuera fide non deuiant. Sed & ego cum domino Iesu meo finem hereticiverbi aspiciens, vterius verbi mentem intueor. Scribæ quod exterius tacuerunt, interius clamauerunt, Hic blasphematur: idcirco Euangelista subiungit, quod Iesus vt vidit cogitationes eorū &c. vt Matthæi. 9. Ita, quod callidus hereticus exterius laudasse videtur, intus dissimulat. Nec tamen cor hominis intueri me fateor, quod Iesu Christo ex eius Deitate est proprium: sed quod homini datum est, in aliis eius dictis & secta-

Origenes.

Pelagiani.

VVitcleff.

Futurorum necessitas.

C secta-

Errata Wit. scilicet eorum eius exemplis intentionem do-
leff. & *Lu* gmatu, manu palpo conceptam. Aliter dic
theri. 8 mihi cur omnem sanctam vitam, & opera ius-
 ta, orationi præferens ab oratione sancta con-
 diuidit? Cur item destruere omnes Christi reli-
 giones perfectas, & oratorum collegia, plus
 iuuat ecclesiam Dei, quam oratio quantum libet
 specialis? Cur etiam sacerdotes eius sedu-
 cti penitus, ab horis dicendis, & ab aliis oratio-
 nibus, generaliter abstinent, dicentes, & penè
 semper in ore habentes, illud magistri sui, Plus
 est orare sancta vita vel opere, quam sermone
 vel mente. Vis autem ut altius repetam? si ipse
 cum Pelagio damnata non senserit, cur ipse
 damnatum hæreticum substat & excusat?

9 Ibi enim sermone. 46. dicit. Confimili ratio-
 ne tollitur error Pelagianorum, quos credi-
 tur ad tatum magnificasse liberum arbitrium
Arbitrium supra gra- hominis, quod homo potest per se mereri bea-
tia dicunt. titudinem, sine gratia animæ superinfusa.
 Et fortè intellexerunt, quod non requiritur
 gratia præter Deum & spiritum, quæ gratia
 poterit per se esse spiritui conlinita. Non enim
 capit intellectus fidelium, quod anima mereatur
 per se, nisi prius per Deum gratis, & per
 consequens, per gratiam fit adiuta: sed illa gra-
 tia cum sit bona qualitas, non poterit per se
 esse. Hæc Witcleff. A V T H O R. Ecce si
 non sit inter Witcleff & Pelagium germana
 fides: si tamen velit Pelagius errorem suum
 sustinere, quem vocat metaphysicam de es-
 sentia accidentis. Quod scilicet nihil sit gra-
 tia præter spiritum Deo gratum: non autem
 aliquid potens per se esse spiritum conlinitum.
 O redemptorem damnati Pelagij! O
 saluatorem seculi! Origenes si sic sensit de es-
 sentia gratiæ (vt tu dicis fortè sensisse) iam
 catholicus est, & iam sine causa damnatus est.
 Cur istud non attingit Augustinus, cum tot
 disputaret, & tanta, & contra Iulianum eius
 alumnum, & magistros Pelagium & Cele-
 stium, dicentes gratiam Dei secundum merita
 nostra dari: & sic gratiam non esse gratiam,
 quia non gratis datam, & quod per vsum li-
 beri, arbitrij possit quis mereri gratiam? Quod
 item paruuli ita sint ex suis naturalibus salui,
 vt sine saluatore valeant esse salui. Et inter tot
 & tantos conflictus, aut hæretici defendendo:
 aut Augusti. cum catholicis arguendo, nunquam
 meminerunt ridiculæ glossæ Witcleff, vnde di-
 cere potuissent gratiam Dei, quæ non potest

per se esse, sed est Deus, vel spiritus, secundum
 merita nostra dari, & transisset Augustinus
 delusus, & Pelagius absolutus: quia dicit Wit-
 cleff, error Pelagianorum sic tollitur. Sed
 etiam tota synodus sancta Numidiæ, quæ
 ibi Pelagium condemnauit, scribens episto-
 lam calamo Augustini huius glossæ non mem-
 init. A V G V S T I N V S. Noua, inquit, hæ-
 resis, & in vnum perniciofa, cum tentat assur-
 gere doctrinæ inimicorum Christi, quæ nobis
 etiam Dominicam orationem, impiis disputa-
 tionibus conatur auferre. Et infra. Vt ergo
 alia omittamus, quæ contra scripturas san-
 ctas plurima differunt, hic iterum duo, qui-
 bus omnino totum, quod Christiani fumus,
 nituntur euertere. Quæ fidelia corda sustinent
 non esse rogandum Deum: vt contra pecca-
 ti malum, atque ad operandum iustitiam, sit
 noster adiutor: & non opitulari paruulis, ad
 consequendum vitam æternam, gratiæ Chri-
 stianæ sacramentum? Hæc infinuantes Apo-
 stolico pectore tuo, non habemus opus multa
 dicere, & tantam impietatem verbis exaggerare.
 Et sequitur. Huius autem perniciosissimi
 erroris auctores esse perhibentur, Pelagius,
 & Celestius, quos in ecclesia quidè sanari in-
 auiimus, quam desperata salute ab ecclesia refe-
 cari. Hæc ibi ad Innocentium papam inter epi-
 stolas Augustini capitu. 34. A V T H O R. Quis
 ferat audaciam, aut magis ineptiam, nec
 se intelligentis, nec rem, de qua loquitur, sapi-
 entis: ita vt intervnius anni theologos pro vili o-
 pinione sui accidentis tam vanè, tanquam im-
 pertinenter intrusa palea sterneretur, cum etiã
 in veritate rei, glossa illa nulla ex parte erro-
 ri respondeat, nec quicquam proderit susti-
 nenti? Nam dato, quod gratia nihil aliud sit à
 spiritu grato Deo, nunquid tunc erit catholi-
 cum, Dei gratiam dicere secundum merita no-
 stra dari, aut per liberi arbitrij vsu mereri nos,
 Dei gratiam? Aut quod paruuli iã nati, primo
 peccato non tenentur obnoxij? Hæc & plura
 dixit Pelagius, Quomodo iã per accidens tuum
 tollitur hæresis Pelagianorum: quia dicis, sic tolli-
 tur. Sed vt redeamus ad priora. Hæc idcirco
 p 10 tulerim, vt videant omnes quã callidè Witcleff
 catholicum simulat vultu verbi, sed fructu
 verbi fauet erroribus, & tegit hæreticos. Quo-
 tiens igitur propositiones eius occurrant, vi-
 deant in vultu sermonis quasi physiognomiã
 sensus, & in bifronte iã animum dictantis exa-
 minent: quia (vt sæpe præmonui) tanta se inuo-
 luit ambiguitate sententiæ, vt fidei simplici,
 putetur valde catholicus, & in eodem (sine
 mutatione) sermone, perito orthodoxo hære-
 ticus

ticus conuincatur. Tales magistros Witcleff
 artifices doli reperit defensores Origenis: de
 quibus, in epistola ad Pammachium & Ocea-
 num H I E R O N Y. Sic verba temperant,
 sic ordinem vertunt, sic & ambigua quæque
 concinnant, vt nostram & aduersariorum cõ-
 fessionem teneant: vt aliter hæreticus, aliter au-
 diat catholicus: quasi non eodem spiritu & A-
 pollo Delphicus, atque Loxias oracula fude-
 rit Cræso, & Pyrrho, diuersis temporibus, sed
 pari illudentes strophæ. Credimus, inquit,
 futuram resurrectionem corporum. Hoc si be-
 ne dicatur, pura confessio est: sed quia corpo-
 ra sunt caelestia & terrestria, & aer iste & aura
 tenuis, iuxta naturam suam, corpora nominã-
 tur, corpus ponunt non carnem: vt orthodo-
 xus, corpus audiens, carnem putet, hæreticus
 spiritum recognoscat. Hæc est eorum decipula,
 quæ si deprehensa fuerit, alios dolos & in-
 nocentiam simulat, & malitiosos nos vocant
 & quasi simpliciter credentes aiunt. Credimus
 resurrectionem carnis. Hoc verò cum dixerit,
 vulgus in doctum putat sibi sufficere: maxime
 quia & id ipsum in simbolo creditur. Interro-
 ges vltra, circuli strepitus commouetur, fauto-
 res clamant, Audisti resurrectionem carnis:
 quid quæris amplius? & in peruersum studiis
 nos commutatis sycophantæ, illi simplices ap-
 pellantur. Hæc ille. A V T H O R. Mos iste ad-
 huc nostros sequitur Witcleuistas, simplici du-
 plicitate, & dupla simplicitate, animos homi-
 num transformantes. Aut quid dixit vulgus
 vt creditis, audito vno eorum dicere, sacra ho-
 stia corpus Christi natum est de virgine. Audi-
 stis, fidem clamitant, quid quæritis amplius?
 & in peruersum studium fidem simplicem cõ-
 mutatis? Cum tamè solum figuraliter esse cor-
 pus Christi intendat hæreticus: ita vt in re de
 orationibus sacris dicit Witcleff in iam dicto
 capitu. 46. Debemus diuino suffragio intende-
 re & sperare, non creaturæ suffragio irreligio-
 sè confidere. Fallaciam habet attentius si con-
 sideres: vel irreligiosè fidendum decernens, si
 suffragio creaturæ intendat, quod est hæresis:
 vel irreligiosè confidere, vtans quod item in-
 hibet bona fides, Sic verba temperant, &
 ambigua quæque concinnant, vt in il-
 lo simplici sermone populi cre-
 dant, esse verissimos, in quo
 orthodoxi eos in hæ-
 resi de prehen-
 dunt.

¶ Quod vita hominis ab omni
 orandi officio suspensa, men-
 tis vel oris, est imperfe-
 cta, non catholicè
 Christiana.

CAP. II.

S V M M A.

- 1 Oratio quod sit triplex secundum Witcleff men-
 talis, uocalis, & uitalis.
- 2 Witcleff quod intendat præferre, uel æquare nu-
 dam uitam sine oratione, oranti mente & ore.
- 3 Masilianorum hæresis per extremum opposita hæ-
 resi Witcleff. Et quomodo Euchite ab Augusti-
 no dicuntur, ab orando, sic appellati.
- 4 Orare semper quid sit. Et qui hæretici malè senserunt
 de orando.
- 5 Masilianam, & Witcleuistam quàm malè sibiipsis
 conueniant.
- 6 Beda quid dicat super illud Iacobi, Fides sine ope-
 ribus otiosa est.
- 7 Witcleff, quod in maiorem lacum deceptionis in-
 ciderit, quàm primæui fideles, qui dictum Pauli
 malè acceperant de iustificatione plena per fidem
 etc.
- 8 Iudei, Gentes, Masiliani, & Witcleff quomodo
 peccauerunt in fide de fide.
- 9 Oratio mentalis, quod transcendat orationem uoca-
 lem & uitalem.
- 10 Oratio mentalis, quæ sit secundum Augustinum.
- 11 Orare sine intermissione, quid sit.
- 12 Credere, quid sit secundum Augustinum.
- 13 Vitalis oratio, quod sine oratione mentali non sit.
- 14 Animum quod plus attendat Dominus, quàm opus.
- 15 Orationis mentalis uis.
- 16 Oratio uitalis quod sine mentali non sit meritoria.
- 17 Cogitatio, quod de radice mentis surgat in rami
 operationis.

Isponens Witcleff cõ-
 flictum inire cū ortho-
 doxis orantibus, in li-
 bello, quem ad hoc edi-
 dit, de oratiõne in exor-
 dio: Quædã, inquit est
 oratio mentalis, quæ-
 dam uocalis, & quædã
 uitalis. De prima. Apostolus. Orabo spiritu, o-
 rabo & mente. De secunda. Matthæi. 6. Sic ora-
 bitis, Pater noster qui es in cælis. De tertia. O-

*Triplex ora-
 tio secundum
 Witcleff.*

portet ſemper orare. Et Apoſtolus. Sine intermiſſione orate: nam iuſta vita, & opera merito ria bene orant. De iſta triplici oratione patet ex fide, quòd tertia amplectēs ambas priores, eſt à Deo maximè commendata. Matthæi. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem patris mei. Hęc illic Witcleff. A V T H O R. Interrogandus eſt æmulus ſi bona ſit diuiſio, qua arte diuiſionis, partes ponit in numerum cum ſuo toto: aut particulare cum ſpecie: vt ex Sorte & Petro cum communi eis natura hominis, dicat tres homines: quia dicit tertiam orationem vitalem ambas complecti priores. Aut ſi discretè eas connumeret: vt ſi duo, tria, quinq; tres numeros dicam: & quòd tertius utroſque priores complectitur: ſed tunc non excedit utroſque ſumptos coniunctim. Et ipſe hoc ibi proſequitur. Cum enim, inquit, oratio generalior à Chriſto præfertur, & generalius eſt iuſte orare in opere, quā animo vel ſermone: patet, quòd iſta oratio eſt melior altera præcedete. Hęc Witcleff. A V T H O R. Fingit, ſed ex illo medio arguiſſet, quòd oratio ſua tertia ſit melior utraq; præcedente & ſi neutram includeret: quòd ipſe ſtatim aniuuit: quia multi ſunt, inquit, muti & infantes, qui non habent ꝑ poſſibilitatem taliter exorandi, & tamen propter eorum iuſtam vitam, à Deo cui cuncta ſunt cognita, ſunt ſaluā di. Hęc Witcleff. A V T H O R. Senſum eius ad aſſumpta confero, vt clarè pateat quòd intendit præferre, ſcilicet, vel æquare nudam vitam ſine oratione tali, oranti mente & ore. Huic hæreſi alia per extremum oppoſita eſt Maſſilianorū, qui ſolū orandū dixerunt in hac vita, nec alteri operi inſiſtendum. De qua lib. hæreſum. 57. A V G V S T I N V S. Græcè dicuntur Euchitæ, ab orando ſic appellati. Tantum enim orāt, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. Nā cū do minus dixerit, Oportet ſemper orare, & nō deficere: & Apoſtolus, Sine intermiſſione orate. Quod ſaniffimè ſic accipitur, vt nullo die intermiſſatū certa tempora orādi: iſti ita nimis hoc faciūt, vt hinc iudicētur inter hereticos nominandi: quāuis nōnulli eos dicant de purgatione animarum nescio quæ phantaſtica ridiculè fabuloſa narrare. Sequitur. Dicuntur Euchitæ opinari, nō licere ſuſtētādæ vitæ ſuæ cauſa aliquid operari: atq; ita ſeipſos monachos proſiteri, vt omnino ab operibus vacent. Hęc ille. A V T H O R. De iſtis libro primarum hæreſum D A M A ſcenus. 80. Dicunt, quòd neque baptiſma perficit hominem, neque diuinorum myſteriorum aſſumptio purificat ani-

mam, ſed ſola apud eos exercita diuina oratio. Et bene infra. Prodigialiter dicunt, quòd oportet eos qui ſaluari volunt, tantum orare, nihil omnino alterum operantes, vſquequo peccatum ſentiant, quemadmodum fumum quendam vel ignem, vel draconem, vel aliquā talem beſtiam per orationē expulſum, & ſenſibiliter per orationem exiens: ſpiritus autem ſancti rurfum ingreſſum ſenſibiliter ſuſcipiāt, & manifeſtum in anima habeant ſenſum in ingreſſu ſpiritus. Hęc ille. A V T H O R. Ecce ſibiſiſ quā malè conueniunt iſti. Maſſiliani ita orationem extollunt, vt opera iuſta cōfundant: econtrario Witcleuiſtæ vitam operoſam magnificant, & omnem orationem mentis & oris ab eius merito præſcindentes vix vllam eſſe conſentiant: ſimiles facti (quantum mihi videtur) ſectis illis Iudæorum, & gentium ſic inter ſe tumultuantium, pro præferendo opera fidei: vel ſic fidem ſicut iſti iam rixoſè comparant inter orationes bonæ fidei: de quibus Saluator ait, Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis: & ipſa opera iuſtæ vitæ. Vnde ſuper illud Iacobi. 2. Fides ſine operibus otioſa eſt. In expoſitione illius Canonice B E D A. Quoniam Paulus Apoſtolus prædicans iuſtificari hominem per fidem ſine operibus, non bene intellectus eſt ab eis, qui ſic eum acceperunt, vt putarent ſi ſolū in Chriſtum credidiſſent, etiam ſi malè operentur, & facinoroſè, flagitioſèque viuerent, ſe ſaluos eſſe poſſe per fidem. Locus iſte huius Epistolæ eundem ſenſum Apoſtoli Pauli quomodo intelligendus ſit, expoſuit: ideoque Abrahamæ magni exemplo vtitur, vacuam eſſe probans fidem, ſi non etiam operetur. Sequitur. In hoc ſe gentibus in Chriſtum credentibus Iudæi præferre cupiebant, quòd dicebant ſe meritis bonorum operum, quæ in lege ſunt, perueniſſe ad euangelicam gratiam: ideoque ſcandalizabantur multi, qui ex eis credidit, quòd incircuncifiſ gentibus Chriſti gratia traderetur. Vnde Apoſtolus Paulus dicit poſſe hominem ſine operibus, ſed præcedentibus iuſtificari per fidem. Hęc ille. A V T H O R. Primo in his dictis perpendo meum Witcleff in illum, ſed maiorem la- cum deceptionis incidere, quā iſtos primæuos fideles, qui dictum Pauli malè acceperant de iuſtificatione plena per fidem, ideo opera negligentes, ſed per Iacobum poſtea de intellectu peruerſo Pauli correctos. Quòd ſi præſumit Witcleff ex Chriſti verbis aut Apoſtoli nouam doctrinam conficere: qui nec per Vnum patrem aut multos: immo nec per to-

per totam eccleſiam permittit ſe corrigi: ſed contra omnes, auſus eſt dicere, quòd vltra omnes, authoritas Chriſti ſit præſtātor: quafi ideo ad eius intellectum tenenda, dimiſſo intellectu omnium correctorum, quafi nullus primæuæ fidei, qui ſit correctus, erat aut fuerit ipſi compar, aut iam dandus talis Iacobus, & nullus inferior, cui tantus credat taliter corrigenti. Sed ad rem. Vtriq; peccauerunt in fide: de fide Iudæi opera præferendo, gentes in tantum opera negligendo: ita Maſſiliani declinant ad tantum orationes ex tollendo in præiudicium operum, Witcleff item opera ſuſtinēdo in cōtemptum precum ſanctarum. Et diſtinctionē attendite primò: quia vtranq; authoritatem, quam pro oratione ſua vitali fundanda præſumpſit, Auguſtinus iam ſupra contra Maſſilianos ſaniffimè de oratione ſecundum quòd eſt vocalis dictam aſſeruit. Oportet ſemper orare, & ſine intermiſſione orate: inquit, ſaniffimè ſic accipitur, vt nullo die intermiſſatū certa tempora orandi. Oratio autem iuſtæ vitæ, nec temporis nec momēti intermiſſionem admittit. Tertia autem authoritas euangelij, orationem mentalem non excludit propter opera, ſed magis includit opera cum effectu, prout exponit H I E R O N Y. in cōmentario Eſaię cap. 66. ad illud. Audite verbū domini qui tremitis ad verbum eius. De quibus & dominus loquebatur, Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt. Sicq; ſtare poteſt illa ſententia: Nemo dicit dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Nā cūm hæretici dicāt dominum Ieſum, & multi in reſurrectione ſint dicturi, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? Reſpondebit eis dominus, Recedite à me nescio vos, operarij iniquitatis: ergo dicere nō ſermone, quæ res facilis eſt, ſed affectu & operibus comprobatur. Hęc ille. A V T H O R. Ecce quòd tertia tua ſine ſecunda non commendatur ibidem, Non omnis qui dicit, ſed qui facit: ſed nec prima contemnitur, nec cum ſola venit ſine ſecunda, vel tertia dicere, inquit, affectu & operibus comprobatur. ¶ Item ſi vitalis oratio priores duas complectitur, qua ratione ipſam ſine illis eſſe dicitis in mutis & infantib; aut in illis ipſis duabus non præfertur vt melior, quia ibi eas nō complectitur? Item ſi Deo placet res melior: quomodo in eius proſpectu oratio tua vitalis orationem vocalem & mentalem cōplectitur? quia neutra illarum ab eo, ſed tantum oratio iuſtæ vitæ requiritur: ſic enim ſcribis in dicto primo capit. conſequen-

ter: Deus eſt auctor realis, qui non requirit cogitationem vel vocem, ſed omnino vitam, ſuæ iuſtitie complacentem. A V T H O R. Iam ex argumento tuo orationem mentalem, orationem vocalem, & vitalē ſcio tranſcendere, quia oratio mentalis vtramque aliarum complectitur: non tantum amplexione tua, ſicut ſaccus poma aut lapides, ſed ſicut perfectionalis forma perfectibile proprium. Intelligas autem orationem mentis ipſum habendi affectum, ſicut verum eſſe declarat ſuper Pſalmi. 37. verſum, Ante te omne deſiderium meum, dicens A V G V S T I N V S. Ipſum deſiderium tuum oratio tua eſt: & ſit continuum deſiderium cōtinua oratio. Non enim fruſtra dicit Apoſtolus: Sine intermiſſione orantes. Nunquid ſine intermiſſione genua fleſtimus, corpus proſternimus, aut manus leuamus: vt dicat, ſine intermiſſione orate? At ſicut diximus, orare hoc, puto ſine intermiſſione non poſſumus facere. Eſt alia interior oratio, ſine intermiſſione oratio, quæ eſt deſiderium. Quicquid aliud agas, ſi deſideras illud ſabbatum, non intermiſſis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere deſiderare: continuum deſiderium tuum, continua vox eſt. Tacebis ſi amare deſtiteris. Tacuerunt de quibus ſcriptum eſt, Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Frigus charitatis ſilentium cordis eſt. Flagrātia charitatis clamor cordis eſt. Si ſemper manet charitas, ſemper clamas. Si ſemper clamas, ſemper deſideras. Hęc ille. A V T H O R. Iam doceris ab Auguſtino, quæ ſit mētalis oratio, ipſe ſanctus affectus mētis, amor, charitas, flagrans deſiderium placendi Deo per iuſtitiā, manſuetudinem, eleemoſynam, ieiunium, aut cæteras virtutes: quæ omnes ſi in oratione tua vitali ponantur, ſine oratione diſta mentali, ſic animatione carent, vt mortem non vitam conſtituant: & hoc deſiderium, hanc orationem mentis continuam exponit eſſe illam ſine intermiſſione & indeficiētē: ita vt vltra expoſitionem tuam de oratione vitali, Auguſtinus norit eam dici de oratione vocali, vt ſupra, & de oratione mētali, vt hic, & hoc ne omnino videretur tuam ſolam probare, quod putas. Et iterum in epistoſa ad Probam de orando Deum, Idē A V G V S T I N V S Quod ait, Apoſtolus ſine intermiſſione orate, quid eſt aliud quā beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab illo, qui eam dare ſolus poteſt, ſine intermiſſione deſiderare? Semper enim hanc à domino deſideremus, & ſemper orabimus. Sed ideo ab alijs curis & negocijs, quibus ipſum deſiderium quodammodo tepe-

Witcleff.

Tempus ſenſibile.

Maſſiliani.

Euchitæ.

Orare ſemper.

feit, tertis ad negotium orandi mentem reuocamus verbis orationis, nos admonentis in id, quod desideramus intendere, ne quod tepescere coeperat, animo frigescat & penitus extinguatur, nisi crebrius inflammetur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce sine intermissione orare, est desiderio cordis orare continuè: quæ cordis continuas haberi non potest, nisi certis horis verba orationis fundamus, aliis curis & negotiis tunc omisissis. Et Cæsianus dicit, quod mentis puritas, & cæteræ virtutes animæ, sine hac iugi oratione depereunt. Collatione Ysaac capitul. Quod iugis oratio sit cordis perfectio: **CASSIANVS.** Sicut ad orationis perfectionem omnium structura virtutum tendit: nisi huius culmine hæc omnia fuerint colligata, atque compacta, nullo modo firma poterunt, vel stabilia perdurare. Quemadmodum enim sine illa plena cordis quiete, acquiri, vel consumi non potest hæc, de qua loquimur perpetua orationis iugisq; tranquillitas: ita ne illæ quidem virtutes, quæ hanc animi præstruunt firmitatem, absque huius possunt orationis assiduitate compleri. Hæc ille. **AUTHOR.** Hoc dicit August. quod hæc virtus sancti desiderij penitus extinguatur, nisi per orationem iugè crebrius inflammetur. Quomodo autem passio mentis quid est, si actu vel habitu cogitatio mentis non est? Qualiter ergo dicit Witleff, quod hanc cogitationem vel vocem Deus nõ requirit? An bonam fidem non requirit Deus quæ sine cogitatione non est? Vnde de prædestinatione sanctorum citò post principium, **AVGVSTINVS.** Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit illud esse credendum: quamuis enim raptim, quamuis celerrimè credendi voluntatem, quædam sanctæ cogitationes anteolent, moxque illa ita sequatur, vt quasi coniunctissima comitetur: necesse est tamen, vt omnia, quæ creduntur, præueniente cogitatione credantur. Quanquam & ipsum credere nihil aliud est, quam cum assensione cogitare. Sequitur. Quoniam fides si non cogitetur, nulla est: & nõ sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc ille. **AUTHOR.** Si igitur verum est, quod scriptura dicit, Quum venerit filius hominis, putas inueniet fidem super terram? quod eum fidem quæsiturum in terra conuincit: qualiter cogitationem non requiret, qui si dem requiret: quum fides si non cogitetur, nulla est? Hæc igitur oratio mentis, quam cogitationem si scires, hæc oratio mentis, & amoris, & sancti desiderij vita est, & tota per

fectio precis vitalis, qua sine vitalis non est. An non audis Apostolum dicentem, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem, non habuero, nihil mihi prodest. Gratius ergo respicit gratus dominus gratum animum, quam opus arduum quantumcunque. Vnde in expositione Psalmi. 118. Quia mandata tua dilexi domine: **CASSIODORVS.** Postquam persecutorum scuitiam, & illata supplicia memorauit, venit ad charitatem, quæ cuncta commendauit: nam si non diligens mandata domini nostri Iesu, talia pateretur: non erat folix corona, sed vitiosa iactantia, sicut dicit Apostolus. Si tradidero corpus meum, vt ardeam &c. Sequitur. Dominus enim animorum qualitates gratius respicit, quam cruciatum carnalis passionis intendit. Sicut & elemosynas illas habet gratas, quæ sub animi hilaritate præstantur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ergo si animorum qualitates sunt gratiosiores, quam elemosynæ, aut passiones carnales: quomodo non requirit dominus cogitationem, sed vitam aliam complacentem: cum sine qualitate cordis, omnis vita ipsi sit ingrata? Vide quod vita alia non commendatur in vidua, præter animum largiendi, quo totum dedit quod habuit: nec illa dedisset plus omnibus, si non potius eius animum aspexisset Christus, quam censum. An non traxit Christum ad miserendum pauperi mendico, desiderium patientis: plusquam morbi compassio, vitalis oratio, quam tu laudas? Quo passu in commentario Marci, **HERONVMVS.** Considerans Iesus promptam completionem desiderij, remunerat. Vnde aliàs dixit. De quocunque petieritis credentes in nomine meo, accipietis. Hæc ille. **AUTHOR.** Completionem desiderij ecce

¹⁴ Animum plus quam opus attendit dominus.

¹⁵ Orationis mentalis vitæ.

¹⁶ Oratio vitalis sine mentali non est meritoria.

erit. Si, inquit, pura, rectaq; intentione quæ potes, agere bona studueris: lucis profectio sunt opera quæ facis. Sequitur. Si autem peruersa est intentio, quæ præcedit, prauum est omne opus, quod sequitur, quamuis rectum videatur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ex affectu ergo mentis affurgit meritum operis: & umbra est omne opus huius vitæ, nisi fruatur lumine splendentis intentionis in corde. De corde, inquit Saluator, exeunt blasphemias, homicidia, furta. Et iterum scribitur, Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Ex corde ergo mors, ex corde vita hominis, vita & operis. Immo & ex solo cordis, aut mentis habitu non operis, mensurat Deus omne meritum facientis. Vnde libro primo super Lucam cap. 1. **AMBROSIVS.** Idem enim est arbitrius & facti: diuina iudicia meritum iusti ex mentis habitu; non aliquo factorum exitu metiuntur. Plerumque enim aut bona mens facti reprehensibilis exitu de formatur: aut improba cogitatio, facti alicuius decore velatur. Sed etiam quod benefeceris: si malè cogitaueris, diuino iudicio non potest probari. Hæc ille. **AUTHOR.** Audeo dicere nullum esse meritum orationis tuæ vitalis, vbi non præcessit meritum orationis mentalis. Ex opposito tamè esse contingit, dicente Apostolo: velle adiacet, perficere autem nequaquam. Item in. 1. parte Sermonum, sermone. 25. **AVGVSTINVS.** Quomodo aures vestras ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes vestras: non potest autem fieri, vt habeat mala facta, qui habet cogitationes bonas. Facta enim de cogitatione procedunt: nec quisquam potest aliquid facere, vel ad aliquid faciendum, membra mouere, nisi prius præcesserit iussio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator per imperium Romanum emanat: quicquid videtis agi per prouincias: quantum motus fit ad vnã iussione imperatoris intus sedentis? Mouet ille solummodo labia cum loquitur, sed tamen in vnoquoque eorū est intus Imperator in corde: sed si bonus est bona iubet, & bona fiunt: si malus, mala iubet, & mala fiunt. Hæc ille. **AUTHOR.** Hac comparatione qua cogitatio imperat, & opera obsequuntur: Videat VVitleff quid Deus ab homine plus requirat. Et iterum. Scio propter hoc dictum à Deo, Cum oratis non eritis sicut hypocritæ stantes vt orare videantur. Vbi dominus nõ factum damnat, sed animū, ita vt animum plusquam factum orantis conspiciat. Vnde libro secundo de sermone domini in montè **AVGVSTI.** Neq; enim hoc mo

net vt oremus: sed quomodo oremus: neque superius vt faciamus elemosynam, sed quo animo faciamus. Quoniam de corde mundo præcepit: quod non mundat nisi vna & simplex intentio in æternam vitam, solo & puro amore sapientiæ. Hæc ille. **AUTHOR.** Quomodo ergo est generalior, & per hoc præferibilior oratio operis, quam orare animo vel sermone: cum oratio animæ vel cogitationis surgat in factum operis, qualiter ex radice arboris distenditur humor in frondes & in fructus? Vnde. 12. moralium **GREGOR.** Quod enim radix arbori, hoc vnique homini sua cogitatio est: quia in eo quod exterius videtur, & illud tenetur quod interius non videtur. vnde & per prophetam dicitur, Mittet radicem dorsum, & faciet fructum sursum. Cum enim cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus: quasi radicem dorsum mittimus, vt retributionis fructum superius faciamus. Hæc ille. **AUTHOR.** Cogitatio de radice mentis surgit in rorum perfectæ operationis. Idem ergo viros succus in radice prius, & demum sursum in culmine operis. Comparam ramos virentes ad virentem in radice: & hoc est comparare preces vitæ operosæ, ad operationes sanctorum desideriorum in mente.

¶ Quod bona vita habet bona orationes sicut & bona opera, quia orationibus bona procurantur.

CAP. III.

SVMMA.

- 1 Orationes quod non sint adeo præferende, ut uita iusta & sancta contemnatur.
- 2 Superhumeralia iungendum esse rationali, quid de notet.
- 3 Orare semper, & sine intermissione, de qua oratione debeat intelligi.
- 4 Vita omnis bona, quod est sanctis precibus præeunda.
- 5 Mos præmittendi salutationem Angelicam pro adiutorio, in exordio prædicandi, unde manauerit.
- 6 Perseuerantiam in sancta uita quod diebus ac noctibus debeamus petere, & rogare.
- 7 Perseuerantia bona usq; in finem, quod non nisi orationibus datur.

- 8 Vita ſancta & oratio quod ſic ſint commiſta, ut ſe ſemper amplectantur mutuò.
- 9 Viuere quod rectè nouit, qui rectè nouit orare.
- 10 Viuere qui fecit, docuit, & orare.
- 11 Opera uitæ cuncta, quod ſint oratione continua munienda, exemplo Hieremiæ, dicentis. Leuemus corda cum manibus.
- 12 Corda leuare cum manibus qui dicantur, & quis cor tantum leuat, & non manus, & quis manus, & non cor.
- 13 Linguam habere domitã, quod ad bonam uitam pertineat. Et quid de hac dixerit Auguſtinus.
- 14 Vita hominis aſtuofa, quod antecedenter, & conſequenter ſit precibus inuoluenda, contra VVitcleff.
- 15 Witcleff carpitur, quod ſanctas preces à finibus ſanctæ uitæ, & operibus ſanctis, remoueat.
- 16 Hieronymus ad Euſtochium quid de oratione dicat.
- 17 Oratio uerſiculi, Deus in adiutorium meum intende. &c. Quod inceſſabili uigilantia fundenda ſit, ſecundum Caſiodorum,
- 18 Orationis inſtantia quod ſit neceſſaria.
- 19 Imperatorum, in quo ſœlicitas.
- 20 Deus Chriſtianorum quod nunquam catholicis precibus offendatur.

Nemo tamen ſic orationes præferat, ut vitam iuſtam & ſanctam cõtemnat: ſciens quoniam ſicut vita propter orationes eſt iuſta oratio, bona uita eſt probatio. Iugiter inſiſtendum eſt ſanctis actibus, quæ vndiq; ſanctis precibus includantur. Idcirco enim ſuper humerale rationali copulatur in lege. Ut epiſtola ad Fabiolam de veſte ſacerdotali.

HIERONYMUS. Nec ſufficit nobis priorum abſolutio peccatorum baptiſmi gratia, doctrina ſecretior, niſi habuerimus, & opere. vnde iungitur, & ephoda ſuper humerale, quod rationali copulatur, ut non ſit laxum, nec diſſolutum: ſed hæreant ſibi inuicem, & auxilio ſint: & ratio enim operibus, & operatio ratione indigent, ut quod mente percipimus, opere perſectremus. Hæc ille. AVTHOR. Non audiat Witcleff cū dicit primo capitulo de oratione, homines debent continuè iuſtè viuere, quia interſiſſa illa iuſtitia viuunt diabolo: & ideo de hac ſola, quam dicit orationem vitalè, intelligendum eſt illud Apoſtoli, Sine intermiſſione orate, & nõ quod ſine intermiſſione oratur, cogitatione, vel voce. Eccleſia Chriſti Ieſu,

Super humerale rationali iungendum.

Orare ſemper.

nos docet & ab initio ſemp̄ docebat, ſic ſine intermiſſione orare, ut omnes actus nros alios præcedat oratio. omneſq; ſequat, & oēs actus noſtros oratio comitetur. ad eũ nimirũ à quo habeamus, & velle, & p̄ficere p̄ bona uoluntate. Nã qd prius habet ſancta uita q̄ fidem? & tũ ipſa precibus præuenit, & ſi nõ propriis, ut qui dã putat, attamẽ alienis. Eccleſia pro fidelibus ſemper orat, & in baptiſmo ſuper baptizandũ ſacri inuocãt ſacerdotes, ut ſaluetur in Chriſto. ſicut filia Syrophenicæ ex fide matris, & prece: & filius ex fide patris: qui tũ non plenè credẽs auſus eſt dicere, adiuua in credulitatem meã. Nõ omnino credidit. Quia quomodo inuocabunt, in quem nõ crediderunt: Nec item perfectè credidit, qui ſuam fidẽ iuari petebat: ſed ipſa fides, aut ſi quid prius eſt fide, oratione præuenitur ad dñm, eo qd ipſum fidei initiũ eſt verũ Dei donum, ut aptiſſimè probat illud apoſtoli. 1. Theſſalonicẽ. 2. Ideo, & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, qm̄ cũ accepſiſſetis à nobis uerbum auditis Dei &c. De quo, libro de prædeſtinatione ſanctorum verſus finẽ. AVGV. Nõne initium fidei apparet Theſſalonicenſium, de quo tũ Apoſtolus idẽ Deo gratias agit dicẽs, Propterea, & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, qm̄ cũ percepſiſſetis à nobis uerbum auditis Dei, accepſiſtis, non ut uerba hominum, ſed ſicut uerè uerbũ Dei, qui operatur in uobis, qui credidiſtis. Quid eſt qd hinc Deo gratias agit? Nempe uanum eſt & inane ſi alicui gratias agit de hoc quod ipſe non fecit. Sequitur Illud etiam initiũ fidei hominũ, donũ Dei eſſe nos admonet, cũ hoc ſignificet Apoſtolus dicens in epiſtola ad Coloffen. 4. Orationi inſtate uigilantes in illa in gratiarũ actione: orantes ſimul, & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium uerbi ſui, ad loquendum myſterium Chriſti. Non enim aperietur myſterium Chriſti, niſi cũ ſenſus aperitur audientis, ut credat, & initio fidei factõ, ea quæ ad ædificandum per ſalubrem doctrinam prædicantur, & diſputantur admittit, ne per infidelitatem corde clauſo ea quæ dicuntur, improbet ac repellat. Hæc ille. AVTHOR. Attendamus Apoſtolum hic dicere ſe ſine intermiſſione gratias agere & ſic orare: ſicut in illo ad Coloffen. patet. Orationi inſtate uigilantes in illa gratiarum actione: cũ tamen nõ diceret ſe ſine iuſtitia interſiſſa ſemper agere iuſtam uitam: ipſo dicente. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum Qualiter ergo de aliis ſit exponendũ hoc uerbũ, uellet Apoſtolus, qd nullo modo ſineretur exponi de ſe. Tandẽ penſandũ eſt quomodo probet

probet Apoſtolus initium & primum fidei aditum eſſe Dei donum, de quo poſt ſubdit ibi dem, AVGV. Quid eſt enim, Orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium uerbi, niſi apertiſſima demonſtratio etiam ipſum initium fidei, eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab eo tribui crederetur. Hoc donum cæleſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat, cui ſicut ſcriptura dicit in Actibus Apoſtolorum, Deus aperuerat ſenſum eius, & intendebat in ea, quæ à Paulo dicebantur, ſic enim vocabatur ut crederet. Agit quippe Deus, quod uult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel indicando, ut etiam per eos impleatur, quod manus eius & conſilium prædeſtinauit fieri. Hęc ille. AVTHOR. Ex hoc ergo quod initium fidei eſt donum, & ipſum ergo præcedat oratio per hortamentũ Apoſtoli, patet quod omnis bona uita eſt ſanctis precibus præeunda. Quod exemplum Apoſtoli de apertura oſtij ad primum habentiũ ingreſſum ad uiuificandum fideles hoc arguit: cui tamen orationem præponit fidelium. Orantes inquit ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium uerbi: & ne quid impedimento eſſent alicui ex illis nondum credentibus, ut ipſi orarent hoc idem Pauli, vel apud Deum, & ſanctos, & dicerent, orantes ſimul & pro nobis ipſis, ut pateat oſtium nobis uerbi in prædicatione Pauli. Et tu da mihi inter opera uitæ, ſi noſti opus perfectius, quàm inſtare uerbo Dei: & tamẽ hoc ipſum in Paulo præceſſit oratio, præceſſit etiã in ſingulis Apoſtolis iuxta decretum ipſorum commune, Act. 6. Nos uerò orationi & myſterio Chriſti inſtantes erimus. orationem præponunt, ut ad uerbũ eant. Ex quo mos communis manauit eccleſiæ, ut oratio fundatur ad dominũ pro adiutorio in exordio prædicandi: & priuſquã Sauluſ ſuſcepſiſſet uerbũ Dei ab Anania Damafci, pro ſe ipſo orabat, ut crederet, vnde & dominus ait Ecce enim orat. Et orationes Cornelij dicuntur aſcendiſſe coram domino, ut intra biduũ audiret Petrũ prædicantẽ ſibi aduentũ, & beneficia Saluatoris, & baptizaretur, & crederet. In his & pluribus, ſi nõ des bonam uitã ſine fide, cũ ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, ante bonã uitã, ut habeatur, dabis orationẽ. præambulã uitæ bonæ, quãuis aliquãdo non petẽtibus hoc uitæ initiũ donet Deus. Et ſicut initiũ bonæ uitæ, ita & ipſa bona uita donum Dei eſt, & ab eo, ut perfeueretur, continuis præcibus, poſtulãda: putat ſanctus pater Cyprianus in lib. de Oratione dominica ſcribit & reſumit in lib. de Bonis perfeuerantiã, ad principiũ. AVGV. Quod ip-

Mos præmittendi ſalutationem Angelicam ab Apoſtolis deſcendit.

ſe dicit, Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum, id petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo, quod eſſe cœpiſmus, perfeueremus. & Paulò poſt de ipſa hac re adhuc diſputas, & docēs nos perfeuerantiã petere à domino: qd nullo mō rectè ac ueraciter faceret, niſi eius donũ & hoc eſſet. Hęc inquit ſanctificatio, ut in nobis permaneat, oramus. Et quia dominus iudex noſter ſanato à ſe, & uiuificato cõminatur nõ delinquere, ne quid ei deterius fiat: hæc cõtinuis orationibus precem facimus, hoc diebus & noctibus poſtulamus, ut ſanctificatio, & uiuificatio, quæ de Dei gratia ſumitur, ipſi proteſtione ſeruetur. In ſanctificatione igitur perfeuerantiam, hoc eſt, ut in ſanctificatione perfeueremus: nos ab eo petere iſte doctor intelligit, cũ ſanctificati dicimus, Sanctificetur nomẽ tuũ. Quid eſt. n. aliud petere quod accipimus, niſi ut id quoq; nobis præſtetur, ne habere deſinamus? Sicut ergo ſanctus cũ Deum orat, ut ſanctus ſit, id utiq; rogat, ut ſanctus permaneat: ita & caſtus cũ rogat ut caſtus ſit: continẽs ut cõtinens, iuſtus ut iuſtus, pius &c. Que contra Pelagianos dona Dei eſſe defendimus, hoc ſine dubio petũt, ut in eis perfeueret bonis, quæ ſe accepſiſſe nouerũt. Quod ſi accipiunt, profeſtõ & ipſam perfeuerantiam magnum Dei donũ, quo cætera eius dona cõſeruantur, accipiũt. Hęc ille. AVTHOR. In hoc proceſſu docet Auguſt. ex Cypriano quomodo perfeuerantiam in ſanctã uita petamus & rogemus, & hoc diebus ac noctibus ne deterius nobis contingat. Nec per negligentiam excuſamur, ſi bonã uitã nõ habemus, cũ orãdo habere poſſimus, ſicut cuidã Pelagiano reſpõdit, poſt principiũ de natura & gratia, AVGV. Sed qd dicit negligentia ſuã potiùs imputari, qd nõ eſt ſine peccato, bene quidẽ dicit: ſed dignetur orare Deũ, ne illi hæc vnquã negligentia dominetur: quod rogabat quidẽ quando dicebat, Itinera mea dirige ſecũdũ uerbũ meũ, ut non dominetur mihi omnis iniquitas: nedũ ſuã diligentia quaſi propriis uiribus nõ fidit, neq; hæc ad uerã iuſtitiam, neq; illic ubi ſine dubio, perfecta deſiderãda eſt & ſperanda perueniat. Hęc ille, AVTHOR. Hic ſupponit Auguſt. huc imputantẽ ſibi ipſi ſuã negligentia, qd nõ ſit ſine peccato: quia ſi nõ orat Deũ, propriis uiribus cõfidit, & tunc nec hic peruerturũ ad uerã iuſtitia, nec poſt modũ ad perfectã cõſet: ideo qd nouit uitã ſuã eſſe peccatricem & non pro illa orat Deũ, quia cõfidit in uiribus propriis: dupliciter peccat in uitã, & duplicem amittit uitã iuſtitiam. Quod ſi iuſtam uitã haberemus à Deo ſine precibus, ſuperfluum uideretur & uanum orare

pro donis gratuitis: quod tamē videtur VVit
cleff intendere cum sic dicat, Viuamus bonā
vitam, & Deus dabit nobis vtile quid petā-
mus: sed qualiter viuamus bonam vitam? Vel
ex nobis, & es Pelagianus: dicens, quod Deus
dabit nobis gratiam propter merita: aut à Deo
& tunc prius orandus est Deus: ideo suprà di-
cit Augustinus quod bona perseuerantia vs-
q; in finem non nisi orantibus datur. Aptius
igitur dixisset, det nobis Deus vtile quod vo-
caliter postulemus, & viuemus bonam vitam.
sicut Augustinus se in confessionsibus ad do-
minum dixisse cōmemorat: Domine da quod
8 iubes, & iube quod vis. Mihi autem videtur sic
sanctā vita cum oratione, & oratio cum sancta
vita commixta, vt se semper amplectātur mu-
tuō. Nec enim sanctam vitam nostram exclu-
sa oratione cognosco. vnde prima parte ser-
monū sermo. super illud psal. 78. Bonitatē, disci-
plinam, & scientiam doce me. A V G V. Verē
9 (inquit) rectē nouit viuere, qui rectē nouit or-
rare. Hæc ille. A V T H O R. Breue verbum
sed ordine suo notandum. Non enim ait, rectē
nouit orare qui rectē nouit viuere: sed rectē
nouit viuere, qui rectē nouit orare: ne ipsum
vitale tuum, viuere duceret, nisi iuuaret orare:
sed rectē viuit, qui rectē orat inquit: quia, vt re-
ctē viuat, oratio impetrat apud Deum. Ideo in
10 principio libri de oratione C Y P R I A N. Qui
fecit viuere, docuit, & orare, benignitatē ea
qua scilicet & cætera dare & conferre digna-
tus est: vt dum prece & oratione, quam filius
docuit apud patrem, loquimur, facilius audia-
mur. Hæc ille. A V T H O R. Orationem & præ-
cem dicit vocalem, qua loquimur, quam orare
11 docuit, qui fecit viuere, quia vitæ est præsidium:
vnde & cuncta opera vitæ, sunt oratione mu-
nienda continua: secundum illud Hieremias di-
centis, Leuamus corda cum manibus. Per ma-
nus opera huius vitæ, per corda leuanda præ-
ces designans. Sicut exponit hunc locum. 18.
12 moralium capi. 3. G R E G. Corda vero cum
manibus leuant, qui orationem suam operib;
roborant: nam quisquis orat, sed operari dissi-
mulat, cor tantum leuat. Quisquis verò opera-
tur & non orat, manus leuat & cor non leuat.
Iuxta Ioannis ergo vocem, tunc cor fiduciam
in oratione accipit, cum sibi vitæ prauitas nul-
la contradicit. Hæc ille. A V T H O R. Iuxta er-
go hunc sanctum tractatum, vitæ sinceritas
precibus conualefcit. Nec igitur est sancta vita
sine sanctis operibus: profectò nec possunt si-
ne precibus, opera esse sancta. de precibus lo-
quor affectus, vel vocis. Ecce de ipsius linguæ
opere, dicit Apostolus Iacobus, Linguam nul-

lus homo domare potest. In libro de natura &
gratia, post principium dicit A V G V. Neque
hoc ideo dicit, vt huius in nos mali dominatio
nem, per negligentiam permanere patiamur:
sed vt ad domandum linguam, diuinæ gratiæ
poscamus auxilium. Non enim ait, Linguam
nullus domare potest, sed ait, Nullus hominū:
vt cum domatur, Dei misericordia, Dei adiuto-
rio, Dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo a-
nima domare linguam: & dū conatur, poscat
auxilium, oret lingua, vt dometur lingua, do-
māte illo qui dicit ad suos: Non enim vos estis
qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui lo-
quitur in vobis. Hæc ille. A V T H O R. Perpen-
de quod linguam habere domitam, ad bonam
13 vitam pertinet, & de hac Augustinus dixit: O-
ret lingua, vt dometur lingua. & cur nō dixit,
Non oret lingua, sed vita, vt dometur lingua?
Quia si bona vita viuamus, dabit nobis Deus
vtile quod petamus: & quid potest vtilius pe-
tere quam bonam vitam? Cur ergo non per
seipsam, sed per linguā, aut aliam præcem, bo-
na vita appetitur? Igitur vt prædixi, sicut cor-
14 pus vestibus foris, aut complexionalibus hu-
moribus, intus ambitur: sic antecedenter, & cō-
sequenter, est actiuosa vita hominis, precibus
inuoluenda. Vel dicat VVitcleff cur sancta o-
pera vitæ suæ, sine precibus Apostolus Pau-
lus, vt exhortationes, prædicationes, increpa-
tiones quam plurimas, quibus sanctam vitam
exercuit, apud Corinthios ex toto sciuit inua-
lidās, si orationem non adiunxisset operibus,
dicens. Oramus autem Deum ne quid faciatis
mali: secundā ad Corinth. 13. vnde libro de præ-
destinatione, & gratia ad principium: A V G V.
Oramus autem ad dominum ne quid faciatis
mali: non vt nos probari pareamus sed vt vos
quod bonum est faciatis. Quis hoc audiat, &
non euigilet, atq; fateatur, à Deo nobis esse, vt
declinemur à malo, & faciamus bonum? quan-
do quidem non ait Apostolus, Monemus, do-
cemus, hortamur, increpamus: sed ait Oramus
ad Deum ne quid faciatis mali, sed quod bonū
est faciatis: & tamen etiam loquebatur eis, & fa-
ciebat illa opera quæ commemorauit: monē-
bat, docebat, hortabatur, increpabat, sed scie-
bat hæc omnia non valere, quæ plantando, &
rigando, faciebat in aperto, nisi eum pro illis
exaudiret orantem, qui dat incrementum in
oculto. Hæc ille. A V T H O R. Ecce bonam,
ecce sanctam vitam Paulus exercuit monen-
do, increpando, hortando fideles, & hæc om-
nia nō valitura sciuit in publico, nisi eum pro
illis exaudiret Deus orantem in occulto. Qua
15 igitur infania remouet VVitcleff sanctas præ-
ces à

ces à finibus sanctæ vitæ, & operibus sanctis:
sicut docet orationē vitæ, præferendā aliis tan-
q̄ generaliorē, & sub hoc fūco licentiat, ac per-
mittit sacerdotes suos horis statutis, non orare
secūdū modū Ecclesiæ, sed prædicare, vel stude-
re, vel aliud vtile operari: vt habebitur infra. Et
ita dicit, Apostolos nō institutos a Christo cō-
cinere sed ad ædificationem Ecclesiæ operari:
quasi orare, & psallere Deo, non sint opera ad
ædificationē. Nos autē dicam⁹ cū Ecclesia, etiā
cū operamur, si psallamus, & orem⁹: opera red-
dere meliora. Vnde libro de opere monacho-
rū, cap. 17. A V G V. Cātica diuina cātitare, etiā
manibus operātes facile possunt, & laborem
ipsum tanq̄ diuino celeumate consolari. An
ignoramus opifices in quibus vanitatibus, &
plærūq; etiā turpitudinibus theatricarū fabu-
larū, donēt corda, & linguas suas, cū manus ab
opere nō recedat? Quid ergo impedit feruum
Dei, operātem manibus, in lege domini medi-
tari, & psallere nomini domini altissimi? Hæc
ille. A V T H O R. Hic non consulit Augusti-
nus oratiōes, & Psalmos dimittere, & alia ope-
ra facere, sicut Witcleff, maximē cū hora adest
orādi, sed etiā in ipso opere, diuino celeumate
consolari, vt assequatur quis illud sapiētis elo-
gium: Ne impediari orare semper. Et secundū
16 hanc regulam instituebat Eustochium virgi-
nem in epistola ad eandem. HIERO. Egre-
dientes hospitium armet oratio, regredientibus
de platea, oratio occurrat, anteq̄ sefsio: nec
prius corpusculum requiescat, q̄ anima pasca-
tur. Ad omnem actū, & ad omnē incessum, ma-
17 nus porrigat crucē. Hæc ille. A V T H O R. Et
sanctus pater Cassianus in collatione Isaac.
Deus in adiutorium meum intende, domine ad
adiuuandum me festina. Huius verficuli oratio
in aduersis vt eruamur, in prosperis vt seruemur,
nec extollamur, incessabili vigilantia fun-
dēda est. Huius inq̄ verficuli meditatio in tuo
pectore indrupta voluatur: hūc in opere quo
libet seu ministerio vel itinere constitutus de-
cantare non desinas. Hunc dormiens, reficiēs.
& in intimis naturæ necessitatibus, meditare.
18 Hæc ille. A V T H O R. Quod si deludendo ais
hanc orationis instantiam posse valere fratri-
bus, monachis, aut clericis: nō autē esse neces-
sariam, sed bonā vitam mercatori aut militi: Iā
deduxi: cui libet accordero, necessariam cui libet
bonam vitā: sed dico cū nō nisi ex Dei dono,
vita sit bona, necessariam esse præcem: da si vis
19 regem tāto magis habet orationes necessarias
Vnde libro. 7. de ciuitate. cap. 24. A V G V S.
Imperato-
rum in quo
fœlicitas.
Neq; nos Christianos quosdam Imperatores,
ideo fœlices dicimus, quia vel diutius Impera-

runt, vel imperatores filios morte placita reli-
querunt, vel hostes reipublicæ domuerunt, vel
inimicos ciues opprimere potuerūt. Sequitur.
Sed si iustē imperat: si se homines meminerūt,
si suam potestatem ad Dei cultum maximē di-
latandum maiestati eius famulā faciunt, si Deū
timent, diligunt, colunt: si plus amant illud re-
gnum vbi non timent habere consortes: si tar-
dius vindicāt, facile ignoscunt. Sequitur. Si p
suis peccatis humilitatis, & miseratiōis, & oꝝo-
nis sacrificiū Deo suo vero, immolare nō negli-
gūt: tales Christianos imperatores dicimus esse
fœlices. Hæc ille. A V T H O R. Vbi penē sin-
gulos bonos mores, in vita regia, tanq̄ ad veri-
tatis culmen, in oratione configit. Vbi etiam
infra, victoriam subdit Theodosij, contra quen-
dam tyrannum Eugenium. A V G V. Accepto
rursus prophético responso, fide certus oppres-
sit, contra cuius robustissimum exercitum, ma-
gis orando quā feriendo pugnavit. Milites no-
bis qui aderāt retulerūt, extorta sibi esse de ma-
nibus, quæcunq; iaculabatur, cum à Theodo-
sij partibus in aduersarios vehemens ventus
iret: & non solum quæcunq; in eos iaculaban-
tur concitatissimē raperet, verum etiam ipsoꝝ
tela in eorum corpora retorq̄ret. Vnde & poë-
ta Claudianus quāuis à Christi nomine alien⁹,
in eius tamē laude dicit. O nimium dilecte Deo,
cui militat æther. Et coniurati veniunt ad clas-
sica venti. Hæc ille. A V T H O R. Possem ex si-
milibus, volumen extendere per immensum,
eo q̄ omnes Christianorum libri orationis lau-
des extollunt. Et paganorum cultus etiam cō-
tra Witcleff insurgeret, si orationi qualicumq;
quantuluncunq; detraheret. Quādo vnus illo-
rum poëta ait. Et si non dederis Cæsar permit-
te rogari. Offendunt numq; thura præcesq; Io-
uem. Audeo dicere q̄ Deus Christianorum cā-
tholicis precibus nunq; offenditur, sed placatur:
20 qua propter inter disputandum, nolimus
tam esse solliciti, vt non meminerimus orando
etiam pro hostibus orationum sanctarū. Sed
iam verborum recolimus, quæ in fine libri de
bono perseueratiæ subijcit. A V G V. Nō itaq;
simus in disputationibus præpti, & in orationi-
bus pigri. Oremus dilectissimi, orem⁹: vt Deus
gratiam det inimicis nostris, maximēq; fratri-
bus, & dilectoribus nostris intelligere, & confi-
teri, post ingentem, & ineffabilem ruinam:
quia in vno omnes credimus, neminem, nisi
gratia dei liberari: eamq; non secundum meri-
ta accipientium tanq; debitam reddi, sed tanq;
gratis dari. Hæc ille.

Quòd Deus prius orando inuocatur quàm vitæ iustitia in bonis operibus habeatur.

CAP. IIII.

S V M M A .

- 1 VVitcleff carpitur ab authore, quòd sub obscure loquatur atq; captiose.
- 2 VVitcleff quòd non euadat Pelagianorum errores, præferendo bonam uitam sanctis orationibus, quibus ipsa uita per gratiam debuit impetrari:
- 3 Deus quòd quandoq; dat initium fidei non orantibus, perseuerantiam autem in bona uita, non nisi orantibus.
- 4 Augustini dictum super illum locum. Orantes nolite multum loqui sicut ethnici.
- 5 Multiloquium in oratione cum sit uitadum, quòd tamen eloquium sit necessarium secundum doctrinam Christi, et ualde utile.
- 6 Deus omnisciens dat nobis iustitiam uitæ propter rationabilem precem, et non precem rationabilem propter uitam primò.
- 7 Apostolus quare non dixerit, Misericordiam consequutus sum quia fidelis eram, sed ut fidelis essem.
- 8 Apostolus quare assidue legi præponat fidem.
- 9 Symbolum quare prius fuerit datum, et non oratio.
- 10 Dominus quòd statim in initio fidei sit inuocandus.
- 11 Origenis expositio super illud Apostoli. Et erit tempus cum inuocabitis me, ego autem non exaudiam uos.
- 12 Inuocatio quid sit.
- 13 Inuocare nomen domini, et adorare dominum, quòd est unum atq; idem, secundum Origenem. Et quòd sicut offerimus Deo patri primò omnium orationes, ita et domino nostro Iesu Christo.
- 14 Enos interpretatur uir uel homo, et quomodo incepit inuocare nomen domini.
- 15 Oratio quare omnino præponitur operi.
- 16 Fides quòd ipsa est, quæ orando impetrat quod lex imperat.
- 17 Petendum quid sit primò in oratione.

Hic subiungit Witcleff eodem capitulo primo de oratione Matthæ. 6. Nolite multum orare sicut ethnici: scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis.

Cum enim ex fide, Deus scit omnia præterita, præsentia, vel futura: & non solum scit sed præparat ac disponit quod est vtile viatori: patet ex eadem fide, quòd homine viuente iustè, Deus propter suam iustitiã dabit illi quod rationabiliter postularit. Hæc Witcleff. A V T H O R. Subobscure loquitur dicens, Deus propter suam iustitiam dabit illi, vel. n. propter suam iustitiam diuinam: vel illi propter suam iustitiam qui iustè viuunt: verum si primum intelligat, à sanctorum patrum regulis & scripturis dissentit, qui semper solent dicere quòd Deus sola misericordia, & larga pietate remunerat. Si secundum, turpius errat ut solet, quòd iustitia humana sit Dei donis condigna. Et nec euadit Pelagianorum errores in ordine præferendi bonam vitam, sanctis orationibus: quibus ipsa vita per gratiam, debuit impetrari. Homine, inquit, viuente iustè, Deus propter suam iustitiam dabit quod rationabiliter postularit. Et item subdit hoc idem Witcleff. Cum sæpe ignoramus in talibus particularibus secundum Apostolum quid petamus, patet perplexitatis exclusio, per hoc quòd viuamus bonam vitam: etiam Deus omnisciens dabit nobis vtile quod ab eo vocaliter postulemus. Hæc Witcleff. A V T H O R, Præfert continuè bonam vitam & subdit preces: quasi facile posset homo iustam vitam ducere, gratia non prius per orationem petita, & habita. Et hic erat Pelagianorum error qui ideo orare non curarunt, propter hanc rationem erroneam quam Witcleff ex euangelio isto fingit. Vnde libro de bono perseuerantiæ circa medium, A V G V S T. Sunt qui propterea vel non orant, vel frigidè orant, quoniam domino dicente, didicerunt scire Deum quid nobis necessarium sit priusquam petemus ab eo. Num propter tales hæc ex euangelio delenda putabuntur? immo cum constet Deum alia danda etiam non orantibus sicut initium fidei, alia non nisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem perseuerantiam, profectò qui ex seipso hanc habere se putat, non orat ut habeat. Cauendum est igitur ne dum timeamus, ne tepescat hortatio, extinguatur oratio, accedatur elatio. Hæc ille. A V T H O R. Hic attende quòd initium fidei dat Deus quando que non orantibus, quoniam non credentibus: perseuerantiam autem in bona vita non nisi orantibus: quomodo ergo prius viuam iustè, & tunc orabo, quando bona vita sine oratione non traditur? Necessariò enim dabis quod ex me ipso habeam bonam vitam, quam iubet habere antequam orè. Et profecto inquit Augustinus. Qui ex seipso hanc habere se putat,

non

non orat ut habeat: & tunc cauendum ne extinguatur oratio, & accedatur elatio. Sed ad verbum Christi intelligendum radicitus, quo iussit non multum orandum, quia scit Pater noster. &c. Notandum est, quòd libro secundo de sermone domini in mote, scribit A V G. super illum locum: Orantes nolite multum loqui sicut ethnici. Arbitratur enim quod multiloquio suo exaudiantur: sicut hypocritarum est præbere se expectandos in oratione, quorum fructus est placere hominibus. Ita Ethnicorum. i. gentilium multiloquio se putare exaudiri. Et multiloquium à gētibus venit, quod exercendæ linguæ, potius quam mundamdo animo, dant operam. Et hoc nugatorij studij genus, etiam ad Deum prece flectendum transferre conantur, arbitrantes sicut hominem iudicem verbis adduci sententiam. Nolite itaque similes esse illis dicit Dominus, & verus magister: Scit enim Pater vester quid vobis necessarium sit, antequam petatis ab eo. Sed verba multa quid est? Num ad id proferuntur ut instruantur, & doceatur ignarus? Quid enim verbis opus est, ad rerum omnium cognitorum; cui omnia quæ sunt, eo ipso quod sunt, loquuntur, sequi indicant facta: & ea quæ ventura sunt, eius artem, sapientiamque non latent, in qua sunt, & quæ transferunt, & quæ transitura sunt, omnia præsentia, & non transeuntia. A V T H O R. Hucusque contra multiloquium in oratione. Sed ne propter vitadum multiloquium, videretur esse eloquium non necessarium, secundum doctrinam Christi, immò valde vtile, & propter ferenationem cordis, & propter capacitatem diuini muneris: subdit. A V G V S T. Sed quoniam, (quamuis tamen pauca verba, & ipse dicturus est, quibus nos doceat orare,) queri potest cur vel his paucis verbis opus sit, ad eum qui scit omnia, & nouit, ut dictum est, quid nobis necessariū sit, antequam petamus eum: Hic respondendum est, non verbis agere apud Deum debere, ut impetremus quod volumus: sed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis, cum dilectione pura, & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Sed rursus queri potest siue rebus, siue verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus iam nouit quid nobis sit necessarium, nisi quia ipsa orationis intentio, cor nostrum seruat, & purgat, capaciusque efficit, ad suscipienda munera, quæ specialiter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum, nos exaudit Deus, qui semper paratus est, dare suam lucem nobis. Non visibilem, sed spiritualement, & intelligibilem, sed nos non semper parati su-

mus accipere, cum inclinemur in alia, & rerum temporalium cupiditate teneamur. Fiat ergo in oratione, cordis ad Deum conuersio, qui semper dare paratus est, si nos captamus quod dederit, & in ipsa conuersione purgatio interioris oculi, cum excluduntur ea quæ temporaliter cupiebantur, ut actione simplici cordis, ferre possit simplicem lucem diuinitus, sine villo casu, aut commutatione fulgentem. Hæc ille. A V T H O R. Semper in solutione recurrit ad verba orandi: non propter se, sed propter cognitionem, & purgationem cordis generandam, cum intentione cogitationis, ad dilectionem puram. Omnisciens ergo Deus dat nobis iustitiam vitam, propter rationabilem precem, iam purgatricem hominis in mente, non precem rationabilem, propter vitam primò. Sed dicunt. Ipsa vita bona, bonæ voluntatis ratione, oratio est: & ideo gratiam meretur in oratione sequenti: ergo gratia Dei secundum merita nostra datur, secundum quod Pelagiani dicebant. Et arguit eos, libro de gratia Dei, & libero arbitrio, circa medium. A V G V S T. Cum conuicti fuerint ad hoc se conuertunt, ut quomodo possunt conuertunt ostendere gratiam Dei, secundum merita nostra dari: dicunt enim. Et si non datur secundum merita bonorum operum, quia per ipsam bene operamur, tamè secundum merita bonæ voluntatis inquirunt, gratia præcedit orationis, quæ præcessit voluntas creditis, ut secundum hæc merita: gratia sequitur exaudientis Dei. Iam quidè de fide, hoc est, de voluntate creditis, superius disputauimus, adeo eam demonstras gratiam. etc. ad gratiam pertinere, ut Apostolus non diceret. Misericordiam consequutus sum, quia fidelis eram: sed diceret misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem. Et illud maxime vbi dicit. Habentes autem eundem spiritum fidei. Quod propterea dicit ut intelligeremus, quod fides, etiam non petita conceditur, ut ei petiti alia concedatur. Quomodo enim inquit inuocabunt in quem non crediderunt. Ergo spiritus gratia facit ut habeamus fidem, ut per fidem impetremus orationem, ut possimus facere quæ iubemur. Ideo ipse Apostolus assidue legi præponit fidem quoniam quæ lex iubet, facere non valeamus, nisi per fidem rogando impetremus, ut facere valeamus. Hæc ille. A V T H O R. In processu hoc palam confundit Augustin. præpositionem meritorum iustæ vitæ, ut sequatur donum, & gratia Dei, quam oratione expetimus. hoc enim dicit Pelagianos dixisse quod præcessit bona voluntas credentis, ut secundum hæc merita, gratia sequatur exaudientis Dei. Quamuis enim sic quandoque contigat, quod post bona facta præcedimus, quas de gratuito dono, Deus exaudit, ordo tamen iste nec necessarius, nec ab exordio

diu

dio est regularis, in tantum ut dicit, ut ipse Apostolus asserat, se misericordiam consecutum, non quia fidelis erat, sed ut fidelis esset. Et tandem subiungit, de spiritu gratiae, quod primo faciat habere fidem, & per fidem preces, & per preces facta. Probat hanc sequelam ex illo Apostoli. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quem item textum ponderas secunda parte sermonum, sermone secundo, de oratione dominica. A V G V. Quia ergo dicit quomodo inuocabunt in quem non crediderunt: ideo non accepistis prius orationem, & postea symbolum: sed prius symbolum, ubi sciretis quid crederetis, & postea orationem, ubi nosceretis quem inuocaretis. Symbolum ergo pertinet ad fidem, oratio ad precem: quia qui credit, ipse audietur inuocans. Hæc ille. A V T H O R. Ipse ergo ordo traditionis antiquæ Apostolicæ ecclesiæ, prodit inuocationem non ex peccare moras, sed statim in exordio ipsius fidei, Dominum esse inuocandum: ut iustam vitam, sua gratia faciamus. In expositione huius textus, libro. 8. in epistola, ad Romanos O R I G E. Et erit tempus cum inuocabitis me, ego autem non exaudiam vos. In quo mihi videtur sapientia coarctare, & perurgere eos, qui saluari volunt, ut citius inuocent sapientiam, neque morentur, neque differant, ne forte cum statutum tempus præterierit, in quo poenitendi facultas est, tardè post hoc inuocent, ubi poenitentiae locus non est, & tunc dicit, quod inuocabitis me, & ego non exaudiam vos. Et infra super hunc locum. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt: In quo docet dici non posse inuocari nomen Dei, nisi prius credatur in Christum: cum autem crediderit quis Christo, etiam si nondum sanctificatus sit, & Ecclesiæ corpori sociatus, tamen necesse est ut inuocet iam eum, cui credidit. Christus enim venit credentes offerre Patri. Quos autem offert Patri, Spiritus suscipit, ut sanctificet eos, & tanquam cælestis ecclesiæ primitiuorum membra viuificet, atque in soliditatem totius corporis, perfectionemque restituat, ut ita demum Ecclesiæ Dei non habes maculam, aut rugam, appellari mereatur. Prius ergo quàm ad gradum istius perfectionis accedant, tanquam mediatoris Dei, & hominum, inuocent nomen domini nostri Iesu Christi. Sequitur. Et in hoc arctissima eos conclusione constringit. Salus inquit non est nisi inuocanti: nemo vero inuocat, qui non credit. Ergo quia non creditis non inuocatis, & quia non inuocatis, non saluamini. Hæc ille. A V T H O R. Ad hanc consequentiam Apo-

stoli, dic mihi Witcleff, qui hortaris tantum homines, contra orationes vocis, & mentis, dicens quod Deus eas non requirit: Apostolus sub expositione dicit Origenis, Nisi inuocetis non saluamini. Et de diffinitionibus gratiæ rectæ fidei ca. 26. A V G V. Nullum credimus ad salutem, nisi Deo iuuante, & inuitante, venire: nullum inuitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum non orantem, auxilium promereri. Hæc ille. A V T H O R. Si igitur nullus non orans, & inuocans, promeretur auxilium ut saluetur, inuocare primo omnium, potest credere necesse est, ut viuendi Deus præstet auxilium: Etiam ut dicit Origenes, & si nondum sanctificatus sit, aut viuificatus per gratiam, aut Ecclesiæ incorporatus ut membrum, prius inuocet Iesum Christum, sicut Cornelius: quia salus non est nisi inuocanti. Quomodo ergo iusta vita aliquando præcedit, aut perfecta salus, ut inuocatio consequatur? At ipsam inuocationem appello, quæ vocalis est instantia, & ab intus vocando formatur: sicut in principio confessionum suarum A V G V. Inuocante Domine fides mea quam dedisti mihi per humanitatem filij tui, per ministerium prædicatoris tui. Et quomodo inuocabo Deum meum, & Dominum meum? Quoniam utique in me ipsum eum vocabo, cum inuocabo eum. Hæc ille. A V T H O R. Et nunquid audebunt aliud dicere Witcleuista, quam quod sic inuocare, sit orare? Quod si audeant, dicet eis in prædicto capitulo. 10. & eodem loco. O R I G. Et si inuocare nomen Domini, & adorare Dominum, vnum atque idem est: & sicut offerimus Deo patri primo omnium orationes, ita & domino Iesu Christo. Hæc ille. A V T H O R. Pro primitate autem huius cultus, qui est inuocatio, agere potest quis, ante bona cuiusdam perfectionis opera, in naturæ primordiis. Enos enim tertius ab Adam, primus homo ex nomine coepit inuocare nomen Domini. Gene. 4. De quo in libro de temporibus, B E D A. Enos interpretatur homo: de quo bene dicitur, iste incepit inuocare nomen Domini: quia hominum est proprium ut suæ fragilitatis memores, inuocent conditoris auxilium, dumtaxat qui in fide Christi uiuentes, filij rationis esse lætantur. Hæc ille. A V T H O R. Ecce primus ex nominis interpretatione dictus homo, coepit inuocare nomen Domini scilicet Enos: & hoc quia est proprium hominis naturale, ut fragilitatis suæ memor, auxilium inuocet Conditoris. Hoc proprium hominis intendit auferre, qui orationes vocales hominum, conatur extinguere. Nam si omnino vitæ hæc inuocatio esset: non hominis proprium

¶ Eloquium suum.

proprium diceretur, cum ipsa communis sit Angelis: sed hominis proprium scribitur, & hoc præcipue sanctitatis, quæ admodum iam dicto loco libri octauo super epistolam ad Romanos, O R I G E N E S. Videtur mihi grande aliquid in scripturis diuinis, sub hoc inuocationis nomine, designari. Non enim de qualibuscumque viris in gentibus, sed de præcipuis scribitur, quod Enos primus sperauit inuocare nomen Domini. Et in psalmis, Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, Inuocabant Dominum Deum nostrum, & ipse exaudiebat eos. Sine dubio Christum. Sequitur infra: Si ergo Enos, Moyses, & Samuel inuocabant Dominum, & exaudiebat eos: sine dubio, Christum Dominum Iesum inuocabant. Hæc ille. A V T H O R. Ecce sancti inuocant. Cur non inuocemus, & nos, & quid hoc contra sanctas inuocationes, & orationes, quæuis Deus hoc vtile mihi scit, & præparat: immo eum magis inuocabo, quod iubete Propheta Amos. 4. iuxta. 70. Præpara te ad inuocandum Deum tuum, o Israel, quoniam ego sum formans tonitruum, & creans spiritum, & annuncians in homine Iesum Christum suum. Quem locum exponens, libro de Spiritu Sancto D I D Y M V S. Dominus, inquit, est qui Spiritum se condere fuerat præloquutus, pariter, & se facturum tonitruum, & formare diluculum, & nebulas facere. Sequitur ut illud quod à Deo dicitur, tale sit. Ego qui Deus sum vniuersa procuro, qui & Creator sum omnium, qui formo tonitruum, & codo Spiritum, qui diluculum, & nebulam ad quasdam utilitates hominum facio: præpara te, ut inuocet me, o Israel, ut præparatus fueris ad inuocandum, & memoraueris supradicta quæ constituo, felicitate temporum, & aliorum bonorum largitionibus perfruētē, & tibi per singulos annos iuxta nature ordinem, ministrantem: ut secundus annus fluat, ut certis spatiis horarum momenta decurrant, ut suo tempore tonitrua mugiant, ut salutaris aura opportunis flatibus inspiret. Hæc ille. A V T H O R. Conclude ergo, Præpara te ad inuocandum me: scio enim quid tibi vtile sit, & præparo: sed si vis effectum, præpara te ad inuocandum. Hæc ergo inuocatio quæ est oris, & vocis vocatio, præcipuorum hominum cultus ad Deum, ex sua institutione statim erat in principio rerum, & demum ex coniunctione sua ad primam fidem: secundum illud Apostoli. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt: patet quod diuinis cultibus erat primus, non saltè consequens omnem aliam vitam sanctam: sine qua nec reputo

vitam sanctam. Si autem contradicatur per scripturas, aut simile Augustini. quod scribitur de agone Christiano. Fides est prima quæ subiungat animam Deo, deinde præcepta viuendi. Responderi potest secundum Augustini. de libero arbitrio. Apostolus dicit ad fidem, gratiam pertinere, & quomodo tunc non orationem quæ inter fidem situatur, & gratiam: cum Apostolus Petrus post sobrietatem, orationem inferens adiungit. Cui resistite fortes in fide: & Centurio fortiter orans impetrasse commendatur. Vade, & sicut credidisti fiet tibi. Hæc ergo fides quæ est plena oratione, continet, & gratiam, ut viuendi præcepta sequantur: sicut iam supra dixerat Augustinus. Et item ordinem istum Apostoli, Euangelium Christi commendat, ubi Dominus noster Luc. 10. docens discipulos ordinem orationis, & operis. Ego, inquit, vobis dico, petite, & accipietis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit: & qui querit inuenit: & pulsanti aperietur. Inter quæ petere primo ponit quod fit orando, dein subiungit querere, putando, & tertio pulsare operando: quia enim manibus pulsamus, & item manibus operamur, idcirco pulsare ad opera nostra refertur. Qualiter. 2. parte sermonum, sermone. 15. de dandis explicat, A V G V S T I. Certè quando pulsas ad aliquid, manibus agis: & quod agas manibus quando pulsas ad Dominum prorsus, age manibus pulsas: si hoc non egeris, non dico, pulsas frustra, sed dico, non pulsas. Quomodo, inquis, vis ut pulssem, ecce quotidie rogo: benefacies: nam & hoc dictum est, Petite, & dabitur vobis, querite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis. Omnia dicta sunt, pete, quære, pulsa: petis orando, quæris perseverando, pulsas erogando. Ne ergo quiescat manus Apostolus cum de elemosynis plebæ moneret: Cõsiliū, inquit, in hoc do: hoc enim prodest, quia non solum sapere, sed velle coepistis ab anno priore. Hæc ille. A V T H O R. In hoc ergo ordine orare præferatur, ut pulsationis actio per elemosynam subsequatur: aperta autem ut per sacre orationis frequentiam, propellatur difficultas operis. Sublimia enim vite opera, Deus præcepit, ut sine ipsius dono, nec ipsa se facere posse homo intelligat: & ideo ad ipsum orandum recurat, prout illud Matthæi. Petite & dabitur vobis, in expositione tractat, A N S E L M V S. Multa quidem & graua sunt quæ præcepi, sed quia ad ea complenda per vos non sufficitis, petite vires faciendi, & quærite viam perficiendi, & datis viribus, & inuenta

inuenta via, tūc inſtate pulſando, vt aperiatur vobis ſecretum contemplationis. Petitio pertinet ad impetrandum ſanitatē, firmitatēq; animi: vt ea quæ præcipiuntur implere poſſimus: inquiſitio autem ad inueniendum veritatem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ratio quare oratio omnino præponit operi, vt ea quæ præcipiuntur (inquit) implere poſſimus: multa enim, & graua ſunt quæ præcepi, ſed quia ad ea complenda per vos non ſufficitis: petite vires faciendi. Sed dicet Witcleuiſta, Optimus dominus non præciperet ſeruis, vt facerent quæ ſciret eos non poſſe: ſed in libro de natura & gratia reſpondet, poſt principium, AVGV. Ita que, præcepta facere commonemur, vt conantes, & noſtris viribus non valentes, adiutorium diuinum precemur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo impotens eſt vita nuda ſeipſam ſecundum Dei præcepta traducere. Qualiter tunc eſt noſtris viribus confiſendum ſine prece? Hoc motuum ante erat Pelagianorum, ſed dicendum eſt vtriſque, quia quod ex ſe non poſſunt, orare poſſunt, vt ex ſe, ipſum poſſint. Sed reſpondet eis, libro ſuo, de gratia & libero arbitrio, bene poſt medium AVGV. Magnum, inquit, aliquid de ſcire Pelagiani putant, quando dicunt, non iuberet Deus quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat? ſed ideo iubet aliqua quæ non poſſumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipſa enim eſt fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipſe qui dicit: Si volueris obſeruabis mandata, in eodem libro eccleſiaſtico, aliquanto poſt dicit: Quis dabit in ore cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum aſtutum, ne forte cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Iam certe mandata acceperat, cohibere linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Cū ergo verum ſit quod dicit, Si volueris ſeruabis mandata, quare quærit ori ſuo dari cuſtodiam? Similis ei qui dicit in pſalmo. Pone domine cuſtodiam ori meo. Non ei ſufficit mandatum Dei & voluntas ſua, quando quidem ſi voluerit cōſeruabit ea. Quare ergo paulo poſt dixit, Domine pater & Deus vitæ, meæ: elationem oculorum ne dederis mihi. Sequitur. Si hæc ei in præſenti diceremus, rectiſimè nobis reſponderet, & diceret. Ex iſta oratione mea, qua hæc à Deo peto, intellige quomodo dixerim, ſi volueris obſeruabis mandata. Certum eſt enim nos ſeruare mandata ſi volumus: ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, vt tantum velimus quantum ſufficit: vt volendo faciamus. Certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit vt velimus bonum: de quo

ſcriptū eſt quod paulo ante poſui. Quod præparatur voluntas à domino, de quo dictum eſt, A domino grefſus hominis dirigitur, & viam eius vult. De quo dictum eſt, Deus eſt qui operatur in nobis & velle. Certum eſt nos facere cū facimus: ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciffimas voluntati: qui dicit, Faciam vt in iuſtificationibus & iudicia mea obſeruatis & faciatis. cum dicit, Faciam vt faciatis, quid aliud dicit niſi, Auferam cor lapideū à vobis, vnde non faciatis: & dabo vobis cor carneum vnde faciatis? Hæc ille. AVTHOR. Ecce mandata ſancta poſſumus obſeruare ſi volumus, quæ tamen nō poſſumus. i. per nos poſſumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Poſſumus velle, poſſumus facere: ſed ſi ille faciat velle, ſi faciat facere, qui velle nobis præcepit, & facere. Reſumendum ergo quod nec velle poſſumus vt nouerimus quid ab illo qui præcepit, petere debeamus: vt fidelis Chriſto habeatur, qui dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Et item Apoſtolus eius dicens: Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus. Primò ergo in oratione petendum vt iuſtitiam mandatorum ſeruemus, vt item ſeruare velimus, & vt volita faciamus. Quis ergo negat inſipiens quin orationem vitæ iuſtæ, voluntatis aut vocis præcedit oratio? Vnde libro. 7. regiſtri epiſtola. 32. GREGORIVS. Quia ita de gratia debemus ſuperna præſumere, vt non ſumus negligentē in oratione vel opere, voce eiusdem veritatis exprimitur. Oportet ſemper orare & non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulſemus operando. Sit igitur mens vigilans, ſit vndique ſuſpecta, ſit vbique ſollicita, vt inſidiantes poſſit laqueos præcauere. Hæc ille.

¶ Quomodo comparantur oratio, & operatio.

CAP. V.

SVMMA.

- 1 Witcleff proceſſus de oratione, quomodo ſit imprægnatus ambiguis, & turgeat æquiuiocis.
- 2 Oratio debita tam uocis, quam animi, quod orationem actus ſemper amplectatur, & illi præferatur.
- 3 Oratio, cui non cauſa conclamat & lingua, actus & ſermo, uita & cogitatio, quod non ſit perfecta.

Witcleff

- 4 Witcleff imitatur Iouinianum magiſtrum.
- 5 Oratio uocalis, quod ſit omnibus præferenda, & quare.
- 6 Orationē cōparat Bernardus operi, & præfert eā.
- 7 Oratio uitalis, quod non ſit oratione mentis perfectior, probatur.
- 8 Oratio, quod ſit opere melior.
- 9 Trinitati quod non adſint omnia, ſed ipſa omnibus adſit.
- 10 Orationibus medijs quomodo nos oporteat ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus magis, & ei adſimus ſecundum Dionyſium.
- 11 Contemplatiuæ uitæ laus, quæ Theoria nuncupatur.

D cōparationē Witcleff inter orationē & operationem ſatiffacere properemus, inter quæ operationē orationi præponit. Cum dicat cap. 1. de oratione, q; iuſta vita & opera meritoria bene orant. De iſta tertia oratione patet ex fide, q; tertia amplectens ambas priores eſt à Deo maxime cōmendata. & ſequitur. Cum enim omnino generalior à Chriſto profertur, & generalis eſt iuſtè orare in opere quàm animo, vel ſermone: patet q; iſta oꝛo eſt melior altera præcedēte. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iſte ꝑꝛoꝛeſſus eſt imprægnatus ambiguis, turget æquiuiocis: poſſet enim vna res dici altera melior ſecundum intentionem, aut iteratò hæc melior illa ſecundum extensionem, vel cumulum. Oratio quæ & operatio cumulum facit maiorem, quia duas primas amplectitur, & ſuperaddit ſeipſam: ſed paupculla vi dua præceſſit intentione meriti cunctos diuites, qui eam extenſiue in donorum cumulo præceſſerunt. Iterum oratio animi ſiue vocis, eſt item operatio, eſt pars vitæ iuſtæ, ſollicitudo præualida: quò ergo eſt ſeipſa cordis oratione perfectior? & quod oratio operis cōmēdabilior eſſet Chriſto: & præferatur orationi oris vel cordis: poſſet etiam eſſe: quod ſecundum aliquid quandoq; hoc præfererat: & quandoq; illud: ſecundum quod Poëta cecinit anglicanus: Cum Dominus Petro præferret amore Ioannem, Papatu Petrum voluit præferre Ioanni. Cum autem dicit quod regula illa operis vel iuſtæ vitæ amplectitur ambas priores: quare ergo ſtatim in exemplo ſequēte excludit illas vtraq; priores ab oratione iuſtæ vitæ infantium & mutorum? Multi, inquit, ſunt muti & infantes, qui non habent * poſſibilitatem taliter exorandi, & tamen propter eorum iuſtam vitam à Deo, cui cuncta

* Tempus ſenſibile.

funt cognita, ſaluādi ſunt. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce oratio iuſtæ vitæ non ambas priores amplectitur: igitur tanquam generalior non præfertur. Et ego iteratò dico, q; ꝑꝛoꝛatio debita tā uocis quàm animi orationem actus ſemper amplectit, quare ergo nō vtraq; illi præfertur? Vnde in expoſitione Pſalmi. 17. in principio CASSIODORVS. Exaudi Domine iuſtitiam meam, intende voci deprecationis meæ. Apud Deum, inquit, certum eſt habere iuſtitiam uocem ſuam, qui res tacitas intelligentiæ ſuæ uirtute cognoſcit. Ipſius em̄ eſt oratio perfecta, cuius & cauſa clamat, & lingua: actus, & ſermo: uita, & cogitatio. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod ꝑꝛoꝛatio perfecta nō eſt, cui non cauſa conclamat & lingua, actus & ſermo, uita & cogitatio. Et nota quod de oratione famoſè loquitur, qualiter preces dicimus: quia de oratione intitulatur hic Pſalm. qui ſpecialiter dicitur ſupplicatio maietatis: ſicut ibi in expoſitione tituli CASSIODORVS. Cum multi Pſalmorum in textu ſuo habeant orationes, moueri videtur quæſtio, cur hæc talem poſuerit inſcriptionem. Sed quanuis alii cum rebus diuerſis breuiter mixtas contineant deprecationes, iſte tamen penè tota ſui con-textione ſupplicatio eſt. Meritò ergo ſic prænotatus eſt, quando intentio eius ad precum ſtudium tota porrigitur. AVTHOR. Tot ꝑꝛoꝛatio ergo inflatus ambiguis noſter Philoſophus multum turbauit orones cordis ſui & uocis, inuoluens, & reuoluens ſeipſum tot æquiuiocis in oratione operis ſui ſcripti: imitans hoc ipſo Iouinianum magiſtrum, qui ad obumbrandum ſuam perfidiam, talem, ſub qua late ret, quæſiuit loquendi nebulam, & adinuenit. Vnde contra eundem in prologo HERONVMVS. Tātis, inquit, uitiis ſpurciſſimi ſermo. conſuſus, vt nec quid loquatur, nec quibus argumentis uelit probare quod loquitur, potuerim intelligere. Totus em̄ tumet, totus iacet. Attollit ſe per ſingula, & quaſi debilitatus coluber in ipſo conatu frāgitur. Nō eſt cōtentus noſtro. i. humano more loqui. Altius quiddam aggreditur. Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus. Quod ipſe non ſani eſſe hominis non ſanus iuret Oreftes. Præterea ſic inuoluit omnia, & quibusdam inextricabilibus nodis vniuerſa perturbat, vt illud plautinarum literarum ei poſſit aptari: nam quidem præter Sybillam leget nemo. Nam diuinādū eſt. Sequitur. Quis enim ſuperare queat, cuius aſſertionē penitus ignoret? Hæc ille. AVTHOR. Palpare igitur uellem de noſtro Witcleff quæſtionem uitalē vel operoſam dicit, quæ ſic

D orationem

orationem vocalem & mentalem exuperat: dicit illam generalem, quæ ambit omnes. Sed sicut nec operatio, ita nec vita hominis: quia talis est illa oratio commendata, sed sic operatio vel vita meritoria de Deo digna, igitur oratio ꝑ vocalis est omnibus præferenda: quia oratio vocalis bona, & Deo digna, requirit orationem mentalem, & bonam operationem. Tum quia ipsa est de se bonum opus. Tum quia sine bono opere, non est bona oratio, nec sine mente deuota. Oratio ergo vocalis ambit omnes. Cur ergo nō melior? Si iterum petam qualiter illis est melior: & ille in aliud, ex alio fugiens, dicit: istam requirit Deus, nō illas. Amoueamus ergo nos nebulas istas cōplexus, vel inclusionis communis, nec metiamur ex ea perfectiones, aut melioritates entium singulorum, ne dicamus cum eo melius & perfectius ens analogum esse, quàm Iesum Christum, vel supremum Archangelum. Aut ne dicamus speciem perfectiorem genere, aut genus specie reciproce melius, quia cōuersim & mutuò se includunt. Purè autem contemplantes orationes istas tres, cordis, oris, & operis in se vt excludunt se ipsas, & nihil præter proprias rationes includunt, quomodo vna foret alia peior inuenio, quomodo autem sit melior, non aduerto. Si autem pensamus eas vt in merito conuertuntur, inuenio prælationem illam, quam inter virtutes theologicas: quia fides formata sicut & spes est charitate posterior: & quælibet induit charitatem secundum Apostolum. Loquamur ergo de oratione illa trina, vt quælibet est perfecta: & tunc quantum oratio cordis & oris est vicinior principio meriti, tantò est operatione distincta præstantior. Hæc ratio mouit sanctum Bernardum ad hanc partem, cum diceret in epistola ad Baldeuvinū. Epistola quam misisti. in ordine epistolarum. 92. BERNARDVS. In his duobus mandatis, verbi scilicet atque exempli, summam tui officii ad conscientie securitatem pendere intellige. Tu tamen si sapias, iunges & tertium studium orationis. Ad complementum utique trinxeris illius repetitionis in Euangelio, de pascendis ouibus: in hoc noueritis trinitatis illius sacramentum in nullo frustratum à te, si pascas verbo, pascas exemplo, & sanctorum fructu orationum. Manent itaq; tria hæc, verbum, exemplum, oratio, maior autem his est oratio: nā & si, vt dictum est, vox virtutis sit opus, & operi tamen, & voci, gratiam, & efficaciam promeretur oratio. Hæc ille. AVTHOR. Comparat ꝑ hinc orationē

operi, & præfert eam: cum tamen opus huiusmodi verbum in se contineat, & exemplum, verbum, puta, sanctæ prædicationis, & exemplum viuendi, quæ abbati noscuntur incumbere. Quòd si plus his operibus valet oratio: vbi est opus hominis peccatoris, quod affectuosè eius orationi præponderet? Manent, inquit, tria hæc, verbum, exemplum, & oratio, maior autem his est oratio. Et reddit rationem, quia & voci & operi, gratiam promeretur oratio. Gratia enim est immediatum promerendi principium, immediatum inquit, principio largitori, scilicet, Deo: quæ oportet postulari à Deo secundum illud Iacobi. Qui indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Postulet autem in fide, nihil hæsitans, sed tanquam donum Dei gratuitum, non iam hominis meritum: quia est actus primus merendi, non secundus, nec eius effectus. Vnde, quemadmodum virtus foecundatiua arboris, suo appetitu, & auiditate quadam naturali, expetit, & procurat sibi cælestes influentias, ad germinandum fructum competentem naturæ: nec ideo illa suprema virtus possit dici fructu deterior: ita in trunco bonæ voluntatis humanæ, est virtus quædam executiua desiderii instanter postulantis cælestem gratiam, secundum quæ profiliat in fructum bonorum operum: quæ ideo virtus tam in ratione partialis causæ, quàm virtualis principii, non est fructu tali deterior: nempe Apostolus fructus ipsos, siue bonos, siue malos, opera ipsa cognominat: Fructus, inquit, spiritus est gaudium, pax, patientia. Item. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. &c. Et Saluator ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Et libro septimo super epistolam ad Romanos, ORIGENES. Fructum bonorum, & malorum esse, docet scriptura diuina: vt ipse Saluator in euāgeliiis dicit: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, vel facite arborem malam, & fructum eius malum. Non potest arbor bona fructus malos facere: neque arbor mala fructus bonos facere. In quibus propositum, & voluntas hominis, arbor dici videtur, vel bona vel mala: fructus verò eius opera. Hæc ille. AVTHOR. Ergo ꝑ si voluntas bona, arbor est, bonū opus, fructus eius: sicut fructus non est arbore sua dicendus perfectior, sic nec oratio vitalis, oratione mentis, & sancti propositi: quia de corde, non de corpore exeūt omnia opera bona, vel mala: De corde,

de, inquit Christus, exeūt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, blasphemia, falsa testimonia. Dicamus, arbores ergo sunt, sed tales fructus sine virtute illa germinare non possunt: ita homines sunt, sed fructus operū bonorum secundum legem Christi, proferre non possunt, sine gratia Dei, ad quæ ideo procurandam virtus orationis annectitur. Vnde satis lucidè declarat hoc ipsum AVGVSTINVS. sermone. 27. super Psalm. 118. Noli superbire, noli de tua (quæ nulla est) virtute presumere, & intelliges quare sit à bono Deo, bona lex data, quæ tamen viuificare non possit. Ad hoc enim data est, vt de te magno, paruulum faceret, vt te ad faciendam legem, vires de tuo non habere monstraret: ac sic opis indigus, & egenus ad gratiam confugetes, & clamares, Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Sequitur. Ita Domine, ita fac misericors Domine, impera quod nō possit impleri: imò impera quod non nisi per tuam gratiam possit impleri, vt cum homines per suas vires id implere nequuerint, omnes os obstruatur, & nemo sibi magnus videatur. Vnde subdit, Os meum aperui & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam. Quid desiderabat, nisi facere tua mandata diuina: sed nō erat vnde faceret infirmus fortia, paruulus magna. Aperuit os confitens quod per seipsum non faceret, & attraxit spiritum vnde faceret. Aperuit os quærendo, petendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum, vnde faceret quod per seipsum nō poterat, mandatum iustum, & sanctum, & bonum. Si enim nos cum sumus mali, nouimus bona data dare filiis nostris, quantum magis pater noster de cælo, dat spiritum bonum petentibus eum? Hæc ille. AVTHOR. In hoc passu quid aliud intendit Augustinus, nisi superbiam nostram retinere, ne in virtute, vel actione propria confidamus, aut in iustitia vitæ nostræ, de obseruantia legis Dei. Non, inquit, possumus illa mæ data perficere: quia infirmi sumus: sed ideo tamen talem legem mandauit nobis Deus, vt opis indigi, & egeni, confugeremus ad gratiā, & clamaremus, Miserere Domine quoniam infirmi sumus. Sicut aperuit os suum Psalmista petendo, quærendo, pulsando: & attraxit sibi gratiā spiritum, ad operandum secundum legem Domini. Primum ꝑ ergo initium mandatorum, est oratio, vt sequi per gratiam possit operatio. Quod non esset, si operatio esset melior: quia meliori medio placatur melius Deus, & eius gratia impetratur. Sed Wicleff nescit demonstrare per aliquam scripturam

Oratio melior ope est

canonicam, quòd operatio exterior, melius possit diuinam gratiam procurare, quàm mediatrix oratio: quia tūc ab illa operatione inchoandum esset, & oratio sequeretur. Vnde tertio ca. de diuinis noibus DIONYSIVS. Oportet enim nos orationibus primū in eam vt in bonorum principium reduci (subaudi in Trinitatem) magis ei appropinquātes in hoc doceri opportuna dona circa ea collata. Et 9 enim ꝑ ipsa quidem omnibus adest, non omnia verò ei assunt. Tunc autem cum eam inuocamus castissimis quidē orationibus, reuoluto quoq; animo ad diuinā vnitatem, oportuissimè nos ei assumus. Hæc ille. AVTHOR. 10 Planè ecce dicit, quòd ꝑ primò oportet nos mediis orationibus ad Trinitatem reduci, vt ei appropinquemus magis, & ei assimus. Quod, inquit, opportunissimè fit, quando eam castissimis orationibus inuocamus: qui tunc quasi animo reuoluto in vnitatē eius assurgimus: & tunc in eo docebimur optima dona Dei quæ sunt: vt ait Apostolus ad Roma. 12. cum sumus habentes donationem, secundum gratiam quæ data est nobis differenter: siue prophetiam, secundum rationem fidei: siue ministerium in ministrando: siue qui docet in doctrina: qui exhortatur in exhortando: qui tribuit in simplicitate: qui præest in sollicitudine: qui miseretur in hilaritate. & plura talia: quæ differentes donationes Dei dicit Apostolus secundum differentias officiorū, & hominum: sicut & alibi dixit ipse. Diuisiones operationum sunt: diuisiones ministracionum: diuisiones gratiarum: sed idem semper Dominus: quia optima quæq; dona dixit Dionysius circa Trinitatem deificam collata: & ideo cū sint Dei dona, oēs istæ operationes tam variæ: oportet nos primū omnium, mediis orationibus ad Trinitatem reduci, vt ei appropinquemus castissimis inuocationibus nostris: & tunc ei assumus, & vnum sumus. Huic ratio ni Dionysij, ratio naturalis assentit, ita vt præcūctis operatibus, qui per eam operatur, intellectum curans semper, & per amorē fertur in Deū, eum dicit felicissimū, & Deo cognatissimum esse, & per hoc maximè beneficiatum à Deo lib. 10. Ethicorū ca. 13. Aristoteli. Et expositor eius Ioānes Bacūcorp. Qui sunt amantissimi Dei, secundum intellectū curam apponētes, ipsi sunt maximè diligentes Deū, & eum honorātes: ideo rationabile est quod diu beneficient, ac beatificēt sui amantissimos, secundum intellectū speculatiuū benè operātes. Qui enim sunt amantissimi Dei secundum intellectū, & ipsi sunt diligētes Deū, & ipsi gaudent de eo quod in ho-

Trinitas quædem omnibus adest, sed non omnia ei assunt.

1. Cor. 12.

mine est optimum, & Deo cognatissimū: huiusmodi est intellectus, qui perinde ac potest, se coniūgit, & extēdit ad Deū, & amat ipsum, gaudens deificari, & Deo assimilari quantum possibile est. Hæc ibi. A V T H O R. Ecce iuxta illā philosophiā Aristotelis, qui maximē operatur speculatione intellectus, & amant Deū, ipsi sunt felicissimi: & secundū beneficentiā Dei: quia Deo maximē gaudent, & eum maximē amant: ideo scdm animam, quasi deificatur, & Deo assimilantur quantum est possibile. Quomodo ergo est illa vita operosa extra animū, & sermonē, magis Deo complacita, & oratio vitalis aliqua melior oratione animi desiderantis speculari Deum, & vltimatē ipsi coniungi? Aut quis tam rudis philosophus, vel in flatus theologus, qui dicat meliorem esse vitā vel operationem purgare sensitiuā, quā desideranter continē speculari & amare Deū? Si illa sit oratio tertia, hæc est prima: si illa sit vtraq;, hæc non fuit prima: vt tertia esset illa, vel partes diuisionis tuæ coincidunt, & es incius logicus, vel secundū mentē tuam, mutuo se excludunt: sic enim dicis, qd Deus, qui autor est realis, cogitationem vel vocem nō requirit, sed omnino vitam suā iustitiæ complacentem: hæc ergo vita, orationem cogitationis excludit, & vocis. Quomodo ergo amplectitur omnes, vel includit? an simul includit quod excludit? quia Deus hoc requirit, Deus hoc non requirit: & es falsus philosophus, & mendax theologus. Nam ipsum euangeliū Christi cōsonāter dicit, Lucā. 10. Mariā meliorem partē elegisse sorore: quia vitam secundū animū contemplando Deum, praelegit vitæ operationis exterioris Martha. Super quē locū in cōmētario Luc. 3. lib. ca. 17. B E D A. Dic ergo illi vt me adiuuet. Ex illorum persona loquitur, qui adhuc diuinæ contēplationis ignari, solū quod didicere fraternæ dilectionis opus, Deo placitū ducunt: ideoq; cūctos, qui Christo deuoti esse velint, huic mācipandos autumant. Sequitur. Porro vnum est necessarium. Et beatus David solū hoc necessariū homini esse definiens, Deo iugiter inherere desiderat, dicens. Mihi autē adharere Deo bonum est, ponere in Dño Deo meo spem meā. Et alibi. Vnā petiā à Dño hāc requirā: vt inhabitem in domo Dñi omnibus diebus vitæ meæ, Vt videā voluntatē Dñi, & visitē tēplū eius. Vnā igitur est ergo, & sola theoria. i. contēplatio Dei, cui meritō omnium iustificationum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur. Hæc ille. A V T H O R. Vide iā ex euangelio, vtra vita melior, an orandi Do-

Contemplationis laus.

minū, iugiter insistēdo ipsi mēte & verbo: an operose tractandi rem exteriorem cum Martha, quam tu dicis orationē vitalem, quasi Maria orās nō viueret, sed orās aīo vita careret. Ecce Maria orasse verbo, nihil dixisse fertur, sed audisse Christū, & aīo cogitasse, & sic orasse spiritu, secundū te, Martha orauit vitaliter operando hospitii gratiā, & tamē oratio vitalis Martha postponitur, & cogitatio Mariae praefertur. Quod igitur opera, & vitales orationes Martha postponuntur orationi mentali Mariae, vt sunt recipere vagum in domū: esurientem reficere, refectionem disponere, familiam regere, proximo subuenire, & quū plura talia fuerint, de quibus veritas ait, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: tamen vnum solum definitur necessarium ad salutem, quod vnum elegit Maria. Oratio ergo vitalis si sit aliqua praeter Mariae partem, ipsa, non dico non meritoria, sed audacter dico non est necessaria ad salutem: Mariae verō mentalis oratio flagrantis desiderii Deo iugiter adhaerendi, & omnibus vitæ diebus in domo Domini habitandi, vt videat semper volūtatem Domini, & visitet templum eius: ipsa secundū sententiam Saluatoris est necessaria: & ipsa sola, quia sola vitam efficit in praesenti, & erit tota vita beatorum in patria.

¶ Quod bona vita cedit orationi, tāquam min⁹ maiori. Cap. VI. S V M M A.

- 1 Orationis excellentia, quod turbet frequentiam coniugalem.
- 2 Apostolus quare suspendat coniugibus officium concubendi.
- 3 Orationes quod impediatur officio coniugali iuxta Apostolum Petrum.
- 4 Oratio quod sit melior opere coniugali.
- 5 Corpus Christi quod tempore Hieronymi sumebatur à Christianis secundum suam naturam, nō tantum secundum suā figuram.
- 6 Orationes sanctorum, ut Moysi, Danielis, & Tobiae Deo offeruntur.
- 7 Helias, q; penē totā uitam in orando consumpsit.
- 8 Christus saluator noster, eiusq; mater, Apostoli, & discipuli pluries orasse leguntur.
- 9 Deus, qui author est realis, quod requirat cogitationem orantem, vel uocem, sicut & uitam suae iustitiæ complacentem.
- 10 Auctoris responsio ad argumentum Witleff, in sermōnis ad suae falsae doctrinae fundamentū illud Matthaei, Non omnis, qui dicit mihi Dñe Domine, &c.
- 11 Deprecationis uocalis, aut sonorae differentia.

Ab excel-

B excellis euangelii demum ad campestria descendamus. Ecce vita cōiugum in Christo meritoria est, & sancta, & propter orationis instantiā est tollenda ad tempus, quasi minor cederet ad maioris praesentiam, sic igitur orationis excellentia turbat frequentiam coniugalem. Vnde Apostolus. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum ad ipsum reuertimini, ne tentet vos Satanas propter incontinentiā vestram. Postulo meum Witleff, cur igitur suspendit Apostolus coniugibus officium concubendi? nunquid quia est maior oratio in tantum vt nec orare liceat illo tempore, si non mutuo se suspendant? Quod ergo maius est, an orationis instantia, an coniugum vita iusta? Contra Iouinianum libro primo cap. 3. disputat hoc idē sanctus HIERONYMVS. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Oro te quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipere nō permittit? Quādiu impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet idem Apostolus in alio loco vt semper oremus: si semper orandum, nunquā ergo coniugio seruiendum: quoniam quotiescumq; vxori debitum reddo, orare non possum. Petrus igitur Apostolus experimentum habens coniugalium vinculorum vide quomodo informet ecclesiam, quid doceat christianos. Similiter, inquit, viri cohabitantes iuxta sciētiam, quasi infirmiori vasculo muliebri tribuentes honorem, & sicut cohæredes multiplicis gratiæ, vt non impediatur orationes vestrae. Ecce eodem sensu, quia & eodem spū, impediri dicit orationes officio cōiugali. Hæc ille. A V T H O R. Ecce quid iuxta Apostolum definit Hieronymus. Si vxori debitū reddo, orare non possum. Et iuxta Petrum impediri dicit orationes officio coniugali. Quam expositionem resumens in epistola apologetica ad Pammachium, quæ incipit. Quod te hucusq; Hieronymus. Quotiescumq;, inquit, vxori debitum reddo, orare nō possum. Hæc quare dixerim, perspicuum est: quia interpretabar illud Apostoli dictum, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Paulus Apostolus dicit: quū coimus orare non posse: Petrus ad continentiam cohortatur, ne impediatur orationes. Quod hic quæso peccatum meum est? Quid cōmerui? quid deliqui? si turbidæ & nebulosæ aquæ fluunt, non est aluci culpa, sed

fontis. An idcirco arguor, qd de meo sim ausus dicere: quale illud bonum est, quod corpus Christi accipere nō permittit? non permittit accipere utiq; corpus Christi. Quia si per coitum, quod minus est, impeditur, multo magis quod maius est. Hæc ille. A V T H O R. Iam ergo dicat Witleff ad sanctum Hieronymū. Vtra maior est, an oratio iustæ vitæ coniugalis, quæ generalis est: an oratio sermonis, vel animi, quæ orationē vitæ coniugalis non sustinet, sed suspendit ad tempus. Si iustitia vitæ coniugalis est maior, quare impedit sumptionem corporis Domini? Sic enim dicit Hieronymus, quale illud bonum est quod corpus Christi accipere non permittit? si enim non minor est, quare propter suam indignitatem ab assumptione recluditur? Itaque igitur maior est oratio, à cuius recte sancta praesentia coniugalis vitæ iustitia religatur. Sic enim dicit ex Paulo: quando coimus cum vxoribus, nos orare non posse. Planissimè ergo patet, quomodo oratio iustæ vitæ non praefertur ex sua generalitate orationi solēni animi siue vocis. Simul nec dissimulandum censeo, quod tam familiari stylo, & cursu Hieronymus. dicit de coniugali coitu, qd corpus Christi accipere non permittit: non dicit figurā corporis Christi, sed corpus ipsum, quod oratione melius esse dicit. Et in parte superiori ibidē ex dictis Ambrosii libr. de viduis HIERONYMVS. Cōiugia, hordeo: virginitatem corpori Christi comparat: & puto multo minorem distantiam inter frumētum esse, & hordeum, quā inter frumentum, & corpus Christi. Hæc ille. A V T H O R. Nota quid comparat, & inter quæ minorem distantiam esse confirmat: inter hordeum, inquit, & frumētū quā inter hordeū, & corpus Christi: sed inter hordeum, & corpus Christi figuram non est distantia maior: quia si panis est triticeus, an, hordeaceus, idem est secundum naturam: igitur inter corpus Christi, quod tunc recipere non permittuntur coniuges, est distantia illa maior secundum naturam. Vnde igitur diebus. B. Hieronymus. videtur fides fuisse ecclesiae, qd christiani corpus Christi comedāt secundum suā naturam, non tantum scdm suam figuram. Nā vt riuus nri processus suū alueū repetat: quid oportet dicere quotiens multiplex iusta vita propter reuerentiā orationis publicæ vel privatae vocalis tanq; indignior sit suppressa? illa dico, sicut pri⁹, quæ orationē animi, vel sermonis excludit. Quam igitur iusta vita Moysi serui Dei, quando cum exercitu pugnante incessit, & tamen pugnanti cum Amalech non adfuit, sanctorum.

Oratio est melior opere coniugali.

Corpus Christi secundum naturam sumitur.

Orationes sanctorum.

sed eo relicto, oraturus voce & animo, montē ascendit? Quam sancta vita, & innocens pueri Danielis? & tamen ad agendum sanctitatem vitæ, & ad abbreviandam captiuitatem tribus vicibus legitur in die flexisse genua, & orasse. Quam sancta item vita senioris erat Thobia, quando eleemosynas quotidianas, & contribulium sepulturas exercuit? pro nulla tamen harum dicitur, sed quando orabat cum lachrymis, quod angelus obtulit orationem eius Domino. Sancta item Iudith de pudica vita & longæua sanctitate laudatur, sed in necessitatis examine plus his omnibus in sancta oratione confidens, ante lectum Holofernis legitur orasse cum lachrymis. Quod si vicissitudinem orandi & operandi cum interpollatione conferas, quid tibi hoc proficit, aut nobis quid officit, dum sine vna oratione breui vel efficaci nihil impetrat quantumlibet bona vita producta? Lege libros regum tertium & quartum, si non noster sanctus Patriarcha Helias non dico per plures vices, sed penè totam vitam in oratio consumpsit. Saluator & noster Christus iam in templo per vices iam continuata tempora in deserto, & singulas noctes in oratione vsq; ad mortē incellanter protraxit. Et mater eius Maria & Apostoli .i. cum discipulis non erant per vicos, sed perseverantes vnanimiter in oratione. Bona est iusta vita, sed oratione facta perficitur. Bonū operari delectat Deum, coniūge orationem deuotā, & flectit iratū. Idcirco Psalmista, Subditus esto Deo, & ora eū. Et in expositione eius. A V G. Quid debes audi. Subditus esto Domino, & obsecra eum. Hæc sit vita tua obedire præceptis eius, hoc est, subditū esse illi, & obsecrare illi donec det quod promisit. Perseueret bonū opus, perseueret & oratio. Oportet enim semper orare, & non deficere. In quo apparet subditus faciendo quod iubet: sed mercedem nondum accipis, fortè quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu nō potes accipere. Exercere operibus: labora in vinea: finito hodie, pete mercedē: fidelis est qui te adduxit ad vineam: subditus esto Domino & obsecra illum. Hæc ille. A V T H O R. Ecce habes vitam tuam obedire præceptis, hoc est subditum esse Domino nō tantum, sed & obsecrare donec det promissum: & ideo subdit Augustinus. Perseueret bonum opus, perseueret oratio: oportet enim semper orare, & nō deficere. Deus & ergo spiritus, qui hūc sensum inspirauit psalmographo, & Deus, qui est autor realis, requirit cogitationē oratē, vel vocem sicut & vitam suæ iustitiæ compla-

centem: nec sufficit nuda vita obseruationis præceptorum, per quam te exhibeas Deo subditum, nisi etiam adiuueris orare Deum. Aut, quod verius est, nunquam sic Deo subderis, nunquam præcepta eius obseruas integrius, quam cum omnibus exterioribus vacans, solo interno desiderio Deū oras: hoc modo cū Maria sine intermissione orabis, placēs Deo, vt iam exposuit Augusti. hic modò factores erimus verbi Christi, & non auditores tantū: si totā vitā in hac oratione trāsigimus. Hoc modo nō sicut corpus sine spiritu mortuū, sed sicut spūs sine corpore totus viuuit, sic magna fides plena operibus tota viuuda tota fit spirās gratiarum, vitam eligit meliorem nullatenus auferendam. Quod & autem hæreticus noster iutulit de Matthæo. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cælorum: nouerit hoc dicere non esse, quod quis sanctus mente deo psallit & spiritu: sed si quis hypocrita dominum verbis orat non factis, aut certè quod vir hæreticus tibi similis Deum verbis prædicat, sed factis impugnat. Vnde super illum locum in Mattheum. lib. 1. R A B A. Quia multi falso sub religionis specie latitant, cauendum est ergo, ne ipso Christi nomine ab hæreticis, vel quibuscūque male intelligētibus & seculi huius amatoribus decipiamur. Rectè ideo sequitur, & monet, Non ois qui dicit mihi Dñe Dñe, intrabit in regnū cælorū: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, intrabit in regnum cælorum. Regnum cælorum verborum officia non obtinent: neq; qui dixerit Domine Domine, coheres illius erit. Quid enim meriti est dicere Domine Domine? Nunquid Dominus nō erit, nisi dictus fuerit à nobis? Et quæ officij sanctitas est nominis nuncupatio: cum cælestis regni iter obedientia potius voluntatis Dei, quam nuncupatio repertura sit? Hæc ille. A V T H O R. Vides iam hanc dictionē Domini verbosam longè esse à dictione illa deuotæ orationis, vbi mens & vox concordet in Deum sunt coniunctæ psallētibus, sic enim dixi, quod bonus affectus mentis animat voces nostras. Et super Psalm. 139. A V G V S T I. Delectat fortè cogitare quare non dixerit, Percipe auribus deprecationem meam, sed velut euidentius affectum animi sui, ait, vocem deprecationis meæ: non quod sonat in verbis meis, sed vnde veniunt verba mea. Cæteri verò strepitus sine animo, soni dici possunt, voces dici nō possunt. Vox propriè animatorum viuorum est. Quod multi autem deprecantur Deum, & non sentiunt

Ad argu. VVitleff.

tiunt Deum, nec bene cogitant de Domino. Sonum deprecationis habere possunt, vocem non possunt, quia vita ibi non est. Huius deprecatio viuebat, qui Deū suum intelligebat. Hæc ille. A V T H O R. Secundum hanc differentiam Augustini deprecationis vocalis aut sonoræ, intellige pariformiter dictionem vocalem, aut sonoram. Tantum vocaliter dicit, Domine, Domine, qui affectu boni cordis dicit, & sic Apostolus loquitur dicens: Nemo loquens in spiritu sancto, dicit anathema Iesu: & item, Nemo potest dicere, domin⁹ Iesus, nisi in spiritu sancto. & omnis qui sic dicit, Domine, Domine, omnino intrabit in regnum cælorū. Sono tantum dicens, aut loquens, Domine, Domine, non propter hoc intrabit, quia non vocaliter deprecatur, sed quia non viuuit verbum eius, aut dictio, vita mentis.

¶ Ne tollantur orationes sanctæ, ad confidendum meritis propriis, vt secundū ea Deus præmiet necessariò sic merentes.

CAP. VII.

S V M M A.

- 1 Confidendum quod non sit in meritis propriis, nec sperandum in propria iustitia vitæ suæ, sic, ut tollantur orationes, contra Witleff.
- 2 Phariseus quare à domino damnetur, & Publicanus exaudiatur.
- 3 Pauperes, & inopes spiritu, quod ad Deum pertineant. Et qui sunt pauperes spiritu secundum Augustinum.
- 4 Confidendum quod sit in gratia, non in meritis.
- 5 Deus, quod secundum mensuram operum meritoriorum præmiabit hominem sic merentem, ut dicunt Witleuista, quod sit Pelagiana hæresis.
- 6 Mereri quod non possit quis regnum cælorum simpliciter, sed ex gratia Dei, aut uoluntate largitoris.

Rimum principium verborum Witleff contra fidem orationis Christianæ est hoc. Confidat homo in merito proprio, quia ad mensuram illius, Deus necessario præmiabit. 3. parte ser-

monum, & libello de oratione, capi. 2. Nemo speret in nuda oratione alterius, sed omnino in propria iustitia vitæ suæ. Hæc Witleff. A V T H O R. Si in vtroq; quod conficit, non est hæreticum, scilicet, quod homo confidat in merito proprio, & quod speret omnino in propria iustitia vitæ suæ: quid est quod Apostolus eò uersò suadet, in epistola ad Corinthios, ne aliquatenus confidamus in nobis, sed in Christo? Vbi secundum Hieronymum, in secunda epistola sic notatur. De tribulatione ingenti Pauli, & cæterorum quæ in Asia facta est, & quod nemo in se fiduciam habere debeat, sed in Domino. Textus autem Pauli huic respondens est iste. Ipsi in nobis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitatur mortuos. 2. Corinth. 1. Vbi in libro annotationum HIER. Ipsa mors notat omne humanum auxilium defecisse, & ab ipso solo, sperandum esse remedium, cui etiam mortuos suscitare possibile est. Hæc ille A V T H O R. Item ad Ephe. 3. In Christo Iesu Domino nostro, in quo habemus fiduciam, & accessum, & confidentiam, per fidem eius. In annotationibus, Ibidem. HIERON. Nō per nostram iustitiam, sed per eum cuius fide, nobis peccata dimittuntur. Hæc ille. A V T H O R. Et ad Ephe. 1. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos, in omni benedictione cæli. Exponēs autem quid sit benedictio cælestis, A M B R O. Deus benedicitur cum laudibus dignis extollitur: homines autem sic benedicit Deus vt donum gratiæ eis suæ impertiat, non secundum opera, vel merita eorum, sed secundum suam misericordiam. Hæc ille. A V T H O R. Omni ergo sollicitudine prædicauit Apostolus, ne habere mus fiduciam per nostram iustitiam, & Witleff iubet omnino sperare in propria iustitia vitæ nostræ. Vnde & Dominus in euangelio Luca, non Phariseum damnauit quia, vt iactauit, multa bona opera fecit, sed quia temere confidebat in eis. Publicanus autem quem talibus operibus expertem, insinuat sententia Christi, sola humili oratione præualit. Vbi in expositione Lucæ libro. 5. cap. 9. B E D A. Publicanus humiliter orās, ad illa præfata uideat, hoc est ecclesiæ membra, pertinet: de quibus supra dicitur: Deus autem non faciet vindictā electorum suorum clamantium ad se. Phariseus autem merita iactans, ad ea de quibus terribilis in conclusione sententia subditur. Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? Et ita assignans tertiam speciem arrogantiae, quando pro suis meritis se

accepisse aliquid putant. Quod Phariseus iste inquit, iactantia peste laborasse deprehenditur, qui idcirco de templo, absq; iustificatione descendit, quia bonorum operum merita sibi, quasi singulariter tribuens, oranti publicano se pretulit. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce quia bonorum operum merita sibi singulariter tribuit, idcirco absq; iustificatione descendit, ideò super hunc versum. psal. 73. Egenus & inops laudabit nomen tuum: **A V G V.** Videtis fratres quam debeat dulcis esse paupertas: videtis, pauperes & inopes pertinere ad Deum: sed pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. **Qui sunt pauperes spiritu?** Humiles, tremantes verbum Dei, confitentes peccata sua, non de suis meritis, nec de sua iustitia superbiētes. **Qui sunt pauperes spiritu?** Qui quando quid boni faciunt, Deum laudant: quando mali, se accusant. Hæc ille. **A V T H O R.** Nec existimet se Witcleff purum à labe heretica: quia dicit, vtraque præcedens autoritas iactat merita: pharisei autem de suis meritis præsumentes: quando ipsa fiducia meritorum nostrorum, in conspectu Dei, superbiæ deputetur. Sicut subtiliter satis Bernardus ipse pensat hunc versum psalmistæ: Delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Vt reperi in libro florum. **B E R N A R D V S.** Nonnunquam enim temporalia quæri solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem: sed & vitam æternam fortassis aliqui nõ humiliter quærunt, sed tanquam in suorum confidentia meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam præstet orandi, sed omnino non oportet vt fiduciam in ea constituat quisquam impetrandi. Hoc solum conferunt hæc prima dona, ab ea misericordia, quæ tribuit hæc, vt speremus & ampliora. Ergo quæ pro temporalibus, est circa solas necessitates restricta, quæ pro virtutibus animæ, est ab omni impuritate aliena: & circa beneplacitum Dei intenta sit ea, quæ sit pro vita æterna, & in omni humilitate, præsumens de sola miseratione diuina. Hæc ille.

A V T H O R. Hæc est antiqua doctrina sanctorum patrum, nec à canone fidei & Apostolorum discedens: quod nec ipsam vitam æternam fructuosè requirunt, qui quærunt illam in suorum confidentia meritorum. Maledictus homo qui cõfidit in homine. Maledicta ergo doctrina Witcleff, quæ potius confidere iubet in merito, & hoc proprio, vt Christi, & sanctorum videatur excludere: quam in oratione humili pro Christi gratia. Omnino inquit speret homo in propria iustitia vitæ suæ.

Et omnino inquit Bernardus, non oportet vt fiduciam in ea quisquam constituat. In qua? In ipsa fiducia impetranda, post acceptam gratiam. Si in ipsa fiducia confidere non conuenit: qualiter in ipsa iustitia mutilata? sed fiat oratio talis, inquit, præsumens in sola miseratione diuina. Ideo dicit Augustinus. Deus non inueniret aliquid in hominibus nisi ad interitum: si cū eis ageret per pondera meritorum. Super illud psalmi. 94. Præoccupemus faciem eius in confessione. **A V G V S T I N V S.** Quomodo distinguis vota quæ reddis Deo: vt eum laudes, te accuses, quia illius est misericordia, vt peccata nostra dimittat: nam si vellet pro meritis agere, non inueniret nisi quos damneret. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce qualiter ad mensuram meritorum nostrorum, Deus nos necessariò præmiabit. Ecce quibus iubet confidere Witcleff: pro quibus si Deus agere vellet, non inueniret nisi quos damneret. **Obiectio.** Obiiciet nobis fortè, quod ipse Apostolus opera prætendebat, vt præmium vendicaret, dicens. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem seruavi, ideòque reposita est mihi corona iustitiæ. Respondet **A V G V S T I N V S.** Respondet quod his omnibus præposuit Domini gratiã, & secundum illam subintulit opera meritorum, in suo hypognostico, ante medium. Ipse (inquit) dicit. Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quomodo potuit namque, bonum certamen certare, cursum consummare, fidem seruare: cum ante iam dixerit: Nõ autem ego, sed gratia Dei mecum? Amputauit autem omnẽ humanam gloriam, & dedit soli Deo: qui iterum dicit: Vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitatur mortuos. Hæc ille. **A V T H O R.** Quamuis ergo bona opera recoluit, tamen non in eis confidit qui soli Deo gratiã dedit. Et cum omnia faceret: non autem ego inquit, sed gratia Dei mecum. Hanc item normam obseruat psalmista, cum dicit. Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meã, & secundum innocentiam meam super me: & ipsum versum congeminans: Retribuet mihi Dominus, secundum innocentiam meam, & secundum pietatem manuum mearum, in conspectu oculorum eius: sed his verbis præmisit. Quoniam voluit me. Gratiam ergo voluntatis eius præsumens, descendit ad innocentiam actionis. In expositione eiusdem psalmi. **C A S S I O.** Quoniam voluit me, id est quoniam me elegit, qui gratis vocat vniuersos. Nec prius beneficium accipit, quã præstare dignetur, sicut ipse in euangelio dicit. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Retribuet mihi Dominus

Obiectio.

Responsio.

Dominus secundum iustitiam meam. & prius dixit, antequam assumi mereretur, Quoniam voluit me: & nunc dicit, Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, id est, secundum voluntatem meam, quam post beneficia ipsius, sancto corde gestabat. Innocentiam manuum: opera vult signare pietatis, quam exercet diuino munere virtus eius. Sed hoc, retribuet, geminatum, sollicitè respiciendum est, ne sibi aliud fallaciter Pelagiana hæresis blandiatur, dicit enim & Apostolus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ quã reddet Dominus mihi, in illa die iustus iudex. non quod suis aliud meritis humilis applicabat, sed quia præmissis beneficiis Domini, iam deberi posse præmium confidebat. Id ipsum Apostolus Iacobus sic dicebat. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. Hæc ille. **A V T H O R.** Attendite Witcleuistæ, quia Pelagiana est hæresis quam vos docetis, quod Deus secundum mensuram operum meritoriorum, præmiabit hominem sic merentem. Vnde nec Apostolus aliquid suis meritis applicabat: sed præmissis beneficiis Domini, deberi posse præmium confidebat. hoc non erat in meritis confidere, sed in beneficiis Domini, secundum Psalmistam, Quoniam sic voluit me. Quantum ergo mea sapit modicitas, hæc ipsa determinatio scripturarũ, quã sic ex Apostolo, & psalmista, annotant sancti patres, congruentius iungeretur locutionibus de meritis hominum: quã absolute iungeretur, vel diceretur, quod homo ex meritis, est dignus regno cælorum, aut hac gratia, vel illa gloria: quamuis quidam scholastici inueniunt ad hoc dicendum, terminos de condigno, & congruo. Et noster Witcleff fauet, de sermone Domini in monte, capite nono: cum alibi soleat tales abiicere, vt penitus magistriles: sicut distinctione de libertate contradictionis, & indifferentiæ: nec hanc d' merito cõgrui, & condigni, putat melius fundari. Nam quod ibi dicit Chrysostomum illi distinctioni alludere, melius dixisset illudere: cum illo in loco, meritum de condigno negat, & de alio vilo non loquitur. Quod enim dicit, hoc est. Quid ergo dignum facimus in hoc seculo vt participes Domini nostri, in regnis cœlestibus, fieri mereamur. Ideo iuste dicit Apostolus. Existimo quod non sunt condignæ passionibus huius temporis, ad futuram gloriam. Ecce quid dignum facimus, vt particeps cœlestibus fieri mereamur: dicente Apostolo. Existimo qd nõ sunt condignæ passionibus. &c.

Quid hoc iam vt sic mereamur de congruo? Reputo igitur sanio rem theologum, fideliorum catholicum, & scripturis sanctis magis concordem: qui tale meritum simpliciter abnegat, & cum modificatione Apostoli, & scripturarum, concedit, quia simpliciter quis non meretur regnum cœlorum, sed ex gratia Dei, aut voluntate largitoris. Sic enim dicit Apostolus, preferens dispensatores nouæ legis antiquis. Non quod sufficientes simus ex istimare aliquid à nobis: sed sufficientia nostra, ex Deo est: secundæ ad Corinth. 3. vbi in expositione. **A M B R O S.** Quamuis preferat Apostolicam dignitatem, in Dei tamen laudem prorumpit, non istud meritis humanis ascribens: sed gratiæ Dei, qui dignatus est, pro vita humana, salutarem prædicationem ordinare: quæ, quos lex vetus reos tenebat, saluaret, data remissione peccatorum per Iesum Christum Dominum nostrum. Hæc ille. **A V T H O R.** Hæc ergo locutio crebra esset in ore peritorum fidelium: quæ tam consueta fuit Apostolo, sicut per omnes eius literas passim conspiciamus, ut item Pelagianis, & Witcleuistis, qui gratiam Dei tacent, vel abnegant, & in meritis hominum, omnino confidunt, ex parte gratiæ Dei inueniremur esse discordes, sicut omnes sancti priores vsq; ad recentes scholasticos, & communis scripsit ecclesia. Vnde in oratione canonis ad Deum. Non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte: & super populum. & c. Feria. 4. Passionis. Vt qui de meritorum qualitate diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur. Et in secreta oratione Dominicæ secundæ aduentus: vbi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ succurre præsidij. Et sanctus Laurentius non ante dixit, quod ianuas tuas ingredi merui: quã præmisisset gratias Christo. Gratias ago tibi, inquit, domine Iesu Christe. Quia si hoc sit mereri de congruo, hoc loquitur, quod loquuntur scripturæ exprimentes gratiam, silentes de meritis: aut gratiam meritis præferentes, sicut in re, sic in verbis. Nam meritum nostrum in articulo minimè Deus attendit, siue rationem congrui, vel condigni: sed gratiam suam, aut voluntatem suam: aut misericordiam suam.

Quomodo ergo non ad iniuriam Saluatoris, & gratuiti coronatoris, accedit, quod gratia eius tacita, tantum disputamus de meritis.

(3)

D 5 Quod

6
Non mereamur nisi ex gratia Dei.

¶ Quod nō est audiendus Wittcleff, cum docet hominem sperare in propria iustitia vitæ suæ.

CAP. VIII.

S V M M A .

- 1 Wittcleff, quod eo maledicti uinculo innectatur, quo innectitur omnis, qui in seipso spem ponit.
- 2 Iudæorum nouiter conuersorum superba hæresis.
- 3 Pagani multi quare nolint fieri Christiani secundum Augustinum.
- 4 Pharisei uerba orantis, ad disciplinam Wittcleff docentis, conferuntur.
- 5 Wittcleff doctrina, quod doctrinæ Christi Iesu sit contraria, demonstratur.
- 6 Wittcleff falsa doctrina de oratione uitali, et spe, et confidentia de propria iustitia, conuincitur.
- 7 Homini quàm sit detestabile in sua uirtute confidere, ostenditur.
- 8 Wittcleff quomodo nititur doctrina sua retrahere homines à iugiter deprecando Deum, et ab elemosynam largiendo.
- 9 Regula quedam notanda, pro cauenda, et abiicienda doctrina Wittcleff hæretica.
- 10 Legis periti reprobatio, et Mariæ Magdalene orationi continue uocantis ad ueniam receptio, à Beda describitur.
- 11 Pelagij errore maculatus Wittcleff notatur.
- 12 Donatistæ, quos sequitur Wittcleff, dicentes sacramenta non esse sancta, nisi per sanctos dentur, quomodo cogunt sumentes ea, spem suam in homine ponere.
- 13 Pharisæicum supercilium de confidendo in propria iustitia operum, quod sit dimittendum, et ad orationis hominis Publicani officium attendendum.
- 14 Wittcleuisticum documentum: quod homo confidat omnino in iustitia uitæ suæ, in operibus, meritis, et uirtute sua, quàm grauidum sit cor à Christo Iesu, et quomodo omni Pelagiano ueneno, et sanie Donatistarum, totum tabescat.

Vis Christianis imbutus principiis, non compungitur, audiendo Wittcleff tantum indulgere Pelagio, in laudem operum que vocat bonam vitam, & diuinæ gratiæ nihil tribuendum docet: nec propterea orandum, nec in ea

confidendum: sed in iustitia propria vitæ humanæ. In lib. de oratione cap. primo. Deus nō uult nos esse in oratione uocali nimis prolixos, sed omnino ut orationi iustæ vitæ, vel operis, intēdamus. Ex istis colligitur, quod nemo speret in nuda oratione alterius, sed omnino in propria iustitia vitæ suæ. Hæc Wittcleff. A V T H O R. Ecce in assumptione utriusque entymematis, uult uideri suafors fidelis: in conclusione autem utrobique subinferens, est omnino Pelagianus hæreticus: contra quem, semper adducunt patres illud imprecatorium legis, Maledictus homo qui cōfidit in homine. Vnde in enchiridio. c. 67. A V G V. Maledictus omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spem ponit in homine. Ac per hoc qui in se ipso spem ponit, huius maledicti uinculo innectitur: ideò non nisi à domino Deo petere debemus quid quid speramus nos vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adepturos. Hæc ille. A V T H O R. Vide nunc si huius maledicti uinculo non est innexus Wittcleff, quo innectitur omnis qui in seipso spem ponit, quando sperare in propria iustitia vitæ suæ, hortatur & præcipit. Hæc enim erat superba hæresis Iudæorum nouiter conuersorum, dicentium, euangelium & gratiam Christianam, eis esse datā, propter iustam vitam, & opera sua bona: contra quos Apostolus ait: Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quasi dicat, Si iustitiæ vitæ, vel operis, debetur merces: ergo secundum debitum, & non secundum gratiam. Vnde prima parte sermonum, sermone. 25. A V G V. Hæc dicebant gentibus in ipsa cōtentione qui ex Iudæis carnaliter sentientes, Christianos se dicere audebant: tanquam enim debitum suæ iustitiæ, dicebant uenisse euangelium. Sequitur. Quos ita refellit Apostolus, ut tantò minus ad eos dicat pertinere gratiam Christianam: quanto magis eam sibi tanquam debitam uendicabāt, & quasi iure operum, suam esse gloriabātur. Ei enim qui operatur, inquit, non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium: deputatur fides ad iustitiam. & ideò illos etiam ab eorum numero excludit qui ex Iudæis recte crediderant, & uiuam spiritalem gratiā retinebant. Hæc ille A V T H O R. Et recte hoc animaret Paganos, ne de fide Christi curam facerent, si in iustitia sua gloriari possent, quæ est ex operibus: ideò contra inducit Apostolum ad Abraham super psal. 31. A V G V. Hoc dicit Apostolus commendans iustitiam, quæ ex fide est, aduersus eos qui gloriatur

ter, nec debuit imputari ad culpam eius, eo quod confidebat in se tanquam iustus: quanuis Christus hoc intenderat: quia omnino secundum Wittcleff, in propria iustitia vitæ nostræ sperare debemus. Econtrario publicanus à longe stans, & nullius sui boni operis memoriā habens, neque spem, sed tantum uocaliter rogans Deum: Deus propitius esto mihi peccatori: orationem multo perfectiorē, quam ille Pharisæus emisit. Et consequenter, Dominus noster Iesus, non rectam tulit sententiam, quod publicanus descendit iustificatus ab illo Pharisæo: de quo nihil Wittcleuistica doctrina diuersum, vel reprehendendum, sed laudandum scribit. Ecce si qualiter doctrina Wittcleff sine argumentis, sine uis, doctrinæ Christi Iesu, patet esse contraria. Nam sic de propria iustitia confidere, uocant sancti patres, Præsumere: & ab hoc exemplo magis Christum iudicaturum seueriter opera fidei quam uerba. Vnde lib. 7. super Lucam ca. 8. A M B R O S. Quia parabolam Dominus, qua semper orare, & nō deficere dicebat, ita conclusit, ut diceret ueniente iudice, difficile fidem in terra reperiedam: ne quis fortè de superuacua fidei cognitione, vel etiam confessione, blandiretur, mox alteram iunctam parabolam diligētius ostendit, à Deo fidei non uerba examinanda, sed opera. Sequitur. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus. Cui cōtra superbi, qui nequaquam omnia, sed modicum quid eorum, quæ præcepta sunt, faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumunt, sed & infirmos quosque despiciunt: atque ideò quasi fide uacui, cum orauerint, non exaudiuntur. Hæc ille. A V T H O R. Ecce confidentia Wittcleff iam est dicta præsumptio, & spes in iustitia operum, est in præsumptionem translata: & nunquid ipse orauit uitaliter, confidens ex operibus & iustitia vitæ propria, quod est multo melius, quam orare animo, vel sermone. Dicit, Sed superbiunt de meritis. nam quantum docet Wittcleff, & merita referebat in Deum, Gratias (inquiens) tibi domine ago: sed quia gratias agens de præteritis, gratiam non petit pro futuris operibus, frustratus abiit uacuus ab utroque, sicut tractat locum illum tertia parte sermonum, sermone. 105. de sancto Ioanne baptista. A V G V. Attende dimittem indigesta ructantem, crapulam exhalantē, sed superbiam, nō iustitiæ: Deus (inquit) gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, iniusti. & cetera. Rogare ueneras, an te laudare: Totum te habere dixisti, nihil tanquam egiēs petisti. Quomodo ergo orare uenisti. Gratias ago

ter, nec debuit imputari ad culpam eius, eo quod confidebat in se tanquam iustus: quanuis Christus hoc intenderat: quia omnino secundum Wittcleff, in propria iustitia vitæ nostræ sperare debemus. Econtrario publicanus à longe stans, & nullius sui boni operis memoriā habens, neque spem, sed tantum uocaliter rogans Deum: Deus propitius esto mihi peccatori: orationem multo perfectiorē, quam ille Pharisæus emisit. Et consequenter, Dominus noster Iesus, non rectam tulit sententiam, quod publicanus descendit iustificatus ab illo Pharisæo: de quo nihil Wittcleuistica doctrina diuersum, vel reprehendendum, sed laudandum scribit. Ecce si qualiter doctrina Wittcleff sine argumentis, sine uis, doctrinæ Christi Iesu, patet esse contraria. Nam sic de propria iustitia confidere, uocant sancti patres, Præsumere: & ab hoc exemplo magis Christum iudicaturum seueriter opera fidei quam uerba. Vnde lib. 7. super Lucam ca. 8. A M B R O S. Quia parabolam Dominus, qua semper orare, & nō deficere dicebat, ita conclusit, ut diceret ueniente iudice, difficile fidem in terra reperiedam: ne quis fortè de superuacua fidei cognitione, vel etiam confessione, blandiretur, mox alteram iunctam parabolam diligētius ostendit, à Deo fidei non uerba examinanda, sed opera. Sequitur. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus. Cui cōtra superbi, qui nequaquam omnia, sed modicum quid eorum, quæ præcepta sunt, faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumunt, sed & infirmos quosque despiciunt: atque ideò quasi fide uacui, cum orauerint, non exaudiuntur. Hæc ille. A V T H O R. Ecce confidentia Wittcleff iam est dicta præsumptio, & spes in iustitia operum, est in præsumptionem translata: & nunquid ipse orauit uitaliter, confidens ex operibus & iustitia vitæ propria, quod est multo melius, quam orare animo, vel sermone. Dicit, Sed superbiunt de meritis. nam quantum docet Wittcleff, & merita referebat in Deum, Gratias (inquiens) tibi domine ago: sed quia gratias agens de præteritis, gratiam non petit pro futuris operibus, frustratus abiit uacuus ab utroque, sicut tractat locum illum tertia parte sermonum, sermone. 105. de sancto Ioanne baptista. A V G V. Attende dimittem indigesta ructantem, crapulam exhalantē, sed superbiam, nō iustitiæ: Deus (inquit) gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, iniusti. & cetera. Rogare ueneras, an te laudare: Totum te habere dixisti, nihil tanquam egiēs petisti. Quomodo ergo orare uenisti. Gratias ago

tias ago tibi domine. Non ait, Domine da mihi gratiam, vt non sim sicut ceteri hominum iniusti, raptores, & adulteri: Ergo tu iustus? quia non sum sicut publicanus iste: insultans, & non exultans: ieiuno bis in sabbato, decimas omnium quæ possideo. O diuitem exinanientem. Veni pauper esuriens publicane, imò ibi sta vbi stas. Publicanus enim de longinquo stabat, sed Deus humiliter appropinquabat: nec oculos audebat in cælum leuare. Quò oculos non leuabat, ibi cor habebat: sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine propitius esto mihi peccatori. O esurientem bonis implendum. Hæc ille. AVTHOR. Ergo exinde conuincitur Phariseus suæ superbæ, quia totum se habere dicit: nihil tãquam egens petit. Nec ait, da domine gratiam vt bonis meritis futuris insistam. Quomodo ergo orare venisti? Augustinus interrogat. Falsa igitur ergo conuincitur doctrina Witcleff, de oratione vitali, & spe, & confidentia de propria iustitia: quia contra hos dixit Iesus ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, exprobrans de se bene credulum Phariseum: & qui sperant in propria iustitia vitæ suæ, nonne de se confidunt; tanquam sint iusti? ergo tu iustus interrogat Augustinus. Certè qui sic confidit, necessariò hoc concedit. Vnde in libro de oratione dominica CYPRIAN. Adorans autem fratres dulcissimi, nec illud ignoret quemadmodum in templo cum Phariseo publicanus orauerit, non eleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, pectus suum pulsans, & peccata interclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliù, & cum sibi Phariseus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui spem salutis non in fiducia innocentie suæ posuit, cum innocens nemo sit: sed peccata confessus, humiliter orauit: & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce commendatio publicani, quia non posuit spem salutis in fiducia innocentie suæ: ergo secundum Witcleff, Phariseus descendit iustificatus, quia confidit in virtute sua: secundum Christum publicanus, quia instabat pro gratia. Et igitur quam detestabile sit homini in sua virtute confidere: ostendit consequenter citò post prædicta AVGV. Non audis in psalmo: quia confidunt in virtute sua: ergo carnè Deus tibi, sensum Deus tibi, gratiam Deus tibi, mentem Deus tibi, intelligentiam, dedit: tu das ipse tibi iustitiam? Nonne ista omnia, si iustitia careant, ad poenam valebunt? ergo tam diues es, vt cum Deus dederit tibi inferiora, des tibi potiora? Male diues, exinaniente diues, si tamen

habes quod te habere dixisti: quid habes quod non accepisti? Nec saltem à superbo diuite illo Phariseo ex his, quæ te habere dixisti, gratias agere Deo didicisti. Hæc ille. AVTHOR. Notabiliter in hac disputatione beatus Augustinus superat nostrum Witcleff, cum iubet omnino sperare in propria iustitia vitæ suæ, & aliàs in bonis operibus propriis: iunge ista simul, & habebis propriam iustitiam de opere proprio. Tu ergo operaris tibi iustitiam: & cur non mentem, animam, carnem, intelligentiam, quæ sunt inferiora bona, bono iustitiæ? quia sine ipsa, non valent nisi ad poenam. An tibi ipsi confidis pro re meliori, & pro re deteriori confidis in Domino? & nec in Deo confidis pro iustitia, nec Deo gratias agis. Sapiens dicit prouerbio. 28. Qui sperat in Domino, saluabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est. Quid prohibet confidere in corde proprio ei, qui præcipitur confidere in iustitia propria? Quid amplius aduersatur Deo? Quid Nembrothitis, & paganis amplius amicitur, quam confidere in virtute propria? Sanctus Dauid dicit, quòd ipsos circumdabit iniquitas calcanei, qui confidunt in virtute sua. Psal. 48. Vbi AVGV. Qui sunt autem, quos circumdabit iniquitas calcanei? Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Ego vitabo ista, & iniquitas calcanei mei non circumdabit me. Quid est vitare ista? non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in abundantia diuitiarum nostrarum: sed gloriemur in eo, qui nobis promisit humilibus altitudinem, & minatus est elatis dānationem: & non nos iniquitas calcanei circumdabit, vt qui confidunt in virtute sua. Et infra. Ille confidit in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriatur: qui non dabit Deo deprecationem suam. i. placationem, qua placet Deū pro peccatis: nec pretium redemptionis animæ suæ: quia præsumit de virtute sua, & de amicis, & de diuitiis suis. Qui autem sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? Quibus ait Dominus. Facite vobis amicos de māmōna iniquitatis, vt & ipsi recipiāt vos in æterna tabernacula. Qui non cessant eleemosynas facere, illi dant pretium redemptionis animæ suæ. Hæc ille. AVTHOR. Vide quanta censura Augustinus monet, ne quis confidat in virtute sua: quod docet noster Witcleff. Et ne quis fautor hæretici excuset eum, quòd velit hominem maximè confidere in Deo, quantum secundariò in virtute: Augustinus coniunxit vtrunque: Non confidamus in virtute nostra, sed gloriemur in eo scilicet Deo. & subdit

subdit causam, quia qui confidit in virtute sua, non dabit Deo deprecationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ, & eleemosynam corporalem. Considera igitur bene doctrinam Witcleff, & vtrunque reperies: quòd nitentur ex totis viribus retrahere homines à iugiter deprecando Deum, & ab eleemosynam largiendo. Sed omnino, inquit, confidite in bonis operibus propriis, quasi ista non essent de numero bonorum operum. Vnde dicit Christum, vel Apostolos eius, non fuisse circa eleemosynam corporalem sollicitos, sicut infra patebit. Beatus Augustinus ista duo coniungit omnino: vt sentinetur nauis vitæ nostræ, ne in huius mundi pelago naufragetur, dicens secunda parte sermonum, sermone secundo, De oratione dominica. AVGVSTINVS. Qui baptizantur, & tenentur in hac vita, de fragilitate mortali contrahunt aliquid, vnde & si non naufragetur, tamen oportet vt sentinetur, quia si non sentinetur, paulatim ingreditur, vnde tota nauis mergatur. Et hoc orare, sentinare est. Non autem tantum debemus orare, sed & eleemosynam facere: quia quòd sentinatur, ne nauis mergatur, & vocibus agitur, & manibus. Vocibus agitur, cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Manibus autem agimus, cum facimus illud: Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto, induc in domum tuam: include eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa pro te orabit ad Dominum. Dimittis ergo peccatis omnibus per lauacrum regenerationis, in magnas angustias contrusifuerimus, si non daretur nobis quotidiana mundatio sanctæ orationis. Orationes, & eleemosynæ mundant peccata, tantum ne talia committantur, vnde necesse sit separari nos à pane quotidiano. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iustitiam vitæ, & opera bona amplectitur Augustinus, sed non sine oratione præambula, & eleemosyna corporali. Et orationem ponderans vocalem ait: Ne mergatur nauis, vocibus agitur, & manibus, ad sentinam, voce orationis, & manu eleemosynæ. Et in magnis angustias fuerimus contrusif, si non daretur nobis quotidiana mundatio sanctæ orationis. Orationes, & eleemosynæ, mundant peccata maiora propter quæ excommunicari debemus, ideo est, vt ante vitentur quam fiant, bene orantes disponunt. Finaliter igitur ergo, non tantum cauenda, sed abiicienda est hæc doctrina hæretica, sic vt omni studio piis operibus insistamus, meliora semper iudicantes quæ do-

Nota regu=
lam.

cente scriptura & traditione patrum ecclesiæ, plus placeant creatori. Vt autem taliter operari valeamus, ante opus quodlibet, sollicitè orandus est Deus voce orationis, & continuè voce cordis: ita vt suam gratiam inuocantes, nusquam in nostris meritis, sed in sua gratia confidamus. Hanc regulam obseruantes, procul semper erimus à typo Pharisei: qui in sua confusus iustitia, seipsum iustificabat ex operibus, sicut Witcleff, & prope erim⁹ ad in iustitiam publicani, qui meritis suis non confusus, seipsum tradidit ad orandum. Sicut super Psalm. 73. Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. AVGVSTINVS. Iam modò non constituimus iustitiam nostram: agnoscimus gratiam tuam. Pauperes sumus exaudi mendicos tuos: iam non audemus oculos ad cælum leuare, sed percutiētes pectus nostrum dicimus: Domine, propitius esto mihi peccatori. Hæc ille. AVTHOR. Audi igitur & illum legisperitum reprobatū à Christo, qui seipsum iustum reputauit ex operibus: & demum verte ad conuersionem humilis Mariæ, quæ orationi vacat continuè, vt facere didicit: quæ innixa pedibus Saluatoris aliquid audiuit, sicut scribit in prologo quarti libri super Lucam BEDA. Denique vt proxima parumper attingam legisperitus volens seipsum iustificare, dominum tentaturus aduenit, sed confusus abscessit. At Maria pedibus eius humiliter acclinis, optimam partem philosophiæ cælestis elegit. Item paruuli Christi, qui non de sua iustitia, sed de redemptoris sui gratia præsumere didicerunt, quibus orationum modis eandem gratiam aduocare debeant, inquirunt: audiuntque confestim & quibus verbis orare, & pro quibus maximè rebus orare, & qua instantia perseuerare, & pro quibus maximè rebus supplicare oporteat, si de scilicet, spe, & charitate: quòdque petētes eandem largitorem à patre spiritum bonum percipiant: contra sapientes, & prudētes, qui quia spiritum gratiæ non modò non petere, & querere, pulsare, sed & blasphemare fatagunt, irremissibiles & hic & in futuro suæ peruiacitiæ poenas luunt. Hæc ille. AVTHOR. Fuge hinc Witcleff si potes: sanctus enim pater Beda insultationes tuas contra sacras orationes ducit in medium, acriter te accusans, & inter sapientes, & prudentes illos te ipsum annumerans, qui spiritum gratiæ non modò non petere, querere & pulsare fatagunt, sed & blasphemare, sicut & tu blasphemando orationes ecclesiæ, facis audire orantes quod sacerdotēs Baal, quòd Deus noster dormiat, aut

cum

tum aliis loquatur, ideo fortius esse clamandum, & spiritui gratiæ contumeliã facis, quam doces non petendam, sed omnimodè bonã vitã, & in nostra iustitia confidendum. Et ¶ quid sonat hoc nisi illud Pelagij, q̄ sine gratia potest quis assequi bonã vitã. Sed paruuli Christi, inquit Beda, qui non de sua iustitia, sed de redemptoris sui gratia præsumere didicerunt, quibus orationum modis eãdem gratiam aduocare debeant, inquirunt. Et in hoc verbo duas doctrinas & earum sequelas demonstrat. Prima est doctrina Christi & ecclesiæ, cuius paruuli docentur ne in sua iustitia, sed in sola sperent creatoris gratia: & quid sequitur? Ideo quibus orationum modis eãdem gratiam aduocare debeant, discunt inquirere. Et contrã per doctrinam Witcleff quia addiscunt superbi in sua propria sperare iustitia, ideo nec de gratia saluatoris aliquid audiunt, nec consequenter quibus ea orationum modis acquiratur, auscultant: sicq; vsq; in Donatistarum voraginem nauigant, à quibus discunt quomodo spem suam ponant in homine, & dicere negligant: in domino confido. Vnde in eundem locum psalm. decimi. A V G V. Non enim confidunt in domino, qui dicunt tunc esse sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis queritur qui sunt sancti? erubescunt dicere, nos sumus. Quòd etiam si illi non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis erubescunt: ita cogunt eos qui accipiunt sacramenta spem suam in homine ponere: cuius cor videre non possunt. & maledictus omnis qui spem suam in homine ponit. Quid est enim dicere quod ego do sanctum est, nisi spem tuam in me ponere? Quòd si es sanctus, doce aut ostende cor tuum. Quòd si non potes, vbi videbo quòd tu sanctus es? An forte dicis q̄ scriptum est. Ex operibus eorum cognoscetis eos. Vide planè mira opera, quotidianas violentias circumcisionum sub presbyteris & episcopis ducibus circunquaq; volitare, & terribiles fustes Israël vocari. Quæ homines qui nunc viuunt quotidie vident & sentiunt. Hæc ille. A V T H O R. Qui docent confidere in propria iustitia vitæ suæ, & non dicunt in domino confido: ecce qualiter inuoluuntur, quia cū queritur ab eis an sint viri iusti & sancti, non audent se iustos fateri, qualiter possunt sperare in eo quod nesciunt esse sperandum? Imò ipse Witcleff docet nobis stultum esse asserere quòd oremus, vel faciamus quicquam meritorie vt debemus: in tertia parte sermonum sermone. 48. Sed non est iustitia vitæ vbi non quicquã facimus meritorie, vt debemus. stultum

est ergo alicui asserere se habere iustitiã vitæ, in qua debet omnino confidere & sperare. Et iterum ¶ cum dicat nosster Witcleff cum Donatistis, vt iam recitauit Augustinus, quòd non sint sancta sacramenta nisi per sanctos dentur: quomodo ipse sperat per nudam orationem sacerdotis aliquod habere participium sacramenti: quando cor illius videre non potest? Aut quid potest in aliquo Witcleuista confidere tradente sacramenta vel euangelium conferente: cuius cor an sanctus sit videre non possum? quòd si dixerit quòd ex operibus cognoscetis eos, multa habent opera tenebrarum quæ faciunt in secretis. Et seditiones crudeles, & in gentia odia, & persecutiones in sanctos, cõuincunt eos non sanctos in operibus. Idcirco ¶ hoc supercilium pharisaicum de confidendo in propria iustitia operum dimittentes, potius attendamus ad orationis officium humilis publicani, qui secundum Christi sententiam meruit iustificatus ab illo descendere: & aliorum iustitiam in consideratione propria præferamus: nostram autem (si quam habere videmur) diuino iudicio committamus: quemadmodum Christianus nostro Witcleff lib. 7. super Lucam capit. 8. tradit A M B R O. De verbis elati Pharisei, quibus humiliari meruit, possumus ediuerso formã humilitatis, qua sublimemur, assumere: vt sicut ille consideratis proximorum vitis, & suis virtutibus, est elatus ad ruinam, ita nos non nostram solum pigritiam, sed & meliorum virtutibus inspectis, humiliemur ad gloriam: quatenus vnusquisq; nostrum hoc apud se supplex atq; submissus obsecret, Deus omnipotens miserere supplici tuo, quia non sum sicut innumeris seruis tui contemptu seculi sublimes, iustitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici: veluti etiam multi eorum, qui post flagitia publica pœnitendo tibi meruerunt esse deuoti: qui etiam si quid boni fecerunt, tua gratia largiente fecere: quo fine hoc faciam, qua ve à te districtione pensetur ignoro. Hæc ille. Ecce qualiter Ambrosius non docet homines confidere in iudiciis & operibus suis, sed confidenter cum sancto baptista se ipsos non existimare, imò & sic negare suo iudicio quod est Deo: Cum quia in comparatione seruorum Christi se putet inutilem, Tum quia quo fine p̄setur illud fecisse quod fecit, ignorat apud districtissimum iudicem. Nec ¶ leue debet aestimari piaculum, hoc Witcleuisticum documentum, quod homo omnino confidat in iustitia vitæ suæ, in operibus, & meritis, & virtute sua: nec hortatur expressè vel tacitè quòd in Deo vel de gratia eius confidat.

Co-

Coram Christo Iesu grauidum est, omni Pelagiano veneno, & sanie Donatistarum totum tabescit. Tantumq; est flagitium ingratiudinis, tam horrendum pelagus efferendi se contra gratiam conditoris, vt sanctus Iob imprecatu sit sibi casum humeri sui à iunctura, & vt brachium suum cum suis ossibus confringatur, si lætatum est in abscondito cor meum, inquit, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Iob. 31. Per manum in scriptura designantur opera, sicut per os verba, & per cor desideria. Vana ergo lætitia cordis ad osculandum ore manum, est cum intenta confidentia cordis vocaliter applaudere suis operibus. Vnde. 2. 2. Moral. Capitul. 9. G R E G O R I V S. Manum suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, & testimonio propria locutionis sibi virtutem tribuit operis: qua in re quis despicitur, nisi qui ipsa operandi munera largitur? Vnde bene per egregium prædicatorem dicitur: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Sancti autem viri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propria, sed præueniente superna gratia ad meliora se vota vel opera commutatos: & quicquid sibi mali inesse cognoscunt, de mortali propagine sentiunt meritum. Quicquid verò in se boni inspicunt, immortalis gratiæ agnoscunt donum: eiq; accepto munere debitores fiunt: qui & præueniendo dedit eis bonum velle, quod voluerunt: & sequendo concessit bonum posse, quod volunt. Vnde bene per Ioannem dicitur, Adorauerunt viuentem in secula seculorum, mittentes coronas suas ante Thronum Dei. Coronas namq; suas ante Thronum mittere, est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed autori, vt ad illum referant gloriam laudis, à quo se sciunt vires accepisse certaminis. Beatus ergo Iob, qui sic bona, quæ operatus est, narrat, vt tamen hæc operationi suæ non tribuat, sed ad auctoris laudem recurat, manum suam ore osculatum fuisse se denegat. Ac si patèter dicat, Ego mea opera tanquam mea non profero: quia auctoris sui gratiam negare conuincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur. Vnde & protinus subdit. Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Liqueat enim, quòd illum negat, cuius despecta gratia, sibi vires boni operis arrogat. Quòd rectè quoq; & iniquitas maxima vocatur: quoniã omne peccatum, quod ex infirmitate est, spem nequam perdit, quia à superno iudice veniam re-

quirit: præsumptio autem virtutis propria tãtò grauius in desperatione est, quãtò longius ab humilitate. Cumq; vires sibi tribuit operis, & ad adiutorium non recurrit auctoris, fit vt eo grauius pereat, quo & hoc ipsum quòd est peccator, ignorat. Hæc ille.

¶ Quòd operibus nostris non mere mur, sed gratia Dei nobiscum. vnde Deus ea non attendit cum præmiat, sed gratiam, quam donauit.

CAP. IX.

SVMMA.

- 1 Vita æterna quòd detur pro meritis, si cum meritis numeremus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona.
- 2 Gratiam suam quòd coronet, seu præmiat in nobis Deus, non merita nostra.
- 3 Merita nostra quòd non attendat Deus, sed bonitatem suam.
- 4 Iustus homo, aut sanctus, quare non debeat meritum suum allegare dum orat, secundum optimam Ambrosij rationem.
- 5 Iustificari quòd non possit quis uiuentium in conspectu Dei. Et quid super hoc dicat Hilarius.
- 6 Iustitia vitæ Witcleff, & opera meritoria, in quibus confidere hominem consiluit, exploduntur.

ED adhuc quorundam percutit cor, sic laborare verba scripturæ pro gratia, dicunt enim quomodo ergo gloria paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri non possumus? Aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur? Quasi non sit qui respondeat: si totã hanc domum solus fecerit artifex, ad quid quærebatur securis? & si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curatis? Sed ¶ nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si cum meritis ipsis numeremus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita: quia nec Dei dona. Vnde libro de gratia & libero arbitrio. A V G V. Si dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, sed tanquam dona sua: proinde consideremus merita ipsa apostoli Pauli, quibus dicit coronam redditurum iudicem iustum: & videamus vtrum merita ipsius, id est ex ipso ei comparata, an dona sint Dei. Bonum, inquit, certamen

certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. Primo ista bona opera si non precessissent cogitationes bonæ, nulla essent. Attende itaque quid de ipsis cogitationibus dicat. Ait enim scribens ad Corinthios: Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deinde singula inspiciamus, Bonum, inquit, certamen certavi. Quæro qua virtute certavi, utrū quæ illi ex semetipso fuerit, an quæ defuper data sit: Sed absit ut tantus doctor gentium ignorauerit legem Dei, cuius vox est in Deuterone. Ne dicas in corde tuo: fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit mihi virtutem magnam hanc, sed memoraberis domini Dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere virtutē. Hæc ille. **AUTHOR.** Per ordinem à primis principis meritorum opus exhaurit, & à prima cogitatione vsque ad extremum operationis hominis, Dei gratiā probat eius autoritatē, ita ut sicut dicit Apostolus, in omni cogitatione & opere dicamus singuli: nō ego, sed gratia Dei mecum, id est, non ego hæc operor, sed gratia Dei mecum: nec ego quidem hæc cogito, sed gratia Dei mecum hæc cogitat. Imò nec hanc vitam ego viuo, sed gratia Dei mecum. Viuo ego, iam non ego: viuunt autem in me Christus. Quis ergo cōfiderere debet in vita propria, aut in iustitia propria, aut in operibus propriis: quæ de quanto propria sunt, non sunt nisi contra Dei mandatum: dixerit insipiens in corde suo, fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit virtutem mihi hanc magnā. Qui meam dicit, propriam dicit, quod dominus interdixit. Adhuc tamen agitant illud primum, quia gloriam coronæ promisit vigilantibus, quod est promerentibus. Respondeo quia ille vigilat, qui Deo vigilat: qualiter vigilat nemo, nisi cui gratia donat vigiliā. Et ipsa vigilia gratiam continet, ratione cuius debetur corona, quæ utiq; est gratia, ut sic gratiæ, non operibus per se gratia rependatur. Sicut consequenter post iam dictum passum intulit **AVGV.** Quia & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: propterea idem ipse doctor gentium etiā ipsam vitam æternam gratiam nuncupauit. Et nascitur inde non parua quæstio, quæ domino donante soluenda est. Si enim vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura: quoniam Deus reddet unicuique secundum opera eius: quomodo gratia est vita æterna, cum gratia non operibus redatur, sed gratis detur: ipso apostolo dicente, Si quis operatur, merces non imputatur secū-

dum meritum. Sequitur. Cum tamen dixisset stipendium peccati mors: continuo subdidit, Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu. Ista ergo quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: propter illud, quod ait dominus Iesus: sine me nihil potestis facere. & ipse Apostolus cum dixisset: gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur. Et infra mox itaq; addidit. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Quid est hoc, quæ cum Dei gratiam commendans, dixisset non ex operibus ne forte quis extollatur? Sed audi, & intellige non ex operibus dictum tãquam tuis ex teipso tibi existentibus: sed tanquam his, in quibus te Deus finxit, id est formauit, & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis: non illa creatione, qua homines facti sumus, sed illa, de qua ille dicebat, qui utiq; iā homo erat, Cor mundum crea in me &c. Sequitur. Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quàm dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur: sed illa, cui datur, tantummodo gratia est: hæc autē quæ illi datur, & præmiū eius est, & gratia: quoniā merces pro iustitia. Hæc ille. **AUTHOR.** Ex hoc loco Augustini secundum fidem apostoli merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis: & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt. vita, inquit, mea bona nihil aliud est, quàm gratia, & ideo non ex operibus tãquam tuis, ex teipso tibi existentibus. Hæc verba proprietatem expuunt Wicleff quantum possunt, iubentis cōfiderere in bonis operibus propriis: nam siue ut inde propriis quæ tuis, siue inde propriis quia ex teipso tibi existentibus: totum perfidia est, totum corruptio veritatis. Hoc ergo docet Wicleff contra fidem apostoli, secundum quam nullo modo consideremus in meritis propriis, sed in gratia Dei, qui ex operibus nostris merita fecit: & ut iam nec ipsa merita fecisse nos dicamus, sed gratiam Dei nobiscum. omnia enim opera secundum hanc locutionem sancti Pauli ad gratiam Dei pertinent, & sic à nobis abstrahuntur. Quod autem sine hac additione gratiæ quidā merita nostra loquuntur, & vitā iustam spondent, de reliquiis

Gratiam suā, non meritā nostrā coronat Deus.

Rara uirtus, peccata multa.

Pelagianorum, aut gentilium hoc traxerunt. Quod passim antiqua patrum fides, si attendatur, ostendit. Vnde super illud Psal. 60. Misericordiam & veritatem eius quis requirit **AVGV.** Breuiter accipite quid sit misericordia & veritas: quia non paruum est, quod dictū est: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas: misericordia dicitur, quia non merita nostra attēdit Deus, sed bonitatem suam, ut peccata nobis omnia dimitteret: veritas autē, quia nō fallit reddere quod promisit. Hæc ille. **AUTHOR.** Quod absolute dicit Augustinus, quod merita nostra nō attendit Deus, sed bonitatem suam: alioquin non coronaret nos in misericordia & miserationibus, sed in iustitia sua, & meritis nostris magis. Itē super illud Psal. 32. versu. Ecce oculi domini super metuentes eū. **AVG.** Non de meritis nostris, non de fortitudine, non de virtute, non de æquo, sed de misericordia eius. Hæc ille. **AUTHOR.** Nō de meritis, non de virtute, imò nec de æquo: quomodo ergo de merito, & condigno? Item de vera innocentia, propositione. **AVG.** Omnes nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito. Hæc ille. **AUTHOR.** Item super psalmū, Beati immaculati: versu, Vocem meā audi secundum misericordiam tuā Domine. **AMBRO.** Semper homo si etiam iustus est, & sanctus, sic debet orare, ut exaudiat eum Dominus secundum suam misericordiam, non secundum meritū virtutis alicuius: quia rara virtus multa peccata. Hæc ille. **AUTHOR.** Optima ratio sancti patris Ambrosij quare nullus iustus, aut sanctus homo debet meritum suum allegare dū orat: quia rara virtus nostra, & multa peccata. Quid ergo iuuat fatuū oratorem necessitare Deum per vnum actū virtutis, ubi libratur ad oppositū centū peccata? quia hoc dicit Wicleff Deū non requirere cogitationem orantem, vel vocem, sed omnino vitā suæ iustitiæ complacentē. Et quis tūc stabit in conspectu iudicis exigēs sibi iustitiam fieri propter manipulū meritorum quē exhibet? Et furdus est Wicleff, ne audiat spiritū sanctum in Iob dicentē ca. 22. Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei cōfers si immaculata fuerit vita tua? nunquid timens arguet te, & veniet tecū in iudiciū, & nō propter malitiam tuā plurimā, & infinitas iniquitates tuas? Quocirca Psalmita orat Dominū. Non intres, inquit, in iudiciū cum seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs. Super quē versum in expositione Psal. 142. **HILARI.** Quid enim spei est, si iudicare nos secun-

dū se Deus velit, si ad comparationē sui, vitæ nostræ innocentia postulat? Iustificari autem in conspectu Dei quis viuentium potest: cui ira, cui dolor, cui cupiditas, cui ignoratio, cui obliuio, cui casus, cui necessitas vel per naturam corporis, vel per motū animæ semper fluctuantis ammixta sit? Cui & quotidie grauissimus hostis immineat diabolus, videlicet animæ viri fidelis insidians, eamq; ad interitū persequēs: hanc enim esse causam docet, quia nemo viuens iustificari in conspectu Dei potest. **AUTHOR.** Ecce ubi iam est iustitia vitæ Wicleff? ubi opera meritoria, in quibus cōfiderere hominem consulit super omnes orationes, & deprecationes quascunque pro gratia Dei hinc & in futurum: cum ex operibus suis nemo iustificabitur in conspectu Dei: & quomodo ad illorū mēsuram Deus necessariò iudicabit? Multò disertius orauit sanctus voce pia ostentationem denegās meritorum: propter temetipsum inclina Deus meam aurē tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationē nostrā. Neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciē tuā, sed in miserationibus multis. Bene exorditur precem suā sanctus orator, dicēs, propter temetipsum Deus audi. Secundū consiliū Wicleff dixisset nō sic, sed, propter memetipsum Deus, & propter opera meritoria mea me audi. Sed August. consiliū istud spernens, secundū Danielis sententiā merita non promouit, sed misericordiam appellauit: merita, inquit, nostra non attendit Deus, sed bonitatem suam. Et sanctus Daniel æquē subintulit. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces, sed in miserationibus tuis. Vbi iā oratio Wicleff vitalis, quam propheta sanctus propalare nō auderet, sed occultat: orationem autem cordis, & oris publicè profert, ut gratiā consequatur? Et ut à prophetis quādoq; veniamus ad Christum, ipse in euangelio Lucæ. 17. planissimè docet contra Wicleff sub specie domini dicentis ad seruum venientem de agro: para ut coenam, & præcingere, & ministra mihi donec manducet & bibam: & post hæc tu manducabis, & bibes. Nunquid gratiā habet seruo illi quia fecit quæ illi imperauit? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Verba plana sunt, & sensum Christi secum ostendūt. Cum feceritis quæ præcepta sunt vobis, nolite decipi secundum Wicleff in operibus cōfidentes, sed in gratia Dei: tantū dicite, quod quantum ex operibus præceptorum habemus, aut

iustitia vitæ nostræ, serui inutiles sumus. Meritoria opera nō negamus, dicēte Christo pro nobis. Quod debuimus facere fecimus: in his tamen omnino non confidimus, sed in gratia Saluatoris: vt ad ipforū mensurā, vel supra, de quolibet præmiemur. Quod ponit super eundem textū in cōmentario lib. 5. ca. 5. B E D A. Serui inutiles sumus: quia nō sunt condignæ passiones huius tēporis ad superuenturā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi. Qui coronat te in miseratione & misericordia: nō ait, in meritis, & operibus tuis: quia cuius miseratione præuenimur, vt humiliter Deo seruiam⁹, eius munere coronamur, vt sublimiter cū illo regnemus. Quod debuimus facere fecimus. Quia Christus nō venit ministrari, sed ministrare: debitores sibi nos fecit, ne nostris videlicet operibus pauētes, cū propheta dicamus, Quid retribuemus domino pro omnibus quæ tribuit nobis? Hæc ille. A V T H O R. Ecce iam armata verba Christi contra Witcleff ascendūt. Nō, ait, inquit Beda, in meritis & operib⁹ tuis: & iterum: ne nostris videlicet operibus confidentes, vt planè pateat hanc sanētos antiquos statuisse sibi cōmunem doctrinā cōtra Plagianā sententiā, quā sub eisdē verbis Witcleff nūc reportauit in orbem. Re enim vera nō sapiūt hoc dicētes quanta cēsura credendum sit nos nihil habere boni quod nō accepim⁹, sed Dominū omnia agere in nobis, nō opera tantū, sed velle ipsum, quod est principiū operis, perfectionis, & meriti, iuxta Apostolū. Hoc ergo si saperēt, & q̄ nō ex se, sed spiritu Dei agūt, qui filij Dei sunt, nō cōfidendū in meritis propriis scriberēt: quin potius, Bonū est cōfidere in domino quā cōfidere in homine, omni mēte sonarēt. At statim profiliūt vt dicāt, Quid ergo p̄derit nobis facere, si cūcta faciat Deus, & merita nostra nō attendit, sed gratiā operantis, & velle, & facere? Respōdet A V G. libro de correptiōe & gratia ad principiū. Nō se itaq; fallant qui dicūt, vt quid nobis prædicatur atq; præcipitur vt declinemus à malo & faciam⁹ bonū: si hoc nō agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potius intelligant si filij sunt, spiritu Dei se agi, vt qđ agendū est agāt: & cum egerint, illi, quo aguntur, gratias agāt: agūt enim, vt agāt, nō vt nihil agāt: & ad hoc eis ostenditur quid agere debeat, vt quādo id agūt sicut agendū est. i. cū dilectione, delectatione, iustitiæ suauitatē, quam dedit Dominus, vt eius terra daret fructū suū, accepisse se gaudeant. Quādo autē non agūt, siue omnino non faciendo, siue nō ex charita-

te faciēdo, orent, vt quod nō habent, accipiāt. Hæc ille. A V T H O R. Vtrobq; ergo ad orationem, humanam reflectit solertiam: vel ad gaudendum in Domino, si ab eo acceperint, vt eius terra meritorij operis daret fructum: quod omnino à confidentia in propriis meritis extat diuersum: vel si bene facere non acceperint, vt accipiāt. Nusquam autem vt in bene factis ex parte, vel omnino confidant.

Quod plus confidendum est precibus, quā aliis meritis in conspectu iudicis. Et quæ sunt preces vocales Christianorū.

C A P. X.

S V M M A.

- 1 Preci quod sit innitendum, cum recta agimus, secundum Gregorium.
- 2 Iustitia omnis humana, quod iniustitia esse conuincitur, si districtè iudicetur.
- 3 Oratio sola quod possit hominem saluare, & iudicē flectere.
- 4 Orare ueraciter quid sit, secundum Gregorium.
- 5 Niniuitarum oratio describitur, & quomodo exauditi fuerint de cælis.
- 6 Lachrymis quod non irascatur Deus.
- 7 Puerorum laus ore deprompta, quod fuerit oratio perfecta.
- 8 Præcursoris iubilus in occurso saluatoris. Et quid sit iubilus.
- 9 Deus uerbum, quod requirat orantis uerba.
- 10 Deus ut bonum faciamus, quid ad gloriam eius requirat à nobis.
- 11 Orandum quare sit uoce, & uerbis.

E D dicis, multiplicius bonum opus est sanctū, quā opus mentis tantū: quia & sanctitatem mentis habet, & operis. Vnde & crasioris est meriti in conspectu iudicis.

De hac re disputationem non fixi: sed vtrum melior sit oratio vitæ iustæ præcisa ab oratione affectus, vel vocis, quā dicis esse in mutis, & paruulis, & quam solā requirit Deus. Hoc tamen scio ex scripturis, quod sancti viri astātes summo iudici omnia iusta opera suppressant, tradentes se ad orationem animi, vel sermonis, secundum illud Iob. 9. Etiam si habuerō quippiam iustum, nō respondebo, sed meū iudicem deprecabor. Super quod lib. 9. moralium. G R E G O R I V S. Etenim, vt saepe diximus, omnis humana iustitia iniustitia esse cō-

uincitur, si districtè iudicetur. Prece post iustitiam indiget, vt quæ decumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate conualescat. Sequitur. Dicat ergo, etiā si habuerō quippiā iustū, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor, vt si apertius fateatur dicēs. Et si ad opus virtutis excreuero ad vitam, nō ex meritis, sed ex uenia conualesco. Preci itaq; innitendū est cū recta agimus: vt omne, quod iustè agim⁹, humilitate cōdiam⁹. Hæc ille. A V T H O R. Ecce confidentiam meritorum, quam prædicat Witcleff, vt secūdum illa Deus necessariò præmiet. Ecce vitā iustitiæ hominis, quā Deus omnino requirit: non autē preces mentis, vel oris: cū omnis iustitia nostra ibi ex sola uenia conualescat, & ideo precis post omnē iustitiam suā indiget. Vnde postea G R E G O. De iustitiæ suæ meritis nō confidēs, sed ad solam se spem postulationis conferens, subdit. Quod etiam si habuerō quippiā iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Hæc ille. A V T H O R. Totū dicit contrarium Witcleff, qui nec ad iustitiam vitæ pro securitate recurrit, nec in iustitiæ suæ meritis confidit: ideo illis tacitis, ad solam spem postulationis, & sanctæ precis accelerat. Cur hoc? quia, vt saepe dixit, omnis it̄ humana iustitia iniusta esse conuincitur, si districtè iudicetur. Hoc lib. 8. iam dicit textu Iob, Oculi tui in me, & non subsistam. G R E G O. Hoc ipsum quoq; q̄ iustè videmur viuere, culpa est, si vitam nostrā cū iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc scriptum est, Astra nō sunt munda in conspectu eius: quia apud eum districtè iudicati, ipsi quoq; maculas inquinatio nis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent. Hæc ille. A V T H O R. Quis it̄ igitur neget hanc esset orationem præcipuam, quæ sola hominem saluare poterit, & iudicem flectere? Obtice solam orationem tuā vitalem, quā iustitiam meritorū appellas, & petis deprecare iudicem oratione iusti desiderij, aut vocis, & hæc orandi species meritis tuis pristinis coronam adducet ab eo, qui iustitias non coronat nisi in misericordia, & miserationibus. Sed dicit Witcleff, quod in mutis, & infantibus iustā vitam exaudit Deus sine oratione tali mentis & vocis omnino, quia non habent* possibilitatem taliter exorādi: quasi oporteat eas virorū expectare figuras. Vir iste magnis coarctatur angustiis, qui latitudinem orationis mentalis & vocalis tam arētis admittit compedibus: quasi flagrans desiderium cordis non inueniatur in mutis: aut saltem ipse gemitus cum fit ab ore muti, vel infantis, non esset oratio, cū

dicat G R E G O. lib. 2. 3. moral. 1. 2. ca. Quod it̄ veraciter orare, est amarus gemitus, nō uerba composita resonare. Et libro primo super Lucam. capit. 3. A M B R O. Ille clamat, qui in corde suo clamat per diem. Qui ergo clamorē cordis perdidit, & linguæ perdidit. Hæc ille. A V T H. Duco it̄ eum item ad merita Niniuitarum, in quibus non tantū homines perfecti, sed infantes, & bestię mugietes oralle scribūt, & exauditi de cælis. Quem locū tractās in sermone de ieiunio Niniuitarū, qui sic incipit, Clemētissimus Ioānes episcopus. Adhuc triduū, & Niniue subuertetur. His auditis, Niniuitæ, rex, vniuersaq; dignitates, comites, senatores, principales, abiecta purpura, & bysso, induti sunt cilicio: delicatē & illustres foemine deposito honestatis cultu, despecto capitis ornamento, cinere uultibus descēdati, omnes ad penitentiam conuolant. Teneri adhuc infantes, & ignari paruuli ab uerbis matrum separantur, vt fierent in penitentia cōsortes. Animalia quoque cū dominis seruauere ieiunia, steterē longa pecudum & mūda præsepia: & quibus fletum natura denegabat, suis tamen mugitibus penitentium lachrymas adiuuabant. Nemini iam licuit esse felicem: ciuitatis interitum planxit etiam qui non timuit: iusti orabant, vt peccatores liberarentur: peccatores orabant, vt iusti exaudiri mererentur: omnis omnino vtriusque sexus ætas in cinere & cilicio uoluebantur, clamantes, & dicentes, Quis scit, si miserebitur Dominus, & auertetur ab ira furoris, & non peribimus? Et it̄ quia Deus nunquam iratus est lachrymis, misericordia motus, penitentium voces exaudiuit, sententiam mutauit, & ueniam peccata desolentibus cōdonauit. Hæc ille. A V T H O R. Quā fidelis expositio sancti patris, q̄ teneri adhuc infantes ab uerbis separati, sicut & omnis ætas clamabant, & dicebant, Quis scit, si miserebitur Dominus. Et pecudes penitentium lachrymas adiuuabāt. Sicut item in Iohēle propheta cap. 1. bestię agri quasi area sitiens imbre, suspexerūt ad Dominū: quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti. Vbi in cōmētario A V G V. Clamare ad Dominum prophetam, & iumentā ad eum suspicere fecit ignis, qui deuorauit speciosa deserti, & flamma, quæ succendit omnia ligna regionis. Sequitur. Simulq; consideremus, quod nisi propter angustiam, & ablationem deliciarum, nec propheta, nec bestię clamassent, nec ad dominū suspexissent. Hæc ille. A V T H O R. Ecce bestię clamabāt, & suspexerunt ad Dominum. Clamor iste non ex-

Lachrymis non irascitur Deus.

* Tempus sensibile.

peſtabat poſſibilitatem taliter exorandi, ſed communi fide maiorū fiebat: ſicut libro primo ſuper Lucā cap. 3. **A M B R O.** Vox enim noſtra fides eſt. Et ideo Apoſtolus, In eccleſia malo quinq; verba loqui mente mea vt alios inſtruam, quā decem milia verborū in lingua. Hæc ille. **A V T H O R.** Et ꝑ item nunquid laus puerorum ore deprompta, perfectā fuit oratio? & nunquid eis etiam oratio vocalis de fuit, cum rogarēt ofanna, quod interpretatur, ſaluifica? Et nunquid hi erant, de quibus Saluator intulit ex Pſalmiſta: Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem? Et ꝑ præcurſor in vtero iubilum edidit in Saluatoris occurſu. *Iubilum.* Et iubilus altiffimæ orationis eſt ſpecies, vox. ſ. ineffabilis gaudij, cum nec loqui poſſumus, nec tacere permittimur, prout illud notat ſuper Pſal. Qui fatiat in bonis deſideriū tuū. **A V G V.** Bonum eſt Deus: quale bonum? quis dicat? Ecce non poſſumus dicere, & non permit timur tacere. Ergo ſi non poſſumus dicere, & præ gaudio non permittimur tacere, iubilem? Iubilare Deo ſalutari noſtro, iubilate Deo omnis terra. Quid eſt iubilate? differte vocem ineffabilem gaudiorū veſtrorum, & eruſtate in eū latitias veſtras. Hæc ille. **A V T H O R.** Exi liter ergo nimis, vt mihi videtur, Witcleff ſapuit de diuinis, quādo beneficium orationis, pro defectu verbi ſenſibilis infantibus abnegauit, & mutis: ipſe enim gemitus cordis etiā in viris perfectis ipſe ſanctus plus omnibus orat, etiam in cuius operatione Deus verba nō quarit: ſicut epiſtola ad Probam de orando Deo, **A V G.** Plerunq; hoc negotium plus gemitibus, quā ſermonibus agitur, plus fletu, quā affatu. Poſuit enim lachrymas noſtras in conſpectu ſuo: & gemitus noſter non eſt abſconditus ab eo, qui omnia per verbū ſuū condidit, & humana verba non quarit. Hæc ille. **A V T H O R.** Hinc forſan accepit Witcleff, quod Deus verba noſtra non quarit: ſed excelsit ſententiam mandatorum, quando cogitationes adiunxit: dicente Auguſtino, ꝑ gemitus noſter non eſt abſconditus ab eo. Verū errauit de verbis, cum intelligat Deum illa quæere à nobis dū oramus: quia quod tradidit, hoc requirit: ipſe verba in orando nos docuit propter nos. ſ. vt quomodo in oratione loqui debeamus, exprimeret: ſicut in libro de magiſtro poſt principium **A V G V S T I N.** Nō ergo te moueat, quod ſummus magiſter, cum orare doceret diſcipulos, verba quædam docuit, in quo nihil aliud videtur feciſſe, quā docuiſſe quomodo in orādo loqui oporteret. Hæc ille. **A V T H O R.** Et hanc antiquam ſi-

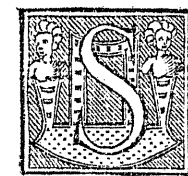
dem etiam apud Ethnicos probabilem fecit antiquus lib. 6. diuinarum inſtitutionum in fine **L A C T A N T I V S.** Verbo. n. ſacrificari oportet Deo: ſiquidem Deus verbum eſt, vt ipſe confeſſus eſt. Summus igitur colendi ritus eſt ex ore iuſti hominis ad Deum diuina laudatio. Quæ tamen vt ipſi Deo ſit accepta, humilitate, & timore, & deuotione maxima opus eſt. Ne quis fortè integritatis, atque innocentia fiduciam gerens, notam tumoris, & arrogantia incurrat, eoq; facto gratiam virtutis amittat: ſed vt Deo charus ſit, omni que macula careat, miſericordiam Dei ſemper impleret: nihilq; aliud peccatis ſuis niſi veniam, licet nulla ſint. Si quis aliquid aliud deſiderauerit, non eſt opus indicare Deo ſcienti quid velimus. Si quid boni euenerit, gratias agat: ſi quid mali, ſatifficiat: & illud ſibi propter peccata ſua veniſſe fateatur, & nihilominus etiam gratias agat. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce ꝑ Deus verbum, orantis verba requirit. Cauendum tamen ne de merito innocentia fiduciam gerat, quod eſt dicere, cōfidat in eo: quia tunc gratiam virtutis amittit. Et nota quod dicit, ſummus colendi ritus eſt ex ore iuſti hominis, conformans ſe Apoſtolo ad Hebræos vlti. per ipſum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum conſitentium nomini eius. Exponit ergo Apoſtolus hoſtiam laudis fructum labiorum conſitentium nomini eius: non dicit, laborum, aut actuum aliorum, ſed labiorum, quibus oratur Deus quotiens ſic laudatur. Requirit ergo Deus verba noſtra, ſi lingua ſufficiat, vt benedicat omnis caro nomini ſancto eius, ſed hoc propter nos: ita tamen, vt eloquium ſpiritu decoretur ad intra, & fiat argentū igne cordis examinatum. Quod tamē verba Deus non requirit, vt ipſis inſlectatur, aut inſtruatur, eſt quod intelligunt ſancti patres: ſicut lib. 3. de ſummo bono capi. 7. **I S I D O R V S.** Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quaſi plurimis verbis eum conentur inſlectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis ſermo, ſed pura, ſynceraq; orantis intentio. Bonū eſt corde ſemper orare, bonum eſt etiā ſono vocis Deū ſpiritualibus hymnis glorificare. Hæc ille. **A V T H O R.** Deus ꝑ ergo, vt bonum faciamus ad gloriā eius, bonū animū requirit à nobis, bonū deſiderium, bonā cogitationē in mente, bonū gemitū in voce, bonū verbū ab ore, bonā vitā vtrinq; & verbo & opere. Vbiq; à nobis propter nos bonū noſtrū requirit, qui ppter ſe villo bonorū noſtrorū non eget. Quale hoc bonū noſtrū ſit, quod ex ſic orādo

certis temporum interuallis attrahitur, ſubtiliter exponit in diſta epiſtola ad Probam **A V G V.** In ipſa fide, ſpe, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus: ſed ideo per certa interualla horarum, & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis noſ ipſos admoneamus, quantumq; in hoc deſiderio profecimus, nobis innotefcamus, & ad hoc agendum noſ ipſos acrius excitemus. Dignior enim ſequitur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce ꝑ ideo oramus voce, & verbis, vt illis ſignis monitionē accipiamus, qua ex affectu bono proficimus: & item vt eo acrius augeamus affectū illum, quo nos profeciſſe videmus: totaq; oratio iſta verborum à ſancto ſluit mentis deſiderio in ipſa fide, ſpe, & charitate continuato. Si hanc orationis cogitationem non requirit Deus, dicat Witcleff quid ſibi fides ſua, ſpes ſua, charitas ſua proficiat: cum omnes iſtæ in ſuo deſiderio qualitates mentis ſint actus, vel habitus.

¶ Ad argumentum Witcleff de neceſſitate Dei per preces hominum, Reſponſio.

CAP. XI. SVMMA.

- 1 Deus quod poſſit impediri, aut ſanctorum precibus retineri, ne uſq; ad quantum culpæ iuſtitia poſtulat, ipſe ſeuiat.
- 2 Miſericordia Dei quod tanta ſit erga ſanctos, ut quaſi eorum precibus uelit retineri ne faciat.
- 3 Moſes q. uicerit plagā à Deo paratam, non Deū.
- 4 Sanctorū interceſſio demōſtratur cōtra Witcleff, qui ſanctorum orationes pro nobis contemnit.
- 5 Authoris dictū contra neceſſitatē fatalē Witcleff.
- 6 Notabile contra prolixum eſſe Witcleff.
- 7 Continuatio quomodo augeat meritum orationis.
- 8 Origenes oſtendit præſtantia orationis, & operis.
- 9 Ablingere, ut ablingit uitulus, quid ſit.
- 10 Religio ſpecialis Iſraël, non tam armis, & manu, quā ſanctis orationibus hoſtes proſternere.
- 11 Oratio crebra commendatur ad Ambroſio.

SED contra hæc Witcleff rixatur ſic. Poſſet ſtultus dimittere opera meliora, & intēdere orationi, acſi neceſſitaret Deū ad dandū homini illud quod petit. ca. ſecūdo de oratione Witcleff. **A V T H O R.** Hoc nō dicit te-

cū vir catholicus, qui exuſilās neceſſitate tuas hæreticas, quotidie orās dicit, Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis pater noſter. & Fiat uoluntas tua ſicut in celo & in terra. Attamē ex fide ſcripturæ ſi verborū proprietates nō ponderet præter æquū, ſecundū ſanctam quandā audaciā ad tantū præſumere poſſunt fideles de Dei clementia, ꝑ quicquid pro ſalute ſua orāt, qua ſi neceſſe erit hoc Deū præſtare petētibus. Sic enim librat hæc uerba ſuper Pſal. Beati immaculati, verſu. Clamaui ad te, ſaluū me fac, **H I L A R I V S.** Nos uero ſalutē tanquā debitum poſtulamus, & uelut Deo ſit hæc eandē præſtare neceſſe, primis ab eo precibus oramus, atq; utinā cordis clamore loqueremur. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce Hilarius concedit tibi in pia deuotione fidelium eos ſic deditos ad orandū, acſi neceſſitaret Deum ad præſtandū quod petūt. Nō putes, in quiens, hoc dicere ſecundū quendam modum noſtrū, in re tamen nō ſic eſt. Ideo dicit ſic ſicut & tu dixiſti: itē habēt tropū. Nouimus Deū ꝑ impediri poſſe, aut ſanctorū precibus retineri, ne uſq; ad quantum culpæ iuſtitia poſtulat, ipſe ſeuiet. Nā quid præſtat aliud quod ad Moſen Dominus ait Exodi. 32. Ceruo quod populū iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt irāſcatur furor meus, faciamq; te in gēte magnam? Quaſi diceret, vim quādā mihi facis quantum ex pietate portare diſpono. Sed dimitte me, & tūc irāſcar, cum nō talis fuerit interceſſor. dimitte, inquit, me. Quem locū per tractās in minori breuiario ſuper illud Pſalm. Moſes & Aarō in ſacerdotib⁹ eius, & Samuel inter eos **H I E R O N Y.** inquit. Vide poteſtatem: quid ei dicit Deus? Dimitte me, vim mihi facis, preces tuæ quaſi tenēt me: manū meā retinent oratiōes tuæ. Ego mitto ſagittam, & iacula, & orationes tuæ protegūt populū. Dimitte me vt percutiā populū iſtum. Simulq; conſiderate miſericordiam Dei. Quando dicit, dimitte me, oſtēdit ꝑ ſi non dimiſerit Moſes, Deus nō percutit: ſi ergo tu nō dimiſeris, ego nō percutiā: dimitte me, & percutiā. Legimus in libris Regum, quod Samuel iram Dei prohibuit uenientem ſuper populum: quoniā & in tempore meſis fecerit pluuiam, & tonitrua, & fulmina: & quid ibi ſcriptum eſt? Et uenerunt, inquit, lapides grandinis, & percuſerunt allophylos. Vide quā ſapientis ignis, ſapientis grando. Dimitte me, & percutiam. Vbi Samuel erat, fulmina non audent uenire. Vident enim Prophetam Dei, uident Leuitam. Manus Samuelis minabantur fulminibus, ille orabat, & fulmina uenire nō poterāt. Hæc ille. **A V T H O R.** Ex ꝑ hoc literali

interprete, & sancto patre habemus ex intentione scripturæ tantam esse Dei misericordiam erga sanctos, vt quasi eorum sanctis precibus velit retineri ne faciat. Sicut etiã vult per eodem inuitari vt faciat. Si ista tibi necessitas nominetur, qui rerum necessitates absolutas impingis, tu videris. Tu dicis. i. i. dialogi ter damnati, quod creaturæ etiã peccabiles Deū necessitant ad creandum. Tu dicis sermone. 44. ex necessitate futurorum sequi quam tu tenes, quod siue oretur, siue non oretur pro persona data de necessitate Deus, tantus profectus euenit vt fuerit Deo digna: sic tibi videtur necessitari Deum facere. Certè viris catholicis non sic videtur, sed reputant hæc de diuina tantum emanare clementia, qui ab infirmitate hominum quasi vinci, & teneri, ac prohiberi dignatur: vt quasi ostendere homini velit quanta sanctorum precibus contra reorū plagas inest potestas. Quod si subtiliter cogitur, adhuc non est potestas contra Deum, sed in creaturas diuersas homini limitata: sicut sapienter ostendit per metaphoram suã ibi HIERONYMVS, quod sapiens grandis, & sapiens fulmen viderunt manus Samuelem orantis, & descendere non audebant. Reuera quia per huiusmodi creaturas ad vlciscendum diuinam destinatas iniuriam, Propheta in oratione præualuit: ideo Deum tenere ac prohibere scriptura cõcedit. Sic etiam sapiens Psalmista de hoc facto Moyse dicit, quod stetit in confectione, id est, obiecit se plagæ imminenti: non ipse confregit Deum, sicut super illum verbum Psalm. 105. dicit. vt disperderet illos, si nõ Moyse electus eius stetisset in confectione in cõspectu eius, AVGVSTVS. Non ita dicit stetisse in confectione quasi vt frangeret iram Dei, sed in confectione, id est, in plaga, qua erant illi feriendi. i. obiecit se ipsum pro eis, dicens: Si dimittis eis peccatū dimitte: sin autē dele me de libro tuo. Vbi demõstratū est, intercessio sanctorum quantū pro aliis valeat apud Deum. Securus enim Moyse de iustitia Dei, quod eum delere nõ posset, impetrauit misericordiam, vt illos, quos iuste posset delere, non auferret: ita stetit in confectione in cõspectu eius. Hæc ille. AVTHOR. Vicit ergo plagam à Deo paratam, non Deū: sed etiam diabolo quãdoq; contra hominem à Deo datur potestas, & homini cõtra Angelū: sicut in Genesi. Quãtò magis cõtra spiritus vltiores, sanctus homo potest à Deo impetrare victoriã? Vbi, inquit Augustinus, demõstratur ergo intercessio sanctorum quantū pro aliis valeat apud Deū. Hoc verbum militat acerrimè

cõtra Witcleff, qui sanctorum orationes pro nobis contemnit. Occurrat hoc nobis in posteris. Si ergo Witcleff ista ibi capiat occasionem suæ necessitatis: quia dicit Augusti. Moysen securum de iustitia Dei quod eum delere non posset: Dicat mihi necessitatem suam, cum subdit eū impetrasse Dei misericordiam, ne auferret, quos iuste posset delere. Si prædestinatorū libro inscripti essent: quomodo deleri tunc possent? & iterū, quomodo ab illo libro deleri poterant, qui inscripti nõ essent? Si ergo inscripti essent per necessitatē Witcleff, deleri non possent, sicut nec Moyses. Et cum hoc indicet Augusti. respondeatur ergo Witcleff, quod orans Deum intentē, Deū non necessitat: quia hoc tantū à domino impetrat, quod ab æterno se largiturū orati media intercessione præsciuit. Alioquin dicat ipse WITCLEFF, quare ipse scripsit in tractatu suo de oratione dominica, petitione prima, quod non obest, sed consonat orare pro illo, quod est euenire necessariū. Hæc ille. AVTHOR. Huius rei fidē declarat super illud Psalm. 105. Audiuit orationem eorū, & pœnituit eū. & c. AVGVSTVS. Hoc fecit quod disposuerat, cum tribulatis, & orationibus se, id concessurū esse præsciuerat: quia & ipsa oratio eorum cum adhuc non esset, sed futura esset, Deum proculdubio non latebat. Hæc ille. AVTHOR. Nõ est ergo Deus necessitatē cõcedere, quod ab æterno disposuit: nec erat illud euenire necessariū, quia tunc negare petitū non posset omnipotēs: certe potuit negare, quod clemēter tamē concessit, & ideo cõtingens fuit. Et nota cõtra prolixū esse Witcleff, quod ipsa oratio aliquãdo non fuit, sed futura fuit: & tamē tunc Deū non latebat in cognito esse præsens: nec ergo quidlibet est Deus, quia oratio talis est, aut erat, quæ etiã tunc nõ erat, quãdo in esse cognito Deus erat: nec itē omne erit est quæ nõ, tamē postmodum erit. Vnde ergo processimus reuertentes, dicamus ad Witcleff: bonū est intendere prudētī operari, nec tamē decipi orationibus intendētes, hac argutia: si bonū est orare per horã, ergo oratio in duplo diuturnior plus prodesset. Nã in prima congressione Israël contra Amalech in oratione Moyse sequela profecit Exodi. 17. Quia quandiu oraret Moyses manibus eleuatis, vincebat Israël. Cum verò dimitteret manus, vicit Amalech. Vnde ergo cum magis prodesset diuturna oratio, quàm horalis, vltq; ad occasum Solis protendebatur oratio, & cõsecuta est plena victoria. Dicat nũc Witcleff, si multum profuit Israël ad victoriam vnus horæ, horalis oratio: in duplo, & triplo, & septu-

Contra necessitatem fatalem.

Continuatio auget meritum orationis.

& septuplo, aut decuplo plus profuit oratio diuturnior intercessoris etiam manibus fatigati. Et si literam inspiciamus interiori, contra nostrum Witcleff planè militat hic processus illius: quod operationes bonæ ab ipsa oratione vnde prodesse possunt, accipiunt. Audiatur super Exodum Homilia. 11. ORIGENES. Eleuare manus, hoc est, opera, & actus eleuare ad Deum: & non habere actus deorsum deiectos, & humi iacentes: sed Deo placitos, & ad cælum erectos. Ita eleua & tu manus ad Deū. Imple mandatum, quod Apostolus dicit, Sine intermissione orate: & tunc fiet quod scriptum est: quia sicut vitulus ablingit in campo herbam viridem, ita ablinget hic populū, qui super terram est. Per quod, vt à maioribus accepimus, indicari dicitur, quia populus Dei nõ tam manu, & armis, quàm, voce & lingua pugnabat, id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo & tu si vis vincere inimicos, eleua actus tuos, clama ad Deū: vt dicit Apostolus, orationi instantes, & vigilate in ea: hæc est christiani pugna, qua superat inimicum. Hæc ille. AVTHOR. Hic potest fidelis addiscere à sancto patre Origene præstantiam orationis, & operis: ipse dicit eleuationē manuum Moyse opera designasse: sed quia non sufficeret ad victoriam qui manus leuauit, item orationem adiunxit. Et in his duobus ablinxit Israël populum illum de terra: quia hæc est pugna Christiani, qua superat inimicos, orationi instare, inquit: sicut populus Israël, nõ tam manu, & armis, quàm voce, & lingua, id est, orando vocalitèr, æmulos superauit. Vbi iam est operatio & actus, quæ melius orat? Vbi vita Christiana, quam dicis sanctis precibus meliorem? Nunquid dicit tibi, quod magna pars vitæ Christianæ est orare? Item vocalitèr, iubente Christo, Orate, & nolite deficere. Et subiecit: sic orabitis, Pater noster. & c. Et nunquid secundum Prophetam sanctum, tentatio est vita hominis super terram? Ergo ne à tentatione vincamur, oratio est quoque vita hominis super terram: non penitus nuda vita, dicente Origene: Tu si vis vincere inimicos, eleua actus tuos, & clama. Et concorditer libro tertio de summo bono. capit. 7. ISIDORVS. Quia operari necesse est, & orare, bene iuxta vtrunq; dictum est, leuamus corda nostra cum manibus ad Deum, ne de negligentia mandatorum corde reprehendamus, dū salutē nostrā obtinere, aut sola oratione, aut sola operatione cõtendim⁹. Postquã bonū opus agimus, lachrymæ orationi infundantur: vt meritum actionis humilitas impe-

tret precibus. Hæc ille. AVTHOR. Et iste pater non dicit cum Witcleff dimittendo orationem confidendum esse in merito propriæ actionis: quia meritum actionis, vt dicit, humilitas impetrat precibus: & ideo de negligentia mandatorum reprehendimur; si sola oratione, aut sola operatione salutem obtinere contendimus. Ratio, quia secundum prædictum verbum Origenis: in his duobus est pugna Christiani, in actibus, & precibus. Et notanter dicit Christiani. Sicut item victoria quotidiana Israël non tam manu, & armis, quàm opera bona significant; quàm voce, & lingua prouenit. Et hoc erat illi populo speciale: sicut à maioribus nostris accepimus, inquit. Et in expositione Numerorum assignat vnū magistrum de Iudeis, qui sic ipsi retulit: hac de causa regem Balach adisse Balaam carminatorem, vt vinceret sine armis, cum verba verbis, & precibus suis Israelitarum preces elideret. Homilia. 13. ORIGENES. Audierat rex Moab; quod populus hic vincit orationibus, & pugnat aduersus hostes ore, non gladio: & ob hoc sine dubio apud se metipsum cogitauit, dicens: quoniam quidem orationibus populi huius & precibus nulla arma conferri possunt: ideo etiam mihi tales aliqua preces & talia requirenda armaverborū, & orationes tales, quæ superare possint orationes istorum. Vt autem scias tale aliquid cogitasse regē, ex scripturæ verbis intellige, quæ ego à magistro quodam, qui ex Hebræis crederat, exposita didici. Scriptum est ergo. Et dicit Moab ad seniores Madian. Nunc ablinget synagoga hæc omnes, qui in circuitu nostro sunt, sicut ablingit vitulus herbam campi. Aiebat magister ille, qui ex Hebræis crederat. Cur, inquit, tali vsus est exemplo, dicens? sicut lingit vitulus herbam campi? Ob hoc sine dubio, quia vitulus ore abrumpit herbam de campo, & lingua tanquam falce quæcunq; inuenerit secat: ita & populus hic quasi vitulus ore & labiis pugnat, & arma habet in verbis, ac precibus. Hæc igitur sciens rex, mittit ad Balaam, vt & ipse deferat verba, verbis contraria, & precibus preces. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ergo specialis fuit religio Israël inter cunctas seculi nationes, quod nõ tam armis, & manu, quàm sanctis orationibus hostes prosterneret: quia ore, & labiis pugnans, arma habebat in verbis, ac precibus. Quãtò magis Christiani, qui sunt Israël corde circunciso, & spiritu, hoc inter omnes nationes habent religionis insignne, sistere precibus, & vitam innocuã armare diuinis verbis & colloquiis quantuncunq; possent, vim facere carni ignobili, vt orationē

Ablingere ut vitulus.

Ad argumentum Witleff contra orationes, ne alia bona opera dimittantur.

CAP. XII.

SVMMA.

- 1 Orationes quod non sint eo pretextu omittendae, ne alia bona opera dimittantur. Et qui debeant indulgere propensius orationi.
2 Cornelij Centurionis oratio et ieiunium.
3 Christus quare dederit trinam illam de oratione cautelam, petite, querite, pulsate.
4 Melius in se, et melius vobis, quod semper sit attendendum.
5 Oratio publica quod sit succincta, et quare. Et quid de orationibus fratrum in Aegypto dicant Augustinus, et Cassianus.
6 Homo quod sit hortatus ad instandum ad modum angelorum, et fortiter ad orandum aliquantum cogendum.
7 Orare quod quandoque nos fortiter cogat dominus, mittens nos in alta pericula, ut coegit discipulos orare.

VID autem amplius expriori deductione subinfert, ipse palam fecit ibidem. Intendat prudenti operi, non deceptus per istam argutiam. Oratio horalis multum prodest iusto, vel populo pro quo orat: ergo oratio in duplo diuturnior plus prodesset. Sic enim posset stultus dimittere opera meliora, et intendere vocali orationi. Hec Witleff. AVTHOR. Respondeo sic, stultus posset, sed sapiens non deberet. Potest tamen esse, quod opus melius ad eum non pertinet: sicut ad simplicem religiosum conferre sacros ordines, aut ad degradatum solennia celebrare: et multo prudentius tunc orationi privatae intenderet, quam opus melius attentaret. Melius est in se opus simpliciter, sed non ipsis. Hi ergo orantes, quibus alia forinseca opera sublata sunt, tanto debent indulgere orationi propensius, quanto a talibus operibus ne sint eis debita, sunt sequestrati remotius. Vnde in epistola praedicta ad Probam iuxta finem AVGVSTINVS. Quanto magis domum vestram pietate tractatis, tanto impensius orationibus instare debetis: rerum praesentium non occupatae negotiis, nisi flagitante causa pietatis, sane meminertis orare pro nobis, nec negligenter. Hec ille. AVTHOR. Ecce deuota foemina de-

debuerunt impensius instare orationibus, & opera, quamuis meliora, dimittere, quanto minus aliarum rerum erant negotiis implicata. Quod si impensius quam solebant, ergo si antea multum eis profuit oratio horalis, oratio impensior plus prodesset. Non dubium quin Petro principi Apostolorum plus profuit oratio, quae sine intermissione fiebat ab ecclesia ad Deum pro eo, quam oratio fecisset horalis. Et ipse Cornelius orans, & ieiunans per quadriiduum ab hora. 6. usque ad horam nona copiosius exauditur, propter orandi instantiam. Vnde lib. retractationum super actus Apostolorum BEDA. In graeco plenius & apertius scriptum est. A quarta die usque ad hanc horam eram ieiunans, & orans, a sexta usque ad horam nonam. Vbi aperte ostenditur, quod quarta die antequam haec cum Petro loqueretur, ieiunus usque ad horam nonam permanebat: & ut ieiunium Deo acceptabile fieri posset, a sexta diei hora usque ad nonam deuotis precibus agebat: ideoque, quod tanta ieiunii & orationis instantia quaeribus, obtinere promeruit. Hec ille. AVTHOR. Nota quod Cornelius obtinere promeruit, quod tanta orationis instantia perquirebat. Vnde Augustinus dicit Christum dedisse trinam illam de oratione cautelam: petite, querite, pulsate, ad suadendum nedum instantanter, sed instantius, & instantissime nobis esse orandum, lib. primo retractationum. cap. 18. in fine AVGVSTINVS. Quod Dominus ait petite & accipietis, querite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis: operose quidem tria ista quid inter se differant, exponendum putauit. Sed longe melius ad instantiam petitionum omnia referuntur. Hoc quippe ostendit, vbi eodem verbo cuncta conclusit, dicens: quanto magis pater vester, qui in caelis est, dabit spiritum bonum petentibus, & quaerentibus, & pulsantibus. Hec ille. AVTHOR. Pro certiori tamen huius euidentiae documento semper attendendum est quid in se melius est, & quid nobis melius pro necessitate huius vitae, & nostrae fragilitatis intuitu. Ecce Apostolus ad Corinth. dicit. Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem, vnusquisque suam uxorem habeat, & vnaquaeque virum suum. De virgine dicit, faciat quid vult, si nubat, non peccat: quia qui iungit virginem suam, benefacit, & qui non iungit, melius facit. De muliere vidua dicit, quae vult, nubat tantum in Domino: beatior autem erit, si sic permanferit secundum consilium meum. Ecce in omnibus his aliud est vtilius, & aliud eligendum, quod non permittit infirmitas. Melius mulierem non tangere, melius virginem non iun-

Cornelius Centurio.

Melius in se, et melius vobis.

gere. Beatius viduam post mariti mortem non nubere. Vbi tamen obstat stimulus fornicationis, rumpenda est, ut saluetur, optio melioris, & datur tangere mulierem, & virginem iungere, & nuptias petere viduatam: ita semper orare melius, non tamen semper pro hac carere conceditur, ne obtundatur intentio: sed breues saltem in communi ideo orationes eduntur, ut inter perfectos consulatur infirmis: qualiter fratres in Aegypto fecisse noscuntur. In sepe dicta epistola ad Probam AVGVSTI. Dicuntur fratres in Aegypto crebras habere orationes, sed eas breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilantia arrecta, quae oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat, atque hebetetur intentio. Ac per hoc ipsi fati ostendunt hanc intentionem sicut non obtundendam, si perdurare non potest: ita si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Hec ille. AVTHOR. Cassianus addit aliam rationem, ne daemon infestus orantibus, aliquibus impedimentis mentem abducatur. lib. 2. de institutis monachorum. cap. 10. CASSIANVS. Ideo praecipunt, subaudi patres, orationem celeri fine concludi, ne forte immorantibus in ea, redundantia quaedam sputi, vel phlegmatis interrumpat nostrae orationis excessum: & idcirco dum adhuc feruet, velut e faucibus inimici velociter rapienda est. Qui proculdubio cum sit nobis semper infestus, tunc maxime assidet infestior, cum contra se offerre nos Domino vel preces peruiderit, cogitationibus, seu diuersis humoribus excitationis abducere mentem nostram a supplicationis intentione festinans, ac per hoc eam tepefacere, abrepto feruore contentus. Quam obrem vtilius censent breues quidem, sed creberrimas orationes fieri: hoc quidem, ut frequentius Dominum deprecantes, iugiter ei cohaerere possimus: illud vero, ut insidiantis iacula, quae infligere nobis tunc precipue cum oramus, insidit, succincta breuitate vitemus. Hec ille. AVTHOR. Ex hoc loco forsitan habuit Augustinus orationes fratrum in Aegypto fuisse breues, sed crebras. Quae omnes, non obstante intermissione ista frequenti, possent vnam constituere orationem per se, & prolixam, quemadmodum ponunt logici secundam speciem quantitatis discretae simpliciter per se vnam. Sed tota ratio breuitatis huiusmodi orationum, non erat bonitas maior simpliciter, sed bonum nostrum, & pro misero huiusmodi statu moderata prouisio, ne tentatione daemonis, vel lassitudine nostrae fragilitatis, deuotae orationis teperet affectus, alioqui quid non tepuerit, propagari potest.

Oratio publica sit succincta.

BR OSI VS. Oratio nos crebra Deo commendat. Sic enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi. Quod si fecit, qui rex erat, necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus, Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem? Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendae cum de somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus fumere, cum sumpserimus, & hora incensi: cum denique cubitum pergimus. Sed in ipso cubili volo psalmos cum oratione dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget: ut te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberum diuina meditantem somnus inueniat. Hec ille. AVTHOR. Ecce ad Ambrosium dicat iam Witleff, qui tam intentum vult ad orationem facere quinquam die nocteque, ante somnum, post somnum, hora officij ecclesiae, etiam in cubili ipso, ut vix hora sine orando pertranseat: intendens necessitate Deum ad dandum hoc, quod petit.

test oratio. Ideo adiecit Augusti. Si perdura-
uerit orationis intentio, oratio non est cito
rumpenda. Vnde sic procuranda est animæ
stabilis puritas: sicut eodem loco scribit idem
CASSIANVS. Ois monachi finis cordisq;
perfectio, ad iugem, ad indurptam orationis
perseuerantiam tendit: & quantum humanæ
fragilitati conceditur, ad immobilem trāquil-
litatem mentis, ac perpetuam peruenire niti-
tur per veritatem: iob quam, omnem tam labo-
rem corporis, quam contritionem spiritus, in
desesse quarimus, & iugiter exercemus. Hæc
ille. AVTHOR. Et nota qualiter excipit:
quantum, iniquiens, humanæ fragilitati conce-
ditur. Omnes enim operationes nostræ intel-
lectuales pro hac vita, quia vtimur actionibus
sensuū, sunt harmonicę, sicut & sensus: ideoq;
sunt fatigabiles vltra medium positæ, & fran-
guntur excessibus, simpliciter aut meliores
essent si durarent, sicut orationes patriæ sunt
prolixæ, quia æternæ, vel per speciē supplicā
di vsque ad consummatum iudicium, vel per
speciem iubili & gratiarum actionis post se-
cundam stolum adeptam. Apoc. 11. Factæ sunt
voces magnæ in cælo, dicentes: Factum est re-
gnum huius mūdi Dei & proximi eius, & re-
gnabit in secula seculorum Amē. Et Esaia. 51.
cap. Consolabitur omnes ruinas eius, & po-
net desertum eius quasi delicias, & solitudinē
eius quasi hortum Domini. Vbi. 70. quasi pa-
radisum Domini gaudium & lætitia inuenien-
tur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Super
quod in cōmentario lib. 23. HIERONYM.
Hoc notandum, quod in Sion, quæ compara-
tur paradiso Dei, aliud esse non debeat, nisi
gaudium, & lætitia, confessio & vox laudis: vt
quod in cælis facturi sunt sancti cum angelis
Dei, hoc etiam in terra iugi in Domino laude
meditentur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sancti
cum angelis Dei nihil nisi gaudio & gratiarū
actioni habent intēdere: & hoc in ecclesia iu-
giter meditari debemus. Quid hoc? nisi quod
consuetudine bona proficere possit humana
operatio. Ideo ꝑ ad instandum hortandus est
homo ad morem angelorum, & fortiter ad o-
randum aliquantum cogendus. Quod item
potest probare textus euangelii, si pensetur,
de illo, qui molestē flagitauit amicū, vt de no-
cte surgeret, & daret tres panes: prout luculen-
ter declarat in epistola ad Probam AVGV.
Ille, cui amicus de via venerat, nec qđ ei appo-
neret, habebat, ab amico cupiens sibi accōmo-
dari tres panes, quibus fortasse ipsa Trinitas
vnius substantiæ figurata est, cum seruis suis
dormientē petitor instātissimus & molestif-

simus excitauit, vt daret ei quantos volebat.
magis & ipse vitando tædium, quam beneuo-
lentiā cogitādo: vt hinc intelligeremus si dare
cogitur, qui cum dormiat à petente excitatur
inuitus, quātō det benignius, qui dormire nō
nouit, & dormientes nos excitat vt petamus?
Hinc est illud. Petite, & accipietis: quarite, &
inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Et in-
frā. Quid quærere nos facit, qui nouit quid no-
bis necesse sit antequam petamus, & intueri
animum potest: Videtur ergo mihi, quod Do-
minus noster non voluntatem nostram sibi
velit innotescere, quam non potest ignorare:
sed exerceri in orationibus desideriu nostrū,
quo capere possimus quod præparat dare. Il-
lud enim valde magnum est, sed nos ad acci-
piendum parui & angusti sumus. Ideo nobis
dicitur: Dilatamini, ne sitis iugum ducētes cū
infidelibus. Tantō quippe illud quod magnū
est valde, quod nec oculus vidit, quia non est
color: nec auris audiuit, quia non est sonus:
nec in cor hominis ascendit, quia cor homi-
nis illuc debeat ascendere: sumemus capaciū:
quātō & id & fidelius credimus, & speramus
firmius, & desideramus ardentius. Hæc ille.
AVTHOR. Iam probauit sanctus pater qđ
dixi, scilicet quod arcta est humanæ exercita-
tionis affectio, maximē versus inuisibilia bo-
na: ideo excitanda est eius pigritia, & pusillus
animus dilatandus ad sumendum capaciū, il-
lud magnum bonum diuinum: ad quod con-
sequendum, exercendum est in orationibus
nostrum desiderium. Et ad hoc dicit Augusti-
nus: Dominus nos dormientes excitat ad pe-
tendum: imò ꝑ quandoq; fortiter cogit ora-
re, mittens nos in alta pericula. Qualiter disci-
pulos orare coëgit, cum excitarent eum dicē-
tes: Domine, salua nos, perimus. Vnde in Ho-
milia eiusdē lectionis ORIGENES. Ingres-
sus nauiculam, fecit turbari mare, commouit
ventos, & excitauit fluctus. Cur hoc? ideo vt
discipulos mitteret in timorem, & suum auxi-
lium postularent, suamq; potentiam roganti-
bus manifestaret. Ista tempestas nō ex se ob-
orta est, sed potestati paruit imperanti eius,
qui educit ventos de thesauris suis, qui termi-
num mari arenam cōstituit. Et infrā. Dormie-
bat itaque corpore, vt Apostolo suscitaret, &
euigilare faceret: præcipue autem nos, ne vn-
quam omnino dormiamus in intellectu, aut
prudencia: sed vigilare in omni tempore, & iu-
bilare Domino, & salutē ab eo postulare stu-
deamus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qđ Chri-
stus Dominus Deus noster docet verbis, hor-
tatur exemplis, & crebris ictibus pulsāt suos
ad

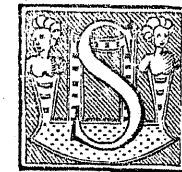
ad orandum, idq; vocaliter. Non ergo propter
nudam vitam, sed oratione vestitam Christus
se petētib; manum porrigit adiutricem: ideo
vigilare in omni tēpore, inquit Origenes, & iu-
bilare Dño, & salutē ab eo postulare debem.

¶ Ad argumentum Witleff, qđ
quia Deus est omnisciens, pro-
pter misericordiam suā dabit vi-
uenti iustē &c. quod dabit cum
oratione: & qđ liceat orare aliis
verbis, quā expressē ordinatis
in oratione Dominica.

Cap. XIII.

SVMMA.

- 1 Hæresis uetus philosophorum de non orando
Deum, propter eius præscientiam, quia scilicet
omnia præscit. Quam uidetur sustinere Wit-
cleff, & docere.
- 2 Orando quod non simus narratores, sed rogato-
res, & desideratores.
- 3 Oratio nostra uocalis ne sit uacua meriti, quomo-
do restat desiderare quod proderit.
- 4 Deus quod uelit peti, ut nos capaces donorum
eius faciat.
- 5 Orare quod liceat aliis uerbis, quā expressē or-
dinatis in oratione Dominica, contra Witleff,
multis autoritatibus demonstratur.
- 6 Orantes ritē & congruēter, quomodo nihil aliud
oramus, quā qđ in Dñica oratione posu.ū est.

VSpecta est mihi probatio
tertia, quam asseruit contra
orationem uocalem infrā in
illo cap. de oratione Matth.
6. Scit enim pater vester quid
opus sit vobis antequam petatis eum. Cum
enim ex fide Deus scit omnia præsentia, præ-
terita, & futura, & non solum scit, sed præpa-
rat, ac disponit quod est vtile viatori: patet ex
eadem fide, quod homine viuente iuste, Deus
propter suam iustitiam dabit ipsi, quod ratio-
nabiliter postulauerit. Hæc Witleff. AVTH.
Ego timeo mihi, qđ perfunctoriē ponit hoc
in cōclusionē, postulationem uocalē: quia ad
probandum qđ Deus nō requirit cogitationē
vel vocē, sed solū vitæ iustitiā, hoc assumpsit,
& sic ad probandū confidendū esse in iustitia
vitæ, quæ est omnino melior quā uocalis:
& quæ tunc consequētia, ergo per orationem
uocalē, quæ est deterior, nec requisita Deo, de
precans impetrat quicquid petit, quia iustē

viuit, magis sequitur: ergo ipsa oratio iustæ vi-
tæ impetrat à Deo omnia per seipsam sine po-
stulatione uocali. Et hoc opinor eum mente
proponere, sed in verbo, uocalem, vel postula-
tionē, disposuit sibi viā, quam imperitus pos-
set aufugere. Si ergo sic voluit, & discipulos
docuit orationem uocalē superfluum, vel saltē
magnoperē nō sequendam: quia Deus omnia
parat & disponit in tātū vt si oret quis vel nō
oret, nō magis vel minus dabit Deus qđ sem-
per disposuit: sicut dicit sermone. 44. tertiæ
partis sermonum. Tūc ꝑ non est dubium sus-
stinere eum, & docere hæresim illam veterum
philosophorum de oratione, quam in eodem
loco Matthæi. lib. 1. commentarii sui sic reci-
tat HIERONYMVS. Scit pater vester quid
sit opus vobis antequam petatis. Cōfurgit in
hoc loco quædam hæresis, philosophorumq;
dogma peruersum, dicentium, si nouit Deus
quid oremus, & antequā oremus scit quibus
indigeamus, frustra scienti loquimur. Quibus
breuiter respōdendum est: nos non narrato-
res esse, sed rogatores. Aliud enim est narrare
ignorātī, aliud scientem petere: in illo iudiciū
est, hic obsequium: ibi fideliter referimus, hic
miserabiliter obsecram. Hæc ille. AVTHOR.
Vide ergo lector qualis ex hoc loco verborū
Domini error obrepit: quia dixit Deus: scit
pater vester quid vobis opus sit antequam pe-
tatis, frustra ergo scienti loquimur, inquirunt.
hoc ita esset, si orare esset narrare, non rogare
scientem, dicit Hieronymus. Et in epistola ad
Probā AVGVSTI. Nobis verba necessaria
quibus cōmoueamur, & inspiciam⁹ quid petā-
mus: nō quibus Dominū seu docendū, seu fle-
tendū esse credamus. Hæc ille. AVTHOR.
Quid huc obrudit Witleff? Ex quo non so-
lum scit, sed ipse præparat, ac disponit, qđ est
vtile viatori: quid tam auidē petitur verbis, qđ
iam parauit vt detur? Quia bonus Dñs inten-
dit excitare desiderium sumentis: idcirco ne
vilescat donū, vult in oratione prius audire de
precātis affectū. Sic columba præparat cibum
pullo, sed differt dare, nisi gemitū pulli postu-
lantis audierit. Sicut & in secūda parte sermo-
nū sermone secūdo. AVGV. Nolite multum
loqui, quia nouit quid vobis necessarium sit.
Sed ne fortē hic dicat aliquis: si nouit quid no-
bis necessariū sit, cur oremus. Ideo voluit vt
ores, vt desideranti det, ne vilescat quod dede-
rit: quia & ipsum desideriu ipse inlinuat. Ver-
ba ergo, quæ Dñs noster Iesus Christus in ora-
tione docuit, forma est desideriorū. Hæc ille.
AVTHOR. Hoc ait Hieronymus, qđ ꝑ oran-
do non sumus narratores, sed rogatores, & de-
sideratores

Vetus hære-
sis de non
orando deū
propter
præscien-
tiam.

sideratores secundū August. ideo forma verborū Christi, est forma desideriorū, quæ sunt preces mentis. Glossator Vitcleff purney in libello de oratione cap. 4. quod est de oratione, temerariē adducit Basilium ex assumpto Thomæ prædicta firmantem. BASILIVS. Sæpius quidā obuiant dicētes, quare oramus? An ignorat Deus quid opus est nobis? Nouit quippe, & omnia spūalia dat nobis vberius, etiam antequam postulemus: sed opera virtutis, regnūq; cælorum oportet prius optare, optantē verō quærere, quærētē ingerere per fidem & patientiam quicquid interest sua, in nullo redargutum à propria cōscientia. Hæc ille. AVTH. Optimē cōtra magistrū suum, q̄ opus virtutis, & regnū cælorū prius est optandum, quod est oratio mentalis: & tunc quærē dū oratione vocali: & sic demū ingerenda bona vita per fidē, & patientiā, ita vt in nullo redarguatur à sua conscientia. Quod item antequam orationē præparāda est, nō nego, sed item per orationē quousq; ad initium fidei veniamus, quod est merum Dei donum, & orationē præcedens, & meritū: sed proximū huic nō dubiū ante omnem bonā vitā adulti, est oratio mentis ad Deū, & ab ipso in se cōuersē. Hæc omnē aliam vitā, & omne meritum præcedit, & impetrat bonam vitam per gratiam. Ex fonte enim mentis tota manat merces, & operis, & 3 oris. Ne ꝑ igitur nostra orō vocalis sit vacua meriti, restat desiderare, quod proderit. Et iterum vt desiderii mereamur, instanter orare Deus inuitat Hierem. 25. Tūc inuocabitis me, & ibitis in Hierusalem, & orabitis, vt exaudiā vos. Vbi in cōmentario libr. 5. HIERONY. Certē absq; vlla inuocatione, & oratione captiuorum, poterat implere quod promiserat, sed hortatur eos ad preces, vt quod promissum est, mereātur accipere. Hæc ille. ISIDORVS. Ergo si hortatur nos Deus ad preces, vt promissā mereamur accipere: sine precibus non illa merebimur nuda vita. Cui item cōsonat lib. 5. super Lucā cap. 20. AMBROSII. Si enim amicus homo surgit de lecto, & dat non amicitia, sed tædio victus: quanto magis dat Deus, qui sine tædio largissimē donat q̄ petit. Sed ad hoc se peti vult, vt capaces donorū eius fiant, qui petūt. Hæc ille. AVTHOR. Vi 4 de quod ꝑ Deus peti vult, vt nos capaces donorum eius fiamus, hoc efficit in nobis secundū desiderū quasi omnis animæ aperturā. Sic suprā dixit Augustinus, orationē Dominicā esse formā desideriorū: & bonus Dominus intēdit excitare desiderium fumentis, hoc est, meritum accipiēdi hoc Dei donum, illo ipso

sumus capaces. Quod in verbo Christi ad mendicum cæcum perpendere possumus, dū dixerat, Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine vt videam. Vbi in expositione Luc. lib. 8. cap. 22. BEDA. Nunquid qui lumē reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Sed peti vult hoc, quod & nos petiuros, & se concessurū prænoscit. Importunē nanq; ad orationem nos admoneret, cum prædixerit. Scit nanq; pater vester quid opus sit vobis antiquā petatis eum. Ad hoc ergo requirit vt petatur, vt nos ad orōnē excitet. Hæc ille. AVTH. Attendendū item ad exorbitationē excessiuā fragmentorū quorundā de hæresi Witcleff, dicentium Christianos viros nulla alia orōne debere secundū sensum vel verba precari Deū, nisi oratione Dñica Pater noster. &c. Eo q̄ illā solam Christus in persona sua confecit, & tradidit esse tenendam, dicens, sic orabitis. Hanc peruersitatē in eorū magistro non legi: imò reperio eū alias orationes admittere propter varietatē orandi: sicut in parte sermonū sermone. 44. Nisi variē simul illuminaretur, & accenderetur, plus prodesset orando nudē dicere orationem Dominicam. Hæc Witcleff. AVTHOR. Sic forsā post dies suos rationibus catholicorum hoc dicere sunt coacti, aut principia magistri sui fundamentalia denegare. Ecce frequēs principiū eius contrā religiosos, & Episcopos est, q̄ Christus eos nō instituit, sed vnam tantū religionem eandē & inuariatam signis & ritibus. Illam ergo dixit necessario assumendam tanquā ab authore & patrono optimo adinuentā, & omnē aliam dimittendā. Hoc item principio cōtra eum assumpto, quid ipse, aut omnes pulli eius hæretici respōdebunt: q̄ hāc solam orationē Christus fecit, & docuit vsitandā: ergo hæc sola tanquā à magistro optimo instituta dicenda est, & omnis alia dimittenda. Assumptū est ipsius in libello de oratione Dñica. Excedit inquietis cunctas orationes alias in autoritate, quia Christus Deus & homo ipsam dictauit, & docuit in propria persona: quod de nullis aliis orationibus existimo me legisse. Hæc Witcleff. AVTHOR. Si ꝑ intelligat alias orationes esse, quæ aliis verbis orāt quāuis non alio sensu, sicut intelligunt eum eius satellites, & ipse idem intelligit, vt sequētia verba ibi conuincunt, pro nihilo existimo ego eum multa legisse. Attollat luscus oculos suos, & videat Matthæū Euāgelistā dixisse de Christo Matth. 26. quomodo procidat in faciē suā orans, & dicens, Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Et iterū secundō abiit, & orauit, dicens.

dicens. Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et orauit tertio eundem sermonem, dicens. Hic nusquā dixit orationem Dominicā, sed secundū sensum aliquā eius particulam, sicut Marc. 14. & Luc. 22. Et ipse istas fecit, & docuit in persona sua. Et nunquid etiam ipse, qui dixit discipulis suis, Sine me nihil potestis facere, illam orationē cum eis fecit, & docuit, quam in electione Mathiæ deprōpserat, dicēte scriptura Actū primo. & orantes dixerunt. Tu Dñe, qui corda nostri omniū, ostende quem elegeris ex his duobus accipere locum ministerii huius? Et nūquid item illā, quam discipuli cōgregati vnanimiter leuātes vocē ad Dñm, & orantes dicebant: Domine, tu qui fecisti cælū, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui spiritu sancto per os patris nostri David &c? Et subditur, & cum orassent, locus est motus ille, in quo erāt cōgregati. Et sequitur. & repleti sunt omnes spiritu sancto. Actuum. 4. Ecce multi orabāt hic simul, & in signū acceptationis eorū à Deo Spiritus sanctus se in eos infudit, & per sensibile signum terræ motus suum confirmauit aduentū: quia & hac ratione, & in dicio terrena corda hominum sibi cessura cognoscerēt: vt in expositione sua super hūc locū in Actus apostolorū BEDA. Qui virtutē robusti pectoris contra fraudē quærēbāt hostium, indicū iam audita precis terræ motu percipiunt, quatenus agnoscerent terrena sibi corda esse cessura, sub quorū pedibus, sancto adueniēte spiritu, terra ipsa sit pauore cōcussa. Hæc ille. AVTHOR. Ergo aliis verbis orātes hoc apostoli nō illicite aut inualidē precabātur. Attamen quid ita cæcāuit mentē Witcleff, vt nullā orationē, quā istam, quā Christus fecerit in persona existimet se legisse, hoc miror, si nunquā potuit recordari, qualiter Christus pro discipulis exorauit, & credituris per eos Christo. Ioā. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo. & præmisit. Ego pro eis rogo, non pro mūdo. Et item postea pro crucifixoribus suis orauit, dicēs, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt. Luc. 23. in quem locum homilia. 5. super canonicā Ioānis. AVGVSTINVS. Perfecta illa charitas est, vt parat⁹ sit mori pro fratre, hanc ipse Dñs in se exhibuit. Mortuus est pro omnibus, orans pro eis, à quibus crucifigebatur, & dicēs, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Sed si solus hoc fecit, nō erat magister, si discipulos non habebat. Secuti apostoli hoc fecerūt: lapidabatur Stephanus, & genu flexo ait, Dñe, ne statuas illis hoc peccatū. Amabat à quibus occidebatur, & pro illis

moriebatur. Audi & apostolū Paulum, & ipse inquit, impendar pro animabus vestris. Inter illos enim erat, pro quibus Stephanus deprecabatur, quādo eorum manibus moriebatur. Hæc ille. AVTH. Et hic habes orationes varias à Christo factas personaliter sub aliis verbis ab oratione Dominica, & hoc docuit discipulos facere, Stephanum, atque Paulum, quorum neuter dixit sic orans orationem Dominicam: imò in scripturis non legitur, quod orationem Dominicā apostoli post Christi editionem orauerint, saltem in ea forma verborum, quāuis in sensu verborum vllā aliam nō orabant. Et illam ipsam tamen intuitu Christi sic iubentis eos frequēter orasse nō dubitem. Illam dicā verbis, & aliā item verbis, sed ipsam semper sensu. Quā differentiā ponderātes, dicemus eandem semper orationē esse per quēcūq; fiat: si non à sensu, quāuis à verbis interdum Dñicæ orationis recedat. Sed hanc Witcleff non attendit vnitatē, quando consequenter addidit supradictis in de oratione Dñica, quod multas alias orationes fecit Deus per sanctos, vt catholica mēbra sua: sed istam orationem fecit, & docuit in propria persona. AVTHOR. Alias orationes ergo vult dicere, quas fecit Dauid in psalmis, aut Salomon in dedicatione templi, aut Iudith coram leōe Holofernis, aut in nouo testamento, quas fecerunt Apostoli, aut item religiosi primitiui quotidie orantes in templo in actibus apostolorum. Aut si quæ aliæ fuerint, quas fecerint sancti patres ceterioris ecclesiæ, aut saltem si Deus istas fecit per illos: quid impedit, quod nō in propria persona fecisset per illas Deus? Cum secundū philosophos actus sint suppositorum? Sed ne liberē Witcleff nosse permittatur errare: alias orationes illas à Dominica oratione non diceret, quæ aliæ non erāt, quanuis aliis verbis orēt, sicut in epistola ad Probā diffusē probat AVGVSTINVS. His inquiens verbis res ipsa memoriæ nostræ cōmendari oportebat. Nam ꝑ quælibet alia verba dicamus, quæ affectus orātis, vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attēdit vt crescat, nihil aliud dicimus, quā qd̄ in ista Dñica oratione positū est, si ritē, & congruenter oramus. Quisquis autē id dicit, quod ad istam euangelicā partem pertinere non possit, etiam si non illicite orat, carnaliter orat. Quod nescio quemadmodum non dicatur illicite: quando quidem spiritu renatos nisi spiritualiter non deceat orare. Qui enim dixit verbi gratia, Clarificare in omnibus gentibus sicut clarificatus es in nobis, vt prophetæ

phetæ tui fideles inueniatur: quid aliud dixit, quam Satisficetur nomē tuū. Qui dixit, Deus virtutū conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. Qui dixit, Itinera mea dirige secundum verbū tuum, vt nō dominetur mei oīs iniustitia: quid aliud dixit, quam Fiat volūtas tua, sicut in cælo & in terra? Qui dixit, Pauertatē, & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dixit, quam Panem nostrū quotidianū da nobis hodie: Qui dixit, Memēto. Dñe Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Aut, Domine si feci istud, si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi retribuētibus mihi mala: quid aliud dixit, quam Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Qui dixit, Aufer a me concupiscētias ventris, & desiderium concubitus ne apprehēdat me: quid aliud dixit, quam Ne nos inferas in tētationē? Qui dixit, Erue me de inimicis meis Deus me⁹, & ab insurgentibus in me libera me: quid aliud dixit: quam Libera nos a malo? Et si per omnia precatōnū sanctorum verba discurras, quantum existimo, non inuenies, quod non ista Dominica contineat, & concludat oratio. Vnde liberum est aliis, atq; aliis verbis, eadem tñ in orando dicere: sed nō debet esse liberū alia dicere. Hæc ille. AVTHOR. Quod Augustinus iam concludit, Witcleuistæ perpendāt: liberum (inquit) erit aliis atque aliis verbis orādo dicere: semper tamen ad Dominicæ orationis idētica verba, aut ad Dominicæ orationis sensa, seu sententias respicere cogamur: siquidem nō debet esse liberū alia dicere, quia quicquid oramus licitē, idē semper oramus, quod Dominica oratio, sicut palam edocuit.

¶ Ad argumentū Witcleff, quod facit cōtra orationes propter earum prolixitatem.
Cap. XIII.
SVMMA.

1. Orationum prolixitatem damnat Witcleff.
2. Orationis prolixitas non omnis vitanda.
3. Oratoris improbi perseuerantia collaudatur a Domino.
4. Orationis extensio, & sanctæ precis prolixitas laudatur contra Witcleff.
5. Orare continuē quod sit remedium cōtra peccata continua.
6. Orandi prolixē & continuē rationes quedam.
7. Oratio quā sit pretiosa. Et quæ sit eius dignitas & uirtus secundum Chrysostomum,

ostquam contra orationem ad Deum absolute pugnavit hic hostis fidei Christianæ, se transfert, vt quantum audeat, pennas sanctæ orationis euellat: iurgium excitans

contra rationes orandi, & appendices modos eius. Primò ¶ si sit prolixa, si sit cum cātu, vñ alia, aut vsu aliquo ordinatē statuta. Vnde in capitulo primo de oratione. Deus, inquit, non vult nos esse in oratione vocali nimis prolixos, sed omnino vt iustitiæ vitæ, vel operis intendamus. Hæc Witcleff. AVTH. Quod dicit nimis, hoc est refugiū hereticis eius, vt quis statim respondeat, quid peccauit magister in sua sentētia? Non enim dixit nos nō fore prolixos in oratione vocali, sed nō nimis. Respondet orthodoxus: & post cū subintulit, quod omnino iustitiæ vitæ, vel operis intendamus, cur itē non addidit ibi nimis, omne quod nimis est, vitiū esse scimus. Aut forsità securum esse putas, quia dixit, iustitiæ vitæ, vel operis. Et nō aduertis dictum Ecclesiastici. 19. Est iustus, qui se nimium submittit a multa humilitate. & Ecclesiastes. 7. Noli esse iustus nimis. Vel secundum cōmunē literā, Noli esse iustus multum: neq; plus sapias, quam necesse est. Cū ergo iustum nimis, aut nimis sapientē esse cōtingit: cur non cauebat Witcleff tuus nimietatē iustitiæ tuæ, vel operis vitæ, qñ de nimia prolixitate in orādo cauebat? sed qui ad rem iustitiæ vitæ vel operis intendendū præcipit, & orationi vocali moderamē imponit ne nimis fiat: quid aliud, nisi iustitiā vitæ, vel operis ab orationis actione fecernit: quasi opus orandi vocaliter sine vita, non sit aliquod opus vel vita iustitiæ? Et quid mirum tunc, si consulat plus confidendum in iustitia operis, quam cui iussibet orationis, putā, oblationis, eleemosynæ dationis, aut sationis agrorū, aut alterius forinseci operis, quod non sit oratio? Nec audit sapientem sibi contradicentē Ecclesiast. 7. Exorare, & facere eleemosynam ne despicias. Ne dicas in multitudine munerū meorū respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, suscipiet munera mea. Exorare, & facere hic simul annectit: de nimietate exorandi nō admonet: sed de multitudine factorum, quæ in muneribus continentur, ne valde cōfidatur, instituit.

2. Sed ¶ vt de prolixitate dicamus orandi, nō omnis est nimia: plus cauēdum esse reputo inter hominum genera orationes breuissimas, quā prolixas. Quid trepidas timore, vbi nō est timor? Aut vbi putas turbā illam oratorū inuenies, cui breuis oratio non videtur esse prolixa?

prolixa? Et nō plurimos habes, quibus tadio sum prius videtur orare, quā orationem inceperint? Sed ecōtrario cerne periculum breuitatis, & vide si tale quid vnquam de prolixitate contigerit. Ecce Saul a Dño reprobatus est, & a regno deiectus, & ab æmulis Philistæis interfectus in prælio. Vniuersa autē mala hæc potuisset euadere per orationem extensam ad Deum: quæ orationis breuitas importuna creauit. Refert hoc in commētario Hieremiæ libro secundo super hunc textū. Quam obrem hoc dixit Dñs. Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt. HIERONYMVS. Non exaudiet Dominus in tēpore necessitatis, & angustia, quia & illi vocē Domini audire noluerunt: quod & Saul passus est. Cū enim Philistiū agmina reformidans, verbum Domini non meruisset accipere: conuersus est ad Phitonissam, vt ab idolis disceret, quod instantia orationis, ac fletuū a Domino debuit extorquere. Per quæ discimus, etiam si Dominus non exaudierit, nequaquam esse cessandum, nec confugiendum ad dæmones, qui cultores suos adiuuare non possunt: sed ad Dei auxiliū, qui iratus citō fletitur, & mutat sententiam: si & hi, quibus iratus fuerit, ecōmutentur. Hæc ille. AVTHOR. Sanctus ecce Hieronymus culpam Saulis exponit, quod magis instantia orationis, ac fletuum a Dño debuit extorquere, quod in oratione breui non merebatur accipere. Et si Dominus (inquit) non exaudierit, nequaquam tamen erit ab oratione sancta cessandū. Hoc & sanctus Samuel primi Regum. 12. respondit ad populum. Absit a me hoc peccatum a Domino, vt cessem orare pro vobis: & docebo vos viam rectam, & bonam. Quia si res ardua, aut ira minetur obstaculum, humili tamen, & perseueranti prece tollitur difficultas. Vnde ¶ & perseuerantia improbi oratoris collaudatur a Domino, Lucæ. 15. & ille, inquit, si perseuerauerit pulsans, dico vobis si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. & libro quinto commentari. Lucæ capit. 20. B. E. D. A. Iuxta præmissam postulantis amici parabolam, per hanc perseuerantiam opus est vt accipiamus quod petimus, & inueniamus quod quærimus, & quod pulsamus aperiat. Nam si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperitur: cui non datur, & qui non inuenit, & cui nō aperitur, apparet quod non bene petierit, quæserit, pulsauerit. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo perseuerantia opus est

in oratione, vt accipiamus quod petimus: ergo qui perseuerantiam istā tollit, etiam ne vtile aliquid ad salutem a Domino accipiamus, cupit efficere. Vnde eundem locum euangelii ad prolixitatem orationis agendam, & fortem instantiā nocte dieq; continuandā, tēgit cum magna seriositate super epistolā ad Hebræos, mora. CHRYSOSTOMVS. Spiritus non indigens oratione hæc faciebat, sed & te volens adducere, vt cōtinuē intendas orationi imprætermisā: vt vigilanter, & cum multa expergefactione hoc facias. Vigilare autem non surgere nocte solum dico, sed expergisci die in orationibus. Vigil est enim qui talis vocatur: quia est (idest cōtingit) & nocte orantē dormire, & in die non orantē vigilare. Qualiter cū anima fuerit aliquantū deuota, tensa ad Deum, cū intelligit cui loquitur, ad quē sermo ei est: cū susceperit in intellectu quoniam angeli assistant cum timore & tremore: ipse verò accedit oscitans, & caput scalpēs? Oratio magnum est scutum, si concedenti fiat mente. Vt discas eius fortitudinem, iniustitiæ, & crudelitatis, & acerbitalis dominatur cōtinua intercessio. Audite enim quid iudex iniustitiæ dicit, & pigritiæ rursus dominata est: & quod non fecit dilectio, hoc fecit intercessio continuata: & si non vt sit amicus eius (ait) surgens dabit ei, & indignum existentem, dignum fecit continua intercessio. Sequitur. Intendamus intercessioni, vel orationi: magnum scutum est, si cum extensione fiat, & ab anima sincera: hæc prælia deuincit: hæc gentem integram, seu totam, dignam visitatione fecit. Audiui (ait) gemitum eorum, & descēdi vt cripiā eos. Hæc ille. AVTHOR. Videtis quantum instat pro oratione continua, vt continuo intendas, inquit, orationi imprætermisā, vt vigilanter nō solum, sed cum multa expergefactione de nocte. Hæc oratio cōtinua fecit amicum surgere propter improbitatem, non propter amicitiam. Hæc totam gentem dignam fecit visitatione diuina. Hæc magnum scutum est, non si fiat, sed si sit extensa. Ergo ¶ laudanda est orationis extensio, & prolixitas sanctæ precis, quā Witcleff vituperat contra Christum, & Chrysostomum. Atque Christianorum doctrina orationum continuitatem semper hucusq; laudauit, propter varias rationes. Primò, quia cū omni tempore ferè contra Deum delinquimus, restat vt omni tēpore iratum Deū per orationum suffragia conpescamus. super Psal. 115. versu, Domine clamaui ad te exaudi me

CASSIODORVS. Volēs, ppheta humano generi

generi affectum cōtinuā orationis infundere, duo tempora videtur discrepātia posuisse. Dixit enim de präterito, clamaui, quod perfectā signat orationē. Et iterū repetit, dum clamaue- ro ad te, quod utiq; constat positū de futuro: vt sicut nullū tēpus à culpis est vacuū, ita nec à deuotis precibus reddatur otiosum. Contra peccata siquidē continua, salutare remediū est iugiter pio Dño supplicare. Nam quid prode- rit dimitti präterita, si videātur obligare vētu- ra? Finis ergo bonus quæritur Christiani: vt in extremis cū venia pertranseat, ne vita vltima sit quæ delinquat. Hæc ille. A V T H. Ecce ꝑ cō- tra peccata continua, remediū est orare conti- nuē. Vnde & apostol⁹ docet hac oratione dif- ferre viduam veram à vidua delicata, primē ad Thimoth. 5. Quæ verē vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet orōnibus, & obsecra- tionibus nocte, ac die. Nam quæ in deliciis est, viuens mortua est. Et in epistola ad Probā de orando Deo. A V G V S T I. Antequā superna consolatio veniat, quantacūq; temporalīū bonorum felicitate circumfluas, vt persistas in orationibus nocte, ac die, desolatam te esse me- mineris. Non enim Apostolus qualicūq; vi- dua tribuit hoc munus: sed quæ verē, inquit, vidua est, & desolata, sperabit in Dño, & persi- stet in orationibus die ac nocte. Hæc ille. A V- T H O R. Hæc ꝑ ergo est alia ratio orandi pro- lixē, & continuē: ad admonendum desolatio- nem nostrā prolōgatione vitæ futuræ. Est & alia, vt expectemus in oratione angelorū ad- uentū, per quorū officium petitiones nostræ (vt ait Apostolus) innotescant apud Deum. Vnde in eadem epistola ad Probā, bene infra. A V G V S T I. Illud, quod idē apostolus dicit, petitiones vestræ innotescant apud Deum, non sic accipiendum est, tanquā Deo inno- tescant, qui eas etiam antequā essent, vtique nouerat, sed vt nobis innotescāt apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactā- tiam: aut fortē innotescant etiam angelis, qui sunt apud Deum, vt eas quodāmodo offerant Deo, & de his cōsulant, & quod eo iubente in- plendum esse cognouerint, hoc nobis vel eui- denter, vel latenter apponent. Dixit enim an- gelus Tobie. Cum orares, ego obtuli orationē tuam in cōspectu claritatis Dei. Quæ cum ita sint, etiā diu orare cum vacat, .i. cum alia bo- narū necessariarum actionum non impediun- tur officia: quanuis & in eis, vt dixi, est deside- rio semper orandū non est improbū, nec in- utile. Hæc ille. A V T H O R. Attende quid con- cludit. Quæ cum ita sint, etiā diu orare non est improbum, nec inutile. Quæ sunt illa? angeli-

ca presentatio, & ad nos reportatio cōmodo- rum. Statim enim visa Deum delectat, & com- modum oranti reportat, vnde thimiamati cō- paratur. Super Matthæum in imperfecto homi- ni. 13. C H R Y S O S T O M. Vis ꝑ scire quā- pretiosa sit oratio? Nulla iustitia thimiamati assimilatur, nisi oratio sola. Sicut in Apocaly- psi, idest reuelatione Ioannis ostenditur, quo- modo angelus ante conspectum altaris pro- cessit, habens in manu thuribulū incensi odo- ramētorum: & dictum est ei, Istæ sunt oratio- nes sanctorum. Sicut enim thimiamata bene cō- fectum delectat odorantem: sic iusta oratio suaui est ante Deum. Vis autem scire digni- tatem eius? Mox vt de ore orantis processit, angeli manibus suis eā suscipiunt, & ante Deū offerunt, sicut angelus ait ad Tobīā. Ego sum, qui orōnē tuā obtuli ante Deū. Vis scire vir- tutem eius? Oratio trium puerorum fecit, vt ignis ardens non adureret eos, sed delectaret. Hæc ille.

¶ Ad argumentum Witcleff de prolixitate orationis propter multiloquiū. Cap. XV S V M M A.

- 1 Orationem arguit Witcleff propter multiloquiū.
- 2 Orare diutius, quod non sit orare in multiloquio. Et quomodo Christus in orando pernoctauerit, & prolixius orauerit.
- 3 Deus quod diligit in oratione ualidē instantes, & importunē auidos petitores.
- 4 Orationē continuā & diurnā esse homini utilem ad assequendum quod optat, docet Chrysostronus.

Onfirmat ꝑ tñ Witcleff sentē- tiam suam contra orationes prolixas ex verbo Saluato- ris cōtra multiloquiū Ethni- corum Matthæi. 6. quando in- quit, dicit. Orātes nolite mul- tū loqui, sicut Ethnici faciūt: putāt enim, q̄ in multiloquio suo exaudiantur. & post multa. Hæc ratio, quare Deus nō vult nos esse in ora- tione vocali nimis prolixos. Hæc Witcleff. c. 1. de oratione. A V T H. Accedat statim de loco prædictæ epistolæ ad Probā A V G V S. Neq; ꝑ enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in mul- tiloquio, si diutius oretur. Aliud enim est ser- mo multus, aliud diurnus affectus. Nam de ipso Domino dictum est, quod pernoctau- rit in orando, & quod prolixius orauerit. Vbi quid aliud quā nobis præbebat exemplū in tēpore precator opportunus, cū patre exau- ditor æternus? Sequitur. Nam multū loqui in orando,

orādo, est rem necessariā superfluis agere ver- bis. Multum aut precari, est eum, quem preca- mur, diuturna, & pia excitatione pulsare. Hæc ille. A V T H. Attende iā quā auidē Witcleff noster, si videat furē, currit cū eo. Fuerūt tem- pore Augustini peruersores illius loci Euāge- lii de multiloquio idicentes, diurnam oratio- nem ex eo esse culpātam, contra quos Augu- stinus. Neque, inquit, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio si diutius oretur: hoc hætenus & Witcleff putauit, quia hæc ratio eius est ad hoc: quare Deus non vult nos esse in vocali oratione prolixos. Fallax (inquit Augustinus) ratio: quia aliud est sermo mul- tus, aliud diurnus affectus. Nec enim dixit Christus, Orantes nolite diu, aut prolixē lo- qui: sed nolite multum loqui, idest, rem ne- cessariam superfluis agere verbis: ideo opinor q̄ non nimis prolixa est oratio, si in diurna oratione prolixa feruetur affectio. Ipse enim Christus prolixius deprecabatur: ipse decretū statuit, q̄ oportet semper orare, & non deficere. Vnde libr. 5. super Lucā cap. 6. A M B R O. Species tibi datur, forma præscribitur, quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in ora- tione pernoctat? Quid te facere cōuenit, cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Christus missurus apostolos orauit? Hæc ille. A V T H O R. Si ergo formam Christus nobis, quam æmulemur, præscripsit, quando in ora- tione pernoctauit, & orauit, prolixius: quis pro- lixitate in oratione condemnet, si non debi- litetur intentio? Fabulatur Witcleff ad ista li- bro de oratione capit. 2. Lucā. 6. Legimus de Christo, quem Christiani singuli debēt sequi, q̄ exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratiōe Dei: & multæ sunt autoritates hu- iusmodi mouentes hominem ad orandū. Sed caueat hic fidelis argutias *gulosorum, & in- tendat prudēti operi, non deceptus per istam argutiam. Oratio horalis multum prodest ius- to & populo pro quo orat: ergo oratio in du- plo diurnior plus prodesset. Hæc Witcleff. A V T H O R. Concordet principium suo fini, si fieri potest. Quid enim concluderet quis ex pernoctatione Christi, quæ singuli Christiani debēt perimitari, nisi q̄ oratio diurnior vbi nō ægrefcit affectus, nec res impedit valētior, sicut in Christo: est duplo vtior, quā subdu- pla, nec pernoctans. Hoc argumentum si gu- losi formauerint, saltem acidiosi Witcleuistæ non soluant. In tantum, vt ideo Christus fide- les admonuerit vt non solum ad duplum, & triplum, sed incessanter, & omni tempore ora-

*Legā glos- satorū, nisi author ali- ter.

rent, Lucā. 21. Vigilate itaq; omni tempore orātes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt: & stare ante filium hominis. In quem locum libr. 6. super Lucam. capit. 3. B E D A. Qui ante filium hominis stare, eiq̄ iuxta Apocal. Ioannis die noctūq; in templo eius seruire desiderat: ne ab eius aspectibus in ignem æternum maledictus abiciatur, debet non solum ab illecebris secularibus castigari, sed & orare, & vigilare: & hoc non certis quibusdam diebus, sed omni tempore facere de- bet. Iuxta quod Psalm. ait: Benedicam domi- num in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Hæc ille. A V T H O R. Ecce q̄ nō certis diebus, vel horis secundum proportionem du- plam, vel triplam: sed omni tempore præcipi- mur orare: ergo si bonum est orare per horā, melius est orare per duas, quia orandū est per omnes, iuxta Christi præceptum. Reddidit au- tem rationem huius Chrysostr. quia Deus ꝑ di- ligit in oratione validē instantes, & importu- ne auidos petitores: sicut declarat in tribus hi- storijis de petente tam improbē panes de no- cte, de muliere exigente opem ab iniquo iudi- ce, & de muliere Chananaea, quæ clamore diu- tino salutem filia impetrauit à Christo. super Matthæū opere perfecto. Homil. 22. C H R Y- S O S T O M V S. Siquidem Deus vehementer *in instantē. viderit eum, qui expetit ea, quæ non accepit à nobis, soluit. Si autem pigritan- ter, & ipse retardat: non quia non vult dare, sed quia libenter à nobis non expeditur. Pro- pter hoc tibi & exemplum dedit illius amici, qui accedebat, & panē petebat: & iudicis, qui Deum non timebat, neq; homines verecun- dabatur, & non stetit vtique ad hæc exempla, sed & in ipsis operibus id ostendit, cum Phœ- nicen illam mulierem magno munere implēs emisit. Per hoc enim, q̄ etiā quæ decencia non sunt, expetentibus vehementer dat, ostendit. Sequitur. Non ergo acceperunt aliquid illi. s. Iudæi: sed quæ eorum sunt, perdiderunt. Et hi- quidem quia non petierunt, neq; propria ac- ceperunt: illa autem quia vehementer instat, & quæ aliena erant potuit defendere, & quæ filiorum erant, accipere. Canis si fueris infi- stens, præponeris filio pigritanti. Quantacūq; enim nō expleuit amicitia, tanta expleuit af- fectio. Hæc ille. A V T H O R. Affectionem dicit, & instantiam, & irremissam sine fatiga- tione, & interpellationē diutinam. Vnde sub- dit ibi C H R Y S O S T O M V S. Et si molestus, & si irato accesseris: vel solum ora, & reuertēs omnia accipies, & iram, & condemnationem confestim extingues. Sed ecce ora, ait, & nihil fit am-

Tobie. 12.

fit amplius. Non enim secundum illos oras, Phœnicen dico, & amicum importunè accedentem: & viduam, quæ cōtinuè molesta erat iudici: & filiū, qui paterna consumpsit: si enim ita orares, cito poteris. Sequitur. Accedamus igitur ad eum, & dicamus, vtiq; domine, etenim canes de micis comedūt: accedamus opportunè, & importunè. accedere importunum enim, est non continuè accedere: concupiscētē enim dare semper opportunum est petere. Sicut enim respirare nunquā importunum, ita neq; querere: sed non querere est importunum. Etenim quemadmodum respiratione hac indigemus, ita & auxilio quod est ab ipso. Hæc ille. AVTHOR. Quid ꝑ docet hic Chrysostrōmus, nisi continuam, & diuturnam orationē esse vtilem homini ad assequendum quod optat? Quia rarò concedit Deus nisi diu orantibus salutem. Solus in oratione fructus est, orationem non soluere, quousque receperis: quia sicut oportet continuè respirare propter vitam, ita semper orare Deum propter beneficium. Ibidem Homil. 23. CHRYSOSTO. Quo itaq; oportet petere vehementer, & quæ oportet petere. Sequitur. Et quæ tu excogitaris, ne desistas donec receperis, donec inueneris: ne recesseris, ne dissoluaris, donec aperiatur ianua. Si enim cum hac adueneris mente, & dixeris, si non accepero non recedam, accipies omnino, si talia petieris, quæ & petenti dare decet, & tibi petenti conferunt. Hæc ille. AVTHOR. Hoc respicit Witcleff. Si enim ad orandum Deum pro beneficiis eius solitus esset, & veniret cum hac mente, si non accepero non recedam, sciret procul dubiò, qd si orando per horam modicum aliquid sibi cōferret, vtilius esset orare per duas, vt plena sequeretur vtilitas.

De orationibus, & canticis altis. Tit. II.

De orationibus altis, & canticis in Ecclesia, quòd fiunt Catholicè.

CAP. XVI.

SVMMA.

- 1 Orationes altas, & cantus Ecclesiæ, & officia diuturna, horasq; canonicas, & studia modulationum in choro increpat Witcleff.
- 2 Orationis clamose vitia describuntur.

- 3 Anna oratrix, de qua in libro Regum, quare debuit orare secreta. Et sacerdotes templi quare sonanter orant.
- 4 Orandi disciplina pro plebe ex Cypriano deducitur, ubi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus: Et quomodo alia est regula clericorū, ubi laus Dei sonora requiritur.
- 5 Author inuebitur contra Witcleff proteruum, comparantem catholicos oratores sacerdotibus Baal, si contingat propter plebem orare clamose.
- 6 Witcleuisti hæretici quomodo clament in multiloquijs Ethnicorum.
- 7 Anna prophetissa, quæ prolixè orabat, quomodo Euāgelica laude sublimatur, & præco nouæ natiuitatis dominicæ ob id efficitur.
- 8 Cornelius Centurio ob prolixam orationem Apostolorum principis aduentum consequitur.
- 9 Saulus oratione triduana iam facta, Ananie commendatur de celo.
- 10 Witcleff, qui blasphemat deuotos excitare Deū qui non dormitat, neq; dormit, confutatur.
- 11 Christus omnium præsciis, qd clamorem importunū oratoris expetat, contra Witcleff.

SIC ꝑ postquam dehortatus est Witcleff fidelissimos Christianos ab assidue orādo Deū increpatioes parat cōtra orationes altas, & demū labitur in errorem contra cantus ecclesiæ, & officia diuturna, horasq; canonicas, & studia modulationum in choro: capit. 2. de oratione. In ista, inquit, fide errāt plurimi, ac si cum sacerdotibus Baal audirent. 3. Regū. 18. verbum Helix talibus stolidis eis dictum. Clamate voce maiore. Deus enim vester forsitan cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere: aut certè dormit, vt excitet. Et ex hoc considerent fideles, qd orationes multæ, & prolixæ, & cantationes cum variis ritibus in ecclesia ordinātur, & tamen non est fides, qd earum quantitas, vel qualitas placeat Deo. Hæc Witcleff. AVTHOR. Videtur ecce qd simus de societate Catholica sancti Pauli. Pariter enim blasphemamur, & obsecramus. 1. Corinth. 4. Sed quid respondebimus blasphemo? Errores plurium in hac parte damnat mater ecclesia, nec tamen orationes omnes clamosas & altas cum vocibus pseudoprophetarū enumerat. Sunt enim quædam orationes priuatæ secundum arbitrium personarum: sunt & communes per vniuersum coetū ecclesiæ. Primæ sub tecto alti silentij sunt fundendæ propter orationes, quas Homilia. 13. imperfecti distinguit CHRYSOSTOMVS dicens: Possumus intelligere

telligere & ostium domus os corporis, vt non clamosa voce oremus Deum, sed desiderio tacito. Nam ꝑ ex clamosa oratione multa mala nascuntur, maximè hæc tria. Primum, quia clamosa voce orans, non credit Deum vbiq; esse & secreta audire: & ideo Deum honorat, qui absconse orat, quia credit Deum audire absconsa, sicut & audit. Nam non clamosa voce est Deus pulsandus, sed corde, & sancta conscientia placandus: quia solius vocis non est auditor, sed & cordis. Secundum malum est, quia mysteria tuarum secretarum petitionum, quæ forte nō oportebat alterum scire præter te, & Deum, in auribus bonorum & malorum audienda committis. Et non solum à Deo, quia indisciplinatè orasti, non audiris, sed etiam ab hominibus, quibus tua absconsa manifestasti, derideris. Tertium malum est, quòd clamose orans, alterum iuxta te orare non permittis, tuis enim vocibus illius sensum ad tuos sermones rapis: ideo non solum non audiris, quia malè oras, sed adhuc peccatum colligis, dum alios orare non permittis. Sic ergo ora sicut audisti in libro Regum, Annam orantem, quæ ecclesiæ figuram portabat, de qua dictum est: labia eius mouebantur, vox autem eius non audiebatur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ꝑ Anna bene ad exemplum inducta est, quæ etiam priuata erat oratrix occultam agens causam: ideo debuit orare secreta. Sacerdotes verò tēpli publicam agentes causam, sonanter orant. Sicut in ecclesia submisè docebat orare plebē in libro de Dominica oratione. CYPRIANVS. Sit autem orantibus sermo & prædicatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contrā, congruit verecundo modestis precibus. Deniq; magisterio suo dominus secreto nos orare præcipit in abditis, & femotis locis, in cubiculis ipsis, quod maximè congruit fidei, vt sciamus Deū vbiq; esse præsentem. Hæc ille. AVTHOR. Cui mandauit Cyprianus hunc morem orandi priuatū, patet in principio, cum dicit. Qui inter cætera sua monita salutaria, & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit. Hæc ille. AVTHOR. Et post priorem processum subdit, quòd silenter orant in ecclesia, & subiicit item exemplum de Anna CYPRIANVS. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecūdiæ memores esse debemus,

non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec commendandam petitionem modesto Deo, cum vultuosa loquacitate iacere, quia Deus nō vocis, sed cordis auditor est: nec ammonendus est clamoribus, qui cogitationes videt. Sequitur. Quod Anna in primo libro Regum ecclesiæ typum portans custodit, & seruat, quæ Deum non clamosa petitione, sed tacitè, & modestè, inter ipsas pectoris latebras præcabatur. Loquebatur occulta prece, sed manifesta fide. Loquebatur non voce, sed corde, quia sic dominum sciebat audire. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ꝑ disciplina orandi est pro plebē, vbi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus. Alia tamen est regula clericorum, vel plebium, vbi laus Dei sonora requiritur. Sic in ecclesia itē Paulus instituit, vt prophetantes, aut interpretes publicè ad cunctorum intelligentiam clamosa voce sonarent. Cæteri tacitis verbis orarēt. primæ Corinth. 14. Si non fuerit interpres, taceat in ecclesia: sibi autem loquatur, & Deo. Vbi in expositione AMBR O. Sibi loquatur & Deo, hoc est, intra se tacitè oret. Quid loquat Deo, qui muta omnia audit? In ecclesia enim ille debet loqui, qui omnibus proficit. Hæc ille. AVTHOR. Videte ꝑ iam proteruum Witcleff. Ex fundamento cœpit comparare catholicos oratores sacerdotibus Baal, si contingat eos propter plebem orare clamose. Et ex hoc considerent fideles, inquit, quòd orationes, & cantationes, & cætera, non placent Deo. Ex quo considerēt hoc? Ex hoc, quòd Helias ad Baaliticos sacerdotes: clamate, ait, voce maiore: quia si non sint oratores clamosi, nisi statim comparabiles Baalitis? Et quid dicis ad cantores Domini cantantes tunc etiam, & vociferantes, & ludentes in organis, & tympanis, & omni genere instrumentorum musici instrumenti secundum ritum Templi? Quid item ad pueros clamantes Osanna, in saluatoris obsequium? Aut quomodo Saluatorem nostrum non audis orare clamose, cum dixit in cruce: Deus meus vt quid me dereliquisti? Et iterum cum dixisset, Consummatum est: & clamans voce magna, emisit spiritum. Et in suscitatione Lazari dicens, Gratias tibi pater, quia semper me audis, clamauit voce magna, Lazare, veni foras. Vnde & Apostolus ad Hebræos. 5. Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq; ad illum, qui posset eum saluum à morte facere, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Dic item, qd Christus errauit in fide, si audes, ideo quòd Helias perfidis ait, clamate voce maiore. Non ita, sed si

sed si vis moderno tempore prophetas Baal, & sacerdotes eius audire, quibus dicat Helias, clamate voce maiore: te ipsum, & tuos intellige, qui hucusque prophetatis in Baal, peruerentes populum à fide Christi. Sic enim lib. 4. Commentarij Hieremiæ, textu Prophetabāt in Baal, & decipiebant in Baal. HIERONYMVS. Ego prophetas Samariæ iuxta mysticos intellectus propriè hæreticos dici puto, & omnes, qui iactant falsi nominis scientiam. Quomodo enim prophetæ Samariæ quicquid loquebantur, prophetabant in Baal idolo, scilicet, dæmonibus consecratos: sic hæretici quicquid loquuntur in ecclesia, siue extra ecclesiam, loquuntur ut supplantent populum Israël, si quid prius cernebat, Deum loquuntur in dæmonibus. Vnde & signanter ait, Et in prophetis Samariæ vidi stultitiam. Hæc ille. AVTHOR. Ecce vos hæreticos, dicit Hieronymus sacerdotes Baal, & prophetas Samariæ, qui olim altè clamantes, auditi estis nequaquam: ideo & nunc orare despicitis, scientes vocem vestram inexaudibilem Deo ab origine, & canticum vestrum in auribus eius ad modum grunnientium pecudum. Sicut in Commentario Amos lib. 2. textu, Afer à me tumultum carminum. HIERONYMVS. Iudæorum, inquit, oratio, & psalmi, quos in synagogis canunt, & hæreticorum composita laudatio, tumultus est Domino: & ut ita dicam, grunnitus suis, & clamor asinorum, quorum magnis carminibus Israël opera comparantur. Hæc ille. AVTHOR. Vos igitur hæretici Witcleuistæ cum grunnitibus vestris clamatis in multiloquijs Ethnicorum, quod prohibuit Christus, quia sacerdotes idolorum estis, qui corde vestro confingitis, & longis sermonibus adoratis, sicut in supra dicta Homilia. 13. CHRYSOSTOMVS. Orant supple Ethnicis, reges mortuos, Iouem, Mercurium, & cæteros, quorum crimina sunt manifestiora, quàm nomina, qui nec, si viuerent, saltem adiuuare possent: orant idola insensata, quæ nec audire possunt, nec responsa dare. Iuste ergo dum clamant, non est qui exaudiat. Præterea cum sacerdotes Baal ad Deos suos clamarent propter sacrificia comburenda, deridens Helias ait, Clamate fortiter, forsitan dormiunt dii vestri: sic & modo Deum quasi dormientem accusat, qui orationem suam longo sermone prosequitur. AVTHOR. Nō dicit, longo deuotionis affectu, ne Christum accusaret, qui prolixius exorabat: sed vbi orantis affectus est aridus, & solo sermone prolongatur oratio, ibi etiam totam orandi moram intus totus vacuus sermo hypocritarum

conficit, & Baaliticis prophetis aptus, à multiloquio Ethnicorū nō distat. Ipsi enim Gentiles sic orare cœperunt, ut verborum sensu placerent, non fructu. Sicut item in expositione super Matthæum eundem locum describit RABANVS. Sicut hypocritarū est præbere se spectandos in oratione, quorum fructus est placere hominibus: ita Ethnicorum, id est, gentilium in multiloquio suo se putare exaudiri. Et reuera omne multiloquium à gentibus venit, qui exerceda lingue potius, quàm mundando animo dant operam: & hoc nugatorij studij, vel rogatorij genus etiam ad prece Deum flectendum transferre conantur: arbitantes sicut hominem iudicem, ita verbis Deum abduci in sententiam. Nolite itaque similes esse illis, dicit vnus, & verus magister. Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc fonte verbi percipere possumus, qua causa Christus cōtra has orationum nugas duxerit Ethnicos in exemplum, quia ab eis multiloquium venit, & quadam arte loquendi credebant fallere, vel flectere infallibilem iudicem: prout homines flexissent ad sententiam. Quo contrā Christianorū spes est animi pietate placabilem iudicem redere: & quousque hoc senserint, verbis, & gemitibus iam intercisit, iam extensis petere Saluatorē. Et si taliter orans, & instans quasi dormiat Deus suus, clamare derisorio videatur hæretico, non sic tamen orthodoxo catholico, qui ꝑ Evangelica laude sublimatam videt Annam prophetissam filiam Phanuelis, quia nō discedebat de templo ieiunij, & obsecrationibus seruens nocte ac die. Ob quam rem nouæ natiuitatis Dominicæ præco esse commemorat. Luca. 2. Et ꝑ Cornelius Centurio Apostolorum principis aduentum consequitur, ipso dicente, quia à nudi usque quarta die vsque ad eam horam orās erat hora nona in domo sua, Actuum. 10. AVTHOR. Et ꝑ Saulus oratione tridua iam facta, Ananice commendatur de cælo. Si tibi orationes huiusmodi non videntur esse prolixæ, quid te offensum facit de uotorum ecclesiasticorum multo correptior deprecatio moderata? An ꝑ ipsius malignationis occasio te compulit ad exemplum, quia ibi audisti eos Deos dormientes excitare clamoribus, ideo Deum, qui non dormitat, neque dormit, blasphemias excitare deuotos? Noli ista attendere, sed veram fidem scripturarum attende: & verè dormientem Deum in nauis veris verbis orantes excitabant Apostoli, & dormienti cum pueris in cubili se comparat, vbi tædio deprecantis excitandum se docuit, prout hūc locum super illū versum Psal. 102.

Qui sanat

Qui sanat in bonis desiderium tuum, edisserit AVGVSTINVS. Mendicus ante ianuam elus ito, non dormit quem inuoco: det mihi tres panes. Sequitur. Non recordamini quendam inopem venisse ad domum amici sui, & petisse tres panes: & ille, inquit, dormiens respondet ei, & dicebat, iam requiesco, & pueri mei mecum intus dormiunt: ipse perseverans petendo, extorsit tædio, quæ non posset merito: Deus autem dare vult, sed non nisi petenti, ne det non cupienti. Nam tædio tuo vult excitari. Non enim cum oras, tanquam dormienti molestus es: ait enim, Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël. Semel Christus dormiuit, ut illi de costa lateris coniunx fieret: dormiuit in cruce manifestum est: mortuus est enim ut diceret, Ego dormiui, & somnum cepi: sed nunquid qui dormit non adiciet ut resurgat? Propterea sequitur, Et exurrexi, quia Dominus suscepit me. Quid verò iam Apostolus? Christus, inquit, resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Ipse ergo non dormit: vide ne fides tua dormiat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce dormiens non dormiuit. Dormiuit intus cum pueris: dormiuit in nauis cum discipulis: sed dormiuit ut tuis precibus excitetur, ut tuo tædio conuictus exurgat: non autem quin dare vult, sed non nisi petenti, & instanter petenti, instantia illa, quæ sufficit excitare dormientem. Ipse tamen non dormit, sed tibi videtur si non statim ad votum respōdeat, dormiuisse. Tu ipse si non dormias, vide ne dormiat fides tua. Et qualiter occurret fidelibus petentibus argumentum de efficacia orationis clamorose? Id exponet nobis Euangelium Luca, de cæco mendico sedenti iuxta viam: qui audiens præterisse Christum, clamauit, dicens, Iesu fili David miserere mei: & cum increparetur vsque taceret, iterum atque iterum clamare non destitit, quousque diceret ei Iesus, Fides tua saluum te fecit. Quid in hoc loco perspiciamus, nisi quod ꝑ omnium præcius Christus, clamorem importunum oratoris expetiit: ut animositatem fidei eius probaret, quem sanaret. Vnde super illum locum libr. 5. super Lucam BEDA. Quem turbæ increpant ut taceat, magis ac magis clamat: quia quanto grauiori tumultu cogitationum carnalium præmimur, tanto orationi insistere debemus ardentius. Sequitur. Cum verò orationi vehementer insistimus, stat Iesus, & lucē restituit: quia dum Deus in corde figitur, lux amissa reparatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod affiduitas clamoris de fideli corde, cæco lucem

reduxit, Vnde tantò vehementius orationi debemus insistere, quanto longius differt donare. Et nunquid iste cæcus comparandus est sacerdotibus Baal clamantibus ad Deos furdos, & desides: quia vehementer insistit apud Deū attentum tantis clamoribus? O si clamorem item cordis eius audisses, cuius strepitus pluries & acrius Christi auribus resonabāt, quàm omnia eius verba clamosa: de quo Psalmista, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine. Vbi in expositione CASSIODORVS. Fidelium, atque deuotæ mentis clamor, affectus est, qui non tantum sermone promitur, sed magna cordis intentione profertur: clamabat enim populus Iudæorum murmurās, & nō exaudiebatur à domino. Tacebat Moyses, & Dominus ei dicebat: Quid clamas ad me? Scilicet quoniam illas cogitationes exaudit altissimus, quæ pia intentione deuoluuntur. Additum est, in toto corde meo, ne putares aliud cogitandum quando clamatur ad Dominum. In sola enim religiosa cogitatione totus debet spiritus occupari: ne mens diuisa, effectum nequæ impetrare, quæ postulat. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit, non aliud cogitandum quando clamatur ad Deum: scilicet, ore. Clamor enim internus, quasi anima est clamoris vocalis: atque ideo est clamor cordis, non oris, continuo adhibendus. Vnde in eodem versu Psalm. 118. AVGVSTINVS. Clamor ad Dominum, qui fit ab oratoribus, si sonitu vocis corporalis fiat, non intento in Deum corde, quis dubitet inaniter fieri? si autem corde, etiam silente corporis voce, alium quemlibet hominē potest latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis id opus est, siue cum silentio: ad Dominum cum oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis magna cogitationis intentio. Quæ cum est in oratione, magnum exprimit desiderantis, & petentis affectum, ut non desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur. Tales orationes rare sunt multis, crebræ autem perraris: omnes verò vtrum cuiquam tales nescio. Hæc ille. AVTHOR. Approbat igitur Augustinus clamorem oratoris etiam voce carnis, quando id opus est, inquit, si intento corde fiat in Deū.

Altus erit clamor tuus, si erit alta deuotio. In cuius contrariū suggillat nos

Witcleff de alto clamore prophetarum Samariæ, ut clamores, & cantus deuotos appellat ecclesiæ.

¶ Quòd Cātus Ecclesiastici sunt
instituti à Christo ordinante
Apostolos concinere. Et
primò de hæresibus
contra Can-
tica.

CAP. XVII.

S V M M A.

- 1 Cantus ecclesiastici quòd instituti sint à Christo ordinante Apostolos concinere, cōtra Witcleff.
- 2 Hereticam attentationem cōtra sacros cantus, unde acceperit Witcleff.
- 3 Hæreses contra cantica describuntur, & earum authores.
- 4 Publicæ foeminae factum contra Iuliani Cæsaris apositatæ impietatem.
- 5 Heretici, & aduersarij cantuum laudum Christi narrantur.
- 6 Hymnus quid sit propriè.
- 7 Christus an docuerit quandoq; discipulos concinere, & simul consonanter orare.
- 8 Witcleff, qui conatur propellere cantus ab ecclesia, Augustini autoritate redarguitur.
- 9 Paulus & Silas quòd media nocte in carcere hymnu Deo canebāt. Et de duobus beneficijs Dei, quæ cantibus Apostolorum euenerunt.
- 10 Ecclesia quomodo plerunq; mari comparatur secundum Ambrosium, & bene.

CONSIDERANT, inquit, fideles, q̄ multæ oratiões prolixæ, & cātationes cum variis ritibus in ecclesia ordinantur, & non est fides, q̄ earum quantitas, vel qualitas placet Deo: imò prolixitas orandi, & cantus alti, qui vni competunt, ab altero dissonant: & hinc conuentus plurimi congregantur contrarij domini voluntati. Et ista creditur esse causa quare Dominus elegit Iudā Scarioth cum alijs apostolis vñdecim, & non ordinauit eos concinere, sed ad ædificationem ecclesiæ operari. Hęc Witcleff cap. 2. de oratione. Et in libro suo de oratione cap. 3. Glossator eius peruerse multa dicta sanctorum ad hanc partē exaggerat indiscussè. AVTHOR. Videtis ¶ qualiter causas immiscet prolixæ orationis & cantus ecclesiæ, & occasionem loquendi contra cantus ecclesiæ, ab oratione sumit prolixa: nec cer-

nit, vel negligendum ducit, quòd vtrunq; Saluator noster Christus in vna nocte traditionis sui exercuit, tam dicente palàm euangelista de cantico Christi post coenā, quàm quòd statim in Oliueto orauit prolixius. Vtrunque ergo Saluatoris nostri confirmemus exēplo, quòd procax hæreticus non veretur arguere. Cantationes, inquit, cum variis ritibus in ecclesia ordinantur: & tamē non est fides, quòd earū quantitas, vel qualitas placet Deo. Quòd si retundamus hanc eius ratiunculam, q̄ in re publica humani generis innumerè hominum turbæ ordinantur in orbe, quorum non est fides, q̄ quantitas vel qualitas placet Deo: quid igitur, nunquid ideo malè eas Deus condidit, & tollendæ erunt de terra? Imò tam hominū sectæ suæ, quàm verborū, & rituum fides est, q̄ nec quantitas, nec qualitas placet Deo, aut ad minus non est fides, q̄ placeat. Tollat ergo prius qualitatem, & quantitatem perfidæ suæ gentis, aut ritus, vt orationē suam probet habere sequelam. Attentationem ¶ autem istam hæreticam contra sacros cantus, ab Hilario quodam accepit, cōtra cuius errorem scripsit libellū AVGVSTINVS. prout ipse in 2. lib. Retractionum, cap. 9. sic tradit. Inter hæc Hilarius quidam vir laicus catholicus, nescio vn de aduersus Dei ministros, vt fieri assolet, irritatus, morem, qui tunc apud Carthaginē esse cœperat, vt hymni ad altare dicerētur, de psal morum libro, siuè ante oblationem, siue cum distribueretur populo quod fuisset oblatum, maledica reprehensione vbicunq; poterat, lacerabat, asserens fieri non oportere. Huic respondi iubētibus fratribus. Hęc ille. AVTH. Nescio an Hilarius iste fuerit de Arianis, quorum inuidia fuit communis tempore persecutionis, cantibus sacris detrahere, quia his laudibus pars eorum non poterat respondere. Vñ de lib. 8. Epistola cōtra Auxentium de tradenda Basilica. AMBROS. Audis nempe legi, quòd ¶ cum Christus super pullum asinæ sederet, clamabant pueri, & moleste ferebāt Iudei: deniq; interpellauerunt Iudei Dominum Iesum vt faceret eos tacere: responditq; , si hi tacuerint, lapides clamabunt. Sequitur. Semper ergo Christi laudes verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt hæretici, quòd eis mors paratur: & verè mortem habēt in laudibus Christi: quomodo em̄ eius laudes fere possent, cuius infirmitatem prædicant? Itaq; & hodie cum laudatur Christus, Arianorum vehementia verberatur. Geraceni præsentiam Christi ferre non poterāt, isti peiores Geracenis, nec laudatores Christi sustinere

sustinere possunt. Vidēt Christi gloriam pueros concinentes: quia scriptum est, Ex ore infantiū, & lactentiū perfecisti laudē propter inimicos suos. Irrident istam atatulam plenam fidei, cum dicūt, Ecce quid clamant? Sed respondit eis Christus, si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc est, fortiores clamabunt, & iuuenes clamabunt, & maturiores. Clamabunt isti laudes ad illum iam solidati lapidē, de quo scriptum est, Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Hęc ille. AVTHOR. Numerus hostium laudum Christi, Iudei, Pharisei, Geraceni, Ariani, & vos Witcleuistæ interpellatis contra pueros Christianos, qui concinunt Christo laudes. Clamant, inquit Euangelista, sed hunc exponens Ambrosius. Vident, inquit, pueros gloriam Christi concinētes, & hoc altis valde vocibus Osanna in excelsis. Nimirum clamor erat non intelligētis ætatis, sed vbi instructor est Spiritus sanctus, clamor sit concertus. Sicut diuinatio Balaam conuertitur in prophetiam, quia & à Deo motus, & in Dei laudem est eius sermo conuersus. Concinebant ergo pueri, quos hæretici Hilariani, Ariani, Geraceni, Pharisei, ferre non possunt: sed cum Christus eorum concentu laudatur, eorum vehementia verberatur. Quæramus si forsan plures fuerunt aduersarij laudum Christi. Manichæi puto ex eis erant. Nam. 9. confessionum post principium AVGVST. Quas tibi voces dabam in Psalms illis. 1. Dauid, & quomodo in te inflābar ex eis, & accendebar eos recitare si possem toto orbe terrarū aduersus tyrum generis humani: & tamen toto orbe terrarum cantatur, et non est qui se abscondat à calore eius. Quàm vehementi, & acri dolore indignabar Manichæis, & miserabar eos rursus, quòd illa sacramēta, illa medicamenta nescirēt, & insanirent aduersus antidotum, quo sani esse potuissent. Vellē vt alicubi iuxta essent, tūc ignorante me vtrum audirent, & me nesciēte quòd ibi essent, intuerentur meam faciem, & audirent meas voces. Quando legi quartum psalmum in eo tūc otio quid de me fecerit ille Psalm. Cum inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi. AVTHOR. Auxerunt ergo numerum hostium canticorum ecclesiæ Manichæi, qui insaniebant aduersus antidotum psal morum, quos Augustinus psallebat vocaliter, & tota tunc cantabat per orbem ecclesia, quo item sani esse potuissent, si concorditer decantassent. Accedat item ad clerum Cæsareū suus Iulian⁹ Cæsar apositata, roboret si poterit par-

tem sui Witcleff, de cuius hac impietate inter alias scribit lib. 6. historiæ triperitæ. cap. 26. CASSIODORVS. Adiciā etiam super hæc miracula foemina, quæ zelo diuino huius cōtempfit impietatem. Publica quædam fuit illo tempore nominatissima, & pretiosis virtutibus exornata. Hęc cum nuptiale iugum ad tempus suscepisset, fructū dignissimum obtulit creatori. Sequitur. Hęc habens apud se chorū conuersatione digna virginitem seruantium, cum eis semper laudabat factorem, saluatoremq; Deum. Transeunte verò imperatore, clarius in commune psallebant: cōtempibilem, & deridendum iudicātes erroneum: illaq; maximè cantica resonantes, quæ idolorū præoptare vidētur debilitatem: dicebantq; cū Dauid, Simulacra gentiū argētum & aurū: opera manuum hominum. Et iterum, Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Hęc audiens Iulianus, & ira vehementer accensus, eas cum transfret, tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorū maiori ordine compleuerunt: rursusq; illo transeunte psallebant, Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Tunc ille squiens, Magistram chori, quam iussit adduci, cum videret senectute maceratam, nec corporis canitiem miseratus est, nec animi studuit honorare virtutem, sed quibusdā spatiorum iussit vt eam alapis cæderent. Quæ veluti summū donum illas contumelias excipiens, domum reuerfa est, Deumq; consuetè melodijs spiritualibus deuocabat: sicuti conscriptor illius cātici malignum spiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos demones sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat. Hęc ille. AVTHOR. Iam ¶ colligas aduersarios cantuū laudū Christi Phariseos, Geracenos, Arianos, Hilarianos, Manichæos, Iulianos Witcleff, vt non sine turba multā sequente cum fustibus, & gladijs, Christi proditor antecedas. Si quis autem præstoletur habere fundamentum eius hæresis, iam Witcleff suo decreto præfixit, ita inquit. Creditur esse causa quare Deus elegit Scarioth cū alijs sanctis. 1. & non ordinauit eos concinere, sed ad ædificationem ecclesiæ operari. Quàm fallax, & quàm mēdax sit hoc fundamentum à Christo, & apostolis, probat euāgelista Matthæus ca. 26. vbi describēs sanctam coenā, addidit: & hymno dicto exierunt in montem Oliueti. Et iterū Marci. 14. Hymno dicto exierunt in montem Oliuarū. At si nesciat Witcleff noster qd sit hymnus. lib. 6. Etymologiarum ca. 34. dicit

6 ISIDORVS. Hymnus ¶ est canticū laudandū.

tium propriè, aut hymni sunt concinètes laudem Dei: quòd si sit laus, & non est Dei, nò est hymnus: si sit & Dei, & laus, & non cantetur, non est hymnus. Hæc ille. AVTHOR. Et habet ab AVGVST. super psalmum. 72. in titulo ubi dicit, Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Hymni cantus concinentes laudem Dei: si sit laus, & nò est Dei, nò est hymnus. Oportet ergo ut sit hymnus, ut habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum. Hæc ille. AVTHOR. Et libro de officijs cap. 25. AMBRONIVS. Hymnus specialiter Deo dicitur: hoc tanquam excellentius ceteris decorum. Hæc ille. AVTHOR. Vnde & dominus Iesus sibi vocaliter cantasse legitur vna cum discipulis, tradens formam cantandi. Vbi in commentario HIERONYMVS. Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, hoc est quod in Psal. legimus. Edent pauperes, & faturabunt, & laudabunt dñm q̄ requirunt eum. Hæc ille. AVTH. Qualiter ergo dicit Wicleff, q̄ Saluator non ordinavit discipulos suos cōcinere, audiēs euāgelium affirmare, q̄ iā dixisset hymnū post cœnam: qui si nò cantetur in laudem Dei, nò est hymnus. Et quid potius Iesu Christo omnes erigeret in Dei laudem? Et quos potius, quàm Apostolos suos sibi charissimos, & orbis, sui loco, vicarios constitutos? An forsitan timet sibi, q̄ non consonarent cantātes. quia hoc est concinere. Vnde Psalm. 72. versu. Si dicebam narrabo sic. AVGVSTIN. Concinit enim, qui consonat: qui autem non consonat, non concinit. Hæc ille. AVTHOR. Sed reuertamur ad id, an ꝑ̄ Christum docuit eos quādoq; concinere, & simul consonanter canere. Numeremus à diebus carnis suæ Zachariam sancti Baptistæ parentem, qui post prolixum silentium, hymnum canere ordinavit. Et Dominus in ipsa hora natiuitatis suæ, angelos cum cantu ab ipso cæli vertice venire constituit. Pueros etiam ipse admonuit diuinam sibi laudem concrepuros Osanna. Ac cum inuidi Christi laudibus Pharisei in spiritu Wicleff, & errantis Hilarij, in pueriles voces irruerent, comprobans eos Christus, Et si isti tacuerint, inquit, lapides clamabunt. Ecce q̄ non semel, sed pluries, Christus Deus inspiratione sua diuina fenes, & iuuenes hortatur, ut vocalibus canticis laudent nomen domini. Sacratissimo choro apostolorum suorum tantum meritū putas detrahere, ordinans eis fixè ne concinerent? Audiat ꝑ̄ qui vult, qualiter magni huius mēdacij magistrum Wicleff in libello de laude spiritualium canticorum redarguit AVGVST. In euāgelio in quibz inuenies primum

Zachariam patrem magni Ioannis post longum illud silentium in hymni voce prophetasse. Nec Elizabeth diu sterilis edito de promissione filio, Deum de ipso, anima magnificare cessauit. Notādum etiam, q̄ in terris ideo laudem sonuit exercitus angelorum Gloria in excelsis Deo, & annuntiantes in templo, Osanna filio David clamauerunt. Nec Phariseis liuore obstrepentibus Dominus ora innocentium clausit, sed potius aperuit, eis dicens, Non legistis scriptum, Ex ore infantium & lactētium perfecisti laudem propter inimicos tuos? Et si isti tacuerint, clamabunt lapides. Ipse dominus in verbis doctor, & in sanctis consummator, ut hymnorum dictorum gratissimū ministeriū cōprobaret, cū discipulis, hymno dicto, exijt in montem Oliueti. Quis iam habito tali documento de psalmorum & hymnorum religione dubitauerit, quando ille, qui à cælestibus adoratur, & psallitur, ipse cum discipulis hymnum cantasse perhibetur? Et Ioannes in Apocalypsi refert se spiritu reuelante vidisse, & audisse vocem aquarū multarū & tonitruū multorum dicētū Halleluia. Hæc ille. AVTH. Notet quod dicit Augusti. q̄ q̄ à cælestibz adoratur, & psallitur, ipse cū discipulis hymnum cantasse perhibetur: ne dices euāgelium tacuisse cantum Christi, quia hymno dicto, inquit, in montem exiuit. Sed q̄ hymnus illic dicitur, nunc Augustinus expoluit, q̄ cantatur, nec solus, sed Christus cantauit cum discipulis. Quomodo ergo ausus est Wicleff asserere, q̄ nusquam potuit inuenire, quòd ordinasset Christus apostolos suos cōcinere, qui & alios exemplo & autoritate concinere statuerit: dicens libro primo de officijs, cap. 6. ISIDORVS. Itaq; & in hymnis & psalmis canēdis, non solum prophetarum, sed etiam ipsius domini & apostolorum habemus exemplū, & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piè animum, & inflammandum diuinę dilectionis affectum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd & Domini, & apostolorū habemus tam exemplū, quàm præcepta, pro hymnis, & psalmis canendis. Et super Mattheum opere perfecto homilia. 19. CHRYSOS. Etenim prophetis psallētibus, & apostolis hymnos canentibus, & Deo disponente, extraxeramus, & vitæ huius negotiorum introducimus tumultum. Hæc ille. AVTHOR. Apostoli igitur canunt hymnos, & propheta, & ad quid significat, ad mouendum. I. piè animum, & inflammandum diuinę dilectionis affectum. Quid possent apostoli amplius ad ædificationē operari, quàm piè mouere animos hominum,

hominum, & inflammare ad diuinę dilectionis affectum? Dicat mihi Wicleff operationem illam, quæ cantum talem saltem aliquoties in die non sustineat, & ad ædificationem ecclesiæ auxilietur vberius. Magis autem dicat, si non ordinavit Christus apostolos suos concinere, qua autoritate præsumperunt Paulus ꝑ̄ & Silas apostoli Christi cātare Deo laudes in carcere? Actuum. 16. Media nocte Paulus & Silas adorantes laudabant dominum, & audiebant eos, qui in custodia erant. Subito verò terræ motus factus est magnus, ita ut mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta sunt. Vbi & alia litera secundum Bedam habet, quòd Paulus & Silas adorantes Deum, hymnum dicebant. Vbi in expositione super actus. BEDA. Deuotio simul apostolici pectoris, & virtus exprimitur orationis, cū & illi hymnos in carcere cecinerunt, & eorum laus terram cōmouerit, & carceris fundamenta cōcussit, & aperuerit ostia, atq; postremo eius vinculorum catenas resoluerit. Aliter quicūq; fidelium omne gaudium existimat, cū in tētationes varias inciderit, libenterque gloriatur in infirmitatibus suis, ut inhabitet in eo virtus Dei, hic profectò cum Paulo & Sila inter carceris tenebras hymnizat, & cū Psalmita Domino cantat, Tu es mihi refugium à pressura, quæ circumdedit me, exultatio mea. Hæc ille. AVTHOR. In hac re duo beneficia Dei Apostolorū cātibus euenerunt. Primum erat deuotio apostolorū, quæ ceteri imitantes fideles, cū eis hymnizat inter carceris tenebras, quoties omne gaudium existimat, cū in pafsione incidunt varias. Secundum, quòd per virtutē altisonæ orationis, terrorum falsò eos prementium concussit Deus custodiam, & resoluit catenas. Ecce si isti iam apostoli cōgregabantur voluntati Domini contrarij, & si non ordinavit eos Deus concinere in hoc carcere altis Dei laudes, ita ut qui in custodia erāt * audirēt eos, & totā terram quaterent sacræ voces, ostia cuncta vellētes à repagulis, & cippis, & vincula resoluentes. Et hæc hactenus cantibus cleri nostri proficiunt. A qua item laude deuoti cantus plebei tam quo ad autoritatem, quàm quo ad fructum exortes non sunt, quos magnifico stylo lib. Hexameron. 3. in fine, sub maris allegoria AMBRON. Mare est ergo secretum temperantiæ, exercitium continentię, grauitatis successus, portus securitatis, tranquillitas seculi, mundi huius sobrietas cum fidelibus viris, atq; deuotis: ut cum vndarum leniter alluentium sono, cer-

tent cantus psallentium, plaudant insula, tranquillo fluctuū choro, hymnis sanctorum perfonent. Sequitur. Et quid plura? quid autem ille concentus est populorum? Vnde ꝑ̄ benemari plarunq; comparatur ecclesia, quæ primò egredientis populi agmine totis vestibulis vndas vomit. Deinde in oratione totius plebis tanquàm vndis refluentibus stridet cū responsorij, & antiphonis psalmorum, cantibus virorum, mulierum, virginum, paruulorum, consonus vndarum fragor resultat: nam illud ad quid dicam, quòd vnda peccatum abluit, & sancti spiritus auras salutare expirat? Hæc ille. AVTHOR. Ecce non solum conuentum religiosorum, aut clericorum cantus, sed vtriusque sexus plebis vox in laudem Christi tempore constituto laxata, cū in responsorij suis, psalmis, & antiphonis, tanquàm consonus vndarum peccata abluentium fragor resultat, & sancti spiritus auras salutare expirat.

¶ De institutione cantuum, psalmorum, & hymnorum per primas ecclesias ab Apostolis, & quòd ab eis trahebatur in alias ecclesias vsque ad præsens.

CAP. XVIII.

SVMMA.

- 1 Cantuū, hymnorum, & psalmorum à primitiua ecclesia ad nos traductio.
- 2 Paulus quòd ordinauerit cantum.
- 3 Psalmus, & hymnus an sint idem.
- 4 Paulus quòd uocaliter cantare docuerit.
- 5 Celeuma sanctum quomodo docuerit Apostolus, Et quid sit Celeuma.
- 6 Organum diuinę uocis quando fiat homo.
- 7 Paulus apostolus quomodo constituerit uocales cātus exercendos, maxime psalmorum, hymnorum, & spiritualium canticorum per famatissimas ecclesias Corinthiorum, Colossensium, & Ephesiorum.
- 8 Antiphonarum, & hymnorum in ecclesijs institutio.
- 9 Hymnos canendi antelucanos in Dei laudem anti-quus mos ab Eusebio narratur. Et quid sit Se-mnion.
- 10 Hymnorum ecclesiasticorum authores.
- 11 Cantus uocales quomodo tam sententia quàm authoritate Christi succreuerunt in ecclesijs in

triplici specie sua, sed psalmis, hymnis, & canticis.

12 Cantus ecclesie, & Psalterium cum melodia cantilenarum suauium ab ecclesia frequentatum ad quid proficiunt.

13 Vox cantus in ecclesia qualis esse debeat. Et quibus magis prodesse possit uox submissa, quam alta.

14 Augustinus, & Isidorus quid de cantibus ecclesie dicant.

Ort apostolos Christi ad plebes congregatas in ecclesijs ueniamus, quas apostoli docuerunt psalmos cocinere, adhuc ecclesia Christi suas age te primitias, ut abundantius cofundatur Witcleff, dicens, Coeuentus plurimi congregantur uoluntati Domini contrarij, signo illo, quod Apostoli ad cocinendum no erant a Domino ordinati. Nam si ad hoc uenit Christi prouisio, cur apostoli ordinauerunt oppositum ordinationi Christi? Cur dico, apostolus Paulus inquit Corinthis canere psalmos in ecclesijs? Cur scripturarum expositiones? Cur prophetias, sicut modo cuncta hanc fiunt, instituit prima Corinth. 14. Cum conuenitis, unusquisque uestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad edificationem fiant? Quem locum in expositione sua super hanc epistolam explanans AMBROSIO. Cum conuenitis, unusquisque uestrum psalmum habet. 1. laudem Dei per canticum loquitur. Doctrinam habet, hoc est, sensum per spiritualem prudentiam habet expositionem. Reuelationem habet. 1. subest ei prophetia occultorum, quae ad omnium mentem perueniat, fauente spiritu sancto. Sequitur. Omnia ad edificationem fiant. Conclusio haec est, ut nihil in cassum in ecclesia geratur. Haec ille.

AVTHOR. Ecce quod in fronte huius constitutionis apostolicae unusquisque conueniens ad ecclesiam dicitur habere psalmum, qui & hymnus supra dictus est. Sumuntur enim ab antiquitate promiscue, unde adhuc liber psalmodum, dictus est liber hymnorum. Et Ambrosius hoc exponens, 1. laudem Dei per canticum, inquit. Et ibidem in lib. annotationum HIERONY. Psalmum, laudem Dei per canticum, doctrinam, sensum spiritualem per prudentiam. Haec ille. AVTHOR. Si ueniamus ad Ephesios, inuenire forsan possumus, qualiter docuit eos Paulus cantare uocaliter, dicens ad Ephesios. 5. Loquentes uobismetipsis in

psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus. Quae uerba palam denuntiant eos ab institutione Pauli doctos exercere uocales cantus in sua ecclesia ad laudem Dei. Unde in annotationum lib. super eundem locum HIERON. In hymnis, & canticis spiritualibus, non in actibus seculi, sicut ait Propheta, ut non loquatur os meum opera hominum, Cantantes, & psallentes in cordibus uestris Domino. Ne diceret hostijs sanctum Paulum iussisse solum, hoc est, in mente psallere, ne ore tantum uerba Christi sonemus. Haec ille. AVTHOR. Vide quod ore resonat Dei uerba per psalmos, hymnos, & cantica spiritualia: sed ut psallant item mente, subiunxit, Cantantes, & psallentes cordibus uestris Domino, ne diceret hostijs sanctum Paulum iussisse solum de cantu mentali: non inquit Hieronymus. sed ut psallerent item mente ait: cantantes cordibus uestris, aliter dixisset idem. Ideo etiam sanctus Augustinus dicit in praedictis uerbis Apostolum docuisse Ephesios sanctum celeuma. 1. parte sermonum, sermone primo. AVGVSTINUS. Quando dicebat gratia salui facti estis, tutelam exorabat: quando dicebat in psalmis, & hymnis cantantes cordibus uestris Domino, celeuma sanctum docebat, & dicebat. Haec ille. AVTHOR. Celeuma est (quod pauci ignorant) cantus nauticus alto clamore canentium penes delatus in caelum. Celeuma ergo sanctum tradens Apostolus, altum cantum edocuit, non tantum uitae aut mentis deuotione altum, sed canore uocis: sicut in expositione epistolae ad Ephesios AMBROSIO. Rationabilem uitam diligit Spiritus sanctus: quia si bene uixerimus, implemur eo, ut memorat ad consistendum, & extollendum Dei donum diuerso uocis canore, ut laus in Deum omni lingua canatur. In quo enim est spiritus, semper spiritualia meditantur, ut non in labijs tantum sit, sed & de corde prorumpat, propter uetus dictum Domini per Prophetam. Ait enim, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Haec ille. AVTHOR. Attende processum. Si bene uixerimus, implemur Spiritu sancto ad extollendum dona Dei diuerso uocis canore, ut laus Dei non in corde tantum, uel uita, sed in omni lingua canatur, latina, uel barbara, uel graeca. Sicut omnis lingua illud consistat, quod Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Et in Hexamerone. sermone. 6. Idem AMBROSIO. Hoc est pretiosissimum, inquit, quod homo Dei uerae uocis sit organum, quod corporalibus labijs exprimit caeleste oraculum. Haec ille. AVTHOR. Organum

Celeuma.

6 Organum quod diuinae uocis fit homo, quando uocem exhibet corporalem, siue ad canendum Dei laudes, siue ad loquendum more Apostoli: Si quis loquitur quasi sermones Dei: hoc est pretiosissimum, inquit Ambrosius adiuncto eo, quod sequitur, ut non in labijs tantum fiat, sed & de corde prorumpat. Tunc enim uox est, quia uiua est secundum Augustinum supra, & pars uitae Christianae. Hoc pro Witcleff dico, qui uitam bonam ab his Dei laudibus separat christianis. Beatus enim Paulus instituit ut esset portio pretiosa uitae christianae, & conuersationis fidelis. Si bene uixerimus, implemur diuerso uocis canore: laudate dominum, inquit Ambrosius. Adeamus item ecclesiam Colossensium, auditori, quid sanctus Paulus ibi de canticis instituit. In omni sapientia docentes, & commoentes uosmetipsos (id est, ut sapienter, & rationabiliter proferantur) in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus. Colossens. 3. In quem locum Apostoli lib. annotationum ait HIERONYMVS. Psalmis ut Dauid, hymnis ut trium puerorum, canticis ut Moysi, & caeterorum, quae sunt spiritualia, ut non carnalibus, uel turpibus delectemini cantilenis. In gratia cantantes in cordibus uestris domino. Nusquam legimus sine uoce cantasse aliquem. Unde necesse est hic in corde, & ex corde intelligi, ut scilicet non solum in ore, sed etiam in corde cantemus. Confitebor, inquit, Domino in corde meo. Haec ille. AVTHOR. Distincta ergo genera canticorum eis tradebat Apostolus ad canendum uocaliter: psalmos Dauid, & aliorum hymnos, & alia cantica spiritualia: non haec a corporalibus distinguendo, & a carnalibus cantilenis, sicut dicit Apostolus resurget corpus spirituale. Unde quotiens Witcleffistarum glossa profertur quod hi cantus intelligantur uitalis, aut metales, non cum canore uocales: obiciatur ipsi in faciem id, quod ait Hieronymus de mente Apostoli. Nusquam legimus sine uoce cantasse aliquem: & ideo dicit, necesse est hic intelligi in corde, & ex corde, ut non solum ore, sed etiam corde cantemus. Cum tamen hoc dicens, habeat exponere, Cantantes in cordibus uestris domino. Per has ergo tres famatissimas ecclesias Corinthiorum, & Colossensium Graeciae, & Ephesiorum Asiae, constituit Apostolus Paulus uocales cantus in ecclesijs exercendos, maxime horum trium generum in testamento ueteri fundatorum psalmodum, hymnorum, & spiritualium canticorum. Nec determinat singulariter quos, relinquens industriae sequentium praelatorum illos, quos propter ritus gentis, loci, uel temporis iudicent aptiores. Ideo

dicit in psalmis, hymnis, & canticis. Et interpres eius Hieronymus in psalmis ut Dauid, in hymnis ut puerorum, canticis ut Moysi. Si enim dixisset in psalmis Dauid, uideretur eos exclusisse a cantu ecclesiae, quos dedit Asaph Idithum, aut Salomon, Esdras, uel alij. Si item notasset hymnis trium puerorum, omnes alios uideretur alienos fecisse. Indeterminate autem dicens hymnis, & canticis, electioni dimisit pastorum in plebe: ita ut uideantur Apostolico se conformare praeepto, qui in hymnis canticis sudant, ut uouos faciant, qui apud pastorum examen digni uideri possint laudi diuinae. Deinde, quantum noui, beatus Ignatius antiphonarum, & hymnorum usum celebrem introduxit ecclesiae. lib. 10. historiae tripartitae CASSIODORVS. Ignatius Antiochia Syriae tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis debebat Apostolis, uidit angelorum uisionem quomodo per antiphonas sanctae Trinitati dicebant hymnos. Itaque modum uisionis Antiochenae probatur tradidisse ecclesiae, & ex hoc ad cunctas transiit ecclesias. Haec ille. AVTHOR. Hoc modo ad omnes ecclesias illas, quae ibi erant, incipiebant antiphonae decantari. Et hic ordo psallendi quam erat catholicis uisus, in suo refert Apologetico. cap. 2. cuius est titulus contra inquisitionem TERTULLIANVS. Plinius enim secundus cum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tandem multitudine perturbatus quid de caetero ageret, consulit tunc Traianum Imperatorem, praeter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo, & Deo, & ad conferendum disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & caetera scelera prohibentes. Haec ille. Et habet Eusebius lib. 3. Ecclesiasticae historiae auctorem cum uerbis. AVTHOR. Quamquam antiquus ergo mos erat ecclesiae canere Deo hymnos etiam antelucanos ne hora transfret in cassum, antiquus iste pater de primitiis ostendit. Ita apud ecclesiam primitiuam primi penes religiosi uiri, per monasteria circa partes Alexandriae quotidianam operam impendebant conficiendis hymnis, & canendis: sicut scribit sapiens ille Iudaeorum Philo in libro suo, quem de uita theoriae attulauit, uel suppletium. & recitat libro secundo. de ecclesiastica historia cap. 17. EUSEBIVS. Est, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus, quae appellatur Semnion, id est, monasterium. Semnion autem in nostra

Antiphonarum institutio.

Paulus ordinauit cantum.

Psalmus hymnus.

Paulus uocaliter canere docuit.

in nostra lingua significare potest honesto-
rum conuenticulum, in quod secedentes, ca-
sta vita ministeria celebrant, nihil illò pro-
fus quod ad cibum potumq; pertinet inferen-
tes, vel ad reliqua corporis humani ministe-
ria, sed legis tantum libros, & volumina pro-
phetarum, hymnos quoque in Deum, cæte-
raq; his similia, in quorum disciplinis, atque
exercitiis instituti, ad perfectam beatamq; vi-
tam studiis iugibus coalescunt. Hæc ille. A V-
T H O R. Ecce quod isti conuentus cōgregan-
tur cum hymnis, & canticis: nec iudicantur
apud sanctos contrarij Domini volūtatī, non
tantum in hymnis canendis, sed etiam eden-
dis: nec hoc solum, sed etiam allegoricis expo-
sitionibus in diuinam legem conficiendis, di-
sputationibus exercendis: sicut supra beatus
Paulus psalmos recensuit doctrinales, & ex-
positiones propheticas recitatas ecclesiæ. Vn-
de & profecquitur E V S E B I V S. Ab ortu dici
vsque ad vesperam omne spatium eis studio-
rum exercitiis ducitur, quibus ad diuinā phi-
losofiam per sacras literas imbuuntur, pa-
trum leges in allegoricam intelligentiam de-
ducentes. Sequitur. Habent autem etiam di-
sputationes quasdam, & interpretationes ve-
terum virorum, qui adauctores ipsius hæresis
extiterunt, quos eis allegoricæ, atque figura-
lis intelligentiæ normam quam plurimis scri-
ptorum suorum constat tradidisse monumen-
tis. Et versus finem capituli. Et vt vnus ex om-
nibus confurgens in medium, psalmum ho-
nestis modulis concinat: vtque præcipienti ei
vni versiculum, omnis multitudo respondeat.
Hæc ille. A V T H O R. Author iste, quem
hic adducit Eusebius, Philo erat, qui secundū
recitatum eius, beatum Petrum vidit oculis
suis, & fruebatur eius alloquio. Videte ergo
quando hi viri erant, quantæque antiquitatis
in ecclesia, & vicini Apostolis, quos ipse dicit
cōcinere psalmos honestis modulis, sicut Pau-
lus indixit ecclesijs, sed Witcleff dicit Apo-
stolis denegatum. Demum non istis religio-
sis, sed sancti Marci tantum videtur ad com-
ponendum hymnos ecclesiasticos concessali
cætia: sed & in ecclesia latina Occidentali cœ-
perunt Hilarius, & Ambrosius eodē iure san-
cti Pauli hymnos edere modulandos: sicut te-
statur libro primo de officijs cap. 6. I S I D O-
R V S. Sunt, inquit, diuini hymni, sunt inge-
nio humano compositi. Hilarius autem Gal-
lus Episcopus Pictauiensis, Pictauii genitus,
eloquentia conspicuus, hymnorum carmine
floruit primus. Post quem Ambrosius episco-
pus, vir magnæ gloriæ in Christo, & in eccle-

10
Hymnorum
authores.

11
12
13
fia clarissimus doctor, copiosius in huiusmo-
di claruisse carmine cognoscitur. Atq; iudem
hymni ex eiusdem nomine, Ambrosiani vo-
cantur: quia eius tempore primum in ecclesia
Mediolanensi celebrari cœperunt. Cuius ce-
lebritatis deuotio dehinc per totius ecclesias
Occidentis obseruatur. Carmina autem qua-
cunque in laudem Dei dicuntur, hymni vo-
cantur. Hæc ille. A V T H O R. Videtis iam,
quod ¶ tam sententia, quam autoritate Chri-
sti, & Apostolorum, cantus vocales succreue-
runt in ecclesijs, & crescente ecclesia, creuit &
cantus ad laudem Dei in triplici specie sua, se-
cundum distinctionē Apostoli, psalmis, hym-
nis, & canticis. Hymni nomē generaliter con-
uenit vniuersis: sicut hic iam vltimò dixit Ili-
dorus, quod cuncta carmina laudis Dei dicun-
tur hymni. Secundum verò quod est carmen
tertium per Apostolum à psalmo distinctum
& canticò, sic sancti patres in laudem Dei ad-
implentes iussum Apostoli, per sua tempora
hymnis repleuerunt ecclesias. Ecce mi Wit-
cleff cantus, quos reprobas, instituebant Apo-
stoli, sancti laudabant. Quid est quod te mo-
lestat in cantu? An quod altus est? An quod
secundum artificium regularis & dulcis? Si ti-
bi, quia altus est, displicet, quia sic dicis oran-
di prolixitas & cæus altus. Ex categoriis tuis
noscere poteris altum & bassum secundum
respectum ratiōis oppositos dici posse de eo-
dem: sicut Athlas mons est altus in compara-
tione terræ, sed comparatus astris, est bassus:
ita cum secundum tropum transferuntur ad
vocem altam, vel bassam, dubium erit, vtrum
cantus ecclesiæ primitiue nostris fuerint bas-
siores, an æquales. Hoc ¶ tamen primò scien-
dum est, cantus ecclesiæ maxime ad eleuan-
dum infirmorum animos, necdum vera ani-
mi sanctitate constantes, proficiunt: & secun-
dum hoc vocis perfectio est attendenda in can-
tantibus: quæ tunc requiritur esse alta, sicut li-
bro de institutis clericorum cap. 76. R A B A-
N V S. Psalterium idcirco cum melodia canti-
lenarum suauissimè ab ecclesia frequentatur, quo
facilius animi ad compunctionem flectantur.
Perfecta autem vox est alta, clara, suauis. Alta
vt insufficiat, clara vt aures adimpleat, suauis
vt animos audientium blanditer demulceat:
si autem aliquid ex his defuerit, perfecta vox
non erit. Hæc ille. A V T H O R. Congruum
¶ ergo puto, vt perfecta laus Dei in publica
ecclesia perfecta voce formetur: ita vt vox cæ-
tus sit alta, suauis, & clara: hoc dico consu-
lens multitudini. Non ignoro autem, quod
perfectis viris, & iam amore Christi ex decan-
tati ver-

14
decanitati verbi sensu raptis ad Deum, posset
magis prodesse vox submissa, quam alta: sicut
de se fatetur libro. 10. confessionum. cap. 34.
A V G V S T I N V S. Voluptates ¶ aurium
tenacius me implicauerant, & subiugauerant:
sed resoluiisti, & liberaisti me nūc in sonis, quos
animant eloquia tua, quum suauis, & artificio-
sa voce cantantur. Sequitur bene infra. Ali-
quando autem hanc ipsam fallaciam immo-
deratius cauens, erro nimia seueritate: sic val-
de interdum, vt melos omnium cantilenarum
suauium, quibus Dauidicum psalterium fre-
quentatur, ab auribus meis remoueri velim,
atque ipsius ecclesiæ. Tutius quidem mihi vi-
detur, quod de Alexandrino Episcopo Atha-
nasio saepe mihi dictum cōmemini: quia tam
modico flexu vocis faciebat sonare lectorem
psalmi, vt pronuntianti viciniore esset, quam
canenti. Veruntamen cum reminiscor la-
chrymarum mearum, quas fudi ad cantus ec-
clesiæ tuæ in primordijs tuis recuperatæ fidei
meæ, & nunc ipse cum commoueor, non can-
tu, sed rebus quæ cantantur, quum liquida
voce, & conuenientissima modulatione can-
tantur, magnam instituti huius vtilitatem rur-
sus agnosco: ita fluctuo inter periculum vo-
luptatis, & experimentum salubritatis, ma-
gisque adducor, non quidē irretractabilem
sententiam proferens, cantandi consuetudi-
nem approbare in ecclesia: vt per oblectamē-
ta aurium, animus in affectum pietatis assur-
gat. Et cum mihi accidit, vt me amplius can-
tus, quam res, quæ canitur, moueat, pœnali-
ter me peccare confiteor, & mallem tunc non
audire cantantem. Hæc ille. A V T H O R. Im-
moror adhuc huic verbo Augustini, vbi remi-
niscitur lachrymarum, quas fudit ad cantus ec-
clesiæ in primordijs suæ fidei adeptæ. Sic di-
xi, quod infirmis in fide Christi cantus huius-
modi plurimum valent. Hinc, vt ad euocatio-
nem, & compunctionem lachrymas fundant:
hinc, vt Deo suauissimè inardescant. Vnde libro
de summo bono tertio cap. 7. I S I D O R V S.
Nihil est sola voce canere sine cordis intentio-
ne: sed sicut ait Apostolus, cantantes in cor-
dibus vestris, id est, non solum voce, sed cor-
de psallentes. Vnde & alibi: psallam spiritu,
psallam & mente. Sicut orationibus regimur,
ita psalmodiarum studiis delectamur. Psallendi
enim suauitas tristitia corda consolatur, gratio-
sas mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes ex-
citāt, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quā
uis dura sint carnalium corda, statim vt psal-
mi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis
animum eorum inflectit. Dum Christianum

non vocis modulatio, sed tantum verba diui-
na, quæ ibi dicuntur, debeant conuouere: ne
scio tamen quo pacto modulatione canentis,
maior nascitur cōpunctio cordis. Multi enim
reperiuntur, qui à cantus suauitate commoti,
sua crimina plangunt, atque ex ea parte ma-
ximè flectuntur ad lachrymas, ex qua psallen-
tis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio tan-
tum in præfenti vita pro remedio peccatorū
effunditur: psalmodiarum autem decantatio per-
petuam Dei laudem demonstrat, & gloriam
sempiternam: sicut scriptum est, Beati qui ha-
bitant in domo tua domine, in secula seculo-
rum laudabunt te. Cuius operis ministerium
quicumque fideliter intentaq; mente exequi-
tur, quodammodo angelis sociatur. Hæc ille.
A V T H O R. Adhuc contineant digiti cala-
mum, donec de cantibus ecclesiæ dixerim: in
libro de laude canticorum A V G V S T I N V S.
Suauiter, inquit, auditur psalmus cum canit-
ur: penetrat animum cum delectat: facile psal-
mi in memoria retinentur, si frequenter psal-
lantur. Et quod legis austeritas ab humanis
mentibus extorquere non poterat, hi per dul-
cedinem cantionis excludunt. Nam quicquid
lex, quicquid Propheta, quicquid Euāgelia ipsa
præcipiūt, in his carminibus sua medicamen-
ti dulcedine cōtinetur. Hæc ille. A V T H O R.
In his omnibus suauis cantus psalmodiarum, &
aliorum canticorum extollitur ecclesiæ, quia
ab infirmis mentibus vitia, quæ per legis au-
steritatem non possent extorqueri, per dulce-
dinem cantionis cantores excludunt. Et nē-
scit Ildorus quo pacto modulatione canen-
tis maior nascitur compunctio cordis. Et Au-
gusti. reminiscitur lachrymarum, quas ad pri-
mum fudit cantus auditum: & iterum moni-
tus est non cantu, sed rebus, quæ dum liqui-
da voce, & conuenientissima modulatione can-
tantur, magnam huius institutionis rursus vti-
litatem agnouit. Propter quæ omnia quanuis
non irretractabilem ferat sententiam, consue-
tudinem tamen probat ecclesiæ, vt per oble-
ctamenta cantandi infirmior animus in affe-
ctum pietatis assurgat. Et quanuis statim sub-
dat accidisse sibi vnde mallet non audire can-
tantem, parcat tamen cantui sibi non placito
propter infirmos, quibus forsitan absentibus, si
bi consuleret: sicut quidā deuoti feruntur Dei
nutu à syluis, quas incolebant, philomenas
relegasse perpetuò. Et hoc debebat glossator
Witcleff attendere libro de oratione capi. 3. de
oratione clamosa & cantu, vbi cōfundens ver-
ba doctorū, cantus bonū dānare conatur cū vi-
tio. Huic enim cæus altus plus proderit, huic
verò sub

verò submissus. Et Athanasius submissa voce pronuntiare fecerat lectionem : & hoc idem refert fuisse moris ecclesie primitiue libro primo de officiis cap. 1. ISIDORVS. Primitiua autem ecclesia ita psallebat, vt modico flexu vocis faceret resonare psallentem, ita vt pronuntiati vicinior esset, quam canenti. Propter carnales in ecclesia, non propter spirituales consuetudo cantandi est instituta, vt quia verbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur : sic namq; & beatus Augustinus in libro confessionum suarum consuetudine canendi approbat in ecclesia, vt per oblectamenta, inquit, aurium, animus ad affectu pietatis assurgat. Nam in ipsis psalmis religiosius & ardentius mouentur animi nostri ad flammam pietatis cum cantantur, quam si non cantentur. Omnes enim affectus nostri pro sonorum diuersitate, vel nouitate nescio qua occulta familiaritate excitantur magis, cum suauis & artificiosa voce cantatur.

¶ Quod cantus Ecclesiastici sint artificio debite regulati.

C A P. X I X.

S V M M A.

- 1 Symphonia quid sit.
- 2 Chorus quid, & unde dicatur.
- 3 Concinnandi disciplinam exquisitè tradidit Augustinus.
- 4 Cantum regularem in hymnis, & psalmis quomodo in occidentalem ecclesiam Ambrosius secundum Orientis exemplum intulerit,
- 5 Anglicanæ ecclesie unde psallendi regula emerferit.
- 6 Vox sonora, uel alta, in laude Dei plena, quod sit Deo placita.

AM ad hoc verbum pulsamur, vt de artificio cantus dicamus : quia nescimus qualiter consona voce multi canent, si non artis regulis cohererent. Et hoc est, quod in ecclesiasticis nostris religiosorum conuentibus Witcleff eis impropert cap. 1. lib. de oratione. Prolixitas, inquit, oradi, & cantus alti, qui vni competunt, ab altero dissonant. Et hinc conuentus plurimi congregant contrarij Domini voluntati. Hæc Witcleff. A V T H O R.

Vnde contrarij Domini voluntati, quia alti cantus, qui vni cõpetunt, ab altero dissonant? Nec hoc laudemus in cantibus : quia scimus scripsisse cantorẽ egregium, Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius inuicem. Sicut habet secundum Romanam litteram CASSIODORVS. Quæuis communio iustissima regula, vt ab omnibus in vnum fiat, quod sanctæ vnitati constat offerri. Inuicem verò significat cõpositos choros, qui psalmodiã Domini alterna sibi successione respondent. Hæc ille. A V T H O R. Tollatur vitium, quod sanctum Dei tantu denigrat, placet: sed non placet deprauare virtutem. Tolle dissonantias, refeca simultates, & iurgia concinentium, vt non sint conuentus sibi ipsis & Deo contrarij: sed chori compositi, psalmodiam Domini alterna sibi successione respondeant, & tunc nil perperam dicis. Vnde in Epistola ad Damasum de pdigo HIERONYMVS. Et cum veniret, & appropinquaret domui, audiuit symphoniam, & chorum. Illud, quod in quodam psalmo superscribitur pro Meleth, huic sensui conuenit. Siquidem Meleth chorus conueniens in vnum dicitur. Malè autem quidam de latinis symphoniam putant genus organi: cum concursus in Dei laudem concensus ex hoc vocabulo significetur. Symphonia ^{Symphonia} quippe consonantia exprimitur in latinum. Hæc ille. A V T H O R. Sic enim ab initio constituti sunt, vt concinerent quasi in circulo cantus edere responsales. Vnde libro. 1. de officijs cap. 1. ISIDORVS. Chorum ¹ aiunt, ab imagine coronæ fratrum, & ex eo ita vocatum. Vnde & Ecclesiasticus liber scribit stantem sacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Chorus proprie multitudo canentium est. Quippe apud Iudæos non minus decem constat canentibus : apud nos autem incerto numero à paucioribus, à plurimis, sine vllò discrimine constat. Hæc ille. A V T H O R. Hi ergo chori sunt, qui multi concinunt, & tunc cum inuicem concinunt, sunt chori compositi. Cuius differentias bene in libro de laude spiritualium canticorum sic colligit A V G V S T I N V S. Sonus, vel melodia credentium sancta religione psallatur : non quã fracta difficultas exclamet, sed quẽ inuocant vera christianitate demõstret: non quod aliquid theatrale redolet, sed ad compunctionem peccatorum faciat : sed & vox omnium nostrum dissona non debet esse, sed consona. Non vnus insipienter protrahat, & alter contrahat : aut vnus humiliet, alter vocem extollat : sed nitatur vnusquisque humiliter vocem intra

cem intra sonum chori concinentis includere : non extrinsecus extollentes, aut protrahentes, quasi ad stultam ostentationem indecenter offerre, neq; hominibus placere velle. Totum enim tanquam in conspectu Dei non hominibus placendi studio, celebrare debemus. Habemus enim & de hac vocis cõsonantia formam propositam, vel exemplum: tres illos vtq; beatissimos pueros, de quibus refert Propheta Daniel. Tunc hi tres quasi ex vno ore humiliter sancteque laudauerunt. Et nos vtq; omnes quasi ex vno ore eademq; vocis modulatione æqualiter proferamus. Qui autem æquare se ceteris non potest, melius est ei tacere, aut lenta voce psallere, quam clamosa voce omnibus perstrepere. Si & nostra omnium vox fuerit inoffensa vel consona: labiorum cymbalis benefonantibus, & nos delectabit, & audientes ædificabit: & Deo nostro sanctior erit tota laudatio, qui in domo sua, sicut legitur, vnanimes habitare facit. Hæc ille. A V T H O R. Quam ³ exquisitè disciplinam concinnandi tradidit Augustinus, quot amouet, quot recipit instituta? amouet omnia, quæ dissonantiam generant, protrahentes, frangentes, humiliantes, contrahentes, inæquantes se ceteris, exclamantes vetat à cantu. Omnes intra soni chorum iubet includi, vt quasi tres illi pueri, qui ex vno ore quasi pariles modulos iubilabant: sic omnium inoffensa, vel indisona voce laudetur, qui nusquam est Deus dissonationis, sed pacis: sicut in omnibus ecclesijs Paulus edocuit. Si verò propter inæqualitatem negetur plurimum, ars necesse est vt præstet suffragium: idcirco ⁴ videns hominum voces, & volens Christus suis laudibus coaptare, in hanc occidentalem ecclesiam per seruum suum Ambrosium, cantum intulit regularem in hymnis, & psalmis secundum Orientis exemplum: sicut ait. 9. lib. confessionum A V G V S T I N V S. Quantum fleui in hymnis: & canticis tuis suauè sonantis ecclesie tuæ vocibus cõmotus, & eliquebatur veritas in cor meum, & æstuabat inde affectus pietatis, & currebāt lachrymæ, & bene mihi erat cum eis. Non longo tempore cõperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum Iustina Regis Valentiniani mater, tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis. Sequitur. Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus moeroris tædio contabescere

ret, institutum est: & ex illo in hodiernum diem retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis, & per ceteras partes orbis imitantibus. Hæc ille. A V T H O R. Tunc incepit ibi esse disciplina cantandi, & Hymnorum carmina faciendi. De quibus vnum assumit ibi paulò post Augustinus, quod Ambrosij est. Vt eram, inquit, in lecto meo, solus recordatus sum veridicos versus Ambrosij tui. Tu es enim Deus, creator omnium, poli que rector, vestiens diem decoro lumine, noctem seporis gratia. Artus solutos vt quies reddat laboris vsui, mentesque fessas alleuet, luctusque soluat anxios. Sed hos Hymnos deuotos, & Catholicos, hæretici Ariani tunc obiecerunt Ambrosio, sicut modò faciunt Witcleffæ catholicis: prout libr. contra Auxentium de tradenda Basilica commemorat idem A M B R O S. Hymnorum quoq; meorum carminibus deceptum populum ferunt planè, nec hoc ab vno: grande carmen est istud, quo nihil potentius. Quid enim potētius, quam confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes studēt fidem facere, patrem & filium & spiritum sanctum norunt versibus prædicare: facti sunt omnes magistri, qui vix poterant esse discipuli. Hæc ille. A V T H O R. Possit fieri, vt illum hymnum intelligat, quæ eius esse de Trinitate compositum versibus, iam Augusti. edixit, Deus creator omnium. Quod autem iam dixerat Augusti. quod penè omnes greges Christi cõperunt habere tunc psallēdi regulas, refert ⁵ mea, qui Anglicus sum, dicere qualiter in ecclesia Anglicanam emerfit. Quod & Beda non omisit edicere libr. 4. de gestis Anglorum cap. 17. B E D A. Accepit supple benedictus Abbas sancti Petri in Britannia iuxta Ostumbriam à Papa Agathone susceptus Romæ Ioannem Archicantorem sancti Petri, & Abbatem sancti Martini in Britanniam perducendum, quatenus in monasterio cursum canēdi annum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egitq; abbas, vt Ioannes iussione accepit pontificis: & ordinem videlicet, ritumq; canendi, ac legendi viua voce præfati monasterij cantores edocendo, & ea, quæ totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat, etiam literis mandando, quæ eatenus in eodem monasterio seruata à multis iam sunt circunquaque scripta. Non solum autem idem Ioannes ipsius monasterij fratres docebat, verum de omnibus penè eiusdem Prouinciæ monasterijs ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant: sed &

sed & ipsum per loca, in quibus doceret, mul-
ti inuitare curabat. Hæc ille. AVTHOR. His
ergo se ita habentibus, & à tot tamq; sanctis
patribus ita susceptis, cum tam diligenti cura
ad regulariter canendum Dei laudes in eccle-
sia, frustra detrahit erroneus Witcleff, maxi-
mè cum pro parte sua, & Hilarij magistri sui
viri laici, solum habet hoc ad fundamentum
erroris item mēdosum, q̄ Christus discipulos
suos canere nō instruxit. Iam enim planè de-
duxi quòd sic: quòdq; Paulus Apostolus can-
tus hymnorum & psalmorum instituit facien-
dos per ecclesias, & demum eos ab Apostolo
rum tēporibus per antiquos & ceteros pat-
res hæcenus valuisse, tantum vt dignè Deo
fiant, sicut docuit Augustinus, sine vocū dis-
sonantij, aut fractura difficili. Maximè autem
in monasteriis, & cum viris religiosi delica-
tos cantus cum triplis & quadruplis resonan-
tes non existimem opportunos: quia infirmi
non sunt, aut esse non debent, propter quos
solos cantus prouidentur dulcis soni, vt dicit
Isidorus supra. Et rursus. Prorsus in omni cā-
tu debent cantores, qui diuinæ vocis tunc or-
gana erumpant, attendere monito Augusti. ne
velint hominibus cantando placere, sed Deo:
& quasi homo præsens non esset, soli Deo ca-
nere pleno corde. Scientes hoc ideo dictū ab
Apostolo, Cōmonentes vosmetipsos in hym-
nis & canticis spiritualibus in gratia, cantātes
in cordibus vestris domino. Ad Colof. 3. vbi
in expositione AMBR. O. Hæc meditanda
semper monet, quæ sonent Christum: hæc in
corda habēda, quæ Deo patri semper gratias
referant: vt vox canora illi seruiat, illum lau-
det psalmus, hymnus extollat, & huic soli no-
tum sit, qui occulta peruidet mētis: à quo spe-
ratur & præmium. In cordibus illi cantari mā-
dauit, ne fauore hominum fieret, & fructum
amitteret. Hæc ille. AVTHOR. Vtrunq; mo-
ris genus comprehendit ista locutio, vt laus so-
net Dei in publico, & intentio maneat in oc-
culto. Sic em̄ habet textus Ambrosij: vt vox
canora illi seruiat, laudet hymnus, & psalmus
extollat. Sequitur. Et huic soli notum sit, qui
occulta peruidet: secundum illud Matthæi. 5.
Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt vi-
deant vestra opera bona, & glorificent patrē
vestrum, qui in cælis est. Vnde super Matth.
lib. 2. RABANVS. Si tantummodo diceret,
Sic luceat lumen vestrum coram hominibus
vt videant bona facta vestra: finem cōstituisse
videretur in laudibus hominum, quas querūt
hypocritæ, & qui ambiunt honores, & captāt
inanissimam gloriam. Contra quos dicitur, Si

adhuc hominibus placere, seruus Christi non
essem. Et Propheta. Qui hominibus placent,
confusi sunt, quoniā Deus spreuit eos. Et ite-
rum. Deus confringet ossa eorum, qui homi-
nibus placent. Et sequitur. Non ergo tantum
dixit: vt videant vestra opera bona, sed addi-
dit, & glorificent patrem vestrum, qui in cæ-
lis est: vt hoc ipso, quòd homo per bona ope-
ra placet hominibus, non ibi finem sibi cōsti-
tuat vt hominibus placeat, sed hoc referat ad
laudem Dei: & propterea placeat hominibus,
vt in illo glorificetur Deus. Hæc ille. AV-
THOR. Ista ergo vox sonora, vel alta, in lau-
de Dei plena, est Deo placita: & ideo depreca-
ri Dominum debemus, vt laudibus suis os no-
strum replere possimus in confusionem hæ-
reticorum, qui his laudibus inuidebunt: dicen-
do illud Psalmi. Lingua mea tota die meditabi-
tur iustitiam tuam: cum confusi, & reueritue-
rint, qui quærent mala mihi. Vnde in maiori
breuiario ibidem HIERONYMVS. Siue vi-
tia, siue aëreæ potestates, quæ mihi iniquas in-
ferūt immisiones: nos verò deprecemur Do-
minum, vt repleto laudibus suis ore humano,
ea semper meditemur in cordibus, quæ sibi
placitis vocibus proferamus. Hæc ille.

De horis Canon- cis. Titu. III.

Quòd Apostolica autoritate
statuenda fuit orandi forma in
clero cum alternatione Psal-
morum, Antiphonarum,
Lectio-
num, & Hym-
norum, & cæte-
rorum.

C A P. X X.

S V M M A.

- 1 Pauli Samosatæi heresis ab Eusebio narratur.
- 2 Hymni & antiphonæ non reiiciendi, eo quòd de nouo humanitatis essent facti.
- 3 Concilium Toletanum de Hymnis, & alijs Canticis ab hominibus factis aduersus eos, qui dicebant de-
bere reprobari tanquam non existentes de scripturis sanctorum Canonum, uel apostolica traditione.
- 4 Obsecratio quid sit. Et quomodo Psalmus obsecratio-
nem, canticus Antiphonarum postulationem, colle-
ctæ oratæ

- ctæ orationem, & hymni gratiarum actionem
resonet in diuinis.
- 5 Antiphonæ unde cœperint oriri.
 - 6 Lectio-
nis gloria, quòd non sit prætermittenda, &
quid de ea dicat Rabanus.
 - 7 Responsoria quòd sint grauitatibus lectionum ad-
hibenda. Et qui primò statuerint ea.
 - 8 Lectiones, hymni, uel cantus. & c. quòd non debeāt
in commune duci iuxta uniuscuiusq; sensum.
Et quid super hoc dicat Cōcilium Melenitanū.
 - 9 Concilium Carthaginense circa scripturas, quæ
debent legi in ecclesia sub nomine diuinarum
scripturarum. Et quid de passionibus marty-
rum.

IS aduersaturos sic esse, de
certo nouerim. Witcleuistas,
vt dicant, humanæ institutio-
nis figmenta sunt hæc: nec
ideo tāta obseruationis adhi-
bendā cautelā, vt nunc hi hy-
mni hominū, nūc antiphonæ, nūc lectionū cele-
brētur historiarū, quasi cūcta Dei essent, quæ ius-
serit homo, vel fecerit. Hæc est antiqua hære-
ticorū vesania, qua item laborauit vetus ille &
imprudens hæreticus Paulus Samosatæus, a-
dolescente adhuc ecclesia. De quo lib. 7. eccle-
siasticæ historiæ capit. 30. antiquus pater refe-
rens ex communi multorum episcoporum
epistola, EVSEBIVS. Psalmos verò,
qui in dominum nostrum Iesum Christum
dicebantur, cessare fecit, velut neotericos, &
nuper inuentos. In semetipsum verò com-
positos, in diebus paschæ, in medio ecclesiæ
canere mulieres, maximè quas ipse prius ad-
canendum pro more instituerat, faciebat: ita
vt horresceret si quis audiret. Nam cum ipse
filium Dei negaret descendisse de cælis, sed à
Maria incepisse, & initium habuisse de terra
diceret, psalmi qui dicebātur in ipsum, & qui
bus in populo laudabatur, angelum eum di-
cebant de cælo descendisse, & hoc ipse as-
sistens, & audiens, non solum dici non prohi-
bebat, sed elato supercilio delectabatur audire.
Hæc ille. AVTHOR. Ex quo tantæ ec-
clesiasticæ autoritatis relatu, vtcūq; patet ex
quàm antiquo vsu scilicet inoleuit Christi &
ecclesiæ certorum & electorum psalmorum
decātatio in Dominum nostrum Iesum Chri-
stū, per quos laudabatur modò descēsus eius
de cælo, modò de Maria natiuitas, aut iterum
eius in cælum ascēsus. Et item quàm antiquus
mos erat hæreticis, sanctorum psalmorum

in Deum inuidiosa distractio, tanquam noui
essent, & ideo inhibendi. Suos autem tracta-
tus horrendos licet novos, etiam per mulie-
rum voces lasciuas decantari instituunt in fo-
ris, in nundinis: nec tantum, sed etiam in ec-
clesiis, veluti polluti Pragenfes, contempta
scriptura, extollunt suum confectum omni
nouitate Bohemica codicem quendam suæ re-
ligionis vocabulo appellatum. Ast ego ꝑ re-
spondeo nec ideo reiiciendos hymnos, & an-
tiphonas, quòd de nouo humanitatis facti ef-
fent: sed potius attendendum puto, quòd tam
subtiliter ait scriptura, psallendum in hy-
mnis, & canticis spiritualibus Deo, quòd nō de
signauit quos hymnos, vel quæ cantica; ideo
solertiis hominum eos faciendos dimississe.
Quodque magis euidentius est, ex illo primæ
ad Timothæum. Obsecro omnium primū fieri
obsecrationes, orationes, postulationes, gra-
tiarum actiones, pro omnibus hominibus,
pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate
sunt constituti, vt quietam, & tranquillam vi-
tam agamus in omni pietate, & castitate. No-
tetur hic, quòd Apostolus obsecrat Timo-
theum, vt primò omnium fiant obsecratio-
nes, postulationes, orationes, gratiarum ac-
tiones. Hæc autem quatuor sunt distincta
genera deprecandi, nec vno modo sūt omnes.
Igitur vt ecclesia non vacet his omnibus, qui-
bus diuersimodè Deus placatur, necessarium
videbatur apostolo eorum formam, & institu-
tionem committere Timotheo. Hoc modo a-
postolicum præceptum intellexit magnus Isi-
dorus, & cœtus patrum ecclesiæ in concilio
Toletano. CONCILIVM TOLETANVM. De ꝑ hymnis etiam canendis, & Sal-
uatoris, & Apostolorum habemus exemplū.
Nam & ipse Dominus hymnum dixisse per-
hibetur, Matthæo euangelista testate, Et hy-
mno dicto, exierunt in montē Oliueti. Et Pau-
lus apostolus ad Ephe. dicens. Implemini spiri-
tu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis,
hymnis, & canticis spiritualibus. Et quia à nō-
nullis hymni humano studio in laudē Dei,
atque apostolorum, & martyrum triumphos
esse compositi noscuntur, sicut hi, quos bea-
tissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius
ediderunt, quos tamen quidem specialiter
reprobant pro eo, quòd de scripturis sancto-
rum canonum, vel apostolica traditione non
existunt: respuant ergo & illum hymnum ab
hominibus compositum, quem quotidie pu-
blico priuatoq; officio in fine omnium psal-
morum dicimus, Gloria patri, & filio, & spi-
ritui

ritu sancto, in secula seculorum. Amen. Nam & in illo hymno, quem nato in carne Christo angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, reliquæque quæ ibi sequuntur, ecclesiastici doctores cōposuerunt: ergo nec ipsi in ecclesiis cantandi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur missæ, siue preces, vel orationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ex quibus si nulla decantentur in ecclesia, vacant omnia officia ecclesiastica. Admonet hæc fieri, atque hortatur Timotheum Apostolus, dicens: Obsecro ergo omnium primum orationes, obsecrationes, postulationes, & gratiarum actiones pro hominibus, pro regibus, & pro his omnibus, qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita & hymnos in laudem dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet: sed pari modo in Galicia Hispanique celebret, excommunicatione plectendi, qui hymnos reicere fuerint ausi. Hoc ibi ex libro decretorum pontificum. **A V T H O R.** Bene probant patres huius sancti concilij, hymnorum sanctum usum institutum esse à Christo, & ab apostolis consecratum, & quantum ab hominibus aliis componantur, in veneratione tamen habendi sunt, eo quod apostolus Paulus iussit orationes fieri in omni specie: & intelligit fieri, pro componi, quia sic probat factos ab hominibus non ideo debere pelli. Componuntur, inquit, missæ siue preces. sequitur. Sic hortatur Apostolus Timotheum, Obsecro fieri orationes, postulationes &c. i. orationes in omni genere. Et statim subdit. Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos nullus nostrum ulterius improbet. Nempe genus orandi est hymnus, quia orat, vel obsecrat, postulat, interpellat, vel gratias agit. Has differentias in annotationibus super eundem textum apostoli, partim explanat **H I E R O N Y M V S.** Obsecratio est impen-

Obssecratio

contineat: regulariter tamen psalmus obsecrationem, cantus antiphonarum postulationem, & collectæ orationem, & hymni gratiarum actionem resonant in diuinis. Non enim est hora canonica, vel diurnum officium, quod his penè omnibus non repletur. Vnde et autem antiphonæ cœperint oriri libro. i. de officijs capit. 7. describit **ISIDORVS.** Antiphonas Græci primi composuerunt duobus choris alternatim concinentibus sint duo Seraphim, duo quoque testamenta inuicem sibi clamantia. Apud autem Latinos primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas instituit, Græcorum exemplum imitatus. Et hinc in cunctis occidentibus regionibus earum vsus increbruit. Hæc ille. **A V T H O R.** Has enim hymnis, & psalmis immiscuit, ut dulcisono carmine, & vario, Dei domus effulgeat. Nec fit ite ab hac varietate prætermittenda est gloria lectionis, quæ item celeberrimo vsu versari cœpit in templo, & habet utilitatis plurimum. Vnde de institutis clericorum ca. 8. **R A B A.** Lectiones pronuntiare antiquæ institutionis Iudæorum esse traditio habet. Nam & ipsi legitimis ex lege, & prophetis in synagogis vtuntur, & hoc de veterum patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium ædificatio: vnde oportet, ut quando psallitur, psallatur ab omnibus: cū oratur, oratur ab omnibus. Cū verò lectio legitur, perfecto silentio audiatur à cunctis. Cum volueris orare priuatim, sub obtentu orationis ne perdidetis lectionem, quia non semper quilibet eam paratam habere potest. Quicumque enim legendi officium decenter, & ritè peragere vult, doctrina, & libris debet imbutus esse, sensuumque, atque verborum scientia perornatus: ita ut in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur: discernendo genera pronuntiationum, atque exprimendo proprios sententiarum affectus: modò vocè indicantis simpliciter, modò dolentis, modò increpantis, & modò exhortantis, modò miserantis, modò percunctantis, & his similia, secundum genus propriæ pronuntiationis exprimenda sunt. Hæc ille. **A V T H O R.** His et demum grauitatibus lectionum rursus adhibenda sunt de canticis spiritualibus responsorium solatia, quæ primò Italici clerici statuerunt. Vnde libro de origine officiorum ca. 8. **Isidorus.** Responsoria, ab Italis lōgo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quæ vno

Antiphona

canente, chorus consonando respondeat. Ante autem id solus quisque agebat, nunc vnus, interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondente. Hæc ille. **A V T H O R.** In his tamen omnibus modus est habendus, ut non vniuscuiusque sensu lectiones, hymni, vel cantus ducantur in cōmune, sed sicut Dominus dedit Beseleel, & Oliab de spiritu suo, implet eos omni sapientia ad faciendum opus tabernaculi in auro, & argento, vocans eos ex nomine. Et admittit deinceps omnem voluntariè se offerentem, cui dedit dominus sapientiam, & intellectum, si tamen vocaretur à Moysè: ita apostolos, & patres primæ ecclesiæ repleuit Deus spiritu sancto suo ad faciendum cantus in laudē Dei: nec tamen ij soli, sed & omnis sponte se offerens ad faciendum recipiendus est, si tamen sit vocatus à Moysè, duce ecclesiæ, vel admittus. Sic sapiebant patres antiquitus in concilio Melenitano temporibus Archadij & Honorij augustorum, cui item Concilio beatus Augustinus interfuit. Et subscripsit se ibi cap. 12. **C O N C I L I O.** Placuit etiam & illud, ut preces, orationes, missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones ab omnibus celebrentur: nec aliæ omnino dicantur in ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ, vel approbatæ fuerint in synodo: ne aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per studium sit compositum. Hæc ibi. **A V T H O R.** Bene ponderat Concilium, dicens, ne aliquid contra fidem sit compositum: idcirco mos patrum obtinuit, ut omnia penè sumantur ex fide scripturæ: ut sunt psalmi, & lectiones scripturarum, & cantus. Cæterum in sanctorum festis licet sanè compositas lectiones ex eorum meritis assignare, scripturæ semper integritate seruata, non in tractatibus inutilibus. Vnde ex **C O N C I L I O** Carthaginensi. 3. cap. 39. Item placuit, ut præter scripturas canonicas nihil legatur in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ hæc, Genesis, & Exodi, & cætera. Liceat enim legi passionem martyrum, cum anniuersarij dies eorum celebrantur. Sequitur. Finaliter vniuersi episcopi dixerunt. Omnibus hæc placuerunt, & hæc nostra subscriptione firmabimus, & subscripserunt. Aurelius Carthaginensis, Epigonius Bullensis, Augustinus Hipponensis, & alij. 44. qui eundem Concilio interfuerunt. Hæc ibi ex an-

tiquo libro decretorum pontificum. **A V T H O R.** Et in his tamen passionibus sanctorum semper cauendum est, ne sicut in aliis precibus, aut præfationibus, aliquid contra fidem sit compositum, ne coram altari blasphemias hæreticorum pro Dei laudibus offeramus. Vnde libro primo de sermone Domini in monte super illud euangelium. Si offeres munus tuum ad altare. **A V G V S T I N V S.** Quodlibet enim munus offerimus Deo, siue prophetiam, siue doctrinam, siue orationes, siue hymnum, siue psalmum, & si quid tale aliud spiritualium donorum animo occurrat, acceptum esse non potest Deo, nisi fidei integritate fulciatur, & ei fixè, atque immobili firmiter tãquam altari imponatur, ut possit integrum, atque illibatum esse quod loquimur. Nam multi hæretici non habentes altare, vel veram fidem, blasphemias pro laude dixerunt, terrenis videlicet opinionibus aggrauati, votum suum tanquam in terram proicientes: sed debet esse sana etiam offerentis intentio. Hæc ille.

Quòd ecclesia Christi à primæ fuit ad certam orandi formam astricta, & demum ecclesia creuit in officio, sicut patebit infra.

C A P. XXI.

S V M M A.

- 1 Luther quomodo duces sequitur.
- 2 Witleff sub titulo sue libertatis falsissimæ quomodo penè dissoluat totam ecclesiam.
- 3 Libertatis nomine quòd multi homines tempore Pauli errauerunt. Et quomodo alia est libertas à Deo, & alia à peccato secundum eundem.
- 4 Liber à Deo, quòd sit seruus omnis turpitudinis.
- 5 Libertates falsæ Witleff describuntur. Et quomodo uincat Mahometum perfidum, qui praua libertate pronocauit sectam Saracenorum.

- 6 Orādi usum quōd Christus instituerit, & ad eius obseruantiam suos obligauerit discipulos, & post eos cunctos fideles.
- 7 Symbolum ut sequatur post orationē dominicā quomodo obseruat ecclesia, licet in uia generationis ad fidem, primò habeant fideles discere Symbolum, & post orare secundum Augustinum.
- 8 Symboli & orationis dominicæ secundum usum Christi & apostolorum antiqua à fidelibus obseruatio.
- 9 Ecclesia quōd in primæuis erat informis, & quomodo paulatim creuerit species operis eius ad perfectum.
- 10 Christus usquequo non regnet in corpore suo, quod est Ecclesia.
- 11 Orandi usum, simpliciter à Christo acceptum, quomodo paulatim augebant apostoli, adiciens ei & Symbolum, &c.
- 12 Ecclesia adhuc penè iudaizans, non dedignata prout tunc usum capere Iudeorum, quomodo lectionem legis & prophetarum pro quodam usu officij Domini sabbatis nondum dominicis celebrauerit.
- 13 Iacobus quomodo primus in ecclesia in Ierusalem inchoauit officium, non sabbatis tantum, sed omnium feria fixum, legens, & designans officium de carnibus prophetarum.
- 14 Christus nō a pernat is usum Iudeorum, quomodo regulariter gratias dixerit, cum pranderet.
- 15 Haymo quid de psalmis, hymnis, & canticis dicat.

DENIQUE subiicit in secundo capitulo illius libelli de oratione contra arctam obligationem ad canendum diuinum officium, secundum aliquem usum limitatum, specificans usum Sarum in Anglia. Vt dictum est de confessione, videtur generalis obligatio sub tanta poena ad vsus talis obseruantiam: talis vsus non est prudens, cum apostoli longè magis profuerint ecclesie sine obseruantia talis vsus, ideo obligare tam generaliter, & tam strictè homines ad orationes huiusmodi, videtur libertati Domini derogare. Hæc Witcleff.

AUTHOR. Hanc ꝑ libertatem semper obtendit, vt plebem prouocet ad errorem, omni coactione cessante. Ibidem paulò supra. Orationes tales debent prudenter dimittere, & orationi euangelicæ cum libertate Dei intendere. Et tractatu de quatuor sectis. 6. capit. Hodie tantum ponderatur regula vsus Sarum, quan-

tum catholicus ponderat euangelium. Et sic vbi Christus libertat suam ecclesiam, Antichristi ꝑ ipsam callidè, & hypocriticè illibetat. Hæc Witcleff. **AUTHOR.** Sub ꝑ titulo huius falsi finæ libertatis, penè dissoluit totam ecclesiam, leges tollit, baptismum sensibilem, confirmationem, vnctionem, poenitentiam exteriorem non necessariam prædicat recusare volenti, laxat cõiugia vsque ad fornicationem, quæ nec auditur inter gentes, cuncta dimittit incerta, quæ psalmista sanctus rogat in chamo, & fræno constringere, vt cum maledicto Cayn vagus, & incertus homo discurrat in orbem: iactas illud Horatij, Nullius addictus iurare in verba magistri. Quò me cun que ferat tempestas, de feror hospes. De hac libertate brutali dicemus in loco suo: iam restat solum punctum tangere, quantum petit huius errantis argutia, & tandem ad usum orandi Christi, & apostolorum pede cito pergere: Iuxta Apostolum ad Romanos. 6. In ꝑ hoc nomine libertatis sui temporis homines errauerunt, libertatem appellantes, quo libeat facere sine conscientia delicti, vel vltione legitima. Quapropter libertatem distinguens, dicit aliam esse libertatem à Deo, & aliam libertatem à peccato. Cum, inquit, serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Et citò post subdit: Nunc liberati à peccato, serui facti estis Deo. Vbi in expositione **A M B R O S I V S.** Manifestum est, quòd qui liber est à Deo, seruus est peccati. dum peccat enim, recedit à Deo, & fit sub peccato. Quales ergo sunt fructus peccati, in quibus conuersati, addiscentes bonam vitam, confundimur, eo quòd dudum turpiter vixerimus? Et non solum hoc, quia & sententia paganorum turpis, & foeda est, maxime quæ in Phrygia inuenta est, in qua nisi spurcitiis intersit sacramentum mutum, torpescit religio. Ecce maculis plena libertas, & squaloribus obligata: cuius opus turpitudinis mercedem habet, cuius finis est mors. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce liber ꝑ à Deo, seruus est omnis turpitudinis, sicut sunt Phrygia sacramenta. Et in eundem locum super Epistolam ad Roma. lib. 7. **ORIGENES.** Cũ quis peccato seruit, iustitiæ liber est, hoc est, alienus à iustitia. hic enim liberum, alienũ dicit. Sequitur. Illud sanè notandum est, esse laudabilem seruitutẽ, & culpabilem libertatem. Nã liberum esse iustitiæ, crimen est: seruum verò esse, laudabile. Hæc ille **AUTHOR.** Ecce vbi tu clamitas libertatem, isti sancti clamitāt seruitutẽ, quæ vtiq; est summa libertas. Christo enim seruire, regnare est: & libertas à Christo,

Lutheri
dux.

Christo, & eius officio, libertas est, sed peccatrix, & pessima: & sicut dicit Ambrosius, Ecce maculis plena libertas, & squaloribus obligata, cuius opus turpitudinis mercedem habet.

5 Tali ꝑ libertate prouocauit sectam Saracenorum perfidus Mahometus, vincit autem eum Witcleff quantum plures prædicat libertates à baptismo (quem item quotidianum cum Iudæis, Mahometus obseruat) ab orando certis horis, à statutis ieiuniis, à legibus, ab orando in templo diebus statutis, à coniugiis cognatorum, & aliis pluribus, à quibus sectæ suæ prædicat libertates, & in omni foro conscientie & viris commiscentes impunes; ideo inquit, obligare tam generaliter, & tam strictè homines ad orationes huiusmodi, videtur libertati Domini derogare. Cur hoc? quia apostoli longè magis profuerunt ecclesie sine obseruantia talis vsus. Hoc volo vt probes à catholico respondente, semper probationes expostulas, & scripturas extorques. Iam proba tu ipse quod profers: proba quòd apostoli sine obseruantia talis vsus orandi amplius proferunt. Et quousque hoc nobis probaueris, ipse Christus tibi probat, quòd vsus fixus, & certum orandi apostolis suis instituit à primæuis, & eius obseruantiam coarctauit, dicens, sic orabitis: Pater noster qui es in cælis. & cætera. Hoc enim apostoli Christum rogabant tradere eis vsus, & formã orandi: quem admodum Ioannes suis tradidisset discipulis. Ergo ante Christum Ioannes vsus orandi cõstituit, & post Ioannem Christus, quem etiam apostolos transgredi fas non erat. Vnde primo libro de officiis. cap. 8. **ISIDORUS.** Precibus Dominum deprecari, Christus nobis & composuit, & cõstituit. Cum ergo quaerent apostoli Deo, & nescirent quomodo deprecarentur, dixerunt Christo: Domine, doce nos orare, id est, compone nobis preces: statim Dominus de libro iuris cælestis docuit quomodo orarent, vel quomodo Dominum implorarent. Ex hoc producta est consuetudo ecclesie Dominum precibus exposcere contra ægritudines animæ, & vti precibus ad instar earum, quas instituit Christus, quas primi Græci coeperunt componere, quibus Domino supplicaretur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce ꝑ quòd vsus orandi Christus instituit, & ad eius obseruantiam suos obligauit discipulos: imò & post eos cunctos fideles. Vnde & Paulus & apostoli ad hũc vsus primò fideles obligarunt in ecclesiis, sicut dicit Isidorus. Ex hoc producta est consuetudo ecclesie. Et primæ ad Corinthi. 11. Apostolus ad hoc ait.

Omnis vir orans, aut prophetans scilicet synibolum, quod iam ad vsus Christi coniunxerunt apostoli. Vnde in expositione illius loci. **A M B R O S I V S.** Orare dicit deprecari: prophetare autem fore aduentum Domini voce symboli post orationem effari. Hæc ille.

7 **AUTHOR.** Sic ꝑ adhuc obseruat ecclesia; vt post orationem Dominicam sequatur & symbolum. Attamẽ in via generationis ad fidem, primò habent fideles discere symbolũ, & post orare Deum, propter illud Apostoli. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Prout exponit illum textum secunda parte sermonum sermone. 2. **AVGVSTINUS.** Quia inuidebant ipsi Iudæi gẽtibus euangelium, etiam illi, qui crediderant in Christum, & dixerunt non debere annũtiari euangeliũ Christi illis, qui circumcisi non fuissent, ideo contra istos posuit hoc testimonium Paulus: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Subiunxit statim ad illos conuincendos, qui nolebant euangelizari gentibus, & ait. Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? aut quomodo prædicabunt si non mittatur? Quia ergo dicit. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt: ideo non accepistis prius orationem, & post symbolum: sed prius symbolum, vbi sciretis quid crederetis. Et post, orationem, vbi nosceretis quem inuocaretis. Symbolum ergo pertinet ad fidem, oratio ad pietatem: quia qui credidit, ipse audietur inuocans. Hæc ille.

8 **AUTHOR.** Vtrũque ꝑ ergo scilicet symbolum, & orationem Dominicam, iam obseruabāt fideles secundum vsus Christi, & apostolorum, & ad hoc quotidie obligabantur: ideo in oratione sic canitur. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et de symbolo dicit ibi scilicet. 3. parte, sermone. 1. **AVGVSTINVS.** Sacrosancti mysterii symbolum accepistis, & singuli reddidistis. Sequitur. Recepistis ergo, & reddidistis, quod animo; & corde semper retinere debetis: quã in stratis vestris dicatis, quod in plateis vestris cogitetis, quod inter cibos non obliuiscimini: in quo etiam dormientes, corde, & corpore vigiletis. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce orationis vsus generalem, ad cuius obseruantiam generalem, & strictam tenentur singuli Christiani. Dicat Witcleff, si Paulus derogauit libertati Domini, instituens fideles ad obseruandum vsus symboli vltra Christum? & vbi inueniet Christũ edidisse symbolũ, vel itẽ

quando apostolos? Plenissima feductione sunt tales hæreticorum argutiæ, melius egerant sine istis: & primis temporibus non agebantur hæc, & illa. In quibus omnibus si semel dicatur, hoc proba: stupidus nouitatis, & litigij cupidus reboabit, Tu ipse proba quid fuerit per scripturas. De talibus monebat apostolus Colossenses, & singulos Christianos, dicens: Videte ne quis vos decipiat per inanem philosophiam, & fallaciam secundum traditionem hominum.

9 Pro fundamento tamen sciri oportet, quod in primariis ecclesiæ omnia penè erant in forma: & sicut tempus illud habebat architectum optimum, sed opus rude: ita paulatim creuit species operis eius (sicut dicit Ambrosius) ad perfectum. Apostoli Christi multo clariores post ascensionem, quam ante. Ecclesiæ Christi multo fertiliores, & fide constantiores sub magistratu Pauli (si fas sit dicere) quam sub prima corporali præsentia Iesu Christi ipso agente profectum, qui semel dixit, Sine me nihil potestis facere. Moram istam fecit carnalis indispositio hominis, qui nec reformari protinus potest per artificem, etiam supremum: & quanquam à peccatis liber fiat, non tamen repente ad Dei obsequia, & præconia laudum eius ascendit. Probationem huius attendens in primis Romæ fidelibus, quibus distinctè scripsit Apostolus hunc ordinem ascensionis in gradibus ad Romanos. 6. Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ, & cætera. Sequitur. Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo. ubi in expositione libro sexto. **Q R I G E N E S.** Hoc, quod superius dixit, liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ: nunc autem cum similiter dixerat, Liberati à peccato: non similiter dicit, serui facti estis iustitiæ, sed serui facti estis Domino: non distinctio otiosa est. Per hoc enim ostenditur, quod posteaquam quis liberatus fuerit à peccato, seruire primò debet iustitiæ, & omnibus virtutibus simul, vt inde per profectum ascendat ad hoc, vt seruus fiat Deo. Est tamen ordo profectuum, & sunt profectibus, vel virtutibus gradus: & idcirco dicitur Christus regnare profectò secundum hoc, quod iustitia est, donec in vnoquoque compleatur plenitudo virtutum: ubi verò mensura fuerit perfectionis expleta, tunc dicitur tradere regnum Deo & patri, vt iam sit Deus omnia in omnibus. Hæc ille **A V T H O R.** Non ergo regnat Christus in corpore suo, quod est ec-

clesia, donec de seruitute peccati ascendat fidelis ad seruitutem iustitiæ, & de seruitute iustitiæ ad seruitutem Dei per pulchros ritus, & cultus: in quo perfectionis excessu dicitur Christus regnare: quod regnum potius toto tempore suæ carnis ante resurrectionem prædixit, quam habuit. Vnde si non gloriosius regnaret in ecclesia prædicantibus per orbem apostolis, Petrus & Paulus cum illo pigro deputandi essent, qui acceptum talentum à Deo sine lucro simpliciter reportabat. Et tunc ubi illi sunt, quibus tradidit Dominus ecclesiæ spem pulchram, & opulentam vt quinque, & ipsi perfectionem eius augebant ad decem? Sic per seruos suos continuè Christus complet ecclesiam. institutis pulchris, & ritibus: vt possit tandem regnum pulchrum tradere patri Deo.

11 Hoc idem dicamus de vsu orandi, qui inter Dei cultus est par magnis: quem à Christo simpliciter acceptum paulatim augebant apostoli, ei adiicientes & symbolum ad communem vsu orandi fidelium: deinde vt ministris orandi decus crebresceret, quod in stolido populo non valebat, sabbatis lectioni legis & prophetarum cuncti iubebantur accedere, simpliciter incitati per Iudæorum exemplum, qui solebant hoc facere, dicente Iacobo Actuum decimo quinto. Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatū legitur. Et in expositione super Actus: ubi dicitur abstinere debere Antiochenos à suffocatis à sanguine. **B E D A.** Hæc quidem de gentili vita venientibus propriis fidei rudimentis, & inueterata gentilitatis consuetudine, concessa sunt: sed ne putarentur eadem etiam perfectioribus sufficere, vigilanter adiunxit, ac ait, Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis: hoc est, & si præceptorum nunc acerbitate non grauentur à nobis, procedente tamen tempore dum frequentius ad lectionem legis prophetarum quia conuenerint, paulatim vitæ instituta, & seruandæ inuicem dilectionis iura suscipient. Primitiuam enim adhuc iudaizantem ecclesiam, hæc sabbatis celebrasse pro certo est. Hæc ille. **A V T H O R.** Ad ista dicit Witleff, quod Iacobus intēdebat aggrauare Antiochenos, & Syrianos præceptorū acerbitate in posterum, & institutis vitæ paulatim. Nūquid dicitur Iacobus Antichristus callidè, & hypocriticè illibertas ecclesiam?

12 ecclesiam? Sed & hanc lectionem legis & prophetarum pro quodam vsu officii Domini sabbatis nondum dominicis adhuc penè iudaizans celebravit ecclesia, non dedignata prout tunc vsu capere Iudæorum: quem si alicui credendum est, in propriis exprimit **R A B I M O Y S E S** de directione perplexorum lib. 1. cap. 14. dicens. Capitula, quæ omni die debent legi, sunt tria in mane & in sero. vt. 6. Deuteronomii circa principium in verbo illo, dormiens, atque confurgēs, & benedictio, quam quis debet facere ante prædium, & omne illud, quod pertinet ad ista, & benedictio, qua sacerdotes benedicebant Israël in omni die, vt. 6. Numerorū in verbo illo, Sic benedicite, Et Hebræi bis in sabbato Domini, & in die expiationis, & similiter appensum, vt legitur. 13. Exodi circa finem. Habent Iudæi ex traditione Moysi, quod omni die feriali non festiuis debent portare quoddam appensum in manu, & quoddam in pectore suo de capite suo: & in signis illis fuerunt quatuor capita in vno signo simul iuncta, scilicet in manu, & in capite quodlibet capitulū diuisum. Et hoc, quia singulariter proferebatur in Hebræo, & appensum ferentes in plurali. Et primū istorū capitulorū fuit ab initio. 13. cap. Exodi, quod sic incipit, Loquutus est Dominus ad Moysen dicens: Sanctifica mihi omne primogenitum. vsque ad illum locum sequentem eodem cap. Cumq; introduxerit te in terram Chanaan. & incipit. 2. capitulum, & durat vsque ad illud. Cumq; emisisset Pharao populū. Audi Israël. vsq;. Cumq; introduxerit te Dominus Deus tuus. & 4. capitulum incipit in. 9. Deuteronomii ferè circa medium, ubi, Si ergo obedieritis: vsque illud, Quandiu cælum imminet terræ. & ista duo postrema capitula scribuntur in charta, & ponuntur in limine. Hæc ille. **A V T H O R.** Hæc si verè sunt ita à Moysè tradita, quod putatur esse, Beda sic commemorante, hanc religionem præscam beatus Iacobus secundum hunc ritum antiquum primus vsus talis officium in ecclesia in Hierusalem inchoauit, non sabbatis tantum, sed omni feria fixū: legēs, & designans officium de carminibus prophetarum, pudore bono confusus, quod ecclesia vacaret, synagoga omni die cantante. Moyses inquit à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, & cætera, ubi per omne sabbatum legitur. Vnde & Dominus Iesus non est aspernatus vsu Iudæorum in dicendo gratias regulariter cum pranderet: sed nec Apostolus eius Paulus. Item tunc demum ecclesia super psalmorum vsu adiecit carmina pro-

Christus
gratias di-
xit.

phetarum, diuidens per ferias, ita vt Sabbato canticum Deuteronomo. saltem in quibusdam locis consueuit dicere, prout in commentario suo per Lucam. lib. 2. super illud Lucæ. 4. ubi Christus incepit legere Esaiā. **B E D A.** Confluebant autem die sabbati in Synagogas, vt iuxta id, quod dominus præcipit, Vacate, & videte, quia ego sum Deus: feriatis mundi negotiis, ad meditando legis monita quieto corde resideret. Cum eo deuotionis agēdæ hætenus in ecclesia perdurat institutio, quæ ad memoriā præscæ religionis, canticū Deuteronomii, in quo vniuersus veteris populi status, quid videlicet offensus, quid propitio Deo meruit, continetur: nonnullis in locis dicere consuevit. Alioquin esset præposterū, vt prioribus septimanæ diebus prophetarū dictis carminibus, Moysi vltimum diceretur. Hæc ille. **A V T H O R.** Hætenus ecce in ecclesia perdurat eius deuotionis indicium dicendi canticum Deuteronomii sabbatis carminibus prophetarū diebus aliis expeditis: sed hæc in Iudæa, & vicinis prouinciis, ubi persecutione sæuiente, & recente adhuc ecclesia Christi circa Græcorum prouincias vsus effici cœpit haberi solennior, sicut dixi supra apud Corinthios & Colossenses: apud etiam Ephesios Paulus instituit, loquentes, inquiens, vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus. Vnde in expositione. **H A Y M O.** Nobismetipsis si loquimur, quando alternatim canimus psalmos. Psalmi dicuntur à psallendo, qui in psalterio inueniuntur. Hymnus græcè: latino eloquio sonat laus Dei. Hymnus autem si componitur, & cantatur, non est hymnus: si componitur, & cantatur, sed non in laudem Dei, non est hymnus. Si verò componitur, & cantatur, & in laudem Dei, tunc est hymnus. Hymnos autem apud Latinos Ambrosius, & Hilarius clarissimi viri composuerunt præcipuè. Bene igitur cum dixit, canticis, subiunxit, spiritualibus: quia sunt cantica, quæ non spiritualia, neque in laudem Dei cantantur, sicut sunt cantica secularium hominum. Cantica spiritualia sunt, quæ composuerunt, spiritu sancto propheta afflatus, & repleti, vt sunt, canticum Moysi, canticum Anna, canticum Delboræ, canticum Esaiæ, canticum Ezechiel, & cæterorum prophetarum. Hoc verò distat inter canticum, & psalmum: quod canticum ore solum modo profertur, & decantatur, psalmus autē addito quodam instrumento musicalis artis, vt psalterio.

Hæc ille.

¶ Quòd clerici & sacerdotes ad certum vsum officii teneantur ex præcepto.

Cap. XXII.

S V M M A.

- 1 *Canendi diuersitas per loca unde cœperit.*
- 2 *Witcleff hereticus, qui tantum iactat leges Christi, qualiter Christi leges conatur euertere, sub titulo libertatis effrænationis barbaricæ.*
- 3 *Magistrorum iussa discutere, & ad nostrum arbitrium eligere potiora, quòd non sit nostrum, contra Witcleff.*
- 4 *Sacerdotibus quòd non sit liberum canere, uel dicere, quòd uelini in choro, aut omittere quòd nolint.*
- 5 *Officiandi usus in primæuis ecclesiis quomodo ex religiosis. S. Marci emerferit.*
- 6 *Sacerdotis inferioris & episcopi distinctio in ecclesia temporibus sancti Petri, & euangelistæ Marci satis notanda.*
- 7 *Marcus primus Alexandriae Pontifex.*
- 8 *Psallendi usus unde inolescere cœperit.*
- 9 *Hieronymus quomodo ad instinctum Damasi Papæ usum correxerit ecclesiæ, aptans lectiones & cantus locis sacris, &c.*
- 10 *Lectiones euangeliorum & epistolarum in missa quomodo ante Hieronymum annua obseruatio ne iungebantur.*
- 11 *Augustinus quomodo repererit secundum antiquatam consuetudinem ecclesiæ pro singulis diebus Dominicæ resurrectionis euangelia secundum singulos euangelistas suis signata diebus.*
- 12 *Officium missæ Dominicæ in albis unde desumptum fuerit.*
- 13 *Augustinus quomodo obseruat lectionum & cantuum rationes de Quadragesima, de Pentecoste, & aliis anni festis. Item & de sanctis, &c.*
- 14 *Actus apostolorum quòd pro magna consuetudine ecclesiæ legi inceperit à Dominico Paschæ, secundum Augustinum.*
- 15 *Ecclesiæ Mediolanensis usus in die cœnæ secundum Ambrosium. Et de cereis accendendis in Pascha. Et de uersu. Hæc dies, &c.*
- 16 *Concilij Toletani, cui præsidebat Isidorus, decretum, ut unus ordo orandi atque psallendi, &c. per omnem Hispaniam atque Galliam conseruaretur.*

17 *Augustinus quomodo regulam generalè præscripserit circa usus obseruantiales ecclesiæ.*

X ¶ hac, ni fallor, definitione, & præcepto apostoli, ut fierent psalmi, hymni, & cantica spiritalia, cœpit per loca esse canendi diuersitas. Tantaque, ut prorsus Christianorum deuotioni non congrueret, non tamen quantum cupit Witcleff induceret, sub prætenso titulo libertatis effrænationis barbaricæ: secundum quem nullum clericum ad vsum aliquem pro hora vel officio censeat obligandum: libro de quatuor sectis nouellis capite. 6. Hodie tantum ponderatur regula usus Sarum, quantum catholica ponderat euangelium. Sequitur. Ideo videntes ordinationem Christi in talibus esse liberam, grauititer ferunt talem consuetudinem tanquam fidem catholicam introductam: & sæpe ne scandalizent etiam fratres faciunt & approbant talia, dimittendo magis utilia: & illud est etiam conscientie onerosum, qui libenter missas audiunt, & missas celebrant, dicunt matutinas, & horas alias ecclesiæ, in qua degunt: & tamen videtur illis, quòd melius, & ecclesiæ utilius, & honori Dei placentius possent tempus suum expendere, & ad utilitatē ecclesiæ militare. Hęc Witcleff. A V T H O R. Iam ¶ videtis hęc hereticum, qui tantum iactat leges Christi, qualiter Christi leges conatur euertere. Videntes, inquit, ordinationē Christi in talibus putā cātibus, & precibus liberam, & dimittunt magis utilia, & videtur eis, quòd melius, & ecclesiæ utilius, & Dei honori placentius possent expendere. Quid hoc? meliores videntur Naaman Syro, Abana & Pharphar fluuii Damasci omnibus aquis Israēl ut lauetur, & munde tur in eis, sed propheta iubet ex parte Dei, & obtinendæ salutis intuitu, ut Iordanem lauetur septies. Si minor est Iordanis cæteris, facilius impleri potest quod iussit, quam si rem grandē tibi dixisset. Iordanem tibi signat, & vices distinguit in septem, quot horæ canonicæ sunt, meliores sunt fluuii Damasci: melior lectio vtriusque testamenti. Sit ita: sed quod propheta iubet, quod magistri iubēt ecclesiæ hoc agas, aut circa salutē tuā sis negligens. Potuit cæcus natus dicere: melius est dicere orationē Dñicā, quam linire oculos luto. Poterāt discipuli dicere: melius est ire prædicatū verbum Dei ad suscitandum animas, quam in Iudæam redire ad suscitandum Lazari corpus.

3 Non ¶ nostrum est iussa magistrorum discutere,

tere, non ad nostrum arbitrium eligere poterat, scis melius esse prædicare, quam comedere: melius orare, quam dormire: nunquam ergo dormies? nunquam comedes? Sed videtes, inquis, ordinationem Christi in talibus liberam. Quomodo liberā? an ut liberè omittatur? ergo Paulus erat Antichristus: ille primò liberans ecclesiam. Aut si dicas ideo liberam, quia quilibet ut vult canat, aut psalmum dicat, & nulli statuto vsui se conformet: quales erunt hymni, & psalmi pleni strepitu, grūnitibus viliores porcinis. Et vbi tunc erunt illæ lectiones euangeliorum, Apostolorum, & prophetarum in publico? Qui item in tēpore Pauli in ecclesia dicebantur, secundum illud primæ ad Corinthios. 14. Si non fuerit interpres, taceat in ecclesia: sibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ duo, vel tres dicant, & cæteri diu dicent. Quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Et subdit. Prophetiæ autem non infidelibus: si enim conueniat vniuersa in vnum ecclesia, & omnes linguis loquantur, in trent autem idiotæ, & infideles, nonne dicent quòd insanitis? Vbi in expositione. H A Y M O. Prophetiæ, id est, scripturarum expositiones, non infidelibus sunt, qui non audiunt scripturas, sed fidelibus, qui diligunt eas. Si enim vniuersa ecclesia singulis linguis loquatur, intrent autem idiotæ, id est, propria lingua contenti, & infideles, siue pagani: nonne dicent quòd insanitis, id est, in amantiam, & phrenesin conuersi estis? Hęc ille. A V T H O R. Hoc turpe contingeret, si in ecclesia omnis laicus, & clericus, quod sibi bonum videretur, loqueretur, aut ageret. Iste lectionem legeret, ille alius prædicaret altè orationem dominicam: iste bigam tractaret, aut aratrum, & tunc si infidelis intraret, nonne meritò iudicaret insanos? Ideo in opere perfecto super Matthæum homilia decimanona. C H R Y S O S T O M V S. Etenim prophetis psallentibus, & Apostolis hymnos canentibus, & Deo disputant, extrā eramus, & vitæ huius negotiorum introduximus tumultum, & neque tantam tribulamus Dei legibus quietem, quantam regis literis in theatris inspectores attribuunt. Silentium illic est, cum literæ illæ leguntur: & confules, & præfecti, & senatus, & plebs omnis arrecti stant cum quiete, audientes quæ dicuntur. Et si in medio profundissimæ illius quietis repente aliquis insiliens clamauerit, seu ad regem iniurias, vltimam dabit vindictam. Hic autem cum literæ, quæ ab excelso sunt, leguntur, multus vndique fit tu-

multus: quanquam is, qui misit has literas, multis isto rege est maior, & spectaculū hoc honestius. Hęc ille. A V T H O R. Si ¶ ergo ad omne commodum tractandum non sunt laici liberi in ecclesia, quia propter dissonantiā rerum illicitum est: multo magis in choro sacerdotum non illa erit libertas, ut hoc canant, vel dicant quod velint, vel quod nolint omitāt: nam Paulus iubet loqui nobisipsis in psalmis, hymnis, & cāticis spiritalibus: & quibus hoc mandat potissimum, si non presbyteris, & clericis? & quomodo loquentur sibi ipsi in hymnis, si non notentur hymni, vel psalmi de certo, in quibus concorditer sibi ipsi loquantur, & psallāt? Quid ergo obuiat libertati Pauli, vel Christi, quod ad hos hymnos, vel psalmos aptè cōstringuntur, qui ad psallendū concorditer cōuenienter obligantur? Nā prius quam in identitatem officij conuenerunt ecclesiæ, precum squalebat inculta diuersitas: idcirco ¶ in primæuis ecclesiis usus officij est institutus cōmuniter, cœpitq; inter religiosos sancti Marci institutio quædam haberi solennis, quam postea multæ traxerunt ecclesiæ: quam vtique describit Philo, qui sancti Petri fruebat alloquio, ut recitat vetus pater E V S E B I V S lib. 2. ecclesiasticæ historiæ ca. 18. dicēs post pauca. Rursus etiā quòd psalmos faciant nouos, ita scribit. Itaque non solum subtilium intelligunt hymnos veterum, sed ipsi faciunt nouos in Deum, omnibus eos metris, & sonis honestatis versusum compage modulantes. Multa quidem, & alia in eodem libro enumerat, quæ à nostris, vel in ecclesia, vel in monasteriis exercentur. Et bene infra. Quid autem addere his opus est etiam de conuentibus eorum, quæ conscripsit, & ut seorsum quidam viri, seorsum etiam in eisdem locis fœminæ congregētur, & ut vigiliis, sicut apud nos fieri moris est, peragunt, & maximè diebus illis, cum passionis dominicæ solēnitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare, & lectionibus sanctis auditū præbere cōsueuimus. Quæ omnia supradictus vir eo ordine, eademq; consequētia, qua apud nos geruntur, expressit. Et vnus ex omnibus cōsurgens in medium, psalmum honestis modulis concinat, vtq; præcipienti ei vnū versiculum omnis multitudo respondet. Sequitur. Addit adhuc his, quomodo sacerdotes, vel ministri exhibebant officia sua, vel quæ sit supra omnes episcopalis apicis sedes. Hęc ille. A V T H O R. Videtis quam maturè cœpit psallēdi vsus in ecclesia fixū habere officij, & fixè quidē varium, & alteratū cū identitate secundū temporū varietates, & hō-

Relig. S. Marci.

ras, ut aliud quid in passionis dominicæ tempore, aliud aliàs. Et in nocturnis qualiter psalmos cōcinere, & lectiones explanare solebāt. Et ita ut vnus psalmum suauibus modulis caneret, aliis vericulum respōdentibus. Nec dubium, quin hymnos, quos fecerant, commiscēbāt, sicut in ecclesiis, & monasteriis consequēter per trecentos annos diebus Eusebij facere consueuerunt. Nec ꝑ prateriri vellem, quōd his diebus & temporibus sancti Petri, & euangelistæ Marci fuit in ecclesia distinctio notanda satis, sacerdotis inferioris, & episcopi. Sic enim dicit, sacerdotes & ministri, qualia exhibebant officia, vel quæ sit supra omnes episcopalis apicis sedes. Post hæc tempora fide crescente, per populos fideles, maior cœpit vrgerē deuotio, visumq; est multis officium ecclesiæ prætaxatum breue esse, & addendos ideo psalmos vel cantus, è quibus nimia prodisset disparitas: si non Deus modum imponēs, cultum suum iuuasset, prout libro. 2. de institutis monachorū ca. 5. annotat CASSIANVS. Cum in primordiis fidei pauci quidē, sed probatissimi qui sint, & à beatæ memoriæ euangelista Marco, qui ꝑ primus Alexandriæ vrbis pontifex præfuit, normam suscepere viuendi. Et bene post. Cumque pro suo vnusquisq; feruore infirmitatis immemor alienæ id statuit, debet censere, quod contemplatione fidei, ac roboris sui facillimum iudicabat, parū discutienti, quid generaliter plenitudini fratrum possibile esset: in qua infirmorum quoq; partem maximam experiri esset, diuersoq; modo enormem, psalmorum numerum instituere pro animi sui virtute certaret, & alii quinquagenos, & sexagenos alij psalmos, nonnulli vero nequaquam hoc numero contenti, excedi eum debere censerent: essetq; inter eos pro religionis regula piæ contentionis sancta diuersitas, ita ut tempus solennitatis vespertinæ sacratissimæ succederet quæstionibus celebrationis, vnus in medium psalmum Domino cantaturus exurgit. Cumq; sedentibus cūctis (vt est moris nūc usque in Ægypto patribus) & psallentibus ad verba omni cordis intentione defixis, vndecim psalmos orationum interiectione distinctos, contiguos versibus, parili pronuntiatione cantasset, duodecimum sub alia responsione consummans, ab vniuersorum oculis repente substractus, quæstioni pariter, & ceremoniis finem imposuit. Et hinc venerabilis patrum senatus intelligens angeli magisterio congregationibus fratrum generalem canonem non sine dispensatione domini constitutum, decreuit hunc numerum, tam in ve-

spertinis, quàm in nocturnis conuenticulis custodiri: quibus lectiones geminas adiungētes, id est, vnā veteris, & alteram noui testamenti, tanquām à seipsis rraditas, & velut extraordinarias volentibus tantum, ac diuinarū scripturarum memoriam possidere assidua meditatione studentibus, addiderūt: in die vero sabbati, vel dominico, vtraq; de nouo recitant testamento, id est, vnā de Apostolo, vel actibus Apostolorum, & aliam de euangeliis. Quod etiam totis quinquagesimæ diebus faciunt hi, quibus curæ est lectio, seu memoria scripturarum. Hæc ille. A V T H O R. Hæc ꝑ ecce dispensatione diuina vsus quidem psallendi inolescere cœpit, vt duodecim orationes, duodecim psalmis alternatis vicibus concreparent: sed quia multos expergeficit sacre lectionis historia, idcirco lectiones binas tot psalmis & orationibus applicabant. In aliis ecclesiis, quandoque singulis psalmis totidem lectiones exponunt, prout habetur in concilio Laodicensi citō post principium. C O N C I L I V M Laodicense. In conuentu fidelium nequaquam psalmos continuare cōuenit: sed per interuallum, id est, inter psalmos singulos recēferi debent lectiones. Hæc ille. A V T H O R. Hanc ergo constitutionem Apostoli canendi in hymnis, & psalmis, & habendi sacros cantus in ecclesia sancti patres negligere non audentes, & certum non habentes vsum ex traditione Christi, vel Pauli, videntes hanc sicut & plures alias obseruantias suæ relictam indultriæ, ex incerto ad certum vsum vno volauerunt assensu: non statim quidem, sed per vices temporum, sicut diuina suggestio eis inspirabat. Vnde ꝑ pro magna parte sanctus Hieronymus ad instinctum Damasi papæ vsus correxerit ecclesiæ, aptans lectiones & cantus locis sacris, & diebus secundum circumstantias personarum, quandoque sequens necessitates euentuum: sicut assumit illud Danielis, Quoniā domine imminuti sumus plus quàm omnes gentes, & sumus humiles hodie in vniuersa terra, propter peccata nostra. Vnde in expositione Danielis H I E R O N. His versiculis vtendum est, siquādo ecclesiæ propter peccata populi, sanctorum virorum, & magistrorum ecclesiæ, qui in Dei lege doctissimi sunt, penuriam sustinent, & quando in persecutionibus non offertur oblatio. A V T H O R. Nec ꝑ ipse primus hæc fecit, sed diu ante eum lectiones euangeliorum, & epistolarum in missa annua obseruatione iungebatur. Quas ipsis diebus sicut non permutare, ita nec licebat omittere. Vnde super canonicā Ioannis in prologo

logo. A V G. Meminit sanctitas vestra euangelium secundum Ioannem, ex ordine lectionum nos solere tractare: sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex euangelio lectiones oportet in ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, vt aliæ esse non possunt: ordo ille, quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Hæc ille. A V T H. Ecce quōd facer antiſtes Augustinus non erat de videntibus Witcleff ordinationem Christi, in talibus vsibus liberam seruari, vel omittendam. Dicit enim certas ex euangelio lectiones pro illorum sanctorum solennitate dierum sic esse annuas, vt aliæ esse non possint. Et nunquid talem consuetudinem acceptauit tanquām fidem catholicam, nec sibi melius videbatur ordinem expositionis seruare, quem suscepit, & utilitati ecclesiæ militare, sed cedere potius statuti ecclesiæ, & ad expositionem suam remeare post festum? Hoc autem modo tam necessarium dicitur in lectionibus, & sacris cantibus statuti ecclesiæ, vt illum sequeretur, & inuiolabiliter obseruaret. Ordo, inquit, ille quem suscepimus, necessitate paululum intermissus. &c. Et pro festo Paschæ in tertia parte sermonum sermo. 71. A V G. Per hos dies, sicut recolit charitas vestra, solenniter legimus euāgelicas lectiones ad resurrectionem Domini pertinentes. Omnes enim euangelistæ quatuor, neque de passione eius, neque de resurrectione eius tacere potuerunt. Et sermo. 73. partis eiusdem, qui incipit, Resurrectio. A V G. Resurrectio domini nostri Iesu Christi hodie recitata est, sed de altero libro euangelij, quod & secundum Lucam. Primò enim est lecta secundum Matthæum: hesternam autem die secundum Lucam, sic enim habet ordo euangelistarum. Sicut enim passio ab omnibus euangelistis eō scripta est, ita dies. isti septem vel octo, dāt spatium, vt secundum omnes euangelistas Domini resurrectio recitetur. Passio autē, quia vno die legitur, nō solet legi, nisi secundū Matthæū. Voluerā aliquādo, vt per singulos annos secundū omnes euāgelistas passio legeret, & factū est: nō audierūt homines quōd cōsueuerant, & perturbati sunt. Hæc ille. A V T. Ecce ꝑ secundū cōsuetudinē antiquatā ecclesiæ, singulis diebus dominicæ resurrectionis reperit Augustinus euāgelia, secundū singulos euāgelistas suis signata diebus. Quis Antichristus sic callidē illibertauit ecclesiā? aut quis Antichristus nisi Augustinus, qui voluit primus passiones secundū omnes euangelistas dici? quod & factum est, cū prius legebatur tantū secundum Matthæum.

Necessitatem autem huius institutionis euangeliorum resurrectionis explanat in sermone 74. ibi. A V G V S T. Resurrectio secundum omnes quatuor euangelistas legitur his diebus: ideo enim necessarium est vt legatur, quia singuli non dixerunt omnia, sed quæ alius prætermisit, alius dicit, & quomodo sibi dederunt locum omnes, & necessarij essent omnes. Marcus euangelista, cuius hodierna die euangeliū recitatum est, breuiter dicit, quod Lucas vberius persequutus est. Hæc ille. A V T H O R. Item ꝑ pro dominica in albis recolens officij missæ de epistola Petri prima, Quasi modò geniti infantes, tertia parte sermonum de dominica in albis, qui incipit, Omnium quidē. A V G V S. Nobis enim maximè per Apostolum Petrum sic diuinum blanditur eloquium. Deposita ergo omni malitia, & omni dolo, & adulatione, & inuidia, & detractione: tanquām modò infantes nati rationabiles, innocentes, lac cōcupiscite, vt in eo crescatis in salutem: si gustatis quoniā dulcis est dominus. Hæc ille. A V T H O R. Ita ꝑ de quadragesima, de Pentecoste, & aliis anni festis, lectionum, & cantuum rationes obseruat, quos eis diebus frequentat ecclesia, & cunctis mutare non licet, quia ad congruentiam temporum fixi sunt: De sanctis item, & eorum diurnis officiis secundum quod annuatim contingūt, gradem fecit cautelam, velut & de sancto Stephano sermone 22. eiusdem partis, beatissimus A V G. Cū aliorum martyrum gesta vix inueniamus, quæ in solennitatibus eorum recitare possimus, huius passio in canonico libro est: actus enim apostolorum liber est de canone scripturarū. Ipse liber incipit à dominica paschæ, sicut se cōsuetudo habet ecclesiæ. In hoc ergo libro, cui titulus est Actus Apostolorū, audistis quomodo sunt electi, & ab apostolis ordinati septem diaconi, de quibus Stephanus erat: priores apostoli, sequentes diaconi: & prior martyr de diaconis, quàm de apostolis. Hæc ille. A V T H O R. Et sermone eiusdem partis. 78. qui incipit, Memor. A V G. In actibus apostolorū aduertite quomodo legitur, modò incipit liber legi. Ipse hodie cœpit liber, qui vocatur actuum apostolorū: qui vult proficere, habet vnde possit. Hæc ille. A V T H. Augustinus ꝑ ecce habet pro magna cōsuetudine ecclesiæ, qua legi incœpit actus apostolorū à dominico paschæ: nec respicit itē gesta martyrum in ecclesiis recitari, quæ nō sunt de canone scripturarū, recolēs illud ca. 39. Carthagine. concilij tertij, cui ipse subscripsit, vt supra est habitū. Ambrosius itē præsul apostolicus vsus suū explanat, vel quē in ecclesia reperit,

perit, vel quem ipse ediderit: secundum quem dicit ipsum diabolum sciuisse librū illum tunc temporis esse legendum. 8. lib. epistolarum de traditione basilicæ epistola. 77. A M B R O. Audi filij librum Iob legi, qui solenni munere est decursus, & tempore. Sciuit etiam ex usu diabolus hūc librum intimādum, quo virtus omnis suę tētationis aperitur, & proditur: & ideo hodie metu maiore concessit: sed gratias Deo, qui nos ita firmavit fide atque sapiētia. Hæc ille. A V T H O R. Et ibi versus finē de libro Ionæ. A M B R O. Cū fratribus psalmos in ecclesiæ basilica minore diximus: sequenti die lectus est de more lib. Ionæ, quo completo, hunc adoratus sum sermonem. Liber lectus est fratribus, quo prophetatur, quod peccatores in pœnitentiam reuertantur. Sequitur infra. Erat autē dies, quo se dominus pro nobis tradidit, quo in ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nuntiare milites irruentes in altari, ac osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui, quod vermem antelucanum percussisset, ut tota ciuitas seruaretur. A V T H O R. Hic 15 ¶ in die cœnæ recolit usum illius Mediolanensis ecclesiæ habere, ut legatur liber Ionæ, & pœnitentibus indulgeri. Item in libro de mysterio paschali. A M B R O. Hoc paschæ bonū, hæc optabilis anni festiuitas. Sequitur. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cerorum splendet ornatus. Et infra. Hinc vnus plebis gremio beatæ ecclesiæ nutrita fraternitas, vnica diuinitatis substantiam, ac virtutis trinum nomen adorantes, psalmum festiuitatis annuæ cum propheta concelebrant, Hæc est dies, quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea. Hæc ille. A V T H O R. Et hoc de cereis accendendis in pascha, & de versu psalmi, Hæc dies. Item in apologia Dauid ad Theodosium libro primo circa mediū, A M B R O. Suscepimus in nos gratiam Spiritus sancti die Pētecostes, vacāt ieiunia, laus dicitur Deo, halleluia cantatur. Et supra Lucam legitur. 6. cap. 8. B E D A. Notandum, quod sanctæ mulieres, astantibus sibi angelis, non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quempiam sanctorum legimus tempore dominicæ resurrectionis, vel ipsi Domino, vel angelis sibi visis, terræ prostratum adorasse: vnde mos obtinuit ecclesiasticus, vel in memoriam dominicæ, vel in nostræ spem resurrectionis, ut omnibus diebus dominicis, & toto quinquagesimæ tempore, non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus. Hæc ille. A V T H O R. De singulis rebus disputare non possumus: sufficit ut in quibusdam

forma necessitatis astringat, ut hunc usum, vel illum, non quilibet sua sponte reiiciat, sed fixum modum retinens omnino secundum eum modum & usum oret horis canonicis, quem in illis locis tenet ecclesia: alioquin legem Apostoli qualiter obseruauimus, dicentis, Loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus: Si enim vnus psallat, & alius exhortetur, aut scribat, qualiter loquuntur sibiipsis in psalmis? Aut si vnus prophetiā legat, alius orationem dominicam, aut quod ipse voluerit, non quod communiter statutum est, qualiter sibiipsis colloquantur in psalmis? Idcirco ergo necesse erat usum aliquem fingere, qui pluribus sit communis, tā vt certi sint in quibus colloqui psalmis, aut canticis debeant, quam vt turpis dissonantia saltem in eadem 16 vitetur ecclesia. Ex ¶ quo in concilio Toletano. 50. cap. 2. cui præsidebat Isidorus primas Hispalensis & subscripsit se. I S I D O R V S. Post recte fidei confessionem, quam in sancta Dei ecclesia prædicatur, placuit omnibus sacerdotibus, quia catholicæ fidei veritatem cōplectimur, vt nihil vltra dissonum, aut diuersum in ecclesiasticis sacramentis agamus: ne a liquidibus nostra diuersitas apud ignaros, seu carnales, schismatis errorem videatur ostendere, & multis extet in scandalum varietas ecclesiarum. Vnus igitur ordo orandi, atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galatiam conseruetur. Vnus modus in missarū solennitatibus: vnus in vespertinis officiis: nec diuersa in nobis sit vltra ecclesiastica consuetudo, qui vna fide continemur, & regno. Hoc enim & antiqui canones decreuerunt, vt vnaquæque prouincia, & psallendi, & ministrandi parem consuetudinem teneat. Hæc ibi. A V T H O R. Hæc identitas tamen officij non omnem varietatem euitat, sed quæ sit tanta, vt apud ignaros schismatis errorem videatur ostendere. Cæterum locorum alternus vsus decori est, & ab institutione sectandus. Vnde libro ad inquisitiones Ianuarij. 2. versus finem A V G V S T I. Miror sanè quid volueris, vt de his, quæ variè per diuersa loca seruantur, tibi aliqua scriberem: cum & non sit necessarium, vt vna in his saluberrima regula teneatur: vt que non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicunque instituta videmus, vel instituta cognoscimus: non solum non improbemus, sed etiam laudando, & imitando sectemur: si aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impedit, vt maiora studiosorum lucra speranda sint,

da sint, quàm calumniatorū detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime id, quod de scripturis defendi potest. Sicut de hymnis, & psalmis canendis, & ipsius domini & Apostolorum habemus exemplum, & certa præcepta de hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & accedendum diuinæ dilectionis affectum, varia cōsuetudo est. Hæc 17 ille. A V T H O R. Generalem ¶ nobis regulā præscripsit Augustinus, vt nulli vsus obseruatiæ prætermittatur ecclesiæ propter calumniarum linguas, & vbi maiora sint speranda lucra bonorum, quàm timenda detrimenta, maxime si ex scripturis defendi possint. Et addit, sicut de hymnis, & psalmis canendis Christi, & apostolorum habemus exemplum: & tamen dicit, circa præcepta de re tam vtili varia consuetudo est, & nulla penitus omittenda.

¶ Quod clerici, & sacerdotes, non liberè omittant ecclesiæ officium ad orandū horis statutis.

C A P. XXIII. SVMMA.

- 1 Ecclesia quod certas horas habeat disputandi, prædicandi, operandi, feriandi, & inter eas orandi primas, ad singula officia commodè deputatas.
- 2 Christus quomodo antequam ad alia opera descenderet, semper oraturus intrabat in templum, in exemplum nostri.
- 3 Saul in regni primordio quod cœperit psallere cū prophetis, quid denotet.
- 4 Daniel quō non inchoauerit soluere regis problema, nisi deuota precis spatio impetrato. Et quare Ananiā, Azariā, & Misael iunxerit ad preces.
- 5 Beati, cū sint conditione & statu liberrimi, quomodo à diuinis laudibus celebrandis, certis item uerbis & horis, uacare non possint.
- 6 Ecclesia quomodo certas horas laudū Christi præfixit, iuxta modulum scripturarum.
- 7 Horarum canonicarum distinctio secundum Cyprianum, & Isidorum.

HORTIS instantia contra orandi instantiā vagam prædicandis libertatē. Sequitur ibi cap. 7. de quatuor sectis. Si quis querat quid talis presbyter ita de ratione faceret, cum non debet Deum taliter deprecari: Dicitur est, quod vnus debet in casu, quo Deus inclinauerit, prædicare, alius dicere orationem dominicā, vel

ædificare proximum, aut spiritualiter, aut corporaliter, secundū quod Deus inclinauerit faciendum. Et sic standū est consuetudini loci, de quāto nō repugnat regulæ Christi, vel etiā rationi. Hæc Witleff. A V T H O R. Hoc vltimū sic intelligitur apud eius asseclas: Et sic nō est cedendum cōsuetudini loci, de quāto sibi videtur repugnare regulæ libertatis Christi, vel etiā rationi. Et sic ipse intellexit, vt patet per eadē dicta eius ahibi, sed nube verborū voluit artificiosè velare malitiā, & detegere: aliās autē opportunè quid dicat, videamus. Si presbyter nō debet Deū taliter deprecari, vnus debet in casu, quo Deus inclinauerit, prædicare, alius dicere orationē dominicā, alius quod voluerit operari, vt Deus inclinauerit: quasi omnes obseruantes horas orandi ecclesiæ, nō inclinētur à Deo: & omnes Witleffistæ sequētes libitum voluntatis, inclinētur à Deo. Et cū tēpus suum habeāt vniuersa sub sole, inuocationes sanctæ apud Deū nullum tēpus habent fixū, nisi quā decernat vaga voluptas: ecōtrariō iubēte Paulo primò omnium fieri orationes in ecclesia, obsecrationes, postulationes, & gratiarū actiōes pro regibus, & his, qui in sublimitate cōstituti sunt, ita vt iuxta legē Domini, omne opus alterū præcedat oratio: Sic enim Deus tēporū dat tēpora. Expecta paulisper, & post tempus orandi, tēpus erit aliud agēdi. Et beatus Paulus horas sibi distinxit prædicationis, disputationis, & operatiōis seorsum, & fixē, ne tempora ipsa nūc hac re, nūc illa, importuna varietate cōfunderet. Qualiter libro de operibus monachorū cap. 18. approbat A V G. Ipsi apostolo quomodo vacaret operari manib⁹, nisi ad erogandū verbum Dei certa tēpora constitueret? Neq; enim Deus hoc laterē nos voluit: nā & cuius artis opifex fuerit, & quibus tēporibus vacaret dispēsando euangelio, sacra scriptura nō tacuit. Nam cū eū vrgeret profectiōis dies in Troade cōstitutus, etiam in vna sabbati cōgregatis fratribus ad frangendum panē, tanta fuit intētio, & tam necessaria disputatio, vt sermo produceretur ad noctis mediū, tanquā excidisset eis, quod nō esset ieiuniū. Quando autē alio loco cōmoratus quotidie disputauerit, quis dubitauerit eū horas habuisse ad hoc officium deputatas? Hæc ille. A V T H O R. Multo ¶ magis quis dubitauerit totā ecclesiā horas certas habere disputandi, prædicandi, operandi, feriandi: & inter eas orandi primas ad singula officia commodè deputatas? Christianorum hucusque fuit ista religio, quam utique etiā Paganorū superstitiō laudabilē reputauit, ita vt apud deos suos falsos pri⁹ quā nō fererēt, deam

deam placere Cererem: ante nauigationem Neptunum, & nymphas: ante certamen bellum cum Iouem & Martē primò hostiis, & demū victimis obtenta victoria. Et non vult Witcleff ante prædicationem, aut aliam operationem corporalem, aut spiritualem, tantum orationis, vel sancti sacrificij apud Deum verum Christianus primò efficiat sacerdos, quantum apud Deum falsum per sacerdotes prophetanos rogabat paganus auxiliū. Videte quā anxiam res est loqui cum errore peruersis. De quo libro contra epistolam fundamenti cap. 16. AVGVST. Non inuenio quid faciam cū errore peruersis, & consuetudine implicatis miseris animis: non enim sciunt homines isti quid loquantur, cū hoc loquuntur: non enim attendunt. Sequitur. Intuemini paululū sine animositate, & amaritudine, omnes homines sumus, non nos, sed errores per fallitates oderimus quæso. Intuemini paululū. Deus misericordiarū adiua intuentes, & verū quærentibus æternum lumē accende. Quid enim intelligimus rectum melius esse quā peruersum? Hæc ille. AVTHOR. Quid intelligimus, si non intelligimus hoc esse sequendum, quod Christus iussit, & Apostoli, de horis dicendis primò in ecclesia, & demum ad alia opera descendendum, sicut Christus post laudes susceptas à plebe & pueris, Ofanna clamantibus ante prædicationem, vel alia opera, primò oraturus intravit in templum: & hoc quidem in exemplum nostri, dicente super illud Marci. 3. lib. in expositione cap. 9. BEDA. Et introiuit Hierosolymam in templum. Quòd ingressus ciuitatem Christus primò templum adiit, formam nobis religionis, quam sequamur, demonstrat: vt cum fortè villam, aut oppidum, aut alium quemlibet locum, in quo sit domus orationis Deo consecrata, intremus, ad hanc diuertamus: & postquā nos Domino per orationum studia commendauimus, sic deinde ad agenda, propter quæ venimus, temporalia negotia secedamus. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo erat obseruantia personalis in Christo, sed quasi formam nobis præstituit generalis exempli, vt quotiens villam intramus, aut oppidū, prius pro oratione fundenda, intremus ecclesiam, vt quidquid acturi sumus, à laude diuina, & ab oratione sumat originem: sicut Saul in regni primordio cepit psallere cum prophetis, vnde exiuit proverbium: Num & Saul inter prophetas? Habebant enim antiqui prophete certum usum cōcinendi per horas fixas, ita vt sciret Samuel ei dicere. Post meridiem &c. Cū ingressus fue-

ris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarum descendendum de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosq; prophetantes: & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cū eis. 1. Regum. 10. Propter hoc autem Daniel cū esset propheta, & religiosus tanti temporis, non inchoauit soluere regis problema, nisi de uotæ precis spatio impetrato. Super quem locum Danielis. 2. in commentario HIERONYMVS. Daniel ingressus rogauit, vt tēporet ad solutionē meditandam regi. Tempus postulat, non quo tractatione, & sagacitate mentis occulta perquireret, sed quo occultorum precaretur dominum, & ideo Ananiā, Azariam, & Misael iungit ad preces, ne solus de suo merito videatur præsumere, vt quorū erat commune discrimen, communis esset oratio. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ne solus de suo merito videretur præsumere, comites in oratione coniunxit. Et sacrilegus Witcleff cōfidit in merito suo quando orat, & despicit orationem alienam. Et item sanctus Daniel tēpus postulat, orationem operi præferens, etiā in ædificationem proximi valituro. Sed hæc dicit Witcleff ideo faciendā, vt libertas Christi seruetur: vt orās nec ardeatur ad usum, nec ad horam. Nescio quid prædicat libertatem, cū hæc vita plena sit difficultatibus legum, ne sit plena difficultatibus operum vitiosorū. Quid putas mi Witcleff vt tua nos facias libertate beatos? Scio libertatem Christi esse in hac vita, secundum quam per patientiam expectamus. Vnde libro. 2. ad inquisitiones Ianuarij AVG. Si quid nō videmus speramus, per patientiam expectamus, quod memento quā commemorem. Neque iam nunc in ista vita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac si in angustiis rerum tēporalium ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod promissit. Promissit quidem huic vitæ necessaria: sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus libertatem libertatis. Hæc ille. AVTHOR. Murmuramus mi Witcleff in difficultatem orandi certis horis, & tuos presbyteros dicis habere confidentiam, quòd possent aliter vtiliter occupari, & ideo libertate magna eos donasti, vt quæ velint orent, & quando: sed desinite murmurare in his Christi difficultatibus, ne perdati latitudinem libertatis etiam beatorum. Qui cū condi-

conditione, & statu sint liberrimi à diuinis laudibus celebrandis, certis item verbis, & horis, vt ita tua libertate fruantur, vacare non possunt, dicente scriptura Apocal. 4. de sanctis animalibus, quæ requiem non habebant die ac nocte, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus dominus omnipotens. Et in præfatione missæ tota ecclesia cohortatur seipsam, vt quemadmodum cæli cælorumq; virtutes Cherubim quoq; & Seraphim sociā exultatione concelebrat. Cū quibus & nostras voces, inquit, vt admitti iubeas deprecamur supplicij confessione, dicentes, Sanctus &c. Argue iam quos potes propter celebrationem diuinorū illiberatos, aut angelos beatos, aut homines in ipsa precum celebratione proximos iam beatos: in quo si homines à laudando sic celebriter cessant laudes cum angelis Deo dicere, angeli nūquam cessant Dei laudes in eius celebritate cantare cum clericis. Vnde libro. 2. de Epiphanijs, siue de natali domini, versus finem GREGO. Cum pastoribus venerare, cum angelis hymnū dicito, cum archangelis choros ducito: sit nobis ista cōmunis solennitas terrestribus cū cælestibus: certus sum etenim, quod etiam cælestes virtutes hodie nobiscum pariter in hac solennitate gloriantur. diligūt enim & illi & homines Deum. Hæc ille. AVTHOR. Respondeat ergo angeli ciues in tali celebritate ad horas omnes hominibus sine suæ præiudicio libertatis. Quid nocet libertati hominū, vt qui non possunt semper, saltem certis horis, angelis respondere: Sic enim certas horas laudū Christi, iuxta modulum scripturarum præfixit ecclesia, cuius potissimū sacerdotes vices suas, & populorū exoluant, qui faciente carnis infirmitate, aliter non possent adimplere, quod iussit Christus, semper orare, & non deficere: aut item apostolus eius, Sine intermissione orate. Iuxta quod vnum sensum elicit in expositione Luc. BEDA. Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & apostolus, Sæper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, et sine defectu, & sine intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est eū semper orare, & sine defectu, vel intermissione, qui horis canonicis iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibus consuetis, dominum rogare, & laudare non desistit. Et hoc est quod Psalmista dicebat: Benedicam dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Aut certe omnia, quæ iustus secundum domi-

num gerit, & dicit, id orationem esse reputandum. Hæc ille. AVTHOR. Disiunctiue textus prædictos exponit, vt ministros altaris cōprehendat in primo, & cūctos item fideles excuset generaliter in secundo. Notandū tamen est, quod horis canonicis iuxta ritū ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, & precibus consuetis laudandum sine intermissione Deum exponit. Has horas canonicas à primæuis suis distinxit ecclesia. Quibus autem occasionebus sic distinxerit ecclesia, putā, Tertiam, Sextā, Nonā, sancti patres non omiserunt edicere. Vnde libro de oratione dominica versus finem sanctissimus CYPRIANVS. In ista orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam Tertiam, Sextam, Nonā, sacramento. scilicet Trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat: nam, & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itemq; ad Sextā, quarta procedens, declarat altera Trinitatem. Et quando à septima, nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei stantibus & legitimis ad precem temporibus seruiebant. Et manifesta postmodum res est sacramenta olim fuisse, quod sic iusti antea precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ promissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter, & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cū de immunis gentilibus antea dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere, & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. AVTHOR. Optimè declarat sanctissimus Cyprianus efficaciam orationis ecclesiasticæ per horas legitimas celebratæ, quas item sancti comites Danielis secundum instituta legalia, de more templi ipsi obseruauere nocte capti: & perspicuè docet qualiter in mysterio Trinitatis istæ tres horæ, Tertia, Sexta, Nona, à se inuicē triū horarū interstitijs semotæ iacuerāt. Cōformiterq; & dñs eas & in suis gestis, nō tam ante passionē, quā in passione, & post resurrectionis gloriam obseruauit: & post eū Petrus, & ita in ecclesiā fluxit ab eis. Et sequit hūc passum Cypriani. li. 1. de officijs ca. 19. ISIDORO. Horā tertiam, & sextā, & nonā Daniel, & tres pueri supplicatiōib; deuouerūt. scilicet vt ab ortu diei in tēpus deprecatiōis, tres horæ

Horarū cōnōnicarū distinctiō.

horæ porrectæ Trinitatis nobis reuerentiâ de-
clararēt; pariter cum tertia ad sextam, atq; in-
de ad nonā, atq; per paria lucis interualla cer-
tis dimensionibus terminata, Trinitas ter die
rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad pro-
bationem venerabilis Trinitatis, q̄ spirit⁹ san-
ctus hora tertia hoc suo loco, & munere, & tē-
pore descendit ad terras, impleturus gratiam,
quā Christus promisit. Nam etiā sexta hora
Christus passus est, & in nonā patibuli crucia-
menta porrexit. Tali enim sacramento legiti-
mis ad precē tēporibus per trinas horas Tri-
nitatis perfectio, aut laudatur celebratibus,
aut precibus impetratur: licet cōputetur diur-
na celebritas, per quaternariū vsq; in vesper-
tinum officiū, hoc cō quaternario significatur,
quia mundus quadrifariē diuisus in trinitate
saluatur. Hæc ille. AVTHOR. Et hic ecce legi-
timā obseruantia horarum distinguit Isido-
rus, dicens eas à patribus veteris testamēti ob-
seruari, & ab eis in nostras missam ecclesias.
Sub sacramento itaq; Trinitatis, trinis horis
ab inuicē vnaquaq; semota ab alia, vt ab hora
tertia vsq; ad horam sextā horologij, fluant
tres horæ: ab hora nona vsq; in horam vespe-
rarum item tres horæ: sicut ab ortu diei, quā
horam primā vocamus, vsq; in horā tertiam
tres horæ interceptæ sunt. Nec in his horis o-
randi Deum primæua est cōtenta ecclesia: nisi
etiā abundaret iustitia sua plusquam Scriba-
rū, & Phariseorū, & alias horas tā diei quam
noctis cōp̄t adicere, putā matutinā, primā,
cōpletoriū, prout dicto libro de oratione do-
minica, scribit CYPRIANUS. Sed nobis fratres
dilectissimi præter horas antiquitus obserua-
tas orandi, nunc & spatia, & sacramenta creue-
runt. Nam & manē orandū est, vt resurrectio
domini in matutina oratione celebretur: q̄
olim Spiritus sanct⁹ designabat in psalmis, di-
cens, Quoniā ad te orabo domine, manē ex-
audies vocē meam. Manē astabo tibi, & con-
tēplabor te. Et iterū per prophetā loqui-
tur, dicēs, Diluculo vigilabunt ad me,
dicentes. Eamus, & reuertamur ad
dominum Deū nostrum. Re-
cedente itē sole, ac die ces-
sante, necessario rur-
sus orandū est.
Nam quia sol
Christus ve-
rus est, & dies
verus, sole, ac die seculi recedente,
quando oramus, & petimus vt sup nos
veniat denuo lux Christi, precamur aduentū
lucis æternæ gratiam præbiturum. Hæc ille.

¶ Horæ orandi ecclesiastica, qua-
liter cœperunt distingui.

CAP. XXIII.

SUMMA.

- 1 Horæ matutinalis ac vespertini officij qualiter suc-
creuerint.
- 2 Vigiliæ quatuor describuntur, quas stationes Isido-
rus appellat.
- 3 Vigilia una quomodo tres horas habeat. Et sic nox ha-
bet quatuor uigilias, quas à tempore Christi obser-
uauit ecclesia.
- 4 Cantus tres nocturni, & quartus laudum, quare in fe-
stis solenniter celebrentur.
- 5 Iulianus apostata quomodo ad decus paganici ampli-
dum transtulerit Christianorum ritus canendi &
psallendi in ecclesia & horas canonicas in templa
funesta.
- 6 Laudes Psalmorum quomodo sint temporis creatori
exoluendæ, ubi dies terminum, nox sumit initium,
exemplo auium, secundum Ambrosium.
- 7 Christus Deus sol uerus, & dies uerus, quod omni ho-
ra die noctuq; à Christianis frequenter sit adoran-
dus, & precibus orandus.

VALITER ¶ aut hæc ho-
ræ matutinalis, ac vespertini
officij succreuerunt, tangit Isi-
dorus libro primo de officijs
ca. 23. faciens de Cassiano me-
moriā, qui utiq; scribit libro
3. de institutis monachorū, capi. 4. CASSIA-
NVS. Sciendum hæc matutinā, quæ obserua-
tur in occiduis vel maximè regionibus, cano-
nicā functionem in nostro tempore, nostroq;
monasterio primitus institutam, vbi domi-
nus noster Iesus Christ⁹ natus de virgine Ma-
ria humanæ infantie suscipere crementa di-
gnatus est: nostram quoq; religionem adhuc
teneram, & lactentē infantia sua gratia confir-
mauit. Vsq; enim ad illud tempus matutina
hac solennitate, quæ expletis nocturnis psal-
mis, & orationibus, post modicū interuallum
temporis solet in Gallia monasterijs celebra-
ri, cum quotidianis uigilijs pariter consumma-
ta, reliquas horas refectioni corporis deputa-
tas à maioribus nostris inuenimus. Hæc ille.
AVTHOR. Hic inchoationē officij matu-
tinalis, cuius causa diu præcessit, expressit: vbi
itē de nocturnis cū suis psalmis eloquitur. Hi
quidē nocturni propter solēnes uigilias, & do-
minicas habebantur: secundū quatuor uigilias
noctis

noctis quatuor horis separatim apud antiquā
ecclesiam celebratæ: quia & omnis populus
tunc totam noctem uigilando transegit. Qua-
tuor ¶ ergo uigilias distinguētes, quas milites
in exercitu, aut nauæ seruant in nauis, tres no-
cturnis cantibus, & quartum matutinis laudi-
bus donabant: prout Isidorus scribit, appellas
stationes capit. 19. libri primi de officijs. ISI-
DORVS. Siquidem & in nocte stationes, &
uigiliæ militares in quatuor partes diuisæ, ter-
nis horarum spatiis discernuntur: vt in ipsis no-
cturnis mundialibusq; officijs Trinitatis my-
sterium ueneretur. Hæc ille. AVTHOR. Be-
ne pronuntiat quatuor stationes cum suis in-
terstitiis trium horarum, sicut se habent uigi-
liæ militares: quemadmodum & Lucanus. Ter-
tia iam uigiles commouerat hora, sacerdos. Et
saluator in euangelio Marci quasi has horas
instituit in ecclesia postmodum obseruan-
das, Nescitis, inquit, quando dominus domus
ueniat, sero, an media nocte, an gallicatu, an ma-
nē, & si uenerit in secunda uigilia, & si in tertia
uigilia uenerit, & ita inuenerit &c. Et AVG.
de uerbis domini sermone. 14. Venit ergo do-
minus ad uisitandum discipulos suos, qui tur-
babantur in mari quarta uigilia noctis. Quar-
ta uigilia noctis est extrema pars noctis. Uigi-
lia ¶ una tres horas habet, ac per hoc nox qua-
tuor uigilias habet, ternas horas per quatuor
uigilias distributas. Hæc ille. AVTHOR.
Has à tempore Christi obseruauit ecclesia. Vn-
de & libro primo de officijs ca. de matutinis of-
ficijs. VALERIUS. Diebus dominicis, & sancto-
rum natalitijs genua in ipsis non flectimus ho-
ris, stando prohitentes libertatem & gratiā. Et
sequitur. Tunc & uigilias tribus horis disperi-
mus nocturnis, vt non solū uerbo, sed & facto
tres uigilias prædicemus: de quibus ait domi-
nus, Beati sunt serui illi, quos cū uenerit domi-
nus, inuenerit uigilantes: & si in secunda uigilia,
& si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, bea-
ti sunt serui illi. Tunc legendi, atq; canendi of-
ficia, quæ ad ædificandam ecclesiam instituta
sunt, numerosius concrepant, vt nos præpare-
mur ad aperiendum Domino quacūq; hora
pulsauerit, ad modum diuinarum ueteris testa-
menti tubarum, quæ castra commouere con-
ciso clāgore iussa sunt. Ipsa autem pluralitas le-
ctionū nō eadem in omni ordine est. Nam cle-
rici. 9. monachi. 12. legant: ille nouenarius est
tetragonus, & æquus vndique quadris lateri-
bus: hoc innuit, q̄ uerbū, & opus prædicatorū
æqualia semper debēt esse. Hic uero duodenari-
us in æqualibus constans lateribus (nam ter
quatuor, uel quater tria, duodecim faciūt) hoc

insinuat, q̄ in vno magis extendatur, & exem-
plo Iacob cū domino luctantis claudicent. f.
minus operantes, vt amplius meditari queāt
hi, qui fidē Trinitatis mundo quadrifido præ-
dicant. Nam in utroq; ordine pluralitas lectio-
num pluralitatem signat prædicatorum, qui
ex tempore plures in mūdum missi sunt. Hæc
ille. AVTHOR. De mysterijs omnium ho-
rarum non vacat omnia scribere, quæ autho-
res in suis locis latē pronuntiant: sufficit gros-
siora colligere, quæ rationes horarū apertius
largiuntur. Cur ¶ .s. tres nocturni cantus in fe-
stis, & quartus laudum solēniter celebrantur:
quia. sic antiqua ecclesia totas noctes in lau-
dibus expendebat, diuidendo noctem in qua-
tuor distinctas uigilias cum intercisus spatiis
trium horarum, sicut de horis diurnis iā dixi.
Vnde si omnes horæ cum suis interuallis triū
numerentur horarum, in fine tertiæ horæ ho-
ra succedit cantus canonici per totum circu-
lum diei ac noctis: sed quia hoc pondus labo-
ris infirma caro iugiter & continuē ferre non
potest, redacti sunt omnes nocturni cum lau-
dibus ad vnam ipsorum uigiliam, vt quidam
deuoti prima noctis uigilia totum decantant
officium, plurima pars ecclesiæ, vt cathedrales
tenentes ecclesias, monachi nigri, fratres cano-
nici, ad secundam mediæ noctis uigiliam: alij
vt monachi albi, & cæteri religiosi quidem in
tertia noctis uigilia gallicatū obseruant. Cle-
rici uero cum populo per minores parochia-
les ecclesias, quarta uigilia canūt de mane, quæ
& hora prima nuncupatur: vt euāgelica regu-
la, quæ de diuersis nō obseruatur ab omnibus,
saltem integrato officio, teneri possit à singu-
lis, vt sic à summo diluculo Christi seruus Chri-
stum canat semper, & ante omne opus habeat
horam orandi canonicæ, quæ opus humanum
omne præcedat. Quod si murmuret Witcleui-
sta, quod aliud melius ad ædificationē proxi-
mi tunc præferret officio, si alta vrget neces-
sitas: Respondeo, q̄ incumbens alta necessitas
differre potest officium, nō auferre. Igitur ubi
talia interuenire solent officijs, moderatē præ-
uenire liceret obsequium, præueniendo ho-
ram, prout sanctus Psalmista cuncta opera sua
fui securus oratione præueniens, Præueniunt,
inquit, oculi mei ad te diluculo, vt mediterer
eloquia tua. Super quod in octonario. HIL-
RIVS. Qui in maturitate clamorē præuenie-
rat, nunc ipsos dies meditationibus præuenit.
Vigilat ille diluculo, non expectat, vt graua-
tos somno oculos lux infusa perturbet. Vigi-
lat ille, & ipsum redeuntem lucis ortum, ora-
tionibus operitur. Nunc prophetarum dictis

occupatus, nunc psalmodum hymnis intentus, nunc patriarcharum & sanctorum gestis negotiosus, omne eloquium domini omni tempore & assiduitate meditatur. Hæc ille. **A V T.** Vbi nunc est Witcleff cum actibus suis melioribus ad ædificationem proximi, qui orationes istas, & meditationes impediunt? Et nūquid audiuit Christum dicere, quod hæc oportet facere, & illa non omittit? Et nunquid potest Witcleff nobis ostendere sacerdotes suos abundantiores in opere proximorum, quæ hæc omiserunt orandi officia, quam nos exhibeamus ipsi sanctos Augustinum, Ambrosium, Hilarium, Cassianum, Gregorium, & cæteros innumeros, qui horas obseruabant orandi canonicas, & tamē plus omnibus sacerdotibus cum Lollardis suis, circa ædificationem proximorum scribendo, prædicando, corporaliter visitando, aut miraculis profuerunt? Et isti sunt, de quibus iam dixit Hilarius, & eorum quolibet, quod nunc patriarcharum, & sanctorum gestis negotiosus, nunc prophetarum dictis intentus, omne eloquium Dei in omni tempore & assiduitate meditatur. Nec in viris tantum, sed has horas pro orando seruire extollendæ sanctitatem prædicat in sexu fœmineo, epitaphio sanctæ Paulæ **HIERONYMVS.** Manē hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinē psalteriū canebant, nec licebat cuiquam sororū ignorare psalmos, & non de scripturis sanctis quotidie aliqd discere. Hæc ille. **A V T H O R.** De sancta Paula hoc dixit, & virginibus factis cū ea collectis. Sileamus ꝑ de sanctis, & ipsos paganos ducamus in cōfusione hæretici, imō magistrum eius Iulianū apostatā, qui ad decus ampliandum paganiciū, trāstulit in eū ritus nostros psallendi in ecclesia, & horas canonicas in templa funesta, vt non esset honestas ecclesiæ tanta plus admiranda gentilibus. prout lib. 6. ca. 29. refert. **CASSIODOR.** Arbitratus. f. Iulianus Christianitatis statum ex vita bona & conuersatione cōsistere, studuit vbiq; tēpla paganorum cōstructione, & ordine Christianæ religionis ordinare, sedibus, atq; professionibus, paganorum dogmatibus, atq; monitionibus, lectores suæ superstitionis instituere: & vt instar clericorum horas etiā certas, & orationes, & dies solēniter obseruarent, præcipiēs pariter habere curā viros atq; mulieres philosophari scientes, de habitaculis peregrinorū, & pauperū, aliq; prouidētia circa egenos exhibita, paganorumq; religionē cōponere, & pietatis habere nomē. Si quis autē spontē, vel inuitē peccaret in traditionē Christianorū, post pœnitentiā medio

crē cōstituit sustinere correctionē: præcipuē verò zelatus dicit notas literarū episcopaliū, quibus solent alterutris scribentes cōmendare peregrinos, & quod proficiscuntur, & a quibus veniunt, modis omnibus indicare solatia promereri, & tāquā noti, & amici sint testimonio directi signaculi. Hæc cōsiderans festinabat, vt pagani Christianorū assuescerēt officii. Hæc ille. **A V T H O R.** Subiangit illic in probationē istorū literas Iuliani propter hanc causam directas Arfacio pontifici Galatię. Inter cætera verò pietati inuidet Christianorū, qui etiā Iudæis benefaciāt, & eos nō abiiciant, etiā & Paganis. **CASSIODORVS.** Turpe nāq; est, inquit, vt Iudæos quidem nō abiiciat, sed potius nutriant impij Galilæi, & suos pariter, nec nō etiam nostros, nostri verò nostrorum solatio desolantur. Quapropter doctē etiā collatiōes facere Paganos ad talia ministeria, Paganorumq; vicos offerre diis primitias frugū, eosq; cuiusmodi benefactis insitue, docens eos olim hoc fuisse opus nostrorum. Hæc ille. **A V T H O R.** Annectit item honorem, quem sacerdotes tēpli voluit habere supra præsidēs intra ambitum suum. **CASSIODOR.** Præsidēs prouinciarum rariū domi suscipere, frequenter eis scripta transmittit. In ingredientibus illis ciuitatem, sacerdotum nullus occurrat. Cumq; ad templa venerint domorum intra ianuas eis nemo præcedat militū fortē, aut præcedentibus officiorū, sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicut nosti, tuus es iudex. Hoc enim etiā sacra sanctio videtur exigere. Hæc ille. **A V T H O R.** Multa de institutis nostris honestis hic latē descripsit, quæ Iulianus ille apostata transferre voluit ad Paganos, ad eorum decus nostro cōæquandum decori: vt ab oratione horis canonicis ad susceptiones peregrinorū dilapsi simus & pauperum, ad oblationes & primitias, ad defendendos honores ministris deorū. Et proh quā turpe est inter Christianos nutrito, has honestates censere abiectas, quas inimicus horrēdus fidei Christianæ, Christianis inuidit, & Paganis addidit ad ornatum. **Sed ꝑ veniamus ad officij cōplemētum, & vbi dies terminum, nox sumit initium.** Psalmorū laudes cōditori temporis exoluamus, ne aues illæ minutæ nos ipsos obsequendo Deo præcedant. De quibus libro hexaemero de opere quinti diei tractatu primo de aibus habet **A M B R O.** Vbi omne negotiū expeditū putauit, & absolutū me esse credidi, & diē quintū cōsum

summatum arbitratus sum, venit in mentem recordatio auium, quæ cum eunt cubitum, quasi peractō lætæ munere æthera cantu mulcere consueuerunt: quod velut à surgente & occidente die semper instaurare consueuerunt, vt vel decurso, vel adorto nocturno diurnoq; tempore iustas laudes suo referant creatori. Magnum igitur incentiuum excitandæ nobis deuotionis omiseram. Quis enim sensum hominis gerens non erubescat sine psalmodum celebritate diem claudere, cum etiam minutissimæ aues solenni & dulcisono carmine ortus dierum ac noctium prosequantur? Hæc ille. **A V T H O R.** Quid post hæc restat, nisi vt has aues laudiferas creatoris, quæ horas ita canendi pro omni subuēctione pullorum, aut generis non omittunt, nec pro suo concentu item ab opere desistunt, ad redarguendum mittam nostrum hæreticum, vt qui scripturas, aut sanctorum antiquorum traditiones non audit, natura victus abscedat. Nosque velut Christi discipuli sensum gerentes, auxilium humanum: erubescamus sine psalmodum celebritate diem claudere: nec tātum hoc, sed si diem, noctemq; laudibus, vt possumus, non dedicamus diuinis: hoc sanctum, hoc Christianorum laudabile & prædicandum per omnia documentum. prout in libro de oratione dominica versus finem docet **CYPRIANVS.** Si ꝑ in scripturis (inquit) sanctis sol verus, & dies verus Christus est, hora nulla Christianis excipitur, quominus frequenter accedat Deus semper adorari: vt qui in Christo, hoc est, in sole, & in die sumus, insistamus per totum precibus, & oremus. Et quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orationibus damnus potest: quia filiis lucis etiam in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Quia autem in Christo, hoc est in lumine, semper sumus, nec noctibus ab oratione celsamus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans perseuerabat in promerendo Deo: sicut in euangelio scriptum est, Non recedebat (inquit) de templo ieiuniis, & orationibus seruans nocte, ac die. Hæc ille.

¶ De dicendis matutinis ad mediā noctis vigiliis.
CAP. XXV.
S V M M A.

- 1 Vigilantius hæreticus, qui & Dormitantius à Hieronymo appellatur, quem sequitur Witcleff, quomodo fuerit primus, qui contra uigiliis sacras disputa uerit.
- 2 Somniculosorum & Letbargicorum hæreticorum error circa sacras noctis uigiliis.
- 3 Witcleff, qui matutinas, & sacras noctis uigiliis dānat, sanctorum auctoritatibus confutatur.
- 4 Religiosus uir, & fortis, quomodo prophetæ monitu debeat regulariter surgere, & mediā nocte præcipue uigilare.
- 5 Monachi equiparantur martyribus à Hieronymo, in eo, quod die, noctuq; psallunt domino.
- 6 Hieronymus quomodo sacræ uirgini Eustochio inuixerit regulam noctu surgendi ad orandum.
- 7 Witcleff tanquā mendax & stolidus in scripturis deprehenditur.
- 8 Vigiliam corporalem qualiter nobis exēplari Christus, frequenter in oratione pernoctans, totamq; noctem ducens in somnum.
- 9 Christus, quod uerbo & factō à prima electione apostolorum, usq; ad uiciniā passionis docuerit fideles nocturnas frequentare uigiliis continuē.

¶ Quod tamen matutarum uigiliarum celebritatē iam diximus noctibus frequentandā, Witcleff indignē contrectat, increpās ex ea religiosos nostros tractatu suo secūdo, de sermone domini in monte cap. 65. ubi sumēs textum Matthæi: quomodo mediā nocte clamor factus est ecce spūs uenit: & deinde expositionē Hieronymi, quod subito intēpesta nocte, & securis omnibus, quādo grauissimus sopor est, per angelorum clamorē, & tubas præcedentium formidinem, Christi resonabit aduentus: & sic Christum ueterum in similitudinem Ægyptij tēporis: ita reor, inquit Hieronymus, traditionem apostoli iam permansisse, vt de uigilia paschæ ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi. Sequitur. Vnde & psalmista dicebat: Mediā nocte surgebā ad confitēdum tibi. Subdit & Witcleff. Patet ex dictis istius sancti, quā leuis euidētia est in medio noctis surgere, & dicere matutinas, modo, quo religiosi nostri priuati faciunt. Ex isto sermone nudo

psallimus. Ac si nostri religiosi fatui sic arguerent: psalmista sic fecit semel ad minimum, licet de *Aegypto* exiit populus *Israëliticus* semel in medio noctis, semelq; veniet *Christus* ad iudicium: ergo illi debent regulariter surgere, & dicere illa hora matutinas. Hęc ille. AVTHOR.

Vigilantius. 1. Quemadmodum si mihi mos est, primo ingressi erroris libet authorem eius & parentem ostendere. Et, quantum video, Vigilantius monachus patronus peculiaris ordinis *Lollardi* ni primus contra vigilias sacras disputabat audacter. Qua occasione sanctus *Hieronymus* confutans eum, peruerso nomine de *Vigilantio* *Dormitantium* appellauit, epistola ad *Riparium* presbyterum. HIERONYMVS.

Quod dicit eum execrari vigilias, facit & hoc contra vocabulum suum, vt velit dormire Vigilantius, & non audiat *Saluatorem* dicentem sic: Nō potuistis vna hora vigilare mecū? AVTHOR. Et in epistola sequenti ad *Riparium* & *Desiderium* contra *Vigilantium* in fine. HIERON. Quod si *Dormitantes* in mea rursus maledicta vigilat, & eodē ore blasphemio, quo apostolos, & martyres lacerat, de me quoque putauerit detrahendum, nequaquam illi breui lucubratiuncula, sed tota nocte vigilabo. Hęc ille. AVTHOR. Re si autem vera, seu ante eum, seu post, error quidem virorum huiusmodi subrepsit in ecclesiam damnantiū sacras noctis vigilias, pro eo, quod noctem dedit eis dominus ad quietem, qui ab erroris affectu iuxta antiquos dicti sunt somniculosi, de quibus libro primo de officiis. ca. 22. ISIDORVS. Est autem quoddam genus hereticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem sicut diem ad laborem, qui heretici graeco sermone *Lethargici*, hoc est somniculosi, vocantur. Hęc ille. AVTHOR. Iam si res exigit, vt pergamus ad dicta. Patet (inquit) ex dictis istius sancti, quam leuis euidētia est in medio noctis surgere, & dicere matutinas modo quo religiosi nostri faciunt hoc regulariter. Si ex dictis sancti *Hieronymi* pateat euidētia fore leuem, attendantur hęc dicta. Traditio (inquit) est *Iudæorum*, *Christum* media nocte venturum in similitudinem *Aegyptij* temporis, & ex hoc traditionē apostolicam permanisse, vt die vigiliarum paschæ ante noctis medium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum *Christi*. Cum hic aduentus *Christi* semel tantum erit, sicut *Aegyptiis* semel fuit, priusquam ad religiosos nostros perueneris, patebit ex verbis sancti *Hieronymi* quam leuis

erat euidētia. Fuit apostolicæ traditionis ducētorum annorum paschalibus noctibus vsque ad hęc tempora *Hieronymi*: deinceps inō ad tempora ferē nostra populum nocte media vigilare expectando aduentum *Christi*, qui semel tantum venturus est sic. Ecce quod eadem blasphemia, qua religiosos nostros derides, euidētia tali pulsari, quod regulariter media nocte confurgant, eadem apostolos tetigisti, qui medię noctis vigilias nocte paschæ tot annis in ipsa plebe regulariter seruari fecerunt. Sed si dicas hoc ex nudo sermone *Psalmistæ*, psal. 118. Media nocte surgebam: statim te cōuicero mendacij, quod non ex nudo sermone illius, quando commatice arguendo subiungis. Ac si fatui sic arguerent. *Psalmista* sic fecit ad minimum semel, sicut exiit semel populus in medio noctis de *Aegypto*, & *Christus* veniet semel ad iudicium. Hic ergo ex bono sermone domini, non ex nudo sermone *psalmistæ* psal. 118. eos approbas arguisse. At quod de *psalmista*, quod semel sic fecit ad minimum, inquis, pro te facis, dicens ad minimum: pro religiosi, quorum argumentum vsurpas, dices magis, quod egit ad maximum, vt augeres frequentiam. Sed & contra te ipsum inferes, si affirmares *Psalmistam* dicere de seipso: Lauabo per singulas noctes lectum meum. *Miser* heretice, dormitansque, qua fronte dicit ex semel factō *Psalmistæ*, assumere religiosos nostros incitamentum surgendi regulariter media nocte ad orandum, quando ipse de seipso pronuntiat non semel, sed per singulas noctes, & regulariter sic fecisse? Quod *CASSIODORVS* factum exponit ad literam, & multo magis extendit, exponens illam versu illo: *Memor* sui nocte nominis tui domine, super psalmum. 118. sanctus pater *HILARIVS*. Scit præcipue nocturno tempore diuini esse à nobis nominis recordandum. Scit tum maxime custodiam *Dei* legis à nobis esse retinendam, cum subrepunt animo impuræ cupiditates, cum stimuli vitiorum per recens assumptum cibum corpus exagitant. Tum *Dei* nomen recordandum, tum custodienda eius lex est: pudicitiam, continentiam, timorem *Dei* statuens. Nouit hoc præcipue tempore *Domini* esse orandum, deprecandum, promerendum: dicens in alio loco, Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nō est periculoso nocturnarum vigiliarum otio animus relaxandus, sed in omnibus deprecatiōibus, in cōfessionibus peccatorum occupandus est: vt cum maxime corporeis

corporeis vitis datur opportunitas, tum præcipue eadem vitia, diuina legis recordatione frangantur. Hęc ille. AVTHOR. Peccasti *Witleff*, & *Christi* iudicio te fecisti reū gehēnæ ignis, quia fratri tuo dixisti, fatue, sine causa, & ex doctrina tua consequenter es præscitus. Ac si fatui, inquis, sic arguerent. *Psalmista* surrexit semel media nocte: ergo & ipsi surgere debēt sic regulariter omni nocte. Sed si vis argumentum audire tibi insolubile, audi ex *Hilario*, sciuisse *Psalmistam* præcipue nocturno tempore *Deum* orandum, & *Dei* legem contra vitia meditandam, & quia nouit hoc præcipue tempore *Deum* prædicandum, idcirco regulariter non semel, sed per singulas noctes lauit lectum suum. Huius quoque prophætæ monitu & exemplo, non est periculoso otio nocturnæ vigilie animus relaxandus: ergo vir fortis, & religiosus debet regulariter surgere, & media nocte præcipue vigilare. Item obiicio tibi factum istud regulare ex eodem psal. quasi in hac regula iam habitato ex actibus, Bonum est (inquit) confiteri domino, & psallere nomini tuo altissimē. Ad annuntiandum manē misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Non exponatur per *Witleff*, sed dicat in minori breuiario suo per eodem loco, HIERONYMVS. Si confiteris *Domino*, annuntias manē misericordias *Domini*. Quando enim confitemur *Domino*, speramus misericordiā. Nunc enim psallimus, operamur virtutes ad annuntiandum manē misericordiam tuam. Vbi sunt, qui secundum literam scripturas intelligunt: media die misericordiam annuntiare nō possumus. Et certē *Christianorum*, & *monachorum* est maxime in noctibus peccata sua confiteri. Hęc ille. AVTHOR. Et iā ecce sanctus *Hieronymus* non leuem putat euidētiā surgēdi cum *Psalmista* media nocte per regulam, Certē, inquis, *Christianorum*, & *monachorum* est maxime in noctibus confiteri peccata. Et adhuc pro eiusdem factō *Psalmistæ* super illum versum, Dirupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo: in minori breuiario idem *HIERONYMVS*. Sicut, inquit, martyres & monachi, qui die, nocteque psallunt *Domino*, debent eandem puritatem habere martyrum: siquidē & ipsi martyres sunt. Quod enim faciunt angeli in caelo, hoc monachi faciūt in terris. Hęc ille. AVTHOR. Iam ecce videtis, quam leuis est mendosa euidētia *Witleff*, quam dixit esse *Hieronymi* contra sacras monachorum vigilias: quos quia psallūt *Deo* die

noctūq; *Hieronymus* martyres dixit, & angelos imitari: & si hanc regulam sic surgendi sacrae virgini iniunxit *Eulochio* in epistola ad eandem de virginitate seruanda: HIERON. Semper ingemina, Super lectulum meum in noctibus quæsum quem diligit anima mea. Sequitur. Esto cicada noctium, laua per singulas noctes lectum tuum, lachrymis tuis stratum tuum riga. Vigila, & efficere sicut passer in solitudine: psalle spiritu, psalle & mente, Benedic anima mea *Domino*, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Hęc ille. AVTHOR. Quis dicit hoc docuisse *Hieronymum* contra seipsum? Apprehēdamus residuum argumentum, quod *Psalmistæ* cōnexuit. Sicut de *Aegypto*, inquit *Witleff*, exiit populus *Israëliticus* semel in medię noctis. Hęc *Witleff*, si vbi cōiunxit scripturam diuinam mendacio suo, notanter considerans, & seipsum magistrum maximum computantem ostendēs stolidum in scripturis. De *Aegypto* exiit populus *Israël* semel in medio noctis. Iterum quia atque iterum dico tibi, quod *Augustinus* contra *Petilianum*. Mentiris mi *Witleff* omni seculo altius. Non exiit ille semel populus *Israël* medio noctis de *Aegypto*, sed in figura resurrectionis *Christi*, & educationis patrum ab inferno de mane: dicente ibi scriptura: Nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ vsq; mane. Et ideo etiam de sero cœperunt mutuo vasa, & monilia, expoliantes *Aegyptios*: & de sero pascha celebrabāt, ne occasione aliqua exirent vsque mane propter exterminatorē angelum, qui media nocte percussit *Aegyptios*, parcēs *Hebræis* tingētibz sanguine agni potes. Vnde super illum versum psal. 118. Media nocte surgebam ad cōfitendum tibi. *AMBROSIO*. Itaq; vt tempus hoc habile tentamētis, ita etiam tempus est poenæ, quod ex lectiōne diuina possumus edoceri. Nō enim otiose dominus *Deus* noster cū posset quocunq; momento primitiua *Aegyptiorū* extinguere, hoc tamē tēpus dolori, & luctui peccatoris opportunius iudicauit. Sic enim scriptū est, q̄ media nocte primogeniti *Aegyptiorū* liberabz exterminatore sunt interēpti: ideoq; sanctus *Moyfes* propheta vt hoc præueniret tempus, ac sine *Hebræorū* fraude transfret, ante agnū immolauit, hoc est, vesperi: vt manducātes eū, & *Domini* pascha celebrātes, nō occuparētur exterminatoris insidiis: ne inermes, & vacuos spiritalis alimēti, nocturna spicula tenebroso hostis opprimerent. Hęc ille. AVTHOR. Sufficit cōtra nostrū *Witleff*, q̄ media nocte populus *Israël* exterminatorē angelū saluus euasit, in-

fit, intra domos suas manēs agni sanguine de-
dicatas. Quòd si quis contumax Witcleuista
dicat ibi scriptum. Exo. 12. Nox est ista obser-
uabilis dñi, quando eduxit eos de terra Ægy-
pti: respōdeatur ei, cur nō attēdat illi, quod ita
tim predicatur, Quibus expletis, eadē die egres-
sus est omnis exercitus domini de terra Ægy-
pti? Die ergo exiit populus, sed de nocte Pha-
se fecit: quasi in choās domini transitū. Et sta-
tim post noctis mediū, & exterminium angeli
percursoris, vrgebat Pharaon, & serui eius po-
pulū ad egressum, dicēs: Nocte surgite, & egre-
dimini à populo meo: & ita nocte casualiter,
sed effectualiter factō mane surrexit, & abiit.
Demū adiungit Witcleff suasiuum tertiū ar-
gumento, dicens. Et Christus, inquit, veniet in
medio noctis semel ad finale iudiciū: ergo de-
bent illi regulariter surgere, & illa hora dicere
matutinas. Sequitur. Bonum esset eis modo,
quo fecit Christus, & eius Apostoli talibus ritibus
alternare. Nam ex cautela diaboli sunt
in talibus iudaizationibus plus Iudæis perfidis
profundati. Hæc Witcleff. A V T H O R. Iā
hora est dicendi, proba quod dicis: quid tēpus
occupas garrulis? Cū apud catholicos agis, ni-
hil est validū, nihil sanctū quantūcūq; ab apo-
stolis & patribus institutū ecclesiis. Sed statim
exclamas aut scriptura vel ratione probetur:
iam hæc omnia sine scriptura, sine ratiōe, sine
consuetudine, aut sancti patris assertionem dixi-
sti. Quis nisi demens tali credet authori, Chri-
sto spreto, & omni choro sanctorū? Tu dicis
leuē euidentiā ex factō Psalmistę. Ego dico, p-
ba. Tu dicis populū exisse media nocte. Ego
dico q̄ falleris, & mētiris, ignorans scripturas.
Tu dicis Christū vēturum semel media nocte
ad iudiciū, & ideo nō seq̄ vigilaturos nos illa
hora. Ego dico q̄ planē mētiris, intētionē Chri-
sti etiā hoc ipso peruertēs, qui ideo vltimā ho-
ram voluit nobis esse occultā, vt semper suspe-
ctam habeamus, semperq; parati vigilemus se-
cundū Gregoriū. Vnde & Saluator Luca. 22.
Vigilate omni tēpore orātes, vt digni habe-
mini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & sta-
re ante filiū hominis. Vbi in expositiōe Lucae
lib. 6. ca. 3. B E D A. Qui ante filiū hominis sta-
re, eiq; iuxta Apocalypsin Ioānis die noctūq;
in tēplo eius seruire desiderat, ne ab eius aspe-
ctib⁹ in ignē æternū maledictus abiiciatur, nō
solū ab illecebris secularibus castigari, sed & o-
rare, & vigilare, & hoc nō certis quibusdā die-
bus, sed omni tēpore facere debet. Iuxta quod
Psal. ait, Benedicā dominū in omni tēpore: sē-
per laus eius in ore meo. Hęc ille. A V T H O R.
Videte ergo qualis prædicator euangelij ex-

tet Witcleff, qui dum euangelium clamat, &
intentē moneat vigilare, ipse econtrario mo-
net dormire. Sed glossat hic Lucam, quòd in-
telligit de vigilia allegorica bonæ vitæ: & hæc
eius glossam non spernimus, dum per hanc
non damnet, quas Christus, quas Apostoli,
quas tota laudat ecclesia, virtuti accommo-
das continuas corporales sine interpollatiōe
vigilias: de quibus, non dubium est, ait, Vigila-
te omni tempore. Et orantes, dicente Beda nō
solum ab illecebris castigari, sed orare, & vigi-
lare debet. De qua vigilia intermissa increpa-
uit apostolos dicens: Non potestis vna hora
vigilare mecum? Quam ob languorem soporū
feræ carnis consequenter laxauit eis, dicens,
Dormite iam, & requiescite. Non enim à vi-
gili circumspectiōe vitę dormire concesserat
vnquam. Et ꝑ hanc item vigiliam corporalem
exemplauit nobis frequenter in oratione per-
noctans, totamq; noctem ducēs infomnem, si-
cut item Luc. 6. Erat (inquit) pernoctans in o-
ratione Dei. Vbi in expositione libro. 5. capi.
8. A M B R O. Species tibi datur, forma præscri-
bitur, quā debeas æmulari. Quid enim te pro-
salute tua facere oportet, quādo pro te Chri-
stus in oratione pernoctat? Hęc ille. A V T H.
Si igitur hæc corporalis Christi vigilia forma
nobis præscribitur, quam æmulari debemus,
quis nisi Christi doctrinā aduersus, hæc formā
nobis tollat, dicens sufficere si vitaliter vigile-
mus? Sed dicit Christum, & suos apostolos vi-
ces alternasse taliter vigilādi. Quid refert hoc,
inquit, quia frequētia vigilādi iudaizatio quæ
dā est. Vnde hoc aut vbi legeris hūc ritū vigi-
liarū continuatum Iudæis in templo? Has vigi-
lias proprie Christianorum, & monachorum
suprà dixit Hieronymus. Quòd autem fue-
rint sub frequentia Iudæorum, hoc peto,
hoc exigo vt tu probes: maximē cum ha-
ctenus te traximus, vt non ipsas mediæ no-
ctis iam damnes vigilias si alternatim fiant, &
non sæpe, vel sæpissimē. Quod item lentum
offendiculum, grande factum, magister tuus
Vigilantius adinuenit. Et in epistola contra
blasphemias eius, quæ incipit, Multa in orbe
mōstra, respōdit ipsi H I E R O N Y M V S. Apo-
stolorum fidem Iudæa traditio non destruxit:
ergo & nostras vigilias malæ aliorum vigilię
non destruent: quin potius pudicitię vigilare
cogantur, qui libidini dormiunt. Quod enim
semel fecisse bonum est, non potest malum ef-
se, si frequentius fiat. Aut si aliqua culpa vitan-
da est, non ex eo q̄ sæpe, sed ex eo q̄ fit aliquā
do, culpabile est. Hęc ille. A V T H O R. Ecce
mi Witcleff dormitanti tibi, qui crebras, &
toto

toto ante te mundo laudabiles damnas no-
ctis vigilias si sæpe fiant, Hieronymus tibi di-
xit, quòd si culpa est vitanda, non ideo quia
sæpe, sed quia aliquando: etiam si alterna-
tim fiant, erunt culpabiles. Et adhuc te pul-
so, qui tibi peritus videris in scripturis, vt pro-
bes si possis, quando Christus dormiuit me-
dia nocte, vt sic possēt ad sensum tuum al-
ternare vigilias imminente noctis tempore.
Vt super Marcum notatur à Rabano, dormi-
uit Christus super ceruicem in puppi: non er-
go media nocte tunc dormiuit, quia nec-
dum plena nox fuit, sed noctis crepusculum.
9 Sed vt agam satis. A ꝑ prima electione apo-
stolorum cum eum pernoctasse legitur, per-
lineam te duco vsque ad viciniam passionis,
quando item noctibus plurimis pernoctasse
dicitur, & populus ad eum audiendum ma-
nicabat in templo, quasi alto mane diebus
conueniens, non iam alternatis, sed singu-
lis, quantum ex ipso dicente perpenditur,
Quotidie apud vos eram in templo docens.
Si ergo totis noctibus pernoctauit in mon-
te, quotis prædicauit diebus in templo, non
noctes videbitur alternasse, sed continuasse
diebus. Et hoc, quia imminente tempore pas-
sionis, plus his orationibus, & prædicatio-
nibus instare, quàm vacare volebat. Vnde
super illud Lucae lib. 6. capit. 3. in expositio-
ne. B E D A. Erat autem docens in templo,
nocte verò exiens morabatur in monte. Se-
quitur. Quæ dominus suis confirmat exem-
plis. Nam qui nos ante repentinum iudicij
vniuersalis aduentum, ante incertum singu-
lorum nostrorum exitum sine deliciis & cu-
ris huius vitæ, & sine lectis ad vigilandum hor-
tatur, & orandum: & ipse impendente suæ
tempore passionis, doctrinæ, vigiliis, & præ-
cibus instat, pariter & exemplo: insinuans
hoc esse Deo vigilare, vel dicto, vel factō pro-
ximis quibusque viam veritatis ostendere.
Hęc ille. A V T H O R. Christus ergo verbo &
factō docuit fideles nocturnas vigilias frequē-
tare continuē ad explorandum aduentum
eius ad iudicium, qui hora venturus est incer-
ta. Ne cum venerit, inquit, repente, inue-
niat nos dormientes. Contra ipsum suggerit
hostis noster diabolus per seruum suum Wit-
cleff, iubens non semper vigilare, sed dormi-
re quandoque, alternare vigilias, vt illos
simul Christum adueniens dormien-
tes inueniat: & vt hostis
cum rapiat, qui
dormiuit.

¶ Quòd religiosi surgunt ad o-
randū media nocte Chri-
sti consilio, &
exemplo.

C A P. XXVI.

S V M M A.

- 1 Witcleff, qui dicebat non esse surgendum media nocte ad orandum Deo, quomodo David, & aliorum sanctorum autoritatibus confutatur.
- 2 Vigiliis nocturnis continuas quomodo fecerit Paulus orando. &c.
- 3 Pauli assiduitas orandi per singulos dies & noctes à Remigio notatur.
- 4 Hilarius quid dicat super illud dictum Davidis, Media nocte surgebam. &c.
- 5 Deprecatio diurna quòd non sufficiat. Et quare sit surgendum nocte, & media nocte, secundum Ambrosium.
- 6 Christus quomodo trans torrentem pergens, ad orationem mediæ noctis pergit.
- 7 Christus, Apostoli, Patres omnes Testamenti ueteris & nouelli, quomodo horam mediæ noctis supra modum orationibus commendat, & psalmis.
- 8 Hæretici quomodo lupis comparantur.
- 9 Diabolus quomodo cum meretrice heresi Witcleff sibi coniuge desponsata, cupit quasi per Euam efficere, quod per seipsum non præualeat.
- 10 Vigilandum quòd sit media nocte, quomodo solenter moneat, instet, & hortetur Ambrosius.
- 11 Christus, & sanctus apostolus quòd sacras uigilias antiquas usq; in nos transmiserint.
- 12 Psalmista quare dixerit, Media nocte surgebam. &c.
- 13 Ioannes Constantinopolitanus episcopus quare auerit primus in nocturnis hymnis orationes.
- 14 Ariani quomodo uno & eodem spiritu, quo Witcleuista, contra orationes mediæ noctis religiosorum infremunt.
- 15 Vigiliæ tres nocturnæ mediæ noctis ab initio synagoga iustione domini per trinas semper horas à se distantes, quas in exemplum traduxit mater ecclesia, describuntur ab Augustino.

VRIT Witcleff cōtra Chri-
stivigilias medię noctis, dicēs
tractatu. 2. de sermone domi-
ni in mōte cap. 16. Religiosi
nostri recenter, præter ordina-
tionē domini introducti ha-
bēt tria, quibus populus est deceptus. Habēt
enim primò politos ordines, sed frigidos à cha-
ritate, vt saxū marmoreū. Habent obseruatiās
H 4 hypo

hypocriticas, vt tantum in medijs noctibus, & ieiunium electis temporibus, & alia signa, quæ non sonant in religione Domini nostri Iesu Christi. Hæc Witcleff. **AUTHOR.** Cetera ꝑ transeamus, & hic de cantu sancto medijs noctibus aduertamus. Non dubium, siue de vigilia cordis, siue corporis hic Witcleff admonuit, oppositum Saluatori nostro Christo docet, qui pro salute nostra simul vtrunq; mandauit. Quod item David apud nos eius instinetu, & eisdem de causis prophetice obseruauit, cum diceret: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. In huiusmodi expositione antiqui patres ecclesie hoc festiue, & concordie pena describunt. Vnde in expositione Psal. 118. **HILARIVS.** Non vacat totis noctibus somno, nec otiosus lecto continetur, sed ad confitendum Deo, non solum nocte, sed etiam nocte media cõsurgit. Meminit hoc esse tempus, quo primitiæ Egyptiorum meritisima impiæ obstinationis clade percussæ sunt. His ergo horis non laxatur in somnũ, ne cladi Egypti admisceatur. Hoc noctis tempore introeunte sponso sapientes virgines in nuptias cõ lampadibus introibunt. Vigilat ergo, ne cum stultis mereatur excludi: hoc tempore, psalentiibus Paulo & Sila apostolis, catenæ, & vincula resoluuntur. Non dormit itaq; cum vincus sit, nec habet eum totus nocturni temporis somnũ, nec obliuio officij sui requie medię noctis obrepit. Surgit enim ad confitendum Deo. Confessio enim non semper ad peccata referenda est, verum etiam in Dei laudibus intelligenda est. Hæc ille. **AUTHOR.** Videat noster Dormitatio, & somniculosus Witcleff, si propheta David tãtum iactasset de vna surfectione media, quam fecerit nocte ad minimum, vt item perenni tempore legendum relinqueret in scriptura, dicēs, Eia vna nocte media surgebam ad confitendũ tibi. At quot moderni fideles noctibus mille consurgunt, & trinis, aut denis mensibus noctes extendunt in Dei laudes? Beatus ꝑ Paulus continuas vigilias noctium fecit orando, cum totos dies trifarie diuisisset operibus sanctæ vitæ, ne per intercessionem tanti temporis oues Christo acquisitæ, exponerentur periculis, vacarent. Vnde in expositione primæ ad Corinthi. textu, gratias Deo meo semper pro vobis, **REMI-GIUS.** Quare ꝑ se dicit gratias agere Deo semper pro salute eorum, cum nemo hominum semper possit intētus esse in orationibus, aut gratiarũ actionibus? Nã sicut in scripturis patrũ legimus, Apostolũ ab hora prima vsq; ad horã quintam, labori manũ insisteat: ab ho-

ra autẽ quinta vsq; ad decimam, prædicationi operã dabat: post decimã verò ꝑcurabat pauperũ peregrinorũ hospitalitatem, suiq; corporis necessitatẽ: per noctem verò orationi attentissimẽ infudabat. Igitur propter assiduitatẽ, qua per singulos dies, & noctes Deo gratias, laudesq; referebat, tam pro Corinthiis, quàm pro omnibus, quos Christo acquisierat, dicit gratias se Deo referre semper pro illis. Hæc ille. **AUTHOR.** Iste ergo Apostolus non contentatur semel orare de nocte, quod Witcleff imponit sancto Psalmistæ. Audite ꝑ itẽ fideles **HILARIVM,** vt Witcleff rideatis: q̃a in cõmemorationẽ sancti David dicit nõ tota vna nocte, sed nõ vacat, inq; totis noctib; somno, sed nocte media consurgit. Et his horis nõ laxatur in somnum, ne cladi admisceatur Egypti. Quæ cum olim semel aduenit, singulis noctibus hora media est timenda venire: & semel adueniente spõso, potest cum stultis pro semper excludi, nisi illa vna hora omnibus horis venturum sponsum expectet: maxime cũ hac ipsa hora soleant mali spiritus vexare fideles, & luctam adhibere, & habere licetiam malignandi. Vnde super illum versum psal. 118. **AMBR.** Non ꝑ fatis est dies ad deprecandum, surgendum est & nocte, & media nocte. Ipse enim dominus pernoctabat in oratione, vt te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: & utiq; peccatis tuis ille indulgentiã postulabat. Postulabat à patre, operabatur propria voluntate. Non tibi dicit Propheta tantũ modo vt media nocte surgas, sed vt nocte surgas, & maxime media nocte. Nocte enim ante surgendũ præmisit, dicens: Memor fui nocte nominis tui domine. Potest vnusquisque memor esse, & nõ surgere: potest vnusquisq; surgere, & cũ surrexerit, quæ proprio arbitrio sederint, postulare. Addidit, media nocte: nec otiosum est qd̃ adiũxit, ad cõsitendũ tibi: hoc est, vt illo maxime tẽpore deprecari Deum, & propria debeamus peccata deslere: nec solũ præteritis veniã postulare, sed & præsentia declinare, cauere futura. Multa enim illo tempore tẽtamenta proserpunt. Tũc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit, coquitur cibus, potusq; digeritur, stomachus eger, mēs somnolenta, animũ occupatus est. Itaq; aut quiescēt calor soporis augetur, aut vigilati nõdũ plenus refusus vigor est, qui errorũ cauere possit incursus. Tunc igitur tentator insidit, tunc retia iacit, quibus turbare possit mentem improvidam: tunc spirituales nequitie tenebras offundunt: tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus culpæ arbiter, nul-

lus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris. Tunc varias disceptationes peccatori dormitanti infundunt, vt primò de statu mentis deiciant reluctatẽ, & aliorũ, qui sancti habentur, proferantur exemplum, q̃ illi aliquando deliquerint, sed postea veniam sint adepti, & texerint superiora delicta. Nam & si oẽm emendationẽ nostri inimicus exosus sit, tamẽ ad tẽpus, vt sobriæ mentis virũ possit elidere, præterit futuram indulgentiã, vt præsentia peccata persuadeat: & cum impulerit aliquẽ ad erroris assensum, si viderit eum iam nõ ex amore virtutis à culpa sed poenæ contemplatione reuocari, inserit varias disceptationes, dicat vt sibi, quis me videt? & tenebræ circumdat me, & parietes. Hæc ille. **AUTHOR.** O bone Iesu quàm multũ dissenit à tuis sanctis vigilijs insolens iste Witcleff. Bone domine, parce fragilibus tuis, q̃ contra molitiones eius hæreticas nõ eo fortius surgimus, vt cautelas, quibus blãditur carnalibus, aspernemur atrocius: nec tantũ sic surgamus, sed & memores tui simus: sicut illic tangit secundũ Psalmistã Ambrosius, Memor fui nocte nominis tui domine. Potest enim vnusquisq; memor esse, & nõ surgere: & surgere, & non memor esse. Plus ergo est memorari, & surgere. Surgamus ergo corpore, surgam; & mēte: sed adhuc potest quilibet surgere, & quæ sibi sederint animo cogitare, & meditari: ideo dicit, Media nocte surgebam ad confitendũ tibi. Quia nocte surgendum est, & maxime media nocte. Hæc hora supradicta est orandi præcipua. Vnde etiã idẽ Psalmista de hac ipsa hora dicit, Præueni immaturitate, & clamaui. secundũ aliam literã hebraicã, Præueniebant oculi mei vigilias. Litera Augustini habet, Præueni intēpesta, & clamaui. Vbi **AVGVSTIN.** Plures codices nõ habent, intēpesta nocte, sed immaturitate. Vix aut vnus inuentus est, qui haberet geminatã propositionẽ. i. immaturitate intēpesta. Immaturitas hoc loco nocturnũ tẽpus est, quod non est maturũ. i. opportunũ vt agatur aliquid vigilando. Quod etiam vulgò dici solet hora importuna. Nox quoq; intēpesta. i. media, quando quiescendũ est, hinc proculdubio nuncupata est: quia importuna est actionibus vigilantium, tempestiuum est opportunũ. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce Psalmista quàm assidue medię noctis horis obseruat horam intēpestã, horam nostris actionibus immaturã, & media nocte surgendũ indicit, & maxime media nocte. Sic ꝑ Christus trans torrentẽ pergens, ad orationẽ pergit medię noctis: prout notat super illud Ioannis, Egres-

sus Iesus trans torrentẽ Cedron, vbi erat horus. **CHRYSOSTO.** Sciebat autẽ Iudas qui tradebat eum locũ, quoniã multoties cõuenerat illuc cũ discipulis suis: media nocte vadit, & flumẽ pertranlit, & properat ad locum proditori cognitũ, abscindens ijs, qui insidiabantur, laborẽ. Hæc ille. **AUTHOR.** Hanc ꝑ ergo horã Christus, hanc apostoli, hanc patres omnes testamẽti veteris & nouelli supra modũ orationibus cõmendant, & psalmis. Solum noster Witcleff autoritate Vigilantiũ, & somniculosorũ suorũ cõsilio contra totũ orbem terrarum, aut dānat integrã, aut alternat: qua autoritate? nulla, quia nullã habet. Quavtilitate? nulla. Nã quid eum nocturnæ preces offendũt? gentiliũ esset hæc cæcitas, aut perfidia Iudæorũ: sicut in lib. orationis dñicæ in fine **CYPRIA.** Viderũt vel Gentiles, qui nondũ illuminati sunt, vel Iudæi, qui deserti in tenebris remanserũt: nos fratres dilectissimi, qui in dñi luce semper sumus, qui meminimus, & tenemus quid esset acceptũ, gratũ cepimus, cõputemus noctẽ pro die: ambulare nos credamus semper in lumine: nõ impediamur à tenebris, quas euasimus: nulla sint horis nocturnis precũ dāna, nulla oratiõis pigra & ignaua dispendia: per Dei indulgentiã recreati spiritua-liter, & renati, imitemur qd̃ futuri habituri sumus in regno sine interuẽtu noctis solũ diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus oraturi semper, & acturi gratias deo, hic quoq; orare, & Deo gratias agere nõ desinamus. Hæc ille. **AUTHOR.** Quid ergo miramur, si hæreticũ Witcleff religiosorũ ritus quosdã maledicta lingua peruadat plus sanctis insolitos, aut ab alta pfectiõne remotos, velut est silentiũ, & forma habitus, vel regularis incessus, vel abstinentia singularis, quando tam cunctis scripturis & sanctis laudabilẽ ritum contaminat, & ponit sanctum vigilẽ in custodẽ eucumerũ? Stupent multi graues, quid ipsi, vt antiquæ huic sanctitati detraheret, venit in mētem. Putatur autẽ quia cum ipse & sui conciliabula nocte concelebrent, exploratores odiant, arbitros detestentur, vt soli peruigilent. Nam & Christus ipse prophetice de eis dicit, Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Et ideo in autoritate euangelij lupis eos comparat libro. 6. super Lucam capi. 1. **AMBR.** OSIVS. Nonne ꝑ lupis istis hæretici comparati sunt, qui insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore, quàm diurno? Sēper enim perfidis nox amica est; qui lucem Christi sepe nebulosis interpretationibus obducere, & quãtũ in ipsis est, fuscare eo-

nantur. Versantur ergo circa caulas, stabulata tamen Christi intrare non audet. Hæc ille. **A V T H O R.** Profecto lupi sunt, & magna Christi membra, de quibus Christus ait: Veniunt in vestimentis ouium, intus sunt lupi rapaces. Sunt catuli leonis, qui rugiens circuit querens quem deuoret. Vnde & contra eum vigilare iubemur (siquidem domestici inimici hominis) qui nocte, patrefamilias dormiente, venit supereminare zizania. Quis inimicus homo? Non alius, quam diabolus, qui si per se diceret inanes esse nostras vigiliis, non tamen non crederetur ei, sed cum conuicio fugaretur. Ideo cum meretrice hæresi Witleff sibi coniuge desponsata, cupit quali per Euam efficere, quod per seipsum non proualeat. Sobruere somno malo improuidos, ut cunctis malis, quæ hora illa solet immittere secundum Cyprianum, Ambrosium, & patres supra memoratos, incautos possit inuoluere. O fraus diaboli, o dolus & astutia inimici: iam ipse dicit per os Witleff, si quis media nocte dormierit, saluus erit. Qui ore serpentis protulit: Quacunq; die comederitis, eritis sicut dii. Deus ipse hoc scit, sed Christum Iesum, qui te excitabit, & si mortuus fueris, velut ipse scribit super illum versum psalmi.

118. **A M B R O.** Excitabit ipse dominus Iesus, ammonebit ut surgas, & eo tempore arma orationis assumes, quo solet incurfare tentator. Vnde non otiose Paulus Apostolus & Silas truci in carcerem cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte surgebant, mentis vestigio exorabant dominum, eiq; laudis sacrificium deferebat: ideoq; ubi non defuit deuotionis officium, affuit & absolutionis remedium. Subito enim media nocte terræ motus factus est magnus, ita ut mota sint fundamenta carceris, valvæ apertæ, omnium vincula soluta sint. Audis quemadmodum si ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus te ipse absoluas: quemadmodum custodes timere non possis. Surge igitur ad deprecandum. Ea hora est, qua tentator nocere consuevit, & irruere. Ea hora est, qua solet aduersus tentationes graues remedium venire cæleste. Excubandum tibi est, ne qua fraude vincaris. Prouidendum ut eo tempore, quo potes vincere, nequaquam tempus tui vincendi admittas. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce quam solenter monet, instat, & hortatur Ambrosius ad vigilandum media nocte: docet mala cauenda, quæ in illam horam affluenter conueniunt. Docet auxilia diuinitus promerenda, quæ illis horis abundanter occurrunt: & solus Witleff timidus sibi, ne dormitantes, & somnolentos suos Anglia perdat,

& breui vigiles fiant omnes, opponens se auctoritati Apostoli, Hora est, inquit, iam non nullo modo de somno surgere: quia promisit dominus coronam. Et ironiam Prophetæ in assertionem commutans, Vanum est, inquit, vobis ante lucem surgere: quia promisit dominus coronam dormientibus. Si scripturas Christi, & Apostolorum, & antiquorum patrum ea reuerentia & affectu temeritatis acciperet, quam iactare solet, nullo modo tam planis verbis Christi & sensibus, suos impios sensus, & verba preterferret. Nam & ipse Christus, & sanctus Apostolus sacras istas vigiliis usque in nos transmissit antiquas: prout ex patrum scripturis lib. 1. de officijs. ca. 22. probat **ISIDORVS.** De vigiliarum antiquitate. Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Dauid Propheta denique exclamabat ad dominum dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc namque tempore vastator angelus transiens, primogenita Aegyptiorum percussit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo Aegyptiorum admisceamur. Hisdem etiam horis venturum se esse in euangelio Saluator astruxit. Vnde ad vigilandum auditores suos suscitans dicit: Beati serui illi, quos cum venerit dominus inuenit vigilantes. Et si vespertina hora, inquit, venerit, & si media nocte, & si gallicantu venerit, inueniet eos vigilantes, beati sunt. Itaque & vos parati estote, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec solum docuit verbis vigiliis, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur euangelium, quod erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulusque & Silas in custodia publica circa mediam noctem orantes, hymnum audientibus cunctis dixisse memorantur. Vnde repente terræ motus factus, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vnde oportet his horis psallendi, orandi; frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemque nostrum vel si aduenerit, sub tali actu expectare securos. Hæc ille. **A V T H O R.** Cuncta scribit Isidorus secundum dicta priorum sanctorum patrum: & hoc quoque notandum, quod concludit finaliter. Vnde oportet, inquit, his horis psallendi orandi; frequentiam nos in sanctis habere officijs. Dicit hic Witleff, quare oportet nos his horis. scilicet mediæ noctis orare frequenter: nam quia Psalmista semel media nocte surrexit: quia angelus semel media nocte percussit Aegyptios: quia Paulus & Silas semel media nocte decantabant: imò sicut oportet frequenter & annualiter resurrectionem Christi

nam Christi celebriter colere, quia semel Christus illo die surrexit: & qui ad Christi festinaret præconia, semper surgere non tardaret. Et hoc notat in Psalmistâ quia dixit, Media nocte surgebam ad confitendum tibi. super eundem versum in expositione **CASSID O.** Non vacat quod dicit, media nocte surgebam. Scit enim hoc tempore primogenita Aegyptiorum fuisse percussa: scit ea tempestate Petri, & Pauli, & Silas in carcere positorum vincula resoluta: scitque sponsum media nocte esse venturum: ideoque eodem tempore surgit ad laudes, ne inter fatuas virgines ianua clausa remaneat. Nec vacat quod dicit, surgebam: quia semper surgitur, cum ad domini præconia festinatur. Hæc ille. **A V T H O R.** Audiat hoc Witleff, ideo dicit Psalmista, surgebam, quod non alternis vicibus, aut in tercisis hebdomadibus, aut mensibus, sed semper, inquit, cum ad domini præconia festinatur. Hoc quoque non est silentio prætereundum, quod dicit Isidorus, antiquam esse vigiliarum deuotionem à primæua. scilicet deuotione patrum traditam. Qua deuotione prætenfa, multos sibi allexit Ariana perfidia: & ideo antiquæ deuotioni quædam circa orationes & hymnos ad ipsorum obscurandam hypocrisin addebat ecclesia. Ioannes Constantinopolitanus episcopus hoc fecit. ut lib. 10. historiae tripertite. cap. 8.

13 scribit **CASSID O.** Cum hæc in Aegypto fierent, Ioannes Constantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ad huiusmodi causam. Ariani (sicut dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem, atque dominica intra portas, & per porticus congregati, hymnos, & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant: & hoc maxima parte noctis facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatis portam egressi, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad vituperationem orthodoxorum non cessarent, frequenter etiam hoc cantabant, Vbi sunt, qui dicunt trina virtute vnum? Tunc Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cæcibus traherentur, instituit suum populum, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, quatenus & illorum obseruaretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis nimis vtile cum turba periculisque finitum est. Nam cum clariore hymni homousianorum noctibus apparerent, sequitur. Tunc Ariani zelo tracti, usque ad nece insurgunt. Hæc ille.

14 **A V T H O R.** Vno & eodem spiritu, quo & nunc Witleuista contra orationes mediæ noctis

etis religiosorum infremunt: nempe, ut dixi, ipsi nocte latebras cum discipulis suis replent, sed cum omni mundo clariore hymni nostri resultant quam grunitus illorum, & detestabiles lectiones, omnimode tabescunt, & cum tacere non possunt, blasphemij inardescunt. Hoc vnum iam in fine huius tractatus audiatur Witleuista, quod & mediæ noctis sint & tres alia nocturnæ vigilia, per trinas semper horas à se distantes ab initio synagogæ iussione Domini, quas in exemplum traduxit mater ecclesia. Quem processum à scriptura Num. 3. sic colligit **A V G V S T I.** Loquutus est dominus ad Moysen, dicens. Accipe tribum Leui, & statues eos in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrabunt ei, & custodient custodias eius, & custodias filiorum Israël ante tabernaculum testimonij. Quas phylacas Græcus dicit, has nostri interpretes alij custodias, alij excubias interpretati sunt: sed vigiliae melius dicuntur, quæ solent in castris trinarum horarum spatium habere. Vnde scriptum est, Quarta autem vigilia venit ad eos ambulans super mare, hoc est, post horam nonam noctis, post tres videlicet vigiliis. Et multis locis scripturarum nostri vigiliis interpretati sunt, quas Græci phylacas vocant. Vbi nulla dubitatio est spatia nocturni temporis significari: quod puto & hic accipiendum. Quomodo enim Leuitas iubentur seruare custodias Aaron, & custodias filiorum Israël. i. phylacas, ut dictum est, ne putarent ab obseruandis vigilijs, quæ proprie in castris obseruari solent, propter honorem, quo seruiebant tabernaculo, immunes esse debere, cum & ipsos oporteret propter opera tabernaculi vicissim obseruare vigiliis, quæ obseruarentur in alijs circūquaque castris filiorum Israël. Hæc Augustinus in quæstionibus Numerorum ca. 4. **A V T H O R.** Ergo iuxta typologiam huius legis terrentur catholici, si non per quadras tabernaculi vicissim omnes quatuor, ut supra distinximus, vigiliis vicissim obseruent: quia & Leuitas ipsi carnales instar ceterorum filiorum Israël carnaliter vigiliis suas obseruantes in castris stringebantur sanctas circa tabernaculum vigiliis frequentare quanto magis ecclesiastici, & religiosi moderni circa tabernaculum non manu factum, quod in troiuit Iesus semel in sanguine, vicissim suas excubias per quatuor partes nulla libertate ex reuerentia eximete contra zabalum offirmabunt?

Quod religiosi, & clerici obseruare debent horas publicas die ac nocte secundum morem ecclesie, in qua degunt.

CAP. XXVII.

SUMMA.

- 1 Religioso uiro quod in conuentu sit simpliciter amplectenda precum obseruantia media nocte, ceterisque horis publicis. Et q. idem dicendum sit de omni clerico.
- 2 Psallendi disciplina monachorum, quam commendat Ambrosius, quod non dissonet cultui Christiano.
- 3 Pauli regula quomodo commendat ut cantemus, & psallamus totis precordijs.
- 4 Psalmodia quod cum magna delectatione sit agenda. Et quomodo refert a Dei laudibus uitiosos cantus excludere.
- 5 Hieronymus quid dicat de cantu, exponendo locum illum Apostoli, Loquentes uobismetipsis in psalmis, &c.
- 6 Cantus quales conceperit Lactantius Christianis in ecclesia.
- 7 Cantus sancti, & Catores ecclesie ab Ambrosio probantur.
- 8 Horae ad orandum per scripturas expressae, quod nocte dieq. sint seruandae.
- 9 Horae omnes canonicae a Hierony. enumerantur.
- 10 Orandum quid censet ecclesia pro horis canonicis sub poena contemptus.
- 11 Witelessi triformis proteruita circa horas canonicas condemnatur.
- 12 Augustinus quomodo in multis, quae ad ecclesie ritus & mores pertinent, semper amplexatur Ambrosij sententiam.

RELIGIOSORVM obseruantias sacras tanto acrius insecratur haereticus, quanto arctius ad orandum Deum incubunt, & in eorum virtutes irruit tanquam in peccata: quia delicta non inuenit, nisi quae effingit ibidem. s. cap. 65. de sermone domini in monte. Si, inquit, surrectio illorum antiquata solidat continue eorum fidem ac deuotionem plusquam opus aliud faciendo, regularis huius horae obseruatio est laudanda: sed constat ex eo-

rum vita, atq. operibus, q. sunt amplius ceteris in securitate mundi, atq. prosperitatibus profundati. Hae Witelessi. A V T H O R. Si de ductio ista scintillam habet ingenij, quid sit ingenium hominis non agnouit. Nam quid pertinet amplius eorum securitas & profundatio in prosperitatibus seculi ad eorum surrectionem antiquata, quam ad sobrietatem gestus, vel eorum refectionem post fame, vel quilibet aliud? quomodo ergo tolletur eis huius horae regularis obseruatio plus quam corporalis resectio, aut praedicatio: quia constat ex eorum vita, & operibus, q. sint prosperitatibus profundati? Si enim opus aliud facerent, aut uerbum Domini praedicarent, posset tibi uideri constare ex eorum vita, q. sint prosperitatibus profundati cum pseudoapostolis Pauli amulis. Tantum ergo agis contra quodlibet eorum opus extrinsecum praescindendum & tollendum, quantum contra surrectionem antiquata, & tunc est deductio: estis prosperitatibus profundati, ergo nihil agatis boni. Sed ad rem. Contra hanc turbulenta uesania Witelessi obseruantia precum media nocte ceterisque horis publicis in conuentu religioso uiro est simpliciter amplectenda, & secundum usum ecclesie, cui incumbit omni clerico omni fide secta da. Hae norma decus christianitatis adauget. Hae lux fratres serenat: hic splendor sanctorum clericorum acies oculorum Gentilium tanto perereuerberat, ut se furdas bestiolas in christianorum comparatione cognoscant. Vnde in epistola ad Vercellenses. A M B R O. Exitus matutini & uesperae delectabis. Parasti cibum illorum, quia ita est preparatio eius. Sed satis de magistro dictum puto: nunc discipulorum vitam prosequamur. Qui in illam se laudem induxerunt, hymnis dies ac noctes personent. Hae nempe angelorum militia est semper esse in Dei laudibus: orationibus crebris conciliare, atq. exorare dominum. Student lectioni, vel operibus continuis mentem occupant, separati a coetu mulierum, sibi inuicem tutam praebent custodiam: qualis haec vita, in qua nihil sit quod tibi timeas, quod imiteris plurimum? Adest ieiunium, labor compesatur mentis placiditate, leuatur usu, sustinetur otio, aut fallit negotio. Hae ille. A V T H O R. Non si dissonat cultui Christiano disciplina psallendi monachorum, quam commendat Ambrosius. q. qui in illam se laudem induxerunt, inquit, dies & noctes personent. Et haec est angelorum militia, continuo cantu, & ratione canonica laudes celebrare diuinas. In horum typum qui uirtutem huius sanctae disciplinae non sapiunt, Dominus

Dominus Iesus. 7. ca. Marci, muti & surdi uinculum linguae soluit, ut uirtute agnita cantici regularis in laudem Christi prorumpant, quam tace re non poterunt. Vnde in comentario Marci eodem loco HIERONY. Statim apertae sunt aures eius, & solutum est uinculum linguae eius, & loquebatur recte, aperiens aures ad hymnos, & catus, & psalmos, soluit linguam, ut eructet uerbum, quod non possunt minime, & uerba cohibere. Hae ille. A V T H O R. S. ecce Hieronymus. supponit fide ac deuotionem spiritualiter psallentium hymnos sollicita continue, ita ut sua uocata desolati uerbi non possint, quod in cor obturati haeretici non ascendit. Vnde in collationibus patrum collatione prima Isaac. CASSIAN. Nonnunquam etenim psalmi cuiuscumque uersiculus occasione orationis ignitae decantantibus uobis praebuit. Interdum canora fraternae uocis modulatione, ad intentam supplicationem stupentium animos excitauit. Nouimus quoque distinctionem grauitateque psallentis, astantibus plurimum contulisse feruoris. Hae ille. A V T H O R. In his tam nobis cantantibus occasione feruendi capit sancta deuotio, quam in cantus audientibus: & ideo regula Pauli commendat, ut citemus, & psallamus totis precordijs: prout in uersu. Psalmi. 118. Cantabiles mihi erant iustificationes tuae CASSIODOR. Cum dicitur, cantabiles, significat psalmodiam cum magna delectatione peragendam: sicut dicit Apostolus, Cantantes, & psallentes in cordibus uestris Deo. Cantus enim semper releuat labores, & non facit animo surrepere tedium, qui contemplationis magna suauitate mulcet. Hae ille. A V T H O R. Docetur hic, q. cum magna delectatione psalmodia agenda est, ut distinctione, & grauitate sua, secundum Cassianum, orationis ignitae occasionem dispenset. Refert tamen a Dei laudibus uitiosos cantus excludere, qui potius mulcent animum ad terrena, quam caelestia contemplantium. Qui enim sic psallunt ut delectentur, non cordibus suis Deo cantant, aut psallunt. Quapropter huius rei catus exponit hunc textum super illum locum Apostoli, Loquentes uobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes. libro. 3. comentarij super epistolam ad Ephesios HIERONYMVS. Certe si aut propter simplices manifestius quam uolumus eloquamur. Psalmus ad corpus: canticum refertur ad mentem. Et psallere igitur, & laudare Deum magis animo, quam uoce debemus. Hoc est quippe quod dicitur, Cantantes, & psallentes in cordibus uestris Deo. Au-

dierant hoc adolescentuli, quibus psallendi in ecclesia est officium, Deo non uoce, sed corde cantandum: nec in tragœdorum modum guttur & fauces dulci modulatione colendas, ut in ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica, sed in timore, & opere, & in scientia scripturarum sic cantet seruus Christi, ut non uox cantici, sed uerba placeant quae leguntur: ut spiritus malus, qui erat in Saule, eiiciatur ab his, qui ab eo similiter possidentur. Hae ille. A V T H O R. Vult Hieronymus, q. qui cantat tantum ut hominibus placeat, uoce tantum psallit, non corde, non Deo: quia corde Deo psallitur, homini uoce. Non refugit ut uoce ceteretur, sed cordium cantum praefert. Vnde laudare magis uoce quam animo debemus, inquit, & sic cantet seruus Christi, ut non uox cantici, sed uerba placeant quae leguntur. Hae erat regula cantus Apostoli, & primitiae ecclesiae, q. si nouiter accedentes ad fidem sic canticibus mulcebantur ecclesiae, statim motionem acceperant, ut cantus quidem audirent, sed ut Dei catus, & laudes, non ut humanos applausus: prout libro sexto diuinarum institutionum cap. 22. LACTANTIUS. Carmen compositum, & oratio cum suauitate decipiens capit mentes, & quod uoluerit, impellet: inde homines lubricati cum ad religionem Dei accesserint, ab aliquo imperito doctore fundati nimis credunt. Assueti enim dulcibus, siue orationibus, si est de carminibus, diuinarum literarum simplicem, communemque sermonem pro fordido aspernantur. Id enim quaerunt, quod sensum demulceat. Persuadet autem quicquid suauis est, & animo penitus quod delectat, infidet. Sequitur infra. Itaque si uoluptas est audire cantus & carmina, Dei canere laudes, & audire, iocundum sit. Hae est uoluptas uera, quae comes & focia uirtutis. Hae non est caduca, & breuis, ut illae, quas appetunt, qui corpori uelut pecudes feruiunt, sed perpetua, & sine ulla intermissione delectans. Cuius terminos si quis exceperit, nihil que aliud ex uoluptate petierit nisi ipsam uoluptatem, haec medite. Hae ille. A V T H O R. Non ergo negauit cantus Christianis in ecclesia, sed quibus uoluptas est audire cantus, inquit patres, audiant laudes Dei, sacra carmina meditentur. Item & A M B R O S I V S sanctus pater super illum uersum psalmi. 118. Cantabiles mihi erant iustificationes tuae. Quae enim, inquit, benenemus, cantare consueuimus, & quae cantantur, melius nostris adherent sensibus.

Sequi-

Sequitur. Hymni nobis, canticum nobis, psalmus nobis, iustificationes Domini sunt. Psallamus spiritu, psallamus & mente: & ne si oblit fuerimus, in tempore necessitatis dicatur vnicuique nostrum, Abiecasti sermones meos post te. Ideoque, ut expelleretur, & eliminaretur obliuio à domo sua sancta, cantores fecit sibi verus Salomon, qui toto spiritu acquirendæ veræ cognitioni diuinitatis intenderent, ne psallentes deessent ecclesiæ suæ, quorum cantu nequam spiritus fugaretur: sicut David sancti exemplo docemur, quo psallente malus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis cor deuexabat. Prophetæ quoque, ut prophetarent, psallendi peritum iubebant psallere, quo sua mutata dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Et in Euangelio legimus, in domo patris illius filium recuperantis percipuisse symphoniam, quæ epulantes delectabat fideles. Perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non corpus effœminat, sed mentem animamque confirmat: ideoque, canticum dicitur Domini testamentum: quia remissionem omnium peccatorum, & iustitias in scriptura euangelij suauis mentis exultatione concinimus. Ipse quoque Dominus non dedignatus est dicere: Cantauimus vobis, & non saltastis.

7 Hæc ille. AVTHOR. Intendit Ambrosius, quod & ego festino probare, cantus sanctos, & cantores ecclesiæ: dicens etiam verum Salomonem, qui præter Christum nullus est, instituisse eosdem, ne, inquit, psallentes deessent ecclesiæ suæ, quorum cantu nequam spiritus fugaretur. Hæc ecclesiastica musica quacunque arte polleat, virtutem semper habet confirmatam: non ita Pythagorica, quia non est spiritus immixta virtuti, sed dulcibus cantilenis, circa cuius differentias phantasmata sua spargunt hæretici: quidam negando, quidam assequendo, quia medium aspernantur virtutis. Vnde lib. 5. contra Iulianum cap. 4. AVGVSTI. Comemorans quod in expositione consiliorum suorum Tullius posuit, quod cum vinolenti adolescentibus tibiarum etiam cantu, ut fit, instincti, mulieris pudicæ fores frangerent, admonuisse tibicinam, ut spondeum caneret, Pythagoras dicitur: quod cum illa fecisset, tarditate modorum, grauitateque, cantus, illorum furentem perturbantiam resedisse. Sequitur. Debuiisti sanè homo ecclesiastica musica potius quam Pythagorica commoveri, quid Davidica cithara egerit in Saule, quando malo spiritu vexabatur, ut tangente citharam sancto ab illa molestia respirabat: ne ideo bonum aliquid existimes concupiscentiam carnis, quod nonnquam

musicis cohibet sonis. Hæc ille. AVTHOR. Bona sunt hæc hortamenta Witcleff, ne cantus ecclesiæ musica arte compositos, aut resonantes musicis instrumentis, velut cymbalis, aut organis, calumniari attentet. Ne dicatur ei sicut iam Iuliano August. obiecit, quod potius musicam ecclesiæ probaret sibi acceptam, quam Pythagoræ: quia cum geometriam Euclidis perpendiculis, & perspectivam à iacienda visuali Pyramide canonizet, etiam ut fidem obijciat, intendet aliàs præferre quadriuium. Verum sanctus pater Ambrosius, cum ex præfæto processit Episcopus, non se erubuit dici Psalmistam lib. 2. de poenitentia versus finem. AMBROSIIVS. Dicitur enim, inquit, ecce ille non in ecclesia nutritus, non ei donatus à puero, sed raptus de tribunalibus, abductus à vanitatibus huius seculi, à præconis voce ad Psalmistam assuefactus canticum in sacerdotio manet. Respondet non virtute sua, sed Christi gratia inter conuiuas mensæ cælestis recumbit. Serua domine munus tuum, custodi donum, quod contulisti etiam refugienti. Ego enim sciebam, quod non eram dignus vocari Episcopus, quoniam dederam me seculo huic, sed gratia tua sum id quod sum. Hæc ille. AVTHOR. Ad Psalmistam assuefactus canticum, in sacerdotio manet Ambrosius in libertate Christi ad quodlibet agendum, quod fuerit ad edificationem proximi: præferri tanto patri contendet hæreticus? Sacerdotes Christi sciunt sibi esse debitum psalmorum, & orationum reddere Deo quotidie, dicente illud Psalm. Vespere, mane, & meridiè narrabo, & annuntiabo. Et hoc, ut prædixi, secundum legem Pauli primum omnium, ut aliena utilia proximo consequantur hæc oportet facere, & illa non omittit. Vnde Paulus. Obsecro primum omnium facere obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones &c. Alloquens in hoc verbo præcipue sacerdotes, prout hunc locum in eandem epistolam exponit. CHRYSOST. Quid autem est hoc primum omnium? hoc est in cultura quotidiana, & hoc primum sciunt presbyteri, qualiter per unamquamque diem fiunt & sero & mane, qualiter pro omni mundo, & regibus, & omnibus, qui sunt in præcæmentia, facimur intercessionem. Hæc ille. AVTHOR. Nec dicat Witcleff de hoc Apostoli Pauli, quod hoc voluit semel fieri, ideo bene exponit Chrysostomus hoc eum bene statuisse pro cultu quotidiano mane & sero: hoc officium sacerdotum, hic cultus sanctorum, quorum vita ut abstracta à seculo, sic deducit vitam Deo. Hæc quoque horæ ipsæ ad orandum per scripturas expressæ sunt

sunt nocte dieque seruandæ: quia & si semper orare præcipimur, horæ tamē ipsæ peculiariter ad orandum inuitant: prout monuit virginem sacræ Eulochiū in epistola ad eandem de virginitate seruanda HIERONY. Christo copulata catabis, Pars mea domine. Post hæc quam Apostolus orare nos iubet semper, & sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diuersas orandi horas debemus habere: ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat: horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque, & vespeream, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referantur gratiæ creatori. Noctibus bis terque surgendum reuoluenda de scripturis quæ memoriter retinemus. Hæc ille. AVTHOR. Singula huius institutionis verba aut respondet nostro Witcleff, aut eum impugnant. De oratione eius, quæ appellat vitalē, mentionem agit in capite dicens: & si sanctis ipse somnus oratio sit, sed eum oratio talis præuenit horis facta canonicis, ita ut etiā opus ad aliud assumptum in ædificium proximi intermittatur, & curratur ad horam, ut iuxta constitutionem Apostoli primum omnium obsecrationes fiant à sanctis: quod ita intelligendum est, nisi extrema proximi valetudinarij orationem interim omitti petat necessitas. Tunc enim seruendum articulo consent patres, & postea recurrendum ad omisum officium: ne audiamus dici nobis à Christo, quod vnusquisque nostrum boue iuuat in sabbato, & hora contemplationis internæ, & filiæ Abrahæ in sabbato orationis non soluimus. Enumerat Hieronymus item horas nostras tertiam, sextam, nonam, vespeream, & completorium. Noctibus bis terque, monet surgendum, ne semel vna nocte sufficeret iuxta Witcleff: & ut esset virginis visualis resurrectio, parsimonia esculentorum, ante præmonuit in eadem epistola HIERONYMVVS. Ad orationem ter nocte surgenti non indigestio ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, discere quam plurima. Tenenti tibi codicem somnus surrepat, cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Hæc ille. AVTHOR. Verum ex his omnibus liquere oportet, quid pro horis canonicis orandum censet ecclesiæ: quia non omittendæ sunt sacerdotibus, & religiosis, & clericis orationes sero taxatæ, vel mane, aut item ubi regula iubet in nocte: & maxime usus ille seruandus est pro dicendo officio singulis horis sub poena contemptus, quem sibi seruandum, aut scripturæ series expressa, vel post eam vniuersalis ecclesiæ, aut tertio loco quæ & scriptura, & etiā vniuersalis ecclesiæ il-

lius locali instituendum dimisit: prout in casu de celebrando mane vel sero feria quinta cœnæ domini respondet libro primo ad inquisitiones Ianuarij AVGVSTINI VS. Ad hæc, inquit, ita respondeo. Quidquid horum faciendum sit, si diuinæ scripturæ præsciuit autoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus, ut iam non quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter si quid horum tota per orbem frequentat ecclesiæ. Nam & hæc quin ita faciendum sit disputare, insolentissimæ insaniam est. Sed quid si neque autoritas scripturæ, nec usus vniuersalis ecclesiæ, neque hoc, neque illud est in eo, quod tu quæris? Restat igitur ut de illo tertio genere sit, quod per loca ecclesiarum regionumque variatur: faciat ergo quis quod in ecclesiis, in quibus venit, inuenit: non enim quicquam eorum contra fidem est, nec contra mores sit. Hæc ille. AVTHOR. Ex hac definitione Augustini Witcleff nostri triforimis absque vlla excusatione proterua condemnatur, cum nec usum dignatur admittere horis institutum canonicis suæ Sariberiensis particularis ecclesiæ, nec usum aliquem intendit obseruare de certo ad orandum eisdem horis, sicut vniuersa per totum orbem Christi iubet ecclesiæ: sed nec eisdem horis orare se stringendum putet more Christi, & sanctorum in scriptura, sed omnino ait se liberum omni hora ad orandum, vel aliud faciendum, quicquid vaga sibi dicitur conscientia. De huiusmodi viris gemitu efficit paulo superius AVGVV. Tu, inquit, ad quam forte ecclesiā veneris, eius morem serua, si cui quam non vis esse in scandalum, nec quem tibi. Hoc cum matri renuntiasse, libenter amplexata est. Et ego verò de finia etiā cogitans, ita semper habui, tamquam cælesti oraculo ea acceperim. Senti enim sæpe dolens, & gemens infirmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum contentiosam obstinationem, & supersticiosam timiditatem, qui in rebus huiusmodi, quas neque sanctæ scripturæ autoritate, neque vniuersalis ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum possunt terminum producere, tantum quia subest qualiscumque ratiocinatio cogitantis, aut quia in sua patria sic ipse consuevit, aut quia alibi vidit in peregrinatione sua, quæ quo remotior est à suis, eo doctiorem factum putant, tam litigiosas excitant questiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putent. Hæc ille. AVTHOR. Dominum ergo deprecor Iesum Christum, ut tandem fideles & videant, & prospiciant, qualiter nostrum Witcleff iam agitat Augustinus. Cum scilicet dolet infirmorum turbationes

super consuetudinibus ecclesie variandis, propter quorundam fratrum hareticorum contentiosam obstinationem, vel superstitiosam superbiam, tantum quia fauet eorum proposito qualiscunq; ratio, dum quis cogitat, aut quia sic vidit alibi, & eo doctiorem talis se reputat, quo est inuentione suae nouitatis a vicinis suis extranior, tanq; litigiosas quaestiones isti mouent, vt nihil rectum putant, nisi quod ipsi faciunt. Hi sunt plane nostri Witcleuistae moderni, qui cunctos ritus ad suum sine vlla auctoritate turbant arbitrium. Nec hos deslet Augustinus, sed infirmos ecclesiae, qui eos auscultant: quo t contra ipse peritissimus scripturarum, & omnium rationu viuendum, in his & similibus sententia semper amplexabatur Ambrosij, tanquam caeleste oraculum sibi factum dicentis. Tu ad qua ecclesiam veneris, eius morem serua. Quo pergis? quod ascendit superbia tua o haretice? Humilis & sapiens Augustinus, humilis Ambrosij iussione admittit, regulam veneratur. Tu tibi ipsi ne obedias, de libertate blandiris. Ille caelesti compesat oraculo, tu aspernadum deputas humanitus institutu, hoc solum te precipitavit in haesim: non tantum q vni sancto patri nequaquam ceruicem inclinas, sed q totius ecclesiae quacunq; per orbem diffusa consuetudines paruipedis, leges exufflas tanquam humanas, cum nec diuina sit tua superba sententia, nec humana. In hanc mansuetudinem Augustini, exhortatio currit Hierony. epistola ad Lucinum versus finem. HIERONY. Ego breuiter te admonendum puto, traditiones ecclesiasticas, praesertim qua fidei non officiant, ita obseruandas, vt a maioribus tradite sunt, nec aliorum consuetudinem contrario more subuertit. Sequitur. Ita vnaquaq; prouincia abundet in suo sensu, vt praecepta maiorum leges apostolicas arbitretur. Hae ille. AVTHOR. Ecce qualiter sententiae sanctorum iunctae sibi sunt vnus ad alterum, praecepta maiorum leges apostolicas arbitretur, inquit Hieronymus, & de hac sententia cogitans ita semper habui tanquam caelesti oraculo eam acceperim, fatetur humilis Augustinus, sed & cum matri renuntiassem, libenter amplexata est: & sic hi tres quasi vno ore deu in ecclesiae suae professione collaudant, simulque decernunt traditiones ecclesiae, quae a maioribus traditae sunt, seruandas, ita, vt vnaqueque prouincia suo sensu licenter abundet: & ad quam ecclesiam veneris, eius mores, & vsus ieiuniorum, orationum, festorum, & officiorum obserues.

De institutione missae, & de sacramentalibus ac ritibus principalibus eius.

Titulus. IIII.

De institutione missae.

CAP. XXVIII.

S V M M A.

- 1 Missae praestantia, & quomodo omnium solennitatum Christi in terris haec sit maxima.
- 2 Witcleuistae haretici pagani assimilantur, qui in timore perdendi vanam & vagam licentiam, suam praedicant libertatem.
- 3 Pragensium Witcleuistarum error circa officium missae.
- 4 Witcleuistae, qui modum celebrandi missam, quo utitur ecclesia orbis terrarum, nolunt recipere, quia ipsum non legant in euangelio, aut apostolorum scriptis, ecce Pelagianis similes, & hareticos esse conuincuntur.
- 5 Christus, quod multa reliquerit suis apostolis pro sui captu temporis in melius reformanda. &c.
- 6 Witcleuistarum audacia, & superba haeresis notatur.
- 7 Christi apostoli, quos diuinos duces appellat Dionysius, quomodo nobis leges dederint de sacris ritibus & obseruantijs, & sacramentalibus ordinibus. &c. siue scriptis, siue non scriptis.
- 8 Missae figuratio in mysterio cenae dominicae.
- 9 Episcopus quare tangit aures & nares baptizandi, & non os.
- 10 Christus oraturus quare auulsus fuerit a caetu apostolorum.
- 11 Paulus quomodo modernu ritum in mysterijs sacrae missae iam factum uniuersalem per orbem, prout a Christo & ab apostolis ipse accepit, tradebat ecclesijs.

RATIONUM omnium fidelium summa & praecleara solennitas ad sacrosancta missae solennia conueniens, quotidianum praestat Deo famulatum: ideo nihil fecisse sibi visus est Witcleff, quandu solennia missae non fugat e medio. Sic igitur habet eius ter damnata conclusio. 21. Vtile foret ecclesiae poni in pristina libertate, & sic cessarent missarum solennia superaddita, & orationes, & cum horis canonicis adiuuenta: licet enim istae tres adiuuentiones humanae per accidens profint ecclesiae, non tamen

Missae praestantia.

tamen tantu quantum peccatu diaboli. Hae Witcleff. Et accipitur a libello eius ad. 18. argumeta trooda, in responsione ad articulu. 15. AVTHOR. Ecce t Dne Iesu quomodo quibusq; verbis gloriati sunt inter se, qui oderunt te in medio solennitatis tuae: omniu solennitatum tuarum in terris haec est maxima sacrae missae, ratione sacrificij corporis tui veri, qd in sacris illis mysterijs est teleta teletarum, comuniouis nomine inter oes comuniones dignissima, vt supra probat Dionysius libr. 5. de sacramento eucharistiae ultimo: & inter articulos symboli, vbi dicitur, credo sancta comunione, insigniter praedicta. Qualiter igitur ecclesia tua in primarijs pastoribus sine solennitate ritus vel officij hoc solene tractauit. quia Witcleff dicit, vtile foret ecclesiae poni in pristina libertate, & cessarent missarum solennia superaddita. Audite fideles, qui non vultis decipi, quae sit vera libertas ecclesiae: non enim est haec, qua iacet hareticus, sed, vt dicit Augustinus. ea est vanalientia paganorum. de agone Christiano. AVGVSTIN. Pauci adhuc murmurant, & inani liuore torquentur: aut qui sua quaerunt in ecclesia quauis videatur catholici, aut ex ipso Christi nomine gloriam quaerentes haretici, aut peccatu impietatis suae defendere cupientes Iudaei, aut curiositate vanae licentiae perdetimetes pagani. Hae ille. AVTHOR. Hoc t autem tempore secundi quartis iunguntur haretici Witcleuistae pagani in timore perdendi vanam & vagalientiam, suam praedicant libertatem, de qua distinctiori forma loquendum est in fra: nunc autem iustum esset ab eo requiri vbi hoc inuenerit, q in pristina libertate ecclesiae cessabant missae solennia: & an haec videtur magna libertas missaru non interesse solennijs, cum tamen audit, q viae Sion lugeant, quando non est qui veniat ad solennitate? No, inquit Witcleff, ritus laudabiles criminor, sed onus rituum, qui illibertat, & grauant ecclesiam, & quos tamen praeponderant vltra mandata decalogi, intantum, vt dicit capit. 11. de papa, q quidam in ipsis tam vane subtiliant, q totum officium missae & sacerdotalis officij cum signis suis ac etiam partes Basilicae cum suis accidentibus mystice moralizant, vt ventilogiu in summitate campanilis ecclesiae dicant significare curatum illius ecclesiae, qui debet conuersione esse superior. Hae ille. Innocentium forte iam alloquitur, & Emalericu Altishodensem, & alios, qui vnus cuiusq; ritus, aut gestus apud auditores pios dant mysticas rationes: qui cum apostolicum virum Dionysium habent in exemplum, quo nullus

sanctius, nullus diligentius cunctos ritus & officia sacerdotum propter quid fuerint ad mores exponit: sed insipido haretico nihil praeter fel sapit. Ego igitur ecclesiae patres pro huiusmodi ritibus ad vera fundamenta requiram: qui ecclesiam Christi per varias aetates, & continua tempora orbis ecclesiae partes his ritibus instaurarunt, satagens inuenire si possum si non his precibus, his ritibus, aut paucis exceptis, pro suis sacramentis celebrandis vsi sunt. Vt autem hanc rem congruenter exordiar, tu prius pba mihi qd assumpseris vt probatum, q in primarijs ecclesiae liberè cessabat missae solennia: puto q desit tibi omnis probatio canonica, quouiq; extra canonem, extra fidem ad illam tuam praestigiaticem ducaris, de qua epistola ad Cyprianum. FIRMIAN. Illa mulier, quae prius praestigias, & fallacias demonis multas ad deceptionem fidelium mouebat, inter caetera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, vt & inuocatione non contemptibili sanctificare se panem, & eucharistiam facere simularet, & sacrificiu domino sine solite sacramento precationis offerret: baptizaret quoq; multos, vsitata, & legitima verba interrogationis vsurpans, vt nihil discrepare ab ecclesiastica regula videret. Hae ille. AVTHOR. Ecce vna est libertate, q dicit fuisse ecclesiae, quando cessauerunt missarum solennia, & orationes: quia & sacrificiu domino quasi Eucharistia simulans, sine solite sacramento precationis offerre ausa est: ideo q; placuit tibi ista libertas, ne sectae tuae ad celebrandum, sicut vna Londonijs comperta est, foeminae grauaentur. Sed proba libertatem istam a scripturis, aut sine scripturis proba fuisse de more ecclesiae primitiuae. Forsitan autem, sicut soles, expectabis probationem istam a nobis: qua tamen videris consuetudinem antiquatam esse nobiscum, quae vtiq; tibi deest. Ipsi enim dicere solent: instar Christi & ecclesiae primitiuae sacrificemus, & viuamus, q istos mores, & has preces non habuit. Vnde t & Pragensium Witcleuistarum quidam feruntur pro missae officio euangelium totum dicere secundum Ioannem, Ante diem festum paschae: quidam, Qui pridie, quidam aliud: a quibus omnibus si peteremus, pbari sic fuisse de more primitiuae ecclesiae, aut sic orare in missa, muti filerent. Et cur ergo patrum traditionibus, aut scriptis non credunt? quia inquirunt, non sic fecisse Christus, aut discipuli, sed sequaces eorum in ecclesia dicuntur. Vnde hoc nostis? si non nostis, sed autumatis, haec esse grandi periculo vestro contra totam ecclesiam I orbi

orbi terrarum inexcusabili ritu per nos inuento, despitis. Breuiter, aiunt, Si nostra forma sit Christi formis, hoc vbi vos legitis? si non legitis, non credemus, hoc vtuntur paralogismo. Pelagiani planè hoc semper vtuntur, vt sua, quam appellant, libertate fruantur. Restat libro de natura & gratia versus finem. AVGVSTINVS. Magna planè sententia. Pelagius conclusit hunc locum, cum ait, Credamus igitur quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus astruere, quod de cunctis etiam dixisse sufficiat. Contra ego dico, nec omne quod legimus credere nos debere, propter illud, quod ait apostolus, Omnia legite, quæ bona sunt tenete: & astruere etiam aliquid quod non legimus, nefas non esse. Possumus enim aliquid bona fide testes astruere quod experti sumus, etiam si fortè non legimus. Hic fortè respondet, Ego cum hæc dicerem, de scripturis sanctis agebam. O vtinam non dico aliud quàm in illis literis legit, verum contra id, quod legit, nihil astruere fideliter & obedienter auderet. Per vnum hominè peccatum intrauit in mundum, per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo oēs peccauerunt, &c. Hæc ille. AVTHOR. Quid aliud dicunt Witcleuistæ hæretici, qui modum celebrandi, quo vtitur ecclesia orbis terrarum, quia ipsum non legunt in euangelio, aut apostolorum scriptis, & alium, quo nunquam vtantur apostoli, nec primæui patres præsumpserunt attingere, modo Saluatoris vsurpant: nunquid ferè clamant illud Pelagij, Credamus quod legimus, & nefas quod non legimus credamus construere? O vtinam non aliud, quàm quod in illis legitur, vel contra id, quod legitur, nihil construerent: quantum multa dicta, & facta Christi, & apostolorum in sua consuetudine antiquata eisdem scriptis sanctis æquè librandatene ecclesia, quæ in sacris illis libris ipsi non legunt. Quod si verum in scripturis patrum nos, dante Christo, probemus, ipsi conuincuntur hæretici. Tanto ecclesiæ periculo se exponunt, qui ecclesiæ consuetudines paruipendunt. Et item vos arguo Witcleuistæ: hoc modo, quo patres nouiores reijcitis, & ad apostolos curritis: cur item non discipulos abijcitis, & scripturas eorum, & soli Christo fidem vestram donatis, more paganorum? de quibus libro primo de concordia euangelistarum capitu. 10. AVGVSTINVS. Solet nonnullos mouere, cur ipse dominus

nihil scripserit, vt alijs de illo scribentibus necesse sit credere. Sequitur. Cum ergo quarunt quare ipse non scripserit, videntur parati fuisse hoc de illo credere, quod de se ipse scripserit, non quod alijs de illo pro suo arbitrio prædicassent. Et in capitulo. 28. sequente. Isti ita disputant, quod hæc euerio templorum, & damnatio sacrificiorum, & contractio simulacrorum non per doctrinam Christi fiat, sed per discipulorum eius, quos aliud, quàm ab illo didicerunt, docuisse contendunt. Ita volentes Christianam fidem Christum honorantes laudantesque conuellere, quia vtique per discipulos Christi & facta & dicta Christi annuntiata sunt, quibus constat religio Christiana, adhuc istis iam paucissimis, nec iam oppugnantibus, sed tamen musicantibus munita. Hæc ille. AVTHOR. Nonne isti Witcleuistæ de discipulis apostolorum arguunt, sicut illi de discipulis Christi: quibus sine scripto non credunt, quod hæc celebratio missarum, aut ritus orationum, vel necessitas seu veritas sacramentalium traditionum non per doctrinam Christi fiat, aut discipulorum eius, sed longè post per adinventiones antistitum? & sic prætendentes honorare Christum & discipulos eius, ipsum, & totam eius fidem conuellant, qui non meruit habere successores fideles, sed fraudantes homines adinventionibus friuolis, & illiberaliter prementes eos oneribus importunis. Et quia sic ad ecclesiam primitiuam recurritis, nunquid non putatis reliquisse Christum multa suis Apostolis pro sui captu temporis, in melius reformanda? non quia ipse aut nesciuit, aut noluit, sed quia auditorum infirmitas statim singulis non sufficit. Lege Euangelium secundum Marcum, vbi Dominus domus peregrè profectus, reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiuscunque operis, etiam nondum scripti: alioquin cur super quinque talenta tradita alia quinque vendicat non sic data? Nec discipuli erant domino meliores. Si Paulus superædificauit in fundamentum Christi aurum & argentum cultuum diuersorum in ecclesia, cur non post eum Timotheus vel Titus? Cur item iussit vt ea, quæ ipse imperfecta dimitteret, Titus suppleret? Huius inquit rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deerant, corrigeres. In quem locum capituli primi in commentario Titi HERONYMI. Owendit necdum eos ad plenam venisse scientiam veritatis, & licet ab Apostolo correcti fuerint, tamen adhuc indigere correctione.

rectione. Omne autem, quod corrigitur, imperfectum est. nam & in græco prepositionis, super, adiectio non id ipsum sonat. i. corrigeres, sed (vt ita dicam) supercorrigeres, vt. scilicet quæ à me correctæ sunt, & necdum ad plenam veritatem sunt redactæ, à te corrigantur, & normam æqualitatis accipiant. Hæc ille. AVTHOR. Planè dicit, quod Titus supercorrigeret, quos correxit apostolus: quia correctio eius eos ad veritatem non reduxit, ideo à Tito illam normam æqualitatis acciperent. Cur item non poterat Titus hoc dicere suo discipulo, & ille alteri, & sic vsque nunc, vt semper habeatur Christi seruus in domo, cui ipse dedit cuiusque operis potestatem? Veruntamen cæcitas ex parte cecidit in Israël: ex parte videlicet Witcleuistarum, qui tam audacter spernunt, & mutant sacras obseruantias etiam in missarum celebratione, quas antiquissima consuetudine in toto orbe traxit ecclesia: superba hæresis, quæ tot simul spernit præfules millenos, & plebes, vt reuerentur Christum solum, & eius discipulos. Cui tamen ipse ecclesiæ præpositus ait: Qui vos spernit, me spernit: & qui honorat missum, manifestum est eum honorare mittentem: vberior est enim honor, quo non tantum dominus vtitur in seipso, sed qui gratulater exhibetur & seruo. Sed ingens superbia eorum, ingens traxit periculum, quia dum contemnere putant antistites & summos pastores ecclesiæ, quos credunt hos ritus statuisse sacrorum, ipsos apostolos Christi, & primæuos patres de facto contemnunt, qui & ritus ipsos in ecclesijs addiderunt: Petrum dico, Paulum, & Iacobum, & successores eorum. Audite & vnum discipulum sancti Pauli Dionysium quid dicat in libro ecclesiastica Hierarchia versus finem primi capituli. DIONYSIUS. Necessario primi eiusque secundum nos Hierarchia duces ex supersubstantiali thearchia, & ipsi repleti sacro dono, & in quæ deinceps ipsum producere à thearchia bonitate missi, sed & ipsi copiose amantes vt Deum suum, qui post ipsos reductionem & deificationem sensibilibus imaginibus supercaelestia varietate & multitudine connexuit. Vbi in expositione LINCOLNIENSIS. Licet enim eloquiorum intelligentiam à Deo haberent illi priores, nisi à Deo missi non auderent, nec nisi nostram deificationem amantes, vellent eandem scientiam scriptis, & non scriptis doctrinis nobiscum communicare. AVTHOR. Et iterum in textu, quod hæc scientia sacrorum traditur nobis ab eis, non tantum scriptis, sed etiam non scriptis, tam vt occultaret hæreticis & malignis, quam vt veniret ad nos in sacris. DIONYSIUS. Scriptis suis &

non scriptis doctrinis factas nobis dederunt leges: non execratorum causa solum, quibus nec symbola est tangere fas, sed quoniam & symbolica quedam est. LINCOLNIENSIS. Hæc, inquam, sic dederunt, & tradiderunt nobis & scriptis suis & non scriptis doctrinis non solum causa execratorum, vt videlicet non daretur sanctum canibus, nec margaritæ spargantur ante porcos, quibus neque symbola tangere fas est: quia nec sub figurarum velaminibus sunt execratis sacra proponenda: sed quoniam & Hierarchia, quæ est secundum nos vtens symbolis, id est, sensibilibus figuris, & ita quas tamè rationes non est licitum denudare his, qui nondum participant, & communicant ecclesiasticis sacramentis, & maxime non est licitum neque fas eos facere quæ sciunt: quod præfati sacre perfectores & positores legis sacrorum, qui leges posuerunt de sacris sacramentis, videlicet ordinibus, dignitatibus, & potestatibus, vasis, vestimentis, & ecclesiasticis domibus seu fanis, & si qua familia ordinauerunt Hierarchiam nostram unicuique particulari Hierarchia sub nostra Hierarchia comuni conuenientes, & proprias, & inuariabiles tradendo constitutiones, & ordines in singulis particularibus Hierarchijs. Hæc ille. AVTHOR. Hic ergo docet Dionysius nobis leges dedisse de sacris ritibus, & obseruantijs. & sacramentalibus ordinibus, potestatibus, vasis, & vestimentis, domibus, & alijs sacris rebus ipsos Christi apostolos, quos diuinos duces appellat, siue scriptis, siue non scriptis. Qualiter sanctus Iacobus frater domini in ecclesia Hierosolymitana, & ex eo sanctus Basilius in scriptis tradiderunt missæ celebrationem Christicolis, prout ex canonibus. 6. synodi habent decreta, de consecratione distinctione prima. Iacobus SACROSANCTA SYNODVS. Iacobus frater domini, cui primam tradita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cesarieus episcopus, cuius claritas per totum orbem refulgit in scripturis, nobis addiderunt missæ celebrationem. Hæc ibi. AVTHOR. Beatus item Petrus forsitan ea forma missam suam primam fertur Antiochia celebrasse: putat scribit Hugo. & item lib. de officio missæ REMIGIUS. Celebratio missæ in commemorationem passionis Christi, peragitur, sicut ipse præcepit apostolis, tradens eis corpus suum, & sanguinem: Hoc facite in meam commemorationem. Sequitur. Hæc missam primam beatus Petrus in Antiochia dicitur celebrasse, in qua tres tantum orationes initio fidei proferebantur, incipientes ab illo loco, vbi dicitur: Hanc igitur oblationem. Hæc ille. AVTHOR. Vnde verò processit hæc formula,

bula, q̄ beatus Petrus & apostoli has tres tantum orationes cecinerunt in missa? quis dicet? Nisi fortè quia post missã Petri, subiunxit ibi historia de illis tribus orationibus, non tamè, q̄ ipse Petrus sic dicit celebrasse deinceps, sed quia initio fidei sic celebratũ est, q̄ postmodũ per Petrũ & Iacobũ potuit reformari, p̄bant hoc modo celebrandi, quẽ ex apostolis notat Dionysius, qui officiũ, lectiones, & euangelia cũ certa integritate canonis cõtinet, qui & ipse comes apostolorũ erat. Probaret itẽ hoc in substitutio sancti Pauli de missa, quam docuit Timotheũ, & Græcos. Probaret itẽ hoc, q̄ modus, quẽ in celebrãdo nunc totus tenet mundus, à sancto Petro dicit effluxisse lib. de officijs primo. ca. 15. ISIDOR. Ordo autẽ missæ, vel orationũ, quibus Deo oblata sacrificia cõsecrãtur, primò à sancto Petro est cõstitutus: cuius celebrationẽ vno eodẽq; modo vniuersus peragit orbis. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo vnum modũ, quo iam orbis vniuersus peragit, missam tradidit sanctus Petrus, cõsequens erit, q̄ ipse hunc modũ in celebrãdo tenuerit, quẽ ipse instituit. Sed quomodo dicit ergo synodus, q̄ sanctus Iacobus instituit fieri: aut si alium modũ habuit, qualiter dicit nobis eum modũ celebrationis tradidisse? Potest dici, q̄ Petrus instituit vnã cũ apostolis, sed Iacobus tanq̄ loci episcopus promulgauit, docuit, & factò primus exposuit: sicut item aliã in actibus apostolorũ in decreto Antiocheniũ ca. 15. vbi sic exorsus est loqui. Viri fratres, Simon narrauit quẽadmodũ &c. Attestatur autem huic, q̄ Basiliius ei scriptor adiungit, cuius missã aliã non legimus, quã missã orbis. Sed silenter, aut patulè scio, q̄ hostis ecclesię dicit Witcleuista Pragensis, vel orphanus. Cur formã missæ nõ tenemus, quã Christus instituit? Ipse omnisciens præ alijs oibus erat optimus legislator. Respondeatur ei, qd̄ ait HIERON. Non oia, quæ Dño cõpetunt, seruulo cõuenire. Alioquin cur nõ corpus propriũ conficit hæreticus, sicut Christus corpus, p̄priũ obtulit? Cur nõ itẽ statim in missã raptim se disponit ad crucifigendũ post missã? Cur nõ prius legale pascha māducat, & tandẽ celebrat, & in termino vitæ semel? Cur nõ de traditore prophetat? Cur discipulũ suũ charissimũ supra petus suũ discubere nõ pmittit, vt toto pectore hauriat verbũ dei? hæc em̄ oia Christus in missa sua cõpleuit. Attẽdat itẽ hæretic⁹, & audiat cũ pauore, q̄ apostoli, q̄ formã istã ediderant, sicut suprà scripsit Dionysius, eã scđm sacras nobis dederũt leges. i. in sacris legib⁹ traditas scđm Lincolien. & sicut ipsi didicerunt im-

diatè à dño Iesu Christo per doctrinã viuẽ vo-
cis scđm Thomã. Qua igitur audacia spernit
formã apostolicè celebrãdi arrogã, & demẽs
hæreticus, p̄ripiens formã Christi ab illo loco,
An diẽ festũ pasche, vsq; ad illũ Ioãnis, Egres-
sus Iesus trãs torrètẽ Cedrõ, vt quidã, aut tm̄ il-
lum locũ, Qui pridie, vt breui⁹ celebrẽt q̄ alij.
Quod simpliciter dico primæ ecclesiæ patres
hacten⁹ qd̄ Christi discipuli qd̄ apostoli non
audebãt: aut si hoc eos dicis fecisse, scriptis eorũ
hoc exhibe. Certo ergo mysterio hoc voluit
Christus fieri etiã vel ab ipsis apostolis, q̄
sacra legis tabulas viciniũ ispererũt: sed eos
p̄scindere tabulas alias Christ⁹ iussit, in star pri-
orũ, quas indubiè digito Dei suo. s. spũ, vt pro-
prias ipse cõscripsit. Attẽde ÷ missã Christi, vbi
tm̄ inuenies lectiões nouæ legis, p̄conij lectio-
nẽ, grãrum actionẽ antecedẽtẽ p̄ modũ p̄fatio-
nis, grãrum quoq; actionẽ sequẽtẽ cõsecratio-
nẽ, orationẽ ad patrẽ, sanctorũ memoriã, & pã-
cẽ, & oia ad quorũ instar missã tenet ecclesiã,
quouĩq; Christus claudat officiũ dicẽs, Surgite,
eamus hinc. Cui⁹ vice canit ecclesiã. Ite mis-
sa est: q̄ singula, vt Christ⁹ dabit, sunt dicenda.
Ad eius ergo exẽplũ decreuerũt apostoli viri
formã p̄cis progatiũ, p̄centes vocari magistri,
nec se audẽtes priuilegio capitis sociare. Lege
Ioan. 4. exemplũ introisse ciuitatẽ Samaritano-
rũ, & post sceminã credulitatẽ, p̄ duos ibi
dies plurimos cõuertisse. Hoc forsã nõ licuisset
ap̄s, quibus ante resurrectionẽ iusũ est, in
viã gẽtiũ ne abieritis, & i. ciuitates Samaritano-
rũ ne intraueritis, sed poti⁹ ite ad oues q̄ perie-
runt domus Israël. Et quidẽ in baptisimi myste-
rio sacerdos tangit aures, & nares, nõ autẽ os:
qd̄ Christ⁹ tetigit, cõcedẽs Christo priuilegiũ
ipsum. Vnde lib. 1. de sacramentis AMBRO.
Sed dicis mihi, quare nares? Quia mutus erat,
os tetigit, quia nõ poterat loqui sacramẽta cœ-
lestia, vt vocẽ acciperet à Christo. Sequitur. Et
nõ eadẽ puritas serui, quanta domini. Cũ ille
peccata concedat, huic peccata donentur: q̄
potest esse comparatio? ideo propter gratiam
operis, & muneris non ostangit episcopus,
sed nares. Quare nares? vt bonum odorem ac-
cipias pietatis æternæ: vt dicas, Christi enim
bonus odor sumus Deo. Hæc ille. AV-
THOR. Ecce ÷ episcopus nõ tangit os bapti-
zandi, sed parcit, reuerentiam agens Chri-
sto, qui ipsum tetigit, & sanauit, & hoc facit
episcopus propter gratiam excellentem ope-
ris Christi, & muneris. i. capitis officij. Hoc igitur
æquẽ recordari oportet, vt dixi, nõ omnino
ad omnia ea precem tenendam à nobis,
quam redemptor ediderat: sicut nõ in passio-
ne, ita

Missa figuratio in mysterio cenæ dominicæ.

ne, ita nec in prece. In ÷ cuius signum Christus à cœtu apostolorũ auulsus est quantum iactus est lapidis, dicens, Sedete hic donec vadam illuc, & orem: & nec cum tribus maioribus apostolis, sed ad modicũ cum p̄cessisset, orauit. Cuius causam reddit in expositiõe huius loci Marci. HIERON. Sedete hic donec orem. Separantur in oratione, qui separantur in passione, quia ille orat, illi dormiunt. Hæc ille. AVTHOR. Et CHRYSOST. in perfecto homilia 83. Propter hoc ait manete hic donec abeam, & orem. Consuetudo enim ei erat sine eis orare. Hęc ille. AVTHOR. Quos ergo separauit Christus, quis audebit coniungere? Cæterũ ÷ modernum ritum in mysterijs sacra missæ iam factum vniuersalẽ per orbem prout à Christo & ab apostolis ipse accepit sanctus Paulus tradebat ecclesijs, sicut ipse se his verbis facturum pmisit ad Corinthios dicens. Cætera omnia cum venero, ordinabo. Vnde in annotationibus HIERON. Cætera autem cum venero disponam. Cætera. s. de ipsius mysterij sacramentis. Hæc ille. AVTHOR. Et libro ad inquisitiones Ianuatij. AVGVSTI. Cũ verò ait apostolus de hoc sacramẽto loquens: Propter quod fratres cũ conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: si quis esurierit, domi manducet, vt non ad iudicium cõueniatis. statim subintexit. Cætera autem omnia cum venero, ordinabo. Vnde intelligitur quia intellectum erat vt in epistola totum illis agendi ordinem insinuaret, quẽ vniuersa per orbẽ obseruat ecclesiã, ab illo ita ordinatum, q̄ nulla horum diuersitate variatur. Hæc ille. AVTHOR. Attende q̄ dicit ordinem illum in celebratione huius sacramenti per orbem seruat ecclesiã ita ordinatum ab illo, q̄ nulla horum diuersitate variatur. Hinc ergo periculo perfidæ rebellionis, contra apostolos Christi se exponunt hæretici, qui ordinem celebrãdi peruertunt, quẽ ecclesiã tota sine scriptis apostolicis dignatur accipere, cui soli sine scriptis apostoli tradiderunt. Nec minus rei tenebũtur, quia nõ viderũt in scriptis, eũ etiã de nõ scriptis credere teneant ecclesię.

De sacris vasis, & vestibus, quibus sacerdos intrat ad missã.

CAP. XXIX.

SVMMA.

- 1 Sacerdotis officium circa solennia sacra missæ, unde sumit initium.
- 2 Vestes dñi, & sacerdotis celebrãtis describuntur.

- 3 Bisina uestis prima sacerdotis legalis. Et quid significet secundum Dionysium.
- 4 Zona sacerdotis quid denotent.
- 5 Amictus, primũ sacerdotis indumentum. Et quid representet.
- 6 Alba, secundũ sacerdotis uestimẽtũ. Et quid significet.
- 7 Cingulũ, tertiuũ quo sacerdos induit. Et quid significet.
- 8 Manipulus, quartum sacerdotis uestimentum. Et quid representet.
- 9 Stola, quæ orarium dicitur, quintum indumentum. Et quid denotet.
- 10 Collina, ad quã alligatus dñs. Et quid de ea dicat Beda.
- 11 Dalmatica sextum sacerdotis indumentũ. Et quomodo sit facta. Et quod fuerit indumentũ Leuitarum.
- 12 Euphrosius Paphiliæ episcopus, quomodo quãdo accedebat ad sacrificãdũ Christi mysteria collobio sancti Iacobi induebatur.
- 13 Collobium diui Iacobi memoratur. Et à quo illorum usus sumpsit initium presbyteris & diaconis. Et quò postea Collobia in Dalmaticas cõmutata sunt.
- 14 Casulas, quã Græci Planetã uocant, septimũ sacerdotale indumentũ, unde dicatur. Et quid per hanc intelligatur.
- 15 Pallium, & Pallij cõcessio primatibus. Et de illius origine. Et de quorundã presulum præeminentia.
- 16 Christus, quomodo & quãdo ter obtulit corpus suũ.

Sacerdotis ÷ officiũ circa solennia sacra missæ ab illo loco sumit initium, vbi secũdũ euangeliũ Ioannis Christus depones uestimẽta sua vt pedes discipulorũ lauet, iterũ sumit uestimẽta vt sacramẽta cœnæ perficiat, qualiter itẽ de celebrante missam processũ inchoat. ca. 3. ecclesiasticæ Hierarchiæ DIONYS. Hierarchia quidẽ orationẽ sacrã super diuinũ altare perficiẽs, ex ipso thurificare incipiens, ad omnẽ venit sacri chori ambitũ. Vbi in expositiõe LINCOL. Enarrat mysteriũ eucharistiæ secũdũ modũ, quo tũc fiebat in ecclesijs illi⁹ loci. Cõprehendit enim in mysterio ea, q̄ fiebant in solẽni celebratiõe ante corporis Christi beatissimã cõsecrationẽ, & in ipsa post cõsecrationẽ. Primò autẽ p̄cedebat Hierarcha ad altare, credo q̄ indutus sacris, & Hierarchicis vestibus, & ornamentis. Hæc ille. AVTHOR. Rarò ÷ enim Saluator solenne quicquã aggreditur, quin de cultu vestit⁹ eius mẽtio quãdã fiat. Nascẽs in mundũ, pãnis inuoluitur: transfiguratus in monte, niueis vestibus ornatus describit: sacerdotiũ nouũ acturus in cœna, vestes sacras reiecit vt resumat: & triumphaturus in cruce, ornatũ regia purpura: confli- gens cũ morte, linteis cõditur, & sindone: as-

Vestis dñi.

centum eius in caelos, sine tinctis vestibus propheta non explicat: & resurrectionis sacra solennia, quae post mortis spolia suis non voluit, angelis vestibus declaravit: ubi scribit: viderunt iuvenem sedentem in dextris coopertum stola candida. Vbi in homilia paschae GREGORIO. Stola candida coopertus apparuit, quia festivitatis nostrae gaudia nuntiavit. Candor etenim vestis, splendor nostrae denuntiat solennitatis. Nostrae dicamus, an suae: sed ut fateamur verius, & suae dicamus, & nostrae. Hae ille. AVTHOR. Hac ratione byssina tunica, quam sibi sacerdos legalis pro suo sacrificio celebrando primam assumpsit, nec in nouo sacrificio deesse poterit sacerdoti: alioquin nec ad nouae solennitatis gloriam angelus rediret eandem, ut sic candor vestis, splendorem nostrae denuntiet solennitatis. Nostrae dicemus & suae, sed ex signo vestis prius transferatur ad angelos: ut quando aliquid sacerdotaliter faciant, in veste clara, & candida, & sacerdotali zona percincti compareant: prout ca. 15. caelestis Hierarchiae describit DIONYSIUS. Sacerdotalem vero vestem autumo significare ductum, vel ducatum, siue directionem ad diuina, & mystica specularia, & signare votum totius vitae. Vbi in expositione HVGEO. In sacerdotali veste significat, quod duplices sunt ad specularia. i. contemplationes diuinas, & mysticas, subiectos erudientes ad cognitionem, & quod illorum vitam Deo dedicant, exhortantes, & confirmantes ad boni operis deuotionem. Et de zonis DIONYSII. Zonas quoque dicunt significare custoditum ipsarum diuinarum virtutum, & significare habitum congregantem eas. COMMEMEN. Sensus est, quod zona, quae lumbos, & umbilicum, in quibus est seminarium propagationis, ambit, & restringit, signat custodiam secundarum virtutum: quae custodia ipsas virtutes ambit, & custodit, vel restringit, ne in sua multiplicatione extra metas iustitiae relaxentur, aut defluant. Hec ille. AVTHOR. Et huius acceptiois efficax euidetia sumitur, quod vir ab Ezechiele conspectus, indutus lineis, & atramentarium scriptoris habens ad renes, iuxta altare stare describitur: quod ad gradus & officium sacerdotis ex ipso habitu pertinere dinoscitur. Post haec item ab ipso summo sacerdote Christo pro tempore sui sacrificij habituum differentias sumimus, in qua omnis vestis regalis, pro sua significatione complenda percurrat, & a quo eo reuerentius vestis noui sacerdotij originem suam trahit, prout libro de officio missae describit de ordine praedicatorum HVGEO. Primum vestimentum, quo sacerdos induitur, est amictus, quo caput tegitur. de hoc apostolus ad Ephes. 6. Galeam salutis assumite. Representat autem illud coope-

rimetum, quo velabantur Iudaei faciem Christi, dicentes Matthe. 26. Prophetiza nobis Christe quis est qui te percussit? Secundum vestimentum, quod tegit corpus a sursum versus; deorsum, est Alba, qua sacerdos induitur: & significat gratiam, quae ex parte peruenit ecclesiae sursum, & meritis ecclesiae deorsum. Vnde apostolus ad Romanos. 8. Spe salui facti sumus. Haec representat vestem albam, in qua illufit Herodes Christo, Lucae. 23. Tertium quo sacerdos induitur, est corrigia, vel cingulum: per hoc significat iustitiam. Esai. 16. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. Hec corrigia significat flagellum, quo cecidit Pilatus Iesu. Quartum vestimentum, quo sacerdos induitur, est manipulus, qui ponitur in laeva manu. Sequitur. Iste manipulus representat funem, quo ligatus fuit Iesus a Iudaeis comprehensus. Ioannis. 18. comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum. Quintum est stola, siue orarium. Sequitur. Haec ligatura representat, quae ligatus fuit Iesus ad columnam. Haec ille. AVTHOR. In hac columna dñici cruoris versus; nunc apparent vestigia. Vnde lib. 6. super Lucam. ca. 6. BEATA. Haec correctionem, qua populo satisfacere ne versus; ad crucifigendum Saluatorem seirent, summopere quaerebat, non modo eum obtulisse rogando, sed etiam deridendo, & flagellando nefandorum desiderijs exhibuisse, & verba euangelistae Ioannis, & ipsa testat columna, cui alligabatur. Sequitur. Quae videlicet columna in ecclesia motus Sion posita, dñici cruoris versus; hodie certibus vestigia certa demonstrat. Haec ille. AVTHOR. Ab hac sacra columna quasi stola accipimus suae iugum Christi in nostris humeris. Haec stola, vel orarium, est Christi sacerdotio in nouo testamento extra omnes vestes antiqui sacerdotij precipue reseruata. Vnde lib. 2. ca. 10. quartae partis de sacramentis, HVGEO. Haec sunt, quae veteribus noua institutio adiecit. Stola, quae alio nomine orarium vocatur, quae collo sacerdotis superimponitur, ut eum iugum dñi assumpsisse significet, quae a collo per anteriora descendens, dextrum latus ornat, & sinistrum, ut doceat ipsum per arma iustitiae a dextris, & a sinistris. i. in prosperis, & aduersis debere esse munitum. Haec ille. AVTHOR. Et de dalmatica sequitur in lib. de institutis clericorum. RABANUS. Sextum vestimentum, quod dalmatica dicitur. Haec vestis in modum crucis est facta, & passionis dñi indicium est: habet quoque purpureos tramites ipsa tunica a summo versus; ad ima ante & retro descendentes, nec non & per vtraque manica, ut admoneatur minister Domini per habitus sui speciem, cuius muneris particeps est: ut cum per mysticam oblationem dominicae passionis commemorationem agit, ipse in eo fiat hostia Deo acceptabilis. Haec ille. AVTHOR. Haec vero dalmatica

dalmatica quamuis in magnorum sacerdotum usus ponatur, leuitarum tamen inuenitur esse assignata usui, a collobio tracta apostolico, & ab ipsis apostolis longo usus seruata. Vnde lib. 2. parte. 4. de sacramentis cap. 13. HVGEO. Utuntur praeterea leuitae alio indumento, quod dalmatica dicitur, a regione quadam, ubi primus eius usus institutus putatur, nomen, a collobio vero, quo apostoli, & quidam apostolorum successores usi fuisse leguntur, adiectis manicas formam trahens. Signat autem dalmatica propter sui latitudinem curam proximorum, qua se extendit per dilectionem, ut pluribus proficiat. Haec ille. AVTHOR. Quod dixit Hugo apostolorum habitum hanc fuisse, & esse collobium, historiam sequitur de gestis Syluestri, ubi scriptum reperitur EX HISTORIA Syluestri Papae. In tempore illo Eufrosius Episcopus Pamphilię Romae venit, dicens imperatum sibi esse per reuelationem, ut ad apostolorum limina properaret: ut quod se etiam voluisse in infantia memorabat, senex iam episcopus adimpleret. Iste iam pro nomine Domini multis fuerat flagellis & exilijs comprobatus. Tantaque eum virtutum efficacia comitabatur, ut si a sudario eius tactus fuisset infirmus, mox recuperata sanitate gauderet. Sequitur. Hic quando accedebat ad sacrificandum Christi mysteria, candidissimo collobio induebatur, quod collobium sancti Iacobi apostoli fuisse perhibebat. Dicebatque iustae esse reuerentiam, ut dum diuinis ministerijs sacerdos assistit, his utatur vestibus, quae habitum apostolicum in sacerdote exhibeant: sicque factum est, ut a sancto Syluestro presbyteris & diaconibus collobiorum usus sumpsisset initium, quo Marcus, & Iulius, & Liberius ex ordine usi sunt. Sed quoniam brachiorum nuditas culpabatur a quibusdam, post haec collobia in dalmaticas commutata sunt. Visumque est melius ad hoc propositum conuenire, quod accuratius magis aspectibus placere valeat populorum. Haec ibi. AVTHOR. Quid hic oportet addere de nostris, ut confundantur heretici Witcleuisti, si contra vestes Christi, & apostolorum verba proferant importuna? ab Christi & apostolis temporibus trahuntur ea quae dicimus. Quod autem dixit Hugo dalmaticam a regione dici, exponit lib. 25. de naturis rerum RABANUS. Dalmatica vestis primum in Dalmatia puincia Graeciae texta, est tunica sacerdotalis candida cum clauis ex purpura. Haec ille. AVTHOR. Non repugnat hic Rabanus praedictis, quod dixit tunicam sacerdotalem esse Dalmaticam, sed maiorum sacer-

dotum, scilicet episcoporum, tunica est: & quantum legi, fuit ab initio diaconis cum episcopis largita ad usum. Vnde libro de quaestionibus veteris ac noui testamenti ca. 46. AVGVSTINUS. Hic, inquit, videtur sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat ephod: quasi non hodie diaconi Dalmaticis utantur, sicut episcopi. Haec ille. AVTHOR. Postremo autem presbyteri casulam superponunt: de qua libro de institutione clericorum ca. 20. RABANUS. Septimum sacerdotale indumentum est, quod casulam vocant. Dicta est autem per diminutionem a casa, quod totum hominem tegat, quasi minor casa. Hanc Graeci Planetam nominant. Haec supernum omnium indumentorum est: per hanc ergo vestem intelligere possumus charitatem, quae cunctis virtutibus supereminet. Et infra. De hoc itaque spirituali vestimento virtutum Colofensibus ita scribitur. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiae, humilitatem, benignitatem, modestiam, patientiam: super omnia haec, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. AVTHOR. Praeter indumenta sacerdotum communia, sunt alia, quae solis ac cunctis incumbunt episcopis, ut mitra, baculus, anulus, sandalia, & alia, quorum nullus penes silet, qui de officiis scribit: rationem tamen de pallij usui si loqui libeat, praedicto libro de institutis clericorum ca. 22. dicit RABANUS. Super haec omnia summo pontifici, qui archiepiscopus vocatur, propter apostolicam vicem pallij honor decernitur. Quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus pontifex, a tergo, & pectore crucem habeat. Haec ille. AVTHOR. Originem vero huius pallij tangit paucis Rabanus dicens, propter apostolicam vicem. Expressius vero lib. 1. de officiis. WALRANUS. Est octauum archiepiscopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab apostolica sede datum, quod a collo circa pectus dependens, situ suo illam, quae valde condecet episcoporum patrem, & eorum concilij principem, patenter designat sapientiae torquem. Quam hoc illorum privilegium habeat rationem, non videtur praetermittendum. Postquam duodecim apostoli Christi per vniuersum mundum dispersi, singulis ciuitatibus praedicarent, tam ipsi, quam successores eorum miserunt per contiguas suis sedibus provincias praedicatores, quos & episcopos ordinauerunt, ut ubi recepti fuissent, omnia Christianitatis sacramenta velut ipsi apostoli peragerent, & per orbem conprovinciales Episcopos ordinarent. Sequitur. Initium ergo fidei habentes ab aposto-

Byssina.

Zona.

Amictus

Alba.

Cingulum.

Manipulus

Stola orarium.

Columna.

Stola.

Dalmatica.

Casula.

Planeta.

Pallium.

lica sede, hanc regulam Metropolitanæ obferuant ecclesiæ, vt neminē habeant pontificem, nisi ab eadem sede missum, à qua primus illis prædicator fidei missus est. Illa autē missio, su prædicti pallij largitio est, quod, vt dictū est, à collo dependens, auctoritatē domini significat dicētis, Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Inter ceteros verò Gallorum archipræsules meritò Remensis auctoritate præeminet. Sequitur, quod eius missionē Ormifda pontifex Romanus à beato Petro quinquagesimus quartus vt debuit approbans, eidem Remensi pontifici vires suas delegauit. Sequitur. Treuerensis verò ecclesiæ Maternus à beato Petro apostolo missus, hæreditatē pallij & suis successoribus dereliquit. Maguntia Crescentius beati Pauli discipulis prædicauit. Traiecto sanctus Willebrordus à Sergio papa missus, sed priuatim Colonia Metropolis obtinuit, ea maxime causa, quod Crescentius prædictus Colonia quoque apostolicā verbi Dei visitationē primus intulit. Cantuarie verò nobili Anglorum metropoli Augustinus à beato Gregorio missus primus est pontifex, qui toti Anglorum genti, vt Christum agnosceret, strenua prædicationis administratione subuenit. Hæc ille. AVTHOR. Has omnes vestium species ipse peritifer doctor cū tali auctoritate respuit libro suo de papa ca. 11. Et post interpretationem fidelem sanctorū patrum, ipse amaritudines suas immittit pessimarū interpretationū, indicans pessima, secundum propriam coniecturā in quolibet vsu, obseruantia, atque ritu, & concludit. Sic peruertuntur mendaciter signa generationis adulteræ. Et subiicit. Cū signa ista nō sint nisi gratia signatorū, signata per se sufficiunt sine signis. Nec morarer circa hæc signa ad onus ecclesiæ in ornamentorum sacerdotium legis veteris &c. Ad conuincendum mendacium pharisaicæ signo ista gerentium. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ille, vt indubitāter in illo loco se cōprobet, stellam illam, quæ secundum Apocalypsim Ioannis ca. 8. vocabatur absinthiū, quæ cadens in tertiam partē fontium & fluminū fecit ritus illorum sacramentales cum ministris in absinthium: & multi homines audientes amarissimorum scandalorum eius mendacium mortui sunt de aquis; quia & amaræ factæ sunt. Nam & ipsi thaboritæ Bohemi ab ipso exorti, eodem modo purgatorium, suffragiūque sanctorum derident, ecclesias, altaria, chrisma, oleum, ritus & ceremonias fugiunt tanquam vana signa, & omnis altaris ceremonias, præter suas. Et quo ad ornamenta iam dicta sacerdotium vestium habent

suum Witcleff dicentem libro de papa ca. 12. De ornamentis autem corporalibus non legi Christum, vel apostolos, legem particulariter tradidisse, sed sine disensione, vel scādalo nūc vnum ornamentum, nūc aliud acceptasse, docēdo nos vt faciamus similiter. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hic breuiter doceat nos Witcleff de mutatione sacerdotium vestium Iesu Christi, qua induit eum benedicta mater eius, putā tunica inconsutili desuper contexta per totum, & ea, cui insuta erat fimbria exilis iuxta legem Moyfi. Vnde lib. 4. commentarij ca. 1. super Matthaum. HIERONYMUS. Iusserat quoque Moyses, vt in quatuor angulis palliorum, hyacinthinas fimbrias facerent ad Israël populum dinoscendum: vt quomodo in corporibus circumcisio signum iudaicæ gentis daret, ita vestis haberet aliquam differentiam. Et infra. Istiusmodi erat fimbria parua, & breuis ex lege præcepta, quā & mulier illa, que sanguine fluebat, tetigit in pallio Domini, sed nō est compuncta superstitiosis sensibus phariseorum, magisque sanata ad tactum. Hæc ille. AVTHOR. Si Christus hanc vestem abiecit, & aliam in sacrificijs, & sacramentis exercendis assumpsit, doceat mō Witcleff, imō sciat Saluatorem non se ab hac aut illa inconsutili leuiter auellisse, sed continuē tenuisse: nisi forsandum pedes discipulorum lauaret, & statim eam resumeret sacrosanctam ad consecrationis officium peragendū. Quod si verum dicit Witcleff, hoc fecit docendo nos, vt faciamus similiter. Ergo nec sine sacris vestibus adenda sunt sacramēta, quas ad hæc sancta peragēda aptas accepimus, iuxta formam ecclesiæ: si cut nec Christus sacra sua voluit exercere sine pallio synagoge. Sacra, inquam, illa diuina, quibus ter obtulit corpus propriū vno die. Primò in cena agni paschalis in figura iudaica. Secundò post cenā ipsum iam corpus in natura sub imagine tantū panis & vini: vtrobi que nudè corpus suū nō obtulit, sed signis vestitū: vtique & sacerdos in vestibus sacris celebravit. Tertiò verò cū post meridiē nudè idē corpus sine tegumēto figure obtulerat nudus. Idē sacerdos noster non vestitus in ipsa sancta intrauit, ipsa hora forsā, qua primus homo se primò nudū cognouit. Si autē hæc congruitas capitis erat bona, cōsequenter noster Witcleff solis signis vestium sine signatis virtutibus vtetur in missa, sicut sola panis & vini signa sine natura carnis & sanguinis cōsecrat in hostia consecrata: & eò potius, quia sacras Christi vestes diluit à sensu condentis, conficiens suæ hæresis simulacra, vt Ezechiel vaticinatur

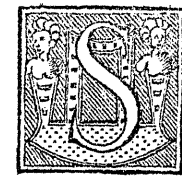
natur hæreticis. Et in eum locum homilia. 6. ORIGENES. Vestes diuinæ scripturæ sūt, & sensus, qui est in eis. Consciderunt has vestes hæretici, & consuerunt dictum dicto, verbis verba integrantes, sed non cum opportuna aptaque iunctura: & consuetes impia sibi simulacra fecerunt, quibus illicuerunt quosdā credere, & consentire ad cultum suum, & fictā suscipere disciplinam. Deus verò omnes nos ab his & ab aliis liberet simulacris, vt magnificemur in Christo Iesu Amen. Hæc ille. AVTHOR. Igitur vestium institutiones quis Christianus non veneranter accipiat, quas in ministerium tanti sacrificij non impares apostolis Christi institutores habere reperi-

¶ De sancto altari, corporali, calice, thuribulo, & phialis, & omnibus non violandis, nec in vsu publicos assumendis.

CAP. XXX.

SVMMA.

- 1 Altare sanctum, & ad ipsum pertinentia ornamenta, ut corporale, calix, &c. unde à Christianis omnia fuerint uendicata.
- 2 Altare spiritualiter sumptum, quid denotet.
- 3 Calicis usus unde desumptus. Et illius preparatio & honesta custodia, ad quem pertineat. Et de illius forma inuariabili, & nomine. Et quid denotat.
- 4 Instrumenta sancta qualiter sint tractanda.
- 5 Vasa sacra qualiter conseruanda, & quomodo nunquam exire iubentur de templo, sed esse semper in sanctis.
- 6 Vestimenta ecclesiastica, quomodo debeant esse sacra, & honesta, & in templo.
- 7 Balthasar regis ultio, ob abusum vasorum templi, recensetur.
- 8 Consecrata domino quando possent in opera pietatis conuerti.
- 9 Tempora, idola, Luci &c. si potestate data eueruntur, quomodo non possint in usus priuatos & proprios conuerti.

Vnt tamē & alia, quæ in mysterijs à Christi corpore cœpi mus, vt eidem corpori in sacramento subserviant, velut est altare ipsum, quod locū tenet sepulchri, & corporale linteū, quod vendicamus à syndone lib. 6. ca. 7. super Lucam. BEDA. Sepulchrū illud venerabile, figurā dominici habebat altaris, in quo carnis eius, & sanguinis solebant ministeria celebrari. Vnde regula ecclesiastica tenet eadē mysteria non in serico, non in panno tincto, sed instar syndonis, qua Ioseph eum inuoluit, in linteo puro debere consecrari: vt sicut ipse verā terrenæ mortalitatis, naturæ substantiā pro nobis morti obtulit, ita & nos in commemorationem eiusdem tremendi ac venerabilis sacramēti purum de terra germen candidatum, & multimodo quasi mortificationum genere castigatum, altari lumē imponamus. Hæc ille. AVTHOR. Euangelica ergo ratione Syluester papa non caruit, qui in lino puro sacerdotibus nostros omnino celebrare constituit. Ratio verò altaris hæc est historica. Est alia ratio mystica, secundum quā altare fidem significat: quia sicut ab altari omnia offeruntur ad Deū, ita omnis actio nostra, quā Deo offerimus, irrita est, nisi in fide fundet. libro primo de sermone domini in monte textu, Si obtuleris munus tuum ad altare. Vnde AVGVSTINVS. Altare est itaque spiritualiter, in interiore Dei templo, ipsam fidem accipere possumus, cuius signum est altare visibile. Quodlibet enim munus offerimus Deo, siue prophetiam, siue doctrinam, siue orationem, siue hymnum, siue psalmum, & si quid tale aliud spiritualium donorum animo occurrerit, acceptum esse non potest Deo, nisi fidei sinceritate fulciatur, & ei fixè, atque immobile tanquam imponatur, vt possit integrum, atque illibatum esse quod loquimur. Nā multi heretici non habentes altare, id est, verā fidem, blasphemias pro laude dixerunt, terrenis videlicet opinionibus aggrauati, votum suum tanquam in terram proicientes. Hæc ille. AVTHOR. Sub hac tropologia loquuntur scripturæ, & doctores, quādo vnū dicunt altare ecclesiæ tanquam vnā fidē: hæreticorū verò plura, secundum illud Osee. 7. Multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum: quia fidem Dei diuidunt, quia iam aberrant. Vnde libro primo super Amos textu, In die cū visitare cœpero præuarcationes Israël. HIERONYMVS. Quādo visitare cœperit Dominus præuarcationes Israël, visitabit. & super altaria Bethel.

Bethel: non vnum altare, quod habet ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima: tot enim altaria habent, quot & schismata. Amputabit & cornua altaris, quod per superbiam vnum habere se iactant: & percutiet domum hyemalē, eos hæreticos, qui laborant continentia, & ieiuniis cerophagis, è quibus Tatianus est, & Manichæus: & domum æstiuam, vt Nicolaitas, & Eunomianos, & veteres hæreticos, non uosq; sectatores, qui propter ventris iugluiē omnem recipiunt voluptatem: Hæc ille. A V T H O R. Ecce pulchra hæreticorum altaria errores sequuntur: quia omnes hæreses ritus suos in altari ab ecclesia semper immutant. Calicē

3 ¶ verò ab ipso Christo celebrante nos accepit se quis neget: Eius autem præparatio, & honesta custodia, ad subdiaconum pertinet: quem in secunda ad Iacobum fratrem domini generali nomine ministrū appellat C L E M E N S, dicens. Calicem ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota ministerij mūditia minister præparet, ne non bene lotus calix diacono peccatum fiat offerenti. Hæc ille. A V T H O R. Huius autem calicis nō tam vsus quàm forma à primis inuariabilis est tenēda, sicut libro de corpore & sanguine domini libro. 20. P A S C H A S I V S. Calicem illum dicamus esse, de quo Christus: Hic ex calix meus noui testamenti &c. propter quod & mos bene inoleuit, quod sanguis Christi nunquam in catino, nūquam in cratera, in alio vase quàm in calice consecratur. Sed neque alio nomine, vt fieri solet in aliis quibusdam, nisi semper iuxta proprietatem linguarum calix vocatur, vt exinde omnibus calix passionis Christi ad memoriam reducat. Hæc ille. A V T H O R. Non discum ergo, vel paropsidem, sed calicē Christi fuisse forma ipsa distinguit simul & significatio, quia præ omnibus vasis significat passionem, dicēte Christo: Potestis bibere calicem &c. Et in epistola ad Marcel lam de muneribus. H I E R O N Y M V S. Calices mortificationem carnis ostēdunt semper, & animum ad martyrium præparatum. calix quippe Deo inebrians quàm præclarus est. Hæc ille. A V T H O R. Hæc quædam vasa cū vestib⁹ licet ex ministerij sui genere sacra sint, peculiariùs tamen consecranda sunt, atque benedictione episcopi initiāda in vsum tam egregium, prout psal. 113. versu. Simulacra gentiū argentum & aurum, recolit A V G V S T I. Sed

4 enim ¶ & nos pleraque instrumenta, & vasa ex huiuscemodi materia & metallo habemus in vsum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur in

eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et sunt profectò etiam ista instrumenta vel vasa quid aliud, quàm opera manuum hominum? Veruntamen nunquid os habent & non loquētur? Nunquid oculos habent & nō videbunt. Nunquid eis supplicamus quia per ea supplicamus Deo? Hæc ille. A V T H O R. Optimè instruxit filios suos egregius Augustinus, qualiter celebri vsu ecclesiæ vasa pro celebrandis sacramentis erant tunc sancta, quia cōsecrata in honorem Christi, qui seruitur in eis, nihilominus tamen hæc & alia ideo sancta sunt, quia in eis Deo tantum seruire licebat: nec sunt ad alios vsus hominum trāsferenda, prout libro. 11. super Leuiticū exponit O R I G E N E S. Inuenimus ¶ & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus, vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata. Sequitur. Dicitur, Ne facias, inquit, in eis opus vllū, quoniam domino sanctificata sunt. Super vasis autem, cū in tabernaculo testimonij vasa ministerij thuribula, vel phialæ, vel cætera huiusmodi vasa sancta appellantur. Super vestimentis etiam, cū stola pontificis Aaron, & tunica linea, & cætera huiusmodi vestimenta sancta dicuntur. Et infra. Item patenæ, vel phialæ, quas dixit sanctas ille sanctus, quæ nunquam exire iubentur de templo, sed esse semper in sanctis, nec vllis penitus humanis vibus ministrare. Similiter ¶ & vestimenta sancta quæ nominantur, non iubentur intra domum vsui seruire pontificis, sed in templo esse: & ideo omnino nusquā offerri, sed ad hoc Deo tantum consecrata esse, vt his Deo ministrans pontifex induatur, & sint semper in templo: ad ceteros verò vsus communes vtatur cōmunibus indumentis. Similiter & patenæ, ac phialis his, quæ sanctæ appellantur, ad humanos & communes vsus vti nō licet, sed tantum ad diuina ministeria. Hæc ille. A V T H O R. Hac igitur ratione legis Dei bene fretus de vasis & vestibus sacrosanctis dignè Deo dignis officiis fanciuit cap. 3. sui decreti S T E P H A N V S. Vestimenta verò ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacra debent esse, & honesta: quibus & aliis in vsibus nō decet vti, quàm ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacerdotibus: ne vltio, quæ Balthasar percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat ad ima. Hæc ille. A V T H O R. Bene ¶ tangit vltionem Balthasar, qui temulentus au debat in vasis templi, quæ rapuit, potare cum

Vasa sancta

Vestimenta sacra

cōcubinis suis, & optimatib⁹ regni. Et eadē hora pendente ipso pœnas, quas meruit, appensum fuit regnum eius, numeratum, & diuisum. Non memini permisisse Deum hoc genus raptus sacrorum vasorum inultum dimitti. Insuper hanc historiam ad hunc finem prosequitur super Matthæum in opere imperfecto Homili. 11. C H R Y S O S T O. Si enim sanctificata vasa ad priuatos vsus transferre peccatum est, sicut nos docet Balthasar, qui bibens in calicibus sacratis de regno depositus est, & vita: si ergo vasa transferre ad priuatos vsus periculosum est, in quibus non est verū corpus Christi, sed corporis eius ministerium continetur: quātò magis vas corporis nostri, quod sibi Deus ad habitaculum præparauit, non dabit locum diabolo agendi quod vult? Hæc ille. A V T H O R. Hanc tanti sancti sententiam, cū magistrum suum Witeless⁹ videt libro de sermone domini in monte, capite. 37. assumere tanquàm sacram, qualiter prædones Lollardi audent loca sacra diuellere, sacra eius vasa diripere, & seruos eius, quos Christus templa sua constituit, conculcare, & ad omnem iniuriam trahere & ad mortem? Qualiter autem Iuliano adhærent apostatæ in his factis, declarauit superius libro. 5. Debebant enim miserici cordis, de vasis & vestibus sacris præceptum esse domini. Ne facias in eis opus vllum, quoniam Domino sanctificata sunt: opus maximè ad vsus profanos. Sed ¶ & in opera pietatis liceret iussu prælati, si his opus esset, vestes, aut vasa præponere: sed non initiata, aut non consecrata potius, si subfit facultas parcere consecratis. Vnde in lib. 2. de officiis versus finem moderatur A M B R O. Opus est, vt de ecclesia mystici poculi forma non exeat, nec ad vsus nefarios sacri calicis ministerium transferatur: ideo intra ecclesiam primum quæ sita sunt vasa, quæ initiata non essent, deinde comminuta, postremò conflata, & per minutias erogationis dispensata egentibus, captiuorum quoque pretiis profecerunt: quod si desint noua, & quæ nequaquam initiata videantur, in huiusmodi vsus, quos supra diximus, omnia arbitror piè posse conuerti. Hæc ille. A V T H O R. Sicut autem consecrata Domino aliter, quàm prædictum est, in vsus humanos transferre nefas est, ita ab impiorū vsibus etiam dæmonum ad vsus communes Dominiliceret ea conuerti, nō autē in vsus nostros priuatos, ne videremur auaritia in eorū raptu magis, quàm pietati seruire. Vnde in epistola ad Publicolam A V G V. Et cū ¶ tēpla, idola, luci, & si quid huiusmodi potestate

data euertuntur, quamuis manifestum est cū id agimus non ea nos honorare, sed potius de testari, ideo tamē in vsus nostros priuatos dūtaxat & proprios non debemus inde aliquid vsurpare, vt appareat nos pietate ista destrucere, nō auaritia. Cū verò in vsus communes, nō proprios, ac priuatos, vel in honorem Dei veri conuertuntur, hoc de illis fit, quod de ipsis hominibus, cū ex sacrilegis & impiis in veram religionem mutantur. Hoc Deus intelligitur docuisse, cū de luco alienorum deorū iussit ligna ad holocaustū adhiberi, & de Hiericho, vt omne aurū, & argentum, & æramētū inferretur in thesauros domini. Quapropter etiam illud, quod in Deuteronomio scri-

Deutero. 7.

¶ De introitu missæ cum cantu, psalmis, thurificatiōe, Kyrie eleison, Gloria in excelsis, Dominus vobiscū, cum collecta, Per Christum dominum nostrum.

C A P. X X X I.

S V M M A.

- 1 Sacerdotis ad introitum pro missæ celebratione quæ resonat omnis chorus in uoce exultationis. &c.
- 2 Institutores rituum missæ, quod non sint recentes, ostenditur.
- 3 Psalmidiam ecclesiæ unde inceperit Hieronymus ducere.
- 4 Incensum ecclesiæ ad altaris ingressum, unde habuerit ortum, & quid denotet.
- 5 Kyrie eleison, quare dicant Latini Græcè & Græci Latine.
- 6 Trinitatis adoratio per Kyrie eleison denotatur.
- 7 Gloria in excelsis hymnum cælitus factum quis statuerit dicendum in ecclesia.
- 8 Maria quomodo non uereatur à pastoribus addiscere, contra Witeless⁹.

Collecta,

- 9 *Collecta, quæ est communis oratio missæ, quare sic nuncupetur.*
- 10 *Dominus uobiscum, saluatio ad plebem secundum morem apostolorum. Et, Pax uobis, secundum morem Christi, unde fuerit desumpta.*
- 11 *Oremus, quomodo dicatur in missa, & ad quid.*
- 12 *Per dominum &c. finis orationis. Et Per Christum, quomodo præmittantur in fine collectæ, & quare.*
- 13 *Amen sepe in missa prolatum, quid significet, & quomodo interpretetur.*

Ntroibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentem meam. In ꝑ voce exultationis & laudis altisonæ resonat omnis chorus ad introitum sacerdotis. Quid mirum? representat toti ecclesiæ introitum Christi in orbem: idcirco tunc psalmi concrepant, thymiamata fragrant, voces in omne melos liquefcunt: prout cap. 3. ecclesiastica hierarchiæ sic orditur missam sacram DIONYSI. Hierarcha quidem, orationem sacram super diuinum altare perficiens, ex ipso thurificare incipiens, ad omnem venit sacri chori ambitum: resoluens autem rursus ad diuinum altare, incipit sacram psalmorum melodiam, cōcinente ipsi psalmicam sacrologiā omni ecclesiastica adoratione. Hæc ille. AVTHOR. Vbi in expositione LINCOL. Enarrat hic author mysterium, & symbola sacratissimæ eucharistiæ secundum modum, quo tunc fiebant in ecclesiis illius loci. Sequitur. Primò autem procedebat hierarcha ad altare, credo quòd indutus sacris, & hierarchicis uestibus, & ornamentis, & super ipsum altare aliquam dixit orationem: & tunc thurificato altari, iuit ad omnem sacri chori ambitum: credo ut astantes in circuitu thurificaret, & rursus rediens ad altare, illud thurificauit, & sic incepit aliquam melodiam de psalmis, concinente cum ipso multitudine decenter ordinatorum in choro. Hæc ille. AVTHOR. Non omnia vno ritu seruabantur olim per omnes ecclesias, nec iam seruantur secundum dispositiones magnarum rerum, qualiter apostoli, & primi patres statuerunt antiquitus. His notis aduertamus primò, quòd psalmorum decantatio non est recenter adiecta per sacros papas, & antistites: sicut nec orationes canonis, aut præfationes, thurificationes, & benedictiones, aut alij ritus missæ solènes, prout multi falluntur, qui sic putant. Vnde ꝑ nec credendum censo quibusdam legentibus Amalaricum, Waleranum, Innocentiū,

aut plures scribentes de officiis, quòd Celestinus papa. 42. constituerat psalmos canendos ad introitum missæ, gradualia, offertoria, & cæ se non sunt tera: & quòd Gelafius. 47. præfationes instituit: recentes. quòd Gregorius magnus orationem domini eam intulit: exinde dicentes, quòd isti talia induxerunt toti ecclesiæ: quia reuera ante istos hæc erant ad missas in orbe communes, ut audietis in posteris. Nec vbiq; per cunctas ecclesias inchoabatur missa à simplici lectura, epistola, &c. Aderant præfules: quanquam cū magna reuerentia suscipiendæ essent tales institutiones ad nos per eos missæ diuinitus, sed in suas forsan ecclesias ab aliis antiquam formam habentibus intulerunt. Aut sic per decretum oportuit ad antiquam formam arcetare proteruos, ita ut illud Aug. secuti sint. 11. de ciui. Dei. Neq; ipsi instituerunt ut ita esset, potius in uenerunt. Nā de psalmis canendis ad introitum sacerdotis, hoc probat nō esse de institutione Celestini, quòd Dionysius apostolorum discipulo eos commemorat, ubi literam Dionysij sic aperit sanctus THOM. Episcopus inchoans eucharistiæ celebrationem, secundum consuetudinem apostolorum incipit à thurificatione, veniens de altari ad chorum, & iterum reuertitur ad altare, incipiens decantare psalmos simul cum choro. Hæc ille. AVTHOR. Et in libro. 18. commentarij, super illud Esaiæ in fine. Quomodo si inferant filij Israël. HIERONYM. Quomodo solebant filij Israël dū eorum staret religio, & templi ceremoniæ seruarentur, offerentes victimas cum psalmis in domo domini. Sequitur, quòd vsque hodie offerunt in domo Domini, quæ est ecclesia, filij Israël, qui mente aspiciunt Deum, hostias spirituales cum fructibus atque virtutibus animæ suæ in vasis mundis, hoc est, in sanctis corporibus. De qbus scribit Apostolus. An ignoratis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in uobis? Et sumam, inquit, ex eis sacerdotes, & leuitas dixit Dominus. Hæc ille. AVTHOR. Ab ꝑ historiis Iudæorum inchoat Hieronymus ducere psalmodiam ecclesiæ, quòd sicut in libro Paralipomenon legitur, Cunctis pariter & tubis, & voce, cymbalis, & organis, & diuersi generis musicis concinentibus, & vocem in sublimem tollentibus, longè sonitus auditur, ut cum Dominum laudare coepissent, & dicerent: Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius, impleretur domus domini nube, nec possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem: maximeq; hoc tempore canerentur psalmi Dauitici dum sacrificia celebra-

lebrarēt: ita spirituales Iudæi Christiani secundum apostolum, vsque hodie offerunt in domo Domini cum psalmorum cantu per medios sacerdotes, & leuitas, quos ex eis Dominus assumit. Et Hieronymus hoc dicens, præcessit tempore Celestinum. Quòd autem thurificat sacerdos, signum hortatoriū est, ut preces, & laudum vota sua uiter effundatur. Quòd in officium missæ non propter consequentiā tantum legis antiquæ traxerunt Apostoli, sed quia plus conuenit Christianis sacrificiis. Vnde & specialiter attribuitur angelis noui sacerdotij in ecclesia, quòd habeat singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: in Apocalypsi Ioannis, sicut sermone. 4. super Apocalyp. docens AVGVSTI. Habentes, inquit, singuli citharas. i. chordas laudum, & phialas aureas. Hæc sunt uasa in domo domini, in quibus offerri cōfueuerat, ideo orationes sanctorum bene intelliguntur. Et cantabāt quasi canticum nouū, id est, testamentū nouum, id est, professio nē suā publicè proferentes. Hæc ille. AVTHOR. Et ꝑ ortum habet hoc incensum ecclesiæ ad altaris ingressum, quo ad suum signum expressum, ab aromatibus mulierum ad sepulchrum dominicum. Vnde lib. 6. super Luc. cap. 2. BEDA. Aromata autem, quæ mulieres deferunt, odorem virtutum, & orationum, quibus altari appropinquare debemus, suauitatē signāt. Vnde Ioannes in Apocalypsi sua, cū phialas in manu angelorum aureas, id est, mundas in electorū corde conscientias plenas odoramentorum descripsisset, subiungit exponens, atq; ait, quæ sunt orationes sanctorum. Hæc ille. AVTHOR. Idcirco imminente tempore orationis ecclesiæ, thus offertur in phialis, quibus thymiamata offerri cōsueuerat, secundū Augustinum: & maxime nunc, cū in exordio missæ professionem suam fideles publicè profitentur secundū eundem. Vnde & statim canitur litania Kyrie eleison. Et sacerdos confitetur cū clero pro omni populo. Hoc ipsum eū loco moralis obseruantia iussit dominus fieri ad oblationem holocausti Leuiti. 16. Posita utraq; manu super caput hirci, confiteatur omnes iniquitates filiorū Israël, & vniuersa delicta, atq; peccata eorū. Et in signū huius moralitatis apud incensum altaris per sacerdotē ecclesiæ. 24. seniores iuxta Apocalyp. Ioannis (quæ tota de statu ecclesiæ prophetizat) suā imperitiam confitentur. Vnde in prologo expositionis Abdæ, HIERO. Vigintiquatuor seniores habentes in manibus phialas, & citharas, & quatuor animalia plena oculis confur-

gunt de throno, suam imperitiam cōfitentur, gloriam agno cantant, & virgæ de radice Iesse. Hæc ille. AVTHOR. Pulcherrimo ordine notat, quòd iste chorus sanctorum habens in manibus phialas, id est, thuribula nostra, & citharas laudum, primò de throno suo confurgat: cui respōdet in ecclesia nostra, quòd clerus simul à laude introitus confurgit, deponēs coronas, & intonans domine miserere. Secundò imperitiam suam cōfitetur, & culpam. Tertio post hæc gloriam agno cantat, & virgæ de radice Iesse, resonans cum angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Vnde libro de institutione clerico rū cap. 32. RABANVS. Post introitum sacerdotis ad altare, litanias agantur à clero, ut generalis oratio specialem præueniat sacerdotis. Hæc ille. AVTHOR. Hoc cantu tota ab antiquo vsa est ecclesia, quanuis Græci dissimiliter aliquantulum à nobis. De quo in libro de officiis missæ REMIGIVS. Ideo ꝑ dicunt, Kyrie eleison, & Latini Græcè, & Græci latine: quia & illorum quædam græca uerba honestius quàm latina, & quædā latina honestius quàm græca sonant, & ut vnū eiusdem domini populum nos esse ostendamus, vnūq; Deū vtrūq; populum credere kyrie eleison, id est, domine miserere: Christe eleison, id est, Christe, qui vnctus es non oleo visibili, sed plenitudine diuinitatis, miserere. Hæc ille. AVTHOR. Ter ꝑ dicimus Kyrie eleison, id est, domine miserere, ad Deū patrē, ut misericorditer dimittere dignetur suis supplicibus quicquid peccauimus mēte, vel actione. Tertio quoq; iterū ter ad spiritū sanctū, simili ratione. Media autē uice filiū inuocamus in germana nobis humanitatis natura, qualiter Psalmista ait, Benedicat nos Deus, id est, pater: Deus noster, id est, filius: benedicat nos Deus, id est, spiritus sanctus: & metuāt eū omnes fines terræ. Ibi ait Deus noster, ubi naturā nostrā appellandi in Christo locus accessit. Ideo loco secundo Christe eleison dicimus variates, quāuis Kyrie eleison dicere possemus ut aliis, sed hūc iā clerici soli cantāt: inter Græcos autē nec canitur Christe eleison: & antiquitus canebatur itē à populo. Vnde lib. 9. registri, epistola octaua ad Ioannem Syracusanum episcopum GREGO. Kyrie eleison autē nos neq; dicimus, neq; diximus sicut à Græcis dicitur: quia in Græcis omnes simul dicūt, apud nos autem à clericis dicitur, à populo respōdetur: & totidē vicibus etiā Christe eleison dicitur: quia in Græcis omnes simul dicūt: apud nos autē à clericis dicitur, & à populo respon-

Kyrie eleison.

Trinitatis adoratio.

dicitur: quod apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem missis aliqua, quæ dicit solent, tacemus: tantummodo Kyrie eleison, & Christus eleison, dicimus, vt in his deprecatorijs vocibus paulò diutius occupemur.

7 Hæc ille. AVTHOR. Iam ꝑ restat sacerdoti nostro vt instar. 24. seniorum in suprema ecclesia, tertium illud persoluat Hieronymi, videlicet gloriam agno, & virgæ de radice Iessæ. Hunc nullus ignorat hymnum cælitus factum, angelos ad ortum Christi detulisse de cælis. Congruè igitur in eiusdem verbi commemoratione solenni tenet principium, quod ad temporale principium allatum est principij incarnati. Hunc hymnum fertur statuisse dicendum in ecclesia Telesphorus sanctus, papa septimus à beato Petro secundum Augustinum, sicut in decretis pontificum, decreti sui cap. primo. TELESPH. Nocte sancta natiuitatis domini missas celebrèt, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent: quoniam in eadem nocte ab angelo pastoribus est nuntiatum, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in regione vigilantes &c. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sequitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro loco & tempore in missarum solenni celebrandus est, atq; solenniter recitandus. Hæc ille. AVTHOR. Quibusdam videtur hymnus iste si breuis esset tantum ille versiculus, quem Lucas scribit, non tam celebriter hymnus dicendus, & tanto pondere solenniter celebrandus, sed vel tunc introductus auctus à patribus, velut de officio missæ INNOCENTIVS papa. Symmachus papa tam die dominico, quam nataliis martyrum Gloria in excelsis Deo ad missam cantari: quem hymnum Telesphorus * 9. à Petro ad missam noturnam natalis domini, quam idem instituit, cantari præcepit, & in eo angelorū verba, quæ consequuntur, adiecit: quamquam à pluribus asseratur, quod ea beatus Hilarius Pictaueus adiecerit. Hæc ille. AVTHOR. Et author Wicleff de officiis Waleranus dicit idem his resultat hæreticus dicens, sed qualiter ad hanc institutionem hominis sine cælesti autoritate flectemur? Dicatur hæretico, si diuinam autoritatem in tanto patre non accipis, saltem pastores rudes, & post eos omnem populum ad hanc gloriam perenniter suis modulis resonandam prouocatos intellige, dicite angelo: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Nota, vobis & omni populo. Dicta vobis statim impleuerunt pastores. Cantico enim alludentes angelico glorifica-

Gloria in excelsis.

* Alibi septimus.

bant, & laudabant Deum in omnibus, quæ audierant ab angelis. Vbi BEDA. capi. sexto. libro primo expositionis Lucæ. Gloriam Deo laudatq; Dei referunt. Et hoc enim illis facere dictum, & ab angelis, nō quidem verbo imperantibus, sed formam suæ deuotionis offerentibus, cum deo in excelsis gloriam in æterna exultatione resonarent. Nam & qui dicit, Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, ad glorificandum vtique dominum, laudandumq; prouocat. Hæc ille. AVTHOR. Attēde proterue, quod gloriam Deo laudatq; referre dictum sibi ab angelo pastores cognouere subtiliter, non quidem eius imperio, sed prouocatione cælestis exempli. Cur non omnes nos hoc idem intelligamus vt illi? Cum non tantum illis dictum est, sed omni populo. Et qualibus melius soluimus debitum, quam verbis & laudibus angelorum? Subtiliter igitur pensat scripturam sanctus pater Telesphorus, & debitum nostrum omnium etiā, qui modò sumus in facto pastorum, & nuntio angelorum agnoscit, & pia constitutione cauebat. Quid dedignaris hypocrita? nunquid flecti tanto patri, quem pastor simplex edocuit? Quid tu ergo docere præsumis, qui discere dedignaris cum tanto patre, etiam cum Maria? Ipsa ꝑ enim didicit à pastoribus, sicut euangelista ait. Maria conseruabat omnia verba hæc. Vbi ca. 2. lib. 7. super Lucam. AMBR. Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à sacerdotibus? Si Maria ante præcepta apostolica tacet, cur tu post apostolica præcepta magis cupis docere, quam discere? AVTHOR. Dementes homines, qui sic audire patienter volunt hæreticum, qui nec apostolicum patrem, & orbis pastorem Telesphorū audiunt, cum tamen regina cæli ruralem non dedignatur audire pastorem. Omnium igitur ecclesiarum debitum ad canendum hūc hymnum accipiunt, quia exemplo facti sui cælestes spiritus ad hoc omnes populos prouocasse monuit sanctus papa. Vnde & tertia parte sermonum, sermone. 16. AVGVSTINVS. Angelorum voce, per quam dominus Iesus Christus natus virginis partu, pastoribus nuntiatus est, cum euangelium legeretur, audiimus, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Festa vox, & gratulatoria, non vni foemina, cuius vterus ediderat prolem, sed vni generi, cuius virgo pepererat saluatore. Sequitur. Dicamus ergo & nos & quāta possumus exultatione dicamus, qui non pecorum eius pastoribus nuntiamus, sed eius natalitia cū eius ouibus celebramus. Nos inquam

Maria à pastoribus nō ueretur discere.

in quā fidei corde, deuota dicamus voce, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et hæc verba diuina, has Dei laudes, hoc angelicum gaudium, quantum ualeamus consideratione, prospectu, fide, spe, & charitate meditatur. Si enim credimus, speramus, & desideramus, erimus & nos Gloria in excelsis Deo, cum, resurgente corpore spiritali, rapti fuerimus in nubibus obuiam Christo in aera: si modò dū in terra sumus, cū bona uoluntate sectemur. Hæc ille. AVTHOR. Et in cōmentario Esaia libro. 13. super textum, Laudate cæli, exultate terra, iubilate mōtes laudē, quia cōsolatus est dominus populū suū. HIERONY. Præcipitur cælo & terræ, vel his uirtutibus, quæ in cælo morantur, & terra, vt angelis, & hominibus vt Dei concināt laudē, & qui in excelso uirtutū positi sunt, mentis latitiam iubilo, & exultatione testentur. Hæc ille. AVTHOR. Quo facto ad orationem proceditur sacerdotis, quæ ꝑ Collecta dicitur: eo qd ad eā colligitur populus, quasi ad canonis initium in corpore Christi: & secundū Dionysium ad mysterium synaxeos, id est, communionis, seu congregationis. Et sequitur apud DIONYSI. Hierarcha quidem super diuinum altare orationem sacram perficiēs, ex ipso thurificare incipit. AVTHOR. Vbi in expositione LINCO. Prius ꝑ autem ad initium collectæ salutat plebem sacerdos, dicēs, Pax uobis, secundū morem Christi: aut secundū morem apostolorū, Dominus uobiscū, & Pax uobis uicissim. De quo REMIGIVS. Hic salutationis sermo, non humano arbitrio compositus, sed ex diuinæ autoritate scripturæ probatur sumptus: ubi frequēter & singulariter, & pluraliter legitur positus. Singulariter, sicut ait angelus ad beatam uirginē Mariā, Dominus tecū. Et ad Gedeonē similiter angelus salutādo, Dominus tecum uirorū fortissime. Pluraliter, Ruth. 2. legitur Booz dixisse messoribus suis, Dominus uobiscū. Et sic in Paralipo. propheta à Deo missus legitur salutasse Azā regē Iudæ cū exercitu suo, cū victor reuerteretur de prælio, Dominus uobiscū, quia fuisti cū domino. Ecclesia ergo salubri salutatione sacerdotis accepta, & ipsa resalutādo orat, & orādo resalutat, postulans, vt sicut orauit Dominū esse cū eis, ita sit & cū ipso, dicēs, Et cū spiritu tuo, id est, cū anima tua, vt dignè pro nostra salute cū exores. Et infra. Sed & illa salutato episcopalis, qua dicitur, Pax tibi, siue Pax uobis, similiter non humano sensu est inuenta, sed de scripturæ sacræ autoritate reperta est. Similiter angelus Danieli, Pax tibi, & esto robustus. Et

Collecta.

Dominus uobiscum.

in euangelio penè semper legitur ita dominus apostolos salutasse, dicendo, Pax uobis. Et eisdem apostolis eandem salutationis formam commendauit dicens: In quancunque domum, aut ciuitatem intraueritis, salutate dicentes: Pax huic domui. Merito ergo & apostolorum successores, id est, ecclesiarum præfules, hac salutatione utuntur, domum Dei salutantes: ubi oportet omnes esse filios pacis, vt sit pax Domini super eos requiescēs, & iis salutantibus & salutatis possit esse fructuosa. Hæc ille. AVTHOR. Hunc salutationis & resalutationis ordinem apostolicum non deerrant qui turbarent hæretici: contra quos prouidit ecclesia, ne in modico Priscilliani subsisterent. Vnde in BRACARENSESI concilio capit. 3. Item placuit, vt non aliter presbyteri & aliter episcopi salutarent populum, sed vno modo salutent dicentes, Dominus uobiscum sit, sicut in lib. legitur. Et vt respondeatur à populo: Et cum spiritu tuo. Sicut & ab ipsis Apostolis traditū omnis retinet oriens, & non sicut Priscilliana prauitas permutauit. Hæc ibi. AVTHOR. Bene notat concilium resalutationem illam sicut & salutationem ab Apostolis acceptam: qua item & à senioribus accepta usus est Paulus ad Timotheum scribens episcopum, in fine. 2. epistolæ. ac dicēs, Dominus Iesus Christus sit cum spiritu tuo. Quo dicto, statim deuotissimus sacerdos seipsum vnā cum populo colligit ad orandum, Oremus ꝑ inquit. Oremus. Quo in loco quādoque per diaconum admonendus est populus flectere genua, & aures ad orandū erigere vniformes. Vnde de laude canticorū in ecclesia AVGV. Ideo enim diaconis clara uoce in modū sancti præconij admonet cunctos, vt siue in orando, siue in flectēdis genibus, siue in psallendo, siue in lectionibus sollicitè audiendis vnitas seruetur ab omnibus, quia vnanimis homines Deus diligit, & in sua domo eos efficit habitare. Hæc ille. AVTHOR. Dehinc prosequitur sacerdos, & subiungit orationem communē, vt res ecclesiæ exigit, aut instans festiuitas, aut contra procellosos schismaticos, & hæreticos, vt eos in pacem fidei suæ Deus conuertat propitius, aut vt fideles suos faciat perseuerare constanter: sine cuiusmodi precibus ab initio nō fuit ecclesia, prout magnificè recolit de bono perseuerantiæ uerfus finem AVGVSTINVS. Atque utinam tardi cordis, & infirmi, qui nō possunt, vel nō dum possunt scripturas, & earū expositiones intelligere, sic audirent, vel non audirēt in hac quæstione disputatiōes nostras, vt magis intuerentur

rentur orationes suas, quas semper habuit, & habebit ecclesia pro infidelibus, atque inimicis eius, ut crederent quando fidelis quisquam ad amicum & proximum coniungere habuit infidelem, & non ei petunt à Domino mentē obedientem in Christiana fide. Quis autem sibi vnquam non orauit ut in domino permaneret? Aut quis sacerdotem super fideles dominum inuocantem, si quando dicit, Da illis domine in te perseverare vsq; in finem, nō solum voce ausus, sed saltem cogitatione reprehendere: & non potius super talem eius benedictionem, & corde credente, & ore confitente respondet, Amē? Hæc ille. AVTHOR. Dicit in medio illam collectam, Da nobis quæsumus domine perseverantem in tua voluntate famulatum: concludens populum respondentem, Amen: pramittitur tamen in fine collectæ, Per dominum nostrum Iesum Christum. At super versum Psal. 107. Oratio eius fiat in peccatum. AVGVSTI. Quoniam nō est iusta oratio nisi per Christum, quem vendidit Iudas, scilicet inmanitate peccati: oratio autē, quæ non est per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Hæc ille. AVTHOR. Ordo igitur orationis ecclesiasticæ est eam primò dirigere ad patrem, impetrare per Christum, includere in spiritu sancto, scilicet, quia Apostolus ait: Ex quo omnia, pro patre: per quem omnia pro filio: in quo omnia, pro spiritu sancto. Vnde libro de amore Dei capi. 19. BERNARDVS. Ideo quia in omnibus orationibus nostris subiicimus, Per Christum dominum nostrum: vel quia omnes orationes nostras, & sacrificia ad Deum patrem dirigimus per eum, sicut per mediatorem nostrum, vel quia quicquid speramus à patre luminum, omne datū optimum, & omne donum perfectum, nō per aurem, non per nares, sed per ipsum petimus infundi os nostrum, & gustum nostrum, & sapientiam nostram, ut sumenti possit esse proficuum. Hæc ille. AVTHOR. Hoc igitur omni orationi ecclesiasticæ, quæ super populū fit per sacerdotem, appenso, recte confirmat populus voti sui ostensione orationē factam dicēs, Amē, submisit Amen vice populi clerus astās. Vnde REMIGIVS. Ideo in omnibus collectis interponitur, Per dominū, ut omne quod datur à patre, intelligamus, quod per filium eius accipimus. Amen tamen Confirmatio est & orationis à populo. Interpretatur enim verè ita, siue fideliter credimus, sicut dicis. Hæc ille. AVTHOR. Commemorat hoc respōsum ecclesiæ ad orationem sacerdotis Aposto-

12
Per dominū

Amen.

13

lus primæ Corinth. 14. Si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ? Quomodo dicit Amen, super tuam benedictionem? Fuit ergo oratio talis benedicendi in ecclesia tempore apostoli, cui respondere solebat, non tantum clerus, sed omnis populus, Amen. In annotationibus ibi HIERONYMVS. Quis supplet locum idiotæ, laicū qui significat, qui nullo gradu ecclesiastico fungit. Hæc ille. AVTHOR. Et tibi in expositione AMBRO. Imperitus nescit finem orationis, nō respōdet, Amen. i. verū sit, ut firmetur benedictio: per hoc enim impletur confirmatio precis, quum respondeat, Amen: ut omnia dicta rei testimonio in audientium mentibus confirmantur. Hæc ille. AVTHOR. Maxime tamē post communionē sacram, quasi in cōmunionē totius mysterij corporis & sanguinis Domini hac responsione vsa est ecclesia antiquorū, sicut in respōsione ad quæstionē Orōsij. 49. AVGVSTI. Sanguis Abel significat sanguinem Christi: quo accepto, vniuersa ecclesia dicit, Amen. Nam qualem clamorem faciat vniuersa ecclesia adū potatur sanguine Christi, & dicit, Amē, tu ipse si potes considera. Hæc ille.

¶ De lectione, epistola, Halleluia, & quòd euangelium stando audiatur. De symbolo, offeritorio, de præparatione calicis, & de miscendo aquam cum vino.

C A P. XXXII.

S V M M A.

- 1 Introitus missæ. Et quomodo in eo totus populus unum cum clero gaudet in Domino. etc.
- 2 Lectio in missa. Et quomodo sit duplex, uel legis, uel apostolica. Et si ambæ concurrant, quæ earum antecedit.
- 3 Responsorium, quod Graduale uocant, quomodo sequatur post lectionem.
- 4 Halleluia, quomodo Tempore Paschali cantatur per totam ecclesiam ab antiquo. Et quis introduxerit in Romanam ecclesiam.
- 5 Euangelium quomodo stando debeat audiri à plebe ex decreto Athanasij.
- 6 Symbolum quomodo in missa sequatur post euangelium. Et quòd ecclesia nunc utitur Symbolo Nicæno, antea uerò utebatur apostolico. Et quid de eo dicit Isidorus.
- 7 Offeritorium, & offerenda in ecclesia. Et de cantu psalmo.

psalmodum tempore quo fiebat.

- 8 Ordines quomodo fuerint multi in primitiua ecclesia, contra Witicess.
- 9 Aquæ & uini commistio in calice notatur, & quæ sit huius admistionis ratio.
- 10 Aquarum heretici unde dicti.
- 11 Christi in consecratione, quare tacitum sit de aqua.
- 12 Aqua cur calici admisceatur.
- 13 Corpus & sanguis Christi quòd sint uerè in Eucharistia.
- 14 Magister Petrus notatur.

Introitus.

Vcūque venit tractatus de officio introitus t secundum scriptores de officio missæ, in quo totus populus vnà cum clero gaudet in domino super ingressu sacerdotis vice Christi ad tantum celebrandum mysterium, & pro necessitatibus suis orationis ingressum prætentat. Iam vacat auditui sacræ lectionis, & recordationis intercessæ, ut ex his doceatur plebs qualiter se aptare possit futuris mysterijs. Procedit igitur lector, uel legis, uel apostolica lectionis, quarum si ambæ concurrant, legis lectio antecedit: non propter eius honorem, sed quia præcursor est nouæ legis, sicut & apostolica lectio præcedit euangelium, quia Dominus misit illos binos ante faciem suam in omnem locum, quòd ipse erat venturus. Sic enim legitur Actuum. 13. quòd Paulus, & Barnabas Antiochię synagogam ingressi sederunt. Post lectionem autem legis & prophetarum, miserunt ad eos principes synagogæ dicentes, Viri fratres, si quis est sermo in uobis exhortationis ad plebē dicite. Surgens autē Paulus, & manu silentiū indicens, ait, Viri fratres &c. ubi in expositione Actuum apostolorum RABANVS. Synagogæ non tam ædificatio cōuenit, quia multitudini, ut apud nos ecclesiæ die sabbatorum: quia consuetudinis erat conuenire, & legere in modum dominicæ diei apud ecclesias. Sequitur. Si quis est sermo exhortationis, non prædicationis. Et infra. Surgens iuxta consuetudinem legētiū propter multitudinē audientiū. Hæc ille. AVTHOR. Legentis ergo functus est officio Paulus, non prædicantis: hac ratione adhuc utitur ecclesia lectione legis antiquæ, aut loco eius interdum lectione apostoli, uel item lectione apostoli post lectionē legis, si utraq; requiratur: quod & in temporibus apostolorum incoepit, ut ex illo patet ad Colossenses ultimo. Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ

Lectio.

in domo eius est ecclesiam. Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium ecclesia legatur, & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis. Vtraq; ergo lectio fuit hoc tempore apostolorum ecclesię consueta. Vnde. ca. 3. ecclesiasticę hierarchiæ DIONYS. Deinceps igitur per ministros hagiographorum librorum lectio consequenter fit. THO. Post ministri legunt lectiões de scripturis sanctis. LINC. His peractis, legebāt ministri in auribus deuoti populi sacras lectiões de hagiographis literis & libris. i. de veteri, & de nouo testamento. Hæc ille. AVTHOR. Quæ tunc lectione peracta, sequitur responsoriū, quod uocatur graduale, eo quod ad gradū canitur. Est autem lectione peracta, sequitur responsoriū, quia recitando aliquem psalmum auditores sic lectioni respondeant, ut dicit ALMARICVS. Ruminantes enim quod lectū est, recordatur, & recordado dulciter correspondent. At tunc in pascha repētē prorūpunt in laudem Dei, & concinūt halleluia, quod per totā cantatur ecclesiam ab antiquo. In Romanā autē ecclesiā halleluia Damasus papa ab Hierosolymis per Hieronymū introduxit lib. 9. regi stri epistola. 8. GREGO. Nā ut halleluia hic diceretur, de Hierosolymorū ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore præcedente Damasii traditur tractū. Hæc ille. AVT. Bene dixit ut halleluia hic diceretur: longo. n. tempore præcedēte Hieronymum habuit ecclesiā per orbē vsū cantandi per ecclesias halleluia, uelut super psalmum. 106. in titulo. AVGV. Est enim halleluia & bis halleluia, quod nobis cantare certo tempore solēnis moris est secundū anti quā ecclesiæ traditionē: neq; enim hoc sine sacramēto certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus, sed omnibus cogitamus. Si enim hoc uerbo significatur laus Dei, semper sit in corde, & si non in ore meo. Hæc ille. AVTH. Dū ergo tūc fuit antiqua cōsuetudo psallere halleluia per ecclesias, quādo fuit Augustinus conuicinus & ferre æqualis Hieronymo, patet diu ante Hieronymū hanc cōsuetudinem cantici vsurpatam. Qualiter autē tempore paschæ hic cantus halleluia sit creberrimus, declarare possunt tractantes officia: Tractat itē Augustinus in sermōe de pascha. Quare autē in ieiunio quadragesimæ nō canitur & aliās, quod intēdebat Augustinus supra dicēs, & si non ore canis, nō deerūt qui exponāt, mihi morari nō licet. Sic autem edocti per propheticas, & apostolicas lectiones, & exhilarati paulisper cælica melodia, magno prouocāte ministro sacrosanctam audiemus euangelicam lectionē, hoc erat quod Dionysius pluraliter

Halleluia.

K rraliter

Euangelii, stando au- ditur.

raliter loquebatur, dicens, Per ministros ha-
giographorum librorum, id est, noui & veteris
testamenti lectiones dicendas. Euangelia ꝑ
etiam stando audiuntur à plebe ex decreto
Athanasi papæ capit. 1. A T H A N A S I V S .
Significatis enim quosdam sacerdotes in ec-
clesia dum euangelia leguntur, sedere, & do-
mini Saluatoris verba non stantes, sed seden-
tes audire, & hoc illi ex maiorum traditione
se accepisse narrant: quod vt nullatenus dein
ceps fieri sinatis, apostolica autoritate mā-
damus: sed dum sancta euangelia in ecclesia
recitantur, sacerdotes, & cæteri omnes præsen-
tes, non sedentes, sed venerabiliter curui in
conspectu euangelij stantes, dominica verba
intente audiant, & feliciter adorent. Hæc il-
le. A V T H O R . Quo sonora & clara voce
perlecto, quisquis quod dictū est, clamet Cre-
do, & iungatur Christo per fidem, vbi per an-
tiquam ecclesiam exponebant sacerdotes po-
pulo fideli, & appetentibus symbolum fidei.
vbi in epistola de tradenda basilica contra Au-
xentium, secunda, quæ est. 33. A M B R O . Se-
quenti autem die erat dominica, etiam post le-
ctionem, atque tractatum dimissis catechume-
nis symbolum aliquibus competētibus in ba-
ptisteriis tradebam basilicæ. Hæc ille. A V T .
Idcirco ꝑ in eodem etiam loco citra tempus
Nicensi concilij cantatur Nicenum symbolum.
Antea verò symbolum cantabatur aposto-
licum, scribente eo. capitulo. 3. D I O -
N Y S I V S . Præconfessa ab omni pleni-
tudine vniuersalis ecclesiæ hymnologia.
T H O M A S . Decantato prius simbolo catho-
lico à cuncta ecclesia. L I N C O . Plenitudine
tunc præsentium in ecclesia confitente & psal-
mente hymnum fidei catholica. Hæc ille. A V T
H O R . Idcirco clam dicitur symbolum a-
postolorum, & silenter, quia fidem in tem-
pore persecutionis primæ uæ ecclesiæ suffecit
priuatim fidelibus aperire, clamosissima tum
Arianorum hæresi debacchante: pacis autem
conuenit tempore, vt hoc plenissimum sym-
bolum recte fidei cuncti clamarent. lib. primo
de officiis, ca. 17. I S I D O R V S . Symbolum
tempore sacrificij à populo prædicatur: tre-
centorum. 18. sanctorum patrum collatione
apud synodum Nicenam editum, cuius veræ
fidei regulæ tantis doctrinarum mysteriis præ-
cellit, vt de omni parte fidei loquatur: nullæ-
que penè sit hæresis, cui per singula verba, vel
sententias non respondeat: omnes enim erro-
res impietatum, perfidiæ, & blasphemias cal-
cat: & ob hoc in vniuersis ecclesiis pari confes-
sione à populo proclamatur. Hæc ille. A V T H .

Symbolum.

7 Hoc ꝑ facto offerat munera sua fideles ad Do-
minum, quibus & laudare eum in solenni my-
sterio ac ministerio, & placare eum valeat pro
commisis. Medio tempore catur psalmus,
ne quid desit deuotioni fidelium, quod is nō
sinebatur adesse oblationibus Iudæorum. Vn-
de Paral. Constituit quoq; leuitas in domo do-
mini cum cymbalis, & psalteriis, & citharis se-
cundū dispositionem Dauid. Sequitur. Cūq;
offerrentur holocausta, cœperunt laudes can-
nere Domino, & clangere tubis, atq; in diuer-
sis organis, quæ Dauid rex repererat, concre-
pare. De quo R E M I G I V S . Sequitur Offerē-
da, quæ de hoc nomen accepit, quod tunc po-
pulus munera sua offert. Sequitur. Suscepit in-
terim sacerdos à populo oblata, vt ipse, qui est
inter Deum & populum mediator, preces eo-
rū, & vota offerat. Hæc ille. A V T H O R . Hæc
quidē in figura oblationis huius ecclesiæ exer-
cebantur in illis, vt impleretur in nobis, prout
exponit ad literam Esaiam prophetam. 20. de
ciuit. Dei capit. 18. A V G V S T I . Comparauit
autem illos dominus tanquam per simili-
tudinem filii Israël offerentibus ei suas ho-
stias cum psalmis in domo eius, quod vbi que
iam facit ecclesia. Hæc ille. A V T H O R . Quan-
tam autem necessitatem habet ecclesia imple-
re ea quæ scripta sunt in prophetis, & psalmis,
nemo ignorare potest, qui audit dicentem
Christum, Oportet impleri omnia quæ dicta
sunt in prophetis & psalmis de me. Et erat lo-
cus ecclesiæ primitiæ, quo diaconus cum sub-
diacono præpararent panem & calicem in
oblationem sacramenti futuri. Cæteri minores
cereos accenderent, aut aptarent thuribula.
Eodem capit. 3. D I O N Y S I V S . Ministrorū
autem hi quidem stant iuxta templi portas
clausas, hi autē aliud quid horū, quæ proprii
sunt ordinis, operantur. Hi verò ministratoria
adornatione prælecti cū sacerdotibus super
diuinū altare apponūt sacrum panem, & bene-
dictionis calicē. L I N C O . Ministri ecclesiæ, vt
pote diaconi, & subdiaconi, & si qui erant in
minoribus ordinibus constituti, diuidebantur
ad certa & diuersa sacra mysteria: quidam cu-
stodiebāt introitus templi, ne extra facti, ad di-
uinorū inspectionem & communionem acce-
derēt: alij autē aliud qd agebant, secūdū qd pro-
prio ordini cōgruebat, vt fortē vel luminaria
disponentes, vel aquam, vel vinū ad sacri cali-
cis præparationē subministrātes. Hæc ille. A V T
H O R . Attēdat ꝑ hoc Witleff, plures ordines
in ecclesia primitiua, quàm sacerdotij, & diaco-
natus, cū, si bene videatur, habet hic ostiarios
ad valuas, ceroferarios, acolytos, subdiaconos
ad alta-

Offerenti

Offerenda.

Ordines multi.

Aquæ ad mistio.

Aquarij.

9 ad altare cum lectoribus. Attendat ꝑ item hęc
rationem exponit, nō autē inuenit, & libro. 7.
de sacramēto. A M B R O . Diximus ergo, quod
in altari constituentur calix & panis, in calicē
mittitur vinū, & quid aliud? aqua. Sed tu mihi
dicis, Quomodo ergo Melchisedech panem &
vinum obtulit? quid sibi vult admistio aquæ?
Rationem accipe, primò omnīū figura, quæ
ante præcessit tempore Moyfi, quid habet?
Quia cū sitiret populus Iudæorū, & murmu-
raret, qd aquam inuenire nō posset, iussit Deus
Moyfi, vt tangeret petram virga, quæ guttam
maximam fudit. Sicut apostolus ait, Bibebant
autem de spiritali consequente eos petra, Pe-
tra autem erat Christus. Nō immobilis petra,
quæ populū sequebatur, & tu bibe, vt te Chri-
stus sequatur. Vide mysteriū. Moyses, hoc est
propheta, virga, hoc est verbum Dei. Ergo sa-
cerdos tangit calicē, & redūdat aqua in calice,
salit in vitā æternā, & bibit populus Dei, qui
Dei gratiā consecutus est. Didicisti ergo hæc,
accipe & aliud. In tēpore dominicæ passionis
cū sabbatū magnū instaret, quia viuebat Do-
minus noster Iesus Christus, vellatrones missi
sunt, qui percuterēt eos: venientes inuenerūt
defunctū Dominū nostrū Iesum Christū, tūc
vnus de militibus tetigit latus eius læcea, & de
latere ei⁹ aqua fluxit, & sanguis. Aqua vt emū
daret, sanguis vt redimeret. Quare de latere? quia
vnde culpa, inde gratia. Culpa per fœminā, gra-
tia per Iesum Christū dominum. Hæc ille. A V T
H O R . Hic tægit Ambrosius rōnem primor-
dialē huius admistionis, quia ab illo fluxu de
latere Christi aquæ & sanguinis deriuatur ei⁹
authoritas: vnde post cœnā, nō ad cœnam illā
nec prius mistum esse dicitur, sicut libro de
definitionibus rectæ fidei, ca. 42. A V G . In eu-
charistia nō debet aqua pura offerri, vt quidā
causa sobrietatis falluntur, sed vinum cū aqua
mistū: quia & vinū fuit in nostræ redemptionis
mysterio, cū dicit, Nō bibā amodo de hoc
genimine vitis, hoc est aqua mistū, non quod
post cœnā dabatur, sed de latere eius, quod læ-
cea perfossum est, aqua cū sanguine egressa, vi-
nū de vera carnis eius vite cū aqua expressum
ostendit. Hæc ille. A V T H O R . Hic ꝑ primò
notat aquarios hæreticos, qui sobrietatis cau-
sa decreuerūt sola aqua vtendū esse, vt recitat
libro hæresum hæresi. 67. G V I D O . Aquarij
ex hoc vocati sunt, qd aquā offerunt in vascu-
lo sacramēti, & nō illud, quod omnia ecclesia.
Hæc ille. A V T H O R . Nec prætermitti possūt
magister Petrus cū cœtu cōcomitante schola-
sticorū doctorū, dicentiū facillē credendum, qd

Saluator noster postquam cœnauit dicēs, Hic
calix &c. vinū propinauerit mistum aqua. Au-
gustinus enim palam dicit, nō tunc instituisse
Christū vinum mistū, nec ab illo loco ecclesiæ
forma cœpit originē, sed à fluxu sanguinis &
aquæ de perfosso latere Christi, sicut supra di-
cit Ambrosius. Et aqua mistum, inquit Augu-
stinus, non quod post cœnā dabatur, sed de la-
tere eius. Et conformiter Augustino in expo-
sitiōe perfecta super Matthæū homilia. 83. ait
C H R Y S O S T . Demū postquam tradidit ca-
licē, ait, Non bibā de genimine vitis huius vsq;
in illū diē, cū id bibam in regno patris mei:
quia enim de passione & cruce sua loquutus
est, & eum, qui de resurrectione est, inducit ser-
monem, regnum in medium rememorans, est
aliquanto post. Non itaq; quia opus ei erat,
post resurrectionem comedit, & bibit. Neque
enim op⁹ habebat de reliquo corpus eius, sed
propter resurrectionis certitudinem. Et cuius
gratia non aquam bibit resuscitatus, sed vinū,
vt aliam hæresim perniciosam euelleret: quia
assunt quidam in mysteriis aqua vtentes, mon-
strans quoniam & cum mysteria tradidit, vi-
nū tradidit, & cum resuscitatus sub mysteriis
nudam mensam apposuit, vino vsus est. A V T
H O R . Ex genimine ait vineæ. Vineæ autē
vinum non aquam generat. Quam subtiliter
& ex hac litera textus deducit iste sanct⁹ Chri-
stum consecrasse mysteriis eucharistiam tam
ante, quàm post resurrectionem. Sicut ante re-
surrectionem non vtatur aqua, sic nec post,
sed vino puro. Non bibam, inquit, de hoc ge-
nimine vitis. Non tantum non vtatur tunc
aqua sola, sed nec mista: quia vinea, inquit, vi-
num, non aquam generat. Vnde & aqua-
rios ex verbis textus euulsit, in quibus de a-
qua nihil dicitur, sed de vino solo, de genimi-
ne vitis. Hoc igitur loco ratio exclusā est di-
centis: ideo tacitam esse aquam in scriptura de
sancta cœna, ne videreē esse necessaria ad sub-
stantiā liquidi sacramenti. Quasi ideo virgini-
tas beatæ Mariæ post partum sit intacta scri-
pturis: & tres personæ in vnitatis essentiæ, ne
de substantia fidei crederentur. Reuera maio-
rem necessitatem traheret ex facto primo Sal-
uatoris, quàm ex attestatione scriptoris. No-
bis ꝑ ergo potest videri, sicut videbatur Chry-
sostomo, & beato Augustino, ideo tacitum ef-
se de aqua in consecratione Christi, quia ea
vsus non est, sed vino mero: à calice tamen illo
dominico etiam præfens calix dominicus for-
mam sumit secundum essentiam calicis, à late-
re autem eius formam habuit admistionis: ve-
lut ad hoc scribit super Marcum in hunc locū

Non omnia
stantia liquidi sacramenti.
Quasi ideo virgini-
tas beatæ Mariæ post partum sit intacta scri-
pturis: & tres personæ in vnitatis essentiæ, ne
de substantia fidei crederentur.

Aqua per-
missio.

HIERO. Accipit Iesus panem, benedixit, & fregit, tradens, ac figurans corpus suum in pane, quod est ecclesia præsens, quæ accipitur in fide, benedicatur in numero, frangitur in passionibus, datur in exemplis, sumitur in doctrinis, formans sanguinem suum in calice vino & aqua mistum, vt altero purgemur à culpis, altero redimamur à pœnis. Hæc ille. AVTH. Bene notat formans sanguinem suum in calice vino & aqua mistum, siue intelligatur Christus formans, siue ecclesia, ne diceretur alius calix noster admistus à calice Christi mero: sed mistio nō facit alietatem rei, sed signi, eo quod non facit vel adimit substantiam sacramenti. Ipse ergo formauit calicem nostrum mistum in nocte cœnæ, sed admistionem eius in cruce. Vnde & baptismum nostrum præcessisse poculum nostrum probat libro super Lucā ca. 9. AMBR. Quæro etiā, cur ante mortē nō inueniamus esse percussum, post mortē inueniamus? Nisi fortē vt volūtarius magis quam necessarius exitus eius fuisse doceatur, & ordinem mysticum nouerimus, quia non ante altaris sacramēta quam baptismū, sed baptismū ante, & sic poculū. Hæc ille. AVTHOR. Baptismū ante, quia ante mors, quam aperiō lateris. Et apostolus dicit, Quicūq; in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus: prius ergo baptismus noster in morte, quam calix noster de latere. Et super Ioannem homilia. 87. CHRYS. Exiit enim sanguis & aqua. Non simpliciter enim, neque vt cōtinuēbat hi prouenire fontes, sed quia ex vtriusque his ecclesia constituta est, vt nouerūt, qui mysteria Christiana edocēti sunt. Per aquā quidem renerati, per sanguinē verō & carnē nutriti: primum illic suscipiūt mysteria, vt cum accesseris horribili calici, vt ab ipsa bibens costa ita accedas. Hæc ille. AVTHOR. Quasi dicat, quia sic eundē sanguinem cū aqua bibiturus accedis, & principium illic suscipiūt mysteria, supple admistionis. Et de institutione clericorum ca. 33. AVG. Vinū & aqua in calice, mōstrant sacramēta, quæ de latere domini in cruce fluxerunt, quibus nos potati sumus. Hæc ille. AVTHOR. His patrū dictis succedit ratio, quia omnibus est sanctis decretū, qd à lateris vulnere originē habet mistio calicis, & ad sanctam cœnam non recurrunt pro eius scienda origine. Multo magis enim ad cœnā pro ea recurrerent, si Christus in ea miscuisset, vt ibi sumāt initiū, vbi totum sumitur sacramentum. Patet ergo, qd Christus tūc non habuit aquæ vsum. Vnde forma decretalis ecclesiæ de celebratione missarum capi. In quadam nostra. INNO

CENTIVS Papa tertius. Neque hoc posset argumento probari, quod in sacramento Eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine profluxisset. Hæc ille. AVTHOR. Hoc enim, quod patres asserūt, decretalis affirmat, quod non esset aqua calici immiscenda, si non pura aqua fluxisset à latere Christi. Et in eodē loco secundum Thomam THEOPHILVS. Erubescant ergo, qui vinum in sacris non limphāt mysteriis. Videntur enim credere, quod aqua de latere Christi non effluxit. Et super hunc locum Ioannis sermone. 119. AVGV. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare temperat poculum. Hæc & lauacrum præstat, & potum. Hæc ille. AVTHOR. Videtis, quod aqua illa de latere salutare temperat poculum, quæ simul potum præstat, & lauacrum. Cur non magis aqua temperans poculum Christi? Vnde formosa illa scientia decretalis hanc partem primum apte corroborat, dicens, nullo argumento posse probari aquam admiscendam in calice, nisi pura fluxisset à latere. Certum autem est, quod argumento multo potiori posset admistio aquæ probari admistione Christi, si fecisset: igitur equè certum, quod Christus nō miscuit. Sed certa ratione primò puto miscuisse Apostolos, à quibus primò de fluxit de miscendo statutum: velut asserit libro de corpore & sanguine Domini, capi. 28. RABANVS. Et cum omni identitate sermonis PASCASIVS. Planè aqua in sanguine miscetur. Quare miscetur, dum in natalitio calicis factum fuisse nō legimus? Illa maximè causa est, quia de latere Christi, vbi passio impletur, sanguis pariter cū aqua manauit. Quod certè mysterium apostoli plenè intelligentes, faciendum in calice censuerunt, vt nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc extitit in cruce ad consummationem nostræ redemptionis. Nā postquam emisit spiritū, veniens vnus militum, accepit lāceam, & aperuit latus eius. Vnde quasi de vno fonte manauit sanguis & aqua. Et hic est verus calix, quia veraciter pro salute nostra non minus sanguinem pretij, quam vndam baptismi fudit: & quod de carne fluxit, hoc modo credentes in calice bibunt. Hæc ille. AVTHOR. Et hi patres verbo cocordi cū ecclesia Christi, & patribus confirmāt, in natalitio calicis. s. in prima eius institutione, à Christo mistionem aquæ nō factā, sed à confluxu sacrorum humorum de latere apostolos eius fundasse originem. Quorū institutione

Aqua cur
admisceat.

13
Corpus, &
sanguis Christi
sibi uere in
Eucharistia

14
Magister
notat.

stitutionem solennem continuare curauit dicto duodecimo ab eis papa cap. 4. sui decreti venerandus ALEXANDER. In sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est: vt cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur: ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua mistum in sacrificio offeratur. Non enim debet, vt à pluribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice domini, aut vinū, aut aqua sola offerri, sed vtrumq; permistum, quia vtrūque ex latere eius in ipsius passione profluxit selegitur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ex libro decretorum pontificum excepi. Vbi notandū censeo, quod iste antiquus pater animosè confirmat modum nostrum loquendi modernū, quod in missa conficimus corpus & sanguinem Christi Iesu, non nudas eorum figuras, vt Witcleff desipuit. Post hoc mistionem aliquorum decernit in calice, quam ipse nō instituit, sed à patribus accepit, inquit, Et ratio docet, quia ex eius latere sic legitur profluxisse. Hi patres erāt apostoli, qui de fluxu vtriusq; è latere Christi ipsam institutionem acceperunt: simul vt scripturæ veteris ritus sacrificium sequerentur, quo aqua mistum vinum Domino solebat offerri, aqua sola sacrificari nō debuit. Scriptura tamē dicit, qualiter David sacrificauit aquam Domino periculo requisitam, primo Paral. 11. vbi in Hebraicis quæstionibus HIERO. Sacrauit eam Domino gratias agēs, quod tam fortes viros in Israël dederit. Et notandū, quod vinum, quod in sacrificio offerebatur, aqua mistū erat. Hæc ille. AVTHOR. Igitur congruè & hoc nos facimus, simul veritatem in sua recolentes figura, vt denotemus hanc esse huius rei figuram, quam Christus sacrificando monstrauit, & quam simili forma modo representat ecclesia: omnia enim in figura contingebant illis. Et in tropologiam confusionis hæreticæ de naturis in Christo in libro de fide ad Gratianum circa mediū. AMBR. Verum Ariani velut Iudaici caupones miscunt aquam cum vino: quia diuinā generationē humanamque confundunt, ad deitatem referētes, quod de carne sit dictū. Hæc ille. AVTHOR. Ita hoc dicens, notat Iudæos de more vinum & aquam confundere. Nusquā igitur dicitur, qd ideo facit ecclesia, quia sic fecit Christus in persona sua in cœna. Magister autē Petrus cū vniuersis disputantibus quātuncūque excellant ingenio, necesse habent, vt tantæ autoritatis moli succumbant. Et congruè tius exponēdum puto CYPRIANVM, cui

foli innituntur, de consecratione distinct. 2. Scriptura dicit, vbi concludit, vt calicem dominicum, quem dominus obtulit, aqua mistū offeramus: calicem dominicum nostrum in quo celebramus accipere. Accipiens hūc præclarum calicem dicit Canon, quem offeremus aqua mistum, secundum quod Dominus in cruce obtulit. Sed frater & magister meus Robertus Walsingham adducit de suo. 4. ad hoc auctoritatem Damasceni in quarto, quæ fortius me pulsaret, si suspicione careret, vel scriptoris, vel interpretis: quia quidam codices illam non habent, sed pertranseunt vt ignotā.

Damasceni
auctoritas.

¶ De oratione commendante oblationem, de osculo & prædicatione ad plebem, de nominibus non recitandis nunc patrum, & catechumenis emittendis.

CAP. XXXIII.

SVMMA.

- 1 Oratio commendans oblationem apud ecclesiam quæ sit.
- 2 Pacti osculum sacerdotis & ministrorum se inuicem, refertur.
- 3 Carmelitarum ordinis in celebrando mos.
- 4 Prædicatio quomodo inter celebrandum post pacti osculum fiat secundum Dionysium.
- 5 Witcleuistarum hæresis, habitantium omnes, quos appellant fideles, ad prædicandum in ecclesia verbum Dei, omnino excluditur.
- 6 Conuocare populum quod tantum sacerdotum est, cōtra Witcleff.
- 7 Tuba duæ argenteæ ductiles describuntur, & ad quid.
- 8 Prædicare, quod non omnibus sit concessum.
- 9 Prædicatores quod debeant à præpositis ecclesiarum examinari.
- 10 Nomina, pro quibus celebrantur, quod nō recitatur.
- 11 Dona sua ostentantium uanitas describitur.
- 12 Catechumenorum emissio.
- 13 Missa unde dicta sit.

Is sic dispositis, quia propinqua est celebratio sacramenti, instat venerabilis presbyter cū ministris præparare se & populū secundū antedicta perfectiones sacras, & sacros canones exercitadā sacrosancti cōpletionem mysterij:

sterij:incipiens ab oratione super oblationem nouam sanctiorem futuram. Vnde prefato capitulo .3. ecclesiasticæ hierarchiæ **DIONYSIUS**. Superdiuinum ponunt sacrum panem, & benedictionis calicem. Sequitur. Cum quibus diuinus hierarcha orationem sacram perficit. **AUTHOR**. Hæc ꝑ oratio iam est apud ecclesiam, Suscipe sancta Trinitas Deus hæc oblationem &c. **DIONYSIUS**. Et osculantibus adinuicem omnibus. **THOMAS**. Episcopus verò cum aliis oratione faciès, pacem eis annūtiat. **LINCOLIEN**. Tunc hierarcha sacrā perficiebat orationem cum illis acclamantibus Amē: & deinde osculabatur se inuicem. **AUTHOR**. Istud ꝑ osculum est sacerdotis & ministrorum, & solet dari in pluribus ecclesiis secundum usum Hierosolymitanæ ecclesiæ, quem hucusq; retinent Carmelitæ ꝑ, & post lectum sacrum euangeliū fieri, eo quòd statim suggestione spiritus sancti concepta, per sacra verba communicatur pax, dicente Christo, Ille suggeret vobis omnia quæcunq; dixerò vobis, & infert, Pacem relinquo vobis. ¶ Acceditur ꝑ demū ad prædicandum apertius populo dignam cōgruamq; cōuersationem celebrationi futuræ, & è diuinis libris tractatus assumitur, his præcipue, quos primæ lectiones habebant. **DIONYSIUS**. Osculantibus omnibus, mystica sacrorum voluminū prædicatio perficit. **LINCOLIEN**. Et prædicabatur vel à hierarcha, vel alio de sacris voluminibus noui & veteris testamenti. **AUTHOR**. Sed ꝑ omnino excludatur hæresis Witcleuistarum nouorum, qui confundūt officia, ita, vt omnes, quos appellant fideles, ad prædicandum habilitent in ecclesia verbum Dei. Maxime autem tempore solennis celebritatis missæ, soli, quibus lege decernitur, ipsi ministrant. Lege librum Num. ca. 10. & inuenies quòd dixerit tibi dominus, Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. & post aliquanta. Filij Aarō sacerdotis clangent tubis, eritq; hoc legitimū sempiternum in generationibus vestris. Non mediocriter capiendum, quòd ꝑ non omni populo concessum est clangere tubis ad conuocandum multitudinem, sed filiis Aaron sacerdotis. Reuera in Apoca. Ioannis, quæ est prophetia specialis de statu nouæ ecclesiæ, hi sunt sacerdotes ecclesiarum, & septem angeli, qui in lege caduca illa dicti filij sacerdotis magni, scilicet pontificis Christi Iesu vicarij per suas ecclesias deputati: sed ibi sine numero, hic se ptenario, qui vniuersitatem significat, cōprehensi. Sed audiamus allegorizantem Ambro-

sium in lib. de septem tubis in Apocaly. Ioannis, qui incipit, Tempus autem arbitror. **AMBRO**. Faciatq; ꝑ sibi rationabiles tubas duas ductiles ex argento probato, hoc est, pretioso verbo compositas, & ornatas, quibus non raucum increpans terribili sonitu murmur infrepat, sed bonæ gratiæ Deo continua iubilatione fundantur: talium enim tubarum sonitu mortui suscitantur, non flatu vtique aëris, sed verbo veritatis animati. Et fortasse duæ tubæ istæ sunt, per quas diuino spiritu Paulus increpuit dicens, Orabo spiritu, orabo & mente. Alterum enim sine altero ne quaquam euocationem videtur habere perfectam. Nec tamen omnium est vtramque canere tubam, nec omnium vniuersam colligere synagogam, sed solis sacerdotibus, & ministris Dei canentibus prærogatiua ista deferretur: vt quicumque audierit, & secutus eos fuerit, vbi est Dei gloria, & ad tabernaculum testimonij præmatura intentione conueniret, opera possit spectare diuina, & ad legitimum illud æternumque domicilium in suæ prosperitatis seriem promoueri. Hæc ille. **AUTHOR**. Audiant ꝑ hæc iam, auresque erigant Witcleuistæ: non omnium est vtramque canere tubam & colligere synagogam, sed solis sacerdotibus Dei canentibus prærogatiua ista deferretur. Sanctum esse scio ministerium prædicationis verbum: tam sanctum, vt non singulos deceat, non conueniat vniuersis. Sed quibus? num Angelis, qui sunt in ministerium fidei missi? solis sacerdotibus dicit Ambrosius & ministris Dei, puto quòd diaconis, nec tamen omnibus, qui sacerdotis, aut diaconi vice funguntur, sed Deo canentibus, quibus scilicet cantus diuinus iniungitur, & recta fides ecclesiæ suffragatur: prout exponit locum legis lib. 3. de tabernaculo capitulo. 5. **BEDA**. Et collocabunt eum Aaron, & filij eius: quia non omnium est sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorum solūmodo, qui & castitate fidei, & executione boni operis ad filios summi sacerdotis, Domini, videlicet, & Saluatoris nostri pertinere probantur. Cæterum à puritate quisquis fidei dogmate prauo aberrat, aut integritatem cognitiæ & seruatiæ fidei nequicquid operū improbitate commaculat, talis & si sacerdos nomine vel persona præeminere videtur, nihilominus auditurus est à Domino, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinā, & proiecisti sermões meos retrorsum. Quales & Iacobus à collatione iucernæ Dei, hoc est, à verbo

verbo prædicationis, benigna exhortationis voce prohibuit dicens: Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. Illud videlicet iudiciū, quod præmissus iam dudū Psalmistæ voce præmissus. Hæc ille. **AUTHOR**. Iam videtis in speculo scripturarū quàm incongruè sibi vendicet hæretici **WITCLEVISTÆ** prædicationis officium: quia sancti Dei sumus, inquit, atq; legitimi sacerdotes, & vrget nos cōscientia dictatis scripturæ, Quasi tuba exalta vocem tuā. **AUTHOR**. Sed si sanctus, si sacerdos, si recte fidei exorsus, qd tibi, & rectæ fidei ministris? quia non omnium est sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorum solūmodo, qui castitate fidei, & executione boni operis ad filios domini Saluatoris pertinent, vt dicit **BEDA**. Qui aliter facit, est si sacerdotis persona, vel nomine præeminere videtur, nihilominus auditurus est: Quare tu enarras iustitias meas? Et attē de valde, quòd ꝑ præpositi ecclesiarum respicere debent, vt sub lima examinationis eos exatē probeant, quos ad prædicandum fidem rectam emittant: quando apostolus Iacobus in sterili tūc prædicatorum ecclesia, & messe plurima, multos à prædicationis verbo voce suspendit: Nolite inquiens nolite, plures esse magistri fratres mei, scientes quoniam maius sumitis iudicium, vbi vobis lucrum obtenditis. De his autem aliquanto latius in libro secundo conscripsimus, vbi de prædicatorum officio loquuti sumus. Procedam ꝑ hic in nostris. Ad orationes publicas solent quidam sacerdotes plebes excitare presentes, in qua re antiquitus decentia cauebatur, & meritum cōmendabat. Decentia, ꝑ ne nominare recitarentur palam ad plebem ante consecrationis precem, ne superflua putaretur pro eisdem sequens oblatio: prout ca. 2. decreti primi ad Decentiū episcopum Egubium cōtemporaneus Augustinus **INNOCENTIUS**. De nominibus verò recitandis antequam precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione commendat, quàm superfluum sit, & ipse per tuam prudentiam recognosceis: vt cuius hostiam necdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quanuis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina quorum sunt, edicenda: vt inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, vt ipsis mysterijs viā futuris precibus aperiamus. Hæc ille. **AUTHOR**. Puto velle eum, non ante omnem commendationem fidelium consecrationem eucharistiæ fieri, sed

ne ante commendationem oblationis commendentur redimendi per eam. Quia prius rogandum est, vt munus apud principem possit haberi pro grato, quàm illi sint munere commendandi: & idcirco in principio canonis, Supplices rogamus patrem vt benedicat & accepta habeat hæc dona, hæc munera, & subsequenter inferimus primum pro papa, antistite, atque rege, & sic inter sacra mysteria nominatim exprimi eos vult, nō inter alia, quæ præmittimus, vt viam futuris precibus aperiamus. Maxime item in hac re pudorem sacris ingerit celebrandis: si potentium offerentium nomina recitentur ibidem, non tam ad infamiā sacerdotum ex lucro temporalium, quæ longè est omnino ibi vitanda, quàm ad eorum rapinas fouendas: cum laudem publicam ex oblatione iniqua suscipiūt. Quod suo tempore euigilanter exasperat lib. 2. commentarij super Hieremiam, textu, Quis est dilectus meus. **HERONYMUS**, dicens: Dicamus principibus ecclesiarū (in ca. Quid est quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa) vel certe diuitibus, qui cum aliena diripiunt, & non auferunt malitias cordis sui, putant se Dei mereri clementiam. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es? At nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem. Nec meminerunt viduæ illius in Euangelio, quia in gazophylacium duo æra mittēdo omnium diuitum vicit donaria. Hæc ille. **AUTHOR**. Rectè ꝑ obtundit sanctus pater Hieronymus hunc ambitum diuitum, & mundi potentium, qui cum quantulumcunq; ecclesie Christi contulerint, titulos erigunt, recitari nomina postulant, perennia onera flagitāt sacerdotum, cum ipsi pro tanta retributionis pensa vix aliquem laborem triduum exoluerint: & quod maiori donatur iniuriæ, redemptionē peccatorum suorum in suam laudem commutant: pro spoliis. s. pauperum, pro depopulatione terrarum, pro defloratione virginum, pro stupratione viduarū, pro violationibus ieiuniorum, pro mendaciorum, fraudum, periuriorū, detractionum, odiorum, irarum, pugnarum, homicidiorū, violentiarū incerta quia inopinabili numerositate delenda, hoc exiguo medio, vt perdonet sibi Deus, exorēt, & in eo pretium suum appretiantes, quasi Deo benefecerint, plus ponderāt quantitatem oblatis, quàm pungātur ex horrore commissi. Reuera si maxima diuites donauerint, semper præcedet eos vidua paupercula ex oblatione quadrantis.

Oratio commu. ob.

Pacis osculum.

Carmelitarum ordo.

Prædicatio.

Conuocare populum tātum sacerdotum est.

Tube due.

Prædicare non omnibus licet.

Prædicatorum examinatur.

Nomina nō recitentur.

Dona sua ostentatium uanitas.

Catechumenur cum aliis: quod aliquantum anticipando
norum emif capitulo prædicto scribit D I O N Y S I V S.
flo. Post hæc extra fiunt à sacro ambitu catechu-

meni, & cum ipsis energumeni, & in pœniten-
tia existentes, maneant autem in diuinorum
inspectione & communione digni. Vbi L I N
C O L I E N. Post hæc autem extra fiunt
à sacro ambitu seu extra sacrum ambitum cate-
chumeni &c. secundum textum. A V-
T H O R. Ab hoc facto nomen missæ pri-
mò incepit, quia iam emittuntur indigni, ideo
quod sequitur missa, quod præcessit officium
continet, & præparationem ad missam. Vn-
de libro de officio missæ R E M I G I V S.

13 Missa ÷ dicta est (vt Isidorus dicit) ab emitten-
do. Nam tempore, quo sacerdos incipit con-
secrare corpus dominicum, dicendum est à
diacono post euangelium: Si quis catechu-
menus est, procedat foras. Et quia tunc emit-
tuntur catechumeni ab ecclesia, qui non de-
bent interesse sacris mysteriis, quia nondum
sunt perfecti, ideo dicitur missa ab emittendo.
Hæc ille.

¶ De lotionem manuum sacer-
dotis, & quòd stet
orans versus O-
rientem.

C A P. XXXIIII.

S V M M A.

- 1 Festus dies, quo Christus solus, non cum discipu-
lis ascendit.
- 2 Forma quòd sit sumenda ab operibus Christi, non
identitas usurpanda.
- 3 Latio manuum sacerdotis ad extremitates suas
priusquàm sacra Christi contrectet, quid signi-
ficet.
- 4 Erratum Witleuistarum, curantium opus exte-
rius, & orationem munditiæ interioris ducen-
tium pro nihilo.
- 5 Celebrans quare statuitur ad mediũ altaris, habes
faciem ad Orientem.
- 6 Orientis prærogatiuæ describuntur.
- 7 Scripta quomodo non omnia, quæ nobis tradita ab
Apostolis.
- 8 Lutherus notatur.
- 9 Christus utrum stando consecrauerit.
- 10 Christus licet consecrans sederit, quomodo tamen
standum sit aliis.
- 11 Standũ quòd sit interdũ laico tẽpore celebrationis.

Hoc modo plebe disposita sol-
licitudine sacerdotis & cleri,
per lectiones legis, orationes,
& prædicationes, & cãtus, etiã
sacerdos seipsum præparat ag-
gredi celebrare mysterium,
quod expectant. Non omnino ad punctum
ea forma verborum & rerum, quibus Salua-
tor accessit: quia, vt dixi supra, alia forma incũ-
bit opifici, alia cui tantũ iniuncta memoria fa-
cti. Alia cui dicitur, Sequere me, alia pastori q̃
præcedit oues, & oues eum sequuntur. Hic ÷
est vltimus dies festus, quo cum discipulis nõ
ascendit, sed dixerat, Vos ascendite ad diem fe-
stum hunc, ego autem non ascendam. Ascen-
dit autem, sed per se, non cum discipulis. Et in
hac figura Apostolorum princeps Petrus se-
quebatur euntem ad patiendum à longè, cum
huius celebratio mysterij sit peculiaris memo-
ria passionis. Vnde capitu. 6. libri vltimi super
Lucam B E D A. Quòd ad passionem euntem
dominum à longè sequitur Petrus, significa-
bat ecclesiam sequuturam quidem, hoc est, imi-
taturam mysterium passionis domini, sed lon-
gè differenter. Ecclesia enim pro se patitur, sed
ille pro ecclesia. Hæc ille. A V T H O R. Non
ergo eadem res aut forma ecclesiæ in hoc fa-
cto respondet, & capiti. Ipse pedes discipulorũ
lauit, qui pro discipulis pertulit, discipuli eum
non lauerunt. Ipse sermones edocuit, ipse no-
ctem infomnem duxit. Ab ÷ his rebus forma
sumenda est, non identitas vsurpanda. Nisi ve-
lit quis Orphanus post verba Christi sustinere
verbo flagella, sputa, clauos, crucem, & lan-
ceam, quia sic Christus. Ecclesia verba Christi
sumit cum iussu Christi, opus eius attingit
consecrans idem corpus. Cæteris autem cedit
quæ non iubentur, sed cum Petro principe
imitatur formam Christi à longè. ¶ Sacerdos
autem iam imminente solenni mylterio, qua-
si ante diem festum paschæ, sciens quia venit
hora eius vt se transformaret, quasi transeat
ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset
suos qui erant in mundo fideles, quorum sci-
licet animos per sacras exhortationes & can-
tus iam ad sacra celebranda commouit, in fi-
nem dilexit eos: commendans eorum hostias
Christo, & gratias pro eis agens in finem.

1 præcedit oues, & oues eum sequuntur. Hic ÷
est vltimus dies festus, quo cum discipulis nõ
ascendit, sed dixerat, Vos ascendite ad diem fe-
stum hunc, ego autem non ascendam. Ascen-
dit autem, sed per se, non cum discipulis. Et in
hac figura Apostolorum princeps Petrus se-
quebatur euntem ad patiendum à longè, cum
huius celebratio mysterij sit peculiaris memo-
ria passionis. Vnde capitu. 6. libri vltimi super
Lucam B E D A. Quòd ad passionem euntem
dominum à longè sequitur Petrus, significa-
bat ecclesiam sequuturam quidem, hoc est, imi-
taturam mysterium passionis domini, sed lon-
gè differenter. Ecclesia enim pro se patitur, sed
ille pro ecclesia. Hæc ille. A V T H O R. Non
ergo eadem res aut forma ecclesiæ in hoc fa-
cto respondet, & capiti. Ipse pedes discipulorũ
lauit, qui pro discipulis pertulit, discipuli eum
non lauerunt. Ipse sermones edocuit, ipse no-
ctem infomnem duxit. Ab ÷ his rebus forma
sumenda est, non identitas vsurpanda. Nisi ve-
lit quis Orphanus post verba Christi sustinere
verbo flagella, sputa, clauos, crucem, & lan-
ceam, quia sic Christus. Ecclesia verba Christi
sumit cum iussu Christi, opus eius attingit
consecrans idem corpus. Cæteris autem cedit
quæ non iubentur, sed cum Petro principe
imitatur formam Christi à longè. ¶ Sacerdos
autem iam imminente solenni mylterio, qua-
si ante diem festum paschæ, sciens quia venit
hora eius vt se transformaret, quasi transeat
ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset
suos qui erant in mundo fideles, quorum sci-
licet animos per sacras exhortationes & can-
tus iam ad sacra celebranda commouit, in fi-
nem dilexit eos: commendans eorum hostias
Christo, & gratias pro eis agens in finem.

2 Formam sumenda ab o-
peribus Christi, non
identitas usur-
panda.

3 Sed ÷ à lauacro Christi inchoat, & in linteo
Christi manus tergit, secundum formam apo-
stolicam: de qua cap. 3. D I O N Y S I V S. My-
stica sacrorum voluminum prædicatione perfici-
tur, & ablutis manibus aqua hierarcha &
sacerdotibus, hierarcha in medio diuini al-
taris constituitur. Hæc ille. A V T H O R.
Docet

Festus, quo
Christus so-
lus ascendit.

Forma su-
menda ab o-
peribus Chri-
sti, non iden-
titas usur-
panda.

Latio ma-
num.

Docet aut Dionysius significationem istius
lotionis, ab origine reducens eam ad hanc lo-
tionem & supra ad figuralem lotionem vete-
rum sacerdotum: & docet non lauandas ma-
nus nisi ad extremitates suas: quia à solis phã-
tasijs & infirmitatibus irruentibus iam se pur-
gare significat, maioribus culpis per pœniten-
tiam ante lotis, secundum illud Christi, Qui lo-
tus est, non indiget nisi vt pedes lauet, id est, af-
fectiones puluere peccatorũ aspersas. Vbi iã
suprà in contemplatione vel in theoria, secũ-
dum Vercellensem D I O N Y S I V S. Istis autẽ
secundũ legem dictam sanctificatis, stans hie-
rarcha cum venerabili sacerdotum ordine, an-
te sanctissima signa aqua manus lauat: quo-
niam quidem, vt eloquia dicũt, Qui lotus est,
non indiget quadam alia, nisi summorum, id
est, extremorum sui ipsius ablutione, per quã
summam purgationem in castissimo deiformi
habitu ad sanctam procedens benigne &
teneri impotens & absolutus fiat perfectiõe
vniiformis. Sequitur. Igitur sanctum lauacrũ
in hierarcha secundum legem, nũc autem hie-
rarchæ & sacerdotum manũ mundatio idẽ
significat. Etenim ad sanctissimum euntes sa-
crificium mundari cõuenit, & ab vltimis ani-
mæ phantasijs, & ad ipsum accedere per simi-
litudinem secundum q̃ est possibile. Hæc ille.
A V T H O R. Quam clarè ponit hæc proles
apostolica ritum abluendi manus sacerdotũ
priusquàm sacra Christi contrectent: quæ for-
ma abluendi tracta est ab apostolis tanquã
bona, quãuis Christus lauerit eis pedes. ¶ Ad-
huc enim inter vtrãq; legẽ existens, & vtrã-
q; ccenam nouam & typicam pro ritu nouæ
ccenæ sibi ipsi sacra celebraturo solas manus
tingebat. Expletionem veteris ritus discipulis
non celebraturis, sed participaturis sacramen-
ta lauit in pelui. Sed Exod. 30. scribitur. Facies
& labrum cum basi sua ad lauadum: ponetq;
inter tabernaculum testimonij & altare: & mis-
sa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius ma-
nus suas ac pedes quando introgressuri sunt,
& quãdo accessuri ad altare, vt offerat in eo
thymiana domino, ne fortè moriantur. Hoc
edictum signum, teste Dionysio, ad missæ per-
fectionẽ transfulerunt per Dominum serui il-
lius, qui dicit, Non veni legẽ soluere, sed adim-
plere. Nempe lib. 3. de tabernaculo in fide B E
D A. Mors etenim timẽda est animæ spiritua-
lis & eterna, si quis ad mysterium altaris ele-
ctus thymiana orationum Domino reddere
negligit. Mors timenda est, si quis ad sacro-
sancta mysteria absq; spirituali ablutiõe com-

punctionis intrare, & sancta cõmunibus ma-
nibus tractare præsumit. Lauent ergo manũs
suas ac pedes in aqua labri ænei, & sic ad alta-
re accedant. Abluat ergo lachrymis actus &
incessus, ac deinde manus ad contingenda
Christi mysteria proferant, pedumq; gressus
in atria Dei ponant. Quod æquẽ præceptum
reor his, qui eorundem sacramentorum per-
ceptione mundãdi sunt, vt cautiore cura pri-
cogitatus suos actusq; discutiant, euentilent,
purgent, & sic ad participanda fidei sacramen-
ta procedant, ne audire mereantur illud Apo-
stoli, Quicumq; enim manducat & bibit indi-
gnè, iudicium sibi manducat & bibit, non di-
iudicans corpus domini, id est, nequaquã edu-
lium panis & vini à communium escarum vti-
litate cauta & sollicita mente secernens. Hæc
ille. A V T H O R. Hoc insidians Witleff ver-
bis obseruat, quod dixerit istic Beda edulium
panis & vini: nec vult audire quod sequitur, à
communi escarum vtilitate secernens. Hic er-
go panis de celo, & vinũ de vinea electa, qui
sub his speciebus apparent, sed secundum es-
sentiam & naturam communis nostri panis
& vini vtilitatem transcendunt. ¶ Simulq; no-
tandum, quomodo participantes sacramen-
ta commemorat mundandos esse per aquam,
sicut & sacrificia consummantes, sequens ver-
ba Apostoli ad Hebræos, vt dixi, libro quinto
de communicando sub vtraq; specie. Cui cõ-
uenit illud Dionysij iam supra, q̃ simul cum
episcopo sacerdotes astantes manus abluerẽt,
eo q̃ in eadem missa participarẽt sancta: quia
Græci, quantum recolo, vnicam missam die
concelebrant. ¶ Ablutionem ergo manũ se-
cundũ illud, qd̃ significat, notat hic Beda om-
nino fiendam tam à sacerdote consummate,
quàm ab omni participante mysteria. Quam
Apostoli ritu Christi & in signo suo. s. ablu-
tione exteriori in formam missæ redegerant,
vt signum ablutionis exterius, continuè de
mundatione intus argueret. Fremet Witleff
scio, q̃ signa curemus, dicens, sine his signis
consecrabitur corpus Christi plenissime: &
Deus illotis manibus manducare non despi-
cit. Sed ad hunc Pharisæum hypocritam ex-
pressè dixit Christus Matthæ. 23. Pharisæe
cæce, munda prius quod intus est calicis &
paropsidis, vt fiat & id, quod foris est, mun-
dum. Nõ dicit Christus mundes intus, & qd̃
exterius est negligas, sed primum fac, & secũ-
dum adimpleas. Ratio autem est, quia ad in-
teriorem munditiã necessariò comitatur exte-
rior. Vnde Homilia. 73. super Mattheũ opere
K 5 perfecto

perfecto CHRYSOSTOMVS, vbi de purgationibus & immundis disputat: Diuidit & ostendit ex necessitate interiore munditiam, exteriorem sequentē. Et multo post. Nō autem dixit, quod extra est mundate, sed quā intus. Et omnino illud sequitur. Hic autem nō de calice & paropside, sed de anima & corpore disputat. Quod extra quidē est corpus, quā intus autē anima est. Hæc ille. AVTHOR.

4 Contrariū autem huius faciunt Witcleuiste, curātes opus exterius, & rationem munditiæ interioris ducentes pro nihilo, dicentes, quod cogitationes nostras Deus non respicit. Ideo in hunc eundē locū secundum Thomā ORIGENE S. Qui studet ea, quæ intus sunt, id est, cogitationes mundare, consequens est, vt etiam ea, quæ a foris sunt, faciat munda: sed omnes falsi dogmatis professores, calices sunt a foris quasi mundati propter speciem religionis, quam simulant, ab intus autem pleni rapina, & simulatione, dum rapiunt homines ad errores. Hæc ille. AVTHOR. Qui dicit omnes falsi dogmatis professores, planum est, quod non exceptit Witcleuistas, qui si mundare manus exterius celebraturi despiciunt, quia consequentiā Christi declinant, cōsequenter ostēdunt, quod & intus mundi nō sunt, sed pleni rapina, hæresis, simulationis, & hypocrisis, & intus sordent, & extrā. ¶ Catholicus autem sacerdos his factis ad altare sanctum sese transfrens, sub forma quadā & habitudine corporis collocatur, qualiter decet mysteriū. DIONYSIVS. Postquā lauerint aqua manus hierarchæ sacerdotis, hierarcha in medio diuini altaris cōstituitur. Hæc ille. AVTHOR.

5 Et secundum institutionē apostolorum faciem in oratione ad orientē conuertens. Constat ad locum principalis situs cæli, vt ammoneatur mens ad naturam excellentiorē se conuertere, cum se conuertit ad Deum. Qualiter faciem ad Christum in mōte Oliueti orationē expleuit, qui mons est ad orientē Hierusalem, & orans in cruce, faciem ad orientem exposuit. 4. sententiarum DAMASCEN. Quia secundum Deum lumen est intelligibile, & sol iustitiæ, & oriens in scripturis nominatur Christus, reponendū ei oriēs in oratione. Omne enim melius Deo reponendum, ex quo omne bonum fit. Et sequitur. Tabernaculum Moysaycum secundum orientem habebat velum, & ppitiatorium, & tribus Iudæ, vt honorabilior ex oriente castra metabatur. Sed & Dominus crucifixus, ad orientem sursum ferebatur: & ita Apostoli eū adorauerunt, & ita veniet, quæ admodum viderūt eum eūtem in cælum. Et vt ipse Dominus di-

cit: Quemadmodum coruscatio egreditur ab oriente, & occupat vsq; ad occidentē, ita erit in præsentia filij hominis. Ipsum igitur expectantes, ad orientē expectamus. Non est autem scripta hæc traditio Apostolorum, multa enim nobis nō scripta tradiderunt. Hæc ille. AVTHOR. Non scriptā hanc traditionem ab Apostolis dicit, secundum illud Basilij secundum August. Quæ literarum forma orientē versus & in medio: sed & stare ibi nos conuenit dum oramus. Vnde illud igitur. 2. li. de sermone Domini in monte super Pater noster qui es in cælis. AVGVSTIN. Cum ad orationem stamus, ad orientē conuertimur, vnde cælum surgit: nō tanquā ibi habitat Deus quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbiq; præfens est, & non locorum spatij, sed præfentia maiestatis: sed vt ammoneatur animus ad naturam excellentiorem se cōuertere, id est, ad Deum, cum ipsum corpus eius, quod terrenum est, ad corpus cæleste conuertitur. Cōuenit etiam gradibus religiōis, & plurimū expedit, vt omnium sensibus, & paruulorum, & magnorū bene sentiat de Deo. Et ideo quæ visibilibus adhuc pulchritudinibus dediti sūt, nec ponunt aliquid incorporeum, quin cælū præferant terræ, tolerabilior est opinio eorū, si Deum, quem adhuc corporaliter cogitant, in cælo potius credant esse, quā in terra. Hæc ille. AVTHOR. Ad multas blasphemias respōdet hoc dictū doctoris egregij, quando fideles blasphemant orantes in ecclesijs, fideles item vituperant peregrinantes Romā pro indulgentijs, aut preces effundentes: quasi tota Dei potentia, inquit, ad talē locum, vel personam plus alijs limitata sit, quod negat August. sed vt ammoneatur animus ad naturam, vel personam excellentiorem se conuertere: & hoc conuenit gradibus religionis, & plurimum expedit, vt omnium sensibus bene sentiat de Deo. Quod autem dicit ad orationē nos debere stare versus orientem, reuerenda forma in oratione maximē omnium excellentē est arētius obseruanda. Musitant quidā, vtrū

¶ Christus stādo an sedēdo confecit. Vide tur autē, quod in legali cœna stetit, dum agnum comederet, iubente lege, quod succinēti starent tenentes baculos in manibus, & comederent festinanter. Quā solennitatē non omisit in cœna diuini sequente. Econtrariō scriptura dicit. Postquā surrexisset a cœna, & discubebat cum. 1. 2. Theophilus videtur absoluere questionē, dicēs, quod stabat, sed discubebat ad alias cōmunes escas, quæ nihil habuerāt sacramēti: super illud Luc. 6. Desiderio desiderauī hoc pascha

Scripta nō omnia quæ nobis tradita ab Apostolis.

Notatur Lutherus.

Stādo an Christus cōsecrauit.

Erratum Witcleuistarum.

Celebrans statuitur ad mediū altaris, habens faciem ad orientem.

Oriētis prærogatiua.

Sedit Christus confecrans, stādo tamen alijs.

Stādo sit etiam laico quando in missa.

pascha & c. secundū Theophilū. THEOPHI. Sed qualiter Dominus discubere dicit, cum Iudæi stantes pascha māducarēt: Dicunt ergo quod cum mādu cassent legale pascha, accubuerūt secundum cōmunē vsum māducantes quosdā alios cibos. Hæc ille. AVTH. Etem Iudæi stabant, quasi parati ad iter in terrā sanctam: nos quoque simili rōne stamus ad missā pfecturi. Sed nos seruifumus, & spe viuimus: Christus verò Dominus est simul & re beatus, ideo sedet, dicēte eo, Quis maior est, qui ministrat, an qui recūbit, nōne qui recūbit? Idcirco secundum quod Christus sedit, aut vicarius eius, nos stare cōuenit vt seruos mensæ dispositos. Vnde super Hebr. 13. AMBRO. Omnis sacerdos præsto est quotidie ministrās: ministrare autē famulorum est, sedere autem dñorum. Vnde Symbolū dicit, sedet ad dexterā Dei. Et Homilia. 82. super Matth. CHRYSOSTO. Si em Iudæi stantes, & calceamēta in pedibus, & baculos habentes in manibus debebant cū festinatione, multo magis te vigilare oportet. Illi enim in Palæstinā erant exituri, & ideo ambulatorum schema habebant. Tu autē in cælum es peregrinaturus, ideoque te oportet vndiq; vigilare. Hæc ille. AVTHOR. Nec sacerdos solus, sed & clerus, & populus deuotē, & reuerēter se debet cōponere, qualiter tantæ præfentia in tanto negotio cōuenit, & in tanti celebritate mysterij. Hoc enim in oibus lectionibus, & in omni officio cauendū est, quātō magis cum offerri cœperit sanctus sanctorū. Vnde. 1. parte sermōnis, sermone vt silentiū præbeatur, & notat in decretis. 1. quæst. 1. in prologo AVGVSTIN. Ante quosdam dies propter eos, qui aut pedes dolēt, aut aliqua corporis inæqualitate laborant, paterna pietate sollicitus consiliū dedi, & quodāmodo supplicauī, vt quā aut passionē plixā, aut certā aliquæ lectiones longiores legunt, qui stare non possunt, humiliter, & cū silentio sedētes, attentis auribus audiant quæ leguntur. Nunc verò aliquæ de filiabus vestris putant, quod hoc aut oēs, aut certē plures, quæ sanæ sunt corpore, frequēter debeant facere. Nā vbi verbū Dei cœperit recitari, quasi in lectulis suis ita iacere volunt: atque vtiā vel iacerent tātūmodo, & verbū dei tacētes sitiētī corde suscipiēt, & nō etiā se ita otiosis fabulis occuparent, vt quod predicat nec ipse audiāt, nec alijs audire pmittāt. Vnde vos rogo venerabiles filia, & sollicitudine paterna cōmoneo, vt quā aut lectiones legunt, aut verbum prædicat, nulla se in terrā piciat, nisi forte, quā niriū grauis infirmitas cogit: sic tñ iaceat, vt magis sedeat, & attētis auribus quæ prædicantur & audio corde suscipiat. Hæc ille.

De hortādo populo ad orandū, de collecta secreti, Surfum corda, Gratias agamus. De præfatione missæ solenni silentio in missa fidelium.

CAP. XXXV. SVMMMA.

- 1 Oratio, Orate pro me & c.
2 Populus quid orare debeat, quādo sacerdos conuertit se ad populum, dicendo, Orate pro me & c.
3 Silentium primum in missa. Et quid denotet.
4 Oratio Christi, & secreta.
5 Silentium secundum in missa, Et quid notatur per ipsum. Item & de tertio silentio.
6 Per omnia secula seculorum, cur altē dicatur.
7 Oratio secreta, & quomodo terminat eam alta uoce sacerdos, & quare.
8 Sursū corda, ad quod dicat sacerdos in missa ante præfationē
9 Verē dignū & iustū est, quō a sacerdote canit in missa
10 Præfatio in missæ officio ad quid fiat a sacerdote in ingressu precis solennis.
11 Trinitas quod probetur, cum ter Sanctus canitur.
12 Gelasius Papa quod nō instituerit præfationē primā
13 Obsecratio a sacerdote cum silentio post præfationē Et unde fuerit desumpta.
14 Missa quando sit secundum Augustinum.
15 Missa quod sit audienda tota.

TANS secundum ergo sacerdos ante altare aureū, quod est ante oculos Dñi, & oculis cōiectis ad Dei terribilē maiestatem, quā tūc oraturus accessit, ad populum se conuertit, exhortans, vt etiā noie suo orātes, petant cōmune sacrificiū acceptū fieri apud Deū. Hoc em Christus monuit in missa sua discipulos facere, dicēs, Si quod petieritis patrē in noie meo, dabit vobis: petite & accipietis, vt gaudiū vestrū plenū sit. De quo REMIGIUS. Conuertit se sacerdos ad populum, postquā preces suas precibus suis adiūgat, vt mereat audiri pro salute eorū. Hoc autē dicendū a sacerdote in silentio, Orate pro me fratres, vt meum pariter ac vestrū sit acceptum in conspectu Dei sacrificium. Acclamās secundum autem populus orare debet ita. Sit dñs in corde tuo, & de manibus tuis acceptet sacrificiū tuū pro nostra oimq; salute. Hæc ille. AVT. Hoc est primum silentiū, & priā Christi vigilia, quā pacta cœna in orto secreta relictis ap̄s ad orandū accepit. Sic em in Matth. & Marco legit. Procedēs paululū orauit. Mi secundum pater si possibile est & c. Oratio & veniens Christi.

Orate, p me

Populus quid orat.

Silentium primum.

Oratio & veniens Christi.

& veniens dixit Petro. Non potuisti vna hora vigilare mecum? Hoc est primum silentium, quo sacerdos orat, & tandem in praefatione prorumpit. Finita praefatione, agit secundum silentium, & in illo prolixam orationem, quam Lucas notat: & rumpit iterum ad fideles pergens, silentium cum oratione dnica. Tertio iterum silenter orat cum Christo admodum breuiter: quia imminente traditione, venit tertio Christus ad discipulos. Sic fecit cum Christo tria silentia in oratione priuata: tres item ages vigilia secundum Lucam, qui dicit, quod si in secunda vigilia, & in tertia vigilia venerit &c. & tres monitiones ad populum, intonando Per omnia secula seculorum, quasi illud adimplens, quod Christus dixit Matthaei. 10. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, praedicate super tecta. Ad hoc ergo primum silentium faciens prima in oratione vigiliam, subiungit presbyter orationem secretam super oblata pro vniuersis exorans: & in hoc dilectionem suam exhibens, in qua orantes pro inuicem, se inuicem amplectuntur: sicut Christus dixit in missae tractatu, Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Vnde super Ioan. Moral. 78. CHRYSOSTO. Ipse rursus pro vniuerso orat orbe terrarum, quod maximum dilectionis est argumentum: propterea & in mysterijs amplectimur ad inuicem, vt qui multi sumus, famus vnum. Et in mysterijs communem faciamus orationes, obsecrantes pro erogantibus, & pro fructibus orbis terrarum. Hae ille. AVTHOR. Terminat autem hanc orationem alta voce sacerdos, dicens, Per omnia secula seculorum: & in laudes Dei omnes hortatur, iubens vt corda sursum erigant: & attentè respondetur ab omnibus sic se corda habere ad dominum. Vnde ca. 3. ecclesiasticae hierarchiae versus finē DIONYSIVS. Oportet enim nos, si communicare ipsi desideramus, ad diuinissimam ipsius secundum carnem vitam respicere, & nos ipsi assimilando in sancta immunitate peccati, ad deiformem, & immaculatum habitum recurrere. Hae ille. AVTHOR. Quem habitum protestantur astantes, respondendo, Habemus ad dominum. Et haec forma non recenter inuenta, quam vniuersus penè christianus orbis seruat ab origine. Vnde capit. 3. de vera religione AVGVST. Si tali pollicitatione atque sponcione per omnes terrarum partes, quas homines incolunt, sacra christiana traduntur: si haec quotidie in ecclesijs leguntur, & a sacerdotibus exponuntur: si tundunt peccata, qui haec implere conantur, ita, vt quoti-

die per vniuersum orbem humanum genus vna penè voce respondeat sursum cor se habere ad dominum, quid adhuc oscitamus crapulam hesternam? &c. Hae ille. AVTHOR. Quod arduum Dei donum est, non vltra pertransit sacerdos, donec exhortans omnes gratias agere Deo iusserat esse dignum, & iustum. De quo in epistola ad Dardanum circa medium AVGVSTI. Nosti in quo sacrificio dicatur Gratias agamus domino Deo nostro: a cuius sacrificij humilitate longè abest typus & cothurnus illorum. Hae ille. AVTHOR. Et item libro de bono perseverantiae circa medium AVGVSTIN. Quod in sacramentis fidelium dicitur, vt sursum cor habeamus ad dominum, munus est: de quo munere ipsi domino Deo nostro gratias agere a sacerdote post hanc vocem ij, quibus hoc dicitur, admonentur, & dignum ac iustum esse respondent. Cum enim non sit in nostra potestate leuare cor nostrum, sed diuino subleuetur auxilio, vt ascendat, & quae sursum sunt sapiat, vbi Christus est in dextera Dei sedens: cui de hac tanta re sunt agenda gratiae, nisi hoc facienti domino Deo nostro? Hae ille. AVTHOR. Prosequitur tunc demum sacerdos clarissimas Dei laudes, praefationem inde faciens in ingressu precis solennis, sequens in hoc petitionem Christi dicentis: Ego te clarificauit super terram, & nunc clarifica me pater tu apud teipsum claritate, quam habui antequam mundus esset apud te, id est, secundum deitatis naturam, quae exuperat omnem laudem. Comemoratur enim maiestatem eius laudari ab angelis, archangelis, thronis, & dominationibus, cherubim, ac seraphim continenter canentibus Sanctus, sanctus, sanctus in caelestibus: vt vna voce omnium fidelium, caelestium, & terrestrium refultet Deo gloria in his sacrosanctis solennibus altissimi sacramenti. Quam celebrem praefationis laudem in argumentum fidei Trinitatis contra Arium antiquus pater ATHANASIVS affirmat dicens, Ecclesiae autem Christi omnes ab oriente usque ad occidentem conuenienter patrem & seraphim laudari profitentur in mysteriorum relatione. Et post. Itaque & spiritus sanctus dominus Deus Sabaoth dicitur, & est cum patre, & cum filio a Seraphim adoratus: propter quod dicant ter sanctus, sanctus, sanctus, vt trinitatem pronuntiant. Hae ille. AVTHOR. Iam exprobet Wicleff nouellos ritus ecclesiae si ne Christi auctoritate inductos, & dicat hanc praefationem nullius esse momenti, vt sic soluat magistrum suum Arium ab Athanasij argumento, quod ipse Arius communi auctoritate orbis

Verè digni

Praefatio.

Trinitas praebatur ceteri Sanctus canitur.

bis deuictus, pudore fateri non potuit. Non est recenter inuenta haec praefationis religio, quae tam longa senectute senem praecurrit antistitem, vt omnes ecclesiae Christi ab oriente in occidentem sine exceptionis obstaculo in mysteriorum relatione, id est, missarum celebratione, in ea triplicis personae simpliciter maiestatem laudarent cum angelis cantantes ter sanctus, & Sabaoth dominum inuocantes. Hanc inuocationem angelicam ex vaticinio Esaiæ & reuelatione Ioannis in Apocalypsi traductam quis nescit? Et quantum potius a nobis assumenda est in celebritate huius in toto orbe altissimi sacramenti, ad cuius obsequium immissis, angeli sacerdotibus, & tota votiue concurrunt frequentia patrie supernalis? Accedit ad hoc ipsum Athanasij senis, libro octauo de fide trinitatis ad Gratianum Augustum post medium sacerdotis AMBROSIVS. Ergo sanctus pater, sanctus filius, sanctus spiritus sanctus, & non tres sancti: quia vnus est Deus sanctus, vnus est dominus. Vna est enim vera sanctitas, sicut vna est vera diuinitas, vna illa sanctitas naturalis. Et ideo omnia haec, quae sancta nos credimus, illam solam praedicant sanctitatem: Cherubim & Seraphim in defessis vocibus laudant, & dicunt, sanctus, sanctus, sanctus Deus Sabaoth. Non semel dicunt, ne singularitatem credas, non bis dicunt, ne spiritum excludas, non sanctos dicunt, ne pluralitatem existimes, sed ter repetunt, & idem dicunt, vt etiam in hymno illo, distinctionem Trinitatis, & diuinitatis intelligas vnitatem. Hoc cum dicunt, Deum praedicant. Nos quoque nihil pretiosius inueniemus, quo Deum praedicare possimus, nisi vt sanctum appellemus. Quodlibet aliud inferius est Deo, inferius est Domino. Sequitur, Seraphim laudant, omnis beatorum chorus laudat, vt sanctum Deum dicat, sanctum filium, sanctum spiritum sanctum. Quomodo igitur non omnia habet quae Dei sunt, qui cum patre & filio a sacerdotibus in baptisate nominatur, & in oblationibus inuocatur cum patre & filio, & a Seraphim in caelestibus praedicatur? Cum patre & filio habitat in sanctis, infunditur iustis, inspiratur prophetis. Hae ille. AVTHOR. Ecce quomodo vterque senex doctor notat illud in praefatione, quod diximus, Per quem maiestatem tuam laudant angeli, ac beata Seraphim socia exultatione concelebrant: & finaliter Sanctus. Hoc fecit Athanasius supra. Modò item AMBR. inquit, Seraphim Deum laudat, & omnis beatorum chorus, sanctum dicens, sanctum, sanctum, dominum Deum vocibus indefessis: sic a sacerdote in baptis-

te nominatur, & in oblationibus inuocatur, ad testimonium Trinitatis. Mirum tamen igitur, quod magni quidam scriptores hanc exhortationis praefationem dicant a Gelasio Papa compositam, qui per plurimos annos sequebatur hos patres Athanasium, & Ambrosium, qui plene de ea testatur in missis. Potest autem esse, quod quaedam proprias pro contingentibus festis diceret Gelasius, hanc autem ipsam primitiam dicitur non potuit. Et consequenter libro de officio missae REMIGIVS. Hinc sequitur obsecratio post has laudes & gratiarum actiones, facta totius ecclesiae silentio: in quo cessante omni strepitu verborum, sola Deum dirigatur intentio, & cordium deuotio, sociatis ipsi omnibus votis, ac desiderijs. Hae ille. AVTHOR. Rationem huius solitudinis sacerdotis, & alti silentij totius ecclesiae, ita vt nec cum ministris iam oret sacerdos, sed silentissimè per seipsum, accepit primitiuam patrum institutio a recessu Christi de coena priusquam totum compleuisset officium: sed vicinam sui immolationem visibilem in arca crucis secedens in hortum longè a discipulis cum tribus speculatoribus gloriosae transfigurationis suae Petro, Iacobo, & Ioanne: & his iterum pusillum relictis orauit, dicens: Pater mi &c. ita relictis tota plebe fidelium, assumit secum sacerdos diaconum, subdiaconum, & altaris ministrum, his relictis orat, Igitur clementissimè pater, & orat secretius per seipsum, pater inquit. Hoc est quod ait Homilia. 83. opere perfecto CHRYSOSTOMVS. Consuetudo ei erat sine eis orare, hoc enim faciebat erudiens nos in orationibus quietem constituere nobis ipsis, & solitudinem multam. Et assumit illos tres, & dicit illis, Tristis est anima mea usque ad mortem. Cuius gratia non omnes assumit? Non vt resupini maneant, sed hos, qui gloriae eius contemplatores fuerunt, sed tamen & hos dimittit, & parum cum processisset, orabat, dicens: Pater si possibile est. Hae ille. AVTHOR. Et nunc quidem ad missae solennia pergit sacerdos, commendans sancta dona panis & calicis Deo patri, & per ea omnem populum christianum, qui est corpus mysticum filij eius in corpore eius vero iam statim signandus. Caetera quae cantica sunt, aut lecta praerambula, quaedam erant aptantia & conformantia nos donis futuris, quibus non poterant immundi, & nondum fideles esse praesentes. Iam verò ad huius precis solenne decretum, missamque Christianorum totam usque in finem

Gelasius non instituit praefationem primitiam.

Obsecratio cum silentio.

Silentium secundum.

Tertium.

Per omnia secula seculorum.

Oratio secreta.

Sursum corda.

nem cum omni deuotione purgatæ mentis si deles oportet assistere, qui à Christi corpore, & eius sanctificatiõe solèni trepidant amoueri. Vnde in cõmunibus sermonibus sermo ne. 19. AVGVSTINVS. Si diligentius attenditis, cognoscetis, q̄ ÷ missa non tunc est, quando diuinæ leguntur lectiões, sed quando fit consecratio: quia lectiões, siue propheticas, siue apostolicas, siue euangelicas etiam in domibus vestris legere, vel audire potestis: consecrationem vero corporis & sanguinis Christi non alibi, nisi in domo Dei videre, vel audire valeatis. Ideo ÷ qui vult missam ad integrum cum lucro suæ animæ celebrari, vsque quo oratio dominica dicatur, & bñdictio pulpulo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in ecclesia continere. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ipso de missa solenni fidelium certi reddimur, q̄ ipsa solennitas precis est, quã canonem dicimus, & ab eo vltra vsq; in finem. Cæterum totum lectiõnum & cantuum variorum officium antimissale est, qđ item dicitur missa catechumenorũ: qđ item sine canone, commemoratio missæ, vel memoria nominatur, & in ipsis domibus, aut agris, vel super mare dici fas est.

¶ De vnico canone per ecclesiã distincto per quatuor portiones, iuxta apostolicum institutum.
CAP. XXXVI.
S V M M A.

- 1 Sebboleth quomodo interpretetur.
- 2 Chebboleth quid sit.
- 3 Te igitur clementissime. &c. ut est in canone missæ, exponitur.
- 4 Orationes Canonis septem.
- 5 Precationes, seu obsecrationes, quæ dicantur.
- 6 Orationes quæ sint.
- 7 Postulationes quæ sint.
- 8 Gratiarum actiones quæ dicantur.
- 9 Orationis Christi & ecclesiæ conformitas.
- 10 Witleff, orphanus, uel Thaborita Pragësis, quomodo sint hostes altaris.

HIVS sacratissimi canonis preces sub integra forma sua sola orthodoxorũ, quæ p̄ vniuersum orbem diffusa est, seruat ecclesia. Cæterum dignũ est, ne per polluta hæreticorũ

ora euangelicæ Margaritæ voluãtur, sed sicut sunt à fide sacri canonis, & hostiæ salutaris extranei, ita sint à sacro altari, & ecclesiastica prece præcissi. In huius argumentũ primi sacerdotij inuafores in lege lethali pœna plectuntur super lib. Numerorũ in Isagogis ca. 13. ISIDOR. Chore, Dathã, & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aarõ sacerdotẽ, sacrificandi licentiã vendicantes, pœnas pro suis conatibus expenderunt: per quos itaq; significant ij, qui hæreses, & schismata facere conantur, & multos trahendo secum decipiunt, contententes sacerdotes Christi, & se à clero eiusq; plebis societate segregantes, cõstituere audeant ecclesias, & aliud altare, precẽq; alterã illicitis vocibus faciunt, dñicæ hostiæ veritatẽ per falsa sacrificia p̄fanantes: hiq; cõtra Dei ordinatiõnem nitentes, ob temeritatis audaciã, terræ compagibus ruptis, viuentes p̄fundo hiatu merguntur: nec tantum hi, qui duces errorũ sunt, sed & illi, qui cõsentiendo participes eorũ effecti sunt, æterni in igne iudicij preparata vltiõe peribunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce precẽ alterã illicitis vocibus faciunt, qui dñicæ hostiæ veritatẽ per falsa sacrificia profanant. Quid mirũ igitur, si Witleuista Pragenfes alterã sibi precem missæ illicitis vocibus faciant, qui dñicæ hostiæ veritatẽ in figurã polluti Witleff falsa sacrificatiõe cõmutãt? Crede mihi lingua eorũ flexa perfidiæ, eos nõ sustinet fidelium verba loqui, quia nec possunt dicere Sebboleth cũ Iudæis fidẽ Christi cõfidentibus, sed chebboleth cũ Ephramitis, qđ iudicum lib. tradidit. Sebboleth ÷ interpretatur, spica plena, quã ecclesiastica preces fatentur, hostiã. scilicet sanctam diuinitate plenã, & Christi corporis veritatis, secundũ essentiã. Ipsi autem perfidi hoc dicunt qđ sentiunt, Chebboleth ÷ spicam plenã paleæ, excusso iam grano, qđ in terrã cecidit, & eius esse tantũ figurã protestãtes inanẽ. Non sustinet hoc dicere, qđ tota per orbẽ ex apostolicis institutis orat ecclesia, quia sic nec credunt. ¶ Incipit ÷ sacerdos orare patrẽ, à quo oia, per filium suum, per quẽ omnia, pro cunctis & singulis discipulis fidei orthodoxæ, dicens, Te igitur clementissime pater. Quẽadmodum Christus in officio missæ suæ secundum Ioannẽ. Pater sãcte, serua eos, quos dedisti mihi, vsq; in finẽ protendit. Iste autẽ orationum ordo, vel distinctiõ, à beato Petro, nõ sine Iacobo tñ (vt dictum est) sumpsit exordiũ ca. 13. lib. 1. de officijs. ISIDOR. Ordo autẽ missæ, vel orationũ, quibus oblata Deo sacrificia cõsecrant, primò à .S. Petro est institutus, cuius celebrationẽ vno eodẽq; modo vniuersus per agit

Te igitur clementissime.

Orationes canonis septem.

agit orbis. Prima earundẽ orationum ammonitionis est erga populum, ut excitetur ad orandum Deum. Secunda inuocationis ad Dominum est, vt clementer suscipiat preces fidelium, oblationemq; eorum. Tertia effunditur pro offerentibus, siue pro defunctis fidelibus, vt per idem sacrificium veniam consequatur. Quarta post has inferitur pro osculo pacis, vt per charitatẽ reconciliationis inuicem digni sacramento corporis & sanguinis Christi cõsocioentur: quia nõ recipit dissensionem cuiuscunq; Christi indiuisibile corpus. Quinta deinde illibatio in sanctificatione oblationis: in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura, virtutumq; caelestium vniuersitas prouocatur. Et Osanna in excelsis cantat, qđ Saluatore de genere David nascente, salus mundo vsq; ad excelsa peruenerit. Porro sexta ex hinc succedit confirmatio sacramenti, vt oblatio, qđ Deo offertur, sanctificata p̄ spiritum sanctũ, Christi corpus ac sanguis confirmetur. Septima harũ, & vltima est oratio, qua Dñs noster discipulos suos orare instituit, dicens, Pater noster. Hæc ille. AVTHOR. Diuidit ÷ Isidorus canonem ex traditione apostoli in septem orationes, quarum quinque in cõsecrationis officium protenduntur: ita vt prima, quã populus excitetur orare, sit præfatio. Secunda inuocatio ad dominum, vt clementer preces suscipiat, Te igitur clementissime pater. Tertia, quæ est pro offerentibus, & illa bipertita, semel ante consecrationẽ pro viuus, & postmodum pro defunctis: qualiter legalis Aaron deprecaturus p̄ populo, stetit medius inter viuos, & mortuos. Num. 16. Et Iesus medius orauit inter Iudæos & Lazarũ, p̄pter populũ, inueniens, qui circumstat, dixi. Quarta p̄ osculo pacis, & recõciliationis charitate, & hæc si bene dixerim tripartita. Cõmunicante autẽ, & iterum post consecrationẽ, & tandẽ ante sumptionem Eucharistiæ in oratione osculi terminatur: sed quia oēs istæ orationes sunt vnus orationis, idcirco vbi habet principia, exinde incipiunt annotari. Quinta à sanctificatione oblationis ab illo loco, Hæc igitur, vsq; in consecrationẽ peractã. Sexta ab hinc ad orationẽ dñicã. Et septima vsquequo missa claudatur. Simulq; notandũ, qđ iste ordo sit ab apostolis institutus. Et notã illas oratiões Isidorus, prima, inquit, earundẽ oratio, secunda, tertia, & deinceps, sunt cuiusmodi celebrationẽ vniuersus peragit orbis. Et eodẽ ca. in fine. ISIDOR. Hæ sunt itaq; .7. sacrificij orationes euãgelica apostolicaq; cõmendatẽ doctrina, cuiusmodi dinumeratio instituta videt, vel p̄pter septem

nariam sanctæ ecclesiæ vniuersitatẽ, vel septiformẽ gratiæ spiritum, cuius dono ea qđ offerunt, sanctificant. Hæc ille. AVTHOR. Vbi ergo sunt, qui harũ orationũ canonis quasdam dicunt tarda hora formatas, si Petrus Apostolus a præfatione incipiens, canonẽ istũ in finẽ vsq; perduxit: et inde factum, qđ hoc modo vniuersus missas peragit orbis? Itaq; in hunc modum instituisse Paulum nõ ambigitur Græcorũ ecclesias, tradens inde regulã Timotheo episcopo in quatuor partes canonẽ diuidens primã, Timoth. 2. Obsecro, inueniens, primũ oim fieri obsecratiões, oratiões, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt. Audiatur, qđ in hunc locũ epistola ad Paulinũ, qđ est. 4.2. dixerit AVGVSTINVS. Multa quippe hic dici possunt, qđ improbanda non sunt: sed eligo in ijs verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penẽ ois frequet ecclesia, vt Precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorũ antequam illud, qđ est in dñi mensa, incipiat benedici. Orationes, cum benedici, & sanctificatur, & ad distribuendum cõminuitur. Quã totã ferẽ petitionẽ fore omnis ecclesia dñica oratione cõcludit. Sequitur infra. Interpellationes autẽ, siue, vt vestri codices habet, postulationes, fiunt, cũ populus benedicit. Tunc em̄ antistites velut aduocati susceptos suos p̄ manus impositionem misericordissimẽ offerunt potestati. Quib; per actis, & tãto participato sacramẽto, gratiarũ actio cũcta cõcludit, quã in his etiã verbis vltimam cõmendauit apostolus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce de multis sensibus bonis, quibus possit apostolicũ istum textũ exponere, hunc elegit, quẽ ois, vel penẽ ois frequet ecclesia: in quo sine omni allegoria sic literatim incedit, vt ad literã grãmaticẽ p̄ expositione descendat, dicẽs Paulũ intelligere has quatuor missæ ptes, Precationes. scilicet oratiões, quas facimus antequam de cõsecratione tractemus: Orationes, cum benedicitur, & hostia deinceps cum oratione dñica concluditur, in cuius fine hostia frangitur, statimq; Postulationes sequuntur ad benedictiones antistitum: & quartò iam cõmunicatis mysterijs, Actio gratiarũ, quam notat apostolum vltimam ponere, sicut iam vltima venit in ordine. Quis dicat iam si sic ista intellexerit Paulus, quin formam integram Timotheo, & ecclesijs Græciæ tradiderit canonis nostri Paulus, sicque tota ecclesia Paulum tunc intellexerit, vt asserit Augustinus. Vnde super eum locum habet A. M. B. R. O. S. I. V. S. Exhortare ergo primò omniã

Precatiões.

Orationes.

Postulationes.

Gratiarum actiones.

8 ^{Gratiarū actiōnes.} ¶ sunt laudes, quas cōmunicato populo refert sacerdos Deo patri, qui dignatus est mysteria corporis & sanguinis filij sui dare ad redēptiōnē & salutē. Hęc ille. AVTHOR. Vis itē breuissima forma ista testantē Anselmum audire in annotationibus sup epistolas Pauli cū ad hunc locū peruenerit? ANSELMVS. Primò omnium, id est, ante oīa fieri obsecrationes, id est, ordo missę est, qđ est speciale genus orationis. Obsecrationes, id est illa, quę fiūt ante cōsecrationē: orationes in ipsa cōsecratione, postulationes cū populus ab episcopo benedicatur: vel postulationes, quasi ex debito, velut qđ hic geritur, in aeterna vita perficiat: gratiarum actiōnes, peractio, quę totum concludit quasi totū à Deo: vt Benedicamus domino. Hęc ille. AVTHOR. Ecce tota penē ecclesia Dei quacūq; per orbē diffusa, diebus Augustini vtebatur hac prece, Te igitur clementissimē pater. vsq; in finem missę per solitas & modernas portiones diuisa: sciens hanc sibi apostolica authoritate Petri & Iacobi editam, & à Paulo traditā Timotheo, & directā episcopis, sacerdotibus, & clericis Gręcię. Quis tantum superbus hęreticus, quis contumax Witcleuista istam spernit, quā sanctus Paulus apostolica institutione veneranter suscipit, ecclesijs dirigit, & Timotheo cum diligentia tanta cōmendat? O sanctę institutionis forma. Te ¶ igitur clemētissime pater, hoc ipso verbo Christus ad patrem orationē suam sacramentalē incepit in mōte. Vnde Matthe. 26. Procidit in faciē suā orans, & dicēs, Mi pater, si possibile est: & oratione peracta, demū ad discipulos venit, monens eos vt orent, ne intrent in tentationē. Oratq; secūdo patrē appellans, & dicens: Pater si non potest hic calix &c. Sic & sacerdos prorumpit ad populū, Oremus in quiens Pater noster: terminatq; orationē ne nos inducas in tētationem. Orat deinde Christus silenter, & sacerdos. Christus tertio venit ad discipulos, & indicit eis requiē: & tertio sacerdos voce venit ad populū, imprecans ei pacem, & quietem viuentium, sine qua homines item dormiēdo laborant. Christus infert statim, qđ filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ad eū statim sacerdos infert precē suam, dicēs, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. Cur istam formam orandi non obseruauit Christus in cœna, vbi sacramentum? Ratio est, vt ibi solēnem missę precem ediceret, vbi ipsum mundum sacrificium ordinaretur offerre coram omni mūdo. CHRYSTO. aut dicit, qđ p̄ turbatione discipulorum nō tūc vacauit. Suspicantes

9 ^{Orationis Christi & ecclesie cōformitas.} ¶ sunt laudes, quas cōmunicato populo refert sacerdos Deo patri, qui dignatus est mysteria corporis & sanguinis filij sui dare ad redēptiōnē & salutē. Hęc ille. AVTHOR. Vis itē breuissima forma ista testantē Anselmum audire in annotationibus sup epistolas Pauli cū ad hunc locū peruenerit? ANSELMVS. Primò omnium, id est, ante oīa fieri obsecrationes, id est, ordo missę est, qđ est speciale genus orationis. Obsecrationes, id est illa, quę fiūt ante cōsecrationē: orationes in ipsa cōsecratione, postulationes cū populus ab episcopo benedicatur: vel postulationes, quasi ex debito, velut qđ hic geritur, in aeterna vita perficiat: gratiarum actiōnes, peractio, quę totum concludit quasi totū à Deo: vt Benedicamus domino. Hęc ille. AVTHOR. Ecce tota penē ecclesia Dei quacūq; per orbē diffusa, diebus Augustini vtebatur hac prece, Te igitur clementissimē pater. vsq; in finem missę per solitas & modernas portiones diuisa: sciens hanc sibi apostolica authoritate Petri & Iacobi editam, & à Paulo traditā Timotheo, & directā episcopis, sacerdotibus, & clericis Gręcię. Quis tantum superbus hęreticus, quis contumax Witcleuista istam spernit, quā sanctus Paulus apostolica institutione veneranter suscipit, ecclesijs dirigit, & Timotheo cum diligentia tanta cōmendat? O sanctę institutionis forma. Te ¶ igitur clemētissime pater, hoc ipso verbo Christus ad patrem orationē suam sacramentalē incepit in mōte. Vnde Matthe. 26. Procidit in faciē suā orans, & dicēs, Mi pater, si possibile est: & oratione peracta, demū ad discipulos venit, monens eos vt orent, ne intrent in tentationē. Oratq; secūdo patrē appellans, & dicens: Pater si non potest hic calix &c. Sic & sacerdos prorumpit ad populū, Oremus in quiens Pater noster: terminatq; orationē ne nos inducas in tētationem. Orat deinde Christus silenter, & sacerdos. Christus tertio venit ad discipulos, & indicit eis requiē: & tertio sacerdos voce venit ad populū, imprecans ei pacem, & quietem viuentium, sine qua homines item dormiēdo laborant. Christus infert statim, qđ filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ad eū statim sacerdos infert precē suam, dicēs, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. Cur istam formam orandi non obseruauit Christus in cœna, vbi sacramentum? Ratio est, vt ibi solēnem missę precem ediceret, vbi ipsum mundum sacrificium ordinaretur offerre coram omni mūdo. CHRYSTO. aut dicit, qđ p̄ turbatione discipulorum nō tūc vacauit. Suspicantes

spicantes enim semper persecutores adesse, non deuotē attenderent. Vnde hoc loco super Ioannem. Surgite eamus hinc. CHRYSTO S T O M V S . Quia hęc & talia audientes turbantur, vt mox capiendi ducit eos in locum alium, vt existimantes se in cautela esse, cum otio de reliquo audiant. Hęc ille. AVTHOR. O sacri huius mundi soles apostoli institutores eius, si dignē portatis iniuriā missę vestrę ab eis, qui scripturę Christi, & ipsi domino, & magistro nostro æquales corruptiones immittunt? & tamen talis iste corruptor, & negator vestri, præcipuum amicū vestrum se dicit. Sed in epistola contra hęreticos. C Y P R I A N V S . An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersum sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secreuit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionē repugnat, hostis altaris, aduersus sacrificiū rebellis, pro fide perfidus, p̄ religione sacrilegus, in obsequijs feruus, filius impius, frater inimicus, contēptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, cōstituere audet aliud altare, precem alterā illicitis vocibus facere, dominicę hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Hęc ille. AVTHOR. Et ¶ verē talis hostis altaris est Witcleff, qui voto habuit omnes solennitates missales cessare. Talis omnis Orphanus, vel Thaborista Pragensis, aut ab hac sordida hęresi quomodolibet appellatus, qui contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, cōstituere audet aliud altare, alteram precem illicitis vocibus facere, & quam statuerunt apostoli, profanare: nec scire quoniam qui contra ordinationem Domini nititur, diuina animaduersione punitur. Nō, inquit Orphanus, quia precē Christi dico Ante diem festum paschę, hoc Christus non iussit, sed hoc Christus quod Petrus, quod Iacobus, quod ille iussit, in quo loquitur Christus. Paulus. Et si secundum hęresim tuam episcopi non sint illi, isti tamen sunt, quibus Christus dicit, Qui vos spernit, me spernit. Quid in quis periculi, qui hęc in scripturis nō video, nusquam lego. Ergo sic p̄ nihilo ducis, quod Ioannes dixerit multa fecisse Iesum, quę si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mūdum capere eos, qui scribēdi sunt, libros? aut tanti æstimas codicem, vt si in ipso non teneatur omnia Christi facta, negabis? Inter non scripta, facta tamen apostolica, sunt hęc canonicę regulę constituta. Vnde AVGVSTIN.

Ex dictis Basilij, vt in decretis. r t . distinctione. Ecclesiasticarum institutionum quasdam scripturis, quasdam verò consuetudine roboratas approbavit vsus: quibus par ritus, & idē vtriusque pietatis debetur affectus. Et infra. Quę enim (vt inde exordiamur) scriptura salutiferę crucis signaculo fideles docuit insigniri? Vel quę trifariam digesta super calicem & panem proluxę orationis vel consecrationis verba commendauit? Nam non modò in euangelio non continetur, vel ab apostolo quolibet in certis continetur, quod in secretis dicimus, sed & alia plura adijcimus magnā quasi vim cōmendantia mysterijs. Quę Oriētem versus nos orare literarū forma docuit? Hęc ille. AVTHOR. Prolixā orationē totius canonis vsque in finem dicit, quam in secretis dicimus, quę, vt inquit, nec in euangelio continetur, nec ab apostolo quouis in certis est scriptis, putā apostolicis, vel apostolorū actibus. Alia cōsecrationis verba commendatur nobis in scriptis, sed non vt vteremur eis hoc ordine. Quibus omnibus par ritus est, ac si in scripturis traderentur expressē, & pietatis debetur affectus. Per igitur est contemnentis im̄ pietas, quia siue scribitur, siue traditur, apostolorum est regula, ergo spernens eam, iam spernit apostolos. Ecce quantum non vitasti periculum: velis, nolis, te probas hęreticum. Si probem apostolum, Apostolum, inquis, non approbat Augustinus. Hoc scio vitales periculum, si tenuisses nauiculā Petri, si audiuisses ecclesiam. Multa huiusmodi credenda mihi traditiones ecclesię cōtinent, easque acceptas à Christo & apostolis sine scriptis cōmēdat: in quibus ambulat confidēter, qui simpliciter graditur in fide ecclesię, quam qui spernit, mille hęresum compedes non vitabit.

De prece prima canonis in hoc silentio, Te igitur clemētissime, Memento domine, Communicantes & memoriam venerantes. Et ne hæreticorum nomina in missa recitentur.

CAP. XXXVII. SVMMA.

- 1 Oratio sacerdotis ad Deum patrem per Christum in silentio describitur.
2 Crucis faciendæ in missa ratio. Et utrum sigillatim panis & uinum accipiant singulas cruces, an simul una cruce duo signentur.
3 Precandi, seu orandi ordo.
4 Wicleff cū suis sequacibus quomodo non habeat catholicam ecclesiam.
5 Orandū quod sit pro Papa, ut Christus pro Petro
6 Papa dictio quomodo interpretatur. (orauit.
7 Papa quare debeat esse primus in deprecatione præ cunctis fidelibus.
8 Orandum quod sit pro regibus, & ijs, qui in sublimitate sunt constituti.
9 Orandum quod sit pro omnibus Orthodoxis.
10 Sacerdotis orantis in missa cautio.
11 Hæreticorū nomina quod nō sint in missa recitanda
12 Cōmunicantes, & memoriam uenerantes. &c.
13 Patriarcharum & apostolorum nomina cur in Canone recitentur.
14 Martyrum series quare inceperit pleno Canone ad certū numerum deputari.
15 Martyrologium, Et quis illius author extiterit. Et quis etiam interpret.
16 Nomina sanctorum, à quibus sint Canonis inserta.
17 Deo soli quod fiat sacrificium, licet sub memoria martyrum.
18 Sanctorum memoria quod non sit parum utilis, ut quis exaudiatur.

E igitur clemētissime pater p Iesum Christum filium tuum dominū nostrū supplices rogamus, ac petimus. In ꝑ hoc secūdo silentio facit sacerdos orationem cū Christo prolixā, orans patrē, ut per Christū, qui sic in secūda vigilia secūdi silētij prolixè orauit, ut sua, & cōmunis ecclesiæ petitio audiatur. Vnde de officio missæ REMIGI. Supplices rogamus, ac petimus per Christum, per quē omnis supplicatio, & petitio nostra dirigi debet ad Deū tanq̄ per verum mediatorē & sacerdotē æter-

nū, qui sedet ad dexterā patris, & interpellat pro nobis. Hæc ille. AVTHOR. Hoc sumpsit in officio missæ suæ Christus, dicēs, Ego sum via veritas & vita: nemo venit ad patrē nisi ꝑ me. Ioā. 14. Vti accepta habeas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Hæc ꝑ sunt verba trifariā digesta super panē & calicē, q̄ Basilius dicit ab apostolis nobis nulla scriptura. scilicet euāgelica, vel apostolica cōmendata, in quibus benedicētes hōlliā salutarē ter cruce signamus offerendam patri per Christū. ad Hebræos vltimo. Per ipsum. scilicet offeramus hostiam laudis semper Deo. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostijs ꝑmeretur Deus. Sed vtrum sigillatim panis & vinū accipiāt singulas cruces, an simul vna cruce duo signentur, lib. de sacramētis respondet ANSEL. Vbi autē dicimus, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, siue sigillatim panis & vino singulæ cruces assignentur, siue vna cruce duo simul sanctificētur, nō video in hac diuersitate reprehensibile discordiā: nisi fortē cōueniētius ambo vna cruce notent, sicut vno verbo benedictio nis sanctificatur. Hæc ille. AVTH. Bene dixit vbi verbū benedictiōis est vtriq̄; cōmune: vbi autē corpus, aut sanguis, panis, aut vinū singulariter capiuntur, singulæ cruces suæ materiæ coaptentur. Valde autē attendendū est, ꝑ in celebritate huius sancti sacramēti, crucis ordo nō omittat, sine qua nullū ecclesiæ sacramētū ritē perficit. Vnde dicto sermōe. 118. AVGVST. Quid est quod omēs cognouerūt signū Christi, nisi crux Christi: quæ signū nisi adhibeatur, siue frōtib⁹ credētū, siue ipsi aquę ex qua regeneratur, siue oleo quo chrisinat: vnguntur, siue sacrificio quo alūtur, nihil eorū ritē perficit. Quomodo ergo per illud, quod mali faciūt, nihil boni signat, quā per crucē Christi, quā fecerūt mali, in celebratione sacramentorū eius bonū nobis omē signat? Hæc ille. AVTH. Ecce quā opportuna est hæc crucis impressio in huius celebritate mysticā, quā tū Christū fecisse in missæ suæ celebratione euāgelica nō ꝑdit historia. Sed addit: in primis quę tibi offerimus ꝑ ecclesia tua sancta catholica, quā pacificare, custodire, adunare, & regere digneris, toto orbe terrarū. Recetꝑ ꝑ ordo est, ut capiti primo omnium corpus offerēdo iungatur, distinguēdū statim articulatim in mēbra. Vnde ad Colossē. 1. Facetꝑ sum ego Paulꝑ Christi minister, quā nūc gaudeo in passiōib⁹ ꝑ vobis, & adimpleo ea quę defunt passio nū Christi in carne mea ꝑ corpore eiꝑ, quod est ecclesia. Ceterum se debēt sacerdotes loco ecclesiæ vniuersalem

Per Christū

Crucis faciendæ ratio.

Wicleff nō habet catholicā ecclesiam.

Precandi seu orandi ordo.

le ministrū & organo eius vtentē in his precibus, & ꝑ nullo prius quā pro se, medio sacerdote, orabit ecclesia. Ex cuius ore tāta virtus emanat ꝑ hac vice, maximè vbi plebs ardet affectu hora sacrificij, vt quasi ignis egrediens sic deuoret obfistētes. Qualiter de ꝑphetis Christi Ioānes scribit in apocalypsi. Hi sunt duæ oliuæ, & duo cādelabra in cōspectu dñi terræ stātes. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorū, & deuorabit inimicos eorū. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eū occidi. Quē textū exponēs sermone. 8. sup Apocalypsim AVGV. Si quis eos vult lædere &c. i. si quis ecclesiā vel lædit, vel lædere voluerit, ꝑcibus oris eius diuino igne aut in præfenti ad corruptionē, aut in futuro seculo ad damnationem cōsumet. Hæc ille. AVTH. Notanter autē hīc percussit textus & eius expositio errorem Wicleff, qui scuit cōtra orationes vocales, quā dicit, quod ignis exiet de ore eorū, hoc est, quia ꝑcibus oris ecclesiæ consumēt nocentes. Ergo hoc igne hæretici Wicleuistæ cōsumēt, nociui perdent ꝑcibus oris eius. Quid mirū igitur sit si Wicleuistæ has preces nō diligant, renuantq̄; in eis orare cū celebrant, sed extrinsece relinquunt, quia hanc ecclesiā nō habent, sed ab ea in vnā vultis foueā ceciderūt. Non ꝑ pōt Wicleuista dicere ecclesiā suā catholicā. i. vniuersalē toto orbe terrarum, quia nec fides eius annūtiat vniuerso mundo. Imō tā inaudita tāq̄; noua per mūdi regna ꝑ eius satrapas nondū polluta, vt notior lit eis Mahometi perfidia. Christi enim euāgelij & sacramētū nouerunt, audierūt, & perceperunt: perfidiā Hussianā nescient quousq̄; studiosè didicerint, ita vt prius alchoranū scirēt, quā trialogum. Noua ergo & inaudita perfidia particulā vnā occupat, in quā ab ecclesia catholica recedens se recipit. Vnde lib. 1. contra donatistas ca. 6. AVGVST. Alia causa est istorum, quod in istos hæreticos imprudenter incurunt, ipsam Christi esse ecclesiā catholicā existimātes, alia eorū, qui nouerūt rem esse catholicā ecclesiā, nisi eam, quę sicut ꝑmissa est, toto orbe terrarū extēditur, & diffunditur ad fines terre, & inter Zizania & incendia scandalorū, requiē futurā desiderans, dicit in psalmis, A finibus terræ ad te clamaui. Hæc ille. AVTH. Et in cōmentario Michęæ super illū textum HIERON. Illud quod hæretici semꝑ in dogmatum suorū quasi sublimitate & ecclesiæ despiciant simplicitatē, in alio loco dicit: Vch qui despiciūt Sion, & confidūt in mōte Samariæ. De Sion enim egredietur lex, & verbū dñi de Hierusalē. Porro Samaria fabricata est sibi de

pprio censu vitulos aureos, habētes quidē in superficie pulchritudinē, sed vitālē spiritū nō habentes: & fabricata est in domo Dei, quę interpretatur Bethel. Nō enim recipere populus Israël deos, nisi de scripturis, & in domo Dei potuit. Et eius autē conciliabula sua vocēt Bethel: tamē post fabricationē idolorū desijt esse Bethel, & vocatur Bethenō, quod dicitur domus idoli. Hæc ille. AVT. Ait ergo scriptura per expositionē Hieronymi hæreticos nō habere domum dñi, quæ est ecclesia, sed in cōciliabulis suis habent Bethenon, & domū idoli. Solus ergo orthodoxus sacerdos hanc precem fundit, qui ecclesiā agnouit, & tenet toto orbe vsq̄; ad fines terræ diffusam. Hæretici dignum nō dignē dicunt, quia nō habent ecclesiam vbi dicant. Sequitur. Vnā cū famulo tuo Papa nostro. Christus ꝑ pro papa Petro primus orauit, dicens, Simon ecce Satanas expe tiuit vt cribraret te sicut triticū. Ego autē rogaui pro te, ne deficiat fides tua: & tu aliquando cōuersus cōfirma fratres tuos. Ita præ cæteris apostolis oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro Petro, dū per Herodē teneret in carcere. Actū. 12. REMIGIVS. Quod adiungit, pro famulo tuo papa nostro. ipius, & ecclesiastici corporis vnitas fortius cōmendatur, quia religionis cultū sic Dominus instituit, vt in Petro apostolorū summo ꝑcipaliter collocaret, atq̄; ab ipso quasi quodam capite dona vellet in omne corpus manare. Papa ꝑ autē secundū quosdā dicitur admirabilis, vel coronatus, vel (quod est melius) pater patrū, id est, episcoporū. Hæc ille. AVTH. Sequitur Remigius in hoc dicto Chrysostomum sic exponentē dubium huius loci, cum Christus diceret de cunctis apostolis, quod expe tiuit eos Satanas vt cribraret, cur pro solo Petro oraret? Quod casus eius propter amplitudinem potestatis acceptæ fuit omnium difficilimus. Super Matth. in opere perfecto Homilia. 82. CHRYSOSTO. Ego deprecatus sum pro te ne deficiat fides tua: & propter quid si omnes petijt, non dicit, Pro omnibus precatus sum? Nōne manifestum est quoniā, vt antea dixi, tangens eum, & ostendens quā difficilior alijs est eius casus, ad ipsum cōuertit sermonē? Sequitur. Quis enim ecclesiā in cōfessione eius ædificauit, & ita munuit eam, vt decē millia pericula & mortes nō eam separarēt, quod cælorum clauas ei dedit, & tātæ potestatis fecit dominum, & nōne ad hæc oratiōe opus habuit? Hæc ille. AVTH. ꝑ Hac ergo ratione papa habet necesse, vt primus sit in deprecatione ꝑcū cunctis fidelibus, qua ratione Petrus erat

Pro papa orandum, ut Christus ꝑ Petro orauit.

Papa.

singularis & primus in oratione Christi praecum
 etis apostolis, quia super eum singulariter Chri-
 stus aedificauit ecclesiam: quia clauis ecclesiae ip-
 si dedit, & tantae potestatis dominum fecit, & religio-
 nis cultum in eo principaliter collocauit, ideo
 si non eximie seruaretur, omnes casum eius lue-
 remus difficile. Et antistite nostro. Et lib. 2. de
 tabernaculo. BEDA. Praeceptum apostoli est
 dicentis, Memoretote praepositorum vestrorum,
 qui vobis loquuti sunt verbum Dei, quorum intu-
 entes exitum conuersationis, imitami fidem.
 8 Hebr. 13. Hae ille. AVTHOR. Et in regno
 stro. Hoc plane mandauit Apostolus fieri in ca-
 pite missae ad Timotheum, Pro regibus, in qui-
 ens, & ijs, qui in sublimitate constituti sunt. Et super
 plet hic per expressionem, si concordia euangeli-
 starum pensetur, secundum AVGVST. quod dominus
 impense rogauit in sermone sanctae coenae pri-
 usquam recederet. Primum pro papa nostro, cum
 diceret, Simon rogavi pro te: postea pro vni-
 uersis apostolis, qui tunc ibi erant, dicens, Ego
 pro eis rogo, non pro mundo pater sancte, ser-
 ua eos in nomine tuo: & in hoc loco rogat vna-
 quaeque ecclesia pro suo antistite, qui succedit
 ei loco apostoli, ita ut vniuersalis ecclesia ro-
 get simul pro omnibus, sicut Christus fecerat
 ipse eius. Tertio pro omnibus orthodoxis cre-
 dentibus secundum doctrinam apostolicam in eccle-
 sia, dicens, Non pro eis rogo tantum, sed pro his
 etiam, qui credituri sunt per verbum eorum in me.
 creditibus vniuersis, sicut exposuit Augustinus
 super Ioannem. Verumtamen hanc precem dis-
 stinxit Apostolus ad Timotheum in speciali di-
 cens, pro regibus, cum prius addidisset, pro om-
 nibus hominibus, non in hoc tollens ordinem, quo
 Christus speciale praeposuit, & supposuit ge-
 nerale, sed rem praecis explicans per extractionem
 specialis a genere: ideo ecclesia veterana praecem
 semper seruauit Christi & eius apostoli secundum
 suam substantiam, sed praecis ordinem seruat a Chri-
 sto. Vnde post apostolos, id est, antistites, orat
 distincte pro regibus, & principibus sublimio-
 ribus locorum: qui omnes reges sunt officio regi-
 minis, quauis non culminis dignitate. Et in a-
 pologetico suo ca. 49. TERTVLLIA. Ora-
 mus etiam pro imperatoribus, & ministris eorum,
 & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete,
 pro mora finis. Hae ille. AVTHOR. Et haec
 erat debita regula sacerdotum tempore apostoli,
 & ab apostolo tradita. Vnde in expositione
 solenni primae Timoth. 2. AMBROSI. Hae
 regula ecclesiastica est tradita a magistro
 gentium, qua utuntur sacerdotes nostri, ut pro
 omnibus supplicet, deprecates pro regibus hu-
 ius seculi, ut subiectas habeant gentes, ut in pa-

Pro Rege.

ce positi, in tranquillitate mentis, & quiete, domi-
 no nostro seruire possimus: orantes etiam pro
 his, quibus sublimis potestas est credita, & in
 iustitia, & veritate gubernant republicam. Hae
 ille. AVTHOR. Et sic a primae uis ecclesiae ora-
 tum est pro his sublimibus nominatim secun-
 dum quod ecclesiae acceperunt mandatum eis fa-
 ctum ab Apostolo, obsecrate pro regibus, &
 his, qui in sublimitate constituti sunt. De quo
 ca. 31. TERTVLL. Quid ergo putaueris
 nos nihil de salute curare Caesarum? Inspice Dei
 voces has nostras, quas neque ipsi supprimi-
 mus, & plerique casus ad extraneos conferunt:
 scitote ex illis praecceptum esse nobis ad reduda-
 tiam benignitatis etiam pro inimicis Deum ora-
 re, & pro persecutoribus nostris bona precari.
 Nam qui magis inimici & persecutores Chri-
 stianorum, quam de quorum maiestate con-
 uenimur in crimine: sed etiam nominatim atque
 manifeste: orate, inquit pro regibus, & princi-
 pibus vestris, & potestatibus, ut omnia tran-
 quilla nobiscum sint. nobiscum enim concutitur
 imperium. Hae ille. AVTHOR. Deinceps
 9 etiam traditione apostolica pro ceteris fi-
 delibus orationis locus instat, & omnibus or-
 thodoxis catholicis atque apostolicis fidei cultoribus.
 Et dependet orationis ordo, ut nomina-
 tim possint commendari fideles, Memoretote do-
 mine famulorum famularumque tuarum. vsq; ibi: pro
 spe salutis, & incolumitatis suae. Nec tantum no-
 mina personarum, sed singula gerenda per eos
 possunt ibi singulariter memorari. Non quidem
 de uocibus, sicut olim quaedam ecclesiae recita-
 bant ex dispersis, sed notulis nostrae mentis.
 Vnde pro Ioanne Constantinopolitano episco-
 po Epiphanius solebat ibi orare, ut ipse scri-
 bit in epistola ad eundem inter epistolas Hiero-
 nymi. EPIPHAN. Quando autem compleuimus
 orationem secundum ritum mysteriorum, & pro om-
 nibus, & pro te quoque diximus, custodi illum,
 qui praedicat veritatem, vel certe ita, Tu praesta
 domine, & custodi, ut ille uerbum praedicet veritatis,
 sicut occasio sermone attulerit, & habuerit o-
 ratio consequentia. Hae ille. AVTHOR. Et sicut se-
 ries orationis habet, pro se suisque omnibus, pro redem-
 ptione animarum suarum, pro spe salutis & inco-
 lunitatis suae in iam dicto loco. AMBR. Hae
 regula ecclesiastica est tradita a magistro gen-
 tium infra. Postulantes uero pro his, qui in necessi-
 tate varia sunt, ut eruti, & liberati, Deum collaudant
 incolumitatis authorem. Hae ille. AVTHOR. Tangit
 orationem canonis in uerbo, in columitatis. Et super
 Ioannem Mora. 68. CHRYSOST. In mysterijs amplectimur
 ad inuicem, ut qui multi sumus, fiamus unum:
 & in se-

Pro omni-
 bus ortho-
 doxis.

* agrolati
 bus.

10

11

12
 cōcantes.

& in secretis communes facimus orationes, ob-
 secrantes pro * erogantibus, pro fructibus or-
 bis terrarum, id est, & terrae & maris. Vides om-
 nem amoris uirtutem positam in orationibus,
 in mysterijs, in ammonitionibus. Hae est om-
 nium causa bonorum: si huic adhaerimus cum
 certitudine & fiducia, bene dispensabimus, &
 regno fruemur. Hae ille. AVTHOR. Quam
 dulciter hic sanctus pater sentit de hac oratio-
 ne in mysterijs, id est, missarum celebritate statu-
 ta dicens: omnem amoris uirtutem in his orationi-
 bus posuit, & hinc omnium bonorum esse cau-
 sam. Sancte pater quantum chaos inter te &
 Witcleff amarum, haereticum, in deuotum, inspi-
 dum? Cauendum est tamene orationis affectus indi-
 crete sumes nomina commedata aliter ea dispo-
 nat, quam canonis uerba taxabant, quae huic me-
 moriali praebent introitum, & omnibus orthodoxis,
 atque catholicis, & apostolicis fidei cultoribus.
 Nam huius ad praecis conformitatem est illud Leo-
 nis decretum, cuius primum capitulum est de fide
 11 Anatholij cap. ibidem. 3. LEO. De istis uocibus au-
 tem Dioscori, Iuuenalis, Eustathij ad sacrum al-
 tare non recitandis, dilectionem tuam hoc decet cu-
 stodire, quod nostri ibidem constituti faciendum
 esse dixerunt, quodque honoranda sancti Flauia-
 ni memoriam non repugnet, & a gratia tua Chri-
 stianae plebis animos non auertat. Nam inimicum
 nimis est atque incongruum, eos qui innocentes
 catholicos sua persecutione vexauerunt, san-
 ctorum nominibus sine discretionem misceri: ip-
 si se sua prauitate condonent, quos conuenit aut
 percelli pro perfidia, aut laborare pro uenia.
 Hae ille. AVTHOR. Ne autem per nos so-
 los praesumamus offerre Deo sacrificium placationis
 pro nostro toto genere, prudentius autem
 meliorum, & maiorum nostrorum, qui iam beati
 sunt, & amici principis, & secretorum eius parti-
 cipes, genus fateri, praesentiam quaerere, & reci-
 12 tare memorias, dicentes, Communicantes est & me-
 moriam uenerantes in primis gloriosae semperque
 uirginis Mariae genitricis Dei & domini nostri Iesu
 Christi, sed & beatorum apostolorum, & marty-
 rum tuorum Petri, & Pauli, Andreae, causa ut si-
 mul ad sacrificium congregati cum his sanctis nos-
 tri generis pro nobis peccatoribus non reijciantur
 oblatio, uolente Christo hanc uisionem nostram
 in mysterijs suis. Ego claritatem, quam dedisti
 mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.
 Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum:
 pater sancte quos dedisti mihi uolo ut ubi ego sum,
 & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam.
 Ioan. 17. Quomodo ergo celeberrimae claritati tantorum
 mysteriorum poterunt abesse, aut non uocati adesse,
 ubi & Christus est, &

vult eos interesse, ut suam uideant claritatem? Incef-
 santer hoc iniunxerunt subiectis suis apostoli,
 & post apostolos sancti ecclesiarum patres ora-
 tionum suarum interuallis memorijs communicare
 sanctorum communicantes. Ad Rom. 12. aliam ha-
 betur memorijs sanctorum communicantes, sicut
 Hilarius habet in epistola contra Constantium
 Augustinum. HILARIUS. Apostolus communicare
 sanctorum memorijs nos docuit, tu eas danare
 coegisti. Hae ille. AVTHOR. Reuera cum
 orationi fideles instaret, priorum sanctorum
 uitas & merita iubebantur mente recolere, tam
 ut eorum orationibus, quae etiam imitacionibus iuu-
 rentur. Vnde in eundem locum expositione epi-
 stolae ad Rom. lib. 10. ORIGENES. Oratio
 ni instantes. In quo enim non sufficit humana
 fragilitas, auxiliu Dei orationibus imploran-
 dum est. Vt sicut sanctorum communicantes, me-
 mini in latinis exemplaribus magis haberi, me-
 morijs sanctorum communicantes. Hae ille. AVTHOR.
 Et in expositione sua AMBR. Memorijs sanctorum
 communicantes. Manifestum, quod qui praeces suas
 exaudiri uult, aemulus debet esse uitae sanctorum.
 Cum imitatur enim, communicat: ut hoc sit memor
 esse & communicare, imitari actus illorum.
 Hae ille. AVTHOR. Necessaria est ergo obseru-
 antia talis, quae praeccepto apostolorum cunctis
 fidelibus quotidiana iam fuerat, ut orationi in-
 stantes, sanctorum communica-
 carent memorijs: multo magis in oratione so-
 lenis sacrificij, quae cunctis fidelibus est commu-
 nis, nec poterat unquam omisisse sacerdos. Ideo in
 eisdem uerbis Pauli plurali uoce sui & cunctorum
 fidelium iussum eius prosequitur. Communican-
 tes, inquit, & memoriam uenerantes: quasi ita
 uellemus, ut priores sancti, te Deum ac dominum
 promereri. In lib. annotationum ibi. HIERO. Quidam
 codices habent, memorijs sanctorum communicantes:
 quod ita intelligitur, ut meminerint domini, &
 participes fiant, eorum imitantes exempla.
 Hae ille. AVTHOR. Tam igitur ut eorum auxilio,
 quam etiam ut cum gaudio gratias cumulemus
 Deo nostro, qui tantorum sanctorum nos fecit
 esse participes. Ad Colos. 1. Cum gaudio gratias
 agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in parte
 sortis sanctorum, in lumine Petri, Pauli, Andreae,
 Iacobi, Ioannis, Thomae, Iacobi, Philippi,
 Bartholomaei, Matthaei, Simonis & Thaddei:
 haec in prima parte canonis. 12. apostolorum
 sunt nomina tanquam. 12. patriarcharum nomina,
 quae sacerdos legalis semper portabat in humeris.
 Vnde lib. 3. de tabernaculo patriarcharum inter
 sacrificia semper in humeris cur re-
 13 ca. 11. BEDA. Tres sunt ob causas Aaron nomina
 ris portabat, ut uidelicet ipse fides, uitaque patri
 citentur. L 3 archarum

Communi-
 cantes etc.

Nomina pa-
 triarcharum

cur re-

archarum meminisset imitari, vt. 1. 2. tribuum, quæ de his natæ sunt; in orationibus & sacrificijs memor existeret, vt idem populus scripta in veste præfuls sui patrū nomina vidēs, cura ret sedulo, ne ab illorū meritis deficiēs, ad errorum cōtagia declinaret. Sequitur. Quæ videlicet aptè nomina patrū in lapidibus pretiosis sculpi iussa sunt. Lapidēs quippe pretiosi opera sunt virtutū spiritualiū, habetq; sacerdos in humeris lapidēs pretiosos, & in eis noīa patrum inscripta: vt & ipse claritate bonorū operum cunctis admirādu existeret, & eandē claritatē non à se inuentā, sed antiqua sibi patrū autoritate traditā esse nouerit. Hæc ille. AVTHOR. Causæ istæ morales, quæ idcirco nostris sacrificijs de patriarchis fidei nostræ recitandis omitti nō debēt, quin potius subsequēter in tabula inferiori. 1. 2. martyrū Christi nomini sunt iungenda. Lini. f. Cleti, Clemētis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Grisogoni, Ioānis, & Pauli, Cosmæ & Damiani. Vnde in epistola ad Cromaciū & Heliodorum episcopos HIERON. Sanctum est vt ita fieri iubēte Constantino, Eusebius idoneus relator exi stens ecclesiasticā historiā texeret, & omniū penē martyrū gesta in omnibus puincijs Romanis diligēs historiograph⁹ declararet: quoniā omni die sacrificiū offerēs Deo, eorū martyrum noīa cōmemorare studebat, qui eo die, quo sacrificiū offerēbatur, victores diaboli extiterunt, & martyrij sui triūpho ouantes ad regem suum puenerunt Christū. Hac de causa per singulos menses singulorū dierū festa perscripsimus, perennē nostræ prauitatis memoriam fore credētes: cum diebus omnibus per tota anni spatia sanctorū fuerit nominū festiuitas celebrata: & quoniam per singulos dies in diuersis puincijs, & in diuersis vr̄ibus pasforū martyrū plusquā octoginta nomina sunt recitanda, vt nullus sit dies, qui nō habeat ascripta nomina, excepto die Calēdarū Ianuarij. Cōsiderans inter innumeras turbas lectorū omnium intra vnū mēsem posse lassēfere, ne idē eueniat, succinētē breuiterq; eorū nomina, quæ sunt in aliqua amplissima ciuitate, suis locis cōmemorē, vt amputato fastidio, vnus de omnibus sufficiat libellus ascriptus. Sanē in prima parte libelli omniū apostolorum festa inscripsimus, vt dies varij nō videantur diuidere, quos vna dignitas apostolatus in cælesti gloria fecit esse sublimes. Hæc ille. AVTHOR. Hac ꝑ ecce de causa inceptis ferijs martyrum pleno canone ad certū numerū deputari, quia omniū martyrū, qui eo die contigerant, vt sanctus fecit Eusebius in sacrificio

missæ, quotidie recitari nō poterāt: descripsit ergo in martyrologio ꝑ martyres Christi Eusebius, quos omnes Hieronymus interpretis officio in latinā linguam conuertit, sicut ipse hic dicit perennē nostræ paruitatis memoriā fore credētes. Et libro retractationū in Actus apostolorū in principio BEDA. Astipulatur & liber martyrologij, qui beati Hieronymi nomine ac præfatione attitatur, quāuis idē Hieronym⁹ in libro illi⁹, nō author, sed interpret, Eusebius autē author extitisse narratur. Hæc ille. AVTHOR. Assumpsit ergo patrū ordo duodecim apostolos in prima parte libelli, subiungens eis totidem martyres, qui in aliqua amplissima ciuitate famosissime triumpharunt, sic amputato fastidio, vnus libellus ex vtrisque; texeretur in canone: nec hanc regulā claritatē quilibet sibi formaret ad votū, sed antiqua sibi patrum autoritate signatā. Nec ꝑ putet quis ab Eusebio, vel Hieronymo, quāquam sanctis, hunc ordinem exorsum esse, dicente ca. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONYSI. Scripturā, id est, tabulæ canonis, quæ nobis cōmemorant sanctā vitā, & bonū finē sanctorum patrum, nos ad eadē inuitant, qui eosdē nō vt mortuos, sed vt secundū animā viuētes attendimus, iuxta id Lucæ: Deus autē nō est mortuorū, sed viuorū: omnes enim viuunt ei. Diuina siquidē memoria, in qua sancti reponuntur, nō est phantastica, vel obliuiosa, sicut humana, sed cognitio intransmutabilis. Iuxta illud, Nouit Deus quæ sunt eius, & mors sanctorum est pretiosa in cōspectu dñi. Hæc ille. AVTHOR. Iuxta hunc sensum dicit Beda, sanctorum noīa portari in humeris sacerdotis: secundū quē Dionysius scripta nomina dicit in tabulis canonis, vt fidem, vitamq; sanctorū quilibet meminisset, quos nō esse deo mortuos, sed viuos intelligat, cui oīa viuunt. Et ita ante apostolorū noīa, forsītā ipsi apli sanctorū martyrū nomina fixerūt in canone, vt hic ordo Dionysij manifestat. Tādē post suis tēporib⁹ patres ecclesiæ præponebāt apostolos, & post martyres ordinauerūt: & ideo hic est antiqu⁹ locus martyrū scđm ordinē patrū. Quē 22. lib. de ciuitate Dei. cap. 10. sic tagit AVTHOR. Nō ꝑ erigimus altaria, in quib⁹ sacrificemus martyribus, sed vni Deo & martyrū & nostro sacrificiū immolamus. Ad quē sacrificiū sicut homines Dei, qui mundū in eius cōfessione vicerūt, suo loco & ordine nominantur, nō à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur: Deo quippe nō ipsis sacrificat, quis in memoria sacrificet eorū, qui Dei sacerdos est, non illorū. Hæc ille. AVTHOR. In memoria eorū dicit,

Martyrologium.

Nomina sanctorū à quibus sint canonis inscripta.

Deo solit sacrificium, licet sub memoria martyrum.

CAP. XXXVIII. S V M M A.

- 1 Hanc igitur oblationem &c.
- 2 Symbola secundū Dionysium, q̄ sint panis, & uinum, quæ altari superponuntur.
- 3 Hæc dona, hæc munera, Canonis uerba.
- 4 Eucharistia quæ contineat.
- 5 Qui pridie &c.
- 6 Corpus Christi post consecrationem, non panis est.
- 7 Witleff & Lutheri error circa corpus Christi.
- 8 Gratiarū cur egerit Christus.
- 9 Et simili modo, &c.
- 10 Hostiæ exaltandæ & leuandæ ratio.
- 11 Corpus Christi q̄ sub speciebus uideatur.
- 12 Deus ambulans dictus.

Hanc igitur oblationē seruitutis nostræ. Hactenus sacerdos cōmendauit Deo patri corpus ecclesiæ, orās oblationē intētā ob merita beatorū fore sibi acceptā: iā sine interuallo oblationem panis & uini disponit, descriptioni sanctorum eam cōnectens, dicēs: Hanc igitur oblationē seruitutis nostræ. Quod designās dicto tertio ca. ait DIONYSI. Hoc sanē intellige, q̄ superpositis diuino altari uenerabilibus symbolis, per quæ Christi⁹ significatur, & participatur, adest indistāter sanctorū descriptio. Hæc ille. AVTHOR. Symbola scđm Lincolie. dicit panē & uinū, quæ superponuntur altari, quibus indistāter adiungitur sanctorū descriptio: designās ipsorū inseparabilitatē, & vnionē per eucharistiæ cōmunionē ad Chr̄m. In hac prece intercedit sacerdos placationē diuinā per dispositionē nostrā fore pacificā, & ab æternā dānatione ereptionē, & in electorū grege annumerationē. Pro susceptis em̄ eorū munerib⁹, habet sacerdos hoc facere, idcirco dicit. Sed & cūctæ familiæ tuæ. Propter hoc de legali sacerdote dictū est. Portabit Aarō iniquitates eorū. Vñ lib. 3. de tabernaculo in eundē textum. BEDA. Portabit nāq; Pōtifex iniquitates subditorū. Exportat & aufert, cum aut docēdo ad poenitentiā cōmissorum puocat, aut pro poenitētib⁹ supplicādo gram eis iusti iudicis cōciliat. Facit autē hoc in muneribus, & donarijs, quæ ipsi obtulerint dño, & sanctificauerint: cum itē pro bonis operibus iustitiæ, & poenitētiæ, à reatu scelerū, quæ quōdā patrauerūt, absoluit. Hæc ille. AVTHOR. Et Origenes planē dicit hoc fieri per sacrificia sacerdotū, & obsecrationes Pōtificū, Homilia. 4. sup Exodū. ORIGEN. Sanē in superioribus quēdā prodigia per Aa-

Hanc igitur.

Symbola.

dicit, quia sic ait sacerdos. Et memoriā uenerātes, primo loco apostolos, & demū loco suo & ordine collocans martyres. Et in sermone 34. tertiæ partis sermonū. AVG. Quādo imus ad memorias sanctorū martyrū, cui offerim⁹, nonne dño? Habēt honorabilem locū martyres sancti, aduertite: in recitatione ad altare Chr̄i meliore loco recitātur, non tñ pro Chr̄o honorātur. Hæc ille. AVTHOR. Quorum ꝑ meritis precibusq; cōcedas, vt in omnib⁹ tuæ ptectionis muniamur auxilio. Bñmemerūt hi patres dixisse dñm Ezechie: Protegā domū hanc, & saluabo eā ꝑpter me, & ꝑpter Dauid seruū meū. Idcirco rogāt ꝑ memoriā patrū, vt in omnibus, ptectionis sue muniantur auxilio. Nisi em̄ memoria patrum precibus recordata celerius expediret apud Deū, nō interposuisset eos Moyses, orās, & dicēs. Recordare dñe Abrahā, Isaac, & Iacob seruorū tuorū. Et Azarias in fornace. Ne quæsumus auferas à nobis misericordiā tuā dñe Deus n̄r, ꝑpter Abrahā dilectū tuū, & Isaac seruū tuū, & Iacob seruū tuū. Et in quo nos orādo deferimus cōmunicātes & memoriā uenerātes genetricis Dei, Petri & Pauli, Andræ, vt illorū meritis & precibus ptectionis diuinæ, per oīa muniamur auxilio. Vñ lib. 3. de tabernaculo, cap. 1. 1. textu Exodi, deprecabitur Aarō sup cornua eius semel per annū. BEDA. Et quæ ꝑpter merita, & intercessionē sublimiū uirorū plerūq; nostrę infirmitati dñs miseret, rectē subiūgitur, & placabitur sup eo in gnationibus v̄ris sanctū sanctorū. Placat ꝑpter Aarō sup altare in cēsi, qñ ꝑpter iustitiā sanctorū, quā intercessorē & patronā nobis querimus, nobis ꝑpitiatur Deus. Deniq; obfesso ab hostib⁹ Ezechia, & auxiliū eius inuocāte, ait: Et ciuitatē hanc saluabo, & ptegā eam ꝑpter me, & ꝑpter Dauid seruū meū. Sic & Moyses pro populo peccāte intercedēs, memoria patrū placare curabat: quiescat (inquiēs) ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abrahā, Isaac, & Iacob seruorū tuorū, quib⁹ iurasti per temetipsum, dicēs: Multiplicabo tibi semē tuū sicut stellas cæli. Hæc ille. AVTHOR. Et totus hic pcessus canonis est contra blasphemiam illam Witleff: Deus intuetur vitā cuiusq; & scđm dignitatē suā ipsum remunerat, quasi nihil amplius faciat pro meritis oratorū sanctorum.

De prece canonis, Hanc igitur, Qui pridie, Simili modo. De eleuatione Eucharistiæ in conspectu plebis.

ron, quædam quæ per Moysen, quædam verò per ipsum dominum ministrata intelligi eatenus potest, ut agnoscamus in quibusdam per sacrificia sacerdotum, & obsecrationes Pontificum, nos esse purgandos, quod Aarō persona designat officium. In alijs autem sine dubio, quæ difficiliora sunt, ipsius domini egere virtute. Hæc ille. AVTH. Propter hoc primum de persona & obsequio quod ad sacræ missæ spectat officium, agnoscere possumus (inquit Origenes) nos per sacrificia sacerdotum, & obsecrationes Pontificum esse purgandos, quia hoc faciunt, dicit BEDA, muneribus & donarijs, quæ ipsi obtulerunt domino, & sanctificauerunt, dicente putà presbytero: Hæc dona, hæc muna, hæc sancta sacrificia illibata, & consequenter. Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quam ad purgationem plenam familiæ Christianæ commemoras, ipsam eandem oblationem propter consummare, resumens quod dixerit: Quam oblationem tu Deus quesumus in omnibus benedictam ratam, rationabilem. Hanc precem canonis exponit quarta parte sermonum, sermone qui incipit, Veritas quæ est Christus. Et habetur in decretis de consecratione, distinctio. 2. vtrum sub figura. AVGVSTINUS. Hanc oblationem Benedictam, per quam benedicamur: Ascriptam, per quam omnes in celo describamur: Ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: Rationabilem, per quam à bestiali sensu exuamur. Acceptabilem, ut qui nobis displicemus, per hanc acceptabiles unico Dei filio simus. Hæc ille. AVTHOR. Et ne ista presententur, ut leuia & edita verba humanitus, AMBROSIUS notans illa, dicit ea celestia, lib. 4. de sacramentis. Vis scire, quod celestibus verbis consecratur? accipe quæ sunt verba, dicit sacerdos. Fac nobis oblationem ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Hæc ille. AVTHOR. Iam bene & aperte dicit figuram corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi, quia nondum rem, sed statim futurum rem, qualiter Dionysius supra dicit, superposita diuino altari venerabilia symbola, per quæ Christus significatur, & participatur. Symbola dicit signa panis & vini, quæ ante consecrationem sunt, vel quæ post consecrationem, Christum presentem significant suo sacramento. Vnde ibi in commento LINCOLIEN. Forma enim, & species sensibilis panis & vini, maxime post consecrationem transubstantiatorum in Christi verum corpus, & verum sanguinem, quibus inest inseparabiliter ab eius incarnatione diuinitas, significat Christum verum panem, & verum

Hæc dona.

Eucharistia quæ conuincat.

potum, id est, veram nostram refectionem spiritalem Christum, qui verè est sub illa forma, & specie sensibili panis & vini, & in sensibili assumptione sensibilis sacramenti verè participes efficiamur domino nostro Iesu Christo. Significat etiam hoc sensibile sacramentum corpus eius mysticum, hoc est, unitatem fidelium, qui omnes in Christo per fidem & charitatem ei uniti sunt vnum in Christo, & Christus in ipsis esse dicitur. Cui cum verè unimur, per eucharistiæ communionem coniugamur, velut sub eodem iugo cum ipso effecti. Hæc ille. AVTHOR. Vbi iam sunt qui dicunt Gelasium Papam totum composuisse canonem, addentes principaliter hucusque non potui de probabili reperire quid fecerit: quia omnia ab anteriore longè deduximus: & hanc precem (teste Leone) edidit sanctus Petrus. Et idem libro suo de corpore & sanguine domini, in calce. 3. lib. Ecce habes. PASCASIVS. Respice in sacramentorum libro instituente beato Petro (ut credimus) quid orat sacerdos in Canone, exceptis his, quæ post communionem domini. At fiat (inquit) corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. Qua prece expleta, consona voce omnes, Amen dicimus: sicque omnis ecclesia in omni gente, & lingua confitetur, & orat. AVTHOR. Apostolicis igitur institutis nimium resultabit, qui quod apostoli omni ecclesie omnis gentis & lingue orandum indixerant, inde audebit eicere. Procedit vterius diuinus sacerdos, & dicit, verba tantum assumens euangelij, Qui pridie quam pateretur, accepit panem. De quo, lib. 4. de sacramentis. AMBROSIUS. Qui pridie quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad caelum, ad te sancte pater omnipotens aterne Deus gratias agens, benedixit, & fregit, fractumque apostolis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter & postquam cenatum est pridie quam pateretur, accepit calicem, respexit ad celum, ad te sancte pater omnipotens aterne Deus, gratias agens, benedixit, apostolis discipulisque, suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic est sanguis meus, &c. Vnde omnia illa verba euangelistæ sunt vsque ad, accipite, siue, corpus siue sanguinem. Inde verba Christi sunt, Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic est sanguis meus. Vide & singula. Qui pridie (inquit) quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecraretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Hæc ille. AVTHOR. Quanta sollicitudine beatus Ambrosius hanc consecrationis precem huc

Qui pridie

Corpus Christi post consecrationem non patet.

huc & illuc verba resoluens, & sacerdotis eam aptas & exponens officio, quæ sunt interea euangelistarum verba, quæ ite dominica efficietia sacramentum seorsum distribuit, & signanter discernit. Hanc ite precem concludens dicit, antequam consecraretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Quomodo corpus si tantum in figura hoc erat ante consecrationis verba? quare non æque cum pane propositionis Iudæorum? Idem Ambrosius dicit iam supra, fac nobis hanc oblationem ascriptam, ratam, quod est figura corporis & sanguinis domini. Hoc & Dionysius cum expositione Lincolien. Iam ergo corpus Christi est, non panis in essentia. Hanc eandem precem ab exordio ad consecrationis effectum ex traditione Christi & apostolorum beatus assumpsit Paulus cum tota ecclesia, dicit enim, Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit. Vnde lib. de officio missæ. REMIGIUS. Hoc autem, quod sequitur: Qui pridie quam pateretur &c. vsque, in meam commemorationem, apostoli in usu habuerunt post domini ascensionem. Vnde ergo ecclesia iugè sui memoriam redeptoris celebrat, ipse dominus apostolis, & apostoli generaliter omni ecclesie tradiderunt in his verbis sanctis prædictis, sine quibus nulla lingua, nulla regio, nulla ciuitas, id est, nulla pars ecclesie potest conficere hoc sacramentum, ut apostolis manifestat, dicens, Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam & dominus in hac nocte, qua tradebatur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas. Christi ergo virtute, & verbis, iste panis, & calix ab initio consecratus est, & semper consecratur, & consecrabitur. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo sine hac prece, sicut consonanter iam ait Paschasius, nulla gens, aut lingua, id est, nulla pars ecclesie potest conficere sacramentum: qualiter conficiunt Thaboritæ Pragenses, vel Orphani, si illud euangelij Ioannis Ante diem festum paschæ, ut fertur, in sua missa tantum complementum & consecrationis assumant? Vbi de consecrationis historia nihil profertur. Non leuiter eos credo delirare tantisper. Vnde ordinem huius precis cum Ambrosio ponderas AVGVSTINUS. sermone dicto quartæ partis: Veritas quæ est Christus, ait, Reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus canit, nil aliud, quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes fidelium, petitiones, postulationes. Vnde & sacerdos prius assumens euangeliorum verba, dicit, Qui pridie quam pateretur &c. vsque, dedit discipulis suis dicens, Accipite & manducate ex eo omnes &c. vsque,

7
Citra Wit
deff. Lu
therum.

meum. In his verbis creatur corpus Christi. Deinde in verbis Christi dicitur: Accipite, & bibite ex eo omnes &c. vsque ad, facietis, sanguis Christi Dei nostri efficitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Augustinus non dedignatur recolere huius precis, quam dicit sibi sacerdotem assumere primò in verbis euangelistarum, donec sequantur verba Christi, in quibus consecrantur corpus Christi, & sanguis, & punctim notant in mysterijs fienda quæ fecit Christus. Quod Christus eleuatis oculis in caelum ad Deum patrem gratias egit: ita sacerdos eleuatis oculis ad caelum gratias agat. Gratiarum actiones sunt, quas sacerdos citra obsecrationes, quæ ante secundam precem erant, edixit. Vnde in hunc locum THEOPHILUS. Benedicens, fregit, id est, gratias agens fregit: quod & nos facimus, orationes super ad dentes. Hæc ille. AVTHOR. Orationes super ad dentes dicit, pro gratiarum actione, qua sancti patres iam dixerat, Quam oblationem tu Deus: & Hanc igitur oblationem. Triplici enim ex causa Christus gratias egit priusquam consecrauit, ut ait in hunc locum Matthæi opere perfecto homilia. 82. CHRYSOSTOMUS. Gratias agit, docens nos qualiter oportet hoc mysterium perficere, monstrans quoniam volens ad passionem venire, & erudiens nos quæcumque patitur, cum gratiarum actione ferre. Hæc ille. AVTHOR. Secundum primam causam ergo oportet gratias agere benedicentes in missis, quia hoc docuit Christus, ut nos in mysterijs faceremus. Secundò intelligere debemus, quod Christus voluntariè passus est. Et tertio patientes iniurias, benignè ferentes, gratias agamus. Vnde lib. 2. Moralium, & assumit in expositione RABANVS. Cum appropinquare passioni dicitur, accepto pane, & calice, gratias egisse perhibetur. Gratias itaque egit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit: & qui nil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedixit, ut videlicet hinc ostendat, ut vnusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ, ut hinc ostendat, quid in correptione faciat subditus, si flagella patienter vnigenitus patri gratias agit æqualis. Hæc ille. AVTHOR. Hanc autem benedictionem cum gratiarum actione, quam sacerdos profertur, dicens, Benedixit, fregit, deditque discipulis suis, signanter notat in ritibus sacerdotis. ca. 3. DIONYSIUS. Laudans autem, & venerabilem ipsarum & intelligibile speculationem, & in intelligibilibus oculis inspicies ad symbolicam ipsarum sacrificacionem venit, & hoc Deo tradete (ibi ex graeco) hoc est panem & calicem benedicens. LINCOLIEN. Diuinarum operationum sacrificacionem, id est,

Gratias cur egerit Christus.

ad sacrificacionem panis & calicis ipfos benedicēs, & in corpus & sanguinē Christi cōuertēs, & hoc Deo tradēte, id est, sicut Deus tradidit, & fieri praecepit. Ipsa autē sacrificatio panis, & calicis, symbolā est diuinissimarū operationū, quas fecit dominus, corpus suū, & sanguinē ex pane, & calice conficiens. Hæc ille. AVT. Ponūtur verba illa super excellentis diuinæ autoritatis, alta mentis deuotione præueneranda promulgantur, & semper effectrix Christi sentētia, Hoc est enim corpus meū. Et

Et simili modo. 9. Et simili modo postea quam coenatum est, accipiens & hūc præclarū calicem. vsq; ibi, in remissionē peccatorū. De quo homilia iā dicta. 82.

CHRYSO. Rursum dicit mortis causam: qui pro multis effundetur in remissionem, & ait, Hoc facite in meam commemorationem. Videtis qualiter ammonet à Iudaicis consuetudinibus: quæ admodum illud faciebatis ait, in remissionem sanguinis pecorū fusi ad salutē eorū, qui fuerūt in Ægypto, ita & hoc facite in meā cōmemorationē. Illud sanguinis sacrificiū effusum est in salutem progenitorū, hoc est, in remissionē peccatorū vniuersi orbis terrarū. Hic sanguis meus, ait, qui effundetur in remissionē peccatorū. Hoc autē dicebat, & simul ostendēs quoniā mysterium est passio & crux, & propter hoc rursus deprecans discipulis: Et quæ admodum Moyse de agno paschali, ait, Hoc memoriale erit vobis æternū, ita & ipse ait, in meā cōmemorationē. Hæc ille. AVTH. Dat Chrysostrōmus differētiās & cōueniētiās traditionis Christi calicis & antiqui sanguinis pecorū vterq; dicit, In memoriā. Sed ille, id est Moyse dicit, in memoriā sanguinis pecorum effusi in salutē primogenitorū, iste in memoriā passionis Christi: & ideo, vt dicit, cōiunxit eā Christus mysteriis, & officio missæ nostræ.

10. Sed hic habet mos ecclesiæ exaltare sacrificium sanctum, vt in alto prospiciatur: à populo, sicut Aaron & filij eius leuauerūt panes cū collirida & laganis positos super adipē & armū dextrum, sic & peccusculū leuabatur corā domino. Leuit. 8. Sanguis itē typicus ponebatur in vitroq; poste & superliminari domus. Et de hoc ipse dicit Christus. Sicut Moyse exaltauit serpētem in deserto, ita exaltari oportet filiū hominis. Nō in ara crucis semel tantū, sed in altari quotidie, vt omnis q̄ credit in ipsum nō pereat, sed habeat vitā æternā. Et ab apostolis manauit hic modus, vt in aspectu populi hostia leuaretur: sed hoc loco canonis id non plenē cognosco. Vnde prædicto ca. 3. DIONYS. Sacrificat diuinissima, & sub visum ducit. Laudata eadem ducit sub visum per sacrē pro-

posita symbola. Non enim corpus & sanguis domini in suis essentiis ibidē sub visum ducuntur corporeū, sed per species panis & vini. Hæc ille. AVTHOR. Perspicue ¶ ergo manifestat Dionysius corpus Christi posse videri oculo corporali, cū leuatur manibus sacerdotis, nō secundum suam essentiam, sed per symbola, id est, sensibilis species panis & vini, vt Lincolie. exponit in quinto libro. Ad quæstionē additam Witcliff respōdit. Hæc tamen species nec subiectis prioribus insunt, nec corpus Christi afficiunt. Nec ideo minus corpus Christi visibile ibi reddūt. Quia Deus pater visus est oculis hominum per creaturam subiectā secundū partes, qui tamē plus ab illis speciebus visibilibus in natura distabat, quā corpus Christi ab accidentibus separatis. Vnde lib. 2. contra Maximinū versus finē. AVGV. Quapropter verum esse agnosce, quod dixi diuinitatem nō esse substantiam suam, in qua inuisibilis est, sed per creaturam sibi subiectam mortalium oculis apparuisse cū voluit. Non itaque sicut accipere vel accipi verba mea voluisti, ego diuinitatem sic patris ostendisse dixi tanquam eā voluerim credi visibilem, quam prius inuisibilem dixeram esse, sed dixi, quando se patribus diuinitas ostendebat, per subiectam creaturā se visibilem demonstrabat. Sequitur. Ego diuinitatem patris & filij & spiritus sancti in sua natura atque substantia mortalibus oculis inuisibile dico. Eam verò in formas visibiles vertere absit vt dicā, quia & immutabilem dico: restat ergo, vt aspectibus humanis quando se ostendit vt voluit, per subiectam hoc fecisse intelligatur creaturam, quæ potest oculis apparere mortalibus. Hæc ille. AVTHOR. Probat Augustinus diuinitatem patris inuisibilem oculis mortalibus secundū diuinam substantiā & naturā: apparuisse tamen eis visibilem inuisibilibus formis & creaturis subiectis, ita, ¶ vt denominationem famosam ab illis formis acciperet vt ambulans diceretur, aut loquens vocaliter interrogauit, Adā vbi es? erat Deus pater, nec tamen Deus pater erat pedatus alicubi, vel vocalis. Sic illud album & rotundum, leuatū & visum mortalibus oculis est corpus Christi: nec tamen corpus est ibi album, nec rotundum, nec panis hæreticus. Et hoc est quod Lincolie codē cōmēto subiungit de mente Dionysij. LINCOL. Illæ sensibiles formæ nō habent alias substantias ipsas in esse tunc supportates. Non enim est tūc sub forma panis & vini materialis substantia panis aut vini. Nec tamē sunt illæ

Corpus Christi sub speciebus videtur.

Deus ambulans.

illæ formæ sensibiles in corpore & sanguine Christi, vt in subiectis ab eis denominatis. Nō enim à sensibili albedine ibi uisa denominatur corpus Christi album, aut à rotunditate rotundum, aut à longitudine digitali digitale, & sic de aliis formis. Hæc ille.

¶ De prece, Vnde & memores, Supra quæ propitio, Supplices te rogamus.

CAP. XXXIX. SVMMA.

- 1 Vnde & memores etc.
2 Memoria panis caelestis figura.
3 Sacramentum dominici corporis, quod non sit communis cibus, sed sanctum sanctorum etc.
4 Te petimus. Et supplices te rogamus etc.
5 Oblationes trium patrum, Abel, Abrahæ, & Melchisedech, quomodo erant figuræ sacræ Christi eucharistiæ.
6 Angeli quod missæ semper adsistant.
7 Sanctū sanctorum Christus, & altare, Christi corpus hostia, Christus ipse sacerdos æternus.
8 Benedictio omnis quod sit à Christo.
9 Crucis signum quod sit memoriæ mandandum.

Vnde ¶ & memores domine Deus. Ab apostolico instituto subiungit sacerdos quasi humiliter excusans se, quod ad tantum complendum sacrificium sit ausus assurgere: tu iussisti ista facere in commemorationē tui, vnde & memores ista cōpleuimus. DIONYSIUS. Religiosē simul, & Hierarchie post facras diuinarum operationum laudes pro ea quæ supra ipsum est sacrificiō excusat, post sacrē ad ipsum clamās tu dixisti: facite in meā commemorationē. Hæc ille. AVTH. In qua quidem commemoratione amplissima supplicatio continetur, quam tenuiter exhibebant panes figurales, eo quod sit panis caelestis, nō terrenus, in quo nostra commemoratio terminatur. Hinc lib. 12. Leuiti. sub textu. Erūt pauperes in commemorationem appositi domino ORIGEN. Secundū ista, quæ scripta sunt in. 12. panibus. 12. tribuū, Israël videtur commemoratio ante Dominum fieri, & præceptū dari, vt sine cessatione duodecim panes in cōspectu Domini proponantur, vt & memoria duodecim tribuum Israël apud eū semper habeatur, quo veluti exoratio quædam, & supplicatio per hæc pro singulis fieri debeat, sed

Vnde & memores.

Memoria panis caelestis figura.

parua fatis & tenuis est huiusmodi intercessio. Quantum enim proficit ad repropitiandum, vbi vnicuiusq; tribus per panem fructus opera consideranda sunt, sed si referantur ad mysterij magnitudinem, inuenies commemorationem istam ingentis habere repropitiatiōis effectum: si redeas ad illum panem, qui de cælo descendit, & dat huic mundo vitam, inuenies illum propitiatiōis quæ proposuit Deus propitiatorē per fidem in sanguine Christi. Et si respicias illam commemorationem, de qua dixit dominus: Hoc facite in meam cōmemorationem, inuenies quod ista commemoratio sola sit, quæ propitium faciat hominibus Deū. Si ergo intentius ecclesiastica mysteria recorderis, in his, quæ lex scripsit, futuræ veritatis imaginem inuenies præformatam. Hæc ille. AVTHOR. Radicem huius commemorationis & effectum hic fenex doctor aperuit, vt sicut in esu illo duodecim panum commemoratio pro duodecim tribubus fiebat in lege: ita Christo iubente vnus panis corporis sui commemorationem suæ faceret passionis, & propitiatiōem pro vno grege vnius pastoris, & hæc, inquit, ecclesiastica mysteria recordantur. Quādo? nisi cū Christo iubente: Hoc facite in meam commemorationem, ecclesiasticum officium in mysteriis prosequetur? Vnde & memores tam beatæ passionis domini nostri Iesu Christi, nec non & ab inferis resurrectionis. Sed in quo pane fit ista commemoratio? Origenes dixit panes propositionis iudaicæ tenuiter supplicasse, sed si referantur ad mysterij magnitudinem, ad panem, qui de cælo descendit, quem Deus propitiatorē proposuit in sanguine eius, & pro illo respicias commemorationē illā, de qua dixit dominus: Hoc facite in meā cōmemorationē, & intētius illū regras panē, & ei cōmemorationē inter ecclesiastica missæ officia, ibi inuenies veritatē, cuius lex præformauit solā imaginē, vel figurā. Osacratissima & beatissima hostia Christi carnis passæ, & nostris officiis memoratæ. Quā amplā distinctiōne inuenit iste antiquus doctor inter panes propositionis & panē huius hostiæ, panē corporis cōsecrati. Illos dixit imagines, istū figurantes, hūc veritatem præformatā eisdē. Illos tenues in effectu, hunc habere ingētis repropitiatiōis effectū: illum panem fructus leuiter nominat, istum panem, qui de cælo descendit. Planē ergo non panem fructus figurantem imaginem, non leuem panem, nec cibum communem. Quia in re seipsum declarat apertius ibidem in fine libri ORIGEN. Similitiā modo tibi lex ista proponitur: vt cū accipis

pis panem mysticum, in loco mundo manduca-
tes eum, hoc est, ne in anima contaminata, & pec-
catis polluta dominici corporis sacramentum
percipias. Quicumque enim manducauerit panem,
& biberit calicem domini indignus, reus erit cor-
poris & sanguinis domini. Sequitur. Sancta
enim sanctorum sunt. Vides quomodo non dixit
sancta tantummodo, sed sancta sanctorum sunt: ac
si diceret, Cibus iste sanctus non est communis om-
nium, nec cuiusque, indigni, sed sanctorum est. Hanc
3 ille. A V T. Ecce hoc sacramentum dominici corpo-
ris non est communis cibis, sed est sanctum sancto-
rum, cuius passionem simul & resurrectionem in
sancta prece mysterii recordamur, factum san-
ctarum foeminarum admoniti, de quibus dixit Lu-
cas: & recordatae sunt verborum eius. In qua lo-
cū li. 6. super Lucam ca. 8. B E D A. Mulieres, quae
in monumento domini stantes, verborum, quae de
sua dispensatione praefatus est, recordantur, for-
mam nobis praebent, ut inter ipsam dominicam
passionis mysteria celebranda non solum eius-
dem passionis, sed & ab inferis resurrectionis, nec-
non & in caelos gloriosae ascensionis digna sem-
per veneratione recordemur. Hanc ille. A V T.
Hanc esse sanctissimam precem missae in suis termi-
nis cum terminorum ratione fundauit. Et lib. 4. de
sacramentis A M B R O. Quantum sit sacramentum
cognosce, vide quid dicat, Quotiescunque fecer-
itis hoc, toties commemorationem mei facietis,
donec iterum veniam. Et sacerdos dixit. Ergo me-
mores eius gloriosissimae passionis, & ab infe-
ris resurrectionis, & in caelum ascensionis, offeri-
mus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabi-
lem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem san-
ctum, & calicem vitae aeternae. Hanc ille. A V T.
Ecce hanc quasi responsoria precem adiunxit Am-
brosius mandatorum Christi sententiae ad eccle-
siam, Hanc quotiescunque feceritis. & statim sub-
mittit precem sacerdotis huic annexam. Supra
quae propitio ac sereno vultu respicere digne-
ris, & accepta habere, sicuti accepta habere di-
4 gnatus es &c. Vbi A M B R O. Te hoc petimus,
& precamur, ut hanc oblationem suscipias in su-
blimi altari tuo per manus angelorum tuorum, si-
cut suscipere dignatus es munera pueri tui iu-
sti Abel, & sacrificium patriarchae nostri Abra-
hae, & quod tibi obtulit sacerdos tuus summus
5 Melchisedech. A V T H O R. Horum hoc trium pa-
trium oblationes figurae erant expressiores toto
tempore naturae, sacrae Christi eucharistiae, dum
duo primi, qui viam carnem tertio. s. Melchise-
dech copulatur, qui speciem panis sacrificauit &
vini: sicut in hoc altari terrestri viam agni car-
nē & sanguinem in panis & vini latetem specie
immolamus, & deinceps oramus, ut nostra hu-

ius altaris mysteria in sancto sublimi recipiamur
tur altari. Supplices te rogamus omnipotens
Deus iube hanc perferri per manus sancti an-
geli in sublime altare &c. Vnde in sermone
quartae partis de corpore domini, qui incipit,
Veritas quae est Christus, & recitatur de con-
secratione distincta. 2. Vtrum sub figura. A V G.
Sacerdos dixit, iube hanc perferri per manus
sancti angeli in sublime altare in conspectu di-
uinae maiestatis tuae. Ut quid ea illuc perferen-
da deposcit, nisi ut intelligatur, quod ista sunt in
Christi sacerdotio? Ipse est sacerdos, & sacrifici-
um, quo quotidie interpellante pro nobis ab
altari eius Deus pater suscipit consecratam cum
passione hostiae passionis. Velut scripsit Ho-
mil. 7. in Leuiti. O R I G E. Quomodo potest
iste, qui accedit altare, ut repropitiat me esse in
laetitia, ad quem onus peccatorum meorum semper
ascendit? Et infra. Neque enim putandum est, quod
Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, & fleat
pro delinquentibus, dominus autem meus Iesus
abstineat a fletu cum accedit ad patrem, cum assi-
stet ad altare, & propitiationem pro nobis of-
fert. Et hoc est accedentem ad altare non bibe-
re vinum laetitiae, quia adhuc peccatorum nostro-
rum amaritudines patitur. Hanc ille. A V T H O R.
Hoc est iube per hanc ferri in sublime altare
tuum. s. per manus angeli tui sancti: commemo-
rat angelum illum in celebratione, quem Lucas
dixit confortasse Christum in passione, ut assi-
stere non dubitemus illos altaris sancti myste-
riis, quos assistisse legimus ad sepulchri iuges
excubias. Vnde lib. 6. super Lucam. ca. 8. B E
D A. Quomodo autem posito in sepulchro cor-
pore Saluatoris angeli assistisse leguntur, ita
etiam celebrandis eiusdem sacratissimi corpo-
ris mysteriis tempore consecrationis assistere sunt
credendi: monente Apostolo mulieres in ec-
clesia velamen habere propter angelos. Hanc
ille. A V T H O R. Et sicut petit oratio, ipsorum
est offerre quod petimus, aut meremur in con-
spectu maiestatis diuinae. Vnde lib. 9. super Le-
uiticum O R I G E N E S. Stat ergo etiam nunc ve-
rus pontifex Christus, & repleri vult manus
suas in caelo composito minuto: & ab unaqua-
que ecclesia, quae sub caelo est, considerat ut of-
feratur quam integre incensum suum, diligentem-
que componat quam minutum id faciat, id est,
quomodo unusquisque nostrum opera sua ordi-
net, quomodo sensum ac verba scripturarum spi-
rituali explanatione discutiat: nec hoc angelor-
um officia ab huiusmodi officiis defunt. Angeli
enim Dei ascendunt, & descendunt ad filium ho-
minis, perquirunt, & curiosi agunt quid in uno-
quoque nostrum inueniat quod offerat Deo. Vi-
dent,

Supplices te rogamus

Angeli misse assistunt

sancti sanctorum

dent, & perferuntur vniuersi; nostrum me-
te, si habet aliquid, aut cogitat, quod Deo me-
reatur offerri: intuentur, & considerant, si quis no-
strum ex his, quae dicuntur in ecclesia, corde com-
pungitur, & animam conuertit ad poenitentiam: si
his auditis corrigere cogitet vias suas, & obli-
uisci praeterita, ac praeparare se ad futura. Hanc
ille. A V T. Vides quomodo angeli sunt parati ad per-
ferendum omnia vota nostra, omnia pie facta, &
sanctos affectus nostros in sublime altare Dei
in conspectu diuinae maiestatis: quanto magis di-
uina sacrificia corporis & sanguinis saluatoris,
cuius tunc in obsequium speciale deferuntur: qua-
uis vnus sit praecipue deputatus, & idem tamen
ad nostram tutelam mandato eiusdem saluatoris ex-
positus, quem admodum angelus, qui Christum in
agonia confortauit, apostolos cum dormiret,
in tuitionem acceperat. De quo lib. 10. de trini-
circa medium H I L A R I V S. Subiecit nobis Lu-
cas post multam dominici precem angelum assistisse
confortantem eum, quo assistente, prolixius orare
cepit, ita ut guttis sanguinis corporis sudor
deflueret. Missio enim ad tuitionem apostolorum
angelo, & per eum confortato Domino, ne pro
his tristis esset, iam sine tristitia metu existens,
ait, Dormite, & requiescite. Hanc ille. A V T H.
Non relinquit nos orphanos pater noster Chris-
tus, sed proprium angelum, qui ad mysterium cor-
poris sui iam venit, ad nos demittit: ut per eum
repropitiationis munera, & vota sanctorum me-
tuum nostrarum domino mitemus: non celebra-
tium tantum, sed & participantium ore vel mente,
ita ut quotquot ex altaris participatione sa-
cro sanctum filii Dei corpus & sanguinem sumpse-
rimus. Sic enim super altaris cornua precaba-
tur Aarō, ut placaret Dominum pro peccato to-
tius populi in sanguine testamenti. Vnde lib.
4. de tabernaculo ca. 11. B E D A. Super cornua
altaris deprecatur Aarō in sanguine, qui obla-
tus est pro peccato, & placat super eo, quando
rogantes pro populo Dei, vel sua ignorantia sa-
cerdotes ipsorum, per vnigenitum filium eius sese
adiuuados, & per sacramentum passionis illius
saluandos esse confidunt, monente Apostolo, ac
dicente, Per ipsum quoque offeramus hostiam
laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confite-
tium nomini eius. Quod intelligitur de omni-
bus etiam electis membris videlicet summi sacer-
dotis, qui in spiritu, & veritate orant patrem. Cui
hoc autem melius, quam huic altari conuenit quod
dicitur, sanctum sanctorum erit domino: de quo in
mundo nascituro dixit virgini matri eius archa-
gelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & vir-
tus altissimi obubrabit tibi: quod enim & te na-
scetur sanctum, vocabitur filius Dei: Hanc ille.

A V T. Christus ergo in humana persona alta-
re est, Christi corpus hostia est, Christus ipse
sacerdos est aeternus. Ad ipsum ergo congrue
transmittit temporalis sacerdos per eius vernacu-
lum angelum corpus eius & sanguinem in sublime
altare ipsius pro quotquot participatibus sacra-
mentum passionis ex hoc altari in basso credenti-
bus & orantibus hac se participatioe saluandos,
ut omni benedictione caelesti & gratia replea-
tur. Hoc tractum ab institutione apostoli Ephe-
si. primo. Qui benedixit nos in omni benedi-
ctione spiritali in caelestibus in Christo Iesu.
8 Vbi in expositione A M B R O. Adest hoc non minus
dana, sed caelesti benedictione, neque corruptibili
li, sed aeterna: quia gloria Christianorum non
Christo.
in terra, sed in caelo est in Iesu Christo. omne
enim donum gratiae Dei in Christo est: ut si quis
spreto Christo, benedici se a Domino putet, er-
rare se sciat. Hanc ille. A V T H O R. Omnino hoc
9 autem recordetur sacerdos signi crucis, cum
corpus Christi benedicit, & sanguinem: quia
corpore crucifixum, & sanguinem de cruce fluentem hac
celebritate precellenter recolimus. Et demum vtri-
usque virtutem transferam per signum crucis in nos
cum petimus omni benedictione & gratia caelesti
repleri: illa benedicimus dignis laudibus extol-
letes, nobis petimus Deus benedicat. Idem ibidem
A M B. Aliter benedicitur Deus, & aliter homi-
nes. Vnum siquidem benedictionis genus non est, sed
pro merito personae debet intelligi. Nam & face-
re Deo dicit, & homines faciunt, sed nutu solo Deo
impassibiliter facit: homines autem manu, cona-
tu, labore, sudore efficiunt. Deus ergo benedicit
cum laudibus dignis extollitur, homines autem sic
benedicit Deo, ut donum gratiae suae eis impleat.

Crucis signum memoria mandatum

De Memento pro defunctis.
Nobis quoque peccatoribus. Per
quem haec omnia. ut terminetur
canon cum oratione dominica.

C A P. X L.
S V M M A.

- 1 Memento etiam domine &c. pro defunctis.
- 2 Incensum quomodo habeat oblationis typum, & come-
moratio ipsa thuribuli, & oratio terra respodet.
- 3 Defuncti qui sunt suffragiorum capaces contra Lutherum.
- 4 Defunctorum in missa memoria, qui fuerit ab apostolis
instituta.
- 5 Augustinus quid dicat de Monica eius matre. Et qua-
modo faciat contra Lutherum.
- 6 Authoris parentes recensentur.
- 7 Nobis quoque. Et partem aliquam. &c. quare dicantur
in missa a sacerdote.

- 8 Martyres qui & confessores.
- 9 Martyrum Christi memoriam quotidianam quomodo in celebratione missae habeat antiqui patres quidam sic, quidam sic. &c.
- 10 Defuncti, quod membra sint ecclesiae.
- 11 Lætitia Christi plena in consummatione beatorum.
- 12 Intra quorum nos. &c. Et Per quem. &c. Canonis particula.

Memento etiam famulorum

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum. Reminiscitur sacrificans, dicens etiam per haec eadem verba orasse se Deum ante consecrationis officium, sed tunc pro viuis, nunc pro mortuis: ita, ut si praedixeram, Christus sacerdos in corpore consecrator inter viuos & mortuos medius collocetur: quia & semetipsum in eodem sacrificio constituit medium, dum penderet in cruce, viuorum praeponebat memoriam, dum adhuc corpore viuens esset: Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et statim mortuos, mortuorum vincula referunt, dicente euangelista, quod petra scissae sunt, & monumenta aperta sunt. Ita quoque Christus mediator noster in sacrificio missae per aequae distantiam inter viuorum & mortuorum memorias medius collocatur, ternas habens orationes hinc usque ad viuos, ternas item ad mortuos: sicut in eius item figura Aaron sacerdos inter viuos medius stetit & mortuos, incensum & preces cum thuribulo inferens pro vtrisque. Et hic locus eius fixus est a patribus, quem item in sermone. 146. 3. partem exprimit AVGVSTINVS. Hoc inquit a patribus traditum vniuersa obseruat ecclesia, ut pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, ad ipsum sacrificium suo in loco commemoranter oretur, ac pro illis quoque offerri commemoretur. Haec ille. AVTHOR. Incensum et ergo oblationis habet typum, & commemoratio ipsa thuribuli, & oratio terna respondet. Et nota bene quo tempore dixerat Augustinus hoc a patribus traditum, vniuersa obseruat ecclesia. Iam ergo plus mille annis traditio ista sanctorum patrum fuit in ecclesia generalis: & hoc sufficit ad auctoritatem fidelium, quauis in neutro testamento scripturae ad liquidum sit compertum, ut habet libro de cura pro mortuis agenda ca. 2. AVG. In secundo Machabaeorum libro legitur oblatum pro mortuis sacrificium: sed si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non

parua est vniuersae ecclesiae, quae in hac consuetudine claret, auctoritas. Vbi in precibus sacerdotum, quae domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Haec ille. AVTHOR. Hanc traditionem pro mortuis in sacrificij tempore statuerunt apostoli. Vnde lib. 1. de officiis ca. 18. Isidorus. Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel orare pro eis, quia quod ab ipsis apostolis traditum sit: hoc enim ubique catholica tenet ecclesia, quae nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus vel elemosynam faceret, vel sacrificium Deo offerret. Haec ille. AVTHOR. Dum autem hoc sacrificium offertur, solam hanc orationem pro defunctis fundit ecclesia. Ceteras collectarum more ante sacrificium orat, aut post: sed hora praesentis sacrificij, quo deletum est chirographum, efficacior semper, & Deo acceptior est memoria pro defunctis. Quam beatus Augustinus matri suae optauit iam in Christo defunctae, & illa feruenter expetiit. Vnde lib. 9. confessionum suarum in fine AVGV. Namque et illa imminente die resolutionis suae, non cogitauit corpus suum sumptuose ceteri, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulchrum patrum: non ista mandauit nobis, sed tantum memoriam suam ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei praetermissione seruiet. Vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra. Sequitur. Ad cuius pretij nostri sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua disrumpat eam, non se interponat nec vi nec insidiis leo & draco. AVTHOR. Moremur paulisper ad ista attendere considerantes: & utinam attenderent Witelesuista, quomodo laudat matrem suam sanctus pater: primo, quod cunctis spretis, tantummodo postulauit sui memoriam ad altare, quod agit sacerdos, dicens, Memento &c. cui, inquit, nullius diei praetermissione seruiet. Non desiderauit ergo hic sanctas solennitates missarum esse tollendas. Demum quod adiungit, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, non dixit panem sacramentum illius victimae, sed victimam carnis sacramentum & re: vnde subdit, ad cuius pretij sacramentum ligauit animam suam vinculo fidei. Nemo dicit ligasse animam ad panem putribilem. Sequitur. AVGVSTINVS. Inspiramine deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filiis tuis dominis meis, quibus voce, &

Contra ista Lutherum.

ce, & corde, & literis seruiuo, ut quotquot haec legerint, meminerint ad altare tuum Monicee famulae tuae cum Patricio quondam eius coniuge, per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quem admodum nescio. Meminerint cum affectu primo parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorum sub te patre in matre catholica, & ciuium meorum in aeterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usque ad reditum: ut quod a me illa poposcit extremum, vberius ei praestetur in multorum orationibus tam per confessiones, quam per orationes meas. Haec ille. AVTHOR. Quis expressius docet nos ecclesiasticam precem? quis deuotius eidem parentum animas nominatim immittit Patricium & Moniceam? orans & instans apud Deum, ut meminerint ad altare Dei: ut meminerint omnes, id est, cum Memeto protulerint, & hoc eis, qui bus his literis inseruit, lectoribus earum inspiretur. Ego Patricij optans inspirari diuinitus, rogo Deum, ut & Moniceam non meminisse non possum, cum ad altare eius carnem suam sacrificaturus accedam. Cuius item hortatu, ego etiam audax fio pro meis, quauis meritis impar, ad Dominum eandem orationem formare, dicendo, Inspira seruis tuis fratribus meis, & filiis tuis dominis meis, quibus his literis exilibus seruiuo, ut quotquot haec legerint, meminerint ad altare tuum Ioanis & Matildis parentum meorum, per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, & deinceps legis tuae docebas apicibus hac forma passim honorare parentes. Sic ad altaris cornu etiam nominatis fidelibus orandus est Deus, & per eorum merita vera ad propitiationem trahendus hoc modo, Qui nos precesserunt cum signo fidei, aut quorum tibi fides cognita est, aut nota deuotio. Imo verius ipse ad sic nos orandum trahit, & excitat, qui ad cornu altaris sublimis ceteris pro nobis intercessor existit. De quo super Exodum lib. 1. ca. 1. 1. textu, Et deprecabitur Aarō super cornua eius semel per annum in sanguine, quod oblatum est pro peccato. BEDA. Deprecatur autem super cornua, quia & ipse non solum inter homines conuersatus, per hominibus orauit, verum etiam nunc ad dextram patris in caelestibus sedes, interpellat pro nobis, & in cordibus electorum per fidem inhabitans, dum eos ad predicandum excitat, recte ipse deprecari narratur. Deprecatur autem Aaron super cornua altaris, cum electos suos patri dominus per memoriam earum quas fecere virtutum commendat. Denique, quasi cornua tangens altaris aurei de deuotione discipulorum loquitur, Quos dedisti mihi, de mundo erant, & mihi eos dedisti, & ser-

Authoric parentes.

monem meum seruauerunt. Et deprecans adiecit, Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro eis, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Haec ille. AVTHOR. Quo facta a memoria miserorum, sicut ante consecrationem fecerat, ascendit ad memoriam beatorum, dicens, Nobis quoque peccatoribus famularis tuis. Sed in conspectu tanti sacrificij cum peccata commemorat, horrore compunctus, peccatus tunc dicit. Vnde sermone de poenitentia. 1. parte sermonum, qui incipit, Quam sit utilis. AVGVSTINVS. Simul omnia congregata vastat: quae viua sunt necant, aut nostrum decus exterminant, ut ab illius spoli speciosi praefiliis hominum castissimis amplexibus separent: nisi quotidie medicamento quodam poenitentiae deficeretur, quod si falsum est, vnde quotidie tunc dimus peccata: quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Haec ille. AVTHOR. Partem aliquam, & societatem donare digneris cum sanctis tuis apostolis, & martyribus, cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba. Iam ne solus intret rex noster domum suam & supernam Hierusalem, conuocandi sunt Hierusalem sancti, & omnis populus etiam peccatorum hortandus, ut conueniat, sicut 2. Reg. 19. scribitur. Sermo omnis Israel uenerat ad regem, ut reducerent eum in domum eius. Et infra. Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes, Cur uenitis nouissimi ad ducendum regem in domum suam? id est in templum: quia templum Dei sanctum est, quod estis vos. Maiores uero natu Iuda inter tribus alias requiruntur, quia Iudas confessio interpretatur: & hi primi regem comitantur in domum eius, qui martyrio suo Christi martyrium confitentur. Sic etiam antiquitus confessores dicti sunt, quos iam martyres appellamus. Iuxta illud. Qui me confitentur coram hominibus, confitebor eum coram patre meo. Et haec est ratio praecipua, quare soli martyres recitantur in canone. Sicut scribit AVGVSTINVS. lib. de ciui. Dei cap. 10. Ideo tantummodo martyrum animas commemorauit ecclesia, quia ipsi praecipue regnant mortui, qui usque ad mortem pro ueritate certauerunt. Sed accipientes a parte totum, etiam ceteros mortuos intelligimus, pertinentes ad ecclesiam, quod est regnum Christi. Haec ille. AVTHOR. Ecce soli martyres appellantur, quia ipsi praecipue cum Christo regnant, quauis non soli, & per figuram a parte totum ceteri omnes sancti mortui citantur in illis. Post quos, uirgines item secundum locum accipiunt. Vnde lib. de sancta uirginitate aliquantum a fine AVGVSTINVS. Nisi ad sit tentatio, nulla doni huius sit demonstratio, puta martyrij. Hoc autem tam magnum est, ut ipsum fructum centesimum

Nobis quomodo

Partem aliquam

Martyres qui

testimonium quidam intelligant. Perhibet enim præclarissimum testimonium ecclesiastica auctoritas, per quam fidelibus notum est, quo loco martyres, & quo defunctæ sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur. Hæc ille. AVT. Hoc loco canonis post septē martyres septē foeminae recitatur, quædam virginēs, omnes autē martyres: sed ratione virginitatis, aut sexus, martyribus maribus succedunt in canone. Vbi videre potēs, quantum in hoc canone auctoritati ecclesiæ Augustinus incumbit: præclarissimum, inquit, testimonium perhibet ecclesiastica auctoritas, cum ipse, qui hoc dixit, nō infimæ auctoritatis erat in oculis Augustini, Cyprianus scilicet in libro de virginitate. Sed lōgè clarior apud Augustinum erat auctoritas ecclesiastici canonis. Sed & de hac memoria, quam in missis suis assidue tenuit, in epistola, quam scribit ad clerum de Celerino confessore, recolat CYPRIANVS. Veri, & spirituales Dei milites dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas à domino, & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus, quotiens martyrum passiones, & dies, anniuersaria commemoratione celebramus. Hæc ille. AVTHOR. Pro eis dixit, non tamē pro eis orādo, sed pro eis gratias offerēdo laudiferas Deo sacrificat, vt infra dicitur de celebritate sanctorum. Hanc ꝑ autem memoriā martyrum Christi in celebratione missarum quotidianam habebāt antiqui patres: quidam sic, quidam sic, donec prouisione sanctorum redigeretur ad certum: velut scribunt in epistola ad sanctum Hieronymum CROMACIVS & THEODOR. episcopi. Religiosissimus imperator Theodosius Augustus Mediolanensiu vrbem ingressus, vniuersos episcopos Italiæ ad se inuitans, ob causam aliquorū episcoporū, qui ex Ariana fæce suas animas inquinaissent, contigit & nostram paruitatem in idem deuenisse Concilium: in quo cum quæ dicenda erant dicta essent, & quæ definienda definita, cœpit Christianissimus princeps sanctum Gregorium Cordubensis ecclesiæ in eo præferre antistitem, quod omni die siue ieiunans, siue non ieiunans, matutinas, vesperas, & missas explicans, eorum martyrum, quorum natalitia essent, plurimorum nomina memoraret, factumque est, vt omnes pariter statueremus ad tuam nos scribere sanctitatem, vt famosissimum feriale de Archiuis sancti Eusebij Cæsareæ Palæstinæ sacerdotis inquirens martyrum ad nos dirigas festa, vt possit hoc officium per tuam sanctam industriā

melius, & perfectius celebrari. Hæc ibi. AVTHOR. Attenta verborū serie, sciri potest, ꝑ prius hæc institutio celebrabatur à multis, quàm seruari cœpit ab omnibus, & vt supra deduxi, per Dionysiu manare possēt ab apostolis. Sed hoc sciēdū, ꝑ ab antiquis etiam hæc regula canonis seruabatur, qui nec regulæ nouerunt historiam. Audite iam inter omnes eminentem Gregorium libro. 8. registri epistola. 27. ad Eulogium Alexandrinum. GREGORIUS. Vtilis est semper docti viri allocutio, quia aut discit audiens, quod nescire se nouerat, aut cognoscit, quod est amplius, quod se nescisse nesciebat. Qua in re ex audientium numero ego nunc factus sum, cui sanctissima vestra beatitudo scribere studuit, & cunctorū martyrum gesta, que piæ memoriæ Constantini temporibus ab Eusebio Cæsariensi collecta sunt, transmittere debeam: sed hæc neque si collecta sint, neque si sint, ante vestra beatitudinis scripta cognoui. Ago ergo gratias, quia sanctissimæ doctrinæ vestrae scriptis eruditus, cœpi scire quod nesciebam, præter illa, quæ in huius Eusebij libris de gestis sanctorū martyrum continentur, nulla in archiuis ecclesiæ nostræ, vel in Romanæ vrbis bibliothecis esse cognoui, nisi pauca quædam in vni codicis volumen collecta. Nos autem penè omnium martyrum sanctorum distinctis per dies singulos passionibus collecta in vno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione missarum solēnia agimus, non tamen in eodem volumine quis qualiter sit passus, indicatur, tantummodo nomen, locus, & dies passionis ponitur: vnde fit, vt multi ex diuersis terris atque prouincijs per dies, vt prædixi, singulos cognoscantur martyrio coronati: hæc habere vos beatissimos credimus. Hæc ille. AVTHOR. Sic inoleuit industria patrum, ꝑ martyres commemoratur ad altaris sacrificium, sed post defunctorum animas, pro quibus oratur, & seorsum ab eis prece distincta, ne sacerdos orare cogatur pro sanctis, qualiter necesse est orare ꝑ mortuis expiandis. tertia parte sermone. 114. De apostolis Petro & Paulo AVGVSTINVS. Si facile est mortem ferre, quid magnum martyres Dei ꝑ Dei nomine pertulere, vnde magni, vnde excelsi, vnde cæteris hominibus multo florentius coronati? Vnde quod norunt fideles, distincti à defunctis loco suo martyres recitantur, nec pro eis oratur, sed eorum orationibus ecclesia cōmēdat, vnde hoc? nisi quia mors, quam pro dominica confessione elegerūt suscipere, quàm Christum negare, vtique amara est: vtique

est? vtique natura refugit mortem. Hæc ille. AVTHOR. Seorsum ergo à defunctorum aliorum prece distinctam habent martyres beati, ideo vicinūs situantur ad corpus. Vbi enim est corpus, illuc congregantur & aquilæ. Defuncti autem mortui etiam membra sunt, alioquin ibi memorias non haberēt. Vnde libro. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. AVGVSTINVS. Neque enim piorum animarū mortuorum separatur ab ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi, alioquin nec ad altare Dei fieret eorū memoria in communicatione corporis Christi. Sequitur. Cur ꝑ enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra sunt eius: Quia uis ergo cum suis corporibus nondum sunt, iam tamen eorum animarū regnāt cum illo, dū isti mille anni decurrunt. Et infra. Regnat itaque cum Christo nunc primū ecclesia in uiuis & mortuis: propterea, sicut dixit Apostolus, mortuus est Christus, vt uiuorum & mortuorum dominetur. Hæc ille. AVTHOR. Et quauis omnia Deo uiuant, bene dictum est, quod vt mortuorum dominetur, iam regnat cum Christo ecclesia in uiuis & mortuis: ideo vtrorumque facta est memoria, vt iam supra dixi, vt per vtrōsque ducatur ad regnum. Prīmō per uiuos ante consecrationem, consequēte te populo beatorum: deinde cum memoriis defunctorum, cum chorea martyrum simul & virginum. Isti uiuentes, vt Christi corpori huius temporis serant obsequium: isti mortui, vt per Christi mortem, qui est primitiæ dormitium, venire possint ad requiem. Isti Christū ducunt ad aram, isti subsequentes ad animam. Illi ad cōsecrationem, isti ad communionem: vtrique ad cōmunionē, & regni dominici complementum in ecclesia, secundum illud Marci, Et qui preibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, osanna in excelsis. Et introiuit Hierosolymam in templum. Corpora enim nostra tēplum sunt sancti spiritus. Et locum habet illud de verbis domini sermone. 50. AVGVSTINVS. In nomine Christi plebs dei estis, plebs catholica estis, membra Christi estis, non estis diuisi ab vnitate. Communicatis membris apostolorum, cōmunicatis memoriis sanctorum martyrum diffusorum per orbem terrarum, & partim pertinetis ad curam nostrā. Hæc ille. AVTHOR. Et vt amplius aliquid dicam, non Christus per se tē decorus in regno suo, vel lætus, nisi caput comitentur & membra. Vnde Homi. 7. super Leuiticum ORIGENES. Habebis latitiam de hac vita discedens, si fueris sanctus: sed

tunc erit plena lætitia, cum tibi nullum membrum corporis deerit Expectabis enim & tu alios, sicut & ipse expectatus es. Quod ꝑ si tibi, qui membrum es, non videtur esse perfecta lætitia si aliquod desit membrum, quanto magis Dominus & Saluator noster, qui caput & author est totius corporis, non sibi perfectum ducit esse lætari, donec aliquod ex membris deesse suo corpori videtur? Et propterea orationem fortē fundebat ad patrem dicens, Pater sancte, clarifica me illa gloria, quam habui apud te priusquam mundus esset. Non vult ergo sine te recipere perfectam gloriam suam, hoc est, sine populo suo, qui est corpus eius, vel qui sunt membra eius. Vult enim in isto corpore ecclesiæ suæ, & in istis membris populi sui ipse velut anima inhabitare, & vt omnes motus, atque omnia opera secundum ipsius habeat voluntatem: vt verè compleatur in nobis illud prophetæ dictum, Habitabo in eis, & in viis eius ambulabo. Hæc ille. AVTHOR. Intra ꝑ quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admittit. Quam particulā canonis assumit in expositione psalm. 72. versu, Vt annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion, ait HIERONYMVS. Per cōtemplationē enim spei, quam in Deum habet, sperat se induci in cælestis Hierusalem portas, ad capessendam futuram beatitudinem cum electis suis: in quorum nos confortio non meritis inspector, sed veniæ largitor admittit. Hæc ille. AVTHOR. Tunc enim communicamus in Christi corpore, si cum electis eius communicaturi simus in lumine per Christum dominum nostrum, Per quem hæc omnia domine semper bona creas. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitatem sancti spiritus omnis honor & gloria. Hæc Apostolus ad Col. primo. Cum gaudio gratias agentes Deo, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & transtulit in regnum filij. Sequitur. Quia in ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est caput corporis ecclesiæ, omnia in ipso pacificans per sanguinē crucis eius. Vnde merito in his apicibus cruce signamus ad gloriā & honorē eius, qui omnia pacificat per sanguinem crucis suæ.

De oratione dominica cū præfatione post secundum silentiū, & oratione sequēte pro pace, & Pax domini, cum pacis osculo, & Agnus Dei, in fine tertij silentij.

C A P. X L I.

S V M M A.

- 1 Pater noster in missa.
- 2 Oratio dominica, quod nō fuerit instituta dici per Gregorium, sed per apostolos.
- 3 Præceptis salutaribus moniti audemus dicere. uerba posita ante orationem dominicam.
- 4 Oratio dominica, quod sit quotidie dicenda.
- 5 Panis quod non maneat post consecrationem, nec panis dicatur, sed corpus appelletur.
- 6 Libera nos à malo ultima orationis dominicæ uerba.
- 7 Pax in diebus nostris. Et Pax domini. &c.
- 8 Fractio specierum panis.
- 9 Prædicatio tabularum quid sit.
- 10 Osculandi mutuò ritus, unde fluxerit.
- 11 Agnus Dei, & Agni figura.

Ad finem sancti canonis properamus, ut secundū interrūpens silentium, in quo prolixè orasse Christiū Lucas significat, prolixam item orationem canonis, quam dixit suprā Batilius, sacerdos cōsumet, quasi loco Christi ueniens ad fideles iam secundū, & monēs eos vigilare, & instanter orare secundū orationē dominicam, quā & ipse terminat, dicēdo, Et ne nos inducas in tentationē: sicut Christus cum primò uenisset ad discipulos, Non potuistis una hora vigilare mecum? vigilate & orate, ne intretis in tentationem: in ipso uerbo orationem perficiens, ad cuius effectum Christus orare præmonuit, scilicet ne intrent in tentationem. Quod ꝑ autem quidam scriptores dicūt beatum Gregorium primò instituisse orationē istam dominicam in mysteriis dici, nescio quid mouet, dicēte ipso Gregorio hoc statuisse Apostolos, & in primis simpliciter obseruasse. lib. 9. registri epistola. 8. GREGO. Orationem uerò dominicam idcirco mox post præcē dicimus: quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrent. Et ualde mihi incon-

Pater noster.

Oratio dominica non est instituta dici per Grego.

De Sacramentalibus.

ueniens uisum est, ut precem, quam scholasticus composuerat, super oblationē diceremus, & ipsam traditionē, quam redēptor noster cōposuit, super eius sacrū corpus & sanguinē nō diceremus: sed & dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos uerò à solo sacerdote. Hæc ille. AVTHOR. Ipsam solummodo primò fortè dicebant, sed longo temporis interuallo Apostoli permanferunt, ita ut possent, quod in plarisque rebus defuit, reformare, sicut de baptismo, de ordine, de eucharistia, ita & de canone. Quod dicit aliquem scholasticum composuisse precem super oblationem, uerum est, omnē Christi discipulū, quando ad eum cōparatur, nec bonum esse scholasticū. Et quod dicit Græcos per omnē populū orationem hanc dicere, modestius ordinauit sancta Romana ecclesia, ut sol⁹ in publica missa dicat eā sacerdos, propter strepitū indecentem, & uoces stridulas fœminarum. Quo fine dicit Apostolus, Volo uiros orare in omni loco, id est, ad sic orandū aptos. Vnde lib. vlti. de sacramētis AMBR O. Ergo uideam⁹. Volo autem uiros in omni loco orare. Qua ratione dicit uiros? Vtique communis oratio est & mulieribus & uiris. Quod non inuenio, nisi fortè sanctus Apostolus ideo uiros dicit, ne mulieres vsurparēt ubiq; clamare, quas in ecclesia sustinere nō possum⁹. Volo autē uiros, hoc est, qui possunt seruare præceptum, orare in omni loco, leuantes puras manus. Quid est leuantes puras manus? nunquid debes in oratione tua crucem domini gentibus demonstrare? Illud quidem signum uirtutis est, non pudoris. Est tamen quomodo possis orare, nec figuram demōstres, sed actus tuos leues. Si uis operari orationem tuam, leua puras manus per innocentiam. Hæc ille. AVTHOR. Videtur hīc pater Ambrosius monere fideles, ne cuncta pariter æmulentur cum sacerdote in ecclesia agere, uel orantes, uel signa pādentes. Primò, ne cum sacerdote eleuatis uocibus orent, maximè mulieres, quibus dicit Apostolus primæ Corinthios. 14. Mulieres in ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui altè, scilicet in populo, imò nec uiros, sed eos tantum, qui possunt seruare præceptum honestè cantando cum clero. Vnde in libro de oratione dominica ad principium CYPRIANVS. Quando in vnum cum fratribus cōuenimus, & sacrificia diuina cū Dei sacerdote celebramus, uerecundia memores esse debemus, non passim uentilare preces nostras incōditis uocibus, nec petitionem commendandam modestè Deo tumultuosa loquacitate iactare.

AVTHOR.

AVTHOR. Potest ergo forsitan plebs deuota orationem dominicam modestè & silenter loqui cum presbytero, ita tamen, ut intenta mens figatur cum ipso, qui solus tractat sacrificium. Vnde cum ista dicit Ambrosius Paulum iussisse, uideamur plus quàm Græci Apostolo obedire. In crucis etiā signaturæ frequentia, & manuū leuatione cū aliis gestibus, quos sacerdos exercet, in tantæ maiestatis aspectu non est ipse passim imitandus ab aliis. Et quomodo possis orare, nec figuram demōstres dicit Ambrosius, actus tuos leues maximè mētis intrinsecus: deinde igitur profecturus aliam orationem sacerdos præfationem ueneranter præmittit, insinuans se illam de Christi monito suscepisse. Oremus, inquit, præceptis ꝑ salutaribus moniti. Si hæc præfatiuncula ex institutione Gregorij præmissa est, quis scit? cū ubi cætera istius precis dixerit, huius non meminit: sed prædicto li. de oratione dominica pertractare eā uidetur CYPRIANVS. Oremus itaque fratres dilectissimi, sicut magister dominus docuit. Amica & familiaris est oratio Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi oratione. Agnoscat pater uerba filij sui cū precem facimus. Hæc ille. AVTHOR. Ad aures patris ascendere cum Christi oratione audemus dicere, Pater noster qui es in cælis, prius. ꝑ præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, ut dicit Cyprianus, Oremus sicut magister domin⁹ docuit. Et lib. suo de amore ca. 7. BERNARDVS. Genus, inquit, sumus Dei, & filij omnes, cognatione quadam spiritali magnam apud te nobis uendicātes affinitatem, cū per spiritum adoptionis filius tuus vnum nomen nobiscum fortiri non dedignatur. Et cum ipso, & per ipsum præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere, Pater noster qui es in cælis. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ergo cū expressa uoce formati oret sacerdos, & petitionum bona distinctione & pondere, erudiaturque populus diligenti corde notare, & præcipua fide petitionem quartam, qua petimus panem epiousion, id est, panem super substantialem sacræ. s. eucharistia, circa quam totum uersatur officium. Vnde. 4. parte sermonū, sermone de symbolo, qui incipit, Symbolum redditur. AVGV. Quatuor ergo ista propter vitam nostram quotidianā nobis necessaria sunt, tria uerò illa propter vitam æternā: sed omnia petimus, ut ad illa perueniamus, & hic oramus, ne ab illa separemur. Oratio ꝑ ista nobis quotidie dicenda est postquam baptizati estis. In ecclesia autem ad altare Dei quo-

Præceptis salutaribus moniti.

Audemus dicere.

tidie dicitur ista oratio dominica, & audiūt eā fideles. Nō timemus, ne minus eam diligenter teneatis, quia & si quis uestrum nō potuit tenere perfectè, audiendo quotidè itenebit. Hæc ille. AVT. Totam ergo orationē fidelis quisq; in sacris missæ tenetur omni deuotione mentis attendere, præsertim ipsam petitionē quartam de cōmunionem eucharistia, annectens illi petitionem quintam de dimittendo fratribus debita sua: quod omnino ibi requiritur, Christo dicente, Cū offers munus tuū ad altare &c. uade prius reconciliari fratri tuo. & in hoc currit reliquum missæ officij, consequens orationē dominicā pro reconciliatione animorū & fœdere pacis: quia alioquin si nō dimittūt, nec Deus pater eis dimittit, & corpus, & præcē cōtra se præsumunt. Idcirco quidā in ecclesia Græcorum hanc petitionem cū aliis orare nō bāt: prout in collatione. 9. abbatis Isaac de oratione scribit CASSIANVS. Tantū enim remittitur nobis, quantum remiserimus eis, qui nobis quacunq; malignitate nocuerūt. Quod formidantes nonnulli cū in ecclesia hæc oratio ab vniuersa plebe cōcinitur, hūc locū tacitè præmittunt: ne. s. semetipso obligare potius, quàm excusare sua professione uideātur: non intelligētes, quod frustra cauillationes has iudici omnium prætere moliātur, qui quæ admodū iudicaturus sit, supplicibus suis uoluit præmonstrare. Hæc ille. AVTHOR. Qualiter ergo nō habebat ecclesia hanc orationē dominicam diu ante Gregoriū, quādo Ambrosius eā in prece sacerdotis usq; in finem exponit. Nō debes, inquit, quasi famelicus ad cibū de cibo incipere, sed ante à Dei laudibus, & notat præcē dominicam. Et itē Augustinus in epistola ad Paulinū dicit: quod cōcludit & utriusq; s. Ambrosij de sacramētis, & Augu. de uerbis domini diuinitus inspirata sentētia. AVGV. & AMBR O. Ante ꝑ uerba Christi quod offertur, panis dicitur: ubi Christi uerba deprōpta fuerint, iā non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ posita sequitur ant sacerdos, Panē nostrū quotidianum da nobis hodie? Panē quidem dicit, sed epiousion, id est, super substantialem. Non iste panis est, qui uadit in corpus, sed ille panis uitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiā fulcit. Hæc ille. AVTHOR. Sanctissima ꝑ igitur prece Christi completa, & responso factō sacerdoti: sed libera nos à malo: confirmat dictum sacerdos, & refumit, Amen, inquit, Libera nos quæsumus domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris. Agit enim trinam Christi silentium orans in trina

Oratio dominica quod dicitur.

Panis non manet post consecrationem.

Libera nos à malo.

M 2 vigilia.

vigilia. Vnde super illud Marci. Vigilate & orate ne intretis in tentationem. HIERONYMVS. Trina domini vigilia, tres personas habere nos in orando docet, & de præteritis, & futuris, & præsentibus veniam rogare. Hæc ille. AVTHOR. Demum ꝑ orationem conuertit ad pacem, dicens: Da propitius domine pacem in diebus nostris. Sicut Ezechias rex prophetæ nuntianti verbum domini de captiuitate futura, bonum est, inquit, verbum domini, quod loquutus est, fiat tantum pax & veritas in diebus meis. Et apostolus. Vt quietam, & tranquillam vitam agamus: & complet dicens, Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Hucusque protendit se oratio dominica. Vnde lib. 6. de sacramentis AMBROSIVS. Quomodo coepit à laudibus Dei, sic debet in Dei laudem desinere, habetur hoc in oratione dominica, Pater noster qui es in cælis, vsq; illuc, sed libera nos à malo. Quid sequitur? Audi quid dicat sacerdos, Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, in quo est tibi laus, honor, gloria, magnificentia, potestas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum Amen. AVTHOR. Et ꝑ hinc frangitur corpus Christi in hostiæ sacramento: qualiter Christus ad communicandum fregit sanguini commiscetur. De quo lib. de corpore & sanguine domini ca. 18. PASCASIVS. Patet sensui, quod iam caro frangitur, quia sanguis est in calice, qui de corpore manauit: & ideo iam recte sanguini sociatur, quia nec caro iure comunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus constat substantiis, redimitur, & ideo carne simul Christi, & sanguine saginatur. Hæc ille. AVTHOR. Sed immittens fragmentum hostiæ benedicit latera calicis sacerdos. Vnde de institutis clericorum ca. 23. RABANVS. Crux, quæ formatur super calicem oblatæ particule, ipsum corpus nobis ante oculos ostendit, quod pro nobis crucifixum: ideo verò tangit quatuor latera calicis, quia per illud humanum genus per quatuor climata mundi ad vnitatem vnus corporis coniungit, & ad pacem ecclesiæ catholicæ & apostolicæ perduxit. Hæc ille. AVTHOR. Hæc dum fiunt, sacerdos silentium tertium soluit, & pacem, qua secretè rogauit, rogat super tecta, Per omnia, inquit, secula seculorum, Pax domini sit semper vobiscum: conformans se Christo tertio euigilanti discipulos, Dormite iam, & requiescite: quorum vtrunque, scilicet somnus, & quies altam pacem ado-

ptat. Ideo Psalm. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hanc pacem discipulis tradidit loco salutationis offerre. Vnde super Matthæ. 10. HIERONYMVS. Occultè salutationem Hebræi Syriq; sermonis Christus ait. Quod enim dicitur Cræcè Chære, & Latine, Aue, hoc hebraico Syroque sermone dicitur, Salaloth, quod est, pax tecum. Hæc ille. AVTHOR. Salutatio ergo ista diuinitus simul, & plebi pax est salutatio mutua: quod pax ad sacram communionem in corpore eius (de quo dicit Apostolus, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum) de necessitate exigitur, idcirco iam ad communionem tendens, sollicitè prædicat plebi pacem. Vnde capitu. 3. ecclesiasticæ hierarchie DIONYSIVS. Cum ministris diuinus pontifex orationem sacram perficit, & salutantibus inter se omnibus, mystica sacrorum volu minum prædicatio perficitur. Hæc ille. Vbi THOMAS. Episcopus tunc aliis orationem faciens, pacem eis annuntiat, quibus inuicem osculatis, prædicatio perficitur tabularum. Hæc ille. AVTHOR. Prædicatio ꝑ forsitam tabularum, est benedictio antistitis, quam formatam legit in tabulis: hoc enim in loco qui est postulatio episcopus benedixit secundum Augustinum supra in ingressu canonis. Iterum ad quandam summam cuncta reuoluens, & penè ab initio canonis cuncta concludens in hoc ritu pacis: vt scribit. 3. parte sermonum, sermone. 66. de sacramentis, habito in die paschæ, qui incipit, Memor sum. AVGVSTINVS. Tenetis sacramenta ordine suo. Primò post orationem admonemini sursum habere cor: in hoc docetur membra Christi sequi ipsum in cælum, vbi est caput nostrum: & ideo cum dicitur, Sursum corda, respondetis, Habemus ad dominum: & ne hoc ipsum, quod cor habetis ad dominum sursum, viribus vestristri buatis, quia donum Dei sursum est habere cor, ideo subsequenter Episcopus, vel presbyter, qui offert, dicit cum responderit populus, Habemus ad dominum, & de hoc, Gratias agamus domino Deo nostro, quod sursum cor habetis, & vos attestamini dicentes, Dignum & iustum est, vt & gratias agamus ei, qui nos fecit sursum ad caput nostrum habere cor. Deinde post sanctificationem sacrificij, quasi nos ipse voluit esse sacrificij suum: quod demonstratum est, vbi positum est illud sacrificij primū Dei, & nos, id est, signum rei quod sumus. Ecce vbi peracta est sanctificatio, dicimus orationem Dominicam, quam accepistis, & reddidistis. Post ipsam dicitur, Pax vobiscum, & osculantur se Christiani in osculo

Legendum videtur per tatio.

10 osculandi munus ritus

osculo sancto, quod est signum pacis, vt sic quod ostendunt labia, fiat in conscientia: & quomodo labia ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum à corde eius non recedat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce, quod cuncta per ordinem enuntiat Augustinus à præfatione post orationem primam secretam, quæ in primo silentio agitur per orationem dominicam post secundum silentium sanctificationis aut canonis, vsq; ad hanc precem pacis & osculi sancti post silentium tertium: quam vtiq; donationem pacis per signum osculi Paulus ab apostolica constitutione edocuit. REMIGIVS. Imprecata igitur pace, incipiens à sacerdote dat sibi mutuo omnis ecclesia osculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis, fiat in eis locus Domini. sicut in Psalm. Et factus est in pace locus eius. Et hoc vti que ex traditione apostolica seruat ecclesia, cui frequenter ab ea dicitur, Salutate inuicem in osculo sancto, pacifico, colubino, non ficto, non subdolo. Hæc ille. AVTHOR. Bene notat Remigius locum Apostoli, ex quo fluxit ritus iste in mysterijs salutare inuicem in osculo. Et hoc incepit esse, vt in eundem locum super epistolam ad Ro. scribit HAYMO. Quia ꝑ ego non sum presens, vt vos omnes possim osculari, osculamini vos inuicem mei amoris causa, cum hanc accepistis epistolam. Ex hoc loco, & aliis similibus, mos traditus est ecclesiæ, vt conuenientes fideles in ecclesia ad audiendum verbum diuinum missarumq; celebrationem, post orationes osculo dilectionis suscipiant se inuicem. Hæc ille. AVTHOR. Et hoc, vt dixi, pro comunione sancta iam instante. Vnde & sacerdos dicit: Habete vinculum pacis & charitatis, vt apti sitis mysterijs Christi sacrosanctis. Et vbi supra DIONYS. Datur autem osculum pacis ante sanctam communionem: quia diuisis vnctio sancta non congruit, & vt diuinitus vniformes facti, ad varias concupiscentias non decidamus: ex quibus proueniunt inter homines inimicitia, quæ sunt naturæ conformes. Hæc ille. AVTHOR. Et in sermone de passione domini in fine CHRYSOSTO. Inimicum est Deo liuidum & tumidum peccus: audi quid dicat. Quando offers munus tuum ante altare, & ibi memor fueris astas ad altare, quod habet frater tuus aliquid aduersum te, dimitte donum tuum super altare, & vade reconciliari fratri tuo. Merito nostræ reconciliationis causa hoc sacrificium constitutum est: & si sacrificij præcepta contempseris, sacrificij remedium habere non poteris. Cople illud, cuius causa sacrificium factum est, vt sacrificio perfruaris. Ideo. n. Dei filius aduenit, vt humanam naturam dominicæ reconciliet pietati: ideo &

nos cum hæc facimus, suo fecit vocabulo nuncupari, Beati, inquit, pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Hoc enim facis, quod Dei filius vnus fecit, si & tibi, & aliis pacis volueris author existere. Ideo te vocat filium Dei, & ideo in sacrificij celebratione nihil aliud nisi fratris reconciliationem comonuit. Sequitur. Hæc igitur in mentibus nostris hæreant, & in animis glutinata perduret. Sanctum osculum teneamus, quod animos sociat, reconciliat menses, & vnum corpus ostendit: quia vnum corpus videmur esse fortiti, & ideo miscemus nos in vno corpore, non corporum coniunctione, sed animalis charitate deuincti, vt sic diuinæ mensæ possimus fructibus sociari. Hæc ille. AVTHOR. Ecce de pace ad altare ad sanctum sacrificium, vt diuinæ mensæ possimus fructibus sociari. Et super Ioannem Mora. 78. idem. CHRYSOSTO. Propterea in mysterijs amplectimur inuicem, vt qui multi sumus, fiamus vnum. Hæc ille. AVTHOR. Et bene instate comunione sit pacis memoria: sicut & Saluator versus finem officij sui conuersus ad discipulos, Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et totum, quod Saluator ibi dixit, ad hunc finem pacis fecit: & totum, quod in sacramentis eius percipimus, in hoc credit. Quod notans in eundem locum Ioannis sermone. 104. AVGVSTINVS. Postea quam de conuiuio sancto ille, qui eum fuerat traditurus, est egressus, causam comendauit sermonis sui, vt in illo pacem haberent, propter quod totum agitur, quod Christiani sumus. Propter hanc igitur, sacramentis eius imbuimur, propter hanc mirabilibus eius operibus, & sermonibus erudimur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ergo vera fides pacis in aduentu pacis, quam tamen quidam turbulenti ante consecrationem, vel post lectum euangelium volebant, & iusserant dandam esse per populum: quibus satisfacit Innocentius ille papa, dicens quæ prædicat Augustinus de creto suo primo, cap. 1. ad Decentium Engubiensem episcopum INNOCENTIUS. Pacem igitur asseris ante consecrata mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter se sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax necessario indicenda est, per quam constet populum ad omnia, quæ mysterijs aguntur, atq; in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonestrentur. Hæc ille. AVTHOR. Dum ꝑ autem ista fiunt, catur Agnus Dei. Vnde ca. 32. de institutis clericorum RABANVS. Postquam ad communicandum, & percipiendum corpus dominicum peruentum erit, pacis osculum sibi inuicem tradunt, cantantes Agnus Dei, qui

Agnus Dei.

M 3 tollis

7 Pax in diebus nostris.

Fractio speciei panis.

Pax domini

tollis peccata mundi, miserere nobis: vt pacifice sacramenta percipientes, in filiorum numero, remisisti delictis omnibus, iubeantur computari. Hec ille. A V T H O R. Recolitur iam in corpore suo agnus Christus, quem in figura huius agni, Abel obtulit patriarcha: quem nec ad domini placitum obtulisset, nec Ioanes tollentem peccata mundi prophetaisset, nisi in eo agno per naturam diuinam gratia sacrae missae resfulgeret. Quam rationem tangit lib. 9. ad Gratianum imperatorem de trinitate A M B R O S I V S. Scuit, inquit, Abel diuidere, qui ex primitiis ouium obtulit sacrificium, docens non terrae munera placitura Deo, quae degenerauerunt in peccatore, sed ea, in quibus diuina gratia mysteriis resfulgeret. Prophetauit itaque nos per passionem domini a culpa esse redimendos. De quo scriptum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vnde & de primitiis obtulit, vt primogenitum designaret. Ostendit ergo verum sacrificium diuinum nos futuros, de quibus Propheta ait, Afferte domino filios arietum. Hec ille. A V T H. Ecce terrae munera panis & vini non erant placitura deo, sed carnis oblatio Abel, cui dici potest, Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Cuius gratia etiam per confessionem publicam in sacrae missae resfulget mysteriis. Nimirum nihil maius aduersus Witcleuistarum haeresim in mysteriis canitur, nihil suauius ad medicinam fidelium scietum, quod eo ipso tollit eis peccata mundi, lauans a peccato sanguine suo. Vnde in Homilia super illud, Vidit Ioanes Iesum venientem ad se, B E D A. Quomodo autem peccata mundi tollat, quo ordine iustificet impios, Apostolus Petrus ostendit, dicens, Non corruptibili argento & auro redempti estis, &c. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati, & incontaminati Iesu Christi. Sequitur. Non solum autem lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum dedit in cruce pro nobis: vel quando vnusquisque nostrum mysterio sacrosanctae passionis illius baptismo aquae ablatus est. Verum etiam quotidie a peccatis nostris in sanguine suo nos abluat, cum eiusdem beatae passionis ad altaria memoria replicatur: cum panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur: sicque corpus & sanguis illius non in fidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur, & occiditur, sed fidelium ore suauiter sumitur in salutem. Hec ille. A V T H O R. Congruum ergo ad scripturam istam in missae officio canitur ibi, Agnus Dei, quia secundum vtrumque, Ambrosium,

Agni figura.

scilicet atque Bedam de pane & vino tanquam Cain abiectis muneribus, panis & vinum in carnem & sanguinem agni transferuntur. Item quotidie in sacris officiis missae bene canitur laudatque; ecclesia agnum Dei, mundi peccata tollentem, dum ibi fidelium ore sumitur in salutem.

¶ De comunione corporis Christi & sanguinis in natura sua, vt ieiuni communicent, & sacerdotes prius se communicent ex vtroque, quam alios, sicut Christus fecit.

C A P. XLII.

S V M M A.

- 1 Communicacionis ritus describitur.
- 2 Panis indiuisibilis diuiditur.
- 3 Error Witcleff & Lutheri.
- 4 Sensus quomodo in Eucharistia falluntur.
- 5 Christus quod in Eucharistia tangatur, uideatur, & comedatur.
- 6 Corpus Christi, quomodo per species alienas uideatur.
- 7 Witcleff blasphemicae questio, contra praesentiam Christi corporalem in hostia.
- 8 Orationes communionis praue.
- 9 Communicantes quod sint ieiuni.
- 10 Comedere quod non liceat in ecclesia.

MOdò igitur tempus conuocationis est post laudes tanto congruas sacramento. Vnde & sacerdos primo sindonis sacrae velamentum deponit, vt quantum poscit humanitas reuelet talis sensibus sacramentum, quod tamen ab initio velaretur, quidam murmurandi occasione suscipiunt ex eo, quod Christus verum sacrificium sub dio, id est, caelo nudum in cruce obtulerat. Vnde in epistola de sacramentis ecclesiae ANSELMI. Quod verò nonnulli ab initio calicem operiunt, quidam corporali, alij panem quadrato propter custodiam munditiae, nec dimittunt nudum calicem, sicut Christus nudus crucifixus est, vt sic signis ostenderet se mundo reuelatum, non magis intelligo eos debere reprehendi propter nuditatem Christi, quae non significatur ab illis in sacrificando, quam quod non demonstrant in sacrificio eum esse crucifixum extra ciuitatem, extra domum, & sub nudo caelo,

Communicacionis ritus.

Panis indiuisibilis diuiditur.

caelo, quae tamē magna ratione non caret. Nam Christus, qui passus est pro nobis, exemplum relinquens vt sequamur eius vestigia, in his quae dedit nobis exemplum propter iustitiam sustinendi incomparabilem contemptum, & paupertatem. Ad eum. non contemptui habitus est, execrabilis iudicatus, vt nec mori dignus haberetur intra aliquam hominum habitationem. Et infra. Nec habuit moriens vnde nuditatem suam tegeret, nec mortuus vnde inuolueretur: quae omnia sunt magis per effectum imitanda, cum ratio exigit, quam sit per nuditatem sacrificij Christi nuditas significanda. Nec coniectare possis, cur potius curandum sit ne panno operiatur sacrificium quia nudus passus est, quam vt nec sub tecto, nec intra ciuitatem fiat, quoniam Christus sub nudo caelo extra ciuitatem passus est. Si autem vltus non habet vt extra fiat propter turbationes aeris, similis causa videtur, vt calix in sacrificando non discooperiatur propter quasdam, quae possunt contingere, incommoditates. Tutius itaque, ne aut musca, aut aliquid indecens in illum cadat, quod saepe contigisse cognoscimus, operiatur, quam discooperiatur, & contingentibus immunditiis exponatur. Hec ille. A V T H O R. Breuis solutio patris sancti Anselmi, & fortis ratio respondendi. Quia si ideo nudum sine velamento corpus Christi est immolandum in ecclesia, quia nudum immolabatur in cruce: ergo operiendum est in ecclesia, quia se vestitum obtulit, & consecrauit in coena. Ab initio autem sindone velabatur, & discooperitum communicantibus reuelatur. Prout docet capit. 3. ecclesiasticae hierarchiae. D I O N Y S I V S. Velatum & inuisibilem panem reuelans (supple sacerdos) & in multa diuidens, & vnitium calicis omnibus dispertiens, symbolicè vnitatem multiplicat, & distribuit, omnino sanctissimum in his sacrificium perficiens. Vbi L I N C O L I E N. Velatum enim & inuisibilem panem, id est, eucharistiam sindone velatam, & secundum corpus Christi, quod verè sub specie panis & substantiam indiuisibilem reuelans seu discooperiens & diuidens illum panem sic indiuisibilem in multa secundum speciem visibilem, & dispertiens vnitium calicis, id est, sanguinem domini viuentem assumentes per charitatem adiuuicem. Hec ille. A V T H O R. In hoc loco notetur Dionysius ex terminis, qui tam altus erat philosophus, vocare corpus Christi panem sed indiuisibilem, & tamen postea fidelibus distributum. Et item velatum postea reuelatum: quod non posset dici de Christi corpore secundum

vnun modum naturae & essentiae: ideo benedixit expositor verè indiuisibilem substantiam corporis Christi sub specie panis, diuisibilem tamen secundum illam visibilem speciem & sic esse velatam ibi sindone corporali, & postea reuelatam. Ita antiquus pater Chrysofostomus dicit corpus Christi insensibiliter traditum, & tamen corporaliter manducatum, & visum, nec tamen hoc esse quod primo videtur. scilicet panem. Quia sic dicit Witcleff credendum esse visum, quia iudicatur esse panem, & est certissimus sensuum. Sed potius quam sensibus credendum est verbis Dei dicentis hoc esse corpus, non panem: sicut in opere perfecto supra Matth. Homi. 82. C H R Y S O S T O. Credamus itaque vbique Deo, neque contradicamus, & si contrarium videatur nostris cogitationibus & oculis quod dicitur, sed sit & cogitationibus & oculis nostris principalior auctoritas eius. Itaque in mysteriis faciamus vt non haec, quae praesentant, solum inspiciamus, sed & verba eius detineamus, sermo enim eius non paralogizatur, sensus igitur autem noster facile decipitur. Ipse verò nunquam excidit, hic autem in amplioribus fallitur. Quia igitur sermo ait: Hoc est corpus meum, persuadeamus nobis, & credamus, & intellectualibus id inspiciamus oculis. Nihil. n. sensibile quidem in literis: omnia autem sunt intellectualia: ita & in baptisate per sensibilem, inquit, litera fit aquae donum: nihil. n. sensibile tradidit nobis Christus: intellectuale autem est quod ablutum est, cuius est regeneratio, & renouatio, si enim incorporeus es, nuda utique ipsa tibi tradidisset dona: quia verò conexa est corpori anima tua, in sensibilibus intellectualia tibi tradidit. Quod typum nunc dicunt. Velle eius modo videre typum. i. figuram, aut formam, vestimenta, calceamenta: ecce igitur eum vides, eum tangis, eum comedis: & tu quid vestimenta cupis videre? Ipse autem semetipsum tibi dat, non videre solum, sed & manducare, tangere, & accipere intro. Hec ille. A V T H O R. Ecce contra oculos Witcleff, quibus plus credit renuntiantibus sibi panem & vinum, quam verbo Christi dicenti solum corpus, non panem. Falluntur sensus eius, inquit Chrysofostomus, non autem Dei verbum: ideo in mysteriis sacrae missae non iis credamus, quae iacent ante oculos, sed iis, quae perfidem intelligimus esse praesentia. Nihil, inquit, sensibile tradidit nobis Christus, nec panem, nec vinum, nec aquam, id est, per se sensibile: quia statim subdit, quod Christus seipsum nobis tradit videndum, tangendum,

Error Witcleff & Lutheri.

Sensus in Eucharistia falluntur.

Christus in Eucharistia tangitur, videtur, comeditur.

comedendum, & intus suscipiendum. Ecce iste magnus philosophus, profundus theologus etiam secundum Witleff ipse concedit illud, quod tibi videtur & tangitur esse Christum: cur hoc negabit fidelis, quia non videtur per suam naturam, sed extraneam? Sic enim est ibi inuisibilis, intangibilis, indiuisibilis, irreuelabilis, reuelatus tamen, diuisus, comestus, tactus, aspectus sensibiliter per species alienas. **Videtur corpus Christi** Et mirum ergo, quod adeo negant viri quidam per species periti corpus Christi videri per species alienas, quod indubie est inuisibile ibi per proprias: quia, inquit, non potest cognosci per sensum esse praesens, quando visio, vel sensatio non est per se cognitionis causa quarto modo, nec quo ad quod, sed valde per accidens: prout experientia probat de viso a remotis, de quo tunc non habetur cognitio quid sit quo ad personam, nec quid quo ad naturam. Et Christus visus est Mariae Magdalenae, nec tunc cognitus: sicut ait idem Homilia. 86. super Ioannem CHRYSOSTOMVS. Sicut enim Iudaeis quandoque immanifestus erat & praesens, ita & loquens cum volebat, tunc notum seipsum faciebat. Etenim cum Iudaeis dixit quem quaeritis, non visum, non vocem cognouerunt, donec voluit, quod utique & hic contigit Mariae, donec ad cognitionem magistri nomen eius solum vocauit. Haec ille. AVTHOR. Ecce Christum visum, non cognitum, quis non fateatur corpus eius per species in sacramento visum, & omnino incognitum quoad sensum? Sic duorum discipulorum oculi tenebantur, ne eum agnoscerent, non autem ne eum viderent. Haec est philosophia scripturae sacrae, haec erat antiquorum philosophorum ecclesiae Dionysij & Chrysostomi loquela famosa, quae figuras, & tropos haereticorum valde consumit inuisibiles, intangibiles, & insuper nec credendas. Cum enim blasphemat Witleff contra praesentiam Christi corporalem in hostia, quaerens an ibi sedeat, an iaceat, nunquid iudicasset eum Chrysostomus vnum ex illis, quos dixit velle videre formam Christi, typum, id est, figuram eius, aut gestum, aut utique vestimenta? Circa communicationem quaedam non sine grandi mysterio seruat ecclesia: primo quod orationes votiuas communicantes praemittunt, quales quaedam diriguntur ad patrem, quaedam item ad filium in spiritu sancto communiter, quas Paulus post Apostolos tunc dici instituit. Ut protestatur dicens in epistola ad Paulinum AVGVSTINVS. Porro si vsitatus, ut dixi, in scripturis votum appellatur euche, excepto nomine gene-

rali orationis, ea proprie intelligenda est oratio quam facimus ad votum, id est, *proseuchin*. Voutur autem omnia quae offeruntur Deo, maxime sancti altaris oblatio, quo sacramento praedicatur nostrum aliud maximum votum, quo nos volumus in Christo esse mansuros utique; in copula corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quod vnius panis, vnum corpus multi sumus. Ideo enim in huiusmodi significatione & distributionis praeparatione existimo Apostolum iussisse proprie fieri *proseuchis*, id est, orationes, vel adorationes, hoc est enim ad votum: quod vsitatus in scripturis nuncupatur *euchi*, euche. Haec ille. AVTHOR. Non est ergo reiicienda intentio, qua Apostolus scripsit in euangelio suo orationem fieri pro distributione sacramenti.

¶ Aliud item restat, ut pote quod si ieiuni communicent. Quam formam primo tradebant Apostoli, quauis ipsi primo communicabant resecti. Vnde ad inquisitiones Ianuarij AVGVSTINVS. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cenati ad illud sacrificium accipiendum conuenire debebunt. Aut sicut Corinthij faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat mensis suis. Nanque Saluator quod vehementius commendaret illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriae discipulorum, a quo ad passionem digressurus erat. Et ideo non praecipit quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesiam dispositurus erat, seruetur hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Haec ille. AVTHOR. Plane ecclesie Christus seruauit Apostolis hunc locum ordinandi communicare ieiunos. Et lib. 1. de officijs capit. 18. ISIDORVS. Sic enim placuit Spiritui sancto per Apostolos, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi: & ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Haec ille. AVTHOR. Et bene commemorat Augustinus iam supra Corinthios redargutos ab Apostolo, quia ceteris cibis sacramenta miscebant in mensis, qui ideo non communicabant ieiuni: seducti enim erant in multis per falsos apostolos de fide & reuerentia sacramenti, ut in hoc loco notat Ambrosius. Et si quo ad illos, qui non sustinebant expectare ieiunii, donec communicarent, decreuit ibi Apostolus. Si quis esurit, domi manducet. AMBROSIUS Adiuicem expectandum dicit, ut multorum oblatio simul celebretur, ut & omnibus ministraret. Et si quis impatiens est, domi

Oratio.

Ieiuni sunt communicantes.

Non licet comedere in ecclesia.

Questio blasphemii Witleff.

Orationes praeviae.

mi terreno pane pascatur. Haec ille. AVTHOR. Erubescerent ergo merito omnes Wicleuisti, & Hussitae haeretici istos ebrios, & gulosos Corinthios subuersos ab haeticis, & ab Apostolo redargutos in authores praeferre contra fidem ecclesiae de celebratione aut essentia sacramenti. Qui sicut terreno pani illum miscebant, ita forsitan modicum ab illo differre credebant.

¶ Quod sacerdos seipsum communicet post alios: quibus datur liquor communis, a quo ipse se absteineat, si sit iterum celebraturus.

CAP. XLIII. SVMMA.

- 1 CHRISTVS quod sumpsit corpus & sanguinem suum in cena.
- 2 Liquor quomodo sit sumendus post Eucharistiam.
- 3 Oblationes tres quas obtulit dominus, describuntur.
- 4 Sanguis, quod etiam sub specie panis sumatur.
- 5 Sacerdos Pontifex quomodo instituerit Apostolos sacerdotes perfectos.
- 6 Iudas Eucharistiam sumens, quomodo per eam saluari potuisset, si uoluisset.

Quod iste sanctae communionis valde attendendus est, ut prius seipsum reficiat saluberrimo sacramento, qui sacrificium consummauit: deinde participantibus ipse distribuatur, imitando in hoc Christi factum, quem sic fecisse in sacra cena, docet Homilia. 82. super Matthaeum operis perfecti CHRYSOSTOMVS. Propter hoc & desiderio desideravi (ait) hoc pascha manducare vobiscum. hoc est, traducere vobis nouas res, & pascha dare, secundum quod sum vos spirituales facturus. Et ipse bibit ex ipso, ut enim non hoc audientes, dicat, Quid ergo sanguinem bibo, & carnem manduco? & tumultum patiantur: tunc enim quando eos, qui de his erat, mouebat sermones, ad verba haec multi scandalizabantur: ut ergo non tunc turbarentur, prius ipse hoc fecit, inducens eos sine turbatione in communionem misteriorum. Propter hoc suum sanguinem ipse bibit. Haec ille. AVTHOR. Ecce nemo dicit planius isto patre, quod Christus suum sanguinem ipse bibit, ne formidaret dicere hoc, sed cum Wicleff signum sanguinis, vel sacramentum extrinsecum. Et primus ipse communicauit corpus suum &

Christus sumpsit corpus & sanguinem suum in cena.

sanguinem: sicut & Augustinus dicit, quod semetipsum manibus suis ferebat, ut alios induceret ad sumendum. Et ita cap. 3. ecclesiasticae hierarchiae debere facere sacerdotem cum sacrificat, scribit DIONYSIVS. Participatio traditionem praecedat, & mystica distributionum misteriorum assumptio. Hic autem catholicus diuinorum bonus ornatus & ordo est, primum in participatione fieri & repletionem sacrum ducem, per ipsum diuinitus aliis donandorum, sicque & aliis tradere. Vbi LIENCOLIEN. Hierarcha autem, seu sacerdos sacrificans secundum ordinis exigentiam primo participat eucharistiam, assumens eam, & postea tradit circumstantibus assumendam. Haec ille. AVTHOR. Et in sumptione liquoris contingit esse differentia, tam ex parte sacrificantis, quam participantium sacramentum: quod si sacerdos celebraturus sit iterum, & petiturus altare, coteretur erit liquido sacro, ne per sumptionem liquidi non sacro, naturae soluat ieiunium. Hoc more Christus vino abstinuit in cena: quia adhuc immolaturus erat statim idem corpus in specie propria, quod iam obtulit in figura. Discipuli autem vtrunque sumpsit, quemadmodum nostri sacerdotes, & naturale sacramentum, & vinum seorsum loco sanguinis, qui post illam sumptionem ad aliud altare non accedunt. Vnde Homilia. 7. super Leuiticum ORIGENES. Quae inus quomodo dominus & saluator noster, qui est verus Pontifex, cum discipulis suis, qui sunt veri sacerdotes, antequam accederet ad altare Dei bibat vinum: cum vero accedere coeperit, non bibit. Venerat etiam in hunc modum Saluator noster, ut pro peccatis nostris carnem suam offerret hostiam Deo. Haec priusquam offerret inter dispensationum moras, vinum bibebat, denique dicebatur homo vorax & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum. Vbi vero tempus aduenit crucis suae, & accessurus erat ad altare ubi immolaret hostiam carnis suae, accipiens (inquit) calicem, benedixit, dedit discipulis suis, dicens, Accipite, & bibite ex hoc: vos (inquit) bibite, qui modo accessuri non estis ad altare: dicit de se, Amen dico vobis, quia non bibam de hoc genimine vitis huius, usque quando bibam illud vobiscum in regno patris mei. AVTHOR. In hac tropologia miscet antiquus Origenes ritum antiquum ecclesiae de non sumendo vino cum ad altare sit presbyter accessurus, propterea quod Saluator non bibebat, bibebant discipuli. Vbi enim istud, de quo loquitur, de prima cena erat: quia tres oblationes suae carnis & sanguinis celebrauit hac vice Saluator cotinuas. Pri-

Liquor suam medus post eucharistiam.

Oblationes tres quas obtulit dominus.

mam typicam, & figuralem tantum. Secundam in vera carne & sanguine secundum naturam, sed in imagine panis & vini. Et tertiam secundam coniunxit in vera natura carnis suae sine figura, secundum propriam speciem. De quo in libro de septem tubis in Apocalypsi Iohannis, post principium. **A M B R O S.** Iam legis umbra transiit, umbra Iudaeis, carnalibus imago, nobis veritas resurrecturis. Tria enim haec secundum legem cognouimus esse, umbram, imaginem, veritatem: umbram in lege, imaginem in euangelio, veritatem in iudicio, sed Christi omnia, & in Christo omnia: quae nunc secundum veritatem videre non possumus, sed videmus quasi in quadam imagine futurorum, quorum umbram in lege prospeximus. Haec ille. **A V T H O R.** Oblatio ergo prima corporis Christi in coena erit umbratilis in figura. Secunda, post coenam in imagine, puta panis. Tertia, veritatis secundum seipsam in historia passionis. Aliis verbis dicit Augustinus hoc idem. Primam obtulit dominus in similitudinem. Secundam, in memoriam. Tertiam in veritatem, lib. 20. contra Faustum. **A V G V S T.** Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Huius sacrificii caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum praemittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensionem domini per sacramentum memoriae celebratur. Haec ille. **A V T H O R.** Nec peruertat Witeless vtrumque; doctorem in verbo veritatis, quasi ideo non sit sacrificium Christianorum sacrificium veritatis: quia est memoriae vel imaginis ipsa oblatio: sed (sicut dixi) ad sensum humanum oblatio carnis fiebat in passione secundum veritatem naturae apparentis in se: in sacramento memoriae secundum veritatem fit naturae, sed latentis in imagine, non autem in umbra, sicut in figura Witeless, & iudaica victima. In prima igitur dedit discipulis vinum. In secunda, sanguinem non vinum, sicut in prima: nec ipse erat sumens vinum, cum sanguinem biberet, secundum Chrysostomum: quia iam dixerat non se bibiturum vinum tale cum eis, vsq; post resurrectionem completam. Hunc ordinem & Lucas exponit. Et ibi **B E D A.** Potest quidem hic versiculus esse simpliciter acti, quo ab hora coenae vsq; ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non esset, postea namq; Christum cibum potumq; sumpsisse testatur Apostolus Petrus, qui ait: Manducauimus, & bi-

bimus eum illo postquam surrexit a mortuis, sed multo consequentius typicum agni esum sicut supra, sic etiam potum paschae negat se ultra gustaturum, donec ostensa resurrectionis gloria regni Dei fides mundo veniat. Haec ille. **A V T H O R.** Vtraque acceptio obruit Witelessitas: quia nec Christus simpliciter vinum bibit ab illa hora vsq; post resurrectionem completam, nec item vinum typicum & figurale sanguinis sui, sed post illam horam dicit Chrysostomus primum bibit sanguinem, quem in vini specie dedit Apostolis, habente sic ordine Lucae: Dico enim vobis, quod non bibam de generatione, &c. & statim subinfert: Et calicem postquam. Ergo quod tunc prius bibit vinum, non erat simpliciter, sed nec typicum vinum figurale: quia secundum Origenem adhuc accessurus erat iterum ad altare: sed hoc vinum participantes, sanctam communionem post corpus Christi sumant, contenti quod in corpore sumpto sanguinem hauserant naturalem, donantes presbytero signum cum re, ob reuerentiam celebrantis vicarie loco Christi: sicut plenius supra tractaui, lib. 5. de communicando sub vtraque specie. Vnde super illud Lucae, Hic calix nouum testamentum est secundum **T H O M A M G R A E C V M.** Totum autem corpus domini & sanguinem suscipit, & si mysteriorum partem accipiat. Sicut enim vnum sigillum diuersis totam figuram suam imprimit, & integrum manet post distributionem, & sicut vna vox penetrat ad multorum auditus: sic nulli dubium corpus & sanguinem domini totum in omnibus reperiri: fractio autem panis venerandae passionis signat. Haec ille. **A V T H O R.** Non multum dubito, quin audiat Witelessista doctorem nostrum Graecum dicere fractionem panis venerandae signare passionem, dummodo audiat totum corpus domini, & sanguinem suscipi in acceptione cuiusque partis mysteriorum, & totum in omnibus reperiri. Sed hoc vellem eum audire & Pragenses suos haereticos, quod corpus totum domini accipit, qui partem qualemcunq; mysteriorum accipit, ne se reputent in recipiendo peiores, cum sint de facto tantum in solennibus sacris posteriores effecti, sicut latius declaravi, ut potui, in primo libro, superius. At dicit Witelessista, Sed dominus omnibus propinauit in coena calicis sacramentum dicens, Accipite. Respondeo, sed quibus omnibus? nonne Apostolis omnibus? & tantum Apostolis? quos iam vetus Origenes veros dixerat sacerdotes, ceteris exclusis discipulis, qui propter scandalum prauium, nec tanto myste-

Sub specie panis etiam sanguis sumitur.

Iudaencha ristiam sumis, per eam saluari potuisset.

mysterio digni erant. Vnde in sermone de passione domini, qui iam secundum quosdam intitulatur de passione Iudae, & incipit. Paucis hodie. **C H R Y S O S T O.** Tunc abiit vnus ex duodecim, & auget delictum detestabile proditoris. Nam & alii discipuli erant, qui fuerant numero, 70. sed illi non tam manifeste, nec tanta confidentia sociati, nec illis interiora secreta commissa sunt: isti autem duodecim fuerunt comprobati, haec erat caterua regalis. De hoc choro Iudas egressus est, de hac congregatione proditor malignus exiit, & ideo non quemlibet discipulum arbitreris: dicto numero gradum discipulatus ostendit. Haec ille. **A V T H O R.** Ergo instituit eos Christus Pontifex, ut iam dicit Origenes, sacerdotes perfectos, ut eo participarent sanguinis sacramento, quod alias facerent, & praeter alios, quia sacramentum passionis eius praeter alios memorarent scilicet, 70. discipulis, aut sanctis mulieribus, quorum tunc nullus adfuit, sed apostoli soli, qui non abierunt retrorsum, & hac reor de causa cum duobus discipulis post resurrectionem corpus suum distribuit, ut in fidem sacramenti reduceret, quam negarat: quibus tamen non legitur tunc dedisse liquidum sacramentum. Iudas etiam inter alios sacerdotes eodem sanguinem Christi hausit, quem Petrus & alii apostoli, quanuis iam in peccato laborans, & traditione Christi finali non sanguinis tantum sacramentum, sed ipsum Christi sanguinem sumpsit, quem vendidit, & de quo dicit, Peccatori, tradendo sanguinem iustum, sicut & in praedicto sermone versus finem dicit **C H R Y S O.** Accipit calicem, & dixit, Hic est sanguis meus pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et praesens Iudas erat ista Christo dicente, iste est sanguis. Dic Iuda, quem triginta denariis vendidisti: iste est sanguis, de quo ante Phariseis pacta fecisti. O Christi misericordia, O Iudae dementia: ille enim triginta denariis pacifcebatur, ut venderet, & Christus ei sanguinem, quem vendiderat, offerrebat, ut haberet remissionem peccatorum, si tamen ipsius existeret voluisset. Nam adfuit Iudas, & illius sacrificii communionem meruit, & pedes eius domini, quando aliorum discipulorum, lauit. Haec ille. **A V T H O R.** In hoc processu pater sanctus interimit plures hereses capitales Witeless. Primo enim dicit, quod ibi non bibitur sanguis Christi typicus vel tropicus, quem ipse vocat vinum in natura & sanguinis sacramentum, sed Christi sanguis per naturam, quem tradidit Phariseis. Secundo, quia tunc Iudas tunc homicida mortalis participauit re sacramen-

ti, non tantum exterius sacramentum. Et tertio, quod Iudae tunc praesente Christus praesens, suum sanguinem obtulit, sicut aliis in remissionem peccatorum, ita ut perderet impietatem, si voluisset, & per consequens saluus esset.

¶ De quarta parte missae, scilicet gratiarum actione, cum oratione sacerdotis, Amē, & Deo gratias.

C A P. X L I I I. S V M M A.

- 1 Hymnus post communionem, & de quarta parte missae.
- 2 Pax vobis a sacerdote, seu episcopo prolata.
- 3 Iudaeorum error, & poena.
- 4 Witelessitas omnes quomodo sunt Cainitae, & male dicti cum Iudaeis.
- 5 Dominus vobiscum in fine missae.
- 6 Abeundum quod non sit ante finem missae.
- 7 Ite, missa est, in fine missae.
- 8 Deo gratias, in fine missae.
- 9 Constantiense concilium, & testes contra Witeless de missae institutione.
- 10 Institutores missae falso crediti.

Sancta ista communione completa, quid demum sequatur, euangelium nobis ostendit, cum dicit. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Hymnus tamen noster est cantus

communis totius ecclesiae, quasi gratiarum actionis, & vox laudis. Ideo haec est quarta pars, quae totam missam perficit in gratiarum actione, secundum Augustinum iam supra. Incipit enim haec pars cum cantu post communionem, & terminatur vbi dicitur ab vniuersis, Deo gratias: quasi sit ipse hymnus Christi cum discipulis. Vnde in eodem loco, in commentario **H I E R O.** Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, hoc est, quod in quodam Psalmo legimus, Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terrae. Iuxta hoc exemplum, qui pane Saluatoris, & calice saturatus, & inebriatus fuerit, potest laudare Deum, & conscendere montem Oliueti, vbi laborum resectio, dolorisq; solatium, & veri luminis noticia est. Haec ille. **A V T H O R.** Quod autem hic hymnus in diuinam missam mysteriis communiter agendus est, non tantum docet ratio a maiori, sed patrum autoritas, sicut in hoc loco secundum Thomam **H I L A.** Per hoc ostenditur, inquit, quod in vniuersis diuinorum mysteriorum virtutibus gaudio & exultatione in caelestis gloria

Hymnus. Quarta pars Missae.

riam efferuntur. Hæc ille. A V T H. Et hoc quidem instituit Christus discipulos facere, sicut dicit ORIGENES discipulos, qui acceperant benedictionis panem, & bibebant calicem, gratiarum actionem docebat dominus pro his omnibus hymnum dicere patri: unde dicitur: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, vt de alto transfirent in altum: quia fidelis non potest aliquid agere in conualle. Hæc ille. A V T H. Quapropter ex traditione Apostolorum, quos Christus edocuit hoc de cõplẽmẽto missæ ca. toties dicto tertio ecclesiastica Hierarchiæ sic scribit D I O N Y S I. Participas autem, & tradens thearchiam communem, in gratiarum actionem sacrã definit, cum omni ecclesiæ sacra plenitudine. Vbi LINCOLI. Peractis mysteriis, quorum prædicta sunt theoriæ, & quorum vltimum est participatio, & traditio sacræ communionis Hierarchia circum astãtibz complet hoc diuinum officium in gratiarum actione. Hæc ille. A V T H. Quod ¶ autem sacerdos aut episcopus facturus est orans Deum, & gratias agens inchoat, salutando populum, dicens, Pax vobis. Qualiter Saluator post communionem duorum discipulorum in Emaus remisit eis ad discipulorum cœnaculũ in Hierusalem, hora eadem superuenit & ipse, dicens eis, Pax vobis: sic item denuntiat episcopus pacem, quã optauit eis in principio requiescere super eos vsq; in finẽ, secundum illud Matthæi. 10. In quamcunq; ciuitatem, aut domũ intraueritis, salutate eam, dicentes, Pax huic domui. De quo in libro de officio missæ. R E M I G I V S. Merito ergo & apostolorum successores, id est, ecclesiarum præfules hac salutatione vtuntur, domum Dei salutantes, vbi oportet omnes esse filios pacis, vt super eos requiescens, & salutantibus, & salutatis possit esse fructuosa. Hæc ille. A V T H. Et submissa oratione super vniuersum populum, terminat eam sacrificans sicut prius, Per dominum. Ita vt respondeatur ab vniuersis, Amen: quasi coorantibus, & expressa voce precantibus, vt effectus sacramenti percepti apud eos resideat sine fine. Vnde lib. 13. confesionum, vltra medium A V G V S T I. Iudicat enim, scilicet homo, & approbat quod recte, improbat autem quod perperam inuenerit, siue in ea solennitate sacramentorum, quibus initiantur, quos peruestigat in aquis multis misericordia tua, siue in illa, qua ille piscis exhibetur, quem leuatum de profundo, pia terra comedit: siue in verborum signis, vocibusq; subiectis authoritati libri tui, tanquam sub firma-

Pax vobis.

mento volitantibus, interpretando, exponendo, differendo, disputando, benedicendo, atq; inuocando te ore, erumpentibus, atq; sonantibus signis, vt respondeat populus, Amen. Quibus omnibus vocibus corporaliter enuntiandis causa est abyssus seculi, cæcitas carnis, quia cogitata non possunt videri, vt opus sit instrepere in auribus. Hæc ille. A V T H. Cœpit Augustinus dicere de piscibus maris, & ideò allegoriam extendit vsq; ad solennes ritus duorum sacramentorum, Baptismi, & Eucharistiæ, ad quos pertractatos, interpretando, exponendo, per sacras lectiones, aut differendo per prædicationes, aut benedicendo, & inuocando Deum ore, vt facit sacerdos, strepentibus vocibus respondet populus, Amen: quia sine vocibus cogitata videri non possunt, ita vt opus sit instrepere auribus voces mutuas, non vt cuiq; libet confusas & dissonas, sed subiectas authoritati libri diuini, vel scripturæ, vel institutionis canonicæ. Et notanter dixit hoc fieri in solennitate, putã missæ, in qua exhibetur ille piscis, corpus Christi, quem figurauit piscis Ionæ detinens illum per tres dies ac noctes in ventre, quem leuatum de profundo calicis pia terra, id est, homo, comedit non sacramentum illius solũ, sed piscem corporis Christi, de profundo sepulchri prius & modò secundum institutionem apostolicam secundum portionem eius natantem in sanguine proprio de profundo calicis leuatum secundum naturam in solennibus sacramenti. Hic ergo piscis iam ventre suo nos continens, & à pia terra comestus, clamorem facit ad Deum de terra vocalem, quæ admodũ vox sanguinis Abel figuratiter per sanguinem Christi hausum ab eadem terra, eandem vocem emittit. Vnde in quæstionibus Orosii. 49. A V G V S T. Sanguis Abel, sanguinem Christi significat, quo ecclesia vniuersa percepto dicit, Amen. Nam qualem clamorem faciat vniuersa ecclesia, dum potatur sanguine Christi, & dicit, Amen, tu ipse si potes, considera. Iudæi ¶ ergo, qui intelliguntur in Cain, quoniam non credentes in Christum, non potãtur sanguine Christi, maledicti sunt super terram illam, quæ aperuit os suum per confesionem, & bibit sanguinem fratris tui, id est Christi, quem Iudæi non bibunt, ideò illi maledicti sunt. Hæc ille. A V T H. Eadem ¶ ratione Witcleuista omnes sunt Cainitæ, & maledicti cum Iudæis, quia non bibunt sanguinem fratris sui Christi cum terra, quæ aperiens os suum clamat, & bibit, ea ipsa pia terra, quæ in superiori iam dicta, corporis sui pi-

Iudæorum
ror & pã
na.

fui piscem comedit, eo qd nec credunt in Christi corpus & sanguinem, quæ fumerent ex altari, sed in panem & vinum vilia per naturas, & vetera iudaica per figuras. Quid mirum ergo, si nõ clament Amen, cum fidelibus, si nec laudem supremi cãtent officii, qui ita nec credunt fieri, nec congaudent? Hoc autem respõso factõ de plebe, licentiat, ac dimittit eos præfbyter vltimato verbo dicens, Dominus ¶ vobiscum: hoc protestans in fine officii, qd Christus promisit ecclesiæ, in fine verborum Matthæi. Ecce inquit vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Hic terminus est sicut verborum Christi, ita & sacerdotalis officii, & orationis pro gratiarum actione diffusæ: idcirco ante hunc finem nulli licet egredi, sed expectare promissum. Vnde in Homil. 82. operis perfecti CHRYSOST. Cum ¶ hymnum dixisset, exierunt in montẽ Oliuarum. Audiant quicunq; velut porci mãducantes similiter calcitrant mensam sensibilem, & surgunt cũ ebrietate, cum deceret gratias agere, & in hymnũ desinere. Audite quicunq; vltimam orationem nõ expectatis mysteriorum: hoc enim illius orationis symbolũ gratias egit, antequã dedit discipulis suis, vt & nos gratias agamus, gratias egit, & hymnum dixit postq̃ dedit, vt & nos hoc ipsum faciamus. Hæc ille. A V T H. Vtrumq; comonet, hoc saluatoris exemplo, tam vt gratias agat sensibilis mensa conuiuia, quã vt gratias agat, & hymni finem expectet, & orationis finalis gratiarum actionis in missa. Audite, inquit, quicunq; vltimam orationẽ non expectatis, mysteriorum subiungens rationẽ: quia hoc, putã, qd nos oramus finaliter in missa, illius Christi orationis post sanctam cœnã est symbolum, id est exemplum. Quod autem clerus applaudenter loco populi respondet post precem sacerdotis, Amen, à templi ritu sine ruptura consuetudinis per apostolos vsq; ad nos traxit ecclesia. Quia licet in fine psalmorum, cum cantabantur à cantoribus Leuitis, solebat populus respõdere cum plausu Amen Amen, vel fiat fiat, secundum illud Psal. Benedictus dominus Deus Israel à seculo, & vsq; in seculum, & dicet omnis populus fiat fiat. Super quem locum in expositione CASSIODORVS. Hæc est laus, quam superiore versu congregatos optauit populos per sonare. Hoc etiam nunc canit sancta ecclesia, quæ se de tanto bono præfenti tempore consolatur, sed hoc dixit ab isto seculo vsq; ad aliud perpetuum seculum esse faciendum, vt continuata laus nõquã deberet habere fasti-

Dñs vobiscum

Ante finem
missæ nõ est
accidendum.

dium. Sed cum prædictos hymnos deuotus populus Iudæorum canat, quis est iste alter, qui dicit, fiat fiat? Is (vt mihi videtur) populus ille præputii est, qui illo tempore in fide non erat, quando psalmus iste canebatur. Sequitur. Sic hodie quoq; in ecclesiis orantibus sacerdotibus respondetur, Amen, id est, fiat: sic iam illis temporibus ipsi indicabãtur, qui nũc idem faciunt. Hæc ille. A V T H. Expectet ergo populus Christianus, vt vicem suã Deo rependens, orãti sacerdoti respondeat, Amẽ, ne Iudæo probetur ingrator, maximẽ, vt dixit CHRYSOST. Oratio sacerdotis Christi monstrat exemplum: simul & quia ad hoc expectatur agendum. A V T H. A constitutione apostolorum traxit hoc mandatum Chrysostrõmus: quia de cõfiliõ apostolorum, cap. 10. hoc est CONCILIUM apostolorum. Omnes fideles, qui ingrediuntur ecclesiam, & scripturas audiunt, non autem perseuerant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines ecclesiæ commouentes conuenit communionem priuari. Hæc ibi, & in decretis de consecratione, distinctione. 1. A V T H. Similẽ autem admonitionem huic apostolicæ adiecit, sermone. 19. in sermonibus suis communibus. A V G V S T I N V S. Moneo, inquit, & paterna charitate contestor, vt saltem quolibet Dominico die, & præcipuis festiuitatibus, donec sacra mysteria compleantur, de ecclesia nullus abscedat, nisi quos infirmitas, aut publica necessitas stare diutius non permittit. Itaq; rogo, vt dum diuina celebrantur mysteria, nullus se terrenis, aut otiosis fabulis occupet, sed humiliter & deuotẽ, cum contrito corde benedictionem accipiat. Attendentes, quod si quis meum contemnit sermonem, Christum sentiet iudicem. Hæc ille. A V T H. Hoc animo & authoritate apostolorum ad hunc finem sacræ missæ officium perductum est, per sanctorum patrum, & antiquorum tractum antistitum, ita vt iam proximo licentiet, ac dimittat plebem diaconus, dicens, Ite ¶ missa est, iuxta verbum Christi ad Apostolos, Surgite eamus hinc. Perfectis quidem iam mysteriis sacræ cœnæ, & iam aliquanto antè sermone completum hymni officium, recedere voluit CHRISTVS, dicens eis, Surgite, eamus hinc: sciens, quod iam pauidos fecisset apostolos, & suspicantes malum, non posse esse dictis suis intentos. Compleuit igitur officium hymni, cum illinc surrexisset, alibi extendens in eo sermonem, vsque ad illud

ad illud in euangelio Ioannis, non pro his rogo tatum, sed pro his etiam, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vsq; in finem sermonis. Vnde in illum locum super Marcum, B E D A. Potest autem hymnus ille intelligi, quem dominus secundum Ioannem, patri gratias agens, decantabat, in quo, & pro seipso, & pro discipulis, & pro eis, qui per verbum eorum credituri erant, eleuatis sursum oculis, precabatur. Hæc ille. A V T H O R. Nec hic finis officii, sed vbi cum tribus discipulis in monte patrem orasset, prophetans aduentum Iudæ, dixit apostolis, Surgite, eamus. C H R Y S O S T. in litera sua dixit, Surgite, eamus hinc, Homilia. 83. super Matthæ. opere perfecto. Surgite, eamus hinc, Ecce ap. p. iniquabit, qui me tradet. Et testatur Ambro. hoc eum ita dixisse, vt finaliter sequamur eum, libro de fuga seculi. A M B R O S. Dixit tibi euangelium, Surgite, eamus hinc: dixit tibi lex, Post dominum Deum tuum ambulabis, didicisti quomodo hinc fugias, quid moraris? Hæc ille. A V T H. Et libro secundo, de fide, ad Gratianum Imperatorem, idem A M B R O. At homo est qui vadit, ipse qui venit. Deniq; & alibi dixit, Surgite, eamus. In eo ergo vadit, & venit, qui est commune nobiscum. Hæc ille. A V T H O R. Venit ad nos, vadit ad patrem, vt nos vadamus cum eo: ad quod inuitans nos, ait, Surgite, eamus hinc, ite cum eo, Missa est, ait minister eius sacerdos. Quid ergo congruentius respondet populus, quam Deo ꝑ gratias, totam solennitatem missæ cum gratiarum actione, vocis protestatione concludens, & cum Christi sacerdotibus & ministris præcipientibus quasi eat, currat, & alacri gressu de Christo in altari, ad Christum properet in gloria apparentem, velut epistola. 10. quæ est ad Aurelium. A V G V. Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quam Deo gratias? Hoc nil dici breuius, nec audiri letius, nec agi fructuosius potest, Deo gratias, qui te in tam fideli pectore ditauit erga filios tuos. Sequitur. Eatur, ambuletur, curratur in via domini: benedicantur pusilli cum magnis iocundati in his quæ dicuntur eis, In domum domini ibimus: præcedent illi, & sequantur isti imitatores facti illorum, sicut & illi Christi. Ferueat iter sanctarum formicarum, fragrent opera sanctarum apum, seratur fructus in tolerantia cum salute perseuerandi vsq; in finem, Amē. Hæc ille. A V T H O R. Gratias Iesu Christo, cuius corporis & sanguinis sacrum mysterium qualiter sit celebrandum à fidelibus per hæc patrum scripta me scriba ipse disposuit:

nec forte sufficienti calamo cuncta, vt ipse dignabatur inspirare, suscepit, quæ ceteris dignioribus transfundit vberius. Hæc autem catholica fide armatus exasperanti Witcleff contra venerabilem Christi carnis naturam in altari, & venerabilis huius missæ constitutionem fidenter obiicio: quia nec spiramen vterius habeat, vt pro vero defendat, quod inter asserta eius Constantiense ꝑ sacrum Concilium dā-
 9 nauit, his verbis. Non est fundatum in euangelio, qd Christus missam ordinauit. Hæc conclusio ibi quinta tam videtur damnanda fidelibus, quam de institutis apostolorum iuxta ritus Christi. Beatus Paulus hanc missam tradidit Timotheo, & Dionysio illam formante. Origenes, Cyprianus, Tertullianus, Ambrosius, Basilus, Augustinus, Hieronymus traduxerunt eam per precum portiones in scripturis. Qui quantum à nostra distat ætate, & appropinquabat catenatim apostolis, tantò per filios descendentes, Bedam, Haymonem, Rabanum, Isidorum, & Anselmum, maiorem fidem facerent, nos veram partem habere de officio missæ, & falsam esse partem Witcleff, quæ sine probatione, vel teste fundatam in euangelio negat, quam nos tanto numero testimonium ab ipsis apostolis deriuamus. Deprehendatur ergo mendax, cum sic præsumit in verbis, & tantoperè conuincitur. Dicat audacter fideliter. Proba quod dixeris, nisi iterum audiat supplantantem dicere, non ego probo, sed vos vbi si sit fundatum, edicite: & hoc erit nescienti probare suffragium, probamentum inuadere alienum, cum habeat ipse nullum.
 10 Quidam ꝑ autem calumniari me volunt, qd tot scriptoribus magnis occurrat, scribentibus, & testantibus orationem dominicam dici instituisse Gregorium, Psalmos, introitus, Cælestinum, & canonem penè totum cum præfatione Gelasium, & osculum pacis Leonem, cum similibus. Doctores attendant inductos, qui longo tempore, & quanto præcellerunt talem instituentem siue talem. Perpendantq; doctorum historias, & quantum antiquitatis largitur Origenes singulis, & quam celebri vsu per cunctas orbis ecclesias seruabantur, & tunc planè sentiet antiquitati patrum cedendum esse simul, & credendum Paulum Timotheo, & Dionysio hanc formam dedisse, quæ ex apostolorum traditione traduxit cunctis ecclesiis dispensandam: quam ideò cum tanta vniformitate remotissimæ gentes sine notanda singularitate sequuntur, & colunt. Nec ite eos mendaces consilio, qui scribunt Gregorium instituisse orationem dominicam dicen-
 dam

Deo gratias

Constantiense concilium

Testes contra Witcleff.

De missæ institutione.

Institutores missæ falso crediti.

dam in missa instituit, fateor, sed non primus, dicente seipso, qd in omni Græcia eam dicit populus cum sacerdote: sed quia ipse executioni mandauit in hac forsitan ecclesia, idcirco instituit more loquendi Christi in euangelio, Moyses dedit vobis circūcisionem: non quia ex patribus, neq; ex eis primò, quo ad legis conditionem, sed ex Deo, & tamen ex patribus: & item ex Moyse est, sed ex patribus. Ioan. septimo. Non ex Moyse inchoatiuè, sed ex Abraham, & ex patribus: quia verum est modo suo, quòd Moyses dedit nobis circūcisionem, non quia ex Moyse, sed ex patribus. Ita Gregorius dedit nobis in missa orationem dominicam, Cælestinus Psalmos, Leo pacis osculum, Gelasius de canone multum sancto. Non quia ex Gregorio, Gelasio, Cælestino, aut Leone primò, sed ex patribus & apostolis, imò à Christo primò condente. Et sic finitur sacræ Missæ approbatio.

De sacramentalibus precibus, & ritibus Baptismi.

Titu. V.

Quòd ritus Eucharistiæ, Baptismi, & aliorum sacramentorum à Christi consuetudine, & apostolorum donatur ecclesiæ sine scripto propter hæreticos, execratos, & infirmos.

CAP. XLV. S V M M A.

- 1 Scripta q. non sint omnia, quæ ad sacramenta pertinent, contra Witcleff. & eius sequaces.
- 2 Mystera sacramentalia quemadmodum sint tradita.
- 3 Occultandi mysterij ratio describitur.
- 4 Execrati qui dicantur.
- 5 Occultandorum mysteriorum prouidentia narratur.
- 6 Christianis quæ fuerint prius temporibus obiecta: & qualibus iniurijs premebatur Christianitas.
- 7 Author inuehitur in Witcleuistas. Et quomodo sint plebs Caath, quibus non licet muda sacra. pspicere.

INGVAS nostras magnificabimus, inquit Witcleuista, labia nostra à nobis sunt, donec dicant nobis clerici orthodoxi, rationes foundationesq; singulorum rituum & sacra-

mentalium precum. Vnde vix transit eos locus, vel tempus, quo ambiguus suis clericos & sacerdotes non pulsant, fundamentum omne fumetes ab hæretico, & mendoso principio sui Witcleff, capit. 13. secundæ partis, de sermone domini in monte. Christus exemplar totius ecclesiæ, non fuit in persona sua taliter confirmatus, nec in baptismo suo christi ma huiusmodi, sed aquam simplicem requisivit: nec sic dedicauit ecclesias, sed episcopi hoc accipiunt ex singulari opere Salomonis: & sic difficultatur ecclesia infideliter propter solennizationem talis consuetudinis introductæ. Hæc Witcleff. A V T H O R. Ecce quid sapuit noster Witcleff de scripturarum medullis. O Witcleuista, sic difficultatur (inquit) ecclesia, propter solennizationem talis consuetudinis. Nihil plus ponderat Saraceno de scripturæ sensibus, quos omnes à principio scriptores sancti duxerunt ad analogiam toti mundo stupendam, etiam vsq; ad conuersionem de vanitatibus paganismi, non dico simplicium, sed qui eorum cæteris peritiores, & potentiores in clero, & regni partibus præfuerunt. Eamus ad eum. Christus (inquit) in baptismo suo non huiusmodi christi ma, sed aquam simplicem requisivit. In verbo, aquæ simplicis, omnes ritus tollit: nimirum, quia aquam ipsam tollit à salute fidelium, vt supra, libro quinto scriptum est. Sed planè dicas, omnium rituum sacramentales rationes exoptulas, sicut ille qui Christum exoptulauit didragma. At ꝑ Christum audio mihi dicentem, Vade ad mare. Quasi dicat, Scripta non omnia sunt que ad sacramenta pertinent. Multa feci, multa que dixi, quæ scriptis non expressi. Volo autem, vt in eis videntes non videant, & audientes non intelligant: sed tu vade ad mare, cuius sunt elationes mirabiles, ne scilicet scandalizemus exactores debiti, ne demus Witcleuistis occasionem dicendi, qd ecclesia in hoc vel illo, Christi careat fundamento. Non soluam ex debito, quia clerici filij regis Christi, in his mysticis hæreticis, & infirmis rationis pensam non soluerent, sed ne scandalizemus eos, vade ad mare, vade, si vis ad scripturas immeabiles, & inter medias vndas piscem, qui ascendat, assume, & extractum de ore eius staterem, dabis pro me, & te. Inter vndas scripturarum sanctarum natantem inuenies quadoq; piscem Augustinum, piscem Hilarium, piscem Origenem, piscem Dionysium: saltem secundum exigentiam quæuis piscem, qui tibi primus ascenderit, assume, & de ore eius confessionem veritatis arripe, & pede tributum. Ipsi de maris scripture veritatis non exeunt. Adeas

Scripta non omnia sunt que ad sacramenta pertinent.

Adeas ergo mare, ad ipsos perge, & ibi vide quæ tibi videnda non essent, si saltim esses de plebe Caath, de qua re Homilia. 7. super librum Numerorum, vetustissimus Origenes. Ne exterminetis de tribu sua plebem Caath, quasi in eo exterminandi essent, si sancta sanctorum nuda, & patetia contigissent, quæ non solum non contingere, sed nec intueri quidem fas erat non velata. Si intellexisti quid historiae ordo contineat, ascende nunc ad splendorem mysterii & legis spiritualis, lumen, si tibi purus est mentis oculus, cõtuere. Si quis dignus ex his, qui Deo ministrant, diuina capere, & videre mysteria, ad quæ contuenda, ceteri minus capaces sunt, hic Aaron, vel filius Aaron esse intelligatur, qui ingredi potest ad ea, quæ adire aliis fas non est. Si quis talis ergo est, huic soli reuelata patet arca testamenti: hic videt vnam intra se habentem manna, hic confiderat, & intelligit propitiatorium, hic intuetur Cherubim vtrunq; & mensam sanctam, & candelabrum luminis, & altare incensi: iste hæc considerat, & intelligit spiritualiter, id est, qui verbo Dei, & mysteriis sapientiae operam dat, & Deo soli in sanctis vacat. Sciat sanè cui hæc reuelatur, & spiritualiter inspicienda creduntur, non sibi tutum esse aperire, & pandere, quibus non licet pandi: sed aperire debet singula, & operata ceteris minus capacibus tradere portanda in humeris, & ceruicibus imponenda. Cum enim ex verbis mysticis eruditi, & perfecti quique; doctores opera populis iniungunt, & plebs agit quidem, & implet quæ mandantur, non tam eorum, quæ geruntur, intelligit rationem, quid aliud geritur, nisi quod operata, & velata sancta sanctorum super humeros portatur: Et ut adhuc manifestius quæ dicuntur aduertat, exemplis te ex diuinis voluminibus adhibitis, informabimus. Moyses intelligebat, quod esset verum pascha: sciebat quæ essent veræ neomeniæ, & quæ vera sabbata: & cum hæc omnia intellexisset in spiritu, verbis tamè ea per rerum corporalium species aduibrationem; velabat: & cum sciret verum pascha immolandum esse Christum, ouem corporalem mādāt immolari in pascha. Cumq; sciret diem festum agi debere in azymis sinceritatis & veritatis, tamè de farina azymis præcipiebat. Hæc ergo & huiusmodi erant sancta sanctorum, quæ Moyses portanda ceteris traderet, id est, rebus & operibus implenda, cooperata tamè, & velata communi sermonum tradebat eloquio. Humeri autem, quod operum indicium teneant, in multis sæpe ostendimus scripturæ locis: sed in ecclesiasticis obseruationi-

bus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec ratio eorum tamen omnibus patet. Nam quod, verbi causa, genua flectimus, orantes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solam orientis partem orationem fundimus, non facile puto cuius ratione cõpertum, sed & Eucharistia, siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur, explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumq; & ordinum, atq; interrogationum, ac responsionum, quis facile rationem explicet: non puto quisquam. Et tamen hæc omnia operata licet & velata portamus super humeros, cum ita implemus ea, & exequimur, ut à magno Pontifice, id est, à Christo, & à filiis eius tradita, & commendata suscepimus. Hæc ille. AVTHOR. Hæc vltima verba Origenis antiqui, omnium orthodoxorum aures, cum primum tangunt, ædificant. Cum dicit omnium precum obseruantiarum, & rituum, qui in dispensando Eucharistiam, vel celebrando geruntur, omniq; circa baptismum verborum, gestorum, responsionum, interrogationum, nemo facile veras rationes assignet. Et tamen hæc omnia nobis cur sic fiant occulta, synceriter facimus, ut à magno Pontifice: quo nisi Christo, & à filiis eius, id est, ab apostolis tradita, & commendata suscepimus? Omnes ergo iuxta hunc textum memorabiles & graues ritus, putà, qui apud omnes ecclesias ab antiquo, sine contrarij mentione, & sine varietate seruantur, à magno Pontifice Christo, & filiis eius apostolis commendatos, suscepimus. Sed hoc scriptis demōstra dicit Witteff. Respondet sanctus pater Dionysius: sed qui scripturas nobis dederunt, hoc punctum per singula non scriptis, sed viuo sermone certa de causa donarunt. cap. primo ecclesiasticæ Hierarchie DIONYSIVS.

2 Venerabilissima & autem eloquia hæc, cum dicimus quæcumq; à diuinis nostris sacrae perfectioribus in hagiographis, nobis & theologis donata sunt delictis. Sequitur. Veruntamè extra scripturam duces nostri edocti sunt. Neq; hæc diuinis hierarchijs ad sacrificij commune inuelatis intellectibus, sed in symbolis sacris tradentibus: est enim non omnis sacer, neq; omnium, ut eloquia dicunt, cognitio. Hæc ille. AVTHOR. Vbi ad intellectum terminorum, qui sunt diuini sacrae perfectiores, qui nostri duces, ex Græco notantur. Sacrae perfectiores quidem apostolos dicit, quos & duces dicit: theologicas autem deltas, libros veteris, & noui testamenti: & super hunc locum in commento LINCOLIEN. Venerabilissima eloquia hæc dicimus, quæcumq; à diuinis

Mysteria sacramentalia quemadmodum sunt tradita.

diuinis nostris sacrae perfectioribus, & sacrorum librorum sacrae scripturæ autoribus nos sacrae sacros perfectioribus donata sunt nobis in delictis, hoc est. Sequitur. Et quæcumq; alia, scilicet nostri duces, id est, doctores edocti sunt ab eisdem sacris viris doctrina immaterialiori, quia interioribus absq; sermone exterioribus sonante facta, & ita per Spiritum sanctum angelico ministerio subdit. Sic itaq; nostri duces edocti à sacrae scripturæ autoribus edoctis interiori doctrina, docentibus autem per medium sermonem corporalem, non scriptum tamen. AVTHOR. Et exprimit causam non tradendi per scripturam, sed per symbola, id est, signa extrinseca LINCOLIEN.

3 Subiungit autem rationem, quare in symbolis ad communem utilitatem suas fecerit traditiones, ut videlicet execratis occultarentur sacra, & ut non potentes intelligere spiritualiter spiritualia, manu ducerentur per materialia symbola. Hæc ille. AVTHOR. A duobus ergo intendebant primi patres ecclesiæ occultare sacra mysteria, scilicet execratis, & infirmis. Execratis & hæreticis, & paganis, quibus sacri ritus essent ludibrio: idcirco nihil videre sinebantur facta vel scripta, quia porci sunt, & sacra suis pedibus conculcarent. Et & quia instinctu Spiritus sancti præferunt apostoli quadringentis illis annis post Ascensionem Christi, magnam persecutionem à tyrannide principum paganorum ecclesiam esse passuram, cum opprobrijs, scandalis, irrisionibus, & imputationibus falsorum criminum in lege, in sacris, in moribus, & corporibus hominum infinitis: quid mirum, si ad abbreviationem malorum, sacros ritus, & mysteria magni regis nec substrahere disponebant, nec proderet? Legat Tertullianum in apologetico suo, qui sufficit, legat & Eusebiū in ecclesiastica historia vidēs oculis si valeat, qualibus iniurijs Christianitas premebatur, per falsam hominum interpretationem, & boni peruersionem, dicentium coetus, & congregationes fidelium in ecclesia, illicitas factiones, & conspirationes esse: fratres quia se nominabant, malo studio deprauabant: filios si castigabant, occidere dixerunt: infructuosos, si dijs stipem non dederunt, dixerunt: omnèq; mortalitatem & lunæ & aëris infectionem & intemperiem Christianorum imputabant consortijs. Posterius aliquanto Iulianus Cæsar, Celso, & Porphyrio sibi fociatis, omnem euāgelij textum impugnavit, & exprobrauit, ut ne vnum quidem capitulum relinquere-tur intactum. Quid credis fecissent de tot ri-

Occultandi ratio.

Execrati.

Occultatio-rum myste-rorum pro-uidencia.

Christianis obiecta.

tibus, & obseruantijs baptismi, vel alterius sacramenti, si comperissent in scripturis? Idcirco bene dixit Dionysius, quod Apostoli, & magistri ecclesiarum post eos sine scripturis, viuo sermone, & longa consuetudine has obseruantias sacramentales dederunt in symbolis, occultantes eas execratis. O R I G E N E S supra dixit similiter Moysen intellexisse verum pascha, & non expressisse scripturis, sed sub vmbra corporum posuisse. Et consimiliter ritus sacramentales circa baptismum vel eucharistiam, sicut flexiones, & adorationes versus Orientem dixit nos agere, sicut à magno Pontifice Christo, & à filiis eius Apostolis tradebantur. Et tu o miser Witteff, consuetudo, quam blasphemias infideliter introductam in difficultatem ecclesiæ, ipsa est, quam à magno Christo Pontifice, & filiis eius traditam dixit Origenes: ipsam inspirauit Spiritus sanctus Apostolis, qui viua voce sine scripturis doctoribus primarum ecclesiarum vltimè tradiderunt, dixit Dionysius. Hæc legisses infelix hæretice, & non sic blasphemasses in Christum, & Apostolos, propter consuetudinem introductam: propter te, & execratos Witteffitas sic occultè dispensantur, plebs estis Caath, quibus non licet nuda sacra prospicere: imò propter quos iustum erat ne scriberentur, quæ septem tonitrua sunt locuta, sermone septimo. In expositione libri Apocalyp. AVGVSTI. Quod autem dixit signa, quæ locuta sunt septem tonitrua, propter obtusos dictum est, de quibus in euangelio dicitur, Nolite sanctum dare canibus, id est, ut non passim omnibus pateat verbum Dei. Alio deniq; loco propter suos seruos dixit, Ne signaueris (inquit) verba prophetiæ huius: & ostendit quibus signari iusserit, quibus non. Qui perseverauerit (inquit) nocere, noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ecce quibus signatum est verbum Dei, propterea in similitudinibus (inquit) loquor illis, qui ut sanctiora, &c. Ecce quibus non est signatum. Hæc ille.

Caath.

N De obser

De obseruantijs Baptismi, in quo Christus plus aqua simplici requisit, & de patrinis, qui offerant baptizandum.

CAP. XLVI. SV MMA.

- 1 Witcleff confutatur circa baptismi obseruantias.
2 Argumenti subtilis conuersio aduersus Witcleff.
3 Christi unctio. Et quo chrismate fuerit unctus.
4 Christianus cur quis nuncupetur. Et q. Christus dicatur unctus.
5 Aqua simplex quod non solum requiratur ad baptismi perfectionem, contra Witcleff.
6 Baptismales ritus describuntur.
7 Patrinus, qui & Anadochus secundum Dionysiu, & quod sit eius officium.
8 Patrini quot esse debeant.

Ergo scandalizemus vos Witcleuista, iussu Christi vadam ad mare. Tu autem quod petis tributum, id est, quaestionem resume. Christus, inquit exemplar totius ecclesie non fuit in persona sua taliter confirmatus, nec in baptismo suo chrisma huiusmodi, sed aquam simplicem requisit. Audio. Quid igitur? Non uerunt omnes eum hoc intendere. Ergo nec ecclesia chrisma huiusmodi ad baptismum, nec ritus solitos, sed aquam simplicem iam requireret. AVTHOR. Sic ipse concludit post multa, libro de Papa, cap. 11. Cum enim signa ista non sint nisi gratia signatorum, signata per se sufficiunt sine signis. Hec Witcleff. AVTH. Iuxta hunc ergo sicut huius aquae simplicitas excludit chrisma, ita & oleum, ita & vestem candidam, & interrogationes, & totum catechizandi ordinem, & solennes ritus, quos in aqua illa simplici de flueto Iordanis Christus non legitur requisuisse. Propter hos omnes ritus probandos, necesse est, ut praesens quaestio renouet, aut remoretur. Sed quid si petam Witcleff illa uerba euangelica, si propter aquam suam simplicem requirantur, dicite Christo: Baptizates eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti? Cum Christus exemplar totius ecclesiae in baptismo suo praeter aquam simplicem non requisit, cur requisit haec uerba? Si concedas non requiri, iam Christi mandato repugnas, quo iussit haec dici: si requisita concedis, tibi ipsum repugnans, qui huius oppositum conclu-

fisti de chrismate. Quid item dices ad confessionem poenitentiamque peccatorum, quam Christus ad baptismum suum praeter aquam simplicem non requisit? Ceteri tamen baptizati tunc qui hoc fecerunt, in scriptis laudantur, & ut adulti hoc nunc agant, iubentur. Et ut argumentum eius in affirmatiua conuertam: Christus praeter aquam simplicem requisit Spiritum sanctum in uisibili specie columbae, & patrem in sensibili uoce, ergo nos requiremus haec eadem praeter aquam simplicem. Dices forsitan Christum propter deitatis suae naturam meruisse hanc praerogatiuam: uerum dices, & ita praerogatiua nobis omnibus non nullius chrismatis, sed melioris infinito nostro uisibili & altioris chrismatis in suo baptismo meruit uentionem, unde ipse nostrum non eguit, dicente Psalm. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea uinxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae praerogatiua participibus tuis. Quem textum ad eum finem pertractat expositione sua super Lucam, lib. 2. ca. 1. textu, Spiritus domini super me, eo quod uinxerit me. BEDA. Non quod dominus Deus habeat dominum Deum, sed quod iuxta dispensationem carnis assumptae dicat ea, quae humilia sunt, ad quem Psalmista iam dixerat, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea uinxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae praerogatiua confortibus tuis. Quando enim confortes nominantur, naturam carnis intellige, quia Deus confortes substantiae suae non habet: & quia erat unctio spiritalis, & nequaquam humani corporis, sicut fuit in sacerdotibus Iudeorum, idcirco praerogatiua confortibus, id est, ceteris sanctis unctus esse memoratur. Cuius unctio, illo expleta est tempore, quando baptizatus est in Iordane, & Spiritus sanctus in specie columbae descendit super eum, & mansit in illo. Unctus est igitur oleo spiritali, & uirtute caelesti, ut paupertate conditionis humanae, thesauro resurrectionis rigaret aeternae. Hec ille. AVTHOR. Ecce tamen quo chrismate unctus est Christus, scilicet spiritali tamen, non corporeo, sicut Iudaici sacerdotes, qui ungebantur oleo corporali corpore tamen, Christus oleo spiritali: nos chrismate corporali corpore, ut reducat in spiritum, & ita famus participatione Christiani ab eo, qui est Christus per essentiam, sicut ipsum nostrum chrisma partim continet in effectu gratiam spiritualem: Christi chrisma fuit gratia per naturam. Et attendant uigiles in scripturis, si Witcleff non intendat contra Spiritum sanctum, & praerogatiuam capitis Christi, quod dixit, Christus non chrisma huiusmodi, sed aquam simplicem requisit, quia sic nos hac ratione, ne solo signato chrismate

Argumenti subtilis conuersio.

unctio Christi.

Christi unctio.

mate sine signante ipso scilicet Spiritu sancto baptizari petamus cum Christo. Ergo aspirabimus ad similitudinem Dei, ne ipse ungetur oleo exultationis praerogatiua participibus suis, si nostra chrismate ungetur altare cotendimus, etiam ne praerogatiua participibus, sed cum participibus suis ungetur, omnimode suademus. Participes eius in hoc chrismate erant reges, & pontifices Iudeorum: participes omnes post eum baptizati fideles. Conari ergo deceret omnes fideles tamen reuereri caput suum, quantum Iudaei omnino si adfuit facultas, differant Christo unctio praerogatiua participibus suis ad illam per minorem tendentes, ut solus ipse sit Christus per essentiam, per participationem ceteri Christiani. Unde lib. de uita Christiana, circa principium AVGVSTI. Cur tamen quis Christianus nuncupetur, exponam. Christum unctum interpretari, sapientum, & fidelium nullus ignorat. Unctos uero non nisi sanctos uiros, & satis Deo dignos semper fuisse manifestum est: nec alios, quam prophetas, aut sacerdotes, aut reges. Et tamen magni fuit ipsius unctio mysterium, ut in iudaico populo non omnes illud, sed satis pauci de plurimis mererentur accipere: & hoc usque, ad aduentum domini nostri Iesu Christi, quem Deus oleo laetitiae, id est, Spiritu sancto praerogatiua ceteris suis confortibus uinxit. Ex quo tempore credentes illi, & baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliquati, sicut prius sub lege fuerant, sed omnes in prophetis, & sacerdotibus ungetur, & regibus. Cuius unctio quales esse debeamus, admonemur exemplo, ut quibus tamen sancta est unctio, sit non minus sancta conuersatio. Ex sacramento enim unctio huius, & Christi, & Christianorum omnium, id est, in Christo credentium, uocabulum descendit, & nomen. Hec ille. AVTH. Ecce mi Witcleff, Christum unctum sine exceptione, sequentes ab illo tempore, illo Christi sacramento unctio uncti ex illo sacramento, uocabulum Christianorum susceperunt nomen. Sub hac autoritate producto Cornelio, producto Eunuchus, & si lubet, baptizato in Samaria sub diacono Philippo producto, ut sine chrismate baptizati probentur, quia non legitur chrisma adhibitu. Ego e contrario dicam in baptismatis nomine contenta fuisse singula requisita tunc, sicut & nunc. Nec enim chrisma, aut renuntiationes, aut interrogationes nunc dicimus, sed cuncta in una appellatione baptismum. Hoc ita diceret Augustinus, qui omnes credentes, & non aliquantos, ut prius, a sacramento chrismatis in baptismo Christianorum uocabulum promeruisse affirmat. Et addit ex parte unctio Christi, unde

nec hic uobiscum aqua simplex esse potest, per quam, gratiam consequamur, hoc absolute, docet nos libro de Gedeone, uersus finem AMBR. Non omnes hoc poterant haurire mysterium. Lauare quidem uoluit Abraham, sed hospitalitatis causa: uolebat Gedeo lauare pedes angelo, qui apparuit sibi, sed uolebat quasi is qui deferret obsequium, non qui donaret confortium: hoc mysterium quod nemo cognouit. Denique & Petro dixit, Quod ego facio, tu nescis, cognosces postea: hoc, inquam, diuinum mysterium est, quod etiam qui lauerunt, requirunt. Non est ergo simplex aqua, per quam consequimur ut partem cum Christo habere mereamur. Hec ille. AVTHOR. Attende tamen mi Witcleff, qualiter aquam tuam simplicem Christiani, ut cum Christo regnent, abnegent. Non est, inquit, simplex aqua, sed diuino etiam mista mysterio, quod qui lauerunt, in Christo requirunt. Hoc representat chrisma, hoc oleum: sed & sine oleo, sine chrismate nostro uisibili inuisibilis gratia requisita adesse, quae per consecrationem adest, ad nudum adharet elementum, ita ut nec, ut tu dicis, uerum est, quod Christus aquam simplicem requisit. De quo libro. 1. de sacramentis AMBR. Vidisti aquam, sed non aqua omnis sanat, sed quae habet gratiam Christi sanat. Aliud est elementum, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Sicut legisti, quod cum dominus noster Iesus Christus formam baptismatis daret, uenit ad Ioannem, & ait illi Ioannes, Ego a te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Respondit illi Christus, Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Vide quod omnis iustitia in baptismo constituta est. Ergo quare Christus descendit, nisi ut caro ista mundaretur? Caro, quam suscepit de nostra conditione. Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit, sed nobis necessaria erat, qui peccato manemus obnoxij. Ergo si propter nos baptismi forma constituta est, fidei nostrae forma proposita est: descendit Christus, Ioannes astant, qui baptizabat. Et ecce quasi columba Spiritus sanctus descendit. Hec ille. AVTHOR. Pondus suum habet unumquodque dictorum Ambrosij. Non aqua illa, quam simplicem uides, sanat. Non elementum (inquit) sed elementum cum alio commistum, scilicet benedictione consecrationis caelestis: quia aliud est elementum, aliud consecratio, aliud ergo quam elementum simplex requiritur ad baptismum, & aliud requirit Christus in baptismo suo, ubi formam

Witcleff.

dedit nostri baptismatis. Quia Christus misit aquis corpus suum ad mundandum eas in futurum baptismum: & tunc superuenit Spiritus sanctus in completum consecrationis effectum. Vnde libro tertio, de luminibus GREGORIVS NAZANZENSIS. Ioannes baptizat, & accedit Iesus sanctificans quem & ipsum qui baptizat, præcipue tamē vt & veterē Adam sepeliat aquis, & ante omnia: vt per hoc sanctificentur aquæ Iordanis: vt si cut erat spiritus & caro, ita & ijs, qui baptizā- di erant, in spiritu, & aqua sanctificationis suc- cessio traderetur. Hæc ille. AVTHOR. Vides aquas corpore Christi mundatas, habiles ad baptismum, & mistas aquas spiritu, sicut Chri- stus erat spiritus & caro. Vice ergo corporis Christi, qui fuit chrisma verum, & primū vnde omnes dicimur Christiani quasi chrismati, ipsum chrisma miscemus aquis, vt eas Spiritus sanctus consecret oleo vnctionis. Sic ergo descendit Christus, descendit & spiritus, vt aqua consecratione permista, baptizādos expurget, quod aquæ simplices non valebant. Non ergo Witleff aquæ simplices baptizāt fideles, sed baptizant idololatrias, vt exponit in commentario Esaia. 46. lib. 18. textu. Qui sanctificabatur, & mundos se putabāt in hortis HIERONYMVS. Præceperat per Moy- sen Deus, vt si quis præuentus fuisset in peccato, vaccæ ruffæ aspersus cinere, & alijs expia- tionum modis, per sacrificia, & victimas rediret ad templum. Quod illi negligētes, in locis deliciarum, & voluptatum, hoc est, in hortis amoenissimis, vel baptisteria extruebant, vel piscinas ad areolas irrigandas, adulteria, & omnem libidinum turpitudinem simplicibus aquis ablueri se putantes: quibus rectissime & illud aptabitur, Et noctem flumine purgāt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce mi Witleff, simplices aquas tuas: nonne sanctus pater Hiero- nymus execratur eas vt turpes, & turpibus applicatas? Inquit enim, simplicibus aquis abluere se putantes, extruebant &c. Et Ambro- sius iam supra. Non est (inquit) simplex aqua, per quam cum Christo partem cōsequimur: nec omnis aqua sanatur, sed consecrata verbo Dei. Quod idē assumit sermone. 3. primæ par- tis, de catechismo AVGVST. Non omnis aqua mundatur, sanctificatur autem hæc per consecrationem verbi. Tolle enim verbū, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elemē- tum, & fit sacramentum, virtus enim Christi per aquā, mūdauit nos. Hæc ille. AVTHOR. Aqua ergo simplex, non vt aqua mundatur, sed aqua consecrata. De singulis ergo superaddi-

Perfusus.

tis elemento aquæ simplicis, sicut ea ab apo- stolis & patribus primitiuis traxit ecclesia di- cendū est, vbi non omnia tñ lector pondera- bit æqualiter, cum variē sint ecclesię, & varios vsus parum differentes assumant: sed gaudeat inuenisse tot obseruantias, quot lecturus est à tāta antiquitate, & tot sanctorū patrū autori- tate diffusas in vnā chartā simplicis lectio- nis. ^{Baptismales ritus.} ¶ Primò si eū habet baptizandus, si sit adul- tus, petere sibi susceptorē, & ducem, qui eum instruat de fide, & moribus Christianis, & of- ferat sacerdoti, quē appellat DIONYSIVS Anadochum, cap. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ. Qui autē istorum verē supermundanorum dili- git sanctam participationē, veniens ad aliquē Anadochū mysteriorum, suadet quidē ipsum ducem fieri viæ ad hierarchiam: ipse autē totali- ter se obsecurum promittit his, quæ traden- tur. Et rogat & adductionis ipsius, & vniuersæ secutura vitæ magisteriū recipere. Vbi LIN- COLIEN. Ducatus verò ipsius ad hierarchiā ab anadocho, signum est, quod rationalis natura non præsumit quicquid sanctum, aut ad Deū ac- cessum ex proprijs viribus, sed ex diuino do- no, & superiori adiutorio. Hæc ille. AVTHOR. Officiū si huius Anadochi puto iā habere pa- trinos, qui baptizandū ducāt ad ecclesiam, de fonte quoque suscipiant, pro ipso respondeāt, & tenentur instruere. Vnde ibi in fine cōmen- ti LINCOLIEN. Dicitur Anadochus, id est susceptor viuificæ ambulationis ad veritatē: quia vt in ministerio patet, suscipit alterū de- ducendum ad hierarchiam, & per ipsum ad veritatem. Hæc ille. AVTHOR. Quod si au- tem iam non vnus, sed tres sint patrini alter- utriusque sexus, bñ superaddit in quibusdā ec- clesijs patrū industria, propter mysteriū Tri- nitatis: quod maximē in baptismi officio no- tandum est, sicut mādabatur notanter à Chri- sto, maximē post ampliatiōem numerosam fidelium, ex quibus numerus ille nūq̄ deerit ba- ptizando. Alioquin vnus solus erit, propter vnus mysteriū deitatis. Vnde lib. 6. secundæ partis, de sacramentis HVG O. Patrini illi vo- cantur, qui paruulos ad baptismū offerunt, & pro ipsis respondendo, quasi fideiussores ad Deū fiunt: propterea hi patrini vocātur: quia eū regenerādos ad vitā nouā offerūt, quodā- modo adiutores sūt ipsius regenerationis no- uę, de quibus placuit patribus, vt per singulos baptizādos patrini singuli admitterent, id est, vnus tantū, siue vir, siue mulier. Propterea for- tassis, ne spiritualis cognatio, cui reuerentiā ex- hibere oportebat, patrinis diffusā in matrimo- nij copula obesse possit. Sed quædā ecclesiæ hanc

Baptismales ritus.

Patrini.

Patrini quot.

hanc consuetudinem non obseruant, plures ad susceptionem paruulorum admittentes. Hoc simpliciter sancitum est, vt alium in ba- ptismo, vel in chrismate, hoc est, in confirma- tione filiolum non suscipiat, qui ipse baptiza- tus non est, & confirmatus. Hæc ille.

¶ Vt ritus baptismales obseruē- tur, cum possint, & hoc regula- riter, primò de traditione nomi- nis, cū crucis signatione in frōte.

CAP. XLVII. SVMM A.

- 1 Ritus sacros, & sacramentales obseruantias quomodo iubemur reuerenter, ut traduntur tenere, &c.
- 2 Ecclesiæ præceptis etiam extra canonem, quod pa- rendum sit.
- 3 Ecclesiæ per scripturas cōmendatio, & autoritas.
- 4 Testamenti noui laus. Et quomodo tenenda est no- bis Christiana religio, & ecclesiæ eius commu- nicatio, quæ catholica est, &c.
- 5 Catholicus quis dicatur.
- 6 Catechumenus sit baptizandus.
- 7 Nominis in baptismate impositio.
- 8 Descriptio accedentis ad baptismū, & anadochi, seu patrini, in sacris memorialibus, expositio.
- 9 Witleff obiectio, quod non sit in potestate sacerdotis scribere baptizandum in sacris memorialibus, &c. Et auctoritas ad eandem responsio.
- 10 Catechumenus, & Catechizare quid sit.
- 11 Catechizationis antiquitas.
- 12 Crucis signum in fronte baptizati.
- 13 Frontem non habere, quid sit.
- 14 Fons baptismi in medio ecclesiæ ostenditur uenisse à Deo, & Christo.
- 15 Exorcismus, & exuffatio in baptismi, ab Augu- stino annotatur.

Ritus si sacros, & sacramenta- les obseruantias reuerēter, vt traduntur, tenere iubemur, quos omnes, vt apostolicos colit Christiana fidelitas, quæ ab apostolis, vel succedētibus in eorū sedem episcopis in distinetē eos acce- pimur. Resultat autem huic pietati seditiosus Witleff de Papa duodecimo. Contentemur inquit de paucis ritibus, quos de doctrina Christi seruauerunt apostoli, & omnino honeste superadditas verē & modeste non præ- ponderemus, vel hypocritice obseruemus. Omnia enim talia nō expediūt, vel sunt licita, nisi de quanto iuuant ad obseruantiam manda- torum. Vñ videtur adulterina degeneratio, quæ

mādata Dei, quasi neutra respicimus, & cum traditionibus hominū sumus insolubiliter dis- pensati. Hæc impiissimus Witleff. AVTHOR. Quod iubet cōtēntari de paucis, quos ex do- ctina Christi seruauerūt apostoli, quærere fa- ceret audientem, qui sunt illi ritus, & quot. Et item nunquid vtentes eis possent præpōderā- ter supra mandata Dei, & sic eos hypocritice obseruare. Et tunc nunquid dimittendi? Pro- pter quas causas ritus ecclesię quālibet dāna- biliter queritur introductos, & simpliciter cā- cellandos, quia adulterina esset degeneratio, nedū cum traditionibus hominū, sed cū diui- nis sic insolubiliter dispēsari. Ecce fides est do- nū Dei, hanc præponderanter supra charitatē posse accipi supponit apostolus. Quia dæmo- nes credūt (inquit) sic traditio prophetiæ, sic eleemosynæ, sic martyrij, sic prædicationis ver- bi Dei, sicut occasionaliter prædicantiū, & vt Iudas traditor prædicauit. Sic de dono sapien- tiæ, timoris, & reliquis donis Spiritus sancti, charitate seclusa: sic de linguarum varietate, & miraculorū operatione: quos ritus Deus insti- tuit ministerijs suorū fidelium, quos tñ oēs ali- qui præponderarunt mandatis diuinis, & hy- pocritæ obseruarunt vt Iudas, & alij: quos & quales non impari numero forsan nostris in ritibus, si diligēter quæreres, inuenires. Et hos Christus Deus instituit, hos apostoli, hos fide- lium præpositi, & subiecti insolubiliter mini- strarunt. Hoc igitur argumētū quomodo sus- cipiam cōtra ritus modernos ecclesiæ: nisi id ipsum cogar admittere cōtra caput eius Chri- stum, & instituta diuina? Aut si arguam in for- ma Augustini, qualiter acuis argumentū tuū contra ecclesiam, nisi paganus quilibet ad idē eadem forma verborū tenta acuet cōtra Chri- stum. Videant ergo pij Christiani hoc mare, & fugiant. Iordanis enim eius cōuertatur sic re- trorsum. Et quousque sciant retrorsum docere fideles, quos ritus tradidit Christus apostolis obseruandos, quos item honeste superaddide- runt apostoli, & demū quos patres consequē- tes addiderunt, contententur, & teneant ritus illos cum Christo capite, quos eius vniuersa per orbem tenet, aut ad certa loca cer- tis de causis tenendos esse decreuit ecclesia. Hanc enim ecclesiā, & auctoritatem eius qui- cunq; Witleuista eius ditioni subijciatur, sa- crilegij conuictus est, quod non sequitur: scriptu- ris sanctis obuius est, quæ eius auctoritatē ap- probant, quanuis non certum ab eis proferatur exemplum. Vnde lib. 2. contra Cresconiū capi. 36. AVGVST. Proinde si quanuis huius rei certum de scripturis sanctis nō proferatur

Ecclesiæ ea- tiam extra- canonē præ- ceptis parē dum est.

exemplum, earundem tamen scripturarum, etiā in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas: ita quia sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quaestionis, eandem ecclesiam de illa cōsulat, quam sine vlla ambiguitate sacra scriptura de

3 *Ecclesiā cō- mēdant scri pturæ.* monstret. Si t̄ autem dubitas vtrum ecclesiam (quæ per omnes gentes numerositate copiosissima dilatatur) hæc sancta scriptura cōmendet (neq; enim si nō dubitares, adhuc esses in parte Donati) multis & manifestissimis testimonijs ex eadem autoritate prolatis, te onerabo. Hæc ille. AVTHOR. Iam adducat Witcleff ritus sacramentales quosdam secundum eum necessarios, quosdam execrandos: vtatur, se donante, cēforia virgula, vt hos probet, hos refecet. Quis vni deliranti moderno, tantum fidei habebit contra ecclesiā toto orbe diffusam, cuius autoritatem in obseruantijs, legibus, & ritibus sanctarum scripturarū,

Ecclesiæ au thoritas. (vt dixit Augustinus) commēdat autoritas? Quanta differentia? hoc censet Witcleff: contrarium tradit per vniuersum orbem ecclesia, cuius autoritatē scripturæ sanctæ cōfirmāt, & in quam, tanq̄ in totius fidei supplementū, omnes articuli symboli rediguntur. Autoritatem autem Witcleff quis approbat, & non sustinet eisdem vijs, & medijs Arii, Manichæi, aut cuiuslibet capitalis heretici partes dici p̄babiles? Hos ergo ritus sacramentales, quos vel tota, vel penē tota per orbem seruat ecclesia, si Christi sint, si apostolorum, hæreticus es dū denegas. Quod si vniuersalis ecclesiæ sunt, vt concors doctorum sanctorum pandet autoritas, si repellas, es hæreticus: quia & eius autoritatem scripturæ commendat: hoc si dubites, hæreticus Donatista iam es. Neque enim si non dubitares, iam adhuc esses in parte Donati, vt Augustinus decreuit: hæc sola via inter omnes securitatem habet, vt sequamur ecclesiam orbis terrarum. Et quia hæc est, de qua in symbolo, Credo sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Reijciatur Witcleff cum suis argutijs, quicquid contra istam inuoluit. Vt in libro de vera religio-

4 *Noui testa- menti laus.* ne AVGVST. Repudiatis t̄ ergo omnibus, qui neq; in sacris philosophantur, neq; in philosophia consecrantur, & his, qui vel praua opinione, vel aliqua similitate superbientes, à regula & cōmunionē ecclesiæ catholicæ demeruerunt, & his, qui sanctarum scripturarum lumen, & spiritalis populi gratiam (quod nouū testamentū vocatur) habere noluerunt, Tenē-

da est nobis Christiana religio, & ecclesiæ eius communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur, nō solum à suis, verū etiā ab omnibus inimicis. Velint eū nolint, ipsi quoq; hæretici, & schismatici alumni, quādo nō cū suis, sed cū extraneis loquuntur, catholicā nihil aliud q̄ catholicam vocant. Non enim p̄nt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur. Hæc ille. AVTHOR. Hæreticos & Iudæos cōiunctim alloquitur, quorū primi ecclesiā, sicut Iudæi spernunt euāgelium, quibus æqualiter repudiatis, tenendam dixit cōmunionem ecclesiæ, & fidem ecclesiæ. At ne Witcleff suam sectā sperare possit istam ecclesiā, quæ catholica est, & catholica nominatur, id est, vniuersalis per orbem terrarū. Hanc autē sibi hæresis Witcleff vindicare nō potest, quā nec orbis agnouit, nec decima pars eius, nisi q̄ sit hæresis, qua cōtra ecclesiā docet Witcleuista, baptizare, orare, reconciliare, & cūcta facere, præter quæ licet in ecclesia per orbē facere. Vnde scire cuperem, quod symbolum dicant, qui contra totam hanc ecclesiā perfido Witcleff credunt? Reuera, Credo in sanctā ecclesiam catholicā, mentiuntur si dicant, cum verē dicant, Credo perfidum Witcleff, & sectā eius contra totam ecclesiā catholicā. Repudiatis ergo his, quæ à regula, & cōmunionē ecclesiæ catholicæ deuiarunt, de ritibus sacramentorū, & precibus, credamus ecclesiam catholicā, & obseruemus ecclesiā orbis terrarum. Vnde sermone. 1. secundæ partis, qui est de symbolo AVGVST. Videte charissimi etiā in ipsis sancti symboli verbis conclusionē omnium regularū, quæ ad sacramentum fidei pertinet, quasi supplementum quoddā additū, vt diceretur & sanctā ecclesiā. Fugite ergo quātū potestis diuersos, & varios deceptores, quorū sectas, & nomina præ multitudinem sui nūc longū est enarrare. Sequitur. Vnum vestris prudentijs cōmendo, vt ab eo, qui catholicus nō est, animū, & auditū vestrū auertatis omnimodē. Hæc ille. AVTHOR. 5 *Catholicus.* Catholicus t̄ dicitur, qui secundum vniuersam ecclesiā docet, & credit. Si ergo iubet Witcleff liberē dimittere quod vniuersa tradit ecclesia, quō catholicus est? Cum ergo contra ecclesiā docet, nullo modo fidelis est, qui dixit, Credo sanctā ecclesiā, & contra eā credit in Witcleff. Nam probemus ritus sacramentales per ecclesiam tempore & loco catholicam regulariter obseruatos. Videamus quid sparsi per orbem patres ecclesiæ, & sparsi tēporibus cōscripserunt. Primò t̄ omnium reperio accedentē ad baptismū debere catechumenum fieri, & hoc modo,

Nominis impositio.

Obiectio.

Responsio.

Catholicus.

Catechumenus sit baptizandus.

modo, vt quandam sanctitatem per crucis impressionem & orationem sub manus impositione suscipiat. Vnde lib. 2. de baptismo paruulorum. cap. 37. AVGV. Non vniuersi sunt sanctificati. Nam & catechumenos secundum vnum suum quēdam modum per signum Christi, & orationem sub manus impositione puto sanctificari. Hæc ille. AVTHOR. Hanc manus impositionē suscepit Paulus ab Anania in forma catechumeni, non vt confirmatus chrismate, vt autumat Armachanus. de quo supra lib. 5. Vnde in expositione eiusdē loci Aduum. 8. RABANVS. Imponens ei manum, vt signaret catechumenum. AVTH. Et supra RABANVS. Et erat ibi tribus diebus, hoc quoq; triduo catechumenorū gradus dedicatur. Hæc ille. AVTHOR. Et t̄ hic baptizandi nomen exprimitur, quia nomen adultorum in primæuis ecclesiæ scribebatur. De quo cap. 2. ecclesiastica hierarchiæ DIONYS. Interrogans scilicet sacerdos baptizandum sic, si conuerfatur post confessionem, imponit capiti eius manum, & signans illum, rescribere iubet sacerdotibus virum, & susceptorem eius illis aut rescribentibus, orationē sacram facit: & ipsa cum omni ab eo ecclesia completa, discalceat eum, & expoliat per ministros. Hæc ille secundum translationem antiquam. AVTHOR. Theoria sequente exponit quid ista designent. Et assumit LINCOLNIEN. Descriptio t̄ verò accedentis, & anadochi, & scripti in sacris memorialibus expositionem indelebilem in libro vitæ, & in cælis. Cuius descriptionis, & indelebitatis, licet author, & factor sit Deus, ascribi tamen potest hæc descriptio & repositio, angelis per sacerdotes significatis, qui singulorum merita in finem perseverantium Deo annuntiant. Hæc ille. AVTHOR. Hunc sacrum ritum, & significationē eius refragari conabitur furor Witcleff, vt assolet t̄: quia scilicet non sit in potestate sacerdotis sic scribere baptizandum, cū ignorat si sit præscitus, quo dato, mendax dixit esse signaculum. Breuiter respondeatur hæretico, q̄ ritus iste sacramentalis, & exinde signum sacræ rei est, & si iam nō subsit: quia forte factus accedit, aut in futuro nō suberit, quia tamen debeat esse signum, mendax non erit, vnde vt talem vitam gereret, qualem promereri dignum videbitur scribendum in libro vitæ, idcirco nomina iam traduntur, & antiquitatis scribebantur pro certitudine conuerforū. Vnde libro. 2. de symbolo, in principio AVGVST. Nomina profitentium in libro exci-

piuntur vitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cælitus potestate. Hæc ille. AVTH. Et per hoc ipsum inuitatur baptizati conuersionem ducere congruam. Vnde in libro, qui est de secundis epiphanijs GREGORIUS NAZANZENSIS. Discant ergo hi, qui subdolē deliberant nomina sua offerre ad baptismum, nec aliquid emendationis ad vitā, aut correctionis ad mores præparare conantur, quo possint aduentum diuinæ gratiæ bene composito in anima, & diligenter innovato suscipere habitaculo. Quauis enim remissionē, & indulgentiā habeat præteritorū baptismi gratia, peccatorū (gratia quippe est) tamē futuræ cautelæ securitatiq; providendū est, ne fortē ad eūdem vomitum reuertamur. Tum deinde etiā illud docet, quomodo subiectos oporteat esse eos, qui accedunt ad gratiā, his, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissā est, maximē etiā, si dignitate commissā sibi, vel sapientia præditi videantur. Hæc ille. AVTHOR. Et hic veteranus & venerandus antistes duas largitur causas, quare baptizandorum in principio nomina recitantur: quia quorum nomina ad baptismum eorum æquē mores ad futuram gratiam sunt tradendi. Vnde Homil. 6. in Leuit. ORIGENES. Vos qui sacrū baptismum desideratis accipere, & gratiā spiritus promereri, prius debetis auditu verbo Dei vitiorum germina refecare, & mores barbaros, ferosq; componere, vt mansuetudine, & humilitate suscepta, possitis etiam gratiā Spiritus sancti capere. Hæc ille. AVTHOR. Simul & sponsio quædam fit subiectionis futuræ ad monita sacerdotis, cum velut pastor bon⁹ decernit eos vocādos nominatim, vt eos catechizandos in fide præcedat, ingrediēs cū eis, & egrediens, vt pascua inueniant: propter hoc iam eū catechumenos appellamus. Vñ lib. 6. secundæ partis de sacramentis HVGOC. *Catechumenus.* Catechumenus t̄ instructus, vel audiēs interpretatur, Catechizare instruere est: quā baptizandi prius instruuntur, & docentur, quæ sit forma fidei Christianæ, in qua eos saluos fieri, & sacramentū salutis suscipere oportet, sicut scriptū est. Ite docete omnes gētes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Prius docete ad instructionē, baptizate ad emendationē, docete ad fidem, baptizate ad remissionē peccatorū. Ideo docete, quia qui crediderit: ideò baptizate, quia qui baptizatus fuerit, saluus erit. Hæc t̄ igitur forma catechizationis à primis tēporibus fidei Christianæ instituta est, quæ tunc quidem necessariò seruabatur, quando adultis, & intelligentiā habentibus

Catechumenus.

10

11

Catechizationis antiquitas.

tibus priusquam ad baptismi sacramentum accederent, regula fidei Christiane nuntiabatur, ut sponte acquiescentes, digni regeneratione spiritali iudicarentur, vel credere nolentes, merito acceptione sacramenti Dei velut indigni repellerentur. Ad obtinendam quippe salutem idcirco arbitrium hominis consulendum est, quoniam opus salutis voluntarium esse oportet. Et hoc quidem a principio factum est. Hæc ille. AVTHOR. A principio fidei ecce hoc obseruatum regulariter erat, ut prius cate-

12 chizati, postmodum baptizarentur. Sed ¶ his *Crucis si= ordo tum crucem domini suscipere iubet in gnū in fronte, qua visa, vasculum suum vetus diabolo fronte repetere vereatur, & angelus exterminator non possit accedere. Vnde in sermone de catechismo AVGVSTI. Acceperunt præceptum domini per Moysen, ut in occisione agni celebrarent pascha, ex cuius sanguine, postes domus suæ vnusquisq; liniret, ne timerent angelum vastatorem, qui signum sanguinis agni occisi in fronte suæ domus haberent. Sequitur. Demostra & tu Israël spiritalis, fili Abraham, secundum fidem, non secundum carnem, demonstra & tu quomodo libes pascha. Habes agnum occisum, demonstra, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. In sanguine eius postes domus tuæ demonstra, & dic, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Hæc ille. AVTHOR. Et libro. 12. contra Faustum AVGVSTIN. Sanguine illinuntur postes, ut pernicies depellatur. Signo dominicæ passionis in frontibus populi significatur ad tutelam populi. Hæc ille. AVTHOR. Ob salutem ergo nostram, crucem fronte gestamus, & ob confessionem Christi, nostri in loco pudoris: ne scilicet erubescat fidelis Christum confiteri coram hominibus. Vnde super Psalm. 141. AVGVST. Insultet ille crucifixo Christo, video ego in frontibus regum crucem Christi. Sequitur. Usque adeo de cruce non erubescō, ut non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa sacramenta aliter aliterq; accipimus: quædam per totum corpus accipimus, quia verò in fronte erubescit ille, qui dicit, Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam illum coram patre meo, qui in cælis est: ipsam ignominiam quodammodo, quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audistis hominem insultare impudenti, & dicere, frontem non habet. Quid est ¶ frontem non habet? id est, impudens est. Non habeam nudam frontem, tegat illam*

Fronte non habere.

13 ¶ frontem non habet? id est, impudens est. Non habeam nudam frontem, tegat illam

crux domini mei. Hæc ille. AVTHOR. Dulcis pater Augustinus quam reuerenter crucem Christi sibi figit in fronte? quam se in sacramento accepisse commemorat: in baptismo scilicet, quod toto corpore accipimus, ore eucharistiam. Nec omittit dicere, quis enim in hoc sacramento fronti imprimendam instituit? Ille enim, inquit, qui dicit, Qui me erubuerit coram hominibus, &c. ipse hanc ignominiam, in pudoris nostri loco, fronte instituit. Quis hæreticus erga hanc audet surripere, sacramento autem omitti iubere pro libito, quam Christus corporaliter imprimendam iussit, & statuit? Et quam Ioannes apostolus per totam descripsit ecclesiam Apocaly. 22. Ostendit mihi, inquit, inquit, flumen aquæ sicut crystallum exiens a throno Dei, & agui in medio plateæ eius. Super quod sermone ultimo, 14 super Apoc. Ioan. AVGV. Fontem ¶ baptismi ostendit in medio ecclesie venientem a Deo, & Christo. Nā quale decus ciuitatis esse potest, si flumen per medium plateæ eius ad impedimentum habitantium descendat? Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ faciēs fructus. 12. per singulos menses, & reddēs fructum suum: hoc de cruce Dñi dicit, Nullum est lignum, quod omni tempore fructificet, nisi crux, quæ gestat fideles, qui rigant aqua ecclesiastici fluminis, & reddunt fructum perpetuum omni tempore. Hæc ille. AVTH. Hic habemus flumen baptismi in medio ecclesie, & lignum vitæ, id est, crucem Christi, quæ accipiunt baptizati ex utraque parte fluminis, quia tamen ante baptismum, quæ iam baptismum suscepto, cum christumate crux Christi baptizatis imprimitur. Hæc scdm historiā ad intentionem S. Ioannis Augustinus exposuit. Quod si tunc non iugiter, sed ut cuique placeret, vel facere, vel omittere obseruasset ecclesia, quomodo flumini baptismi in ecclesia, aut lignum crucis ex eius utraque parte nunquam sine ligno, siue flumine, ut libertatem Witcleff, quæ dicit tunc fuisse, detegēs continuo inscripsit, imò quasi continenter sine omissione docuit hanc obseruationem baptizandi custoditam a singulis, dum ait lignum crucis facere fructum. 12. scilicet. 12. apostolorum, cunctis autem temporibus. Qualiter perferat verba illa postea in retractatione textus AVGV. Quod autem dicit, lignum super flumini duodecies per singulos menses dare fructum, & crux nullum, quæ per totum mundum, non solum omnibus mensibus, sed etiam omnibus diebus in his, quæ baptizantur, exhibet fructum Deo. Hæc ille. AVTH. Ecce iam Witcleff, non dicit Augustinus, quibusdam diebus, ut baptizantur aut baptizandis placuerit, sed etiam in omnibus his, quæ baptizantur crucis signaculo exhibet fructum Deo. His igitur in obseruationibus non super

supra acue vt edū est traditione sanctorū patrū, & prophetia scripturæ: quia & credentibus sunt euidentissima signa liberationis fidelium a potestate Satanae: intantum, ut aperte tantis mysteriis alti hæretici publicè resistere non audebant. Prout scribit lib. 2. de gratia & peccato originali ca. 39. AVGV. Denique ipsa ecclesie sacramenta, quæ tam prisce traditionis autoritate cõcelebrant, ut ea isti quauis in paruulis existimēt simulatoriè potius quam veraciter fieri, non tamen audeant aperta prolatiōe respuere. Ipsa in quæ sancte ecclesie sacramenta satis indicat paruulos a partu etiā recētissimos per gratiā Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto ¶ enim, quod in remissionem peccatorum, non fallaci, sed fidei mysterio baptizantur, etiā prius exorcizatur in eis, & exufflatur in eis potestas contra riam, cui etiā verbis eorum, a quibus portatur, se renūtiare respōdent. Hæc ille. AVTH. Nota te pij fideles, hæc ecclesie sacramenta, seu sacramentales obseruantias, quas, ut dicit Augustinus, ecclesia tam prisce traditionis autoritate cõcelebrat, & annotat, signatè exorcismum, exufflationem, abrenuntiationem diabolo per ora portantium, & demum baptismum paruulorum in remissionem peccatorum: quæ si tam prisce cõsuetudines ecclesie fuerant Augustino, qui vix quadringentis annis distabat a Christo, quod nos de tanta cõsuetudine vacillemus, qui iam sequimur Augustinum annis plus quam mille: Et ista non audebant Pelagiani aperte respuere, sicut nec iam temporis Witcleuista, quauis illi in paruulis, isti etiam in adultis existiment simulatoriè potius quam veraciter exerceri. Sed de his iam dicemus singillatim.

Exorcismus.

15

¶ De exorcismo salis, de impositione salis, & exufflatione oris cum Effeta, cum crucis signatione. De mysterio apertionis. De iniunctione Symboli, & orationis dominicæ, scilicet, Pater noster, & Credo.

CAP. XLVIII. SVMMA.

- 1 Exorcismus quomodo requiritur in baptismo.
2 Exorcismus quid sit.
3 Exorcismus, quod fuerit a Christo commissus, & ab apostolis tractus.
4 Salis exorcismus. Et quare dabatur cum baptizantur plures adulti in primitiua ecclesia.
5 Salis exorcizati mysteria, atque bona, describuntur.

- 6 Ioannis baptismus in Iordane in Ennon iuxta Salitum uicum, quod non fuerit sine grandi mysterio, ostenditur. Et de fatione Salis.
7 Sacerdos quare orat salem ponens in ore baptizandi, & saluam in aure.
8 Crucis frequens signatio quare fiat in fronte baptizandi.
9 Exufflatio, quæ fit a sacerdote in baptismo, unde traxerit ortum.
10 Apertionis mysterium per Effeta, recensetur.
11 Salina quare tangantur nares & aures baptizandi, & de eius efficacia.
12 Competentes qui dicantur.
13 Symboli, & orationis dominicæ iniunctio, atque tractatio.

Exorcismus ¶ autem requiritur contra spiritum immundum, quem toties increpans Christus quandoque solo iussu, quædoque rebus, vel aliis mediis priori destituebat hospitio.

Hic ergo catechumenis opportunus est, prout scribit libro. 2. de origine officiorum. capi. 20. ISIDORVS. Puto autem omnes a Ioanne baptizatos in poenitentia catechumenorum prætulisse figuram. Exorcizantur autem hi primum, deinde salem accipiunt, & inunguntur.

2 Exorcismus ¶ autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis, siue catechumenis factus, per quæ ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia, vel violenta incurfio expulsa fugetur. Hoc significat lunaticus ille, quem increpabat dominus Iesus, & exiit ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, ut eis renūtiat, atque eruti a potestate tenebrarum, in regnum domini sui per sacramentum baptismatis transferantur. Hæc ille. AVTH. Hic

3 ¶ autem ad exorcizandum ritus, ne inter humanas traditiones calumniaretur a Witcleff, a Christo in ab apostolis tractus, & a Christo noscitur esse commissus: ubi ascensus in cælum, ait, Signa autem eorum qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiiciet, linguis loquetur nouis, serpentes tollent. Super quæ locum Homilia. 39. GREGO. Sancta quippe ecclesia quotidie spiritaliter facit, quæ per apostolos tantum corporaliter faciebat. Nā sacerdotes eius cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, quam dæmonia eiiciunt? Hæc ille. AVTH. Et lib. 2. de Symbolo in principio, Neophytos alloquens AVGVSTINVS. Quid, inquit,

Exorcismus.
Exorcismus in
stitutus.

est dilectissimi, quod in vobis celebratum est. Quid est, quod hac nocte circa vos actum est, quod prateritis noctibus actum non est, vt ex locis secretis singuli produceremini in conspectum totius ecclesie? Ibi ceruice humiliata, quae male fuerat antea exaltata, in humilitate pedum, cilicio substrato, in vobis celebratur examē, atque ex vobis extirparetur diabolus superbus, dum super vos inuocatus est humilis altissimus Christus. Omnes itaq; humiles eratis, humiliterq; petebatis oratio, psallendo, atque dicendo, Proba me Deus, & scito cor meum: probauit, examinavit, corda seruum suorum timore tetigit, diabolus sua virtute fugauit, atq; ab eius dominio suam familiam liberauit. Hæc ille. AVTHOR. His obloquatur, his detrahat Witleff, si vult suo fauere diabolo, celebrato examine, & baptizandi catechumeni nomine tradito, extirparetur diabolus superbus, dum inuocatur humilis altissimus Christus. Ipseq; fugauit sua virtute diabolus, & ab eius dominio suam familiam liberauit. Sed ꝑ cum sit salis sacrificium non minus

Salis exorcismus.

4 uit. Sed ꝑ cum sit salis sacrificium non minus aliis, & sine aspero condimento salis, nec conditur carnis corrumpendæ suauitas, nec item fugatur à cadauerum corruptela musca diabolus, idcirco primò sal præparari iubetur. Vnde super librum Regum in expositione BEDA, Sal cælestis sapientiae quo modo inuocantur catechumeni in cunctis nostrorum operum sacrificiis offerre iubemur. Hæc ille. Et sumitur de consecratione. distin. 4. Sal. AVTHOR. Hac de causa primò (vt reor) dabatur in primitiis ecclesie, cum iam baptizabantur plures adulti, vt sal sapientiae semper esset in ore, cum contingeret inter Ethnicos, inter quos in numeros conuersabantur, habere sermonem. Sub qua metaphora dicebat apostolus ad Colossens. 4. nouiter baptizatis. Sermo vester in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodo vos oporteat singulis respondere. Super quem locum in expositione AMBROSIIVS. Quomniā necesse est inter infideles nos ambulare, & colloquia miscere causa conuersationis mundanæ, hoc est, quod commonet, vt cum sapientia sit ipsa conuersatio, propter scandalum gentiliū, ne occasione accipiant per nos blasphemandi, & incitentur ad persequendum. Quid enim opus est loqui cum eo, quem scias intrastabilem, & obstinatæ mentis, paratum ad contumeliam faciendam? Ideo hoc monet, vt opportuno & loco & tēpore magistra modestia religionis verba promantur. Hæc ille. AVTHOR. Habe ꝑ ergo hic sal exorcizatus sua mysteria, vt diabolus ab hac habitatione signata a-

Salis bona.

6 speritate repellat, vt fluxum verborum sapientiae siccitate refrænet, & vt à fatua conuersatione vitam & sensum, quos iam Christo dedicauit, iugi asperione coërceat. Vnde libro. 2. de officiis. cap. 20. ISIDORVS. Sales autem in mysteriis catechumenis dandos à patribus inde est institutum, vt eorum gustu, condimentum sapientiae percipiant, neque desipiant à sapore Christi, nec sint fatui, & retro respiciant, sicut vxor Loth, ne malum exemplum dantes Christi remaneant, & alios condiant, quemadmodum illa, quæ cum liberaretur à Sodomis, in via posita retro respexit: ibiq; remansit facta statua salis, quo signo condirentur hi, qui per fidem mūdo, & actibus, desideriiq; eius renuntient, ne affectionis pristinae recorderentur, neq; ad seculi illecebras reuocentur. Hæc ille. AVTHOR. Vnde ꝑ non sine grandi mysterio Ioannes baptizauit in Iordane in Ennon iuxta Salim vicum in octauo lapide à Scitopoli, dictum, vt quidam putant, à Salem ciuitate Sichimorum, quæ subuertit Abimelech, & seminavit in ea sale, secundum Hieronymum libro de distantis locorum. Sicut mos erat veterum ciuitates anathematizare destruktas, cum ductu aratri, & seminatione salis: ita & mansione diaboli deserti ipsi reddamus sancto sale, & Christo fecundā. Vnde hūc sacrū ritum ad baptismum annexum prophetando prædixit sanctus Ezechiel cap. 16. exprobrando Hierusalem. Et aqua non est lota in salutē, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Quem textum exponens. 6. homilia super Ezechielem, ORIGENES. Qui accipimus gratiam baptismi in nomine Christi, loti sumus: sed nescio quis lotus sit in salutem. Simon lotus est, & baptisma consequutus, per se uerabat in Philippi societate: verum quia non erat lotus in salutē, condemnatus est ab eo, qui in Spiritu sancto dicit ad eum: pecunia tua tecum sit in perditione. Ingentis est difficultatis eum, qui lauatur, lauari in salutem. Attendite catechumeni, audite, & ex his, quæ dicuntur, præparate vosmet ipsos, dum catechumeni estis, dum necdum estis baptizati, vt venientes ad lauacrum, lae mini ad salutem. Et infra. Neque sale salita. Et hoc crimen est Hierusalem, quia non fuerat digna sale Dei. Ego si credidero domino meo Iesu Christo, ipse me sal faciet, dicetq; mihi, Vos estis sal terræ. Si credidero spiritui, qui in Apostolo loquutus est, sale condior, & possum præceptū custodire dicentis, Sermo vester sit semper in gratia sale conditus. Græde opus est ita saliri. Qui sale conditur, gratia plenus est. Nā communi prouerbio fallus dicitur gratiofus, & econ

Salis fatio.

Ergo male dicitur diabolo legere.

Crucis frequens signatio.

& econtrario infusus, qui non habet gratiam. Si gratia nobis à Deo venit, & complemur dono eius, sale salimur. Hæc ille. AVTHOR. Postquam igitur baptismalem ritum salendi aperuit, qui est gratia sapientiae. Iterum post datū sale, increpatur diabolus, vt recedat, quæadmodum sacerdos noster Christus, cum iam ascendisset de aqua, & tentasset eum diabolus, ait, Vade Satana. Et reliquit eum diabolus. Et Mar. 9. Ad surdum & mutum, Ego præcipio tibi, exi ab eo. De quo dixit discipulis, Hoc genus demoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Propterea orat sacerdos ꝑ sale ponens in ore, & saliuā in aure, vt demoniū excludat surdum, & mutum, orans, & adiurās, Ergo maledicte diabole recognosce sententiam tuā, & da honorem Deo viuo. Vnde libro de institutis clericorum ca. 26. RABANVS. Tūc datur ei sal benedictū, vt per sal typicum, sapientiae sale conditus, foetore careat iniquitatis, nec à vermibus peccatorū vltra putrefiat, sed magis illæsus feruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscat, & iustum suum se iudicium Dei timens, recedat ab homine. Hæc ille. AVTHOR. Et bene dicit, exorcizatur, ne peruersus Witleuista dicat ibi, Exorcizari creaturam Dei in paruulis, quod æquè pōderans libro primo de simbolo quasi in principio AVGVSTINO. Ideo sicut vidistis hodie, sicut nostis, & paruuli exufflantur, & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exufflatur: sed ille, sub quo sunt omnes, qui cum peccato nascuntur (est enim princeps peccatorum) ac propter hoc, ꝑ vnū, qui lapsus est, omnes misit in mortem, missus est vnus sine peccato, qui omnes in se credentes perducatur ad vitam, liberās eos à peccato. Hæc ille. AVTHOR. Et ibi iterum exorcizando malignum, sacerdos baptizati frontē signo crucis signat, dicens, Hoc signū sanctæ crucis, quod nos frōti eius imponimus. Totiens ꝑ enim signatur, vt nō dubitaret nec erubesceret crucem Christi. Vnde sermone primo secundæ partis sermonum. AVGVSTINVS. Deniq; ne dubitares, nec erubesceres, quando primum credidisti, signum Christi in fronte, tāquam in domo pudoris, accepisti: recole frōtem tuā, ne signa expauescas aliena. Qui enim, inquit ipse dominus, confusus in me fuerit coram hominibus, confundet illum filius hominis coram angelis Dei. Nolite ergo erubescere ignominiam crucis, quam pro te Deus

ipse non dubitauit excipere, dic cum Apostolo, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Et respondet ipse tibi Apostolus, Non me iudicauit aliquid scire in vobis, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Ille qui ab vno populo est tunc crucifixus, in omni populo est tunc cordibus fixus. Hæc ille. AVTHOR. Quod ꝑ autem tangit supra Augustinus exufflationes baptizandorum, veterem ritum ecclesie detegit: secundum tamen Dionysium ipse baptizandus iubebatur ter exufflare malignum capit. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ. DIONYSIUS. Inde ita stans, in occidentem attendentem, & manus suberigentem, atque ad ipsam regionem conuertentem exufflare iubet Satanam, & illius abnegationem confiteri, & ter ei abrenuntiationem testificantem, & confitentem. Hæc ille. AVTHOR. Non sunt ergo hi ritus nouelli, quos antiquus pater Dionysius à sancto Paulo contraxit: hanc exufflationem, & abrenuntiationem ter factam maligno ipse descripsit, & per Augustinum, & alios posteriores ad tempora vsque nostra transmisit, quam velut sanctæ ecclesie acceptam, nec ipsi hæretici Donatistæ audebant omittere, sed audebant peruertere, vt quando debebant exufflare diabolus inter opera eius, ausi sunt Christi exufflare baptismum. Prout inter plurima loca in epistola ad Crispinum schismaticum queritur AVGVSTINVS. Ergo istorum baptismus acceptatur, & illorum exufflatur, qui nec istorum est, nec illorum, sed illius, de quo dictum est, Hic est ille qui baptizat &c. Hæc ille. AVTHOR. Demum ꝑ in ordine faciendi catechumenum apertionis celebrandum est mysterium, quod fit ex spūto sacerdotis misso ad aures & nares catechumeni: cuius rationem & exordium scribit libro primo de sacramentis AMBROSIVS. Quid egimus sabbato? Nempe apertionem, quæ mysteria apertionis celebrata sunt, quando tibi aures tetigi, & nares: quod significat in euangelio dominus noster Iesus Christus, cum oblatus ei esset surdus, & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus, & ait, effecta. Hebraicum verbum est, quod dicitur latine, aperire. Ideo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem & eloquium sacerdotis. Hæc ille. AVTHOR. Hic sacerdos antistes non dedignatur allegoriam adhibere in obseruantiam baptismalem, quam Witleff subannat, imò exponit, & per euāgelium Christi confirmat: aures inquit

Exufflatio

Apertio.

inquiens sacerdos tetigit dicens vt Christus effeta. i. aperire, vt aures sint apertæ ad sacerdotis eloquium, non modò tantùm ad mysteriũ, sed deinceps ad vsum. Prout libro de mysteriis in principio idem AMBROSIVS. ¹³ Aperite ergo aures, & bonum odorẽ vitæ æternæ in allato vobis munere sacramentorum carpite. Quod vobis significamus, cum apertio- nis celebrantes mysterium, diceremus, Effeta, quod est aperire, & venturus vnusquisque ad gratiã quid interrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse deberet: hoc mysteriũ celebravit in euãgelio Christus, sicut legimus cum mutum curaret, & surdum. Hæc ille. AVTHOR. Notate fideles, quòd dicit Ambrosius hoc mysterium celebravit Christus in euangelio, sic & cætera omnia: sed sparsim tũ pro captu temporis, quæ iam ad vnũ mysteriũ tanquã fragmenta miraculi ne perirent redegerunt apostoli, & tenet ecclesia. Simul & quòd generali verbo sine distinctione dicit ad omnes. Vobis significauimus, cum diceremus Effeta. Et quia Dionysius & Augustin⁹ de exufflatione, & de crucis signatione, & sale, & exorcismis dederunt sine quacunque exceptione cuiuslibet baptizati regulas generales, palàm est, quòd libertatem Witleff, vel, secundum Augustinum, vanam, & paganam licentiam liberẽ adspicendi hos ritus, vsque ad sua tempora nõ admisit ecclesia, sed nec diu post eos Rabanus vnquam audierat, qui item indistinctè, vt illi, scribit libro de institutione clericorum cap. 26. RABANVS. Postea ¶ tanguntur ei nares, & aures cum saliuã, & dicitur ei, Effeta, quod est aperire. Hoc enim sacramentum hic agitur, vt per saliuã typicam sacerdotis, & per tactum sapientiæ virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiãtur ei nares ad percipiendum odorem notiã Dei: vt aperiãtur illi & aures ad audienda mandata Dei, sensuq; interiori cordis reponẽda. Deinde sacerdotali benedictione munitur, vt ad sacrum baptisma cum fide accepta custodiatur. Hæc ille. AVTHOR. Hanc benedictionem vltimò dat sacerdos tanquã catechizandi terminum, & baptismationis initium. Et ideo eam præcedit competentium mysterium per traditionem symboli, & orationis dominicæ. De quo libro. 2. de officiis cap. 21. ISIDORVS. Competentes ¶ sunt, qui post doctrinã fidei, post poenitentiam vitæ, ad gratiam Dei percipiendam festinant: ideoque appellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes. nam catechumeni tantum audiunt, necdum petunt. Sunt autem quasi hospites, & vicini fi-

delium: de foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles: competentes iam petunt, iã accipiunt, iam catechizantur, id est, imbuuntur instructione sacramentalium. ^{Symbolica ditio.} Istis ¶ enim salutare symbolum traditur, quia commonitorium fidei & sanctæ confessionis indicium: quo instructi, agnoscant quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant. Hæc ille. AVTHOR. His ergo dat mater ecclesia pabulum symboli post aliorum rituum alimenta, quousque parere possit lauacro baptismali. Vnde li. 4. de symbolo in principi. AVGVSTI. Dum per sacratissimum crucis signum vos suscepit in vtero sancta mater ecclesia, quos sicut & fratres nostros cum summa lætitia spiritualiter parit nouam prolem futuram tantæ matris, quousque per lauacrũ sanctum regeneratos veræ luci restituat, congruis alimentis eos, quos portat, pascat in vtero, & ad diem partus sui lætos læta perducatur. Et infra. Omnia sacramenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei exorcismis, orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus: hæc omnia, vt dixi, esca sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo. Accepistis & symbolum protectionem parturientis contra venena serpentis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce tamen, quòd omnia sacramenta, quæ aguntur per ministerium seruorum Dei presbyterorum, inquit, exorcismis, orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, & cætera omnia, esca sunt, quæ nos reficiunt in vtero, do nec parturiat nos mater nostra in vtero baptismali. Sed quis est Witleff, qui tanta vrgenti spiritali fame, qua nulla est maior, nos iubet ab omnibus escis istis propter libertatem illam Paganicam sua tantum securitate stare iunos? Et istæ, inquit Augustinus, vos reficiunt in vtero: sed subdit, Accepistis & symbolum protectionem parturientis. Idcirco in primæua ecclesia dabatur symbolũ repetendum vnã cum oratione dominica sabbato in Ramis palmarum, vt idem redderent ad octo dies. EX CONCILIO AGATENSI. Symbolum etiam placuit omnibus ecclesiis vna die, id est, ante octo dies dominicæ resurrectionis publicè in ecclesia competentibus prædicare. Hæc ille. AVTHOR. Hoc habetur de consecratione distinct. 4. Symbolum. Quod ad punctum cõsequens Augustinus sermone. 79. tertiæ partis, qui est feria. 3. de oratione dominica, quæ incipit, Reddidistis. AVGVSTI. prius sym-

symbolum didicistis, vbi est regula Dei & fidei vestra breuis & grandis. Breuis numero verborum, grandis pondere sententiarum: oratio autem, quam hodie accipitis, retinenda, & ad octo dies reddenda, sicut audistis euangelium cum legeretur ab ipso domino data est discipulis suis, ab ipsis peruenit ad nos: quoniã In omnem terram exiuit sonus eorum. Hæc ille. AVTHOR. Et iterum in sermone quartæ partis, q incipit, Symbolũ reddidistis. AVGV. Tenete & hanc orationẽ, quam reddituri estis ad octo dies: quicunq; autem vestrum non bene symbolum reddiderint, habent spatium. Teneantq; die sabbati nouissimo, quo die baptizati estis: ad octo autem dies ab hodierno reddituri estis orationem, quam hodie accepistis. Hæc ille. AVTHOR. Loco autem huius iungit sacerdos modernis diebus, patris, vt dicant loco paruuli orationem dominicam cum symbolo, quia paruulo ad dicendum ætas non sufficit.

¶ Quòd constituatur baptizandus ad fontem sanctum, & renuntiet Satanæ.
CAP. XLIX.
S V M M A.

- 1 Baptizãdus quomodo cõstituatur ad fontẽ sanctũ.
- 2 Abrenuntiationis actum quòd ubiq; solemniter exhibeat occidentalis ecclesia. Et quomodo apostolorum traditione ad eam peruenerit.
- 3 Dominus desposaturus ecclesiã, quò primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius.
- 4 Abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius ac pōpis, quòd Christus nos præcipiat, ostenditur.
- 5 Timotheus, & primæui, quomodo tenebant formã baptizandi cum renuntiatione Satanæ ex apostolica traditione.
- 6 Baptismum quòd non possit adipisci quis sine renuntiatione Satanæ, contra quosdam.
- 7 Pompe diaboli quæ sint.
- 8 Baptismalis ritus, de abrenuntiatione Satanæ, & pōpis eius quomodo per apostolum Paulum fluxerit per orbem.

Terminatur ordo catechizandi, & donec introducatur baptizandus ad sacrum fontẽ, sub hac sanctitatis norma suspenditur. Cum ¶ autem iussu sacerdotis illuc inducitur, iuxta formam quandam orientalis ecclesiæ ba-

ptizãdus adultus exueret se, & nudus, & discalceatus occidẽtem aspiceret, vt versus ad regionem mortis, abrenuntiet diabolo, manibus erectis, & tandem ad orientem ductus, confitetur Christum. De quo cap. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Accedentem velut orientem vitam exuens, & vsque ad eas, quæ secundum illas extremas habitudines spolians, nudum, & discalceatum statuit ad occidẽtem aspiciẽtem, & manuum erectione obscuræ malitiæ renuentem communionem: & ingenitum ipsi dissimilitudinis habitum, tanquã exufflantem, & totales consistentem ad deiformis contrarium abrenuntiationes. Sic perfectè in habitudinale ipsũ & incommunicabile factum ad orientem traducit. Hæc ille. LINCOLIE. Postquã hæc fecit, statuit ipsum accedentem nudum, nõdum tamen omnimodè, & discalceatum, aspicientem occidentem, & manuum ad hanc regionem erectione, obscuræ malitiæ renuntiantem, seu exprobrantem communionem, hoc est, prædicto corporali aspectu, & manuum erectione significantẽ se renuere omnes huiusmodi communionem & exufflationem corporali tanquã exufflantem habitum dissimilitudinis. Sequitur. Et cõsistentem totales, hoc est, omnimodas, & perfectas abrenuntiationes ad contrarium deiformis. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ¶ formam sequitur exponendo hunc textum Amos, Nunquid currere quærunt in petris equi. libro. 3. cõmentariorum HIERONYMVS. In mysteriis primũ renuntiamus ei, qui de occidente est, nobisq; moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei seruituros nos esse promittimus. Hæc ille. AVTHOR. Quauis autem totam hanc formam in occidentali ecclesia non seruemus, vbique tamen abrenuntiationis actum solẽniter exhibemus. Apostolorum enim traditione peruenit ad nos. Quod itẽ Paulus sub aliis verbis dat intelligi ad Colossẽ. 2. dicens, Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquã mundo viuẽtes decernitis? Quod exponens AMBROS. Omnis, inquit, qui baptizatur in Christo, moritur mundo. Cunctis enim superstitionum erroribus abrenuntiat, vt solam colat fidem Christi. Sequitur. Moritur autem his, quibus subiectus fuerat per errorem, dum negat illos, quos præsumperat esse. Et ita fit, vt per inimicitiam abrenuntiationis inuicem sibi mortui dicantur homo, & elementorum cultura. Hæc ille. AVTHOR. Iuxta hanc ergo expositionem ad literã, quòd Paulus dicit mortuos esse Colossẽ

Saliua.

Benedictio sacerdotis.

Competentes.

Colossenses Christo ab elementis huius mundi, hoc intendit abrenuntiasse illos diabolo, qui spiritalis nequitia est in caelestibus. Et hoc quidem ab institutione Christi processit, prout exponit illum textum Tobiae, partem iecoris super carbones. lib. super Tobiam **BE D A.** Dominus accepturus ecclesiam de gentibus, in primo dispensationis eius initio iubet eam in singulis credentibus abrenuntiare Satanæ, & omnibus operibus eius, etiã omnibus pompis eius. Ac deinde confiteri fidem sanctæ trinitatis in remissionem peccatorum, quod est intima piscis viscera viuis concremare carbonibus, quibus actis, angelus apprehendens dæmonem, ligauit: quia post abrenuntiationē diaboli, post cōfessionem rectæ fidei, sequitur remissio peccatorum, expulso dæmonio per aquā baptismi. Hæc ille. **AUTHOR.** Validum pōdus habet, quod vir prouidus verborum Beda dicit, quod ꝑ dominus desponsaturus eam, id est, ecclesiam, primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo, hoc est enim quod primò omnium ad sacrum fontem sacerdos interrogat, Abrenuntias Satanæ? Et iterum, & omnibus operibus eius? Et tertio, & omnibus pompis eius? Respondente ipso continuo, Abrenuntio, dedit eo ipso chirographū baptismale professione solenni, quo corā Deo retineatur obnoxius. Vnde lib. 1. cap. 2. de sacramentis. **AMBR O S I V S.** Quando te interrogauit, Abrenuntias diabolo & operibus eius, quid respondisti? Abrenuntio. Abrenuntias seculo, & voluptatibus eius? Abrenuntio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius: vt pecuniam eius acceperis, teneris astrictus, & reluctantem te foenerator astringit, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris cōsidera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare, ergo chirographum tenetur tuum, non in terra, sed in celo. Hæc ille. **AUTHOR.** Is ergo abrenuntiationis actus & professio solennis, qua ad Christum incipit pertinere, quod est. Et hoc iuxta quosdam est pactum, quod Christus nos dixit facturos esse cum aduersario, dū sumus cum illo in via. Vnde super illum locū **Matth. 5.** libro. commentarij. **HIERONY M V S.** Quidam cautiùs disputāt in baptisma te singulos pactum inire cum diabolo, & dicere, Renuntio tibi diabole, & pompæ tuæ, & vitis tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli, & consentientes sumus aduersario nostro, & ne

quaquā in carcerem recludendi: sin verò quidquā transgressi fuerimus eorum, quæ diabolo sponderimus, trademur iudici, ac ministro, & mittemur in carcerem, & nō exhibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Hæc ille. **AUTHOR.** Sed quod Ambrosius abrenuntiationem secundam confirmat seculo, & voluptatibus eius, hac ratione æstimo, qua dicimus nos & omnibus operibus eius & pompis. Ipse est enim princeps huius mundi, & sic eicitur foras, cui nullus plene renuntiat, qui mundo non renuntiat. Ideo iubens Christus reddere quæ sunt Dei Deo, præmisit quæ sunt Cæsaris Cæsari, prout notat libro. 10. super Lucam ca. 20. **AMBR O.** Bene prius quæ Cæsaris Cæsari sunt reddenda decernit. Neque enim potest esse quis domini, nisi prius renuntiauerit mundo: sed omnes renuntiamus verbis, non omnes renuntiamus affectibus. Nam cum sacramenta suscipimus, renuntiamus: quàm grauius vincula promittere Deo, & non soluere? Hæc ille. **AUTHOR.** Ergo libertas Witcleff non erat libertas ecclesiæ ante dies Ambrosij: ipse enim generali verbo dicit, omnes renuntiamus verbis, quia cum sacramenta suscipimus, renuntiamus, non autem affectibus omnes: ne dicat Witcleff eos renuntiasse mētaliter, sed verbis inquit. Quis ergo tūc liberē utebatur his ritibus liberēq; dimisit, iam Witcleff exponat: maxime si præcepto Christi huic ritui omnes erant astricti, vt ait Beda. Et item super hunc textum **Gene.** Nequaquam interficietur vltra aquis diluuij omnis caro. **BEDA.** Intelligendum quia priscæ nostræ conuersationi dominus quodammodo maledicat, & in baptismo hanc dissipet, cū abrenuntiare nos diabolo, & omnibus operibus eius, ac pompis præcipiat, ac si demum noua confessione mūdatur, ad benedictionis æternæ gratiam mereamur attingere. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce ꝑ quod Christus nos abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, ac pompis præcipiat: & hæc ideo trina abrenuntiatione facta prædicatur in primæua ecclesia. capit. 2. ecclesiastica hierarchiæ in principio **DIONYS.** Deinde statuens ad occidentem attendentem & manus erigentem ad eandem conuersus regionem exufflari quidem ipsi ter iubet Satanam, & adhuc quæ abrenuntiationis confiteri, & ter ipsi abrenuntiationi testificatus confessum ter hoc traducit ad orientem. Vbi **LINC O.** Hoc est insuper confiteri ea, quæ abrenuntiationi Satanæ, & operibus eius, & cōfessionum ter hoc, id est, expressam eam abrenuntiationē traducit ad orientē. Hæc ille. **AUTHOR.**

Et sicut

Et sicut dixi seculo & pompis eius, qualiter fecit Timotheus in baptismo suo. Quod item commemorat sanctus Paulus. 1. ad Tim. 6. dicens, Apprehende æternam vitam, in quam vocatus es, & confessus es bonam confessionē coram multistestibus. Super quod ad literam in annotationum libro **HIERO.** Confessus es bonam confessionem in baptismo, renuntians seculo, & pompis eius coram multis testibus, coram sacerdotibus, vel ministris, virtutibusq; caelestibus. Hæc ille. **AUTHOR.** Hæc ꝑ ergo formam tenebant ex apostolica traditione Timotheus, & primæui, prout cōformiter eundem textum in expositione sua tangit **AMBR O.** Fidei victoria est, cū omnia vitia, & crimina subiugantur, vt ad æternæ vitæ præmia veniatur. Cuius confessio inter ipsa rudimenta fide teste & respondente monumentis ecclesiasticis continetur. Hæc ille. **AUTHOR.** Scripsit ergo Apostolus confessionem, & nomen baptizati, relinquens illud monumentis ecclesiæ, & ita demum scribenda erant in memoriis angelorum, & in libro vitæ cōformiter ad Ambrosium iam supra. Hæc ipsa, scilicet abrenuntiatione, professio nostra est: in angelorum conuentione scripta est. Vnde lib. 2. de Symbolo citò post principium **AVGVSTINVS.** Adiutoriū nostrum in nomine domini. Si adiutoriū nostrū est in nomine ipsius, renuntiemus diabolo, pompis, & angelis eius. Videte dilectissimi, quia hanc professionem nostram in curiam profertis angelicā. Nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cælitus potestate. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce ꝑ professio nostra hæc est, quando renuntiamus diabolo, & in libro vitæ, excepta à superiore cælitus potestate. Hanc ergo abrenuntiationem quidam secundū præsentiam libertatem Witcleff, volentes effugere, conabatur sine hac renuntiatione adipisci baptismū, dicentes solam requiri fidem, nō opera, vt quis baptizetur, dicente domino, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Contra quos librum suum de fide & operibus edidit Augustinus. Et tandem in fine. **AVGVSTINVS.** De ꝑ his tribus quæstionibus satis, quantū existimo, disputauit, demōstrauitq; sic tolerandos in ecclesia malos, vt nō negligatur ecclesiastica disciplina, sic catechizandos eos, qui baptismū petunt, vt non solum audiant atq; suscipiant quid credere, verum etiam qualiter viuere debeant. Sequitur. Non itaq; culpāter dispensatores fideles, non sua negligentia vel pigritia, sed quorūdam potius cōtumacia, qui pecuniam dominicam recusant accipere, & adulterinam suam cogunt seruos domini-

eos erogare, dum volunt saltem tales mali esse, quales sanctus Cyprianus commemorat, seculo verbis, & non factis renuntiantes: quando nec verbis renuntiare diaboli operibus volunt, cum se in adulterio permanuros voce apertissima profitentur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce Witcleff professores libertatis tuæ, volentes scilicet verbis tantum seculi & diaboli renuntiare operibus, sed voce apertissima in adulterio se permanuros profitentur. Contra quos petit non culpari presbyteros, qui tam mali esse nolint, vt sine hac professione eos recipiant: & tandem regulam generalem indicēs, iubet, ne sine ea quisquam ad baptismum accedat, libro. 3. de simbolo in principio **AVGVSTINVS.** Apostolus Petrus alloquēs fideles: Vos, inquit, tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritualem. Quisquis huic ædificio iungi desiderat, renuntiet diabolo, pompis, & angelis eius. Pompæ ꝑ diaboli sunt illicita desideria, quæ turpant, non quæ exornant animam: vt sunt desideria carnis, desideria oculorum. Ambitiones seculi ad concupiscentiam carnis pertinent, illecebæ voluptatis ad concupiscentiam oculorū. Nugacitas spectaculorum ad ambitionem seculi, & insana superbia, vbi est fumus inflatus: vt homo positus in aliqua potestate hominem se esse non agnoscat, cum de homine iudicat. Hæc ille. **AUTHOR.** Hoc est quod dixi in pompis seculi voluptates & ambitus seculi contineri. Quibus omnibus necesse est, vt accedens ad baptismum renuntiet, ita vt his mortuum se esse respondeat, vt Christo resuscitatus appareat: quo instituto cunctos fideles Apostolus Paulus admonuit ad Colossenses. 2. dicens: In quo & circuncisi estis circuncisione non manufacta, in spoliatione corporis carnis, in circuncisione Christi, vna cum ipso sepulti in baptismo, in quo & simul resurrexistis per fidem. Super quod **AMBR O S I V S.** Illic enim vetus homo deponitur, & nouus assumitur: peccatis mortitur, vt iustitiæ viuat: elementis abrenuntiat, vt Christo societur: resurrectionis futuræ tenens pignus, exemplo Saluatoris, qui resurrexit à mortuis. Hæc igitur commouit, vt perseuerarent in abrenuntians pompæ, & præstigijs Satanæ: qui idcirco elementorum suadet cultum, vt à Deo auocet, participes apostasiæ suæ volens efficere homines, **AUTHOR.** Ex hoc nosse poterit noster Witcleff ritum ꝑ istum baptismalem de abrenuntians Satanæ & pompis eius per Apostolum Paulum fluxisse per orbem, dicente Ambrosio

eum

eum commonuisse populos Colossen. per
ba prædicta, vt perseverent in abrenuntiando
pompæ, & præstigijs Satanæ, quam ante fece-
rant in baptismo. Quod si liberum fuisset tunc
cuilibet baptizando ipsam abrenuntiationem
non facere in susceptione baptismi, non scri-
psisset eos generaliter perseveraturos, quos
nesciret abrenuntiasse de certo.

¶ Quod baptizandus vngatur
in pectore, & in scapulis, & de
professione credendi.

C A P. L.

S V M M A.

- 1 Vnctio in baptismo. Et quomodo à primævis sit ser-
uata ecclesiæ.
- 2 Athletarum vnctio describitur.
- 3 Agon & certamen Christianum. Et quomodo vnctio
fiat ad agonem.
- 4 Interrogatio de fide quomodo fieri debeat ante ba-
ptismum.
- 5 Aqua munda quomodo exhibeatur in baptisate.
- 6 Parentum pro liberis sponsionis origo.
- 7 Nominis in baptisate impositio.

Vnctio in
baptismo.

Brenuntiatione facta, &
solenni professione com-
pleta, vngitur ꝑ baptizā-
dus. De qua vnctioe pro-
pheta Ezechi. exprobrā-
ter tangit virum apostā-
tam, licens, Oleum meū,
& incensum meum poluisti ante faciem eo-
rum. Ezechi. 16. Vbi Homil. 7. ORIGENES.
Oleum, quo vngitur vir sanctus, oleum Chri-
sti, oleum sanctæ doctrinæ. Cum ergo accepe-
rit quis hoc oleum, id est, scripturam instituen-
tem quomodo oporteat baptizare in nomi-
ne patris & filij & spiritus sancti, & pauca cō-
mutās, vnixerit quempiam, & quodammodo
dixerit, iam non est catechumenus consequu-
tus lauacrum secundæ generationis, talis ho-
mo accipit oleum Dei, & ponit ante faciem
idolorum. Hęc ille. AVTHOR. Hoc dicit pro
viro hæretico, qui cordis proprii coniectura,
quam ibi idolum appellavit, formam baptis-
mi per scripturas expressam commutat. Talis
enim quanuis ritus quosdam, vt vnctionem,
obseruet, tamen sanctum oleum coram idolo
suo posuit: qui autem formam tenet ecclesiæ,

oleum coram Deo ponit, quam formam quia
vetus, Origenes testatur. Et quod à primævis
servata sit in ecclesia. Et de significatiōe eius
scribit ca. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONY-
SIVS. Non oportet recedere solum à malitia
vniuersa, sed & viriliter inflexibilem esse, & in-
trepidum semper, & aduersus eā, quæ ad ipsam
perniciosa est, remissionem. Et infra. Vides ho-
rum diligentes imagines in his, quæ hierarchi-
cæ sūt? Deiformis enim quidam hierarcha in-
cipit sacram vnctionē, sacerdotes autē in ipso
perficiunt vnctionis ministratiōem, ad sacros
in typo eum, qui perficitur, agones euocātes,
secundum quos athleta Christo effectus est,
quia vt Deus athletæ conditor est, vt sapiens
autem leges ipsius posuit. AVTHOR. Vbi
COMMENTATOR. Non enim solū oportet
recedere à malitia vniuersa, sed & viriliter,
hoc est, fortiter inflexibilem esse, & intrepidū,
vt videlicet nec propria relaxatione, nec alte-
rius terrore retrahatur, & hoc semper incessā-
ter. Et infra. Hęc autem non fiunt, nisi fortiter
agonizando contra carnē, mundum, & diabo-
lum: imò hęc facere, est fortissimè agonizare.

2 Solebant ꝑ autem athletæ agonizaturi, vn-
guento odorifero, & confortatiuo vngi, vt vn-
guenti lubricitas eos faceret irretrahiles, &
non impedibiles ab aduersariis: & odor cere-
brum, & per consequens sensus confortaret, &
ipsius penetratio nervos, & ossa irrigaret, &
spiritus motiuos multiplicaret, & sic atletam
roboraret. Vnde & athletæ dicuntur, quia ali-
ptes est vnctor, & verbum, alipho, vngo. Sequi-
tur. Dictæ itaque spiritalis agonizationis &
expeditionis symbolum est sacra vnctio, quā
hierarcha typum, vicem, & personam Christi
gerēs incipiet, & sacerdotes typum angelorū
gerentes perficient. Hęc ille. AVTHOR. Ecce
sanctus pater Dionysius totum ritum sacre
vnctionis exponit, & typos eius: ita, vt pateat
tūc baptizatos fuisse regulariter prius vnctos,
vt sciant se abrenuntiationem præactam non
nisi agonizando defendere: quam declaratio-
nem Dionysij posteriores patres penè cuncti
sequuntur. Vnde sermone tertio primæ partis
AVGVSTI. Baptizatus es, mundatus es, vn-
ctus oleo, restauratum est corpus tuū ad prio-
rem statum prioris illius hominis ante pecca-
tum: noli postmodum malè securus esse. Ad ꝑ
agonem perducis, contra diabolū vitorū
principē dimicabis in arena huius mundi vtri-
usque partis, Christi scilicet, & diaboli: infini-
ta populi multitudo te expectat luctantem, &
vt vincat, vide omnem turbam nimia inten-
tione pendentem: non de te triumphet pars
diaboli.

Athletarum
vnctio.

Agō Chri-
stiani.

Interrogat-
tio de fide.

pars diaboli. Si vis vincere, noli de te præsu-
mere, sed illi signa victoriæ gloriam, qui tibi
donat, vt victoriæ perferas palmam. Vis
vincere: caput prius contere inimici, exclu-
dendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis
vincere: manus tuæ fortes inueniantur in bo-
no opere. Vis vincere: fige pedes, non muten-
tur vestigia tua, frequentando spectacula, &
deserendo ecclesiam: sed vt hæc omnia in tā
magno agone & tam ingenti luctamine pos-
sis implere victoriam, mittat tibi auxilium
Dominus de sancto, & de Siō tueatur te. Hęc
ille. AVTHOR. Hęc ergo vnctio est ad a-
gonem, alia quæ fidei consequitur sacramen-
tum, ad dignitatē accipitur, sed est hęc priori:
quia non coronatur, nisi qui legitime certa-
uerit: ideoque per hanc vnctionem in pecto-
re, & scapulis, præparatur ad pugnam: luctā
necesse habet exercere cum diabolo, cui iam
abrenuntiavit, & cunctis eius operibus. Non
pepercit domino Saluatori, in quo ab origi-
ne non habuit quicquam, statim post baptis-
mum eum certando aggreditur: quis putet
eum olim suum formidare mancipium, & nō
insequi contemptorem? De hoc libro primo
de sacramentis. AMBR. Quemadmo-
dum dicit Apostolus sanctus, Sit in te fidei,
deuotionisque plena fragrantia. Venimus ad
fontem. Ingressus es, Considera quos vide-
ris, quid loquutus sis. Considera, repete dili-
genter. Occurrit tibi leuita. Occurrit tibi pres-
byter. Vnctus es quasi athleta Christi, quasi lu-
ctamen huius seculi luctaturus, professus es lu-
ctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet
quod speret: vbi certamen, ibi corona. Lucta-
ris in seculo, sed coronaris à Christo, & pro
certaminibus seculi coronaris. Nam etsi in cæ-
lo præmium, hęc tamen meritum præmij col-
locatur. AVTHOR. Quanta serie, quanta syn-
ceritate fidei, sancti patres à principio tractāt
cum omni conformitate mysterium vnctio-
nis? Sed & hęc vnctio præambula est ad vn-
ctionem, quæ sequatur episcopi, neutra tamē
iteranda. Vnde lib. 3. registri epistola. 9. GRE-
G. Episcopus baptizatos infantes signare
bis chrismate non præsumat, sed presbyteri
baptizandos tangant in pectore, vt episcopi
postmodum tangere debeant in fronte. Hęc
ille. AVTHOR. Iam ꝑ properat ad baptis-
mum: sed prius restat interrogare de fide, di-
cēte Christo, Qui crediderit, & baptizatus fue-
rit &c. Vnde consequēter in ecclesia quæstio
de fide præcessit sine dilatione baptismum.
Nam & Simon ipse Magus prius credidit, &
tunc baptizatus adhærebat Philippo: & cum

dixisset Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet
me baptizari? Interrogauit eum Philippus il-
le diaconus vnus de septem, Si credis ex toto
corde, licet. Et respondens, ait, Credo Dei filiū
esse Iesum. Et baptizauit eum. Actuum. 9. Vbi
in expositione Actuum RABANVS. Non
ignorabat eius fidem, sed volebat manifestā
confessionem fieri, vt baptizatus, & bapti-
zandi, & interrogandi, & manifestandi, & con-
fitendi præberetur exemplum. Hęc ille. AV-
THOR. Primitiæ ergo ecclesiæ patres hūc
ritum confitendi nobis tradidēte seruandum:
sic enim apertē facta renuntiatione principi
peccatorum, & suscepto contra eum certami-
ne, scutum fidei præliator assumat. De quo lib.
3. de symbolo ad principium AVGVSTI-
NVS. Postquam autem homo renuntians
diabolo excludit pessimum inuaforem, intro-
ducat optimum possessorem &c. Credat in
Deum patrem omnium, omnipotentem &c.
Magnum donum est gratiæ, credere, & intel-
ligere Deū. Sed quid Propheta dicit, Nisi cre-
dideritis, non intelligetis. Credamus ergo, vt
intelligamus: sed oremus, vt mereamur videre
quod credimus. Hęc ille. AVTHOR. In-
terrogatur autem vicissim de fide triū perso-
narum, si credat in patrem, si credat in Iesum
Christum, si credat in spiritum sanctum: quia
in nomine harum triū personarum baptisma
expressē consequitur. Vnde libro de myste-
riis circa mediū AMBR. Vbi duo, vel tres
sunt cōgregati in nomine meo, ibi sum in me-
dio eorum: quanto magis vbi est ecclesia, vbi
mysteria sua sunt, vbi dignatur suam imperti-
ri præsentia? Descendisti, ergo recordare quid
responderis. Quod credas in patrem, credas in
filium, credas in Spiritum sanctum, non habes
illic, Credo in maiorem, & minorem, & vlti-
mum: sed eadem vocis tuæ vocatione con-
stringeris vt similiter credas in filium, sicut in
patre credis. Similiter in Spiritum sanctū cre-
das, sicut credis in filium. Hoc solo excepto,
quod in cruce folius domini nostri Iesu Chri-
sti fateris tibi esse credendū. Hęc ille. AVTH.
Hęc est ergo secunda professio, qua credit
in Deum: prima erat diffiteri diabolū. Et
libro. 7. de fide ad Gratianū idem AMBR.
Aduerte quod tertio repetita figura mysterij
operationē trinitatis expressit. Et ideo in my-
sterijs interrogatio trina defertur, & confirma-
tio trina celebratur: nec potest quis nisi trina
confessione purgari. Hęc ille. AVTHOR.
Quanta huius celebritatis necessitas, vt non
possit quis nisi hac trina professione purga-
ri? Cum autem paruuli offeruntur, qui crede-
re ne-

re nesciunt corde ad iustitiam, patrini respondeant, in quorum fide saluentur. ¶ Exhibetur
 5 ¶ & aqua munda. De qua Apostolus indifferenti vsus sermone pro singulis, Accedamus cū vero corde in plenitudine fidei aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda. Ad Hebræos. 4. Supra quem locum in expositione AMBROSIVS. Lauacrum baptismatis in hoc loco dicit. Baptisma enim corporis mundatio non est, sed animæ: si fides adest baptizato, siue parentum, siue ipsius, si ipse ad rationabilem ætatem peruenerit. Hæc ille. AVTHOR. Nec est ista consuetudo ecclesiæ modò recens, imò apostolica traditio si non esset, longè ante temporibus sprete fuisset: vt probat Augustinus libro decimo super Genesim ad literam capitulo. 30. AVGVSTINVS. Consuetudo matris ecclesiæ de baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neque vllò modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi apostolica esset traditio. Hæc ille. AVTHOR. Et à factis Christi quidam patres traductum probant exēplum, velut cum mulier Cananæa dixerat in persona filia, Misere mei domine fili David. In quem textum secūdum THOREMIGIVS. His verbis datur nobis exemplum catechizandi, & baptizandi pueros, quoniam hæc mulier non ait, domine salua filiam meam, aut, adiuua filiā meam, sed misere mei, & adiuua me. Hinc ¶
 6 etenim descendit consuetudo in ecclesia, vt fideles pro suis paruulis fidem Deo promittāt, quando ipsi non sunt tātæ ætatis, & rationis, vt fidem Deo promittere per se valeant. Nam sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide catholicorum virorum peccata paruulis relaxantur. Hæc ille. AVTHOR. Sed quid si tales ferētes paruulos alia fide veniāt, quàm communi ecclesiæ: nunquid proderit paruulis quos gestabunt ipsorum oblatio ad regenerationis effectum? Respondet Augustinus q̄ sic, epistola ad Bonifacium, quæ est. 12. AVGVSTINVS. Nec illud te moueat, quòd quidam non ea fide ad percipiendum baptisma paruulos ferunt, vt in gratia spiritali ad vitam regenerētur æternam, sed quòd eos putent hoc remedio temporalem retinere vel recipere sanctitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos necessaria ministeria, & verba sacramentorum, sine quibus paruulus consecrari non potest. Spiritus autem ille sanctus, qui habitat in sanctis, ex quibus vna illa columba deargentata charitatis igne conflatur, agit quòd

Aqua munda.

Parentum pro liberis spōsionis origo.

agit, etiam per seruitutem aliquando non solum simpliciter ignorantium, verum etiam dānabiliter indignorum. Offeruntur quippe paruuli ad percipiendam spiritalē gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quāuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quā ab vniuersa societate sanctorum, ac fidelium. Ab omnibus nanque rectè offerri intelliguntur, quibus placet quòd offeruntur, & quibus sancta, & indiuidua charitate ad communicationem sancti spiritus adiuuantur, AVTHOR. Obtinuit ergo vim suam consuetudo ecclesiæ, vt respondeant parentes pro paruulis, & ipsi saluentur in fide parentum ab institutione Christi primæua, saltem vbi facultas deest eis respondendi pro se: qualiter huius filia pro vexatione dæmonij, & filius habens spiritum mutum Marci nono, pro quo requisit Christus fidem parentis si posset credere: ipse autem cum lachrymis exclamans: Credo domine, adiuua &c. Non interrogauit de filio si credit, nec respondet pater, quòd crederet, sed ab ipso patre fides exigitur, & in eius salutem respōdit, Credo. Hac ratione nulla est iniuria sacramenti, si sacerdos offerentē interrogat, Credis in Deum? & ipse loco baptizandi respondet item, Credo: ita vt sacramentum salutis susceptus obtineat in pia fide & credulitate sanctorum. Nec ¶ solum tunc
 7 interrogabat sacerdos de fide, sed item de nomine: pro quo respondeant patrini, & astantes confitentes, & nomen baptizandi propositum. Vnde capitulo priori secundo de ecclesiastica Hierarchia in prima parte DIONYSIVS. Hic quidem à sacerdotibus ad aquam ducitur ad Hierarchæ manu ductus manum, Hierarcha verò desuper stans nomen quærit, reclamantibus illis quidem ter, ipsum Hierarcha baptizat. Hæc ille.

Nominis positio.

¶ De consecratione sacri fontis, & trina immersione habentis caput primò ad oriētem, cuius vertex post baptismum chrismate inungatur.

CAP. LI. SVMMA.

- 1 Fontis consecratio quomodo exigitur fieri antequā baptizatum abluat sacerdos, & quare.
- 2 Ecclesia primæua quomodo prius consecrauit fontem, quā baptizatum immitteret.
- 3 Christus quomodo ante Spiritum sanctum descendit in aquas. Et qua ratione.

Christum

- 4 Christū in quibus imitari non possumus.
- 5 Baptizandus antequam immergatur quare orientem uersus respiciat.
- 6 Baptizandus quomodo ter debeat immergi, & nō semel tantum, ut quidam erronei ueteres dixerunt.
- 7 Symboli articulos quare commiscuerit sigillatim cum immersionibus Ambrosiana ecclesia.
- 8 Chrismatis unctio quomodo fiat post trinā immersionem in uertice. Et que sit ratio.

1 Onsecratio ¶ item fontis exigitur fieri priusquā abluat baptizatum: quia prius necesse est vt Spiritus sanctus feratur super aquas, & terra nuda humanæ carnis appareat fatis aptata germinibus. Quam quidem fontis consecrationem prædicto sæpe. 2. capi. notat. DIONYSIVS. Ipse scilicet sacerdos ad matrem filiorum adoptionis venit, & huiusmodi aquam sacris inuocationibus sanctificans, & tribus sanctissimi vnguenti cruciformibus effusionibus perficiens ipsam, & vnguenti sanctissimis immisionibus æquali numero sacri Deo acceptorum prophetarum inspirationis melodima simul superentur. AVTHOR. Vbi in expositione LINCOLIEN. Ipse venit ad matrem filiorum adoptionis, & sanctificans sacris inuocationibus aquam huius matris prædictæ scilicet fontis, & perficiens ipsam, hoc est eius complēs sanctificationem tribus sacratissimi vnguenti, id est, chrismatis cruciformibus effusionibus in aquam scilicet fontis & vnguenti. Sequitur. Simul cum his super enuntias sacrum melodima, seu sacram melodiam inspirationis Deo acceptorum prophetarum. Melodima, quod per inspirationem diuinam cecinit Dauid. Melodima enim, quod tunc dixit Hierarcha, est. 28. psalmus cum halleluia: quod melodima non est aliorum prophetarum, sed solius Dauid. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ¶ quòd primæua ecclesia prius consecrauit fontem, quā baptizatum immitteret, & vbi oportunitas affuit, Spiritum sanctum inuocat, cruce signando sanctificat, trina immersione sancti chrismatis ad modū crucis aquam perficit, & enuntiat propheticum melodima: pro nunc autem illum Dauidicum versum, Vox domini super aquas: ita vt verū semper erata ab initio aquas non sanctificare nisi sanctas (vt secundum Ambrosium & Augustinum in. 5. libro deduxi) & aduentu Spiritus sancti emundatas. Quāquam Christus in aquas nondum sanctas, sed quas ipse cor-

pore suo sanctificaret, prius descendit, & tunc Spiritus sanctus aduenit: prout notat processum, & largitur causam libr. primo de sacramentis versus finem AMBROSIVS. De descendit ¶ Christus, descendit & Spiritus sanctus: quare prior Christus descendit, & postea Spiritus sanctus, cum forma baptismatis & vsus hoc habeat, vt ante fons consecratur, & tunc descendat qui baptizandus est? Nam vbi primū ingreditur sacerdos, facit exorcismum. Secundo super creaturam aquæ inuocationem: postea & precem defert, vt fons sanctificetur, & asit præsentia Trinitatis æternæ. Christus autem ante descendit, sequutus est spiritus. Qua ratione? Vt non ipse quasi egere dominus lesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & spiritus. Ergo descendit in aquam Christus, & Spiritus sanctus sicut columba descendit. Pater quoque Deus de celo loquutus est. Habes præsentiam Trinitatis. Hæc ille. AVTHOR. Egregio sensu ecclesiæ definit ista pater egregius Ambrosius, scilicet quòd ante Spiritum sanctum descendit Christus in aquas: quia ipse descendit sanctificaturus aquas, ne baptismo propter se videretur egere. Nos prius inuocamus Spiritum sanctum, qui sanctificatis aquis egemus, nec sanctificare ex nobis sufficimus. Hæc ergo alia ratio satis grandis, ne Witcleuista semper & ad omnem pedem Christo conformentur in ritibus, ne sic inferiora membra se esse contemnant, qui prerogatiuæ eminentiam inuident. Ab initio ergo huius tractatur de obseruantia baptismali, hoc ipsum sæpius habuisti probatum. Habes ¶ primò non imitandum Christum in insensibili chrismate & signato, quia sic vngi debuit ipse solus totius consilio trinitatis præcunctis participibus suis. Habes non imitandum eum in apertione oris. Habes nec æmulandū Christum descendentem in aquam nondum sanctificatam, quia hæc omnia sibi reseruauit ex priuilegio capitis: sed ipse prius sanctificandas aquas instituit, vt omnem sanctificationem non ex nostris meritis, sed emanare sciamus ex spiritu. Sicut ipse contra vacillantem Witcleff de cooperante Spiritu sancto ecclesiasticis sacramentis adducit euangelium lib. 6. de fide ad Gratianum circa mediū AMBROSIVS. Habes in euangelio, quòd angelus secundum tempus descendebat in natatoria, & mouebatur aqua, & qui primus descendebat in natatoria, sanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, nisi ostensionem sancti spiritus nuntiabat? qui nostris futuras temporibus

Christū in quibus imitari nō possumus.

bus aquas sacerdotibus inuocatus precibus consecraret. Ille ergo angelus Sancti spiritus erat nuntius, eo quod per gratiam spiritualem medicina nostris esset animi ac mentis languoribus deferenda. Hæc ille. AVTHOR. Ecce angelus descendit in natatoria tempore cōstituto ad mouendum aquas, & qui primus descendisset, nō dicit, qui optimus, ipse saluus fiebat: & sic ritè dicit iam descēdere Spiritum sanctum ad sanctificandum aquas baptismate sanaturas etiam cum fide modica descendentes, à quibuscunque, verbis tamen euangelicis, consecratis. Sicut lib. 7. contra Donatistas capitu. 6. AVGVSTINVS. Veruntamen si quis me fortè in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, ne præcedētibz talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret, vt dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram, cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere baptismum eos, qui vbi cunque, & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide acceptassent. Hæc ille. AVTHOR. Exteniuè loquitur Augustinus, vt arduæ necessitatis casum non videatur excludere, in quo tamen consecratio aquæ cum verbis euangelicis omnino requiritur, quæ item sunt forma baptismi. Cōsecratio autem, quæ extra necessitatē per precem euangelicam prius fit super aquas, quàm baptizandus in eas descendat, secundum Ambrosium consuetudine longa ecclesiæ alia fuit, quàm illa breuis, Ego te baptizo &c. cum illa baptismum nulla ratione præcedit, ista cū fit omnino præcedit, & baptisma cū euangelicis illis verbis subsequitur. Vnde lib. de institutibus clericorū ca. 28. RABANVS. Post hæc igitur consecratur fons, vt ad ipsum baptismū catechumenus accedat, & sic in nomine sanctę trinitatis trina submersione baptizetur. Hęc ille. AVTHOR. Quod ꝑ autem respicit ad orientem cum immergendus est, primò Dionysius secundū primæuam ecclesiã sic statuit de adultis præfato. 2. ca. ecclesiasticę hierarchię. DIONYSIVS. Sic perfectè in habitudinẽ ipsam & incōmunicabilem factum ad orientem trãduxit. Hæc ille. AVTHOR. In ecclesia autẽ occidẽtali hoc seruetur eiusedẽ ratiõẽ mysterij, vt Christũ respiciat solem iustitiæ post quã renuntiavit diabolo. De quo lib. de mysterijs statim post principium AMBRO. Ingressus es igitur vt aduersarium tuum cerneret, cui renuntiandum mox putares, ad orientem cōuerteris. Qui enim renuntiat diabolo, ad Christũ cum vertitur, illũ directo cernit obtutu. Hæc

Orientem
uersus re-
spiciat.

6 ille. AVTHOR. Sic ꝑ itaq; ad orientem versa facie baptizandum sacerdos immergit, perficiens trina immersione mysterium. Quod item Apostoli statuerunt, vt habet cap. primum in canonibus Apostolorū. CANONES Apostolorum. Si quis Episcopus, vel presbyter nō trina immersione vnus mysterij celebrat, sed semel mergit in baptismate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Non. n. dicit nobis dominus, In morte mea baptizate, sed, Eũtes docete omnes gētes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Hæc ille. AVTHOR. Hoc dixerūt erronei veteres, quia mors Christi significatur in baptismate: ergo sicut vna mors eius, ita & vna immersio. Sed isti non attendebant baptismū nostrum esse imaginem, non tātum mortis Christi, sed & sepulturæ. Vnde sicut sepultura eius fuit tridua velatio eius sub superficie terræ, ita & ter sub vndis tegitur baptizatus, Prædicto ca. 2. DIONYSIVS. Sacre igitur baptizatum symbolica doctrina mysticè docet in aqua tribus demersionibus & emersionibus thearchicam triū dierum & noctium sepulturæ Iesu vitæ datoris imitari mortẽ, vt possibilis iuris Dei imitabile, in quo secundum eloquij mysterialem & occultam traditionem nihil inuenit mundi princeps. AVTHOR. Vbi in expositione LINCO. Ostenso quàm appropriata similitudine totalis velatio baptizati per aquã baptismi, quæ est imago mortis humanæ, & maxime Christi per similitudinem mortis, qua morimur peccato cū Christo, consequenter manifestat, quod trina immersio in aquã baptismi, & emersio ab illa, symbolum est huius theoria, videlicet, quod baptizatus pro possibilitate humanæ infirmitatis imitatur mortẽ Christi tribus diebus & noctibus sepulti. Hæc ille. AVTHOR. Ad hoc autẽ accedit, quod habet li. 2. de sacramētis, intermiscens tamen interrogationẽ de fide alternatim ad immersiones AMBRO. Possibilitas vitæ nostræ non admittebat, vt terra operiremur, & de terra resurgeremus: deinde nō terra, sed aqua lauat, ideo fons quasi sepultura est. Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti: Credo, & mersisti, hoc est sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti: Credo, & mersisti, & ideo consepultus es Christo. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurget. Tertiò interrogatus es, Credis & in spiritũ sanctũ? Dixisti: Credo, tertiò mersisti, vt multiplicẽ lapsum superioris ætatis absolueret terna cõfessio. Hæc ille. AVTHOR. Quod ꝑ ambrosiana

Immergatur ter.

na ecclesia commiscuit articulos symboli cū immersionibus sigillatim, ideo est, vt professio morum simul cum fidei professione fidelium constituat: quia immersio symbolum sepulturæ Christi, omnium vitiorum abolitio est, vt nouus homo Christo resurgat: & hoc ad percellendum hæresim illam, quæ dicit, non catechizandos fideles, aut docendos de moribus ante baptismum: nec exigendam ab eis professionem, vt ab antiqua peruersitate desisterent, sed tantum professionem de fide, dicente Christo, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. Contra quos sudat libro de fide & operibus. Et citò post principium subiicit AVGVSTINVS. An vsque ad eò diffimulamus à sensibus nostris, vt vel nos ipsos non recordemur quàm fuerimus attentis atq; solliciti quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc etiam competentes vocaremur: vel non intueamur alios, qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo studio ferueat, qua cura pendeant. Si tunc tempus non est dicendi, quæ vita congrua tanto (quod accipere desiderant) sacramento, quando crit? Hæc ille. AVTHOR. Facta ꝑ autẽ trina immersione cum inuocatione Trinitatis iam fundens super emersum precem sacerdos incipit vngere chrismate baptizatum, dicens, Deus pater omnipotens. Quam precem recitat libro. 2. de sacramentis in fine AMBROSIVS. Venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus inquit, pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te intingat in vitã æternam. Vnde ibi vnctus es in vitam, inquit, æternam, noli hanc vitam illi vitæ anteferre. Hæc ille. AVTHOR. Et vngitur baptizatus in vertice, cuius rationem assignat ibi consequenter in principio libri tertij idẽ AMBROSIVS. Accipis autem hoc mysterium, id est, vnguentum super caput. Quare super caput? quia * sensus sapientis in capite eius Salomõ ait. Friget. n. sapientia sine gratia, sed vbi gratia acceperit sapientiam, tunc opus eius incipit esse perfectũ. Hæc regeneratio dicitur. Hęc ille. AVTHOR. Huius vnctiõis recoluit sanctus Ioannes Apoca. 6. cum diceret, Vinum, & oleum ne læseris. Vnde ibi in expositione sermone. 5. AVGVSTINVS. Quod dicit vinum & oleum ne læseris, in vino sanguis Christi, in oleo tinctio chrisminis intelligitur. Hęc

Competetes

Chrismatis vnctio.

* Oculi.

ille. AVTHOR. Quasi tradidisset maligno præceptum Christus, ne Christianos læderet, quos ritè perunctos Christi chrismate cerneret, aut sanguinis Christi sacramento potatos. Ideo autem tinctio ista odoriferi chrisminis traditur Christianis in vertice, vt odore virtutum capitis sui Christi commoniti, curere post eum non differrēt, cum cõperit trahere. Vnde lib. de mysterijs infrã AMBROSIVS. Post hæc vtique ascendisti ad sacerdotem, considera quid sequutum sit: nōne illud quod ait David, Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbã, barbã Aaron? Hoc est vnguentum, de quo & Salomon ait, Vnguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes, Attrahe nos post te, in odorem vnguentorum tuorum currimus, vt odorem resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat, intellige: quia oculi sapientis in capite eius: ideo in barbã desluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbã Aaron, vt fias electum genus, sacerdotale, pretiosum. Omnes enim in regnum Dei & consecratorum inungimur gratia spiritali. Hæc ille. AVTHOR. Hoc cum accepi ab Ambrosio lib. 5. pro vnctiõne confirmationis, non animaduerti vnctiõnem istam verticis in officio sancti baptismi: ideo autem perpendi potest, quia hæc ipsa vnctio chrisminis sicut fuit regularis per Christi ecclesiam diebus Augustini & Ambrosij, ita nec defuit ei temporibus Apostolorum, vt liquet versus finem capitul. 2. ecclesiasticę hierarchię. Vbi DIONYSIVS. Vnguenti autem perfectiua vnctio bene olentem facit perfectum, sacra enim diuinæ generationis perfectio vnctio vnctio thearchica spiritum. Vbi LINCOLENSIS. Formificatum, & splendificatum vngit hierarcha sancto chrismate, quod superius vocauit author vnguentum deificentissimum. Quæ vnctio bene corporaliter olens, similiter bene olentem efficit baptizatum. Est autem hoc vnguentum corporale symbolum Spiritus sancti, q est amor, & charitas, omnia quantuncunque aspera lenificans, quantuncunque amara dulcificans: vnctio autem symbolum est vnificationis baptizati per sacramentum cum spiritu sancto.

Cantico. i.

¶ De

¶ De veste candida, quam accipit baptizatus, & lampade ardente in manu, & quod traditur patrinis vel parentibus in custodia ad septennium, & cum cōmedatione symboli.

CAP. LII.
SVMMA.

- 1 Vestis candida baptizati, qua induitur post sancti lauacrum, & chrisimatis inunctionem, quid denotet.
- 2 Stola immortalitatis denotata per uestem candidam baptizato traditam.
- 3 Cerei ardentis à baptizato acceptio.
- 4 Patrinis cur tradatur baptizatus.
- 5 Symboli acceptio. Et quid sit.

Vestis candida.

Irca f̄ fidem huius mysterij, assumpta, vel ascendens noua proles de sancto lauacro, & inuncta chrismate, indumentum album accipit de candore sine macula, audiens dicentem Apostolum, Induimini dominum nostrum Iesum Christum: timens improprium nuditatis, quam impropertauit Ezechiel cap. 16. Nō es aqua lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Baptisimi immersionem intelligens per aquam, & in catechismo salis mysterium, & talibus ad finem sacramenti in uolutione p̄anorum, pannum candidum, quo baptizatus inuoluatur, intelligēs. Vnde in eūdem locum Homil. 6. ORIGENES. Rursus peccatrix Hierusalem nō es inuoluta pannis. Obserua quod dicimus. Anima renascens, & primum in lauacro edita, inuoluitur pannis. Ipse dominus meus Iesus p̄anis inuolutus est, vt scriptum in euangelio secundum Lucam refertur. Oportet ergo quæ renascitur utique in Christo renascentem rationabile & sincerū lac desiderare: & prius quàm sine dolo rationabile lac desideret, debet sale saliri, & pannorum inuolucro colligari, ne dicatur ad eam, Sale non es salita, & pannis non es inuoluta. Hæc ille. AVTHOR. Necessariò igitur oportebat impleri in mysterio, quod Propheta prædixit in vaticinio. Quod sequentes apostolici viri non neglexerunt inferere, vt capi. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ ad finem DIONYSIVS.

Deinceps autem luciformes vestes imponunt ei, qui perficitur. Vbi LINCOLIEN. Ostendit quam theoriam significat vestis alba, & per albedinem vestis luciformis, qua induitur consequenter baptizatus: significat autem baptizatum splendidum, & clarificatum gratia, & donis Spiritus sancti secundum omnes vires. Hæc ille. AVTHOR. Et libro suo de mysteriis circa medium AMBROSIVS. Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium, quod exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentie casta velamina, de quibus dicit Propheta, Asperges me domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Qui enim baptizatur, & secundum legem & secundum euangelium videtur esse mundus. Secundum legem, quia hyssopi fasciculo Moyses affergebat sanguinem agni. Secundum euangelium, quia Christi candida erant vestimenta sicut nix, cum resurrectionis suæ gloriam in euangelio demonstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Esaiam dominus dicit, Si fuerint peccata vestra sicut Phœniciū, vt niuem dealbabo. Hæc vestimenta habens ecclesia per lauacrum regenerationis assumpta, dicit in Cantica, Nigra sum, & decora filiæ Hierusalem. Nigra per fragilitatem conditionis humanæ, decora per gratiam. Sequitur. Hæc vestimenta cernētes filiæ Hierusalem, stupefactæ dicunt, Quæ est hæc, quæ ascendit dealbata? Hæc erat nigra, vnde nunc subito dealbata? Hæc ille. AVTHOR. Dicens prius secundum historiam, quæ hæc sit vestis candida induenda, statim in allegoriâ eius ascendit, sic de isto ritu sicut de singulis aliis a gens. Quod item sacer Dionysius non omittit, vt sic retundatur indignatio Witteff, qua indignatur contra moralitates, vt ipse appellat, obseruantiarum sacramentalium domus Dei. Et quauis indignetur, vt Iudas fremens, & dicens, Vt quid perditio hæc? valde tamen videbitur congruè designare stolam primæ immortalitatis in baptismo perceptæ, cū qua velatur iumentum Christi, apostolorū industria. Qualiter super hunc locum Marci in cōmentario. HIERONY. Imponunt vestimenta sua, id est, stolam primæ suæ immortalitatis per baptismi sacramenta afferunt. Hæc ille. AVTHOR. Stolam f̄ immortalitatis in vltima resurrectione futuram intelliges in mysterio inchoatam: prout libro de institutis clericorum capit. 28. RABANVS. Post baptismum traditur Christiano candida vestis, quæ signat innocentiam, & puritatem Christianam, quæ post

post ablutas veteres maculas studio sanctæ cōuersationis immaculatâ seruare debet ad præsentandum ante tribunal Christi. Cuncti verò renati albi induuntur vestibus ad mysterium resurgentis ecclesiæ futurum. Vtuntur vestibus albis, vt quorum primæ natiuitatis infantiam vetusti erroris p̄anus fuscauerat, habitus secundæ regenerationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram inunctionem caput eius mystico velamine, vt intelligat se diadematis regij, & dignitatis sacerdotalis portitorem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ab his signis in antiqua ecclesia non abstinebant aliqui quum volebāt, vtentes libertate Witteff in signis, dicente Rabano, Cuncti renati albis induimur vestibus. ¶ Atque f̄ statim accipit baptizatus cereum ardentem in manum, dicente ipsi presbytero, Accipe lampadem ardentem, custodi baptismum, serua mandata, vt cū dominus venerit ad nuptias, possis ei occurrere. Vnde libro. 6. secundæ partis de sacramentis. HVG. Ad vltimum datur cereus accensus in manum eius, quatenus implere illud doceatur euangelicum, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant operam vestra bona, & glorificent patrem, qui in cælis est. Hanc igitur lampadem si inextinguibilem serauerit, inter virgines sapientes cum sponso cælesti ad nuptias introibit. Hæc ille. AVTHOR. Gloriosum indicium Christiani, qui iam voluit ab aquis, adeptus nouam vitam in Christo, quæ perdidit in protoplasto, vt non amplius desperet de vita, si Christum velit lucem tenere per resurrectionem vitam. Et in opere suo de mysterio paschæ. AMBROS. Hoc paschæ donū, hoc optabilis anni festiuitas, hæc exordia gignentium rerū. Hinc vitalis lauacri sacræ ecclesiæ editi puerperio infantes paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstreperunt conscientie. Sequitur. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc in resurrectione dicit, quo solebat ecclesia solenniter baptizare in nomine Christi, qui ad hoc venit, & hoc in omni mysterio, & ministerio ecclesiæ satagit, vt à tempore in tempus, de hora in horam illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde libro tertio, qui est de secundis epiphaniis in fine GREGORIVS NAZANZENS. Quoniam quidem omnia geruntur pro hominis salute, & in hoc occurrit diuinæ dispensationis omne mysterium, vt efficiamini sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam, vt & alios illuminetis, vt efficiamini lumen perfe-

ctum de aeterno lumine participium fumentes, sanctæ Trinitatis splendore fulgentes, vt clarius, & illustrius lux vestra fulgeat coram hominibus per Christum Iesum dominum nostrum. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ergo vice Dei sacerdos tradens eis lucis lampadem, sicut Deus ipse semper assistere paratus est cū lumine. Sicut ait sæpe dicto capitulo. 2. DIONYSIVS. Ad hanc diuinus Hierarcha informatur imitationem, luciformes ipsius diuinæ doctrinæ splendores copiosè ad omnes expandens, & accedentem illuminare ad Dei imitationem paratissimus existens. Hæc ille. AVTHOR. His f̄ peractis, patrinis baptizatus committitur, tam vt seruetur illeus, quam vt informetur moribus, & credulitate. Vnde libro. 6. secundæ partis sacramentorum HVG. Patrini fidei iussores sunt pro his, quos in baptismo susceperunt, vt eos cum ad legitimam aetatem peruenerint, admoneant fidem rectam, & conuersationem bonam custodire: ante omnia symbolum, & orationem dominicam, & ipsi teneant, & eis insinuent, pro quorum fide sponsonem fecerunt. Hæc ille. AVTHOR. Hoc idem fiebat in primæua ecclesia si baptizarentur adulti, capitulo. 2. ecclesiasticæ Hierarchiæ. DIONYSIVS. Assumentes ipsum sacerdotes, tradunt adductionis anadocho, & duci. Hæc ille. AVTHOR. Anadochus erat, qualem nunc patrinum accipimus, vt supra dictum est, cuius tutelæ commendandus est paruulus, vt conseruetur à noxiis vsque in completum septennium. Puer & senex pro addiscendo symbolo vel mysteriis fidei accommodis, & oratione dominica. Limitatur autem septēne tempus, quasi tempus sufficiens ad instinctum doli, ita vt tunc symbolum traditum eis reddere valeant, & si tunc contingeret baptizari, pro seipsis ad interrogationes de nomine & abrenuntiatione & pro desiderio baptizandi presbytero responderent. Iuxta quam ecclesiæ regulam librat sententiam suam de paruulo Diocrate fratre sanctæ Perpetuæ septenni defuncto, libro de anima, & eius origine ad Renatum post principium AVGVSTI. De fratre autem sanctæ Perpetuæ Diocrate, nec scriptura ipsa canonica est, nec illa sic scripsit vel quicumque illud scripsit, vt illum puerum, qui septennis mortuus fuerit, sine baptismo diceret fuisse defunctum, pro quo illa imminente martyrio creditur exaudita, vt à pœnis transferretur ad requiem. Nam illius ætatis pueri, & mētiri & verum loqui, & confiteri & negare iam possunt. Et ideo cū baptizantur, iam & symbolum

bolum reddunt, & ipsi pro se ad interrogata respondent. Hæc ille. A V T H O R. Vique ad hanc igitur ætatem septenariam iubentur instrui, & seruari, vt nō ante annos ad hoc maturos vel negligantur, vel fide vel corpore, tūc inquit symbolū reddūt, tunc pro se respondent, quia illius ætatis pueri & mentiri & verū loqui possunt: & confiteri & negare iam possunt. Et refumit libro. 1. de origine animæ capitu. 9. ad Vincentium Victorem. A V G V S T I N V S. Diocrates autem septennis puer, in quibus annis pueri cum baptizantur, iam symbolum reddunt, & pro se ipsi ad interrogata respondent, cur non tibi visus fuerit baptizatus potuisse ab impio patre ad gentiliū sacrilegia reuocari, & ob hoc fuisse in pœnis, de quibus sorore orante liberatus est, nefcio. Hæc ille. A V T H O R. Quod item septennes pueri iam regulas sacramentales confessionis attentius doceantur incipere, non deuiaret à iusto: cum, sicut dixit Augustinus, in hac ætate septenni confiteri & negare iam possunt. Si confiteri pro disciplina domestica, cur non pro animæ suæ cura? Sed redeamus ad symbolum, quod paruuli accepturi aut itē reddituri sunt validi competētes, de quo quātum ad eius originem petendi essent & apostoli, qui id fecerunt. Vnde libro. 2. de origine officiorum capitu. 2. I S I D O R V S. Symbolum ꝑ autem quidam competentes accipiunt, quod tali ratione institutum nostri maiores dixerunt. Tradunt enim verbis his, quod post ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad patrem, cum per aduentum Sancti spiritus discipuli eius inflammati, linguis omnium gentium loquerentur, præ sagio constitutum est, vt nulla illis gens externa, nulla lingua barbaris inaccessa, vel inuia primum loqueretur, præceptum eis à domino datum ad prædicandum eis verbum ad singulas quasque nationes abire. Discessuri itaque abinvicem, normam amplius sibi futuræ prædicationis constituunt in commune, ne hoc aliter ab inuicem dissidentes, diuersum aliquid, vel difsonum prædicaretur his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes enim in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue sibi prædicationis indicium conferendo, in vnum sentiebant quid putabant. Sequitur. Indicium autem, vel signum dicitur idcirco, quia in illo tempore (sicut apostolus Paulus habet, & in actibus apostolorum refertur) multi erant simulantes se esse Apostolos Christi, nominantes quidem Christum, sed integræ traditionis lineis non nuntiantes. Idcirco igitur istud indi-

Symboli ac
ceptio, et
quid sit.

cium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui verè Christum secundum apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus obseruatur, quoniam & armorum habitus par, & sonus vocis idem, modus vnus est, atque eadem instituta bellandi: Symbola discretæ vnusquisque dux suis militibus tradit, & quæ latinè vel signa vel indicia nuncupantur: vt si fortè occurrerit quis de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, vtrum sit hostis, an socius. Hæc ille. A V T H. Hoc ergo symbolū cõpilarunt apostoli tãquàm breuiloquium fidei, & indicium armatorum fidelium, quo dinosci possint in spiritalibus armis ab hostibus. Hoc in sermone. 54. qui est de traditione symboli, prima parte sermonum asserit A V G V S T I N V S. Cum apud patres nostros, sicut liber Iudicum refert, quidam Israëlita ciuili aduersum se prælio decertarent, nec propter consimilem populi vnius habitum inter bellantes posset esse discretio, tribus illa, cuius maior erat peritia pugnandi, & quæ meritò per Dei auxilium victoriam sibi præsumebat, signum sibi certo in sermone constituit, vt quos vna armorum facies confundebat, secretioris verbi distingueret sacramentum. Quod beati Apostoli, vt reor, exemplum sequentes, ecclesiæ Dei, quam aduersum militiam diabolici furoris armabant, mysterium symboli tradiderunt: vt quia sub vno Christi nomine credentium erat futura diuersitas, signaculum symbolicum inter fideles perfidosque secerneret: & alienus à fide, hostisque appareret ecclesiæ, qui aut tanquàm non baptizatus nescisset, aut tanquàm hæreticus corrupisset. Hæc ille. A V T H O R. Est ergo symbolum institutione apostolica ab euangelio deriuatum, & ab eis nouitiis legis Christi, vt eo imbuantur, traditum. Quemadmodum & Paulus tradidit Timotheo, ipso dicente primæ Timoth. 4. Enutritus verbis fidei, & bona doctrina, quam sequutus es. Vbi in annotationibus. H I E R O N Y M V S. Quia sacræ legis literis ab infanzia fuerit eruditus, verba fidei propria sunt traditio symboli. Hæc ille. A V T H O R. Ita ergo ab institutione apostolica ipsum symbolum est primum donum, quod baptizatus tãquàm signum propriū retinebit: & hoc corde quidē, nō scripto, prout idem sermone. 58. tertie partis notat A V G V S T I N V S. Hunc ergo breuem sermonem de vniuerso symbolo vobis debitum reddidi. In quo symbolo quod audieritis, totum in isto sermonem breuiter collectum agnosceritis: nunc vt eadē verba

basymboli teneatis, nullo modo scribere debetis, sed audiēdo perdiscere, & memoria semper tenere, atque recolere. Hæc ille. A V T H O R. Corde ergo pueri, corde & ore non scripto adulti baptizati symbolum tenebunt, & reddent tanquàm signaculum fidei, & compendium quoddam credendorum: quicquid enim credi oportet, in hoc symbolo continetur, prout iam prædicto libro de officijs, & signato cap. I S I D O R V S. Est autem symbolum signū, per quod cognoscitur Deus, quod quoque proinde credentes accipiunt, vt nouerint, qualiter contra diabolū fidei certamina præparent: in quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuiatim collecta sunt ab apostolis: vt quia plures credentium literas nesciunt, vel qui sciunt, præ occupationibus seculi scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sibi sufficere in sententiam salutarem. Est enim breue fidei verbum, & olim à Propheta dictum, Verbum abbreviatum faciet Dominus super terram. Hæc ille.

¶ Contra nouellos hæreticos, ꝑ paruuli de necessitate salutis baptizentur aqua sensibili.

C A P. L I I I.

S V M M A.

- 1 Hæresis Lollardorū de non baptizandis paruulis.
- 2 Pelagij hæresis circa baptismum paruulorum.
- 3 Vincentij cuiusdem error circa baptismum.
- 4 Error quorundam circa fidelium filios iam à mundis parentibus genitos.
- 5 Witcleuistarum hæresis circa baptismum ecclesiasticum.
- 6 Paruuli fidelium, quod sint etiam baptizandi aqua sensibili.
- 7 Baptistæ quidam in utero sanctificari paruulos fidelium mentientes.

Is itaque, discussis, celeri pede me disposui tractaturum de cæteris: & subito vox noui rumoris ad aures insonuit, quod de septem capitibus bestie in Apocalypsi Ioannis ascendens de mari reuera nostro Oceano, cuius ingens insula Anglia est, cuius germen

spineū Witcleff erat vnum caput: quod cum quasi occisum erat, in morte se extulit rediuuuum, & plaga mortis eius curata est per quosdam Lollardos syluestris Scotiæ iam in præfentiarum sub Henrico Cantuariensi Archiepiscopo deprehēfos, & iterū ipso anno per alios sub Guiliermo Noruicensi sacris præfentibus iudicatos. Nomen blasphemie capitis huius, hoc est, quod ꝑ foetus à fidelibus propagatus, non sit sacramentaliter baptizatus. Imò paruulis dixerunt inutiliter baptismum cõferri, secundum ritum quem seruat ecclesia, pro eo, quod quàm citò anima est corpori vnita, infunditur gratia Spiritus sancti, per quā sufficienter paruulus baptizatur, & cum ad annos peruenerit maturiores, ita, quod intelligere sciat verbum Dei, est sufficienter confirmatus. Recitavi superius in libro quinto, de sacramentis, circa centesimum capitulum varias hæreses, quas malo suæ mentis arbitrio varij homines circa hunc articulum ediderunt. Pelagius ꝑ dixit baptismum necessarium paruulis ad inducendum eos in regnum cælorum, non ad remissionem primæ delicti, quod secundum ipsum nullatenus contraxerunt. Vincentius ꝑ dixit eos trahere originale delictum: sine baptismo tamen duci posse in regnum cælorum, in resurrectione finali. 4 Dixerunt ꝑ & quidam, quod saltem fidelium filij iam à mundis parentibus geniti, nullum haberent peccatum, baptizandi tamen sunt, vt fideles, & Christiani nascantur. Quartus sunt nostri Witcleuistæ ꝑ baptismum ecclesiasticum inutile iudicant paruulis, contra omnes prædictos: sed sufficienter eos esse dicunt mundatos, & sanctos, quia de sanctis parentibus, & Christianis nascuntur. Cum vltimis hæretici olim Albigenes dicti publicani, hanc inuenere vesaniam, prout in quodam sermone de synodo, qui incipit, Sic nos existimet homo, queritur P E T R V S Blesens. Noui, inquit, Amorrhæi, & noui Philistæi nos oppugnant, noui quia & recentes hæretici succreuerunt, quos publicanos, aut paterinos nominant. Hi sunt, qui nec in paruulis baptismum admittunt, nec in altari sacramentum corporis aut sanguinis Domini, nec in sacerdotibus gratiam Spiritus sancti, nec in laicis fidelibus consortium copulæ coniugalis. Isti hodie multiplicati sunt super numerum, & si hæc hæresis alicubi extinguitur, alicubi sicut capita hydræ multiplicius rediuuunt. Hæc ille. A V T H O R. Ista hæresis ducentis annis quasi repēs sub terra, in nostris Witcleuistis erūpēs, incipit scaturire de nouo. Ipsos quidē ter-

Hæresis
Lollardorū
de nō baptizandis paruulis.

6 *Paruulorum etiam fidelium baptizandi sunt.*
 tios in errore tam vehemeter Augustinus admirando conspexit, vt nec in mentem sibi omnino venerit quenquam posse talia cogitare, vel dicere. Quid ergo dixisses de quartis, qui omnem contra legentium, scribentium, aut credentium ordinem à Christi tempore errorem proferunt hactenus inauditum, quod paruuli fidelium mundi sine peccato nascuntur de mundis, & idcirco baptismus eis vt inutilis. Horum tractatum nondum vidi, nec quid eis ad hoc moueat, autoritate scripturæ prospexi hoc duntaxat, quod transeunter audieram illos hoc apostolicum proferre constanter primæ Corinthi. 7. Sanctificatus est vir infidelis in muliere fidei, & sanctificata est mulier infidelis per fidelem virum. Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Ex quo conficiunt filios fidelium mundos, sanctosque prodire ex utero. Qui autem mundus est, non indiget nisi vt pedes lauet, id est, extremos venialium delictorum affectus. Cur item non sustinent isti nedum filios, sed & maritos, & coniuges non baptizandos fideliter, sed solo accessu infidelis ad fidelē vxorem, vel virum Christianum Christianamue cum filiis suis sanctos fieri atque mundos? Sanctificatus est, inquit, vir infidelis in muliere fidei, quod si infidelis discessit, discedat: quo discessu non esset vltra fidelis, & lex per discessum soluta coniugij, quod fidelibus non permittit. Et tunc hac regula data, frustra baptizauit apostolus Philemonē & Appiam coniugem, secundum Hieronymum & Anselmum, quia ex sola conuersatione alteruter sanctus esset. Frustrā item Archippum Diaconum, eorumque filium, & quia ipse sanctus esset, iustis hærens, dicente Paulo, nunc autem sancti sunt: frustra autem Timotheum episcopum, qui iam ex matre, & auia sanctus erat, scribente magistro eius Paulo in principio secundæ epistolæ ad eundem, Recordationem fidei eius accipiens, quæ est in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice. Vnde libro annotationum Hieronymi. Quæ ad te ex auitæ successione institutione quasi hæreditario iure descendit. Hæc ille. AVTHOR. Ad quid ergo baptizaretur secundum istos, si fidei sanctitas descendere in eum quasi hæreditario iure per matrem ex auia? Idcirco respondet eis libro. 3. ad Marcellinum, de baptismo paruulorum, cap. 17. adducens secum sic exponentem per prædicta Pelagium. AVGVST. Proinde quod ait apostolus, cum fideles moneret, vt se ab infidelibus coniugibus non disiungerent, sancti-

ficatus est, inquit, vir infidelis in vxore, & sanctificata est mulier infidelis in fratre: & alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: aut sic accipiendum est, quem admodum & nos alibi, & Pelagius cum eandem ad eisdem epistolâ tractaret, exposuit, quod exempla iam præcellerant, & virorum, quos vxores, & foeminarum, quas mariti lucrifecerant Christo, & paruulorum, ad quos faciendos Christianos, voluntas Christiana etiam vnus parētis euicerat. Aut si quod magis verba apostoli videntur sonare, & quodam modo cogere, aliqua illic intelligenda est sanctificatio, qua sanctificabatur vir vel mulier infidelis in coniuge fidei, & qua sancti nascebantur filij fidelium, siue quia menstruo cruore mulieris à concubitu cōtinebat quicumque vir vel foemina id in lege didicerat: nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ non figuratè accepta sunt, siue propter illam quilibet, quæ ibi aperte propolita non est ex ipsa necessitudine coniugiorum, atque filiorum sanctitatis aspergine. Hæc ille. AVTHOR. Foemina ergo sanctitatem trahere potest infidelis ex coniugio, vel procreatione fidelis, quia infidelis exemplo sancto, vel sermone fidelis prouocatur ad fidem, vel filij sanctificantur in nati. Hoc modo exponit ite locū illū, dicens ita sapius contigisse in annotationū libro Hieronymi. Sanctificatus est vir infidelis in muliere fidei, &c. Vnde & beatus Petrus ait. Qui non credunt verbo per mulierū conuersationem, sine verbo lucrifiant, id est, cum viderint eas in melius commutatas, cognoscant omnes Dei legem ita à cōsuetudine veterata potuisse ministrare. Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Si non ita esset, vt dico, filij vestri adhuc infideles permanerēt. Sæpè enim sic contigerat, vt filij illum parentem, qui crediderat, sequerentur, sub qua spe credi voluit alterum saluari posse, tam liberorum exemplo, quam coniugis. Hæc ille. AVTHOR. Alio modo per abstinentiam ab immunditijs sanctificantur, & mundantur contrahentes, & nascentes. Quæ expositionem dixit Augustinus esse secundam. Tertiam addit in expositione eiusdem loci Ambrosius. Alioquin filij vestri immundi essent. Immundi essent filij eorum, si dimitterent volentes habitare secum, & alijs se copularent: essent enim adulteri, ac per hoc & filij eorum spurij, id est immundi. Nunc autem sancti sunt. Sancti sunt, quia de coniugijs licitis nati sunt, & quia sub creatoris veneratione nati sunt propere ex parte, quia sicut quicquid

quid per dicationem idolorum fit, immundum est, ita & quicquid sub Dei creatoris professione fit, sanctum est. Hæc ille. AVTHOR. Hæc tertia sanctitas, quam traxit fidelis parentis à partu, scilicet, quod sit legitima, alioquin si non spontè dimissa proles nasceretur immunda oportet, & spuria. Sed quæ sunt hæc sanctificationes & sanctitates? Verum legimus sancta, quæ suos non disponunt ad cælos, nec eorum dimittunt offensas: sicut sancta erant thuribula Chore, & clientum, qui iam forbebantur ab inferis. Et Apostolus dicit cibos sanctificari per verbum Dei, & orationem: sicut libro primæ partis sermonum, locum hunc soluit Apostoli AVGVSTINVS. Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Et quomodo hoc accipis? Quomodo intelligis de fidelibus natum ita sanctum, vt baptizari non debeat, quomodo libet accipias istam sanctitatem? Multi enim modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Non enim omne quod sanctificatur, ad regnum cælorum mittitur. De esca nostra dixit apostolus. Sanctificatur per verbum Dei, & orationem. Nūquid quia esca nostra sanctificatur, nescimus quò mittatur? Disce ergo esse aliquem modum, & quasi vmbraclū quoddam sanctificationis, quod non sufficiat ad perceptionem salutis: distat, & quid distet, Deo notum est. Tum cum filio fidelium curratur ad baptismum: non fierent parentes, vt iam putent eum fidelem natum. Natum enim possunt dicere, non renatum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce demus paruulum fidelibus natum aliquam etiam ex partu trahere sanctitatem, sanctitas ista modus quidam est, & vmbraclū sanctitatis, dicit Augustinus. quia nec exinde renati sunt filij, sed nati: sed filij, non Christiani, non viam salutis adepti. Sed mundi sunt, inquit, imò mundi sunt, & munda sunt animalia in lege, quæ ruminant, mundi pisces, qui squamas habent, & sacerdos immundus, qui super mortuum suum ingreditur: nec tamen illa per munditiam suam ad regnum cælorum perueniunt, nec hi per istam immunditiam repelluntur à regno. Et nonne apud nos tantum valet mundum esse, quantum sanctum? Ideo super lib. Nume. Homil. 10. ORIGENES. Non enim (vt putant quidam) statim vt quis sanctus esse coeperit, peccare iam non potest, & continuo sine peccato putandus est. Si enim sanctus non peccaret, non vtiq; scriptum esset, Sumetis peccata sanctorum. Si sanctus sine peccato esset, non diceret dominus per Ezechielem prophetam

ad angelos, quos mittebat peccatores punire, Et à sanctis meis incipietis. Si enim sancti sine peccato sunt, quomodo ipsi primi succubunt in supplicijs peccatorum? Si sancti sine peccato essent, nunquid diceret scriptura, Quia iustus principio sermonis sui, ipse sui accusator sit. Hæc ille. AVTHOR. Sine causa ergo ducis apostolū, dicentem, quod fidelium filij sancti sunt. Nempe sancti sunt verbo, vel exemplo parentum, sancti quoque in abstinentia, & deuotione parentū. Et in veteri lege, Omne masculinum adaperiens vuluā, sanctum vocabatur domino. Sed ante circūcisionis octauā, si decederet ab hac vita, perisset anima ei? de populo. Hoc ergo proba per scripturam, quod sanctus est ab omni imputatione delicti, priusque renascitur ex lauacro, qua sanctitate donari conceditur in baptismo: aut cum eius periculo tulisti ipsi baptismum. Nec item hos ad plenum intelligo, qui dicunt, quod quam citò anima est corpori unita, infunditur gratia Spiritus sancti, per quam sufficienter paruulus baptizatur. Si gratia Spiritus sancti infunditur, sub qua paruulus baptizatur, non à parentū munditia, sed de foris accipit, quo purgatur. Quod dicit eum ita sufficienter purgari, illuuiem confiteris peccati, à quo purgari eum necesse est per gratiam Iesu Christi. Quod autem sufficientiam huius gratiæ prædicas absque baptismo sensibili, sufficientior est ergo gratia paruuli cuiuslibet, quæ erat gratia Pauli: sufficientior gratia Centurionis, sufficientior gratia Pauli, Sergij, Timothei, Crispi, Caij, & Titi, & trium millium gratiā Spiritus sancti accipientium vsque ad confessionem nominis Christi, & compunctionem durissimam pro peccatis, quam paruuli nondum accipiunt: nec eis sufficit gratia ista, vel ad tollendum eis originale, vel minimū actuale delictū, quousque cucurrerint ad baptismum. Et nisi sufficientior esset gratia Spiritus sancti, quam isti peccatores ante baptismum acceperant, quam sit gratia paruulorum in solo originali nascentium, non esset verum illud Pauli, Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia: si autem superabundauerit gratia Pauli, frustra Paulus ad Ananiam mittitur baptizandus: frustra baptizari Centurionem iubet Petrus, & trium millium poenitentes, quia cum multo minori gratia, ita vt baptizari superfluat purgandis paruulis. Sed ad fontem autoritatis curramus, ex quo per cunctos fideles coepit sub necessitate salutis stare baptisma. Nicodemus, qui iam cupidus erat de regno cælorum audire, pro primo fidei rudimento, suscepit ab ore Christi, Nisi quis natus fuerit denuo, non potest

potest videre regnum Dei. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est, quod natum ex spiritu, spiritus est. Oportet enim vos nasci denuo. Vtrunq; ex hoc errantem redarguo, siue qui dixit baptizatis parentibus, siue qui dixit a gratia spiritus de foris in prima natiuitate purgatione delictorum accipere sic nascentem. Natiuitas ex vtero matris tantum est vna: quæ est ergo altera & secunda natiuitas, per quam renascatur ad gratiam, dicente nobis Christo, oportet vos nasci denuo? Quod dicit nasci per gratiam, est secunda natiuitas: non dicit cum Christo esse ex aqua & spiritu: nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Similiter qui dicit ex parentibus, Christianis necdum dicit, hoc enim est nasci vel nasci, non renasci denuo: aut si dicas, imò quia semel ex carne eorum nascuntur, quia homines sunt, & iterum ex spiritu, quia fideles sunt: sed prius gratiam suæ Christianitatis à parentibus, aut ex Spiritu sancto proles in prima animatione participat, quam nascendo procedit. Prius ergo renasceret hac via, quam nasceretur. Dum hæc mecum contra hos hebetes iugiter ruminarem, cecidit quasi cælitus Augustinus in manus, in epistola sua ad Dardanum, hanc insaniam multo mordacius per membra discerpens, versus finem epistolæ. AVGVST. Excepto lapide angulari, non video quomodo ædificentur homines in domum Dei, ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cum fuerint renati, quod non possunt esse antequam nati. Quamlibet itaq; sententiam de prægnantibus, imò de hominibus habeamus adhuc intra materna viscera constitutis, vtrum existimemus eos nec ne donari posse aliquo sanctificationis modo: Vel propter Ioannem, qui nondum editus in hanc lucem: tamen exultauit in gaudio, quod utiq; nisi operatione Spiritu sancti fieri potuisset quis credat? Vel propter Hieremiam, cui dominus dicit, Priusquam exires de vulua, sanctificauit te: Tamen illa sanctificatio, qua efficimur & singuli templa Dei, & in vnum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt. Nullus autem vitam, in qua natus est, bene finiet, nisi renatus antequam finiat. Quod si quisquam dicit iam esse natum hominem, etiam cum adhuc est in vtero matris, testimoniumq; adhibet ex euangelio: quia dictum est ad Ioseph de prægnante virgine Domini matre, Quod enim in ea natum est, de Spiritu san-

cto est, Nunquid nam huic natiuitati accedit secunda natiuitas? Alioquin non erit iam secunda, sed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur: Nisi quis (inquit) renatus fuerit denuo, eam scilicet computans primam natiuitatem, quæ sit matre pariente, non concipiente atq; prægnante, quæ sit ex ea, non quæ sit in ea. Neq; enim renatum dicimus hominem, quem mater peperit, tanquam iterum natus sit, qui iam semel natus fuerat in vtero. Sed illa natiuitate non computata, quæ grauidam facit, natus dicitur homo partu, ut possit renasci ex aqua & Spiritu sancto. Secundum quæ ex matre nauitatem, etiam ipse dominus in Bethleem Iudæ dicitur natus. Si igitur homo regenerari per gratiam spiritus in vtero potest, quoniam restat illi adhuc nasci: renascitur ergo antequam nascitur, quod fieri nullo modo potest. Hæc ille. AVTHOR. Quid ¶ Baptizati, id est, in vtero sanctificati.

¶ Ad argumenta hæreticorum prohibentium paruulos baptizari fide parentum pro eis uouentium.

CAP. LIIII.
SVMMA.

- 1 *Authoris responsio ad argumenta hæreticorum, prohibentium paruulos baptizari fide parentum pro eis uouentium.*
- 2 *Regeneratus quod non regeneret filios carnis, sed generet, &c.*
- 3 *Circuncisus quod sicut non nascitur de circunciso, sic nec baptizatus nascitur de baptizato.*
- 4 *Fideles parentes quomodo uitium suum transfundant in prole, à quo olim purgati fuerunt per baptismum.*
- 5 *Baptismus aquæ nostris nascensibus quod tam sit necessaria*

cessarius, quam erat necessaria circuncisio Ioanni, Abrahamæ, Isaac, & cæteris Patribus.

- 6 *Christi dominatus quando fuerit primò exaltatus.*
- 7 *Christus quare dixerit apostolis, Prædicate omni creaturæ.*
- 8 *Baptistæ nouelli ab authore reprehenduntur.*
- 9 *Consuetudo matris ecclesiæ in baptizandis paruulis, quod nequaquam sit spernenda.*

Odò ¶ tamen recenseamus, quas faciunt rationes. Tertio libro de baptismo, qui est ad Marcellinum, cap. 3. AVGVSTI. Deinde aiunt, si baptismus mundat illud antiquum delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato. Hæc ille. AVTHOR. Quasi sic arguerent, quod de duobus sapientibus, siue iustis, omnino qui nati fuerint, debet carere peccato insipientiæ, & omnis iniustitiæ carere delicto: si ergo non de necessitate in se traicit, ples ab alterutro suo parète prudentiam, sobrietatē, artem, vel peritiam qualēcunq;: quia nec grammaticus grammaticum, aut sophista sophistam, vel medicus medicum statim gignit, cur ad hoc arctatis fidem Christi, aut gratiam Spiritu sancti, ut carnalis parens eam carnali concubitu in prolem de necessitate diffundat, & reatu eius absoluat? Ideo libro secundo contra Pelagium, & Cælestiū, cap. 36. AVGVST. Regeneratus ¶ quippe non regenerat filius carnis, sed generat: ac per hoc in eos non quod regeneratus, sed quod generatus est, traicit. Sic igitur siue reus infidelis, siue fidelis absolutus non generat absolutos uterq;, sed reos: quomodo non solum Oleastri, sed etiam oleæ semina non oleas generant, sed oleastros: sic itaq; in damnatione hominem prima natiuitas tenet, vnde nisi secunda non liberat. Hæc ille. AVTHOR. Ita ergo baptismus mundat antiquum delictum, quod iam adesse reperit, non quod non inuenit, sed quod restat futurum: idcirco regeneratus non regenerat filios carnis suæ, sed generat: sicut & HIERONYMVS cōtra Vigilantium ait, Non nascuntur, sed renascuntur Christiani. Sed iterum ad hoc arguunt. Non enim potuerunt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. Ex Augustino, vbi prius, ad Marcellinum. AVTHOR. Hoc etiam in carnali tractatu peruertitur, quia ex Genesio testimonio vnicolores oues, Iacob curante, maculosas generabant, & varias. Quomodo ergo maculas poterant in foetus transmittere, quas ipsæ non habebant? Quid oportet epi-

lentias, quid lepras, quid ora retorta, vel cæcos oculos, & cætera mala enarrare, quæ quotidie parentes ab illis incolumes transmittunt in posteros quæ non habent? Comparationes istæ sunt bonæ, quia utrobique carnalis est actio. Submittit item alia exempla ad idē probandum, sermone primo primæ partis AVGVSTINVS. Miraris quare peccator nascatur de femine iusti, nec te delectat mirari, quare oleaster nascatur de femine oliuæ. Accipe aliam similitudinem ad iustum baptizatum: pone granum purgatum, non attendis, quod de grano purgato frumentum cum palea nascitur, sine qua seminatur? Demum cum sit in propagine natorum generatio carnalis non spiritalis, vis ut de baptizato baptizatus nascatur, cum videas de circunciso non nasci circuncisum? Certè carnalis est ista generatio, carnalis est ista circuncisio, & ¶ tamen de circunciso non nascitur circuncisus: sic ergo non potest de baptizato nasci baptizatus, quia nemo renatus antequam natus. Hæc ille. AVTHOR. Contra quosdam Pelagianos suscitauit pater egregius hæc motiua, quæ cum directius fauere nos baptistas, qui tantam significationem fidelium paruulis donant in vtero, ut renasci in baptismo sensibilis aquæ contra Christi euangelium, vel putent superfluum, vel non necessarium ad salutem, Pelagiani autem ad tantum insanire non ausi, dixerunt paruulos baptizandos, ut fideles fierent, aut Christiani, & sanctificari in Christo. li. 2. de baptismo paruulorū, ca. 11. AVGVST. Si aduersus eos mihi esset causa ista suscepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberent, aut superfluo baptizari contenderent, dicentes eos ex fidelibus natos parètum meritum necessario consequi, tunc deberem ad hanc opinionem conuincendam laboriosius fortassis, & operosius excitari. Tunc si mihi apud obtusos, & contentiosos, propter rerum naturæ obscuritatem difficultas refellendi falsa, & persuadendi vera resisteret, ad hæc fortè, quæ in vfu atq; in promptu essent exempla confugerem, vicissimq; interrogarem, ut quia mouent quomodo peccatum, quod mundatur per baptismum, maneat in eis, quos genuerint baptizati, nisi explicarent, quomodo præputium, quod per circuncisionem aufertur, maneat in eis, quos genuerunt circuncisi? Quomodo etiam palea, quæ opere humano tanta diligentia separatur, maneat in fructu, qui de purgato tritico nascitur? His, & talibus forsitan utcumq; conarer exemplis persuadere hominibus, qui mundationis sacramentum superflue

fluè filijs mundatorum crederent adhiberi. Hæc ille. A V T H O R. Sufficenter istorum infringitur opinio, in natura, qua multipliciter demonstratur, q̄ ꝛ̄ vitium suum transfundant fideles parentes in prolem, à quo purgati olim fuerunt per baptismum. Et quid est, q̄ per vnā viam propagationis carnalis, & eisdem ministris, per quam primum descendit delictum, primam gratiam, & purgationem, & ab eodem delicto concedunt, quando separatim ipsam Christus assignat, Quod natum est ex carne, inquit, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est: duobus effectibus longè inter se contrarijs, diuersas natiuitates assignans, vt non sit vlla societas lucis ad tenebras, aut Dei ad Belial? Quomodo item erit gloriatio fidelis in Christo Iesu, vt secundum Apostolum primè Corinth. i. Non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis à Deo sapiëntia, & iustificatio, & sanctificatio, & redemptio: quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur? Iam data purgatione, & sanctificatione prolis in vtero ad salutem, per propagationem fidelium, ipsa parentis fidelitas, & carnis propagatio cõcurrentes erit proli iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt contra textum apostoli, omnis caro talis gloriatur in conspectu eius: quia non tantum ex ipso Iesu vos estis, sed ex parentum propagatione fideles. Ita vt dicat filij seipfos gloriantes in carne parētum, Ego sum Pauli, ego sum Ioannis, ego ex sanctiori parentela christianior alijs, & in duplo roborabitur hæsis Corinthiorum ex hac duplici generatione & regeneratione fidelium in propagatione parentum. Et cum nisi vacent ad tempus parentes à concubitu, non concedit eis apostolus, vt possint seipfos sanctificare oratione, hi cõcedunt coniugibus sanctificare alios sanctitate prima, & purissima ab omni contagione originalis delicti. Hanc sanctificationis eminentiam Christus Baptistæ non annuit suo, qui quauis in vtero sanctificatus esset, & à sanctis, iustis, & circumcisis parentibus (Euan-gelio teste) editus, sine circumcisionis tamen sequentis signaculo fuisset anima eius (iuxta legis edicta) de populo peritura. In promptu habent Lollardi nostri dicere: sed illa erit seruitus veteris legis sacramentum, vt sine illo & sanctificatio Dei, & parentum ipso sacramento sanctificatorum sanctitas sanctificare prolem non potuerit ad salutem, quanto magis huius sacramenti figuralis veritas aquæ baptismalis verbo Christi, & sanguine consecra-

ta omnem sanctitatem parentum cassam facit à prole, si non ipsam capiat manifeste. Manifesta em̄ sacramenta edidit Christus pro salute fidelium, sicut ipse manifestatus venit. De hoc in epistola ad Dardanū A V G V S. Sacramentum porrò regenerationis nostræ manifestum esse voluit manifestus mediator. Erat autem antiquis iustis aliquid occultum, cum tamen & illi eadem fide salui fierent, quæ fuerant suo tempore reuelanda. Non enim audeamus fideles temporis nostri præferri amicis Dei, per quos ista nobis pphetata sunt, cum Deum Abraham, & Deum Iacob, & Deum Isaac, ita se Deus esse commendet, vt hoc dicat suum nomen in æternum. Quod si circumcisio antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur, quid respondebitur de his, qui antequam hoc præceptum esset, Deo placuerunt? Hæc ille. A V T H O R. Hoc ꝛ̄ ex isto dicto doctoris accipimus, q̄ circumcisio erat patribus pro baptismo: tam necessarius erit baptismus aquæ nostris nascentibus, quam necessaria erat circumcisio Ioanni, Abraham, Isaac, & cæteris patribus: quia talibus Dei amicis non audeamus præferre tēporis nostri fideles, vt possint ipsi occultè ad salutem, prolem occultè sanctificare: cum Abraham, Isaac, & Iacob, & Zacharias paruulos suos sua sanctificatione quacunq; non saluent sine circumcisionis manifesto, & publico sacramēto. In ipso ergo baptismo sensibili primò apparet Christi seruitus, & Christi ꝛ̄ dominatus tunc primò exaltatur, quādo nomen Christi baptizatus exaltat per professionem palam in populo. Vnde Homilia. 4. super Iosue O R I G E N E S. Quanta antè gesta sunt, mare rubrum pedibus transitum est, manna de celo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, lex per Moysen data est, signa & prodigia multa in eremo gesta sunt, & nunquam dicitur exaltatus esse Iesus: vbi vero Iordanis transitur, ibi dicitur ad Iesum, In hac die incipio exaltare te in conspectu populi. Neq; enim ante mysterium baptismi exaltatur Iesus, sed exaltatio eius, & exaltatio in conspectu populi, inde sumit exordium. Si enim omnes qui baptizantur in Christo Iesu, in morte ipsius baptizantur, mors autem Iesu in crucis exaltatione completur, merito vniciq; fideli tunc primum Iesus exaltatur, cum ad mysterium baptismi peruenitur: quia & scriptum est, q̄ exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu celestium, terrestrium, & infernorum. Veruntamen per sacerdotes deducitur populus, & iter

Baptismus est necessarius.

Christi exaltatio.

agit ad terram repromissionis magisterio sacerdotum. Hæc ille. A V T H O R. Fides ergo erat ecclesiæ tēpore Origenis in antea, quod vnusquisq; fidelis fieret, non ad suam maxime vtilitatem accipiendo gratiam suæ purgationis à scelere, sed magis ad exaltationē Christi Iesu, profitendo ipsi debitam seruitutem in plebe: ideo in euangelio de baptismo oportet, inquit, exaltari filium hominis, sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto. Aut quomodo aliter hoc posset aptari præmissis? Hæc autem exaltationē baptismi nostri refugiunt, quam baptizati sui tacēt in vtero. Neq; enim ante mysterium baptismi exaltatur Iesus (inquit Origenes) sed exaltatio eius exaltatio in conspectu populi inde sumit exordium, non à consternati vultus deiectione in ergastulo vteri. Aliàs cur iussit Christus baptizare omnes gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti? Dixisset enim, baptizate tantum primas gentes, vt in sua fidelitate cætera baptizētur occultè. Et item non ꝛ̄ dixisset Christus prædicandum euangelium, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, omni creaturæ humanæ. Non scilicet solum quæ tunc erat, sed in finem seculi duraturæ: quia primis baptizatis, cætera nascuntur fideles. Igitur à verbis Christi, & obsequijs apostolorum semper hætenus regula fuit ecclesiæ, omnes admittendos ad baptismum aquæ sensibilis, omnesq; necessarium habere hanc suæ inchoationem salutis, qui volunt esse fideles. Sed forsitan Witcleff interrogat, quid vt renascatur in Christo tantoperè requiritur aqua? Et ego iterum interrogo, quid vt fiat primus homo, tantoperè requirebatur terra? De terra primus homo est reuerfurus in terram. De aqua secundus homo iam recreandus in spiritum. Spiritus enim domini ferebatur super aquas. Vnde in cap. 3. Ioannis, ibi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu &c. C H R Y S O S T. Si verò quis interrogat qualiter ab aqua, interrogo ego qualiter à terra. Qualiter enim lutum in diuersas partes diuisum est, qualiter qd̄ subijcitur vni formæ. Terra em̄ erat sola, quæ verò ex ea facta sunt, varia & omnimoda: vnde ossa, & nervi, & arteria, & venæ, & mēbrana, & vasa officinalia. Et infra. Si igitur quæ quotidie fiunt, & palpātur, fide indigent, multò magis quæ ineffabilia, & spiritualiora his sunt. Sicut em̄ terra, quæ est inanimata, fortificata est voluntate Dei, & tot ex ipsa facta sunt miracula, ita & spiritu aqua adueniente inopinabilia hæc, & excogitationem superexcedentia facile omnia fiunt. Hæc ille. A V T H O R. Necessariò

ergo de aqua, Spiritu sancto fouente eam, quauis super sensum nostrum, secundum tamen fidem rectam reficitur omnis homo: siq; decreuit Ecclesia contra Pelagium, prout habet in Dialogo Attici, & Critoboli contra ipsum H I E R O N Y M V S. Frater charissime hæc fuit in concilio nostra sententia, à baptismo, & gratia Dei, qui omnibus misericors, benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi: quod cum circa vniuersos obseruandum, & retinendum, magis circa infantes ipsos, & recenter natos obseruandum putant, qui hoc ipsum de opere nostro ad diuinam misericordiam plus merentur, q̄ in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes, aut flentes nihil aliud faciunt, quam deprecantur. Scripsit dudum vir sanctus & eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinū, qui postea sub inuidia tyrannidis Heracianæ ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim vetricam, per quam vultis asserere baptizari infantes non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum. Iuxta illud. Nisi quis renatus fuerit, &c. Tertium quoq; ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt (id est vos) posse hominem sine peccato esse si velit, absq; Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam multa aduersa fingentem. Alios quoq; specialiter tuo nomine cudere dicitur, qui necdum in nostras venere manus, vnde super sedendum huic labori censeo, ne dicatur illud mihi Horatij, In syluam ne ligna feras. Aut enim eadem dicemus ex superfluo, aut si noua voluerimus dicere, à clarissimo ingenio occupata sunt meliora. Hoc vnum dicam, vt tandem finiatur oratio: aut nouum vos debere symbolum tradere, vt per patrem, & filium, & Spiritum sanctum baptizetis infantes in regnum cælorum, aut si vnum, & in paruulis, & in magnis habetis baptismum, etiam infantes in remissionem peccatorum baptizandos in similitudine præuaricationis Adæ. Hæc ille. A V T H O R. Quid ꝛ̄ mihi ergo reliquum est, vt contra nostros nouellos baptistas, qui inter dolores maledictionis Euz, & humores menstruos, nondum natos baptizant, & prædicant esse renatos, arguam? Quos sacer Hieronymus ad Augustinum remittit, ne audiat illud Horatij, In syluam ne ligna feras. Nisi item cogam eos modò nouum condere symbolum, nouū construere baptismum, & æquiocum sacramentū. Etenim oportet esse patulū ad occultū baptismum in lauacro, & ad baptismum in vtero:

utero: baptismum tam alti silentij, ut nulla sit ibi vox, siue sensus ad baptismum, ubi tres personarum diuinarum tanta necessitate dicuntur, ut una tacita (secundum antiquam ecclesie regulam, & censuram euangelij) ipsum erat imperfectum & cassum. Vnde lib. 2. de Trinitate **A T H A N A S I V S**. Nunquid potest contra regulam euangelicam censuram de hoc unico Trinitatis nomine sancti spiritus sublata vel tacita persona, baptismus in ecclesia perfectum celebrari? Absit. Alioquin quomodo in hoc nomine deitatis patris, & filij, & Spiritus sancti, in fide baptismi unitate credentibus datus est? Hæc ille. **A V T H O R.** Et quomodo non tacite transitur persona Spiritus sancti in utero, ubi nulla trium etiam vel voce incodita promulgatur? Sed iam primo experior quid volebat Witcleff, quando tanto supercilio cunctos catholicos doctores iudicauit infantes, qui damnationem, & saluationem paruuli de suo baptismo definirant: unde iam late supra in quinto libro conscripsi, sed (ut solet) plus autoritatis & ponderis exponit signis iudaicis, quam Christi verisimilibus sacramentis: quia stultum dicit, & sine autoritate dictum, quod infans non baptizatus expirans, damnabitur, dicente Christo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Sed audit quauis nolit, quod infans, cuius caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo. Quod ergo magis necessarium sacramentum? Hanc autoritatem vitricem tulit Augustinus contra magistrum tuum Pelagium, cur te non fecit attentum? Nempe lib. 2. contra Pelagium, & Cælestium, de Christi gratia, cap. 29. **A V G V S T I.** Ante Abraham quidem utrum aliquo corporali, & visibili sacramento iusti, vel eorum paruuli signarentur, scriptura non exprimit: ipse tamen Abraham signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei. Et sic accepit, ut deinceps etiam omnes paruulos domus suae circumcidere iuberetur recētissimos à visceribus matrum, octauo die natiuitatis eorum, ut etiam hi, qui corde ad iustitiam credere nondum possent, iustitiae tamen fidei signaculum fumerent. Quod sub terrore tanto est imperatum, ut Deus diceret animam illam de suo populo perituram, cuius octauo die præputij circumcisio facta non fuisset. Sequitur. Quid enim mali, quæso, paruulus propria voluntate commisit, ut alio negligentem, & eum non circumcidente, ipse damnetur damnatione tam seuera, ut pereat anima illa de populo suo? Neque enim temporalis mortis terror incussus est, cum de iustis quando moriebantur, tunc potius dicere-

tur, Et appositus est ad populum suum, vel appositus est ad patres suos, quoniam deinceps homini nulla tentatio formidatur, quæ illum separet à populo suo, si populus eius ipse est populus Dei. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce circumciscus est Abraham, & fidelis inuentus est, cui nullum audeo in presenti comparare nostrorum fidelium: sed eius sanctitas, & fides prodesse non potuit filiis, si ipsi circumcisi non essent corporibus proprijs. Et pretiosius faciunt Witcleff circumcisionis signaculum, quam Christi baptismum, dicentes baptismum laticis suppositione necessarium, reliquum absolute, intantum, ut non temporalis mors, sed æterna infligebatur ad poenam, huic autem nec temporalis, sed merito tollitur parentela. Cuius dogma est ergo negligere paruulos ad baptismum. Facta enim sequacium Witcleff magistri abdita commentantur. Et vnde tibi o prociacissima hæresis, audeat tanta superbia, cum tam erecta ceruice, antiquam cum vexillo reportare malitiam, & vnum argumentum dare Augustini responsum, aut (quod multo maius est) totius ecclesie Dei tibi aduersantis in facie, non timere sententiam? Frons meretricis non iam est facta tibi, sed ipsa meretrices te iudicaturæ sunt in regno cælorum. Meretrix enim Pelagiana hæresis verecundata erat contra antiquam ecclesiam ista proferre, cum tamen antiquior tibi ipsa etiam facta est iam mille annis, quam erat Pelagio. Vnde & lib. 3. de baptismis paruulorum, cap. 4. **A V G V S T I.** Vides ne obsecro, quemadmodum hoc totum Pelagius non ex sua, sed ex aliorum persona indiderit scriptis suis: vsque adeo sciens hanc nescio quam esse nouitatem, quam contra antiquam ecclesie opinionem sonare nunc coeperit, ut eam ipse confiteri aut verecundatus, aut veritus fuerit. Hæc ille. **A V T H O R.** Verecundatus erat Pelagius, quod item sopitum iam resuscitare noster Witcleff non est verecundatus, aut veritus. Et in sermonum libro primæ partis, de natali sancti Ioannis **A V G V S T I.** Dic mihi obsecro te, paruulis baptizatis Christus aliquid an nihil prodest? Necessè est ut dicat, prodesse premitur mole matris. Fortè quidam vellēt dicere non, nā ratiocinationes eorum ad hoc videtur compellere: sed autoritate reprimuntur ecclesie, ne non dicam sputis hominum obruantur, sed ipsorum infantium lachrymis tamquam fluuio pertrahantur. Hæc ille. **A V T H O R.** Hoc ingemisco, hoc me te condoleo, inueniri modò tam tepidos Christianos, ut audacter clamet in medio eorum nouus hæreticus antiquam perfidiam, nec eum prohi-

prohibeant pugnis, aut gladijs, quos nec mutire passi essent antiqui fideles, sed eos obruerent suis sputis, maxime quod tanta est in fide substantia, & de certissima apostolica traditione credenda, prout asserit lib. 10. sup. Genes. ad litteram, cap. 30. **A V G V S T I.** Consuetudo matris ecclesie in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neque villo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi apostolica esset traditio. Habet etenim illa parua ætas magnum testimonij pondus, quæ pro Christo meruit sanguinem fundere. Hæc ille. **A V T H O R.** Audiatur Guilielmus, audiant Witcleff, quod hæc consuetudo matris ecclesie de baptizandis paruulis, nec spernenda, aut superflua iudicanda, sed credenda apostolica extat traditio, nec tantum propter paruulum, sed propter paruuli credentis in Christo prolatum testimonium, habet enim, inquit, illa parua ætas magnum testimonij pondus, sic in baptismo, sicut in martyrio.

De sacramentalibus precibus, & ritibus sacramenti Confirmationis.

Titu. VI.

De Confirmatione baptizati post sacrum fontem, si adsit Episcopus, & quod comunicet corpus Christi, & audiatur euangelium in cõplementum mysteriorum.

C A P. L V. S V M M A.

- 1 Confirmationis sacramentum uenerabile, quomodo peracto solenni baptismo debeat subsequi, si Episcopus adsit.
- 2 Dona Spiritus sancti recensentur, quæ ad inuocationem sacerdotis in confirmatione infunduntur.
- 3 Virtutes omnes quomodo ad Spiritum sanctum pertinent.
- 4 Confirmandi modus recensetur.
- 5 Gradus ad communionem quot sint secundum Originem.
- 5 Communionis figura ostenditur. Et de lectione Euangelij.

CONFIRMATIONIS
 ¶ venerabile sacramentum, peracto solenni baptismo, si episcopus adsit, subsequitur. Quæ ecclesiastica regula modo seruatur, copulans sacramenta, sicut Apostolus Paulus ipsa coniunxit, Hebræ. 6. Non rursum iacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum. Vbi statim baptismum sacramentum impositionis manuum per confirmationem annectit. Et iterum. Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt Spiritu sancti. Vbi in expositione solenni **A M B R O S.** Non sufficit poenitentia mundos facere peccatores, nisi confestim baptizentur, sicut in actibus Apostolorum Petrus respondisse legitur, Poenitentiam agite fratres, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu. Quia quod impossibile est operari per se, hoc per Dei gratiam accipere in baptismo potest. Sequitur. Impositionis quoque manuum mysterium, per quod Spiritus sanctus accipi creditur post baptismum ad confirmationem unitatis in ecclesia Christi, à Pontificibus fieri solet. Hæc ille. **A V T H O R.** Ex his ergo verbis apostolicis Pauli patet hanc obseruantiam copulandi sacramentum confirmationis ab episcopo, sacramento baptismi, tunc ex usu celebri fuisse continuam: quapropter quod refumit ibi Apostolus, si semel illuminati estis per gratiam Spiritus sancti, & gustastis donum caeleste, hoc est, remissionem peccatorum accepistis, & participes facti estis Spiritu sancti. **A M B R O.** Participes facti estis Spiritu sancti in distributione bonorum Dei, quæ in epistola ad Corinth. beat. Paulus enumerat. Hæc ille. **A V T H O R.** In hoc verbo precem episcopalem, quæ Spiritu sancti dona seorsum numerata in susceptum suum flagitat, euenire insinuat, cum dicitur, Domine, da ei spiritum sapientiae, & intellectus. Amen: spiritum consilij & fortitudinis. Amen: spiritum scientiae & pietatis. Amē: adimple eum spiritu timoris tui. Ita ut prius sacramentum chrisinatis designauit ad substantiam, cum diceret, Impositionis quoque manuum vnà cum sacramenti illius ritibus impositionis manuum & vnctionis ad confirmationem unitatis sicut dicit Ambro. Hic autem non omittit Apostolus addere sacramentalē precem, cum dicit esse Spiritu sancti factos participes in distributione scilicet donorum eius. Vñ lib. 7. de Trinitate, in responsione ad tertiam interrogationem

ATHANASIVS. Rogo quemadmodum septiformem habent unitum sapientiae, & intellectus, spiritum consilij & virtutis, spiritum scientiae & pietatis, spiritum timoris Dei in manu impositionis chrismate consequi merentur, quem de vnica plenitudine diuinitatis consistere nos confitemur. Hæc ille. AVTHOR. Et item libro suo de Trinitate, & spiritu sancto versus finē idem ATHANASIVS. Omnes sancti in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti per impositionem manuum sacerdotum, spiritum Dei consequuti, ad antiquum restituntur statum, in quo erant ante præuaricationem Adæ. Et hoc spiritu legem dante in ecclesijs gentium, nos neq; carnem circuncidimus, neq; carnaliter legē Moyfi custodimus. Hæc ille. AVTHOR. Multum ponderandū, quod antiquus iste dierū scribit Spiritum sanctum dedisse legem istā impositionis manuū sacerdotum, per quam Spiritum sanctum consequuti, ad antiquum restituntur statum innocentiae primi Adæ. Vñ lib. 3. de sacra. AMBR O S. Sequitur spirituale ꝑ signaculū, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij, atq; virtutis, spiritus cognitionis, atq; pietatis, spiritus sancti timoris, septem quasi virtutes spiritus. Et ꝑ omnes quidem virtutes ad Spiritum sanctum pertinent: sed istæ quasi cardinales sunt quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale quàm cognitio Dei? Quid tā principale quàm virtus? Quid tā principale quàm consiliū Dei? Quid tam principale quàm timor Dei? Sicut timor seculi magna est infirmitas, ita timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes, quādo consignaris. Nam, vt ait apostolus sanctus, quia multiformis est, inquit, sapiētia Dei, ita multiformis est Spiritus sanctus, qui habet diuersas variasq; virtutes, vnde & Deus virtutū dicitur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc sunt dona, per quæ Spiritus sanctus datur in prece, & participem sui variè efficit hūc, aut illum. Istæ sunt (inquit Ambrosius) septem virtutes, quādo cōsignaris. Hoc dicens, recolit huius, quod dicit ibi facer antistes, Confirmo, ꝑ & configno te signo sanctæ crucis, & chrismate salutis. Tunc consignatur, tunc confirmatur, non vt Witcleff malignatur: episcopus confirmat ibi Spiritus sancti donum, sed susceptum fidelem ad ecclesiae vnitatem, quod sine Spiritu sancto non fieret, quanuis sine Spiritu sancto baptismum antè suscepit, ideò frequentissimè

mè datur, si adsit episcopus, hoc confirmationis sacramentum statim post baptismum. De quo tertia parte sermonum, sermo. 97. AVGVST. Definant insipientes sibi blandiri, & nobis dicere, Quid accepturi sumus, cum ad vos accefferimus, cum nos iam baptismū habere fateamur? Respondemus eis, habetis baptismum Christi, venite vt habeatis spiritum Christi. Timete quod scriptum est, Quisquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Induistis Christum forma sacramenti, induite imitatione exempli: quoniam Christus pro nobis passus est, exemplum vobis relinquens, vt sequamini vestigia eius. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit Augustinus, Habetis baptismum Christi: ad hæc restat, ne fortè fictè, aut si non fictè, tamen vt spiritum Christi accipiat donorum eius participatione plenaria. Vnde libro suo de mysterijs AMBR O S I V S. Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam multa aqua excludere, flumina inundare non possint: vnde repete, quia accepisti signaculum spirituale, Spiritum sapientiae & intellectus, spiritum consilij atq; virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, cōfirmavit te Christus dñs, & dedit pignus spiritus in corde tuo, sicut apostolica lectione didicisti. His abluta plebs diues insignibus ad Christi tendit altaria, dicēs, Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Depositis enim inueterati erroris exuuijs, renouata in Aquila iuuentute, caeleste illud festina adire conuiuium. Venit igitur, & videns sacrosanctum altare compositum, clamans ait, Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Hanc loquentem inducit Dauid, dicens, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Hæc ille. AVTHOR. Re enim vera, si adhuc esset ecclesiastica regula, vt adultus, vel adulta statim vnctione sacra peracta ad altare ductus communicet, sed nō seruatur. Non ꝑ enim subito, sed per gradus sunt inducendi fideles ad tantum mysterium. Quod ponderauit hos gradus recensens in expositione super Cantica, libro .2. versus finem ORIGENES. Engaddum autem ager terræ Iudææ est, non tantum vineis, quantum Balsamis florens. Hic ergo historicus sensus sponsæ loquentis ad adolescentulas, vt intelligatur, dicens, Primò quidem, Nardus mea odorem mihi sponsi mei reddidit. Secundò verò alligamentum guttæ effectus est mihi. Tertiò, botrus Cyperi ex vineis

vineis Engaddi, superans omne quicquid est in odoribus & floribus suauitatis. Sequitur. Sicut ergo hos, quibus efficitur sapientia & scientia nō ad subitū, sed per perfectus quosdam, & gradus pro studijs, & intentione ac fide eorum, qui ei vel in sapientia, vel in virtute participantur, sapientes eos & scientes reddit, vigentesq; virtutibus: ita & in quibus vitis vera efficitur, nō eis ad summū botros maturos producit dulces, nec repente eis vinū efficitur suauē, & lætificans cor hominis, sed producit eis suauitatem tm̄ odoris in flore. Et demum maturitatis eis dulcedinem præbet, vsq; dum perducatur eos ad torcularia, vbi effunditur sanguis vnae, sanguis noui testamēti, qui bibatur in die festo in superioribus, vbi stratū magnū paratum est. Sic ergo per singulos hos perfectus graduū incedere oportet eos, qui per sacramentum vitis, & botrum cyperi, initiati ad perfectionem feruntur, & calicem nōui testamenti ab Iesu susceptum bibere contendunt. Hæc ille. AVTHOR. Tres ergo gradus Origenes distinguit, ita vt à vineis Engaddi, id est, fonte hædi, veniamus ad florem, & botrū florētem, & fragrantiam vnctionis. Ac tertio ad communionem sanguinis magnæ vnae. Quod item præfatio loco post baptismum sanctum tertio loco beatus Paulus annexuit, ita dicēs, Gustauerunt etiam donū caeleste. vbi in expositione HAYMO, hoc est, remissionē peccatorum perceperunt in baptismate, siue cōmunicauerūt corpori & sanguini domini post baptismū. Hæc ille. AVTHOR. Quod docente magistro tradit item in fine capituli. 2. de ecclesiastica Hierarchia DIONYSIVS. In fine autem omnium, hierarcha ad sacratissimam eucharistiam vocat perfectum, & perfectiorū mysteriorum ipsi tradit cōmunionem. AVTHOR. Vbi LINCOLIEN. In fine omnium agendorum, videlicet vniformiter, & condecēter ad plenū bene esse baptismi, hierarcha vocat perfectum, id est, baptizatum ad sacratissimam eucharistiam, & tradit ei cōmunionem perfectiorum mysteriorum. Hæc ille. AVTHOR. Figura ꝑ autem huius cōmunionis, vt tradunt patres, Naaman Syrus in libris Regum, post perceptum lauacrum, post confessionem Dei Israël tulit secū partem terræ sanctæ. Qualiter exponit mysterium lib. 2. super Lucam cap. 1. BEDA. Vt cuncta hic baptismi sciens sacramenta præmōstrata, in quo abrenuntiare Satanæ fidē confiteri præcipimur, negat se Naamā vltra Dijs alienis libaturum, soli Domino seruiturum, partem quoq; terræ sanctæ secum tollere gaudet: quoniam bapti-

zatos oportet dominici quoq; corporis participatione confirmari. Hæc ille. AVTHOR. His peractis, legit sacerdos ad placitum in ecclesia Anglicana Euangelium secundum Marcū. Respondens vnus de turba, Magister attuli filium meū. In antiqua quidē ecclesia post catechizationem factam legebantur quatuor euangeliorum initia: qualiter lib. 2. de tabernaculo super hunc textum, In introitu atrij fiet tentorium. BEDA. In introitu atrij, quatuor sunt columnæ, quia non nisi per fidem, & sacramenta euangelij, quæ quatuor libris continentur, vnitatem sanctæ ecclesiae quis ingredi poterit. Vnde pulchrè in ipsa ecclesia mos antiquitus inoleuit, vt his, quicunq; catechizandi, & Christianis sunt sacramentis initiandi, quatuor euangeliorum principia recitentur, ac de figuris, & ordine eorum in apertione aurium suarum solerter erudiantur: quo sciant exinde, ac meminerint, qui, & quot sunt libri, quorum verbis maxime in fide Trinitatis debeant erudiri. Hæc ille. AVTHOR. Sic ergo de ritibus sacri baptisterij sumus progressi, vt penè patere possit omnia ab apostolorū traditione procedere, & quod iuxta formam domini à Christi formis sparsim exempla contraxerint.

Euangelij lectio.

De consecratione sancti Baptismatis.

CAP. LVI.

SVMMA.

- 1 *Chrifti consecratio, & quomodo fiat.*
- 2 *Telete quid sit.*
- 3 *Chrifti in consecratione quæ obseruentur.*
- 4 *Chrifti usus descriptio.*
- 5 *Crux quod portitorem præcedat, & sequatur incensum, quid significet.*
- 6 *Oleum vnctionis, quod chrisma dicitur, quomodo contineat in se plures materies aromaticas, & quid figuret.*
- 7 *Christus chrisma & unguentum.*
- 8 *Christus oleum effusum est. Et quomodo à Christo dicantur Christiani.*
- 9 *Christi olim dicti reges, & iusti.*
- 10 *Ecclesia omnis quare vnctione chrismae consecratur.*
- 11 *Vnguenti ex quatuor speciebus aromatum consecratio. Et quomodo nihil plus balsamo nostro designet.*
- 12 *Engaddi locus, ubi balsamus crescit, quomodo interpretetur.*

Donaspiritus.

Virtutes oēs ad spiritū pertinent.

Gradus ad cōmunionē

Communionis figura.

1
Chrifti
consecratio.

Onsecratio ꝑ̄ autem, & consecratio sancti chrisfmatis, quod in sacramento confirmationis est materia sacramenti, nec vtiliter pertrahitur, nec postponitur ordinate: sed prius de constitutione & consecratione eius ordo tractatum exigeret: tunc autem quæ circa distributionem eius aut vsus, vtcunq; autē possumus modū exordiamur consecrationis huius, quem fluxisse primū ab apōstolis libro suo de ecclesiastica hierarchia ca. 4. nos certos reddit DIONYSIVS. Est huic coordinata altera perfectionis operatio vnguēti, Teleten

2
Telete my-
sterium, fe-
stivitas.

ꝑ̄ ipsam duces nostri nominant. AVTHOR. Duces apōstolos nominat, qui sacramentum vnguēti nominat, cuius operatio huic, id est, sacræ eucharistiæ coordinatur. Et sequitur. DIONYSIVS. Secundum eundē synapsios modū imperfectorum soluuntur ordines præcedentibus videlicet & hierarchica ad omne sacrū, bene olēte circuitione, & psalmica sacri logia, & diuinissimorū eloquiorum lectione, deinde vnguētū hierarcha fumens, superponit diuino altari circumuelatū à duabus & decem alis sacris, clamantibus omnibus sanctissimis sacrū Deo acceptabiliū prophetarū inspirationū melodima, & ipso facto orationem adimplens in sanctissimis consecratorū Teletis, ipso vtitur ad omnē ferē hierarchicam perfectionis operationem. Hæc ille. AVTHOR. Primò dicit, q̄ ꝑ̄ in consecratione chrisfmatis obseruatur chori thurificatio, & psalmorū decantatio, & lectionū sanctarū enūtiatio, ac tūc imperfectorū exclusio, scilicet energumētorū, catechumenorū, & in pœnitētia existētū, priusq; ad eius consecrationē proceditur, sicut in consecratione eucharistiæ: ideò hodie per Anglicanas ecclesias penē ad finem canonis ita inchoatur, vt præcedat eam decātatio facta à choro, qualiter in hac litera dicit, sanctis clamantibus sacrū melodima. THOMAS, fidelibus cōcinentibus, Sanctus, sanctus, &c. & Halleluia. Hæc ille. AVTH. Vbi item in cōmentario LINCO. His peractis, & remanētibus cū hierarcha solis dignis visione secretorū, hierarcha fumēs vnguētū coopertū duodecim operimētis, in modū alarum fortē formatis, ponit illud super altare, omnibus astantibus resonantibus Halleluia. Deinde consecrat illud hierarcha per sanctā orationem, & vtitur illo in plerisq; sacramētis perfectiuis. Is itaq; erat ordo mysteriorum huius Teletæ in primitiua ecclesia, in locis, quibus iste sanctus cōuersabatur. Sequitur. Vtitur ꝑ̄ ipso sanctissimo in san-

ctissimis teletis consecratorū, vtpote baptizatorū, confirmatorū, ordinatorum in sacerdotēs, & episcopos, & transeuntium de hac vita ad vitam alteram, & altaris, & ecclesiæ, & calicis, & patenę. Vtitur, inquam, ipso ad omnem ferē (quia non vniuersaliter ad omnē) hierarchicam perfectionis operationem. Et confidera, q̄ nō distinguit hic plures species sacri vnguēti, sicut modò distinguuntur, & habentur in ecclesia, sed simpliciter agit de vnguēto sacro. Hæc ille. AVTHOR. Modicū est ad substantiam consecrandi, si variemus in paruis, vbi tunc episcopus posuit vnguētum super altare, modò diaconus cōmunicāte archidiano illud adferat, vbi in ecclesia Dionysij velabatur vñctio duodecim alis, quasi alis Seraphim, quarū erant sex alę vni, & sex alæ alteri, scđm Lincolieñ. & Thom. hic in quibusdā locis assistāt duodecim presbyteri sacri vnguēti sindone velati portitoribus, qui item omnes sint sub vno vmbaculo, seu pallio, secūdum Guilielmum. Quod ꝑ̄ autē portitorem præcedat crux, & sequitur incensum, hoc signū vñctionis nostræ in regale sacerdotiū, & tunc in bonum odorem, & famæ optimæ sanctitatē. Sic in figura huius summus sacerdos, cū intraret tabernaculum, vbi erat virga Aaron, offerebat thimiam. Vnde libro. 4. de sacris. AMBROSIVS. Vt intelligatis quid sit secūdum tabernaculum, in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare consuevit, hoc est, ad baptisterium, vbi virga Aaron floruit. Antè arida erat, postea re floruit. Et tu aridus eras, & coepisti in fonte irriguo reflorere. Sequitur. Sed fortē dicas, Quid hoc ad populum, si virga sacerdotalis aruerat, & re floruit? Populus ipse qui est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est, Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait Apōstolus Petrus. Vnusquisq; vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est & sacerdotium spiritale. In secundo quoq; tabernaculo est thimiamaterium. Thimiamaterium est, quod bonum odorem fragrare consuevit. Ita & vos iam bonus odor Christi estis, iam nulla in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris. Hæc ille. AVTHOR. Sic & in oratione, quæ iam ad modum præfationis canitur. P R A E F A T I O. Et cū mundi crimina diluuij quondam expirarent effusione, similitudinem futuri muneris columba demonstrans per Olinæ ramū, pacem terræ red ditam nuntiavit. Quod in nouissimis temporibus manifestis est effectibus declaratū, cum baptif-

Cruce, et
incensum.

Chriftus un-
genium.

baptismatis aquis omnium criminum commissa delentibus hæc olei vñctio vultus nostros iocundos efficiat, ac serenos. AVTHOR. Ita enim tota hæc series literæ apud primitiuos patres in huius sacramenti memoria tenebatur. Qualiter item lib. 4. sentent. cap. 1. DAMASCENVS. Oleum autem in baptisate assumitur, chrisma, id est, vñctionem annuntians, & Christianos nos operans, & De nobis annuntians per Spiritum sanctum misericordiam: quia & festucam oliuæ his, qui ex diluio saluati sunt, columba attulit. Hæc ille. AVTHOR. Istud ꝑ̄ autem oleum vñctionis, quod chrisma nostrum (secundum Damascenum) annuntiat, sicut non simpliciter vnum, sed ex odoriferis pluribus est admistum, figurat dominum nostrum Iesum Christum, ex multis naturis, & pluribus virtutum resultantem odoribus, prout dicto iam capitulo theorizat DIONYSIVS. Dicimus, q̄ vnguēti compositio, congregatio quædam est bene spirantium materierum, in seipsa largè habes qualitates bene olentes, qua participantes bonis odoribus replentur. Sequitur. Credimus autem esse thearchicum maximè Iesum superstantialiter bene olentem intelligibilibus distributionibus intellectualem nostrum adimplentem diuina delectatione. Hæc ille. AVTHOR. Eundem penē textū hunc etiam versat in expositione THOMAS. Chrisma continet plures materias aromaticas, quæ se olfacientes grata odoris suauitate afficiunt, secundum q̄ magis aut minus eis participant: vnde sanctum chrisma dominum Iesum significat, mentes spiritualis delectationis in fluxionibus adimplentem. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ꝑ̄ vnguēti acceptio in significatione Iesu famosa erat apud patres. Quam item libro. 2. super Cantica exponens hunc textum, Nardus mea dedit odorem suum. Sequitur. ORIGENES. Nec mirū videri debet, si Christus quæ admodum fons est, & flumina aquæ viuæ de eo procedunt, & quemadmodum panis est, & vitam dat, ita & nardus est, & odorem dedit, & vnguentum est, quo qui vñcti fuerint, Christi fiant. Sed dixit in Psalmo, Nolite tãgere Christos meos. Et fortasse secūdum illud, quod dixit Apōstolus, ijs qui exercitatos habent sensus ad discretionē boni vel mali, singulis quibusq; sensibus animę, singula quæq; Christus efficitur. Idcirco enim & verum lumen dicitur, vt habeant oculi animæ, quo illuminentur: idcirco & verbum, vt habeant illa aures, quod audiant: idcirco & panis vitæ, vt habeat gustus animę quod gustet. Idcirco ergo & vn-

guentum, vel nardus appellatur, vt habeat odoratus animæ fragrantiam verbi. Hæc ille. AVTHOR. Ecce nomen Christi est vnguentum odoriferæ nardi: quia & Christus chrisma est. Qui ergo Christum vnguētum appellat, à re nominis non recedit. Vnde & scriptura, Oleum effusum nomen tuum. Quam tractans in expositione Canticorum CASSIODORVS. Nomen ꝑ̄ tuum, ô Christe, oleum effusum est. Chrisma enim græcè, vñctio latine. Inde Christus, nomen Christi ab vñctione vocatum est. Solet autem Spiritus sanctus olei nomine appellari. Iuxta quod Psalm. ait, Vñxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, id est, Spiritus sancto, hoc autem oleum effusum est, qñ hæc gratia, quam Christus singulariter habuit, data est omnibus electis. Vnde & à Christo Christiani dicuntur, & est participatio nominis Christi: & bene non stillatum, sed effusum dicitur oleum, quia abundanter, quia hæc gratia omnibus data est in Christo credentibus. Hæc ille. AVTHOR. Ingens ergo causa apōstolis ac primæis patribus erat huius olei, & chrisfmatis vsus, vt nobis eū semper odorandum præsentet, cuius nomen est oleum. Quod item Iudæi non omiserunt in sacris ritibus odorantes tantum Christum à longè futurum, quem nos Dominum & Saluatorem nostrum præsentem aspeximus, & præteritū retinemus, sed multò longius Iudæis hæretici, qui Christi nomen dedignātur in proprio signo, & nec cū Iudæis in ritu chrisfmatis Christum prophetant venturum, nec cum Christianis autē præsentem. Ex institutione enim Domini præceptum est eis vaticinari venturum Christum, cuius nomen esset vñctio in vñctionis sacramento, intantum, vt Reges, & Pontifices, propheta, & sacerdotes, & cetera personæ illustres Christo profiterentur obsequium, vñctionem eius accipientes in ipso dignitatis ingressu. Peius ergo ab authore salutis Iudæo degenerat, qui vñctionis eius participiū in sacramento ferre recusat. Vnde Exodi. 30. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens. Sume tibi aromata primæ myrrhæ, & electæ quingentos ciclos, & cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta ciclos, calami similiter ductos & quinquaginta ciclos, Casiæ quoq; quingētos ciclos in pondere sanctuarij, oleum de oliuetis in mensura huius, factisq; vñctionis oleum sanctum vnguentum compositum opere vnguentarij. Vngesq; ex eo tabernaculū testimonij, & arcā testamenti, mensamq; cum vasis suis, candelabrū, & vtenilia eius, altaria thimiamatis, & holocausti, &

Oleum effu-
sum.

vniuersam supellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet: sanctificabilisq; omnia, & erunt sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur. Aaron, & filios eius unges, sanctificabilisq; eos, vt sacerdotio fungantur mihi. De hoc unguento loquitur lib. 2. de officijs. ca. 25. **ISIDORVS.** Chrisma unguentum Moyses in Exodo, iubente Domino composuit, & confudit, quo primo Aarō, & filij eius in testimonium sacerdotij, & sanctitatis peruncti sunt. Deniq; **9** *Christi.* iusti, & reges chrismate sacrabatur, vnde & Christi nominantur: sicut scriptum est, Nolite tangere Christos meos. Eratq; in regibus eo tempore tantum, & in sacerdotibus mystica vnctio, qua Christus figurabatur. Vnde & **10** ipsum nomē à chrismate dicitur. Sed postq; Dñs noster verus Rex, & sacerdos æternus à Deo cælesti & mystico est delibutus unguento, non solum Pontifices, & Reges, sed omnis ecclesia vnctione chrisomatis consecratur, pro eo, qd membrum est æterni regis, & sacerdotis. Ergo quia genus regale, & sacerdotale sumus, ideo post lauacrum unguimur, vt Christi nomine cōsecremur. Hæc ille. **AUTHOR.** Hoc bene, vt unumquodq; per participationem tale, reducat in suum principium, primo & per se tale. Christus enim non est vnctus participaliter vt nos: sed ipse est per se vnctus, & per hoc mouens, non motum, & vnctionis nostræ principium: vnde, Ego sum alpha & ω, principium, inquit, qui & loquor vobiscum. Et apostolus Ioānes. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Nimirum igitur Messias iam venit, ipsa vnctio in abstracto, cuius fortis odor redolens in omni membro Iudæis abstulit vnctionem. Qui verò huius vnctionis professionem portat, iam venisse ipsam vnctionem lōgē ante pmissam facto, voto, & extrinseco signo probat. Quod si aut quatuor species, legale confecerunt unguentum, scilicet myrrha, cinnamomum, calamus, & casia, nihil plus balsamo nostro designat, sed vtraq; humanitatis Christi locum adimplēt, oleum deitatem, quæ idē est Spiritus sancto Deo. Vnde de illis quatuor exponens sensum suum lib. 1. super Cantica **ORIGENES.** Videte quæ istæ quatuor species unguenti illius, formam tenebant incarnationis verbi Dei, quod ex quatuor elementis compaginatum corpus assumpsit: in quo corpore myrrha illa, quam siue vt Pontifex pro populo, siue vt sponsus pro sponsa accepit, seruat indicia. Hæc ille. Et exponit ibi **12** per singula. **AUTHOR.** Hanc si ipsam eius

humanitatem etiā Balsamus noster designat, qui crescit in locis Engaddi, qui fons hœdi interpretatur, putā Christi, qui factus est pro nobis peccatum, secundum apostolum, & tanq; carnes peccatrices baptismo immergit, aut saltem nostrā immergi præcepit, quæ est peccatrix. Vnde super textum Canticorum. Botrus dilectus meus mihi in vineis Engaddi, **CASSIODORVS.** Cyprus insula est, vbi vites nobiles esse feruntur, maximos botros procreantes. Engaddi autem fons hœdi interpretatur, per quod significatur baptismi sacramentum, in quo peccata omnia abluuntur. Hœdus namq; peccatores significat: baptismus ergo fons hœdi est, quia peccatores suscipit, sed emundatos, & immaculatos ab omnibus peccatis reddit. Hæc ille. **AUTHOR.** Prosequamur hanc allegoriam, qui item fons hœdi arbutulas gignit liquore balsami defudantes, quia sacrum baptismum baptizatos sanctis replet instinctibus, vt in omni verbo & actu Christi spondeant vnctionem.

¶ Quod hi ritus sacramentales non paruipendatur vt noui, sed honorentur vt apostolici, quauis ad punctum in eorum literis non sint expressi.

C A P. L V I I.
S V M M A.

- 1 Ecclesia diebus Augustini qualiter non cesserit ritibus baptismalibus quin interrogarent et responderent, et faceret cetera sacerdotes, et suscepti, etc.
- 2 Ritus sacramentales q. sint antiqui, licet non omnes scripti.
- 3 Baptismatis figura.
- 4 Augustini officiosa, et sollicita perquisitio de baptismo, et ritibus eius.
- 5 Witleff carpitur, qui dixit sufficere baptismum flaminis, sine lauacro, sine sale, etc.
- 6 Danielis, et trium puerorum, simul et Machabæorum gloriosa prædicatio: q. illi de mensa regis comaminari noluerint: isti uero quia escas, quibus Christiani nunc licite utuntur, attingere noluerunt, etc.

Quod ergo tendunt impij Witleuista, qui ritus istos apostolicos arbitratur tanquam nouos, & alios ita procurant arbitrari? Quid agere conantur, cum dicunt istos non suscepisse apostolos, aut ecclesiam primitiuam, & obtendentes libertatem præsumptam in varia-

variatione signorum, vsq; ad sublationem baptismi. Petrus autem (inquiunt) ait, Credite, aut interdum, poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Nihil de catechismo, vel abrenuntiatione diaboli dixit. Non chrisma in vertice, non vnctionem requisit in scapulis. **AUTHOR.** Has, & huiusmodi nugaces argutias fecerunt ante eos hæretici, contra quorum aliquos Augustinus librum suum edidit de fide & operibus. Dicebant enim onerari baptizandum, abrenuntiano diabolo, & cæteris moralibus institutis, sed rectius, & melius cum eo agi, si solum crederet baptizandus, allegantes scripturam illam de Eunucho, & de Petro, & Paulo qualiter baptizarunt. His Augustinus occurrit, dicens tacita esse in scripturis ea quæ communiter gerebatur: sed tamen in verbo secundum aliquid hæc ipsa posse intelligi, libro de fide & operibus, bene ante medium **AVGVSTVS.** Spado si inquit, ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam credo filium Dei esse Iesum Christum, & in hac professione continuo baptizatus est. Nunc ergo placeat, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur, nihil de Spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum, postremo de domino nostro Iesu Christo nihil, quia filius Dei est: non de incarnatione eius in virgine, non de passione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de ascensione, & de sede ad dexteram patris aliquid dicendum est catechizandis ac profitendum credenti. Si enim Spado, cum respondisset, credo Dei filium esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuo baptizatus abscederet, cur non id sequimur? Cur non imitatur atq; auferimus cætera? Quid etiam necesse habemus cum ad baptizandum temporis vrget angustia exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiam si ea memoriæ mandare non vacauit? **AUTHOR.** Hic paulisper attende, qualiter ecclesia diebus Augustini non cessit ritibus baptismalibus, quin interrogarent, & responderent, & faceret cetera sacerdotes, & suscepti, vt requirit ordo ecclesiæ, etiā cum immineret temporis angustia baptizatis. Tandem quod intendit, prosequitur **AVGVSTVS.** Si si autem scriptura tacuit, atq; intelligenda dimisit cetera, quæ cum illo baptizando Spadone Philippus egit, atq; in eo qd baptizauit eum Philippus, intelligi voluit omnia impleta, quæ licet taceantur in scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus imple-

da: pari modo etiam quod scriptum est euangelizasse Philippum Spadoni dominum Iesum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam moresq; pertinent eius, qui credit in dominum Iesum: hoc est enim euangelizare Christum, non tantum dicere quæ sunt credenda de Christo, sed etiā quæ obseruanda sunt ei, qui accedet ad compagem corporis Christi: imò verò cuncta dicere quæ sunt credenda de Christo, non solum cuius sit filius, vnde secundum diuinitatem, vnde secundum carnem genitus, quæ perpeffus, & quare, quæ sit virtus resurrectionis eius, quod donum spiritus promiserit, dederitq; fidelibus: sed etiam qualia membra, cuius sit caput, quærat, instituat, diligit, liberet, atq; ad æternam vitam honoremq; perducatur. Hæc cum dicuntur, aliquando breuius atq; constructius, aliquando latius & vberius Christus euangelizatur, & tamen non solum quod ad fidem, verum etiam quod ad mores fidelium pertinet, non prætermittitur. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce mi Witleff in primæua libertate ecclesiæ cuncta, quæ ad catechismum pertinent, & baptismum, liquidè sunt obseruata: quæ etsi scriptura tacuit, atq; intelligenda dimisit, in eo tamen, quod Philippus Spadonem baptizauit, cetera omnia intelligi volebat impleta, quæ licet taceantur gratia breuitatis, tamē serie traditionis scimus implenda. Non ergo traditio apostolorum tanta breuitate succincta fuit, quanta literam illam breuem apocrypha runt hæretici. Sed sicut modò dicimus, sacerdos manè Deum orauit, & statim ad consecrandum corpus Christi ascendit, intelligētes cuncta in verbo orandi, quæ ad officium matutinale per seriem institutionis accurrunt, in verbo consecrandi, officium, lectiones apostolicas, & euangelicas cum textu præfationis, & canonis, quæ omnia ad consecrandum serie traditionis scimus implenda, dicit Augustinus quoq; in verbo euangelizauit, catechizandi officium, & in verbo baptizauit, cuncta quæ baptismi concernunt ordinem, quæ modò serie traditionis scimus implenda, tunc quantumcunq; breuiter expressa sciamus, non ommissa. Hoc probat ibi posteriùs Augustinus longo spatio apostolum Paulum fecisse, cum diceret, Nihil me dixi scire in vobis, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hoc item factum probat per figuram baptismi, cum per mare rubrum Deus liberauit Israël **AVGVSTVS.** At si, inquiens, populus Israël primū per mare rubrum ductus est: quo significatur baptisma, & postea legem accepit, vbi disceret quem

*Cypri hallu
cinatur in
terpres,
quia Cypre
ri legi de
bet, quæ est
aromatica
herba.*

*11
Vnguentum
ex quatuor
speciebus a
romatum.*

*Ritus serua
ti, sed nō cō
scripti.*

*Baptismatis
figura.*

quemadmodum viueret. Cur ergo baptizandis vel symbolum tradimus, vel ab eis reddendum repositimus? Nihil enim tale factum est erga illos, quos per mare rubrum Deus ab Ægyptijs liberauit. Si autem rectè intelligunt hoc significari præcedentibus mysterijs de sanguine ouis postibus illito, & de azymis sinceritatis & veritatis, cur non etiam illud consequenter intelligunt ipsam ab Ægyptijs separationem significare discessionem à peccatis, quam baptizandi profitentur? Ad hoc enim pertinet, quod à Petro dictum est, Agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Tanquam diceret: recedite ab Ægypto, & per mare rubrum transite. Vnde & epistola, quæ ad Hebræos inscribitur, quum eorum, qui baptizabantur, commemorarentur initia, posita est ibi poenitentia à mortuis operibus: sic enim dicit, Ideò remittentes initia Christi verbum in consummatione respiciamus, non iterum iacentes fundamentum poenitentiae à mortuis operibus, & fidei in Deum, lauacri doctrinæ, impositionis quoq; manuum, resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophytorum, satis aperte scriptura testatur. Quid est autè à mortuis operibus poenitentia, nisi ab his, quæ oportet, mortificari vt viuamus, quæ si adulteria fornicationesq; non sunt, quid iam inter opera mortua nominandum est? Sic autem non sufficit professio recessione à talibus, nisi etiam lauacro regenerationis cuncta præterita, quæ velut prosequuntur, peccata deleantur: sicut non suffecit Israëlitis recedere ab Ægypto, nisi quæ insequerentur hostium multitudo, eiusdem fluctibus maris interiret, qui Dei populo transiret, liberandoq; patuerit.

4 Hæc ille. A V T H O R. Quàm ꝑ officiose, quàmq; sollicitè perquirat Augustinus scripturas, & veteres, & nouas, & figurales, & apostolicas de baptismo? & vbiq; inuenit, ritus nostros esse seruatos de tradendo symbolo, de abrenuntiatione diabolo, de discessionem à peccatis per professionem: & tandem perquirens apostolum ad Hebræos, commemorantem in baptizandis neophytis poenitentiam ab operibus mortuis per confessionem vocalem, interrogationem, & assertionem fidei, credendo in Deum: tandem lauacri immersionem, doctrinam euangelicam, impositionem manuum, resurrectionis quoq; mysterium per Christi resurrectionem significatæ, applicans ad mysterium de fonte, hæc omnia (inquit) ad initia neophytorum satis pertinere scriptura

5 testatur. Si ꝑ hæc omnia simul & lauacri sancti immersio, sine qua omnis professio præcedens non sufficit, vbi tunc est libertas, quam præcedens Witcleff, dixit sufficere baptismum fluminis, sine lauacro, sine sale, sine catechismo, id est, doctrina, sine manuum impositione: quas ceremonias omnes expressit apostolus suscepisse baptizandi fideles, alijs tacitis, quæ intelliguntur in istis, sicut & ista alibi intelliguntur in alijs? Non satis ergo vidit in scripturis, quæ diceret, non satis cauebat ne tantum erraret, ne sacramenta Christi blasphemijs exufflaret, dicens Christi fideles profundos signis iudaicis, quia ritus sacramentorum celebratione inconcussos obseruant. Quàm impius, quàm detestatus contra sancta sacramenta, quàm blasphemus? nesciens, aut non aduertens sacramenta christiana sacramentis iudaicis præsignita, talibus sacramentalibus, & ritibus celebranda, quæ rei impletæ, & presentis veritati conueniant, sicut cum sacramentalibus, & ritibus adhuc implendæ, & futuræ veritati congruis sacramenta sua Iudæi diuinitus celebrabant. Et vtinam Christiani tam firma fide colerent veritatem præsentem, quàm Iudæi futuræ veritatis figuram. Vnde lib. 19. contra Faustum A V G V S T. Si ergo illi iusti pro illis prænuntiatis sacramentis, & rerum nondum impletarum figuris omnia dura, & horrida perpessi sunt: si ꝑ tres pueros Danielemq; prædicamus, quod de mensa regis contaminari noluerunt, quod erat contra illius temporis sacramentum: si Machabæos cum ingenti gloria prædicamus, quia escas, quibus Christiani nunc licite vtuntur, attingere noluerunt, quia tunc pro tempore prophetico non licebat: quanto magis nunc pro baptismo Christi, eucharistia Christi, pro signo Christi ad omnia perferenda parari debet esse Christianus, cum illæ omnes fuerunt promissiones rerum cõplendarum, hæc sint indicia cõplendarum? Hæc ille. A V T H O R. Et pro variatione sacramentorum, & sacramentalium, secundum varietatē conditionū eiusdem rei implendæ prius apud Iudæos, & impletæ postea inter Christianos, subdit A V G V S T. Si enim soni verborum quibus loquimur, pro tempore commutatur, eademq; res aliter annuntiat, faciendæ, & factæ, nec paribus morarū interuallis, nec ipsæ, nec totidem literis syllabisq; sonuerunt, quid mirū, si alijs mysteriorum signaculis passio, & resurrectio Christi, promissa, & futura, & alijs iam facta nuntiat? Quod quidem ipsa verba futurum & factum, passurus, & passus, resurrecturus, & resurrexit, nec tēdi æqualiter, nec similiter sonare

nare potuerunt. Quid enim sunt aliud quoq; corporalia sacramenta, nisi quædam verba visibilia sacrosancta quidē, veruntamen mutabilia, & temporalia? Deus. n. æternus est, nec tamē aqua, & omnis illa actio corporalis, quæ agitur, cum baptizamus, & fit, & trāsīt, æterna est. Vbi etiā illæ rursus syllabæ celeriter sonantes & trāsēntes cum dicitur Deus, nisi dicatur, non cõsecratur. Hæc omnia fiūt & transeūt, sonāt & transeūt, virtus autē, quæ per ista operatur, iugiter manet, & donum spirituale, quod per ista in sinuatur, æternū est. Hęc ille. A V T H. Ecce sicut eadē est passio Christi iam trāsacta, quæ olim erat futura, sed cum futura erat, alio verbo, aliiq; syllabis annūtiabatur, putā patietur. Cum autē præterita, alio verbo, scilicet, passus est. Sine quorum diuersa pronūtiatione non sic discretè & sic veniret in mentē: ita nimirū alijs sacramentis corporalibus, & sacramentorum ritibus, quæ verba quædam sunt sensibilia nostris, aliter eadē Christi passio iam manifestatur expleta, aliter & aliam manifestabatur expleta. Nec hæc ergo, nec illa erāt vsquam habēda contēptui: quia quantum visibilia sunt & erāt, sacrosancta tamē semper temporibus suis ratione signati, & quāuis mutabilia sunt & erāt dixit Augustinus. sicut aqua illa & omnis illa actio corporalis quæ agitur cum baptizamus, scilicet interrogatio, professio, abrenūtiatio, aurium tactus, signatio frontis, manus impositio, exorcizatio: hæc omnia (inquit) fiunt & transeunt, donū tamē & virtus, quæ per ista operatur, iugiter manet: sicut hæc dictio dissyllaba, Deus, sonat & trāsīt, sine cuius tamē enūtiatione consecrat ibi nullus. Non igitur ipsi profundamus nos signis iudaicis, sicut nec ipsi se Iudæi signaculis Christianis. Imò ipsi suis, si gurantibus rem absentem & futuram, non autem Christi & apostolicis ritibus rem factam designantibus & præsentem: nec ab his tamē visibilibus signis sacramentalibus præcisè salutem nostram finaliter expectamus, quantum sine illis nos consecrari diffidimus: quia nec Christus author baptismi sine sensibili presentia patris in voce tonante, Tu es filius meus dilectus: aut sensibili descensu Spiritus sancti in specie columbæ, aut attestatione sensibili, Hic est qui baptizat, aut sensibili lauacro & ministrante Ioannis Baptismi sacramentum admisit, qui sacramenti commodum non accepit. Multum spiritualis factus est noster Witcleff super filium Dei, & super apostolos, & super omnes primos credentes, qui sacrosancta corporalia tantoperè paruipendit, & sine signis solo pulsu spiritus sui de cælis Spiritum sanctum irruere in seipsum facit.

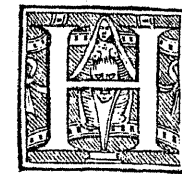
De sacramentalibus Ordinis.

Titu. VII.

¶ Ut probentur ordinandi, & excludatur foemina propter sexū.

CAP. LVIII. S V M M A.

- 1 *Quæstiones Witcleuistarum circa suscipiētē ordinem, & circa ordinantem, recensentur.*
- 2 *Sacerdos quare nominetur ante matrem à diuo Paulo.*
- 3 *Cataphrygarum error circa ordinationem mulierū.*
- 4 *Pepuziani heretici, assignantes mulieribus dominari, & sacra ministrare.*
- 5 *Foemina quod nusquam reperiantur fuisse sacerdotes.*
- 6 *Diaconissæ unde dictæ.*
- 7 *Viduarum electio. Et quare eligebantur ut diaconissæ.*
- 8 *Bigamus, seu potius digamus, quod repellatur à dignitate & sacerdotio, & ab eleemosyna ecclesiæ.*

I PROBENTVR primū, & sic ministrēt, ait Apostolus primæ ad Timoth. 3. Sed ꝑ statim ad ingressum huius tractatus laqueum parauerunt pedibus Witcleuistæ, terrentes ca-

tholicos gemina quæstione. Prima fit circa suscipiētem ordinem. Secunda circa ordinantem. Prima mouet de sexu, si exigitur de necessitate virilis. Forfan conatur pluries laborare pro foemina, vt sit apta sacerdos ecclesiæ, episcopus, siue papa. Pudet rē dicere de viro Christiano, quæ Iudæis agnita, erit irritio fidei, & scandalū Saracenis, sed ecōtrariō tātæ voragine nē sceditatis occultare formido: maxime tamē ex hoc loco sectatores eius putem auctoritatem sumpsisse ordinandi foeminas sacerdotes, missas & sacramenta cætera celebrantes, lectricas vtique scripturarū, & prædicatrices in coetibus Lollardorum. Sic enim monet libro suo de papa capit. 9. versus finem WITCLEFF. Subtiliantes in Dei potentia absoluta dicūt quod sicut Deus potest cõmunicare nedū laico, sed & foemina, ac animali irrationali potētia cõficiēdi ac ministrandi quilibet sacramēta, sic & ipsū potest ministrare humōi sacramēta, nec credo quod aliquis impugnet istum articulū: quia tamē

multa sunt absolutè necessaria, quæ est inefficax populo prædicare. grosse procedo in ista materia, limitatè loquendo de posse legali, & de Dei potentia ordinata, ideo dimitto scrutinium talium conclusionū, detegens sententiâ catholicas, quas credo prodesse ecclesiæ. Hæc Witcleff. A V T H O R. Quid si quis fidelis ad mentem eius ducat vetus ipsius principiū, Quòd Deus nihil potest facere nisi quod facit, statim concludat: necesse est ergo si Deus potest communicare foeminae siue bruto potentiam conficiendi aut ministrandi quælibet sacramenta, iam ita communicat, & erit in eo eadem ordinata potentia & absoluta. Quantum est de foemina videatur posterius, consequenter si ita non sentiat ubi promittit se loquutum limitatè de posse legali & Dei potètia ordinata sententias catholicas, quas credit profuturas ecclesiæ. Postquam enim de laico dixit, subdit pro foemina WITCLEFF. Videtur quòd plus obesset monstruositas peccati in præscito masculo ad recipiendum vel ministrandum legitime quælibet sacramenta, quam foret quantacunque corporalis monstruositas, vel distinctio sexus in foemina prædestinata, & virtutibus præornata: siue ad recipiendum, siue ad ministrandum quælibet sacramenta, & tamen in poenam peccati multi de generatione adultera sic pharisaicè seducuntur, quòd præponderant signum visibile humanitatis institutum signato inuisibili, quod Deus præponderat: ut in casu & facto Romanæ ecclesiæ. & ibi de puella Agnete, & subdit. In isto casu saltem possibili dicunt leges hominum ipsam non fecisse actus papales, nec electam fuisse legitime propter indispositionem corporis: licet fuerit iam beata. Sed graue est hoc fundare, vel fuisse quin generaliter desit electio quando eligitur inhabilis quo ad Deum, unde angustiat institutio humana describere verum papam. Hæc Witcleff. A V T H O R. Ita videtur certare ex animo, quòd prædestinata foemina repelli non debeat propter sexum, quin poterit ordinari ad ministrandum quælibet sacramenta. Item in episcopum, siue papam, vel generaliter desit electio, quando eligitur inhabilis quo ad Deum: quod quia regulariter nos latet, continuè de ordinato, vel electo quocunque remanemus incerti, nisi possit foemina ordinari. Mira res, quòd Christus primus potifex sic pharisaicè seductus est, præpoderans signum visibile humanitatis institutum, ne matrem suam prædestinatam & virginem in sacerdotem eligeret, sed potius elegit Iudam masculum conjugatum, tanta peccati monstruositate perdi-

tum, & præscitum. Mirum item, quòd synodus apostolorum plenaria nullam foeminarum instituit, cum septem viros diaconos ordinauit. Quantum item gloriosus Paulus contra hanc ordinationem foeminarum omnium laborauit, quando omnem ordinandum ad viri sexum indispensabiliter limitauit. Oportet episcopum, in quiens, irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum: non dixit, vnus viri vxorem, sed virum, sobrium, ornatum, pudicum: & diaconi sint vnus vxoris viri. Et ad Titum, Constitue per ciuitates presbyteros, si quis sine crimine est vnus vxoris vir. Et ipse Paulus ideo in salutatione filium Ruffum matri suæ præposuit, quia sacerdos erat. Vnde in expositione. 15. cap. ad Romanos AMBRO. Salutate Ruffum electum in domino, & matrem eius, & nostram. Ideo istum præposuit matri propter electionem administrationis gratiæ, in qua mulier locum non habet. Electus enim erat. i. promotus à domino ad res eius agendas: matrem tamen sanctam habuit, ut Apostolus suam quoque matrem hanc vocaret. A V T H O R. Ecce mater Ruffi quia mulier locum non habet in administratione sacerdotij, cum tamen adeo sancta fuerit, ut Apostolus eam adoptaret in matrem. Et ut Apostolus omnino ineptam sacerdotio foeminam redderet, culmen ei furripuit potestatis illius insignis in sacerdotio, ne doceret in ecclesia, sed in silentio remaneret. primæ Timo. 3. Mulier in silentio discat: docere autem mulieri non permittitur. Vnde in expositione huius epistolæ textu. Mulieres similiter pudicas, AMBROSIVS. Quia sanctum præcepit creati episcopum, adæquè & diaconum, non utique disparem vult esse plebem: quippe cum dicat dominus, Sancti estote quia ego sum sanctus: ideo etiam mulieres, quæ inferiores videntur, sine crimine vult esse, ut munda sit ecclesia Dei. Sed et Cataphrygæ occasionem erroris captantes propterea quod post diacono mulieres alloquitur, etiã ipsas diaconas debere ordinari vana præsumptione defendunt, cum sciant apostolos septem diaconos elegisse. Nunquid nulla mulier tunc idonea inuenta est, cum inter vndecim apostolos sacratas mulieres fuisse legamus? Sed ut heretici animum suum verbis non sensu legis astruere videantur, apostoli verbis contra sensum nituntur apostoli: ut cum ille mulierem in ecclesia in silentio esse debere præcipiat, illis isti e contrario etiam autoritatem in ecclesia vendicant ministerij. Hæc ille. A V T H O R. Hi Cataphrygæ nondum tam immaniter errauerunt, ut Witcleff, petentes diaconas consecrari,

crari, cum Witcleff petat presbyteras, sed habuit ex his alios prodeuntes erroris sui magistros, quos Pepuzianos libro hæresū AVGVSTIN. appellat. Et idem testatur libr. 1. capi. 49. DAMASCENVS. Ex ipse quidē sunt Cataphrygarū, & qui altera præter illos dogmatizant Pepuziani, ciuitatem quandam desertam intermediam Galatiæ, Cappadociæ, & Phrygiæ sanctificantes, & hanc utique Hierusalem existimantes. Est autem alia Pepuza, mulieribus autem assignantes dominari, & sacraministrare. Hæc ille. A V T H O R. Libro autē hæresum. 32. AVGV. Tantū dātes mulieribus principatū, ut sacerdotio quoque; apud eos honorentur. Hæc ille. A V T H O R. Præter hos & cōsimiles ab orthodoxis pro tam nefanda hæresi singulariter exprobratos nusquā inuenimus in populo ab initio protoplasti foeminas sacerdotes, sed eas omnes ex sexu tota lege currentis naturæ (vsque ad Moysen dico) à Moysen quoque vsque ad Christum, à Christo quoque & Apostolis eius & omni ecclesia primitiua per patres hucusque; tam sacro ministerio cōtinuè denegatas: sed quid immoror, & probationes ab eo de scripturis sanctis non exigo? Iactator iste, qui nihil citra scripturarum fundamenta permittit ecclesiæ, cur tam inaudite nouitati & horrendæ scripturas sanctas non attulit? Sed Cataphrygæ eum in ipso præcedūt, fingentes saltē textum apostoli, quia post diaconos alloquitur mulieres, quasi velit ibi eas ordinare diaconas contra apostolos, qui nusquam hoc fecerunt: cōtra etiam autoritatem suam, qui eis verbū in ecclesia sustulit, ipsi e contrario ministerium etiam verbi commendant. Forsitā obicere incipiet illud Apostoli de probatione diaconorum primæ Timoth. 3. Hi autem probentur primum, & sic ministrant nullum crimen habentes. Similiter & mulieres oportet esse pudicas. Respondet iam Ambrosius apostolum ibi cōposuisse plebem, quòd autem de plebe coniungit diaconis foeminas diaconorum, foeminas, quas ante ordinationem habebant instituit, ut ipsi diaconi nullum crimen habentes in se, similiter & mulieres suas præter plebem oportet habere pudicas, ne scandalizent ministerium ecclesiæ, quemadmodū Nicolaus. Et has mulieres ab officio mariti cōsuetudo sequens diaconissas dixit, non alio ministerio, sed mariti. Vnde in expositione ibi HAYMO. Quidā voluerūt intelligere diaconissas, sed non est illud, ut beatus Augustinus dixit. Hæc ille. A V T H O R. Et in libro annotationum epistolarum Pauli super hoc verbū HIERONYMVS. Mulieres similiter pud-

cas similiter eas ut diaconos eligi iubet. Vnde intelligitur, quòd de his dixit, quas adhuc hodie marito moriente diaconissas appellant. Hæc ille. A V T H O R. At maritis ergo diaconis mulieres eorum post obitum diaconissas dicte sunt, sicut vxor regis regina. Sed dubitas forsitan quid velit earum electio; quia dixit Hieronymus ipse eas eligendas. Ad hoc respondet posterius, ubi Apostolus iubet capi. 5. dicens. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum. HIERONYMVS. Tales et eligi voluit diaconissas, quæ omnibus essent exempla viuēdi, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis, sed quæ ex tempore viduitatis suæ omnia ista custodiuit, testimonium habēs sicut Thabita. Hæc ille. A V T H O R. Talis vidua de diaconissis eligi iussa est, ut esset matrona piis fidelibus, & ipsam viduitatem profitentes in sinum reciperentur ecclesiæ. Ab hac consecrationis prærogatiua viduæ adolescentiores repulsæ sunt, & iussæ nubere, filios procreare, & de labore manuum viuere, subditque; causam apostolus, quòd multæ iam conuersæ sunt retro post Satanā, habentes damnationem, quia primam fidem fecerūt irritam. Planè ergo professæ viduæ illæ erāt, quarum motus periculose sexagenarias viduas eligi iussit, quæ ecclesiæ sumptibus alerentur. Vnde in epistola ad Siluinam de viduitate seruanda HIERONYMVS. Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, quæ vnus viri fuit vxor, in bonis operibus habens testimonium, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lauit, si afflictis abundanter præbuit, si omne opus bonum subsequuta est. Didicisti catalogum virtutum tuarum. Quid debeas nomini tuo, quibus meritis secundum pudicitiam gradum possideas. Nec te moueat, quòd sexagenaria allegatur vidua, & putes adolescentulas ab apostolo Christi probari, & te credi eligi ab eo, qui discipulo dixerat, nemo adolescentiam suam contemnat, non continentiam, sed ætatem, alioquin omnes, quæ ante sexaginta annos viduatæ sunt, hac lege accipient maritos: sed quia rudem Christi ecclesiam instituebat, & omni ordini prouidebat, præcipueque; pauperibus, quorum ei cura cum Barnaba fuerat, de mandato illas opibus vult ecclesiæ sustentari, quæ propriis manibus nequeunt laborare, quæ veræ viduæ sunt, quæ ætas probauit, & vita. Hæc ille. A V T H O R. Ecce quare viduæ eliguntur, ut dixit Hieronymus, diaconissæ, ut in sinu ecclesiæ recipiantur, atque; tam secūdū imbecillitatis corporis aspectū, quam vitæ meritū prærogatiuam consequatur annonæ. Facta autē electione, scriptura de ea nomen

Diaconissa

Electio viduarum

Sacerdos nominatur ante matrem.

Cataphrygæ.

nomē continebat electæ: sicut scribebatur no-
men ordinandi, & adhuc scribuntur nomina
ordinandorum ecclesiasticis monumentis. Vn-
de super hunc locum in expositione eiusdem
epistolæ A M B R O. Si prerogatiua præte-
ritorum operum vidua commendatur, eligen-
dam hanc docet. Domini enim iudicio nomē
eius ascribitur ecclesiasticis monumentis, quā
dignam vita vetus declarat. Imbuta enim diu-
nis obsequiis, & in his vitam atterens, suscipiē-
da est in sinu ecclesiæ, cui olim se vouit legiti-
mis seruitiis. Hæc ille. A V T H O R. Et in il-
lo assimilatur electio ecclesiastica viduæ ele-
ctioni diaconi, vel sacerdotis, vt eligatur vnus
viri vxor sicut diaconus, vnus vxoris vir, q̄ si
bigama fuerit, ab hoc emolumento & hono-
re præcluditur, prout tractat hunc locum apo-
stoli epistola ad Geruntiam de monogamia
H I E R O N Y. Simulq; considera vt eligatur
vidua, non nisi vnus viri vxor, & nos putaba-
mus sacerdotum tantum hoc esse priuilegium,
vt nō admittatur ad altare, nisi qui tantum vnā
habuerit vxorem. Non ꝑ solum ab officio sa-
cerdotali bigamus excluditur, sed ab eleemo-
sina ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ
ad secunda coniugia deuoluta est. Quanquā
in lege sacerdotali teneatur, & laicus qui talē
se præbere debet, vt eligi possit in sacerdotiū.
Non enim eligitur, si bigamus fuerit. Porro eli-
guntur ex laicis sacerdotes, ergo & laicus tene-
tur mandato, per quod ad sacerdotium perue-
nit. A V T H O R. Probat autem hanc regulam
apostoli ex antiquis literis testamenti simul
& consuetudinibus variis Ethnicorum, à qui-
bus & honore primi huiusmodi bigami repel-
luntur, citò post H I E R O N Y. Legimus in ve-
teri testamento pontifices semel maritatas fi-
lias sacerdotum, si viduæ fuerint, vestiri debere
de sacerdotalibus cibis, mortuisque sicut & pa-
tri & matri exhibendum inferiorum officium.
Sin autem alios viros acceperint, alienas eas &
à patre & à sacrificiis fieri, & inter externas de-
bere reputari. Quod quidem obseruat & gen-
tilitas in condemnationem nostri, si hoc non
exhibeat veritas Christo, quod tribuit menda-
cium diabolo, qui & castitatem reperit perdi-
tricem. Hierophanta apud Athenas euiratur,
& æterna debilitate fit castus. Flamen vnus
vxoris ad sacerdotium admittitur. Flaminea
quoque vnus mariti vxor eligitur. Ad tauri
ægyptij sacra, semel maritus assumitur. Hæc il-
le. A V T H O R. Sufficit saltem tantis literis
ostendisse nostro Witcleff electionem vidua-
rum, quam designauit Apostolus, non ad ec-
clesiasticum ordinem, & sacrum mysterium

Digamus re-
ctius scriba-
tur, estq; cō-
munis gene-
ris, hic fœ-
minini.

pertinere, quāquam diaconissæ quædam
vulgariter dicerentur: sed nec eas, vt nunc sa-
cræ virgines in choro ad euangelium legendū
assumptas, vt quidam somniant, quia nunquā
diaconissæ virgines, sed post maritos singulos
viduæ eliguntur: nec in eis soluitur vnquā lex
apostolica illa, Mulieres in ecclesiis taceant,
non permittatur eis loqui.

¶ Ad argumētum Witcleff pro-
bantis fœminas sacerdotes fieri,
quia de lege Dei à sacerdo-
tioproprio in ecclesia
non sunt exortes.

C A P. L I X.

S V M M A.

- 1 Fœmina quod in ueteri testamento nusquam sacerdo-
tio donata est, nec ministrare permessa.
- 2 Sacerdotes omnes quodammodo Christiani, quod mœ-
bra sint vnus sacerdotis.
- 3 Origenis locus de sacerdotibus.
- 4 Hæretici moderni quomodo excedant Dathanitas.
- 5 Sacerdotum cōtemptores, quod peiores sint, quā Da-
than, & Abiron.
- 6 Sanctitas triplex describitur.
- 7 Witcleff blasphemias in episcopos, de mundano hono-
re, quem eis imponit, quando honorantur sublimi-
ter, refutatur.
- 8 Mulieres quod lex diuina exortes effecerit ministerij
sacerdotalis, contra Witcleff.
- 9 Proverbium in rectoris à fœminis.
- 10 Mulier semel docendo, quomodo subuertit omnia.
- 11 Muliebris sexus totus, quod officio regiminis ani-
marum cedat necesse sit, contra Witcleff.

Ed perfunctorio quodam mo-
tuo utitur Witcleff pro sacer-
dotio fœminarum in respon-
dendo ad quoddam argumē-
tum prædicto capi. 11. de pa-
pa. Oportet, inquit, esse
Christum, & suos apostolos, imò omnes sacer-
dotes sacramentales, & deuotum populum.
Sequitur. De quibus Apostolus Petrus ait,
Plebs sancta, & regale sacerdotium. & idem
ait Chrysofostomus. Ex istis patet primò, quod
fœmina est sacerdos, & sic, vt dictum est, non
probabitur ex iure canonico, vel ciuili, quod
supradicta fœmina non sit papa, vel quod nō
valeant

valeant opera eius papalia. Hæc Witcleff. A V
T H O R. Cuncta penè verba eius sunt recurua,
& sub fallaciarum quomodo cunq; vertantur,
ambigua. Cur non probabitur ex iure canoni-
co, vel ciuili, quod fœmina prædicta, quam di-
cit Agnetem, non sit papa? Nūquid pro eo q̄
Apostolus Petrus ad Christianum populum
dicit, Plebs sancta, regale sacerdotium, intantū
ex isto suades fœminam sacerdotem, vt etiam
papam probes, & Romanum episcopum? Et ꝑ
sic vetus testamentum sicut hæc iura corrup-
tes, quo toto fœmina nusquā sacerdotio do-
nata est, nec ministrare permessa. Vnde libr. 6.
dialogorum Basilij ca. 9. C H R Y S O S T O M.
Et quid de viris loquar, qui participes sacerdo-
talis ministerij erāt: filie quoque sacerdotum,
quæ nihil habebant cum officio commune, ta-
men propter honorem parentum, multò pro
peccatis suis maiorem quā fœminæ sustinēt
ultionem. Hæc ille. A V T H O R. Planè di-
cit filias sacerdotum nihil cum viris in officiis
templi habuisse commune. Cū tamen sexui
inter reliquum populum hoc dictum est ab
ore domini, Vos eritis mihi in regnū sacerdo-
tale, & gens sancta. Exodi. 19. Quam authorita-
tem signanter notans in expositione illius A-
postoli petri B E D A. Vos genus electum, in-
quit, regale sacerdotium, gens sancta. Hoc lau-
dis testimonium quōdam antiquo Dei popu-
lo per Moysen datum est, quod nunc recte gē-
tibus dat Apostolus Petrus, quia videlicet in
Christum credidēre, qui velut lapis angularis
in eam, quam in se Israël habuerit salutem gen-
tis adunauit. Quod genus electum vocauit
propter fidem, vt distinguat ab eis, qui lapidē
vium reprobando, facti sunt ipsi reprobi. Re-
gale autem sacerdotiū, quia illius corpori sunt
vniti, qui rex summus, & sacerdos est verus, re-
gnum suis tribuens, vt rex, & vt pontifex eo-
rum peccata sui sanguinis hostia mundans.
Regale sacerdotium eos nominat, vt regnum
& sperarent perpetuum, & hostias immacula-
tæ conuersationis Deo semper offerre memi-
nerint. Hæc ille. A V T H O R. Audiat mo-
dò Witcleff procurator sacerdotij generis mi-
nimi, quod hoc laudis testimonium, quod Pe-
trus iam toti ecclesiæ Christi vt sint reges, &
sacerdotes in regno sacerdotali, aut sacerdotio
nunc regali, dedit item Moyses ex ore domi-
ni antiquo populo Iudeorū. Eat ergo, curratq;
velociter ad sacerdotiū Iudæorū, referēs nobis
vel autoritate legis, vel exēplo, quo iure fœ-
minæ Iudæorū pontificatu illo vel sacerdotio
tūc pollebāt. Quod si nullā i tēplo administrā-
tē sacerdotiū à Moysē vsq; ad Christū inuene-

rit fœminā sacerdotē, qua legis violētia contra
authoritatē dei honore sacerdotij priuata sūt,
vt libertati oppositæ christianæ fœminæ refor-
mentur. ¶ Tu dicis Augustinum testari po-
pulum deuotum in sacramentales sacerdotes
assumptum. Vnde exclamans patet, inquit, ex
his, quod fœmina est sacerdos, ita vt non pro-
babitur ex iure canonico, vel ciuili, qn Agnes
fuit vera papa. Vnde illo loco scilicet. 20. de ci-
uitate Dei capit. 10. sic scribit A V G V S T I-
N V S. Erunt sacerdotes Dei & Christi, &
regnabunt cum eo mille annis. Non utique
de folis episcopis presbyteris dictum est, qui
propriè iam vocantur in ecclesia sacerdotes,
sed sicut omnes Christianos dicimus propter
mysticū chrismā, sic ꝑ omnes sacerdotes quo
niam membra sunt vnus sacerdotis. De qui-
bus Apostolus Petrus, Plebs, inquit, sancta, re-
gale sacerdotium. A V T H O R. Hæccine est au-
thoritas vnde dicas fœmina est sacerdos? Sed
cur non audis non vt episcopi, aut presbyte-
ri, qui iam in ecclesia vocantur propriè sacer-
dotes, quomodo aliās impropriè abusiue cū
populo? Quomodo ergo puella Agnes erat
papa? Erat vt valerent opera eius papalia. Hoc
ne est esse papam, & Romanum episcopum
propriè velut modò sunt in ecclesia Romana
papa, vel pontifex? Exteriori scilicet functiōe
authoritate capitis supra virum. Non ita, in-
quit Augustinus, impropriè vt ecclesiæ sacer-
dotes: imò ita dicit Witcleff. Videte quō con-
ueniāt falsus procurator, & verus author. Sed
si hac lege communi sunt fœminæ sacerdotes
quia erunt secūdum vaticinium Ioannis sacer-
dotes Dei & Christi: nunquid hac item lege
sunt viri & paruuli sacerdotes? Non, inquit ibi
dē, nisi ordinētur. Qualiter ergo arguis ex hoc
sacerdotio statim sacerdotē fœminam esse pa-
pam, ac si subintellexeras ordinationē? Ergo si
ne noua ordinatione nec fœmina, nec laicus
erit sacerdos papalis. Quid igitur iuuat sacer-
dotiū cōmunis christianitatis fœminā esse pa-
pam propriè ecclesiasticæ ordinationis: nisi sic
Iudæa fuerit capax ordinationis iudaicæ vete-
ris: in qua tamen ipsis fœminis sacerdotalis fa-
miliæ interdictum est propter sexū comedere
de oblatione quacunq; vel sacrificio pro pec-
cato tantū, non licuit fœminis tūc, quod licuit
maribus. Nume. 18. Omnis oblatio, & sacrifi-
ciū, & quicquid pro peccato, atq; delicto reddi-
tur mihi, & cedit in sancta sanctorū, tuū erit, &
filiorū tuorum. In sanctuario comedetis illud,
mares tantum ex eo edēt, quia consecratū est.
De quo Homilia. 4. in Leuiti. O R I G E N E S.
Illud obseruari voluit, vt foli masculi edant ex
eo,

Sacerdotes
omnes quo-
dammodo
Christiani.

eo, foemina nulla contingat. Hæc ille. AVTHOR. Sicut ergo foemina ex sexu reddebatur tunc inepta sacerdotio, quia non poterat ut masculi de sacrificio edere: ita in nouo testamento, quia non potest in ecclesia loqui, sed tacere. Allegoriarum enim vsu eficas ruminare mandibiles est mente concepta mandere. Sed ad primum ideo debuiſti intelligere Augustinum sic esse omnes christianos. Propter christina sanctum item Christi dicuntur, sed nunquid Christus filius Dei secundum diuinam personam? Sic nec sacerdotes per officij celebritatem solennem, sed qualiter dicit Beda ut hostias immaculatæ conuersionis Deo semper offerrent. Et sic lib. 9. Leuitici in principio

³ ORIGENES. Aut si ignoras tibi quoque. i. omni ecclesiæ Dei & credentium populo sacerdotium datum: audi quomodo Petrus dicit de fidelibus. Genus, inquit, electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem. Habes ergo sacerdotium, quia gens sacerdotalis est, & ideo offerre debes hostiâ laudis, hostiam orationis, hostiam misericordiæ, hostiam pudicitia, hostiam iustitiæ, hostiam sanctitatis. Hæc ille. AVTHOR. Iam vides sacerdotium populi, & eius officium sibi ipsi popularis sacerdos erit vita non obsequio deditus alieno. Offerre, inquit, debes Deo hostiam laudis, hostiam orationis, hostiam misericordiæ, hostiam pudicitia, hoc est sacerdotiū populi & viri & foeminæ. Sub hoc tamen nullo ausu debes appetere non concessum, quanuis Witleff te incitet, dicens prædicto cap. 9. Patet secundò ex dictis, quòd sic omnes sancti viri & foemine membra Christi sunt sacerdotes, quia sacrū dantes. Hæc Witleff. AVTHOR. Sic sunt sacerdotes ut membra, sed non sacrū dantes per officia ecclesiæ publica, sacerdotibus propriè designata. Caue vocem Chore contra Aaron sacerdotem, Omnis, inquit, multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus. Cur eleuamini super populum domini? Hæc est iâ vox Witleff, ut omnis populus sit sacerdos, & ne ideo eleuetur presbyter ordinat⁹, sed ait Moyses, Manè notum faciet dominus qui ad se pertineat, & sanctos applicabit sibi. Totus populus sanctus est. Scio, singuli sacerdotes in Christo: sed si ita fueritis sacerdotes vos mares & foeminæ, ut cunctis passim liceat ordinari, & sacramenta singula ministrare. Dominus notum faciet, & ex sanctis singulariter istos sanctos applicabit sibi. Saltem etiam non minore autoritate estis reges, quia sacerdotes super terram. Apocal. 7. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus su-

Origenis loci.

per terram. Vsurpent ergo temporale regnū terrenum contra regem, qui non timent cum sacrilego Hieroboam vsurpare sacerdotium publici ministerij contra Christum. Excedūt tamen moderni hæretici Dathanitas, qui in omni seditione sua mulieres nominatim non petierunt institui. Excedunt item, quia Dathanitæ propinquitate generis vltra totum populum, qua sacerdotium tunc possit eis pertinere, gaudebant. Erant enim & ipsi leuitæ per Caath. Præsumptores Witleffitæ sola suis foeminis communi sanctitate vendicant potestatem. Qualiter notat locum contra temerarios in sacerdotes. 3. lib. dialogorum capitu. 5. CHRYSOSTO. Propter quod qui despiciunt scilicet sacerdotes, magis mihi rei, quam Dathan, & Abiron videntur, dignique maiori supplicio, quoniam illi & si indebitum honorem vsurpare voluerant, tamen magnam habebat ministerij æstimationem, cuius se vel fieri participes vel temeritate docuerunt. Hi verò quòtò huic officio plus honoris accessit, & in gloriam promouit amplissimam, tantò plus ex aduerso quàm Dathan & Abiron atque ausu maiore delinquūt. Hæc ille. AVTHOR. Multum honoris & gloriæ amplissimæ addidit Christus nouo sacerdotio supra vetus, & tamen in veteri sacerdotio nulla foemina ministravit, quanquàm de regno sacerdotali tunc esset: & ideo tunc sancta vel si cum reliquo populo tangeret offerendo sanctum tabernaculum vnctum, tunc peculiariùs esset sancta, nunquàm tamen ut sanctus sacerdos. Quod notat in hunc locum Exod. 30. Omnis qui tangit illud, sanctificabitur. lib. quæstionū Exo. quæstione. 119. AVGVSTINVS. Per hoc quod ait, sanctificatio erit vobis: cum hoc populo Israël vniuerso dici iubet, non videri deo quid intelligam, nisi quòd licebat eis, quādo veniebat cum suis quisque muneribus tangere tabernaculum, & tangebatur, & signabatur propter illud oleum, quo cuncta sunt peruncta, & hinc dictum, Omnis qui tangit sanctificabitur, non tamen sic quemadmodum sacerdotes, qui ut sacerdotio fungerentur, vngerentur ex illo. Hæc ille. AVTHOR. Triplex ergo distinctio sanctitatum. Sunt sancti primò professione vitæ, qua se regunt, & Deo de dicant tanquàm reges & sacerdotes priuati. Sunt sancti accessu publico, & sanctarum rerum tactu. Et itè sunt sancti vnctione & ordinatione publici ministerij: & hac sanctitate non pollent sancti priores quantalibet vigeant sanctitate vitæ, & operum deuotorum. Omnis qui tangit sanctificabitur, inquit lex, non tamen

Sacerdotiū contemptores peiores sunt, quam Dathan & Abiron.

Sanctitas triplex.

men sic quemadmodum sacerdotes, ut exponit Augustinus, qui etiam ut sacerdotio fungentur, vngerentur. Pulcherrimè tamen contra blasphemiam Witleff de mundano honore, què nostris imponit episcopis, quando honorantur sublimiter. Et totam litem retorquēs in vitam humilè & abiectam vitam solam laudat, ordinationis sublimitatem non aspicit, sed dicit seditiosè cū Chore. Omnis multitudo sanctorum est. Cur eleuamini super populum per mundanum honorem? Non ita mi Witleff. Hic honor est honor ordinationis, honor ecclesiasticus, non mundanus, honor, quem doctor gentium profitebatur se nolle vnquam negligere, dicens, Quādiu Apostolus sum gentium, ministerium meū honorificabo. Quod Chrysostomus iam supra notanter designans, Huic, inquit, officio multū honoris accrescit, & in gloriam promouit amplissimam. Ecce honor officij, & gloria, hoc honore se ipsum eleuandum cognouit Vincentius laicus. Vnde libr. 2. contra eundem humilis. AVGVSTINVS. Quāuis enim nos insignitiùs videaris attingere, eo quòd dixit, Homo cum in honore esset non intellexit: quia in quo tu non es honore sumus ecclesiæ, tamen etiam tu es in honore naturæ ut pecoribus præferaris. Hæc ille. AVTHOR. In honore sumus ecclesiæ, in quo tu non es: nos sumus propter summum sacerdotium, tu non es propter laicatum. Et libro registri epistola. 32. ad Ioannem Rauennatensem episcopum GREGO. Mouere autem nos nò debet præfati excellentissimi viri Romani patricij animositas: quia nos quantum eum loco & ordine premimus, tantum si qua sunt eius delicta leuia tolerare mature & grauitè debemus. Hæc ille. AVTHOR. Hunc honore nullus nò sic ordinatus potest attingere, quia inæstimabiliter transcendit omnè vitam huius temporis, quam de condigno mereri non possumus vel vita vel moribus, sed sola gratia largientis: qua gratia diuinæ legis dispensatione, non ut Witleff iam dixit propter signa humanitatis adinuenta. Sed tamen de natura sexus cunctæ mulieres redduntur exortes, si verbū absolutè lib. 3. dialogorum Basilij ca. 8. definit CHRYSOSTO. Hæc omnes bestie, hisque plures in illo scopulo nutriuntur, à quibus si simul quispiam captus fuerit, in tantam necesse est cum pertrahi feruitutem, ut studio etiam mulieribus placendi, ea nonnunquam faciat, quæ referre quoque turpe sit. Nā cum illas diuina lex exortes ministerij sacerdotalis effecerit, illæ tamen se co-

nantur inferere. Et quoniam per se agere nihil possunt, per alios cuncta sufficiunt, tantumque potentia vendicant, ut & criminari, & expellere, quos libuerit, audeant sacerdotes: sicque peruertit omnia, ut illud prouerbiū videamus impleri, Rectores tamen iis, qui regebantur, subiici. Atque vtiā vel viri id auderent solum. Nunc autem illæ id faciunt, quibus nec dicendi facultas permilla est, quid dicam docendi? quas nec in ecclesia loqui finit beatus Paulus. Ego autem audiui loqui de his referente quodam, quòd tantum confidentiæ sibi vendicent, ut corripiant etiam ecclesiis præfidentes, & magis illis abutantur, quàm domini mancipiis suis. Hæc ille. AVTHOR. Quod dixisti non posse probari de toto iure canonico & civili, de iure diuino audi probatum: illas, inquit, diuina lex, exortes ministerij sacerdotalis efficit. Vbi autem lex hoc effecerit, audi quid dicat, Quibus nec dicendi facultas permilla est, & quid dicam docendi? quas nec in ecclesia loqui finit beatus Paulus. Hac lege vsus erat contra eas supra beatus Ambrosius reprobandans Cataphrygas. Cū Apostolus, inquit, mulieres in silentio in ecclesia esse doceret, isti eis docendi adhibent potestatem. Audi iterum qualiter hac lege probat hoc intentum Homilia. 9. super primam ad Timoth. idem CHRYSOSTOMVS. Dicit, quoniam loqui eas nolo. Vndique igitur volens eis abscindere occasionem loquelæ, ut neque doceant ait, sed ordinem discentium habeant. Ita iniungens silentium & subiectionem ostendit loquax quodammodo hoc genus esse. Propterea ipsum vndique contrahit. Adam enim, ait, primum plasmatus est, demum Eua. Et Adam non deceptus est, Eua autem decepta, in transgressionem facta est. Sequitur. Edocuit tamen scilicet mulier, quandoque virum, & omnia subuertit, & inobediētia obnoxium fecit. Propterea subiecit Deus, non quia principatu, magis autem quia paritate honoris malè vsa es ad virum tuum, erit auersio tua. Et infra. Simpliciter edocuit semel mulier, & omnia subuertit: propterea ait, ne doceat. Quid igitur ad reliquas, si illa hæc passa est, & valde grauius hoc imbecille & leue. hæc igitur de reliquo: de natura hæc foeminæ disputat. Non enim dicit hic, sed Eua decepta, imò, sed mulier, quod est communis generis magis quàm Eua. Quod ergo omnis natura in transgressionem facta est per illam, sicut de Adā ait, in transgressionem similitudinis Adam, qui est typus & forma futuri: ita & hic, hoc est muliebre genus transgressum est, hoc est humanū.

Prouerbiū in rectos à foeminis.

Mulier semel docendo subuertit omnia.

manum. Quid igitur non habet salutem? Vtique ait. Quam utique ait habet? Eam quæ per filios. Et sequitur. Ac si diceret, ne anxietur mulieres quoniam generi vestro detrahitur. Dedit vobis Deus & aliam occasionem salutis, filiorum educationem, ut non solū per vos ipsas, sed & per filios saluemini. Hæc ille. AVTHOR. Bene discussit Chrysostomus intellectum Apostoli de silentio mulierum, quod eis iniunctum est communiter quo ad sexū, si mul & subiectio: propterea, inquit, subiecit eam Deus, quia non principatu, sed iam paritate malè vsa est, probatque hanc poenam sexus esse per verbum illud, mulier decepta est, & ibi, de reliquo seu de cetero de natura disputat. Fœmina, quæ hanc poenam recepit in sexu sicut Adam secundum speciem totam infecit naturam: salutem tamen suam procurare concessum est mulieri per filiorum educationem, & partum corporeum: sicut viro filios spiritualiter parere per sacerdotis obsequiū. Quod simpliciter est in prima fœmina, per hanc legem Pauli secundum sexum totum fœminis interdicitur. Ideo libro. 2. dialogorum Basilij cap. 2. CHRYSOSTOMVS. Cum verò queritur quis ecclesiæ præponatur, & cui gubernatio credatur tantarum animarum. Totus primū muliebris sexus cedat necesse est magnitudini huius officij: virorum quoque pars maxima relinquatur. Hæc ille. AVTHOR. Totus ecce muliebris sexus cedat necesse est officio regiminis animarum. Qualiter ergo contra ius diuinum cōcedit Pepuzianus iste Witcleff puellæ suæ papatum, & bene propter suā prædestinationem valere facta papalia, quam Deus suspendit ab initio, & secundum totum sexum decreuit ineptam? Et quem sexum totum excepit beatus Petrus tūc caput ecclesiæ, limitans omnem ecclesiam in electione Mathiæ ad virum tantummodo eligendum, cum ibi mulieres deesse non possent in numero cētum viginti hominum. Oportet, inquit, ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo exiuit, & intrauit inter nos dominus Iesus, incipiens à baptismo Ioannis, vsque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius fieri nobiscum vnum ex istis. Actuum. 1. Si oportet ex his viris assumi testem Apostolum, non videtur si testem Magdalenam, aut aliam quālibet fœminarū ad hunc apostolatū assumere, testimonium toti mundo valeat fœmininū, præter apostolica gesta plura.

¶ Quod sacerdos simplex non ordinat sacerdotem, nec secundum Dei legem & ecclesiæ sanctiones hoc potest, si episcopus non fuerit.

C A P. L X.

S V M M A.

- 1 Ordinare presbyterū quod solis episcopis pertineat contra Witcleff.
- 2 Diotrepes hæresiarcha tempore dñi Iohannis euangelista.
- 3 Witcleff alter Diotrepes.
- 4 Ambitio, & uanagloria ex opere bono.
- 5 Sacerdos simplex sacerdotem non creat.
- 6 Christus caput, & summus Pontifex, quod Apostolos suos ordinauerit presbyteros, & ipsi præfecerunt episcopos.
- 7 Presbyteri quod non nisi ab episcopis fuerint creati, etiam in primitiua ecclesia.
- 8 Responso ad Armaschanum, dicentem secundum sacerdotem in lege cōstitueri summum pontificem. &c.
- 9 Hierarchia quid.
- 10 Episcoporum officia, quæ presbyteris exercere non licet, describuntur.

Vi iam incumbit ordinare presbyterum? Recens est hæreticorū promotio, postquam ab Apostolorum temporibus hucusque nil aliud, nisi quod solis episcopis pertineret, sciuit ecclesia, quorum vni Paulus dixit, Manus citò nemini imposueris, neque cōmunicaueris peccatis alienis. Econtrariò disceptat WITCLEFF, contra fidem hoc licere simplici sacerdoti, ita ut ab eo ordinatus, sine omni trepidatione ministret. cap. 11. de papa versus finē. Vltèrius, inquit, notandum finaliter, quod de ficiente quocunque papa cæsareo, vel quocunque eius prælato vsque ad simplicem sacerdotem, ipse sufficeret ministrare qualiacunque sacramenta in scriptura sacra fundabilia, vel etiā sacramentalia, quæ post dotationē ecclesiæ licite sunt adiecta. Hæc Witcleff. AVTHOR. Dicant papa & episcopi, dicant antistites orthodoxi cum Ioāne in canonica tertia. Is qui amat primatum gerere in eis Diotrepes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commoueā eius opera quæ fecit, verbis malignis garruens in nos. Vnde in expositione huius loci BEDA. Diotre-

Diotrepes, ut videtur, erat hæresiarcha temporis illius aliquis superbus, & insolens, malens noua docendo primatum vsurpare scientiæ, quàm antiquis sanctæ ecclesiæ, quæ Ioannes prædicabat, humiliter auscultare mandatis. Vnde bene Diotrepes, speciosus, insulsus, siue decor insaniens interpretatur, ut perfidiā cordis etiā nomine signet. Hæc ibi. AVTHOR. Talem ꝑ nostrum Witcleff iam habent episcopi, qualem Ioannes Diotrepem, qui primatū Apostoli affectat: & ideo primatum quātum potest subtrahit à veris primatibus. Totū ait quod potest, ne seipso habeat meliores, ne clariores in scientia, nec in sacris exercendis mysteriis potiores. Qualiter Iudæi Christum zelabant, prout Homilia. 40. imperfecti CHRYSOSTOMVS. In omni re ex ipsa re nascitur, quod re exterminet, ut pote in ligno ex ipso ligno nascitur teredo vermis, ipsum lignū exterminans: ex vestimento nascitur tinea, vestimentum comedens: ex holeribus nascitur vermis, holera corrumpens: sic etiam in spiritualibus ex ipso eorum in spirituali proposito inimicus occasionem fumit, vnde eis retia tendat: quia à seipso nihil agere potest, nisi occasionem ex nobis accipiat. Ideo vnum quenque hominem secundum conditionem & statum, quem inuenit circa eum, sic inde agreditur contra eum. Ut ꝑ putā inter bellatores de virtute nascitur contentio, inter dignitatos de ambitione honoris surgit inuidia, inter diuites de acquisitione fit zelus. Quid dicā? Inter ipsos melicos, qui vana & ludibria exercent, de ipsis ludibriis sibi inuicem aduersantur, ut qui peius deridetur, melior existimetur. Inter sacerdotes, qui ad ornamentum populi, ad ædificationē sanctitatis positi sunt, ex ipso eorum ministerio diabolus colorē accipit, & eorū bonū ministeriū corrūpit, ut hoc ipsum bonum, malum fiat, dū propter homines fit. Tolle ergo hoc vitium de clero, & ne hominibus iusti apparere velint, & sine labore omnia vitia refecantur. Ex hoc enim vitio nascitur, ut ne velint inter se habere meliorem, sicut nec Iudæi Christum. Hæc ille. AVTHOR. Ex vitio ergo ambitionis pestiferæ est, quod Witcleuistæ nolint habere meliorem simplici sacerdote episcopum, nec ipsum habere ministerium à sua simplici potestate diuersum. Ipse, inquit Witcleff, sacerdos simplex sufficienter ministraret qualiacunque sacramenta in scriptura sacra fundabilia, vel etiam sacramentalia, quæ post dotationem licite sunt adiecta. Timeo vult dicere sacramentalia nostra non passim esse licita, & non nisi post dotationē

inuenta. Quod quàm dixit falso, in superius iam dictis digessi, & adhuc dicā in posteris. Quod autem dicit hic de potestate simplicis sacerdotis, ne intelligeretur solū verum in tali casu dato, ipse versus finem capituli subiungit, notando peccata ordinantiū, & dicta sanctorū de simonia episcopi ordinatis. Pauci, vel nulli forent clerici à prælato cæsareo ordinati, ideo non debemus timere de talibus, dum secundum puram conscientiam de iustis operibus obseruamus ordinem clericalem, quia tūc Deus supplet vicem episcopi. Et subdit post. Ordinatū per vnum simplicem sacerdotem non oportet timere de presbyteratu vel aliās ordinari, dum tamen ritè fecerit officium clericale, quia sufficit prudens reputatio cum diligenti officio, Deus enim tunc supplet: quia aliter quilibet recipiens sacramentum de suo præposito fluctuaret. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nouum ꝑ hoc, & recens in terra, quod per simplicem presbyterum ordinatus sacerdos ministraret intrepidè, requirit valida probamenta. Requirit enim probari, quod simplex sacerdos habeat potestatem ordinis, aut officij taliter ordinandi. Quod si habeat, quid oportebit dominum in ordinatione sua supplere vicem episcopi? Quod enim plenum, supplemento non indiget. Non est ergo potestas illi taliter ordinandi, si requiratur qui suppleat ordinationi eius vicem episcopi. Et vnde tanta libertate promittis supplementum diuinum ei, qui sic ordinare conatus, potestati resistit episcopi? An ne audisti quendā magnum episcopum dicere, Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: cōfer ista simul, & securum reddis istum, quem decipis, quod Deus aderit ei promptus, qui Dei ordinationi resistit. Si autem non habet simplex tuus sacerdos potestatem taliter ordinandi, qualiter sine ordinatore ministrabit ordinatus intrepidè, nisi confusus in insensibili Dei ordinatione mundo abscondita, quam tu denegas cōsequenter, dicens potius debere hominem pati simoniam præpositi? Primò igitur exigo à te, quod tu semper requiris à nostris, qua auctoritate scripturarum hæc sustines: maximè cum contra consuetudinem ecclesiæ catholice ista doces? Exigo à te, qui contra consuetudinem perennem ecclesiæ presbyteros ordinas, quod exigit Augustinus à Cresconio contra ecclesiam denuò baptizante. libro primo contra eum capitul. 34. AVGVSTINVS. Ab hæreticis venientem proba te in scripturis denuò baptizatum. Nam & nos præferimus Petro dictum, Qui lotus est

Sacerdos simplex sacerdotē nō creat.

Ambitio & uanagloria ex opere bono.

Q semel,

femel, non opus habet iterum lauari: sed etiam vos dicitis, quod Petrus non fuerit apud hæreticos baptizatus. Proinde quia vos nec potestis proferre de scripturis, quarum nobis est communior autoritas. Sequitur infra. Neque enim parui momenti habendum est, quod cum inter episcopos anterioris ætatis quam esse incepit pars Donati, ista quæstio fluctuaret. Sequitur. Hoc per vniuersam catholicam, quæ toto orbe diffunditur, obseruari placuit quod tenemus. Hæc ille. AVTHOR. Ita dico ex quo nihil de scripturis affertis, non parum esse debet, quod à primis ecclesiæ hoc placuit quod tenemus. Hortor ergo si quid potes vt auctoritatem sufficientem adducas, aut in scripturis sanctis, saltem sancti dicas exemplum. Nos de hac re nihil hucusque suscepimus, nisi quod Christus caput & summus pontifex Apostolos suos ordinauit presbyteros, & ita ipsi præfecerunt episcopos. ¶ Paulus instituit Titum presbyterum & episcopum Cretensem, ipsumque voluit ordinare episcopos deinceps, & sacerdotes, dicens in epistola ad eum. Huius rei gratia reliqui te Crete. Sequitur. Vt constituas per ciuitates presbyteros. Paulus instituit Timotheum episcopum Ephesi, dicens ad eundem in epistola. Sicut rogavi te vt remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam. ¶ Et Eusebius lib. 3. ecclesiasticæ historiæ vtrumque docet, quomodo, & quo ritu constituat episcopos, & diaconos. Ipse quoque & Barnabas iam Apostoli constituti euangelizantes Derben, & reuersi in Lissiam, Iconium, & Antiochiam constituiebant illis per singulas ecclesias presbyteros. Actuum. 14. Et illos iam constituerant episcopos, quos solebant per ciuitates constituere: in vna autem ciuitate multos presbyteros. Cum item esset Paulus Mileti, mittens Ephesum, conuocansque ad se presbyteros ciuitatis, ait illis, Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo spiritus sanctus posuit vos episcopos, id est presbyteros secundum Hieronymum, quia in vna ciuitate non poterant plures esse episcopi, vt dixi supra lib. 2. Et regere ecclesiam, quæ acquisiuit sanguine suo. Actuum. 20. Sic quod vbi omnia promiscue agebantur in primitiuis ecclesiis, vt dixit Ambrosius, nunquam licuit presbyteris simplicibus ordinare sacerdotes. Nec dicit Paulus presbyteris Ephesinis, ordinate presbyteros, sicut Timotheo & Tito episcopis, sed solum quod sibi, & gregi attendent. Et ne quis vacillet de institutione Pauli & Barnabæ, de quibus dixerat Spiritus sanctus discipulis Antiochiæ, Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assum-

pti eos: putans eos non ab episcopis, sed à simplicibus sacerdotibus Apostolos ordinatos ab eis, qui tunc morabantur Antiochiæ, auscultandi sunt Petrus Comestor hic, & maiores, dicentes istos duos post Sancti spiritus missionem missos Hierosolymam ad Apostolos Petrum, Iacobum, & Ioannem, qui gauisi sunt audito mandato Spiritus sancti: & ipsi ieiunantes, & orantes, imposuerunt eis manus ad modum ordinandorum, & hoc circa annum. 13. post ascensionem Christi: & post hæc iterum ascendit Paulus illuc ad annum Christi. 14. vt ait Beda in libro retractationum Actuum. & de quo ait Apostolus ad Galath. 2. Deinde post annos. 14. iterum ascendit Hierosolymam, & tunc apostolus factus ibi, iterum venit Antiochiam. Vnde in expositione Actuum RABANVS. Apparet eos ab Hierosolymis Antiochiam rediisse in opus apostolatus. Hæc ille. AVTHOR. Et super hunc textum primo Paralip. 26. Porro Zacharia filio eius viro prudentissimo &c. consonanter ait GLOSSA. Significat, inquit, doctores gentium, qui à primis prædicatoribus ad prædicandum ordinati sunt. Vnde orantibus discipulis, & ieiunantibus, ait Spiritus sanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabam. Hæc ille. AVTHOR. Et libro secundo de origine officiorum capit. 5. ISIDORVS. In actibus Apostolorum ex præcepto Spiritus sancti Paulus & Barnabæ ab Apostolis manus impositæ sunt ad euangelizandum. Hæc ille. AVTHOR. Quod iam dictum est de primis prædicatoribus, Isidorus exprimit de Apostolis. Quod autem obtendit LIRA non sic esse de textu, ideo potius putandum aliquos episcopos illic fuisse de Hierosolymis, & ipsis ordinasse, sed nec hoc est de textu: ideo potius est putandum patribus in historiis esse credendum. Maxime cum exemplum præcesserit de Mathia in cœtu apostolico constituto, qualiter & dicta auctoritas canit, quod à primis prædicatoribus ad prædicandum ordinati sunt primi, non erant nisi Apostoli. Sed esto quod erant ab ipsis ordinati, pro nobis hoc est. Quod autem fuerant simplices sacerdotes, pro deductione Witcleff restat probandum. Restat inueniendum ite alicubi per scripturas, aut ex orthodoxorum monumentis, quod præter episcopum ordinauerit sacerdotes. Quod si quidem in primitiua ecclesia non licuit, cum esset rudis ecclesia, & penuria ministrorum: immo semper episcopis singularis erat prærogatiua dignitatis, annexa iam aliis. Sed obicit Armachanus Ricardus libro. 1. quæstionum Armenorum. Secundus sacerdos in lege constituit summum pontificem, aliter cum esset

Presbyteri non nisi ab episcopis creati in primitiua ecclesia.

Responso ad Arma-
chann.

esset vnus tantum, ipso mortuo, quis eum constitueret? cum ipse semetipsum non posset sanctificare, vel vngere: sicut post Aaron successit Eleazarus, Eleazarus filius eius Phinees. Nouerit qui sic obicit, solam electionem, & successionem carnis tunc vim ordinationis habuisse: secundum illud Apostoli ad Hebræos. 7. Lex enim homines constituit sacerdotes in principio. Post Aaron autem quia iam erant pauci, potest non absurdè dici, quod vngebatur pontifex, & vestiebatur à secundi gradus sacerdotibus per eorum obsequium, non excellentiam. Postmodum verò sub Dauid ideo instituebantur multi, vt ea facerent nouo pontifici, & ne contenderent. Apostolus ad Hebræos. Plures facti sunt sacerdotes secundum legem, idcirco quod morte prohiberentur permanere: plures non successiue tantum, sed simul: & non sacerdotes præcisè simplices, sed magni suis vicibus ministrantes, à quorum semper quibusdam summus pontifex poterat consecrari, eo quod singuli morte prohiberentur permanere. Hoc autem tempore Dauid erat, in primordiis autem legis aliter. Vnde quæstionum lib. Leuiti. quæstio. 18. AVGVSTINVS. Quæritur etiam potest post mortem Moyse quis vngere pontificem summum sacerdotis, qui succedere nisi defuncto non vtique poterat. An qui iam vnctus erat inter secundos sacerdotes, idem quippe fuit oleum, quo summus & secundi vngebantur. Vestem tantum sumebat ille pontifex, qua eius summitas appareret: & si ita est, vtrum ipse sumebat, an cum alius induebat, sicut & post eius mortem Moyse filios fratris sui. Si ergo ab alio vestiebatur, nunquid non poterat à secundo summus, præsertim quia talis erat vestis, vt eam ab alio indui necesse fuerit. An sic induebat prius vt etiam postea: Non enim femel indutus non eam ponebat, aut cum posuisset, non eam resumebat. Fieri ergo fortasse poterat, vt secundi vestirent primum scilicet obsequendo, non excellendo. AVTHOR. Hoc ergo fixo, secundus, aut simplex sacerdos non ordinat aliquem sua auctoritate legitima. Interroganti ergo quis pontificem præordinasset, aut quomodo in notitiam venire debuerat quis ita succederet, respondit ibi AVGVSTINVS. Vnde autem appareat quisnam filiorum summo sacerdoti succedere deberet? Non enim primogenitum, aut maiorem scriptura definit: nisi intelligamus aliquo diuino iudicio fieri solere, siue per prophetiam, siue quolibet alio modo, qui consuli Deus posset, quanquam ex eo peruenisse res videatur, vt postea plures fuerint

propterea summi sacerdotes, quia contendentes excellētoribus, litis finiendæ causa, pluribus honor ipse tribuebatur. Hæc ille. AVTHOR. Hoc sufficiat, quod summum sacerdotem inferiores possent instituere obsequendo, non propterea excellendo, sicut hodie episcopi possent archiepiscopum inuestire: & vt dicit Hostiensis, Cardinales dominum nostrum papam nulla sua ordinatione promouentes, sed simpliciter induentes, aut decenter præparantes canonicè ordinatum. Et quæ consequentia vt ideo ordinent sacerdotem, & sua nuda auctoritate sacerdotij destitutum constituent? Notāter ideo distinxit Augustinus iam, quod infirmi sacerdotes vestiebant pontificem obsequendo, non excellendo: imò nec excellendo, nec coarquando, sed solummodo obsequendo. Qualiter ergo sufficit Armachanatione summus sacerdos alios simplices sacerdotes, nec dignitate præcedat, quando eos instituendo non eum æquiparant, sed ei obsequuntur vt paruuli: sicut dixi supra libro secundo. Pater est qui filios procreat. Et habet conceptum differentiam & substitutiōis sacerdotum. Episcopos habebant Apostoli, & primitiua patres ecclesiæ, velut docet parte. 6. capit. 5. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Hierarchiæ autem manus quidē impositio simul manifestat teletarchicam protectionem, sub qua vt pueri sacri circumsequuntur, paternè ipsis quidem habitum & virtutem sacerdotalem tribuente. & ibi in Græco. Signa qualiter pueri dicuntur. Hæc ille. AVTHOR. Cuncti autem secundum sanctos, sacerdotes simplices episcoporum filij sunt, secundum spiritum, sicut secundi sacerdotes legaliter instituti erant filij Aaron primi pontificis secundum carnem: idcirco nec his, nec illis incubebat vnquam ordinare presbyteros, sed omnia referuntur in patrem diuinæ generationis episcopum: sicut & ipse omnia ordinabat in Christum: prout capi. 5. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Vt. n. omnem hierarchiam videmus in Iesum terminatam, sic vnquamque in proprium diuinum hierarcham. AVTHOR. Vbi in commēto LINCO. Etenim dominus Iesus est terminus initialis, & principium efficiens, & terminus finalis omnis hierarchiæ, & ipse est qui omnia operatur, & adimplet. Sic vnusquisque Hierarcha se habet ad propriam suo principatui subiectam multitudinem. Dicitur itaque Hierarchia in hoc loco: multitudo vni Hierarchæ subiecta in quantum habens Hierarcham caput: hic autem ordo prius omnes inferiores ordines & eorum potestates in se continet, & omnia operatur, quæ il-

hierarchia.

li: & illi non operantur, nec possunt nisi in eius virtute & potestate: plura vero potest & operatur hic ordo, quæ non possunt ordines inferiores. Sequitur. Quod enim inferiores faciunt secundum proprias virtutes suorum ordinum, hoc in eis, & per eos facit Hierarcha, qui ordines eis tribuit. Plura autem facit per se solum, quæ alij facere non possunt, ut pote sanctificat sacrum unguentum, & eo confirmat baptizatos, consecrat altaria, & ecclesias, ordines celebrat, quæ presbyteri facere non possunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce episcopus ordines celebrat, & alia, quæ presbyteri facere non possunt. Quod si dubites commentatoris alloquium, authorem audias per se loquentem: dixit ipse DIONYSIVS. Sed neque ipse sacerdos erit, nisi ab hierarchicis perfectionibus ad hoc fortitus. Vnde divina legis positio Hierarchicorum ordinum sanctificationem, & diuini unguenti perfectionem, & sacri altaris perfectionis operationem, diuinorum Hierarcharum perfectiuis virtutibus singulariter in hæreditate segregauit. Hæc ille. AVTHOR. Iam iudicet Witcleff si rectè dixerit, quod dotatio Cæsarea hanc episcopis sanctis sublimem potestatem induxit ad ordinandum clericos, ad confirmandum nouiter baptizatos, ad dedicandum altaria, & sacras ecclesias, ad sacrum item oleum consecrandum. Attendat patrem Dionysium si eum agnouit. Audiatque docentem, quod ipsa lex diuina sanctis episcopis & hierarchicis perfectiuis virtutes ista faciendi singulariter in hæreditate segregauit ante dotationem. Nonne Dionysius ante dotationem nonne diuina lex? ergo post dotationem simpliciter Witcleff mendax.

¶ Ad primum argumentum Armachani, quod simplex sacerdos potest ordinare episcopum vice episcopi.

C A P. LXI.

S V M M A.

- 1 Witcleff argumentum, quod simplex sacerdos suppleat episcopi uices in ordinando presbyteros.
- 2 Armachani ad secundum argumentum solutio, dicentis simplicem sacerdotem posse ordinare episcopum.
- 3 Sacerdos summus, quod sacerdotes minores instituat, sacerdos autem minor parè sibi non ordinet.

4 Ordinatus à non episcopo, quomodo non habeatur pro ordinato, et ut rite ordinetur, quod ad suum currere debeat episcopum.

5 Witcleff peruersum dogma, Non oportere ordinatum per unum simplicem sacerdotem timere de presbyteratu. etc. confutatur.

Inc hæresim, quod simplex sacerdos suppleat episcopi uices in ordinando presbyteros, arguit Witcleff illo. 11. ca. p. bans hoc ex tribus. Primo ex hoc, quod sacramenta, & ritus, quos Deus singulariter summo sacerdoti instituit, potuit, & debuit inferior sacerdos in defectu summi sacerdotis perficere: sed longè minoris ætatis sunt traditiones humanæ post dotationem in istis adiectæ, ergo multò magis ipsas supplere sufficit sacerdos simplex inferior. AVTHOR. Hæc Witcleff ex Armachano. ARMACHANVS sic habet in libro. 11. de questionibus Armenorum, cap. 6. Quando ille summus sacerdos erat infirmus, aut somno nocturno, aut alia causa pollutus, ita ut fieret immundus usque ad vesperam, sicut Leuitici 15. Deutero. 22. aut usque ad septimum diem Ezechielis. 45. alius eo minor offerebat super altare incensi vesperè, & manè: quoniam oblatio præcipiebatur fieri per singulos dies manè & vesperè ritu perpetuo Exo. 30. nec omitti potuit. Vnde constat, quod minores sacerdotes exercebant in casu maiorum opera sacramentalia. Hæc ille. AVTHOR. His autem duobus peritis historiographis legis Dei si quis responsalis occurrat redarguens, atque probans hac via quod simplex Diaconus posset missas celebrare, peccata dimittere, corpus Christi conficere, & huiusmodi singulariter incumbentia officio sacerdotum, quid isti reagerent? Nam secundi sacerdotes legis haberent sibi singulare offerre sanguinem victimæ, fundentes per altaris circuitum. Item detrahere pellem hostiæ. Item artus eius in frustra conscindere, Leuitici primo: & tamen Leuitæ in casu posent ea facere pro eis, aut cum eis: sicut in phasè Ezechielis. 2. Paralipomenon. 29. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent. Vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus: similiter in Phasè, Iosue capitulo. 35. Asperferunt sacerdotes manus suas sanguine, & Leuitæ detraherunt pelles holocaustorum, & separauerunt ea. Ratio paucitatis sacerdotum erat, quia tempore Achaz idolis seruebant, vnde redeuntes non statim

Ad argum. Armachani.

tim admitterentur officiis, sed deprimerentur ad minima, iuxta illud Ezechiel. 43. Omnis filius alienus, qui est in medio filiorum Israël, sed & Leuitæ, qui longius recesserunt à me in errore filiorum Israël, & errauerunt à me post idola sua, erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus. Ecce in hoc casu copiarum offerentium, & paucitatis sacerdotum, Leuitæ supplebāt officia sacerdotum, quæ eis erāt singularia. Quare ergo diaconi simplices nostri non possent legitime conficere corpus Christi, imò & loco eorum ordinare presbyteros, si cōtingeret, sicut supponitur de episcopis, raritas sacerdotum? Assumeret ergo Witcleff, quod hoc possent simplices sacerdotes vice episcopi facere, quod non esset episcopo simpliciter singulare, qualiter consecrare virgines est ipsi singulare, quod cum eius mandato supplere potest sacerdos. Ordinare presbyteros, aut dedicare basilicas, est ipsi singulare, simpliciter ratione dignitatis capitalis, & hoc ex lege Dei dixit Dionysius. Sic est singulare presbytero baptizare infantes, corpus Christi consecrare est per eminentiam singulare: primū ergo dato casu potest iuuare diaconus, nequaquam verò secundum. Vnde super prædicto Paralipo. in annotationibus suis Cantor parisiensis. Pelles holocaustorum detraherent. Ergo suppleat Leuitæ uices sacerdotis, præterquā in conficiendo, si minus poterit adesse sacerdos. Hæc ille. AVTHOR. In casu huius eminentiæ singularis singulariter stat argumentū Ricardi: quando, inquit, summus sacerdos erat infirmus, aut aliàs carne pollutus, sacerdos minor offerebat pro eo super altare incensi. Magna audacia sic dicentis, sed nihil ex autoritate probantis. Beatus autem Augustinus has & consimiles inquirens contingentias sacerdotis, hanc conclusionem fugit à procul, propter illud apostoli ad Hebræos, In secundo autem solus pontifex semel in anno. & alias vias asignat ex textu. in libro questionum questione. 67. AVGVSTINVS. Si uxores ducere, vel filios gignere non vetabantur summi sacerdotes, magna oritur quæstio, cum lex etiam coniugali concubitu hominem immundum dicat usque ad vesperam, etiam cum abluerit corpus suum aqua, & iubeatur summus sacerdos bis in die quotidie intrare intra velum ubi erat altare incensi, nec quenquam immundum fas erat ad altare accedere, quomodo id summus sacerdos implebat, si filios procreabat? Nam si ægritudo ei accidisset, quis loco eius fungeretur, si quis inquirat, Responderi potest, quod gratia Dei non ægrotabat. Nun-

quid etiam de filiorum procreatione respondunt? Vnde fit consequens, ut aut continens esset, aut diebus aliquibus intermitteretur incensum, aut si illud non intermitteretur, quia non nisi per summum sacerdotem necesse esset imponi, ipse non fieret immundus coitu coniugali merito præcipuæ sanctificationis suæ. AVTHOR. Continuat usque in questione. 70. Vbi AVGVSTINVS. Ego dominus, & dices illud in progenies vestras: Omnis homo quicumque accesserit ab omni progenie vestra ad sancta, quæcunque sanctificauerint filij Israël domino, & immunditia eius in illo, exterminabitur anima illa à me. Ego dominus Deus vester. Ablata est omnis dubitatio, neminem sacerdotum, vel summorum, vel secundorum debuisse accedere ad sancta, si immunditia eius in ipso esset. Erat ergo cōsequens continentia sacerdotis, vel quod propter filiorum procreationem aliquibus diebus non imponderetur continuationis incensum, quod à solis summis sacerdotibus solebat imponi manè & vesperè. Quoniam quidem post coitum coniugalem etiam loto corpore immundus erat usque ad vesperam, à quo id necesse erat imponi. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quod semper interdicit Augustinus secundis sacerdotibus facultatem adolendi incensum loco summi sacerdotis: supponit casum ægritudinis, & soluit ipsum Dei gratia non ægrotasse aliquando, ne diceret aliquem loco eius fungi, imò semper interferit incensum à solis summis sacerdotibus solere imponi, & quod ab ipso necesse erat imponi. Libro autem retractationum. 2. capitul. 55. soluit, dicens non omnino cōsequens esse sacerdotem esse continentem, si incensum vesperè poneret, quia immundus erat nisi usque ad vesperam. AVGVSTINVS. In tertio libro, ubi de summo agitur sacerdote quomodo creabat filios, cum haberet necessitatem bis die ingredi in sancta sanctorum, ubi erat altare incensi ad offerendum incensum manè & vesperè, quod non posset, sicut lex dicit, immundus intrare: & eadem lex dicat immundum fieri hominem etiam ex concubitu coniugali, quem iubet quidem lauare aqua, sed & lotum dicit immundum esse usque ad vesperam. Vnde dixi consequens fuisse, ut aut continens esset, aut diebus aliquibus intermitteretur incensum: non vidi non fuisse consequens, potest enim sic intelligi, quod scriptum est, immundus erit usque ad vesperam, ut vespertino iam tempore incensum mundus offerret. Tum propter creandos filios post matutinum incensum missus esset vxo-

ri. Hæcille. AVTHOR. Soluitur ergo argumentum commune Ricardi & Witleff, quod non propter immunditiam contingentem ex carne, non propter infirmitatem casualem occurrentem debuit sacerdos secundi ordinis illud sacrificium incensi facere loco primi: quantum vnicus esset primus tot annis vsque ad David: quo ergo iure Dei, aut quo iuris exemplo posset simplex sacerdos noster ardua sacrorum episcoporum facta præsumere, isti, qui tantum iuris vsurpant, probent vel semel. Fallor enim, si vnquam tempore veteris legis, aut per nouæ legis primitias factum esse reperiant, aut vnâ autoritatem directam. Summus autem sacerdos constituit regulariter sacerdotes minores, sicut breuiter in libro quæstionum Leuitici quæstione. 14. recitat. AVGVSTINVS. Hoc enim sequitur, & dixit. In die, qua vnixeris eum, non dixit, vnixeris eos, cum à sacerdote sacerdotes vngi præcipiat. Hæc ille. AVTHOR. Sic summus sacerdos sacerdotes minores instituit, sacerdos autem minor parem sibi non ordinat ista lege: imò nec per totum tempus ecclesiæ sic factum est: & si esset factum, probaretur illicitum, sicut Hispalensis concilij gesta produnt, vt habetur. libro. 2. cap. 57. Vnde ex definito concilij manauit edictum. CONCILIVM Hispalense. Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, solus auferre non potest. Hæc ibi. AVTHOR. Sed inquit Witleff, sic quilibet recipiens sacramentum fluctuat de præposito, ne forte ordinans non sit episcopus. AVTHOR. De illo, quem constat, vel constare debet catholicè ordinatum, quis fluctuat nisi Witleff: Si tamen ad tantum voluitur dubium, vt constare non possit, intantum illicitum est ei, qui non est episcopus, ordinare, vt pro non ordinato habeatur ordinatus à tali, & vt ritè ordinetur, ad suum currat episcopum. vt habet distinctione. 66. GREGO. Prefbyteri, quos reperisti, si incogniti fuerint viri illi, qui ordinantur, & dubium est eos episcopos fuisse an non qui hos ordinauerunt, si bonæ actionis viri fideique catholice sunt ipsi presbyteri, & in ministerio Christi, omniq; sancta lege edocti, ab episcopo suo benedictione presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur. Hæc ille. AVTHOR. Peruersè tamen ergo nimis Witleff edocuit, ordinatum per vnum simplicem sacerdotem non oportere timere de presbyteratu, vel aliâ ordinari, dum tamen ritè fecerit officium clericale, imò sic timeat, vt non ministret, sed si bonæ actionis & fidei fuerit, aliâ ordinetur, inquit Gregorius. Sufficit prudens reputatio cum di-

ligenti officio dixit Witleff. At iterum restat vt probes. Ecce cuncta penè de suis loquitur contra fidem iste tam sciolus scripturarum. Si enim ab illo quis putet se accepisse aliquid, quod dandi caruit potestate, qualiter hæc est prudens reputatio? Quod autem hanc impotentiam Deus suppleat, quis tibi dixit tantum Dei consilium? Si non mihi credis, audi ecclesiam. Vnde de Petro pistoriensi episcopo & Rustico abbati Vallis umbrosæ, vt habetur prima quæstione vltima, Daibertum. VRBANVS SECVNDVS. Daibertum à Neczelone licet à simoniaco non simoniacè eiusdem confessione reperimus in diaconum ordinatum. Beati Innocentij Papæ sententia constat declaratum, quod Neczelone hæreticus, quem constat ab hæreticis ordinatum, quia nihil habuit, dare nihil potuit ei, cui manum imposuit: nos ergo tanti pontificis autoritate firmati, & Damasi Papæ testimonio roborati, qui ait, reiterari oportere quod male actum est, Daibertum ab hæreticis corpore & spiritu digressum, atque vtilitatibus ecclesiæ ingruentem Diaconum constituimus: quod non reiterationem existimari censemus, sed integram diaconij dationem, quando quidem, vt prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit. Hæc ille. AVTHOR. Desinat ergo Witleff mentes fascinare fidelium, promittens ordinatis à non habentibus potestatem, quod quantum ipsi non possint, Deus suppleat, nisi probare poterit, quod Deus hoc suppleat in laico ordinante, vel femina, imò in equo suo, dum ruminat paleas, aut si ipse se ordinet, Deus supplebit. Non est hæc prudens reputatio, quod ista sufficiat. Aut sic in Dei supplemento ipso confidere. Cuius in concilio amputat omne dubium dicens, quod qui nihil habuit, nihil dare potuit, & habet consequenter Damasus in subsequenti capitulo.

¶ Ad secundum argumentum Armachani & Witleff, de æqualitate potestatis ordinis.

CAP. LXII.

SVMMA.

- 1 Armachani, & Witleff ad secundum argumentum de æqualitate potestatis, solutio.
- 2 Summi pontificis in lege veteri consecrationis ritus describitur. Et in quo distabat ab aliis sacerdotibus ostenditur.
- 3 Potestas ordinis quod sit æqualis, quod debeat intelligi. Ordinare

- 4 Ordinare, aut chrismare, uel dedicare Basilicas, quod non sit potestas ordinis, sed dignitatis sacerdotij consummata.
- 5 Sacerdotum, Pontificum scilicet, & minorum arguere paritatem, quia olim omnes uno nomine sacerdotes, aut in commune presbyteri uocabantur, quam parum faciat, ostenditur.
- 6 Antistes qui sit, & unde dictus.

Arg. 2.

Ecundò arguunt ad hoc Ricardus & Witleff, Potestates ordinis sunt æquales, nec minuitur potestatis & iurisdictionis executio nisi de quanto rationabiliter est restricta: sed deficiente superiore pontifice non super esset qui rationabiliter ista restringeret, ergo de communi lege Dei licet inferiori presbytero in casu posito perficere ministerium assignatum. Hæc Witleff eodè cap. 11. AVTHOR. Quod tamen dixit, deficiente pontifice, & in casu posito hoc conatur efficere, quod sæpe proposuit, actu scilicet euacuare episcopos, quia tunc sufficere omnia facere sacerdotes. Armachanus autem hæreticus assumpto, quod potestas sacramentalis est æqualis, pro quo, inquit, videtur operari factum Moyse de præcepto domini, de quo Numer. 20. quod Moyse spoliavit Aaron vestibus suis, & induit Eleazarum filium eius. Vbi nulla fit mentio de aliqua noua consecratione Eleazari, qui fuerat sacerdos antea ordinatus. Hæc ille. AVTHOR. Quid autem hoc operatur, iam scire desydero. Nunquid hoc sufficit ad plenitudinem potestatis, aut parum tibi videtur quod nisi vestem patris accepit? Tu autem post disputationem prolixam incipis ipsi largiri capitis vnctionem, quæ summis tantum, secundis verò nullatenus concedebatur. Hoc certum est, quod tamen omni eo ritu, quo summus Aaron sacerdos consecratus est, & filij eius successiue in ingressu sacerdotij summi sanctificari iubentur: sic enim scriptura dixit, Vestem sanctam, qua utitur Aaron, habebunt filij eius post eum, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eorum. Septem diebus utetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius, & qui ingredietur tabernaculum testimonij vt ministret in sanctuario. Exod. 29. Ecce vestem, ecce vnctionem, & ritum. Vnus omnino est eiusdem Aaron & filiorum eius succedentium ipsi in pontificatu legali. Dicendo ergo Eleazarum indutum veste patris, cætera intelligenda lex nobis commisit, quæ minora sunt. Sed de ritu consecrationis pontificis regulariter requisita sunt vnctio capitis, &

consecratio manuum, quæ pontificem magnam ab sacerdotum minorum cœtu discernunt. Vestis tamen plus aliis erat ipsi indicium summis, prout quæstione. 19. super librum Leuitic. AVGVSTINVS. Idem quippe fuit oleum, quo summus & secundus vngentur. Vestem tantum sumebat ille pontifex, quæ eius summitas appareret. Hæc ille. AVTHOR. Idem ergo oleum fuit, non autem minori sacerdotum oleum mitionis cum sanguine hostiæ, vt autumat Nicolaus, dicens, Minoribus sacerdotibus manus non vnctas, sed vestes asperfas. AVGVSTINVS. Idem quippe fuit oleum, quo summus & secundus: sed primus in capite, secundus ad manus. Vnde non in hac vnctione apparuit summitas huius pontificis sicut dixit Ricardus, sed sicut dicit Augustinus in veste, quæ erat à schemate minorum omnino diuersa. Vnde Homilia. 6. super Leuiticum ORIGENES. Quod autem dixit, Et applicuit Moyse filios Aaron, & induit eos tunicas, & præcinxit eos zonas, & imposuit eis cidaras sicut præcepit dominus Moyse: Attendendum est quæ sit differentia horum sacerdotum ad maiora sacerdotia. Istis neque bina indumenta traduntur, neque humeralis, neque rationalis, neque capitis ornatus, nisi tantum cidaris, & zonæ, quæ tunicam stringant. Et isti ergo accipiunt sacerdotij gratiam, & isti funguntur officio, sed non vt ille, qui & humerali, & rationali ornatus est, qui manifestatione & veritate resplendet, qui aureæ laminæ ornamento decoratur. Hæc ibi AVTHOR. His ergo vestibus distabat apparenter summus sacerdos à sacerdote minore, non dico tantummodo, sed maxime: quia summus sacerdos item, vt dixi, capitis vnctione distabat: communicabat autem cum eis etiam manuum consecratione, sicut in Isagogis Leuitici ca. 12. ISIDORVS. Dixit dominus ad Moysem. Pontifex, id est sacerdos magnus inter fratres suos, super cuius caput fufum est oleum vnctionis, & cuius manus in sacerdotio consecrate sunt, vestitus est sanctis vestibus. Hæc ille. AVTHOR. Quo modo ergo non distat summus sacerdos in consecrationis suæ cultu, à consecratione minorum? Quid laborat Ricardus ad attenuandum solennitatem Eleazari, ne ita vt pater eius solenniter consecratur? Vestem, inquit, patris tantum assumpsit: quo modo hoc? quia amplius scriptura ibi non pronuntiat. Scire debuit, quod sub sacramento vestis, cætera facta debent intelligi: sicut aliàs sub sacramento vnctionis, pectusculum impositionis, vt Homilia. 6. in Leuitic. declarat. ORIGENES. Cum

propofuerit dicere legislator hæc vnctio Aaron & filiorum eius, non subiungit quæ effet vnctio, nec qualiter vnxisset, expofuit, fed hoc quidem in fequentibus facit: nunc vero poftea quàm dicit hæc vnctio Aaron & filiorum eius, nihil de vnctioe subiungit: pro fecto vt oftenderet, quòd hæc, quæ fuprà dixerat. i. pectusculum impositionis, & brachium feperationis, ipfa effent vnctio Aaron & filiorum eius: ne putaremus illa pro carnalibus dicta, fed vt doceret etiam fub facramento vnctioe inferta. Hæc ille. A V T H O R. Sæpe ergo fub commemoratione maioris, facramenta omnia recoluntur, ficut Auguftinus fuprà dixit de baptifini cultu inter Apoftolos. Non igitur poteftatis æqualitatem hac via bene probat Ricardus facerdotum maiorum & minorum, quia paucis sacramentalibus feparentur: nam Petri fummis sacramentalibus adhuc paucioribus apud fenfum in eius confecratione conftituitur fine differentia vnctioe fenfibilium, afumptionum, aut veftium. Sic ergo propofitio, quam affumpfit ad probandum confecrationem minorum facerdotum in effe maioribus ratione ordinis, & fic communiter fingulis conuenire, quia poteftates ordinis funt æquales, eft ambigua, nec à fumentibus intellæta. Poteftas ꝑ ordinis eft æqualis rationem habentibus fecundum quam in effe, hoc eft verum, non tamen æqualiter in effe omnibus ordinatis. verbi gratia: hominem generare, naturam hominis fequitur, non tamen omnis in natura humana hanc obtinet poteftatem, quia non infans, fed vir perfectus in hac natura. Ita confecrare facerdoes, facerdotij fequitur poteftatem, non omnis tamen facerdotij, fed confummati. Cuiufmodi facerdotij quia pater eft fummus & perfectus in ordine, folus poteft generare minores, quia folus poteft effe pater. Cæteri verò iuuenes, & ad populum pædagogi, dicente illo fummo pontifice Paulo, Nam fi decem millia pædagogorum habeatis in Chrifto, fed non multos patres. Nam in Chrifto Iefu per euangelium ego vos genui. i. Corinthio. 4. Retento ergo hoc, quòd idem fit ordo facerdotis minoris & epifcopi, dicitur, quòd ꝑ ordinare, aut chrifmare, vel dedicare Bafilicas non eft poteftas ordinis, fed dignitatis in ordine facerdotij confummate. In cuius figuram cum pro vniuerfo facerdotio hoftia offerretur, ratione tamen Aaron hoftia confummationis eft dicta, prout notat libro quæftionum Leuitici quæftione. 2. i. A V G V S T I N V S. No-

tandum fanè cum pro populo offeruntur facrificia, & pro peccato facrificia iulla effe offerri, & holocauftum, & facrificium falutaris: pro facerote autem oblatum fuisse pro peccato, & holocauftum confummationis, non autem falutare, fed confummationis, tunc oblatum eft, quando facerdoes fanctificati funt, vt facerdotio fungerentur: & hoc obtulit pro Aaron & filiis eius Moyfes: poftea verò Aarò ipfe iam fanctificatus, & facerdotio fungens, offerre pro fe iuffus eft vitulum pro peccato & arietem in holocauftum confummationis, quia tunc pro eo oblatum eft vt fanctificaretur, confummatione, & facerdotio fungi poffet: quo iam quoniam fungebatur, non opus erat eum iterum cõfummari. Hæc ille. A V T H O R. Bene ergo pro confummato facerote facrificium confummationis offertur, & quanuis pro facerote fummo fiebat, tamen inter minores facerdoes connumeratur, dum facrificium confummationis offertur, ne ordo talis perfecta confummatione careret. Non enim fine pontifice facerdotium confummat, idcirco fumma facrificij redundat in pontificem. Pro facerote, inquit, putà fummo, oblatum eft holocauftum confummationis, vt confummaretur fanctificatione: ita ꝑ vt rebus bene perfpæctis, modicam rationem habet Ricardus ex eorum institutione, paritatem arguere facerdotum, põtificum fcilicet & minorum: multo que minorem, & penè rationis expertem, quia omnes vocabantur vno nomine, facerdoes: aut in commune, presbyteri: nõ tamen quòd hæc omnia fecerint ifti, vt ficut dicunt, nunc & olim omnes facerdoes funt epifcopi, quia fic communiter vocabantur presbyteri qui erant epifcopi, vt apoftolus ad Timot. Noli negligere gratiam &c. per impositionem manuum presbyteri, fui iplius fcilicet qui erat epifcopus, & qui bene præfunt presbyteri. &c. Sed ergo, dicunt ifti, fi Abraham & Melchifedech erant æqualiter presbyteri, aut etiã facerdoes cum Melchifedech, eo quòd fcriptura dicit eos presbyteros in Genefi, fecundum literam Origenis erant ambo presbyteri, Apoftolus autem ad Hebræos probat Melchifedech multis viis maiorem Abraham. Et quid putas, vt aliàs dixi, libro. 5. quòd omnes Chriftiani erant in primævis æquales Apoftolis, quia vnà cum Apoftolis vocabantur vno nomine generali, difcipuli, quouifque Chriftiani primò Antiochiæ vocarentur? Actuum. 9. Aut putas, quòd omnes Apoftoli erant Chrifto pares, quia æquiparantiæ relatiuo vocabulo dixit, Vos autem dixi amicos?

eos? & alibi, vade, & dic fratribus meis? Et fi erant tunc presbyteri minores ab apoftolis, quando dictum eft feperatim de his, & illis Actuum. 15. Statuerunt vt ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex illis ad apoftolos & presbyteros in Hierufalem. Sed excellentiam eorū probat, q̄ Epifcopi cum apoftolis in culmine facerdotij locum habent, libro de Spiritu fancto, circa medium, D I D Y M V S. Chrifto quoque operante in apoftolis, fpiritus completum eft ministerium, vt ipfi apoftoli confitentur fe in Chrifto loqui, & illud quod oculis fuis viderunt, & miniftri facti funt fermonis, id eft, Chrifti, & minifteriorum difpenfatores Dei: denique, quafi principatum in facerdotio poffederunt, & initiatores fidei à Chrifto funt demonftrati, dicente eis Chrifto, Euntes, docete omnes gētes. Hæc ille. A V T H O R. Grandis ergo pars facerdotij erat eis fubiecta, cum eis non focalis. Mirandum, q̄ homines callentes ingenio, tã ingentis pondus materiæ tam gracili filo authoritatis appendunt, quafi fine præiudicio maieftatis nõ poffum Regem militem appellare, ne ipfi milites cunctos adæquem. Sed dicunt, non hoc tantum, fed apoftolus fimlices facerdoes Ephesi appellauit Epifcopos, Actuum. 20. Caue iam ne feruus ille, cuius Petrus amputauit auriculam, Rex fuerit, quia dixit Euangelifta, erat autem feruo nomen Malchus, quod Hebræa lingua Rex dicitur, fed fic falli poffunt, qui vires verborum fcripturæ facræ tanta leuitate difcutiunt. Nempe antiqui patres folebant in veræ etiam fcripturæ fenfu fenfum expectare de verbis. Qualiter & Homilia. i. fuper Genefim. O R I G E N E S. Obferuanda fanè eft fcripturæ fanctæ etiam in verborum ratione cautela. Hæc ille. A V T H O R. Attendat ergo, & nouerint, qui iftis verbis fua verba componunt, quòd multa huiufmodi in fcripturis per anticipationem, & electionem diuinam dicta funt, non quia funt iam actua, fed futura funt. Quæ admodum ore Domini dicti funt facerdoes, Exod. decimo nono. Sacerdoes quoque qui accedunt ad Dominum, fanctificentur, ne percutiam eos. Et iterum, Sacerdoes autem, & populus ne tranfeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne interficiat illos. Tamen adhuc vllus facerdos non fuerat conftitutus. Sed & fuper librum Leuitici, in quæftionibus. quæft. 23. A V G V. Quãdo Moyfe afcendēte in montem, iubentur facerdoes nõ ascendere, quos alios intelligere non poffumus, niſi filios Aaron: non quia iam erant,

fed quia futuri erant, hoc eos iam tunc fcriptura appellauit per anticipationem, ficut funt pleraque talia genera locutionum. Nam & filius Naue, Iefus appellatus eft, cum longè poftea hoc nomen ei fcriptura narret impofitum. Ambo ergo tunc fummi facerdoes erant, Moyfes & Aaron. &c. Hæc ille. A V T H O R. Hoc modo & facerdoes conftituti vocabantur antiftites, fecundo Paralipomen. 39. Fratres Leuitæ eos adiuuerunt, donec impleretur opus, & fanctificarentur Antiftites. Non ideo, quia facerdoes erant, dicti funt, niſi diminutiue, fed quia ex eis futuri erant. Vnde in libro interpretationis triformis H I E R O N Y M V S. Antiftes ꝑ facerdos dictus, quòd ante altare flet: primus enim eft in ordine ecclefiæ, & fuprà fe nullum habet, ficut latine, facer dux. Antiftites, facerdoes, vel principes, ficut Epifcopi. Hæc ille. A V T H O R. Talis ergo cenfetur verus Epifcopus, & fic Antiftes, qui eft in ordine ecclefiæ fummus, & dux, ita vt fit in ea princeps, vel Epifcopus. Tales autem ifti non erant, qui fuprà fe habebant Epifcopum, fed quia tales futuri erant, tales forſitan dicebantur. Ita reputo presbyteros Ephesi Milæti congregatos, & dictos Epifcopos, quia tales quidam eorum futuri, non quia tunc erant, fed in electione diuina iam erant. Et videte differentiam, fi dicat Dominus, ego te conftitui: aut quis Propheta, Dominus te elegit, quemadmodum de Paulo, & Barnaba ait Spiritu fanctus, Actuum decimotertio. Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod affumpfi eos. Si ipfe iam affumpfit, quid humana addit affumptio? & tamen dixit, Segregate vos mihi, quos ego dudum affumpfi. Vbi in expositione. R A B A N V S. Deus ita futura cernit, vt præterita: affumpfi, inquit. Hinc vas electionis Paulus fæpenumero dicitur, & fe-gregatus in Euangelium Dei. Hæc ille. A V T H O R. Hoc igitur modo palam noſci poffunt, quæ funt fecundum electionem, & anticipationem dicta, quando dicit Dominus, aut Spiritu fanctus, ficut pro Paulo & Barnaba dicit Spiritu fanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod affumpfi eos. Sicut etiam de Hieremia, Priusquam te formarem in vtero, noui te, & prophetam in gentibus dedi te, &c. & ecce conftitui te fuper gentes, & regna. Et hoc modo potuit elegiffe Deus ex Presbyteris Ephesi fic futuros Epifcopos, & idcirco Paulū prophetice dixiffe, Spiritu fanctus pofuit vos epifcopos

Antiftes.

regere ecclesiam Dei, Spiritum sanctum præmittens, qui ita præterita eligit in futura: bona enim institutionis est fors, ubi quem Deus elegerit, homo consummat. Nec dicat Witleff (vt solet) sufficere item regulariter inter homines electionem Dei sine humana institutione sequente: quia diuina neminem fallit electio, nisi dicat inaniter exegisse Spiritum sanctum segregationem Pauli, & Barnabæ per homines, postquam per Spiritum sanctum sint assumpti: aut superflue commonuisse Paulum Ephesinos presbyteros attendere gregi Christi, priusquam Spiritus sanctus posuit eos ibi Episcopos.

¶ Ad tertium argumentum Armachani, & Witleff, pro defectu Episcopi ad ordinandum, & increpatur vterque, quod de protestatione sua fidem excludat Ecclesiæ.

CAP. LXIII.

SVMMA.

- 1 Cause uniuersales, quod prius à Deo institutæ fuerint, quam priuatae, seu particulares.
- 2 Hæresum cause.
- 3 Prædicata à Christo, & Apostolis, quod non sint omnia scripta.
- 4 Ecclesiæ interpretationi resistere, quod sit nefas.

Argum. 3.

Tertio iam confirmat argumenta Witleff, per euentiam Armachani in fine præscripti capituli, quia ex fide scripturæ Christus assidet suæ ecclesiæ usque ad finem seculi, sed irrationabilis, & increpandus fuerit, si exigeret à clero suo officium, & assistente potestate presbyteri ad faciendum hoc, impediret ipsum presbyterum ad supplendum, ergo ex plenitudine potestatis Christi simplex sacerdos in tali casu haberet potentiam, ac sufficientiam ad ministerium tam necessarium dispensandum. Hæc Witleff. AVTHOR. Quot globos verborum assumit, vt difformiter irruat in errorem, quem procacissimè sustinet, supponens casum ab initio sacerdotij nunquam visum. Supponens item simplici sacerdoti illam assidere potestatem, quod adhuc probandum est. Tertio item supponens talem pres-

byterum impeditum à Christo ab exercitio potestatis sic habitæ in tempore necessitatis extremæ: & ergo simplex sacerdos habet potestatem ad ministerium tam necessarium dispensandum. Multum indeceter de spinis, & vepribus artifex iste tabulas planas dolat. Quis tibi hætenus denegauit Deum posse dare in casu urgente potentiam ordinandi simplici sacerdoti quemlibet sacerdotem? Sed cur hoc sine necessitate præsumis, quod Dei potestati, aut eius bonitati maximè in necessitate concedimus? Aut necessitatem rei tua voluntate compensas, ita, vt quotiens tibi videtur, sacerdos tuus simplex te concedente, habeat potestatem, quæ Deus in arcta necessitate potest donare, si velit: imò cur sine ordinatione presbyteri non habeat laicus potestatem, si ideò habeat simplex sacerdos huiusmodi potestatem, quia potest habere in necessitatis articulo? aut cur non Hieroboam bene constituit sacerdotes Witleuistas, excogitans sibi in tanta necessitate consilium, ne currant omnes pro sacrificijs celebrandis ad ecclesiasticos sacerdotes? Visa erat ipsi magna necessitas tunc, vt secundum quod scriptum est. 3. Regum. 14. tunc ageret. Fecit enim de nouissimis populi sacerdotes excelsum. Quicumque enim volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsum, & propter hoc peccauit domus Hieroboam, & euersa est, & deleta. Sic Michas instituit sacerdotem de Leuita, implet manum eius, & dicens, Esto mihi parens, & sacerdos. Iudic. 18. Et nonne putas Witleuistæ, habita licentia, eijcerent sacerdotes catholicos præficientes suos? sicut scribitur secundo Paralip. 13. Eiecistis sacerdotes Domini filios Aaron, & Leuitas, & fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum. Quicumque venerit, & iniuerit manum suam, &c. statim fiet sacerdos eorum. Aptius conijcere poterant sacerdotes debere concurrere, vt non existente Pontifice, qui ordinet sacerdotes, ipsi promouerent Pontificem, quod saltem in veteri lege videre potuimus, quod adhuc in nulla lege iuste factum comperimus, vt minor sacerdos ordinet sacerdotem. Sed super hæc omnia prouidus rerum Deus, vt prius uniuersales causas instituit, quæ priuatas, prius calum condidit, quam in Zodiaco signum Cancris, ita prius sacerdotium magnum edidit, quam priuatum, prius Melchisedech sacerdotem magnum, quam Aaron in pontificatu Leui. Prius Aaron magnum Pontificem, quam seruos suos minores presbyteros. Prius Christum filium suum instituit magnum animarum episcopum, quam Petrum, aut

Cause uniuersales an priuatas, seu particula res.

aut Paulum, alioque apostolos. Prius Paulum quam Titum. Priusque Titum, quam sacerdotes, quos Tito iussit instituere apud Cretam. Quod si omnino conijcias futurum in hac ordinatione defectum incipere à nouissimis, secundum institutionem Christi, potest enim verum esse illud philosophicum principium, quod scilicet est primum in compositione, in resolutione sit vltimum, sic enim maior cura est Deo prouidere sibi præpositum, à quo subditorum exigat rationem. Hic est seruus fidelis sacerdos apostolicus, quem constituit dominus super familiam suam, in Mattheo. Et in imperfecto, Homilia. 7. CHRYSOSTO. Sicut enim pater familias super possessionem suam villicum ponit, vt non cum singulis colonis causam habeat, sed de solo villico rationem omnium exigat. Si ergo inter colonos aliqua disciplina foeda fuerit, vnusquisque pro suo delicto reus efficitur, villicus autem si pro omni fide redditum suum bene reddiderit, vnusquisque pro fide sua bene laudatur, Villicus autem pro fide omnium remuneratur. Sic Deus in populo sacerdotes ordinat, vt actuum eorum ipsi rationem discutiant. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo ideò constituitur sacerdos, vt pro cunctis ipse remunerationem accipiat, videtur eum in prouidentia Dei plus omnibus requisitum. Non ergo prouidentiam suam ad minores sacerdotes adijciet, relictis episcopis apostolorum hæredibus, de quibus directe in hoc loco HIERONYMVS. Pesa item cuius Pontificatum, aut summum sacerdotium gerunt Episcopi, Nonne Christi? Christus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, non in seipso tantum, sed in corpore suo, quod est ecclesia. Sic enim ei iurauit Dominus, & non poenitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. In cuius ite typum suscepit Simon, & placuit, vt summo sacerdotio fungeretur. Et scripturam istam statuerunt ponere in tabulis areis, & ponere eas in peribolo sanctorum: vt, sicut supra dicitur, esset eis in ducem & sacerdotem æternum. Vbi in expositione huius cap. 24. libro 2. RABANVS. Peribolus græcè dicitur murus atrij domini, qui totum templum per quadrum ambiebat in circuitu. Sequitur. In loco ergo celebri atrij domus domini ponebatur tabulæ areæ, in quibus confirmatum fuerat per scripturam sacerdotum Simonis, & filiorum. Mystice autem Christi sacerdotium, hoc est, populi eius Christiani in atrio domus Domini, hoc est, in præsentia ecclesiæ, scriptura

ra testificante confirmatur, & omnibus gentibus stabile & perpetuum esse declaratur. Vnde est illud, quod in Psalm. scriptum est, Iurauit Dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum. Hæc ille. AVTHOR. Nō ergo vana formido terreat meum Witleff de casu maioris sacerdotij, vt ita liberè minor instituat vtrumque sacerdotium, quia & maius & minus à domino Deo est, & vtrumque dicit, dominus sollicitus est mei. Qui antequam essent fecit vt essent, & vt vt sic essent, primum scilicet à se, & secundum item à se, per primum ipsum iam sunt, prouidentiam non abijcit. Velut sup illud Psalm. 29. Ego autem egenus & pauper sum. AVGV. Quid tibi curaturus es, quid tibi puerurus? habeat tui curam, qui fecit te. Qui habuit tui curam, antequam esses, quomodo non habebit curam, cum iam non es, qui voluit vt esses? Hæc ille. AVTHOR. His ergo argumentis communibus, Armachanus, & Witleff contra necessitates sacrorum Antistitum in ordinando minores, vnde lux veritatis illuceat, nebulæ discussæ sunt: attamen ne sic mens quieti suæ donetur, prouocat me multum, quod ARMACHANVS in fine capituli, more Witleff nequiter se humiliat, dicens. Si cui videatur contrarium, quod soli Episcopi habeant ex potestate sacramentali sacerdotali expressa in euangelio, aut in literis apostolicis, ordines conferre, oleum, altaria, & ecclesias consecrare, & etiam confirmare, eius sententiam nullatenus reprehendo, sed eam libenter amplector: quoniam illi sententiæ magis conuenire videtur vsus ecclesiæ: dum tamen ipsam sententiā ex sacra scriptura confirmet. Hæc ille. AVTHOR. Conformiter & Witleff solet dicere, sicut in. 2. sermone domini in mote, ca. 17. paratus sum reuerter semper suscipere sensum alium quemcumque, dum tamē ex scriptura, vel ratione viuaci fuerit declaratus. Et ibi, ca. 40. Papæ, vel Cardinalibus non est credendum, nisi se in scriptura fundauerint, vel etiam ratione. Hæc Witleff. AVTHOR. Excedit Witleff in largitate Ricardum, quod admittat rationem citra scripturam, Ricardus solam scripturam ferentem admittit, & scripturam expressam. Expressa, inquit, in euangelio, & ita quicquid fuerit legis Dei, quod non est scriptum iuxta euangelium, hoc apud vtrumque contemnitur. Nam si contenta tacite in scripturis Witleff acceptat, quomodo citra scripturam viuacem suscipit rationem, cum omnis veritas, & omnis ratio contineatur tacite in scriptura? Quid dixit ex scriptura vel ratione viuaci, & nisi se in scriptura fundet, vel ratione, quod millesies dixit per op-

opuscula. Et post hæc quid est, quod neuter auctoritatem ecclesie ducit in medium, quæ post scripturas sanctas fidem vendicat sub pœna perfidia, de qua & symbolum, Credo sanctam ecclesiam catholicam. Vtrique ergo dico, quod Donatistæ Cresconio, lib. 3. contra eum, ca. 26. clamat August. Crede, inquit, orbi christiano dicenti tibi, baptismum Christi scio: qui fuerint traditores in Africa, vel vbilibet, ignoro. Hæc ille. AVTHOR. Crede Ricarde, crede & Witcleff orbi christiano dicenti tibi, sacerdotium Christi ab episcopis ministratum agnosco, aliud ab alijs inuisis & ignotis, ignoro. An tutum videtur istis singula refutare, quæ sine expressione scripturarum catholica tradidit ecclesia? Nec si illa credenda esse, ratio conuincit humana: hoc solo capiuntur hæretici. Omnes enim hæretici scripturas clamant. Nullus unquam catholicam ecclesiam toto orbe dispersam: idem Saluator fideles admonuit tales cauendos, qui in suis penetralibus fidem Christi constituunt, & dicunt, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Super quem locum commentario Matth. HIERONYMVS. Nolite exire, nolite credere, quod filius hominis in deserto gentium sit, vel penetralibus hæreticorum, sed quod ab oriente vsque in occidentem fides eius in ecclesijs catholicis fulgeat. Hæc ille. AVTHOR. Hæc ipsa fides ecclesie, & eius auctoritas, quantum hominum supergreditur rationem, tantum fateor diuinæ legis auctoritati succumbit, sed tamen quæ minoris esset auctoritatis fidelibus, si eam ecclesia non præferret. Si ergo sola auctoritate Christi credis eam gelio, cur repellis testimonium eius, quando de se testatur? qui enim dubitè, aut mendaciter loquitur, fidem de alio nullam fecit. Ergo si verum semper sit testimonium ecclesie, semper credenda est: si quandoque fallere consueta, in omnibus est suspecta. Hoc dico pro quanto primam fidem scripturæ non ab ipsamet scriptura, sed ecclesia teste, habemus pro summa: humana verò ratio, vt plurimum est hypocritica, veritatem simulans, cum non sit, vt probant hæreticorum dogmata, & inter ipsos philosophos fallaciarum Elenchi. Media ergo est inter supremam auctoritatem scripturæ, & in finem rationem, fides ecclesie, scripturas venerabiliter attollens, & exhibens, & rationem vagam hominis ad hanc geminam auctoritatem quasi alligans zona Pauli. Diminutam ergo protestationem, ecclesiam tacendo mi Ricarde formasti, similiter & dilectus tuus Witcleff: vt autem plenam faciatis vos doceat lib.

² Hæresum causa.

4. de Trinitate. cap. 8. AVGVST. Ego causas quas reddidi, vel ex ecclesie auctoritate à maioribus traditas, vel diuinarum scripturarum testimonio, vel ex ratione numerorum similitudinumque; collegi: contra rationem nemo sobrius, contra scripturas nemo Christianus, contra ecclesiam nemo pacificus senserit. Hæc ille. AVTHOR. Ita dicatis deinceps, si scriptura sacra, si ecclesie catholice traditio, & sub his ratio humana suadeat, amplector liber. Hoc dicendo, contra antiquam traditionem ecclesie non laxaretis auctoritatem ordinandi simplices sacerdotes alijs ab episcopis, non mendaciter imponderetis scripturis, quæ nunquam vera sunt, non solueretis tam facili vento antiquum ecclesie ordinem, quem quia non vultis attendere, non nouistis, nec seductis infantibus, damnationis suæ præambula dedissetis: qua item forma fastuosum Sabulum Iabertinum episcopum instruxit libro. 7. registri, epistola. 16. GREGORIVS. Si dispensationis ecclesiasticæ regulam, & antiquam consuetudinis ordinem sollicita studuisses consideratione pensare, nec tibi aliqua illicitæ presumptionis culpa subreperet, nec alij occasione tui peccati discrimen incurrerent. Hæc ille. AVTHOR. Ecce igitur antiquæ consuetudinis ordinem, & dispensationis ecclesiasticæ regulam in talibus dubijs sollicita consideratione pensandam, quia ipsa est multorum interpres, quæ scriptura non exprimit. Nam si illos omnes sermones, quos Christus paulo ante passionem manicans plebi prædicauit in templo secundum Lucam: hi item sermones, & disputationes, quas Paulus per biennium Ephesi diffundebat in publico, ubi sunt? Et nunquid de lege Dei sunt? & tamen in theologia beatorum sic plenè tenentur, vt nec perijt ex eis iota vnum, vel apex. At ita de scriptore carnali dependent, vt sine calamo in diuinis scripturis computari non possint, sed harum multarum traditione maiorum inter ecclesiastica scripta currunt, quæ quauis eas à purè ecclesiasticis iam temporis vastitate nescimus discernere, non minus sunt diuinæ: quas qui violare contendit, Christianus non erit: sicut supra dixit August. Contra scripturas nemo Christianus. Sed ideo permisit ita esse sponsus ecclesie, vt sponsæ leges filij timeret atterere, quibus spousus inseparabiliter leges suas miscuit. Attamen reputo omnes illas, quas vniuersa per orbem ab initio obseruauit ecclesia, aut quas omnes ecclesie hæcenus obseruarent, si non hæresibus veteranis essent abolitæ, purè ab apostolorum & Christi institutione, quauis non

³ Prædicant Christo, & apostolis non scripta.

non tunc scriptæ essent, procedere: & inde capitale vitium esse sentire contra ecclesiam secundum partes. Vnde Homilia. 8. in Leuitic. ORIGENES. Vult enim peccator posteaquam fuerit mundatus, posteaquam remissionem per penitentiam accepit peccatorum, de purgatione capitis admoneri, & barbæ, & superciliorum, velut si diceret ei, Ecce sanus iam factus es, vide ne vltra capitis contrahas culpam. Capitis enim peccatum, est aliter, quam fides ecclesie continet, de diuinis sentire dogmatibus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc est quod dixi superius, quantumlibet emineat scriptura diuina sanctioni ecclesie, ipsa tamen taxabit sensum eius, quo aliter sentire non possis, & si cuius interpretationi resistere capitalis est culpa, dicit Origenes. Hanc autem ecclesiam Christi ne dubites, Hieronymus iam prædixit ab Oriente vsque in Occidentem fulgere. Cuius institutionem latissimam, si Ricardus recoleret, quomodo sacerdos minor parem sibi ordinare non posset, scripturas minimè formidaret asserere.

⁴ Ecclesie interpretationem resistere nisi.

¶ Quod minister altaris est ordinatus ordinatione instituta per ecclesiam, sacris indutus, totus, inuocationi subiectus Episcopi, & impositioni manuum eius per crucis signationem.

CAP. LXIII.

SVMMA.

- 1 Sacerdos ordinandus, quod ab ordinatore suo vestibus debeat indui.
- 2 Mitra, Tiara, & Tonsura clericorum.
- 3 Apostolum præcepisse tonsuram, & nudam debere clericum seruare coronam, ex decreto Aniceti Papæ ostenditur.
- 4 Tonsura quid sit in clericis.
- 5 Minister altaris quomodo in ipsius ordinatione subijcitur inuocationi episcopi, & manuum eius impositioni per crucis signationem.
- 6 Episcoporum necessitas ab Augustino innuitur.
- 7 Episcopos solos uerbi Dei prædicando auctoritate potestatiua pollere.
- 8 Ephod quid sit.
- 9 Rationale Pontificis.
- 10 Episcopus quomodo in consecratione sui accipit supra caput scripturas, sacerdos uero minor non ita, sed solas manus ordinantis.

VID sibi vult, quod Witcleff addit opus clericale, vel vitam, vt securum de sui ordinatione constituat sacerdotem, ignoro: sic tamen assumit, vt prius dixi, ordinatum per vnum simplicem sacerdotem, non oportet de presbyteratu timere, dum fecerit officium clericale, quia sufficit prudens reputatio cum diligenti officio. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quomodo potest esse prudens reputatio, quod ille eum ordinet, qui per omnes scripturas potestatem sic ordinandi unquam non habuit, & cui ecclesia nunquam hæcenus contulit potestatem, & non infana reputatio, & blasphemia sit ista? Probat iam Witcleff. Si autem diligentia officij vt executio clericalis officij ordinet sacerdotem, qualiter non erat Paulus apostolus, & sacerdos ante iusionem Spiritus sancti, cum tam sollicitè exercuit officium apostolicum post baptismum ab Anania susceptum, prædicans in synagogis Damasci, quoniam hic est Christus? An fortè palpitando reputabit cum Ricardo, quod per illam manuum impositionem Anania, si non fuerit confirmatus, sit sacerdos effectus? maxime quia, vt libro quinto deduxi, Ananias tunc potuit putari fuisse sacerdos, & sic esset Paulus sacerdos tunc à sacerdote simplici ordinatus. Sed pro his omnibus reputationibus infundatis de ipso Paulo audiatur quid dicat, libro de laude Pauli, Homilia. 7. CHRYSOSTOMVS. Neque expectauit Petrum, inquit, nec venit ad Iacobum, nec alium omnino quenquam, sed propria alacritate raptus ita totam illam, in qua fuerat baptizatus, prædicatione sua inflammavit urbem, vt saeuissimum contra se Iudæorum populum concitaret. Violentissimum enim persecutorem Christus in ardentissimum repente prædicatorem immutauerat. Siquidem etiam cum Iudæus esset, supra dignitatem suam multa faciebat, alligatus, adducens, trahens vi publicos Christianos: sic etiã Moyses, cum à nullo in principatu populi ordinatus esset, contribules tamen suos à barbarorum iniquitate defendit. Hæc enim sunt fortis cuiusdam ac virilis animi certa documenta, hoc signum propriæ liberæque sententiæ, nequaquam in aliorum afflictionibus tenere patientiam, sed benignè, atque constantè eos, qui opprimuntur, tueri, etiã si nullo in hoc ordinetur officio. Quod verò iuste arripuit opus principatus, Deus ostendit, hæc ei postea conferens dignitatem. Id ipsum autem seruauit in apostolo Paulo, qui quod rite faceret vltra arripit in initia sermonis ac doctrinæ, ostendit, eum doctoris honore sublimans.

mans. Et infra. Irruit Simon, sed reprobatus est, & morte periclitatus. Irruit vero Paulus, sed apostolatus gloria coronatus est. Non enim in sacerdotium, nec in honorem, sed in ministerium irruit, ac maxime in dolores hoc zelo & alacritate properauit. Propterea prædicator, propterea continuo efficitur clarus. Sicut enim qui princeps fuerit ordinatus, nisi dignè impositum sibi administret officium, meretur etiam maiora supplicia: sic alter & si non ordinatur quidem, suscipiat tamen, & sicut oportet impleat, non dico sacerdotiū, sed prouidentiam curamq; multorum, omni perfecto honore dignissimus est. Hæc ille. AVTHOR. Diffuse, sed patenter valde instruit iste sanctus catholicos, ne putet idem esse clericalis officij executionem, & ordinem: dicens Paulum sacerdotally monuisse populum de via Christi, & quantum in ordinato licebat sacerdotij ministerium expleuisse ante ordinem habitum, & per hoc meruisse ordinari: & ideo est prædicator, id est, verbi Dei doctor, ideo est ordinatus apostolus, secundum quod ipse prima ad Timotheum. 3. ait. Qui bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirunt. Nec igitur imprudens tua reputatio sine causa, nec diligentia officij sufficit à iusto timore super sacerdotio adepto tueri presbyterum, nisi succedat ei ordinatio constituta in ecclesia, secundum potestatem illam, qua Paulus docuit Timotheum, dicens. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri: quia potestas episcopalis, vel sacerdotalis cum prece mystica, tempore, quo manus imponit episcopus, suscepta est. Qualiter item super hunc locum in expositione sua lib. 5. notauit AMEROS. Manus impositionis sunt mystica verba, quibus confirmatur ad hoc opus electus, auctoritatem accipiens teste conscientia sua, ut audeat vice domini sacrificium Deo offerre. Hæc ille. AVTHOR. Hanc ergo precem mysticam, quam ordinando dixit episcopus, ab institutione apostolorum nouimus emanasse, quæ omne ecclesiasticum designat officium in ordinatione presbyteri, quod item ritibus diuinitus ordinatis in veteri testamento comparare non dedignabatur vnquam ecclesia. Sed ideo constituit sacerdotem in ingressu vestitū vestibus sacris, cum stola oraria, ferentem manibus casulam, sicut Eleazarum post patrem Moyse ordinauit. Quem locū legis pulcherrimè nostris adaptat in epistola ad Vercellenfes circa mediū sacer AMEROSIUS. Quid autem illud significat, quod post defunctum

Aaron sacerdotem filium eius indueret Eleazarum, non vniuerso populo, sed soli Moyse, quod est in sacerdotibus domini imperauit Deus ut exuuijs Aaron sacerdotis, filium eius indueret Eleazarum, nisi ut cognoscamus, quod sacerdos sacerdotem consecrare debeat, & ipse eum induere vestimentis, hoc est, virtutibus sacerdotibus: at tunc si nihil ei deesse indumentorum aduerterit sacerdotium, & aptè quadrare omnia, sacris eum adhibeat altaribus. Supplicaturus enim populo pbari debet à sacerdotibus, ne quod sit quod in ipso grauius offendat, cuius officium est, pro aliorum offensa interuenire. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sacerdos ordinandus ab ordinatore suo vestibus induetur, & hoc non à quolibet, sed à sacerdote. At ne simplicem sacerdotem cum Witcleff intelligas, sed summum, soli Moyse, inquit, imperauit dominus: cum tamen minores presbyteri de filijs Aaron non deerant, sed hi omnes vnà cum populo sunt exclusi, quando soli Moyse dominus imperauit, qui sicut Eleazarum summum, ita filios Aaron minores instituit sacerdotes. Vestes autem solennes induere sacerdotes tempore sacrificij etiam ante hanc legem obseruantia moralis fuit in statu naturæ: sicut in Esau sacerdotio, libro Hebraicarum quæstionum in Gene. HIERONYMVS. Et sumpsit Rebecca vestimenta Esau filij sui maioris, quæ erant desiderabilia valde apud se domi. Hoc loco tradunt Hebræi primogenitos sanctos officio sacerdotum, & habuisse vestimentum sacerdotale, quo induti, Deo victimas offerrebant antequam Aaron ad sacerdotium eligeretur. Hæc ille. AVTHOR. Post vestes, mitras. Sic Exod. 29. Filios illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingensq; baltheo, Aaron scilicet, & liberos eius, & impones eis mitras. Eruntq; mei religione perpetua. Has mitras vel tias clericorum tonsuræ designant. Vnde libro secundo de origine officiorum, capi. 4. ISIDORVS. Tiara apud veteres constituebatur in capite sacerdotum: hæc ex bysso confecta rotunda erat quasi sphaera media: & hæc significatur in parte capitis tonsa. Hæc ille. AVTHOR. Tonsa est hæc pars capitis, & quasi carnalibus, & superfluis depilata, ut per sacramentorum manuum impositionem, nouam potestatem ad remittendum peccata recipiat: hac ratione à primis apostolorum temporibus docebantur ecclesiastici viri caput tonsum & coronam gestare, quæ formam sphaeræ prætendebat in vertice, & omittentes eam, canonicè accipere cogebantur, prout constat decreto Ani-

Aniceti Papæ non à beato Petro, ca. 4. ANICETVS. Prohibete fratres per vniuersas regionum vestrarum ecclesias, ut clerici iuxta apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphaeræ radant: quia sicut discreti debent esse in conuersatione, ita & tonsura, & habitu discreti debent apparere. Sequitur. Hæc vobis fratres, ut petistis, custodienda mittimus, & custodire præcipimus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc notandum attendo, quod dixit Apostolum præcepisse tonsuram istam: ubi scilicet docuit omnem virum non nutrire comam: ubi à fortiori docebat omnem clericum nudam seruare coronam, contra quam apostolicam iusionem superbi Lollardici Witcleuisti in libello, quem scripserant ad Parlamentum Regis Angliæ Ricardi secundi, ausi sunt plenius blasphemare, ponendo corollarium conclusionis suæ ibi. Secundò est dolorosum interludium hominibus sapientibus videre episcopos ludere cum Spiritu sancto in collatione suorum ordinum, quia ipsi dant coronas in characteribus loco alborum ceruorum, & hæc est liberata Antichristi introducta in sanctam ecclesiam ad colorandum otiositatē. Hæc ibi. AVTHOR. Albos ceruos dedit tunc Rex ille, qui prænobilis, militibus scilicet, & familiaribus suis, ut essent sibi secta electa: sic delirauit inspiens gens Witcleuistica, ignorans scripturas sanctas, & apostolica instituta, sed nec oraculis ecclesiæ credula, cuius ore iam loquitur Anicetus. Et de institutis clericorum capi. 3. RABANVS. Tonsuræ ecclesiasticæ vsus ab Apostolis introductus est, ut hi, qui diuini cultibus mancipati domino consecratur, quasi Nazarej, id est, sancti Dei crine præscisi innouentur. Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratū, sed in animo agitur, scilicet, ut hoc signo in religione vitia resecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur, atq; inde innouatis sensibus, ut comis rudibus, enitescamus. Hæc ille. AVTHOR. Hanc potestatem sacerdotes iudaici nesciebant, discipulis verò suis, & noui testamenti sacerdotibus Christus per antistitem suum manum imponens dixit, Accipe Spiritum sanctum, & tandem subiungit benedictionem super ordinandum cum cruciformi signatione solenni. Vnde ecclesiasticæ hierarchiæ capi. 5. DIONYSIVS. Sacerdos ambos pedes inclinans ante diuinum altare, super caput habet hierarchicam dexteram: & hoc modo à perficiente ipsum hierarcha, sacrificiis inuocationibus sanctificatur. Minister autem vnus pedem inclinans ante altare di-

uinum, super caput habet hierarchæ dexteram, perfectus ab ipso ministrorum perfectiuis inuocationibus: vnicuique autem ipsorum cruciforme insignitur à perficiente hierarcha signaculum. Hæc ille. AVTHOR. Notandum semper, quod hæc signacula fiebant cum inuocatione solenni nominis Dei, quam Apostolus supra dixit ad Timotheum prophetiam, quem in modum loquendi habet primæ Corinth. 14. Si autem omnes prophetent, id est, scripturas planè legant. Et libro. 1. contra Cresconium, capi. 34. AVGVSTVS. De episcopis quidem clericis recipiendis alia quæstio est, quantum enim cum apud nos ordinantur, non super eos inuocetur nomen Donati, sed Dei, tamen ita suscipiuntur, ut videtur paci, & vtilitati ecclesiæ cōuenire. Neque enim episcopi propter nos sumus, sed propter eos, quibus verbum, & sacramentum dominicū ministramus. Ac per hoc ut eorum sine scandalo gubernandorum sese necessitas tulerit, ita vel esse, vel non esse debemus, quod non propter nos, sed propter alios sumus. Hæc ille. AVTHOR. Hic videtur Augustinus necessitatem episcoporum innuere propter gubernandos populos, gubernationi sublimes, & administratione verbi, non in prædicando tantum, sed & in sacramento dominico administrando, illius sacramenti (quis dubitat) quod iam habet in manibus, quod cum clerici ordinantur, inuocatur super eos nomen Dei, prout paci conuenit, & vtilitati ecclesiæ. In hac autem prophetica inuocatione notificat episcopus ad quam formam hos assumit, scilicet, ad formam secundi gradus post episcopos IN PRÆFATIONE. Vnde sacerdotales gradus, atq; officia Leuitarum sacramentis mysticis instituta creuerunt, ut cum Pontifices summos regendis populis præfecisses, ad eorum societatem, & operis adiumentum sequentes viros, & secundæ dignitatis eligeres. Sequitur. Sicq; in Eleazarum & Ytamar filios Aaron paternæ plenitudinis abundantiam transfudisti ut ad hostias salutes, & frequentioris officij sacramenta ministeriū sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia Domini apostolis filij tui, doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt. Hæc ibi. AVTHOR. Bene elicit de scripturis, quod hi non summi sint, nec quod modicum distent à summis secundi ordinis sacerdotes: in partem autem sacerdotij & sollicitudinis eorum vocantur maxime prædicationis verbi Dei, sed non in totum. Ideo bene dixit inuocatio, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt. Et propterea Petrus Parisiensis bene

Liberata vulgo li= uera.

Tonsura quid.

Mitra.

Tiara.

Tonsura clericorum.

bene probat solos episcopos verbi Dei prædicando autoritate potestatiua pollere. Vnde apostolus ad Titum postquam dixerat, Oportet episcopum sine crimine esse: submittit, vt potens exhortari in doctrina sana. Et ideo in rationali pontificis peculiariter insertæ sunt veritas, & doctrina. Et notat item lib. 1. super Osee in commentario super hoc loco, quia dies multos sedebunt filij Israël sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Seraphim HIERONIMVS.

Ephod. N Y M V S. Pro Ephod, & Seraphim septuaginta sacerdotium & manifestationes trāstulerunt. Sciendum ¶ autem, vt crebrò diximus, Ephod significare indumentum sacerdotum, quod in Exodo, & Leuitico à septuaginta dicitur superhumeralis, ab Aquila indumentum dicitur. Sequitur. Hoc ¶ intelligimus, qd

Rationale Pontificis. in pectore, & corde Pontificis veritas esse debeat, atq; doctrina, vt non solum sciat fidem rectam, sed quod nouerit, possit ore proferre. Quod & apostolus Paulus scribit ad Titum, dicens qualis episcopus ordinandus sit: Oportet enim episcopum sine crimine esse tanquam Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, & amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit, & exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Hæc ille. A V T H O R. Copulat ergo traditionem apostoli Hieronymus de episcopo institutioni Pontificis veteris in sanctificatione Seraphim superhumeralis & rationalis. Et vestiendi genus nulli licebat sacerdoti minori, & cui cum ipso amictu doctrina & veritas non conuenit, sed soli rationali Pontificis & sic in institutione pontificis nostri hoc ipsum inferit specialiter iuxta Paulum. Ex potestate ergo ordinis, nec Witcleff, nec Ricardus deducere valent potestatiue docere, incumbere sacerdoti, sed sola legatione de summo sacerdotio ex culmine dignitatis. Vnde ¶ & in consecratione sui Episcopus accipit supra caput scripturas, sacerdos minor non ita, sed solas manus ordinatis pontificis, sicut nunc, sic à principio. Vnde in sæpe dicto cap. 5. D I O N Y S I V S. Hierarcha quidem ad hierarchicam perfectionem adductus, ambos pedes inclinans ante diuinum altare, super caput habet tradita eloquia, & hierarchicam manum, & hoc modo à perficiente ipsum hierarcha omnino sanctissimis inuocationibus perficitur. Hæc ille: L I N C O. Ponit super caput eius volumen di-

uinorum eloquiorum, & hierarcha consecraturus ipsum, imponit ei manum, & per sanctissimas inuocationes perficit eius ordinationem in episcopum. Hæc ille. A V T H O R. Hanc impositionem manus in ordinatione sacerdotis comitatur in ecclesijs multis conformis leuatio manuum astantium sacerdotum: prout notat libro. 3. secundæ partis de sacramentis H V G O. Presbyteri cum ordinantur, episcopo eos benedicente, & manus super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præsentis sunt, manus iuxta manum Episcopi super capita eorum leuant, atq; Spiritum sanctum super eos, qui ordinantur, inuocant. Hæc ille.

¶ De obseruantijs in ordinatione sacerdotis, de consecratione trifaria, de manuum osculo, & acceptione potestatis ad remittendum peccata, & de præfatione Episcopi.

C A P. LXV.

S V M M A.

- 1 Manuum sacerdotis consecratio. Et quomodo tria concurrant ad illarum consecrationem. Et quæ sint.
- 2 Lira doctoris dictum, scilicet, non unctas manus sacerdotum in lege, carpitur.
- 3 Regum & Pontificum capita, quomodo oleo sacro perfundantur.
- 4 Presbyteris manus, quæ ungantur sicut & episcopis. Et quare. Et unctio capitibus quare ad episcopum specialiter pertineat.
- 5 Sacerdotum in consecratione manuum impositio super hostiam in patena & calice, quid designet.
- 6 Antistes, quomodo post trifariam manuum sacerdotum consecrationem, osculatur ordinatos. Et quid hoc significet.
- 7 Ordinati quomodo, & quibus uerbis à Pontifice prolatis accipiant potestatem ad remittendum peccata.
- 8 Spiritus sanctus quæ per partes non detur.
- 9 Prædicatio nouis sacerdotibus ab antistite facta.
- 10 Salutatio perfectiua quid.

Acceditur propius ad consecrationem potestatis sacerdotalis, quæ præcipue consideratur in consecratione manuum sacerdotis: de qua Exod. 28. Vestiesq; his omnibus Aarō fratrem tuum, & filios eius cum eo, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; illos, vt sacerdotio fungantur mihi. H V G O. Quod dixit dominus, vesties his omnibus, &c. In sacer-

In sacerdotum ordinatione complet antistes, reflectens stolam super humerum dextrum. Post inuocationem Sancti spiritus stolam super vtrumq; humerum accipiunt, quæ in modum sustentaculorum munit dextrum latus, & sinistrum, vt ex hoc intelligant se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos, vt eos nec aduersa frangant, nec prospera extollant. Hæc ille. A V T H O R. Quod dicitur hic, consecrabit manus, alia litera habet, consummabit. interdum tamen implebis: sed tamen alio ritu dicuntur vngendæ manus in consecratione, demum implendæ. Vnde lib. questionum Exod. quæstione. 119. A V G V S T I N V S. De Aaron & filiis Aaron cum præciperet dominus loquens ad Moysen quomodo vestirentur & vngerentur, quid est quod ait: Et implebis manus eorum, vt sacerdotio fungantur mihi? An fortè muneribus quæ offerenda sunt Deo? Hæc ille. A V T H O R. Hic ¶ notandum tria concurrere ad consecrationem manuum sacerdotis.

Manuum consecratio. Primò implebatur manus eorum muneribus offerendis, quæ solito modo benedictiones vocantur in scripturis, eo quod in temporalium abundantia mercedem expectabant antiqui: & sic Isaac in benedictione sua stabiliiuit Iacob in vino, & oleo, & dominatione fratrum. Et benedixit dominus Obededom, & omnem domum eius. 2. Reg. 6. & hoc ritu primò, vt puto, à Dei lege contracto, sicut hic August. sciscitatur in plebis manu. An fortè muneribus Hieroboam impleuit manus extremorum de populo & fiebant sacerdotes? & Michas in lib. Iudicum impleuit manus filij sui, & factus est ei sacerdos, & post impleuit manum Leuite, & factus est ei sacerdos. Secūdum in consecratione sacerdotum manuum, erat unctio. Aliud item earum manuum impositio super caput vituli & arietis primi & secundi. Secūdum hæc tria facer antistes primò replet manus ordinandi sacerdotis benedictione spirituali, dicendo, Benedic domine, & sanctifica has manus sacerdotis tui ad consecrandas hostias, & præsta, vt quæcunque sacrauerint, sacerentur. Consecrantur item manus sacri chrisimatis unctioe, dicente episcopo, Consecrare, & sanctificare digneris quæsumus domine manus istas per istam sanctam unctionem &c. Quæ significat expansionis manibus, quod nouum accipit sacerdotium post apertionem libri in Apocalyp. Ioannis à Christi chrisimate iam effluxum. Vbi in expositione Apoca. ad Anatholium HIERONIMVS. Modò liber eius resignatur, modò hostiæ oblationis intelliguntur, modò sacerdotum chrisma, fabricatio ædis, testimonio aperto intelliguntur. Hæc ille A V-

2 T H O R. His ¶ aduersatur doctor de Lira dicens non unctas manus sacerdotum in lege, quia nec Lira textus dicit: sed cum tot expositiones hoc ipsum dicant, non audeo cum eo, singulis obuiare scriptoribus. Nam si Comestorem, & sequaces eius, Petrum scilicet cantorem Parisiensem, & Petrum Ioannis non recipit, cur non veretur Augustinum, egregium Radulphum, & alios item magnos, vbi textus habet Leuitic. 7. Hæc est unctio Aaron, & filiorum eius in ceremonii domini die, quo obtulit eos Moyses vt sacerdotio fungerentur? Ibi habet Homilia. 6. O R I G E N E S. Cum proposuerit dicere legislator, Hæc unctio Aaron & filiorum eius, non subiunxit quæ esset unctio, nec qualiter unctio set, exposuit, sed hoc quidem in sequentibus facit. Hæc ille. A V T H O R. Ista ergo est unctio, quam textus semel assumit, Origenes resumit, & unctio, inquit, filiorum eius, ne tantum videretur Aaron esse, sed æquè unctio filiorum saltem in manibus. Tamen Nicolaus miro modo illam euacuat, dicens illam asperionem esse super ipsos, & vestes eorum de sanguine victimæ, & oleo unctiois. Miror, quod consperionem, unctioem dixit, cum distincte scriptura eas proferat Leuitici. 8. Tulit unctiois oleum, quo liniuit tabernaculum, cumq; sanctificans aspersisset altare, septem vicibus unxit illud. hoc item aspersus est Aaron simul cum filiis, ibi versus finem capituli, nec tamen sic unctus. vnde quæstione. 19. super Leuiticum A V G V S T I N V S. Quæri potest post mortem Moysi, quis ungebatur successor summus pontificis, qui succedere nisi defuncto non poterat utiq;? An qui iam unctus erat inter secundos sacerdotes? Idem quippe fuit oleum, quo summus, & secundi ungebantur. Hæc ille. A V T H O R. Si idem oleum, non hoc oleum asperionis, & illud oleum unctiois. & libro sexto, capite primo super Leuiticum R A D V L P H V S. De unctioe filiorum Aaron nihil dicitur, cum in Exod. dominus Moysi præcepisse legatur: cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; & illos, vt sacerdotio fungantur mihi: sed legislator dum multa, quæ sibi præcepta fuerant, se compleisse notificauit, etiam pauca, de quibus tacuit, subintelligenda reliquit. Quæ enim plurima compleuit, vsque hodie seruantur: nam ¶ regum, & pontificum capita oleo sacro perfunduntur: qui autem minoris ordinis sunt sacerdotes, unctioem istam in manibus solum accipiunt. Hæc ille. A V T H O R. Notat ecce magnus pater Radulphus, quod antiquus ritus hodie perseverat, quo ungentur capite pontifices, atque reges. H V G O tamen in rationali dixit, quod ob-

Contra Lira

reuerentiam Christi capiti translata est vnctio regum a capite ad armum dextrum: minorum autem vnctio sacerdotum tenetur in manibus, & capitibus lib. predicto. 3. Vnguntur presbyteris manus sicut episcopis, vt cognoscant se hoc sacramento gratiam consecrandi accipere, & opera misericordiae erga omnes pro viribus exercere debere. Vnctio capitis specialiter ad episcopum pertinet, vt intelligat se vicarium esse illius, de quo scriptum est, Vnxit te deus deus tuus oleo laetitiae &c. AVTHOR. Bene dicit sacerdotem minorem in hac consecratione manus per hanc vnctionem accipere gratiam consecrandi: quia iam in subsequente consecratione tertiae suae manus accipit gratiae potestatem, cum dicat episcopus offerens manibus eius patenam cum oblato, & calicem cum vino, dicens, Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, missamque celebrare pro viuis & defunctis. In cuius refiguram Moyses obtulit vitulum pro peccato, cui superposuit Aarō & filij eius manus. Obtulit & arietem secundum in consecratione sacerdotum: posueruntque super caput illius Aaron & filij eius manus, tetigitque extremum auriculae singulorum dextrae sanguine immolati, in qua manus superpositione acceperant sacrificii potestatem: & haec erat manuum summa consummatio, vel perfectio, prout notat quaestione. 122. super Exod. AVGVSTINVS. Quid est, Et consummabis manus Aaron & manus filiorum eius? An per manus potestatem significauit, vt aliquid etiam ipsi consummare possent? Potestas autem ipsa significatione consummare, qua praecipi sunt sanctificari a Moyses, Et adduces vitulum ad ostium tabernaculi, & superpones manus Aaron & filij eius super caput vituli in conspectu domini. Ecce vnde supra dictum consummadas esse manus eorum, id est, perficiendam potestatem, vt etiam ipsi sanctificarent, quomodo fit, cum ponunt manum suam super vitulum immolandum. Haec ille. AVTHOR. Haec ergo manus superpositio, erat consummata consecratio manuum sacerdotum, & acceptio potestatis: sic ad verum sacrificium celebrandum corporis & sanguinis saluatoris haec manuum impositio ad iussum pontificis super hostiam salutarem in patena & calice potestatem acceptam designat, quae in manus consecratione consummat consecrationem in tertio signo. Vnde in eodem libro tertio. HVGO. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hostia de manu episcopi, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant, placabiles Deo

hostias offerendi: ad ipsos namque pertinet sacramentum corporis & sanguinis domini in altario Dei conficere, orationes dicere, & benedicere Dei dona. Hoc officio vsus est dominus noster Iesus Christus, quando post coenam panem & vinum in corpus & sanguinem suum commutauit, & vt in memoriam suae passionis idem facerent, discipulos monens, instituit. Haec ille. AVTHOR. Manibus igitur sacerdotum in hoc ritu trifariam consecratis, vbi osculi tempus accedit in missa, osculatur sacerantistes singulos presbyteros ordinatos, dicens vniciq; Pax tecum. & adiungens, Ora pro me frater. Quid autem hoc significauit antiquitus, notat psalmo quinto cap. ecclesiasticae hierarchiae parte. 7. DIONYSIVS. Apud finem autem sacerdotalis perfectionis osculum sacram manifestationem habet. Sequitur. Ad se inuicem sacerdotale osculum significatur conformium intellectuum, ostendens communionem, & ad inuicem laetitiam amabilem. Haec ille. LINCOL. Ostendit sacram communionem, id est, sacrum mutuum amorem, & de communicata inuicem sacerdotali perfectione mutuum laetitiam conformium intellectuum. Haec ille. AVTHOR. Verus finem iterum pontifex se conuertit, & manu imposita ordinatis, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & bene post osculum, istud apportat nuntium, quod utiq; Christus donauit apostolis osculans spem suam. Inde quodammodo osculans, & insufflans, sicut dicit euangelista, Insufflauit, & dixit, Accipite spiritum sanctum. Vnde sermone. 8. super cantica. BERNARDVS. Videte nouam sponsam, nouum osculum accipientem: non tantum ab ore, sed ab osculo oris: insufflauit, inquit, haud dubium quin Iesus apostolis, id est, primitiuae ecclesiae, & dixit, Accipite spiritum sanctum. Osculum profectum fuit. Quid? Corporeus ille flatus? Non, sed inuisibilis spiritus, qui propterea in illo dominico flatu datus est. Haec ille. AVTHOR. Flatu ergo osculum spiritus detulit, quod flatus non fuit: in hoc ergo osculo spiritus nouum donum accepit, eiusdem tamen spiritus quem accepit in initio ordinationis suae dicente ipsi antistite, Accipe spiritum sanctum. Nec enim tunc alium acceperat spiritum, sed eiusdem spiritus, eiusdemque sacerdotii expressius idem donum. Ambigit fortiter Arnachanus, & timet vbi non erat timor, ne sacerdotium acquireretur per partes, si in electione prima apostoli fierent sacerdotes. Et nunquid iterum in coena, vbi acceperat potentiam consecrandi? & quid hic, vbi potestatem obtinent remittendi? Sed non videt iste philoso

Spiritus sanctus per partes non datur.

9
Predicatio
nouis sacer
dotibus facta.

10
Salutatio
perfectiua.

phus, quod humanitatem suam non acquirit infans per partes, quam ampliori gradu potestatis tenet vir factus, quam tenuit infans natus. Idem homo, sed viribus alter. Non etiam alterum Spiritus sancti sacerdotium, sed in eodem sacerdotio secundum aliud donum, vel eiusdem doni alium modum, nec partibiliter, sed modaliter augmentatum, Sicut tractat hunc textum, Nondum erat spiritus datus: super Ioanem sermone. 32. AVGVSTINVS. Multa enim indicia Spiritus sancti habemus antequam dominus glorificaretur in resurrectione carnis suae. Non alium etiam spiritum prophetarum habuerunt, qui Christum futurum praenuntiauerunt: sed modus quidam futurus erat donationis eius, qui omnino antea non apparuerat. Sequitur. Post resurrectionem autem suam primum quidem quando apparuit discipulis suis, dicit illis. Accipite spiritum sanctum. De hoc ergo dictum est, Non erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Et insufflauit in faciem eorum, quo flatu primum hominem viuificauit. Haec ille. AVTHOR. Ecce non alium spiritum habebant prophetarum, alium post resurrectionem apostoli, nec eundem per alias portiones & partes, cum sit impartibilis, sed vt alij datur sermo sapientiae, alij genera linguarum in eodem spiritu, secundum apostolum, sed secundum alium modum: ita idem sacerdotium Spiritus sancti accipitur totum in potestate exorandi, & amplius adhuc totum in potestate exhibita consecrandi, & item amplius in potestate remittendi peccata, non per vnus sacerdotij portiones vel partes, sed, sicut dicit Augustinus, per alios nouos modos. Finaliter igitur autem praedicat ordinatis antistes, vt totum missae ordinem deuote discant ab aliis, & sic eum honeste perficiant. Hanc autem praedicationis formam primaeuam patres ecclesiae cunctis ordinatis in sacris explebant, communiter intimantes singulis nomine tenus vocatis debitum suum ex ordine. Sic enim digestum enumerat DIONYSIVS sex communia ordinatis praedicto cap. 5. Communia quidem sunt hierarchis sacerdotibus & ministris in sacerdotalibus ipsorum perfectionibus, ad diuinum altare adductio. & inclinatio, hierarchicae manus impositio, cruciforme signaculum, praedicatione, perfectiua salutatio. Haec ille. AVTHOR. Perfectiuam salutationem, osculum vult intelligere. Praedicationis autem ministerium est, vt dicit ibi LINCOL. Post haec autem sequitur praedicatione, id est, ordinandorum ab hierarcha vocatio, & nominatio, & ordinum, quos celebravit, enarratio: vt puta sic dicat

hierarcha ordinans, Iste sanctus pater sic nominatus, ordinatus est ad ordinem diaconalem, vel sacerdotalem: perficiat hunc diuina gratia ad hoc suum officium. Haec ille.

De sacra obseruantia presentandi episcopo sacerdotem, cum ad altare ingreditur, in quo signatur castimonia clericorum, quam hodierni Witleuistae contaminant.

CAP. LXVI.
SVMMA.

- 1 Sacerdotis ordinandi ad altare adductio, & eiusdem Episcopo presentatio. Et quid hoc significet.
- 2 Continentiae votum, quomodo ab omni sacre ordinato profitetur.
- 3 Witleff, quomodo sacerdoti nuptias permittat.
- 4 Sacerdos Willelmus uxoratus.
- 5 Coniugatorum miseriae seruitutes describuntur.
- 6 Seruitus uoluntaria quod sit abiectionis, & coacta.
- 7 Maritorum miseriae narrantur.
- 8 Votum quod libertatem auferat.
- 9 Votum simulatum quomodo obliget.
- 10 Augustinus, & Hieronymus quomodo pleno ore condemnauerint nuptias clericorum.

Olebat igitur autem antiquis primitiuae ecclesiae in communi ordinatione trium maiorum valde esse notatum, Quod episcopi sacerdotes & diaconi cum ordinandi primo adueniunt, ducuntur ad altare directe, ibique inclinant & genuflectentes presentantur episcopo. Hoc nos penes omisimus, nisi recens daretur occasio. Significat autem hoc, eorum vitam fore castissimam, & spreta carne, & mundo retro habito, eos deditos soli Deo. Vnde cap. 5. de ecclesiastica hierarchia de communibus tribus ordinibus. DIONYSIVS. Ad diuinum quidem igitur altare adductio, & inclinatio, aenigmatizat omnibus sacerdotally perfectis supponere vniuersaliter teletarchae Deo propriam vitam, & sui ipsorum intellectualem totalitatem omnino castam: Totalitatem dico castissimam ipsi, & sanctificata offerre conformem ei, vt est possibile dignam existentem

Adductio ad altare.

Thearchico, & sanctissimo, & sanctuario altari sanctificatē sanctē deiformes mentes. LINCOLN. Ad diuinum quidem altare adductio & inclinatio, id est, prociētia, & genuflexio, significat omnibus sacerdotialiter perfectis, id est, sacre ordinatis aliquo trium præfatorū ordinum, debitum esse supponere vniuersaliter, id est, totaliter teletarche Deo propriam vitā. Sequitur. Totalitatem dico omnino castam ipsi Deo, hoc est, omnino puram, soli Deo omnino pure adherentē. Hęc ibi. AVTHOR. Quod quia nuptus est, omnino nō potest, dicēte apostolo primæ Corinth. 7. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum vxore, sollicitus est quæ sunt huius mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Omnis sacre ordinatus, continētiam profitetur, sine qua soli Deo omnino pure adherere non potest. Dixi de hac continentia clericorum supra libr. 5. Nec potuit mihi persuaderi pro firmo Witcleuistas à suo præceptore dogma suscepisse contrarium, sed quadam licentia libertatis suæ paganice vsurpasse quosdam illorum flagitiū simul, & abiēcisse pudorem. Tardē igitur mihi venit ad manus, quod in vulgari dicat in sermone euangelij vigiliæ natalis festi beati Ioānis baptistæ. WITCLEFF. Hic possum, inquit, dubitare, & tractare de statu & vita sacerdotum, qualiter sunt dotati, & innupti contra auctoritatem diuinā. Nam in huius Christi dotem tam in se, quam in apostolis, & approbavit nuptias apostolorum, plurimūq; aliorum: & hoc est ingenio diaboli succendere ignem in stuppis, quia vel oportet eos vri, aut custos artem perdat, laborans vt custodiat ignem istum. Et presbyteri nō benefaciāt vtrūq; Hęc Witcleff. AVTHOR. Ab hoc loco videtis pelvis ista fluxit in posteros, ipse enim quēdam suum scholasticum informauit ad respondendum ad argumentū. 10. Stroodæ, Christus inquit omnino à tali dominio se seruauit, sicut & eius apostoli: quare igitur non nos eorum vicarij, cum tam expressum mandatum ad hæc habemus in lege domini: non autem ad continendum nos ab omni opere coniugali? ideo timendum est nobis, ne Pharisaicē colamus culicem, & deglutiamus camelū. Hęc per Witcleff. AVTHOR. Hoc anno tandem quidam magnus satelles Willelmo cognomento albus, sacerdos, & sub Willelmo præfule Noruicēsi iudicio ecclesiastico præsentatus, fatebatur se docuisse plerūq; legem nubendi à Christo cui libet trium statuum ecclesiæ, putà, clericis, militibus, & cul-

toribus, seu mechanicis, ordinatam: Per papā verò Antichristum cum eius cōsiliariis in destructionē sacerdotij in Anglia post solutionem Satanæ circa annum. s. Christi millesimū infirmatam. Ecce q̄ acceptantes dictam ordinationem de continentia sacerdotum præferunt captiuitatem Antichristi, creaturæ execrabilis libertati generali Christi creatoris. Vnde & ipse iuenculā habuit tunc nomine Ioānam pro vxore, cui non damnabiliter hæsit (vt dixit) imò multum dixit in expediens legē virginitatis corporalis nunquā sibi à Deo traditam vsurpare, & propriū donum matrimonij sibi à Deo collatum abijcere. Iam potestis videre qualiter abutuntur libertatis agnomine, & gloriātur in simulacris suis. Audiūt apostolum dicentem eis. Vos in libertatem vocati estis fratres: non autem audiunt eum canentem: tantum ne libertatem in occasione detis carni. Dixi superius in libr. 5. Produxi radicem castimonie clericali à sacerdotio legis antiquæ, in qua propter tribum Leui seruandam, propagationis gratia ducebant vxores: vicis tamen suæ tempore, quo sacrificare debebant in templo, vxori simul renūtiabant, & domui. Iam audistis antiquum Dionysium tradentē à tempore apostolorum castissimæ vitæ professionem exactam à quolibet sacerdotum in ordinatione sui. Et iste non timens mendaciū dixit, nisi per papam mille annis post Christū hanc captiuitatem presbyteris assignatam, hanc libertatem appellans, quam Apostolus in contrario ligaturam insinuat. Alligatus, inquit, es vxori, noli querere solutionem. primæ Corinth. 7. Quem locum exponens epistola ad Geruchiam. 9. de Digamia HIERONYMVS. Vxor, inquit, alligata est viro, & vir alligatus est vxori intantum, vt sui corporis nō habeat potestatem, & alterutri debitū reddant, nec possunt habere pudicitie libertatē, qui seruiunt dominatui nuptiarum. Hęc ille. AVTHOR. Quid ad Valerium mittam istū, qui tantam sibi libertatem spondet sub vinculo mulieris? non credet illi, forsā, nec Terentio: vix dignum putet audire Salomonem: sed Paulum, & si nolit, audiat primæ Corinth. 7. Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupsit virgo, non peccauit: tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Vbi in expositione AMBROSIVS. Hoc est, etsi à peccato liberi sunt, tamen in hac vita tribulationes habebunt, vt sunt gemitus ventris, nutrimēta filiorum, victus, tegumenta, dotes, ægritudo, apparatus domus, vxoris necessitas, mariti dominatio. Ego autem vobis parco. Parcit quan-

Sacerdos uxori.

Coniugato rē misere seruitutes.

Seruitus uoluntaria est abiectionis, q̄ casta.

do ad hæc magis prouocat quæ tribulationes carnis & sollicitudines memoratas excludat. Et infra. Volo vos sine sollicitudine esse. Diminuta enim sollicitudine seculi, in Dei rebus propensius vigilatur. Qui sine vxore est, cogitat quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Quomodo sine sollicitudine simus ostendit, dicens: Qui sine vxore est, cogitat quæ domini sunt. Amputata enim sollicitudine rei vxoria, quæ in mundo sola cæteris grauior est, ad Deum promerendum animus eruditur: Si tamen hac spe animus his molestijs se exuat, vt domino magis seruiat. Hęc ibi. AVTHOR. Ecce q̄ apostolus dicit, Tribulationes carnis multas passuros esse, qui coniugijs obsequuntur, & Ambrosius eas exponens dicit, ægritudines, apparatus domus, vxoris necessitatē, mariti dominationem: tandem in generali dixit, sollicitudinem solam rei vxoria esse rem in omnimundo cæteris grauiorem. Et præter has in ipsa carne pruriginis voluptatum, & appetitus illicitos. Tribulationes carnis exponit libro primo contra Iouinianum capite. 6. HIERONYMVS. Tribulationē, inquit, carnis habebunt. Huiusmodi nos ignari rerū, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiā. Si autem nubētibus, & in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias, quid erit reliquū propter quod nubant, cū & in spiritu, & in anima ipsa tribulatio sit? Hęc ille. AVTHOR. Et planius adhuc libro de singularitate clericorum. AVGVSTINVS. Si mariti & vxores desideria cōiugalia quotidie gerentes non sibi sufficiunt, qui ad augēdas impugnationes fœminis sociantur: ex improviso vel transeunter ad horam fœmineus aspectus occurrens sagittas alienis oculis iactat, quando libera nō est simplex reuerētia, quid illic geritur, vbi libertatis sumit mulier in conubialitate cōstantiā? Hęc ille. AVTHOR. Ecce libertas, quam prædicant Witcleuistas, grauisima est omnium seruitus, quam ipsi captiui libertatem vocant. Quare nō propter proli bonum, propter quod solum appetendæ sunt nuptiæ, sed q̄ libertatem cōsequuntur in voraginem voluptatis, quam solā damnabat, & cauebat apostolus dum diceret, tantum ne libertatem in occasionem detis carni. Sed didicis, Sufficit mihi mea libertas, volūtas est, nō seruitus: imò seruitus, & inde quia eam vis, violor. Prætextatus in Saturnalibus Macrobianus ait, Seruitus nulla deterior est, quam voluntaria. Quod nos nostris ceruicibus inferimus, non patimur reprehēdi. Sed quos nos arguimus iam? In quos modò iacula verborum di-

rigimus, si cunctos fideles, multo potius sacerdotes ministros Christi, turpe est videre præpeditos officijs pudicitie libentius inferuire fidei coniugij q̄ libertati, quia supra ex verbis apostoli Hieronymus ait, nō posse habere pudicitie libertatem, qui seruit dominatui nuptiarum? Pro pudor, non esse æquum censuerunt apostoli relinquere verbum Dei, & deseruire mensis, quanto magis iniquum est & fœdum derelinquere verbi Dei ministerium, sacramentorum exercitium, orationum instantias, interuentiones pro peccatis & sacrificiorum ritus (propter quæ sacerdos potius ordinatur, secundum illud apostoli, Omnis pontifex pro hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt doria offerat, & sacrificia pro peccatis) vt deseruiat non modò mensis, sed & vxoris cubili, in domo, & in natorum crepundijs, fasciis: nexare panniculos, ad omnē tussim vxoris respondere, suspirium obstetricum, nutus agnoscere puellarum, stridula murmura modesto verbo compefcere, fœminatū examini præparato obsonio se absentem facere: foris item stiuas & aratra, cōfines habere boues & pecora, ligones & sarculos tractare cum rusticis: lites item & fœdera terminare cum proximis, & nihil fordidum, nihil vile inter rumores in auditum permittere. Dicit Willelmus, dicit Witcleff an his necessitatibus coniugij ministrare, mensa etiam Christi relicta, sit æquum clerico, licitum sacerdoti? Dicit ipse viua voce, examinatus respōdebat antistiti tres esse castratorum modos iuxta euangelium. Quidam castrantur naturā ab utero matris: quidam violentia, vt spadones: quidam sponte castrauerunt seipfos propter regnum cælorum, de quorum tertio Christus nō iussit, sed ait: Qui potest capere, capiat: quasi diceret, si non capio, liber sum Christo. Nam apostolus inquit primæ Corinth. 7. Si acceperis vxorē, non peccasti, & si nupsit virgo, non peccauit. Sed magister eius Witcleff, qui docuit cōnubia sacerdotum licita, etiam à clero, & sacerdotio vsq; ad seculū docuit retrocessum ad sextum argumentum Stroodæ in fine. Renuntiatio inquit temporalium bonorum, titulo seculariter possidendi cuiusq; clerico debet competere, & qui sentit se minus dispositum, & sic viuendum de parte domini, abstineat ab officio clericali: nec video quomodo repugnaret legi diuinæ, q̄ clericus sentiens se inhabilem ad illud officium, ad secundum retrocedat, quod licet temeritate quadam relinquere, sed non tantum, quantum fungens of-

Maritorū miserie.

Witcleff.

Continentia uotum.

Witcleff sacerdoti nuptias per mittit.

ficio clericali. Hęc illic Witcleff. AVTHOR.

8 Hac ꝑ excufatione in peccatis fe valde tutum

Votū, liber
tatē aufert.

putauit, quafi Iouiniana hærefis vſque ad eū fine hac ex pofitione ſua indefenſa iaceret. In felix homo poſt ſacerdotem marite, & tranſlato in peius ſacerdotio de preſbytero laice, qd ad te, hæc liberorum electio, qui iam elegiſti & cepiſti? An dixit tibi Chriſtus filieter, quod alijs nūquam dixit: Qui poteſt capere capiat, & qui iam cepit, tenere deſiſtat: Et Apoſtolus, Nunquid telicentiat dicens, Si iam voto te caſtraſti inter eunuchos euāgelij tertios, & poſt hoc vxorem acceperis non peccaſti? Adoleſcentiores viduę damnantur à Paulo, quia primam fidem irritam fecerūt, & te fides prima, quia ſacerdos es, imò nulla, tenebit. Vnde in huñc locum primæ ad Corinth. 7. Si acceperis vxorem, non peccaſti. In libro annotationum HIERONYMVS. Illos dixit nō peccare ſi nubant, qui nondum vouerunt Deo caſtitatem: cæterum qui vel in corde ſuo promiſit, ſi aliter fecerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Quod enim erat licitum, per votū ſibi fecit illicitum. Sicut Ananias & Sapphira, quibus poſt votum de p̄tio poſſeſſionis ſuæ retinere nihil licuit, illicitè tenuerunt. Ob quam cauſam ſubita morte proſtrati ſunt. Hęc ille. AVTHOR. Vides te talem iam non eſſe poſt fidem præſtitā in ordinatione, vt nubere poſſis impunè, qualiter ante ſuſceptum ordinem potuiſſes? Nam, vt dixi, Vidua damnationem habet ſi nupſerit: ſic virgo, quanto magis ſacerdos. De quo lib. primo contra Iouinianum cap. 6. HIERONYMVS. Si nupſerit virgo, non peccauit: nō illa virgo, quæ ſe ſemel Dei cultui dedicauit. Harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem: quia primam fidem irritam fecit: ſi autem hoc de viduis dictum obiecerit, quanto magis de virginibus præualebit? cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit. Virgines enim, quæ poſt cōſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ. Hęc ille. AVTHOR. Sacerdotes quoque ſi nupſerint, non ſacrilegi ſunt, ſed apoſtata: qualiter ergo nubent? imò ait, quia Chriſtus tale votū ſacerdotio non adiunxit, ſed papa, aut epifcopus in friuola lege ſua. Eſto q̄ iſta dicas: ſed nunquid hoc ipſum corde promiſiſti ſeruare intrans ad ſacerdotium? ſi non, ſeſelluſti gratis, cum nullus cōēgerit ordinari: ſi ſic, aliud ſi feceris, damnationem habebis, quia primam fidem irritā feciſti, inquit Hieronymus. Vtrū uis ſeſige, aut Deo mentitus es & hominibus, aut damnationem fidei læſæ habes: nec fictio

mentis, nec fraudulentum te poteſt excuſare ſilentium, quia votum tale non expreſiſti vocaliter, factō publico matri eccleſiæ te cōuincis reum voti. Nam milites in ſua ordinatione ſe obligatos recognoſcunt eccleſiæ ſola oblatione & deſiſtione gladij, vt ait S A R I S B V R I E N S I S. 4. Polycricon. Nec neceſſe eſt, inquiens, vt hoc miles profiteatur verbo, cum legitima profeſſio militiæ, factō eius videatur inſerta. Hęc ille. AVTHOR. Quanto magis in factō ſacerdotis ſub cōmuni fide eccleſiæ. Quod autem dicis Chriſtum non curaſſe continētiam clericorum, ergo Paulus malè dānauit, quos Chriſtus propriæ libertati donauit, cum hoc de virginibus cauebat, quia præceptum domini nō habuit. Quomodo ergo deuitari iuberet in preſbyteris, ſi præceptum Chriſti non habuit, dicens ad Timoth. Hos deuita? Vnde libro de ſingularitate clericorum in fine AVGVSTINVS. Caueant nunc prædones pudoris & plagiarij caſtitaſis mulierculis ſuis exponere moleſtias querelarū: apud ſanctos noſtros non habent omnino ſuffugium, quib⁹ ministeria eccleſiaſtica authoritate Pauli apoſtoli prohibentur. Et hos, inquit, deuita. Ex his enim ſunt, qui repunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quę ducuntur varijs deſiderijs. Hęc ille. AVTHOR. Attendat iam qualiter Auguſtinus exponit apoſtolum iubentem deuitare Timotheo hos prædones pudoris, quos clericos, aut ſacerdotes nouimus, ducentes ſecum mulierculas oneratas peccatis. Heu pseudo erāt tūc, vt Witcleuſta nunc, promittentes mulierculis illis impunè ſecum miſceri, quod fecit Guillelmus ſuæ Ioannæ. Quod item notat in eodē loco Timoth. HIERONYMVS. Mulierculas oneratas peccatis. Illas capiunt, quæ ſunt onerata peccatis, impunitatem illis, ac veniā promittentes. Hęc ille. AVTHOR. Cum hujuſmodi clericis Paulus, ait Auguſti. eccleſiaſtica authoritate miſceri prohibuit dicēs: hos deuita: qualiter hoc niſi vota caſtitaſis haberent ratione ordinationis annexa? De talibus item queritur Apoſtolus Petrus in. 2. canonica cap. 2. Hi, inquiens, velut irrationabilia pecora naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blaſphemātes. Sequitur. Voluptatem exiſtimantes diei delicias, coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiujs ſuis luxuriantes vobifcum, oculos habentes plenos adulterij, & inceſſabilis delicti, pellicietes animas inſtabiles. Hos dicit BEDA in expoſitione illius, tempore Petri & Apoſtolorum hæreticos Simoniacos, Menandrianos

Votū ſimul
Latumobli-
gati.

drianos, Baſilidianos, Nicolaitas, Hebionitas, Marcioniſtas, & Cerdonianos. Tales prædicatores adulteros, & ſacerdotes petulcos habebant hærefes tunc, nec iam inter Witcleuſtas eſſe deſiſtunt. Quod autē Auguſtinus dicit eos plagiarios caſtitaſis, ob hoc dixit, quoniam caſtis inferunt, ſeductionibus impijs, quibus alliaciunt inſontes detractioſe caſtorū, dicēs caſtos turpes eſſe, & ſingulos impudicos. Quali ter hic queritur Petrus de ſuis, dicens eos in his quæ ignorāt blaſphemātes, & ideo percipiētes iniuſtitia mercedē. Vbi in expoſitione BEDA. Mercedem iniuſtitia, poenā dicit, quā opera iniuſtitia merētur: maximè in eis, qui cū ipſi corruptioni carnis inferuiūt, nihilomin⁹ cōuerſationē eorū, qui viuūt caſte, blaſphemant. Cum ipſi veſanis teneantur erroribus, eis qui ſanum ſapiunt, detrudere non ceſſant. Hęc ille. AVTHOR. Hoc ipſum fecerūt Witcleuſta in parlamento quodam publico regis Ricardi horrendis & prodigioſis, nec faſdici rumoribus, libellis formatiſ, omnes regni aures in ſacerdotum & religioſorum catholicorum cōedātes blaſphemijs, quorū libellorū plures iſte modò notatus Guillelmus ſe ſcripſiſſe fatetur: ſuum volens iuſtificare errorem comparatione peiorum, ſciens vbi magiſter ſuus Witcleff idem fecit ad argumentū Strooda, poſtquā hypocrita plus magnificauit traditiones hominū, q̄ legē ſcripturæ, horrebant deſpōſationem preſbyteri vt venenum, ſed fornicationem etiā ſecundū ſpecies turpiſſimas acceptarunt. Fides tamen ſcripturæ deſponſationem ſacerdotis non prohibet generaliter in quibuſlibet ſecularibus. Hęc Witcleff. AVTHOR. Quæ item hæreticorū infania apud Vigilantiſ ſectatores frequentior erat: put epistoſta quæ incipit, Multa per orbē, ſcribit HIERONYMVS. Proh nefas, epifcopos dicitur ſui ſccleris habere cōfortes, ſi tamen epifcopi nominandi ſunt, qui non ordināt diaconos, niſi prius vxores duxerūt, nulli cælibi credentes pudicitia, imò oſtendentes q̄ ſancēte viuant, qui malè de omnibus ſuſpiciantur, & niſi prægnātes viderint vxores clericorū, infantesq; de vlnis matrū vagiētes, Chriſti ſacramēta nō tribuūt. Quid faciunt oriētis eccleſiæ? quid Ægypti & ſedis apoſtolicæ, quæ aut virgines clericos accipiūt, aut cōtinentes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt? Hoc docuit aut Dormitantius frāna libidini permittens, & naturalē carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerūq; ſerueſcit, ſuis hortatibus duplicans, imò extingūēs coitu ſceminarū, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differam⁹

à brutis animātib⁹, quo ab equis: de quibus ſcriptum eſt, Equi inſaniētes in ſceminas facti ſunt mihi, vnusquifq; in vxorem proximi ſui hinniebat. Hęc ille. AVTHOR. Hoc ꝑ pondere in vtroq; patre Auguſtino & Hieronymo, q̄ vterq; de primo millenario Chriſti fuit, & vterq; pleno ore cōdemnauit has nuptias, vel magis ineptias, & luxurias clericorum: nō per ſe ſolos, ſed Hieronymus eccleſiam oriētis & Ægypti teſtem adducit: nec omittit apoſtolicæ ſedis morem de pudicitia clericorū, nec alios admittentis, quā caſtos, & cælibes, Alter vero. ſ. Auguſtinus, omnium factorū præteritorum tollit eis conſenſum, apud ſanctos noſtros, inquit, nō habent omnino ſuffugiū.

¶ Quòd in tota eccleſia ſanctorū deceſt Witcleuſtis exemplū, vel authoritas de coniugio ſacerdotum, & ordinatione digamorū.

CAP. LXVII.

SVMMA.

- 1 Apoſtolorum ſi qui ante euangeliū uxores habuerunt, quomodo poſtea aſſumpti in apoſtolatum, officium reliquerint coniugale.
- 2 Petrus ſolus coniugem habuiſſe certò ſcitur.
- 3 Apoſtoli quòd circūducebant mulieres pijs, non ducebant.
- 4 Origenis dictum de caſtitate eorum, qui in deſinēs ſacrificium debent offerre. Obiectio quedam, & ad eandem reſponſio.
- 5 Feminalia, quæ in antiqua lege ad operiendā carnem turpitudinis pontificis & filiorū eius fieri mandabantur, quid deſignabant.
- 6 Guillelmus hæreticus, quòd falſū dixerit de Chriſto, quòd ipſe cuilibet trium ſtatuum eccleſiæ, inter quos ſunt clerici, nubendi legem inſtituerit, conuincitur.
- 7 Chryſoſtomi dictum aduerſus eos, qui dicunt, non poſſum, & quaſi uidemur accuſare conditorē.
- 8 Concilium Nicenum (in quo proiectus eſt Arius mundi ſtipula, & inhibita ſunt non tantum clericorum nuptiæ, ſed & introduci ſceminas ſuſpectas in domos eorum) adducitur.
- 9 Continentiæ honeſtas quantum ponderis continebat apud Romanos Flamines, aut uirgines Veſtales, oſtenditur. Et quid de Hierophantis Athenienſium.
- 10 Apoſtolicus uerbi (unius uxoris uirum) duos peruerſos fuiſſe olim interpretes, demonſtratur.
- 11 Digami, quare arceantur ab ordine ſacro.

N tãta iã causã hãresis, dicant Witcleuiste, quis vnquã Apostolorũ post apostolatũ suscepit, coniugem accepit, vel in coniugali ratione seruiuit acceptæ? Hic Guillelmus hæsi-

tabũdus quãrere cepit inter apostolos, & tãdẽ oẽs penẽ dixerat vxoratos, & potuisse post apostolatũ (quis nõ scribatur) sic ad vxores reuerti, sicut ad piscãdi officiũ. Hoc à Louiniano suo qui accepit sic dicens, libidinis suę statum arripuit: cõtra quem lib. 1. cap. 16. HIERONYMVS. Neq; ãenim euangeliũ ante crucẽ

Apostoli
coniugale of-
ficiũ reli-
querunt.

Christi est, quod passione ipsius, & sanguine dedicatur. Iuxta quã sententiã & cãteri apostoli, vt ei ex superfluo interm̃ concedã, habuerunt quidã vxores, sed quas eo tẽpore acceperũt, quo euangeliũ nesciebãt, qui postea assumpti in apostolatũ, reliquerũt officiũ coniugale. Nã cũ Petrus ex persona apostolorũ dicat ad dominũ: Ecce nos omnia relinquẽtes sequuti sumus te, Respõdit ei dominus: Amen dico vobis, quoniam nemo est qui dimiserit, aut parentes, aut fratres, aut vxores, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in seculo isto, & in futuro seculo vitam æternã. Hęc ille. AVTHOR. In hac quẽstione oblationis Petri, cõcludit Hieronymus apostolos omnes vxoribus renũtiãsse perpetuò, si iã plures haberẽt. Quod concedi ponit pro iã, sed probat ex scripturis solũ Petrũ fuisse maritũ, recitãt textũ Pauli quomodo apostoli circũdixerũt forores ibi infrã. HIERONYMVS. Ostẽdit eas germanas in spiritu, nõ coniuges, quanquã excepto Petro ã apostolo nõ sit manifestẽ relatũ de alijs apostolis, q; vxores habuerũt: & cũ de vno scriptũ sit, ac de cãteris tacitũ, intelligere debemus sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significat. Hęc ille. AVTHOR. Interrogat Guillelmus, sed si Petrus dimittit vxorem, vbi in scripturis inuenitur reliquissẽ eã penitus, nec resumpsissẽ eã de cãtero? Iã dixit tibi sanctus Hieronymus, q; vbi reliquit nauiculã, ibi reliquit & coniugem, testãte Christo, cũ responderet eidẽ: Nemo est qui dimiserit vxorẽ, patrẽ, aut filios &c. Et in epistola ad Iulianum cõsolatoria de pignorib;. Idẽ HIERONYMVS. Qui in seculo primus es, cur non & in Christi familia primus sis? An quia vxores habes? habuit Petrus, & tamen cũ reti & nauicula eam dereliquit. Hęc ille. AVTHOR. Elige qdã velis cũ Louiniano tuo, cedo tibi, cũ Hieronymo sume in maiorem causã tuã perniciem cãteros apostolos cũ Petro, q; ante suũ apostola-

Petrus so-
lus coniugẽ
habuissẽ
tõ scitur.

3 Inquit, non duxerunt. Vnde in illũ locum. 1 Corinth. 9. In annotationum libro HIERONYMVS. Nõ de vxorib; dicit, sed de his, quẽ propter signa, quã faciebãt apostoli, sequebãtur: sicut & cãteri apostoli. Nõ dicit mulieres ducendi, ne de vxoribus putaretur, sed circũducendi, inquit, per prouincias, quã necessaria de suis facultatibus ministrarent. Hęc ille. AVTHOR. Et lib. 1. cõtra Louinianũ cap. 16. Hoc idẽ. AVTHOR. Ecce qui tantã libertatẽ cõtulisti nuptijs sacerdotũ per totum Christi millenariũ à primitijs ei; vsq; nũc, te postulo, vt vel vnũ sanctũ non hãreticũ Nicolaitã, Bardeizitam, Louinianistã, Vigilantianũ, aut taliũ sequacẽ ecclesiasticẽ non correptũ proferas exẽplarẽ. Apostolus eos vitari mãdauit, quo iure regula castitatis præcipitur omnibus, seruatur à singulis: nisi iure diuino, q; antiquis sacerdotibus cõtinentiã metu mortis indixit toto tempore iugis ministerij, & vt impleatur in Christo perennitatẽ cõsequitur. Ecce vnus antiquus scriptor de millenario Christi hom. 23 super librũ Numerorũ. ORIGENES. Ille ã offerre potest, qui indefinẽter custodit cõtinentiã, & cõseruat semetipsum à peccato, qua die interruperit, & pãuerit, certũ est, q; in illa die nõ offert sacrificiũ indefinẽs Deo. Vereor dicere aliquid, qdã ex sermonibus apostolicis intelligi datur, ne fortẽ videar aliquos contristarĩ. Nã si oratio iusti sicut incẽsum in cõspectu Dei, & eleuatio manũ eius sacrificiũ vespertinum: dicit aut apostolus his, qui in coniugijs sunt, Nolite fraudare inuicẽ, nisi forsã ex cõsensu ad tẽpus vt vacetis orationi: & iterũ, Reuertimini in idipsam: certũ est impediri sacrificiũ indefinẽs his, qui coniugalibus necessitatibus inferuiũt. Vnde mihi videtur, q; illius solius est sacrificiũ offerre indefinẽs, qui indefinẽti, & perpetuã se deuouerit castitati. Hęc ille. AVTHOR. Scienti scripturas loquitur Origenes: quarũ vsũ celebri quadã antonomasia

tu mariti erant, Exceptis Ioãne & Paulo: post acceptũ sacerdotiũ quis eorũ ad maritale officiũ reuersus est? quis sanctorũ in scripturis, episcopatus aut sacerdotij ministerio retento, vel relicto, iure coniugis seruiuit vxori? Si liberi erant, cur libertatẽ suã nullus ostẽdit? potestatem habebant omnes de euangelio viuere, potestatem habebant non viuere, potestatem suam sine sumptibus viuere Paulus ostendit: potestatẽ itẽ suam sumẽdi victus substantiam cãteri ostenderũt etiã ad onus ecclesiã: possẽ vobis oneri esse sicut apostoli Christi, ait Paulus ad Thessalonicẽ. 1. Circũdixerunt mulieres, forores, cãteri, nõ Paulus. Circũdixerunt

3 Inquit, non duxerunt. Vnde in illũ locum. 1 Corinth. 9. In annotationum libro HIERONYMVS. Nõ de vxorib; dicit, sed de his, quẽ propter signa, quã faciebãt apostoli, sequebãtur: sicut & cãteri apostoli. Nõ dicit mulieres ducendi, ne de vxoribus putaretur, sed circũducendi, inquit, per prouincias, quã necessaria de suis facultatibus ministrarent. Hęc ille. AVTHOR. Et lib. 1. cõtra Louinianũ cap. 16. Hoc idẽ. AVTHOR. Ecce qui tantã libertatẽ cõtulisti nuptijs sacerdotũ per totum Christi millenariũ à primitijs ei; vsq; nũc, te postulo, vt vel vnũ sanctũ non hãreticũ Nicolaitã, Bardeizitam, Louinianistã, Vigilantianũ, aut taliũ sequacẽ ecclesiasticẽ non correptũ proferas exẽplarẽ. Apostolus eos vitari mãdauit, quo iure regula castitatis præcipitur omnibus, seruatur à singulis: nisi iure diuino, q; antiquis sacerdotibus cõtinentiã metu mortis indixit toto tempore iugis ministerij, & vt impleatur in Christo perennitatẽ cõsequitur. Ecce vnus antiquus scriptor de millenario Christi hom. 23 super librũ Numerorũ. ORIGENES. Ille ã offerre potest, qui indefinẽter custodit cõtinentiã, & cõseruat semetipsum à peccato, qua die interruperit, & pãuerit, certũ est, q; in illa die nõ offert sacrificiũ indefinẽs Deo. Vereor dicere aliquid, qdã ex sermonibus apostolicis intelligi datur, ne fortẽ videar aliquos contristarĩ. Nã si oratio iusti sicut incẽsum in cõspectu Dei, & eleuatio manũ eius sacrificiũ vespertinum: dicit aut apostolus his, qui in coniugijs sunt, Nolite fraudare inuicẽ, nisi forsã ex cõsensu ad tẽpus vt vacetis orationi: & iterũ, Reuertimini in idipsam: certũ est impediri sacrificiũ indefinẽs his, qui coniugalibus necessitatibus inferuiũt. Vnde mihi videtur, q; illius solius est sacrificiũ offerre indefinẽs, qui indefinẽti, & perpetuã se deuouerit castitati. Hęc ille. AVTHOR. Scienti scripturas loquitur Origenes: quarũ vsũ celebri quadã antonomasia

Circũducẽbat, non ducẽbat apostoli mulieres respiciat.

4 super librũ Numerorũ. ORIGENES. Ille ã offerre potest, qui indefinẽter custodit cõtinentiã, & cõseruat semetipsum à peccato, qua die interruperit, & pãuerit, certũ est, q; in illa die nõ offert sacrificiũ indefinẽs Deo. Vereor dicere aliquid, qdã ex sermonibus apostolicis intelligi datur, ne fortẽ videar aliquos contristarĩ. Nã si oratio iusti sicut incẽsum in cõspectu Dei, & eleuatio manũ eius sacrificiũ vespertinum: dicit aut apostolus his, qui in coniugijs sunt, Nolite fraudare inuicẽ, nisi forsã ex cõsensu ad tẽpus vt vacetis orationi: & iterũ, Reuertimini in idipsam: certũ est impediri sacrificiũ indefinẽs his, qui coniugalibus necessitatibus inferuiũt. Vnde mihi videtur, q; illius solius est sacrificiũ offerre indefinẽs, qui indefinẽti, & perpetuã se deuouerit castitati. Hęc ille. AVTHOR. Scienti scripturas loquitur Origenes: quarũ vsũ celebri quadã antonomasia

fia

Titu. VII. De Ordinis sacramentalibus. Cap. LXVII. 133
fia sacerdos iust; vocatur, vt ibi, Desudet elemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui des. Et quia sacerdotis solius ius est offerre sacrificiũ Deo, qdã Chrysostomus exponit nobis eucharistiã. Sed sine præiudicio coniugũ Origenes dicit intellectum Apostoli esse, q; illius solius est hoc officiũ, qui indefinẽti, & perpetuã se deuouerit castitati: hoc de iugi sacrificio veteri dici nõ potuit, vbi cõpleta vice, sacerdos ad vxorẽ reuertitur: instabat necessitas tẽporis, ne sub cõlibatu perpetuo tribus Leui deficeret: iã ergo vbi sacerdotium nõ carne propagatur, sed sp̃ritu, suspendit Christus carnis officiũ, vt totum sp̃ritu cõpleatur. Dices, Imò ab apostolo, episcopi, & sacerdotes, & diaconi vnus vxoris viri & habentes filios ordinãtur. Hoc verum est, sicut exponit Ambrosius, habentes filios, non faciẽtes. Sic sumptit Louinianus tuus apostolus, sed sic deceptus est, non intelligens sicut respõdet ei libro primo eodem capitu. 20. HIERONYMVS. Tũc in nouello germine leuiora præcepta dabantur, & quia nec tantivirgines erant, quanti necessarij sacerdotes, ideo sunt ordinati mariti, sed qui serui vxorũ esse defierãt, inquit Beda, non vt tu somnias, qui coniuges retinerẽt. Non igitur dicat mihi Guillelmus Zachariam patrem Ioannis nuptum Elizabeth, nõ Hieremiam patrem, aut alium ex prophetis: sed audiat apostolum dicentem ad Hebræos translatum sacerdotium Aaron, vt legis translatio fiat, & iam multo sanctius sacerdotium Christi esse, quod ex ruinis legis Christus impleuit, ita vt semicastum sacerdotium legis anti-

Obiectio.

Responsio.

quã breue factũ pro tempore, iam castitatis voto facto debet esse perenne. Videtur mihi, inquit Origenes, quod illius solius est offerre, qui se indefinẽti, & perpetuã deuouerit castitati: eo enim quo se ordinari cõsentit, hoc votum castitatis p̃mittit, sicut dicit supra Dionysius hoc designare accessum eius ad altare, vt se præsentet episcopo. Quod itẽ in antiqua lege feminalia designabãt. Quod lib. 3. de tabernaculo cap. 11. textu Exodi. Porro filijs Aaron tunicas lineas parabis, sic exponit BEDA. Feminalia ã hæc, quẽ ad operiendã carnẽ turpitudinis fieri mandantur, illã castimoniam portionẽ, quã appetitum copulã coniugalis cohibet, propriẽ designãt, sine qua nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium cõsecrari, id est, si nõ aut virgo permanserit, aut contracta vxore cõiunctiõis fœdera soluerit: quod videlicet gen; virtutis nulli per legẽ Dei necessariò imperatũ, sed voluntaria est deuotione domino offerendũ: dicẽte

ipso de hoc, Non omnes capiunt verbũ istud. Ad quod tamen benigna mox exhortatione eos qui possunt inuitat, dicẽs, Qui potest capere, capiat. Et paulò post eidẽ, qui vel vxorẽ, vel alios cognatos, & implicamenta mudi huius propter ipsum reliquerũt, centuplũ p̃mittit in hac vita præmiũ, & in seculo futuro vitã æternã. Vnde certã gratia distinctionis nõ Moyse hoc indumẽto vestire Aarõ & filios eius iubetur, sicut de priorib; dicitur: Vesties his Aaron & filios eius cum eo, sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiãt carnẽ turpitudinis suã. Tu feminalia pontifici, & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab omni cõplexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis, nullũ tamẽ violentũ huiusmodi cõtinentiẽ iugũ impones, sed quicunq; sacerdotes fuerint, ac ministerio altaris seruire voluerint, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistãt. Quod vbi perfecerint, & suscepto semel continentie proposito ministros se sanctuarij atq; altaris fore cõfentiũt, aderit lex diuina, quã velut certum illis habitum sacerdotibus congruũ imponẽs, quomodo viuere, vel docere debeant, superabũdanter instituat cõgaudensq; spontaneã ipsorũ deuotioni, dignũ sacerdotio donũ sapientiã, paciẽtiã, mansuetudinẽ, zeli spiritualis, humilitatis, misericordiã, timoris domini, cãterorũq; huius ornamentorũ superaddet, alioquin iniquitatis rei moriuntur. Mortem nanq; certissimã incurrit animã si quis luxuriose viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradũ præsumit. Hęc ille AVTHOR. Ex ã hac scripturarum congerie conuincitur Guillelmus falsum dixisse de Christo, quod ipse cuilibet trium statuum ecclesiã, inter quos sunt clerici, nubendi legem instituit: quia ad contrarium inuitauit, dicens cunctis futuris clericis, Qui potest capere capiat: antequam ceperit per votum, videat si possit implere promissum. Nullus, inquit Beda, siue hoc voto vel vt virgo existẽs, virgo p̃maneat, aut cõtracta vxorã cõiunctiõis fœdera soluat, cõsecrari permittitur: nulli præcipitur, nullus penẽ iã cogitur inuitus, sed qui iã cõsensit esse sacerdos, voto castitatis se spõte cõstrinxit, Qui potest, inq; capere capiat. Nõ potui capere, inquit Guillelme. Ætatem habebas, de teipso loqui poteras, annum vigesimum quintum agens. Cur hoc non dixeras ante consecrationis officium, imò magis cur facto, te posse dixisti cum alijs sanctis ingredi in sanctã præsumens, te antistiti te consecraturò sponte præsentans: tunc capere potuisti, de cãtero reatum obligationis tuã cõcepisti.

R 5 Tunc

Tunc, inquis, potui, modò nò possum. Ergo a-
liù te fecisti, quã Deus cõdidit: imò ipso Cain
deterior factus es, cui Deus ait, qui mentiri
non potest: Sub te erit appetitus tuus, & tu
dominaberis illius. Et notanter ad has fal-
sas excusatiões virorũ carnaliũ tollẽdas dicit
Mora. 17. super epistolã ad Hebr. eos CHRYS
7 SOST. Nò em dicere oportet, nò possum, &
accusare conditorẽ. Si em impotẽtes fecit nos
qui iubet, accusandus est. Qualiter igitur ai
multi nò possunt? Quòd nò volũt dic. Si enim
voluerint, omnes potuerint. Propterea & Pau-
lus ait. Volo omnes hoies esse vt me ipsum:
quia sciuerat, qd oēs esse poterant vt ipse. Non
em si demũ impossibile esset hoc dixisset. Vis
fieri: velle primũ assume solũ. Dic mihi. In om-
nibus artibus cũ voluerimus in eis fieri con-
tenti sumus, solo aut velle tãgimus res, quãle
est quod dico. Vult quis fieri gubernator, nò
dicit volo, & in hoc contentus est, sed rẽ tãgit.
Absentari rursus vult, sed non dicit volo, sed
rem tangit. Demum in omnibus non sufficit
velle solum, sed sufficit velle cum opere: quia
assumit rẽ quẽ laboratur. Dicamus em coope-
ratorẽ & cõgestatorẽ Deũ, solũ velimus, solũ
operi offeramur, in re solũ sollicitissimi. Hęc
ille. AVTH. Iã dignè respõsum est huic p̄tẽse
ratiõ carnaliũ, nò possum, ergo cõditor reus
est suã iusionis, quã tibi dixit, qui te impotẽ
tem fecit. Casu & in ipso contingẽtia, quẽ ha-
bemus præsentẽ, Apostoli votũ inducitur di-
cẽtis: Vellẽ omnes hoies esse tãquã me ipsum.
Quòd si nò oēs potuissent, non hoc ipse dixit,
ait Chrysostomus. Ad hoc dicat impossi-
bilis, seu impotẽs noster Guillelmus cõtra A-
postoli sententiã, dicat, Fatue sic Paule vouisti,
quia nò omnes hoc possunt, quod tu esse me-
ruisti. Quòd si nò fatuũ hoc eius votũ erat, po-
tuit audeo dicere Guillelmus cõtinere. Potuit
inqt Chrysostomus primũ, sed noluit demũ:
si velle suũ factò cõiugeret, quia Deus ipse vo-
lẽti cooperari nò desinit. Hoc ex omnibus ti-
bi dico: noli fallere Deũ, quia vouisti, iã te a-
strinxisti, ait Augustinus. Aut quas tibi gra-
tes, si iã adesset, redderet Augustinus, qd rapui-
sti ei argumẽti exẽplum de grãdi continentia
clericorũ, cũ intẽderet deprimere peruicaciã
laicorũ causantiũ se cõtinere nò posse lib. 2. de
adulterinis cõiugijs in fine, AVGVSTINVS.
Si modò hoc nò posset infirmitas hominum,
multo minus id posset sexus infirmior fœmi-
narum. Vnde istos, qui virilem excellentiam
non putant, nisi peccandi licentiam, terre-
mus, qd adulterinis cõiugijs inhæredq; pereant
inaternũ: solemus em eis p̄ponere etiã conti-

uentiã clericorũ, qui plærũq; ad eandẽ sarcinã
subeundã capiũtur inuiti, eãq; susceptã vsque
ad debitũ finẽ, domino adiuuãte, perducũt. Di-
cimus ergo eis, qd si & vos ad hoc subeundum
populorũ violẽtia raperemini, nòne susceptũ
castẽ custodiretis officiũ, repẽte cõuersi ad im-
petrãdas vires à domino, de quibus nunquam
antea cogitastis? Sed illos, inquit, honor plu-
rimũ cõsolatur: respondemus & vobis timor
multò amplius moderetur. Si enim hoc multi
Dei ministri repẽte atq; inopinatè impositũ
susceperũt, sperãtes se illustrius in Christi hæ-
reditate fulgere, quanto magis adulteria cauẽ-
do viuere cõtinenter debetis, metuẽtes non in
regno Dei minus lucere, sed in gehenna ignis
amplius ardere. Hęc ille. AVTHOR. In toto
istò passu nò venit ad calamũ Augustini quo-
modo tales ad clericatum rapti, possent licite
nubere, & eo licentiũs, quo causari possent do-
nũ illud cõtinẽtia nò eis desuper datũ esse, sed
sub eadẽ sarcina cõtinentiã, cũcta ad bonũ fi-
nẽ perducunt, & ad illos querulos de impotẽ-
tia cõtinendi audacter supponit eos castẽ cu-
stodituros officiũ: quia si repẽte cõuenteren-
tur, impetrarẽt vices à domino, quas antea nũ
quã cogitarent. Sed noster Guillelmus cũ an-
tea potuit, sacerdos factus non potest esse ca-
stus, ab alijs gẽtibus lögẽ semotus: fragilis in
natura, ita qd nò sit similis ei in terra. Et qd tor-
ques in papã, qui legẽ instituit post millena-
riũ Christi, quid hoc tibi, pderit papæue no-
ceat? Mora tẽporis, Christi legẽ non excludit,
vt si manẽ non fiat, saltẽ sero fiat quod iusserit.
Iã omnes sancti clamãt hanc continentia
8 clericorum necessariã legi Christi. Ipsi v̄
vetusti patres item infra millenarium tuum an-
nis sexcentis omnes, qui in illo gloriosissimo
Niceno concilio, vbi proiectus est Arius ille
stipula mundi: ibi omnes inhibuerunt nò nu-
ptias tantũmodo clericorum maiorum, sed &
introducẽ fœminas in domos clericorum, quẽ
suspiciõis notã possent attrahere. Vnde inter
canones magni cõcilij Niceni tũc Paulino &
Iuliano consulibus est cap. 3. CONCILII VN-
NICENVM BITHINIAE. Interdixit per
omnia magna synodus nò episcopo, nò pres-
bytero, nò diacono, nec alicui omnino, qui in
clero est, licere subintroducã habere mulierẽ,
nisi fortẽ matrẽ, aut sororem, aut amitã, aut
eas tãtũ personas, quẽ suspiciones effugiũt.
Hęc ibi. AVTHOR. Vide si papa post Chri-
sti millenarium sacerdotum nuptias infirma-
uit. Iam fœminarum contubernium in capite
tui millenarij tot episcoporum cõcilium: peni-
tus interdixit. Nec mirum, fecerũt ipsi Apo-
stoli

stoli Christi: qd restat papæ igitur facere post
primũ millenarium, si fuisset ad ipsum huc-
usque ommissum, si sit lex Christi, quantumcũ-
que tardẽ seruãda esset: lex autem Christi est,
Serò ergo item in vltima hora mundi seruã-
da est, aut certa mors animæ subeunda. Et hu-
ius rei cautio potissima est apud papam, vt eã
ipse episcopis, & filiis episcoporum presbyte-
ris, & ministris iniungat, quemadmodũ sacer-
dos primus Moyses Aaron pontifici & eius
filijs imperauit, non tantum Aaron in perso-
na & filijs illius, quos vestire feminalia sacrifi-
cantes instituit, sed personam totam intelli-
gens in specie omnium sacrificantium & mi-
nistrantium in futuro. Ordo enim ille mini-
strorum in actu perpetuo fuit castus, semper
suspensus coniugio. Et quid nobis tẽpus tar-
dum opponis? ante millenarium tuum pudici-
tia quærebat in lege, imò & gentibus sine
lege. Si potes lege, vel audi Hieronymum cõ-
tra Iouinianum libro primo ad finẽ, quid ho-
nestas ista continentia apud Romanos Fla-
mines aut Vestales virgines ponderis conti-
nebat, HIERONYMVS. Cũ t̄ Apostolũ
9 malis mulieribus digamiam viderint ignoscẽ-
tem, legant antequã religio nostra fulgeret in
mundo vni nuptas semper habuisse inter ma-
tronas decus. Per illas fortunã muliebri sacra
fieri solita, nullum sacerdotem digamum, nul-
lum flaminem bimaritum, Hierophãtas quo-
que Atheniensium vsq; hodie cicuta forbitio-
ne castrari, & postquã in pontificatum fue-
rint allecti, viros esse desinere. Hęc ille. AV-
THOR. Videtis cum quanta religione conti-
nentia supersticiosa sacra sua celebrauẽte gẽ-
tiles, continentia, inquit, decreto perpetua: nò
tam professione voluntatis spontanea, quã
necessitate violentia. Et vbi illi sine hac pudici-
tia quales erant nò audebant sacrificare de-
monibus: nostri hæretici Deo sacrificare non
metuunt: facti fœminis subiugales, & qd plus
est, pluribus fœminis: contra quod gẽtiles ob-
reuerentiam cultus, statuerunt nullum digamum
sacerdotem, nullum flaminem bimaritum. Sed
vbi sunt digami aiunt Witclenista, ordinari
prohibiti nisi legibus antichristi? V-
nius vxoris virũ, non vnus fœminã ante ordi-
nationẽ maximẽ signauit Apostolus: quã-
si iam post ordinationem posset se digamum fa-
cere liberẽ: qui digamus si esset, ordinari non
debut, nec licet digamus non esset, post ordi-
nationem licet habere primã. Vnde in præ-
dicta verba Apostoli in epistola ad Vercellẽ-
ses AMBROSIVS. Virtutum inquit magi-
ster Apostolus est, qui cum patientia redar-

guendos doceat contradicẽtes, qui vnus v-
xoris virum præcipiat esse, non quo exortẽ
excludat cõiugij. Nam hoc supra legem præ-
cepti est, sed vt cõiugali castimonia feruet ab-
lutionis suã gratiam: neque iterum in sacer-
dotio filios creare apostolica inuitetur autho-
ritate. Habentem etenim filios dicit, non fa-
cientem, neque coniugium iterare. Hęc ille.
10 AVTHOR. Ex t̄ quibus euidentis est, duos e-
iusdem verbi apostolici peruersos fuisse olim
interpretes. Vnum qui diceret necessariò ma-
ritum ordinandum presbyterum, non suscipi
virginem, vel qui nuptias non contraxit, sed
omnino vnus vxoris virum: cuius sententiã
erant omnes Vigilantiani presbyteri, qui cle-
ricos non ordinarunt, nisi habẽtes vxores tu-
mentes vteris, aut vagientes pueros tenentes
in vlnis, secundũ Hieronymum. Alterum
qui diceret, etsi multas habuisset vxores, om-
nino post sacerdotium debere fieri alicuius
vxoris virum. Sed vtrique occurrit in verbo
Pauli Ambrosius: habentem, inquit, filios, nò
facientem: neque coniugium iterare, quod di-
cit esse legem Christi. Iuxta Apostolum con-
sequenter AMBROSIVS. Nulla enim cul-
pa coniugij, sed lex est. Quod legis ergo est,
non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi
lex. Ideo & Apostolus dicens. Si quis sine cri-
mine est vnus vxoris vir, ergo quia sine crimi-
ne est vnus vxoris vir, teneatur ad legem sa-
cerdotij suscipiendi: qui autem iterauit coniu-
gium, culpam quidem non habet coinquina-
ti, sed prærogatiua exiuit sacerdotis. Dixi-
mus quid legis est, dicamus etiam quid ratio-
nis. Sed prius cognoscamus non solum hoc
Apostolum de episcopo & presbytero sta-
tuisse, sed etiam patres in concilio Niceno tra-
ctatus addidisse, neque clericum quenquam
debere esse, qui secunda coniugia fortitus sit.
Quomodo enim potest consolari viduam, ho-
norare, cohortari ad custodiendam viduitatem,
seruandam marito fidem, quam ipse prio-
ri coniugio non reseruauerit? Aut quid inter-
esset inter populum & sacerdotem, si iidem
astringerentur legibus? Debet præpondera-
re vitam sacerdotis sicut præponderat gra-
tiam. Nam qui alios præceptis suis ligat, de-
bet ipse legitima præcepta in se custodire.
11 Hęc ille. AVTHOR. Non t̄ est ergo pro-
pter peccatum, sed propter legem, quòd ab
ordine sacro digami arceantur. Et quanuis
lex pondus authoritatis habet, quia diuina,
additur tamen authoritati honestas, vt in a-
liquo præcedat populum castitas sacerdotis.
Additur item ratio, vt ratio legis cõditã, sit ra-
tio

tio sacramenti. Sacramentum autem est, ut in eo significetur totius ecclesie vnitas Christo subdita vni viro. Quod item signaculum gerit sacerdos vice Christi ad plebem. Vnde licet nec Christus potest esse vel carne vel spiritu bimaritus. De qua libr. 2. de bono conjugali. cap. 32. AVGVSTINVS. Propterea sacramentum nuptiarum temporis nostri sic ad vnum virum & vnam vxorem redactum est, ut dispensatorem ecclesie non liceat ordinari, nisi vxoris vnus virum. Quod qui acutius intellexerunt, nec eum, qui catechumenus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censerunt. De sacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptismo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit, Si acceperis vxorem non peccasti, & si nupserit virgo non peccat, Et quod vult faciat, non peccat si nubat, satis declarauit nuptias non esse peccatum. Propter sacramenti autem sanctitatem sic foemina, etiam si catechumena fuerit vitata, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari. Ita non absurdum visum est eum, qui excessit vxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam sacramenti amisisse, non ad vitae boni meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticae signaculum necessarium. Ac per hoc sicut plures vxores antiquorum patrum signauerunt futuras nostras ex omnibus gentibus ecclesias vni viro subditas: ita noster antistes vnus vxoris vir significat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro subditam Christo, quae tunc perficitur, cum reuelauerit occulta tenebrarum. Hec ille. AVTHOR. Sic habetis ex Apostolo & legem & rationem legis: vnde non ordinetur, qui in capiendis vxoribus excessit numerum singularem.

De sacramentalibus precibus, & ritibus poenitentiae.

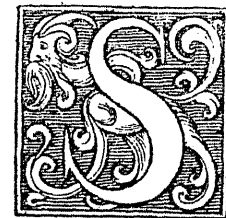
TITV. VIII.

De manus impositione cum prece absoluentis.

CAP. LXVIII.

S V M M A.

- 1 Poenitentiae sacramentum. Et quid de eo dicat haereticus Witcleff arguendo.
- 2 Baptismus flaminis, & cordis conuersio, quod sit idem.
- 3 Voluntas plena conficiendi quod sit necessaria vere poenitenti.
- 4 Executi ab hac vita sine arra pacis matris ecclesiae, quod periculum damnationis imminet. Et quae sint arra pacis ecclesiae.
- 5 Pax ecclesiae, quod peccata dimittat.
- 6 Baptismus exterior, & impositio manus sacerdotis quantum ualeant.
- 7 Poenitentiae sacramentum, quod sit reiterabile, & non baptismus.
- 8 Mundandi a peccatis modi, narrantur.
- 9 Baptismus quomodo possit etiam ab haereticis ministrari, & quando non esset reiterabilis.
- 10 Verba humanitus adiuuenda, & manus impositio, quae sunt arra pacis ecclesiae, & quibus magnus geritur sacramentum, quomodo absoluunt hominem a peccato.
- 11 Laicus, quod indigeat sacerdote pro remissione peccatorum habenda, ostendit Origenes.

Sacramentum poenitentiae, quauis sit alijs sacramentis in obseruantis & ritibus parcius, in nullo tamen est a blasphemis Witcleff in multiplici eius inuisione liberius. Libro enim suo de papa ca. 11. arguit sic. Tam necessarium est sacramentum poenitentiae, quam sacramentum baptismi: sed laicus potest vnum ministrare in casu necessitatis, ergo & alterum, Respondet. Videtur mihi quod sicut non est possibile peccatorem saluari nisi baptizetur baptismo flaminis, sic nec possibile est peccatorem saluari nisi mente poeniteat: verum tamen videtur, quod nulla scriptura obuiat, sed consonat, quod quantum tunc; grauis peccator si in fine contritus fuerit, & si nullum sacerdotem conuersantem secum consuluerit, aut peccata sua auriculariter ei ostenderit, & dicendo verba humanitus manu super caput poenitentis posuerit, non eo minus per absolutionem Christi, quae oportet prius absoluere, est de numero saluandorum, quia communiter in contritione praecedenti peccatum delet a domino. Hec Witcleff. AVTHOR. Hic videtis quantum hoc sacramentum venerabile in se & suis ritibus parvipendit. Potest tamen videri plerisque; ista dixisse catholicis, quod attentum dicta ista sub ambigua veste sua non curant inspicere. Queror, ut sepe questus sum,

sum, huius fraudem veritatis, quam penes semper tenet in verbis, sed sine ea non esset haereticus obduratus. Pelagius quoque hoc modo haeresim suam caligauit in verbis, prout Albina & Melamiam instruit. Vnde libro primo contra Pelagium & Caestium de gratia & originali peccato. AVGVSTINVS. Scripsistis, inquit, mihi cum Pelagianis egisse, ut quaecunque aduersus eum dicerentur scripto damnaret, eum dixisse audientibus nobis. Anathemo qui vel sentit, vel dicit gratiam Dei, qua Christus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere, non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostris non esse necessariam. Et qui hanc coguntur auferre, poenas fortiuntur aeternas. Quisquis autem haec audit, & sensum eius ignorat, quem in libris suis satis euidenter expressit, sequitur. Omnino enim putat hoc sentire, quod veritas habet. Quisquis autem quid in eis apertius dicat, aduertit, debet habere etiam ista verba suspecta. Hec ille. AVTHOR. Ita igitur qui legit in libris Witcleff quid contra baptismum, quid contra poenitentiam apertissime dixerit, & hic quid obtegit erui valet. Quid baptismum flaminis dixerit, & quid de operibus mente poenitere. Sicimus Augustinum & patres ceteros hoc dicere cordis conuersionem, quod moderniores scholastici flaminis baptismum appellant. Ipsum. s. votum efficax ad baptismum flaminis cum dolore dilatatum, & inde a spiritu sancto acceptum: nec sine isto voto baptizat flamen, quia contemnitur sacramentum si quid ex voluntate defuerit. Vnde lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 39. AVGVSTINVS. Quibus omnibus rebus ostenditur aliud esse sacramentum baptismi, aliud esse conuersionem cordis, sed salutem hominis ex utroque copleri, nec si vnum horum defuerit, ideo putare debemus consequens esse & alterum desit, quia illud sine isto potest esse in infante: & hoc sine illo potuit esse in latrone, complete Deo siue in illo, siue in isto quod non ex voluntate defuisset. Cum vero ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem inuolui: & baptismus quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest: neque enim villo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur. AVTHOR. Ex hoc eodem loco supra lib. 5. probauimus. Nec pigrebit ex eodem in hoc loco quid de baptismo flaminis, id est, Spiritus sancti contra fallaciam Witcleff sit dicendum, ostendere. Nullo modo dicenda est conuersio cordis, inquit Augu-

stinus, cum Dei sacramentum contemnitur. Contemnitur autem, si voluntas habendi defuerit, in tantum, ut nec Deus sacramenti vicem suppleat, nec flamen tunc baptizet. Sic enim ait Augustinus: complete Deo, inquit, quod non ex voluntate defuisset. Cum vero ex voluntate alterum defuerit, in reatu hominem inuolui: & sequitur, quod ait Sapiens: Quia in maliuola animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Consequens ergo est, ut ubi voluntas efficax non est, ita ut doceat deesse baptismi sacramentum, nec baptismus flaminis baptizatur a peccatis. Et sic concludas, si tibi videtur congruum exemplum, quod nec est possibile peccatorem saluari, nisi mente rite poeniteat, deesse. s. sibi quibus implere vellet poenitentiae sacramentum. Si enim diu num promiseris supplementum, & baptismum flaminis ei, qui baptizari renuerit, errasti deformiter, & ita in syllogismo tuo si mentis poenitentiam dixeris efficacem & acceptam Deo, quae ecclesiae sacramentum foris contemnit, damnabiliter item errasti: quia sine conuersione cordis ad Deum nullo modo remittit ipse peccatum, nec complet sacramentum, quod est contemptum: sicut nec in latrone compleuisset flamine baptizando, si ex voluntate defuisset. Cum Deus nihil complet, vel supplet, nisi quod in se adesse debuerat. In hoc tamen bene sacramenta iunxisti poenitentiae & baptismi: quia vtrumque instante periculo sub obtentu aeternae salutis appetitur, & neutrum sine certa damnatione vitatur. Sic enim coniungit ea libro de adulterinis coniugijs primo in fine AVGVSTINVS. Ego non solum alios catechumenos, verum etiam ipsos, qui viuentium coniugijs copulati retinent adulterina consortia, cum saluos corpore in his permanentes non admittimus ad baptismum, tamen si desperati, & intra se poenitentes iacuerint, nec pro se respondere poterint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lauacro regenerationis abluatur. Quis enim nouit vtrum fortassis adulterinae carnis illecebram usque ad baptismum statuerant detineri? Si autem ab illa desperatione recreati potuerint viuere, aut faciant quod statuerant, aut edocti obtemperabunt, aut de contemptoribus fiet, quod etiam fieri de baptizatis talibus debet. Quae autem baptismatis eadem reconciliationis est causa, si forte poenitentem finiendae vitae periculum praecipauerit: neque enim ipsos ex hac vita sine arra suae pacis exire velle debet mater ecclesia. Hec ille. AVTHOR. Ecce ad vtriusque

Voluntas plena confitendi necessaria est vere poenitenti.

utriusq; sacramenti arguendam necessitatem supponamus casum, quem supposuit Augustinus. Non baptizatum virum adulterina cõtagione detentum ad vltimum vię periculi fines esse peruentum: si tamen intra se pœnitens iaceat, nunquid baptizandus est? Baptizandũ puto, inquit Augustinus, qua in necessitate? vt hoc peccatum cum cæteris lauacro regenerationis abluatur. Frustra hoc, quia iam baptizatus est, inquit Witleff, baptismo flaminis, & absolutus est absolutione Christi, si pœnitens fuerit. Et tamen quæ baptismatis, ipsa reconciliationis est causa, secundum Augustinum. Si talis adulter iam fuerit baptizatus & pœnitens apparuerit, nunquid item absoluedus est à presbytero? Absoluendus est, inquit Augustinus. Qua necessitate? quia nec ipsum, inquit, ex hac vita sine arra suę pacis exire velle debet mater ecclesia. Falsum ergo est quod cõcludens Witleff ait. Quod quantumcunque grauis peccator si in fine contritus fuerit, & si nullum sacerdotem consuluerit secum cõuersantem, aut peccata sua ostenderit auriculariter, & per verba manus impositionem acceperit, nõ minus absoluitur absolutione Christi.

4 Nam si periculum dånationis imminet exeunti ab hac vita sine arra pacis matris ecclesię, quod nec velle debet mater ecclesia. Si nec ecclesia debet hoc velle, ergo nec ipse negligere, cum tutum sit in sola pace ecclesię dimitti, cui solum dixit in rectoribus suis, Cuius retinueritis peccata, retenta sunt &c. Aut nõ quid pacem sponsa Christi contemnit, qui arras pacis eius nec factõ impetrat nec voto? Sic enim supponit Witleff, qd nec sacerdotem conuersantem secum consuluerit, nec peccata ostenderit, aut manus eius impositionem per sancta

Arra pacis ecclesię.

verba susceperit. Hæ sunt arra pacis ecclesię, hæc signa. Qui arram pacis horret, qualiter diligit pacem ipsam? Qui signa regis spernit à procul, regem qualiter diligit? Impossibile ergo casum supponit, qd qui verè contritus fuerit, sacerdoti pro reconciliationis gratia obtinenda in ecclesia nolit cum possit fateri delictũ, & munus pacis eius obtinere per manũ. Vnde lib. 3. de baptismo contra Donatistas. cap. 16. A V G V S T I N V S. Accipite Spiritum sanctum, si cuius remiseritis peccata remittuntur illi. Si cuius tenueritis, tenebuntur illi. Ergo si personam gerebant ecclesię, & sic eis hoc dictum est tanquam ipsi ecclesię diceretur, pax

Pax ecclesię peccata dimittit.

5 ecclesię dimittit peccata, & ab ecclesię pace alienatio retinet peccata: non secundum arbitrium hominũ, sed secundum arbitrium & orationes sanctorum spiritualium, qui omnia iu-

dicant, ipsi autem à nemine iudicantur. Petra enim tenet, petra dimittit: columba tenet, columba dimittit, vnitas tenet, vnitas dimittit. Hæc ille. A V T H O R. Noli iã dicere hunc contritum tuum à Christo quomodo libet absolutum, si adhuc ecclesia teneat eum vincitũ. Noli item dicere eum cũ ecclesia habere pacem, cuius contemnit ministerium. Nã ipsa per ministros hanc sumpserat potestatem, vt cuius peccata solueret, soluerentur: cuius etiam retineret, sine spe solutionis à Christo, retenta essent. Non ergo petra dimittit peccata, nisi dimittat sacerdos. Neque petra dimittit, neque Christus, si sacerdos retinet, quia spretus. Non ergo ad numerum saluandorũ pertinebit contritus tuus, quia extra ecclesię vnitatem pœnituerit, cum nollet reconciliantis manum acceptare dum posset: sicut nec baptizatus tuus ad salutem baptizatus est, qui voluntate

6 renuit baptizari dum potuit. Tanti si valet baptismus exterior, tantiq; manus impositio sacerdotis, vt sine eius in se vel in sui supplemento, vbi facultas adest habendi, nullus reatus dimittitur, cui peccator tenebatur obnoxius. At ego dico hac manus impositione, hæc quantum tu dedignaris dicendo verba humanitatis manum super caput pœnitentis posueris, hæc inquam manus impositione, & hac oratione reconciliationis celebratur ecclesiasticè sacramentum. Vnde lib. 3. de vnico baptismo. cap. 15.

7 A V G V S T I N V S. Manus si autem impositio non sicut baptismus repeti potest. Quid est enim aliud nisi oratio super hominem? Nam quod in typo vnitatis Petro dominus dedit potestatem vt id solueretur in cælis, quod in terris ille soluisset, manifestum est, quod illa vnitas etiam vna columba perfecta sit dicta. Hæc ille. A V T H O R. Vnitas ecce colũbe, id est ecclesię, Petrus est, cui commendatur potestas dimittendi in terra, vt dimittatur in cælo. Et quomodo? Per manus impositionem, quæ repeti potest, quod baptismus non potest. Hæc autem manus impositio per hoc ab alia per confirmationem aut ordinationem data discernitur, quæ ita vt baptismus æquè repetenda non est. Manus autem impositio in typo vnitatis Petro commissã, est frequentius repetenda: quæ est oratio super hominẽ, id est fit, dũ super hominem dicitur, quæ diuina est, quanuis ab homine edita: quia ad exemplum diuini verbi, quo peccatores mundare solebat, formata. Qua manus impositione, & quibus verbis mundari solebant antiquitus per pastores ecclesię mortaliter delinquentes extremi quiq; peccatores, aut hæretici,

Mundandi à peccatis mundi.

tici, vt notat libro. 2. contra Cresconium cap. 2. A V G V S T I N V S. Ideo vobis non videtur mundari cum ad nos à vobis trãseunt, quia denũ non baptizatur, quasi solo baptismo, quæ repeti non oportet, cum idem atque vnus est, homines ab errore mudentur. Mundantur si & verbo veritatis ab illo, qui ait, Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis. Mundantur & sacrificio contriti cordis ab illo, de quo dictum est, Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Mundantur & eleemosynis ab illo, qui ait, Date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis. Mundantur & ipsa, quæ supereminet vobis omnibus charitate, ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorum, quæ vna si asit, omnia illa rectè fiunt, si autem desit, omnia illa frustra fiunt. Hæc ille. A V T H O R. Ad Donatistam hæreticum hæc Augustinus loquitur, putantẽ nullũ posse mundari hæresi maculatũ, nisi baptismo repetito: imò ait doctor, Charitate mundatur, eleemosyna, cõtritione catholica mundatur, & verbo mundatur sacramentali. f. quod verbum iam dixit supra, orationem, manus impositionem super hominem pœnitentem. Cui verbo dominus illã contulit potestatem mundandi. De quo ait, Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis. Hoc verbo, hac oratione, potestate Christi concessa pastoribus & spiritualibus viris soluuntur sacramentaliter humana delicta. Qualiter item scribit lib. 3. de vnico baptismo cap. 16. A V G V S T I N V S. An si forte per orationes sanctorum spiritualium quæ sunt in ecclesia tanquam per columbæ creberimum gemitum, magnum geritur sacramentum, & occulta dispensatio misericordiæ Dei, vt eorum etiam peccata soluantur, qui nõ per columbam, sed per accipitrem baptizantur, si ad illud sacramentum, cum pace catholice vnitatis accedunt: & si ita est, cur non ergo per eorum orationes, cum quisque ab hæresi aut schismate ad pacem catholicã venit, eius peccata soluuntur? Hæc ille. A V T H O R. Questionem istam agit Augustinus super dubitatione quorundam de more ecclesię, quo ab initio timebat absolueri, scilicet venientes ab hæresi cum manus impositione, & oratione spirituali: quia si quis bona fide, credens esse catholicos, baptizetur ab hæreticis virtute spiritualium orationum, magnum geritur sacramentum, & absoluitur à delictis. Cur non ita per orationes similes sacramentales, & manus impositiones etiam pœnitentię sacramento

ad ecclesiam venientis peccata soluuntur? Ecce ergo, mi Witleff, quod si verba humanitatis adiuuent, & manus impositio absoluit hominem à peccato. Sunt enim arra pacis ecclesię, & quibus magnum geritur sacramentum: sine quo secundum quod parem causam habet cum baptismo, nullus potest introire in regnum Dei. Quid dedignaris igitur homini potestatem cælitus datam dimittendi peccata, cũ eis qui dixerunt, Quis est hic qui peccata dimittit? Aut etiã, Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? Qui secundum Ambrosiũ per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem. Inde & Christus, Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: Tibi dico &c. Imò iam plus scire fecit, quod ipse filius hominis dedit purè filijs hominum ipsam potestatem, dicens, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis. Nec tantum dedit absoluentibus potestatem, sed absoluendis reis ingerit egestatem: prout docet vetus pater & propinquus Apostolis Origenes Homilia. 10. super librum Numerorum, exponens illud domini ad Aaron, Tu, & filij tui, & domus patris tui sumetis peccata sanctorum. O R I G E N E S. Qui si meliores sunt, infirmorum semper culpas & peccata suscipiunt. Sic & Apostolus dicit, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum sustinete. Israëlita si peccet, id est, laicus propriè, suum non potest auferre peccatum, sed requirit leuitam, indiget sacerdote: imò potius & adhuc aliquid horum eminentius querit. Pontifice opus est, vt peccatorum remissionem possit accipere. Hæc ille A V T H O R. Attende quã diu ante Innocentium tertium ecclesia de lege Dei astrinxit laicos, vt pro remissione peccatorum habenda, indigeant sacerdote, aut pro pleniori beneficio absoluendi, pontificem quærent. Qualiter hoc iuxta Witleff, cũ Deus satis absolueret, si ipse per contritionem peccatum suũ auferret: sed Origenes fidem detegens antiquæ ecclesię, Laicus, inquit, suum non potest auferre peccatum, sed indiget sacerdote: non tantum pro consilio adhibendo, vt fingunt Lollardi, sed vt peccatorum remissionem possit accipere, inquit Origenes. Ergo iuxta fidem scripturę, & primarum ecclesię, vt quis laicus possit remissionem peccatorũ accipere ex omni voto cordis iam indiget sacerdote.

De ritu absolutionis, quo dicitur: Absoluo te. &c. Et q̄ prius sacerdos absoluit, vt absoluat in cælis indubiè.

CAP. LXIX.

SUMMA.

- 1 Witleff argumentum contra ritus pœnitentiales, & potissimum contra illud, Absoluo te. &c.
- 2 Witleff, quomodo Pharisæorum inuidorū more dubitat super potestate Christi in ecclesia.
- 3 Sacerdos in quibus sit domini uicarius, ostenditur.
- 4 Absolutio, quod prius fiat in terra, quàm in cælo, contra Witleff.
- 5 Iniuria psonalis quod remittitur ab homine, ut Deus remittat.
- 6 Scriptoris catholici opus quale debeat esse.
- 7 Baptisma sanctum, quod omnia prorsus delicta deleat.
- 8 Coniuges per adulteria separatos, quomodo post pœnitentiam reconciliari suadeat Augustinus.
- 9 Peccatorum retentio quod fiat uirtute clauium, sicut earundem uirtute fit remissio.
- 10 Pœnæ per sacerdotem taxatio, contra Witleff.
- 11 Patres antiqui, & sacerdotes ecclesie, quomodo ex officio antiquo audiuerunt confessiones pœnitentiū, iniunxerunt pœnitentiam, absoluebant in remissionem peccatorum, & cum peccatoribus dispensabant.
- 12 Christus quare dimiserit mulierē de adulterio ream, & non absoluerit.

Rguit Witleff contra ritus pœnitentiales. cap. 8. de blasphemia. Tertium verbum sacramentale, in quo ponitur totius vis sacramenti est illud, Absoluo te. Cuius fundamentum sicut pœnitentiæ descriptionē est difficile reperire, & blasphemum est imponere Deo negligentiam, vel ignorantiam quo ad illud: quoniam sicut docuit formam verborum baptismi, sic doceret ecclesiam formam verborū sacramenti pœnitentiæ, si vellet illud sacramentum esse tam necessariū ecclesie, vt modò fingitur. Hæc Witleff. AVTHOR. Sapiens ait in prouerbiis, Abominationes domino, cogitationes malæ, & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo. Exponit textum libro. 2. super prouerbia BED A. Abominabitur dominus cogitationes hæreticorū, imò omnes pietati contrarias: & purus sermo rectæ fidei fir-

Idem Luthero.

mabitur ab eo, quando in iudicio non solum factis, sed & verbis omnibus digna præmia reddet. Abominatus est cogitationes malas eorum, qui dicebant: Quis est qui etiam peccata dimittit? Hæc ille. AVTHOR. Attendant fideles nostrum Witleff cum inuidis Pharisæis dubitare super potestate Christi in ecclesia, & dicere, Quis est hic sacerdos qui etiā peccata dimittit, & dicit: Absoluo te, cuius fundamentum & formam verborum sacramenti pœnitentiæ est difficile reperire? Difficile dicit, sed non difficile est volenti verbum Christi recollere, quod Apostolis ait Matthæi. 18. Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Putasne, q̄ Christus voluit eos soluere, & dicere se soluere, quibus promisit solutionē suam sine dubitatione respondere in cælis, si quem se soluere affirmaret in terris? Christus iussit Apostolos docere, & baptizare omnes gentes in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Credo igitur conuenisse Apostolum Christo, nec blasphemasse. 1. Corinth. 13. dicentem se docere in omnibus ecclesijs. & Actu. 20. q̄ nihil subtraxerit eis, sed doceret eos publice. & primæ Corinth. 1. q̄ baptizauit Crispum, & Gaium, & Stephanæ domum. Cur itē non absoluit, & dicere posset, Ego absoluo, cui æqua est sic soluendi concessa licentia, sicut docendi & baptizandi? Qui enim dixit ite, docete, baptizate: ipse dixit soluite eū, & finite abire. Ipse qui dixit, Qui sic fecerit, & docuerit, magnus erit in regno cælorum, dixit, Quorū remiseritis peccata, remittentur. Quis ergo suspendit usum vocabuli ne dicat, soluo, vel remitto, qui liberè dicere valet, sic facio, & sic doceo? Dicit Witleff, quia solus Deus peccata dimittit. Ita solus Deus tonat, & tamen in nubibus tonat, & in angelo suo loquitur Gedeoni, & tamē sicut ibi scribitur, Dixitq; dominus, Ego oro tecum. & Nonne ecce misi te, tanquā in persona domini loquebatur, cuius ministerio & organo tunc dominus utebatur. Vnde tractans hunc locum quæstione. 32. libri Iudicum AVGVSTINVS. Aduertendum est dixisse angelum tanquam ex domini autoritate, Nonne ecce misi te, cum loqueretur ad Gedeonem. Quis enim eum emisit, nisi qui ad eū angelum misit? Delbora verò ad Racab. Nōne mādauit Deus dominus Israēl tibi. hic autem nō est. Nōne ecce misi te. Hæc ille. AVTHOR. Vfus ergo scripturæ & autoritate cælesti trāformat in seipsum sacerdos personam domini, qui & angelus est, deferēs in se potestatem absoluendi, & ligandi communicatā sibi à domino, ita vt verè dicat dominū absoluere, quē absoluit

Sacerdos in quibus sit uicarius domini.

absoluit, & domino confiteri, qui confitetur, & domino diffiteri, qui diffitetur, & fraudare Deum, qui defraudat eum. Sicut Petrus ad Ananiam ait. Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio? Et non es mentitus hominibus, sed Deo. Omnes iniurias sibi factas refert in Deum Spiritum sanctum factas, cuius ipse erat vicarius. Et beatus Paulus Corinthijs loquens, si quid donastis, & ego in persona Christi. Quam planè dicit eos donasse peccatum contra Deum commissum, & seipsum donasse hoc idem in persona Christi: Ipse donabant, & soluebant in persona ecclesie: ipse tanquam prælatus, & pastor in persona Christi. Vterq; ergo sine usurpatione culpabili dixit, dono, soluo, remitto, & vt retundatur mucro latronis Witleff, cum dicit totiens arguēdo, quod necesse est Deum prius absoluere, quàm absoluat sacerdos: hic supponit Apostolus Paulus ecclesiam Corinthiorum prius donasse peccatum illud ingens, quàm seipsum in persona Christi: Si quid donauit propter vos in persona Christi. Et præmisit, Cui autem aliquid donastis & ego. Attenta qualitate verborum prius supponit Apostolus eos donasse, quàm se, aut Christum per Apostolum. Vbi in annotationum libro HIERONYM. Sicut vobiscum vindicaui, ita & dono vobiscum, Quod autem ego dono, nō in mea dono persona, sed Christi, qui dixit, Quæ solueritis in terra, erunt soluta & in cælo. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo donat in persona Christi hac conditione, q̄ illi iam donauerint, præmittitur ergo illorum donatio donationi Christi in Paulo. Et assumit testimonium à textu verborum Christi, Quæ solueritis in terra, erunt soluta in cælo. Non dicit fuerunt, sed erunt. Nec dixit, Quæ fuerint soluta in cælo, si vos solueritis in terra, erunt soluta in cælo: imò ideò quædam peccata ligantur in terra, vt ligentur in cælo: & soluantur in terra, nec soluentur in cælo, vt ait secūda parte sermonum, sermone. 2. de oratione dominica AVGVST. Nolite vos dicere iustos, quasi non habeatis vnde dicatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: abstinentes à deceptionibus hæreticorum, à concisionibus schismaticorum, abstinentes ab homicidijs, ab adulterijs, & fornicationibus, à furtis, & rapinis, à falsis testimonijs, & si qua fortè alia: non dico quæ exitiales exitus habent. Vnde necesse est præcidi ab altari, & ligari in terra, vt ligetur in cælo, valde periculose, & mortiferè, nisi soluat in terra, vt soluat in cælo,

&c. Hæc ille. AVTHOR. Quis ergo nisi deus Absolutio testandus hæreticus audet hæc verba Christi fit prius in terra, quàm in cælo. peruertere protestantia, quod ordine sacramenti præcedit solutio sacerdotis in terris, solutio nem Christi in cælis: ideò soluitur in terra, vt soluat in cælis? Et totum facit quod potest, vt reddat homines dubios de effectu catholici sacramenti: quasi sine reuelatione quotidiana nullus per confessionem veniam speraret de certo: quia nisi Deus prius remittat, inquit, remissio sacerdotis est nulla. Et quid dicit de remissione personalis iniuriæ, quam Christus totiens prædicat Christianis, dicens sic, Dimittite, & dimittetur vobis. Matthæ. 5. & pluries alibi: quia cum omnis iniuria homini facta redundet in Deum, dicente Apostolo, Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus: qualiter remittit homo pximo suo, nisi Deus prius remittat? Quod si Deus prius remittit, quid iam petenda est humana remissio? Et dicet quilibet Witleuista creditori suo, dimitte si vis, sufficit mihi dimissum à Deo. Aut si præscitus es, dubito, vel in mortali extra gratiam, & tunc peccas, & iniuste facis quicquid feceris: quid item si dicat creditor debitori secundum doctrinam Witleff, Furto tulisti mihi bouem, aut per concupiscentiam ancillam, vel seruum contra mandatum domini: vnde non valet mea dimissio, nisi Deus prius perdonet. Sic enim nos docet Christus dicens, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nulla ergo via dimittam debitori meo, priusquam certus efficiar dimississe ipsi Deum, sicut nec volo dimitti mihi per hominē, nisi prius dimittatur mihi per Deum. Ecce quot intricaciones conscientie hæc noua lex logica Witleff Christianis immittit: omnem hominem perplexum reddit, nullum securum de opere quantumcunq; fidei. Abijciamus hæc opera tenebrarum, & induamur arma lucis, dimittamus pleno corde iniuriatibus proximis, sperantes æquè vel amplius Deum nobis dimittere. Et æquè currimus ad pastorem ecclesie cum fida mente petentes veniam, scientes eum inuisibiliter, sed certissimè mensura supereffluente remissionem nobis dare nostrorum peccatorum, si iam donantur nobis per ecclesiam. Vnde in sermone quodam de simbolo, qui incipit, Sicut nonnullis. AVGVSTIN. Dat quidem Deus in hac vita sine dubio peccatorum remissionem per baptismum, & fidem ecclesie catholice, id est, vniuersalis, ac toto orbe diffusæ, & infectam criminum labem reuocat ad infectum, & chirographum innumerabiliun

Iniuria personalis remittitur ab homine, ut Deus remittat.

lium debitorum nobis non sentientibus de-
6 let. Hæc ille. A V T H O R. Hoc ꝑ opus scri-
ptoris catholici, per argumēta rerum inuisibi-
lium animam in spem erigere, non desperatio-
nis tenebras offundere. Qualiter catholicus
Augustinus certos efficit Christianos, Deum
dare in vita hac sine dubio remissionem per
baptismum, & fidem ecclesiæ, & chirogra-
phum innumerabilium delictorum, nobis nō
sentientibus, ipse delet, & remittit. Et hoc san-
ctum baptisma per ministerium Christi do-
natur: nunquid & hic necesse est Deum prius
dimittere, quā sacerdos baptizando dimit-
tat, & tunc ante baptismum cuncta dimisit?
quid igitur in baptismo dimittit? Fides sym-
boli est credere sanctum baptismum ecclesia-
stici gurgitis cuncta delere peccata: prout ex-
ponit symbolum libro tertio ad hoc verbum
perueniens, remissionem peccatorum, A V-
7 G V S T I. Omnia ꝑ prorsus delicta delet san-
ctum baptisma, & originalia, & propria: di-
cta, facta, & cogitata: cognita, incognita: o-
mnia dimittuntur. Innouat hominem, qui fe-
cit hominem: donat delicta, qui non quarit
merita, præuenit gratia etiam ipsam infan-
tiam, vt sint liberi per Christum liberati, qui
in Adam à diabolo tenebantur antè captiui.
Hæc ille. A V T H O R. Si ergo sanctum ba-
ptismatis sacramentum diuino sibi munere
coniugato cuncta peccata dimittit in ministe-
rio sacerdotis, cur aliud æquè sacramentum
remissionis peccatorum indubitanter, quan-
uis insensibiliter non delet peccata? ipsum
dico poenitentia sacramentum in ministerio
sacerdotis sacramentaliter absoluentis? Cur
necesse est Deum prius dimittere peccatori,
quā sacramentaliter absoluator, & non ne-
cesse est Deum prius cuncta dimittere, quā
sacramentaliter baptizetur? Ipsum baptisma
inquit Augustinus, delet cuncta delicta: &
post poenitentiam absolutio sacerdotis pec-
cata non tollit? Ista duo sacramenta sic con-
binat libro secundo de adulterinis coniugijs,
post principium A V G V S T. Cur adhuc
putamus adulteros, quos vel baptisate ab-
lutos, vel poenitentia credimus sanatos? Hæc
crimina in veteri Dei lege nullis sacrificijs
mundabantur, quæ noui testamenti sangui-
ne sine dubitatione mundantur. Hæc ille. A V
T H O R. Omne ecce ambiguum in sermo-
ne Augustinus suspendit, dicens sine dubita-
tione adulteros mundari in sanguine testa-
menti: sicut dicit baptisate vel poenitentia
intelligens sacramentum, sicut infra plenius
loquitur A V G V S T I N V S. Adulteriorum

suorum medicinā suscipiant, adulterare iam
desinant, laudent in se patientiam Dei, agant
poenitentiam, sumant indulgentiam: mu-
tent de poena seminarium, & sumant de sua
impunitate sententiam. Quibus ꝑ confide-
8 ratis, atque tractatis, si communis conditio,
commune malum, commune periculum, cō-
mune vulnus, communis salus fideliter atque
humiliter cogitatur, non erit turpis, neque
difficilis etiam post perpetrata, atque purga-
ta adulteria reconciliatio coniugum: vbi per
claves regni caelorum non dubitatur fieri re-
missio peccatorum. Hæc ille. A V T H O R.
Ecce omnis difficultas tollitur, omne cassa-
9 tur ambiguum, vbi ꝑ per claves regni caelo-
rum non dubitatur fieri remissio peccato-
rum. Videte ergo si huiusmodi sacramentum
non sit ita (vt fingitur) ecclesiæ necessarium.
Si enim per ipsum virtute clauium sit remis-
sio peccatorum, æquè indubiè per ipsum vir-
tute earundem clauium sit retentio eorun-
dem, quia ille, qui ait, Quorum solueritis pec-
cata, soluta erunt: ipse dicit, Quorum reti-
nueritis, retenta erunt. Priusquā ergo sa-
cerdos absoluat, retinetur delictum, quod in-
dubiè ipso soluente dimittitur. Hæc est fides
scripturæ, & antiquitatis ecclesiæ: rideat Wit-
cleff, frendat Witcleff: quod non soluit sa-
cerdos, quia neglectus, & spretus, hoc reti-
net Deus ad damnationem in caelis. Iustè er-
go dicit sacerdos ad reum, Ego te absoluo.
10 Qui ꝑ verè soluit in ecclesia, iustè dispensat,
cui ex parte Christi agit cum misericordia: nec
valet argutia W I T C L E F F in eodē
cap. quod temerarium est in sacerdote taxare
poenam pro peccato: quia omnis poena, quā
peccator posset hic sufferre, foret nimis mo-
dica: si autem in misericordia Dei confidat,
acceptante & supplente poenitentiam sacer-
dotis, sic inquit, non requiritur discretio sacer-
dotis. Hæc Witcleff. A V T H O R. Imò sic re-
quiritur, vt misericordiam Dei suscepta poena
respondeat pensatis circumstantijs loci, & tē-
poris. Sed argutia est Nouati. Contra quam
libro. 3. de Epiphanijs G R E G O R I V S. Cū
ipse homo sis similis ceteris, aut fortè nec si-
milis, leges vis dare super hominem, & despe-
ratione impedire emendationem. Similiter
nanq; malum est, & venia sine correptione,
& correptio sine venia. Per illud enim omnes
simul habenæ laxatæ in præceps ferunt, per
hoc verò nimium restrictæ, omnē progrediē-
di spem penitus abscindūt. Sequitur. Tu, vt vi-
deo, nec Dauid recipis poenitentia agentē, cui
& prophetica gratia poenitentia conseruauit:
nec

Cōiuges per
adulterias se
patos post
poenitentiam
reconciliari
suadet.

Retentio pec-
catorū vir-
tute clauium.

Poenæ per
sacerdotem
taxatio.

nec Petrum Apostolorum maximum, cū
humanum ei aliquid ante passionem Domini
contigisset: sed Iesus recepit poenitentiam, &
trina interrogatione sua, & illius confessione,
culpam ternæ negationis absterfit. Et longè
post. Sed Nouatus, inquit, nō recipit eos, qui
in persecutione lapsi sunt. Bene non recipit, si
poenitentiam non egerunt. Nec ego quidem
recipio eos, qui nō digna conuersione abluūt
crimen admissum, neq; conuenientē tanti vul-
neris in emendādo adhibent medicinam. Sed
& cū recepero cum reuertenti & loco & tē-
pore dispensabo. Repudiare verò fletus & la-
chrymas poenitentis, inhumanitatis Nouatia
næ est, non misericordiæ Christianæ. Hæc ille.
A V T H O R. Ex hoc loco potest Witcleuista
11 videre, qd ꝑ antiqui patres & sacerdotes eccle-
siæ ex officio consueto audiuerunt confessio-
nes poenitentium, iniunxerunt poenitentiam,
absoluebant in remissionem peccatorum, &
cū peccatoribus dispensabant. Nec præsum-
ptor sibi videtur iste pater, si dicat, recipio pœ-
nitentem, & cū recepero loco & tempore
dispensabo, hoc est, absoluo, mitigo. Totum
sicut dixi Christo faciente sic facio quæ iubet
vt faciam, & vt iubet sic facio, secundum ver-
bum ipsius Dñi per Ezechielem dicentis, Ego
faciam vt faciatis. Quem locum assumit libro
de prædestinatione sanctorum, ante medium
A V G V S. Ideo enim & hæc nobis præcipiun-
tur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligen-
tur, qd nos ea facimus, & Deus facit vt illa facia-
mus, sicut per prophetam Ezechielem apertif-
simè dicit. Quid enim apertius, q̄ vbi dicit, Ego
faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ at-
tendite, & videbitis illa Deū promittere se fa-
cturum, vt faciant quæ iubet. Hæc ille. A V-
T H O R. Si hoc in singulis meritorū operibus
quantò potius ipse agit, quæ agimus, vbi pro-
prietas actionis est diuina, & tantum hominis
legatiua? Sicut & alibi in euangelio, Non vos
estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri,
qui loquitur in vobis. Cuius intuitu Paulus
ait. An experimentū eius queritis, qui loqui-
tur in me Christus? Loquitur ergo Paulus, cū
loquitur in Paulo Christus: nam & ipse illud
ait, Sapientiam loquimur inter perfectos. Re-
colo item me libro. 5. scripsisse de calūnijs eius
vnam contra hoc, qd iniungit sacerdos catholi-
cus suo confesso poenitentiam salutarē: displi-
cet enim ipsi, qd aliud quid imponat, q̄ dicens
sicut Christus adulteræ: vade, iam amplius no-
li peccare. Sic habet de sermone dñi in monte
lib. 3. cap. 3. Witcleff. Inconsideratè satis, qui
eo peius qualitatem rei fiendæ discernit, quo

facti substantiā minus attendit. In cōfesso no-
stro crimen proditur, reus conuincitur. Idcirco
peccatum per poenitentiam condēnatur, ac-
cusans peccatum absoluitur. Quæ iustitia po-
test non cōuictum punire cum victo, aut sub
eadem sententia in fontem inuoluere sine te-
ste, & liberare conuictum? Mulier ista sibi di-
mittitur, non absoluitur, prout vires textus li-
bro. 1. 1. epistolarū ad Studium exquirat A M-
12 B R O S. Dimittitur, ꝑ inquit, mulier, nō absol-
uitur, quia deerat accusator, non quia innocē-
tia probabatur. Sequitur. Addidit autem de-
uia. Vade, & amodò vide ne pecces. Emenda-
uit ream, non crimen absoluit: etenim feuerio-
re sententia culpa damnatur, si vnusquisq; cri-
men suum oderit, & in se incipiat condemna-
re delictum. Hæc ille. A V T H O R. Publicum
erat istud iudicium: nec voluit Christus pro-
dere reatum, quem sine teste lex habuit non
probatum. Idcirco publicè dimittitur, nec ab-
soluitur, quanuis Witcleff in hoc confessores
suggillet, qui non possint prodere confessos
suos, & arguere palam secundum legem Chri-
sti, quos ex ore proprio nouerint peccatores.
Christus ecce nouit qualitatem foeminae sine
ipsa, nec volebat arguere, sed ne etiam videretur
sibi rea, vel in aliquo leuiter suspecta de
crimine, festinauit impunem dimittere, quam
testes cœperunt arguere, non probare. Tales
item forent Witcleuistici sacerdotes, si crimen
priuatum palam arguerēt, quod sine testibus
non probarent.

De ritu Confessionis faciendæ
sacerdoti solitariè & priuatè, qd
sit legi Christi propinquior,
quā manifestè cun-
ctis edita.

C A P. L X X.

S V M M A.

- 1 Confessionem criminis benedictam à domino, & à diabolo interdictam, insequitur Witcleff.
- 2 Mathematici, & Manichei ab Augustino improban-
tur in his, quæ ad confessionem attinent.
- 3 Confessio auricularis, qd sit sacerdoti faciendæ, contra
Witcleff.
- 4 Poenitentia triplex.
- 5 Peccatum quibus modis soluator.
- 6 Confitendi soli presbytero necessitas innuitur.

Alteros ritus pœnitentiales in vno globo contemnit prædicto cap. 8. Dicere, inquit, quod requiritur sacerdoti in alto se denti, genu flexio, omniū peccatorum singularis depromptio, & secundum formam adiuventam, cum impositione manus in caput confessi consignatio, siue sacerdotis absolutio, foret nimis blasphemata, & fictitia. Hæc Witcleff. A V T H O R. Singula ꝑ complicat, sed vnum insequitur, quod dicit depromptioem singularem omnium peccatorum, ipsam confessionem criminis benedictam à domino, à diabolo interdictam. Prout quarta parte sermonū, sermone de confessione peccatorum, qui incipit, In omnibus scripturis. A V G V S T I. Serpens (inquit) quomodo tunc institit, vt nō seruaret homo quod illi dictum est ne peccaret: sic nunc instat vt nō seruaret homo quod illi dictum est, confitere peccatum. Quomodo enim tunc fecit vt caderet qui stabat, sic nunc agit, vt non resurgat, qui cecidit. Itaq; aduersus incantationes eius, & insidias, quibus nunc impedire facit reditum nostrum, suscipiamus præcepta saluberrima aduersus eū, qui vult nobis impedire confessionem peccati: quia scit non nos aliter redire, qui per superbiam lapsi sumus. Dux nobis fuit ad superbiam ipse, ad humilitatem ducem Christum sequamur. Dicit ꝑ homini serpens ille per Manichæos, & Mathematicos. Per Manichæos, ne confiteatur homo peccatum. Per Mathematicos, sic loquitur, Nunquid homo peccat? stellæ sic sunt positæ, necesse est, vt homo faciat peccatum: dicit ergo per Mathematicos, quoniam stella facit vt homo peccet. Nam si non facit stella, homo non peccat: sic blasphemias conuertit in Deum. Creator enim stellarum Deus est, & dum non vult homo se accusare in eo, quod fecit, Deum accusat, à quo factus est homo. Ita per quosdam Manichæos ita suggerit: non tu peccas, gens tenebrarū peccat, nō habet peccatum, dicit hæc animæ, & erigit eam in superbiam, vt putet quod non peccat. Hæc ille. A V T H O R. Iungatur tertius Witcleffista, qui per necessitates absolutas, & libertates falsas, per diuinā prædestinationem, & præscientiā suffocat peccatores, ne catholice cōfitemdo loquantur. Quod Mathematici prædicant necessitatem peccandi in stellis, magis vrget Witcleff necessitatos homines per pœnitentiam; dicens superfluò confiteri. Vnde dicere solet, Si sis prædestinatus, non peccas mortaliter, quia nunq̄

destinari potes morti secundæ: quid tunc confiteri prodesset? Si sis præscitus, cōfessio te nō potest absoluere: necessariò enim damnaberis morte secunda. Sic Deo necessitanti prædestinati vel præscienti, nōne cuncta retorques, vt nō pderit secutura cōfessio? De his quid ipse errat, & quid cōtra sentit fides catholica, supra dixi profuse lib. 5. simulq; de cōfessione vocali distincta in lege veteri, & in initijs legis gratiæ. Hic ꝑ verò de ritu ipso auriculariter confitendi soli presbytero, quē ipse omni conatu redarguit, dicendum est. Maximè aut contenti, ne fideles illā expleant sub obtentu salutis æternæ. Prædicto nempe. 8. cap. præfert confessionem generalē cōfessionem distinctā, quia infra mensem vix proderet peccans circūstantias aggrauantes. Itē ibi præfert confessionem publicā confessionem priuatā, quia sic cōfitebatur latro in cruce. Et cap. 1. 1. q. sic confitebantur homines sacerdoti in lege veteri, & potest esse, quod sacerdos sit præscitus, & ipse confitens nescit si sit verè contritus, & in gratia. Taleq; spinas spissim seminatur, & offendicula infinita: omnia faciēs, vt aduersetur scripturæ legis, & ecclesiæ de confessione pulcherrima cū serpente. Sed dicat hostis fidei, dicat ad Christū, qui pijsimè consulens, statuit de accusatione delicti Christianæ charitati, & humano pudori. Nonne eius est lex, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: si te non audierit, adhibe testes: si eos non audierit, dic ecclesiæ? Si hic sit ordo charitatis statutus à Christo, recole item quod sæpe soles inferre, Charitas à se debet incipere. Accusaturus igitur teipsum, quia contra Deum, & contra proximum deliquisti, forsā priuatim, cur non solum vicarium eius primò ad eas sacerdotem, qui pro Deo respondeat tibi, & itē pro proximo, coram quo reconciliandus esses, si adesset notitiæ? Non enim hunc pœnitendi modum apud solū presbyterum in hac Christi doctrina indisciplina confirmo, quē vt à publico pœnitentiæ tuæ modo dissociet. ita fundat libro suo de fide & operibus, versus finem A V G V S T I. Si non essent quædā non ea humilitate pœnitentiæ sananda, qualis in ecclesia datur eis, qui propriè pœnitentes vocantur, sed quibusdam correptionis medicamentis, non diceret ipse dominus, Corripe eū inter te & ipsum: si audierit, lucratus es fratrem tuum. Postremò nisi essent quædam, si ne quibus hæc vita non agitur, non quotidianam medelam poneret in oratione, quam docuit vt dicamus, Dimitte nobis debita nostra, vt nos dimittim⁹ debitorib⁹ nostris. Hæc ille.

A V T

Pœnitentiæ
triplex.

4 A V T H O R. Ecce ꝑ tres pœnitentiæ, Prima pro grauioribus, quæ pœnitentia publica est in ecclesia: altera temperatior, quæ quibusdā correptionibus fit priuatim inter te, & solum presbyterum: tertia pro leuissimis & quotidianis delictis per teipsum. Iam dicas euangelio, Cur hunc charitatis ordinem tibi non obseruas, quem iuberis tenere in altero, sed primò omnium tui ipsius proditor in vulgo efficeris, quanuis charitatiuè redarguas in peccato priuato? Si plurimos offendisses, aut deliquisses in publico, fateor propter lucrum publicè pœniteres. In quo item casu publicè confessus est latro, quia deliquit in publico peccato etiam coram iudice cunctis noto, nec peccato leui, sed morte plectendo. De his differentijs peccatorum & satisfactionum correspondentium, lib. de definitionibus rectæ fidei, ca. 23. A V G V S T I. Quanuis quis peccator mordeatur, peccandi tamen de cætero nō habeat voluntatem, & cōmunicaturus satisfaciatur lacrymis, & orationibus, & cōfidens de dñi misericordia, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad eucharistiam intrepidus, & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata non grauiat. Nam quem mortalia crimina post baptismum cōmissa premunt, hortor prius publica pœnitentia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum. communionem sociari, si velit non ad iudicium, & ad condemnationem sui Eucharistiā percipere, sed & secreta satisfactione soluitalia crimina non negamus. Hæc ille. A V T H O R. 5 Primo ꝑ casu soluitur, cōfitemdo Deo, & orando Deo peccatum. Secundò verò requiritur iudiciū sacerdotis, quia delictum mortale supponitur, quod dicit Witcleff, in antiquorum scriptis non inuenit, & ideo ab antiquæ legis traditione mortale peccatum dictum est, quia nulla venia pœnitentiæ laxabatur à crimine. Vnde epistola ad Damasum de filio prodigo. H I E R O N Y. Lex quippe iustitiæ tenax clementiam non habebat: sed quicumq; adulter, homicida, fraudator, aut (vt breuiter dicam) mortali crimine tenebatur, nulla via pœnitentiæ laxabatur à crimine. Oculum pro oculo, dentem pro dente, animā pro anima iubebantur exoluere. Hæc ille. A V T H O R. Hic planè supponit Augustin. capitalia & mortalia esse peccata, quæ sacerdos diluat cōfidenti, & hoc publicè pœnitenti: non negat tñ secreta satisfactione, & absolute delecti secundum differentias quas notauit, prout expressius sermone de pœnitentia, qui incipit, Quā sit utilis. quarta parte sermonū. Quā item reuerēter auctori

tatem assumit B E D A in expositione epistolæ. 1. ad Corinth. Hoc idē prosequitur Augustinus. Iudicet seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cum iam nō poterit, etiam præter voluntatē à dño iudicetur, & cum in se protulerit seuerissimæ medicinæ (si tñ medicinæ) sententiā, veniat ad antistites, per quos illi in ecclesia claus miniftrantur, & tanq̄ bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorū ordine custodito, à præpositis sacramentorū accipiat satisfactionis suæ modum, & in offerendo sacrificio contribulati cordis deuotus & supplex, id tñ agat, vt non ipsi solum profit ad recipendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non ingruerit eius malo, sed etiam vitando scandalo aliorum propalare, atq; hoc expedire vtilitati ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorū, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non tali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Meminerit semper, quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim infelicius, quid peruersius, quā de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura eius erubescere? Hæc ille. A V T H O R. Notet ꝑ Witcleff, quod dictum est de vulnere, quod latere non potest: in ipso casu palam pœnitentia agenda est, sed siue palam, siue clam, postq̄ reus confessus fuerit coram Deo, ad antistitem currendum est omni necessitate, qui solui desiderat à mortali. Ratio est, vt per præpositos in ecclesia sibi ministrentur claus. Alia quoq; ratio, vt maternorum membrorū ordine custodito, à præpositis sacramentorū accipiat satisfactionis suæ modum. Et hortatur, vt in hoc sacrificio contribulati cordis persistat reus deuotus & supplex. Quem ritum humiliandi fidelis in confessione Witcleff dicit supra fictam blasphemiam. In hac autem duplici ratione Augustini innuitur necessitas confitendi soli presbytero, quam Witcleff habet exosam, Tum propter ministerium clauium, Tum propter ordinem ecclesiæ conseruandum: vt nō vnusquisq; à se, sed à sacramentorum præposito accipiat satisfactionis suæ modum. Quam necessariò igitur satisfacere debet, tam necessariò subijci clauibus debet, & ad modum satisfaciendi tenere, quem iudicent antistites. An putat Witcleff hæc omnia frustra Christum in ecclesia statuissè, & sine clauibus, sine præpositis cuncta facere per seipsum? Miser decepte homo, cur tibi, & deceptis tuis talem veniam polliceris? Quales in prædicto sermone aliquatò sur-

S 3 perius

Mathematicos improbat.

Cōfessio au
ricularis fa
cienda.

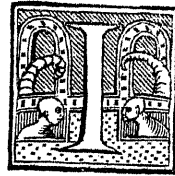
perius deplorat AVGVST. Implicatus ergo tam mortiferorum vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claves ecclesie, quibus solvatur in terra, vt sit solutus in celo: & audet sibi post hanc vitam, qui tantum Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri, nec veridico illo dominice vocis tonitruo contremiscit, Non omnis qui dicit mihi Dne Dne intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui in celis est, ipse intrabit in regnum celorum. Hec ille. AVTHOR. Tene verba, perpende sententiam, & illum arguit temeritatis, dum audet sibi ipsi salutem post hanc vitam aliquam polliceri, qui implicatus mortifero crimine detrectat, differt, aut dubitat confugere ad claves ecclesie, quas dicit habere ecclesiarum solos & sacramentorum prepositos. Nonne hac grã dis confitendi necessitas? Aut vbi iam stat cum salute futura sine hac confessione tua libertas? Hanc dicit Augustinus dictionem ad Deum, Dne Dne, illam factionem voluntatis paternae, qua sola sublata, quantumcumque clamaueris Deum, Deum, confitendo Deo soli, regnum celorum non intrabis. Et vide quod verba notat in forma Christi, proponens solutionem peccatoris per claves in terris, vt demum a Christo solvatur in celis.

Quod Confessio auricularis sit tanquam ex apostolica regula plus, & prius laudata, quam publica, & de ritu interrogationis faciendae in ea per presbyterum.

C A P. LXXI.

S V M M A.

- 1 Auriculariter quod sit confitendum, non publice, usu et auctoritate apostolica, contra Wicleff.
- 2 Iudei etiam quomodo auriculariter confitebantur.
- 3 Petrus, et Paulus traduntur confessi.
- 4 Error triplex circa illud dictum Petri in Actis (Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum) describitur.
- 5 Confessio specialis quod sit soli faciendae presbytero, et quare. Et de eius necessitate latissime.
- 6 Peccatorum quod sint disquirendae circumstantiae.
- 7 Interrogatio de peccatis laudatur.
- 8 Deus quod sit promior semper ad miserendum miseris, quam ad puniendum proteruos.

Terum valde diligenter aduerto, quod tempore Augustini ecclesiarum prepositus taxabat peccati satisfactionis suae modum, ne scilicet suum ad arbitrium peccans publice confiteretur vt vellet, cum Wicleff dicat, Non nostram priuatam, sed publicam confessionem temporibus apostolorum, & deinceps tempore Augustini plus esse laudatam. Post quae tempora multis ceteris successit Innocentius tertius huius nostrae auricularis confessionis priuatus institutor. AVTHOR. Totum istud fabulosum est hoc, & sine auctoritate presumptum. Sed nouerit certum esse, quod prius usu, & auctoritate apostolica confessio priuata catholice tenebatur, & illicita postmodum usurpatione quorundam, confessio distincta peccatorum passim volauit in publicam. Quam primus Leo censuit submouendam magnis de causis, & secretam confessionem fidelibus continentiam, qui non multo Augustino posterior, diu praecessit Innocentio tertium. Libro enim Decretorum cap. secundo decretalis Epistolae Leonis. Vniuersis per Campaniam, Samnium, & Picenum. LEO. Illam etiam contra apostolicam regulam, quam nunc per ignam a quibusdam illicita usurpatione videlicet publicam committi, modis omnibus constituimus submoueri: de poenitentia videlicet, quae ita a fidelibus postulatur, vt de singulorum peccatorum, genere libelli, scripta professio publice recitetur. Conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea quae poenitentiam poscunt, non timeant publicare: remoueatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta referare, quibus possent legum constitutione percelli. Sufficit etiam illa confessio, quae primum Deo offertur, tunc enim sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit. Tunc enim plures ad poenitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hec ille. AVTHOR. Hae rationes catholicae, hae inuentiones solennes quantum antecedunt argutias Wicleff multiplicatas in numero. Ideo antiqua illa consuetudo confitendi soli presbytero, iam reuocatur in integrum, quia plures sic poterunt ad poenitentiam animari: & ne tam

Auriculariter non publice confitemur.

tam fide facta ab inimicis plectendi legibus, reducerentur ad iudices: & ne multi pudore victi, a poenitentiae remedijs arcerentur, & ne talia nescientes quae audiunt, artem discant peccandi, & maxime, quia contra apostolicam regulam illicita quorundam usurpatione, priuata confessio vertebatur in publicam. Non ergo iam primo coepit de publica, esse priuata confessio, vt quidam constituunt, sed prima auricularis renouatur, vt ante. Propter hoc dicit totiens Augustinus, Primo soli Deo confessus, eat ad antistites, qui claves habent soluendi, & eorum arbitrio, si prodesset, confiteatur ecclesiae. Ergo male dixit toties in lege Iudaeorum, puta Leuitico, & alibi, sine auriculari confessione peccatum coram populo diuulgandum, & sic coram apostolis in primis ecclesiae. Peruersum errat, cum ignotorum sibi peritias introducit, dicens lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 38. Papa latinus debet erubescere de ista moderna poenitentia sine fundatione. Sequitur. Sapientia autem diuina Hebraeorum, & sapientia Graecorum deriderent istam stultitiam Latinorum. Hec Wicleff. AVTHOR. Verba sunt haec sine fundatione confecta. Quam ad Graecos & Hebraeos dixi libro quinto. Et iterum quo ad Hebraeos. Moderna confessio Iudaeorum eum conuincit. Ipsi enim adhuc sacerdoti suo auriculariter confitentur, qui sub attestatione diuinae irae stringuntur ad secretum: velut hoc anno fatebatur multis vt ad aures Ducis Aurelianensis domini Caroli peruenisset quidam ex Iudaeis conuersus, & eorum quodam sacerdos dictus Manasses. Et quod dicit summum sacerdotem confiteri semel in anno peccata populi super caput hirci, Leuitic. 16. intelligat non omnem hominem suum tunc publicasse peccatum, nec sacerdotem potuisse tunc vniuersiusque peccatum confiteri distincte, sed vniuersorum in genere. Vnde & apostolus ad Hebraeos. 10. dicit illam nisi commemorationem peccati: in ipsis inquires, commemoratio peccatorum fit per singulos annos. Et posset hoc eum confundere arguentem contra decretum Innocentij de confitendo semel in anno, quod Iudaei regulariter obseruarent coram suo presbytero tunc. Aut ad huc in die expiationis, mense septimo videlicet Septembri totum festum agentes in confessione & poenitentia, die scilicet, quo descendit Moyses de monte cum rumoribus diuinae propitiationis ad populum pro vitulo tunc conflato, secundum Rabbi Moysen libro. 1. Petrus iterum baptismo Christi baptizatus aut Ioannis, nonne putas peccata confiteba-

tur vt alij, & Paulus etiam Ananiam, vt per factum Petrus Paucerdotium, quod tunc erat in ecclesia, conuertetur ad Christum? Sicut ex Augustino produxi superius libro quinto. Sed quot millia, inquit, sine tali confessione in primis ecclesiae conuertebantur ad Dominum, sicut Petrus ait in Actibus, Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum: quod de interiori poenitentia, non de exteriori dictum accipitur. Hec Wicleff, cap. 9. de blasphemia. AVTHOR. Constanter loquitur, asserens quasi hoc sciret de exteriori negatum, de interiori tantum poenitentia intellectum: deimus ei quod petit, sed quod sequitur verbum, Poenitemini, & baptizetur, inquit, vnusquisque vestrum. Aliud est igitur tunc poenitere, cum baptismus non deerit, aliud post acceptum sacramentum, cum baptismus iterari non poterit: & quamuis solita ante baptismum esset expressa confessio, non tamen est nolenti tunc simpliciter imponenda. Ratio, quia ipse baptismus peccatorum omnium est aperta confessio. Qualiter libro tertio de sacramentis, versus finem AMBROSIVS. Quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniuit super oculos eius. Quod significat, vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam agnosceres, vt poenitentiam ageres delictorum, hoc est, forte humanae regenerationis agnosceres. Nam etiam si non fateatur peccatum, qui venit ad baptismum: tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quod baptizari petit, vt iustificetur, hoc est, vt a culpa ad gratiam transeat. Hec ille. AVTHOR. Potest igitur verum esse de multis ante baptismum, quod non sic expressè poeniteant, quod item multi sic poenituerunt, baptizante Ioanne, aut Apostolis tempore Christi, aut Christo in celos corpore iam translato, planum esse scripturae loquuntur. Ita post baptismum poenitebant complures, qui etiam sacramentaliter reconciliati sunt more nostro in ecclesia, sicut inter ceteros Corinthius ille, & complures tunc peccatores in illa ecclesia. Et Simon apud Petrum. Lege Augustinum in Epistola ad Seleutianum, si ita non ista dicat, vbi etiam reperies vnum inuolutum contra te alio extremo sic errasse, vt solam poenitentiam tunc dedissent Apostoli loco baptismi. AVGVSTIN. Quomodo autem iste dicat, quod in Epistola tua posuisti, quod Apostoli dederunt poenitentiam pro baptismo, non euidenter expressum est. Si enim pro baptismo ideo dicit, quia per poenitentiam remittuntur peccata, habet S 4 aliquid

aliquid rationis quod dicit: sed talis poenitentia post baptismum potest utilis esse, si quis peccauerit: iste autem quoniam negat post baptismum dari poenitentiae locum, cum dicit, sicut scripsisti poenitentiam solam ante baptismum esse, datur intelligi sic eum dixisse, quod apostoli dederunt poenitentiam pro baptismo, ut ante baptismum eam dederint, atque hi quibus data sit postea non fuerint baptizati, quia eis illa pro baptismo fuit: quod No uatianos nunquam dicere audiui. **AUTHOR.** Notate ergo, quod iste haereticus, qui sic Seleutiani epistolam intellexit, ex eadem scriptura docet poenitentiam exteriorem indictam tunc peccatoribus per Apostolos: ex qua Witcliff tradit egisse illos tantum poenitentiam intrinsecam, unde dicit eam signanter datam. Apostoli, inquit, dederunt poenitentiam pro baptismo: non dicit, illi egerunt. Vterque ergo praesumptuose mentitur in textum, hic sub hoc colore euacuando baptismum, iste poenitentiae sacramentum. Et prosequitur **AVGVSTI.** Agunt homines ante baptismum poenitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, Loquente Petro ad Iudaeos, & dicente, agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi, & dimittentur peccata vestra. Agunt etiam homines poenitentiam, si post baptismum ita peccauerint, ut excommunicari, & postea reconciliari mereantur, sicut agunt in omnibus ecclesiis illi, qui proprie poenitentes appellantur. De tali enim poenitentia locutus est Apostolus Paulus: vbi ait, Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & luceam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt poenitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione quae egerunt. Neque enim scribebat ista eis, qui non fuerant baptizati. **AUTHOR.** Super hoc verbo. 2. ad Corinthios primo. Sufficit ei, qui huiusmodi est obiurgatio, quae fit a pluribus. **HIERONY.** Non de illo dicit solo, qui paternam polluit uxorem, sed de omni peccate. Nam multos peccasse epistola prima illic demonstrat. Haec ille. **AUTHOR.** Et adhuc ibidem iungit **AVGVSTI.** Habemus etiam in Actibus Apostolorum Simonem iam baptizatum cum pecunia vellet emere, ut per impositionem manus eius daretur Spiritus sanctus, admonitum a Petro, de hoc graui peccato ageret poenitentiam. Est etiam poenitentia bonorum & humilium fidelium quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra.

Neque enim ea dimitti volumus, quae dimissa in baptismo non dubitamus, sed illa utique, quae humanae fragilitati, quantumuis parua, tamen crebra subrepunt. Haec ille. **AUTHOR.** Non ergo fuit leue tam cito totam historiam aperire, quam poenitentiam tunc egerint baptizati, cum tunc erat tam multiplex, ut Augustinus iam recitat: inter quas illa prior poenitentia, quam Witcliff dicit illos egisse baptizatos a Petro, iam est pro leuissimis & quotidianis peccatis designata fidelibus: longaeque aliam formam poenitendi eorum quarto loco iam supra Augustinus edixit. Aut si ista sola poenituerat post tot flagitia & Saluatoris meritum, quod exprobrauerat eis Petrus: cur hoc loco istam, & ibi aliam posuit? Vel si eadem erat cur distinxit? Fuit adhuc tertius error circa hunc locum dicentium, nec homines tunc iustos aut doctos poenitere de crimine, sed de sola fide, ut in Christum crederent esse admonitos: contra quos libro de fide & operibus post principium disputat **AVGVSTI.** In Actibus Apostolorum Petrus, inquit, sic allocutus est illos, qui verbo audito baptizati sunt vno die tria millia, ut eis solam fidem, qua in Christum crederet, predicaret. Qui cum dixissent, Quid faciemus? Respondit eis, Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi, in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Cur ergo non aduertunt quod dictum est: Agite poenitentiam? Ibi enim est vitae veteris expoliatio, ut noua induantur, qui baptizantur. Et infra. Cum enim dixisset, Agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Continuo subiunxit, qui librum scripsit, atque ait. Et ceteris verbis pluribus testificatur, dicens: Eripite vos a seculo hoc prauo. At illi audivissimè capientes exceperunt verba, & crediderunt, & baptizati sunt, & adiecta sunt illa die tria millia animarum. Quis hic non intelligat in ceteris pluribus verbis, quae a scriptore propter longitudinem non recitatur, id egisse Petrum, ut eriperet se ab hoc seculo prauo? Sequitur. In his verbis erat mortuorum operum condemnatio, qui nequiter agunt huius seculi dilectores, & commendatio vitae bonae, quam teneant, atque sectentur, qui se ab hoc seculo prauo eripiunt. Haec ille. **AUTHOR.** Primum videtis quot circa hunc locum sunt sua praesumptione decepti: primi arbitrabatur ex inde sublatum baptismum, & poenitentiam datam loco eius. Secundi, quod nec poenitere, nec de per-

Error tertius, qui ex Lutheri.

Idem fere Luther.

nisi corde intrinsecus poenitebant. Et cur non in hac condemnatione operum mortuorum accusatio per confessionem vocalem quae maxime mala opera condemnatur: saltem maiorum succincte, aut plurimorum in genere prout baptizandorum tot millium tam breue temporis spatium sustineret, cum hoc venturis ad baptismum antea pertineret, nec tantum cum ante baptismum accederent, sed item ad communionem eucharistiae. Ideo libro ad comitem cap. 1. **AVGVSTI.** Qui indignè manducat corpus & bibit sanguinem domini, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Qui enim ipsum accipere debemus, ante ad confessionem & poenitentiam recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, peccata obnoxia si in nobis sentiamus cito festinemus per confessionem & veram poenitentiam ablueri: ne cum Iuda proditore diabolum intra nos eclantes, pereamus. Haec ille. **AUTHOR.** Attende quod de confessione speciali intendit cum dicat quod omnes actus nostros curiosius debemus discutere priusquam communiemus non figuram Christi, sed priusquam eum inquit, debemus accipere eum quem nisi Christus secundum carnem viuam in natura. Et quod ista confessio sit facienda sacramentaliter sacerdoti se ipsum declarat postea ca. 18. ibidem. **AVGV.** Ideo debemus nostras confessiones veraciter confiteri, & fructus dignos poenitentiae facere. i. praeterita non reiteremus secundum iussione Deum timentis sacerdotis. Quod sacerdos ut sapiens & perfectus medicus primus sciat curare peccata sua, & postea aliena vulnera detergere & sanare, & non publicare. Hos sequamur, perquiramus & cum talibus consiliu salutis nostrae ineamus, ut non perdamus haereditatem caelestem, quam nobis dominus ab initio mundi praeparauit. Haec ibi. **AUTHOR.** Accipe hic ex Augustino primum confessionem fiendam presbytero, & hoc soli, qui sciat, inquit, vulnera sanare, & non publicare. Et tunc necessitate salutis hanc confessionem hoc modo agendam esse, ut non perdamus haereditatem caelestem. Ita mihi videtur concludere Christiano, quod etiam tempore maiorum poterat concludisse Iudaeis quam maxime quod tam historis quam figuris ad intellectum conuersis pandentibus comprobatur, prout expones hunc versum Psalmi. Et super sanctos suos & in eos qui conuertuntur ad cor. In maioribus breuiario habet **HIERO.** Hoc est qui primum sequentur carnem, & postea conuertuntur ad cor. Sequitur. Videte exempla quae dicimus. Fac mihi in Deum legere Leuiticum, & omnia illa sacramenta quae scripta sunt, & quomodo ille leprosus ingre-

ditur synagogam, quomodo gallina tollitur, & obtorquetur illi collum: deinde dicitur de sanguine quomodo aspergatur: dicitur de aqua: dicitur de hyssopo: dicitur etiam quomodo scindantur illi vestimenta, & sic ingrediatur in synagogam ille qui leprosus fuerat. Si secundum litteram legamus quod nobis prodest quod legimus? Si vero conuersi fuerimus ad cor, si spiritualiter intellexerimus, videbimus quoniam leprosus non potest intrare ad populum nisi scindatur vestimenta eius: nisi quod clausum fuerit reueletur. Denique videtur quoniam iste leprosus fuerit, nisi per sanguinem & aquam & hyssopum non ingreditur in synagogam: ergo & tu usque hodie leprosus fuisti, & non apparebat lepra tua antequam venires ad sacerdotem: sed quoniam venisti ad sacerdotem, dissuit sacerdos vestimenta tua, & id quod intus videbatur sanum esse, ostendit in leproso. Omnia peccata tua & lepram tuam posuit ante oculos tuos, & ideo te reducit in synagogam Dei per sanguinem & aquam. Per sanguinem, per passionem Christi, & per aquam, per baptismum. Ecce cum haec feceris, dicitur & illud: Asperges me domine hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor. Usque hodie in Aegypto es: usque quo veneris ad sanguinem & ad aquam saluari non poteris. Unde ut exterminator qui interfecit Aegyptum ne te interficiat, tolle hyssopum, intinge aquam, asperge post te, & cum viderit sanguinem in fronte tua, accedere non poterit. Haec ille. **AUTHOR.** In tanto allegoria rugite distillat nobis sacrae confessionis humor solifactae presbytero & eius necessitas, contra ipsum haeticum dolentem quod millia populorum credant se sine confessione tali priuata non posse saluari. Interrogat sanctum Hieronymum si sit & ipse vnus de numero. Ipse enim iam dicit, Si conuersi fuerimus ad cor. i. si spiritualiter intellexerimus: videbimus quod leprosus iste non potest intrare populum vel synagogam Dei ad communicationem sacramentorum nisi scindantur vestimenta eius, & quod clausum fuerit, reueletur. Tu inquit peccator homo usque hodie leprosus fuisti, quousque venisti ad sacerdotem qui scidit vestimenta tua, ostendens te leprosum qui videbaris tibi sanus, & ipse ostendit tibi omnia peccata tua, & ante oculos tuos posuit lepram tuam. Non dicit quod tu ante oculos Dei, vel ante oculos totius ecclesiae posuisti peccata tua, vel confitendo generaliter coram sacerdote vel plebe: sed omnem fugam obturas dixit: Sacerdos posuit ante oculos tuos omnia peccata tua, scindens vestimenta tua. i. velamenta pudoris ut detegat lepram tuam. Et adhuc necessitatem huius confessionis confirmans, usque hodie inquit

fueras in Aegypto, qua alia nisi in regno diaboli: & donec in sanguine passionis Christi ad hoc sacramentum perueneris, saluari non poteris. Iam argutias suas inuoluit Wicleff, quod ante tempus Innocentij tertij haec auricularis confessio non fuit necessitatis in ecclesia. Iam collollardi eius tempora calculent, ut probet hunc Innocentium non tot centenis annis sequutum esse Hieronymum. Talem semel vel vnam auctoritatem adducant pro haeresi sua dimissis scripturarum ambiguis & argutiarum ridiculis. Quid autem sit sacerdotem confessi sui vestimenta dissuere, verbum sequens ostendit, ut ostendat tibi omnia peccata tua. Qualiter adhuc in ecclesiastica confessione mos est astutis interrogationum modis & ponderum stimulis peccata facere foras venire ante oculos poenitentis. Qualiter habet libro de vera & falsa poenitentia versus finem A V G V S T I N V S. Diligens inquisitor, subtilis inuestigator sapienter, & quasi astute interroget a peccatore quod forsitan ignorat, vel verrecundia velit occultare. Cognito itaque crimine varietates eius non dubitet inuestigare & locum, & tempus, & caetera quae supra diximus in exponenda eorum qualitate. Quibus cognitis assit beneuolus paratus erigere, & cum eo onus portare, habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate. Adiuuet confitentem orando, elemosinas faciendo, & caetera bona pro eo agendo. Semper eum iuuat leniendo, consolando, spem promittendo, & cum opus fuerit etiam increpando. Haec ille. A V T H O R. Salutaris in interrogationis est obseruantia in ordine confitendi, sicut in ordine baptizandi: ideo Augustinus bene dixit supra, eandem esse causam reconciliationis & baptismi: & fundamentum habere videtur in interrogatione Christi ad conquirentes scribas & turbas discipulos eius. Marc. 9. dicentis. Quid inter vos conquiritis? Vbi in commento Marci HIERONYMVS. Interrogauit eos, Quid inter vos quaeritis, quid sit dominus interrogat, ut confessio pariat salutem, & murmur sermonibus soluatur pijs, ut est illud: Dic tu prius iniquitates tuas ut iustificeris. Haec ille. A V T H. De interrogatione ecclesiae in confessione facienda intelligit sanctus pater hunc locum, vbi sacerdos poenitentem sollicitat, ut dicat prius suam iniquitatem, & confessio pariat salutem non damnet confessum: pronior in semper est miserendum, Deus ad miserendum miseris, quam ad puniendum proteruos, & hoc est contra insaniam Wicleff ibi, vbi Christus cum accusaretur adulte-

Peccatorum disquirem de circumstantiis.

Interrogatio de peccatis, laudatur.

Pronior ad miserendum, quam ad puniendum Deus.

ra inclinavit caput, dum defecit accusator atulit ac erexit, ut notat lib. 7. epistolarum, ad Orontianum A M B R O S I V S. Vide lector diuina mysteria, & clemenciam Christi: cum accusatur mulier caput Christus inclinat: eleuat autem vbi deficit accusator. Ita damnari nulum vult, absolui omnes. Haec ille.

¶ Quod potestas sacerdotalis ad remittendum peccata, est donum spiritus sancti, tam in sancto viro, quam in presbytero peccatore, dum fit in ecclesiae vnitate.

C A P. L X X I I.

S V M M A.

- 1 Confessionis uocalis necessitas probatur.
- 2 Wicleff magistri Lurberi obiectio, quod non sint confitenda peccata nisi solis sanctis, non autem peccatoribus. Et ad eandem responsio.
- 3 Hereticorum mos, cunctos dissimulare praepositos, & ecclesiae ministros.
- 4 Ecclesia, quae fundatur in Christo, quomodo clauis ab eo regni caelorum accepit in Petro.
- 5 Wicleff, quod sit perfidus Donatista (qui meritis hominum sacramentorum alligat potestatem) ostenditur.
- 6 Haeretici, schismatici, aut alij pessimi Christiani in quibus sint a catholicis redarguendi, & prohibendi, & in quibus non.
- 7 Haeretici quomodo possunt sacramentaliter absolvere, sine tamen remissione peccatorum.
- 8 Dona Spiritus sancti, quod sine charitate possint dari.
- 9 Argumentum efficax contra Wicleff.
- 10 Ecclesia quid. Et quid de illa dicat Origenes.
- 11 Gratia diuina, quae magis operetur in sacerdotibus, quam humana, ostenditur.

QVatæ ergo necessitatis & impretermittendæ frequentiae sit in lege euangelij per omnem ecclesiam haec priuata uocalis confessio, contra omnes haereticos, sanctorum patrum documenta concludunt: idcirco post tot blasphemias coactus est hostis eius Wicleff eam in omni Dei lege fateri esse fundatam: nec excipitur lex naturæ. Audiuit forsitan auditum Augustini

Confessio = nis necessitas probatur.

gustini, & timuit, quem Christo reuelante sibi descripsit in sermone quartae partis de confessione peccatorum qui incipit, In omnibus scripturis A V G V. In omnibus, inquit, scripturis diuinis fratres Charissimi utiliter ac salubriter ammonemur, ut peccata nostra debeamus iugiter & humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis & Deum timentibus confiteri. Sic enim per Iacobum apostolum admonet nos Spiritus sanctus, dicens, Confitemini alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicem ut saluemini. Et Psal. Confitemini domino quonia bonus. Et iterum: Dixi pronunciabo aduersus me iniustitias meas domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quomodo enim peccatorum vulnera nunquam nobis deesse possunt: sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Non enim vult Deus ideo ut confiteamur peccata nostra, ut ipse ea non scire possit, sed quia diabolus haec desiderat ut inueniat quod nobis ante tribunal iudicis aeterni obiciat: ideo vult ut magis defendere quam accusare peccata nostra velimus. Econtrario autem quia dominus noster pius & misericors est, vult ut ea confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodum in futuro. Haec ille. A V T H. Hic ergo omnes scripturas diuinas vocat in testes, quod peccata nostra debemus non solum Deo, sed & sanctis & Deum timentibus confiteri, ita quod uocalis confessio homini facta, est omni lege diuina praecipita: quam tenemur humiliter & distincte sic proferre homini sicut Deo, quia reputatur Deo facta confessio, quae diuino iussu homini exhibetur. In cuius argumentum scripturam quas adduxit ad probandum confessionem faciendam sanctis & Deum timentibus, nec Deo soli, confiteri praecipunt. Confitemini domino quonia bonus, inquit, & dixi pronunciabo aduersus me domino. Quid mirum? cum quicquid fecerimus vni ex minimis, est sicut sibi iam fecimus, inquit Christus, & quicquid eidem negauerimus, sibi computat esse negatum. Sed cum haec scriberem in via qua ambulabam absconderunt laqueum Wicleuistae, Attende, in quietes, quid dixeris.

Obiectio Wicleff magistri Lurberi.

2 Nunquid in peccata nostra fateamur: non solum Deo, sed sanctis & timentibus dominum: quis hoc neget salua libertate prima? Sed nunquid sic tenemur confiteri Caesareis idiotis contra Christum de necessitate salutis cap. 9. de blasphemia. In tertio signo magi Pharaonis defecerant exigentes ut cuiusque uoluerint limitare ut audiat confessiones alterius secundum formam & tempus quod ipsi limitare uoluerunt, oportet de necessitate salutis taliter confiteri, sed isti parum notant quomo-

modo Christus antequam istam potestatem dedit apostolis, dixit eis: Accipite spiritum sanctum, qui talem conferat vicariam potestatem. Quicumque ergo antistes Romanus vel alienus non habuerit spiritum sanctum sequendo Christum in sancte uiuendo, sciat se esse alienum a vicaria potestatis huiusmodi, sicut est alienus a numero eorum, quibus hoc uerbum domini fuerit dictum. Haec Wicleff. A V T H. Miser homuncio, qui criminibus falsis pronus es infectari catholicos: cur saltem toti mundo uenerandum non ueneraris antistitem? Mos perditorum semper est, & erat patrum suorum, qui eorum correctioni student, detractio inuisistere. Et quid hoc proficit causae damnabili? An omnes patres & praepositi criminabiles sunt, & ipsi soli sine crimine uiuunt, quos patres puniunt, quia flagitiosos inueniunt? De quibus in sermone illo notabili de poenitentia, qui incipit: Quod sit uisibile, loquitur. A V G V S. An forte ostendunt multos etiam in ipsis oneribus ecclesiasticis praepositorum & ministrorum non congruenter uiuere sermonibus & sacramentis, quae per eos populo ministrantur? O miseros homines, qui hos intuendo, Christum obliuiscuntur: qui & tanto ante praedixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi uideantur illi, qui ea quae dicunt, non faciunt: & traditorum suum tolerauit usque in finem, & ad euangelizandum eum ceteris misit. Tam sunt autem isti absurdi, & praeposteri, & miseri, qui praepositorum suorum malos mores imitari eligunt, quam per eos edita domini praecipita seruare: quasi quisquam uiator remanendum sibi esse existimet in itinere cum uiderit miliaria lapidea literis plenaria docere & non ambulare. Cur enim non potius si peruenire desiderat tales comites intuetur, & consequitur, qui, & uiam bene demonstrant, & in ea perseverant atque alacriter ambulant: Quod etiam isti de sint, vel potius minus appareat (nam deesse non possunt) non enim quaerunt sic homines charitate studiosa quae praedicat ad imitationem, quod quaerunt iniquitate superstitiosa quid murmuraret ad deceptionem, partim non inueniendo bonos, dum ipsi mali sunt, partim timendo inuenire, dum mali esse semper uolunt. Sed tamen concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione, quis hoc putas, mente Deum intueri, quod homo factus est, ut homines uiuere doceret. Sed habitet per fidem Christum in interiore homine: in corde tuo recorderis & illud, quod Ioanes ait, 1. Io. 2. Qui dixit se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare. Et ita nec tibi deerit quae sequaris, & cum te alius uiderit, de bonorum inopia conqueri desinet. Haec

Responsio.

Hæc ille. A V T H O R. Spatiosus quidem processus, sed necessarius Christianis, contra querulos & detractores, in patres prænotanda collatio. Eorum maxime, qui potestati clauium derogant semper, ne per eas corrigatur inuiti. Hæretici & isti sunt, qui cunctos diffamant præpositos & ecclesiæ ministros, culpas quia ingerunt veras & falsas, probantes iam non esse prælatos imitandos: quia timent inueniri aliquot bonos, qui digne possent suam arcere vesaniam. Bene de hoc populo declamat Seneca, Nullos magis odit populus, quam quibus plurimum debet. In capite tamen querelæ, vel lem fideles nostros de diffamante distinguere. Si sit hostis ecclesiæ, putat hæreticus quantumcunque suspectus, aut schismaticus. Possent enim aliter credendo, scribarum & pharisæorum insania, sic cæcari, ut Christum negarent posse peccata dimittere, quia homo erat peccator, cum peccatoribus manducans, sabbatū soluens, & habens dæmonium: nunquid bene loquebantur hostes Christi de Christo? Qualiter ergo possunt suis discipulis esse propitij, dicente Christo: Non potest discipulus esse maior domino suo: si me persecuti fuerunt, & vos persequerentur? Si ergo sit hæreticus, aut schismaticus, clamorosus, vel tacitus, catholicos pastores & oues querit dispergere, noli credere: saltem retine tibi Christum, qui iubet pastores malos bene docentes imitari ad verbum, detestari ad factum, aut populum fefellisset, cui misit Iudam indignum populum, & apostolum si nolisset ab eo suscipere verbum euangelicum & corporaliter & spiritualiter gratias sanitarum. Quod si administratio sacramentorum longè sit inferior verbo Dei, ut tu dicis, quomodo potuit Iudas sine spiritu sancto iam vocare ad fidem prædicando: nec potuit iam fidelem sine spiritu sancto iuuare sacramentaliter ministrando. At cum Christus dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis &c. principaliter totam ecclesiam designauit, quæ spiritum sanctum habet præsentem semper. Columba est, quæ baptizat: columba itè, quæ absoluit, remissionem largiens peccatorum, ita in Petro sicut in omnibus. Vnde homilia. 123. super Ioannem. A V G V S T I N V S. Ecclesia & quæ fundatur in Christo, clauis ab eo regni cælorum accepit in Petro. i. potestatem soluendi, ligandi quæ peccata. Quod est enim per proprietatem Christus in ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra. Hæc ille. A V T H O R. Nouerit & ergo omnis mundus Witcleff in hoc perfidum Donatistam, quædo meritis hominum sacramentorum alligat potesta-

tem, dicens, quod solum viris apostolicis habentibus spiritum sanctum talem Deus conferat potestatem, & omnis alius non sic habens spiritum sanctum insequendo Christum sanctè viuendo, alienus est ab hac vicaria potestate, sicut est alienus à numero. An nescit iste diuisiones gratiarum esse, diuisiones ministratorum, & diuisiones operationum, omnes in eodem spiritu? dicente apostolo. 1. Corint. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu. Alij gratia sanitarum in vno spiritu. Alij operatio virtutum, alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum. hæc autè omnia operatur vnus atque idè spiritus, diuidens singulis prout vult. In his omnibus multos agnouimus, qui donis spiritus sancti imbuti, & sancto spiritu operantes, qui Christum sanctè viuendo omnino secuti non sunt: ideo in fine capit. subiungit. Quosdam misit Deus in ecclesia primò apostolos, inter quos Iudam: secundò prophetas, inter quos Caiapham, & illos de quibus Christus ait: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos. &c. Tertio doctores, inter quos pseudoapostolos tempore Pauli. Quarto facientes virtutes, & genera curationum, inter quos illos, de quorum vno Marc. 9. Magister, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non sequitur nobiscum, & prohibuimus eum: Iesus autem ait, Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me: qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Quem locum tractans lib. 4. de cõsensu euangelistarum. A V G V S T I. Hoc, inquit, vult intelligi intantum cum illo non esse aliquid, in quantum est aduersus illud. Et intantum aduersus illum non esse: in quantum cum illo est. Exempli gratia, sicut ille ipse, qui in nomine Christi virtutes faciebat, & in societate discipulorum Christi non erat, in quantum operatur virtutes in illius nomine, intantum cum ipsis erat, & aduersus eos non erat: In quantum verò eorum societati non adhaerebat, intantum cum ipsis non erat, & aduersus eos erat: sed quia illi hoc eum facere prohibuerunt in quo cum ipsis erat, dixit eis dominus: Nolite prohibere eum: illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum societatem erat: ut illi vnitatem ecclesiæ suaderent, non illud, in quo erat cum eis, scilicet magistri & domini eorum nomen in dæmonium expulsionem commendans, sicut ecclesia catholica facit,

non

non improbens in hæreticis sacramenta communia. In his nobiscum sunt, & aduersus nos non sunt, sed improbat, & prohibet diuisionem, ac separationem, vel aliquam aduersam paci veritatis, sententiã. In hoc enim aduersus nos sunt, qui in hoc nobiscum non sunt, & nobiscum non colligunt: & ideo spargunt. A V T H O R. Ita cum apostolis Christi sunt, qui homines per potestatem sibi concessam absoluunt, cum eis non sunt, si non bene viuunt. Imò malè viuendo eis dissentiant, si tu tamen sic absoluentes in nomine Christi vis prohibere, quia cum Christo non viuunt, nec imitatur apostolos, dixit tibi Christus: Nolite prohibere eos. Quia qui aduersus Christi apostolos, non est in opere pro eis. Et in sacramentis valet hæc ratio. Hæretici & autem aut schismatici aut alij pessimi Christiani si ipsa vera sacramenta Christi tractant cum catholicis, in his redarguendi, aut prohibendi non sunt, in quibus pro nobis, aut cum nobis sunt, sed in quo nobiscum non sunt: quia separationem fouent, pacem turbant ecclesiæ, veritati catholicæ contradicunt. In his monendi, in his prohibendi per ecclesiæ autoritatem sunt, & omnimodè compellendi si extra ecclesiæ vnitatem sacramenta dispensant, quia & ab soluere quidem sacramentaliter possunt, remissionem autem peccatorum dare extra ecclesia sicam vnitatem nusquam possunt. Et ideo Christus ait: Accipite spiritum sanctum in modo pacis ecclesiæ, in qua possitis efficaciter peccata remittere. Vnde homilia. 32. super Ioannem. A V G V S T I N V S. Modus quidem futurus erat donationis eius, qui omnino antea non apparuerat, de ipso hic dicitur. Sequitur. Post resurrectionem autem suam quædo primò apparuit discipulis suis, dixit illis: Accipite spiritum sanctum. Hæc ille. A V T H O R. Qui ergo contra ecclesiasticam virtutem per hæresim aut schisma non contradicit apostolis, quauis non per vitæ enormitatem ab eorum numero alienus: non item necesse est eum ab eorum esse potestate diuersum. est enim quidam modus dandi spiritum sanctum secundum potestatem. Sicut docet super hunc textum homil. 86. CHRYSO. Nequaquam autem quis peccabit, tunc suscepisse eos, dicens. Potestatem quædam spiritualem & gratiam, non ut suscitent, & virtutes faciunt, sed ut dimittant peccata, Diuersa enim sunt charismata spiritus. Hæc ille. A V T H. Non igitur valet ratio: si acceperint spiritum sanctum ad aliquam potestatem vel donum: ergo ad vitam sanctæ subsidiū. Omnia & enim bona, quæ iam supra recitauit Apostolus, posse esse sine charitate probat, quod omnibus eis cõmemo-

Aboluunt sine remissione peccatorum hæretici.

Donis spiritus sancti sine charitate dari possunt.

ratis, subiicit de charitate. Adhuc autem excellentiorem viam vobis demonstro. Alia ergo via in donis spiritus sancti, sapientiæ, & gratiæ, & scientiæ, & intellectus ministratorum, operationum, gratiarum, & alia longè excellentior via charitatis. Dixi diffusè de his supra libro. 5 in principio ca. 146. Aggredior autè hic Witcleff finaliter & quilibet Witcleuistam argumèto Christi contra pharisæicam sectam. Si quis vestrum sacerdos, aut ipse Witcleff, si vnquam habuit sequendo Christum & sanctè viuendo spiritum sanctum ut baptizare posset, aut reconciliare pœnitentem in remissionem peccatorum? Si non, frustra probastis Christum dedisse talem apostolicis viris potestatem, quos omnium iustitia vitæ vestræ, nec vos habere potestis. Si sic, ostendite nobis illum: ut qui sine peccato est vestrum, primus lapidè mittat in Romanum antistitem. Hoc superbum principiū assumpsit sibi Donatista Cresconius, prout inuehitur contra eum lib. 2. cap. 26. A V G V S T I. Tu dixisti, tu etiã scribere minimè timuisti, ut quis quis peccator inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet: si autem nondum baptizatus es, aut hanc vanissimam sententiã corrige, aut à quibus baptizeris angelos querere. Sed arbitremur te cõuictum correxisse. Quisquis eo crimine quæ vestri obiiciunt peccator inter omnes hoies fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet: neque enim hoc contra nos est, quia si etiã talis usurpauerit, & dederit, non eum sibi usurpare debuisse dico: non autè dedisse non dico. Ille vero, qui accipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis à perfido, si pius ab impio, perniciosum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum malè vtentè iudicat, bene vtentè sanctificat. Hæc ille. A V T H. Ita de potestate absoluendi arguimus. Si tu Witcleff nondum es absolutus à crimine, aut hanc impietatem sacrilegã corrige, aut à quibus absoluaris angelos querere. Qui enim dixit se peccatum non habere, sed magis sequendo Christum sanctè imò sanctissimè viuere, mendax est, ait Ioannes. Sed dicis cum Cresconio. Non de omni peccato, sed de quali nobis obiicitis, putat de dote. Aut quia punit nos legibus, & sic Christum non sequitur, accusandum relinquitis Romanum antistitem, aut alium absolutentem, hoc semper impositum non probatis, sed vera crimina doceatis. Et dico non eum sibi cum hac macula usurpare debuisse, absoluui potuisse cum profiteor. Sancta enim potestas malè vtentè iudicat, bene vtentem sanctificat. In his omnibus fatuitatè tuã superbã & sacrilegam cum hæreticis antiquatis agnosce: sciens te ex hoc caput accepisse errandi, quod contra sanctè

Contra Witcleff arg. eff. ficax.

Eudasio Witcleff. Repr. effio

*Ecclesia
quid sit.*

sanctè fundata, tam validè à fluentis apostolice ordinata per omnem orbis ecclesiam latissimè prædicata, nouellus, nec sic peritus ut dicax hæreticus, nudo verbo putas te posse rescindere? Ideo lib. 8. registri epistola. 13. GREGO. Quantam cordi nostro lætitiā ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit, tantum rescissus tædium doloris imponit, quando prauitatis temeritas in euerfionem disciplina tentat, & quæ sunt olim laudabiliter statuta dissoluere, & quæ fortius puniendā præsumere. Hæc ille. AVTHOR. Hanc igitur inuidiam nominis à Guillelmo præceptore suo contraxit, dicente in defensorio suo, hoc nomen ecclesia dici omnium verissimè & propriissimè secundum primam impositionem huius nominis seu intensionem primā imponētū de vniuersitate fidelium credentiū. & hæc fuit impositio prima huius dictiōis, & cōsuetus usus apud apostolos primæ Corinth. 1. Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi sanctificatis in Christo Iesu. Hæc ibi. AVTHOR. Quia dixit hanc intensionem & impositionem primam sic verissimè & propriissimè ecclesiam dici, nō de præpositis & clericis, sed de confusa plebe credentium, ad alta nos mittit, ut quæramus de primis in 8. cap. libri Iosue: vbi scribitur, quod Iosue vniuersa replicauit coram omni multitudine Israël, mulieribus, paruulis, ac aduenis, qui inter eos morabantur. Antiqua litera habet. Non erat vllum verbum ex his omnibus quæ mandauit Moyses, quod non legeret Iesus in auribus totius ecclesiæ filiorum Israël. Et secundum Origenem addidit, & mulieribus, infantibus, & profelytis. Secundum vtranque literā si nomen ecclesiæ vel multitudinis Israël verissimè secundum intensionem primam dicitur de tota illa collectione fidelium: quid addendæ erant mulieres, paruuli, & profelyti? Hæc enim additio eorum ad ecclesiam, videtur face re ecclesiam accipi sine eis, aut secundum eius optimum præcessisse, & in alio gradu subsequi mulieres, & ita impariter dicitur de singulis, quod isti dicūt à prima veritate remotum.

10 Sed ꝑ secundum scripturæ verissimam authoritatem exponens hunc locum Origenes, dixit perfectos & maiores verè dici ecclesiam. Carnales autem & infirmos quoscunque de populo, qui in mulieribus designantur, & paruulis, esse sequelam ecclesiæ. Vnde homilia. 9. super Iosue. ORIGENE. Hoc, inquit, nunc vel cum scripturæ ecclesiæ leguntur, vel cum sermo explanatiōis profertur ad populū, scripturæ authoritatem sequentes dicimus. Videte ne legantur ab Iesu verba legis, sed quàm plu-

rimis non leguntur, quia Iesus illis leget legē, qui aures habuerint audiendi. Sed & quod ad iunxit ad ecclesiam domini etiam mulieres, infantes, & profelytos, sic dixit, ut eos velut sequelam quandam sentiamus ecclesiæ: quoniam in domo magna non sunt tantummodò vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia. Didicimus viris quidem fortibus fortem traditum cibum, illis videlicet, de quibus Apostolus dixit: Perfectorum autem est solidus cibus. Ex quibus ipse præparat sibi ecclesiam non habentē maculam, aut rugam. Eos verò, quos mulierū, vel infantium, vel profelytorum appellatione fecernit, intelligamus eos esse, qui adhuc lacte indigent, aut etiam velut infirmi, ut sunt mulieres, quæ oleribus vescuntur. Si verò simul accipiatur omnis ecclesia, viri quidem intelliguntur esse illi, qui in omnibus perfecti, stare norunt armati aduersus astutias diaboli. Hæc ille. AVTHOR. Vult igitur Origenes nomen ecclesiæ primò dici debere de fortibus, & perfectis, de infirmis, & fragilibus non sic primò, sed solum per modum sequelæ. Adiunxit, inquit, ad ecclesiam mulieres, infantes, & profelytos, ut eos velut sequelam quandam sentiamus esse ecclesiæ. Qui fortiores sunt de debito sui status in ecclesia Dei quàm sacri antistites, religiosi, ex professione, & quotidiana conuersatione robusti pastores plebis, & omnes in ordine clericali: qui sicut tenentur exemplum esse & norma plebeis, ita eis uter præfert actū & honore apostolus. Qui bene, inquit, præfunt presbyteri &c. A tempore enim Chore & sequacium, qui verbis Witcleff vtentes, ad Aarō sacerdotem, & filios dicebant, Multum erigimini filij Leui, & omnis multitudo sanctorū est. Cur eleuamini super populum à domino declaratū? accepit ecclesia, hoc quod Moyses ibi ait, Manè notum faciet dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi. i. peculiariter præferet aliis, ut omnis multitudo sanctificetur attributa ad eos, sicut ipsi Deo, ut non sit multitudo sancta, nisi sacerdotio comparata: sicut nec est regnum nisi comparetur ad regem, & ducatus ad ducem. Inde virga Aaron sola inter virgas florem protulit, & omnes virgæ principum aridæ remanserunt. De quo in epistola ad Vercellenses AMBR. O. Ut aduertamus ꝑ, quod in sacerdotibus diuina magis quàm humana operatur gratia: vna ex multis, quas Moyses per tribus acceperat & recondemat virga Aarō floruit, atque diuini iudicij munus spectandum in sacerdote populus aduertit, ac destitit parem sibi humano iudicio vendicare gratiam, qui antè sibi parem prærogatiuam

uam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud ostendit, nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, & in summa humilitate habeat in summo munere commissæ sibi florem potestatis? Hæc ille. AVTHOR. Ita est, imparem aliis sibi vèdicat gratiam, & in ipsam tanquàm in summā recurrit omnis plebs pro nomine sanctitatis, nusquam nisi vbi est sacerdotium, ibi est ecclesia.

De clericis & religiosis. Titu. IX.

Quod clerici in ecclesia sunt excellenter, & per antonomasiā ecclesiastici, & per ordinationē partes ecclesiæ catholice.

CAP. LXXIII.

SVMMA.

- 1 Ecclesiæ gradus quatuor describuntur.
- 2 Ecclesia prædestinata quæ dicatur. Et multa de ecclesiasticis recensentur.
- 3 Ecclesiastici qui secundum excellentiam dicti.
- 4 Apostoli quod fuerint principes.
- 5 Ministri moderni in clero, & ecclesiarum præpositi, quod sine omni nota iniuriæ ecclesiastici appellantur, & antonomastice ecclesiæ.
- 6 Apostoli quare dicti ecclesia primitiuorum.
- 7 Munus quid sit.
- 8 Petrus, quod tam primatum, quàm Capitaneitatem in signo sensibilis uerbi acceperit.

OGIMVR item inter sacramentales obseruatiā, quas tractat ecclesia, de ministris eius. s. clericis disputare. Imponitur enim eis ab æmulo ipsorum Witcleff, quæ hæreticè seipos ecclesiasticos nomināt, & suam multitudinem antonomastice vocāt ecclesiā libello suo de ecclesia catholica ca. primo. WITCLEFF. No tandū, inquit, videtur secundus articulus tertiæ partis fidei, quomodo quilibet catholicus fideliter debet credere ecclesiam sanctam catholicam. Et infra. Sunt autem duæ sententiæ in ista materia satis cōtrariæ: prima expressè hæreti-

ca dixit, quæ quicumque clericus caractere vel signo sensibili per prælatū in reputatione ecclesiæ est, solū multitudo talium clericorū est ecclesia antonomastice dicta, quā debem⁹ specialiter honorare. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iste inculcat sententiā, sed respōdeamus ad partes. Maximè videtur indignari, quæ clerus ecclesiæ nominis prærogatiuam suscipiat, ut ecclesiastici dicantur clerici, aut ipsius ecclesiæ nomine censeantur. Erratque plurimū, ignorās scripturas. Nā si scripturas agnosceret, nedū cōmuni nomine ecclesiæ totū clerum appellari posse cense ret, sed vnāquaqueq; portionē eiusdem clerici ferret, aliqua præcipua, & secundū dignitatē acceptā prædigna vocatione nuncupatā ecclesiæ. Aliās interroget eū quidam, quare Paulus appellauit totum coctū apostolorū & suorū in ecclesia successorū nomine ecclesiæ primitiuorū. Ad Heb. 12. Accessistis ad Sion montem & ciuitatē Dei viuētis Hierusalē cælestē & multorū milliū angelorum frequentia, & ecclesiā primitiuorū, qui cōscripti sunt in cælis, & iudicē omnium Deū. Super quē locum in expositione HAYMO. Ecclesiā primitiuorū debemus accipere in apostolis, qui primi crediderūt, & quorū fidei illi adiūcti sunt credēdo, & quorū scripta sunt noia in memoria omnipotentis Dei. Iuxta quæ ipsa veritas eis dicit, Gaudete quæ nomina vestra scripta sunt in cælis. Hæc ille. AVTHOR. Hæc erāt verba Pauli ad fideles nuper conuersos de ecclesia Hebræorū. Apud quos commemorās vocationē primā ad tractabile & accessibile ignē montis Sion, sed accessistis in ecclesiā antiquorū: Nō inquit, accessistis ad Sion montē, & sequitur ad ecclesiā primitiuorū. Ecclesia ergo accessit ad ecclesiā. Ecclesia minor ad maiorē, ecclesia popularis ad ecclesiā primitiuorū & eminentiorū in ecclesia. Vnde ꝑ in illis. 4. scilicet cū gradus sunt itē ecclesiæ quatuor ascendendo versus superius designatæ, in quas possit fidelis per bona merita prouehi, ut sic tādē ascendat ad ecclesiam primitiuorū, quos gradus notatè distinguit homil. 3. super librū Numerorū. ORIGENE S. Ipse apostolorū maximus, qui sciret multas esse nō solū in terris sed & in cælis, ex quibus & septem quasdam Ioannes enumerat: ipse tamen Paulus ostendere volēs esse quandam præter eas etiam primitiuorū ecclesiam, dixit ad Hebræos scribēs: Nō enim accessistis ad ardētem & tractabilem ignem, sed accessistis ad montē Sion, & ciuitatē Dei viuētis Hierusalē cælestē, & multitudinē angelorū collaudantium, & ecclesiam primitiuorū ascriptam in cælis. Igitur Moyses per quatuor castra populū Dei diuisum rescribit in terris, & Apосто

*Ecclesiæ
gradus quatuor.*

Apostolus quatuor ordines sanctorum describit in caelis. Ad quorum singulos vnunquēq; nostrum dixit accedere. Non enim omnes ad omnes accedunt, sed alij quidem accedunt ad montem Sion. Horum autem paulo meliores accedunt ad ciuitatem Dei viuētis Hierusalē caelestem. Qui autem & his eminentiores sunt, accedunt ad multitudinem angelorum collaudantium. Qui autem supra istos omnes sunt, accedunt ad ecclesiam primitiuorum ascriptā in caelis. AVTHOR. In hac ergo quadriperita ecclesia, sola per antonomasiam primitiuorum appellatur ecclesia, quā omni celsior professione, & meritis: & quomodo hoc? Nūquid quia est ecclesia praeordinatorum, & ceteri tres priores, quos Origenes dixit ordines esse caelestes, non sunt praeordinatorum ecclesia? & tamen solus quartus ordo dicitur excellenter ecclesia, & excellenter in caelis ascripta. Sion est ecclesia, non tamen hic dicta est ecclesia. Ciuitas Hierusalem est ecclesia in secundo gradu: multitudo angelorum est ecclesia, nulla istarū ita dicta est, sed ecclesia inquit primitiuorum. Ecclesia igitur apostolorum sola antonomasticē dicta ecclesia praeordinata, non quia sola est ecclesia praeordinata, aut ipsa sola ecclesia, sed quia magis accedendo ad eam per conformitatem status & meriti, tantō fit quisque magis & ecclesia dignior, & de praeordinatione securior. Vnde prosequitur ORIGENES. Si ergo ex his intellexisti quid sit ordo primitiuorum, & quod sit nominis istius sacramentum, praepara te, & enitere quantum vales, si forte actibus, vita, moribus, fide, institutisque proficias, vt possis accedere ad ecclesiam primitiuorum, quae ascripta est in caelis. Quod si non tantum vales, sed es paulo inferior, accede ad multitudinem angelorum collaudantium: quod si nec ad ordinem istum potes accedere, ad ciuitatem saltem Dei viuētis Hierusalem caelestem properare contende. Si verò nec ad hoc aptus es, saltem ad montem conscende Sion, vt in monte salueris. Tantū est ne in terra resideas, ne in vallibus remaneas, ne in demeris & humilibus perseueres. Hæc ille. AVTHOR. Hic ergo iuxta scripturam apostoli ordo viuētium nūc in terris, q̄ in secundū congruentiam status & morum magis accedit ad ordinem primitiuorum in caelis, velut est ordo sanctorum Christi antistitum. Ipse est excellenter ecclesia. Ipse antonomasticē caelis ascriptus: in cuius cōparatiōe nec alij ordines ecclesiae nomine appellātur. Quæ ergo iniuria si in clero illū ordinē cōtinēte cū aliis nomē ecclesiae antonomasticē prædicetur: ita vt ipsi dicā

Ecclesia praeordinata.

tur ecclesiastici excellēter, velut in expositiōe primae epistolae ad Timotheū Chrysostomus ex iudicio presbyterorum sibi commissam arguit ecclesiam in reliquo clero sibi commissam Homilia. 15. CHRYSOSTO. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Manifestum est hic quoniam ecclesia est, de reliquo credita est Timotheo & gens integra Asia: propterea de presbyteris ei loquens, Peccantes in conspectu omnium redargue, ait. Hæc ille. AVTHOR. Primò propter presbyteros ecclesiam dicit creditam Timotheo: & subiungit reliquam Asia gentem. Ecclesia igitur præcipue sacerdotum priusquam gentis. Et lib. de Isaac & anima verus finem AMBRO. Vbi est ecclesia nisi vbi virga & flores sacerdotales: vbi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Hæc ille. AVTHOR. Et in expositione. 14. capit. ad Romanos AMBRO. Salutate Aquilam & Priscillam adiutores meos in Christo Iesu &c. Appollo quanuis exercitatus fuerit in scripturis, ab his tamen viam domini diligentius instructus: & ideo socios laboris sui dixit eos, sed in Christo Iesu. Cooperari enim eius fuerunt in euangelio Dei. Aquilamque & Priscilla viri sunt, quos non otiose Romam venisse manifestum est. Sequitur. Horum enim domesticos & vernaculos salutet, quos ecclesiam appellat, quia sanctorum virorum erant discipuli circa fidem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce non solos presbyteros, sed hos etiam nomine honorat ecclesiae, quia in rebus ecclesiasticis ministraverunt apostolis: qualiter item cleri minorum ordinum aggregantur ecclesiae. Et in commentario super Esaiam libro. 12. Textu, Consolamini consolamini popule meus, scribit HIERONYMVS. Quis sit autē iste populus, qui per apostolos, & viros ecclesiasticos consolatur: non Israël, & Iacob, & Iudam, vt in aliis locis scriptura commemorat, sed populum Dei Zacharias propheta testatur dicens. Gaude, & latare Sion filia, quia ego venio, & habitabo in medio tui, dicit dominus: & confugient gentes multae ad dominum in die illa, & erunt ei in populo. Quo testimonio perspicue demonstratur gentes plurimas in populum Dei vertēdas. Hæc ille. AVTHOR. Ecce simul annectit apostolos & ecclesiasticos viros, per quorum prædicationem, & mores sanctos, conuertendus, & consolandus est populus Dei in fide Christi nouella. Si enim prædestinati omnes ecclesiastici hoc modo dicantur: non hos ecclesiasticos, & hos populos scriberet. Et libro. 3. super Osee in commentario

textu

tex. Ephraim vitula docta diligere tritura HIERON. Iudas autē, hoc est ecclesiasticus, arabit, in incepto opere perseuerans. Sequitur. Vsq̄e hodie vir ecclesiasticus Iacob glebas historiae & literae duritiam confringit in partes, & spiritaliter diuidit, vt possit fruges reddere spirituales. Quod quidē & dominum fecisse legimus: vt quinque legis panes, quos integros populus comedere non poterat, in frustra conciperet, & per apostolorum manus vescendos credentibus daret. Hæc ille. AVTHOR. Quasi dicat, ita vir ecclesiasticus sacerdos quotidie panes literae plebi frangit, cum prædicat. Item ibi post in textu, Non reuertetur in terram Aegypti. HIERON. Idcirco gladius, hoc est sententia spiritalis, vel sermo ecclesiastici viri, vastans, atq; debellans, semper verfabitur in vrbibus eius quas impiè extruxit contra Deum. Hæc ille. AVTHOR. Item in commentario Abdia textu. Si fures introissent ad te. HIERONY. Econtrario enim dominus agit omnia secreta eorum. Sequitur. Hos quippe intelligo, qui primi haereses adinuenerunt, per suos sanctos, & ecclesiasticos viros, atq; doctores profert in medium. Hæc ille. AVTHOR. Item textu sequente. Neque despicias & tu in malis eius. HIERON. Quis haereticorum nō despicit ecclesiasticos? quis non exultat in malis eorum? Hæc ille. AVTHOR. Ne quis antem tergierfator obliquaret sensum Hieronymi ab intentione scribentis, ipsemet alibi verbum, & sensum, quem habebat, exponit in textu libri tertij commentarij Hieremiae. Seminauerunt triticū, & spinas mesuerunt. HIERONYMVS. Omnes haeretici quasi triticum seminant, & spinas metunt, expectate domino vt facerent fructum: & non fecerunt iudicium, sed clamorem. Dicitur autem hoc & ecclesiasticis, qui verbum domini, & doctrinam eius mala conuersione disperdunt. De quibus infertur, Clerici eorum non proderunt eis. Quid enim eos iuuare proderit nomē presbyteri, vel episcopi, vel reliquus ordo ecclesiasticus, cum magis grauētur dignitatibus suis: & potentes potenter tormēta patiuntur: & quanto amplius eis creditum fuerit, tanto plus requiratur ab eis? Hæc ille. AVTHOR. Dicitur hoc ecclesiasticis inquit, & statim subdit de quibus inferatur, Clerici eorum nō proderunt eis. Et adhuc amplius, Quid eis iuuare poterit nomen episcopi, & presbyteri, vel reliquus ordo ecclesiasticus? Quis nō dicat. Ergo ecclesiasticos vocat nomine cleri, episcopos, presbyteros, reliquū ecclesiasticū ordinē: & adhuc addit postea ecclesiasticos, vocare episcopos reges ecclesiarū, post eos sacerdotes secundos &

prophetas. i. doctores textu ca. 13. Hieremiae, & reges qui sedent de stirpe Dauid HIERON. Non solum vulgus ignobile, vilisque plebecula, sed reges ecclesiarum de stirpe Dauid, vel filij Dauid, qui sedent resupini erecta cernice & protento æquali collo super thronum eius. Sacerdotes quoque ipsi secundi in honore ecclesiastici gradus, & prophetae, qui videntur habere scientiam scripturarū. Hæc ille. AVTHOR. Non potest dissimulari ergo, quod ecclesiastici viri sunt præcipue de ordine sacerdotū, episcoporum, & cleri. Et in expositione textus. Nemo militans Deo, secundae Timoth. 2. AMBROSIVS. Ecclesiasticus idcirco Deo se probat, vt huic officium deuotus impleat quod spondit, in rebus Dei sollicitus, à seculari negotio alienus. Hæc ille. AVTHOR. Item primae ad Timoth. 6. textu. Radix omnium malorum est cupiditas AMBROSIVS. Nihil tam asperum, tãque perniciosum est, quàm si ecclesiasticus, maxime qui sublimis loci est, diuitiis huius seculi studeat: quia non solum sibi ipsi, sed & ceteris obest. Sequitur. Quanto enim honorificentior ordine est, tantō magis suadet imitandum se in hac re, quā in vita haereticus est. Hæc ille. AVTHOR. Hic vbi Apostolus docuit Timotheum, & in eo præcipue sacerdotes qualiter præ ceteris ecclesiasticè viuant Ambrosius ecclesiasticum vocat, quod excellenter præ aliis sit ipse ecclesiasticus. Est igitur ergo forma antiqua sanctorum in scriptis suis appellare maiores ecclesiae secundum excellentiam, ecclesiasticos. Ipsos dico episcopos, sacerdotes, religiosos, doctores, & clericos, q̄ formā ecclesiastici ministri. ij, vel professionis super plebes exercēt vt patres. Quod se exponens Hieronymus, sacerdotes ecclesiasticos dixit, quos tanquam seniores ecclesiae forma exempli decet, & ecclesiastici viri descriptio. Vnde super illud ad Titum. 2. Tu autē loquere quae decent sanam doctrinam, quae ad vitam pertinent Christi, senes vt sobrii sunt in libro annotationum HIERONYMVS. Hic senes & ætate & ordine possunt intelligi. Ecclesiae præcipue seniores omnibus formā præbere necesse est. Hæc ille. AVTHOR. Hos senes in ecclesia præcipue, dicemus ecclesiam: sicut Paulus dixit Apostolorum ecclesiam, nō vt susurrat Witleff, si vitam, & actus habeant omnino cōformes apostolis: quia nec omnes apostoli erant sic pares, & tamen vnam habebant excellentem ecclesiam. Et si nullus iam viuens parificetur apostolis, per conformitatem tamen sibi possibilem in honorē Apostolorum ibit, & ecclesiam primitiuorum. Vnde super

Ecclesiastici qui.

T

super

super illud psalm. 67. Præuenerunt principes coniuñti psallentibus in medio adolescentularum AVGVSTINVS. Principes ¶ sunt Apostoli: ipsi enim præuenerunt ut populi sequerentur, præuenerunt annuntiantes nouum testamentum, coniuñti psallentibus: de quorum bonis operibus etiam visibilibus tãquam organis laudis glorificaretur Deus. Idem autem principes in medio adolescentularum tympanifrarum in ministerio scilicet honorabili. Nam ita sunt in medio ministri præpositi ecclesiarum nouarum. Hoc enim est adolescentularum carne edomita Deum laudatium. Hæc ille. AVTHOR. Vnde notandum est, quod principes ecclesiæ Apostoli erant in medio adolescentularum in ministerio honorabili, & ita pari forma sunt, & debent esse moderni ministri, & præpositi in medio ecclesiarum nouarum. Quo modo ¶ ergo Apostoli habebant per se ecclesiam vocati excellenti nomine ecclesiastici in primitiuorum ecclesia, ita moderni ministri in clero & ecclesiarum præpositi sine omni notitia iuræ ecclesiastici appellantur, & antonomastice ecclesiæ. Sunt enim in ministerio eodem honorabili inter nouellas ecclesias, quod dudum erant eorum principes scilicet Apostoli ¶ per antiquas: quia ¶ non ideo Apostoli dicti sunt ecclesia primitiuorum, quia priores ordine necessitatis vel originis, sed quia priores ordine dignitatis & muneris. De qua diuersitate libro quarto epistolarum ad Irenæum AMBROSIVS. Sanctos primogenitos esse cognoscimus ex epistola ad Hebræos scripta, in qua habemus. Sed appropinquatis Siõ moti, & ciuitati Hierusalem & decem millibus angelorum & ecclesiæ primitiuorum. Ergo sicut ecclesiæ primogeniti, sic & leuitæ, quoniam ipsi quoque primogeniti: non enim nascendi ordine sancti, sed sanctificationis munere. Hæc ille. AVTHOR. Munus ¶ solet Ambrosius officium appellare: sed calumniosè Witcleff obiicit fideles dicere consuetos, quod clericus caractere velut signo sensibili per prælatum in reputatione ecclesiæ insignitus, est pars sanctæ matris ecclesiæ. Non ita propter te, & sequaces tuos, quos post signaturam prælati per sententiam propter hæresim à suo corpore iuste præscidit mater ecclesia. De cæteris adhuc in vnitate manentibus hoc verius diceretur, non quia signum tale sensibile, vel talis signatio facit membrum ut clericum: sed quia sine signo sensibili non fit membrum. Aut ita dicat Witcleff contra Apostolum primæ Corinthi, 6.

&. 12. quod quicumque Iudæus, siue gentilis, siue seruus, siue liber baptizatus baptisimo sensibili, & ab eo, vel suo discipulo in reputatione ecclesiæ insignitus, est pars sanctæ matris ecclesiæ, & multitudo talium signatorum est ecclesia, & vnum corpus Christi. Dicat ita de Mathia, quod signo sensibili impositionis manus & visibilis fortis per prælatos in reputatione ecclesiæ insignitus fiebat statim pars sanctæ matris ecclesiæ & membrum & magis electum quàm Iudas. Facile est calumniari sanctissimas manus, & facta. Sed dicat si non omnis insignitus per prælatum legis pontificatus insignitus & ipsis sensibilibus est statim caput effectus veteris synagogæ. Si item Saul perfusus vnguento sensibili & verbo prophético consecratus non est effectus caput in tribubus Israël. Si item sanctus Petrus in verbo sensibili Christi non est effectus pars capitalis vicaria ecclesiæ Iesu Christi. Quod contra veritatem tuam satis probatum est supra libro secundo. Et ex abundanti occurrit nobis ad hoc idem Homilia. 6. de laude Pauli CHRYSOSTOMVS. Sicut enim Paulus qui cum mortem timeret ne ipsam quidem recusabat gehennam. Qui propter desiderium Christi etiam cum formidaret interitum, tamen cupiebat resolui. Non autem hic solus talis fuit, sed ille quoque ipse qui fuit Apostolorum caput qui sæpe dixerat se esse pro Christo paratum animam tradere, & tamen mortem vehementer horruerat. Hæc ille. AVTHOR. Ergo Petrus caput Apostolorum ecclesiæ primitiuorum: Caput ergo capitalis ecclesiæ nonne dignè caput totius ecclesiæ? Et ultimo capitulo de quæstionibus noui & veteris testamenti AVGVSTINVS. Sanctus Ioannes castimoniam fuit custos, condiscipulus autem eius, id est, sanctus Petrus uxorem & filios habuisse cognoscitur: & primatum ut acciperet inter Apostolos, nõ ei obstitit generatio filiorum. Hæc ille. AVTHOR. Si primatus, quid distet à capite & altius quid insinuet? vtrumque ¶ tam primum quàm capitanei tatem in signo sensibilibus verbi Petrus accepit.

¶ Quod

¶ Quod clericus, aut alius fidelis, est pars, aut membrum ecclesiæ ex suscepto officio, nõ ex vitæ, aut actuum merito.

C A P. LXXIII.

S V M M A.

- 1 Membra ecclesiæ quæ, & quomodo sint.
- 2 Membrorum mutua officia, & protectio.
- 3 Charitatis excellentia describitur.
- 4 Membra alter alterius quod simus.
- 5 Membri scandalizantis protectio.
- 6 Prælati licet iniusti, quod sint ecclesiæ membra.
- 7 Iudas quod dispensator gratiæ fuerit, ostenditur.

Via verò ignorantia parit errores, aperte producenda est cæcitas eius in verbis, quibus de partibus & membris ecclesiæ claudicat inuolutè libro primo prædicto de ecclesia catholica capit. 2. Debemus inquit noscere, quod officium tenetur gerere quicumque minister ecclesiæ militantis. Quod si assidue & fideliter gerit illud officium, tunc reputare debemus ipsum esse membrum sanctæ matris ecclesiæ. Quod si sit dyscolus, dissipans scholam Christi, & otians in suo officio, non obstante quocumque signo sensibili, & reputatione antichristi, fidelis debet supponere ipsum non esse membrum sanctæ matris ecclesiæ. Hæc Witcleff. AVTHOR. Videre potestis quàm loquitur diminutè & tamen ambiguit: primo, quia loquitur de officio membri si illud gerat assidue. Quod si talis latenter charitate priuetur, aut aliunde palam delinquat, si cut pseudoapostoli, qui per inuidiam, aut occasione prædicabant, de quibus Paulus ad Philippippen. Quos tamen quia in officio prædicandi immunes, id est, censuit esse tolerandos, nonne omnes illos debuimus reputare membra matris ecclesiæ? & Iudas Scariothis in officio prædicationis fortè catholicus, sed dispensatione proditor & avarus: nunquid debuit reputari membrum catholicum, quia dignè gerebat hoc vnum officium? Sed ut cœpi dicere, error huius hominis de tali membratione exinde processit, quod membri officium à merito non distinxit. Apostolus autem seorsum hæc distinguens ab illis membrorum sci-

licet officia à meritis primæ Corinth. 12. Vos, inquit, estis corpus Christi, & membrum de membro. Et quosdam misit Deus in ecclesia, primum apostolos, secundò prophetas, tertio doctores, deinde virtutes. Exinde generationum, opitulationes, gubernationes, linguarum genera: nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gratiam habet curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? Ecce membra ecclesiæ catholice, & membrorum officia, quæ nõ semper habet vnus & alter. Ideo dicit, nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophetæ? Et tamè vt declarat eos cum ipsis posse esse dyscolos, nec esse membra Christi secundum meritum, quanuis sic fuerit secundum officium, statim infert. Emulamini charismata meliora. Et loqui suscipit de charitate. Vnde in expositione solenni super hunc locum AMBROSIVS. Gradatim illos ad meliora & vtiliora prouehit, ostendens illis gratiam supradicti omni doni quæ videntur in hominibus siue loquendi, aut curandi, aut prophetandi non ad meritum hominis pertinere, sed ad honorificentiam Dei: ideoque nunc illis viam dixit se ostendere planiorem, qua itur ad cælum, quæ meritum collocat apud Deum. Nam quia supradicta non semper ad meritum pertinent, dixit Saluator, multi mihi dicent in illa die scilicet iudicij, Domine, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? & quia non hæc ad merita pertinent sed officia sunt ecclesiæ, ad confusionem gentilium & Dei honorificentiam protestandam, dominus dixit eis, Recedite à me, non noui vos operarij iniquitatis. Securi enim quia Dei in illis operatio cernebatur, negligentes erga se fuerunt. Nam & septuaginta duobus discipulis gaudentibus quod dæmonia illis subdita fuerant, dixit Saluator. Nolite in hoc gaudere quod dæmonia vobis subiecta sunt, sed in hoc gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Quare hoc nisi quia nomina Dei subdita sunt, non hominis merito. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ¶ prophetias membra ecclesiæ. Ecce virtutes membra & genera curationum, apostolos &. 72. duos discipulos secundum enarrata apostoli omnes membra ecclesiæ, sed non omnes isti membra, secundum meritum, quanuis secundum officium. Nec semper ad meritum hominis pertinet etiam si exequatur officium, quia nec illi ab officij suscepti exercitatione vacabant, qui conscio omnium

Munus.

Witcleff.

Membra ecclesiæ.

rerum iudici Deo iactabant opera, dicentes ei, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & demonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Neque poteris officiales, & seruitores tuos non noscere. Et eis tamen dixit dominus, Non noui vos operarij iniquitatis, ecce & quod opera egerant, dominus respondit: & quid inuabit eos, quod Witeless cum suis sequacibus reputabunt eos membra ecclesie: quia eius iudicio assidue, & fideliter gesserunt suum officium, cum domino Deo in spectore fuerint iniqui operarij, & praesciti, quomodo iam membra ecclesie secundum Witeless? Quid plus proderunt suae inebriationi fallaces reputationes Witelessicae, quam signa sensibilia, & ordinationes ecclesie, publice esse scripturae ineptias eius deuincunt. Quod si ordinationes, & sensibiles notas contemnant ecclesie: quia non infallibiliter arguunt quenquam membrum praedestinatum ecclesie, contemnant orthodoxi reputationes eius stultas, quod nullum tale membrum possunt ostendere: nam Christus ipse discipulos monuit, ne gauderent effectum esse consequutum sui officij, sed quia mererentur ex hoc in caelis conscribi, ergo non eo erant membra praedestinata, & membra per meritum, quo reputari possunt membra propter officij complementum: sic concludit haec scripturae notat Ambrosius: Quare, inquit, nisi quia nomini Dei subdita sunt, non hominis merito? Et supra. Non haec ad meritum pertinent, sed officia sunt ecclesie ad Dei honorificentiam protestandam. Secundum haec officia, sic membra ecclesie supra dixit Apostolus, & tamen non secundum merita, quia teste Christo sunt praescita. Vnde ergo membra? vnde demonum eiectores, & virtutum factores, & linguis loquentes officia? vnde ecclesie membra, nisi pro baptismo catechismo ecclesie, & ordinatione sensibilibus, & non omni reputatione volubilibus? & qui negauerit ea membra, contradicit Apostolo: sed semper dico non secundum meritum. Nam quid amplius essent secundum meritum, statim subiungit: adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Et de charitate scribit tractatum, quasi hoc non sit esse membrum, quod percipere charitatem. Ideo super Ioanem sermone. 32. AVGV. Pes est ambulando omnibus membris militat: membra caetera tacent, & lingua pro omnibus loquitur. Habemus ergo spiritum sanctum, si amamus ecclesiam, amamus autem, si in compage, & charitate consistamus. Nam ipse? Apostolus cum dixisset diuersa dona dari diuersis hominibus, tanquam officia quoruncumque membrorum, Adhuc, inquit,

Membrorum mutua officia.

supereminentiorem viam vobis demonstro: & coepit loqui de charitate. Praeposuit eam linguis hominum, & angelorum: praeposuit eam & illi magno operi misericordiae, quo sua, quae possidet, distribuit quisque pauperibus: & ad extremum eam praeposuit etiam corporis passionibus, his omnibus tam magnis rebus praeposuit charitatem. Haec ille. AVTHOR. Ecce apostolus tanquam membrorum officia distinguit dona diuersa, sed ut membrorum & donorum merita praeposuit omnibus charitate. Et quauis non sit in potestate hominum dare talibus charitatem, est tamen in hominum potestate dare officium charitatis, & membrum tale esse constitutur, vnde si velit, mereatur per gratiam, & tamen si non mereatur, sed sit ad scandalum, adhuc donec amputetur, vel decidat, membrum est, vel communis ecclesie, vel vniuscuiusque nostrum, secundum quod apostolus dicit: alter est alterius membrum. Aliter praeter necessitatem monuisset nos Christus. Quod si oculus dexter scandalizet te, erue eum, & proice abs te. Matth. 5. HIERO. In dextro oculo, & dextra manu, fratrum, & vxoris, & liberorum atque affinium propinquorum monstratur affectus. Quod si ad contemplandam veram lucem nobis impedimento cernimus, tricare debemus istiusmodi portiones, ne dum volumus caeteros lucrifacere Christo, in eternum puniamur. Vnde & de sacerdote magno dicitur, cuius anima Dei cultui dedicata est, super patre, & matre, & filiis non polluetur. i. nullum affectum sciet, nisi eius, cuius cultui dedicatus est. Haec ille. AVTHOR. In hoc ergo tendit totus iste processus euangelicus, ut amoueamus a corpore nostro politico scandalizantia membra nostra: siue sint nobis carae manus, aut pedes vel vxor, oculi fratres aut liberi. Priusquam ergo detrutata sunt per nostram sententiam, quantumcumque flagitiosa, tamen nostra sunt membra. Si manus tua, inquit, vel pes tuus, si oculus tuus scandalizat te, & quid amplius? Erue eum, & proice abs te portionem a toto, membrum a corpore. Sunt ergo membra ecclesie corporis, quauis non sana, qui ad ordinationem sensibilem spirituali ministerio deputantur: ut sunt ecclesiarum praepositi, aut pastores ecclesiarum ministri. Sunt enim colubae membra, per quae Christus operatur gratiam, etiam quauis modo Iudaei traditoris membra sint ad numerum, non ad meritum, ut dixit Augustinus super Ioanem. Et lib. in super. 3. contra Petilianum cap. 72. AVGV. Minister ergo. i. dispensator verbi, & sacramentum euangelici si bonus est, consocius sit euangelij. Si enim bonus est, volens hoc facit: si autem malus, hoc est, sua quare, non quod Iesu Christi, inuitus hoc facit, propter alia quae requirit. Vide item quid apostolus dixit. Si ergo

Charitatem excellentiam.

Membra alterius sumus.

Membrum peccatio.

Prelati licet inuoluntate ecclesie sit membrum.

ergo volens hoc facio, inquit, mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Tanquam diceret si bonus bonum annuntio etiam ipse peruenio, si autem malus bonum annuntio, nunquid enim dixit? Annuntiauit Petrus volens & caeteri boni: inuitus Iudas tamen cum ipsis missus annuntiauit. Illi mercedem habent, huic dispensatio credita. Sequitur. Neque enim dictum: si sumus Iudam non baptizasse cum adhuc inter discipulo fuerit, quando fiebat quod scriptum est: ipse non baptizabat sed discipuli eius. Aut quia nondum Christum traderat, qui oculos habebat, & ea quae mittebantur auferebat, innocens esse potuit? Dispensator est tamen gratiae sine accipientium damno fuit. Aut si non baptizauit, certe factum quia euangelizauit. Haec ille. AVTHOR. Audire potestis quod dispensator non ideo definit esse qui malus est sed inuitus facit bonum, ideo quia tantum ipsi dispensationis officium creditur, non meritum ministrantis. Habes nempe Iudam praescitum dispensatorem officio missum aequum cum Petro baptizare cum caeteris qui mercedem habebant quia boni, ipse nudam dispensationem officij quia inuitus, & alio fine quam debito ministravit, non tamen ideo dispensator non erat, aut non erat membrum: ait Augustinus.

Iudas dispensator gratiae.

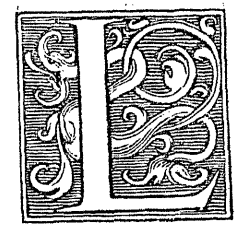
De sacris obseruantis & ritibus in solenni institutione religionum euangelice perfectorum.

CAP. LXXV.

SVMMA.

- 1 Vouere Deo quod liceat, contra Witeless.
- 2 Vita in praecipis quod sit bona, sed inutilis ad cumulum praemij.
- 3 Professor simplicis mandati, & professor consilij, quantum distent.
- 4 Religio duplex.
- 5 Monachus qualis debeat esse.
- 6 Consilia seu uoluntaria, & non legitima, obseruata per Dauid.
- 7 Religio uoluntariorum, quod anteponatur, & excusetur in numero religionem simplicem mandatorum.
- 8 Witeless, qui blasphematur contra religiosos, ab auctore confutatur.

9 Carmelitarum regula.
10 Lege non iubente quod multa sunt facienda, sed libera charitate: & quomodo ea sunt in nostris officiis gratiora.

Egamus Exodum, & occurret nobis Moyse pro eo Christi, coniungens cortinas quinque & quinque per ansas & annulos, ut ex his tabernaculum unum fiat: quid nisi factum designans tabernaculum ita construendum ecclesie ut consecrationibus ministrorum altaris religionum consecratio copuletur? Sic enim eos ab Apostolorum temporibus hucusque patres contingunt ut infra patebit. Contra quorum professionem ritus & sacra blasphematur Witeless ut supra de clericorum ordinatione tertiam parte sermonum. 22. Singularissimè inquit falsi religiosi conferunt in sua professione signa luciferinae superbiae in seipsis. Religiosi quidam obligant se contradictorie ad plus merendum & sanctius viuendum, quam exigit simplex religio Christiana. Patet hoc, quia cum seculares ex obligatione Christi obligantur ad ipsum diligendum ex omnibus viribus suis, patet quod isti per obligationes suas nouellas non excidunt ab obligatione ista, quae eos obligat quantum possunt, & tamen quia praeter hoc obligant se ad suas traditiones singulares, videtur quod ad plus obligant quam possint. Haec Witeless. AVTHOR. Scire Vouere Deo ter quantum sentire possum iste concludit altum mendacium. Quis enim, nisi expertus literarum, posset ita deducere, diligentem Deum ex omnibus viribus nihil posse facere propter Deum, non ieiunare, non vigilare, non orare, non proximo subuenire, & voto se astringere ista facturum, imò nec posset stramen leuare. Ratio est, quia tenetur diligere Deum ex omnibus viribus, ergo quicquid oret aut vigilare se obligat eadem dilectione cogente, se ipsum obligat facere plusquam potest. Nunquid eadem ratione haberet laudare seruum pigrum, qui talentum sibi creditum sine lucro reportauit ad dominum, & eos arguere qui super quinque commissa alia quinque talenta adderent, imputans eis stultitiam addere supra vires. Et eum item qui calicem vini de minimis Christi daret, aut qui panem & carnes frangeret esurienti, argueret contra praecipuum legis praesumere quae panem frangere & calicem aquae frigidae ministrare mandabat egentibus? Haec

causam habet Witleff contra perfectos, qui ultra mandata obligant se forma Christi & apostolorum seruare consilia. Fatuum ecce quod fecerat conuincitur argumentum. Aut dicat iste qualiter aliquis de suo simplici ordine potest seipsum obligare uxori. Vnde necesse est eum primam suam ad Deum diuidere charitatem, dicente apostolo primae Corinthi. 7. Qui sine uxore est, sollicitus est quae domini sunt: quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt huius mundi, quomodo placeat uxori: & tamen de isto dixit Apostolus. Si acceperis uxorem, non peccasti. Et quomodo non peccauit si iam obligauit se plusquam poterit eo quod postquam obligatus est diligere Deum ex omnibus viribus, iam obligauit se ad traditionem sui singulari, qua tradidit seipsum sollicitudini uxoris suae & mundi: ex qua necesse est ut minuatur aut diuidatur primus seruor in Deum? Vnde in lib. annotationum eiusdem loci HIERONYM. Quia libera voluntatis esse, non vis maior est vel minor. Nuptiae enim peccatum non sunt, sed per sollicitudinem mundi, qui nubent, legem seruare non possunt. AVTHOR. Vacare animo non possunt ut soluti. Quod item exponens lib. 3. de viduis de Paulo loquens AMBRO. Ideo sic mansit, ne plurimum suo muneri decerperetur quod nec orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij curae vacare ut placeret uxori esset necesse. Hae ille. AVTHOR. Ordo ergo coniugij modo suo impedit legem Dei. Ista ratio plus moueret. Sua autem, quae iam per obligationem ad bona opera dilectionem illam adaugeret, non credo eum adeo infatuari, quin sciuit se nullum nisi loquacem aliquem ea facere idiotam. Veniat ad euangelium, quod iam suo argumento peruertit. Nunquid legitur Matth. 19. venisse iuuenem quendam diuitem ad Iesum dicentem, Quid faciendo vitam aeternam habebis? At saluator. i. Iesus, serua mandata inquit. Rursus ille. Hae omnia seruauit a inuentute mea: nec videtur meritum fuisse, inquit Beda. At Christus hoc attento quia mandata seruauerit, adiunxit quod perfectum est. Si vis inquit esse perfectus, vade, & vende omnia quae habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. Iste iuuenis seruauit mandata, nec potuit excidere ab obligatione, qua obligabatur ea seruare per dilectionem Dei ex omnibus viribus, & tamen ultra haec, obtulit ipsi Christus obligari ad perfectionem. Ire. scilicet vendere omnia quae habuit &c. ergo iuxta te Christus voluit eum obligasse plusquam potuit, & de simplici religione ad aliam astringere minus.

bonam. Miser cur tua sponte sic calcitras contra Christum? Audi potius quod duas has vitas laicam scilicet & perfectam commendat libro primo de viduis sanctus AMBRO. En tibi distantia praeccepti atque consilij, si illud recorderis, cui in euangelio ante praescribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Praeceptum enim est ubi est poena peccati. At vero cum se praeccepta legis memorasset implese, consilium eidem datur ut vendat omnia, & sequatur dominum: haec enim non praeccepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Sequitur. Ergo liber hic a praeccepto cui defertur arbitrium. Itaque qui praecceptum impleuerint, possunt dicere: serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc vero non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat praemia. Sicut sanctus apostolus qui ait, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quasi inutilis seruus quod debuit facere id fecisse se dixit, sed quasi vitilis domino qui commissa sibi talenta quaesitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei atque virtutis bene sibi conscius meritorum securus expectat: & ideo benedicuntur ei cum ceteris: vos, qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis & vos sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. At vero illi qui talia seruauerunt & si praemia minora tamen pollicetur dicens, quoniam super pauca fuisti fidelis supra multa te committam. Fides igitur ex debito, misericordia in praemio. Hae ille. AVTHOR. Disce ergo quod volens ignoras duas vitas haec duo facere, praecceptum & consilium, utrumque tamen Christi, sed non utrumque aequaliter. Vita in praecceptis est bona, sed inutilis ad cumulandum praemij, vnde professor eius dicitur esse se seruum inutilem. Non ergo perfectus est ut Witleff insanit contra euangelium dicens huiusmodi, si vis perfectus esse, vade & vende &c. Quod si quis fecerit, iam perfectus efficitur, nec ultra dicit inquit Ambrosius inutilis seruus sum sed quasi perfectus praemium exacturus, Quid mihi iam restat praemij? Tantum ergo distat professor simplicis mandati & professor consilij: quantum a coronato pro praemio, seruus inutilis. Et libro primo contra Iovinianum ca. 7. HIERONYMUS. Vbi bonum maius & melius est, ibi boni & melioris non vnum est praemium. Et ubi non vnum praemium, ibi utique dona diuersa. Tantum est igitur inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & bene facere, imò ut leuius dicam, quantum inter bonum & melius. Hae ille. AVTHOR. Melior ergo virgo, melior pauper quam simpliciter sine istis obseruans bene praeccepta. Et in hoc ipso loco nonne tibi videtur vtaque;

vtraque esse religio Christi: prima est religio simplex, ut tu appellas cunctorum fidelium, alia perfectior, quae totam primam continet, & addit seipsam, nonne ipsa est magis religio? Apostolus ecce Iacobus definit eam religionem, Religio inquit munda & immaculata apud Deum & patrem, haec est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum custodire se ab hoc seculo. Quod si diuites mundum diuinitate dicuntur, qui quaedam sua distribuunt, maxime visitant qui cuncta vendunt quae habent dando pauperibus. Hi ergo religiosi potissimum. Duae ergo religiones Christi fiunt, vna seruantium tantum mandata ne damnentur: altera cuncta donantium & vendentium, ut praemium consequantur: primi sunt simplices tui, secundi Christi perfecti. De quibus Homilia. 9. in Iosue ORIGENES. Ego sic video duas esse species eorum qui promissionum caelestium cupiditate succesi, summo studio diligentiaque nituntur ne saltem minima eorum beatitudo praetereat, habentes desiderium non solum benedictionis capiendae: sed & effici in parte fortis sanctorum: sed etiam assistere in conspectu Dei, & semper esse cum domino. Alij vero sunt, qui & ipsi tendunt ad salutem, & non tam amore benedictionum vel promissionum desiderijs inflammantur, quam hoc magis habentes in prospectu ut dicant: Sufficit mihi non ire in ignem aeternum, sufficit mihi non expelli in tenebras exteriores. AVTHOR. Quis sapiens, & non intelliget primos esse religiosos perfectos in ecclesia: secundos quoslibet laicos carnales de populo, qui comparatione primorum inter mulieres recitantur? Vnde ibidem ORIGENES versus finem. An non tibi videtur inter mulieres aestimandus esse ille vir, qui dixit, Non possum obseruare quae scripta sunt, vendere quae habeo, & dare pauperibus. Non possum percutienti vnam maxillam, alteram praebere. Non possum maledicentem benedicere. Non possum blasphemari, vel blasphemantibus deprecari. Non possum persecutionem pati & sustinere, & similia quae mandantur implere? Qui dixit implere non possum, quid tibi aliud videtur, quam inter mulieres, quae nihil virile possunt, esse numerandum? Hae ille. AVTHOR. Benedictus Deus ergo, quod ultra simplices obseruatores mandatorum, qui tantum necessaria faciunt ne dantur, religiosi perfecti surgunt, & robur ecclesiae, ut inter viros merito numerentur. Quomodo si non ultra dilectionem Dei ex omnibus viribus surgat supra populum in opera ardua, quae dilectionem illam probat? Tu dicis declinare ta-

le a mandatis quia seruat ea tenerius, seruat sollicitius, quam tua simplex laica requirit, sed consilium exigit christianum: hoc tu blasphemias impossibile, & apostasiam esse nugas. Disce miser disce quem inspirat primus apostata, quod hoc sancti patres docuerunt ab initio professores sanctimoniam & debere & posse. Vnde & ca. 6. ecclesiasticae hierarchiae DIONYSIUS. Sacerdos deinde ipsi vitam enarrat, testificans quoniam oportet mediae ipsam superastare. LINCOLN. Oportet etiam monachum conuersatione excellentiorem esse, & diuiniorem mediae vitae, i. vitae sacri populi. Et haec est vita perfectissima, quam presbyter eum edocet, ut videlicet omnia diuina mandata, quae oportet populum obseruare, ipse obseruet de cetero excellentius & diuinius. Hae ille. AVTHOR. O quantum peccauit inique, qui tam sciens ponit bonum malum, & lucem tenebras. Sciuit non dubium, melius eum seruare praecceptum regis de tuendo filium, qui eum procul ab hostibus in clauso castro cum attentione conseruat, quam is, qui inter medias turbas simpliciter, & sine gradum cura discursat. An iam stulte diceretur non seruare quia ultra industriam simplicem apponit ex omni parte accuratam tutelam? Sic delirat iste, criminans religiosos non obseruare mandata, quia ut obseruent ea ex omni parte, visum prohibent, linguam refranant, iugiter orant, proleuius puniuntur, carne ieiunant, & noctem ac diem in omni cautela transigunt, ne quantilla parte a Dei mandato declinent. Quot hoc faciunt laici Witleff, qui tanto opere per orbem iactant mandata? Si tantum Deum diligunt, ad tantum mandata eius obseruent. Magna operatur charitas si est: declarent charitatem operibus, parcant verbis. Hoc certum est haeresim illorum qui tempore sancti Iacobi fidem laudabant sine operibus, hic eum ad dilectionem trahere ut sine operibus. Quo contra illas duas, commendans operibus Paulus fidem solam dicit laudabilem, quae per dilectionem operatur. Nec ergo fidem mihi des solam, nec dilectionem verba le, sed fidem per dilectionem operantem. Et das mihi religionem, quae plus habet operum, plus Deo perfectam. Plane haereticae sanctus David istam impietatem, dicens: Voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Quae si essent praeccepta, iam necessaria forent. Vnde super illum versum in octonario HILARIUS. Non est contentus est etiam praescriptis legis contineri, neque iam necessitati obedientiae subiaceret. Lex praecipiebat, malum pro malo esse reddendum: timor obseruata per David iste cum Saulem totis se imperij sui viribus persequentem frequenter captum & con-

clusum habuisset, non modò non peremit, sed cum honore dimisit dicens: Non inferam super eum manum meam, quia Christus domini est. Hunc etiam cum in bello peremptum cõperisset, fleuit, & vindicauit. Filius quoque eius Absalon regnum occupat, exercitum contrahit, patrè bello parricidali persequitur, sed militibus Dauid dixit: Parcite puero Absalon. Illi quidem ad resistendum necessitas imposita est vt regi, sed pietas & bonitas affuit ad parcendum vt Prophetæ. Mortuum quoque affectu paterno & dolore defleuit. Hęc enim volũtaria, non legitima sunt. His obtemperare, libertatis potius, quàm necessitatis officium est. Habet hanc Apostolus volũtariæ doctrinæ non legitimæ consuetudinem, dicens, De virginibus, domini præceptum nõn habeo, consilium autem do. Aut cum gloriam viduitatis, & continentiam laudat, non inhihet potestatem nubendi, sed meritum cælibatus prædicatõr vltra legem instituit, & vltra præceptũ adhortatur, & voluntaria legitimis antepõnens. Et rursus ait, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? nunquid non habemus potestatem mulieres circumducendi sicut cæteri Apostoli, & fratres domini, & Cephas? Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hæc operandi? Sed non vti mur hac potestate. Potestas licita est, cum lex infidelitati nostræ parcens, præceptis nos grauius non onerat. At verò voluntatis professio, ex incremento fidei est, cum in his, quæ immoderata lex nobis est, nos ipsos voluntariæ deuotionis studio continemus. Hęc ille. A V T H O R. Hic planè subuersa est argutia Witcleff hæretica, per quam omnia opera perfectionis vltra mandata prophanat. Dauid, inquit Hilarius, noluit contentus esse præceptis quin adderet voluntaria opera. Apostolus item Paulus vltra legem, meritum cælibatus instituit, & vltra præceptum hortatur voluntariè ipsa legitimis antepõnens. Ergo ¶ religio voluntariorum antepõnitur, & excedit in numero religionem simplicem mandatorum. Hanc doctrinam Pauli sequebatur discipulus eius Dionysius. Vnde capitulo. 6. ecclesiasticæ hierarchiæ D I O N Y S I V S. Hunc aio sacri populi ordinem vt per omnem venientem purgationem. Sequitur. Perfectorum autem omnium excellentior ordo monachorũ est sacra ordinatio. Vbi ex G R A E G O. Sacrum quoque medium populi ordinem vocat, id est, in laico ordine integram & irreprehensibilem vitam habentes. Monachos autem, id est, hierophantas, omnibus excellen-

tiorem. Hęc ibi. A V T H O R. Quanto tempore & ab exordiis ecclesiæ manserunt istæ distinctæ religiones in ecclesia, religio laicorum deorsum & monachorum per vitæ meritum super illos. Quantum autem ad sacra in ipsorum professione tangenda penè singula describuntur à nobis libro. 3. Sed ¶ ad ista, quæ iste blasphematur in hoc loco, nouas manus apponimus. Conferunt, inquit, isti religiosi in sua professione signa luciferinæ superbiæ, quia obligant se ad sanctiũ viuendum, quàm exigit simplex (nolens dicere laica) religio christiana. Qualiter hoc? quia obligant se vltra dilectionem Dei ad suas traditiones singulares. Ipsas planius dixit quarto capitulo secundi libr. de sermone domini in monte, & alibi. Cantus, & lectiones media nocte, in choro silentium, iugiter manere in claustro, & similia. Si hæc & huiusmodi obseruare cum dilectione Dei super omnia, sit luciferina superbia, cur pro contentia à secularium turbis, posuit beatus Iacobus in definitione religiosi, immaculatum se ab hoc seculo custodire? quod in definitione Christi de viro perfecto dicitur sequi Christum: qui & ipse nisi pro necessitate diffundendi Euangelij seorsum & secretus semper mansit à populo. Origenes iam supra dixit, habentes desiderium, non solum effici in partem sortis sanctorum, sed etiam assistere in conspectu Dei, & semper esse cum domino. Miraeres, si ista sit luciferina superbia. Saltem ipse Paulus Apostolus dicat, cur sic docuit Colossenses. Capit. nempe. 3. ad eos, & deinceps docens eos viuendi regulam, docensque primò declinare à malo per mortificationem membrorum suorum, tradit eis fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, auaritiam deponere: iram, indignationem malam, blasphemiam, turpem sermonem, nolle mentiri inuicem, spoliare verum hominem cum actibus suis, & induere nouum. Demum vt faciant bonum, induendo viscera misericordiæ, sicut sancti dilecti, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportare inuicem, donare habenti querelam. Ac statim annectit, super omnia hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Deinde iterum abiungit: pacem Christi exultare in cordibus eorum: verbum Christi habitare in eis, in omni sapientia docere seipso quotidie, commonere in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus suis Deo. Subiungit itè, quòd mulieres oportet subditas esse viros,

Carmelitarũ
regula.

viros vxores diligere, nec amatos esse ad eas, filios obedire parentibus ad omnia: seruos itè per omnia dominis obedire, omnia ex animo facere, dominos, quod æquũ est seruis præstare. Orationi instare, vigilare in ea, cū gratiarũ actione. Ecce quot traditiones Apostoli in vana regula charitatis, & tñ super hæc omnia iubet charitatem habere. Quod si valeret impia argutia Witcleff, cum charitas obliget omnes viros, præcipiendo, & obligado fideles ad oēs istas traditiones, & super has omnes ad charitatem, ipse Apostolus per luciferinã superbiam eos obligat plus possunt: sed de huiusmodi ait Apostolus, Videte canes, malos operarios, videte concisionem. Dominus ipse iustus conscidit ceruices talium peccatorũ. Nam omniũ Christianorũ regula ex his & huiusmodi traditionibus plena est, & has omnes professione spondent cõmuni, quæ & communia face re sine murmurationibus, & hæsitationibus iubet Apostolus ad Philippen. 3. & ibi in expositione A M B R O S. Commonet vt omnia quæ ad disciplinam pertinent Christianã sine hæsitationibus faciant, & murmurationibus. Quia si negligenter, & indeuotè aliquid agitur, ad effectum non peruenit, quia in reprehensionem cadit: sed omni necessitate operetur quasi filij Dei immaculati, vt memores professioni suæ respondeant, vt inter diffidentes tã clari appareant vita, cõuersatione, moribus, quẽadmodum sol & luna inter stellas splendore sublimes sunt. Hęc ille. A V T H O R. Iam consequenter in regula religiosorum, in qua superadduntur istis traditiones Christi: vt potè illa de paupertate, quã superaddebat Christus toti regulæ mandatorũ, Si vis perfectus esse, vade, & vende &c. & illa de castitate, Qui potest capere, capiat &c. quas iste dixit traditiones infundabiles, sed hoc probare per particulas nunquã sciuit. Nam ¶ vt nostram Carmelitarũ regulam adeamus cum examine. Quid aliud est quod ibi dicitur, Accingendi sunt lumbi cingulo castitatis, nisi verbũ Apostoli, quod item hie ad Colossen. mortificationem dicit carnis? Quid itè induenda est vestis religiosa, vt lorica iustitię, nisi induite vos sicut electi viscera misericordiæ, & induite nouũ hominẽ, qui renouatur? Quid est oratorũ construatur in medio cellularum, quo ad orandum nocte ac die fratres cõueniant, ad cantandum Psalmos per singulas horas, maximè manè per singulos dies ad audiendum missarum solemnia, nisi quod ait Apostolus, commouentes vosmet ipsos in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus? Quid item, quod ea regula orationes funde-

das certa mensura constituit in nocturnis vigilijs, nisi quod Apostolus iubet orationi instare, vigilantes in ea, in gratiarum actione? Quid de ieiunijs, & silentio? Quid de turbis abscedere blasphemare potest, nisi manifestè derogans factis Saluatoris, & apertissimè auctoritati scripturæ? Hoc ergo vnũ concludamus ex multis, quod omnia hæc quibus non præcipiantur in lege, faciliter seruata lege complentur, & eo gratius, quo liberius. Vnde libro primo de adulterinis coniugijs, circa medium A V T G V S. Multa ¶ sunt autem facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Vnde prior ipse dominus cum se tributum non debere monstrasset, soluit tamen, ne scandalizaret, ad æternam salutem gerens hominem confulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendat, eius verba testantur, vbi dicit, Cum enim liber sim, ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacere. Cum paulò superius dixisset: Nunquid non habemus potestatem fororem mulierem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli domini, & fratres domini, & Cephas? Et post multa ita ostendit ea, quæ licita sunt, id est, nullo præcepto domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præcepto legis, sed consilio charitatis. Hęc sunt quæ amplius erogantur faucio, qui curadus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est, & ideo dicuntur non à domino præcepta, quanuis domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita. Hęc ille. A V T H. Hoc vnũ ecce primò susceptum, & in fine resumptum totum argumentũ Witcleff monstrat ineptum, non iussa lege, sed libera charitate facta sunt nostris officijs gratiora. Vouere puta castitatem cum Apostolo, paupertatem, obedientiam vni patri, quam ipse filijs multis impendit, dicens, quod cum liber esset, omnium seruum se fecit: nos autem circa agentes non seruos, sed per obedientiam filios fore spondemus. Fatuus nunquid Paulus mi Witcleff, qui tantæ libertati à Christo datae renuntiat, vt tantæ se subigat seruituti? Hęc est nostra religiosa fatuitas, quam de Paulo requirimus, & à Christo didicimus, qui cū Paulo altior in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, habitu inuentus vt homo.

Quomodo sacre obseruantie claustralium modernorum conformantur antiquis.

C A P. LXXVI.

S V M M A.

- 1 *Monasticorum preconiā à Chrysofomo recensentur.*
- 2 *Religiosorum clandestinæ orationes ex Hieronymo notantur. Et quomodo antiquior usus hoc habeat in usu, quod habet modo.*
- 3 *Habitatio Christi, domuncula non propria, sed à Martha, & Lazaro assignata.*
- 4 *Silentij commendatio.*
- 5 *Silentium Pythagoricum notatur ex Ambrosio.*

Si fellea amaritudo sub lingua huius hæretici, quam febrilis hæresis illi generauit, in qua omne dulce facit amarū, abesset, & gustaret cum sancto Chrysofomo dulcedinē regulæ, & omnis conuersationis nostræ monasticæ. Qualiter putas calamum verteret, verba mutaret? Verum asininum caput eius non suscipit ea, quæ Dei sunt: non refert, si ad aures huius asini lyram adducam, quam per singulas penè chordas dulcissime tangit, exponendo primam epistolam ad Timoth. Moralium. 14. dulcis pater CHRYSOSTO. Verè ÷ domus luctus sunt monasteria, vbi facinus, cinis, vbi solitudo, vbi nullus risus, neq; secularium rerum turba, vbi ieiunium, terræ acubatio: omnia pura à nidore, sanguine, tumultu, turbatione, à mala turba. Portus tranquillus, sicut lucernæ sunt ab alto ijs, qui procul veniunt, sunt apparentes, in portu sedentes, & ad quietem suam omnes trahentes, non sinentes fieri naufragium ijs, qui ad eos inspicunt, non sinentes in tenebris degere eos, qui illuc vident. Vade ad eos externos, suscipe, accede, tange pedes sanctorum. Multo enim honorabilius est illorum tangere pedes, quam aliorum caput. Et bene infra. Verè sancti hi, & in omnibus angeli. Medius enim timor domini nō dimittit ad profunda somnū descendere, & confundere mentem, sed superficietenus iniacet, quiescere faciens eos solum. Talia illorum somnia non phantastica, neq; prodigiosa, sed vt quidam dixerit Gallos cantauit, confestim veniens qui præfidet,

Monasticorum preconiā.

& pede iacentem simpliciter suppingens, omnes erexit. Neq; enim nudos dormire illic fas est. Deinde surgentes confestim stant, hymnos canentes propheticos cū multa symphonia, cum bene compactis melodijs. Neq; cithara, neq; syringes, id est fistulæ, neq; aliud organum, id est, musicum instrumentum, talem emittunt vocem, qualem est audire in silentio profundo, & in eremo sanctorum illorum canentium, sed & psalmistica cantica alterna, & dilectione plena quo ad dñm. Siquidem. In noctibus ait, Eleuate manus vestras in sancta ad Deum. Et rursus, Ex nocte magnificat spiritus meus ad te Deus. Et alia cantica Dauidica riuulos mouentia lachrymarum. Cū enim cantat dicens, Laboraui in gemitu meo, lauabo per vnamquamq; noctem lectum meum, lachrymis meis stratum meum infundam. Et rursus. Qui habitare facit vnanimis in domo. Et, Septies in die laudē te in iudicia iustitiæ tuæ. Et rursus, Media nocte surgebā gratia confitendi tibi in iudicia iustificationis tuæ. Et, Deus redime animam meam de manu inferi. Et, Si iero in medio vmbre mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et rursus, Non timebo à timore nocturno. A telo volante in die, à negotio in tenebris ambulāte, & à casu & demonio meridiano. Hæc cū angelis cantant, etenim & angeli tunc cantant, Laudate dominum de cælis &c. Hæc ille. AVTHOR. Quis non confunditur Witeluisa, audiens magistrum suum taliter vulnerari sub sancto Chrysofomo? Quicquid ipse blasphematur, sanctus pater trāsfert in laudem, maxime quod de vigilijs mediæ noctis, & psalmis, & hymnis deuotis dixit infundabile scripturis, sanctus Chrysofomus fundat expressē, & contra alternationes suas, quas iure somniculorum suorū sanctus Ioannes vnaquaq; nocte surgendum prædicat, non timendo vmbra noctis, sed media nocte surgendū assidue per Psalmistam: quid iam facturus est si postuletur fundatio somniorum suorū in scripturis sanctis, quod parcendum sit vigiliæ traditioni, quia non omnes sunt taliter complexionati? Vbi repereris in scripturis non vigilandum singulis in orationibus, quanuis ad uersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumbeat? Vbi laudatur seruus, quē cū venerit dominus, siue sero, siue media nocte, seu gallicantu, seu manē, inueniat dormientem? Scio quosdam paucos in religione sic vt regula iubet vigilare non posse, sed cur communis omnium norma ex paucis infirmis est passura dispendium? Quidam ita complexionati sunt

sunt, vt hunc vel illum gustare cibū non possint, quidam non bibere vinum, quidam nec dormire de nocte. Est ergo mala regula, quam generaliter natura tradidit cunctis viuentibus cibo quouis vesci, vino potari, aut de nocte pausare. Prosequitur item sanctus obseruantias sanctorū post vigiliam matutinā CHRYSOSTOMVS. Illi verò rursus matutinales orationes perficientes, & hymnos, ad lectionē scripturarum vertuntur. Sunt autem, qui & libros scribere edocti, vnusquisq; habitationem ordinatam suscipiunt. Silentium semper exercitatur, nullo fabulāte, nullo quidem dicente, Tertiam, Sextam, Nonam, & vespertinas orationes perficiunt. Et in quatuor partes diem distribuentes, vnāquāq; partem plenā psalmodijs, & hymnis glorificant Deum. Omnibus autem pulmentum accipientibus, id est, sculi laicis ridentibus, & ludentibus, rescisis à gastrimargia, id est, à ventris saturitate, hi hymnis attendunt, nunquam mentæ tempus laxantes, neq; sensibilibus horū risus. Post pulmentū eisdem adherent somno prius seipos tradentes moderato. Hæc ille. AVTHOR. Longum esset, & forsā fastidio proximum cūcta scribere, quæ ibi prædicat sanctus pater religione regulariter tradita & seruata. Qualiter hæc si essent infundabilia lege Christi, pauca puto traduntur modò in regulis religiosorum, quæ antiquitas ista non expressē tangit, & fundat. Omnis religio vestita dormit, non dubitem vt nostri Carmelitæ in tunica candida, & scapulari nocturno, & ita Chrysofomus. Neq; enim nudos dormire illic fas. In Carmelitarum item regula, quam & noui, singuli habent cellulas separatas, sicut & per dispositionem Prioris, & fratrum fuerit assignatum. Et hic Chrysofomus: Vnusquisq;, inquit, habitationem ordinatam suscipiens: hoc propter orationes clandestinas. Vnde in epistola ad Rusticum de monachorum conuersatione loquens HIERONYMVS. Et ÷ quia nocte extra orationes publicas in suo cubili vnusquisq; vigilat, circumeunt cellulas singulorū, & aure apposita, quid faciant, diligenter explorant. Hæc ille. AVTHOR. Antiquior igitur vsus hoc habebat in vsu, quod habet modò, & iuxta quē Christus habuit in vsu solus orare: sicut ex illo potest liquere Matthæi, vbi dimissis discipulis post eos iterum à Petro, Iacobo, & Ioanne pusillum progressus orauit. Vbi in opere perfecto Homilia. 83. CHRYSOSTO. Propter hoc ait, Manete hic donec abierim, & orem. Consuetudo enim ei erat sine eis orare. Hoc enim faciebat erudiens nos

Castimaria

in orationibus quietem construere nobismet ipsis in solitudine multa. Hæc ille. AVTHOR. Sic ÷ item dominus Saluator domunculā habuit, non propriam, sed à Martha & Lazaro assignatam, quam monstrauit quærentibus: magister vbi habitas? ipso dicente, venite, & videte. Homilia. 17. super Ioannem CHRYSOSTO. Qualiter alibi ait: Filius hominis nō habet vbi caput reclinet. Hic autē ait, Venite & videte vbi maneo: quoniam hoc, id est, non habet vbi reclinet, demonstratum est eius, quod nullum proprium habitaculū habebat, non quod in domo non manebat. Hæc ibi. AVTHOR. Et quod hæc regula iubeat fratres manere per singulos in cellulis suis, vel iuxta eas die ac nocte in lege domini meditates, & in orationibus vigilātes, nisi alijs iustis occasionibus occupentur. Hoc in his viris quantum extollit Chrysofomus, qui post orationes matutinales ad lectionem scripturarum vertuntur, & post refectionem iterū eisdem adherent, præterq; in die quater, quo ad orationes iterum diuertuntur. Iterum quod ipsa regula dicat faciendum nobis esse aliquid, applicans in exemplū magisterium sancti Pauli hoc de ipsis sanctis fatetur CHRYSOSTO. Sunt, inquit, qui libros scribere sunt edocti. Regula mandat in communi refectorio edere, quæ fratribus fuerunt erogata communiter, aliquam lectionē sacre scripturæ audiendo. Chrysofomus dicit, quod alijs in cœna ridentibus, & ludentibus, hi sanctis hymnis attendunt, nunquam mentæ tempus laxantes in huiusmodi risus. Commendat ÷ itē regula multum autoritate Pauli silentium iubentis in eo operari: & Prophetam ait: cultus iustitiæ silentium est. Et inter hos sanctos, inquit Chrysofomus, semper exercetur silentiū, nullo fabulante, nullo quid dicente, Tertiam, Sextā, Nonam, ac vespertinas orationes silendo perficiunt. Superaddūt Carmelitæ silentium arētū à completorio dicto vsq; ad Primam dictam sequentis diei: nisi forsā grauis & infueta necessitas silentium interrumpat: pro quo gemebundus ait HIERONYMVS. epistola ad Marcellā. Vt de orbefecedi. Si foras procedimus, silentium perdimus, si nō perdimus, superbiam arguimur. Hæc ille. AVTHOR. Quid mirū si à sanctissima Christi regula ad huiusmodi sanctitatis regulam trahimur, qui noctem penè totam ex consuetudine silenter orando pertraxit: nocte passionis tamen urgente hora ter silentium & orationem abrupt. Vnde de Pythagora philosopho super hunc versum Psal. 118. dicit AMBROSIVS. Puto, ÷ inquit, Pythagorā philosophum imitator-

Habitatio Christi.

Silentij commendatio.

tatorem iuuenis huius propheticis instituisse sciam, vt discipuli sui quinquenniō non loquentes, tanto silentio loqui discerent: cū præsertim etiam Dauid senioris ætatis, quā Pythagoram fuisse dubium non sit, qui ait: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Hæc ille. A V T H O R. Ecce si reprehendenda sunt hæc & similia, quæ religiosus vir, vt tenens regulam charitatis obseruet, tanta cautela viuendi regulā profitetur. Qui omnibus vijs respicit, ne charitatem amittat, ipse plus arguetur iniuriæ, quā is, qui ad omnem auram linguā venalem exponit. Hoc scio, quia à Domini, & Apostolorum exemplis in monasteria confluxerunt: dicis, quia difficultant obseruare præcepta, ergo dominus iter iuuenis difficultauit ad patriam, quādo super obseruantiam mandatorum paupertatem adiecit, & omnes sefellit, quibus dixit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Ad quod tu dicis, quare super præceptum de non moechando adiecit, nec ad concupiscendum mulierem cōspicere? Nunquid quia facilius seruat de nō concupiscendo præceptum, si non permittat aspectum? Igitur additio huius consilij faciliat adimpletionē præcepti: sic qui nec irascitur, faciliat se ne occidat. Qui silet, facile nemini detrahit: qui ieiunat, facile continet: qui vigilat in orationibus, eo facilius acidia fugat. Ergo meretrix ista hæresis, non dubiū omne robur religiosi Sansonis in detensione paruorum capillorum capitis nititur tradere Philistæis: parua, inquit, ceremoniæ præponderantur apud vos Christi præceptis. Hoc imponis criminis, quod nō probas. Parui sunt ritus, quibus robur omne præceptorum innititur, & seruatur, quibus sublati, difficile seruantur parui illi pili in capillatura Sansonis, sed ex eis excisis ad communem hominum fortitudinem veniens captiuatur ab hostibus. Quis es tu, qui iudicas alienum seruum? domino suo stat, aut cadit. Quid matutinas vigilias falso criminis iuuenum insolentis frequentatas, cantus hypocriticos, indeuotos risus & cachinnos, in claustris cunctas obseruantias, spissa, & amara suspicione deprauas? Hoc vnum noueris, non omnes esse quod vnum: sed suspicionem tuā valde falli de pluribus. Sed vnde religionem prius quā noueris iudicasti, à longè prospiciens? Quid tibi venit in sensum, vt cū Moyse Deuterono. legis alludens, vt ita de campestribus Moab ascenderes super mōtem Nebo in verticem Phasga contra Hiericho, vbi secundum nominis interpretationem, vt luna mur-

taris in stultum, terram promissionis in claustris semitis prospexisti? Vidisti oculis tuis, nec transisti ad illam, & omnem cultum eius digittuli tui censura distinguis. Mitte de cætero exploratores veridicos ad explorandum libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu. Qui cum renuntiauerint, dicant terram hanc lacte & melle diffluere, vt ex fructibus laborum suorum ostendant: nec falso rumore extereant populum in filijs Enach proceræ stature monstris, de germine giganteo, dicentes, quod terra hæc deuorat habitatores suos, & pusillo gregi faciant ne ascendant, vbi latanter omnes senes cum iuuenibus explēt opus, & si desit vnum quippiam, quilibet cum Paulo, vsq; ad effectum dicit: Omnia possum in eo, qui me confortat, Christus.

De oblatione, & ritu sacre inductionis iuuenum, antequam bibant calicem principis huius mundi.

C A P. LXXVII.

S V M M A.

- 1 Religionem à teneris ingressus laudatur.
- 1 Religionis dissuasores arguuntur.
- 3 Vota parentum, quod profunt liberis. Et quanta vis sit in votis parentum.
- 4 Votum parentelæ an sit consecuturum effectum, discutitur.

Acrae professionis maiora in signia Deo odibili Witcleff eo plus displicent, quod ad ea in capite professionis notanti voti sacramento constringunt, vt insanus semper aut amens ingressum dissuadens, rescindens propositum, & prouocans apostasiam. Nam in ipso religionis ingressu quid Deo placentius, quid expectabilius ei, qui Deum sapit, quā iuuenem intemeratum cernere exire de seculo, & ad portum monasterij anchoram figere, vt beatus prædicetur, qui iugum domini ab adolescentia sua portauerit, ita vt cū senuerit, non recedat? In sanctos religiosos Deo dicatos pro crimine infert, quod introducant pueros in suum ordinem fraudulenter vltra quā charitas Christi se extendit cap. 5. Dialogi. & cap. 15. de fratribus. Quorum, inquit, est nul-

Religionis à teneris laudatur dat ingressum.

Thren. 3.

est nulla maior blasphemia, quā iuuenem indiscretum à suis parentibus spoliare, & ipsi regulam ad sui interitū limitare, quia nesciunt si cōplexioni & charismati eius Deus tribuit, vel si tali iuueni conuenit spiritualis obseruantia, ad quam astringunt eum, cum viris fidelibus deseruire. Hæc Witcleff. A V T H O R. Hoc exigimus, vt scripturarum autoritate confirmes. Christus ipse non infcius, sed futuræ rei præcius, quid iuueni committi conueniret, quid vt inconueniens sperneret, nihilominus obtulit ei spiritualem obseruantia paupertatis perfectæ, cupiens eum astringere sibi cum viris fidelibus, putā primis Apostolis deseruire. Ipse item Iudam proditorem ad apicē perfectionis vocauit, quem inde scierat ruiturum. Cur putas? Nisi nobis monstrans exemplo, qui præcij rerum non sumus, quod cunctis suadenda, offerenda, optanda est perfectio, quæ uis cunctis non proderit, sicut Christus multis obtulit, quibus obfuit, non susceptum, sed suscepti transgressio. Quia sicut quidam inde ad suum interitum corruerunt, sic multi numero, quos Deus voluit, liberātur in claustro, quos cōuersatio secularis forberet ad inferos. Et quid aptius, quā iuuenem in Dei obsequio cum viris deseruire fidelibus? De quo libro. 1. de officijs. cap. 23. A M B R O S I V S. Si ij, qui sunt ignari locorū, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quantō magis adolescentem cum senibus debent nouum sibi iter vitæ aggredi, quo minus errare possint, aut à vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quā eosdem & magistros vitæ, & testes habere. Hæc ille. A V T H O R. Grandi igitur cum periculo suo dissuadent multi, nō tam hæretici, quā carnales catholici, pueris, & iuuenibus religionis ingressum, causam in se fumentes exitij, & omnis animæ detrimenti. Ab hoc omnino liber est, qui suadet ad melius. Sed ætati parcimus, inquit, tantō autē periculosius, quantō magis Christus iubet nō parcere, sed arcere: prout hanc causam fortiter agit libro tertio, vt nunc inscribitur de virginibus A M B R O S. Accusati, inquit, sumus: & nisi fallor, accusatores nostri pleriq; de vobis sunt. Horum ergo affectus redargere malo, quā personas prodere. Criminis autem inuidia hæc est: quia suadeo castitatem, quia hoc non libenter accipit ipse, se prodit. Virginitatem, inquit ipse, doces, & persuades plurimis. Vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererem inuidiam, si efficaciam recognoscerem. Atq; vtinam me exemplis potius argueretis, quā sermonibus cederetis. Et infra-

Matth. 19.

Dissuasores religionis arguit.

Deniq; cū dixisset, Et sunt Spadones, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum, vt ostenderet hoc non mediocri esse virtutis: Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideo post hoc verbum offeruntur pueri ad bene dicendum, qui corruptelæ expertes integritatis munus immaculata ætate seruarent. Taliū enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam tanquā in naturam infantium corruptelæ ignorantia remeauerint. Hæc ille. A V T H O R. Ecce accusatum à suis Ambrosium, quod iuuenibus, & iuuenibus suis castitatem nō recuperatam, sed quā deinceps à pueritia immaculata ætate seruarent. Seruarent, inquam, in humilitatis armario, extra quod est castitas præda raptorum. Ideo libro de bono coniugali in fine A V G V S T. Pueros quoq; ac virgines multo maximè monemus, vt tanta norint humilitate tuendum esse quod in terra interim vouent, quantō magis cæli est quod vouerint. Nempe scriptum est, quantō magnus es, humilia te in omnibus. Hæc ille. A V T H. Non hortatur Augustinus eorum rumpenda vota, quæ vouerint iam pueri, sed multo fortius & maximè eos existimat commonendos cum magna humilitate tueri quantō magis cælesti quid vouerūt, & quod adhuc à terra sordibus alienum. Vnde super versum nonū octonarij tractans illud Hieremiæ Thren. 3. Bonum est iuueni viro cū portauerit iugum ab adolescentia sua. H I L A R I V S. Difficile est ab vtitatis desinere, difficile est à familiaribus abstrahi. Magnum in se consuetudo habet vinculum. Et idcirco optimus ille erit cultor, quem non modò delictorum remissio sine crimine constituerit, sed ipsa illa præstiterit vitiorum ignoratio innocentem. Nouit Hieremias propheta ætatis huius beatitudinem, dicens, Bonum est iuueni viro, cū afferret graue iugum in iuuentute sua. Sedebit singulariter, & sedebit, non expectabit frigescentes senectute annos, nec mortuam iam per ætatem vitiorum consuetudinem: vult longi prælij militem, vult eum Christi seruū, quem ne ipsa quidem præteritorum criminū recordatio polluat. Hæc ille. A V T H O R. Vterq; sanctus pater quantum frangit corda carnalium, qui cōtra Christum iuuenes retrahunt à magisterio sanctitatis, dum adhuc erāt innocentes laqueos seculi prius euadere possint, quā nosse, & cū in annis cœperint maturari, respicientes vnde venerunt, & in experta pericula dicant alacriter: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Adiutorium nostrū in nomine dñi. Et epistola ad Athaletam de insti-

de institutione filiae HIERONYMVS. Propositum erat ad te sermonem dirigere, quomodo instruere Paulam nostram debeas, quae prius in Christo consecrata est, quam genita: quam ante uouisti, quam utero concepisti. Et diu post. Sollicita & prudens es, ne filia percutiatur à vipera: cur non eadem cura prouideas ne deteratur à malleo vniuersae terrae, ne bibat de aureo calice Babylonis, ne egrediatur cum Dina, & velit videre filias regionis alienae, ne ludat pedibus, ne trahat tunicas. Venena non dantur, nisi melle circumlita, & vitia non decipiunt, nisi sub specie umbrarum; virtutum. Et quomodo, inquit, peccata patrum filiis non redduntur, nec filiorum parentibus, sed quae peccauit anima ipsa morietur? Hoc de ijs dicitur, qui possunt sapere, de quibus in Euangelio scriptum est: Aetatem habet, loquatur pro se, qui autem paruulus est, & sapit ut paruulus, donec ad annos sapientiae veniat, & Pythagorae litterae eum producant ad biuium, tam mala eius, quam bona parentibus imputantur. Nisi forte existimas Christianorum filios, si baptismum non acceperint, ipsos tantum reos esse peccato, & non scelus referri ad eos, qui dare noluerunt: maxime eo tempore, quo contradicere non poterant, qui accepturi erant. E regione, salus infantium maiorum lucrum est. Offerre nec ne filiam potestatis tuae fuit (quanquam alia sit tua conditio) quae prius eam uouisti, quam conciperes. Ut autem negligas oblatam ad periculum tuum pertinet. Sequitur. Postquam grandiuscula esse coeperit, & in exemplum spiritus sui crescere sapientia, aetate, & gratia apud Deum, & homines: pergat ad templum veri patris cum parentibus suis, & cum illis non egrediatur de templo: quarant eam in itinere seculi inter turbas & frequentiam populorum, vel propinquorum, & nunquam eam reperiant alibi, nisi in auditu scripturarum: prophetas, & apostolos de spiritualibus nuptiis sciscitantem. Imitetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit, & ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat, conspexit. Emuletur eam, de qua dicitur Omnis gloria eius filiae regis ab intus. Hae ille. AVTHOR. Totum posse fecit Hieronymus, ut parentes filiam inducerent, quam uouerunt dum paruula esset, saltem antequam biberet ineptias seculi de calice Babylonis, moras istas comparans dilato baptismati, & periculum aequans periculo, ideo instat ut offerant filiam in templum, cum quibus ingrediatur puella, nec egrediatur cum illis, imo sua det ibi perpetuam mansionem contra Wit-

cleff infantiā, unde subdit HIERONYMVS. Numquam exeat foras, ne inueniant eam, qui circumueunt ciuitatem, ne percitent, & vulnerent, & auferant teristrum pudicitiae: nudam in sanguine delinquant, quin potius cum aliquis ostium eius pulsauerit, dicat, Ego murus, & uera mea turris: laui pedes meos, non possum inquinare illos. Hae ille. AVTHOR. Hoc qui potest capere, capiat, ait Christus. Et ideo dicit Ambrosius post hoc uerbum offeruntur pueri ad bene dicendum hanc benedictionem in principio imitantium sancto uoto consequitur ad religionem templi in veteri testamento, hoc modo Anna mater Samuelis tenerum ab utero puerum consecratum obtulit, & uestiri fecit Ephod. Ad religionem apostolorum eximiam, Christus suscepit Ioannem adolescentem & penes puerum: tamē Petrus à Christo consecratur, in ecclesiae uerticem, ut scribit Hieronymus libro primo contra Iouinianum, quem cum fratre suo Iacobo pia parens prius obtulerat. Hoc satis uisatum est ueteribus sanctis, in sanctorum aspectu concupiscit, quod ipsi tales esse non possent, ideo filios deuouerunt. Unde & tertios eos recitat libro. 6. ad Imperatorem praesentem GREGORIUS. Possibile est tibi fieri Deum, si tamen non elatione, sed imitatione cupias fieri Deus. Alij ad hoc ueniunt uendentes omnia bona sua, & pauperibus erogantes. Alij membra sua mortificantes, quae sunt super terram, propter Christum, mundo se crucifigentes. Alij Deo filios uouent. Non enim dubito, quin notum sit tibi Abraham sacrificium, qui promptius, unicum obtulit Deo, quam eum prius susceperat à Deo. Hae ille. AVTHOR. Magnum si bonum pueris constitutum est in uoto parentum, cui multum debent, quod sic oblati sunt, ut se ipsos tali uoto conforment. Unde libro exhortationis ad uirgines, circa medium. AMBROSIVS. Considerate filij quid uotis parentum debeatis. Aperuimus ad Deum os nostrum, uotum est uoluntas parentum, nos uouimus, vos soluite. Quanta vis sit in uotis parentum, Iepte Galaditis filia nos debet docere, quae ne frustraretur oblationem paternam, etiam mortem suam obtulit. Et infra, Hae uobis sunt communia. Tu autem filij, quem mihi uerus helcana, id est, Dei dedit possessio, postulatus meus, petitus meus, Inde etiam Samuel nomen accepit. Tu, inquam, impetratus meus, & uotiuus meus, qui quomodo in ueterum meum ueneris, nescio, iam enim desperaueram sobolem sexus uirilium, quem mihi uota mea non aliqua solennis coetus secreta formant

Votis parentum profum liberis.

runt: Tu, inquam, filij agnosce à quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit, ille tua membra distinxit, ille mea orata suscepit, cuius templo, cuius obsequio, te antequam nascereris facraui. Non parentibus, non tibi, sed Deo natus es: cuius antequam de uulua matris exires, esse coepisti. Et omnes quidem illius sumus, sed tu specialiter promissus domino Deo tuo redderis, quia scriptum est, Vouete, & reddite Deo uestro. Ego misera, ego indigna te quasi Anna promisi, ut omnibus uita tuae diebus ac noctibus à conspectu domini non recedas. Ego promisi, tu exequere, dominus sibi hostiae suae munus implebit: haec & alia pia mater, quae postquam congruentem filiorum uidit affectum, ablatum suum ab uerbis gratiae spiritualis in templum domini deducens, conuersa ad preces dixit, Confirmatum est cor meum in domino, exaltatum est cor meum in Deo meo. Sequitur. Ista igitur ad filios suos mater dixit, quae simul & uiduitatis in se, & integritatis in liberis, titulos in domum suam intulit, quasi quosdam foemineos principatus. Egregia sane foemina, quae sibi nihil reliquit, totum quod habuit, Deo obtulit. Hae ille. AVTHOR. Hae igitur prima gratia iuuenis, qui talem possit inuenire patrem, qui eum iam carnis & seculi languore tremetem impauide trudit in piscinam, quem angelus domini preparatus accipiat. Quoniam modo, quo ritu? Antiquam formam ecclesiae, de hac BERNARDVS ostendit epistola ad Robertum nepotem suum, dicens: Dubium non est promissum illum fuisse, non donatum. Nec enim petitio, quam regula praecipit, pro eo facta fuit à parentibus. Nec manus illius cum ipsa petitione inuoluta palla altaris ut sic offerretur coram testibus. Hae ille. AVTHOR. Hanc formam in parte Ambrosius, quae de Iuliana profertur, Felix mater, felix puerpera Iuliana: haec, inquam, prima gratia consecratio parentela dicentis, Ego te quasi Anna promisi, ut omnibus uita tuae diebus atque noctibus à conspectu domini non recedas. Ego promisi, tu exequere. Tu exequere profitendo, quod ego promittendo praemisi. Frequenter enim culpa parentum oblatio liberorum non fit de optimis, ut mundus & caro teneat meliores. Velut epistola ad Demetriadem, conuenitur facer HIERONYMVS. Solent miseri parentes, & plenae fidei Christiani deformem, & aliquo membro debilem filiam, quia dignos generos non inueniunt, uirginitati tradere: tanti ut dicitur vitrum, quanti margaritum. Hae ille. AVTHOR. Auctori Deo placere potest obla-

4 tio, sed fraus offerentis maculam compensabit. Hoc iam discutere restat, an si parentela uotum sit consecuturum effectum. Angelus ipse domini sacerdos praepositus claustrum, quod exequaris, interrogat, & quod confitearis, expectat. Tunc tamē ad incrementum meriti danda est arra fidei super religionis ingressu. Qui ritus etiam à veteri ritu synagoga ad nos usque peruenit. Nam & Doeck Idumaeus ita legitur obligatus libro de hebraicis quaestionibus. super primum librum Regum. HIERONYMVS. Erat ibi quidam uir de seruis Saul in tabernaculo, & nomen eius Doeck Idumaeus. In hebraeo legitur obligatus in conspectu domini. Obligatus enim idem Doeck Idumaeus erat uoto, quo se obligauerat aliquot diebus in tabernaculo domini immoraturum, & orationi uacaturum. Hae ille. AVTHOR. Proximū est, ut ad ingressum se praeparet, cui se uoto obligationis astrinxit. Ab antiquis ecclesiae modernus ordo sic habet. 6. ca. ecclesiasticae hierarchiae DIONYSIVS. Sacerdos ad eum qui perficitur ueniens, interrogat primum, si omnibus renuntiet diuisibilibus, non solum ueris, sed & phantasijs. Sequitur. Hae omnia autem eo, qui perficitur, attentē confitente, cruciformi figura signans ipsum sacerdos detonet. Hae ille. AVTHOR. Confiteri dicit, quod nos dicimus profiteri, uouere solēniter, & redere festinanter, uouere castitatem, sed perpetuam: uouere paupertatem, sed perennem, & uouere totam regulam cautionem sub uiniis patris imperio per obedientiam salutarem.

Ad calumniam Witcleff contra sanctam obedientiam, qua subditus religiosus subijcit se praetato suo facere quicquid iubet.

CAP. LXXVIII. SVMMA.

- 1 Witcleff fremens furia contra religiosorum obedientiam, quomodo dicat religionis praepositos diabolos.
- 2 Witcleff organum esse Zabuli ostenditur.
- 3 Locus libri Regum explicatur.
- 4 Saul quod noluerit obedire Samuelis imperio, culpatur. Et multa de obedientia, quae superioribus & praetatis etiam dyscolis debetur.
- 5 Obedientia Philippensum triplicata commendatur.
- 6 Obedientiae commoda, seu bona.
- 7 Obedientia uera quae sit.
- 8 Obedientiae limites describuntur.
- 9 Obedientia simplex quae sit super omnia pretia pretium dignissimum.
- 10 Inobedientia, primum, & maximū uitium ad ruinam. Obedien-

- 11 Obediendum in quibus est, & non est patri.
- 12 Carmelitarum regula.
- 13 Christus quomodo fuerit suis parenibus obediens, dum adhuc ad etatem legitimam doctoris non peruenit.
- 14 Pater quod quatuor modis per scripturas diuinas uocetur.

Ic tamen tabescit Witcleff, & fremit furia non ferenda tractatu de prauaricantia mandatorum. cap. 7. inferendo de religiosis dicentibus, religiosum, & uoluntatis Christi esse,

quod talis religiosus subijciat se suo praeposito faciendo quicquid mandauerit, licet fuerit stolidissimus idiota, quia obedientia (ut inquit) est uirtus maxime meritoria, & Luciferinae superbiae maxime depressiua. In ista ergo obedientia super alios extrahas sectas quatuor, quae incomparabiliter promerentur. Sed idem foret hominem ebullire in istam stultitiam, & obligare se diabolo, ut paratè faciat quicquid mandat, cum multi tales Abbates, ac Priores sint diaboli manifesti. Hae Witcleff ibi, & centies alibi. AVTHOR. Iam diabolos dicit religionis praepositos, superius stolidissimos idiotas: utrobique magniloquus iste sanctis parat iniurias, contra quas in cantico Annæ Homilia. 9. in libro Reg. sanctos instituit ORIGENES. Si putat Marcione & Basilide confutatis, occurrant philosophi insultantes fidei nostrae simplicitati, & idiotas nos, imperitosque clamitantes, conuertar etiam ad ipsos, & ueræ sapientiae uiribus falsae ædificationis nebulas obturbauero, & non solum huius mundi sapientiam destruxero, tunc plenius dilatatum est os meum super inimicos meos. Sancti ergo est uox ista, & perfecti. Hae ille. AVTHOR. Sic dilatet os suum super inimicum suum sanctus, & perfectus uir, dicens cum Paulo, Stulta huius mundi elegit Deus, ut tuam mactet sapientiam. Et quod me inculsas diabolus, hoc solus non porto, omnibus ecclesiae sanctis, hoc turpe accusationis imponis nomen: te ipsum nusquam, aut tuorum quenquam inculpas, cum non omnes angeli beati sitis: scriptura uero dicit, Iustus uero in principio accusator fit sui. Consequenter ibi ORIGENES. Mirum quippe continet sensum quod scriptum est. Iustus autem accusator sui fit in principio sermonis sui. Ergo iniustus non fit sui ipsius accusator, sed aliorum: sicut & Zabulus accusator quidem est, accusator autem non sui, sed fratrum. Interim omnes necesse est accusari.

2 Hae ille. AVTHOR. Quid tamen intendit Ori-

genes, nisi concludere nostrum Witcleff organum esse Zabuli, qui se nusquam accusat, fratres accusare non cessat. Ut autem de obedientia sancta tractemus, quam ipse detrahit, adhuc quid dicat particulariter audiamus libro. 1. de sermone domini in monte. cap. 4. Nec dubium, inquit, quin Augustinus intelligit per istam obedientiam sicut debet, non hanc fictam obedientiam in nouis ordinibus introductam, sed solam obedientiam Deo, quae est ad plenum & perfectum amorem legis domini retorquenda. Hae Witcleff. AVTHOR. Dicat iam iste tam sciolus scripturarum, cur tam uolentem manum in hominem tendens, irruit in scripturas. Cur infelix non audit dominum dicentem Deuterono. 17. Venies ad sacerdotes leuitici generis, & ad iudicem, qui fuit illo tempore, quare scilicet; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies quodcumque dixerint, qui prae sunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, vel sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille. Dic mihi Witcleff, si ista non est generalis praecipio. Facies quodcumque dixerint, qui prae sunt loco, & docuerint te iuxta legem eius. Et generalis poena consequens transgressorem. Qui superbierit nolens obedire, morietur homo ille? Verum, inquit, si docuerit iuxta legem domini, non iuxta legem Antichristi. Imò sic quodcumque; ipse docuerit iuxta legem domini, non quodcumque; dicat Witcleff, & doceat peruertens legem Christi. Sed facies quodcumque; dixerint, qui loco prae sunt. Fideles, inquit scriptura, & oues pastorem suum sequuntur, alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Ioan. 10. Qui autem superbierit, nolens ipsi obedire (non dicit incur fori cui libet Witcleff) mortale crimen committit homo ille, & plectendum in corpore. Ecclesiastici. 33. Si non obedierit, curua illum compedibus. Morale est hoc praecipio, & superbiae compressiui, ut ibi supponens scriptura dicit, Qui superbierit, nolens obedire, hoc toto tumes in utero, ut obedientiam doceas. Aptus certe praecipio, qui nec ipse toti ecclesiae orbis terrarum unquam, ulli praeposito aut honesto collegio, quo te contigit expectari, alius quam rebellis hospes, discors, contumax, & inobediens haecenus diffameris. Astruis in voto calumniam, quod subijciat se quis tali praeposito facere quicquid mandauerit, licet fuerit stolidissimus idiota, dic (ut soles) licet fuerit

fuerit praecipio, aut manifestus diabolus. Ad fontem scripturae te remitto dicentis, Facies quodcumque; dixerint, qui prae sunt loco. Et qui dem ne praepositos quoscumque; perfectorum excludas, non sacerdotes tantum dicit, sed facies, inquit, quodcumque; dixerint, qui prae sunt loco: homini ergo praeposito uice Dei facienda est obedientia, cuius inobedientia eandem poenam consequitur, quam inobedientia facta Deo, quia ad utramque; una est sententia, morietur homo ille. Et nonne ita Saul deiectus est, & regno priuatus, quia fuit inobediens Samueli, immolans sine ipso? primi Reg. 13. sicut quia postea inobediens Deo parcens pinguibus, ca. 15. Unde in libro hebraicarum quaestionum super primum Reg. HIERONY. Videtur tamen quibusdam Saul inculpabiliter obtulisse holocaustum, cum Samuel ab eo expectatus iuxta pactum septem dierum non uenerit. Quod qui hunc locum bene distinxerit, inueniet eum non immerito culpatum fuisse, & de inobedientia redargutum. Locus autem hic apud Hebraeos ita distinguitur: & descendas ante me in Galgala. Ego quippe descendam ad te. & postea infertur. Ad offerendas oblationes, & immolandas pacificas uictimas, septem diebus expectabis, donec ueniam ad te, & ostendam tibi quod facias. Non ergo Samuel suum praestolari aduentum Sauli septem dierum tempore praecipio, sed ad offerendas oblationes, & immolandas uictimas pacificas se ab eo eisdem septem diebus uoluit expectari, quod ille non fecit, & ideo merito culpatur, & stultitiae elogi denotatur. Hae ille. AVTHOR. Si tamen Samuel sacerdos erat, recte uides culpatum Saulem, qui contra legem primam uolebat obedire sacerdotis imperio: si non erat sacerdos, sed propheta erat, & pater erat religiosorum per conuentus tunc temporis, ut dicit Petrus, magis autem quia praefuit illi loco, Saul damnatur inobediens parte legis secunda. At ne tenearis in tribulo uerbi, quod calumniose dixisti praeposito idiotae uel diabolo. Quot putas stolidi idiotae, uel quot si iudicare praesumas praecipio aut manifesti diaboli praerant loco, quibus obedire & facere iussi sunt quodcumque; dixerint. Non iudico ego Heli, quem proiecit dominus cum filiis, qui iudicauit Israel, uel quae ad etatem decrepita, & cui propheticum spiritu subiectus est Samuel facere & obedire quodcumque; iuberet. Quare Hieremiam plangentem prophetas prophetas mendacium, & sacerdotes applaudentes, & populum talia diligentem. Et quae ad propheta usque; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et ex ore domini,

Locus Reg. explicatus.

quod sacerdos & propheta polluti sunt, & in domo sua inuenit malum eorum. Et per Ezechielem comminatur, & exprobrat, sacerdotes commiserunt, inquit, legem meam, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt, & auerterunt a sabbatis meis oculos suos. Sequitur. Effudi super eos indignationem meam, & in ignem irae meae consumpsi eos. Ecce stolidus idiotas inter pollutum & mundum non intelligentes, dic & praecipio & diabolos, quos in igne irae suae dominus ipse consumpsit, hi sunt de quibus dominus iussit, dicens, Quodcumque; dixerint, qui prae sunt loco. Curre usque; ad Danielem, Michaeam, Sophoniam, & Zachariam prophetas, & demum ne dicas legaliter hoc dictum fuisse. Sed ut scias non solum, sed impletum per eum, qui legem non uenit soluere, sed implere, ad euangelium uenias, & arguas Saluatorem hoc ipsum mandantem de sacerdotibus, quos ipse redarguit Matth. 23. Super cathedram Moysi federunt Scribae & Pharisaei, omnia quaecumque; dixerint uobis, seruate, & facite, secundum uero opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt. Quid generalius? Omnia quaecumque; dixerint seruate, in quo minus, aut in quo diuersum ab illo, quod ipse idem superius dicit, Facies quodcumque; dixerint, qui prae sunt loco? Et quid illi, aut illi, qui praefuerunt locis, nunquid multi prudentes, ut quaerit apostolus, aut plures iusti? Et nonne ex his quidam dixerant Iesum in Beelzebub eiecisse daemonia? Nonne Caiphas ex eis & Anna? Nonne conspiraturi contra eum, quod quicumque; confiteretur Christum extra Synagoga fieret? Et tamen omnium praecipio, sine exceptione quacumque; omnia, inquit, quaecumque; dixerint uobis, seruate, & facite. Vbi in commentario HIERONY. Quid mansuetius, quid benignius domino tentato a Pharisaeis, confringuntur insidiae eorum. Sequitur. Et nihilominus propter sacerdotium, & nominis dignitatem hortatur populos, ut subijciantur eis, non opera, sed doctrinam considerantes. Hae ille. AVTHOR. Et attentè considera, quod dicat, ut subijciantur eis, non ut soli Deo obediant, sed istis etiam propter Deum. Qualiter sanctus Daniel inter peccata gentis, quae enumerat. Non obediimus seruis tuis prophetis, qui loquuti sunt in nomine tuo regibus nostris. Quasi Paulus praesumpserit, dicens. 2. Thessalonice. ultimo. Si quis non obedierit uerbo nostro per epistolam, hunc notate. Interfuit multum, quod sibi obedirent,

V non

non soli Deo. Amplius verò, q̄ nec sibi soli sub Deo, sed & verbo suo per epistolam. Magis enim apparet Dei potestas, cum eius virtute alios reddimus obedientes, quàm si ipse sibi faceret obedire. Vnde Homilia. 7. super librum Numerorum ORIGENES. Vult semper Iesus res mirabiles facere, vult de locustis facere gigantes, & de his, qui in terrenis sunt, caelestes superare nequitiis. Et fortasse hoc erat, quod dicebat in euangelijs, quia qui crediderit in eum, non solum faciet illa, quæ ipse fecit, sed & maiora, inquit, horum faciet. Verè enim maius mihi videtur, si homo in carne positus, fragilis, & caducus, fide tantum Christi, & verbo eius armatus, superet gigantes, demonum legiones, quanuis ipse sit, qui vincit in nobis. Plus tñ dicit, q̄ per nos vicit, quàm q̄ per se fecit. Hæc ille. AVTHOR. Magna igitur ergo est obedientia triplicata obedientia Philippensium, quos ad tantum vicit Christus per apostolum, vt nō soli Deo, sed eius apostolo, nec tantum apostolo in persona, sed absentiam etiam verbo obedierunt semper ad nutum sine murmure aut frequentia quæstionis. Vnde libro de institutione scripturarum, capit. 33. CASSIODORVS. Quapropter igitur omnes, quos monasteria septa concludunt, tam patrum regulas, quàm præceptoris proprii iussa seruante: & libenter quæ vobis salubriter imperantur, sine aliquo murmure efficit: quia magnæ remunerationis est præmium præceptis salutaribus obedire. Hæc ille. AVTHOR. Hęc est obedientia, quam exigebat apostolus, & docebat: quam nemo increpat Christianus, sed & ad eam hortatur, laudat, & exigit à suis: ex epistola item apostoli, si sit præpositus libro de singularitate personarum, versus finem. AVGVSTINVS. Vt ostenderet, supple, Paulus clericis disponendis ad euacuandas quæstiones, quæ sit doctrina conueniens, & Tito sic insinuat, dicens. Tu autem loquere, quæ conueniunt sanæ doctrinæ, maiores natu sobrios esse, prudentes, sanos in fide, in charitate, in patientia sincera. Ergo auditiones simplices obedientia vestra suscipiat, & non versipellem contradiciōnem. Hæc ille. AVTHOR. Et igitur hæc quidem est obedientia Christiana, obedire cōtinuè sine querelis hæreticis & disputationibus interiectis. Quam obedientiam in his Philippensibus commendauit: Charissimi mei, inquiens, sicut semper obedistis, non in præsentia mea tantum, sed multò magis nunc in absentia mea. Sequitur. Deus est enim qui operatur in vobis velle, & perficere pro bona voluntate. Nec tantum, quia sanctus erat Pau-

lus, sed quia Deus hoc operatus est in eis. Nā quātum ad sanctitatem, Paulus idem erat, qui Ephesijs, item Galatis. Idemq; sanctus Philippensibus, idemq; Corinthijs. Sed non desuerant Corinthij, & Galatæ, qui cum hæreticis Witcleuistis Paulo detraherent vt seductori, & auaro. Quos auscultantes in cauti obedientiam simul perdidit, & fidem. Cæteri, vt Philippenses, seruauerunt vtramq; ita & nūc. Et mirum, quòd in omni orbe vbique commendatur obediens in sola religione, vbi timore Dei cuncta reguntur: de prælato præscito, cautela nulla indicitur. Mulieres subditi viris iubet apostolus, nec quicquam cauet de præscitis. Ad Colossens. 3. Imò nec à præscitis abire permittit primæ Corinthio. 7. Non dimittat virum, quòd si discedit, discedat, inquit ad Colossens. 3. Item filij (inquit) obedite parentibus per omnia. Et eadem generalitate seruata de seruis, Serui obedite dominis carnalibus. Si patribus & dominis carnalibus sic obedire cōstituit, vt dicat per omnia, quid putas de spiritualibus esset iussurus? Si mihi non credis, audi ipsum Apostolum argumentem. Patres carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerbamur eos, non multò magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus? Hebræo. 12. Iam audacter facio argumentum apostolicum. Si filius habet sine exceptione præscientiæ parentibus obedire per omnia, ergo multo magis patri spirituali habet filius obtemperare per omnia, vt sic viuat Deo. Iam vellem responderet Apostolo facienti hanc comparisonem obtemperandi multò magis patri spirituum subditorum, quàm patri carnum. Tantum expecto, vt iste cautelam faciat suis sequacibus, ne sibi ipsi obediant per omnia, quæcunque mandat facere, aut alijs præpositis Witcleuistis, hoc saltem nunquam reperio. Et tamen non puto eum tam stolidum, vt certum sibi iuret nullum, aut se, aut alium ex eis præscitum, nullum stolidum idiotam, nullum diabolum manifestum: resumo tamen quod dicit obedientium religiosum per omnia. Secundum te loqueris, Dij alij tibi esse dixerunt? Dico tibi sanctæ obedientiæ limites, quos fixit mater religio. Quantum profitendo promisit, tantum ad obediendum exigitur. libro primo, de dispensatione & præceptis. BERNARDVS. Videtis igitur obedientiæ limites, quos requiritis, si modus est obedientiæ, tenor professionis: nec se valet extendere potestas imperantis, nisi quatenus attingit votum profitentis. Profectò citrà,

& vlt-

& vltà, nec non & contrà, quid aliud quàm obedientiæ limites quosdam censuerim, & his suis terminis virtutem eandem circuncludi. Quamobrem quisq; professus in quouis genere salutiferæ vitæ, nec vltà obedientiæ legè cogendus, nec citrà est inhibendus, quàm sua ipsius videtur complecti professio: quantò minus contrà. Is ergo, qui medius est vitæ modus, præfixus voto, professione firmatus, tanq̄ lignum, quod erat in medio paradisi, solus sine dubio legi erat subiectus, obnoxius iussioni. Ergo prælati iussio, vel prohibitio non prætereat terminos professionis, nec vltà extendi potest, nec contrahi citrà. Nil me prælatus prohibeat horum, quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi: vota mea nec augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. Hæc ille. AVTHOR. Hęc est obedientia quam tantoperè contemnis, quam nec ipse dicere studuisti. At in cōmuni proverbio, Scientia quælibet nullū habet æmulum, quàm ignorantem. Et audacter dico, virtus ipsa obedientiæ non perdidit, quam execratione meruit bonitatem, vt in ea pendeat omne hominis pretium, & sine qua vitium est cōmunis virtus. Et cum qua virtus omnis possessa redundat. Vnde Homilia. 4. super Leuiticum, vetus habet ORIGENES. Cum singuli prophetarum, vel apostolorum etiam consilium ijs, qui delinquant, dederint, quo possint corrigere, vel emendare peccatum, merito ijs vendidisse arietes ad sacrificium videbuntur. Quid autè prætij à comparantibus sumant? illud opinor legendi studium, vigilias audiendi verbum Dei, & super omnia dignissimum pretium obedientiam. De qua scriptum, obedientiam malo, quàm sacrificium, & Deo audientiam magis, quàm holocaustum. Hęc ille. AVTHOR. Ecce igitur super omnia dignissimum pretiū comparati arietis est obedientia salutaris, & mētis attentio. Bona virtus est pietas, bona affabilitas, castitas, audiendi verbi Dei sedulitas, & super omnia pretia pretium dignissimum simplex est obedientia, non Deo tantum, sed apostolis, & prophetis, qui dant cōsilia correctio-nis, & qui vitæ eorum, quibus præfident, dant consilia corrigendæ. Et quibus dominus ipse dicit, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Vel proba, si potes, Paulum vlturpassse sibi quod Deo est proprium, quādo gloriabatur vnà cum Tito de obedientia Corinthiorum erga se per Titum, sicut scribit. 2. Corinthi. 7. Gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas est facta, & viscera eius abundantius in vobis sunt reminiscens omnium ve-

strum obedientiam. Vbi in annotationibus HIERONYMVS. Omni vos affectu omnia eius membra desiderat, vt oculi præsentiam, aures sermonem, os colloquium spectet, quomodo cum timore & tremore accepistis eum. Obedientiam fidelè conscripsit: quia etiam qui ex charitate obedit, timet contristari, quem diligit. Gaudeo q̄ in omnibus confido in vobis. Fecistis me gaudere, quia de obedientia vestra nunquam hesitavi. Hæc ille. AVTHOR. Quā obedientiam ideò gratiorè habet Apostolus, q̄ citò tam reuerenter obediunt eius intuitu. Vbi in expositione AMBROSIVS. Reminiscens omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Scientes Corinthij ab apostolo missum esse Titum, qui in tantis vitijs ab apostolo fuerant correpti, territi sunt in aduentu eius, & quia vitam suam coeperant emendare, solliciti erant obedire præceptis, & vt regressus animū apostoli mitigaret in eis. Hæc ille. AVTHOR. Et de Apollo dicens ibi apostolus ca. 8. Misimus autem cum illo fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe sollicitum esse, nunc autè sollicitiorem cōfidentia multa in vobis. HIERON. Multò sollicitiorè eū probauimus confidentes, quia vestra obedientia prouocetur: siue quam audiuit à Tito, siue quā per seipsum probauit. AVTHOR. Sequitur in textu. Siue pro Tito, qui est socius meus, & in vobis adiutor. HIERONYMVS. Quod dicit, hoc est, tam Titum, qui eorum beneuolentiā collaudauerat, quàm eorum, qui apud ipsos fuerant pariter destinati, ita se exhiberet, vt & charitatis sinceritatem, & apostolicam pro ipsis gloria veritatem in cōspectu omnium cōprobaret. Hæc ille. AVTHOR. Et iterum cap. 9. Parati ad vltiscendum omnem inobedientiam cum impleta fuerit vestra obedientia. HIERONYMVS. Hoc dicit apostolus ad modum paratum se esse vltisci omnem inobedientiam, cum ea, quæ præcipiuntur, impleuerint. Hæc ille. AVTHOR. Quam audis expectitor obedientiæ Corinthiorum fuit apostolus: si Deo tantum, cur gloriabatur, eos obedisse Tito propter se? Cur item Apollo: si sibi propter Deum? Cur improbus Witcleff hoc casat in alijs, & sibi fieri vendicat? An vultis increduli Witcleuistæ experiri de quolibet præfidentis imperio, vtrum hoc simul Christus mandat cum eo, sicut hi, quos obiurganter arguebat Apostolus: An, inquiens, experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus? Hanc suspicionem mali præceptoris primò diabolus parentibus primis incussit, quasi inuideret eis Deus donum sapientiæ, ideo ab esu

V 2 pomi

Obedientia
Philippensium.

Obedientia
bona.

Obedientia
uera.

pomi mandauerit abstinentum. Quid igitur mirum, si organo suo Witeless hanc prerogatiuam obedientiae sub suspicionem peruersi preceptoris surripiat vniuersis, vt non sensim, sed tota ruat nunc, sicut tunc simul humanitas? Si cut habet libro. 8. super Gene. ad litteram, cap. 10. AVGVST. Oportebat vt homo sub dominio Dei positus alicunde prohiberetur, vt ei promerendi dominum suum virtus esset ipsa obedientia, quam possum verissime dicere solam esse virtutem omni creaturae rationali agenti sub Dei potestate, primumque esse & maximum vitium tendens ad ruinam sua potestate velle vt, cuius nomen est inobedientia.

10 Hæc ille. AVTHOR. Ecce primum & maximum vitium ad ruinam est aliquem velle vt sua potestate, cuius nomen est inobedientia, ad quod omnibus viribus Witeless trahit, & aduocat omnes gentes, dicens, illam nostram primariam libertatem. Sed sancti patres in Christo cauendam hanc pestem vbiq; in rebus omnibus admonent. Vnde epistola ad Demetriadem virginem HIERONYMVS. Bonum est igitur obedire maioribus, parere perfectis, & post regulas scripturarum vitæ suæ tramitem ab alijs discere, nec præceptore vti pessimo, scilicet presumptione sua. De talibus foeminis & Apostolus loquitur. Quæ circumferuntur omni vento doctrinæ, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quæ nec scripturarum regulis velit nos absque preceptoris dispensatione vitam sine trepidatione committere: quia de talibus foeminis, inquit, dicit apostolus, quæ circumferuntur omnivento doctrinæ: sed tantum audiendus est Deus inquit Witeless, & præceptum eius, hominis aut præceptum, quod fallax semper est tanquam impertinens dimittendum. Miseri ergo & infelicissimi homines, qui vltra Christum, & eius euangelium tetam sollicitudinem audiunt, etiam contra Christum, & eius ecclesiam. Tu homo fallacissimus & proditor scripturarum, qualiter dicis non obediendum nisi soli Deo, vel verbis eius, & omnes contra Deum rebelles clamas, qui tibi non obediunt? Sed recole scripturarum, si potes, vbi filij Ionadab, filij Rechab diuina voce laudantur, quia patri homini obediunt, etiam in his, quæ Deus non iussit, sed homo. Adaperiat passum illum in titulo. Psalmista. 73, AVGVST. Ionadab homo fuit quidam, commendatur nobis ex prophetia Hieremias, qui filijs suis præceperat, vt vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent: præceptum autem pa-

tris sui tenuerunt, & seruauerunt, & ex hoc a domino benedici meruerunt, dominus hoc non præceperat, sed pater ipsorum: sic autem hoc acceperunt tanquam præceptum a domino Deo: quia etsi dominus non præceperat, ne biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat tamen dominus, vt filij patri obedirent. In ea ergo re sola non debet patri filius obedire, si aliquid iusserit pater ipsius contra dominum Deum ipsius. Neque enim debet irasci pater, quando sic ei preponitur Deus. Vbi autem hoc iubet pater, quod contra Deum non sit, sic audiendus est, quomodo est Deus: quia obedire patri iussit Deus. Benedixit ergo Deus filijs Ionadab, propter obedientiam, eosque obiecit inobedienti populo suo, exprobrans, quia quum filij Ionadab obedientes patri suo essent, illi non obedirent Deo suo. Hæc ille. AVTHOR. Fugite ergo iam omnes homines consiliarium pestilentem, ne homines obediant patribus suis, sed soli Deo. Scitis quam planè contra omnes scripturas, contra bonos naturæ mores, quibus solis hi filij vnà cum patre fuerant instituti, dico vobis vox serpentis folius erat in Witeless: in diabolo, in Lollardo, hæc est. Vbi mandat dominus sic obedire vni diabolo, ne claustrum exeas, vt locis & temporibus fileas: vt ieiunes, vt ores, vt vigiles media nocte contra tuæ complexionis conatum, vt feruiatur domino carnali? Complexionem non inuestigat Apostolus. Quicquid iusserit pater, si non contra dominum, hoc impleri iubet, & si dominus ipse non iusserit. Sic ergo benedixit dominus filijs Ionadab, quia fecerunt quæ præcepit pater, quæ ipse non præcepit, sed sibi obedire præcepit, quod si domino, & patri carnalibus est tam sancta obedientia, & tam pretiosa, dicat modo Witeless, quantum pretiosior est obedientia, vbi caro non præcipit, sed omnia spiritus in Christo Iesu. Sicut in regula Carmelitarum. Fratres primum Priorem Carmelitarum regulam vestrum humiliter honorate, Christum potius cogitantes, quam ipsum, qui posuit illum super capita vestra. Qui & ipsi patri erat obediens, & vt simili forma nos obedientes, patribus faceret, vocaliter dicit, Non quod ego volo pater, sed quod tu. Quid oportuit hanc vocem fieri, si non nos ipsos manu traheret ad exemplum? Ipse enim ait, Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. Vox inquam, Christi ad patrem, non quod ego volo, sed quod tu. In quem locum super Marcum HIERONYMVS. Vique in finem non cessat nos docere patribus obedire, & voluntatem

Obedientiæ quibus est, & non est patri.

Carmelitarum regulam

tatem eorum, voluntati nostræ præponere. Hæc ille. AVTHOR. Ecce fidelissimi Christiani Hieronymus dicit Christum vsque in finem non cessasse nos docere patribus obedire, nunquid dijs patribus, dicente Witeless obedientiam soli Deo intelligendam? Et sic in libro abusionum intelligere Augustinum. Sed probemus Witeless sine mora vel medacem, vel cacum. Refumamusque quod Augustinus dicit, & Witeless scripsit manu sua. AVGVST. Tertius abusionis gradus si adolescens sine obedientia reprehenditur, quo mundus a recto ordine rationis deprauatur. Qualiter autem in senectute ministrari illi sperabit, qui in adolescentia se senioribus obedientiam exhibere contemnit? AVTHOR. Quibus senioribus, si non senioribus hominibus: nunquid angelis, vel item dijs? quia dicit Augustinum intelligere de obedientia soli Deo, non vt ab ordinibus introducta. Iterum AVGVST. Propter quod dominus Iesus in temporibus suæ carnis, dum adhuc ad ætatem legitimam doctoris non peruenit, obediens ministracionem suis parentibus præstitit. AVTHOR. Hi parentes Christi nonne homines? non angeli, neque dii. Qualiter ergo probat Augustinus obedientiam soli Deo præstandam, ex hoc, quod Christus Deus non soli Deo, sed obediuit hominibus? Item profectur AVGVSTINVS. Propter ea & in mandatis legis, primum in ijs, quæ ad hominem pertinent, patris & matris honor imperatur, quia quauis carnalis pater non superuix erit, aut indignus fuerit, alicubi tamen patri digno & viuenti paternus honor vsque ad dignam ætatem a filijs præbendus esse ostenditur. Quatuor enim modis per scripturas diuinas patres vocantur, natura, gente, admonitione, ætate. Sequitur. Si ergo naturalis pater superstes non fuerit, admonenti tamen seniori adolescentis obedientia erit. Hæc ille. AVTHOR. Cui præbenda est ista obedientia, de qua tractat Augustinus, hoc dicens, si non homini sub Deo, quando dixit paternum esse honorem, qui ad hominem pertinet, & naturalem parentem, si iam sit superstes, & dignus: si non est superstes, homini seniori curam gerenti, vel ætati parenti. Quomodo potest Witeless hæc omnia referre in Deum? O ergo medacem Witeless, quam improbum, tam apertum. Dissimulari textus non potest: ipse testis est: & vnde scriptura iubet obedire præpositis & subiacere illis. Si non erit obediendum hominibus, non item Apostolis Christi, de quibus Christus, Qui vos spernit, me spernit. Et hanc obedientiam disposuit Deus Abraham

14 Pater quatuor dicitur modis.

patriarchæ in filiis suis, & ipsis item obedientiam præmium commemorat Genesis. 18. in quæstionibus Genesis, cap. 34. AVGVSTINVS. Scio quia constituit filijs suis, & domui suæ post se custodire vias domini, facere iudicium & iustitiam, vt adducat dominus in Abraham omnia quæ locutus est ei. AVTHOR. Ecce vbi promittit dominus Abraham non solum præmia, sed etiam obedientiam iustitiæ filiorum eius, vt circa eos etiam promissa præmia compleantur: & vnde potest habere, quod speret Deum, docens obedisse diabolo, si extra alicui homini non obediatur quis, sed soli Deo?

De sancta obedientia, ad cuius iugum vocandi sunt paruuli: & de ætate profitentis.

CAP. LXXIX. SVMM A.

- 1 Obedientia, quæ sit virtus difficillima.
- 2 Solitudo claustralis.
- 3 Infames, quæ non sint arcendi a professione, & claustro.
- 4 Ætas intrandi claustrum, & profitendi religionem.

Obedientia difficilis est. Oc primum obedientie munus quantum alias omnes virtutes excellit, ex ipsa rei difficultate metimur. Difficillima virtus est, & vix, nisi ab ætate tenera doceatur, sine molestia geritur: ideo supra coepimus dicere iugum eius iuuenibus ferendum indixit propheta Hieremias: Bonum inquit iuueni, si portauerit iugum graue. Vnde super dicto versu Beati immaculati: in quo corrigit adolescentior, &c. HILARIVS. Bonum, inquit, iuueni portare iugum graue. Onus istud rudes ad obediendum anni ægrè ferunt. Cæterum ætas tenera grauis oneris molestiam per virtutis incrementa non sentit, sed suscepto in iuuentute onere quid faciet: sedebit, inquit, singulariter, & tacebit. Paruulus iste rarus est, cum perfectio timoris Dei per annorum augmenta concresecat. Et idcirco singularis sedebit, lasciuos adolescentiæ coetus relinquens, & ab ipso senum nuper credentium confesso remotus, quin ei non competit dicere: Delicta iuuentutis meæ domine ne memineris. Silebit etiam congruam fidei, & iuuentuti existimans taciturnitatem, non tumultibus secularium negotiorum admixtus.

Obedientia difficilis est.

Solitudo claustralis.

tus, sed pro modestia tacens, sola diuina sacramentorum cognitione occupatus: & sermones Deitacita rerum atq; operum obseruatio ne custodiens. Hęc ille. A V T H O R. Si tantum istud documentum patris Hilarij attendent, nec tunc facile auscultarent blasphemantem Witcleff, q̄ frater, aut religiosus quicumq; nec sit, nec potest fidei uisorem idoneum inuenire: qui spirituale lucrū testaretur. Ideo uideretur secundum legem Dei, & rationis, q̄ talis benefactor ex hoc rationabiliter puniretur. Hęc Witcleff ca. 15. dialogi. A V T H O R. Sāctus pater ecce testatur pro fratre spūale lucrū ex iuuenis inducōe venire: q̄ cum anni rudes egrēserunt obedientię iugū, etas tenera de tam graui onere nullam aut paruam sentit molestiam, & quid, inquit, faciet? ad quod lucrum tandem perueniet? Sedebit, inquit, singularis, & tacebit, quia perfectio timoris cum eo per annorum augmenta concrefcet, lasciuos adolescentię coctus relinquet, & a confesfu seniorum nuper conuerforum remotus sedebit. Et quia non habet antiqua peccata, quę defleat, non dicet, Delicta iuuentutis meę &c. Retinet adhuc innocentiam: ideo nec cum senibus hanc compunctioem, silentium & taciturnitatem conuenire suę iuuentuti existimat. A tumultu secularium negotiorū omnimodē separatus, sola sacramentorum cognitione, & legis Dei meditatione occupatus, rerum & operum obseruatione sollicitē secum consistit, secundum illud Carmelitarum in regula. Maneant singuli in cellulis suis, uel iuxta eas die ac nocte in lege domini meditates, & in orationibus uigilantes, nisi alijs occasionibus occupentur. Ecce fructus uerbi prophetici, ecce lucrum spirituale: Bonum iuueni ferre docto graue iugum obedientię teneris sub annis, si sanctus pater Hilarius sit fidei uisore idoneus, illum tibi pro fratre presento. Ad quid prohibes uel indignaris professionem in iuue ne, nisi quia obduratus es hęreticus, & omne honestum ecclesię inuidens cum serpente? habebis in hac causa sicut fidei uisorem Hilariū, ita durum censorē tuę impietatis A M B R O S I V S. Non ꝑ mireris, inquit, in adolescentulis professionem, cum legeris in paruulis perfectionem. Scriptum est enim. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. An dubitamus si eum usq; ad continentiam sequatur adolescentia, quem usq; ad mortem confitetur infantia? Et quasi incredibile putamus, si puellę nobiles Christum sequuntur ad regnū, quem etiam pueri sequebantur in deserto: sicut legimus, quod sunt satiata de quinq; pan-

bus quatuor millia hominum, exceptis pueris inquit, & mulieribus. Nolite ergo a Christo arceri infantes, quia & ipsi pro Christi nomine subiere martyrium, talium est enim regnum cęlorum. Vocat enim eos dominus, & tu prohibes? De ipsis enim dominus ait, Sinite paruulos venire ad me. Hęc ille, libr. 2. de uidiis. bene infra. A V T H O R. Sic utinam intelligerent, non dico laici nostri, sed ecclesiastici uiri, sic utinam cum religioso patre Ambrosio nō seculariter, ut sunt & habitu & animo seculares, sed religiosē de religione sentirent, paruulos non terrent, non minarent, nec abigerēt infantes a claustris cum maiori s̄uitia, quā canem de foro: non attendentes qualiter instat pro religiosi paruulis sacer A M B R O S I V S. Nolite inquit a Christo arceri infantes: uocat eos dominus, & tu prohibes Christi lucrum, reputans q̄ claustris donantur, & Christum de hoc dicere, Sinite paruulos uenire ad me. Sed indiscretionem puerilis etatis ducunt in causam: ideo expectent, inquit, quousq; etatem habeant, & tunc pro se loquātur. Hoc ipsum & in sanctum Ambrosium cōcludebant carnales ipsius temporis, quibus alquanto ibi superius satisfecit A M B R O S I. Patres pro filiarum coniunctione sollicitē molestē ferunt uirgines consecrari. Nec hi, quod vereantur, habent, si sequantur consiliū. Aiunt etiam plerique maturioris etatis uirgines esse uelandas. Neq; ego abnuo sacerdotalis cautionis esse debere, ut nō temerē puellę uelentur. Spectet planē, spectet etatē sacerdos, sed fidei uel pudoris: spectet etatem uerecundię. Examinet grauitatis caniciem, morū senectam, pudicitię annos, aīos castitatis. Si hęc presto sunt, nō deerit uirgini longę uirginitatis. Non ergo etas reijcitur florulentior, sed animus examinatur. At certē Teclam, nō senectus, sed uirtus probauit. Et huic quid plura contexā, cum omnis etas habilis Deo, perfecta sit Christo? Deniq; nō uirtutem etatis appendicē dicim⁹, sed uirtutis etatem. Hęc ille. A V T H O R. Pudor est tales ecclesiasticos esse, qui ad ædificia parietis ecclesię carnaliores sunt carnalib⁹ laicis, & qui se opponerent pro domo dñi primi diripiūt. A bonis em̄ p̄sulis aut presbyteris quantū distent, mōstrat eis palām Ambrosius, qui patres redarguit, q̄ essent solliciti pro coniungendis filiabus mortali marito: & ideo indignē ferētes, q̄ uirgines consecrātur Christo. De sancto, inquit, Acholio olim Thessalonicēsi Ep̄o, sed prius adolescēte monacho, li. 7. ad Anysum A M B R O. Benedictus dñs, & benedicta adolescentia eius, quā exegit in tabernacu-

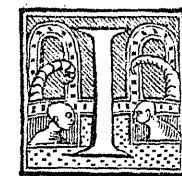
naculis Dei Iacob, positus in monasterijs, in quibus cum quæreretur a parētib⁹ uel proximis dicebat, Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? Nō noui patrē, nec matrē, uel fratres meos, nisi qui audiunt uerbū Dei, & custodiunt illud. Hęc ille. A V T H O R. Ecce quantum donum glorificat sanctus pater in Acholio, q̄ de monasterio eijci nō ualuit adolescēs, nec etiam per parentes. Et q̄ maturę etatis dixerunt uirgines esse uelandas, non abnuebat Ambrosius, sed de etate distinxit, docens nō omnino prætolandam, & explorandam etatem annosę carnis, sed morum senectam, pudicitię annos, animos castitatis: quia Teclam, inquit, non senectus, sed uirtus probauit. Vnde de concludit, q̄ ꝑ omnis etas habilis Deo, perfecta est Christo. Hoc dixit quo ad religionis introitum, quō portas areas introeant in confessione laudis, non pro confessione irrefragabili normę regularis. Ad hanc autem censuerunt patres etatem expectandam, quæ experi ri possent iuuenes & iuuenulę uires suas. Vnde iuxta cursum humanę naturę quartusdecimus annus in masculo carnalis motus quantum pubem uirant, ostendit, quauis ad alia uirtia nulla certa etas requiritur, sic habet lib. 10. super Genes. ad literam, cap. 15. A V G V S T. Non enim de pueris grādusculis agimus, quibus quidem proprium peccatum nolunt attri buere quidam, nisi ab anni decimi quarti articulo, cum pubescere cœperint, quod meritō crederem⁹, si nulla essent peccata, nisi quæ mēbris genitalibus admittuntur. Quis uero audeat affirmare furta, mēdacia, periuria, non esse peccata, nisi qui talia uult impunē committere? At his plena est puerilis etas, quauis in eis non ita, ut in maioribus punienda uideantur, q̄ sperant annis accedentibus, quibus ratio conualescat, posse præcepta salutaria melius intelligere, eisq; libenti⁹ obedire. Hęc ille. A V T H O R. Item quantum reor prouidentia ecclesiastica bene cum maribus actum est, ut sanctificarent Christo totam etatem sequentem, expleto iam anno decimo quarto, quo numero omnes generationes iuxta Matthæū dedicantur in Christo. Fœminę uero tenera etate matris Christi, qua primū desertis parentibus sese dedit doctoribus pro explendis paternis rebus in templo ad annum duodecimum, quauis olim minor etas posset sufficere, ubi maior grauitas apparebat in mente. Qualiter epistola ad Marcellam de uita Asellę H I E R O N Y M V S. Prætermitto, quod in matris uero benedicatur, antequam nascatur, q̄ in phiala nitentis uetri, & omni speculo pu-

rioris patris uirgo traditur per quietem, q̄ ad huc pannis infantię inuoluta, & uix annum decimū etatis excedens honore futurę beatitudinis consecratur, sit gratiæ omne quod ante laboris fuit, licet Deus præcius futurorū & Hieremiam sanctificet in uero, & Ioannem in aluo matris faciat exultare, & Paulum ante constitutionem mundi separet in euangelium filij. Ad ea uenio, quæ post duodecimum annum sudore proprio elegit, arripuit, & tenuit, cœpit, impleuit. Hęc ille.

¶ Quod die solenni professio in dissolubilis ritē fiat, in qua supra alios meretur professus aureolā, & primam innocentiam post baptismum, & q̄ lege apostolica orationibus solennibus consecratur.

C A P. LXXX.
S V M M A.

- 1 Virgnum profitentium nuptiæ.
- 2 Aureola profitentium religionem.
- 3 Tonsura clericalis, & quid designet.
- 4 Occidentales, q̄ non solum in primæ uis ecclesię, ut nunc tondebantur, sed & Græci, & Asiani monachi.
- 5 Petrus cur attonsus, & cur alij.
- 6 Corona Simonis Magi describitur.
- 7 Coronę quantitas ex Concilio Toletano.
- 8 Professio religionis, quod sit secundum baptismum, delens omnia peccata, & lumen conferens. Et unde meruerit hanc prærogatiuam, ut secundum baptismum nuncupetur.
- 9 Professio quomodo apostolica lege orationibus solennibus consecratur.

Am annos diximus, quibus tantę consecrationis diuini uasculi, imō templi Dei est celebranda solēnitas. Tantoq; officio dies est aptanda præclarior: quanquam tãtę professionis natiuitas diem agat præclaram. Aptetur dies triumphales Christi, ut putā Resurrectionis, aut Natiuitatis, uel matris eius sacra celebritas, qua post reditum a Babylone templū domino dedicetur. Vnde libro. 3. de uidiis A M B R O S I V S. Vno autem die terra non parturit, sed parit gratia. Venit Paschæ dies,

in toto orbe baptismi sacramenta celebrantur, velantur sacrae virgines. Vno ergo die sine aliquo dolore multos filios & filias solet ecclesia parturire. Et infra. Date ergo filij fortes vestras ei, qui ultra meritum laboris remunerationem suis donare consuevit: date veritatem ipsius viro sancto, id est, integritate. Ipsi enim est integritas, qui immaculatus aduenit. AVTHOR. Et libro. 3. de virginitate, in principio, idem pater AMBROSIVS. Tempus est foror sancta, ea, quae mecum conferre soles, beatam memoriam Liberij praecipua reuolueret, ut quod vir sanctior, eo sermo accedat gratior. Namque is cum in saluatoris natali ad apostolum Petrum virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares. Quo enim melius die, quam quo virgo posteritatem acquisiuit, atque antantibus etiam puellis Dei compluribus, quae certaret inuicem de tua societate: Bonas, inquit, filia nuptias desiderasti. Haec ille. AVTHOR. Non permittit tantus pater Ambrosius hoc verbum sancti Papae Liberij ad virginem profitemem in terram cadere, bonas filia nuptias desiderasti, & bene nuptiarum in professione dicuntur, qua alligata est suo viro Christo, & nolle amplius quarere solutionem iubet apostolus. Sed dicamus ut coepimus, de sanctae professionis praestito sacramento, quid laudis, quid gratiae, quidque mereatur de praemio. Primo, ut refert DIONYSIVS, interrogatur ingrediens, si renuntiare proponit rebus seculi cum concupiscentiis eius, quo confidente per singula, prout superius lib. 3. cuncta descripsi: tandem profitemur publica clara voce, dicens, Ego facio professionem meam Deo, &c. Tres super vitam priorum perfectiones aggredditur. Vnde super praemium antecedens magnam sacrae professionis meretur aureolam, prout exponendo scripturam Exod. de tabernaculo, Faciesque illi labium aureum per circuitum: libro primo de tabernaculo, cap. 20. BEDA. Quod si verum descripta prius una corona subiungitur, & supra illam alteram coronam aureolam, de illorum potest praemio recte intelligi, qui generalia scripturae sanctae mandata spontanea vitae perfectioris electione transcendunt, ideoque specialem praeter ceteris fidelibus retributionem voluntarie retributionis expectant. Corona namque aurea quatuor digitis alta, labio mensae aureo apponitur, cum per Euangelium ihs, qui mandata diuinae legis custodiunt, vita aeterna promittitur: dicente Christo, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non fal-

Nuptiae profitemium uir gnum.

Aureola profitemium.

sum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Sed eidem coronae altera corona superponitur, cum protinus subditur. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quae habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me, & habebis thesaurum in caelo. Ad hanc coronam pertinet canticum illud nouum, quod virgines tantum coram agno cantasse referuntur, qui empti sunt ex hominibus primitiae Deo & agno. Ad hanc, quae iidem sequuntur agnum, quocumque ierit. Haec ille. AVTHOR. Vbiq; scripturae, vbiq; sancti patres mendosum Witcleff de falsitate redarguunt. Corona simplicium, mandata legis seruantium est. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Est autem corona aureola super coronam super mandata seruaturis consilia: primo voluntariae paupertatis, Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c. Et quae aureola sic perfecti habebis, inquit, thesaurum in caelo. Prioris corona fuit celum ingredi, huius sequentis aureola est ingredi caelum, & habere ibi thesaurum. Et iuste quidem pro thesauro thesaurum, pro thesauro, cui renuntiauit in terra, centuplum accipere, & cum alijs prioribus vitam aeternam possidere. Huic item coronae accedit in cumulum, quod professurus eam, societur item ei, qui cum virginibus proposito castitatis continua, canticum coram agno cantabunt. Et tertio item obedientiae votum consequuntur, quo cuncti secundum illius vitae regulam, quocumque agerit, profitentes sequantur in voce propositi. Hic apud antiquos ubi meretur professus aureolam coronae, tonsuram de manu sacerdotis assumpsit. DIONYSIVS. Haec si eo qui proficitur attentè consentiente cruciformi figura signans ipsum sacerdos detondet, trinam diuinae beatitudinis inuocans hypostasim. LINCO. Signat crinium detonsio, omnium materialium varie formabiliu ab amore decisionem, ut intellectu puro ad Deum pertingat & eius simplicitate formetur. Haec ille. AVTHOR. Ex hoc liquere potest, quod in primis ecclesiae non occidentalibus tantum, ut nunc, sed & Graeci, & Asiani monachi tondebantur. Nec mirum. Ipsi enim apud Iudaeos, vnde fluxit summa religio, sacerdotes veteres tondebantur, hac ipsa ratione, qua monachi. Vnde super versum Psal. 39. Multiplicati sunt super capillos capitis mei. CASSIODORVS. Non frustra in comparatione delictorum capilli adducti sunt. Nam in veteri testamento sacerdotes ipsa similitudine radebantur, ut tali emundatione purgati, carnis vitia deposuisse viderentur.

Tonsurae ricalis.

Haec

Haec ille. AVTHOR. De hac tamen tonsurae ceremonia quidam olim in ecclesia schismata confecerunt, ita ut clerici, & monachi eam haberent contemptui: super quare COLFRIDVS Abbas regi Pictorum scripsit Athoni ut libro. 5. de gestis Anglorum refert BEDA. Et quidem sci mus inquit, quia neque apostoli omnes uno eodemque sunt modo attonsi, neque nunc ecclesia catholica sicut una fide, spe, & charitate in Deum consentit: ita etiam una atque indissimilitotum per orbem tonsurae sibi forma congruit. Et infra. Verum & si profiteri nobis liberum est quia tonsurae discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum syn-cera est: tamen ut maximus nonnunquam patribus catholicis de paschae vel fidei diuersitate conflictus, ita etiam de tonsurae differentia legitur aliqua fuisse controversia: inter omnes tamen, quas vel in ecclesia, vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendamque iure dixerim ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se consenti dominus ait, Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauas regni caelorum. Nullam magis abominandam detestandamque merito cunctis fidelibus crediderim ea, quam habebat ille, cui gratiam Spiritus sancti comparare volenti dixit idem Petrus, Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti possideri per pecuniam. Non est tibi pars, neque fors in sermone hoc. Neque si verum ob id tantum in coronam attondemur, quia Petrus ita attonsus est, sed quia Petrus in memoriam dominicae passionis ita attonsus est. Hoc idcirco ad nos, qui per eandem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice videlicet corporis, summa nostri parte gestamus. Sicut enim omnis ecclesia quae per mortem sui viuificatoris ecclesia facta est, signum sanctae crucis eius in fronte portare consuevit, ut crebro vexilli huius munimine a malignorum spiritu defendatur incursum, crebra huius admonitione doceatur se quoque carnem suam cum vitis & concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus se necesse habent pro domino continentiae frans astringere. Haec ille. AVTHOR. Affirmat nempe, quod beatus Petrus in memoriam dominicae coronae coronam item similitonfuram gestabat in capite: quam omnis ordo clericalis, & monasticus sine calumnia litis gestare non abnuat. Gessit si & fisor ille &

Petrus cur assis, cur dij.

magus coronam, sed erat figura & tonsione dissimilis, sicut erat cordis professione dissimilis. De hac item ibi proficitur BEDA. Caeterum tonsuram eam, quam magnum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primo detestetur, & merito exuffiet aspectu: quae in frontis quidem superficie coronae videtur speciem praefere? Sed ubi ad ceruicem perueneris, considerando decurtatam eam, quam te videre putabas inuenies coronam, ut merito talem simoniacis & non Christianis habitum conuenire cognoscas. Haec ille. AVTHOR. Quantitas autem coronae variata per ipsum magum post hoc arctari coepit per haereticos in Hispaniae partibus, sed iterum abscindi comam, & ampliari coronam Toletano concilio. 4. sub Isidoro Hispalensi statuitur capital. 40. CONCILIVM TOLETANVM. Omnes si clerici vel lectores sicut leuitae & sacerdotes, de tonso superius toto capite inferius solum circuli coronam relinquunt. Non sicut hucusque in Galliciae partibus facere lectores videntur: qui prolixis ut laici comis in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus autem iste in Hispaniis hucusque haereticorum fuit. Vnde oportet pro amputando ab ecclesiis scandalo hoc signum dedecoris auferatur, & una sit tonsura vel habitus, sicut vnus totius Hispaniae est usus: qui autem hoc non custodierit, fidei catholicae reus erit. Haec ille. AVTHOR. Sic ergo insignitus est noster professus, sic Christo configuratus in capite. Et quod dixit abbas hunc morem exorsum a Petro, famosum est apud patres, ut libro de institutis clericorum capitulo. 3. RABANVS. Ferunt quidam doctorum modum ritum Petrum Apostolum primum subiisse, ut formam, & similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiret, a nephanda Iudaeorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur, deinde ut sacerdotes veteris testamenti in tonsura & habitu discernentur. Haec ille. AVTHOR. Ad beatum Augustinum in breui quadam epistola scribit item HEROD. Dominum meum Allipium, & dominum meum Euodiu ut meo nomine salutes precor coronam tuam. AVTHOR. Et epistola ad Proculianum AVGUSTINVS. Honorat nos vestri, honorat vos nostri, per coronam nostram nos adiurat vestri, per coronam vestram vos adiurat nostri: omnium verba suscipimus, neminem offendere volumus. Quid nos solus Christus offendit, cuius membra laniamus? Haec ille. AVTHOR.

Corona Simonis Ma-

Coronae quantitas.

V 5

Iam

Iam venit ad nouam vitam, noua nupta spon-
sa agni: ideoque induit nouam stolam, antiquam
abiciens, secundum Dionysium. Induat Deus
te nouum hominem, qui secundum Deum creatus
est in quiete prelato: sic item de virgine pro-
fessa papae Liberij ait supra Ambrosius. Apud
apostolum Petrum virginitatis professionem
vestis mutatione signares. Nimirum quasi iam
alio renascens baptisate, nouam, & vestem
candidam perfectae vitae recens professor acci-
piat. Quendam enim gratiam renascentiae su-
mit sancto baptismati proxima effectu & gra-
du. Sed ad hoc verbum stimulat Witleff,
miroque dolore torquetur erga munditiam
Christianam libro de ecclesia & membris cap.
12. WITCLEFF. Hic, inquit, erubesceret nostri
priuati ordines blasphemantes, quod eo ipso,
quo quis ordinem illorum ingreditur, vestito
corporali habitu, quem taliter solennizant, de-
letur omne peccatum suum praeteritum, & no-
ua gratia informatur. Hoc enim non contigit
regulariter de statu apostolico, ut patet de Sca-
rioth. Hæc WITCLEFF. AVTHOR. Non errat
iam simpliciter, sed errorem errore confirmat.
Confirmat enim heresim de retentione pecca-
ti praesciti per necessitatem absolutam suam praesci-
entiam, sicut dixit Iudam non accipere po-
tuisse remissionem plenariam peccatorum per
introitum ordinis apostolici, nec item per Chri-
sti baptismum, nec item per consequens quem
quam praescitum baptizatum infantem. In praesci-
tato autem, qui nullum peccatum potest
habere mortale, iuxta eum baptismus quid
delet? In utrisque iuxta eum mortale non ab-
luit, non ergo sancto baptismati introitum per-
fectae religionis adaequo, sed eius argumentum
blasphemum quomodo contra religionem san-
ctum ingressum & contra sanctum Christi ba-
ptismum tendit adduco. Sic elegit necessitatem
sua praescientiam, quam ipse inuenit omni Chri-
sti sacramento, & religionem, & sacramentalium
virtuti praefere. Sed audiat fidelis sanctorum
fidem concedentem indubie non fictam religio-
nem intransibis secundum gradum munditiae
post baptismum. Vnde epistola ad Demetriadem
virginem, quae incipit, Inter omnes mate-
rias HIERONYMUS. Nunc quia seculum reli-
quisti, & secundo post baptismum gradu
inisti pactum cum aduersario tuo, dicens ei, Re-
nuntio tibi diabolo, & seculo tuo, & pompae
tuae, & operibus tuis: serua foedus quod pepi-
gisti, & esto consentiens, pactumque custodis
cum aduersario tuo dum es in via huius seculi.
Hæc ille. AVTHOR. Renuntians hac forma
diabolo, & eius seculo, ad secundum puritatis

gradum reducitur post baptismum, ut adhuc
purgetur, cui forsitan nulla deest integritas, se-
cundum illud Saluatoris in euangelio, Omnem
palmitem, qui fert fructum, puta in communi
femita mandatorum tuorum, purgabit eum
pater, ut fructum plus afferat: & purgato igitur
animo pater intransit religionem, magnam con-
fert, ut dixi, gratiam: non disparat omnino bap-
tismati, signum ne indulgentiae apertum monstrat
ecclesia, irregularitates quasdam cassat, legum
vindictas, reges laxat canones, lege Christi vo-
ta resoluunt, ut per vitae innocentiam & abster-
sionem reatus non longè quam alter bap-
tismus rite putetur. Sicut epistola de dormitione
Blesillae, Idem HIERONIMUS. Reuera si seculare de-
siderium, & (quod Deus a suis auertat) delicias
vitae istius cogitantem mors immatura rapuisset,
plangenda erat, & omni lachrymarum fonte
lugenda: nunc vero cum propitio Christo ante
quatuor ferme menses secundo quodam modo
se proposito baptismi lauerit, & ita deinceps
vixerit, ut calcato mundo semper mona-
sterium cogitauerit, non vereris, ne & Saluator
dicat, Irasceris Paula, quia filia tua facta est filia
mea. Hæc ille. AVTHOR. Nondum ingressa
est monasterij septa, propositum tantum habebat.
Et tamen secundo quodammodo proposito
baptismi se lauasse conceditur. Quid igitur
vbi propositum effectum habet? non tunc diceretur
quodammodo, sed secundo post baptismum
certo gradu se diluit, sicut de priori
Hieronymus ait, Nunc quia seculum reliquisti,
secundo post baptismum gradu pactum ini-
stis dicens, Renuntio. Interrogatus autem Bernar-
dus vnde hæc norma religiosae vitae praerogati-
uam meruerit ut baptismum secundum dica-
tur, Respondet libro de dispensatione & praescepto
versus finem. BERNARDUS. Au-
8 dire & hoc vultis a me, vnde inter cetera poenitentiae
instituta monasterialis disciplina meruit hanc praerogati-
uam, ut secundum bap-
tisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi
renuntiationem, ac singularem excellentiam
vitae spiritualis, quia praeminens vniuersis vi-
tae humanae generibus huiusmodi conuersatio
professores & amatores suos angelis simili-
bus, hominibus dissimiles facit, imò diuinam in
homine reformat imaginem, configurans Chri-
sto nos instar baptismi: & quasi denique secundo
baptizamur, dum per id, quod mortificamus
membra nostra, quae sunt super terram, rursum
Christum induimus: complantati denuò simi-
9 litudini mortis eius. Sed quomodo & bap-
tismo erui-
mur de potestate tenebrarum, & in re-
gnum transferimur aeternae charitatis, ita & in
sancti

Professione
ligionis vsq;
secundum
baptisma.

Omnia pec-
cata delet
lumen con-
fert.

sancti huius secunda quadam regeneratione pro-
positi de tenebris aequè non vnus originalis,
sed multorum actualium delictorum in lumine
virtutum euadimus: reaptantes nobis illud a-
postoli, Nox praecessit, dies autem appropin-
quauit. Hæc ille. AVTHOR. Praeteriri non de-
bet, quod efficaciam huius secundi quasi bap-
tismatis Bernardus expressit dicens, non vnus
originalis, sicut sanctum baptismum primum, sed
multorum intelligens omnium actualium de-
lictorum, tenebras dissipans, nouo aptans lu-
mine in virtutum principio: nec est tantum al-
ter quasi baptismus fluminis, sed simile ei gra-
dum tenet in baptismo sanguinis per solam re-
litionem omnium facultatum ob redemptoris
amorem. Vnde libro epistolarum ad lapsum
epistola quae incipit, Pax ecclesiae. CYPRIANUS.
Primus est victoriae titulus gentilium
manibus apprehensum dominum confiteri.
Secundus gradus ad gloriam est cauta secessio-
ne subtractum domino referuari. Illa publica,
hæc priuata confessio est. Sequitur. Ille appropin-
quante hora sua iam maturus inuentus est,
hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto
idcirco secessit, quia non erat negaturus.
Hæc ille. AVTHOR. De duobus martyrum
titulis secundo gradum eis assignat, qui pa-
trimonio relicto secedunt, ne eo seruato, nega-
re ducantur: quanto magis his, qui cuncta re-
linquunt, ut Deo in omnibus obsequantur, &
res, & proximos, & affines, & carnis affectus,
& vsque ad vsum propriae voluntatis? His at-
tentè perspectis, ex ore tantorum non fabula
putanda erit, quam Ioannes subdiaconus inter
antiquorum patrum refert historias. IOANNES
SVBDI. Fuit quidam magnus inter prudentes,
hic affirmabat dicens, quia virtutem, quam
vidi stantem super baptismum, eandem etiam vi-
di super vestimentum monachi, quando acce-
pit habitum spiritualem. Hæc ille. AVTHOR. Sic
ergo Blesilla se lauit huius quasi baptismatis
solo proposito, & tamè lauasse dixit Hierony-
mus. Facto ergo lauat, de facto professus tantum
ne poenitentia post purgationem indigeat, quae
est secunda tabula post naufragium. Ipse gra-
dus constanter seruandus est, qui secundo post
baptismum. Eadem epistola ad Demetriadem
HIERONIMUS. Verum nos ignoremus poenitentiam,
ne facile peccemus: illa quasi secunda post nau-
fragium miseris tabula sit, in virgine integra ser-
uetur maius. Aliud est quaerere quod perdid-
eris, aliud possidere quod nunquam amiseris.
9 Hæc ille. AVTHOR. Hac ergo sanctitatis forma
praeccepta, subiungit sacerdos ad confirmationis
insigne, deuotae precis officium, ut ipse Deus

pater hostiam huius sanctae placationis acci-
piat, benedicat, & muniat, quotiens hostiam
illam respicit, quae huius, & omnis peccata mundi
deleuit. Qualiter in sacras virgines, quas ipse
velauit in oratorio earum, quod tunc ipsemet
dedicauit, sacer pater orauit, prout lib. 3. de vi-
duis, qui dicitur etiam, adhortatio ad virgines,
in fine scribit AMBROSIVS. Te nunc
domine deprecor, ut super hanc domum tuam,
super hæc altaria, quae hodie dedicantur, super
hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in
singulis templum sacratur, quotidianus praesul
intendas, orationesque seruorum tuorum, quae
in hoc loco funduntur, tua suscipias misericor-
dia. Fiat tibi in odorem sanctificationis omne
sacrificium, quod in hoc templo fide integra,
pia sedulitate deferretur. Et cum ad illam respi-
cis hostiam salutarem, per quam peccatum mundi
huius aboletur, respicias etiam ad has piaes ho-
stias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio,
ut fiant tibi in odorem suauitatis hostiae acce-
ptabiles, Christo Deo placentes, & integrum
spiritum eorum, & animam, & corpus sine que-
rela vsque in diem domini nostri Iesu Christi
filij tui seruare digneris. Amen. Hæc ille. AVTHOR.
Hoc solentium orationum, & consecrationum
inuocationis cum sacris indumentis, & larga
gratia donatiuum, sancti Dei Apostoli, & suc-
cessores eorum in ecclesiis religiosi viris sta-
tuerant propter Dei seruitium, & insolubilem
famulatum, ut ait cap. illo. 6. de ecclesiastica hier-
archia antiquus antistes DIONYSIVS. Di-
uini duces nostri cognominationibus ipsos sa-
cris dignificauerunt, hi quidem hierophantas,
hi autem monachos nominantes ex Dei puro
seruitio, & famulatu impartibili. Et infra. Pro-
pter quod & perfectiuam ipsis donauit gratiam
sacra legis positio, & quadam ipsos dignifica-
uit consecratiua inuocatione, non hierarchica.
LINCOLIEN. Quia sic superexcellenter fa-
mulantur Deo, sic & diuinis a mundanis & par-
tibilibus vniuntur in Deum: sacra legis posi-
tio, quam posuerunt videlicet sancti patres,
donauit ipsis gratiam perfectiuam, hoc est, ut
habitus religiosi a communi habitu sacri populi
sint distincti, & susceptione perficerentur,
& quadam ipsos dignificauit consecratiua in-
uocatione, ut videlicet in eorum conuer-
sione, & habitus religiosi susce-
ptione, inuocetur super eos
specialibus orationibus
nomen & gratia
saluatoris.
Hæc ille.

De comparatione pastorum secundi ordinis, id- est, presbyterorum non reli- gioforum ad religiosos sub dicto

Titu. IX.

¶ Quod presbyteri & pastores
secundi ordinis sunt opitulatores
& cooperatores summorum presu-
lū vi institutionis suę in ecclesia.

C A P. L X X X I. S V M M A.

- 1 Aerei, & Montani heretici confutantur.
- 2 Præfatio in ordinatione presbyteri adducitur, ad probandum presbyteros, & pastores secundi ordinis esse opitulatores & cooperatores summorum presulum.
- 3 Petri primatus ostenditur.
- 4 Vnitas episcopalis ecclesie probatur à Cypriano.
- 5 Apostoli, quod sicut vicarij Christi, & legati: ita minores presbyteri in curijs ecclesiarum suarum legatione funguntur episcopi.
- 6 Ordo episcopalis, quod omnes inferiores ordines, & eorum potestates in se contineat.
- 7 Septuaginta perfectio.
- 8 Dominus quod super Petrum edificauerit ecclesiam.
- 9 Ecclesia Petri apostolica, quod sit per totum orbem una, non numerata cum alijs, & una cum singulis.
- 10 Samuel quod fuerit sacerdos, probatur.
- 11 Apostoli quomodo distinctas sibi parochias & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant secundi gradus discipuli.
- 12 Ministri apostolorum qui fuerint, recensentur.
- 13 Ioannes, qui & Marcus dictus, à ministerio suo à Paulo abiectus. Et quare.
- 14 Paulus quos habuerit ministros, cooperatores, & adiutorem.
- 15 Apostolorum subministratores à domino fuisse institutos, ut eis obsequerentur, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependere, ostenditur.
- 16 Pater qui sit dicendus. Et quare episcopus solus recte uocetur pater, &c. Et multa de superioribus & inferioribus ibi.
- 17 Paulus cur ad Hebræos se apostolum non scripsit.
- 18 Actus idē in distinctis suppositis atq; causis, quam disparis sit meriti, ostenditur.

De sacramentalibus.

HORVM occasio tractatum sancti Dionysij de clericorum ministerijs, & religiosorum gratijs perfectius, affuit, vt Iob refert, & Satan inter filios Dei, cum staret corā domino, nullo ab eo quærente vnde veniret, sed eius instigatione inter se quærentibus, quis in eis perfectior appareret, & quod magis doleo, huc ex hoc conflictu peruentum timeri potest, si Aeorum impietas scutum ab eis sumptis, qui pro perfectione sua quærenda facerent, dotes minores sacris presulibus coæquarent: dum dicunt, statum sacerdotum sancti ordinis à statu presulum non differre, & tamen esse diuersum. Cætera quis curat? hoc mihi cordi est, quod noster Witcleff sobolē sodalē inuenit forsā non mente, sed verbo. Et hunc apicem sanctitatis omnes superbi in ecclesia subruere moluntur. Aerei ꝑ omnes presbyteros episcopos esse dixerunt, & sine gradus distinctione eodem. Montani non primum statum ecclesie permiserunt episcopis, sed abiecerunt eos in tertium. Vnde epistola ad Marcellam de fide nostra & dogmate heretico HIERO. Apud nos apostolorum locum tenet episcopi, apud eos episcopus tertius est. Habēt enim primos de Pepuza Phrygiæ patriarchas, quos appellant cenonus: atq; ita in tertium, id est, vltimū locum episcopi deuoluuntur, quasi exinde religio ambitiosior fiat, si quod apud nos est primum, apud illos nouissimum sit. Hæc ille. AVTHOR. Ita Romani diaconi se præulerunt presbyteris. Vnde contra eos capitulum fecerat AVGVST. libro de quæstionibus veteris & noui testamenti. Sic eleuant se ipsos elati in ecclesia, nec gradum suum satis dignificant, nisi reprimant digniorem. Dicit enim quidam, quod cunctis religiosus omnis rector minor etiā perfectione, præfertur, si præferatur episcopus, quæ statu non differunt presbyter minor & episcopus, nisi gradu quodam, sicut gradus, cui commissa est administratio vniuersalis, sicut papa rector ecclesie, Episcopus suæ diocesis, sacerdos parochie: vnus perfectionis status in tribus solum differens penes gradus. Vnde non bene dicunt, dicentes inquit, quod sunt præpositi, vel balliui, siue opitulatores episcoporum, sed sunt veri, & ordinarij rectores instituti in suis prædecessoribus presulum, scilicet ab Apostolis: sed erant ambo ordines immediatē instituti à Deo. Hæc hereticus. AVTHOR. Quasi se non posset satis religioni præferre, nisi coæquaret episcopis. Quid tibi cum dominis tuis, cū princi-

Witcleff.
& Luther.

Aerei heretici Montani

Titu. IX. De Clericis, & Religiosis. Cap. LXXXI. 159

principibus ecclesie Christi Iesu? Vince religiosus merito, & satis sit tibi. Quid vis luctari cum multis, vbi vnus te impedit? Quod vis agere Christos non tangas. Nolite, inquit, tangere Christos meos. Non inquit sumus opitulatores episcoporum. Hoc si dedigneris officium, cur sic ab institutione tua degeneras, & mēdācē facis qui te instituit? Attende quid in solenni præfatione, cū te ordinaret, affirmavit Episcopus. P R A E F A T I O ꝑ in ordinatione presbyteri. Domine sancte pater omnipotens eterne Deus, bonorū dator, & distributor omnium dignitatū, per quem proficiūt vniuersa. Sequitur. Vnde & sacerdotales gradus atque officia Leuitarū sacramentis mysticis instituta creuerūt, vt cū pontifices summos regēdis populis præfecisses, ad eorū societatis & operis adiumentū, sequentis ordinis viros, & secundæ dignitatis eligeres. Sic in eremo per septuaginta virorū prudentium mentes, Moyse susceptum spiritū propagasti: quibus ille vnus adiutoribus in populo innumerabiles multitudines facile gubernaret. Sicq; in Eleazarū & Ithamar filios Aaron paternæ plenitudinis abundantiam transfudisti, vt ad hostias salutaris, & frequentioris officij sacramēta, ministeriū sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia domine apostolis filij tui doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt. Quapropter infirmitati nostræ domine quæsumus hæc adiumentā largire, qui quāto fragiliores sumus, tāto his pluribus indigemus. Sequitur. Sint probi cooperatores ordinis nostri, & eluceat in eis totius forma iustitię. Hæc ille. AVTHOR. Audite domini mei custodes sanctuarij eius rationē muneris, cui vos facer præsul inseruit. Cū pōtiffices summos regendis populis præfecisses, inquit, ad eorum societatis & operis adiumentum sequentis ordinis viros, & secundæ dignitatis, eligeres. Qualiter ergo non opitulatores facti sanctorum antistitum, cū ad eorum societatis & operis adiumentum estis electi? Sic septuaginta viri opitulationi Moyse & plebi in eremo. Sic Eleazarus & Ithamar Aaron sacerdoti, & hac prouidentia, inquit, apostolis filij tui doctores fidei comites addidisti: quos nisi. 72. quos secundū euangelium Lucæ, post apostolos ad prædicandum missos, quasi in eorum opitulationem & iuuamen ad euangelizandum citō commisit, dicēs, Messis quidem multa, operarij verō pauci? Quos alios intellexit Paulus apostolus primæ Corinth. 12. nisi horum successores secundū ordinis sacerdotes, dicens: quod alios misit Deus in ecclesia opitulationes & gubernatio-

nes? Sic enim in expositione sua præclara in Epistolas Pauli habet GODFRIDVS. Opitulationes, qui alijs maioribus ferunt opem in administratione, vt archidiaconi. Gubernationes. i. illos, qui sub opitulationibus alios gubernant, vt sunt presbyteri. Hæc ille. AVTHOR. Sunt ergo presbyteri sub archipresbyteris gubernatores, & vtrique opitulatores sub episcopis, sicut. 72. sub apostolis. Vnde & omnibus illis operarijs secundis primi præfuerunt apostoli, quibus item omnibus præfuit vnus Petrus ꝑ & ideo potestatem habens in integrum gregem, ac si solus sine comite præfideret. Vnde super illud Marci, Monstrabit vobis cœnaculū grāde stratū. HIERO. Cœnaculū grāde, est ecclesia magna, dñs domus Petrus apostolus, cui dominus domū suā credidit, vt sit sub vno pastore. Hæc ille. AVT. Si sub vno pastore Petro tota ecclesia, quō sub duplo pastore omnis ecclesia? quia sic dixit, quod sunt duo rectores constituētēs duos status principales in ecclesia, & essentielles. Placet esse duos, sed ad se inuicem ordinatos in vnum, ita tamen, vt minor maiori subseruiat, & ab ipso totus tam essendo quā operando dependeat, vt sint ambo: sic pastor vnus in ecclesia, qualiter totus homo & sua manus sunt in comparatione operis vna causa, & tunc erit minor presbyter, opitulatores tantū & adiutor maioris, alioquin si in corpore ecclesie prodierunt ab æquo, tāquā duo capita maius & minus, quale portētum in orbe? Si solum vnum caput, necesse est vt inferiora subseruiant. Vnde libro contra hereticos & schismaticos CYPRIANVS. Vnitatē ꝑ tenere firmiter, & vindicare debemus, maximē episcopi, qui in ecclesia præsidemus, vt episcopatum quoque ipsum vnum atq; indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat. Nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrūpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latius incrementō fecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radij, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed robur vnum tenaci radice fundatum: & cū de fonte vno riuus plurimi diffluant, numerositas licet diffusa videatur exundantis copie largitate, vnitas tamē seruat in origine. Auelle radium solis à corpore, diuisionē lucis vnitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte præscinde riuū, præscissus arefcit: sic & ecclesia domini luce perfusa per orbē totū, radios suos porrigit: vnū tamē lumē est, quod vbiq; diffunditur, nec vnitas corporis sepatur. Ramos suos ꝑ

Petri primatus.

vnuerſam terram copia vbertatis extēdit, profluentes largitur riuos, latiùs pandit, vnū tamē caput eſt, & origo vna, mater vna, fecunditatis ſucceſſitibus copioſa. Hæc ille. A V T H. Ad hoc tendit proceſſus iſte Cypriani, vt vnitatem epiſcopalis eccleſiæ illam dicat, quæ particulares ab ea tanquã partes vel membra cōtineat originaliter eccleſias procedentes, & eſſentialiter dependētes, vt ſolis radius à ſolis luce procedit, riuus à fonte, ramus ab arbore. Si per ſe ſit aliquid ramus, præſcindatur, non germinat. Stet riuus ſeorſum à fonte, areſcit: radi⁹ præſcindatur à ſole, occidit: ita ſi cura minoris preſbyteri ex ſe ſit vna, non à maiori ſacerdotio ſumens originē, ex ſe habens eſſentiã curæ quanuis minorem: præſcinde eam à maiori, & qua authoritate fructificat, qua luce illuſtrat plebem, quo ſacramento mūdificat: certè nullo. Vnum ergo caput, & origo vna pontificalis eccleſiæ. Hoc in tribus extremis, vnum affirmās, q̄ cura quælibet particularis ſit membrū maioris, & per hoc cum cura maiori, non tanquã alia, & per ſe, & ex ſe vna immediatione inſtitutionis in Chriſto procedens. Incōgruē valde dicitur Deū immediatē producere fontem & riuū æquē: item lucē ſolis & radiū: duo ſecundū eſſentias æqua immediatione à Deo producta, pedem & hominem. Et quid dedignatur opitulator eſſe epiſcopi rector minor, cum rector maior in profeſſione contineat q̄ ſit adiutor Chriſti? maximè cum Corinthiorū preſbyteris inter plebeios ait Paulus in exhortatione nullam ſuſpicatus iniuriam, ita & eos imitatores ſui eſſe ſicut & Chriſti ipſe, Dei, inquit, adiutores ſumus. Cur imitari piget Apoſtolum, vt minoris ordinis ſacerdotes ſint adiutores apoſtoli? Vnde in expoſitione ſoleni AMBR O. Dei enim ſumus operis participes, Dei cultura, Dei edificatio eſtis, hoc ad apoſtolos pertinet, quos cōſtat Dei eſſe adiutores, dū vicarij ſunt Chriſti. Hæc ille. A V T H O R. Et ad Ephē. 6. apoſtulus dixit ſe legatū Chriſti, pro quo, inquit, legatione fungor in catena. Vbi AMBR O. Si enim conſuetudo & lex eſt, legatis hominum non inferre exitia, qua præſumptione & audacia legatis Dei non ſolum exitia, ſed & mors irrogatur? quare & dixit, pro quo legatione fungor in catena. Nō enim per mittebatur liberè loqui, ſed in ſubiectione & neceſſitate verba Dei referens, vinculis, & plagis ſubiiciebatur, & mortibus. Hæc ille. A V T H O R. Sicut ꝑ ergo apoſtoli vicarij Chriſti ſunt, & legati, ita minores preſbyteri in curis eccleſiarum ſuarum legatione funguntur epiſcopi, vt vnum corpus Chriſti compactum ſit

ex mēbris miniſtrātibus ſibi vicifiſim in Chriſti operibus. Ad Ephē. 4. Veritatem facientes in charitate creſcamus in illo per omnia, q̄ eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundū operationem in menſuram vniuſcuiuſq; membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Quomodo per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, niſi iunctura ſubminiſtret iuncturæ ſibi præpoſitæ: non autem vt iunctura & iunctura immediatē inſtituantur, quanuis maior & minor? Duo oculi maior & minor, Duæ nares maior & minor, aut vniuerſalis & particularis: imò ſic eſt maior epiſcopus, vt totum ſacerdotem minorem contineat: & epiſcopo cōparatus, nihil extra habeat, nihil ſit. Velut dicto cap. eccleſiaſtica hierarchiæ D I O N Y. Vt enim omnem hierarchiam videmus in Ieſum terminatam: ſic vnāquaq; in proprium diuinum hierarchiam: hierarchici ordinis virtus in omnibus incedit ſacris totalitatibus, & per omnes ſacros ordines operatur propriæ hierarchiæ myſteria. Vbi L I N C O L I. Quod autem hic ordo ſit primus, à quo cæteri ſuſcipiunt, & ad quem referūt vt principiū ſuas virtutes & aetiones, manifeſtat, ſubiūgēs. Etenim in ipſum ordinem ſcilicet epiſcopalem, terminatur omnis adornatio eius hierarchiæ, quæ ſecundū nos. Sicut enim dominus Ieſus eſt termin⁹ initialis & principiū initiās, & terminus finalis omnis hierarchiæ, & ipſe eſt, q̄ omnia operatur & adimplet: ſic vnūſcuiq; hierarcha ſe habet ad propriā ſuo principatui ſubiectā multitudinē. Et infra. Hic autē ordo primus, omnes inferiores ordines, & eorū poteſtates in ſe cōtinet, & oīa operatur, q̄ illi & illæ nō operātur, nec poſſūt, niſi in ei⁹ virtute, & poteſtate. Hæc ille. A V T. Bene dixit, q̄ ꝑ ordo epiſcopalis omnes inferiores ordines & eorū poteſtates in ſe cōtinet, tã ordinē dicēs curā, q̄ minoris ſacerdotis. Nihil in ſe habet rector minor, quod ordo primus non cōtinet virtute, & authoritate, neque in ſe, neq; in plebis regimine, ita vt regimē & locus plūs ſit epiſcopi, quàm ſacerdotis particulariter incumbētis, plūſq; Chriſti, quàm epiſcopi: quia plūs inſluit in cauſatū cauſa ſuperior, quàm ſecūda. An nō ſenſit hoc epiſcopus Paulus quādo ait: præterea quæ extrinſecus ſunt in ſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omniū eccleſiarum? An nō ſuper omnes rectores locorum ſollicitudinē experitur pro ſingulis, quādo paſtores parochiales Ephēſinæ ciuitatis vigilare præcepit, memoriter retinentes, quomodo per totum triēniū nocte & die non ceſſauit cum

cū lachrymis monēs vnūquemq; illorū, & cōmendans eā Deo, & verbo gratiæ ædificare hęc reditatē. i. domum vnā eccleſiæ: vt exponit Rabanus Act. 20. quòd ſi domū vnā ædificarēt omnes cū Paulo. Vnus ergo paſtor & rector, omnes illi cū Paulo, vt ſi ſit vnū ouile, ſit & vnus paſtor, nō grex vnus, & paſtores duo. Ad quid vult ſolēnis philoſophus tanquã vniuerſalē curatum Chriſtum & particularē in eodē grege preſbyterū dicere duos eſſe rectores: quando vniuerſale cum particulari nō ponit numerū, neq; pars æquē cum toto? Hac ratioē ſanctus martyr Cyprianus ſeptem filios Machabæos dulci allegoria in eccleſias ſeptē particulares, & matrem in eccleſiam vniuerſalem adducēs, & particulans illas omnes, vnum ſeptenarium exponit, quarum numerum mater. i. vniuerſalis non auget vt dicantur octo, libro ad Fortunatum, & aſſumit Rabanus ſuper Machab. in expoſitione, libro. 2. C Y P R I A N V S. Quum verò in Machabæis ſeptem fratres & nataliū pariter & virtutum ſorte cōſimiles ſeptenariū numerum ſacramento perfectæ cōſummationis implentes. Et infra. Apoſtulus Paulus, qui huius numeri legitimi & certi meminit, ad ſeptem eccleſias ſcribit: & in Apocalypſi dominus mandata ſua diuina & præcepta cæleſtia ad ſeptem eccleſias & earum angelos dirigit: qui nunc ille numerus in fratribus inuenitur, vt cōſummatio legitima legitime compleatur. Cum ſeptē liberis planè copulatur & mater, origo & radix: quæ eccleſias ſeptem poſt modum peperit ipſa prima & vna ſuper petrā domini voce fundata. Hæc ille. A V T H O R. Vult ꝑ numerum ſeptem fratrum vniuerſalis eccleſiæ locorum eccleſias deſignare. Vnde ad ſeptem eccleſias ſcripſit Paulus, & ad totidem paſtores ſcripſit Ioānes. In his ſeptem omnes intelligens, qualiter ſeptem diebus tempus omne cōſumitur, vt calculat Auguſtinus, ſed ſine augmento numeri ſeptem filiabus eccleſiis, mater, quæ cuncta peperit, copulatur originalis prima & vna radicalis eccleſia. Et notā ter ſubdit: ipſa ſuper petram domini, voce fundata. Teſte ipſomet Cypriano libro contra hereticos & ſchiſmaticos C Y P R I A N V S. Loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincunt eam: & tibi dabo clauē regni cælorum, & quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligatæ & in cælis, & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſolutæ & in cælis. Et eidem poſt reſurrectionem ſuam dixit, Paſce oues meas. Super vnum ædificauit eccleſiā, & illi pa

ſcendas oues mādāt. Hæc ille. A V T H. Cui ꝑ niſi Petro mādāt paſcere oues? Super Petrū igitur ædificauit eccleſiam. Et epiſtōla de fide noſtra & dogmate hæretico ad Marcellū. H I E R O. Si ergo apoſtulus Petrus, ſuper quē Dominus fundauit eccleſiam, & profeſſionē, & promiſſionem domini illo tempore completā memorauit: quomodo poſſumus nobis tēpus aliud vēdicare? Hæc ille. A V T. Ipſa ꝑ ergo eccleſia Petri apoſtolica eſt per totum orbem vna, non numerata cū aliis, & vna cum ſingulis. Omnis eccleſia illa eſt, & eccleſiæ paſtor nō alius ſed ipſe idem eſt: non hæc eccleſia tua, ſed illa epiſcopi, ſed quæ tua magis epiſcopi. Vnde nō habēt rectores minores, qđ præter epiſcopū appropriatē in plebis cura poſſideāt, dicēte apoſtolo his preſbyteris primæ Corinth. in principio. Cū omnibus, qui inuocāt nomē domini noſtri Ieſu Chriſti in omni loco ipſorū, & noſtro. De quo in lib. annotationū H I E R O. Propriè ſacerdotū eſt inuocare dominū, quibus dicitur, Sic benedicetis filios Iſraël, inuocātes nomē meū ſuper illos. Et Pſalmiſta ait, Et Samuel inter eos, qui inuocant nomē eius. Quæ ꝑ ſacerdotē fuiſſe illa res probat, quia & ſacerdoti ſucceſſit, & hoſtias offerebat. De quo etiā ſecūdū hitoriā dictū eſt, Suſcitabo mihi ſacerdotē fidelem. Qui quanuis non ſit de genere Aarō, tamen de tribu Leui eſſe in Paralipo. legitur, quia & Deus ipſe hūc conſtituit, & illum. Ita enim Aaron elegit, vt alios poſtea eligēdi poteſtatem non amiſerit. In omni loco ipſorum, & noſtro: qui ſacerdotes, & ſuo, & apoſtolorū loco funguntur. Hæc ille. A V T H O R. Hac ratione domini mei rectores, & paſtores minores ſtare vocatione ſua contenti, non attendentes quosdam glorianteſ ſibi de modico, quòd tantum poſſent in ſuis curis, imò quantum papa intenſiue, vt dicunt, & non audiunt Apoſtolum hūc dicentem de ſimilibus. In omni loco ipſorum, & noſtro: ſiue locus eorum ſit ordinis, ſiue curæ, omnis locus eorum noſter eſt. Quò ipſi in regendo pertingūt, per tingimus: nihil virtute noſtra iubent vel faciunt, quod nos nō potiùs faciamus: qui ſacerdotes, inquit Hieronymus, & ſuo & apoſtolorum loco funguntur. An non putatis Paulum apoſtolum geſiſſe ſollicitiſſimam curam omniū eccleſiarum illarum localium, in quibus continuè laborabat manibus, nihil ab eis accipiens, vt lucrificaret eos Chriſto? De quo in libro de operibus monachorum A V G V S T I N V S. Mirandā rem fecit apoſtulus, qui reuera in tāta ſollicitudine omniū eccleſiarū propagatū & propagādā ad eius curā pertinetiū etiam

Samuel ſacerdos.

Septemarij perfectio.

etiam manibus operabatur. Hæc ille. A V T H O R. Maiorem ergo curam omnium illarum ecclesiarum particularium iudicavit Paulus sibi incumbere, quam earum presbyteris, quanto maiorem operam dedit ut fierent saluæ, quam earum inferiores presbyteri. Maiorē curā gerit mater infantis, quam eius nutrix & nutriti, nec quantum legi alicubi localem curam discipuli minores acceperant, nisi ubi apostoli designabant. Apostoli tamen verò suas parochias, & limites acceperunt: discipuli autem & sacerdotes minores nisi ex legatione apostoli, & quò aliquis eos immitteret: velut Paulus de sua parte dixit 2. Corinth. 10. Nō in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, quæ partitus est nobis Deus mensuram pertingendi usque ad vos. Hoc insinuat ipso parochiam suam ad eos usque pertingere. Vbi in expositione A M B R O. Tāta se dixit uti potestate, quanta concessa est ab auctore, nec mensuram egredi posse. Sequitur Partitum enim dixit unicuique ad quos in prædicatione dirigeretur, ut singuli aliquas civitates proprias haberent, de quarum fide gloriarentur: Dei enim nutu ut Macedonibus prædicaretur aduocatus est hic Apostolus, & ut Corinthiis euangelizaret à domino monitus est: ergo his audenter loquitur, quos ipse fundavit, & ad quos Dei nutu peruenit. Ceteris non tali fiducia: quia in aliena regula erant, hoc est, in parte alterius euangelizata. Hæc ille. A V T H O R. Apostoli tamen ergo distinctas sibi parochias & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant secundum gradus discipuli, velut septem diaconos substituerunt sibi ipsi apostoli ad ministrandum mensis, Sofconem communem omnes habuere discipulum, dixit Beda in martyrologio, Barfabam & Silam, ut literis apostolicis Antiochenos reducerent, Agabum & Barnabam, Simeonem & Lucium, Manahen & Saulum doctores & prophetas. Ecclesiam Paulus & Barnabas iam instituti apostoli, Marcum communem habuere discipulum, tunc tamen pastorem secundum ordinem, quando facta est dissensio inter apostolos, quia abiicit eum à ministerio suo Paulus. Vnde homilia. 6. de laude Pauli CHRYSOSTOMUS. Crucem tollere, ac sequi Christum, omnibus imperatur: si autem cunctis, multo magis doctoribus populi, atque pastoribus, quorum ex numero etiam Ioannes tunc erat, qui dicebatur & Marcus. Qui quoniam in ipsa se aciei fronte constituens nimis inuirititer egerat, merito eum Paulus abiicit, ne illius quali contagione, vires corruperentur aliorum. Hæc ille. A V T H O R. Paulus tamen habuit Timotheum & Crassum ministros suos in Macedones, & Lucam cooperatorem, & Titum in

Corinthiis, & Timotheum adiutorem suum scripsit Romanis & Philippensibus, quem postea significauit episcopum Ephesinum. Apollo item ad officium baptizandi substituit, dum ipse in euangelio laboraret: de quo dixit, Ego plantauimus, Apollo rigauit. Vbi in expositione A M B R O. Plantare, est euangelizare, & ad fidem attrahere: rigare verò, baptizare solennibus verbis. Hæc ille. A V T H O R. Quis dubitet istos ad hanc subministrationem apostolorum institutos à domino, quorum multi ab apostolis in eundem gradum inserti fuerunt. Apostoli item multos assumpserunt ex his, quos Christus septuaginta duos elegit, velut Thomas unum ex septuaginta Thaddæum. De quo in secundo libro ecclesiasticæ historiae ca. 12. E V S E B I V S. Denique post resurrectionem atque ascensionem domini ad caelos Thomas apostolus ex commotione diuina Thaddæum quendam unum ex septuaginta duobus discipulis ad Edissenam ciuitatem euangelizata & prædicatorem verbi Dei emittit, simul & quæ à domino promissa fuerant impleturum: hæc in Archiuis publicis Edissenæ ciuitatis, in qua tunc Abgarus regnavit, ita descripta reperimus in his chartis, quæ gesta regis Abgari seruata antiquitus continebant. Hæc ille. A V T H. Quid tamen ex his liquet amplius, quam gradum illum discipulorum secundum ad hoc institutum à Christo, ut obsequeretur apostolis, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependeret? Mirum quod solennis scriptor, & dignè famosa quadam cognatione solennis, ut secundum presbyteratum instituat, qui de episcoporum prædecessoribus non emanet, mittit eos ad quadraginta, quorum nullum tunc potest probare presbyterum, vix vllum consequenter diaconum, vel forsitan nullum nominabit ex illis, quoniam post ascensionem Christi sine cura plebis stetit, nisi quæ acceperat ut ministrarent, & coopererentur apostolis. Scio formam gerebant secundum ordinem. Sic crux Christi gerebat formam altaris, re ipsa non erat altare: & sepulchrum Christi fontis baptismi. Cõsepulti ei per baptismum in mortem, ait apostolus. Ex apostolorum institutione in secundum presbyteratum tam ad ordinem quam ad curam egressi sunt multi. Sed quis ex illis septuaginta duobus sacerdotem unquam instituit vel præfecit, nisi ipse prius institutus episcopus, qui potest, nec facile responderi. A Christo inquit, in suis prædecessoribus constituebatur presbyteri. Verum est, & quos instituerunt apostoli per loca, Deus ipse instituit. Nam maiores natu sacerdotes locales Ephesi Paulus ipse constituit, & tamen eis dixit. Attendite vobis, & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam suam, quæ acquisiuit sanguine

guine suo. Episcopos dixit, qui erant eis minores, ut dixi frequenter, & hoc cum eos comparauit ad plebem. Regere, inquit, ecclesiam suam, & sic opitulantes episcopis atque plebi. Quod & Paulus ipse non renuit, cum diceret ei vir Macedo, Veni, adiuua nos. Act. 16. Qualiter super illud primæ Corinth. 13. Exinde gratias curationum opitulationes. H I E R O N Y M V S. Opitulationes. i. adiutores. Vnde Paulus in visu dicitur à viro Macedone, veni, adiuua nos. Hæc ille. A V T H O R. Quales ergo sunt, qui opitulationes non esse dignantur, cum dignatur Apostolus? Imò nouerint quicquid vires habent in plebe, vel ordine, opitulationes episcoporum sunt, & plebis cum episcopis, aut numerum nullum ponunt pastorum, rectorum, vel patrum, quia cum memoratur episcopus, ipse solus est pater & non alius, sicut nec apostolus quisquam, Deo commemorato, dicente Christo ad eos. Nolite vocare vobis patrem super terram, vnus est pater vester in caelis. Et secundum consimilem disciplinam pastores minores comparantur antistiti, dicente Paulo primæ Corinth. 4. Nam si decem millia pedagorum habeatis in Christo, sed non multos patres. In Christo enim Iesu per euangelium ego vos genui. Hoc intelligens, quod episcopus, qui primus intelligitur generare plebes in Christo, pater dicitur: quicquid alius superueniens recte docet incedere, non pater est, sed presbyter, pedagogus. Et recte, quia sic in sacerdote legali, presbyterorum maiorum & minorum distinctio formabatur. Situs maiorum in humeris & pectore: situs minorum sacerdotum ad pedes. Vnde B E D A lib. 3. de tabernaculo ca. 11 super illum textum, & vestiatur ea Aaron in officij ministerijs. Quod si Iosephi verbis intendimus, quibus dixit, mala punica in tunica pontificis. 70. fuisse, & tintinabula totidem: congruit hoc in figuris mysteriorum, ut sicut in humero ac pectore apostolicum ferre numerum iussus est, ita etiam discipulorum. 72. circa pedes sacramentum haberet. Constat enim, quod sicut duodenarius apostolorum numerus episcopalis gradum dignitatis inchoauit, sic discipuli. 72. qui & ipsi ad prædicandum verbum sunt missi à domino, gradum sacerdotij minoris, qui nunc presbyteratus vocatur, sui electione signarunt: unde & illorum numerus in vltima parte sacerdotalis habitus, ille in prima figuratus est. Decebat enim, ut qui maiores gradu in corpore summi sacerdotis, hoc est in ecclesia Christi, erant futuri, sublimiorē in habitu typici pontificis locum haberent. Hæc ille. A V T H O R. Attendite locum vestrum

in ecclesia dilectissimi domini, nolite vos collocare cum primis pastoribus, dicentes duos rectores duos status constituentes ecclesiam: inter quos vos sitis secundi in opitulantes, impertinentes, & non obnoxij prioribus ordine, atque cura. Nolite usurpare vobis, quicquid de primis pastoribus Chrysostomus dicat in dialogo, Gregorius in pastorali, aut alius ecclesiasticus doctor in scripto. At dicit aliquis, fecisti ne rectores essemus, de quibus Paulus ait: Posuit vos regere ecclesiam suam. Non feci, imò rectores dico, estis pedestres, ad pedes, non ad humeros, ubi pastor agnos portat. Scitis quid volo: Non estis rectores, aut patres computandi cum primis nec perfectione, nec ordine. Sed & ad honorem vestrum dico, vos patres, referens vos ad plebem, patres pedites, & ut Paulus dixit, pedagogos, sic enim ad pedes collocavit vos dominus in prædecessoribus vestris, in amictu pontificis, episcopos suorum in duodenario numero sursum in pectore. Pedes autem à pectore quantum distent, nouistis. Reuera tantum rectoratus vester ab eis perfectione distat moris, quantum perfectione naturæ à pectore distat pedes. Summa laus foret commemoratis episcopis, vos ipsos tantum pastores. Qualiter tamen Paulus apostolatum suum tacuit in salutatione epistolæ ad Hebræos, quia fuit ibi dicturus apostolum Christum, se apostolum prout in commentario epistolæ ad Galatas tenet Paulus Apostolus, notauit sic H I E R O N Y M V S. In epistola ad Hebræos propterea Paulum solita consuetudine nec nomen suum, nec Apostoli vocabulum proposuisse, quia de Christo erat dicturus, Habentes ergo principem sacerdotem & apostolum confessionis nostræ Iesum: nec fuisse congruum, ut ubi Christus apostolus dicitur, ibi & Paulus apostolus poneretur. Hæc ille. A V T H O R. Et cur non poterat Paulus aut scriptor quisquam canonicus sicut iste duos rectores in duobus statibus rectorum, ita & ipse duos apostolos in statu gemino apostolorum dixisse: apostolatum Christi supremum, inferiorē Pauli & sibi comparem? Imò & tertium infimum Sylæ & Epaphroditum ad Phil. 2. Necessarium existimaui Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, aut ministrum necessitatis meæ mittere ad vos. Referens eum ad populum, vocat apostolum: nusquam tamen cum maioribus in illo apostolatu dinumerat: subministratorem tantum erat, & maiorum vicarius: sed quantum perpendo historiam isto rectoratu secundum præclarior. Ex quibus omnibus patet, quantum

16
pater q. sic
dicimus.

13
So. Marcus.

Paulus cur
ad Hebræos
se apostolum
non scripsit.

Obiectio.

tum distant ab origine successores apostolorum, & sacerdotes discipuli: vtrique sacri valde, sed ordine à perfectionis statu remoti. Dicis, sed potentie operationibus distinguntur, operationes aut primorum & secundorum sunt eadem, vel saltem consimiles: status ergo perfectionis est idem in vtrisque. Si vterque opifex esset cōpletus & perfectus in se ab alio nō dependens cum ceteris paribus, vt res petit, forsā moueres: secus autem vbi secundum dependet à primo, nihil operans, nisi virtute primi. Sic instrumenti & artificis vnum est opus, vna est secatio fabri & ferræ, tamen impar omnino perfectio. Naucleri & veli vnum remigium. Oculi item & animalis idē aspectus: hominis & intellectus idem syllogismus. Quantū tamen distant homo totus & oculus essentia perfectione & operis, quis ignorat? tātum credo restare de statu & perfectione pōtificis, quæ nō habetur in opere sacerdotis. Qui isto nō ducitur, dicet Christū & Iudā eiusdē perfectionis p̄dicatores, Christū item & Cleophā eiusdem meriti peregrinos, quī erant opere & actione cōfermes & comites: sic omnes discipuli, quibus ipse ait: Sine me nihil potestis facere. Vnde si quā disparis meriti sit idem actus in distinctis suppositis atque causis, probat Augustinus. cap. 24. libri de quæstionibus veteris ac noui test. AVGVSTINVS. Vna est misericordia in diuite & paupere, sed aliter imputatur pauperi & diuiti, quia plus laudanda est in paupere, quā in diuite. Pauper enim de exiguitate largiri nō timuit, sperauit à Deo sibi retribui & in præsentis & in futuro. Credidit enim scripturæ dicenti, Quia qui retribuit pauperibus, nō egebit. Vnde & pauperula ista diuitibus multa mittētibus sola meruit à domino collaudari, quia de penuria sua largiri non timuit: diuites verò de diuitijs suis largiunt: pauper aut de domino bene agit. Bene faciunt diuites, dum largiuntur egenis: sed multò melius pauperes: ac per hoc alia remuneratio pauperis, alia diuitis. Ideo quā laudabilis pauper est misericors. Et infra. Humilitas vna est, sed magis laudanda est in diuite. Quid enim magnū est, si pauper humilis videatur, quem ipsa inopia humilem facit: Magnificum autem, si hic, qui dignitate & copijs commendatur, inclinet se, non sibi vendicans, quod mereri se nouit. Igitur in omnibus bona humilitas, sed magis in diuite. Et doctrinæ studij vna causa est, sed laudabilior in diuite. Pauper enim cum nulla prærogatiua cōmēdaretur, operā dedit vt haberet vnde posset requiri. Diues aut cum nō deesset vnde cōmēdaretur, adhibito labore auxit, vt

Responsio.

duplici genere necessarius esset. Sequitur. Et ideo hic magis dignus laude est, quā pauper, qui si studijs minime operā dedisset, remāserat vilis. Hæc ille. AVTHOR. Saltem sic non habetur perfectionis idētitas ab idētitate operis operati: cum multæ sint circumstantiæ secundum personas variantes & causas. In proposito autē nostro non erit eiusdē perfectionis aut meriti causa primi agentis aut secundi, sicut nec arboris totius & rami. Nā ramus si fructificet, arbori laudē facit. Palmes (inquit Christus) nō potest ferre fructū, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Eadem simpliciter causa est, bene dicat antistes presbyteris, Sine me nihil potestis facere, idcirco quod facitis, mihi laus est, vobis cura. Vñ mihi si non euāgelizauero, ait Paulus.

¶ Dialogus religiosi & clerici curati, quomodo comparatur ad inuicē, hic isti vt honore præstans, & ecclesiastico officio, ille iterū isti vitæ merito, & studio contemplandi.

CAP. LXXXII.

SVMMA.

1. Comparatio clericorum secularis & religiosi.
2. Clerici secularis bona quæ sint, describuntur.
3. Episcopus, presbyter, & diaconus quod non sint meritorum nomina, sed officiorum.
4. Prælatorum merita.
5. Laudata quod non semper sint præstantiora.
6. Curatis obijci solita narrantur.
7. Opinionem malam vel bonam quod nihil ita faciat crescere, sicut uulgus.
8. Virginum bona recensentur.
9. Paupertas quæ, & quādo reddat hominē perfectū.
10. Religiosorum uita & conuersatio, quomodo multū optabatur à iam episcopo Chrysostomo.
11. Religio quod contra dæmones bellum assumpsit accerrimum, & ille aduersus illam.
12. Sanctorū cū sanctis comparatio ex Chrysostomo.
13. Religiosorum quorundam habitus describitur. Et sermo. &c. Et de alijs eorum obseruantijs.
14. Pauperibus quibus præcipue subueniendum.
15. Regularis integritas quid sit.
16. Ioannis & Petri apostolorum comparatio.
17. Religiosorum uana excusatio.
18. Perfectionis gradus. Et perfectum esse.

Sacerdotium

19. Sacerdotium quā grande, & sanctum.
20. Clericus quantum distet à Præsule. Et de diuersitate officiorum in maiori & minori ordine sacerdotum ex Gregorio.
21. Religiosorum laus.
22. Religiosi, & clerici, quid alteri alteris deferant.

EXoro deinceps singulos dominos meos minores angelos in ecclesijs Dei crucifixi sanctæ plebis præpositos sic moderatē, sic se præferre claustralibus, vt non rapinam arbitrentur se sanctis præsulibus cōæquales. Multos extulit, & reuera sefellit, assertio illa solennis ne se coram Christo iudice valeant excusare, plerique non exaltasse cor suum, elatos oculos iecisse, non item ambulasse in magnis vel in mirabilibus super se. Absit hoc supercilium Witcleuistica superstitionis hæreticæ. Fateor si hoc non expauescerem, de reliqua religiōis comparatione non scriberem. Ad verecundiā nostram cōmunem præsentibus hæreticis inter ecclesiasticos viros de primitate perfectionis cathedratis volat contentio. Et non tantis verbis, & laudibus institor merces publicas venales cōmendat, quāntis ipsi merita propria meritis nostris anteponunt, & iactāt. Apostolica disciplina est. Honore inuicem præuenientes, non dedecore. Et item Philippen. 2. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superioris sibi inuicem arbitantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. Vnde qui se comparabilem iudicat, secundum hanc regulam superbiæ notā trahit. De quo libro de singularitate clericorum. AVGVSTINVS. Causa superbiæ fit elata iactantia etiam in minimis quæque comparabile velle conscribi, cum Paulus moeat, & dicat, alter alterū superiorem sibi existimantes. Sequitur. Minus vtrique de nostris viribus sentiendum est, nec fortitudini sanctorū nostra infirmitas comparanda: sicut nobis apostolus Paulus de semetipso magisteriū proponit, & dicit: Non enim audemus comparare nos, aut conferre quibusdam, qui seipso cōmendant. Hæc ille. AVTHOR. Sed dicunt ex vtraque parte quidam, nō de nostris meritis differimus, sed de huius vitæ perfectionibus cōparamus, sequentes Christum, qui ait: Maria optimam partem elegit. Potest quidem fieri, sed vtinam comparationis sententiam nō cōcomitetur elatio, vel inuidia non dissoluat. Ego in claustris cum fratribus agēs, ista non audio, quæ aguntur in publico: minus nobis vi-

detur omne quod facimus: de delictis nostris quotidianis conquerimur: lapsum religionis continuum lamentamur. Nemo vel rarus sibi vel alteri de perfectione blanditur. Quin potius alijs religiosi vel clericis in laudabili obseruantia, vel studij assiduitate seipsum & suos gemendo postponit quantum reor illo spiritu Pauli, quo iam dixit: Alter alterum sibi superiorem existimet. Hæc igitur cogitando quis sibi met magnus erit? sermōe. 54. de verbis domini. AVGVSTINVS. Non frustra dixit apostolus, omnibus membris Christi alter alterum existimantes superiorem sibi & honore mutuo præuenientes, hæc enim si cogitetis, non eritis apud vos magni: magis enim cogitare debetis quod vobis desit, quā quod vobis absit. Quod habes, caue ne perdas, quod nondum habes, supplica vt habeas. In quantis sis minor, tibi cogitandum est, non in quantis sis maior. Si enim cogitas quāntum præexisti, alterum time tumorem. Si verò cogitas quantum adhuc tibi deest, ingemisce, & ingemiscens curaberis. Humilis eris, tutior ambulans non præcipitaberis, non inflaberis. Hæc ille. AVTHOR. Et forsā quibusdā videbitur vitæ sanctæ accōmodum, si hac existimatione apostolici clerici & claustrales arbitrentur sibi inuicem cum humilitate superiores. Optat sol solēnis hoc religiosos facturos de clericis, optat apostolus de vtrisque, addens non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum.

1. Aspiciat clericus, & videre poterit in religioso quid desit sibi, in quo religiosum sibi superiorem existimat. Attendat clericum religiosum, & è regione videbit quo sibi clericum eminare putabit: nec hoc fictē, quia nec iubet hoc apostolus. Vnde lib. 83. quæstio. q. 71. AVGVSTINVS. Non enim fallere nos, aut adulatione potius vt apostolus iubet, cum dixit: Nihil per contentionem, neque per inanē gloriam, sed in humilitate mentis alter alterum existimantes superiorem sibi. Non hoc ita debemus existimare, vt nō existimemus, sed nos existimare fingam, sed verè existimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, si etiam nostrum bonum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum. Istæ cogitationes deprimentes superbiā, & acuetes charitatem, faciunt onera fraterna inuicē, non solum æquo animo, sed etiam libentissimo sustinere. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ergo modo apostoli ad deprimentum superbiā & acuetam charitatē spiritualibus spiritualia possumus comparare: si religiosus & clericus quæ aliorum sunt bona, non quæ sua in-

Cleri secularis bona.

uicem cōtēplentur, ipsi veriūs dicturi sunt de alterutris, q̄ qui seipsum cōmendat, nō em̄ ille probatus est, sed magis quē Deus cōmēdat in alio. RELIGIOSVS. Vita sacerdotis attente & sine fictione conspecta nō dubiū magnū continet magnæ & multiplicis perfectionis compendium: ab eo fuit sanctitas plebis per sacramentorum officium: ab eo per quotidiana orationis instantiam, ab eo per exemplū, ab eo per verbum tintinabuli more semper sonans, ab ipso religiosus ipse perficitur per pōtificem. Et quanuis religiosus vitam plebis transcendat, factus sacerdoti cognatus, non tamen vllatenus coequalis. Vnde cap. 6. ecclesiasticae hierarchiae utrosq; comparans ad se ipsos DIONYSIVS. Quod neq; pedibus inclinare, neque super caput à Deo tradita eloquia habere, astare autē sacerdoti, inuocationē sacrae dicenti ostendit monasticum ordinem non esse adductiuū alterorū. i. sacris non esse praelatum alijs, sed in ipso stantē in singulari, & sacra statione sacerdotalibus sequentem ordinibus, & ab ipsis vt sequacibus ad diuinam eorū, qui secundum ipsum sacrorum scientiā facile credēdo reductum. Et infra. Est ad sacerdotalem vt fas reformari vitam, vt cognatum ipsius habentem in multis, & magis ipsis præter reliquos ordines approximantem. LINCOL. Nullum pedem, vt facit diaconus, neque duos, vt facit presbyter inclinare, neque in capite habere à Deo tradita eloquia, vt habet Hierarcha in sua ordinatione. Astare autē à retro sacerdoti sacrae dicenti inuocationem: hoc totū, inquit, ostēdit totū sequens. s. monasticum ordinē non esse adductiuū alterorum: sicut monasterialis ordo est ductiuus purgatorum, presbyteralis illuminatorum, & hierarchicus perfectorū, sed in seipso stantem singulari vita & sacra statione, vt pote sui solius, & nō alterius ex officio, licet ex charitate oīum curā habentem: quod significatur per corporalē eius stationem sacerdotalibus sequentem ordinibus, vt pote eis obedientem, & ab ipsis sacerdotalibus ordinibus vt sequacibus, id est, quos debent monachi sequi reductum facile credendo. Hæc ibi. RELIGIOSVS. Ex his valde cōmoueor, sacerdotalem gradum omnī religioni præferre, cū reuerenter inclinare teneor, q̄ institutus sum, & eius manibus benedictus, & quem sequi conceditur, maximē si velim in praelaturam & ducatū aliorum assurgere. Monstrat autē honorem ordinis quantum nostrum præcellit dignitas loci in ecclesia, quem ipsi ad sancta sanctorum possident: religiosus autē signatur in ipso introitu supra san-

ctā plebē, nec tamen ultra portas: velut ad Demophilū in epistola scribit idem DIONYS. Nō simpliciter ab vniuersis quidem segregata sunt sancta sanctorū, appropinquat autē magis ipsis sanctus perfectorum ornatus, postea sacerdotū ornatus, post istos cōsequēter ministrorū. Ordinatis autē iā monachis, portē adytorū sunt cōgregatæ, iuxta quas & p̄ficiūt, & assistūt, nō ad custodiā ipsarū, sed ad ordinationē, & sui cognitionē ipsorū. Hæc ille CLERICVS. Noli frater illici graduū claritate, vel sublimitate honorū. Aliud est existimare de merito hominis, aliud de officio: iā coepisti de sacerdotis vita mirari, cui honor loci, vel sedulitas officij res est impertinens *, sicut aperte * .i. nō debita. deducit. 7. libro registri epistola. 28. ad Anastasium presbyterū GREGO. Non, inquit, loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciūt, sed ei nos aut merita bona iūgūt, aut mala disiungunt. Quia ergo adhuc incertum est quis interius, & qualis his, non audebas scribere, dū inter me & te qui superior sit, ignores. Et quidem bene te viuere scio, me autē multis oneratum peccatis noui: sed & si peccator es, me tamē multo melior, quia tu tua tantūmodo, ego verò & eorum, qui mihi cōmissi sunt, peccata porto. Hæc ille. CLERICVS. Ecce humilis Gregorius, sed humilitatis gratia non mentitus: ipse equidem præsul apostolicus ignotum probat Anastasio vter ipsorum esset superior. Loco quidem & officij autoritate non potuit, & q̄ ipse Anastasius de certo melior esset probauit, quia ratione officij Gregorius commissorum sibi peccata portauit, Anastasius sua sola, quia priuatus. Eo ergo potius pastor se crederet à Deo disunctum, q̄ ordine præstat alijs, & portat officium peccatoris: saltem non ex honore ordinis est perfectionis titulus metiendus. Multi enim perfecti & magni subdūt minorum officijs, sicut duces regis, præconi vel nūtijs. Sed & leuitæ Romani hoc modo studebant seipso loco & præcepto præferre presbyteris, quia presbyteris ordinandis testimonium dabant, & ordinandos inducebāt ad præsulem. Vnde lib. de quæstionibus veteris & noui testam. cap. 101. AVGVVS. Testis potest esse creandi presbyteri, qui inferior est ordine. Et iterum. Quo instantur, & putāt multum sibi deberi. A nobis enim inquit perducuntur, qui ordinandi sunt, vt dū lateri eorum septi sunt honore digni videantur sancti eorū esse: quasi officialis em̄ ab ep̄o mittitur vt obsequium præbeat ordinandi. Nam vt imperator appareat, ordinatur obsequio militari: nō melior tamen nec par exercitus imperatori. Nam

Nam & Aman cū esset clarus in honore militari, à rege missus est, vt Mardochæo in obsequium sit, vt quantum dignus esset Mardochæus, ex eius obsequijs nosceretur: ita & diaconi creandis presbyteris in obsequium mittuntur, vt eos dignos fieri sacerdotes omnes intelligant. Exceptis enim sacerdotibus, quibus obsequium debent, omnibus præponuntur diaconi. Hæc ille. CLERICVS. Ecce gradus ipse non pensat officio, quanto magis non meritum: nomina autē sacerdotis & diaconi officiorum sunt nomina, non meritōrū. Vnde in expositione illius. 1. Corinth. 7. diuisiones verò gratiarum sunt. AMBR O. Diuisiones verò gratiarū sunt officijs ecclesiæ non humanis meritis deputatæ. Et infra ibi. Diuidens singulis prout vult. Non ad meritū hominū, sed magis ad ædificationē ecclesiæ suæ. Sequitur. Hæc in ecclesia quæ domus Dei est singulorū officijs dono & magisterio spiritus sancti indulta ad probationem veritatis. hæc ille. CLERICVS. Quomodo autē nō sit meriti sed officij esse presbyterū vel nomen habere diaconi, puto quia de merito suo nō omnino pēdet officium, sicut de merito monachi pendet religio. Vacuus est em̄ à religione, q̄ est vacuus à merito: non sic est vacuus ab opere officij sacerdotis qui alijs prædicat, & seipsum negligit, baptizans & absoluens abluit peccatorē, quanuis habeat ipse crimē. Vnde super illū textum Apostoli. Nunquid oēs prophetae. & post hæc, Emulamini charismata meliora AMBR OSIVS. Iā quia supradicta nō semper ad meritū pertinent, dicit Saluator. Multi mihi dicent in die illa, s. iudicij, Dñe dñe, nōne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et quia non hæc ad meritum pertinet, sed officia sunt ecclesiæ ad confusionē Gentiliū & Dei honorificentiam protestandā: dominus dicet eis: Recedite à me, non noui vos. Hæc ille. CLERICVS. Nec sic minus est pastor vel diaconus, qui minus habet scientiæ aut insuper charitatis, quis dicant plures hæc magna requisita presbytero, in quibus religiosus quisque præeminet, quod non oportet, quia tunc exigeretur pastori bonum habere gradum sicut opus bonum, quod autoritate Apostoli lib. 1. contra Iouinianū. cap. 21. negat HERONYMVVS. Episcopus, presbyter, & diaconus non sunt meritorum nomina, sed officiorū: nec dicitur si quis episcopatū desiderat bonū gradum desiderat, sed bonum opus desiderat, q̄ in maiori ordine constitutus possit, si velit, occasionē exercendarū habere virtutum. Hæc ille. CLERICVS.

RICVS. Hoc totum habet eminenter pastor inferior, occasionem. s. exercendarum in subiecto grege virtutum: religiosus autem omnē occasionem habet vt augeat charitatem, & ne in alia parte parua sine poenitentia restituenta, virtutem perdat acceptam. Tanta regula, tanta vitæ series cui non est mirabilis? cuius tanta est pro seruanda virtute districtio, tanta item cura pro redimendis excessibus, vt siue vigilando, siue dormiendo, loquendo, vel tacendo, die, nocte, æstate, vel hyeme in edendo & abstinendo nihil fugiat rigoris æquilibrum, nihil seueritatis prætereat medicinam: idcirco diligenter eos obseruantes, & non perfunctorie discutientes multi rectores plebis laudare præeligunt, quàm gustare quādo viuūt. Qualiter ex archidiaconis cleri vnus vir vita & sciētiae claritate conspicuus libro. 7. sui Polycrati con. cap. 23. SARISBURIENSIS. Sancti, inquit, sunt Cistercienses, sancti sunt Cluniacenses monachi, sancti & canonici regulares. In his sicut stella differt à stella in claritate, sic alij alijs sunt sanctiores, quanuis professionē professio antecedit, in quavis tamen eorum forte qui reperientur, possunt sanctis superioribus adæquare. Planē virginum primus gradus & singularis gloriæ titulus est in continētibus, tamen etiam in coniugatis forte sunt alij qui multis virginibus præferendi. Confessoribus martyres præferendos, catholica confitetur ecclesia: & tamen nōnullos confessores aliquibus martyribus fortē quo ad aliquid nō verebitur coæquare. Nec est quod se aliquis secularium mei, scilicet, similiū iam dictis professionibus conferat, quia vix est, vt quispiam talis vel ignauo cœnobia possit æquare. Si quis è nobis à Septembris idibus vsque ad Pascha, ieiunet, omni de nocturnis assit vigilijs, iugiter abstineat ab esu carniū, omnem veneris immunditiam nesciat: horis competētibus nunquam desit aut raro, & hoc ex iusta causa, sobrietatis limites non excedat, cautam ponat silentij custodiam ori suo, & diurnos excessus deleat satisfactione quotidiana, & quod præcipitur, incunctanter & sine mora expleat, & non modo verborum, sed etiā verberum acrimoniam sufferat patienter, vt corā tondente se obmutescat: quis non eum virtutis egregiæ & singularis meriti hominem admiretur, & cū reuerentia præconizet tanquam reuera apostolicum virum & expresum Christi imitatore? Hæc autem licet sint ignaui, ex necessitate tamen faciunt cœnobia. Nam in eo à studioso differūt, quod illi ex dilectione exercent ea, ad quæ isti stimulo necessitatis

cessitatis vrgentur, & sæpe inuiti. Sunt tamen & in habitu communi, quos seculares non audeo nominare, cum nihil seculare sit dicendum in talibus, nisi quod seculo nequam amoris foederantur affectu. Hæc ille. CLERICVS. Sic rimandi sunt perfectorum actus, qui vitam ex necessitate possint prædicare perfectam. Clericorum autem penè omnia officia sunt actiosa ad plebem, non de necessitate sic promouentia statim ad meritum, in ordine tamen officij supra perfectos religiosos longè constituti. Sicut in expositione huius ad Ephe. 4. Ipse dedit quosdam Apostolos prophetas, alios vero euangelistas, quosdam vero pastores & doctores AMBROSIVS. Inter alios post episcopum plus esse intelligitur, qui propter referat occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, quia futura spei verba depromit, qui ordo potest esse presbyterij, nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus ordo est. Hæc ille. RELIGIOSVS. Et est ne tam iniustus dominus, ut magno gradui cum tanto onere in summum vsque; repleto minus ipsi imputet meritum, cui tantum prouidit sub cura laborare? Ut quid Paulus laborauit plus alijs? ut quid Iob in tentatione luctatur? ut quid Petrus pro confessione filij Dei super omnes presbiterus, si plus laborans minus merebitur, & ex eo ipso renisius premium consequetur? Et ego quidem hac conditione claustrij gradus refugerem, quibus tantò maior sollicitudo coniungitur, quanto super fratres magis ascenditur. Sed & Chrysostomus olim monachus inter has vitas ita discernit lib. 6. dialogorum cum Basilio. cap. 7. CHRYSOSTOMVS. Nunc mihi si talem adducas monachum, qualis (ut secundum exaggerationem dicam) Elias fuit, tamen quandiu solus est, si non perturbatur, neque grauer peccat, quippe qui non habet quibus stimuletur atque exasperetur: non tamen illi comparandus est, qui traditus populis, & multorum peccata ferre compulsus, immobilis perseuerauerit, & fortis, qui sicut in tranquillitate, ita etiam & in tempestate gubernauit semetipsum. Et infra. Equidem non ista me tui humiliandi studio dicere, hinc quoque expendere potes si reminiscaris crebrò me collocutum tecum fuisse. Quoniã si quis mihi proponat optionem ubi mallet place-re, in officio sacerdotali, an in solitudine monachorum, sine comparatione eligerem illud quod prius dixi, nec cessabo laudans, & beatos pronuntians eos, qui officium ecclesie bene administrare potuissent. RELIGIOSVS, Coram illo loquor, qui corda scrutatur, cum

Prælatorij
merita.

hæc aspera in vita pastorum inspicio, omnes delectationes eorum, si quas dicantur habere, non comparent in carne, sed transferuntur in spiritum, in tantum ut me magis putem delicate viuere in pane, quam clericum in pauone. Quid si innocentior vitam transigat monachus? Et hoc notans Chrysostomus quãdiu, inquit, solus est qui non perturbetur: quippe qui non habet quibus exasperetur: non tamen illi comparandus est qui traditur populis, unde & opinioni suæ dimissus mallet placere pastor, quam monachus. Quod si dicat quis Chrysostomum loqui cum censura de his, qui egregie officium ecclesie administrant: quid hoc obuiabit dictis nostris? Nam de officijs loquimur benè actis, non hic comparamus de culpis. Quauis autem virtutes laudemus in monacho, & vitia dānemus in clerico: non tamen inde monachus clerico statum præfertur. Qualiter definitur lib. de duabus animabus. cap. 8. AVGVSTINVS. Suggestit enim animo bene, sed animo subiiciendo primò non omne quod laudamus omni quod vituperamus esse anteponendum. Neque enim quia laudo plumbum purgatissimum, ob hoc illud vituperato auro purius existimo: in suo enim genere quodque considerandum est. Improbo iuriconsultum multas leges ignorantem, sed eum tamè probatissimo futuri sic præfero, ut ne comparandum quidem putem. Illum laudo, quod suæ artis peritissimus sit, illum autem, quod suam professionem minus impleat, iure reprehendo. Hæc ille. RELIGIOSVS. In hac linea incedamus, considerantes magis officij debitum, quam vel hic vel ibi de professione recessum: in suo genere vnum quodque considerandum est, quod speciale nunquam potest variare delictum. Optimum ergo vnius generis ad alterius optimum copulantes, facile decernemus in reliquis. Sed quis non attollat eum, qui tot popu-
*Curatis obij
ci solita.*

Laudatum
non semper
præstare.

neceste est cum suggestiones irrationabiles sustinere, non directè vereri debet, aut tremere, nec iterum sine consideratione despiciere, sed etiam si falsæ sint, etiã si à personis vilibus excitantur, celeriter eas, si potuerit, tentet extinguere. Nihil quippe ita vel malam opinionem vel bonam facit crescere, sicut vulgus incautum vel insuetum aliquid vel audire vel dicere: quicquid euenerit, loquitur sine respectu aliquo veritatis. Hæc ille. RELIGIOSVS. Quis cuncta reuoluet, & labores, & dolores, vigiliis, & sollicitudines, & curas, quas præpositus sine respectu patitur in plebe? Etenim dicit ibi CHRYSOSTOMVS. Eum qui cum hoc proposito docendi assumit officium quas curas, & quos pati arbitraris dolores? sicut enim mare nunquam immotum potest videri, ita nec illius animus, vel sollicitudine vacuus, vel dolore. Hæc ille. RELIGIOSVS. Quis ista arbitretur contingere culpa pastoris, quæ tot sancti patres pene omnes diebus suis passim & ubique omnium locorum euenire queruntur? Et propter quæ beatus Paulus Thessalonicensium plebem monet dicens: Rogamus vos autem fratres, ut noueritis eos qui laborant inter vos, & præstant vobis in domino, & monent vos, ut habeatis eos abundantius in charitate propter opus illorum, pacem habete cum eis. 1. Thessalo. vlti. ubi tangit presbyteros minores in plebe quomodo suscipiatur à plebe eis subiecta. In libro annotationum ibi HIERONYMVS. Presbyteri qui laborant in verbo, dupliciter honorandi sunt, id est, charitatis obsequio, & ordinis dignitate. Hæc ille. RELIGIOSVS. Turbaturam ergo plebem compefcuit Paulus erga rectores monens propter opus eorum pacem habere cum illis, & ut facile obsequerentur eis de victu, noueritis, inquit, eos qui laborant inter vos, & præstant vobis in domino, ut habeatis eos abundantius in charitate. AVTHOR. Ab his omnibus vacuum peccus gerit antra claustrij fouens in abditis. CLERICVS. Placerent ista, si firma forent, & solida, sed qui virtutum alta discernunt, aliud sciunt esse virtutis perfectionem, aliud probationem, vel gratiam: sicut aliud est aurum esse, aliud fulgere, vel probatum esse. Inter aspera vir probatus est fortis, non turnefactus. Et castitas est eo laudabilior, quo inter aduersa constantior. Facile suadetur, quod castitas coniugalis est fortè tantò melior virginali, quãtò magis inter multas pressuras carnis, amicorum, coniugum, propinquorum necessitudines, mundi motus & petulantias carnis & spiritus irrita bellatur, à quibus omnibus virginalis pu-

dor absoluitur. Et eo melior prædicatur ab Apostolo, & hic, & in futuro. 1. Corinth. 7. De virginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à domino ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Sequitur. Si nupserit virgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Vbi litera Ambrosij ponit primò bonum positivè, secundò superlativè optimum ponit. AMBROSIVS. Existimo ergo hoc bonum esse propter presentem necessitatè ait, quia optimum est homini sic esse. Bonum dixit esse virginem permanere. Et ut absolutius ostenderet propter presentem necessitatem ait, quia optimum: inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque utile esse cognosceretur, quam est virginitas: quia non solum apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed apud vitam presentem: dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio: & mœrores partus, simulque orbitates filiorum ignorat. Ut ergo ad hanc affectandam hortaretur, presentis necessitatis exitii lucrari docet has, quæ illam dilexerint, ut non solum apud Deum locum hac meliorem habere discant, verum etiam in omni industria hanc expectarent. Hæc ille. CLERICVS. Ecce bonum est propter necessitates presentes virginem esse, & anxietatibus, quibus coniugatus implicatur, carere: nec tantum, sed & propter eas vitandas, & premium consequendum pinguioris aureolæ non tantum bonum, sed optimum, id est, maioris perfectiõis simpliciter apud Deum & homines. Sic enim Apostolus parcere nobis hortatur, ne tribulationes sustineamus gratis, non ad incrementum coronæ: & Ambrosius non solum, inquit, apud Deum locum meliorem, verum etiam in presenti virgines in hoc se discunt habere, quam coniuges. Continentia ergo non est perfectior, eo quod versatur inter plura pericula & molestias huius mundi, sed optimum est eas fugere, sicut Paulus fugit ut fugit Teclæ Antiochiæ. Vnde & super illum locum HIERONYMVS. Bonum est & sollicitudinibus huius mundi carere, & virginitatis premium expectare. Hæc ille. CLERICVS. Si non audiamur in continentia duplicitate, Paupertas simplex est quæ licet inter diuitias mente retenta possit esse mirabilis, perfectum tamen non reddit hominem, donec venditis omnibus relinquat vacuum possessorem, ne sine causa dixisset Saluator: Si vis perfectus es,

Virginitatis
bona.

se, vade, & vende omnia quę habes, & sequere me. Abraham diues erat, & animo pauper propter Deū. Iob quoque, qui inter diuitias fuerat, sequens probauit rerum penuria. Mirabilis vtriusque inter mundi diuitias propter Deū, opus contemptus, sed præter vtrunq; inops Petrus perfectus, qui iussu Christi cuncta dimisit. Sic intelligo comparantē Augusti. de ipso Iob lib. de moribus ecclesię verius finē. AVGV. Neq; illum morabor virum, à quo in magnis cruciatibus corporis, & horribili tabe membrorum non modò sustinentur humana, sed etiam diuina disputantur: in cuius singulis vocibus elucet si quis equo animo attēdat quanti pendēda sint ista, quę cū volūt homines per dominationē tenere, ab ipsis potiùs per cupiditatem tenentur, & rerum tēporalium serui fiūt, cū imperitē domini esse desiderant. Amisit nāq; omnes diuitias, & factus repente pauperimus tā inconcussus animū tenuit, & infixū Deo, vt factis demōstret non illas sibi fuisse magnas, sed se illis ante Deū. Quo animo si esse possent nostri tēporis hoies, non magnoperē in nouo testamento ab ipsorum possessione prohiberemur vt perfecti esse possemus. Multo est enim mirabilius nō inhærere illis quos possideas, quàm oīno ea nō possidere. Hęc ille. CLERICI. Attēde quid dicat esse perfectius & mirabilius. Perfectius est omnia relinquere, quàm aliqua possidere. Mirabilius est eis, aliqua possidere, sed nullo animo inhærere. Omnia relinquere, secundū perfectionē euangelij possent modò homines, si eis adhuc possessis mirabilius non hærerent. Primū agunt religiosi deuoti fugiēdo seculū cū rixis suis & iurgijs implicamenta carnis & concupiscētię, remoti à turbis & foeminis. Secundò ducūt clerici immiscēdo se cū singulis, inhærēdo autē & inficiēdo se nullis. Planē vita clericorū mirabilior, sed vita religiosorum perfectior. Illa fulgētior, ista securior. Castitas Ioseph magis effulset quādo luctabatur cum domina, nec tamen ante minus perfecta virtus, nec post, quādo sine lucta tutū se clausit in carcere. Placentior tñ erat & gratior castitas eius quando splendebat forinsecus, sed post vel antē p̄tij non minoris. Gratiùs inter multos hæreticos hostes fidei ecclesiastici arguentis & vincentis splendet sapientia quę in arcta pectoris celebratur, nec prædicabatur ante perfecta. Hoc ergo, data optione, eligibilius esse posset, in quo gratior fieret aliquis, magisque placeret quanto honorari pro virtute: quàm habere virtutem simpliciter esset eligēti accepti. Hoc autē dico, q̄ virtus modica interdū magis placet cū fulget exteriùs. Prima

magis erat grata Chrysofsto. cū adhuc iuuenis erat, & tam religiosę quàm clericalis vitę non satis expertus: secundā in altis votis habuit episcopus: prout in expositione sua super Ioan. Mora. 78. dicit ipse CHRYSOST. Qui sunt monachi (ait) & qui vertices montiū assumpserunt, neq; illi sine amicis sunt, sed eos quidē, qui in foro sunt, fugerūt tumultus. Multos autem habēt vnanimēs, & certissimē sibi inuicē colligatos. Nam ego vellem quidē, si esset possibile, cōuersari vobiscum vicissim, quia viderem. Manent tamen quę amicitia sunt immobilia, non enim locus facit amicos. Hęc ille. CLERICI. Hęc ergo sancta religiosorum vita & conuersatio multum optabatur à iam episcopo Chrysofsto & magno patre ecclesię tanquam sibi utilis, Deo grata, & angelis tantum, si esset ita possibilis. Prima tamē clericorum in laudem Dei multum proficit in huius vitę hominib⁹. De cuiusmodi ministris Christi iussit Apostolus. Et hi probentur primum, & sic ministrent. Super quem locū primo de officijs cap. 30. AMBR. Aduertimus quanta in nobis requirantur, vt abstinentes sit à vino minister domini, vt testimonio bono fulciatur, nō solum fidelium, sed & ab ijs, qui foris sunt. Decet enim actiū operūq; nostrorū testē esse publicam existimationem, ne derogetur muneris. Et qui videt ministrum altaris congruis ornatum virtutibus, authorem prædicet, & dominum veneretur, qui tales seruos habet. Laus enim domini vbi munda possessio, & innocens familię disciplina. Hęc ille. CLERICVS. Propter honorem Dei publicum placet multum officiū clericale, & Deo, & populo, qui in honestate ministrorum altē plaudit in dominum. Arduum quid inter tot turbarum status vel paruum cereū inextinctū perferre: & multo grauius apud homines inter tot turbines plebium, causas carnis & tumultus innumeros iurgiorum per fascēs patietię, castitatis, humilitatis, doctrinę inextinctum gerere clericatum: sed si hoc inter homines, quid erit inter dæmones, contra quorum tam fortem luctam sentiat se vim habere nullam? Denique religio contra dæmones bellū assumpsit acerrimum: prout epistola sua ad Demetriadem virginem sanctam præmonebat HIERONYMVS. Si spiritus, inquit, potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum non dimittas, quia in procinctu, in acie stamus semper ad pugnam, vult nos loco mouere hostis, & de gradu extrudere, sed solidanda vestigia sunt & dicendum: Statuit supra pedes meos. Et multū infra. In Iob scri-

ptum

ptum est de dracone: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius super vmbilicum vētris. Aduersum iuuenes & puellas ætatis ardore abutitur, & inflamat rotam necessitatis nostrę: & impleuit illud Osee. Omnes adulterantes quasi clibanus succensus à coquente. Sic sunt corda eorum, quę Dei misericordia & ieiuniorum frigore non resinguntur: hęc sunt ignita diaboli iacula, quę simul vulnerant, & inflammant, & à rege Babylonis tribus pueris præparantur, qui succendit fornacem. 49. cubitorum habens, & ipse. 7. hebdomadas ad perditionem, quas dominus obseruari iussit ad salutem. Hęc ille. CLERICVS. Nec ad causam carnalis concupiscētię tantū spargit horrenda tela Leuiathā inter sanctos, sed vt tu credas expertis, lege sanctum Antoniū, Macharios, itē Paulos, Moyse, Cæsiani in super collationes, quas desperationes, quas elationes mentis, quos terrores immitit, sensum illusiōes, & cordis intimi scelera improuisa. Vt autem ad Hieronymum reuertamur, ipse ex persona religiosi dicit: Nos in procinctu & in acie stamus. Cur hoc? quia non stamus cum populo. Qui vltra populi perfectionem præcurrit, primorum istuum violentias tolerat fortiores. Concordat Hieronymus ad sensum verbi præter hoc, quòd in acie prælatos ponit vnā cum populo: ante aciē autē religiosos viros libro. registri epistola. 40. ad Secundianum inclusum GREGORIVS. Nec dubito maiores te hostis callidi insidias perpeiti, qui maiora contra eum bella præparasti. Tantò quippe ille deceptionis molimina ardentius exquirat, quantò te calesti patrię fructiùs inhiare cognoscit. Nos enim qui vitam cū pluribus ducimus, & si formidolosi, ac timidi, tamen quia antiquum contra hostem bellum proposuimus, quasi in acie stamus: vos autem qui solitariam vitā ducitis, quid aliud, quàm monachos dixerim? qui feruore virtutis etiam ante aciē exire festinatis. Cur ergo eum non singulariter hostis impetat, à quo se impeti singulariter expectat? Et nos quidem, qui inter homines viuimus, sepe per homines à callido hoste impetimur. Vos autem, qui vitam præsentis extra hominum præsentiam ducitis, tantò maiora certamina pati necesse est, quantò ad vos ipse tentationum magister audentius accedit. Hęc ille. CLERICVS. Nos ergo, qui clerici sumus, non nobis blandiamur de meritis propter importunas vexationes hominū, & curas regiminis: secūdo gradu nos religiosi præeunt in conflictu quādiu cum hominibus viuimus: sicut dixit Grego. de nostris. Nos qui

vitā cū pluribus ducimus, quasi in acie stamus. Et itē Homi. 23. super Ezech. GREGO. Quia em̄ quādiu in hac vita viuimus cōtra malignos spiritus quid aliud quàm in acie stamus? Hęc ille. AVTHOR. Sed vos, quos monachos dixerim, ante aciē exire festinatis, & itē tantò vos maiora pati necesse erit, quātò ad vos ipse magister tentationū audentius accedit. Nos per hoies à callido hoste impetimur, vos item per nūcios eius iugiter & sine nūcio (quod vix est tolerabile) per seipsum. Nō à seipso hoc ait pater Gregorius, sed magis corde recogitās quid Apostolus inter has duas conflictationes decreuerit ad Ephe. 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, rectores tenebrarū harum. Non esse colluctationem carnis & sanguinis dixit, non quia non sit, sed quia non sit principalis contra nos, sed admodum exigua in comparatione sequentis, quę est aduersus principatus, & rectores tenebrarum, & hominum tenebris obtectorum. Vnde sermone. 8. de verbis domini AVGVSTINVS. Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. i. aduersus homines, quos videtis scire in vos. Vasa sunt, vtitur alius: organa sunt, alius tēgit. Immisit diabolus in cor Iudæ vt traderet dominum. Et infra. Dilectoribus suis & infidelibus plenus est mundus. Hos appellat Apostolus tenebras, harū rectores diabolos & angelos eius. Hęc ille. CLERICVS. In annotationibus super hunc locum ANSELMVS. Non contra homines, qui visibiles, & fragiles sunt, vel contra illa vitia tantum, quę sunt de carne & sanguine, sed aduersus demones, qui principant alijs, & super hos possunt, qui mundanos regunt vt rectores mundi tenebrarum harum tā malarum. i. quos præcipitant in tenebrōsa opera. Hęc ille. CLERICVS. Hic conflictus, hoc prælium, hęc est violentia belli: qui de duris queritur ad religionē accedat: nō de hoibus multū dicat, quos videt, sed de rectoribus eorum, quos non videt. Has luctas & virtutum labores non distulit laudare in expositione super Matth. opere perfecto Homi. 8. dictus pater CHRYSOSTO. Hęc bella non in ciuitatibus solum sunt, sed in eremis magis, quàm in ciuitatibus est videre vbiq; regionis illius quendam exercitum, & regalem gregem, & superiorū virtutū vrbānitatem, & hęc nō in viris solum, sed & in mulieribus notanter esse effecta inueniet aliquis. Etenim nō minus viris præliantur, non scutū assumentes & ascendentes equū quē admodū honesti Græcorū legillatores & philosophi iubēt, sed aliud

multò difficilior suscipientes praelium: commune enim eis & visus est bellum ad diabolum, & potestates tenebrarum: & nunquam naturam molitiam impedimentum fit talibus collisionibus. Non enim corporum natura, sed animae dilectione haec collisiones geruntur: propterea & mulieres viris magis certauerunt multoties, & praecleara tropaea statuerunt. Non ita est fulgidum caelum vario stellarum choro ut eremus, egypti tabernacula vndique; nobis monachorum demonstras est. Sequitur. De caelo, & de his qui pro caelo philosophantur rebus, & derident paternales consuetudines, & progenitores miseros existimant, & philosophorum nullam habent curam. Didicerunt enim ex rebus istis, quae illarum sunt, veterum ebriarum sunt inuentiones: harum vera autem philosophia & caelis digna ipsa est, quae per pisces ipsi est annuntiata. Propterea & post multam diligentiam dogmatum & multum vitae propriae demonstrant studium. Existetia enim omni exuti & mundo omni crucifixi, & rursus ultra procedunt corporis operatione, & ad indigentiam cibo utentes. Neque enim quando ieiunant & vigilat vacare post diem dignum existimant, sed noctes quoque sacris hymnis & vigilijs, dies autem in orationibus & manuum operationibus consumunt, apostolicum imitantes zelum. Si enim ille orbe terrarum ad ipsum respiciente ut indigentes cibaret, & ergasterium assumpsit, & artem adeptus est, & neque noctibus hoc faciens, dormiebat: multo magis nos, qui eremum assumpsimus, & nihil commune ad tumultus ciuitatum qui in eremis non sunt, habemus, in operatione spirituali immorari iustum est. Haec ille. CLERICVS. Nemo ergo putet istos sanctos & eorum collusiones cum diabolico principatu & omni seculo venisse in obliuionem coram Chryso-stomo, nec pugnas spiritualium clericorum in medijs plebibus cum carne & sanguine istis apposito comparare. Fidelis item laborum liberator & rerum, hinc religiosorum actus & sudores priuatos, hinc clericorum officia publica bene perpendens, simul distinguens eorum laudes, & contra superstitiones Manichaeorum eos adducens in lib. de moribus ecclesiae versus fine primo narratione sua de religiosis complens, & ad clericos transiens sic scribit AVGVSTINVS. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignum valeo, & vereor ne iudicare videar per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Haec Manichaei reprehendite si potestis. Nolite cae-

cis hominibus & discernere inualidis ostentare vestra zizania. Neque tamen ita sese angustate habent ecclesiae catholicae mores optimi, ut eorum tantum vitas quos commemoravi arbitrer esse laudandas. Quam enim multos episcopos optimos viros, sanctissimosque cognoui, qui multos diaconos, & huiusmodi ministros presbyteros diuinorum sacramentorum, quorum virtus eo mihi mirabilior & maiore praedicatione dignior videtur, quod difficilior est ea in multiplici hominum genere, & in ipsa vita turbulentiore seruare: non enim sanatis magis quam sanandis hominibus praesunt. Perpetua sunt vitia multitudinis ut curentur, & prius toleranda quae sedata est pestilentia. Difficillimum est hic tenere optimam vitam modum & animam pacatam atque tranquillam: quippe ut breui explicem, hi agunt ubi viuere discitur illi, ubi viuunt. Haec ille. CLERICVS. In quo narrationis ordine religiosos veros tanto laudum extollit praerogatio, ut si laudare velit, haud dignum valeat, & vereatur iudicare eorum cultum simpliciter expositum non posse per se sufficere, nisi ipse cothurnum laudatoris apponeret. Tandem tot sanctissimos infert episcopos, sacerdotes, diaconos, & ministros, quorum virtutem eo mirabiliorem praedicat, quo in tanta varietate hominum inter quos nunc viuunt ad obseruandum fuerit districtior. Firmiter praedicat primos in fastigio sanctitatis & ultra valentiam suae laudis, posteriores sanctos praedicandos ostendit, & vitam mirabiles quos dixit ibi agere ubi viuere discitur: illos priores ubi viuunt, quia hi agunt ubi sanandis magis hominibus quam sanatis praesunt illi priores. Vbi Manichaei tales mores, talem vitam, talem ordinem, tale institutum inueniunt quod reprehendere nihil possunt. Nihil hic comparationis secundorum super primos innuitur, tantum hos esse vitam mirabiles inter mundi delicias, sicut erat Iob inter diuitias non tamen perfectus cum Christo & Apostolis. Hos autem tota perfectos vitam & eminenti sanctitate praeclearos. Sic item Chryso-stomus ubi de vita sanctorum religiosorum & clericorum mentionem facit. Nihil autem de officijs. Sanctos sanctis comparat, hos illis conferens secundum hanc vel illam virtutem, hos illis aequiparans. Vnde in expositione super primam epistolam ad Timotheum. MORANVS. 14

12 CHRYSOSTOMVS. Laici quidem & die dormiunt, illi vero. scilicet monachi & nocte vigilat, & vere filij lucis sunt. Demum illi tempus consumentes a somno procedunt grauati, hi vero adhuc vigilat ieiuni permanentes hymnis attendentes. Vesperis rursus assurgente, hi quidem balneis

& remissioni student: illi autem laboribus potientes seipso tunc mensa tradunt, non famulorum multitudinem exigentes, neque circumcurrentes domum, neque tumultuantes, neque pulmenta pretiosa apponentes, sed hi solum panem & sal: hi vero holera apponentes, hi quoque, qui imbecilliores sunt, & leguminibus potiuntur. Deinde parum sedentes, magis autem hymnis totum concludentes quiescunt unusquisque in secreto & strato ex ramis solum ad requiem facto, non ad lasciuiam. Non est timor principum illic, non sunt dominatorum minae, non est seruum, non est mulierum tumultus, non est filiorum turbatio, non secularium multitudo: non est vestimentorum depositio superflua, non aurum neque argentum, non sunt custodiae neque praecustodiae: non sunt praepotaria, non aliud quid tale: sed omniaratione plena sunt, omnia hymnis, omnia bona ad orationem spirituali. Nihil illic carnale: latronum incursum non formidant: non enim habent quo damnificentur, pecuniae non sunt, corpus est & anima: si haec auferant, non damnicantur, sed iuuantur. Mihi autem ait Apostolus viuere Christus. & mori lucrum est. de morte eorum, sequitur. Hi non moriuntur: eos qui abierunt praemittunt hymnis: praemissionem hoc tale vocant, non ablationem, & si annuntietur quod ille defunctus est, multa letitia, multa delectatio: nec audet quis dicere quoniam ille defunctus est, sed ille profectus est, vel ille dormiuit. Demum gratiarum actio, gloria multa letitiaque est vnoquoque orante finem talem suscipere, agonem hunc exire, requiescere a laboribus, & videre Christum. Et si infirmaverit quis, non lacrymae, non luctus, sed orationes. Rursus non medicorum manus, sed fides sola multoties eripuit infirmum. Si medico opus fuerit, multa & hic philosophia, multa patientia. Tandem concludit infra. Sed num & in ecclesijs est tales inuenire? Num quia illorum vitam enarrauimus, eos, qui in ecclesijs sunt, contemnimus? Multi multoties & in medijs ecclesijs sunt. Non enim quia domos circueunt, non quia autem in forum immittunt, non autem quia praesistunt, contemnimus eos, sed Deus iniunxit: Iudicate ait orphanis, & iustificate viduas. Multae virtutes hominum, & quemadmodum margaritarum multa differentia, & nimirum omnes margaritae dicuntur, sed haec quidem est clara & rotunda vndique, alia vero haec quidem habet pulchritudinem, alia vero aliam. Quidam autem habent velut a quadam arte corallum, longam habet lineam, & angulos tornatos, & albo colore alium iocundiorum. Praefum autem rursus, id est, viride, omni viriditate iocundius. Alia ve-

ro sanguinis floriditate excedit bono flore, alia vero magis azura: alia vero purpura luculentior, alia multos flores, sed & solis calores inueniet quis utique, & tale quid, & hi sancti quidem seipso exercitant, hi vero & totas ecclesias. haec ille. RELIGIOSVS. Hoc vltimum est, quod tantum me stimulat. Sancti monachi seipso exercitant, sancti vero clerici plenas ecclesias. Regiones albae sunt ad messem, & clerici demetunt eas. Non est discipulus supra magistrum. Et Dionysius describit presbyteros, qui ad ianuas doceant monachos non nudam plebeculam: clerici ergo monachis magisterio eminet & per conuersam antipodum formam discipulos monachos statuis eminere magistris. Hieronymus ipse sacerdos & monachus dicit, quod monachus non doctoris habet sed plangentis officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & domini pauidus praestoleatur aduentum. CLERICVS. Siste paulisper gradum: & quanquam in nostra totos vibras intuitus, tamen oculi tui videant aequitates. Video quod ad conuiuium veniens charitatis, longe citra meritum, & in nouissimo loco elegisti recubatum. Nec deerit in ecclesia clericorum, qui humilitatis tuae vires expendat, & dicat. Amice ascende superius, ut sit tibi gloria coram simul discumbentibus. Humiliauit te valde verbum Chryso-stomi, quod religiosi se solos exercitant: clerici totas ecclesias. Hoc publicum est. Monachi sibi viuunt, clerici pleno mundo, sed hoc intellige quantum ad id, quod foris patet: verum omnis gloria filiae regis abintus: & sicut dicit apostolus ad Colossenses fideles. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Et quanquam viuistis in secreto: ita & cor hominis quod tamen est principium vitae toti supposito: ita & vos in latebris corporis Christi viuistis omni mundo. Vnde lib. 7. de reconciliatione. GREGORIUS NAZIANZENSIS. Desiderabam enim intus & pendebat oculis, requirebam videre cupiens sanctum illum praesentium chorum gloriam offerentium Deo in ecclesia: cupiens aspiceret illos, qui in lege domini meditantur die ac nocte: & exultationes Dei sunt in gutture eorum, qui ad exemplum & communionem melioris vitae ceteris omnibus viuunt, legis Dei atque euangelij Christi taciti praedicatorum: in quibus quoque ipse habitus praefert virtutum insignia: hirsutum caput, incomptis & horrentibus comis, & quantum sufficit attonsis: pedes nudi, & apostolicis similes, indumentum vilis arrogantiam seculi superbiamque contem-

Habitus religiosorum quorundam.

Sermo.

contemnēs: zona ipsa sui neglectu pretiosior parum quid cohibens vestimenti quantum eua gari non sinat, non vltima saltem membra denudet. Incessus ordinatus, Oculi non oberrant, nunquam ridentes, sed placide subridentes, & magis ut intemperantiam risus cohibeant, & copri mant subridendo. Sermo cum ratione prolatus, aut silentium verbo pretiosius. Laudando non nimis, & quantum adhortationi sufficiat magis, quam adulationi. Increpatio collaudatione gratiosior. Tristitia mensura iustissima, vel certe commodissimum ex utroque temperamentum, lenitas cum austeritate, libertas cum verecundia: ita ut alterum non impediatur ex altero, sed alterum ornatur ex altero. Misericordia turbis, & secedere ad secretum, utrumque agere cum mensura: ut in altero ceteris consulant, qui ex eorum visione proficiunt: in altero per spiritum sanctum illuminentur, & illo hominibus: hoc Deo iungantur. Hæc ille. CLERICVS. Attendite diligentiam sancti patris, & magnam sollicitudinem in descriptione sanctorum istorum in moribus & sacris obseruantijs: inter quas asserit, quod ad exemplum & communionem melioris vitæ ceteris omnibus viuunt, & ad finem hoc declarat, dicens, eos misceri turbis, & secedere ad secretum: primum facientes, ut ceteris consulant, qui ex eorum visione proficiunt, non tantum laicis, sed & clericis: sic enim prædixit, quod ceteris omnibus viuunt, secundum agunt, secedendo ad secretum, ut illuminationes diuinas apte percipiant. Nempe & quantum ibi mundo proficiunt, morali. 78. super Ioannem non tacet ipse CHRYSOSTOMVS. Et ipsi inquit rursus pro vniuerso orant orbe terrarum, quod maximum dilectionis est argumentum. Hæc ille. CLERICVS. Quod dicit clericos monachis prædicare, & eos verbi Dei præferri magisterio: vnum attende, quod non omnis in officio verbi eo præfertur auditori suo secundum perfectionem status aut vitæ. Nempe docuit apostolus Timotheum, quod si qua vidua aut filios aut nepotes habeat, discat primum domum suam regere: in qua item filij & filiarum virgines regendi & docendi intelligendi sunt. Nec ideo potest virginibus vidua mater statu præferri. Et perfectione presbyter præfente episcopo prædicat verbum Dei. Vnde epistola ad Nepotianum presbyterum de vita clericorum HIERONYMVS. Pessimam consuetudinis est in quibusdam ecclesijs tacere presbyteros, & presentibus episcopis non loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et si alij, inquit Paulus, fuerit reuelatum sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per

singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes consolentur. Et spiritus prophetarum prophetis subiectus est. Non enim dissensionis est Deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens. Gaudeat episcopus iudicio suo, cum teles Christus elegerit sacerdotes. Hæc ille. CLERICVS. Presbyter ecce docet presentem episcopo: imò officio Christi fretus docet episcopum. Sic habuit textus Pauli in dicto Hieronymi. Potestis per singulos prophetare ut discant omnes & consolentur. Nemo tamen ex hoc præferet magisterio sacerdotem episcopo. Et quotiens videmus episcopum suis coepiscopis prædicantem? nec tamen præsumit ex hoc eis eminere perfectione vel professione vitæ maioris. Velut libro suo de obseruantijs episcoporum. AMBROSIVS. Episcopus sacerdotibus, antistes pontificibus audacter prædicare salutis omnia non retardabo. Nec in prerogatiuam mihi met scientiæ si hoc meis sacerdotibus charitatis intuitu prorogem vendicabo, aut vitæ perfectæ me esse fatebor cum de vita perfecta alios moneo, sed potius cum hoc ad illos loqui audebo, simul cum illis quæ loquar audiam. Hæc ille. CLERICVS. Ne ergo putes aliud facere sacerdotem cum religiosos doceat nisi quod ad officium spectat, nec se præpones eis quos docet vel adæquans. Religiosus autem officio verbi fungens multos docet simul presbyteros atque plebes, quorum nulli superest aut præest in ratione magistri. RELIGIOSVS. Non quia docent tantum, sed quia presentunt ut patres officio verbi atque curæ. Sic enim dignabatur eos patres appellare Hieronymus. Clerici inquit monachorum patres sunt, & non tantum patres, sed iudices. In epistola ad Heliodorum. HIERONYMVS. Alia monastica, est alia clericorum. Clerici oues pascunt, ego pastor. Illi de altario viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. Non possum obtendere paupertatem, cum in euangelio anum viduam duo, quæ sola illi supererant, æram mittentem laudet dominus. Mihi ante presbyterum sedere non libet. Illi si peccauero licet me tradere Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Hæc ille. RELIGIOSVS. Illi ergo reuerenter assurgo, ante quem sedere non licet. Illi cum omni tremore defero, cui licet me, si peccauero, tradere Satanæ. CLERICVS. Et merito tanquam gradu dignitatis & officio excellenti si iam non de officio tractandum esset, sed de vitæ merito, quæ iam supra legem distinximus.

stinximus. Et quod presentunt clerici, ad officium videtur spectare, non ad ordinem. Officium, inquit, cuius ipsi sunt membra, pater episcopus plenum corpus. Vnde ut in politicis dici solet, œconomia (quæ regimè domus est) ad domum suam facit respicere. Domus ecclesia Dei est, vir eius episcopus. vnde & Paulus. 1. Timoth. 3. admones eum & episcopalis officij: ut scias, inquit, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viuus, columna & firmamentum veritatis: hæc ecclesia in quantum sponsa est episcopi. Vñ in epistola ad Oceanum de vnius uxoris viro. HIERO. Quidam coactè interpretantur uxores pro ecclesijs, virosque pro episcopis debere accipi, & hoc in nicæna quoque synodo à patribus esse decretum legimus, ne de alia ecclesia episcopus transferatur, ne virginis pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus, ut quomodo culpa & vitium in logismis. i. in cogitationibus accipitur domusque pensatio ad animum referatur & corpus, ita & uxores pontificum dici ecclesias, de quibus in Esaiâ scriptum est: Mulieres properantes de speculo venite. Non enim est populus habens intelligentiam. Hæc ille. CLERICVS. Solus ergo episcopus vir est ecclesiæ, & ecclesia uxor eius. Ceteri qui si sint mei similes seruietes plebibus ipsi tanquam filij cæsendi sunt episcopi, & ei obsequentes, quæ ad modum filij Aarõ patri suo magno pontifici. Vñ in epistola ad Euagrium, quid presbyter & Diaconus differat. HIERO. Ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de veteri testamento, quod Aaron, & filij eius ceteri quia leuite in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi in ecclesia vendicent. Hæc ille. CLERICVS. Si hoc episcopus quod Aaron: si quod filij eius hoc presbyteri: & hoc diaconi quod leuitæ: omne nostrum ministerium vnum est, cum actu patris episcopi, lege leuiticæ & historias, offerrebat pontifex, presbyteri detraxerunt pelles, & leuitæ ligna cadebant, & vasa munda bant. Non ergo duo ministeria, sed vnum episcopi & minoris presbyteri. Vñ epistola ad Nepotianum de vita clericorum. HIERONYMVS. Quod Aaron & filios eius, hoc esse episcopum & presbyteros nouerimus: vnum dominus, vnum templum, vnum sit etiam ministerium. Hæc ille. CLERICVS. Non ergo duo sed vnum ministerium plenum à principio, sicut vna domus ex viro constat & familia. Aristoteles ipse dicit ministros domus organa animata quæ cuncta agunt solius domini potestate. Quia si peccen posset peccinare de se, aut plethra citharizare per se, necesse eis non aderit architectus: idcirco organa dicuntur, quæ omnia operantur cum toto. Sunt enim membra in toto &

organa capitis ecclesiæ, quod est episcopus. Vñ lib. 2. de officijs versus finem. AMBROSIO. Episcopus ut membris suis utatur, clericis: & maxime ministris qui sunt verè filij. Quæ cuique viderit aptum muneri ei deputet. hæc ille. CLERICVS. Bene dicit, quem cuique viderit aptum muneri. i. ecclesiastico officio deputet, ne auri videndi donet officium, & discorditer imperet ministeria facultatibus seruientium. Sint ergo clerici in capite pontificis hi oculi ad videndum, hi aures ad auscultandum: sint narces ad probandum famam fidelium à remotis: sint labia ad exprimendum legem Dei de scripturis. Oia membra sint ad honorem publicum in facie presulis, ut cum oculos apertos habeat, his videat, auribus audiat, labijs verba tractet. Sunt nihilominus & alia membra in corpore presulis, quæ cum infirmiora vident, non minus tamen corpori ecclesiæ necessaria esse creduntur. Sunt. i. membra inter vitalia, cor, iecur, stomachus, intestina quæ ræda horreret aspecta, ornatibus aptis abundantius honorantur, prout apostolus hæc duplicem membrorum speciem distinguit. 1. Corinth. 12. Multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his abundantius honorem circumdamus. Et subdit causam differentiarum. Honestas autem nostra nullius eget: ipsa honesta membra sunt, quæ publicis semper incumbunt officijs, ut clerici. Isti intus latentes, quæ videntur infirmiora membra esse quis actu fortia, sunt pannosi, & cultu vestis horridi religiosi viri, qui utique non minus necessarij sunt, sed loco cordis aut hepatis principium vitæ spiritualis toti corpori administrant: & si non honorentur vestibus suis squalent. Vnde in expositione iam dicti textus apostoli. AMBROSIO. Quidam fratrum licet sint egestate & habitu inhonesti, non tamen sunt sine gratia: propterea quod membra sunt corporis nostri. Nam solent succincti, pede nudo vesticula tetrica incedere. Quod quam ergo videantur contemptibiles, magis honori sunt: quia solent vitam habere mundiorè. Quod enim hominibus videtur despectum, solet à Deo pulchrum iudicari. Honestas autem nostra nullius eget. Sequitur. Apertum est caput, non eget neque facies neque manus ut his addat, per quod decorentur. Hæc ille. CLERICVS. Omnia ergo hæc membra sunt pontificis, tantum refert quod interiora ista sunt tibi & corpori spiritualis vitæ principium, non tamen nisi in corpore: & ut episcopi partes ceteræ partes plus honestæ non presentant vitæ sed sumunt tantum, eo quod sunt membra per quæ cuncta foris disponat antistes: hac ratione nihil fallor, corpus ecclesiæ suæ Vercellis, ex utriusque complexus est antiquus pater Eusebius, ut recitat

citata epistola ad Vercellenses scilicet AMBR O S I V S. Itaque ut Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo vitam exhalauit. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo attentiori Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia & monachorum instituta. Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam affusæ atque patientiam, hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectat ista, illa absconditur: ideo bonus athleta ait. Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sane qui spectaretur ab angelis, cum lucetaretur ut ad brauium Christi perueniret: cum certaret ut in terris vitam angelorum referret. Colluctabatur enim nequitijs spiritualibus. Merito mundus spectabat eum ut mundus imitaretur. Hæc ergo vita in stadio, illa in spelunca: hæc aduersus confusionem seculi, illa aduersus carnis appetentiam: hæc subiiciens, illa refugies corporis voluptates. Hæc gratior, illa tutior: hæc semetipsam regens, illa semetipsam coercens: vtraque tamen se abnegans ut fiat Christi quia perfectis dictum est, qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum, qui potest dicere, Vivo iam non ego, viuit verò in me Christus. Hæc ille. CLERICVS. Ex opposito quasi lateraliter sanctus pater Ambrosius segregat ista duo, monasterium, & clericatum, proprietates vtriusque discernens, dicens clericum agere vitam suam in theatro vbi spectatur, subiiciens voluptates, & ideo semetipsum regens: E regione verò monachum, vitam agere in secreto, in spelunca vbi absconditur, fugiens voluptates: & ex hoc tutior factus & semetipsum coercens. Neutrum alteri supponit, ut filium, nec præponit ut patrem, sed vult in hac re conuenire ut fratres, quod vterque se abneget, ut fiat Christi & sic vice Christi in vnum corpus conuenire ut membra vnius episcopi. vnde in epistola ad Nepotianum HIERONYMVS. Scit episcopus cui commissæ est ecclesia, quid dispensatio pauperum curaque proficiat. Sequitur, sed & genus arrogantia est clementiorem te velle videri quam pontifex Christi est. Non omnia possumus omnes. Alius oculus in ecclesia est, alius lingua, alius manus, alius pes, alius venter. Ad Corinth. lege Paulum, vbi diuersa membra vni corpus efficiunt. hæc ille. CLERICVS. Hoc semper fator esse verum, non esse

* insitueret.

ecclesiam digamam, aut trigamam: soli episcopo commissæ est ecclesia: ipse pater solus, ipse summus dispensator ipse & villicus. Nihil plus arrego quam mihi traditum sit siue subdispensatio vel plebis cura, siue oculus, siue lingua, siue corpus ipsum non sum: ideo monachi pater non sum, quia duo sumus vnius patris episcopi, sicut cor & oculus duo membra sunt in corpore viri: nec tamen cor genuit oculum, nec oculus cordis est pater. Vnde & ibi paulò ante scripsit AMBR O. Si in alijs ecclesijs tanta superpetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura experit in Vercellensi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesie, hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se sanctus Eusebius sancte memorie coniunxit, ut in charitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiuuenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentie & normam integritatis iuuentutem astringat: & veritates intra urbem abducatur ab vsu urbis & conuersatione. Hæc ille. CLERICVS. Ecce hæc duo exigiuntur ab episcopo in vna ecclesia, monasterij continentia, & clericalis obseruantia, duo diuersa inquit inter se. Vbi igitur legit hæreticus vnum alterius genitorum: nisi forsitan in sacramentorum administratione, quam Paulus seorsum a patre deputat pedagogo. Legat vitas patrum Hieronymi. Legat collationes & opera Casiani, Athanasii legat, & quoslibet: semper monachi patrem habebant suum, quem hebræo nomine abbatem vocabant, etiam ad tempora Pauli apostoli ascendendo ut in epistola Dionysij ad Demophilum monachum patet. Sacerdotem quidem loci habebat, qui sacramento tradendo illuminaret, ministrum aut diaconum qui purgaret: solum episcopum qui proficeret secundum Dionysium. Vnde & hæreticus impii uisæ hæc tria assignauit presbytero, qui sunt tres actus hierarchici appropriate singulis distributi. Nolle tamen potes, quod per curam aliorum Dei famulos tenentur monachis patris presbyteri: saltim maiores vice apostoli. de quo libro de opere monachorum cap. 16. AUGUSTINVS. Sicut non cessauit apostolus, immo spiritus Dei possidens, & impletus, & agens cor eius exhortari fideles, qui haberent huius mundi substantiam, ut nihil deesset necessitatibus seruorum Dei, qui excellentior statum in ecclesia Dei tenere uoluerunt, ut spei secularis vincula cuncta præciderent, & animam liberum diuinæ militie dedicarent: sic debent & ipsi præceptis eius obedire, ut compatiantur infirmis. Hæc ille. CLERICVS. In his omnibus dispensandis sacerdos aut minister organum est episcopi: quo tanquam per os spiritualia nutriantur, ideo ipsi tanquam toti honor omnis & vite & meritum reputandum, cuius est pars ministerium participatiue &

in

in ratione suggererentur pauperum necessitates vel plebi vel plebi. Vnde li. 2. de officijs ca. 7. AMBR O S I V S. De se loquor qui præest alicui numero, ut si officium sacerdotis gerat aut dispensatoris, ut de his suggerat episcopo: nec reprimat si quem positum in aliqua necessitate cognouerit, aut deiectum opibus ad inopie necessitatem redactum: maxime si non effusione adolescentie, sed direptione alicuius, & amissione patrimonij in eam reciderit iniuriam, ut sumptum exercere diurnum non queat. Hæc ille. RELIGIOSVS. Spectabilis clericorum ordo qualiter non præcedit merito vite & conuersatione sublimi religiosorum agmen degens in claustris, nondum accipio, nec disponor accipere. In omni ecclesia Dei, dispensationem & curam meritum vite consequitur, aut qualiter eminentie gradus ecclesiastici & honoris non correspondet ex vi status eminens perfectionis gradus, ita ut quemcunque statum excedit in gradu & honore, eum etiam vi eiusdem status excedat in perfectione? CLERICVS. Respondeo quod non ita: quia tunc Symeon ille summi meriti sacerdos sicut præfuit Christo honore ordinis & pontificis functione præfuit ita perfectione: & Ioannes baptista cui officij functione subfuit Christus, dicente ipso: Sine modo, sic decet nos implere omnem iustitiam. Et Ioannes apostolus præfuit virginis & custos præfuit honore custodis & statu præfuit virgini: illa tamen eminebat perfectione vite & statu matris Dei. Vnde cum plena perfectio sui status inuit istis præfuit, perfectior tamen status simpliciter eis erat subiectus: sic dato curato perfectissimo secundum exigentiam status, habebit semper perfectiorem religionem sibi honore & cura subiectum, perfectione præstantes: sed & si brauium sit minus est eius meritum qui adhuc currit quam qui currit & tenet: sacerdos iam tenet quomodo monasticus ordo sic institutus est reformari quantum congruit vite sacerdotali. Et in epistola ad Rusticum monachum. HIERONYMVS. Sancti sunt clerici, & omni vita laudabiles. Ita ergo age & uide in monasterio, ut clericus esse merearis. Hæc ille. RELIGIOSVS. Si ergo mereri oportet monachum ut clericus fiat, quomodo non sanctius est clericum esse quam monachum? CLERICVS. Quasi diceret: omnis clericus hoc esse promeruit, nec audiuit unquam dicentem Giraldum. Ambient alij, cupiant, & currant, & curis adhærendo cathedras scandant. Magister Giraldus simul cum Hieronymo sentiet, & dicet, quod minus est tenere sacerdotium,

quam mereri: & sanctius est episcopale virum esse, quam episcopum: longè sanctius episcopo esse dignum, quam in cathedra collocatum: illud enim virtutis est, hoc fortunæ: illud nempe bonorum tantum, hoc commune. Et quid si Saul immisceat se prophetis? Et prophetare præsumat indignus officio? Exhibet proverbium improprietatis huius: Num Saul inter prophetas? Aliud ergo fuit numero, aliud merito prophetare. Vnde lib. 2. de officijs cap. 23. AMBR O S I V S. Saul vallatus choro prophetarum etiam ipse prophetauit: & de solo quasi indigno memoratum est: Num Saul inter prophetas? Hæc ille. CLERICVS. Reuera tamen Hieronymus hoc verbo monachum suum inuitauit ad melius. Melius est enim monachum esse probum clericum, quam penitus monachum. Nec tantum hoc, sed quia plura requiruntur ad meritum clerici, quæ nec perfecto monacho requiruntur, ut puta sine reprehensione vita præterita, sancte integritas, & peritia disciplina: in quibus omnibus viuere est mereri clericatum: sicut qui iugiter vacat armis, meretur militiam. Vnde sic ad ipsum Rusticum scribit HIERONYMVS. Ita age, & uide in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sordide commacules: ut ad altare Christi quasi de thalamo virgo procedas: ut habeas de foris bonum testimonium: scilicet nomen tuum nouerint, vultum nesciant. Et bene supra. Hoc dico, ut etiam si clericatus titillat desiderium, discas quod possis dicere, & rationabilem hostiam offeras Christo, ne miles antequam tyro, ne prius magister sis, quam discipulus. Hæc ille. CLERICVS. Huc item accedit quod Augustinus increpando dicentes quosdam, quod malus monachus clericus bonus est, sicut malus choraula bonus symphonicus, hortatur deponere talem superbiam. Vnde in epistola ad Aurelium. AUGUSTINVS. Nimis dolendum est, si ad ruinofam superbiam monachos suberigimus, & tam graui contumelia clericos dignos putamus, in quorum numero sumus, cum aliquando bonus etiam monachus vix bonum clericum faciat, si assit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Hæc ille. CLERICVS. Regularis integritas, est quedam personæ integritas ad tam sanctum ministerium requisita, ne sit de stupro progenitus, aut item digamus. Mancus item, aut gibbosus, vel tali vitio deformatus, quæ omnia bono monacho non obuiant, obuiant clerico. Nihil dixerit de excessu perfectionis vel meriti, quam bonus monachus

Integritas regularis.

chus nō haberet: clericus autem quanuis ma-
 lus haberet: sed quia propter dignitatem mi-
 nisterij hæc requiruntur in clerico quibus malo,
 hæc non requiruntur in monacho quibus bono.
 Vnde comparandofynceriter, tanta est admi-
 nistratiōis dignitas in clerico, vt vix ad eum
 sufficiat omne meritū monachi: pluris tamen
 meriti monastica vita, quā clericalis integri-
 tas: sicut minor erat dignitas Vasthi reginæ, q̄
 Regis decuisset obsequium, pluris tamen erat
 regina, quā obsequentium familia. Plus est fi-
 lium regis esse, quā ministrum mensæ: filio
 tamen regis congruè dicitur: discite vt merearis
 patri dignius ministrare, quamquam laborio-
 sior est vita seruiētis quā filii item regis, sed
 filij regis gratius erit obsequiū ex merito mi-
 nistrantis: sic prius nutriti monasterij regulis
 gratius forsan ministrabūt, & aptius. Vnde in
 epistola ad Vercellēses. **A M B R O S I V S.** Hęc
 ergo dimicat. s. exercitatio clericalis, illa se re-
 mouet. s. vita monachalis. Hęc illecebras vin-
 cit, illa refugit, huic mundustrimphatur, illi
 insultat. Huic mūdus crucifigitur, vel ipsa mū-
 do: mundus illi ignoratur. Huic plura ten-
 tamenta & ideo maior victoria, illi infrequen-
 tior lapsus, facilius custodia. Denique ipse He-
 lias vt confirmaretur verbum oris eius, est mis-
 sus à domino vt se ad torrentem absconderet
 Carith. Minabatur Achab, minabatur Ieza-
 bel, timuit Helias, & exurrexit, & iterū in vir-
 tute escę intelligibilis. 40. diebus ambulauit &
 40. noctibus vsq; ad montem Oreb: & introi-
 uit in spelūcam, & requieuit ibi. Et sic postea
 missus est vt vngeret regem. Duratus ergo ad
 poenitentiam est solitudinum incolatu, &
 tanquam pastus ad virtutem adipalem ab ip-
 so agresti alimento processit fortior. Ioannes
 quoque in deserto adoleuit, & constantiam il-
 lic prius exercuit vt posteriori increparet. Hęc
 ille. **C L E R I C V S.** Ad hoc ergo tendit cursus
 verbi in Heliam & Ioannem, qui prius agresti
 victu fortitudinē adepti sunt, vt postea reges
 arguerēt, q̄ sic à religione claustralium aptior
 clericatus exurgeret, qui ad eius culmen pro-
 uect⁹ principes regeret. **R E L I G I O S V S.** Fal-
 leris indubiē si hoc habes pro regula: sed soli-
 tudo quedā est, & otium regulare, ad quod de
 labore seculi currant clerici prius, quā susci-
 piant onus curæ, ipsa contemplatio disciplinę
 prout lib. 3. in expositione Gene. cap. 30. **R A -**
B A N. Quis non videat hoc geri toto orbe ter-
 rarum? Venire homines ab operibus seculi, &
 ire in otij vsū cognoscendæ & contemplan-
 dæ veritatis, tanquam in amplexum Rachel,
 & excipi de transverso ad ecclesiasticam ne-

cessitatem, atque ordinari in labore tanquam
 Lia, dicente, Ad me intrabis. Quibus istud mi-
 nisterium dispēsantibus vt in nocte huius se-
 culi filios generent fidei, laudatur à populis e-
 tiam illa vita, cuius amore conuersi spem secu-
 li reliquerunt, & ex cuius professione ad cur-
 ram regendæ plebis assumptæ sunt. Id enim
 agunt in omnibus laboribus suis, vt illa pro-
 fessio qua se conuerterunt, quia tales rectores
 populi desunt, ideo non infametur, sed clarius
 glorificetur. Hęc ille. **R E L I G I O S V S.** Ecce
 dicit vtrumq; venire. s. homines ab operibus
 seculi, & ire in otij vsū cognoscendę verita-
 tis, & demum assumi ad necessitatem ecclesię:
 & item ex eis, qui per professionem, spem se-
 culi reliquerūt, ad similem curam poni: & hoc
 est quod dixi, q̄ vita claustralis sola schola est
 & magisterium clericatus: Ibi viuere dicitur:
 in clericatu docetur. Hinc ergo clericatus api-
 cem ad tantum formido, quia valde me ineptum
 ad ardua in ipso discipulatu meo dijudi-
 co. In euangelium Christi ad apostolos ipsos
 16 si pergimus, Petrus est & omnium apostolo-
 rum magister, & ecclesię etiam eius, quā Chri-
 stus diligit, & in quo virtus contemplationis
 altē respundet. Fac istum sanctum Ioannem
 designare claustralem, qui matrem Christi in
 sui claustru priuata recepit, sed Petrus & eam,
 & eum, & omnem orbem assumpsit. Ioannes
 contemplatio præfigitur, donec Christus veni-
 at. Remanere Petro socialis quidam cū ma-
 gistro Christo comitatus indicitur. Quid ad
 te? tu me sequere. Recumbit Ioannes super pe-
 ctus domini, vnde exhaustis fluentia supernæ
 dulcedinis. Ipse pro Petro interrogat quis sit
 dominum traditurus. Ipsi enim dicitur quod
 statim Petro committitur, confirma fratres
 tuos. Ad monumentum Ioannes præcurrit,
 sed expectato principe Petrus prior intrat.
 Vnde lib. 10. super Lucam cap. 10. **A M B R O -**
S I V S. Petrum euocat studiosiores, sed poste-
 riores fiducia. Deniq; ille sine metu venit &
 constanter qui posterior venerat. Primus in-
 greditur quasi is qui clauis regni vt alijs ape-
 rirer acceperit. Hęc ille. **R E L I G I O S V S.**
 Hanc constantiam ecclesię principis, has cla-
 ues ecclesię magistras, cur ego cunctis meis
 similibus apte non præfero? Ioannes contem-
 platiuus noster reuerenter Petrum expecta-
 uit, & prætulit. Petrus item & Ioannes simul
 ascenderunt ad tēplū, sed solus Petrus claudū
 curauit: quia ipse super Ioannē, & apostolos,
 oues & agnos ad pastū accepit. Ad quas cū
 vult ingreditur. Quos vult excludit, includit
 quos vult: Includet & me ipsum cū volet.

Sicut

Sicut in eūdem locum Homilia. 69. super can-
 tica. **B E R N A R.** Petrus intrauit, qui clauis ac-
 cepit, non tamen solus, nam me si voluerit, in-
 troducet, aliūque excludet, quem forte nolue-
 rit in sciētia & potestate data sibi desuper. Hęc
 ille. **R E L I G I.** Hęc potentia clericalis magiste-
 rii in ecclesia militate, hæc in scholam claustru
 vires extendit, in qua sub eis perfecti esse disci-
 mus, cū nondum perfecti sumus; sed tantū ibi
 proficimus, vt ad perfectionem tēdamus, non
 fateamur nos iam esse perfectos. **C L E R I C V S.**
 Ergo quotquot hoc sapitis, Deū sefellistis. Sic
 repete quasi; pūgit **H I E R O.** vecordiā Helio-
 dori epistola ad eundem, dicens. Nō est tibi ea
 dem causa quæ cæteris: dominum audi dicētē:
 si vis perfectus esse, vade, & vède omnia tua, &
 da pauperibus, & veni sequere me. Te autē per-
 fectū esse tu pollicitus es, nam cū derelicta do-
 mo, militia te castrares propter regna cælorū,
 quid aliud quā perfectam sectatus es vitam?
 Perfectus autē seruus Christi nihil habet præ-
 ter Christū. Aut si præter Christū habet, perfe-
 ctus non est. Et si perfectus nō est, cū se per-
 fectū Deo fore pollicitus sit ante, mētus est.
 Os autē quod mentitur, occidit animā. Igitur
 vt concludā: si perfectus es, cur bona paterna
 desideras? si perfectus non es, Deum sefellisti.
 Hęc ille. **C L E R I.** Argumentum attende Hie-
 ronymi. Quisquis est religiosus es, euāgelium ti-
 bi opponit quicūq; dicis. Non teneor esse per-
 fectus, sed in schola perfectionis cōuersans, suf-
 ficat ad perfectionē, si tandē dominus dicit in
 euāgelio, Si vis perfectus esse, vède omnia tua,
 & sequere me: ego secundū regulam iui, & ven-
 didi, quō perfectus esse iam desisti? Ipse quo-
 que qui dicit vade, & vède si vis esse perfectus,
 dicit itē, Si vis ad vitā ingredi, serua mandata.
 Mandata conseruo, quō nō ingredior vitā viā
 psalmista dicit. Ego autē in innocētia mea in-
 gressus sum. Planē dicit Hierony. vel sefellisti
 dominum, cui spopondisti te esse perfectū, vel
 necesse; habes perfectū te concedere. Si perfe-
 ctus non es, inquit, cū te perfectum esse pol-
 licitus es, & derelicta domo militia te castrans
 propter regna cælorum, quid aliud quā per-
 fectam sectatus es vitā? Quasi diceret, ergo hoc
 faciens perfectus es, si non es mentitus, es per-
 fectus. Vel fictus eras, si fictus, mētus es, si nō
 es mentitus, es perfectus. Et in epistola ad Iu-
 lianum consolatoria de pignoribus dicit hoc
 esse perfectionis & apostolicæ dignitatis. **H I E -**
R O. Hoc hortor si vis esse perfectus, si aposto-
 licæ dignitatis, si sublata cruce sequi Christū,
 si non apprehenso aratro respicere post ter-
 gum, si in sublimi tecto positus pristina vesti-

menta cōtemnis, & vt euadas Ægyptiam do-
 minam seculi pallium derelinquis. vnde & E-
 lias ad cælorum regna festinans, non potest
 ire cum pallio, sed mundi in mundo vestimen-
 ta dimittit. Sed hoc quod ait, apostolicæ digni-
 tatis est, & eius qui velit esse perfectus. Hęc il-
 le. **C L E R I C V S.** Quā planē probat Hiero-
 nymus in hoc esse virum perfectum, & aposto-
 licæ dignitatis, vendendo scilicet omnia, & sub
 lata cruce religionis Christum sequi, dimisso
 pallio seculari in seculo cum Elia sancto tecta
 cælorum festinanter appetere. Non dicit hoc
 esse tendere ad perfectionem, sed perfectum ef-
 se. Sed obstat forsan, quōd non omnia ad pun-
 ctum complet quis quæ cauentur in regula.
 Nunquid hoc ait Christus, Si vis perfectus ef-
 se, vade, & vende omnia, & sequere me ad o-
 mnia quæ continentur in regula? Aut, quod
 amplius est, si in hoc ipso relinquendi propo-
 sito animo titubasti, aut firmus nō es, sed mē-
 te adhuc fluctuas, vt non stabili charitate perfi-
 stas, dum ab ipsa relinquendi professione non
 resilis, perfectus es. Aristotelis est, artificii per-
 fectū esse, qd̄ non quātulacunque parte minui-
 tur. Et hac subtilitate laborauit Heliodorus,
 probans neminem in sua patria posse esse per-
 fectum, vt recitat iam dicto loco **H I E R O N.**
 Vbi inquit honor non est, ibi cōtemptus, vbi
 autem contemptus, ibi frequenter iniuria.
 Vbi verò iniuria, ibi & indignatio. Vbi in-
 dignatio, ibi quies nulla. Vbi quies nulla,
 ibi mens à proposito sæpe deluditur. Vbi au-
 tem per inquietudinem aliquid aufertur est stu-
 dio, fit minus ab eo quod tollitur. Et vbi est mi-
 nus, perfectum non potest dici. Ex hac sup-
 putatione illa summa nascitur monachum in
 sua patria perfectum esse non posse. Respon-
 det ad totum Hieronymus perfectum esse nol-
 le delinquere. Hęc ille. **C L E R I C V S.** Reue-
 ra sic est, perfectus tamē est, qui iam perfectio-
 nem adeptus est, quanuis eam ipsam perfectē
 adeptus non est: ita nec vt in illa parte dimi-
 nutus est: sic inter sciolos theologus tanquam
 summus est perfectus, quanuis in ipsa theo-
 logia non sit summus, sed inter theologos di-
 minutus est. Apostoli Pauli hæc sententia ad
 Philippenfes. 3. Si quo modo occurram ad
 resurrectionem quæ ex est mortuis, non quōd
 iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequear
 autem si quo modo compræhendam. Et statim
 sequitur. Quicunque ergo sumus perfe-
 cti, Perfectus inquit inter viatores & curso-
 res ad patriam, nondum perfectus compræ-
 henfor in patria. Sic enim dicit, non quōd
 iam acceperim, aut iam perfectus sim, sed se-
 quar

Y

quar si quo modo comprehendam. Et conso-
nanter Homil. 21. super Ezechielē. GREGO.
Mensæ, quæ ad holocaustum cōstruæ sunt,
longitudine cubiti vnus & dimidij metun-
tur: quia sancti patres, atque doctores, qui se lō-
ganimitè ad secreta sp̄i intimæ extendunt
per hoc, quòd in virtute viuunt, quantum ad
humanam quidem pertinet mensuram valde
perfecti sunt, quantum verò ad diuina illa my-
steria, quæ plenè ab homine capi non pos-
sunt, quandiu in hoc mortali carne subsistūt,
perfecti esse non possunt. Et infrā. Ecce in mē-
sura mensæ ad testimonium Paulus occurrit.
Videamus an eius vita cubito integro mensu-
retur dicit. Quotquot perfecti sumus, hoc sa-
piamus. Videamus si in his quæ de Deo sen-
tit, iam se ad percipienda mysteria perfectè
tetenderit. Ego non me arbitror, inquit, com-
prehendisse. Hæc ille. CLERI. Sic ergo san-
cti perfecti sunt, vt sine diminutione posside-
ant. Qualiter Heliodorus arguebat perfe-
ctum in sua patria monachum esse non posse,
& qualiter item in epistola ad Hieronymum
de hoc qui totum legem seruauerit & citra.
AVGVSTINVS. Quandiu autem
augeri potest perfectio, illud quod minus est
quam debet, ex vitio est. Ex quo vitio non est
iustus in terra qui faciat bonum, & non pec-
cet. Ex quo vitio non iustificabitur in conspe-
ctu Dei omnis viuens. Et infrā. Quis itaq;, qui
rectè videt vbi, & quando, & vnde speranda sit
illa perfectio, cui non sit quod adici possit?
Hæc ille. CLERICVS. Non est ille per-
fectionis modus, quem Christus promisit iu-
ueni diuiti pro via si venderet omnia, & sese
continuò sequeretur. Non enim promisit ipsi
statim hoc facto virtutem, quæ augeri non
posset, vt sine vitio charitatem: quia non dedit
apostolo Paulo, dedit tamen perfectionem vi-
tæ huius apostolo ad modum finis. Qualiter
super psal. 38. AVGVSTINVS. Et ne di-
ceres, si non apprehendit apostolus, ego ap-
prehendi. Si perfectus non est Paulus, ego per-
fectus sum. Vide quid agas. Attende quid di-
cat. Quid ergo ais Apostole nondum appre-
hendisti? nondum perfectus es: quid agis? ad
quam actionem me hortaris? quid mihi imitā-
dum, sequendumque proponis? vnum autem
inquit quæ retrò oblitus in ea quæ ante sunt
extentus sequor ad palmam supernæ vocatio-
nis secundum intentionem Dei in Christo Ie-
su. Secundum intentionem nondum secundū
peruentionem. Non relabamur vnde iam trā-
siliimus. Sequitur. Curramus, intendamus, in
via sumus. Hæc ille. CLERI. Est ergo perfe-

ctio nostra qualis erat apostoli: non dico tan-
ta, sed est perfectio cursus, quæ eo ipso est im-
perfectio finis. Eo enim ipso, quo quis perfe-
ctè currit, caret perfectione finis: sed tamen ni-
si esset perfectio, non ad eam hortaretur apo-
stolus: nec dominus hortaretur: qualiter iam
ait quid agis apostole nōdum perfectus es: ad
quam actionem me hortaris. Et libro de per-
fectione iustitiæ. AVGV. Quotquot ergo per-
fecti sapiamus idem: quotquot perfectè curri-
mus, hoc sapiamus, quòd nondū perfecti sumus,
vt illic perficiamur, quòd perfectè adhuc curri-
mus, vt cū venerit quod perfectū est, quod ex
parte est destruat. Et bene infrā. In Deutero
nomio. Tu autem perfectus eris corā domino
Deo tuo: itē illic, & nō erit incōsummatas in fi-
liis Israël. Itē Saluator in euangelio ait: Estote
perfecti, quia pater vester in cælis est perfectus.
Item apostolus in epistola. 2. ad Corinth. De
cætero fratres gaudete, perfecti estote. Item ad
Colosē. Corripietes omnē hominem, & do-
centes in sapiētia, vt exhibeamus omnē homi-
nem perfectum in Christo. Et tādē finaliter
horum testimoniorū, aliqua currētes exhortā-
tur, vt perfectè currant, aliqua ipsum finem cō-
memorant, quo currendo pertēdant. Ingredi
autem sine macula non absurdè etiam ille dici-
tur, nō qui iam perfectus est, sed qui ad ipsam
perfectionem irreprehensibiliter currit, carēs
criminibus damnabilibus, atque ipsa peccata
venialia non negligens mūdare elemosynis.
Hæc ille. CLERI. Ex his patet perfectum esse
qui perfectè currit, quāuis perfectio finis per-
fectus nō sit. sic dixit Augustinus. Nō q̄ sic iā
perfectus est, sed qui ad ipsam perfectionē irre-
prehensibiliter currit, & supra hoc sapiamus
quòd nondū perfecti sumus vt illic perficiamur,
quò perfectè adhuc currimus. Si enim nullo
modo perfecti hic essemus: nō diceret quòd per-
fectè adhuc currimus. Nō tantū in finē nostrū
vltimum post hanc vitam, sed ad aliquē finē in-
trinsecū huius cursus: verbi gratia, sicut in lati-
tudine albedinis sub omni gradu albedinis est
albedo perfecta, sed quò est à nigredine remo-
tior, tantò est purior & perfectior ea quæ ma-
gis admiscetur nigredini: ita sub omni gradu
charitatis Christianæ est vita perfecta, perfe-
ctior tamen quo est ab infirmitate, cui tota vi-
ta nostra miscetur remotior, & ad eam cōpara-
ta est finis & perfectio: ad quā de inferiori per-
curritur: & est imperfectio respectu maioris
vel vltimi, in quem currendum est vltimus, vel
quò tenditur vltimatè. Probemus ista per se-
18 riē. Nisi enim vniuersis Christi fidelibus per
observantiam sui status profectio adiaceret: bet.

Perfectio
gradus huius
bet.
non

non diceret Apostolus ad Corinth. Exhibea-
mus omnem hominem perfectum in Christo
Iesu: non enim ignorauit Apostolus omnem
hominem ad apostolicam illā perfectionē de-
vendo, non debere pertingere, sed quia ad
charitatem, quæ est in Christo sub aliquo gra-
du, volebat omnes attrahere: ideo omnem ho-
minē perfectum voluit exhibere. Vnde super
Ezechielē homilia. 26. GREGO. Quia ex si-
deli populo filios Sadoch ad omnipotentis
Dei laudem vel ministerium diximus assumi,
nonne in eodem populo sunt multi, qui inue-
niantur in mandatis Dei viuere, & perfecti sunt
omnino? Nam & subditur. Et mensus est atriū
longitudine cētum cubitorum per quadrum.
Hæc ille. CLERICVS. In solis ergo Dei man-
datis perfectè viuere, est perfectum esse: si quis
autem addat cōsiliū aliquod minimum, ille
adhuc perfectior est, quàm perfectus cū popu-
lo: putā qui non solum non reddit malum pro
malo, sed e contrario bonum rependit pro ma-
lo, ille iam perfectus est, & alius prior ad eū cō-
paratus dicitur currēs, aut in statu proficiēs.
Vnde lib. primo de officiis ca. 10. AMBRO.
Si verò is sum qui proficiam & si nōdum per-
fectus, non retorqueo contumeliā, & si influat
ille conuicium, & inundet aures meas contu-
meliis, ego taceo, & nihil respondeo. Si verò
perfectus sum (verbi gratia) ego loquor, nā in
veritate infirmus sum: si ergo perfectus sum,
benedico maledicentem. Sicut & benedicebat
Paulus, qui ait: Maledicimur, & benedicimus.
Hæc ille. CLERICVS. Ita gradatim cōmissio
statuum est vt idem comparatus minori per-
fectio sit qui comparatus maiori sola inchoa-
tio dicendus vel profectio: non tantū ex com-
parationis respectu, sed ex absoluto gradu in
tota latitudine perfectiorū: sicut albedo vt qua-
tuor est intensa & remissa, & si nulli intensio-
ri se vel remissiori cōparationem insinuet: ita
in altissima perfectione humanitatis huius viæ
gradus sunt proficientium & perfectiorū, quo-
rum quilibet est perfectus, & si adhuc habeat
in illa perfectione quo crescat: nam in aposto-
lico culmine gradus erant distincti, secundum
quòd distincta Dei dona susceperāt, alius quin-
que talenta in illa perfectione, alius duo, alius
vnum tantū. Vnde super eundē locū Matth.
25. in cōmentario HIERO. Homo iste pater-
familias haud dubiū quin Christus sit, qui ad
patrem post resurrectionem victor ascendens
vocalis apostolis doctrinā euāgelicā tradidit,
nō pro largitate & parcitate alteri plus & alteri
minus tribuēs, sed pro accipietū virib⁹. Hæc
ille. CLERICVS. Ecce apostolorū vna erat vi-

te profectio, vna perfectio pastoralis: in qua tā-
men erat pacendi disparitas, viribus respōdēs
imparibus. Est adhuc alta transcendens vitæ
perfectio, quam saluator per excellētiam, per-
fectionem appellat, vendere. s. omnia, & sequi
eū, quam summā iustitiæ dixit AMBROSI.
lib. de excessu fratris, circa medium. Postu-
lando quod iustum est, nō exiguum, sed totū
relinquit. Hæc enim summa iustitiæ est, vende-
re q̄ habeas, & conferre pauperibus. Qui enim
disperdit & dedit pauperibus, iustitia eius ma-
net in æternum. Hæc ille. CLERICVS. Sum-
ma ista iustitiæ non statim est summa ista iu-
stitia, nec itē hæc vitæ perfectio est sine iustitia
perfecta, & tamē perfectio est, & quomodo
perfectio nisi habens eam sit perfectus? Nō
quidem statim sine culpa perfectus, sicut nec
sanctus est statim sine peccato sanctus, & tamē
est sanctus, sicut lib. 10. super li. Numerorū ho-
mi. 10. ORIGENE. Non enim (vt putant quidā)
statim vt quis sanctus esse cœperit, iam pecca-
re non potest, & continuò sine peccato putā-
dus est. Si enim sanctus non peccaret, non vti-
que scriptum esset: Sumetis peccata sanctorū.
Si sanctus sine peccato esset, nō diceret domi-
nus per Ezechielē prophetam ad angelos,
quos mittebat peccatores punire, & à sanctis
meis incipietis. Hæc ille. CLERICVS. Stant
ergo simul sanctus & peccator: ita etiā simul
stant perfectus, & infirmus, non autem simul
vbi quis est cōsummatè perfectus. Et sic puto
Thomam debere intelligi, & intelligere Orige-
nem. s. q̄ iuuenis ille non est statim sine omni
imperfectioe perfectus: est autem ipso actu &
professione perfectus. Vnde est voti transgres-
sor, & sefellit Deum, vt ait Hieronymus suprā,
vel est perfectus, qui perfectionem iam voue-
rit. Nō enim vouit ad paupertatē tendere, vel
ad obedientiam, & ad corporis castitatem: sed
castū esse, obediētē, & pauperem, & per hoc
19 perfectum. RELIGIOSVS. O ¶ ergo sanctū
& verè grande sacerdotium, cuius sanctitas ex-
cludit omnem immunditiam. Eius item perfe-
ctio omnem integritatem requirit: ne immun-
dus præsumat accipere sacramentū. Ipsius san-
ctitas tanta, vt nec paruam maculam sine grā-
di diffamatione portabit. Religiosorum perfe-
ctio tecta est, & portatur si infirmetur à fratri-
bus. Sicut lib. 3. dialogorū ca. 12. CHRYSO.
Athleta quādiu domi manet & cum nullo cō-
greditur potest cū sit infirmus latere: cū verò
nudus in agone constiterit, qualis sit cōfestim
probat: ita ergo & qui hanc priuatam vitā,
& non multis occupatam negotiis agunt, ha-
b. t. velamē delictorū suorū solitudinem. Et in
Y 2 frā.

frā. Delicta quippe viliū personarū sicut in te-
nebris acta, solos eos, à quibus sunt commissa,
mortificant. Viri autē conspicui, & in multo-
rum notitiam positi, peccatum cōmuniter no-
cet omnibus. Hæc ille. RELIGIO. Quod si di-
cas ista de episcopis dici, subiectum nō variat
rationem, cuius rationis est digitus maior
est & minor: & ideo cui præfertur maior digi-
tus in ratione tenendi, illi etiā præfertur & mi-
nor: ita eadē ratio sacerdotalis & pōtificalis
curæ: eadē penē sanctitas, idē in vtriusq; cōtem-
plationis ascēsus & ad exteriora descensus: ni-
si q̄ istud est sacerdotiū vniuersalius siue ma-
ius, sed eadē ratione gregē docent, & contēpla-
tionē tenent cū religiosi, & vltra monachos
actionē. CLERICI. Non ista possent mihi place-
re nisi vera essent. Noui ꝑ ego quantū distē à
20 præfule. Reuera quantū in exercitu rex distat
à comite. Sunt enim vtriq; ducatus & curę ple-
bis, sed longē alterius rationis quos discernit
ab inuicem homil. 26. super Ezechielē GREGO-
G O. Gazophylacium, quod respicit viā meri-
dianam, sacerdotū est, qui excubant in custo-
diis tēpli. Atq; mox subditur. Porro gazophy-
laciū, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdo-
tū est, qui excubant ad ministerium altaris. In
quibus prophetæ verbis prius nobis quæren-
dū est, qui sint maioris ordinis sacerdotes, vtrū
hi, qui in custodiis excubant tēpli, an hi, qui in
ministerio altaris. Sed quia paulō post subdi-
tur. Altare erat ante faciē templi, apertē ostēdi-
tur illos esse maioris ordinis sacerdotes, qui in
custodiis templi excubāt, quia profectō in alta-
ri, quod est interius, ministrāt. Hi autē, qui ad al-
tare, quod ante faciē templi est, excubant, tātō
inferiores sunt, quantō in exterioribus mini-
strāt. Et infrā. An nō custos fuerat tēpli, qui la-
boris sui passiones enumerans dixit: In labore
& ærumna, in vigiliis multis: in fame & siti,
in ieiuniis multis: in frigore & nuditate? At-
que statim subdit. Præter illa quæ extrin-
secus sunt instātia mea quotidiana sollicitudo
omnium ecclesiarū. Pensate quæso, custos tē-
pli quāta sollicitudine vigilet. Ecce enim in se
ipso inæstimabilia patitur, & cordis sui sollici-
tudinem aliis impartitur. Cuius rogo virtutis
est plus de vtilitate proximorum quā de sua
afflictione cogitare? Quis hoc dignè æstimet?
quis dignè penset? laborat, luget, esurit, sitit, al-
get, ieiunat, vigilat: & tamē ieiunando, vigilan-
do, de ecclesiarum omnium sollicitudine cogi-
tat. Ecce est sollicitissimus custos tēpli in exē-
plo positus. Imitetur qui valet aduersa pro ve-
ritate pati: bona proximis impendere, circa a-
nimarum sollicitudinē vigilare, ne quis in per-

fidiam, ne quis in superbiam, ne quis in rapinā,
ne quis in immunditiam labatur exquirere at-
que comescere, hoc est templum Dei. i. san-
ctam ecclesiam, custodire. Sunt autem mino-
ris ordinis sacerdotes, qui ad ministerium alta-
ris excubant, qui videlicet adiutorium maiora
peccata delinquentium subtiliter inuestigāt,
& vitam carnaliū corrigunt, atq; ad hoc vique
perducūt, vt per lamēta pœnitētiæ quasi incē-
dāt carnē in sacrificio, quā prius viuere permi-
serāt in peccato. Nō enim hi, qui sanctis eccle-
siis præfunt, per semetipsos cuncta agere præ-
ualēt: sed cū ipsi causis spiritualibus occupātur
si qua praua & carnalia perpetrātur, hæc aliis
discutienda atq; corrigēda cōmittunt. Hæc il-
le. AVTH. De ferie scripturarū elicit beatus
pater diuersitates officiorū in maiori & mino-
ri ordine sacerdotū. Habent hi primō altaria
quæ eos distinguāt, primū interius sacerdotū
maiorum, alterū minorū exterius. Ante faciē
tēpli primi, ante altare interius excubāt secun-
di. Ministrāt interius primi: secūdi exteri. Pri-
mi custodiunt: secūdi suffragātur custodibus.
Sic enim dicit Gregorius, quoniā hi, q̄ sanctis
ecclesiis præfunt, nec per semetipsos cūcta a-
gere præualēt, aliis carnalia corrigēda cōmit-
tūt. Per hoc eminet primus pastor episcopus,
q̄ omnis sollicitudo eius est intus ante altare
aureū. Secūdi verō sacerdotes portionē carna-
lē & exteriorē curæ episcopalis in eorū subsi-
diū & iuuamē assumūt. Nihil tamē operantur
ipsi exterius, quod præsul multo labore nō me-
ditetur interius. Intus ipse orat, intus mores o-
uiū discutit, & de ipsis oiuū correctorib; sollici-
tudinē omnē gerit. Hic labor, hic afflictio spiri-
tus, p̄ter ea q̄ extrinsecus sūt leuis infamia apo-
stoli, & in medio vitiorū indefinēs bellū inire
cū vitiis. De his loquit̄ Chrysostomus verba illa
dialogi. De his omnē cōparationē suā expā-
dit cū monachis, q̄ principātur in populis, & la-
tere nō poterūt q̄cuq; agūt. Ideo expressē eos
interdū appellat episcopos & principes, quos
âte dixerat sacerdotes. In li. 3. ca. 12. v. bi qd̄ iā
assumpsi supponit CHRYSO. Neq; enim er-
rores pontificū abscondi possunt oculis: sed etiā
exigua eorum peccata celeriter innotescunt.
Et subdit. Nam & athleta quandiu domi ma-
net, potest latere, quod sit infirmus. Et infrā.
Qui verō sunt in vertice honoris positi, pri-
mi quidem in populi versantur oculis, pro-
pter quod & si modicis præueniantur deli-
ctis, aliis grandia videbuntur. Non enim facti
modo, sed dignitate facientis peccata meti-
mur. Hæc item quæ supra assumpsi libro. 6.
Magnum est monachorū certamem & mole-
stia

stia multæ labor. Porro si quis administrato
bene sacerdotio illius propositi sudores conse-
rat, tantū eos distare reperiet, quantū inter pri-
matū & regē distet. Hæc ca. 6. & tandē. i. ca. 6.
ca. 7. vbi mallet placere in officio sacerdotali,
quā in solitudine monachali. postea ca. 8. a-
periens de quo sacerdotio hoc ait. Neq; enim
potest is, qui præest, & totius cura distringitur,
pro virorum tantūmodo sexu esse sollicitus,
& mulierum partē despiciere, quæ eo prouidē-
tiæ maioris indiget adiuuēto, quo ad peccata
facili; labitur. Ac necesse est, vt pro earū salute
si nō magis, saltē nō minus ad ea q̄ sunt ipso-
rum esse sollicitus. Hæc ille. CLERICVS. Et quā-
uis eundem actū habere videtur sacerdos ma-
ior & minor, magnæ tamē sunt disparitatis &
meriti, vsque adeo, vt officia gerāt vt alterius ra-
tionis. Sol & homo hominem vnum generāt.
Artifex & securis asserem vnū dolant. Sacer-
dos & laicus in missa vnā orationē dominicā
fundūt quā dispariter vniuersa? Nēpe sacer-
dos minor varios habet in officiādo respectus,
pōtifex vnū solum, & saltē nomine presbyter
minor cū eo cōmunicat, sed eo ipso minor effi-
citur, q̄ ad varia rapitur, nec in ipsis intimis cū
antistite solidatur. Quos vtriusq; respectus su-
perius dicto loco luculenter exhaurit Grego-
rius ex illo Ezechielis propheta, q̄ gazophy-
laciū respiciens viam meridianam sacerdotū
erat, qui excubant in custodiis templi: & ga-
zophylacium quod respicit viam aquilonis sa-
cerdotum, qui excubant ad ministeriū alta-
ris, homilia. 26. super Ezechielem GREGO.
Quid est hoc fratres Charissimi? qd̄ in his ver-
bis mysticum possumus intueri, nisi hoc secun-
dū ea quæ præmissa sunt, iam spiritualis audi-
tor intelligit: quia sacerdotes maioris ordinis,
qui excubant in custodiis tēpli, solā meridio-
nalem viam respiciunt, quia solis studiis spiri-
tualibus occupati, semper his, quæ amoris Dei
sunt, sollicitē intendunt: Sacerdotes autē ordi-
nis minoris, qui discutiendis peccatis delin-
quentium præfunt, etiā ad aquilonis viam oculo
reflectant, vt in mente peccantiū quæ sint
corporis frigora videant: & hoc verbis corre-
ctionis vsque ad pœnitētiæ gemitus perducē-
tes, quasi carbones in altari domini incendāt.
Respiciūt etiā cū magnis sacerdotibus ad meri-
dianā viā, quia quātū ad semetipsos est, seruēt
igne charitatis, & successi sunt flammis amoris
Dei: sed quia peccata delinquentiū crebrō cor-
rigūt, etiā ad aquilonis viam oculos reducunt.
Hæc ille. CLERICVS. Ecce sacerdos maior &
minor intus amore Dei ardet: sed sacerdos mi-
nor eo minus intus ardet, & vacat, quod por-

tionē suæ curæ principalis corrigendis infi-
stit, & hoc exterius. Vnde ad partem Marthæ
concurrit, quæ Maria præponitur, quia erga
plurima sollicita facta turbatur. RELIGIO-
SVS. Sed excellentiori honori presbyteri si af-
fit esset vita excellens, nonne potest correspo-
dere gradus meriti altioris? CLERICVS. Po-
test, item respōdeo si excedat ambitum sui sta-
tus. Sicut rex potest ieiunare & vigilare vt mo-
nachus: & tunc quantum excedit honore re-
gio monachum, tātum perfectione monacho
correspondet, & est tunc non perfectior rex,
sed se rege perfectior: sicut de Dauid scribit in
Psal. 50. tractatu primo CHRYSOSTO. Ille
qui bestias superauit, qui Goliā interfecit, qui
leonem suffocauit, qui vsus strangulauit, qui
in virtute senior, adolescens corpore, mēte grā-
dæuus: qui regali culmine positus vitam mona-
chi imitabatur. dixit enim, non margaritis or-
nabo lectum meum, sed lachrymis per singu-
las noctes lauabo stratum meum: nunc autem
homines non solum in nocte, sed & in die dor-
miunt: ille autem in die procurabat palatium,
& nocte Deo vacabat: vt sit fortē aliquid con-
traxisset familiaris colloqueretur Deo. Hæc
ille. AVTHOR. Ecce dixit quod regali culmi-
ne positus imitabatur vitam monachi orando
de nocte, ita si sacerdos curatus, qui tenetur sa-
cramenta ministrare, assidue item prædicet, &
intus oret, imitatur in hoc vitā episcopi, si cor-
pus suum castiget, si obediat deuotē, præmia-
bitur cum monacho, non cum curato presby-
tero. Monachus sub clerico legitur de sancto
Thoma. Nec aceruus tritici est melius triticū
si multum argentum habeat immixtum, sed a-
ceruus est ditior: ita sacerdos curatus si acti-
bus episcopalis vitæ aut religio si partem suam
exornet. Contemplationis enim episcopalis par-
tem habet admodum exiguam, & illam violē-
ter quasi cōtra inclinationē curæ per se ipsum
extortam. Ideo notanter adiunxit Gregorius
quantum ad semetipsos est, feruent igne chari-
tatis: Episcopi autem solis studiis spiritualibus
intenti, id, sicut dixi, à religio si viris tāquā spi-
ritualibus suis membris accipiūt. Homo enim
non à se toto, sed à corde & interioribus suis
principium vitæ habet, & ipsa quidem non sic
viuerent, si membra totius non essent. Ita repu-
to religiosos membra episcopi, qui tandiu spi-
ritualiter viuunt, & vitam spiritualem princi-
pian, quandiu membra esse non desinunt. Ex
eis oculi, nares, labia, & qualiacūque sint exte-
riora antistitis mēbra foris ad populum sacer-
dotes, vitam spiritus fortiuntur, quā & ipsi im-
mediatē subditis plebibus largiuntur. Conne-

Religiosorum laus.

xa sunt singula membra in corpore Iesu Christi, ait Apostolus. Hanc vitam quis in suo fonte oculus prominens aut labium tumens non laudat, cuius item laude laus eius accrescit? Vnde de paternarum laudum magnus scrutator & probus in epistola quadam inuectiua PETRVS BLESENSIS. Vitam igitur religiosorum, quorum diuersae sunt species, ut quae polymita est cum tunica Ioseph, & circumamicta varietatibus spolia Christi, tota affectione cordis veneror: ipsorumque pedes brachiis deuotissimae humilitatis amplector. Scio enim quia praecunetis secularibus, & clericis, & laicis tanto differentius virtutum titulum referunt, quanto imprefioribus vestigiis apostolorum regulis inhaeserunt. Ipsi in humilitate, hospitalitate, obedientia, charitate, & ceteris, quibus regnum Dei rapitur, ac possidetur, indefessa sollicitudine se exercent. Hi carnem deprimunt, spiritum erigunt, vitam in terris ducentes angelicam, Christo militant in tenuitate ciborum, in asperitate vestium, in vigiliarum excubiis, in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus in confessionibus & disciplinis, & lachrymis, in caelestium suspiriis, in ignitis copulationibus, in excessibus metis, in iubilationibus arcanis, dulcibusque susurris, in quibusdam gloriae caelestis experientiis, in amplexibus sponsi. Haec ille CLERICVS. Si verum sit quod dixit Hieronymus, vita posterior semper iudicat de priore. Iste reuerendus sacerdos, & administratione gradus archidiaconus, infudit nostris sensibus quid iudicio patrum debemus successores eius de sancta religione sentire: quando dicit: vitam religiosorum per species variata tota affectione cordis veneror, ipsorumque pedes brachiis deuotissimam humilitatis amplector: quando dixit, praecunetis secularibus clericis & laicis, tanto differentius virtutum titulum referunt, quanto imprefioribus vestigiis apostolorum regulis inhaeserunt. Ista dicens, nec clericum laesit officio, nec religio ne professum: sed sanctorum gradus & merita libera patrum similiter cum suo Sarisburiensi iudice lae suspedit. AVTH. Benedictus Deus quoniam mirificauit misericordiam suam mihi, in ciuitate munita. An non in ciuitate bene munita, cum dicat Sapiens: Contradictiones comprimunt fors? Et sequitur. Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Haec charitas praeccepti, haec dilectio proximi, haec vnica lex Christi, quae vetuit homines amare seipsum, sed mutua sorte contradictiones comprimere, ut frater semper iuuetur a fratre. Erunt, inquit Paulus in prophetia, homines seipsum amantes. Et sequitur, Cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobediens, ingrati, sceleris, sine affectione, sine

pace, criminatores, incotinentes, immites, sine benignitate, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. His omnibus malis, inquit super Ioannem AVGVSTINVS. Ab eo velut fonte manantibus quod primo posuit se ipsos amantes, & subdit. Non sunt seipsum amantes qui pascunt oves Christi. Sanctum ergo & percelebre pastorem officium quantumcunque minoris mirabimur, si amemus non nos ipsos, sed illos. Quid enim non dulce amantem aut quid grande videbitur odientem? Idcirco legislator, qui de dilectione nostri non dedit praecceptum, amare iussit alterum. Et Apostolus eius, ut prius dixi, Superiores in humilitate sibi inuicem arbitantes: quia naturaliter vnusquisque, aut pulchrum, aut vtile sibi pretiosius reputat quod miratur in alio, quanto hoc minus cooperit in seipso. Vaticanus poeta, Fertior seges est alienis semper in agris, Vicinamque pecus grandius vber habet. Pro qua re artificiosae scripturae illam enucleat, ubi auditur vox alarum animalium percutientium alteram ad alteram homil. 9. super Ezechielem. GREGORIUS. Omnes, inquit, sancti se inuicem suis virtutibus tangunt, & sese ad prouectum excitant ex consideratione virtutis alienae. Non vni dantur omnia, ne in superbia elatus cadat: sed huic datur, quod tibi non datur: datur, quod illi denegatur. Ut dum iste considerat bonum, quod habes, & ipse non habet, te sibi in cogitatione praeferat: & rursum dum tu habere illum cospicis, quod ipse non habes, te illi in tua cogitatione postponas: & fiat quod scriptum est, superiores sibi inuicem arbitantes. Ut enim pauca ex multis loquar: Isti mirae abstinentiae virtus tribuitur: & tamen verbum scientiae non habet. Illi datur verbum scientiae, & tamen virtutem perfectae abstinentiae apprehendere conatur, & non valet. Et infra. Mira itaque dispensatione omnipotens Deus sic in electis suis sua dona dispensat, ut & isti det, quod illi denegat, & alteri maius, quod alteri minus adesse praefat, ut dona dei alter in altero, id est, vicissim omnes admirentur, atque ex hac ipsa admiratione humilietur alter alteri: & quae videt habere quod non habet, eum diuino iudicio sibi praelatū putet. Haec ille. AVTHOR. Hac igitur consideratione mutua filiorum Dei mutuus amor surgat, & ex amore mutuo, mutua admiratio, & laus virtutis, ut dum minister ecclesiae cospicit in religioso viro abstinentiam, vigiliam, & paupertatem, admiretur eum, & praeferat, Religiosus autem intuetur in clerico labores, & tolerantias plurimas,

Ouidius

Religiosi et clerici quid alteri alteris deserant.

plurimas, & vbertatem regiminis, cum omni humilitate veneretur, & laudet: nihilque hinc erit vnde iste vel ille superbiat, dum plus semper reputet esse quod pulchrum videt, & ipse non habet: & sponte fiet, quod de Paulo refert Gregorius: cum omni humilitate superiores sibi inuicem arbitantes. At, ut dixi, in honore clericus praecellit, non tantum iure officii, sed effectus: religionis enim virtus admirationem non habet de foris, nisi testimonio eorum, qui praesunt in populis, prout notat textum illum Gen. ubi mandragoras filij Lia Rachel accepit in lib. 3. expositionis suae, & assumit ab August. lib. 12. contra Faustum RABANVS. In illo mandragorico pomo figurari intelligam famam bonam popularem. Vnde dicit Apostolus: oportet etiam testimonium bonum habere ab his, qui foris sunt, qui licet parum sapiunt, reddunt tamen plerumque labori eorum, per quos sibi consulitur, & splendorem laudis, & odorem bonae opinionis. Nec ad istam gloriam popularem primi peruenerunt eorum, qui sunt in ecclesia, nisi quicumque per actionem in periculis & labore versantur. Propterea Lia filius mala mandragorica inuenit exiens in agrum. i. honeste ambulans ad eos qui foris sunt: doctrinam vero illam sapientiae, quae a vulgi strepitu remotissima in contemplatione veritatis dulci delectatione defigitur, hanc popularem gloriam quantalacumque non assequeretur, nisi per eos, qui in medijs turbis agendo, ac curando, populis praesunt. Quia dum isti actiuos ac negotiosos homines, per quos administratur multitudo, nis utilitas, & quorum autoritas populis cara, & testimonium etiam perhibent vitae propter studium conquirendae & contemplandae veritatis, otiose quodammodo mala mandragorica per Liam perueniunt ad Rachel: ad ipsam vero Liam per filium primogenitum. i. per honorem fecunditatis eius, in quo est omnis fructus eius laboriose atque inter cetera tentationum periclitantis actionis, quam plerique bono ingenio praediti studioque flagrantes, quantum idonei regendis populis esse possint, tamen vitant propter turbulentas occupationes, & in doctrinae otium toto pectore tanquam spe in Rachelis feruntur amplexum. AVTHOR. Haec ille. & Augustinus. Quando dicat Augustinus mandragorica poma. i. popularem famam & laudem bonam vitae primo prouenire ad eos, qui in medijs turbis actiuosam vitam exercent scilicet sacerdotes, quorum autoritas populis cara est, quia curando, & agendo populis praesunt, curatos exprimit populorum vicinos, & competentes eis honores. Quod autem

sapientiam dicit a vulgi strepitu remotissima in veritatis delectatione defixam, cuius affectores dixit plerumque bono ingenio praeditos, & studio flagrantes, & quantum idoneos regendis populis, regimen tamen ipsum vitantes, & in sanctum otium tanquam in Rachelis osculum peccatore toto translatos, religionem sanctam intelligit, ad quam laudem fauor non nisi per Lia prolem. i. pastores plebis accedit. Meritum ergo ex se potest habere religio: pensam autem honoris extrinseci extra eos, qui inter medias plebes dignitate praecellunt, parcam consequentur, vel nullam.

Ad blasphemias & contumelias Witcleff, contra sacras religiones: adhuc sub Titu. IX.

Quod religiosi ordines perfectorum non sunt factitij a puro homine, sed a Christo homine instituti.

CAP. LXXXIII.

SVMMA.

- 1 Witcleff quomodo false dicat religiosorum ordines aduentitios aut factitios a puro homine.
- 2 Arrogantium omnium moris esse, ut secundum seipsum praeposterent alios.
- 3 Manichaeorum perfidorum error, dicentium legem ueterem aliam a lege Dei.
- 4 Christus, quod omnem religionem tenuerit, & instituerit.
- 5 Ordo perfectorum religiosorum, quod non possit dici quod fuerit a puro homine factitatus.
- 6 Coenobitarum uita. Et unde dicantur Coenobitae, & Coenobia. Et quis hanc uitam fecerit primus.

MEMORITER autem teneo, nec abscedo de facili, volens verbum illud huius haeretici, ponentis in statu calibum, diuersos status alios contineri, ut sunt, inquit, religiosorum ordines, qui aduentitij sunt, aut factitij a puro homine, & maxime ut sint inter se professione distincti. Magni ponderis debet esse verbum scribentis. Fe

ce quantam occasionem dedit hoc verbo suæ hæresi Witcleff, vt diceret consequenter tractatu de contrarietate duorum dominorum ca. vltimo. Quidam eliciunt ex signo triplici, qd est diabolica diuisio in legis sectis, primo, ex hoc quod carent fundatione in rationibus viuacibus vel scriptura, & qd vel oportet negare Deitatis Christi omnipotentiam ac omniscientiam, vel dicere, qd causa necessitatis inducendi istos ordines, vel patebat in rationibus, aut latebat in thesauro diaboli per tēpus, quo regnauerat Iesus Christus. Hæc impius Witcleff. AVTHOR. Pro f plano habet Witcleff, qd à Iesu Christo in tēpore, quo regnauit, est nō fundata perfectorum religio: cū hucusque regnet, & quo regnauit à ligno, & regnabit dominus in æternū & vltā. Tamē quia dixit hæreticus ordines istos aduentitios, & ab homine puro factitios, percūctar ergo hæreticū, si superstes, & præsens esset, quid ipse diceret à puro homine factitiū. Sed quod non legit Christū Deum & hominem expressius ordinasse, pro modico est, qd tali autoritate ducamur. Nam sic ordo diaconatus esset aduentitius, & ab homine puro factitius, maxime vt est inter se diaconorū distinctio: ita vt alij sint diaconi simplices, archidiaconi alij. Aut in ratiōe viuaci, vel in scriptura doceat eos à Deo institutos & homine, qualiter religiosos viros suis ordinibus nō fundauit. Vbi itē subdiaconos & clericos fundat inferiores, aut sacerdotes plebeios, & parochiarū rectores, quos minores prælatos appellat, maxime antequā per distinctionē fiebant parochiæ. Inimicus homo superfeminare solet ista zizania: quo cōtra Paulus docuit primos fideles ad Ro. 14. Tu autē quid iudicas fratrem tuū? aut tu quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal dei. Sequitur. Nō ergo amplius inuicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum vel scādallū. Leue est ponere offendiculum corā cæco, & dicere hunc statū fundasse Christū, hunc non fundasse: cū sic dicēs plus suā dictionē fundare nouit in nugis Aristotelis, quā in sacris literis vel in ecclesiæ institutis, quē nec ad tantum putē desipere, vt quāuis Aristotelē dicat philosophum & philosophiæ dogmatistē, nō tamē philosophiæ factorē cōcedet. Cur ergo in sanctos Dei homines Antoniū, Eliā, Ioannē, Benedictū, Augustinū, aut Dominicū titulos factitios fuorū ordinū superponit? quasi contra dominū superbirēt, & dicerēt manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia. Cur eorum filiis item schisma Corinthiorum imponit quasi vnusquisque sicut audit: Ego sum

Pauli, Ego Cephæ, Ego Apollo: ita audire instat carmelitam dicere, Ego sum Eliæ intuitu prophetico matris Dei: aut monachum, Ego Benedicti, aut alios sigillatim, Ego Augustini, Ego Dominici: diuisus est ergo Christus? Nūquid Elias vel Augustinus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Eliæ in professione vestra secundo gradu post baptismum abluti estis? Forma quæstionis est Pauli. Nunquid sicut Witcleff quod sacerdotes omnes fundantur generaliter in euangelio, qualiter religiosos perfectos nescit ibi fundare. Quid ad hoc dicemus? diuisus est ergo Christus. Sed in verbo Pauli vnusquisque nostrum adiciat. Si quis confidit sibi Christi se esse, cogitet hoc iterum apud se, quod sicut ipse Christi est, ita & nos. 2. Corint. 10. Hoc in nostro proposito dixit Paulus ad illos, qui famā apostolatus sui de colorabant in populo, quod nō à Christo, sed ad hominibus factus esset apostolus quā factus. Eodem loco in li. annotationū. HIERO. Nemo tā stultus est, quā qui se solū Christi esse gloriatur. Hæc ille. AVTHOR. Nō sibi ergo cōtumeliam faciunt & spiritui Dei, dicentes se solos Christi esse, qui stulti dici nolūt, aut esse. Arrogātes f omnes hoc habent de more, vt secundum seipos præposterent alios. Sic homili. 33. imperfecti docet CHRYSOSTO. Qui non est ex Deo, nullius sacerdotium putat ex Deo. Vnde autem putas fieri, vt inuicem se sacerdotes contemnant & perfequantur, nisi quia per ambitionem facti sacerdotes omnes tales æstimant, quales sunt ipsi? Sacerdos autem, qui est secundum Deum, omnes sacerdotes timet offendere, quia omnes ex Deo fieri arbitratur: quāuis ex hominibus sit factus. Ecce enim Dauid quā manifestē sciebat Saulem non esse regem secundum Deum, tamē frequenter sibi traditū nolebat occidere, dicens: Non iniiciam manus meas in vnctum domini. Item Paulus cū maledixisset sacerdotem Ananiam, & audisset quoniam erat sacerdos, pœnitentia ductus respondebat, Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotū. Hæc ille. AVTH. Ita existimo Witcleff non fuisse sacerdotem secundum Deum: ideo omne sacerdotium maius & minus & omnem religionem à diabolo esse pronuntiat. Respondēt autem Witcleuista quod audiuerit Witcleff dicentē, quod lex Christi vnā eius esse religionē Christianam docet: ideo pluralitatē religionū non accipit: Sic f perfidi Manichæi arguerunt legem veterem aliam à lege Dei, quia lex noua, inquit, quā attulit Christus, ipsa est lex Dei. Vnde libro de opere monachorū ca. 11.

A V G V S T I N U S .

AVGUSTINVS. Sub lege quidem nō erat sicut illi, qui seruiliter eam operabantur, sed tamen in lege Dei & Christi. Non enim alia erat lex ista, & alia lex Dei, sicut perdit Manichæi solent dicere. Hæc ille. AVTHOR. Nec est alia religio Augustini, alia Christi: sicut perdit Witcleuista solent dicere, sed vtraque Christi, & ex institutione Christi, sicut hæc stella, & illa, quæ item differunt claritate: & quinque millia hominum, qui discubuerunt per centenos & quinquagenos omnes in vna Christi mensa refectioem acceperant, nec aliquis sic reficiendo mensam, refecerat sibi, aut multiplicauerat sibi panem: sic conuentus religiosorum sub vno magistro Christo discubitus, eligunt sub remissiori regula per quinquagenos, aut per centenos sub regula arctiori: sed siue hi, siue illi, omnes sub vna regula Christi. Quilibet in cōsensu ecclesiæ de manu Christi accipit vitæ regulam, nullus sibi constituit. Si vis perfectus esse, vade, & vende &c. Nunquid Christus & non apostoli Andreas, & Petrus, qui prius eam deuouerant? Quis illam de tertio genere Eunuchorum, qui se castrauerunt propter regnum calorum, nonne Christus qui dixit, Qui potest capere, capiat: non autem, qui potest facere, sibi faciat. Ipse f ergo Christus in seipso religiosorum perfectiones inuenit, ipse eleemosynas, ipse prædicationes verbi, ipse orationes prolixas, ipse hymnorū cantus, ipse hospitalitatem, ipse silentium, ipse extensas vigiliis noctis, ipse operam pietatis inuenit, & omnes futurorum religiosorum perfectiones possibiles: ita vt extra eū nullus facere quicquam possit, sed totum ab ipso accipiat, quod pro modulo vitæ suæ iudicat asserent de plenitudine nos omnes accepimus, & Christo semper præsto affirmante, Qui potest capere, capiat. Qui non potest capere ardua, saltem si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vñ lib. 3. de fide ad Gratianū Imperatorem. AMBRO. Vt docet præsentis lectionis testimonium, virtutes, quibus æternæ vitæ fructus acquiruntur, in Deo factas æstimare debemus, Castitatem, pietatem, religionē, fidem, & alia huiusmodi, quæ in voluntate Dei facta sunt: ergo sicut in Dei patris, ita etiam in Christi voluntate & virtute facta sunt. Sicut legitur. Creati Christo in operibus bonis. AVTHOR. Ecce f religionem & fidem voluntate Dei factas æstimare debemus, dixit Ambrosius, ita non potest dici ordinem perfectorum religiosorum ab homine puro factitiatū, vt apostolos suos nō prius apostolos, q̄ religiosos per-

fectos Christus efficeret pauperes, castos, & obediētes, inquiens, Sequere me, & sub hoc ordine ordinē plebeiorum, quorū diues iuuenis erat vnus. Qui duo ordines in sanctos Hierosolymitanos, & fideles gentiū postmodum magno numero diffusi sunt, pro quorū disparitate vitæ & meriti. ca. 15. de templo Salomonis scribit BEDA. Multitudo ergo credentiū, qui relictis possessionibus vno corde & anima Deo seruiebant, ipsa est templum & locus intra atria sacerdotum specialiter illi consecratur. Porrò basilica grandis, & orantes in ea circa atrium sacerdotū in gyro figurā gestāt eorum, qui eo tempore credebāt ex gentibus in Syria, in Antiochia, cæterisq; prouincijs & ciuitatibus. Quib? apostoli & seniores, qui erāt Hierosolymis, nihil amplius imponebant, q̄ vt abstinerēt se ab idolis immolato, & sanguine suffocato, & fornicatione: quorum tñ oblationibus volebāt pauperes sanctorū, qui erāt Hierosolymis sustentari, quatenus carnalia sua eis ministrantes, spiritualium eorū possent fieri participes. Barnabas verò, & Paulus cum socijs suis, qui oblationem eorū accipientes, Hierosolymas deferebāt, ipsi sunt sacerdotes, qui hostias suscipientes ad altare domini cōsecrantes perducebant: bona deuotionis eorum sanctis, qui pro illis orare deberent, attulerūt. Nā carnales sufficere sibi credunt, si fidem, spem, & charitatem, operumq; munditiam habeāt. Perfecti autem & hæc habēt, & insuper in verbo prædicando laborant, pauperibus opera sua tribuunt, vigilijs, ieiunijs, hymnis, & canticis spiritualibus, sacris quoque lectionibus sedant: persecutiones, pericula, propter iustitiā tolerāt, & cætera, quæ se fecisse cum socijs Paulus gloriatur, prompta deuotione mentis exequantur. Et infrā. Ad hoc atrium vsq; vniuersi conscendūt electi, qui fide, spe, dilectione, & opere Deo placere appetunt. Hoc alta meritum gratia transcendent perfecti. Tñ intantū virtutis culmen non perficiunt, vt dicere suis auditoribus possint, Imitatores nostri estote, sicut & nos Christi. Glorientur, & dicant, Nescitis quā angelos iudicabimus, quantò magis secularia? Hæc ille. AVTHOR. Totum scribitur suprā libro. 3. refumo autem, quantum oportet aliter declarari quod ibi tacitū est. Audiatur hic Witcleff, cum vnitate sectæ Christi stare distinctionem viuientium imperfectorū de populo, qui fide, spe, & dilectione cum operatione pura contenti, tantò longius à perfectis sunt discreti, quantò hi alijs excellentius sunt professi. Quis ibi enumeret vigilijs, ieiunia, orationes iuges, hymnos, eleemo-

Y 5 fynas

fynas operum, sacras lectiones & prædicationes verbi Dei, hoc contra illos aduersarios religionis: qui dicunt eos non debere prædicare vel insistere studijs lectionum, quia monachus non docentis sed plangentis habet officium. Audiatur Witeless, q̄ perfecti sunt perfectione vitæ popularium, & vltra hanc, prædictas perfectiones admittunt: quia blasphemant in eis, q̄ addunt, dicēs, eos debere obseruare purè legem Dei: quasi non habeat purum oleum, qui delet amurcam, aut purum metallū, qui purgat ei scoriam. Notet item, q̄ his perfectis viris debent sacerdotes populorum oblationes & deuotiones afferre præ omnibus suis cæcis, debilibus, & claudis, quemadmodum Paulus & Barnabas dederunt dexteram Apostolis. Hoc idem fecere penes gentes, non cæcis, & vulgi pauperibus, sed sanctis Hierusalem: de quibus primò ait illud scripturæ: multitudo credentium, quæ relictis possessionibus vno corde & anima domino seruebat. Quæ multitudo vitam cœnobarum tunc egit etiã vt gradui vitæ posset congruere in ipso commemorans ait, die nocteq; prout ex litera textus Beda deducit in libro retractationum super actus textu. Erant illis omnia communia. BE-

6 D A. Communia ¶ latinè, græcè cœna, à quo nomine constat perfectos Dei famulos cœnobarum græcè, & communiter viuentes latinè dici. Cœnobia eorum habebant vocata. Bionanq; lingua Græcorum vitam constat appellari, non eam vitam, quæ morti contraria est, sed illam, dum quærimus, qua quisq; conuersatione vitam ducat, in militia, an in agricultura, aut in aræta qualibet, honesta, an turpi. Monachus sit aut clericus, an laicus. Cæterum vita, qua à mortuis discernimur, Zoe nuncupatur à Græcis. Qui ergo ita viuunt, vt sint eis omnia communia in domino, rectè composito ex duobus vno nomine vocantur Cœnobarum: quæ nimirum vita tantò à terrenis seculi huius conuersationibus felicior est, quanto magis statū futuri seculi etiam in præsentibus imitatur, vbi sunt cœnobia omnia omnibus beatis cernentibus eius gloriam, à quo sunt omnia bona. Hæc ille. AVTHOR. Hanc vitam sanctam, quis primus hominum fecit, nisi Christus homo? qui perfectionem vitæ in voluntaria paupertate constituit, & cæterarum professione virtutum, vt in medio populi Christiani status religionis sanctæ, quam ipse de crucis religione & autoritate probasset, tantum appareret eminere religionibus prophetarum in medio Iudæorum, aut religionibus Stoicorum, & Sibyllarum in medio gætium,

quantum populus eius vtriq; ipsorum populo, vitæ merito præfulgeret: prout artificiosè satis deducit epistola ad Marcellinum, e numero raris ingentibus vitij hominum, contra quæ vitam religionis Christus instituit. A V G V S T I N V S. Gratias domino Deo nostro, qui contra mala ista misit nobis adiutorium singulare. Quò enim non tolleretur quem non inuolueret? in quod profundum non demergeret fluuius iste horrendæ nequitie generis humani, nisi crux Christi in tanta mole autoritatis eminentius, firmitusq; figeretur, cuius robore apprehenso, stabiles essemus, vt male sua dentium, vel male impellentium, tam vasto mundi huius abrepti gurgite forberemur. In isto enim culmine morum pessimorum, & veteris perditione disciplinæ maximè venire, ac subuenire debuit cælestis autoritas, quæ voluntariam paupertatem, quæ continentiam, beneuolentiam, iustitiam, atq; cõcordiam, veramq; pietatem persuadere, cæterasq; vitæ luminosas validasq; virtutes. Sequitur. Deus enim sic ostendit in opulentissimo & præclaro Romanorum imperio, quantum valerent ciuiles sine vera religione virtutes, vt intelligeretur, hac addita, fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex, veritas: cuius lex, charitas: cuius modus, æternitas. Hæc ille. AVTHOR. Cælestis ergo autoritas mundo subueniens, voluntariam paupertatem, continentiam, cõcordiam, & cæteras validas virtutes vitæ misit sanctis hominibus, vt omnes ciuiles sine hac religione virtutes declararet inuvalidas. Nec esset aliqua virtus vel præcedentium in prophetica, vel ciuili, aut in religione postmodum qualibet Christiana, quæ hic non esset, aut ab hac autoritatis formula sequeretur.

¶ Quòd à conuersatione beatæ virginis, & Apostolorum in cœnaculo traducta est deinceps schola religionis perfectorum in claustris.

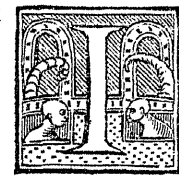
C A P. L X X X I I I I.

S V M M A.

- 1 Religionis perfectorum schola in claustris unde fuerit traducta.
- 2 Carmelita cur fratres Mariæ dicti.
- 3 Cœnaculum cœnæ domini ubi fuerit.
- 4 Religio quare schola virtutum dicatur.

Regu

- 5 Regula duæ Christianorum perfectorum, & inferiorum contra Witeless.
- 6 Witeless arguitur mendacij in eo, q̄ dicat plus trecentis annis post Christum religionem perfectorum sumpsisse initium.
- 7 Religionem perfectam à Christo domino Deo, & homine per apostolos & euangelistas institutam, & auctam esse probatur.
- 8 Apostolorum esse regulam, quam omnes ordines se qui cupiunt, non à tali patrono factitiam, sed ab apostolico exemplari secundum uuentium capitales electam, ostenditur.
- 9 Antonius magnus eremita, & propheta, quòd ad egyptum ægypti apostolicam regulam sibi & suis tulerit, non suam.
- 10 Hieronymus q̄ fuerit monachus, ostenditur.

N ¶ hac regula sanctimonie professionis prima præfulsit beata virgo Dei genitrix cõcordi apostolorum cœtui vsq; ad eorū dispersionem, cohabitans primò in cœnaculo vbi iuxta actuum literam cõmanserunt, Christo primò hoc iubente, donec induerentur virtute ex alto. Prout lucidè declarat in sermone de Assumptione beatæ virginis ad Paulam, & Eustochium HIERONY. Cæterum ad exemplum humanæ vitæ cõuersatio eius post ascensionem Christi generaliter cum apostolis fuit, quousq; dispersi sunt, sicuti meminit Lucas, dicens, q̄ egressi quidem à monte Oliueti, Hierosolymam venerunt, & ascenderunt in cœnaculum, vbi manebant Ioannes, & Iacobus, Andreas, Philippus, Thomas, Bartholomæus, & Thaddæus, Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simo Zelotes, & Iudas Iacobi: hi omnes, inquit, erant perseverantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Ecce Iesu ascendente cum quibus virgo vacat in schola virtutum, & meditatur in lege mandatorum Dei, vt & ipsa forma sit disciplinæ Christi, & exemplum perfectionis virginibus. Conuersatur autem cum testibus sancte resurrectionis: & ipsa testis conuersatur cum senatoribus cæli intra curiam paradisi, sub Spiritus sancti disciplina, & magisterio diuino totius maiestatis. Inuenitur prima beata Maria inter primas summiregis cohortes, quarum vita non erat iã de terris: in quibus Christus præliabatur, sed in cælis. Hinc ascendisse leguntur in cœnaculum, quo pascha dignissimè celebrabatur. Illi quippe manebant cum Maria matre Iesu vnanimiter conspirati in charitate, perseverantes in oratione, donec induerentur virtute

ex alto. Conseruauerant enim iam orare, quia dudum cū domino conuersantes, virtutibus, & miraculis pascebantur: & bene perseverantes in oratione, nihil hæsitantes, donec acciperent munera Spiritus sancti, quæ pascebant: quos & vos o filie imitami, q̄ in schola Christi permanere vouistis. Perseuerate in orationibus vnanimiter viuentes, quousq; intrare possitis gaudia æternæ vitæ. Hæc ille. AVTHOR. Prope ¶ hoc cœnaculum contemplatione beatæ virginis, cultores virginis Carmelitæ hospitium acceperunt, illuc ad Pentecostes festum de Carmeli vertice descendentes, prout libro de peculiaribus gestis Carmelitarum ad Caprasium monachum scribit IOANNES. Anno ergo, in quo Christus Iesus ascendit in cælum, omnes religiosi prædicti mox post eius ascensionem in Hierusalem conuenerunt, vt ibi festum Pentecostes celebrarent in sanctis. Habitabant autem tunc in Hierusalem apostoli domini prope mansionem dictorum religiosorum, scilicet in cœnaculo grandi & strato, in quo Christus in die cœnæ fecit sibi pascha parari. Vbi sacramentum Eucharistiæ instituit, & corpus suum sub specie panis fenum discipulis tradidit: quod ¶ cœnaculum erat in monte Sion, in parte montis, quæ dicitur Mello, vbi olim erat palatium, quod rex Dauid sibi cõstruxerat. Hæc ille. AVTHOR. His dictis multa tela franguntur religioni ex aduerso vibrata: primò, q̄ impius Witeless infans dicit de nouatione vel fundatione nouarum sectarum cap. 3. Siue Benedictus, siue alius quisquam nouam sectam supra Christianam collegerit, non in hoc est laudandus, nec persona ipsum sequens sectaliter, sed culpanda. Ratio est, quia cum ista consuetudine desponsantur. Hæc Witeless. AVTHOR. Exponit metaphoram, quam in desponsationis verbo cõceperis. Quòd immobiliter teneant sanctæ vitæ consuetudinem, quam ex talibus sanctis traxerunt, tunc non est talis magister laudandus, nec eius discipulus. Et culpanda igitur erat beata virgo, & multum culpandi apostoli, qui hanc vitam claustralem inceperunt ad exemplum humanæ vitæ, vacantes in schola virtutum in cœnaculo, perseverantes in oratione, non raptim orantes & breuiter, & meditates in lege mandatorum Dei, vt forma essent disciplinæ, & exemplum perfectionis virginibus, quibus tanto tempore post futuris ait Hieronymus de apostolis. Quos & vos o filie imitami, quæ in schola Christi permanere vouistis, perseverantes in orationibus, vnanimiter viuentes, quousque intrare possitis

Carmelita, cur fratres Mariæ dicti.

Cœnaculum cœnæ domini ubi fuerit.

fitis gaudia vitæ æternæ. Has ergo desponsat huic consuetudini vitæ coenaculi, quæ cū sancta Paula in claustris vixerunt in grandi numero per turbas, & agmina, vt ipse refert in epitaphio eiusdem Paulæ, Vsq̄ ad finem vitæ, & quousq̄; intrare possitis, inquit, gaudia vitæ æternæ: & hoc vnanimiter viuentes non vnanimittatem collegij exeuntes ad euentandum, vt impius Witcleff dixit. Et quod dicit iterum, si quisquam nouā sectam supra Christianam collegerit in religionis detestationē loquitur diminutē: deceret enim suprā regulā Christi populi Christianā, supra quam Christus suam ipsius regulam, & post se matris sue & apostolorum regulam multo magis Christianam collegit, & addidit, sicut dixit Augustinus suprā, iam hac addita fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas. Et Paulus ad Ephe. 3. Ei autem, qui potens omnia facere superabundanter, quod petimus, aut intelligimus secundum veritatem, quæ operatur in nobis. Ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes seculi. Dānatus Witcleff, dixit in confusiones seculi sanctorum, vt in omni verbo, Christo, & eius apostolo se contrarium demonstraret, & sic indubium Antichristum: quia & hoc vnum signū dat apostolus Antichristi ad Thessalonicē. quod omnem religionē extinguat. Vnde. 1. 1. quæstione ad Galatiam HIERONYMVS. Homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est, & filius perditionis & diaboli: ipse est enim vnuerforū perditio, qui aduersatur Christo: Et ideo vocatur Antichristus, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, quod omnem probatam & veram religionem suo calcet pede. Hæc ille. AVTHOR. Sed ¶ vt nostra tagamus, potest hic hæreticus videre, quare religio schola virtutum dicitur, non quod à perfectione virtutis discat, vt ipse putat, sed quod perfectæ virtutis culmen, & perfectio ibi quærat. Alioquin vbi maior perfectio vitæ, quàm vbi genitrix Saluatoris, vbi amici Christi, & cohæredes regni, studium conuersationis agebāt, quorum tamen vnus carne purus, & mentis eleuatione præcipuus? Si dixerimus inquit, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas non est in nobis. Ideo dicit Hieronymus scholam virtutum ibi esse, vbi cum apostolis Christi virgo vacat virtutibus. Et de virginibus dicit idem, quæ in schola Christi permanere vouistis: Si in schola perfectionis perfecto esse præiudicat, his virginibus, & virgini matri præiudicat, & Christi apostolis. Si scilicet ibi est aliquod charitatis obstacu-

lum, sine causa Christus dixit apostolis, Estote perfecti. Et quis nostrum perfectus erit in hac schola, quantumcunq; versetur, quando magister gentium impedimēta charitatis sentit in carne, dicens, Caro concupiscit aduersus spiritum? Ideo quæstione octaua ad Galatiam HIERONYMVS. Vnusquisq; confidat, & accusator sui tractet incentiua vitiorum quomodo in sermone & in calore corporis se peloquatur, & cogitet, patiat quod non vult. Nolo dicere faciat, ne sanctos viros videat accusare: de quorum vno scriptum est. Erat ille homo verus, immaculatus, iustus Dei cultor, recedens ab omni opere malo. Et de Zacharia & Elizabeth. Erant iusti ambo in conspectu Dei ambulantes in omnibus mandatis & iustificationibus domini absq; querela: & præceptum est apostolis. Estote perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Nunquam autem hoc apostolis imperaret, nisi sciret posse hominem esse perfectum. Hæc ille. AVTHOR. Nunquam ita dixisset, si vis perfectus esse, vade, & vende &c. nisi hoc faciens esset perfectus, quanuis fugato quolibet impedimento charitatis, non statim culmen eius attingeret. Suprā dixi iam album factum perfectum inter omnes habere colorem, quanuis albedine ipsa non perfectus existat, & omne aurum verum esse inter metalla perfectius, quanuis in auri specie non sit purum. Et quæstione prima ad Edibiā HIERON. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt apostoli, vade, vende omnia, quæ habes, & sequere Saluatorem, & nudam solamq; crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, & secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæcunq; habes, da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit: inferiora sectaris, dummodo illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Hæc ille. AVTHOR. Hic ¶ contra Witcleff duæ regulæ Christianorum perfectorum & inferiorum. Hic item audis eam statim perfectam, & in primo stare fastigio dignitatis, si faciat, quod fecerunt apostoli: quid hoc? vade, & vende. Hoc ipsum dicit Paulus thesaurizare fundamentum bonū in futurum. Vnde in primæ ad Timoth. 6. lib. annotationum HIERONY. Thesauriza fundamentum bonum, vade, omnia tua vende, & da pauperibus & reliqua: quæ perfectionis est fundamentum. Hæc ille. AVTHOR. Et hæc quidem dicitur apostolica regula, non quod illi illam regulam primifecerunt, sed quod à Christo ipsi primi post eum implebant: & cum orationis perseverantia, claustris, vt decebat, obseruan-

seruantia, continentia, vigilia, hymnis, & prædicationibus posteris religiosis, & si non tantam, tamen quantam capere valuerunt tradebāt: Ipsi primò qui in templo Hierosolymis quotidie perdurabant vnanimis, quibus erat cor vnum, & anima vna. Actuum. 4. Ab his autem in Alexandrinos sanctos, agente sancto Marco est eiusdem religionis regula deriuata, sicut in prologo commentarij super Marcū, capiens hoc à libro Hieronymi de illustribus viris scribit BEDA. Assumpto itaq; euangelio, quod ipse confecerat, perrexit in Egyptū, & primū in Alexandria Christum annuntians, constituit ecclesiam tanta deuotione, & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Deniq; Philo discretissimus Iudæorum videns Alexandria primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librū super eorum cōuersatione scripsit, & quomodo Lucas enarrat Hierosolymis credentes omnia communia, sic & ille, quod Alexandria fieri sub Marco doctore cernebat, memoriæ tradidit. Hæc ille. AVTHOR. Ab ¶ hac historia iam suprā libro tertio huius operis detexi, improbe Witcleff esse mentitum, cum diceret plus trecentis annis post Christum, religionem perfectorum sumpsisse initium: cum Christus ipsam formarit, cum apostoli ipsi tradiderunt eam Hierosolymitanis pauperibus, à quibus eam Euangelista Marcus in Alexandrinos sanctos perfectiori adhuc sanctitate traduxit, prout recitat libro secundo de institutis monachorū, capit. 5. antiquus pater CASSIANVS. Cum in primordijs fidei, pauci quidem, sed probatissimi monachorum nomine censerentur, qui sicut à beatæ memoriæ Euangelista Marco, qui primus Alexandria vrbi Pontifex præfuit, normam suscipere viuēdi, non solum illa magnifica retinebant, quæ primitus ecclesiam, vel credentium turbas in Actibus apostolorum legimus celebrasse, multitudinis scilicet credentium erat cor vnum, & anima vna

8 ¶ &c. AVTHOR. Discat ¶ Witcleff amodò, quod in ore omnium est, quem ¶ post apostolos in Egypto attulit magnum & beatum Antonium, & reputet, quia & hic in illa regione natus est, in qua & Pharaos, sed tamen in nullo iacturam adeptus est, sed & diuina visione dignus effectus est, & talem demonstrauit vitam, qualem Christi leges exquirunt, & hoc sciet quis cum indulgentia superueniens libro vitæ illius historiam continenti, in quo multam videbit prophetiam. Etenim de his, qui Arii sunt, ægrotans pronuntiauit, & dixit, iacturam ex illis futuram, Deo monstrante ei

Antonius magnus.

te ei tunc, & ante oculos omnia futura subscri-
bente. Hæc ille. A V T H O R. Ecce beatus An-
tonius magnus vir post apostolos, & beatus
pater vitam monstravit, qualiter Christi leges
exquirant, & ita monachi alij apostolicū imi-
tabantur zelum. Nec Antonius, cuius vitæ hi-
storiam non dedignatur sanctus Chryso-
stomus perscribere, & prophetam eum dicere, &
diuinæ visionis participem: regulam sibi, aut
monachis suis fecit, sed nec factitium ordinē
eius ab eo dixit, sed talem, inquit, instituit, qua-
lem Christi leges exquirunt, & inter egregios
religionū patres quid putas. Auxit eam Hie-
ronymus? Nihil inquit Witleff, in dialogo
veritatis & mendacij, cap. 15. quia beatus Hie-
ronymus ait, nullo modo voluit possessiones
tales accipere, nec claustraliter viuere. Hæc
Witleff. A V T H O R. Quam solenne men-
dacium per secula reboans, vt aures impleat
furdiores, Hieronymus noluit claustraliter vi-
uere. Quid ergo tot annos fecit in Bethleem
conuersans cum fratribus in cœnobio vsq; ad
annum suæ vitæ vltimum? Qualiter historia
vitæ eius, quæ poni solet ante Epistolas eius in
capite, planè refert. Vbi miraculum disputa-
tur inter fratres & eum de asino & eius custo-
de leone. Et in historia: Hierosolymam, inquit
propter regnum cælorum iuuenis militaturus
aduenit. Cum aliquantis peractis in oran-
do diebus cognouisset, q; abiq; animi damno
non valisset solus viuere, cautè ex præcepto
dominico, vt prudentibus alijs valeret esse cõ-
tiguus, antro prospecto, quod ab Hierosoly-
mis sex millibus separatur cõtra meridianam
plagam, accedens ad eiusdem vrbis Pontificē
illum nomine petijt, vt parochiæ, quæ Beth-
leem fuerat sita, locum sibi habitandi tribue-
ret. Cui nimirum mox quod deuotè poposcit
dignè concessum est, Bethleem adiuuantibus
vicinis catholicis viris construxit monaste-
riū, in quo sub statuta ab apostolis regula de-
gens, cœpit, quod olim multum cupiebat, cū
fratribus habitare, & cum Eusebio Cremonen-
si nobili viro, cuius postulatione, ex græco ser-
mone quandam epistolam transtulit in latinum.
Hæc ibi. A V T H O R. Quam famosè hæc
historia lucet in ecclesia, quod iuuenis venit in
monasterium, vbi fenex octogenarius obiit,
non ordinem accipiens à seipso factitium, sed
sub statuta ab apostolis regula: qualiter Hila-
rionem, Paulum, Antonium, & cæteros cœ-
nobiorum patres vixisse conspexit, prout in
epistola ad Paulum presbyterum ipse refert,
Nos, inquit, habeamus propositi nostri prin-
cipes Paulos, Antonios, Iulianos, Hilarianos,

10
Hierony-
mus mona-
chus.

Macharios, & de fratribus, cū quibus in cœno-
bio monasterialiter vixerat recolens epistola
ad Augustinū. Sancti, inquit, fratres, qui cū no-
stra sunt paruitate, præcipuè sanctæ, & vene-
rabiles filiæ tuæ suppliciter salutant fratres
tuos. Et inter epistolas Hieronymi, epistola
Epiphaniij Cyprij. EPIPHANIIVS. Cū vi-
dissem, quod multitudo sanctorum fratrum
in monasterijs confisteret, & sancti presbyte-
ri Hieronymus, & Vincentius propter vere-
cundiam & humilitatem nollent debita nomi-
ni suo exercere sacrificia, & laborare in hac
parte ministerium, quæ Christianorum præci-
pua salus est, &c. Hæc ille.

¶ Quod diuina autoritate mo-
niti sancti patres curauerunt v-
nusquisq; religionis suæ relin-
quere successores.

C A P. LXXXV.
S V M M A.

- 1 Patres sancti quomodo sint laudabiles, q; sanctitatis
suæ consuetudinem & regulam successoribus de-
reliquerunt.
- 2 Christus dominus specialiter unctus quomodo à seipso
tanq̄ à capite perfectionis traduxit regulā suæ san-
ctitatis in posteros.
- 3 Spiritualis perfectionis omnium religionum in ecclesia
orbis terrarum uarietas, unde descenderit.
- 4 Witleff quomodo spiritu Petiliani fingit se nescire
monasticum ordinem in Christo fundatum.
- 5 Nuptiarum diuersitas describitur.
- 6 Nuptiæ, quod fuerint à Deo institutæ, ostenditur.

Et isti sancti patres quantū
putes laudabiles, quia sancti-
tatis suæ consuetudinem, &
regulam successoribus dereli-
querunt? Quod damnabilis
Witleff contra omnem ra-
tionem, & Dei legem, etiam sine omni lege
deprauat. Nam hoc satagebant philosophi in
discipulis suis facere, hoc patres aut magistri
ciuitatum in ciuibus, hoc parētes in filijs, hoc
item Christus in discipulis, & discipuli in sin-
gulis Christianis. Estote, inquit dominus, per-
fecti, sicut pater vester cælestis perfectus est, &
misericordes, sicut ipse misericors est. Et de Pa-
triarca nostro Helia in gloriā singularē eius
sapientia scribit, qui vngis reges ad pœnitentiam,

tiam, & prophetas facis successores post te.
Ecclesiast. 48. Christus ¶ autem dominus spe-
cialiter unctus à seipso, tanquam à capite per-
fectionis traduxit in posteros: primò in ma-
trem & apostolos, tanquam in barbam, quæ
est fortis viri indicium, & pars vicinior capiti:
dehinc in multos discipulos præpositos popu-
li, & doctores perfectos, tanquam in iteratam
barbam. Dehinc in omnes gentium partes
per euangelistas, & eorum sequaces tanquam
in oram. Sicut exponit prædictū versum Psal-
mista. Ecce quàm bonum: & sicut vnguētum
in capite. lib. 2. contra Petilianum, respon-
sione cap. 4. A V G V S T I N V S. Quid sit in
illo sacerdotio caput, quid barba, quid ora
vestimenti, quantum donat dominus vt in-
telligam. Caput est ipse Seruator corporis. De
quo apostolus dicit. Et ipse est caput corporis
ecclesiæ. Per barbam non incongruè fortitu-
do intelligitur. Ergo ad eos, qui sunt fortes in
ecclesia eius, & adhærent ori eius, vt sine timore
prædicent veritatem, ab ipso Christo tanq̄
à capite sanctum descendit vnguētum, id est
sanctificatio spiritualis. Ora vestimenti datur
intelligi, quæ in capite vestimenti est, qua
vestientis caput ingreditur: per hanc significan-
tur fideles in ecclesia: in ora nanq; perfectio
est. Et utiq; meministis dictum fuisse cuidam
diuiti, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia
quæ possides, & da pauperibus, & habebis the-
saurum in cælis, & veni, & sequere me. Tristis
quidem ille discessit, & neglector professionis
elector defectionis. Sed nunquid ideò defue-
runt in quos vnitatis vnguētum tali rerū ter-
renarum dimissione perfectionis, tanquam in
oram vestimenti à capite descenderet? Nam
exceptis apostolis, & qui cum eis erant præpo-
sitis atq; doctoribus, quos eminentiores & for-
tiores in barba intelligimus: lege in Actibus
apostolorum, & vide, qui rerum venditarum
pretia ad pedes apostolorum ponebant, & ne-
mo dicebat aliquid proprium, sed erāt illis om-
nia communia, & distribuebantur vniciq;
secundum quod opus erat, & erat illis anima
vna, & cor vnum in Deum. Nempe ita scriptū
esse cognoscitis, Agnoscis ergo bonum & iocun-
dum fratres habitare in vnum. Agnosce
barbam Aaron. Agnosce oram vestimen-
ti spiritualis. Interroga ipsam scripturam vbi
cœperint ista fieri, inuenies in Hierusalem. De
hac ora vestis per omnes gētes vnitas tota cõ-
textitur, hac intrauit caput in vestem, vt indu-
retur Christus varietate orbis terrarum, quia
in hac ora vestimenti apparuit varietas ipsa
linguarum. Hæc ille. A V T H O R. Planè dixit

3 Augustinus, qualiter ¶ ista varietas spiritualis
perfectionis omnium religionum in ecclesia
orbis terrarum à Christo capite per patres suc-
cessiuè descendit. De hac ora vestis, inquit, per
omnes gentes vnitas tota contextitur. Hac in-
trauit caput in vestem, vt indueretur Christus
verietate orbis terrarū. In quam vestē putas
illam, qua astitit regina in vestitu deaurato cir-
cundata varietate. Quæ varietas inter perfe-
ctiones attenditur & perfectos, vt sit Christus
summus perfectus in capite, à quo descendit
hoc vnguētum spiritualis perfectionis in a-
postolos, & doctores: & demum in oram ve-
stimenti, quanuis in inferiores, tamē eiusdem
spiritualis sanctificationis vnguēto perfectos.
Quomodo ergo consuetudine religionis suæ
perfectæ, quam neglexit diues iuuenis, qui cū
plebe communi mandata seruauit, non conti-
nuare curauit Christus in alijs, aut patiebatur
eam vsq; deficere? Tristis ille discessit perfe-
ctionis neglector, inquit Augustinus. Sed nū-
quid ideò defuerunt, in quos vnguētum tali
rerum dimissione perfectos in oram vestimen-
ti à capite descendit? A capite ergo descendit
omnis religionis perfectio, quæ hæc perfectio
nem ponet, quanuis varietur in alijs, tanquam
in homine. Non à Benedicto, Augustino, vel
Alberto, vt factitia ab homine puro, quanuis
per eos in nos venit, sicut per apostolos in cre-
dentes. Petilianus ingens hæreticus sic detra-
xerat Augustino, q; monachorum genus vnū
ipse instituit, quod Petilianus ideò vt ignotū
contempsit, libro. 3. contra eundem, cap. 35.
A V G V S. Deinceps perrexit ore maledico
in vituperationem monasteriorum & mona-
chorum, arguens etiam me, q; hoc genus vitæ
à me fuerit institutum. Qui genus vitæ omnis
quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissi-
mum nescire se fingit. Hæc ille. A V T H O R.
4 Huc ¶ veniant Witleuistæ miselli, qui tanto
plausu sui Satrapæ verba suscipiunt dicentis
se nescire religionum foundationes nisi ibi: Ne-
scio vos. Aut ibi. Fratres nolumus vos. Ad
tantum perdit sensum Christi, vt spiritu Peti-
liani nescire se fingit monasticum ordinem in
Christo fundatum ab olim iam ante tempora
Augustini in toto orbe notissimum. Sed di-
xit Witleff. Cur ergo dicitis Dominicum,
vel Albertum fecisse religiones vestras, diffe-
rentes obseruantijs, & vestibus, quæ non sunt
de substantia ordinum, nec à Christo insti-
tutæ diuinitus? Et iterum quæro, si nuptiæ a-
lias habebant obseruantias in paradiso, alias
in veteri testamento, alias etiam in nouo: &
si Christus diuinitus non instituit nuptias
has

has vel illas? Nunc ¶ in nuptijs, sed non olim, dotales tabulæ intercesserunt. Nunc item annulis subarrantur vxores. Item in lege veteri ducebantur in domum mariti. In paradiso nihil horum: vix fides mutua fiebat expressè, par consensus in verbis, aut traditio parentelæ, quæ tamen lege naturæ seruabantur in cōnubio Iacob, sed non fides illa, quæ omnem personam excludit à cōiugio, præter vnam. Istas ergo nuptias quando fecit Deus? Sed stolidus Witleff infert vitiosas consuetudines in religione, quas ipsi religioni conglutinans, Christus, inquit, non hanc instituit religionē: ergo Satan & diabolus. Hac ratione delirus Iulianus imposuit Augustino, dixisse eum nuptias non esse à Deo: quia à concupiscentia nuptiali vitiosa, fomes à prole cōtrahitur, quæ non est à Deo, libro primo contra duas Epistolâs Pelagianorum cap. 3. A V G V S T I N. Dicunt, inquit, istas, quæ modò aguntur nuptias, à Deo institutas nō fuisse, q̄ in libro Augustini legitur, cōtra quē ego modò quatuor libellis respondi, cuius Augustini dicta inimici nostri in veritatis odium susceperunt. Respondet Augustinus. Nunc ¶ ergo respondeo nuptias à Deo esse institutas, & tunc, quando dictum est, Propterea relinquet homo patrē, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: & nunc propter quod scriptum est à domino. Iungitur mulier viro. Neq; enim aliud fit etiam nunc, quàm illud, vt adhæreat homo vxori suæ, & sint duo in carne vna. Sequitur. Absit ergo vt libro meo contra hæc testimonia diuina iste aliquid legerit, sed vel non intelligendo, vel magis, calumniando in malū sensum conatus est detorquere quod legit. Hæc ille. A V T H O R. Quid his verbis conatur Augustinus, nisi nuptias omnes iustas à Deo dicere institutas, tunc quando ait, Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, &c. siue sint laudabiles, vt virginum, siue permixtæ, vt iterantium, siue sint vnius coniugis, & nunc in Christo, siue plurium ratione multiplicandæ Dei plebis, vt antiquitus in veteri testamento, siue cum noxia consuetudine voluptatis, aut trāsusione originalis delicti, aut sine omni concupiscentia contracta, vel accepta, vt erant nuptiæ matris Dei, omnes quantumcunq; vel qualitercunq; varias tunc primo & illo solo verbo constituit: Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, &c. Neq; inquit, aliud fit nunc, quàm vt adhæreat homo vxori suæ. Pari modo per omnes religiones quantumcunq; varias, modò in Christo nihil aliud fit, nisi vt cunctis relictis Christum

sequantur. Igitur tunc omnes instituit, quando ait, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ possides, & sequere me. Qui per medium meditationis in cellis, & interpositæ prædicationis verbi Dei Carmelitas instituit sicut solitarias nuptias æquē vt multiplices condebat in primordio. Vnde libro de vera innocētia propositione. 30. A V G V S T I N. Ad cęlestis Hierusalem non ascendunt confortium, nisi qui toto corde profitentur, nō proprii operis, sed diuini esse muneris, quod ascendunt. Hæc ille.

¶ Ad blasphemiam Witleff de religione perfecta soluenda, qui sine verecundia apostasiam confulit, & commendat.

C A P. LXXXVI.

S V M M A.

- 1 Witleff blasphemia, q̄ religiosi sint iure soluendi, q̄ sint sectæ Phariseorum, Essæorum, & Sadduceorū, quas Christus soluit, confutatur.
- 2 Fausti Manichæi calumnia contra patrum sacrificia.
- 3 Christiana religio, q̄ ideò non sit contemnenda, quia erat religio Phariseorum, sicut nec sacerdotiū Christianorum, quia erat & Iudeorum.
- Paulus q̄ non recesserit à secta Phariseorum, sed superstitione eorum abiecta, in eorum ritu, religione, & nomine se esse gaudebat.
- 5 Phariseorum fimbriæ spinosæ.
- 6 Fimbria in ueste Christi.
- 7 Nicodemum quomodo uocauerit Christus à secta Pharisaica.
- 8 Gamaliel Pauli magister, & legis doctor, ex Phariseorum concilio.
- 9 Andreas & socius eius discipuli Ioannis, & quomodo Christus eos ad eius discipulatum uocauerit.
- 10 Barnabas quod non contempserit Pauli religionem, quāuis societatem eius facta dissensione deseruerit.
- 11 Lapidés sanctuarij, qui dicantur, ex Paschasio. Et quomodo non sapit esse Christi consilium, conuenitus & claustra effugere.

P T quid sanctis religiosis post ista, cum blasphemijs impij Witleff? quod ¶ religiosi sint iure soluendi, quia Christus soluit religiones Phariseorum, Essæorum, & Sadduceorum quarto dialogi cap. 38. Christus ad magnificandum sectam suam, quam ordinauit per se sufficere, omnes tales sectas religionis priuata, vt Phariseos, Sadduceos, & Essæos

ordinauit destruere. Hæc Witleff. A V T H O R. Ita in cōmuniloquio suo solet adiungere, q̄ sint sectæ Phariseorū, & in Phariseorum vestibis ambulantes, quasi non possint esse viri religiosi Christiani, quia fuerant Pharisei. Hæc ¶ erat calumnia Fausti Manichæi, contra sacrificia patrum, quia erant & aliquantum talia sacrificia gentium: & arguit Augustinum eum sic intendere contra virgines sanctimonialis, quia virgines erant Romæ Vestales. Et respondet lib. 20. contra Faustum A V G V S. Sicut ideò non contemnenda, vel detestanda est virginitas sanctimonialium, quia & Vestales virgines fuerunt: sic ideò non reprehendenda sacrificia patrum, quia sunt & sacrificia gentium: quia sicut inter illas virginitates multum distat, quāuis nihil aliud distet, nisi quæ cui voueatur, atq; reddatur: sic inter sacrificia Paganorum, & Hebræorum multum distat eo ipso, q̄ hoc solum distat, quæ cui sint immolata, & oblata. Hæc ille. A V T H O R. Ita ¶ dicimus nostro Witleff, non ideò contemnendā religionem Christianorum, quia etiā erat religio Phariseorum, sicut nec sacerdotium Christianorū, quia erat & Iudeorū: imò sicut fideles Christiani sunt veri Iudei, dicente Apostolo ad Roman. 2. non qui in manifesto Iudæus est, sed qui in abscondito Iudæus. Et circuncisio cordis, & spiritu, non litera, ita sacerdotes Christiani sunt veri sacerdotes: & religiosi Christiani veri Pharisei: veteres Iudæi superstitiosi, & multum distant, quāuis hoc solo distant Iudæi veteres, & fideles, q̄ ipsi Iudæi carnales, & per hoc aboliti: Christiani Iudæi sunt spirituales, & per hoc æterni: Ita hoc solo distant sacerdotes olim Iudæi, & fideles, q̄ illi erant figurales, isti reales, & hoc solo multum distant. Item Pharisei veteres, & moderni multum distant, quāuis hoc solo distent, q̄ illi erant superstitiosi, hi à Christo fundati, scientes se soli Christo vouere & reddere. Sūt ergo omnes fideles veri Iudæi, & omnes fideles religiosi veri Pharisei, nec dissoluit Christus religionem Phariseorum, sicut nec populum Iudæorum, aut legem, sed impleuit magis & transtulit in fideles. Vñ nec Paulus se exiit Phariseum, vt iste garrulat sine fundamento, tractatu de oratione, cap. 5. Opus istud foret Deo proprium, sicut conuertit Paulum à secta Pharisaica ad Christianismum. Hæc Witleff. A V T H O R. Sed fallitur in scriptura, quia ¶ Apostolus à Phariseorum secta non recessit, sed superstitione eorū abiecta, in Phariseorum ritu, religione, & nomine se esse gaudebat. Ad Philippen. 3. Si quis autem alius vi-

detur confidere in carne, ego magis, circuncisus octaua die ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus. Ecce si exiit se Hebræum, exiit se Phariseum. Simul enim fatetur vtrunq;. Et nōne alibi ait, Hebræi sunt, & ego? Et iterum audi professionem eius de presenti, Actuum. 22. Viri fratres, inquit, ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. Ecce non exiit Phariseum, cum dicit, Ego Phariseus sum. Sed retinuisse se innuit, q̄ natus est, quāuis alibi dixerit se de præterito Phariseum: sicut ait Actuum. 26. Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus. Certissimam sectam dixit pro fide resurrectionis, quæ Phariseorum erat religio, quam Christus contra Sadduceos confirmavit, non soluit intantum, vt habitum eorum non respuebat ad vsum suum assumere, hypocrisis tantum superstitione reiecta: sicut in commentario super Matth. 23. HIERONYMUS. Superstitiosi ¶ magistri captantes aurâ popularem, atq; ex mulierculis sectantes lucra, fimbriæ spiciebant grandes fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant, vt videlicet ambulantes, & sedentes interdum pungerentur, & quasi à commotione retraherentur ad officia Dei, & ministeria seruitutis eius. Et infra. Istiusmodi ¶ fimbriæ in rat fimbria, parua, & breuis ex lege præcepta, ueste Christianam & mulier illa, quæ sanguine fluebat, tecti in pallio domini, sed non est compuncta superstitionis sentibus Phariseorum, magisq; fanata ad tactum eius. Hæc ille. A V T H O R. Dicit iam iste assuetis mendacijs in scripturis, vbi Christus soluit religionem Phariseorū, quorum ipse firmavit professionem, & induit habitū: Et Paulus post ascensionē eius pluribus annis tunc, & semper seipsum à natiuitate asseruit Phariseum, & ¶ dicat mihi, si Nicodemū vocauit Christus à secta Pharisaica, an fateatur (vt est) hominem ex Phariseis eum magnum fuisse simul & Christi discipulum, occulte tamen propter metum Iudæorum? Gamaliel ¶ item vir Christianus, ad cuius pedes didicit legem Paulus: nonne legitur, quidam in concilio Phariseus, nomine Gamaliel legis doctor, honorabilis vir, vniuersæ plebi dedisse consilium, si ex Deo est, stabit? Actū. 5. Si secta fuisset, tunc reproba, ita vt Christus vocaret ab ea Paulum (vt tu somnias) ad discipulatum suū, cur istos sanctos permittit simul esse Phariseos, & suos discipulos? Dic ¶ item cur nō erat religio Ioannis dicenda deserta, cum diuina & æterna visitatione sua, Christus ab ea vocauit duos discipulos, Andream, & sociū eius ad discipulatum

tum suum. Ioan. 1. Hoc deberet concludi potius de religione, & discipulatu sancti Ioannis, quia plane sic legitur, quàm de Pharisæica secta, & sancto Paulo, quod nusquam, imò potius eius habetur oppositum: veritas tamen habet, quod Ioannis religio sit consecuta: sicut Homil. 18. super Ioannem habet CHRYSOST. Secuti sunt eum, non ceu magistrum contemnentes, sed ut ab eo maximè suasi, & ostensionem maximam eius, quod iudicio rationis recto hoc fecerunt. Sequitur. Non ergo destiterunt à magistro, sed voluerunt discere, quid plus ferret Ioanne. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo religionem Christi apostolica consecuta est, non ideo erat religio Ioannis preta, sed ista prælata: cur non item religio perfecta sancti Ioannis rectè appetitur, nec religio Christi vulgaris inde contemnitur? Stetit enim Ioannes in religione sua usque ad mortem, retinens secum discipulos, qui erant cum duobus. Imò discipuli Ioannis erant, qui dixerunt ei, Rabbi, qui erat trans Iordanem tecum, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Et discipulos Ioannes habuit, quando dictum est, Propter quid nos ieiunamus, & discipuli tui non ieiunant? Et discipulos reliquit Ioannes post se, de quibus dictum est, Accedentes discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud. Mar. 6. Multi quoque de Christi discipulis erant, qui abierunt retrò de religione Christi, nec ideo religio, vel secta Christi peruersa, sed eorum facta indiscreta. Multi à religione vulgi Iudaici ad religionem Ioannis à religione ite Ioannis ad apostolicam sectam Christi scandebant, altiore appetentes, nec aliam contemnentes: quanuis nec primam dicerentur spernere, & si contigisset eam deserere: sicut nec Barnabas religionem Pauli contempsit, quanuis societatem eius facta dissensione deseruit. Actuum 15. Hoc modo igitur ad religionem perfectam ascenditur, sine religionis vulgaris incommodo: & de religione perfecta ad episcopalem & apostolicam Christi statum sine præiudicio religionis perfectæ, sicut ab eremitica vita Ioannis ad apostolatam Christi ascendit Andreas. Vnde lib. 3. Dialogorum cap. 13. CHRYSOSTO. Respice publicas festiuitates, in quibus solebant fieri electiones sacerdotum: videbis statim tantas in illum, qui in episcopatum assumitur, accusationes dirigi, quantus fuerit populus subditorum. Et infra circa medium. Sed neque de congregationibus monachorum remouendos cunctos hac disputatione censuerim. Euēnit quippe, ut & plurimi de illo grege in hoc splendescerent ministerio. Quid ergo

ostendere voluit? videlicet, quod nec religio per se metipsam solam, neque in longum tempus procedens senectus abundaret ad sacerdotij susceptionem, quibus multi fidentes, torpenti sese otio dederunt. Hæc ille. AVTHOR. Garrit item amentiam suam tractatu de septem donis Spiritus sancti ca. 3. Erubescerent, inquiens, religiosi moderni, qui dicunt, quod in hoc à nobis differunt, quod obseruant omnia Christi consilia. Sed reuera, si consilia Christi perfecta seruaerent, conuentus monstruosos relinquerent, & prælatos diabolos, quibus ex humanis traditionibus obligantur, & perfectè legi domini, atque facili, prudenter se submitterent. Consilium autem tale ex Sancto spiritu non processit, cum ipse consuluerit Christi apostolis terram habitabilem sine talibus traditionibus infamibus procedendo bini & bini (sicut fecerunt apostoli profecti ad ædificationem ecclesie) peragrarè. Hæc Wicleff. AVTHOR. Hoc intendit impius iste fator Lolij, prouocare scilicet religiosos viros ad circuncundum per seculum & claustrum continentiam fugere: nec audit lamentantem Prophetam tales vagos, & dicentem, Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Non credis mihi, saltem audi, quid in expositione libri Threnorum dicat P. A. S. CHASIVS. Lapides sanctuarij planguntur dispersi in capite omnium platearum, qui semper intrinsecus prius habebantur: nec sumebantur etiam in summi sacerdotis visibus & honore, nisi cum intra sanctorum sancta ingrediens, in conspectu sui conditoris apparebat. Qui ergo putas sunt lapides isti sanctuarij in capite omnium platearum dispersi, nisi sacerdotes Christi, & ministri sacri altaris, & etiam monachorum sancta Deo consecrata societas, nec non virginum & sanctimonialium numerositas, qui semper debent Dei apparere in secreto conspectibus? quos nunquam necesse est foris conspici, nunquam extraneis & seculi actionibus occupari. Sed, quod grauius est, ideo dispersi deplorantur quasi lapides sanctuarij in capite omnium platearum: quia dum per vitam & orationem intus esse in contemplatione Dei semper debuerant, per vitam reprobam foris passim vacant. Ecce iam penè nulla est secularis vitæ actio, quam non sacerdotes Christi ministrant, nulla mundi negotia, in quibus ministri altaris se non occupant, nulla rerum improbitas, in qua se monasticus ordo non implicet: penè nulla illecebris vitæ blandities, qua se castitas sanctimonialium non commaculet. Dum ergo in sancto habitu, & religione constituti exteriora sunt, quæ exhibent, & vana vitæ oblectamen-

ta menta, quæ sectantur, quasi lapides sanctuarij foris in capite omnium platearum dispersi iacent. Hæc ille. lib. 4. AVTHOR. Magnus ergo pater Paschasius non sapit esse Christi consilium sacros conuentus effugere, & per seculum ad prætentam ædificationem ecclesie, verum autem scadalum peragrarè: sed quod voluit aliquis in conspectu Dei semper intrinsecus, esse debet hoc de necessitate salutis implere, ut sit non lapis sanctuarij in Pontificis indumento.

¶ Quòd non licet Religioso religionis propositum dimittere, quod accepit: quia nisi religiosus saluus esse non potest.

CAP. LXXXVII.
SVMMA.

- 1 Religiois professio, quæ sit latia exhibita Deo, probatur.
- 2 Homo sacrificium iam factum, semper Deo pertinet: & quomodo si alteri donetur, iniuriam Deo facit.
- 3 Religiosus uir quomodo ante professionem sit de familia Christi, non autem de ministris: & quid si promissit, & recedat.
- 4 Religioso quod non liceat religionis propositum, quod semel accepit, dimittere.
- 5 Vota etiam inconsulte facta, quomodo non sine magna formidine temerantur.
- 6 Respicere retrò post aratrum, qui dicantur.
- 7 Wicleff fugendus tanquam Satanae consiliarius, qui audeat apostasiam suadere, & approbare claustralibus.
- 8 Propositum quod non liceat nobis mutare, licet dignitatem propositi perdidimus.
- 9 Lampetij heretici error antiquus circa religiosos, quem renouat Wicleff.
- 10 Wicleffistarum extrema seuitia in Boemia, recensetur.
- 11 Lucij Ariani crudelitas narratur, etiam aduersus Eremicolas martyres.
- 12 Charitatis bona.
- 13 Religiois præconia.

Vid ergo? nunquid de scandalo isto se potest eripere, quo Christi seruos à seruitute Dei vocat ad seruitutem diaboli, & secularis negotij? Dixerat Hieroboam in corde suo. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste ad faciendum sacrificia in domo domini in Hierusalem, & conuertetur cor populi

huius ad dominum suum Roboam, interficietque me, & reuertentur ad eum: excogitatorque consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite ultra ascendere in Hierusalem. 3. Reg. 12. Quid diuersum ab isto facit impius iste Wicleff, dicens in corde suo, Si ascenderit populus iste ad faciendum sacrificia in domo domini in Hierusalem, conuertetur cor populi huius ad dominum suum, secundum antiquum eius consilium in prophetis, apostolis, & sanctissimis viris ecclesie: statimque in comparatione religionis sanctissimæ videbunt ex aduerso meam perfidiam, interficietque me tanquam scripturarum sanctarum, & doctrinae Christi falsarium, & proditiosum hæreticum. Faciam ergo mihi duos vitulos aureos, eminentie scilicet popularis religionis super omnem aliam sub colore aureo mandatorum, & vagæ vitæ, ab omni voto, & claustrali ritu, sub colore aureo libertatis apostolice, & ædificij proximorum. Sic cogitauit, & dixit, Nolite ultra ascendere in Hierusalem, in domum domini quid ibitis? Ecce Dij tui Israel. Sic à latia Deo exhibenda vocat fideles ad idololatriam. A domo domini in Hierusalem ad Phantum diaboli in Bethel & Dan. A religione Christi ad carnis Phantum & seculi. Totum hoc quam verum est, fidelis non dubitat, qui saltè plano oculo prospicit, quam altum sacrificium Deo facit, qui carnis & mētis omnes actus per religionis introitum perenniter consecrat. Decimo enim de ciuitate Dei, cap. 1. hoc exprimit AVGVST. Vtrum scilicet angelis, an tantum Deo suo, qui etiā nos ter est, placeat eis ut sacra faciamus, vel sacrificem, vel aliqua seu nos ipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus. Hæc ille. AVTHOR. Et item post ca. 6. cultum huius sacrificij distinguens in sacrificium corporis & animæ, vtrumque dixit Deo, & soli Deo verum sacrificium esse, & rem esse diuinam. Eodem lib. ca. 6. AVGVST. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhareamus Deo, relatū scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Vn̄ ipsa misericordia, qua homini subuenitur, si non propter Deum fit, sacrificium non est, sed cum propter Deum offertur, tum sacrificium res diuina est. Vnde ipse homo Dei nomini consecratus, & Deo deuotus, in quantum mundo moritur, ut Deo viuat, sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quā quisque in seipsum facit. Propterea scriptum est, Miserere anime tue placēs Deo. Corpus etiam nostrum cum temperantia castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra

Religiois professio est latia exhibita Deo.

fra, arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiae Deo: sacrificium est. Ad quod exhortans apostolus, ait. Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel instrumento utitur anima cum eius bonus & rectus usus ad dominum refertur, sacrificium est, quantum magis anima, cum se refert ad Deum, ut igne amoris eius accensa, formam concupiscentiae secularis amittat, ei tanquam incommutabilis formae subdita, reformetur: hinc ei placens, quod de eius pulchritudine acceperit, fit sacrificium. Quod idem apostolus consequenter adiungens, Nolite, inquit, conformari huic saeculo, sed reformamini in nouitate mentis vestrae, ad probandum, quae sit voluntas Dei: quod bonum, & beneplacitum, & perfectum. Hae ille. AVTHOR. Videte processum a principio, quod cum nos ipsos, vel nostra, religionis ritibus consecramus, diuinitati debitum cultum facimus, quae tunc non nisi latrariam declarat. Postmodum, quod cum sacrificium res diuina est, & soli ipsi congruum ipse donum Dei nouum consecratus, & Deo deuotus, inquam mundo mortuus, ut Deo uiuat, sacrificium est. Quis ergo ab hoc sacrificio hominem reuocat, quod iam fecit, nisi qui cultum latrariae Deo detrahit, & si alteri tribuat idololatriam veram, aut docet, aut agit? Maxime si cum homo sacrificium iam factum semper Deo pertinet, & alteri si donetur, iniuriam Deo facit. Vnde sermone. 5. 2. prima partis, qui est de persecutione Christiana AVGVST. Primum liber eras, & eras quidem de familia mea, sed non eras ante oculos meos: non eras de ministris meis, sed tamen eras de familia mea. Non eras mecum, sed tamen meus eras. Ex quo militare coepisti, si recesseris, non tunc habeo te quasi de familia, sed quasi fugitiuum. Hoc totum quare dico? quoniam in nostra est potestate permittere, seruire Deo & obedire, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, praemium habes. Negasti, poenam habes. Non est meum, utrumque est tuum: elige, quod velis. Habes viam vitae & mortis, ingredi, quod volueris. Hae ille. AVTH.

3 Quam si pulchre sanctus pater attestatur priori Paschasio, quod religiosus vir ante professionem erat de familia Christi, non autem de ministris, non ante oculos domini semper conuersans. Si profellus promissit, praemium habet, nec tunc si recedat, erit famulus Christi, sed simpliciter fugitiuus. Negasti, inquit, poenam habes. Et subdit ibi plane AVGVST. Hoc totum dico fratres charissimi, ne quis de vobis putet se habere liberam potestatem, & dicat, Ergo illi, qui uxores habent, qui sunt in ciuitatibus, qui militant, qui negotiantur, ergo

totus mundus in periculo est, & soli monachi saluatur: non est aqua nostra & illorum conditio. Illi scientes imbecillitatem suam, non promiserunt facere, quod adimplere non poterant. Illi quidem sunt Christiani. Sed est Christianus quasi secularis, & secularis quasi negotiator, & Christianus quasi miles. Et Cornelius Centurio miles fuit, & saluatus est. Ego si quidem sum monachus, desijisse esse secularis, & factus sum monachus: aut monachus saluor, aut aliter non saluor. Non est itaque aliquod medium, si voluero dimittere vitam monachi, & sequi seculari, non habebit me dominus quasi seculari, sed quasi prauaricatori. Non ergo licet nobis dimittere, quod habuimus in proposito. Hae ille. AVTHOR. Cuius ergo procurator est Witcleff, quando tam sedulo prouocat, tentat, instat, ut religiosi resiliant a proposito, quod professione sacra Deo vouerunt: nonne Satanam qui tentauit omni arte callida Christum a pinnaculo templi deicere, & ieiunium sacrum soluere, quod elegit, & per saporem lucris secularis Satanam adorare? Hoc idem agit, ut religiosum virum ab arce perfectionis, & professionis voto deponat, & sacra eius abstinentiam a mundi conuersatione resoluat, & illecebris seculi se iterum polluat, quod deuouit. Hoc totum facere satagit, quod Satan, praeter hoc, quod Satanae medijs scripturis Christi perfectio non aggredi frustra coepit, & ipse discipulis suis obtulioris ingenij, nec scripturam, nec auctoritatem, quauis falsarius omnium vsquam allegare sciuit: sed ut lupus vlulat vanissimos spirat pro seculo repetendo, quod puderet dicere Saracenum. Vbi iam sunt leges diuinae, quas vltimum solet de ecclesiasticis extorquere? Numquid recolare potest scriptum esse, Cum voueris votum domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies, quod promisisti domino Deo tuo, & propria voluntate ex ore tuo locutus es. Deute. 23. Quid aliud, quidve diuersum ab hac diuina sententia dixit Augustinus. Et quid aliud quam plane huius diuinae legis contrarium docet Witcleff? Quod semel egressum est de labijs tuis non obseruabis, nec facies quod promisisti domino Deo tuo, & propria voluntate tua ex ore tuo locutus es, imo apostatabis, & retrorsum respicies. Et respondeat Witcleff. Quanto maiori timore frangenda sunt sanctorum vota, quando inconsulte facta non sunt, cum si inconsulte facta non sine magna formidine temerantur, prout de voto Ieptis, libro. 2. de vi-

deuidis, in principio locutus dicit AMBROSIVS. Et si parricidium non probo, aduerto prauaricandam metum, & formidinem sponsonis. Denique ad Abraham dictum est: Nunc scio, quia amas Deum tuum, quia non peperisti vnico filio tuo. Habes igitur iudicium, quod docetur prauaricandum temere non esse promissum. Hae ille. AVTHOR. Ut autem temeritas consulentis apostatare, plenius confundatur, iactat se obicem cito post idem AMBROSIO. Vereor ne praedicatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas integritate puellas nubere prohibet. Vtinam possem reuocare nupturas, vtinam possem flammam nuptiale pro integritatis mutare velamine. An indignum videtur, ut sacrae virgines a sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias, & quibus licet spiritum eligere, non licet Deum praeferre? Hae ille. AVTHOR. Modò dicat Witcleff Ambrosio, qui tam opere luget sacras professas ab altaribus raptas ad nuptias. AVGVST. Sanctus dixit contra eum, quod monachus saluor, aut aliter non saluor. Non habebit me dominus ut seculari, sed ut prauaricatori, si post votum sequi voluero vitam seculari: quia hoc est respicere retrorsum post aratrum. Audi adhuc quid in titulum Psalm. 88. de hac re senserit AVGVST. Vnusquisque, si inquit, fratres charissimi de loco itineris sui, ad quem proficiedo peruenit, & quem vouit Deo, inde respicit retrorsum, cum ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare (inde enim incipit iustitia) recessit a fornicationibus, & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuertit, inde retrorsum respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui non danaretur, si duxisset uxorem, post votum, quod Deo promissit, si duxerit, danabitur. Cum hoc facit, quod ille qui non promiserat, tamen ille non danabitur: quare iste damnatur, nisi quia iste respexit retrorsum? Ita enim ante erat. Iste autem ad illud necdum peruenerat. Si virgo, quae si nuberet, non peccaret, sanctimonialis sit Christi, si nupserit, adultera deputabitur. Respexit enim retrorsum de loco, quod acceperat. Sic quibus placet, relicta omni spe seculari, & omni actione terrena, se in societate sanctorum, in comunem illam vitam, vbi non dicit aliquid proprium, sunt illis omnia communia, & est illis anima vna & cor vnum: quisquis inde recedere voluerit, non talis habetur, qualis ille, qui non intrauit. Ille enim non dū accessit, iste retrorsum aspexit. Hae ille.

7 AVTH. Fugiat si ergo omnis Christianus tale consiliarium Satanam, qui quasi animam non ha-

beret, nec speraret quicquam de vita futura: sic contra Christi euangelium, & omnes scripturas diuinas impius tantum & hoc caecis ratiunculis audet apostasiam suadere, & approbare claustralibus. Nunquid sperabam potuisse ingredi cor Christiani tam prauum iniquumque consilium? SAPIENS autem contra istum, omnem admonet Christianum, Prouerb. 2. Prudentia seruabit te, ut eruaris de via mala: ab homine, qui peruersum loquitur. Qui relinquunt iter rectum, & ambulat per vias tenebrosas. Qui laetantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quorum viae peruersae sunt, & infames gressus eorum. Vbi in expositione. li. 1. BEDA. Viam malam, opera iniqua, hominem peruersum loquentem, doctores dixit iniquae operationis. Viam malam, inquam, vocat, qui dicunt, veni nobiscum, insidiamur sanguini. Peruersum loquentem eum dicit, qui huius author est suasionis. Hae ille. AVTHOR. Officia varia sunt, vocantis, loquentis, & operantis iniqua: sed in vno Witcleff conueniunt, loquente, operante, & suadente religiosum virum retrorsum respicere, ut non sit aptus regno Dei inquam deinceps, dicente Augustino iam supra. Virgo sanctimonialis si nupserit, adultera deputabitur: respexit retrorsum. Vir conferens se in societatem, & conuentum sanctorum ad comunem vitam, si dimiserit, non talis habebitur, qualis qui non intrauit, sed danabitur, retrorsum respexit. Et item supradicto sermone. 57. AVGVST. Non si ergo licet nobis dimittere, quod habemus in proposito: licet dignitatem propositi perdideris. Si peccasti in vita monachi constitutus, esto poenitens quasi monachus, patiens non quasi secularis. Aliquis dicit. Fugi dominum meum, ne me cedat, semper debeo fugere. Si te poenitet, quod fugisti, debes ad dominum reuertit. Nemo dicat, poenitet me, quia fugi, & semper debeo fugere. Siue sancti sumus, siue peccatores sumus, non nobis licet mutare propositum. Si sanctus es, beatus es, & monachus: si peccator es, miser es, & monachus tamen es. Non licet propositum mutare, licet dignitatem propositi perdideris. Hae in comune loquor, mihi quoque loquor, ne quis se putet habere potestatem mutandi propositum. Hae ille. AVTH. Audiat hoc Witcleff: & quauis ipse fidem Christi, & professionem in baptismo dimiserit, cesset tamen caeli stellas secum attrahere terrae: quas religionis fratrum cogitur appellare. Vbi sollicitus procurat eos religiones suas dimittere, quas vouerunt, cap. 39. quarti dialogi. Sed cum euangelica scriptura eas cum Sole & Luna locat sursum in caelo, ipse falsificans euangelium, comatas efficit in aere caliginoso, si-

mul & corrumpens naturam, quæ nunq̄ sic simul comatas plurificat, vt sunt fratres, sed demum errans post blasphemiam. Quid scimus, inquit, vtrum personæ istarum sectarum, quas placet Deo ex sua gratia illustrare, dimittent has sectas? Hæc Witcleff. AVTHOR. Hoc habet in voto, quod sanctus vir catholicus nunq̄ habebat, quod execrandi hæretici semper habent: prostribulū magis esse, quàm claustrū remanere pudicū: qualiter plaudenter infert Donatista Petilianus in contemptū ecclesiæ sanctimoniale olim in ecclesia Manichæorum catechumenā factam esse. Vñ lib. 3. cōtra Petilianū. ca. 14. AVGVST. Peragat etiā in sermone multiloquo, sed planè vaniloquo in ea, quæ prorsus ignorat, vel in quibus potius abutitur ignorantia plurimorū, & ex confessione cuiusdā foemina, quæ catechumenam se dixerit Manichæorū, quæ sanctimonialis in catholica fuerit, quod ei placet de illorū baptismo dicat aut scribat, nesciens, aut nescire se fingens, nō illic appellari catechumenos, tanquā eis baptisma quādoq; debeat, sed eos hoc vocari, qui etiā auditores vocantur. AVTHOR. Contra Dei gratiā monet gēs hæretica, qua sola professus in religionis arcto ad perfectū colligit, quod spopodit facer Augustinus hac gratia illustratus vberimè. Si miser monachus, tñ monach⁹ es: non licet mutare propositū, licet dignitatē propositi perdidideris. Dignitatē dicit integritatem professionis, qualis est virginis integritas, qua perdita, & si reuocari vlla pœnitentia non possit, est tamē propositum resumendū. Hoc in cōmune loquor, inquit Augustinus, ne quis se putet habere potestatem mutandi propositum, dimittendi religionem. Vnde ergo præsumit impius Witcleff potestatem suam? Non à Christo Deo, sed ab apostata Iuliano, aut à Lampetiano aliquo damnato olim hæretico. Ipse ꝑ enim Lampetius antiquitus hoc suavit religiosis, quod renouat modò Witcleff. Vnde libro centum hæresum. 98. DAMASCENVS. Lampetiani à Lampetio quodam appellati, qui negligentibus in id ipsum, & simul viuere, & in cœnobijs conuersari, concedunt vnicuiq; qualē voluerit approbare conuersationem, & pertransire hanc, & quā prælegerit formam induere. Non enim aiunt ex necessitate facere aliquid Christianū, quoniā scriptū est, Volūtariè sacrificabo tibi. Et rursus, Ex voluntate mea confitebor tibi. Cœdunt autē (vt aiunt quidā) & naturalibus passionibus locū dare, & non resistere ipsis, velut natura sic expetete. Hæc ille. AVTHOR. Succurre ergo filiis tuis dñe Iesu, vt cōtra hos

Lampetianos antiquos, & nunc Witcleuistas, per quos Satan eos expetit cribare vt triticū, validissima manu aratrū religionis teneant, ne retrò respiciant: sed sciant omnem ecclesiasticum cœtū pro hac vita ibi habitare, vbi sedes est Satana: & ideò hoc dictū est septem ecclesijs, qd' dictū est Pergamo, Sera⁹ meus fidelis occisus est apud vos, vbi Satanas habitat, vbi aduersarius sanctū propositū mutat. Hoc dolet, hoc delictum centuplum, hoc desperationi vicinum. Non tenere fortiter, non vsq; in finem expectare constanter: ideò omni ecclesiæ cultori hoc est admonitum datum, vt pedem teneat, quem extendit, Ephesi angelus audit, Sustinisti nomen meum, & nō defecisti. Memor esto vnde excideris, & prima tua opera fac. Angelus etiam Smyrnæ, ad perseuerandū hortatur. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Et angelo Pergami dicitur simile. Tenes nomen meum, & nō negasti fidē meā, vincētī dabo māna. Et angelo itē Thyatiræ, Non cognouerunt altitudinem Satana, quemadmodū dicunt, non mittam super vos aliud pondus. Sicut dixit Witcleff, nō esse onerandos religiosos pondere alterius regulæ, vltra leue Christi. Et multi simplices non cognouerunt altitudinem Satana in hoc dicto. Vnde in expositione eiusdem loci super Apocalyp. sermone secundo AVGVSTINVS. Non cognouistis altitudinem Satana, id est, non respicitis doctrinam, sicut hæreses: Non mitto super vos aliud pondus, id est, supra quod potestis sustinere. Hæc ille. AVTH. Sed huius ecclesiæ filijs statim adiungitur. Tamen id, quod habetis, tenete, donec veniam. Et qui vicerit, & qui custodierit vsq; in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes. Angelus autem Sardis inter alia de constantia habet consilium. In mente, inquit, habet, qualiter acceperis, & audieris, & serua. Qui vicerit, sic vestiatur vestimentis albis. Angelo item Philadelphiæ, Tene, quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Et item angelo Laodicæ, Qui vicerit, dabo eum sedere mecum in throno meo. Hic septenarius, ecclesiarum vniuersitatem designat. Per omnes ergo ecclesias contra aduersarium nostrum Satanam, filius Dei verbum constantiæ mittit, dicens, Iugiter tene, quod habes, aut ad primum redeas, seruans, quod acceperis: quia nihil est, quod aduersarius humani generis suadet fortius, quàm casum nostrum ab alto tecto perfectionum: vnde nemo descendat per Euangeliū in die nouissimo tollere olim tunicā suā. O dio enim habet ipse & omnis hæreticus re-

cus religiosum virum gratis. An credit frustra dixisse Spiritum sanctū per Paulum, quod omnes, qui piè volunt viuere in Christo persecutionē patiuntur? Vnde & Ioannes in prima Canonica dixit, Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. Et ibi in expositione BEDA. Mūndum dilectores mundi dixit. Nec admirandum, quod qui amat mundum, fratrem à mundi authore separatū, & cælestibus tantum desiderijs intentum amare nō possit. Abominatio est em̄ peccatori religio, vt scriptura testatur. Hæc ille. AVTHOR. Et in præfatum scripturæ testi monium lib. de vera innocentia, propositione 31. AVGVST. Omnes qui in Christo volūt piè viuere, necesse est, vt ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria, & despiciantur tanquam stulti & insani, qui præsentia bona perdunt, & inuisibilia sibi futura promittunt. Sed hæc despectio atq; irrisio in impijs retorquetur, cum abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem. Hæc ille. AVTHOR. Hanc persecutionē, religiosi viri damnis rerū, & opprobrijs hæreticis agitātibus senserunt in Anglia. Sed ꝑ extremā sceleritiam Witcleuistarū ipsi omnes experiuntur in Boemia: vbi locorū sanctorū euerfiones, claustrorū combustiones, violationes virginū, cædes horrendæ, sanctorū iugulationes, mactationes sub malleis de membro in membrū, cōtritiones sanctorum corporū etiam petris molaribus, liquentia item metalla gustant, & exilia vice magnæ pietatis gratatè accipiunt: cæties acrius sub falsi tituli Christianis, quàm sub veris Turcis, & Saracenis afflicti. Sic impijsi mi fecerunt Witcleuistæ probantes falsissimā pietatem sibi fuisse sermonibus atrocissimis peius istis sequentes patrem suum Lucium Arianum episcopum. De quo lib. 11. ca. 3. ECLESIASTICA HISTORIA. Qui ꝑ cū esset Arianæ partis episcopus, continuo ad ouem Petrum Athanasij successorem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conscendēs, ad urbem Romā profugit. Lucius vero tanq̄ materia sibi crudelitatis oblata, scelerior erga ceteros efficiebatur, & ibat in sanguine, vt ne speciem quidē alicuius religionis seruare videret: cuius primo ingressu tanta etiā turpia in virgines & continētes ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutione gentiliū memorātur. Inde post fugas ciuiū & exilia, post cædes, tormenta, flammāsq; quibus innumeris consecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremum, & bella quiescētibus indicit: tria millia simul, & eo ampliùs viros per totā eremū secreta, & solitaria habitatione disper-

fos oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitū peditumq; manum, tribunos, præpositos, & bellorum duces, tanquā aduersum Barbaros pugnaturus, delegit: Qui cū venissent, nouā speciem belli vident hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere nisi, Amice ad quid venisti? AVTHOR. O beati martyres, religione, charitate, & fraternacollectione in vnum contra horrendi hæretici gladios iam cruore Christiano calētes, inter se indissolubiler permanentes: plus omni tētatione hac attēdunt quod ipsis dixit apostol⁹ Paulus, Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. Fidelis em̄ est, qui repromisit, & cōsideremus inuicē in prouocationem charitatis & bonorum operū: non deserentes collectionem nostrā, sicut est consuetudinis quibusdam, sed & consolantes, & tantò magis, quantò videritis appropinquantem diem. Hebræo. 10. Ita nunc agant contra omnem calliditatem hæreticā indeclinabilem spei suæ confessionem teneant, charitate, & bona operatione inuicem prouocent, ne collectionē sanctam sanctorum conuentus & cœtus, sicut est consuetudinis Witcleuistarum, & iniquæ suasionis scindant aut deserant. Vnde super hunc locum Homil. 19. CHRYSOSTO. adijcit, quod perfectum amorē non delinquentes, cōgregationem nostrā ipsorū, quod quidā ait, faciunt, & Synodos intercedunt. Frater em̄ à fratre adiuu⁹, vt ciuitas fortis. Sequitur. Puta, si quis vir tuosus, respiciamus ad eum, vt amemus, & amemur. Ab amore em̄ bona opera fiūt. Magnū enim bonū Synodus, id est, cōmoratio seu cohabitatio, & conuentio: hæc em̄ amorē calidiorem operatur, & ex ea, omnia generantur bona. Nullum em̄ est bonū, quod per amorem nō fit. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ꝑ bonū maximum: hoc apostolicū bonum Witcleff subuertit verbis, Witcleuistæ diabolo contra Christum suadente, conatibus: destruētes, inquit, vineam religionis, quā iuxta scripturam de Aegypto transtulit dominus: eiecit gentes, & plantauit eam. Plantauit certè radices eius, & impleuit terram, operuit montes vmbra famæ eius, & arbuta exemplorum eius cedros Dei. Iam destruit Witcleff maceriam eius, dicens solitudinem claustri nullam: vel sacros ritus eius, quibus carnem emacerant: & vindemiam eam spoliando pijs elemosynis fidelū: omnes qui prætergrediuntur viam, qui est Christus: hic est ergo catulus leonis illius, qui circuit iuxta Petrū, quærens quem deuoret: qui iuxta prophetiam Iohelis posuit vineā domini in desertum. Quem locum in commentario

Iohelis exponens HIERONY. Catulū leonis euna intellige, qui eleuatur contra omne, quod dicitur Deus & Religio: vel saltē omne dogma peruersum. De cuius contriti molariibus, quę intrinsecus latent & non videntur, & non facile vitātur, etiam Psalmista lætatur, dicens, Molae leonum confringet dominus. Si ergo dederimus locum huic genti vt ascendat in nobis, statim ponet vineam nostram in desertum: de qua vinum solebamus facere, quod lætificat cor hominis: & ficus nostra decorticat, siue confringit, ne habeamus in nobis Spiritus sancti dona dulcissima: ne sub vinea nostra, & ficu vir sanctus requiescat: sub quibus cum fuerit, aduersariorum impetum non timebit. Non sufficit huic genti vineam disperdere ficumq; cōfringere, nisi scrutans scrutetur eas, & quicquid in eis vitale fuerit, interficiat: vt eius virore consumpto, albi atq; mortui ramuli maneat. I D E M super Iohelem textu, Molares eius, vt catuli leonis posuit vineam meam in desertum. Bene notat, quare vineam destruit, ne sub ea vir sanctus aliquis requiescat. Ideo scrutans scrutatur, & quicquid inest vitale, vel sanctum, interficit, ne in aspectu tantę caritatis, hæresis eius vilis, & execranda compareat, propter hoc necesse est obturare aurem ecclesię, & colorem eius optimum imutare.

Ad contumelias Witleff, de religiosis perfectis.

CAP. LXX XVIII.
S V M M A.

- 1 Religio omnis Christiana, q̄ ortum habeat à cruce, contra cuius cultores uociferatur cum Iudæis Witleff.
- 2 Christi patientia, & potentia ostenditur.
- 3 Sęctę quatuor, in quas inuehitur Witleff, & fęctentes dicit, quę sint.
- 4 Religiosi, & fideles Christiani, quibus sint odor mortis in mortem, & foetemes merdę, & apostemata, & uenenum.
- 5 Resistendū q̄ sit Witleff, & alijs hæreticis fortiter, à religiosis & Christianis sacerdotibus.

Is iniquitatibus nōdum contentus Witleff, suasionibus pessimis superaddit cōtumelias & opprobria inaudita. Vocat merdosos ordines, & apostemata, globos, & conglobatos appellat nouos, inutiles laruatofq; diabolos, semper inhians, semper uociferans

cum Iudæis, vt de religione crucis Christus descendat in suis, vt suis satisfaciatur hæreticis, & credant in eum. Omnis ꝑ enim religio Christiana ortū habet à cruce: & dixit cultor eius, Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Et omnia quę portat opprobria, pro religioso cultu simul ea in cruce portat cum Christo Iesu: forsan uerba tā horrida non formasset mens hominis, sed ipse clamauit in eo contra membra Christi, qui more insultantium Iudæorum clamabant contra personam Christi, dum dicerent blasphemantes: Vah qui destruis templum Dei, saluum fac te metipsum descendens de cruce: & ipsi summi sacerdotes lollardici. Alios faciunt isti ordines per orationes & traditiones friuolas, seipsum non possunt saluare à tormentis uerborū nostrorum: idcirco de religionis suę cruce descendant, vt videamus eos lollardizare nobiscum, & credemus eis. At libro. 4. de Symbolo AVGVSTI. Qualis vox uelut uictorię illorum fuit dicentium, Si filius Dei es, descende de cruce. Sed hoc ille per eos clamabat, qui patientiam Christo auferre cupiebat: vt excitatus insultationibus Iudæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autē rex fortis, & singulare consilium, per quod nascitur, & regitur omne sanum consilium, utrāq; aciem respiciebat, & patientię, & potentię, & quod seruauit, exhibuit. Nam ꝑ & patientiam seruauit, quia de cruce non descendit, & potentiam demonstrauit, quia de sepulchro surrexit. Dum in cruce pependit, uictoria erat Iudæorū, dum de sepulchro surrexit, uera Iudæorū confusio, & sempiterna uictoria Christianorum. Et infra. Nō solum actum est hoc certamen, sed & nunc agitur. Pugnatur, laborant membra Christi uigente aduersario, resistitur illi, quoniam caput nostrum iam sedet in celo. Ad hoc ille pugnare uoluit, vt te doceret quomodo uinceret. Sed si uires tuę paruę sunt, ipsum inuoca Saluatorem, quem inuoco adiutorem, cum te prospexit fideliter inuocantem: qui pro te pependit in ligno, & hic uictoriam, & coronam uictorię præparabit in celo. Hęc ille. AVTHOR. Hęc autem spe fultę Christi religiones in Anglia ipsa bestia resonāte, & uigente in persona sua, & multiplici aliena, dum adeo uiueret, vt acciperet acrius strepentes inaniter, tanquam Baalitię Prophetę defecerant, ipsi uero ordines nihilominus cruci Christi Iesu immobiles adhererunt, quia tanquam membra instar capitis seruant in cruce patientiam, & in resurgente religione contra impios Witleuistas insultant

insultantes ostendunt potentiam. Audite uociferantem hæreticum tractatu de. 7. donis cap. 7. Hic notent fideles quomodo isti nouelli ordines & omnes istę sęctę. 4. timuerunt ubi nō erat timor, quia plus amat ordinem suum merdosum, quā sęctam uel ordinem Christianū. & infra. Propter inordinatum amorem, quem habent ad talem merdosum ordinem seruandū. Et tractatu de oratione. Sicut medicus euacuat superfluitates intrinsecus sanando homines, educit apostemata & putrefactiones quę partes naturales corrumpent: sic spiritalis medicus ad sanationem corporis ecclesię niteretur. Sequitur. Vel ergo conuertat ecclesię has sęctas quatuor ad sęctā simplicem Christianam, uel illas euacuet, propter fanitatem corporis ecclesię seruandam. Et ita conuertat illas, uel assimilando partibus ueris quod foret grande miraculum propter innotatum toxicum. Hęc Witleff. AVTHOR. Quatuor ꝑ sęctas hic notat fabulose episcopos & archidiaconos cum officialibus, monachos, canonicos atque fratres. Sed partem Christus Iesus piis cultoribus suę legis: concedatq; participes suos ire gaudentes à conspectu huius concilij, quoniam digni sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. In nouitia mea religione hoc didici: beatos esse uos omnes, cum uos oderint homines, & separauerint, & eiecerint nomē uestrum tanquā malum, propter filiū hominis, gaudete, & exultate, quoniam merces uestra multa est in celo. Gaudere nos iubemur non tristari in die qua summa nobis merces in celo cōscribitur, quid tunc oberit q̄ separent nos? Quid q̄ eijciat nomē nostrum tāquam malū, tanquā apostema tanquā uenē, tanquā merdas foetentis odoris? Respice prius cui foetemes si Witleff, Pharaoni, & Aegyptijs Lollardinis: hoc sanctus Moyses pro summa religioe sustinuit, & Aarō frater eius, dicentibus eis quibusdam de prepositis Israel, sed dubijs, Ex qua die intrastis uos & existis ad Pharaonem, foetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius & prebuitis eis gladium, ut occideret nos. Exodi quinto. Super quem locum Homili. 3. Exod. ORIGENES. Verum dicunt isti, licet ignorant fortasse quod dicunt, sicut Caiphas uerum dicebat, quod expedit uobis, ut moriatur vnus pro populo: sed quid diceret nesciebat. Nam ut Apostolus dicit, Christi bonus odor sumus: sed alijs, inquit, odor de uita in uitam: alijs autem odor de morte in mortem: Ita & propheticus sermo suauis est odor erudentibus, dubijs uero, & incredulis, & his,

qui se populum confitentur esse Pharaonis, odor execrabilis efficitur. Hęc ille. AVTHOR. Bene ꝑ dicit Origenes religiosos, & fideles Christi esse odorem mortis in mortem, & uenē, sed ijs, qui Deo mortui sunt: quemadmodum Paulus & Apostoli erant pseudoapostolis, & Christus dominus iuxta prophetiam Simeonis, Positus erat in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel. Reuera propter deprehensiones hæresum suarum, & hortamenta publicę fidei cōtra Witleff tunc incoepit frendere Pharaonem cum suis Lollardis, tunc coram eis coepimus nos foetere, sicut scribitur, ex qua die intrastis ad Pharaonem foetere fecistis odorem nostrum. Et Moyses ipse ad Dominum ait: quia ex quo locutus sum cum Pharaone affligit populum tuum. Vbi ORIGENES. Certum est enim quod antequam sermo Dei audiatur, antequam prædicatio diuina noscatur, non est tribulatio, non est tentatio: quia nisi buccinet tuba, non committitur bellum, ubi uero signum belli tuba prædicationis ostenderit, ibi omnis tribulationum pugna, ibi afflictio confurgit. Sequitur. Priusquam enim ueniret sermo, qui argueret uitia intra te, in pace durabant, sed ubi sermo Dei facere coepit uniuscuiusq; discrimen, tunc perturbatio magna confurgit: & sine fine nascitur bellum. Cum iniustitia enim quando potest conuenire iustitia, cum sobrietate ebrietas, cum ueritate mendacium? Et ideo non magnoperè perturbemur, si uideatur odor noster execrabilis esse Pharaoni. Excreationi nanque uitij ducitur uirtus. Quin potius, ut in posterioribus dicit, quia stetit Moyses ante Pharaonem: stemus etiam nos contra Pharaonem, & non inflectamur, neq; inclinemur, sed stemus succincti lumbos nostros in ueritate, & calceati pedes in præparatione & prædicatione Euangelij pacis. Sic enim nos exhortatur Apostolus, dicens, stante ergo, & nolite iterum iugo seruitutis inherere. Et infra. Stemus ergo ante Pharaonem, id est obistamus ei in certamine, sicut & Petrus Apostolus dicit, Cui resistite fortes in fide. Si enim fortiter steterimus, consequetur & illud quod orat Paulus pro discipulis suis dicēs. Quia Deus conteret Satanam sub pedibus uestris uelociter. Quanto enim nos constantius, & fortius stabimus, tanto magis infirmus & inualidus erit Pharaonem. Si autem nos uel infirmi coeperimus esse, uel dubij, ille aduersum nos validior, & constantior fiet. Et sequitur. Hoc idem nanque Iacobus Apostolus hortatur dicens,

Resistite autem Zabulo, & fugiet à vobis. Sed & cõteratur Satanus sub pedibus nostris, sicut & Pharaõ demersus est in mari, & in profundum abyssi extinctus. Hæc ille. AVTHOR. Reuera si resistatur diabolo Lollardorũ patro no, fugiet à facie bellatorum. Credatis nulli eũ parciturum cum vincat: quia sicut supra dictũ est, nõ potest iniustitiã conuenire iustitia, nec aliquid vitium cũ virtute, ideò aut fortiter certandum est & vincere, aut ignaui ter succubendo crudelissimè trucidari. Nec solum hoc modo fiunt catholici religiosi foetentes & despecti: sed sceleratorum persecutione, astuatione & lingua, etiam viris simplicibus & catholicis turpes reputantur & viles: quemadmodum de capite nostro Christo Esaias luctum expressit fidelium, vidimus eum, & nõ erat aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimũ viroũ. Virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus est vultus eius, & despectus. Vnde nec reputauimus eũ. Et nos reputauimus eũ quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Et cum iniquis deputatõ est. Ita profectò corpus eius (quæ est ecclesia) horum persecutione, & linguarum ictu contuditur omnis decor eius, omnis species eius, omnis sanctitas, quæ nõ est eorum tabe polluta: deperit etiã in quorũdam oculis, qui catholici nominantur, & facultatibus inuident sacerdotũ. Sed hæc in exterioribus eius: omnis autẽ gloria filie regis abintus est. Vnde libro primo de sermone domini in monte textu, Beati eritis cum maledixerint vobis homines. AVGV. Animaduertat, quisquis delicias huius seculi, & facultates rerum tẽporalium quæririt in nomine Christiano, intrinsecus esse beatitudinem nostram, sicut animæ fideli ore prophetico dicitur. Omnis pulchritudo filie regis ab. Nã extrinsecus maledicta, & persecutiones, & detractiones permittuntur, de quibus tamẽ magna merces in cælis est, quæ sentitur in corde per patientiã eorũ, qui iam possunt dicere, Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniã tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spẽ, spes autem non confundit. Hæc ille. AVTHOR. Ecce apostemata sacerdotum, ecce merdæ religioforum, in quas polluto ore hæreticus suo spuit, qui delicias huius seculi, & facultates quæririt ecclesie in nomine Christiano, non tangunt religionis intrinseca, sed sunt Deo odibiles persecutiones, & detractiones, de quibus nobis restat merces in cælis.

¶ Ad contumelias Witleff de nouitate religionum.

CAP. LXXXIX.

S V M M A.

- 1 Paulus quomodo Epicureis & Stoicis philosophis nuntiator nouorũ demoniorum dictus, & quare.
- 2 Religio etiam si noua sit, & ita calumniosè ab Witleff dicatur, quòd non sit iniuria, ostenditur.
- 3 Religio quòd sit in Christo fundata, & antiqua Dei hereditas, contra Witleff.
- 4 Carmelitarum ordinis vetustas.
- 5 Ioannes patriarcha Hierosolymitanus.
- 6 Elias cum Maria comparatur.
- 7 Nubecula Eliæ uisa quid significet.
- 8 Carmelitæ primi quomodo castitatem perpetuam uouerunt. Et quare Carmelitæ appellati.
- 9 Elias primus hominum uirgo perpetuus, & Maria inter foeminas.
- 10 Epistola multorum episcoporum ad Bonifacium Papam octauum pro Carmelitis, per quam eorum antiquitas probatur.

Addit nouitates ordinum, vt odia ingerat: de diabolo cap. 2. Ista secta nolunt de secta Christi & eius regula cõtentari, sed vnã nouã in multis fruolã, & legi Christi cõtariam machinatur: ideò nõ solũ videtur esse Satanus, sed ipse diabolus tanquã Iudas. Hæc Witleff. AVTHOR. Diuidicet Christõ verba ista, sine ratione, sine scriptura, ex sola cholera vetustæ amaritudinis, & indignatiõis efflata, & sicut historicus Martis: Quidquid hõ est aperit pestis natura prophana, Morte patet. Et iterum. Nec quantum toto de corpore debet. Effluit in terras sæuum sed mēbra venenum Decoquit in minimũ, sed cõtrahit omnia virtus. Hoc modo Paulus ipse Epicureis & stoicis philosophis nuntiator nouorũ demoniorum dicebatur esse, quia Iesum & eius resurrectionem annuntiabat eis. Et alij. Noua quædam in auribus nostris. Et sermonem nouitatis non horruit Iesus Christus dicente apostolo Hebræ. x. Initia uit nobis viam nouam. & dicendo nouum veterauit prius. Et Ioannes in Apocalypsi dicit. Figura totius ecclesie Christi nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem. Vbi in expositione Apocal. sermone. 3. AVGV. Nouam Hierusalem celestem ecclesiam dicit, quæ à domino nascitur.

no nascitur. Nouam igitur dicit pro nouitate nominis Christiani: & quia ex veteribus noui effimur. Hæc ille. AVTHOR. Pone igitur religionem nostram nouam, non est iniuria. Origo eius ex postulat, quia & mater eius noua est, ex qua trahit originẽ. An nõ ipsa est mater nostra, noua nupta, agni spõsa? Hanc ego nouitatem semper exopto, & ad illorum fratrum si veniamus exordium, de eorum nouitate lætabimur, quorum. f. nouitatẽ epistola ad fratres de monte extollit. BERNARDVS. Ad Dei gloriam, & magnam coronã vestram, & gaudium omnium bonorum hoc sanctæ nouitatis instauretur ornamentũ. Nouitatem verò dico, propter linguas nequã (à quarũ contradictione abscondat vos Deus in abscondito faciei suæ) hominum impiorum, qui cum manifestum lumen veritatis obnubilare non queunt, de solo nouitatis nomine cauillatur, veteres ipsi & in veteri mente nescientes noua meditari, vtres veteres non capiẽtes vinum nouum: quod si eis infunderetur, rumperentur. Sed igitur hæc nouitas nõ est nouella vanitas. Res enim est antiquæ religiõis profectò fundata in Christo, antiqua hereditas Dei à tempore apostolorum præmonstrata. Iamq; nouæ gratiæ sole exorto in Ioãne baptista instaurata & innouata, ab ipso domino familiarissimè celebrata: ab eius discipulis ipso præfente concupita. Et infra. Post passionem verò Domini calente adhuc in cordibus fidelium effusi sanguinis eius recẽti memoria, solitariã hanc vitam eligẽtibus, paupertatem spiritus se etantibus, & in spiritualibus exercitijs contemplatione pingue otium alterũ in alterum zelãtibus, deserta repleta sunt. Ex quibus legimus Paulum, Macharium, Antoniu, Arsenium, & alios quoq; plures in sancta huius conseruationis regula cõsulares viros, egregia nomina in ciuitate Dei, & triumphales titulos habẽtes de victoria seculi & principis huius mudi & corporis sui: de cultu animi & domini Dei sui. Sileant ergo, qui in tenebris de luce iudicantes nos arguunt nouitatis, ex abũdantia malæ uoluntatis ipsi potius arguendi vetustatis & vanitatis. Hæc ibi cap. 1. AVTH. Iam dicat Witleff vanitatem suam quam diligit, aut sileat perpetuò à mendacio quod sic quæririt, sancti patris Bernardi catena ligatus. Dicit non esse religionem in Christo fundatam: dicit pluries, & nunquam probat: dicit semel Bernardus, & probat in Christo fundatam, & à discipulis affestatã, & in deserta plena deinceps dũ adhuc recens calor sanguinis Christi in memoria fidelium haberetur traductã: quomodo tunc per

trecẽtos annos post ascensionem Dñi moras fecit religio, antequã uenit in mūdũ, sicut mille locis falsè dicit Wit. est tamẽ nouella res inquit pater: sed non nouella vanitas, imò res antiquæ religiõis in Christo ipso fundatæ, & antiquæ hereditas ecclesie Dei, & prophetarum tempore præmonstrata His uerbis occurrit WITCLEFF, inuides religiõis toti perfectæ antiquitatis titulos in suis fratribus Carmelitis. libro de ecclesia & membris eius. capitu. 6. Carmelitæ inquit cum ante incarnationem Domini fundati, & beatam virginem patronã habeãt singularem, patet eorũ excellentia supra cunctos. Nam vt fingunt Elias fundauit eos in monte Carmelo tanquã filios prophetarum. Sequitur. Fratres etiã beatę uirginis debent dici. Hæc Witleff. AVTH. Quod dicit Carmelitæ hoc inquit, præiudiciũ infert testimonio Carmelitæ. Nolo dicat cum perfidis Iudeis, Tu de te ipso testimoniũ perhibes, testi monium tuum non est uerũ: sed testetur amicus Armachanus in sermone de conceptione beatę uirginis Mariæ, quem prædicauit anno Dñi millesimo. 342. in conuentu Carmelitarũ Auinione, & habet exordiũ. Aue. ARMACH. An non meritò dicimus illi Aue, quæ sic erat illustrata uirtutibus in sua origine? Vtiq; hanc illustrationem in suo ortu hic sanctus, ac peculiaris, & antiquus ordo suus Carmelitarum præ tendit in habitu: qui hoc festum ipsius singulariter solennizat, candorem habitus sui, vt existimo prudẽter, & deuotè referens ad hoc factum. Miramini igitur forsan, quia dixi ordo suus peculiaris, & antiquus, cum ueritate attẽta nullatenus sit mirandum, quoniam ut dicunt fide dignæ historiæ à tempore Eliæ & Elisei, qui sapius morabantur in monte Carmelo iuxta Nazareth ciuitatem Domine nostræ ad tria millia, solebant homines deuoti secretius habitare usque ad tempora saluatoris: & tunc illi Eremitæ prædicantibus Apostolis inter ceteros sunt conuersi, & in vno latere montis ipsius primò ecclesiam, siue oratorium in honorem beatę uirginis construxerunt in loco illo, scilicet in quo didicerat ipsam in uita sua cũ sodalibus uirginibus cohabitasse. Et ob hoc nimirũ inter oēs religiosos Dñæ nostræ primitus sunt ascripti, vt uocaretur fratres beatę Mariæ de monte Carmelo. Quia insuper in principio nascẽtis ecclesie in partibus illis prædicando Euãgeliũ sollicitissimè laborarunt, & consequenti tempore à Ioanne Hierosolymitano Patriarcha regulã uiuendi communiter sanctorũ Paulini & Basilij susceperunt, meritò gaudet præ ceteris ordinibus antiquitatis

tatis honore. Vnde rationabiliter hic ordo propter hanc prerogatiua duplicem ab omnibus in magna reuerentia est habendus. Hæc ille. AVTHOR. Tacent Carmelitæ, dum talis & tantus testis magnus iudubiè præful ecclesiæ, & vir altæ peritiæ in sacris literis, testimonium perhibeat Carmelitis ordinem suum dixerat dum virginem sacram commemorat: & primo omnium illi virgini dedicatum, & in cubiculo illo virginis post eius obitum monastice cõuerfantem: qui à prophetis sanctis Elia & Elisæo prius incepit: post saluatoris aduentum cum Apostolis in euangelio sollicitissime laborauit, à Ioanne patriarcha Hierosolymitano primo Carmelita, regulã viuendi Græcè scriptam accepit, quam plenior post sub Alberto itidem patriarcha forma digestam in spexit. Hic Ioannes ¶ quantum reor. 44. à sancto Iacobo tempore quo Ciricius post Damasum Romæ rexit, Hierosolymis ipse sedit, & refecit ecclesias, vt habetur lib. 11. Ecclesiasticæ historiæ cap. 18. Qui item tempore Archadij & Honorij Imperatorum ad Caprasium monachum montis Carmeli de peculiaribus gestis Carmelitarum (quod hætenus translatum in Latinũ habetur volumen) descripsit, in quo secundum veritatem historiæ ingentem conformitatem inuenit Eliæ prophetae virgini sacrae Mariæ. Quia ¶ virgo primus Elias inter mares, virgo prima inter foeminas: quã contemplata est idcirco procul Elias. 3. Reg. 18. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem in genua sua: & dicit ad puerum suum. Ascende, & prospice contra mare: qui cum ascendisset, & contemplatus esset, ait non est quicquam. Rursum ait illi, reuertere septem vicibus, in septima autem vice, Ecce ¶ nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. In quẽ passum lib. prædicto ad Caprasium monachum IOAN. XIII. Quemadmodum hæc nubecula. s. beata Maria in septima generationum prædictarum ætate fuit nata, ita etiam fuit in eadem septima ætate à discipulis Eliæ visa in Carmelum specialiter ascendere. Nam antequam decem generationes ascendisset à Melchi, à quo vna ætas incepit, fuerunt dicti professores huius religionis in Hierusalem. Sequitur. In septima inquit vice ecce nubecula parua. s. beata Maria quasi vestigium hominis descendebat in Carmelũ, quæ ideò visa fuit quasi vestigium hominis ascendere, quia in hoc suo spiritali ascensu non foeminam, quam imitaretur, sed hominem habuit in exemplum. Sequitur. Nemo autem vnquam ad hanc ascen-

dit circuncisionis scientiam, priusquam Elias, & puer eius. s. cœtus filiorum prophetarum discipulorum eius, ascendit. Ipsi ¶ nanq; primi virorum seipso domino per virginitatem perpetuam sponte dedicantes, castrauerunt propterea appellati Carmelitæ, quod modò interpretatum est scientes circuncisionem: quia hoc circuncisio indicat, sciuerunt adimplere perfectè. Et infra ad montem quo Carmeli. i. ad hæc altam circuncisionis scientiam nubecula. s. beata Maria ideò quasi vestigium hominis ascendebat, quia non foemina, sed homo. s. Elias exẽplum ascendendi ei præbebat, quem ipsa imitari satagebat. Nam ¶ sicut Elias primus præputium impudicitia sciuit à sua carne & mente profusus circuncidere, dum primus inter homines studuit virginitatem perpetuam sponte inchoare, ita postea beata Dei genitrix præputium impudicitia sciuit exemplo Eliæ à se penitus circuncidere: dum quasi vestigium hominis illius elegit prima foeminarum propter Deum in perpetua virginitate viuere. Hæc ille. AVTHOR. Ad tatum patet dictum Ricardi de cognatione tituli ordinis, quẽ inchoauit Elias ad sanctæ virginis patronatum quẽ prima virgo foemina prophetae in virginitatis perpetuæ voto successit: vt ita respondeatur Witcleff contra patronatum virginis molientis. Sed adhuc libet testes antiquitatis recentiores audire. Accedat ¶ cõcors præfulum cœtus, qui Bonifacio octauo Papæ de terra sancta prædicto ordine concorditer sic scripserunt. s. Beatissimo in Christo patri ac domino Bonifacio diuina prouidentia &c. Nichosienfis archiepiscopus. s. episcopus Ebronensis venerabilis patris domini patriarchæ Hierosolymitani vicarius, Guillelmus Tebiriadensis episcopus, eius ad Deum oratores assidui, deuota pedum oscula beatorum, & cum terræ sanctæ recommendatione seipso. Et infra. Credimus enim vos non ignorare pater sancte, qualiter ordo fratrum beatæ Mariæ ordinis de monte Carmelo, qui inter cæteras sacras religiões apostolicæ sedi deuotas claret deuotione conspicua, fuit in cismarinis partibus à tẽpore cuius nō extat memoria à prædictis patribus in eiusdem terræ sanctæ solatiũ institutus, cuius aliis longe lateq; postmodum opitulatione diuina extensis, fratres eiusdem ordinis subuentio ni eiusdem terræ sanctæ deuotione penè inefabili deuouentes, quæ manus pietatis subministrabat eisde tenui particula pro suis supportandis necessitatibus retenta, fratribus domorũ suarum præmissarum partium ministrabant deuotius

Carmelita
primi cap.
tatem per
tuam uoc
runt.

Carmelus.

Elias pri
mus homi
num uirgo
perpetuus,
Maria in
ter foeminas

Epistola
multorum
episcoporum
pro Carme
litis.

Ioannes pa
triarcha.

Eliæ cum
Maria com
paratio.

Nubecula
Eliæ uisã.

deuotius in sæpe dictæ terræ subsidium conuertenda. Terminatur epistola, Datum Acon, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo secundo mensis Septembris AVTHOR. In hoc suo scripto affirmabat pastores isti primi prædictum ordinem in illis partibus à tempore, cuius nō erat tunc eis memoria à sanctis patribus institutũ. Et correspondenter eis magister hospitalis sancti Ioannis cum magistro militiae templi in sua epistola eidem summo Pontifici sanctissimo inquit pariter. Domino Bonifacio diuina prouidentia, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summo Pontifici Frater Nicolaus Lorginus, domus hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister, & pauperum Christi custos. Ac frater Guillelmus de Bello, loco pauperis militiae templi magister humilis, cum supplici terræ sanctæ recommendatione deuota pedum oscula sanctorum. Sedites super flumina Babylonis, flere amarè pro dolor compellimur, dum terrã illam quasi factam naufragam conspicimus iugi persecutio nis infligi sagittis, & validis fluctuum impulsibus agitari, quam eius beaui præsentia, qui in ea pro redemptione humani generis immolatus, manibus tradi non dubitauit nocentium, & crucis amaritudinem gustare. Et infra. Inuenimus siquidẽ in nostræ memoriæ tabula exaratu, qd ordo fratrum beatæ Mariæ de mote Carmelo in cismarinis partibus à tẽpore, quo memoria non existit à sanctis patribus, in eiusdem terræ sanctæ solatium extitit institutus. Scriptum Acon. 12. die mēsis Iulij, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo quarto. AVTHOR. Audiatur testes istos Witcleff, quãuis iudex iniquus, non à re, quam testantur remoti, non ab eius experientia sunt longinqui: eiusdem erant terræ sanctæ coloni, domestici, vicini, noti negotio, de quo tractant, scriptis pronuntiant, literis exponunt, chyrographis protestantur: qd ordinis antiquitas, aut initium omnium hominũ tunc ibi uiuentium memorias superauit. A tempore, inquit, quo memoria non existit. Nunquid sectæ Witcleuisticæ tanta est antiquitas? Nunquid ipsa prorupit in Angliam à tẽpore, quo memoria non existit, aut vt in caput tanti falsigraphi retorqueamus calumniam? Quadraginta anni sunt, ex quo mortuus est impius Witcleff, & hoc anno incinerat⁹ est, & penè quinquaginta annos nondũ habet hæc nouitas detestanda. Fateor tamen eius antiquitatem in vetustis hæreticis, plantationem verò eius, quã nouellam, vtinã Christo propitiante tam nullã, prout de hæreticis in maiori Breviario sup versum Psa

mi. 109. Filia tuæ sicut nouellæ plantationes à iuuentute sua. HIERONY. Plantatio eorum non est vetus, sed nouella: non est enim de veteri lege, non est de prophetis, non de apostolis, sed de nouis est magistris, filia eorum sicut nouellæ plantationes à sua iuuentute: sed iuuenes sunt, licet multæ sint hæreses: veteres tamen, cum quotidie mutantur, & doctrinas suas innouant, nouæ sunt, non enim sunt veterum magistrorum errore cõtenti, sed quotidie ipsi noua reperiunt. Hæc ille.

¶ Ad argutias Witcleff, contra religionem perfectam. Primò, quia sit contra honorem parentum. Secundò, quia non est perfectior religione vulgi: & tertio, quia est ea imperfectior auctoritate, leuitate, & necessitate.

CAPVT. XC. SVMMA.

- 1 Parentes quòd sint honorandi, & quando contemnedi.
- 2 Religionis obseruantia q non sit contra honorem parentum aduersus Witcleff.
- 3 Religio perfectorum quæ sit.
- 4 Paupertatem quantum præceperit Christus perfectis supra perfectionem mandatorũ, ostenditur.
- 5 Witcleff aduersus religiones perfectas contentio, & ad eam responsio.

SVnt aliæ multæ argutiæ vsuales, quibus pollutus, & immundus hæreticus sacram religionem perfectorum semper blasphematur, quas ad abbreviationem scripturæ surda libenter aure transiret, sed ædificanda fidei charitas parumper ad eas soluendas currentem pedem remorari compellit. Quotidiana eius instantia est, religionem perfectam contra Christi præceptum esse statutam, putã cõtra honorem parentum, quem per assiduam claustrum custodiam derelinquunt. Vnde solet illud eis imprecare Psalmistæ, Maledicti, qui declinant à mandatis tuis. Qui de calamo Michai argumentum arripuit, solutionem eius de cala-

de calamo Augustini poterat habuisse. Nam Adimantus non tantum religionis regulam, sed & euangelium Christi hoc mandatum legis veteris interemisit dicebat, contra quem cap. 6. A V G V S T I N V S. Huic loco, vbi de honorandis parentibus Deus præcipit illum euāgelij locum, Manichæi dicunt esse cōtrarium, vbi dominus cuidam dicit: Ibo primum vt sepeliam patrem meum: Respondit, sine mortuos vt mortuos suos sepeliāt. Tu autem veni, & annuntia regnum Dei. Quod eodem soluitur, quo & illud superius, vbi dictum est de vxore relinquenda propter regnum cælorum, quia & parentes debemus honorare, & eos tamen propter annuntiationem regni Dei nulla impietate contemnimus. Sic certus gradus est ad dilectionem Dei, & ideo respondent, quod omnia mandata illa seruauit, dicit ei vnū deesse, si vult esse perfectus, vt vendat omnia quæ habet, & det ea pauperibus, & sequatur eum. Ex ¶ quo manifestum est, & honorem parentum in gradu suo esse seruandum: & eos tamen in diuini amoris comparatione, præsertim si impedimento sunt, sine vlla dubitatione oportere contemni. Nam & in scripturis veteribus habes positum, Qui dicit patri & matri nō noui vos, & qui filios suos nō agnoscit, ipse cognouit tuum testamentum. Ergo si in nouo testamento commendatur parentum dilectio, & in veteri commendatur contemptus, ex vtroque apte sibi duo testamenta consentiunt. Hæc ille. A V T H O R. In vtroque testamento commendatur parentum honor, in vtroque contemptus, honor vsq; ad certum gradum, nē si vltra pergat, Dei minuatur dilectio. Quid ex his scripturis conclusit Augustinus? parentes suo gradu honorandos, sed propter annuntiationem regni cælestis propter perfectionis votum, quo quis, cunctis venditis, Christum sequatur, contemnēdos esse parentes, si impedimento affuerint. Et item denuo refert, & corroborat cap. 6. ad quendam comitem idem A V G V. Iubet scriptura parentes nostros, vt propria viscera diligere: si tamen nos accedere ad seruitium Christi nō prohibeant: si autem prohibuerint, nec sepultura à nobis illis debetur. Christus diligendus super parentes nostros, quia non nobis tribuunt ea, quæ Christus. Ipse enim dicit in euāgelio, qui amat patrem, aut matrem, aut filios, aut agros plus quàm me, non est me dignus. A V T H O R. Vides ergo quod ¶ ad intentionē Christi legiferi obseruantia religionis non est contra honorem parentum, qui suo gradu tenendus est: nō tamen propter illum perfectio,

quam Christus prædicat, abolenda, quia tunc parentum honor præterit gradum suum. De cætero ergo nō in religiosos viros, sed in Christum, si audeas, blasphemaris, qui docuit patres contemnere propter perfectionem consequendam super mandata maiorem, nec ipsi declinant à mandatis, quia mandata sic sumpserant: sic hæretici Witcleuisti, qui Christi iussu cōplentes despiciunt. Vnde in maiori breuiario super eūdem versum H I E R O. Maledicti sunt illi, qui à mandatis Dei declinant, sed tunc plenius maledictione erūt maledicti. i. hæretici, vel reliqui reprobī, quādo dicitur erit Dominus: Ite maledicti in ignem æternum. Hæc ille. A V T H. Garrit item ad inuentionem cordis sui, quod religio perfectorum non sit vulgi religione perfectior, quia & ipsi, inquit, ad castitatem, paupertatem, & obediētiam tenentur in religione simplici Christiana: tertia parte sermonum sermone. 29. Vulpina ista caute la quid proficit perfectioni suæ præsentæ, & qualiter magnificat sectatores, aut æquat perfectis? A V T H O R. Non ¶ est omnium castitas perfectorum, nec obedientia, vel paupertas, sed vsq; ad cælibatum castitas, vsq; ad sui contemptum humilitas, vsq; ad nuditatem & abdicationem rei temporalis extremam, paupertas: hæc est religio perfectorum. Sic ne sunt omnes tui de secta vulgi casti? Sic ne obediētes, & non nudo affectu, sed re ipsa pauperes, & detōsi, sicut supra Psal. 94. versu, nos autem populus pascuæ eius. A V G. Tanquam grex detonsarum, quia sarcinas seculi deposuerunt. Nōne detonsæ erant oues illæ, de quibus paulo antè dicebat, quos præceptum Dei totonderat dicentis. Vade, & vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni & sequere me: Fecerunt hoc præceptū, detonsi venerunt. Hæc ille. A V T H. Attēde ¶ paupertatem quantum præcepit Christus perfectis supra perfectionem mandatorum, quæ est, non summitates pilorū rescindere, sed planè detondere: non à longe Christum pauperē imitari, sicut de Petro legitur, quod seq̄batur à lōge, sed re ipsa sarcinas mundi deponere: hoc præceptū non solum voto imitari, sed facere, & detonsa pelle venire. Hoc modo faciant vota sua domino Witcleuisti, & reddant, & tūc iuuāte Christo in numerum perfectorum suorum assurgant. Contentio ¶ item eius canina contra lunam est, qua contra religiones perfectas latrat per vias, & domos, sine euāgelio, sine sancto patre, sine ratione sic arguens ceruicose. Cōmunis Christi religio est omni tali perfecta religione excelsior, autoritate, leuitate

tate, & necessitate: ergo authoritator, leuior, aut communior, & necessarior, ergo melior. Authoritator est, quia Christus est author eius: leuior & cōmunior est, vt patet, quia est paucioribus onerata ritibus, & necessarior est, quia sine illa nullus potest saluari, sine religione perfecta multi vel omnes possunt saluari. Hæc ille in sermonibus, & dialogis, & centies alibi. A V T H. Talibus friuolis quanta impietas decipere populares, & velut pecora ducere ad mastrandum. Soluamus ista, salutem populi Christiani inchoantes ab vltimo. Est inquit religio Christi cōmunis, nostra religio priuata necessarior, sicut dictū est. Et interrogo ego rursus, vtrum sacerdotium, aut episcopatus sit religio Christi cōmunis? videtur cōtra hoc esse, quod argumentum tuum cōcludit, quia sine sacerdotio humano seorsum capto huius ecclesiæ militantis potest quis saluari, sine Christiana religione nullus potest saluari: ergo illa est ista necessarior: vt autē tollatur omnis vbi diffinitas, audiatur quid dixerit li. 2. cōtra Cresconiū cap. 11. A V G V. Sicut in accipiendis his rebus possunt esse iustæ causæ cur excusetur quisq; fieri episcopus, nec tamē similiter potest vlla causa esse iusta cur quis excusetur fieri Christianus. Quid ita? nisi quia sine episcopatu, vel clericatu salui esse possumus, si nē sacra religione non possumus: proinde episcopi nostri, seu quilibet clerici quantum ad ipsa ecclesiastica officia pertinet, sic in catholicam suscepti sunt vnitatem, quemadmodū expedit videbatur his, quorum salutem per eorū consulebatur officium, vel exercendum, vel mittendum. Hæc ille A V T H O R. In hac sententia asserit Augustinus nostros episcopos excusare se iuste potuisse, vt non essent episcopi, non tamen ne essent Christiani: ipsos tamē secundum officia esse susceptos in catholicam vnitatem. Cur ergo in vnitatem catholicā non possunt suscipi religiosi perfecti, vt sint de religioe Christi cōmuni, quāuis sine religioe tali perfecta poterāt salui esse, sine religioe Christiana nō poterāt? At iterum quæro, quis est ille dandus de religioe Christi cōmuni, qui sine statu suo saluari non possit? des coniugatum virum, vel foemina, talis sine nuptiis saluari possit, sine religioe Christi cōmuni non possit. Des virginem, sine virginitate saluari possit. Miles sine militia: clericus sine clericatu, puer sine pueritia, vir sine virilitate, sine dominatione dominus, sine seruitute seruus saluus esse potest: sine hoc quod Christianus est, & sine Christianitate saluari non potest. Omnes ergo hi status nunquid extra religionem Christi

sti communem sunt, quæ est eorum religio vel statu necessarior? Vel item requiro des mihi signatum ex nomine, qui in nullo alio statu religioeque sit, nisi in illa, sine qua saluus nō possit esse inter omnes homines hic viuētes. Si dare nescias, oīs ergo Christianus est hic viuēs in aliquo statu religiois Christianæ cōmunis, sine quo saluus esse nō potest. Et frustra tunc sufflasti ista contra religionem Christi perfectam, quæ necesse est æquē iactes cōtra quemlibet Christianum. Sed deceptus in verborum sensu, voluisti intelligi religionem Christi vulgarem, sine qua saluari possunt omnes fideles: quia nec de illa vnquam erant Apostoli, sicut supra libro clarius tertio patet.

¶ De leuitate, & autoritate religionis Christi vulgaris supra perfectam, vt argumentatur Witcleff.

C A P. X C I. S V M M A.

- 1 Oneris additio, quod leuitatem præbeat quandoque ferenti, ostenditur contra Witcleff.
- 2 Amor Dei, quod omne onus efficiat esse leue.
- 3 Teclam à Christo Deo sacratam esse, & professam fuisse uirginitate perenni sub manu Pauli, quod omnes scripturæ resonent. Et quid de uirginitate dicat Faustus.
- 4 Christus qualiter religionem perfectam in apice suæ religionis instituerit.
- 5 Witcleff, qui uirginitatē Deo dicatā, & Christo professā dicit, doctrinā demoniorū dicit, dānat.
- 6 Claustrales boni, quod demonibus, & hæreticis terribiles fiunt, ut Spiritualiū castrorum acies ordinata.

T cū subdit Witcleff, quod est leuior, & liberior religio Christi cōmunis religioe perfecta: dico, quod improprie comparisonem assignat communis generis supra speciem. Sed, vt dixi, ne cuius quid dicere, volebat de religioe Christi dixisse, quæ quomodo sit vera religio nisi ad peccandum, nescio, quæ utique est seruitus secundum apostolum. Sed est paucioribus ritibus onerata, inquam. Iste forsitan libertatē auis in sylua, libertati præferret hominis ciuilitate conuersantis in vrbe: homo enim necesse est vinculis rationis obtemperet, & subdatur

subdatur domino, leges obseruet: & quot putas, alijs refranatur ab illo impetu libertatis, à quibus omnib⁹ libera extat auis? Imò, inquit, & ista religio leuior est religione vestra, rituum paucitate. Scias ¶ quandoq; additionem oneris, leuitatem præbere ferenti, quemadmodum libro de amore, circa finem primæ chartæ probat BERNARDVS. Qui prius non poterat portare præcepta legis, postea leuia habet præcepta euangelij per cooperatam gratiam. Qui primùm implere non poterat, Non occides, postea leue habet pro fratribus animam ponere, & sic de reliquis. Sic cum iumento imponitur onus graue, & refugit quasi importabile, adducitur quadriga volubilis, id est, euangelium discurrens per totum mundum, & onus, quod quasi graue refugiebat primùm, postea sine labore trahit duplicatum: sic auicula, quæ implumis, & sine alis seipfam non potest portare, pondere plumarum, & alarum addito, auolat sine labore. Sic & panis durus, qui per se non potest transire, adiectione lactis, vel alterius liquoris, colabilis fit in gutture. Hæc ille. AVTHOR. His exemplis probat Bernardus fallere Witcleff simplices de pondere rituum, quos ferentes religiosi, se sentiunt leuiores, ipse dicit grauiores: & leuiores obseruantias præceptorum, & indubiè eorum transgressiones per plebeios in seculo: sic fellit serpens Euam, sic fallere solet plures. Sicut sermone. 89. tertie partis pro dominica in albis AVGVSTIN. Quid prodest, qd Satanæ facit leue, quod Christus ostendit graue? Quid prodest, qd leue dixit diabolus, quod graue dicit Christus dominus? Hæc ille. AVTHOR. Indubiè graue est, & non leue, continentiam à mœchando seruari cū mœchis: otiosum verbum continere cū loquacibus, patientiam cum iracundis. Nōne si adderetur solitudo, esset iugum eius leuius? Leuius est onus iumenti adiuncto vehiculo: leuius se fert auis per medium aeris, si remiget alis. Graue onus mortis sensit puerulus Sunamitis, quem leue pondus baculi suscitare non potuit: sed graue on⁹ corpusculi senioris, cū oratione appressum cadaveri, volubiles oculos fecit, & leuem substantiam corporis motabilem duxit ad vitam. 4. Reg. 4. Sicut onus graue, grauata sunt super me, fateor molestiæ carnis meæ, quæ me ad spirituale opus claustris miuium dimittunt, imò mortuum inter viuos: sed dum exempla patrum in laboribus, in vigilijs, in precibus pectore cogito, onera eorum lassæ & querulæ mentis moli coaptans, vitam refumo, & oculis video me eorum exemplis laboriosis facilius viuere, quàm meis leui-

bus potuisse. Christus ait, hoc genus demoniorum nequaquam eijci posse per ipsos discipulos, nisi conatui eorum interuentum adderent orationis, & ieiunij. Et Witcleff de onere perfectæ vitæ * quærit, quam non nouit, quia nō amauit. Amor enim omne onus efficit esse leue, prout libro de vera innocentia, cap. 218. AVGVST. Omne præceptum Dei leue est amanti: nec ob aliud intelligitur dictum, Onus meum leue, nisi quia dat Spiritū sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris vt diligendo, liberaliter faciamus: quod qui timendo facit, seruiliter facit. Nec est amicus re-cti, quando mallet (si fieri possit) id, quod rectū est, non iuberi. Hæc ille. AVTHOR. Non igitur propter multitudinem rituum, nec propter multitudinem rerum est onus graue, quod in religione contestamur: sed si desit amor Dei, quem Witcleff non attendit. Vnde libro de Isaac & anima, versus finem AMBROSIVS. At verò boni equi volant, & à terris ad superiora se furrigunt, animumq; eleuant, maximè si iugum habeant suaue, & onus leue dicentis, Tollite iugum meum super vos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Ipse est rector, qui nouit proprios equos gubernare, vt æqualis omnium cursus sit. Si velocior est prudentia, tardior iustitia, admonet flagello proprio tardiores: nisi temperantia māsuetior, fortitudo durior, nouit copulare discordes, ne forte suum cursum dissipent. Hæc ille. AVTHOR. Addit item, qd religio communis illa sit authoritatiuor, quia à Christo patrone fundata: ista nō, quasi nō ipse fecerit speciei, qui & genus, sed vt supra dixisset religionem Christi vulgarem. Quod autem religio perfectorum sit authore Christo statuta, & per eius apostolos propagata, satis probauimus in prædictis. Nec aliud in hoc loco restat facere, nisi frontem mē daceri impudentiæ suæ arguere, cū non publicani, & meretrices, sed ipsi carnales hæretici Manichæi surgent in iudicio contra eum, qui verecundia ducti, de religione sancta nihil aliud dicere ausi erant, quàm eis, quod ¶ omnes scripturæ resonent, scilicet à Christo Deo sacratam esse, & professam fuisse Teclam virginitate perenni sub manu Pauli. Vnde libr. 30. contra Faustum AVGVSTIN. inducit quid arguat FAUSTVS. Quid verò & de magistro ipso dicemus, ac sanctimoniam ipsius professio ne puellarum cælicæ sponso, qui in euangelio tria genera taxans Spadonum, vnum natiuū, alterum factitium, tertium voluntarium: eis tamen palmam attribuit, qui seipfos, inquit, Spadones fecerint propter regnum cælorum. Signans

gnans virgines, & pueros, qui nubendi à cordibus suis exacta cupiditate Spadonum vice in eius ecclesia semper tanq̄ in domo regia conuersentur. Sequitur. Omitto em̄ cæteros eiusdem domini nostri apostolos, Petrum, & Andream, Thomam, & illum inexpertum Veneris inter cæteros beatum Ioannem, qui per diuersam possessionē boni inter virgines, ac pueros diuino præconio formam cecinerunt, atq; adeo nobilissimis faciendarum virginum relinquentes. Sed hos quidē (vt dixi) prætereo, quia eos vos exclusistis ex canone, faciliq; mente sacrilega vestra demoniorum his potestis imputare doctrinas. Num ergo & de Christo eadem dicere poteritis, aut de apostolo Paulo, quem vbiq; constat, & verbo semper prætulisse nuptis in nuptas, & id opere ostendisse erga sanctissimam Teclam? AVTHOR. Quid erga Teclā fecerit, superius scribit FAUSTVS. Si verò fauere huic quoq; proposito, & non reluctari volenti, id quoq; doctrinam putetis esse demoniorum: taceo nunc vestrum periculum. Ipsi enim timeo apostolo, ne doctrinā demoniorum intulisse tūc Iconio videatur: cū Teclam oppigneratam iam thalamo in amorem sermone suo perpetuæ virginitatē accendit. Hæc ille. AVTHOR. Hic ecce quauis acer hostis ecclesiæ, & omnis religionis, in spē tamen tanto sanctitatis fastigio detrahere non est ausus, sciens se omnium Christianorū piæ aures offendere debuisse, si faceret, & propriam conscientiam vulnerare, cui satis probatū erat propinquo iam apostolis, qualiter ¶ Christus religionem perfectam in apice suæ religionis instituit, apostolorum chorū ad eius professionem in exordio suæ conuersionis introduxit, virgines foeminas, & pueros masculos in religionis gremium prouocauit volentes, & vt nobis daret formā, qui de futuris sumus incerti, traxit etiam reluctantes, & negantes. Hanc formam fatetur Faustus Augustinum, & cæteros ecclesiæ patres sui temporis suscepisse de Christo, & eius apostolis, ad inducendum virgines, & pueros profiteri religionem, ita vt certatim, & auidē singulos incitaret, quo usq; sic repleissent ecclesias, vt penè plures essent professæ virgines, quàm cæteræ mulieres: ibidem antè FAUSTVS. Videte quæso, videte ne summæ dementiae hoc sit à Paulo dictum putare, qd demoniorum doctrina sit abstinentia omnium ciborum, & prohibere nubere, quemadmodum nec illud etiam quod dicit, virgines dicatæ Christo demoniorum esse doctrinas, quod nos perinde sine consideratione legentes, vt cætera ad nos subinde respici-

tis: nec videtis hinc & virgines vestras, demoniorum capras vocari, & nos esse antistites vt demoniorum, qui semper certatim ad hanc eas incitetis professionem suasionibus vestris, vt penè iam maior in ecclesijs virginum apud vos, quàm mulierum numerositas habeatur. Quid ergo iam vos non desistitis à talibus inceptis? Quid in fraudem miseris inducitis filias hominum, si non in eis Christi voluntas impletur, sed demoniorum? Hæc ille. AVTHOR. Hoc verè concludit hæreticus, si non celauerit falsum suum, vnde respondet AVGVST. Si ad virginatē hortaremini quem admodum hortatur apostolica doctrina, Qui dat nuptum, benefacit, & qui nō dat nuptum, melius facit, vt bonas esse nuptias dixeritis, sed meliorem virginatē, sicut facit ecclesia, quæ verè Christi est ecclesia: non vos Spiritus sanctus ita prænantaret, dicens, prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui malum hoc esse dicit: non qui huic bono aliud bonum melius anteposit. Hæc ille. AVTHOR. Erubescat ergo Witcleff infelix, qui ¶ virginatē Deo dicatam, & Christo professam damnat, & doctrinam demoniorū dicit, quam miserimus Faustus nō laudare potuit: nec illam dixit, quæ periculo suo vacat in plebibus, sed quæ replet ecclesias, inquit, per religiosas domos, & sacros habitus, quemadmodum Paulum velasse Teclam supra docetur in tertio. Et hic Faustus de virginibus, & pueris dicit, qd in ecclesia semper tanquam in domo regia conuersantur. De ecclesiarum domibus loquitur, in quibus frequētias suas agunt continuas supravulgares. Et omnem eius sermonē de prædictis probat Augustinus, hoc solum interimens, quod nuptias damnat, cū sic professos extollit. Quāto magis damnandus est Witcleff, qui contra Christi apostolos, contra ecclesiam, contra naturā boni, tales professiones damnat, & vulgi religionem carnalem exaltat: ita vt conuersationes eorum communes in ecclesijs conglobationes, aut globos indignatè appellet, in opere de ecclesia, & membris, cap. 17. & alibi. Sed nefciens benedixit, & de religionibus claustralibus cum asino prophetauit. Verè enim boni ¶ claustrales per amoris intimi glutinum conglobantur, & inde demonibus, & hæreticis terribiles fiunt, vt spiritualium castrorū acies ordinata. Prout exponit illum textū super Ezechie. Homilia. 6. GREGORIUS. Nos, inquit, cū contra malignos spiritus spiritualis certaminis aciem ponimus, summoperè necesse est, vt per charitatem semper vniti, atq; constricti, & nunquam interrupti per discordiam

inueniamur: quia quaelibet in nobis opera fuerint, si charitas defuerit, per malum discordiae locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos valeat hostis intrare. Antiquus verò inimicus castitatem in nobis sine charitate si fuerit, non timet, quia ipse nec carne premitur, ut in eius luxuria dissoluatur. Abstinenciam non timet, quia ipse cibo non vitur, qui necessitate corporis non vrgetur. Sequitur. Bene ergo dicitur terribilis, ut castrorū acies ordinata: quia multitudinem electorum eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per charitatis concordiam vnitos contra se, & cōglobatos aspiciunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce cōglobatos religiosorum cuneos, quos formidandos vis facit vnitiu simæ charitatis: quales enim claustralium globos vtinam semper inspicias in hac vita, qui tibi fiāt ita terribiles, ut castrorū acies ordinata.

¶ Ad argutias Witleff de libertate, quam Christus dedit in vestibus religiosorum, claustris sensibilibus.

CAPVT. XCII.

SVMMA.

- 1 *Habitus monachalis defenso, contra Witleff.*
- 2 *Christianæ honestati semper esse, & fuisse congruū ut in vestitu, & signis extrinsecis diuersæ professionis & status fiat agnitio, ostenditur.*
- 3 *Habitus sanctificatio, & ad quid valeat.*
- 4 *Pauli vestimenta. Et quid de illis dicat Hieronymus.*
- 5 *Eliæ pallium.*

Quid amplius prædictis instimus ad probandū scripturis ea, quæ Witleff remouet, aut ad remouendū, quæ probat? Ipse errorem suum aperit, & dicit planè religionem perfectam in euangelio fundatam: quia & vitæ eremiticam in sancto Ioanne Domini præcurfore probatam. 6. cap. de ecclesia & membris. Eremitæ, inquit, nisi haberent fundationē suā à domino, & Baptista, forēt rationabiliter proscribendi. Hæc Witleff. AVTHOR. Hoc vnum, ipsum mendacem esse conuincit, dum omnem religionem præter religionem Christi cōmunē intelligens, istā vulgare arguit infundatā. Sic linguā mendacē finit iustus Deus dānare seipsam, dū omni studio fugerit veritatē: lib. de vera innocentia, propositione. 247. In-

credibile est nō mentiri hominē, ne capiatur, qui mentitur vt capiat. Hæc ille. AVTHOR. Intelligent igitur filij Christi & matris ecclesie periculū suum in audiendo, aut quātulacūq; fidem dando viro tā assueto mēdacij. Ipse nō sequitur auctoritatem scripturæ, vel ecclesie. Quid igitur sequitur? Fictitia sui cordis: quis miretur, q̄ erret tā iugiter? Ipse quos vult in euāgelio Christi fundat, & quos vult, excludit. Auctoritate propria statuit sibi vnum capitulū & collegium Antichristi: & quæ vult membra eius annumerat, Papā, Cardinales, Patriarchas, Episcopos, Archidiaconos, officiales, decanos, monachos, canonicos, fratres quatuor ordinū, & quæstores: quos omnes dixit in scriptura dñi nō fundatos, & præter approbationē dñi esse susceptos. In istis ferè omnē numerū comprehendit Christi fidelium. At ne quicq; sibi deesset, statim subiungit cūctos de clero, & vulgō, quos secūdum plus & minus vix includit: euentilat penè omnes ratione sua aurea, reuera cinerea: inter quæ dixit cōfirmari à Christo officia sacerdotū explicatē, non tñ explicatē seculare dominiū: & in vnitione secularium laboratorū statū comunē. Hæc Witleff cap. prædicto. AVTH. Miser, & maleuolus dispēsator, qui dispēsare nesciat triticum dñi sui: cum si bene quærerētur scripturæ loca, cuncta hæc, quæ dixit, & dñi, & laboratores exprimuntur: sed iste vsurpata iactātia sua, quæ vult, ostēdit, quæ nō vult, occultat. Certe oēs fundare posset expressè, si nō omnib⁹ inuideret priuilegio suo diabolico (vt ait Augustin⁹) vt videt iuuari posse hæresim suā, his claudit, his aperit beneficia scripturarū. Prout li. 19. cōtra Faustū AVGVST. An fortē, quæ de nouo testamēto similia protulimus, ipsi quoq; audēt dicere falsa esse, atq; puerfa priuilegio illo diabolico, vt quicquid est in euangelio, vel epistolis canonicis, quo adiuuari hæresim suā putēt, id esse à Christo & apostolis dictū teneāt, atq; suadeāt: quicquid autē ex eisdē codicibus aduersus eos sonuerint immissum à falsatoribus omnino impudente, ac sacrilego, nō dubitent dicere: Hæc Augustinus. AVTHOR. In planum autē huic tractatus adducendū putem, q̄ ordines ecclesie, siue monachos, siue fratres plus negat Christi esse pro vestibus, signis, aut domibus, quàm pro rebus ipsis, aut religionis substātia. Vñ in prædicti libri de ecclesia & membris ca. 15. Quid rogo facit habitus corporalis, claustrum sensibile, vel quęcunq; alia traditio à fratribus adinuenta? Reuera nihil facit ad sanctitatem eorum, sed hypocrisis eorum manifestū indicium. Cum em̄ tam virtuose, & tam ædificatoriē

Habitus monachalis defenso.

catoriē possunt viuere sine tali signo sensibili, ipsum facit nihil. Hæc Witleff. AVTHOR. Non contendo contra flatum eius hereticum, qui finem non habet malitiæ, sed docere propono simpliciter Christianum quemlibet, quāliter se reprehensibilem exhibet in duobus: primo de temerē iudicando fratres suos ex sola superstitione peruersa. Omnes enim religiosos, quos non nouit, decernit hypocritas, qui religionis vtūtur habitibus, dicens eos esse hypocrisis suæ manifestum indicium. Alloquitur enim libro de vera innocentia, p̄positione. 20. AVGVST. De occultis cordis alieni temerē iudicare, peccatum est. Etenim cuius non videtur nisi bona opera, iniquum est ex suspitione reprehendere, cum eorum, qui homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, quia inspektor veritatis. Hæc ille. AVTHOR. Quot religiosi viri, quot sancti Christi deuoti, quorum nec cornouisti, nec faciem, nihil vidisti iniquē agere, nihil sinistrè, quid ergo reprehendis o impie, & de occultis alieni cordis temerē iudicas? quorum solus Deus iudex esse potest, & arbiter veritatis. Secundō item reprehendendum agnosce pro insufficientia rationis, quando quæris, quid faciat habitus corporalis, cum tam virtuose, & ædificatoriē possent viuere sine tali signo sensibili. Vnde concludis, ipsum nihil facere, sed hypocrisis eorum manifestum esse indicium. Possem itē interrogare te ipsum quid fecerit tibi talare vestimentum, quod induis cum manicis strictis, aut amplis? quid mātellum, aut pileum? quid lineum, aut laneum omne, quod nuditatem tuam tegere consuesti? quid grisea tegumenta, vel varia, quibus Collardi tui quotidie vestiuntur ex secta: cū tam virtuose, & ædificatoriē possent viuere sine tali signo sensibili, vnde contra te concludis, nihil hoc vobis efficere, sed hypocrisis vestræ esse indicium manifestum. Sed & iterum quæro, si sine eis possem æquē virtute proficere? Nonne item in eis possem hoc idem efficere? Si virtuti habendæ nō proficit habitus, dic item virtuti quid officit? Dicis sed Christus dedit nobis in talibus libertatem. Placeat ita esse, ergo si liber sim habitum talem dimittere, nunquid item perdidisti libertatem, ne possem cōstāter retinere si vellē? Sed vestes, vt homines odio gratis habes. Sed dicis, quia diuersitas in vestib⁹ generat diuersitatē in affectibus. Quid ergo dummodò nihil geritur contra legē Dei? Vñ lib. 19. de ciuitate Dei, ca. 14. AVGVST. Nihil sanè ad istam pertinet ciuitatē, quo habitu, vel more viuendi, si non est contra diuina præcepta, istam fidem, per quā venitur ad Deum,

quifq; sectetur. Vñ ipsos quoq; philosophos, quando Christiani fiunt, non habitum, & consuetudinem victus, quæ nihil impediunt religionem, sed falsa dogmata mutare, lex cōpellit. Hæc ille. AVTH. Ecce maleuole iudex, Augustin⁹ fidelis tuā sententiā dānat. Nihil, inquit, sanè ad ciuitatem Dei pertinet, quo habitu, aut more viuendi, si nō sit contra diuina præcepta quifq; sectetur, nihil obuiat, nihil lædit. Iam tibi restat labor alius, allegare nobis legis Dei locum, qui habitū talē, aut talem prohibeat esse gerendum. Hoc fac, sed non depraves legē, ne curras in vacuū. Ipsos, inquit, philosophos Augustinus non prohibet lex habitū retinere gentilem, qualiter Iustinū philosophū seruasse cōtinuē suum habitū, scripsit Hieronymus, vt habetur supra lib. 4. Et qui culpas ingeris vni simplici, & incōmutato habitui, quā virtutē in tanta cultus varietate cōstituis? Pro ipsa disparitate victus, & cultus inuenit Hierony. locum arguendi Iouinianū monachū de peccato, lib. 2. contra eum ca. 14. HIERO. Antè nudo eras pede, modò nō solū calceato, sed ornato. Tūc pertusa tunica, & nigra subucula vestiebaris, & pallidus, & callosam operē gestitās manū, nūc lineis & sericis vestibus, Attrabatarū, ac Laodicæ indumentis ornatus incedis. Rubēt buccę, nitet cutis, comæ in occipitium frontemq; torquentur: propensus aqualiculus, insurgunt humeri, turget guttur, & de obesis faucib⁹ vix suffocata verba promūtur. Certè in tanta diuersitate victus, & vestit⁹, necesse est ibi, aut hic esse peccatum. Nō q̄ in cibo peccatū, aut vestibus asseram, sed q̄ varietas, & cōmutatio in deterius reprehensionem proxima est. Quod autē reprehenditur, à virtute procul est. Hæc ille. AVTHOR. Calcem huius argumentationis assumo, q̄ de tanta varietate vestitus, aut victus religiosi viri imminet reprehensio, & hæc digna peccato. Ad hanc ergo quid nos inuitat Witleff? quid pro mercede restabit? Hoc sergo nouerit iste Witleff semper esse, & fuisse Christianæ congruū honestati, vt in vestitu, & signis extrinsecis diuersæ professionis, & status fiat agnitio. Vñ lib. 19. contra Faustū AVGVST. In nullum nomē religionis, seu verum seu falsum, coagulari possunt homines, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilibus consortio colligentur. Hæc ille. AVTH. Propter hoc Elias, & eius discipuli filij prophetarum constanter utebantur pallijs, & melotis. Aut referat Witleff, quando Ioannes Baptista vestem suam deposuit de pilis Cameli, & zonam pelliceam. Quando item dominus Christus vestes suas dimisit, aut mutauit illam

Inconfutibilem desuper contextam per totum. Cur item angelus ille, qui eduxit Petrum de carcere, mutatorias illi non attulit, sed antiquas iussit induere, dicens, Præcingere, calcea te caligas tuas, & circumda tibi vestimentum tuum? Aut nūquid tam virtuosè, & ædificatoriè possent sine illis vixisse, sicut cum illis? Si dicat communem formam habuisse cum alijs de plebe, tūc aut cum Lollardis, nunc autem multum differētem à religiosis nostris, vel episcopis: omnia ista peto, non dictis probari, sed scriptis. Forma ipsa veteranæ ecclesiæ differentem cultum approbat in omni professione diuersa. Vnde lib. 5. contra Iulianū ca. 9. A V G V S T. Hoc potius debet audire ecclesia, quæ virgo dicitur, vt nos caueat: hoc matronæ, hoc virgines sacræ, hoc omnis pudicitia christiana. Et infra. Tenēt enim sanctam professionem, non in solo habitu vestis, sed mentis, & corporis, resistendo concupiscentijs carnis. Hæc ille. A V T H O R. Audi mi Witleff, matronas, & virgines sacræ, & omnem pudicitiam Christianam tenere professionem suam sanctam, & habitum vestis, & itē mentis, & corporis: & nunquid possent istum habitum mentis seruare æquè virtuosè sine illis signis? Et de monialibus eisdē H I E R O N. Vnus omnium habitus linteamine ad tergendas manus solum vtēbatur. Hæc ille. A V T H. Vnus omnium illarū habitus, vbi erat vna illarū professio sanctitatis, varius tamē habitus à vulgi mulieribus. Et cum arguit Witleff, quia diuersitas vestium caufaret diuersitatē affectuū. Mirū quod apostolus hoc periculū non præuidit, quā mulierem instituit orare velatam, virum nō velatum, & cætera, quæ ad cultum pertinet vtriusque: inter quos tñ tanta requiritur affectuū, vnitas, vt vna carne, nō diuersa iungi dicantur. Quare non omnino eadem veste vtitur foemina cū viro suo, ne diuersitas vestis, aut habitus diuersitatē inducat affectus? Quod si varietas affectuum reprehendatur in pluribus, quanto magis in vna persona: & erit obnoxia culpæ regina illa, quæ astitit regi à dextris eius in vestitu deaurato, circumdata varietate. Sed Paulū monachū attollit sanctus Hieronymus, quod cū professione perfectionis mutauit & habitum, epistola ad eūdem H I E R O. Tu audita sententia saluatoris, Vade, & vde omnia, quæ habes & veni, & sequere me. Sequitur. Tunicam mutas cū animo. Hæc ille. A V T H. Sed cum nō habent, inquit Witleff, vitā conformē his habitibus, simulatione sanctitatis, quam nō habēt, fiunt hypocritæ: quasi diceret, sub habitu griseo Lollardino oēs sunt veraces, fictores nulli: sed hoc tibi responsum sit: quia sub ouina pel-

le interdū lupus accedit, nō ideò abijciat ouis pellē suā: sed nec verus religionis cultor habitū suum, quāuis lupus, & hypocrita eū induerit, nec habitus ipse spernendus, sed qui induit eū, iudicandus ex opere. Vñ lib. 2. de sermone dñi in mōte, super hūc textū Cum ieiunatis, nolite fieri &c. A V G V S. In hoc aut capitulo maxime animaduertendū est, nō in solo rerū corporearū nitore, atque pōpa, sed etiā in ipsis fordibus luctuosus esse posse iactantiā, eo periculosiorē, quod sub nomine seruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis, atque vestitus, vel cæterarū rerum nitore præfulget, facile cōiunctur rebus ipsis, pomparū seculi esse sectator, nec quē fallit dolosa imagine sanctitatis. Qui aut in professione christianitatis inusitato squalore, ac fordibus intentos, in se hominū oculos fecerit, cum id voluntariè faciat, nō necessitate patiatur: cæteris eius operibus potest cōijci, vtrū hoc cōtēptu superflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Quia sub ouina pelle cauēdos lupos, dñs præcepit: sed ex fructibus eorū, inquit, cognoscetis eos. Cum em̄ cœperint aliquibus tētationib⁹ ea ipsa illis abstrahi, vel negari, quæ isto velamine, vel cōsecuti sunt, vel cōsequi cupiunt, tunc necesse est appareat, vtrū lupus in ouina pelle sit, an ouis in sua. Nō em̄ propterea ornatu superfluo debet hominū aspectus mulcere Christianus: quia illum habitū, ac necessariū simulatores sæpe vsurpāt, vt incautos decipiant: quia & illæ oves nō debebant deponere pelles suas, si aliquādo eis lupi se contegūt. Hæc ille. A V T H O R. Hac ratione euangelica ratio fabulosa Witleff, quam ipse auream vocat, abijciatur. Nusquam iussit Christus ouem proijcere pellem suam, quanuis in ea lupus ad fallendum adueniat: nec humilis aut sordidus habitus religiosi viri proijci debeat, quanuis in eo plerumque simulator adueniat: nec sic mulcendi sunt oculi Christiani: quia tunc statim iudicari poterit, quid ex vestis huiusmodi specie concupiuit. Qualiter oculis nostris multos sectatorum Witleff habitus suos squalentes, postquam hæresis eius abire retrò cœpit, vidimus commutasse cum splendidis. Ex his ab eorū fructibus cognoscetis eos, ait Christus. Iterum illudit Witleff in religiosorum habitus, imponens eis, quod aliquid numinis latentis contineant, ca. 12. de Ecclesia. Non audiui hoc dici frequenter. Sanctificatur ꝑ autem, vt aliquid sanctitatis contineat, velut in epistola ad Troaruensem Abbatem, inter epistolas suas 99. ANSELMVS. Quoniam mandastis, vt vobis vnam cucullam benedictam mitterem, benedixi vestrā, qua ego aliquandiu vsus sum,

& eam

& eam vobis cum absolutione, quam ego legi, transmittō. Hæc ille. A V T H O R. Nec christianæ derogat veritati, quod ex huiusmodi sanctificatione ecclesiastica trahat vestis virtutē fugandi cōtrarias potestates, aut ægritudines per spiritus malos immittas, vel aëris corruptelas, simul & ab eius sanctitate, qui sanctē cōuersatur in ea: sicut ex natura dæmonum, & ebulliente eorum superbia Parisiensis ingeniosè deducit, nihil enim intolerabilius ferunt, quā hominem, aut extremum eius signum, in quo, & à quo victi cernuntur. Sic non modò crux Christi, sed & crucis signum dæmonum mors est. Sic fimbria vestimentī, & omnes cult⁹ Christi numine isto sunt pleni. Vnde in Homil. 5. de laude Pauli H I E R O. Vis ꝑ enim dona cognoscere? vestimenta Pauli dæmonibus terri erant. Verum istud nequaquam admiror, si cū nec illud quidem, quod vmbra Petri languorē corporum effugabat. Hæc ille. A V T H O R. Incredulus hæreticus, qui numen miratur in veste, mittitur ad querendum numen in vmbra. Ad numen etiam mittatur querendum in verbo diuino, virtute cuius prædicando, & loquendo, fiunt magnalia, sed semicinētia Pauli per quæ erant efficacia, vt dicitur infra de sanctis reliquijs. Si hos dicas esse numinis talis effectus, quid mirum, si sancti Pauli tunicam minimā regum purpuris præferbat in libro de vitis patrum, de vita Pauli H I E R O N Y. Vos, inquit, in tunicis aurum textitis, ille ne vilissimi quidē mancipij vestri indumentum habuit. Sed cōtrariò illi pauperulo paradus patet: Vos auratos gehenna suscipiet. Ille Christi vestē, nudus licet seruauit, vos vestiti sericis, indumentū Christi perdidistis. Et infra. Obsecro quicūque legis, vt Hieronymi peccatoris memineris, cui si dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli cū meritis eius, quam regum purpuras cum regnis eorum. Hæc ille. A V T H O R. Ecce sanctus pater Hieronymus non contemptibilem habuit tunicam sancti Pauli, quā tam seruida deuotione regum purpureis prætulit indumentis. Nonne in illo signo aliquod reperit pretiū sanctitatis, vel numinis? & in extremo tractatu refert idem H I E R O N. Taceo de Christianis. Pagani, & ipsi sacerdotes idolorum ad Dominicum conuolāt, dicentes, Deprecamur vt hominem Dei videamus: quia hoc apud vniuersos erat nomen Antonij. Ambiebant quoque, saltem fimbriam vestimenti eius tangere, multum sibi eius tactum prodesse credentes. Hæc ille. A V T H O R. Proh quantus pudor, idolorum sacerdotes colunt christianitatem deuotius, quam Witleff

sacerdos nomine Christianus. Et ibi in fine idem H I E R O N Y M V S. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cū melote eius meruerat accipere Antonium, in muneribus Antonij amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, latenter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis eius. Hæc ille. A V T H O R. Christus fimbriam vestimenti gestauit, signum religionis sue, quā infirmi tangere precabantur, & quotquot tangebant eam, salui fiebant. Marci. 6. Quod si dixerint non omnia competere seruis, quæ congruunt domino: plane consentio, & ad serui pallium eos reduco. Quid ꝑ ergo sanctitatis, aut numinis palliū continebat Eliæ, cuius ictu bino Iordanis alueus retro cecidit? Scriptura hoc dicit, non potes effugere: sed in hoc scire potes, quod diuina potestas, quæ grandis est in proprijs virtutem congruam sanctitati vtētium, vestibus commodat alienis. Non sunt ergo contemptibilia in seruis Christi signa vestra, quanuis signa sint: nec sic Christo domino viluerunt signa, cum diceret, Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. Nam Christus dedit apostolis religiones eorum, quibus an sibi illos alumnos desponsauit, tu videris. Dedit, inquam, virgam in manu, tunicam simplicem in corpore, sandalia in pedibus, zonam sine pecunijs, salutationem pacis in domibus, hospitium certum in villis, puluerem iactandum indignis. Ipsi tamen omnes non habebant vitam conformem his signis, sicut nec Petrus, quando dicitur Satanæ, nec quando diffidenter palpauit Thomas: nec quando fictē dispensauit, vel prædicauit ille perfidus Iudas. Quid igitur signa illa tenebant cōstanter, quibus per compunctionem peccati se ipsos moribus conformabant? Nec quotiēs ceciderunt à vita, abiecerunt & signa. Quod si fecerunt, tibi restat probare certæ autoritatis indicio. Hæc enim ideò nec virtutes sunt, nec vitia, sicut nec ipsa paupertas, aut in gestibus humilitas, si bono vsui fuerint, sunt signa virtutum, quæ insunt: sin malo, signa virtutum sunt, quæ deberent inesse. Et hoc admonet professorem libro suo Apologetico G R E G O R I V S. Media tamen hæc sunt, sicut & paupertas, atque diuitiæ, vel humilitas, & claritas, & cætera his similia: quæ media idcirco dicuntur, quia proposito vtentium, vel ad bonum, vel ad malum trahi possunt. Hæc ille.

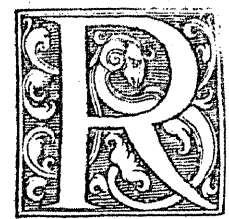
Thomas Waldensis,
De meritorum, & suffragiorum per literas participatione.

Titulus. X.

Clericatus, & religio vnum opus perfectum faciunt ad bonū Ecclesiæ, quorum concessio participationis meritorū fundatur in Christo.

C A P. X C I I I. S V M M A.

- 1 *Basilij, & Gregorij Nazianzeni studia describuntur.*
- 2 *Clerici Gregorij, & Basilij monachi unum opus.*
- 3 *Christus, quod meritorum suorum suos participes fecerit, contra Witleff, ostenditur.*
- 4 *Christi clementia exprimitur.*
- 5 *Charta meritorum Christi nobis concessa.*
- 6 *Merita nostra q. licite communicemus.*
- 7 *Witleff de participio meritorum obiectio, & ad eam responsio.*

REDIMVS ergo post hæc penes se, ad ea quæ supra tractauimus, hoc duplex apostolicū germen clericorum, & monachorum in vnum redigentes corpus Christi, & vnam eius perfectionem implentes, velut si duo parietes vnam domum instituunt: nec perfectum corpus apostolicum sine vtroque censetur. Vnde & apostoli Christi in seipsis statum vtrunq; vouerunt, & tenuerunt in corpore suo mystico. Necesse est igitur, vt vtrunq; seruent episcopi, quos item ab apostolorum temporibus pij patres omnes, & inter Basilij, & Gregorij Nazianzenensis studia. Ambo, inquit, nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi, ad profitendā Rhetoricā rogabantur. Quod opus magnificè quidē implebat Basilij, Gregorius verò magnificètius contemnebat, qui cum se totū Dei seruitio mancipasset,

Basilij, & Gregorij Nazianzenensis studia.

De sacramentalibus.

tamen de collegæ amore præsumpsit, vt sedentē Basilium de Doctōris cathedra deponeret, ac secū ad monasteriū, manu iniecta, perduceret: ibiq; per annos (vt aiunt) tredecim omnib; Græcorū secularibus libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operā dabāt, earūq; intelligentiam nō ex propria præsumptione, sed ex maiorū scriptis & autoritate sequebatur. Quos & ipse ex apostolica successione intelligendi regulā suscepisse cōstabat, quorum præcipuē in prophetas cōmētarios dissentientes, thesauros sapiētiae & scientiæ recōditos in vasis fictilib; perquirebāt. Verūm cū iā ipsi sufficienter instructi diuina dispensatione ad imbuendos populos vocarentur, & alios alio itinere ad idē tamē opus vterq; traheretur, Basilij Pontis vrbs rura circuiens, desideris gentis illius animos, & parū de spe futura sollicitos, verbis, & prædicatione stimulare, succendere, callūq; ab his lōgæ negligētiae coepit abolere. Subegitq; abiectis inanum rerū, & seculariū curis sui notitiam recipere, & in vnū coire: monasteria construere, & hymnis, & orationibus docuit vacare: pauperū curam gerere, eisq; habitacula honesta, & quæ ad victum necessaria sunt, præbere: virgines instituere, pudicitiam, castamq; vitā penē omnibus desiderabilem facerentq; in breui permutata est totius puinciae facies, vt in arido, & squalenti campo videatur feget fecunda, ac læta vinea surrexisse. **A V T H O R.** Hoc igitur opus erat sancti illius Basilij ad castitatē trahere, monasteria cōstruere virorum, ac virginū, habitacula eis honesta parare, & vitæ necessaria ministrare. Gregorius in clericatū se transferens, Dei verbū auidē procurabat. Vñ in eadem **E C C L E S I A S T I C A H I S T O R I A.** Gregorius verò bonū semen non patiebatur, aut super spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonā cordis sui iugi cultū & exercitijs indefinētibus excolebat, & multò amplius hic in semetipso, q̄ ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renūtiantes seculo deferebāt ad pedes suos, & diuidere, vt quisq; eguisset, curā gerebat: iste nihil habendi, & omnia possidēdi cōtentus sacramēto: erga solas sapientiæ diuitias auarus, & multū cupidus inhærebat. Ille coire plures in vnū, & sui inuicē in necessarijs habere sollicitudinē docebat, hic sui exemplo, q̄ erat absolutus, & liber, cunctis sermone apostolico prædicabat. Ego autem volo vos sine sollicitudine esse. Et dominus in proximo est, nihil solliciti sitis, sed tanquam serui Christi hoc solum estote solliciti, quando redeat dominus de nuptijs. Ille delinquentibus misericorditer condolare, & à delicto reuo-

Basilij.

vnum clericorum, & monachi opus.

Titu. X. De meritorū & suffragiorū participatione. Cap. XCIII. 188

cto reuocare: hic per diuini eloquij gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec finire relabi eum, qui difficulter erigeretur elisus. Ille purus fide, hic liberior in prædicatione. Ille Deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat: sic in vtroq; diuina gratia vnum opus perfectionis implebat. Hæc ille. **A V T H O R.** Hoc vltimum pendulus expectaui, quod in vtroq; diuina gratia vnum opus perfectionis implebat: ille monasteria instruendo, iste populis prædicando. Ille prior scilicet Basilij, cultores Dei renuntiare cunctis docēs seculi rebus, hymnis, psalmis, & spiritualibus hortamentis insistere, carnem calcare, in die ac nocte vigiliis sacras in orationibus agere. Ille scilicet Gregorius, populos gubernando, simul & orādo iugiter Deum pro plebe, & vterq; vnum opus perfectionis implebat. Ille religiosus, iste nunc clericus. Non est perfectum opus ecclesiæ, nec fuit ab initio nisi in vtriusq;. Oratio iugis, & assidua, communis vtriusq; deuotio: quam itē non facere tantum, sed vltro debent largiri carnalibus. Isti deuotius & laboriosius exorando, illi solenniū offerendo. Iuxta illud. 2. Machab. 1. Beneficiat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, quod ad Abraham, Isaac, Iacob locutus est. Sequitur. Et nunc hic sumus orantes pro vobis regnante Demetrio, anno. 169. Nos Iudei scripsimus vobis. Hæc autē scriptura, quam nobis sic repētē mittit Deus ad calamū, occasionem tribuit altius laborandi. Repente nanq; cecidimus in religiosorū suffragia, quæ ipsi religione promittunt, & offerunt, & charitatis scribunt Christi fidelibus de pinguedine spiritus, & abundantia charitatis, quam ideò malignus spiritus, qui in cor Witleff intrauit, nō sustinet, quia charitas Christi, qua cruciatur, effert. Dicit enim **W I T C L E F F.** 3. ca. quartialogi. Christus, & sui apostoli, cum nunqtalia concedere præsumperūt, cum inuitis fratribus oportet eos concedere, q̄ concessio talis sit friuola. Et cap. 30. Cauendum est fratribus, ne dent occasionem fidelibus ad percipiendum fallacias suas, vel ad subintroducendum aliquas infundabiles nouitates, cum scire debent, quod Christus voluit ecclesiam suā esse liberam ab ipsis. Hæc Witleff. **A V T H.** Vnde liberam, miser homo, vel à quibus? Nunquid à mutua charitate, ne communicent in operibus bonis, nec pro se mutuò orent, ne vigilent, ne prædicent, ne peregrinentur, ne proximis vel amicis Christianis ieiunent? Incipias à capite, Christus, inquit, & sui apostoli nunquam talia concedere præsumperunt.

Hoc dicit de Episcopis, & vltà de dotatis monasterijs. Qualia non concessit Christus? communia suffragia nonne concessit Christus, & participia meritorum? Quibus ergo donauit meritorum suorum fructus, illis & sibi ipsi nō profecit? Nonne ipse concessit orationes suis discipulis, dicens, Rogabo patrem meum, & alium paraclētum dabit vobis? & iterum. Nūc autem pro eis rogo, non pro mundo rogo: & non vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Et ad Petrum intimaui, vt orasset pro eo. Ego, inquit, oraui pro te, vt non deficiat fides tua. Et pro omnium discipulorum fide seruanda, tantam in passione poenæ anxietatem impendit, vt sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram fieret. Super quem locum super Lucam **B E D A.** Intelligas per irrigatam sacramque eius sanguine terram, non ipsi, quæ nouerat, sed nobis aperte declaratum, quod effectum iam suæ precis obtineret, vt fidem videlicet discipulorū, quæ terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret, & quicquid illi scandali de eius morte pertulissent, hoc ipse totum moriendo deleteret: Imò vniuersum latē terrarum orbem peccatis mortuum, sua morte innoxia caelestem resuscitaret ad vitam. Et cū surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos. Sequitur. Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem, id est, ne in vos calix meæ passionis incumbat. Vbi liquidē demonstrat, quod & pro illis orauit, quos & ipsos sedulo monet orationum suarum vigilando, & orando existere participes. Hæc ille. **A V T H O R.** Hoc audiat noster Witleff, videns, si verum dixit, quod Christus participia suffragiorum suorum concedere nunquā præsumpsit. Magnus Beda planē dixit Christum sedulo monuisse discipulos orationum suarū, vigilando, & orando factos esse participes, in tantum, vt quicquid scandali vel reatus de sua morte perferrent, ipse merito mortis suæ deleteret. Ipse igitur fecit eos communicatores meritorum mortis suæ, precis suæ, prædicationis, vigiliæ, patientiæ, abstinentiæ, improperiorum, maledictorum, necessitatis, peregrinationis, laboris, & sitis, infinites plus religionis modernis. Non scilicet partem eis donando, sed totum: nihil ad sui vtilitatem penitus reseruando. Non autem vt ipsos discipulos tantum, imò vniuersum orbem peccatis inortuū sua morte innoxia caelestem resuscitaret ad vitam. Quid dicit **W I T C L E F F** ad ista? An isti caelesti paginæ se ponet obicem, quam tot centenis annis diuina manu conscriptam,

Christus meritorū suorum participes fecit.

& Christo concedente formiatam, & Sancti-
 spiritus pignore sigillatam priusquam Chri-
 stus nasceretur in terris priuilegium orbis ce-
 cinuit Esaias in charta magna, dicens, Verè lan-
 guores nostros ipse tulit, & dolores nostros
 ipse portauit. Et nos putauimus eum quasi le-
 profum, & percussum à Deo, & humiliatum.
 Ipse autem vulneratus est propter nostras ini-
 quitates: attritus est propter scelera nostra.
 Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore
 eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues er-
 rauius, vnusquisque in viam suam declina-
 uit, & dominus posuit in eo iniquitatem om-
 nium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit,
 & non aperuit os suum? Hic concedit eis me-
 rita sancti sui silentij. Sicut hæcenus conce-
 dit meritum passionis. Et adhuc sequitur. Si-
 cut ouis ad occisionem ducetur, & quasi ag-
 nus coram tondente se, obmutescet, & non
 aperiet os suum. Applicat eis iam meritum ini-
 iustitiam, quod accepit humiliter. De angus-
 tia, & de iudicio sublatus est. Generationem
 eius quis enarrabit? quia abscissus est de ter-
 ra viuentium. Hic merita sepulturæ. Propter
 scelus populi mei percussus eum, & dabit im-
 pios pro sepultura, & diuitem pro morte sua,
 eo, quod iniquitatem non fecerit, neque do-
 lus fuerit in ore eius, & dominus voluit eum
 contere in infirmitate. Deinceps assignat
 cultoribus suis merita congregationis gentiũ
 disperfarum in verbo prædicationis, & virtute
 suæ mortis, dicens, Si posuerit pro peccato
 animam suam, videbit semen longæuum,
 & voluntas domini in manu eius dirigetur. In
 scientia sua iustificabit ipse seruos meos mul-
 tos. Ideo disperdam ei plurimos, & fortium
 diuidet spolia, pro eo, quod tradidit in mor-
 tem animam suam, & cum sceleratis reputa-
 tus est. Finaliter vero orationis suæ partici-
 pes facit ipse, inquit: peccata multorum tu-
 lit, & pro transgressoribus exorauit. Hæc est
 charta meritorum Christi, quam omnes scri-
 pturæ resonant, veteres, & nouellæ, & qua
 Ecclesiasticorum scriptorum libri sunt refer-
 ti. Vnde altissimi mendacij sui potest Wit-
 cleff confundi, dicens, quod Christus non
 concessit fidelibus populis vnquam humani-
 tatis suæ participium meritorum. Si enim re-
 gulas prophetales agnosceret, posset scire hæc
 de futuro ventura, quanuis de præterito con-
 stent dicta. Et quanuis Propheta ea dixerit,
 verba tamè esse dominica, prout fermone qua
 dragesimo quarto tertie partis ORIGENES.
 Quando propheta loquitur, quid dicimus?
 dixit Deus, bene dicimus: dicimus etiam di-

xit Propheta, & vtrunque rectè dicimus, &
 vtrunque in autoritate inuenimus. Et Apo-
 stoli sic intellexerunt Prophetas, vt dicerent,
 Dixit Deus: & alio loco dixit Esaias: vtrun-
 que verum est, quia vtrunque inuenimus in
 scripturis. Hæc ille. A V T H O R. Exprimat
 ergo Christus tunc in persona propria
 verba sua, nonne dicitur est: Ad commo-
 dum animæ vestræ languores vestros ego au-
 feram, dolores vestros ego portabo, in meri-
 tum vestri oblatus ero voluntariè, spontè si-
 lebo, propter scelus populi ego percutiar,
 meis meritis multorum feram peccata, & ego
 pro transgressoribus exorabo? Quicquid a-
 gam, aut passurus sum, ad vestrum bonum
 me facturum promitto. Vnde in epistola de
 filio prodigo H I E R O N Y M V S. Quæ
 maior potest esse clementia, quam vt Dei fi-
 lius, filius hominis putaretur, decem mensũ
 fastidia sustineret, partus expectaret aduen-
 tum, inuolueretur pannis, subijceretur paren-
 tibus, per singulas adolesceret ætates, & post
 contumelias vocationum, alapas, & flagella, cru-
 cis quoque pro nobis fieret maledictum, vt
 nos à maledicto legis absolueret, patri factus
 obediens vsque ad mortem? Sequitur. Ergo
 quia ad hoc venerat, vt quod erat impossibi-
 le legis, quia nemo ex ea iustificabatur, inef-
 fabili misericordia vinceret, publicanos, &
 peccatores ad pœnitentiam prouocabat, con-
 uiuium eorum expetens, vt inter conuiuia
 docerentur, sicut manifestum esse poterit ei,
 qui Euangelia sollicita mente perlegerit. Quo-
 modo cibus eius, & potus, & deambulatio,
 & vniuersa, quæ gessit, salutem hominum pro-
 curarent. Hæc ille. A V T H O R. Hanc fer-
 go plenissimam chartam meritorum conce-
 dit Christus participibus suis, non tantum mis-
 sarum, orationum, ieiuniorum, vigiliarum,
 prædicationum, abstinentiarum, & laborum
 suorum, sed & cibationis suæ, potationis,
 quietis, dormitionis, silentij, & gratulatio-
 nis, meditationis, sanationis, & cantationis,
 & vniuersa, quæ gessit, salutem hominum pro-
 curabant. Ideo Paulus primæ Corinthio. vn-
 decimo, huiusmodi participationem petens.
 Omnia, inquit, facio propter euangelium, vt
 particeps eius efficiar. Et Apostolus Petrus
 existimans sibi grauissimum detrimentum, si
 vel partem suam perderet de merito Christi, si
 non lauerit sibi pedes, obsequium domini ad-
 misit inuitè, dicentis sibi, Si non lauero te, non
 habebis partem mecum. Et Paulus iterum ad
 Philip. 3. Existimat omnia detrimentum esse
 ad agnoscendum Christum, & virtutem resur-
 rectionis

Christi dicitur

Charta meritorum Christi nobis concessa.

rectionis eius, & societatem passionum illius,
 & configurari morti eius. Fides ista dixit, non
 argumenta noua conficiunt. Et quid vltra cõ-
 cludimus? Quod si Christus passus est pro
 nobis, relinquens vobis exemplum, qua cha-
 ritate prohibet Witcleff, ne ego concedam pa-
 ti pro fratre meo ad meritum animæ eius, præ-
 dicare pro fratre, ieiunare, peregrinari, vigilare
 orare, imò mori pro fratre, Christo dicente: Ma-
 iorem charitatem nemo habet, vt animam suã
 ponat quis pro amicis suis? Ad quid enim po-
 nat, si non ad meritum amicorum? Ponas er-
 go animam tuam, & de merito tuo securus red-
 dis amicũ. Frustra si tamè Witcleff huc postè
 impingit, cũ dixit: Sed Christus de hoc partici-
 pio meritorũ suorũ literas scriptas nõ conce-
 dit. Fallitur hoc dicēs. Nã qui per seruũ suũ Esa-
 iam & prophetas alios literas scripsit, nonne
 scripsit? scripsit. Certè per prophetas, p aposto-
 los & euãgelistas suos scripsit, & dicit Witcleff
 q non scripsit. Rex per medios seruos ad regẽ
 aliũ, vel ad cõmunitatẽ, literas scriptas trãmit-
 tit, & nemo de ei⁹ scriba cõmemorat, sed q rex
 ipse scribit. Et quidẽ rex noster Christus euã-
 geliũ suũ scriptis suis nõ tradidit, Verbũ enim
 erat apud Deũ, cuius nõ est tradere verbũ scri-
 ptũ. Vnde & in prologo super Matthãũ in o-
 pere perfecto. CHRYSO. Neq; enim aposto-
 lis dixit, quid scriptũ Deus, sed pro literis spiri-
 tus annũtiabat daturũ esse gratiã. Ille enim vo-
 bis, ait, rememorabit omnia. Et vt addiscas quo-
 niam hoc multo melius erat, audi per prophe-
 tam quid ait: Disponam vobis testamẽtũ no-
 uũ, dans leges meas in mẽte vestra, & in corde
 scribã eas. Et Paulus demõstrans hæc super ex-
 cellentiã dicebat vos suscepisse legem nõ in ta-
 bulis lapideis, sed in tabulis cordis carnis.
 Quoniam autem multo tempore procedente
 exciderunt, hi quidẽ propter dogmata, hi au-
 tẽ propter vitam & mores, indigni sumus rursus
 ea, q à literis est, rememoratione. Sequitur, Si
 enim accusatio est literis indigere & nõ spiri-
 tus adipisci gratiã, intueri quã magnũ deli-
 ctũ est neq; post auxiliũ hoc velle p̄ficere, sed
 inaniter, & vanè iacẽtes literas despiciere, & ma-
 ius subire supplicium. Hæc ille. A V T H. Hoc
 audiat Witcleuista, qui participium meritorũ
 Christi in literis abiicit: quia si culpa sit indige-
 re literis, & non sola gratia spiritus contentari,
 maxima culpa est hoc auxilium spirituale
 non petere, sed literas spernere ad grande suũ
 supplicium: qui enim respuit hanc partem ha-
 bere cum Christo in literis, non dubium quin
 partem illius ponet Christus cum hypocritis.
 Matth. 24.

Merita nostra licite communicamus.

Obiectio Witcleff.

Quod Apostoli concesserunt fermone & literis participes suffragiorũ suorum fieri homines.

CAPVT. XCIIII. SVMM A.

- 1 Diploma literarum de participatione meritorum.
- 2 Scomma in uicarium perpetuum relatum.
- 3 Perpetuum quid, Et quomodo debeat intelligi.
- 4 Consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli.
- 5 Suffragia fratrum religiosorum.
- 6 Fratres omnes Christiani.
- 7 Oratio pro aliis, quod sit Deo accepta. Et qualis oratio ante Deum sit dulcior.

Ec Apostoli talia cõcesserũt, sermo. 42. tertie partis. Vel multiplicat fratres tales literas purè propter charitatẽ, quam habent ad eos, cum quibus cõmunicat, vel purè propter lu-
 crum, aut mistim. Si primo modo, mirandum foret, quare sancti Apostoli, qui habuerũt maiorem charitatem, quã fratres prædicti, tales literas nec fecerunt, nec faciendas ceteris exẽplarunt. Quare etiam episcopi, & religiosi pof-
 fessionati, non vtuntur communicatione huiusmodi charitatis. hæc Witcleff. A V T H O R. Misereor super istam turbam mendacij. Apo-
 stoli tales non fecerunt literas sicut fratres de communicatione charitatis. Vnius fratris audiamus literas si Apostoli sic fecerunt. Deuo-
 tionem si sinceram, quam ad nostrum habetis ordinem ob Christi reuerentiam, & sancte virginis matris eius diligentius attendentes. &c. omnium missarum, ieiuniorum ab &c. participationem perpetuam vobis concedimus. Legatur litera Pauli ad Ephef. Propterea ego audiens fidem vestram, quẽ in domino Iesu, & dilectionẽ in omnes sanctos, nõ cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis. Ad Ephe. primo. A V T H O R. Quanta iam differentia inter hoc: Ego frater. N. attendens deuotionem sinceram ad ordinẽ nostrum ob Christi reuerentiam, & sancte virginis matris eius: & Ego Paulus audiens fidẽ vestram, quã est in domino Iesu, & dilectionẽ in omnes sanctos? Remunerat autẽ frater hæc deuotionem taxatis precibus orationũ, missarũ. Paulus memoriã eorum facit in orationibus suis. Fratres cõcedũt participationẽ perpe-
 A a 5 tuam

Diploma literarum de participatione meritorum.

tuam. Paulus non cessauit gratias agens pro eis exercere memoriam. Si autem dicat Witcleff, quod tantum orationes his Paulus commemorat non illa. 7. quæ miserunt religiosi cōplures, scilicet missarum, orationū, ieiuniorū, vigiliarum, prædicationum, abstinentiarum, laborum. In primo cap. epistolæ offert pro Philippensibus memoriam eorum facere in cunctis orationibus suis. Gratias, inquit, ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciēs super cōmunicatiōne vestra in euangelio Christi à prima die usque nunc. Nihil ergo minus Paulus promissit dicēdo semel in cunctis orationibus meis, quam sigillatim recitando missas, prædicationes, & vigiliās, quas fratres promittunt per partes. Vnde ibi in expositione. **A M B R O S I V S.** Primū quidem Domino agit gratias, cuius nutu prospera omnibus accidunt fidelibus: In omni oratione sua memor eorum cum exultatione, quod participes facti sunt euāgelij: sic dicit Petrus Apostolus inter cætera dicens, sic, inquit, confortes diuinæ naturæ. Hæc ille. **A V T H.** Postquam fecit eos participes euāgelij, & prædicationum suarum, hoc addidit peculiare obsequium, vt omnium orationum suarum faceret eos esse participes: non orationum tantum, sed omnium modorum, quibus possent illæ orationes fieri meliores, siue per vigiliās, siue per abstinentias, vel passiones, vel labores animi propter fratres. De abstinentia propter fratres dixit: Si esca scandalizat fratrem meū, non māducabo carnem in aternū. 1. Corinth. 8. De vigiliis hortatur fratres in cōmuni. Oēs vos filij lucis estis, & filij Dei. Igitur non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus. 1. Thessa. v. De futuris tribulationibus & periculis propter fratres. Si immolor super sacrificium & obsequium fidei vestræ gaudeo & congratulor omnibus vobis. Ad Philip. 2. & 2. ad Corin. 1. 2. Ego libētissimè impendar & superimpedar pro animab⁹ vestris. Vbi nota, quod promittit se impendendum de futuro: si cū nunc sancti promittunt fratribus de beneficentia de futuro. Nonne maiora donauit fratribus suis Paulus, & maiorum fecit esse participes per planas epistolas suas, quàm religiosi, vel cæteri ecclesiarum prælati, per chartas modernas fratribus largiuntur? Ipsi missas celebrāt, vigilant, laborant, nullus tamen fratrum promittit quod fecit Paulus dicens: Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ defunt passionū Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Ad Colossen. pri-

mo. Quāta charitas vt se putet passiones debere Christo in carne sua pro fratribus. Non impleuit adhuc ita vt animam cupiat suam eneruare, Desiderantes vos cupide volebamus tradere vobis, non solum euāgelium, sed & animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Memores estis enim fratres laboris nostri, & fatigationis. 1. Thessa. 2. Quæcunque ergo meritorie posset facere, communicaret fratribus ex charitate, imò vitam, & mortem, quæ duo item promittit eis dicens: Prædixi enim quod in cordibus nostris estis ad moriendum & conuiuendum. 2. Corinth. 7. Et iterum. Quotidie morior per gloriam vestram. primæ Corinth. 15. Ecce qui fecit eos bonorum suorum speciales participes primò beneficia charitatis suæ abūdanter exponit, orationem videlicet euangeliorum, vigiliarum, abstinentiarum, passionum Christo congruentium, quotidianam cruciationē animæ, mortem & vitam per gloriam. Hæc charta erat fraternitatis Apostoli, hæc scripta epistola & Pauli manu subscripta. Nec eius tantū, sed fratrum eius: vt Pauli, & Syluani. Pauli interdum & Timothei: quandoq; Pauli Timothei & Syluani: quandoq; cæterorum fratrum. Vnde & ex parte eorum, quandoque pluraliter loquitur dicens Thessalonicen. fratribus: Nunc viuimus si vos statis in domino. Quam enim gratiarum actionem possuimus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudem⁹ ppter vos ante Deū nostrū nocte ac die abūdātius orātes vt videam⁹ faciē vestram, & compleamus ea quæ defunt fidei vestræ? 1. Thessa. 3. Hæc dixit ex parte sua & fratrum suorum tanquam præpositus eorum, & habens merita eorum, & labores in potestate, vt sit beneficus, Christo dicente in euangelio Lucæ: qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Hæc item forma dixit prælatus Carmelitarum, Omnium quæ per fratres nostros operari dignabitur clementia Saluatoris, vobis participationem perpetuam concedimus. Prælatus Cartusienfium dixit: Participationem plenam. Vtranque sustinent verba Pauli dicentis. Indeficiētem: Omnia enim propter vos, vt gratia abundās per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei: propter quod non deficimus. 2. ad Corin. 3. Qui unquam deficit orare, & omnia facere propter fratres, & hoc spondet: perpetuam, & plenam participationem bonorum promittit. Quod quia in vno semper impleri nō potest, ideo supponit gratiā talem abundare per multos, præsentēs scilicet, & sua successione futuros. Cū autem quidam doctor Witcleuista perpetuus

Scomma in
vicariū p
petuum re=
latum.
perpetuum
quā

perpetuus vicarius cuiusdam ecclesiæ in publica schola arguebat literas religiosorum de mēdacio: quia perpetuam hanc participationem concedere præsumpserunt hoc sophismate: quia non vltra diem iudicij orabitis, inquit, ergo, non perpetuē. Respondit illi quidam: nec
2. ¶ tu vltra diem iudicij eris hic vicarius: quomodo ergo perpetuus? Quod tamē literæ tuæ institutionis non tacent. Et legit eas publicè. Cur non aduertit iste tam facilis arguista, modum loquendi scripturæ, quam catholici debent sequi: perpetuum ¶ dictum, quod sponte prætermitti nō debuit: velut in Leuitico dictū est. Pectusculū enim eleuatiōis tuli à filiis Israël de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, ac filiis eius lege perpetua ab omni Israël populo. Leuit. 7. Cū tamen proposuit Deus tollere hanc legem translato sacerdotio. Et itē ibi. post hæc vnctio Aaron & filiorum eius. Sequitur. Religione perpetua in generationibus suis. Item faciētis diem hunc in progenies vestras legitimum æternum. in Exodo. Super quem librum Exodi. quæstione. 11. **A V G V S T I.** Faciētis diem hunc in progenies vestras legitimum æternum: æternum dicit, q̄ nefas erat prætermittē, aut sua spōte mutare. Hæc ille. **A V T H O R.** Sic debuit iste sciuisse orationem charitatis fraternæ esse perpetuam, quam nefas erat prætermittē quādiu successores est talis habitura communitas. Sicut in Leuit. 6. dicitur. Iste est ignis perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Quam perpetuitatem alia scriptura exponit Exo. 27. Perpetuū, inquit, erit cultus per successiones eorum à filiis Israël. Erubescat ergo Witcleff sui mendacij, quo tam assertiuē clamat Christi apostolos tales literas de suffragiis non fecisse: imò videat eos non tam scribere, quàm offerre sponte, & populos ad hoc desiderium incitare, velut cū Paulus Philippen. merita orationum suarum sponderet, dicens se gratias agere in omni memoria eorū in omni oratione sua pro eis omnibus. Post pauca subiicit. Eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione euāgelij socios gaudij mei omnes vos esse. Testis est enim mihi Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi. Ad Philippen. primo. Ecce quā palām dixit teste Christo se cupere eos socios gaudij sui, quia sic erant non tantū in fide qualiter omnes Christiani, sed speciales eius participes in oratione, in passionibus vinculorum, in defensionum laboribus, & euāgelij sui meritis gloriosis, quam societatem eos ita desiderare volebat. Vnde super idem

verbum in expositione **A M B R O S I V S.** Deū testatur, vt affectum cōmendat iusti. Qui enim multum de aliquo sentit, vt credibile hoc faciat, testificatur. Per quod & prouocat desiderium illorum erga se, vt desiderati defiderent. Desiderat ergo omnes hos, non humana cupiditate, sed in amore Christi: non carnis affectu, sed spiritus, vt participes hos habeat, & in sensu mysterij diuinitatis, & incarnationis Domini. Hæc ille. **A V T H.** Parcat ergo Christus Witcleff, contra hanc charitatē societatis Apostolicæ sic rixanti in dialogo. 4. capitul. 3. 1. Supponi debet, quod licet fratres nullas literas tales concefferint, foret ex concessione Christi simplici melius, quàm est modò. Hæc Witcleff. **A V T H O R.** Scire posset concessione Christi simplici, derogationem à nostra non posse perferre, quomodo igitur foret melius? Ista rixa est sine scriptura, sine sensu. An non sciuit Paulus hoc potuisse dixisse pseudomagistros Witcleff contra literas suas tunc quod æquē bene aut melius possent Philippen. aut Ephesij stare per concessione Christi simplici sine literis suis: & ideo literas abolendas: aut item Thessalonicenses, quibus similes suffragiorū literas ex parte fratrum dedit, dicens. Paulus, & Siluanus, & Timotheus ecclesiæ Thessalon. in Deo patre & domino Iesu Christo, Gratias agimus Deo semper pro vobis omnibus memoriam vestri facientes in nostris orationibus sine intermissione, memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrē nostrum. primæ ad Thessalonicenses primo. Item eiusdem in epistola sua secunda. Etiam oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo: secundum gratiam Dei nostri & domini Iesu Christi. 2. Thessa. 1. Et in fine epistolæ. Saluatio mea manu Pauli, quod signum in omni Epistola ita scribo. Ecce Paulus non tantum orat, sed semper orat pro eis, & oraturum se pollicetur. Scribit literis, atque signaculo manuali. Hoc dū coram fratribus dicerem, cepit vn⁹ ex parte Witcleff dicere, sed vbi sigillauit has fraternitates apostolus? Rursus ego. Vbi manu sua suscripsit, ibi sigillauit apostolus, q̄ si vim feceris de sigillo apostoli, vbi ad Philemonē ipse ait: Cofidēs de obediētia tua scripsi tibi, quoniam & supra id quod dico facies. In expositione eiusdem epistolæ hoc recordatur

CHRYSOSTOMVS. Non simpliter ait, ne que iniungens, neq; criminans, sed confidens in obedientia scripsi tibi. Quod inueniens dixit propalationem habens, & hoc in sigillando epistolam, sciens quonia & super id quod dico facies. Hec ille. AVTHOR. Ecce iam exactor durus Witcleff audit apostolum sigillantem epistolam communicationis suae precis & fraternitatis Philemonis. Nunquid concessio Christi simplex melius faceret? Colossensibus item non dissimiles literas misit dicens: Paulus Apostolus Christi Iesu per voluntate Dei, & Timotheus frater, his qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Gratia vobis & pax a Deo patre nostro. Gratias agimus Deo & patri domini nostri Iesu Christi semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes. Et infra. Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo nostro, qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu: ideo & nos ex qua die audiimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius. Ad Colossens. primo. Sicut superius dixi, hoc exemplo Pauli dicentis, audientes fidem vestram, & dilectionem in omnes sanctos. Vnde in libro annotationum HIERO. Sine exceptione personae vel notitiae solam in omnibus diligentes sanctitatem. AVTHOR.

Consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli.

4 Hoc inquam exemplo bene item scribitur: dicendo in literis fratrum deuotionem syncceram, quam ad nostrum habetis ordinem diligentius attendentes, omnium orationum nostrarum participationem perpetuam vobis cedimus. Paulus propter dilectionem in omnes sanctos, isti propter deuotionem in omnes fratres. Paulus ex qua die audiuit, semper orare promittit: isti ex quo attendunt, perpetuas preces fundunt. Paulus non pro se tantum, sed pro Epaphra hoc spopodit, qui est fidelis, inquit, pro vobis Christi minister. Vbi in lib. annotationum HIERONY. Fideliter pro vobis in oratione incumbens ministerium Christi exhibet voluntati. Hec ille. AVTH. In litera ista fratrum item praelatus scribit. Quae per fratres nostros dignabitur operari clementia Saluatoris. Et ad Philemonem Paulus inquit, vincit Iesu Christi, & Timotheus frater Philemoni dilecto, Gratias ago Deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in domino Iesu, & in omnes sanctos. Fides ergo in Iesu, & charitas in omnes fratres orationem meretur Apostoli. Merentur & praelati fratrum

per omnes illos fratres. Et IOANNES Apostolus in. 3. canonica. Senior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate. Charissime de omnibus orationem facio prosperete ingredi, & valere, sicut prosperete agit anima tua. Ecce quod non sit noua, sed antiqua pietas Christiana scribendi literas pro impertiendis suffragiis. Et IVDAS item in canonica. Iudas Iesu Christi feruus frater Iacobi his qui sunt in domino predilectis, Charissimi omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi nostra salute necesse habui scribere vobis, deprecans si percitari semel tradita a sanctis fidei. Iudae primo. Videtis palam conuictam haeresim Witcleff dicentis, quod Apostoli non communicabant tales literas ad orandum & laborandum pro fratribus. Ecce scripsit Paulus, scripsit Ioannes, scripsit Iudas: ergo scripserunt Apostoli. Et ab antiquis item sanctis acceperunt exemplum. Vnde. 2. Machabaeorum liber sic incipit. Fratribus qui sunt per Aegyptum Iudaeis: salutem dicunt fratres, qui sunt in Hierosolymis Iudaei, & qui in regione Iudaea, & pacem bonam. Et infra. Et nunc hic sumus pro vobis orantes regnante Demetrio. Sequitur. Et orauimus ad dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, & similitudinem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes &c. Omnia enumeratur: quibus tunc pro fratribus & se ipsis in religione illa propitiare putabant diuinam clementiam. Qualiter & ecclesiastici religiosi nunc dicunt missas, orationes, faciuntq; ieiunia, vigiliis, praedicationes, labores, disciplinas, & similia: ita & Apostolus Paulus scripsit pro fratribus suis Iudaeis. Voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem. ad Ro. 10. De hac participatione item & fraternitate cum sanctis ipse scripsit Colossensibus, quos, vt dicit, fecit suarum orationum participes. Gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. Ad Colossenses primo. Sed hic nasum furrigunt Witcleuistae, quod fratres inuicem appellamus, quos in oratione commendatos suscipimus, & nos qui suscipimus, non dignates attendere, quod & a primaeuis ecclesiae omnis sanctorum collectio in spirituali substantia sollet membra conuentus appellare fratres, vel socios, sicut Actuum. 14. Concitauerunt animas gentium aduersum fratres. & cap. 15. Quidam descendentes de Iudaea docebant fratres. & Saluator dignatus est dicere, Vade, & dic ad fratres meos. Vnde pagani in hoc vocabulo insultantibus in Christianos apologetici sui cap. 39. veteranus pater TERTULLIANVS. Sed &

Suffragia fratrum.

Fratres omnes Christiani.

& quod fratres nos vocamus, non alia causa opinor infantiunt, quam quod apud ipsos esse sanguinis nomine de affectione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus iure naturae matris vnus, & si nos parum homines, quia mali fratres. At quantum fratres dignius & dicuntur, & habentur, qui vnum patrem Deum cognouerunt, qui vnum spiritum biberunt sanctitatis, qui de vno vtero ignorantiae eiusdem ad vnam lucem emerferunt veritatis. Sed eo fortasse minus legitimi existimamur, quia de nostra fraternitate nulla tragodia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quae penes vos ferè dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Hec ille. AVTHOR. Sic bene exponit author hanc fraternitatem in his, qui vna biberunt spiritum veritatis, sanctitatis, & in substantia familiari communicant, hi spiritualia ministrando, isti pro spiritualibus temporalia rependendo, sicut in fra docebit Apostolus. Et haec est fraternitas, quam apostolus Paulus commendat. Charitatem in quibus fraternitatis inuicem diligentes. Ad Ro. 12. Hec fraternitas charitatis maxime in oratione pro fratre facta attenditur, qua nulla est dulcior ante Deum, velut homilia. 14. Imperfecti. CHRYSOSTO. Libenter & audit Deus, quando Christianus non solum pro se, sed etiam pro aliis orat. Pro se enim orare naturae est: pro aliis autem gratiae, pro se enim orare necessitas rei cogit: pro aliis autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior enim est oratio ante Deum, non quam necessitas rei trahit, sed quam charitas fraternitatis commendat. Hec ille.

Oratio pro aliis Deo est accepta.

¶ Quod episcopi & religiosi concedunt communicationes huiusmodi charitatis, & requirunt ab aliis.

CAPVT. XC V.

S V M M A.

- 1 Epistola quorundam antiquorum concedentium communicationes charitatis, & requirentium ab alijs.
- 2 Cisterciensis domus gloria.
- 3 Patres ueteres, & nouelli, supremi & infimi, Sancti & peccatores, quod anhelauerint suffragia, ostenditur.
- 4 Pagani, qui precum sanctorum suffragia ambiuerunt, recensentur.

Dedit adhuc, vt statuat mendacium triplicatum. Episcopi, inquit, & religiosi possessionati tales literas non concedunt. AVTHOR. Si modernorum exempla producerem, diceretur a suis talia post eius tempora practicata de nouo: cum nulla penè ecclesia episcopalis, vel monasterialis collectio ab institutionis suae tempore hanc omiserit charitatem. Accedat scripta patrum, quae dicta nostra confirmant. Libro enim epistolarum Iuonis Carnotensis episcopi reperitur epistola ad Adelam Comitissam scripta talis. IVO CARNOTENSIS, Humilis Carnotensis ecclesiae minister, Adela nobili comitissae cum fidei oratione seruitium. Et infra. Rogo pro remedio animae vestrae, vt ecclesiam beati Ioannis baptistae, in qua regulari vitam Deo donante ordinauimus, diligatis, & res ad ecclesiam ipsam pertinentes contra insidias & incurfantes pro posse vestro defendatis. Et finaliter. Pro hoc enim a fratribus praedictae ecclesiae habetis munus orationum, ac a me fidele seruitium. Hec ille. AVTHOR. Vbi postquam orationis suae fidelitatem primam scripsit, subiecit communione orationum fratrum eiusdem ecclesiae. Inter epistolas Cantuarien. Anselmi est epistola. 68. ad eandem forsan Adelam vel Adelidam. ANSEL. Reuerenda dominae suae comitissae Adelidi frater Anselmus Beccensis vita peccator, habitu monachus: praesentis vitae diuturnam prosperitatem, & futuram aeternam felicitatem. Quauis me nihil apud vestram celsitudinem vt nostris precibus annuere debeat cognoscere, nisi quod ex quo paruitati meae innotescere dignata est, semper eam volui coram Deo participem existere nostrarum orationum, qualescunq; sunt, si tamen dignum est hoc vel memorari. AVTHOR. In hac epistola palam fecit Anselmus se praedictam comitissam omnium precum fratrum suorum factam participem a die, qua sibi primo innotuit. Epistolarium item Bernardi habet epistolam quinquagesimam Lodouico Francorum regi directam, in qua fraternitatem regis requisitione propria precibus fratrum dicit esse susceptam, ipsum tamen amissurum ipsorum fraternam amicitiam, nisi Parisiensi inclinaret episcopo, qui item eorum literas iure fraternitatis non impariter acquisiuit. BERNARDVS. Eximio regi Francorum Lodouico Stephanus abbas Cisterciensis, totusq; conuentus abbatum & fratrum Cisterciensium salutem, sospitatem, & pacem in Christo Iesu. Rex caeli & terrae regnum vobis in terra donauit, donaturus & in caelo, si id, quod accepistis, iuste, & sapienter administrari

ministrare studueritis. Hoc est quod pro vobis optamus, & pro vobis oramus, vt & hic fideliter, & illic feliciter regnetis. Cæterum vos quonam consilio eisdem nostris pro vobis orationibus, quas (si ritè recolimus) olim tã humiliter requisistis, modò acriter repugnatis, qua cum fiducia manus pro vobis leuare præsumimus ad sponsum ecclesiæ, quem ita, & sine causa, vt putamus, ausu inconulto contristatis. Et infra. Hæc itaque vobis & pro vobis audacter quidē sed amāter intimare curauim⁹, monentes, & rogantes per illam inuicem amicitiam nostram, & fraternitatem, cui nos satis dignanter socialistis, sed ipsam nunc grauius lælistis: quatenus attēto malo citius desistatis: alioquin si non meremur exaudiri, & contemnimur, & nos fratres, & amici vestri, & q̄ quotidie pro vobis oramus, & filiis vestris, & regno: ex hoc iam noueritis, paruitatem nostrā, in quibus valuerit, nō posse deesse ecclesiæ & ministro eius venerabili videlicet patri & amico nostro episcopo Parisien. qui nostram aduersus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad dominum papam iure fraternitatis literas requisit. Hæc ille. **AUTHOR.** Attende quòd dicat nostris orationibus quas olim humiliter requisistis & fraternitatem cui nos satis dignanter socialistis: & item nos fratres & amici vestri qui quotidie pro vobis oramus & filiis vestris & regno. Et ipse Bernardus sic se commendari rogat precibus abbatis & monachorum sancti Albani epistola ibi. 195. ad abbatem sancti Albani, quæ incipit: At si facie ignotus. **BERNARD.** Adde obsecro ad ea bona, quæ ab te & de te nobis assidue veniūt, tuas tuorūque pro nobis orationes pater charissime & desideratissime. Hæc ille. **AUTH.** Et in epistola ad patres in Cisterciensi capitulo congregatos ex parte Ricardi Cantuariensis episcopi **PETRVSBLESENSIS.** Inter desiderabilia huius mundi præcipuum apud me versabatur in votis vestræ sanctitatis conuentui principaliter interesse, vocationis nouæ occupatio, & incumbens negotiorum perplexitas fructum optatæ iocunditatis inuidet mihi. Nec me castris felicibus ad tempus interesse permittit. **O** ¶ castra optabilia, o congregatio veneranda? **O** Cistercium quàm magna est domus tua? quàm fecunda in filiis, quàm magna in linguis, quàm gloriosa in populis. Et infra. Subuerteret, nisi in lapide adiutorij, & orationum vestrarum suffragio fiduciā concepissem. Nam (iuxta verbum Iob) quæ est fortitudo mea vt sustineam? Ecce non est auxiliū mihi in me, sed infirmitas, & defectus. Ve

Cisterciensis domus gloria.

reor ne offensus mihi dominus hanc iniunxerit sollicitudinem multorum, qui non sufficere bā propriæ salutis procurare negotium. Sed posuit mihi dominus in vobis verbum reconciliationis, vt si offensus mihi est, sese propitiū vestra oratione mihi exhibeat, meumque suppleat imperfectum. Et finaliter. Nos igitur infirmi & fragiles deuotè & humiliter supplicamus, vt pias affectiones vestras circa nos excitet vinculum fraternitatis, professionis communio, charitatis debitum, subiectionis necessitas, & deuotio supplicantis. Hæc ille. **AUTHOR.** Vbi vinculum fraternale commemorat, quòd eorum professioni communicauit, quòd eo sibi debito charitati coniūxerat. Episcopi ergo & religiosi dotati concedūt, & ipsi rogant & impetrant talis fraternitatis esse participes. Ascendamus si vis ad priores patres ecclesiæ, videntes, an ipsi communicationem habebant talem probabilem. Occurrit nobis deuotissimus Eusebius Dorithei ex parte Flauiani Constantinopolitani episcopi post acta concilij Ephesini, Amatoribus Christi religiosissimis & piissimis imperatoribus nostris Valentiniano & Martiano piissimis Augustis. Et infra. Prouoluti precamur vestram clementiam præcipere reuerentissimum episcopum Dioscorum respondere de his, quæ à nobis ei ingeruntur. Sequitur. Quod consecuti incessanter offeramus Deo preces pro vestro aeterno imperio sacratissimi imperatores. Et iterum. Orationes pro se impetrat Augustinus, qui se precibus ecclesiæ virginum professarū in domo Iulianæ inseri postulauit, lib. de sancta viduitate in fine. **AVGVSTIN.** Obsecro vos per illum, à quo donum hoc accepistis, & huius doni præmia speratis, vt me quoque orationibus vestris memineritis inserere cum tota vestra domestica ecclesia. Hæc ille. **AUTH.** Ecce domesticam earum ecclesiam nominat, cui se inseri valde desiderat. Et inter epistolas August. 16. Paulini ad August. **PAVLINVS.** Omnes in Christo sanctos, quales tibi cohære non dubium est à nobis salutari commenda nos omnibus, vt tecum pro nobis orare dignetur. Hæc ille. Et in epistola ad Profuturū quæ est. 149. **AVGVSTIN.** Commendamus sanctis orationibus tuis, & dies & noctes nostras, vt oretis pro nobis, ne diebus intemperanter vtamur, vt noctes æquo animo toleremus, vt etiam si ambulemus in medio vmbrae mortis, nobiscum sit dñs, ne timeamus mala. Hæc ille. **AUTHOR.** Item inter epistolas Anselmi continetur epistola Hildeberti Cenomanensis episcopi petentis instanter participem se fieri

fieri orationū Anselmi **HILDEBERTVS.** A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: vicem mihi pater sancte rependes, si tuarum participem orationum me feceris. Hæc ille. **AUTHOR.** Quòd si ista videatur exigua, ad summum & sanctum pontificem Gregorium accedamus, qui scripsit se celeri manu & serene vultu contulisse priuilegia cuidam monasterio ancillæ Christi de constructione Brunehildis reginæ, vt bonorum eius particeps si eret: libro vndecimo registri epistola octaua. **REGORIVS.** Inter alia bona hoc apud vos præ ceteris principatum tenet, quòd in medijs huius mundi fluctibus, qui regentis animos turbulenta solent vexatione confundere: ita cor ad diuini cultus amorem, & venerabilium locorum disponendam quietem reducit, ac si vos nulla alia cura sollicitet. Et infra. Epistolis autem vestris indicantibus agnoscetes ecclesiam vos sancti Martini in suburbano Augustudiniensi, atq; monasterium ancillarum Dei, necnon & xenodochium in vrbe eadem construxisse, valde lætati sumus. Et gratias omnipotenti Deo retulimus, qui cordis vestri sinceritatem ad hæc operanda compunxit. Qua de re & vt nos bonis vestris in aliquo participes habeamur, priuilegia locis ipsis pro quiete & munitione illis degētium sicut voluistis, indulgimus: nec excellentiæ vestræ amplectenda nobis desideria vel ad modicū differre pertulim⁹. Pater na præterea charitate salutatiois præmittētes alioquiū &c. Hæc ille. **AUTH.** Veteres ¶ ergo patres, & nouellos, supremos & infimos, sanctos & peccatores si respexeris, inuenies instinetu Dei ac sanctorū anhelasse suffragia, & cū omni auiditate christiana communicationem huiusmodi charitatis quosdam per literas postulasse, quosdam etiam scriptis literis obtulisse siue maioribus siue minoribus: non curātes quo pede cucurrerit charitas, vel quo iudicere refragetur. Vnde epistola inter alias. 40. **IVOCARNOTENSIS** Anselmo reuerendo Cantuariensi archiepiscopo. Iuo humilis ecclesiæ Carnotensis seruus pro modulo sibi collato fidelium orationum munus. Et inter epistolas Anselmi nonagesimasexta. **ANSELMVS.** Henrico suo charissimo domino gratia Dei regi Anglorum, Anselmus archiepiscopus Cantuariensis fideles orationes cum fideli seruitio. Ad me pertinet si faciatis aliquid, quod animæ vestræ non expediat &c. Itē epistola nonagesimaoctaua. Suo charissimo domino Henrico, Dei gratia regi Anglorum, Anselmus archiepiscopus Can

tuariensis fidele seruitium cum orationibus. Gratias ago Deo, & dignationi vestræ. Item epistola centesimanona. Domino patri verè diligendo, & reuerendo Paschali summo pontifici Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis debitam obedientiam cum fidelibus orationibus. Et epistola centesimatrigesimaseptima. Dominæ reuerendæ filiæ charissimæ Matildi reginæ Anselmus, Gratias ago immensas celsitudini vestræ, amando eam, & orando pro ea pro immensitate dilectionis vestræ. Hæc ille. **AUTHOR.** Hic pius mos ecclesiæ ab Apostolis inoleuit, & per omnes sanctos in scriptis & paginis hucusque decurrit, orationes communicant, preces participant. Quotiens arduum quid occurrit, cū de scripturis disputant, aut pro fide Christi, vel regni, aut fratrum commoditate decertant, orationes mutuas ferunt, & mutant, offerunt, & exigunt, appetunt, & propinant, vt certa sit expectatio spei nostræ, quæ in ecclesiastica communione cōfigitur. Econtrario hic vir nosster hæreticus Witleff vix quenquam iuuat orando, aut per se exorat. Lege scripturas eius, lege paginulas, nunquam orat Deum vt labia eius aperiat, aut opera manuum suarum dirigat, quomodo intendit. Saltem cū multa eius opera legerim, & indes lego, fallor, si eum pluries orasse percepi Deum, aut eius auxiliū flagitasse. Quem semetipsum facit ponens carnem brachium suum? Instante Apostolo ex aduerso, & iubente sine intermissione orare, aut si tantum in necessitate sua paganica fidem ponit, vt superfluum putet orare Deum, quod item pagani non faciunt. **Nam** ¶ Cyrus, & Darius reges Persarum templum in Hierusalem reedificare decernunt, precum sanctorum suffragia ambica regis tributa persoluunt, vitulos, agnos & hœcos in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, & oleum sacerdotibus administrant: vt ipsi offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis, & filiorum eius. Primo Eudra sexto. Et Artaxerxes rex omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuit diligenter, ne fortè, inquit, irascatur contra regnum regis, & filiorum eius, ibidem capitu. 7. Et impius Pharaō vocans Moysen & Aaron. Orate dominum, inquit, vt auferat ranas à me, & à populo meo: & dimittam populum, vt sacrificet domino. Exodi. 7. Et item. Ego dimittam vos, vt sacrificetis domino, orate pro me. capitu. octauo. Qualiter igitur poterit esse Christianus, qui negat Apostolos sacros pa-

Paganus qui precum sanctorum suffragia ambica regis tributa persoluunt, vitulos, agnos & hœcos in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, & oleum sacerdotibus administrant: vt ipsi offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis, & filiorum eius. Primo Eudra sexto. Et Artaxerxes rex omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuit diligenter, ne fortè, inquit, irascatur contra regnum regis, & filiorum eius, ibidem capitu. 7. Et impius Pharaō vocans Moysen & Aaron. Orate dominum, inquit, vt auferat ranas à me, & à populo meo: & dimittam populum, vt sacrificet domino. Exodi. 7. Et item. Ego dimittam vos, vt sacrificetis domino, orate pro me. capitu. octauo. Qualiter igitur poterit esse Christianus, qui negat Apostolos sacros pa-

tres ecclesie taliter communicasse in precibus, quas pagani principes non contemnunt. Et Apostolus Paulus hanc communionem precum per particulas extruens, Si qua, inquit, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, charitatem eandem habentes. Philippen. 3. Super quam partem AMBROSIVS hoc dicit, quia si est vera exhortatio spei in Christo apud nos, qua inuicem consolamur: si solatium charitatis consequens, si participatio spiritus sancti, per quam iungimur in vno corpore non uo: si aliqua sunt viscera, id est, si in animo vestro sum, sicut & vos estis in meo: si miserationes, hoc est si affectus pietatis in amore est, implete gaudium meum. Hæc ille. AVTHOR. Hæc tria enumerat, quæ sunt in hac fraternitatis charitate: solatium charitatis in precibus, participatio spiritus in mutuis subventionibus, & mutua pietatis condolentia in coniunctissimis animis. Ideo in glossa PETRVS BLE. Si quod solatium charitatis est vobis, id est, si vultis ut charitas ecclesiarum, quæ orant, & bene agunt pro fratribus, sit vobis solatium, & confortatio in aduersitatibus vestris. Hæc ille. AVTHOR. Et ex parte Ricardi Cantuariensis archiepiscopi omnibus patribus Cisterciensibus in capitulo congregatis PETRVS BLE. Si quia ergo consolatio vobis est in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum. Gaudij nanque plenitudinem post Deum in orationibus vestris pono, ut vestrarum beneficio precum in hac ministracione commissâ mihi, velit misericordia domini meum supportare defectum. Nam Apostolus licet vas electionis factus, & virtute indutus ex alto, sanctorum tamē

orationes sibi ad doctrinam gentium necessarias iudicâs: Obsecro, inquit, vos per dominum Iesum Christum, & per charitatem spiritus sancti, ut adiuuetis me in orationibus vestris apud dominum. Hæc ille.

¶ Ad obiectum Wicleff contra concessiones participij precum, & piorum operum, quia nesciunt utrum sint damnandi.

C A P. X C V I.

S V M M A.

- 1 Wicleff, qui negat concessiones participij precum, & piorum operum aliquid prodesse, confutatur.
- 2 Orationes sanctorum, quod omnino sint utiles in hac uita, contra Wicleff, ostenditur.
- 3 Iudicandum quod non sit ante tempus quis prædestinatus, aut quis præscitus.
- 4 Admonitio pulchra de præscitis, & prædestinatis.
- 5 Verbum Dei, quod sit passim seminandum.
- 6 Præscitus quod sit nullus, dum uiuit.

¶ Pponit autē cornua morticiorū bestia hæc, quæ erat, & nō est. De quibus dixit vir sanctus in Psal. Omnia cornua peccatorū confringā, & exaltabūt cornua iustitiam. Quia fratres nesciūt si ex stulta participatiōe sui meriti dānabūtur: & nemo debet certiorare fratrem suū de retributiōe quacunq; nisi de qua est certus ipsam euenire: sed quilibet frater est incertus utrū ipsemet beatificabitur an dānabitur. Et si frater cui cōcedit tale participiū sit beatificād⁹ in patria. Hæc Wicleff in tertia parte sermonū. 42. AVTH. Quid ex hoc sequitur, nisi quod sacerdotes industi sunt per infirmū frustra orāt super eū: cum nec possint eū certiorare secūdū promissum Iacobi, quod oratio talis saluabit infirmū, si forte infirmus sit præscitus: aut presbyteri sic orantes, nec de certo alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, nō possunt eū certiorare, quod remittentur ei. Quo contra, regula Iacobi est fideles postulare Deū certissima fide, nihil hæsitando, quā regulam fidei consequens. lib. de vera innocentia propositione. 184. ait AVGVSTINVS. Non est desperandū de malis, sed pro ipsis ut boni fiāt studiosius supplicandum: quia numerus sanctorū de numero semper auctus est impiorum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qui nescis si frater, cui tale concedo participium, sit beatificandus in patria, dico tibi me scire fideliter non esse desperandum de malis, & ideo pro ipsis studiosius supplicandum: quia si peccator, aut per te præscitus sit, gratia Dei, & suffra

suffragantibus meritis certus sum eum posse saluari. Qualiter si quæras Iacobus satisfecit. Infirmatur ex vobis aliquis, inducat presbyteros ecclesie, & orent super eum, & oratio saluabit infirmum, & alleuiabit eū dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Iacobi. 4. Hæc ecce fidei certitudo est: qua certitudine vsus Apostolus ad Philip. primo inquit. Scio quia hoc mihi proueniet in salutē per vestrā orationem & ministracionem spiritus Iesu Christi secundū expectationem & spem meam, quia in nullo confundar, sed in omni fiducia, sicut & semper & nunc magnificabitur Christus in corpore meo. Ecce certam orationem Pauli per orationem communem populi Philippēnum. Nec interposuit dubium oppositū isti certo, si in tanta multitudine essent omnes, aut pro magna parte ex stulta meriti sui participatiōe damnandi, sed certus de re sua, scio, inquit, quod hoc mihi proueniet in salutem per vestram orationem. Quia autem scientia hoc sibi innotuit, subiicit ibidem hoc confidēs scio, quia manebo, & permanebo vobis omnibus ad profectum vestrum, & gaudium fidei. Ne dicat aliquis Paulum hoc ex reuelatiōe sciuisse, aut vsus esse reputatiōem Wicleff contra fidem. Confidens, inquit, scio. & cum essent inter eos, pro quibus obseruandis ait. Multi ambulat, quos sæpe dicebam vobis, nunc autē flens dico, inimicos crucis Christi: pro quibus ibi trepidasse videtur de quorundam subuersiōe finali: sperans tamen de omnibus illis meliorem partem intrepidē ait: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens. Sequitur. Confidens hoc ipsum, quia qui cœperit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diem Iesu Christi. Ad Philip. 1. Nō reputat simpliciter citra fidem, imō confidit, quod qui cœperit in eis, ipse perficiet. Quid hoc est nisi in bono perseverare finaliter? Vnde lib. de correptione & gratia post principiū AVGVSTINVS illo loco, vbi dixit Apostolus: Gratias ago deo meo in omni memoria vestri semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem meā faciens super cōmunicatiōe vestra in euangelio à prima die vsq; nunc: confidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsq; in diē Iesu Christi: quid aliud eis quàm perseverantiam in bono vsque in finē de Dei miseratione promittit? Itemq; vbi dicit, salutem vos Epaphras, qui ex nobis est seruus Christi Iesu semper certans pro vobis in orationibus ut stetit

perfecti & pleni in voluntate Dei. Quid est ut stetis: nisi ut perseveretis? Vnde dictum est de diabolo: In veritate non stetit quia fuit ibi, sed non permanit: nam utiq; in fide isti iam stabant. Hæc ille. AVTHOR. Vtroq; ecce orate pro Philippensi plebe, tam Apostolo scilicet, quàm discipulo eius Epaphra, eorum finalis perseverantia postulatur, non aliquorum, sed omnium, pro omnibus vobis inquit. Et nunquid Apostolus certioravit eos omnes de prædestinatiōe? per hanc precem hoc ipsum certissime cōfidebat. Et ideo dicit Augustinus de Dei miseratione promittit. Et sic ferre dicit AVGVSTINVS epistola ad Valerium. 73. Audeo enim dicere scire me, & plena fide retinere, quid pertineat ad salutem vestram, sed hoc ipsum quomodo ministrem ad salutem eorū, non querēs quod mihi vtile est, sed quod multis ut salui fiāt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Augustinus dicit se audeo dicere, scire quid pertineat ad salutem: & hoc idem dicit Paulus scire se confidēt de certo. Et vnde hoc certum accepit, ipse exponit seipsum in textu dicens: Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde tam in vinculis meis, quàm in defensionē in cōfirmatiōe euangelij, quoniam omnes mihi participes gaudij estis. Vbi in expositiōe AMBROSII. Securus de bonitate, & iustitia Dei, & de horum fide non ambigens cōfidit, quod Dei auxilijs adiuti, perseveraturi sint in fide vsque ad diem domini, in quo remunerādi sunt persistentes in fide. Nec aliud debuit de his sentire, quos semper reflexibiles in deuotione Dei expertus est, tam directum & infatigabilem cursum eorū vidēs, ut cogitaret hos dignos sibi participes gaudij esse. Hæc ille. AVTHOR. Hæc igitur ad reuelatiōes in corde suo disposuit ad certiorandum Philippenses de perseverantia sua finali, quam ad confidentiam Christi christianam pro deuotione, quam vidit in eorum corde feruere, continē in vinculis, in defensionē fidei, in cōfirmatiōe euangelij, & deuotis oblationibus semel & bis sibi missis Thessalonicam, & iam iterū per Epaphroditum discipulum: ut patet infra Coloss. 4. Si valeat argumentum Wicleff contra fratres, tendat illud in Apostolū, quod ex innata consuetudine mentiendi non curant contra eternum Christi iudicium asserere se facere quod non possunt, & in potestate eorum esse præseruare tam se quàm alios ne dānentur. Quomodo hoc: quia firmissimam hominum deuotionem attendentes quantum cum Deo possent, orationum suarum gaudent promittūt

eos esse participes. Paulus & eius discipuli lo-
gè vltra hoc certificè promiserunt miserante
Deo fide debere esse stabiles & perseveraturos
ad gloriam. Ipsi ergo per argumentum Wit-
cleff multò magis contra Dei iudicium asse-
ruerunt se facere quod non possent. Quòd si
dimissis proteruijs elenchorù attendisset Wit-
cleff christianissimum zelum, & confidentias
Apostolorum tunc deuotione ardentis cer-
nens in plebibus iudicasset proximum vt se-
ipsum. Qualiter item regula apostolica ad nos
vsq; peruenit per medios sanctos patres. Ipse
enim lib. ecclesiastica hierarchiæ. cap. 7. disci-
pulus Pauli **DIONYSIVS**. Dico autem diui-
na eloquia sequens, quòd ÷ viles omnino sunt
in hac vita sanctorum orationes, secundù huc
modum. Si quis sacra desiderans dona, & ad
participationem ipsorum habitù sacrum ha-
bens vt propriæ cognitor paruitatis, veniens
ad aliquem sanctorum virorum dignificet ip-
sum fieri susceptorem & conseruum: lucrabi-
tur omnino ex hoc omnes super excellentem
vtilitatem. Consequetur enim quæ petijt diui-
nissima dona, suscipiēte ipsum thearchica bo-
nitate, & propria religiosa conscientia, & ea
quæ in diuinis reuerentia, & petitarum sacra-
rum petitionum laudabili desiderio & coal-
terno & deiformi habitu. In què locù **LIN-
COL**. Si quis sacra desiderans dona vt illumina-
tiones gratiarum à Deo & operationes mā-
datorum per gratiarum illuminationes, & ha-
bens cum hoc desiderio sacrum habitum, id
est, dispositionem sacram propriæ vitæ ad par-
ticipationem ipsorum sacrorum donorum,
id est, ad virtutes & opera virtutum, habens
inquam talem habitum vt cognitor propriæ
paruitatis, veniens ad aliquem virorù sancto-
rum dignificet ipsum sanctum virum fieri su-
sceptorem eius, & conseruum, seu oratorem,
seu consupplicatorem, si quis inquã talis exi-
stens hoc facit, lucrabitur omnino vtilitatē ex
hoc omnes alias excellentem vtilitates. Con-
sequetur enim diuinissima dona quæ petit, eo
quòd recognoscēs propriā paruitatē & insuf-
ficientiā petit se suffici ab alio vt alius pro ip-
so oret, & cū ipso collaboret. Et hæc dico the-
archica bonitate suscipiente ipsum per meri-
ta laborum & orationū eius qui ipsum susce-
pit, & propria religiosa conscientia, qua vide-
licet sibi conscius est doloris pro malis præte-
ritis, & boni propositi abstinendi in posterū
à talibus: & ea quæ in diuinis reuerentia seu
verecundia. Sequitur. Et propriæ vitæ dispo-
sitione ad virtutes coaptantes, vt merito ora-
tionum pro se factarum participet donis diui-

nis. Hæc ille. **AUTHOR**. In hoc sacro tracta-
tu docet nos nō tantum antiquam fidem, sed
ritum & exemplarem deuotionem antiquo-
rum sanctorum accedentium & accipientium eos
ad sacrum participium charitatis fraternæ. Pri-
mò quia disponi debuit sic accedens ad dolo-
rē intimū de peccatis, & omni feruore deside-
rare vias domini, quas posset sua gratia pera-
grare. Et super hoc attendit humiliter insuffi-
cientia propria coram aliquo sancto viro ro-
gando, & lachrymando se prosternere, quate-
nus dignetur eū intra sua merita, prout Deus
misericors annuerit, locum dare: & tunc non
disputandum dicit de præscientia accedentis:
vel si suscipiēs eū sit larvatus diabolus. Absint
hæ suspiciones amarissimæ de libris sanctorum,
& gestis: sed secundum doctrinam Apostoli
si quis dicat Christi se esse, siue sit Witcleff, si-
ue alius, hoc iterum cogitet apud se, q̄ sicut se-
cundum spem sanctam ipse Christi est, ita &
alius. Non spernat animā eius, pro quo mor-
tuus est Christus. Nec ÷ velit ante tempus iu-
dicare aut iudicio trepidare quis prædestina-
tus, quis præscitus, dum eum quisquam hono-
rat, quia bonū Dei seruū putat, aut orat, aut at-
tollit, & talis ille non sit, qualem existimat, ex
hoc tamen errore felici meremur apud Deū,
qui est bonitas, cuius causa seruū illum lau-
dat, & orat: prout epistola ad Antonium inter
epistolas. 87. & incipit. Cum à duobus tibi,
notabiliter disputat **AVGVSTINVS**. Gra-
tulor, inquit, tibi, & gratias ago domino Deo
nostro de spe, & fide, & charitate tua: tibiq; a-
pud eum, quòd de nobis tam bene existimas,
vt fideles esse Dei seruos credas, idq; ipsum in
nobis corde purissimo diligas: quanquã hinc
etiam gratulandum beneuolentiæ tuæ potius,
quam gratiæ agēdæ sunt. Tibi prodest ipsam
diligere bonitatem, quã profectò diligit, qui
eum diligit, quem credit bonum, siue ille se
ita, siue aliter quam creditur, habeat. Vnus tā-
tum in hac re cauendus est error, ne quisquam
non de homine, sed de ipso hominis bono ali-
ter sentiat, quam veritas postulat. Hæc ille. **AU-
THOR**. Hoc pondus suum habet, quòd tan-
tum in hac re cauendus est hic error, vt cum
homo diligitur quia bonus esse putatur, ne a-
liter sentiat de bono hominis, quam veritas
postularet: putà, quòd ex ipso homine sit eius
bonum. Sed sic diligenti prodest, quanuis il-
le, qui diligitur, non sit bonus. Ideo consequē-
ter scribit **AVGVSTINVS**. Tu verò frater
dilectissime, qui nullo modo erras credendo,
vel sciendo magnum bonum esse libeter Deo
casteq; seruire, quemlibet hominum propter

ca

ea diligas, q̄ huius boni participem credis, te-
cum est fructus tuus, si etiam ille ita non sit:
quapropter tibi de hac re gratulandum est: il-
le autem non, si propterea diligitur, sed si talis
est, qualem esse existimat is, à quo propterea
diligitur. Quales itaq; nos sumus, quantum-
que in Deum promouerimus, ipse viderit, cu-
ius non solum de hominis bono, sed de homi-
ne ipso non potest errare iudiciū. Tibi ad mer-
cedem beatitudinis quod ad hanc rem attinet
fatis esse, quòd non tales credens, quales oportet
esse seruos Dei, toto sinu cordis amplecteris.
Gratias verò vberes tibi agimus, quòd nos
cum laudas tāquã tales simus, mirabiliter hor-
taris vt tales esse cupiamus, vbi ores etiam, q̄
non solum te commēdes orationibus nostris,
sed etiam pro nobis orare non omittas. **AU-
THOR**. Habeat igitur in corde firmum qui
ad hoc accedit, vt orationum particeps fiat ei-
us, quem Dei famulum credit, & præmium
suum accipiet, imò ad mercedem beatitudinis
suæ cedet. Dicit Augustinus, quòd talem cre-
dens qualem esse oportebat Dei seruū, eum
toto sinu cordis amplectitur. Quid iam dicit
Witcleff de præscitia alterius partis? Augusti-
nus non de hoc vult discutere, sed qualis ipse
sit, ipse viderit inquit: cuius potest non errare
iudicium. Sufficit ipsi, quòd talem esse confi-
dat, cuius orationibus se dignè commendat.
Ista etiam fiducia christiana vtitur in epistola
ad Valerium **AVGVSTINVS**. Ipsam chari-
tatem, & affectum imploro, vt miserearis mei,
& cōcedas mihi ad hoc quod rogavi tempus,
quantum rogavi, atque adiuues me orationi-
bus tuis, vt non sit inane desiderium meū. Se-
quitur. Scio quòd illā charitatem pro me orā-
tem maxime in tali causa, non despiciet domi-
nus: & eam sicut sacrificiū suauitatis accipiēs,
fortassis breuiori tempore quam postulauit,
me saluberrimis consilijs de scripturis suis red-
det instructum. Hæc ille. **AUTHOR**. Vides
ne quanta certitudine vtitur sanctus iste im-
plorans & orās rogare pro se Valerium? Scio,
inquit, q̄ charitatem illam pro me orātem, nō
despiciet dominus. Qualiter hoc sciuit, cum
nondum sciuit an alter eorum esset præscitus?
Dices forsan: A fructibus eorum cognoscetis
eos: hoc audio, bene si sint præsciti. Aliter ÷
quis non censuisset Paulum præscitum, dum
persequeretur ecclesiam, & iudam prædesti-
natum, dū relicto omnibus sequebatur Chri-
stum, & euāgelio insistebat? Sed sancti viri ec-
clesiæ sine mirabilibus super se simpliciter gra-
diuntur, dignos iudicantes Deo sanctos suos
quos viderint. Hic mos fidelium antiquorum,

De præsci-
tis præ-
scitatis
palabra ad-
mentio.

hæc ipsorum pietas christiana, adeò vt virorū
taliū precibus sperarent, & peterent se salua-
ri. Vnde ad Anastasiū epistola inter alias. 68.
AVGVSTINVS. Saluta fratres, qui tecum
sunt, & orate pro nobis, vt simus secundum il-
lam salutem, de qua dicitur. Non est opus fa-
nis medicus, sed malè habentibus. Nō veni vo-
care iustos, sed peccatores. Orate ergo pro no-
bis, vt iusti simus. Quod quidem homo non
potest nisi norit, & velit, & erit continuo qui
plenè voluerit: sed hoc ipsum in eo non erit,
nisi gratia spiritus sancti sanetur & adiuuetur
vt possit. Hæc ille. **AUTHOR**. Ecce sapiens
Augustinus scripsit, vt fratres illi pro ipso deū
orent, vt saluus sit, vt iustus sit. Et Anastasio
scriptis literis q̄ pro ipso orare nō omisit, gra-
tias egit, quia saluari, & iustificari homo non
potest, nisi vt hoc norit, & velit gratia spiritus
sanetur, & orationibus, vel pijs operibus adiu-
uetur vt possit. Ideo Philippensibus desiderā-
tibus apostolicis meritis copulari, simpliciter
& sine dubitatione consensit, dicens: Deus
meus impleat omne desiderium vestrum secū-
dū diuitias suas in gloria in Christo Iesu. cap.
4. In hoc dans formam ecclesiarum & cōgre-
gationum prælatis, ne discutiant de personis
deuotorum fidelium, sua suffragia postulā-
tium, dum bona fide conueniant. Et si quis fi-
naliter sit non perseueraturus in bono, ni-
hilominus fideliter annuat dicens cum Apo-
stolo: Deus meus impleat omne deside-
rium vestrum, & verbum eius non reuertetur
ad se vacuum. Super quem textum in exposi-
tione huius epistolæ **REMIGIVS**. Deus me⁹
impleat omne desiderium vestrum. Tale desi-
derium habebant Philippenses, vt socij, & cō-
participes mererentur fieri remunerationis
beati Apostoli: & est sensus: Concedat, præ-
stetq; Deus meus, vt sicut estis participes pas-
sionis meæ, & cōdoletis tribulationibus meis:
ita sitis participes præmiorum meorum, & cō-
gaudeatis lætitiæ meæ. Hæc ille. **AUTHOR**.
Iam arguit Witcleff, quòd homines sine ra-
tione desiderant participium meritorum à fra-
tribus, quia hoc proprium est Deo concede-
re, aut quia fratres hoc non concedunt, nisi
quia orant Deum vt ita fiat. Isti Philippenses
hoc desiderabāt à Paulo participes. s. fieri præ-
miorum suorum, nec negauit Paulus, sed an-
nuuit, & orauit Deum, vt sic fieret. Deus meus,
inquiens, impleat omne desiderium vestrum.
Nec est nouum tales participationes deside-
rare, nec item eas sine cunctatione pia charita-
te concedere. Quis ÷ enim de verbis precum
suarum potest esse securior, aut velit esse cau-
tior

Seminandū
est uerbunz
Dei passim

tior illo, qui exijt seminare semen suum, vbi aliud cecidit super petras, id est, homines induratos, & natum aruit, quia non habebat humorem: aliud inter spinas, quales sunt, qui inter delicias, & sollicitudines suffocantur. Aliud autem cecidisse dicitur in terrā bonam, vt fructum afferat in patientia. Siue ergo præsciti fuerint auditores, siue prædestinati, quis dicturus verbum Dei disputat vt Witleuista, & non vt omnes salui fiant efficit quantum potest, ita vt pro omnibus certatim debeamus orare, & benefacere, & eo propensius, quo quis sit præscitus, aut cui possit prodesse minus scimus? Vnde lib. 2. de cura pro mortuis agenda AVGVSTINVS. Quauis elemosynā, & orationes non omnibus profunt pro quibus fiunt, quia tamen non discernimus qui sint, nullus prætermittatur, sed oportet ea pro omnibus facere regeneratis: & ideo cunctis de beo benefacere, vt nullus prætermittatur, cui potest prodesse. Hæc ille. AVTHOR. Sic responsum est Witleff ad hanc suam argutiā, quam fingit communiter contra absolutiones pœnitentium, indulgentias prælatorum, orationes deuotorum, electiones ecclesiasticorum, obedientias professorum, elemosynas pauperum: semper vna argutiā est, tunica nō inmutata: quia si sit præscitus, inquit, aut diabolus, sicut Scarioth, tūc orationes tales, elemosynā, absolutiones, indulgentiā, plus obfunt, quā profunt, ergo suadet omittendas. Beatus autem Augustinus secundum formā Pauli, & ecclesiæ, qui confidenter orauit pro omnibus, vult ideo cunctis benefacere, pro singulis orare, & omnibus indulgere, quia posset incertus esse, & dubitare quis utilis, quis præscitus: & idem ne huiusmodi prætermittatur, suadet omnibus preces & indulgentias largiēdas. Si sit prædestinatus proderit ad coronam, si sit præscitus diminuet ipsi ad pœnā, aut certō potest inde cōsequi veniam, & gloriā promereri. Non est enim præscitus aliquis dum

Præscitus dum uiuit nullus.

hic uiuit, necessitatus ad finale obduratiōnem, sed expiari potest à delicto illo finali si velit per pœnitentiā & gratiam redemptoris. Quod item nouit ipse qui eum præscit, & ideo damnationi maiori eum damnat, q̄ expiari & saluari ipse nolit cum possit: sicut supra dictum est lib. 1. Sic item Cresconium rectè redarguit Augustinus, q̄ imputaret catholicis dicere Donatistas in expiabile crimen habere, quia schisma, vel hæresim. lib. 2. contra Cresconium cap. 11. AVGVSTINVS. Nos ita vestrum dicimus hereticum, & sacrilegum errorem, vt tamen in expiabilem nō dicamus,

alioquin frustra vobiscum vt eo relicto correati ad ecclesiam catholicam transcat, quibus modis possumus esse agendum, censuimus. Nec nostro, sicut scribis, verbo te vti arbitreris, quasi hoc malum sine venia & sine medico esse dicamus: quod omnino non dicimus, quia & veniam meretur, quos huius mali pœnituit: & omnipotēs est medicus, qui per Prophetam dicit: Si conuersus fueris, & ingemueris, tunc saluus eris. Hæc ille. AVTHOR. In hac ergo sententia volebat ecclesia: voluit Augustinus nihil esse in expiabile in hæresi Donatistarum, quin eo malo relicto, possent ad ecclesiam redire securi. Nec enim hoc malum sine venia merentur, quos huius mali pœnituit: & medicus ipse est omnipotēs, qui dicit: Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris.

¶ Ad tres obiectiones Witleff contra concessionem participii spiritualium operum pro præscitis, pro conditione Dei implicitæ voluntatis: & quia concedunt post obitum.

CAP. XCVII.

S V M M A.

- 1 Præscitum non posse saluari, quomodo probent heretici.
- 2 Augustini improbatio contra eos, qui dicunt, præscitum non posse saluari.
- 3 Prudens homo quis dicatur. Et quod prudentia sit futurorum prouidentia.
- 4 Voluntas Dei in lege.
- 5 Gratia omnibus facta.
- 6 Participatio meritorum post obitum contra Lutherum.

Bijcit iterū pro præscitis tertia parte sermonum sermōe. 42. Quare, inquit, non spoliānt omnes præscitos de manu diaboli, & inducunt oēs viantes in gaudium celi? cū enim habent ad id potentiam, vt fingunt, videtur quod ex otio talis potentia sunt damnandi. Hæc ille. AVTHOR. Interrogamus te hæretice, vtrum Deus hoc potest? quod si fatearis posse: cur ipse non spoliat omnes præscitos de manu diaboli, & inducit omnes viantes in gaudia celi? & nunquid ex otio sue potentia

tentia est damnandus? Scio, dices, q̄ non potest. Et quis frater tibi dixit q̄ ipsi possent? sed reuera tu dixisti. Ecclesiastica vera fides sic cōcedit, Deum omnes viantes etiam præscitos posse saluare, sicut ipsi omnes possunt saluari si velint: sed hoc gratia saluatoris. Tu dices, q̄ nec saluari possis, nec ipse saluare potest propter necessitatem præscientia absolutam, hoc & Manichæus propter naturam malam, quā & tu concedis, quia ab initio peccatricem præscitam. Et habet vterq; pro se quod Saluator ait: Non potest arbor mala fructus bonos facere. Et quod Apostolus ait: Sapientia carnis inimica est Deo. Non legi enim Dei est subiecta, nec enim potest. Qui autem in carne sunt; Deo placere non possunt. Ad Roman. 8. Ex quibus conficiunt Manichæus & Witleff præscitum quemlibet, per cuiuscunq; merita aliena, vel propria, non posse saluari, nec finaliter facere fructus bonos. Sed in actis contra Fortunatum soluit ista ibi. cap. 17. AVGVSTINVS. Sic enim dictum est: Prudentiam carnis non posse legi Dei esse subiectam, quæ admodum si diceretur glaciale niuem calidam esse non posse. Nullo enim pacto quādiu nix est, calida esse potest: sed quemadmodum nix calore resoluitur, & desinit nix esse vt possit calefcere: sic illa carnis prudentia, id est, cōsuetudo facta cum carne cū fuerit mens nostra illuminata, & ad arbitrium diuinæ legis totū hominem sibi Deus subiecerit, pro illa cōsuetudine animæ mala, fecit consuetudinem bonam. Ex quo illæ duæ arbores, arbor bona, & mala arbor, quas enumerasti, verisimè dictū est à domino, quod suos fructus habeat, id est, neque bonam posse dare, quādiu bona sit; malos fructus, neque malam bonos, quādiu mala sit. Accipiamus duos homines, bonum hominem, & malum hominem: quādiu bonus est, malos fructus dare non potest: quādiu malus est, fructus dare bonos non potest. Sed vt intelligas duas arbores sic esse à domino positas, vt ibi signaret liberum arbitrium, nō naturas esse istas duas arbores, sed volūtates nostras, ipse ait in Euangelio. Aut facite arborem bonam, aut facite arborem malam: quis est qui possit facere naturam? Hæc ille AVTHOR. Instat Augustinus continuè pro libero arbitrio hominis secundum quod voluntates nostræ quantumcunq; sint arbores malæ, possunt tamen facere fructus bonos: & sic saluari per consequens. Non autem quādiu sunt malæ. Et carnis prudentia, quam dicit consuetudinem malam, potest tamen facere consuetudinem bonam, & sic legi Dei esse subiectam:

Præscitum non posse saluari probant heretici.

Improbatur Augustini.

non tamen quādiu est mala, sed cū sit bona. Alibi tamen exponit eam non de natura aliqua, quæ legi Dei possit esse subiecta, sed de vitio: sermone. 5. de verbis Apostoli AVGVSTINVS. Prudentia ista vitium est. Vis nosse quid est sapere secundum carnem? Mors est, sed ille ipse homo vnus, eadem natura ab eodem domino Deo vero & bono condita, heri sapiebat secundum carnem, hodie secundum spiritum. Exclusum est vitium, sanata est natura. Nam quādiu est prudentia illa carnis, legi Dei esse subiecta non posset, quādiu enim inest per vitium claudicatio, nullo modo potest esse recta ambulatio. Sequitur. Nonne sic dictum? Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Si dictum est in hac vita cū sunt homines Deo placere non possunt, ergo non placuerunt sancti patriarchæ. Hæc ille. AVTHOR. Quicquid ergo dixeris præter ipsum vitium legi Dei potest esse subiectum, & potest Deo placere. Dic hominem in hac vita quemcunq; dic liberum arbitrium, dic voluntatem, dic carnem ipsam secundum substantiam suam, potest Deo placere, & mereri pro se & alijs etiam regnum cælorum: siue prædestinatis, siue præscitis, conuersis ad gratiam, si sic Deo placuerit. In hoc autem verbo stomachatus est Witleff tertia parte sermone prædicto, & item in trialo. Nec valet sophisticatio, quæ à dyfcolis fingi posset, quod non concedunt absolutè tale participium, sed conditionaliter si Deo placuerit. Sequiturq; . Ad istum sensum posset frater concedere cui libet beatitudinem, & quodcūq; signabile, vt quilibet esse Deum. Hæc Witleff. AVTHOR. Hoc Witleff concedit, quāuis fratres sibi repugnent. Non tantum secundum placitum Dei, sed de plano quilibet esse Deum: vt supra patuit lib. 1. Et hac conditione impossibili vertitur ad diuinam improbandam potentiam, & misericordiam dicens Deum non posse saluare præscitum: potest tamē si vult, quia verò fratres ipsi vtuntur possibili ad diuinę potentia & misericordia largitatē & subiectionem nostræ infirmitatis ad primariam maiestatem quæ culpa? mirum quid Christiano, quid Apostolico facto similis? Nonne Apostolus dixit: Probantes quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacita. 1. Corinth. 11. Et facientes voluntatem Dei, reportetis reprobationem. Heb. 10. Et Petrus Apostolus. Melius est benefacientes si velit Dei voluntas pati, quā malefacientes? 1. Petri. 3. Vnde lib. de bono perseverantia in principio AVGVSTINVS. Petrus Apostolus donum Dei hoc esse

demonstrans. Melius est, inquit, benefaciētes si velit voluntas Dei pati, q̄ malefaciētes. Cum dicit, si velit volūtas Dei, hoc ostēdit diuinitus donari, nec omnib⁹ sanctis, vt pro Christo patiantur. Hęc ille. AVTHOR. Ergo p̄cipuus sermo Christi martyriū est, quē Witcleff exprobrat religiosi viris, vt dicant si velit Deus. Et Ioannes Apostolus. Hęc est fiducia, quam habemus ad Deum, q̄ quæcunq; petierimus secundū voluntatē eius, audit nos. 1. Ioan. 5. Dic sancto Ioāni quis sic audit nos, & si petierimus quēlibet beatificandū, aut quēlibet esse Deū secundū voluntatē eius. Sed ibi in expositione AVGVST. Bene inquit Ioannes cum dixisset quæcūq; petierimus exaudiri nos, interposuit secundum volūtatē eius. Ergo super his tantū plenā nos & indubitabilē iussit exauditionis habere fiduciam, quia non nostris commodis, nec solatijs temporalibus, sed domini congruant voluntati. Quod etiam in oratione dominica inferere p̄cipimur. Fiat voluntas tua. Non nostra. Si enim & illud apostoli recordemur, qm̄ quid oremus secundū q̄ oportet nescimus: & intelligimus non nunquā nos salutis nostræ cōtraria postulare, & cōmodius nobis ab eo, qui vtilitatē nostrā rectius q̄ nos intuetur, ea quæ poscimus denegari, quod ipsi quoq; magistro gentiū accidisse nō dubium est. Hęc ille. AVTHOR. O Dei misericordia, quæ sic patitur aberrare volentem, q̄ nec ipsum euangelium sine calumnia & obiurgatione seruari permittat, quia dicūt religiosi. Si Dei voluntas fuerit, aut quantum cum Deo possumus tecum in orationibus, & ceteris meritorum cōmunicamus operibus. Ideo crimen ordinum cōmiserunt cōtra Witcleff, cū sanctus Ioannes iusserit nos hanc habere indubitandā, & plenā impetrandi fiduciā, quādo secundū volūtatē eius petimus exaudiri. Beati autē Pauli doctrina vult eā conditionē regulariter nostris assertionibus interponi. Vnde & ipse ad Rom. 1. si quomodo aliquando iter prosperum habeā in voluntate Dei veniēdi ad vos. Et ad Roma. 15. Vt veniā ad vos in gaudio per voluntatem Dei. Qui verò acquiescens argutiā Witcleff hanc conditionem ab oratione secludit, superbū eum, & vanum de tanto proposito beatus Iacobus approbat. Ecce nūc, inquit, qui dicitis hodie aut crastino ibimus in ciuitatē illam, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in crastinū. Sequitur, id est, pro eo vt dicatis, si Dominus voluerit, & si vixerimus faciemus hoc, vel illud. Nūc autem exultatis in superbis vestris:

omnis exultatio talis maligna est. Iacobi. 4. Quod concorditer ad p̄dictos apostolos iste beatus apostolus conditionem illam, si Deus voluerit, omittentes in pactis & promissis suis obiurgat, & appellat superbos, & malignos. Quis ergo est, qui malignationem istā docet, & sustinet, & solo sophismate obseruatiam apostolicam in scripturis doctam euacuat? Sic inquit posset concedere cui libet esse Deum, si Deus hoc voluerit. Non ita subuertat conditionem apostoli, sed vt satagant facta futura promittere prout diuinæ cōgruāt voluntati, secundū quod apostolus ad Ephesios. 5. ait, Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Vbi in expositione. AMBROSIVS. Prudens si homo dicitur quasi procul videns, qui à longē considerat quem finem sua opera habitura sint: quid debeat appetere, & quid vitare, & qui considerat etiam quæ placeant, aut quæ displiceant Deo. Contra ille, qui inconsideratē, & improuidē agit, & qui non considerat ad quem finē opera sua deducat, & quid placeat voluntati Dei, appellatur imprudens & stultus. Hęc ille. AVTHOR. Hanc si quis volūtatē Dei velit cognoscere, commūnem fidem audiat, scripturas interroget, prout ibi in annotationum libro HIERONYMVS. Quæ sit voluntas domini, scrutamini, inquit, legē, in qua eius voluntas agnoscitur. Hęc ille. AVTHOR. Hoc agi potest, ne quis concedat suo proximo esse Deum, & cetera impossibilia, quæ scripturis repugnant, & rerum ordini naturali: si quidem supra actus proprios contingentes pergat nostra concessio, tunc diuinæ voluntati, & gratiæ eius tota rectē cōmittitur. Qualiter Paulus, & Barnabas de Antiochia erant traditi gratia Dei in opus, quod compleuerunt. Actuum. 14. Et Iudæis, & aduenis suadebant, vt permanerēt in gratia Dei. Actuum. 13. Et si concedant, inquit Witcleff alteri, quod post mortem participabit suis meritis, tunc manifestē implicat ipsum post mortem fore dignum talis participij, & ipsos in via beatitudinem promereri: quia si vtraque pars sit p̄scita, & membrum diaboli, tunc talis concessio excedit potētiam horum fratrum. Hęc Witcleff p̄dicto capite dialogi. 30. AVTHOR. Errat, & eo magis, quo nudis garrulis sine scriptura, vel ecclesiastico processu communicat. Quæ & si fideles promittant secundū mandatum apostoli communicare alteri Christi in passionibus aut alterius onera portare orando, vel dimittendo reatum, nō inde implicat eum statim dignum remissio-

Prudentia futurorum prouidentia.

Voluntas Dei in legē.

ne

ne huiusmodi, vel supportatione fraterna: sed si dignus non sit, magis orant, & dant operā, vt fiat dignus. Et iterum. Si vtraque pars sit membrum diaboli: non excedit simpliciter eius potētiam facere se membrum Dei gratia redemptoris: sicut ecōtrario non excedit eius potentiam tollere membrum Christi. Si cogitetis quæ facti estis, omnia vestra ossa dicent, dominus quis similis tui? Vnde tertia parte sermonum dominica in albis. Ad omnes quidē pertinet, AVGVSTINVS. Non si dignē cogitari potest ista dignatio. Nam omnis sermo, sensusq; deficit, inuenisse nobis gratiā gratiam non p̄cedentibus meritis. Et ideo gratia, quia gratis data est. Quam gratiam? vt litis membra filij Dei: vt sitis fratres vnici, sicut ille vnicus. Hęc ille. AVTHOR. Ecce in baptismo facti sunt Christiani membra filij Dei, & fratres vnici: quid ipsi timebunt Witcleff ista membrationē diaboli: si velint tenere aut per peccatum amissum per bona opera & suffragia meritorum recipere corpus Christi? Si autem eius deductio hęc non sit perditū hæretici, & contra morem apostolorum Christi: cur beatus Petrus fideles monuit satagere, vt per bona opera certam suam vocationem & electionem facerēt, promittens eis quod sic abundanter ministrabitur eis introitus in regnum cælorum, non addens quod si essent p̄sciti, & membra diaboli, hoc facere excederet vtroque potentiam, & quomodo per bona opera certiore electionem suam facerent q̄ necessarium absolute. Quod si non possent p̄scientiam suam infirmare, quomodo possent p̄scientiam suam ipsi certam efficere? Et quantum ad participium meriti post obitum ipse ait. Incipiam vos semper cōmouere de his. Et infra. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. secunda Petri. 1. Si ergo beatus Petrus promissit se daturū operam habere eos participes meritorum suorū, & apostolicæ doctrinæ post obitum propriū, quomodo non manifestē implicabat eos in via dignos tali participio, & seipsum extraviā, beatitudinem promereri? Ipsum dico caput corpore gregis ecclesiæ. Sic autoritate eius in sermone cum de expulsiōe eius ageretur, visus est vicisse CHRYSOSTOMVS. Vnum corpus sumus, neque caput à corpore neque corpus à capite separabitur. Etiam si solo diuidimur, sed charitate coniungimur, & ego à vobis nec morte diuellar: nam etsi corpus meum moriatur, anima mea viuūt, & memoriam vestri tenebit. Hęc ille. AVTHOR.

Gratia oī= in factu.

Participatio merito= rum post obitum.

Cōtra Lutherum.

Quam confidenter concessit eos, & promissit eis sanctus pater memoriam sui post obitum: nulla de indignitate eorum dubietas: & si corpus meum moriatur, anima mea viuūt, inquit, & memoriam vestri tenebit. Et insuper notā, quod se dicit caput illius ecclesiæ. Quare ergo non primus apostolus Petrus dicendus est caput ecclesiæ sibi quoque commissæ? Et si primus, & primas apostolorū dedit operam habere eos memores sui post obitum pro opere & doctrina ad meriti incrementum & gloriæ, cui etiam Deus significauit gloriam tantam post obitum: quanto magis nos peccatores, & increduli operam magnam dabimus intercessores & promerentes habere post obitum, qui vijs, & modis Deo placitis, nobis obtineāt veniam? Sed abscedat hęc hæresis, & dicamus catholicē nos duros operam in hac vita habere frequenter fratres nostros post obitum in commonitione precum doctrina cessante: vt vestrorum ecclesiasticā memoriam faciāt, nullatenus dubium implicantes de membratione diaboli: quoniam fideliter nobis sperantibus, & eis orantibus, beatitudinem mereamur: prout libro de excessu fratris Satyri post principium. AMBROSIVS. Publicum officium in secundis rebus iocūdius est, in aduersis gratius. Neque verò mihi mediocre meritum tāti videtur officij. Neq; enim otiosē vel in actibus apostolorum Tabitham mortuam flentes viduæ describuntur, vel in euangelio mota lachrymis viduæ prosequens turba funus adolescentis inducitur, cui resurrectio debebatur. Et infra. Nō ergo dubium est vestris lachrymis apostolorum patrocinium comparari. Non, inquam, dubium est Christum misericordia motum, cum vos flentes videret, etsi nunc non tetigit loculum, suscepit tamen cōmendatum spiritum. Hęc ille. AVTHOR. Audiatur Christianus fidentem Ambrosium. Non est dubium, inquit, Christum misericordia motum, cum vos flentes videret, & si nunc nō tetigit loculum ad resurrectionem carnis agendam, suscepit tamen commendatum spiritum. Non iam Ambrosius implicat, sed confidenter explicat fratrem suum Satyrum, pro quo fleuit post mortem talis participij fore dignum. Quis iam Christianus non daret validam operam frequenter sic habere commouentes post obitum? Sed ergo meruit, inquit, si dedit operam mereri aliquāto concedimus, sed sine meritis, aut immeritō nonne concederet Deus? Vnde super illum versum Psalm. 62. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabūt te. AVGVSTINVS.

NVS. Ergo omnes & quos liberat & quos damnat, omnes viæ domini misericordia & veritas: quia vbi non miseretur, vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat. immeritum autem neminem damnat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce multos immeritos liberat Deus, multos indignos, ne dicas omnes dignos Dei liberalitate, omnes bene meritos. Paucos aut nullos ideo bene meritos dico: quia non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Sed esto, quod dedit operam habere commemorationem post obitum, meretur fateor quisquis hoc agit, sed vt aliorum precibus inducatur quo meruit? prout epistola de obitu Theodosij post medium. AMBROSIVS. Cōfiteor corde, quia ereptus est vir, quem vix possumus inuenire: sed tamen tu solus dominus inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filiis representes. Tu domine custodiens etiam paruulos in hac humilitate, saluos facito sperantes in te: da requiem perfecto seruo tuo Theodosio, requiem illā, quam præparasti seruis tuis. Illò conuertatur anima eius, vnde descendit: vbi mortis aculeū sentire non possit: vbi agnoscat mortem hæc non naturæ finem esse, sed culpæ: quod enim mortuus est peccato, mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit. Refurget autem, vt perfectior renouato munere vita repararetur. Dilexi, & ideo prosequor eum vsq; ad regionem viuorum, nec deseram donec fletu & precibus inducam quò sua merita vocant in montem sanctū domini: vbi perennis vita, vbi corruptela nulla, nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla confortia mortuorum, vera regio viuentium. Hæc ille. AVTHOR. Hic attendat Witcleff quid promittat Ambrosius Theodosio suo post obitum, non participij sui tātummodo fore dignum, nec solum orat Deum dare ipsi quietem perfectam, sed prosequi eum promittit vsque in regionem viuorum: nec vult eum deserere, donec fletu & precibus eum inducat, quò merita sua vocabant, scilicet in montem sanctum domini, vbi vita perennis sine confortio mortuorum. Illuc eū merita sua vocabant, sed cum precibus amicorum post obitum. Qualiter euangelicā scripturam superius inferebat, quod turba mota fletibus viduæ impetrauit à Christo adolescēti vitam post obitum. Et officio Petri viduæ flentes & eleemosynas memorātes Tabitham fecerant rediuuam. Ecce quā potentes sunt viuorum preces, quibus participantur post obitum: idcirco efficaciam harum monitionum pro fidelibus defunctis perpendens, nō

cessat vigili corde eas semper excitare pro fratre suo Satyro in prædicto libro deuotus pater AMBROSIVS. Cessare, inquit, qui poteram, cum ad omnem sonum nominis tui lacrymæ subrepant, vel cum vsus recordationem excitat, vel cum affectus imaginem representet, vel cum recordatio dolorem renouat. Quando enim dees, qui tantis officijs representaris? Ades, inquam, & semper ostenderis, & toto te animo ac mente complector, aspicio, alloquor, osculor, compræhendo, vel in ipsa quiete nocturna, vel luce clara cum reuifere & solari dignaris merentem. Et infra. Nam certè nullis à me separare momentis: ita enim vbique præsto eras, vt quam in istius vitæ vsu habere tui copiam nequibamus, nunc nobis semper & vbique præsto sit. Nam tunc vtique omnia præsto esse non poterant. Neque enim complexionem nostræ conspectus, quia & in osculorum corporalium suauitates locis participationes omnibus temporibus suppetebant. Hæc ille.

¶ Ad regulas hereticas Witcleff, quòd Deus prius concedit participationes meritorum temporaliter, quàm homines: & quòd homo nulli potest concedere, nisi seipsum dignificet apud Deum.

CAP. XCVIII:

SVMMA.

- 1 Deus, quòd nō prius concedat participationes meritorum temporaliter, quàm homines, multis auctoritatibus, & exemplis, ostenditur, contra Witcleff.
- 2 Deus quòd sit in expertus malorum.
- 3 Homo, quòd possit alicui concedere participationes meritorum, etiam si seipsum non dignificet apud Deum, aduersus Witcleff.

Eus, inquit, prius naturaliter donat, atque concedit temporalia merita eis, quib⁹ sibi placuerit impertiri, quàm fratres hæc faciunt, imò semper, vel regulariter Deus prius temporaliter

poraliter hoc concedit, vt dicit sermone quadagesimo secundo tertie partis. Vnde concludit supra, quòd propter tales literas non plus vel minus acceptat quicquam alicui ad meritum, sed regulariter vt fuerit dignus. Hæc Witcleff vbi supra. & in dialogo. Quicquid ergo fratres concedunt homini, Deus prius illud concedit. Cum ergo concessio diuina non dependet à fratribus, nec ab eorum chartulis, vel sigillis: videtur esse vltra præsumptionem diaboli concedere participium meriti hypocriticè sic viantis. Hæc ille. & ibi. AVTHOR. Et hoc idem argumentum eius contra omnes concessiones, indulgentias, & literas prælatorum, & absolutiones, & gratias sacerdotum saepe iam recitauimus, & soluebam superius, & semper eadem esca putrida de die in diem profertur ad mensam. Si autem verum sit, quòd assumit pro principio, quòd Deus prius concedit temporaliter quàm fratres, & ex hoc bene concluditur, quòd cum diuina concessio non dependet ab illis, nec minus, nec plus pro suis literis, ergo vltra præsumptionem diaboli talia conceduntur. Voluimus concessiones, & gesta sanctorum patrum si quòd ex eis stabit intactum. Ferunt scripturæ veteres, secundo Paralipomenon vigesimo primo, patriarcham nostrum Eliam misisse literas scriptas Ioram regi Iuda, promittentes ei consumptionem vitalium, & egestionem viscerum cum plaga filiorum, vxorum, & vniuersæ substantiæ: & hæc Deus ante literas facienda proposuit. Nunquid vltra præsumptionem diaboli fuit literas illas concedere, maxime in damnum proximi sui finale: quia ex illis literis non pendeat nec plus nec minus pro illis Deus regi? Si fauentia salutis proximi nostri sit præsumptio concedere tali forma, vel scribere. Et quòd rex Assuerus concessit literis scriptis salutem Iudæorum, & eos persequentium vltionem decimatertia die mensis Adar per centum viginti septem prouincias ab India vsque ad Æthiopiā, nunquid ipse concessit, ante illum, & propter tales literas Deus nec plus acceptat, nec minus? Et quòd rex Darius scripsit vniuersis populis & linguis pauescere & timere Deum Danielis, volens eos efficere participes meriti fidei suæ, qua credidit eum dominum viuentem, & æternum in secula. Danielis sexto. Nunquid fuit ista præsumptio diabolica, cum Deus hoc prius ipso voluit, & decreuit, & hoc temporaliter: tu dicis ne ad prædestinationem curratur, quæ concessio est

æterna, nec illa diuina concessio dependebat à Dario. Tempus durationis mundi vix sufficit ad exempla: sed ne sine euangelicis trāseamus: apostoli Christi concesserunt concorditer Antiocheni plebi per literas scriptas, & nuntios nihil aliud eis imponere oneris, nisi vt abstineret se ab immolatis simulacrorum, sanguine suffocato, & fornicatione: & qua præsumptione, cum spiritus sanctus hoc concesserat ante eos, dicente eorum scripto, visum est spiritui sancto, & nobis? Et beatus Paulus concessit scriptis literis Corinthios fornicanti donari gratiæ, si quid ipsi Corinthij donassent in Christo. Qua præsumptione, si Christus ante eos ita donauit, quia nec ab eorum donatione Pauli donatio, nec à donatione Pauli, Christi donatio, vllatenus dependebat? Sic Christus homo sciens concessionem patris, adhuc officio mediatoris orationem suam, vt hoc, quòd pater voluit, eueniret, concessit & meritum, dicens, Non mea voluntas, sed tua fiat. Ibi. DIONYSIVS. Deus enim est in expertus malorum: vult autem nobis bona largiri supra id quòd petimus, vel intelligimus. Ergo perfectam voluntatem patris, quam nouerat, petit fortiri effectum, quæ eadem est & sua secundum diuinitatem. Hæc ille. AVTHOR. Si ergo Christus orationem concedit, qui voluntatem patris præferat, & nouit, non tunc est præsumptio interuenire chartis, vel vocibus pro re à Deo concessa. Aliter frustra esset Christus mediator, & orator factus Dei & hominum, qui pro nullis orat, nisi quibus Deus antè concessit, quia & nec illis concessisset, nisi Christus in se, & membris pro eisdem suas preces & merita concessurus fuisset. Inde est, quòd puella mortua suscitatur in domo, interuentu parentum. Iuuenis extra portam delatus, interuentione matris viduæ, & prosecutione multorum. Lazarus cōquestu sororum quartus, quia nullus pro eo precatur, nuntiatus omittitur, prout expositione sua super Marcū capite decimo quarto. BEDA. Quartum verò mortuum nuntiante discipulo Dominus audiuit, sed quia qui pro eius resurrectione precarentur, viui defuerant: dimitte, inquit, vt mortui sepeliant mortuos suos. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ergo quia viui procuratores affuerant, quòd ante illorum preces ipse concessit, non nisi post orationes exequitur. Vbi verò concessores p̄cum suarū defunt, deest beneficium suscitantis, quia sine eis nec ipse antè cōcessit. Nec tamen quis dicet ab illis oratoribus diuinam

nam dependere potētiam, quia sine eis quod concessit non efficit: quia nec à morte Christi hominis, Dei potentia dependebat, per quam solam mundum cōcessum erat redimere: nec à cælo vel homine item dependet, sine quorū aētiuitate gigni hominem non concedit. Sed ipse Deus (inquit) meritum alicui regulariter concedit vt fuerit eo dignus. Sic dicit Witcleff. Et quid sequitur? ergo meretur merito, quia ipsa dignitate meretur. Et quo merito, nisi adhuc tertio præeunte, & ibitur in infinitū? Aut mereatur aliquid indignitate orātis, cum ipse sit indignus, sed hoc ipse non patitur. Vnde dicit ex parte fratrum in dialogo capite trigesimo primo. dicunt primò verum, sed falsè, quia non possunt quicquam talium alicui cōcedere, aut supposito quòd ille seipsum dignificet apud Deum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc ꝑ ipse respondet pro fratribus, quæ ipse sentit, sed fratres reiiciunt, & ostendunt fidei scripturarum aduersarium. Legatur 22. cap. Matthæi, vbi Deus pater fecit filio suo nuptias, & non concessit tantum volentibus, sed parauit nolentibus: nec tantum parauit, sed & inuitauit, & misit pro his, de quibus dicit postmodum: qui inuitati erant, non fuerunt digni. Et nonne rex iste ante expertus contumelias, & contemptus, indignitatem illorum prænouit, quibus prandium parauit, & altitia, & tauros eisdem indignis occidit, & concessit? Qua ergo audacia potest iste fingere talem legem sine fundamento scripturæ, quòd nullus potest quicquam talium merito alicui concedere, nisi seipsum dignificet apud Deum, quando Deus pater concessit meritum nuptiarum, scilicet, incarnationis filij sui, meritum prandij euangelicæ prædicationis, merita taurorum & altitium apostolicæ & martyrum occisionis, his, quos omni pœna, & sententia decreuit dignos? Aut fugā præparās dicturus est, hoc Deus pater, sed nō homo, ita vt pater gratis concedat, quod nuptus filius in nuptijs proprijs denegaret indignis. Nec hoc dissimulare iam potest, qui totiens dixit iam supra, quòd Deus nihil potest dare, vel concedere peccatori spiritualis cōmodi, vel temporalis. Qualiter ergo tantas diuitias meritorum? Aut dicit non eum concessisse, quòd illi nondum leguntur tenere, sed aspiciantur quæ in euangelio consequuntur, & inter cætera veniemus ad vnum inter discubentes sedentem: cui rex: Amice, quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? & mittitur, iussu regis in tenebras exteriores. Ecce discubuit. Ecce nec semetipsum dignifi-

cavit apud Deum. Et paulò superius in. 20. cap. nonne refert operarios singulos accepisse singulos denarios, quorum vni dicit pater, An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Ergo participauit denarium, cuius oculus erat nequam. Si autem sine parabolis planitiem petis historiæ: Iudam traditorem fecit Christus participem sacræ cœnæ cum alijs intingere secum in catino præ alijs, participem quoq; precum suarum cum alijs, participem autem osculi & dispensationis egenorum præ alijs. Et qualiter seipsum dignificat penes deū? Et Simon pater Alexandri & Rufi factus est particeps, & baiulus crucis Christi, & vbi leguntur eius merita, nisi quia pro patre filij merebantur? Super quem locum in commentario Marci HIERONYMVS. Alij per merita suorum commemorantur, alij per merita filiorum suorum: hic autem Simon, qui crucem in angaria portat, merito filiorū suorum, qui erant discipuli, commemoratur. De hoc nos in præfenti vita admonemur, parentes adiuuari per natorum suorum sapientiam, vt populus iudaicus propter patriarcharum, & prophetarum, & apostolorum merita cōmemoratur. De amaritudine enim radicitur surgit dulcedo oliuæ. Vnde per Hieremiam ad Iudæam dicitur. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit dominus nomen tuum. Hæc ille. AVTHOR. Ecce filiorū merita patrem indignum ad participiū crucis Christi perducunt: nihil ipse meruit, vt dignus fieret in tanto triumpho gestare vexillum, nisi quia genuit militantes. Ideo Hieronymus dicit nos in hac vita moneri per sapientiam filiorum adiuuari parentes, & hæc fides antiquorum erat in lege veteri, quam propter avaritiam quidam deprauabant sub spe pietatis, de qua Christus Mar. 7. Si dicit homo patri, vel matri corbam, id est, munus quodcumque ex me est, tibi profuerit, vltra non dimittis eum. Illa fuit adiectio superstitiosa ne vltra dimitterentur in necessarijs honorare parentes, quam damnauit Christus. Alia est pietas deuotionis, qua volebant omnem suam oblationem in templo participatione meriti prodesse parentibus. Ita parentes filijs, ita vxores maritis salutem merentur indignis, non tantum merito exhortationis, sed orationis, peregrinationis, abstinentiæ, eleemosynæ, & omnis gratuita actionis. Vnde epistola ad Rufficum exhortatoria ad pœnitentiam de vxore eius loquens HIERONYMVS. Tu, inquit, vagaris in patria, imò non in patria, quia patriam perdidisti. Ista pro te in locis

venera-

venerabilibus resurrectionis, & crucis, & cunabulorum domini Saluatoris, in quibus paruulus vagijt, tui nominis recordatur: teq; ad se orationibus traxit: vt si non tuo merito, saltem huius salueris fide. Iacebat quondam paralyticus in lecto: & sicut erat cunctis artibus dissolutus, vt nec pedes ad ingrediendum, nec manus mouere posset ad deprecandum, & tamen profertur ab alijs, & restituitur pristinae sanitati, vt portaret lectulum, qui dudum à lectulo portabatur. Et te igitur absentem corpore, præsentem fide offert conserua tua domino saluatori, & dicit cum Chanaanæ, filia mea male à demonio vexatur. Rectè enim appellabo animam tuam filiam animæ eius, quæ seipsum nescit diuersitatem: quia te quasi paruulum, atque lactentem, & necdum valentem sumere solidos cibos inuitat ad lac infantia, & nutricis, tibi alimenta demonstrat, vt possis dicere cum propheta, Erraui sicut ovis perditus: quare seruum tuum: quia mandata tua nō sum oblitus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc in loco vincitur Witcleff de participatione pij operis, quia quærit quis potest ita participare, nisi ille se dignificet penes Deum: Hieronymus dicit de coniuge ac conserua: teq; ad se orationibus traxit, vt si non tuo merito, huius saltem fide salueris. Ecce quòd sine suo merito poterat huiusmodi fide saluari, Quibus meritis, aut qua fide, & recitat non nudam fidem, sed fidem cum operibus: quia ista pro te, inquit, in locis venerabilibus resurrectionis, & crucis, & cunabulorum domini saluatoris, in quibus paruulus vagijt, tui nominis recordatur: hæc opera sunt bonæ fidei, hæc participia meritorum, in quibus poterat deuota coniunx sine eius merito saluare maritum. Quid sophista noster disputat, qd merita transeunt, quæ iuxta fidem perire nō possunt: ne sint in oblivionem coram domino, vbi nec capillus peribit de capite? Aut qualiter blasphematur taliter sua merita concedentes, quasi mamacijs concederet, inquit, quod vult, aut concedit qd dominus acceptet opus suum. Non ita, nisi quia diuina clemētia sic acceptat. Non apostolus, ne de domini largitate quis dissideret quæsitus est, vnde scis vir, si mulierem saluam facies? aut vnde scis vir, si mulierem saluam facies? nisi vniciq; sicut diuisit dominus. Idcirco præmisit, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittet illam, sed nec mulier virum: sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem. Ecce non dubitat apostolus de participio sanctitatis, vbi est concessio mutua charitatis.

Sic enim diuisit nobis dominus meritorum, inquit. Probat hoc ipsum supra Hieronymus de paralytico portato in lecto, qui sanabatur, non suis meritis, sed fide gestantium. Quod item planè aperit in expositione sua super Matth. vbi tractat dixisse Deum curato paralytico. Iam sanus factus es, noli peccare, ne tibi contingat deterius. ANSELMVS. Qui vero paralyticum offerunt, doctores ecclesiæ Dei, prædicatoresque significant, qui meritis, & precibus à Deo salutem nobis impetrant: quare bene sequitur. & videns Iesus fidem illorum, dicit paralytico, Confide fili, qui dignus es misericordia. Sequitur. Et rectè ideo filium vocat, quia dimissis peccatis, & membris per gratiam reformatis, gratiæ cooperatorem fortasse præuidebat. Intuendum sanè quantum propria cuiusque fides apud Deum valeat, vbi tantum valuit aliena. Audit veniā, & tacet paralyticus, nec rependit illam gratiam, quia in præfenti plus ad corporis, quam ad animæ tendebat curam, & temporales pœnas resoluti corporis sic desolebat, vt æternas pœnas resolutæ animæ non desleret. Meritò ergo Christus offerentium fidem respicit, & vecordiam iacentis sic respicit, vt fidei alienæ suffragio paralytici anima ante curaretur, qd corpus. Hæc ille. AVTHOR. Iam ecce Anselmus exposuit, cur sacer pater Hieronymus hunc paralyticum tangeret alijs meritis sine sua dignitate saluatum. Non rependet, inquit, illam gratiam Saluatori, quia in præfenti plus ad corporis, quam ad animæ suæ tendebat curam. Sed offerentium fidem respicit Christus, & vecordiam iacentis sic respicit, vt fidei alienæ suffragio eius prius anima curaretur, quam corpus. Quomodo ergo ille se dignificauit penes Deum, cui intercessorum suorum suffragia, & non sua sufficerent merita? Ideo non eius vitam, aut vecordiam ita respexit Christus, sed illorum fidem, vt prius anima eius ipso non attendente curaretur, quam corpus. Cur ergo non promeretur sanctus quisquam ecclesiæ alicui indigno, & circa suam salutem negligenti, quod vnus de eius baiulis apud Christum? Ita vt orando, vigilando, prædicando per tectum importunæ petitionis Christi vexando clementiam, vt visa fide portantis, portatum ægrum Christus aspiciat, & eius suffragijs animam reparet indeuotā. Dicis quòd plus valeret deuotio propria. Plenum est. Ideo Anselmus ait, quod item Beda scripsit super Lucam tertij libri capite sexto. Intuendum sanè quanti propria cuiusque fides apud Deum valeat, vbi tanti valuit aliena.

aliena. Nec ideo aliena non valet, quia propria deficit. Vnde multum deficit Wicleff in fide meriti alieni, qui illa posita sine propria dignitate coram Deo dicit dare occasionem vanti- bus publice delinquendi. Parum nempe respi- cit ad id, quod sanctorum precibus intus ope- ratur clementia sua Christus. Quare enim ali- ter tam deuote orat, non tantum pro indignis filijs suis, sed & pro persecutoribus suis, imo pro paganis, & Iudeis mater ecclesia? qualiter sermone de oratione dominica, qui incipit: Bea- tus apostolus, scribit A V G V S T I. Ecclesia ini- micus tuus est paganus, Iudaeus, haereticus ter- ra est, si caelum es, inuoca patrem qui est in ce- lis, & pro inimicis tuis ora: quia & Saulus ini- micus erat ecclesiae, sed oratum est pro eo, & factus est amicus, & non solum destitit esse per- secutor, sed laborauit ut esset adiutor. Et si ve- rum quaeras, oratum est contra illum, sed con- tra eius malitiam, non naturam. Ora & tu con- tra malitiam inimici tui, ut illa moriatur, & il- le viuat. Haec ille. A V T H O R. Haec est doctri- na Christi, haec ecclesiastica disciplina, quam ipsa facit, & filios suos docet mater ecclesia o- rationes iuges facere, pro amicis non tantum, sed & pro aemulis, & indignis. hoc modo im- petrat a domino ut fiant amici. haec nonne bo- na participatio meriti, haec ipsa participatio charitatis? charitas charos facit, gratia gratos. Cur merita non eis partimur, quos reddimus bene meritos nostris meritis: sicut dilectione, & charitatem distribuimus his, quos precibus facimus Deo charos, non de iustis iustiores, de dignis digniores? Sed audeo dicere de iniustis descelestis, de maleuolis, de indignis: sic nepe fecit caelestis pater, quem in hoc facto imitari iubemur: qui pluit, & solem suum oriri facit su- per bonos & malos, super iustos & iniustos: quid aliud nisi bona sua concedens iniusto, qui necdum se dignificat penes Deum? Nolo ta- men dicat Wicleff, quod nihil curandum pute- mus de bona vita emendationeque eius, pro quo quis orat: dicente Apostolo ad Philip. 4. secundum quandam literam. Non quaero da- tum, sed fructum abundantem in oratione ve- stra. Vbi in expositione. R E M I G I V S. Ora- tio apostoli, oratio Philippensium erat. Et quan- do quilibet orat pro aliquo, si vita illius munda fuerit, pro quo oratur, subleuat deprecatio- nem orantis, ut antea exaudiatur: sicut econ- uerso vita mala, pro quo oratur, impedit ora- tionem eius, qui pro ipso orat. vnde dominus dicit Hieremiae. Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te. Ergo beati Pauli ora- tio, quam pro illis fundebat, bona vita illorum

subleuabatur. vnde dicit, Non requiro tantum- modo datum, sed requiro benevolentiam, & benignitatem abundantem in oratione vestra, id est, ut per veram voluntatem subleuetur o- ratio, quam pro vobis fundo. Haec ille. A V- T H O R. Hoc ergo catholicum: quod fructuo- sior est oratio pro deuoto: sed hoc & haereti- cum, quod cum indigno orationem partici- pare non liceat. An putas orasset Pharaon Moy- sen ut oraret pro se, si iam seipsum dignificasset penes Deum? sed indignum se iudicans, co- gitur orare, & dicere, Orate pro me. Et conce- dit Moyse. Egressus, inquit, a te, orabo domi- num. Exod. 8. Murmurantes item, & indigni percussi a serpentibus ignitis, dicunt ad Moy- sen, Ora ut tollat a nobis serpentes. Non tar- dabat pro indignis orare, & quantum meruit apud Deum impertiri cum eis? Orauit Moy- ses pro populo. Numeri. 21. Et alibi cum vo- lebat dominus perdere populum, Moyse me- riti sui orationem interposuit, pro quo oras- set, si non veniam posset mereri pro indigno? Vnde Psalmo. 98. C A S S I O D O. Moyse po- pulorum vota coram domino semper exhibuit, quod sacerdotis officium esse monstra- tur: quapropter merito & hic sacerdos dicitur, quia magnis precibus irascente domino pro populo supplicauit. Haec ille. A V T H O R. Qualiter ergo populus iste prius seipsum di- gnificat apud Deum, cui adhuc irascente do- mino, & pro quo omne orationis suae meritum non tantum concessit, sed obtulit? Falsa ergo sunt duo ipsa principia contra scripturam ec- clesiasticam sine autoritate ecclesiae per Wit- cleff iugiter usurpata. Quod Deus prius tem- poraliter concessit meritis veniam populis, quam Moyse concessit eos orationis suae fo- re participes. Et secundum hoc est haereticum, quod Moyse nulli de populo potuit con- cedere orationis suae meritorie cor- ram Deo esse participem, quo- usque ille seipsum digni- ficauerit apud Deum.

(:)

¶ Ad calumnia Wicleff, quod religiosi conferunt spiritualia sua suffragia sub spe quaestus.

- 1 Wicleff calumnia, quod religiosi conferunt spiri- tualia propter quaestum, reprobatur.
- 2 Paulus quod notam auaritia non euaserit, & quo- modo de hac se purgauerit.
- 3 Paulus quomodo placuit omnibus.
- 4 Viuere quod liceat de altario, ostenditur.
- 5 Guillelmi Albifacini recensetur.
- 6 Wicleff, & eius collega, quomodo cum Donati- stis habent commune, praedicare alijs paupertati- tem, dum diuitias colligunt perditorum.
- 7 Euangelium, aut spiritualia suffragia uendere quid sit, ostenditur.

Ost haec calumniatur nos su- perbi, notam in nos iactantes cupiditatis, praedicto infami capite. 30. Quarti dialogi. Pa- tet (inquit) eorum simoniaca haeresis manifeste, cum non dent tamen literas, nisi sub spe, & intentione probabili, quod eis lucrum temporalium, & confederationem illicitam reportabunt: quo- modo ergo non sunt haeretici simoniaci in af- fectu? haec Wicleff. A V T H O R. Hoc dixi iam diu superius omnium veterum haereticor- um antiquam esse calumnia, contra catho- licos praelatos, & quoslibet religiosos, & cleri- cos, quos contigerit sumptum viuendi accipe- re. Nec enim omnium tunc sanctorum in ac- cipiendo parcissimus potuit hac euadere pro- pter pseudo, intantum, ut eum in suspicionem duxerint auaritia, vbi item respuebat oblata, secundum ad Corinthios. 12. Esto ego non gra- uari vos, sed ut astutus dolo vos cepi. A M- B R O S I V S. Ibi dixit, forte suspicabantur ip- sum contemnere, quia parua erant, quae offe- rebantur, ut maiora consequeretur: Aut si per se nollet accipere, vellet tamen per alios. De quo se ita purgans ibidem. Nunquid, inquit, per aliquem eorum, quos misi ad vos, circum- ueni vos? Rogavi Titum, & misi cum illo fra- trem. Nunquid in vobis auarus fuit Titus? Non- ne eodem spiritu ambulauimus? nonne eisdem vestigijs? Vbi in expositione A V G V S T I- N V S. Apertum est, quia quando ab his, quos misit, nihil tale dictum, aut factum est, vna eo- rum sententia probatur in bono, exclusa omni suspitione auaritia. Haec ille. A V T H O R. Ec- ce de auaritia hac purgauit se Apostolus. Ad- quam infamiam deduxerunt eum pseudo apo- stoli: ita religiosi viri necesse est purgationem suam in hac suspitione deponant. Praedicabat

Apostolus, scribebat, monebat, orabat, pseu- do omnia bona peruertentes: propter lucrum inquit, praedicat, scribit, & orat: aut ut confo- derationem nobiscum faciat contra Deum, ne teneantur legalia. Ita Wicleff omnes ora- tiones sanctorum, praedicationes, abstinentias, vigiliis, & caetera opera pietatis impio tantum iudicio mentis suae ad spe lucri temporalis per- uertunt, aut ad confederationes contra semi- naria Lollardorum quas dicunt illicitas. Et quod concludit uterque, Wicleff contra modernam ec- clesiam, pseudo contra Paulum? ergo omnes estis haeretici, simoniaci in affectu. Nihil pro- bant pseudo, nihil haeretici Wicleff. No- bis ergo vna suspitione notatis, vna purgatio praeparatur. Sed vbi Paulus suscepit oblata, quod modo pro iusto victu facit ecclesia? A Philippensibus enim recepit: ideo posset ibi lo- cum habere suspicio. Bene fecistis, inquit, co- municantes tribulationi meae. Scitis autem & vos Philippe. quoniam in principio euangelium quod praefectus sum a Macedonia, nulla ecclesia comunicauit mihi in ratione dati, & accepti, nisi vos soli, quia & Thessalonicam semel & bis in vsum mi- hi misistis, non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Ad Phi- lippen. 4. Ecce ab istis recepit Apostolus sum- ptus pios. Sed ne ideo praedicaret aut oraret pro eis subdit. Non quia requiro datum sine tenus in praemium, sed fructum deuotionis ve- strae. Sicut alias scripsit non se placere homini- bus, & tamen alibi dixit, Ego per omnia omni- bus placeo. Quae loca soluens lib. 2. de sermo- ne domini in mote super textum, videant opera ve- stra. A V G V S. Non ideo recte faciebat, ut pla- ceret hominibus, sed ut Deo, ad cuius amorē placuit quod omnibus Paulus. placeat hominibus. Sequitur. Non ut hoc appetere tur tanquam merces recte factorum, sed quia Deo placere non posset, nisi se his, quos saluos fieri vellet, praebet imitandum. Imitaria autem nisi placue- rit, nullo pacto quisquam potest. Sicut ergo non absurde loqueretur, qui diceret, in hac opera, qua nauē quaero, non nauē quaero, sed patriam: sic Apostolus consequenter diceret in hac ope- ra, qua hominibus placeo, non hominibus, sed Deo placeo: quia hoc non appeto, sed ad id re- fero, ut me imitetur, quos saluos fieri volo. Si- cut dixit de oblatione, quae fit in sanctos, non quia quaero datum, sed inquiri fructum. id est, quaero datum vestrum, non hoc quaero, sed fructum vestrum. hoc enim iudicio apparere poterat quantum profecissent in Deum, cum libenter facerent, quod non pro- pter gaudium de muneribus, sed propter comu- nione charitatis ab eis quaerabatur. Haec ille. A V-

4 AVTHOR. Ita ꝑ dicat sanctus in ecclesia, si quæro temporalia dantis, quod mihi soli, non tibi iam evidens est, nō ipsa quæro, sed ipsum lucrifacere Christo. Paulus iussit dicere, Non alligabis os boui trituranti, nonne propter fideles utiq; scripta sunt, quoniam debet in spe arare qui arat, & qui triturat in spe fructus percipiendi? 1. Corinth. 9. Non est hæc hæresis simoniaca in affectu mi Witleff, quia dicis sanctos maiores in ecclesia non dare literas suffragiorum spiritualium nisi sub spe, quod lucrum temporalium reportabunt. Ergo prædicatores, & pastores, & vigilantes, & orates, nō catholici solum, sed & tui sodales hæretici omnes sunt simoniaci, si iuxta Paulum arant in spe, aut triturant in spe fructus percipiendi: tu obiectas in spe, Paulo placet de spe. Sed qui nihil sperat præter fructum temporalium, ille non triturat in spe Pauli, qui nō quæsiuit datum, sed fructum in rationem dantium profuturum. Nec hoc est euangelium, vel precem vendere, sed bouem edere de tritura: sicut Augustinus iam dixit, qui tam sollicitè nauē quæsiuit, non quæsiuit nauem, sed patriam, ita qui sperat de euangelio, aut de prece, aut meriti sui participatione proficere, non profectū dati quærit, sed dantis: de quo in suggillationem cupiditatis illorum, qui tanti putant datum suum eis spiritualia conferēti, subdit Paulus ubi supra. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnū est si carnalia vestra metamus? Quod pro euangelistis & pastoribus hic dixit, hoc item pro sanctis religiosi Hierusalem ipse subsidium postulans scribit ad Roma. 15. Nunc, inquam, proficiscar Hierusalem ministrare sanctis. Probaquerunt enim Macedonia & Asia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gētiles, debēt & in carnalibus ministrare eis. Ecce isti sancti pauperes erāt Hierusalē, nō de apostolis, nō de 70. discipulis, sed sancti erāt pauperes, quibus debebāt gētiles in carnalibus ministrare, & debitores eorū facti sunt, inquit Apostolus, si spiritualium eorum participes facti sunt: quorū spiritualiū? prædicationū, orationū, vigiliarū, abdicationū proprietatis, quibus ipsi maxime infestebāt pro tēpore. Inter quæ quantū ad prædicationes dixit in eundē locū annotationū libro HIERONYMVS. Si spiritualiū eorū facti sunt gētiles participes, debēt in carnalibus ministrare eis, quia doctores ex ipsis habebāt, & socij facti fuerāt radices, & pinguedinis oliuæ: ideoq; in quo vnusquisq; abū

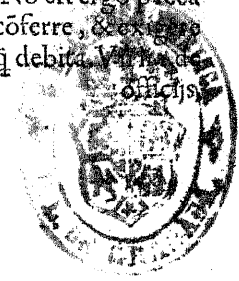
Licet de al-
tario uiue-
re.

dat, debet alteri imptire. hæc ille. AVTHOR. Ergo sancti isti Hierusalem fecerunt gentiles in merito prædicationis eorū participes, mittendo eis doctores, quos habebant. Vnde suggerit eos debitores eis factos suorū carnaliū. Ipsi ergo, quibus cōmunicatū est euāgelium, non vlurparent sibi gratis doctores esse mittēdos, quanuis doctores gratis adueniāt: sed debitores eorum reputat esse, nec vlli ecclesiæ gratis esse euāgelium prædicandū. Vnde super illud. 2. ad Corinth. 13. Quid enim quod min⁹ habuistis cæteris ecclesijs: in expositione AMBROSIVS. Adhuc per humilitatē illis se cōmendat. Ostendit enim non minus illos aliquid habuisse cæteris ecclesijs, sed & amplius. Euangelium enim gratis his prædicauit, quod nullis concessum est ecclesijs, dicēte domino: Dignus est operarius mercede sua. Hæc ille. AVTHOR. Ecce euangelium Dei prædicare gratis nullis est cōcessum ecclesijs, iubēte domino, dignum esse operarium mercede sua. Cur ergo ausus est Witleff dicere, qd si fratres laborarent gratia salutis fidelium sicut Apostoli tunc seruarent suam doctrinam viuentes de labore proprio si oportet, nec forent auditorio onerosi? Hæc Witleff. sermone. 42. 3. partis. AVTHOR. Primò petēdum esset, cur ipse nō primus hoc fecit, qui pastor indignus fuit in populo, dictus doctor euangelicus inter suos, & Apostolos imitandos prædicans omni clero. Vbi rogo ipse de labore vixit, qui tam fuit omni auditorio onerosus? Vixiꝑ item sunt sex mēses, post quos sectatorū eius doctor quidā & presbyter vxoratus Guillelmus, dictus cognomine Albus, coram Guillelmo præfule Noruicensi est examinatus in hæresi, & compertus dissipasse totam hæreditatem cuiusdam iuuenis, quem induxit circiter. 40. librarum Anglici numisfinatis intra annū. Et cur ipse non laborauit gratia salutis fidelium seruans regulam sui Witleff, nec foret auditorio tam grauissimè onerosus? Sed hoc habent hæretici nostri cum Donatistis commune, prædicare alijs paupertatem, dum diuitias colligunt perditorum, ipsis tamen simulantibus pauperiem, sed mendose, prout lib. 2. contra Petilianum respondentem dixit AVGVSTINVS. Petilianus dixit. Nos spiritu pauperes: non de diuitijs metuinus, sed diuitias formidamus. Sequitur. Sic idem dominus dixit: Qui perdiderit substantiam suam, centuplum recipiet eam. AVGVSTINVS respondet. Et hoc ad rem pertineret commonere quemadmodum scriptum est. Nam vbi nihil impedit intentionē meā, si quid de scripturis fallis aut falleris

Guillelmus
Albi facit

falleris, nihil curo. Non ergo ita scriptum est, Qui perdiderit substantiā suā, sed qui perdiderit animā suam propter me: de substantia verò nō scriptū est, Qui perdiderit, sed qui dimiserit, nec solam substantiā pecuniæ, sed & multa alia. Tu aut interim non perdidisti substantiā: vtinam verò dimiseris. Quid de paupertate gloriaris? nescio si fortè scit hoc collega me⁹ Fortunatus, qui in eadē ciuitate estis: nunquā mihi indicauit, quia nunquā quæsieram. Et infra, Si aut hoc non fecisti, quid gloriaris, quasi feceris? Ita ne verò diuitias formidatis, vt nihil habentes, omnia possideatis? Dic ista collega tuo Crispino, qui modò iuxta Hipponen nostram comparauit fundum, vbi mergeret homines in profundum. Vnde & hoc ego noui, tu fortè nescis: & ideo securus clamas, diuitias formidamus. Vnde miror, qd ista vox tua vt ad nos perueniret ipsum transiuit. Inter Constantinam quippe vbi tu es, & Hipponen vbi ego sum, Chalama vbi ille est, vicinior quidē nobis, sed tamen interposita est. Miror ego quomodo ille prior nō excepit hanc vocē, & repercussit eam ne transfret ad nos, aduersus te diuitiarum laudes copiosius recitantes. Nō enim solum non formidat ille diuitias, sed & amat. Et certè de cætero priusquam edas, recita illi talia, si nō emendauerit, respōdebimus. Tu autem si verum est qd pauper sis, ibi habes fratrem meum Fortunatum, facilius inde placere poteris illic collega meo, quam hic tuo. Hæc ille. AVTHOR. Hæc omnia interferantur Witleff, & eius collegis, qui re ipsa auaritiæ student, & laqueo auaritiæ, & spe larga habendi primas mentes sibi captiuant hominū perdendorū: sed his ita detestis, quod religiosi obijcit, tollendum est. Vos, inquit, cum prædicationibus, & falsis literis populos spoliatis. Ecce quā conformiter patribus suis pseudo apostolis primæus hæreticis, qui hoc ipsum apud Corinthios obiecerunt Apostolo. Ipse autem Paulus econtrariò gratis, inquit, euāgelium Dei euāgelizauit vobis, alias ecclesias expoliaui, accipiendo stipendium ad ministerium vestrum. 2. Corinth. 11. Ergo Apostolus Paulus fatetur se spoliasse populum, expoliasse ecclesias, vtens forsan vocabulo hostiū: Sed addidit ad ministerium vestrum. f. Corinthiorum tenacium. Qualiter forsan fratres modò spoliant fideles populos ad ministerium Lollardorum, à quibus prædicantes nihil accipiūt. Nec tamen eis euāgelium vendunt, à quibus accipiunt, sed rationem dati vocat eam Apostolus, & accepti, quæ est generalis ratio, non autem vltima in illo contractu secundum spe

ciem. Quod bene exponens prima parte sermone. 35. de muliere forti textu, Sindonem fecit & vendidit. AVGVSTINVS. Bene qd sindones fecit, quare vendidit? nisi quia nō quærit datum, sed requisit fructum. Venditionē enim istam primò intelligite fratres gratuitā. & aliquis emit gratis: si gratis tollit, non emit: si emit, pretium dat, nō gratis tollit. Et vbi est? Qui sitis, ite ad aquam, & emite vobis sine argento. Quādo emis, non argentum das, & tamen emis: si emis, aliquid das, non tamen argentum das, te ipsum das: sindones enim referte ad illa lintea spiritualia, quæ facit, & prædicat ista mulier per omnes terras, & forte vendere dicenda est, quia dixit Apostolus. Si nos vobis seminamus spiritualia, magnum est, si vestra carnalia metamus? Est enim ratio illa dati, & accepti, sed ille qui sic vendit, nō quærit datum, sed requirit fructum: ne quasi venditorē euāgelij putetis. nam in omni venditione ratio dati & accepti versatur. Contristatur autem Apostolus aduersus quædam fora vbi nō vendidit, sindones inquit, mihi ecclesiæ communicant in ratione dati, & accepti. Est quidē ille mercator domini sui, sed maius pretium quærit: nam quid prorsus vendidit? dat spiritualia. Et quid quærit? fortè carnalia. Debentur quidem & ista, sed non ipsa quærebat Apostolus, dicens, Non enim quæro vestra, sed vos ipsos: date ergo pretium, date vos ipsos. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ꝑ attendat Witleff addiscere quid sit euāgelium, aut spiritualia suffragia vendere. Planè vendunt spiritualia viri spiritualia, in ratione illa, quæ communis est venditionis, & emptionis, & alijs contractibus, scilicet, in ratione dati, & accepti. Sic item vendebat Apostolus, sed gratis: ideo gratis, quia sine argento. Et contristabatur (inquit Augustinus) aduersus quædam fora, vbi non vendidit sindones, id est, spiritualia beneficia populis, quæ facit, & prædicat mater ecclesiæ per omnes terras. Sed si commutaret finaliter spiritualia pro terrenis, peccatrix valde & turpis esset venditio. Alioquin verò meritum est. Et fortè vendere dicenda est, quia dixit Apostolus, Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Et pro sanctis deuotis Hierusalem si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Nam quid prorsus vendidit (ait Augustinus) dat spiritualia. Et quid quærit? fortè carnalia: debetur & ista. Nō est ergo peccatrix cōmutatio spiritualia cōferre, & temporalia, vel pecuniaria tāq; debita.

officijs, cap. 17. AMBROSIVS. Qui plurimū habet, & si non donat, nō abundat, quia quantum acquirat, eget semper, quia plus concupiscit. Et qui exiguum habet, non minuit, quia non multum est quod pauperem facit. Similiter ergo & ille pauper, qui confert spiritualia pro pecuniarijs: & si plurimum habeat gratiæ, non abūdat. Non enim onerat gratia, sed subleuat mentem. Hæc ille. AVTHOR. Pius ergo pater Ambrosius supponit spiritualem pauperem habentem plurimam gratiam subleuantem mentem conferre spiritualia sua pro pecuniarijs. Sed ita tamen, vt cum Paulo continuē dicat: nō requiro datum, sed fructū: nō vestra, sed vos, in obsequium Iesu Christi.

Qualiter participant Christiani meritis mutuis.

CAP. C.

SVMMA.

- 1 Christiani qualiter participant meritis mutuis, multorum exemplis demonstratur.
- 2 Damonis. & Pythie Pythagoræorum præclarum facinus recensetur.
- 3 Paulus quomodo concedit Corinthios esse participes meritorum suorum moriendo, & viuendo.
- 4 Meritum unum quomodo sit nostrum participatione charitatis.
- 5 Talio charitatis.
- 6 Utilitates nostræ omnes, quod sint in medium conferendæ, ut adiuuemus alterutrum, &c.
- 7 Participare meritis sanctorum, quid sit.
- 8 Syriæ, atque Ægypti reges contendentes de regno, quomodo auxilium, & amicitiam Lonathæ expetebant. Et quid hoc signat.
- 9 Communionis symbolicæ primus gradus recensetur.
- 10 Literæ fraternitatum sigillatæ, quod nō sint nouæ. Et quomodo hoc ab antiquo peruenit ad ecclesiam, ostenditur.
- 11 Pennæ alterius ad alterum sub firmamento directæ, quas Ezechiel commemorat, quid signent.

Quasi aërem verberās, & adhuc pugnat Witcleff cap. p. dicto. 3c. trialogi. Nemo debet sibi præsumere, quod est Deo proprium: sed concedere merita fratrum est Deo proprium. Et sermone. 42. prædicto: commaculat me terminis illis quid est concedere parti-

cipium meriti, & supponit fieri per oblationē ab aliquo. Tantum videtur (inquit) merita conferre personæ, sicut auferre merita ab eadem: sed in primū possunt, vt dicunt, ergo & in secundum. Et cum nō sit ratio quare merita sua possint sic auferre, quoniam per ideam merita aliena, tunc possint spoliare ecclesiam de suis meritis, sicut de suis temporalibus. Hæc ille. AVTHOR. Nō s̄ vult hic intelligere vt bene ageret, sed assisit omni viæ non bonæ. Iam enim suprā dixit Apostolus ad Roma. 15. Nō igitur proficiscar in Hierusalē ministrare sanctis. Probauerūt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui in Hierusalem sunt. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare. Hic querendum esset, quis fecit gentes esse participes spiritualium prædictorum sanctorum, quæ erāt spiritualia illa: si non merita sanctorum, sicut iam suprā dictum est prædicationum suarum, & penuriæ, atq; precum? Et quomodo fiebāt Achaici illorum participes? Nunquid aliquis abstulit merita illorum, & spoliavit ab illis spiritualibus, vt conferret Achaicis? Deliramenta sunt ista proxima malignanti. Nam qui iussit alterum alterius onera portare, & pro fratribus animas ponere: non dedit occasionem excusationis iniquæ filijs hominum, vt dicerent, non hoc posse presumere, quod est Deo proprium: concedere. s̄ fratribus nostra merita. An non possum concedere proximo participium lucis solis, aperiendo ipsi fenestram meam? & tamen lux solis cælo est propria secundum potestatem. Et possum cōcedere proximo participium sapientiæ meæ, admittēdo eum in adiutorium meum, & fortius doctrine insistendo: cum tamen omnis sapientia à domino Deo sit, & ab eo necessariō petenda, qui dat omnibus affluenter. Et qualiter auferā lucem soli ad conferendum proximo, aut spoliem auditorium parte suæ sapientiæ ad dandum isti, quem iam admiserim? O quàm grossa impietas, & ad modicum participans de pietate ista sanctorum. Sed nec quid natura valet nouit ex philosophis: an non philosophia licet ad susceperunt per amicitias mutuas cuncta inter se habentes communia, etiā mori, & viuere? Qualiter lib. 2. de virginitate versus finē refert AMBROSIVS. Philosophorum s̄ iniquens gymnasia Damonē, & Pythiā Pythagoræos in cælum efferunt, quorū vnus cum esset morti adiudicatus, commendandorum suorum tempus poposcit. Tyrannus autem

tē astutissimus quod reperire nō posse estimaret, petiuit, vt sponforem daret, qui pro se feriretur, si ipse faceret morā. quid de duobus præclaris, nescio: vt runque præclarum. Alter vadem mortis inuenit, alter se obtulit. Itaque cū reus moram supplicio faceret, fideiussor vultu sereno mortem non recusauit. Cū duceretur, amicus reuertitur, ceruicem substituit, colulum subiecit: tunc admiratus tyrannus chariorem philosophis amicitiam quàm vitam fuisse: petiuit ab eis, quos damnarat, vt in eorū amicitiam reciperetur. Tātam virtutis esse gratiā, vt & tyrannū inclinaret. Hæc ille. AVTHOR. Vide quàm optabile fuit item tyranno in amicitiam istorum recipi, quorum communio in dissolubiliior vita fuit. Quid igitur ne hanc admirandi nexus virtutem mutuam habeant imedit Christianos, quorum summa lex est, Diligatis inuicem sicut dilexi vos? Summa fides est credere sanctorum communionē. Sed audiamus peritiā Pauli dicentis. Cū essemus apud vos, neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circūuenimus. Non ad condemnationē vestri dico, prædixi enim, quod in cordibus nostris estis ad cōmoriendum, & ad conuiuendum. 2. Corinth. 7. Participes s̄ ecce cōcedit esse Corinthios meritorum suorū moriēdo & viuendo. Vnde in expositione eiusdem loci AMBROSIVS. Ex prædictis vult illos cognoscere quo animo loquatur ad eos. Quos enim participes vult habere, & ad præsententes passiones pro Christo, & ad futuram vitam non utiq; illos abiicit, sed vt participatione dignos se faciant, exhortatur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo Paulus nunquid fecit concedendo: quod est Deo proprium? Et nunquid hoc argumento suo probabit Witcleff Paulum seduxisse Corinthios concessione taliter temporiter proditoriē à populo spoliando? Sicut procedit Witcleff hoc loco contra fratres. Nimirum quia sic processerunt pseudo contra Paulum: idcirco dixit Paulus pro se & fratribus, Neminem corrupimus, neminem circūuenimus &c. Reuera ipsi pseudo hæc fecerant: & hoc faciunt hætenus Witcleuistæ. Ibidē AMBROSIO. Pseudo enim apostoli erant, qui & nocentibus illis, corrumpentes sensum illorum, & grauabant sacculos eorum circūuenientiæ serpentiæ astutia. Hæc ille. AVTHOR. Sed quis potest concedere participiū meriti nisi Deus inquit Witcleff? Puto ille potuit, qui iā dixit, in cordibus nostris estis ad cōmoriendū, & ad conuiuendum. In corde suo ergo & cordibus fratrum suorū Paulus appetit potestatem habere participes Corinthios. Quomodo ergo ad

Deum? quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, & ipsa fecit primō fratres habitare in vnum. Multitudinis enim credentium erat cor vnum, & anima vna in domino. Et quid efficiens communio? in fractiōe panis, in orationibus esse pariter, & habere omnia cōmunia, perdurare vnanimiter in templo, collaudare Deum, & habere communiter gratiā ad omnē plebē. Esse participium meritorū ad cōmoriendum, & ad conuiuendū in cordibus nostris. Ecce potentia charitatis fraternæ: q̄ facit omnes virtutes esse communes, merito scilicet, si non possint essentia. Quod mirabili studio quarta parte sermonū sermone. 57. qualiter perfecta dilectio debeat custodiri, aperit AVGVSTVS. Noli inuidere, sed facias. Ego si Christianus essem, utiq; & ad dominum pertinerē, possem facere quod alius facit: tale est enim, ac si diceret & auris, si ad corpus pertinerem, possem videre solem & lunam: & tamen non illud habet nec manus, nec auris, sed faciunt singula quod possunt, & cū concordia seruiūt sibi inuicē omnia membra. Sic ergo & tu fili congaude illi, cui Deus aliquam gratiā peculiariter dedit, & potes in illo, quod in te nō potes. Ille fortē habet virginitatem, ama illā, & tua est. Item tu habes maiorem patientiā, dilige illam, & sua est. Ille potest satis vigilare, si non inuides, tuū est studium eius. Tu fortē potes amplius ieiunare, si te amat, suum est ieiunium tuū. Hoc ideo, quia in illo tu es. Per proprietatē enim nō tu es, per charitatē tu es. Hæc ille. AVTHOR. Quomodo s̄ per charitatē? nisi per meritū: quia meritū vnū est nostrū participatione charitatis, si virtutib⁹ eius sim cōnexus per vinculū affectionis: virginis virginitas mea est, iustitia iusti, vigilia studiosi, eleemosyna benefici, doctrina prædicantis, meritū abstinentis, omnia in eo mea, qui me suscepit amantem: nō per proprietatē, vt iam dixit Augustinus. Nec ideo minuitur illi, quia ego participo, sed tota est in me, sicut tota merces est in eo, cuius socius ego fio. Vnde Moyses sic dedit Iosue de gloria sua Numerorū. 27. Super quem locū in libro quæstionū ca. 43. AVGVSTINVS. Quid est, quod cum Deus Moyse præciperet de Iesu Naue, inter cetera ait. Et dabis de gloria tua super eū. Sequitur. Non ideo eā non habiturus esset Moyses. Nec quia dixit de gloria tua, ideo minui illi iustum est quod habebat. Sic enim accipiendum est, ac si diceret: Eacies eū socium gloriæ tuæ. Non enim res huiusmodi quasi particulariter diuisæ minuūtur, sed totæ sunt omnibus, totæ singulis, qui earū societatem habent. Hæc ille. AVTHOR. Totā s̄ ergo gloriam suā dedit Moy

ses Iosue, & totam in seipso per communicationem societatis retinuit, & donauit: & hæc est talio charitatis. Qualiter omnis homo debet omnia bona vel moris, vel industriæ, vel naturæ in mediū quoddā conferre, vt omnes simus vna charitate participes, prout docet lib. 1. de officiis. cap. 16. A M B R O. Ergo secundū Dei voluntatē, vel naturæ copulā inuicem nobis auxilio esse debemus: certare officiis, velut in medio omnes vtilitates ponere, & vt verbo scripturæ vtar, adiuuentū ferre alter alteri, vel studio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet, vt inter nos societatis augetur gratia, nec quisquā ab officio vel periculi terrore reuocetur, sed omnia sua ducat vel aduersa, vel prospera. Hæc ille. A V T H O R. Omnes ꝑ ecclesiæ vtilitates nostræ in medium sunt cōferendæ vt adiuuentur, vel studio, vel pecunia, vel operibus, vt saltem diuisis spiritualibus viris ab his, qui carnales sunt, nullus ab officio reuocetur: sed qualiter sua ducat in medium, vel aduersa, vel prospera, vt societatis in Christo gratia roboretur. Hæc de causa gloriabatur Paulus de mutua cōmunicatione carnaliū & Spiritualiū. 2. Corint. 9. Per probationē, inquit, ministerij huius glorificātes Deū in obediētia cōfessiōis vestræ in euāgelio Christi, & simplicitate cōmunicationis vestræ in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratiōe pro vobis desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. Ecce gloria Pauli, propter simplicitatem cōmunicationis in illis & illorū pro eis, hoc modo cooperatores & participes in alterutrum dici debēt secundū tenorem Apostoli, isti spiritualium bonorum ex pauperibus, hi carnalium bonorū ex diuitibus: prout Gaiū, quia communis erat hospes ecclesiæ, cooperatore veritatis euāgelij Ioānes appellat in sua canonica, dicēs. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritatis. Vbi BED A. Iūgit se beatus Ioānes, qui omnia dimiserit propter Christū personis fidelium diuitū, quatenus eos ita alacriores reddat ad miserēdū pauperibus, & peregrinis. Et infra Cooperatores autē dixit veritatis, quia qui spiritualia bona habētibus tēporalia subsidia tribuit, in ipsis donis spiritualibus cooperatores existit. Nā pauci, qui spiritualia dona perceperāt, multi qui tēporalibus abundāt, per hoc se diuites virtutibus pauperū inserunt, dū eisdē sanctis pauperibus, de suis diuitis solatiātur. Hinc etenim dominus ait, Qui recipit prophetā in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet: & qui recipit iustū in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Hæc ille. A V T H. Apertē ꝑ docet

sanctus pater quid sit participare meritis sanctorū. Cooperari, inquit, spiritualibus viris tēporali subsidio, aut istū ecōtrario diuiti, subsidio spirituali. Vnde per hoc, inquit, diuites se pauperū virtutibus inserūt, vt vna arbor bona fiat vtriq;: Et nōne meritis pauperū inserūt? Sic palā dicit scriptura, quā infert, Qui recipit iustū, inquit, in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Et nōnunquā virtutibus eorū inserūt, quibus accedūt participes, tā propter efficaciam precū, quā propter imitationē morū. Qualiter Alexander in amicitia & societate incitatus est Ionathæ, dicens. Nūquid inueniē aliquē virum talē, & faciemus eū amicū, & sociū nostrū? 1. Macha. 10. vbi in expositiōe lib. 2. ca. 15. R A B A. Quod ꝑ reges Syriæ atq; Ægypti cōtendētes de regno, auxiliū & amicitiam Ionathæ singuli expetebāt, nō aliud signare arbitror, nisi qd carnales quiq; superbi, avari, atq; voluptuosi, licet inter se semper dissentiant, & iura pacis nequaquā firmiter seruare possint, nōnunquā tamē videntēs vnanimitatē & cōcordiā sanctæ ecclesiæ, ipsi deserūt honorē: quā donū, quod se habere non conspiciūt, in habēte venerātur. Nōnulli per hoc eius querūt opitulationē, eiusq; optant habere amicitia, vt inde opportunis solatiis adiuti, per imitationem virtutū & ipsi meliorentur. Hæc ille. A V T H. Quā efficacax medicina corruptis participationē societatis habere cū bonis: deo monentur intus à spiritu eos vocāte, carnales & diuites ad cōcordiā & fraternitatem ecclesiæ festinare, eiusq; cōcorporari precibus, & solatiis inseri, vt eorū solatiis spiritualibus adiuuentur, & virtutū exēplis, meliores reddātur. Non enim otiosē, nec superuacaneē dixit Psalmita Cū sancto sanctus eris, & cū innocēte innocēs eris. Vnde & Saul inter prophetas receptus, ꝑphetavit statim vt ipsi. Sed quid efficit hoc in quā vltra generalē cōmunionē fidelium, multū ex gratia peculiari, vt suprā retulit Augustin⁹. Vnde quidā dicūtur orationis Christianæ participes extra cōmunionē sanctorū, velut dominus Iesus pro suis crucifixoribus intercessit, & credebant multi sacerdotum, & ꝑticipabant. Et Stephanus pro se lapidantibus orauit, & profuit sancto Paulo. Et apostoli pro regibus & persecutoribus intercedere docuerunt, & iis, qui in sublimitate sunt positi. Quidam verō participare dicuntur, qui intra cōmunionem ecclesiæ sunt participatione sacramentorum: sed non intra illam, de qua facit symbolū cōmunionē sanctorū, vt sunt heretici, & schismatici. Alij itē ꝑticipāt, qd intra illā sunt ꝑ pacē & societate ecclesiæ. Et hi primò ꝑticipāt,

vt con

vt conuiuā domesticū in vna mensa meritorū, ceteri priores, vt inuitati conuiuiō. Vnde de hac cōmunionē duplici lib. 7. de vnico baptismo cōtra Donatistas. A V G V S T I N V S. Cōmunionem, credo, eam dicit, quæ pertinet ad columbæ societatem: nam in participatione sacramentorum proculdubio cōmunicabant eis scilicet hæreticis. Sequitur. Certē enim non cōmunicet hæreticus, nisi ecclesiastico baptismo baptizatus. Hæc ille. A V T H. Hic ꝑ igitur est primus gradus cōmunionis symbolicæ: cū fidelis in eadem euāgelij, & sacramentorum ecclesiæ, & sociali pace ecclesiæ foederatur. Quibus ita repertis participia meritorū & suffragiorū cōmunicantur, vt fratribus peculiaribus & collegis. Nō enim possunt esse fratres, qui nō vnum Christum prius patrem, & vnā matrē habent ecclesiā. Hæc ipsa forma seruata, beatus Paulus ad Philippen. suffragia sua cōmisit. Ego, inquit, audiēs fidē vestrā qd est in domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriā vestri faciēs in orationibus meis. Supponit primò eos in fidē, & pace ecclesiæ, & tūc orationum suarū participiū superaddit in generali cōmunionē fidelium: eos prius fratres habebat per prædicationē euāgelij, modò peculiari forma eos aggregat intra participiū orationū, & gratiarū diuinitus actionē. Et hoc ab antiquo peruenit ad ecclesiā. Nam & in libro primo Machabæorū legitur, Ionatham amicitias & societate renoualle cū Romanis: nō autē fratres eos dixisse, aut contulisse suffragia, qd tamen Spartiatibus effecerat. Duodecimo enim ca. legitur. Ionathas Sumus sacerdos, & seniores gētis, & sacerdotes, & reliquus populus Iudæorū Spartiatibus fratribus salutē. Iam pridem missæ erāt epistolæ ad Oniā primū sacerdotē à Dario, qui regnabat apud nos, quoniā estis fratres nostri. Sequitur. Nos cū nullo horū indigeremus, habētes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, maluimus mittere ad vos renouare fraternitatē, & amicitia, ne fortē alieni efficiamur à vobis. Multa enim tēpora transferunt, ex quo misistis ad nos, & subdunt sancta suffragia. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solēnibus, & ceteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quæ offerimus, & obsecrationibus, sicut fas est, & decet meminisse fratrum. Et infra. Mandauimus itaq; eis, vt veniant etiam ad vos, & saluent vos, & vobis reddant epistolas nostras de inuolutione fraternitatis nostræ. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc. Hæc ibi. A V T H O R. Ecce quia fratres

eos habebant genere, addiderunt eis fraternitatem in sancta prece, & sacrificio, & omni memoria oblationis & obsecrationis fraternæ. Videtis ꝑ ergo quoniam non sunt nouæ tales fraternitatum literæ sigillatæ. Et sequitur epistola responsalis. Onias Ionathæ sacerdoti magno salutem. Inuētum est in scriptura de Spartiatibus & Iudæis quoniam sunt fratres, & quia sunt de genere Abraham. Et nunc ex quo cognouimus, benefacietis scribentes nobis de pace vestra. Sed & nos rescripsimus vobis. Pecora nostra, & possessiones nostræ, vestra sunt, & vestra, nostræ. Mandauimus itaq; hæc nūtiari vobis. Et libro. 2. expositionis suæ in hūc librum. R A B A N V S. Iosephus huius loci mentionem faciēs, non videtur tantummodo cōgnationem Spartiatum cum Iudæis, verū etiam aliquam societate velle exprimere, qui taliter Lacedæmoniorum epistolam scriptam refert. Rex Lacedæmoniorum Arius Oniæ salutem. Legentes scripturam antiquam, inuenimus ex vno genere Iudæos, & Lacedæmonios extitisse, & familiaritatem cum Abraham socialiter habuisse. Iustum est ergo, vt fratres existatis, & transmittere ad nos, & petere quæ vobis necessaria iudicatis. Facimus verò & nos idem, & nostra propria simul & vestra reputamus communia. Portitor literarum Dunotilis epistolas vobis desert quadrangulo scriptas, si gnaculum habentes aquilam draconem vnguibus portantem. Hæc ille. A V T H O R. In vnum connectamus dicta ista è scripturis, & sensum sancti spiritus ꝑoderantes, habebimus non inuites esse has literas suffragia mutua ꝑmittentes, vbi cū fratres essent mutui generis ex Abraham longē distantes, vt se propinquos facerent, hi pro eis oblationes, & preces, & sacrificia legalia, hi econtrario carnales sua pecora, & possessiones, & prædia communiter offerebant. Quid aliud rogo, quā vt ait Apostolus, si spiritualium eorum participes facti sunt, debent & hi in carnalibus ministrare eis? Placuit enim, & debitores sunt eorum. Et quid circa hanc rem dixit scriptura? Benefacietis scribentes nobis de pace vestra. Hoc agunt prælati ecclesiarum, & claustrorum in literis, quas Witleff in calumniam ducit: hoc egerunt sancti isti, quos scriptura commemorat, addentes signaculum aquilæ draconem portantis in vnguibus: & sub hoc signaculo iustum arbitrabantur petere ab eis, quæ necessaria iudicabant, addentes, vt fratres existatis. Et hoc ipsum fraternitatis charitatem nominabat Apostolus ad Hebræ. 13. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem no-

lite obliuisci. Et primæ ad Theffal. 4. De charitate autem fraternitatis non necesse habui vobis scribere, etenim facitis illud in omnes fratres in vniuersa Macedonia. Et Petrus Apostolus in canonica sua secunda. In pietate fraternitatis amorem, in fraternitatis amore charitatem. Etenim beatus Gregorius existimat has esse pennas alterius ad alterum sub firmamento directas, quas Ezechiel commemorat. Vnde libro primo super Ezechi. homilia. 7. GREGORIUS. Tunc ꝑ pennæ virtutum sub firmamento rectæ sunt, quando bonum, quod alter habet, hoc alteri impendit, vt qui terrenam substantiam accepit, indigentis proximi inopiã subleuet: qui doctrinæ gratia plenus est, ignorantis proximi tenebras verbo suæ prædicationis illustret: qui temporali potestate subnixus est, oppressos à violentis releuet. Sequitur. Qui à terrenis actibus liber soli Deo vacare meruit, pro delinquentibus proximis exoret. Fit autem sæpe, vt qui terrena substantia nimis occupatur, orationi non quantum debet, inuigilet. Et fit plærunque, vt is, qui ad exorandum dominum cunctis mundi oneribus exutus vacat, sustentationem viuendi nõ habeat. Sed dum diues porrigit alimentum, atque vestimentum pauperi, & dum pauper orationem suam animæ diuitis impendit, pennæ animalium rectæ alterius ad alterum tenduntur. Nam dum ille mihi verbum prædicationis exhibet, & lumē veritatis ex corde meo ignoratiæ tenebras expellit: dum ego illi quia fortè à mundi huius potente opprimuntur, solatium meæ defensionis impertior, atque hinc de violentis manibus euellō, vicissim nobis pennis nostras tendimus, & nos affectu & opere vicaria ex bono, quod accepimus, tãgimus. Vnde bene primus pastor admonet dicens. Omniũ aut finis appropinquabit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia aut, mutuã in vobismetipsis charitatē habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales inuicem sine murmuratione. Vnusquisque sicut accepit gratiã, in alterutrum administrantes. Quod ergo apud Ezechielem penna, hoc apud Petrum Apostolum accepta gratia dicitur. Et quod ille ait rectæ pennæ alterius ad alterũ, hoc ecclesiæ pastor dixit, vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes. Pennæ enim nostræ rectæ iam non sunt, si ad vtilitatem nostram solummodo reflectuntur: sed tunc rectæ fiunt, cum in vtilitatem proximi dirigimus quod habemus.

Hæc ille.

Quòd sanctos pauperes debent fideles præcipuè carnalium suorum habere participes.

C A P. C I.

S V M M A.

- 1 Pauperum duo genera, scilicet pauperum sanctorũ, & vulgarium egenorum.
- 2 Pauperes sancti, & religiosi præ cæteris nutriendi.
- 3 Paulus pro quibus pauperibus postulare non erubuit.
- 4 Witleff, quàm impiè dixit contra Deum, iure euangelij pascendos esse pauperes publicos, sanctis dimissis.
- 5 Dandum quòd sit omnibus sine morum discussione, non tamen ob malas artes.
- 6 Argenti modij pauperibus missi.
- 7 Christiani, quòd omnibus pauperibus sint debitores, maxime uerò sanctis.

Contra prædictas scripturas addit Witleff loqui verba prophana cap. 3. 1. quarti trialogi homines, quibus fratres concedunt talia, multipliciter demerentur. Primo, quia sunt

in fide instabiles, dimittentes fidem catholicam propter mendacia friuola horum fratrum. Secundo, quia tales cæcati, nutriunt fratres Antichristi discipulos, & dimittunt pauperes infirmos, cæcos, claudos, & debiles, quibus de iure euangelij debet dare. Hæc ille. AVTHOR. Nihil ex his probat, quasi tantũ dixisse sufficiat, Testem Christum inuoco, qui pro nobis pauper factus est, cū esset diues, quod nihil in pauperum publicorum detrimentum, nihil in eorum præiudicium operari propono. Sed quia iste scripturas inuocat cõtra pauperes sanctos Christi, præponens eis illos coactos inopes, & pauperes publicos, quantum sufficit ad repellendum iniuriã, veritatem merã de scripturis eliciam, Christo iudici commedando residuum. Duo igitur genera pauperũ iam dixi, pauperũ. scilicet sanctorũ, quæ sic vocantur in scripturis: & vulgarium egenorum. Primi paupertatē subierunt pro Christo, secundi in Christo. Primos (audeo dicere) cum omni sollicitudine curabant apostoli in scripturis suis, vt supra addidi lib. 4. mitentes eisdem de communi cõsilio Paulum & Barnabam,

Pauperum duo genera.

Barnabam, dantes eis dextras tantum, vt pauperum memores essent. Dextras tantum, prout disputat Hieronymus viriliter contra Vigilantium, qui inuenit hanc hæresim, quam modo fouet Witleff: hosq; sanctos pauperes semper appellarunt, cuius rei rationem aperit, exponendo hunc textum apostoli secundæ Corinth. 9. Disperfit dedit pauperibus. AMBROSIVS. Per exemplum, inquit, ad curam pauperum, vt in omni opere bono abundant. Si enim huius, qui pauperibus largitur, iustitia manet in seculum seculi, quanto magis eius, qui ministrat sanctis? Pauperes enim possunt dici, qui publicè egeni sunt. Sancti enim discernuntur ab his, quia hi serui sunt Dei, insistentes orationibus, & ieiuniis, puram vitam agentes, sicut & Anna prophetissa, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & orationibus seruans die ac nocte: omnem curam huius mundi postponens. Misericordia hæc iustitia appellata est, quia sciens qui largitur omnia Deũ cõmuniter omnibus dare, quia sol eius omnibus oritur, & pluit omnibus, & terram omnibus dedit: idcirco diuidit cum his, qui copiam terræ non habent, ne beneficiis Dei videantur priuati. Hæc ille. AVTHOR. Accipe fundamentum distinguendi pauperes per scripturã, hos quidem sanctos pauperes appellantes, & peculiariter Dei seruos, quia Deo seruiunt die ac nocte instar Annæ, ieiuniis & orationibus instantes, mundi curis postpositis, quibus misereri, iustitiam quandam appellat: & hos præferendo cæteris pauperibus publicis arguit à maiori: quòd si huius, qui pauperibus largitur, iustitia manet in æternum, quanto magis eius, qui ministrat sanctis? Falsè igitur increpat eos Witleff contra sanctas scripturas dimittere fidem catholicam, qui prius, aut potius nutriunt fratres, quàm pauperes, cæcos, claudos, & debiles: quoniam si hoc sit contra ius euangelij: ergo apostoli, ergo Paulus in euangelico iure deliquit, qui sanctos pauperes cæteris in elemosynis gentium omnimodè prætulerunt, dicendo, Tantum vt pauperum memores essemus. lib. 2. super Elaiam, textu. Vos depacti estis vineam meam: rapina pauperum in domo vestra. HIERO. Pauperem vel simpliciter accipe, quæ indiget elemosyna, vel certè pauperem spiritu: de quo scriptum est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperẽ. Et Paulus apostolus. Tantum vt pauperum memores essemus. Hæc ille. AVTHOR. Ergo nõ multi vulgi pauperes includuntur in hac regula, cum tantum hos includat, qui pauperes sunt electione vel spiritu, de quibus scriptura psalmistæ præci-

Pauperes sancti & religiosi præ cæteris nutriendi.

puè cecinit beatum esse, qui super pauperẽ tantum intelligit. Et Paulus hos solos amplectitur dicens, tantum vt pauperum memores essemus. Hi quidẽ, & discipuli apostolorum Pauli, & ipsi? Pauli erant, qui cum essent ignobiles, & inopes, quia tamen pro Christo cuncta tulērunt, non erubuit Paulus eorum in prædicando commemorare pauperiem, & postulare iuuenam. Prout Homilia. 3. de laude Pauli. CHRYSOSTO. Neque igitur verò hoc solum admiratione dignum, quòd tantã potetiam talis obtinuit, sed quoniã discipulorum quoq; illius plurimi pauperes imperiti, ac totius erant eruditionis extranei, in fame, & egestate viuẽtes, ignobiles, & de ignobilibus procreati, quod certè ipse etiam prædicauit, nec erubuit eorum commemorare pauperiem, imò necessaria quidẽ victui postulare: proficiscar, inquit, in Hierusalẽ ministrare sanctis. Et vt rursus secundum vnã sabbati vnusquisq; vestrũ reponat quod ei bene placuerit, vt nõ cum venero tunc collectæ fiant. Hæc ille. AVTHOR. Vides quæ pro his postulare Paulus non erubuit, causam bonam se putas habere taliũ virorum, & sanctorum inopiam. Horum tutor proprius voluit Paulus esse, & similiter diuites alios secundum Deũ iussit esse tutores, dicens. Qui subministrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & auget incrementa frugum iustitiæ vestræ. secundæ. Corinth. 9. Vbi in expositione AMBRO. Hæc est iustitia, vt quia Deus dat, retribuatur ex eo homo ei, cui deest. Hos enim vult ministros esse ipsorum, qui potiora eligentes, copias presentis temporis spernunt, totos se Dei rebus obligantes. Vnicuique enim secundum bonam voluntatẽ Deus præstat auxiliũ. Sancti enim quia nihil volunt possidere, nisi victum habere, & vestitum, hos, qui habere volũt, tutores illorum Deus esse disposuit: vt qui bene & simpliciter eis ministrauerit amplifictur Dei nutu, vt habeat vnde semper possit largiri, & ad præsens locupletatus, & in futurum. Hæc ille. AVTHOR. Iam igitur potest videre Witleff, quàm impiè dixit contra Deũ iure euangelij pascendos esse pauperes publicos, sanctis dimissis. Ambrosius totum hinc agit pro releuandis sanctis pauperibus, dicens voluntatẽ Dei esse, vt horum diuites sint tutores. Quorum putas? Nõ simpliciter pauperum dicit, sed qui copias presentes spernunt, totos se Dei rebus obligantes: qui nihil volunt hinc possidere præter victum, & vestitum. Horum pauperum eos, qui hæc habere volũt, tutores Deus esse disposuit. Nõ ergo prædatores, aut dimissores. Cur autẽ horum præcipuè prima quæstione

ad Edibiam HIERO. Rationē assignat euangeliū iubētis hos facere amicos de māmona iniquitatis, vt nos recipiāt in æterna tabernacula. Et ad Iulianū in epistola consolatoria de amissis pignoribus HIERO. Difficuler intrant diuites in regnū cælōrū, quod expeditos, & alarum leuitate subnixos habitatores desiderat. Vade, inquit, & vēde, non partē substantiæ, sed vniuersa quæ possides, & da, nō amicis, nō cōsanguineis, nō propinquis, nō vxori, nō liberis: plus aliquid addā, nihil tibi ob metum inopiæ referuaueris: ne cū Anania dāneris, & Sapphira: sed da cūcta pauperibus, & fac tibi amicos de mammona iniquitatis, qui te recipiant in æterna tabernacula, vt me sequaris vt dominum. Hæc ille. AVTH. Hoc ponderat semper Hieronymus in processu verborū huius euangeliū, vt amicos sibi faciat quis de mammona iniquitatis, qui eum recipiant in æterna tabernacula. Ipsi inter omnes sunt sancti pauperes, qui cūcta reliquerunt, donātes pro Christo, vt ipse iussit: aut deserentes ea pauperibus, vt Christum sequerētur ex tēpore. Hi quoque in amicos cōciliādi sunt, nō tātū quia sic Christo per sequelā proximi sunt, sed etiā quia cū Christo iudices diuitū sunt futuri: hoc promittente eis Christo, qui nō potest fallere de promissis. Vos, qui reliquistis omnia, in regeneratione cū federit filius hominis in maiestate, sedebitis & vos super sedes. 12. iudicātes. 12. tribus Israël. Hi ergo præ aliis amici facti diuitibus de māmona iniquitatis, nō tantū precibus in hac vita, sed & in iudicio futuro in æterna tabernacula introducere possūt beneficos suos, data eis à Christo iudiciaria potestate. Vnde super primū versum psal. 40. Beatus, qui intelligit super egenū, & pauperē. CASSIO. Legitur, inquit, omni petenti te, tribue. scriptū est enim. Defudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui des: sed si omnes iustos querimus, imperatam cōstringimus largitatē, verū hęc causa in sola pia voluntate cōsistit: quia nō est nostrū prius mores discutere & sic indigentia subuenire. Sufficit nobis, vt nos dare aliquid malis artibus nesciamus. Nec opiniones hominū captando, eleemosynā largiamur, sed operemur solo affectu subueniēdi & qd nos præcepit diuinitus intuēdi. Qui sic dederit, & si iustus nō det, iuste tamē omnibus erogauit. Sed maior opera dāda est: vt sanctis viris in aliqua indigentia subuenire debeamus propter Christū dominū, qui de pauperibus suis in iudicio proprio dicturus est, Qui fecit vni ex minimis istis, mihi fecit. Quid enim dici potest sublimius, qd ve gloriosius, quando aut

ipsi prætermisi in ignē dirigēt, aut remunerati nos ad dexterā collocabūt: Sed aduerte quod dixit, intelligit: vt etiā nō petētibus talibus offeratur: nā qui petēti tribuit, bonū op⁹ efficit, qui verò tacentē intelligit, beatitudinē sine aliqua dubitatiōe cōquirat. Hęc ille. AVTHOR. Tria diuersa disposuit nobis Christus in hac serie sancti patris studiosē pēfanda. Primò, qd vltimò iā sonuit eleemosynarios diuites tāta cura debere intelligere necessitates sanctorū pauperū, vt eis etiā nō petētibus tribuāt, & pueniāt indigētes. Nā nō indiget inquis. Qualiter tibi constat: Securius, & sanctius nōndū egētī subuenies, quā egere expectatiōe tua cōpelles. Paulus abūdauit acceptis: gaudebat tamē Philippēs sibi cōmunicare, & missa recepit. Gauius sum in domino, inquit, vehementer, quoniam tandē aliquando refluisti pro me sentire: nō quasi ppter penuriā dico. Ego enim didici in quibus sum sufficiens. Et sequitur. Habeo autē omnia, & abūdo. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misisti in odorem suauitatis hostiā acceptā, Deo placētē. Philip. 4. Vbi in expositione REMIG. Repletus sum, inquit, sub omni abūdātia acceptis ab Epaphrodito, subaudi muneribus, q̄ subaudi munera misisti. Miserāt illi Philippēs aut aurū, aut argentū, & vestimenta per Epaphroditū: in quibus ipse multū congratulatus est. Apud Deum odor suauitatis est intentio bona, & voluntas promptissima offerentis. De qua legimus in Genesi, quia odoratus est dominus odorem suauitatis. Hæc ille. AVTHOR. Item ¶ inter superiora verba Casiodorinotatur sine discussione iusti vel iniusti dādum pauperibus vniuersis, hæc inquit causa in sola pia voluntate consistit, nec est nostrum prius mores discutere, sed sufficit nobis, vt nos dare aliquid malis artibus nesciamus: hoc contra impiam Witcleff scuitiam, iubentis, & exhortantis inquirere de egeno, ne fortē quis foueat Christi aduersariū contra Christum. Sed contra hanc hypocrisim Phariseorū ait Christus in euangelio: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Vbi libro. 4. super Lucam capit. 3. BEDA. Si ipse bonum bona intentione patraueris, non habens in conscientia tua aliquam partem tenebrōsæ cogitationis: etiam si contigerit aliquē proximorum tua bona actione noceri, verbī gratia, aut de pecunia, quam à te indigēs & petēs acceperat, facere vel pati aliquid mali, aut de verbo exhortationis, quo errantem corrigere volebas, fortē perniciosus errare: tu tamē p tuo simplici & lucido corde, & hic, & in futuro

Dandum omnibus sine morū discussione, non tamē ob malas artes.

turo lucis gratia donaberis. Hęc contra hypocrisim phariseorum subdolē signa querentū. Hęc ille. AVTHOR. Quid ergo turbat Witcleff lucidas conscientias hominum? bona intentio pauperi dantiū forsan malo reuera queratur, & amicus pauperū nusquam erat. Nec quod hic dixit de pauperibus cæcis & claudis pro ipsis fouendis, dixit de vulgo: sed magis ad subtrahendum eis pauperibus sanctis, qui degunt in claustro. Qualiter Iudas occasione sumpsit quasi ex parte pauperum loquendi contra Christum: potuit, inquit, venundari multo, & dari pauperibus. Sed alius euangelista hoc (inquit) ait, nō quia de pauperibus pertinebat ad eum, sed fur erat. Aliter rogo cur diceret aliis in locis quod Christus & sui apostoli non sic corporales eleemosynas sed spirituales facilius ministrarunt? de officio pastoralis capite. 10. Et iterum nec Christus in persona propria, nec suos apostolos voluit fieri talium distributores. libro de diabolo in fine. AVTH. Qualiter ergo constituit Christus Iudam dispensatorem loculorum non est ignotum euangelium. Et Christus tantam curam habuit egētium populorum: quibus ducentorum denariorum panes non sufficerent, vt vnusquisq; modicum acciperet: diceret tamen Philippo, vnde ememus panes vt manducent hi? Et septem diaconos quis instituit ministrare mensis? nunquid apostoli Christi, ante quos ipsi apostoli exercebant officium, dicentes: non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis? Et penē in omnibus epistolis suis Paulus mentionem facit benefacere sanctis pauperibus in Hierusalem. Qualiter ait ad Romanos. 15. Nunc proficiscar in Hierusalē sanctis ministrare. Vbi in expositione REMIGIUS. Sanctos appellat illos, qui pro Christi amore omnia sua reliquerant, aut vendiderāt, & pretium illorum ad pedes apostolorum posuerunt. Vel illos, qui de prædatis fuerant à ludæis non credentibus: quos laudat in epistola ad Hebræos, inquiens. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. De istis etiā dixit Esaias. Et qui recessit à malo eorum prædæ patuit. Isti omnes, qui omnia reliquerant, vel qui expoliati fuerant, qui scientiam prædicandi non habebant, vt ad prædicandas gentes possent ire, erant in Hierusalem vacātes iugiter orationibus, ac ieiuniis. Quibus apostoli de singulis prouinciis, & locis, in quibus prædicabant quicquid pecuniarum, argenti, auri, frumenti, vel vestimentorū accipiebāt, eis mittere satagebant: maxime tamen Paulus, qui pluribus gentibus prædicabat. Vnde ¶ dicitur

doctores, & aliquādo amplius quā tres, aut quiquē modios argēti eis mittebat. Probauerūt enim Macedonia & Achaia, id est, sanctum & bonum visum est illis collationem aliquam facere munerum in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem. Hęc ille. AVTHOR. Videant omnes homines si Christus & apostoli nolēbāt esse talium corporalium distributores, puta auri, & argenti, vestium, ciborum & huiusmodi corporalium. Vsq̄ quo hic homo contra planas scripturas frontem opponet cornutam? Ita vt trium aut quinque modiorum argenti distributio nulla putetur. Condoleo mē daciis eius tam numero copiosis. Se ¶ ergo omnibus pauperibus debitores esse nouerint Christiani. Nullum egenum excipio, nec dico dimittendū sanctum, vt vulgari detur, quod cōtra euangelicam rationem est. Nec dico dādum sanctis, cæteris dimissis, quod impiū est, sed omnibus dandum censeo, maxime verò sanctis, qui more istorum sanctorum Hierusalem omnia vendiderunt, aut penitus reliquerunt, vacantes iugiter orationibus, & ieiuniis, qui & beneficos suos censoria quadam potestate, prout tertio iā supra dixit Casiodorus, in æterna tabernacula possunt inducere: & de quibus omnem sollicitudinem fecerunt apostoli, & quibus prouidere non desinit ipse Christus. Vnde super psal. capit. 3. tractatu. 3. versu, produens fœnum iumentis AMBR O. Nemo dicat, nobis præceptum à Christo est, vt seruo Dei detur, mendico non detur. Absit profus. Impius ista loquitur, da illi, sed multo magis illi. Ille enim petit, & in voce petentis agnoscis cui des. Ille autem quāto minus petit, tantō magis vigilandum tibi vt tu præoccupes petiturum, aut fortē modō nō petiturum, & aliquādo damnaturum. Itaque curiosi esto te ad ista fratres mei, & inuenietis multorum Dei seruorum indigentiam, tantū vt velitis. Et bene post. Cū ergo sanctum quisque suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur. Nunquid in illa fame non pascebatur Elias? Nonne coruus afferebat carnem & panem seruo Dei seruiente creatura? Missus est tamē ascendendus ad viduam, non vt militi, sed vt prouinciali aliquid præstaretur. Hęc ille. AVTH. Quid amplius contra Witcleff dici posset præferentem pauperes cæcos, inopes, publicos, seruis Christi sanctis pauperibus, allegādo primis victum iure euangeliū, quod nos concedimus, dummodo primos præferat istis secundis, dicentibus sanctis omnibus: da illi, sed multo magis illi. Et illum præoccupes petiturum, aut fortē modō non petiturum: & aliquando

damnaturum. Nam vt tuam opem in eius sustentatione provideas plusquam suam, dominus ipse Eliam seruum suum sine omni homine paut in coruo: vt autem beneficiandi occasionem fumeret, demum paut ex femina. Et putas Eliam istum publicum fuisse mendicum? Semper ergo in diuina lege pauperes sancti & religiosi viri in eleemosynis percipiendis ceteris prelati sunt. Quod item Christus exercuit, & fecerunt apostoli, primo omnium de perfectis in omni sua distributione curantes. Vnde libro de catechizandis rudibus ante finem AVGV. Itaque iam veteris hominis terrena desideria mortificantes, & spiritualis vite nouitate flagrantes, sicut preceperat dominus in euangelio: vendebant omnia, quae habebant, & pretiarum suarum ante pedes Apostolorum ponebant: vt ipsi distribuerent unicuique, sicut opus erat: viuentesque in Christiana dilectione concorditer, non dicebant aliquid suum, sed erant illis omnia communia: & anima vna, & cor vnum in Deum. Et infra: De Paulo loquens. Ecclesias autem constituens per omnes gentes, qua euangelium seminabat, impense percipiebat: vt quoniam ipsi ex idolorum cultu venientes ad vnum Deum colendum, adhuc rudes non poterant facile rebus suis venditis & distributis Deo seruire, oblationes facerent in pauperes sanctorum, qui erant in ecclesiis Iudae, quae Christo crederant. Ita illos tanquam milites, istos autem tanquam stipendiarios prouinciales apostolica doctrina constituit, inserens eis Christum velut lapidem angularem. Hae ille. AVTHOR. Ecce quod rudes istos de gentibus constituit apostolica doctrina in primariis ecclesiis oblationes facere in pauperes sanctorum per ecclesias Iudae, qui iam rebus suis renuntiauerant, vt secundum verbum Christi forent perfecti: quibus tunc distributionem ipsi fecerunt apostoli, ipsi postulauerunt, ipsi pertulerunt, ipsi quoque manibus distribuerunt oblata: quam curam peculiariter in religiosos viros successoribus suis postmodum commiserunt episcopis, prout ca. 2. VRBAN. Papa. Ipsa vero res in ditione singularum parochiarum, episcoporum, qui locum tenent apostolorum, erant & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Ex quibus episcopi & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inueniatur.

¶ Quod fide sunt certi de suo participio cum sanctis, qui communicant cum eis in carnalibus.

CAP. CII.
S V M M A.

- 1 Fides quod non sit opinatio, sed res certa.
- 2 Desperandum de nullo dum uiuit.
- 3 Praesciti quod possint emendari, & salui fieri.
- 4 Peccatum ad mortem irremissibile. Et quando tale dicatur secundum Augustinum.
- 5 Christus quomodo orauit pro non euenturis, quae tamen euenire poterant.
- 6 Orandum quod sit sine hesitatione.
- 7 Fraternalis orationes, quod expiationem obtineant scelerum, & impetrent charitatem.
- 8 Emendationis uirorum carnalium probatio.
- 9 Paulus purus homo, quomodo securauit fideles socios factos, & participes meritorum apostolicorum, contra Witcleff.

Vius autem commercij certitudo aliqua est, aut nulla. Sed non videtur pie, aut catholice posse dici quod nulla: quia tam certifice dixit apostolus: si spiritualium eorum facti sunt participes, & in carnalibus debent eis ministrare. Sed de participio spiritualium quis efficit eos certos? sic arguit Witcleff. 4. dialogi capi. 30. De bono promisso euentes non habent certitudinem. Cum fratres ex parte sui habent certitudinem de bono sperato: videtur quod seminant deceptionem friuolam utrobique: ac si venderent catum in sacco. Et ista item catus sic venditur in sermone. 42. tertiae partis. Et haec ratio currit ubique in libello de oratione cap. 3. Nemo (inquit) mercaretur cum alio emendo aliquid, nisi de commercio sit securus. & in speculo militantis ecclesiae capite. 24. & centies alibi. AVTHOR. Propter hanc certitudinem fidei christianae tollendam estimationem, aut reputationem aliquam incertam, ipse solet exponere, vt sicut fidem, ita spem Christianorum tollat e mundo, vt nihil nobis certum remaneat, nihil fixum. Hoc & Petrus Abellardus conabatur contra apostolos, prout in libello contra eum ad papam Innocentium ait BERNARDUS. Denique in primo theologiae, aut potius stultilogiae suae circa finem definit estimationem, quasi cuique in ea sentire, & loqui liceat

Fides non est opinatio, sed res certa.

ceat, quae libeat, aut pendeant sub incerto in vagis & varijs opinionibus nostrae fidei sacramenta: & non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergo martyres nostri sustinentes tot acerba propter incertam: nec dubitantes sub dubio remunerationis praemio durum per exitum, diuturnum inire exilium. Sed absit, vt putemus in fide, vel spe nostra aliquid (vt is putat) dubia estimatione pendulum, & non magis quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis, ac miraculis diuinis persuasum, stabilitum, & consecratum partu virginis, sanguine Redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista facta sunt nimis credibilia, si quo minus, ipse postremo spiritus reddidit testimonium spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Quomodo ergo audeat quis dicere estimationem, nisi qui spiritum istum nondum accepit: qui euangelium, aut ignorat, aut fabulam putat? Scio cui credidi, & certus sum (clamat Apostolus) & tu mihi subsibilis, fides est existimatio, tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius. Hae ille. AVTHOR. Sed nunquid est fides, inquit Witcleff, quod petitiones vestrae sic innotescunt apud Deum? Nihil mihi cum male, aut iniuste orantibus, cum de fide agitur, omnia cum charitate facimus, quae omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. E contrario superstitio, vel haeresis ponit secundum Prophetam, bonum malum, & malum bonum, dulce quoque amarum, & amarum dulce: tenebras lucem, & lucem tenebras. Vis audire, quid non fides sola, sed ipsa veritas ait? Quicquid orantes creditis, petite, quia accipietis, & fiet vobis. Et sub hac spe iussit, Petite, & accipietis, Pulsate, & aperietur vobis. Sub hac item spe, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Absit, vt in hac fide, vel spe nostra aliquid (vt Witcleff putat) dubia estimatione sit pendulum: nihil plus Christus iubet, quam vt credamus in eum. Inde Augustinus in fide solebat orare Deum, libro Confessionum suarum, Da quod iubes, & iube quod vis. Quod verbum eius Pelagius indigne tulit, vt ipse scribit libro de bono perseuerantiae, versus finem AVGVSTINVS. In eis certe dixi domino nostro, da quod iubes, & iube quod vis, quae verba mea Pelagius Romae, cum a quodam fratre, & coepiscopo meo fuissent eo praesente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius penes eum, qui ea commemorauerat, litigauit. Quid vero pri-

mitus, & maxime Deus iubet, nisi vt credamus in eum? Et hoc ergo, si ipse dat, bene dictum est, da quod iubes. Hae ille. AVTHOR. Hae ergo certitudo viri fidelis, vt credat a Deo accipere, & maxime quod sibi placet, iubere. Hoc primitus, hoc maxime iubet Deus, vt credamus in eum, nec tantum iam, sed vt fundamentum certitudinis in orando queramus: veteris legis adeamus fidem. Si item carnales illos de oratione pro eis facta dominus misit in hac perplexitate Witcleuistica suae propitiationis incertos Leuitici quarto scribitur, Si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum domini est, & postea intellexerit peccatum suum, offeret vitulum pro peccato, &c. Rogante pro eis sacerdote, propitius erit dominus. Item si peccauerit Princeps, & fecerit vnum e pluribus per ignorantiam, quod domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino hircum de capris, &c. Rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Item si peccauerit anima per ignorantiam de populo terrae, offeret capram immaculatam, &c. Rogabitque pro eo, & pro peccato illius, & dimittetur ei. Ita anima, quae iurauerit, & protulerit labijs suis, vel male quid fecerit, vel bene, & id ipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblataque postea intellexerit suum delictum, aget poenitentiam pro peccato, vt offerat agnum de gregibus, siue capram, orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius. Item si anima prauaricans caeremonias per errorem in his, quae Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem, &c. ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro ea, offerens arietem, & dimittentur haec omnia ex delictis per obliuionem, vel ignorantiam, vel errorem. Sequitur. De delictis ex contemptu. Anima, quae peccauerit, & contempto domino, negauerit depositum proximo suo, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, &c. pro peccato suo offeret arietem immaculatum, & dabit eum sacerdoti, qui rogabit pro eo coram domino, & dimittetur illi pro singulis, quae faciendo peccauit. In his omnibus nihil supponit dominus suae miserationis incertum. Intelligat peccator delictum, & offerat sacerdoti, & statim promittit effectum. Rogabit, inquit, pro eo, & statim dimittetur ei. Si Witcleff maiorem securitatem exigat de bono sperato, quam illam fide a Dei ore promissam, seipsum infidelem conuincit. Ergo cum fides omnem offerentem sacerdoti,

& pro quo sacerdos orat, certificet de dimissione delicti, & propitiatione Dei, quomodo est Witcleff ausus contra legem Dei populū ad incredulitatem protrahere, iniectis conditionibus præscientiæ, vel indignitate offerentis, vel orantis? Aut ipse extollit se supra Deum, & legem eius volens videri in lege condenda peritior, aut cautior in explenda, aut necessitate fidei deuictus concedet, quod meritis, & de uotorum orationibus oratorum Deus certos efficit suos participes de bono sperato, & indulto delicto: sic enim admonet plebem beatus præful Augustinus orare pro quodam subdiacono iam ab hæreticis reuerso: addens de nullo desperandum esse, dum uiuit, supra Psal.

36. **A V G V S T I N.** Neq; ¶ enim desperare debemus fratres de alijs, qui fortè legerint veritatem, non executi fuerint necessitatem. Vtique adeo enim de cæteris desperandum non est, vt nec de isto desperemus quandiu uiuit.

Desperandum de nullo, dū uiuit. De nullo enim uiuente desperandum est. Hoc ergo fratres ex occasione hac scire debuit charitas uestra, ne fortè quis uobis dicat, nam subdiaconus eorum, qui cum ei nulla quæstio ibi commoueretur, elegit catholicam pacem, & unitatem, & illis dimissis, venit. Reuersus sicut eligens, quod bonum est, non sicut repudiatus à malis. Sic acceptus est, vt de eius conuersione gaudeamus, & eum uestris orationibus commendemus. Potens est dominus, qui illum faciat etiam atque etiam meliorem. Cæterum de nullo pronūtiandum est in aliqua parte, siue in bona, siue in mala. Quandiu enim hic uiuitur, crastinus dies ignoratur. Hæc ille. **A V T H O R.** Hæc doctrina ecclesiastica est: hæc spem roborat Christianam, ne vnquā de aliquo desperemus, dum uiuit. Quid ergo docet nos Witcleff trepidare de quolibet alio si sit præscitus, vel diabolus, & de orationibus, & uita eius facit omnino incertos, imò incertum quemlibet de seipso, quia nec est de se certior, quod non sit præscitus, quàm de proximo? Ideo doctrina apostoli est, sic de proximo sicut de seipso confidere semper uiciniore salutis. Ad Hebræos. 6. Confidimus autem dilectissimi de uobis meliora, & uiciniore salutis, tametsi ita loquimur. Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quā ostendistis in nomine eius, quia ministrastis sanctis. Ecce qualem certitudinem facit istis apostolus de bono sperato propter hoc, quod ministrabant sanctis. Non uoluit enim improbare eis cū iniquo Witcleff, quod emissent catum in sacco, sed non est iniustus Deus, inquit, vt obliuiscatur operis uestri, quia mini-

strastis sanctis. Nec tamen certificauit eos, quod nullus eorum, quos dixit sanctos, erat præscitus, aut aliquem item illorum: sed confidere tantum se meliora, & uiciniore salutis eorum, quia scilicet de nullo censuit desperandum, dum uiueret: de nullo pronūtiare aliud uolebat, nisi quod posset bonus esse, si uellet. Item inter Philippenses tales erant similes Witcleuistis, improperantes hominibus de spe futuræ salutis. Vnde apostolus ait, Nihil secundum irritationem, nec inanem gloriam. Ad Philippenses. 2. Vbi in expositione **A M B R O S I V S.** Sine dubio erant inter eos dissentientes, & inquieti, & qui inani gloriæ studebant, & vincere uolentes cum atrocitate animi: ubi præmium non est, sed parit lites, & rumpit charitatem. Quæ enim potest esse plebs, in qua aurea uasa, & argentea tantum sint, non & lignea, & fictilia? Sed possunt exercitio boni immutata, fieri aurea, & argentea, quia non naturæ uitium est, sed uoluntatis. Hæc ille. **A V T H O R.** Hoc audiat Witcleff, qui tam atrociter ingerit religiosis suspicionē, quod sint præsciti. Scio ¶ non esse talem religionis plebem, vt omnia sint inter eos uasa aurea, vel argentea, sed hoc scio, quod ipsa inter eos, quantumcunq; uasa lignea, vel fictilia, & si perpetuis ignibus iam præscita, possunt tamen gratia, & libero suo arbitrio in aurea commutari: quia non naturæ illorum uita est, unde sunt lignea, & uerantur, sed uoluntatis dicit Ambrosius. Propter hoc idem enim peccatum præscientiæ, pro quo nullus oraret, Augustinus seipsum in retractatione libri primi de sermone domini in monte, correxit, quod dixit illius peccatum esse ad mortem, qui contra gratiam, qua reconciliatus est Deo, fraternitatem oppugnat. Addendum fuit, inquit, si tam scelerata mente uitam finiret. libro primo retracta. cap. 18. **A V G V S T I N.** Alio ¶ loco peccatum fratris ad mortē, de quo dicit Ioannes apostolus: non pro illo dico, ut roget quis: ita definiui, ut dicerem peccatum fratris ad mortem, puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam domini nostri Iesu Christi quisq; oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, in uidentia facibus agitatur: quod quidem non confirmari, quoniam hoc putare me dixi, sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc uitam, quoniam de quā tuncunq; pessimo in hac uita constituto non est utiq; desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. Hæc ille. **A V T H O R.** Vbi est ille ergo in hac uita tam perditus, cui fratres orationes non promittant, ne fortè

Præsciti possumt emendari, & salui fieri.

Peccatum ad mortem.

Christus orauit pro non euenturis, quæ tamen euenire poterant.

Orandi sine hæsitatio.

fortè sit præscitus? Pone mihi præscitum, sed tamen uiuentem, non despero: ideo nec imprudenter oro. Christus ¶ pro poenitentibus orauit. Nunquid pro saluandis tantum? Aut non ne etiam pro his, qui saluandi de futuro certi non fuerunt saluari, tamen præstante Christo poterant? Sicut in horto pro calice, qui amouendus nunquam erat, sed quia poterat auferri, non imprudenter orauit. Abiecta ergo illa hæretica necessitate futurorū, quæ inter fideles præmium nullum habet, sed parit lites, & rumpit charitatem fraternam: cōfidamus in precibus sanctorum, iuxta præmissam legem, scientes, quod tunc miserebitur nostri Deus. Et placabitur dominus in generationibus nostris, quādo propter iustitiam, & intercessionem sanctorum, quā nobis patronam quarimus, nobis propitiatur Deus. Nullus tam perfidus est Iudæus, qui ista putet incerta: imò lex facit de his securum. Et Christus iubens cum bona fide orare, & petere, & quicquid credimus, fiet nobis. Et Iacobus ¶ omnino prohibet hæsitare, cum petimus: quia talis similis est fluctui: nec existimet homo ille, quod accipiat aliquid à domino, inquit. Et tristatur aliquis uestrū, oret, inquit, æquo animo, & pfallat. Infirmatur aliquis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, & omni dubio remoto, oratio saluabit infirmum, & alleuiabit eū dominus. Nihil amplius suauis Christus, quā ut per orationes fideles, sperarent homines certū à Deo remedium, & Witcleff, quos poterit, allicit ad incertū. Felix uir Chryso- stomus omnem certitudinem posuit de felicitibus eius euentibus in propitiatione diuina per intercessionem fidelium, sermone habito, quā de Asia regressus est, uersus finem. **CHRYSOSTOMVS.** Propter hoc gaudeo, & exulto, & orationes uestras exigo, eum quibus ad Asiam perrexi, cum quibus reuersus sum, cum quibus pelagus transfretauit, & adiuutus orationibus uestris feliciter nauigauit. Nec enim in nauim citra uos ingressus sum: nec exiui citra uos, aut in ecclesia eram sine uobis: sed auulsus quidem eram corpore, connexus autem charitate. Intrabam ecclesiam, astabam altari, orationes offerebam, & dicebam, Domine conferua ecclesiam, quam mihi tradidisti. Ego quidem corpore absens sum, sed tua misericordia præfens est. Ipse dominus uos conseruauit, & ipse me reduxit. Et in infirmitate positus, orationū uestrarum sensi auxilium, quod mihi quotidie in suffragium postulo. Hæc ille. **A V T H O R.** Hunc patrem sanctum, & antiquum in forma fidei ecclesiæ tutius est audire, quā Witcleff. Ipse certificè dixit, quod orationes eorum exi-

gat, cum quibus in Asiam ingressus est, & reuersus est, & eorum adiuutus orationibus feliciter nauigauit: & ipse in infirmitate positus, orationum eorum sensit auxilium, quas sibi in quotidianum suffragium postulat: hæc sunt uerba certifica, & hominis bonæ fidei. O quā longè à fide Witcleff est fides huius Chryso- stomi. Confide fili, inquit Christus, remittantur tibi peccata tua. Noli, inquit, Witcleff confidere, quia dicere publicè, quod tu dimittis peccatum, in Deum est aperta blasphemia, nisi dixerit tibi Deus, quod sic facit, & præcipiat tibi publicare uoluntatem Dei, quod ipse Deus dimiserit hoc peccatum. Hæc ille in expositione uulgari euangelij tertiæ hebdomadæ Quadragesimæ feriæ tertiæ. **A V T H O R.** Ergo blasphemauit Paulus, quando ait Corinthijs, Si quid cui donastis, & ego, in persona Christi, eo quod non exposuit in publico hoc Deum sibi dixisse, sed nec requisit ab eis, si Deus hoc eis præcepit facere, & uoluntatem suam in huiusmodi publicare, quod ipse sic donauerit. Et ergo blasphemauit Augustinus, quando pro quodam Mathematico iussit plebem orare, dicens pro certo oratione tali peccatum eius esse delendum. Nec exposuit in publico hoc Deum dixisse, aut sibi iussisse, Super Psalm. 61. in fine. **A V G V S T.** Ante Pascha coepit petere de ecclesia Christi medicinā, sed quia talis ars, in qua exercitatus erat, quæ suspecta erat de mendacio, atq; fallacia, dilatus est, ne tentaretur, & aliquando tamen admissus est, ne periculosius tentaretur. Orate pro illo Christum. Profus hodiernam precem pro illo fundite domino Deo nostro. Scimus enim, & certi sumus, quod oratio uestra delet omnes impietates eius. Hæc ille. **A V T H O R.** Quantus ergo blasphemus Witcleff, qui dicit publicam blasphemiam, quod tu dicas publicè dimittere te peccatum in Deum, Augustinus audacter dicit orationem eorum delere omnem impietatem huius Mathematici. Et cur tam surdus est nunc Witcleff, ut avertat auulsus suam aurem, ne audiat Christum publicè dicentem ad magistros ecclesiæ, Quoruncunq; remiseritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt? Ecce, dicunt, nos remittimus tibi hæc peccata. Quid sequitur? Iuxta uerbum Christi. Remissa sunt. In quo ergo blasphemant, quod sic dicunt, & sic efficiunt? Non corrumpas priuilegium Principis, non peruertas. Non ait, quodcunq; dimittitur, à Deo remittitur, sed quodcunq; uos remiseritis. Nec ait, Quodcunq; dixerit uobis Deus, quod dimiserit, & præceperit uobis publicare,

blicare, hoc dicite. Hoc ipsum igitur fundasset Witcleff in euangelio Christi, aut apostolorum gestis, vel scriptis, quod totiens nudis verbis asserit, & mentitur in Christum: unde destruat fructum passionis Christi in ipsius fidelibus, & pulcherrimum sacramentum. Mentitur ergo, quod dicit solum Deum peccata dimittere, si à dimissione extrudat sic hominem: quia ad homines dicit Christus, Quorumcumque remiseritis vos peccata, remittuntur eis. Mentitur, quando dicit oportere Deum prius remittere, sicut probatum est supra lib. 5. in sacramento poenitentiae, eo quod Christus praeposuit remissionem humanam, promittens securam esse caelestem, tanquam maiorem, minorè primam confirmantem. Quaecumque, inquit, remiseritis peccata, remittentur eis: ubi nisi, ut alibi ait, Quaecumque solueritis super terram, soluta erunt & in caelis. Sed pro peccato soluendo, quod fit in Deum, hoc exigendum scribunt patres, ut instantius precum fratrum impetretur à Deo remissio, post soluatur ab homine. Quam qui soluit, promisit in caelis, non concessit sine satisfactione Deo condigna soluendum. Ideò forte, ne minus satisfecerit Deo, qui nostris oculis satisfecisse speratur, forti instantia à sanctis fratribus orandus est Deus pro effectu fraternae salutis. Et haec est ratio quare nunquid sine prece sacerdos peccatorem absoluit in foro item priuato. Nec sine fratrum precibus in foro publico, prout lib. 3. contra Cresconium cap. 22. dicit AVGVST. Baptismum à perueris datum habere inconcussam sui roboris firmitatem, & eis posse quidem in esse: sed nisi correctis non posse prodesse. Correctis autem, & fraternis orationibus expiatis per charitatem operientem multitudinem peccatorum. Haec ille. AVTHOR. Fraternalis ergo orationibus tales expiandos docet, ut accipiant charitatē. Fraternalis ergo orationes expiationem obtinent scelerum: & fraternae orationes impetrant charitatem: sed antequam expiantur scelera, & obtineat charitatem, expiandus est indignus Dei beneficio. Possunt ergo indignis participium sui suffragij fratres ad remissionem consequendam concedere, quod Witcleff regulariter abnegat. Sed hoc sperant à Deo credentes exigunt singuli Christiani: pro se donatum lachrymis matris suae in libro confessionum, & iterum assumit libro de bono perseverantiae, post medium. AVGVST. Et in eisdem etiam libris. Quod de mea conuersione narraui, Deo me conuertente ad eandem fidem, quam miserima, & furiosissima loquacitate vastabam, non me ita narratum esse meministis, ut ostend-

derem me fidelibus, & quotidianis matris meae lachrymis, ne perirem, fuisse concessum. Vbi utique, praedicat non solum auersas à recta fide, sed aduersus etiam rectae fidei ad Deum ad eam sua gratia conuertere hominum voluntates. Haec ille. AVTHOR. Quam infideliter ergo dicit in libello suo de oratione Witcleff, quod nemo confideret in orationibus alienis, sed in vita propria stetit. An non plus in prece materna, quando publice confitetur, & pluries cum iam furiosa loquacitate fidem Christi vastaret quotidianis matris suae lachrymis, ne periret se fuisse concessum? Aut si beatus Paulus magis confidebat in vita propria, quam in orationibus alienis, quando ait, secundè ad Corinth. 1. ut non simus fidentes in nobis, sed in domino, qui suscitauit mortuos, qui de tantis periculis eripuit nos, in quem speramus, adiuantibus & vobis in orationibus pro nobis: ut ex multarum personarum facierum eius, quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis. Breuiter negata omni confidentia in vita, vel persona propria in Deo spem ponit, & per orationes in adiutorio alieno fratris. Et ad Colossen. 4. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum Christi mysterium: ut manifestem illud ita ut oportet me loqui. Hoc euidenter est, Paulum plus in oratione fraternali confidere pro fructu praedicationis futurae, quam in vita sua, arte, vel facundia. Sed quomodo dat hoc haereticis viantibus occasionem publice delinquendi, si quis crederet propter modicam pecuniam datam fratribus absolui simpliciter de toto crimine, quod commisit, inquit, Witcleff. 4. Trialogi, cap. 3. AVTHOR. Quis frater hoc tibi promisit: scio promississe dominum, quod elemosyna extinguit peccatum, sed de oratione non est pertinens, quod dixisti. Attamen sicut apostolo visum erat emendatos esse Corinthios, quia prompti erant ministrare sanctis: ita de poenitentia donantium religiosus posset homo confidere, & sic habere Deum propitium, dicente Apostolo, secundè ad Corinth. 8. Sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut in hac gratia abundetis. Vbi in expositione AMBROSII VS. Exhortatur illos, ut gloriatur de eis apud ceteras ecclesias. Haec est enim probatio emendationis eorum, si sint prompti ad ministerium sanctorum. Haec ille. AVTHOR. Ecce probatio est emendationis virorum carnalium, si sint parati ministrare sanctis. Ex his facile est

cile est respondere prioribus, si velit mihi Witcleff fatidare de securitate Pauli, qualiter poterat Paulus certificare credentes, vel seipsum de emendatione sua, vel de adiutorio suo sperato per preces fidelium. Et qualiter ipse emit, aut alios emere facit catum in sacco, cap. 3. de oratione. Nemo mercaretur cum alio emendo aliquid, nisi de commercio sit securus. Cum ergo nullus talis fictus orator securare potest aliquid, quod propter suam orationem Deus vitam alterius acceptabit, non det alijs pretium commercij, antequam de illo, quod emitur, sit securus. Haec ille. AVTHOR. Pulchre dispositum argumentum: de quo nec potest reddere rationem politicam, neque fidem, inanis gloria de vico est. Nam quod mundani mercatores cum alijs mercantur, necdum de commercio sunt securi. Nonne penè omnes, & quasi ad fati aleam sub ventis, & vndis, aut rerum euentibus cuncta proponunt ad detrimentum vel lucrum? At quid moramur, in his, qui cuncta penè perdididerunt? Petrum ad eam, & apostolos, quae situri ab eis, quid lucrifecerint, cum cuncta donarint pro Christo. Nonne longo post sequeunte tempore interrogabant à Christo, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Matthae. 19. De praeterito dicunt Matthaeus, Marcus, & Lucas, Nos reliquimus omnia, & iam serò repetunt, quid ergo erit nobis? Ecce quales mercatores in Witcleff, non extremi, sed primi inter apostolos, Petrus & socij. Hi mercabantur cum Christo, nec de commercio sunt securi, dicentes diu post, Quid ergo erit nobis? Respondit autem eis bonus mercator Christus, Omnis, qui reliquerit domum, aut fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Ecce, pone Petrum sic mercantem de commercio non securum, tamen quia fidus est, cum quo agit, non est de simplicitate sua defraudatus à pretio. Omnis, inquit, qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Sed nec in hac promissione Christus Iudam accepit, quauis inter relinquentes erat tunc praescitus. Quia dicit Witcleff, si sit praescitus, cui meritum tuum comunicas, Iudas talis erit, cui comunicauit & Christus, si se praeparasset & Iudas. Non est nobis datum scire in talibus spiritualibus commutandis, qui priores participabunt his meritis. Ideò in hunc locum, textu Matthaei, Erunt nouissimi primi &c. RABANVS. Multos tales intra ecclesiam cernimus, sed eos nec imitari, nec desperare debemus.

Quid enim sit hodie, aspiciamus, sed quid cras futurum sit, vnusquisque nescimus. Plerumque & quid post nos venerit, per agilitatem nos boni operis antecedit, & vix cum cras sequemur, quem nos hodie praere videbamur. Certè cum Stephanus pro fide moreretur, Saulus lapidantium vestimenta seruabat omnium: et ergo manibus ipse lapidauit, qui ad lapidandum omnes exercitos reddidit, & tamen eundem ipsum in sancta ecclesia laudibus antecessit, què & persequendo martyrem fecit. Haec ille. AVTHOR. Pro omnibus igitur Stephanus orationem fecit, nec omnibus satisfecit, & Paulo suffecit: & Christus omnes apostolos certos reddidit de mercede: nec tamen Iudae profecit, ut sic securare possemus omnes homines de spe, quam in Christo habemus item orando prodesse, qui sic obsunt, quod prodesse non possumus, verum tamen fides apostoli tutos nos efficit in promittendo, & eos, quos habemus precum nostrarum participes in mercando spiritualiter commutando pro carnalibus suis aeterna, dum dicit in eodem casu Hebraeis fidelibus, Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum: & in altero quidè opprobrijs, & tribulationibus spectaculum facti, in altero autè focij taliter conuersantium effecti: nam & vincitis comparsi estis, & rapinam bonorum cum gaudio suscepistis. Hebr. 10. Vbi apostolus Paulus certificauit socios meritorum effectos eos, quibus compatiebantur in vinculis alimoniam tribuentes. Socij, inquit, taliter conuersantium effecti, subdens causam, nam & vincitis comparsi estis. Vnde & in expositione huius loci REMIGIUS Iudaei credentes quidam expoliati sunt à non credentibus, quidam verò non. Illi verò, qui non fuerat expoliati, subministrabant alijs de facultatibus suis, quapropter cum agnouissent infideles, multa mala intulerunt vtrisque. Sequitur. Ex parte altera opprobrijs, id est, contumelijs, & irrisionibus, seu tribulationibus spectaculum facti estis: hoc est, publice, & in conspectu multorum irrisi. Ex parte autem altera effecti estis socij in passione taliter conuersantium, apostolorum videlicet, & eorum, qui sunt expoliati proprijs facultatibus, & verberibus afflicti, atque in carcerem reclusi. Duobus modis ostendit eis bene laborasse, scilicet, vel quia publice contumelijs, & tribulationibus sunt diuersis afflicti, quod genus humanum grauius fert in conspectu plurimorum aliquid inhonestum, aut verbis, aut factis pati. Seu etià, quia positus in carceribus compatiebantur, victumque, & vestimentum, prout poterant, subministrabant: unde facti erant

erant eorum socij. Quoniam mercedem, & retributionem, quam percipiet prædicator veritatis pro Christi nomine positus in carcere, alijsq; tormentis afflictus, eadem recepturus est ille, qui subsidium præbet, ne deficiat in tribulationibus, sicut ipsa veritas promittit, dicens: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Hæc ille. A V T H O R. His dicat Wicleff, qui sine vlla scriptura, facta phantastica ratione sua, arguit solum Deum facturum participes meritorum: ideo hoc purus homo securare non potest. Paulus 9 ꝑ ꝑecce purus homo securavit fideles socios factos & participes meritorum apostolicorum omnes illos, qui compatientes eis victum, aut vestimentum, prout poterant, ministrabant, dicente Remigio, Facti erant eorum socij: quoniam mercedem, & retributionem, quam percipiet prædicator positus in carcere, & alijs tormentis afflictus, eandem recepturus est is, qui illi præstet subsidium: hoc est dicere, socius factus est prædicationis, incarcerationis, afflictionis illorum, tam quo ad mercedem, quam quo ad retributionem, id est, meritum, & præmium. In quo igitur recedit religiosus à Paulo, si item socium dicat prædicationis, incarcerationis, afflictionis, suæ vigiliæ, ieiunij, studij, qui benefaciendo sibi compatitur, meritis hic, & præmijs in futurum? Tales ecce socios meritorum suorum fecerunt apostoli, & ea ratione tales faciunt modò fratres, & clerici collegiati in cathedratibus ecclesijs.

¶ Ad obiectum Wicleff, quòd religiosi deberent instare pro participio suffragiorum à populo, si cut laici instant apud eos pro suffragiorum eorum participio.

CAPVT. CIII.

S V M M A.

- 1 Orandum q. sit mutuo.
- 2 Caput, q. maiorem gratiã refundat, contra Wicleff.
- 3 Orationis beneficium, q. sit à sanctis uiris maxime appetendum.
- 4 Oratorum q. non sit eadem paritas, ostenditur.
- 5 Macedones, & Achaici, quot modis erant debitores sanctorum, de quibus Paulus ad Rom. 15.
- 6 Religiosorum esse prædicare, demonstratur.

Vtuas tamen preces nimirum fidelium Christiana semper fides cõmendat, quid ergo vult, quòd contra religiosos pauperes, septimo loco arguit Wicleff sæpe prædicto capit. 30. quarti Trialogi. Cum lex euangelica Matthæ. 7. doceat, q. quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, facere debetis & illis: videtur, quòd supposita iustitia acquisitionis istarum literarum de fratribus, fratres etiam debent acquirere literas de simplicibus extra hos ordines, cū probabiliter ex suppositione debent supponere, quòd tales literæ plus eis valerent, quam laicis literæ de fratribus impetratæ. Hæc Wicleff. A V T H O R. Quasi non haberent fratres in summis votis fidelium plebium precibus commendari. Aut ipse prædicatores quolibet non audierit vnquam à populis, quibus prædicant, orationes exigere. Ego enim quondam iunior solitus eram audire deuotos presbyteros singulis dominicis ad orandum pro monachis, & fratribus, ceterisq; religiosis ecclesiæ patres à primæuis temporibus traxerunt indubie, ipso apostolo sic iubente Ephesinis Christianis, per omnem orationem, & precem orantes in omni tempore, & in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me: vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium euangelij, pro quo legatione fungor in catena, vt in ipso audeam, pro vt me loqui oportet. ad Ephes. 7. Vbi in expositione A M B R O S I V S. Si rectè conuersamur, Spiritus sanctus manet in nobis, & quod postulamus, possumus impetrare: hoc est ergo in spiritu semper orare munda conscientia, & fide integra precem ad Deum dirigere. In carne enim orat, qui polluta mente precatur, iterum peccaturus, nõ de euentu, aut surreptione, sed de proposito. Sed potest non peccari ad mortem, si perseueranter oretur, vt animus sedula mente intētus sit semper in Dei legem, ea meditans die, noctuq; quæ amat Deus. Tūc & pro sanctis p̄t orare. Non est eū indignū, vt pro se inuicem sollicita sint membra: nec temerarium poterit videri, si pro magistro discipuli idonei interpellent, adiuuantes eum, vt postpositis impedimentis, libertate vtatur ad prædicandum, sicut traditum est ab authore. Hæc ille. A V T H. Hæc pietas Christiana semper fuit, hæc humilitas, orationes mutuas petere, & soluere, & orare pro inuicem, vt saluentur. Non est indignum, inquit Ambrosius, vt pro se

Orandum
mutuo.

pro se inuicem sollicita sint membra: sed nec temerarium videri poterit, si pro magistro discipuli idonei interpellent. Sed instat hostis pietas pro literis acquirendis de populo, nec aduertit consensum corporis consummari per sententiam capitis. Vnde de Isaac Ecclesiasticus ait, quòd benedictionem omnium gentiū dedit illi, & testamētum suum confirmauit super caput Iacob. Huius ergo sanctæ participationis vnquentum necesse est à capite in barbam descendere, & deinceps in oram vestimētis eius. Caput plebis sub Christo, est Episcopus. Non ꝑ ergo quælibet membra, sed caput gratiam vberem effundit. Et quidem inter ipsos sanctos gratia huiusmodi cõmunicationis deriuatur à capite. Nec enim comunicatæ preces, sicut nec foedera pacis per salutationes, & oscula, stabilem authoritatem habent, nisi sub literis prælatorum, aut principum instrumentis: & sic Iudæi pacti sunt Romanis societatem in tabulis æreis per Iudam: & Alexandro per Ionatham principes suæ gentis: primo Machabæorum. 8. & 10. Ecclesia verò Romana publicam salutationem misit, Petri literis requisitis: & ecclesiæ Ephesinæ Corinthiorum ecclesijs per literas episcopi sui Pauli. Cū autem Paulus preces populorum postularet in literis, nõ tamen ab eis literas postulauit. Et ita quanquā hanc gratiam inter plebes religiosi quamplurimi petunt, & obtinent, non tamen eis ad tantum derogare potest humilitas, vt ordo subuertatur apostoli, qui spiritualibus spiritualia comparat, carnalibus autē lac potum signat, non escam solidam, primæ Corinthiorum. 2. Si ergo spiritualia sunt preces, & intercessionis, & oblationes pro peccatis, quanuis multi sint spirituales in populis, spiritualibus tamen viris in clero comparandi non sunt, nec sic omni populo. Et inde apostolus Iacobus cū dixisset, Orate pro inuicem, vt saluemini: subiunxit, quod est præcipuum, Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Et adducit Eliam orantem pro pluuiâ. Aut fac Deum iniuste statuere, quòd omnes de populo hostias & oblationes facerent sacerdoti, vt ipse oret Deū pro eis. Nec sic instituit sacerdotem offerre quibuscunq; de populo, vt ipsi econtrariò pro sacerdote orarent, cū tamen multi ex eis erant sacerdote meritis altiores: sed ipsum sanctorū officium, & situs distantes docent fideles, apud sanctos, plebeis præcipuum locum esse orandi pro eis. sic libro de templo Salomonis, cap. 10. B E D A. Accedebat vulgus vsque ad atrium sacerdotum, & hostias suas ab hoc vsq; ad ianuam proferebat, susceptas à sacerdote,

caput maiorem gratiã refundit.

atq; in altari oblatas oculis prosequatur, ipsum etiam templum cū aperiebatur, intuitū suum à longè dirigebat: nec tamen atrium sacerdotum intrandi facultatem habebat, verum de inferioribus clamabat ad dominum. Et infra. Afferunt & suas hostias ad atrium sacerdotum offerendas domino per illos, dum bona, quæ prævalent operantes maiorum, ac doctiorum, & firmantur exhortatione, & intercessione cõmendantur. Offerunt etiam hostias suas sacerdotibus per eos domino commēdandas, cū sanctis quibusq; egentibus necessariam mūdi huius, quibus ipsi abundant, summæ mercedis intuitu retribuunt, domino admonente, ac dicente, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cū defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et quicunq; inquit, potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, &c. ac sic vtrunq; hostias vnus idemq; ignis in altari Dei absumit, cū dominus eleemosynas diuitum, quibus ministrauerunt sanctis, vnā cum magnis eorundem sanctorū virtutibus suo intuitu, ac retributione dignos iudicat. Hæc ille. A V T H O R. Hæc diuina legis sententia manifestat præcipuum orationis beneficium à sanctis uiris maxime appetendum, & sub allegoria veteris templi ordinem docet orantiū in locis suis, vt quāuis plebs pro sanctis, & sancti pro plebibus exorarent: vbi tamen grandis adest necessitas, plebes orationis solennis locum non adeunt, nec appropinquant atrio sacerdotum, sed de inferioribus locis clamant ad dominum. Et item munera offerunt sanctis uiris meriti loco, & professione maioribus, quorum firmentur hortatibus, & intercessionibus commendantur: facientes sibi amicos de mammona iniquitatis hos, qui eos in æterna tabernacula possint recipere sacerdotes, & sanctos. Inde communis ecclesiæ vox est ad Deum, Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Super quod in Psalmo 65. A V G V S T I N V S. Arietes duces ecclesiæ totum corpus ecclesiæ loquitur: hoc est, quod offert Deo incensum, quid est oratio, cum arietibus? Maximè enim arietes orāt pro gregibus. Sequitur. Quid illi, qui fortè conficij sunt aliquorum peccatorum, qui fortè in ipso itinere lapsi per poenitentiam, sanantur? Nunquid ipsi remanebunt, & ad holocaustum non pertinebunt? Ne ipsi timeant, addidit, & hircos: holocausta medullata offeram tibi, cū incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis: adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non possunt, adiuncti bobus accipiuntur. Fecerunt

Orationis beneficium.

Fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis, ut ipsi recipiant eos in aeterna tabernacula. Ergo isti hirci non erunt a sinistris, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis. Qui autem hirci, ad sinistram? Quibus dicitur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Qui peccata sua eleemosyna non redemerunt. Hæc ille. **AUTHOR.** Hoc autem dicit Witleff, arguens in. 4. Trialogi ca. 30. doctrinam sacram de fratrum suffragijs occasionem dare viantibus publicè delinquendi. Quis, inquit, timeret opera voluptuosa, vel lucratiua facere, si postmodum crederet propter modicam pecuniã datam fratribus, absolui simpliciter de toto crimine, quod commisit? Hæc Witleff. **AUTH.** Non sic, sed qualiter Augustinus iam dixit, Hirci, id est, peccatores, non erunt a sinistris, si fecerint sibi amicos de mammona iniquitatis. Ipsi autem erunt a sinistris, quibus dicitur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Ratio, quia per se saluari non possunt. Adiuncti bobus, & arietibus, id est, perfectis viris, & suis duobus, per orationis eorum incensum saluari possunt. Qualiter ergo alios introducent, qui nec possunt introducere semetipsos, sed aliorum ad hoc opus exquirunt, quærit Hieronymus. Non igitur est hic paritas oratorum, sed spiritualium virorum, qui cunctam sollicitudinem mundi deposuerunt pro Christo, cū sanctis Hierusalem est orare pro plebibus, & eorū studijs, & prædicationibus confortare, & eo ipso alios, quibus hæc agunt, in temporali subuentione debitores efficiunt, secundum illud apostoli ad Roma. 15. Probauerunt Macedonia, & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Debitores enim sunt eorum, quoniam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Vbi in expositione **AMBROSIVS.** Romanos scire vult, quod huiusmodi operibus studendū est. Qui enim per misericordiam viuunt, & iustificati sunt apud Deum, pios se debent exhibere fratribus: debitores enim sunt &c. ut sicut in spiritualibus participes eorum facti sunt, ita bene & hi communicent corporalibus necessitatibus illorum, ut gaudentes ex Iudæis credentes collaudent providentiam in salute ipsorū, per ministerium eorum. Hi enim totos se diuinis tradentes obsequijs, nihil mundanum curantes, exemplum bonæ conuersationis præbeant credentibus. Hæc ille. **AUTHOR.** Cur nō interrogat Witleff Apostolū, & sanctos Hierusalem, quod iam interrogauit a fratribus, quare scilicet nō instabant esse participes orationum fi-

delium Romanorum: sicut dicebant eos in scriptis literis confirmabant suarum orationum Romanos esse participes? Sed apostolus in carnalibus suis Romanos fideles sanctis istis pauperibus debitores ascripsit. Aut nunquid inter fideles istos aliquos æquè sanctos poterat credere? Forsan poterant, sed isti totos se diuinis tradebant obsequijs, nihil mundanum curantes, dicit Ambrosius. Ideo sine sollicitudine sunt mundi, ut domini possint esse solliciti, quomodo placeat domino: quomodo autem possent talium scilicet orationum, vigiliarum, prædicationum, & rerum spiritualium literas coniugati concedere, qui cum vxoribus sunt, & cum viris vxores, solliciti, quæ sunt huius mundi, quomodo placeant suis coniugibus. Nec habent potestatem sui corporis fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacent orationi, & iterū reuertatur in id ipsum, ne tentet eos Sathanas: Ego nescio, nec sciuit apostolus hoc, prima Corinth. 7. Ideo constituit eos debitores, non spiritualium, qui minus habent, unde vires rependant, sed carnalium suorum, quibus abundant eis, quorum spiritualium participes facti sunt. Ut item in expositione prædicti textus ad Romanos. **REMIIGIVS.** Macedonia, & Achaia, quæ & Achæa vocatur, à qua, & populi eius Achæi dicuntur, prouinciæ sunt nobilissimæ Græcorum sibi adiacentes, quas apostolus ecclesijs repleuit. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Quid acceperant Macedones, & Achæi, vel Achæi à sanctis, qui erant in Hierusalem, ut eorum debitores essent? Tribus modis erant debitores eorum. Vel quia in fide processerant, à quorum fide, & apostolis prædicatoribus erudiebantur. Vel quia ipsorum exemplo, & doctrina proficiebant. Vel etiam, quia vnus fidei erant, & vnum Deum patrem habentes, fratres erant in fide. Omnes enim Christiani, quæ fratres sunt in fide, debitores sibi sunt, ut alteri alterius onera portent. Potest & quarto modo intelligi in hoc eos existere debitores eorum, quia illi die ac nocte pro salute istorum orationibus insistebant, ut fides Christi in eis roboraretur. Quoniam si eorū spiritualium bonorum participes facti sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis, iisdem modis erant participes eorum quibus & debitores. Et est sensus. Iam quia in spiritualibus illi præstant istis supplementum, & quod in se non habent, habent in illis: iustum est, ut temporalibus beneficijis eis subueniāt. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce primi religiosi in ecclesia habebant prædicatores, quos destinarent ad populos, contra eos, qui dicunt religiosos non debere prædicare, à quo

re, à quorum, inquit, Apostolis, & prædicatoribus erudiebantur. Et habet hoc idem Hieronymus. Cur ite Apostolus facit istos Achæios debitores sanctorum Hierosolymitanorū in suis temporalibus, & nō spiritualibus, causam assignat Remigius, quia non talia spiritualia in se habebant. Quod, inquit, in se non habent, habent in illis scilicet sanctis: sanctā puto prædicationem: exempla sanctæ vitæ, & doctrine, & sanctas preces pro eorum fide, die ac nocte: talia spiritualia bona ad æquivalentiã non poterant sanctis communicare Achæi: ideo debent in his, quibus superabundabant sanctis scilicet in carnalibus ministrare. Non ergo rependerent sanctis vires, nisi quod sancti min⁹ haberent, ipsi supplerēt. Nō aut hoc facerēt, nisi spiritualibus sanctorū, quibus effluentiū abundabant, adderent Achæi parua sua temporalia.

¶ Quod fructuosius, & efficacius exaudiuntur viri officio, & perfectione sublimes in ecclesia, quàm etiam valde iusti viuentes in seculo, & ideo in arduis sunt potius expetendi.

C A P. CIIII.
S V M M A.

- 1 Culpa quò maior, q. eò maiora sint quærenda suffragia, contra Witleff.
- 2 Orare in arduis qui idonei.
- 3 Deo quanto plus cupimus adherere, q. tanto plus famulos eius, qui ipsi ardentius obsequuntur, interpellare debemus.
- 4 Famuli Dei, q. sint adeundi, & interpellandi à sp̄sa Christi populo Christiano, contra Witleff.
- 5 Witleff, qui dicit fideles homines non posse alios facere participes meritorum suorū, retunditur.
- 6 Charitas fraternitatis, q. unionem singulorū in meritis faciat, ostenditur.
- 7 Petilianus heretici diabolica superbia. Et quid de eo dicat Augustinus.

¶ Si liceat, audeam comparare precantes precantibus: & dicere, quod si clemēs dominus exaudit fructuosè orantē de plebe, multò tamen fructuosius, maxime, vbi est offensa grauis in parte, exaudit oratorem deuotum ex sanctis. Et notetur pro hac re, quod ait scriptura

ra. Si peccauerit homo ad hominem, orabunt pro eo dominum, si autem peccauerit homo in Deum, quis orabit pro eo? Et assumit eam libro. 1. de pœnitentia **AMBROSIVS.** Quidam scrupuli adfert ista quæstio. Non enim scriptum est: nullus orabit pro eo, sed quis orabit pro eo? hoc est, quis ille sit, qui in tali causa orare possit, quæritur, non excluditur. Deniq; habes Psalm. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Non enim nullus, sed probatus habitabit. Nec hoc dicit, quod nemo requiescat electus. Et ut scias hoc verum esse, non multò post in Psalm. 23. ait. Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Id est, non quicumq; de vulgo, nec plebeia vilitatis aliquis, sed vitæ egregiæ, singularisq; meriti. Et infra. Similiter igitur accipiendū. Quis orabit pro eo? hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccauit in Deū. Quò maior culpa, eò maiora sunt quærenda suffragia. Non enim quicumq; ex vulgo pro Iudæorum populo, sed Moyse rogauit: quoniã vituli caput, fidei immemores adorauerunt. Nunquid errauit Moyse, qui rogauit, & meruit, & impetrauit? Quid autem talis electus non impetraret, quando se obicit pro populo, dicens, Et si nunc dimittis peccatum, dimitte, sin autem, dele me de libro vitæ. Vides, quod non tanq̄ deliciosus intercessor, & fastidij plenus sibi consulat, ne offensionem contrahat. Sequitur. Meritò ergo scriptum est, Quis orabit pro eo? hoc est, talis, qualis Moyse, qui se offerat pro peccatis: talis, qualis Hieremias, cui propheta cum esset dictū à domino Deo nostro, Noli orare pro populo hoc, tamen orauit, & veniam meruit. Deniq; intercessione prophetica, & obsecratione tanti vatis inflexus Dominus dicit ad Hierusalem, quoniam ea quoq; pœnitentiam pro delictis egerat, dicens, Domine omnipotens Deus Israël, anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te, Audi domine, & miserere. Et iubet luctus vestimenta deponi, & abijci gemitus pœnitentiæ. Sequitur. Tales ergo deprecatores in delictis maximis sunt requirendi: nam si quicumque ex populo orent, non exaudiuntur. Hæc ille. **AUTHOR.** Cū ex hac scripturæ sententia deriuauit Ambrosius tantam distantiam precum populi, & sanctorum, ut in rebus tam arduis omnino tam inefficax ad impetrandum sit supplicatio popularis, & requirantur alicuius singularis vitæ potiora suffragia, quomodo valere potest intricans conuersio Witleff, quod si sancti viri concedant eis sua suffragia, æquè debent

debent à plebeis sua repetere, & eos reputare meritis meliores. Nolo laudibus efferre modum, sed sanctorum patrum qualitas, & modus agendi respondeat. Moyses, vt hic dicit Ambrosius, orauit pro populo. Cur ipse non repetijt suffragia publica populi: multos ex eis reputans meliores? Hieremias item orauit pro populo, vbi requisit ipse plebeia suffragia? Non dico non potuisse hoc facere, sed non ad æquiualentiam respondisse. Idcirco in comparatione maioris de minori tacetur. Sicut Daniel orauit pro populo: non ita legitur sollicitasse populum orare pro se. Et Samuel dicit, Congregate vniuersum Israël in Masphath, vt orent pro vobis ad dominum. primo Regum. 7. At illi non iterum preces suas obtulerunt Prophetæ, sed hoc dixerunt, Ne cesses pro nobis clamare ad dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philistinorum. In ¶ maioribus ergo causis orent, non quilibet homines: sed qui cum oratione ieiunant, Christo iubente: & qui omnimodè continent, vt orationi vacent, Apostolo sic dicente. Et qui delicijs abstinent, & relictis seculi rebus, pauperes Christi fiunt. Breuiter non adhibeat sibi quilibet de populo peccatorem: sed qui possit orare pro eo hominem meriti amplioris. Vnde subiūgit prædicto loco **A M B R O S I V S**. Nec illa quæstio quicquam poterit adferre ponderis, quam sumitis de epistola Ioannis dicentis, Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet, & dabit illi vitam Deus, qui non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, non de illo dico, vt oret. Non enim ad Moysen, & Hieremiam loquebatur, sed ad populum, qui suorum peccatorum, alium deprecatores deberet adhibere. Cui satis est, si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorem veniam iustorum orationibus referuandam putet. Hæc ille. **A V T H O R**. Populus ecce non sufficit per se, vel sui similem misericordiam impetrare diuinam; sed grauiorum veniam, iustorum orationibus referuatam esse putabit. Qualiter ergo potest orantibus illis vices orando rependere? Moysi dico, & Hieremiæ religioni, & clero? Ratio enim dicit, vt ¶ quanto plùs Deo cupimus adherere, tantò plùs famulos eius, qui ipsi ardentius obsequuntur, interpellare debemus: nec putare consequens esse, si filiam regis orem, iterum expectare, vt ipsa me roget. Filia enim Hierusalem adiuranda sunt, vt ait exponens illud in Canticis, Adiuro vos filia Hierusalem, si

inueneritis dilectum meum, annūtiare ei, quia amore langueo. libro. 3. super Cantica **B E D A**. Nos quippe sumus sponsa hæc, & amica eiusdem dilecti & domini nostri, in quantum ei adherentes, vnus cum eo spiritus effimur. Et cum æternorum desiderijs accens, atque ad eius, quem nondum videmus, conditoris nostri faciem suspirantes, venimus ad famulos illius, quos angelicam in terris agere vitam credimus, eosque subnixè petimus, vt tempore suæ deuotæ orationis nos quoque domino commendent, ac pro nobis interueniant, vt eius videre vultum mereamur. Hoc est profectò, quod agimus, adiuramus filias Hierusalem, vt amoris nostri magnitudinè ad Deum referant, & pro eius videnda gloria, nobis æquè vt sibi supernum poscant auxilium. Hæc ille. **A V T H O R**. Non ¶ potest ergo Witleff fugere istud Bedæ, quoniam Dei famuli adeundi sunt, & interpellandi à sponsa Christi populo Christiano, vt inter deuotas preces se item cum ipsis sponso commendent, & fiat argumentum euangelicum ibi assumptum, vbi viri portantes paralyticum in lecto, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summisserunt eum ante Iesum. Quis sensatus diceret, eos viros debuisse iterum procurare paralyticum sibi baiulum, qui eos poneret de superiore tecto in medio ante Iesum? Viri isti, sunt oratores eximij alicuius spiritualiter ægri. Vnde libro. 5. super Lucam, cap. 2. **A M B R O S I V S**. Primum omnium, quod antè diximus, vnusquisque æger, petendæ precatores salutis debet adhibere, per quos nostræ vitæ compago resoluta, actuumque nostrorum clauda vestigia verbi cælestis remedio reformetur. Sequitur. Quorum fidem, inquit, vt vidit. Magnus dominus, qui ob aliorum merita ignoscit alijs, & dum alios probat, alijs relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud dominum seruus & interueniendi meritum, & ius habeat impetrandi? Disce, qui iudicas, ignoscere: disce qui æger es, impetrare: si grauium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe ecclesiam, quæ pro te precetur: cuius cōtemplatione quod tibi dominus negare posset, ignoscit. Et quauis historix fidem nõ debeamus ommittere, & verè paralytici corpus istius credamus esse sanatum: cognoscat interioris hominis sanitatè, cui peccata donantur. Hæc ille. **A V T H O R**. Ergo viri paralytici portitores beneficij adepti medijs fuere patroni salutis corporis, & interioris in mente: primæ per corporalem summisionem de tecto: secundæ per deuotam oblationem, & inter

& intercessionem fidelem in medio, quorum fidem, inquit, vt vidit. Quod notans Ambrosius, Magnus dominus, inquit, qui ob aliorum merita ignoscit alijs: & dum alios probat, alijs relaxat errata. Igitur ¶ hac autoritate retunditur Witleff, cum dicit, fideles homines nõ posse alios facere participes meritorum suorum. Nonne hi viri gestando, ascendendo, meritorie offerendo, credendo coram Christo fecerunt hominem ægrum suorum meritorū participem, intantum, vt non illius fidem, sed baiulorum conspiciens Christus, sanitatem duplicem ipsi dederit? Et ideò ex fide cōcludit Ambrosius, quod ob aliorum merita ignoscit alijs: & alios probans, aliorum laxat errata. Hæc est ergo sanctorum cōmunio, qua meritis suis Christiani vicissim communicant, & singulorum virtutibus participant secundum meritum, quas non habent secundum essentiam. Et apostolus sic orationis suæ meritum impertiebat Ephe sijs, benedicens eos à Deo omni benedictione spirituali. Ad Ephe. 1. Quod quomodo posset, respondet in expositione **R E M I G I V S**. Quæstio oritur, quare dixerit in omni benedictione spirituali, cum nullus hominum posset habere in præfenti seculo omnes benedictiones, id est, omnes virtutes, siue omnia dona Spiritus sancti: Quæ quæstio tripliciter soluitur. Quod vnusquisque in semetipso non habet, in generalitate habet. Charitate fraternitatis hoc faciente. Verbi gratia: quia vnus habet charitatè, alius mansuetudinem, alius abstinentiam, alius sapientiam. Hæc ille. **A V T H O R**. Et ideò Augustinus iam supra dixit. Dilige in isto abstinentiam, & tua est. Hanc ¶ facit charitas fraternitatis vnionem singulorum in meritis, sicut & paralyticus partem suam accepit de fide gestantium, & omnes iam fideles gestantur coram Christo in fide precantium. Disce, inquit, Ambrosius, tales tibi adhibere precantes. Et cum superbus Witleff, peccator homo est, inquit, sicut & ego, imò dixit Ambrosius, Cur apud te homo collega non valeat, cum apud dominum seruus ægri baiulus & interueniendi meritum, & ius habeat impetrandi? Christus nõ repulit intercessorem seruū, cur tu repellis collegam & parem? Quod si collegam spernis, saltem adhibe meliorem, ne nullum accersias. Paralyticus sanus est meritis fortiorum: seruus Centurionis ad vitam redijt, intuitu fidei domini sui, cui nullam parem inuenit in Israël. Si parua sint propria merita, maiorum & perfectorum intercessionem acquire. Vnde libro. 2. super Lucam, cap. 13. **B E D A**. Probat fides domini, & serui sanitas roboratur. Possunt ergo domi-

ni famulis suffragari, non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinae. Et infra. Mystice, vt dixi, Centurio, cuius fides Israël præfertur, electos ex gentibus ostendit, qui quasi centenario milite stipati, virtutum spiritualium perfectione sublimes, nilque à domino terrenum, sed sola æternæ salutis gaudia sibi suisque requirunt. Numerus enim centenarius, qui de læua transfertur in dexteram, in cælestis vitæ significatione poni consuevit: vnde est, quod arca Noë centum annis fabricabatur. Sequitur. Talis ergo meriti viri pro his necesse est domino supplicent, qui adhuc spiritu seruitutis in timore premuntur, quatenus eis paulatim ad superiora prouectis, perfecta dilectio foras mittat timorem. Hæc ille. **A V T H O R**. Domini ergo meritum famulo suffragatur, & eius intuitu profectio sublimes inuitari debent ad precem. Inter hæc tamen vtrum Witleff requiritur preces populi pro se fieri, scire desidero. Nondum enim in omnibus scriptis eius, vel eum assidue Deum orantem inuenio. Assidue dico, quia semel vix eum comperi orasse, & tunc in malo proximi, & in alio contra votum proprium, libello suo de prauaricatione mandatorum. ca. 6. Voluit, inquit, Augustinus relinquere Hipponensibus bona sua contra legem domini occupata, & viuere de bonis donatis titulo elemosynæ, vt debent esse oblationes, & decimæ, sicut vixerunt clerici tam noui, quam veteris testamenti. Et oro Deum meum, ac sanctos in triumphante ecclesia, vt sic fiat. Hæc Witleff. **A V T H O R**. Ecce deprehendi hic eum orasse Deum, & sanctos: nescio quid ipsi venit in mentem, quod non in causa propria sanctos petere potuit, aut quemlibet viatorem orasse, pro se. Et cum tot literas, & paginas misit in plebes, ipse nec vnā orationem reperietur exegisse de plebe: qualiter apostolus fecit in epistola ad Romanos. Sollicitudinem, inquiens, impertiamini in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Non ¶ impono ipsi quicquam, sed Petilianus hæreticus videbatur sibi ipsi tam sanctus esse sacerdos, vt orationem plebis pro se non necessariam iudicaret, assumens sibi illud scripturæ, Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos: si sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Et respondet libro. 2. contra eundem Petilianum, responsione. 106. **A V G V S T I N V S**. O scelus, o monstrum! quia enim te sacerdotem assersis, quid aliud per hoc propheticum testimoniū, nisi te omnino sine peccato esse dixisti? Nam si habes peccatum, quis pro te orabit secundum intellectum tuum? Ita etiam vos miseris plebi-

bus venditatis, commemorantes ex Prophe-
ta, Si peccauerit populus, orabit pro eo facer-
dos: si autem sacerdos peccauerit, quis orabit
pro eo? vt vos sine peccato esse credant, & pec-
cata sua vestris orationibus purganda commit-
tant. Magni homines vos, excelsi, cælestes: dū
nec iam homines, sed angeli: qui pro plebibus
oratis, & pro vobis plebes orare nō vultis. Tu
iustior Paulo, tu perfectior tanto Apostolo:
quia eorum, quos docebat, se orationibus com-
mendabat. Orationi, inquit, instate, vigilantes
in illa in gratiarū actione, simul & orantes pro
nobis, vt Deus nobis aperiat ostium verbi. Se-
quitur. Ecce oratur pro Apostolo, quod fieri
non vis pro Episcopo. Vidēne quanta sit ista
diabolica superbia? Hæc ille. AVTHOR. Si ta-
lem iam non hominem reputauit se Witcleff,
sed angelicum sacerdotem, vt orationem po-
puli pro se nollit: ô scelus, ô monstrum, ô dia-
bolica innata superbia! si talis non fuerit, tūc
rectius tendam ipsi, quam tetendit in fratres
propriam quæstionem. Cur nusquam petit,
aut se commendat precibus aliorum? sancti
nunquam poterat memorari, arcta sibi fuit cu-
stodia sensus, & sine spe resolutionis memoria
gelidata.

De orationibus ge- neralibus, & specialibus, earumq; compa- ratione.

Titul. XI.

Quod oratio specialis ampliùs
prodest ei, pro quo oratur, quam
oratio generalis, cæteris paribus.

CAPVT. CV. SVMMA.

- 1 Oratio specialis, q̄ plus prodest ei, pro quo fit, quam
oratio generalis, cæteris paribus, multis exēplis
palàm fit.
- 2 Fructuosi sancti dictum circa orationem, quam quis
petebat à se fieri pro eo.
- 3 Polycarpus martyr, quomodo tēdens ad martyriū,
in oratione sua de singulis memoriam fecerit.
- 4 Saluator q̄ specialiter orauerit pro Petro, & po-
tea etiam pro Apostolis.
- 5 Mundus multiplex.

6 Orationis specialis præeminētia utilitatis super ge-
neralem.

7 Præsulibus quæ deceant.

8 Orationis efficacia, & effectus.

DE comparatione oratio-
nis generalis ad specialē,
definit mater ecclesia, cu-
ius definitioni gaudēt
Witcleff repugnare, & se
sciolum putans, si tā val-
dæ authoritatē possit ob-
iectare, quod nescit. Est enim cōclusio eius in-
ter damnatas. 19. Speciales orationes applica-
tæ vni personæ per prælatos, vel religiosos, nō
plūs profunt eidē, quam generales, cæteris pa-
ribus. Cōtra cuius damnationē factā sub Guil-
lelmo Cantuariensi in Cōcilio, quod ipse ter-
remotus appellat, frustra conatur in tertia par-
te sermonum. 48. per ratiunculas sine sensu, &
absq; omni authoritate ecclesiæ. Pro parte autē
ecclesiæ, quæ non statim certificat dogma Pau-
li apostoli sic instituentis Timotheū episcopū
prima epistola. ca. 2. Obsecro primò omnium
fieri obsecrationes, orationes, postulationes,
gratiarū actiones pro omnibus hominib⁹, pro
regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt cō-
stituti, vt quietā, & tranquillam vitam agamus
in omni pietate, & castitate? In hoc mandato
Apostoli vide primò, q̄ generaliter orare insti-
tuit, dicens, pro omnibus hominibus. Superad-
dit autem specialem precem applicatā eisdem,
dicens, pro regibus: & item generali specialē
pro his, qui in sublimitate constituti sunt. Ad
quid hæc, si non ampliùs profunt illis specia-
les sequētes, quam quæ præcesserāt generales?
Vnde in suo Enchiridio, ca. 61. scribit AVGV.
Præceperat em̄ Apostolus, vt oraretur pro om-
nibus, & specialiter addiderat pro regibus,
& ijs, qui in sublimitate cōstituti sunt, qui puta-
ri poterāt fastu, & per superbiam secularē fidei
Christianæ humilitatē abhorre: proinde di-
xit, Hoc em̄ bonū est coram Saluatore nostro
Deo, id est, vt etiā pro talibus oretur. Hæc ille.
AVTH. Expressē videtur dicere Augustin⁹,
q̄ primæ orationi pro omnibus hominibus,
addidit Apostolus specialem pro regibus, &
personis sublimibus: vnde patet eum secundā
orationem addidisse priori tanquam meliorē,
& eis, quibus preces suas impēderet plūs utilē.
Sed arguit Witcleff, q̄ spiritus se conformans
volūtati diuinæ plūs amat cōmunia, & pro pe-
culiaribus sibi incognitis, nisi fortē conditio-
naliter nunq̄ orat: sic autē sæpe fit in oratorib⁹,
q̄ orāt pro oppositis, qđ oportet omnino esse
disonū volūtati diuinæ. Hæc Witcleff. AVTH.
Hæc ma

Hæc maior argutia inter ratiunculas Witcleff,
contra orationes speciales, quò tendet, quan-
do spiritus Deo conformis, seu Deus spiritus
non potest amare, vel benefacere rei commu-
ni, nili prius benefaciat singulari? ideò vt fieret
homo, in cōmuni factus est primus homo sin-
gularis: vt ablueretur natura hominis ab ori-
ginali delicto, prius sine delicto nascitur Chri-
stus homo. Ita sunt partes in corpore Christi,
quarum alleuatio per preces speciales redun-
dat in bonum totius, sed prius applicantur parti
in eo, q̄ recreatio in specie fit integra refe-
ctio sui totius. Ideò spiritus ecclesiæ primitiæ
conformans se voluntati diuinæ, pro particu-
lari sancto Petro applicatione precis ad suam
personam, Deum orauit, dicente textu, Oratio
autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad
Deum pro eo. Cur non orabat tunc pro toto
mūdo sine applicatione precis ad Petrum? sed
orabat pro eo, inquit. Et Paulus applicat precē
populi ad specialem interuētum pro eius præ-
positis. Memento, vt statim certificat dogma Pau-
li apostoli sic instituentis Timotheū episcopū
frorum, qui vobis locuti sunt verbū Dei: quo-
rum intuentes exitum cōuersationis, imitami-
ni fidem. Et adhuc hæc præsentiam specialem
magis specificas, applicat eam sibi statim post.
Orate pro nobis bene volētes conuersari. Am-
pliùs autem deprecor vos hoc facere, quo cele-
rius restituar vobis. Ad Hebræos vltimo. Hic
ecce apostolus specialem requirit precem, tam
secundum personam, quam secundum causam
pro nobis scilicet, vt celerius restituar vobis.
Consimiliter etiam hortatur Thessalonicenses
in prima epistola, vt abundantiore habeant
charitatem erga eos præ cæteris Christianis,
qui præfunt eis in domino. Et in secunda epi-
stola hoc specialiter vendicat sibi cum speciali-
bus causis adiectis: De cætero, inquit, Fratres
orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clari-
ficetur, sicut & apud vos, vt liberemur ab im-
portunis, & malis hominibus. 2. ad Thessaloni-
censes. 3. Et quæ autem alijs applicat specialiter
preces suas, putā Ephesijs. Ego, inquit, au-
diens fidem vestram, quæ est in Christo Iesu, &
dilectionem, quæ est in omnes sanctos, non
cesso, gratias agens pro vobis, memoriam ve-
stri faciens semper in omnibus orationibus
meis, vt Deus domini nostri Iesu Christi, pa-
ter gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, & re-
uelationis in agnitionem eius. Ephesi. 1. Non
dixit memoriam generalem pro omnibus fa-
ciens, sed specialem pro vobis. Et nonne in ea-
dem intercessit adhuc specialius pro seipso?
Vnde super eiusdem textus expositione RE-
MIGIVS. Non cesso, gratias agens, subaudi

Deo, memoriam vestri faciens in orationibus
meis, subaudi, primū pro me, deinde pro vo-
bis. Hæc ille. AVTHOR. Specialius ergo ora-
uit dominum pro seipso, & prius, quam pro E-
phesijs. Specialius item pro eis, quam pro cun-
ctis fidelibus, pro causis specificatis ibidem, &
ad speciales effectus. Et ab apostolis traxerunt
fideles primitiui orare specialiter pro commo-
dis, illis specialiter preces applicando: prout an-
tiquus in suo Apologetico, cap. 30. TERTUL-
LIANVS. Precātes sumus semper pro
omnibus Imperatoribus vitam illis prolixam,
imperium securum, domum tutam, exercitus
fortes, senatum fidelem, populum probum, or-
bem quietum. Quæcunq; hominis, & Cæsaris
vota sunt, hæc ab alio orare nō possum, quam
à quo me scio consecuturum. Quoniam & ip-
se est, qui solus præstat, & ego salutis impet-
trare debeo famulus eius, qui eum solus obser-
uo. Hæc ille. AVTHOR. Nisi sic plūs prodesse
videretur in speciali orare, non sic scripsisset
Christianos orasse pro regibus: & quauis ora-
tione vterentur communi, ipsa tamen per ap-
plicationem ad hoc, vel illud fit necessariò sin-
gularis: sicut cōmunis terra fit per appropria-
tionem alteri specialis. Vbi autem causæ spe-
ciales ad specialitatem non vrgent, sufficit ora-
re communiter. Quod industria relinquatur
dispensatoris prudentis, qualiter de sancto Fru-
ctuoso recitat in natali eius sermone. 33. tertiæ
partis AVGVSTIN. Cum ¶ ei diceret quidā
& peteret, vt eum in mente haberet, & oraret
pro illo, respondit, Me orare necesse est pro ec-
clesia catholica ab Oriente vsq; ad Occidentē
diffusa. Quis enim oret pro singulis? sed nemi-
nem singulorum præterit, qui orat pro vniuer-
sis. Ab eo nullum membrum prætermittitur,
cuius oratio pro toto corpore funditur. Quid
ergo vobis videtur admonuisse istum Christi
beatum Confessorem, à quo rogabatur, vt o-
ret pro eo? Quid putas? sine dubio intelligit is
commemoramini & à vobis. Rogabat ille, vt
oraret pro illo, & ego, inquit, oro pro ecclesia
catholica ab Oriente ad Occidentem diffusa.
Tu si vis, vt pro te orem, noli recedere ab illa,
pro qua oro. Hæc ille. AVTHOR. Hoc for-
san dixit, quia vidit eum facilem ad recedendū
ab ea, aut ad alios excludendum ab hac prece,
gaudens singulariter accipi secundum Dona-
tistarum stultitiam. Et quidam imprudētes ho-
die volunt sic esse in precantum memoria sin-
gulares, vt excludant alios vniuersos. Talibus
bene dicitur, si vis vt pro te orem, noli à fidelī
omnium societate recedere. Ego pro ecclesia
oro, nō ita tamen, vt pro nullo in speciali: alio-

quin ineptè rogasset Paulus Colossenses, dicens, Orationi instate, vigilantes in ea in gratia rû aëtionem, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum. Et in fine. Memores estote vinculorum meorum. Stultèq; orasset beatus Iatro Christum, Memento mei domine, cum veneris in regnû tuum. Hoc dixit Christo, quod ille alius Fructuosus. Nec similiter respondebatur vtriq;. Habet me in mente, & ora, inquit: pro me inquit is, Memento mei dixit alter. Quid ait Fructuosus? Pro ecclesia oro, non oro pro singulis. Quid ait Christus? Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Specialem orationem fudit vterq;. Prior ad communem precem remittitur. Secundo specialitas postulata conceditur. Dico tibi, & eris mecum. Non ergo speciali suffragio derogat Fructuosus. Absit, ne Christo derogat, & Paulo, & ecclesiæ vniuersæ. Et Polycarpus martyr antiquus, & ab ipsis apostolis Smyrnenfium episcopus ordinatus, tendens ad martyrium, in oratione sua de singulis quos in notitia habere potuit, memoriam fecerat specialem: vt testatur epistola eiusdè Smyrnenfium ecclesiæ ad ecclesias Ponti, quam recitat ecclesiastica historia, lib. 4. cap. 14. E V S E B I V S. Orabat totus Dei gratia repletus, vt admirarentur omnes, qui aderant, & ipsi, qui ad comprehendendum eum venerant, pœniterent, q; tam honestum virum, ac Deo dignum, & ipsa atate venerabilem rapere iuberetur ad pœnam. Sequitur. Postea verò finiuit orationem, memoriam faciens omnium quoscunq; nosse potuit maiorum minorumq; nobilium & ignobilium, & totius ecclesiæ, quæ per orbem terræ est. Hæc ille. A V T H O R. Ergo de singulis memorari placuit melius Polycarpo, maiorum & minorum, nobilium & ignobilium, & tandem pro ecclesia catholica in memoria generali. A Christo enim Iesu ipse hoc didicit, qui specialem precem fecit primò pro Petro, dicens, Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Luca. 23. Vbi in libro. 6. cõmentarij. cap. 5. B E D A. Cum pro Petro rogans Saluator, non vt tentetur, sed vt non deficiat fides eius, obsecrat: hoc est, vt post lapsum negationis ad statum pristinum pœnitendo resurgat: insinuat vtile sanctis esse tentationum flammis examinari. Sequitur. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Sicut ipse tuam, inquit, fidem, ne Satana tentante deficiat, orando protexi: ita & tu infirmiores quosq; fratres exemplo tuæ pœnitentiæ, ne de venia fortè desperent, erigere, & confortare memento.

4 Hæc ille. A V T H O R. Ergo ꝑ orauit Salua-

tor specialem orationem specialiter applicatã Petro, & in speciali causa, ne deficiat fides illius post lapsum. In ea quoque hora sic paulò post orauit Christus specialiter pro apostolis, qui tunc secũ erant, dicens, Ego pro eis rogo, nõ pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Sequitur. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Ioannis 17. Et tertio demum addidit orare pro toto mundo fidelium, dicens, Non pro his rogo tantum, sed pro his, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Sequitur. Vt mundus credat, quia tu me misisti. Super cuius primam partem dixit in expositione Ioannis, sermone centesimo nono A V G V S T I N V S. Illa oratione pro omnibus, quos redemit, siue tunc in carne viuentes, siue postea futuros redemptor noster orauit, cum rogans pro Apostolis, qui tunc cum illo erant, adiunxit etiam illos, qui per eorum verbum in eum fuerant credituri. Hæc ille. A V T H O R. Tunc ergo orauit pro Apostolis, qui cum eo erant, & demum huic orationi speciali adiunxit generalem precem pro omnibus credituris in mundo. Ibi sermone sequente A V G V S T I N V S. Non pro his tantum rogo, sed & pro eis, qui credituri sunt per eorum verbũ in me, cõtinuò subiungens, vt omnes vnum sint. Isti autem omnes quid est, nisi mūdus, nõ hostilis vtiq;, sed fidelis. Nã ecce, qui dixerat, nõ pro mūdo rogo, pro mūdo rogat, vt credat, quoniam est mundus, de quo dictum est, Ne cum hoc damnemur: pro isto mūdo non rogamus, neq; enim qui sit prædestinatus ignorat: & est mundus, de quo scriptũ est, Non venit filius hominis in mundũ, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Vñ & Apostolus, Deus erat in Christum mundum reconcilians sibi: pro isto mundo rogat dicens, vt mundus credat, quia tu me misisti. Hæc ille. A V T H. A principio ergo precis suæ orauit Christus pro Petro vicario suo in ecclesia, cui adiunxit specialem orationem pro Petro, & apostolis: & tertio fecit orationẽ simpliciter generalem pro mundo plebis fidelis. Prima oratio fuit simpliciter specialis pro persona & causa: secunda generalis quodãmodo, & pluribus specialis: & tertia cunctis fidelibus generalis. Quem modum non omnino omittit ecclesia orans in capite canonis missæ pro Papa loco Petri, addens item antistitem loco Apostolorũ, & demũ pro omnibus orthodoxis, & Apostolicæ fidei cultoribus, id est, per eorũ verbum Christo tradentibus. Et mulier illa magnæ fidei mulier Chananæa orationẽ specialem fecit dicens, Miserere mei dñe, filia mea malè à dæmonio

malè à domino vexatur. Et quid ait Christus? Specialiter oranti speciale rependit subsidium, magna est enim fides tua, fiat tibi sicut tu vis. In sermone de eadem C H R Y S O S T O. O mulier, grandis est fides tua, fiat tibi sicut vis, voluntas tua curet eam. Chananæa voluntate curauit, & filius Dei, sicut dicunt hæretici, hæc à semetipso non curat. Fiat tibi sicut tu vis, neq; iussit mulieri, neq; imperauit, sed sola mulieris voluntas curauit filiam, dæmonemq; fugauit. Hæc ille. A V T H O R. Non ergo specialis oratio contemptibilis est, quæ talia promeretur. Et ꝑ præeminẽtia utilitatis eius super generalem patet ex hoc, q; omnis oratio specialis ritè facta, continet generalem, sicut singulare totum genus: idèd particeps factus omnium orationum ecclesiæ, est etiam socius factus orationum generalium in eadem: non sic e contrario. Modò ergo fructuosius est suffragium speciale, quo habito, generale item addetur: quod est apud ecclesiam regulare. Non autem orationem specialem applicare singulis, pro quibus in generali precamur. Sic rex David eximius orationem suam specialem subdit ad dominũ pro seipso, dicens, Miserere mei Deus &c. & speciali modo illud, quod tunc molesta batur delictum, confessus, Delictum, inquit, meum contra me est semper: illius specialis delicti remissionem specialem accepit, & virtute eius omnium criminum remissionem generalem: prout notatur in Apologia eius, & hoc loco scribit A M B R O S I V S. Si dixit pronuntiabo, & veniam meruit antequam pronuntiarer, quanto magis vbi de se pronuntiauit, dicens, Iniquitatem meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper, remissum est ei omne peccatum, licet specialiter de hoc & Nathan propheta responderit ei: dominus traduxit peccatum tuum, ergo & remissionẽ meruit iniquitatis, & texit charitate, atq; operuit peccata sua. Hæc ille. A V T H O R. Ecce remissum est ei generaliter omne peccatum. Cũ specialiter propter hoc peccatum, de quo Nathan certificauit eum, in spe specialiter pœnitens exorauit. Respicere scripturas sacras, & penè vbiq; speciales sunt orationes, quæ factæ probantur à sanctis, & fructuosæ exaudiebantur à domino. Nam author legis Christus, quãdo secundum dispensationẽ carnis orauit, specialem precem fecit. Et beatus Stephanus, Domine ne statuas illis hoc peccatũ, quia nesciũt, quid faciunt, pro lapidatoribus suis specialiter orando, quemadmodum Christus pro crucifixoribus suis, specialiter intercessit, dicens, Pater igitur ignosce illis, dum passionem genera-

liter suam extendit ad omnes. Hæc deberet esse praxis certior ad imitandum, quàm cæcæ rationi sine sensu. Objicis autem dedignãter in sermone prædicto, q; prælati locorum, aut monasteriorum patres, applicarent sua & subiectorum suorum suffragia ad orandum specialiter pro his, aut illis. Non licet, inquit, vt Begardi faciunt, secundum suum iudicium euagari, vel sua suffragia secundum intentiones, quantuncunq; irregulares desiderant limitare. Hæc Witcleff. A V T H O R. Ex odio dicis, irregulares, sed fideliter dic, regulares, & tunc nõ ne licet eis sua suffragia secundum intentiones huiusmodi præfidentibus limitare? Dicis vbiq; penè, q; non, quia soli Deo competit arbitriũ meritorum: veni prius mecum ad Christũ, qui applicare docuit, & præcepit suffragia subiectorum ad causas speciales, & per speciales preces. Orate, ne intretis in tentationem. Orate, ne fuga vestra fiat sabbato, vel hyeme. Et sic orabitis, Pater noster, qui es in cælis: vbi generalis oratio in septem speciales diuiditur. Quotiens te remisit ad facta Pauli, qui tot locis apostolica suffragia subiectorum ad intentionem suam specialem planè mōstrat, rem licitam, & imitandam à nobis. Præterea quæ superius dixit ad Romanos fideles, ait. Obsecro vós fratres per dominum Iesum Christum, & per charitatem Spiritus sancti, vt sollicitudinem impertiamini in orationibus ad Deum pro me, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa, & obsequij mei oblatio fiat in Hierosolyma sanctis. ad Roma. 15. Hic videre potes sanctum Paulum applicare preces populi secundum suum iudicium, & intentionem propriã ad orandum specialiter propter duo, vt liberetur ab infidelibus in Iudæa, & dignè suscipiatur à sanctis religiosus in Hierusalem, & inter orationes eorum, quas generaliter faciebant, desiderauit partem specialem fieri pro se ipso: sollicitudinem, inquit, impertiamini pro me in orationibus vestris. Quis dicit imprudens sanctum Paulum post orationem fructuosiorẽ, quæ fiebat generaliter pro se, & alijs, præparasse sibi precem inualidiorem per applicationẽ specialem, tam quo ad personam, dicendo, pro me: quàm quo ad negotium, addendo, vt liberer ab infidelibus? &c. Cũ melius dixisset, secundum Witcleff, vt omnes omnia faciamus secundum Dei placitum. Ad Ephesios quoq; idem apostolus preces applicat speciales, dicens, Per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me: vt detur mihi ser-

mo in apertione oris mei. Sequitur. Ita vt in ipso audeam prout oportet me loqui. Ephe. 6. Ecce preces flagitat speciales, pro omnibus sanctis, inquiens, & seorsum pro me. Super quē locū in cōmentario, tomo. 3. HIERO. Apostoli humilitas admiranda petentis Ephesios, vt pro se obsecrationes faciant: ait quippe, in omni instantia, & pro omnibus sanctis inquires, & pro me, vt seorsum sui facerent mentionem. Hęc ille. AVTHOR. Seorsum, id est, peculiariter in generalitate sanctorum pro se. Hoc præfulem decuit, hoc patrem fidelium populorum. Post quem item eius exemplo cæteris, qui tuitiōnem spiritualem acceperint animarum, incumbit & ipsis tanquam patribus applicare suffragia, & secundum incubentes personas & causas preces specificare subiectis: quia secundum CHRYSOSTOMVM Homilia. 30. imperfecti. Ipsi gerunt vicē stomachi in corpore Christi mystico: cuius est membris singulis cōgrua alimenta diuidere, & distribuendo singulis specialia sua, toti corpori generaliter procurare. Et ipse item in expositione primæ ad Timotheū Homil. 6. CHRYSOSTO. Velut communis quidam pater orbis terrarū vniuersi est sacerdos. Omnium igitur dignum est procuratiōnem habere eum, sicut & Deus habet, à quo consecratur: propterea ait, Deprecor igitur omnium primū facere intercessionem, & orationes. Hęc ille. AVTHOR. Illud apostoli commemorat vnde incepim⁹, vbi apostolus iubet per Timotheum obsecrationes fieri speciales pro regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt, dicens, q̄ horum procuratio decet sacerdotē maximē, qui est pater orbis, sicut & Deo maximē competit, qui consecrauit eum, & cuius est ipse vicarius. Quod arguunt quidam de lumine inducto in domum, quo cololati sunt alij a quē vt ille, cuius ratione speciali infertur, longē distat hoc exēplum luminis ab officio specialis precis. Oratio cōm̄ efficax viuūt de spiritu hominis, participatione fidei, & affectus eius, & limitatur ab illo: lux, vel illuminatio, est actus extrinsecus inductus, nec ex se limitatus ad effectū eius plusquam ad lapidem. Vnde frequenter non illuc pergit, quod intendit. Oratio efficax illuc semper tendit, & agit modo primi agentis secundum effectum eius, secundum fidem eius, dicente Christo. Quicquid orātes petitis, credite, & fiet vobis. Et Iacobus. Oratio si dei saluabit infirmum. Inde est, q̄ oratio solum proficit secundum fidem, & affectū agentis, & est actus liberi arbitrij, & variatur, & aduatur ab effectū orantis: prout in sermone Quando regressus est de Asia CHRYSOST. Iste meus

thesaurus: hæc sunt diuitiæ meæ: & ideo vestras orationes requiro: orationes vestræ mihi muneris, & munimen mihi sunt. Noli dicere, ego languidus sum, quomodo potero pro sacerdote orare? Audi scripturam dicentem, Oratio continua, & ecclesiastica oratio soluit vincula Petri: & Pauli dilatauit prædicationis fiduciam. Oratio caminum ignis extinxit: oratio conclusit ora Leonum, oratio seditionem compefcuit, oratio paradisum aperuit, oratio cæli cardines referauit, oratio sterilem fecundauit, oratio Cornelij cælos penetravit, oratio Publicanum iustificauit. Tale à vobis munimen exquirō: talem gratiam postulo, & Deus gloriæ suscipiens orationes vestras det mihi in apertione oris mei sermonē, quo possim creditum populū instruere ad salutem. Hęc ille.

¶ Monet, vt oretur specialiter pro defuncto patrono, quanuis orans ignoret statum, & meritū eius: & vt amici eius instent apud sanctos orare pro eo.

CAPVT. CVI.
S V M M A.

- 1 Ignorantia docta.
- 2 Orandum quod sit pro patronis in spe fideliter, & a-
mante, etiam si nesciamus si sint in celo, an in pur-
gatorio, contra Witleff.
- 3 Cura q̄ sit exhibēda specialiter defunctis sine acceptio-
ne boni vel mali.
- 4 Exequiæ defunctorum, q̄ antiqua consuetudine eccle-
siæ sint ab Apostolis acceptæ.

Efficiente, vel magis, repugnante sibi fide catholica, tã ex autoritate scripturæ, q̄ traditione ecclesiæ currit Witleff ad Logicam, sicut deficiente diuino oraculo cucurrit Saul consulere Phitonissam, arguens prædicto sermone. 48. Patet, inquires, quàm prolixi sunt mūdi oratores, qui dimissis orationibus generalibus, obligant se gratis ad orandum specialiter, atq; simpliciter pro patronis, de quibus trepidant, si nunc sint in celo, an in purgatorio, vel inferno: si enim decebant in mortali, vel hæresi, tunc sunt diaboli condemnati. Ista consequentia, est cognita illis esse bona, & ante-

Orationi
efficacia,
effectus.

Ignorantia
docta.

tecedens, nec est illis cognitum esse verum, nec illis cognitum esse falsum: ergo nec consequens subducta obligatione alia ab aliis simpliciter est negandum. Hęc Witleff. AVTHOR. Hoc insultat ille fidelibus, quod concedunt orare pro patronis, & cæteris amicis suis in specie, quorū statum in via alia ab eis simpliciter & absolute ad grauandum causam oratorum proponit. Sic enim absolute oraturos se faciūt qualiter oratiōis institutor informauit orationis modum, cū diceret: Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra: & qualiter ipse idē ait: Quicquid orantes petitis, credite: quia accipietis, & fiet vobis. Quid absolute dicit potest, quid simpliciter? Sed quid promittūt se orare, inquit, quod non cognoscunt? Hoc orantibus Deum in hac vita commune est, nec tamen ab oratione cessandum: quia Christus ipse ait: Oportet orare semper, & non deficere: & tamen per Apostolum suū ait: quid oremus vt oportet, nescimus. Ideo epistola ad Probā de oratio Deū AVGV. Est ¶ in nobis (vt ita dicam) quædam docta ignorantia, sed docta spiritu Dei, qui adiuuat infirmitatem nostram. Nam cū dixisset Apostolus: si autem quod nō videmus speramus, per patientiam expectamus. ibi subiecit. Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Quid enim oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat, quia secundum Deum interpellat pro sanctis. Sequitur. Interpellare vtique sanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inspirans enim desiderium etiam adhuc incognitæ tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo enim narretur quando desideratur quod ignoratur? nam vtique si omnino ignoraretur, non desideraretur: & rursus si videretur, non ignoraretur, nec gemitibus quæreretur. Hęc omnia considerans, & si quid aliud de hac re tibi dominus in sinuauerit, quod vel mihi non occurrit, vel dici à me longum fuit: concerta in oratione vincere hoc seculum: ora in spe, ora fideliter & amanter, ora perseueranter & instanter. Hęc ille. AVTHOR. Attendat iam Witleff cum calumniatrice sua consequentia doctam ignorantiam oratorum, & in spiritu Dei, qui facit interpellare sanctos suos, & orare quod nesciunt, inspirans eis rei desiderium, quam ignorant, non omnino, quia si omnino ignoraretur, non desideraretur: & iterum si videretur, non gemitibus quæreretur, & precibus. Sed ¶ iterum finale consilium est Augustini, quod hæc omnia considerantes, ore-

mus in spe fideliter & amanter pro his patronis, quos nescimus si sint in celo, an in purgatorio: qui enim mihi præcepit orare, non obligauit orare id solum, quod noscerem. Non enim dixit, quodcunque petitis vobis cognitum, sed simpliciter ait simplicitate saltem Euāgelij: Quicquid orantes petitis, credite, & fiet vobis. Non ait, cognoscite, nec tamen de patronis illis, vt tu arguis, trepidamus, sed bene de eis speramus, & credimus, quod item fideliter ignoramus. Sic enim Iacobus ait: potestlet in fide, nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris. Magis ergo qui trepidat, qui hæsitat cum tremore. Vnde ad soluendum totam tuam argutiam, Augustinianā audi sententiam libro de cura pro mortuis agenda ad finem. AVGVSTINVS. Non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quod pro eis, siue altaribus, siue orationibus, siue eleemosynarum sacrificio solenniter supplicamus: quanuis non pro quibus fiunt, omnibus profint: sed iis tantum, quibus dum viuūt, operatur vt profint. Sed quia non discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc debeant beneficia, & possint peruenire. Melius supererunt ista suffragia eis, quibus nec obsunt, nec profunt, quibus deerunt, quibus profunt: diligentius tamen facit hoc quisque pro necessariis suis, quo pro illo fiant similiter à suis. Hęc ille. AVTHOR. Hoc semper Augustinus respondere solet, contra quod Witleff semper solet obicere de absolutionibus sacerdotum, quos solet Witleff arguere, quod absoluunt quos nesciunt: ideo contra iudices, contra suffragia concedentes, contra electiones canonicas, contra eleemosynas erogantes, contra religionem intrantes, vnam hanc laicam garram argutiam: quia nesciunt. Iam Augustinus in hoc casu respondet dicens ipsi, quanuis pro quibus fiunt orationes altaribus, vel solenes eleemosynæ non omnibus profint, oportet tamē ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus prætermittatur, ad quos tã magna beneficia poterūt peruenire, vel debeant. Sic dixit superius, q̄ dubitare possimus, ne prætermittatur qui verē iā poenitet. Ne prætermittatur fidelis, interdum baptizamus & fictū: ne prætermittatur iustus, iniusto benefacimus. Hęc regula est Christi patris nostri, qui sciēter facit Solē suū oriri super bonos & malos: & multo magis non excludamus, quem esse indignū simpliciter ignoramus. Sic itē tertia parte sermone. 29. de cathedra sancti Petri. AVGVSTINVS. Quia in-

Argumentū
frivolū.

creduli homines videntur ad superstitionem hanc specie esse pietatis attracti, ostendā eis, qua ratione animas defunctorū, suorum iuuare possint vtilius. Orent quotidie pro charis suis, interpellent dominum vocē flebili, precentur eis veniam, eorum scilicet errorum, & lapsuū remissionem, pascant esurientes, vestiant nudos, vt si quid defunctorum negligentia minus factum est, fide viuientium impleatur, adhibeat vnusquisque charis suis sanctorum preces, suffragia, sacrificia offerat, & sacerdotali eos professione domino commendat. Sequitur. Hęc sunt, quę charos vestros iuuare possunt, hęc sunt refrigeria quiescentium, hęc remedia defunctorum. Hęc ille. A V T H O R.

3 Curam ꝑ ecce communē sine acceptione boni vel mali defunctis specialem exhibendam. Sic enim specialiter docet nos eleemosynis & precibus iuuare charos nostros, & professione sacerdotum eos domino commendare, & orare dicendo. Exaudi me pro charis meis domine. et si quid ignoretur status eorū. Sic cura nobis est de mortuo patrono orare si denter vt quiescat in pace, quanuis quid agat in alia vita nesciamus: sicut diues damnatus in culpabiliter curauit de viuus, quanuis quid agerent omnino ipse nesciret. Sicut prædicto libro de cura mortuorum agenda A V G V. Itaq; illi fuit cura de viuus, quanuis quid agerent, omnino nesciret, quemadmodum nobis est de mortuis cura, quanuis quid agerent, omnino vtique nesciamus. Nam si nihil de mortuis curarem, non vtique pro illis Deo supplicarem. Hęc ille. A V T H O R. Ipsa (vt videtur) est naturalis affectio, vt pro eis simus magis solliciti, quorum valitudines ignoramus. Hęc auibus & feris bestiis communis, vt eo diligentius pullos nutrant, aut alimēta quærant, quo magis quid eis euenerit, nesciunt. Idcirco poterat esse in diuite sollicitudo curę pro fratribus eo maior, quo magis nesciret quid agerent. Et sic nobis quoque est cura de mortuis, quanuis quid egerint, ignoramus: aliter non pro illis Deo supplicarem, inquit Augustinus: & certificē dixit se ostendere qualiter animas defunctorum suorum fideles iuuare possent vtilius: & subdit preces, eleemosynas, & sacerdotales commendationes ad Deum. Hęc sunt, inquit, quę charos nostros iuuare possunt, hęc refrigeria quiescentium, hęc remedia defunctorū. Cur non potest orator ecclesię ad hoc se obligare gratis ad sic orandum specialiter, & simpliciter: sicut simpliciter hęc fore remedia defunctorum charorū promiserit Augustinus? Et qualiter Witleff iam orat pro omnibus in

generaliam vellem agnoscere. Nunquid ipse est ita ignarus de omnibus, qualiter agant vel in gaudio, vel in poenā, & multo incertior de liberatione omnium per preces suas generales, quam nos, qui intercedimus pro quibusdam? Dicit sed de omnibus quosdam liberari speramus. Verē & eo certius orares pro quibusdā, quam pro omnibus liberandis, magisque valeat oratio specialis, q̄ certificē expedit, quam oratio generalis, quam non cognoscis in forma generali, qua petitur valituram pro singulis. Sed ꝑ redeamus ad orationem specialē pro tali patrono, si non sit Deo conformis, de cetero qualiter potuit esse Deo placita in principio migrationis suę de seculo, quando sacerdos erat in locatione, & in funere, & pro anima huius defuncti vel defunctę: quę item antiqua consuetudo ecclesię ab apostolis derelicta? Nec aliter, vt puto, libro de ecclesiastica hierarchia tam signanter dixisset D I O N Y S I V S. Accedens diuinus hierarcha, osculatur dormientem, & post illum presentes omnes. Vbi in theoria. Accedens diuinus hierarcha, orationem sacram dormienti facit, & post orationem, ipse etiam hierarcha, eum osculatur, & presentes omnes. Oratio quidē à thearchica benignitate deprecatur omnia dimitti, quę per humanam infirmitatem peccata sunt dormienti: Constitui autem illum in regione viuientium in sinibus Abrahę, Isaac, & Iacob, quo aufugit dolor, & tristitia, atq; suspirium. Ita ergo, vt puto, manifesta sunt sanctissimo rū pręmia. Quid ergo fit? ois intristitię & lucidali immortalitatis equali genere. Sequitur. Verum etiam sermonem arbitror, quia oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, &c. Hęc ille. A V T H O R. Ecce mi Witleff qualiter Dionysius antiquus pater exponit obsequia circa infunerationem defuncti iuxta regulas ab apostolis tunc acceptas. Episcopus orationem facit super eum, & osculatur, nec orat tantum oratione in generalis: sed quem in specie osculatur, pro eo specialiter deprecatur. Et recitat per partes penē totā orationem, quam vniuersa in hoc officio frequentat ecclesia. Deprecatur, inquit, omnia dimitti, quę per humanam infirmitatem peccata sunt dormienti. & Ecclesia. Deus, cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriēdo corpora nostra, sed mutantur in melius, te supplices deprecamur, vt quicquid anima famuli tui vitiorum, tuęque voluntati contrarium, fallēte diabolo, & propria iniquitate, atq; fragilitate contraxit, tu pius & misericors abluas indulgendo. Sic ait Dionysius, quod precatur ea dimitti, quę

Exequi.e de defunctorum.

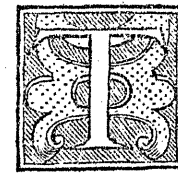
ti, quę per humanam infirmitatē peccata sunt dormienti. & sequitur. Constitui autem illum in regione viuētium in sinibus Abrahę, Isaac, & Iacob, loco, quo aufugit dolor, & tristitia, atque suspirium. Et Dionysius. Ita sunt sanctorum beatissimorum pręmia, quę oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quę pręparauit Deus diligentibus se. Oratio ecclesię. Inter sanctos & electos suos eam facias perpetuę glorię percipere portionem, quam oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quę pręparasti Deus diligentibus te. Per Christum dominum nostrum. Hanc orationem habet ecclesia super funerandum specialiter flagitādā, quę, vt liquet, eadem est, quam ecclesia vt tunc orauit, habens eam sibi traditam, vt postea scribit Dionysius à diuinis ducibus, suis scilicet apostolis, & magistris ecclesię. Has ergo orationes sollicitē procurarent decedentibus amicis suis specialiter fieri, & hoc diligenter secundum hanc formam primitiuę apostolorum ecclesię, qui amicos suos diligunt, & desiderant benē esse. Velut docet tertia parte sermonum sermone. 146. A V G V S T I. Illa, quę adiuuant spiritus defunctorum, orationes, oblationes, erogationes, multo pro eis obseruantius, instantius, abundantius impendant, qui suos carne, nō spiritu mortuos, non solum carnaliter, sed etiam spiritualiter amant. Hęc ille.

¶ Quod apud Deum & sanctos satisfaciāt amici defuncti vt oretur pro eo, & specialiter adiuuetur.

C A P. C V I I.

S V M M A.

- 1 Aëriani heretici.
- 2 Oratiōes pro defunctis, q̄ autoritate Christi sūt.
- 3 Mortuis quomodo profint uiuorum suffragia.
- 4 Suffragia deuotorum, quod profint patronis defunctis iam damnatis ad damnationē mitiorem.
- 5 Orationis dominicę forma, & tenor.
- 6 Witleff obiectio contra specialem orationem, & ad eam responsio.

Imeo, ne Witleff errauerit in hac re profundius, quam putamus. Scribit enim in libello de oratione ca. 3. Cum nullus fictus orator securare potest aliquem, quod propter ora-

tionem suam Deus vitam alterius acceptabit, non abundet aliquis tanta desidia, vt det pretium commercij antequam de illo, quod emittitur, sit securus. Sicut enim quilibet habet proprietates aliquas personales, quę ex natura rei vel vitę hominis consequuntur: sic est de pręmiis meritorū. Vnde Apoca. 14. dixit & propheta. Opera eorū sequuntur illos. Sicut enim vmbra sequitur in vespera ad currentē hominē versus solē: sic pręmiorū dignitas infallibiliter & propriē cōsequetur hominē apud solē iustitię, p̄merentē. Sicut enim nō prodest emere à proximo statū suum, vt magisteriū suū, deus, vel honorē, sic non prodest ab ipso emere meritū, vel peccatū. Hęc Witleff. A V T H. Spectā rē habeo, q̄ spreuit orationes quaslibet pro viuus & defunctis fiedas specialiter hac ratione iā facta: q̄ vnusquisq; recipiet secundū merita propria. Quid ergo proderūt ipsi oratiōes, quid eleemosynę speciales? & erunt omnibus hominib; tales, q̄ per amicos, vel oratores sūt inutiles preces, inutiles sepulture. Hęc heresim Aërius docuit prout libro heresum ca. 53. ex

1 primit. A V G. Aëriani ꝑ ab Aërio quodā sunt, qui cū esset presbyter, doluisse fertur, q̄ episcopus non potuit ordinari: & in Arianorū heresim lapsus, propria quoq; dogmata addidisse nōnulla, dicens offerri pro dormiētibus nō oportere. A V T H. Non offerri putes eleemosynas, preces, vel hostias. Quod item à Witleuistis cum obseruatur, quęri solet, vbi in nouo testamento sunt orationes pro mortuis laxandis scilicet à pœna, quam tolerāt, & culpę reatu? dicitur, q̄ ꝑ vbi oratum est pro suscitatione

2 Lazari, pro viuificanda item puella in domo, hoc medio, quod non Christus curauit quenquam exterius, quem item nō intus seruasset. Quod nisi orationibus piorum fidelium mortuorum debita soluerentur: cur de quibusdam reis in spiritum sanctum dixit Christus eorum blasphemiam irremissibilem in hoc seculo & in futuro? Vnde in expositione illius Machabæorum. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. lib. 3. capi. 22. R A B A N V S. Quod verò post exitum vitę presentis, pro fidelium peccatis exorandum sit, & eleemosynarū opus agēdum, quatenꝑ ij, pro quorū remedio res agit, à peccatis soluatur, & præsens locus ostendit, & in euange-

Orationes pro defunctis auctoritate Christi fiunt.

euāgelio dominus ubi de peccato blasphemie in spiritum sanctum disputauit, irremissibile peccatum istud esse ostendens, ait: qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Cum enim dixit vnum illud irremissibile esse peccatum: ostendit, alia tam in presenti, quam in futuro posse remitti. Qualiter autem pro defunctorum salute agendum sit, ostendunt sancti patres in scripturis suis. Hæc ille. **AUTHOR.** Ex hoc igitur euangelico illo cum frequenti vsu ecclesiæ contra hanc hæresim semper orabatur pro mortuis. Nō inquit solui potest post mortem: quia vnusquisque iudicium suum portabit prout vitam gessit, vt Wicleff iam arguit. Huic autem heresi diu ante Aërium vel Wicleff obiecit se iam in dicto loco post sanctus pater **DIONYS.** Quæritur post, quare episcopus rogat dimitti peccata defuncto, & donari ei beatam sanctorum cōmunionē. Cum enim diuina iustitia retribuit in futuro bona, & mala, quæ gessit in hac vita: & defunctus iam cuncta opera sua finaliter cōpleuit: quomodo per orationem episcopi aliā retributionē obtinebit quam ipse meruit per opera quæ fecit in hac vita? Ego autem sacram scripturam sequens, noui, quod vnusquisque habebit retributionem in futuro, quā hic promeruit. Et infra. Dico autem secundum scripturas, quod sanctorum orationes vtilis sunt in hoc seculo, hoc modo. Si quis dona Dei desiderans, & affectum sanctum habens, ad ipsorum participationem tanquam propriam cognoscens paruitatem, rogat aliquem virum iustum fieri sui susceptorem, & cooperatorem, iste consequetur ex his maximam vtilitatem, & diuina dona percipiet, Deo ipsum exaudiente mediātibz suis ipsius religiosa cognitione, reuerenda in viris iustis laudabili desiderio petitaris, orationum conueniente & Dei formali habitu proprio. Sequitur. Si quis ergo prædictū modū obtinēdi diuina bona reprobet, falsa opinione arbitrans se sibi sufficere ad orandum Deum, & sanctos contemnat: aut & si petitiones dignas Deo, & iustas postulet, & tepidē diuina dona desideret, & quod sibi non congruit, per propriam culpam priuabitur cōsecutione petitionis imperitæ. Hæc ille. **AUTHOR.** Hunc textū assumpsi de sancto Thoma, qui in nullo verbo ab aliis variat, & est ad intelligendum expressior. In quo satis videri potest, qualiter contra mercatorem diaboli Wicleff fideles incitat ad orandum sanctos, & iustos, tã pro seipsis, quam pro charis suis,

*Mortuis
quomodo p
sint uiuorū
suffragia.*

& quā dulci diligentia docet modum, scilicet, vt aliquis affectum sanctum habēs cupiēs dona Dei, propriam recognoscens paruitatē, orat iustum aliquem orare pro se: ex hoc facit consequenter maximum commodum, Deo ipsum audiente, tam propter laudabile suum desiderium de sanctorum suffragiis, quā propter suę paruitatis religiosam notitiam: qui autem spernit iudicans se sibi sufficere ad orandum Deum, & sanctos contemnat, propria culpa sua optato priuabitur. Quid dicere vult iā Wicleff ad sanctum Dionysium, cum prudēti sua mercatione, dicens in hoc casu oratorem non posse securare aliquem, quod propter orationē alterius Deus acceptabit, & inde confulit, ne quis det pretium, donec de empto sit securus? Incredule, & miser homo, quis doctus in fide hanc securitatem postulabit à sancto? Sanctus Dionysius nil aliud dixit, nisi quod recogitans propriam paruitatem, roget quis virum iustum fieri susceptorem sui coram Deo: quam aliam securitatem facit illi sanctus, nisi forsitan dixerit, propiti⁹ sit tibi Deus? Dicis, sed qualiter iudicabit eum Deus secundum opera sua, si sanctorū prece muabitur? Quia & hoc meruit dum viueret sanctorum precibus scilicet adiuuari: quod mereri non posset ex propriis. Sic enim ait sanctus Dionysius. Ego, inquit, sacram scripturam sequens, noui, quod vnusquisque habebit retributionem in futuro quam hic promeruit. Quod autem orationes sanctorum prosint, siue in hoc seculo, siue in futuro post mortem, qui eisdem orationibus se indignos exhibuerunt, sacræ scripturæ non docent. Et subdit huius primam dignitatem, si humiliter subdiderit se precibus sanctorum, credens se posse iuari ex eis: qui autem preces talium repulerit, ipse nunquam inueniet eas sibi vtilis post mortem: sicut nec hæretici obdurati. Sic enim censetur eis indignus, sicut Christus docebat indignum, qui repulit verbum Dei, secundum illud Apostoli: quia iudicatis vos indignos vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes. Hæc est enim prima indignitas, repellere scilicet orātis beneficium, vel doctis. Qui autem hoc admiserit, sentiet commodum cuiuscunque sit fortis. Vnde Enchiridij cap. 64. **AVGVSTINVS.** Nō igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat ecclesiā, illi apostolico sunt aduersa, de quo dictum est. Omnes autem astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum: quia & iam hoc meritum quisque cum in corpore viueret, comparauit, vt ei possint ista pro-

prodesse. Hæc ille. **AUTHOR.** Hoc ecce vetus argumentum à dicto apostoli fecerunt hæretici ab apostolorum tempore, & sancti Dionysij, cōtra ecclesiasticas orationes pro defunctis: & dum semper eodem modo respōdetur, catholicè semper ab hæreticis renouatur. Dicimus, cui profunt suffragia pro defuncto, ipse hoc meruit bona fide in precibus supplicantiū, quanuis nō omnino de bona vita: quia de quanto bene vixerunt, preces non mouerunt: sed quod peccatis non meruerūt, sanctorū suffragiis reparatur. Vnde sermone. 46. tertiæ partis de celebritate defunctorū **AVGV.** Orationibus verò sanctæ ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritu bus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cū eis misericordius agatur à domino, quā eorū peccata meruerūt. Hoc enim à patribz traditum vniuersa obseruat ecclesiā, vt pro eis, qui in corporis, & sanguinis Christi cōmunionē defuncti sunt, ad ipsum sacrificiū cōmemorentur, oreturq; pro illis, ac id offerri cōmemoretur. Cū verò cōmendātorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitat suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Hæc ille. **AUTHOR.** Quā palā dixit Augustinus non esse dubitandum mortuos adiuuari, vt misericordius cū eis agatur à domino, quā eorū peccata meruerūt: Et iterū, quis dubitet eis suffragari, pro quibus orationes Deo nō inaniter allegantur? Si nulli debet esse dubiū, quod securitatē petit mercator incredulus? At dicat mihi quam cautio de securitatis accepit Iudas Machabæus, cum tot drachmas argenti. 12. scilicet millia misit Hierosolymā, offerens ea ibi, vt orent specialiter pro peccatis mortuorū, eorū, qui de denariis idolorum habebant. **A.** quibus lex prohibet. 2. Machabæorum. 12. Quibus tamen sine vlla securitate præter hoc, quod fuerant circuncisi, sacrificia profuerunt: sicut habet lib. de anime natura ad reatum **AVGVSTINVS.** Nō est, vt dicatur eas, quas baptismus nō abluit, sacrificia pro eis crebra mundabunt. Et infra. Quæ quidem si adhiberi possent, procul dubio non baptizatis prodesse non possent. Sicut nec illa, quæ de libro Machabæorum commemorantur sacrificia facta pro peccatoribus mortuis eis aliquid profuissent. Hæc ille. **AUTHOR.** Pleni sunt libri sacri, & quātō priores in ecclesiā, tantō pleniore de hac orationum fide à sanctis faciendarum in speciali pro viuis & mortuis. Pro quibus impetrandis apud sanctos qui negligit, aut contemnit, arbitrans se sibi, & amicis suis sufficere ad orandum Deū,

vicinior hic Deo sibi videtur Iuda Machabæo, qui sacerdotes templi rogabat pro mortuis suis Deum habere propitium. Procul dubio dixit sanctus Dionysius supra, per propriam culpam priuabitur consequutione petitionis imperitæ, & stultæ. Sed garrit adhuc quarto trilogi capitu. 38. Nunquid (inquit) applicatio facta per Christum sit melior, quā blasphemata applicatio, quā fratres fingunt se illis personis, qui volunt sibi dare pecuniam, applicare? Hæc Wicleff. **AUTHOR.** Imò melior, si non sit eadem, secundum quod Christus ipse dixit, Sine me nihil potestis facere. Quotiens ergo fidelis orator applicat debitè precem suam ad aliquod speciale, Christus caput hoc facit in membro: & Christo blasphemauit, qui applicationem istam fecit in membro. Sed si Christus applicat generalitatem nostram ad speciale, nonne melior est eius applicatio specialis, quā nostra intercessio generalis? & quare ergo non nos debemus precem nostram conformare preci, & applicationi Christi, qui semper interpellat pro nobis applicatione speciali: qui & ipse docuit nos orare, Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra? & prosequitur. Cū beati instar Christi plus ament populum, quā personam priuatam, satis apparet mihi, quod generalis oratio plus proficit ecclesiæ militanti, quā fratrum oratio specialis. Hæc Wicleff. **AUTHOR.** Is est debitus amor communitatem præferre personæ: sed vnde succurritur communitati, nisi beneficio personali? Deus hūc modum cōdendo naturam hominis reddidit meliorem, & nunquid homo communis in comparatione creati entis est entitas specialis? & item non intulisset hominem communē mundo, nisi cōdendo hunc hominem. Prius ergo beneficium creationis contulit vni, vt esset hominum multitudo creata, & Deus pater plus dilexit ecclesiā, quā propriū filium, cui non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū: sed prius illum glorificauit, vt in illo aperto celo glorificaret ecclesiā, ideò sublimat bonos reges in populis, bonos pastores in plebibus, dās eis copias gratiarū participibus suis, vt bene sit cōmunitati plebis, quā diligit. Et ideò prius ipsis rectoribus benefacit: ita prius subuenit Christus, subueniūt & sancti eius viro vni defuncto in speciali, vt eius beneficium redundet paulatim in plures. Sicut prius sanauit infirmum vnum, quā omnes: vnū cæcū, quā hominē oēm: ita quoque preces pro vnoquoque reddi debēt in specie tã Christo, quā eius sanctis, vt in eius solutione de pœnis, gloria sanctorū in cælis, numerus intercessorum

cessorum crescat in terris. Sed quid si sit beatus, inquit, pro quo te obligas ad orandum: aut quanto magis si damnatus? In fide illa tunc oro, quæ dixit, quod oratio non reuertetur ad me vacua, sicut nec imber descendens super optimam terram. Vnde tertia parte sermonum sermone. 39. de cathedra sancti Petri AVGV. Illud vnusquisq; vestrum agat, quod superius diximus, vt per orationes, per eleemosynas, per sacrificia, per oblationes & defunctis suis proficit, & ipsi sibi, vt si peccator est pro quo hoc agit, alleuentur peccata eius, si autem sanctus est pro quo sacrificium Deo offert, in æternum cum sanctis mereatur. Hæc ille. AVTHOR. Sic ergo responsum sit demum ad illud Witcleff, si talis patronus sit in celo, vel in inferno: quia si iam sit in celo, adhuc non male oratur, vt saltem accidetaliter magis mereatur esse cum sanctis. Si malis vel temporibus poenis traditus, vel æternis, valebit vt alleuentur peccata eius ad gradum, quem præuidit Deus. De quo Enchiridij capite. 63. AVGVSTI. Cum sacrificia, siue altaris, siue quaruncunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis, propitiationes sunt: pro valde malis & si iam nulla sunt adiumenta mortuorum, qualefcunque viuorum consolationes sunt: quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, vt sit plena remissio, aut certe vt tolerabilior fiat ipsi damnatio. Hæc ille. AVTH. Sic ergo profunt suffragia deuotorum patronis defunctis, siue iam dānatis, vt tu truculenter supponis, ad damnationem mitiorem, siue beatis ad gratiarum actionem Deo & congratulationem cum aliis sanctis, & non minus sunt istæ consolationes viuorum. Tum, quia si bi merentur ex his impendiis charitatis. Tum, quia spe gaudent, vt profint amicis. Et in hac spe, & affectu sancto profunt amicis, tã apud Deum, quàm apud sanctos. Ideo & orationis locum habet quæ specialiter pro charis nostris fienda requiritur: libro de cura pro mortuis agenda post principium AVGVSTINVS. Profectò prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliatur, non potest nulla esse, quàm ubi sepeliatur, attenditur. Sed cum talia viuorum solatia requirunt, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt ubi sunt posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos apud dominum adiuuando, & adorando com-

mendent. Et infra. Cum itaq; recolit animus, ubi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis, & precantis affectus. Qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore uiuerent, talia sibi post hæc vitam prodesse meruerunt. Verum & si aliqua necessitas, vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica defunctis societate etiã tacitis nominibus eorum sub generali commemoratione suscipit ecclesia, vt quibus ad ista defunt parentes, aut filij, aut quicumque cognati, aut amici, ab vna eis perhibeantur pia matre comuni: si autem deessent istæ supplicationes, quæ sunt certa fide, ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodesset spiritibus eorum quilibet in locis sanctis exanima corpora poneretur. Hæc ille. AVTHOR. Totus hic locus ait defuncto, quid ipsi prodesset plusquam ubilibet apud ecclesiam martyrum sepeliri, & dixit Augustinus, vt propensiori affectu commendetur sepultus ille martyribus: quæ item commendatio, & iugis oratio pro tali spiritu sic defuncti prætermittenda non est, quæ solet pro omnibus exerceri in catholica religionis societate defunctis, & si apud martyres sepulti non sunt, intantum, vt si amici eorum, vel cognati defuerint, adhuc tacitis eorum nominibus, generali commemoratione eos commendat communis mater ecclesia. Hic ergo videtis specialibus amicis defunctis memoriam requisitam: & hanc esse optimam, quãdo solum ob defectum eius ad generalem recurritur. Sic arguit Augustinus pro tali defuncto non esse prætermittendam pro eo recordationem, & commendationem tali sancto, vel Deo: quia & ubi amici defuerint, orat generaliter pro eo mater ecclesia. Non enim potest in speciali & nominatim orare pro singulis. Et inde patet necessitas specialis precis, & dignitas, quæ semper præeligitur in omni oratione ecclesiæ: & post specialem memoriam labitur in generalem, ne omni prece fraudentur, quanuis non fruantur tam bona, qui specialis precis nec portio gaudebat. Et subiicit plenam definitionem de precibus AVGV. Cum ergo fidelis mater fidelis filij defuncti corpus desiderauit in basilica matris poni: si quidem credidit eius animam meritis martyrum adiuuari, hoc, quod ita credidit, supplicatio quædam fuit, & hoc profuit, si quid profuit.

fuit. Et quod ad idem sepulchrum recurrit animo, & quod filium precibus magis magisque commendat, adiuuat defuncti spiritum: non corporis mortui locus, sed ex loci memoria vnus martyris affectus. Simul enim & quis, & cui commendatus sit, non utique infructuose religiosam mentem precantis attingit. Hæc ille. AVTHOR. Iam singulariter loquitur, quod in prece mentem precantis simul attingit quis commendatur, vt filius, & cui scilicet sancto: quia quod credidit eius animam meritis martyris adiuuari, supplicatio quædam fuit & hoc profuit, si quid profuit: & quod filium suum sanctis precibus magis, ac magis commendauit currens ad sepulchrum. Totum hoc à generali recedit: & repetit speciale, quod pro isto filio hunc sanctum exorat, quod ad hoc sepulchrum currit, quod meritis huius sancti animam filij credidit adiuuari: & hoc, inquit, profuit, si quid profuit: quia non infructuose religiosam mentem precantis attingit simul quis, & cui commendatus sit. Et iterum obiicit ibi WITCLEFF. In ista ergo infidelitate videtur mihi, quod fratres damnarunt (quãtum in eis est) Christum, & omnes ciues cælestes, & per consequens totam militantem ecclesiam: quæ plus appretiat orationem dominicam, quàm istas speciales orationes, & friuolas à fratribus adiuuatas. Hæc ille. AVTHOR. Hæc forma orationis dominicæ est pro parte catholica, & in pluribus specialis contra tuam heresim de prece generali: quia ipsa tota disponitur per septem petitiones tã speciales, vt quilibet rem suam distincte includat à re & ratione propinqua alterius, velut Augustinus, & Cyprianus, & singuli patres eam exponentes affirmant. Aliud enim distincte petit orans sanctificari nomen domini. Aliud postulans panem suum quotidianum hodie sibi dari. Aliud petens sibi dimitti debita sua, sicut & ipse dimittit debitoribus suis. Aliud cum petit voluntatem Dei fieri in terra vt in celo. Aliud de precans se non in tentationem induci, sed liberari à malo. Alioquin si non valerent præcipuæ hæc speciales intercessionis, & petitiones in oratione dominica, melius oraremus dimissis illis specialibus, dicendo: pater omnium benefac omnibus. Simul & in ipsa oratione videri potest qualiter ad specialia tendit quãtum potuit, & oratio tam generalis in omnibus rebus & precatoribus vniuersis applicat specialem precem trahendo à generalitate loci: dicens, Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra: non dixit, sicut in celo & vbique. Item ad tempus, vt panem nostrum quotidianum da nobis ho-

die. Non dixit, quotidie. Et quod dixit, ne nos inducas &c. sed libera nos à malo, specialius orat pro Christianis, quàm pro perfidis: specialius item pro parentibus, & amicis, & vicinis, quàm pro vniuersis: sicut latitudo ipsa postulat charitatis. Quis ergo sano cerebro non tales speciales generalibus anteferet? Cum in omni necessitate speciali teneamur ex fide hæc orationem generalem specialiter applicare: sicut Christus fecit in suscitatione Lazari, in passione sua, & alibi. Et in ipsa item prece domini ca tres petitiones exponuntur esse generales pro hoc seculo, & futuro: quatuor autem reliquæ valent specialiter pro hac vita. Vnde sermone secundo secundæ partis AVGVSTIN. Tres petitiones istæ sunt propter vitam æternam: semper enim sanctificatum in nobis debet esse nomen Dei: semper regnum eius esse debemus: semper voluntatem eius facere debemus. Iam ab hoc articulo, quæ oramus, ad præsentis vitæ pertinent necessitatem. Panis quotidianus non nisi in hac vita est necessarius: debita nostra nobis in hac vita dimitti necessariū est: nam cum ad illam venerimus, debita finiremus. In hac terra tentatio est, in hac periculosè nauigatur. Sequitur. Cum autem facti fuerimus æquales angelis Dei, absit vt dicamus, absit vt rogemus Deum, vt dimittat debita nostra, quæ nulla erunt. Hæc ille. AVTH. His ergo huius terræ specialibus precibus orationis dominicæ nulla generalitas deroget, sed nec specialissimæ eius applicationi, cum speciales casus occurrant, cum ideo omni die specialem precem & applicationem Christus edocuit dicens. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In hoc die. Item arguunt Witcleuistæ per viam charitatis in libello porrecto ad parlamentum regis Ricardi secundi, conclusio. 7. Speciales orationes pro animabus mortuorum factæ in ecclesia nostra præferentes vnū per nomen plusquam aliū est falsum fundamentum eleemosynæ, super quod omnes domus eleemosynarum Angliæ nequiter sunt fundatæ. Ista conclusio probatur per hoc, quod oratio meritoria & alius cuius valoris est, & deberet esse opus procedens ab alta charitate: & perfecta charitas excipit nullam personam: quia per eam diligis proximum tuum, sicut teipsum, quapropter appareret nobis, quod donum boni temporalis collatum sacerdotibus, & eleemosynarum domibus, & speciale consilium specialis orationis, non est lōgè à simonia. Hæc Witcleuistæ. AVT. Induatur confusione, secundum psalmistam, pro tã maligna conclusione, non tã contra nos modernos, quàm contra Dei sanctos sophisticè practizata. Eliam

Obiectio.
Responso.
Orationis dominicæ forma est tenor.

Obiectio altera.

Probatio.

Responso.

Eliam nūquid tangit, quia specialem orationem fecit pro filio mulieris hospitiæ, præferens eum per nomen plusquam alium aliquem tūc temporis, inquit. Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam utcunque sustentor, a filixisti, ut interficeres filium eius? Et tūc subiūxit. Reuertatur oro anima pueri. 3. Regum. 17. Ecce si hoc factum sancti viri sapuit simoniam. Sicut est dictum sancti Pauli debet in spe qui arat arare: & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si carnalia vestra metamus? primæ Corinth. 9. An peccauit Paulus faciens contra charitatem, quæ nullum excipit, cum re, & nomine primò intrauit ad patrē Publij febribus & dysenteria tunc vexatum: & cum orasset, specialiter imposuit ei manus, & sanauit eum? Ac demum omnes, qui in insula infirmitates habebāt, generali cura sanauit. Act. 28. Subiecitque. Qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. Nunquid hoc factū Pauli sic orantis in speciali priusquam in generali, & recipientis subsidium corporeum post hanc precem, & curam, sapuit simoniam? & an sit etiam contra ordinem charitatis, qui ita ad viuos, & ad mortuos est seruandus? Docuit Apostolus Timotheum primò omnium facere obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, ex nomine pro regibus, & iis, qui in sublimitate constituti sunt. Nouerint igitur pij christiani ipsam charitatem esse ordinatam, ita ut cum nullum excludat, aliquem alicui præponit. Ex ipsa nāque charitate, qua teneor diligere generaliter quosque propter Deum, teneor diligere Deū plusquam omnes. Ex hominibus, plus meipsum. De proximis, plus parentes, post parentes, plus domesticos. Inimicos quoque diligam, plus tamen amicos. Vnde ad illud. ordinate in me charitatem: de verbis domini sermone. 12. AVGVSTINVS. Quid est ordinate in me charitatē? Facite gradus, & quod cuique debetur, restituite. Nolite anteriora posterioribus subdere. Amate parentes, sed præponite Deum parentibus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce in ipsa charitate est ordo: & faciēdi sunt gradus, ita ut plus, & affectuosius hunc amē, quam illum: specialiter & ex nomine Deum præferendo parentibus, etiam illis specialem charitatem impendēdo, quia est speciale charitatis præceptum, Honora parentes. Ergo si iuxta charitatem honorabo speciali honore parentes: cur nō speciali oratione honorabo parentes, siue mortuos, siue viuos? omnibus ergo suis pastor provide-

re tenebitur, sed specialiter, ex nomine primò domesticis: Si quis suorum, inquit Apostolus, domesticorum curam nō habet, fidem negat, & est infideli deterior, primæ Timoth. v. Et iterum. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Ad Galath. 6. Et ille idem ait. omnia vestra in charitate fiant. Si cut ergo ex charitate operamur bonum ad omnes, ita ex charitate debem⁹ in singulari præferre domesticos: magis ergo, ac magis domesticos. Vbi in expositione epistolæ ad Galat. AMBROSIVS. Tempus enim idcirco conceditur vitæ, ut iam iuste versemur, exemplum dantes gentibus, maximè autem ad domesticos fidei: verum est, quia faciliores & propensiores in bono circa fratres esse debemus. Hæc ille. AVTHOR. Hæc est lex charitatis obseruata semper ecclesiæ, nullum excludere, sed quenquam præferre: quam præferentiam qui dimittit, audeo dicere, charitatē ipsam amisit: quia charitas si est, ordinata est, & habet prius & posterius, maius & minus: quo cōtra quàm planè dicunt Witcleuistæ erronei in præfato libello corollarium. Oratio procedens ex charitate perfecta, amplexaretur in generali omnes illos, quos Deus vult habere saluatos, & dimitteret vilitatam mercandisam pro specialibus orationibus factam. Hæc Witcleuista. AVTHOR. Hæc in terminis suæ primæ intentionis est planè hæretica tam pro Christo, qui propter orationem generalem, quam fecit moriendo pro singulis in genere, specialē orationem pro crucifixoribus non dimisit. Et Paulus orationem generalem pro omnibus hominibus fieri iussit, sed submisit statim orationem specialem pro regibus: ita ecclesiæ forma iubet in hunc vsque diem specialem orationem præponi, & tandem subsequi generalem. Planius ergo contra scripturas nunquam amplexantes omnes occurserunt hæretici. Audeo dicere, qui non specialius, & magis orat pro parentibus, quàm amplexans in generali cunctos saluandos, ipse maledictionem specialem incurrit, quia specialiter dicitur, Maledictus qui non honorat patrē suum, & matrem suam: & dicet omnis populus, Amē. Deutero. 27.

¶ De

De sanctis orandis. Titu. XII.

¶ Quòd apud Deum, & sanctos satisfaciāt amici defuncti, orādo pro eo, ut specialiter adiuuetur. Et quod sancti sint orandi.

CAP. CVIII.

SVMMA.

- 1 Cathari heretici, antiqui, et quomodo ab his rapuit Witcleff, quòd sancti non sint orandi.
- 2 Vigilantius hereticus de femine conuenarum natus. Et unde Conuena dicitur.
- 3 Valdenses heretici.
- 4 Errantes quòd quærunt sibi socios, quos regnantes refugunt.
- 5 Guillelmi Sartoris propositiones hæreticæ circa orationem, et earum confutatio.
- 6 Chrysostomus quomodo humili prece rogauit non sanctum uirum, sed peccatorem notorium puntere de lapsu.

Vid canitur dulcius, quàm pro ora Christi fidelium in vniuerso orbe tympanizat mater ecclesia, dicens: Laudate dominum in sanctis eius: quo contra hostis omnium sanctorum Witcleff suffragia viuorum despiciens ausu, nimio debacchatur in sanctos, eos orare prohibens, festiuitates eorum & honores quoslibet interdicens ter damnati dialogi cap. 30. Multis videtur, quòd quando singulariter oratio directa fuit ad illam personam mediam pro adiutorio spiritali, tūc plus profuit, & creuit ecclesia, quàm fecit modò multis intercessoribus adiuuentis. Hæc Witcleff. AVTHOR. Primo loco interrogandus esset, cur igitur ipse orat sanctos, ut supra cap. proximo demonstraui, nisi ut magister non solum erroris vnus, sed gemini, & sibi contrarius appareret: non talis, qui, ut dixit, facta sunt: sed de ijs planè, qui dicunt, & non faciunt. Quid mirum de eo, qui tot contradicentium errores amplectitur? Præter enim Eliphaz in libro Iob figurantem hæ-

reticum, qui orationem faciendam ibi sanctis deridet, sicut dicitur infra, ab antiquis Cathari. Cathari. ris rapit hanc hæresim, velut libro hæresim scribit GUIDO CARMELITA. Malè acquisita non restitunt, nec implorant auxiliū beatæ virginis, sanctorum, aut angelorum. Hæc ille. AVTHOR. Et Gallias Vigilantius hac ipsa hæresi maculauit, velut in epistola ad Riparium, & Desideriū contra blasphemias eius ait HIERONYMVS. Dicis in libello tuo, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus: Postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio, præsertim cum martyres vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare nequiverint. Hæc ille. AVTHOR. Describit autem patriam, ex qua oratum habebat iste Vigilantius, dicens eum natum de femine Conuenarum sub Pyreneis iugis, vbi superius HIERONYMVS. Nimirum respondit generi suo, ut qui de latronum, & conuenarum natus est femine: quos consul Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans, de Pyreneis iugis depofuit, & in vnum congregauit. Vnde & Conuenarum vrbs nomen accepit: hucusque latrocinetur contra ecclesiam Dei, & de Vectonibus, Aruatis, Celtiberisque descendens, incurset Galliarum celas, portetque nequaquam vexillum crucis, sed insigne diaboli. Fecit hoc idem Pompeius etiam in orientis partibus, ut Cilicibus, & Isauris Piratis, latronibusque, & superatis sui nominis inter Ciliciam & Isauriam conderet ciuitatem. Hæc ille. AVTHOR. Et infra censet ipsum errorem suum ab antiquo hæretico traxisse Basilide. HIERONYMVS. Quid necesse est enim in manus sumere, quod ecclesia non recipit? Nisi forte balsamum mihi, & Barbelum, & thesaurum Manichæi, & ridiculum nomen Leufiboræ proferas. Et quia ad radices Pyrenæi habitas, vicinusque es Hiberiæ Basilidis antiquissimi hæretici, & imperitiæ scientiæ, incredibilia portenta prosequeris, & proponis, quod totius orbis auctoritate damnatur. Hæc ille. AVTHOR. Adhuc hæretici quidam tempore sancti Bernardi hanc impiam herbam rigare curabant, ut arida facerent apud mundum nostrum suffragia beatorum. Vnde in expositione sua super cantica Homil. 66. BERNARDVS. Irrident nos, quod baptizamus infantes, quòd sanctorum suffragia postulamus, in omni genere hominum, atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum in adultis, in paruulis, in viuus, & mortuis. Hinc quidem infantes ex impossibilitate naturæ, inde verò adultos ex difficultate continentiæ.

E c nentia.

3 nentij. Porro mortuos viuentium fraudantes auxilijs, viuentes nihilominus sanctorum, qui decesserunt, suffragijs spoliates. Hæc ille. AVTHOR. Putarem autem si non dixisset ibi Bernardus eorum principem innominatum, ipsos esse Valdenses ¶ qui item precibus sanctorum seipfos negando fecerunt indignos, prout scribit de eis libro primo sui quatrupariti ALANVS. Dicunt heretici orationes sanctorum non prodesse viuis. Imò probare contendunt, quòd sancti non orant pro viuis &c. Hæc ille. AVTHOR. Et in libro hæresum de Valdensium hæresi. 16. GVIDO CARMELITA. Dicunt, quòd sancti in cælo non audiunt orationes nostras, nec pro nobis orant, nec ipsi sunt imploradi. Hæc ille. AVTHOR. Sed, quantum opinor, isti sunt publici illi heretici, qui de prouincijs Gallix tempore regis Henrici, qui eos candente clauca signauit, serpebant in Angliam, quia, vt Henricus Huntingdon. Chronicarius refert, vt Bernardus iam dixit, asserebant paruulos non baptizandos, donec ad intelligibilem peruenirent aetatem, nõ orandum pro mortuis, nec sanctorum suffragia expetenda, nuptias damnant, purgatoriũ non credunt, nec dum aruit hedera, quæ lumẽ cæli Christianis inuidit: eouque, vt per quendam, cui se opponit in quadam epistola venerabilis Hildebertus Cenomaneũ. quæ incipit, In regno quidem nullus, excidendam palmitem mittas ad Witcleff. HILDEBERTVS. In ¶ regno quidem nullus, in errore autem omnis homo sibi confortem quarit. Quod otique ideo fit, quia cuilibet inuentioni hominũ consensu multitudinis autoritas accedit. In ortu suo Ariana suffocaretur impietas, nisi tutores, qui natam educarent, inueniret. Donati schisma perpetuò premeretur silentio, si personam infecisset, non turbam. Tu quoq; tanquam doleas ablatione suppressam Vigilantij peruersitatem suscitare eam perhiberis, & tibi socios adhibere, quorum cultu plantatio, quam non plantauit pater caelestis, sicca dudum reuifcescat. Ais enim (vt aiunt) quid in ista geratur vita sanctorum animas ignorare, atq; otiosas ideo esse litanias, quibus oramus, vt pro nobis orent sancti, quia nec audiunt nos, nec norunt, quid agatur apud nos. Hæc ille. AVTHOR. Ibi tangit Witcleuistas nostros ad regulam eorum loquendi, cum dicit: Quibus oramus, vt pro nobis orent sancti: quia cõcedunt interdum orandam esse litanã, & sanctos oraturos pro nobis, non tamen orandos esse sanctos orare pro nobis: ita vt aliud sit dicere, Sancta Maria ora pro nobis: & Sancta

Valdenses.

Errates nõ regnates socium petuit.

Maria oro te ora pro nobis. Non autem oramus, quia hoc esset committere idololatriam. 5 Vnde ¶ Guillelmi cognomento Sartoris damnati Londini Anno Domini Millefimo. CCCC. XXII. Prima conclusio erat ista: Omnis oratio, quæ est petitio alicuius doni supernaturalis, vel gratuiti, soli Deo est dirigenda. Secunda: Oratio soli Deo dirigenda est. Tertia, Orare aliquam creaturam, est committere idololatriam. Quarta, Fideles nunquam dirigent orationes suas ad Deum sub ratione humanitatis, sed solum sub ratione deitatis. Hæc Guillelmus Witcleuista. AVTHOR. Ergo Paulus apostolus erat idololatra, qui ait ad Roma. 15. Obsecro vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & charitatem spiritus sancti, vt sollicitudinem impertiamini in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Ecce non solum instat, vt orent pro se, sed orationi adiurationem accumulatur, contestans eos per dominum Iesum Christum, & per spiritus sancti charitatem, obsecrans eos impertiri sibi sollicitudinem in orationibus pro se Deo. Quid est ergo obsecrare eos, aut quid minus, quam eos orare pro se? Hic respondet sophistica facturus cum apostolo, quòd orare non dixit, sed obsecrare: quod potest æqualis aut socius ad comparem suum dicere modo hortantis, aut ad orandũ excitantis, vel monentis. Quasi omnis orans, & solus inferiorem se redderet exorando, non autem rogans, obsecrans, aut supplicans. Quo contra de Christo loquens libro collationis cum Ariano, Pascentio, cora Laurentio iudice versus finem AVGVSTINVS. Si æqualitas non est, non auderet inferior dicere superiori: Omnia mea, tua sunt, & tua omnia, mea. nec auderet dicere, volo & ubi ego sum, sint & isti mecum. Nõ, inquam, diceret volo, sed diceret supplico, id est, rogo. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ergo si diceret supplicans rogo inferiorem Deo Christum argueret: qualiter ergo non obsecro, precor, vel supplico? Et de eodem Christo dixit Apostolus, quòd in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui saluum illum posset à morte facere, cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Ad Hebræ. 5. Hic preces & supplicationes Deo facit Christus, & istæ erant orationes. Vnde vt omnis in hac parte verbi difficultas abesset, Ambrosius hanc obsecrationem Apostoli orationem exponit, super eum locum in expositiõe ad Romanos. AMBROSIVS. De hinc orat, vt adiuuetur in orationibus, vt

Guillelmi Sartoris, positiones hereticæ.

vt euaderet manus Iudæorum infidelium, nõ quia ipse minus mereatur, sed ordinem sequitur: vt ab ecclesia fiat oratio pro rectore suo. Multi enim in vnum dum cõgregantur vnanimis sunt magni, & multorum preces impossibile est vt non impetrent. Hæc ille. AVTHOR. Ergo Apostolus Paulus orat ecclesiam Romanorum pro se orare: ordinem sequens antiquum, vt ecclesia pro rectore suo peroret. Hi creaturæ erant, nec omnes sancti, & iusti, vt humanitas Christi, aut vt beati in patria, sed peccatores longè infra merita sancti Pauli: sicut dixit Ambrosius. Non quia ipse minus mereatur: sed quia multorum preces impossibile est vt non impetrent: ideo orat eos vt orent pro rectore. Et in annotationum libro super eundem locum. HIERONYMVS. Rogat vt pro se instanter oret ecclesia, quia nouit multum valere preces in cõmune multorum: Iacobo enim occiso, Petrus fratrum precibus de carcere liberatur, quia nõ tam sibi, quam illi præstitit beneficiũ. Sci licet vt per eius possent doctrinam firmari. Hæc ille. AVTHOR. Et iste sanctus pater obsecrationem Pauli in rogationem commutat, ne tu iusionem, aut imperium exponeres potestatis. Qualiter idem Apostolus alibi obsecrat eosdem Romanos, dicens: Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Vbi in expositione REMIGIVS. Ac si diceret, non per potentiam magisterialem vobis impero, qua sum vester magister, & Apostolus, sed deprecor, ac obsecro, quasi socius: quapropter & fratres eos appellat, non carne, sed fide. Hæc ille. AVTHOR. Humiliter igitur fideles orat Apostolus quando eos obsecrat. Sicut item fecit prima Timot. 2. Obsecro primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, & pro regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt. Et ad Hebr. vltimo. Orate pro nobis. Confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus, bene volentes conuersari. Amplius autem deprecor vos, quo celerius restituar vobis. Non sufficit ei dicere, Orate pro nobis, nisi precem adderet super precem, inquam. Amplius autem deprecor vos hoc facere. Orat ergo, vt orent, non monens simpliciter, nec instantes pro imperium. Vbi in expositione HAYMO. Voluntatis quidem meæ est venire: ideoq; attentè deprecor vos pro me orare, vt citò desiderium meum impleatur veniendi ad vos. Et notandum quia

primò postulat ab eis orationis suffragium, ac deinde non simpliciter, sed tota intentione, ac omni prorsus studio piam orationem pro eis ad dominum fundit, inquam, Deus autem pacis. Hæc ille. AVTHOR. Et hunc morem Apostoli consecuti patres ecclesiæ confratres secum in præfenti carne viuentes orant humiliter vt pro se orent, vt in præfatione secunda HIERONYMVS. Tunc te deprecor Desideri mi charissime, vt qui tantum opus me subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus iuues, quo possim eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in latinum eos transferre sermonem. Hæc ille. AVTHOR. Planè non tantum excitat, sed precatur orationibus eius in translatione iuari. Et in lib. 1. registri epistola ad Ioannem Constantinopolitanum, Eulogium Alexandrinum, Gregorium Antiochenum, Ioannem Hierosolymitanum, & Anastasium GREGORIVS. Frater sanctissime, per venturum iudicem rogo, per multorum millium angelorum frequentiam, per ecclesiam primitiuorum, qui scripti sunt in cælis, sub hoc pastoralis curæ onere lassescens orationis tuæ intercessione me adiuua, ne suscepta me pondera ultra vires præmant. Memor verò, quòd scriptum est, orate pro inuicem, vt saluemini: etiam impendo quod peto, sed recipiam quòd impendo: dum enim nos vobis per orationes opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum vicissim vobis manum tenemus. Fitq; ex magna prouisione charitatis, vt eo singulorum robustius charitas perfigatur, quo firmiter alter in altero innititur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quia dixit Guillelmus orare actum esse latræ: ideo soli Deo à fidelibus dirigendum, hic venturũ iudicem commemorat, & per eum hominem purum rogat orationis suæ se intercessione iuare: & ipse item vices reddens, impendit eis quòd petit, scilicet, orationem suam, vt quòd impendit recipiat. Et iterum eodem libro primo, epistola quarta ad Ioannem Constantinopolitanum GREGORIVS. Quia vetustã nauem, vehementerq; confractam indignus ego infirmusq; suscepi: vndique enim fluctus intrant, & quotidiana ac valida tempestate cassata, putrida naufragium tabulæ sonant, per omnipotentem dominum rogo, vt in hoc mihi periculo orationis tuæ manum porrigas, quia & tantò enixius potestis exorare, quantò & à confusione tribulationum, quas in hac terra patimur, longius statis. Hæc ille. AVTHOR. Et in fine librorum pastoralium GREGORIVS. In huius quæso vitæ naufragio

fragio, orationis tuę me tabula sustine, vt quia pondus proprium deprimit, tui meriti manus leuet. Hęc ille. **AUTHOR.** Mirum ergo, quomodo possit venire in mentē hominis Christiani, quod orare creaturam, quantacunque polleat sanctitate, sit idololatria, cum ab initio populi Dei sancti viri orabant conciuēs suos attendere legi Dei, orabant eos piē facere, orabant benefacere: quid impedit ne orent eos pro se orare? Nūquid malē fecit sanctus pater Chrysostomus, quando tam humili prece rogauit, non iam sanctum virum, sed peccatōrē notorium pœnitere de lapsu: libro quem ad eum edidit de reparatione lapsi versus finem.

CHRYSOSTOMVS. Curre istaq; quęso te & obsecro charissime, & per ista te merita, quę prius quęsieras, exoro, ac per illam libertatem, quam prius regibus obtestor, vt sic te iterum in illum cernam virtutum verticē condescendentem, & in isto rursus pœnitentię labore & robore solidatum. Parce mihi amanti te. Parce omnibus, qui pro te scandalizantur, & pro tuo lapsu labuntur. Parce cūctis, qui pro tua desperatione desperant, nec putant se via virtutum incedere, si te ad eam redisse non videant. Respice quęso & quantus nunc mœror omnium sanctorum fratrum habeat corda: & quanta latitia, atque exultatio incredulis fiat: quanta desidiōsis adolescentibus de te decantetur fabula: quantaq; eis ad præcipitia luxurię de te crescat autoritas. Quod si redeas denuō ad illam priorem virtutum viam, omnia hęc vertentur in contrarium. Hęc ille.

AUTHOR. Pius iste pater quanto affectu pœcatur? orat, obsecrat peccatorem, vt reuertatur ad veniam: nec orat tantum, sed, vt supra fecit Gregorius, obtestatur per antiqua merita, & vt reuertatur adiurat. Oratio verō ista nō pro re leui processit & cōmodo seculari, sed erat petitio (vt tu diffinis) alicuius doni supernaturalis, vel gratuiti: nullū enim esset magis cuiquam donum gratuitum, quā via virtutum rursus incedere, & in contrarium vertere oēs occasiones malorum. Et in exordio libri dixit iste sanctus precari velle ad eundem effectum omnes sanctos, & amicos eius vnā secum lugere, & orare, dicens **CHRYSOSTOMVS.** Et quidem mulier illa, quę in euāgelio drachmam, quam perdidit, inuenit: conuocauit vicinas, & amicas, vt congratulentur sibi. Ego autē conuocabo omnes amicos meos, tuosq; ac vicinos nostros, & deprecabor eos venire, non vt gaudeant, sed vt lugeāt mecum, & ingentem planctum, sublati in cælum vnā mecum vocibus, reddant. Dicam ad eosdē, Vlu-

late mecum o amici, & plangite: profundite mecum fontes fletuum, & producite fontes la chrymarum: non quia auri pondus immensum, nec argenti talēta innumera amisi de manibus meis: non quia gemmarum sila pretiosa perdidit: sed quia horum omnium carior & omni auro, omniq; gēma pretiosior amicus noster, qui vnā nobiscum vitę huius pelagus, & mare hoc magnum & spatiosum nauigabat, nescio quomodo lapsus, vsque in ipsum fertur perditionis profundum. Hęc ille.

AUTHOR. Qui peccatorem orauit pro suo remedio pœnitere, iā omnes amicos sanctos, & vicinos suos vocat ad lugendum secum, & orare communiter pro cōuersione eiusdem. Videant omnes gentes, si creaturę non sunt orandę pro spiritualibus bonis à Deo quidē vltimate petendis, sed sanctorum intercessionibus medijs impetrandis. Sapiens etiam scripturarum **AVGVSTINVS** sanctum Paulinum duxit affectuosē orādum epistola ad eū inter epistolas. 16. dicens: Tu autem legis mi sancte Pauline, non te ita rapiant, quę per nostram infirmitatē veritas loquitur, vt ea, quę ipse loquor, minus diligenter aduertas, ne dū auidius hauris bona recta, quę data ministro, non ores pro peccatis, & erratibus, quę ipse committo. Et infra. Hęc vt ex animo semper confitear, meumq; cor à lingua non dissonet, ora pro me frater, ora obsecro, vt nō laudari volens, sed laudans inuocem dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Hęc ille.

¶ Quod Christus secundum quod homo, est vt refugium nostrū orādus à singulis: sine quo nulla venit salus à Deo.

CAP. CIX.

SVMMA.

- 1 Christus quod sit aduocatus hominum & mediator.
- 2 Christi ante aduētum, quomodo eramus intra Dei præsentiam per naturam, sed extra præsentiam eius quo ad gratiam.
- 3 Christus, quod sit orandus humanitus, & interpellandus, contra Witcleff, & Guillelmū Sartorē.
- 4 Columbę, quare super aquas resideant.
- 5 Ecclesia docetur per pulchram allegoriam directē contra latrantes hereticos, dicentes non esse orādum Christi humanitatem, neq; sanctos.

Deus

6 Deus uerbum, quomodo per humanitatem suam homines rogat homo factus, & per apostolos & sanctos.

Pratenditur occasio de honorationis Christi, si sancti eius orētur in terris prædicto cap. 33. Mo uet, inquit, quod mens viatorum ex multitudine beatorum, quos orat, dispergitur: & affectio à Christo laxatur, eo quod tantum est finita, & per consequens remittitur cum sic in plurimos sit dispersa. Hęc Witcleff. **AUTHOR.** Timet ecce creaturę affectionis remissionem à Christo, si viator aliū ab eo orauerit. Sic proterui Iudæi remissionē diuini honoris timendam finxerunt, si Christus sicut Deus peccata dimitteret: quis, inquit, est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? Luca. 5. Iniuste timent, & sub hoc fūco diuinum miraculum euacuare conantur, & tractare calumnias. Vnde libro. 5. super Lucam. cap. 2. **AMBROSIUS.** Spestant surgentem incredulū, mirantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere, quā credere. Nā si credidissent, non timuissent utique, sed dilexissent: perfecta enim dilectio timorem excludit foras. Et ideo isti quia non diligebant, calumniabantur. Calumniantibus autem dixit: quid cogitatis mala in cordibus vestris? Hęc ille. **AUTHOR.** Noli timere mi Witcleff, sed crede, quia enim non credis, times, & in Christi sanctos stuis calumnias, vocans eos riuos turbidos, siue scurras: sed & timeo, quod sic timens non diligis, quia perfecta dilectio foras mittit timorē. Imō dices, diligo, sed sub Christo. Qualiter sub Christo sanctos diligis, nisi ex multitudine tanta sanctorum tua dispergatur affectio, & à Christo laxetur, eo quod est tantum finita, & per consequens remittitur, cum sit in plurimos sic dispersa? Si valeat ratiuncula de affectione orandi, plus valeret de dilectione, quę est affectio pro se primō. Et tunc contra se dedit Deus præceptum de dilectione proximi: & amplius cōtra se, & proximum de dilectione inimici: quia ex tanta multitudine dilectorum dispergetur affectio viatoris, & remittetur à Christo. Qualiter etiā non remittitur affectio erga honorem Dei, si item iubear honorare parentes, & tamen est præceptum. Et honorabo reges & presbyteros: iuxta Apostolum. Nunquid ex tāta multitudine honoratorum remittetur affectio ho-

noris Dei cum sit finita? Et honor intrinsecus prius est affectio, quā oratio in natura, quę tantum deforis dicitur esse talis. Nec audis Christum magnum metaphysicū dicere, Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, vt fiat & id, quod deforis est, mundum. Quod nunc attinet, dilige sanctos, & orabis: mundes affectionem à detestatione sanctorum, & oratio erit munda. Reuera ratio ista faceret, nec Christum dominum nostrum fore orandum quantum Christus est, quia Christus item cum Deo homo est, quomodo ergo non remittetur affectio à Deo ad hominem sic dispersa? Omnes eius argutię factę contra sanctos ne orentur, pari virtute militant contra Christum, ne ipse oretur secundum hominem: sed solus Deus est paratissimus ad omnes secundum essentiam, præsentiam, & potentiam, & quia nec Christus homo inuauit aliquem, nisi prius imperaretur à Deo, & quia in comparatiōe Dei qui est fons, Christus homo est turbidus riuus, & scabellū pedum eius, & quia Deus misericordię infinitę, ideo stultus, qui alium quæreret mediatorem: Et sic fides mediatoris Dei & hominum nisi citra Deum mediatio valeat, statim vacat periculis. Nam quod est aliud officium aduocati, quā corā iudice perorare pro miseris? Quod aliud mediatoris officium, quā foris extra dominium interuenire pro reis? Sic Christus est aduocatus hominum, & taliter mediator. Vnde super hunc textum Hebr. 1. Et cum iterum introduxit primogenitum in orbem terrę. In expositiōe **AMBROSIUS.** Foris eramus à Deo, vt sicut qui sunt extra regales aulas in vinculis colligati, & qui habent apud regem pro culpis offensam, huiusmodi quippe regali aula foris exclusi sunt. Qui uoluerit enim istis veniam impetrare, nō primū istos in aulam regis introducit, sed ipse foras egreditur. Ibiq; in eis miscet sermocinandi negotium, vsque dum eos correctos reddat, & dignos efficiat, qui regis vultui representari mereantur. Sic ergo Christus effecit. Egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens, & collocutus nobiscum, præcepta nobis intonuit, & sic nos à peccatis emundans, & ad Deum conuertens, in aulam regalem, velut aduocatus optimus, introduxit. Hęc ille. **AUTHOR.** Et habet Chrysostomus. 3. Hebr. idem ad verba. Ecce quantumcunque clames de assistentia Dei, & de præsentia eius paratissima creaturis, tamen ante aduentum Christi nos foris stetimus, extra Dei præsentiam, extra regis aulam, quousque adueniens Christus, factus ad-

Aduocatus.

Mediator.

uocatus noster, & mediator per carnē, intro-
 2 duxit nos. Eramus ¶ quidem intra eius presen-
 tiam per naturam, cui nihil absens: sed extra
 presentiam eius quo ad gratiam. Et quid oras
 Deum quando oras, propter naturam quam
 habes presentem, an propter gratiam quam
 non habes? Si propter naturam Dei, vel essen-
 tiam: frustra tunc orares, quæ non contingit
 abesse: si propter gratiam: illa ergo deest, & in-
 ter te & Deum plusquam inter te & aliquam
 creaturam adest distantia. Peccata vestra (in-
 quit propheta) diuiserunt inter Deum, & vos:
 & tanto longius, quanto omnis creatura pro-
 pinqua Deo per gratiam magis aptabitur me-
 3 diatricem. Quæ enim ratione quenquam ab
 hac meditatione præcludis quanuis minorē,
 Christum excludes præ cunctis optimum ad-
 uocatum. Quod puto ego nostrum Witleff
 ex eius argutijs intellexisse sequaces. Sicut e-
 tiam discipulus eius Guillelmus cognomen-
 to Sartor scripsit, & tradidit, Christum, scilicet,
 orandum non humanitus, nec interpellā-
 dum à quoquam. Ideo etiam addidit ecclesia-
 sticas orationes, vel in collectis, vel in litanis
 ad Deum dirigi sub ratione deitatis, nunquā
 sub rariōe humanitatis. homo sui immemor:
 quod ecclesia in litanis oret. Fili redemptor
 mundi Deus miserere nobis: cum sub ratione
 deitatis sine omni ratione humanitatis nun-
 quam fuit filius Dei redemptor mūdi: sed nec
 sine homine illo præstari nobis potest salus,
 de qua dixit Apostolus, quod vult omnes ho-
 mines saluos fieri. & idcirco vnus (inquit A-
 postolus) Deus, & vnus mediator Dei & ho-
 minum, homo Christus Iesus. Quocirca epi-
 stola ad Paulinum inter epistolas. 42. A V G V
 S T I N V S. Ne quisquam diceret posse esse sa-
 lutis viā in bona conuersatione, & vnus Dei
 omnipotentis cultu sine participatione cor-
 poris & sanguinis Christi: vnus, inquit Apo-
 stolus, Deus: & vnus mediator Dei & homi-
 num, homo Christus Iesus. Vt illud, quod di-
 xerat, omnes homines vult saluos fieri, nullo
 alio modo intelligatur præstari, nisi per me-
 diatorem non Deum, quod semper verbum
 erat, sed hominem Christum dominum: cum
 verbum caro factū est, & habitauit in nobis.
 Hæc ille. A V T H O R. Perpēde quid dicat Au-
 gustinus in prædictis verbis sensisse Aposto-
 lum de mediatore, nō solum sub ratione dei-
 tatis suæ concepto, quia semper erat verbum,
 sed quod per eum omnis nostra salus præsta-
 tur. Quid & ipse cōpræstat, quod verbū caro
 factum est, & habitauit in nobis, hominem Ie-
 sum, & Christum Iesum se cundum hominē.

Addit rationem quare, ne sine participatio-
 ne corporis & sanguinis Christi solo Deo ve-
 nerato saluus esse quis posset. Qualiter ista co-
 hæreant, nisi humanitatis nostræ substantiā
 in persona Dei orare, & venerari saluatorem
 possemus, quam in corpore & sanguine redē-
 ptoris communem habemus? Sicut & libro
 de corpore & sanguine domini cap. 46. pul-
 chrè dixit R A B A N V S. Carne quidem caro
 spiritualiter conuiscerata transformatur, vt &
 Christi substantia in nostra carne inueniatur,
 sicut & ipsum nostram in suā constat assump-
 5 sisse deitatem. Vnde orantes ad Deum cum
 Propheta diximus: Memorare quæ mea sub-
 stantia. Nunquid enim vanè constituisti oēs
 filios hominum? Quæ igitur maior securitas
 hominis, quam ad suam substantiam orare, &
 in ea Deum venerari, atque per vnitatem per-
 sonæ fidenter dicere, O Deus mea substantia,
 qui me constituisti, nunquid vanè me creasti?
 Hæc ille. A V T H O R. Omnia planè dixit, q̄
 non sit maior securitas, quam propriam ora-
 re substantiam in Christo, quod participatio-
 nem accepit Augustinus corporis & sangui-
 nis Saluatoris, & quod illam orare Christum
 Deum, & dicere Christo secundum illam, ô
 Deus mea substantia, non secundum hoc lo-
 quor, quod semper erat verbum, sed secundū
 q̄ verbum caro factum est, & habitauit in no-
 bis. Hoc mihi in Deo solum refugium, & nisi
 in illo nullum à Deo refugium. Nec imperito-
 rum solum est hoc orare, sed maximè prepo-
 sitorum ecclesiæ, qui non ignorant quomo-
 do debeant proferre sermonem, prout lib. 3.
 super Cantica textu, Oculi eius sicut colum-
 4 bæ super riuos aquarum. B E D A. Columba ¶
 super riuos aquarum: non solum propter po-
 tum, vel lauacrum, vel loci amœnitatem, ac
 munditiam residere solent, sed ea non minus
 intentione, vt venientis vmbra accipitris in
 aquarum perspicuitate præuidere, ac sic immi-
 nens ab hoste periculum euadere possint. Cu-
 ius figura naturæ in propatulo est, quia vide-
 licet iugi diuinorum eloquiorum meditatio-
 ne opus habemus, vt vel sanctorum facta, vel
 dicta legentes, quo nos genere aperta impu-
 gnationis antiquus hostis, quibusue fraudum
 machinis debellare, ac supplantare conetur,
 sollicita mēte perscrutemur: moxq; vbi futu-
 ras eius insidias perspeximus, vnicum nobis
 refugium foramina petrae nostræ, id est, do-
 minicæ fidei præsidia intremus, ac signo nos
 passionis illius defendere studeamus, sed & ca-
 uernam maceræ cito volatu petamus, id est,
 sanctorum angelorum, & hominum crebras
 pro

pro nobis intercessionem apud misericordiā
 pij conditoris quæramus. Quod cum vniuer-
 sis fidelibus conueniat, illis maximè probatur
 esse necessarium, quibus non sui solummodo
 cura, sed & aliorum gubernandorum, atque
 erudiendorum est onus impositum. Hæc sunt
 etenim firmissima ac tutissima sanctæ eccle-
 siæ præsidia, propter quæ superius à domino
 audiuit, Surge amica mea, sponsa mea, & veni,
 columba mea in foraminibus petrae, in cauer-
 na maceræ. Hæc ille. A V T H O R. Per ¶ pul-
 chram allegoriam docetur hic ecclesia dire-
 5 ctè contra iam latrantes hereticos, vbi mali-
 gni spiritus à procul timetur incursum, ad illā
 petra curre, de cuius latere mortui, sanguis
 effluxit, & aqua, & signo dominicæ passionis
 defendere, & in cauernis maceræ sanctorum
 angelorum & hominum pro nobis interces-
 siones apud misericordiam pij conditoris ac-
 quirere. Iam ergo puto accipitrem esse, qui p
 pullos perditionis suæ nos ab his cauernis, &
 sanctorum precibus cupit abigere, dicens: No-
 lite volare illuc, non orabitis sanctos, imò nec
 refugium à petra humanitatis Christi passī
 quæretis. Solam misericordiam conditoris a-
 spicite, & ab illa intercessorem aliū nolite re-
 petere: vt ego propter contemptum Christi,
 & sanctorum eius priusq̄ in Deum purū vola-
 re poteritis, vt orare vos possim. Sicut sine Chri-
 sto sanctos patres oēs absorbui. Nolum⁹ hoc
 fratres, nolum⁹. Accipitris sine dubio est hoc
 consilium. Nam Beda pater dixit orationes
 Christi hominis & sanctorum firmissima ef-
 se ac tutissima ecclesiæ sanctæ præsidia. Ah
 quanta superbia, eum orare refugerit cū domi-
 no Salvatore, quando idem dominus me ip-
 sum orare non distulit peccatorem. Non con-
 tra scripturarum consilia hæc sancti patres di-
 xerunt. Secundus nempe liber Esdræ, si quid
 in authoritate penes vos habeat, hic inquam
 dixit Dominus omnipotens. Nonne ego vos
 rogavi vt pater filios, & vt mater filias, & vt
 nutrix paruulos suos, vt essetis mihi in popu-
 lum, & ego vobis in Deum? Quæ utiq; senten-
 tia calumniam non est sumptura de libro, cū
 eadem penè verba ex persona Dei filij habeā-
 tur Iob. 19. Orabam filios vteri mei, stulti quo-
 que despiciebant me. Vnde. 14. Moraliū, cap.
 19. G R E G O R I V S. Deus, qui manet ante se-
 cula, vteri sui filios orauit, quia quos per diui-
 nitatem condidit, incarnatus veniens humili-
 6 ter rogauit. Hæc ille. A V T H O R. Rogant ꝑ
 ce Deus verbum per humanitatem suam ho-
 mines homo factus humiliter. Ipse quoq; per
 Apostolos & sanctos iam pater exillens secū

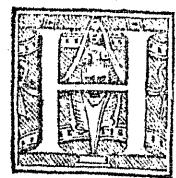
dum conditionem & fidem rogauit eosdem.
 Vnde epistola ad Damasum papam de filio
 prodigo H I E R O N Y M V S. Egressus pater
 illius cœpit rogare illum. Quam benignus &
 clemens pater rogat filium, vt lætitiæ domus
 particeps fiat. Rogat autem per Apostolos, &
 euangelij prædicatores. De quibus ait Paulus.
 Precamur pro Christo reconciliamini Deo.
 Hæc ille. A V T H O R. Orat ergo pater: orat &
 rogat Deus verbum creaturas, quas condidit:
 orat miseros, quos redemit: orat per assum-
 ptum hominem qualiter non est Deus: orat
 per apostolos, per euangelistas, & singulos san-
 ctos. Quid impedit scirem ne per Apostolos
 Deum oremus, & ipsos apostolos, & assum-
 ptum hominem citra Deum: cum ipse nos o-
 rauit à Deo remotissimos, & infra sanctorum
 illorum inerita lōge defossos? Post Deum pa-
 trem & filium angeli homines rogant. Venia-
 mus tandem ad homines, angelos forsità, sed
 terrestres, qui & ipsi orare populos suos sup-
 plicibus suis gaudebant. Insignis ille martyr
 & p̄sul in libro suo de lapsu C Y P R I A N V S.
 Quæso vos fratres acquiescite salubribus re-
 medijs, consilijs obedite melioribus, cum la-
 chrymis nostris vestras lachrymas iungite, cū
 nostro gemitu vestros gemitus copulate. Ro-
 gamus vos, vt pro nobis Deum rogare possi-
 tis. Preces ipsas ad vos prius vertimus, quibus
 Deum pro vobis, vt misereatur, oramus. Hæc
 ille. A V T H O R. Vides ne qualiter sacer pa-
 stor oues suas orat, vt pro eis orare possit: &
 prius in ipsos vertit precem, quā post conuer-
 tere pro eis disposuit in Deū? Et libro suo de
 vinea Nabuthe versus finē. A M B R O S I V S.
 Oro vos orate, & reddite Domino Deo ves-
 tro omnes, qui in circuitu eius offertis mune-
 ra. Gratias agite pauperes, quia non est perso-
 narum acceptor Deus. Hæc ille. A V T H O R.
 Nescio quis tumor istorum cor hominum ap-
 prendit, qui verentur facere preces sanctis,
 an humiliari pudet, an beneficium dedignantur,
 an sine ipsis reputant se Deo propinquos?
 sed quantumcunque existiment se Deo pro-
 pinquos, Deus non sunt, nec vt Paulus, qui
 subsidium petijt. Nec sunt omnis vt Cypria-
 nus episcopus, qui pecoris sui ꝑcibus suas
 preces subiecit humiliter. Putas ne lapsi
 illi episcopum rogarent sine pecca-
 to, quos ipse Deus rogauit, aut
 Paulus angelum, vel su-
 perbus homo domi-
 num suum De-
 um?

Quod ceteri sancti sunt orandi, quanuis Christus sit potissimus, ac paratissimus mediator, & optimus.

C A P. C X.

S V M M A:

- 1 Witcleuistarum schisma tripartitum de orando Christum.
- 2 Witcleff, qui dicit, quod stultum foret alium intercessore preter Christum inquirere, cofutatur.
- 3 Christus homo quomodo mediat inter Deum, et nos.
- 4 Christi humanitas, nubes. Et omnes angeli & sancti dicuntur etiam nubes.
- 5 Deus igni comparatur. Et quando Deus dicatur esse presens, & quando absens. Et in quibus dicatur inhabitare, & in quibus non.
- 6 Christiani duplex gradus prouectus. Primus, poenitere delictorum. Secundus, sanctos obsecrare suppliciter.
- 7 Ioanes euangelista ab apostolis eorum intercessor institutus.

MEc tamen hæresis non vno modo tenetur à Witcleff, & eius complicibus. Ipse quidē ausus est primo ipsam efferre post longi temporis sepulchurā. Sed de adoratione Christi, & aliorum sanctorum scribendo vacillat, in quo & alij Lollardi eius eum trāscendunt, & vincunt in errore magistrum. Ab ipso igitur erroris fonte latissimos fluiuos obstruētur suauimus exordium. Arguit enim cap. 3. libri tertij trialogi. Multi probabiliter æstimāt, q̄ foret expediens Christum singulariter inter homines adorare, quia ipse est mediator, & intercessor optimus paratissimus quo ad vtrūq; extremum, & benignissimus ratione charitatis, & misericordiæ infinitæ. Stultus ergo foret, qui alium intercessorem inquireret. Hæc Witcleff. **A V T H O R.** Ex hac conclusione, q̄ stultus foret, qui alium intercessorem inquireret, quidam Witcleuistæ Christum solum secundum hominem orandum intelligunt: quidam nec Christum hominem, sed Deum solum, qui est eo paratior: quidā Christum solum orādum de his, qui iam perfecerint cursum viæ, propter hoc, & Paulus orat fideles orare pro se: sed rationes Witcleff probāt primum frustum placuisse sibi schismatis tripartiti. Stultus, inquit, foret, qui alium præter

Christum, siue viantē, siue incolam intercessorem inquireret. Sic arguit Eliphaz Temanites derisorie iubens sanctum Iob orare aliquem de sanctis: in hoc stultificans virum sanctum, & dicens. Voca, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Virū stultum interficit iracundia. Iob. 5. Vbi lib. 5. Moralium **G R E G O R I V S.** Deridendo subiungit, ad aliquem sanctorum conuertere. Ac si despiciens dicat, Sanctos inuenire in afflictione adiutores non vales hos, quos habere socios in hilaritate noluisti, qui post irrisionem protinus subdit, dicens: Virum stultum interficit iracundia. Hæc ille. **A V T H O R.** Qui tamen Eliphaz non sic delirauit, vt Witcleff, deridens eum, si ad sanctos adiutores se conuerteret, sed hoc addito, quod eos ante in hilaritate socios non haberet, tunc putauit rem esse ridendam, q̄ eorum afflictus auxiliū postularet. Quod vt sanctus Iob quā rem relictum ostenderet, postmodum eosdem sanctos inuocans, ait, Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus domini tetigit me. Iob. 19. vbi in annotationum libro super Iob **A V G V S T I N V S.** Angelos videtur postulare, vt pro eo deprecetur, aut certe sanctos, vt pro poenitente orent. Hæc ille. **A V T H O R.** Nunquid putas sanctus vir Christum in spiritu prophetico intercessorē futurum & Deum æternum non nouerit, de quo ipse cecinit, Scio q̄ redemptor meus viuit: Stultus ergo fuit, q̄ angelos, & sanctos alios intercessores inquireret, aut valde stultus Witcleff, qui contra auctoritatem ecclesiæ tā robustam in patribus scripturæ sanctæ sic arguit. Et nota, q̄ non dixit, qui intercessorem alium oraret, vt alij de secta eius stringunt sermonem, sed largo vtens verbo, qui alium intercessorem inquireret, stultum vocat. Et stultus tunc inquisiuit sancta Hester intercessiōes omnium Iudæorum, dicens: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susis repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo. Hester. 4. Stultus item populus vniuersus Israël, quia requisit sanctum Samuelem intercedere dominum pro peccato suo dicens: Ora pro seruis tuis ad dominum Deum tuum, vt nō moriamur. Et stultus ipse Samuel, qui hanc petitionem plebis admisit, dicens: Absit à me hoc peccatum in domino, vt cesset orare pro vobis. Et docebo vos viam reētam, & bonā. Primi Reg. 12. Vnde homilia. 15. super Ezechielem. **G R E G O R I V S.** Iam mentis inimicitias postpo-

postponere cupimus, in benignitate animū dilatare. Samuel in cognitionem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cū idem populus peteret, vt pro eo preces effunderet, Respondit dicens, Absit à me hoc peccatū in domino, vt celsē orare pro vobis. Culpā quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis, quos aduersarios pertulerat vsq; ad deiectionē, benignitatē gratiæ nō reddidisset in p̄cc. Hæc ille. **A V T H O R.** Nō ergo culpā dus erat populus, quia Samuelē intercessorē appetijt, sed magis inde peccasset, si nō petijisset, faciēs intercessorē ad Deū quem læsit: quia & culpā sanctus vir perpetrare se credit, si benignitatē gratiæ nō reddidisset in prece. Sed forsitan dicet, hæc eo tēpore legis apte erāt agēda: adueniēte autē redēptore in carnē, sola esset eius mediatio postulāda: quia ipse, inquit, est mediator, & intercessor optimus. & sequit̄ infra p̄dicto capitulo, Christus est semper viuēs apud patrē ad interpellandū pro nobis, & paratissimus illabi in mentē cuiuslibet viatoris, q̄ ipsum dilexerit: vñ nō oportet ad captandū eius colloquiū sanctos alios mediare, cum sit benignior, & pronior ad iuuādum, q̄ aliquis eorū. Hæc Witcleff. **A V T H O R.** Et intellectiua humana est paratissima ad ostiū omnis sensus, quid ergo oportet item mediare ad deferendū ipsi verbū plusq; nasum, cū ita p̄sens sit in naso, & in pede, sicut est in aure? Si dicas aurē esse mediū cōpetens ad p̄sentandū ipsi verbū. Iā arguo, nō oportere aliquē sensum mediū esse ad captandū colloquiū eius, cū sit paratissima secundū suā essentiā tota in toto, & in omni parte tota. Aut dicat Witcleff, quā frōte ausus est p̄dicatores medios prouidere, q̄bus plebes occurrāt ad hauriendum (vt fingit) aquas verbi Dei: cū fons vitæ sit paratior suis fidelibus, q̄ turbidi riui tales? Quod si doctores medios colligat, cur nō oratores medios colligemus? Sed si nō oportet mediare sanctos inter Deū, & populū, quare ait Moyses ad populū: Ego sequer̄, & medius fui inter Deū & vos in tēpore illo, vt annūtiarē vobis verba ei? Deut. 5. Aut in omni illo populo nō fuit aliquis, quē Deus diligeret, cui posset esse paratissimus ad illapsū, ita vt nō oporteret mediare Moysen ad captandū eius colloquiū: cū tamē diceret, vt annūtiarē vobis verba eius, ego medius fui. Sed ideo intelligere debuisse, quod inter Dei substantiā, & nos, nō mediat intercessor, sed vt efficiat Deus aliqui quod disponit: sicut multæ reperiūtur causæ mediæ inter causam primā, & eius effectū remotum. Vñ libro quæstionū Deut. quæst. 10. **A V G V S.** Quid est

quod ait: ego stabā inter Deū & vos in illo tēpore annūtiare vobis verba dñi? Tanquam in loco esset dominus, hoc est in mōte, vñ illi voces audiebāt, q̄ accipiendū est, vt non ex hoc suspicemur Dei substantiā in illo, aut aliquo esse corporali loco, q̄ est vbiq; totus, nec per locorū interualla p̄pinquat, aut recedit, sed demonstratiōes eius in ea creatura, quæ nō est quod ipse nō aliter exhibent. Sequit̄. Mediū ergo se dicit Moyses, nō inter Dei substantiā, & populū interuallo aliquo loci, sed quia per eum populus audire potuit cetera verba Dei, posteaquā exterritus est, audita de medio ignis voce Dei dicentis decalogum legis. Hæc ille. **A V T H O R.** Cū ergo dicis illapsū, diuinā notas substantiā, per quā cūctis æque creaturis illabitur. Nec sic mediat Christus homo inter Deū & nos, vt inter Deū & nos sit medius intercessor, sed vt accipiamus per eū medias influentias gratiæ spiritalis, & cui Deus, vt capiti, prius influit vitam, & sensum membris. Et hoc genere mediandi sancti alij intercedunt, demonstrationes varias Dei populis exhibendo secundum ipsorum genera varia meritorū. vnde Ecclesi. 35. Qui adorat Deum, in oblectatione suscipietur, & deprecatio illius vsq; ad nubes propinquabit. Nubes, id est, sancti, vt & nubes pluunt iustū, hoc est, sanctorum preces germinent nobis Christum. vnde super illud Marci, Percutiā pastorem. **H I E R O N Y M V S.** Precibus sanctorum filius à patre mittitur, & percutitur, id est, incarnatur, & patitur. Hæc ille. **A V T H O R.** Et in illo, venientem cū nubibus. Ibidē **H I E R O N Y M V S.** In nube ascendit, cū nube veniet, id est, in corpore suo solo, q̄ sumpsit à virgine ascēdit, & cū multiformi ecclesia, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, ad iudiciū vēturus est. Hæc ille. **A V T H O R.** Nubes ergo Christi humanitas est: nubes angeli, & oēs sancti. Qui ergo adorat Deū, p̄catio illius propinquabit ad nubes: quia quis tepidus sit orator, sanctorum tamen suffragio preces eius in eum, quem intendit orare, peruenient. Vnde ibidem subditur. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, id est, consolationem de sua prece nō sentiet. Nec eius tamen humilitas contemnetur. Ob quam causam Saluator ait in euangelio, Qui scandalizauerit vnum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola afinaria in collo eius. &c. Super quem locum libro. 7. expositionis suæ cap. nono. **A M B R O S I V S.** Docet infirmos non esse tentandos, ne in nos eorum delicta vertantur, Ee 5 quorum

quorum preces ad dominum: & si ipsi virtutum meritis infirmi sint, angelorum tamē patrocinijs euehantur. Nemo ergo irideat pauperem, quia exacerbat illū, qui fecit eum. Ne tentet inuaidum, ne angelos lædat. Nemo precipitet infirmum, vt soluat beneficium redēptoris. Hæc ille. AVTHOR. Hanc repulſam iā dignè ſuſtinet argutia Witcleff, vt ſciamus angelos, & homines ſanctos & medios, & ſequēſtros inter Deum & nos propter imbecillitatem noſtri affectus: quorū patrocinijs noſtræ preces euehantur in Deū. Ipſe tamen per illapſum Emmanuel præſentiæ immediatoꝝ nobis eſt omnibus: nec minus tamen oportet ad captādum eius colloquium alios ſanctos mediare: colloquium, inquit, per præſentiam gratiæ, qua priuatur, longè factus à Deo per reatū nequitæ. Secundū illud verbū pſalmiſtæ: à lege autē tua lōgè facti ſunt. Et ſequitur Proſpe es tu domine. Ipſi ſergo lōgè à Deo, Deus eis prope: ipſi abſentes Deo per culpā: Deus præſens per potentiam: ideo cōparatur igni cap. 15. cæleſtis Hierarchiæ DIONYSIVS. Ignis operatiuus potens omnibus præſens inuiſibiliter neglectus non eſſe viſus. Hæc ille. AVTHOR. Vbi in expoſitione HVG O. Ignis in omnibus, & per omnia clarè venit, & tamen remouetur ab omnibus: prope eſt per præſentiam, longè eſt per excellentiam. Sequitur. hoc eſt quod ſequitur. Et lucidus ſimul eſt, & quaſi occultus. Lucidus enim eſt, quia in ſubiecta materia percipitur: occultus, quia in ſua eſſentia corporaliter non videtur. Incognitus quippe eſt ipſe per ipſum non accūbente materia, quia ſine ſubiecta materia percipi nō poſteſt. Hæc ille. AVTHOR. Quali concluderet ita Deus præſens, ſed niſi in ſubiecta materia. Vnde in expoſitione LINC O. Quomodo non præſens eſt illi, in quo eſt? Sed ſciendum, q̄ alterum eſt eſſe in aliquo, & alterum eſt eſſe præſens illi. Solis enim radius eſt in oculo cæci, ſed non eſt præſens illi, quia non eū ſentit, nec iuuatur ab ipſo in aetione videndi. In oculo autem vidētis & eſt lumen, & eſt præſens ei. Hæc ille. AVTHOR. Hoc modo libro de cognitione veræ vitæ, de præſentia Dei loquitur AVGV S. Quauis Deus in omnibus creaturis eſſentialiter manere credatur, tamen propriè in cælis, vel in iuſtis habitare prædicatur, quia ipſi in habitationem eius fruēdo ſentiūt. Sequitur. Sicut enim videns & cæcus in ſole ſtantes, videns claritate ſolis videndo fruitur, cæcus lumine eius priuatur. Quauis enim ſolis præſentia vtriq; æquè aſſit, tamē eius præſentiā non vterq; æqualiter ſentit. Sic Deus

tantū hos inhabitare dicitur, qui etiam eius præſentia, aut facie ad faciē videndo, vt angeli, aut per contemplationē, vt iuſti in hac vita fruuntur. In his non eſſe dicitur, qui eius viſione priuatur. Hæc ille. AVTHOR. Attendat Witcleff. In his non eſſe dicit, qui eius viſione priuatur: in his tamen eſt per eſſentiam, ſed ſanctorum mediatione requiritur præſens eſſe per gratiam. Sic Eliſeus aſſuit Syris percuffis cæcitate, quos duxit in Samariam, ſed præſens eis non erat, quibus ipſi præſentes nō erant per iudicium ſenſus. Et Deus præſens Adæ erat per eſſentiam, ſed abſens per gratiā, quando ait, Adam vbi es: & ille ait, abſcondi me. Non fuit materia ſubiecta, ideò nec ad eius oculos diuina præſentia. A quo tempore, & deinceps tam longè factus eſt Deus ab homine. Secundū illud pſal. longè à peccatoribus ſalus. vt ſine mediatione ſanctorū nunquam poſſet homo Deum habere præſentem ſibi per gratiam. A tempore gratiæ Chriſtum hominem poſtula, in tempore legis prophetas interroga. Tunc em̄ primò dictus eſt Emmanuel, quando venit Deus in carnē, vt eſſet nobiſcum pluſquam erat per gratiā. Sicut Homilia. 2. impſecti. ſuper illud Matthæi. Emmanuel, quod eſt nobiſcū Deus, CHRYSOST. Quauis enim ſupergubernando nobis præſens ſit, tamen eſſentialiter ex vnitae perſonę præſentior factus eſt. Vnde verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hæc ille. AVTHOR. Nobiſcum ergo Deus à principio: nobiſcum pluſ in aſſumpto homine, & ſic: inter Deum & nos medius, vel mediator factus, ſecūdum Moſen, qui item dicit ſe ſequeltrū, & medium inter Deum, & populū. At ſi Witcleff reputauit ſe tã propinquum, vt non poſſet Raphaëlem medium habere, velut habebat ſanctus Tobias ad offerendū Deo lachrymas ſuas, & preces, & officia ſepultura. Cum ergo nihil aſſerat pro ſe niſi hanc rationē ruralem, quæ ſic aduerſatur ſcripturis diuinis, & eccleſiæ filiis, ita vt in primo ſanctæ vitæ aggreſſu preces ſanctorum ſiſcipiant, normam antiquam fideles procurent, pro præactis flagitijs pœnitentia iam ſuſcepta. Qui adhuc hoc negligit, ſanctō Pſalmiſta ſit peritior ſibi viſus, aut ſanctior: de quo in expoſitione. Pſalm. centeſimi & vigeſimi in titulo ſcribit. CAſſiodorus. Primò in tribulatione poſitus propheta ad exemplum publicani illius, qui tuſo peccatore oculos leuare non audebat ad cælum, liberari ſic petit ſe à labiis iniquis, & à lingua dolofa: nūc autē respirans, ad ſecundū gradū prouectus, oculos leuauit ad

ad mōtes, ad interceſſores vtiq; ſanctos, quorū ſuffragijs munera ſuperna mereretur. Hoc enim ex perſona ſua loquitur propheta, qui tamen & ipſe mons erat, & patriarcha mirabilis. Hæc ille. AVTHOR. Notum eſt prophetas hunc morem ſeruare ſcribendo, vt quædam pro ſe loquantur, & quædam, imò multa pro cæteris. Ne igitur ſub hoc ambiguo de eo ſolueretur authoritas, ingenio ſanctō diſtinxit doctōr, quod hunc modum patriarcha cū eſſet ipſe ſanctus, inſtituebat pro ſe. Vnde in diuiſione eiufdem pſal. CAſſiodoro. Propheta (ſicut diximus) ad cæleſtem Hieruſalē diuina largitate conſcendēs, primo membro ad ſanctorum merita eleuaſſe ſe oculos dicit ſuos, vt eorum precibus auxilia poſtulata mereretur, ne mens ipſius hoſtili impugnatione succumberet. Hæc ille. AVTHOR. Primus ſergo gradus prouectus Chriſtiani eſt pœnitentia re delictorum. Secundus eſt, ſanctos obſecrare ſuppliciter, vt eorum ſuffragijs tendere valeamus, quod ex nobiſiſpis nō poſſumus: qualiter fide dignus Centurio ad Chriſtum dum per ſe venire reputauit indignum, acceſſit mediis ſenioribus Iudæorum, prout notat libro ſecundo ſuper Lucam. cap. 14. BED A. Quicumque paſſiones noſtræ ſeruitutis agnouimus, ad reſidentem in dextera patris iam per fidem accedere debemus. Iam ſeniores Iudæorum mittere, hoc eſt, ſummos eccleſiæ viros, qui nos ad dominum præceſſerunt, humiliter obſecrando patronos acquirere, qui nobis teſtimonium reddentes, quod diligamus eccleſiam, & quantum in nobis eſt ædificare curemus, pro noſtris apud Deum noſtrorumque peccatis intercedant. Hæc ille. AVTHOR. Vbi que ſanctæ patres eccleſiæ ſcribunt, docent, conſulunt fideles petere diuinam maiestatem orando, ſed interceſſoribus mediis: & hanc eſſe dicunt fidei portionem, vt per ſeniores eccleſiæ, qui nos præceſſerunt, ad dominū ſuppliciter deprecando patronos quæramus: & qui nobis teſtimonium reddant, quod diligamus eccleſiam. Ergo ſancti obſecrādi ſunt, & ipſi mediāt inter Deum & nos, teſtimoniū de nobis reddendo, & pro nobis orando. Vnde. 3. parte ſermonum ſermon. 136. AVGV S T I N V S. Ab illo martyres acceperunt, quia vnde illum paſcerent: ipſum habemus, ab ipſo petamus: & ſi accipere per nos indigni ſumus, per amicos ipſius, qui eum de ipſius bono pauerunt, petamus. Orent ipſi, vt donent pro nobis, & pro vobis. Hæc ille. AVTHOR. Medios interceſſores hic Auguſtinus obſer-

uat ſanctos, id eſt, martyres amicos Dei, per quos poſſumus à Deo petita noſtra accipere, cum per noſiſpos ad hoc ſumus indigni. Sollicitè enim interrogant Witcleuiſtæ probationem huius in fide euangelij, quibus ſatisſcientes, ſanctum Ioannem ſeuangeliftam ducemus in medium: quem ſancti omnes apoſtoli medium ordinarunt patronum, vt eius interuentu ad magiſtrum Chriſtum de traditore ſuo noſcendo venirent, dicente ſe in eū Ioanē euangeliftā conſtituerunt apoſtoli interceſſorē. quæ innuit ei Simō Petrus, vt diceret, quis eſt de quo dicit. Quem locum pulchrè tangēs quarta parte ſermonum ſermon. 5. de ſanctō Ioanne. AVGV S T I N V S. Tãta magiſtri præſidentis videbatur authoritas, vt ſub diſtricta compeſceret diſcipulorum cōſcia diſciplina, hæſitant, ambigunt, atq; inter ſe inuicem oculorum nutibus quodammodo interrogantes aſpiciunt, veruntamen lingua proferre quod geſtiunt, vel dominum conſulentes inquirere non præſumunt. Tacet Petrus. Tacet clauicularius cæli. Tacet deniq; lingua, quæ clauis facta cælorum, cælum & terram ligat, & ſoluit. Sequitur. Silet Andreas, qui ipſi fratri ad fontem vitæ præuius fuit. Nō loquitur Thomas, qui viam ſe neſcire profeſſus, eūdem eſſe viā, veritatem, & vitam, ipſo referente, cognouit. Non præſumit os aperire Philippus, qui dum patrem ſibi poſcit oſtendi, profundū myſterium indiuiduæ diuinitatis audiuit. Et in frã. Sed cum res diu ſub hac ambiguitate penderet, vt nodum quiſpiam dubietatis abſolueret, tandem Ioannis patrocinium quæritur: & ſic ad rei dubiæ notitiam peruenitur. Hæc ille. AVTHOR. Stultè, inquit Witcleff, quia cū Chriſt⁹, ſons ſapiētæ fuit eis paratiſſimus, & benigniſſimus ratione charitatis, & miſericordiæ infinitæ, ſtultus foret, qui alium interceſſorem inquireret. Auguſtino autē viſa eſt ſapientia, vt magis amatum Chriſto præmitterent. Addit enim AVGV S. Ille nimirum diſcipulorum in ſe perſona ſuſcepta conſultor accedit, qui de ampliſſimis familiaritatis, & dilectionis prærogatiua confidit. Vnde conſiderandum eſt fratres mei quantę deuotionis inſtantia beati Ioannis flagitare debeamus auxilium, quem ſibi metiſi interuentorem ipſi apoſtoli petierunt. Quantum apud iuſtū iudicem pro peccatoribus poterit, qui pro ipſis cæleſtis curiæ ſenatoribus interceſſor factus interuenit? Qui aduocatus eſt ſummis, q̄ humiliter implorandus eſt à minimis. Hæc ille. AVTHOR. Ita ne videtis qualiter adhortatur fideles ſancti Ioannis auxiliū flagitare cū magnæ deuotionis inſtantia, quia & ipſum interuen-

teruentorem ipsi apostoli fecerunt, quanquā fons vitæ erat eis paratus paratior indubie, q̄ fit nobis. Videtis ergo quā deridenda sit omni humili Christiano hæc popularis argutia Witcleff, quam calcauerunt apostoli, & calcare, ac despuere monetur humiles omnes filij Iesu Christi.

¶ Quod sancti Angeli, & beati sunt precibus aduocadi ad auxilium hominum, sicut in litanijis solet ecclesia.

CAP. CXI.

SUMMA.

- 1 Fideles quomodo sanctorum patrum & scripturarum traditione commoti, per Litanias sacras sanctos exorant. Et unde dicantur Litanie. Et in quo distat Litanie ab Exomologesi.
- 2 Orandi quod sint martyres, patriarche, prophete, angeli, Maria, sanctiq; omnes, contra Witcleff.
- 3 Sanctos interpellandi quantaratio.

Contra quæ aliud fortius (vt putant amuli) argumentum adducitur ab illo. 30. cap. prædicto Witcleff. Adorato Christo, & placato, ad eius imperium beati cæteri iuuant de iustitio spiritali, & quomodo cunq; ipsi colantur, singulariter non iuuant aliquē, nisi de quanto ab ipso domino imperantur. Stultitia quidem videtur fontem omnino paratorem relinquere, & ad riuum turbidum & remotum accedere. Hæc Witcleff. AVTHOR. Ecce rationem aliam popularem. Quæ scriptura sacra attestatur ei? Vnicuique viro fideliter exercitato scripturis ratio ista concluderet oppositum, scilicet, quod eò magis orandus est sanctus, quanto magis adiuturus est hominem, qualiter mandatum habet à domino. Patriarcha noster Elias accepit verbum à Domino, quod iam præcepisset mulieri viduæ pascere eum in tempore famis in Sarepta Sydoniæ, ad quā veniens, nō iam dominum, sed mulierem ipsam obsecrat, dicēs: Da mihi paululum aquæ vt bibam. Et iterum: affer & buccellam panis. Ecce viduam pauperulam obsecrat, cui dominus ante præceperat: & cum

propheta esset, fonti saturitatis existens propinquior, riuum turbidum orauit annonam. Cui. ipse potuit post modum impetrare Hydriam farina, quæ non deficeret, & lecythum olei non minuendum de cætero. Ecce signum sensibilis incrementi monstratur propheta potior esse, quàm vidua: sed quia in manu eius posuit Deus præsens eius auxilium, non contempsit eam orare, cui dominus iuuare prophetam voluit imperare. Elias ipse tempore siccitatis orans in vertice mōtis Carmeli impetrauit à domino pluuiam, adiuuans homines, vt ei intus fuit imperatum à domino. Quæ si Achab, aut alius orasset hoc facere iuasset cor eius accedens ad precem, nec Deo subtraxisset honorē, prout declarat lib. 5. super cantica, textu, caput tuum vt Carmelus BEDA. Narrat scriptura, q̄ Elias in monte Carmelo flexis genibus orauerit, & post longam siccitatem à domino pluuias impetrauerit. Vnde, caput sponse vt Carmelus est: qui corda electorum, quæ sublimia sunt per conuersationē, quod à domino, & se in ascensum præbēt per quotidianos virtutū profectus. Elias nāq; dominus Deus dicitur, qui in his orat patrē, velut amentibus aruis pluuias de celo euocat: quia hæc ad orandum Deum inuisibiliter accendit, & per eorum preces ac merita sepius mundo periclitanti sua dona largitur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qui ad corda electorum, quæ domino in se ascensum præbent, patrem orat, pluuias vocat de celo: quia hæc eorum corda ad orandum Deum inuisibiliter accendit, per quorum preces ac merita Deus periclitanti mundo sua dona largitur. Accedimus ergo corda sanctorum oratium, cum sanctos oramus, & quasi per quosdam gradus eos orātes, per eorum corda in Deum ascendimus, & qualiter nisi sanctos ipsos oremus? Eliseus alter patriarcha obsessus in Dothain orauit dominum, & misit ipsi in auxilium dominus grandem exercitum angelorum, ita vt diceret, plures nobiscum sunt, quàm cum illis, nec ipsi forsitan aduenissent, nisi per eum aduocati orando fuissent. Qualiter in epistola contra Auxentium de tradenda basilica dicit AMBROSIVS. Eliseus querebatur à rege Syriæ, missus erat exercitus, qui eum caperet, & circumuallatus erat vndiq;. Cœpit timere eius seruulus, quia seruulus erat, hoc est, nō erat liberæ mentis, & liberæ potestatis, petiuit aperiri eius oculos sanctus propheta, & ait, Respice, & vide quanto plures sunt pro nobis, q̄ contra nos, & respexit, & vidit angelorum millia. Aduertitis ergo, q̄ famulos Christi hi magis custo-

custodiant qui non videntur, quàm qui videntur. Sed & illi si custodiunt, nostris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nempe eos ipsos, qui Eliseum querebant, ingressos esse Samariam per eum ipsum, quem capere gestiebant, cui non solum non potuerunt nocere, sed ipsius, aduersus quem venerant, intercessione seruati sunt. Hæc ille. AVTHOR. Iā de scripturarum fonte venit, quod dicit Ambrosius, seruos Christi magis custodiunt qui non videntur, quàm qui videntur, sed & illi si custodiunt, nostris custodiunt orationibus aduocati. Et tamen angelos custodes habemus imperatos à domino, qui tamen orandi sunt à nobis vt nos conseruent, vel à nobis ipsis cum orare nouerimus, vel à parentibus, & amicis, aut alijs ecclesiæ fidelibus, vt tuitionis officium non remittant. Quid iam valet contra tantam scripturarum autoritatem, & sanctorum patrum argutia Witcleff, quod ideo orandi non sunt à nobis, quia tantum præcise iuuabant, quantum imperantur à domino. Sed tamen si hoc faciunt, non vult dominus vt nobis ingratis famulentur inuiti. Igitur vt nostris faciant orationibus aduocati. Et in huius signum, Petrus fuit ad suscitandum Thabitam præparatus à domino, sed non minus, vt hoc faceret, orandus à discipulis, ne pigritaretur venire. Actuum. 9. Quantumcunque enim sancti sunt homines, hoc exemplo moueri possunt sanctorū inuocare auxilia, cum necessitatis occasione premuntur. Sic habet in expositione eiusdem loci super actus BEDA. Sancti iniquis cum per fragilitatem naturæ mortalium aliqua quasi delinquunt, quasi in diebus operum bonorum casu subitæ infirmitatis occumbunt. Sed cum lachrymis insistant, & spem recuperandæ virtutis ascendunt, sanctorum auxilia inuocant quæ intermiserant, bona acta bona recogitant. Hæc ille. AVTHOR. Si sanctorum virorum est sanctorum auxilia inuocare quando casu subitæ infirmitatis occumbunt, occasio arguendi datur fidelibus, quod quibus imperatur à domino auxiliari nobis, talibus etiam orationum suffragia deferimus. Sed dicit Witcleff, stultitia est fontem paratorem relinquere, & ad riuum turbidum & remotum accedere. Duo dicit. Primum suum est, & hæreticis proprium, de quibus in sensu patrū dicit propheta: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, vt foderent sibi cisternas dissipatas. Hieremiæ. 2. Secundum nō est sanctorum, sed magis illud, quod ait Esaias. 33. Locus fluuiorum riuu altissimi, & patentes, non transibit per eum nauis re-

migum, id est, erraticorum spirituum. Errauit igitur ipse in vtroque, quia neque sancti iam beati in illa septemplex claritate turbidi dici possunt, nec si eos petunt Christiani, ideo fontem Christum relinquunt: alioquin fons ipse doceret sic homines, qui & ipse ad hos riuos iussit accedere. Vnde Iob. 42. cap. dicit dominus ad Eliphaz Themanitem, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos: quoniam non estis locuti coram me rectum sicut seruus meus Iob. Sumite vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerite holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis. Faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Ecce dominus Deus iussit hos tres reos diuinæ iustitiæ petere seruum Iob cum muneribus, & hostijs: non quidem vt fontem ipsum relinquerent, & illi holocaustum offerrent, sed vt per ipsum, quem intercessorem orarent, Deum placarent. Ad quid enim ad eum redirent cum holocausti munere, nisi vt oratori suo prostrati, ipsum precibus flesterent, cuius precibus salui essent? Alioquin suffecisset dicere, Iob orabit pro vobis: nunc autem à Deo additur, ite ad seruum meum Iob offerre holocaustum. Ipse orabit pro vobis, & faciem eius suscipiam. Et dominus nonne erat fons paratior eis, quàm turbidus riuus Iob? Fuit, sed ipsi remotiores à fonte. Ideo de meritis suis longè facti, per riuum necesse est fontem attingant. peccata enim eorum diuiserunt inter Deum & ipsos. Et libro vltimo moral. in hoc loco habet GREGORIUS. Sacrificia vestra non accipio, verba petitionū vestrarum non audio nisi per intercessionem illius, cuius professionis verba veraciter recognosco. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ergo more sanctorum patrum & scripturarum traditione commoti fideles per litanias sacras sanctos exorant: vt si quidem per se ipsos indigni sunt, per amicos Dei ad eius clementiam & propitiationem perueniant, orantes primo Deum, cuius sunt sancti, & cuius solo intuitu dicitur litanie: sicut libro de institutis clericorum ca. 47. RABANVS. Litanie autem græco nomine appellantur, quæ dicuntur rogationes. Litanie uero dicuntur propter Deum rogandum, & impetrandum aliquam eius misericordiam. Inter litanias & exomologesim hoc distat, q̄ exomologesis ex sola confessione peccatorū agit, litanie uero indicuntur ad Deū pro pluribus necessitatibus supplicandū. Hæc ille. AVTHOR. In Deū ergo omnis turba sanctorū concitatur ad orandū: omnes

Litanie.

Exomologesis.

inter-

intercessores vocamus primò, scilicet, ipsum per nos ipsos orantes, & demum per matrem eius, & angelos, & seriatim per apostolos & martyres, confellores, & virgines Deum simulq; & ipsos, ne ipsi nobis offensi, Deum nobis non placent, sed exasperent: qui quanuis proni sint, tamen oratione nostra communicare desiderant. Sicut Christus dominus noster ad socrum Simonis sanandam sponte descendit, sed ne non rogatus sanaret, rogauerunt eum pro ea non pauci, sed plures apostoli. Quem locum tangès libro primo de viduis AMBROSIVS. Cum socrus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus, & Andreas rogauerunt pro ea: & stans supra eam, imperavit febrim, & dimisit illam. Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro illa: & tu habes proximos, qui pro te supplicet, habes apostolos proximos, habes martyres proximos, si in ipsa martyribus deuotiòis societate misericordie quoq; muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit, fac & tu misericordiam, & eris Petro proxima: non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio proximos facit: Quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama quoq; propinquitatem Petri, affinitatem Andreae, & pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ. Et infra. Ergo rogauerunt pro vidua, utinam existat aliquis tam cito, qui possit orare pro nobis, vel certe isti, qui pro socru rogant Petrus & Andreas frater eius: tunc enim pro affinis poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Videtis enim, quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit, quæ pro se precetur, quæ pro se impetret. Adhibeat ergo ad medicum alios precatores. Egri enim nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt: infirma est caro, mens ægra est, peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicari vestigium. Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi sunt, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrociniū vendicare. Possunt pro peccatis orare nostris, qui proprio sanguine, si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres nostri præfules, speculatores vitæ, actuumq; nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem cordis, etiam cum vincerent, cognouerunt. Hæc ille. AVTHOR. Eleganter Thor

Oradi sunt tatur nos pater sanctus orare sanctos, vt ipsi

pro nobis orent: orate apostolos, & dicere, oro te sancte Apostole Petre ora pro me. Et oro te sancte Paule ora pro me, sancte Ioannes, sancte Iacobe: & apostoli omnes. Obsecrandi sunt apostoli, inquit. Item martyres obsecrandi sunt, vt dicamus: Sancte Stephane ora pro nobis, sancte Clemens ora pro nobis: omnes sancti martyres. Patriarchæ sancti obsecrandi sunt, quemadmodum dominus ad Abimelech ait Gene. 20. Redde vxorem viro suo, quia propheta est, & orabit pro te, & viues. At ille tollens oues, & boues, seruos, & ancillas dedit Abrahæ, muneribus obsecrans, vt fieret affinis prophete: sicut iam dicit Ambrosius. Sic angelis occurrendum est, quos obsecremus, orare: obsecrandi sunt angeli, inquit. & subdit causam, quia ægri fumus, & ad medici sedem per nos non valemus accedere. Adhibendi sunt ergo precatores, inquit. Non erubescamus cum Witcleuisti superbis intercessores innixos scalæ eius Genesis. 28. Adhibeamus obsecrantes Hieremiam, & Oniam, qui pro ciuitate orent ecclesiæ. Machabæorum ultimo. Oret pro nobis beata Dei genitrix virgo & mater sancta, omnes sancti sanctiq; quos noui commēdat authoritas testamenti: quia vt ad Witcleff compedio dicam: fons gratiæ nobis præsto est, nec ideo abest, quia per gratiæ intercessores adest. Sed nec putet Deum otiosè creasse sanctos, quos gratiarum procuratores, vel tutores sine omni dubitatione creauit. Qualiter docet libro de vera & falsa poenitentia cap. 19. AVGVSTINVS. Præsto semper est gratia, quæ nunquā deficit, nisi prius expulsa: continuo & necessario quod suū est inspirat, si est qui recipiat. Et expulsa reuertitur per poenitentiam, & vt non peccet creatura, quam pietate creauit liberam, & ex libertate dicatam in auxilium retinendæ gratiæ, quæ semper præcedit omnē creaturam, fecit vt liberè feruiret. Ad hanc protegendam, ad hanc non expellendam addidit angelos, & omnes spiritus beatos. Addidit quoq; omnes in æterna vita collocatos. Addidit & in carne viuos, & totam sanctam ecclesiam omnibus in suo bono succurrentem. Et, quod maximum est, filium suum misit in auxilium, quem tanta pro nobis pati decreuit, & interpellatorē constituit continuū: quē dilexit, vt inspirationē suæ pietatis, præter quæ nihil creauit, non expellamus, non fugiamus, non fastidiamus, sed omnibus adiuuantibus firmiter & cum gratiarum actione teneamus. Hæc ille. AVTHOR. Videtis quanta sit ratio interpellandi sanctos, vt ipsi nobis conferunt gratiam

gratiam, quæ nunquam nobis deest, nisi expulsa per nos. Ad hanc protegendam, ad hanc non expellendam addidit Deus creare angelos, omnesq; spiritus beatos, omnes in æterna vita collocatos, & in carne viuos, & totam sanctam ecclesiam. Vnde libr. 6. super Lucā. cap. 22. AMBROSIVS. Roget pro te ecclesia, ille lachrymet populus, nec vereare ne non impetres. Aduocatus spondet veniā, patronus promittit gratiam, recōciliationē tibi paterna pollicetur pietas. Afferenti crede, quia veritas est, acquiesce, quia virtus est: habet causam vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Hæc ille.

Quod sancti iam beati sunt orandi, non obstate responsione duplici hæreticorum, quod scilicet iam obierunt, & quod continuè intercedunt.

CAP. CXII.

SVMMA.

- 1 Vigilantius, & eius sequaces, qui dicebant sanctos post obitum non posse orare pro uiuis, confutatur.
- 2 Sancti qualiter aliqua ratione possint orari ut orēt, quanuis ab oratio non cessent, contra Guillelmū album hæreticum.

I hoc ipsum ab aduersarijs orthodoxi semper interrogant: cum homines imbecilles, & miserī possint orari, quid obstat ne sanctos iam beatos exorare possimus? Ad hoc multi illorum, multa respondent, & præ multitudine sensuum disperforum non est conueniens illorum testimoniū. Vigilantius, & eius sequaces dicebant sanctos, cum hic viuūt, orare posse pro uiuis, non autem cum mortui fuerint. Sed conuincit hanc dictionem libro, quē edidit cōtra eum tertio HIERONYMVS. Si inquit, apostoli, & martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quādo adhuc debent de se esse solliciti, quāto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyse sexcentis millibus armatorum impetrat veniā à Deo: Stephanus imi-

tator domini sui, & primus martyr in Christo persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse cœperint minus valebunt? Paulus apostolus ducentas. 81. sibi dicit in nauis animas condonatas, & postquam resolutus cœperit esse cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro his, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliorq; erit Vigilantius canis viuens, quā ille leo mortuus? Rectè hoc de ecclesiastico proponeres, si Paulum in spiritu mortuum coniterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vnde & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari. Tu vigilans dormis, & dormiens scribis, & proponis mihi librum apocriphum, qui sub nomine Esdræ, à te, & tui similibus legitur. Vbi scriptum est, quod post mortem nullus audeat pro alijs deprecari: quē ego librum nunquam legi. AVTHOR. Ad hoc argumentum sancti patris iam plus mille annis validum hæretici sequentes vel semel vice magistri sui aliquatenus respōderēt. Quid proderit tam ridiculum sectari principium, quod à vinculis publicæ redargutionis nunquam sciunt existere? Si seruus inutilis domino suo potest impetrare conseruo: multo amplius qui iam intrauit gaudium domini sui, & supra multa constitutus, efficacius impetrabit, quis dubitet? Hester potuit rogare regem immitem, cum staret ante illum, & longè potentius quando simul cum eo in folio collocata, cuncta pro voto composuit: & domina orbis, regina cæli, modicum vinū æternis nostris nuptijs cum filio suo clementissimo folio residens comparare non potest, vnde totius gentis suæ reslinguat estum generalis incendij? Resilit ab argumento hæreticus imperitus, & vires malignandi sumit ab Ecclesiaste, dicente, quod melior sit canis viuens leone mortuo. Sed negat pater Hieronymus, Petrum, aut Paulum sicut & Christum hominem mortuum. Arguit item de apocriphis Esdræ, quod post mortem nullus audeat precari pro alio. Et in secundo eorundem volumine non aduertit dictum, Resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos: quoniam cognoui nomen meum in illis. Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit dominus. Mittam tibi adiutorium pueros meos, Esaiam, & Hieremiam, ad quorū consiliū sanctificauit, & parauit tibi arbores. 12. grauatas varijs fructibus, secūdo Esdræ versus finē. Non perpendit pater Hieronymus se illum

lū librum legisse, quem profert hæreticus, sed nouit apocriphum. In hoc libro dicit dominus se mortuos suscitare per loca, & missurū illis adiutorium pueros suos, Esaiam, & Hieremiā, qui iam longè antè sunt corpore mortui, quibus spe resurrectionis spiritu dormientes. Poterant ergo hi sancti adiuuare superflites, quos Deus adiutores prouidit, & quorum consilio arbores. 12. fructibus grauidas preparauit. Sicut Onias, & Hieremias post hanc vitam orasse dicti sunt pro populo: sic Noë, Iob, & Daniel oratores plebis post hanc vitam constituuntur à domino. Quis vel modicum sciulus scripturarum his perpenis neget sanctos, qui iam dormierunt in domino, posse suis precibus suffragari uiuentibus? B. AMBROSIVS confidenter scribit Theodosium imperatorem fuisse iam post hanc vitam præfulem, & tutorem penes Christum Archadio, & Honorio suis liberis, & imperio potitis post patrē. Qualiter poterāt Abias & Amos tenellis suæ successione hæredibus Iosia & Asaph precatores fuisse valentes: tantum intererat, quod fideles non erant. Vnde lib. de obitu Theodosij AMBROSIVS. Quis ergo dubitauit filijs eius apud dominum præsidium fore. Domino fauente Archadius imperator iam validus inuentus est. Honorius continuo pulsatus adolecentiæ fores, prouectior ætate, quam Iosias. Ille enim destitutus patre, orsus imperium usque ad trigessimū primum annum regni sui perduxit ætatem, & placuit domino, quoniā præceteris regibus Israël domini pascha celebravit, & cæremoniarum aboleuit errores. Asaph quoque adhuc inualidus corporis robore, cū regnandi periculo recepisset. 40. annis regnauit in Hierusalem. Et infra. Sed illorum patres Abias, & Amos ambo infideles: Theodosius ut plenus timoris Dei, plenus misericordiæ, speramus, & liberis suis apud Christum præsul existat, si dominus propitius sit rebus humanis. Bonus est misericors homo, qui dum alijs subuenit, sibi consulit, & in alieno remedio vulnera sua curat. Hæc ille. AVTHOR. Ille sanctus non dubitat dicere, quod pater principibus filijs penes Deum præsul existeret, & præsidium foret, mortuus in Christo uiuentibus filijs, iā exul mūdo proli superfliti. Qualiter hoc? quia vir misericordiæ plenus erat Theodosius, & timoris Dei. Cæteros reges impubes patribus asserit destitutos, quibus subuenire non poterāt, infidelitate causante, quia nec uiui possent infidelitate manente. Cōtra illos faciunt isti, qui sanctorum preces, qui iā obierunt in Christo, negant prodelle, uiuentibus.

Respondit Guillelmus cognomento albus: ideo nō sunt orandi sancti, quia semper orāt. Ad quid enim oportet eum instigare, qui semper instat operi? Homines, qui ab orando tepescunt, necesse est interdum monere ut orēt. Ita ut non aliter velit intelligi sanctos orādos, nisi monendo, vel pulsando, non suppliciter flagitando. Sed huic breuiter dictum est, quod angelus, & cælestes spiritus Deo semper presentes, incessanter benedicunt Deum: & tamē nec malè, nec superflue scripsit Propheta domini, quod tota inter orādam quotidie resumit ecclesia: Benedicite angeli domini domino, benedicite spiritus & animæ iustorum domino, benedicite sancti & humiles corde domino, benedicite cæli domino, benedicite oēs virtutes domini domino. Et creaturæ illæ, quæ in naturali tantum cultu sine sensu Deum perenniter benedicunt, velut sol, stellæ, luna, aquæ super cælos, frigus, æstas, nix & glacies, montes & colles omnes iubentur benedicere Deū. Et item Psal. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Et consonanter Apoca. 19. auditur vox magna quasi tubarum multarum in cælo dicentium, Halleluia: Laus, & gloria, & virtus Deo nostro. Et item non dixerunt halleluia. Et ceciderunt. 24. seniores, & quatuor animalia adorantes sedentem in throno, dicentes Amen, halleluia? Et tamen dum hæc aguntur, exit vox de throno dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius. Et iterum. Vox tubæ sicut aquarum multarum dicentium: Gaudeamus omnes, & exultemus, & demus gloriam ei. Ecce dicebāt, laudabant, honorabant, & tamen de throno, & de tuba, & de tonitruo laudare, & exultare iubentur. Et cur non eos orare precabimur iā orantes? Non maxime propter illos excitandos à somno hæc dicimus, sed magis propter nos ad illorum conformitatem spiritualiter eleuandos, ut nos indefinenter Deum cum illis benedicere valeamus: & efficiantur tūc benedicentes, & laudantes in nobis, quemadmodum in seipsis. Qualiter item in oratione dominica sanctificari Deum oramus in nobis, qui in se omni sanctificatione redundat, dicentes, Sanctificetur nomen tuum. Et lib. 8. de fide ad Gratianum AMBROSIVS. De filio Apostolus dixit, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vides quod factus est sanctificatio, sed factus est nobis: nō ut ille mutaret, quod erat, sed ut nos sanctificaret in carne. Hæc ille. AVTHOR. Vides igitur qualiter sancti aliqua ratione possunt orari ut orent, quāuis ab orādo

Responsio secunda.

Responsum.

non cessent: aliter incongruè vnam ipsam dictasset sententiam Paulus, dicens: Consolamini inuicem, & edificate alterutrum sicut facitis. 1. Theisalon. 5. Quod item nō reuicit facere apud Corinthios, quāuis ex abundantanti hoc agat pro ministerio in sanctos. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, inquit, ex abundantanti mihi est scribere vobis. Scio enim promptum animum vestrū. 2. Corinthio. 9. Vbi in expositione AMBROSIVS. Superfluum dixit scribere de ministerio, quod fit in sanctos, ut de his bene sentire videatur. Superfluum est enim, si commoneas quem scias facturum, sed ut diligentiam suam ostendat, necessarium est ut scribat, ut & hos promptiores faciat, & quid de eis, cæteris prædicet, manifestet. Nam superflua solent maiorem parere sollicitudinem. Nam & dominus non dubitans de amore erga se Petri Apostoli, dixit ei ter: Simon Ioannis amas me? quæ trina repetitio quasi superflua videtur: sed prodest ad perfectionem monitionis, ut sciat magna secum diligentia debere curare quod frequenter mandat. Hæc ille. AVTHOR. Hic docet Ambrosius factum superfluum, quod alia litera Pauli mōdestè dixit abundans, ex causis duabus esse faciendum, scilicet, ut præceptor diligentiam suam ostendat in reiteratione iusionis, & ut hoc proficit ad perfectionem monitionis, quam eō diligentius debet curare, cui mandatur, quanto mandatum est frequentius. Ita dicimus nō esse illicitum orare beatos, tam ut videant diligentiam nostram in orando (qualiter Christus voluit diligentiam Chananææ) quā ut nos ipsos frequens oratio faciat diligentes: nō illos moneat tanquam torpidos, quos oramus. Denique nunquam orandus est credis spiritus sanctus, de quo dixit Apostolus, quod ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, ita scilicet, ut oratores nos faciat. Aut ipse Christus secundum hominem non est orandus, de quo idem ait, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Roma. 8. Ecce isti semper postulant: assidue interpellant.

¶ Ad obiectum hæreticorū nouellorum ne orētur sancti: quia in Apocalypsi Ioannis omnis oratio, & adoratio fiebat sedenti in throno, & nō aliis sanctis: nō etiam homini Iesu Christo.

CAP. CXIII.
SVMMA.

- 1 Christus homo quod adoretur etiam in membris suis mysticis, ostenditur contra hæreticos.
- 2 Christus quod sit mediator noster inter Deum, & hominem, & sic ad eundem, & orandus.
- 3 Petrus & Paulus quomodo prædicauerint Christum uirum, de Deo nihil exprimentes, & quare.

Dhuc acedine quadam temperato responso coepit dicere idem Guillelmus. Sed in primitiuis ecclesiæ, velut in actibus Apostolorum, ubi vnam quā interfectis, aut abeuntibus sanctis dictum est: Sancte Stephane ora pro nobis, aut sancte Iacobe ora pro nobis, aut expressè pro nobis oratio aliqua sanctis directa? Sed velut in Apocalypsi Ioannis, omnis oratio. 24. seniorum & quatuor animalium intenta est sedenti in throno. AVTHOR. Assutè dicit sedenti in throno, ut in verbo ambiguo sepe auribus poneret, & in persona Christi secundum hominem dum ipse intenderet filium Deum, tantum recordās illius sui magistri prædicto capitul. 33. triologi WITCLEFF. Multis videtur quando singulariter oratio directa fuit ad illam mediam personam pro adiutorio speciali, tunc plus profuit, & creuit ecclesia, quā facit modo multis intercessoribus adiuuētis. Hæc Witcleff. AVTHOR. Frequenter cū nominasset Christum, personam appellat, ne Christum secundum hominem adorandum dicat, vel orandum: & iste ad sedentem recurrit in throno. Sed nos ad eundem locum eamus scripturæ, ut Christū Deū, & item eundem secundum hominem adorandum probemus: non sedentem in throno, sed in conspectu throni agnum in medio seniorum: quanquam non idem videntur iam nobis apponere quando adorandum dicunt, & aliās tamen adorandum: sed quia verba se inferunt secundum eos sequamur paulatim. Apoca. 4. Lectio refert, quod cum darent quatuor

Ff anima-

animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum viuenti in secula seculorum, procidebant. 24. seniores ante sedentem in throno, & adorabant similiter mittentes coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, qui creasti omnia. Lege consequenter, & de agno audies, quod cum aperuisset librum, quatuor animalia & 24. seniores ceciderunt cum agno, cantantes, & dicentes: Dignus es domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos domine in sanguine tuo. Et sequitur. Et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & 24. seniorum, & erat numerus millia millium dicentium: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem, & sapientiam. Obscurus esset hic locus intellectui, nisi sedens super thronum Deus secundum suam diuinitatem esset Agnus Christus, qui ite de dextera sedetis super thronum, librum accepit, & inde diuinitatem accipere dignus fuit, quod Deus ipse non potuit. Vnde in expositione Apoc. sermone. 4. A V G V. Sedentem in throno, & patrem accipimus, & filium, & spiritum sanctum. Accipit ergo agnus de dextera Dei. i. a filio accepit opus libri perficiendum, ipso dicente: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc ille. A V T H. Sic intelligas igitur alium sedentem esse in throno, alium agnum, & distinctos benedictionum eorum titulos, sed adorationes consimiles. Sedenti in throno non datur benedictio nisi gloriæ, & honoris tanquam viuenti in secula seculorum. Agnus benedicitur, quia occisus est, & accepit virtutem, & diuinitatem, quod solus Christus potuit secundum hominem. Ideo ibidem verus finis A V G V S T I N V S. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere & c. non de Deo dixit, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ut ipse accipiat, sed de homine assumpto, & eius corpore, quod est ecclesia, vel de martyribus eius, qui pro nomine eius occisi sunt: quia in capite suo totum accepit ecclesia. Sicut scriptum est: Et cum illo omnia nobis donauit. Ipse enim agnus accipit, qui in euangelio dixit: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Secundum humanitatem enim, non secundum diuinitatem accepit. Hæc ille. A V T H. Ergo non sola Christi diuinitas, sed & assumptus ille homo adoratur in agno, Christus dico secundum humanitatem assumptam: imò quod plus est in corpore suo mystico, in ecclesia sua, in martyribus suis: in quibus sapientiam, & diuinitatem accipit. Sola diuinitas adoratur primo sedens in

Christus homo adoratur, etiam in membris suis mysticis.

throno: agnus postea, Christi. f. humanitas, & martyres corporis eius membra, & demum vna adoratione in throno & agnus. Vnde subdit ibi textus. Omnes audiui dicentes sedenti in throno & agno, benedictio, honor, & gloria in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant, Amen. Et. 24. seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt. Apoca. 7. Quem putat Guillelmus adorauerunt, nonne quem benedixerunt? Non solum ergo Deum sedentem, sed agnum Christi humanitatem & martyres adorabant: quod utique significas ex litera textus palam dixit in prologo galeato beatus HIERO. Hos libros in suo putant numero supputandos, ac per hoc prisce legis esse libros. 24. quos sub numero. 24. seniorum Apocal. Ioannes adducit ad orantes agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes stantibus coram quatuor animalibus oculatis retro & ante. i. in præteritum & futurum respicientibus indefessa voce clamantes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Hæc ille. A V T. Ecce quam planè. 24. seniores adorabant agnum. i. humanitatem in Christo & sanctos eius. Et coronas, inquit, prostratis vultibus offerentes, non tantum sedenti in throno, sed ante thronum ipsi agno: prout in explanatione Apocalyp. ad Anatholiū idem scribit HIERO. Denique cum venerit, qui mortem disungeret, & coronam immortalitatis solus dignus sumeret, omnes, qui habebant pro gloria aliqua actus sui optimi coronas, proiecerunt eas sub pedibus eius, id est, propter eminentem victoriā Christi omnes victorias subiecerunt pedibus eius. Hoc & in euangelio suppleuit spiritus sanctus ostendendo. Cum enim passurus nouissimè veniret Hierosolymis dominus noster, & exisset illi populus obuiam, alij præcisissimis ramis viam sternebant, alij tunicas suas subiiciebant: duos scilicet ostendentes populos, vnum patrum, & alium prophetarum magnorum virorum, qui quascumque habebant palmas victoriarum suarum contra peccatum, victori omnium Christo sub pedibus iactabant. Palma autem, & corona idem significant, quoniam non dantur nisi victori. Hæc ille. A V T H. Taliter adorantes agnum, victoriarum suarum coronas & palmas proiecerunt: dicit sub Christi pedibus, ergo eas Christo homini obtulerunt, sicut & Christo Deo. Et, inquit, qui coronam immortalitatis solus dignus sumeret. Valde ergo incaute misit Guillelmus nos ad hunc locum scripturæ, ut probaret solum Deum adorandum, & orandum: quia sedentem in throno. 24. adorabant. Nec videre potuit statim se-

qui

qui agnum ibi adoratum eadem adoratione secundum humanitatem, & per sanctos suos, quia Deus. Procidebant in facies suas coram Deo: mittebant coronas suas coram Deo, benedicebant, glorificabant, & hæc eadem coram agno, coram Christo homine, secundum hominem dico, & coram sanctis: ita ut palam vincatur Christum hominem ex hac scriptura, quam protulit, adorandum, & orandum esse: & sanctos eius similiter adorandos, & orandos ut membra. Nam pro orationibus signanter in eodem loco notatur nostris Christo homini offerendis cum dicitur: Cum aperuisset agnus librum, quatuor animalia & 24. seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odorem, quæ sunt orationes sanctorum. Qui ergo adorabant agnum Christum secundum hominem assumptum, proiicientes sub pedibus eius coronas, iam videntur adorare eundem, offerendo ipsi phialas orationibus sanctorum refertas. Phialæ vasa dicebantur in censi. Vnde in eundem locum sermone. 4. super Apoc. A V G V. Habentes singuli citharas. i. corda laudum, & phialas aureas. Hæc sunt vasa in domo domini, in quibus thymiam offerri consueuerat, ideo orationes sanctorum bene intelliguntur. Hæc ille. A V T H. Orationes ergo sanctorum in istorum cordibus recondita vterius per eorum ministerium sunt Christo homini presentata. Vnde in sequenti. 8. ca. Data sunt angelis incensa multa ut adoleret ea ad altare aureum, quod est humanitas saluatoris, ut ita perueniant ante oculos conditoris. Ergo si velit Witleff, aut nolit, Christus noster mediator est inter Deum & homines, ut per ipsum veniamus ad Deum fontem viuū. Et vnde mediator nisi vnde homo? Inde agnus occisus: inde aduocatus. Ideo inquit Apostolus, noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem præuaricationum eorum qui erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Heb. 9. Vnde li. 10. de ciuitate Dei ca. 6. A V G V S T I. Profectò efficitur, ut tota ipsa redempta ciuitas, hoc est, congregatio, societasque sanctorum vniuersale sacrificium offeratur Deo per sacerdotem magnū, qui etiā seipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus secundum formam serui. Hæc enim obtulit: in hac oblatus est, quia secundum hanc mediator est: in hac sacerdos, & sacrificium est. Hæc ille. A V T H. Ergo si mediator, ad eundem est, & orandus secundum Witleff, tunc secundum formam serui est orandus, secundum quam mediator tantum est, & sacrificium, & sacerdos. Igi-

tur ut intercedat per mortem, ideo mediator est, non ut iudicet. Per ipsum ergo necesse est ascendamus per mortem testatoris, per sanguinem redemptoris, sine quo cassæ sunt preces, quæ appetunt fontem domini. Vnde bene orationes sanctorum prius diriguntur ad hunc hominem, ut odore bono currant in Deum. Prius ite ad sanctos, qui sunt de corpore agni membra. Quod autem dixit Guillelmus non expressum in actibus, aut euangelicis literis ubi oraretur ad sanctum. Quid si dicam receter tunc emigrantes non statim exorandos pro sanctis: quam formam ab eis hæcenus obseruat ecclesia, ut bene expectato tempore, Dei placitum homines in sanctis eius agnoscant. Sed reuera cuncta gerebant Apostoli ad clarificandum Christum hominem, ne obscuraret eum crucis despectio. Vnde per omnes actus ipsi baptizabant in nomine Iesu, cum ipse supra maderet baptizare omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: tunc etiam orabant in Iesu filio hominis. Vnde Stephanus vidit Iesum stantem a dextris Dei. Vnde enim a dextris Dei Deus stare non dicitur, non forma Dei, sed hominis videbatur. Vnde ait. Ecce video celos apertos, & filium hominis stantem a dextris virtutis Dei. Cui orans ait: Domine Iesu accipe spiritum meum. Et post prædicaturus Christum Petrus: Iesum, inquit, Nazarenum virum approbatum a Deo. Et Paulus in super apud Athenienses prædicat Christum virum, de Deo non exprimit. Quod notans in expositione super Ioannem Hom. 3. CHRYSO. Quid mirum, inquit, si hoc Petrus ait: Atheniensibus enim loquens Paulus, virum eum vocat solum, ita dicens. In viro quid determinauit, fidem retribuens omnibus, suscitans eum a mortuis, & nihil de ea, quæ Dei est, dixit forma, neque quin par ei, neque quod splendor gloriæ eius decenter. Notandum enim tempus horum verborum erat, sed amabile erat eos suscipere interim quod homo est, & quod surrexit: ita & ipse fecit Christus, a quo Christo & Paulus discens sic res dispensabat. Non enim confestim nobis sui ipsius deitatem reuelauit, sed primum quidem existimabatur propheta esse, & simpliciter homo, postea vero apparuit per verba & opera quid erat. Petrus propterea ad Iudæos communicatus est, & in principio hoc modo prima hac communicatione: & quia nihil de diuinitate eius interim indicare manifestum volebant, propterea his, qui de dispensatione, immoratur sermonibus, ut his auditis exercitatus, reliquæ faciat viam doctrinæ. Hæc ille. A V T H O R. Itaque orationes in Deum dirigere consuetum erat semper lu-

dæis, & multis gentibus proximum erat exorabilem facere Christū hominem, vt hoc exercitato auditu, ad reliquos sanctos orandos ordinatē venirent. Nullus tamen calumniatur hereticus me Christum diuidere, sed formæ ferui, quod suum proprium est, assignare: in qua forma ex oratum dico, sicut in hominis forma prædicatus est à Paulo, diuinitate, sapientia ditatus, & à .24. senioribus adoratus in agno. Sic enim adorantes in benedicendo nouerūt, quæ Christo Deo non poterant. Et in hac forma à Deo abstracta dixit Apostolus ad Philipenses, quod Deus donauit illi nomē, quod est super omne nomen. & lib. contra Maximinum post altercationem ca. 5. AVGVSTIN. Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Homini enim donauit, non Deo. Neque enim cum in forma Dei esset non excelsus erat, aut non ei genua flectebant cælestia, terrena, & inferna: sed cum dicitur propter quod & eum exaltauit, satis apparet, propter quid exaltauerit. i. propter obedientiam vsque ad mortem crucis. In qua ergo forma crucifixus est, ipsa exaltata est: ipsi donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt cum ipsa forma serui nominetur filius vnigenitus Dei. Hæc ille. AVTHOR. Sic in qua visus est à Stephano, & lapidantibus prædicatus secundum ipsam est oratus, & cum ipsa forma serui præcipue filius Dei viuit. Nec enim orādus non est Deus, quia Stephanus & primitiui fideles orabant filium hominis Iesum, sicut nec dimittendus est baptismus in nomine trinitatis, quia ipsi baptizabant in nomine Iesu. Nec prædicatio deitatis Christi, quia ipsi humanitatem eius prædicabant. Ita e contrario nec dimittemus orare sanctos, quauis ipsi non leguntur orasse, sed magis eos orabimus, quia sanctum sanctorum orabāt, à quo peruenerūt in sanctos: quæ sic martyres licet interim ignorare, vt Deus colatur. Contra clericum autem Dei valuisse hoc argumentum Iudæis post circumcisionem acceptam: quia toto illo tempore post benedictionem filiorū nō legitur quisquā coluisse Deū, prout lib. 16. de ciuitate Dei, ca. 2. colligit AVGV. Benedictis igitur duobus filiis Noë, atque vno in medio eorū maledicto, deinceps vsque ad Abraham de iustorum aliquorum, qui piè Deum colerent, commemoratione silentium est per annos amplius quàm mille. Nec eos de fuisse credendum est, sed si omnes commemorarentur, nimis longum fieret, & esset hæc historica prouidentia. Hæc ille. AVTHOR. Nōne his Iudæis, qui vitulum constabilem adora-

bant, valuisse hæc autoritas? quid coleremus Deum in visu, quem Abraham, Isaac, & Iacob celebrant errore seducti: ante quos nullus tot annis post Noë legitur coluisse, sed quæ non legitur, tamen defuisse non creditur, inquit August. nec certè de orantibus sanctos defunctos post eorum coronas hoc creditur, sed lōgum esset facere. Et qui diligenter orasse Petrum leguntur pro mortua, plus iam cælis beatus credi potest orasse eos pro tota ecclesia.

¶ Quod sancti orationibus inuocati sunt magni amici Dei, domestici, & intercessores, & ad impetrandum potentes.

CAP. CXIIII. SVMMA.

- 1 Honorandi quod sint sancti ut amici Christi, & filij, & heredes Dei.
- 2 Sancti uiri, quod possint suis precibus Deo resistere, & quod Deus possit ab hoc, quod statuit, sanctorū precibus retineri, contra Witcleff.
- 3 Sanctorum oratio quàm efficax, quàmque potens sit coram Deo.
- 4 Orationibus sanctorum miracula facta recensentur.
- 5 Mastrexis, atque Theodosij uictoria seruorū Dei orationibus sine bello adeptæ, narratur.
- 6 Acholij uictoria, eius oratione, & deuotione impetrata, monstratur.
- 7 Orationes pauperum, quomodo ambiebat Ambrosius, & quare.
- 8 Sanctorum preces quantum possint apud Deum:

Athenus contra Witcleuistas nouissimos ista descripsi, qui negāt adorari aliquas creaturas, etiā nec humanitatē Christi, vel quoslibet sanctos: & ideo nec orādos, cū tamē magister eorū Witcleff humanitati Christi sacræ pepercit, & reliquius, & cruci, & itē imagini, primo de sermōe domini in mōte. c. 29. In id modo redeam, quo cōmuniter errāt de orādo, vel adorādo sanctos magister cū discipulis. Quis rogo, inquit, faceret scurrā mediatorē suum, vt regis paratoris, & clementioris colloquio potiretur? Sancti igitur in cælo licet nō sint scurræ, sed incorporati Christo per gratiam saluatoris: tamen minus se habent in comparatione ad illum, quàm scurra ad regem terrenum. Hæc Witcleff. capitulo .30. tertij trialogi. AVTHOR. Si hæc argutia valeat contra sanctos ne orentur aliqui citra Christum, cur

cur item contra Christū nō valet, in quantum mediator est Dei & hominum, & interpellat pro nobis vt homo? Sic enim homo est Deum exorans. Quod dico scurra, aut seruus, imò cōparatus Deo, terra est, & scabellum pedum eius, vt iam supra audisti. Iam procedat argutia, quis faceret hunc scurrā mediatorē suū & æterni regis paratoris & clementioris colloquia potiretur? Huic rationi misererrimæ innotentes seducti eius discipuli, contra intentionē Apostoli à ratione orandi Christum hominē excluderunt cum aliis, quia tantum contra eū visa est, sicut contra quoslibet militare. Quia verò dixit non consulendum scurrā: quid dicit si quis amicum regis confuleret, imò filios aut hæredes regis, imò parentes, putasne stultè factum? Teste enim euangelio beata virgo mater regis est, Ioannes baptista amicus sponsi, Apostoli item amici & vicarij magni regis. De mum de omnibus sanctis ipse rex ait: Quicum que fecerit hæc, mihi frater, & foror, & mater est. Idcirco quarto lib. sententiarum capitu. 7. DAMASCENVS. Honorandum est sanctos vt amicos Christi, & filios, & heredes Dei vt ait theologus Euangelista Ioannes: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quare non adhuc serui, sed filij. Si autem filij, & hæredes, hæredes autem Dei, cohæredes autem Christi. Sed dominus in sacris euangelicis ait. Vos amici mei estis, non adhuc vobis seruos. Seruus autem nō nouit quid faciat dominus eius. Si autē & rex regnantium, & dominus dominantium, & Deus deorum conditor est, & dominus omnium dicitur: ergo omnes sunt dii, domini, & reges. Horum enim Deus, & dominus, & rex est, & dicitur. Sequitur. Deos autem dico, & reges, & dominos non natura, sed sicut passionum dominantes, & de his regnantes, & diuinæ imaginis similitudinem, secundum quam & facti sunt, intransmutatam custodientes (Rex enim dicitur, & regis imago) & vnitos Deo secundum electionem, & hunc suscipientes inhabitatorē, huius partitione effectos gratia, quod ipse est & natura. Qualiter igitur non honorādi sunt, qui ministri, & amici, & filij Dei existunt? Hæc ille. AVTHOR. Iste sanctus doctor non tam viles existimat sanctos Dei, sicut Witcleff, scurras eos adæquans, sed hoc cogitat in eis, quod eos Dei gratia iam efficit, qualescunque fuerint ex natura iam amici Dei sunt, filij Dei sunt, reges regum sunt, domini dominantium, coniuuæ magni sponsi, commensales agni, filij Dei, & membra, & in ipsum ex gratia transfmutati. Si tales, & tantos cogitaueris, nonne

tibi honorabiles, & exorabiles esse possint? Audi quid de cognitione veræ vitæ versus finem libri consulit AVGVSTINVS. Cum sanctos, inquit, in oratione vocatis, sic oportet de eis cogitare constitutis: æternæ charitatis scilicet splendidissima lumina longè præ Solis fulgore lucentia, qui omnia bona pleniter in visione Dei habeant, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. Hæc ille. AVTHOR. Hæc est syncerior norma fidelium, hæc sanctior, & solatio spirituali plenior disciplina. Hæc sanctos inuocare docet, & qualiter cogitationes nostras de eis formare debemus, instruit. Sic, inquit, oportet eos cogitare, nō quasi viles scurras, sed quasi splendidissima lumina: non quasi Dei secretorum ignaros, & qui nihil nos plus vili mancipio iuuare possint, sed quasi qui omnia pleniter in visione Dei habeant, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. Ecce cunctis se inuocantibus, & non segniter, sed potenter subueniant. Affirmat hoc verbum super psal. Beati immaculati, versiculo, Clamaui in toto corde meo, pater HILARIVS. Non humilis sanctorum querela est, nec depressa oratio fidelium est. Altum ergo est quod postulant, & excelsum est quod expectant: clamore personum est quod precantur. Hæc ille. AVTHOR. Sed modificat ista dicta sanctorum in prædicto famoso cap, Witcleff. Adorato Christo, & placato, ad eius imperium beati cæteri viuant de suffragio spiritali, & quomodocūque ipsi colantur singulariter, non iuuant aliquem, nisi de quāto ab ipso domino imperantur. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quid ex isto sequitur, nisi quod vanum sit sanctorum orare suffragia citra Christum. Maxime si Christus sit nobis offensus, quia sine eius mandato nullus sanctus iuuat. Certum est autem, quod Deus docet & sanctos suos, & nos, suggerēs nobis omnia quæcūque dixerit nobis. Voluntas eius à Salvatore incitatur, vt petat, & accipiat quod petierit. Quod si ideo orare sanctos est inutile quia non nisi ad eius imperium omnia faciunt: ergo & nos ipsos eum rogare est superfluum: quia nec quicquā valemus eum orare, quod ipse non imperet. Sed quomodo ergo orantes Deo possunt occurrere, imò, vt cum scripturis dispensatiuè loquamur, ipsi resistere? Nunquid ipse hoc nobis nō imperet? Hieremias dixit. Si propheta sunt, & est verbum domini in eis, occurrant domino exercituum. Hieremie. 27. In quem locum lib. 5. commentarij HIERO. Quod est ait, occurrat domino exercituum, ostendit verum Prophetam posse domino precibus resistere, ff 3 secundum

secundū quod & Moyses stetit in persecutiōe contra dominū, vt auerteret irā furoris eius. Samuel idem quoque fecit: & dominus ad Moysem: Dimitte me, ait, percutere populum istū. Quando autē ait, dimitte me, ostendit se precibus sanctōrū posse retineri. Occurrunt, inquit propheta, & quacūq; prædicūt, opere cōpleta demonstrāt, & tūc veritate vaticiniū cōprobatur. Hęc ille. **AUTHOR.** Quid ad hęc Dei scripturam dicere potest Witleff cū suis argutijs: quid ad expōsitorem eius Hieronymum, qui totiens infert hoc Deus non potest, illud absolutē non potest istum præscitum absolue, aut quod iam statuit hominum precibus reuocare? Ecce de scripturæ sensu probat Hiero. sanctos viros suis precibus posse Deo resistere, & Deum posse ab hoc, quod statuit, sanctōrū precibus retineri. Probat in Moysē, cui ait dominus, dimitte me. Nec hęc est impotentia Dei, sed beneuolentię eius est indicium, & quātā fiduciā apud eum sint sancti. Vnde in lib. Numerorum Hom. 8: **ORIGENES.** Fit hęc tanta comminatio à domino, non vt pascibilis, & iracundię vitio subiacens ostendatur diuina natura, sed vt per hoc & Moysi charitas, quam erga populum habebat, & Dei bonitas, quæ super omnem malū agētem est, innotesceret. Scribitur enim irasci Deus, & cōminari interitum populo, quo doceatur homo tantum ipsi esse apud dominū loci, tantūq; fiduciā, vt etiā si sit in Deo aliqua indignatio, obsecrationibus mitigetur humanis, tantūq; de eo impetrare posse hominē, vt & propria statuta conuertat. Hęc ille. **AUTHOR.** Hic planē fatetur Origenes quod dixi, tantū esse apud Deum loci sanctis eius: tantūq; impetrare posse, vt obsecrationibus mitigetur humanis, & propria statuta conuertat. Audi q̄ hoc idem de scripturis sanctis lib. de quæstionibus veteris & noui testamenti ca. 115. probat **AVGV.** Dixit, inquit, Ioānes apostolus, maior est qui in nobis est, quā qui in hoc mūdo. Rogatus enim Deus, etiam quæ statuit, amouet. Nam vtique statuit in peccatores vindicandum, & tamen deprecantibus ignoscit: quia ipsi soli statio concessa non sit, sub Iesu naue iussus est stare, & obediuit eius imperio, contra id quod sibi licet ligare, & soluere. Vnde tamen soli illi statio concessa in ratione mundi fuerat præceptum. Hęc ille. **AUTHOR.** Monstrat ꝑ scripturis sanctis quā efficax, quāq; potens sit coram Deo sanctōrum oratio. Ad tantum enim valet, vt penes singulas res, & item vniuersæ regimē creaturæ ea, quæ Deus statuit, potest conuerti. Dat autem rationem

huius ad inhabitantem Deum tali oranti **MORAL.** 29. super epistolam ad Hebræos **CHRYSOSTO.** Videamus quanta valet virtus sanctōrum si hoc operantur, si hęc talia faciat angelus: quid ergo illic quantam habent claritatem, fortassis, inquit, & nostrum vnusquisq; talis esse vt possit iniungere Soli & Lunæ. Et infra. Sed his adipiscemur si voluerimus: qualia enim enuntiauit nobis Christus, non Solis stationem, neque Lunę, neque repeditionem Solis, sed quid? Veniemus ad eū ego & pater, ait, & mansionem apud eum faciemus. Quid mihi igitur opus est Sole, & Luna, & miraculis his ipsis dominatore omnium apud me degente, & insidente: non opus est mihi aliquo horum, ipse mihi erit in Solem, & Lunam. Hęc ille. **AUTHOR.** Hoc intendit Chrysolto, quod orante sancto viro, venit ad eum mansurus cum eo pater & filius. Facile ergo statutas res alias possit mutare potentia tantū hospitis, qui ipsum dominum ex oratione deuota potest acquirere. Sic interuentu matris suæ miraculum vnum compleuit, quod antea differre disposuit: quia eius hora nondum venerat. Vnde super hunc versum: Beati immaculati &c. Tempus faciendi domine, **AMBROSIUS.** Fortasse vult à nobis admoneri, vult rogari, imò si rogatus fuerit, etiam ante tempus venit. Nam ante tempus venit ad ficulneam, & ante tempus venit vt dixit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa festinabat dicens: Vinum non habent filii. Respondit Iesus. Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea. Et mater, quæ sciebat eius affectum, dixit ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Iesus quoque, qui horam suam venisse negauerat, fecit quod ante differebat. Hęc ille. **AUTHOR.** Si ꝑ autem ad sanctōrum orationes quis oculos dirigat, quid inter nos faciant iam recenter eorum vires bene amplexas poterit experiri. Libro nanq; 7. de oratione mundi refert **OROSIUS.** Quod ꝑ Mastezel quidam à Theodosio sciens quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi à clementia Dei impetraret, Caprariam insulam adiit: vnde secum sanctos seruos Dei aliquot permotos precibus suis sumpsit. Cum his orationibus, ieiunijs, psalmis, dies noctesq; continuans, sine bello victoriam meruit, ac sine cæde vindictam. Et infra. Insistente nocte beatum Ambrosium episcopum Mediolan. paulò ante defunctum per somnium sibi videre visus est, signā tem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: hi hic hic, quod ille prudenti con-

coniectura intellexit merito annuntiantis fidem victoriæ verbo, locum numero dierum significari: substitit, ac tertio demū die post noctem orationibus hymnisq; peruigillum, ab ipsis celestium sacramentorum mysterijs in hostem circūfusum procedit. Et cum ad eos, qui primū occurrerunt, pia pacis verba iactaret, signiferum quendam insolenter obfistentem, & iamq; pugnam excitantem, gladio percussit in brachio. Eumq; manu debilem ipso vulnerē coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso, reliquæ cohortes deditionem iam fieri præmiorum existimantes, certatim sese ad Mastezelem signis adire conuersis. Hęc ille. **AUTHOR.** Theodosius, à quo susceperit iste per orationes seruorum Dei tanti ausus exemplum sola oratione ad Christum antè scribitur triumphasse. Modò Christus inuocatus ab istis, & sub Christo (si fas est dicere) sanctus Ambrosius saltem eius iussu interfuit, cuius meritis dixit Orosius signum accepit temporis & loci futura victoriæ, & consequentem sine cæde triumphum: quantum putas profuit tam vigil sanctōrum oratio, quæ meruit à Deo tantum nuntium, & tam insperatum tantæ felicitatis euentum? sed hoc multorum preces fortè meruerunt. Videamus ꝑ quantum vnus sancti Acholij pro omni patria Barbaricos impetus potuit impetrare deuotio. De qua re lib. 5. epistolarū clero & populo Thessalonicē. **AMBROSIUS.** Dū merita viri considero, & quasi discedentē spiritu sequor, & sanctōrū chorus deducētib; intermiscor, nō merito vllō, sed affectu penè sum oblitus mei. Ita ne ergo raptus est nobis murus fidei, gratiæ, & sanctitatis: quem totiens ingruentibus Gothorum cateruis nequaquā potuerunt Barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor? Deniq; in cateris populatores locis, illic pacem rogabāt: mirantibusq; quid sibi sine milite vllō obfisteret, à prudentioribus intimabatur Elisæi intus imitatorē degere supparem, non imparē spiritu, cauerent ne exemplo Syriaci agminis sibi quoq; cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Elisæus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum: sanctus autē Acholius precibus suis fecit, vt de partibus Macedoniae victores fugaret. Nonne & hoc intelligimus superioris virtutis fuisse, vt vbi nullus miles aderat, illic pelleretur sine milite? Sed vrgebat, & præliabatur Acholius, nō gladijs, sed orationibus, non telis, sed meritis. An incognitum nobis est dimicare sanctos etiam cum ferientur? Nonne otiosus erat Elisæus scilicet corpo-

re? sed vibrabat spiritu, & oratiōibus præliabatur, quādo in castris Syrię, vel equitum, & vox virtutis magnæ audiebatur, adeo, vt putarent Syri aliorum regum aduersum se aduenire exercitus, qui populo Israēl adiumento foret. Vnde percussus, magno fugerunt pauore, ita, vt leprosi quatuor, qui mortis egressi fuerant de siderio, castra hostium deprecarentur. Nonne in Macedonia similia dominus per orationes sancti Acholij fecit mira, aut prope maiora? Non enim inani metu animi, nec superflua suspicione, sed scruiente lue, & ardenti pestilentia perturbati Gothi, ac perterriti sunt. Deniq; tunc fugerunt, vt euaderēt: regressi postea pacem rogarunt, vt viuere. Hęc ille. **AUTHOR.** Ob hoc solum hęc vniuersa sanctus pater curauit inscribere, vt vnus sancti viri quantum contra tot armatos posset intercessio, literis monstraretur: & apte eum comparat Elisæo: vt vtriusque virtus sit euidentis, illius in Syros, huius in Gothos. Ille inani metu veniētis exercitus, hic verò peste currente cunctos hostes sola prece fugere cogebat: tam potentes sunt sancti orare pro vita. Sic sancti dimicant, ait, etiam cū feriantur: quia & otiosus erat Elisæus corpore, quando dirisima precum tela vsque ad interniciū vibrabat in Syros. Quā potens ergo magne Deus, quā efficax est omnipotens manus tua cum percutit, quando tuo munere tam terribilis est in hostes, tam utilis ad prostratos sanctōrum lingua dum orat! Quid arguit ergo Witleff, quod quasi sint scurræ apud summum Deum minus impetrare valentes, cum tot, & tanta apud Deum possint, quasi eorum non tantum annuat precibus, sed & obediāt voluntati? Ab armario scripturarum sanctarum hoc verbum accipimus, quia non fuit post & antè tam longa dies obediēte domino voci hominis Iosue. 10. Et ad sanctas foeminas Paulam & Eustochium in sermone de assumptione beatę virginis versus finem **HIERONYMVS.** Malui accipere ruborem pudoris, quā non exequi iusionem vestram, quarum precibus non nunquam Deus noster obedire videtur. Hęc ille. **AUTHOR.** Et ꝑ hoc ambit Ambrosius orationes pauperum, dicēs eos robustis bellatoribus fortiores, quia obligant ipsum Deum, libro contra Auxentium de tradenda basilica. **AMBROSIUS.** Vtinam hoc mihi crimen semper ascribant, quod aurum pauperibus erogatur: quod si obiciunt quia defensionem ab his requiram, non nego, sed etiam ambio. Habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæcilli, & claudi, debiles, & senes, robustis bellatori

Mastezelis victoria. Theodosij victoria.

Acholij victoria.

Oratione sancti Acholij miracula facta.

bus fortiores sunt. Deniq; munera pauperū, Deū obligāt, quia est scriptū: Qui largitur pauperi, Deo scenerat. Hæc ille. A V T H. Cōgrege- nus ¶ in vnū hæc omnia, & videbimus quan- tum possunt apud Deū sanctū preces sancto- rū: quomodoq; verū sit, quod dixit Augusti- nus iā supra, eos cogitandos tā potentes apud Deū in gloria, vt succurrere nobis possint cū inuocātur, etiā in rebus impossibilibus nobis visis, tantum si ita mereamur apud eos, vt ipsi nos diligāt. Quod amplius pbat de dicto do- mini ad Moysen. Permite me vt irascar in po- pulum. Exo. 32. Vnde quæstionū libro super Exo. quæst. 132. A V G V. Huius tam fidelissimi famuli apud Deū tātum erat meritū per illius gratiā, vt ei diceret Deus, Sine me, & iratus cō- teram eos: quod vtrū iubētis sit cū ait, Sine me an quasi petentis, vtrūq; videtur absurdū. Nā & si iubebat Deus, inobedire famulus non de- bebat, & Deum hoc à seruo velut à benefico petere non decebat. Cū præsertim posset eos, etiā illo nolente, cōuertere. Ille itaq; sensus in prōptu est, quo his Deus verbis significat plu- rimū apud se prodesse illi populo, quia sic ab illo viro diligebantur, quē sic dominus dilige- bat: vt eo modo ammoneremur, cū merita no- stra nos grauant, ne diligamur à Deo, releuari apud eum eorū meritis posse quos diligit. Nā ab omnipotente dicitur homini: Sine me, & conteram eos, nisi diligerentur abs te. Ita ergo dictū est, Sine me, ac si diceret: Noli eos dilige- re, & cōteram eos, quia ne id faciā, dilectio tua in illos intercedit mihi. A V T H O R. Quā lar- ga gratia Saluatoris, vt iniusti, & peccatores offenso domino locum possint obtinere cum amicis eius, per quos reconciliationis gratiam mereantur, de qua re sermo subsequitur.

¶ Ad dictum Witleff hæreticū, quod non valet oratio alicuius sancti, nisi is, pro quo orat, sit tūc iustus per obseruantiam manda- torum: & quod tūc valebit, ipso sancto nolente.

C A P. CXV.

S V M M A.

- 1 Oratio alicuius sancti quod valeat, etiam si is, pro quo orat, nō sit iustus, multis autoritatibus probatur, contra Witleff,
- 2 Stephani oratio, quod fuerit à Deo exaudita pro Saulo.

- 3 Deus etiam, quod peccatores, & pro peccatoribus au- diat.
- 4 Oratio sanctorum, quod proficit his, quorum vita est inualida ad uitam capiendam æternam.

Enique contra omnium ora- tiones sanctorum scilicet tam beatorū in patria, quā pere- grinantium in hac vita, vnū commune præparatur obsta- culum, de iustitia vitæ in ora- tionis hora & merito sic orantis, propter quā iustitiam attendendam insert Witleff in hoc.

30. cap. tertij dialogi, Vitam sancti, quem orat quantum scilicet imitatus erat ipse Christum in moribus: & tamē statim post dixit cōtra se- ipsum postponēdas tales vitas, & ad solā vitā Christi attendendū. Quid vult putas finaliter, nisi oraturum inducere, vt talē sanctum exora- re non curet, quia velit, nolit, cū iustæ vitæ fue- rit, pro se talis sanctus orabit? dixit enim ca. 3. de oratione. Dicunt quidam presbyteri domi- nis, qui rogāt orationū suarum suffragia, q̄ vi- uant iuste, seruando Dei mandata: & erūt ora- tionū suarum & meriti ecclesiæ totius partici- pes, velint, nolint: & quātūcūq; clamauerint, sine tali iustitia secularis domini, priuata ora- tio nihil valet. Hæc Witleff. A V T H. Quid cō- ficit hoc, nisi quod nullus possit ab aliquo ora- re pro se? quia quantūcūq; clamauerit sanctus in cælo, aut viator in terris pro quocūque non proficit oranti eum, nisi viuat iustē iustitia mandatorū, q̄ si iustē vixerit, proficiet ipsi preces tales, velit, nolit. Conclude. Quid ergo proderit mihi eos sic orare, quod orent? Sed ¶ ab hac dictione cerebrosa, scripturarū pelagus adeamus. Christus pro crucifixoribus exora- uit sacerdotibus & dominus de militia seculari. Aut erant omnes tunc iusti obseruantia mā- datorum, & tunc eius oratio debuit eis pro- desse vellet nollet: aut nō erant sic iusti, & ora- tio Christi nihil eis profuit, & mentitur scriptu- ra, dicens: quod appositi sunt in illa die, & baptizati circiter tria millia. De quibus an- tē dixit, quod per manus iniquorum affligen- tes Iesum Nazarenum interemissis. Actuum. 2. Et ¶ oratio Stephani fuit à Deo exaudita pro Saulo, quando adhuc contra ecclesiam Dei, & obseruantiam mādatorum eius grassa- batur in Stephanum. Vnde sermone de san- cto Stephano A V G V S T I N V S. Saulus inter illos cū lapidaretur Stephanus agnus, adhuc ipse erat lupus. Adhuc sanguinem sitiebat. Adhuc manus suas quibus lapidaret parum putabat, lapidantium vestimenta seruabat. Fr-

go reco

go recolēs quid per edictum sit, si & ipse inter illos erat, de quibus dixit q̄ ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Imitans ergo dominum suum in hoc, vt eius amicus esset, di- xit & ipse, Domine ne statuas illis hoc pecca- tum. Putas ista verba audiuit Saulus, audiuit, & irrisit, & tamen ad orationē pertinebat Ste- phani, adhuc grassabatur, & iam pro illo Ste- phanus audiebatur. Hæc ille. A V T H O R. Au- diat Witleff, & Collollardi presbyteri, quorū ipse confirmans perfidiam, ait, q̄ quantūcū- q; orantes clamauerint sine iusta obseruantia mandatorum talis domini secularis, eorū pri- uata oratio nihil valet. Ad orationem Stepha- ni pertinebat Sauli priuata persona, quando audiuit, & irrisit, quando Saulus grassabatur, & Stephanus pro eo exaudiebatur. Sic enim Augustinus dixit, iam pro illo Stephanus ex- audiebatur, & superius dixit, quod fortē inter crucifixores Christi fuit Saulus. Et si fuit inter illos, pro ipso valuit hæc oratio, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Pro illo ergo Stephani, pro illo iam reo valet oratio Chri- sti ad salutem. Et quantum grassabatur etiam in oratore suum Stephanum tunc Paulus, ipso loco, sermone. 37. exprimit A V G V S T I N V S. Quando lapidatus est Stephanus pri- mus martyr pro nomine Christi, euidentius aderat & Saulus, & sic aderat lapidantibus, vt non sufficeret eis, si tantum suis manibus lapi- darent. Vt enim esset in omnium lapidantiū manibus, ipse omnium vestimenta seruabat, magis seruiens, omnes adiuuando, quā suis manibus lapidando. Hæc ille. A V T H O R. ¶ Iam ¶ respice, quis erat, aut qualis, pro quo ip- se orauit sanctus Stephanus. Quid istud? Ora- tio ergo Stephani priuata, & personalis pro Saulo, exaudiebatur pro Saulo, quando Sau- lus grassabatur contra iustitiam mandatorū. Quod autem oratio Stephani generalis gene- raliter audiebatur æqua forma pro omnibus, vnde probes, non habes. Hæc probata pars hæresis Donatistarum est, quod sine tali iusti- tia secularis domini, talis oratio nihil valet: hæc erat, quam insertam libro suo de ordine pœnituit A V G V S T. Nec illud mihi pla- cet, quod cum dixissem, summa opera danda est optimis moribus, mox addidi, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit: bene autem viuētes faciliē exaudiret. Sic enim dictū est tanq̄ Deus nō exaudiret peccatores, quod quidem dixit in euangelio: sed ille, qui nondū cognouerat Christū, à quo iam fuerat illumi- nat⁹ in corpore. Hæc ille. A V T H. Bene librat terminos Augustinus, vt vtrūq; retractādum

Deus etiam peccatores, & pro pec- catorib⁹ au- diat.

videatur, siue dicatur dominum exaudire nos non posse, cū pro nobis oramus, vel cū o- ramus pro alijs, nisi simus optimis moribus præditi, Deus non exaudit peccatores. Dixit cæcus ille de Christo, quasi pro sua illumina- tione Deum patrem orasset: sed hoc dixit, in- quit A V G V S T I N. qui nondum agnouerat fidem Christi. Bene viuētes Deus facillimē exaudiret, quasi propter bonam vitam audiē- dus esset quis, non secūdum Dei gratiam, nec vult recordari, q̄ dum filius prodigus adhuc longē esset, occurrit ei pater, & misericordia motus est. Sic dixit A M B R O S I V S libro de Ioseph, cap. 3. q̄ fratres Ioseph à longē erant, qui erant in Dothaim, id est, in defectione: & ideo seruibāt, quia his nō appropiasset Chri- stus. Nā si appropiasset hic typus Christi fra- trēm vtiq; dilexissent. Fuit item longē à patre filius dissipator, longē per meritum, lōgē per peccatum, & sine omni suorum iustitia meri- torum valebat apud patrem tantum, q̄ redijt, q̄ orare voluit, quod disposuit se dicturū: Pa- ter, non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenarijs tuis. Nondum ora- uit, & occurrit ei pater. Putas ne repudiaret o- rantem? Vnde in epistola ad Damasum de eo dixit H I E R O N Y M V S. Cūq; adhuc longē esset, vidit eum pater eius, & misericor- dia motus est. Antequā dignis operibus, & vera pœnitentia ad patrem rediret antiquum, Deus, apud quem cūcta futura facta sunt iam, & qui omnium est præsciis futurorū, ad eius- dem præsentiam Dei præcurrit aduentum, & per verbum suum, quod carnem sumpsit ex virgine, reditum filij innioris anticipat. Et præ- currens, incubuit super collum illius. Antē ve- nit ad terras, quā ille domum confessionis intraret. Hæc ille. A V T H O R. Ecce antequā dignis operibus rediret ad patrē, aut item ve- ra pœnitentia (quod plus est) pater ei adfuit. Ergo sine iustitia mandatorum, quæ est prima dignitas operum, & sine vera pœnitentia, futu- ro tamen pœnitenti, & confessuro reatum, pa- ter accurrit, & adit adhuc indignū. Antequā (inquit) ille domum confessionis intraret. Ma- le ergo respondebant sacerdotes Witleff, si iuxta magistrum suum intellexerunt, quod nī si domini seculares iustē vixerint, non pos- sent orationum suarum, aut ecclesiæ totius esse participes, quia nec pro peccatoribus hære- ticis, aut paganis oraret vnquam ecclesia. Nū- quā itē homo peccator oraret pro se, dicendo, Dimitte nobis debita nostra, cū tñ expers quisq; peccati illud orare non posset. Sequitur tñ ex hoc dicto, quia quantūcūq; esset eius

Ff 5 pecca-

peccatum, de quanto obliquaret à iustitia matorum, de tanto orationis propria, aut meriti ecclesie particeps esse non possit. Et sic propitiaretur Deus homini secundum iustitie meritum, non secundum gratiam, dicente Apostolo. Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Roma. 4. Et nonne dominus secularis erat Pharaon, cui dicenti ad Moysen, & Aaron, Orate dominum, ut auferat ranas à me, & à populo meo: non responderunt ei sicut sacerdotes Witeless, Viue iuste, seruando mandata Dei, & eris orationum nostrarum particeps, velimus, nolimus? Sed ait Moyses, Constitue mihi quando deprecer pro te. Qui respondit, Cras. At ille ait, Iuxta verbum tuum faciam. Et sequitur. Et exclamauit Moyses ad dominum pro sponcione ranarum, quã condixerat Pharaoni. Fecitq; Deus iuxta verbum Moysi, & mortuæ sunt ranæ. Exod. 8. Ecce mendaces homines Witeless cum suis Lollardis. Pharaon iam particeps factus est orationis sancti Moysi, etiam Deo concedente, qui precius erat obdurator eius, & bene conscius, quod non iuste viueret iustitia mandatorum. Ne autem latebram quæres in oratione priuata, non solum Moysi dixit, Orate, sed solus orasse describitur, pro sola rana tollenda à sola plebe aduersa. Orauit postea cessare muscas, & cessabant. Orauit cessare tonitrua, & grandines, dicens, Noui aut, quod & tu, & serui necdum dominum timeatis. Orauit autem, & cessarunt, nec stillauit ultra pluias super terram. Plana ecce scriptura conuincit hoc esse mendacium, quod quantūcunq; clamauerint oratores sine subiecta iustitia, nihil valeat eis. Ecce clamauit Moyses, & valuit eius oratio. Valuit, inquit, eis, quibus dixit, Noui, quod tu, & serui necdum dominum Deum timeatis. Fugiet Witeless, scio, fugiet à facie scripturarum, dicens forte, Sed hæc oratio proficit tantum isti vitæ: **4** Probemus igitur, quod si sanctorum oratio proficit his, quorum vita est inualida ad vitam capiendam æternam. Veniamus ad euāgelium, ubi Christus exemplo villici iniquitatis, ait filijs seculi huius prudentioribus filijs lucis, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut & ipsi vos recipiant in æterna tabernacula. Luc. 16. Interrogarem, quibus Christus dat hoc consilium. Iustis, an adhuc iniustus seruātibus Dei mandata, & habentibus per hoc propria merita, unde sint amicorum illorum participes, ita ut eos recipiant in æterna tabernacula velint, nolint: an adhuc peccata sua habentibus, ut non ex sua vita, & iustitia mandatorum,

sed solis intercessionibus amicorum sanctorum in ipsa tabernacula recipiantur æterna? Primum de necessitate dixit Witeless, quod incōsultè dixit eis Christus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, sed dixisset de propria iusta vita. Secundum verò placet sensui Christi euangelico, prout planè literam eius exponit. 21. de ciuitate Dei. cap. vltimo AVGVSTINVS. Venire debet in mentem seruus ille, cui debitori dominus eius relaxauit decem millia talentorum, quæ postea iussit ut redderet, quia ipse non misertus est conserui sui, qui ei debebat centum denarios. In his ergo, qui filij sunt promissionis, & vasa misericordie, valet quod ait idem Apostolus conseruenter adiungens, Superexaltat autem misericordia iudicium, quoniam & illi iusti, qui tanta sanctitate vixerunt, ut alij, quos recipiant in æterna tabernacula, à quibus amici facti sunt de mammona iniquitatis, vbi tales essent, misericordia liberati sunt ab eo, qui iustificat impium, imputans mercedem secundum gratiam, non secundum debitum. In eorum quippe numero est Apostolus, qui dixit, Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Illi autem, qui recipiuntur à talibus in æterna tabernacula, fatendum est, quod non sint his moribus præditi, ut eis liberandis sine suffragio sanctorum sua possit vita sufficere. Ac per hoc amplius misericordia in eis superexaltat iudicium. Sequitur. Est itaq; quidam vitæ modus, nec tam malus, ut his, qui ea viuunt, nihil profit ad capeffenda regna cælorum, largitas eleemosynarum, quibus etiam iustorum sustentatur inopia, & fiunt amici, qui in tabernacula æterna suscipiant. Nec tam bonæ, ut ad tantam beatitudinem adipiscendam, eis ipsa sufficiat, nisi eorum meritis, quos amicos fecerunt, misericordiam consequantur. Mirari autem soleo apud Virgilium reperiri istam sententiam domini, vbi dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut recipiant vos in tabernacula æterna. Cui est & illa simillima: qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Nam & cum Elysios campos Poëta describeret, vbi putauit animas beatorum habitare, non solum posuit eos, qui proprijs meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed adiecit, atq; ait, Quiq; sui memores alios fecere merendo. id est, Qui promeruerunt alios, eosq; memores promerendo fecerunt prorsus, tanquam eos diceret, quod frequentatur de ore Christiano, cum se cuiq; sanctorum humilis quisq; cōmendat, & dicit, Memor mei esto, atque id, ut esse possit, promerendo efficit. Hæc ille.

Hæc ille. AVTH. Audiatur processus pij patris: hic expressè supponit Augustinus processum euangelij contra Witeless, quod scilicet sine sufficienti iustitia suæ vitæ potest dominus secularis per intercessionem sanctorum, quos fecit sibi amicos de mammona iniquitatis, recipi in æterna tabernacula. Et in huiusmodi superexaltat misericordia iudicium. Fatendum est, inquit, quod non sint his moribus præditi, ut eis liberandis sine suffragijs sanctorum, sua possit vita sufficere, & subdit talis vitæ modum, quæ nec tam mala est, ut nihil profit ad capiendum regnum, nec tam bona, ut per se sufficiat sine ipsorum meritis, quos de largitate eleemosynarum sibi fecerunt amicos ingredi illud regnum: hoc ex processu illo euangelico, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, Augustinus probat expressè, sequentemq; sensum euangelij miratur, paganum Virgilium in cãpis suis Elysij secutum, quæ tam apertè despecto solo sensu Collollardorum suorum imperitorum noster Witeless Christianus, hæreticus.

¶ Quod diligenter oremus sanctos, quia sine eorum intercessione saluari non possumus: & quod solus orat frustra, qui mereri contemnit.

CAP. CXVI.

SVMMA.

- 1 Orandi q. sine sancti diligenter, & quare. Et an orans possit pro oratione aliquid recipere.
- 2 Scientia bonæ fidei.
- 3 Christiani q. nec presumendo de meritis, sanctorum contemnere debeant suffragia, nec tanti faciant eorum preces, ut merita sua negligant.
- 4 Quomodo frustra roges pro indigno.
- 5 Orare quomodo debeat sanctus omni consilio pro viro peccatore, ut uoluntate bona conuertatur in Deum.

Esputantur igitur, & exussentur, quæ ex ista sequuntur verbales eius blasphemias, sicut ca. 3. de oratione, quod nemo debet orationem suam vendere pro possessionibus, vel prædijs, aut bono aliquo temporali, & per consequens nullus secularis debet cum presbytero, vel alio taliter commorari. Et in Dialogo sui mēdaci, ca. 22. Claustralis videntis simoniacè orationum suarum suffragia propter lata præ-

dia, haberet conscientiam super isto, quia neutra pars scit, si sua suffragia valeant aliquid. Hæc Witeless. AVTHOR. Breuiter respondet sibi Christus, Metiris, Ego veritas prima semel dixi carnalibus seruis meis, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut ipsi vos recipiant in æterna tabernacula, quod venturi non estis per vitæ vestre iustitiam. Ego spirituale hanc mercationem edocui: nec volui dicere hanc venditionem simoniacā, ut tu falsa lingua deprauas: sed hoc dixi facere, illud recipere. Per apostolum autem Paulum rationem dati, & accepti per cōmunicationem in sanctos. Hoc semper factitauit apud sanctos viros à tempore euangelij pietas Christiana. Quod itē euangelium Spiritu sancto inflante per seruū Maronem laudabat Romana peritia, tanq̄ diceret, inquit Augustinus, quod frequentatur ore Christiano, cum se viro sancto quisq; cōmendat memor mei esto, atq; ut memor esse possit promerendo efficit, eleemosynā largiter conferendo. Nunquid priuatā precem iam rogat iste sanctus, memor mei esto? ergo intendit priuatā precem orantis alicui valiturā ad introitum regni, cui non sufficit iustitia proprii meriti. Et ampliùs declarat Augustinus sollicitus scire, quis ille modus vitæ sit, aut que sint illa peccata, quæ non nisi per intercessionem sanctorum possunt obtinere remediū, consequenter subinferens AVGVSTVS. Sed quis ille sit modus, & quæ sint ista peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, ut tñ sanctorum amicorum meritis impetrēt indulgentiam, difficillimum est inuenire. Ego certè vsq; ad hoc tempus, cum inde satagerē ad eorum indaginem peruenire non potui. Sed fortassis propterea latent, ne studium proficiscendi ad omnia cauenda peccata putrescat, quā si sciretur, quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanētibus, nec prouectu melioris vitæ absumptis intercessio sit inquirenda, & speranda iustorum, eis secura se obuolueret humana segnities: nec euolui talibus implicamentis vilius virtutis expeditione curaret, sed tñ modo quæretet aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona iniquitatis, eleemosynarum largitate fecisset. Nūc verò, dū venialis iniquitatis, etiā si perseueret, ignoratur modus, profectō & studiū in meliora proficiscendi, & orando, & instādo vigilātius adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos & amicos, non spernitur cura. Hæc ille. AVTHOR. Vigilat semper huius sancti patris euāgelica sententia contra Witeless, quod aliquis modus vitæ sit, & quædā delicta, quæ ad suam purgationem ultra oīa merita sic viuētis requirunt auxilium ab interces-

Encid. 6.
Quiq; sui
memores.

intercessione sanctorum. Hos dico fratres illos, quos iuxta Christi consilium ipse tibi fecerit amicos de mammona iniquitatis: vel per ipsas oblationes ad eorum memorias, si sint iam in celo beati: vel per eleemosynarum largitates apud sanctos iam expectantes in carne. Neutra pars scit, inquit Wicleff, an sua suffragia valeant aliquid, imò vtraque pars scit scientia sancti Pauli. Confidens, ait, scio quoniam per manebo omnibus vobis ad prouectum vestrum.

² Philip. 1. Hæc est scientia bonæ fidei, quam idem Apostolus innuit, dicens, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Hæc scientia piscatorum, ut ait Ambrosius, stultam fecit scientiam philosophorum. Sed ergo, inquit, superfluum merebitur aliquis per iustitiam vitam, si sic saluari poterit sine meritis, sanctorum prece. Nec sic, sed inter medium montium pertransibunt aquæ: idem, inquit Augustinus, ignotus est nobis ille vitæ modus, & illa ignota peccata, quæ non sine sanctorum prece iuuantur, ut vtrunq; curemus, & neutrum contemnamus. Nunc, inquit, dum venialis iniquitatis ignoratur modus, studium meritorum orando, & instando vigilantius adhibetur, & faciendi sanctos amicos cura non spernitur. O quam periculosum ergo est consilium Lolardorum sic inniti proprijs meritis, ut nullam curam faciant pro orandis sanctis: sine quibus omnes illi damnantur gehennæ, quibus non datur sufficere meritum iustitiæ suæ. Sancta fides ecclesiæ vtrunq; facit, vtrunq; iugiter instat: sanctos amicos facere, & merita cumulare, sed magis non presumendo de meritis, sed sanctorum orationibus confidendo. Vnde in expositione super Cantica, Homil. 68. BERNARDVS. Sufficit ad meritum, scire, quod non sufficiant merita. Sed ut ad meritum satis est non presumere de meritis: sic carere meritis satis ad iudicium est. Porro infantium renatorum dicimus neminem carere meritis, sed Christi habere merita: quibus tamen se indignos reddunt, si sua iungere non nequiverint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures: habita, data noueris, fructum speraueris, Dei misericordiam, & omne periculum euasisti paupertatis, ingratiitudinis, presumptionis. Paupertas perniciofa penuria meritorum, Presumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & idem diuitias, & paupertates ne dederis mihi, ait Sapiens, Prouerb. 30. Felix ecclesia, cui nec merita sine presumptione, nec presumptio absque meritis deest. Habet vnde presumat, sed non habet merita. Habet merita ad presumendum,

Scientia bona fidei.

ipsum non presumere, nonne promereri est? Hæc ille. AVTHOR. Vtrunq; igitur necessarium Christianis, nec presumendo de meritis sanctorum contemnerem suffragia: nec tantipendere preces sanctorum, ut merita sua quis negligat, aut (quod peius est) desperet de meritis. Hæc enim ipsa suffocat exorantem. Idcirco lib. 2. contra Academicos, in principio AVGVSTINVS. Si modò dignus sim, qui impetrem, quotidianis votis auras tibi prosperas orare non cesso. Oro autem ipsam Dei virtutem, atque sapientiam. Quid est enim aliud, quæ mysteria nobis tradunt Dei filium? Multum me adiuuabit pro te deprecantem, si non nos posse exaudiri desperes. Hæc ille. AVTHOR. Sana conditio, si non nos posse exaudiri desperes, hoc solum efflagitat, ne precem suam ad Deum pro eo desperatione retardet. In extremo damnabiliore leuiorem comparatiue insinuans, presumptionis scilicet, vel desperationis de misericordia conditoris. Vtroque modo enim, vel presumptione, vel desperatione euacuet sibi iustæ vitæ meritum. Hoc autem solum, ut ait Bernardus, satis ipsi est ad iudicium. Hæc sola facit, ut quicquid sanctus ad Deum clamauerit, suo supplicii nihil valeat. Vnde Sapiens, Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius execrabilis, Prouerbio. 28. & super hoc dixit dominus Hieremie. Tu ergo noli orare pro populo hoc. Vbi libro commentarij HERONYMVS. Præcipitur Hieremiæ, ne velit pro eis dominum deprecari, in quibus iam est consummata sententia, ne videatur oratio eius infirma, & proprijs sceleribus non exaudiri. Noli, inquit, orare pro eis, nec laudem assumes in replicando veteris historiæ clementiam, qua ei semper misertus sum, & laudando meam nitari mutare sententiam. Etsi enim hoc feceris, non exaudiam eos, qui me necessitatis tempore rogare coguntur. Ex quibus diximus frustra aliquem rogare pro aliquo, cum ille non mereatur accipere, quod pro quo oratur. Hæc ille. AVTHOR. Intellige distinctè, & discretè, quale hoc meritum, de quo dixit, frustra rogari pro aliquo, cum ille non mereatur accipere illud, pro quo Deus rogatur. Non meretur, id est, non mereri proponit, sed magis demereri continet, aliàs ineptè rogasset Moyses pro Pharaone iam supra: rogauit autem supputans eum posse conuerti: sed sicut ait Sapiens supra, Qui declinat aurem suam, ne audiat legem: non dixit, Qui iam peccator est à lege, aut protinus non meretur, sed qui declinat à lege, ne audiat eam. Et Ioannes in Canonica hoc exponit peccatum usque in finem, dicens,

Quomodo frustra roges pro indigno.

dicens, Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. De quo item hanc dictam sententiam suam in simili verbo Hieremiæ. 24. posteriori libro. 3. exponit HERONYMVS. Stultum est orare pro eo, qui peccauerit ad mortem, dicente Ioanne. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis, omnis iniquitas peccatum est, & est ad mortem peccatum. Ieiunia, & preces, & victimæ, & holocausta, tunc proficiunt, cum recedimus à vitijs, & flemus antiqua peccata, si autem in sceleribus permanentes putauerimus votis atque sacrificijs redimere nos aures Dei, vehementer erramus, iniquum arbitantes Deum. Qui enim semel gladio, & peste, & fame fuerit consumi prædestinatus, nullis precibus erui potest, vnde & prophetæ dicitur, ne frustra roget, quod impetrare non possit. Hæc ille. AVTHOR. Qui semel fuerit gladio, aut fame, aut peste consumptus, & ad internicionem spiritus indissolubilimale constructus, nullis precibus erui poterit, sicut Iudas. Omni igitur consilio debet pro viro peccatore sanctus orare, ut voluntate bona conuertatur in Deum. Ipseque conatu, quo potest, gemitibus constringat animum, & sanctorum pedibus prouoluit, imploret auxilium. Vnde in epistola ad corruptorem virginis. AMBROSIVS. Do consilium, petas vltro terrorem poenitentiae, obstringas catenis viscera: animam tuam gemitibus, ieiunijque, crucifigas, sanctorum petas auxilium, iaceas sub pedibus electorum, ut non tibi cor impoenitens thesaurizet iram in die iusti iudicij Dei, qui reddet singulis secundum opera sua. Hæc ille. AVTHOR. Terrori ecce poenitentiae in qua perquiritur iustitia mandatorum, non sine necessitate coniunxit auxilium impetrare sanctorum, & iacere suppliciter sub pedibus electorum, sine quibus supponere debet humiliter poenitens non sibi sufficere poenitentiam ad remissionem sceleris, nec vitæ suæ modum ad iter salutis. De quo iam docuit Augustinus.

Qualiter adorentur sancti, & eorum reliquiae.

Titul. XIII.

Contra libellum Guillelmi Sartoris Wicleuista, in quo scripsit

quod solus Deus secundum deitatem est orandus, quia solus est fideliter adorandus.

CAPVT. CXVII. SVMM A.

- 1 Christus quomodo sit adorandus.
- 2 Orare, & Adorare quomodo differant.
- 3 Latria quid sit. Et quomodo tantum Deo debeat.
- 4 Latriæ species describuntur.
- 5 Eucharistia est Teletæ summa.
- 6 Hymnus, quod specialiter Deo dicatur.
- 7 Adoratio proprie dicta.
- 8 Adoratio priscorum.

OVET contra prædicta Guillelmus cognomēto Sartor, in libello, quæ edidit de orandis sanctis, quod omnis oratio, put nunc loquimur, est cultus latriæ, soli Deo debet, nullo modo ad creaturam à fidelibus transferendus, dicente domino in euangelio, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Vnde Augustinus habet in Enchiridio, & frequenter alibi, quod solus Deus est orandus. Et infra. Christus sic docuit orare discipulos, Pater noster, ubi docetur, cur fideles debent orationes suas dirigere, hoc est Deo sub ratione, qua Deus est, & dominus, & non sub ratione humanitatis, vel alicuius creaturæ naturæ: quæ formæ, ut patet in Euangelio, Christus communiter in orationibus suis obseruauit. Si enim Christus taliter docuisset suos discipulos exorare, Iesu noster, Christe noster, Messias noster, vel Saluator noster, qui es in caelis, &c. tunc forte haberetur euidencia, quod oratio foret creaturæ etiā meritorie dirigenda, eo quod termini prænotati vtrunq; Christi naturam significat, quod non facit iste terminus Pater noster. Hæc ille. AVTHOR. Quasi pater esset exorandus in hac prece, non Christus: & apostolus sollicitus est, ut gētes in Christum credant, & tunc inuocent, Quod, inquit, inuocabunt, in quæ non crediderunt: Vbi super epistolam ad Romanos. li. 9. ORIGENES. Christo Iudæi non crediderunt: & idem nec inuocant eum, sed & in principio epistolæ, quæ ad Corinthos. scribit, ubi dixit, cum omnibus, qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi. In omni loco ipsorum & nostro, cum cuius nomen inuocatur, dominum Iesum Christum esse pronuntiat. Si ergo Enoch, Moyses, & Samuel inuocabant dominum Deum nostrum, & ipse audiebat eos, sine dubio Christum

Christum dominum nostrum inuocabant, & si inuocare dominū, ac orare dominum Deū vnum atq; idem est sicut inuocatur pater, ita inuocandus est Christus. Et sicut oratur pater, ita orandus est Christus: & sic offeremus Deo patri primò omnium, ita & domino Iesu Christo. Et sicut offerimus postulationes patri, ita & offerimus filio postulationes, & sicut offerimus gratiarum actiones Deo, ita gratias referimus Saluatori. Vnum nanq; honorem vtriq; deferendum, id est, patri, & filio diuinus edocet sermo, cum dixit, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Hæc ille. **AUTHOR.** Antiqua ergo fides erat tempore Origenis, quod cum dicimus Pater noster, oramus etiam cū patre Iesum Christum, sicut & patrem. Si enim timeas ibi orari Iesum Christum, ne forte oretur secundum vtranq; naturam, & sic orare poterimus creaturam. Ergo ne cum prece dominica tollenda est ecclesiastica illa oratio celebriter vsitata græcè, & latinè per orbem, *Christe eleison: Christe audi nos, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Hi enim termini vtranq; Christi naturam significant. Vnde habetur euidentia, vt affirmas, quod oratio foret creaturæ simul vt creatori meritorie dirigenda: si diceretur, Iesu noster, Christe noster. Hanc tamen euidentiam fecit fidelibus sanctus Stephanus orans, & dicens, Domine Iesu suscipe spiritum meum, & Ne statuas illis hoc peccatū, Iesum orans, de quo antè dixit: Ecce video celos apertos, & filiū hominis stantem à dextris Dei. Iesum ergo, quem filium hominis & prædicat & videt, ipsum orat. Et Apocalyp. vltimo. Ego Iesum mihi angelū meum testificari vobis hæc in ecclesijs, & sponsus & sponsa dicant, veni. Sequitur. Veni domine Iesu. Et in Psalmo. 94. de translatione Hebraica: Venite laudemus dominū, iubilemus Deo Iesu Christo. Lucæ quoq; 17. A spiritu Christi docti decem leprosi, Iesu præceptor miserere nostri. Vbi lib. 5. ca. 6. in expositione **BEDA.** Bene, vt saluentur, Iesum præceptorē nominant: quia enim in eius verbis se orasse significant, hunc saluandi humiliter præceptorem vocāt. Cūq; ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formā Saluatoris recurrunt. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce isti laudantur, & salutem obtinent, quia Iesum præceptorem inuocant, & per tuam expositionem secundum vtranq; naturam diuinam & humanam exorāt. Quid ergo tam absolute subscribis ibidem nō te miminisse quæquam sanctorum in nouo testamento, vel le-*

Christus quo modo sit adorandus.

ge veteri approbatur alicui creaturæ suas orationes dirigere, sanctus iste leprosus ab ore Christi probatus est, & Ioannes in Apocalyp. Et sponsus & sponsa orantes, Veni domine Iesu: & sanctus Stephanus exorans ait, Domine Iesu. Vtranq; ergo naturā creatricem, & creatam orabant, quia vtranq; tales termini designabant. Ascendamus ad radicem hæreticæ dictionis. Oratio, inquit, est cultus latriæ soli Deo debitus. Vnde Christus, Dominum Deū tuum adorabis, & illi soli seruius. De oratio est sermo, & in adorandi verbum conuertit, quasi spiritus inferni semper orarent Christū, quia adorare dicuntur genu flectentes in nomine Iesu. Longè ergo orare ab adorare constat diuersum. Vnde responsione. 9. Ad Maximianum. cap. vtrum adoret patrem Spiritum sanctum. **AVGVST.** Aliud, inquit, est interpellare, vel orare, aliud adorare. Omnis, qui rogat, orat, non omnis, qui rogat, adorat. Recole consuetudinem regum, qui plerunq; adorantur, & non rogantur. Aliquando rogantur, & nō orātur, ac per hoc à Sancto spiritu adorari patrem nullo modo demonstrare potuisti. **AUTHOR.** Recolat lector, rogo, hoc me dixisse sæpe superius contra vtranq; Guillelmum, probantem solum orandum, quia solum simpliciter adorandum: hoc, quod iam ait Augustinus, aliud scilicet orare, & aliud adorare: quia reges, inquit, pluries adorantur, quando non orantur. Veruntamen bene probat nullā creaturam adorandam, vt sic perueniat ad nullam creaturam orandam. Est, inquit, cultus latriæ soli Deo debitus, ideò nulli creaturæ, nec humanitati Christi donandus. Ergo docuit idolo latriam Spiritus sanctus per os Dauid, dicens, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: humanitatem Christi designans. Sed ad hoc postmodum. Sed cur Abraham Patriarcha cultum soli Deo debitū Etheis exhibuit? Gene. 24. vbi scriptum est, Adorabat dominū Abraham coram populo terræ. alia litera habet, Adoravit plebem Iudæorum filiorū Eth. Quem locum assumit lib. 2. post collationem contra Maximianum, post principium **AVGVST.** Quales homines, quam religiosæ humilitatis, qui Spiritum sanctum adorare non vultis, cum legatis: Litera occidit, spiritus aut viuificat. Non vultis ergo adorare, quem viuificare animas negatis, cum pater Abraham homines adorauerit, quia concesserunt ei monumenta, vbi poneret mortuæ corpus vxoris. Sic enim scriptum est, Venit autem Abraham plan gere Saram, & lugere, & surrexit Abraham de supra mortuum eius, & dixit filijs Eth, Peregrinus &

Orare, & Adorare.

mus & aduena ego sum vobiscum, date ergo mihi possessionem monumenti, vbi sepeliam mortuum meum. Responderunt autem filij dicentes, Absit hoc domine, audi nunc & nos: Rex à Deo tu es in nobis. Inclytis monumentis nostris sepeli mortuum tuum. Nemo enim nostrum prohibet te monumento nostro, vt sepelias ibi mortuum. Surgens autem Abraham adoravit plebem filiorū Eth. Et vos Spiritum sanctum non permittitis adorari, vt ipsi Dei gratiæ remaneatis ingrati. Hæc ille. **AVTHOR.** Iuxta hanc historiam, qua adoravit Abraham populum gentilem, probat Augustinus Spiritum sanctum amplius adorandum, quem ipsi Ariani, quia creaturam aiebant, adorandum negabant: sed homines gentiles adoravit Abraham, qui erant sine scrupulo creaturæ: quare nō Spiritus sanctus adoratur, qui potest creaturas etiam mortuas viuificare? Vnde patet Witcleuistas impie agere contra Christum hominem, qui secundum creatum esse adorandum cum improbant, vel orandum: cum Abraham vir iustus adoravit Etheos. Sed dixit librarius Lollardorum Purney, Abraham adoravit eos, id est, salutauit, inquit, nō aduersus, quod Iacob vir iustus adoravit pronus in terram septies Esau. Gen. 3. Et ancillæ, & filij eius incuruati sunt, & vxores cum liberis similiter adorabant, non simpliciter salutabant. Et nunquid ideò adorandus est Spiritus sanctus, quia Abraham salutauit Etheos? quæ rogo deductio, aut causa calumniæ Ariani, qui nollent Spiritum sanctum adorare, cum Abraham Etheos voluerit salutare? quando Augustinus deduxit à maiori, si Abraham adoravit Etheos, magis adorandus est Spiritus sanctus. Nunquid salutandus tantum, sicut Ethei? Et in adoratione ipsa sunt gradus, ita vt non omnis adoratio sit diuina, & summa. Velut libro quæstionum super Gen. quæst. 59. de præfata adoratione Abraham **AVGVSTINVS.** Exurgēs, inquit, Abraham adoravit populum terræ. Quæritur, quomodo scriptum sit, Dominum Deū tuum adorabis, & illi soli seruius, cum Abraham sic honorauerit quandam populum gentium, vt etiam adoraret. Sed etiam animaduertendū est in eodem præcepto non dictum, Dominum Deum solum adorabis, sicut dictum est, Et illi soli seruius, quod est græcè *Latruetis*: talis enim seruitus non debetur nisi Deo, vnde damnatur idololatra, id est, eiusmodi seruitutem exhibentes idolis, quæ debentur Deo. Hæc ille. **AUTHOR.** Sed redarguitur Guillelmus arguens ex præcepto omnem adorantem creaturam esse idololatram, quia scriptum est, Do-

minum Deum tuum adorabis, sed non scriptum est, Dominum Deum solum adorabis, sicut scriptum est, Et illi soli seruius, quod intelligitur seruire latria debita soli Deo, qualis seruitus est sacrificium, aut vota, prout ipse dicit, lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 1. **AVGVSTINVS.** Latria *Latrid* græcè nuncupatur, & latinè interpretatur seruitus, sed ea, qua colimus Deum: vel quam illi, id est, Græci *Theobian*, nos verò nō vno verbo exprimere, sed Dei cultū possumus appellare. Hanc enim tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores Deos. Hæc ille. **AUTHOR.** Hæc est adoratio creaturæ negata, quæ est seruitus latriæ, & expletur in multis, soli Deo, prout assumit eodem libro, cap. 8. **AVGVST.** Hinc nos seruitutē, quæ latria græcè dicitur, siue in quibuscunq; sacramētis, siue in nobismetipsis debemus. Huius enim tēplum simul omnes, & singuli templi sumus. Sequitur. Cum ad illum sursum est altare cor nostrum, eius vnigenito sacerdote eum placamus, & cruentas velut victimas bestias cædimus, quando vsq; ad sanguinem pro eius veritate certamus: tum suauissimo adolemus incenso, cum in eius conspectu pio sanctoq; amore flagramus, & dona eius in nobis, nosque ipsos vouemus, & reddimus. Et beneficiorum eius solennitatibus, festis, & statutis diebus dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subreperet obliuio. Et sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis. Ad hunc videndum, sicut videri poterit, eique coharendum ab omni cupiditatum malarum, & peccatorum labe mūdatur, & eius nomini consecramur. Hæc ille. **AUTHOR.** Membratim docet Augustinus genera seruitutum, quas soli Deo tanquā *Latriæ species.* species latriæ deferre licebit. Primum est, cum offerimus sacrificium altaris, quando eius vnigenito sacerdote eum placamus, inquit: non dixit, quando figuramus corpus filij eius pistorio pane nostro. Secundo, quando sacrificamus ipsi carnem, & animam nostram in martyrio. Tertiò, quando flagrantis amoris alto incendio dona nostra, vel nos ipsos vouemus, & reddimus. Quartò, quando solennitates eius, & dies festos, ne memoriam beneficiorum eius ingrata tollat obliuio, statuto temporum volumine celebramus. Quintò, cum offerimus ei sacrificium spiritus humiliati: excellentius autem cæteris in sacramēto poenitentia. Sextò, quando eum videndū, & cum eo manēdum summo rapimur fructu nis amore. His seruitutum modulis solum Deū possumus adorare, & illi soli seruire. Si alij mo-

alij modi sunt, vel ad hos pertinent, vel ad hos reduci, vel ex similibus animaduerti valebunt. Nulli enim per fruitionem adherere debemus nisi Deo. A nullo vllam indulgentiam veniāq; petere peccatorum, nisi à Deo. Nulli solennitates ieiuniorum, aut dies festos dedicare, nisi Deo. Quia quando sanctis in talibus obsequimur, non eis, sed Deo, cuius sunt beneficia, p̄testamur. Nulli vota facimus, aut reddimus, vel rerum nostrarum, vt prædiorum, aut etiā filiorum, sicut Anna vouit puerum Samuelē, aut cum vouemus nos ipsos ad religionis actū, vel ad habitum per religionis ingressum, nisi soli Deo. Pro nullius iure tuendo, debemus vias nostras mādare supplicij, nisi diuino. Nulli sacrificare licet electum illud sacrificium, nisi Deo, non angelis, non sancto quantūcūq; excellenti, etiam nec assumpto ad Dei hypostasim homini, prout in eodem lib. 10. de ciuitate Dei. cap. 20. A V G V S T. Verus ille mediator, in quantum formā serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum, Deus & homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cū quo & vnus Deus est, tamē in forma serui sacrificium maluit esse, quā sumere: ne vel hac occasione quisquā existimaret. cui libet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est: offerens ipse & oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit ecclesiæ sacrificium: qui cum ipsius corporis caput sit, seipsum per ipsum dixit offerre. Hæc ille. A V T H O R. Ideo est teleta eucharistia est teleta sūma.

ritum sanctum secum pronuntiatum. Hæc ille. A V T H O R. Ergo re ipsa in nomine Trinitatis baptizarunt. Sicut Augustinus iam dixit, q̄ in quibuscūq; sacramentis latrā exhibemus, & tunc cum alijs prædictis erit species septima. Octaua verò, quam addit, siue in nobis, qui omnes, & singuli sumus templum eius, id est, quando cūq; per sanctitatem vitæ, vel orationem facimus domino mansionem. Templum enim nulli facere possumus citra Deum etiam nec fabricæ materialis, vt habetur infra. Ideo dixit Augustinus hoc esse latrā. Sic etiam in cantibus ille, qui in culmine humani voti est latrā seruitus, in solennitatibus computatur quarta specie latrā, qualis est hymn⁹. Vnde libro. 1. de officijs, cap. 25. A M B R O S I V S. Te decet hymnus Deus in Sion: hoc est, honestum est, vt te timeamus, te diligam⁹, te rogemus, te honorificemus. Scriptum est enim. Omnia nostra honesta fiant: sed possumus & hominem diligere, timere, rogare, & honorare. Hymnus specialiter Deo dicitur: hoc tanquam excellentius, cæterisq; decorū. Hæc ille. A V T H O R. Hoc forsā specialiter & excellenti modo omnes illi, qui sanctis applicantur in officio quouis ecclesiæ, hymni non sunt, quanuis abusuē dicuntur: cum sic hymnus est laus Dei excellens cum cantico. & hymni multi sunt, qui non dicuntur. Restat item exterior cultus quidem in ordinatione membrorum corporis in adorando Deum, in adoratione diuina, sicut est, pronum facere caput, & altiores partes ad terram, quod fit simpliciter procidendo, vel genu flectendo depressè, sicut Hester. 3. Flectebat genu, & adorabant Aman, & solus Mardocheus non flectebat genu, nec adorabat Aman, quia in hoc signo gestus corporei fatemur humilitatem omnimodam in cōparatione excellentiæ potioris, secundum quartam adorandi speciem. Cuius genus & ortum docere videtur, vt habet Thomas super illud Lucæ. 22. Positis autē genibus orabat, &c. G R E G O R I V S. Humanus quidem vsus est pronos terræ supplicare maioribus, factō ostendentes fortiores esse, qui rogantur. Palam autem humanam naturam est nihil habere Deo condignū, & ideo honorifica signa, quæ inuicem exhibemus, fatentes nos humiliores esse respectu excellentiæ proximi, transumpsumus ad obsequia in cōparabilis naturæ Dei. Vñ ille, qui nostros portauit languores, ac pro nobis intercessit per hominem, quem assumpsit, genu flexit orando, sciens non esse superbiendum orationis tempore: sed per omnia humiliatis conformandum, quia

Hymnus.
Adoratio
proprie dicitur.

dum, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Hæc ille. A V T H O R. Bene docet nos pater Gregorius, q̄ pronos nos facere supplicātes humanus vsus est, & talia honorifica signa, quæ inuicē exhibemus, ad obsequia incomparabilis naturæ transumimus. Signa, in quā, quibus excellentissimos adoramus. Sunt & alia signa leuiora congrua salutādis, vel ipsa verba salutationis, & pacis, aut oscula, vel amplexus: prout apostolus Paulus, Salutate vos inuicem in osculo sancto. Aut si multum additur, cum quis submissō capite salutetur. Vñ in epistola ad Proculianum A V G V S T. Non de auro, non de fundis, nō de pecoribus, pro quibus rebus quotidie submissō capite salutamur, vt dissensiones hominū terminemus, sed de ipso capite nostro tā turpis inter nos & perniciofa dissensio est. Quantūlibet capita submittāt, qui nos salutant, vt eos concordēs in terra faciamus, de cælo vsq; ad crucem submissum est caput nostrum, in quo concordēs non sumus. Hæc ille. A V T H O R. Modicum ergo aduertebat scripturas, qui adorationē, salutationem exposuit, quas ex ipsis extrinsecis valde potuit scire esse distinctas, quantum scilicet submittens paulum caput, ab eo distat, qui pronus procidens adorauit. Sic enim antiquorum more adorauit Dauid Ionathan, cadēs pronus in terram. primi Regū. 20. Sic Abigail procidit in faciem suam coram Dauid, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius. 1. Regum. 25. Sic Booz audita gratia Ruth, cadens in faciem suam, adorauit super terram. Ruth. 2. Hunc item adorationis modulum, tanquam quo non habuerimus potiozem, mente tū vltra omnem hunc modū humillima referimus nos ad Deum. Qualiter computato cultu mentis creaturā adorare nō licet. Et hoc de nō adorandis angelis sancti patres scribunt. vt lib. de vera religione, versus finem A V G V S T I N V S. Honoramus eos, inquit, charitate, nō seruitute: nec eis templa cōstituiimus. Nolant enim sic se honorari à nobis: quia nos ipsos cum boni sumus, templum summi Dei esse nouerūt. Rectè itaq; scribitur, hominem ab angelo prohibitum, ne se adoret, sed vnū Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Qui autem nos inuitant, vt sibi seruiamus, & tanquā Deos colamus, similes sunt superbis hominibus, qui, si liceat, similiter coli velint. Sed istos perpeti min⁹, illos verò colere, magis periculosum est. Hæc ille. A V T H. Manifestat Augustinus, quam vetuit fieri creaturæ speciem adorandi, dicens, Et tanq̄ Deos colamus, qualiter homo ille voluit angelum ado-

Adoratio
priscorum.

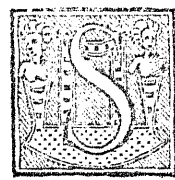
rare, quia videbatur ipsi, quasi poterat Deus esse, put dicit Augustinus in quæstionib. super Gen. & assumit li. 3. super ca. 23. Gen. R A B A N V S. Nec moueat, q̄ alio loco in quadā scriptura phibet angelus, vt pro Deo posset adorari, & ideo fuerat corrigendus adorator. Hæc ille. A V T H O R. Non ergo prohibitum esset etiam in nouo testamento angelos adorare, si tū cultus moderamen haberet, qualis sine præiudicio creatoris posset incūbere creaturæ, prout sanctus Iosue certus iam factus de illo, quē putabat hominem euaginatum tenentem gladium, q̄ esset angelus princeps exercitus dñi, cecidit pronus in terrā, & adorās ait, Quid dñs meus loquitur ad seruum suum? Iosue. 5. Adorauit, non quem vidit virū, sed quem angelum intellexit: etiā nō angelū simplicē, sed exercitus domini principem secundum seipsum: nō figuratiter solum Deum.

Apocal. 9.

Quod angeli, & sancti beati, & etiam nondum beati possunt in se licitè adorari, sed cultu dulciæ citra Deum.

C A P. CXVIII. S V M M A.

- 1 Angelos quomodo colebant fideles populi Dei more priores Christiani deuoti.
- 2 Sancti, q̄ non sine qualitercūq; salutādis, sed honorandis, & magnificè uenerandis, imò congruētius adorandis.
- 3 Adorare sanctos, quanuis hominum meritis, & humilitati ascribatur, quō discretè tū agendū sit.
- 4 Reuereri, Honorare, Laudare, Glorificare, Adorare, quomodo differant.
- 5 Gloria, Glorificare, quid.
- 6 Honoranda q̄, non sint omnia à Deo facta, Deus tamen in omnibus honorandus.
- 7 Sanctorum honorandorum ordo describitur.

Ecundum hūc morem fidelis populi Dei priores Christiani deuoti colebant angelos, eis frequentius occurrentes: ideo tantō mendacius decolorauit eos hostis Christi Porphyrius in sua Ecclēsi sub nomine dæmonū, quo nō contra cōsiliū Hebræorū, sed iuxta talē cultū angelis exhibebāt, prout scribit lib. 19. de ciuitate Dei. ca. 24. A V G V S. Quis huic dixit, vel inspirauit, nisi diabolicus spiritus tā vanū apertumq; mēdaciū, q̄ dæmones ab Hebræis coli, phibitos reuerentur potius, quā

Porphyri⁹.

oderint Christiani? Sed Deus ille, quem coluerunt sapientes Hebræorum, etiam celestibus sanctis angelis, & virtutibus Dei, quos beatissimos tanquam ciues in hac nostra peregrinatione mortali veneramus, & amamus, sacrificari vetat in tonas in lege sua, quam dedit populo, & valde minaciter dicēs, Sacrificans Dijs, eradicabitur. Hæc ille. AVTHOR. Quid aliud, quid diuersum ab ipso Porphyrio mētiuntur nostri Witcleuisti, exprobrando fidelibus, quod contra legem Dei veterē, adorēt angelos, lege dicēte, Dominum Deū tuū adorabis, &c? Quibus vtrisque respondet Augustinus, quod angelos tanquam beatissimos cæli ciues, nos in hac peregrinatione veneramus, & amamus, fatetur, nec Dei lex hoc prohibet, sed magis laudat. Quod autem lex vetat, est, ne ad tantam adorantes venerationis debitum excedamus, ut cultum soli Deo congruū, extēdamus in angelos, putā, quod quis eis sacrificet sicut dijs. Hoc enim Deus prohibet Hebræis, dicēs, Sacrificans dijs, eradicabitur. Ex qua tamen calumniatrice scriptura Porphyrij sciri potest, quod fuerit frequēs illo tēpore mos Christianis, attollendo cultu angelos venerari: nec tamen eis solum, sed & cultoribus legis antiquæ hoc licitum videbatur, & iustum. Ideo Rabbi Moyse dixit facta duo Cherubim in sanctuario ad destruendam idololatriam: quia credulitas angelorum, inquit, est secunda post credulitatem creatoris. De præceptis de cimate partis, libro ducis dubiorum. Et approbat Augustinus, rationē assignās, quia cælestes sancti sunt, & virtutes Dei, ciues itē beatissimi. Et hæc ratio tangeret omnes sanctos. Quam itē scripturis confirmās euāgelicis. 3. sententiarum. ca. 7. profertur DAMASCENVS. Honorandum sanctos, ut amicos Christi, & hæredes, & filios Dei, ut ait Theologus Ioannes Euangelista. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. Quare non adhuc serui, sed filij, si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et infra. Qualiter ergo non honorandi sunt, qui amici, & ministri filij Dei existunt? Honor enim, qui ad deuotos conseruos refertur, demonstrationem habet bonæ voluntatis, quæ est ad comunem dominatorem. Hi enim promptuarij Dei pura coenacula facta sunt. Inhabitabo enim in eis, ait Deus, & inambulabo, & illorum Deus ero. AVTH. Honorandos ecce sanctos Dei probat tanquam Dei filios, cæli ciues, & promptuarij eius pura coenacula. Non igitur qualitercunque salutandi, ut Witcleuisti volunt, sed honorandi, & magnificè venerandi. Imò congruentius, adorandi: quia honor, ait Damascenus, qui ad deuotos seruos refertur, demonstrationem facit bo-

næ voluntatis in dominum. Et dominus in Euangelio. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Qui recipit amicum Dei ut amicum, filium Dei ut filium, consiliarium eius, non simpliciter ut aliquem, sed ut consiliarium Dei, hic à Deo peculiarem mercedem accipiet. Qualiter sine specie præsumendi sanctus Patriarcha noster Elias iam recenter accepto spiritu Eliæ, filios prophetarum occurrentes ei ad aquas Iordanis se adorare permisit, pronos in terram. 4. Regum. 2. Hoc, more religionum filiorum patribus facientes, non leui quodam honore veteres, salutando, sed egregie venerando. Qualiter notanter dixit superius Augustinus, Abraham sic honorauit populū Etheorum, ut etiam adoraret. Et Cornelius Centurio obuiam veniens sancto Petro, & procidens ad pedes eius, adorauit eum. Actuum. 10. Qui quauis excelsit in adorationis signo, non tamen poenalter deliquit in facto. Vnde non dixit ei Petrus, quod in Apocalyp. ait angelus: Vide ne feceris, sed animo compefcens, Surge, inquit, & ego ipse homo sum. Vbi in expositione Actuum BEDA. Gestu corporis præmonstrat Cornelius, quid intus in corde deuotionis habuerit. Obuiam enim suo auctori venit auditor, qui mundo pectore, & intenta sedulus aure, atque inhiantis desiderio verbum Dei suscipit. Nam qui tardè ad credendum pertrahitur, quasi à Doctore iacens erigitur, sed quid de suæ vitæ maculis erubescens, procidendo in faciem, humilitatis pariter, & pudoris indicia præfert, iure à suo præceptore meretur erigi. Hæc ille. AVTHOR. Nihil ergo inordinatè Cornelius mente peccauit, sed quod intus cordis deuotione habuerit, exteriori signo humilitatis ostēdit. Quæ humilitas in corde recta, sed in exteriori signo à circumstantibus potuit nimia iudicari, & Dei forsitan adorationi vicina. Sic iudicat ipse sanctus pater GREGORIUS 2. 1. Moralium. Aduersus eum, quia procidit ad pedes Petri, quod soli Deo, non homini facere licuisset, sed suspectam mentem (ut puto) habebat viri Romani, qui sic solebat leuiter coram illis idolis immolare. Nam & coram excellentis gratiæ viris humilitatis causa, quosque procidere, non erat olim extraneum Christianis. Hoc enim in laudem sanctæ Paulæ eximiam in Epitaphio eius scribit sanctus pater HIERONYMUS. Post Maleas, & Cæraunia, sparsaque per æquora Cycladas, & crebris freta consista terris, post Rhodon, & Lyciam tandem vidit Cyprum, vbi sancti Epiphaniij pedibus prouoluta,

luta, decem ab eo diebus retenta est, non in refectione, ut ille arbitrabatur, sed in opus Dei, quod rebus probatum est. AVTHOR. Et bene infra, versus medium libri, vbi eam venisse in Nitriam dixit HIERONIMUS. Occurrēte sibi sancto, & venerabili Isidoro Episcopo, & Confessore, & turbis innumerabilibus monachorum, e quibus multos sacerdotales & leuiticos subleuabat gradus, lætabatur quidem ad gloriam Christi, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macharios, Arsenios, Serapionas, & reliqua columnarum Christi nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorum non pedibus aduoluta est? Per singulos sanctos Christum se videre credebat, & quicquid in illos contulerat, contulisse se in Deum lætabatur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce quàm leuiter sanctorum episcoporum, & monachorum beata foemina legitur pedibus prouoluta: quid aliud, quàm viros eminentes adorans? Christum se putans videre per singulos, & sic cuique honorem proprium donans humanum, ut nulli super modum dederit quid diuinum. Beatus autem pater Chrysostomus hortatur deuotum quemque fidelem hac humilitate prosterni coram sanctis, Mor. 14. super epistolam. 1. ad Timotheum CHRYSOSTO. Vade, inquit, ad eos externos, suscipe, accede, tange pedes sanctorum: multo enim honorabilius est illorum tangere pedes, quàm aliorum caput. Sequitur. A pedibus enim sanctorum magna valuerunt, quia & puniunt, cum puluerem pedum excusserint. Hæc ille. AVTHOR. Hoc ad cautelam licet inter cetera dicere, quis sanctos adorare, hominum meritis, & humilitati ascribitur, discretè tamen agendum est, ne per humilitatem nimiam, aut aliud subrepens vitium, diuinus honor homini deferatur. Attēdendumque velim, quod libro. 10. de ciuitate Dei, cap. 4. ait AVGVSTINUS. Multa quippe de cultu diuino usurpata sunt, quæ hominibus deferuntur, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamē, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi, & venerandi. Si autem multum eis additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Hæc ille. AVTHOR. Quod aliqua de diuinis honoribus usurpata deferantur hominibus, impiū iudicat, quis non nisi ut homines haberentur, hoc fiat. Quod autem propter excellentias bonorum Dei, dicantur quidam colendi, aut venerandi, aut vbi multum additur, adorandi, quis abnegat? Nam Dauid inclinauit pronus in terram, & adorauit Saul. primi Reg. 24. Nec hoc fecisse credendus est viriu-

stus, aut humilitate nimia, aut adulatione pestifera ei, qui omni persecutionis rabie animam suam quaesuit: sed Dei donum eximia vinctio nis in eo perpendit: ideo quauis spretum à Deo, durante tamen munere regio, adorauit. Nabal verò salutauit, ut inter adorationem, & salutationem aliquid interesset. Et valde notandum est ordo specierum humani huius honoris, & demum quod pro summo honore, si multum additur, inquit, adorandi, præsupponens colere, & venerari pro minoribus. Et ex hoc colorem habere videtur dictum Walsingham, & Henrici: quod ista quinq; reuereri, honorare, laudare, glorificare, adorare, se habent per ordinem, & posterius semper addit aliquid super prius.

- 4 Reuereri, est aia reputare magna bona, quæ quis videt, aut existimat esse in alio, paruipendendo in eorum comparatione bona, quæ considerat in seipso. Honorare, est reuerentiam extēntem intus in anima, opere exterius indicare. Hinc est, quod honor dicitur esse exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis eius, quæ reueretur. Laudare, est honoratum pro bonis, quæ in ipso sunt, alijs commendare. Glorificare, est laudes honorati largè lateque præconizare, propter quod dicitur esse Gloria, frequēs fama cum laude. Adorare autem est in id, quod est reuerendum, laudandum, honorandum, glorificandum, propter eminentiam eius sanctitatis, ac virtutis totam spem, ac fiduciam subijciendo, se illi projicere. Propter quod Adoratio dicitur cultus scilicet propter diligentem intentionem erga id, quod adoratur. Illud enim soli dicitur, cui quis studiose intendit operam suam illi exhibendo. Sic gradatim crescit affectio cultus de reuerentia, quam Augustinus ab honore exorditur usque ad culmen adorationis: ita ut minorem cultum extendat affectus mentis, reuerendo, quàm honorando: minorem item honorificando, quàm glorificando, sicut minor est reuerentiæ cultus, quàm honoris, aut gloriæ. Sicut Augustinus ait superius, quod Abraham sic honorauit Etheos, ut etiam adoraret. Multo magis est adorare, quàm honorare: sed ideo creuit honor. Vnde libro contra sermonem Arianorum AVGVSTINVS. Filius, inquit, honorat, & adorat patrem: Spiritus sanctus honorat, & adorat filium. Propter formam serui dicuntur ista de filio. Quod enim subijciunt, vnde hoc probare conantur, quia videlicet scriptum est, Pater ego te honorificaui super terram: & de Spiritu, Ille me honorificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: ad rem, de qua agitur, non pertinet. Honorat enim, qui adorat, non autem adorat omnis, qui ho-

norat: nam & fratres, secundum Apostolum, inuicem se honore praeueniunt, nec tamen inuicem adorant. Alioquin, si honorificare, hoc est, adorare, dicant, si placet, quod filium adorat & pater, & hoc iubete filio, qui ei dixit, honorifica me. Hæc ille. AVTHOR. Deceptos videmus hæreticos in ambiguitate adorationis, & honorationis, & quia nihil plus putabant adorare, quam honorare: sed bene probat Augustinus plus esse: quia omnis adorans honorat, non e contrario: quia honorem necesse est crescere, ut aliquis adoretur. Inde prius ait, quod quidam homines dicuntur colendi, & tunc reuerendi, & si iustum est, additur adorandi. Intenditur gradatim, & crescit affectus, sicut etiam crescit ratio honorabilis in re culta. Sed hoc in colendo hominem, non autem Deum: ubi quicquid debite fit, ex tota simpliciter fit mente colentis: quia reuerendo Deo nihil accrescat honoris: alioquin fuit olim sub non gradu honorabilis. Prout subtiliter deducit contra Potentinum Arianum, lib. 5. de Trinitate, responsione. 3. grandæuus præful ATHANASIVS. Adhuc adiecit iniquitas eorum, dicendo, antequam generaret, non erat pater, sed erat omnipotens Deus. Proh nefas, hæc vos tam temere de Deo sentire! Ergo sine dubio (ut dicitis) si omnipotenti Deo de recenti honor patris accessit, prius imperfectus fuisse detegitur. Et si omnipotenti Deo tanquam homini egenti per ordinem dignitas creuit, prius iam omnipotens non fuisse cognoscitur, quia cui honor accedit, dum usque ad summum gradum peruenerit, melior incipit esse in nouissimo, quam fuit in principio: dum de humilitate usque ad summum fastigij cultum ascendit. Hæc ille. AVTHOR. Honorem obiecti uel rationem dixit honorandi: quæ cui accedit usque ad summum ut melior ita fiat in fine, uilem & in honoratum fuisse probat in principio. Igitur quantumcumque species honorandi Deum sint definitione diuersæ, omnium tamen cultus bene par est. Ex tota mente laudatur, sicut ex toto animo adoratur. Nec minus est honoratus, quam adoratus, quia utriusque cultus ratio est immensa. Omnino autem alicui est in creatura. Hic autem ad punctum interrogat Witcleuista, quæ poterit esse ratio adorandi creaturam? Non enim propter se creaturam, quia tunc omnis creatura esset adorabilis: si propter creatorem, quia in ea gratia & magnificentia conditoris relucet, adhuc nodulus straminis esset colendus latraria, quia in eo relucet eximie gratia, & omnipotentia conditoris. Interrogo ego rursus, Quid quaris ordinem huius facti, ubi tota

ratio faciendi est voluntas facientis? Nunquid (ait Apostolus ad Romanos) potestatem habet figulus ex eadem massa luti aliud quidem vas in honorem facere, aliud uero vas in contumeliam? Non ergo omne vas honorandum est, ubi quædam sunt in contumeliam placito conditoris. Et subdit tibi, quod uolens Deus ostendere iram, sustinuit uasa iræ apta ad interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiarum. Non omnia ergo à Deo facta sunt honoranda, quanuis Deus honorandus in omnibus. Sed sunt sicut uasa iræ, & uasa misericordiarum, hæc in contumeliam, hæc in honorem. Item quædam ad maiorem honorem, quædam ad maximum, secundum quod ostendit Deus diuitias gloriæ suæ plus & minus in uasa misericordiarum. Non secundum communes merces suæ potentia, quæ cursim reperiuntur in singulis, sed secundum diuitias gloriæ eius, quas peculiariter largitur suis præcipuis, hunc assumens in hanc gloriam suam, illum in hanc, ut in Mardocheum dictum est. Sic honorabitur, quomodo rex uult honorare, acceptis insignijs regij honoris, prius equo de cella regia, diademate super caput, & principe præcedente præcone. In quamlibet ergo creaturam Deus has diuitias gloriæ elargitur, ipsa præcipuo cultu inter omnes homines necessario ueneratur. Vnde lib. 3. sententiarum, ca. 7. DAMASCENVS. Vita enim Deus est, & lux, & qui in manu Dei sunt, in uita, & luce sunt. Quoniam autem per intellectum, & corporibus eorum inhabitauit Deus, ait Apostolus, Nescitis quoniam corpora uestra templum inhabitatis in uobis Spiritus sancti sunt? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corrumpit, corrumpet hunc Deus. Qualiter igitur non sunt honoranda animata templa Dei, & animata Dei tabernacula: Ipsi uiuentes in ueritate cum multa poenitentia Deo assistunt, fontes nobis salutare. Hæc ille. AVTHOR. Argumento isto utitur, quia Deus honorat sanctos, faciendos eos templa sibi præcipua, & sue habitationis tabernacula animata: & fontes nobis salutare assistentes, semper Deo præsentem, quis audeat eos non honorandos dicere? Et infra. Subdit eos nominatim DAMASCENVS. Dei genitricem, ut uerè & principaliter Dei matrem honoremus, Prophetam Ioannem, ut præcursorem, & Baptistam, & apostolum, & martyrem: quo neque in natis mulierum maior est erectus, ut dominus dicit: & regis primus præco factus est. Apostolos, ut fratres domini, & inspectores, & ministros passionum, quos præcedens prædestinauit conformes imaginis filij sui Deus & pater. Primum apostolos. Secundo prophetas. Terti-

Honoranda non sunt omnia à Deo facta, Deus tamen in omnibus honorandus.

Sanctorum honorandorum ordo, Maria, Ioannes baptista, Apostoli.

tiò pa-

S V M M A.

- 1 Adorandi duplex ratio.
- 2 Ioseph somnia, quomodo in Christo consummata.
- 3 Esau quomodo adoratus à Jacob.
- 4 Christi humanitas adoranda.

Nde de cetero totus iste sensus adorandi creaturas, ad hec duplex ratio.

duo colligitur: quia uel separatim uenerantur per se, uel in suo prototypo exemplari. Creatura per se nunquam coluntur honore diuino: quæ autem pertinent creatori, indistinctè à cultoribus intellectu cultu Dei proprio uenerantur. Velut sancta Christi humanitas, crux, sanguis, & reliquie, imò & figuræ deitatis aut humanitatis eius occulte: sicut tres angelos Abraham in conualle Mambræ, & duos Loth in Sodomis, in figura summa Trinitatis, adorauerunt. Vnde lib. 2. contra Maximinum post collationem, uersus finem disputat AVGVST. Venerunt duo angeli ad uesperam in Sodomam, quid si in illis duobus angelis unus dominus inuenitur, qui secundum uerbum suum in ipsis angelis descendit in Sodomam? Nonne manifestum erat in tribus unum dominum uisum fuisse, quid aliud quam ipsa Trinitas figurata est? Sed uideamus, utrum nobis sancta scriptura demonstret etiam in illis angelis duobus, ut dixi, unum dominum inuentum, ne forte hoc ex corde nostro affirmasse uideamur. Venerunt in Sodomam duo angeli ad uesperam. Loth uero sedebat, ut scriptum est, iuxta portam Sodomorum: uidens uero Loth, surrexit obuiam illis, & adorauit in faciem super terram. Vides hic nempe à iusto uiro angelos adoratos, & tamen non uis adorari Spiritum sanctum, quem uos quoque omnibus angelis sine ambiguitate præponitis: sed dicturus es, homines esse credebatur. Nam & in hospitium tanquam homines inuitauit. Hoc magis est contra te, qui dicitis, non adorari Spiritum sanctum omnibus angelis præferendum, cum uideas & homines inferiores angelis à iustis hominibus adorari. Sed adhuc dicturus es, dominum adorauit. Etiam quippe in duobus illis, quos putabat esse homines, tanquam in prophetis esse cognouit. Iam ergo probatum est, quod me per scripturam sanctam demonstraturum esse promiseram, eundem dominum, qui dictus fuerat abisse, ut cessauit loqui ad Abraham, in illis duobus angelis descendisse in Sodomam, sicut dixerat, & in eis ab homine iusto cognitum fuisse. Hæc ille. AVTHOR.

Martyres. titio pastores, & doctores, & martyres domini ex omni ordine electos, sicut milites Christi, & qui eundem biberunt calicem: & uiuificè huius mortis baptizati baptismate: sicut commilitones passionum eius, & gloriæ. Quorum agminis princeps est protodiaconus Christi, & apostolus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos patres nostros deiferos confessores, qui prolixius & laboriosius martyrum conscientia, ut Athleta certauerunt, & circuerunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, deficientes, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ: quibus dignus non erat mundus. Prophetas, qui ante gratiam, Patriarchas iustos, qui prænuntiauerunt Dei præsentiam. Horum omnium respicientes conuersationem, zelemur spem, fidem, & charitatem: zelemur uitam, patientiam, passionum constantiam usque ad sanguinem, ut eiusdem gloriæ cum ipsis participes efficiamur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc igitur ratione multiplici sunt sancti à uiatoribus honorandi, quia scilicet Deus per gratiam suam eos sibi cum honore in facultatem alicuius sui operis excellentis elegit. Idcirco sunt ab hominibus honorandi, sicut beatam uirginem elegit in matrem, Ioannem in Baptistam, apostolos in amicos, Stephanum & martyres omnes in milites, Religiosos confessores in conuersationis suæ testes, & comites. Omnes quidem opus Dei fecerunt, & in eius opus electum assumpti sunt, & dixit sapiens, quod omne opus electum iustificabitur, & qui operabitur illud, honorabitur in illo. Ecclesiastici. 15. Et dominus in euangelio. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Omnes ergo hi operarij honorandi, & parces, uolente domino, quod qui super pauca fuerit fidelis, super multa constituatur: & de amicis Dei prædictis canit Psal. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, id est, excellenter ualde. Vnde & imagines eorum adorandas probat in subsequenti cap. Damascenus. Quantum magis honore, tanto digni sunt sancti per se, si imagines, & reliquie sanctorum sic honorantur in suis principijs.

¶ Quod creaturæ in Deo adorantur cultu diuino, sicut humanitas Christi, imago eius, crux, & reliquæ.

Planissimè vincuntur his verbis negātes creaturas adorari aliquāliter, cum angelos, scriptura teste, Loth adorauit in faciem suā super terram: dicēte autem aduersario Maximino, vel aliquo Witcleuista, quod homines esse putabat, non hoc corrigit Augustinus, sed magis obseruat: ergo mente homines adorabat, addens eum virum iustum, quantò magis cōtra te est, inquit, qui Spiritum sanctum dicis non adorandum, cum homines inferiores angelis à iustis hominibus Abraham & Loth videas adorari? Si angelos dixit adorasse, similiter Spiritum sanctum arguit adorandum, qui secundum utrosque angelis omnibus præeminet. Nusquam corrigit dicentem angelos adorari, vel homines, nec adorationis depauperat formam, vt saluatio parua putetur, sed adoratio nis sensum verum in suo analogo retinens, ad Spiritum sanctum refert, si angelos, & homines iusti homines adorarent. Addunt item dominum in angelis, vel hominibus figuraliter adoratum. Et approbat Augustinus, concludens probatum esse, quod promisit, dominum Deum adorandum, quem in eis esse cognouit.

2 Sic ¶ Ioseph somnium verum erat, quod fratrum manipuli adorauerunt suum, & sol & luna cū stellis vndecim adorauerunt seipsum: quia tūc figuraliter adorabant in humanitate sua, quā de Iacob assumpsit, & Ioseph figurauit Christum Iesum. Vnde libro de Ioseph patriarcha AMBROSIIVS. Deniq; in puero adhuc refluxit diuina gratia, siquidē somniauit, quod cum alligasset (vt ipsi videbatur per visum) manipulos cum fratribus suis, surrexit manipulus suus, & stetit erectus: conuersi autem fratrum manipuli, adorauerunt manipulum suum. In quo utiq; domini Iesu futura resurrectio reuelata est: quem in Hierosolymis cum vidissent vndecim adorantes discipuli, & omnes sancti cum surrexerint, adorabunt, fructus bonorum operum præferentes, sicut scriptum est, Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Sequitur. Vidit autem aliud somnium, & narrauit illud patri suo, & fratribus suis, eo, quod sol, & luna, & vndecim stellæ adorarent eum. Vnde obiurgauit eum pater suus, dicēs, Quid ergo hoc visum erit, quod somniaſti? Nunquid venientes ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram? Quis est ille, quem parentes, & fratres adorauerunt super terram, nisi Christus, quando cū Ioseph, & Maria cum discipulis adorabant Deum verum in illo corpore consistentes? De quo solo dictum est, Laudate eum sol & luna, laudate eum stellæ, & lumen. Hæc ille, A. V.

THOR. Huc accedat noster Witcleuista Guilelmus, qui dicit ideò non adorandum Christum secundum suam humanitatem, quia nec orandum, vt ex hoc intelligat, non solum humanitatem nostri Saluatoris non adorandam in se propter diuinitatis cōsortium, sed nec in figura. Contra quæ sunt, quæ iam adduximus. Figuram Trinitatis gesserunt angeli, & ideò sine culpa Abraham, & Loth diuina eos adoratione colebant. Figuram Christi incarnati gessit Ioseph, ideò adorauerunt eum sicut Christum pater suus, & mater sua, & fratres vndecim. Sic ait Ambrosius, Quis est ille, quem parentes, & fratres adorauerunt super terram, nisi Christus, quando Ioseph, & Maria cum discipulis adorabāt Deum verum in illo corpore consistentes tanquam Deum? Igitur adorabant, & adoratione diuina: nec hoc illi fecerūt tanquam homini, quanuis, sicut supra dictum est, homo, qui sanctus est, poterit adorari, sed tanquam figura Dei: qualiter etiam homo ma-

3 Ius adorari debet, & valet, vt ¶ Iacob adorauit Esau super terram. Vnde in epistola ad Ver-

Esau quomodo adoratus à Iacob.

cellenses, versus finem AMBROSIIVS. Quoniam ob pietatem, non propter improbitatem exulabat à parētibus, loquebatur cū Deo, augebatur censu, liberis, gratia. Neque istis elatus, cum fratri occurreret, sed humiliatus adorauit: non utiq; illum imitem, illum furibundum, illum degenerem: sed eum, quem in fratre considerabat. Ideoq; adorauit septies, numero scilicet remissionis, quia non hominem adorabat, sed eum, quem in carnem hominis esse venturum præuidebat spiritu, vt tolleret peccata mundi. Hæc ille. AVTHOR. Sic Iosue virum euaginatum tenentem gladium in Christi adorauit figura hominem, & non hominem, sed plusquam hominem. Hominem propter Manichæum, plusquam hominem, quia Deum propter Deum: vt dixit AVGVST. lib. contra quinq; hereses. Et item angeli adorauerunt non solum Deum, sed humanitatis mysteria propter Deum. lib. 8. de fide AMBROSII. Adorauerunt angeli, de quibus scriptum est. Et adorauerunt eum omnes angeli eius. Adorāt ¶ aut non

4 solum diuinitatem eius, sed etiā scabellum pedum eius. Sicut scriptum est. Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctus est. Aut si negāt, quia in Christo etiā incarnationis adoranda mysteria sunt, in quibus velut vestigia quædam diuinitatis expressa sunt, & vias quædam verbi cælestis aduertimus: legāt, quod apostoli adorabāt eum in carnis gloria resurgentem. Hæc ille. AVTHOR. Hoc est, quod iam ante dixit, quod vndecim fratres Ioseph adorabant manipulum eius erectum,

etum, quia vndecim apostoli Christum adorabant in carnis gloria resurgentem. Non igitur solum diuinitatem Christi, sed & scabellum pedum eius, incarnationis scilicet, & humanitatis Christi adoranda mysteria, quibus diuinitatis eius sunt expressa vestigia. Sic item exponit eundem versiculum Psalmi beatus Augustinus: prout lib. 1. descripsimus: & prosequitur eum super eundem versum in expositione libri Psalm. CASSIODORVS. Quoniam beatus Augustinus diligentissimus exquisitor, corpus Domini, quod de Maria virgine sumpsit, scabellum diuinitatis eius asseruit debere sentiri propter naturam humanitatis, quæ est dignatus assumere. Illi enim virtuti esse subiectum atq; vnitum, omnibus creaturis constat esse excellentius: sicut dicit apostolus. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et alibi de eodem mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, apostolus dixit. Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriū, & infernorum. Nunc dicendum nobis est, quid in isto scilicet versu pedes eius signare videantur, & stabilitatem diuinitatis, quæ semper in natura suæ omnipotenti gloria tantum pedum indefecta stabilitate perseuerat. Huius ergo verbi assumptum corpus, quanuis gloriosum, quanuis magnum, quanuis sit adorabile, tamen propter humilitatem humanitatis scabellum pedum competenter accepimus. Nam cum ipse dicat, Cælum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum: corpus terrenum, quod de Maria virgine sumpsit, bene (vt opinor) eadem similitudine scabellum pedum eius probatur intelligi. Et nota, quod non dicit, quoniam sanctum est, sed quoniam sanctus est, scilicet vt corpus à deitate mentis contemplatione discerneres, sed ad vnā personam referres, scilicet humanitatem Christi, dicēs, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc ille. AVTHOR. Sequitur in hoc dicto sententiam Augustini de assumpto corpore, vel homine, id est, humanitate Christi, dicens illud magnū, gloriosum, & adorabile, sed tamen deitati cōparatum, scabellum esse pedum eius. Sic ait August. Christum quæro, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra. Ne diceret Witcleuista Deum adorari in Christo terra factum, Cassiodorus dicit ideò non dici sanctum est, sed sanctus est, vt corpus à deitate mentis contemplatione discerneres. Christus ergo non solum vt sanctus est, & vt corpus secundum deitatem, sed secundum suam humanitatem à deitate discretam, est à terrigenis

adorandus. Qua adoratione inquires? Respondetur, quod adoratione verbi, quæ est latría: quia tunc ad ipsam personam referes: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et Augustinus ait. Ad terram quamlibet, cum te inclinas, atq; prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius scabellum pedum eius sanctum est, quod adoras. Non credes istis forsitan, nisi videris in scripturis. Ecce Ioannes in Apocalypsi de agno semper discrete loquens, & discrete de Deo, Deo, inquit, & agno, & sedenti super thronum, & agno. Deum autem sedentem intelligens seorsum, & agnum, assumptam humanitatem seorsum: secundum illud Cassiodori iam supra, vt à deitate corpus mentis contemplatione discerneres: Dignus est agnus, inquit, qui occisus est, accipere virtutem, & deitatem, & sapientiam, & honorem, & fortitudinem. Et interroganti Witcleuista, quem honorem? statim subdit, Omnes audiui dicentes sedenti in throno, & agno: Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant, Amen. Et 24. Seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt. Apoca. 5. Iam quære cui benedictionem dicunt, cui gloriam, cui honorem. Respondeo debet textus, quod sedenti super thronum, & agno indiuisis sede, & per hoc indistinctis honore. Vnde non dictum est benedictiones, gloriæ, & honores, maior sedenti, minor agno, sed vna benedictio, vnus honor, vna gloria sedenti Deo, sedenti & agno. Nam. 22. sequenti cap. ostendens vtriusque sedem indistinctam. Ostendit mihi, inquit, fluuium aquæ viuæ splendidum tanquam crystallum, procedentem à sede Dei, & agni. Vnde libro de Trinitate & fide catholica. cap. de vno Deo AVGVSTINVS. De sede, inquit, agni, & Dei vna sedes, non duæ. Vbi supra. Sedes Dei, & agni in illa erunt, & seruient ei. Hæc ille. AVTHOR. Seruient ei, non eis, quia propter vnā sedem vna seruitute, vnus Dei cultu honorari debentur. Quod & factum exequentes, viginti quatuor ceciderunt in facies suas, & adorauerunt in distincte (vt loquitur) Deum, & agnum. Vnde lib. 9. de fide Trinitatis ad Gratianum, versus finem AMBROSIIVS. Nunquid cum diuinitatem Christi adoramus, eam & Christi carnem diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucemque veneramus, diuidimus eum? Apostolus certe, quid de eo dicit? Quoniam & si crucifixus est ex infirmitate, vniuit tamen ex virtute Dei. Ipse dixit, quia non diuisus est Christus. Hæc ille. AVTHOR. Hic signat pater Ambrosius formam catholicè adorandi carnem Christi humanitatem,

tem, ac sanctas reliquias, adoratione .f. indiuisa verbi Dei: quia cum carnem Christi, & crucē, eius imaginē adoramus, Christū nō diuidimus. Hoc est, quod Augustinus de verbis dñi, sermone. 59. sicut li. 1. scriptū est, ait, Purpurā regis iacentem quis adoret? si verò rex eam in dūerit, periculum mortis incurrit, qui eam cū rege non adorat. Itaq; in Christo humanitatē solam non adoro, inquit, sed deitati vnitam, si quis adorare contempserit, æternę mortis pœnam incurrit.

¶ Qualiter sanctæ reliquiæ pro seipis venerandæ non sunt, sed sanctitate contracta, & tunc per se, vel in suis principijs contemplata.

CAP. CXX.

SVMMA.

- 1 Reliquiarum, aut rerum sanctarum triplici consideratione distinctio.
- 2 Hieronymus quomodo adorauerit præsepe, & incunabula Saluatoris. Et quid de beata Paula dicat.
- 3 Christi humanitas q. non tantum adoranda est, sed & præsepe, & lignum crucis, & cunctæ memoriæ Saluatoris.
- 4 Tactus nudus q. non faciat rem adorabilem.
- 5 Reliquia cur honorandæ.

X ¶ his ergo sanctas res, aut reliquias triplici cōsideratione distingo, vel vt res sunt in seipis simpliciter ferrum, lignum, caro, vel vestis, cum cæteris naturæ suæ comparibus. Aut res tales fiunt gratiæ, aut sanctitatis alicuius diuinæ participes: per se tamen conceptæ, nec adhuc in consideratione ad illud factum principale relatæ. Vel iam tertio, atq; cū illo principali sancto indistinctè prospectæ. Hoc tertio modo ipsa veneratione rem colimus, qua eius principē veneramur. Proba per contrarium. Percutiens telo chlamydem regis, super carnem eius non tetigit, nunquid dicitur mortis vulnus regi parasse, non vesti? aut si illam rescindas, regis cœsetur iniuria? Cur igitur à contrario, si chlamydem leucs, aut com-

plices reuerenter, aut osculo foueas, non dicitur regis honor in sua veste pensari? Audacter dico, q. in nullo minorem, quàm honorem regium exhibuisti chlamydi. Quare aliter percussit cor Dauid, q. præscidiuisset oram chlamydis, qua Saul tunc erat indutus, dicens, Propitius sit mihi Deus, ne faciam hanc rem domino meo Christo domini: cū regem non tetigisset, sed chlamydem? Et inter durissimas contumelias Christus propheticè computauit, q. crucifixo eius diuiserūt sibi vestimēta sua, & in vestem suam miserunt fortem. Nimirum quem Ioannes in Apocalypsi adorabilem existimans, habuisse dicit in femore eius scriptū, Rex regum, & Dominus dominantium. Quare in libro. 3. contra Rufinum pater ait HIERONYMVS S. Conscendi, inquit, Ægyptū, Iustitiam monasteria Vitriæ, & inter sanctorū choros aspides latere conspexi: protinus concito gradu, Bethleem meā conuersus sum, vbi ¶ adorauit præsepe, & incunabula Saluatoris. Hæc ille. AVTHOR. Quàm confidenter fidē suam exprimit sanctus pater. Adorauit, inquit, præsepe, & sancta incunabula Saluatoris, quasi iam vagiētem in illo dominum meminisset: velut ipse de sancta Paula loquens in eius Epitaphio HIERONYMVS. Perrexit, inquit, Bethleem, & in dextra parte itineris stetit ad sepulchrum Rachel. Sequitur. Atq; inde specum Saluatoris ingressa, postquam vidit sacrum virginis diuerforium, & stabulū, in quo agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, vt impleretur, quod in eodem propheta scriptum est, Beatus, qui seminat super aquas, vbi bos, & asinus calcant. Me audiente, iurabat se cernere fidei oculis infantem pannis inuolutum, vagientem in præsepe dominum, Magos adorantes dominum, stellam fulgentem desuper matrem virginem, nutritium sedulum, pastores nocte venientes, & paruulos interfectos in Bethleem, in Effrata, vt dicit Hieronymus. Quid ridentes arguitis nos adorare mutas petras, & ligna obesa vermiculis? Nolite tam cecos putare eos, qui intra has res, & vltra tam perspicacibus oculis fidei dominum contemplantur. Quid vos lippi expectatis in stercore, nec auditis Augustinum monentē adoraturam terram? Ad terrena quælibet cū te inclinas, atque prosteris, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius scabellum pedum eius terra est. Hanc cū adoras, inquit, cogitatione, non maneat in carne, sicut Thomas Apostolus iussu ipsius domini vulnere locum & carnem tetigit, & dominum protinus adorauit: Deus meus, inquit, & dominus meus. Deus propter se, dominus quia homo Deus: & sic tu adorans, creaturam simul cum diuinitate adoras: atque eius non minus diuinitati deseruis, alioquin crucifixo Christi non essent rei mortis Dei & hominis: nec adorantes eum flexis genibus blasphemie rei essent, quæ est crimen tantum in Deum. Si autem crinem illatum carni redundat in Deum, cur nō honor à contrario si vniti sunt? Vnde vt contumelias, ita & honore separari non possunt. Non ¶ humanitas autem Christi tantum adoranda est, sed & præsepe, & li-

ueni-

uenim⁹ eū in cāpis syluæ. Zoth quippe sermo Hebraicus, vt te docente didici, non Mariā matrem domini, hoc est *auim*, id est, ipsam, sed *auton*. i. ipsum signat. Vnde loquitur confidenter. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Et ego misera, atque peccatrix indigna sum deosculari præsepe, in quo paruulus dominus vagiit: orare in spelunca, in qua virgo puerpera dominum fudit infantē. Hæc requies mea, quia domini mei patria est: hic habitabo, quoniam Saluator elegit eam. Hæc ille. AVTHOR. Sicut adipe, & pinguedine iocundæ sanctitatis charitatisque ignitæ replenda est anima, vt cōfidenter dicam cuiuslibet electi, fidelis in Christo, audientis sub calamo tanti scribæ: qualiter deuotissima mulier adorare nouit etiam latria sacras reliquias saluatoris. Huc accedite duricordes heretici, alieni à fide, & ideo ab hac multis millibus passuum remotissimi pietate, discite si vultis si non vultis, quod specum saluatoris ingressa, videre se sacrum virginis diuerforium, stabulum, & præsepe iurauit, audiente Hieronymo, ipsam fidei oculis infantem cernere pannis inuolutum, vagientem in præsepe dominum, Magos adorantes, stellam fulgentem, matrem virginem, nutritium sedulum, pastores nocte venientes, & paruulos interfectos in Bethleem, in Effrata, vt dicit Hieronymus. Quid ridentes arguitis nos adorare mutas petras, & ligna obesa vermiculis? Nolite tam cecos putare eos, qui intra has res, & vltra tam perspicacibus oculis fidei dominum contemplantur. Quid vos lippi expectatis in stercore, nec auditis Augustinum monentē adoraturam terram? Ad terrena quælibet cū te inclinas, atque prosteris, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius scabellum pedum eius terra est. Hanc cū adoras, inquit, cogitatione, non maneat in carne, sicut Thomas Apostolus iussu ipsius domini vulnere locum & carnem tetigit, & dominum protinus adorauit: Deus meus, inquit, & dominus meus. Deus propter se, dominus quia homo Deus: & sic tu adorans, creaturam simul cum diuinitate adoras: atque eius non minus diuinitati deseruis, alioquin crucifixo Christi non essent rei mortis Dei & hominis: nec adorantes eum flexis genibus blasphemie rei essent, quæ est crimen tantum in Deum. Si autem crinem illatum carni redundat in Deum, cur nō honor à contrario si vniti sunt? Vnde vt contumelias, ita & honore separari non possunt. Non ¶ humanitas autem Christi tantum adoranda est, sed & præsepe, & li-

gnum crucis, & cunctæ memoriæ saluatoris. Vnde libro quarto, capitulo tertio DAMASCENVS. Adorandum signum Christi. Vbi vtique fuerit signum, illic & ipse erit. Sequitur. Omnia ergo, quæ Deo adiacent, adoramus, ipsi reuerentiam afferentes. Hæc ille. AVTHOR. Bene dixit Christum illic esse, vbi signum eius est: quia si corpore non vnitur ligno crucis, aut præsepi, vel clauis, vt olim, tamen per virtutem insignissimam, quā impressit eis, plus quàm rebus aliis iisdem pressens est, ideo hæc vnitio, vel relatio in affectu colentis est rebus multum distātibus: ideo post tot centenos annos à Saluatoris infantia beata Paula solū fidei oculis cernebat in diuerforio virginis infantem pannis inuolutum, & vagientem dominum in præsepe, & paulo ante in eodem epithaphio HIERONYMVS. Cū quæ proconsul Palestinæ, qui familiam eius optimè nouerat, præmissis apparitoribus iussisset apparari prætorium elegit humilem cellulam, & cuncta loca tanto ardore ac studio circuiuit, vt nisi ad reliqua festinaret, à primis non posset abduci: prostrataque ante crucem, quasi pendentem dominum cerneret, adorabat. Ingressa sepulchrum, resurrectionis osculabatur lapidem, quam ab ostio sepulchri amouerat angelus: & ipsum locum corporis, in quo dominus iacuerat, quasi sitiens, desideratas aquas fidei ore lambebat. Quid ibi lachrymarum, quantum gemituum, quid doloris effuderit, testis est cuncta Hierosolyma, testis & ipse dominus, quem rogabat. Hæc ille. AVTHOR. Semper oculis fidei in reliquiis Christum aspexit: & quæ locis illis sacris fecit, Christo impendit: ideo ante crucem prostrata, tanquam pendentem cerneret, adorauit: ideo locum sacri corporis fidei ore lambebat. Sic licet adorare res diuinas cultu diuino, si tanta fides fuerit adorantis, vt quasi Deum prospiciat rei sacræ foribus assistentem. Non dico, vt putet lignum illud, præsepe illud, vel clauum illum esse Deum: quia propter hoc dixit Cassiodorus supra: corpus à deitate mentis contemplatione discerneres, sed ad vnā personam referres. Sic crucem adorauit Paula, non crucem Deum existimans, sed tanquam dominum in ea cerneret, adorauit. ¶ Secundo adorari potest res sacra per se ipsam concepta: per se dico tertio modo, vt alteri non adhereret, propter gratiam tamen, vel virtutem sacram, aut familiarem contactum, vel tractatum honoris, quem à Deo promeruit. Ita quasi res ipsa virtutem sacram, aut familiarem, vel gra-

Gg 5 tiam

tiam à Deo exeuntem acciperet, non coëxisteret à Deo. Qualiter Hæmorrhoiſſa creditur adorasse ſimbriam Saluatoris: dicte postmodum Saluatore: Quis me tetigit? Senſi virtutẽ exiſſe à me. Fide tetigit, ſed à lógè tangens, virtutem exeuntem meruit, non vindictam. Vnde lib. de Isaac & anima AMBR O. Delectauit Ieſum & illa mulier, quæ tetigit eum, & curata eſt à ſanguinis fluxu. De qua dixit: Tetigit me aliquis, nam ſentio de me virtutem exiſſe. Tangere ergo, & fide tene, & conſtringe fideliter pedes eius, vt virtus de eo exeat, & ſanct animam tuam, tametsi dicat, Noli me tangere. Hæc ille. AVTHOR. Sic, & ſi inferior ſis, vt Chriſtum non videas fidei oculis, ſaltẽ pedes, id eſt, inferiora eius fide tene, crucem eius adora, tene Chriſtũ in lancea, in clauis, in imagine: Chriſtum tene, & ſenties exire ab eo virtutem animæ ſanatiuam. Vnde libro. 4. ca. 3. DAMASCENVS. Igitur ipſum pretioſum lignum quidem vt vere venerabile, in quo ſeipſum pro nobis in hoſtiam Chriſtus attulit, vt ſanctificatum tactu corporis ſui & ſanguinis decenter adorandũ, clauos, lanceam, indumenta, quia ſacra eius tabernacula, quæ ſunt præſepe, ſpelunca, Golgotha: ſalutare & viuificatum eius ſepulchrũ, Siõ eccleſiarum acropolis, id eſt, arx, & quæ ſunt ſimilia, vt ait Theopator, id eſt, diuus pater Dauid. Ingrediemur tabernacula eius, adorabim⁹ in loco, vbi ſteterunt pedes eius. Quòd autem crucem dixit, manifeſtat quod ſequitur. Exurge domine in requiẽ tuam. Sequitur enim crucem reſurrectio. AVTHOR. Quàm altum ſancti patris ingenium, quo probat lignum ſanctæ crucis adorandum, quia tactu corporis & ſanguinis conſecratum. Et hac item ratione ſepulchrum, præſepe, clauis, læcea, veſtes, Siõ, Golgotha, loca ſunt adoranda. Iuxta illud: adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius. Ne peruertat ſenſum textus hæreticus non hæc ideo adoranda, ſed Deus in his rebus, aut locis. Ipſe enim dixit ex hoc lignum &c. adorãda. Quòd vt videatur Prophetam de adoratione ſanctæ crucis ibi intendere, ſtatim ab adoratione aſurgere iubet in requiem. Reſurrectionem autem Chriſti quid præceſſit niſi crux, & ſepulchrum, & cætera, quæ cõmemorat tactu ſacri corporis dedicata? Quod ſi dignetur quis irriſiones, blaſphemias, vel obliquò proſpicere Witcluiſtarum dicentium in contemptum huius fidei chriſtiane labia Iudæ Scarioth adoranda: quia ipſe tangebatur oſculo labia Saluatoris: reſpondeat his blaſphemis, nec ꝑ nudum tactum argumentum ſufficiens huius cultus, nec ſanctificationis diuinæ: ſed ſi res innoxia

Tactus nudus non ſcit rem adorabilem.

amanter tractetur à ſancto, & per excellentem gratiam aſſumentis talem ab ipſo & diligentibus eum mercatur honorem: prout ſubdit ibi DAMASC. Si enim amatorum diligibilis domus, & lectulus, & hortus, quanto magis quæ Dei & ſaluatoris, per q̄ & ſaluati ſumus? Hæc ille. AVTHOR. Diligibilis ergo crux, quã dominus dignabatur eligere, diligibilis Chriſti veſtis in conſutilis, diligibilis quoque lancea, diligibiles item clauis, & diligibiles ſpinæ, dilecta flagella, & dilecta columna, coli merentur à fidelibus amatoribus Ieſu Chriſti. Deſtandam autem Chriſto labia traditoris in eius prodicionem aperta: ſicut & manus impiæ clauos ſigentium, & iniqui digiti ſpinas capiti ſacro imprimentium, ab iniquo ſpiritu animante eos foedati malitia & perſecutorum perſonis continui dilectoribus Ieſu Chriſti tantum ſunt deſtabiles, quantum Chriſto erant odibiles, & aduerſi. Honorabiles autem, & adorabiles ex ſancti Chriſti contactu fuiſſent, ſi honorificè tetigiſſent, ſi virtuoſè, & ſi ſuo ipſorũ officio nobis Chriſtum amandum oſtenderent. Propter ꝑ tria hæc conſpecta in ſanctis reliquiis, eas honorificat in ſermone quartæ partis ſermonum de pluribus martyribus, qui incipit. Quotiescunq; fratres chariſſimi, AVGVSTINVS. Honoro cicatrices pro Chriſti nomine ſuſceptas. Honoro viuentes in memoria perẽnitatis virtutes. Honoro corpus, quod mihi oſtendit Deum meum diligere. Cur ergo non adorarent corpus illud omnes fideles, quæ verentur etiam dæmones? Quod aliquando aſſerunt in ſupplicio, ſed modo glorificant in ſepulchro: Honoremus itaque fratres ſanctos martyres, vt eorum participes fieri mereamur in calis. Hæc ille. AVTHOR. Ergo nos honorare deberemus labiorum oſcula ad labia Saluatoris, ſi pro Chriſti nomine, non Phariſæorum, & principum nomine ea tetigiſſent. Palmas cædentium honorarem, ſi ſuæ virtutis mihi memoriam reliquiſſent: & adorarem vtroſque, ſi dilectionis, & non iniuriæ Dei mei inſignia demonſtraſſent. Modò autem in contrarium res verſa eſt: quia labia Iudæ prophana ad Chriſti dedecus ſacris ſe labiis temerè ingeſſerunt, ſeditioſæ manus apprehendentium memoria tyrannorum perenniter viuunt, & blaſphemorum digiti nobis oſtendunt, quantis dominum noſtrum conuiciis deſpexerunt. Vnde tanta Chriſti vicinitate fruebatur latro blaſphemus, quanta beatus: ſed quia dum iſte nobis oſtendit amandum, & honorandum verbis aſſuxit, idcirco ſua propinquitate eum Chriſtus ſanctificauit ad gloriam: alterũ ipſa eadem

Reliquie cur hono- randa.

eadem corporis propinquitate damnificauit ad poenam: ſic ſanctificauit protoplaſtum inſirmum, ſanctificauit alloquium Chriſti cæcũ natum, non ſanctificauit Phariſæum cæcum ſi dei aduerſum.

¶ Quòd adoratio, aut honor excellens defertur ſanctæ rei, non propter qualemcunq; modum diuinę præſcientiẽ in illa, ſed propter effectum aliquem gratiẽ ſingularis.

CAP. CXXI. SVMMA.

- 1 Adorandæ, uel colendæ quæ creaturæ.
- 2 Imagines uenerandæ cum ſuis prototypis.
- 3 Crux Chriſti, quomodo ſit apparitura in nubibus. Et de illius adoratione.
- 4 Scarabei more quomodo clamauit Chriſtus.
- 5 Helena, inuenta cruce, quid adorauerit. Et quid de illa dicat Ambroſius, & alij.
- 6 Naturæ rerum quòd non propter ſeipſas, ſed pro diuinis gratijs ſunt colendæ.
- 7 Dominus Chriſtus eſt, & Deus. Et de eius adoratione.

Ec ꝑ omnis tactus ſaluatoris, benedictio, vel præſentia cultum iſtum ſingularem rebus tactis requirit fieri velut benedictis: ne ſic cogamur adorare, vel colere ſingulas creaturas, quas in exordio ſeculi benedixit: ſed in quibus exhibet ſigna, vel fauores gratiæ ſingularis. Sic venerandum eſt lignum aridum ſanctæ crucis, non lignum maledictum areſcentis ficus. Sic Iordanis alueus coli meretur, quem tactus ſancti corporis ſanctũ effecit. Sic lacus Tyberiadis, quem ſua, & Apoſtolo rufrequenti nauigatione dedicauit. Vnde in epitaphio ſanctæ Paulæ HIERO. Cito itinere præcurrit Nazareth nutriculum domini Cautiam & Capharnaum ſignorum eius familiares, Lacũ Tyberiadis nauigante domino ſanctificatum, & ſolitudinẽ, in qua multa populorum millia paucis ſaturata ſunt panibus. Hæc ille. AVT. Lacũ vides domini nauigatiõe ſanctificatum. Hoc modo ſingula coli debent, quibus ſingu-

lari beneuolentia tanquã rebus ſanctitatis ſuæ capacibus de ſe innoxii vtebatur Chriſtus, tanquã donorum ſuorum excellentiũ ſalutaribus instrumentis, ſiue ſint eius reliquie ſine ſenſu, vt crux, & clauis: ſiue cũ ſenſu, vt caro, & membra, uel eius humanitas benedicta: poſtquã eius ſancti omnes, & eorũ reliquie ſunt ſuis gradibus adorandæ: quia vafa erant in honorem eminentem electa ad diſpenſandum ſingulariter gratiam ſaluatoris. Cum reliquis item Chriſti ſunt earum ſigna colenda, & eius imago, & ꝑ ſanctorum imagines cum ſuis prototypis, vt ſtatim dicitur infra. Hæc autem omnes in ſeipſis conceptæ, & ſecundũ id tantum quod habet ex ſe, nec venerandæ ſunt, nec vllatenus cum honore colendæ. Vnde in prædicto iã loco DAMASC. Adoram⁹ & typum pretioſę crucis, & ſi ex alia materia facta eſt, non materiam honorantes, abſit, ſed typũ vt Chriſti ſymbolũ. i. notam: dicit enim ſignũ ſuis diſcipulis, tũc ꝑ apparebit ſignum filij hominis in calis: ideoque mulieribus dixit in reſurrectione angelus. Ieſum, quem quaeritis, Naſtapparenum, crucifixum. Et Apoſtolus. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum. Multi quidem Chriſti & Ieſus, ſed vnus qui crucifixus. Non dixit lanceatum, ſed crucifixũ. Hæc ille. AVTHOR. Hoc vult, quod crux Chriſti omnem Chriſti paſſionem ſignat, lanceatio ſolum partẽ: ideo crux perfectum ſignũ eſt crucifixi Chriſti, ratione cuius ſignaturæ eſt adoranda à fidelibus, & ſignum huius ſigni: neutrius verò materia, vel natura. Et hoc eſt, quod in libro de obitu Theodoſij dicit AMBR O. Habeat Helena quod legat, vnde crucem domini recognoſcat. Inuenit ergo titulum: regẽ adorauit, non lignum vtique: quia hic gentilis eſt error, & vanitas impiorum, ſed adorauit illum, qui pependit in ligno: illũ, qui ꝑ ſicut Scarabeus clamauit, vt perſecutoribus ſuis peccata donaret. Hæc ille. AVTHOR. Regẽ adorauit, ecce non lignum. Verum eſt, non ipſam ligni naturam, ſicut Damascenus ait, ſed lignũ tamen per virtutem, & ſpeciẽ crucifixi. Sic verbum item temperat ſermone. 72. tertiæ partis ſermonum de natali beati Laurentij, qui incipit. Beati martyris: AVGVSTINVS. Chriſtianus es, in frõte portas crucem Chriſti. Character tuus docet quid profitearis, quando ille in cruce pendeat, quando crucem portas in fronte, non ſignum ligni te delectat, ſed ſignum pendentis. Hæc ille. AVTHOR. Non lignum propter ſe, ſicut ait Ambroſius, multo amplius nec ſignum ligni propter lignum, ſicut dicit Auguſtinus, eſt adorabile Chriſtianis,

Imagines uenerandæ.

Crux Chriſti in natura in nubibus.

Scarabei more clamauit Chriſtus.

stianis, sed idèò lignum & signum ligni, quia signum est in ligno pendens: sed nec ipsa pēdens humanitas est adorabilis propter rē aut naturam suam, nec breuiter natura aliqua citra Deum. Idèò dicit Augustinus super Psal. Si dimissa esset, nec adoraret eam, nec ei seruiret scilicet nec seruitute diuina, si in re & mente referente colentis eius amitteret vnionem: nec seruitute altæ dulciæ, si cepto chrismate priuaretur. nihil est enim adorabile propter se ipsum: quia res est, nisi Deus, qui summa res est. Idèò bene dixit Ambrosius, quod ꝑ Helena regem adorauit, non lignum: attamen lignum adorauit propter regem: sicut nec clam adorauit naturam, sed etiam gratiam adorauit. Vnde eodem lib. de obitu Theodosij **A M B R O S I V S**. Helena, vt imperatores redimerentur, misit filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosiore ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma connectant. Misit & frænum: vtroque vsus est Constantinus, & fidem trāsmisit ad posteros reges. Principium itaque credentium imperatorum sanctum est quod super frænum. Ex illo fides, vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapiēter egit Helena, quæ crucem in capite regum leuauit, & locauit, vt Christi crux in regibus adoretur. Nō insolentia ista, sed pietas est, cum defertur sacræ redemptioni. Bonus itaque clauus Romani Imperatoris, qui totum redegit orbem, ac nescit principum frontem vt sint prædicatores, q̄ persecutores esse consueuerāt. Rectè in capite clauus, vt vbi sensus est, ibi præfidiū. In vertice corona, in manibus fides. Habent coronam de cruce, vt fides luceat, habent quoque frænum de cruce, vt potestas regat: sit que iusta moderatio, non iniusta precatio. Habebant hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum, vt ad imitationem domini dicatur de Imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Ex illo gratulatur ecclesia, erubescit Iudeus. Sequitur. Nos crucifiximus, quem reges adorant, quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadam potestate dæmones torquet. Et infra. Ferro pedum eius reges inclinantur, reges adorant, & Fortiniani dignitatem eius negant. Clauum crucis eius in diademate suo præferunt Imperatores, & Ariani potestatem eius imminuūt. Hæc ille. **A V T H O R**. Quantum gaudium putas Witcleuistarum erat audientium prius dici Helenam adorasse non lignum, sed regem. Non clauum, sed clauo transfixum. Crudelis,

& perfida gēs tantoperè detestans audire crucem honorari, vel clauum, quanto Iudeus, qui crucifixus est Christum. Iam igitur audiatur istud, qui dicit non adoratum lignum, sed regem ab Helena: dicere item Helenam sapienter egisse, quæ crucē in capite locauit, vt Christi crux in regibus adoretur. Crux, inquam, quæ in regum capite ponebatur, crucis lignum sicut & clauus, de quo ait: Ferro pedum eius reges inclinantur, reges adorant. Quid amplius dici potuit contra Witcleuistas superbos, qui cum impiis Iudeis crucis reliquias vilipendūt, quas prædicandi reges adorant? Et addit clauum in honore esse, quem Iudæi imprefferunt ad mortem, & esse salutis remedium Christianis, & inuisibili potestate dæmonibus ad torturam, & ipsis regibus corona de cruce, vt potestas regat. Ex isto, inquit Ambrosius, gratulatur ecclesia, erubescit Iudeus: adde, & tristatur noſter Witcleuista hæreticus. Sequitur. In hoc ipse beatus pater fidem ecclesiasticæ historiæ, quæ qualiter res facta sit, aperit libro. 10. cap. 8. **E V S E B I V S**. Sic euidenti indicio regina, voti compos effecta, templum mirificum in eo loco, in quo crucem repperat, regia ambitione construxit. Clauos quoque, quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium, quibus ille frænos cōposuit, quibus vteretur ad bellum, & ex aliis galeam nihilominus belli vsibus aptā fertur armasse. Ligni verò post ipsius salutaris partem detulit filio, partem verò thecis argenteis deditam dereliquit in loco, quæ etiam nunc in memoriam sollicita veneratione seruat. Hæc ille. **A V T H O R**. Ecce ligni sancti pars ibi ad memoriam sollicita veneratione seruat. Ex residuo autem verborum Ambrosij ducit huius rei causam ad Romanos vltimo capitu. super Zachariam, textu, In die erit quod super frænum est sanctum domino. **L O N G A V I L L A C L A R A V A L L E N**. Frænos, inquit, composuit, vel potius ornauit, quibus vteretur ad bellum. Mystice per frænum sermo Dei accipitur, qui equos, & mulos lasciuientes, id est, carnales, & superbos homines infantiētes libidine, refrænare, & coercet à vitiiis, & non finit exire per præcepta. Tale reuera sanctum est: Nolite sanctū dare canibus. Hæc ille. **A V T H O R**. Sic ex beato Ambrosio nō sermoni domini tantum, sed ipsis Christi reliquiis Deus hæc videtur influxisse virtutem in eodem loco consequenter de obitu Theodosij **A M B R O S I V S**. Quæro inquit, quare sanctum super frænum, nisi vt imperatorum insolentiam refrænaret, comprimeret tyrannorum, qui quasi equum libidines adhinnirēt, quod

quod liceret eis adulteria impunè committere: quæ Neronū, quæ Caligularū, cæterorumq; pbra cōperimus, quib⁹ nō fuit sanctū super frænum? Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, vt fræna dirigeret, nisi vt omnib⁹ imperatoribus sancto dicere spiritu videretur, Nolite fieri sicut equus, & mulus, sed in chamo, & fræno maxillas eorū cōstringe, qui se non agnoscerēt reges vt regerēt sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur, & more pecudū vaga sese libidine polluebat. Ignorabant Deū: restrixit eos crux domini, & reuocauit à lapsu impietatis: leuauit oculos eorum, vt Christum in celo quærerent. Exuerunt se chamo perfidie, susceperūt fræna fidei & deuotionis. Inde reliqui principes Christi, p̄ter vnum Iulianū, qui salutis suæ reliquit authorē, dū philosophiæ se dedit errori: inde Gratianus, & Theodosius. Nō ergo mentita est p̄phetia dicēs: Ambulant reges in lumine tuo, planè ac maxime Gratian⁹ & Theodosius præ cæteris p̄cipes. Hæc ille. **A V T H O R**. Ex istis facile potest videri, quid ecclesiæ patres volunt, quādo Deū solū adorandum dicit, & angelos, aut homines, reliquias Christi, aut sanctorū imagines à Christianorū adoratione verbo repellit. Nō dico sensu, & verbo. Naturas enim istas intelligunt nō colendas, vt fecerūt idololatræ, & dicitur in frā, sed pro diuinis gratiis sunt colendæ. Sic supra lignū & clauus adoranda non erant, & post modū adoranda, sic p̄sepe & loca sancta: sic dicit Augustinus angelos à iustis hominibus adoratos supra, quos dixit nullatenus adorandos de religione vera. Sic itē dixit solū Deum adorandum in cælis, & tamen regem adorandum in terris. lib. de questionibus noui & veteris testamenti ca. 91. **A V G V S T I N U S**. Deus nihil stultum decreuit, maxime cum non liceat nisi Deum adorari, quāto magis, in cælis Rex adoratur, in terris quasi vicarius Dei: nā post hanc vicariā impletā dispensationē adoratur in cælis. Hæc ille. **A V T H O R**. Ecce solū Deū adorandū dicit, & tamē regē hominē terrenū adorandū affirmat. Qualiter ergo solū Deū? intādū hoc asserit, vt hominē in Christo citra Deū adorandū prohibeat **A V G V S T I N U S**. Aut si Deus potestas illas cælestes, & sanctos angelos, vt hominē adorēt, decreuit, sed absit. Hæc ille. **A V T H O R**. Absit igitur, vt homo assumptus adoretur, sed nō absit vt homo rex terrestris adoretur. Respondebat ad hoc superius: absit vt adoretur seruitute diuina, siue rex, vel itē homo assumptus per se conceptus. Adoretur autē seruitute debita creatæ gratiæ excellenti. Ipsi ergo debetur honor per excellētiā seruitutis, sed dominatio

ni humanæ congruæ seruitutis. Vnde libro cōtra Maximum post collationem. **A V G V S T I N U S**. Dominus Christus est do sit dominus, qui nō trinitatis, sed solius patris asseris esse vocē. Ego sum dominus, & nō alius præter me. Sequitur. Non enim agitur de domino, quales sunt homines domini hominum suorum, quos apostolus secundum carnē dominos esse dicit: sed de domino agitur, cui seruitus illa debetur, que græcè Latria dicitur, secundum quam dictum est, Dominū Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Qui dominus Deus si non trinitas, sed solus est pater, prohibemur vtique domino Deo nostro tali seruire in eo quod audiuius, illi soli seruiēs. Sic itaque dictum est, ac si diceretur, Deo patri soli seruiēs, qui profectō si solus, & non ipsa trinitas dicit, Ego sum dominus, & nō est alius præter me: negauit filium esse dominum talem, quali seruitus illa debetur, qua non nisi Deo cum vera religione seruitur. Non enim dicit, Ego sum dominus maior, aut melior: & non est tantus, ac talis præter me, sed volens soli sibi ea, quæ domino Deo debetur, seruitute serui. Ego sum, inquit, dominus, & non est alius præter me. Porrò si vox ista, sicut fides catholica dicit, vnus Dei est, quæ est ipsa Trinitas, sine vlla dubitatione huic soli seruiendum est seruitute, quæ non nisi domino Deo debetur, quia ipse domin⁹, & nō præter ipsum. Hæc ille. **A V T H O R**. Hæc audiatur Witcleuista Guillelmus, & sciat responsum esse frequenti solutione ad hanc argutiam suam: ne adorentur creaturæ: quia dominū Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Iungit simul dominum, & propriam seruitutem, quia ad mensuram seruitus domino correspondet: Deus autem solus dominus est plenus, sine diminutione, vel attributione ad alium, sic est pater, sic magister. Sic ergo solus dominus, sicut solus pater, solus magister, vt canit euangelium: & in. 2. libro supra definitum est, vbi agitur de magistris. Sunt tamen alii in perfectione magistri, & alii patres, ita ergo alii domini, & aliarū seruitutes. Sed solus Deus est adorandus, inquit, secundum Augustinum in Enchiridio: imò solus Deus est colendus, vt ibi dicit, & tamen homo colendus, & terra colēda. 10. de ciuitate. Soli Deo honor, & gloria: nō sibi quis dicit. Et iterum dictum nosti gloria, honor, pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco. Et iterū, Honora patrem tuū, & matrem tuam. Sed honor iste cōgruus creaturæ: honor ille solā concedēs deitatē. Breuiter dico: dominatio, adoratio, magistrerū, paternitas

tas, cultus, honor, gloria, laus, seruitus, sicut entitas & bonitas, factitas & magnitudo, & quot quot talia dicantur de Deo, idem nomen habent, sed ut Dei sunt, longe sunt alterius, & omnino disparis rationis: velut calor ignis & si infinite creascit, non potest calorem infinitum attingere. Ita nec adoratio hominis in adoratione pariter creascere deitatis: quia & si erret adorans, adoratio falsa nullius est generis, dicente Apostolo: Idolum nihil est. Hoc ergo debuit iste Witcleuista praescire: quia solus iuxta scripturae sensum & modum loquendi ecclesiae excludit quandoque; re alterius generis, non semper omnem rem aliam: ut solus Deus adoretur, ita ut nil aliud per se sicut Deus illo genere adorandi: sicut de Iesu Christo canitur in hymno angelorum: tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus altissimus, Iesu Christe: sed incluso tamen patre & spiritu sancto illo colendi genere adorando. Item sicut peritus logicus A V G V. est ausus scribere in epistola ad Martianum in ordine epistolaru. 92. Omnino non est cui alteri praeter dominum Christum dicat genus humanum, Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri, Irrita perpetua soluet formidine terras. Quod ex Sibyllino carmine se falsus est transtulisse Virgilius: quoniam fortassis etiam illa vates aliquid de vniuerso saluatore in spiritu audierat, quod necesse habuit confiteri. Hec ille. A V T H O R. Dicit non esse, cui alter praeter Christum dicat hos versus generis humanum: non putes exclusisse eum patrem & spiritum sanctum, quibus est cum Christo vnus simplex honor, & vnus ducatus hominum ad superna. Nisi quia dicit sceleris vestigia nostri, respexerit ad opus redemptionis soli filio debitum.

De canonizandis

id est, catalogo ascribendis sanctis.

Titul. XIII.

De canonizatione recte facta per testes, per iudicem competentem, & per miracula.

C A P. C X X I I.

S V M M A.

- 1 Sanctorum primus, & precipuus honor quis sit.
- 2 Witcleff, qui negat recte canonizationem fieri per testes, per iudicem competentem, & per miracula, confutatur.
- 3 Christi canonizatio per Petrum.

De Sacramentalibus.

PRIMVS ¶ & precipuus honor sanctorum, est sanctorum velle cognoscere, & canonicè cognitos, fidelium populis praedicare colendos: quod ne fiat, obuiat Satan in Witcleff, obstruens omnes vias, per quas in hac vita de venerandis sanctis posset haberi notitia. Primum contra iudicem cognitorem: deinde contra deponentes testes de vita: & item de miraculis ca. illo. 30. dialogi. Videtur multis, quod curia ista sic canonizans sanctos, blasphemiaz praesumit crimen: cum subducta reuelatione tamen planè ignorat, ut Ioannes presbyter, vel soldanus: & certum est, quod testium depositio quantum ad propositum nihil probat cum supposita veritatis notitia canonizandi, ac detecta papae fideliter sine mendacio, quod raro, vel nunquam euenit. Adhuc de episcopo quantum ad propositum nihil probat cum supposita veritate: quia sententia alterius iudicis sententiam secundum allegata & probata, qui iudex foret mundo magis authenticus, tantum probaret, sicut Papae sententia in hac parte: tamen etiam quia horum deponentium testimonium probat ad maximum, quod dati sancti conuersatio fuit talis: & cum hoc stat, quod usque ad mortem fuit hypocrita, & praescitus. Quae ergo praesumptio superallegata, & probata, confirmare, & canonizare potest, quod talis in patria sit beatus? Hec Witcleff. A V T H O R. Videte ¶ per procellum, quam dignè euangelicus doctor iste dicatur, ubi sunt verba eius euangelica: ubi scripturae apostolicae? Iste ne sint stipula eius authenticae quibus obediat omnis mundus? De isto dicit sapiens. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. Prouer. 26. Sordida ista sententia sua in verbis vanis, & tortis, & sibi ipsi repugnantibus vas fictile ornat suis sophistis, quae circumspectis viris cum totum se probasse putauerit, nihil probat. Videte stultitiam primò, quod supponit reuelationem in processu subductam, ubi totius processus sollicitudo est, ut reuelatio habeatur tamen diuinitus per iuges preces, & ieiunia, quam itè humanitus per testes. Et testium inquit depositio ad propositum nihil probat. Quomodo hoc? Quia sententia alterius iudicis tantum probat, quantum Papae. dicetur quod ratio eius nihil proficit, quia euidentia alterius arguentis tantum proficit, quantum ipsius. Quis tales non ridet argutias in re tanti ponderis, & tam robustae autoritatis in Christi ecclesia: Et iterum.

Tale

Tale testimonium deponentium probat ad maximum, quod dati sancti conuersatio fuit talis. Et cum hoc stat, quod usque ad mortem fuit hypocrita, & praescitus. Falleris Witcleff contra suppositum proprium de notitia veritatis canonizandi detecta Papae fideliter sine mendacio. repugnat namque, quod conuersatio sancti fuit facta detecta; usque ad notitiam veritatis fideliter, & sine mendacio papae: & quod ille datus usque ad mortem fuit hypocrita & praescitus. Haec tamen sic simul catenasti per copulas, dominus noster testimonium ethnicorum efficax esse decreuit ad probandum virum gentilem dignum apostolis suis, & tu probatissimum fidelium testimonium dicis nihil probare pro inferioribus sanctis suis. Christus ipse dicit Matth. 10. In quacumque ciuitate, aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete. Vbi in commentario HIERO. Super ordinatione episcopi, & diaconi Paulus loquitur: oportet autem & testimonium eos habere bonum ab his, qui foris sunt. Ipsi vero introeuntes urbem scire non poterant quis qualis esset: ergo fama hospes eligendus est populi, & iudicio vicinorum, ne praedicatoris dignitas suscipietis infamia deturpetur. Hec ille. A V T H O R. Et qualiter eligendus est hospes apostolorum fama populi, & iudicio vicinorum in fidelium paganorum, si in proposito nihil probet his maxime, qui introeuntes ciuitatem scire non poterant quis qualis esset plusquam presbyter Ioannes, vel soldanus? Sed in hoc ipso noueris Christum approbasse legem illam veterem naturae, quae in ore duorum vel trium stabit omne verbum, hoc apud omnes homines iussu Christi probat episcopos, & Leuitas, hoc probat hospites apostolorum, hoc ciues sanctorum, & domesticos Dei: etiam dico quantum pagani deponant bona fide penes iudicem ecclesiasticum: quod omnino requirebatur in ordinandis ministris, & hospitibus eligendis, Christo dicente apostolis. Interrogate vos quis in ea dignus sit. Haec quauis non sit scientia analectica, aut demonstratiua, sufficiens tamen est ad fideliter sanctum celebrandum. Vnde & libro de fide resurrectionis versus mediū, A M B R O. Morte martyrum religio defensa, cum lata fides, ecclesia roborata est: vicerunt mortui, victi persecutores sunt. Itaque quorum vitam nescimus, horum mortem celebramus. Vnde & David propheticè gloriatur in sua mentis excessu: pretiosa, inquit, in conspectu domini mors sanctorum eius. Mortem mauult praefere, quam vitam. Hec ille. A V T H O R. Ecce qui tot ponere paratus es scrupulosas ambages in

canonizatione martyris, ut nunquam sciat iudex definire de sancto, Ambrosius tibi liberè dicit, quorum vitam nescimus, horum mortem celebramus. Nescimus, cum Witcleff, quauis fide scimus? Hoc est scire fidelium, qualiter apostolus bona fide dicit se scire, quod gaudium suum de annuntiatione Christi per occasionem, vel per veritatem proueneret sibi in salutem per orationem populi Philippensis, habens spem, quod non confunderetur in villo. Philipp. 1. Hec non est scientia à principis posteriorum potissimè demonstrata, sed est de qua dicit apostolus, Non me iudicauit aliquid scire inter vos, nisi Christum Iesum, & iterum. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam non huius seculi, neque principum huius seculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam nemo principum huius seculi cognouit. 1. Corinth. 2. Secundum hanc scientiam, & sapientiam fidei iudicat papa iudicio Dei, quis est sanctus. Accusatores audiuntur, si sint defensores locum habent. Testes non nisi dignissimi fide sub diligenti examinatione limatas & bene purgatas veritates exponunt. Quid vis amplius, ut sciat iudex in differendo iudicium? Iudicium Dei esse pronuntiat Origenes, quod hoc ritu procedit, expositione epistolae ad Romanos lib. 2. ORIGENES. Rectum iudicium esse Dei quis dubitet, ubi accusatores, & defensores adhibentur, & testes? Et quidem de hoc iusto Dei iudicio nos homines capiamus exemplum, nec putemus vnquam sine accusante, & defendente, & testibus iustum haberi iudicium. Haec ille. A V T H O R. Si tale sit iudicium Dei: non nisi ex parte perditorum est, qui huic diffidit. Qualiter iudicauit Arianos hereticos purgando iudicium suum de transferendo sanctos Geruasium & Prothasium per veridicos testes, & miracula patula, tractatu. 3. de eisdem. A M B R O. Quid aliud hoc biduo, nisi verbum Dei intimo eruictatis affectu, & scientiam nos habere fidei probauistis? Cui tamen celebritati nostrae qui solent, inuidet, & quia celebritatem nostram inuidis animis referre non possunt, tantum celebritates oderunt, atque intantum amentiae prodeunt, ut negent martyrum merita, quorum opera etiam daemones confitentur. Si quidem tanta est incredulorum perfidia, ut tolerabilior sit diaboli praerunque confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili Dei viui quid venisti ante tempus torquere nos? Et cum haec audirent Iudaei, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc auditis clamantes daemones, & confitentes martyribus, quod poenas ferre non possint, dicentes, Quid venistis, ut nos tam grauiter deleatis? Et Ariani dicunt. Non isti

mar-

martyres: nec diabolus torquere possunt, nec aliquem liberare, cum tormenta dæmonum, ipsorum voce probentur, & beneficia martyrum remediis sanctorum & absolutorum iudiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille sanatum se non negat. Ideo dicit, video qui non videbam. Ille dicit, cæcus esse desij, & probat factum. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est publicus, cum valeret mæcipatus obsequiis. Seuerus nomine lanus ministerio, deposuerat officium postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum ante sustentabatur obsequiis. Eos iudices suæ visionis accersit, quos habebat testes, & arbitros cæcitatibus. Clamat, quod ut contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacra reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Nōne simul illud est, quod in euangelio legimus: Vnius enim potestiam laudamus auctoris, nec interest vtrum opus sit, an munus: cum & muneretur in opere, & in munere. Quod enim aliis faciendum donauerit, in hoc aliorum opere nomen eius operatur. Legimus ergo in euangelio Iudæos cum viderent in illo loco sanitatis remedium requisisse parentum testimonium, & interrogant, quomodo videt filius vester? cum ille diceret, cæcus cum essem, modo video. Interrogate alios, si mihi non creditis. Interrogate extraneos, ne obliuiscari mihi parentes putetis. De testabiliore est istorum, quam Iudæorum pertinacia. Illi cum dubitarent vel parentes interrogabant: isti occulte interrogant, palam negant iam non operibus increduli, sed auctori. Hæc ille. AVTHOR. Quid aliud damnat Ambrosius in toto processu, nisi Arianorum perfidiam, & in omni verbo ipsam eandem Witcleuistarum duritiam? Vident miracula, testes audiunt, gesta considerant: & adhuc inuidia crepitans cor eorum magis elegit Dei opera tribuere Beelzebub, quam conuenire cum sanctis. Pater Ambrosius accersit iudicio suo vidente de cæco, & adhuc super illo arbitros cæcitatibus, sed Ariani, & Witcleuistæ, obstitunt increduli, dicentes, nec papam habere scientiam de sancto, nec sanctum Ambrosium, quia nullus Witcleuista falsus testis accedit. Ambrosio autem credant fideles populos sciuisse confirmat. Scientiam, inquit, vos habere probauistis fidei, quia pie credebant in testes fideles, non tam operum, quam sanctæ vitæ, & post testes in iudicem. Hoc est enim quod dicit psal. Testimonium Israël ad confitendum nomini tuo. In quæ locum CASSIODORVS. Testimonium Israël, id est, qui testimonium præbeant sanctitati, &

sunt probatio eorum, qui Deum vident. Testimonium enim confirmationem præstat ignorantibus, ut credant esse reuera Dei famulos, qui viderint beatos viros actu probitate conspicuos. Nam ut hoc non haberes ambiguum, subiicit, ad confitendum nomini tuo. Ad confitendum enim dicit ad laudandum, quia cum angelis omnes sancti laudes domini deuotissime celebrabant. Hæc ille. AVTHOR. Testimonium ecce præbere sanctitati aliquorum, est probatio eorum, qui scilicet sancti sunt, & iam præsentem videt Deum. Quomodo ergo insensatus iste dixit, quod testes nihil probant? Et subdit, quod hoc testimonium præstat confirmationem ignorantibus. Puta iudicibus, ut credant, reuera esse Dei famulos, quos in verbis testimonium vident beatos viros esse actuum probitate conspicuos. Qualiter hoc si nihil probent? probant ergo ita ut iudices sciant, qui prius nescierant: sed cum hoc stat, inquit, quod sit hypocrita, & præcitus. Latior difficultas ex his verbis se offert de illis, qui inter sanctos memoriam habent in ecclesiis, & tamen de quibusdam eorum improbis actibus, & etiam inhonestam mortem historiarum eorum non tacent. Sicut de superbia Buccij, & aliis. Sed huic satisfactio ambiguo primo de ciuitate Dei ca. 26. AVGVSTINVS. Sed quædam inquirunt sanctæ fœminæ tempore persecutionis ut insectatores suæ pudicitie deuitarent, in rapturam, atque necaturam se fluuium proiecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in ecclesia catholica, veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temerè audeo iudicare. Vtrum enim ecclesiæ aliquibus fide dignis testimonio, ut earum memoriam sic honorent, diuina persuaserit auctoritas, nescio, & fieri potest ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ: non errantes, sed obediens, sicut de Samson aliud nobis fas non est credere. Cum autem Deus iubet, seque iubere sine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? Hæc ille. AVTHOR. Non paruam auctoritatem reputat Augustinus fide dignorum testimonium, qui poterunt diuina quædam auctoritate persuadere ecclesiæ, quod hæc ipsa, quæ putamus absurda, iusserit Deus sanctis suis. Vnde eo magis sunt eorum memorie recolendæ celebriter, quo obedientiam pietatis nulli sit licitum ut accuset. Si esset catholicus Witcleff, si filius pacis ecclesiæ, non supponeret præcitus esse, quos canonizat ecclesia. Sed magis insipidum, & maleficiatum cerebrum suum cum Augustino submitteret: de his in-

quiente:

quiente: nihil audeo temerè iudicare, sed in partem bonam retorquere parabolam. Et tunc concludit. Quæ ergo præsumptio, super allegata, & probata, & confirmata canonizare, quod talis in patria sit beatus? Respondeo, quod præsumptio bonæ fidei, si cætera sint allegata, & probata: quia mendosa allegari non possunt, etiã quauis homini seducto probata credantur, si sint, sed ergo veritas doceatur hoc: primò quod contra iudicem tentat, quia sententia, inquit, alterius iudicis, qui mundo esset magis authenticus, tantum probaret, quantum sententia Pape in hac parte. Quauis iudex iste sit, siue angelus, siue Christus non hic definit. Sed fortè supponit, ac supputat vnum cum magistro suo Guillelmo, dicente, quod canonizatio sanctorum, seu veneratio pertinere debet concilio generali Christi fidelium tantum, quia sic, inquit, Gregorius quartus ex assensu Lodirici imperatoris, & omnium sanctorum episcoporum instituit, ut festum omnium sanctorum celebraretur. Et quæri posset à Guillelmo, vtrum semper à primitiuis suis hoc obseruauit ecclesia. Et iterum, si rex cum episcopis faciat plenarium generale concilium. Tertio querit, an hoc sit canonizare sanctum, quod est statuere diem esse solennem. Quarto item, si definire de meritis variis mortuorum pertineat soli concilio generali: quo contra dicit libro de ecclesiastica Hierarchia cap. 7. DIONYS. De dicta oratione, quam Hierarcha orat dormienti nobis, adueniente nobis de diuinorum præceptorum traditione dicere necessarium reor. litera Thomæ intelligibilis habet. Quod autem de dicta oratione episcopi super defunctum nobis tradiderunt, dicere debemus. Episcopus secundum scripturam manifestatiuus est diuinorum iudiciorum. Iuxta illud, Angelus domini exercituum est. Didicit ergo episcopus ex sacra scriptura ex his, qui sancte vixerunt clarissima & diuina vita dignè à regibus orat clarissimis retribuitur diuina clemencia supportante maculas per humanam infirmitatem contractas, quia nullus (ut dicit scriptura) mundus est à macula. Hæc igitur nouit episcopus in scripturis promissa, & postulat eadem fieri & dari his, qui sanctè vixerunt sanctus retributiones in hoc à Deo confortatus benignitate, quod aliorum dona sicut proprias gratias petit. Et in eo quod ipse sciens has promissiones futuras, presentibus manifestat, quæ ea, quæ ipse petit, secundum attestationes scripturarum omnino fiet his, qui in sancta conuersatione decedunt. Episcopus autem recitator est diuinæ iustitiæ, nec postularet, nisi Deo placita & Deo promissa: propter quod

& his, qui in mundo moriuntur, non ista postulat: non quia solum id faciendo diuinæ recitationis ordinem peruerteret, & opus aliquod Hierarchicum sine diuino instinctu præsumptiuo se exereret: sed quia iniustæ orationis effectum non consequeretur audiens sacram scripturam: petit, & non accipit, eo quod male petatis. Episcopus autem, qui petit à Deo quæ Deus promisit & diligit & omnino donabit proprium bonum affectum ostendens Deo bonorum auctori, & his, qui ibi præsentem sunt, manifestans retributiones, quæ sunt sanctis. Hæc ille. AVTHOR. Hæc est traditio apostolorum: hæc ante argutias Witcleff & Guillelmi norma fuit ecclesiæ. Quod apostoli, inquit, nobis tradiderunt, dicemus, primò quod auctoritate scripturæ sacra episcopus est manifestator diuini iudicij, qui ex eisdem scripturis accipit quam retributionem Deus est factururus sanctè uiuentibus, & qualiter supportabit infirmitates humanas, quia nullus est mundus à sorde. Pro eis ergo postulabit bona fide, sciens promissiones Dei non posse deficere his, qui in sancta conuersatione decedunt. Pro execratis autem non deprecabitur, & pro his, qui turpivita decedunt non solum ne diuinum peruertere conetur iudicium, sed & quia iniustæ orationis non consequetur effectum. Ideo sine trepidatione confidit ecclesia, quod episcopus petit, & iudicat circa mortuos, quæ sola Deo sunt placita, ostendens hominum zelum Deo auctori bonorum, & toti populo ibi præsentem retributiones diuinas, quæ sunt sanctis, si iuxta scripturas sacras & fidem ecclesiæ hoc donetur episcopo ad tantum iudicare de mortuis, ut possit ex his, quæ sibi constant, certificare præsentem de retributione diuina fidei sanctis in gloria pro sancta conuersatione sua: quid impedit episcopum, ne canonicè inquirat de vita diuina talis sancti, ut pleniorum trahat notitiam: & si eam inuenit, sanctorum cultu dignam, auctoritate episcopali confidenter exprimere sanctum Dei plebibus venerandum? Et si omnis episcopus hoc habet iuris, quod maxime facere poterit episcoporum episcopus? Mortua Thabita, quis apostolorum queritur, nisi Petrus à Ioppe, non ad suscitandum dormientem sanctam, sed ad cognoscendum de vita & conuersatione defunctæ, qualiter eleemosynis & bonis operibus plena, merita esset, ut bene digna haberetur in ecclesia sanctorum consortio? Act. 9. Et hoc ad testimonium fidelium fecerat sanctus Petrus. Vnde super Ioannem mora. 85. CHRYSOSTOMUS. Si enim memoria mirabilium virorum defunctorum proficit uiuentibus, Expio, ait, ciuitatem

Hh hanc

hanc propter me, & propter Dauid puerum Menci: multo magis eleemosyna hoc operabitur, hæc enim & mortuos suscitauit, quum circumstantabant viduæ, ostendentes quid fecit cum eis existens Dorcas. Hæc ille. AVTHOR. Et post resurrectionem Christi sanctus Petrus primò omnium testimoniationes apostolorum super vita & conuersatione Christi, & demum resurrectione eius à mortuis promulgauit in plebibus, definiens eum sanctum domini, & omni instantia colendum, & hominibus singulis adorandum. Viri, inquit, Israëlita, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in nobis virtutibus, prodigijs, & signis, quæ fecit Deus in medio vestri, sicut vos scitis. Et infra. Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius omnes nos testes sumus, dextera igitur Dei exaltatus &c. Actuum. 2. Quid erat hoc minus quam canonizatio Christi Iesu. i. sanctificatio conuersationis & operum Christi, iuxta regulas canonicæ scripturæ, ad prouocandum populum incultum eius? Et capi. 3. idem Petrus: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis. Sequitur. Quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius hunc, quem vos videtis, & noscitis, confirmauit nomen eius, & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. Actuum. 3. Et in hoc item Petrus sententiam dedit sanctificationis nominis Christi tam per testes operum eius, quam item per miraculū. Cuius sanctificationis Christi ipsos eosdem fideles, vt Christum sanctum colant, & prædicent, ammonet postea, dicens. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris. prima Petri tertio. Et hos item testes producit Paulus in sua pronuntiatione, Christum dñm sanctificando in Antiochia: De⁹, inquit, suscitauit eum à mortuis tertia die, qui visus est dies multos his, qui simul ascenderunt cum eo de Galilæa in Hierusalē, qui vsq; nunc sunt testes eius ad plebē. Act. 13. Sic ab initio Deus ipse voluit per maiores plebis, & maxime sacerdotes effici sanctus. i. taliter nuntiarī, & sic sanctificari coram plebe. Num. 20. Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, nō introducetis populos hos. Sic itaq; pater sanctificauit filium suum Christum, quem pater sanctificauit, inquit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphematis. Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Ioannis decimo.

Christū cano-
nizat Pe-
trus.

¶ Quòd in forma Christi canonizantur sancti eius, per testes vitæ.

C A P. C X X I I I.

S V M M A.

- 1 Stephani Canonizatio.
- 2 Cornelij Papæ, & martyris uirtus describitur.
- 3 Theodosius princeps augustæ memoriæ ab Ambrosio sanctus enuntiatur.

Hoc eodē modo sanctificatur Deus in sanctis suis, quo sanctificatur in se per testes vitæ, & operum, & signorū, pronuntiatione tñ apostolica. Vnde dñs per os propheta. Sanctificabor in eis coram gentibus, & habitabunt in terra sua. Ezechie. 28. Audite ¶ qualiter sanctificatus est Stephanus, & canonizatus in scripturis. Primò testimonium fit de sanctimonia vitæ eius, vbi elegerunt Stephanum plenum fide & spiritu sancto, demum quomodo operatus est signa publica, dicēdo, qd Stephanus plenus gratia, & fortitudine, faciebat signa, & prodigia magna in populo. Cuius facies in concilio visa est tanquā angeli: & quomodo sub cōfessione nominis Christi, videns ad dexterā patris, cuius imitator factus est, pro persecutoribus orans, migravit ad Christum. Act. 6. & 7. Attende testimonium, & nōne totum ad hoc pergit, quod ex sinceritate vitæ, & claritate signorū credi debet esse cum Christo? & in hac summa tota inquisitio ecclesiæ quiescit: quā plenē colligit in sermone de eodem, parte tertia sermonum, sermone. 21. AVGV Audiuiimus, & audiuiſtis, nō sunt verba multa necessaria, quia audistis: hoc tantum exhortandam video charitatem vestram, & ædificādam, vt sciatis sanctum Stephanum honorem Christi quæsisse, vt sciatis sanctum martyrem Christi testem fuisse, vt eum sciatis tanta nunc miracula in nomine Christi fecisse. Sequitur. Videte cui animam suam commendauerit. Ecce, inquit, video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexterā Dei. Vidit Christum, confitēs Christum, mortuus p̄ Christo, perrexit ad Christum. Dominus, p̄ inimicis suis in cruce pendens ait: Pater, ignosce illis hoc peccatū, quia nesciūt quid faciūt. Stephanus sub lapidibus genu flexo ait: Domine, ne statuas illic hoc peccatū. Secutus est

Stephani ca-
nonizatio.

est vestigia pastoris ouis. Bonus agnus secutus est agnum, cuius sanguis tulit mundi peccatū. Et infra. Quomodo non possit iste ibi esse, vbi erat quem imitatus est: triumphauit, coronatus est. Hæc ille. AVTHOR. Vide quid fidenter concludit, quidve definit episcopus. Triumphauit, coronatus est. Vnde hoc? Quomodo, ait, possit ibi non esse, vbi erat quem imitatus est? Sed restat docere qualiter imitatus est Christum, vt sic credere possimus eum esse cum Christo. Imitatus est vita, inquit, quærens in omnibus honorem Christi, plenus fide & spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine: quod probant testes, & examinata miracula. Morte tenus imitatus est Christum: cuius item testes sunt viri illi timorati, qui curauerunt Stephanum humandum. i. funus eius fecerunt, planctum magnum facientes super eum. Act. 8. Testes probati sunt, quia timorati. Hoc totū facio diligentius, vt sciat Wit. quantū ecclesia nostra conuenit cum scripturis, dum conatur canonizare sanctos maiores, eisdem. i. vtens medijs, & eadem inquisitione in forma, eo qd ipse dicit in sæpe dicto. 30. dialogi. 3. si ad acuendum deuotionē vestram beatos aliquos adoremus, videtur qd derelinquēdo ambiguum illos adorare debem⁹, quos fides scripturæ & sic domin⁹ canonizat. Hæc Witcleff. AVTHOR. Concedit ergo canonizationem sanctorū in scripturis in factō dominico. Reuera nullum sanctum in specie canonizat scriptura de nouis, nisi Deum sanctum, & Christum sanctum, quia nullum desinit hominem per se colendum. Cuius ratio est sicut dicit August. vt in toto testamento veteri coleretur Deus, ad quod vix trahere poterat populum vt reuocaretur ab idolis. In nouo testamento tota sollicitudo est, vt colatur Christus. Interim ergo dimittantur martyres, inquit, vt colatur Deus, quia in breui venerabitur corpus capite coronato. Ibi omnis difficultas, ibi omnis contentio, vt infra dicitur. Scripturis ergo sanctis vtriusq; paginæ de sanctis Dei testimonium redditur, quod est ad eorum sanctificationē in terra præambulū. Testimoniū, inquit, vitæ, & signorū. Quod si plenē consequatur ecclesia, qualiter errat in iudicio? Aut visum modo non liceat, quē tūc licebat, fideles, putā Christi de sanctis ipsa scriptura iubente. Congregate illi sanctos eius in moribus, congregate de signis: quia quāuis martyres Christi sint, sunt inquirendi de vita, & fide, ne propter improbitatē inordinatē occultē fatiscant in poenis. Qualiter li. 4. Ecclesiasticæ historiæ cap. 14. de quodam Phryge dicit Eusebius. Cū ad exclamationē grauis perturbatio fieret, Corinthiū

quendam natione Phrygem nuper de suis regionibus aduentare accidit, qui primò quidē bestias, cæteraq; tormenta sponte laceſsisse dicitur: deinde fractis animis cedere, ad vltimū, etiā segnitia fidem perdere. Quæ res eum ad martyriū procacia potius, & temeritate, quam deuotione profiluisse declarat. Ipse nāq; se iudicijs ingererat. Virtus itaq; exemplū euidēs omnibus dedit cautiū in rebus talibus & circumspectiū agendum, quia non temeritas, sed fides, & modestia coronantur. Hæc ille. AVTHOR. Deuotio igitur vitæ, & morum antecedēs tormenta quæreda est in martyre, quāuis paritas sit in causa certandi, ne morū foeditas, Dei causam obūbret in affectibus honestorū. Hæc igitur sanctæ cōuersationis notam cōformiter ad scripturas interſerit actis suis circa solēnitatē sanctorū martyrum Geruasij & Prothasij tractatu. 2. Beatus AMBROSIVS. Aspice ad dexteram meam, aspice ad sinistra reliquias sacrosanctas. Videtis cælestis conuersationis, videtis viros spectātes animi sublimis trophæa. Isti sunt cæli, qui enarrāt gloriam Dei, hæc opera manū eius, quæ annūtiat firmamentū. Non enim eos secularis illecebra, sed diuini operis gloria ad firmamentum sacratissimæ passionis euexit. Multoq; antē morū virtutūq; documentis annūtiavit in his martyriū, qd aduersus lubricū seculi hui⁹ stabiles permāserūt. Cælum erat Paulus, qui ait, Nostra autem cōuersatio est in cælis. Cæli erant Iacobus & Ioannes, *Philipp. 2.* deniq; filij tonitru nuntiabantur, & ideo quasi cælum Ioannes, quia verbū apud Deū vidit. Ipse dominus Iesus perpetui luminis erat cælū, cū enarraret Dei gloriam, sed eā, quā nemo ante aspexerat: & ideo dicit Io. 1. Deū nemo vidit vnquā, nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris. Hæc ille. AVTHOR. Ab hac paginam suā inchoat sanctus pater sanctos martyres dedicaturus in terris. A vita, à moribus, à sancta conuersatiōe, quos futuros Christi certatores diceret, & deuoti populi defensores. Nō, inquit, eos secularis illecebra, sed diuini operis gloria ad firmamentū sacratissimæ passionis euexit. Sic canonizari cœpit Stephanus in scripturis, qd plenum eum asserunt spiritu sancto, & gratia domini, antequā de passione tractetur. Et hîc Ambrosius: Multo, inquit, antē morū virtutūq; documentis annūtiavit in his martyriū, qd aduersus lubricum huius seculi stabiles permāserunt. Quo dicto ad eorū certandi modum accedit subinferens AMBROSIVS. Dies diei eruēt verbum. Ecce verē dies, quos nulla caligo noctis interpolat. Ecce verē dies pleni luminis, & fulgoris æterni, qui non per-

functorio sermone verbū Dei, sed intimo corde eructarunt, in cōfessione cōstantes, in martyrio perseuerantes. Hæc ille. AVTHOR. Imitatur planè formam scripturæ, quæ sic itè subinfert de Stephano, quòd omnes de synagoga disputabant cum Stephano, nec poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur in eo, & inter lapidantium ictus: Domine, inquit, Iesu accipe spiritum meū: & obdormiuit in domino. Vbi ergo forma scripturæ seruetur, & ordo, cur non eundem speremus euentum? An non si modò iustè uiuat, homo eandem ueniā habebit, quam scripturæ loquuntur de suis? Cur igitur non eandem gloriam in cælis, & eādem manifestationem in terris: ubi idēitas est processus & ordinis? Sanctus pater Ioannes Chrysostomus audebat hoc modo sanctos probare, libro de reparatione lapsi post principiū CHRYSOSTOMVS. Scio enim plures, & nostris temporibus, & à maiorum memoria lapsos ab itinere recto, & præcipitatos ab ingressu uix angustæ, & ita reparatos rursus esse, ut posterioribus priora transferint, atque ad palmam peruenerint, & coronam, numeroq; rursus & choro inscripti credantur esse sanctorū. Hæc ille. AVTHOR. Responsum est Witleff, suspicanti de tali sancto, qui fuerit usque ad mortē hypocrita, & præscitus. Chrysostomus dicit se scire plures experiētia sui temporis, & testimonio sanctorum post lapsum ita reparatos, ut numero, & choro sanctorum credantur adscripti. Hæc est testificatio bonæ fidei, hæc depositio orthodoxa pro sancto. Sic cōtra detractores sanctum Cornelium, sanctū Dei martyrem in epistola ad Antonianum probat CYPRIA. Factus est Cornelius episcopus de Christi & Dei eius iudicio, de clericorū penè omnium testimonio, de plebis, quæ tūc affluit, suffragio, de sacerdotum antiquorū, & bonorum virorum collegio, cum nemo ante eum factus esset: cum Fabiani locus esset, cū locus Petri, & locus cathedræ vacaret. Quo occupato, & de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis iam episcopus fieri uoluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet ueritatem. Sequitur. Tunc deinde post episcopatum non ex ambitu, nec extortu, sed de Dei, qui sacerdotes facit, uoluntate sic susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo uirtus, quantum robur animi, qualis firmitas fidei? Quod nos simplici corde, & perspicere, & laudare debemus sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, quo tyrannus infestus Dei sacerdotibus san-

Cornelij pæ & mar- tyris uirtus

da, atque infanda comminaretur: cum multò patientius, & tolerantius audire leuari aduersum se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei sacerdotem. Nonne is frater summæ uirtutis & fidei testimonio prædicandus est? Nonne inter gloriosos confessores, & martyres deputandus est, qui tantum temporis sedit expectans corporis sui carnifices & tyranni ferociētis ultores: qui Cornelium aduersus edicta feralia resistētē, & minas, & cruciatus, & tormenta, fidei vigore, calcantem, vel gladio inuaderent, vel crucifigerent, uel torrerent igni, uel quolibet inaudito genere pœnarum viscera eius, & membra lacerarent? Etiam si maiestas domini protegentis, & bonitas sacerdotem quem fieri uoluit, factum quoque protexit: tamen Cornelius quantum ad eius deuotionem pertineret & timorē, passus est quicquid pati potuit, & tyrannum armis & bello postmodum uictum prius suo sacerdotio uicit. AVTHOR. Quam sano, quam inexpugnabili processu, prouectum, & constantiam describit papæ Cornelij, quibus eum probat inter confessores Dei, & gloriosos martyres collocandum, & semper uicisse dicit tyrannum prius sacerdotio, quem post uicit martyrio. Et tamen tales (quales nunc sunt Witleuistæ) detractores uitæ suæ morumque item morte tolerata sustinuit. Ideo subiungit CYPRIANVS. Quòd autem quædam de illo in honesta & maligna iactantur, nolo mireris, cū scias semper hoc esse opus diaboli, ut seruos Dei mēdacio laceret, ut opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, ut qui cōscientiæ suæ clarescunt, alienis rumoribus fordidētur. Hæc ille. AVTHOR. Suspiciuntur igitur hæretici contra sanctos, dicant clam esse hypocritas, processus ambulat sano pede definitione patrum, postquam inquisitio recta sanctos reddiderit. Nec timent sanctos asserere, postquam sanctos inuenerint, sed palam enuntiant. Sicut etiam constat de principe Theodosio in lib. de eius obitu, Dicente AMBRO. Conuertere anima mea in requiem tuam: in quam festinauit intrare Theodosius, atque ingredi ciuitatē Hierusalem, de qua dictum est. Et reges terræ ferent gloriam tuā in illā. Sequitur. Absolutus igitur dubio certamine, fruitur nunc augustæ memoriæ Theodosius, luce perpetua, tranquillitate diurna, & pro iis, quæ in hoc gessit corpore, muneratiōis diuinæ fructibus gratulatur. Ergo quia dilexit augustæ memoriæ Theodosii dominū suū, meruit sanctorū cōfortia: & ego, ut quod sermone meū per orationē concludā, dilexi uirū misericordē, humilē in impio, corde puro &

& pectore mansueti præditum, qualem dominus amare consueuit, dicens. Super quem requiescam nisi super humilem, & mansuetum? Hæc ille.

¶ Quòd item canonizantur sancti, probatis miraculis, quæ ultra modum displicent Witleuistis: sicut olim Saracenis, Arianis, & Paganis.

CAP. CXXIII. SVMMA.

- 1 Miraculorum detestatores qui.
- 2 Miraculis ad fidem astruendam opus est.
- 3 Miracula quomodo torqueant, & crucient hæreticos, & perfidos.
- 4 Miracula præscorum sanctorum narrantur.
- 5 Miraculorum effectus.

E miraculis item testes nihil probare confirmat ibi subiungens. Nec dubium, quin miracula magis possint illudere, cū diabolus transfigurans se in personam defuncti, uel in angelum lucis maiora miracula damnati possit ostendere. AVTHOR. Nulli est dubiū, Witleff, & sectatores detestantur miracula supra modum, ut magis suam ostendant originem: sic Machometus in alchorano, quia miracula non potuit facere, deprauauit: & omnis deinceps Agarenorū secta: sic item Pagani omnes facile sine miraculis se idolis mactabant. Scripturæ sacræ testantur, quòd Achaz refutauit miraculū, quòd obtulit dominus. Causam referunt patres, ne sic idolis cogere abscedere. Reuera impium dogma, quod fabricat sibi Witleff in corde, hoc est idolum eius in mente. Vnde lib. 4. commentarij in Hieremiam textu. Edificauerunt excelsa Baalim HIERO. Omnis hæreticus derelinquit Deum, & alienum locum facit habitationis Dei, quem sua fraude polluit, & libat diis alienis, quos nec ipse nouerat, nec patres eius, apostoli uidelicet, & apostolici uiri. Hæc ille. AVTHOR. Eadem ergo causa detrahūt hæretici diuinis miraculis, quibus & Achaz, ne idola errorum suorum deferant sub illo fuce. Non tētabo dominum. Probatio eius est, quia ubi fauet eis aliqua ex parte quod contingit diuinitus, non abiiciunt, sed usurpāt, iactantes eā ad gloriā suæ partis, uelut ipse Witleff de terræ motu garrat in. 4. trialo-

Miraculo = rum detestatores.

gi cap. 36. Multi fideles piè putant, quòd sicut in alia damnatiōe Christi per sacerdotes legis ueteris, quæ fuit reprobata, sic in ista damnatiōe, ad ostendendum defectum attestatiōis humanæ fuit insolitè terræ motus. Quando enim membra Christi deficiunt, ad reclamandum contra tales hæreticos, terra clamat. Hæc Witleff. AVTHOR. Ecce quod pro se putat illo die contigisse terræ motum, & non uult esse illusionem diaboli, nec uult esse quid inefficax ad probandū: imò dicit, quando membra Christi deficiunt, terra clamat. Sed pro heresi sua: pro corpore sancto cælum & terræ mutescunt. Videant omnes gētes, quod iste agit de miraculis. Religio enim pura Dei nunquam sine magnis miraculis cultores obtinuit, nec obtinere debuit secundū patres, ne sic paganizarem de facili. Vnde lib. de quæstionibus 9. ve. & no. test. ca. 114. AVGV. Quo est pudore fidem nostram reprehendendam aut ridendam putant, quorum legem uirtutum testimoniis sustant, necnō ipsius domini, ac Dei nostri relegunt uocem, dicētes. Ego sum Deus, & non est alius præter me. Ergo si nudis uerbis diceret, non erat ei credendum, ne similes Paganis haberemur, qui nulla deorum suorum signa maiestatis uidentes, colere eos cœperunt, & (quod peius est) inhonestam. Turpia enim agūtur illic, quæ pudoris est reuelare, & prodentes se appellant. Porro autem Deus noster teste uirtute cæli se mandauit, & ut nihil suspicionis relinqueret, legem ipsam honestam, & sanctam, & ut Deo dignū est, tradidit. Nos uerò, qui stulti à Paganis dicimur, Deo nostro non credidisse, nisi nobis satisfecisset testimoniis uirtutum, nec legem eius suscepisse, si non illam puram, & ipsa professione condignam cognouisse. Hæc ille. AVTHOR. Duo ergo in Paganis annexa, lex turpis, & carens signis, uincunt professores insanos. Duo in fide libus, maiestas alta signorum, & honesta regula præceptorum prudētes eos, & cautos. Qualiter ergo illudunt, aut decipiunt diuina miracula Christianos sanctos, quæ ipsos prudentes fecerunt, & cautos? Attendant etiam orthodoxi ab exordio: nihil ita torquet perfidos, aut cogit in furiam, sicut miraculorum potestas, & diuinarum uirtutum uictrix. Frequentia hæc Pharaonem durissimè cruciabant, & tandem quousque mergeretur ad persequendū Dei populum incendebant. Hæc Phariseis, & Scribis simulos dabant inuidiæ, ut eo maiori studio deprauarent Christum Iesum, quo uidebant eum curare cæcum natum, rectificare claudum, & Lazarū suscitare defunctum, quæ atrocissimo odio conabantur occidere, quia maiestati mi-

Miraculis ad fidem astruendum opus est.

raculi nō poterant respōdere. Et nunquid gē- tiles persequentes sanctos dicebant miracula Dei dæmoniorum esse magica arte præstigia? Cōsimiliter arguūt hæretici cōtra catholicos, q̄ miracula, quæ fecit Deus contra ipsos pro fi- de, sunt illusiones diabolicæ. Nam & hoc Aria ni dicebant contra sanctos Geruasium & Pro thasium, negantes in cæco reparato, & expul- so dæmonio diuinum miraculū: de quo refert tractatu tertio de eisdem AMBROSIVS. Ce dit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Ariani. Quāta perpeſsi sunt, & quēmadmodū Pharaō malis suis indurantur! Dicebat diabo- lus, vt scriptum legimus: scio te qui sis: tu es fi- lius dei viui. Dicebant Iudei: nescimus quis sit. Dicebant hodie, & superiore die vel nocte dæ- mones: scimus quia martyres estis. Et Ariani dicūt: nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere: dicunt martyribus dæmones, venistis perdere nos: Ariani dicunt, non sunt dæmonū vera tormenta, sed ficta, & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquā fin- gere potuit, vt * dæmonium esse se simularet. Quid illud, q̄ ita agitari eos videmus, quibus manus imponitur? Vbi locus fraudi est, vbi sus- picio simulandi? Sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum: be- neficiis suis sacra passio comprobetur. Habet iudices, sed purgatos: habet testes, sed absolu- tos. Melior vox est, quam sanitas loquitur eor- um, qui debiles aduenerunt. Melior vox est, quam sanguis emittit. Habet enim sanguis vo- cem canoram, quæ de terris ad cælū peruenit. Hæc ille. AVTHOR. Audistis de duritia hæ- reticorum, qualiter duriores diabolis negant Dei miracula, quæ dæmones cōfitentur. Aria na vox incredula, quam iam increpauit Am- brosius, ipsa est vox Witleff, & sc̄torū eius, quōd non sunt vera tormēta dæmonum apud martyres, nec sunt vera miracula, sed ficta, & composita ludibria. Et WITCLEFF. Talia miracula sunt illusiua, quia diabolus in perso- na defuncti potest facere his maiora. Sed ergo probentur ait Ambrosius. Dæmonum nemo fingit, agitantur ægroti, non est locus fraudi: sed dicunt Ariani, nolumus intelligere, nolu- mus credere. Sed dicit Witleff, quōd hæc om- nia sint citra fidem, & videtur, quōd per tes- tes, iudices, & patrias procurantes particula- res, ecclesia sepius sit seducta. Hoc autem foret facile, & diabolus non dormit. Hæc Witleff vbi prius. AVTHOR. Igitur prophetico spi- ritu, priusquam Witleff loqueretur, omnes hos nodos Ambrosius absoluebat, beneficiis suis, in quiens, sacra passio comprobatur. Ha-

bet iudices, sed purgatos, habet testes, sed abso- lutos. Ipsa enim miraculorū beneficia purgāt iudices procurantes, & testes absoluunt. Vbi enim sunt beneficia vera, testes nō producūt, & iudices non probant, nisi vera miracula: & hæc ipsa miracula quā officiosa sunt, quā Deo testantur, sanctorum virtutes loquūtur, & mi- seris suffragantur. Prout Homil. 15. super Eze- chielem habet GREGORIVS. Quid ¶ inter ^{Miracula} ^{priscorum} ^{sanctorum.} ppugnacula, & clypeos distat, nisi q̄ in sacro eloquio patrum præcedentium & miracula le- gimus, & virtutes bonorum operum audiui- mus: Ibi nāq; cognoscimus, q̄ alius potuit ma- re diuidere, alius solem figere, alius mortuum suscitare, alius paralyticum erigere verbo, vm- bra ægrotos curare, ali⁹ per sua semicinētia in- firmantiū febribus obuiare: qui tamen omnes patientiæ longanimitate mites, & zelo rectitu- dinis feruentes, fuerunt verbi prædicatione di- uites simul & misericordiæ largitate. Hi itaque quā vera de Deo dixerint, testantur miracu- la, quia talia per illum non facerent, nisi vera de illo narrarent. Et quā pij, quā humiles, quā benigni extiterint, eorum testātur ope- rationes. Si igitur de fide tentamur, quā ex il- lorum prædicatione concepimus, loquētium miracula cōspicimus, & in fide, quā ab eis acce- pimus, confirmamur: quid ergo illorū miracu- la, nisi ipsa sunt nostra ppugnacula? Hæc ille. AVTH. Primū ¶ officii miraculi designat Gre- gorius, q̄ quā vera de deo dixerint sancti, mi- racula p̄testantur, quia talia per illū non face- rēt, nisi de illo vera narrarent. Nō igit̄ est otio- sum opus miraculi, quod verba priora corro- borat: & siue martyr confessus fuerit, siue spō- tē obierit, fidē Dei in sua assertione cōfirmat. Vnde epistola ad Victorianum AVGV. Ne aliquis existimet illos Dei seruos, quos dicis à barbaris interfectos, sic illam mortem euadere debuisse, quomodo illi tres viri ab ignibus, & Daniel à leonibus libertatus est, sciat illa pro- pterea facta miracula, vt eos verum Deum co- lere crederent reges, à quibus in illa supplicia trahebantur: hoc tamen erat in occulto iudi- cio, & misericordia Dei, vt illis regibus eo mo- do cōsuleret ad salutē. Antiocho autē regi, qui Machabæos pœnis crudelibus interemit, no- luit ita consulere, sed eorum gloriosissimis pas- sionibus cor duri regis acriori seueritate puni- uit. Hæc ille. AVTHOR. Hoc, quod dicit Gregorius, Augustinus affirmat, illa miracula trium virorum ideo facta, vt eos verum Deū colere crederent reges. In robur ergo fidei nostræ, quā de sanctis audiuius, eorum mī- racula videamus. Sic enim quandoque sunt,

vt non

vt non tantum fidelium virtus robur accipiat, sed etiam infidelium noua fides accrescat: & propter hoc lapides Onychinos ad ornandū Ephod, ac rationale, libro primo de tabernacu- lo capit. 7. coniungere docet BEDA. Lapidēs Onychinos, & gemmas ad ornādum Ephod, ac rationale connectimus, cum miracula san- ctorum, quibus cogitationes Deo deuotas, & opera virtutum ornare digna laude prædica- mus: atq; hæc in adiutorium nostræ fidei, vbi opus fuerit, assumimus. Sequitur. Lapidēsque onychini, ac gemmæ ornant Ephod, & ratio- nale, cum eximii sanctorum patrum actibus, & cogitatibus etiam miraculorum insignia iū- guntur. Hæc ille. AVTHOR. Et quā pij, in- super quā humiles, quā benigni sancti ta- les extiterint, eorum testantur operationes. Ait supra Gregorius. Imò & quanto in hono- re propter has virtutes apud dominum habeā- tur, miracula ipsa probant. Prout scribit. 3. par- te sermonum sermone. 36. qui est de sancto Vincentio AVGVSTINVS. Quid, inquit, agit Deus mira opera faciendo circa sanctorū corpora defunctorum, nisi testimonium per- hibet sibi non perire, quod moritur, & vt hinc intelligatur, in quali honore secum habeat ani- mas occisorum, quando caro exanimis tanto affectu diuinitatis ornatur? Sicut enim de mē- bris ecclesiæ loquens apostolus similitudinē adhibuit de membris corporis nostri: quoniā quæ inhonestā sunt nostra, his abundantiorē honorem circūspeximus, ita prouidētia crea- toris cadaueribus martyrum tam præclara mi- raculorum testimonia præstando abundatio- rem honorem exāgibus hominum reliquiis circūponit, & quā vita emigrante tanquā deforme iam remanet, ibi euidentius præfens vitæ dator apparet. Hæc ille. AVTHOR. O sancti patris à spiritu sancto imprægnata sen- tentia, quæ sanctorum titulos inæstimabiliter auget: piorum deuotionem in sanctos accen- dit, & impudicos Witcleuistas confundit. Di- cat modo si nihil probēt testes sanctorum mi- racula p̄ducēs. AVG. Fidelis iudex ecclesiæ dixit eos probare quāto honore tales s̄cti fue- rint apud Deum, quorum inanimata cadaue- ra tanto miraculorum honore curantur, & q̄ eo euidentius vitæ dator ibi præfens apparet, quanto magis deforme corpusculum inter tā- ta miracula remanet. Hæc ipsa miracula fidem eius probant, & tu dicis, quōd nihil probāt. O quā facile fuisset isti corrūpere custodes do- minici sepulchri pro principib⁹ sacerdotū, & cum pecunia quantūlibet copiosa tollere, vel suspectum facere Christi resurrectionis miracu-

lum, tot qui illusionum fucus omnium miracu- lorum splendores obumbrat, quæ ab illa res- surrectione capiūt fructum suum. Obstinatis Iudæis iste videtur obstinator: de quibus ta- men psal. querulus ait in gemitu. Patres nō in- tellexerunt in Ægypto mirabilia tua. In quē- versum HIERO. Viderunt, & nō viderūt. Vi- derunt carnalibus oculis, & spiritalibus oculis non viderunt: non dixit: Non viderunt, sed nō intellexerunt. Non enim ea spiritali contēpla- bātur intuitu. Hæc ille. AVTHOR. Ita & Wit- cleff, & ceteri patres hæreticorū de Ægypto non intellexerunt miracula etiam quæ vide- runt. Viderunt dicam, sed non viderunt: quia dissoluti Witcleuistæ nō ea spiritali, sed super- bo contemplantur intuitu.

¶ Qualiter miracula apud san- ctorum memorias probant, & iu- dicāt eos sanctos, & Dei amicos.

CAP. CXXV. SVMMA.

- 1 Witleff, qui dicit omnia miracula esse illusiones diaboli, confutatur.
- 2 Ioseph ossa, quomodo post mortem prophetauerunt, ad probandum eum sanctum Dei.
- 3 Miracula in Christi morte.
- 4 Deus quomodo egit miracula in presentia corporis di- ui Vincentij, ad iudicandum eum sanctum.
- 5 Miracula sanctorum, ad quid ualuerunt.
- 6 Petrus quomodo probauerit potestatem simul miracu- li primus post Christum, in Simone mago, ad lau- dem euangelij.
- 7 Prophetæ, uirtutes facere, & dæmonia eiicere quo- modo possint etiam mali.
- 8 Witleff quare tam inuimatur sanctorum miracu- lis, ostenditur.

Vltis scire? ipsum interroga- te: dixit enim in dialogo sui maioris mendacij ca. 16. Quā- tū ad orationes, & miracula patet, q̄ sunt illusiones diabo- li somniatę, cū publicatur ho- die, q̄ quilibet sacerdos cōsecrādo eucharistiā facit infinita miracula, & tāta, & quāta fecit do- minus Iesus Christus, & secūdum apostolum primæ Corint. 13. Si viator habuerit omnē fi- dem, ita vt mōtes transferat, charitatē autē nō habuerit, nihil est. Multo ergo magis signa o- stensa, siue à Deo, siue à diabolo in præsentia corporis mortui nō indicat, q̄ sit sanctū: ideo

*Demo- niacum.

vna de præcipuis cautelis diaboli, per quam se duxit viantes, est deceptio in his signis. Credamus igitur viuus operibus cõformib⁹ legi Dei, & dimittamus hæc signa friuola. AVTHOR. Stupeo ꝑ ad hæc verba, ita vt pēnam contineā, dubitans vtrū vir iste fuerit Christianus, an de Christiano factus apostata. Retractemus hæc dicta, & diligentius attendamus. Quantum ad orationes, inquit, & miracula patet, q̄ sunt illusiones diaboli. Indefinite loquitur hæc verba: ideò vniuersaliter sumi possunt, logica propria eius docet: quia hō ex corpore est & anima rationali, ideò quilibet hō est rationalis: sic hæc miracula sunt illusiones diaboli, ita omnia. Cōfirmat sensum istum, q̄ statim infert ab apostolo. Multo ergo magis signa ostēta, siue à domino, siue à diabolo in p̄sentia corporis mortui non indicant, q̄ sit sanctum. Omnia signa iam comprehendit, siue à Deo, dicēs, siue à diabolo facta in p̄sentia corporis mortui nō indicant, quòd sit sanctum. Quid ꝑ ergo ad canonizandum sanctū Ioseph & sanctum Dei probandum, recitat sapiens hæc miracula, dicens, Ioseph, qui factus est homo princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilitimentū populi, & ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetauerunt? Ecclesiastici 49. Prophetam ostenderunt, vt exponunt patres. Ecce miraculum ad probandum sanctum Dei, quia ossa eius prophetauerunt. Proiecerunt item quidam hominem mortuum in sepulchrum Elisei, qui tetigit ossa Elisei, reuixitque homo ille, & stetit super pedes suos. 4. Regum. 13. In canonizationem Elisei, & ad probandum eum sanctum hoc adducit scriptura miraculum, & dicit, quòd mortuū prophetavit corpus eius. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est. Ecclesiastici. 48. Si hæc miracula quanuis à Deo facta in p̄sentia corporis mortui nihil probant, sed sunt illusiones diaboli somniata, vt quid sanctus sanctorum, vt probaret se sanctum, ea requisit in morte? Clamans ꝑ & volens, emisit spiritum, velum templi scissum est, terra mota est, petra scissa sunt, sol obscuratus est, monumenta aperta sunt: vt quid hæc omnia fecit Deus pater in p̄sentia corporis mortui filij sui, si non indicant eum sanctum? Hoc in commentario Matthæi dixit HIERONYMVS. Nul-li dubium est, quid significet iuxta literam magnitudo signorum: vt crucifixum dominum suum, cælum, & terrā, & omnia demonstrarent. Hæc ille. AVTHOR. Et amplius infra super hunc textum. Ecce terramotus

Miraculum Christi morte.

factus est magnus. Idem HIERONYMVS. Dominus noster vnus atque idem Dei filius, & filius hominis iuxta vtranque naturam diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis suæ, nunc humilitatis signa demonstrat. Vnde & p̄senti loco quanquam homo sit, qui crucifixus est, qui sepultus, qui clausus tumulo, quem lapis oppositus cohibet, tamen que foris aguntur, ostendunt filium Dei: sol fugiens, tenebræ ingruentes, terra commota, velum scissum, saxa dirupta, mortui suscitati, angelorum ministeria, quæ & ab initio natiuitatis eius probabant. Hæc ille. AVTHOR. Ecce perfide, ecce perditæ Witcleff his obloquaris, si potes, & audes, vt nedum homines, sed hæc omnia, quæ Dei filium in eius morte probabant circa corpus mortuum te confundant. Gentilis ille Centurio veniens tecum ad iudicium te conuincet: qui cum Christus animam suam poneret, dicere nouit: Verè filius Dei erat iste. Et tu dicis, hæc eum non indicant esse sanctum. Et beatus Petrus beatum illum esse probauit, de quo prophetauit Dauid, quia caro eius non vidit corruptionem. Actuum. 2. Et beatus Paulus in sermone ad populum Antiochiæ Persidæ hoc ipsum probauit Actuum. 13. Cur non sequatur ecclesia patres suos, & scripturas, & ipsum scripturarum authorem in sic scrutando miracula, & indicanda de mortuis? quis detrahet, nisi perfidus, & qui diuinis scripturis non credit, & per hoc nec Deo credit? Scio ꝑ quòd per hanc auctoritatis peritiam indicauit Vincentium sanctum dum viueret, quia in p̄sentia corporis eius mortui Deus egit miracula. in sermone de ipso secundo sermone, qui incipit: In passione, AVG. Quod verò tanta cura seruauit dñs martyris corp⁹, qd aliud demonstrat, nisi se gubernasse viuente, quæ nō reliquit exanimē? Vicit ergo Datianum viuens Vincentius, vicit & mortuus, viuens tormenta calcavit, mortuus maria transnatauit. Sed ipse inter vndas gubernauit cadauer extinctum, qui inter vngulas animum donauit inuictum. Nec flexit flamma tortoris corpus eius, sed in his, & huiusmodi omnibus nihil est aliud, nisi pretiosa semper in conspectu domini mors sanctorum eius. Hæc ille. AVTHOR. Attende quid dicat, q̄ tanta cura seruauit dominus martyris corpus, & monstrat se gubernasse viuente, quæ nō reliquit exanimē. Inter vndas gubernauit cadauer extinctum, qui inter vngulas animum donauit inuictum. Ergo indicat esse sanctum. Item nō flexit tortoris flamma cor eius, nec merfit aqua maris corpus eius. Quò dicis, credimus viuus

viuis operibus relictis his signis? sunt ne hæc opera Dei mortua, quia dicis, Signa ostēta siue à Deo, siue à diabolo in p̄sentia corporis mortui, non indicant eum sanctum? & subinfertur. Credamus viuus operibus, dimittentes hæc friuola. Cum Magi Pharaonis post Moysen fecerant signa magna, vt patet Exod. 7. & 8. Et secundum veritatem euangelij, præsciti dicent, Domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & demonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Matth. 7. & Christus asserit Matthæi. 24. quòd pseudo Christi, & pseudoprophetae dabunt signa magna, & prodigia. Erubescere ergo de cætero esse de generatione adultera, nisi docere sciueris, quòd hæc signa mortua sunt ab homine, quem asseris esse sanctum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Iam expressè dixit signa mortua, quæ doceri exigit scita esse fieri ab homine, quæ asserit esse sanctum, quasi tunc non erubesceret cultor, sed si Deus ea fecerit in p̄sentia talis sancti, erubescere debet, & si dimittenda sunt hæc signa tanquam mortua, quia in p̄sentia mortui facta, & credenda: viua opera, quia à viuētib⁹ facta, falsum cecinit Augustinus de Psal. quòd pretiosa sit in conspectu domini mors sanctorum eius: sed sola vita pretiosa in conspectu domini, & viuētib⁹ opera. Attamen quid te iuuat, q̄ Magi fecerunt signa post Moysen, vt suadeas miracula sanctorum dimittenda tanquam friuola? Nunquid Moyses, & Aaron ideò dimiserant sua signa? Scriptura ibi consequenter dixit, quòd deuorauit virga Aaron virgas Magorum, & post sanguinis signum in paludibus, & post signum sanarum addiderunt sancti Cynifis per Ægyptum, quod quia Magi nō poterant, digitus Dei est hic, inquit. Ad hæc ꝑ ergo sanctorum miracula valuerunt, vt magicis præualerent, & ad Dei fidem hostes compellerent. Sic item qualiter primus dux, & sacerdos, miraculi diuini potestatem probauit in Magis ad legis ingressum. Itē ꝑ primus post Christum potestatem simul miraculi probauit in Simone Mago ad laudem euangelij Petrus sacerdos, ꝑ antiquus pater, & scriptus semper viuus apostolis, lib. 3. de laudibus Iudæorum GESIPPVS. Quanuis in alijs terrarum partibus Petri esset expertus potentiam scilicet Simon Magus, tamen præueniens Romam, ausus est iactare, q̄ mortuos resuscitaret. Defunctus erat id temporis Romæ adolescens nobilis propinquus Cæsaris. Cum vniuersorum dolore admonere pleriq; ad experiendum, vtrū possit resuscitari. Celeberrimus in his operibus Petrus habebatur, sed apud gen-

tiles nulla facti huiusmodi deferebatur fides. Dolor exegit inquiri remedium: perrectū est ad Petrum: fuere qui etiam Simonem accersendum putarunt, vtriq; adfuerunt. Ait Petrus Simoni, qui de sua iactaret potentia, priores sese partes dare, vt si posset, mortuum resuscitaret: si ille non resuscitasset, se non defuturum, vt Christus opem ferret defuncto, quo posset resurgere. Simon, qui putaret apud urbem gentilium plurimum suas valituras artes, conditionem proposuit, vt si ipse resuscitasset mortuum, Petrus occideretur, qui magnæ potentia (sic enim appellabatur) laceffendo iniurias pari genere irrogauisset, sin verò inualuisset, Petrus in Simonem vindicaretur. Acquieuit Petrus, adoratus est Simon, accessit ad lectulum defuncti: incantare, atq; murmurare dira carmina, vt coepit, visus est agitare caput, qui mortuus erat. Clamor fit ingens gentilium, quòd iam viueret, quòd iam loqueretur cum Simone. Ira & indignatio in Petrum, quòd se ausus esset conferre tantæ potestati. Tunc sanctus apostolus poposcit silentium, & ait, Si viuus defunctus, loquatur, si resuscitatus est, surgat, ambulat, fabuletur, phantasma illud esse, non veritatem, quòd videatur caput mouisse. Denique separetur, inquit, à lectulo Simone, & tunc ne quidem id ostentui futurum. Abducitur Simon à lectulo, manet sine specie motus alicuius, qui mortuus erat. Adstitit Petrus longius, & intra se paulisper orationi intētus, cum magna voce ait. Adolecens surge, sanet te dominus Iesus. Et statim surrexit adolecens, & locutus est, & ambulauit, & cibum sumpsit, & dedit eum Petrus matri suæ. Hæc ille. AVTHOR. Hic non abstinuit Petrus à faciend^o miraculo, quia Magus fecerat illufionum, sed magis profequitur: sicut Moyses, vt fictitiam veritas superaret. Quòd item damnari dicet, In nomine tuo virtutes multas fecimus, & demonia eiecimus, non ideò probas dimittenda miracula tanquam friuola: aliàs culpandus Christus, qui continue post aduentum tot fulsit miraculis. Stultus esset Petrus, qui curauit claudum in porta ænea in Lydda, Thabitā in Ioppe, ægros innumeros per plateas umbra sua. Paulus quoque miraculo conuertit Paulum Sergium, & curauit Eutychem iuuenem. Per manus quoq; apostolorum fiebant prodigia, & signa magna in populo. Magnificabat eos populus tanquam sanctos, Deo agente. Et quis inuidet istis signis, nisi hi increduli de hæresi Sadducæa. Aut nunquid ideò dimittendæ sunt Christi prædicationes, & lectiones prophetarum tanquam friuolæ? Ipsi,

qui dicebant, virtutes multas fecimus, ipsi præ miserunt, in nomine tuo prophetauimus. Nec item illusiones erant istæ virtutes, quas fecerunt illi mali, quia dæmonia eiecisse fatentur, & fecisse virtutes, sed in his miracula domini sunt laudanda pro magnis, quia ad honorem Dei sunt: & fiunt ad laudem meriti eorum, si boni sint, per quos fiunt, vel ad eorum condemnationem, si improbi: aut certe ad eorum commodum, apud quos fiunt. Vnde in eodem locum Matth. 1. libro commentarij HIERO. 7. Prophetare, & virtutes facere, & dæmonia eijcere interdum non eius est meriti, qui operatur, sed vel inuocatio nominis Christi hoc agit, vel ad cõdemnationem eorum, qui inuocant, vel ad vtilitatem eorum, qui vident, & audiunt, conceditur: vt licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saul, & Balaam, & Caiphas prophetauerunt, nescientes quid dicerent. Et Pharaõ, & Nabuchodonosor somnijs futura cognoscunt, & in

AA. 19. Actibus apostolorum filij Sceuz videbatur eijcere dæmonia, & Iudas apostolus animo proditoris multa signa inter ceteros apostolos fecisse narratur. Hæc ille. AVTHOR. Sed propter hoc non habes in scripturis, quod homines declinare tenentur à miraculis domini: sicut nec à prædicationibus legis Christi propter pseudo prædicantes: quia plures conuerterunt ad fidem Christi signa, quam verba, & eos, qui non poterant suaderi verbis, miraculis vincebant: sicut tot millia per Petrum in rectificatione claudi. Adfunt tamen Witcleuistæ, sustentantes magistrum ex hoc, quod dixit Augustinus de vera religione, quod miracula primæ ecclesiæ in nostra tempora durare permilla sunt, ne semper anima visibilia quæreret &c. verum est quidem. Non enim nunc vsq; cum manus imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum, vt loquantur linguis omnium gentium, aut nunc vsq; per vmbra transeuntium prædicatorum Christi sanantur infirmi: & si qualia tunc facta sunt, quæ postea cessasse manifestum est, sed non accipiendum est, quod dixi, vt

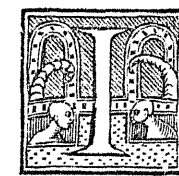
nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipse, quando istum scripti librum ad Mediolanensium corpora martyrum in eadem ciuitate cæcum illuminatum fuisse iam noueram, & alia nonnulla, qualia tã multa etiam istis temporibus fiunt, vt nec omnia cognoscere, nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus. Hæc ille. AVTHOR. Doceat vos Augustinus increduli Witcleuistæ, & ab ipso audite, non hoc sapuisse, quod vos: quod deinceps post apostolos nulla fiant in nomine Christi miracula, & omnia illusua esse diabolo, cum ipse cæcum visum recepisse cognouit ad corpora martyrum. Quod item retulit libro de ciuitate Dei, vt habebitur infra, & de eodem facto martyrum disputans tractatu. 3. de sanctis Gerualdo, & Prothasio AMBROSIIVS. Quæro quid non credant? vtrum à martyribus possint aliqui visitari, hoc est Christo nõ credere. Ipse enim dixit, Et maiora his facietis. An ab istis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum repta sunt? Quæro hic, vtrum mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuidet, quod meum non est? Si martyribus (stant enim vt si mihi non inuidet, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quam ipsi credunt. Nõ enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in ijs fuisse eam, quam nõ habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Ariani negant. Hæc ille. AVTHOR. Iam si noui, quare Witcleff tam inimicatur sanctõrum miraculis, quia certe alterius fidei est, vel extraneitate perfidia à fide sanctõrum. Sic hostis fidei Christi est, & sanctõrum suorum in viuis, & mortuis. Scit enim perfidiam suam statim vincendam, cum venitur ad miracula, sicut seua gentilitas, & cæcus iudaismus, & miracula, quibus instaurauit Christus suos apostolos, dicens, Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Ideo primus eis obloquitur, quibus orbis victoria celebratur, vt saltem si non poterunt vincere, non vincantur, sed more Philosophorum luctentur cum fidelibus, sicut ca. 114. de quaestionibus noui, & veteris testamenti AVGVSTINVS. Omnes Philosophi, & sectarum inuẽtores, diuersis disputationibus inuicem se confuderunt. Nullus ad alterum transiens, quia vnusquisq; in quo imbutus fuerat, permanebat. Per id enim, quod verba con-

ba contradictionis obnoxia sunt, nullus alterum superabat. Sequitur. Hinc factum est, vt Dei prouidentia, cuius sensus inuestigari non potest, prædicationi suæ virtutem adiungeret, vt veritas prædicationis virtutis testimonio probaretur: vt qui verbis contradicerent, virtutibus non auderent. Quæ enim maior poterit esse testificatio veritatis, quam est operatio virtutis? Si quis autem opera virtutum denegat, accusans scripturas, quomodo poterit stultam fidem nostrã dicere denegans scripturas? Vbi enim scriptum est de Christo, quod filius Dei credendus est, eodem loco virtus testis inuenitur. Hæc ille. AVTHOR. Nulla ecce maior est testificatio veritatis, quam est operatio virtutis. Igitur si Witcleff in scripturis fidem suam inueniat, probet illam, quia noua est, certis miraculis: aut nostris non inuideat, miracula pulchra pro antiqua fide pandentibus. Fidem illam dixit Ambrosius maiorum traditione firmatam, quam dæmones coacti non negant: Ariani negant, & cum Ariani improbi denegant Witcleuistæ. Semper enim cum vetustis hæreticis conserit manus contra Christum, & cum toruis gentilibus. Nam comparando miracula sanctõrum incantationibus Magorum, quid aliud fecit, quam vesanus Porphyrius contra signa fidelium fecit, & Philosophi Romanorum? Vnde libro. 2. de ciuitate Dei, cap. 8. vbi dicto de miraculosa statione solis per Iosue, & Ezechiam infert AVGVSTINVS. Sed ista quoq; miracula, quæ meritis sunt concessa sanctõrum, quando credunt ista facta, magicis artibus tribuunt. Vnde est & illud Virgilij. Sistere aquam fluijs, & vertere sydera retrò. Nam & fluium stetit superius inferiusque fluxisse, cum populus Dei ductore Iesu Naue viam carperet, & Elia propheta transeunte, ac postea discipulo eius Eliseo id esse factum in sacris literis legimus: & retroersum fuisse maximum sydus regnante Ezechia modo commemorauimus. Hæc ille. AVTHOR. Vera nonne erant ista miracula à vero Deo meritis sanctõrum facta? & tamen si dicant facta esse magicis, disputant, sed vnde, non est quod probent. Sic sufficit coruo Witcleff sanctõrum deprauare miracula, comparando illa Magorũ signis: sed vltra contumeliosum verbum non habet vel verbum.

Qualiter vera probantur Dei miracula, si cultum Dei commendent: & quòd quãdo meritis bonæ vitæ succedunt, tunc probant eos sanctos, per quos fiunt.

CAP. CXXVI.
S V M M A.

1. *Miracula, quæ vera dicantur, & credantur esse facta, ipso Deo in illis operante.*
2. *Miraculum an sit verum, vel fictum, quomodo deprehendatur.*
3. *Vacua opera, quæ dicantur.*
4. *Miraculorum scrutatores, quid habeant aspiciere.*
5. *Gregorius prædicatores sanctos appellat.*
6. *Witcleff, quod mentitur contra Deum, & sanctos, quum dixit, quod miracula nihil probant.*

Ntererit autem nostra pro fide catholica differẽtias ponere inter illusiones Magorum, deorum, aut demonum, & vere sanctõrum, & diuina miracula: quas semper ad oculos habent sancti patres, cum de miraculis illis loquuntur. Maximè autem, cum de sanctõrum miraculis rogati, vel requisiti, definire coguntur. Hinc scribit lib. 10. de ciuitate Dei, ca. 12. AVGVSTINVS. Quia tanta, & talia geruntur his artibus, vt vniuersum modum facultates excedant, quid restat, nisi vt ea, quæ mirificè tanquam diuinitus prædici, vel fieri videntur, nec tamen ad vnus Dei cultum referuntur, cui simpliciter inhærere fatentibus quoq; Platonicis, & permulta testantibus, solùm beneficium bonum est, malignorum dæmonum ludibria, & seductoria impedimenta, quæ vera pietate cauenda sunt; prudenter intelligantur. Porro si autem quæcunque miracula, siue per angelos, siue quocunq; modo ita diuinitus fiunt, vt Dei vnus, in quo solo beata vita est, cultum, religionemque commendent, ea verè ab eis, vel per eos, qui nos secundum veritatem, pietatemque diligunt, fieri ipso Deo in illis operante, credendum est. Neq; enim audiendi sunt, qui Deum inuisibilem visibilia miracula operari negant, cum ipse etiam secundum eos fecerit mundum, quem certè visibilem negare non possunt. Quicquid igitur mirabile fit in hoc mundo, profectò minus est, quam totus hic mûdus, id est, cælum, & terra, & omnia

omnia, quæ in eis sunt: quæ certè fecit Deus. Sicut autem ipse, qui fecit, ita modus, quo fecit, occultus est, & incomprehensibilis homini. Hæc ille. AVTHOR. Hic discant Witcleuista distinctius loqui de miraculis, nec indefinite cuncta damnare, illusiones esse dicentes: sic enim loqui damnantes audiuius: non autem audiuius alicubi laudantes miracula. Et ex hoc de illis esse videntur, quos hic tetigit Augustinus, dicens, Neque audiendi sunt, qui Deum inuisibilem visibilia miracula operari negant. Facit enim miracula etiam coram cadaveribus mortuis ad confirmationem illius fidei, quæ sanctus ille defendit, aut docuit, vel propter homines instruendos, quàm diligenter Deus honoret sanctum illum secum in gloria, cuius corpus exanime sic honorat in terra. Sicut exposuit Augustinus iam supra. Veruntamen ¶ quia multæ sunt illusiones malignorum spirituum, multæ sunt fictiones cupidorum fidelium: idcirco sancti patres sibi reseruare cœperunt examen, ne sub specie veri similis, & non veri, plebs fidelis per incuriam possit illudi. Sic dixit Augustinus, modò, quod vera pietate cauenda sunt, & intelligenda prudenter. Hoc idè in vnoquoque miraculo eis oblato, patres, vt prudenter intelligant, primò discutunt, si vnus Dei, in quo sola vita beata est, cultum, & religionem commendat expressè. Et ibi attendunt fines historiarum, & plausus, quò tendunt fidelium auditorum, & circumstantias rerum gestarum cum omni qualitate negotij, quod potius cogitari, aut fieri poterit, quàm doceri. Quòd si notanter in aliquo videantur excedere à cultu Dei, statim deprehenditur, aut fictio esse, aut seductorum illusio. Si autem deuotione sincere accendat in Christum, & fidem Christi commendat, & augeat, sine nouitatis, sine singularitatis scrupulo, tunc verè siue per angelos fiat, siue per homines, per eos, qui nos pie diligunt, diuinitus fieri credendum est. Et hoc est in discussione miraculi primò indicium: si autem propter opacitatem relationis, vel rei, quid horum agatur, quia adhuc est ambiguum, curritur ad antiquitatis exemplum, & illud magis petendum est, in quo conuenit cum antiquis. Vnde lib. 22. de ciuitate Dei, ca. 9. AVGVSTINVS. Si enim miracula sanitarum (vt alia taceam) ea tantum modo velim scribere, quæ per hunc martyrem, id est, per gloriosissimum Stephanum facta sunt in Colonia Calamensi, & in nostra, plurimi conficiendi sunt libri. Nec tamè omnia colligi poterunt. Sunt tamen de quibus libelli dati sunt, qui recitarentur in populis. Id namque fieri nõ

lumus, cum videremus antiquis similia diuinorum signa virtutum, & nostris temporibus frequentari, & ea non debere multorum notitiæ deperire. Hæc ille. AVTHOR. Valde noto, quod Augustinus inter omnia, & tot miracula, quot contigerant tunc apud memorias sancti Stephani, quauis Christi martyris indubitati, & in canone testamenti noui probati, ea discrete elegit, quæ vidit antiquis diuinis signis virtutum similia esse oblata sibi libellis, vt ad Dei laudem, & augmentum cultus fidei promulorum notitijs probarentur: nam vbi de lignorum fasce sit castrum, aut de stipulis surgunt armati, & huiusmodi, quæ mirum quoddam oculis ingerunt, sed nec fidei profuit, nec deuotioni fidelium viuorum, potius adiudicanda sunt ludicris, aut præstigijs illusorum, nec tamen inutilia, quæ vana, & inde vetita, quia vana. Lege enim veteri inspicere prohibentur: sed quò, inquis, discerni possunt signa ista portenta à veris? Respondet quæstione. 29. lib. 4. super Deutero. AVGVSTINVS. Quoniam portentorum inspectores prohibet esse in populo Dei, quærendum est, quomodo ista portenta, quæ inspicere prohibentur, discernantur ab eis, quæ documentis ita dantur, vt quid significent, dici debent, sicut omnia miracula, quæ in scripturis reperiuntur, significantia quod pertineat ad sanam regulam, sicut dicimus quid significauerit vellus in area compluta sicca, vel in sicca area compluta: aut virga Aaron, quæ floruit, & nuces attulit, aut cætera huiusmodi. Sicut autem discernuntur diuinationes, quas consequenter prohibet à prædictionibus, vel annuntiationibus prophetarum: sic illæ inspectiones prodigiorum à signationibus diuinorum miraculorum discernendæ sunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sicut discernuntur diuinationes à prædictionibus prophetis, sic miracula à prodigijs discernuntur. Sic item discernit miracula Homilia. 19. super Matth. operis imperfecti. CHRYSOST. Adhuc considera: virtutes, quas facit, vtilis sunt, aut inutiles. Vtilis sunt, quæ mirabiliter fiunt, & ad salutem proficiunt: vt putà, infirmos sanare, & alia huiusmodi, quæ fecit Christus. Vacua autem sunt, quæ admirationem quidem videntibus, vtilitatem nullam adferunt, vt putà volare per aërem, sicut diabolus hortabatur Christum, statuas facere ambulare, aut comiseri flammæ, & non comburi, qualia fecit Simon: nam plena opera ex Deo sunt, quia & ipse plenus est. Vacua autem opera ex diabolo, sicut & ipse vacuus est, & vanus. Nam quòd quædam mirabilia sunt ex Deo: quædam ex diabolo, demonstrat

monstrat Nicodemus. Non enim dixit, nemo facit signa, nisi sit Deus: sed, Nemo facit hæc signa, quæ facis, nisi sit Deus cum illo. AVTHOR. Ita ergo ad hæc habent scrutatores miraculorum aspicere, si sint vtilia, & conformata prioribus. Antiqua enim Dei miracula vltra mirum, quod operantur exterius, semper habent Dei laudem, & fidei validos stimulos, compungentes spectatorum mentes interius, & ea sunt Dei miracula, qualibus antiquitus gloriosi facti sunt patres. Quæ quis noua tunc erant, quòdam tamen facta collecta sunt in multis libellis, vt essent formæ sequentibus, sicut in catalogo sanctorum veterum patent. Ecclesiastici. 44. vbi de laude Enoch dixit, quòd placuit Deo. Hæc laus virtuosæ vitæ eius, & tandem subdit diuinum miraculum, quòd translatus est in paradysum, & adiungit effectum miraculi, vt det gentibus sapientiam. Hic ex omni parte solida virtus resplendet, vnde concluderet fidelis, prudensque, quòd sanctus Dei est. Sic de Noë primò docet, quòd inuentus est perfectus, & iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Subdit miraculum de eo, seruata in diluuiò omnis caro, scilicet feruitura Deo post. Et de Abraham, quod non erat similis illi, qui conseruaret legem excelsi: & tunc subdit miraculum incrementi seminis in star stellarum cæli: de quo nimirum processurus erat omnibus stellis maior sol iustitiæ Christus Deus noster. De Isaac quoque dixit similiter. Propter Abraham patrem suum, & ita de Iacob. Hac forma canonica reddet patres esse sanctos, Moysen, Aaron, Phinees, Iosue, Samuelem, Nathan, Dauid, Salomonem, Eliam, Eliseum, Ezechiam, Iosiam, Hieremiam, Ezechielem, Zorobabel, Neemiam, Simonem, & Oniam, hoc enim loco viros sanctos istos Dei sapiens canonizat, præbens formam canonicam: primò à fide, & operibus, & demum à miraculis Deo dignis sanctos Dei sequentes in seculis pariformiter approbare. Inquisitores ergo mirabilium horum spectent, & vitas, & miracula, & tunc de Dei sanctis, si suæ functioni incumbat, audacter diiudicent, retinentes semper pro themate, quod sanctis his sapiens præassumpsit, Laudemus viros gloriosos. Multam gloriam fecit dominus magnificentia sua à seculo. Corpora eorum in pace sepulta sunt, & nomina eorum viuunt in generationes. Ita in gloria Dei cuncta inchoent, & cuncta concludant. Nec putet quis istos solos canonizatos esse pro sanctis, quos hoc capitulum comprehendit expressè: sed hac forma sacri canonis omnes, quos ex similibus scriptura comē-

dat, aut forsan & multi alij, sicut prophetæ, qui nec specialiter innotescunt. Vclut Homil. 3. super Matth. in opere imperfecto CHRYSOSTO. Per omnes prophetas Nazarenus vocatur Christus, quod sanctus est, aut fortè & aliquos prophetas ista dicentes, qui non sunt nobis canonizati. Aliquanti enim prophetauerunt, & non scripserunt, sicut Nathan, & Esdras. Hæc ille. AVTHOR. Hoc tamen non seruat, qui sanctos taliter canonizat, quod licet hoc modo prædicto vera miracula, & à Deo facta possint à non factis, & non veris discernere, tamen & si vera sint, non statim sanctum per se probat, penes quem fiunt, sed si iuxta formam ecclesiasticam veræ fidei formata charitate iungantur vera miracula: quia & apud hereticos quòdque fiunt, causis Deo notis, & ipsi habet dicere, quod Witcleff orthodoxis obiecit: Domine, nonne in nomine tuo virtutes multas fecimus? sed sicut elemosyna cum bona vita, arguit virum piū: & sub laudibus hominum non efficit faciendi veniam peccatorum, sic miracula diuina cum fide recta, arguunt canonicè eum sanctum, quæ idem sanctis suis Deus addit, vt non tam eorum sanctitas, quàm fidei suæ veritas hominibus elucescat, sicut. 26. lib. Moralium super hunc textum, Si voluerit extedere nubes, quasi tentorium suum, scribit GREGORIUS. Rectè nunc nubes istæ eius tentorium dicuntur, quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus eius tentorium non erat, cum ab Hierusalè per scripturam, vsque ad Illiricum in corda mortalium veniens, in eius mente dominus quiescebat? Nubes quippe erant hominibus, tentorium Deo. Sequitur. Nubes eius Moyses extitit, cum priusquam plebi Israëliticæ ducatum præberet quadraginta annis in deserto permanens, & sublimia appetens, à cõuersatione populi segregatus vixit. Et infra. Sed ipsè sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum verba sufficiunt, nisi cum miracula adduntur. Vnde cum dictum sit, Si voluerit extedere nubes, quasi tentorium suum, rectè subiungitur, & fulgurare lumen suum desuper. Quid enim sentire fulgura, nisi miracula debemus, de quibus per Psalmistam dicitur, Fulgura multiplicabis, & cõturbabis eos? Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat, quia per prædicatores sanctos, insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Hæc ille. AVTHOR. Ecce pater sanctus Gregorius prædicatores sanctos appellat, quorum sanctitas per prædicationes pollet in verbis, & apud populos tota tonat miraculis: & signanter dixit contra Witcleff, quod eisdem sanctis nequaquam ad persua-

persuadendum verba sufficiunt, nisi cum miracula adduntur, dum scilicet noua, & inaudita, rudi populo prædicaret, quales sanctos assumpsit Moysen, & Paulum. Quod mirum, cum lex sua, & virtus sua erat, quæ illi populis suadebant. Quæ ergo optimo, & potissimo modo prædicanda erat hominibus: qualiter nulla hæresis, aut callida gentilitas posset ostendit, sicut cap. 120. de quæstionibus veteris & noui testamenti, circa medium AVGVST. Ut ad fidem Dei accederemus vnus, & filium in carnatum, & crucifixum crederemus, non verbis suafum est nobis, sed rebus. Vidimus enim mortuos excitatos, leprosos mundatos, cæcos natos, oculos restitutos, dæmonia eiecta, & simul omnes infirmitates curatas: nunc quando stulti fuisset iudicemur, cum nudis verbis credidimus, aut cum rebus: sine dubio enim res ante verba sunt: quippe cum ad res significandas inuenta sint. Si ergo traditioni humanæ, nulla suadente virtute, quæ ad illudendas hominum mentes inueta est, fidem dedimus: quanto magis huic, quam diuina, & deifica omnium signa, quæ Deum inuocant, contestantur? Nonne stulti digni diiudicemur, si virtutibus non crederemus, in sermonibus credere mus? Hæc ille. AVTHOR. Stultus esset ecce probatus est Witeless, non potest negare, declinare non poterit: quia virtutibus non credit, nec patitur esse credendum, qui solis verbis suis, & deliris argutijs, quas extra sacras scripturas diuinas sola traditione format humana, pugnat, instat, certat esse credendum. Mentitur, & contra Deum, metitur & sanctos, quum dixit, quod miracula nihil probant. Maxime vero, quia miracula Domini ad gloriam suam in claris basilicis, & tumultibus martyrum adderet dicere illusiones dæmonum, nec vllis prodesse, nisi incredulis. Nunquid sensit eum Hieronymus, sicut senserit eadem illusionem Vigilantium, quod spiritus immundus coget eum hæc dicere, qui à martyribus tortum se sensit epistola contra eum secunda. HIERONYMVS. Argumentatur contra signa, atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt, & dicit incredulis eius prodesse, non credentibus, quasi nec hoc queratur, quibus fiant, & non qua virtute fiant. Esto ergo signa inter fidelium, quoniam sermone & doctrina credere noluerunt, signis adducantur ad fidem, & dominus incredulis signa faciebat, & tamen domini non idcirco suggillanda sunt signa, quia illi infideles erant, sed maiori admirationi erunt, quia tantæ fuerunt potentia, vt etiam mentes diuersissimas edomaret, & ad fidem cogere. Itaque;

nolo mihi dicas, signa infidelium sunt, sed responde, quomodo in vilissimo puluere, & fauilla, nescio quæ tanta sit signorum virtutumque presentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas: spiritus iste immundus, qui te cogit hæc scribere, sæpe hæc vilissimo tortus est puluere, imò hodieque torquetur, & qui vitæ plagas dissimulat, in cæteris confitetur, nisi forte in morem gentilium, impiorumque Porphyrii, & Eunonij has præstigijs dæmonum esse confinges, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium, ingrediere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios, & nequaquam cereis martyrum, quia tibi displicet, sed flammis inuisibilibus combureris, & tunc fateberis, quod nunc negas & tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, liberè proclamabis te esse aut Mercurium, propter nummorum cupiditatem, aut nocturnum Iouem, iuxta Plauti Amphitryonem, quo dormiente, in Alcumenæ adulterio duas noctes Iuppiter copulauit, vt magnæ fortitudinis Hercules nasceretur, aut certè Liberum patrem pro ebrietate, & cantharo ex humeris dependente, & semper rubente facie, & spumantibus labijs, effrænatique conuiuijs. Hæc ille. AVTHOR. Ita videre vellem Witelessitas ad sanctorum aduentare basilicas, & experiri semel eos purgari à dæmone, quem semper in ore suo reuoluunt, & cui penè cuncta designant fidelium pro Christo & in Christo obsequia deuotorum.

Qualiter necesse est sanctos canonizari nobis adhuc continuè per ecclesiam, etiam de his, qui canonizantur à scripturis, & à Deo.

CAP. CXXVII. SVMMA.

- 1 Christus quomodo se, & Apostolos apud patrem canonizauerit, & quare.
- 2 Caini qui, & unde dicti.
- 3 Canonizati per Paulum, recensentur.
- 4 Fides vera, quæ dicatur.
- 5 Hæreticorum miracula pro nihilo habenda.
- 6 Canonizationes sanctorum, quomodo est necessarium ut continentius celebrentur.
- 7 Finis omnium, quod pendeat de statu, & consummatione ecclesiæ.

Proban

Robant miracula maximè, sed cum sunt ipsa probata. Nobis enim tunc probant. Sicut iam supra ait Chrysofostomus notanter aliquos prophetas non esse canonizatos nobis, quia nobis adhuc per verba fidei, & per miracula non innotescunt. Hæc de causa Christus se, & apostolos apud patrem canonizauit, & sanctificauit in terris, dicens, Pro eis, quos dedisti mihi, sanctifico me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate: & subdit. Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnus sicut & nos vnus sumus: & vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Et pater iuste mundus non te cognouit, ego autem te cognoui. Et hi cognouerunt, quia tu me misisti, & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam. Ioan. 17. Ecce quanta fecit Christus, vt ipse, & sancti eius noti fiant nobis, & canonizentur & patri. Et itè Petrus post Spiritus sancti missionem canonizauit populis Christum Iesum verbis, & signis. In nomine Iesu, inquit, Christi Nazareni surge, & ambula, &c. Actuum. 3. Et subdit, Viri Israëliti, quid miramini in hoc, aut vos quid intuemini, quasi nostra virtute, aut potestate hunc fecerimus ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Et infra. Et in fide nominis eius hinc, quæ videtis, & nostis, confirmauit nomen eius, & fides, quæ per eum est, dedit ei integram sanitatem in conspectu omnium vestrum. Et iterum idem Petrus orans, Da seruis tuis, inquit, cum omni fiducia loqui verbum tuum in eo, quod manum tuam extendas, sanitatem, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filij tui Iesu. Et cum orasset, motus est locus, in quo erant: & repleti sunt omnes Spiritu sancto. Actuum 4. In quem locum retractationum super Actum Beda. In græco habetur, Per nomen pueri tui Iesu. Quod magis apostolorum votis congrue videtur, qui per omnia satagebāt, vt homo, quem crucifixerunt Iudæi, clarescentibus per nomen eius miraculorum signis, in cælum assumptus, & Dei filius esse innotesceret. Hæc ille. AVTHOR. Deo patri satis hoc innotuit, & angelis eius, quibus passio, resurrectio, ascensio, & omnia gesta Christi erant canonizata certissime: sed hoc ipsum volebant innotescere, & canonizari hominibus. Hæc igitur valde noto, ne pro nullo ducatur, quod sancti canonizentur modò per patres ecclesiæ, sed omnino stetur sanctificationi Dei, & canonizatio-

ni illorum, quos scripturæ specificat. Sicut videtur Witeless intèdere ca. dicto. 30. Si ad acuedum deuotionem nostram beatos aliquos adoramus, videtur, quod relinquendo ambiguum, illos adorare debemus, quos fides scripturæ, & sic dominus canonizat. Hæc ille. AVTHOR. Qui sint illi, vt noueris eos sanctos, nisi quos tibi dixerit mater ecclesia? Ecce ipsos libros scripturæ, qui tibi istos dicerent canonizatos ex fide, quis canonicos instituit esse præter ecclesiam? In fide autem scripturæ, vbi habes Petrum, habes Simonem Magum. Vbi habes Paulum, habes fornicantem Corinthium: potuit poenitere Simo, sicut poenitebat Corinthius. Ex scripturis nihil amplius habes. Cur ergo non adoras sic Simonem Magum, sicut Petrum? sic Corinthium peccatorem, vt Paulum? At ne putares inutile argumentum, ex ipsis scripturis inspectis perpendebant aliqui Cain primum fratricidam adorandum pro sancto, Iudam item proditorem, & traditorem, Chore item, Dathan, & Abiron, & omnem illam schismaticam clientelam, quam terra patens absorbit, & Sodomas igni subuersos, & sulphure. Vnde libro hæresium. 18. AVGVSTI
² N V S. Caini sic appellati sunt, quoniam Cain adorant, dicentes eum fortissimæ virtutis. Simul & Iudam traditorem diuinum aliqui putant, & scelus eius beneficium deputant, asserentes eum præcisse, quantum generi humano Christi passio profutura esset, & occidendum Iudæis propterea tradidisse. Illos etiam, qui & schisma facientes, in primo populo Dei terra dehiscente perierunt, & Sodomas colere perhibentur: blasphemant legem, & Deum legis authorem, carnisque resurrectionem negant. Hæc ille. AVTHOR. Quis istos damnauit, & decreuit hereticos: quia pro sanctis adorabant sacrilegos, nisi patres ecclesiæ? Ipsi scripturas videbant, & in scripturis canonizatos suo iudicio reputabant. Quis conuinceret ergo contra scripturas non sanctos pro sanctis coluisse, nisi mater ecclesia? Aut quis tibi videbitur canonizatus ex hac fide, si non post hanc fidem canonizet eum ecclesia? Quis canonizet libros scripturæ? Quis dies festos Christi, & matris eius? Quis Apostolorum, & dies, & nomina canonizat præter ecclesiam? & hoc vobis inquit. Nunquid putas frustra, cum sic canonizati scripturis, canonizentur & nobis? Alioquin frustra canonizauit beatus Paulus patres veteris testamenti, quos prius canonizauit scripturæ fides in ecclesiastico, & locis alijs sic solenni stylo rem prosequutus, & ordinem. Fide plurimam hostiam Abel

Caini.

Canonizati per Paulum.

Abel, quàm Cain obtulit Deo, per quam testi-
monium cōsecutus est esse iustus, testimoniū
perhibente munere eius Deo: & per illam de-
functus adhuc loquitur. Fide Enoch trāslatus
est, ne videret mortem, & non inueniebatur,
quia transfuit illum Deus. Ante translationē
enim testimonium habuit placuisse Deo. Fide
Noë responso accepto de ijs, quæ adhuc non
videbantur, metuēs aptauit arcam. Sequitur,
& iustitiæ, quæ per fidem est, heres institutus.
Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locū
exire. Fide morat⁹ est in terra repromissionis.
Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in cōceptio-
ne feminis accepit. Fide Iacob moriens singu-
los filiorū Ioseph benedixit. Fide Ioseph mori-
ens de profectioe filiorum Israël memora-
tus est, & de osibus suis mandauit. Fide Moy-
ses natus, occultatus est. Fide Raab meretrix
non perijt cū incredulis. Et tunc finaliter, De-
ficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Ba-
rach, Samson, lepte, Dauid, & Samuel, & alijs
prophetis, qui per fidem vicerunt regna, ope-
rati sunt iustitiā, adepti sunt repromissiones.
Obturauerunt ora leonum, extinxerunt im-
petum ignis, effugarunt aciem gladij &c. vsq;
illuc, & hi omnes testimonio fidei probati, nō
acceperunt repromissionem Deo pro nobis
aliquid melius providente, vt non sine no-
bis consummarentur. Ad Hebræ. 11. Vbi can-
onizat sanctos istos in fide Christi pro no-
bis, vt fide amplius robaremur tales patres ha-
bentes exemplo. Fidem, intellige charitatem
formatam, prout eo loco in expositione R E-
MIGIVS. Fides f̄ita est accipienda, vt creda-
tur in corde, confiteatur ore, exornetur operi-
bus. Ille enim verè credit, qui exercet operan-
do, quod credit. Quo contra de his, qui fidem
nomine tenus retinent, Paulus dixit, Confite-
tur se nosse Deum, factis autem negant. Hæc
ille. AVTHOR. Et postea exponens illud A-
postoli, Et hi omnes testimonio fidei probati
sunt, idem REMIGIVS. Qui omnes testimo-
nio fidei probati sunt, nisi superius oēs memo-
rati, quorum tam clara, & tam laudabilis fides
commemorata est, stellæ videlicet firmamen-
ti, terreni & homines, & cælestes angeli, viui
lapides, & splendidæ margaritæ: quorum ope-
ra, quæ egerūt, fidem eorū confirmant: Sequi-
tur. Testimonio itaq; fidei probati inuēti fue-
rant, hoc est, operatione facta, quæ per fidem
operabatur, laude digni inuēti sunt. Fides illo-
rum em̄ operibus mundis declarabatur. Hæc
ille. AVTHOR. In utroq; canonizationis catalo-
go tam veteris legis apud Ecclesiasticū, q̄ no-
uæ legis apud Paulū probatur fides sanctorū

Fides uera.

cum operibus bonæ vitæ, & tandē miracula
declarata probatur, qualibus Deo cōmendati
putantur: & in hoc pl⁹ est catalogo, quia & me-
ritis, & miraculis recitati patres definitē pro-
bantur. Probant ergo miracula sanctū virum,
sed vbi fides, quæ per dilectionē operatur, esse
5 probatur. Ideoq; inquisitores sancti ad vtrū-
q; conspiciunt, ne nobis interdum canonizēt
hæreticos: de quibus & si quandoq; miracula
faciant, ecclesia Christi dixit, Quorū virtus ma-
nuum erat mihi pro nihilo. Iob. 30. Vbi libro
20. Moral. ca. 7. GREGORIVS. Nonnunq̄
signa hæretici quoq; & mirabilia faciunt, sed
vt hic præmia afflictionis suæ abstinentiæq; re-
cipiant, videlicet laudes, quas quærunt, vñ &
in redemptoris voce, Domine, dñe, nonne in
nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eie-
cimus, & in tuo nomine virtutes multas feci-
mus? Et tunc cōfitebor illis, q̄ nunq̄ noui vos.
Qua nimirū sententia, quid datur intelligi, ni-
si q̄ in hominib⁹ charitas, & humilitas debeāt,
non autē signa virtutū venerari? Hæc ille. AV-
THOR. Iam patet, q̄ illud euangelij, quod at-
tulit Witcleff contra sanctorū miracula, non
de ipsis, sed de hæreticorum signis, quæ fece-
rint, eo q̄ fide sancta priuentur, debent intelli-
gi, quæ Gregorius non miracula dignatus est
dicere, sed signa vt miracula, quæ nunquā san-
ctos probant, quia nunquā fideles, sed omnia
6 in igne probationis clarescunt ecclesiæ. Ideoq;
valde necessarium est canonizationes sancto-
rum continentius celebrari, tam vt ficti arguā-
tur, q̄ vt manifestentur iusti, vt fides cōsolatio-
nem accipiat, & laudetur Deus in sanctis suis,
gustu quodam præambulo: sed nō sic, vt in fu-
turum perfectio. Fiat tamē voluntas Dei in no-
bis sic in terra, sicut in cælo. Vnde virtutes cæ-
lorum sibi applaudant, & sine quo scilicet no-
stro comitatu nec sancti consummabuntur in
cælo, dicente iam supra Apostolo, q̄ sancti il-
li priores nondū repromissionem accipiunt,
Deo nobis melius providente, ne sine nobis
cōsummarētur, id est, quousq; sanctos nostros
consummatē perceperint ad videndū in boni-
tate electorū suorū, ad lætandum in lætitiā gē-
tis tuæ, vt laudetur Deus cū hæreditate sua. Vñ
Homil. 68. super Cantic. BERNARDVS. Nec
parum hoc opus existens, nullum dico tibi re-
manebit opus perfectū, si hoc mutaret. Non-
ne f̄ de statu, & consummatione ecclesiæ, finis
7 omnium pendet: Tolle hæc, & frustra inferior
ista creatura reuelationem filiorum Dei expe-
ctat. Tolle hanc, & neq; patriarchæ, neq; pro-
phetæ aliqui consummabuntur: cum Paulus
asserat Deum ita prouidisse pro nobis, ne sine
nobis

nobis cōsummarentur. Tolle hanc, & ipsa san-
ctorum angelorum pro imperfectione sui nu-
meri gloria claudicabit, nec Dei ciuitas de sui
integritate gaudebit. Sequitur. Tu putas do-
minum Deum nostrum habiturum suæ glo-
riæ laudem, donec veniant, qui in conspectu
angelorum psallant illi? Lætati sumus pro die-
bus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidi-
mus mala. Hoc genus lætitiæ cæli nescierunt,
nisi per ecclesiæ filios. Hoc nemo vnquam læ-
tatur, qui nunquam non lætatur. Opportunē
post tristitiam gaudium subit, post laborem
quies, post naufragium portus. Et infra. Pars
mea hæc in cælesti conuiuio, & seorsum ab
ipsis beatis spiritibus. Audeo dicere expertē
meæ beatitudinis ipsam beatā vitā, nisi qui di-
gnetur fateri, q̄ per charitatē ea in me fruitur,
& per me aliquid suæ p̄fectioni illi videtur ac-
cessisse ex me: neq; parum hoc: deniq; gau-
dent angeli ad poenitentiam peccatoris: q̄ si
deliciæ angelorum lachrymæ: quid deliciæ?
Omne opus ipsorum, laudare Deum, sed deest
laudi, si desint, qui dicant, Transiimus per
ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigeriū.
Hæc ille. AVTHOR. O quàm remota sunt
ab his occultis Dei Witcleuistarum ingenia.
Neq; enim vel peritiores illorum sagacius di-
sp̄tarēt, quod caput asini, quàm qualiter san-
cti cælestes vltimum sanctum nostrū de terris
canonizandum expectent, nec ante eum con-
summabuntur, dixit Paulus. Vbi iā beati sunt
in gaudio paradisi: si enim hoc scirent isti ter-
rigenæ, & filij hominum, necessarium scirent,
& supernecessarium patres huius militantis
ecclesiæ, cælesti ciuitati in celebrādo sanctos
aggregatione illius sacri collegij continuè sub-
uenire, sine quorum cumulo accedente, conti-
nue angelorum gloria claudicat, apostolorū,
prophetarum, & martyrum chori vix medijs
laudibus iubilant, imō & Deus noster, dixit
Bernardus, non habet ex creaturis gloria suæ
laudem, donec in conspectu angelorum ve-
niant, qui psallant illi: lætati sumus pro diebus,
quibus nos humiliasti. Audeo ergo dicere, q̄
patres nostri tantum tenentur in nostris can-
onizationibus aggregare sanctos sanctis, cō-
formando se triumphanti choro sanctorum
in gloria, quantum deuotus aliquis Christia-
nus tenetur desideranter orare patrem in cæ-
lis, vt eius voluntas fiat sicut in cælo, & in ter-
ra. Sic enim cælestis Hierusalem ædificatur à
nobis, vt ciuitas, secundum prophetiam Psal-
mistæ. Vbi CASSIODORVS. Dixit em̄ pri-
mum, Hierusalē, quæ ædificatur vt ciuitas. Ædi-
ficatur planē, quæ quotidie vsq; ad cōsumma-

tionem mundi viuis lapidibus, spirituali ope-
ratione construitur, id est, confessoribus, mar-
tyribus, & qui domino sincera mente deuoti
sunt. Hæc ille. AVTHOR. Præ alijs iam dictis,
quia hæc est debita veneratio sanctis, taxata
eis à Deo, vt memoria laudis eorum relinqua-
tur hominibus. Iacobi. 5. Exēplū accipite fra-
tres exitus mali, & lōganimitatis, laboris, & pa-
tientie prophetas, qui locuti sunt in nomine
domini. Ecce beatificamus, qui sustinuerunt.
Sufferentiam Iob audistis, & finem domini vi-
distis, quia misericors est dominus, & misera-
tor. Attendamus, quid Apostolus dicat, pro-
pter poenalem exitum suum, longanimitatē,
laborem, patiētiam, prophetas beatificamus.
Quid beatificamus? id est, beatos eos facimus
coram hominibus, & reddimus eos sanctos in
terra, qui Deo sancti sunt in cælis: teste scriptu-
ra, quia & hoc eis dominus vult vice cuiusdā
beatitudinis portionis concedere, qui misera-
tor, & misericors. Vbi in expositione huius ca-
nonicæ BEDA. Misericors est Deus, vel mi-
serator, vt & in presentis suos à tentationibus
liberet, & pro constantia fidei etiam corā ho-
minibus viuentes glorificet, vel post mortem
occulte coronet, & nec sic quidem ab homi-
nibus memoriam, quam meruere, laudis aufe-
rat. Hæc ille.

¶ De exhumatione, & solenni
translatione sanctorum, & eorū
ofsium ad loca solennia.

CAP. CXXVIII. S V M M A.

- 1 Iacob patriarchæ translatio ab Ægypto.
- 2 Corpora defunctorum, maximè iustorum, atq; fide-
lium, q̄ non sint contemnenda, nec abijcienda.
- 3 Michæ, & Habacuc translatio.
- 4 Stephanus primus martyr post Christum, quo
modo tardè canonizatus ecclesiæ.
- 5 Geruasij, & Probasij translatio. Et quomodo cæ-
cus tunc fuerit illuminatus.
- 6 Dionysij confessoris reliquiæ Mediolani translat.e.

Rdo deinceps exigit in hono-
rando Deum in sanctis eius,
vt eorum notitiam in eccle-
sia exhumatio, & in locū ve-
nerabilē translatio subsequa-
tur: super hoc naueat omnis
cognatio Lollardorū. Citra annū Guillelmus
cognomento Albus, iudicialiter cōfessus est, q̄
I i reliquiæ

reliquiæ sanctorum, id est carnes, & ossa hominum mortuorum, non debent à populo venerari, nec de monumēto foetido extrahi, nec in capsâ aurea, vel argētea reponi, quia homines sic faciētes, non honorāt Deū, & sanctos eius, sed cōmittunt idololatriā. Est inter conclusiones eius. 22. Audiuit autē Witcleff dicere dicto ca. 30. tertij Trialogi, q̄ multi patriæ, ex seductione diaboli plus colūt vocatum sanctū nouū huiusmodi, & specialiter assilēte sumptuoso signo sensibili, quā colūt dominū Iesum Christū. Hæc Witcleff. A V T H O R. Isti multa inculcāt, sed nos tractemus per seriē de exhumatione sancti corporis, & translatione ad locū celebrem, primo dicentes, Scimus ꝑ̄ quid ex scripturis, Iacob patriarchā cum magna veneratione filiorū suorū, & seniorum Ægypti translātū ab Ægypto, & sepultū in sepulchro duplici contra faciē Mambre. Gen. 50. Et Ioseph mādante, ossa eius dudū sepulta in Ægypto, exhumātur, & cū magna veneratione tot annis translata, tandē sepeliuntur in Sichem. Gen. & Iosue, cap̄s vltimis. Ceteri autem fratres eius, secundum Iosephū, quisque in obitu suo deferebatur, & sepeliēbatur in Ebron, & postea translati sunt in Sichem. In hoc putabant se venerationē magnam præstare defuncto, nullus dubitat: nec vsquequaq; cōmittere idololatriam populū illum Dei electum: quē inter idola Ægypti Deus sibi ipsi seruauit immunem, & sanctos, maximē Patriarchas, qui iusserunt hæc fieri. Dicit Witcleuista, sed ista non fecerunt eis tanquam sanctis, sed curam exhibētes tanquam hominibus mortuis. Reuera si non in hoc peccauerunt, venerando sepulturas pretiosas, & translationes solēnes, & loculos, vel capsas pretiosas, præstando reis, multo magis non peccarent hæc ipsa cum veneratione solenni, præstando sanctis Dei amicis, & ciuibus verē beatis, Deo fruētibus sine fine. Vñ lib. 1. de ciuitate Dei, ca. 13. A V G V S T I N V S. Non ꝑ̄ contēnenda, nec abijcienda sunt corpora defunctorū, maximēq; iustorū, atq; fidelium, quibus tanq̄ organis, & vasis ad omnia opera bona sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis, annulus, ac si quid huiusmodi tantō carius est posteris, quantō erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora: quæ vtiq; multo familiarius, atq; coniunctius, quā quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod exhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturā hominis pertinent. Vnde & antiquorū iustorum funera, officiosa pietate sunt curata, & exequiæ celebratæ,

& sepultura prouisa. Ipsi quoq; dum viuerēt, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus, filijs mandauerunt: & Tobias sepeliēdo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoq; dominus tertia die resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat prædicandum, commendatq; quod vnguentum pretiosum super membra sua effuderit: atq; hæc ad sepeliendum se fecerit. Et laudabiliter commemorātur in Euāgelio, quī corpus eius de cruce acceptum diligenter, honorificē tegendum, sepeliendumq; curarunt. Verum istę autoritates non hoc admonent, q̄ insit vllis cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoq; mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis astruēdam. Sequitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis propheticō spiritu intelligi dista voluerunt. Hæc ille. A V T H O R. Hic tradit Augustinus triplex officium curæ, tribus mortuis exhibendum. Docet curam corporis humani in genere, scilicet omnium corporum fidelium, atq; iustorum, quibus tanq̄ organis, & vasis ad omnia opera vsus est Spiritus sanctus. Et de corporibus subdit antiquorum iustorum, de quibus sepeliendis, vel etiam transferendis, filijs mandauerunt. Tertiō item de his, qui corpus domini Saluatoris honorificē deposuerunt, texerunt, & sepeliē runt honorificē, quali laude commemorantur in Euāgelio. Primis inerit pietas: secundis pietas cum reuerentia debita iustis: tertijs item honor euangelicæ laudis in opus diuinum. Quæ tamen omnes satis admonent, nō inesse sensum illis corporibus, quibus agunt officium, sed quia ad resurrectionis fidem astruendam pertinere videntur. Et de corporibus quidem Patriarcharum condendis, vel transferendis, alia sunt, quæ spiritu prophetico volebant intelligi, putā, quia in illa terra, ad quam transferebantur, resurrectura corpora sanctorum erant cum Christo. Aut quia ibi recondi volebant, vbi à Christi futuris cultoribus translationis suæ præstolarentur honorem, non aliter, quā exemplo, & autoritate scripturæ, quæ talem admittit sanctis eius: quorum tamen spiritus ad expectandum Saluatoris aduētum mittebantur ad inferos. Cur non magis illorum corpora, quorum spiritus iam per angelorum manus securē transferuntur ad cælos? velut ꝑ̄ sanctorum corpora Michæ, & Habacuc de vico Seila translata feruntur circa t̄pā Epiphaniij Cypriorum Episcopi. Vnde

Vnde libro. 9. historia tripartitæ ca. 49. C A S S I O D O R V S. Non solum hæc religionē tūc volitabāt, sed etiam Habacuc & Michæ prophetarum corpora, sicut audiui, hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, dum Zebennius tunc Elencherapolitanam gubernaret ecclesiam in vico, qui prius vocabatur Coyla, in Berathasia prædio, quod distabat ab vrbe quasi stadia decem. Circa hunc locum sepultura Michæ fuit, quam nescientes quid dicerent prouinciales, O fidelem memoriam vocabant. Hæc ille. A V T H O R. Insufficienti igitur definitione vsus est Witcleff, dum diceret, Si beatos aliquos adorare debemus, illos adoramus, inquit, relinquendo ambiguum, quos scriptura, & dominus canonizat. Ecce hos canonizauit scriptura, non tamen eos reuelandos dominus duxit, vt canonizentur à nobis, vsq; post tot annos, tunc inuenta sunt eorum corpora, tunc honorantur translata, ad quid? nisi vt nouo honore colerentur sancti Dei in antiquis carnis suæ officinis in Christi ecclesia? Sanctus ꝑ̄ item Stephanus Protomartyr post Christum primum martyrum, quem scripturæ canonizant, sic disponēte Christo, qui tanto tempore latere eum mundo volebat, lōgē post multos martyres reuelatus est, & ideo tardē canonizatus ecclesiæ: sicut in sermone 70. de inuentione eius recolat A V G V S T. Expectat sanctitas vestra scire, quid hodie in isto loco positum sit. Reliquiæ sunt primi, & beatissimi martyris Stephani. Audistis cum passionis eius lectio legeretur de libro canonico Actuum apostolorum, quemadmodum lapidatus sit à Iudæis. Sequitur. Huius corpus ex illo vsq; ad ista latuit, nuper autem apparuit, sicut solent apparere sanctorum martyrum corpora reuelatione Dei, quando placuerit creatori. Sic ante aliquot annos nobis iuuenibus apud Mediolanum constitutis, apparuerunt corpora sanctorū martyrum Geruasij, & Prothasij. Scitis, quod Geruasius, & Prothasius lōgē post passus sunt, quā Stephanus beatissimus: quare illorum prius, & huius postea, nemo disputet. Voluntas Dei fidem quærit, nō quæstionem: verum autem reuelatum fuit ei, qui res ipsas inuentas monstrauit: præcedentibus enim signis, locus demonstratus est. Et quomodo fuit reuelatum, sic est inuentum. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus voluit, & huc venerunt. Hæc ille. A V T H O R. Hic agnoscant Witcleuista, se quæstionem frivolum quæsisse, cur non essent sancti occumbentes statim post Christum canonizati tunc ecclesiæ, & à fidelibus obsecrati, imò post iā diu,

post sanctos tardiores tardiùs honorati. Noli per hos ecclesiæ factis derogare: sed arrogantem quæstionem diuinæ voluntati submitte, quia quare illorum prius, & huius prioris postea, nemo disputet, inquit Augustinus. Voluntas Dei fidem quærit, non quæstionem. Si vero res ipsa quæstione melior fieret, quærere in ergo, Cur tu ista quæris, quæ citra Christi ascensionem de cultibus mortuorum, & veneratione sanctorum in omni antiqua ecclesia hætenus dubitata non sunt. Dei voluntas fuit, vt nunc primò veniret in lucem: quod signa præcedentia, & diuina reuelatio patefacit. Accedit ergo cælestis monitio per signa, & visa, quod tunc restat, nisi vt iubenti Deo seruiat creatura? Ordinem exhumādi, & hos martyres trāferendi narrat ille, qui fecit: teste iam Augustino. Idem dicit tractatu primo de eisdem sanctis A M B R O S I V S. Quid multa? dominus gratiam dedit formidantibus etiam clericis. Insuper eruderi terram eò loci, qui est ante cancellos sanctorum Felicis, atq; Naboris. Inueni signa cōuenientia, adhibitis etiam, quibus per nos manus imponenda foret. Sic sancti martyres eminere cœperunt, vt adhuc nobis silentibus arriperetur vrna, & sterneretur p̄na ad locum sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros duos, vt prisca ætas ferebat, ossa oīa integra, sanguinis plurimum, ingens concursus populi per totū illud biduum. Quid multa? Conduimus integra, ad ordinem transtulimus, vespere iam incumbente, ad basilicam Faustæ: ibi vigiliæ tota nocte, manus impositio: sequenti die transtulimus ea in basilicam, quam appellant Ambrosianam: dum transferimus, cæcus sanatus est. Hæc ille. A V T H O R. Ecce Witcleuista Guillelmus, quid dicit Ambrosio? Non vult sanctorum corpora à populo veneranter de monumento extrahi, & in pretiosa capsâ translata reponi. Ambrosius secutus autoritatem scripturæ, iussit fossorij, & sarculis eruderi sepulchrū, inuentum thesaurum sanctorū cadauerum transferri præcepit, comitatur & dominus transferentes, & in signū beneplaciti sui cæcū curauit in via. Cui nomē fuisse Seuerū dicit, Ianium officio, dū id profequitur in sequenti tractatu. 3. cui item miraculo, lib. 22. de ciuitate Dei, ca. 9. tanq̄ vero Dei miraculo, & eius sanctos probante, is, qui tūc adfuit iuuenis, vt iā asseruit, attestatur A V G V S T. Miraculū, quod Mediolani factū est, cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorū notitiam potuit peruenire, quia est ciuitas grandis, & ibi erat Imperator, & immenso populo teste, res gesta est, cōcurrente ad

Geruasij,
& Prothasij
translatio.

Cæcus illuminatus.

Michæ,
& Habacuc
translatio.

corpora martyrum Geruasij, & Prothasij: quæ cū lateret, & penitus nesciretur, episcopo Ambrosio per somniū reuelata, reperta sunt, vbi cæc⁹ ille, depulsi veteribus tenebris, diē vidit. Hæc ille. A V T H O R. Hic dicit, quod supra tacebat Ambrosius, reuelata scilicet sibi per somniū esse sancta corpora, quæ prius cunctis erant ignota: & de cæco antiquo testatur, quæ dixit Ambrosius restitutum, dum cōperti martyres transferrentur. Ipse idem A M B R O. In eam ciuitatem translatae illuc reliquias sancti Dionysij digno condebant honore: prout in martyrologio sub. 8. Calēd. Iunij testatur B E D A. Mediolani, f̄ inquit, sancti episcopi, & confessoris, qui apud Cappadociam pro fide catholica dānatus exilio ibi quieuit: postea reliquias corporis eius per sanctū Basiliū præfate vrbis episcopū receptas, beatus Ambrosius cum digno honore cōdidit. Hæc ibi. A V T H. Multum honorē credidit sanctus pater se præstare Deo, cū tā erat sollicitus effodere corpora sanctorū eius de vili gleba: & cū omni veneratione fidelium ea amplius veneranda in loca sancta, & alta Christo propinqua transferre.

¶ De solenni dedicatione corporum sanctorum, & ossium, & repositione eorum in capsis, ædiculis, aut scrinijs pretiosis.

C A P. C X X I X.

S V M M A.

- 1 Ambrosius, quomodo sacris reliquijs de monumento translatis sacras ædes concesserit, apostolorū more, atq; constitutione.
- 2 Apophoreta triumphalia.
- 3 Agricola, & Vitalis translatio, & dedicatio.
- 4 Petri, & Pauli corporum leuatio, contra infanos, qui negant Romæ fuisse Petrum, aut præsedisse.
- 5 Constantinus imperator, quæ corpora sanctorum leuauerit.

Quantos plausus, quantum gaudium putas ipsi Ambrosio fuisse, quod sibi cōcessum est, & suo tempore ista præstare martyribus? Vñ tractatu. 2. de eisdem A M B R O. Eruntur f̄ nobiles reliquiæ de sepulchro ignobili: ostenduntur celo trophæa: sanguine tumulus madet, apparent cruoris triumphalis notæ, in

tur f̄ nobiles reliquiæ de sepulchro ignobili: ostenduntur celo trophæa: sanguine tumulus madet, apparent cruoris triumphalis notæ, in

violatæ reliquiæ, loco suo, & ordine repertæ. Auulsum humeris caput. Nunc senes repetūt, audisse se aliquando horum martyrum nomina, titulumque legisse. Perdiderat ciuitas suos martyres, quæ rapuit alienos. Et si hoc Dei munus est, tamen gratiam, quam tēporibus sacerdotij mei dñs Iesus tribuit, negare nō possum: quia ipse martyr esse non mereor, hos vobis martyres acquisiui. Succedant victimæ triumphales in locū vbi Christus est hostia: sed ille super altare pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hūc ergo locum prædestinaueram mihi (dignum est enim, vt ibi quiescat sacerdos, vbi offerre cōsuevit) sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus inuehamus: totumque diem fida deuotione celebremus. Hæc ille. A V T H O R. Concessit ergo sacris reliquijs de monumentis translatis sacras ædes: sic ab antiquæ legis patribus deinceps cōcesserunt apostoli corporibus maxime iustorū, vbi etiam persecutio permittit dignas pretio sepulturas: prout ordinauit ecclesiasticum officium ab apostolis sibi traditum, ca. 7. ecclesiasticæ hierarchiæ D I O N Y S I V S. Hæc perficiens Hierarcha, reponit in domo pretiosa corpus cū alijs coadunatis sacris corporibus. Si enim in anima, & corpore Deo amicam vitā, qui dormiuit, viuebat, pretiosum erit cum anima sancta, & quod cōcertauit ipsi corpus, secundum sacros sudores. Vnde diuina iustitia cum suo corpore ipsi donat retributiuas quietes, vt cōeunt, & participari diuina, vel contraria vita. Hæc ille. A V T H O R. Ecce, quod institutione apostolica Episcopus reponit corpus iam defuncti in pretiosa domo, & limitat cum alijs coordinatis, secundum Vercellensem cum alijs eiusdem ordinis, putā similis meriti. Et assignat rationem, quia si sanctam vitā duxit anima cum illo corpore, diuina iustitia vult retribuere corpori honorē etiam sepulturæ: sicut animæ retribuit inter sanctos suæ præsentie, vt totum hominem sanctificet, qui totus promeruit. Secundum hunc ordinem transtulit sanctorum corpora Vitalis, & Agricola Bononiensis præsul, quorum festiuitati adfuit inuitatus, prout ipse refert primo martyrum nomina, & triumphos, li. 2. de viduis in principio A M B R O S I V S. Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta deferre secum consueuerunt. Ego ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis, & gratiæ reseruauit. Apopho-

2 Apophoreta f̄ autem solēt habere triumphos principum. Et hæc apophoreta triumphalia sunt. Christi enim principis nostri triumphus, sunt martyrum palmae. Sequitur. Martyri nomen Agricola est, cui Vitalis seruus fuit antea, nunc cōfors & collega martyrij. Præcessit seruus, vt prouideret locum, secutus est dominus securus, quod fide seruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Passio enim serui, domini disciplina est. A V T H O R. Prosequitur ex hinc postea ordinem passionis A M B R O. 3 Sanctus f̄ Agricola mitior habebatur moribus, vt ab ipsis etiam inimicis diligeretur, ideoque differebant eius passionem. Sed hæc persecutorum honorificentia omni erat immanitate acerbior, quæ inuidebat martyrio. Denique vbi non acquieuit sanctus Agricola, crucifixus est, vt aduertamus illas blanditias illorū non sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio serui domini terrere voluerunt, vertit hoc Christus in gratiam, vt martyrium serui dominus imitaretur. A V T H O R. Sequitur de sepultura A M B R O. Sepulti autem erant Agricola, & Vitalis in Iudæorū solo inter ipsorū sepulchra. Iudæi am bierunt cum seruulis sepulture habere confortium, quorū dominū negauerunt. Sic & aliqui Balaam dixit, Moriatur anima mea in animis iustorum: & tū non cōmunicauit eorū operibus, dū viueret, quorū in animis cupiebat mori. Et isti, quos viuētes persecuti sunt, mortuos honorabant. Et mox de translatione. Illic ergo martyriū exuuias requirebamus, tanquā inter spinas rosam legētes. Circumfundebamur à ludæis, cū sacra reliquiæ eueherentur. Aderat populus ecclesiæ cum plausu & lætitia. Dicebant Iudæi: flores visi sunt in terra, cū viderent martyres. Dicebat Christiani, Tēpus incisionis adest. Iam qui metit, mercedē accipit. Alij seminauerunt, & nos metimus martyriū fructus. Iterum audientes Iudæi voces plaudētis ecclesiæ, dicebant inter se. Vox turturis audita est in terra nostra. Vnde benefactum est, Dies diei eruat verbū: & nox nocti indicat scientiam. Dies diei, id est Christianus Christiana nox nocti, id est Iudæus Iudæo. Indicabāt ergo Iudæi, quod habebant scientiā martyriū, sed non scientiam verbi, id est, non secundum illā folius boni, & folius veri scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam, & volentes se iustificare, iustitiam Dei nō receperunt. A V T H O R. Huius martyris reliquias sic translatae dedicabant, quasi tamen secum delatas condidit, & dedicauit, vt subdit A M B R O S I V S. Collegimus sanguinem triumphalē, & crucis lignū. Hæc sanctæ viduæ negare non potuimus po-

stulati. Munera itaque salutis accipite, quæ nūc sub sacris altaribus reconduntur. Ea igitur vidua sancta est Iuliana, quæ hoc domino templum parauit, atque obtulit, quod hodie dedicamus digna tali oblatione, quæ in sobole sua tēpla iam domino pudicitia, atque integritatis sacrauit. Hæc ille. A V T H O R. Totum penē ordinē facti recitauit ex integro, testatur de passione, & de genere mortis, & fidei constantia, de sepultura, de effossione, & collectione reliquiarum præsentibus ibi episcopis, de translatione, & euectione solenni cum populo ad altiore locum, de dedicationeque eorum solenni. Quam item dedicationem ossium sancti alterius martyris, tangit epistola ad Iulianū consolatoria super pignoribus suis H I E R O N Y M. Laudent te ergo alij, tuasque contra diabolū victorias panegyricis prosequatur, quod lato vultu mortis tuleris filiarum, quod in quadagesimo die dormitionis earum lugubrem vestem mutaueris: & dedicatio ossium martyris candida tibi indumenta reddiderit, vt non sentires dolorem orbitatis tuæ, quā ciuitas vniuersa sentiret: sed ad triumphū martyris exultares. Hæc ille. A V T H. Hæc antiquorū sanctorū formata deuotio successione pietatis suæ, iam mille annis dereliquit ecclesiæ, & ipsi à suis patribus eius regulam susceperunt, velut diu ante istos officio solenni transtulit Petri, & Pauli Cornelius Papa vndecim⁹ ex decreto eius inter decreta Pontificum, ca. vnico C O R N E L I V S. Charissimis, atque dilectissimis sanctæ Dei ecclesiæ filiis, & omnibus domino, recta fide famulantibus, Cornelius episcopus. Et in frā, Rogo vos nobis congratulari, quia rogatu cuiusdam deuotæ sceminae, atque nobilissimæ matronæ Lucinae leuata sunt corpora beatorū Apostolorum Petri & Pauli de Catacumbis. Et primò quidē beati Pauli corpus leuatum silentio, ac positū est in prædio prædictæ matronæ, via Hostiensi, ad latus, vbi decollatus est: postea verò beati Petri Apostolorū principis accepimus corpus, & condecenter posuimus illud iuxta locum, vbi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum, in templo Apollinis, in monte aureo, in Vaticano palatii Neronianum, tertio Calend. Iuliarum die. Hæc ille. A V T H O R. Fecit iste sanctus Papa, quod tunc potuit, scilicet adhuc rabie tyrannorū, sub quibus & ipse martyr occubuit. Nec habet in eo locum dos ecclesiæ, qui tot episcopis dotem præcessit: nec illa inordinata cupiditas matronā inflauit Lucinā petentem hanc translationem fieri à sancto Papa, qualiter imponit Witteff ecclesijs petentibus citò Ro-

Petri, & Pauli corporum leuatio contra infanos, qui negant Romæ fuisse Petrum aut præsedisse.

manam curiam pro suis fratribus transferendis: sed imponat, si audeat, Constantino Augusto hanc cupidinem, & Witleff, & Guillelmus item satrapa magnus Witleff idololatriam, quod ipse corpus sancti Petri prius translatum aede, vel loculo pretioso recondidit: prout habet libro de Romanis pontificibus ex Damaso HIERONIMO. Augustus Constantinus ex rogatu Sylvestri episcopi beato Petro apostolo basilicam fecit, cuius loculum ita condidit cum corpore sancti Petri, ipsumque loculum vndique aere conclusit ad caput pedes quinque, ad latus pedes quinque, subtus pedes quinque: & sic inclusit corpus beati Petri apostoli, & recondidit, & ornavit superius ex columnis vitreis, quas de Graecia perduxit. Hæc ille. AVTH. Ad hunc sanctum Constantinum Augustum blasphemam linguam torquet, si audeat Witleff propter signum sumptuosum sensibilis loculi, quo digne corpus recondidit sancti Petri. Et Guillelmus vassallus eius doleat capsa pretiosa reponi. Eodem enim demone agitante sunt isti sancti infesti, quo & Vigilantius eorum doctor, & ante eum Eunomius. Vigilantius namque de dignanter ait, Nescio quod in modico vasculo transferendo colis. At contra eum libro contra Vigilantium ad Riparium HIERONYMUS. Quid est illud, nescio quod scire desidero: exponere manifestius, ut tota libertate blasphemem. Pulvisculum, inquit, in modico vasculo pretioso linteamine circumdato, dolet martyrum reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio collocari, vel proijci in sterquilinum, ut solus Vigilantius ebrius, & dormiens adoraretur. Ergo sacrilegi sumus, quando apostolorum basilicas ingredimur. Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andree, Lucæ, & Timothei transtulit Constantino polo, apud quas demones rugiunt, & habitatores Vigilantij illorum se sentire presentiam conrunt levavit. Sacrilegus nunc dicendus est Augustus Archadius, qui ossa beati Samuelis Iogo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam. Omnes episcopi non solum sacrilegi, & fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos infirico, & vase aureo portaverunt. Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lætitia, quasi presentem, viuentemque; cernerent, susceperunt, ut de Palestina usque Chalcedonem iugerentur populorum examina, & in Christi laudes una voce resonarent. Videlicet adorabant Samuelem, & non Christum, cuius Samuel, & Levites, & propheta fuit. Hæc ille. AVTHOR. Hoc seculum inspicit iam Guillelmus ibi argumenta sua inter antiquas blasphemias vidit Vigilantij idololatrias dicens fideles, qui venerantur sanctos defunctos in loculis, aut capsis aureis, vel argenteis aedibus. Responde mihi Guillelmo, responde Hieronymo, ne Vigilantius magister tuus in disputatione succumbat. Ergo, inquit, Constantinus sacrilegus, imò dic & idololatra, ergo & Archadius idololatra, ergo omnes episcopi sancti à sancto Petro hucusque sunt idololatri: omnes populi concurrentes sunt idololatri. Concedo, dicas, & solus sanctus Vigilantius, sanctus Eunomius, qui has reliquias calcaverunt ut pulverum contemptores. Adhuc dicas aliter, ergo sanctus Ioseph fuit idololatra, qui tam numerosa plebe utriusque gentis concurrente tanto terræ tractu, cum grandi veneratione ossa patris sui recondenda transtulerat. Et ipse ite, qui ossa sua sic cum veneratione per fratrem suum transferenda mandavit. Omnes sancti sunt idololatri, & solus foetidus Witleff, & Eunomianus ab origine cum sua hæretica clientela est cultor Christi catholicus.

¶ Quod hos honores exhibentes sanctis, non colimus eos ut deos, sed ut Dei amicos, & nostros apud Deum patronos.

C A P. C X X X. S V M M A.

- 1 Adorandi sanctos nos antiquissimus.
- 2 Deus solus cultu latræ colitur.
- 3 Sanctos quomodo non colimus ut deos, neque pro dijs eos habemus, sed ut Dei amicos.
- 4 Sancti defuncti qui sunt honorandi, non adorandi.
- 5 Serapis Ægyptiorum Deus, qui prius Apis appellatus.
- 6 Gentilium error circa mortuorum hominum cultum.

Entilium esset hæc impositio, non hæreticorum fidelium. Aut ergo putat Witleff nos paganizare, colendo sanctos, qui tot habebat deos responsales, quot honores. Aut necesse est se confiteri Paganum, qui calumnias Paganorum nobis imponit. Quid aiunt gentiles? quod colimus plures deos. Quid Witleff in Dialogo sui mendacij, ca. 16. Erubescere esse de generatione adultera, nisi docere scieris, quod hæc signa mortua miraculose fiunt ab homine, quem asseris esse sanctum. Sequitur. Idem est legem

legem Christi postponere, & ista apocripha chronicorum anteferre, & antiquum dierum linquere, & deos recentes infideliter acceptare. Hæc Witleff. AVTHOR. Ecce deos recentes acceptamus, si præter legem Christi, chronicorum libris de miraculis sanctorum credamus, & in ca. 30. tertij Trialogi dicit, fideles plus colere novum sanctum, quam dominum Iesum, & propter ista appellat cultores sanctorum Guillelmus idololatrias. Attamen sine consilio, & assensu gentilium Witleff ista non scripsit. Puto enim eum consilium iniisse secretè cum quodam Niceta: de quo refert lib. 4. ecclesiasticæ hystoriæ, ca. 16. EVSEBIUS. Emulus totius boni, & adversarius omnium iustorum, & postquam vidit, quod martyrum gloria, & pro vitæ egregiæ virtutibus coronatus est sanctus scilicet Polycarpus, & per mortem premia immortalitatis adeptus, satis agere coepit, ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo concederet. Instigabatur ergo Niceta Herodis pater, frater autem Dalce adire iudicem, & petere ab eo, ne humadum concederet corpus, ne forte, inquit, relinqueres eum, qui crucifixus est, Christiani hunc colere incipiant: Iudæis maximè ista machinâibus, qui & nostros intentis oculis observauerant, ne eum flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miserique, quia neque Christum aliquando possimus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustulit: neque alium quenquam colere, quam verum Deum, & qui solus colendus sit, noverimus. Martyres verò tanquam discipulos domini diligamus, & veneremur, quasi integrè si dem magistro servantes, & domino, quorum in fide, & perseverantia charitatis optamus esse participes. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ingenium viri gentilis, quod illi immisit spiritus hostis sanctorum, non humanum sancti corpus, ne ita incipiant colere Christiani, ut Christum relinquant. Vnde & ingenium Witleff, nisi ab eodem principe omnis mali, quando dicit Christianos plus colere talem sanctum, quam dominum Iesum. Vnde nisi ab eodem, quod supra dixit, quod mens viatoris ex multitudine beatorum, quos orat, dispergitur, & affectio à Christo laxatur. Ignorantes omnes vos miseri à diabolo inspirati pagani Witleuiste, & Iudæi, quod neque Christum aliquando possimus derelinquere, neque alium quenquam colere tanquam Deum. Martyres verò tanquam discipulos domini diligamus, & veneremur, in hoc servantes fidem integrè magistro nostro, qui de eis dixit, Qui vos recipit, me recipit. Gentiles sunt, aut Iudæi, qui hæc imputat fidelibus. Et tamen mo

2 dus iste orandi sanctos, quam sit antiquus, videtis: calumniam, quam Christiani adijciunt, videtis item antiquam. Hanc gaudenter accipit Witleff, dicens nos acceptare deos recentes. Et sermone item. 34. tertij partis respondet iterum AVGVSTINVS. Nos, martyres nostros pro dijs non habemus, non tanquam deos colimus, non eis templa, non eis altaria, non sacrificia exhibemus, non eis sacerdotes offerunt. Absit, Deo ista præstantur, imò Deo ista offeruntur, à quo nobis cuncta præstantur, etià apud memorias sanctorum martyrum. Sequitur. Quando audistis dici apud memoriam alicuius sancti, Offero tibi Petre, aut, Offero tibi Paule? Nunquid audistis? non fit? non licet. Et si dicatur tibi, nunquid tu Petrum colis? Responde, quod de Fructuoso respondit Eulogius, Ego non colo Petrum, sed eum colo, quem colit & Petrus: tunc te amat. Nam si volueris pro Deo habere Petrum, offendis Petrum, & vide ne pedem frangas, offendendo in petram. Ut noveritis verum esse, quod dico, audite, admoneo vos, in Actibus apostolorum, cum magnum miraculum fecisset apostolus in Lycaonia: civis eiusdem civitatis sue provincie prædicaverunt deos descendisse ad homines, & crediderunt Barnabam esse Iouem, Paulum esse Mercurium, quia ipse erat in sermone promptissimus. Hoc credentes, attulerunt hostias, & victimas, & voluerunt offerre illis. Illi continuo non irriserunt, sed expauerunt, vestimenta sua considerunt, & dixerunt eis, Fratres, quid facitis? & nos sicut vos homines sumus, homines passibiles: sed annuntiamus vobis verum Deum. Converterimini ab his vanis. Videtis quomodo sancti horruerunt colere se pro dijs? Item beatus Ioannes Evangelista, qui scripsit Apocalypsim, inter illa miracula sibi ostendebantur, stupet, expauescens quodam loco cecidit ad pedes angeli, à quo sibi hæc omnia demonstrabantur. Et illi ait angelus, cui nullus homo est comparandus: quid facis? Deum adora. Nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Sequitur in fine. Ideo charissimi reuerentiamini martyres, laudate, amate, prædicate, honorate, Deum martyrum colite. Hæc ille. AVTHOR. Hæc est apostolica regula: hæc fidelium disciplina, quavis martyres veneremur, honoremus, amemus: non tamen eos habemus pro dijs, neque colimus sicut licet sicut deos. Hoc intelligunt sancti de cultu, quod non coluntur pro dijs, sed pro Dei amicis, quia etiam res alias à Deo colimus, ut terram ipsam colimus, ut supra docuit Augustinus, ubi de cultu sanctorum tractauimus.

Sed non colimus eos pro dijs, vt Romani solebant, & Lycaonienſes iſti volebant: quorum item ruditate Witleuſtæ noſtri cæcantur. Hanc diſtinctionem colendi planè ſcribit lib. 20. contra Fauſtum, calumniæ eius ſatiſfaciēs, q̄ catholici memorias martyrum honorantes couertunt ſe ad idola. **AUGVSTINVS.** Colimus, inquit, eo cultu dilectionis, & ſocietatis, quo in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro euangelica veritate paſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tãtò deuotiùs, quantò ſecuriùs poſt incerta omnia ſuperata, quantò ſidentiore laude prædicamus iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhucvſq; pugnant. At illo cultu, qui in græco Latria dicitur, latinè vno verbo dici nō poſteſt, cum ſit quædam propria diuinitati debita ſeruitus: nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cum autē ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiq; martyri, vel cuiq; ſanctæ animæ, vel cuiq; angelo. Et quiſq; in hūc errorē dilabitur, corripitur per ſanã doctrinã, ſiue vt corrigat, ſiue vt caueat. Ipli em̄ ſancti, vel homines, vel angeli, exhiberi ſibi nolunt, quod vni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo, & in Barnaba, cum commoniti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij, tãquam dijs immolare voluerunt. Conſciſis em̄ veſtimentis ſuis, conſitentes, & perſuadentes ſe deos non eſſe, iſta ſibi fieri vetuerunt: apparuit & in angelis, ſicut in apocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibētē, ac dicentem adoratori ſuo, Cōſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Hęc ille. **AUTHOR.** Ecce ſancti martyres colendi, & angeli colendi, ſed non cultu diuino: hoc tantum interrerat, quod & ſuprà dixi, ne Petrus ſe pateretur à Cornelio adorari, ſicut nec angelus à Ioanne, vel à Lycaonienſi paganitate Apoſtoli. Quid clamant hæretici? ſemper eis reſponſum eſt, Cultu ſanctorū ſanctos colimus, non vt deos: hoc Porphyrio, hoc Fauſto, hoc Witleff continuè reſpondemus, hoc Vigilantio dicimus: & continuè repetunt, cuius ſolutionem ſurdi non audiunt: nempe Vigilantio contra blaſphemiã iſtam eius conſimili verbo Auguſtini reſpondit **HERONYMVS.** Gallia vernaculum hoſtem ſuſtinet, & hominem moti capitis, & Harpocratis vinculis alligandum cernunt, ſedentem in eccleſia, & inter cætera verba blaſphemiæ iſta quoque dicentem: Quid neceſſe eſt tanto honore, non ſolum honorare, ſed e-

tiam adorare illud, neſcio quid, quod in modico vaſculo transferendo colis? Et rurſum in eodem loco, Qui puluerem linteamine circumdato, adorando oſcularis. Et in conſequentibus prope ritum gentiliū videmus ſub prætextu religionis introductum in eccleſijs, ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi. Vbicunq; puluiſculum, neſcio quem in modico vaſculo, pretioſo linteamine circumdato, oſculantes adorant. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiffimis martyribus, quos putant de viliffimis cereolis illuſtrandos, quos agnus, qui in medio throni eſt, cum omni fulgore ſuæ maiſtatis illuſtrat. Quis enim oſ infanum caput aliquando martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Nonne Paulus, & Barnabas, cum à Lycaonibus Iuppiter, & Mercurius putarentur, & eis vellent hoſtias immolare, ſciderunt veſtimenta ſua, & ſe homines dixerunt eſſe? Non quòd meliores non eſſent, olim mortuis hominibus Ioue, & Mercurio, ſed ne ſub gentilitatis errore eis honor Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium adorare cupientem, manu ſubleuauit, & dixit, Surge, nam & ego homo ſum. Hęc ille. **AUTHOR.** Sic reſpondet Hieronymus argumento veſtro communi, cum magiſtro veſtro Vigilantio improperante fidelibus pia oſcula, & honores ad corpora, & reliquias martyrum. Non adorant, inquit. Et ſubdit exemplum, quòd non adorant cultu diuino, qualiter Lycaones volebant Apoſtolos adorare, & Cornelius ſanctum Petrum. Et cauſam dicit planè, ne ſub gentilitatis errore, honor Deo debitus, eis deferretur. Non tamen ſuſtulit eis omnem honorem, quia tulit diuinum, alioquin non eſſent honorandi parentes, nec qui bene præſunt, duplici honore digni eſſent, ſecundum Apoſtolum. Honorandi ergo ſunt, ſed honore congruente ſanctis hominibus, non Deo, ſicut ſuprà dictum eſt. Et ſi dicit honorandos ſanctos defunctos, non adorandos, libro de vera religione, in fine **AUGVSTINVS.** Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia ſi pie vixerunt, non ſic habentur, vt tales quærant honores, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante, lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes. Honorandi ergo ſunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Hęc ille. **AUTHOR.** Modificat ecce, qualiter adorandi ſunt. Non ſunt adorandi, inquit, propter religionem, quia ipſorum nō eſt religio, ſed Dei ſolius, ſicut nec vota, nec ſacrificium,

Serapis.

Titu. XIII. De Sanctis canonizandis. Cap. CXXX. 249

nec ſacerdotes. Gentiles autem hæc omnia hominibus ſuis mortuis ſicut dijs præſtabant: ideò ſecernit eos in iſtis à fidelibus lib. 22. de ciuitate Dei capi. 10. **AUGVSTINVS.** Hi dicent ſe habere deos ex omnibus mortuis, ſicut Herculem, ſicut Romulum, ſicut alios multos, quos in deorum numerum receptos opinantur. Sed nobis martyres non ſunt dijs, quia vnū eundemq; Deum ſcimus noſtrum, & martyrum. Et infra. Denique illi talibus dijs ſuis, & templa ædificauerunt, & ſtatuērunt aras, & ſacerdotes inſtituerunt, & ſacrificia fecerūt. Nos autem martyribus noſtris non tēpla, ſicut dijs, ſed memoriam ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus. Hęc ille. **AUTHOR.** Intantum autem in iſta ſtultiùs tumefcebāt idololatræ, vt de multis illorum illicitum eſſet & mortale crimē eos homines appellare. Sicut de Serapide, & Ifide, & de Api apud Ægyptios lib. 28. de ciuitate ca. 5. docet **AUGVSTINVS.** Factus eſt, inquit, Serapis ꝑ omnium maximus Deus Ægyptiorum: nominis autem huius cur non Apis poſt mortem, ſed Serapis appelletur, facillimam rationem Varro reddit, quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quam omnes iam ſarcophagam vocant, Saron dicitur græcè, & ibi eum venerari ſepultum cœperant, priuſquam templum ei eſſet extructum, velut Saron & Apis Sarapis primò: dein de vna litera, vt fieri allolet, cōmutata, Serapis dictus eſt: & conſtitutum eſt de illo, vt quiſq; hominem eum fuiſſe dixiſſet, capitale pœnam penderet. Hęc ille. **AUTHOR.** Hic ꝑ error erat gentiliū ad tatum colere mortuos homines, vt deos exiſtimari permitterent, qui erant ab origine mortales. Hęc autem omnia inter ſacrilega damnat ſacra fides. Sed non ideò denegat eis omnia, quæ conceſſit gentilitas, venerationes putā fidelium, ædes pulchras, ſcrinia, capſas aut fabricas pretioſas: ſed nec negabimus ſepulturam, quia ſepelierunt ſuos idololatræ, ſed iſta nō faciemus tam pretioſa eis vt dijs, ſed vt hominibus faciemus: & pretioſas eis fabricas ſtatuemus, vt ſanctis hominibus. Hęc enim voluntas Dei in ſeruoſ ſuos, & amicos, quam item reuelare dignat⁹ eſt, & aperire miraculis. Sicut de ſancto Vincentio in ſermone. 36. tertiæ partis de eodem ſcribit **AUGVSTINVS.** Magnum autem teſtimonium perhibet dominus teſtibus ſuis, cū ille, qui erexit cornua certantium, nec corpora deferit de ſanctorum. Velut de huius ipſius beati Vincentij corpore præclariffimum miraculum exhibuit: vt quòd inimicus non apparere, cupierat fecerunt tamen, vt præſenti nutu proderetur,

& religioſius humanum venerandumq; de monſtraretur: vt victricis pietatis, & deuictæ impietatis in eo memoria perduraret. Verè prætiola in conſpectu domini mors ſanctorū eius quando nec terra carnis vita deferente continetur, & inuiſibili anima de domo viſibili deſcendente habitaculum ſeruitura domini cuſtoditur, & in gloria à ſeruis fidelibus honoratur. Hęc ille. **AUTHOR.** Tãgit Auguſtinus hiftoriam de paſſione Vincētij, vbi Datianus iuſſit corpus exanime ad molam ingentem ligari, & in mare demergi. Quod cum feciſſent nauatæ, ſuperfuit ſtatim aquis ſacrum corpus, & citiùs eis cum velo & remis corpus cum mola remigauit ad litus. Quod ſtatim matrona quædam deuota complexa palmis, cum omni gaudio venerabili tradidit ſepulture. Sic igitur ait Auguſti. quòd in beati Vincentij corpore præclariffimum miraculum Deus exhibuit, vt quòd inimicus non apparere cupiebat, fecit Deus ne celaretur, & ampliùs proderetur, & religioſius humanum, venerandumq; de monſtraretur. Eſt igitur Dei voluntas, vt ſit venerabilis ſepultura ſanctorum, quam ipſe miraculis promouet, cui item inuident Witleuſtæ eū impio Datiano, & cæteris hoſtibus ſanctorum honori infeſtis. Non autem hoc ſatiſfecit latratibus Witleff infanientis, quòd ſanctorum hiftorias fideles legunt in codicibus, quos ipſe clamat apocriphos, & à p̄bilitate alienos, multa falſa inſerta eis, & hoc eſſe dicit legem Chriſti poſtponere, & iſta apocripha anteferre. Saltem venerabilis Auguſtinus non dedignabatur hiftoricum librum Vincentij, nec propter eum poſtponit legem Chriſti. Et quare Witleff ipſe conſulit ſectatores tantū ad vniuerſalia & prædicamenta Ariſtotelis nō fidelis, ſed pagani? nūquid hoc eſt magis poſtponere legem Chriſti, quàm cernere hiftorias ſeruatorum Chriſti? Et ſuper omnia quando docturus eſt homines non legant ſuas ſchedas, & codices, quibus non tantum præter fidem, ſed contra fidem, nec à probabili, ſed probato, nec tantum multa, ſed millia ſunt eis inſerta falſa, hæretica, & blaſphema? Et ideò idem & omnino non aliud eſt legem Chriſti poſtponere, & hæc mendofa, & turpia hæretica anteferre.

¶ Quòd ornare, vel condere sepulchra pretiosa factis Dei mortuis, est à lege Dei pietas approbata, sed semper impiis, & hæreticis de testata.

C A P. XXXI.

S V M M A.

- 1 Constantini impietas circa sanctorum miraculis coruscantium reliquias.
- 2 Sancti quòd ubiq; sint honorandi, & quomodo secundum veritatem non possint deesse sepulchro, contra Witleff.
- 3 Aedificare sepulchra pretiosa, quòd non sit peccatum. Et quos ornantes monumenta, & sepulchra aedificantes redarguat Christus.

Vndamēta sua exponant isti cōtemptores sepulchrorū pro sanctis. Fundamenta item sua ornatores eorum, vt quietari possit ibi vera pietas deuotorum. Re enim vera, quòd isti garruli ponunt, sanctus Ioānes exponit Apoca. 11. fundans eorum in saniam in bestia, quæ ascendit de abyssu, faciens bellum aduersus duos testes Christi, duas oliuas, & duo candelabra, quos vincet, & occidet, & corpora eorū relinquet in plateis ciuitatis Sodomæ spiritua lis. Ita vt videant tribus, & linguæ, & gētes corpora eorum, nec sinant ea poni in monumentis. Ista bestia est Antichristus. Et huius bestie membra quis dubitet tyrannos esse, persecutores sanctorum, qui martyrum corpora incēderunt igni, aut submerferunt aquis, ne eos vt Christi sanctos in terris colerēt Christiani? de quibus erant & hæresiarchæ, & hæresum defensores, veluti circa annum domini, 766. Cōstantinus Cæsar, de quo SIGISBERTVS. 1 Constantinus ¶ insuper ægrè ferens gloriam sanctorum miraculis coruscantium, etiam liana eorum vbique iubet effodi, & iactari in profundum. Hæc ille. AVTHOR. Horum etiam erat Iulianus magnus apostata: de quo li. 6. historiae tripertitæ cap. 31. CASSIODORVS. Cū Iulianus apud Pythium Daphneum peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille in ciuitate corpus Babylæ martyris accusasset, insit corpus auferri. Ob quam rem

Constantinus impius.

cū Christiani festiuitatem deducto psallentes agerēt, & ob indignationem principis quidam Theodorus iuuenulus multa passionū tormenta pertulisset, hoc gesto fallax dæmon martyrismū quidem gloriam auxit, suū verò mēdaciū clariū enudauit. Fulmen nanque cælitus missum, omne templum accendit, ipsum quæ Pythij Apollinis simulacrum redegit in puluerem. Hæc ille. AVTHOR. Ecce hi sunt, apud quos putent sanctorum cadauera, ideo nec monumentis recondunt, nec recondita tollerant ad ornatum. Iungatur patribus suis Witleff, dicens libro. 2. de sermone domini in monte, capit. 17. Quid rogo valet ornare sepulchra hominum mortuorum: & in ista hypocrisis laborare? Nam nec animæ, nec corpora sunt nūc in istis sepulchris, quæ incolūt, collocata, & tam en ex fide patet, quòd Christus est essentialiter in qualibet creatura, & virtualiter secundum humanitatem per omnem partem ecclesie militantis: quare ergo nō honoramus istud caput ecclesie, & hypocrisis sepulchrorū dimittimus? Hæc Witleff. AVTHOR. Cōmunis est hæc argutia Witleff idem semper canentis cum cuculo: sed scripturarum fundamenta expectaui, quotiens dixi tam cæcum esse istum, vt nō permittat iuxta legem Dei quæquam honorare parentes, ne dicatur ei, Christus est essentialiter in qualibet creatura, quare ergo non honoras illud caput ecclesie, dimissa hypocrisis honorandi parēs? Dicit. Sed honor est & laus Christi in honore parentis: verum dicit. Et ipsa veritas ait. Laudate dominum in sanctis eius: puerorum ista sunt nuge, sed rationem primam attende, nec animæ, nec corpora sunt nūc istis sepulchris, quæ incolunt, collata. Quid putas istum mouet, quòd si des quotidie nobis canit: Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, & viuunt nomina eorum in æternum? Vt si nomina viuant, colantur saltem sanctorum memoria. Aut si sanctorum cineribus nihil credat, quid dicet, vbi Deus sanctorum corpora iam mille annorum cursibus incorrupta seruauit? Hoc certè Deo agēte fit, vt mendax obiectum Witleff cōfusione graui dignam pateretur instantiam. Sed hoc erat argumentum Fausti Manichæi lib. 20. contra Faustum concludentis ideo umbras circa tumulos volitare, quòd gētium dicit stultitia. Et Lucanus ait, vmbraque erraret Crassus inulta. Superat autē in hac calumnia suum magistrū Vigilantium, qui hoc tantum arguebat de sepulchrorum spiritibus. Respondet tamen ei libro contra Vigilantium. HERO. Mortuum suspicabar, & ideo blasphemus. Lege euangelium,

lium Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob non est Deus mortuorum, sed viuorum. Si ergo viuunt, honesto iuxta carcere non clauduntur. Vis enim nihil in sinu Abraham, vel in loco refrigerij, vel subter arā Dei animas apostolorum & martyrum confedis. Nec posse suis tumulis, aut vbi voluerint, adesse præsentibus. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera, honestaque custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elisæis recludantur. Tu ergo Deo leges pones, tu apostolis vincula iniicies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum domino suo: de quibus scriptum est. Sequuntur agnum quocumque ierit. Si agnus vbique est, ergo & ij, qui cum agno sunt, vbique sunt credendi. Et cum diabolus, & dæmones toto vagentur orbe, & celebritate nimia vbique præsentibus sint martyres, post effusionem sanguinis sui ara operiuntur, inclusi, & inde exire nō poterunt. Hæc ille. AVTHOR. Vbi ab ore magistri tui argutiā rapuisti: quare non timuisti responsa Hieronymi? qua lege à memoria sua sanctum excludis? qua fronte securare non potes, quòd animæ sanctorum in suis sepulchris, quibus coluntur, præsentibus sint? Hoc asseris firmiter, quòd probare nō potes: quia nec illò excludis diabolus, dicens miracula ibi facta illusionis eius esse: tãtam libertatem illi donas vt noceat, quantum sanctis auferis, vt prosint fidelibus. Sed Hieronymus dicit, quòd si agnus vbique est, tam secundum deitatem essentialiter, quam secundum humanitatem virtualiter, vt tu pridem assumpseras, dicit tibi cōcluditur, quòd hi, qui cū agno sunt, vbique credendi sunt. Ergo ¶ & vbique honorandi, ita saltem, vt secundum veritatem non possint deesse sepulchro. Et pone ita esse: angeli descenderunt ad sepulchrum domini visitandum, postquam Christus surrexisset, & ibi corpus, & animam assumpsisset. Illuc gratulante accurrunt, festiuis stolis ad suas accedunt custodias, sacras vestes cum omni veneratione reuoluunt: si fideles peregrinos instruant consolantes, hostes terrent, lapidem deponunt ad ingressum sanctorum. Cur igitur & si sancti corpus vacet, id est, loco sepulture, non adorent, & supplicent dominum peccatores, tã vbi festiue spiritus obsequuntur angelici? Cur ibi dignari humiliter poscere gratiam, vbi angeli deuotum famulatum impendunt? Hæc sunt à scripturis rationes acceptæ, non vt argutiæ Witleff puteis hæreticorum exhaustæ. Sed addit his WITCLEFF. capit. 16. secundum libri de sermone domini in monte. Non si-

ne causa noluit Christus seipsum, matrem suā, baptisam, & cæteros charos apostolos in sepulchris talibus adorari, non dubium affectus viantium in talibus adorationibus sunt subuersi. Hæc Witleff. AVTHOR. Nullum nisi captiuum hæreticum potest necessitare hæc ratio. Scio quòd non sine causa noluit Christus seipsum, matrem suam, baptisam, adde itē alium Ioannem euangelistam in sepulchris talibus incinerari. Quid ergo, nunquid ideo affectus viantium ad omnes incineratos sunt subuersi? Sed tentas ecclesiasticos, vt talium sepulchrorum viris sanctis fundamenta probemus. Miror cur sic mentiris planè, & nullo rubore suffunderis. Nunquid inuitè Christus ponitur in sepulchro? Aut item mater eius, & baptista sepulti non sunt? Quòd si dicas, nunquid Christus pretiosa prophetarum sepulchra diebus suis facta cognouit, & factores eorum nō propter factam fabricam, sed propter neglectam vitam redarguit? Vah vobis scribæ, & Pharisæi, inquiens, qui aedificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: si fuissetis in diebus patrum nostrorum, nō essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Matthæi. 23. Legas expositionem patrum, & vbi videris aliquem sentire, quòd Christus redarguit sanctorum affectus, quia sic ornabant monumenta iustorum, semel enarra. Sed quia sectabantur vitam persecutorum, & operabantur sepulchra iustorum, ideo increpat, & pro diuinatione affectus ab opere appellat hypocritas. Vnde super eundem locum Lucæ sexto. capitulo septimo. AMBROSIVS. Et enim prophetarum aedificatione tumulorum sceleris eos, qui occiderant, arguebant, & similibus æmulatione factorum se esse quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes. Non igitur aedificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo aedificare illa sepulchra pretiosa non erat peccatum, non inquit aedificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. Item quarto capitul. libri quarti super Lucam BEDA. Non monumenta prophetarum ornare, sed interfectores prophetarū imitari sceleris est. Hæc ille. AVTHOR. Sunt ergo inter fidelium præcipuos computandi, qui sanctorum tumulos fabricant, saltem si sic fabricant, quòd item eos sanctos imitetur, sicut perfecti. Igitur ex hoc loco scripturæ fundata sunt pretiosa sepulchra sanctorum, etiam sumptuose facta. Nam & HERONIMVS, quem tu legeras, dicit ea sic facta in. 4. libro commentarij super Matth. Ambrosios,

bitiosè, & magnificè ædificant memorias oc-
cisorum, quos à patribus suis ingulatos esse
non negant. Hæc ille. AVTHOR. Et super
ipsum locum Matth. RABANVS. Simula-
bant quidem se ob fauorem vulgi captandum
patrum suorum horrere perfidiam, memorias
prophetarum, qui ab eis occisi sunt, magnificè
ornando: sed in ipso opere testificantur, quan-
tum paternæ nequitix consentiãt, dominum,
qui ab eisdem prophetis est prænuntiatus, in-
iuriis agendo. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sepulchra illa, quæ isti ædificauerant, iustus & p-
phetis sumptuosa erant, & ornata, nec propter
ea redarguit Christus, quod facta fuerant per
eos, qui imitabatur factores eorum. Multo ergo
maiori ratioe necessitatus esses ex fide ista
laudare, quàm supra fidem, & ultra Christum
ista contemnerè,

¶ Quod Christus voluit semet-
ipsum, & beatissimam matrem
suam, & sanct. Ioann. baptistam
in sepulchris cõgruis poni, &
in eis à deuotis populis
venerabiliter
adorari.

CAP. CXXXII.

S V M M A.

- 1 Sepulchri dominici ornatus describitur. Et quomodo illuc multi fideles deuoti ad adorandum cõfluebant.
- 2 Sepulchrum Mariæ in medio uallis Iosaphat.
- 3 Sepulchrum Iohannis baptistæ, & quomodo ossa eius fuerunt cremata. Et de crebro illuc fidelium concursu.

Quod autem addis, Christum non in sepulchro huiusmodi adorari, sicut nec matrè eius, vel baptistã. Ambiguum est, vtrum noluerit sepulchrum adorari, an in sepulchro adorationem sui fieri: sed sufficit nobis, quod utrobique mentiris. Sepulchrũ eius sumptuosum erat, & amplum, quantum tunc temporis pretium exigebat pro viro diuite, & nobili, qui ad ministracionem erat decurio, fabricatũ, hoc euãgelium ipsum testatur. Ornatum t̃ autem eius

libro ultimo super Marc. exponit BED A. De monumento domini ferunt, qui in nostra æta-
te de Hierosolymis venere in Britanniam, q-
domus fuerit rotunda, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, vt intra cõsistens homo vix manu extẽta culmen posset attingere: & finaliter. Color autem eiusdem monumenti ac loculi rubicundo, & albo dicitur esse permixtus. Hæc ille. AVTHOR. Amplã ecce domus domini fuerat pro sepulchro res grãdis & splẽdidi apparatus. Quas autem mulieres sanctas, quos itẽ apostolos illuc peregrè venire in cultum suum paratos, euangelistæ non tacent. Quot verò sancti illuc adhuc inter frementes gentes ad eum adorandum accedant, quis ex omnibus terrarum finibus potest populos numerare? Sanctus Ambrosius Helenam reginã. Sanctus Hieronymus sanctam Paulam. Caterique sancti sanctos & sanctas illuc Deo vocãte ad eum in loco crucis & sepulchro adorandum iuisse mirantur, & scribunt. Quid igitur dicit iste, Christus noluit seipsum in sepulchro adorari, nec matrem suam? Et in sermone de assumptione eius ad Paulam, & Eustochium dicit HIERO. Monstratur t̃ sepulchrũ eius, cernentibus nobis, & vsque ad præsens in uallis Iosaphat medio, quæ uallis est inter montem Sion, & montẽ Oliueti, quam & tu o Paulam oculis aspexisti: vbi in eius honore fabricata est ecclesia muro lapideo tabulata: in qua sepulta fuisse, vt scire potes, ab omnibus ibidem prædicatur. Sed nunc vacuum esse cernentibus ostenditur. Hæc ille. AVTHOR. Ergo in fide maiorum, & eorum maximè, qui ista potuerunt videre, & sensibus experiri, beatissimæ matris suæ voluit Christus preparare sepulchrum, & supra sepulchrum venerandi tantam operis fabricam tam pretiosam. Sed dum hæreticus, qui ad eius venerationem ratione traheretur, non credit historiis, cateri tamen Christiani fide & sanctorum ratione perrexerunt: quibus prædicto sermone citò post, deuotas literas effundit. HIERONYMVS. Legimus scilicet ad funera, & ad sepulturas quorumlibet sanctorum angelos aduenisse, & ad exequias eorum obsequia præstitisse: nec non & animas electorum vsque ad celos cum hymnis & laudibus detulisse. Vbi & vtriusque sexus chori commemorantur frequenter auditi, & laudes cecinisse interea: & quod perspicacius est multò, non abiisse, antequam lumine eosdẽ respicere, insuper & adhuc in carne viuentes ibidem miri odoris fragrantiam diutius persensisse viderent. Quod si ad recreãdam spem, & corroborandam fidem interdum astantium Sal-

Sepulchrũ
Ioa. Bapti-
stæ & eius
ossa crema-
ta.

Mariæ.

uator

uator noster Christ⁹ ob merita suorũ ampl⁹
cõprobãda talia ac tãta dignat⁹ est exhibere p-
suos celi ministros circa defunctos, quãto ma-
gis credẽdũ est hodierna die militiã celorũ cũ
suis agminibus festiuè obuiã aduenisse genitri-
ci Dei: eãq; ingenti lumine circũfussisse, & vsq;
ad thronũ olim sibi ante mũdi cõstitutionẽ pa-
ratũ, cũ laudibus & cãticis spiritualib⁹ pduxis-
se? Hæc ille. AVT. Quis ergo demes illuc gratia
venerãdi Dei matrẽ nõ pperaret, quò tot cali-
ciues iussu Christi cõcurrũt, ad tot & tã magni-
fica obseqa cũ celebri deuotiõc cõplẽda? Et ba-
ptistã, inq̃t, Christus noluit in sepulchro huius
modi adorari. De baptista refert euangelista
Marcus, q̃ discipuli ei⁹ venerũt, & tulerũt cor-
pus eius. Marc. 6. Vnde in expositiõc hui⁹ loci
psequitur BED A. Ioseph⁹ narrat, vinetũ Ioãnẽ
in castellũ Macheruta adductũ: ibiq; trẽcatũ.
Narrat ecclesiastica historia eũ sepultũ in Seba-
stevrbe Palestine, q̃ quondã Samaria dicta est,
ac tpe Iuliani p̃cipis inuidetes Christianis, q̃
sepulchrũ ei⁹ pia sollicitudine frequẽtabãt, pa-
ganos inuasisse monumentũ, dissipasse ossa p-
cãpos, & rursũ collecta igne cremasse, ac denuò
dispersisse p agros, ac fuisse tũc t̃p̃s ibidem de
Hierosolymis monachos, q̃ misti paganauerũt, &
ad patrẽ. i. abbatẽ suũ Philippũ Hierosoly. de-
tulerũt. & c. Hæc ille. AVT. Hic habes sepulchrũ
facti Ioãnis Baptiste in Sebeste, vbi à factis po-
pulis fuit ipse pia sollicitudine frequẽtat⁹. De
hac sepultura Ioãnis prima, & veneratiõc fide-
liũ, & miraculorũ crebro cõcursu in epitaphio
sanctæ Paulæ qualiter illuc pegrè venit docet
HIERO. Inde, inq̃t, diuertẽs vidit. 1. patriar-
charũ sepulturas, & Sebestẽ. i. Samariã, quæ in
honore Augusti ab Herode greco sermõc Au-
gusta est nominata. Ibi siti sunt Helisē, & Ab-
dias ppheta, & quo maior inter natos mulierũ
nõ fuit Ioãnes baptista: vbi multis increbuerũt
mirabilibus. & c. Hæc ille. AVT. Iã audiãt Wit-
cleuista, vt euidenter sciãt magistrũ suũ de capi-
te proprio cõtra miracula sanctorũ larga fecis-
se mēdacia: quãdo ca. 6. ad argumẽta Stroodæ
dicit, Christus noluit corpus suũ iacẽ in sepul-
chro corpus sui martyris: corpus Ioãnis bap-
tistæ, & corpora ceterorũ sanctorũ, quos fides ec-
clesiæ distat in beatitudine triũphare, talib⁹ mi-
raculis sensibilibus coruscare. Hæc ille. AVT.
Mētiris, inq̃t Hiero. quia in Sebeste, vbi sepul-
t⁹ est sanctus Ioãnes, sepulchrũ eius inter cate-
ra multis increbuit mirabilibus. Et inter tot sa-
nitatũ gratias, quot iã audisti morbos de diabo-
licis illusionibus in cõspectu sanctorũ corpo-
rũ nullã mentionẽ fecit Hiero. Sed hæreticus

es, & tali spiritu obfessus: de quo frequenter lo-
queris. Ideo fidei minuire studes, quam,
vt Hieron. suprã dixit, Christus fatagit robo-
rare frequentando miracula circa defunctos.

De peregrinatione ad sanctos, aut sancta loca.
Titulus. XV.

¶ De deuota peregrinatione fide-
liũ ad templũ domini olim pro-
bata: sicut modò ad loca sacra na-
tiuitatis, & crucis, & incunabula
saluatoris. CAP. CXXXIII.

S V M M A.

- 1 Peregrinari quid sit.
- 2 Iesus quomodo fuerit peregrinus.
- 3 Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum quomodo uenerit peregrè adorare in Ierusalem.
- 4 Pastores, & Magi quòd peregrè primi uenerint adorare saluatorem.
- 5 Christus quòd à fœminis in sepulchro sepe fuerit peregrè uisitatus, contra Witcleff.
- 6 Christus quòd uoluerit in sepulchro adorari, contra Witcleff ostenditur.
- 7 Maria sepulchrũ domini, & cetera loca sancta uisitata, Et Ascensionis uestigia.
- 8 Helena præproperea uisitatio loci salutaris laudatur.
- 9 Vestigia pedum Christi quò ab apostolis adorata. Et quid de eis dicat Sulpitius.

Lux quanta venit in mũ-
dum, & dilexerunt homi-
nes tenebras quàm lucem: ga-
nec corusca loca sancta
passionis, crucis, sepultu-
ræ, prædicationis, conuer-

sationisq; eius à piis fidelibus uisitanda per-
mittunt. Dicũt enim, quòd Christus noluit se-
ipsum in sepulchris talibus adorari. Hoc à ma-
gistro suo suscepto addunt audacter peregrin-
os nostros esse idololatrias infideles: cũ tamẽ
peregrinari t̃ in nostro proposito nil aliud sit
quàm ire de manso, seu domicilio suo quem-
quam longius, vt acutiori deuotione Deum
adore. Quod quia cõtingit aliquando ex me-
moria loci, vel sancti, vel signi ostẽsi Dei intus,
ideo diuinæ legis est institutus. Hoc modo
peregrinari Deus instituit Israëliticam ple-
bem ter in anno ad domũ domini in Hierusa-
lẽ, dicens: Tribus vicibus per annũ apparebit
omne

Peregrina-
ri.

omne masculinum tuum in conspectu domini Dei tui in loco, quem elegerit: in solennitate azymorum: & in solennitate hebdomadarum: & in solennitate tabernaculorum. Deuter. 16. Additur autem & honor tributi debiti ab eis Deo. Non apparebit ante dominum va cuus, sed offeret vnusquisque secundum quod habuerit iuxta benedictionem domini Dei sui, quam dederit ei. Informantur igitur peregrini limitati ad locum, ad tempus, & fructu oblationis, sine quo non est proprie peregrinus. Iuxta hanc regulam legis Dei ascendit Iesus cum parentibus suis ad diem festum paschae. Luc. 2. Vbi item in commentario BEDAE. Euangelista dominum post natiuitatem continuo cum hostia transfert ad templum. Eundem illo singulis annis cum parentibus ducit, & duodennem in templo doctorum choris inserit. Hæc ille. AVTHOR. Hic noto, quod singulis annis peregrinabatur ad templum Iesus cum suis parentibus, & ad diem festum scenophegiæ item ascendit. Nec valet dici hoc fuisse caeremoniam Iudæorum non profuturum ecclesiae: cum magis perfici debuit in ecclesia gentium, quod tunc in populo cœperat Iudæorum, dicente propheta, Et omnes qui reliqui fuerint de vniuersis gentibus, quæ venerunt contra Hierusalem, ascendent ab anno in annum, vt adorent regem dominum exercituum, & celebrēt festiuitatem tabernaculorum: & erit, qui non ascenderit de familiis terræ ad Hierusalem vt adoret dominum regem exercituum, non erit super eos imber. Zachariæ ultimo. Secundum quam prophetiam Gentiles quidam ascenderant cito post suscitationem Lazari, vt adorarent in die festo. Ioann. 12. Et h vir æthiops Eunuchus Candacis reginæ æthiopum venit adorare in Hierusalem. Act. 8. Iustus in hoc factus, & ideo iustitiæ præmium sumens fidem à domino. Vnde in expositione huius loci ACTU. BEDAE. Pro virtute, & integritate mentis vir appellatur non immerito, qui tantum studiū in scripturis habebat, vt eas etiam in via legere non cessaret, tantumq; amoris in religione gerebat, vt aula regia derelicta, in vltimis mundi partibus veniret ad templum domini: vnde iusta mercede dum quærit interpretē lectionis, Christum, quem quærebat, inuenit. Plurq; vt Hieronymus ait, in deserto fontem ecclesie, quam in aurato synagogæ templo reperit. Hæc ille. AVTHOR. Loco ergo non mutato peregrinatio est translata sacerdotio. Inde omnes familie gentium, quas prophetauit Zacharias, vt secundum literam peregrè veniret adorare Christum ad Caluarie locum, ad se-

Iesus peregrinus.

pulchrum, ad montem ascensionis, ad presepem natiuitatis: quorum h erant primitiæ peregrè venientes pastores ad saluatoris exortum: & tres magi venientes peregrè adorare regem Iudæorum à solis exortu: velut docet in se cūda parte sermo. sermo. 3. AVGV. In his terris de longinquo isti peregrini puerum istum nondum verba promentem adorauerunt, vbi ciues illi iuuenem miracula facientem crucifixerunt. Isti in membris paruis dominum agnouerunt, illi in factis magnis, nec tanquam homini percerunt. Et bene post. Manifestatus est enim in ipsis cunabulis infantie suæ iis, qui propè, & iis, qui longè erant Iudæis in pastorum propinquitate, Gentibus in Magorum longinquitate. Hæc ille. AVTHOR. Hos euangelicos peregrinos culpet Witleff, si audeat, quod Herodes impius non audebat: Isti de longinquo peregrini puerum istum adorauerunt, ait Augustinus, & isti de primis. Sed properas audire de vltimis, de his, qui eū in sepulchro peregrè visiterunt, quia dixeras iam supra, Christus noluit seipsum in sepulchris talibus adorari. Nō aduertis forsitan, quid dicas. Christus h semel, & vnico sepulchro sepultus, non amplius altero sepelitur, & quotiens à foeminis ibi peregrè visitatur? Euangelista enim dicit, quod vespere sabbati, q̄ lucēsit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Et his angelus ait. Iesum, qui crucifixus est, quæritis. Surrexit, non est hic: ecce locus, vbi posuerunt eum. Iesum ergo quærebant, quem in sepulchro totiens visitabant. Vnde in commentario super illud Matth. 28. HIERO. Quod diuersa sunt tempora istarum mulierum in euangelis, non mendacij signum est, vt impij obiciunt, sed sedula visitationis officia, dum crebro adeunt, & recedunt: & non patiuntur à sepulchro domini diu abesse longius. Hæc ille. AVTHOR. Crebro igitur à mulieribus istis domini visitatur sepulchrum: crebro que repetitur. Quod si pro adoratione contendas Christi in suo sepulchro, vt non litigemus amplius, angeli illius, qui custos sepulchri dominici factus, custodes ad mortem exterruit, tibi seruitutē oppono, si latrā domino suo hoc custodiendo non fecit. Vnde in prædicto loco Matth. cito post scribit HIERO. In præfenti loco quamquam homo sit, qui crucifixus est, qui sepultus, qui clausus tumulo, quem lapidis oppositus cohibet, tamen quæ foris aguntur, ostendunt filium Dei. Sol fugiens, tenebrę ingruentes, terra commota, velum scillum, dirupta saxa, mortui suscitati, angelorum ministeria, qui & natiuitatis eius probant insignia, Nunc

Nunc quoque angelus venit custos sepulchri dominici, & in vestitu candido signat gloriam triumphantis. Hæc ille. AVTHOR. Ecce angelica seruitus ad sepulchrum fit filio Dei, quæ minor esse non potest, quam latrā. Quomodo ergo non adorat in sepulchro, cui in sepulchro sicut filio Dei & hominis debitum facit obsequium? Nec ipse solus, sed & qui intus sedere secundum Ioannem, vnus ad caput, & alter ad pedes. Aut si plures ibi visi fuerint relatu sanctarum foeminarum, quæ dicunt se visum angelorum vidisse, imò multa millia, quæ visa non fuerant, sed circa sepulchrum, intra sepulchrum, aut ante sepulchrum sepultum adorabant Deum, & omni cultu dignissimo venerantur & hominem resurgentem: circa cuius sepulchrum, quauis vacuum, iuges parat excubias, & benignè reuocant, ostendentes sanctas reliquias, & lata nuntia referentes, piæque tractantes beneuolos peregrinos, propter hæc enim angelorum submissæ seruitutis obsequia psalmista prædixit, quod habet apostolus: Et adorent eum omnes angeli Dei. super quod Hebræ. primo REMIGIVS. Tale est, ac si diceret, omnes angeli mei, & illius, quæ per ipsum facti sunt. Tunc adorauerunt eum, quando natiuitatem illius annuntiauerunt: & quando illo esuriente acceperunt, & ministrauerunt ei. Siue quando sepulchrum eius cultodierunt. Hæc ille. AVTHOR. Ergo conuinceris o Witleff, quod teste Dauid, & apostolo Christus h in sepulchro voluit adorari, & ab angelis adorari. Iungamus his Nicodemum, qui venit cum tanta mistura myrrhæ, & aloës, quasi librarum centum. Et Ioseph ab Arimathia præ nobilem, qui tanto cultu ditabant Christum venerabili sepultura. Non putas ab istis voluit Christus in sepulchro taliter adorari? Nō, inquis, quia ei non obsequiebantur vt Deo, sed vt homini mortuo. Et tantò hoc fortius est pro nobis, qui ipsos hoc opere commendatos sanctis cultum faciendo iacentibus in sepulchris laudabiliter imitatur. Sic & in sermone. 22. secundæ partis AVGVSTINVS. De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta magnus. Iam non dominus, sed propheta, hoc enim eum putabant, cum mortuus esset, adhuc honorabant quasi prophetam. Nondum agnoscebant Deum non solum prophetarum, sed & angelorum. Hæc ille. AVTHOR. Honorabant, audacter assero, tanquam sanctum Dei iacentem in sepulchro, & quem nisi Christum: iam ne recolis te olim dixisse Christum esse trium naturarum, habereque quam libet sigillatim? Caro ergo Christi in sepul-

chro erat: Christus in carne sua in sepulchro, qui fuit adorandus vbique. Vbi inuenisti tu prohibuisse Christum, ne quis eum adoraret in sepulchro, quando omnes discipuli arguuntur hastenus de triduaana perfidia, quia eum non Deum & hominem crediderunt, & ideo nec sicut Deum, sed prophetam mortuum coluerunt? Tu autem à Deo nolitum presumptuosè usurpas, quod ipsi ingrati Deo, & increduli omiserunt. Qui autem ad Christum adorandum venerunt, siue tanquam sancto, siue Deo præbentes obsequium, siue discipuli, siue foeminae, quia ad deuotionem suam acuendam venerunt in Deum, cuius intuitu hoc fecerunt, pij peregrini fuerunt. Hieronymus sanctus pia ratione confidit matrem domini sepulchrum filij sui visitasse frequenter post ascensionem eius, imò inhabitasse morosè, & cætera passionis loca, quibus propinquum est perambulasse quotidie, in sermone assumptionis eiusdem ad Paulam. HIERONYMVS. Christus h in omnibus est amandus ex toto corde, & ex tota anima, atque ex tota virtute quærendus: maximè tamen ab ea ardentius, cuius & dominus erat, & filius. Fortassis ergo præ nimio amore in loco, quo sepultus dicitur, interdum habitasse eam credimus, quatenus pijs pasceretur internus amor obtutibus: sic nanque locus medius est hinc inde constitutus, vt adire posset ascensionis eius vestigia, & locum sepulturæ, ac resurrectionis, seu omnia, in quibus passus est, loca inuifere. Non quo iam viuentem quæreret cum mortuis, sed vt suis solaretur aspectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, vt quæ desiderat, inuenire se credat. Ignorat siquidē iudicium, multoties ratione caret, modum nescit. Nec aliud cogitare, quam quod diligit, potest. Amor nō accipit de impossibilitate solatiū, neq; ex difficultate remediū. Quæ licet beata virgo quauis iā in spiritu esset, tamē dum in carne esset, carnis mouebatur sensibus, & ideo quæ sæpe locorū recreabatur visitationib; & quæ genuerat, mētis complectebatur amplexibus. Hæc ille. AVTHOR. Quod dicit dubitantis more, Fortasse beata virgo locum inhabitauit, quo sepultus est Christus, argumentum facit fidelibus non hoc esse illicitum, nec contra hoc, quod voluit Christus, non, scilicet illicitum esse eum in talibus visitari sepulchris. Nam quis hoc credit de virgine, quod peccabiliter filium dominum irritaret? Sed & Hieronymus arguere hoc incipit à debito amoris, per quem ex tota anima, & ex tota virtute quærendus. Tamen erat ab ea, cuius Dominus erat & filius, quærendus

Maria sepulchrum Domini, & cætera loca sancta uisitauit.

Ascensionis vestigia.

rēdus in sepulchro, quārēdus in oliueto, quārēdus in caluario loco. Tandem concludit firmiter, quod saepe locorum istorum recreabatur visitationibus, complectens eum, quem genuit, mentis amplexibus. Et in laude Helena matris principis Constantini libro de obitu Theodosij AMBR O. Magna fœmina, q̄ multo amplius inuenit quod imperatori conferret, quam ab imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, esclinauit Hierosolymam, & scrutata est locum passionis dominicæ. Et infra. Venit ergo Helena, cœpit reuiscere loca sancta. Infundit ei spiritus, vt lignum crucis requireret: Accersit ad golgotha, & ait. Ecce loc⁹ pugnae, vbi est victoria? Hæc ille. AVTHOR. Laudat quā tum sentio per properam visitationem loci salutaris in fœmina, & ideo stipendium pietatis accepit, visitationem sancti spiritus, vt quasi tæ crucis in uentris fieret, quæ & crucifixum reperit, quem quæsiuit. Quid pigritor in paucis sanctæ terræ peregrinis, cum dicere possem ab omnium regnorum fidelium incolis de cætero post ascensionem Christi illuc per annos & menses, per examina populorum fluxisse fideles? Vnde libro de obitu sanctæ Paulæ de ea ait HIERONYMVS. Quam Romæ habitātem nullus extra Romam nouerat: latentem in Bethleem, & Barbara, & Romana terra miratur: cuius enim gentis homines ad loca sancta non ueniunt? Hæc ille. AVTHOR. Quasi dicat, rarissima. Vt ad satis impleretur prædictum iam Zachariæ prælagiū. Reliqui de vniuersis gentibus ascendunt ab anno in annum vt adorent regem, dominum exercituum in Hierusalē. Exponit causam in epistola ad Desiderium presbyterum, quæ incipit: Lectus sermo HIERO. Hortor, & precor vos per dominum charitatem, vt nobis vestros tribuatis aspectus, & per occasionem sanctorum locorum tanto dicetis munere. Certe si confortia displicuerint, adorasse vbi steterunt domini pedes, fidei est, & quasi recentia natiuitatis & crucis vidisse vestigia. Hæc ille. AVTHOR. Vbi nūc est blasphemiam Witteff arguētis indoctis, deū ubique esse, nec alicui loco sancto, vel tumulo suam potentiam alligasse? Iam verum est: sed linguam tuam maledicam vtinam alligasset. Nisi enim emineat locus loco per gratiā, cur pars fidei est adorasse vbi steterunt pedes domini, & recentia dominicæ crucis vidisse vestigia? Hoc f̄ ad literam implebant apostoli Christo iam ascendente in cælum, dicente Luca: factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum: & ipsi adorantes, regres-

si sunt in Hierusalem, & erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum. Luca vltimo. In quem locum BEDA. Ascendente in cælum domino, discipuli adorantes in loco vbi steterunt pedes eius, conseruati Hierosolymā redeunt: quia ibi promissum patris, quod audi uere per os domini, sunt expectare præcepti. Hæc ille, AVTHOR. Attēde, quod adorabāt non tantum in loco vbi steterunt pedes eius, sed vbi nouissimè steterunt ad aliquam gratiæ prerogatiuam ex ipso pedū vestigio vltimo, quod ascēdens ibi reliquit, peculiariter promerendam. Et adorabant habitu corporis competentis, capite illuc depresso, & toto corpore cōsternato, iugibus putemus osculis sacra eos re fouisse vestigia. Iuxta quod, pphetauit Esaias. Locum pedum meorum glorificabo, & veniet ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum. Esaias. 60. Iam exponit propheta prophetam, scilicet quid in mente Dauid conceperit, dicens, intro euntes adorare in locum vbi steterunt pedes eius. & Beda, vbi nouissimè steterunt, hic autē dicit eos adoraturos non Deum tantum in loco pedum, sed ipsa planè vestigia, quibus marmora locum dabant, & formam, nunquam equari poterant reliquo pavimento: nunquam calcantium damna sentire: prout sanctum patrem Sulpitium sic dicentem recitat in hoc libro expositionis Actuum apostolorum SVLPITIVS. Illud autem mirum est, quod locus ille, in quo postremum perstiterunt diuina vestigia, cum in cælum dominum nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcunque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, excussis in ora apponētium marmoribus: quomam & calcati à Deo pulueris adeo perenne documentum est, vt vestigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides ad dominum calcata diripiat, damnum tamen area non sentit. Et eandem adhuc sui speciem velut impressis signa vestigijs terra custodit. Hæc tenus Sulpitius. AVTHOR. Huius sanctæ ergo peregrinationis, & sanctæ adorationis ad vestigiorum diuinerū reliquias formam fidelibus primò dabant, quam conseruata sunt sancta Christi puerpera, sanctæ aliarum fœminarum, & fideles deinceps in tempore sancti Sulpitij. Et ille, à deo, inquit, perenne documentum est, vt vestigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides ad dominum calcata diripiat, damnum tamen area non sentit. Vnde ammonetur Hieronymus hortari, & precari deuotos sancta loca crucis & sepul-

vestigia pedum Christi

turæ per visitationem appetere, dicente iam illa fide, quam tetigit, Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. in psal. Præteriri item nō debet ad sepulchrū Christi sanctæ peregrinationis exēplū, quod Theodosius imperator mitissimus reliquit fidelibus. De quo lib. 12. historia triperitæ cap. 15. CASSIOD. Theodosius imperator pro beneficijs à Deo sibi collatis gratias referere pluribus honoribus Christo vota sua compensans: coniugemq; suam Eustochium ad Hierosolymam destinauit. hoc em̄ & ipsa votum habuit, si filiam videret nuptā, quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas, quàm per singulas ciuitates positas honorauit, & cum pergeret, & cum denuo remearet. Hæc ille. AVTHOR. Dignus à beato Ambrosio inter sanctos computari post obitum, sic compensare decreuit sanctæ coniugis suæ, & peregrinatione, & voto beneficium multiplex à Deo sibi collatum. Quo tempore Ariana & Eunomiana hæres de calice, quem selecta toribus reliquerunt, contra peregrinationes ad sancta loca exinanitæ non erant. Ad idem quoque instigat Ruslicum pœnitentem, maxime vt satisfaciat voto suo loca sancta visitare cum coniuge, Epistola ad eundē. HIERONYMVS. Narrauit mihi vxor quōdam tua, nunc soror atque conserua, quod iuxta præceptum apostoli ex cōsensu abstineritis vos ab opere nuptiarum, vt vacaretis orationi. Et infra. Cumq; vos rabies barbarorum, & immittens captiuitas separaret, sub iurisdictione testificatione pollicitum, vt ad sancta transeuntem loca, vel statim, vel postea sequereris, & seruares animam tuam, quam vilis fueras negligentia perdidisse. Redde igitur, quod præfente domino spondidisti. Incerta est vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm tu impleas sponsonem. Imitare eam, quā docere debueras. Et sequitur post. Tu vagaris in patria, imò nō in patria, quia patriam perdidisti. Illa pro te in locis venerabilibus resurrectionis, & crucis, & cunabulorum domini nostri saluatoris, in quibus paruulus vagij, tui nominis recordatur, teq; ad se orationibus trahit: vt si non tuo merito, saltem huius salueris fide. Hæc ille. AVTHOR. Prouocat ecce visitare peregrinatio sancta loca. Sed valde noto, quod eū monet ex voto, ne ante rapiatur, quàm impleat sponsonem. Tale autem votum Witteff committit dispensationi propriæ eius, qui vouit: Hieronymus autem cauere iubet periculum.

Quòd religiosa sit peregrinatio deuotorum fidelium ad sanctorum tumulos perornatos.

CAP. CXXXIII.

SVMMA:

- 1 Witteff, qui dicit, sepulchra, & tumulos perornatos, esse tripliciter illusionis obiecta, & sic religiosa peregrinatione nō uisitanda, cōfutatur.
- 2 Sepulchra mortuorum quomodo dicuntur uel memorie, uel monumenta, & quare. Et quomodo has sanctorum memorias depruat Witteff.
- 3 Paula laudatur à Hieronymo sancto de ipsius peregrinatione assidua ad sanctorum memorias.
- 4 Romanorum fides, quā præcipue monstrabat circa uisitacionem sepulchrorum martyrum. &c. laudatur.
- 5 Romam peregrinatio proficisci, laudatur.
- 6 Cassiodorus quomodo ex fide Romanorum, quam prædicauit Paulus, didicit trahere populos ad sanctorum corpora uisitanda.
- 7 Ambrosius quid de se dicat, cum martyres uisitare.
- 8 Institutum Grangensis Concilij in fauorem sanctæ peregrinationis ad sanctorum corpora, & reliquias martyrum.

Erat Witteff cōtra sanctos in tumulis. cap. 21. tertii libri de sermone domini. Habent, inquit, isti hypocritæ tria genera rerum, quibus illudunt populo: sicut sepulchra mortuorū sunt tripliciter illusionis obiecta: lapides enim in forma & figura politici, sunt obiectum primū, aurū & argentū cōmassata super exteriora suprema istorū lapidū sunt secundū: Et lapides pretiosi, ac alia iocalia super superiora illius sepulchri pendentia sunt tertiuū illusionis: vt patet de sepulchris nouiter canonizatorū à Romana ecclesia. Hæc ille. AVTHOR. Cuncta p̄peruertit pessimus iste iudex, pestifer arbiter mentiū deuotarū: honores hominū ad sanctos, illusiones appellat: & honorifica signa astruit illi sua: motus eo spiritu cōtra sanctos, quo Iudei, & Samaritæ, & retro mouebantur hæretici, prout in cōmentario super Esaiā lib. 18. textu. Qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt. HIERONYMVS. Samaritani, Iudei nobis faciunt, oēsq; hæretici, quales nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullularūt, q̄ basilicas martyrorū decli-

nantes, nos, qui orationes ex more celebrauimus, quasi immundos fugiebant. hoc autem non tam illi, qui faciunt in eis habitantes demones fortitudinem, & flagella sancti cineris non ferentes. Quis autem haereticorum non requiescit in memorijs: non dormit in specubus magistrorum? qualis fuit Marcion, Valentinus, & nuper Eunomius mentis immunditiam leprosa carne contestans. Hec ille. AVTHOR. Tot sub vno magistro diabolo scholares inuoluit, cuius instinctu Samaritae, Iudaei, Marcionista, Valentiniani, Eunomiani, Vigilantiani, & iam post eos foetidi Witcleuiste odorem deuotorum fidelium ferre non possunt. Qui cum virtutum odoribus ad Christi membrum, ubi in sepulchro quiescit, per sancta desideria proficiscuntur. Sanctus pater toto orbe Hieronymus queritur seipsum cum reliquo deuotorum agmine tanquam immundum eiectum a Vigilantianis dudum haereticis: & orationes ad basilicas, & memorias martyrum celebravit ex more. Ipse vero plane indicauit non tam a seipsis, quam a diabolo inhabitante sic esse commotos, qui & ipse fortitudinem, & flagella sancti cineris demon ferre non potest. Sic Ariani haeretici, ut praedixi, sanctorum aequae memorias condonabant, ita ut eorum Caesares Constantinus, & aequae Constantius contra deuotos peregrinos ad memorias martyrum leges ferebant. Vnde sanctus Hilarius queritur libro edito contra Constantium Augustum versus finem. HILARIVS. Caeteri quidem mortales semper cum viuus bella gesserunt, dum homini ad hominem ultra mortem nihil cause est: tibi vero inimicitiarum nullus est finis. Receptos enim iam in eternam patriam patres nostros lacesis, & in decreta eorum peruersus irrupis. Apostolus nos communicare sanctorum memorijs docuit, tu eas dare coegisti. Est ne aliquis hodie aut viuus aut mortuus, cuius tu non decreta recideris? Sequitur. Qui nunc sanctorum memoriae comunicabitur, anathema tibi. Hec ille. AVTHOR. Magna est adhuc, & semper fuit ad memorias sanctorum haereticorum inuidia, & quod in suis argutis cauere praetendunt idololatriam: & ideo suum seruare honorem, plane conuincit eos mendacij, quod haec in authoribus suis defunctis non cauent. Quis haereticorum, inquit Hieronymus, non requiescit in memorijs, non dormit in specubus magistrorum? Et cum in ipsis Deum honorem suum non seruent, nec sibi cauent, quomodo cauent martyribus memoriae, sunt ipsa monumenta pro titulis mortuorum, aut transumptiuè ab istis altaria, basilicae, vel picturae, ad sanctorum memorias editae.

Sic Absalon legitur. 2. Reg. titulum sui nominis monumentum fecisse. Vnde libro de cura pro mortuis agenda ante medium. AVGV. Non est ob aliud, vel memoriae, vel monumenta dicuntur ea, quae insigniter fiunt, sepulchra mortuorum, nisi quod eos, qui viuentium oculis morte subtrahuntur, ne per obliuionem etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Nam & memoriae nomen id aptissime ostendit & monumentum, eo quod moneat mentem, id est, ammoneat nuncupatur, propter quod & Graeci *mnema* & *mnemeion* vocant, quod nos memoriam: quoniam & lingua eorum memoria ipsa, qua meminimus, *mneme* dicitur. Hec ille. AVTHOR. Has igitur sanctorum memorias deprauat ipse Witcleff, tripertiens illas in tria illusionum obiecta, primo in lapides frigidos, & figura politos. secundo in aurum, & argentum earum. tertio in iocalia, & lapides pretiosos. Ideo illusiones obiecta dixit, quia qui populum illas deuotius visitat, putat illusum, & sic Christus dominus procurauit sibi primum illusionis obiectum in lapide illo frigido figurato sepulto, & in domiciliu edito, ut supra descripsimus: ad cuius pia & deuotissima oscula tot ab omni parte trahit populos sanctorum: de quo prophetauit Esaias planissime, dicens: Radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Esa. 11. Quem locum pertractans super epistolam ad Romanos. ultimo. REMIGIVS. De sepulchro eius dixit idem propheta. Erat sepulchrum eius gloriosum. Sepultus est Christus, patefactum est illud mysterium, quod latebat. Hec ille. AVTHOR. Non ergo vile, sed publice gloriosum sepulchrum sibi Christus elegit. Sed ad puros homines veniamus: de quibus solent dicere Witcleuista. Et nunc quid ipse & illi homines erant ut nos? De sepulto sancto Ioseph dixit scriptura in ecclesiastico. Natus est homo princeps fratrum, firmiter mamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi: & ossa ipsius visitata sunt. Ecclesiasti. 49. Quod si quis accipiat more nostro, quod a deuotis populis tam sua gratia quam posteris Christianis sint peregre visitata: non existimo scripturae literam detorquere, & ea magis occasione ipso patriarcha iubente de Aegypto sunt a fratribus in Sichem translata, quae est Samaritanorum vrbs Neapolis. Sic ite caeterorum ossa sanctorum veteris testamenti sunt a Christi pijs fidelibus laudabiliter in dies visitata. Laudat non est dubium, deuota Paulam sanctus Hieronymus, quando in epitaphio eius de ipsius peregrinatione

peregrinatione assidua ad sanctorum memorias ita scribit HIERONYMVS. Sepulchra, inquit, in monte Ephraim Iesu filij Naue, & Eleazari filij Aaron sacerdotis est regione venerata est. Quorum alter conditus est in Canmatfare a Septentrionali parte montis Gaaz. Alter in Gaab filij sui Phinees. Hec ille. AVTHOR. Quid dixit Witcleff, nunquid accusaturus est ibi lapides frigidos, ac politos, aut aliquod reliquorum illusionis obiectum, quod sanctam Paulam illudere potuerit, ut cum tanta ueneratione sanctorum memorias uisitare? Nouerit illud ipse, quod hanc pietatem, & fide bonam nominauit Paulus Apostolus, & propter hanc commendauit Romanos cum caeteris, dicens: Fides uestra annuntiat in uniuerso mundo. Vnde in commentario super epistolam Pauli ad Galatas. libro. 2. in prologo eleganter scribit HIERONYMVS. Vultis scire o Paula & Eustochium quomodo Apostolus unamquamque prouinciam suis proprietatibus denotarit, & usque hodie uirtutum uestigia permaneant, vel errorum? Romanae plebis laudatur fides, ubi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias, & ad martyrum sepulchra concurrunt: ubi sic ad similitudinem caelestis tonitruum Amen reboat, & uacua idolorum templa quatuntur: non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc, quam omnes Christiani ecclesiae: sed quod deuotio in eis maior sit, & simplicitas ad credendum. Hec ille. AVTHOR. Hoc audiant Witcleuista, commendatam. scilicet ab Apostolo praecipue fidem Romanorum, quam cum monstrent in pluribus, inter alia tamen, quod tam impenso studio, & frequentia ad ecclesias, & ad martyrum sepulchra uisitando concurrunt: & unde nisi ab Apostolorum tempore uenit haec religio Romanorum, pro qua fidem eorum per uniuersum mundum annuntiatam dixit? Quae etiam ad occubitus martyrum ante Apostolos occisorum, & loca sancta tunc sumpsit initium, quauis postmodum ad certum ordinem certe scribitur redigisse eam Gregorius, prout libr. 3. de officijs scribit amicus Witcleff WALRANNVS. Ipse enim, inquit, beatus Gregorius egregium Romanae sedis post Petrum Apostolum decus, qui optime, ut dictum est, authoris eius conscius extitit, hoc sese cum illis officio consolatus est. Quippe qui in libro uita ipsius legitur stationes per basilicas, vel beatorum martyrum coemeteria secundum quod haecenus plebs Romana quasi ea uiuente certatim discurret: sollicitus ordinauit, per quas & ipse sollicitus discurrens, dum adhuc praualuit loqui.

20. homilias euangelij diuerso tempore declamauit. Reliquas uero eiusdem numeri dictauit quidem, sed lassescens stomacho languore continuo, alijs pronuntiandas commisit. Qui sicut uere dulcissimum sancti spiritus organum quicquid scripsit, digito Dei dictante concepit, sic eadem stationes non sine eodem spiritu disposuit: & tam haec, quam caetera eius opera, tanquam aurum rutilant in Christi ecclesia. Hec ille. AVTHOR. Quid igitur mirum, si ad se totius orbis pertrahant peregrinos, ut in illorum fide, & studio solidentur? Magna laus Romana, quae ab ore fluxit Apostoli, ex qua dicit omnis terra peregrinari deuote, & sanctorum memorias frequentare. Planum est, dissimulari non potest fides uestra, annuntiat in uniuerso mundo, dixit Apostolus. Nec fluxit ista fides Romanorum in orbem sine principibus, nec tantum erat plebibus consuetata. Quod magnificentia fidei Christianae, in epistola ad Maudareses fratres profequitur AVGV. Videtis certe simulacrorum templam partim sine reparatione collapsam, partim dirutam, partim clausam, partim in alios usus commutatam: ipsaque simulacra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atque ipsas mundi huius potestates, quae aliquando pro simulacris populum Christianum persequerentur, uictas & domitas non a repugnantibus, sed a morientibus Christianis, & contra eadem simulacra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesque, uertisse, & imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum Petri piscatoris (submisso diademate) supplicare. Haec omnia diuinae scripturae, quae in manus omnium iam uenerunt, ante longissima tempora futura esse testatae sunt. Hec ille. AVTHOR. Hoc attendite Witcleuista, quod nobilissimi imperatores Romani non humano consilio, sed in instinctu spiritus sancti, qui longe ante sua tempora haec in scripturis sanctis sua assertionem decreuit, ipsi apud sepulchrum piscatoris submisso diademate supplicarunt. Ibi enim statio solennis est peregrinorum sanctorum, tanquam ad apostolorum principem, & Christi supremum in terris vicarium. Est denique apud sanctum Paulum coapostolum eius, & laudatorem peregrinationum huiusmodi, dicens esse fide, sicut & beatus Hieronymus, adorasse ubi steterunt pedes eius, fidei partem dixit. Nil mirum igitur apud alios, quorum fides est integra, si magna portio fidei sit merces peregrinationis Romanae, ita ut proxima sit Hierosolymis, ubi steterunt pedes domini. Quae sicut olim assidua erat ad templum falsorum deorum, & simulacra per orbem

frequentia, ad quæ cōfringenda martyres ce-
tauerunt, vt nūc dixerat Augustinus: ita dein
ceps discurratur ad martyres, & Christi basili-
cas, quas martyres laudauerunt. Hanc credo
vicissitudinem commutationis originalē fuisse
sic visitandi basilicas, cum nec eius imme-
mor esset perfidus ille Faustus, ita impropere
do catholicis, Sacrificia gentium vertit in
Agapes, idola in martyres, quos similibus vo-
tis colitis. Vnde. 20. lib. contra Faustum A V-
G V S. Nec alienum existimare debebat à bo-
na fide factum. Si tamen hoc innuebat Apo-
stolus apud Corinthios, De spiritualibus autē
nolo vos ignorare fratres, scitis quoniam getes
cum essetis, ad simulacra muta prout duceba-
mini euntes. primæ Corinth. 12. Vbi R E M I-
G I V S. Sicut cum gentes essetis, dæmonum
templa sine relictione, prout ducebamini,
frequentabatis: sic modo dum agamini spiri-
tu sancto, secundum sanam doctrinam nostrā
ad ecclesiam Dei accedite, & præceptis saluti-
feris cum omni humilitate obtemperare con-
tēdite. Et quod dixit, prout ducebamini, ostē-
dit eos tantam venerationē exhibuisse simu-
lacris, vt eorum cultum nequaquam abhorre-
rent, à quibuscumq; hortarentur, monerentur,
& ducerentur personis: ita & conuersi, dilige-
tes Deum, & Paulū, & coapostolos eius, sper-
nere non deberent suæ salutis amatores. Hæc
ille. A V T H O R. Nolunt igitur hæretici ad sper-
nendum Paulum prouocantem peregrinari
deuotē cōcitare fideles: quia si diligeret Deū,
& Paulum, & coapostolos eius, duci deberat
à sublimibus ad mercedem, qui se duci permi-
serunt à quibuslibet ad contemptum sancto-
rum, & pœnam. Hanc fidem sollicitè curauit
in Constantinopolitanorum plantare præ-
cordijs, in sermōe suo post reditum ab exilio,
qui incipit: Quid dicam? C A S S I O D O R V S.
Ante hæc quidem ecclesia replebatur, nūc &
in plateis ecclesiæ factæ sunt, & vnanimis, &
compunctim psallentes Dei in nos prouoca-
tis aspectum, voces vestræ cæli secreta pene-
trarent, vt omnis ætas vestras psalmodias mi-
retur attenda. Curfus equorum hodie & pau-
ci illuc, imò cuncti in ecclesia quasi torrēs qui-
dam ac fluuius vestra facta est multitudo. Vo-
ces vestræ eleuantur in cælum: amorem, qui
ad patrem est, ostendentes: orationes vestræ
meum coronauerūt caput. Oratio omni mo-
nili præclarior viri, aut mulieris. Sequitur. I-
deo vos ad Apostolos inuitaui, vt ad eos, qui
persecutionem aliquando passi fuerant, veni-
remus, & nos quidem passi, illi verò impugna-
ti. Sed inimici illis nihil nocuerunt, quia isti or-

bem terrarum lucrati sunt. Veniamus ad san-
cta corpora, quæ Christi stigmata portauerūt:
veniamus ad Timotheum nouum Paulum: &
Andream alterum Petrum, & credimus nos
adiuari meritis illorū. Hæc ille. A V T H O R.
6 Ex fide Romanorum, quæ prædicauit Apo-
stolus, didicit sanctus pater trahere populos
ad sanctorū corpora visitanda. Credimus (in-
quit) nos meritis illorum iuari. Veniamus ad
sanctorū corpora, quæ Christi stigmata por-
tauerunt. Ex hac fide visitandi sanctos didicit
in laudem matris suæ lib. 6. Confessionum di-
cere A V G V S T I N V S. Quod pro canistro
pleno terrenis fructibus, plenum purgatori-
bus votis pectus ad memorias martyrum af-
ferre didicerat: & vt quid posset dare egenti-
bus, & si dominici corporis communicatio il-
lic celebraretur, cuius passioe immolati sunt,
& coronati martyres. Hæc ille. A V T H O R.
Hac autem fide armatus sanctus Ambrosius,
in eadem ciuitate Mediolani etiam inter me-
dios hostes pergens, non visus, non tentus,
martyres visitauit assidue. Vnde libro contra
Auxentium de tradendis basilicis ipse A M-
7 B R O S I V S. Nonne, vt de ipso domino su-
mam exemplum, quando voluit passus est?
& cum quæreretur inuentus est? Quando au-
tem hora non venerat passionis, per medium
quærentium transibat, & videntes eum tene-
re non poterant. Quo utiq; euidenter osten-
ditur, quod quando dominus vult, vnusquis-
que inuenitur, & capitur. Quando autem dif-
fert, etiam si quærentium manibus occurrat,
& oculis, non tenetur. Ego ipse nō quotidie
vel visitandi gratia prodibam, non pergebam
ad martyres? Non regiam palatij præteribā,
cundo, atque redeundo? & tamen nemo me
tenuit, cū exturbandi me haberent, vt prodi-
derunt postea, voluntatem, dicentes. Exi de ci-
uitate, & vade quò vis. Hæc ille. A V T H O R.
Interrogatiue legatur quod dixit, non, id est,
nonne quotidie visitabam, vel pergebam ad
martyres? Ab hoc loco sumat Witcleff illu-
sionis obiectum: illuduntur certè homines, sed
peruersè illudebant eos non lapides frigidi &
politi, sed lapides viui, martyres Iesu Christi,
ne Christi viderent episcopum, ne volentem
eos visitare, quotidianum tangerent peregri-
num. Sic euangelio teste, vidit Herodes, quod
illusus esset à Magis. Peregrinos suos deuot-
os Christus per angelicam visitationem de-
fendit: & hostem peregrinationis suæ, qui cū-
ctas parauit insidias seruis suis, illudere, & ille-
fos eum præterire concessit, quod & ipse fece-
rat, cum secessit in Ægyptum: ita dico vobis
Wit-

S V M M A.

- 1 Miracula, quibus visa sunt magna.
- 2 Miracula prisca recensentur.
- 3 Martyrū memorias quare Christiani frequentēt,
quatuor causæ significantur.

Ecce nos in conferendo præter-
eat, quod notanter dixit hoc
decretum ecclesiæ: honoran-
da sanctorum corpora, & sta-
tim adiunxit, & basilicas eorū
nomine appellatas, velut loca
sancta diuino cultui mancipata, pijsimo affe-
ctu, & deuotione fidelissima ad eundas credi-
mus. In quo passu basilicas sanctorum adeun-
das honoribus eorum corporibus exhibēdis
copulauit. Quo contra quidā scribit, tales basi-
licas, quauis præcellas, velut ipsi dicūt Can-
tuariensem in Anglia, non plus esse petendas
peregrinationibus, & oblationibus piorum
fidelium, quæ ecclesiā minorem cuiuscumq; pa-
rochiæ, ab authoritate Christi. Ioannis. 4. Ve-
nit hora, & nunc est, quando neque in monte
hoc, neq; Hierosolymis adorabitis patrē. Sup-
positoque processu Nicolai concludit, quod Dei
prouidentia destructum est templum Anno.
42. post ascensionem Christi, vt vbiq; liceret
ecclesias fabricare, & in eis corpus & sangui-
nem domini, & alias oblationes offerre tanq̄
in locis Deo acceptis. Item, inquit, si Cantua-
riensem ecclesiam eligeret Deus tanquā sibi
magis placentem ad peregrinos suscipiēdos:
sic sperneretur parochiæ, & oblationibus &
decimis priuarentur. Item si propter miracu-
la plus expetenda foret Cantuarien. ecclesia,
transubstantiatio panis in corpus Christi, cō-
seruatio creaturarum ne cadant in nihilū, ex-
cedunt suscitationem mortuorum, quæ fiunt
in ecclesijs parochialibus. Propter has, & hu-
iusmodi rationes alias, teneo, inquit, tanquā
fidem, vel veritatem ipsi propinquam, quod
propter nulla miracula elegit Deus Cantua-
riensem ecclesiā vt plus placentem sibi, vt ibi
à fidelibus veneretur corporalibus peregri-
nationibus, & alijs, vt pecuniarum oblationi-
bus. Hæc Denerose. A V T H O R. His in parte
consentiunt Witcleff propter hoc, quod ait
Witcleff in de sermone domini in monte, ca.
55. videtur fidelibus consulendum, quod non pe-
tāt Romanam ecclesiam, vel Auinonicā ad
plures indulgentias impetrandum: quia, vt di-
xit Hieronymus, dominus totius mundi non
vult in tali breui loco vel angulo coarctari. Se-
quitur. Vnde subtilis hæresis Antichristi est di-

Witcleuiste, qui non hospites estis, sed hostes
sanctorum, & inimici domestici Dei, quia cū
Arianis illis, qui insidiabantur Ambrosio, san-
ctorum sepulcorum gloriæ inuidetis: multi-
pliciter à Satana, & angelis eius estis illusi.
Draco iste est secundū Psal. quem formauit
Deus ad illudendum ei. Nō lapis ille frigidus,
quæ tu criminari illuisionis obiectū, sed ille ma-
gis, de quo canebat Deus pater, ne filius suus
dilectus offenderet ad lapidem pedem suum.
Obstinatio metis est hic lapis, & contra oēm
potestatem fidelium, frons hereticorū superba,
& indurata proterua. Super quem ceciderit
iste lapis, confringetur, ait scriptura: ideo huic
omnimodè prohibet specialiter in hoc sancte
peregrinationis articulo sacra fides. Vñ lib. de
definitionibus rectæ fidei. cap. 40. A V G V S:
Sanctorū corpora, & maxime beatorū mar-
tyrū reliquias, ac si Christi membra syncerissi-
me honorando, basilicas eorum nomine ap-
pellatas, velut loca sancta diuino cultui man-
cipata, affectu pijsimo, & deuotione fidelissi-
ma ad eundas credimus. Si quis contra hæc sen-
tentia venerit, nō Christianus, sed Vigilanti-
nus credatur. Hæc ille. A V T H O R. Et in Grā
geni concilio legitur institutū G R A N G E N-
8 S E C O N C I L I V M. Si quis per superbiam,
tanquā se perfectum existimans, conuentus,
qui per loca, & basilicas sanctorum marty-
rū fiunt, vel accufauerit, vel oblationes, quæ ibi-
dem celebrantur, spernendas esse crediderit,
memoriasq; sanctorum contemnendas, ana-
thema sit. Hæc ibi. A V T H O R. Ecce iam plus
mille annis erat hæc sanctarum peregrinatio
nū firma, discussa, fixa fides ecclesiæ post tot
latratus hæreticos, quot in superioribus nu-
merauimus: & ne deperiret ab orbe nostro p-
obliuionem sanctam perfidia tot blasphemō-
rum, renouant Witcleuistæ incinerata pericu-
la, & sufflāt in fauillis hereticis Cerberi focos:
vnde ipsi vruntur intus per inuidiam ad san-
ctos: sicut & Satanas princeps eorum, mouēs
bellum perpetuum contra sanctos, secundum
Ioannis Apocalypsim.

¶ Quod sanctorū memoria, &
cætera loca sacra sunt catholi-
corum peregrinationibus, &
rerum oblationibus persona-
liter visitanda.

ecce, quod Christus est acceptor personarum, vel situum, quo ad influxum gratiæ tribuendum. Hæc Witcleff. AVTHOR. Hæc hominū istorum argutias complico, quia retēta forma arguendi, non esset peregrinandum ad sanctorum ecclesias, vel ad sanctos; vbi sunt eorum memoriæ plus quam vbi non sunt, quia vbi que sunt ecclesiæ facis Deo placidæ, in quibus fiunt maiora miracula: & parochiales ecclesiæ non sunt contemnendæ, nec Deus est acceptor personarum, vel situum quo ad influxum gratiæ tribuendum. O leuitas hominum. O cerebrum inane: vaga mens nullis coercita disciplinis. Ideo secundum Iacobum inconstans in omnibus vijs suis. Anno tali destructum est templum, inquit, vt vbiq; fabricarentur ecclesiæ: quasi non ante descriptionem istam fabricasset Petrus ecclesias istas primo Antiochiæ, postea Romæ. Aut Paulus destructionē tēpli expectauit, vt postea diceret: præter ea, quæ intrinsecus sunt, vt sollicitudo omnium ecclesiarum: aut vt cōstitueret per singulas ecclesias presbyteros, aut vt ignotus esset facie ecclesijs Iudeæ? Et Ioannes item vt septem ecclesijs suam scriberet Apocalypsim? Et Iacobus item, vt ecclesiam Hierosolymitanam in suum episcopatum acciperet: qui omnes cum Marco, qui Alexandrinam cepit ecclesiam, & alijs ante destructionem templi anno tradito obierunt? Et putabimus Paulum omnes ecclesias contempsisse, quibus cum Barnaba hæsitatis & relictis ascendit Hierosolymam videre Petrum? Nec didici Christum patrem Marthæ spreuisse, quia prælegit partem Mariæ. Optinam partem, inquit, elegit sibi Maria: non tu malam, sed illa meliorem. Sicut nec pius Iacob Liam spreuit, quando Rachelem, quāuis sterilem, prælegit. Nec ideo contemnuntur minores ecclesiæ, quia à peregrinis fidelibus præeliguntur eis maiores. Argutia ista, fœmi narum, zelantium sunt querelæ. Miracula sitē magna dicuntur, vel penes id, quod sunt, vel penes, quod intuentes mouent. Sicut eis videbatur arduum, qui dixerunt, vidimus mirabilia hodie. Et quando eiecto demone loquutus est mutus, dicebant turbæ admirantes, Nunquā sic apparuit in Israël, Matth. 9. Et tamen præsentē Israël siccatum est mare rubrum, māna pluit de cælo, Deus descendit in Sina, propheta mortuos suscitabant, leprosos mundabant. Et tunc item in Israël, angelus domini descendens in piscinā, sanauit ægrotos à quacunque detinerentur infirmitate. Ioannis. 5. Sed hoc vnum Christi factum plus egit populū in stuporem, & idem visum est maius o-

Miracula quibus uisa magna.

Miracula prisca.

mnibus. Nunquā, aiunt, sic apparuit in Israël. Hoc modo certē maius erat miraculum panū pro quinque millibus, quam saturatio quotidiana cūctorum viuientium ex paucis granis. Vt impleatur illud Apostoli, quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, primæ Corint. 1. Huic nostræ infirmitati condescendens Saluator ait discipulis: maiora horum facietis: & quis illorum de virgine natus est vel aliū nasci fecit? quis item transfiguratus est, aut resurrexit à mortuis, & tamen dixit, maiora horum facietis? quia vnde stupeant homines, & acutiori deuotiōe visis rebus insolitis, alacres currant ad fidem, inde maiora. Quod item dixit Witcleff subtilem hæresim Antichristi, quod Christus sit acceptor personarum, aut situum, quo ad influxum gratiæ tribuendum. Aliis tacitis, vt rem expediam, postulo meum Witcleff, quid innuit Christus dicens Apostolis cum ascēderet, Vos autem sedete in ciuitate, quoad usq; induamini virtute ex alto. Luc. ultimo. Acceptum situm limitauit dicens: Vos autem sedete in ciuitate, vnde influxum gratiæ dispensauit, donec induamini virtute ex alto. Et Lucas in Actibus dicit. Precepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarēt promissionem patris: hoc ad ratiunculas hominum. Modò (vt ad rem pergamus) quare religiosi fideles memorias martyrum celebrant aut peregrè visitent, attendendæ sunt causæ, quas item libro vigesimo cōtra Faustum post medium sic colligit AVGVSTINVS. Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religio- sa solennitate concelebrat, & ad excitandum imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atq; oratiōibus adiuuetur. Et infra. Quod offertur, domino offertur, qui martyres coronauit. Ex ipsorum locorum ammonitione maior affectus exurgat ad acuedam charitatem, & in illos, quos imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Hec ille. AVTHOR. Hic quatuor causæ significantur, quare martyrum memorias christiani frequentant. Primo, ad excitandum deuotionem, quod declarat post modum, vt illos possumus imitari, & hoc adiuuante domino martyrum, quo possumus. Secundo, vt meritis eorum cōsociemur, quorum memorias visitamus. Tertio, vt eorū orationibus adiuuemur. Quarto, vt ea ipsorū locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuedam charitatem in martyres domini, & in dominum martyrum. Hoc audiāt, qui propter visitationes locorum, quibus sanctorum aguntur memoriæ, locorum quare ad huc claritati. Non est simplex causa quare ad huc locum

locū accedatur, sed multiplex. Aut quare sanctorum memorias, & hoc in eorum locis, quibus aguntur memoriæ, & ipsis item temporibus honoramus. Maior enim ex ipsa visitatione, & loco, & tempore acuitur charitas in Deum, & in sanctis eius, & ex charitate zelus imitationis. Ex hoc autem zelo ipsorum meritis sociamur. Et statim sequitur. Vt eorum orationibus adiuuemur. Et potest esse causa quinta, vt vigilantioris fiamus memoriæ ad orandum Deum in locis, vbi sanctorū aguntur memoriæ. Vnde secunda parte sermonum, sermone. 32. de sancto Vincentio. AVGVSTINVS. Præstitit, inquit, Deus martyrum corpora sanctorū ecclesijs suis ad memorias orationis, non ad glorias martyrum. Illi enim habēt integram gloriam suam apud creatorem suum, nec ipsi corpori aliquid timeant, quoniam non est quem timeant. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sanctorū corpora præstat Deus nobiscum esse præsentia in ecclesijs ad nostram vtilitatem: non ad sanctorum glorias martyrum statuendas, sed ad nostræ orationis memorias excitandas per exempla sanctorum, quos corporaliter visitamus. Valde enim mirū est, quod homines ratione videntes, nec miraculorum maiestate, nec sanctorū præsentia, aut eminentia loci mouentur, vt sciant ibi aptius, quam in alijs multum imparibus suscipi peregrinos. Sanctus pater Chrysostomus cōduxit secum Constantinopolitana plebem ad extra fines ciuitatis pro venerandis sanctis, & ad eorum patrocinia imploranda: nec putauit esse cōtumeliam ciuitatis, nec maioris cathedralis ecclesiæ: quanto magis, nec reputaretur contumelia localis & particularis parochiæ. Vnde in sermone de ascensione domini, qui incipit, Quando de cruce CHRYSTOMVS. Quando de cruce nostra processit oratio, extra ciuitatem, solennitatem celebramus, & nunc quando de crucifixi ascensione præclarum diem, & omni latitia coruscantem fines ciuitatis egressi, summa congratulatione celebramus, & hoc non ad dedecus ciuitatis, sed ad honorem obseruatur sanctorum: ne nos causa dissimulationis accusent, dicētes, quod pro domino sensimus vniuersa tormenta vexantium manibus, nostra vidimus ossa carne nudata, libenti animo pro Christo noster sanguis effusus est, & decisa capita sunt pro eius gloria. Hæc etiā meruimus sustinere, nec mysteriorum arcana in nostris tabernaculis celebrantur. Ideo dilectissimifra tres ad loca conuenimus beatorum: ad sanctorum habitacula festinamus, vt conuentus no-

ster ipsorum præsentia quoque clarior reddetur: non enim in hoc teatro tantum martyres præsent, sed & angelorum præsentia locus decoratur. nam & angeli præsent. Et si martyres videre desideras, si angelos cupis inspicere: aperi oculos fidei, & illud tibi theatrum facile demonstratur. Nam cum omni aere angelorum multitudo versatur: multo magis in ecclesia, multo amplius hodierna die, quando eorum dominus ascendit in cælum. Et infra. Vides, quod angeli præsent, insistant martyres, & vbiq; nobis præparatur auxilia. Igitur quid miserius est illis, qui conuentum splendidum derelinquunt? Et quid vobis beatius, qui ad tacitam solennitatem cōcurrere voluistis? Hæc ille. AVTHOR. Ex hoc verbo terreri poterit iste magister, quo Witcleuisticam omninē Chrysostomus damnat progeniem. Nihil illis miserius, inquit, qui contemptu sacri loci conuentum splendidam derelinquunt. Magnum quoque piaculum non breuiter redimendum his, qui sanctos in suis locis, & memorijs cum magna pietatis veneratione non colunt: sed eis neglectis, etiam populos Christianos alia loca simplicium precum visitare, vel tenere quadam verbi potestate compellunt. Cum his duabus causis ad sanctorū esset habitacula properandum eis egressis & ommissis ad horam: & quisquis piorum fidelium ex sanctorum præsentia, quibus accurrit, in suis tabernaculis clarior redderetur. Velut Saul ait ad Samuelem, Peccaui, sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & reuere mecum vt adorem dominū Deū meum. Primi Reg. 15. Tanta est apud Deum in conspectu seniorum ecclesiæ, angelorum, & cælestium beatorum etiam coram Deo sanctorum præsentia, vt etiam intentē precātes, eisdem honoratos faciant peccatores. Alia quoque causa est, vt sancti habita veneratione nostra eis debita, ignauā nostrā in curia beatorū accusare nō habeāt. Ad honore, inquit, obseruat sanctorū, ne nos causa dissimulationis accusent, dicētes, quod pro dño sensimus vniuersa tormenta, & in nostris tabernaculis, nec peregrinos aspiciamus, nec oblationibus honoramur, nec sacrosancta mysteria celebrantur.

Quod propter nouem causas colenda videantur quædam sancta loca præ alijs, nec hoc ipsis præiudicat.

CAP. CXXXVI.

Kk 4 SVM-

- 1 *Causa quaedam, unde ad memorias, & loca sanctorum currat religiosi fideles prae parochialibus, & minutis ecclesijs, quibus incumbunt.*
- 2 *Deus, qui non arctat virtutem suam ad locum, quomodo tamen limitet ad locum, ubi operetur sic, quod non alibi operetur.*
- 3 *Loca tria Iudaeis sancta.*
- 4 *Excelsa quae dicantur.*

Adamus has causas quinque prioribus Augustini, & habebimus septem, unde ad memorias, & loca sanctorum currant religiosi fideles prae parochialibus, & minutis ecclesijs, quibus incumbunt. Prima, propter excitandam imitationem, Secunda, propter acueendam deuotionem. Tertia, vt sanctorum meritis fociantur. Quarta, vt eorum orationibus adiuuentur. Quinta, vt sint ad orandum Deum plus memores. Sexta, vt satisfaciunt honori sanctorum pro eorum laboribus. Septima, vt ex sanctorum praesentia ipsi coram omni ecclesiarum tilemus splendidius. Nodum venit ad opes necessarias firmis, & diuina miracula, per quae tanquam praecelsa verba vocat nos Deus ad loca sancta: & quis vocante Deo prohibet peregrinum? Vocatur Moyfes ad ardentem rubum, & discalciatus accedit. Et quod dixit Wicleff virtutem suam non vult Deus in tam breui angulo coarctari: aut quod murmurauit iste contra Cantuariensem ecclesiam, vel vbi alioquin fiunt miracula: quod ideo ibi fiunt, vt ad parochiales ecclesias ire tollatur libertas: non essent dicta sapientium reputanda, sed sunt iurgia querulorum, quae quia nec ideo facit Deus parochiales ecclesias, ne nunquam liberè dimittantur, vel apud sanctos miracula vt non liberè visitentur. Virtutem autem suam nunquam arctat ad angulum. Nec ne ibi virtus sua compareat, & inde emanet, arctat ab angulo, qui tamen liberè quandoque facit, vt nec aliunde virtus illa fiat, nisi in angulo, quem elegit. Nam de simbria vestimenti eius virtus exiuit, quae nec in turbis eum comprimantibus aspirauit, & quis arctabit Deum, ne quod vult faciat, & ibi solum vbi vult? Vnde epistola prima ad Hipponensem ecclesiam. AVGVSTIN. Vbi quidem Deus est, & nullo continetur, vel clauditur loco, qui condidit omnia: & eum à veris adoratoribus in spiritu & in veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet. Verumtamen ad ista,

quae hominibus nota sunt, quis potest eius consilium perferuari: quare in alijs locis haec miracula fiunt, in alijs non fiunt? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi sancti Felicis Nolensis corpus conditum est, quo Felicis sepulchrum volui vt pergerent, quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam sanctorum, vbi mirabiliter, & terribiliter demones confitentur furem quendam, qui ad hunc locum venerat, vt falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Africana martyrum corporibus plena est, & tamen nusquam scimus hic talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diuinationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista voluit fieri ille, qui diuidit propria vnicuique, prout vult. Haec ille.

AVTHOR. Ecce Deus qui non arctat virtutem suam ad locum, limitat tamen ad locum, vbi operetur sic, quod non alibi operetur, sicut Capharnaum operatus est miracula, quae apud Nazareth non poterat, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Sic in personis, quae diuersas habent donationes, nulla habet omnes donationes virtutum, nec quae habet, habet eas in omnibus temporibus item aequè. Nec in omnibus memorijs sanctorum omnia vult fieri ille, qui diuidit propria vnicuique, prout vult. Pro hac ergo sanitate hic visitandus est sanctus: pro hac plaga curanda alibi ille sanctus: & iste sanctus concedente Deo potest pro ossa mortua haec, quae potuit in hac vita. Sicut Eliseus suscitauit mortuum mortuus, sicut suscitauerat prius viuus. Et de sancto Fortunato libro primo dialogi capit. 33.

GREGORIVS. Cur multa de eius vita dicimus, cum nunc vsque ad corpus illius, vt virtutum documenta teneamus, demoniacos quosque absoluere, aegros curare quotiens ex fide petitur, vt viuens consueuerat, hoc indefinenter perseuerat. Haec ille.

AVTHOR. Hoc non omnibus sanctis apud eorum memorias datur à Deo: sed cui datur, sanctum est, vt à patientibus Christianis praeter alios corporaliter requiratur: & tamen hic & ibi vnus dominus est, qui operatur per sanctos suos vt vult, sed vni commisit haec talenta, alij verò illa. Nec ideo spreta est haec ecclesia, quia visitatur & illa: cum nec aegrorum illa plebs sanctum & magnum templum contempsit, quia ad motionem angeli

geli adibat ad porticum Salomonis. Sic ite ar-
guit, quod si Cantuariensem ecclesiam sit à Deo electa vt & ibi veneretur cum oblationibus & peregrinationibus populorum plus ceteris minutis ecclesijs, tunc esset sola Deo accepta, & cetera parochiales ecclesiae, sicut excelsa Iudaeorum, tollenda. Nec dum ecclesiarum fundamenta distinguit secundum cursum scripturae. Sed vt conformitatem veteris sanctitatis inueniamus in nostris, tria fuerunt loca sancta à populis visitata: templum ipsum cultu supremum, à Deo quidem inceptum, & à Deo finaliter praeselectum. Vbi sedulo per singulos dies iugis sacrificij locus erat: in ceteris autem ciuitatibus, & oppidis synagoga erant, vbi omni sabbato conuenerunt ad minorem cultum, & lectionem legis, prout Christus legitur docuisse in synagogis Galileae. Luc. 4. In monte vero Carmelo, & contra fluentia Iordanis ad diuinum cultum trahendum sita erant monasteria prophetarum. Templum locum habet in ecclesijs cathedralibus, vbi sunt pontifices cum sacerdotibus, & integro numero, & ordine leuitarum. Synagogis succedunt in nouo testamento locales ecclesiae per omnes villas, & parochias tot continentes plebes, quot posset vnus sacerdos sufficere, qui illo tempore princeps fuerat synagoga. In primitiuis autem ecclesiae tales per domos magnatum congregabantur ecclesiae, sicut Apostolus ait. Salutate Priscam & Aquilam &c. & domesticam eorum ecclesiam. Ad Roman. 16. Et salutant vos Prisca & Aquila cum domestica sua ecclesia. primae Corinth. vltimo. Conuentus autem prophetarum instituit Samuel ad canendum Deo: apud quos etiam praeter legem consultum erat, quid vellet Deus, aut nollet. In hunc gregem post primam vocationem incidit Saul prophetans cum eis. Ex his mittebantur, qui reges arguerent, velut Nathan, & Gad ad Dauid. His succedunt modo religiosorum ecclesiae, ad quos non propter sacramenta, sed magis pro sanctae vitae culmine rapiendo, & pro consilijs, & monitis legis Dei & precum instantiis satis religiosè plebium sit accessus. Hoc dico de his in genere suo. Sunt tamen, qui apti cum patribus suis videantur, vt duarum priorum ecclesiarum regulas compleant, sicut forsitan fecerat cuneus Samuelis. Cetera excelsa non habent (quantum opinor) loca nobiscum: nec erant laudata prius, forte quia importunitate plebis erant à ritu tracta gentilium. Vnde BEDA. Quod paulò post de eodem rege dicitur. Excelsa quoque, quae erant in Hierusalem ad dextram partem montis of-

ensionis, & cetera vsque polluit rex, & contriuit statuas: luce clarius est, quod excelsa nominare solet scriptura, loca in collibus posita frondentibus: in quibus vel demonibus immolabant, vel etiam domino locorum amocnitate allesti, & contra interdictum, relicto altari, quod erat in templo, hostias immolabant. Vnde sapius in hoc libro de regibus, qui minus perfecte iusti fuerunt, dicitur: verumtamen excelsa non abstulit. Haec Beda libro. 30. quaestionum, quaestione. 29. AVTHOR. Iam vides, quod non praediucauerat synagogis, quod omnis populus visitaturus templum dominiter ascendit in anno: nec ideo erant synagoga tollenda: ita nec minutis locorum ecclesijs praediucauit, nec ideo sunt tollende, quod Cantuariensem ecclesiam mater ecclesiarum est interdum & ter in anno solenniter visitanda. Nec item, quia memoriae sanctorum, aut sanctorum monasteria sunt deuota peregrinationis & reconciliationis instinctu. s. à sanctis plebibus requirenda: quare nulli fuit praediucauit, quod post ascensionem Christi omnes fideles ascenderunt, vbi manserunt Perus &c. 12. Apostoli. Act. 1. Nulli quoque, quod Paulus multis institutis ecclesijs, & cunctis postpositis, ascendit videre Petrum, & mansit cum eo diebus. 15. Gal. 1. Nulli ite, quod omnes natu maiores ecclesiae ab ecclesijs Ephesi fecit seipsum visitare Mileti. Act. 20. Et ad Titum episcopum Cretae relicta ecclesia ad altiore ecclesiam Pauli peregrinari iussit Nicopolim. Ad Titum. 3. Non modica enim est recreatio mentium deuotarum relicta quandoque ecclesia domestica alia sancta vel sanctos Dei seruos accessu ipso corporeo & petere, & contemplari ad oculum: velut de eo, qui mortuum suum in loco sancto eligit sepeliri. Vt notat lib. de cura pro mortuis agenda cap. 4. AVGVSTIN. Cum plurimum inter sit, vbi ponat corpus mortui sui, qui pro spiritu eius Deo supplicat: quia & praecedens affectus locum eligit sanctum, & illic corpore posito, recordatus locus sanctus eum, qui praecesserat, renouat, & auget affectum. Haec ille.

AVTHOR. Ita cum pius affectus sancti memoriam, aut monasterium, vel maiorem ecclesiam visitantis locum sanctum eligit visitandum: recordatio postea loci sancti, quem vidit elegisse, eum ipsum, qui praecessit, iam post modum renouat, & auget affectum, & potest esse causa octaua. Nona pro sanitate, aut votorum miraculis computata: quare loca sancta sint corporaliter appetenda, & hoc ipsum in augmento pia deuotionis fidelium est quid magnum.

Quod sancti Dei magnum fuerunt praesidium ciuitatibus, & territorijs, in quibus habent memorias, & eos honorantibus validi sunt patroni.

CAP. CXXXVII.
SVMMA.

- 1 Deus quomodo regulariter iubet pro lege communi, ut quos inuocamus in nomine dñi, prestet auxiliū.
- 2 Petrus, & Paulus quomodo in suis memorijs ultra supremos Gemilium deos auxiliabatur Romanæ reipub. & suis rebus.
- 3 Alarici piū facinus recensetur.
- 4 Fila chordæ citharæ, quare dicantur fides.
- 5 Sanctorum inter homines sepulcorum utilitas.
- 6 Martyres quod sim ciuitatum turres.

Enit Deus ad Balaā noctē, & ait. Si vocare te venerint homines isti, surgens vade cum eis, ita duntaxat, ut quod preceperō facias. Num. 21. Tam propitius est Deus humanis casibus, ut sponte tutores eis assignet, & quotiens rogantur, iubet accurrere: si vocauerint te, inquit, homines isti, surgens vade cum eis, non tamen simpliciter dixit, sed si vocauerint te homines isti: hoc regulariter iubet Deus pro lege communi, ut quos inuocamus in nomine domini, praesentent auxilium. Quod si infideli propheta tantā seruitutis mandat officium, quid de fidelibus sentiemus? Eliseus occurrere puerum suum fecerat Sunamitidi eū dolenter querenti. Saluator itē a morte resurgens, mulieribus mœstis occurrit, dicens. Aucte: quæ nec tūc hanc consolationē occurrentis acciperēt, si nō visitare veniret. Et Petrus a spiritu Dei preceptū idē accepit, quod Balaā a Deo. Ecce viri tres querūt te, surge itaq; & descende, & vade cum eis nihil dubitās. Act. 10. Referūt ista in scripturis sanctis, ad quid? nisi ut quotiens sedula fide sanctos inuocamus in precibus, ipsos noscamus admonitos per diuinū spiritū, ut opulationibus, & beneficijs congruis orphanis suis occurrant, & patronatū caelestē adhibeāt suis supplicibus, dicēte eis dño multo diligentius, quā Balaā, si vocare te venerint homines, vade cum eis, & sincerius modo Petro in caelo, quā tūc in cœnaculo. Ecce viri tres querūt te. de triplici hominū genere, rectorū, religiosorū, & populis: surge, & descende, & vade cum eis. Tēdimus ad expta in apostolorū memorijs, ut nō tractatui cōferamus qualiter. s. vltra su-

premos gētiliū deos auxiliabāt Romanæ reipub., & suis itē rebus apostoli Petrus, & Paulus in suis memorijs. Vñ lib. 1. de ciuitate. ca. 4. AVGVSTI. Cōpara nūc asylū illud, nō cui iussibet Dei gregalis de turba plebis: sed Iunonis fororis, & cōiugis, & reginē omnium deorū, cū memorijs nostrorū apostolorū. Illuc incēsis tēplis, & diis, erepta spolia portabātur, non donāda, vel reddēda victis, sed diuidēda victoribus: huc autē & quod alibi ad ea loca pertine re cōpertū est, cū honore, & obsequio religiosissimo reportatū est. Ibi amissa, hic seruata libertas. Ibi clausa, hic interdicta captiuitas. Ibi possidēdi a dominātibus hostibus p̄mebātur, hic a ministrātibus hostib; liberādi ducebāt. Postremō illud Iunonis tēplū sibi elegerat superbia & auaritia leuiū Græcorū: Ista Christi basilicas misericordia & humilitas immaniū barbarorū. Hęc ille. AVTHOR. Planitiē historiarū, quā Augustinus hīc tāgit. Orosius manifestat. lib. 7. de Ormesta mundi de Alarico rege Gothorū irrūpente tūc Urbē. OROSIVS. Discurretib; p Urbē barbaris, fortē vn⁹ Gothorū, idēq; potēs, & Christianus sacratā virginē Deo, iā atate puectā, in quadā ecclesiastica domo reperit. Cūq; ab ea aurū & argentū honestē exposceret, illa fideli cōstātia esse apud se plurimū, & mox proferēdū spōdit, ac protulit. Cūq; expositis opibus attonitū barbarū magnitudine, pōdere, pulchritudine, agnita etiā vasorū qualitate intelligeret, virgo Christi ad barbarū ait, Hęc Petri Ap̄li sacra mysteria sunt, p̄sume si audes, de facto tu vide ris. Ego q̄a defendere nequeo, tenere non audeo. Barbarus v̄erō ad reuerentiā religionis timore Dei ac fide virginis motus, ad Alaricū hęc p nuntiū retulit, q̄ continuo reportare ad ap̄lī Basilicā vniuersa, ut erāt, vasa imperauit: virginē etiā, simulq; oēs, q̄ ad eā se iūgerēt christianos, eadē cū defensione deduci. Ea domus cū sanctis sedibus lōgo, ut ferūt, spatium, & medio interiecto vrbis aberat. Itaq; magnō spectaculo oīm disposita p singulos singula, & super capita elata palā aurea, & argētea vasa portant. Exercitus vndiq; ad defensionem gladijs pia pōpa munit. Hymnus Deo Romanis barbarisq; cōcinētibus publicē canit. Personat latē in excidiū vrbis, salutis tuba: oēs etiā in abditis latētes inuitat, ac pulsat. Cōcurrūt vndiq; ad vasa Petri vasa Christi, plurimi etiā Pagani ch̄rianis p̄fessiōe, & si nō fide, admiscēt: & p hoc tūc ad tēp⁹ quo magis cōfundāt, euadūt. Seq̄t. O p̄clara illa Ch̄riane pietatis tuba, quæ ḡnāliter cūctos dulcissimo ad vitā modulamine inuitans, quos ad vitā inobediētes nō susci-

Alarici piū facinus.

tauit, inextricabiles reliquit ad mortem. Mysterium mirabile in transferendis vasis, dicendis hymnis, docendis populis fuit: tanquam cribrum fuisse arbitror, per quod ex congregatione populi Romani tanquam ex magna massa frumenti per omnia ex vniuerso ambitu ciuitatis latebrarū foramina effluxere grana viua sine occasione, sine vomere commota. Omnia tunc de praesenti salutis credētia ex horreo dominicę preparationis accepta sunt. Reliqua velut stercorea, & velut palea ipsa, vel incredulitate, vel inobedientia praedudicante, ad exterminium, atque incendium remanserunt. Quis hęc perpendere satis miracula: quis predicare dignis laudibus queat? Hęc ille. AVTHOR. Attendat modō Witcleff, si increpare ausus est sanctos praecclaros Dei Augustinum, & Orosium, qui hęc legerunt apocripha, dimittendo legem Christi: cum ipse si narraret mihi parentum suorum historias, quæ eum generassent: aut quod legisset Oxonijs suis, necesse haberet apocripha narrare Christi lege dimissa. Attendat item si sanctorum fidelium non concordat laudibus in translatione vasorum aureorum, & argenteorum ad apostolorum sepulchra, quorum erāt (ut ipse scribit) iocalia, se & suæ perfidiæ sectatores cum illis infidelibus numeratos mera stercorea esse, & paleas tā incredulitate sua hæretica, quam inobedientia praedudicatas, quæ ad exterminium, atque incendium remanserunt. O sancta, & veneranda apostolorum sepulchra, & praehonoranda item apostolica vasa, quæ dominos suos apostolos sibi saluatores, hostib; barbaris, & victoribus domitores, plebis Christianæ tutores, & ipsi vrbis victæ patronos facere potuerūt. Hoc faciat modō sepulchrum prophanum Witcleff, vel alicuius complicitis eius. Sed vtrices flammæ sacris sententijs obediētes, episcopi vile cadaver praedudicauerūt ad inferos, & flumina cineres absorbebant. Et ergo non sicut Augustinus Iunonis asylum, sed vbi positus erat Witcleff, foetidam foueā comparemus memorijs apostolorum, & quicquid laudis, & tutelæ, vel glorię reperiemus in eis, ignominiam, & horrorem concludet in Witcleff, & ipsius quoslibet cōblasphemos. Quotidie experimur qualiter eius reliquię ecclesias dissipant, ciuitates consumunt, & oppida. Contra, sanctorum Christi sepulchra, & reliquiarum memoriar, ciuitas protegent, seruientibus suis sunt singulares patroni, vicinis fidelibus praesidiū singulare. Vnde tertia parte sermonum sermone. 113. AVGVSTIN: Debuit apostolorum memoria, per quam ti-

bi preparatur celum, seruare tibi in terra theatrum infanorum. Planē verum est, ideo mortuus est Petrus, & Romæ positus, ut lapides de theatro non caderent. Excitit Deus delicias puerorum de manibus indisciplinatorū. Hęc ille. AVTHOR. Amplius adhuc probeamus, quæ diximus libro virorum illustrium cap. 1. de sepulchro Iacobi Nizibenæ ciuitatis episcopi, refert. GENNADIVS. Moritur hic vir Constantij temporibus, & iuxta preceptum patris eius Constantini intra muros Nizibenæ sepelitur ad custodiam videlicet ciuitatis: quod factum per fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulian⁹ Nizibenæ, vel glorię sepulti inuidēs, vel fidei Constantini, cuius ob id domum persequabatur, iussit efferrī de ciuitate sancti corporis reliquias, & post paucos menses consulendæ licet causā reipublicæ, Iouinianus imperator, qui Iuliano successerat, tradidit barbaris ciuitatem, quæ vsq; hodie Persarum ditio- ni cū finibus suis subiecta seruit. Hęc ille. AVTHOR. Hanc variā retributionis sortem de sancto sepulto fides meruit Constantini. Hęc perfidia Iulian⁹ seu Iulianus subtrahendo custodiam, ciuitatem perdidit, quam Constantinus ab omnibus hostibus tutam fecit. Itē lib. de obitu Theodosij AMBROSIVS. Vbi fides est, ibi exercitus est angelorū: bona itaq; fides, quæ operatur in mortuis frequēter. Deniq; & aduersarius, & legationes eius quotidiana martyrum virtute torquentur. Vñ arbi- tror, quod si fila chordarum citharæ ideo fides dicuntur, quoniam & mortua sonum reddunt. Hęc ille. AVTHOR. Nouerint itaq; Witcleuista, & de certo nouerint, quod in fide sanctorum sepulchrorū a sua tyrannide tuti sumus. Bona enim fides operatur in mortuis. Ideo. 3. parte sermonum sermone. 134. de natali sancti Cypriani AVGVSTI. Si adhuc quisquā querit fortē quis vicerit, ut mittam regnū caeleste sanctorum, quod infideles credere nolunt, quia videre non possunt: nūc in ista terrā, in ista vita; in domibus, in ciuitatibus, in orbe terrarum: ecce sunt seruantes accusationes impiorū. Ecce quemadmodum honorantur memorię perceptorū. Nunc illi ostēdant idola dæmoniorū. Et bene infra. Illi laus, illi gloria Deo nostro regi, seculorū creatori, & creatori hominum, qui suo tali antistite huius ciuitatis ecclesiam ditauit, & tā sancto corpore huius loci amplitudinē consecrauit. Illi laus, illi gloria, qui dignatus est illū virū predestinare inter sanctos suos ante tēpora; creare inter hoīes, vocare errantē; mundare sordidantem, formare credentem,

Fides citharæ.

tem, docere obedientem, regere docentem, adiuuare pugnantem, coronare vincentem. Hęc ille. AVTHOR. Ecce quas laudes, quam gloria Deo perfoluit in publico beatissimus Augustinus, q̄ tali antistite illius ciuitatis magnę Carthaginis ditauit ecclesiam, & tam sancto corpore eiusdem loci amplitudinem consecrauit. Non inuidit ecclesię Carthaginis magnę suas diuitias, q̄ dixit bene ditatam tali antistite, & eius corpore consecratam: non tantū puto spiritualibus gratijs, sed & peregrinationibus, & sanctorum oblationibus fidelium populorum. Hoc ipsi non sentiunt, qui dolēt paruis ecclesijs nō obuenire, quę propter sanctos ibi requiescentes sanctorum ecclesijs cōpetunt. Hunc affectum pietatis Witcleuistę non habent, qui quacunque ex causa ditatas dolent esse ecclesias: quorum quidam clamāt, & rugiunt: si haberem corpus illius Petri, aut Antonij igne concremarem. Odolendi homines, qui hęc de corporibus sanctorum proferrunt, quorum corporibus bene esset suspensam habere molā asinariam in collo, & in profundum maris demergi, ne tales blasphemias proferre auderent in sanctos: cū nobis solum proficiat Deus de sanctorum pręsentia: prout fermone. 32. secundę partis de sancto Vincętio probat idem AVGVSTI. Quid putamus fratres, q̄ istū honorem prouidentia & consilium omnipotentis creatoris eius etiā defuncto corpori detulit, martyri aliquid pręstitit, q̄ si non sepeliretur, ignorabatur, vnde ille suscitaretur. Cui etiam victorię corona, & in resurrectione seruata est vita æterna: sed de corpore ecclesię pręstita est consolationis memoria. Sic plerūq; de seruis pręstat quandā dignationem donans, quia magis proficit ei, cui datur, quā ei, de quo datur. Sic Eliā sanctum Deus per auem pascebat, non autē misericordia Dei & omnipotentia defecerat, ne semper sic pasceret. Mittitur tamen pascedus ad viduā, nō quia nō erat vnde seruis Dei aleretur: sed vt fidelis vidua benedictionem mereretur. Hęc ille. AVTHOR. Altera ꝑ ecc̄ vtilitas sanctorum inter homines sepulcorū, vt benedictionem inter homines. ex deuota eorum visitatione hoies mereantur, & iterū alia, quā prędixit, quia de corpore talis sancti magna est illi ecclesię pręstita sanctę cōsolationis memoria, de spe resurrectionis futurę, & de temporalis pręsidio patronatus: prout de sanctis martyribus Geruasio & Prothasio cū nouiter inuenirentur tractatu. 2. de eis gaudēter ait AMBROSIVS. Principes populi, quos alios nisi sanctos martyres exillimare

debemus: quorū iam innumeri diu antē ignorati Geruasius & Prothasius proferuntur. Qui sterile martyribus ecclesiā Mediolanensem iā plurimorū matrem filiorum lætari passionis proprię fecerūt & titulis, & exēplis. Nec hoc abhorret a vera fide: Dies diei eructat verbū: anima animę, vita vitę, resurrectio resurrectioni: & nox nocti indicat scientiam. hoc est caro carni: quorū passio veram fidei scientiā omnibus indicauit. Nō immeritō pleriq; hęc martyrum resurrectionē appellant. Videro tamē vtrū sibi, an nobis certi martyres resurrexerunt. Cognouistis, imō vidistis ipsi multos a dæmonijs purgatos, plurimos etiā vbi vestē sanctorum manibus contigerunt, his, quibus laborabant, debilitatibus absolutos. Reparata vetusti temporis miracula, quo se per aduētū domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadā sanctorū corporū plerūq; sanata cernitis. Quanta oraria iactitantur, quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcantur. Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi domine Iesu, q̄ hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua pręsidia maiora desiderat. Cognoscāt omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possunt, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui profint omnibus, noceāt nemini. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo, hoc est, non seculi milites, sed milites Christi: Nullam de talibus inuidiam timēo, quorum quō maiora, cōtutiora patrocina sunt. Horū etiam illis, qui mihi inuidet, opto pręsidia. Veniant ergo, & videant slipatores meos, talibus me armis ambiri nō nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autē in nomine Dei nostri magnificabimur. Eliseum diuinę scripturę series refert cū ab exercitu Syrorū esset obsessus, dixisse timētī seruulo, ne timeret, quia plures, inquit, pro nobis sunt, quā contra nos. Et vt hoc probaret, petiisse, vt oculi Giezi aperirentur: quibus apertis, ille innumeros ibi adesse vidit prophetę exercitus angelorum. Nos & si eos videre nō possumus, sentimus tñ. Erant clausi isti oculi, q̄ diu obruta sanctorū corpora delitescerāt: aperuit oculos nostros dñs, vidimus auxilia, quibus sumus sæpe defensi: non videbamus hęc, sed habebamus tamen. Itaq; trepidantibus nobis, quasi dixerit dominus, Aspice quantos vobis martyres dederim. Ita referatis oculis, gloriam domini speculamur, quę in martyrum est passione præterita, & operatione

tione pręsentis. Euasimus fratres non mediocrem pudoris sarcinā: patronos habebamus, & nesciebamus. Inuenimus vnum hoc, quo videamur præstare maioribus. Sanctorū martyrum cognitionem, quam illi amiserunt, nos adepti sumus. Hęc ille. AVTHOR. Quantam materiam gaudiorum sanctus pater inuenit de patronatu sanctorum, quos apud se sepultos inuenit: de subuentionibus infirmorum, de remedijs miserorum. Et quia eos apud se in ecclesia pręsentis habebat, quāta sperauit auxilia nullatenus defutura? cū nec tunc decerant, quando delitescerant ignota: de quibus ecclesia canit ad dominum de sanctis suis, abū dāta in turribus tuis. Vbi in expositiōe psal. **CASSIOD.** Turres enim sunt, quę obiectu, & altitudine sua ciuitates defendunt, & venientes inimicos prima frōte suscipiunt: vnde nō improbē martyres signatos aduertimus, qui oppositione corporis sui ciuitatem Dei pia confessione defendūt: & quasi eminentia edificia ita hostibus fidei repugnare noscuntur. Hęc ille. AVTHOR. Repete mi Witcleff a principio & iocalia sepulcorum, quę tu risisti: sancta corpora, quę blasphemasti, sepulchrorum lapides, quos frigidis contempsisti, iam a Deo virtutem protectionis accipiunt, terrorem hostibus, salutem fidelibus peregrinis extorquent ab eorum manibus, qui tanto impetu, & horrore scire venerunt: ceterum ecclesias ditāt, tuentur prouincias, & fidei hostibus repugnare noscuntur.

Martyres, sunt ciuitates in turres.

De festiuitatibus sanctorū celebrandis.

Titulus. XVI.

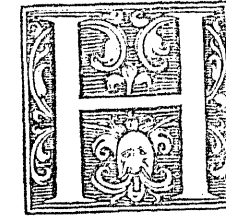
Quod sanctorum Christi martyrum, & angelorum, & sanctorum hominū festi dies pijs simē celebrentur.

CAP. CXXXVIII.

SVMMA.

Valdensium errorem, quod festa sanctorum non sint celebranda, quomodo sequitur Witcleff, & confutatur.

- 2 Christi memoria, quod recentior habeatur, quam eius beneficia recolimus in beatis, ostenditur.
- 3 Ecclesia Christi cur a prim. eius memorias martyrum celebrauerit.
- 4 Festiuitates multę in ecclesia ad quid constitutę.
- 5 Iulianus Witcleuistarum Cęsar, & Christianorum apostata, quomodo sanctos contempserit.
- 6 Baptiste domini capitis inuentio narratur.

Orum ergo sanctorum celebrare dies, fons omnium martyrum domino ab antiquis patribus decreuit, & cępit mater ecclesia. Vñ lib. 1. de origine officiorū. cap. 34. ISI

DORVS. Festiuitates Apostolorū, seu in honore martyrum solenniter antiqui patres in venerationis mysterio celebrare sanxerūt: vel ad excitandā imitationē, vel vt meritis eorū cōsociemur, atq; orationibus adiuuemur: ita tamē, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quis in memorijs constituamus altaria. Quis enim antistes in locis sanctorū corporū assitens altari aliquādo dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offerimus, offerit Deo. Hęc ille. AVTHOR. Cętera psequitur ibi, vt ab Augustino suprā secū dū ei? verba decerpfi. Inuidia autē diaboli, quę Dei sanctis semp aduersat, hostiliter cornua Witcleff cōtra festa sanctorū fuscitat in furore. ca. dicto. 30. trialogi tertij. Nō valet, inquit solennizatio, vel festiuitas talis sancti, nisi de quāto admagnificādū Ch̄m pparat, ad honorei? incitat, & amorē eius puocat, & accedit. Vñ si aliqua sint solennizatiōes sanctorū, quę exorbitāt ab hoc fine, nō dubiū, quin cupiditas, vel peccatum aliud sit in causa: ideō multi putāt, pdesse ecclesię, q̄ cessantibus oibus istis festiuitatibus sanctorū, solū Christi festiuitas obseruet: quia, vt inquit, Christi tūc memoria recētius haberetur, & plebis deuotio non sic in mēbra Ch̄i indebitē spargeretur. Hęc Witcleff. AVTHOR. A teipso hęc loqris, an alij dixerūt tibi hęc ipsa: debere. s. prodesse ecclesię festiuitates cessare sanctorū, q̄ aliqua exorbitāt ab hoc fine? Ita. n. loquit, quasi aliorū esset hic sensus. Facta autē sequaciū eius inuincibiliter arguūt esse eius, quis nō primō esse ipse, sed prius Valdensiū hæreticorum de Lugduno, quorū. q. 17. recolit **VIDO.** Decimus septimus ꝑ error, q̄ festa sc̄torū nō sunt celebrāda, nec in illis ab operibus seruilibus est cessandum. Hęc ille. AVTHOR. Sed attendatur Witcleff ratio, quia putantur ab eorum

exorbitare à fine honoris Dei, & tunc diu ante hæc tēpora sacrificiorū ritus debebat cessare, quia multorum sacrificia exorbitabant à fine honoris Dei: & deputabant ea dæmonibus. Item dilectio proximi deberet cessare, quā nō dubium, quin multi parentes filios, & viri coniuges, & fœminæ viros amant, non ad honorem Christi: ideo per Witcleff cessarent hęc omnes dilectiones hominum, & sola Christi, & ad Christum dilectio haberetur: vt Christi memoria recētius habeatur, & plebis dilectio non sic in membra Christi indebitè spargere tur. Miser homo debuit audire prophetam de Christo dicentem, q̄ quassatam arundinē non contriuit, & lignum fumigans non extinxit, sed nouum bonum reformauit ex malo veteri. Ita quoque prouidit mater ecclesia corpus Christi, prout in superiori loco ex dictis Augustini ait **ISIDORVS**. Quisquis in hūc errorem dilabitur, corripitur per sanā doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. Hęc ille. **AVTHOR**. Magis ergo corrigēdi sunt, & monēdi fideles sanctorum festa sinceriter agere, vt Christi memoria in suis sanctis recētius habeatur, & plebis deuotio in membra Christi debite colligatur. Quibus ipse dixit. Qui vos recipit, me recipit. Et quid obstat sanctis Christi Witcleff ne celebretur sanctorum memoria? Eius item memoria perpetuū est in ecclesia celebranda, non tamen vt teneatur, sed vt deleatur. Qualiter memoria Iudæ Scarioth, & hæreticorum indies innouatur. De quo lib. 1. commentarij in Marcum super catalogum electionis apostolorum **HIERONYMVS**. Scarioth memoria mortis, Iudas confitens, vel gloriosus interpretatur: confessores sunt multi in ecclesia superbi, & gloriosi, quorum primus Simon Magus, & Arius, & ceteri hæretici: quorum memoria mortalis ideo in ecclesia celebratur, vt deleatur. Hęc ille. **AVTHOR**. Quātō magis sanctorū Christi, & iam beatorum cum Christo est celebranda, quæ & colenda memoria, & extollenda festiuitas. Aut dic paulatim quid melius? Melius, inquit, nō, vt Christi memoria recētius habeatur. At ego, sed Christi memoria habetur recentior, quā eius beneficia recolimus in beatis, dicēte beata virgine, cum cęlitus hymnizaret. Ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna qui potens est. Vnde & in fauorem Saluatoris redundat, quicquid de ei⁹ genitrice festiue celebratur. Qualiter de assumptionis eius festiuitate, quæ quantō est celebrior, tantō penè est in ecclesia cunctis antiquior: ait in sermo-

ne eiusdem festi, qui incipit: Cogitis me o Paula. **HIERONYMVS**. Si gaudium fit in celo de quolibet peccatore cōuerso, multō magis putandum pro tantæ virginis exaltatione, & gloria, q̄ exaltatio fit in supernis, cuius nimirum festiuitas omnium supernorum ciuium est gratulatio, quia eius celebritas laus, & fauor est Saluatoris. Vnde credimus, quod non hunc tantū diem solennē ducunt pro eius honore annum, verū continuū, etiam & æternum iocunditatis, ac lætitiæ, ac venerationis obsequio cum omni colunt tripudio amoris, & gaudij. Nec immeritō igitur omnis illa cęlestis ciuitas congratulatur, & veneratur matrem, cuius super se adorat filium regem: ante quem tremunt potestates, & curuatur omne genu. Hęc ille. **AVTHOR**. Audis ne, quod celebritas assumptionis virginis, laus, & fauor, est Saluatoris? Qui ergo has laudes, & fauores festiuando non colligit, ille indubie memoriā Christi dispergit. Hoc est enim argumentum Hieronymi, q̄ non immeritō omnis illa ciuitas tantum diem solennem ducit continuum venerando Dei matrem, cuius super se adorat filium: quasi diceret: quid mirum, si tam festiue matrem adorent, cum hoc ipso honorem celebriorem impendant filio, quem supra se regnantem aspiciūt? Et dicat modō Witcleff. Cur hæc ciuitas beatorum non omittit hanc festiuitatem celebrare beatæ virginis, vt in recentiori memoria habeatur Christus. An cū hæc festiuitas, secundum Hieronymum, sit eis continua, nunquid ideo memoria eorum de Christo non erit recens, sed arida? Fateor occasiones querit, qui vult recedere ab amico. Si hæc festiuitates ergo sunt ecclesiæ triumphanti continuæ, magis exilimo consulendum, vt eorum conformemur, quātum facultas nostra dabit, exēplis: vt nobis sint annuæ. Sic enim consulit certior ille magister facere virgines suas in eodem sermone post mediū **HIERONYMVS**. Ideo charissimæ celebrate solenniter virginis festum, quæ cęlestē nobis vitam in terris ostendit: quoniam qui non nubēt, erūt sicut angeli in celo. **AVTHOR**. Ibi tangit Hieronymus vnam causam, quam supra docuit Augustinus de celebrando sanctorum festiuitates. scilicet ad excitandā imitationē: quæ, inquit, cęlestem nobis vitā in terris ostēdit. Quomodo in fine sermonis idē prosequitur **HIERONYMVS**. Ornate lampades vestras, occurrите spōso, quia iam ad ostium pulsat: & matrem, si eā diligitis, sequamini. Intus autē parate, & ornate lampades vestras, quia filiæ regis estis. Ois ergo gloria vestra ab intus fit, & in-

tus habete lumen, quod foris luceat: ne forte inter has solennitates priusq̄ sponsus veniat, vestra lampades extinguantur. Nam celebritas huius diei non nisi accēsis lampadibus intus & foris rectè colitur. Ideo emendum est oleum dum vacat, ne quum sponsus aduenit (quod absit) vacuæ inueniamini. Hęc ille. **AVTHOR**. Hęc de causa à primæuis celebravit ecclesia Christi memorias martyrum, vt eorum exemplo incitaret, domino Deo fidei fortiter teneremus constantiam: prout de sancto Polycarpo, qui vt scribit Irenæus, discipulus apostolorum fuit, cū ipsis diutius conuersatus, qui dominum videre oculis meruerunt, & ab ipsis constitutus Smyrnorum episcopus: de ipso, in quā, scribit lib. 4. ecclesiasticę historiæ, cap. 16. **EVSEBIVS**. Vbi dicit Centurio tā oblitinātā Iudæorū concionē, positū in medio ipsorum corpus exulsit, & ita nos post modū combusta ossa pretiosissimis gemmis cariora, & omni auro probabiliora per ignem facta, collegimus, ac sicut cōueniebat, ex more condidimus. Quo etiā in loco nunc præstāte dño solēnes agimus, celebresq̄; conuētus. Maximè quidem in die passionis eius: sed & cū eorum memorias, qui prius passi fuerint, celebramus, vt sequentiū animi ad p̄cessorum viam exemplis in fide suscitētur. Hęc ille. **AVTHOR**. Ecce veteres patres sanctorū memorias, velut hui⁹ sancti Polycarpi, statim post apostolos celebrabant. Putas ne hūc errorem tam manē pepererūt antiqui, ne recēs apud eos esset memoria Christi: & iā serō per prophanū Witcleff omnia reintegrarēt in Deum? Et ego nec Christi hominis arbitror qualēcunq̄; hac ratione celebrandā esse festiuitatē, sed solius Dei, & purē secundū Deum, ne à Deo, qui est caput Christi secundū apostolū, dispergatur celebrātis intētio: si autē per Christū currimus in Deū, dispergimur, hoc itē verū est, & itē imitātes mēbra Christi, non nisi in Christum colligimur: alioquin nō dixisset Apostolus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed imitami Christi solū. Modō dicit, Sic currite, vt cōprehēdatis, siue post Petrū propter fidē, siue post Paulū per constantiā verbi, siue post Polycarpū, vt per discipulū imitemur magistros. Sic enim iam dictum est, vt eorū memorias, qui prius passi fuerant, celebremus. Hoc fit, vt sequentiū animi ad p̄cessorū viā exemplis suscitentur in fide: & cū varij simus, ne quis occasione excusandi summat, multis sanctis festiuitates facimus, infirmis & fortibus, maribus & fœminis, senibus & pueris, virginibus & nuptis, quōdā corrup-

tis, & à natiuitate sanctis: vt omnis gradus hominū aliquē, quē libeat imitari, possit inuenire: put sagaciter valde. 3. parte sermo. ser. 151 admonet **AVGVSTVS**. Hoc per istas solennitates commemorari debet sanctitas vestra: primū ne arbitremur nos aliquid conferre martyribus, quia eorū dies solēnissimos celebramus: illi nostris festiuitatibus non agent, qui in cęlis cum angelis gaudent. Congaudent autem nobis, non si honoremus eos, sed si imitemur eos. Quanquam & q̄ honoramus, nobis prodest, non illis: sed honorare, & nō imitari, nihil est aliud, quā mendaciter adulari. Ad hoc ergo istæ festiuitates in ecclesia constitutæ sunt, vt per eas congregatio membrorum Christi admoneatur imitari martyres Christi: hæc est omnino huius festiuitatis vtilitas, alia non est. Si enim nobis proponatur imitādas Deus, respondet humana fragilitas, multum esse à se imitari eum, cui non potest comparari. Si deniq̄; ipsius domini nostri Iesu Christi ad imitationem nobis proponatur exemplū: de quo scriptū legimus, Christus passus est p̄ nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: tamē & hic adhuc respondet humana fragilitas, quid simile ego & Christus? Ille & si caro, tamen verbum caro. Sequitur. Ad tollēdas ergo omnes excusationes infidelis infirmitatis, martyres nobis stratam cōstruxerūt: nō lapidibus, nō tabulis cōstruēda erat, qua securē ambularem, ipsi fecerūt sanguine suo. Quis est quem pudeat dicere, impar Christo planē impar. Impar siue Christo etiam mortali Christo impar. Petrus hoc erat quod tu: Paulus hoc erat quod tu: apostoli & prophetæ hoc erāt quod tu. Si imitari pigeat dominum, imitare conseruum. Præcelsit agmen seruorum, sublata est excusatio pigrorū. Postremō adhuc dicis. Impar sum Petro. Impar sum Paulo. Impar es veritati. Coronatur rusticitas, non excusatur vanitas. Postremō impar es puellis, impar es sanctæ Valerianæ. Si adhuc sequi piget, non vis adherere victoriæ. Sic enim sanctorum viginti martyrum ferries recitata est. Cœpit ab episcopo Fidentio, clausit ad fidelem fœminam sanctam victoriam. Initium à fine fides ad victoriam. Vide te ergo fratres sic celebrate passiones martyrum, vt cogitetis imitari. Hęc ille. **AVTHOR**. Iam pro celebrando festiuitates sanctorum, imō tot sanctorum, & talium, qui per vniuersam ecclesiam penè sunt innumeri, ecclesiasticam causam audistis. Non vos à tam vtili celebritate lupus exterreat, ne si in toto circulo sanctorum non imitemini vltimum sanctum;

nec etiam imitemini primum Christum. Omnes sancti in Christum eius chorea imitantur, in nullo qui sequatur sanctus diuariat ibi pedem. Qui ergo sequi vltimum dedignatur, celebrando deuotè eius memoriam, constanter affirmo, quod est hæreticus Witcleuista, & discors omnibus factus: primò Christo in euāgelica illa saltatione: cui non acclamat, repugnat. Iulianus ꝑ Witcleuistarū Cæsar, & Christianorum apostata: tales sanctos cōtempnit, inuidens eis nomē martyris, & honoris: quos tamen eo inuito constanter honorabant fideles, velut de sanctis Inuentio & Maximo lib. 6. historiarū triperitæ. cap. 34. scribit CASIODORVS. Fingebat enim se, & in eis, scilicet, Iulianus quali causam defendere imperialis iniuriæ, & hoc diuulgare iussit, inuidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrij pariter & honoris. Nomina fuerunt horum Inuentius, & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis propugnatores venerata, pretioso monumento recondidit, & vsque ad hunc diem festis annualibus honorantur. Hæc ille. AVTHOR. Videat Witcleuista Guillelmus, videat, & inuideat cū suo Cæsare Iuliano sanctis Dei pretiosa monumenta parari, & à tota sancta ciuitate venerari, annualibus quoque festis tantò post in eiusdem ciuitatis ecclesijs honorari. Non iam gaudebant ecclesiæ dotatione Cæsaris Constantini: cupido non tunc potuit occupare Christicolas, quos omnes vnà cum clericis prophanus Lollardorum Cæsar ad vltimam paupertatem compulit Iulianus. Tempore verò sancti Polycarpi etiam diuitiis ecclesia non erat onusta, & libera possessione. Quomodo ergo tu fingis indubium, quod solennizationes sanctorum à Christo exorbitent, & cupidinem, vel aliud peccatum esse causam: nec in ceruice tua durissima, pietatem & deuotionem populorum ad honorem Christi capitis causam esse aduertere locus erat? Ego cū Christi fidelibus semper vt sapi, sapio: quod qualitercunque cupido se ingerat, ipsa non est mater, sed cuius super filium viscera contremiscunt pietas sanctitatis. Alioquin cur amicus Christi Baptista voluit inuentionem sui capitis reuelare? Ex quo volebat ecclesia, quæ suum erat supplere, & cum solennizatione congrua diem eius festum requirere celebrandum. Nunquid cupido eius fuit in causa? Vnde in commentario super Marc. cap. 18. BEDA. Propterea ꝑ quod in lib. sacramentorū natale sancti Ioannis. 4. Kalend. Septembriū die notatum est, & in martyrologio, quod

Baptista
dñi capitis
inuentio.

Eusebij, & Hieronymi vocabulis insignitum est, legitur. 4. Kalend. Septembris in * Enuffa ^{* Ediffa.} ciuitate Phœnicie prouincie natalis. S. Ioannis Baptistæ die, quo decollatus est: non specialiter ipsum diem decollationis eius, sed diem potius, quo caput eius in eadem Enuffa ciuitate reperit, atque in ecclesia est conditum, designat. Siquidem, vt chronica Marcelini comitis testatur, tempore Martiani principis duo monachi orientales venerat in Hierosolyma adorare, & loca sancta videre, quibus per reuelationem assilens idem præcursor domini præcepit, vt ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes, caput suum ibi requirerent, & inuentum, digno honore reconderet: quod ibi ab eis inuentum, & assumptum est, sed non multò post culpa incuriæ perditum, perlatum Enuffam ab aliis, & in quodam specu in vrna sub terra non paucò tempore ignobiliter reconditum, donec denudò idem Ioannes sese, suumq; caput ostendit Marcello cuidam religioso abbati, ac presbytero, dum in eodem specu habitaret. Quod videlicet caput Iulioromo eiusdem ciuitatis episcopo per præfatum presbyterum constat esse inuentum. Ex quo tempore coepit in eadem ciuitate beati præcursoris decollatio ipso, vt arbitramur, die, quo caput eius inuentum fuit, siue eleuatum est, celebrare. Hæc ille. AVTHOR. Hic sanctus psbyter Beda nō est dedignatus citare librum fidelium chronicorum in materia pietatis, sciens plus illi esse credendum omnibus corruptis codicibus Witcleuistarum mendacium.

Quod dicendi sunt dies festi sanctorum, & sunt à nobis tūc orandi, non autē pro eis orandum.

CAP. CXXXIX.

S V M M A.

- 1 Dies sanctorum quare nolint persecutores fidei duci ad memoriam.
- 2 Augustini laus.
- 3 Dies martyrum quomodo celebrat Cyprianus, nō ut Witcleuista.
- 4 Diebus martyrum, & aliorum sanctorum, quomodo ipsi sunt à nobis tunc orandi, nō autem pro eis orandum.
- 5 Dies beatorū martyrum, & confessorū Christi, quibus de seculo trāsierūt, quare natales nocitētur.

De

Discipuli Witcleff modò superstites intantum huic assentiunt dedignationi magistri contra sanctorum solēnia: vt itē dies eis assignari, quibus passio, natalis, aut dedicationis memoria recolatur, non paruam putent iniuriā. Nō est (inquiunt) dies Petri, vel Ioannis, qui nullū vnquam fecit diem, sed omnis dies eius est, de quo legitur, Hæc dies, quā fecit dominus. Hæc ipsa erant verba Fausti Manichæi impropertis ita fidelibus, & comparantis gentilibus. lib. 20. contra Faustū, in dicto Faustū. AVGVSTI. Solennes, inquit, gentium dies cum ipsis celebratis, vt Calendas, & solstitia. Hæc ibi. AVTHOR. Mira res, quod serpens ille antiquus nondum cessat idem spiraculum mortis infundere membris suis modernis, quo intoxicauit antiquos propter odium sanctitatis, & veritatis: quam sancti palam dixerūt in populis persecutores eorum dies passionum sequacibus abstulerunt, persecutores, inquit, prophetarū, & sanctorum veteris temporis. Hoc idem ne putas sequaces malorum modò non tractant. Vnde tertia parte sermonum, sermone. 107. de Ioanne Baptista AVGVSTI. Scire vos conuenit, dilectissimi, cur solius tantum prophetæ Ioannis natiuitatis diem colit populus christianus: præsertim cū multos prophetarum passos, & interfectos pro Dei nomine, atq; honore manifestum sit: secundum illud domini, quo per Stephanum Iudeos increpat, dicens: Quem prophetarum nō sunt persecuti patres vestri? Cū ergo cognoscamus etiam tūc sanctos Dei persecutionem sustinuisse, atq; martyrium, quid est, quod ecclesia Christi non defert his natalitijs solennitatem, quorum suscepit, atque completitur passionem? Illud ꝑ scilicet dilectissimi, quod iidem populi illos dies, quibus prophetas percuti sunt, & interfece- runt, tradere cultui, ac memoriæ noluerunt, scilicet ne religiosa posteritas, dum passiones sanctorum coleret, scelus persecutorum semper horresceret. Ac sic obliterando martyrum dies, fecerūt memoriam sanctorum natalium non esse diuturnam, dum timēt recordationē malorū suorū esse perpetuā. AVTHOR. Hac item scelerata cautela nolunt nostri persecutores fidei dies sanctorū duci ad memoriā, ne scelus suæ deprehēdatur perfidiæ, qui hoc ipsum profsequuntur in nobis, quod sancti isti docuerunt, asseruerunt, fecerūt, scriptis certissimis liquerunt, & pro quo plurimi sancti martyrio migrauerunt e seculo. O quanta lux seculo foret abstracta, si tātus thesaurus fidei cum Au-

gustini memoria defecisset. Quod item diebus Cælestini papæ sæui moliebantur hæretici, prout in decreto suo, & hoc ex lib. decretorum pontificū transmittit CAELESTI. Nec mirari possumus, si hæc contra viuētes hi nūc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriā dissipare. Augustinū ꝑ sanctæ recordationis virū, quem pro vita sua, atq; meritis in nostra cōmunionē semper habuimus: nec vnquā hunc sinistra suspitionis saltem rumor asperit: quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter optimos magistros etiam à meis semper præcessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in cōmune senserūt, vt pote qui vbiq; cūctis & amori fuerit, & honori: vnde resistatur talibus, quos malè crescere videmus. Hæc ille. AVTHOR. Resistatur ait talibus, qui nituntur quiescentiū fratrum dissipare memorias: illorū maxime, quorū vita, & doctrina est quotidiana norma ecclesiæ. Malè. n. crescunt, qui eorū memoriæ diem vnū proscribunt. Sed & in anno malè crescūt qui penè crescunt, nec proficiūt: sicut iā dicto sermōe profequitur AVGVSTI. Sed nihil tamē egerunt hoc faciendo. Quid enim eis prodest, quod dies martyrij eorū ignoramus, dū ipsos martyres nouimus? Nihil ergo profecerūt. Natales quidem omniū sanctorū pro Christo passorū scire nō possumus, sed tamē quotidie prophetas, qui pro Deo passi sunt, honoramus, ac si grandi cōpēdio detrimēta exigua pēfantur: cū quibus singuli dies sublati sunt per obliuionē, omne tēpus tribuitur ad honorē. Hæc ille. AVTHOR. Ecce conculcat rationē vestrā beatus Augustinus o insipidi Witcleuiste, quia si dies natales sanctorū nosse poterimus, illos tēpore quo passi sunt, celebramus, si nō poterimus, omni die. O sanctū episcopū, & presbyterū antiquū Cyprianū, quis feruor fidei docuit eū annua sanctorū semper celebrare martyria? Vnde in epistola ad clerū de Celerino confessore CYPRIANA. Veri, & spirituales Dei milites dū diabolū Christi confessione prosternunt, palmas à domino, & coronas illustri passiōe meruerūt. Sacrificia pro eis semper vt meministi offerimus: quotiens martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝑ martyrum dies celebrat Cyprianus iam recordor dixisse Paulū, dum de abstinentibus disputaret. Qui sapit diē, domino sapit. Ad Ro. 14. Non dubito sapere Cyprianum diem illum domino martyrum, quādo sapit martyrij diem suum. Non, vt existimat Witcleuista, diem illum credidit sancti esse, quod sanctus illum fecisset, aut sanctū diē fecisset.

Augustini
laus.

L1 fecisset.

fecisset. Sed nec Augustinus, aut quilibet orthodoxus, sed pro illius martyris gloria tradita sibi à domino die illo etiam pro illo sancto diē domino sapit & dedicat celebrando. Sic sapiēter dicit sacrificia pro martyribus offerimus, quoties eorū dies anniuersaria cōmemoratio ne celebramus. Et cur cōtra ecclesias murmurāt, nominatiōes dierū gētiles obseruare conātes, quando magister eorū Witteff graduatio nes scholasticas hac sola ratione diuellit, q̄ dicit eas gentilitate introductas, dies Solis, Lunæ, Saturni, sunt gentilitate introducti. Vnde li. de temporibus. capi. 3. B E D A. Gentiles cū obseruationē à populo Israël hebdomadis edidicerint, mox hāc in laudem suorū deflexere deorū, primam videlicet diem Soli, secundā Lunæ, tertiam Marti, quartā Mercurio, quintā Ioui, sextam Veneri, septimam Saturno dicantes. Hęc ille. A V T H O R. Has nominatiōes adhuc in suo vulgari Anglici retinent, præter feriam tertiam, quartam, & quintā, quæ à duabus deabus, & vno Deo veterum Saxonum retinetur The Wis & Wedene & Tōri. Quidam putāt Arturi. Similiter & menses quosdam antiquæ gentilitatis ritu denominant. I D E M ibidem. cap. 15. Aprilis. Easter Monathe, qui nunc paschalis mensis interpretatur, quōdam à dea eorum, quæ Æstrea vocabatur, & cui in illo festo celebrabant, nomen habuit, à cuius nomine nunc paschale tempus cognominant, consuetudo antiquæ obseruatiōis vocabulo gaudia nouæ solēnitatis vocantes. Hęc ille. A V T H O R. Ecce dies, & menses falsorum deorum nomini bus insignitas blandē continent, sed si à fidelibus Dei sanctis dedicentur, obfistunt: velut Februarium Dei Plutonis nomine sapiūt, sed in capite mensis diem beatę virginis renuunt: quæ acturi ea probabilitate non essent, si paganica lustrationis antiquæ nomen seruarent, & ritū. Idem ibi ca. 12. B E D A. Secundum mensem dicitur Februo. i. Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrariq; eo mense ciuitatem necesse erat: quo statuit, vt iusta diis manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinē bene mutauit christiana religio, cū in mense eodem die sanctę Marię plebs cum vniuersis sacerdotibus, ac ministris hymnis modulationibusq; deuotis per ecclesias perq; cōgrua vrbis loca procedit, datofq; à pontificē tamē ce reos in manibus gestant ardentes, & augefcēte bona consuetudine in idipsum in ceteris quoque eiisdē matris beatę & perpetuę virginis festiuitatibus agere didicit. Non utiq; lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem regni cęlestis memoriā, quā

do iuxta parabolam virginum prudentium omnes electi lucētibus bonorum actuum lampadibus obuiam sponso ac regi suo veniētes, mox cum eo nuptias supernę ciuitatis intrabunt. Hęc ille. A V T H. Videant Witteff illa, & confundantur, quā vsualiter sancti patres dies sanctorum clamauerint. Beda nō veretur dicere diē sanctę Marię, & beatę matris perpetuę virginis, festiuitates alias, sicut ꝑ sciuit Augustinum dies sanctorū dixisse, quia eo die sanctos rogamus, quorū memoriā facimus, nō pro eis, sed pro nobis ipsi rogamus. Nō enim orauit Augustinus pro martyribus his diebus. Absit, quos iam sciuit, vt ait, à domino illustri sua passione meruisse coronas. Vnde super Ioannē Hom. 83. A V G V S T I. Hoc beati martyres ardenti dilectione fecerūt, quorum si nō inaniter memorias celebramus, atque in cōuiuio, quo & ipsi saturati sunt, ad mēsam dñi accedimus, oportet vt quēadmodum ipsi, nos talia præparemus. Ideo quippe ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quēadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam ꝑ eis oremus, sed magis vt ipsi pro nobis, vt eorū vestigiis adhæreamus: quā impleuerūt ipsi charitatē, quā dñs dixit esse nō posse maiorē. Hęc ille. A V T. Dixit ecce q̄ sic cōmemoramus sanctos ad mēsam dñi, non sicut ceteros quiescētes vt oremus pro eis, sed magis, vt ipsi orēt ꝑ nobis. Et signat causam, quā impleuerūt charitatē, quā alij cū precibus maiorare nō possunt. Vnde & Apostolus, vbi horū. s. peccatorū remissio nō oblatio ꝑ peccato, sed oblatio ibi laudis & gratiarū actio perfecta est eorū charitas. Idcirco iniuriā facit, qui illā ꝑcibus suis maiorare pertētat. Nō solū hoc verū de martyribus, sed de singulis sanctis, q̄ plenitudine meritorū cęlos petūt in gratia saluatoris. Sicut de factō Simeone, de Anna ꝑphetissa, & Baptista, & eiꝑ parētibus, & ceteris veteris legis, pro quibus nec ipse Christus orare voluit, cū pro discipulis exorauit. Vbi super Ioannē Hom. 109. A V G. Nō ergo pro eis tūc Saluator orauit, quādo ꝑ eis orauit, qui cū illo tūc erant. Sequitur. Omitto dicere de Simeone sene, qui in infantulū cre didit, de Anna ꝑphetissa, de Zacharia & Elisabeth, qui eū prophetauerūt antequā de virgine nasceretur, de filio eorū Ioāne ꝑcurfore eius amico spōsi, qui eū & in sancto spiritu agnouit, & absentē prædicauit, & aliis agnoscedū, cū præfens esset, ostendit. Hos omitto, quā respōderi pōt orandū pro talibus mortuis nō fuisse, qui cū magnis suis meritis hinc abierāt, & recepti quiescebant. Hoc enim & de antiq; viris similiter respōdetur. Hęc ille. A V T. Si

istis sanctis mortuis nec ipse Saluator orauit, qui necdum erāt carceribus liberi, quāto magis nec pro his, qui iam in cęli culmine rutilāt coronati? Magis ad eorum gloriam debemus ipsorum exitus, quos natales dicimus, celebrare festiue, quia in his pleni doni spiritus sancti, meritorumque suorum sarcina leui regem suū repetunt laureandi. Hic dies est eis vltimus meritū, & primus glorię. Hoc die primo dicitur, q̄ plen⁹ dierū excessit. Ideoq; hos dies natalitios celebramus ad sanctos de more ecclesię. Vnde li. de institutis clericorum cap. 72. R A B A N V S. Dicuntur ꝑ quidē sanctorum festiuitates natalitia, & merito: quoniā. n. cōsuetē dicitur nasci, cū quis de vtero matris procedēs, hanc in lucem ingreditur: ita certissimē potest natus dici, qui solutus à vinculis carnis, ad lucē sublimatur æternam. Et inde mos obtinuit ecclesiasticus, vt dies beatorū martyrum siue cōfessorū Christi, quibus de seculo transferūt, natales vocitemus, eorūq; solennia nō funebria, sed natalitia dicuntur. Hęc ille. A V T H. Semper dies sanctorū, & natalitia replicantur: sed illi dies, quibus indubiē domino imitarūt, non vitio, sed ab illo purgati pleni spiritus sancti erant. Dies enim, quo nascitur sanctus in hunc mundū, dies hominis est, sed quo ad cęlū nascitur, dies sancti est. De primo die, q̄ primus erat ad gemitū, primus erat ad peccatū, quātū gaudiū? Nunquid de illo ait Iob, pereat dies, in qua natus sum? Dies illa vertatur in tenebras, nō requirat eam Deus desuper, & nō illustretur lumine. Hoc idcirco, q̄ à die natiuitatis cōcreuit nostra pericula: à die exit⁹ nostra felicitas. Vnde in epistola ad Iulianū H I E R O. Felix, & omni dignus beatitudine, quē senectus Christo occupat seruiētē, quē extrema dies saluatori inuenerit militantē: qui non cōfundetur, quū loquetur inimicis suis in porta: cui in introitu paradisi dicitur, Recepisti mala in vita tua, nūc autē hic latere. Hęc ille. A V T H. Talis est extrema dies sanctorū omnium, & ætas iā virtute prouecta: cuius festū celebrari potest, cū iā militat virtute, & amouetur à vitio. Sic. n. nota ri solet, q̄ Abrahā celebraret cōuiuū die abla ctationis Isaac. li. 2. super Gen. R A B A N. Fecit Abrahā grande cōuiuū in die abla ctationis eius. Meritū quæritur, cur Abrahā non in die, qua natus est filius, nec die, qua circūcisus est, sed in die, qua abla ctatus est, epulū fecerit. Sequitur tūc. s. debere esse magnū gaudiū spiritalis ætatis, quādo hō fuerit factus nouus spiritalis: nō talis, qualib⁹ dicebat Apostolus. Lac vobis dedi potū, non escam. Nōdum enim adhuc poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Ad-

huc. n. estis carnales. Hęc ille. A V T H O R. Nec ergo die natiuitatis Pauli festum facit ecclesia: sed die conuersionis eius, qui est abla ctationis eius à traditiōe paterna festū agit. Maximē autē postquā integrā militiā expleuit sanctus de carne per martyrium, aut exitum quēquā sanctū securē festū agit, cuius laus amplius titubare non posset. Natiuitas hominis quādo talis est, aut quotus quisq;? Ideo solius Ioānis baptistę celebratur post Saluatorē & matrem eius natiuitas: quia statim sanctificatus, & spiritu sancto repletus domino suo, absorpto Adæ vitio, militare tutus inceptit. Vnde tertia parte sermonū, sermo. 105. A V G V. Occurrit quæstio non præmittēda, quare natalē, quo est ex vtero Ioānes ortus, potius celebremus, quā cuiuscūq; Apostoli, aut martyris, vel ꝑpheta, vel patriarchę: si interrogemur, quid re spōdebimus? Quantū mearū viriū mediocritati occurrit, hęc causa est: discipuli domini nati, & per ætatis accessum ad annos capaciores ꝑducti, in discipulatū assumpti sunt: illorū postea fides domino adhæsit, sed nullius eorū natiuitas Christo militauit. Recordemur & ꝑphetas, recolamus patriarchas. Nati sunt homines ætatis accessu, impleti spiritu sancto, propheta uerūt Christū, nati sunt, vt postea ꝑphetarent. Ioānis autē dominū Christū ipsa natiuitas ꝑphetauit, quem cōceptum ex vtero salutauit. Hęc ille. A V T H O R. Ratio tota celebrādi dies festos sanctorū nobis occurrit: quia enim natiuitas ꝑcurforis Christo dño militauit præ aliis, etiā præ aliis celebratur. Et quia dies passionis eius Christo militauit cū aliis, celebratur cū aliis: vterq; dies natalitius, vterq; dies sanct⁹, sed aliter. Vnde in eo loco Augustin⁹ dicit cōgnitū toti mūdo, q̄ ille sit dies sancti Ioānis sermo. 102. tertię partis A V G. Hodierno die beati Ioānis Baptistę solēnitatem illuxisse tradit, & credit ecclesia. Oportet autē hoc de ipso die credere, quē sine varietate tot⁹ orbis agnoscit; sed quia Ioānis esse diē nemo dubitat. Sequitur. Nōnulli etiā putant passionis eius diē hodie celebrari. Sciat prius sanctitas vestra natiuitatis esse diē, nō passionis. Hęc ille. A V T H. Passim ecce sancti patres ecclesię de more habēt diē dicere talis sancti, qd ergo mordet, qd occasiones quærit fictitius Witteff illa? Nouit puto, nouit nihil esse periculi. Aut lex ipsa ab ore domini credis periculosē festū tabernaculorū dici: aut diē festū encarniorū, aut itē neomenia, & hæ res erāt insensibiles, sine vita, noua luna, templū ipsum, & tentoria pellū tabernacula mortua, sed in his ipsis Dei miracula recolebāt, & dies festos ipsorū ducebāt. Cur hęc

nō dicimus de templo spiritus sancti, quod sumus & noscitur non de tabernaculo corporis sancti Petri dicētis: Velox est depositio tabernaculi mei, sicut dominus signat mihi, q̄ super lunā, & stellas Christus collocavit in celo sermone. I 14. tertiæ partis A V G V S T I N. Attē de, inquit, Apostolum Paulū, quoniā & ipsius hodie dies festus est: concordem vitam ambo duxerunt, sociū sanguinem ambo fuderūt, caelestem coronam etiam ambo sumpserunt, diē hodiernum ambo consecrauerunt: & in fine sermonis. Ergo charissimi festum diem sanctorum, qui aduersus peccatū vsq; ad sanguinem certauerunt, & domino suo donante, atq; adiuuante vicerunt, sic celebremus, vt amemus: sic amemus, vt imitemur, & imitati, ad eorum præmia peruenire mereamur. Amen.

¶ De celebrādo festiue diem dominicum, sine mundanis operibus, nisi propter necessitates imminentes leuissimis, non à Dei laude abstractiuis.

C A P. C X L. S V M M A.

- 1 Dominicus dies quādo cœperit habere festiuitatem suam.
- 2 Vna, & prima sabbati quid.
- 3 Dominici diem quare sanxerint apostoli. Et quare sic appellatus. Et quō tali die stantes oramus, & ab operibus terrenis abstinemus. &c.
- 4 Ferie clerici, & unde dictæ.
- 5 Sabbati celebratio sub præcepto figurato est.
- 6 Actio nostra in die dominico qualis debeat esse.

Quid modò quærimus, quid tanto sudore vibram⁹ gladiū spiritus, quod est verbū Dei, in hostes sanctorū pro corū festiuitate: & qui festos domini, & omniū sanctorū euerūt surda aure ferūtur? Nec credere volumus, quō dixerūt in corde suo: conatio eorū, simul quiescere facere omnes dies festos Dei à terra. Hoc dictauit hostis honorū diuinorū in hæreticis Iudæorū in principio: & adhuc nō est exinanti fax eius, si quid dedecore possit dies præclaros domini in extremo tēpore senescētis ecclesie. Dixit ille cliētulus Wicleff Guillelmus albus: cōfessus est corā Guillelmo p̄sule Noruicēsi hoc anno docuisse se plebes, q̄ dieb⁹ dominicis, & aliis festis indictis per ecclesiā quātūcūque solēnibus licitū est fidelibus operari, & quacūq; opera corporalia facere, & exerce

re, præterquā opera seruilia, q̄ peccata, siue vitia esse exposuit. Ad partē ferūt eū dixisse, q̄ omnis dies est modò feriandus, cū spiritu viuimus: omnis dies est dominicus, omnis dies est dies Paschæ, aut Pētecostes, qualiter angeli caelestes omnē diē æquē cōcelebrant. Fucū autē faciūt. Reuera solēnitates tēporum à Saluatore, & Apostolis, & demū ab ecclesiæ patribus traditas euertere moliūtur, & nihil christianū præter inane nomen relinquere Christianis. Nam suis magistris miserimis relinquūt post obitū excellētes memorias: q̄ ab ātiquis hæreticis cōperit practicātū. Prout exponit Oseam in cōmentario li. 2. in hoc textu: Dies regis nostri cœperūt H I E R O. Infelices populi, q̄ à rege diabolo, & ab eius p̄cipibus seducūtur, siue qui ab hæreseos p̄cipe, & ab eius ducib⁹ solēnitates alias susceperūt, relinquētes ecclesiā, & veritatē fidei cōculcantes: solēt clamare, & dicere: hæc est dies nostri regis: verbi gratia Valētini, Marcionis, Arii, atq; Eunomij: quod audiētes, qui eis præpositi sunt, nō inebriātur vino, ne leue putetur esse peccatum, sed insaniunt ex vino: de quo Moyses, fel draconū vinum eorū. Hæc ille. A V T H O R. Verum dicit iste sanctus pater, q̄ hæretici solēnitates alias susceperūt, relinquētes ecclesiā. Nā dies solēnes agere in gete naturalis lex obligat, & est morale: idcirco pagani, & gentes qui ignorant legem, in hoc, quāuis ambiguē, legē obseruāt: obseruāt & heretici, sed festa sua, & docēdis ac cōmoda. Ecclesia ea ipsa custodit, quæ Christi⁹ dominus dedicavit, & Apostoli obseruabant, qualis est dies dominica, dies in numero dierū octaua, quæ quā citò celebrari cœpit, ipsa origo eius, quā à Christi resurrectione traxit, insinuat. Vnde lib. 2. ad inquisitiones Ianuarij A V G. Dies ḡ dominicus non Iudæis, sed Christi⁹ resurrectione domini declaratus est, & ex illo cœperit habere festiuitatē suam. Hæc ille. A V T H O R. Ex illo dicit, quasi continuē post hunc. Vnde ad Titum scribens epistolam Paulus sabbati abolitionem inter præcepta legalia ab olim factam esse commemorat: velut in cōmentario Titi super hunc textum: Qui vniuersas domos subuertunt H I E R O N Y M V S. Hī sunt & de circūcisione Iudæi, qui tunc temporis nascentem Christi ecclesiam subvertere nitentur, & introducere præcepta legalia, de quibus ad Romanos & Galatas plenius Paulus exequitur. Sequitur tales homines doctor ecclesiæ, cui animæ populorum creditæ sunt, scripturarum debet ratione superare, & silentium illis testimoniorum pondere imponere: qui non vnam, aut paucas domos, sed vniuersas

Dominicus dies.

fas cum domibus & familiis subuertunt, docentes de ciborum differentiis: de sabbati iam olim aboliti otio, de circūcisionis iniuria. Hæc ille. A V T H O R. Quia ergo inter legalia tunc sublata sabbati custodia fuit vnum, planū est tunc intrasse dominicam loco eius: sicut baptisma statim loco circūcisionis. Adhuc enim superstes erat sanctus Ioannes, qui diceret: & fui in spiritu in die dominica. Apo. 1. cū de dominica die nullam profus ante Christi resurrectionem mentio haberetur, sed statim post missionem spiritus sancti lege noua fulgente in humano cultu sublata est sabbatū, & dies dominicæ resurrectionis clarescebat dominica. 4. sententiarum de sabbato D A M A S C E. Cum venerit quod perfectū est, quod ex parte est, euacuabitur: & velamine legis. i. velo per saluatoris crucifixionē scisso, & spiritu igneis linguis fulgente, litera euacuata est, corporalia quiesuerūt, & seruitutis lex completa est, & libertatis lex nobis donata est: festū & celebramus perfectū humanæ naturæ requiē: aio utiq; resurrectionis diē, in qua nos dominus Iesus Christus vitæ princeps, & saluator, in promissam his, qui spiritualiter Deū colūt, introduxit hereditatē, in quā ipse præcurfor noster intrauit, cū resurgens à mortuis, & apertis ei caelestibus portis, in dextra patris corporaliter sedit. Hæc ille. A V T H O R. Resurrectionis ergo diē statim ab ipsa resurrectione celebrabāt Christiani, requietionis Iudæi: sed & dominicā nostrā Paulus pro festiuitate nostrā cōmemorat obseruatam per omnes ecclesias Corinthiorū, & Galatarū. 1. ad Corinth. vlti. dicens. Nā de collectis, quæ fiunt in sanctis, sicut ordinavi ecclesiæ Galatia, ita & vos facite per vnam sabbati: vbi in expositione A M B R O. Vna ḡ sabbati, dominica dies est: sicut in euangelio dicūt dominū vna sabbati resurrexisse. Hæc ille. A V T. Et annotationum lib. H I E R O. Vna sabbati, dominica dies est, sicut in euangelio dicitur dominus vna sabbati resurrexisse. Hæc ille. A V T H O R. Hic igitur dies dominicus festiuus tēpore sancti Pauli habebatur p̄ aliis, quo plebs ad ecclesiam dimissis operibus seculi pacificè cōueniret. Vnde in expositione prædicti textus R E M I G I V S. Vnam sabbati appellat diē dominicam, quæ apud Iudæos vna sabbati, vel vna sabbatorū, vel prima sabbati vocabatur: q̄ nunc ob reuerentiā dominicæ resurrectionis dominicus dies appellatur: in quo p̄cepit omnē plebē cōuenire ad ecclesiam, & cōgregare eos, prout valuerint ad opus illorū, qui erāt Hierosolymis. Hæc ille. A V T H. Et suprā idem R E M I G I V S. Præcipiebant Apostoli, vt diebus

Vna sabbati

Dominicus dies.

dominicis in vnum confluentes, vnusquisque, quod sibi videretur, daret ad opus illorum, & colligebantur sumptus per singulas ecclesias. Hæc ille. A V T H O R. Quāuis igitur omni die colēdus est Deus, & omnis dies sanctus sit, nō tamen omnis dies sub præcepto cadit: vt opera seruilia, quæ sunt negotiosa, & poenalia dimittantur, & solis intendatur Dei laudibus, & obsequiis pietatis, velut est dies dominicus. Ipso die iusserunt Apostoli (ait Remigi⁹) plebes ad ecclesiam conuenire, tacentes de cæteris, si solēnitates non essent. Vnde lib. 1. de officiis cap. 24. H I E R O N. Dominicum ḡ diem Apostoli ideo religiosa solēnitate sanxerūt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit: quiq; ideo dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinentes, tantum diuinis cultibus seruiamus: dantes scilicet huic diei honorem, & reuerentiam, propter reuerentiam resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nam sicut dominus Iesus Christus, & saluator noster tertia die resurrexit à mortuis: ita & nos resurrecturos in nouissimo seculo speramus. Vnde etiam eo die stantes oramus, quod est signum futuræ resurrectionis. Hoc agit vniuersa ecclesia, quæ peregrinatione mortalitatis inuēta est, expectās in fine seculi, quod in domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est: qui est primogenitus resurgentium à mortuis. Hæc ille. A V T H O R. Iam videant Witcleuista, qua confusione digni sint, qui sic institutionē apostolicam de die dominico confundere satagunt, vt præ cæteris diebus nihil habeat sanctitatis, vel abstinentiæ ab operibus, & libertate vacandī diuinis rebus in ecclesia extra domos. Hoc die iusserunt Apostoli cunctos extra domos suas in cōmunem ecclesiā cōuenire: hoc die à terrenis operibus abstinere, hoc die solis Dei laudibus vacare, & pietatis operibus, dicit Isidorus. Hoc monstret Guillelmus, aut quilibet Witcleuista omni die præceptum, nisi tantum clericis, pro quibus item feriæ sunt omnes dictæ. Vnde lib. de tēporibus quatuor ca. 8. B E D A. 4. Ferias ḡ verò habere clericum primus papa Syluester edocuit: cui soli Deo vacanti, nunquā militiam, vel negotiationē liceat exercere mundanam. Dicente psalmographo. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus. Itemq; Apostolus. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Et primam quidem diem, qua & lux in principio facta est, & Christi est resurrectio celebrata, dominicam nuncupauit. Quod illi nomen iam olim primis ecclesiæ tēporibus fuisse inditū testatur Ioannes, qui di-

Stantes oramus domini die.

Feria clerici.

Dominicus dies.

cit in Apoc. Fui in spiritu in die dominico. De inde secundā feriā, tertīā feriam, quartā feriā, quintā feriā, sextā feriā de suo ingenio anectēs sabbatū ex veteri scriptura retinuit, nil veritus grāmaticorū ferulas, qui sicut Calēd. nonas, & idus, ita etiā ferias proferendas plurali tantum numero esse decernūt. Hęc ille. A V T. Clericis ergo sunt omnes dies feriā. i. festiua, & ad fan-
 du Deo diuinū officiū ordinatā, vel quia fan-
 do Deus eas instituit. Vnde li. interpretatiōis
 triformis H I E R O. Feriā autē à fando dictā,
 eo q̄ in creatione mūdi per singulos dies dixit
 Deus fiat. Feriati dies, festiui, in quibus diuina
 res fit, sine celebratur. Hęc ille. A V T. Sūt ergo
 omnes dies clericis festiui, & feriati, qualiter
 sunt dominici, quibus diuina res fit, & celebra-
 tur: in hoc tamē quorundam est opposita lis,
 & bicornuta dissensio. Tenent enim quidam
 dominico die omnia ab omni opere debere va-
 care, etiā humanis & quotidianis vsib⁹ oppor-
 tuna. Tenent Witcleuistā hāretici à nullo o-
 pere tunc cessandum aliās licito. Vterq; horū
 peccat circa suum extremū: quia cum ecclesia
 Christi nō se tenet ad medium: & domini prę-
 ceptum de sabbato obseruādo dum minus be-
 ne intelligunt, hi nimis in crassant, hi macerāt.
 Putāt forsā ambo dominicum nostrum hoc
 esse, quod sabbatum, quanuis in alium diem iā
 translatum. Et ideo Witcleuistā reputant, q̄
 sancti doctores dicūt de obseruando sabbato
 de dominicis obseruandis, q̄ scilicet sit tātum
 spiritualiter festiuandus dominicus dies: quia
 sicut dicit A V G V. Hom. 3. super Ioānē de sab-
 bato. Dies. 7. est tantum à seruilibus operibus,
 quæ sunt vitia, dedicandus. Re enim vera sab-
 batum ipsum cessauit, & successit dominicus,
 non in illius diei septimi obseruantia, sicut suc-
 cedit hāres terræ in locum patris, sed sicut no-
 ua lux vmbra succedit, & res vera, figura. Vn-
 de 7 inter pręcepta hoc solum est figuratum
 Sabbati cele-
 mandatum: sicut habet lib. 2. ad inquisitiones
 bratio sub Ianuarij A V G. Cætera pręcepta propriē sicut
 pręcepto si pręcepta sunt, sine vlla figurata obseruamus si
 gurato est. gnificatione. Nam idola non colere manifestē
 dicimus. Et non accipere in vanum nomen do-
 mini Dei nostri: & honorare patrē & matrē: &
 non moechari. Sequitur. Obseruare tamē diē
 sabbatū non iubemur ad literam secundū otiū
 ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi. Hęc
 Augu. A V T H. Non ad literam, hoc est, quod
 exprimit litera, dicens Exod. 20. Septimo die
 sabbatū domini Dei tui est: nō facies omne o-
 pus tu, & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus,
 & ancilla tua, & iumentū tuum, & aduena, qui
 est intra portas tuas. Hoc ecce opus non est

nisi figuratē phibitū, scilicet vt in figura quie-
 tis sempiternæ quiescerēt: & iterum vt curis o-
 perum dimissis, Deo attēderēt, & vacarēt. Nō
 ita pręcipitur sabbatū sanctifices, & opus nō
 facias: ac si dicerem tibi, ego dono nucem co-
 medere, tamen vt testam obserues: & si testam
 integram serues, satis fecisse credas, cū velim vt
 nucleū ipse māduces, quem sine abiectione
 testę non attingeres: ita nisi opera dimittas, nō
 mente vacas. Fructus ergo moralis huius prę-
 cepti est mentis attētio. Vnde in titulum psal-
 mi. 91. H I E R O N Y M V S. Quicumque in sab-
 bato est, & in requie domini, opus seruile face-
 re non debet, hoc est, quod ad mundum istum
 pertinet. Vultis scire quoniam in sabbato ope-
 rantur sacerdotes in templo domini: non licet
 in sabbato cuiquam ligna cædere: deniq; non
 licet ignem succedere, non licet etiā aliud quic-
 quam operis facere. Videtis autem quoniā o-
 mnia hæc, q̄ in mūdo alicui facere non licet, in
 sabbato solis sacerdotibus licet? Nā & ligna cę-
 dūt, & ignē supponūt, & alia faciūt ministeria,
 & hostias immolant. Hoc totū quare dixi? Vt
 ostendā scriptum esse in lege debere nos cessa-
 re etiā in die sabbati ab operibus mundi, & ea
 facere, quæ ad Deum pertinent. Psalmus igitur
 cantici est in die sabbati, quando nō opere-
 mur mundo, & operemur Deo. Hęc ille. A V
 T H O R. Hic diligenter attendendum igitur,
 quod opera non simpliciter prohibentur, &
 operari Deo directē pręcipitur, & sic hęc vlti-
 ma est translata in dominicā secundū seipsam
 sine ipsa operum dimissione per figuram, nisi
 quātum res ipsa, ne periclitaretur, requirit. Ne-
 mo enim carne viuens vacat intentē Dei laudi-
 bus, & simul distracturis se miscet operibus, si-
 cut sunt magna fora, domorū ædificia, agrorū
 sationes, causarum ventilationes. Et hæc ipsa,
 quæ necessaria item essent dominicis ipsis die-
 bus, sicut sunt escarum præparatio, aut defen-
 sio ciuitatis paucis item dimittēda sunt, vt mul-
 ti vacent. Hęc res est nostræ dominicæ iam
 expressa, quam intendens legislator iussit, ne
 opus facerent, scilicet vt diebus aliis vacarent.
 Sed quia Iudæi rudes erant, & diuinis non de-
 diti, magis erant ab operibus coercendi, vt spi-
 ritualibus indulgerent. Qualiter modicum
 eruditus in obscura luce lunæ librum aspiciēs
 necesse est vt literis attendat, etiam vt minus le-
 gat, quām ille disertus in legendo librum aspi-
 ciēs in luce solis. Iudæi igitur noui coloni festa
 celebrant, quasi in luce Lunæ. A luna signum
 diei festi dicit sapiens. In nullo ergo à Dei cul-
 tu sinendi erant abscedere. Christiani autem
 in plena luce solis dominico ipso die, qui
 &

& solis Deum excolunt: vnde & si non tantū
 sunt ad vacandum Deo ab operibus mundi
 coerciti vt Iudæi, cultum tamen eius implent
 in spiritu. Qualiter citharædus perfectus tem-
 peratē colloquens, aut ab arte diuertēs, in nul-
 lo tamen dum citharam tangit, declinat à re-
 cto: vbi imperitus, vel modico distractus, totus
 oberret. Tantum ergo operum humanorum
 est necesse dimittere in obseruatione domini-
 cæ, quantum de natura sua à diuinis laudibus
 intentissimē persequendis impedit christianū:
 cuius actio est omni die cum opere: ipso autē
 dominico sine opere retrahente coherere di-
 uinis: vt lib. 2. ad inquisitiones Ianuarij A V G V
 S T I. Stantes, inquit, oramus, quod est signum
 resurrectionis: vnde etiam diebus omnibus do-
 minicis ad altare obseruatur, & halleluia can-
 tatur, quod significat actionem nostram non
 esse nisi laudare Deum. Sicut scriptum est: Bea-
 ti, qui habitant in domo tua domine, in secu-
 la seculorum laudabūt te. A V T H O R. Actio
 6 nem 7 ecce nostram in dominica non esse ni-
 si laudare Deū: & hoc directē intellige, & quā-
 tum potest sine turbante negotio humana fra-
 gilitas, vt quem cæteris diebus in laboribus, &
 sudoribus nostris laudare satagimus, iam labo-
 ribus parcamus extraneis, vt interius feruea-
 mus. Quod cū omnes non possumus, saltem
 plenē poterimus, paucis ad necessaria, & quo-
 tidiana, & leuissima ipsa dimissis: nec tunc o-
 mnes simul ipsi vacent in nobis: prout lib. 13.
 registri epistola prima definit G R E G O. Per-
 uenit ad me quosdam peruersi spiritus homi-
 nes praua inter vos aliqua & sanctæ fidei ad-
 uersa seminasse, vt in die sabbati aliquid opera-
 ri prohiberent. Quos quid aliud, quām Anti-
 christi prædicatores dixerim, qui veniens diē
 sabbatum, aut dominicū, faciat ab omni ope-
 re custodiri: Quia enim mori se, & resurgere si
 mulat, haberi in veneratione vult dominicum
 diem, & quia iudaizare populum compellit,
 vt exteriorem ritū legis reuocet, & sibi Iudæo-
 rum perfidiam subdat, coli vult sabbatū. Hoc
 enim, quod per Prophetam dicitur: Ne infera-
 tis onera per portas vestras in die sabbati: tan-
 diu teneri potuit, quādiu legem licuit iuxta li-
 teram custodiri. At postquām omnipotentis
 gratia domini nostri Iesu Christi apparuit, prę-
 cepta legis, quæ per figuram dicta sunt iuxta
 literam teneri nō possunt. Et infra. Aliud quo-
 q; ad me perlatum est: à peruersis hominibus
 esse prædicatū, vt dominica die nullus debeat
 lauari. Et quidē si p̄ luxu animi, atq; volupta-
 te quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quo
 libet die concedimus: si autem pro necessitate

corporis, hoc neq; die dominico prohibem⁹.
 Scriptum enim est: nemo carnem suam odio
 habet, sed nutrit, & fouet eā. Et rursum scriptū
 est. Carnis curā ne feceritis in concupiscentiis.
 Qui ergo carnis curam in concupiscentiis fie-
 ri prohibet, profectō in necessitatibus conce-
 dit. Nā si die dominico corpus lauare peccatū
 est, lauari ergo eodē die nec facies potest. Si au-
 tem hoc in corporis parte conceditur: cur hoc
 exigente necessitate toti corpori negetur? Do-
 minico verō die à labore terreno cessandum
 est, atq; omnimodē orationibus insistendū: vt
 quicquid negligentia per sex dies agitur, per
 diem resurrectionis dominicæ precibus expie-
 tur: hæc charissimi filij certa cōstantia, & recta
 præditi fide custodite: stultorū hominū verba
 despicite. Hęc ille. A V T H O R. Hęc dicens
 Gregorius, eos arguit Witcleuistas, qui omne
 opus licitē fieri prædicāt, dū de suo genere nō
 sit seruile peccatū. Eos itē reprehēdit, qui leuia
 opera, & ipsa necessaria nō permittūt. Contra
 hos adducit corporis lotionē licitā: & per hæc
 necessaria corpori nostro, quæ tūc sine mole-
 stia differri non possent, concedit. Contra pri-
 mos autem dicit, quod dominico die à labo-
 re terreno cessandum est, & omnimodē ora-
 tionibus insistendum: quod dum fortibus la-
 boribus militamus, nō possumus, donec mor-
 tale hoc immortalitatem induerit, & corrupti-
 bile corpus nostrum spirituale fiat, vt simus
 tunc sicut angeli Dei, qui quantiscunq; mi-
 nisteriis externis versus terras aut homines in-
 cumbant, nihilominus versus plenum intuitu diuinis
 rebus syncerissimē semper vacant, quod &
 nos quando illis iungemur, tunc primitus fa-
 ciemus. Vnde libro vltimo de ciuitate Dei ad
 finem. A V G V S T I N V S. Hęc septima
 ætas erit sabbatum nostrum: cuius finis non
 erit vespera, sed dies dominicus, velut octa-
 uus æternus, qui resurrectione Christi sacra-
 tus est: æternam non solum spiritus, verūm
 & corporis requiem præfigurans. Ibi vacabi-
 mus, & videbimus, & amabimus, & laudabi-
 mus. Ecce quod erit sine fine. Hęc ille. A V-
 T H O R. Et Homilia. 23. Super librum Nu-
 merorum O R I G E N E S. Verum sabbatū,
 in quo requiescet Deus ab omnibus o-
 peribus suis, seculum est futurum, cū aufu-
 giet dolor tristitiæ, & gemitus, & erit Deus
 omnia in omnibus. In quo sabbato conce-
 dat etiam nobis Deus diem festum agere se-
 cum, & sanctis suis angelis, & festa celebrare,
 offerentes sacrificium laudis, & reddentes al-
 tissimo vota nostra, quæ distinxerunt labia
 nostra. Tunc fortasse & sacrificium nostrum
 LI 4 inde-

indefinens. Tunc enim melius, & indefinenter
assistere anima poterit Deo, & offerre sacrifici-
um laudis per pontificem magnum, qui est
sacerdos in æternum. A V T H, O R. Dum ve-
rò in hoc seculo sumus, quanuis abstrahamus
nos ab operibus mundi, adhuc propter cu-
ras, & onera carnis, perfectum non celebra-
mus festum domino: sed partitum, vt ibi con-
cludit in fine Homiliæ O R I G E N E S. Si-
cut enim dicit apostolus. Ex parte scimus, &
ex parte prophetamus, ita consequens est, vt
ex parte diem festum agamus. Vt autem scias
hæc ita esse, redeamus ad ipsius Pauli sermo-
nem, quem in diebus festis, & neomeniis po-
suit: & videte quomodo obseruat: dicit enim.
Nemo ergo vos iudicet aut in potu, aut in par-
te diei festi. Attende ergo diligentius, quomo-
do non dicit, in die festo, sed, in parte diei fe-
sti. Ex parte enim, & non ex integro diem
festum in hoc mundo positi celebramus: in-
terpellamur etiã si nolumus ab onere carnis,
pulsamur concupiscentiis eius, curisque, & sol-
licitudinibus turbamur. Neque enim quid
perfectum mundus iste capere potest. Ibi, vt
diximus, necessitas corporis, nunc cibum, nunc
potum, nunc somnum suggerit, nunc etiam
quantancunque necessariam vitæ præsentis
solicitudinem mouet, quæ omnia interrump-
unt sine dubio continuationem festiuitatis
diei. Hæc ille. A V T H O R. Nunquid ad tan-
tum spiritualis factus est noster Witcleuista
Guillelmus, vt plena, & attentissima mente
diuinis rebus potuerit interesse vltra cursum
mudi, inter media opera huius mundi, & quasi

extra carnem esset corpus corruptibile ani-
mam eius non aggrauet: nec terrena
cogitatio animum eius depri-
mat plurima cogitantem,
vt ipse sapiens ple-
nus spiritu que-
rebatur?
Sed
ita fuerit,
falsò carnem
propriam accusaue-
rit, dicens tantam esse ty-
rannidē eius, vt ipsis
plexibus scemi-
neis abstine-
re nō pos-
set.

¶ Ad antiquam hæreticorum ar-
gutiam, de obseruatione dierū,
& temporum: & quòd celebra-
tur festa inducta à Christo, & a-
postolis, & eorum vicariis, vt Pa-
scha, Pentecoste, cœna domini,
cum confectioe chrisimatis.

C A P. C X L I.

S V M M A.

- 1 Pascha, & Pentecostes festa quomodo ab apostolis in-
stituta dum uiuerent, & sicut instituerat, dedicati.
- 2 Cœna domini festum Apostoli tempore celebratum.
- 3 Cœna domini mysteria recensentur.
- 4 Chisimatis cōsecratio quare fiat in die cœnae domini.
- 5 Tempora quæ obseruanda.

Edit adhuc contra festos dies
vetus argutia, vt non solenni-
tatem paschæ agamus, & Pen-
tecoste, ne increpationem il-
lam subeamus apostoli, qua
Galatas arguit, dicens: dies ob-
seruatis, & menses, & tempora, & annos? timeo
vos: ne fortè sine causa laborauerim in vobis.
ad Galat. 4. Breuiter antiquæ huic calumniæ
antiqua veritas satisfacit, quam in eundem lo-
cum scribit secundo libro commentarij bea-
tus H I E R O N Y M V S. Dicat aliquis, si dies
obseruare non licet, & menses, & tempora, &
annos: nos quoque simile crimen incurrimus
forsan quartam sabbati obseruantes, & pasche-
uen, & diem dominicum, & ieiunium quadra-
gesimale, & paschæ festiuitatem, & Pētecoste
læticiam, & pro varietate regionum diuersa in
honore martyrum tempora cōstituta. Ad quæ
qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdem
obseruationis iudaicæ dies esse, quos nostros.
Non enim nos azymorum pascha celebra-
mus, sed resurrectionis, & crucis. Nec septem
iuxta morem Israël numeramus hebdomadas
in Pētecoste, sed spiritus scilicet veneramur ad-
uentum. Et ne inordinata congregatio populū
fidem numeret in Christo: propterea dies con-
stituti sunt, vt in vnum omnes pariter venire-
mus: non quòd celebrior sit dies illa, qua con-
uenimus, sed quòd quacunquē die conuenien-
dum sit, ex cōspectu mutuo maior læticia oria-
tur. Hæc ille. A V T H O R. Idē tempus, est idē
annus, dies eadem Iudæorum interdum & no-
strum: sed festum non idem, quia non celebra-
tur

tur ob idem: & dies in natura diei non est cele-
brior, quia tūc esset varia dies singulorum va-
riatis cōceptibus: dies illi semper æquales sunt,
& omni die memoria beneficiorum Dei volē-
ti recollere, potest esse æqualis: sed communis
in ecclesia dies celebris est ex concursu latan-
tiū. Vnde prosequitur ibi H I E R O N Y. Qui
oppositæ quæstioni acutiùs respondere cona-
tur, illud affirmat, omnes dies æquales esse: nec
in Pasche tātūm Christum crucifigi, & die
dominica resurgere, sed semper sanctæ resur-
rectionis esse diem, & semper eum carne vesci
Dominica: ieiunia autem, & congregationes
inter dies propter eos à viris prudentibus con-
stituta, qui magis seculo vacant, quàm Deo,
nec possunt, imò nolunt toto in ecclesia vitæ
suæ tempore congregari, & ante humanos a-
ctus domino orationum suarum offerre sacri-
ficium. Quotus enim quisq; est, qui saltē hæc
pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora,
vel ieiunandi semper exerceat? Hæc ille. A V-
T H O R. Ob causam ergo tardorum fidelium
rarò signati sunt dies, quibus in communi lau-
dare Deum conueniant, aliter fides eorum te-
peret in Christo, cum communicatione plu-
rium omnis proficit disciplina. Ex hoc ergo
videre poterunt Witcleuista, quæ maiori parti
hominum necessaria est hæc intenta solenni-
tas, vt vacetur Deo tunc festiuius, quādo ad
laudandū dominū sit concursus. Nā quotiens
quisq; ait Hieronymus, ante humanos actus
iugiter Deū orat, aut orandi tempora statuta,
quanuis rara, conseruat? sed quāuis sic faceret,
tamen occurfus infirmorū est ipsi necessarius
ad corroborandā fidem suā auditu legis, & hor-
tatu mutuo, & ad consolandum affectum gau-
diō plurium indistincto. Propter hoc ipsa di-
mittenda sunt opera seculi, vt Deo seruiatur
attentiùs: & propter hæc à viris prudentibus
ijs, qui semper vacare non possunt, aut nolūt,
instituta sunt tempora: nō dicit ab apostolis,
ne surriperet potestatem illam ipsorum sequa
cibus. Qualiter cōtemptores diuinorum Wit-
cleuista decipiunt, dicentes, Quid nobis cum
his hominum institutis? quasi Deus nunquā cō-
currat suis officijs, & si faciat, contemptibile
erit opus Dei, quod fecit ipse per hominem.
Et sic contemnunt decalogum mandatorum
quasi humanitū institutū per manus Moyfi,
qui ea descripsit in tabulis, quas dolauit. Et re-
ijcienda sunt omnia vocabula bestiarum, quæ
indidit eis Adā: & nomen foemina, quod ipse
statuebat humanitū, tamē nō sine grandi my-
sterio, ne contemptui haberetur, quicquid ho-
mo disponeret: ipse Deus ea homini appellan-

da commisit, & vt ditioni, & institutioni eius
subderetur, adduxit. Et in proposito Mardo-
chæus, & Hester celebrem instituerunt per om-
nē Israël fortiū diem. Ita vt nulli liceat hos
duos dies absq; solēnitate trāfigere, quos nul-
la vnquā debebat obliuio: nec vlla ciuitas, in qua
dies Phurim, id est, fortiū, non obseruetur à Iu-
dæis, & ab eorū progenie, quæ his caremonijs
obligata est. Hester. 9. Qui ergo sunt præfules
in ecclesia Christi, qui hanc potestatem statuē-
di nō habeant, & qui sunt Iudæis duriores, qui
non obtemperant sic iubentibus, nisi prouisi
pœnis impij Witcleuista, qui nō sapiunt cibū
ecclesiæ: sed cum illis dicunt, qui abierūt retrò,
dicentes, Quis potest audire eū? Vnde Homi-
lia. 7. super Leuitic. O R I G E N E S. Iesus, quia
totus ex toto mundus: & tota eius caro cibus
est, & totus eius sanguis potus est: quia omne
opus eius sanctum est, & omnis sermo eius ve-
rus est. Secundo in loco post illius carnē, mū-
dus cibus est Petrus, & Paulus, omnesq; apo-
stoli. Tertio loco eorum discipuli: & sic vnus-
quisq; pro quantitate meritorum, vel sensuū
puritate proximo suo mūdus efficitur cibus.
Hæc qui audire nescit, detorqueat fortassis, &
auertat auditum secundū illos, qui dicebant:
quomodo dabit nobis hic carnem suam man-
ducare? quis potest eum audire? Et discesse-
runt ab eo. Sed vos si filij estis ecclesiæ, si euan-
gelicis imbuti mysterijs, si verbum caro factū
habitat in vobis, agnoscite, quæ dicimus, quia
dñi sunt, ne fortè qui ignorat, ignoretur. Hæc
ille. A V T H. Hoc ergo vult, vt cibum doctri-
næ, quem præcepit nobis Christus, sine scrupu-
lo comedamus, quia mundus est omnis ser-
mo eius. Et hic accipiendus igitur in primo
gradu authoritatis. In secundo gradu sermo
apostolicus. In tertio gradu verbum cohære-
dum apostolici culminis. Et si sitis, inquit, filij
ecclesiæ, hoc facite, & agnoscite, quæ dicimus.
Et si in scripturis sanctis non commemoretur
hæc eius præceptio vniuersalis ecclesiæ, cōsue-
tudo non parua censetur authoritas, vt habet
Augustinus pro precibus mortuorū, libro de
cura pro mortuis agenda, in principio. Acci-
piēdi sunt dies apostolicæ institutionis, & tūc
non reijciendi, quos sanxerunt sequaces eo-
rum, sed tertio gradu authoritatis colendi. Sic
ergo dominicos dies sanxerunt apostoli, loco
ergo suo colamus eos. Ipsi quoq; Pentecoste
festum colendum instituerūt, prout Actuum
20. Festinabat Paulus, si possibile sibi esset, vt
diem Pentecosten faceret Hierosolymis. Su-
per quem locum libro retractationū in actus
B E D A. In græco scriptum est, diem Penteco-

stes, id est, quinquagesimæ. Nota ergo, & Paschæ tempus, & Pentecostes ipsis etiam apostolorum temporibus esse celebratum: sed vtrum in Iudæos æmulatores legis ad diem, quo immolatus est agnus in Ægypto, & quo lex data est in monte Sinai: an verò ad diem dominicæ resurrectionis, & aduentus Spiritus sancti celebrata sint, dicant, qui nouerint. Constat tamè apostolum Petrum Romæ die dominica resurrectionis Christi Pascha celebrasse. Constat hoc Euangelistam Marcum ab eo missum in Ægyptum docuisse. Hæc ille. AVTHOR. Ergo fab apostolis, dum vixerunt, hæc instituta sunt festa, & sicut instituerant, dedicata: quanuis ipsa festa, quæ commemorantur in Actibus, excepto primo Pentecostes, quod in aduentu Spiritus sancti tenebant apostoli, quod verè erat nostrum, an nostra essent, multi ignorant. Coena autem domini tempore apostoli singulis annis celebrabatur à populo, velut ipsa, quam. 1. ad Corint. 11. recolebat apostolus, arguens eos, quòd nò in coenam dominicam, sed magis, vt res ipsa pandebat, vt suam coenam comederent, conuenerunt. In cuius loci expositione REMIGIUS. Coena dominica dicta est, eo quò ipso die Saluator cum Apostolis coenauerit, complens veteris testamenti Pascha: & mysterium corporis, & sanguinis tradens apostolis. Corinthij, qui & Achaici, vel Achæi, venientes ad fidem Christi per prædicationem apostoli Pauli, à quo inter cætera, quæ dominus fecit, acceperunt etiam sacramentum dominicæ coenæ singulis annis, quinta feria ante diem Paschæ: conueniebant omnes ad ecclesiam, nobiles quoque, & potentes, atque diuites iubebant deferri, aut etiam defererent singuli panem, & vinum, & dabant sacerdoti, vnde consecraret corpus, & sanguinem domini. Hæc ille. AVTHOR. Audite, quòd ab apostolo Paulo inter cætera, quæ dominus fecit, acceperunt Achaici pro sacramento coenæ dominicæ singulis annis ad ecclesiam conuenire. Et lotionem quidè pedum, quam dñs eo die discipulis commendauit, nec omittunt ecclesiæ, sed in lotionem altarium, & pauimentorum extendunt. Vnde lib. 1. de officijs, ca. 28. de coena domini ISIDORUS. Eo etiam die Saluator surgens à coena, pedes discipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam: ad quam docendam venerat, sicut & ipse docebat, potissimum vt factò doceret: quòd etiam obseruare discipulos præmonet: & hinc est, quòd eodem die altaria, templiq; parietes, & pauimenta lauantur, vasaq; purificantur, quæ sunt do-

Coenæ domini mysteria.

mino consecrata. AVTHOR. Eo etiam die chrisma sanctum cõficimus, quo dominus Iesus caput, & pedes à beata Maria Magdalena lauari voluit, & inungi: biduò scilicet ante Pascha, prout Euangelium Matthæi loquitur, Et erat Pascha & azyma post biduum. Sic enim intelligere videtur hunc locum ibi ISIDORUS. Qua die etiam proinde sanctum chrisma conficitur, quia ante biduum Paschæ Maria ad caput domini vnguenta perfudisse perhibetur: vnde & dominus discipulis suis dicit, Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur. Hæc ille. AVTHOR. Per hæc potest præditus pietate iudicare de cæteris, quia celebritas Dominicæ, & festorum est à fidelibus frequentanda: nec per hoc notantur ab apostolo, quòd dies obseruant, & tempora. Et lib. 2. ad inquisitiones Ianuarij AVGVSTINUS. Non itaque dies obseruamus, & annos, & menses, & tempora, ne audiamus ab apostolo. Timeo vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis. Eos enim culpatur, qui dicunt, Nò proficiscar, quia postridie Idus est: aut quia luna sic fertur. Vel proficiscar, vt prospera cedant: quia ita se habet positio siderum. Non agam hoc mense commercium, vel agam, quia cepit mensem, quia illa stella mihi agit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bis sextus est. Nec autem quisquam sapiens arbitratur obseruatores temporum reprehendendos, qui dicunt, Non proficiscar hodie, quia tē pestas est exorta. Aut nò nauigem, quia sunt hibernæ reliquæ. Aut tempus obseruandum est, quòd imbribus Autumnalibus terra fatiata est, vel si qui fortè alij naturales effectus circa motum aëris, & humoris ad varias temporum qualitates, siderum ordinatissima conuersione notati sunt: de quibus dictum est cum conderentur, Et sint in signis, & temporibus, & annis, & in diebus. Sequitur. Nec quisquam nostrum attendit, quòd eo tempore, quo Pascha celebramus, sol in Ariete est: sic enim illi appellant quædam siderum locum, vbi Vere mense nouorum sol inuenitur: sed siue illi arietem, siue aliud aliquid eandem partem cæli vocare voluerint, nos de scripturis sanctis hoc dicamus, quòd omnia sidera Deus cõdidit, & locis cælestibus, quibus voluit, ordinauit. Quæ stellis distincta, & ordinata in quilibet partes diuidant, quibuslibet vocabulis vocent, vbicunq; sol esset mense nouorū, illic eum reperiet hæc celebratio, propter similitudines sacramenti renouandæ vitæ. Hæc ille. AVTHOR. Obseruent ergo pij filij ecclesiæ dies, & annos, menses, & statuta, ac sancta tempora

Chriftimatis consecratio.

Tempora, quæ obseruanda.

pora cum apostolo, non obseruent contra apostolum ad superstitionem sectandam, & vana fatalia, deuia à fide Saluatoris.

Qualiter obseruandi sunt dies festi domini, & sanctorum cum plenitudine cœtibus populorum in ecclesia, in historijs, lectionibus, Psalmis, Hymnis, & canticis, eo quòd cælestes sancti pro nobis orant, & festis nostris congaudent.

CAP. CXLII. SVMM A.

- 1 Dies festi domini & sanctorum quæ sunt fideliter obseruandi, quid moneat.
- 2 Origenes quid pro custodia diei festi, quod Witcleuista contemnunt, notanter dicat.
- 3 Augustinus letatur pro festiuitate diei apostolorum Petri, & Pauli: tristatur tamen aliquantum pro pauca populi congregatione.
- 4 Festa sanctorum quomodo celebrari solita letis canticis, & melo dicis artibus.
- 5 Bardesani Armenij heretici impietas notatur, & Effrem pietas, circa cantilenas in laudem trium phatorum martyrum compositas.
- 6 Martyrum historia quæ sunt solenniter legenda, & sermones solennes ad populum.
- 7 Christus quomodo festa nostra celebrat, Angeli quoque, & spiritus cælestes, quæ dies festos agant pro nobis, intercedant &c.
- 8 Sancti uarij, quæ uaria conferant.
- 9 Apostoli, Martyres, & ipse dominus noster Christus, & angeli eius, quomodo nobis festa sua celebrent, & quasi bestia immolatiue fiant pro nobis.

Quòd ergo obseruandi sunt fideliter dies sancti, quid aliud monet, quàm vt sequamur normam ecclesiæ? prout exprimit eam Homil. 23. super librum Numerorum ORIGENES. Quæ est festiuitas Sabbati, nisi illa, de qua apostolus scribit, Relinquetur ergo sabbatimus, hoc est, Sabbati obseruatio populo Dei: Relinquentes ergo Iudaicas Sabbati obseruationes, qualis esse debeat Christiano Sabbati obseruatio, videamus. Die Sabbati nihil

ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnibus secularibus operibus, & nihil mundanum geras, sed spiritualibus operibus vaces, ad ecclesiam conuenias, lectionibus diuinis, & tractatibus aurem præbeas, & de cælestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturam iudicium precibus habereas, non respicias ad præsentia, & visibilia, sed ad futura: hæc obseruatio Sabbati Christiano est: sed & hæc Iudæi obseruare deberent. Hæc ille. AVTHOR. Valde notanter inculcat hic plura pater Origenes, pro custodia diei festi, quæ Witcleuista contemnunt, quòd nihil gerant homines operis secularis, sed vacent spiritualibus: quòd ad ecclesiam etiam materiale conueniant, sicut Saluator per dies festos ad materiale templum ascendit. Vbi etiam ecclesia spiritualis congregatio fidelis populi conuenire solet in vnum. Sic item apostoli post Ascensionem Christi de coenaculo, vbi ad priuatas preces, & legis tractatus manebant, tamen diebus festis in templum ascenderant ad horam orationis nona, vt ibi diuinis lectionibus, & sacris tractatibus aures præbeant, de solis cælestibus cogitando. Vnde tertia parte sermonum sermone. 116. AVGVSTINUS. Petri, & Pauli apostolorum dies, in quo triumphalem coronam deus o diabolo meruerunt, quantum fides Romana testatur, hodiernus est: quibus festiuitas solennis exhibetur, solennis etiam sermo reddatur. Laudes audiant à nobis, preces effundant pro nobis: sicut traditione patrum cognitum memoria retinetur. Hæc ille. AVTHOR. Audiant Witcleuista diem Apostolorum Petri, & Pauli, quibus solennis festiuitas exhibetur, solennis quoque sermo, & de concurrenti frequentia plebis laudes, quas ipsi apostoli audiant intra cælos. Et sermone ibi sequente de eisdem AVGVSTINUS. Deuimus itaque quidem tantorum martyrum diem, hoc est, Petri, & Pauli maiore frequentia celebrare. Si enim frequentissimè celebramus annuè natalitia agnorum, quantum magis debemus arietum? Et infra. Literæ eorum populis recitantur, & quibus populis, quantisque, primum attendite. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et nos probamus, quòd ad nos verba ista venerunt, & Britannos de somno excitauerunt, & ad sanitatem fidei ab infideli infania conuerterunt. Hæc loquor charissimi, lætus quidem hodierno die pro tanta festiuitate: sed aliquantum tristis, quia non video tantum populum congregatum, quantum congregari debuit in natali apostolorum. Si lateret vos nobis

nobis imputaretur. Si autem neminem latet, quæ est ista tanta pigritia? Non amatis Petrū, & Paulum? Ego in vobis, illis loquor, qui hinc non sunt. Nam vobis ago gratias, quia vel vos venistis. Hæc ille. **A V T H O R.** Hoc audiant fideles, sed inter omnes Anglici, quos in honorem gentis Augustinus extollit, & ad gloriam apostolicæ festiuitatis gaudenter dicit eos suscepisse verba illa apostolorum, & eorum sonitu excitatos à somno, & non hoc dicit, quia tunc primò Britanni auscultarent apostolos, sed quia remota gens est, & per hoc verū esse probat, quod in fines orbis terræ verba sonuerint apostolica, cum peruenerint ad Anglos. Diu enim præcessit Eleutherius Augustinum, à cuius officio Christiani sunt ab infidelitate affecti: A quo itē ad ecclesias sunt cōuocati, & festa celebrare didicerant. Et cum sanctū Augustinū querelari conspiciunt, sibi consulunt de pigritia populi non occurrentis ecclesiæ in tāta festiuitate sanctorū: & tamen gratias agit venientibus. Notetur item, quod tēporibus Augustini mos erat, vt nunc est, quod pastores in ecclesijs monerent fideles de celebrandis festis de proximo. Propter hoc, ait, de natali apostolorum si lateret vos, nobis imputaretur. In 4 This ergo festis læta cantica celebrabāt, & melodici artibus ecclesiæ resonabant. Vnde lib. 8. historię tripartitæ cap. 6. **C A S S I O D O R V S.** Hoc tempore fuit Effrē in Edissa, in Alexandria verò Didymus. Effrem lingua Syracusus spiritualis gratiæ radios emittebat, qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosq; redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Armenius Bardesanus quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suauitati permiscens, illiciebat audientes, & capiebat in peste. Ille sumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiscuit: & audientibus suauem nimis, & vtile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorum martyrum festiuitates hætenus efficiunt clariores. Hæc ille. **A V T H O R.** Cantica sancta ecce festa sanctorum martyrum hætenus decorarunt contra impietatem toxici Bardesani hæretici. Quomodo item non contra impietatem Witcleuisticam, quæ cum eis, & vetustis hæreticis fremit contra fideles sanctorum festa cum gaudio celebrantes? Inter ceteros autem tractatus sanctos eius historię martyrum solenniter sunt legēde, & sermones solēnes ad populū. Vñ sermone. 40. tertiæ partis, de sanctis Perpetua, & Felicitate. **A V G V S T I N V S.** Exhortationes earū in diuinis reuelationibus, triūphosq;

passionum cum legerentur audiimus, eaque omnia verborum digesta, & illustrata luminibus aure percepimus, mente spectauimus, religione honorauimus, charitate laudauimus. Debetur tamen etiam à nobis tam deuotè celebrari sermo solennis: quem si meritis earum imparem profero, impigrum tamen officium gaudio tantæ festiuitatis exhibeo. **A V T H.** Et versus finem ibi **A V G V S T.** Fructus laboris illorū etiā nossumus. Miramur eos, miratur & ipsi nos: gratulamur eis, precantur pro nobis. Illi corpora sua tanquam vestimenta prostrauerunt, cum pullus dominum portans in Hierusalem duceretur. Nos saltem velut ramos de arboribus cædentes, de scripturis sanctis hymnos, laudesq; descripsimus. Hæc ille. **A V T H O R.** Commune gaudium existimat, quod in sanctorum festis de scripturis sanctis hymnos laudesq; descripsimus. Et hoc sentire arbitror, cum ad Imperatorē Theodosium pro incensā synagoga dicat **A M B R O S I V S.** De ipsis comperi relatum, & præceptum (scilicet Valentianis hæreticis) vt in monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentianis, quo psalmos canentes ex consuetudine, vsq; veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum, moti insolentia, incēderunt phanum eorum &c. Hæc ille. **A V T H.** Vsum veterem notat Ambrosius, ex quo solebant illi monachi psalmos solenniter canere ad solennia Machabæorū martyrum, de quo item historica lectio ecclesiæ non vacabat, sermone de eis. 118. tertiæ partis **A V G V S T.** Festū diem nobis solennem gloria martyrum Machabæorum fecit, quorum mirabiles passiones cum legerentur, nō solum audiimus, sed quodammodo etiam vidimus. Hæc ille. **A V T H O R.** Nec tantum, quanuis multo potius in scripturis sanctis habent suas historias, sed & extra scripturas illas sanctorum martyrum passiones, prout sancta ecclesia eas recipit, in festis lectas audiimus, vt de sancto Vincentio, sermone. 36. tertiæ partis **A V G V S T.** Magnum, & multum mirandum spectaculum animus noster recipit, nec in amissionem, & perniciem, sicut in theatris quarūcunq; nugarum, sed planè vtilissimam, & fructuosissimā voluptatem oculis interioribus hausimus, cū beati Vincentij passio gloriosa legeretur. Et infra. In domino laudemus hanc animam, vt audiant, & iocundentur mites. Quantas voces audient, quas reddiderit, quæ tormenta deuicerit, decursa declarauit lectio, & nobis tanq̄ in conspectu, quæ gesta sunt, posuit. Hæc ille. **A V T H O R.** Colligantur ista, quæ tulimus de the-

de thesauro sanctorū, vt contra fremitus Witcleuistarum pateat pijs viris, qualiter festa celebrent ipsi martyribus, aut sanctorum omnium capiti domino, in excelsis, in ecclesijs ipsis, faciendo pios conuentus, audiendis psalmis, scripturis, tractatibus patrum, sanctisque sermonibus, & sanctorum historijs cum attentissima mente, & affectu deuotissimo aures indulgere patentes, obstruasq; præbere eas verbis mundanis: & in his totos expendere dies lætos cum omni melodia, & spiritualibus canticis. Qui contra ista dicit, Arianus est, aut Bardesanus, aut Vigilantianus, aut, ne transeat hostis sanctorum, est Witcleuista Lollardus. In Christo, dico, fidelis non est, quia cum fidelissimo Augustino sanctorum festis gaudenter nō occurrit: vt dicat velut super illum versum Psal. 118. Multi persequentes me, & tribulantes me. **A V G V S T I N V S.** Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum: floret cælum coronis martyrum: ornata sunt ecclesiæ memorijs martyrum. Vnde hoc? nisi quia impletum est, quod dictum est, Multi persequentes me, & tribulantes me, quia à testimonijs tuis non declinaui. Hæc ille. **A V T H O R.** Quantum gaudium Augustini de memorijs martyrum, de temporibus martyrum, de natalibus martyrum? Nec mirum, vt gaudeamus cum gaudētib; de festis nostris, & in aliquo respondeamus pro nobis orantibus. Pulchrū & iustū est, vt ecclesia militans secundum præstitam facultatem vices compēsēt, & grates rependat triumphanti. Christus festis nostra celebrat, angeli quoq; & spiritus cælestes dies festos agunt pro nobis, & intercedendo, aut gratias agendo Deo, varias se faciunt hostias coram Deo immolandas pro nobis. Quid mirū, si nos eis festa perficimus? Vñ Homil. 24. libri Nume. **O R I G E N E S.** Figuraliter potest videri, quod alius pro festiuitate nouorū, alius pro festiuitate tabernaculorū quasi hircus, aut vitulus, aut aries offeratur ad recōciliandum hominibus Deū: donec em̄ sunt peccata, necesse est requiri & hostias pro peccatis. Sequitur. Et quoniam peccati ipsius diuersæ & variæ qualitates fuerūt, diuersorū animalium mādantur hostiæ procul dubio, quæ cōuenirēt varietatibus peccatorū. Sic ergo efficitur alius quidem sanctorū, siue angelorū, siue hominū vitulus, qui in illa festiuitate interueniat pro populi delictis: alius aut aries in alia festiuitate, quorū intercessione fiat purificatio pro peccatis. Hæc ille. **A V T H.** Hæc ecce fuit fides antiqua ecclesiæ nō ducentorū annorum post Christū, quā tam cōfidenter explanat presbyter Origenes,

quod scilicet in vnaquaq; festiuitate Christi angelorū, aut sanctorū hominū ipsi pro nobis intercedēdo fiunt nobis certa morborū auxilia, & remedia peccatorū. Vñ bene agūt fideles, qui obnixè orāt sanctū Stephanū, maxime in festiuitate eius pro charitate habenda ad æmulos, Petrū pro fide, Paulū pro notitia certa legis, beatā virginē pro constantia in omni virtute, Ioannē Euāgelistam pro corporis castitate. Morborū item curā bene petūt sanctos, secundum quod eorū virtutib; ac gestis cōgruit passionū. Pro dolore capitis, Ioannē Baptistam, dentiū vel gingiuarū, beatā Apolloniā: pro fugandis dæmonibus, archāgelum Michāelem. Nō dubiū, inquit Origenes, diuersorū animalium sūt hostiæ cōuenienter varietatibus peccatorū, vt si cōtra petulantia carnis orem beatam virginē, ipsa pro me fit hircus: quasi dicēs, Vnigenite fili, cuius amore ab omni foeditate carnis intemerata permāsi, huic supplici meo de meritis castitatis meæ rorem tuæ refocillationis contra carnis aētū infunde. Si persecutionis ardore cōsumor, beatus Athanasius mihi fit aries. Si humilitatem deprecer, mitis Andreas fit mihi ouis. Si febris pestis, aut hūlceris sanitatem, beatus Petrus vmbra, Paulus semicinctia, Laurentius offert Christo craticulam. Et adhuc in cælis astat Paulus pristina charitate pro nobis. Et quærit, Quis infirmatur, & ego nō infirmor? Nec Paulus solus, sed & martyres, & virgines, & caput martyrum Christus adhuc sicut olim in omni festiuitate sua ipse pro nobis fit agnus. Sic vt idem paulò antè cecinit **O R I G E N E S.** Vide ergo, ne fortè sicut dominus Saluator noster, qui sicut agnus ad occisionē ductus, & in sacrificium altaris oblatus, peccatorum remissionem vniuerso præstitit mundo: ita fortassis & ceterorum sanctorum, ac iustorum sanguis, qui effusus est, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinē Zachariæ, qui interfectus est inter ædem & altare, alterius, sicut hirci, aut capræ, aut alicuius horum suffusus est ad expiandum pro parte aliqua populum. **A V T H O R.** Notetur, quod dicit, Christum quasi agnum ad occisionem ductū, & in sacrificium altaris oblatum in remissionem peccatorum. Non dicit figuram Christi, vel Christum figuraliter in altari oblatum, sicut ad occisionem ductum, sed quasi agnum dixit, non quia per essentiam agnum, nec aliquos sanctos per essentiam hircos, vel capras, quod cōsequenter infert **O R I G E N E S.** Neq; enim hoc animalia per speciem, sed per figurā referri ad illam, vel illam personam putanda sunt. Nam & ipse dominus Iesus Christus nō

Ideò agnus dicitur, quasi qui mutatus sit, & cõuerfus in speciem agni, dicitur tamen agnus, quia voluntas, & bonitas eius, quia Deum propitiavit hominibus, & peccatorum indulgentiam dedit, talis existit humano generi, quasi agni hostia immaculata, & innocens, qua placari hominibus diuina creduntur. Sic ergo factus & si quem angelorum cælestiumq; virtutum, aut si quis iustorum hominum, vel etiã sanctorum prophetarũ, atq; apostolorum, qui enixius interueniat pro peccatis hominũ, hic pro repropitiatione diuina velut aries, vel vitulus, aut hircus oblati, esse sacrificiũ ob purificationem populo impetrandam accipi potest. An non videtur vt aries, aut hircus holocaustũ se obtulisse Paulus pro populo Israël, cum dicebat, Optabam autem ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis secundum carnem? Sequitur. Audi & in alijs dicentem, iam enim immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hæc ille. **AUTHOR.** Vide qualiter apostoli, qualiter martyres, & ipse dominus noster Christus, & angeli eius nobis festa sua concelebrant, quasi bestia immolatiq; fiunt ad placandum nobis Deum, & propitiandum pro nostris delictis. Non ergo sine causa festa peragimus, qñ ita gloria sanctorum, si rite celebremus, si animo imitemur, intēdimus. Vnde in sermone de excidio vrbs Romę **AVGVST.** Dico charitati vestrę fratres, martyres certè sanctos laudamus, glorificamus, admiramur, dies eorum pia solennitate celebramus. Merita eorũ veneramur, & si possumus, imitamur. Profectò magna est martyrum gloria. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce dicit Augustinus, profectò magnam esse martyrum gloriã, si imitemur martyres, eorum natalitia celebrãdo. Communi ergo gloriã omnium sanctorum, & nostrã, inuident **Witcleuista**, qui dies festos nobis conantur adimere. Ipsi dies, vt patet ex prædictis, nobis repropitiant Deum: angelorum & sanctorum nobis intercessionem iugem procurant, gloriam eorum augent, & tandem in nobis ipsi fidem Christi corroborant, virtutes sanctorum imitando multiplicant, & charitatem nostram mutuo reficiant, & fecundant aspectu. Vnde lib. 1. de officijs, ca. 35. **ISIDORVS.** Omnes autem festiuitates pro varietate regionũ, diuersaq; in honore martyrum tempora ideò à prudentissimis instituta sunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, vt in vnũ pariter omnes cõuenirēt, & ex cõspectu mutuo fides crescat, & lætitia maior oriatur. Hæc ille.

De fabricis ecclesiarum.

Titulus. XVII.

Quòd hæretici spernunt ecclesias fabricandas Deo, & sanctis, & conueniunt ad speluncas, & sylvas: catholici præcipuè in ecclesijs Deum orant.

CAP. CXLIII.

SVMMA.

- 1 *Sagarelli heretici error, quòd ecclesia consecrata non plus ualeat ad orandum, quàm stabulum porcorum, &c. Et quomodo cum eo conuenit Witcleff.*
- 2 *Error quorundam antiquus, q non esset orandum nisi in ecclesia, diluitur.*
- 3 *Error duo extremi commendemium in materia de locis orationum probandis, explicantur.*
- 4 *Witcleuistarum turpitudine recensetur.*
- 5 *Hæretici omnes quomodo publicum fugiunt, & sursurrant in cauerarum angulis.*

VALITER ergo negandæ, nec ædificandæ sunt domus ecclesiasticæ à fidelibus populis, in quas ad adorandum Deum conueniant: sicut facit noster **Witcleff**, secundo sermone Domini in monte, ca. 6. Christus, inquiens, videtur parum curare de templi ædificio sumptuoso: & sic de basilicis ab hypocritis in ecclesiam introductis, vt patet Matthæi. 24. Talia autem sensibilia mundo splendentia videntur aperire ostium domus, & introducere in suum cubiculum inimicos. Ideò dixit Christus, Ioan. 4. Samaritanis allegantibus, quòd Hierosolymis est locus, in quo adorare oportet: venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate, nam & pater tales querit, qui adorent. Hæc **Witcleff**. **AUTHOR.** Primò videamus qualiter errat in litera, Samaritanis, inquit, allegantibus, quòd Hierosolymis est locus, in quo adorare oportet. Non ita est, sed quòd

quòd in monte hoc. Ipsa autem mulier Samaritana hoc ait, Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis locus est, vbi adorare oportet. Iudæis ergo imputauit hoc dicere, quòd Hierosolymis adorare oportet: ipsa ex parte Samaritanorum allegante adorandum in monte illo. Vbi in expositione Ioannis **AVGVST.** Contentio quippe fuerat inter Samaritanos, & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone fabricato adorabant Deum: Samaritani longè inde ita positi, non in eo adorabant Deum. Non enim contutuntur Iudæi Samaritanis, qui dicebant eis, Quomodo vos iactatis, & ideò vos nobis meliores esse perhibetis, quia templum habetis, quòd nos non habemus? Nunquid patres nostri, qui Deo placuerunt, in isto templo adorauerunt? Nonne in hoc monte adorauerunt, vbi nos sumus? Melius ergo nos, inquiunt, in monte Deum rogamus, vbi patres nostri rogauerunt. Contendebant vtriq; ignari, illi pro templo, isti pro monte inflabantur aduersus inuicem. Hæc ille. **AUTH.** Non ergo Samaritanis allegantibus adorationem Hierosolymis opportunam dicit ita Christus, Ioan. 4. sed foemina: nec hæc foemina allegauit, sed Iudæis sic contententibus, & templum suũ allegantibus imputauit, Vos, inquiens, dicitis. Tenuis autè est sophista, qui arguit Psalmistã allegare non esse Deum, quia inipientem, sic dicentem Psalmistã allegat, Dixit in sapientem in corde suo, nõ est Deus, &c. Sic enim loqui incipit, q Christus parum videtur curare de templi ædificio sumptuoso, & sic de basilicis per hypocritas introductis, vt patet Matth. 24. Ideo magistri eius **Sagarelli** hæretici hoc astruunt, vt habet libro hæresum **Carmelita** **GUIDO.** Octauus error, q ecclesia consecrata non plus valet ad orandum, quàm stabulum porcorum, & melius est orare in nemoribus, quàm in ecclesijs. **AUTHOR.** Ecce cõuenit cum magistris discipulus **Witcleff** cum **Sagarellis**: quia non curauit de ecclesijs Christus, Ioan. 4. Ideò non plus ibi orandum, q in stabulo porcorũ. Queratur ad huc vbi hoc videtur Christo, Ioan. 4. quia ait in spiritu & veritate oportet adorare. Et neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis: quasi dicerent, ideò non in ecclesia, quia in spiritu & veritate. Arguamus ergo, nec in terra, nec in aere, quia in spiritu & veritate: nec in nemore, nec in domo, nec in loco quouis corporeo, quia in spiritu & veritate. Quòd si in materiali loco adorare oportet, quauis Christus dicit in spiritu & veritate, quomodo hoc ipsum repugnabit ecclesiã, q non repugnat nemori?

2 Sed error oppositus est quorundam antiquus, quòd Deus quantuncq; breuiter nõ esset orandus alibi, quàm in ecclesia. Contra quos in sensu Dei dicit Apostolus prima ad Timothe. 2. Volo vos orare in omni loco, leuantibus manus sanctas sine ira. Super quem locum in expositione **AMBROSII**. Sanctæ enim manus sunt, quando cor mundum est: sic tamen in omni loco orandum præcipit, vt competens locus intelligatur: non vtq; in importuno, aut fordido loco, quippe cum prohibeat dominus vulgo orare: sed hoc monet, ne in sola ecclesia putaretur orandus. Hæc ille. **AUTHOR.** Ergo error erat in ecclesia solum orare, quem Apostolus intēdebat obrueret: ideò materialē locum ecclesiã quauis præferat, alia non suspendit. Sed nec gestum corporeum negligendũ ducit: leuantibus, inquit, manus sanctas, sed cõpetens locus intelligendus est, dixit **Ambrosius**, vt nec sic importunus, vt est forum, vt curia vulgaris, nec fordidus, velut **Sagarelli** dicunt stabulum porcorũ. In eundem locum Apostoli **AVGVST.** Volo vos orare in omni loco: si Apostolus vult, Deus vult, qui habitat in eo, quia vas electionis est illi. Ne fortè putarent aliqui non esse orandum, nisi in ecclesia, ait Apostolus, Volo vos, id est, omnes homines orare in omni loco, in agris, in syluis, in domibus, in itinere: tñ non præcipit orare in turpibus locis, in foro videlicet, aut in plateis, nisi causa itineris, vt in itinere sic positus, ne reprehendatur ille talis cum Pharisæis, quibus dominus ait, Veh vobis Pharisæi hypocritæ, qui oratis in angulis platearum. Hæc ille. **AUTHOR.** Non vacat mihi singula ponderare, quæ pondus habent in his dictis sanctorum: sed explico duos extremos errores contententium in materia de locis orationum probandis: primi solam ecclesiam, oppositi omnem locum vt ecclesiam. Ecclesia Iesu Christi tenet medium, vt ecclesia præferatur: & q in omni loco opportuno oratur, in domibus, in syluis, in itinere, sed magis & Deo gratius in ecclesia. Non, inquit **Witcleff**, curauit Christus multum de basilicis ab hypocritis in ecclesiam introductis, vt patet Matthæi. 24. Omnia verba eius sophismatum sternuntur aculeis, sed tendamus in rem. Matthæi. 24. Prophetat Christus templi ædificium ruiturum, sed Matth. vigesimo primo prophetat parabolicè ipsum in ecclesias transferendum, vt sicut sacerdotij legis non erat ablatio, sed translatio, sic templi illius in ecclesias translatio sequeretur. Quòd superius dixit Christus, In spiritu & veritate, Deum

Deum adorandum, non autem solum Hierosolymis, sed in ecclesijs Christianorum, in quibus vere & spiritualiter addiscunt populi adorare Deum. Lege ibi vineam, quam plantauit paterfamilias, scilicet populum Israel, & edificauit turrin. Haud dubium, inquit Hieronymus, quin templum, de quo dicitur per Michæam, Et tu turris nebulosa filia Sion, & locauit eam agricolis, scilicet custodibus huius legis. Postmodum verò occiso filio de turris destructione non loquens, cum statim fuerat ecclesiarum infinitarum numero compensanda, locat eam alijs agricolis, sacerdotibus nouæ legis. Quomodo ergo parum curat, quâ colonis nouis diligentia tanta commendat? Non malè dices, si spirituale dicas ædificium commendatum, sed malè, si materiale negligendum dicis: de quo Dominus, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum, id est, Paganorum, & hæreticorū. Sic enim figurate dicebat apostolus nouis de gentilibus Christianis. Fulistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. ad Ephesios. 5. Vbi in expositione AMBROSIIVS. Deniq; Pagani in tenebris mystica sua celebrantes, in speleis velatis oculis illuduntur. Ex his Christiani facti, cognita veritate, filij lucis dicuntur, quia Deus lux est, cuius fidem in veritate suscipiunt. Hæc ille. AVTHOR. Qualiter autem in speleis talibus illuduntur perfidi, amplius declarat libro de questionibus veteris & noui testamenti, cap. 114. AVGVSTINVS. Illud autem quale est, quod in speleo, velatis oculis illuduntur, nec enim horreant turpiter dehonestari, si oculi illis velantur. Alij autem sicut ales alas percutiunt, vocem orantis imitantes: alteri verò leonum more fremunt. Alij autem ligatis manibus intestinis pullinis projiciunt super foueas aqua plenas, accedente quodam cum gladio, & irrumpente intestina supra dicta, qui se liberatorem appellet, sunt & cætera inhonestiora. Ecce quantis modis turpiter illuduntur, qui se sapientes appellant: sed quia hoc in tenebris patiuntur, putant posse nesciri. Ista enim omnia, quæ à malis, & turpibus inuenta, & ordinata sunt in occulto, sancta Christiana fides perdidit, & deperdit. Prædicatam enim fidem considerantes, qui audiebant, quid boni, & sanctitatis publice promitteretur, contulerunt se ad fidem; occulta illa inhonestia, & turpia, & quomodo per ignorantiam illi essent, confitentur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce spelea latronum, qui sacra sua furantur, vt arbitris careat occultata perfidia. Hæretici Witcleuistæ domos eccle-

Witcleuistarum turpido.

siarum contaminant, conculcant basilicas, dicentes Christum non curasse de talibus. Sed vbi agunt ipsi cœtus, & quò conueniunt? nonne in domo? imò sed non in domo patris, quia fecerunt illam speleam, & speluncam instar latronum gētilium, quò nocte plusquam die conueniunt. In angulis ciuitatum, vbi vt ferunt, qui ab ipsorum prauitate, vt quædam fœminæ honestæ diffugiunt) turpis, & cæca fit sexus commistio sub extincta lucerna, & à præceptore suo discunt in tenebris & verba tenebrarum & opera. Re autem vera, si domos non habent accommodas, spelūcas querunt, & foueas, vt se vere probent Christo contrarios, qui in tenebris, & in occulto locutus est nihil, sed in templo, quò omnes conueniunt. Ita si eius discipulos se probaret, in planis ecclesijs, quò omnes conueniunt, prædicarent: & nihil in antris vulpinis, & foueis. Vñ lib. 5. super Lucam, cap. 29. AMBROSIUS. Vulpes enim plenum fraudis est animal, foueam parans, & in fouea semper latere desiderans: ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circumuentionibus alios decipere conantur. Iacob domum habitat, hæreticus in fouea est, vt fraudulenta vulpes, gallinæ illi euangelicæ dolum semper intendens: de qua scriptum est, Quotiens congregare volui filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus deserta. Merito foueas habent, quia domum, quam habuerant, perdidit. Hæc ille. AVTHOR. Domum ecclesiæ perdidit, & procurauerunt sibi foueas: ideo indubiè tamen in signo, quàm in signato spernunt ecclesias, dæmoniacum imitantes, qui nec in domo manebat, sed in monumentis. Luca. 8. Ergo non relinquentur eis domus, nisi deserta in finibus vicorum, quasi vetusta horrea, quas plerumque deprehensi sunt ingredi per fenestras, vt ostia clausa, & araneorum telis quodam modo sigillata, omnem suspicionem illic denegarent hominibus. Vnde libro. 4. commentarij super Hieremiam in Prologo HIERONYMVS. Rogo, quæ est insania, vt præcipiente Apostolo parati simus ad satisfaciendum omni poscenti nos rationem in ea, quæ de nobis est spe: & propheta clamante, Loquebar de testimonijs tuis in conspectu Regum, & non confundebat, isti publicum fugiunt, & susurrant in angulis perditorum, dolentq; quasi pro suis, qui sua metuunt confiteri? Hæc ille. AVTHOR. Ecce non tantum nostri, sed à primis vsque ad vltimos Witcleuistas, hæretici publicum fugiunt, & susurrant in angulis cauernarum, aut in deser-

in desertis nemorum, extra domum sub dio, vt certo signo comprehendantur esse pseudo, de quibus Christus nos monuit, dicens, Ecce prædixi vobis: si ergo dixerint vobis ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Matthæi. 24. Quid designat nolite exire domum aliquam? Puto certè domum ecclesiæ, in qua est congregatio consuetudine fidelium, nolite eam exire, quæsituri Christum in deserto sub dio Witcleff, id est, aere. Nec cum discipulis eius in penetralibus perditorum nolite exire: nolite credere, quia pseudo hæc dicunt. Ecce, quò latronum indicia, qui per euangelium non intrant per ostium, sed ascendunt aliunde in sacras ecclesias: nos hostiatim ingredimur, & fenestræ nostræ cælicis illustrantur splendoribus: quia patens est in eis veritas fulgens, quæ necesse non habet, vt angulos querat, dicente Apostolo de fidei prophetias, audiente legi in ecclesia. Occulta cordis eius manifesta fiunt, & tunc cadens in faciem adorabit dominum, pronuntians, quod verè Deus in nobis sit. primæ Corinthio. 14. vbi in expositione AMBROSIIVS. Peruidet veram esse, & venerandam religionem, in qua nihil fucatum, nihil in tenebris videt geri, sicut apud Paganos, quibus velantur oculi: neq; sacra vocant prospicientes, eo quòd varijs senitatibus cernant illud. Omnis enim impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit. Ideò apud nos nihil astute, nihil sub velamine, sed simpliciter vnus laudatur Deus, ex quo sunt omnia, & vnus dominus Iesus, per quem omnia. Hæc ille. AVTHOR. Ecce omnis impostura tenebras petit, & ostendit falsa pro veris. Ideò odit lucem gentilitas, quæ cum templa habeat, superat pietate Witcleuistas, qui detestantur ecclesias, & in tenebris illuduntur. Qua ratione sacras basilicas spernunt Witcleuistæ: nulla dari potest auctoritas vtriusq; testamenti: deest eis vel negare ecclesias fidelibus, imò vel Paganis. Prout respōdet libro ad Deo gratias presbyterum ad secūdam quæstionē AVGVSTINVS. Qui Christianas literas vtriusq; testamenti sciunt, non hoc culpant in sacrilegis ritibus Paganorum, quòd cōstruant templa, & instituunt sacerdotia, & faciant sacrificia: sed quòd hæc idolis, & dæmonijs exhibeant. Hæc ille. AVTHOR. Qua iam audacia possunt seducti Witcleuistæ dicere authorem suum tam in vtroq; testamento Dei peritum: qui ex lege conatur ecclesiarum domos summouere fidelibus: cum Augustinus dicat, qui Christianas literas vtriusq; testamenti sciunt, non hoc in Paganis culpāt,

quasi sensibilibus se immergant, quòd templa constituent, sed quòd dæmonibus ea prouideant: sicut Witcleuistæ casas suas falsis dogmatum idolis applicant.

¶ Quòd Deus vtiq; Christus tanquam sibi sacras habet basilicas, propter quas ab innocentia statu non recessit.

CAP. CXLIII. SVMMA.

- 1 Witcleff, qui dicit Christum parum curasse de templo edificio sumptuoso, confutatur.
- 2 Templum commune patri, & filio.
- 3 Templi edificatorem quomodo Christus dilexerit.
- 4 Ecclesiæ quis honor habitus.
- 5 Philippus Euangelista, & quare sic appellatus.
- 6 Operaturi quomodo eramus in paradiso.
- 7 Homo quò in statu innocentia operatus fuisset.
- 8 Brutorum risus, & colloquia.
- 9 Christus quò non uitauerit domum propter recessum à statu innocentia.

CHRISTVS, inquit WITCLEFF, parum curauit de templi edificio sumptuoso: Et libro de sermone Domini in monte, cap. 27. In basilicis materialibus non est affectio

nimum infligenda: quia in statu innocentia non fuissent. Christus hic tales structuras non attendit hominum: & Christus Deus noster, propter recessum talium à statu innocentia ipsa humanitas non possedit. Hæc Witcleff. AVTHOR. Nunquid tunc innocentior fuit Christus secundum humanitatem, qui templum humanitas non possedit, quàm est secundum diuinitatem, cum sic templum possedit, ipso dicente, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis? Ipse testatur, quòd pater domum possedit: Apostolus dixit, quòd Spiritus sanctus corporeum templum. Quid ergo iam filius Dei non erit vbi pater, & Spiritus sanctus? Nec humanitas omnia dedit ipsi pater in manus, qui templum non dedit. Si iam dedit Christo templum, Christus possedit humanitas templum suum. Fatetur hoc libro de tradenda basilica contra Auxentium AMBROSIUS. Templum etiam suum Christus ingreditur, flagellum prendit, & eiecit de templo

plu numularios. Non patitur enim in suo templo pecunia esse vernaculos. Non patitur in suo templo esse eos, qui vendebant cathedras. Quæ sunt cathedræ, nisi honores? Quæ sunt columbæ, nisi simplices mente animæ, fidem candidam, & puram sequentes? Ego ergo inducam in templum, quem Christus excludit? Hæc ille. AVTHOR. Attēde, quod dicat Ambrosius Christum ingressum templum suum, & non passum in templo suo esse eos. Nec maior potuit esse innocentia Christi homini, quàm Christi Dei, vt sic domus fugeret possessionem innocentia paradisi, quam non fugit, sed tanquam sibi curandam possedit summa innocentia summi celi. Quod item alibi filium audi dicentem, Quod in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse. Lucæ. 2. vbi in Homilia BEDA. Diuinæ maiestatis indicium fuit, de qua alibi dixit, Omnia quæ cunctis; habet pater, mea sunt: atq; ideo rectissimè templum non minùs ad se, quàm ad patrem pertinere testatur. Inuētus quippe in templo, dixit, Quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse: quia nimirum quorum vna est maiestas, & gloria, vna sedes, & domus est. Non enim solum materialem Dei domum, quæ ad adorandum eum corporaliter fieri solet, sed etiam intellectualem, quæ ad laudandum eum in æternum constituitur, æquè patri, & filio constat esse communem. Hæc ille. AVTH. Exponit Beda diuinæ indicium maiestatis insinuasse Christum, cum diceret, In his, quæ patris mei sunt, oportet me esse. In his, non negotijs actuum tantum, sed in his locis, & domibus consecratis mihi utiq; simul vt patri: quia sicut nec maiestate disunguntur, ita nec domus primæ, vel secundæ, iuxta Aggæum, spiritualis, ac corporalis gloria separantur. Templum, inquit, non minus ad se, quàm ad patrem pertinere testatur: quia quorum vna est maiestas, vna fides, & domus est. Et nunquid iam structuras hominum non attendit? Nunquid ita & filius eius? Si non attendat Deus balilicas, & structuras, cur tanta cura arcam sibi iusserat fabricari, propitiatorium, & mensam, & candelabrum cum hastilibus spherulis, & cuncta vasa sanctuarij, & altare thymiamatis cum labio, & basibus: & vestes sanctas in ministerio Aaron, & filiorum eius? Impleuit Beseleel, & Ooliab spiritu suo ad ista facienda, prout ipse descripsit Exod. 31. Cum item propter mansionem eiusdem arcæ in domo Obededō benedixit ei dominus. 2. Regum. 6. Et non permisit Dauid dilectum suum fabricare sibi domum, in qua quiesceret arca: sicut nec ali-

quos ante eum: quia omnes viri erant sanguinum: sed seipsum dixit ambulasse in tabernaculo, & tentorio per cuncta loca, per quæ trāsiuit & arca. 2. Regum septimo. vbi in lib. quæstionum HIERONYMVS. Hæc loca, per quæ se transisse dominus dixit, intelligenda sunt Sylo, & Galgala, & Nobæ, & cætera loca, vbi tabernaculum, & arca domini collocata fuit. Et infra. Idcirco à nullo iudicium sibi edificari domū iussit cedrinam, quia ab omnibus contra hostes pugnatum fuit, & omnes effusores sanguinum fuerunt: filius autem tuus, cui non instabunt bella hostium, & qui non erit vir sanguinum, ipse edificabit mihi domū. Hæc ille. AVTHOR. Ad quid omnis ista solertia hominum, & Dei cura præterdit, si humanas fabricas non attendit Deus, nec quod signant? Legamus Euangelium Lucæ, vbi Centurionis cuiusdam seruus legitur moriturus, qui misit seniores quosdam Iudæorum, dicentes ad Iesum, Hic diligit gentem nostram, & Synagogam ipse edificauit nobis: quo audito, Iesus ibat cum illis. Lucæ. 7. Vbi libro commentarij, cap. 13. BEDA. Quia edificatam sibi à Centurione narrat Synagogam, euidenter ostendunt, quod sicut nos ecclesiam, illi etiam Synagogam, non conueniam solummodo fidelium, sed & locum, quod conueniebant, sint appellari soliti. Hæc ille. AVTHOR. Sic ergo materialem domū Synagogæ, quod Iudæi ad sua festa conuenerant, intantum attendebat Iesus fabricasse Centurionem, vt ipsa sibi exposita compensaret, & redderet vices, maturauit accessum. Quod itē non difficile intellexerit sonare lteram Lucæ hostis fidei. Prout libro. 33. contra Faustum Augustinus eum assumit. FAVSTVS. Quoniam quidem Iesum volunt esse planè Iudæum, persuadere ingressi sunt ei, dicentes dignum, cui præstaret, quoniam quidem diligeret gentem suam, & Synagogam ipse edificasset sibi: tanquam & hoc ad Dei filium pertineret, si ædificationem Synagogæ suæ Iudæi à Centurione Pagano meruerint. Hæc ille. AVTH. Ecce, quod dixi, & aduersari hæretici negare non possunt, Lucam historiam retulisse, vt ad ipsum Christum, velut Dei filium pertinere videretur fabrica Synagogæ: procedamus vterius, vt videre possumus, quæ reverentia volebant Apostoli habitam esse domum ecclesiæ. primæ enim ad Corinthi. vndecimo. Obiurgauit Apostolus Paulus carnales Christianos, quod confunderent ecclesiam Dei cœnis, & conuiujs temulentis, querens si domus proprias non haberet, quas potius ita fœdarēt, ecclesiam

Templi edificatorē dixit Christus Synagogæ.

Ecclesiæ quæ honor habetur.

Templi cōmune patri & filio.

Philippus Euangelista.

ecclesiam vocans, sicut Beda iam dixit, non congregationem fidelium, sed locum aut domum, quod fideles conuenerant. Vbi in expositione AMBROSII VS. Nunquid domos non habetis ad edendum, & bibendum? An ecclesiam Dei contemnit, & confundit eos, qui non habent? Hos notat, qui sic in ecclesiam conueniebant, vt munera sua offerentes aduenientibus presbyteris, quia adhuc rectores ecclesijs non omnibus locis fuerant constituti, totum sibi, qui obtulerat, vendicaret schismatis causa. Hæc ille. AVTHOR. Videant Witcleuista apostolica institutione inter primarios fideles soli presbytero ordinato in loco licere offerre, & posse conficere corpus Christi: quia de tanto populo nullus legitur suum munus offerre, & potuisse conficere, sed vnus omnium hostias, & hoc in ecclesia solus presbyter cum veniret: de quorum item conuētibus in ecclesiam dixit ibi REMIGIUS. Soliti erant cōuenire eodem die ad ecclesiam omnes diuites, potentes, & nobiles, & præparare sibi in ecclesia, & in foribus, atque atrijs illius epulas, & conuiuia. Hæc ille. AVTHOR. Videri ergo potest ecclesias locales Apostolos fabricasse fidelibus, & item eis supposuisse presbyteros, velut in regione Lyconia constituebant illis per singulas ecclesias presbyteros. Actū. 14. Tunc autem, & deinceps credendum est ex domibus diuitum ecclesias fuisse domino consecratis, velut ex domo Cornelij, & Philippi Euangelistæ commemoratur HIERONYMVS in Epitaphio sanctæ Paulæ. Et assumit in libro retractationum hoc loco Actuum BEDA. Et intrantes domum Philippi & Euangelistæ, qui erat de septem, manimus apud eum. Ob promptum prædicationis officium, Euangelista propriè meruit appellari, quauis hoc omnes agerent, cuius domus, & filiarum eius longo deinceps tempore in eadem ciuitate manebat. Deniq; huius & Hieronymus meminit in historia sanctæ Paulæ, cum eam Casaream venisse describeret: In qua, inquit, Cornelij domum Christi vidit ecclesiam, & Philippi ædículas, & cubiculum quatuor virginum prophetissarum. Hæc ille. AVTHOR. Ex his patet, quod non neglexit Deus Dei filius, aut eius apostoli fabricas ecclesiarum, ad quas fideles populi ad orandum eum confluunt: & videte fucum Witcleff, quo deuotos studet ab earum constructione depellere. Christus, inquit, ea humanitus non possedit propter recessum taliū à statu innocentia. Quid ergo non benedixit ficui, sed maledixit, recedens in hoc à statu in-

nocentia? Cur voluit suscitare mortuos, curare leproso, ægros sanare, cæcis visum, claudis gressum restituere? Cur Euangelium voluit prædicare, Phariseos gregatim confundere? Postremò cur voluit de templo eijcere, item esurire, sitire, alapis cædi, crucifigi, & ad inferna descendere, & resurgere die tertia? que omnia cum multis alijs statui innocentia pleniùs repugnabant, quàm ecclesiam possidere. Et adhuc dicas, si inhabitauit domum illā corpoream, de qua dixit quærenti discipulo, Rabbi vbi habitas? veni, inquit, & vide. Cur item templi fabricam inhabitare contemneret propriam, qui casam non despexerat alienam? Vult Witcleff in hoc roborare, quod scripsit in libello suo de statu innocentia, cap. 4. quod artes liberales, & mechanicæ non fuissent in statu innocentia. Quantum, inquit, ad artes mechanicas patet, quod cum omnes fiant finaliter ad tegumenta, esculenta, vel ornamenta corporis releuandi, & homo nullo istorum in statu innocentia eguisset, non se circa illa curiosè, vel sollicitè occupasset. Sequitur. Quid quæso proficerent agricultura, aut conditionaria, vel istis ministrantia, si præsto fuerint fructus paradisi singulis, quibus omnes cōmuniter vescerēt? Hæc Witcleff. AVTH. Hac ratione iam contra domorum sanctarum structuras determinat Christum hominem nullatenus possedisse, ne de tanto recederet à statu innocentia. Dicamus ipsi in primis, quid ergo posuit Deus hominem in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum? Quid dicat operaretur, si non coleret, aut custodiret? Non, inquit: quia non eguit, vbi singula præsto essent. Respondet huic rationi, libro suo de paradiso, post principium AMBROSII VS. Hæc duo conueniunt, opera in agro, custodia domus: & quauis paradisi operibus ruralibus non eguerit, tamen quia primus homo lex posteritatis futurus erat: ideo legitimam etiam in paradiso speciem suscepit laboris, vt nos ad operationem, & custodiam debiti officij, & hæreditaria successionis munus astringeret. Hæc duo ergo à te exiguntur, siue moraliter, siue spiritualiter. Quod etiam te Psalmus propheticus docet, quia scriptum est, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Vides illos laborare, qui in operis sunt, ædificationis processu: istum verò vigilare, qui iam habet custodiam operis. Hæc ille. AVTH. Sustinet ergo Ambrosius opus rurale primi

Operaturi eramus in paradiso.

hominis in paradiso, & custodiam domus, & operis: responditque ad argutiam Wicleff, quod quanuis in loco vberi non eguit operari propter victum, speciem tamen legitimi operis suscepit, vt nos ad eandem operationem, & custodiam posteritatis munus altringeret. Et notanter ad propositum in principio ista distinxit, opus in agro, & custodiam propter domum, & concludit in fine. Hæc duo ergo exiguntur à te, siue moraliter, siue spiritualiter. Non existimo ergo sapuisse Wicleff, quid scripsit, quando arguit tales artes fieri propter tegumenta, vel esculenta, ideò nec agriculturam, nec conditionariam ibi esse, si præsto sint omnia, & ibi præsto erant omnia, & ipso opere non egebant, sed ad manifestandum Dei sapientiam cuncta fecit ex nihilo. Vnde libro primo hexaëmeron **A M B R O S I V S**. Nam quia vt artium alia sunt actiuosa, quæ sunt in corporis motu, aut sono vocis. Cessauit motus, aut sonus, nihil superfuit, vel remansit spectantibus, vel audientibus. Alia theoricæ, quæ vigorem mentis exercent. Alia huiusmodi, vt cessante quoque operationis artifice, operis munus appareat, vt ædificatio, atque textura, quæ etiam tacente artifice peritiam eius ostendunt, vt operatori operis sui testimonium suffragetur: similiter etiam hic mundus diuinæ maiestatis insigne est, vt per ipsum Dei sapientia manifestetur. Quem videns Propheta, simul & ad inuisibilia oculos mentis attollens, ait, Quam magnificata sunt opera tua domine! omnia in sapientia fecisti. Hæc ille. **A V T H O R.** Si ergo Deus in statu excellentioris innocentie fabricam huius mundi ad esse perduxit, & cutitiam operatus fuisse. pientiam creaturis conditis manifestet, multo magis sine innocentie illius fragilis detrimento debuit homo operibus tertij generis exerceri, ad manifestandam peritiam sibi datam à Deo, vt etiam magnificaretur Deus in suis operibus. Puto enim ego naturam solidam dedisse vulpibus foueas suas, telam araneis, nidos auibus, & secundum eandem speciem operis domos hominibus. Sunt enim domus eleuata super terram, & domus item subterraneæ, quæ ita hominibus competunt, sicut nidi volucris, secundum comparationem illam Euan-gelij, Vulpes foueas habet, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Propter commodum ergo educationis, aut exercitium animalis industrie, quam non permisissent incuria, seruassent domos suas, quam vtiq; operarentur & aues, &

homines: quia foueæ latebræ etiam brutis sunt, domus cur non sint & homini? Vnde libro 3. diuinarum institutionum, cap. 10. **A V G V S T I N V S**. Summum hominis bonum in sola religione est. Nam cætera etiam, quæ putantur hominis propria, in cæteris quoque animalibus reperiuntur. Omnia enim suas voces proprijs inter se notis discernunt, atque dinoscunt, colloqui videntur. Ridendi quoque ratio apparet in ijs aliqua, cum demissis auribus, contracto que rictu, & oculis in lasciuam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quæque coniugijs, aut foetibus proprijs applaudunt. Sequitur. Illa, quæ sibi prospiciunt in futurum, & cibos reponunt, habent vtiq; prudentiam: rationis quoque signa in multis deprehenduntur. Nam quando sibi inutilia appetunt? Mala cauent, periculum vitant, latibula sibi parat in plures exitus eis patientia, profecto aliquid intelligunt. Hæc ille. **A V T H O R.** Sed vt ad primordium redeamus; non video, Christum vitasse domum propter recessum à statu innocentie. Sic etiam vestitum, & tegmen non vitauit. Hoc enim arguens tetigisti, non esse ibi artes mechanicas, nisi propter tegumenta, esculenta, vel alia corporis adiumenta. Vnde primum peccati indicium, priusquam domus ædificarentur ad speciem vestimenti fecerunt confugium. Sic enim scriptura dicit, Vt cognouerunt se nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cum iste esset primus penè recessus à statu innocentie, non ideò Christus vestes possidere vitauit, quibus cum nasceretur, cum mater virgo inuoluit. Quibus etiam angelus missus de cælo, eum inueniendum esse indicauit, Inuenietis, inquam, infantem pannis inuolutum. Et iuxta prophetiam Dauid, finaliter super vestem eius miserunt sortem, nolentes eam scindere, cum esset inconfutilis, desuper contexta per totum: postquam alia sibi vestimenta diuiserant. Ergo si vestimenta possedit Christus vsq; in finem, non recedens per hoc à statu innocentie, cur domum habere non posset, nec ab ea possidenda recederet? maxime sacram domum dico, domum ecclesie. Aut cuius domus sunt ecclesie, nisi Dei, & Christi? Propter hoc enim nolebat Ambrosius tradere basilicam Imperatori, cum probasset ex scripturis eam Dei esse solius, libro de traditione basilicæ contra Auxentium **A M B R O**. Considerans enim dolum, dixit dñs Iesus ad eos, Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium. Et cum dedissent, dixit, Cuius imaginem habet, & superscriptionem? Respondentes dixerunt,

Brutorum
risus, & col
loquia.

Homo in statu
tu innocentie
operatus fuisse.

S V M M A.

- 1 Wicleff blasphemia, scilicet, principium esse diabolicum in splendidis ecclesiarum fabricis, datur.
- 2 Basilicas construere, q. sit patrie cultus.
- 3 Basilicæ q. soli Deo dedicentur, non sanctis.
- 4 Basilicam, quam Iulianus Cæsar ædificauit, quomodo diuina prouidentia non susceperit. Et quare. Et multa de ædificandis ecclesijs.
- 5 Ecclesiarum materialium fabrica, q. sit res eximie pietatis, cultus Dei summus, &c.

Oncedit facilius diabolo, q. Deo Christi basilicas, horrido ore spirans blasphemias, lib. 2. de sermone domini in monte, ca. 6. Mundus sensibilibus sic est deditus, q. plus at-

tendit, vt habeat orationes nouas, cantus subtiles, & locum splendorem, quam vt habeat orationes antiquas, & circûstantias, quos Christus præcipit. Sequitur. Credo, quod hoc peccatum, quod est principium dæmoni docenti populum, vt postponat magis bonum, & sibi vtile, & præponat minus bonum plus splendorem, quo ad mundum, seducit multos terrenos in ecclesia militante. Hæc Wicleff. **A V T H O R.** De orationibus nouis, & antiquis, & ecclesie cantibus supra iam diximus: verum tamen tabescit in se anima sua, cum videt ecclesias nostras repleri fidelibus, qui deuotissime illuc currunt ad dulcissimos hymnos audiendos, & canendos à sua hæresi fugientes, vel ab ea potius declinantes, nec ad modicum attendentes. Qualiter econtrario de reliquijs Donatistarum eo gaudet epistola ad Bonifacium, & est. 3. **A V G V S T I N V S**. Quorum si videas in Christi pace læticias, frequentias, alacritates, & ad hymnos audiendos, & canendos, & ad verbum Dei percipiendum celebres hilaresq; conuentus. Sequitur. Horum ergo populorum congregationes Africæ regionis ab illa perditione liberatorum, si sub vno conspectu videres, tunc diceres nimium fuisse crudelitatis, si dum timeretur, ne homines desperati, & istorum innumerabili multitudini nulla æstimatione cõparandi, suis, & voluntarijs ignibus cremarentur: isti in æternum perdendi, sempiternis ignibus cruciandi relinquerentur. Hæc ille. **A V T H O R.** Hic non gemit Augustinus, sed magis gaudet in pace videri Christi læticias, frequentias, alacritates, & adorationes, & cantus subtiles: ipsos quoque hymnos audiendos, & canendos, & ad verbum

dixerunt, Cæsar. Et ait illis Iesus, Reddite, quæ sunt Cæsar, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ergo & ego dico illis, qui mihi obijciunt, Ostendite mihi denarium. Iesus Cæsar denarium vidit, & ait, Reddite Cæsari, quæ Cæsar sunt, & quæ sunt Dei, Deo. Nunquid de basilicis ecclesie occupandis possunt denarium offerre Cæsari? Sed in ecclesia vnam imaginem noui, hoc est, imaginem Dei inuisibilis, de qua dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Illam imaginem, de qua scriptum est, q. Christus est splendor gloriæ, & imago substantie eius, scilicet Dei patris. In ista imagine patrem cerno, sicut ipse dominus Iesus dixit, Qui me videt, videt & patrem. Hæc ille. **A V T H O R.** In hoc actu cum diffusus sensus sit Ambrosij, q. Cæsari basilicam redderet, tanq. rem Cæsar, si in ea iuxta probationem Christi, imaginem Cæsar inueniret. Nõ enim in ea hanc reperit, sed Dei imaginem, de qua scriptum est, q. Christus splendor gloriæ, & imago est substantie eius. Ex eo ergo, q. basilicam dicit ad Christum, tanq. ad Dei imaginem pertinere, & in Christo videri Deum patrem, ad quem primò pertineat, probari potest, q. Christus basilicam humanitatis possedit. Cui iam homini facta, & inter homines conuersanti, de Dei iustitia basilica pertinebat, & fit iuri Cæsar aliena. Vnde & bene infra **A M B R O S I V S**. Conuenior ipse à comitibus, & tribunis, vt basilicæ fieret maturatione traditio: dicentibus Imperatorem suo iure vti, eo, quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argētum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum, quanq. omnia, quæ mea sunt, essent pauperum, verum ea, quæ sunt diuina, imperatorie potestati nõ esse subiecta. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce potestati Cæsar abstulit hoc ius Ambrosius, putata basilicæ, applicans eam Deo: Wicleff autem aufert eam Christo, & Deo post hoc, vbi legitur, quod concessit diabolo.

Contra blasphemiam Wicleff, dicentis principium esse diabolicum in splendidis fabricis ecclesiarum, cum sit opus patrie Deo summe gratum.

Dei percipiendum celebres, hilaresq; conuentus. Qualiter autem loca orationū habere splendētia, & eminenter pulchras ecclesias sit principium dæmoni docenti populum præponere minus bonum plus splendidum, quo ad mundum, magis sibi bono postposito, seducendo multos terrenos in ecclesia: de quo habet originem nescio, nisi inter stultas quæstiones, quas apostolus docuit Titum euitare, dicens, Stultas item quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles, & vanæ. ad Titum. 3. Quia inter has quæstio vna stulta fuerat Iudæorum: qua liter Salomon perfecisset tanti templi fabricā, si non per adiutorium dæmonum. Vnde in expositione solenni epistolarū Pauli super hunc locum AVGVSTINVS. Has stultas quæstiones appellat, quæ salutis effectum non habēt. Sequitur. Fabulosa, vt est non lex, sed hæresis est, quantum ad tempus illud pertinet Iudæorum, dum quidam eorū sibi vendicarent prærogatiuam, originem Patriarcharum, quæ de matrimonijs ortæ sunt, cum ex hoc nulli sit meritum apud Deum: quidam verò vrceorū, & cæterorum vasorum baptisma, & sanguinē mustelæ magna cura duxerunt expiandum. Et quia ideò Moyse sepultura est abscondita, ne à Magis excitaretur. Quod si verum esset, & cæterorum abscondenda fuerat sepultura. Et q̄ Salomon adiutorio dæmoniorum templum ædificauit, in quo opere ingens multitudine laborauit. Hæc ille. AVTHOR. Fabulosa ergo hæresis Iudæorum posuit primam fabricam diuini templi adiutorio dæmonum perfici: fabulosa hæresis Witcleuistarum contra præceptum Apostoli hanc fabulam non vitans, sed consequens concedit Christi fabricā in ecclesia, quam templū illud figurauit, principium esse dæmonum ad seductionem fidelium. Vtriusq; fabulæ fabrica studio dæmonis non dubium consummata, & primò reperta. Inter has mediam proiecit se superstitio Manichæi, secundum quā dixit FAVSTVS. Quod Paganis aris, delubris, simulacris, victimis, atque incenso Deum colendum putant. Ego, inquit, ab his multum diuersus incedo, qui ipsum me, si modò sum dignus, rationale Dei templum puto: vnum viuæ maiestatis simulacrum, Christum filium eius accipio: aram mentem hominis artibus, & disciplinis imbutam: honores diuinos quoq; ac sacrificia in solis orationibus, & puris ipsis ac simplicibus pono. AVTH. Quam propinquus hypocriti Witcleuistarum accedit Faustus, à sensibilibus se abstrahens, templum, altare, in-

ensum, simulacra, sacrificia in mente & celestibus ponens, vt ab ipsis sensibilibus tanquā Paganorum dæmoniacis ritibus abstineret. Respondet autem libro. 20. contra Faustum, circa medium AVGVSTINVS. Ecce quomodo templum Dei blasphematis, vt non solum nō sanctum esse dicatis, verum etiam machinamentum diaboli, & ergastulum Dei. At verò Apostolus, Templum enim Dei sanctū est, quod estis vos. Et ne putes tantummodò ad animam pertinere, quod est dictum, audi expressius. Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quē habetis ex Deo? Vos autem fabricam dæmonum, Dei templum dicitis, & ibi viuum, sicut Faustus ait, viuæ maiestatis simulacrum Christum filium Dei collocatis. Planè Christus vester phantasmaticus habitat intra templum sacrilegæ vanitatis. Ita & mentem tuam aram fecisti, sed vide cuius. Hæc ille. AVTHOR. Ecce qui in scholis spiritualibus cuncta volebat exponere, templum corporis nostri, quod Apostolus dixit templum Spiritus sancti, probatur contemnere. Nonne ita Witcleff, qui templū damnat sensibile tanquam opus dæmonum? Ergo sensibilia corpora nostra templum Christi sensibile delirat dæmonum esse principiū. Ipsum enim vnum de sensibilibus huius mundi negare nō potest: & ipsum inter cūcta splendidissimum, cui etiam centies plus omnibus mundus est deditus, quam basilicis splendidis populus Christianus. Et sicut Augustinus ibi Faustū, ita hīc Witcleff interrogo: si ideò postponūt fideles magis bonum, quia his sensibilibus datur mundus, & ideò substrahendæ sunt basilica, & cantus, quomodo ipse nō substrahit presbyteris, & viris suæ hæresis vxores sensibiles, escas, & vestes laneas, & lineas, agros, & vineas, equos, & liberos, ipsum quoque sensibile lumen solis, & linguæ vsum, quibus plus millies ipsi non solum magis bonum, & vtile sibi postponunt, sed sacrilegam vanitatem suam præferunt legi Christi. Et iuxta Apocalypsim Ioannis, totam terram Bohemorum detrahunt ad infernum. Sufficiat modò tanta scripsisse, vt non sit ineuidens posteris, quo spiritu incitatus est Witcleff, basilicas opera dæmonum blasphemare, si non eo, quo crudelissimi Donatistæ non pepererūt Christi ecclesias concremare, prout epistola ad Bonifacium. 32. AVGVST. Taceo crudelissimas cædes, & domorum deprædationes per nocturnas aggressiones, & incendia, non solum priuatorum habitaculorū, verum etiā ecclesiarum, in quas flammæ nō defuerūt, qui

& codi-

& codices dominicos immitterent. Hæc ille. AVTHOR. Sic hodie Witcleuistæ per Bohemiam in Christi consecratas ecclesias, & religiosorum claustra flammæ quoq; tartareas spargere perhibentur. Ergo dæmonum sunt minuiti, si Christi cultum tanta feritate consumunt. Re sēnim vera basilicas Christi cōstruere, cultus latriæ est, quem soli Deo debet fides grata fidelium. Tant; sanctitatis decus, vt nec sancto David viro iuxta cor Dei cōperto tantum, quod vir sanguinum erat, sed Salomoni licebat pacifico, & ob hoc à Deo in filium adoptato, dicente Domino, Ipse ædificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero ei in patrem, & tunc Israēl carnalis erat, iuxta Apostolum, & Iudæa sensibilibus dedita sacrificijs, & ritibus, & pro temporali præmio cuncta Deo præstans obsequia. Inter quæ basilicam tanti splendoris mundi templis omni fulgore præstantem facere, tu cum prior hæresi principium diaboli dices, ad seducendum homines terrenos, ad postponendū magis bonum, & magis vtile alteri minus bono. Et qualiter tunc erit cultus latriæ basilicæ fabrica debitus soli Deo? Quod idem habet contra sermonem Arianorum AVGVSTI. Et si apertissimè legerent in scripturis sanctis Salomonem regem lignis, & lapidibus iussu Dei templum Itraxillē Spiritus sancto, Deum esse Spiritum sanctum dubitare non possent, cui tanta religionis seruitus, quæ latria dicitur, legitime exhiberetur in populo Dei: vt illi etiā templum fabricaretur, cum Dominus dicat, Dominū Deū tuū adorabis, & illi soli seruiēs. & audent cum negare Deum, qui non ligna, & lapides, sed membra Christi habet templū. Hæc ille. AVTHOR. Hoc audiat Witcleff, si aures habeat audiendi, quod iussu Dei, non diaboli fecit Salomon templum splendidissimū Spiritus sancto, seruiens in hoc Deo cultu latriæ, vt ille cultus legitime exhiberetur in populo Dei, vt illi etiam templum fabricaretur ex lignis, & lapidibus. Non ergo potest nunc in perfectiori Dei populo gratiæ testamenti, esse cultus dæmonum, qui Deo exhibetur, & erat tunc cultus debitus soli Deo. Si dicas, q̄ tunc erat medium inductiuum populi rudis ad reuerentiam Dei: ergo non est de se mediū seductiuum populi sensibilibus dediti à sensibilibus attendendum, sed magis ad spiritualia contemplanda. Et si hoc in viridi, in arido quid fiet? & libro. 2. cōtra Maximinum idem AVGVST. Ita ne verò cui de lignis, & lapidibus Salomon ædificauit templum est Deus? & cui templum ædificatur de veris mēbris Chri-

sti, hoc est, de membris Dei, Deus non est? De quo loquens beatissimus martyr Stephanus, dixerit, Salomon ædificauit ipsi domum, sed summus, non in manu factis templis inhabitat. Hæc ille. AVTHOR. Ne obijciendi locum haberent hæretici, Deum non habere templum gratum ex lignis, & lapidibus fabricatum, cum ex isto verbo Stephani, Summus manu factis templis non inhabitat, sed semper apponit Augustinus, sicut hic incipit, q̄ cui de lignis, & lapidibus Salomon ædificauit templum Deus est. Deus ergo templum inhabitat manufactum, non autem vt Stephanus intellexit, putā per gratiam: qualiter solam inhabitat rationabilem, & gratuitam creaturam. Quia quod negari non potest, inhabitat cuncta per essentiam, vt non tamen circumferri batur ab illis, sed vt impleat ipse cuncta: prout templum Salomonis compleuerat gloria Domini. Et Salomon dixit, Dominus pollicitus est, vt inhabitet in caligine. Ego autem ædificauit domum nomini eius, vt inhabitaret in perpetuum. 2. Paralipome. 6. Quid tamen statim subdit illud, quod Stephanus supra ait. Ergo non credibile est, vt habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum, & cæli cælorum non te capiunt, quātò magis domus ista, quam ædificauit? Sed ad hoc tantum facta est, vt respicias orationem serui tui, quod tollit totum ambiguum. Deus habitat templum fabricatum, vt oranti magis propitietur per gratiam, & impleat per gloriam. non autem ipsum inhabitat, vt eius ambitu capiat, aut contineatur per mensuram. Manichæi hæretici, & Ariani ista parauerunt suis hæredibus Witcleuistis, vt aliquid haberent, vnde negarent Christo diuinum habitaculum, qui denegant esse Deum. Catholici Christiani in domo sua cum fidelibus magis Deum agnoscūt, clamante scriptura, Adorate dominum in aula eius. Et similiter de Spiritu sancto. Vnde libro contra sermonem Arianorum AVGVSTINVS. Iam verò si aliquibus terræ moli-bus Spiritus sancto templum fabricaremus, quis dubitaret ei nos latria, id est, ista, de qua nūc loquor, seruitute seruire? Quomodo ergo ei non seruitutem, quæ latria dicitur, exhibemus, cui templum non facimus, sed nos ipsi sumus? Hæc ille. AVTHOR. Semper, & vbique vno ore dicta resonant Augustini, latriæ seruitutem esse Deo ecclesias fabricare, intantum, vt cuiusq; debite fabricamus basilicā, in dubitanter nouerimus esse Deum. Sed quid ad nostros simplices respondeamus, si interrogent, Vnde ergo Petro, & Paulo, & beatæ virginis

dedicamus, & fabricamus ecclesias? Simpli-
 3 ter dicimus, vt iam supra de sanctorum locis,
Basilica fo & sepulchris, q̄ non eis dedicamus basilicas, si
li Deo con- cut nec altaria, vel sacrificia Christiana, dicen-
secrata. te Augustino. 20. contra Faustum, & 22. de ci-
 uitate Dei, q̄ non eos veneramus vt deos, quia
 nec templa, vel altaria cōsecramus eis vt Deo,
 sed memorias sicut martyribus: Deo scilicet
 in memoria sancti Petri. Vnde contra Maximi-
 num, in collecta AVGVSTINVS. Nonne si
 templum alicui sancto angelo excellentissi-
 mum ex lignis, & lapidibus faceremus, anthe-
 matizaremur à veritate Christi, & ab ecclesia
 Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam ser-
 uitudē, quæ vni tm̄ debetur Deo? Si ergo sacri
 legi essemus, faciendo templū cuiusq̄; crea-
 turæ: quomodo nō erit Deus verus, cui nō tē-
 plum facimus, sed nos ipsi templū sumus? Hæc
 ille. AVTH. Prudenter dixit Augustinus, si fa-
 ceremus templū sancto, vel angelo anathema-
 tizaremur, subiciens causam, & modū talis fa-
 bricæ, quoniā creaturæ exhiberemus eam ser-
 uitudē, quæ vni tantum Deo debetur, id est, si
 illum cultū intenderemus in fabrica, non autē
 si Deo potissimum cultū impendentes, sancto
 verò in memoriā. Aut, quod dictū breuius est,
 ad Deo gratias agendū pro sancto, prout lib.
 de quæstionibus noui & veteris testamēti. ca.
 127. de peccato Adæ, & Euz AVGVSTI.
 Si encaenia celebrabatur Hierosolymis, id est,
 dedicationis tēpli dñi agebatur festiuitas, quā
 to magis ipsius celebrandus natalis est, qui ma-
 gis templum Dei est? Cui etiam ad agendum
 Deo gratias manibus tēplum est fabricatum.
 Melius est autē templū nostrū, quia hoc Dei o-
 pere, illud verò humano labore est cōstruētū,
 & hoc sub spe æternitatis, illud perditionis.
 Hæc ille. AVTHOR. Vides, q̄ homini ad agē-
 dum Deo gratias manibus templū est fabrica-
 tū, & per hoc ipsius hominis celebrādus nata-
 lis est. Sanctis ergo sunt celebrāda natalitia, &
 sanctis sunt tēpla, quæ ipsi Deo consecrata, &
 in eorū vsum cōferēda sunt facultates fidelīū,
 & vasa etiam ecclesiarū cōflāda. Vñ lib. 2. de
 officijs. versus finem AMBRO. Nemo potest
 dicere cur pauper viuit. Nemo pōt queri, quia
 captiui redempti sunt. Nemo potest accusare
 quia templum Dei est edificatū. Nemo potest
 indignari, quia humādis fidelium reliquijs spa-
 tia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in se-
 pulturis fidelium Christianorū requies defun-
 ctorū est. In his tribus generibus vasa ecclesiæ
 etiam initiata cōstringere, & conflare, & vende-
 re licet. Hæc ille. AVTH. Tria genera dixit,
 quorū vnū erat, quod accusare nemo posset,

quia templū Dei est ædificatum. Ergo præter
 spem Ambrosij blasphemat Witcleff, ædificia
 ecclesiarū à diabolo habere principium: quod
 vt vir sanctus putaret, accusare nemo posset.
 Sed si ipse hoc tētaret efficere, putarē eum ve-
 rē dicere, q̄ à dæmone haberet principū, eni-
 dētiam facti fumens à suo Cæsare Iuliano: De
 quo lib. 6. historię tripartitæ, ca. 3. CASSIO-
 4 DORVS. Basilicam t̄ martyriū ædificauit, quā
 diuina prouidentia non suscepit, cum adhuc
 Gallus, & Iulianus in Cappadocia morarētur,
 aiunt habuisse eos tunc studium, vt maximā
 basilicam ad sepulturam martyris Mamme fa-
 bricarent, & inter se diuiserunt opus. Cumq̄;
 certarent in ædificio, vt alter alterum supera-
 ret: fertur aliquod prouenisse miraculū, & nisi
 hæcenus superessent, qui hæc se audisse ab in-
 spicientibus enarrarent, videretur forsitan in-
 credible. Galli nāq̄; pars augebatur, & omni-
 no crescebat: Iuliani verò labores, alij quidem
 ferebantur, alij terra ipsa vomente, ruderibus
 implebantur: alij quotiens deposita fundamē-
 ta terræ copulari non poterant, ac si quædam
 violenta virtus ex loco inferiore percutiendo,
 depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse
 prodigiosa. Ex illo nanq̄; existimabant, q̄ nō
 esset vir ille in religione Christiana saluber.
 Hæc ille. AVTHOR. Ecce Cæsaris clerice Iu-
 liani, ecce Witcleuista Iuliani pars fabricæ nō
 profecit: nec Deo erat accepta, nec martyribus.
 Sed quid sequitur? Ergo sanctissima seruitus
 Dei fabricare ecclesias, quæ pollutæ heresis au-
 thores sacrilegos respuit. Quid mirum si san-
 cti Dauid sanguinolentas manus spreuit? Ma-
 nus vestræ plenæ sunt sanguine: dixit Dei ba-
 filica ad detestabiles Witcleuistas, ad raptos
 quoslibet, & pauperum oppressores. Vñ
 de Homilia. 42. imperfecti CHRYSOSTO-
 MVS. Ecce qui ecclesias maximas ædificant,
 sepulchra ornant, bonum opus facere viden-
 tur. Et si quidem aliam Dei iustitiam non cu-
 stodiunt, si de eorum bonis pauperes nō gau-
 dent, si aliorum bona per violentiam, aut
 fraudem sua faciunt, scito, quòd ad gloriam
 Dei non ædificant. Si enim alias iustitias Dei
 non seruant, si de eorum bonis pauperes non
 gaudent, si bona aliorum per violentiam, aut
 per fraudem, suam faciunt, quis tam insensat⁹
 est, vt nō intelligat, q̄ illa ædificia non ad glo-
 riam Dei, sed ad humanā æstimationē faciūt,
 & iniustē memorias, aut monumēta ædificāt,
 vbi pauperes ab eis violentiam passi contra il-
 los interpellāt? Hæc ille. AVTHOR. Probet
 ergo se homo, & qui ædificat, de thesauro bo-
 næ fidei probet, quòd ad gloriā Dei ædificat.
 Nolo

Nolo saltem vt cum Witcleff gaudeat, quòd
 ad gloriam Dei cessandum, non ædificandum
 erit. Prorsus non tantum ædificare, sed ad Dei
 gloriam ædificare basilicam studeat, qui chri-
 stianus inueniri voluerit: vt si ipse edificare for-
 san non valeat, saltem sic ædificandum tan-
 quam super Dei egetum intelligat. Qualiter
 super psalm. 103. tractatu tertio. versu: produ-
 cens scenum iumentis. AVGVSTINVS.
 Non indiget cibo, fortè veste indiget. Non in-
 diget veste, fortè testo indiget, fortè ecclesiam
 fabricat, fortè aliquid vtile in domo Dei moli-
 tur, & expectat, vt intelligas super egentem &
 pauperem: tu contra dura terra, lapide a, nō ir-
 rigata, aut frustra irrigata, seruas tibi dicere,
 Non sciebam: nemo mihi dixit. Nemo tibi di-
 xit: Christus non cessat dicere: propheta non
 cessat: Beatus, qui intelligit super egentem &
 pauperem. Non vides arcam inanem præposi-
 titū? Vides certè vel surgentem fabricam, quo
 intraturus, & oraturus es. Nōne admouemur
 oculis tuis? Nisi fortè putatis fratres quia præ-
 positi vestri thesaurizant. Et nouimus multos
 non thesaurizare, & ad quotidiana egere: de
 quibus omnino non creditur, quos & vos in-
 ueniretis, si velletis, si circumspiceretis, si ad hoc
 vigilaretis, vt fructum daretis. Hæc ille. AVTH.
 Ad opera ardua pietatis fideles Christi hinc in-
 citat Augustinus: inter quæ numerat fabricas
 ecclesiarum, aut aliud vtile fiendum in domo
 Dei, vt librorū scripturas: aut clericos & Chri-
 sti famulos sustentandos. Et fortè ecclesiam fa-
 bricat, inquit, intellige super eum. Non vides,
 ait, arcam inanem præpositi tui, & vides saltem
 surgentem fabricam, quo intraturus, & oratu-
 rus es, coram oculis tuis ponitur. Cur non in-
 telligis super eam? Alibi promittit tali constru-
 ctori fideli partem in compositione ecclesiæ
 corporis Christi sermone. 154. tertie partis
 AVG. Bona opera fidelium de sua temporali
 terrenaque substantia, cum in thesauris cælesti-
 bus reconduntur. Fides hæc videt, pietatisque
 oculum habet in corde. Vnde & ista ædificia,
 quæ congregandis religiosis coetibus constru-
 untur, cum oculo carnis inspexerit, laudat in-
 terius, quos cernit exterius, & visibili accipit
 lumine, ad quod gaudeat inuisibiliveritate. Ne
 que enim occupata est fides inspicere quàm
 pulchra sunt membra huius habitationis, sed
 de quanta interioris hominis pulchritudine
 procedant hæc opera dilectionis. Retribuet er-
 go dominus fidelibus suis tam piè, tam hilari-
 ter, tam deuotè ista operantibus, vt eos quoq̄;
 ipsos in suæ fabricæ cōstructione componat,
 quo currunt lapides viui, fide firmati, spe soli-

dati, charitate cōpacti. Hæc ille. AVTHOR.
 Exiit ecclesiarum structores spiritus sanctus
 in organo Augustini ab omni suspicione &
 imputatione hæretici Witcleff, qui imputat
 gloriari fideles in fulgore materiali, sed fides
 cum hunc cernit exterius, ad pietatem condi-
 toris currit, quam videt interius, inquit Augu-
 stinus. Deus, inquit Witcleff, hoc nō attendit,
 imò, inquit Augustinus, & valde retribuet. Est
 5 ¶ ergo ecclesiarum fabrica materialū res exi-
 mia pietatis, cultus Dei summus, omnis hære-
 sis & diabolica potestatis atrocissimum repul-
 sium, & omnium gratiarum Christi continēs
 firmamentum. Sicut item lib. 1. de concordan-
 tijs euangeliorum cap. 34. sic docet AVGVST.
 Nempe iam hæreditate possidet multos Chri-
 stus: & fortium partitur spolia: cum eos, quos
 diabolus, & dæmones possidebant, per eccle-
 siarum suarum fabricas, & quoslibet necessa-
 rios vsus, illis expulsi, perditisque distribuit.
 Quid ergo ad hæc peruersi laudatores Christi,
 & Christianorum obtrectatores? Nunquid vt
 ista per prophetas tantò ante prædicarentur,
 magicis artibus fecit, aut discipuli eius ista fin-
 xerunt? Hæc ille. AVTHOR. Ecce quòd per
 fabricas ecclesiarum, & alios vsus necessarios
 (vt dixi) expulsi sunt dæmones ab eis, quos o-
 lim vt proprios possidebant: Quomodo hoc
 si ecclesiarum fabricæ sunt de instinctu diabo-
 li? Quod si diaboli opus esset, quomodo non
 posset illud destruere, sicut poterat fabricare?
 An Satanas in seipso diuisus est? Martyres ve-
 rò sancti non sustinerent contra diabolum o-
 pus suum. De fabrica illa loquor, de qua ser-
 mone exhortatorio ad populum cum de eius
 exilio ageretur, CASSIODORVS. Quomo-
 do impurissime dæmō ecclesiam te putas pos-
 se deiicere, qui tremantes parietes deiicere mi-
 nimè valuisti? Nō est in parietibus ecclesia, sed
 in multitudine piorū. Ecce quàm fortes, quàm
 immobiles stant, non ferro, sed fide muniti. Et
 quid de tanta multitudine loquor? Vnum fide-
 lem vincere non potes o diabole. Nescis quæ
 tibi fecerunt martyres: quomodo frequenter
 ingressa est puella, atate tenera, annis immatu-
 ra, & ferro fortior, cum latera eius scindens, fi-
 dem tamen eius mouere non potuisti? Hæc il-
 le. AVTHOR. Imbecillitas arguitur dæ-
 monis in martyrem foeminam, quā
 mouere nō poterat, & in parie-
 tes fabricæ, quos itē nō deie-
 cit. Tā ergo huius quàm
 martyris victoriæ ex-
 pers fuit.

¶ Quòd Christus cuncta penè a-
gēs in domibus basilicarum, do-
mos gratas habet, & ad
earum structuras
ostendit.

C A P. C X L V I.

S V M M A.

- 1 Ecclesia triumphans describitur.
- 2 Sepulchri Christi forma.
- 3 Christus quare fuerit passus sub dio, in excelsis li-
gno, & non sub tecto.
- 4 Heresis Witcleuistarum, de non colendis ecclesijs,
& basilicis, unde traxerit ortum.

Dicent collegæ nefandi Wit-
cleff, eum hoc non dixisse cõ-
tra ecclesiasticas fabricas ab-
solute, sed contra praesplendi-
das ad mudi sensibilia illecti-
uas. Quod contra ne se vul-
pes Witcleff in hanc foueam fraudulentã sem-
per gaudere possit habere refugiũ, verbis suis
eruitur: quibus ait. 3. de sermõne domini in mõ-
te cap. 27. Quòd in basilicis materialibus non
est affectio nimium infingenda, quia in statu in-
nocentiã non fuissent: & Christus tales stru-
cturas hominum nõ attendit, & propter recep-
tum talium à statu innocentie ipsas humani-
tus nõ possedit: sed orauit, pernoctauit, come-
dit, prædicauit, passus fuit, finaliter est sepul-
tus sub dio. Hæc Witcleff. A V T H O R. Iã
palãm dixit, quòd Christus tales hominum
structuras non attendit: & eum cuncta fecisse
sub dio, vt nos spernamus ecclesias, & cuncta
fiant penitus sine tecto. Structuras, inquit, ho-
minum non attendit Deus in ecclesijs. Mentit-
ur autem, cum sit cultus patrie, vt dixit Augu-
stinus. Dicit eas in statu innocentie non fuisse,
vel esse debuisse, presumptiue hoc loquitur
suprà suam, vt ipse solet dicere, notitiam pro-
prium, sicut pica. Et per idem simili studio tra-
hit affectus hominum ab ecclesia triumphan-
te, quæ describitur ciuitas habens. 12. portas,
& 12. margaritas, cuius sunt platee aurum mũ-
dum, & tãquam vitrum perlucidum: nec eget
sole, nec luna, sed claritas Dei illuminat eam: &
lucerna eius est agnus. Nec aliud tẽplum eius,
quàm Deus. Apoc. 21. Putas hanc ecclesiam a
liqua affectione diminui sperandam fidelibus?

Ecclesia
triumphans.

Aut dic vbi in statu innocentie, de qua loque-
ris huiusmodi ciuitatem vel templum inuene-
ris. Dicis vltra fouendo mēdaciū sub tegmi-
ne falsę fagi, q̄ Christus orauit, pernoctauit, co-
medit, prædicauit & c. sub dio. Dic quotiens
rogo: an non pluries hoc fecit, & penè semper
in domo: nam quo ad prædicationē scio quã-
uis docebat in monte discipulos, & turbas in
campestribus, tanta tamen frequentia prædica-
bat in domibus, vt ipse diceret, Ego semper do-
cui in Synagoga, & in templo, quò omnes Iu-
dæi conueniunt, & in occulto loquutus sum ni-
hil. Ioannis. 18. Comedendi vsū non habe-
bat in ecclesijs: dicente Apostolo eius. Num-
quid domos non habetis ad edendum & bibē-
dum? vel ecclesiam Dei contemnitis? Et Chri-
stus, qui nusquam comedit in ecclesijs, vbi, vel
quotiens eum extra domos comedisse reperis
in scripturis? si sine tecto, & illius vice comedit
post resurrectionem in litore. Ioann. 21. Neu-
trum tamen scripturæ affirmant, vel aliud vn-
quam (si non fallor) inuenies. Sepultus item
fuit, ais, sub diuo: fallis item mendaciter, ait Be-
da: qui super euangelium Marci describit Chri-
sti sepulchrum fuisse domum altam, super hũc
textum, & posuit eum in monumento, quod
erat excisum de petra. B E D A. De ¶ monumē-
to domini ferunt, qui in nostra ætate de Hiero-
solyms in Britanniam uenere, quòd sit domus
retunda de subiacente rupe excisa, tantæ alti-
tudinis, vt intus consistēs homo vix manu ex-
tenta culmen possit attingere: quæ habet in-
troitum ab oriente, cui lapis ille magnus aduo-
lutus, atque impositus est. In cuius monumen-
ti parte aquilonari sepulchrum ipsum, hoc est
locus dominici corporis de eadem petra fa-
ctus, & septem habens pedes longitudinis, triũ
verò palmorum mensura, cætero pauimento
altius tumens, qui videlicet locus nõ desuper,
sed à latere meridiano totus patulus est, vnde
corpus inferebatur. Hæc ille. A V T H O R.
Cum igitur monumentum ipsum tectum ha-
buit tanti fastigij, in cuius aquilonari parte tan-
tum non ambiens domum locellus erat domi-
nici corporis non desuper, sed à meridiano la-
tere patulus: qualiter dicis, improbe homo, q̄
sub diuo Christus finaliter sit sepultus? sed sub
diuo passus est, inquit: hoc certa fecit ratio-
ne mysterij, quam declarat in sermone de cruce
& latrone sanctus pater C H R Y S O S T O-
M V S. Ob ¶ quam causam in excelsis ligno, &
non sub tecto immolatur, vt etiam ipsius aeris
natura mundetur. Hac de causa in excelsis, &
non sub tecto, vt vniuersus aer in excelsis im-
molatu eius à tetro odore mundetur, sed & ter-
ra

Sepulchrũ
Christi.

ra beneficium sentiebat decursi de latere san-
guinis distillatione mundata. Ideò non sub te-
cto, non in templo Iudaico, ne Iudæi substra-
herent sacrificium, & sibimet vendicarent: ne
putarent pro illa tantum plebe oblatum. Ideo
extra ciuitatem, ideo extra muros, vt sit sacrifi-
cium cõmune totius terræ, oblatio terræ com-
munis, cõmunis expiatio, nõ particularis, sicut
Iudæis consuetudinis fuit. Hæc ille. A V T H.
Ecce sub diuo, id est, aère & cælo passus est, vt
aërem mundaret à fordibus: vt oblationem cõ-
munem faceret omnibus: sed qui semel passus
est, ne sic amplius patiat, sui corporis oblatio-
nē in domo constituit, vt sic quotidie renouetur.
In domo enim cœnaculi grandis ipsam
oblationē secūdũ naturã fecerat sub figuris, vt
nos eã iugiter recenseamus in ecclesijs, quam
alioquin per se patulã immolauit sub diuo: sed
figuris tectã sub tecto. Vt ergo exordiamur à
primis, si ideo contēndæ sunt basilicæ, quia
Christus aliquando orauit, rarò pernoctauit, du-
biũ an comedit, prædicauit interdũ, passus fuit,
& nec vnquã sepultus finaliter sub diuo: mul-
tò magis colendæ sunt basilicæ, quia Christus
est incarnatus, & natus, & à Magis adoratus, &
à pastoribus visitatus in domo, quia à parenti-
bus oblatum, & inter doctores repertus in tem-
plo, quia semper docebat, & ad populos mani-
cabat, & ad orationes publicas & dies festos sa-
cificans, prædicans, & signa faciens conuersa-
batur in templo: quia cum discipulis, cum pha-
riseis vescebatur in domo: quia corã Herode,
pontificibus, & Pilato alapa cesus quasi in do-
mo, flagellatus, examinatus, illusus, cõsputus,
spinis pũctus erat in domo, sepultus finaliter,
& cum triũpho resurgens è domo, hæc ad ra-
tionē eius euellēdã puto sufficiūt. Quãtũ ¶ autē
ad heresim in sua substãtia ab heresi Massilia-
norũ eã motã inuenio, de qua libro cētũ heresim-
sum. 80. D A M A S C E N V S. His apposue-
runt ecclesiarũ, & altariũ despectũ, velut oppor-
tunũ alketas ecclesiasticis quidē nõ immane-
re cõgregationibus, sufficere autē in oratorijs
ipsoꝝ operationes. Tantã. n. dicebant esse ora-
tionis ipsoꝝ virtutē, vt & ipsis, & ab ipsis disci-
plinatis sensibilibiter spiritus sanctus superappa-
reat. Hæc ille. A V T H O R. Ceteris ecce hæ-
resibus suis addiderunt hi viri ecclesiarũ despe-
ctũ, & sacroꝝ altariũ, nec orare putabant opti-
mum in ecclesiasticis cõgregationibus, sed eis
sufficere bona opera, quæ Witcleuistæ oratio-
nes vitales appellat. Et argumēta faciūt Hiero-
boã primi regis Israelitarũ idololatæ secūdũ re-
citatum Iosephi libr. 8. antiquitatum. I O S E-
P H Y S. Viri cõtribules nosse vos puto, quòd

omnis locus habeat Deum, & non ostendetur
locus, in quo propriè præsens est, sed vbiq; se-
per exaudit, & ad cultores suos intēdit. Vnde
nõ mihi videtur necessitatē vos pati ad Hiero-
solymã properandi ad hostiũ vtiq; ciuitatē, &
vt adoretis Deum lōgo itineri fatigare, homo
enim ædificauit tẽplum, & ego feci duos vitu-
los aureos. Hæc ille. A V T H O R. Perpendat, si
vult, & hic inueniet omnes penè argutias Wit-
cleuistarum contra sacros conuentus in eccle-
sijs materialibus: primò quia Deus nõ limitat
se, vel gratiam suam ad ecclesiam, vel ad Roma-
nam sedem, sed influentia sua sine angulo re-
spicit omnem locum: sic dixit Hieroboã, q̄ om-
nis locus habet deũ, & vbiq; semper exaudit.
Item Deus non placatur labore sensibili, nec
peregrinationibus laboriosis ad loca, sed solũ
laborem mentis attendit: ita & Hieroboã non
videtur vos necessitatem pati ad Hierosolymã
properandi vt adoretis Deum longo itinere
fatigari. Item arguunt Witcleuistæ, q̄ templũ
vel ecclesia est opus manuum hominum: ideo
Deus non attendit talem structurã. Item Hiero-
boam ait, homo ædificauit templum, & ego
feci duos vitulos, quasi non plus habitat Deus
in ecclesijs hominũ, quàm in illius vitulis, quæ
sunt opus, aut (vt dixerunt Sagarelli) in stabu-
lo suo porcorum: & hæc disputatio conuenit
Manicheis murmurantibus contra legem, q̄
habitaret Deus in tabernaculo: quod erat opus
hominum, prout habet libro contra Adimanti-
um, capit. 10. A V G V S T I N V S. Dispu-
tant enim, & magnũ aliquid sibi videtur dice-
re, cum dicunt, quomodo ille Deus, cuius cælũ
sedes, & terra scabellum pedum eius, in taber-
naculo habitet, quod ex auro, vel argento, &
aere, purpura, & pilis pecorum, pellibusq; con-
structum est. Adhibent etiam testem aposto-
lum Paulum, qui dixit, Deum locum habitare
inaccessibile. Quibus nos parè referimus quæ-
stionem, & qd̄ de nouo testamēto protulerunt,
de veteri testamēto proferimus. Ibi enim inue-
nitur prius scriptũ, Cælum mihi sedes est: terra
autē scabellũ pedum meoꝝ. Quam domũ edifi-
catis mihi? quis locus requiei meæ? Non ema-
nus mea fecit hæc omnia? Ecce habet in libris
veteris testamēti Deum in templis manu factis
nõ habitare, & tamē filius Dei flagello de funi-
culis facto expulit eos de tẽplo, q̄ oues, boues,
& colũbas vedebat, & numularioꝝ euertit mē-
sas, & ait: Domus patris mei, domus orationis
vocabitur: vos autē fecistis eã speluncam latro-
nũ. Si ergo aliquis istis etiã duobus ex aduer-
so capitulis constitutis velit imperitos decipe-
re, & dicere in veteri testamento magnificare
Deum

Ioan. 2.

Deum, cuius sedes dicitur cælum, & terra scabellum pedum eius: & negatur habitare in domo manu facta: in nouo autem testamēto domus eius dicitur templum cōstructum ab hominibus: nonne Manichæi vel serò fatebuntur, & habitaculum Dei per manus hominum factum ad aliquam significationem in vtroq; testamento accipi, & Deum non habitare in locis ab hominibus fabricatis, in vtroque testamento prædicari? **AUTHOR.** Ista controuersia, quam ineuidentem hic Augustinus dimittit, soluitur in prædictis secundum quod Deus non habitat in domo manufacta, circumscriptus ibi per essentiam: habitat tamen ibi per abundantiorē gratiam.

¶ Quòd aliquantò præsentior est dominus Deus oranti in ecclesia per gratiam, quam oranti alibi extra ipsam.

CAP. CXLVII.

SVMMA.

- 1 Deus, an sit magis præsens in ecclesijs, quam in cæteris locis non sacris.
- 2 Deus, quòd ubi manifestat gratiam suam uberiùs, illic est eius propitiatio carius expetenda.
- 3 Ecclesia pro domo in nouis scripturis semper intel ligenda.
- 4 Ioannis euāgelistæ obitus in ecclesia. Et quid suis discipulis super omnia commēdauerit.
- 5 Dominus Iesus quomodo præcipuè in Synagoga docebat, & operabatur uirtutes in Sabbato, & quare.
- 6 Missa quòd non sit in prophano nec audienda nec celebranda ex Felicis Papæ decreto.

Regulariter creditur, quòd si delibus suis magis est Deus præsens in ecclesijs, quam in cæteris locis non sacris. Vnde & in scripturis legitur intrasse Dauid regem, & sedit ante dominum, id est, ante arcam. Vnde locū exponens libro. 2. ad Simplicianum in fine **AVGVSTINVS.** Quòd autem quæris quid sit, Intrauit rex Dauid, & sedit ante dominum. Quid aliud intelligendū, nisi quòd sedit in conspectu domini, siue vbi erat arca testamēti, per

quam sacrator, & commodator quædam præsentia accipi potest, siue quia oraturus sedit ibi in conspectu domini, quòd non fit nisi recte, hoc est, in intimis cordis? Potest autem sic accipi, quòd dictum est ante dominū, vbi nullus esset hominum, qui audiret orantem. Siue ergo propter arcam testamenti, siue propter secretum remotum locum ab arbitris, siue propter intimum cordis, vbi erat orantis affectus, cōuenienter dictum est, sedit ante dominum. **Hæc ille. AUTHOR.** Hoc audiant Witcleuista, Hieroboamita, Massiliani, & Sagarelli, omnes hæretici, quòd tunc dixit scriptura Dauid intrasse, & sedit ante dominum, quando ad tabernaculum venit, ut sederet super arcam: quare? propter sanctiorem, & commodatiorem præsentiam domini, nonne ibi quam alibi? Sic sacrator erat præsentia domini, vbi apparebat Iacob in Bethel. Vnde compulsus est dicere, Verè dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Quam terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Genes. 28. vbi rediens ædificauit altare domino, appellans nomen loci illius, domus Dei. Genes. 35. Ergo qui vbi que præsens est, & omni loco præsto per substantiam, multo præsentior est, vbi est domus Dei per accommodatā gratiam, ita ut ibi præcipuè propter gratiarum effluxū esse videbitur porta cæli: non sic ad omne pūctum alibi. Non enim frustra ait Salomon ad dominum. 2. Paralipo. 6. Si cælum, & cæli cælorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificauit? quasi dicat, ideo non ad hoc feci: sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem serui tui, & obsecrationē eius domine Deus meus, & audias preces, quas fundit famulus tuus corā te, ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus: super locum, in quo pollicitus es, ut inuocaretur nomen tuum: & exaudires orationem, quam seruus tuus orat in eo. Exaudi preces famuli tui, & populi tui Israël, quicumque orauerit in loco isto. Et subiungit ibi alta negotia, quæ in domo illa fuerant impetranda, non solummodo postulanda, sed ob sanctitatem loci orationum meritis obtinenda. Ideò præmisit, super locum, in quo pollicitus es inuocari nomen tuum, & exaudires orationem, quam orat seruus tuus. Vlscendo periurium, si quis falso in hanc domum iurauerit: mitigando captiuitatem, si quis reduci petierit. Vnde libro quæstionum Hebraicarum super. 2. Paralip. **HIERONYMVS.** Propitiare eorum peccatis, & reduc eos in terram, quam dedisti patribus eorum: cum enim in loco ipso eos oraturos dicat,

cat, cur dixit, & reduc eos in terram, quam dedisti patribus eorum: nisi fortè hi, qui ibi adorabant Deum, meritis obtinere valeant, ut hi, qui in captiuitatem ducti sunt, reducantur? **Hæc ille. AUTHOR.** Nota quam prudenter complicat Hieronymus verba textus, vbi dicitur, quòd meritis suis obtinere valerent de captiuitate reduci, præposuit, hi, qui ibi adorabant Deum. Ex ipso ergo loco sacro impetrationis bonum super merita procuratur, ne solis hominum meritis, sed Dei gratiæ, ut ipse limitat, ascribatur euentus. Et quia in loco plus sacro plus est Deus propitius. Vnde grauer errant, qui ambagibus rationum arguunt nõ plus orandum esse Deum in vno loco, quam in alio, vel non plus in loco sacro, quam nõ sacro: vel ad vnam ecclesiā, vel agmen, nõ ad aliā. Vbi enim Deus manifestat gratiā suam uberiùs, illic est eius propitiatio carius expetenda. Vnde Daniel sanctus in Babylone orās in cœnaculo, quia nõ potuit orare Hierusalem in templo, saltē illuc diuertit seipsum in prece, dicente textu, quòd ingressus domū luam, & fenestris apertis, in cœnaculo suo contra Hierusalē tribus tēporibus in die flebat genua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo suo. Daniel. 6. Et quia nõ præualuit Dauid ire ad altare, quòd ea tempestate erat in excelso Gabaon, quòd ibi obsecraret Deū: nimio enim fuit timore perterritus, vidēs gladiū angeli Dei, dixit: **Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustū Israël.** 1. Paral. 26. Ut quid tanta sollicitudine domum peterent ad exorandum Deum, si non meritū affectus amplius promoueret ad promerendū gratiam sanctus locus? Ne autem dicas ista cōtigisse Iudæis in vmbra, veniamus ad primos credentes, quibus sanctum cœnaculū, vbi post Christum manserunt apostoli, non potuit eis pro prece sufficere, sed quotidie ascendebāt ad orationis horam in tēplum, non ut putas eos obseruantias templi caras habuisse tunc tēporis, sed ut ecclesiam Christi, cuius fabricā non habebāt, venerarēt tamē ut poterāt ei seruiētes in tēplo. Vnde li. 3. de doctrina Christiana ca. 6. **AVGV.** Qui crediderunt ex quibus facta est prima ecclesia Hierosolymitana, satis ostēdūt, quanta vtilitas fuerit eo modo sub pedagogo custodiri. Et infra. Quia vnum didicerāt venerari æternum Deum, tam capaces extiterunt spiritus sancti, ut omnia sua venderēt, eorumq; pretium indigentibus distribuerent, ante apostolorum pedes ponerent, seq; totos dedicarent Deo, tāquam templū nouū, cuius terrenæ imagini, hoc est in templo veteri seruiebant. **Hæc ille. AUTHOR.** Templo ecce ve-

teri adhuc seruiebant primi credentes tanquā terrenæ imagini ecclesiæ Christi, quæ erant & ipsi. Quid eos putas & esse facturos in ecclesia sica domo, quæ esset eius imagini, ppinquior si haberetur? sed ideo fide crescente creuerunt domus ecclesiæ, ne cum Lollardis ecclesiastici conuentus sinerentur orare sub dio. Ipse enim diuinæ scripturæ domos ecclesiarū parare cogebant. Vnde homi. 2. super Exodum. **ORIGENE.** Quia timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos: quòd dictum nullam consequentiam secundum literam habere potest. Quis enim ordo est ut dicam, quia timebāt obstetrices Deum fecerūt sibi domos? quasi propterea domus fiat, quia timetur Deus. **Hæc si ita accipiatur ut scripta sunt, nihil consequentiæ, sed & inanitatis plurimum habere videbitur.** Sin autem videas quomodo noui ac veteris testamenti scripturæ timorem Dei docentes domos ecclesiæ faciant, & vniuersum orbem terræ orationum domibus repleant, tunc quòd scriptum est, rationabiliter scriptum videbitur. **Hæc ille. AUTHOR.** Ecce tota consequentia sancti textus, quòd ideo fecerūt obstetrices domos, quia Deū timebāt, in hoc ipsum reducit, quòd scripturæ noui ac veteris testamenti, quia timorem Dei docent: ideo domos ecclesiæ faciunt, & vniuersum orbem terræ orationum domibus replent. Vnde quotiens in scripturis nouis ecclesiam audio, in domo eam intellige. **Salutate, inquit Apostolus, Priscam, & Aquilam adiutores meos. Sequitur.** Et domesticam eorū ecclesiam ad Romanos vltimo. Et de eisdem. Salutant in domino multum Prisca & Aquila cum domestica sua ecclesia. prima Corinthi. vltimo. Et salutate fratres, qui sunt Laodicæ, & Nympham, & quæ in domo eius est, ecclesiam. Ad Colossenses. 4. Et sermonem prolixum vna sabbati pertraxit vsque in mediam noctem Paulus in cœnaculo, de cuius fenestra cecidit Eutyclus, non sub dio. Actu. 20. Et quotidie disputauit per biennium in schola cuiusdam tyranni, & prædicauit in synagogis per tres menses Ephesi. Act. 19. Vbi vel se mel hoc inuenis in nemore vel paludibus fecisse eum: quòd semper eū audis in domo facere vix sub dio? Ut autē Apostolos omnes scias domos ecclesiæ frequentasse, de beato Ioanne Apostolo legitur, quòd item in ecclesiam se ferri fecit, ut ibi moriendo desineret, vbi semper viuēs accubuit. Vnde in lib. 3. cōmentarij super epistolam ad Galatas textu: Ergo dum tēpus habemus operemur bonum. **HIERONYMVS.** Beatus Iohannes euāgelista cū Ephesi moreretur vsq; ad vltimā senectutem,

Ecclesia pro domo.

Ioan. euāg. obitus.

Diligite alterutrum. tem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contere, nihil aliud solebat per singulas proferre collectas, nisi hoc: filioli diligite alterutrum. Tandem discipuli, & fratres, qui aderant, tædio quod eadem semper audirēt, dixerunt: Magister quare hoc semper loqueris? Qui respondit, dignam Ioanne sententiam. Quod præceptum domini est, si solum fiat, sufficit. Hæc ille. AVTHOR. Valde ergo accusandæ pigritiæ est, si quis non illuc sollicitè pergat viuis, & sanus, quod Ioannes non deesse potuit femiuuis, & ad collectas ibi non defuit, id est, ad orationes publicas: verum non gratia orationis tantum, sed item vt in vnum cœtum fideles conueniāt, ad vnam domum celebri hora orationis accedere sanctius est, quàm in loco priuato orare. Qualiter etiam veteres monachi in desertis Ægypti ad ecclesias de solitudine conuenisse leguntur ad audiendum verbū communis fidei, & communia sacramenta percipere. Quod notat item fecisse dominum Iesum libro. 2. super Lucam ca. 9. textu, Factum est & in alio sabbato vt intraret in synagogā, & doceret. BEDA. Sabbatis ꝑ præcipue dominus in synagoga docet, operaturque virtutes. Non solum propter insinuandum spirituale sabbatum, sed & propter celebriorem eo die populi conuentum: cui tunc ex antiqua patrū institutione moris erat, quia vacare à labore per legem iubebatur legendis audiendisq; scripturis operam dare. Iuxta quod in actibus Apostolorum Iacobus loquitur. Moyses enim à diebus antiquis vbi per omne sabbatum legitur. Nam sicut hi, quibus venandi ars est, vbi feras, pisces, & volucres plus habere didicerint, ibi maxime sua retia tendunt: ita & dominus semper docuit in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, volens omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hæc ille. AVTHOR. Contrarium Antichristus, & omnis hæreticus, ne sectatores sui ad agnitionem veritatis eueniant, conuentus sanctos, & domos sacras dissuadent, ne sancti venatores retibus fidei doctrinæ eos quandoque capiant, & compedes soluant, quibus miseræ animæ detinentur: ideo petunt ne mora fiat tēpore, quo fideles petunt ecclesias: ideo ingrediuntur caueas, domos desertas, & loca occulta, in quibus Christus loquutus est nihil: sicut Hieroboam fecit Sychen in monte Ephraim, dicens in corde suo: Nunc reuertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste vt faciat sacrificia in domo Dei in Hierusalem: conuertetur cor populi huius ad dominum

suum Roboam regem Iudæ: interficiētq; me, & reuertentur ad eum. Et excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit. Nolite vltra ascendere in Hierusalem: posuit vnū in Bethel, & alterum in Dan. 3. Regum. 12. Idem est apud Witcleuistas consilium, vt dicant fidelibus peruersis. Nolite ascendere in Hierusalem, vbi est ecclesia Christi, & vera fides catholica. Si enim ascenderit populus iste in domum domini, conuertetur cor eius ad dominum, assidue audiendo verbum Dei, & item conuictū & consortium sanctæ plebis: sed venite ad domum diaboli in Dā, & Bethel. Sequamini nos qui dicimus ecce illic est Christus, aut in deserto sub dio, vbi Ægyptius quatuor millia Saccariorum educit ad perdendum ecclesiam. Actum. 21. Dicit hæreticus Witcleuista hæc verba, & si nō actu oris, tamē effectu operis. Imò & interdū dicit palā. Spiritu viuo, & vbi sum, legem Dei attēdo: sufficit mihi benefacere vel in campo ne intrem ecclesiam. Sic non dicit quisquam filius matris ecclesiæ illius mulieris fortis, quæ operata est lanam, & linum iuxta eloquium Sapientis. Vnde & in sermone de eadē. 34. primæ partis AVGV. Interiora sunt linea vestimenta, lanea exteriora: quicquid carne operamur, in promptu est: quicquid spiritu in secreto. Operari autem carne, & nō operari spiritu, quanuis bonum videatur, vtile nō est. Operari in spiritu, & non operari pigrorū est. Inuenies hominem porrigentem manum, vel eleemosynā pauperi, & tamen nec de Deo ibi cogitantem, sed hominibus placere cupientem. Lanea vestis videri potest, interiorem lineam non habet. Inuenies alium dicentem tibi. Sufficit mihi in conscientia Deum colere, Deum adorare: quid mihi opus est, aut in ecclesiam ire, aut visibiliter misceri Christianis? lineam vult habere sine lanea tunica. Non nouit, neque commendat talia opera mulier ista. Hæc ille. AVTHOR. Sic carnale opus corpore intrare ecclesiam, si ipsum spernas, nudus incedis à tunica inconfutuli domini, à consortio charitatis. Non sufficit tibi conscientia nuda si ne opere, sicut nec linū tenue sine veste lanea: dura est hyems, & hæretici volitant. Magistri tamen ecclesiarum non timeant, imò captiuus ipsis hæreticorum audacter promittant, quod rursus ædificandæ sunt per parochias suas ecclesiæ, in quibus faciem domini deprecantur: iuxta illud Zachariæ. Venient populi mei, & gentes robustæ ad quarendū dominum exercituum in Hierusalem, & deprecandam faciē domini. Vbi in commentario HIERONYMVS. Persecutionis tempore magistri & sacerdotes

cerdotes ecclesiæ audacter captiuus credētibus repromittant, quod rursus ædificandæ sunt parochiæ, & pacis reddenda tranquillitas, & in ecclesiis facies domini deprecanda. Hæc ille. AVTHOR. Post hyemem ergo persecutionis sunt ecclesiæ reparandæ, & ibi facies domini deprecanda: non sub dio, sed in ecclesiarum fabricis. Sed ideo loca & tempora filiis suis taxauit. mater ecclesia, vt nec aliō quoquam eant ad dies festos vel lectiones sacras, quam vbi palam est recta fides, & salutaria sacramenta tractanda per plebes. Vnde ex decreto papa FELIX. Satius est missam non cantare, aut audire, quàm in iis locis, vbi fieri non oportet, nisi (vt sæpe dictum est) pro summa contingat necessitate, quia necessitas legem nō habet. Hæc & plura illic. AVTHOR. Limitat ergo scriptura loca, ad quæ populi conueniant. Vnde & AVGVSTI. in sermone. Omni die dominica ad ecclesiam conuenite. In qua nolite rixas prouocare, nolite lites committere, & scandala cōcitare, nec secularia verba fari, sed lectiones diuinas patienter audite. Qui enim in ecclesia fari verba secularia voluerit, pro se, & p̄ aliis malam redditurus est rationem, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit. Hæc ille.

Missam in prophano ne audiat.

De apparatu ecclesiæ.

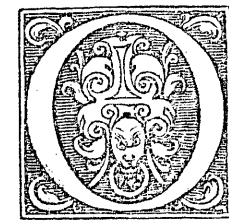
Titu. XVIII.

Quod in splendidibus ecclesiis non confidamus cum hæreticis: ornemus tamen eas splendide ad honorem Dei pieturis, libris, vasis, & amictibus pretiosis.

CAP. CXLVIII.

SVMMA.

1. *Cōsidendum quod non sit constitutis in ecclesia in splendore ecclesiarum, sed in vera fide, & sancti conuersatione.*
2. *Basilicas quō inter Christianos condendas, & ornandas Spiritus Dei per prophetas suos instituerit.*
3. *Witcleuistæ quomodo imitantur Persum, deorū templis apparatus negantem.*
4. *Nepotianus à Diuo Hieronymo laudatur pro ornatu, quem curauit ecclesiæ.*
5. *Inaures sponte traditæ.*

FFENDITVR in basilicis Witcleff splendidis, & apparatu earū decoro ceterè dolens valde, quod fideles animæ in ecclesiis delectantur. Vnde libro secundo de sermone domini in monte ca. 6. sic de basilicis ab hypocritis in ecclesiam introductis. Talia sensibilia mūdo splendentia videntur aperire ostium domus orantis, & introducere inimicos. Et libro tertio capitu. 17. Fideles debent cauere in talibus, ne suum desiderium nimiū immergatur. Sequitur. Discamus ergo amare plus meliora, quam ista corporalia peiora: & tunc non nimis adulteremur cum basilicis, domibus, imaginibus, & fenestris. Hæc Witcleff. AVTHOR. Quid mirum, si in corporali ecclesia non lætatur, qui ipsius spiritualis est hostis ecclesiæ. Non enim potest dicere: Domine dilexi decorem domus tuæ: qui habitatores eius odit, & patrem familias, & filios, & dominum detestatur, vouens in omni animo suo, & dicens: Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Videamus per ordinem ea, quæ docet, cauenda esse. Non nimis adulteremur, inquit, cum basilicis, domibus, imaginibus, & fenestris. Discursum faciens per scripturas, vbi culpatos inuenio gloriantes in fulgore templi, ipsi sunt hæretici intellecti, qui in fabricis gloriantur dogmatum peruersorum: quos cauendos à fidelibus docent, ne in templorum suorum fulgoribus gloriantur. Velut hi, de quibus loquitur Hieremias. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes templum domini, templum domini est. Vbi libr. 2. commentarij HIERONYMVS. Præcepit ꝑ autem & nunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratisque laquearibus, & vestitis parietibus marmorum crustis: & dicamus templum domini, templum domini est. Illud enim templum domini est, in quo habitat vera fides, sancta conuersatio, omniumque virtutum chorus. Denique infert. Si rectas feceritis vias vestras, & cogitatio vestra non abierit post errorem, & sequuti fueritis iustitiam, & malum non effeceritis, neque effuderitis sanguinem innocentem, simplices quosque scandalizantes, & post deos alienos non ambulaueritis, peruersa adorantes dogmata, quæ de vestro corde simulastis in malum vobismetipsis, habitabo vobiscum in loco isto, quem vocatis templum domini, & in

& in templo, quod dedi patribus vestris, Apostolis videlicet, & apostolicis viris, vel certe in confirmatione habitare vos faciam à principio vsque in finem. Hæc ille. AVTHOR. Præceptum hoc ecce nobis dicit in ecclesia constitutis, in splendore ædificiorum non habere fiduciam, sed in vera fide, & sancta conuersatione: ita vt post deos alienos non ambulauerimus in malum nobismet ipsis. Exponit hoc, id est, adorantes peruersa dogmata, quæ de nostro corde finxerimus. Vbi que sunt vitia fugienda & hæreses deserendæ. Vbi ergo populi in suis basilicis tantum delectantur, vt ad fugiendum præpositum, aut aliud hæreticum ibi prædicantem nolunt deserere locum pulchrum: ipsi in splendore loci nimiam habent fiduciam: idcirco ad eundem sensum epistola contra Auxentium Arianum ad ecclesiæ plebes scripsit HILARIVS. Multa alia proferre ecclesiæ me pudor inhihet, & committere epistolæ Arianorum blasphemiarum dedecora pertimesco. Vnum moneo, caute Antichristum. Malè enim parietum vos amor cepit: malè ecclesiam Dei in tectis, ædificiisque veneramini: malè sub his pacis nomen ingeritis. An ne ambiguum est in his antichristum esse sessurum? Montes mihi, & syluæ, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores. In his enim propheta aut manentes, aut demersi Dei spiritu prophetabant. Absistite itaque ab Auxentio Satanæ angelo, Christi hoste, vastatore prodito fidei negotiatore. Quam sic est regi professus, vt falleret, sic fefellit, vt blasphemaret. Hæc ibi. AVTHOR. Malè, inquit, eos amor parietum cepit, & malè in ædificiis Dei venerabantur ecclesiam, vt ne eam desererent, cum Auxentio antichristo & hæretico pacem haberent. Structura illa splendida non eos tutari posset à diuina ira, quam hosti Christi assistentes, meruerunt incurrere: quia in his ædificiis splendidis sessurus est Antichristus iuxta Euangelium. Quo vicino, nullus locus est tutus: vbi que tanquam pestis vestra est perfidia fugienda. Sed tamen quia hæc in basilicis possunt contingere, non ideo ab earum ædificiis, & ab ecclesiarum editarum apparatus est cessandum, nisi ad tantum abundaret malitia hominum, vt generalius noceret, quam prodesset. Ecce non leuiter putem populum domini totum his malefidis hominibus caruisse, quando non minus mandato domini templum illud incomparandi splendoris & operibus plenum Salomon consummauit: etenim templum hoc, figura erat ecclesiæ nostræ: tam quoad ædificium spirituale, quam quoad ædificium corporale exemplaris imago: prout in transmigra-

tionem illa Babylonis Hieremias insinuat, dicens, quod ibi sub regibus alienis ædificarent domos, id est, ecclesias. Vnde libro 12. contra Faustum AVGVSTI. Norunt qui legunt: iam ipsa in Babyloniam transmigratio, quo etiam spiritus Dei per Hieremiam prophetam iubet vt pergant, & orent pro eis, in quorum regno peregrinantur, quod in illorum pace pax etiam esset eorum, vt ædificarent domos, & non uellarent vineas, & plantarent hortos: quis non agnoscat quid præfigurauerit, qui attenderit veros Israëlitas, quibus dolus non est, per apostolicam dispensationem cum euangelico sacramento ad regnum gentium transmigrasse? Vnde nobis Apostolus tanquam Hieremiam replicans dixit. Volo ergo primo omnium fieri deprecationes, adorationes, interpellationes gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & charitate. Sequitur. Ex hoc quippe etiam illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicæ christianarum congregationum, & nouellatæ vineæ populi fidelium, & plantati horti: vbi etiam inter omnia holera granum illud sinapis regnat, sub cuius umbraculis longè lateque porrectis, etiam altipetarum superbiam gentium tanquam in cæli volatibus confugiendo requiescit. Hæc ille. AVTHOR. Totum in sacramentum est redactum ecclesiæ, quicquid vel literaliter, vel spiritualiter cecinit Hieremias. De terra sancta in Babylonem populus Dei transmigravit, sic ab Hierusalem per hunc mundum conualuit ecclesia. Illic orare pro regibus terrarum, & incolis regionis Propheta mandauit. Et hoc idem pro regibus, & personis sublimibus, & vniuersis hominibus iussit Apostolus. Ad huius orationis officium domos iussit extruere: & ex hoc, inquit Augustinus, credentibus constructa sunt domicilia pacis, & basilicæ christianarum congregationum. Si ergo ex hoc spiritu Dei loquente per Hieremiam ædificatur basilicæ christianarum congregationum, falsò dicit Witcleff in eis spiritum malum habere principium. Per prophetas enim suos spiritus Dei inter Christianos basilicas & condendas, & ornandas instituit. Aliter non tantum laicos, sed Christi vtique sacerdotes ad tantum pro congruitate operis splendorem domus Dei augendum non excitasset. Vnde lib. 2. de officiis cap. 13. AMBROSIVS. Quid inquit ex affectu puro, aut sincero promittitur, hoc est decorum, non superfluas ædificationes aggredi, nec præmittere necessarias, & maxime sacerdoti hoc

hoc conuenit ornare Dei templum decore congruo, non fulgido, nec ædificationes superfluas aggredi. Hæc ille. AVTHOR. Dicit non aggredi fulgidas ædificationes: sed nec præmittere necessarias: quales tu nullas dices: quia Deus quaslibet non attendit, vt ais, sed congruum ornatum templi Dei intantum exponit Ambrosius, vt hoc cultu aula Christi resplendeat, & hætenus impensas minimè conuenientes præcipit frequentare, quas ab carnalium christianorum collectis sacerdos faciet exhauriri, vt ad impensas templi si nolint in maioris perfectionis officiis, saltem in minoribus obsequantur. Quemadmodum veteri tabernaculo Gabaonitæ, de quibus Homil. 10. super Iosue ORIGENES. Vides quomodo ligni cafores, vel aquæ gestatores fieri condemnantur ad obsequium populi, & ad altaris Dei ministerium, quoniam quidem cum dolo & calliditate accesserunt ad filios Israël pannis, calceamentisque veteribus induti, & cibum vetusti panis ferentes. Isti ergo veniunt ad Iesum cum omnibus vetustatibus, & orant ab eo hoc tantum, vt saluentur. In quorum figura tale mihi videtur aliquid ostendi. Sunt quidam & in ecclesia credentes quidem, & habentes fidem in Deum, & acquiescentes diuinis præceptis omnibus, qui etiam erga seruos Dei religiosi sunt, & seruire eis cupiunt, sed ad ornatum ecclesiæ, vel ministerium satis prompti parati que sunt: in actibus verò suis, & conuersatione propria, obsecratis, & vitiis inuoluti, nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus suis, sicut & isti pannis & calceamentis veteribus obtekti, præter hoc, quod in Deum credunt, & erga seruos Dei, vel ecclesiæ cultum videntur esse deuoti, nihil adhibentes emendationis, vel inuolutionis in moribus. Istis ergo Iesus dominus noster salutem quidè concedit, sed quodammodo salus ipsa eorum notam non euadit infamiam. Hæc ille. AVTHOR. Sufficiat ergo eis, si salui sunt, & hortatibus sacerdotum saltem de iniquitatis mamonæ salui fiant. Doceatur Christi seruis, & religiosi pauperibus ministrare. Doceantur ligna cedere ad ecclesiarum fabricas, ad fenestrarum cultum, ad vestium, vasorum sacrorum, cæterorumque vtensilium atque librorum decus impensas transferre: ita vt ad inuidiam Witcleffistarum luminoso cultu Hierusalem supercælestis hæc aula resplendeat. Videtis quod in diebus Origenis ornatus domus domini potius habebat in populis. Et quidem vetus templum in fulgore & diuitiis quot inter nos adæquant ecclesiæ? cum ipsum fuit figura tantum, & nostrarum imago. Eæt ergo pres-

byteri, & ornent ecclesias: primo compositis metibus, & demum oculatis fulgoribus, sed finitidi Witcleffistarum dum ecclesiæ cultum deprauant, Persium imitantur deorum templis apparatus negantem his verbis: at vos Dicit pontifices in sacro quid facit aurum? Nempe id quod Veneri donata à virgine pupæ. Quin damus id superis. Sequitur. Compositum ius, factusque animi, sanctusque recessus Mentis, & incoctum generoso pectus honesto. quomodo recitat li. 2. diuinarum institutionum ca. 4. LACTANTIUS. Non, inquit, placebat Persio, quod aurea vasa templis inferantur superuacua, putanti esse inter religiones, cum non sanctitatis, sed auaritiæ sint instrumentum. Illa enim est fatius Deo, quem rectè colas inferre pro munere compositum ius, factusque animi, sanctusque recessus Mentis, & incoctum generoso pectus honesto. Egregie sapienterque sensit, verum illud ridiculi subdidit, hoc esse aurum in templis, quod sunt Veneri donata à virgine pupæ. Hæc ille. AVTHOR. Certum est omnem cultum ibi superstitiosum & vacuum esse, vbi omnia superstitio possidebat: ideo bene non placebat Persio. Nec, inquit Witcleffista, placebat Hieronimo dicenti in epistola ad Nepotianum. Multi ædificant parietes, & columnas ecclesiæ. Neque verò mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensas, lucernas, thuribula, patellas, scyphos. Tunc hæc probabantur à domino, quando sacerdotes hostias immolabant: nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper dominus dedit, cogitemus crucem eius & diuitias lutum putabimus AVTHOR. Scio & ista dixisse Hieronymum, vt tamè Witcleff acceptabile si bi habeat responsum, authorem suum de officiis ipsi oppono, qui hæc soluit in capitulo de ornatu altaris WALTERAMVS. Nec illud, inquit, nobis obiiciatur ex dictis Hieronymi, quod si hæc ex veteri testamento suscepimus, consequenter & victimarum ritum, & legem sabbati, & his similia suscipere debeamus. Pugnat enim hæc sententia, ne aurea, vel gemmata cultus domini ornamenta, vel necessaria requirantur. Nam scribens aduersus Vigilantiū itemque ad Demetriadem virginem elemosam nam quidem pauperum præfert: sed de huiusmodi vnusquisque, inquit, in suo sensu abundat. Non damno, non reprehendo. Hæc ille. AVTHOR. Ille alumnus Witcleff, quem inter sanctos colit in materia de sacramento eucharistiæ iam pro parte apparatus ecclesiæ soluit Hieronymum, quod non damnat, nec reprehendit ornatum pretiosum ecclesiæ, sed si intantum præferantur, vt passus pauperum

negligatur. Sic hic increpat ista tantoperè fieri, & cum hoc de ministris Christi nulla esset electio, alioquin non laudasset Christus viduam pauperem, quæ ad ornatum templi, Christo præfente, misit totam substantiam. Laudauit autè, & admisit, vbi liquet, quòd diues templum à deuota paupere ornatus sui incrementum nõ damnatur accipere. Nec Hieronymus reprobarè in ecclesia opulenta. Nam si ista non approbet, cur tanto plausu laudauit eundem pro ornato, quem curauit ecclesiæ in epitaphio.

4 HIERONYMVS. Nepotianus ¶ nolter aurum calcans, schedulas confectatur, sed sui in carne contemptor est, & paupertate incedit ornatio: ita totum ecclesiæ inuestigat ornatum. Et infra. Erat enim sollicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa lucentia, & in omnes cæremonias pia sollicitudo disposita, nõ minus, non magis negligebat. Vbicunq; enim in ecclesia quæreres, inuenires. Nobilem virum Quintium Fabium miratur antiquitas, qui etiam ratione scriptor historiarum est: sed magis ex pietura quàm literis nomen inuenit. Et Beseleel nostrum plenum sapientia & spiritu Dei scriptura testatur. Hiram quoque filium mulieris Tyriæ, quòd alter tabernaculi, alter templi suppellectilem fabricatus sit. Quomodo enim lætæ segetes, & vberes agri interdum spicis, aristisque luxuriat, ita præclara ingenia & mens plena virtutibus in variarum artium redundat elegantiam. Vnde & apud Græcos Philosophus ille laudatur, qui omne, quo vteretur, vsque ad pallium, & anulum manu sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbrarit, vt quicquid placebat in ecclesia, tam disputatione, quàm visu laborem presbyteri testaretur, & studium. Hæc ille. AVTHOR. Et bene sicut iam dixit Hieronymus, sacerdoti sic conuenit ornare Dei templum, vt hoc cultu Dei aula tota resplendat. Qualiter istis sanctis respondeat fuliginosus & teter hæreticus, qui tantoperè cauet à basilicarum splendoribus: nusquam cauet, aut cautelam inducit, vt cū sancto Nepotiano presbytero pauimenta tergantur, niteat altare, sacrarium mundum sit, & vasa luceant. Sed quicquid obscurum, & horridum esset, hoc obstruendo placet hæretico: quicquid ornatum aut decorum in basilica, quia præ honestatis opinione damnari non posset, peruersi iudicij dedecore scædaretur. Nam &

Iudæus bene interpretaretur donata ad ornatum ecclesiæ. Sicut ipse libro secundo de dubiorum capitulo decimo quinto RABI MOYSES. Positum est candelabrum aut propter honorem & gloriam domus Dei. Et candela continuè, quæ sit distincta cum cortina, significat diuitias in corde hominis. Et iam scis tu qualiter corroborat lex fidem diuitiarum templi, & timoris eius, vt informet hominem pietate, mansuetudine, & humilitate. Hæc ille. AVTHOR. Erubescat Christianus, qui hoc nescit, & saltem à Iudæo discat, quòd informat hominem pietate, mansuetudine, & humilitate, conferre ornatus congruos ad domum domini. Nec hoc puto esset plebiscitum difficile, si ad illecebras conuerteretur, quod cedit in Deum. Faciliter dederunt in aures filiarum & vxorum suarum ad cultum idoli, quas maiori difficultate tradidissent ad cultum domini. Prout notat quæstione. 124. super Exodum AVGVSTINVS. Quod ¶ iubet Aaron in aures demi ex auribus vxorum, atque filiarum, vnde illis faceret deos, non absurdè intelligitur difficultia præcipere voluisse, vt hoc modo illos ab illa intentione reuocaret. Factum tamen est illud ipsum difficile, vt esset aurum ad faciendum idolum: quod propter eos notandum putauit, qui contristantur, si quid tale propter vitam æternam diuinitus fieri, vel æquo animo tolerari iubeatur. Hæc ille. AVTHOR.

In aures spiritus tradite.

Exprimimur tristitiam istam in carnalibus Christianis, quibus non parum nocet ad ecclesiæ com modum conferre denarium: ad sustentandum hæreticum Wicleuistam in ecclesiæ discrimen: non valde tristatur attenuare substantiam.

¶ De

De religiosorum domibus.

Titu. XIX.

¶ De fabricandis domibus religiosis & ecclesiasticis altis secundum moderamen, & de Apostolis, qualiter nõ omnino carebant eis Christus & Apostoli.

CAP. CXLIX.

S V M M A.

- 1 Christus quomodo ad noui religionem sacramenti altam domum requisierit, & amplam.
- 2 Apostoli statim post ascensionem Christi, quomodo ad superius & altum cœnaculum cœuenerunt.
- 3 Cœnaculum quid sit. Et quòd in eo apostoli morabantur. Et elegerunt Mathiam, acceperunt Spiritum sanctum &c.
- 4 Paulus quòd hospitium sibi præparari mādauerit, Et quòd fuerit celebre, & amplum, cōtra Wicleff.
- 5 Elias quomodo in cœnaculo habitauerit, quod est alta domus.
- 6 Leporius sacerdos sanctus quomodo monasterium religiosorum cōstruxerit, basilicam, & Xenodochium.

OST basilicas, domos ecclesiarum deprauat. Non nimis aduleremur, inquit, cum basilicis, domibus, imaginibus, & fenestris. De quibus item in trialogo cap. 29. dicit de Apostolis, quòd non habebant in domiciliis proprietatem domorum: & omnino carebant altis domibus, & ad onus proximi sumptuosus. Hæc Wicleff. AVTHOR. Quòd nõ habebat altas domos in proprietate Apostoli, quis nõ diceret, cum & dominus etiam secundum deitatem dum in tabernaculis versaretur, proprietate domus habitationis, vel alta, vel humilis caruisse signauit, dicēs ad Dauid: Neque enim habitauit in domo ex die, qua eduxit filios Israël de terra Ægypti vsque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio per cuncta loca, quæ trāsui, cum omnibus filiis Israël. Regū. 7. Sic in exordio legis nouæ per mul-

torum annorum spatia expectatum forsitan erat antequam conderentur in altas domos ecclesiæ: & adhuc multo plures antequam in proprietatem Apostolorum domus venirent, aut agri. Non tamen tantum distabant à domibus altis, quantum Deus in principio veteris legis, qui dixit, se nec inhabitasse domum à die egressionis ex Ægypto tunc vsque. Apostoli verò statim inhabitare cœperunt templum illud, vnde dictum est in fine Luca, quòd ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum. Vbi in commentario BEDA. Ascendente in cælum domino, discipuli adorantes in loco, vbi steterunt nouissimè pedes eius, confestim Hierosolymam redeunt, quia ibi promissum patris, quod audire per os domini, expectare præcepti sunt. Sequitur. Manent semper in templo laudantes, & benedicentes Deum, vt in loco orationis, & laudis deuotiores, promissum sancti spiritus aduentum promptis per omnia paratisque cordibus expectent. Et infra ad finem. Pulcherrimè Lucas, qui Euangelium suum à ministerio templi per sacerdotium Zachariæ cœpit, hoc in templi deuotione compleuit, cum Apostolos inibi ministros videlicet noui sacerdotij futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei, & benedictione conclusit. Hæc ille. AVTHOR. Primò notetur, quòd occasione quædam se notandum infert, quia ad sensum Euangeliste discipuli Christi iam Christo translato in cælos ibi adorare cœperunt, vbi nouissimè pedes domini steterunt. Ad quid ibi, si non relicta esset ibi virtus sacri vestigiij? Quòd bene peregre eunt Christiani fideles, vt ibi præcipue Christum adorent, vbi præcipue Apostoli adorabant, & manebant, inquit, semper in templo, vt in loco orationis, & laudis deuotiores spiritus sancti promissum aduentum paratis expectent. Non bene ergo sapuit Wicleff deuotionem Apostolorum, quando dicit orationem fidelis Christi viri liberius petituram esse cælos sub diuo: & hic dicit Beda, quod manebant ideo Apostoli semper in templo, vt deuotiores in loco orationis & laudis sancti spiritus expectarent aduentum. Deuotiores ergo Apostoli expectant in templo, quàm expectassent sub diuo. Sed altas domos inquit, non habebant Apostoli, qualiter nunc habent religiosi. Et puto eum supposuisse domos basilicis, vt tam domos ecclesiæ daret intelligi pro ecclesiasticis officiis factas, quàm ite curias sacerdotum, & refectoria, capitula, dormitoria, claustra, & infirmitoria, vel hospitia

pauperum. Quas domos de altitudine culpã, & sumptu, tractatu de præuaricatione mandati. ca. 5. dimittendo dispensationem cum Christo, in cõchãtur turpissimè cum diabolo in basilicis, domibus, atque claustris, quas plus diligunt, quàm iustitiam legis Dei, & sic sunt idololatræ. Hæc Witleff. A V T H. Possit eum iuare, quod infert in apologetico suo ad abbatem Cluniacensem BERNAR. Omitto, inquit, oratoriorum immensas altitudines, immoderatas longitudines, superuacuas latitudines, sumptuosas depolitiones, curiosas depictiones, quæ dum in se orantium retorquent aspectum, impediunt & affectum: & mihi quodammodo representant antiquum ritum Iudæorum. Sed esto fiant hæc ad honorem Dei. A V T H O R. Nesciunt, qui ex hoc loco occasionẽ detrahendi domibus sanctis accipiunt, vim apologetici sermonis, quẽ accusationem dixit Hieronymus, quibusdam accusantibus facere. Hic ergo accusantium sermo est, qui tamẽ quia immoderationem ædificiorum incusat, sustinendus est, sed statim ibi saltem ex parte ecclesiarum episcopaliũ eum attenuat cõsequẽter BERNAR. Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum. Scimus nanque, quod illi sapientibus, & insipientibus debitorum cum sint, carnales populi deuotionem quia spiritualibus non possunt, carnalibus excitant ornamentis. Nos verò, qui iam de populo exiimus, qui mundi quæque pretiosa atq; speciosa pro Christo reliquimus, qui omnia pulchrè lucentia, suaue olentia, dulce sapientia, tanta placencia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati sumus vt stercore, vt Christum lucrifaciamus: quorum quæso deuotionem in his excitare intendimus? Quem in quã ex his fructum requirimus, stultorum admirationem, an simplicium oblationem? A V T H. Huic adhuc accusationi multiplicatã subnectit temperarium verbum BERNAR. Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad viros spirituales, nisi fortè & hic aduersus memoratum iam Poëtæ versiculum propheticus ille respondeatur: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Assentio, patiamur & hæc fieri in ecclesia, quia & si noxia sunt vanis & auarissimis simplicibus & deuotis. Hæc ille. A V T H O R. In hoc verbo cessauit tempestas cõtra religionum ecclesias splendidas, politas, & pictas. Assentio, inquit Bernardus, quod hæc fiant in ecclesia, quæ quantuncunq; moderatè respicant vt decet ad decorem domus domini, & locum habitationis gloriæ eius, noxia ta-

men sunt vanis, & auarissimis Witleuistis, nũquam verò simplicibus, & deuotis. Nam quo pacto inter figuram veterem, quæ erat imago ecclesiæ omni splendore, artificio sumptuosissimo circumspecta, & rem vltimò designatam ecclesiæ, quæ nitet tot lapidibus, & operibus pretiosis, in Apocalypsi Ioannis, ecclesia christiana concurrat operta terra, & neglecta fuligine, siue illa religiosorum sit, siue secularium, quæ quoruncunq; sit, domus Dei est, & nulli propria, nisi Deo: ex quo Christus ait, Nolite facere domum patris mei domũ negotiationis: domus mea, domus orationis vocabitur. Quia dicit Witleff Apostolos proprietatem domorũ non habere, & omnino carebãt altis domibus: vt veniamus tandem ad alias domos claustralium, qui & ipsi cum Apostolis proprietatem renuntiarunt in domibus. Quod si si altas accusas, aut amplas: Christus ad noui religionẽ sacramenti altam domum requisit, & amplam. Ipse, inquiens, demonstrabit coenaculum grãde stratum, illic parate nobis. Marci. 13. Coenaculum hoc, refectorium religiosorum supplet, vbi & refectioem suam Christus instituit. Vbi, inquit, est refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducem? Et iterum dixit. Diuersorium, & hoc coenaculum magnũ stratum, & ibi parate. Luc. 23. & hæc domus erat alta. Nam de hoc loco Luc. libro. 10. AMBROSIVS. Quomodo in superioribus habens stratum vt magnum meritum eius aduertat, in quo dominus cum discipulis sublimiũ eius virtutũ delectatione quiesceret. Hæc ille. A V T H O R. In superioribus ergo domus ista locata describitur, quæ erat Christo, & discipulis refectorium institutum, & altitudinem sanctitatis designabat in hospite: sic si item statim post ascensionem Christi ad superius & altũ coenaculum conuenerunt Apostoli: sicut scribitur. Cum introissent coenaculum, ascendebant vbi manebant Petrus, & Ioannes, & Iacobus. Actuum. 1. BEDA. Locum in superiori designat, quem iam cõterrena conuersatione sublato, ad superiora scientiæ, virtutisq; conscenderant Petrus, & filij Alphæi. Hæc ille. A V T H O R. Fastigium ergo domus petunt Apostoli, qui fastigium culminis fundare cõperunt ecclesiæ. Augustinus frequenter bene dicit, quod fundamenta sua in supremis locauit ecclesia, vbi initio fidei habitare cõperunt Apostoli, quod quotiẽs coenaculum occurrit, aduerte. Vnde in expositione dicti loci Actuum RABANVS. Et cum introissent in ciuitatem, sic iunge, in coenaculum ascenderunt. In excelsum itaque domum ascenderunt, quasi obuiã spiritui

spiritui sancto. Coenaculum illud perfectionis typusest in Hierusalem. i. Dei ecclesiæ uiuentis. Coenaculum si autem tertium dicitur tectum in figuram charitatis fidei superædificatã, & spei. Hæc ille. A V T H O R. Expofuit quid sit coenaculum ad literam ipsam grammaticè, ex celsa domus, inquit, & tertium tectũ à fundo. Expofuit item allegoricè figuram esse charitatis, quæ supereminet ceteris tertia distans à fide. Et in hanc domum ascenderunt Apostoli, quasi obuiam spiritui sancto: vbi manebãt cõcõtu ecclesiæ ab ascensionis die vsque in diẽ Pentecostes. Parcerem modo Witleff, si fides non cogeret reuelare mendacem. Quid dicit modo, qualiter sustinebit, quod dicit, quod Apostoli omnino carebant altis domibus? iam altas domos pro hospitibus retinebant, inhabitabant, conducebant: qualiter omnino eis carebant? sicut nõ omnino domo caret, qui domo immanet, quam conduxit, ita nec alta domo omnino caret, qui in altã domo iugiter commoratur. Ecce in coenaculum, altam domum ad tertium tectum habitandum ascenderunt Apostoli. In hac alta domo electionem fecerunt duodecimi Apostoli loco Iudæ, dicẽte textu, quod in eisdem diebus exurgẽs Petrus in medio fratrum, electionem proposuit. Et ibi RABANVS. In diebus illis, in quibus manebant Apostoli in coenaculo Sion. Hæc ille. A V T H O R. In eodem quoque coenaculo in die Pentecostes sancti spiritus susceperunt aduentum. Ibi RABANVS. In eodem loco: conuigitur ad illud, quod prædixerat, in coenaculũ ascenderunt. Hæc ille. A V T H O R. Et in hunc locum BEDA. Hoc est in coenaculo, quò superius ascendisse narrantur. Quicunq; enim spiritu sancto adimpleri desiderant, carnis domicilium necesse est mentis contemplatione transcendant. Hæc ille. A V T H O R. In alta ergo domo Apostoli morabantur, elegerunt Mathiam, sancti spiritus acceperunt aduentũ, in alto coenaculo Petrus eiectionis alii suscitauit Tabitham. Actuum. 9. In altissimis domus Simonis coriarij ad horam orationis nonã Petrus ascendit orare, & vidit reconciliationem gentilium per linteam cælitus transmissũ. Actuum. 10. In alto coenaculo protraxit Paulus sermonem coram multitudine vsque ad mediam noctem. Actuum. 20. Qualiter igitur audet dicere, quod altis domibus omnino carebant apostoli? Narret mihi totiẽs in scripturis post ascensionem eos in imis domibus conuersari. Attamen planitiem domus sicubi requirebãt, sicut putari potest Colossis fecisse Paulum, dicens in epistola ad Philemonem. Simul autem

& præpara mihi hospitium. Quem locum per tractans in commentario super epistolam ad Philemonem HIERONYMVS. Non si pu-
to, inquit, tam diuitem fuisse apostolum, & tantis sarcinis occupatum, vt preparato egeret hospitio, vt non vna contentus cellula breui, corporis sui spatium ad eðes amplissimas æstimeret. Sequitur. Si autem hoc non dispensatoricè, sed vere quis interpretetur imperatũ, vt sibi hospitium præpararet, Apostolo magis, quàm Paulo esset hospitium præparandum. Venturus enim ad nouam ciuitatem, prædicaturus crucifixũ, & inaudita dogmata delaturus, sciebat ad se plurimos cõcururos: & necesse erat primum, vt domus in celebri esset vrbis loco, ad quem facile conueniretur: deinde vt ab omni importunitate vacua: aut ampla, quæ plurimos caperet audientium, ne proxima speculorum locis, ne turpi vicino detestabilis, potestemò vt in plano potius esset sita, quàm in coenaculo, quam ob causam eũ existimo etiã Romæ mansisse biennio, nec parua, vt reor, erat mansio, ad quam Iudæorum turbæ quotidie confluebant. Hæc ille. A V T H O R. Ecce ab exordio Christus in altis domibus permanfit, & amplius. Non item altis domibus carebant apostoli. Non item Petrus alta domo carebat. Paulus in super altas habuit, & amplas sibi præparare madauit: longè quoque dissimiles Witleuistarũ domicilium in celebri ciuitatis loco, nec spectaculis proximo, nec detestandas turpi vicino: qualiter Lollardi sibi procurare solent in vicorum confinio tuguria desolata. Nunquam sic Christus, vbi ad prædicandum accessit. Nũquam apostoli. Non parua (inquit) erat mansio, ad quam Iudæorum turbæ quotidie confluebant. Si contractiori lingua dicere incipiat: sed apostoli hæc fecerunt vt apostoli: sed alia causa est viri religiosi, cui quantulacũque cella sufficeret, nõ alta coenacula pro paupando corpore peterentur. Qualiter moderni sibi dormitoria fabricarunt: sufficit mihi, quod ab apostolis fauorem perdidit, quẽ sperabat.

5 Quantum ad religiosorum causam: Ad si patriarcham nostrum eum ducam Eliam, qui apud matrem quandam familias mansit in coenaculo: dicente scriptura, quod tulit filium eius de sinu matris, & portauit eum in coenaculum, vbi ipse manebat, & posuit super lectum suum. Et sequitur infra. Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de coenaculo in inferiorem domum, & tradidit matri. Tertij Regum. 17. Et item discipulus eius Eliseus apud sceminam Sunamitidem coenaculũ pro eo factum accepit. dixit enim ad virum suum.

Animaduerto, quod vir Dei sanctus est, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo ei coenaculum paruum: & ponamus ei in loco lectulum, & mēsam, & fellam, & cādelabrum, vt cū venerit ad nos, maneat ibi. Facta est ergo dies quaedam, & veniens, diuertit in coenaculum, & requieuit ibi. 4. Regum. 4. Sic ergo hi sancti altas domos inhabitabant: in quibus assidue dormiebant: siquidem alta domus est coenaculum, vt dictum est, vsq; ad tertium tectum. Et item scriptura dicit, quod mulier ascendit ad collocandum puerum mortuum super lectum hominis Dei. Ecce si religiosos mines ab apostolis, qui tamen omnibus omnia facti sunt, ab antecessoribus suis minare vilo iure non poteris. Dicat quod velit, blasphemet vt velit, ecclesias fabricare, monasteria construere, domos congruas ecclesiis & monasterialibus rebus perficere, aut altas moderatē, vel amplas, secundum quod res expetunt, aut populorum concursus, semper fuit Christo domino placitum, apostolis, & viris apostolicis consonū, & pietate pręditis commendandum. O sanctum sacerdotem Leporium, qui ob has pias fabricas excidere memoria non potuit. Vnde in sermone de ministris ecclesię, q. est. 34. quartę partis A V G V S T I N V S. Vestrum, inquit, plurimi sancti sunt. Presbyterum Leporium quauis seculi natalibus clarum, & apud suos honestissimo loco natum, tamē iam Deo seruientem, cunctis, quę habebat, relictis, in opem suscepit. Non quia nihil habuit: sed quia iam fecerat, quod lectio ista suadet. Hic non fecit, sed nos scimus & vbi fecit. Vnitas Christi est, ecclesia vna est: vbiunque fecit opus bonum, pertinet etiam ad nos, si congaudemus. Hortus est vnus vbi nostris: ibi monasterium suis constituit, quia & ipsi Deo seruiunt. Ille hortus ad ecclesiam nō pertinet, nec ad ipsum. Ad quę igitur dixerit aliquis? Ad illud, quod ibi est monasterium. Et infra. Habebat xenodochium ædificandum, quod modō videtis ædificatum. Ego illi iniunxi, ego iussi: obtemperauit mihi libentissimē, & sicut videtis, operatus est. Quomodo meo iussu etiam basilicam ad octo martyres fabricauit de his, quę per vos donata. Cœpit enim de pecunia, quę data erat ecclesię propter xenodochium. Et cum cœpisset ædificare, vt sunt religiosi desiderantes opera sua in cælo scribi, adiuerunt prout quisque valuit, & fabricauit. Opus ante oculos habemus. Omnis homo quid factum sit, videt. Hęc ille. A V T H O R. Ecce sanctus sacerdos Leporius monasterium religiosorum constituit, basilicam fecerat, & Xenodochium:

Xenodochium.

quod est hospitium pauperum. Ad iussu Augustini opera magna fecit, tãque sumptuosa, vt cū esset ex claris mundo natalibus, his actis eum suscepit inopem Augustinus, qui tamen & ex aliorum impensis quod defuit, fabricauit. Quid damnabit Witleff in sancto, an fabricam, an animi pietatem? Quia culpatur altas domos fratrum altas, & ad onus proximi sumptuosas. Ecce non exposuit hoc Augustinus sancto Leporio, quia nec in conducto amplissimę mansionis ad onus fidelium qui soluerent pro conducto hoc displicuit sancto Paulo.

De ornatu sacrarum imaginū in ecclesiis, & de earū violatoribus.

C A P. C L.

S V M M A.

- 1 Hæresis de uiolandis imaginibus, unde cepit formam uolentie.
- 2 Leo imperator imagines destruit, & earum uenerationem interdicit. Et de multiplicibus earum uiolatoribus.
- 3 Imaginum sanctarum uenerationem Papa Gregorius 88. Synodo Romę congregata, confirmat, & earū uiolatores anathematizat. Et idem facit Stephanus Pa. 92. Et alij.
- 4 Iconoclastę, qui imaginifragi dicuntur, hæretici, in septima generali synodo in Nicera facta, damnantur.
- 5 Imagines quod ab antiquo fuerint in ecclesia admissę, ostenduntur.
- 6 Imaginem suam mittit dominus Abgaro regi.
- 7 Enos, qui uir interpretatur, uel homo, quomodo fuit primus, qui Deum inuocaret, & eius imaginem coleret.

Modō de imaginibus, quę hūc inter blasphemias Witleff cōtra ornatus ecclesię Christi locum suscipiunt, cū ait frequenter superius, ne nimis adalteremur cū basilicis, domibus, imaginibus, & fenestris, Aspiciat qui uult, & non reperiet eum contra conditiones imaginum, vel earum cultum ecclesiasticum multa locutum. Fauet enim eis propter habitualē suam eucharistiam, quam imaginariā ueneratur. Sed hac de causa quinto loco sui discipuli criminantur

criminantur eum uecordiæ, quia non est eas ausus expressē damnare. Ideo ipsi contra imagines sacras prædicare, & tractatus facere, & uolentias publicas inferre non cessant. Sed parco sanctorum iniurię: & vt expediti perferamur in opus hoc, adduco de Witleff, quod contra personas ecclesiasticas pro constructione imaginum in ecclesiis immoderantiam criminatur tertio de sermone domini in monte cap. 17. Oportet, inquiens, quod ista, quę ultra modum solitum crescunt in nostris temporibus, habeant terminum suę destructionis. Vocati quidem antonomasticē ecclesiastici etiam mendicantes nunc supra modum ædificant, & constituunt sibi imagines. Hęc Witleff. A V T H O R. Si imagines non fuerint ante nos constitutę, uolo nos arguat tanquā primos: si autem ante nos constituerunt eas fideles, cū eos uicerit, secundo loco ad nos descendat. Discipuli eius scripserunt, quod Marcellinus Papa primus iussit adorari imagines: quam fabulā donec ipsi probauerint, conticescāt. Nos ꝑ autem vnde hæc hæresis cœpit formam uolentie reperimus Iudæos, & refugas Christianos. Refert enim in historia sub anno domini. 730. SIGISBERTVS. Iudæus quidam maleficus promittens Gizid Saracenorum regi eum. 40. annis principaturū, suadet, vt toto regno suo Dei, sanctorumque imagines deponi edicat: quę diu regnandi seductus, edictum quidē proponit, ipse tamen mox obiit. Hęc ille. A V T H. Venite modō Witleuista, huic patriarchę uenerant vestra ueneranter occurrere: suscipite Iudæum, adorate maleficum: aut eum, cuius in depositione sacrarum imaginum obsecundatis imperio, principem Saracenum. Iussit Paulus, quod si angelus de cælo euangelizaret uobis præter quod accepistis, anathema esset. Nō angelus de cælo, non Apostolus iussit uolari imagines, quas iam antea accepistis honorari: sed Gizid, & Iudæus ab inferis. Videte ergo quā horridū & multiplex incurritis anathema pro factis. Adhuc sub anno domini proximo quidam Befert refuga hoc modo Cæsare potuit supplāre Leonem. SIGISBERTVS. Leo imperator a quodam Befert refuga fidei seductus, contra imagines Christi, & sanctorum eius bellum indicit, easque vbiq; deponi, & incendi edicit. Pro quo errore eum Gregorius Papa scriptis multum quidem, sed in vanum redarguit. Hęc ille. A V T H O R. De hoc Leone in libro chronicorum sic scribit uenerabilis IVO CARNOTENSIS. Leo ꝑ anno incarnationis. 703. Romano potitus imperio imperauit annis. 23. Porro imperij sui anno. 8. omnes

imagines destrui præcepit, maximo enim odio eas abominabatur, & omnes uirtutiferas reliquias sanctorum. Sed ei Germanus fortiter resistebat Constantinopoleos episcopus, nolens acquiescere detestabili cacodoxiæ ipsius. Sed exhibebat se memorem antiquorum patrum, non solum sanctis, imaginibus, uerum etiam uirtutiferis sanctorum reliquiis uenerationis affectum. Et infra. Porro Leo Augustus multos, qui sacras imagines uenerabantur, diuersis pœnis, & uerbis amarissimis macerabat, & beato Germano multas ingererat iniurias, eo quod nollet ei acquiescere. Quibus tandem sanctus patriarcha fatigatus, abrenuntiauit sedi suę. Deinde secessit procul ab urbe in parentalem domum, vbi etiam quieuit in Christo. Hęc ille. A V T H O R. Quod autem refert iste peritus uir in scripturis inter gesta temporum, quod Leo iste Augustus multos macerabat uerbis, qui uenerabantur imagines: probat non tantum errasse eum cū suis de uiolatione imaginum, sed & quod nec uenerari eas permisit. Scribit hoc idem firmis apicibus sub autoritate Sigisberti Vincentius in speculo historiali. Quid mirum post Christianum regem, si Turcorum tyrannus uenerandas crudecebat in imagines, prout ibidem prosequitur IVO CARNOTENSIS. Eodem inquit tempore mortuus est Abubalas princeps Manthiophilorum turcorum, & successit ei Abdelas, qui multa mala ostendit sub imperio suo positus orthodoxis: sanctas sanctorum reliquias vbiq; inuenire poterat, effodiens, & sicut rem inutilem spargens: ecclesias denique sanctas depopulas, armamentum, & commune sterquilinum esse præcepit. Sequitur. Et eodem anno Niceta, falsi nominis patriarcha, iconas ex metallo factas, quę in patriarchatu suo erant, erasit, & imagines deposuit. Per illud quoque tempus Lipsanus Thracensium prætor, sicubi in tota subdita sibi prouincia aliquid sanctorum comperit reliquiarum, igni combussit. Venūdedit etiam omnes sanctos libros, & omnia sacra uasa, & eorum pretia imperatori transmisit. Multos denique monachorum interfecit, & quorundam orthodoxorum oculos eruit, & quorundam barbaras oleo & cera perungens, ad ostentationem succendit: quosdam autem exilio relegauit: quod cum imperator didicisset, scripsit ei taliter gratias agens: Inueni te uirum secundum cor meum. Hęc ille. A V T H O R. Ecce Iudæi Befertæ quoque refugi, & reges hæretici cum turcis, & paganis in persecutione communicant. Successit autem prædicto Leoni

Augusto clades magna, quam ipsi intulerant fideles, qui impietatem eius ferre non poterant, velut sub anno domini. 727. S I G I S B E R T V S. Constantinopolitani contra Leonem imperatorem pro depositione imaginum Dei tumultuantur, aliqui etiam pro hoc martyrizantur. Hæc ille. A V T H O R. Iuuit sanctum affectum plebis Gregorius tandem præsul Romanus sub anno domini. 731. S I G I S B E R T V S. Gregorius ꝑ. 88. Romanæ ecclesiæ præsidet, qui & ipse Leonem imperatorem erroris redarguit, & populum Romanum, & vectigalia Hesperia ab eo auertit. Et infra. Gregorius Papa synodum. 93. episcoporum Romæ congregat, & venerationem sanctarum imaginum confirmat, earumque violatores generali sententia anathematizat. Hæc ille. A V T H O R. Demum succedit Leoni prædicto filius eius Constantinus tam hæres regno, quam hæretico morbo paterno, concilium sanctum volens subneruare concilio. Vnde ibidem sub anno domini. 855. S I G I S B E R T V S. Constantinus imperator, filius Leonis, Cōstantinopoli synodum 330. episcoporum congregat, in quo edicto promulgato de imaginibus Dei & sanctorum eius deponendis, ecclesiam Dei nimis scandalizat, & contra orthodoxos tyrannizat. Hæc ille. A V T H O R. Occurrit item catulo Leonis vicarius Christi sub anno domini. 768. S I G I S B E R T V S. Stephanus. 92. Romanæ ecclesiæ præsidet: venerationem item sanctorum imaginum confirmat: earum profanatores anathematizat. Hæc ille. A V T H O R. Surgit statim dæmōis instinctu minister prioris malitiæ, non permittens fidem Christi sine grandi triūphare certamine sub anno. 770. S I G I S B E R T V S. Cōstantinus imperator omnino à Deo auersus, virū sanctū Stephanū per. 40. annos inclusum etiā Gētilibus, reuerēdū, amara morte martyrizauit: omnes subiectos sibi iurare coegit sup̄ sanctę crucis lignū, ne aliquā dei, sanctorumque eius veneraretur imaginē, eosque, qui Dei genitricem inuocabant, eos, qui vigilias Deo agebant, eos, qui in ecclesiis assueti religiose vivebant, eos, qui à iuramentis, & immunditiis abstinebant, eos, qui reliquias sanctorum penesse habebant, hos, & huiusmodi dānans, patrimoniis priuabat, & omnibus modis cruciabat: qui reuerentiores erant, eorum barbis cera, & pice illitis, eos comburebat: monachos, vt vxores ducerent: monachas vt viris nubere cogebat: quod multi vitates, martyrium meruerunt. Nec sub alicuius Gentilis persecutione plures, qui sub hoc martyrizati

funt. Hæc ille. A V T H O R. Huc appropient Witcleuista, si quærant suæ partis pinguem tyrannum: hic cum Witcleuistis pene commilitat in cunctis. Cum dissuaderet factas imagines, cum eis interdicat preces ad Dei matrem fieri, vel sanctos cælestes. Cum eis contaminat sacras virgines: religiones prophanat, immunditias prædicat, sacras vigilias temerat, & fortissimos Christi milites proscriptioe bonorum, opprobriis insuper, & poenis saturare non destitit, Hæc omnia iam sancta Bohemorum sub diris Witcleuistis experitur ecclesia: sed Christus, qui ecclesiam suam non deserit, sed est cum ea cunctis diebus vsque ad cōsummationem seculi, tantò forsan tempore, quantum diximus, substraxit suam auxiliatricem præsentiam dum tentarentur electi. Accessit autem, tentatione petente finem, iubens vt accederent & angeli, qui ministrarent ei, Adrianus scilicet Romanus Papa, & Pipinus rex ibi dē sub anno domini. 772. S I G I S B E R T V S. In præsentia. Pipini regis inter Græcos & Romanos celebratur synodus de sancta Trinitate, & sanctorum imaginibus. Item ibidem Adrianus. 93. Romanæ ecclesiæ præsidet. Hic ad comprimendam rabiem hæreticorum imagines Dei sanctorumque execrantium, nimis laborauit. Et libro aduersus eos edito, multis scripturarum adductionibus reborato, errores eorum infirmavit, fidemque rectam solidauit. Hæc ille. A V T H O R. Nec diu post accesserunt adhuc plures Adriano prædicto ad conuocandum concilium Nicenum secundum, scilicet Tarasius patriarcha, Hirenus imperator, & eius filius Cōstantinus ibidem sub anno domini millesimo. 288. S I G I S B E R T V S. In stātia Tarasij patriarchę, Constantinopolitani, & Adriani Papæ secundo apud Niceam vniuersalis synodus. 350. episcoporum congregatur, in qua fides catholica in præsentia Hirenus, & filij eius Constantini, cunctōrū subscriptione roboratur: & hæresis execratiū imaginis Dei in perpetuum abdicatur. Hæc ille. A V T H O R. Circa ꝑ hæc tempora erat, vt fertur, septima facta synodus, qua condemnati dicuntur execratores imaginum sub nomine iconoclastarum, latine fractorum imaginū. De quæ re scribunt magistri, mei temporis, Thomas, & Ioannes sacri ordinis fratrum prædicatorum, de quodā li. ex dogmatibus orthodoxæ fidei capitulo. Iconoclastes L I B. D E D O G M A T I B V S. Hi imaginē domini nostri Iesu Christi & inuolantæ dñæ nostræ Dei genitricis, & oīm sanctorū imagines idolavocates, eas fregerūt: iō Iconoclastę. i. imaginifragi dicebātur. Hos, & eorū præcipuos,

Lutherian
istorum as-
fecte.

Iconoclastę

* Tarca-
sio.

pes, siue authores, commendatores, & cooperatores septima Synodus generalis facta in Niceno sub secundo Constantio, & Paschasio pijs regibus, & Adriano Papa, & * Tarasio patriarcha Constantinopolitano trecentis & triginta patribus præfecto damnauit. Hæc ille. A V T H O R. Aspiciant Witcleuistę ab hoc loco fursum versus, authores suæ perfidia non prius Christi intrasse ecclesiam, vt atrociter contra Christi, & sanctorum laborarent imagines, quam septingentesimum annum suum Christi contigisset ecclesia, & penè sexagintaquatuor annis superant. Si vbi reliquis annis latebant, cur toto tempore sancto ante dotem non fregerunt imagines? Cur sancti patres antiquitus sanctorū triumphos pingebant in ecclesijs, & insculpebant imagines? Vnde ꝑ Gregorius magnus, qui plus centū annis hanc hæresim antecessit, libro decimo registri ad Serenum Malsiliensis ecclesiæ Pontificem ita scribit G R E G O R I V S. Quia in locis venerabilibus sanctorū depingi historias, non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionis condiuissēs, sine dubio & ea, quæ intendebas, salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potius dispersum poterat congregare. Et infra. Si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in ecclesia, eas modis omnibus & fieri, & haberi permitto. Atq; iudica, quod non tibi ipsa visio historia, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit, sed illa adoratio, quæ picturis fuerit incompetentem exhibita. Hæc ille. A V T H O R. Hæc posteriora verba iusu Papæ, Pontifex ille populo intimaret, confirmatque, quod ipsa vetustas Christiana non sine ratione in ecclesijs permisit, & admisit imagines: & ideo si ad hanc instructionem, ad quam antiquitus imagines factæ sunt, plebes habere vellent, modis omnibus probarentur. Quod autem Gregorius vetustatem assignat, sed tempus antiquitatis nō limitat, planum est, quod omnem memoriam antecessit. Nam & Iulianus apostata, qui pluribus annorum centenis eum ætate præcessit: certum est in Casarea Christi deposuisse imaginem, vt suam ibi collocaret. Vt libro sexto, cap. 41. historiae tripartitæ illud, quod C A S S I O D O R V S. Sub authoritate Sozomeni sub Iuliano prouenit, narrare non fileo. Fuit enim signum virtutis Christi, & indicium contra principem iracundiæ Dei. Cum enim agnouisset in Casarea Philippi ciuitate Phœnicie, quam Paueam vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod mulier liberata à profluvio constituerat: eo de

posito, ibi suam statuam collocauit, quæ violento igne de cælo cadente, circa suum pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum, atq; in terram defixum. Reliqua verò pars hætenus restitit, & fulminis indicium seruauit: statuam verò Christi tunc quidem Pagani trahentes fregerunt, postea vero Christiani colligentes, in ecclesia recondiderunt, quo loco hætenus referuatur. Hæc ille. A V T H O R. Mulier ista Syrophœnissa erat, quæ Christus in Euangelio de fluxu sanguinis solidauit, vt refert antiquus pater Eusebius in ecclesiastica historia. De quo item simulacro, libro. 7. cap. 44. dicit E V S E B I V S. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permanit ad nostra vsq; tempora, sicut oculis nostris aspeximus, & nihil mirum, si hi, qui ex gentibus crediderant, profecti, huiusmodi velut munus videbantur offerre: cum videamus etiam nunc, & Apostolorum Petri, & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulisque depingi, sed antiquas à quibusdam conseruatas nos vidimus. Hæc ille. A V T H O R. Notate, quod tam antiquus pater dicat ab antiquioribus imagines conseruari, & nouas tunc depingi, ergo verum dicit Gregorius de antiquitate imaginum, quia non sine ratione eas sancta vetustas instituit, quas item Christiana sanctitas venerari etiam illa vetustate non distulit. Dū fragmenta sanctæ statuæ colligens in diem iam tardum nostri Casiodori in ecclesia dignius collocarat. Adeamus Christum tam veteris, quam nouæ legis authorem: cuius prohibitionem antiquam factum proprium certa ratione potuit dispensare. Nam cap. de imaginibus quarto sententiarum D A M A S C E N V S. Fertur ꝑ autem & quædam historia, quod dominus Abgaro Gesisimorum ciuitatis regi, qui pictorem miserat imaginem Domini figurare: similiter nequeunte pictore propter coruscantes à facie eius claritates: ipse vestimentum propriæ faciei diuinæ, & viuificæ superimponens, in vestimento illo sui ipsius imaginem astrinxisse, & ita capienti Abgaro misisse. Hæc ille. A V T H O R. Non debet censeri tanquam vilis historia, quam tam sedulo sanctus Ioannes libro suo ad posterorum memoriam, grandis, vt ipsi videbatur, authoritate dimisit: si tamen vilis censebitur Witcleuistis incredulis, quid inde fidelibus, cum aperte dicat Apostolus, Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum: sed inquinata sunt eorum mens,

& conscientia. ad Tit. 1. Sint ergo ista ad tutelam, & confirmationem fidelium. Imò & quibusdam eorum falsa calliditate deceptis, quos redemptor noster prædestinationis suæ filios pia dispensationis clementia cum voluerit, reuocabit. Ad primum ꝑ penè huius mundi si transcurramus initium, sanctus ille Enos filius Seth, quem Iosephus virtuosum, & egregium patrem scribit: & per quem in carne Adæ mundi redemptor aduenit: ille, inquam, cultū imaginum in Dei honorem, & refractionem pigriæ memoriæ, cum deuota verborum inuocatione primus instituit. Ob quod in eius laude de ipso Enos scriptura sancta, non obstante patris sanctitate, pronuntiat, quod ipse coepit inuocare nomen domini. Gene. 5. Et libro hebraicarum quæstionum in Genesim HIERONYMVS. Quomodo Adam homo interpretatur, ita & Enos iuxta Hebrææ linguæ veritatem, homo, vel vir dicitur: & pulchre, quia hoc vocabulum habuit de eo, quod scriptum est, Tunc initium fuit inuocandi nomē domini: licet pleriq; Hebræorum aliud arbitrantur, ꝑ tunc primum in nomine domini, & in similitudinē eius fabricata sint idola. Hæc ille. AVTHOR. Idola imagines arbitreris, nō quod errauit in cultu, prout tales finistrè capientes vocabulum recitat Petrus Comestor in hoc loco historiarum, dicentes, quod excoGITAVIT tales imagines, & errauit. Quem ideò errorem ipsorum ipse statim corrigit, subdēs sensum hebraicum PETRVS Comestor. Vel fortè ad excitandum pigritiam memorię Dei effigauit Deum, vt modò in ecclesia fit. Hæc ille. AVTHOR. Hoc consonantius est peritis Hebræorum, & sanctis ecclesiasticorū scriptoribus: qui omnes virtutem Enos, & fidem eius cum omni germine parentelæ, vsq; in finem laudant egregiam. Nam lib. 1. IOSEPHVS. Seth cum fuisset vir egregius, in vita filios dereliquit. Illi autē omnes cum boni fuissent orti in terra, sine vexatione viuentes, felicissimè commorati sunt: nihil eis vsq; ad vitæ terminum crudele peruenit. Hæc ille. AVTHOR. Quomodo nihil crudele, si crudelis error idololatriæ peruenisset? quales increpat eorum fuisse posteros, cum vidissent filias hominum monitis paternis relictis. Sed & beatus Augustinus inquit, qualiter Enos sperauit primus inuocare nomen domini, dicit eū præfigurasse, & patrem esse omnium populorum credentium resurrectionem, lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 18. Et cap. 21. dicit tam sanctū fuisse, vt vani nominis gloriam non quæssisset in terris. Et inde ô beatum virum, cuius est no-

men domini spes eius: & non respexit in vanitates, & insanias fallas. Vnde primò meruit origo fuisse in forma religiosorum perfectorū in statu naturæ, vt dictum est supra libro. 3. Ideòq; simpliciter consecutus intentionē Hebræorum, & Hieronymi, exponit hunc locū Genesis in annotationibus eiusdem libri HVGO. Ille coepit inuocare dominum, nouum cultum, vel nouas orationes inueniens ad inuocandum Deum specialiter: vel imagines ad Deum representandum, & magis diligendū. Hæc ille.

¶ Quòd satis differenter Christiani colunt imagines à cultoribus idolorum.

CAPVT. CLI.

SVMMA.

- 1 Solis imago, & currus ab Elia curru à Gentilibus excogitatus, & fictus.
- 2 Cornelius Tacitus mendaciorum loquacissimus, quomodo improperauerit Iudæis Deum ipsorū caput asini factum.
- 3 Differentiam assignat Hieronymus inter antiquos Christianos, & idololatrias.
- 4 Idolorum cultores in quo delinquant. Et quomodo fideles non sic colant imagines.
- 5 Idolum, quid sit.

Ollegerunt post istos consequenter Witcleuistæ fragmenta horum Gentilium, & hæreticorum præcessorum reliquias, vt hæresis imaginum sanctarum abolendarum nō pereat. Vnde in libello de hæresi ad parlamentum porrecto regis Angliæ Ricardi, circa annum regni sui decimum octauum. Peregrinationes aiunt orationes, & oblationes factæ cæcis crucibus, surdisq; imaginibus de ligno, & lapide, sunt propriè consanguinei ad idololatriam. Hæc Witcleuistæ. AVTHOR. Totus error istorum sicut & præcedentium est, quod prædicant non mœchandū, & ipsi mœchantur: abominantur idola, & ipsi eis sacrificium faciunt, sicut dicit Apostolus ad Rom. 2. Sicut enim prima mœchia hominis est in corde, & complementum eius in opere, ideò illam primam tantoperè prohibet Christus in Euangelio, di-

lio, dicens, Quicumq; viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœchatus est in corde suo. Ita & idololatria primò obcæcatio, si in corde hominis, & complementum eius in opere ligni, vel lapidis, vel facultatis extrinsecæ. Vnde Apostolus dicturus de quibusdam, quòd mutauerūt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: præmisit, quòd euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorū. Ad Romanos primo. Et Baruch. 1. Abiimus vnusquisq; in sensum cordis nostri maligni operari dijs alienis. Sic Witcleff, sic & omnis vir hæreticus insculpsit sibi in mente falsum conceptum contra sacras imagines: & hoc est idolum exterius, quia est principium eius, & causa. Cum enim vir hæreticus corrumpendo sensum ecclesiæ stultum sibi dogma mente consculpit, & alteri ipsum infudit, statim cum placere auditori inceperit, idolum hæresis foras exit: quem admodum idololatriæ tulerunt ad Aaron in aures suas, & egressus est vitulus. Exodi. cap. 32. Quod verbum libro quinto epistolarum ad Romulum eleganter tractans AMBROSIVS. Congruè in aures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret: & ideò, quia sacrilegium audierant, conflatis earum in auribus, conflata est imago sacrilegij, qui enim malè audit, conflare sacrilegium solet. Cur autem caput vituli exierit, sequentia docent, quia significabatur futurum, quòd Hieroboam posteriore tempore hoc genus sacrilegij induceret, vt populus Hebræorum adoraret vitulos aureos, siue quòd omnis perfidia simul immanitatis, atq; insipientiæ bestialis sit, cuius rei in dignitate percitus, fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atq; in puluerem redegit, vt omnia impietatis aboleret vestigia. Hæc ille. AVTHOR. Isti ergo, qui contra imagines sacras dogmatizant, & idola nuncupāt, ipsi idola primi formant, quæ vtique ignorāt fideles. Sic cupiūt fidem blasphemare, & ideò imputat orthodoxis Paganorum concordiam secundum illud Ezechielis, Pro eo, quòd dixerunt Moab, & Seir, ecce sicut omnes gentes domus Iuda. In quem textum commentario suo HIERONYMVS. Ridiculam verò in hoc loco Hebræi narrant fabulam: postquam vrbs aperta, & templum reueratum est, filij Amon, Moab, & Seir ingressi templum sunt, videruntq; Cherubim protegentia propitiatorium, & dixerunt, Sicut cunctæ gentes colunt simulacra, ita & Iuda hominibus suæ religionis idola: & idcirco, inquit, iratus est

dominus, & eos tradidit captiuitati. Hæc ille AVTHOR. Potuit hæc esse fabula Iudæorum: quæ reuera est historia Christianorum: Moab, & Seir scilicet Witcleuistæ, & cæteræ pestes hæreticorum templum reueratum perforantes ecclesiæ, videntes in eis Cherubim, & angelorum, & sanctorum imagines, in nullo eos diuersos putant ab idololatriis, sed sicut gentes, inquit, colunt simulacra, ita habent nostri Christiani idola suæ religionis: sicut omnes gentes, sic domus Iuda: sicut idololatriæ antiqui, sic ecclesiastici. Habebant reuera Iudæi pietas apud se sacras historias, quas Gentiles decepti cum inspicerent, ad sua idola transtulerunt, velut de pictura solis constat, prout scribit libro de. 30. quæstionibus, quæstione vigesima octaua BEDA. Solent Gentiles pingere, vel facere simulacrum solis, vel puerum imberbem in curru ponentes, equos eidem quasi curru cælum petente subiugant. Cui propterea pueri aptant imaginem, quia sol velut quotidie nouo ortu natus, nullum per secula senium incidit: vt autem eidem currus, & equos tribuant, de miraculo sumptum Eliæ prophetæ, qui à curru igneo, & equis igneis est raptus in cælum, Ioannes Constantinopoleos Episcopus autumat. Quòd quidem Græcè Helios, dicitur sol: sicut etiam Seditius, cum de ascensu Eliæ caneret, ostendit, dicens.

Quam bene fulminei præluces semita cæli
Conuenit Helia meritò, qui & nomine fulgens,
Hæc ope dignus erat, nam si sermonis Achiui,
Vna per accentum mutetur littera, sol est.

Audientes Græci ab Israëliticis, quos diuinas habere literas fama prodebat, prædicari, quòd Elias igneo curru, & equis sit igneis ad paradysum, non ad cælestia, translatus. Vel certè hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt, vicinia decepti nominis solis hic transitum per cælum esse designatum, & miraculum diuinitus factum commutauerunt in argumentum erroris humana stultitia commentum, quos imitati ipsi Iudæi satagerunt, ne in aliquo gentilium stultissimis minus stulti parerent. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ꝑ in culpabiliter primò apud se pietas Iudæi detinebant historias, sed in culpam stultitiæ posterius, vbi erroribus deceptorum Græcorū consenserāt, deciderūt: non tñ sic semper errabant in cultibus, vt idololatriæ iudicabāt. Sed & scriptores quidam idololatrię Iudæos mentiebatur coluisse caput asini, hac occasione, ꝑ asini syluestres indica-

Solis imago
Currus solis

indicabant eis fontes, vnde biberent, cum siti-
rent in vastis Arabiæ locis: & Christianos idē
facere, qui eis succedunt. Scribit hoc quidem
Cornelius Tacitus, Romanorum libro quin-
to de bello Iudaico, prout in Apologetico ca.
15. Tertullianus. Vt quidem somnialtis caput
asininū esse Deum vestrū: hanc Cornelius Ta-
citus suspicionem eiusmodi inferuit. Is enim
in quinto historiarum bellum Iudaicū exor-
sus ab origine, quam de nomine, & religione
gentis, quæ voluit argumentatus: Iudæos re-
fert Ægypto expeditos, siue, vt putauit extor-
res, vastis Arabiæ in locis aquarum egentissi-
mis, cum siti macerarentur, onagris, qui fortē
de pastu potum petitori existimabantur, indi-
cibus fontibus vsos, ob eam gratiam similis
bestiæ superficiem consecrassē. Atq; ita inde
præsumptum opinor, vosq; Iudaicæ religio-
nis propinquos eidem instituto initiari. At e-
nim idem Cornelius Tacitus sanē ille menda-
ciorum loquacissimus, in eadem historia re-
fert Gneum Pompeium, cum Hierusalem ce-
pisset, propterea quia templum adisset specu-
landis Iudaicæ religionis arcanis, nullum illic
reperisse simulacrum. Et utiq; si id colebatur,
quod aliqua effigie repræsentabatur, nusquā
magis, quā in sacrario suo exhiberetur. Hæc
ille. AVTHOR. Ecce mendax historicus im-
properauit Iudæis, Deum ipsorum caput asi-
ni factum, & illud nobis pro propinquitate ri-
tus imponit, cum tamen ipse illud fictitium
ex eo probat, qd si Iudæi tale caput colerent, il-
lud reperisset potissimē in templo Pompeius,
quando scrutatus illud victor intrauit, quem
dicit tamen nullum ibi conspexisse. Alij quo-
q; ex eis improperabant Christianis cultum
crucis. Alij adorationem solis, occasionem su-
mentes ex eo, quod versus orientem Christia-
ni adorant. TERTULLIANVS. Alij planē
humanius, & verisimilius solem credunt Deū
nostrum, ad Persas si fortē deputabimur, licet
solem non in linteo depictum adoremus, ha-
bentes ipsum vbiq; in suo clypeo. Deniq; in-
de suspicio, quod innotuerit nos ad Orientis
regionem precari. Sed & pleriq; vestrum affe-
ctatione aliqua cælestia adorandi, ad solis or-
tum labia vibratis. Et quid si diem solis lætitiæ
indulgemus: sed alia longē ratione, quā reli-
gione solis. Secundo loco alieni ab eis sumus,
qui diem Saturni otio, & victui decernunt, ex
orbitantes & ipsi à Iudaico more, quem igno-
rant. Hæc ille. AVTHOR. Subiecit aliam oc-
casionem hoc imponendi fidelibus, quia die
Solis Dominicam, sic item Iudæi Sabbatum
suum, in die Saturni, qui tamen longē distat

ab illis, qui taliter Saturni diem colunt. Vigi-
lantius ille vesanus dicit Christianos idolola-
tras, quia cereos accendunt in ecclesijs in lau-
dibus martyrum, prout in epistola ad Ripariū
contra blasphemias scripsit HIERO. Qui-
cunq; accendunt cereos, secundum fidem suā
habent mercedem, dicente Apostolo, Vnus-
quisq; in suo sensu abundet. idololatrias appel-
lans huiusmodi homines, Nō diffiteor omnes
nos, qui in Christo credimus, de idololatriæ er-
rore venisse. Non enim nascimur, sed renasci-
mur Christiani. Et quia quondam colebamus
idola, nunc Deum colere non debemus, ne si-
mili eum videamur cum idolis venerari. Illud
suebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc
fit martyribus, & ideo recipiendum est. Hæc
ille. AVTHOR. Optima differentia, quam
signat pater Hieronymus inter antiquos Chri-
stianos, & idololatrias, quia quauis familia ha-
beant corpora operum, multum tamen dissi-
miles habent oculos intentionum. Adorant
Persæ solem, fideles Deum ad ortum solis. Co-
lunt Chaldæi ignem in cereis: fideles per ce-
reos ignitos Deum, & martyres. Celebrant So-
li diem idololatriæ Romanorum: fideles Deo
soli in die Solis habent, quod detrahant loquē-
do, vt nunc habent, quod detrahant mentiē-
do. Non proficiunt contra nos, quia adora-
mus imagines, & non deos, nisi qd contra Iu-
dæos habent isti Romani, qd illum diem cole-
bant Sabbati, quem superstitione Capitolini
Pontifices colebāt diem Saturni. Vis rem cla-
rius esse probatam? Attendatur cultus Genti-
lium circa idola: attendatur & cultus Christia-
norum circa imagines, & videbitur, quanta sit
distantia cultuum: quia apparebit differentia
mentium. Ideo bene ait Augustinus ad Deo-
gratias presbyterum, & habetur suprā. Qui
Christianas literas sciunt, non hoc culpant in
Paganis, quod construūt templa, & instituūt
sacerdotia, & faciunt sacrificia: sed quod hæc
idolis, & dæmonijs exhibent: ita nec quisquā
culparet in eis, qd imagines facerent, sed quod
eas dæmonibus faciunt, & cum fecerint, Deos
appellant, & tanquam dijs ipsi factores eorum
sacrificant. Ideo prosequitur hanc rem ibi de
sacrificiorū distinctione AVGVSTINVS.
Idola quidem omni sensu carere quis dubitet?
Veruntamen cum his locantur sedibus hono-
rabili sublimitate, vt à precantibus, atq; immo-
lantibus attendantur, ipsa similitudine anima-
torum membrorum, atq; sensuum, quauis in-
sensata, atq; exanimata afficiunt infirmos ani-
mos, vt viuere, & sapere videantur, accedente
præsertim veneratione multitudinis, qua tan-
tus eis

tus eis cultus impenditur. Quibus morbidis,
& pestilentiosis affectibus medetur scriptura
diuina, quæ rem quidem notam, sed tamen sa-
lubri remedio admonitionis inculcat, dicens,
Oculos habent, & non vident, aures habent,
& non audiunt: & cætera talia. Hæc enim ver-
ba, quò magis apertè & populariter vera sunt,
eò magis incutiūt salubrem pudorem illis, qui
cum talibus simulacris diuinum cum timore
cultum exhibent: eaq; viuentibus similia ve-
nerantes, adorantesq; contuentur: eisq; velut
præsentibus preces allegant, victimas immo-
lant, vota persolunt: sic afficiuntur omnino,
vt ea sensu carentia putare non audeant. Hæc
ille. AVTHOR. Ecce cultores idolorum, in
quo delinquant, quia simulacra sua omnino
viuere putāt, vt nec ea sensu carere fas esse pu-
tent: idololatriæ honoribus ea diuinis atreſtāt:
sublimis sedes ipsis disponunt, hostias immo-
lant, vota persolunt, sic animos cultorum af-
ficiunt, vt sine fallacia viuere credantur, & sa-
pere. Quis fidelis sic colit imagines? Quis eas
colit pro dijs, aut ipsis pro seipsis diuinis im-
pendit honores? Imò quis Christianus non
ideo scit ea nulla esse, quia non ea sunt, quæ fa-
ta esse putantur: sed sunt surda cum auribus,
muta cum linguis, cæca cum oculis, insensata
cum capitibus? Nostræ verò imagines nec sur-
dæ, nec cæcæ sunt, sicut iste iam blasphemat,
quia nec ad videndum sunt in alicuius opinio-
ne habiles: nec sermonem quis expectat ab ore
eorum, qualiter tamen idololatriæ à suis ido-
lis expectarunt. Sic, secundum philosophiam
Aristotelis, lapis non est cæcus, quia priuatio
nullius est, cuius habitus pro tunc non expe-
ctatur: inesse: sicut nec catulus leonis est cæcus
ante nouem dies: & hac ratione de his dictum
est, quia errantes colebant mutos serpentes, &
bestias superuacuas, cap. 9. Serpens autem æ-
neus nusquam dictus est mutus, nec boues fu-
siles Salomonis superuacui, quia non quasi lo-
quaces, vel viui putabantur esse, cum fierent.
Nec item Christianorum imagines pari cau-
sa: idolum verò non tantum surdum, aut cæcū
est, sed hac ratione secundum Apostolum ni-
hil est, quia quicquid dicitur esse, hoc non est.
REMIGIVS. Idolum nihil est, quia videtur
imaginem hominis habere, & non est homo:
videtur imaginem alicuius bestie habere, non
est bestia: videtur nares, oculos, aures, & os ha-
bere, & nō habet. Sic igitur nihil est, quia non vi-
det, non audit, non olfacit, non loquitur: dicitur
homo esse, nō est homo: dicitur Deus esse,
non est Deus: idēq; nihil est: quia illud quod
dicit esse, tamen nihil est. Hæc ille. AVTHOR. Id

Idolū quid.

est, nihil est eorum, quæ dicitur esse. Quicquid
imago fidelium dicitur esse, hoc est: Deus, aut
sanctus nō dicitur esse, nisi signi gratia, & hoc
est lapis, & aurum in natura: & sic est. Mortua
non est, quia nec gratia signi, nec gratia rei vi-
uere dicitur, vel putatur ab aliquo. Quis enim
viuere eam putat, vel sapere, ac vita carere nō
audacter affirmat? Quis eis hostias immolat,
sacrificat, aut vota persoluit? Sed magis in eis
gratias agit Deo, sacrificat, & vota illi persol-
uit, dicendo cum Psalmista, Gloriosus Deus in
sanctis suis. Idololatriæ autem cum angelis im-
molarent, non Deo, sed ipsis dijs immolabant.
Vnde quæstione. 10. ad Algasiam HIERO-
NYMVS. Vt sciamus semper eos, qui exco-
lunt idola, licet in tempore hostias viderentur
offerre, non eas Deo obtulisse, sed angelis per
Ezechielem plenius discimus. Dedi eis iustifi-
cationes, & præcepta nō bona. Non enim san-
guinem hircorum, aut taurorum querit Deus,
sed, Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus, cor
contritum, & humiliatum Deus nō despiciet.
Et propterea qui vitulum fecerunt in Oreb, &
coluerunt Sydos Rempha (de quo in Prophe-
ta Amos differuimus) adorauerunt figuras,
quas ipsi fecerunt: & tradidit eos, vt seruirent
militiæ cæli: quæ nunc ab Apostolo religio di-
citur angelorum. Hæc ille. AVTHOR. Dijs
igitur immolantes, aut angelis sacrificantes mo-
re illo peccabili, ipsis angelis principaliter im-
molabant, ipsis templafecerunt, ipsis dies ce-
lebres dedicabant: nos omnia ista propter an-
gelos, siue sanctos Deo soli persoluimus, vt
qui eos fecit tales, talibus super omnes hono-
ribus cumuletur: & tunc sine crimine, quia ab
his, qui criminosa ista fecerunt, latè differi-
mus: ita vt respondeamus Apostolo, qui no-
luit nos esse socios dæmoniorum in prædicto
loco ad Deo gratias. AVGVSTINVS. Quæ im-
molant gentes dæmonijs, & non Deo immo-
lant. Nolo autem vos fieri socios dæmonio-
rum. Vnde satis intelligi potest, nō tam ipsam
immolationē (nam vero Deo prisci sancti im-
molauerunt) sed quod dijs falsis, & impijs dæ-
monijs immolatur, reprehendenda à vera reli-
gione in superstitionibus gētium. Sicut enim
ipsa veritas hortatur homines fieri sanctorum
socios angelorū, ita seducit impietas ad socie-
tatem dæmoniorū. Hæc ille. AVTHOR. Ergo
si angelis nō offeramus, sed in honorē an-
gelorū, nec sanctorū imaginibus, sed in hono-
rem sanctorū Deo hostias immolamus, nemo
nos statuet socios dæmoniorū: quibus & non
Deo immolabāt idololatriæ, sed potius socios
angelorū, & sanctorū hominū, qui vt nos ipsi
domino

domino immolabant. Vnde. 4. sententiarum, cap. 86. DAMASCENVS. Quantum utiq; labores, vt duces inuenires, qui ad immortalitatis regem duceret, & pro te ad ipsum sermo nes faceret. Duces igitur generis totius, qui ad Deum pro vobis interpellationes faciunt, nō honorandum: utiq; honorandum templa erigentes Deo in horum nomine fructificantes, horum memoriam venerantes, vt in ipsis latātes spiritualiter, vt propria connotantium lætitia fiat, vt non mitigare tentantes, e contrario eos irasci faciamus. Nam his quidem, quibus Deus mitigatur, & huius ministri inimicātur. In psalmis, & hymnis, & canticis cantantes spiritualibus. Sequitur. Titulos eius erigamus, & visibiles imagines, & ipsi animati tituli, & imagines eorum, virtutū imitatione efficiamur. Hæc ille. AVTHOR. Hæc vox ecclesiæ Iesu Christi formata voce Ioannis. De sanctis enim loquens, de quibus mentionem facit eorum canticum, Eorum, inquit, nomine erigamus Deo templa, in eorum nomine faciamus venerandas memorias in festis supp. & basilicis: in ipsis lætemur spiritualiter in hymnis, psalmis, & canticis spiritualibus: titulos eis erigam⁹, & visibiles imagines, vt nos ipsi animati, tituli, & animatæ imagines eorum, virtutum imitatione fiamus. Hæc non fecerunt idololatræ, sed semper ab eis latissima proportione disungimur, quia omnia Deo facimus, quæ facimus sanctis eius, ipsi nulla horū Deo immolant. Quid ergo non desinunt suggillare hæretici Christianis factas imagines, dicentes eos affines idololatris, & consanguineos, quia ipsi colebant imagines, ideo communicamus & gentibus: quasi item simus idololatræ, cum in ecclesijs nostris panem comedimus, aut vinum bibimus: quia & hoc fecerunt idololatræ: aut si Deo sacrificemus, vel terras colamus, aut vxores ducamus, aut postremo, si literas legamus, vel si homines simus, quia homines erant idololatræ. Hoc enim modo Faustus Christianos redarguit, quia memorias martyrum solennes habebant, dicens eos hoc esse commune habere cum gentibus, qui dijs sacrificabant. Et libro. 20. ad finem respondet AVGVSTINVS. Et si vsus quarundam rerum similis videtur nobis esse cum gentibus, sicut cibi, & potus, tectorum, lauacrorum, & qui ex nostris coniugalem vitam gerunt vxorum ducendarum, & habendarum, filiorum gignendorum, nutriendorum, hæreditandorum: longè tamen aliter his rebus vtitur, qui ad alium finem vsum earum refert, & aliter, qui ex his Deo gratias agit: de quo praua, &

falsa non credit. Sicut enim in ipso errore vestro cum eo pane vescamini, quo ceteri homines, & fructibus viuatis, & fontibus lauetis, lana, & lino similiter texto amiciamini, nec in his tamen parem ducitis vitam, non aliud edendo, aut bibendo, aut induendo, sed aliud sentiendo, & credendo, & ad alium finem ista omnia referendo, finem scilicet vestri erroris, atq; vanitatis: ita nos in his, & alijs, quæ similiter sumimus, non similiter cum gentibus viuimus, eadem res non ad eundem finem referendo, sed ad finem legitimi, diuiniq; præcepti, charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: à quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium: in quo sanè principatum tenetis, non intuentes, non considerantes in eisdem habendis, agendisq; rebus tantum ad diuersam vitam valere, si diuersa sit fides. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Faustus dixit se nō habere sacrificia; simulacra, aut honores hominum communes cum gentibus: quæ obiecit haberē fideles. Dicitis hæc eadem vos Witcleuista vaniloqui. Sufficit nobis Christianis respondere aliter, quod vel vobiscum, vel cum idololatris vitam non habemus, vel cultum communem, quauis quasdam res humanas communes, quia ad diuersitates vitæ, vel cultus valet, hoc tantum, si diuersa sit fides. Alius ergo cultus noster sanctarum imaginum, alius idolorum, alius Eucharistiæ nostræ, alius idoli panis: quauis pares sint sensibus, quia in illis, & nobis non est par fides.

¶ Quod cultus sacrarum imaginum non est cōtra præceptum, Non facies tibi sculptile.

CAPVT. CLII.

SVMMA.

- 1 Præceptorum diuinorum inuersio.
- 2 Histriata sculptura, quæ dicitur, & ad quid fiebat.
- 3 Imaginum structura ad quid quandoq; ualeat.
- 4 Imaginum cultus, q. non semper prouocet ad idolatriam, ostenditur.
- 5 Imaginem sculptam, quod non denegauerit Saluator infideli Cesari.
- 6 Witcleuista deponentes Christi imaginem à templo, ex admisione imaginis Cesaris in numo, confutatur.

Præcep

Præceptum primæ tabulæ instaurant contra nos, quo dicitur, Non facies sculptile. neq; deinde similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Exod. 20. Ex hoc videt eis tanq̄ superstiosam rem omnem vitandā arte formatam imaginem. Nempe huius præcepti auctoritatem ita magnificant, vt fidem nostram obruant: sed adulterare non timent. Ad īvotum hæresis præcepta defleunt: nūc, vt volunt, attenuant, nunc incrassant: contra bella iusta, & leges principum, quibus puniuntur malefici, præceptum astringunt, Non occides. Vt omnia faciant esse cōmunia, præceptū extendunt, Non furtum facies. Cum vitare volunt iudicia, præcepto arctantes se fingunt, ne quoquo modo iurent, dicentes, Non assumes nomen Dei tui in vanū. Fidelibus autē sensus præceptorum est absq; tali fuco perlucidus, vt sic præcipitur non occidendum iniuste, nec iurandum sine stricta necessitate, nec mœchā dum cum aliena non tua scilicet muliere: intelligitur, Non facies tibi Deum sculptile. Intransitiuè pronūtia primò Deum: sculptile postea per seipsum. Et nota Pronomen, tibi, ne facere vetaretur: sculptile, absolute, sed tibi, & non Deo: nō sculpas imaginem, vt tibi sit Deus, & non sola imago Dei ipsa, quam sculpis. Hic solus error est, qui fideles distinguit à gentibus, lib. 8. de ciuitate Dei. cap. 24. AVGVST. Dæmon quippe simulacro arte impia colligatus, ab homine factus est Deus, sed tali homini, nō homini. Hæc ille. AVTHOR. Idcirco subditur, Non adorabis, neq; coles ea scilicet pro dijs, sicut primò omnium dixit tibi, Non habebis deos alienos corā me. Vbi in expositione ANDREAS. In Hebræo in multis locis, vbi habemus, coram, habetur, contra. Sensus est, Non habeas idola, & imagines deorū, qui sunt alieni à me, Nec adorabis deos gentium, quod facere, est cōtra me. Hæc ille. AVTHOR. Hoc sensu coram me dicitur, Non habeas deos alienos: quo conuerso in Euangelio dicitur, Ite in castellum, quod contra vos est, idem est cōtra vos, & coram vobis: hic autem corā me, id est, cōtra me. Sic ergo cōtra faciendū inhibet sculptile, quasi Deum alienū cōtra se. Vnde in eodem ca. clarius scribitur, Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis: declarans in hoc primū præceptū prohibere omne simulacrū. Vnde quæstionibus Exod. 78. AVGVSTI. Repetitur, quod in primo præcepto intitulatū est, & ex dijs, atq; aureis argenteis,

vtiq; omnia simulacra intelliguntur, sicut etiā in illo Psalmo, Idola gentium argentum, & aurum. Hæc ille. AVTHOR. Quantum autē à sensu præcepti distet praxis fidelium in faciēdo sculptilia, notabili schemate libro suo de templo Salomonis, ca. 19. declarat BEDA. Sunt qui putant in lege domini prohibitum, ne vel hominum, vel quorūlibet animalium, siue rerū similitudines sculpamus, aut depingamus in ecclesia, vel alio quolibet loco, eo q̄ in decalogo legis dixerit, Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinē, quæ est in cælis desuper, & quæ est in terris deorsum. Nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Qui nequaquam hoc putarēt, si vel Salomonis opus ad memoriam reuocassent: qui & in templo intus palmas fecit, & Cherubim cum varijs celaturis in columnis illius malagranata, & rete: in mari quoq; æneo duodecim boues, & sculpturas histriatas. Sed & in basibus laterū, sicut & in sequentibus legitur leones cum bobus, palmas, axes, & rotas cum Cherubim, & vario picturā genere fecit. Vel certè si ipsius Moyse opera considerassent, qui iubente domino, & Cherubim prius in propitiatorio, & postea serpentem fecit æneum in eremo, cuius intuitu populus à verorum serpentium venenis saluaretur. Si enim serpentem æneum licebat exaltari in ligno, quem aspicientes filij Israël viuerēt, cur non liceat exaltationem domini Saluatoris in cruce, qua mortem vicit ad memoriā fidelibus depingendo reduci? vel alia eius miracula, & sanationes, quibus de eodem mortis authore mirabiliter triumphauit: cum horum aspectus multum sæpe compunctionis soleat prestare contuentibus: & eis quoq; qui literas ignorant, quasi viam dominicæ historiæ pandere lectionem. Nam & pictura Græcè Zographia, id est, viua scriptura vocatur. Si licuit duodecim boues æneos facere, qui mare superpositum ferentes, quatuor mundi plagas respicerent: quid prohibet duodecim Apostolos pingere, quomodo euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: viua (vt ita dixerim) præ oculis omnium designari scriptura? Hæc ille. AVTH. Oculis vestris videte fideles, q̄ hoc argumentū legis, quod cōtra sculptile faciunt Witcleuista, antiquorū erat hæreticorū in tēpore sancti Bedæ. Ipse respondet, ipse planè probat per factorem legis hoc contra legem non esse, qui Cherubim fecit iussu Dei, & serpentem æneum, & duodecim boues Apostolorum figuras. Tota autē difficultas in hoc terminatur, q̄ ista fecisse, & coluisse tanq̄ res, nō tanquam nudas

nudas figuras, error esset Gentilium. Hoc superstitio gentium credidit, quod qui sciret ipse, quem institueret Deum conficeret, ut plano textu Sapiens ait, Si quis artifex faber de sylua lignum rectum fecerit. Sequitur. Lignum curuum, & vorticibus plenum sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam artis suae figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud comparat: perliniens rubrica, & rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam, quae in illo est, perliniens, & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne forte cadat prospiciens illi, sciens quoniam non potest se adiuuare, Sapient. ca. 13. Conclusionem huius praemisit, dicens, Infelices sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum suarum, aurum, & argentum manus mentionem, &c. Sic ergo putauit opus suum Deum fieri, quem elegit hunc, vel illum Neptunum, vel Iouem. Qualiter autem hic affert doctores hoc abditum declarantes. 8. de ciuitate Dei, ca. 24. Inter ceteros autem Hermetem trimegistum clarè scribentem AVGVSTINVS. Omniū, inquit, mirabilium vincit admirationē, quod homo diuinam potuit inuenire naturam, eamque efficere. Quoniam ergo proavi nostri multum errabant circa deorum rationem, increduli, & non animaduertentes ad cultum religionemque diuinam, inuenerunt artem, qua efficerent deos, & adiunxerunt virtutem de mundi natura conuenientem, eamque miscetes, quoniam animas facere non poterant, euocantes animas daemonum, vel angelorum, eas inde runt imaginibus sanctis, diuinisque mysterijs, per quas idola lenefaciendi, & male vires habere potuissent. Hæc ille. AVTHOR. Ecce iam habet Witcleuista artem faciendi Deos, quam inter catholicos reperire non potest. Et de eodem Hermete verba item sua translata prescribit AVGVSTINVS. Quoniam de cognatione, inquit, & a consortio hominum deorumque; nobis inducitur sermo: potestatem hominis. O Asclepi, vimque; cognosce. Dominus, inquit, & pater, vel quod est summum Deus, ut effector est deorum caelestium, ita homo factor est deorum, qui in templis sunt humana proximitate contenti. Et paulo post. Ita humanitas, inquit, semp memor naturae, & originis suae in illa imitatione diuinitatis perseuerat, ut sicuti pater ac dominus, ut sui similes essent, deos fecit æternos: ita humanitas deos suos ex sui vultus similitudine figuret. Sequitur. Statuas dicis o trimegiste. Statuas, inquam, o Ascle-

pi vides, quatenus tu ipse diffidas statuas animatas, & sensu, & spiritu plenas, tantaque facientes, & talia, statuasque; futurorum praescias. Hæc ille. AVTHOR. Iam replica mandatum primum decalogi, Non facies tibi sculptile. si intelligat Witcleuista diuinum mandatum, hoc modo facere sculptile, homini prohibetur. Et quis tale sculptile modo sibi inter fideles conatur efficere? Quis mundi naturae virtutem commiscet? Quis animas daemonum, vel angelorum euocat, imaginibusque; imprimit, ut deos ex sui vultus similitudine figuraret? Nemo audiuit quempiam in ecclesia dicere statuas animatas, & sensu plenas, & spiritu, & praescias futurorum. Horrent Christiani audire deitate plenam imaginem: sed nec hanc sculpturam sancti illo sancto, aut eius anima animata: omnes enim quantūlibet idiotae nouerunt imaginem talē sculptam sine spiritu, sine sensu, oculos habere, quibus non videat, aures, quibus non audiat, manus, quibus non palpet, nares, quibus non odoret: sed eum figurare praesenter sensui, qui spiritus est, aut spiritum habeat, & odores, & tactus, sonos, & colores viuo sensu, aut intellectu nouit discernere ab fideli sculptura, qua nec deos, nec sanctos, sed Dei, aut sanctorum fiunt imagines. Procul est paganitas Apulei, aut Hermetis sacrilegi, qui cum fecerit sculptile viuum, & sensu plenum, in sculpta petra, vel ligno efficit sibi Deum. Qualiter solū illud, Non facies tibi sculptile, intellectum capit ex illo, Non habebis deos alienos coram me, quod vehementer probat libro de templo Salomonis cap. 19. versus finem BEDA. Si diligentius verba legis attendamus, forte patebit non interdictum imagines rerum, aut animalium facere, sed hoc idololatriae gratia omnimodè esse prohibitum. Denique; dicturus in mote sancto dominus, Non facies tibi sculptile, neque; omnem similitudinē, praemisit, Non habebis deos alienos coram me. Ac demum subiunxit, Non facies tibi sculptile, neque; omnem similitudinē, quae est in caelo desuper, & quae in terra deorsum. Atque ita conclusit, Non adorabis ea, neque; coles. Hæc ille. AVTHOR. Hic ergo est sensus diuini mandati, quod Beda proponit, Non facies tibi sculptile, id est, ut sit tibi Deus, quicquid de scripturis attuleris, ut confundantur omnes, qui adorant sculptilia, intellige tanquam deos. Similes illis fiat, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis, ut in dijs. Nihil est, quod contra sculptas imagines resonant, quin hoc sensu soluatur. Instat forsitan Witcleuista, protestans facturam sculptilis lege prohibitam non tantum, sed omnem similitudinē, quae est in caelo desuper, & in terra deorsum, vel in a-

vel in aquis sub terra. Et ego interrogo, si Deus iustus hæc praecipit, quare ergo Moyses ex eius pracepto fecit duos Cherubim aureos ex utraque; parte oraculi, habentes alas, quibus tenerent propitiatorium? Exod. 25. Ipsi Cherubim cum essent productiles, quia fiebant ex auro, quantum ad figuram imaginis in nullo differabant a sculptis. Sed Salomon, qui spiritu Dei templi opus perfecit, duo Cherubim fecit de lignis oliuarum, textisque; auro. 3. Reg. 7. Quos ideo quia de ligno fiebant, sculptos intelligamus: sed & parietes templi per circuitum textit variis caelaturis, & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi promittentes de pariete, & egredientes. In ostiis quoque de lignis oliuarum sculptit picturam Cherubim, & palmarum species in Anaglypha, id est, caelatura, & textit eas auro. Et iterum adhuc scriptura pondus facit, quod sculptit Cherubim, palmas, & caelaturas valde eminentes. Fecit namque; mare aeneum fusile, subter cuius labium duo erant ordines sculpturarum histriatarum fusiles: & stabant super duodecim boues, & opus basium in terra simile erat & sculpturae inter iuncturas, & inter coronulas, & plectas, leones, & boues, & Cherubim. 3. Reg. 7. Prima duo Cherubim fecit Salomon opere statuario, & posuit ea in interiori templo. Fuerunt ergo quatuor: duo Moysi super oraculum, & duo Salomonis in templo, ut notat. 2. Paralipo. & in ² *Histriata.* histriatas ad quid fieret doceamus, notare debemus, quod praedicto libro cap. 19. circa principium ait BEDA. Sculptura, inquit, histriata est, quae historias rerum aliquas imitatur, unde & rectè per sculpturas histriatas, quibus mare circumdabatur, exēpla sunt priorum temporum designata, quia necesse est nos solerter intueri, ut videamus, quibus operibus sancti Deo placuerunt ab initio, qua obduratione in sceleribus perdurauerunt, quanta iniquitate ob scelerata reprobis perierunt, quomodo in exordio nascentis seculi Cayn ob malitiam inuidiae damnatus. Abel sit ob iustitiae merita coronatus. Lamech ob adulterium, & homicidium maledictus. Enoch ob gratiam pietatis ad paradysum reductus. Quomodo post diluuium Chā ob impietatem a patre detestatus est, & Sem, & Iaphet ob obsequium reuerentiae perpetua sint benedictione donati. Abraham ob meritum fidei sit haeres diuinae promissionis effectus. Cetera gentium multitudo in antiqua ita sit infidelitate relicta. Qualiter adueniente in carne domino, Iudaea ob perfidiae noxam repulsa, & gentilitas sit per gratiam fidei ad fa-

lutem reducta: & cetera huiusmodi, quae in vtroque testamento solerter, ac pie consideranda, multo studiosius quibus praesunt. Et ideo forsitan duo ordines sculpturarum histriatarum facti, ut hi, qui in fonte baptismatis abluti sunt, vtriusque; testamenti diligenter auscultent historias: ideo decem cubitorum erant in gyro, ut quoscunque; in eisdem historiis deditos iussis caelestibus ac tota intentione ad superna praemia suspensos esse prospexerint, hos imitari contendant. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo tantum imagines, sed & historias temporum sculpturae maris aenei continebant. Cur non item sculpturas sanctorum apostolorum aut martyrum non nostrae continebant ecclesiae ad incitationem pigrorum, ut Beda dixit, & attentionem seu ascensionem sanctorum? Vnde versus finem ca. subdit de eodem BEDA. Si eidem legi contrarium non fuit in eodem mari sculpturas historiatis in gyro decem cubitorum fieri, quomodo legi contrarium putabitur, si historias sanctorum, ac martyrum Christi sculpamus, siue pingamus in tabulis, qui per custodiam diuinae legis ad gloriam meruerunt aeternae retributionis attingere? Hæc ille. AVTHOR. Vbi sunt hypocritae Witcleuistae, qui tantam rugam faciunt conscientiae, cum imaginum sculpturas, aut picturas aspiciunt, idola vocant, & earum artifices, & cultores iungunt idololatriis: Ecce qui iussit non facere nobis sculptile, ipse confirmavit sermonem suum cum Salomone, ut faceret in domo domini sculptos boues, & sculptos leones, & leucos item sculptos, vel fusos. Ipse, inquam, qui dixit. Non facies sculptile, neque; similitudinē, quae est in caelo desuper & c. ipse dixit ad Moysen, duos cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi. Similitudo caelestium desuper duo Cherubim. Similitudo in terra deorsum leones, boues, & palmae. Similitudo in aquis aeneum mare. Qui ergo vult ne Deus firmatum sic irritare praecipit. Et dicet Paulus Apostolus constanter. Si quae destruxi, hæc iterum aedifico, praearicatorum me constituo. Galat. 2. Sed ut dixi, aliud est rem fieri in praedictum deitatis, qualiter boues & vitulos fecerant, qui dicebant, Isti sunt dii tui Israël. Aliud in honore Dei, & memoriam rei absentis, qualiter. 2. Paral. 4. boues erant fusiles, & ipsum mare super. 12. boues impositum erat. Sequitur. Et candelabra aurea secundum speciem, quam iusserat fieri. In quem locum in Hebraicis quaestionibus. HIERONYMVS. Secundum speciem, quam iusserat fieri, subauditur Deus: boues propter memoriam vituli in eremo conditi. Hæc ille.

ille. AVTHOR. Et ita in memoriam populi propter eius conditionem afflicti Deus ipse iussit fieri bouum imaginem, qui præcepit nullam fieri rei factæ similitudinem, ad idolorum subuersionem iubet: prohibet ad fomentum. Vnde intelligimus, quod structura imaginum quandoque valet ad tollendū inordinationem cultus, sicut de istis Cherubim senserunt Hebræi, & declarat libro secundo de duce dubiorum. capite. 15. RABI MOYSES. Fides, inquit, essendi angelos, sequitur fidem essendi Deum, & cum illis potest stare prophetia, & lex, & propter corroborationem fidei huius, præcepit Deus facere super arcam formam duorum Cherubim, propter quod scimus esse angelicum in fide populi, quod est verus intellectus sequens fidem essentiæ diuinæ, & illud secundum est principium prophetiæ, & legis, & destruit idololatriam, & si fuisset sola vna forma vnus Cherub, faceret errare, quod cogitarent quod fuissent vnus in natura: sicut vnus Deus: & ideo adducuntur ad aliquam dualitatem, & quando fecit duos Cherubim cum manifestatione quam fecit, ostendit quod dominus Deus noster vnus est. Hæc ille. AVTHOR. Non ergo semper cultus imaginum prouocat ad idololatriam: sed magis vbi est regimē intellectus ad cultum vnus Dei, qui tales habet famulos spiritus excellentes: qualiter sanctus Enos intelligitur fecisse, & coluisse imagines in honorem Dei ad deprimendum idololatriam per falsum cultum dæmonum imaginibus præstitum à filiis Cayn, secundum quod Nicolaus exponit. Ad cultū ergo Dei proficit, quod eū, & spiritus beatos in suis imaginibus recolamus: quos si ignoremus, omnino non ad magnificandum Deum surgeremus, nec tam reputaremus excelsum, idcirco Sapiens ait: Gloriosa species cæli, gloria stellarum, positio mundum illuminans, in excelsis dominus: In verbis sanctis stabunt ad iudicium, & non deficient in vigiliis suis, vide arcum, & benedic qui fecit illum. Ecclesiastici. 43. Alias non tantūtiliter descripsisset angelos Dionysius ad humanam formam, & cum instrumentis, & formis rerum visibilibus, quibus etiam pictores eos licentiosè depingūt libro illo cælestis Hierarchiæ decimo quinto. DIONYSIUS. Est autem secundum vnum quodque, vt existimo, corporalis nostræ multipartiōis imagines conuenientes inuenire cælestium. LINCOL. Contigit inuenire imagines cælestium virtutum secundum partes singulas humani corporis. AVTHOR. Et dat eis oculos humanos propter aspectum clarum in lumine diui

no: nares ad discretionem, aures ad perceptionem notitiarum, Palpebras & supercilia ad custodiam præceptorum: humeros & vlnas ad designationem potentiarum, iuuenilem aspectū propter indeficientiā eorum essentiæ, dat igneam speciem propter immortalitatem, rotas propter agilitatem, sacerdotalia indumenta, quæ ad sacra percipienda conducunt, zonas quia virtutes germinat, & ipsas conseruant: virgas quia regunt: lanceas & secures quia potestates aduersas coercerent. Hæc omnia autem ex diuinis libris vbi Moyses Cherubim descriptionē assumpsit videns alatas, aut Ezechiel inter rotas. Aut vt Paulus ei exposuit ipse transcripsit. Sic sculptura angelorum de scripturis sanctis, & per homines sanctos in primitiuam primò fluxit ecclesiam. Quis denegat eam Deo & sanctis? cum nec Saluator sculptam imaginē infideli Cæsari denegauerit: imò concesserit: dicente euangelio, cum quæ fuisset: Cuius est hæc imago? Et ipsi respondissent, Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Si sculptura hæc fuisset contra illud: Non facies tibi sculptile: vetuisset statim tanquam illicitum. Vnde super illum locum Matthæi in imperfecto Homilia. 70. CHRYSOSTOMVS. Tu autem cum audieris, Redde quæ sunt Cæsaris, Cæsari, illa scito dicere eum solummodo, quæ in nullo pietati nocent. Et quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris, sed diaboli vestigali est tributum, quod tale est. Imaginem Cæsaris non improbauit Christus. Hæc ille. AVTHOR. In nullo ergo nocuit pietati sculptura imaginis in denario Cæsaris, quam permisit, & reddere iussit Christus. Pietas autem prima est erga Deum, secunda in parentes, tertia in patriam. Quod si hæc sculptura nihil nocuit pietati in Deum, quæ vocauit homines in memoriam Cæsaris, cui deberet tributum: expers sensus fuerit, qui dixerit imaginem domini, aut alicuius sancti eius, noxiam pietati, quæ homines in memoriam Dei citat: cui primum debent obsequium, & vltimæ seruitutis tributum. Vnde capite decimo nono, de templo Salomonis. BEDA. Cæterum (reor) similiter hæc fieri, scilicet, sculptilia nulla legis diuinæ litera vetuit. Alioquin & dominus, tentantibus Phariseis de tributo Cæsari reddendo, in quo & imaginem Cæsaris expressam esse dicebant, nequaquam responderet, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei Deo: sed potius corrigeret eorum errorem, dicendo, Non licet vobis in percussura auri & argenti vestri imaginem facere Cæsaris: quia talē sculpturā lex diuina prohibet. Effet naq; locus,

locus, vt ostenso sibi numismate census, hoc diceret, si in eo Cæsaris imago causa idololatriæ, & non ad iudicium magis regiæ potestatis esset deformata. Hæc ille. AVTHOR. Ad hoc argumentum legitimum magni Bedæ tota iam cohors Wicleuistica respondeat: Cur non patiuntur esse imagines Christi si imagines deferunt Cæsari? Quare item deponunt eā à Deo templo, quam Christus admisit in numo? Quod si imago peccatrix in denario fuit, qualiter non erit reus peccato Christus, qui cōsensit, dicente Apostolo de hoc peccato in capite, & demum de ramulis eius: Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui faciūt ea, sed & qui consentiunt facientibus. Rom. 1. Imò absolutè Beda pronuntiat quantum nouit nulla legis litera vetitas esse fieri tales sculpturas. Iam ergo peritiores Beda se monstrēt, & in scripturis sanctis hanc prohibitionem, quam ipse non inuenit, inueniant.

¶ Quod imagines apud Christianos sunt signa vtilia, superstitione carentia, & literæ illiteratorum.

CAP. CLIII.

S V M M A.

- 1 Idololatriæ ortus describitur.
- 2 Catholici quomodo imagines colant sacras, non tam sine rebus.
- 3 Imagines quod sint media delectandi in Deo.
- 4 Imago, & pictura, quod sit idiotis quasi scriptura.
- 5 Constantinus Papa quomodo Philippum Cæsarem hæreticum superauerit picturis.

Ascendunt verbum suum vt faculam, quod Dei similitudinē facimus in signis inutilibus, quæ secundū Baruch habent linguas politas à fabro: ipsa autē inaurata, & inargentata falsa sunt, & non possunt loqui. Et Esai. 40. Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Nunquid sculptile cōflauit faber aut artifex, aur o figurauit illud, & laminis argenteis argentarius? Fortè lignum & imputribile elegit artifex sapiens, quærit quomodo statuat simulacrum, quod non moueatur. Ecce inutile signum simile Deo factum, sed ideo falsum,

quia nec se potest statuere stabile, nec habile lingua loqui. Fide percipimus, quàm non multum distant verbis nudis, aut vultibus error, aut veritas. Simili opere modo & arte conformi fit idolum paganorum, & imago fidelium, simili modo serpens æneus, & draco Belis: serpens Moysi, & serpens Magi: Cherubim templi, & aliud idolum de militia cæli: Apis Ægypti, & vitulus templi Dei. Os habet vterque, & non loquitur: pedes, & non graditur: nares, & non olfacit: guttur, & non clamat. Si vis noscere distantiam rerum factarum, perpende mentes artificum. Facit fidelis imaginem Dei tantum, perfidus item Deum. Iste Deum assimilatus, ille adæquat. Ideo Esaias notanter hic superius in cōclusionē subiunxit, Cui assimilatus me, & adæquastis, dixit sanctus Esaias. 1. Assimilatio peccatum non est, vbi non concomitatur æquatio. Vnde imago ratio talis imaginis adæquationem non habet, sed similitudinē, & hoc ab origine, dicente Sapiente: Acerbo luctu dolens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem: tunc demum prosequitur & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunquam Deum colere coepit, & constituit inter seruos suos sacra, & sacrificia, deinde interueniente tempore, & conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Sequitur. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. Sapient. 14. De imagine hac dixit Belis Babylonij primi idoli: quia primò sculpta est, scriptura non culpata, aut quia similitudinem mortuæ proles expressit: sed quādo ipsam mortuam in imagine colere coepit pater, & Deum putari, & esse mandauit: tunc enim dicens se sapientem, stultus factus est, secundum Apostolum, & res ipsa sculpta secundum Apostolum coepit esse culpabilis, quia mutauit gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Ad Roman. 1. vbi notanter ait AMBROSIUS. Sic obcæcatum fuit cor illorum, vt maiestatem inuisibilis Dei, quem ex his factis agnouerant, non in hominem, sed, quod peius est, & inexcusabile crimen, in similitudinem hominis mutarēt, vt forma corruptibilis hominis, Deus ab his vocetur: hoc est simulacrum hominis, vt quos viuos hoc nomine donare non audent, mortuorum imagines in gloriam Dei recipiant. Et infra. Sic enim Dei maiestatem, & gloriam minuerunt, vt horum, quæ & minima, & parua sunt, similitudini Dei ho-

norificentiam darent. Primi enim Babylonij Deum vocauerunt figmentum Belis quondam hominis mortui, qui principatum in eos egisse dicitur. Coluerunt & serpētem, & draconē, quem Daniel homo Dei occidit: cuius similitudinem habent. Ægyptij autem colebāt quadrupedem, quem dicebant Apim in similitudinem vacca, quod malum imitās Hieroboā, vaccas instituit in Samaria, quibus sacrificaret Iudæi. Harum tamen omnium rerū, quas memorauimus, simulacra coluerunt Ægyptij. Hæc ille. AVTHOR. Totum crimen istarum imaginum vides esse, quia in ipsas secundum naturam & nomē maiestatem inuisibilis Dei homines transferebant. Non hoc fecit Moyses ad serpentem. Nō Salomon ad cherubim, quem fecit opere statuario. Nec Christiani moderni ad aliquam suam imaginem: ideo non factū, sed abusus propagat ibi culpam. Sicut de eisdem literis, eodem quoque formam te scriptore, fides scribit in codice Christiano, & in suo codice Lollardina perfidia: & dicimus hic codex est sacer, & ille prophanus: quia iste veram fidem, ista grammata me docendo signant, illa corruptam: & eiusdem tamen figure est hic & ibi prima aut alia litera alphabeti: eiusdem habitudinis item & coaptationis in verbis similibus sunt syllabæ: sed ista inutilis, illa utilis: ista vera, illa falsa: quia vtile quid & verū ista designant, illa peruersum. Ita vna forsan & eadem erat mihi imago Christi, quæ modo Herculi dedicatur: sed hoc egit non res imaginis, sed malitia peruertentis. Altera item differentia est insignis, quæ aliquid forsan, sed nihil sacrum signat, sed omnis sanctitas ipsis signis imponitur: & hoc est maxime idololatris asuetum, qui Neptuni colunt simulacrum, Neptunum, id est, mare designans, mare tam ipsum contemnunt. Vnde in de doctrina Christiana. cap. 7. AVGVSTINVS. Quid mihi prodest simulacrum verbi gratia Neptuni? nō ad ipsum habendum Deum, sed eò significari vniuersum mare, vel etiam omnes aquas cæteras, quæ fontibus prouunt. Sicut à quodam poeta illorum describitur, si bene recolo ita. Tu Neptune pater, cui tempora cana crepan-
ti Tincta salo resonant magnus cui perpetuo
mento, Profluit Oceanus: & flumina crinibus
errant. Sequitur. Quid ergo mihi prodest, quæ
Neptuni simulacrum ad illam significationem
refertur, nisi forte, vt neutrum colam? tam enim
mihi statua quælibet, quam mare ipsum non
est Deus. Hæc ille. AVTHOR. Is modus itē
statuendi imagines, vt ipsæ colantur, rebus de-
spectis, superstitiosum videtur: hoc ideo, quia

tantam maiestatem rerum signis attribuunt
2 pro seipsis. Fideles ergo catholici nec sacras
colunt imagines sine rebus, id est, vt ipsæ sint
in natura sic sacræ, sed vt sint signa sacrarum
rerum, per quæ in memorias earum rerū per-
ueniant tanquam per literas. Sicut. lib. 4. cap. de
sanctis imaginibus ait DAMASCENVS. Quia verò non omnes noscunt literas, neque le-
ctiōni vacāt, patres excogitauerūt velut quos-
dam triumphos in imaginibus hoc describere
ad velocem memoriam: quapropter mul-
totiens non secundum mentem domini pas-
sionem imaginem Christi crucifixionis vidē-
tes, & salutaris passionis in rememorationem
venientes, prociētes adoramus. Hæc ille. AV-
THOR. Hoc omnes in communi nouerunt,
picturas, aut imagines esse hominibus saltem
indoctis literas delicatas: & Aristoteli in sua poē-
tica, vbi ait de septem speciebus tragœdiæ, vo-
cat eam speciem representationem, dicens, quæ
non fit delectatio ex rememoratione rei, cuius
intenditur rememoratio absque sui representa-
tione: sed fit delectatio quidem, & receptio ip-
sius, quando representata fuerit: ideoque mul-
totiens non delectatur homo ex aspectu for-
mæ ipsius rei existentis in natura, & delecta-
tur in eius representatione, & conformatione
per picturas, & colores: & propterea vtuntur
homines arte pingendi, & describendi, ita, quæ
picturas, & scripturas quasi similes in affectu
ad excitandum tam apprehensiuam, quam ap-
petitiuam, aut rememoratiuam potentiam cō-
iungit. Aristoteli. Quapropter bene vsus est. M.
Tullius Cicero formis imaginum, ad acuen-
dum, & faciendum tenacem memoriam: quis
dignè ipsi videatur succensere Galfridus, iu-
bens delectanter tractare memoriam, cui &
3 ipse subtrahit media delectandi. Sic item ima-
gines sunt media delectandi in Deo: velut epi-
stola ad Secundinum inclusum in rescripto.
cap. 4. lib. decretorum pontificum GREGORIUS. Imagines, quas à nobis tibi dirigēdas
per Dulcidium diaconum tuum rogasti, nisi
tibi: in qua re valde nobis tua postulatio pla-
cuit, quia illū toto corde tota intentione que-
ris, cuius imaginem præ oculis habere deside-
ras: vt visio corporalis quotidiana reddat ex-
ortum, vt dum picturam vides, ad illū animo
inardescas, cuius imaginem consideras. Non
ab refacimus, si per visibilia inuisibilia demō-
stramus, Sic homo, qui alium ardentem videre
desiderat, aut sponsa amando desiderans quæ
videre, conatur, si contigit eum ad balneū ire,
aut ad ecclesiam procedere, eminens viam ten-
dentibus se præbet, vt de visione eius hilaris
recedat.

recedat. Et infra. Et dum nos ipsa pictura quasi
scriptura ad memoriā filium Dei reducimus,
animus noster, aut de resurrectione lætificatur,
aut de passione demulcetur: ideoque direximus
tibi tabulas trinas: imaginem Saluatoris, san-
ctæ Dei genitricis Mariæ, Petri & Pauli apo-
stolorum continentes. Hæc ille. AVTHOR.
Conuenit Damasceno penè per singula: con-
uenit & artificibus per naturam, qui omnes
magnum in imaginibus tam ad roborandum
affectum rei cupit, quam ad informandum
aspectum, & imprimendum speciem rei nesci-
tæ semper inuenire suffragium. Quid querunt
hæretici suffocare fideles, pietatem retardare
sanctorum, vel simplicium charitatem extin-
guere, dicentes, Ipse homo in mente habet ima-
ginem Dei, vbi videndus est; non foris in scul-
ptili, quia hoc egerunt idololatras: quasi dice-
ret, nunquam comedas pomorum fructus, quia
Adam comedit, & perijt. Gregorius dixit nō
ab re se facere, si per visibilia inuisibilia demō-
4 straret. quasi enim scriptura quedam ipsa est
pictura. Filium Dei reducit in mentē. Et lib. 9.
registri epistola. 31. GREGORIUS. Quod
legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictu-
ra cernētibus, quia in ipsa ignorant vident
quid sequi debeant: in ipsa legunt, qui literas
nesciunt. Hæc ille. AVTHOR. Qui ergo pi-
cturarum vetat imagines laicis, proximū est,
vt clericis scripturas inhibeat. nā ipsa scriptu-
ra quid est nisi pictura quadam, & verbi men-
tis, vel vocis imago? vt inam Witcleuista, qui
tantoperè formas culpant imaginum, nun-
quam suas imagines per libros aut plebes cō-
sculpant. Fideles autem prædicatores, aut scri-
ptores, imò & verarum sculptores imaginum
vtinam amplius abundarēt, quousque hos per-
5 fidos abolerent. Qualiter Constantinus papa
Philippicum hæreticum Cæsarem legitur su-
perasse picturis: libro de temporibus sub an-
no domini. 665. BEDA. Item Philippicus Cō-
stantino Papæ misit literas prauis dogmatis,
quas ille cum apostolicæ sedis cōsilio respuit,
& huius rei causa fecit picturas in porticu san-
cti Petri, quæ acta. 6. sanctarum synodorū vni-
uersalium continerent. Nam & huiusmodi pi-
cturas cum haberentur in vrbe regia Philip-
picus iusserat auferri: statuit populus Roma-
nus, ne hæretici imperatoris nomen, aut char-
tas, aut figuram solidi, id est, numi, susciperēt.
Vnde nec eius effigies in ecclesiam introdu-
cta est. Nec nomē ad missarum solennia pro-
latum. Hæc ille. AVTHOR. Iam in hoc casu
verū sapit illud vulgo famosum, quod si vox
populi vox Dei. Iustè valde tulerunt imaginē

eius è chartis, & solidis, qui de picturis sanctis
abstulit fidem Dei. Sed & nomen eius iustè
sublatum est, ne memoriā habeat coram
Deo, qui legem Christi sustulit: vt non eius
memoria saltem haberetur in populo. Quid
amplius sequitur, ibi statim post tempus triē-
nale qui fecit rem reformando Theodosius.
BEDA. Ipse verò vt regnum accepit, cum ef-
set catholicus, mox in regia vrbe imaginem il-
lam venerandam, in qua sanctæ sex synodi e-
rant depictæ, & à Philippico fuerat delecta,
pristino in loco erexit. Hæc ille. AVTHOR.
Et nota, quod dixit venerandam imaginem Be-
da, ne negare possit Witcleuista ipsi Bedæ san-
cto venerandas esse imagines, & in qua sex syn-
odi depictæ erant inquit, in quibus ipsi laici
erudiri possent, & doceri decreta fidelia, qua-
liter antiquitus triumphatorum Romæ gesta
triumphalia solebant insculpi ad iuniorum
exempla. Et Ezechiel iussus est pingere trans-
migrationem Hierusalem, vt populus Iudeus
sensibilibus formis moueretur eam futuram
cognoscere, & fidem dare prophetis. Factus
est, inquit, sermo domini ad me, dicens. Fili ho-
minis, in medio domus exasperantis tu habi-
tas: qui oculos habent ad videndum, & nō vi-
dent: & aures ad audiendum, & nō audiunt:
quia domus exasperans est. Tu ergo fili ho-
minis fac & vasa transmirationis, & transmi-
grabis per diem coram eis. Sequitur. Et effe-
res foras vasa tua, quasi vasa transmirationis
per diem in conspectu eorum. Ezech. cap. 12:
Vasa, id est, sarcinas, peram, aut baculum, qui-
buscum qui transmigrant, ire solent. Quæ om-
nia tam picturis eis ostendere, quam sche-
matibus corporeis iussus est, vt fortibus mo-
ueantur signis, qui non mouentur verbis. In
quem locum in commentario lib. 3. HIERO-
NYMVS. Quia ergo oculos habent ad vidē-
dum & non vident, aures ad audiendum &
nō audiunt, & tua verba contemnunt: doce
eos ad imaginem & picturam, & schematibus
ostende corporeis, vt venturam captiuitatem
non solum auditu, sed & oculis recognoscāt.
Hæc ille. AVTHOR. Quis ergo Witcleuista
faciet de imaginibus & picturis conscientiam
contra dominum, quando ipse iubet & pro-
phetam & sanctum, instruere populum per
picturas, & motrices imagines?

¶ Quod imago artificialis aptior
est cultui hominū, quā imago nu-
di hoīs, vel nature intellectualis

- 1 Homo cur non adoretur ut imago Dei.
- 2 Imago ornata, quam nuda, quod ad religionem inducendam aptior sit, ostenditur.
- 3 Imagines similiores quod sint pulchriores aspectui uenerantis, sed periculosiores.

Imago nuda.

Vid, inquit, Witcleuista prodest imago mortua, nos ipsi sumus imagines Dei uiuæ. In libello iam prædicto non inquit dicit Deus faciamus lignum, & lapidem ad ima-

ginem & similitudinem nostrâ, sed hominē. Et ideo elemosyna magis esset fieda homini indigenti, quia ipse est imago Dei, in maiori similitudine, quam lignum, vel lapis. Hæc ille. AVTHOR. Quid parcis ne erres adhuc altius in ligno, nec in homine discernas imaginem, qui tantum est factus ad imaginem Dei, sed tantum in Dei filio, qui est imago substantiæ eius, ut obuiam Fauſto tuo curras, qui nullibi sciuit imaginem reperire, vel (vt ipse dixit) simulacrum, donec veniret ad seipsum. Ipse enim ait. Paganis, aris, delubris, simulacris, victimis, atque incenso Deum colendum putant: ego ab his quoq; multo diuersus incedo, qui ipsum me, si modo sim dignus, ratioabile Dei templum puto uiuum uiuæ maiestatis simulacrum. Christum filium eius accipio: arâ mentem bonis artibus imbutam, honores quoq; diuinos, ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris ac simplicibus pono. Sic recitat Augustinus lib. 20. cõtra eum. Vnde in hoc se iactat à paganis diuersum, q̄ templum non habeat, nisi seipsum, non imaginē nisi Christū, non altare nisi mentem, non sacrificium nisi precem, Cum tamen ibi fatetur adorare lucē tanquã sedem patris, solem & lunam vt sedes filii, & communem aërem vt sedē spiritus sancti. Dignè tamē ibi Augustinus redarguit deteriorē esse paganis, qui adorant ea, quæ sunt, quanuis colenda non sint. Manichei autem, quæ nec sunt, nec item sunt colenda, scilicet, proprias vanitates. AVGVSTINVS. Quis, inquit, splendentis suspendit mundū, & quis arcas cum illo supportat, hæc & innumerabilia quæ similiter deliratis omnino non sunt, & colitis ea? Hinc vos Paganis dicimus deteriorēs, eo tantum similes, q̄ multos deos colitis: eo verò in peiorem partem dissimiles, q̄ illi pro diis ea colunt, quæ sunt, sed non sunt dii. Vos autē colitis, quæ nec dii, nec aliquid

sunt, quoniã prorsus nulla sunt. Hæc ille. AVTHOR. Sic Witcleuista colūt panem, & vinum loco corporis Christi in sacramēto eucharistiæ, quæ ibi non sunt. Et si ibi nō sunt, prorsus quæ non sunt colunt sine adoratiōe, presbyteros & presbyteras sine sexu, sine baptismo fidelem, sine desponsatione coniugē, sine fidei unitate catholicum. Omnia ecce ista non sunt, & prorsus non sunt, ergo deteriores Paganis illis sunt, qui colunt ea, quæ sunt, sed dii non sunt. Iterum audiant interrogantē, si velint mentē hominis adorari latrā, quia imago eius est, nec tantū imago, sed Deus: quomodo & asinus est Deus, & equus est Deus, & sic quilibet est Deus, & vt ipsi affirmant imago est Deus: sed si anima est Dei imago, argumētum est à potiori, vt hanc vicissitudinē rependentes, Dei & sanctorum colamus imagines, prout cap. præfato de sanctis imaginibus DAMASCE. Quoniã quidā aduersum nos queruntur, adorātes saluatoris nostri, & reginē nostræ, & Dei genitricis imagines: ampliū autē & reliquiarū sanctorū ministrorū Dei, audiāt, q̄ à principio Deus hominē secundū propriā imaginē fecit. Cuius igitur gratia nō inuicem adoramus, nisi q̄ secundū Dei imaginem facti sumus, vt ait Deiferus, & magnus diuus Basilus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc argumentum puto sancti patris, q̄ tradidit nobis Deus imagines naturales, quas fecit, vt in his eum colamus, in sanctis, in præpositis, in regibus, in prelatis. Ergo in imaginibus etiam artificialibus colendus est. Obijciunt Witcleuista. Ergo aptior esset cultus Deo, hominem adorare tanquam Dei imaginē, q̄ lignum exanime. Dicitur t̄ cū quibusdam. Sed ne superbiret homo de cultu rapinam arbitrans se quid diuinum, nō est aptum huic cultui instrumentū. Quali ter in libro Hester orasse legitur Mardocheū, excusationē faciens, cur nō adorasset Aman: dominus omnium tu es, nec est, qui resistat maiestati tuæ: cuncta nostri, & scis quia nō præsuperbia, & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman superbissimum: libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedū eius deosculari paratus essem, sed timui, ne honorē Dei mei trāferrem ad hominē: & ne quenquā adorare excepto Deo meo. hæc ibi in epistola exemplari. Et timui, inquit, ne honorē Dei mei trāferre ad hominē, nō hoc intelligas de ipsius adorantis conatu, sed secundum iudiciū adorati. Iterum tamē dicimus hominē esse veriorem, & meliorem imaginē Dei, sed ineptiorē cultui viatoris, q̄ lignū: quia si extēderetur puer in ligno, aut

Homo cur non adoretur ut imago Dei.

aut honorificè collocaretur in alto ecclesiæ, quanuis superbire nesciret de cultu, propinquum tamen est, vt in seipsum protrahat, & conturbet iudicium adorantis, & pro vicinitate speciei à per se colendo disperdat. Dixit ideo Aristo. 2. lib. de anima. Receptum denudandum esse à natura recepti. Vnde si oculus, vel aër esset de se coloratus, non reciperet aliquam coloris speciem per sui mediū transferendā ad sensum, sed suo colore sensum afficeret, & ideo quantum est ab omni colore remotior, tantò est aptius medium visibili representando. Ita & imago illa est aptius representatiuum Dei, aut hominis ad mentem colentis, & susceptiuum instrumentū diuini cultus, quò est à vita, ratione, aut excellenti eius manifestatione cõgrua saltē proportionē remotius. Probat hoc per processum de diuinorū figuratiōibus, & supercaelestium beatorum libro angelicæ hierarchiæ. cap. 2. DIONYSIVS. Quoniã, inquit, & nostrū intellectum reducūt magis non assimilantes similitudinē, nō existimo aliquē bene sapientiū contradicere. vbi in commento LINCOL. Sciendū, q̄ sicut celestes substantiæ nō sunt veræ similes his infirmis vilioribus, sic non sunt omnino similes pretiosioribus corporeis substantiis, sed superexcedunt illas, ita q̄ sunt incorporeæ, & immateriales. Manifestatio igitur diuinorū per dissimiles formationes nos magis reducit ad cõprehendendū diuina esse intelligibilia omne corporeū excedentia, q̄ manifestatio eorundē per formationes similes: & ideo cõuenientior est etiã modus p̄ dissimilia, q̄ per similia symbola. Hæc ille. AVTHOR. Et in cõmento præcedenti idē LINCOL. Est itaq; iste dissimilis modus vltimus dissimilis formationis diuinarū cõuenientior eo, qui per formationes fit similes, quia per hunc manifestè perpenditur diuina nō esse ea, quæ de eis dicuntur, sed alia per ea symbolicè signata. Per modū aut similibus formationis nō manifestè ostenditur, q̄ diuina non sunt illa, quæ esse dicunt, sed à multis intelliguntur esse ea, & illas affirmationes propriè sumi, & non symbolicè tantum dici. Et est modus iste similis formationis propinquior, vt faciat multitudinē errare circa diuina, q̄ sit modus ille, qui fit per formationes dissimiles. Hæc ille. AVTHOR. Quam planè declarant isti, q̄ figuræ, & formæ viciniore rei sunt propinquiores vt faciāt homines errare circa eius essentiã, sicut dulces species faciunt gustū errare de poculo. Ideo Remigius benedixit, q̄ omnia mera, & pura nō ita delectant, sicut mista. Et in eundē locum suprã. f. i. Co-

rinth. 8. AMBROSIVS. Omnia mera insuaui sunt, & nociua: quia nec panis solus beneditur, nec aliqui cibi sine admisione grati sunt, sed nociui. Hæc ille. AVTHOR. Sic mere simile est nociuū, nisi valde dissimili miscetur. Idcirco certior est imago æris, vel ligni, vt representet, aut coli faciat synceriter Deū, aut sanctū cælitus, q̄ homo viuus, aut mēs hominis, si sensui patens esset: quia vicinitas idoli titubare faceret aspicientē, & ita sistere in cõspectu eius, vt intenderet, an ipsa res esset, cuius est imago. Hac ratione dominus Deus patribus, & prophetis ante euangelium & apostolis citra se & spiritu sceleres, qui tunc erant, aut futuri essent, nō modò strauit per essentiã, sed per remotas imagines, quarum eis indidit intellectu: sicut apparuit ad Abraham in specie hominis. Ad Iacob in forma angeli & lucetantis. Ad Ioannem in Apocalypsi tanquã filius hominis vestitus podere. Petrus item totam ecclesiam gentium aspexit in linteo per formas serpētū, & quadrupedū. Ezechiel quoque vidit Deū in forma hominis sedētis super cherubim à lūbis deorsum in specie ignis, & ad sursum in specie electri. Omnia ista p̄ imagines plus remotas à rebus, quam ligna, vel lapides nostri remouētur à nobis, propter simile tamē dissimilitudinē suarū imaginū clarissimè rebus cõceptis videbatur eis immediatus intuitus. Ita vt diceret Iacob, Vidi dominū facie ad faciē: cū solam hominis vidisset imaginē. Et Esaias ait, Dominū exercitū vidi oculis meis. Vnde super illum textum Esaiæ, Vidi dominū sedentem super folium excelsum. Hieronymus. Legimus, quòd Abraham visus est dominus in hominis figura, & cum Iacob quasi homo luctatus sit, qui Deus erat. Vnde appellatur locus ille Phanuel, hoc est, facies dñi. Vidi enim, ait, dominum facie ad faciē, & salua facta est anima mea. Ezechiel quoq; vidit dñm in forma hominis sedentem super cherubim à lūbis eius, & deorsum erat quasi ignis, & superiora habebant speciem electri. Ergo Dei natura non cernitur: sed videtur ab hominibus vt voluerit. Hæc ille. AVTHOR. Et item super Ezechielem textu. Et cecidit super me manus domini. &, Ecce similitudo quasi aspectus ignis. Hieronymus. Hic considerandum est, quòd non ipsas videbat veritates, sed similitudinem ignis, quia à lūbis vsque deorsum ignis apparuit, & à lūbis quasi aspectus splendoris, & visio electri. Hæc ille. AVTHOR. Ergo dominus, qui optimè nouit proportionēs imaginum, non per ipsas veritates, sed per similitudines rei remotas, &

quasi conformitates difformes intuitus prophetarum conuenienter instruxit. Aut quæ conuenientia saltem naturalis rubi ad virginem, & ardoris ad Dei filium? & has tamen similitudines Deus instituit illis rebus. Similitudo tamen ista quanta est, accipitur ex parte formæ vel figuræ imaginis: dissimilitudo ex parte naturæ. Vnde libro de conditione hominis cap. 17. GREGORIVS. Sicut impressam are figuram sanctum euangelium Cæsaris appellat imaginem, per quod addiscimus, quod iuxta figuram, quæ quidem similitudo sit Cæsaris, subiecto autem differentia eius appareat: ita & in præfenti ratione pro figuris ea quæ sunt in contemplatione diuinæ naturæ humanæq; cernentes eorum, quibus eadem similitudo est, subiecto prorsus differentiam reperimus, quã intuitu mētis in increata natura creataq; cōspicimus. Hæc ille. AVTHOR. Figura ergo ipsa in natura omnino dissimilis est Dei conformitas infinite Deo dissimilis. hoc verum est adæquationis, sicut dixit propheta. Cui assimilastis me, & adæquastis dicit dominus: Est tamen similitudo representationis ad intuentem sufficiens. Sed subtiliter se putat obijcere Witleuista si dicat. Sed quauis dissimilibus, non autem contrariis formis deputari debent. Et quæ magis contraria, quàm vita & mors, breue & immensum? Quomodo ergo apte signatur Deus uiuus in lapide mortuo, & Deus immensus in pugillo ligneo? Hoc argumento vsus est aduersarius legis & prophetarum contra Augustinum. & lib. 2. contra eum satisfacit AVGVSTINVS. Relinquamus eum, inquiens, inania garrientem, & nesciendo quid loquatur, quædam (si dici potest) imperita peritia de figurarum qualitate tractantem: qui cum dixit rebus congruis non contrariis aliquid esse signandum, poteramus dicere semper Deum lucido auro nunquam nigro atramento scribi oportere, quoniam est Deus lux: & tenebræ in eo non sunt vlle. Hæc ille. AVTHOR. Ita relinquendus est iste, garruens id quod nescit de conuenientia figurarum: quia si signorum cum signatis requiretur tanta conformitas, nunquam atramento nigro literas scriberes, quibus significaretur tibi Deus. Si autem non incongruè hoc fit in literis, quare non item congruè in picturis? Cum ergo hominem dicunt Dei esse imaginem, verum dicunt: sed secundum animam, quam non possumus in hac carne intuituè conspiciere, vt videamus Deum per suam imaginem. Inuisibilia enim Dei opera per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed à cor-

pore detentis per corporales & sensibiles formas. Qualiter non prætermisit Deus se offendere corporalibus oculis Abrahæ & Loth per corporales formas humanas. Moyfi quoq; & populo Israël in corporali specie nubis & caliginis. Vnde lib. 2. de trinitate cap. 17. AVGVSTINVS. Per subiectam, vt sæpe diximus, creaturam exhibentur hæc omnia visibilia & sensibilia ad signandum inuisibilem atque intelligibilem Deum, non solum patrem, sed & filium, & spiritum sanctum. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: quauis inuisibilia Dei à creatura mūdi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: semper tamen na quoq; eius virtus & diuinitas. Hæc ille. AVTHOR. Concordat ergo diuinæ voluntati, concordat apostolo, vt inuisibilem eius deitatem, & aliorum beatorum per formas sensibiles contemplerur. At hoc fit aliquo modo intellectu secundum se, quod prius modo corporis fuit in sensu. Si autem per sola inuisibilia volunt de Dei inuisibilibus instrui Witleuistæ, necesse est seorsum in hac carne percipere disciplinam, & per hoc alienari à sensibus. Simili modo, quo Ezechiel imaginem Dei vidit ià raptus, & alienatus à sensibus. Et putas tam facile hominibus, cognitiuè perspicere imaginem deitatis in mente? Fide sola imaginem illam ibi discernimus: ad quam item cognoscendam nullus prius, quàm actus animæ videat, potest attingere. Sicut ait lib. de conditione hominis cap. 30. GREGORIVS. Sicut enim non potest membrorum distinctio ante formationem in eo quod per cōceptionem corporis iacitur, inspicere: ita nec animæ contemplari proprietates in eo ipso possibile priusq; exeant in operationis effectus. AVTHOR. Idcirco & ipse tradit modum cognitionis animæ per sculpturam imaginis in lapide. cap. 31. GREGORIVS. Sicuti in sculptoribus lapidum peruidemus dispositum: manque artificis est speciem præformare animalis alicuius in lapide: hoc autem qui proposuit, primū quidem lapidem à materia cognata præscindit: deinde eius superflua circūcidens, per mutationem primæ figurationis id quod proposuit, adumbrat, ita vt expertus etiam id quod apparet intentionem artificis sine difficultate conijciat. Rursus explicans ad similitudinem eius, cuius gerit studium prorsus accedit. Tandem deinde in ipsa materia speciem diligenter integraq; demonstrans, artem deducit ad finem: & est leo, vel homo, vel aliquid aliud effectū ab artifice, qui paulò ante lapis erat in formis: non quòd interea ars oblitterata sit per speciem

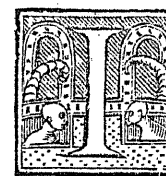
speciem, sed quòd species per artē probetur impressa. Hoc modo quis & de anima cogitans, nullatenus à rationis tramite deuiabit, naturā, quæ cuncta artificiosius operans, eiusdemq; generis materiam sibi sumens, viam statuam de hominis portione formauit. Sicut enim lapidis operationem subsecuta est species in primis quidem obscurior, post autem perfectior, cum ipsum opus est determinatū. Sic & in sculptura huius instrumenti species declaratur animi proportionem subiecti: imperfecta in imperfecto, & in perfecto integra perfecta; subsistens. Hæc ille. AVTHOR. Hinc ergo videtur, quàm difficile sit ipsam deitatis imaginem, quæ in potentiis & actibus perfectioribus productionis verbi mētalis & amoris mutui intellectiue partis consistit, statim attingere: quã vix possunt per multorum annorum studia attingere peracuti theologi. Vnde & ipsam disciplinam eius in sculptura docet imaginis, dicens, quòd sicut de rudi lapide per circuncisionem superflui & adhibitionem speciei artis paulatim procedit imago sculpta: ita per detersionem cogitatiois vel adumbrationis incongruæ, & adhibitionem veræ formæ Dei scite intellectus generat sibi verā eius scientiam, & quasi suam imaginem. Cum ergo ad huius inspectionem, & cognitionem imaginis sculpta in lapide procedatur imago, quis sapiens mittit hominem simplicem ad imaginem animæ primò, vt per eā Deū discernat? Nam secundum hoc quod videmur extra in corpore, homo non est imago Dei. Christi autem imago non est, sed focus in natura, & nimis similem representationem habens, vt tanquã per imaginem representet Christū hominem, sicut bene docuit Dionysius supra, quod tanta similitudo sit propinqua causa erroris: vt item bene declarat in eundem textum celestis hierarchiæ HVGGO. Quantū similia symbola transcendunt specie, tantū dissimilia symbola transcendunt significatione: quoniam si illa hñt speciem pulchriorem, tamen ista significationem tenent manifestiorem. Illa veritatē ostendunt: ista à falsitate exire compellunt. Illa sic veritatem significat, vt facile possit rudis animus in his detineri. Ista sic erudiunt, vt non finant in sui veneratione considerantiū aīos falli. Hæc ille. AVTHOR. Bene dicit quòd imagines similiores sunt pulchriores aspectui venerantis, sed periculosiores, quia in his rudis animus facile detinetur. Ideo modò non habemus homines pro imagine trinitatis, sicut Abraham & Loth eleuatoris intelligentiæ patres, quia rudes animi in is hpro seipis essent detenti.

Quòd imago trinitatis in ecclesiis solita, aduersatur hæreticis: & quare Iudæi non sic celebrant imagines, quas fecerunt.

CAP. CLV.

S V M M A.

- 1 Deus pater ut homo uisus, contra Witleff.
- 2 Trinitatis in tribus hominibus figura ostenditur.
- 3 Spiritus sanctus quòd uariè afficiat hominem, demonstratur.
- 4 Extasis quid.
- 5 Trinitatis imaginem quomodo gratia rei demonstranda uidere habent simplices.
- 6 Iudæi quare non sic celebrant imagines, quas fecerunt.

Magines omnes offendunt hæreticos, sed maxime trinitatis imagini fulminat anathema. Vnde in libello eorum iam dicto conclusione. 8. Quauis ista inhibita & imaginaria sint liberi erroris populo laicali, adhuc imago vsualis de trinitate maxime abominabilis. Hæc Witleff. AVTHOR. Imaginem vsualem astruunt, ubi pater habet speciem viri senis, filius iunioris, & spiritus sanctus columbæ typum habet. Cum verò cœperint in communicando sensum suum exprimere spiritualitatem, & in circumscriptione, causantur diuinæ essentia, quam cogitare non possumus, qualiter ergo sensibili forma depingere? Et pater, inquiunt, homo non erat, nec visus vt homo: quare ergo audacia dant illi imaginem hominis, quam minimè recognouit? Quare audacia faciunt hoc, scripturæ iam Witleuista respondeat. In psalmis dat propheta domino Deo manus. Opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dat pedes. Adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Dat humeros propheta. Atque portauit in humeris suis. Dat digitos. Opera digitorum tuorum lunam & stellas. Dat vterum. Ex vtero ante Luciferum genui te. Dat brachium. Et brachium eius dominabit. Dat oculos. Oculi tui videant æquitates. Dat aures. Fiant aures tuæ intendentes. Dat viscera. Per viscera misericordiae Dei nostri. Dat cor. Eructauit cor meum verbum bonum. Breuiter autem ecce scriptura omnia membra humani corporis Deo patri designat. Quid deest, ne totum hominem possideat, qui possidet omnem

partem? Sed quod scriptura facit verbis, cur artifex non faciet signis? Quam culpam incurrit pictor dans Deo osculum, quod scriptura concessit? An magis peccatum circa hanc rem incurrit penicellus, quam penna, imago quam litera, dum vero transumpto penicello Deus imaginem suam depinxit in anima? Unde libro de bono mortis ante medium AMBROSIVS. Ecce ego (inquit ad Hierusalem) pinxi muros tuos. Non tergamus penicello negligentem depicta animae nostrae firmamenta muralia. Hæc ille.

1 AVTHOR. Et ipse inuisibilis Deus pater in forma hominis patribus frequenter apparuit, ut homo uisus. quanta cumque Witcleuista hoc negant, ut opem conferant Arianis, qui ideo negabant patrem unquam visibilem, ut visibili filio maior esset. Sed respondet eis libro responsionum ad obiecta Ariana ad Luciferum episcopum ATHANASIVS. Prophetis inquit solus filius apparuit, & idcirco maior dicendus, qui nulli apparuit. Si docuerimus & patrem hominibus apparuisse, aut æquales confiteantur eos, qui similiter visi sunt, aut certe querant sibi, cui patrem minorem faciant apparentem. Et ne probationem patris hominibus apparentis differam, ipsa in medio proferam testimonia. In Genesi ergo de Iacob ita refertur. Cum in Mesopotamiam Syriæ pergeret, fugiens propter Esau fratrem suum, quod uiderit dominum incumbentem super scalam sibi dicentem, Ego sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, ne timeas. Item post multi temporis seriem cum ad patriam solus reuersus fuisset, apparuit Deus, dicens, Surge, & ascende in Bethel, & habita ibi: & fac ibi altare Deo, qui apparuit tibi, cum fugeres à facie Esau fratris tui. Eligant igitur sibi isti utrum uolunt, aut patrem apparuisse fugienti, & patrem nihilominus remeanti, quæ hinc exeant, quorum sum erumpant non inueniant: quia utrosque apparuisse scriptura diuina testatur. Item Daniel propheta patrem humano habitu se uidisse describit. Aspiciebam (inquit) donec sedes positæ fuissent, & uetus dierum sedebat. Vestimentum eius candidum ut nix, capilli capitis eius ut lana munda: thronus eius flamma ignis. Rotæ eius ignis accensus. Fluvius ignis egrediebatur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et ut ostendam manifestius Deum patrem fuisse, qui Danieli in antiqui hominis specie visus est, in sequentibus quoque de filio ita dixit. Ecce in nubibus caeli filius hominis ueniebat, & usque ad uetus dierum peruenit. Apparet ergo secundum

præsentis testimonij fidem, & patrem, & filium Danieli quoque apparuisse propheta. Hæc ille. AVTHOR. Pulchro processu probat pater Athanasius Deum item patrem hominibus apparuisse, non solum, sed ante incarnationem item filium, & hoc in humano corpore. Ad certiore euidenciam eorum, qui patrem in specie hominis antiqui depingunt, Athanasius probat Deum patrem apparuisse in habitu antiqui uiri: dicente propheta de patre, quod uetus dierum sedebat, & de filio quasi iuniori, Ecce filius hominis ueniebat. & ad hoc idem libro secundo de trinitate capit. 20. AVGVSTINVS. Nescio quemadmodum isti intelligant, quod Danieli apparuerit antiquus dierum, à quo filius hominis, qui propter nos nasci dignatus est, accepisse intelligitur regnum ab eo, scilicet, qui ei dixit Psalmo secundo. Filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et qui omnia subiecit sub pedibus eius. Si ergo Danieli & pater dans regnum, & filius accipiens apparuerunt in specie corporali: quomodo dicunt isti patrem inuisum esse prophetis? Sequitur. Ita Daniel ait. Aspiciebam donec throni positi sunt, & uetus dierum sedebat, & indumentum eius quasi nix album. Et paulo post. Aspiciebam, inquit, in uisione noctis, & ecce in nubibus caeli quasi filius hominis ueniens erat: & ad ueterem dierum peruenit, & oblatum est ei, & ipsi datus est principatus, & honor, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruiant. Potestas eius, potestas æterna, quæ non præteribit: & regnum eius non corrumpetur. Ecce pater dans, & filius accipiens regnum sempiternum: & sunt ambo in conspectu prophetæ uisibili specie. Non ergo inconuenienter creditur etiam Deus pater solere apparere mortalibus. Hæc ille. AVTHOR. Eandem sententiam continent isti sancti patres, quod in comparatione filii pater, eo modo apparuit uetus dierum capillis canis, & uetibus niueis: filius autem eius tanquam hominis, utique visibili specie oculis prophetantis, ut paternitatem exprimat, nobis similitudinem antiquitatis ostendit, ut pater præcessor temporum, & conditor seculorum. Et sic Deus pater, inquit, solet apparere mortalibus. Probat & hoc factum Adæ primo homini in paradiso. 2. lib. de trinitate. ca. 13. AVGVSTINVS. Primum in eo, quod scriptum est in Genesi, loquutum Deum cum homine, quæ de limo finxerat, si excepta figurata locutione rei gestæ etiam fides ad literam

literam teneatur, ita tractamus. In specie hominis uidetur Deus cum homine tunc loquutus, non quidem expressè hoc in libro positum, sed circumstantia locutionis id resonat, maxime illa, ubi scriptum est. Vocem Dei audisse Adam deambulantis in paradiso, & abscondisse se in medio ligni, quod erat in paradiso, dicenteque Deo, Adam ubi es? respondisse Adam: Audiui uocem tuam, & abscondi me à facie tua, quoniam nudus sum. Quomodo enim posset ad literam intelligi talis Dei deambulatio, & colloquutio, nisi in specie humana, non uideo. Sequitur. Quis ergo erat ille, utrum pater an filius, an spiritus sanctus. An omnino indistinctè ipsa trinitas in forma hominis homini loquebatur? Contextio quidem ipsa scripturæ nusquam transire sentitur à persona ad personam: sed ille uidetur loqui ad primum hominem, qui dixit: Fiat lux, & firmamentum, & cetera per illos singulos dies: quem Deum patrem solemus accipere, dicentem ut fiat, quicquid facere uoluit. Hæc ille. AVTHOR. Quauis hæc scriptura non apertè pronuntiet apparitionem patris in specie hominis, probat tamen eam Augustinus ex cõtextione scripturæ, & circumstantia lectionis, dicens Adam audisse uocem eius, & deambulatio nem eius in paradiso. Habet de hoc in epistola ad Paulinam de uidentio Deum recitando Ambrosium super Lucam lib. 1. cap. 1. ubi tractat de angelo, qui apparuit Zachariæ in templo AVGVSTINVS. Non similiter sensibilia uidentur, & hæc, in cuius uoluntate situm est uideri, & cuius naturæ est non uideri. Nam ubi uult, non uidetur, & si uult, uidetur. Apparuit enim Deus Abraham, quia uoluit, aliis quia non uoluit non apparuit. Visum est etiam Stephano cum lapidaretur aperiri cælum: uisus etiam sed Iesus ad dexteram Dei patris stans, & non uisus est à populo. Uidit Esaias dominum Sabaoth, sed alius uidere non potuit, quia cui placuit, apparuit. Hæc ille. AVTHOR. Sufficit apparuisse Deum patrem Abraham, prout uoluit, & aliter, quam uoluit omnibus apparere. Si ergo uoluit apparere in specie hominis, & hoc antiqui hominis per pietas apparuit, filium quoque in specie hominis iunioris, non solum quia homo fuit ex uirgine, sed ne principium sumpsisse credatur ex uirgine, sicut Fotinus dicit: spiritum quoque sanctum in columbæ specie, quæ itè apparuit, ecclesiastica ratio congruenter admittit in eodem loco. AMBROSIVS. Aut acquiescatur necesse est si Deum patrem nemo uidit unquam, filium uisum esse in ueteri testamen

to, & definat hæretici ei principium dare, qui antequam nasceretur ex uirgine, uidebatur, aut ex uirgine, certè refelli non potest, uel patrem, uel filium, uel spiritum sanctum, si tamè est spiritus sancti uisio, eam specie uideri, quæ uoluntas elegerit, non natura formauerit: quoniam spiritum quoque uisum accepimus in columba. Hæc ille. AVTHOR. Uisum ergo proficitur patrem, filium uisum, uisum spiritum sanctum corporali specie, non quæ natura deitatis formauit, sed quam uoluntas elegit. Nec tamen pater dicendus est homo: aut filius ante incarnationem dicendus est homo, quauis uisi sunt hominibus homines. Nec item spiritus sanctus dicendus est columba, in cuius habitu uisus est, quæ uis hoc Witcleff dixerit: & ideo à discipulis redargutus existat, non intelligentibus, quod propter prædicationem suam habitudinaliter ad hoc compellitur, & sic filium fuisse hominem ante natiuitatem ex uirgine, & Deum patrem hominem in mundi principio: à quibus turpissimis uerbis ecclesiæ fides est libera, quæ nec panem habitudinaliter corpus Christi concedit. Ut item fundamento authoritatis non careant, qui speciebus trium hominum trinitatem effigiant, Deus trinitatis uisus creditur Abraham in similitudine trium uirorum sub illic Mambre. Et ad monstrandum æqualitatem personarum, forma, ætate, potestate, similitudine. Unde lib. 2. de trinitate. ca. 14. AVGVSTINVS. Si unus uir apparuisset Abraham, idèque Dei filius crederetur. Cum uero tres uisi sunt, nec quisquam in eis uel forma uel ætate maior ceteris dictus est: cur non hæc accipiamus uisibiliter insinuatam per creaturam uisibilem trinitatis æqualitatem, atque in tribus personis unam eandemque substantiam? Hæc ille. AVTHOR. Siue ergo hoc modo, siue illo, trinitatem depingimus, similitudinem ei aptamus, sub qua possit quoquo modo fide discerni. Si uultibus disparibus emanationes personarum: si similibus æqualitatem earum ostendunt. Utrobique similitudinem cum pluralitate, sed non sic cum pluralitate personarum originem. Ideo hæc ipsa Danielis imago de uetusto dierum congruentius reputatur esse reperta ad confundendam Arianam perfidiam, quæ cõstater intra eandem essentiã singularem, coæternam negauit originem: quapropter hanc prius inuenit ecclesia, ut iuxta sententiam Danielis à patre tanquam seniore nostro modo potuit filius suus iunior emanare. Quod inter homines formæ coequalis, & ætatis iuxta sensum non possit intelligi. Sed dixit Robertus periculosum, & stultum esse tale librū populari uiro proponere, quæ erit sic informare difficile, quoniam faceret eum plus errare

Trinitatis
in tribus ho-
minibus figurata.

rare de trinitate, quàm scire. Et pro vno vel raro populari sistendum non est, sed multi sunt, qui docti non errant, quauis non omnino non discernant. Et iam patiat ut dicam, stultè ergo sibi librum scriptum vnquã propositum esse, quem tam informare fuit difficile de fide trinitatis, vt plùs nesciret, & sic erraret respondendo, quàm sciret. Quid item si proferã Deum tales libros imaginum non intelligentibus proponentem, & defendam tamen Deum non stultum in factò. Ecce lib. 2. ad Simplicianum in principio AVGV. Attingit vbiq; spiritus propter suam munditiam, afficit autem omnes non eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorundem hominum, vbi rerum demonstrantur imagines. Alios per fructum mētis ad intelligentiam. Alios vtraq; inspiratione. Alios etiam nescientes. Per informationem spiritus duobus modis, aut per forma, sicut non solum pleriq; sancti, sed & Pharaon, & Nabuchodonosor vidit, quod neuter eorum intelligere valebat, sed tamen vterque videre poterat. Aut per demonstrationem in Extasis, quod nonnulli latini pauorem interpretantur virium, sed improprie, sed vicinè tamen, cū sit mentis alienatio à sensibus corporis, vt spiritus hoīs à diuino spiritu assumptus, capiendis, atq; intuēdis imaginibus vacet. Sicut Danieli demonstratum est, q non intelligebat, & Petro illico vas summissum de cælo quatuor lineis. Et infra. Nescientes aut afficit prophetiæ spiritus, sicut & Caiphas, cum esset pontifex prophetauit de domino, quod expediret vnū mori pro tota gente, cum aliud in verbis, quæ dicebat, attenderet, quæ non à se ipso se dicere nesciebat. Hec ille. AVTHOR. Hic habere potes rerum imagines demonstratas cælitus etiam sanctis hominibus, quas ipsi nesciebant: sicut Daniel erat, & Petrus: quidā nec informati sciebant, vt Caiphas. Rei tamē significandæ gratia, aut fidelibus demonstrandæ, sunt reuelatæ vidētibus. Sic gratia rei demonstrandæ videre habent simplices Trinitatis imaginem, & quatenus capere possunt, erudiendi in fide, ne errent. Vbi autem capacitas deficit, charitas ipsa non desit, si captiuū submittant intellectum in obsequium fidei. Nec tunc erit error in intellectu, vbi non est in affectu præsumptio. Nec quantum video satisfacit ecclesia statui gratiæ, in qua est, si propter paucos carnales, vel idiotas, vel hæreticos, vel garrientes hypocritas euacuaret imagines, quandiu saltem non plùs obesse debeant quàm prodesse. Nostri enim temporis sunt imagines, non ita vt Iudæorum. Non tan-

tum, quòd Deus homo cum eis non fuerit, quando tamen Cherubim habuerūt ex Moyse, & ita ex Salomone similiter. Nec tantum quia proni erant per idololatriam abuti licentia imaginum, sed magis quia ipsi seruiuerunt vmbri legalium, nos autem in imagine reformamur. Quam rē lib. de octo tubis post principium tractans AMBROSIVS. Verè, inquit, legis character in nostris moribus exprimitur, qui in Dei ambulamus imaginem: quoniam iam legis vmbra transiit. Vmbra Iudæis carnalibus, & imago: nobis veritas resurrecturis. Tria enim hæc secundum legem esse cognouimus, vmbra, imaginem, veritatem. Vmbra in lege, imaginem in euangelio, veritatem in iudicio. Sed Christi omnia, & in Christo omnia, quem nunc secundum veritatem videre non possumus, sed videmus quasi in quadam imagine futurorum, quorum vmbra in lege prospeximus. Hæc ille. AVTHOR. Pulcherrima ratio quare noster homo transcat in imaginem, & vtatur imaginum ritu cum frequentia: Iudæi antiqui non sic, quia Christum nunc videmus in imagine futurorum expressius lineamenta corporis exprimente, quàm vmbra stolidi Iudæorum. In qua per agnum vmbralem Christus noscitur impressa imagine sui corporis naturaliter in altari. At tamen lux veritatis micat in patria, quæ vmbra interceptæ imaginis iccerat in Iudæos, quia ipsi post imaginem statuitur à dorso. Vnde & Moyse dictum est legis principi. Posteriora meā videbis, & omnis plebs aspicebat ad tergum Moyse, donec ingrederetur tentorium. Exod. 33. Et Agar ait. Hic vidi posteriora videntis me. Gene. 16. Status ergo synagogæ fuit in vmbra, noster in imagine. Colant ergo Iudæi cæcas vmbra ouis & vituli: panis propositionis & cinerum: quæ omnia longè sunt à corporis expresso caractere. Non iniurientur christicolis Witcleuistæ, vt à Christi eos imagine in vmbra iactant Iudæorum. Ab imagine enim Christo sumus omnes imagines. Vnde Homil. 1. super Gene. ORIGENES. Quicumque veniunt ad eum, & rationabilis imaginis participes effici student, per profectum suum secundum interiorem hominem reformantur quotidie ad imaginem eius, qui fecit eos: ita vt possint conformes corpori claritatis eius effici. Sed vnusquisq; pro viribus Apostolice ad eius similitudinem reformarunt, intantū, vt ipse de eis diceret: Ascendo ad patrem meū, & patrem vestrum, Deū meū, & Deū vestrum. Ipse enim iam petierat patrem pro discipulis suis, vt eis similitu-

similitudo pristina redderetur, cum diceret: Pater da, vt sicut ego & tu vnus sumus, ita & isti in nobis vnus sint. Semper ergo intueamur istam imaginem Dei, vt possimus ad eius similitudinem reformari. Hec ille. AVTHOR. Dicit hæreticus: sed quid ad hoc imaginem grossam, quæ de lapide fabricatis? Imago hæc, aut Christus est, aut structura virtutum in anima. Est equidem, sed cur hanc structuram habentes antiquitus adhuc ambulabant in vmbra, nec colebant, nec portabant imaginem? Iuxta quod Apostolus ait. Vmbra enim habens lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum. Per singulos annos eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere. Hebr. 10. Vides, quòd lex vmbra futurorum bonorum habebat, non ipsam rerum imaginem, ideo non poterat ad se accedentes perfectos facere ultra vmbra perfectione imaginis. Ideo lib. 1. de officiis cap. 48. prædictus AMBROSIVS. Quæ prima mansio apud patrem, quæ secunda, & tertia, quibus pro ratione meritum vnusquisq; requiescet. Illa ergo nobis expetenda, in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic vmbra, hic imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in euangelio, veritas in cælestibus. Antè offerebatur agnus, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & seipse offert quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat: hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est. Sequitur cap. 49. Ergo dum hic sumus, seruemus imaginem, vt ibi perueniamus ad veritatem. Sit nobis imago iustitiæ, sit nobis imago sapientiæ, qua veniemus ad illum diem, & secundum imaginem existimabimur. Hæc ille. AVTHOR. Præcessit Apostolus, & sequitur eum Ambrosius verborum eius verus interpret, concludens vctum iam esse ad illum diem, vt sit nobis imago iustitiæ, imago sapientiæ, perfectio veritatis eorū in patria Iudæorum in vmbra, quia agnus tunc offerebatur ex pecore, nunc Christus offertur, non sic vt apud Iudæos in vmbra grossi panis, sed tantum in imagine tenui, & panis specie, quæ veritatem sacri corporis non obumbrat, sed contegit apud patrem in veritate. Qualiter distinguet ista Witcleff, qui non Christum offert, sed panem, cum dicat Ambrosius, quòd Christus offertur quasi homo recipiens passionem: hic

in imagine: apud patrem in veritate. Et hic eū videmus in imagine, Iudæi non poterant in vmbra videre, vno eorum magno sic orante Propheta. Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent: nec tamen ad lumē ipsum peruenit, sed ad lucernam, quasi eius lucis monstratis originem. De qua dictum est. Non ergo faciebant Iudæi rerum distinctas imagines, sed confusas: quia toti versabatur in vmbra, nihil distinctè videntes. Nos Christiani, Christi habentes notitiam, excutimus veterem vmbra, & cum in eius transformemur imaginem, laudamus imagines. Altius autē, si conemur rei causam discutere, dici possit, quod nos Christiani, qui fidem colimus resurrectionis cum filio Loth, qui resurrectio interpretatur, scilicet, cum ipso. Enos imagines colimus: qui & ipse sic cœpit inuocare nomen domini: & in quem beatus Augustinus. 15. de ciuitat. totam ecclesiæ propagationem scriptura cogente peruenit. In ipsius ergo fide deuota, qui primus ritè colebat imagines, Christiani (deserta synagoga) sculpturas adorant: sicut in fide Melchisedec sacram eucharistiam in pane, & vino, pecore de ordine Aaron dimisso, secundum Apostolum Christo tradente consummat. Sic enim posset queri, quare præter morem Iudæorum Christi carnem non in carne veneramur, sed in pane: sicut modò queritur quare præter eorum morem Christum in sua veneramur imagine. Huius author ante legem signatur Melchisedec: huius item ante legem author est Enos fidelibus.

¶ Quòd heretici colunt demones, & Christiani ritè colunt imagines.

CAP. CLVI.

S V M M A.

- 1 Iudæi quomodo adorabant opera manuum hominum contra Witcleff.
- 2 Witcleuistæ quomodo ratione contra sacras Christianorum imagines non traxerunt ex euangelica scriptura, sed Socratica.
- 3 Witcleuistica heresis, quæ dānat imagines, quomodo demones adorat in suorū phantasmatū idolis.
- 4 Statuarij, & idololatriæ heretici ab Exechele demonstrantur.

- 5 Lutherianorum, & Witcleuistarum errores.
- 6 Imagines quare honoremus, & qua ratione, & quādo Dulla, & quando Latria.
- 7 Christiani quomodo uenerentur & adorent imagines, sed non seruiant eis cultu diuino.

AD hæc hæreticus Witcleuista. Sed Iudæi cum habebant umbras, non eas colebāt, nec adorabant imagines, quas habebant: sed illum, de quo scriptura præcepit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Colebant in umbris, in imaginibus adorabant. **AUTHOR.** Responsi alicuius gratia dico, quid ergo eis tabernaculum plus quam alius locus quod colebant, ut in eo Deum colerent cultu eximio? Quid de arca? quid de propitiatorio super Cherubim, quod Dei sedem putabant? Vnde & Psalmista legem pronuntians magis quam statuens, Adorate, inquit, scabellum pedum eius, quoniam sanctū est. Et quid item de templo, aut altari, in quæ item pro religione iurabant, quod est actus omnino latriæ. Et Saluator ait. Qui iurauerit in templo, iurat in eo, & in eo, qui habitat in ipso. Et qui iurat in celo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum. Matth. 23. Et **ABANVS** ibi ait. Templum enim, vel altare ad gloriam Dei pertinet, & ad hominum spiritualium salutem. Ideo ca. de sacris imaginibus **DAMASCENVS.** Cuius igitur gratia Mosaycus populus tabernaculū in circuitu adorabat, imaginem, & typum gerens supercaelestium. Magis autē vniuersæ creationis. Ait deniq; Deus Moyfi. Vide facias omnia secundum typum monstratum tibi in monte. Sed & Cherubim obumbrantia propitiatorium nonne opera manuum hominum sunt? Quid autem in Hierusalem famosum templum, nonne factū manu hominum, & eorum arte constructum? **Hæc ille. AUTHOR.** Opera ergo manuum hominum adorabant Iudæi, iuxta Damascenum, putā templum, Cherubim, & tabernaculum ipsum, quod forsan ex eo perpendit, vbi vnusquisq; stabat in loco papilionis sui, descenditq; columna nubis, & stabat ad ostiū tabernaculi: stabantq; & ipsi, & adorabāt per fores tabernaculorum suorum. Exod. 33. Adorabant, dicit doctor, tabernaculū, quo ingressus est dominus, adorabant & columnam nubis, in qua descendit: primum opus hominū, secundum opus Dei, & tamen plus primum sanctum dicit Witcleuista Guillelmus albus, sed nec colendum erat vnum vel alterum, sed

magis aranea, quæ plus appropinquat Deo p similitudinem doni vitæ. Sic enim in libello suo confessus est conclusione. 26. quod nō sit honor aliquis exhibendus imaginibus crucifixi, beatæ Mariæ, aut alicuius sancti, quia arbores crescētes in sylua sunt maioris virtutis, & vigoris, & expressiorem gerunt similitudinem Dei, & imaginem, quā lapis, vel lignū mortuum ad similitudinem hominis sculptū: & ideo huiusmodi arbores crescentes magis sunt adorandæ orationibus, genuflexionib; oblationibus, peregrinationibus, & luminibus, quā aliquod idolū in ecclesia mortuū. **Hæc ille. AUTHOR.** Ecce crudelis hæresis, quæ præ penuria veritatis prætenfa ratione blasphemias fabrefecit. Quomodo magis appropinquat ad similitudinem & imaginem Dei arbor virens in sylua, quā sculpta in ecclesia? dicit magis propter vitam. & iterū magis, quia hoc in agro Dei est opificium: sculptum in ecclesia est opus humanum. A modo ergo virent Witcleuistæ cum Socrate iurante per canes, & lapides, cū quo idola destruūt, quæ adorant. Refert de eo in exordio libri de vera religione **AVGVSTINVS.** Socrates, inquiens, audacior cæteris perhibetur fuisse, iurando per canem, aut animantem quamlibet, & lapidem quemlibet, & quicquid iuratu ro esse in promptu, & quasi ad manum occurrisset. Credo intelligebat qualiacunq; opera naturæ, quæ administrante diuina providentia gignerentur, multo quā hominum, & quorumlibet opificū esse meliora, & ideo diuinis honoribus digniora, quā ea, quæ in tēplis colebantur. Non quo verè lapis & canis essent colenda sapientibus, sed vt modò inteligerent, quo possent tanta superstitione demersos esse homines, vt emergentibus hic esset tam turpis demonstrandus gradus. Sequitur. Nō em̄ sic isti, id est, Socrates & Plato nati erant, vt populorum ipsorum opinionem ad verum cultum Dei à simulacrorum superstitione, atque ab omni huius mundi vanitate conuerterent. Itaq; & ipse Socrates cum populo simulacra venerabatur, & post eius damnationem mortemq; nemo ausus est iurare per canem, nec appellare quemcunq; lapidē Iouem, sed tantummodo literis, memoriæq; mandare. **Hæc ille. AUTHOR.** Hinc formāt suam conscientiam Witcleuistæ, timentes vernerari lignum mortuum, sed propter viriditatem arborem præferunt iam crescentem: iudicantes eam quolibet humano opere diuinis honoribus digniorem, vt per eam iuretur, vel testimonium veritatis quodlibet assumatur.

Sic

Sic item Socrates, vt habet apologetici sui capite duodecimo. **TERTVLLIANVS.** Vecorde philosopho Socrate contentus, qui in contumeliam Deorum quercum, & hircum, & canem deierabat, sed propterea damnatus est Socrates, quod Deos destruebat. **Hæc ille. AUTHOR.** Ecce non tantum canem, sed & quercum assumpsit in vsum iuramenti: quia rem viam lapidi non viuenti prætulit. Igitur ꝑ non hanc rationem contra sacras Christianorum imagines traxerunt ab euangelica disciplina, sed Socratica, qui & ipse, vt Augustinus dicit ibi, idola coluit. Cyprianus dicit, quod demonem, quales secundum Hermetem per inuocantis errorem idola animarent. Vnde epistola, q̄ idola dij nō sunt, **CYPRIANVS.** Spiritus sunt in synceri, & vagi, qui postea quā terrenis vitiiis immerfi sunt, a vigore caelesti terrena contagione recesserunt, non desinunt perditū perdere, & deprauati errorem prauitatis infunde re. Hos & Poëtæ demones norunt, & Socrates instrui se, & regi arbitrio demonis prædicabat, & magis inde est ad perniciofa vel lubrica potentatus. **Hæc ille. AUTHOR.** Socrates ecce, qui conscientia tanta tactus est, vt lignum, & canem potius adoraret vinum, & diuini substantiam operis, quā mortuum idolum, ipse adorauit diabolium. Indubiè ꝑ ita Witcleuistica hæresis, quæ dānat imagines, demones adorat in suorum phantasmatum idolis, quibus se regendos, & eorum imbuedos arbitrio tradunt, & inde ad perniciofa, & ludicra sunt potentes. Nanque erant idola in gentibus ad publicum sensum. **Hæc per prophetas, qui totiens loquuntur contra idolum, esse hæresis in ecclesia ad spiritualem conceptum testatur interpres Christi Hieronymus, vbicunq; in commentariis Esaiæ, Hieremiæ, aut aliorum prophetarum loqui contingit. Qualiter item textum Ezechielis ad Donatistas refert libro tertio contra Donatistas ad finem AVGVSTINVS.** Per ꝑ Ezechielem eidem fornicariæ dicitur. Et ꝑ tulisti de vasis gloriæ tuæ, de auro meo, & argento meo ex quibus dedi tibi, & fecisti imagines tibi masculinas, & fornicata es in eis, & accepisti vestem meam versicoloriam, & cooperuisti idola tua, & oleum meum, & incensum meum, & imposuisti ante faciem idolorum, & panes meos, quos dedi tibi, & similagine, & melle, & oleo cibavi te, & posuisti hæc ante faciem idolorum tuorum, & in odorem bene olentem perfecisti hæc. Ad imagines enim phantasmatum suorum, cum qui-

bus volutari delectatur carnalis anima, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, & doctrinæ sunt dæmoniorum, & hypocritis mendaciloquorum, propterea & illa sacramenta, & diuina eloquia sic honoranda sunt, vt eorum illa esse deputentur, cum dominus dicat: de auro meo, & argēto meo, & veste mea versicoloria, & oleo meo, & incenso. **Hæc ille. AUTHOR.** Ecce si quis querat statuarios, & idololatrias, Ezechiel monstrat hæreticos, qui ad imagines suorum phantasmatum omnia verba conuertunt sanctorum librorum, & quia diuersorum diuersa sunt phantasmata, necesse est penè quot phantasiantes cum eis sunt, esse tot hæreses. **Quod ꝑ inter Witcleuistas experimur, qui vidimus vbi vnus docet vxorem ducere sacerdotem, alius continere. Alius Eucharistiam panem dicit, & negat alius. Alius imagines suscipit, alius vilipendit. O quot iam videres Deos hæresum in Bohemia velut in altera Samaria coronatos: vbi secundum historiam quarti Regum, capite decimo septimo: vnaquæque gens fabricat Deum suum, ponuntq; in phanis excelsis quæ faciunt Samaritæ: gens & gens in vrbibus suis: viri Babylonii faciunt Sochoth, Benoth: viri Chuteni Nergel: & viri de Emath Afuna. Euei faciunt Nebaam & Tharcham: & si qui sunt, qui amplius Deum colere se affirmant, ipsi sunt de Sapharuaim, qui comburunt filios suos tanquā deuotionis igni Adramelech & Anamelech Diis Sapharuaim. Et nihilominus colunt Deum, & hoc eximie, vt dicunt, euangelium venerantes, osculantes, salutantes, & ipsum codicem venerantes. Et qualiter hoc? quia arborem potius colunt, quia viam, quā imaginem, vt dicunt, mortuam. Cur hoc pellibus & literis mortuis exhibent, quibus melior est ouis viua? Cur eas collocant veneratione in scrinio, cur manus lauant, aut imbres prohibent, quam curam canibus aut muscis suis non faciunt natura præstantibus? Et vir hypocrita cur regis imaginem mortuam in pectore portat, tutam in bursa, & pulicem viuum cum indignatione iactat, aut perimit, qui est natura dignior denario, & similitudini Dei proximior? ¶ Item nunquid dixit Deum male iussisse populum colere serpentem mortuum æneum, quia potius essent serpentes viui colendi, tanquā plus habentes imaginis & similitudinis Dei? Ego cum omni fide Christi mortem adoro, & negligo Iudam viuum**

Lutherano
rū quoq; et
rores.

uium. An vult noster Witcleuista potius quod Christum hominem adorare diabolus? Teste enim Apostolo, Christus homo minoratus est paulo minus ab angelis, & in angelis quasi imago est Trinitatis expressior. Cur ergo cum natura sit excellentior Christo homine, & imago deitatis expressior, non potius eum eligat ad orandum sicut arborē viuā in sylua sculptam, quod imaginem mortuam? Dicit forsitan, quia quod uisus Christus sit natura inferior, tamen gloria & honore coronauit eum Deus per gratiam: ut idem Apostolus dicit Heb. 2. Verum dicit, & ita ob gratiam deitatis, quā imago designat, super arbores uiuas est reuerenda, quā tamen natura præcellunt. Et quia de arboribus comparat: Ecce dominus posuit sibi venerabilem sedē super mortua ligna deorum Cherubim abscisa de Libano, nūquid venerabilius se collocasset super ea in sylua? Et ipse puniuit emētes, & vendentes in flagello, quia domum illā ex lapidibus, & lignis factam, de honorabilem statuerunt, facientes domum patris domum negotiationis. Et cum ipsi essent homines & natura uitæ & rationis præstantis, cur cogendi erant deteriorem honorare naturam? Insuper cor eorum cur non aduertit etiam in ipsis hominibus honorē primum esse uirtutis, non materiae, uel naturæ? alioquin omnes homines æquales haberent honores: sicut natura sunt parēs. Vnde saepe dicto cap. de imaginibus DAMASCENVS. Multotiens non secundum mentem habentes domini passionem, imaginem Christi crucifixionis uidentes, & salutaris passionis in rememorationem uenientes, proidentes adoramus, non materiam, sed imaginatum, quemadmodum neque euangelij materiam, neque crucis adoramus, sed typosin, id est, figurationem. Quid enim differt crux non habens domini typosin ab habente? Similiter & Dei genitricis imaginis non materiam, sed figuram adoramus. Honor enim, qui est ad ipsam, ad eum, qui ex ipsa incarnatus est, reducitur. Hæc ille. AVTHOR. Nudē, & clarē soluit rationes hæreticas Damascen⁹, quod ideo non honoramus imagines ligneas, aut aureas propter naturas, uel materias clariore, sed propter eos, quorum habent figuras. Quod item aduertere possunt hæretici, cum uident fideles supplicius honorare crucē ueterem de ligno, quod eburneam de sancto Petro. ¶ De adorando autem istas imagines occurrit, quod dixi de adorando sanctos, & eorū reliquias, quod in seipsis attentæ, ut sunt res nature, nullius honoris capaces. Attētæ autem, ut res familiares altioris naturæ, uel suppositi illud

conceptui præsentantes expressē, honorādæ sunt ut tales. Si uero conceptus ad eas non consistat, sed statim cum seruire eat in prototypum, non alio, sed eodem actu ea cōuenior, sicut non alio, sed eodem actu uideo lucem & colorem, dum tamen lucem non attendit uisus, nec iudicat, sed fertur in rem. Sicut dicit Homilia. 1. super Genesim. ORIGENES. Sicut enim qui uiderit imaginem alicuius, uidet eum, cuius est imago, eo, scilicet, intuitu: ita quod penē obliuiscitur imaginis, dum prima contemplationis instantia rapitur in figuratum: & sic uident multi quosdam uestitos, qui interrogati de colore uestis, ignorant, quia toti ferebantur in hominem: ita qui adorant imaginem, eum adorant, cuius est imago. In hac enim sequela uideri imaginem, non est ibi sistere uisum, sed transferri in eum, cuius est, transitu competenti, uel per latrām, si sit Deus, uel per dulia, si sit quiddam citra Deum. AVTHOR. Attamen in Deo ipso secundum Augustinum sunt diuersæ causæ, ut adorem etiam eum dulia: quæstione. 98. super Exodum AVGVSTINVS. Græcus duleucis habet, non latrecis. Vnde intelligitur, quod dulia debetur Deo tanquam domino, latrā tanquam Deo. Hæc ille. AVTHOR. Sic in imagine, cum ita formatur, ut eum tanquam dominum representet, dulia colitur, si Deum, latrā. Adorare ergo eas ut res naturæ, quanuis sic mihi dominum significant, fatuum est. Adorare eas pro Deo, uel diis, sacrilegum est: sed adorare eas, ut per eas adorem Deum, sacrum est. De primo enim super psalm. 103. sermone. 3. Sol cognouit occasum suum AVGVSTINVS. Talis est dementia hominum, quasi adorandum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Christum significat. Adoro ergo petram, quia Christum significat. Hæc ille. AVTHOR. Dementiam ergo notat Witcleuistarum, qui redarguentes cultum imaginum quia signa sunt, arguere solent: adorans ergo modulum straminis quia habet uestigium Trinitatis. Nec enim omne signum adoro, sed signum expressum, & euidens apud sensum, mouens statim affectum ad colendum aliquid cultu sibi debito: cuius rationem sensibilis tenet imago, nec tamen eas pro sanctis aut diis adorare sacra fides permittit, quod solum erat culpa plebis idololatræ. Quod item in epistola ad Serenum episcopum decernit GREGORIUS. Perlatum ad nos, inquit, fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione ne adorari debuissent,

sent, confregeris. Equidem quod eas adorari uetuisti, laudamus: fregisse uero, reprehendimus. Hæc ille. AVTHOR. Quod adorari uetuisset imagines ecce laudauit: non ne adoretur omnino, sed ne pro seipsis adorationis actum ad se sibi facerent, nec essent media alia adorandi. Sic enim adorantur ut dii, prout idem declarat se ad Secundinum in scripto GREGORIUS. Scimus, inquit, quod imaginem Saluatoris ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius imaginem uideri desideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem, ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, uel natum, uel passum, uel in throno sedentem recordamur. Et dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducimus, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Hæc ille. AVTHOR. Difficile est satis aptis uerbis pronuntiare, quod in cogitatione sentitur: hoc tamen certum est, nolle Gregorium, quod ante eas ipsas ultimatē cogitando, tanquam essent ipsa diuinitas Christi prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem recordamur. Et hoc ante dixit, Non, ut quasi Deum colas: quod tamen in imagines suas fecerunt idololatræ, ultra quas ad nihil aliud intendebant. Vnde libro. 2. diuinarum Institutionum, cap. 3. LACTANTIUS. Qui ergo colunt simulacra, corpora sunt honoribus carentia, quia se corporalibus dederunt, nec uident aliquid plus mente, quam corpore, cum sit animi officium subtilis, ea terere, quæ acies corporalis non potest intueri. Hæc ille. AVTHOR. Verum dicit, & in hoc incidit, quod est proprium Christianis, aliud circa imaginem corpore intueri, aliud mente: corporis uisu ipsam imaginem, mente uero Deum, aut sanctum in caelestibus, ad quem acies oculi corporalis non potest attingere. Et per hoc multo plus mente uident, quam corpore: & qualiter uident, honorant in imagine sua Deum, non ipsum simulacrum, tanquam Deum. Quod ita definiuit SACRVM CONCILIUM VII. dicens, Venerabiles imagines Christiani, non Deos appellant, neque eis seruiunt ut dijs, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum iudicium, sed ad memoriam, & recordationem primitiuorum uenerantur eas, & adorant, sed non eis seruiunt cultu diuino, nec alicui creaturæ. Hæc ille. AVTHOR. Notate uerba Concilij, quod Christiani uene-

rantur, & adorant imagines, sed non seruiunt eis cultu diuino. Qualiter ergo adorant eas, dicit, quod non seruiunt eis ut dijs, nec eas Deos appellant, sic eis non seruiunt cultu diuino, quæ latria dicitur: tamen cultu eas adorant tanquam non deos, sed Dei imagines. Sic laudauit Serenum Gregorius, quod adorare uetuisset imagines, quas tamen ipsemet adorauit, ante quas prosternebatur, Non, inquit, quasi ante diuinitatem, sed sicut ante illum, quem per imaginem recordabatur.

¶ Ad argumentum Witcleuistarum contra imagines, Confundantur omnes, qui adorant sculptilia: & quod fideles uocant Deum, & sanctos eius imagines.

CAPVT CLVII.

SUMMA.

- 1 Idolum quid. Et quid Simulacrum. Et quomodo simulacra, & idola sunt ab omni adorante cauenda.
- 2 Damascenus quomodo resoluat omne ambiguum de adorandis sculptilibus. Et qui dicantur bene adorare sculptilia, & qui male.
- 3 Paulus quid fecerit, cum circueiens Phana Atheniensem, reperiisset inter ea aram, in qua erat scriptum, Ignoto Deo.
- 4 Lucas quod fuerit pictor. Et quomodo Saluatoris, & matris eius imagines depinxerit.
- 5 Epiphanius cur imaginem discidit.
- 6 Anthropophornita heretici.
- 7 Imaginum usus quomodo Iudæis ueteribus fuerit sublati. Et quare.
- 8 Responso ad Witcleuistas, qui causantur, quod populus ignoranter sic adorans imagines, incidit in idololatram.

Confundantur, inquit Witcleuistæ, omnes, qui adorant sculptilia: quasi se bene à nobis catholicis sanctis amouerunt, detestantes imagines, cum sculptilia detestantur: quasi imagines pietæ, aut tinctæ, aut ductiles, uel fusiles, sine peccato colantur. Qualiter Faustus errauit in uerbo, dicens, Iudæos à Gentibus segregari hoc solo, quod sculpturas earum

dimiserunt. Vt libro. 20. contra Faustum arguit AVGVSTINVS. Neq; enim, sicut Faustus dicit, priores Iudæi nostri segregati à Gētibus, cum templum haberent, & immolationes, & aras, & sacerdotia, & sculpturas solū dimiserunt, id est, idola. Poterant enim, sicut nōnulli, etiam sine idolorum culturis, arboribus, & montibus, postremò etiam Soli, ac Lunæ, cæterisq; syderibus immolare: quod si facerēt per illum cultum, qui latria dicitur, creaturæ potius, quam creatori seruirent, & nihilominus se dæmonibus traderent: sed satis notanter ibi addidit AVGVSTINVS. Si per cultum, qui latria dicitur, creaturæ potius, quam creatori sic colendo seruirent: si verò præcisè Deo seruire proponerēt, & si per cultum creaturæ, quæ est dulciæ, aut item latriæ creaturæ Dei, non ipsam, sed Deum cogitantes, cultum exteriorem impenderent, soli Deo seruirent. Totum, quod intendimus, illud dictum Augustini cōfirmat, & continet. Ergo verum est, dixisse scripturam confundi scilicet omnes, qui adorant sculptilia, intelligendo etiam totum genus in specie vniuersa creata: sed quomodo iam diximus tāquam deos, & nihil extra sculptile, aduertentes, cui seruiunt vt Deo. Quod item Hebraica litera sonat, quæ dicit, Confundantur vniuersi, qui seruiunt sculptilibus, qui gloriantur in idolis. Et litera antiqua, quam sequitur Cassiodorus, habet, Confundantur omnes, qui adorant idola, & qui gloriantur in simulacris suis. Vbi in expositione adiungit CASSIODORVS. Aduētū domini prophetato, idolorū cultores increpat, qui tāta manifestatione declarata, non erubescūt adhuc colere nescio quas ineptias. Idolū quippe dictū est, quod ipsum sit dolo, id est, hominum falsitate repertum. Simulacrum, à simulatione sacra compositum, q̄ illis detur honor alienus. Sic vtraq; fugienda ipsorum nominum interpretatione declaratur. Et quoniam spiritus immundi se cupiunt adorari, dū falsos sibi honores vendicant, quos eorum iniquitas non meretur accipere. Vide quid sequitur. Adorate eum omnes angeli eius. Hæc ille. AVTHOR. Idola ergo, & simulacra sunt ab omni adorante cauenda, quia & nominibus suis suam superstitionem accusant. Sculptilia quoq; Christianorum, sicut Mosaica, & item in templo Salomonis, non sunt idola, sed imagines sunt Christi, & sanctorum cultu, non deorum, sed signorum simpliciter venerandæ. Vnde capitulo de venerandis imaginibus DAMASCENVS. Diuina autem scriptura accusat adorantes sculptilia, sed &

Immolantes dæmonibus. Immolabant quidem Græci, sed & Gentiles: immolabant autē & Iudæi, sed Græci dæmonibus: Iudæi autē Deo. Detestabilis quidem est Deo, quæ Græcorum immolatio, & condemnabilis, quæ Iudæorum autem Deo acceptabilis. Immolauit enim Noë, & odoratus est dominus odorem boni odoris bonæ electionis: & bonæ ad eum voluntatis, bonum odorem acceptans. Ita Græcorum quidem sculptilia, quæ dæmonum erant imagines, abiectionabilia, & detestabilia existunt. Hæc ille. AVTHOR. Resoluit doctor omne ambiguum de adorandis sculptilibus, dicens scripturam accusare adorantes sculptilia, non quidem qualitercunq; adorantes etiam immolantes dæmonibus: nam si cut immolabant quidam bene, quidam male, quidam Deo, quidam dæmonijs, & non Deo. Bene & Deo Iudæi: male, & detestabiliter Græci. Sic adorant quidam bene sculptilia, qui in eis dominum honorant, & sanctos, quidam detestabiliter, qui dæmones adorabant. Confundantur ergo omnes, qui adorant sculptilia, sed dæmonum, non sanctorū. Sicut maledictus omnis, qui pendet in ligno, non tamen maledictus Christus, qui redemit nos à maledicto legis in ligno, factus pro nobis maledictus. Ezechielis. 3. Et maledictus vir, qui confidit in homine. Hieremie. 17. Nō tamen maledicti, qui confidunt in Christo homine: quibus ipse ait, Confidite, nolite timere. In his omnibus bonum aliquod inuenimus, quod propter malum adiūctum non rescindimus. Confidere in homine secundum Deum, bonum est, pendere in ligno propter iustitiam, sanctū est: sic Deum adorare in imagine, & Deo immolare, sanctum est. Hoc ergo non abijciamus à cultu Dei, nec Deo idē nō immolemus, quia dijs immolabāt idololatriæ, nec omnem adorationem sculptæ rejiciamus imaginis, quia in ea dæmones adorabantur. Eximium huius rei signum habemus ab Apostolo Paulo, qui inter phana, & aras Deorum cum venisset ad aram ignoti Dei, confirmauit illam, & cultum eius, quantum bonum inuenerat: & quod minus perfectum inuenit, suppleuit, dicens, Quem vos ignorantes colitis: hunc ego annūtio vobis. Actuum. 17. Quem locum assumens libro de vnico Baptismo, ad Constantinum, cap. 5. AVGVSTINVS. In Actibus, inquit, apostolorū, cum de Deo vno & vero Athenienses doceret, quod in illo viuimus, mouemur, & sumus. Ex illa veritate, quam & illi impuri simulacrorum cultores in iniquitate detinent: qui cognoscentes Deum,

Deum, non sicut Deum glorificauerunt, hanc tamen veritatem, sicut videmus, apud impios, & sacrilegos inuentam, non destruit, sed confirmat Apostolus, eiusq; vitur testimonio ad docendos eos, qui ista nesciebant. Et infra. 3 Multò autem mirabilius est, quod fecit Apostolus, vt eorum phana circuiens, aram quandam inter aras dæmonum inuētā, in qua esset scriptum, Ignoto Deo. Neq; hoc negando, & refellendo destruxerit, sed potius confirmādo, hinc etiam reperit opportunissimum suæ disputationis exordiū, dicens, Quem vos ignorantes colitis, hunc ego annūtio vobis. Hanc itaq; nos per maiores nostros traditam nobis sequentes apostolicam regulam, si quid recti etiam in peruersis inuenimus, eorum peruersitate correctā, illud, quod rectum est, minimè violamus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce sanctus Paulus, quod rectum inuenit inter aras dæmonum, minimè violauit, sed quod peruersum erat, correxit: inuenit aram ignoto Deo, non violauit, quia erant aræ & dæmonum. Inuentum titulum scriptum non destruxit, sed confirmauit. Quid si ibi inter phana, Phana inuenierit? Ara em̄ testis est cultus Phani, sermone. 6. de verbis domini AVGVSTINVS. Nā & illi habeant, & pro numine accipiant, quod numen accipiant istam statuam, ara testatur. Quid hic facit ara, nisi illud habetur pro numine? Hæc ille. AVTHOR. Quod autē Apostolus aram cognominat, non simulacrum, titulus fecit, qui aræ fuit inscriptus, & à quo exordium prædicationis assumpsit. Nam vbi aliorum simulacra dixit, aras non dixit, hic aram dixit simulacrum. Cum tamen ibi nec dixit si mulacra sine aris, nec hic aram sine simulacro inuenit, idē post inducit scripturam in signe tertium Dei ignoti. Nec abstulit eis illam, cum tamen adorationem sacrilegam simulacri increpauit, dicens, Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis diuinū esse simile. Hanc ergo sculpturā ignoti Dei, quæ ex priori dependet, Paulus non sustulit, sed correxit: sicut nec templum abstulit, sed correxit, nec aram. In tribus enim illis sermonem suum continuat de Deo ignoto, vsq; ibi, tempora huius ignorantie despiciens: Deus nunc annūtiat hominibus. Sequitur in viro suscitans eum à mortuis. Correxit eorum fidem de templo, dicens, Deus non manufectis templis inhabitat, scilicet vt claudatur in illis. Sic conformiter Salomon in dedicatione templi prædixit. 3. Reg. 8. Si cæli cælorum te capere non possunt, quātò magis domus hæc?

Correxit item sensum eorum de ara, id est, de immolatis in ea. Non quidem oblationem destruens, sed errorem æstimantium, q̄ Deus ea egeret. Tertio venit ad sculpturam, de qua solum hoc destruxit, q̄ putarent illam Deo esse similem, scilicet in natura, ita vt Deus esset. Si illam sustulit, cur item non templum, & aram, in quibus omnibus superstitionem eorum inuenit æqualem? Cur item nō ait, Tolle scripturam, sed ait, Nolite æstimare consimilem? Cur item finaliter Lucas comes eius in Euāgelio, ^{Lucas p̄tor.} Saluatoris, & matris eius depinxit imagines? ^{Epiphanius imaginē discidit.} 4. libro sententiarū, ca. 8. DAMASCENVS. Accepimus Lucam Apostolum, & Euangelistam pinxisse dominū, & matrem eius, & eas imagines habere Romanorū famatā ciuitatē. Hæc ille. AVTHOR. Dicunt ergo Witclensia, Quid igitur sanctus Epiphanius fecit, qui velum fregit tinctū, & depictū, & habens imaginē quasi Christi, vel sancti? Cum, inquit, ^{Epiphanius imaginē discidit.} disse in ecclesia Christi cōtra authoritatē scripturarum hominis pendere imaginē, scidi illā. Dico cum magistro Roberto forsan zelo captus erat, non secundum scientiā: dixisset Gregorius, si tunc superstes fuisset aut, quod ad Serenū ait, Fregisse sacras imagines non laudo, q̄ ^{Anthropopomorphitæ.} vetueris orari hoc probo. Et t̄ tēpore illo quasi si hæresis Anthropopomorphitarū inualuit, qui videntes talem picturā, seruore maiori pronūtiassent Deū esse intus corporeū, humanis membris distinctū. Vnde lib. 10. tripartitæ historiae ca. 7. CASSIODORVS. Ea tempestate que stio mota fuerat, vtrū Deus corpus est, & hominis habet schema, an certē incorporeus, & à schemate humano omnimodè alienus. Ex hac quæstione contentiones, & plura certamina surrexerunt, alijs hoc, alijs affirmantibus aliud. Maximè tamen simplices monachorum corporeum, & humanæ formæ Deum esse iudicabant: plurimi verò reprobantes illos, Deū incorporeum esse dicebant, & à forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus Alexandrinus consonabat Episcopus, ita vt ecclesia coram populo contra eos, qui humanæ formæ Deum asseuerarent, contenderet, & Deū incorporeū suo dogmate definiuit. Hoc agnoscetes Egyptiorum monachi, venerūt Alexandriam, & seditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita vt eum occidere niterētur. Hæc ille. AVTHOR. Hac ecce occasione schismatis, & pronitatis ad malè sentiendū de rebus, quarum sunt imagines, iustè tolluntur ad tēpus. Qualiter t̄ etiā dicit Rabbi Moses sublatum fuisse vsum imaginum Iudæis veteribus ratione procliuatatis eorum ad idola gentium.

gentium. Sicut itē Iacob Patriarcha sustinuit in familia sua imagines, quousq; intraturus esset terram Chanāan, vbi abundabant idololatrae: nec ipsi adorauerunt ea pro dijs, sed iam imminente periculo tulit ea, dicens, Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt. Vbi in libro notularum super Gene. H V G O. Consuetudo erat apud illos antiquos, vt licet vnū Deum solum crederent, imagines tamen quasdam haberent, quas venerabantur, non quia deos crederent, vt idololatrae, sed vt recordarentur per eas vni Deo: has tamē imagines, ne in deterius vertatur, prohibet modò Iacob, ne habeat eius familia. Hæc ille. A V T H O R. Ecce antiquis patribus ante legem consuetum erat venerari imagines, vt Dei recordationem haberent, non vt deos colerēt. Iam verò tollit eas Iacob, ne cultū mala societate peruertant: maximè cum ipsæ imagines essent dii Laban, quas Rachel occultauerat: ideò dixit Iacob, Auferte deos alienos, quia Laban dii erant, nō autem ipsi, sed propinquiore erant, vt esse possent eis pro dijs, qui dii erant maioris auctuli. Nec mirum, si eis talibus negentur imagines pictæ, cum vitiosis viris negetur trinitatis imago, natura conditionis incerta: sicut libro de cōditione hominis, ca. 19. G R E G O R I V S Nicænus. Plerumq; contingit, vt munera diuina ignoret nostra miseria, pulcherrimæ imaginis foedissimam faciem passionis obducens: ideòq; venia digni sunt, qui ista cernentes, nō facile diuinam formam talibus inesse consentiunt, sed per eos, qui recta vitæ conuersatione respiciunt, diuinam licet imaginem in hominibus contueri. Hæc ille. A V T H O R. Huc accedat Witcleuista, qui iubet imaginem Trinitatis in homine contemplari, non in pictura, vel trunco. Ille sanctus pater dicit, quòd illa item imago subtrahēda est ab hominibus venia dignis, qui nec de leui consentiunt diuinā imaginem inesse singulis, sed tantum magnæ vitæ conuersationis hominibus: propter eos, inquit, qui pulcherrimæ imaginis faciem passionis obducunt, multò magis erraticis mentibus hominum, saltem si corruptela hæresis sit communis, tali communitati subtrahenda esset materialis imago, nisi forsitan malignatio hæreticorum, & non infirmitas hominum esset in causa. Tunc corrigendi sunt homines, & res imaginis fortiter sustinenda. Causantur iterum Witcleuistæ quòd populus ignoranter sic adorans imagines, incidit in idololatriam, putans re ipsa Christum esse hanc, quam colit imaginem. Reuera occasiones quærunt malignandi. Absit, vt fidelis quisquam semper do-

ctus in fide, & inter fideles colitans, in tanta dementia superaret idololatriam. Ipse nempe Deum creatorem suum intelligit, & licet lapides veneretur, & ligna, tamē maius aliquid quàm lapidem illum, vel lignum Deum suum esse dijudicat. Quod itē scribit super illud Psalmi. 95. Etenim correxit orbem terræ, H I E R O. Nullæ gentes sunt, quæ naturaliter non intelligant creatorem suum. Licet enim lapides, & ligna venerentur, tamen intelligunt aliqd maius esse, quàm ipsi sunt, & in errore suo iudicant se habere sapientiam. Hoc est, nulla gens est, quæ naturaliter nō intelligat Deū, deniq; Gentiles idola colunt, hoc est, lapides, & ligna venerantur. Et si fortè rixam fecerint, & si iuramentum aliquod inter illos venerit, non dicunt, lapides isti vidēt, ligna vident, sed Deus videt, & Deus audit. Hæc ille. A V T H O R. Fingunt ergo, quod non est, vt non causam pro causa supponant. Non enim est idololatria, qui Deum suum hoc lignū appellat, cum numen, vel dæmonem supra grossum lignum hoc esse concipiat. Multò magis fidelis anima nihil in imagine, nec ipsam ligni naturam, sed eum, qui in caelis habitat, hac designatum imagine, Deum nouit. Imò inquit Witcleuista, quia Christum appellant, aut Trinitatem, aut beatam virginem sculptam imaginem, dicentes, Eamus ad Mariam Cantuariæ, aut Crucifixum sancti Pauli Londonijs. In hac conditione venerantur, & colunt. Quid hoc facit simplicibus? Ipsi enim simpliciter adorant, & simpliciter, & fidenter modo suo, quo adorant, appellant. Quòd si modò idololum foret, quod nescientes colerent, non essent idololatrae. Qualiter, qui cibo vesceretur idolothyto nesciens, nec aduertens, sine conscientia manducaret. Vnde Iulianus apostata tali modo simplicem populum voluit seducere, sed non potuit. Vnde libro tripertitæ historię C A S S I O D O R V S. In publicis imaginibus depingebat Iouem quasi de cælo sibi coronam, & purpuram deferentem, Mercurium, & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis, & fortis. Et hoc agebat in imaginibus, vt sub occasione imperij, latenter adorarentur dii: & hoc modo subditi clanculo fallerentur. Et infra. Turba verò (vt assolet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat, quod tamen Imperatori nihil profuit. Hæc ille. A V T H O R. Si ergo Imperatoris ad idololatriam procurantis proposito, nihil profuit, quod turba simplex, & ignorans imagines adorasset: turbas ergo non læsit, quantum inus ergo lædit, quòd imagines rerum nominibus simpliciter,

pliciter si appellent. Vnde lib. 2. ad Simplicianum, versus finem A V G V S T I N V S. Solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum sunt imagines. Sicut omnia, quæ pinguntur, atq; finguntur ex aliqua materia metalli, aut ligni, aut cuiuslibet rei aptæ ad opera huiusmodi: quæq; etiam videntur in somnis, & omnes fere rerum imagines earum, quarum imagines sunt, solent nominibus appellari. Vocis enim est, qui hominem pictum dubitet vocare hominem? Cum quidem & singulorū quorūcunq; picturam aspeximus, propria quoq; nomina incūctanter adhibemus, velut cum intuētes tabulam, aut parietem dicimus, Ille est Salustius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Simois, hæc vrbs Roma: cum nihil aliud sint, quàm pictæ imagines. Vnde Cherubim cum sint caelestes potestates, sicut tamē ex metallo imperauit Deus super arcam testamēti, magnæ signandæ rei gratia: nō aliud, quàm Cherubim illa quoq; figurata vocitatur. Hæc ille. A V T H O R. His verbis approbat Augustinus, appellationes illas figurarū à populo, cum vocant illa nostram dominā, aut Michaëlem, aut Thomam, intendentes imaginem. Quis, inquit, hominem pictum dubitet vocare hominem, quod si peruersum eorum cultum per hoc suspicaris in fide, quia dicunt, Sancta Maria de aquis adiua me: ergo fidem Psalmistæ nota tibi suspectā, quia dicit, Qui sedes super Cherubim, appare coram Effraim. Sicut enim nō sedet Deus localiter, sed virtute sua ibi magnifica super Cherubinas imagines, nec hoc latebat fidem eius, qui ideò bene dicit, Qui sedes super Cherubim: quia tutius credidit, quàm verbis expressit. Ita fidelis populus nō est culpandus in verbis, quibus apud imagines, & loca sanctorum confidēt illos appellat: cum multò syncerior est eorum fides, quàm verbū. Maximè ergo deficiūt Witcleuistæ in hac suspitione crudeli, cum ipsi in more scripturæ posunt fundare verba, quæ promunt. Ipsa enim scriptura item de idolis sine scrupulo quòd os habent: non dicit os æquiuocum, & oculos habent, & manus habent, & nares, & aures habent. Appellat vitulos, & serpentes, & item nominibus proprijs Adonidem, vel solem, & lunam, duodecim boues, lilia, & leones cum similibus, quæ sculpta tantum, aut figmenta ficta cognouimus. Sed pone, quòd erroneè cogitarent de imagine, non statim tollendæ sunt eis imagines, aut ipsi ab eorum cultu terrendi, sed potius dulciter reformandi, exhortandi, monendique quomodo recta fide patrum sapiendum sit, & quo periculo errauerunt. Sicut

si quis audierit Deum creasse mundum: primo cum hoc audiat, imaginetur Deum humano more fabricasse manibus carnis molem magnam, sicut figulus ollam suam: corripientia paulatim est imaginatio falsa, nō fides creationis abrupta continuo. Vnde libro. 12. Confessionum aliquantò ante finem A V G V S T I N V S. Alij cum hæc verba legunt, vel audiunt, qualiter scilicet creat Deus? cogitant Deum quasi hominē, aut quasi aliquam molem imminensam præditā potestate, nouo quodam, & repentino placito extra seipsam tanquam locis distantibus fecisse cælum, & terram, duo magna corpora supra, & infra, quibus omnia continerentur. Et cum audiunt: fiat illud, & factum est illud, cogitant verba cœpta, & finita, sonantia temporibus, atque transeuntia, post quorum transitum statim exiltere, quod iussum est vt existeret. Et si quod fortè aliud modò ex familiaritate opinantur carnis. In quibus adhuc paruulus animabus, dum isto humillimo genere verborum tanquam materno sinu, eorum gestatur infirmitas, salubriter ædificatur fides, qua certum habeant Deum fecisse omnes naturas, quas eorum sensus mirabili varietate circumspicit. Hæc ille. A V T H O R. Ecce, quòd materno sinu eorum gestatur infirmitas, dum modo salubriter ædificetur fides, qua credant Deum fecisse naturas omnes sensibiles. Ita materno sinu portandus est modicus error simplicium, dummodo salubriter ædificetur fides, quòd hæc imago non sit Deus, vel sanctus eius: sed vel Dei signum, qui cuncta creauit, & redemit in patibulo crucis: aut sanctus eius, qui Deum tota mente in vita sua dilexit.

De adoratione sanctæ Crucis.

Titul. XX.

De cruce Christi lignea, quòd sit à fidelibus adoranda.

CAP. CLVIII.

Pp 3 Summa.

S V M M A.

- 1 Crux domini q̄ fuerit gemina.
- 2 Crux, de qua gloriatur Apostolus, q̄ fuerit lignea. Et quomodo huius reuerentia displicet Witcleuistis hereticis.
- 3 Signum crucis quomodo apparebit in celo, quum dominus ad iudicandum uenerit. Et cur Christus cum cruce ueniet.
- 4 Christus quomodo uult crucē suā exaltari in celo.
- 5 Sibylla pagana quid in laudem sanctæ crucis exclamauerit.
- 6 Crucis inuentio ab Helena facta describitur.
- 7 Helena quod fuerit stabularia, & Anglicana.

DE sancta itē cruce Christi inter imaginum laudes dicere oportebit, quia eius gloria impij Witcleuistæ ferre non possunt: si quid autem de scripturis in eius gloriam conferramus, volant per æquiuocū ad crucem Christum, ut crucis Christi fideles honores extenuāt, de utraq; cruce scrutemur, & videamus, si propter crucem primam secunda crux pati buli non meruerit gloriam. Tāgens enim qualiter rex Hay in ligno gemino sit suspēsus, Homilia. 8. super Iosue dicit ORIGENES. Post omnia etiam Rex Hay in ligno gemino dicitur esse suspensus. Sequitur. Crux ḡ domini nostri gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse, & nouus videtur, quod dico, Crux gemina fuit, hoc est, regemina constat, & duplici. Quia uisibiliter quidem & filius Dei in carne crucifixus est, inuisibiliter uero in hac cruce & diabolus cum potestatibus, & principatibus suis affixus est cruci. Non tibi hoc uidetur uerum, si tibi horum testem produxero Apostolum Paulum? Audi ergo de his, quæ pronuntiat. Et quod erat, inquit, contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suæ, & exuens principatus, & potestates traduxit, liberè triumphans eos in ligno crucis. Licet in alijs exemplaribus habeatur triumphans eos in seipso, sed apud Græcos habetur in ligno. In ligno ergo duplex est ratio dominicæ crucis: una illa, quam dicit Apostolus Petrus, quod Christus crucifixus, nobis reliquit exemplum: & hæc secunda, qua crux illa trophæum de Zabulo fecit, in qua crucifixus est, & triumphatus. Ideo deniq; Apostolus Paulus dicebat, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus

crucifixus est, & ego mundo. Vides, quod & hic Apostolus duplicem crucis prodidit rationem? duo enim contraria sibi dicit esse crucifixam, sese sanctum, & peccatorem mundum: ad illam formam sine dubio, quam supra diximus Christi, & diaboli. Hæc ille. AVTH. Qui potest hic Originem intelligat: mihi uidetur, quod crucem lignum dicat, & crucem Christum. Inter quas distinguens in alijs exemplaribus habetur, inquit, in semetipso, in Græco autem, quod ipse imitatur, habetur, in ligno. Et profequitur. In ligno ergo duplex est ratio dominicæ crucis: una, qua crucifixus est, ut nobis daret exemplum. Altera, secundum quam diabolus in ea est crucifixus: cum Christus crucifixus trophæum reportauit de Zabulo: propter quam rem Paulus non nisi in cruce uoluit gloriari. Crux ergo ad utrumlibet gloriosa. Tum quia Christi gestatorium fuit. Tum, quia Christi uictoriæ instrumentum. Vnde Witcleuistæ iam possunt accipere, quod ḡ crux illa lignea fuit, de qua gloriabatur Apostolus, dicens, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini: quia non celebravit Christus triumphum Zabuli in seipso, tantum affigens, quod de medio tulit cruci Christo, secundum Græcam ueritatem, in qua scripsit Paulus, Triumphauit eū in ligno. Displicet autem nostris Lollardis huius ligni reuerentia, nimirum multo enim magis displicet eorum magistro diabolo. Victoralis enim signi laudes non ferunt. De quo Christus ipse omnes admonuit, quod in aduentu Christi ad iudicium patebit signum filij hominis in celo, Matthæi. 23. Vbi in commentario HERONYMVS. Signum hic autem crucis intelligamus, ut uideant iuxta Zachariā, & Ioanem Iudæi, quem compunxerant, aut vexillum uictoriæ triumphantis. Hæc ille. AVTH. Crucifixum existimo eum dicere in sua cruce expansum, aut tenentem deorsum à latere suam crucem. Et quid aliis in hoc festo canit seruitium, quam quod Christus ipse dicit: hoc signum crucis erit in celo? Cætera omnia ibi inferiora sunt isto. Apertius omnibus scribit hoc ipsum in sermone de cruce, & latrone, circa medium CHRYSOSTOMVS. Crux ḡ solam non reliquit in terra, sed secum eam leuauit ad celum, & iterum cum cruce ueniet. Sed ais, Vnde monstratur? Monstrat ipse, si nos monstrare nequimus. Non enim hanc quæstionem aliquando obliuione prætereas, sed audi tunc, inquit, tunc quādo ueniet, sol obscurabitur, & luna non dabit lumē suum. Tanta enim lux ipsius luminis præ-

clares

clarescit, ut eius radijs lumina cuncta vincantur: tunc & stellæ cadent, tunc & signum uidebitur filij hominis in celo. Vidistis gloriam signi, id est, crucis, solis lumen reddetur obscurum, lunæ non dabitur lumen, sed illud lumē radiabit, & lucebit. Et sicut Imperatorem regalis pompa præcedit, & militaris ordo præeundo, vexilla humeris portare consueuerunt, & in his declaratur aduentus: sic domino de celo ueniente, Angelorum cœtus, Archangelorum multitudo illud signum humeris portant excelsis, & regalem nobis aduentum denuntiant. AVTHOR. Ergo ipsum lignū dominicæ crucis ibi portabitur humeris, quod secum in celum leuabit Christus, nec relinquet solum in terris, quo leuato de suis frustis collectio, etiam de terris colligentur electi, dicente Esaia, Secundum dies ligni erunt dies populi mei. cap. 65. Et item rationem huius præsentia crucis cum Christo profequitur ibidem CHRYSOSTOMVS. Sed cur cum cruce ueniet, uideamus: scilicet, ut ij, qui eum crucifixerunt, sentiant damnationis cæcitatem, & impudentiæ eorum signum portetur. Ideo propheta ait, Tunc lamentabuntur tribus terræ, uidentes accusatorem, & agnoscentes peccatum. Et quid mirum est, si crucem portans adueniet, quando & uulnera corporis ipse demōstret? Tunc enim, inquit, uidebitur quomodo compunxerunt. Sequitur. Et tunc ostendet uulnera, crucemq; demonstrabit, ut istum ostendat illum esse, qui crucifixus fuerat. Hæc ille. AVTHOR. Ex quo loco planum facit, quod utraq; crux, scilicet corporis crucifixi, & crucis ipsa patibuli seorsum leuabuntur ibidem. Et qua laude, quo tremore non sic contremant huic cruci, quam Christus tanto leuabit honore, ut sibi iudici coassistet celo. Ratio ergo festiuitatis crucis est autoritas iudicis. Et hæc sententiam de crucis apparitione in celo, refert in expositione perfecta Matth. Mora. 54. idem CHRYSOSTOMVS. Ne igitur uerecunderis in tanto bono, ut non de te uerecundetur Christus, cum uenerit in sua magna gloria, & signum ante hoc antea appareat clarum supra radium ipsum: & enim uenit crux, tunc uocem emittens per visum: & ad ueniens orbem terrarum excusando respondet pro dominatore, & monstrans quoniam nihil defecit eorum, quæ ad ipsum decebāt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce crucem conuulsantem in celo, & in causa redemptoris uniuerso seculo respondentem. Sic ḡ ergo Christus est, qui exaltari uult crucem suam in celo. Ipse propter Spiritum sanctum in crucis honorem fi-

lios suos excitat in hoc mūdo, quos ad ipsam crucem tracturus est apparentem in celo. Sic nempe legitur Helenā sanctam in somnis excitatam à Christo, ut origo fieret primi fusti de cruce. De quo libro. 2. historia tripartita, cap. 23. Sub autoritate Socratis. CASSIODORVS. Interea mater Imperatoris Helena admonita per somnum, ad Hierosolymam properauit, & quondam Hierosolymam, fertam sicut pomorum custodiam inueniens, requisit sepulchrum Christi. Quod licet difficillime, tamen inuenit, ita repente templum illud cælestissimum deijci iussit, & palam factum domini monumento, apparuerunt circa ipsum suffossæ tres cruces, & clauis simul cum titulis Hebræis literisque Græcis, Latinisque conscriptis. Iesus Nazarenus Rex Iudeorum. Dicitur etiam, quod mortuus, crucis tactu surrexit. De hoc ligno Sibylla dicit apud Paganos, O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est. AVTHOR. Hoc audiuit Witcleuistæ, qui iam intruserunt idololatriæ labem officio celebrantis ecclesiæ. Hæc Sibylla, quæ uis Pagana, in laudem sanctæ crucis exclamasse fertur, O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est. Ter beatum, est superlatiue beatum. Beatissimum ergo lignum prædicat, in quo Christus extenditur. Huic, quis inspirauit hanc laudem, nisi ille, qui etiam per orationem Christi ueras laudes intonuit? Putas hoc uerbum eius idololatria plenum, quàm alius in prophetia sua de Christo ab Augustino dixisse asseritur, Deijcient simulacra uiri? &c. Quid ergo peccat ecclesia in officio suo, dicens, O quam dulce lignum, dulces clauos. O crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multum amabilis, &c. Et sequitur. CASSIODORVS. Tunc quæ crux esset domini, quæ latronum, dubitare cœperunt: proinde Macharius ciuitatis præsul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit. Mulieri, namq; nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ uiam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, uirtutem Saluatoris agnouit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem sauiissimæ ægritudinis effugauit, & focinæ salutem restituit. Sic itaq; mater Imperatoris, quod cupiebat, agnoscentis, salutaris crucis partem aliquam regalibus distribuit, quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem, ubi particula seruaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini positam super columnam porphyreticā deuotè condidit. Reliquam uero partem in argentea theca clausam, ciuitatis tradidit sacer-

doti. Et vndiq; congregans artifices, maximas illic, & ornatas ædificauit ecclesias. Hæc ille. **A V T H O R.** Hæc est causa crucis laudis in inuentione eiusdem. Quid iam displicet, inuentrix eius, an laudatores inuentricis, an crux ipsa? Si ipsa displiceat, nollem, quod rei inuentæ laudibus inuiderent. Vt enim ipsa inueniatur, & laudetur inuenta, Deus inuentricem admonebat, vt pergeret, vt agnosceretur, mortuum tactu curat, languidam reparat, gaudia intonant populis, miracula coruscant. Accedat ergo Calsiodoro senatori, libro de obitu Theodosij, testis facer **A M B R O S I V S.** Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, scrutata est locum dominicæ passionis. Stabulariã hanc primum fuisse asserunt, sic cognitam Constantino seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe domini requisit: bona stabularia, quæ stabularium non ignorauit illum, qui vulnera curauit à latronib; vulnerati. Bona stabularia, quæ maluit existimari stercora, vt Christum lucrificeret. Ideo illam Christus de stercore leuauit ad regnum, secundum q; scriptum est, Qui suscitatur de terra inopem, & de stercore erigit pauperem. Venit ergo Helena, coepit reuifere loca sancta: infudit ei spiritus, vt lignum crucis requireret. Accessit ad Golgotha, & ait, Ecce locus pugnae, vbi est victoria? quæro vexillum salutis, & non inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux domini in puluere! Ego in aureis: & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, & latet adhuc palma vitæ æternæ? Quomodo me redempta arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius, quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam passus est. Tollatur ergo ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo vero veri Golix caput est amputatum. Aperiatur humus, vt salus fulgeat. Quid egisti diabole, vt absconderes lignum, nisi vt iterum vinceris? Victe te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ sine imminutione virginitatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas infidias deprehendat. Illa quasi sancta dominum gestauit. Ego crucem eius inuestigabo. Illa generatum decuit. Ego te suscitatum. Illa fecit vt Deus inter homines videretur. Ego ad nostrorum remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum. Hæc ille. **A V T H O R.** In hoc soliloquio, quod de cõcepto feruore sanctæ Helenæ figurat Ambrosius, putas ne eum finxit

se historiam? Ipse, quod Calsiodorus de crucis inuentione per Helenam scripsit, planè cõfirmat. Addit aut, q; stabularia fuit, q; ite patria naturalis eius Esseria comitat; Angliæ verum esse cognouit. Addit etiam suaves instinctus, quibus agitauit eam Spiritu sanctus. Celeberrima est ergo hæc crucis inuentione, quæ tanti gaudij materiã præstitit, & percelebris crux, quæ per omnem Christi ecclesiam inuentrici eius perpetuos largitur honores.

Helena stabularia, & Anglicana.

De festiuitate ecclesiastica sanctæ Crucis, quod eius officium non sit plenum idololatriæ.

C A P V T. CLIX.
S V M M A.

- 1 Crucis officium, q; non sit plenum idololatriæ.
- 2 Crucis præconia recensentur, & beneficia.
- 3 Nuditatis diuersa ostenditur.
- 4 Crucis inuentionis festum quomodo debeamus percolere contra Witcleuistas, imò & sanctam Helenam.

Rangit iterum Witcleuistas aliqua festiuitas sanctæ crucis, dicunt em libello suo famosè, qui supra q; seruitium de cruce factum, bis quolibet anno in nostra ecclesia est plenum idololatria. Hæc ibi. **A V T H O R.** Hoc fideò, quia dicimus, Salue mundi gloria, vera spes nostra, & similia. Repetamus iam verba, quæ in persona sanctæ Helenæ iam scripsit Ambrosius. Putant ne idololatria plena esse, an certè (vt sunt) sana? Ergo si ista verba sunt sana, in quo culpas officium? Canimus in officio, Salue crux sancta, vera salus nostra. Ambrosius ait verbis Helenæ, Quæro vexillum salutis, & non inuenio. Cõtamus, Vitale lignum, vitã portans omnium, Ambrosius vocat vitã ipsam, Tollatur, inquit, ruina, vt vita appareat. Cõtamus, O crux benedicta, quia in te triumphauit rex angelorum: Sibylla cõfirmat crucem beatã, & Ambrosius ipsum triumphum, In ruinis, inquit, Christi triumphus. Vocamus crucem viuificã, Ambrosius vitæ æternæ palmã. Cantamus signum salutis, salus in periculis, Ambrosius dicit ipsam salutem. Aperiatur humus, vt salus effulgeat. Aut quia crucem sanctã officiantes alloquimur, dicentes, Per te redempti dulce decus seculi. Ambrosius ipsam redemptionem nostrã describit, dicens in Helena, Quo me redempta arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Apostrophatio autem ipsa, q; crucem

crucem quasi reuiuã alloquimur, quò ad idololatriã pertinet? Rudes Lollardi scripturæ linguã non intelligunt, quæ in re non viuã quandoq; suum authorẽ quãdoq; res viuas alloquitur, secundum regulã denominationis rhetoricę: sicut apostolus inducit signum luti loqui ei, qui se finxit. ad Ro. 9. Et sapiens ait. Benedictum est lignum, per quod fit iustitia. Per manus autem, quod fit idolum maledictum est & ipsum, & quod fecit illud. Sap. 14. Ergo benedicit lignum crucis, & maledicit idolum impietatis, res vtique, inanimatas quas alloquitur. An dicet Iosue fuisse idololatriã, dicendo. Sol cõtra Gabaon non mouearis, & luna cõtra Haiam. Scimus enim tunc conditorem eorum alloqui, ne per nos ad occasum mergi permitteret. Sic tres pueri cantabant. Benedicite sol & luna domino. Frigus & æstas, nox & dies, fulgura & nubes. Et ipse psalmista. Laudate eum sol & luna, stellæ, & lumina cæli cælorum, & aqua omnes. Quid ergo idololatriã causaris ecclesie, si tali more loquatur. O crux viride lignum &c. aut sic. Te adorandam, te crucem viuificã, non lignum adorandum per suam naturã cõsentens, sed gratia redemptoris, quæ in ea alloquimur. Quid ergo in hoc festo infestum sit, nescio, nisi quia gratias soluimus Deo, quod inuentionem sanctæ crucis promouit in Helena, dicente Ambrosio. Infudit ei spiritus, vt lignum requirat. Quod si grandiloquas laudes sanctæ crucis quasi diuinas horretis, & nimias: beatus Ambrosius tantas, aut eis maiores non veretur exprimere. Et additis in libro suo de cruce **C H R Y S O.** Si non nosse desideras charissime virtutem crucis, & quanta possum ad eius laudem dicere, audi. Crux spes Christianorum. Crux resurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux. Crux desperatorum via. Crux claudorum baculus. Crux consolatio pauperum. Crux refractio diuitum. Crux destructio superbiorum. Crux malè viuentium poena. Crux aduersus demones triumphus. Crux deuictio diaboli. Crux adolescentium pædagogus. Crux sustinentia inopum. Crux nauigantium gubernator. Crux piculantium portus. Crux obsessorum murus. Crux orphanorum pater. Crux defensor viduarum. Crux iustorum cõsiliarius. Crux tribulorum requies. Crux paruulorum custos. Crux virorum caput. Crux senum funis, ac baculus. Crux lumina in tenebris sedentium. Crux scutum perpetuum. Crux infensorum sapiëntia. Crux libertas seruorum. Crux imperatorum philosophia. Crux impiorum lex. Crux præconatio prophetarum. Crux annuntiatio apostolorum. Crux martyrum gloriatio. Crux monachorum abstinentia. Crux virginum castitas. Crux gaudium sacerdotum. Crux ecclesie fundamentum. Crux orbis terrarum cautela. Crux tẽ

Crucis præconia.

plorum constructio. Crux idolorum repulsio. Crux scandalum Iudeorum. Crux perditio impiorum. Crux inualidorum virtus. Crux agrotantium medicus. Crux emundatio leproforum. Crux paralyticorum requies. Crux esuriētium panis. Crux sitientium fons. Crux & nudorum protectio. Nuditatem tamen verò cum dixeris, non corpoream æstimes, sed infidelitatis poenam. Cum autem in Christo crederis, vestitus inuenitur, dicente Paulo: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hæc ille. **A V T H O R.** Ecce laudes, sed ecce ite beneficia sanctæ crucis, si non præsumam, dicere vnũ quid deesse. Plenum autem esset si diceret. Quis nisi ingratus hæreticus ob inuentionem, aut exaltationem tanti insignis festa solenia Deo non cõtabit: hæc paginã laudum crucis assumit, & incorporat egregie expositioi sue super illud psalmi. Signatum est super nos lumen vultus tui domine **C A S S I O.** Crux est humilium inuicta tutio, superbiorum deiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cælestium cõfirmatio, mors infidelium, vita iustorum. De quo loco Ioannes cõstantinopolitanæ ciuitatis antistes quasi multiphas definitionum stellas in crucis declamatione læpauit. d. Crux est Christianorum spes. Crux Romanorum victoria. Crux mortuorum resurrectio. Crux cæcorum dux. Crux cõuersorum via. Crux claudorum baculus. Crux pauperum cõsolatio &c. quæ ab eo in hunc modum diuina asplatiõe profusa sunt. Ecce vera munera, ecce bona præsentia, quibus maledicorum linguarum dæmonis faucibus obstruuntur. Hæc figura dicitur *peusis*, latine autem percussio, vbi & interrogatio fit, & responsio parata subsequitur. Hæc ille. **A V T H.** Calsiodoro videtur hæc dicta Chrysofostomi in laudes crucis diuina inspiratione esse profusa: ipse autem addidit. Crux est tutio humilium, perditio diaboli, victoria Christi, infernorum destructio, cõfirmatio cælestium, vita iustorum, & mors infidelium lollardorum. Et in confirmatiõnem historię Constantini, & postea Heraclij interposuit. Crux Romanorum victoria. Nã quid ista verba sunt plena idololatriæ, sicut dicit esse officium? Calsiodorus te damnat, sic dicitur cõtatiõnem. Ecce vera munera, ecce bona præsentia, quibus maledicorum linguarum dæmonis faucibus obstruuntur. Idcirco auferte mus historiam vt festi causam. Subdit autem circa eius inuentionem. **A M B R O.** Aperiatur itaq; humus, decutit puluere, tria patibula confusa reperit, quæ ruina cõtexerat, inimicus absconderat: sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerto hæret vt mulier, sed certam indignitatem spiritus sanctus inspirat: eo quod latrones cum Christo crucifixi sunt: quærit ergo mem-

Nudus.

dium lignum, Sed poterat fieri, vt patibula in ter se ruina confunderet: casus inuenteret. Redit ad euāgelij lectionem: inuenit, quod in medio patibulo prælati titulus erat: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Hinc est collecta series veritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc est illud, quod petentibus Iudæis respondit Pilatus: quod scripsi, scripsi. i. non ea scripsi, quæ vobis placerent, sed quæ futura ætas cognosceret. Vobis scripsi, sed posteritati profutura: p. p. modum dicēs: Habeat Helena quod legat, vnde crucem domini recognoscat. Hæc ille.

4 A V T H O R. Dicant ꝑ nunc omnes Witcleuistæ, cur festum huius inuentionis non debemus percolere, quam tam sollicitè dominus omnium procurauit? Ad quid inuentionem ligni, nisi vt ab omnibus honoraretur efficit? Cur item ipsam sanctam Helenam non honoremus, quæ spiritus sanctus voluit vti pro organo. Sic dicit Ambrosius de crucis requisitione quod spiritus ipsi infudit vt quæreret. Et iterum pro crucis agnitione hæret vt mulier, sed certam indaginem ei spiritus sanctus inspirauit. Comparat eam virgini matri Dei, quam in partu sancto spiritus sanctus pro organo sumpsit: quia & ipsa dominum abscondit in utero, propagauit in seculo. Ista crucem domini ruinis occultam detexit adorandam in populo. Verè ergo sancta, & colenda Helena, quæ est sic comparabilis Dei matri, & cui item pretium est sanctas feminas comparari, velut pulcherrimam imperatricem, ob zelum catholicæ fidei nouam Helenam sancta synodus appellauit. Scribente Gregorio epistola. 32. registri ad Augustam Leontiam. G. R. E. G. O. Reddat nobis in nostra pietate Augustæ pulcherrimæ clementiâ, quæ pro zelo catholicæ fidei in sancta synodo Helena noua vocata est. Hæc ille. A V T H O R. Festum ergo crucis cuncti celebrant, qui crucis beneficiis antiquis, & nunc eius inuentioni congaudent. Hæretici fileant, qui cum diabolo de crucis inuentione tristantur. Audeo dicere: gaudet angeli, qui eam humeris de portabunt. Et apostolus ex parte apostolorum in honore huius crucis iussit, & statuit diem festum, dicens ad Corinth. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in domino. Sic probat actum sermone iam dicto de cruce & latrone. C H R Y S O. Hac de causa hodie gratulamur, quia crucis beneficia memoremus. Sic & Paulus præcepit propter crucem festiuitatem celebrari. Pascha nostrum immolatus est Christus. Diem itaque festum celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitia, sed in azymis synceri-

tatis, & veritatis. Et sic adiunxit causam, quia pascha nostrum immolatus est Christus. Vides crucis intuitu præceptam lætitiā. In cruce enim immolatus est Christus. Et vbi immolatio, amputatio est peccatorum, reconciliatio domini. Vbi reconciliatio domini, ibi festiuitas est, & omnis gratulatio. Pascha nostrum pro nobis immolatus in excelsa cruce: nouum altare constitutum est, quia & sacrificium nouum, atque omnibus inopinatum. Et infra. Et altare crux fuit, & quare, in quibus, non in templo sacrificium offerebatur, sed extra ciuitatem: vt illud impleteretur. Quoniam inter iniquos deputatus est. A V T H O R. Ecce beatus Paulus crucis festiuitatem instituit, vbi immolationis festum diem esse madauit. Huius, inquam, crucis, in qua dominus immolauit. Et altare, inquit, fuit Christus, sacerdos, & sacrificium. Ob reuerentiam igitur immolantis, altaris eius, crucis, diem festum peragimus. Vnde & in principio sermonis idem C H R Y S O. Nos, inquit, festiuitatem nimia lætitia celebramus, vt discamus crucem totius spiritualis gratulationis esse substantiam. Etenim ante ipsum, vocabulum crucis poena fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur. Antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis est causa. Hæc nos à cæcitate liberauit erroris: hæc & tenebras reddidit luci, & debellatos sociavit quieti. Hæc alienatos Deo coniunxit: longè cõstitutos vt proximos præsentauit. Hæc peregrinantes ciues ostendit. Hæc discordia amputatio est: hæc pacis firmamentum: hæc omnium honorum abunda largitio. Istius causa nullis angustis deserti erramus, quia iam nobis campi monstrati sunt veritatis: nec aulis regalibus habitare prohibemur, quia aditus iam videtur inuentus. Hæc ille. A V T H O R. Quam festiue omnes ad eius honorem homines adhortatur. Crux, inquit, bonorum omnium est abunda largitio, ab erroribus liberat, luci restituit, ciues efficit, regalibus aulis inhabitare concedit. Ergo eius festiuitatem nimia lætitia celebramus, qui totius gratulationis spiritualis substantiam esse didicimus. Et in expositione perfecta Mat. moral. 54. in definitione sanctæ crucis noua declamatione vtens C H R Y S O. Hoc signum in progenitoribus nostris & nunc ianuas aperuit clausas. Hoc lethalia extinxit, hoc veneni virtutē dissoluit, hoc ferarum venenum immittentium morsus sanauit. Si enim inferni aperuit portas, & cælorum ianuas expandit, & paradisi ingressum renouauit, & diaboli neruos abscidit: quid mirabile est, si pharmaca, id est, venena,

venena, & feras superauit. Hæc itaque conglutina menti tuæ, & salutem animarum nostrarum adiunge. Hæc enim crux orbem terræ saluauit, errorem abegit, veritatem reduxit, terram cælum fecit: hæc homines angelos fecit; propter hæc demones non adhuc terribiles, sed contemptibiles: neque mors, sed somnus profert, propter hanc omnia in terram proiecta sunt, & conculcata, quæ impugnabant nos. Si ergo dixerit tibi quis, Crucifixum adoras? De clara voce, & alacris facis. Et adoro, & non quiesco vnquam adorans: & si deriserit, lachrymare, quoniam insanit. Hæc ille. A V T H O R. Deridentes ergo Witcleuistæ, quod crucifixum adoramus in signo crucis, quod vt iam dixi, ianuas cæli aperuit, lachrymandi sunt, quia insanunt, & ne per crucis æquiuocum à ligno crucis in Christum crucem hæc retorqueret hæreticus, addebat prius pater Chrysostomus, de qua loquebatur, insinuans, quod antea crux ista poena fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur: quia fuit olim tortura reorum, & nunc incepit dicere: Hoc signum, in quo vinces. Et infra: Hæc crux orbem terræ saluauit. Sic item homilia. 36. super Ioannem consonanter dicit A V G V S T I N V S. Quid seruat fidei suo, qui talem honorem dedit supplici suo? Denique modò in pœnis reorum non est apud Romanos: Vbi enim crux domini honorata est, putatum est, quod reus honoraretur, si crucifigeretur. Hæc ille. A V T H O R. Crux igitur supplicij Christi, quæ olim in pœnis erat reorum, modò culmen habet honorum. Hæc, inquam, ad tantum honorem orbis iam peruenit, vt reus honoraretur, si crucifigeretur. Nec est hic honor erroneus sanctæ crucis, quem instituit Christus, dicente Augustino: Quid seruat fidei suo, qui talem honorem dedit supplici suo?

¶ Quod non sola crux prima Christi sit colenda, sed etiam signacula eius: & illæ crucis sunt exaltadæ in ecclesiis coram prælatis, & in regum catholicorum diadematis.

CAP. CLX.

S V M M A.

- 1 Crucis signum quod sit uenerandum, & colendum, contra Witcleff, & Claudium Taurinensem quondam episcopum.
- 2 Crucis signo quomodo omnia, quæ secundum nos, perficiuntur.

- 3 Fausti Manichæi error circa crucem. Et quomodo feliciores quodammodo erant Manichæi in fide crucifixi, quam Witcleuistæ.
- 4 Augustini instructio circa cultum Crucis.
- 5 Crucis signum quid operetur.
- 6 Iulianus quomodo cruce se munierit, & demones repente disparuerunt.
- 7 Crux Constantino uisa. Et quomodo cor a se portari fecerit, & militibus uexillis impresserit.
- 8 Crucis signum quomodo debeat leuari in processibus ecclesiasticis. &c. in uexillis, ac diadematis orthodoxorum regum.

1 On ꝑ tantum crucem sanctam, ipsam dico ligni sancti substantiam Christi sanguine rubricatam fideles adorant, sed & signum eius ob reuerentiam filij hominis, vbiq; inuenerit, siue in ecclesiis, siue in triuijs ueneratur, & colitur. Quo contra Witcleuistæ nostri cum Claudio Taurinensi olim episcopo imperia multa perfoluunt. Sic enim Carnotensis IVO ad finem libri chronicorum scribit: Theodulpho Aurelianensi episcopo successit in episcopatu Ionas vir uenerabilis, qui contra Claudium Taurinensem episcopum hæreticam librum edidit de adoranda cruce. Dogmatizauit enim memoratus hæreticus crucis dñicæ signum non oportere adorari: quod nisi adhibeat frontibus nostris, siue aquis, quibus regeneramur, aut chrismati, quo vegetamur, nihil ritè proficitur. Sed ei memoratus episcopus Ionas, factis lucide, catholicèq; illo suo respondit libello. Hæc ille. A V T. Huic dicto Ionæ cõuenienter accurret in expositione perfecta. Mat. moral. 54. C H R Y S O. Nullus itaq; verecundetur honesta nostræ salutis signa, & capitulum bonorum, per quod uiuimus, & per quod sumus, & vt coronam, ita circumferam crucem Christi. Et enim ꝑ omnia, quæ secundum nos sunt, per ipsam perficiuntur: & si regenerari oportet, crux accedit: & si nutrirî, vel pasci mystico illo cibo, & si cõsecrari, & si quocunq; aliud facere, vbiq; signum uictoriæ nobis assiluit: ppter hoc in domo, & in muris, & in ianuis, & in frõte, & in mète cum multo inscribitur studio. Salutis enim, quæ pro nobis est, & libertatis cõis, & mansuetudinis dñatoris nostri hoc est signum nostrum. Hæc ille. A V T H. Videtis hic planè quod fuit Christianorum deuotio tẽpore sancti patris, vt p muros, p domos, in oĩ cõsecratione, & usu sacramenti fiebat, pingebatur, scribebatur, honorabatur piissimè sanctæ crucis: quas iam sero Theodulphus iste vitare cõcepit, & Witcleuistis nostris transmissit. Rudes Lollardi, quæ sine exemplari præambulo errore de suo nunquam inueniunt: vbiq; impietatem suam reficiuntur.

toxico

toxico alieno. Ecce his diebus venerabiles crucis in locis insignibus vilipendunt: truncos putridos eos vocant, sed longinquo a cultu, quam ligna, vel arbores crescentes in syluis quia & ipse viuunt, inquit: addite adhuc parum, si libeat, quod omnis arbor crescit, crux fit Christi. Qualiter f. Fauflus ille Manichæus cum infania sua scripsit terram concipientem gignere patibilem Iesum, qui est vita, ac salus hominum omnium suspensus ex ligno. Contra quem lib. 10. AVGVSTINVS. Itaque nos Christum filium Dei verbum incontaminabiliter carne indutum, corde credimus, ore confitemur: quia illa substantia contaminari nec carne potest, que nulla re potest. Vos autem secundum vestram fabulam adhuc in arbore pendente Iesum contaminatum dicitis antequam carnem ingrediatur cuiuslibet vescentis. Aut si non est contaminatus, quomodo vos eum manducando purgatis? Deinde cum omnes arbores crucem ipsius esse dicatis, unde à Fauflto prædicatur omni suspensus ex ligno: cur sicut illum verum Iesum bonum opus faciens Ioseph ille ab Arimathia de cruce deposuit ut sepeliret, ita & vos poma decerpitis, ut Iesum de ligni suspensione depositum, vestro ventre sepeliatis? Aut unde pium est Christum sepulchro condere, impium autem de ligno deponere? An ut de vobis etiam concinat, quod de propheta ponit Apostolus, Sepulchrum patens est guttur eorum: ore aperto expectatis quis inferat Christum tanquam opportune sepulturæ faucibus vestris. Hæc ille. AVTHOR. Feliciores credo in fide Crucifixi Manichæi isti erant, qui omni ligno Christum in sua cruce colebant, quam isti, qui nulli cruci eius reuerentiam deferunt. Ipsi in errore suo poma non sunt ausi decerpere, reuerentiam deferentes arbori propter Iesum, qui omni pendebat ex ligno. Isti nec ligno parcunt in crucem formato propter Iesum, qui vnico pedebat ex ligno, quominus crucem cæcam, aut surdam appellent, blasphemum nomē adparent, aut cum abundanter infant, detrahant, conculcent, aut item igni componant ignibus committendo. Sed, ut ostendi superius, in illis conueniunt cum Paganis, qui iam antiquis, & valde abhinc remotis annis ecclesiæ scâ dalizabant fideles, quod essent idololatæ, quia colebant crucem Christi. Velut scribens contra eos apologeticus sui cap. 15. testatur TERTVLLIANVS. Sed & qui crucis nos religiosus putat, consecratus, vel consecratus noster erit, cum lignum aliquod perspiciatur, viderit habitus, cum materiæ qualitas eadem sit,

viderit formam, cum id ipsum Dei corpus sit. AVTHOR. Quantum datur intelligi, hoc intedit, quod cum aliquod eis lignum placuerit suis diis, aut solenniis dedicandum, cum eadem sit materiæ qualitas & ligni habitus cum cruce, sibi viderit si consecratus noster non erit, qui crucem colimus, cum id ipsum lignum sit Dei, qui corpus consequitur TERTVLLIANA. Et tamen quanto distinguitur à crucis stipite Pallas Attica, & Ceres farsia, quæ sine esfigie rudi palo, & informi ligno prostat. Pars crucis est omne robur, quod erecta statione defigitur. AVTH. Id est, non multum distat à cruce palus ille, quem tanquam rude, & informe ferunt lignum ad deam Palladis & Cereris: quæ ad min⁹ pars crucis est omne, quod erecta statione defigitur. TERTVLLIANVS. Nos si forte integrum, & totum Deum colimus, diximus originem deorum vestrorum à plasticis à cruce induci. AVTHOR. A plasticis, id est, fabris, & opificibus vestris diximus deos vestros induci à cruce, vbi Deus vester totus est, & integer, TERTVLLIANVS. Sed & fara illa vexillorum & Cantabrorum stolæ cruciū est: laudo diligentiam, noluisse incultas, & nudas cruces consecrare. AVTH. Ideo non nudas, quia super ornauerunt eas alias cruces, unde nostræ essent, quas taliter adorabant. Sic ecce coludit eis doctor fidelis, qui paganico ritu insultabant Christicolis cultum crucis, quibus isti Witcleuistæ æquis & ipsi conuiciis modo consonant. Istorum ergo desertis furoribus, in cōmuni quid Christianæ conuenit pietati, nos melior magister, prout in libro de visitatione scripserat infirmorum, instruat AVGVSTI. Habent siquidem, inquit, Christianorum arca illius dominicæ crucis quoddam venerabile monumentum, quod de crucis ipsius imaginatione crucem cognominant, quod nos etiā omni veneratione dignissimum fatemur, & ad recordationem crucifixi nostri veneramur. Habetur enim in cruce quædam hominis vera patientis imago, per quam salutifera nobis Iesu Christi renouatur passio: hæc complete humiliter, venerare suppliciter, cum hoc ad memoriam tibi reducens.

Nec Deus est, nec homo præsens, quæ cerno, figura: Sed Deus est, & homo, quem signat sacra figura. Verus homo, verusq; Deus, tamen unus uterq; Probra crucis patitur, mortem subit, & sepelitur. Et uiuit, crucis hæc per signa, triumphat ab hoste. Id notum nobis crucis huius litera reddit. Scilicet ipsius nota sunt crux, & crucifixus. Hæc & ego ueneror, & Christum semper adoro. Hæc ille. AVTHOR. Videant modo Witcleuistæ,

uista, quam longè absint ipsi à fidelibus, qui ab crucis reuerentia tam procul sunt, quam prope fuit Augustinus. Audiant dicentem, quod crucis Christi imaginem, quæ crucem fideles cognominant, nos omni veneratione fatemur esse dignissimam. Iubet infirmantem hanc complecti humiliter, & venerari simpliciter. Non dixit Christum, vel crucem primam in hac, vel coram hac cruce, quæ est prioris imago, ut qui dam fidem sophisticant: sed hanc ipsam complete humiliter, venerare suppliciter, quia per hanc salutifera nobis Christi passio renouatur. Sed ne si veneris tãquam sit Christus, verearis excessum, ad memoriam tibi reduces, quod Nec Deus est, nec homo præsens, quam cerno, figura. Sed Deus est, & homo, quem signat sacra figura. Et concludit, quod Christi crucis nota sunt crux, & crucifix⁹, Hæc & ego ueneror, & Christum semper adoro. Non ergo semper solū Iesum, sed in Iesu Christo hæc reuera signa. Quæ utiq; vitia nobis tollunt, cū reducuntur ad animum, & dæmones abigunt. Velut mora. 54. in perfecto sup Mat. CHRYSO. Salutis enim, quæ pro nobis est, & libertatis cōmunis, & mæfuetudinis dominatoris nostri hoc est nostrū signū. Quæ ergo cruce signaris, excogita omnē conditionē, vel causam crucis, & extingue irā, & omnes reliquas passiones. Sequitur. Sciatis autē omnino q̄ sunt, q̄ libertatē tribuūt. Ideo q; Paul⁹ ad hoc inducēs nos, ad libertatē dico decentē, nos ita induxit, crucis & sanguinis dominatoris rememorans. Pretio enim, ait, empti estis, ne fiat serui hominū. Excogita enim, ait, pretiū pro te psum, & nullius hominū eris seruus. Pretiū crucē dicēs. Sequitur. Et si ita informaueris eā visui, nullus prope te stare poterit immūdorū dæmonum, videns ensem, in quo plagam accepit. Si enim nos loca videntes, quibus includuntur cōdēnati, horrescim⁹, excogita qd patietur diabolus arma vidēs, p quæ omnē virtutē eius soluit Christus, & caput draconis abscidit. Hæc ille. AVTHOR. Quid moraris Witcleuista signū illud adorare, qui emptus es, quod adhuc cogitatū in mēte peccata resoluit, ita ut dæmones credāt, & contremiscāt? Non ad crucē Christi tantū, sed iā ad eius signū lapideū, vel cneū, imò vel in cogitatione, vel in voce bona fide formatum. Sic enim dixit Chrysofostomus. Si ita informaueris eā visui, nullus prope te restat dæmonū. Cōsonat autē ei libro quæstionū veteris ac noui testamenti ca. 114. AVGV. Quia enim tēpus nō est faciendarū virtutū: in initio enim fieri oportuit, ut semē fidei per eas incrementū faceret: tamētiā modò dæmonia, nominata cruce Christi,

sti, terrētur, & dii Paganorū formidine & metu nominatæ crucis Christi responsa dare nō possunt. Itaq; nisi sentirēt dæmonia, vel dii Paganorū sacramētū esse crucē Christi, nō terrentur. Hi enim omnes, qui ex parte diaboli sunt, consenserūt in mortē Christi: unde cūcta dæmonia, siue dii gentiū, nominata Christi cruce, terrore cōcutiuntur. Hæc ille. AVTHOR. Qualiter ergo superat dæmones superbia Lolardina, qui Deū timēt, adeo signa crucis ei⁹ formidat in aere, ipsi nec Deū timēt, nec signa reuerētur in ære, vel alia constāte materia. Qualiter eorū princeps Iulianus hostis crucis acerrim⁹ experimēto didicisse refertur. De quo lib. 6. historiæ tripertitæ ca. 1. CASSIO. Cœpit Iulianus imperialia scepra desiderare, quæ ob rē discurrens vniuersam Hellada, vates quærebat respōsa reddētes: consulēs, si ad summū imperiū perueniret. Inuenitq; virū, q̄ ei desiderata se dicere fateretur. Is enim perducēs ad quēdam idolorū locū, & intromittēs in adytū, seductores dæmones aduocauit: quibus solenniter ap parentibus, terrore cōpellitur Iulianus in frōte sua crucis formare signaculum. Tūc dæmones trophæi dominici figurā respiciētēs, & suę recordati deuictionis, repente disparuerunt. Quod agnoscens Magus, cœpit culpāre Iulianū. At ille & terrore signauit, & crucis se dixit obstupuisse virtutē, eo q̄ vidētēs hoc signū dæmones, euauerūt. Porro Mag⁹, Nō hoc suspicaris, inqt, o bone vir, q̄ timuerūt, sicut ais, sed abominati potius hoc signū, abscesserūt. Et ita capiens miserum, odio repleuit, Christiani signaculi Iulianum. Hæc ille. AVTHOR. Timeo fati, quod hæc ditio magica à principe Iuliano in eius assēclas Witcleuistas eruperit, & fecerit item eis exosum crucis signaculum: quod sicut dæmones, cum viderint, abominati sint: seu, quod verius est, victi recedant. Honorem autem sanctæ crucis quanto honore te statur eorū vesania, qua feruntur, quādo vidēt corā Christi clero crucis præire vexillū, aut cū in sublime erigitur in ecclesiis, vel corā principibus, vel, ut moris est, in coronis regū Angliæ florēt, aut cū corā primatibus cruces in publico portantur argenteæ: tūc rixantur, tūc ridēt, habentes in memoria, qd docuit eos Witcleff libro suo de papa ca. 12. Patet, inquit, qd ecclesiæ humanis traditionibus insolubiliter catenatur. Et infra. Signa autē, ut cruces, baculū, & familia, q̄ Cæsar instituit, ut patet. 96. distinctione. Cōstātinus. nō vocamus priuilegia, sed potius deliramēta: & ut Chrysofostomus loquitur super epistolā ad Timot. rationabiliter deridēda. Si enim videres senem ornamentis puerilibus

Iulianus cruce se munuit.

bus indutum, non gratia ludendi, sed maniacè necessaria tegmini sui corporis reputantem, nonne deridendo diceret huiusmodi insanire? Multò magis presbyter, vel prælatus, qui præpoderat signa muta, & putrida ante virtutes signatas, est vt maniacus deridendus: & per tutorem tanquam decrepitus insanians regulandus. Hæc ille. AVTHOR. Ecce cruces, & baculi muta signa, & putrida coram prælatis. Miseri quoque eius discipuli, qui illi credunt, & libros legere negligunt, nisi putant suos: cū hæc audiunt, quòd cruces prælatorum damna ret Chrysofomus tanquam res ludicras puerorum: & quòd Constantinus eas ferri coram prælatis in illo decreti loco constituit: sibi placent, magistroque applaudunt. Sed in vtroque capitur opinione fallax author. Quantum ad Chrysofomum ipse vir iustus erat, nec quod ipse fecit, cõtempnit in æqualibus. Libro enim tripartitæ historiæ cap. 10. scribit de eo Calsiodorus, Studium Ioannis nimis vtile, cum turba, periculisque finitum est. Sequitur. Fecerat enim ecclesia cruces argenteas, quæ cum argenteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente: tunc Ariani zelotracti, vsque ad neces insurgunt. Hæc ille. AVTHOR. Ecce Chrysofomus portari fecit cruces argenteas simul & argenteos cereos, quorum gloriam sicut nec hæcenus Witcleuistæ, sic nec tunc ferre poterant Ariani. Constantinus item non coram prælatis (quantum legi) sed coram seipso in lauacro suo crucem ferri constituit, prout vetus pater Eusebius libro. 9. ecclesiasticæ historiæ scribit. EVSEBIUS. Et enim cum religiosissimus imperator Constantinus constantis moderatissimi & egregij principis filius aduersus Maxentium vrbis Romæ tyrannum bellum pararet, atque exercitum duceret. Erat enim tum Christianæ legis fautor, verique Dei venerator: nondum tamen, vt est solenne nostris initiari, signum dominicæ passionis acceperat. Cum ergo anxius, & multa secū de imminentis belli necessitate peruoluens iter ageret, atque ad cælum superius oculos eleuaret, & inde sibi diuinū precaretur auxilium, vidit per soporem ad orientis partem in cælū signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto visu fuisset exterritus, ac nouo perturbaretur aspectu: astare sibi vidit angelos, dicentes: Constantine, In hoc signo vinces. Tunc verò latus redditus, & de victoria iam securus, signum crucis, quod in cælo viderat, in sua fronte designat. Sequitur. Et in signum, quod in cælo sibi fuerat demonstratū, militaria vexilla trāformauit, ac Labarū, quod dicunt, in specie cru-

cis dominicæ exaptat, & ita armis, vexillisque religionis instructus, aduersus impiorum arma proficiscitur: sed in dextera sua signum nihilo minus crucis ex auro fabricatū habuisse perhibetur. Hæc ille. AVTHOR. Accipe hic, quod signum crucis dominicæ Constantinus coram se portari fecit, & militaribus vexillis impressit: non autem ipse prælatis, aut ecclesiasticis officiis destinauit: sed quòd in ecclesiis leuantur cruces, aut in vexillis, vel pallis cruces pietate ferantur, vel argenteæ, domini ipsius est institutus, iuxta vocem Esaiæ. Ecce leuo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Sequitur. Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego dominus. Esa. 49. Quid aliud est tam signum Christi, quàm est crux eius? Vnde super Ioannem Homil. 36. AVGVSTINUS. Ipsam crucem suam signum habiturus erat: ipsam crucem de diabolo superato tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus, vt diceret Apostolus. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Hæc ille. AVTHOR. Ipsa ergo crux signum Christi est, siue in se, siue in signis suis. Sicut cū signatur in frontibus fidelium: de qua dixit apostolus. Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini &c. Audeo dicere, vbicunque apostolus eam inuenit, siue in frontibus hominum, siue domorum, crux gloria eius fuit. Hæc crux ergo signum erat, quod secundum Esaiam dominus exaltauit ad populos, Christo ad Nico demum dicente. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis. Quæ est item manus eius, quam dixit se leuare ad gentes. In cõmentario Esaiæ super idem verbum HIERONYMUS. Ista manus ad gentes leuata est, de qua idem propheta loquitur. Erit radix Iesse, quæ exurget, vt princeps sit gentium, in ipso gentes sperabunt. Nec solā manum suam leuabit ad gentes, sed & signum suū exaltabit ad populos. Hæc manum, hoc signum, an dubiū, quin vexillū crucis, vt impleretur illud quod scriptum est: laude eius plena est terra. Hæc ille. AVTHOR. Non solū ergo crucem Christum dominus leuat adorandum in populis, sed & crucem Christi signum eius. Ideo vtrunque dixit propheta, seorsum leuat ad gentes manum, id est, Christum de radice Iesse, & ad populos exaltat signum. An dubium, inquit Hieronymus, quin vexillū crucis. Aliud ergo magnum dixit vexillum, vt impleatur quod dictum est, laude eius plena est terra: & vterque domino deferendus est honor eccle-

ecclesiæ, volente illo, qui sic leuat manum, & exaltat signum. Vnde sequitur. Vultu in terrā demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Psal. hoc ipsum iubente. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. psal. 98. vbi in maiori breuiario HIERONYMUS. Multæ opiniones de scabello sunt, sed hoc propriè corpus dixit dominicum, in quo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stetit. Quòd autem adorari debeat eo ascendente, docuerunt apostoli, cum adorantes regressi sunt in Hierusalem. Ad crucem dominicam, & ad animam sanctam hæc referenda sunt. Hæc ille. AVTHOR. Ergo leuetur manus Christi, signū crucis Christi. Anima item Christi in populis. Adorare omnia hæc iubet Psal. Adorate scabellum pedum eius, in quiens, quoniam sanctum est. Scabellum, est corpus Christi, in quo diuina maiestas stetit. Scabellum, est anima, scabellum, est crux dominica, ait Hieronymus. Quòd adorari debet hoc trinum scabellum, apostoli docuerunt, cum adorantes regressi sunt in Hierusalem. Sic item, vt supra dictum est, ait Ambrosius de fide Gratiani. Iam ergo auctoritatem habent ecclesiæ, & auctoritatem item apostolorum, & auctoritatem tantorum patrum vnde leuet signum crucis Christi in populis, in ecclesiasticis processionibus, & conuentibus, & progressibus prælatorū. In vexillis, ac diadematis orthodoxorum regum, scilicet vt adoretur vultu demisso scabellum pedum. Et puluerem pedum suorum lingent, inquit, & scies quia ego dominus. Vnde hoc quia sciēt omnes, quod in aspectu leuata crucis in populis, lumen vultus dominici signatū est super nos. In quem versum psal. CASSIUS. In crucis enim impressione lumen est vultus Dei: quia semper in eis noscitur radiare, qui se aliqua non eligunt prauitate polluere, sicut dicit Apostolus, Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Quid enim efficit ista crux, in alio loco apostolus pulchra breuitate complexus est, dicens. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est, iis autem, qui salui fiunt, virtus Dei est. Quapropter voces sacrilegas respiciamus. Magna & competentia dona sunt domini contra principem tenebrarum lumen nobis adesse dominicū. Hæc ille. AVTHOR. Cõtra principem tenebrarum dixit tam in se, quàm in membris eius hæreticis: quibus horror est lumē vultus sanctæ crucis, quemadmodum lux solis vespertilionibus. Ideo apostolus ait, Quæ societas luci ad tenebras?

De peregrinando ad imagines.

Titu. XXI.

¶ Quòd bene adeunt fideles imagines, & loca sancta quædā præ aliis, propter maiorem Dei virtutē in eis, vel gratiam potiolem.

CAP. CLXI.

SVMMA.

- 1 Christiani quomodo non postulant aliquid ab imaginibus, sed à Christo & sanctis apud imagines.
- 2 Deus quomodo in una ecclesia, aut cruce, vel imagine manifestat uirtutem suam, quam non facit in aliâ.
- 3 Miracula naturalia recensentur.
- 4 Imaginis æreæ miraculum.
- 5 Picturis sanctis, aut reliquijs quòd communicet Deus uirtutem, non autem numen. Et quid sit Numen.
- 6 Effigies quomodo adoranda.

Ost hæc reprehendunt Witcleuistæ fideles, quod ob virtutis gratiam colunt cruces, vel imagines, putantes vni cruci Christi, aut imagini plus inesse virtutis, quàm alteri. Imputant nempe eis idololatrarum cultū quia credant simulacris suis quasi quoddam numen inesse. Vnde quidam dictus Ricardus With respondendo pro se in libello oblato iudici ad defensionem huius, protulit illud Sapientie. 13. Imago enim est, & opus illi est adiutorium: & de substantia sua, & de filiis suis, & de nuptiis votum faciens inquit. Non erubescit loqui cū illo, qui sine anima est: & profanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum: & in adiutorium inutile inuocat, & pro itinere petit ab eo, quod ambulare non potest. Et de acqreō, & de operado, & de omniū rerū euentu petit ab eo, quod in omnib⁹ est inutilis. Hæc ille. AVT. Falso applicat cultū fidelium ad cultum idololatrarū, qui ipsa idola inuocabāt vt deos, virtutem habētes beneficium salutis donare, vel vitæ itineris bonam spem, euentum prosperi operis, & similia, quæ iam sapiens

1 sapiens recitauit. Christiani ꝑ enim non hæc ab imaginibus postulant, sed à Christo, & sanctis apud imagines. Nisi autem Christus apud vnã crucem, vel imaginem, siue item ecclesiam, aut altare plus operaretur virtutis, quàm vbique locorum, quare diceret ad Moysen, duos quoque cherubim aureos, & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit oraculi in latere vno, & alter in altero: vtrūque latus propitiatorij tegant, & expandentes alas, & operientes oraculum. Respiciantque se mutuò vestis vultibus in propitiatorij, quo operienda est arca: in qua ponas testimonium, quod dabo tibi. Inde præcipiam, & loquar ad te sup propitiatorio scilicet, ac de medio duorū cherubim, qui erūt super arcã testimonij, cū cta, quæ mandabo per te filiis Israël. Exod. 25. Iam dicant Witcleuiste, qualiter imagines iste mortuæ dicantur se respicere mutuò versis vultibus ad propitiatorium. Dicant de illis, quod de nostris imaginibus dicere solent, quòd sese respicere non iam possunt, quia oculos habēt & non videbunt: alas suas expandere nequeūt quia volare vel mouere se non possunt: dicant que qualiter ad illam arcam mortuam, & propitiatorium mortuum accederent Moyses, & Aaron, & ceteri sacerdotes ad dominum consulendum plusquàm ad alia ligna templi, vel loca mundi: qualiterq; limitaret illic Deus virtutem suam, vt inde præciperet, & loqueretur ad eos: & si ita incarceraret virtutem suam, vt solum super propitiatorio, ac de medio duorū Cherubim, qui erant super arcam, cuncta manderet per eos filiis Israël. Et quomò benedixit dominus Obededom, & omnia eius propter arcam Dei. Vnde diceret Dauid. Ibo, & reducam arcam cum benedictione in domum meã 2. Regum. 6. Quæ virtus illa, & vbi benedictio quieuit in arca: qualiter nō erit in cruce dominica? Replacent quæ iam contra cruces, & imagines prædixerunt, quòd Moyses, & sacerdotes non erubescunt loqui cum cherubim, productili propitiatorio, vel arca, quæ sine anima est. Imago enim est, & opus est illi adiutorium pro sanitate, deprecetur vt infirmum pro vita mortuum, & petit pro itinere ab eo, qui ambulare non potest. Quòd si nō arcam dicant eos rogasse cherub, vel propitiatorium, sed ibi dominum inuocabant, rectè & hoc item possunt sentire de nobis, quando ad crucem oramus Christum, vel sanctos ad imagines: sed quæ virtus erat in cherubim illis productilibus, aut in arca, vt ipsi ibi responsa domini potius caperent, quàm vbique locorum, vel vbi domino placuit limitatè virtutem, exhibere responsi.

quòd non sic alibi. Reuera victi sunt, & fateri cogentur, quòd Deus ꝑ item in vna ecclesia, aut cruce, vel imagine manifestat virtutem suã quam non facit in alia: sicut in piscinam post motionem aquæ descendit angelus curare primum languidum: nō sic autem in mari æneo, aut in natatorio Siloë, cuius aquæ cum silëtio. Adhuc dicent Witcleuistæ, quomodo Deus præ aliis locis virtutem suam limitauit ad templum: ita vt illuc gentes accederent orãdi gratia, sicut Eunuchus ille Candacis de partibus Æthiopiæ. Act. 8. Et alij multi. Act. 1. De quibus scripsit in expositione epistolæ ad Hebræos Homil. 17. HIERON. Neque enim alibi tale erat constructum templum: non opulentia gratia, non alia quacunque re. Deus enim id imperauerat, & iusserat cum honestamento vult fieri, quia & illi corporalibus magis attrahebantur, & adducebantur: lateres quippe habebat aureos in parietibus vniciuque volenti. Licet in. 2. lib. regnorum in Ezechiele hoc cognoscere, & quanta auri talenta expensa sunt in illo templo. Secundum vero ædificium clarius factum est, & in pulchritudine, & in aliis omnibus, & non ex hoc solum erat venerabile: sed etiam quòd vnum erat. Omnibus quippe à finibus illuc veniebāt, siue ex Babylonia, siue ab Æthiopia: & hoc manifestans Lucas in actibus apostolorum dicebat. Erāt illic habitantes Parthi, Medi, & Elamitæ, qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, Asiam, & Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenem. Omnes ergo vndique illuc cōueniebant, & multum nomen erat illius templi. Hæc ille. AVTHOR. Ad venerationem templi reducit Chrysostramus pretium ædificij, & postea confluentiam plebis ad illic orãdum Deum ex qualibet parte mundi: qualiter hoc per te, nisi crederēt numen inesse tēplo vt credunt idololatræ? Quod si fore nō possint, cum tanta cura tunc fuit eis in lege de idololatria vitanda, necesse habebūt dicere dominum virtutem magnam concessisse tanto loco ad reuerentiam Dei, vniuscuiusque virtutis diffusio erat confusio idolorum. Hoc & ipse Paganorum dux Heliodorus testabatur dicens ad regem: si quem habes hostem, aut regni tui inidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit, eo quòd in loco Dei sit quædam virtus. nam & ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator est, & adiutor loci illius, & venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit. 2. Machabæorū. 3. Hæc verbera, & flagella vtinam semel experimento nostri sentirent hæretici, donec thesauros

sauros ecclesiæ definant velle diripere. Nouerint aliquando verum dixisse ducem hunc, q̄ in loco ecclesiæ Christi sit quædam Dei virtus: in vna ecclesia maior, quàm in qualibet, & ipse qui habet in cælis habitationem, visitator est, & adiutor talis ecclesiæ: & venientes illuc peregrè ad orandum, & colendum Deum, maiori gratia consolantur, & malefactores in locum acriori vltione percellit. Probat rem istam, quòd idem dominus volentes in cōtemptum fidei Christianæ idem templum reparasse, Iudæos percussit, qui Heliodorum quia voluit tunc spoliare & contaminasse, culpabat. Ecce sub Iuliano apostata ad odium fidei potestatem accèpere Iudæi: sed quanta vi repulit opera ipsa Christus & finaliter prohibebat ne facerent, testatur libr. 6. historiæ triperitæ cap. 43. CASSIODORVS. Cumque gypsi & calcis multa modiorum millia congregassent, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factæ, quicquid congregatum fuerat, disperferūt. Ad hæc autem velanientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primò terræ motus factus est. Cum verò neque hoc terrerentur iudicio, ignis ex fundamentis, quæ suffodiebantur, egrediens, plurimos suffodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alia verò die in cælum signum splendens crucis salutaris apparuit: sed etiam Iudæorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendentes, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque rebelles Iudæi considerantes, & diuina flagella contremiscentes, ad propria sunt reuersi: cōsistetes esse Deū, qui ab eorum progenitoribus ligno perhibebatur appensus. Hæc ille. AVTHOR. Quanta virtus Dei locum istum conseruauit, ne prophanum in eo ædificium strueretur post crucis aduentum: quantaque virtus in crucis signaculo, quæ rebelles Iudæos ad agnitionem deitatis Christi cogere moliretur! Quare ergo non constebimur virtutem Dei locis inesse structurisq; imaginibus, & picturis liberè collatam à Deo, sicut virtutes multas, & mirandas naturaliter collatas herbis & gemmis negare non possumus? Adamas ꝑ quanta virtute trahit ferrum: gagates fugat dæmonem, echeneis piscis exiguus etiam furentibus in velo ventis nauem tenet immobilem. Quanta Dei virtus in rebus? Qua fide ergo non credemus ex dono Dei præcipuè aliquam virtutem inesse vni structuræ, vel imagini, quæ non insit cuiilibet? Pius

3
Miracula
naturalia.

animis forsan expediat referre, quæ de imagine ærea Saluatoris scribit libro. 7. ecclesiasticæ histo. capitu. 15. E V S E B I V S. Mulierem, quam sanguinis profluuium laborantem à saluatore curatam euangelia tradiderunt, huius vrbis ciuem scilicet Cæsareæ Philippi, constat fuisse: domusque eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius basis quodam in loco editiore collocata monstratur: in qua mulieris ipsius velut genibus prouolutæ, palmasque suppliciter tendentis imago ære videtur expressa. Astat ꝑ verò alia ære nihilominus fusa statua habitu viri, stola compta circumdati, & dextram mulieris porrigentis: huius ad pedem statuæ è basi herba quædam noua specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti simbriam solet: quam cum summo vertice crescens herba contingerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque acquirunt: ita vt quæcunque illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis, depellatur: nihil omnino gerens virium, si antequam æræ simbriæ summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra vsque tempora: sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Sed nihil mirū si ij, qui ex gentibus credebant, pro beneficiis, quæ ex Saluatore fuerat consequuti, huiusmodi velut munus videbantur offerre: cum videamus etiam nunc & apostolorum Petri, & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulisque depingi: sed & antiquas à quibusdā conseruatas nos vidimus. Hæc ille. AVTHOR. Hoc in isto passu respicio, quòd herba crescens, ab imaginis æræ simbria virtutem sanandi recipiebat. Ergo & illi imagini Deus virtutis suæ collationem immisit. Coram oculis est res: fidem ergo quis negabit ex pecto? Beatus Gregorius planè scribit ad Secundinum, quòd mittit illi imaginem binam, & crucem, vt ab ipsa à maligno sit defensus, in rescripto ad eum capitu. 4. GREGO. Direximus, inquit, tibi tabulas duas, imaginem Saluatoris, sanctæ Dei genitricis Mariæ, beati Petri & Pauli Apostolorum per supradictū filium nostrum diaconum, & vnã crucem cum clauis pro benedictione, vt ab ipsa à maligno sis defensus, cuius sancto ligno te esse munitum credis, vt ab eo te protegat, qui iuueniles affectiones tibi suggerit recordari. Hæc ille. AVTHOR. Non credit se peccare Gregorius, cum dicat Secundinum ab hac cruce, vel imagine de maligno defensum, aut si ipse

Imaginis æræ miraculum.

Qq credat

**De ecclesiarum
dedicatione.**

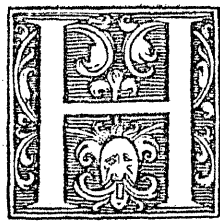
Titu. XXII.

¶ Quod à primævis fidei erant ecclesiæ dedicadæ, & ipsarum dedicationes obseruatione annua celebrandæ.

CAP. CLXII.

S V M M A.

- 1 *Witcleff, qui penè simul sacra obruit uniuersa, & nihil uult in nomine domini benedictum, confutatur.*
- 2 *Dedicatio ædium sacrarum.*
- 3 *Encenia quid sit, & unde dicatur.*
- 4 *Iudei perfidi, & heretici, quod non iocundentur in festis ecclesiæ, sed potius confundantur.*
- 5 *Dedicationum ecclesiarum solennitates, quod per singulos annos sint solenniter celebrandæ ex Felicitis Papæ decreto.*

H ergo peractis, quæ ad ædificia ecclesiarum, & congrua eis ornamenta concurrunt, pro earum consecratione, vel dedicatione solenni sacramentales ritus, & preces prouidit pa-

terna traditio. Contra quarum consecrationem, vel benedictionem fidelem, more Pagani contra omnem fidem Witcleff insurgit, tractatu de quatuor festis. capi. 6. Videtur, inquiens, quod omnes tales consecrationes, & benedictiones cerei, panis, & aquæ, palmarum, luminis, falis, peræ, baculi, armorum, cum eis similibus, non sunt de substantia fidei Christianæ: ideo laudabilis foret multis rectoribus, quod episcopus eorum prædicaret, & doceret fidem catholicam, quam ministraret hæc sacramenta, vel consecraret suas ecclesias. Hæc Witcleff. AVTH. Ecce ¶ penè simul sacra obruit uniuersa: nihil uult esse in nomine dñi benedictum, quia nõ est de substantia fidei Christianæ, inquit, q̄ talia sint benedictionibus cõsecrata. Hoc petimus, in ista mus ut p̄bet. Nã à principio scripturæ vsq; in finem fuit semp̄ morale principium, & res, & homines in noie dñi benedici. Cur alioquin patriarche oēs filios suos coeperunt benedicere? Cur ite Deus benedictionem immisit suis cultoribus

in ciuitate, in agro, super fructu ventris & terræ eorum, iumentorum, armentorum, & cularum ouium: super horreis, & reliquiis, & super omnia opera manum suarum? Deuter. 28. Post hæc ritu solenni Aaron, & filij eius non ministrant coram domino, quousq; induatur, & oleo consecrentur, pectusculum, & armus consecrantur arietis, ut cadat in partem eorum. Altare cum uelis peruncta unguento pretioso sanctificari mandantur, ut pecudum sanguine balneentur. Et in ecclesia Christi quantum est de substantia fidei nihil benedictione Christi mundabitur? Apostolus uero non permitteret corporeum cibum nisi benedictum sub gratiarum actione consumi, & in diuinum usum nihil benedici merebitur: dicente nihilominus Sapiente, Collaudate canticum, & benedicite dominum in operibus suis. Date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in uoce labiorum uestrorum. In canticis labiorum, & ciuitarum, & sic dicetis in confessione: Opera domini uniuersa bona ualde. Ecclesiastici. 39. Nec plenè deliberauit iste quid diceret, cum de substantia fidei has benedictiones amouit. Nam traditiones plures reliquerunt Apostoli, quæ & si non omnes sint de substantia fidei, non tamen sunt omittendæ. Et tales non omnes scriptæ sunt, sed quædam non scriptæ, & per uniuersam ecclesiam custoditæ, ad quas æquè ligamur, ac si essent scriptæ codicibus: dicente Apostolo. Itaq; fratres mei stete, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. 2. Thess. 2. ubi in li. annotationum HIERO. Quando suas uult tenere, nõ uult extraneas superaddi. Apostolica autem traditio est, quæ in toto mundo celebratur: ut baptismi sacramenta. Hæc ille. AVT. Ad hoc dicant omnes Witcleuistæ, qui uocant p̄odus, & p̄odus: quædam ut fidem seruant, quædam tollunt ad libitum: sine exceptione iubet Apostolus traditiones suas teneri, quas ipsi didicerunt. Hieronymus dixit eas esse, quæ in uniuerso fidei orbe seruantur. In omni mundo Christi cõstruuntur ecclesiæ: per omnem mundum dedantur ecclesiæ: sacramenta celebrantur: panis benedicitur: cerei cõsecrantur: sanctius & celebrius esse putatur, quod in ecclesia cõsecratur. Quis ergo temerè ista deserit, & Apostolum nõ contemnit? Ostende prius benedictiones istas ab Apostolis non traditas uel per epistolam, uel per sermonem. Nos autem ab eis traditas per ecclesiam uniuersalem eas probamus. Ac primò ¶ de ecclesiarum dedicationibus: postquam scilicet cõstruatur labore ab antiquis temporibus: deditur cõ cõiuditate. 3. parte sermonum

157. AVGVSTI. Celebritas huius aggregationis, dedicatio est domus orationis. Domus ædium sacrarum. ergo nostrarum orationum, est ista: domus autem Dei, nos ipsi. Si domus Dei nos ipsi, nos in hoc seculo ædificamur, ut in fine seculi deducamur. Edificium, imò ædificatio habet laborem, dedicatio exultationem. Quod hic fiebat, quædo ista surgebant, hoc fit modò, cum congregantur in Christum credentes. Credendo enim quasi de syluis, & motibus ligna, & lapides præscinduntur. Cum uero catechizantur, baptizantur, informantur, tanquam inter manus fabricorum, & opificum dolantur, collineantur, complantur. Verumtamen domus Dei nõ fiunt, nisi quando charitate compaginantur ligna ista, & lapides, si non sibi certo ordine cohererent, si non se pacificè conuiderent, si non se inuicem coherendo sibi quodammodo amarent, nemo huc intraret. Hæc ille. AVTHOR. Celebritatem cõgregationis dixit esse dedicationem domus orationis. Non pro domo ipsa foris uisibili, sed pro nobis ædificandis inuisibiliter cõ labore, & dedicandis cum iocunditate. Totum quod agitur exterius, imago est operis, quod firmus interius. Vnde non est omittenda uel fabrica corporalis, uel dedicatio eius sensibilis: quia spiritualis illa est melior: sicut non est omittenda auditio uerbi diuini per aurem corporis, quia auditio uerbi diuini per aurem cordis est melior: nec predicatio uerbi diuini lingua corporis, quia lingua cordis est melior: aut ambulatio ad opus pietatis pedibus corporis, quia ambulatio spiritualis est melior affectibus spiritus. Sunt hæc sophismata Witcleffu digna, sed ipse uerberè corrigendus. Sic enim nunquam esset edenda esca corporea, quia spiritualis esca melior est. Debuit ergo scire, quod per res infimas dum est in hac carne ad nos superiores ascensus per sensum corporeos instruitur intellectus. Quia inuisibilia Dei per nostra facta conspiciuntur secundum Apostolum. Fide melior est uisio: & spe retentio summi boni: & melior his duobus est charitas, nec tamen deserenda est fides Christi, aut spes, quia charitas antecedit utranque: sed firmiter tenenda est fides, ut uisio subsequatur. Sic in antiqua fide ecclesiæ dixit Dionysius. Sanctificatur ecclesia, uel altare uisibile, & ungitur unguento uisibili, ut oculis fidei conspiciamus, qualiter in hoc facto Iesus secundum hominem sanctificat seipsum in nobis. capit. 4. ecclesiasticæ Hierarchiæ DIONYSI. Si enim diuinitisimum nostrum altare Iesus thearchica diuinorum intellectuum consecratio: in quo secundum eloquium consecrati, & mystice holocausta effecti habemus adductionem, supermundanis oculis

credat sancto ligno crucis esse munitum, aut quod protegat eum à dæmone tentatore. Virtutem ¶ hanc Deus his sanctis picturis, aut sanctis reliquiis certè communicat: nõ autem numen, quod potius diuinitatem ipsam secundum naturam, aut eius maiestatem designat. Vnde libro, interpretationis triformis HIERONYMVS. Numen, maiestas, uel honor. AVTHOR. At hæc una de causis est, quod idolum nihil sit secundum Apostolum 1. Corint. 8. ubi in expositione REMIGIVS. Quia quidam illorum habentes scientiam cuncta esse à Deo creata bona manducabant in templis idolorum, & scandalizabant simpliciores fratres, qui dicebant: Nisi iste, qui maioris scientiæ est, quàm ego, sciret aliquid numinis, & deitatis esse in hoc idolo, & in carnibus ei consecratis, nequaquam in idolo. i. in templo idolis consecrato residens, carnes, aliosque cibos, & uinum idolis consecratum sumeret. Hæc ille. AVTHOR. Vbi numen, & diuinitatem simul accepit pro eodẽ, quod ideo detestatur fides catholica in omni imagine, uel sanctis reliquiis, & adorationem talibus competentem. Prout declarat fidem in primo libr. chronicorum capitul. 70. IVO CARNOTENSIS. Illud catholica fides non admittit, ut propter similitudinem amabilium uultuum quælibet adoretur effigies. Solum enim Deum adorare, & illi soli seruire præcipimus: ne si quid aliud adorauerimus, idololatram potius, quàm Dei cultores inueniamur. Vnde cõ sanctis imaginibus ceruices inflectimus, aut dominicæ passionis signa ueneranda recolimus, aut pro assumpta pro nobis mortalitate ipsi Deo gratias exhibemus, nullam in ipsis imaginibus credentes esse diuinitatem: & quando sanctorum solennia celebramus, & eis sanctas dedicamus basilicas, hoc agimus, ut eorum mereamur imitatione proficere, & orationibus adiuuari. Et quæuis nobis eorum meritis multa beneficia conferuntur, eis tamen sacrificare, uel eos pro Deo colere, incongruum, indebitum, & illicitum esse profitemur. Hæc ille. AVTHOR. Iunge particulas, & prima declaratur in uertima: quod scilicet non ¶ sic adoretur effigies ut tanquam sit Deus colatur, uel aliquam diuinitatem imaginibus ipsis inesse credatur, sed ut uirtutem aliquam uel gratiam habeat ad effectum.

culis inspiciamus ipsum diuinissimum altare, in quo perfecta perficiuntur, & sanctificantur ab ipso diuinissimo vnguento, perfectum sanctificat, etenim propter nos seipsum sanctissimus Iesus & omni nos sanctificatione replet. Hæc ille. AVTHOR. Ecce ideo altare sanctificatur, & diuinissimo vnguento perficitur, vt supermūdanis oculis inspiciamus, qualiter Iesus in nobis seipsum sanctificat. Sic tēplum itē eadem pietate dedicatur, nec iam primò, sed à tempore cōgregationis populi Dei. Primò tēplum, & tabernaculū consecrari cœperunt, & solēnter dedicari, quod tēplū Salomonis probat palām. Sed ibi Witcleff parat blasphemiam dicēs: Si episcopi à Salomone fundamentū accipiāt consecrandi ecclesias, ab ipso item accipiant sexaginta reginas, octoginta cōcubinas, & adolescentulas innumeras. Non hīc immoremur, vt respondeamus blasphemio secundū blasphemiam suam: sed hoc attēdamus in eius dedicatione nostrum exemplum, quod moraliter benefecit, & dominus postea confirmavit. Nā templo perfecto, & dedicato, subiecit scriptura regum. Cūm perfecisset Salomō aedificiū domus domini, apparuit ei dominus secundū, sicut apparuerat ei in Gabaon, dixitq; dominus ad eum. Exaudiui orationem tuā, & deprecationē tuā, quā deprecatus es corā me. Sanctificauī domū hanc, quā aedificasti, vt ponerē ibi nomē meū in sempiternū, & oculi mei erūt ibi, & cor meū cunctis diebus. Et infra. Si autē auersione auerū fueritis. Sequitur. Tēplum, quā sanctificauī nomini meo, proiciā à conspectu meo. 3. Reg. 9. Ergo sanctificante Salomone tēplum, sanctificauit illud Deus, nec dubitauit illud Deum esse facturum, certū reddēte ipsum conscientia pietatis. Cur non episcopi iā fideles id ipsum facere conabūtur, confidentes in domino, qui cuncta benedixit à primis, nobis est parator cūctis & bonis. Hoc exēplo Neemias tēplū, quod refecerat, dedicauit. Nec eius exēplo. 60. reginas accepit, quas nec dedicasse dominū quīquā legit ad literam. Hoc item exēplo sub Machabæis dedicatio purificationis tēpli successit, & iam facta dispersiōe gentis perfidie per vniuersum orbem, moralis obseruantia dedicationis huius inter Christianos translata seruatur. Addita ratione facti, quia Christus dominus hoc festū ad nostrum transtulit exemplum. Vnde libro primo de officiis cap. 35. ISIDO. Festiuitates annuas, dedicationes ecclesiarum, ex more veterum celebrari in euangelio legimus, vbi dicitur, facta sunt Encania Hierosolymis. Encania ꝑ quippe erat

3 Encania. festum dedicationis templi. Græcè enim *εγκανια*

non dicitur nouum: quando enim aliquod nouum fuerit dedicatum, vocantur Encania: illum enim diem, quo templum dedicatum est Dei, solenniter celebrantes, & ipse dies apud eos festus agebatur, qui licet vsus ex illis exoleuit exhibitaveneratione, quia caruerunt & cultu, & templo: Christiani autem seruant morem illum patrum, in quos legis gloria translata videtur. Hæc ille. AVTHOR. Notandum igitur, quod gēti Iudaicæ per mūdum captiuae aboleuit vsus dedicandi ecclesias, quem morem patrum Christiani conseruant, in quos legis gloria est translata. Vnde simul cum templo dedicationi eius, ne iocundentur, renuntiant. Cum his item captiui Witcleuistæ ne iocundentur in ecclesie festiuitate, Iudaicè constringuntur: de quibus quia hostes sunt, ait in sermone tertiæ partis. 155. AVGVSTINVS. Modò quando ecclesie aedificantur, dedicantur, implentur, quomodo nonnulli non tantū non iocundantur, sed etiam confunduntur, & impletur exultationis vox. Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me. Non iocundasti super me, si tamen credant, iocundabis in me. AVTHOR. Perfidi ꝑ ergo Iudæi, & hæretici, nūquam iocundantur in festis ecclesie, imò confunduntur. Fideles soli iocundi sunt, quando aedificantur ecclesie, & ex eis à diebus antiquis, cūm dedicantur, implentur. Non est noua hæc festiuitas, quam tam famosè prædicat vetus pater Eusebius, docens qualiter post persecutionem Maximini in Oriente cum cœperunt aedificari nouæ ecclesie, vel olim destructæ reparari, quanta iocunditate earum dedicatio regulariter agebatur. libr. 9. ecclesiastica historia. capi. vltimo. E V S E B I V S. Cūm nube detera latus iam dies, & solito clarior illuxerat terris, atque ecclesiis Christi splendor sui solis effulserat. Sequitur. Ex quo aderat cūctis velut diuino munere infusa lætitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulò antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora, & celsiora cōsurgere: templaque excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari. Iuuabat & Christianorum principum fauor, & legislatione religiosa alacres nostros animos eo amplius animabat Deum, vt ad personam episcoporum frequentius scriberent, & honorē sacerdotibus cū summa veneratione deferrēt. Sed in impediōrū sumptus benignius largirentur. Interea festiuitates à nostris frequentissimè gerebantur cū lætitia, & exultatione, per vrbes, & loca singula ecclesiarum dedicatiōibus celebratis: cōgregabātur in vnum

vnū sacerdotes, nec pigebat etiam longè positos conuenire, quia nulli lōgum videbatur spatium charitatis. Concurrerant etiā populi ad populos, vt infra. Iam verò ingens in sacerdotiis, & ministeriis, atque in omnibus, quæ ad religionis obseruantiam pertinet gratia refulgebat. Astabant huic psallentiū chori iuuenes, & virgines, seniores cum iunioribus laudabant nomē domini: hinc mystica mysteria ordinatis, ac dispositis vicibus agebātur. Hæc ille. AVTHOR. Ecce videant Witcleuistæ vota antiquorū fideiū statim cū à persecutione Maximini Orientalis tyranni laxaretur libertas. Templa noua, & ecclesiarū fabricas multo excellentiores, quàm erāt antiquæ, fecerūt exurgere, & excelsa pro humilibus, & clariora pro vmbrosioribus cōmutari, hoc pro Witcleff, qui piā fabricā ꝑ celsitudine & fulgore ipse tenebrosus impugnat. Christianorū principū fauor occurrit, festiuitates cū omni exultatione geruntur per vrbes, & loca singula ecclesiarū dedicatiōibus celebratis. Conuenerūt ad hoc officium longè positi sacerdotes, chori psallebāt gratia pōtentialis & sacerdotalis cantici eminens præfulgebāt, cæteraq; mysteria ecclesiastici ritus, & officij suis vicibus agebantur. Et hæc omnia quauis plūs mille annis iam lapsis, quo tempore Cōstātinus magnus, & Licinius imperabant Romanis, hæc in Oriēte fiebāt: ipsi tamē non iam primò, sed antiquorum temporū reliquias obseruantes, qui persecutionem istam præcesserunt, vt planum sit hanc obseruantiam dedicatiōnis vniuersæ ecclesie traditionē fuisse ab origine domini in consecratione pro Salomonis templo susceptam. Quam item lōgè ante hæc tempora ne prætermitteretur in anno, prout à patrū traditione cōcepit, Sextus ante Syluestrū Felix instituit: put in decreto pōtificum decreto Felicis papæ legitur. FELIX PAPA. Solennitates ꝑ verò dedicatiōnum ecclesiarū per singulos annos sunt solenniter celebradæ: ipso domino exemplū dāte, qui ad festū dedicatiōis tēpli omnibꝰ id faciēdi dās formā, cū reliquis populis eandē festiuitatē celebraturus venit: sicut scriptū est. Facta sunt Encania in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in tēplo in porticu Salomonis. Quòd autē dierū octo sunt Encania celebrada in libro Regū peracta dedicatiōne tēpli reperietis. Hæc ille. AVTHOR. In primis confirmat, quā supra dixit Isidorus, solennitates. s. dedicatiōnum ecclesiarū singulis annis exēplo & auctoritate Christi seruandas, & addit octauam huius officij item auctoritate scripturæ, quam Saluator noster dignatus est sequi.

¶ De ritibus dedicationis ecclesie, de crucis signaturis, & cereis, de ingressu, & prece, & alphabeti inscriptione pontificis, & cantu cleri, & quid hæc designent.

CAP. CLXIII.

SVMMA.

- 1 Dedicatio ecclesie celebras unde sumat exordium.
- 2 Ecclesie in dedicatione quomodo fit multiplex crucium signatio. Et quare.
- 3 Crux quomodo nos munit.
- 4 Cerei duodecim quomodo ponantur ante crucis signationem in dedicatione ecclesie. Et ad quid. Et de circuitu de pulsatione, percussione, & apertione ecclesie etc. Et quid hæc omnia denotent.
- 5 Oratio pontificis ad fores ecclesie dedicandæ.
- 6 Alphabeti Latini & Græci super pavementum ecclesie dedicandæ descriptio.

Mnis ꝑ huius dedicatiōnis celebras exordium sumit à consecratione pontificis, cum cœtu cleri psallentis, & arcam legis Dei conantis inferre: sic enim inchoatur officium dedicatiōnis templi Salomonis. Venerunt cuncti seniores Israël, & tulerunt sacerdotes tabernaculum domini, & arcam fœderis, & omnia vasa sanctuarij, quæ erant in tabernaculo domini, & ferebāt ea sacerdotes, & leuitæ. 3. Reg. 8. Portabant ipsi arcam, nos crucem cum arca item vel capsula reliquiarum, sed Christi cruce reliquias singulas præeunte, quia gloriari nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo sunt omnesthesauri scientiæ, & sapientiæ absconditi. Est ꝑ & basilica per parietes, & columnas multiplici cruce signata, ad designandum simplicibus, quòd omne officium huius materialis ecclesie passim demonstrat gesta Christi crucifixi prima, media, & vltima, ingredientis, conuersantis, & operantis in ecclesia spirituali, scilicet sua plebe. Ob cuius memoriam domus ecclesiarum in primæua ecclesia fuerunt eius signo deuotius insignita, sicut inter cæteras domus Nymphæ, de qua Apostolus ait: Salutate eos, quī sunt Laodicie fratres, & Nymphæ, & domesticam eius ecclesiam. Super quē locum in expositione sua solēni AMBROSIVS. Quoniā simili modo & pro his, quī

Laodicæ sunt, sollicitus erat in eorū epistola hos salutando, ammonet Nymphā chariorem existimans, cuius & domū salutat: tā enim deuotavidetur fuisse, vt omnis dom⁹ eius signo tulata esset crucis. Hæc ille. A V T. Quis hæc audiēs, dubitabit ab antiquis ecclesiæ venisse signaturam venerabilem sanctæ crucis in domibus deuotarū ecclesiarū: maximè cum sint cōsecrandæ de nouo in noua hospitia fidelīū oratorū, quādo foemina discipula sancti Pauli domū vnicam sic signauit pro paucis nomine ecclesiæ forsitan localis illic congregandis fidelibus: Est enim tutela generalis ecclesiæ: ideo in muris, & foribus, & domibus ecclesiæ poni cū cātu versus huius psalmistæ. Fac mecum signū domine in bono, vt videant, qui oderūt me, & confundantur. Sub quo singulis diebus signauit se venerādæ semper & Christianæ memoriæ Rex Angliæ Henricus. 5. antequā finita esset oblatio missæ, subintelligens illud, quod in expositiōe huius Psal. 95. ait. H I E R O N. Munior ⁊ crucis tuæ signo, quod vidētes potestates aduersa, & discedāt à me. Hic enim pro nostro populo propheta rogat, sed & nos precamur domine, vt crucis tuæ signo tueri, atque eius præsidio custodiri mereamur ab omnib⁹ insidiis diaboli. Hæc ille. A V T H O R. Bona ergo intitulatio sanctæ crucis in frontibus Christianorum: bona & foecunda in custodiis, Foecundissima & tutela non dubium maxima in Christianorum ecclesiis, quam ingredients singuli dicant, Fac nobiscum signum domine in bono &c. Ponūtūq; ⁊ crucis signa, & ante ea lucernæ, aut cerei. 1. iuxta muros ecclesiæ. Vnde lib. de institutis clericorum ca. de Encæniis R. A B A. Ponuntur verò. 1. 2. lucernæ intus iuxta parietes templi, quod exprimit duodecimum numerum apostolorum, & patriarcharum. Hæc ille. A V T H O R. Et circuit ter pontifex ipsam ecclesiā cantans psalmū, Domini est terra. & cū accedit ad ostium percutit illud virga, & ter hoc faciens, in potestate ingreditur. Ita Iesus dominus circūiuit gentem Israël adhuc sibi clausam, sed futurā ecclesiam, silenter orans, & cum parentibus cōuersans subditus illis. Ostium tātūm pulsauit in primordio, & petit ingressum, regem ecclesiæ se designans, quādo tres Magos vocat ab Oriente, quarentes, vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vnde & Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cū illo: & post hæc secessit ad tempus. Secūdo pulsauit ostium illius ecclesiæ, quādo cū parētibus ductus ad templū, vt omnia fierent secundū legis consuetudinē pro eo, & ipse Si meon corā omnibus exclamauit eū: Lumē ad

reuelationē gentium: & Anna prophetissa loquebatur de illo omnibus, qui expectabāt redemptionē Israël: ita vt audiret Herodes, & parauit insidias. Et Christus cum parētibus secessit in Ægyptū secundū ordinem Augustini li. 2. de concordia Euāgelistarum. Venit pulsans tertio quando. 30. annorum factus, baptizatur à Ioāne. Et ipse eū agnum Dei appellat, & spiritū sanctū se super eum vidisse, & eū esse, qui vērurus erat, fortior eo: cuius nō esset dignus corrigiam calceamenti soluere, & ipse tunc Christus discipulos congregans, ingreditur docens in synagoga, & stupebat super doctrina eius secundū Marcum, qui erat docēs eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ. Marci. 1. Huius ergo imaginem gerit antistes circa materialem ecclesiam ingrediens illā cū potestate Christi, cuius gerit vices: cui portæ inferi, & obduratissimæ mentes non possunt resistere. Vnde de li. de officio dedicationis H V B E R T V S. Cū igitur pontifex virga sua superliminare futurę ecclesiæ ter percutit, ostēdit, qd sibi calis, & terræ, & inferi potestas cedit. Vnde & post percussione ostiū aperitur, videlicet qd ipsi potestati suā dignē cōseruātū pars aduersa resistere nō potest. Nā ipsa domus antequā potifex eā ingrediatur, populi ignorātis, ac perfidii ac repagulis inclusi figurā tenet: ad quē dominus venit, vt educeret vincos de tenebris, cui pater dixerat: Ego ante te ibo, & gloriosos terre humiliabo, portas creas cōterā, & vctes ferreos confringā. Itaq; postea dicit ei pater, vt diceret his, qd vinciti sunt, exite: & iis, qui in tenebris, releuamini. Quod p seipsum dñs in carne veniēs peregit, & vsq; in finē seculi p vicarios suos agere nō desistit. vnde antiphona cātatur à potifice. Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ eternales, & introibit rex gloriæ. Hæc ille. A V T H O R. Demum ⁊ orat potifex ante fores ecclesiæ, dicens, Domum hanc quæsumus domine clementer ingredi, & in tuorū tibi cordibus fidelīū perpetuā constitue mansionē: vt cuius ædificatiōe subsistat, fiat habitatione præclara. Cuius itē precis recolat in exhortatione ad populum in sermone dedicationis ecclesiæ. 155. A V G V S T I N V S. Itaq; sicut hoc ædificiū visibile factū est corporaliter cōgregandis: ita & illud, qd nos ipsi sumus, Deo spiritualiter habituro cōstruitur. Tēplū enim hoc Dei est sanctū (inquit Apostolus) qd estis vos. Si hoc nō terrenis morib⁹ erigamus. Et infra. Cū autē perfecti ædificij dedicatio celebratur, gaudiū, & securitas laboribus curisq; succedūt: sic & spiritualis ædificatio, cuius habitator est Deus, nō ad tempus, sed in æternū

erit

Alphabeti descriptio.

erit. A V T H O R. Hoc erat, quod orabat Antistes: In tuorum tibi cordibus fidelium perpetuam constitue mansionem. A V G V S T I N. Dum ex infideli vita homines segregantur ad fidem: dumq; id, quod non bonum, atque peruersum est, amputatur, & cæditur, dum fiunt aptæ, pacificæ, piæque iuncturæ: quādo tentationes timentur, quando tribulationes sustinentur. Cū verò aduenerit dies dedicationis æternæ, cū dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite vobis regnum, quod paratum est vobis ab origine mundi: quæ illa exultatio, quæ securitas erit? Cantabit claritas, nec compungetur infirmitas. Hæc ille. A V T H O R. Sic itē terminum posuit precis suæ antistes, dum diceret: vt cuius ædificatione subsistat, fiat habitatio præclara. Tunc cantabit charitas domus Christi, quando voce domini dedicatur, vt fiat eius habitatio præclara. Nec diu post incipit Alphabetum latinē describere super pauimentū à sinistro angulo Oriētis vsque in dextrum Occidentis, & cum orauerit, iterum Græcè à dextro Orientis vsque in Occidentis sinistram, quasi in hoc figurans nouello populo se fidei tradere rudimentum. Sicut ad Romanos Apostolus. Cū deberetis esse magistrī, rursus indigetis vt instruamini quæ sint elementa sermonum Dei. Elementa domini diuinæ legis, sunt principia naturæ, in quibus ipsos Romanos primo & secundo capitulis deprehendit esse culpabiles. Quæ itē Christus Phariseis insinuat, quando pro adultera scripsit in terra digito: terra terram accusat, & coram publico dixit: Qui sine peccato est vestrum primus, in eam lapidē mittat, quasi diceret, igitur hoc fac alteri, quod tibi vis fieri. Sic potifex pater plebis primo omnium in humili plebe erudit, vt seruare nouerit instituta naturæ. Vnde in lib. de sacramentis dedicationis I V O C A R N O T E N S I S. Scribit pontifex quasi alphabeti ordinem, cū docet fidei simplicitatem. Nam sicut paruulorum eruditioni conuenit primū litterarum elementa cognoscere: deinde ad syllabas, & post verba paulatim ad sententiarum cognitionem peruenire: sic sunt quidam gradus in eruditione sanctæ ecclesiæ. Quod verò ab angulo orientali sinistro in occidentem dextrum: & iterum orientalis dexter in sinistram occidentalem, sequitur. Crux figuratur, vt doctrinæ euangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliter inseratur. Vnde Paulus Corinthiis adhuc rudibus dixit. Nesciui me scire aliquid inter vos, nisi Christū Iesum, & hunc crucifixum. Hæc ille. A V T H. Mouentur quidam, quare Græcè, & Latinè, nō

autē Hebraicè, describat pontifex pauimentū, cū à Iudæis salus est, & ab ipsis primò ecclesiæ: & Apostolus ad Romanos ait: Pax, & honor omni operanti bonū, Iudæo primū, & Græco. Æstimo quod non diu post ædificari cœperūt ecclesiæ, & ædificatæ taliter ædificari, quā dicitur Iudæis inuidis Apostoli. Vobis oportebat nos primū loqui verbum Dei, sed quoniam niā repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce cōuertimur ad gentes. Ac excusso puluere pedū in eos, venerūt Iconiū. Actu. 13. Et deinceps in ecclesiæ gentiū, quas docere cœperūt fidei rudimēta, hæc descripserūt imaginē. Quāuis enim in synagogis Iudæorū post docuisse legūtur, non tamē quantū nouis ecclesiis statuisse. Cātatur autē clerus interea psalmos. Sic enim David propheta. 95. psalm. in tēpli dedicationem post captiuitatē composuit, prout psal. titulus habet. Et prædicto sermone. 151. tertiæ partis A V G V S T I N V S. Cōsideret charitas vestra ædificare adhuc istam domum, sicut præmissum est orbi terrarum. Cū enim ædificaretur post captiuitatē Psal. dixit, Cantate domino cantium nouum, cantate domino omnisterra. Quod ibi dicit, cāticum nouum, hoc dixit dominus, mandatum nouum do. Hæc ille. A V T H O R. Et in officio dedicationis hunc psalmum, qui est. 29. qui etiam in dedicationem scribitur, ibi sumperat A V G V. Attendite psalmum dedicationis, quomodo cantamus ex ruina ædificium. Concidisti faccum meum, hoc pertinet ad ruinam. Quid ergo ad officium? Et accinxisti me lætitia. Vox dedicationis, vt cantet tibi gloria mea, & non compungar. Hæc ille. A V T H O R. Deinde quia longum est cūcta seriatim exponere, pauimenti rationem, parietum significationem, luminarium, columnarum, tecti quoq; & fundamenti dedicandi figuras, assignat ibi sermone prædicto finaliter. A V G V S T I. Fundamentum in quibus vestris, apostolica & prophetica monita iacite. Humanitatē vestrā sicut pauimentum sine offensione prosternite salutarem in corde vestro doctrinam orationibus & sermonibus tanquā firmis parietibus communitate. Diuinis enim eos testimoniis tanquā luminaribus illustrare. Infirmos sicut columnæ sufferte: inopes sicut tecta protegite, vt Deus noster pro temporalibus bonis æterna restituat, & vos in æternum sanctos dedicatosque possideat. Hæc ille. A V T H O R. Cūcta hæc in exteriori dedicatione, & sub hac forma curemus, vt nos dominus æternaliter habeat dedicatos.

Thomas Waldensis,
**De reliquiis in de-
 dicatione inferendis.**
Titu. XXIII.

¶ De inferendo, & collocando
 reliquias in dedicatiōe ecclesiæ,
 vel altaris: quæ item requiruntur
 adesse.

C A P. CLXIII.

S V M M A.

- 1 Reliquiæ quomodo sint inferendæ, & collocandæ
 in dedicatiōe ecclesiæ, uel altaris.
- 2 Reliquiæ sanctorum quomodo debeant venerari
 contra Witcleuistæ.
- 3 Conciliū Carthaginense de euertendis altaribus, &
 basilicis in quibus nullum corpus, uel reliquiæ
 alicuius martyris probarentur condite.

Reliquias ¶ deinde Christi,
 vel sanctorum ad altare,
 vel alium locum aptum
 locabit pontifex, venerā-
 ter eas thurificans, & can-
 tu solenni, eas honorans.
 Quarum in dedicatione
 obseruantiam simul iuxta ritum templi tangit
 libro de institutione clericorum cap. de Encæ-
 niis, R A B A N V S. In dedicatiōe templi in
 nocte præcedenti diem dedicatiōis reliquiæ
 sanctorum conditæ in tentorio vigilis custo-
 diuntur. In tempore verò dedicatiōis multi-
 tudine vndiq; conuocata, feretrum cum reli-
 quiis sanctorum per sacerdotes de tentorio ad
 templum defertur: & infert eas sacerdos ad lo-
 cum suum. i. in sancta sanctorum per inuoca-
 tionē nominis domini, & vocabitur deinceps
 nomen loci dominus. ibidē. A V T H O R. Hoc
 est inter Christi fideles reliquiarum insigne, q̄
 inter cætera sanctæ dedicatiōis officia valde
 displicet Witcleuistis, dicente Guillelmo Al-
 bo in libello suo, vt supra retulimus, quod reli-
 quiæ sanctorum, scilicet carnes, & ossa homi-
 nis mortui non debent à populis venerari,
 nec à monumento foetido extrahi, nec in ca-
 psa aurea, vel argentea reponi: quia sic facien-
 tes, nō honorant Deum, & sanctos eius, sed ido-
 latriam cōmittunt. Hæc ille. A V T H O R. Si
 ista dicat contra membra carnis sanctorum, &

De Sacramentalibus.

coniunctas reliquias, quid dicturus est ad reli-
 quias separatas, putà vestes, libros, aut sedilia.
 Mortua res nonne erat arca domini cum con-
 tentis reliquiis, scilicet vrna laurea, habens mā-
 na, & virgā Aaron, quæ fronderat, & tabu-
 las testamenti? secundum Apostolum ad Heb.
 9. Quibus vtique quantos honores impendit
 iussit dominus, vt nec arcam tangeret præter
 sacerdotes quicumque. Quam cum educeret
 Dauid de domo Obed, ipse erat accinctus E-
 phod lineo, & omnis domus Israël ducebāt in
 iubilo, & clāgore buccinæ. Cui item vice Dei,
 & quasi ipso præfente impendit honorem di-
 uinum, dicente textu. Et Dauid saltabat totis
 viribus ante dominum. & iterum. Cūq; intra-
 set arca domini in ciuitatē Dauid, Michol filia
 Saul prospiciens per fenestram, vidit regem
 Dauid subsilientem, atq; saltantem coram do-
 mino. Et item Dauid, Viuit dominus, quia lu-
 dam ante dominum. 2. Regū. 6. Et hæc arca cū
 contentis reliquiis subter Cherubim colloca-
 ta in summitate oraculi intra velum, cuius erat
 tanta fama apud exterarum gentes, vt cū venis-
 set in castra iuxta lapidem adiutorij, dixerunt
 Philistiim. Venit Deus in castra. 1. Reg. 4. Nō
 fuit arca Deus, nec viuentes reliquiæ. Nō & ta-
 bulæ testamenti, non māna, non tūc virga, sed
 olim fronderat. Cur istis tātus cultus exhibe-
 retur à populo sine suspitione idololatriæ, ni-
 si q̄ erant monumēta mirabiliū diuinorū? quā-
 tō magis crux, spina, & flagella Saluatoris, quæ
 ipsam carnem dominicā tetigerūt, & eius san-
 guine maduerunt, sunt Saluatoris reliquiæ, &
 tanquā mirabilium monumenta maiorū sine
 omni reatu idololatriæ diuinitus adorandæ, in
 se ipsis dico, & in suis signis. Qualiter etiā intel-
 lxi, quod primæ arcę erāt figurales, quales ha-
 bent synagoga hæcenus Iudeorum, vnde per
 suas vices producūt mandata. Ecce quātō ma-
 gis his esset caro Christi, & membra eius vene-
 rāda corporea. De membris ¶ item sanctorum
 quid aggrauat quæstionē, dicendo, q̄ carnes, &
 ossa hominis mortui nō debēt à populo vene-
 rari, quando item venerationē vetat fieri carni
 b⁹ sancti viri? sed q̄ infelix dedignatur hæreti-
 cus, annuit sanctorum omnium rex & factor do-
 minus, intantū, vt in suam custodiā sanctorū
 reliquias ipse receperit, dicente Psal. Custodit
 dominus omnia ossa eorū, vnū ex his nō cōte-
 retur. Vnde sermone plurimorū martyrum, q̄
 incipit. Quotiēscunq; fratres. 4. partis A V G V.
 Honoremus beatos martyres principes fidei,
 intercessores mundi, præcones regni, cōciues
 angelorum, hæredes quidē Dei, cohæredes au-
 tē Christi. Quod si hoc dicas mihi: Quid hono-
 ras

Reliquiæ
 sanctorum.

Titu. XXIII. De reliquiis in templo inferendis Cap. CLXIII. 305

ras in carne iam resoluta de hac vita, de qua
 iam nulla est cura? Recordare quod veritas lo-
 quitur per prophetam dicens, Pretiosa in cō-
 spectu dñi mors sanctorum eius. Et iterū, Mi-
 hi aut nimis honorificati sunt amici tui Deus.
 Et iterum, Iustorū animæ in manu Dei sunt:
 & non tanget illos tormentum malitiæ. De
 quibus alibi scriptum est, Iusti autem in per-
 petuum viuent: & apud dominum est merces
 eorum. De quibus & illo loco dixit, Domin⁹
 custodit omnia ossa eorum, vnum ex his non
 conteretur. Sequitur. Cur ergo non honora-
 rent corpus illud omnes fideles, quod reue-
 rentur etiā dæmones? Quod aliquādo affixe-
 runt in supplicio, sed modō glorificant in se-
 pulchro? Hæc ille. A V T H. Attendat hæretic⁹
 Witcleuista argumenta sua, blasphemiam esse:
 quod ab alijs factū Augustinus resumit, & sol-
 uit. Carnes, & ossa, dixit, hominis mortui non
 debent à populo venerari: sic hīc. Si dicas mi-
 hi, inquit Augustinus, quid honoras in carne
 iam resoluta, atq; cōsumpta? Respōdi aut hoc
 debere venerari, quod dominus vult tueri, q̄
 pretiosa est in cōspectu domini mors sancto-
 rū eius. & quid nō honorēt fideles, quādo re-
 uerentur & dæmones? Christus enim illos co-
 git, quos afflixerunt supplicio, glorificare eos
 in sepulchro. Putas ne hæc in scripturis funda-
 ta? Ipse em̄ tam honorāda esse voluit ossa no-
 stri patriarchæ Elisei dudū iam mortui, vt ad
 eorū contactū cadauer illatum reuiuisceret, &
 super pedes staret. 4. Regū. 13. Insuper Iosias
 rex cultor dominifercissimus, dū contriuit
 statuas deorū, & lucos incendit, ossa sacerdo-
 tum deorū combussit, & altaria polluit, venerationi
 habens ossa prophetarū Dei, qui vene-
 rūt de Iuda, & Samaria, Dimitte eum, inquit,
 nemo cōmoueat ossa eius: remanserūt ossa il-
 lius cū ossibus prophetæ, qui venerat de Sa-
 maria. 4. Reg. 24. Ille rex honorauit Deū, &
 sanctos eius, nec cōmisit idololatriā ossa hæc
 taliter venerādo, quā vbiq; perdebat. Frustrā
 ergo taliter inuehis contra sanctos, quos nec
 honoras mortuos, nec viuos. Immunda tibi
 hæc ossa vidētur, quæ de monumento foetido
 extrahūtur, quia nec diligis martyres, nec san-
 ctos amas synceriter. Vñ Homi. 3. super Ioan-
 nē A V G V S T I. Nonne martyres laniati sunt
 vehementer? & quādo eos cōmemoramus, in
 ardescimus amore, q̄ mēbra laniata à feris illis
 amamus fratres. Quid foetidius, si oculos carnis
 interrogas? quid pulchrius, si oculos cordis in-
 terrogas? Hæc ille. A V T H O R. Attollant er-
 go cordis oculos ad aspectū deuotæ fidei re-
 spectus amoris isti Witcleuistæ carnales, ipso

Apostolo hæreses eorū annumerate inter o-
 pera carnis, quascunq; carnis molestias simu-
 lando sustineant, sed si semel oculos cordis fi-
 deles reliquias sanctorum inspicerēt, quas mo-
 dō viles spernunt, pulcherrimas, odoriferas,
 & suauis osculis adimplerent. Membra dixit
 Augustinus à feris laniata. Sed quid pulchri⁹,
 si oculos cordis interrogas? Ideo quando eos
 commemoramus, amore inardescimus. Hoc
 est, quod Pontifex orat, dum aptat reliquias,
 Da ædificationi tuæ incrementa cælestia, &
 præsta, vt quorum hīc reliquias pio amore
 amplectimur, eorum semper meritis adiuue-
 mur. Hac igitur pietate fulti patres primæui,
 ecclesias ibi conficere, aut altaria dedicanda
 censebant super sanctorum reliquias, vbi eas
 reperire daretur, tractatu primo de inuentio-
 ne sanctorum corporum Geruasij, & Protha-
 sij A M B R O S I V S. Dominæ forori vitæ,
 atq; osculis præferendæ frater. Quia nihil san-
 ctitatem tuā soleo eorū præterire, quæ hīc te-
 gerantur absente: scias etiam sanctos marty-
 res à nobis repositos. Nā cū basilicam dedi-
 casset, multi tanq̄ vno ore interpellare coepe-
 rant, dicētes, Sic in Romanā basilicā dedices?
 Respondi, Faciam, si martyrū reliquias inue-
 nero, statimq; subijt velut cuiusdā ardor præ-
 sagij. Quid multa? dominus gratiā dedit. Hæc
 ille. A V T H O R. Ecce sanctus pater Ambro-
 sius dedicauit basilicas, & quod plus est, non
 dedicasset, nisi martyrum reliquias, quas ver-
 sus finem dedicatiōis officij cum honore tra-
 ctaret, Dei gratia reperisset. Recoluit memori-
 ter facta priorum, qualiter etiam in Concilio
 Carthaginensi, cap. 14. cautū est. C A R T H A
 G I N E N S E C O N C I L I V M. Item ¶ pla-
 cuit, vt altaria, quæ passim per agros, aut vias,
 tanquam memoriæ martyrum constituūtur,
 in quibus nullum corpus, aut reliquiæ marty-
 rū conditæ probantur, ab episcopis, qui eisdē
 locis præfunt, si fieri potest, euertantur. Si aut
 hoc propter tumultus populares non finitur,
 plebes tamen admoneātur, ne illa loca frequē-
 tent, & qui vt recta sapiunt, nulla ibi superflui-
 tione deuincti teneantur, & omnino nulla me-
 moria martyrū probabiliter acceptetur, nisi
 ibi corpus, aut aliqua reliquiæ sint, aut origo
 alicuius habitationis, aut passionis fidelissima
 relatione tradatur: nam qñ per somnia, & ina-
 nes quasi reuelationes quorūlibet hominū v-
 bicūq; cōstituūtur altaria, omnimodē impro-
 bentur. Hæc illic. A V T H. Approbatur eccle-
 siæ Cōciliū altare ibi fieri, aut basilicā dedicari
 in memoriā martyrū, vbi corpus, vel reliquiæ,
 aut origo habitationis, aut passionis eius

certa relatione probatur: sic consequenter probat Augustinus tam inuentionis diem, quam locum sancti Stephani celebrandum pro sancto, & altare de eius reliquijs esse faciendum, sermone. 120. tertiae partis, de eius inuentione AVGVSTINVS. Verum reuelatum fuit ei, qui res ipsas inuentas monstrauit: praecedentibus enim signis locus demonstratus est, & quomodo fuit reuelatum, sic & inuentum est. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus sic voluit, & huc venerunt. Commendatur ergo charitati vestrae, & locus, & dies vtrunq; celebrandum in honorem Dei, quem confessus est Stephanus. Nos enim in loco isto non aram fecimus Stephano, sed de reliquijs Stephani aram Deo. Grata sunt Deo huiusmodi altaria, quare quare? quia pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Hae ille. AVTHOR. Contra Witcleuistam totus Augustinus occurrit: dicunt non celebrandum diem sancti, sed Dei. Dicit Augustinus in honorem Dei diem celebrandum inuentionis sancti Stephani. Dicunt nec locum sanctificandum sancto: dixit vtiq; locum in honorem eius, quem confessus est sanctum. Idololatriam imputant eis, qui altare, vel capsam, aut basilicam preparant. Paratus eorum insidias destruit, Nos, inquit, in loco isto non aram fecimus Stephano: sed de reliquijs Stephani, aram Deo. Iam dicat, si male Augustinus respondit: si idololatriam hoc ipso commisit. Non Augustinus solus, sed pene ab antiquo omnes orbis episcopi, sicut contra Vigilantium ad Riparium, & Desiderium epistola HIERONYMVS. Male ergo facit Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri, & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vile puluisculum offert domino: sacrificia, & tumulos eorum arbitrantur altaria, & non solum vnius vrbs, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus, & fauilla nescio quo iacet linteamine colligata, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaeica foris dealbata sint, cum intus immundo cinere sordeant. AVTHOR. Tangit hic Hieronymus in sepulchris foris dealbatis ritum illum, quo antistes in dedicatione basilicae tabulam, capsam, vel aram, vbi conduntur reliquiae, calce limit, canente clero, Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, quae cum tunc fierent, dixerunt Vigilantiani haeretici, qualiter Witcleuista nostri moderni, facta esse sepulchra foris dealbata, cum essent intus cinere fordidata.

Quare patrum reliquiae veteris legis non inferebantur templo, & altaribus: & de veneratione earum, modo quanta cura geritur.

CAP. CLXV.

SVMMA.

- 1 Reliquiae patrum legis veteris, quare in templo non inferebantur, & altaribus.
- 2 Elisei prophetae reliquiae quomodo Rauennam translatae, & aliae, aliud.
- 3 Machabeorum quomodo celebramus diem, & honoramus basilicas.
- 4 Iacob, & Rachelis sepulchrum ubi fuerit, recensetur.
- 5 Augustinus, quomodo propter terram sanctam a Hierosolyma allatam dedicari ecclesiam, in qua & Paralyticus fuit curatus.
- 6 Reliquiae sanctorum, quae debeant esse coopertae, & a tactu vulgari fidelium remotae.
- 7 Reliquiae sanctorum usuales, quae locis sanctitatem reddunt, recensentur.

Ed Witcleuista interrogat, quare Christus non leuari cit sepulchrum sancti Ioannis, candidari, & honorari: sed neque ante eum patres veteris testamenti, nec apud eos orabant, nec ecclesias, vel altaria consecrabant. Breuiter respondetur, quid prodesset leuare corpora super terram, quorum animae colebant adhuc inferni abyssum, expectantes eum, quem resurrecturum sperabant, vt esset ipse primitiae dormientium? quorum autem animas Christus leuauit in caelos: horum recte corpora de sub ignobili cespite suscitamus. Vnde tractatu secundo, de sanctorum Geruasij, & Prothasij inuentione AMBROSIVS. Alius Psalmus lectus est, dicens, Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in caelo, & in terra? Respicit humilia Deus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum martyrum suae ecclesiae reuelauit, quorum anima in caelo, corpus in terra suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem: quos videtis, vt eos cum principibus populi sui collocaret. Hae ille. AVTHOR.

Eliseus Rauennam translatus.

Bene dixit Ambrosius, quorum animae sunt in caelo, corpora in terra suscitati videntur, vt cum principibus collocentur. Sic item modo cum coruscant in caelis patrum corpora leuantur in terris: sicut per Patriarcham nostrum Eliseum transfulerunt orthodoxi Rauennam. Habacuc, & Michaeam, secundum Bedam, & Samuelem prophetam, secundum Hieronymum, Archadius Caesar transfulit de Iudaea in Thraciam. Horum festa fideles adiacentes modo celebrant: sicut etiam Machabeorum solennitatem celebrandam, & eorum basilicam praedicat sermone. 119. tertiae partis AVGVSTINVS. Machabeii martyres Christi sunt: ideo non incongrue, neque impotune, imo conuenientissime dies eorum potius a Christianis celebratur. Quid tale Iudaei celebrare nouerint. Sanctorum Machabeorum basilica esse in Antiochia praedicatur, in illa scilicet ciuitate, quae a regum ipsorum persecutoris nomine vocatur. Antiochum quippe persecutorem regem impium pertulerunt, & memoria martyrum eorum in Antiochia celebratur, vt simul sonet, & nomen persecutoris, & memoria coronatoris. Hae basilica a Christianis teneatur, a Christianis aedificata est. Eorum ergo memoriam celebrandam, nos tenemus, apud nos passiones eorum millia per orbem terrarum sanctorum martyrum imitatae sunt. Nemo ergo dubitet fratres mei imitari Machabeos, nec cum imitatur Machabeos, putet se non imitari Christianos, potius imitationis affectus ferueat in cordibus vestris. Hae ille. AVTHOR. Machabeorum ergo celebramus diem, & honoramus basilicam. Christiani hoc fecerunt, non Iudaei, quia non resurrectio neque gloria eorum adhuc cum Christo credunt in caelis. Qui item de Witcleuista ista facere cum Christianis renunt, crede mihi, tam resurrectionis articulum, quam sanctorum gloriam esse perfectam, aut negat cum Iudaeis, aut dubitant. Hinc autem scire potestis, qualiter per ecclesiarum fabricas, & dedicationes earum celebriter sanctorum reliquiae a primaeuiae ecclesiae venerari solebant. Creditur autem, quod a sancti Ioannis Euangelista temporibus, qui & ipse iuxta altare sepulchri fossam elegit. Sancti quoque patres sanctorum corpora, vel reliquias martyrum sub altari Dei, vel ante altare locabant, Ioanne dicente, & adhuc inchoante ecclesiam, quod sub altari Dei voces audierit occisorum clamantium, & dicentium, Vsq; quo domine vindicas sanguinem nostrum? Has esse voces martyrum exponit Augustinus, qui non absurde de sub altari clamare dicuntur: sicut vox sanguinis Abel

clamasse de terra describitur, vt inde clamet vox sanguinis, vbi collocarunt clamantis reliquias, siue illuc inferantur post structuram altaris, siue illis ibi conditis successit altare. Qualiter Christus dominus gratior patrum ossibus, quam Iudaei, illum fundum in ecclesiae primae constructionem suo dedicauit sanguine, vbi Patriarcharum reliquias, seipso prouidente, sepultus inuenit. Qualiter sub hunc locum sepulturae Iacob in Maebre, & Rachelis in Bethleem in quaestionibus super Gen. scribit AVGVSTINVS. Vbi sepelienda erat haec signifiantia cadauera Patriarcharum, nisi in terra illa, vbi ille crucifixus est, cuius sanguine facta est remissio peccatorum? Mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata sunt. Dicitur autem ab eo loco, quod Mambre vocatur, vbi ista corpora sunt, abesse locum, vbi crucifixus est dominus ferè triginta millibus: vt etiam ipse numerus eum significare intelligatur, qui in baptismo apparuit ferè triginta annorum. Hae ille. AVTHOR. Et de sepultura Rachelis, tertia sequente quaestione subijcit AVGVSTINVS. Quod Iacob filio suo Ioseph tanquam ne scienti voluit indicare, vbi, & quando sepeliret matrem suam: cum ipse etiam simul fuerit cum patribus suis, sed & si erat tam paruus aetate, vt illud vel omnino retinere non posset, quae res copulit modo dici: nisi forte ad rem pertinuit commemorare ibi sepultam matrem Ioseph, vbi Christus erat nasciturus. Hae ille. AVTHOR. Ad rem ergo pertinuit, quod ibi ante tot annorum spatia sanctorum collocarentur reliquiae, vbi ad nauitatem Christi, & crucem fundandam, & dedicandam erat ecclesiae. Quem item more a Christi tempore vsque nunc sancti patres obseruat: qualiter qui scire vult in 9. libro registri Gregorij epistolae. 13. 14. & 18. non trepidet inuenire. Non fragmenta solum curates sanctorum corporum, sed res earum venerabiles inferamus, vt vbi ad honorem Christi ecclesiae consecratur: prout Hieronymus quidam vir Tribunitius terram sanctam in sacculo de Hierosolymis allatam accepit a quodam, vt propter eam Augustinus de dicaret ecclesiam. 22. de ciuitate Dei. cap. 9. AVGVSTINVS. Acceperat per ab amico suo terram sacram de Hierosolymis allatam, vbi sepultus est Christus, & die tertio resurrexit eamque suspenderat in suo cubiculo, ne quid mali etiam pateretur. Ast vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret cogitabat, quam diutius in cubiculo reuerentiae causa habere volebat: forte accidit, vt ego, & collega meus tunc episcopus Suteccensis ecclesiae Maximinus in proximo fuisset, vt veni remus,

remus, rogauit, & uenimus. Cumq; nobis omnia retulisset, hoc etiam petiuit, ut infodere-
tur alicubi, atq; ibi orationum locus fieret, ubi etiam Christiani possent ad celebranda, quæ Dei sunt, congregari. Non restitimus, factum est. Erat ibi paralyticus iuuenis rusticanus: hoc audito, petijt à parentibus suis, ut eum ad illum locum sanctum non cunctanter afferrent: allatus, orauit, atque continuo pedibus suis saluus abscessit. Hæc ille. AVTHOR. Paralyticorum erat Christo cura frequens, teste Euangelio. Modò ergo terra ferunt signum agens, testimonium sepulturæ, & resurrectioni eius confert, unde sumpta est. Quid hic culpatur Witcleuista? An Hesperium tribunitium virum cultorem huius terræ, qui ad tantum terræ reuerentiam detulit, ut de cubiculo e-
rueret in ecclesiæ ambitum consecraret? An addere cupis, quod item Augustinus, & Maximinus sacri antistites erant idololatæ, qui reuerentiam huiusmodi probauerunt, & au-
xerunt per consensum? Scio superbam frontem hereticam tam excelsum, ut hoc dicere non plurimum vereatur. Sed extollam quæ-
stionem, postulans, quid dices de sancto illo Naaman sub Eliseo mundato, & Dei cultore effecto: de quo refert scriptura consimile dixisse, scilicet Eliseo, Obsecro concede mihi seruo, ut tollam onus duorum burdonum de terra. Non enim faciet seruus tuus ultra holocaustum, aut victimam dijs alienis, nisi domino. Super quam terram construxit altare in domo sua, ut foli domino immolaret. Et non restitit Eliseus, sed ait, Vade in pace. 4. Regum. 5. Compara tibi viros, Hesperium, & Naaman reuerentiam deferentes terræ, & altare, & ecclesiam super eam venerabiliter collocantes. Et nota, quòd vterq; absonum reputauit domino immolare, aut Christianos ad celebranda diuina vndiq; congregare, nisi in domo orationi specialiter consecrata, vel solo ad hoc sanctificato. Compara iterum Augustinum antistitem, & Eliseum Prophetam, neuter restitit: vterque consensit. Si cuius causa sit melior, hæc erit Hesperij, qui terræ sanctæ de Saluatoris sepulchro honorem detulit, Naaman terræ regni? Et hæc terra nonne erat puluis exanimis sine ratione, vel sensu? sicut blasphemant Witcleuistæ imagines, siue cruces. Et cum in sacris reliquijs carnaliter sapiunt, hoc solum perpendunt, quod extat per naturam: nihil, quæ sunt per gratiam. Prestantior est hominis caro, vel os, quod vitæ humanæ præstabat olim officium, & participauit consortium, quam terra puluerea vlti-

6 mum elementum: alioquin peiorasset Deus terræ limum, quando transsubstantiauit eum in carnem humanam. Qualiter ergo non reueremur ossa, carnes, vel eorum item deciduum puluerem sanctorum Dei hominum, sancti quondam Spiritus organorum, si limo terræ sic liceat? Compara reliquias nostras ad reliquias veteres, & confer naturam naturæ, & gratiam gratiæ. Et dicat hæreticus, Cur nos nostras venerando fiamus idololatæ: Iudæi autem dijs falsis proclui, venerando suas reliquias erunt Dei seruuuli absolutè. Si apud sacerdotem summum inuoluendus erat gladius Goliæ pallio post Ephod, quia tulit eum Dauid, quando percussit in valle. 1. Regum 21. quæ superstitio est inuoluere gladium Petri, quo percussit Malchum? Luca. 22. Arca testimonij gestanda inuoluebatur pendente ante fores, & rursus operiebatur velamine pellium hyacinthinarum. Mensa quoq; propositionis inuoluebatur pallio hyacinthino, cum thuribulis, mortariolis, cyathis, & crate-
ris. Filius Aaron tantum ista licebat inuoluere. Filijs autem Caath, quibus hæc omnia portare incumbere, tangere non licebat, imò nec priusquam inuoluerentur, inspicere: dicente scriptura, Cumque inuoluerint Aaron, & filij eius sanctuarium, & cuncta vasa eius, tunc intrabunt filij Caath, ut portent inuoluta: & ne tangant vasa sanctuarii, ne moriantur. Sequitur. Nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum: sed hoc facite eis, ut viuât, & non moriantur, si tetigerint sancta sanctorum. Aarò, & filij eius intrabunt, ipsique disponēt onera. Sequitur. Alii nulla curiositate videât, quæ sunt in sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Nume. 4. Si ista tam sacra erant, quæ erant seruitura figuris, ut nisi Dei sacerdotibus ea nec tractare liceret, nec cernere, priusquam essent pannis inuoluta: quare nos sacras reliquias non seruemus operas, remotas à tactu vulgi fidelium: aut ne publice videantur, sudariis, aut sacris palliolis inuoluamus? Litera enim scripturæ Dei hanc legem paternam, quam ecclesiæ colunt, commendat. Quam scilicet libro quarto sui registri epistola. 30. inscribit GREGORIUS. In Romanis nanq; vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est, atque sacrilegum, si sanctorum corpora tãgere quisquam fortasse voluerit: quod si præsumperit, certum est, quòd hæc temeritas impunita nullo modo remanebit. Pro qua re de Græcorum consuetudine, qui ossa leuare sanctorum se afferunt, miramur vehemeter, & vix credimus. Et infra.

Et infra. Quis ergo serenissima Domina tam temerarius possit existere, ut hoc sciens, eorum corpora, non dico tangere, sed vel aliquatenus præsumat inspicere? AVTHOR. Et probat dicta sua Gregorius per multiplicem afflictionem super irreuerentes sanctorum reliquias. Hæc ergo regula est sanctorum patrum, quæ quia sanctorum est, non mirum si prophani despiciant. Veruntamen de præcipuis reliquijs sanctorum corporum, aut ossium hanc regulam credo esse Gregorii. Sunt et alia sanctorum reliquiarum vsuales, quæ locis sanctitatè reddunt, quemadmodum sunt baculi, vestes, aut cathedra, quæ itè venerantur, & aspicientes osculantur fideles. Qualiter ab antiquis ecclesiæ cathedram sancti Iacobi Hierosolymitanorum episcopi primi fideles magna deuotione colebant. De qua li. 6. ecclesiastica historia. cap. 16. EVSEBIUS. Deniq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab episcopo saluatore ut sacra volumina designant institutus vsq; in hodiernum diem inibi conseruatur, atq; in ea sedent omnes, qui vsq; ad præsens tempus sedis illius sacerdotium fortuantur. Seruatur ergo cum ingenti studio vel à maioribus tradita memoria sanctitati, & cum magna veneratione habetur vel vetustatis vel primi sacerdotii sanctificationis obtentu. Hæc ille. AVTHOR. Attendat charitas christiana verba senioris patris Eusebii. Non solum. n. commemorat, quam reuerentiam studiose fecerunt Hierosolymitani tam episcopi, quam de reliquo clero & vulgo fideles huic cathedrae sancti Iacobi: sed etiam antiquitatem rei explicat: quòd à tempore Apostoli vsq; in illum diem: hoc est trecentis annis & amplius conseruatur, & hoc cum ingenti studio secundum memoriam eis à maioribus traditam sanctitatis. Non ergo erat studium idololatæ impietatis. Et tractat commodum facti huius, quare cum tanta reuerentia possidetur, vel obtentu vetustatis, scilicet, vel spe obtinendæ gratiæ sanctificationis primi sacerdotis Iacobi cunctis sacerdotibus sedentibus sedem illam.

Ergo specialem virtutem sperabant ab illius cathedrae sessione, quæ non sperabant vbiq;. Ab Apostolorum ergo temporibus etiam in terra ecclesiæ Christi docti sunt Christiani pie colere reliquias sanctorum.

De cerei Paschalis, & aliorum benedictione.

Titu. XXIII.

De benedictione cerei Paschalis, & luminum, & item candelabri.

CAP. CLXVI.

SVMMA.

- 1 Cerei, & luminis benedictio, quæ debeat fieri in sacra uigilia, & quare.
- 2 Benedictionis traditio specialis quòd in Synagoga permansit, & in ecclesia celebratur in nuptijs.
- 3 Paschalis festiuitatis præclara officia tangit Ambrosius.
- 4 Cereus Paschalis quid denotet. Et de infixione frustulorum incensi in eo.
- 5 Candelabri benedictio, & de illius mystico intellectu.
- 6 Witcleuistæ, qui dicunt lumina nec in ecclesijs adhibere oportere, confutantur.

OST confecrationes ecclesiarum currit perfidia contra benedictiones sacrarum rerum in usum ecclesiæ. Et benedictiones, inquit, cerei, panis, aquæ, palmarum, luminis, salis, & armorum, cum similibus non sunt de fidei substantia christianæ. Sic dicit Witcleff de quatuor sectis. AVTHOR. Supradictum est non sic esse de substantia fidei, ut necessario cõpleatur: sed ne temerè dimittatur apud Isidorum Hispalensem in Toletano concilio. 4. cui sanctus pater interfuit, & subscripsit, quorundam talium quæstio laborauit, ut quid. s. in sancta uigilia paschæ luminis & cerei solennis benedictio fieret, & responsum est eis ibi. ca. 9. TOLETANVM CONCILIVM. 4. Lucerna et cereus intra uigilias apud quasdam ecclesias non benedicuntur, & cur à nobis benedicantur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum solenniter benedicimus, ut sacræ resurrectionis Christi mysterium, quòd tempore huius

huius votiue noctis aduenit, benedictionem sanctificati, suscipiamus. Et quia hæc obseruatio per multa loca terrarum, regionesq; Hispania in ecclesiis comendatur, dignum est, ut propter unitatem pacis in Gallicanis ecclesiis conferuetur. Nulli autem impune erit, qui hæc contempserit, sed patrum regulis subiacebit. Hæc ille. **AUTHOR.** Cerei benedictio ecce in sacra vigilia fit, ut noctis resurrectionis Christi venerabile sacramentum cum sancto lumine sit susceptum. Hac enim nocte de creatioe mundi, & benedictione rerum secundum genera sua lectiones de scriptura leguntur. Quia hæc dies, mundi prima dies est, primæ lucis origo, & in qua Deus primò per effectum vidit lucem esse bonam. Sed addit Isidorus, nulli impune erit, qui hæc contempserit, sed patrum regulis subiacebit. Hoc iam dixi superius de tanto hæc benedictiones esse de substantia fidei, ne temere contemnantur, quia contemni non possunt impune. At temerarius obiicit Witcleiffus. Ergo vultis benedictionibus vestris dei perficere creaturas. An poteritis eas ultra conditionem creatoris facere meliores? Et ego iterum postulo, quid intendit Sapiens facere cum dicit, Conserua fili in præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tue. Sequitur. Euigilans loquere cum eis, quia mandatū lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ. Prouerb. 6. Nonne intendit legibus disciplinæ filium meliorem facere, quam creatus est? Libro enim questionum veteris & noui testamenti. c. 27. ad propositum ait. **AVGVSTINVS.** Sicut per culturam melioranda erant semina: ita & hominum genus adhibita cura id studeret, ut creatoris cognitudine percepta, vitam suam frænaret ad promerendum eum, ut simul omnino proficeret ad laudem & gloriā creatoris. Sequitur. Omnia, quæ facta sunt, Dei nutu multiplicata, & meliorata sunt super terram. Nec enim aliter posset crescere, quam Dei voluntas, & benedictio decreuit seminibus. Quomodo ergo dici potest malè fieri, aut non licere, quod ex Dei benedictione, & ipso fauente augmentum facit? ² Cuius rei traditio & in synagoga mansit, & nunc in ecclesia celebratur, ut Dei creatura sub Dei benedictione iungatur: non utiq; per præsumptionem, quia ab ipso authore sic data est forma. Et si cessare debere putatur, tunc cessare debet, quando cessatura & illa sunt, quæ similiter benedicta sunt ut multiplicarent. Hæc ille. **AUTHOR.** Generaliter docuit Augustinus creaturas meliorandas per adhibitum diligentie cultum, & benedictionem humanā,

cuiusmodi benedictionis traditio specialis in synagoga permansit, & in ecclesia celebratur in nuptiis: vbi Dei creatura sub Dei benedictione iungantur, & si ex hoc meliorentur, non tamen nisi nutu Dei, ut multiplicentur super terrā. Nec cessare debet benedictio quasi præsumpta, donec cessent quæ multiplicanda sunt. Ecce respondetur Witcleiffis, quod benedicendi sunt cerei: benedicenda sunt lumina, ut Dei nutu meliorentur in terra, & sacramenti spiritualis celebri mysterio saginentur: ut ait in sermone de Pascha, qui incipit, Paschæ mysteriū. ³ **AMBROSIVS.** Hæc inquam est illa celestium mysteriorum gratia: hoc paschæ donum: hæc optabilis anni festiuitas: hæc exordia gignentium rerum. Huic vitalis lauacri sanctæ ecclesiæ puerperio infantes paruulorum simplicitate renati barathro innocētis percipiant conscientia. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab utero innocui cereorum splendēt ornatus. Hinc celestis meriti sanctificatur munere, & sacramenti spiritualis celebri mysterio saginantur. Hinc vnus plebis gremio beatæ ecclesiæ nutrita fraternitas, vnice diuinitatis substantiam, ac virtutis trinum nomen adorantes, psalmum annuæ festiuitatis cum propheta concelebrat, Hæc est dies, quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Hec ille. **AUTHOR.** Præclara tangit paschalis festiuitatis officia. Qualiter hæc erant initia olim, & adhuc sunt gignentium rerum. Hæc baptismatis monstrat officium, & hinc, inquit, cereorum splendēt ornatus ab utero innocui, qui celestis meriti sanctificantur munere. Cui respondet illud in præfatione, quam sanctificando cereum cætat diaconus, quod hæc columna alitur liquentibus ceris, quas in substantiam pretiosæ huius lampadis apes mater eduxit. Qualiter ergo huius cerei sanctificationem Zozimus inchoasset, quæ diu præcessit Ambrosius, significans se fuisse tempore Ciricii pape. 36. Cum Zozimus sequebatur papa. 39. **AUTHOR.** officiorum **WALRAMNVS.** Propriū quoddam huius tantæ solemnitatis decus est cereus à Zozimo Romanæ ecclesiæ. 39. per ecclesias benedici institutus, à cuius dulcisona benedictione præcōia sanctæ resurrectionis Christi inchoantur. Significat in verò eundem dominum nostrum resurgentem, suorum tristitiam discipulorum, imò mundum vniuersum lætitiæ competentis claritate serenantem. Sequitur in sequenti cap. Eo vel maxime cereus ad Christi similitudinem accedit, quod paruum

uulā substantiam ceræ, quæ apes mater eduxit, absq; cōcubitu concepit, & parit: cui rectè cōparatur virgo Maria Dei genitrix, quæ in uiolata nobis Deū in carne quasi mel in cera protulit. Cū ergo rectè humanitatis Christi similitudinem gerat annus, illi ab incarnatione domini eiusdē Christi cōsequenter inscribitur. Et quia crucifixus est, crucis quoq; figura cōgruè nihilominus inscribitur. **AUTHOR.** Et in quarto sequente ca. significationē dat impositionis in celsi. **WALRAMNVS.** Cūq; diaconus cū cæteris subministris ad benedicendum accedit, frustula quoq; portantur incensi, ut cruci, quæ cereo in sculpta est, offerendo infigat cereo quoq; ad causam prædictam respicit. Illæ nāq; mulieres, quæ mortuū quæbant dominū, & viuū videre meruerunt, aromata ferebāt. Hæc ille. **AUTHOR.** Huius cerei benedictionem non dicit iste, quod Zozimus primus instituit, sed obseruari instituit, quibus. obseruata non fuit. Quod itē Isidorus cū Toletano cōcilio propter unitatem & pacē ecclesiæ Gallicanis ecclesiis introduxit, non tamē hoc ipsum primus ibi instituit, ut quæ Zozimus antecessit, sic Zozimus primus hoc non cōperit: ut quæ præcessit Ambrosius, & de hac lucis benedictione in eo festo tractauit. Sed, ut dixi, non obseruantibus ut ⁵ obseruent præcepit. Sed in noto Isidorus dicentē tā lucernā, quam cereū. ipsū candelabrū cū luce in hac vigilia benedici. Instar em̄ candelabri stātis ante arcā testamēti in sanctuario stat hoc candelabrum ante altare Christi in choro. Vnde in serm. 156. tertiæ partis, qui est de dedicatione **AVGVSTINVS.** In illo scilicet Christo ædificatur ecclesia, quæ abscondi non potest, neq; accendunt lucernam: & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum: ut luceat omnibus, qui sunt in domo. Vnde occurrat læctio, quando candelabra dedicantur, ut sit qui operatur, lucerna posita in candelabro. Lucerna enim est homo, qui bene operatur. Quid autē candelabrum? Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Qui ergo secundū Christū facit, & propter Christū: ut non gloriatur nisi in Christo, candelabrū est: luceat omnibus, videant, quod imitentur, non sint pigri, non auari, profit quod viderint. Hæc ille. **AUTHOR.** Mōstrat ergo in hac sentētia Augustinus, qualiter candelabra in ecclesiis benedicifolēbāt, docet & eorū mysticū intellectu. Nec non video quare in ecclesia Christi, vbi tractatur veritas, non debeant candelabra cū aliis utensilibus benedici, quæ inter arietes, & hircos non nisi sanctificata recipere voluit synagoga. Ad tantum ergo sollicitus erat Witcleiff, ut eccle-

siæ lumina sacerdotis non subderetur officio. Vincūt authoris insaniā discipuli pertinaces, dicuntq; nec in ecclesiis ardere oportere. Nec tamē ad istos cōfundendos debemus immensos cōferre labores, quādo ex his cōfundi possunt, quæ contra huius authorē erroris Vigilantiū instaurauit **HERO.** Cereos non clara luce accendimus (sicut frustra calūniaris) sed ut noctis tenebras lucis solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne tecū dormiamus in tenebris. Quod si aliqui per imperitiā, & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarū sceminarum (de quibus verè possumus dicere cōfiteor: zelū Dei habent, sed non secūdū scientiā) hoc pro honore martyriū faciunt, quid inde perdis? Causabatur quōdā Apostoli stoli, quod periret vnguētū: sed domini voce correpti sunt. Neq; n. Christus indigebat vnguētō, neq; martyres lumine cereorū: & tamen illa mulier in honorem Christi fecit hoc, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicumq; accendunt cereos, secundū fidē suam habent mercedem, dicente Apostolo, Vnusquisq; in suo sensu abūdet. Et infra. Nā absq; martyriū reliquiis per totas Orientis ecclesias, quādo legendum est euangelium, accenduntur luminaria, iam sole rutilate, non utiq; ad fugandas tenebras, sed ad signū lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ euangelicæ semper habēt accensas lampades. Et ad Apostolos dicitur. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne baptista, ille erat lucerna ardens, & lucens: ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in psalterio legitur: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Hæc ille. **AUTHOR.** Omnes illorū blasphemias, quas audiui, simplici pede cōculcat Hieronymus. Et quod aliquos simplices dicit habere zelum Dei, sed non secundum scientiam, qui clara luce cereos accendunt: non hoc solum dicit, quia sic accendunt, sed si ea intentione, qua de nocte accendant. Nam postmodum probat ex consuetudine Orientis, & ex eo, quod est signum lætitiæ, & quod virgines euangelicæ sine accensa lampade non fuerunt. Et concludit, quod quicumq; accendunt cereos, secundum fidem suā mercedem habebunt.

Thomas Waldensis,

De benedictione panis, & aquæ, & primitiuorum fructuū, ciborumq; & mensæ.

CAP. CLXVII.

S V M M A.

- 1 Panis, uinum, carnes, aut fructus, quod non habuerint primò suam benedictionem præter auctoritatem domini ab episcopis introductam.
- 2 Fructibus primitiuis benedicere, quod dignitati sacerdotis incumbat, Et quare.
- 3 Panem nostrum quando oramus quotidie dari nobis, quid intendendum est secundum Chrysostomum.
- 4 Gradus tres benedictionis panis in corpus Christi, & quæ harum sit maxima.
- 5 Discumbendum quod non sit prius, quam oratio ad Deum prægustetur, disciplina Christianorū antiqua ostenditur: & de gratiarum actione post conuiuium.

MOdò de benedictione panis, & aquæ quomodo præbat Witleff, dicens audacter, quod sint tollendæ quia non sunt de substantia fidei christianæ: habet 3. sermone domini in monte, ca. 49. Arguit, inquiens, contra nos, quia nihil ponimus de hostia consecrata, nisi quod est panis benedictus, secundum quod benedicuntur panes in diebus dominicis. Sed consideret talis ignarus discipulus Antichristi, quod magna latitudo est inter benedictionem, qua Christi minister benedixit taliter sacramentum, & benedictionem visitatam diebus dominicis super panem, vel benedictionem super fructus, & carnes, vel benedictionem armorum, & sic de benedictionibus aliis præter auctoritatem domini vel scripturæ etiam ab Episcopis introductis. Hæc Witleff. **AUTHOR.** Ecce probaui, inquit, quod magna latitudo est inter hanc & illam, quæ tamen qualis vel quanta sit, non exprimit, sed tantum magnam affirmat. Sed dicat, nunquid tantam magnam, ut ista super panem, carnes, & fructus sit nulla, sed præter auctoritatem domini ab episcopis introducta? Hoc petimus ex scripturis ipsis probari, non aperiat ultra os loqui blasphemias. Probat ex scripturis, quod contra, vel præter auctoritatem domini usurpat. Nos scilicet

De Sacramentalibus.

mus ex scripturis panem purum, & uinum benedictum, quando uidit Deus quod esset bonum terram germinare virentem herbam, & facientem semen: & lignum quoque pomiferum iuxta genus suum, dicente item Apostolo, quod terra sæpe uenientem super se imbrem bibens, & generans herbam optimam illis, à quibus colitur, accepit benedictionem a Deo. **Heb. 6.** Qui hæc recollit, non dicit præter auctoritatem domini panem, uinum, carnes, aut fructus habere benedictionem suam primò ab episcopis introductam: quibus prius in suis principiis, ut sint hominibus opportuni, dominus benedixit. Sed & in benedictione Aser accidit panis pinguis, non quidem ab episcopo, sed ab Iacob patre optimo benedictus. Non ergo ne go cautum, quod loco Iacob succedant inter Christianos presbyteri, qui escas filiorum suorum omnes in panis aut fructus nomine benedicant, lege illa dominica. Primitiua ciborum uestrorum dabitur sacerdoti, ut reponat benedictionem domui suæ, intellige domui offerentis in cibariis suis sequentibus. Vnde super eundem textum lib. 13. **HIERONYMVS.** Primitiæ ciborum uestrorum sacerdotibus offeruntur, ut nihil gustemus nouarum frugum, nisi quod sacerdos ante gustauerit: hoc autem facimus, ut reponat sacerdos benedictionem, & oblationem nostram in domo sua, siue ut ad prædicationem suam dominus benedicat domibus nostris. Grandis dignitas sacerdotum, sed grandis ruina, si peccauerint. Hæc ille. **AUTHOR.**

2 Dignitati scilicet ecce sacerdotis incumbit fructibus primitiuis benedicere, ut domus offerentium ad prædicationem eius, id est, ad sanctificationem eius precem diffusa largitate reducat. Ad precem sacerdotis dico non tantum, sed per ipsam, cum fructum, vel panem sacerdos benedicit, Deus in sacerdote sanctificat, ut sit perfectus panis ultra naturam panis ipsa sanctificatione. Ille est, inquam, panis, quem Christus in oratione dominica iussit nos petere, dicentes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Super quem locum **Mat. Hom. 14.** imperfecti **CHRYSOSTOMVS.** Ita scilicet ergo intendendum est, quod non solum ideo oramus, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ut habeamus, quod manducemus, sed ut quod manducemus, de manu dei capiamus. Nam habere ad manducandum, commune est inter iustos & peccatores. Frequenter & abundantius peccatores habent, quam iusti. De manu autem Dei panem accipere, non est commune, sed tantum sanctorum. Sequitur. Ita ut cum à Deo datur, sanctificatus accipiatur. Et ideo non dicit,

panem

Tit. XXIII. De cerci Paschalis benedictione. Cap. CLXVII. 309

panem quotidianum da nobis, sed addit, nostrum, id est, quem iam habemus paratum ad nos, illum da nobis, ut dum à te datur, sanctificetur, ut puta, si laicus sacerdoti panem offerat, ut sacerdos accipiens sanctificet, & ei porrigat: quod enim panis, est offerentis, quod autem sanctificatum est, beneficium est sacerdotis. Hæc ille. **AUTHOR.** O quantum chaos inter prophanum Witleff, & beatum patrem Chrysostomum! Sanctus pater nouit aliud esse panem, & aliud benedictum panem, & ipsum quidem benedictum rectis, & peccatoribus non communem, sed iustis à Deo porrectum, ipso dicente, Non adorabis deos eorum, nec coles eos. Non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Seruatisque domino Deo uestro, ut benedicam panibus tuis, & aquis. **Exodi. 23.** Ergo præter auctoritatem domini non est, quod sint panes benedicti. Nec benedictiones panum, vel fructuum sunt ab Episcopis, sed à domino introductæ, & sic inquit Chrysostomus. Si laicus panem offerat sacerdoti, ut ipse eum benedicat. Iam interroget eum Chrysostomus, quo tempore, quaque audacia sacerdotes inceperunt benedicere panem, laico hoc petente? Quod autem ipse assignat latitudinem benedictionis panis in corpus Christi secundum naturam, & panis huius sanctificati benedictione minori, omnino concedimus Christiani, & adhuc addimus tertiam sanctitatem panis, qua sanctificantur cibi, quibus reficimur: quos tres gradus panis benedicti supra libro quinto prædixi. Vnde libro 5. de baptismo paruulorum, versus finem **AVGVSTINVS.** Catechumenos, secundum suum quendam modum per signum Christi, & orationem, & manuum impositionem sanctificari puto, & quod accipiant, quauis non sit corpus Christi, & tamen sanctum, & sanctius, quam cibi, quibus alimur, quia sacramentum est. Verum & ipsos cibos, quibus ad necessitatem sustentendæ uitæ huius alimur, sanctificari dicit Apostolus per uerbum Dei, & orationem, qua oramus nostra corpuscula refecturi. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce scilicet tres gradus benedictionis panis in corpus Christi, & hæc est maxima. Panis catechumenorum, quem uocat Augustinus etiam sacramentum, & panis refectiois per Dei uerbum. De hac ultima tradit Apostolus, Secundum repeto panem dominicis benedictum. Iam exponat nobis Witleff panem suum benedictum ab Episcopis præter auctoritatem domini introductum,

cum secundum hunc multo sanctiorem afferat Augustinus supra panem tertium sub Apostolo benedictum, in cuius argumentum iuxta figuram legis ueteris panis iste debet tantum à fidelibus, & cum hoc in sanctuario manducari. Reliquam, inquit, lex partem comedet in loco sanctuarij tabernaculi. **Leuit. 6.** & quod solis fidelibus porrigendus: omnis alienigena inquit non comedet de sanctificatis. Inquilinus sacerdotis & mercenarius non uescuntur eis. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. **Leuiti. 22.** Communis panis non est Iudæis negandus, aut paganis egenis, sed de sanctificato pane loquimur, & benedicto. Hoc modo scio antiquitus non solum dominicis, sed christianæ communicationis gratia panes benedicendos inter amicos esse commissos: qualiter Paulinus cum Therasia coniuge sua epistola ad Paulinum inter epistolas eius. 14. **PAULINVS.** Panem unum, quem unanimitatis indicio misimus, charitati tuæ rogamus accipiendo benedicas. Hæc ille. **AUTHOR.** Et Augustinus benedictum eis panem remittens, dicit eorum acceptione fore benedictum uerius. epistola ibi. 17. **AVGVSTINVS.** Panis, quem misimus, uerius benedictio fiet dilectione accipientis uestræ benignitatis. Hæc ille. **AUTHOR.** De pane autem, & omni cibo refectiois, quod sit sub apostolica regula sub benedictione sumendus, quid reluctabuntur heretici, apostolo planè dicente nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur etenim per uerbum Dei, & orationem. primæ ad **Timo. 4.** Quæ qualiter profecit post apostolum in communem obseruantiam Christianorum, testatur antiquus pater Tertullianus apologetici sui capit. 39. de disciplina Christianorū. **TERTULLIANVS.** Non scilicet prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam Deum adorandum sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant dominum audire. Post aquam manualet, & lumina, ut quisquis de scripturis sanctis, vel proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere, hinc probatur quomodo biberit: æquæ oratio conuiuium dirimit. Hæc ille. **AUTHOR.** Ecce disciplina Christianorum antiqua, quod non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: & unde hoc, nisi ab illo apostoli, Sanctificatur enim omnis esca per uerbum Dei &

R r oratio-

orationem? Secundum eadem similiter disciplinam lectio scripturae sanctae aut ibi legitur, aut ab aliquo ingenioso tractatore concinitur, & tunc aequae ut prius conuiuium oratione finitur. Saluator noster similiter nunquam panem sine benedictione praecunte porrexit: nunquam nisi gratias agens comedit, & post refectioem hymno dicto recessit. vnde de ideo inter definitiones rectae fidei capitulum 34. A V G V S T I N V S. Bonum est in cibo cum gratiarum actione sumere, quicquid Deus praecipit, edendum: abstinere autem ab aliquibus, non quasi a malis, sed quasi a non necessariis, non est malum. Hae ille. A V T H. Hic tamen necessario se ingerit quaestio proteruorum, ut quid benedicitur ut mundetur fructus, panis, aut cibus innocuus: nonne Deus illum vidat in primordio, & erat vilde bonus? Et Saluator ait. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore. Huic antiquae proteruiae satisfacit commentario super Matth. HIERON. Opponat inquit prudens lector, & dicat: si quod intrat in os non coinquinat hominem, quare idolothytis non vescimur? Et quare Apostolus scribit, non potestis calicem domini bibere, & calicem demoniorum? Sciendum ergo, quod ipsi quidem cibi, & Dei creatura per se omnis munda sit, sed idolorum; ac demonum inuocatio ea facit immunda. Hae ille. A V T H O R. Si ergo Deus author bonorum est, ut est, si potest cibus per se mundus inuocatio demonum effici immundus, multo magis propitiate salutis authore Christo inuocato efficietur mundior, & salubrior. Cibus ecce mundus reddetur, & tolletur infectio, dicente Christo, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.

¶ De exorcismis salis, & aquae qualiter sunt de fide scripturae, & de vtilitate huius aquae taliter benedictae.

C A P. CLXVIII.

S V M M A.

- 1 Exorcismi veteris legis recensentur, contra Witcleff.
- 2 Exorcismus quid sit,
- 3 Homines Dei, quod uera pietate aeream potestatem

omni pietate contrariam exorcizando eijciunt, non placando, contra Porphyrium.

- 4 Aqua benedicta à Marcello pontifice quantum ualuerit, ostenditur.
- 5 Aqua sale conspersa, & sacerdotis benedictione suffulta, quantum uim habeat, ostenditur.

DE aqua item benedicta non est apud Witcleuistas simplex blasphemia, dicentibus eis in libello oblato Parlamento Regis Ricardi, quaestione quinta, quod exorcismi, & benedictiones factae super vinum, panem, & aquam, & oleum, sal, ceram, & incensum, lapidem altaris, & ecclesiae muros, super vestimenta, mitram, crucem, & baculos peregrinorum, sunt vera practica necromantiae potius, quam sacrae Theologiae. Cuius probatio est, quia per tales exorcismos creaturae honorantur altioris virtutis esse, quam sunt in natura propria, & non vident mutationem in creatura exorcizata, nisi per falsam fidem, quod est principale artis diabolicae. Hae Witcleuista. A V T H O R. Ille discipulus malus contra Euangelium falsificat, ut sit supra suum magistrum. Nam Witcleff de statu innocentiae, cap. 4. dicit exorcismos editos à statu naturae, dicens, quod Adam habuit notitiam à Deo naturaliter ad nominandum propriissimè secundum proprietates naturales naturas sibi subditas: sub quibus nominibus homini naturaliter obedirent. Et hinc reseruantur reliquiae potestatis innocentiae in uocibus exorcistae, & naturaliter incantantis, & ad hoc credo uoces Hebraeas habere maiorem efficaciam, quam alias variatas. Hae Witcleff. A V T H O R. Ille ergo concedit exorcismos naturales sub uocibus Hebraeorum habentibus potestatem à Deo de statu innocentiae. Ille dicit nullam creaturam subditam homini mutabilem per eos, nisi per falsam fidem artis diabolicae. Planè ergo magister falsificat suum discipulum, & e contrario: utrunque miserum abijcit fides Christi, pro eo, quod nihil gratiae Dei concedit super naturam. Veniat igitur perditus uterque ad scripturae fontem: audiat dominum dicere, non autem diabolum, neque naturam: quod maritus zelotypus adducet uxorem coram sacerdote, offerens pro illa decimam partem facci farinae sine oleo, sine thure, assumetque sacerdos aquam sanctam in uas fictile, & pauxillum terrae de pauimento tabernaculi: mittet in eam, discooperiens caput mu-

put mulieris, tenebitque aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congesta sit, adiurabitque eam, & dicet, Si enim dormiuit vir alienus tecum, & non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquae istae amarissimae, in quas maledicta congesti: si autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, his maledictionibus subiacebis: det te dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo. Putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur. Ingre-diantur aquae maledictae in ventrem tuum. Et respondebit mulier, Amen, Amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congesti: & dabit ei bibere. Numerorum. 5. Jam dicant isti ignari scripturae. Ille est exorcismus maledictionis diuino ore, & iussu formatus ad perdendum noxiam creaturam secundum carnem. Ille non habet efficaciam per falsam fidem artis diabolicae, sed diuinæ. Qualiter ergo exorcismus benedictionis habet efficaciam prodesse omnino per falsam fidem artis diabolicae? Quando ille non venit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat? quia tu dicis ibi non te videre mutationem aliquam in exorcizata creatura, nisi per falsam fidem, quod est principale artis diabolicae. Sic Samuel creditur probasse idololatrias: sic Moyses vituli cultores. Super primo libro Samuelis, in Hebraicis quaestionibus HIERONYMVS. Abstulerunt filij Israel Baalim, & Astaroth, & seruiuerunt Deo soli, & conuenerunt in Masphath: hauerunt aquam, & effuderunt in conspectu domini. Hebraei tradunt, quod coram domino in eadem aqua maledicta congesta sint. Et sicut in lege mulier zelotypica hausta aqua probabatur, Ita & hic idololatriae hac aqua probati sunt, hi uidelicet, qui se idola coluisse penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicumque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærebant, ut nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset: quod & sequentia demonstrant in eo, quod dicitur, Iudicauit autem Samuel filios Israël in Masphath. Iudicare in hoc loco idololatrias secundum legem, morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam, quod hoc modo Moyses idololatrias, qui sibi vitulum fecerant, probauerit, quando arripuit vitulum, & combussit, & contriuit usque ad puluerem, & sparsit in aquam, & dedit ex ea potum filijs Israël. Hae ille. A V T H O R. Facite Witcleuista, quod Moyses, & Samuel forent necroman-

tici, quia maledicta, & cineres nociuos congesterunt in aquas ad efficaciter prodendum idololatrias. Hos enim coloratius haberetis dicere eos esse necromanticos, qui uerbo benedictionis cum diuini nominis inuocatione benedictiones congerunt aquis salutaribus ad expellendum morbos, & daemones: & quoslibet Witcleuistas citent catholici ad respondendum argumentum, quod de hac ipsa re Christus fecit in euangelio contra quosdam calumniantes de turba, quod eiecisset daemonium in Beelzebub principe daemioniorum. Quia si Satanus in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum ipsius? Luc. 11. In seipsum, & contra seipsum diuisus est Satanus, si per artis diabolicae falsam fidem, aqua precibus benedicta, Satanam abigit ab obsessis. Non ergo potest sacerdos benedicens sic aquam mutare, ut eiciat daemones: quia nec Christus sic potuit. Satanus enim Satanam non fugit, sed Christum; nec in falsa fide fugatur, sed in inuocatione nominis Iesu Christi etiam per illos facta, qui ueram fidem non habent. Sicut scriptura planè dixit de filiis Sceuae: tentauerunt quidam inquit de circumeuntibus Iudaeis exorcistis inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen domini Iesu, dicentes: adiuro uos per Iesum, quem Paulus praedicat. Erat autem quidam Sceuae principis sacerdotum septem filij, qui haec faciebant. Respondens autem spiritus nequam dixit eis. Iesum noui, & Paulum scio: uos autem qui estis? Et insiliens homo in eos, in quo erat daemonium pessimum, & dominatus est amborum, inualuit contra eos. Actuum. 19. ubi in expositione BEDA. Refert Iosephus regem Salomonem excogitasse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vel ulterius reuerti non sint ausi. Fit autem hoc interdum etiam per reprobos ob condemnationem eorum, qui faciunt, vel ob uilitatem eorum, qui uiderint, & audiuerint, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cuius inuocationem fiant tanta miracula. Hae ille. A V T H O R. Ergo mendaciter hoc dixistis, quod per exorcismos nihil uidetis mutatum nisi per falsam fidem, nam in istis falsa fides non coegit daemone, sed inuocatio nominis Christi, & apostoli, qui statim agnouit, & honorauit, ipsos autem propter falsam fidem elisit, & uisit. lib. 2. de sacramentis parte. 7. HVG O. Exorcismus igitur de Graeco in latinum adiuratio dicitur: exorcistae enim sunt, qui super catechu-

menos, siue super energumenos, id est, eos, qui habent spiritum immundum, inuocant nomē domini Iesu, diuina virtute obiecta adiurantes eū, vt egrediatur ab illis. Hæc ille. **AUTHOR.** Ergo diuina virtute, & non falsa fide valet vlatenus exorcismus: sed isti Witcleuista, qui ista sinxerunt non posse rem per exorcismos nisi falsa fide mutari, non omnino fundamento carebant. Porphyrius enim Christianorum impugnator acerrimus, dicit ex sententia aliorum, bonum Deum, vel genium non venire in homine, nisi malus fuerit antē placatus, tanquam fortiora sint apud eos numina mala, quam bona. Vnde. 2. 2. capi. libr. 10. de ciuitate Dei, respondet **AVGVSTIN.** Vera ꝑ pietate homines Dei aëream potestatem inimicam contrariamque pietati exorcizando eiiciunt non placando: omnestentationes aduersitates que eius vincunt orando, non ipsam, sed Deū suum, aduersus ipsam. Non enim aliquem vincit, aut subiugat, nisi societate peccati. In eius ergo nomine vincitur, qui hominem assumpsit, egitque sine peccato, vt in ipso sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorum. Hæc ille. **AUTHOR.** Audiāt Christiani catholicū Augustinum cōtra hos omnes dicere porphyrianos, quod homines Dei vera pietate aëream potestatem omni pietate contrariam exorcizando eiiciunt, non placando. Certē placando id facerent, si id falsa fide, quæ est principium artis diabolicæ, perpetrarent. Et omnes tentationes, inquit, aduersitatesque eius vincunt orando: putā cum dicitur, virtutem benedictionis tuæ infunde: vt quicquid in domibus fidelium, vel locis hæc vnda resperferit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic re fideat spiritus pestilens, non aura corrumpēs: discedant omnes insidias latentis inimici. Sed hic iteratō blephemant in prædicto libello, collarium annectentes conclusioni prædictæ, quod si liber exorcizandi aquam benedictam lectus in ecclesia esset totus fidelis, nos cogitemus veraciter, quod aqua benedicta vsitata in sacra ecclesia foret optima medicina pro omnibus mortuis: cuius contrarium indies experimur. Hæc Witcleuista. **AUTHOR.** Petimus orthodoxi turbam istam, si liber euangelij Marci sit ex toto fidelis, in quo indicatiue asseritur, q̄ signa eos, q̄ crediderit, hæc sequetur: Innoie meo demonia eiiciēt, linguis loquētur nouis, serpentes tollēt: & si mortiferū quid biberint, nō eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Si iste passus libri sit ex toto verus, cur non experiuntur Lollar

di, si crediderint hanc optimam medicinam contra omnes morbos in seipsis? Et in oratione Dominica, secundum Matthæum, continetur, quicquid vile fuerit ad habendum: & omne inutile deuitandum, siue spirituale bonum fuerit, siue temporale. Quare non experiuntur Witcleuista fidelitatem eius, quando dantur incendio, dicentes fideliter, Libera nos à malo, ita vt liberentur calitis, quod est hætenus in expertum. Sed audiunt promissum Dominicum dicere, Quicquid orantes petitis, credite, quod accipietis, & fiet vobis. Ipsi increduli sunt, & fidem Christi corrumpunt. Quo ergo pacto reciperent, quod non credunt? Omnia possibilia sunt, sed credenti, ait Christus. Et ad Martham, videbis mirabilia, sed si credideris, inquit. Et quot sunt modō inter catholicos, quorum charitas ita refriguit, vt dicat Christus, Modicæ fidei, quare dubitastis? Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori Moro, eradicare, & explantare in mare, & obediet vobis. Luca. 17. Et arbor Morus sensum non habet, & fidelis præcipienti obediet: ergo fidei adiuranti aquam, & elementa obedient, & iussa complebunt. Quot putas, videmus eregione fideles quotidie febres curare, amentes reducere, sanare podagricos, suscitare lymphaticos, ipsos quoque demones à morituris Christi seruis visibiliter effugare per asperionem, aut positionem aquæ benedictæ? Vix senex, aut infans sine hac circumstantia, & eorum, qui curantur, cognitione ex ipsorum relatu discedit. Quod ista mystica fidei non possunt experiri Lollardi, experiri saltem eō certius possunt, quantis bonis eos orbet seua perfidia. Quod ipsi non sentiunt, Christiani fideles sentiunt. Aufertur eis, ideò reuertantur, & gemant: datur enim genti facienti fructum eius. Si nostris experientijs non credunt, audiant seniores de templo quodam Iouis in Appamia ciuitate subruendo, quod forte nimis, & robustum erat ædificium. Vt libro. 9. historiarum tripartitæ, cap. 33. **CASSIODORVS.** Natura, ꝑ inquit, petra fortissimæ, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperentur. Harum itaque tres columnas per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem: quo factō, non poterat ligna naturaliter ignis accendere, dæmon etenim quidam teterimus apparuit, qui flammam vires suas operari prohibebat: cūque hoc frequenter facerent, & molitionem suam explere nō possent, nū-

tiauerunt hoc Pontifici Marcello sub meridie dormienti. At ille repente ad Ecclesiam concurrens, & aquam de vasculo portare præcipiens, aquam posuit super altare: ipse verò in pavimento, posita fronte clementi Domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmonis vllam pateretur habere fiduciam: sed vt infirmitatem illius enudaret, & signum propriæ virtutis ostenderet: ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cū dixisset, factō signaculo crucis in aqua, quendam Diaconum suum Equitium fide, & zelo munitum sumere iussit aquam benedictam velociter, & cum fide spargere, ignemque supponere. Quod cū fuisset factum, dæmon effugit, non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam. Comprehensa ligna sunt repente consumpta. Columnæ vero solatio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim vnâ traxerunt: tuncque latus, quod cohærebat templo, violenta ruina depositum est. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cunctos illuc fecit concurrere: & dum inimici dæmonis aperte cognouissent fugam, in diuinis laudibus ora soluebant. Sic enim & alia templa sacratissimum Pontifex ille destruxit. Hæc ille. **AUTHOR.** Audiāt Witcleuista increduli, & omnino pertinacissimi, si sanctus iste pontifex sic orando super aquam, & crucem supponens, erat necromanticus: quia per talem adurationem diuinam fecit aquam plus habere virtutis, quam habuit ex natura: dum ignem non extinxit, sed fouit, & mirabili modo auxit ignem, & promouit incendium: quasi aquæ illius crassæ, quæ in flammam sub Neemia prorupit, haberet originē. Sed quod mihi mirabilius apparet, non super ignem, sed super dæmonem illum atrocem exercuit terribilem potestatem. Quis ergo fidelium vel minimus dubitat, qui Euangelium semel audiuit, quin diuinæ benedictiones, & piæ preces creaturarum, naturas exaltant, & efficiunt potentiores? Quis Christianus hoc ignoret? Dæmones hoc credunt, & contremiscunt. Vnde certior factus, omni fide confessor, quod ars dæmonis callida est, quæ per Lollardos resonat inter gentes contra sanctificationes, & benedictiones ecclesiasticas in res sacras. Non enim cruciat dæmones aqua, nisi sancta, non sal, nec terra: non domus, vel arma, non homo, non creatura alia, nisi sacra, nisi aduratione purga-

ta, & crucis signatione defensa. Tunc torquetur, tunc fugit, si ligatus non fuerit, vbi diuina & summa virtus fuerit inuocata, tunc Christianis nocere non potest, vbi signa sacra persenserit, hæreticos excitat, qui sacras res vt viles despiciunt, vt ablato propugnaculo sanctitatis in rebus, diabolo sit patens introitus. Paganus si hoc diceret inter fideles, diaboli statim censeretur amicus: sed hæc per falsos Christianos probatus operatur. Sancti autem patres antiquæ Ecclesiæ contra eum hanc aquam benedictam commune remedium prouiderunt. Quis nouus hæreticus contra eos est audiendus simpliciter? Quartus enim à beato Petro, cap. quarto sui Decreti scribit **ALEXANDER.** Aquam ꝑ sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi, sanctificentur, ac purificentur. Quod etiam omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus, populum sanctificabat, multo magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus consecrata, populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Eliseum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus, sterilitatem rerum aufert humanarum: & coinquinos sanctificat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à versutijs phantasmatum hominem defendit? Nam si tactuone simbriæ vestimenti Saluatoris infirmos sanatos non dubitamus: quanto magis sacrorum eius virtute verborum dominica celebrantur elementa, quibus sanitatem corporis, & animæ humana percipit fragilitas? His ergo, & alijs instructi documentis, vota singulorum Domini sacerdotes respicite, & virtute Sancti Spiritus diuinis precibus per mysterium vobis diuinitus collatum perficere certate. Elementa quoque, tam ea, quæ prædiximus, quam cætera diuinis apta vsibus, & humanis necessaria infirmitatibus sacrare. Infirmos curate, cætera, quæ ad vos pertinent, diligenter perficite. Ipse enim Saluator tribuendo nobis exemplum discipulis suis ait, In nomine meo, dæmonia eiicite, infirmos curate, ægros sanate, leprosos mundate: super infirmos etiam manus imponente, & bene habebunt. Hæc ille. **AUTHOR.** In hoc loco sanctus pater Alexander Papa veteranus, & martyr gloriosus, probat exemplis varijs scripturæ sacræ, aquam sale conspersam, & sacerdotis benedictione, & prece suffultam, habere vim magnam

contra morbos, & præstigia dæmonum. Ideo omnino iubet faciendam in remedium sanctæ plebis. Nec tantum aquam, sed cætera quoque elementa, & res vñibus diuinis aptandas, sicut salem loco terræ: ignem ipsum in Vigilia Paschæ, oleum pro aëre, domos, carnes, fructus, & virgas, & peras, & quaslibet res ipse reputauit dignas sanctificari pro sanctis, dicente domino, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.

De sanctificatione armorum.

CAP. CLXIX.

SVMMA.

- 1 *Arma quomodo sanctificari olim solita, contra Witcleff.*
- 2 *Miles Christianus quomodo muniri debeat sanctis precibus, & cogitationibus æque sanctis, cum arma sumit.*
- 3 *Bellum, quod interdum sit licitum.*

Arma quoque sanctificari Witcleff deridet, vt inter cætera iam proximis capitulis recitauit. Sed nonne venit ipsi vnquam in mentem, quod dominus ait, Galaath, tu mihi caput Libani. Si non posuero te in solitudinem orbis inhabitabilis, & sanctificabo super te interficientem virum, & arma eius. Hieremias. 22. vbi audire potest sanctificationem armorum, quanuis alio modo sanctificari solent, quam vt res ad vsum ecclesiæ, vel altaris, debeant consecrari. Vnde in eundem locum Hieremias commentarij sui libro. 4. HIERONYMVS. Alia autem est interfectoris sanctificatio, & armorum eius: alia sacerdotum, & eorum, qui ministrant domino. Hæc ille. AVTHOR. Si alia, non est nulla. Nam & præseruatio ad sexum virilem, & sanctificatio quedam est: de qua item cura Deo tanta fuit, vt diceret in scripturis, Non induetur mulier veste virili. Deuterono. 22. secundum aliam translationem: non erunt vasa viri super mulierem. Vnde in libro quæstionum Deuterono. quæstione. 3. HIERONYMVS. Non erunt vasa viri super mulierem: vasa bellica vult intelligi, sic quidem interpretati sunt. Hæc ille. AVTHOR. Arma sunt hæc vasa bellica, de

quorum sanctificatione cura est, & loquitur Hieremias. Vnde & longo vsu scripturæ probatur, velut prodit ipsa sanctificatio armorum facta tempore Samuelis. Vnde dicitur de bellis, & manubijs prætorum, quæ consecrauerat ad instaurationem, & supellectilem templi domini, hæc autem vniuersa sanctificauit Samuel videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruix, qui omnes sanctificauerunt ea per manum Salemoth, & filiorum eius. 1. Paralipome. 26. Non omnes isti simul, sed singuli per vices, & tempora sua. Nec erat mos iste recens, sed à tempore Moysi, quando attulerunt armati de præda belli diuidebant ea, & domino obtulerunt, siue de auro, & gemis pretiosis, sicut patet. Numerorum. 31. siue de armis ipsis, vt patet de lancea, & gladio Goliath. 1. Regum. 21. Sic igitur in resumendo, sicut in deponendo arma sanctificata prospicimus. Vnde & valde expedit sanctis precibus, cogitationibus æque sanctis, cum arma sumit, muniri militem Christianum: non vt Witcleff vult, manibus cæcæ commissum fortunæ, sed nudum cælesti gratia prodere destitutum, prout docet Bonifacium comitem, epistola. 111. AVGVSTINVS. Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnam, quod virtus tua ipsa etiam corporalis Dei donum est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum: fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quæ bellum geritur, quæto magis amico, pro quo pugnatur? Pacem si debet habere voluntas, bellum necessitas: vt liberet Deus à necessitate, & conferuet in pace. Non enim pax que ritur, vt bellum excitetur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici, ait Dominus, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quantum est dulcior pax diuina pro æterna salute angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti, & resistenti voluntas redditur, ita victo, vel capto misericordia iam debetur: maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Hæc ille. AVTHOR. In hoc processu Witcleff ad terram prosternebat, cum ista bella non patitur, si enim bellum quodlibet temporale esset illicitum, non esset miles docendus seipsum arma ad bellum, & pacem habere in voluntate, bellum in necessitate certandi: sed dicendum

*Bellum in-
cum licitum.*

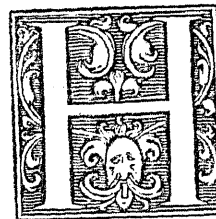
dum esset pugnaturus: arma abiice, & de virtute potentie non gratias agas vt dimices, sed ambi vecordiam pro virtute, & interficere te volenti, & patriam perdere, libenter succumbe. De hoc dicturi sumus, vt Deus donabit in sequenti libr. 8. Quantum autem præfens opusexpostulat, sufficit scire, qualiter homo pugnaturus, seipsum sumens arma sanctificet: & arma virumque canens, Deo commendet.

Epilogus huius libri.

CAP. CLXX.

SVMMA.

- 1 *Witcleuiste, qui nolunt stare, & tenere traditiones, quas apostolus mandat non deserere, ab authoribus carpuntur.*
- 2 *Stare quid sit. Et qui dicantur stare.*
- 3 *Authoris oratio, & peroratio.*

Hic figo gressum calami, sancte pater, & ab exordio huius libri cuncta recolligens, quæ de rerum sanctificationibus in ecclesia Christi per preces, & patrum ritus à scripturæ sacræ & veterum tractatorum dictis excerpti, quasi secundum legis leuiticum pugillum simile tibi primo, & vnico Christi post Christum offero sacerdoti: Cur nisi vt Christi fidelibus autoritate Petri & Pauli sententiam proferas? Itaque fratres stete, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et infra. Denuntiamus vobis fratres charissimi in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omnino fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. 2. Thess. 3. Traditiones dicit, non præcepta legis: non magnos Christi sermones, sed, vt diuus exponit Basiliius, peculiare obseruationes, atque ritus, quales sunt signatio sanctæ crucis, orare versus Orientem, & huiusmodi, quas omnes sermone eos docuit, sed non scripsit epistolis: præcepta decalogi, & magnos articulos omnes scripsit. Traditiones ergo hæc sunt, quas non omnes scripsit: sed quasdam scripsit, quas

dam verò reliquit auditui. Sed nec alicui ab eis recedendi liberum pedem dedit: sed stete, inquit. Nec ad faciendum aliter manum dedit, sed tenete, inquit, traditiones, quas didicistis, siue per sermonem nostrum, siue per epistolam nostram. Propter Witcleuistas hæreticos, qui dicunt, vbi hos ritus, & traditiones profert Christus, aut profertis ab apostolis, & libertate sua, vt humanis traditionibus catenentur, spoliatis fideles. Iam dicit nobis apostolus traditiones illas constanter tenendas, quas didicerunt, siue per sermonem, siue per epistolam. Quantum credebatur epistolis, ipsæ palam docent, ipsas legite. Si non omnes has traditiones loquantur, quas cernitis, non minus obseruare tenemini, ipso iubente, etiã per sermonem traditis adherere. Nec vos laterent, si stete in ecclesia orbis terrarum: si pacem teneretis ecclesiæ: si per Pauli epistolas eas traditiones non attingitis, per sermones Pauli eas legatis, in ecclesiis iugiter obseruatas. Vnde in epistola ad Vercellenses. AMBROSIVS. Docuit vos apostolus quid sit stare: hoc est, quod Moyse dictum est: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Nemo enim stat, nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententia. Alibi quoque legimus. Tu autem hic stam tecum, hoc est tecum stas, si stes in ecclesia. Ipsa enim est locus sanctus: ipsa terra est sancta: sanctitate, & opima virtutum mensibus. Stas ergo in ecclesia, vbi tibi apparui, vbi ego tecum sum. Vbi est ecclesia, vbi firmissima statio tuæ mentis est. Ibi fundamentum animi, vbi tibi de rubo apparui. Tu rubus, ego ignis in rubo: ego in carne, propterea ignis, vt tibi luceam, vt tuas spinas, vt tua peccata consumam, & meam tibi demonstrem gratiam. Stantes ergo in corde vestro lupos fugate ab ecclesia, quærentes prædam tollere. Et infra. Sedentes detrahunt, stantes autem dominum benedicunt: quibus dicitur. Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini. Qui fedet, vt de corporeo vsu loquar, quasi otio resoluitur corpore, atque intentionem mentis relaxat. Stat autem speculator prouidus, explorator impiger, peruigil custos, qui præterit in castris. Bellator atque strenuus ante expectatum stat in agmine, qui vult aduersarii consilia præuenire. Hæc ille. AVTHOR. Sic stare mandat Apostolus, ne traditiones deseramus, quas in ecclesia sub eius magistratu didicimus. Quod si facimus, munerabit nos cum stantibus. Si negligamus, cum sedentibus. Si fatigati reiciamus, cum inordinatè ambulanti

Thomas Waldensis,

bus cōdemnabit. Sic enim ait: Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatē. i. aliter, quā ordinatum est, & nō secundū traditionē nostrā. Is ambulat, q̄ secundū desiderū cordis ab vno in aliud pedem mouet: & inordinatē ambulat, quia statutum ordinem arbitrio suo commutat. Sic Witcleff consulit contra apostolum nihil ordinatē tenere, sed cantare cum placeat, silere cum velit, omnes ritus & obseruantias citra præcepta libera permutare. Et vbi tunc est traditionum summa, quam tenere vt didicimus, sub pœna subtractionis communicationis fidelium Paulus iniunxit? Hanc ego à Witcleuistis interrogo, cū nullus iuxta eos nisi propter peccatum mortale poterit excommunicari iuridicē. Dicent Witcle. exhibe nobis illam, vt teneamus, & stemus. Et ego exhibeo, non autem scriptis totam, sed sicut ipse iussit: per sermonem, siue per epistolam viuam, & mortuam per chartis scriptam. Legite epistolas Pauli per epistolas Iesu Christi. Illas, inquam, quibus Paulus ait. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus, manifestati, quoniam epistola estis Christi, ministrati à nobis, & scripta, non artamento, sed in spiritu Dei viui: non in tabulis cordis carnalibus. 2. ad Corinth. 3. Venite ergo ad ecclesias vos seducti, & captiui, in qua secundū Ambrosium apparuit nobis Christus, Paulus traditiones edocuit. Ad ecclesiam dico orbis terrarum, & ibi in epistolis Christi viuis, & Dei spiritu animatis, videre potestis, & infidelibus legere traditiones, quas Christus instituit, & Paulo ministrante docuit omnes gētes, & per Paulum loquēs, stare in eis iussit, & firmiter tenere. Vbi que per omnem mundum sine mutatione solennibus ritibus sacramenta canuntur, officia celebrantur, basilicæ construuntur, sanctorum corpora venerantur. Ipsæ gentes Christi ecclesiis congregatæ per orbem testes sunt, quod ha traditiones Christus per apostolorum linguas instituit: quas mutare non licet. Sed dicunt. At aliis ritibus vtuntur Græci, alios tenent Armeni, Romani alios, Mediolanenses item diuersos. Aut non omnes Pauli traditiones tenent. Aut si bene faciunt, mutare licebit. Hoc contra seipos arguunt Witcleuistæ: quia si Græci alium ordinem teneant, non aliud sacramentum quā: Romani presbyteri: suum ordinem, quem à principio didicerunt, firmiter continent Romani item, quem susceperūt à Petro: Indi suum, quem didicerunt à Thoma: Persæ suum, quem didicerunt sub Bartho-

De Sacramentalibus.

lomæo. Et vnusquisque locus eandem fidem Christi, & eadem sacrata, vt ab apostolis didicerunt, constanter suis ritibus, & vsibus celebrant. Propter hoc non arctauit omnes fideles Paulus ad ritus proprios dicens: Tenete traditiones, quas didicistis à me, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante non secundū traditionem meam: sed quas didicistis, inquit, & secundū traditionem nostram, Titum excipiēs, & Timotheum, Lucam, Apollo, & Philemonem, quos episcopos instituit, cum pluri bus aliis, vt suis locis, & vsibus moderarentur ecclesias. Sic Petrus Martialem, Marcum, & omnes apostoli per subiectos episcopos locales instruxerunt ecclesias: quorum traditiones, prout didicerunt à magistris ecclesiarum subiectus clerus, & plebes tenere, & in eis stare mā dantur. Quod cū mīta sit, Witcleuistæ maledicto subiiciūtur apostoli, qui inordinatē put eligunt, & ambulant, & non secundū traditionem, quā ecclesiarum magistri dispensant. Hanc libertatem, vbi in ecclesia Christi ipsi reperiunt, filia Bohemorum misera, nonne legilli: Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram ecclesiæ? Nec ita legitur: beatus, qui libere permutabit in omni populo fideli, vel item perfido legibus dedito. Incolę Pragenses effreni hac, & equina libertate fruuntur, quam à cælis suis Christus amouit propter immutabilitatis insignie, quo sanctos suos glorificat, & instar illius calicæ hierarchiæ ecclesiæ suæ terre strē, quantū facultas sufficit, immutabili libertate subarrat. Iuxta hanc professionē det & ipse mihi Christus Iesus hac immutabilitate tene dum viuam, vt ad illam potiorem attingam. Ad quem sub verbis Augustini ad comitem Valerium capitu. 26. me toto corde conuerto, deprecans, atque dicens,

Oratio, & Peroratio Authoris.

DA mihi Domine sine errore immaculatam tibi seruare fidem: & iuxta fidem digna esse opera mea, vt fidem rectam opere prauo non polluam: & te, quem bene credendo confiteor, malè viuendo non denegem: & te, quem strenua fide sequor, negligentia operibus non offendam. Fac me in sancto conuersantem proposito sequi iustitiam, diligere misericordiam, amare veritatem, refutare mendacium, falsum nihil meditari, vel loqui, te indefinenter timere, te amare, te diligere, tua præcepta seruare. Addimus, & quicquid in Ecclesia per magistrōs eius de fide Sacramentorum, & cæterorum sacrorum

norma sentire iussisti, hoc plena fide, & deuotione pinguisima suscipiam, ab eo non deficiam, donec in te ipsum perueniam: qui es omnium sollicitudinum, & obseruantiarum nostrarum finis. Amen.

REGI SECVLORVM IMMORTALI, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in secula seculorum, Amen. i. ad Timotheum. i.

✠ EXCVSVM SALMAN-

TICÆ, APVD IOANNEM MA-

riam da Terranoua, & Iacobum Archi-

rium Typographos. Anno Do-

mini M. D. LVI.

R E G I S T R V M .

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z .

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm

Nn Oo Pp Qq Rr .

¶ Omnes sunt quaterniones, præter R r, qui est ternio.

Index verò per se patet.